روزشمار تاریخ معاصر ایران

جلد پنجم

سال ۱۳۰۴ خورشیدی

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

بسم الله الرحمن الرحیم

روزشمار تاریخ معاصر ایران

نویسنده:

هدایت الله بهبودی

ناشر چاپی:

موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

روزشمار تاریخ معاصر ایران جلد پنجم

مشخصات کتاب

سرشناسه : فراهانی، حسن، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور : روزشمار تاریخ معاصر ایران/ حسن فراهانی.

مشخصات نشر : تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۵ -

مشخصات ظاهری : ۱۸ج.؛ ۲۲×۲۹ س م.

شابک : دوره : ۹۶۴-۵۶۴۵-۷۳-۵ ؛ ج.۱ : ۹۶۴-۵۶۴۵-۷۲-۷ ؛ ۱۵۰۰۰۰ ریال : ج.۲ : ۹۷۸-۹۶۴-۵۶۴۵-۹۷-۵ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۰۳-۳ ؛ ۱۷۰۰۰۰ ریال : ج.۴ : ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۰۶-۴ ؛ ۳۵۰۰۰۰ ریال : ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۲۹-۳ : ؛ ۳۰۰۰۰۰ ریال : ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۵۷۸۶-۲۵-۵ :

یادداشت : ج.۲ (چاپ اول: بهار ۱۳۸۸).

یادداشت : ج.۳ (چاپ اول: ۱۳۸۹) (فیپا).

یادداشت : ج.۴ (چاپ اول: ۱۳۹۰) (فیپا).

یادداشت : ج.۵ (چاپ اول: ۱۳۹۳) (فیپا).

یادداشت : ج.۷ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

یادداشت : کتابنامه.

مندرجات : ج. ۱. سوم اسفند ۱۲۹۹- ۱۳۰۰.- ج. ۲. سی ام اسفند ۱۳۰۰- یکم فروردین ۱۳۰۲/ هدایت الله بهبودی.- ج.۳. ۱۳۰۲ شمسی/ هدایت الله بهبودی.ـج. ۴. ۱۳۰۳ خورشیدی/ هدایت الله بهبودی.- ج.۵. ۱۳۰۴ خورشیدی/ هدایت الله بهبودی.- ج.۷. ۱۳۰۶ خورشیدی/ حمیدرضا آریانفر

موضوع : سال شمار

موضوع : ایران -- تاریخ -- سالشمار

شناسه افزوده : بهبودی، هدایت الله، ۱۳۳۹ -

شناسه افزوده : آریان فر، حمیدرضا، ۱۳۵۶ -

شناسه افزوده : موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

رده بندی کنگره : DSR۷۶/ف۴ر۹ ۱۳۸۵

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۰۲

شماره کتابشناسی ملی : م۸۵-۲۹۲۶۰

ص: ۱

مقدمه

↔

ص: ۵

سال ۱۳۰۴ شمسی در تقویم سیاسی رضا خان و اطرافیان برنامهریز و عملگرای او، سال هدف نبود؛ هدفی که پیش از این با جمهوریخواهی و تلاش برای تغییر رژیم سیاسی ایران آشکار شده، اما به شکست انجامیده بود. با وجود این، روند رخدادها، رضا خان و اطرافیان او را به جایی رساند که یقین کردند در اواخر دوره حیات مجلس پنجم میتوانند سلطنت قاجار را به زیر کشیده، پادشاه و سلسل های تازه روی کار آورند.

اوایل همین سال بود که احمدشاه تمایل خود را به بازگشت به ایران اعلام کرد. آیت الله سیدحسن مدرس نیز میکوشید با بازگرداندن این شاه جوان، اما ناپخته، واپسین امیدها را به حفظ قانون اساسی و در پی آن نجات مشروطیت، روشن نگاه دارد، چرا که او با شناخت کامل از منویات رضا خان، میدانست تسلط نخستوزیر و وزیر جنگ بر همه اهرم های قدرت، نتیج های جز سقوط مشروطیت، که کورسوی آن در مجلس شورای ملی دیده میشد، نخواهد داشت. رضا خان در ظاهر، نه تنها با بازگشت احمدشاه مخالفت نکرد بلکه از آن استقبال نمود. حتی زمانی که محمدعلی شاه در «سان رمو»ی ایتالیا درگذشت، سه روز در مسجد سلطانی تهران مجلس ختم برگزار گردید و از طرف رضا خان به شرکتکنندگان افطار هم داده شد؛ اما در همین دوره، ماه رمضان، حکومت نظامی تهران در ابلاغی های از وعاظ و روحانیان خواست که کاری به کار سیاست نداشته باشند. طبعاً آن گروه اندکی که سخنانشان خلاف این دستور بود، دستگیر و تبعید شدند.

مسافرت رضا خان را به آذربایجان، در خردادماه، باید شروع عملیات او برای تغییر سلطنت قاجار دانست. این سفر هر چند در ظاهر به عنوان دعوت اهالی آذربایجان مطرح گردید، اما سفری سیاسی بود. آذربایجان هنوز عیار سیاسی خود را که از نهضت مشروطه کسب کرده بود، همراه داشت. طراحان تغییر سلطنت با استفاده از این مزیت، نقطه آغاز سقوط قاجاریه را در ایالت آذربایجان یافتند. آنان میدانستند که اگر نخستین صدا های ضدقاجار از تبریز ولیعهدنشین و خواستگاه سنتی ایل قاجار به گوش برسد، میتواند با تداعی حرکتی که در حمایت از مشروطه پدید آمد و در ن هایت با جلوداری آذربایجان منجر به برکناری محمدعلی شاه گردید، نظر دیگر ایالات و ولایات را به خود جلب کرده، خلع قاجار را در پی داشته باشد.

البته رضا خان هنگام سفر به آذربایجان چندان آسوده خاطر نبود. هر چند او موفق شد در هماهنگی با سفارت انگلیس شیخ خزعل را در خوزستان دستگیر و به تهران منتقل کند و خاطرش از صفحات جنوب مطمئن باشد، اما تحرکات ترکمنها در گنبد و بجنورد آغاز شده بود؛ و در این سو، نظامیان شوروی مرز های بیلهسوار را پشت سر گذاشته، با تصرف چند پست نظامی و روستا وارد خاک ایران شده بودند. این رخدادها در مرز مشترک ایران و شوروی در زمانی رخ داد که شومیاتسکی، وزیرمختار شوروی، از تهران به مسکو فراخوانده شده بود و سفارت شوروی در تهران منتظر رسیدن سفیر تازه بود. انگلیسها که همه حوادث شمال ایران را بیربط با کمونیستها ارزیابی نمیکردند، معتقد بودند کشته شدن بیجهت چند تن از سران ترکمن توسط قشون، عامل اصلی شروع تحرکات نظامی ترکمنها بوده است.

رضا خان واکنش مفیدی در قبال تصرف بخشی از خاک ایران توسط شوروی، جز موافقت با تشکیل کمیسیون مرزی، نشان نداد. این کمیسیون در طول سال ۱۳۰۴ مذاکرات نتیجهبخشی با طرف شوروی نداشت، اما لشکر شرق و تیپ شمال با نیرو هایی که از مرکز به آنها ملحق گشتند، علیه ترکمنها وارد عملیات نظامی شدند. قشونی که کوچکترین واکنشی در قبال قوای خارجی از خود بروز نداد، موفق شد ترکمنها را در حدود چهار ماه سرکوب کند.

رضا خان در آذربایجان به جلب نظر طبقات گوناگون پرداخت، اما موفق نشد با رهبران روحانی شهر ملاقات کرده، با آنان رایزنی کند. وی پیش از آنکه دوری در آذربایجان بزند، سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال را جایگزین امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب، فرمانده قوای آذربایجان کرد. برخی این جابهجایی را بیم رضا خان از محبوبیت امیرطهماسب در آذربایجان دانستهاند، اما به نظر میرسد، آیرم، که مهارت بیشتری در بازی با برگ های سیاست داشت، برای آغاز الغاء سلطنت قاجار از آذربایجان کارآمدتر از امیرطهماسب بوده باشد.

موضوع دیگری که پیشبینی نشده وارد امور سیاسی شد، کمبود گندم بود. مشکل ارزاق از اواسط خرداد خودنمایی کرد، و دستآویزی شد برای ایجاد بحرانی که حداقل برای ترساندن احمدشاه مفید واقع شد. بارش در سال ۱۳۰۴، به انداز های نبود که میزان غلات را به حد نصاب سال گذشتهاش برساند. بیشتر کشاورزان در کاشت و برداشت گندم و جو ناموفق بودند. اواخر تیر، مستر «گور» مستشار مالی و جانشین مدیرکل امور مالیه، با ارسال تلگرامی به امریکا به میلسپو خبر داد که دخالت های نابجای رضا خان موضوع ارزاق را به بحران خواهد کشید. بروز این پیشبینی چندان به درازا نکشید و نخستین نارضایتیها از خوزستان شروع شد. خشکسالی خوزستان از یک طرف، بدرفتاری مأموران نظامی با مردم منطقه از سوی دیگر، و نیز تصمیمات ناشیانه هیأت اعزامی وزارت مالیه از تهران به خوزستان برای تعیین تکلیف مالیات نخیلات، منجر به اعتراض و ناآرامی هایی در خرمشهر شد.

عشایر ناراضی از این وضعیت شروع به مهاجرت کرده، به بینالنهرین کوچیدند. اما این همه ماجرا نبود. گروهی از آنان در دوم مرداد به خرمشهر یورش آوردند و بازار شهر را غارت کردند. هرچند معترضان یکصد و پنجاه کشته دادند، اما دامنه ناآرامیها تا روز های بعد نیز کشیده شد. حدود همین تعداد نیز چند روز بعد که در فیلیه سنگر گرفته بودند کشته شدند. دولت تمایلی به آشکار شدن همسویی انگلیس با قشون در سرکوب ناراضیان خوزستان نداشت، اما قوای نظامی انگلیس در آن سوی

اروندرود و نیز کنسول های آن کشور در خوزستان همکاری صمیمان های در این موضوع از خود نشان دادند.

وقتی احمدشاه در ۲۵ شهریور رسماً اطلاع داد که هجده روز دیگر راهی ایران خواهد شد، رضا خان

و گروه آمادهباش او دست به کار شدند. همچنان که گفته شد کودتای سیاسی پیش رو باید از آذربایجان شروع میشد، اما کمبود گندم موجب شد که نخستین علامتها، از تهران برای احمدشاه، فرستاده شود. اول و دوم مهر حوادثی در پایتخت رخ داد که به شهادت وزرای مختار مقیم تهران، عامل آن نظمیه بود. این سازمان انتظامی با ایجاد تظاهراتی درصدد برآمد مردم را علیه احمدشاه به واکنش وادارد، اما نه تنها این موضوع رخ نداد، بلکه شعارها متوجه رضا خان شد و تیری که از چله کمبود نان شلیک شده بود، به سوی رضا خان روانه گردید. روسها که حساب شده و حساب نشده از هر موقعیتی برای پیشبرد سیاست های خود سود میجستند، بر موجی که رضا خان به راه انداخته بود، سوار شدند و موفق شدند گروهی از تظاهرکنندگان را برای بستنشینی به سفارت شوروی بکشانند. رضا خان هم از فرصت استفاده کرد و سران کمونیست تهران را که بیشترشان ارمنی بودند بازداشت نمود. انگلیس که در ظاهر دورترین فاصله را با این حوادث داشت، در حال کسب بیشترین سود سیاسی بود.

آنچه در ن هایت رخ داد، ترس احمدشاه بود. او بعد از شنیدن اخبار تهران، زمان سفر خود را به تعویق انداخت، اما گفت که خانوادهاش را راهی ایران کرده است. آنچه رضا خان در گام اول پیگیری میکرد، به دست آمده بود.

ده روز پس از غائله نان تهران صدای اعتراض آذربایجان که همانا از حلقوم تشکل های ساخته قشون برمیخاست به گوش رسید. محمدحسین آیرم و افراد کاربلدی چون حسین فشنگچی، با راهاندازی گروهی به نام «کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» کار خود را شروع کردند. آنان با ارسال تلگرام هایی به تهران و دیگر شهرها خواستار ساقط شدن سلسله قاجار شدند. با اوج گرفتن این صدا، تلاش شد با هر حادثه دیگری که عملیات اسقاط سلسله قاجار را تحتالشعاع قرار دهد، مقابله شود. از آن جمله بود بروز حساسیت آحاد مردم نسبت به تهاجم وهابیان به اماکن مقدسه مدینه. خبر های پیشروی وهابیان در سرزمین حجاز از اوایل سال در مطبوعات درج گردیده بود. دولت ایران در برابر دادخواهی اهالی حجاز خود را بیطرف معرفی میکرد، اما مجبور شد تحت فشار روحانیان سه تن از دیپلمات های خود را برای تحقیق وقایع آن سرزمین راهی مکه و مدینه کند؛ آن هم با این تأکید که نباید نقش میانجی بین شریف مکه و ابن سعود ایفا کنند. اقدام بعدی دولت که با پیگیری های آیت الله سیدحسن مدرس انجام شد تعطیلی ۱۶ صفر/۱۴ شهریور و اعلام عزای عمومی در سراسر ایران بود. رضا خان در ابتدا همگامی نشان داد، اما وقتی متوجه شد که این مسئله ممکن است حواس مردم را از الغای سلطنت قاجار پرت کند، سیاست جدیدی در پیش گرفت؛ دولت اعلام کرد اخبار رسیده از تهاجم وهابیان به اماکن مقدس شهر مدینه دروغ است. عملاً نیز موضوع پیگیری نشد.

هر روز که میگذشت شمار تلگرام های کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان فزونی میگرفت و بر غلظت لحن آن افزوده میشد، تا جایی که گفته شد اگر مجلس شورای ملی اقدام عاجلی در برکناری سلطنت قاجار نکند، دست به تجزیه آذربایجان زده، مسلحانه به طرف تهران حرکت خواهند کرد. این تشبثات و اظهارات تو خالی در حالی ابراز میشد که ناظران خارجی مقیم تبریز میگفتند عده های که در حال ایفای این نقش هستند چند ده نفر بیشتر نیستند؛ طرفه اینکه همین ناظران، انگلیس و شوروی، در پنهان و آشکار از این موضوع حمایت میکردند.

آبان ماه بود که وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به همه فرماندهان لشکرها به آنان دستور داد همصدا با آذربایجان، در سقوط سلطنت قاجار بکوشند. پیش از این همه چیز حکایت از آن داشت که برکناری قاجارها در مجلس ششم، یعنی در سال ۱۳۰۵ تحقق خواهد یافت، اما اینک همه یا بیشتر شاخصها میگفت که در باقیمانده عمر مجلس پنجم نیز امکان تصویب این موضوع هست. جمعه،

هشتم آبان، اکثریت نمایندگان به خانه رضا خان فراخوانده شدند و در زیرزمین آنجا از آنها قول گرفته شد که در جلسه فردا ماده واحد های که علیاکبر داور تهیه کرده بود، به تصویب برسانند. این ماده واحده با تغییر در برخی از مواد قانون اساسی، سلطنت را از خاندان قاجار گرفته و به رضا خان و اخلاف او واگذار میکرد.

وزارت جنگ پس از موفقیت در اجبار مجلس به تصویب ماده واحده، بلافاصله اقدام به تهیه مقدمات برپایی مجلس مؤسسان کرد و با ابلاغ بخشنام های به فرماندهان لشکرها از آنان خواست که در انتخاب نمایندگان طرفدار «رئیس حکومت موقتی و ریاست عالیه کل قوا» بکوشند. در ماده واحده تصویب شده، رضا خان به عنوان رئیس حکومت موقتی مملکت شناخته شده بود و اینک مجلس مؤسسان باید رژیم سیاسی و حاکم بعدی را انتخاب میکرد. اسامی نمایندگان مجلس مؤسسان در ستادی ویژه آماده و به فرماندهان ابلاغ شد.

۲۱ آذر بود که مجلس مؤسسان در محل تکیه دولت تشکیل شد و خیلی زود به پادشاهی رضا خان رأی داد.

همه چیز بر مدار رضایت انگلیس چرخید. روسها که در رسیدن رضا خان به پادشاهی مخالفتی از خود نشان نداده بودند، در انتظار رسیدن امتیازی از سوی دولت ایران به سر میبردند؛ این امتیاز چیزی جز واگذاری شیلات سواحل جنوبی دریای خزر به شوروی نبود. تعلل دولت در این امر، و نیز به کارگیری همه وسایل نقلیه برای انتقال گندم از نقاط مختلف به تهران که موجب اختلال در امور بازرگانی بنگاه های اقتصادی روسها در ایران شده بود، دولت شوروی را وادار به تحریم ایران کرد. روسها ورود همه کالاـ های ایرانی، جز پنبه را به خاک خود ممنوع کردند. آوار این تحریم روی سر بازرگانان شمال ایران خراب شد. اقدام دیگر روسها نخریدن اوراق بهادار «چرونتس» از تجار ایرانی بود. آنان همچنین از فروش بنزین به وسایل نقلیه ایرانی خودداری کردند. مقاومت نسبی رضاشاه در برابر این فشارها را باید آزمون موفق او در پیوند با سیاست های انگلیس ارزیابی کرد.

رضاشاه همزمان با جلوس در کاخ گلستان، اطلاـعی های در مبارزه با فساد (بسته شدن قمار خانه ها، تعطیلی مراکز تهیه مشروبات الکلی و ...) منتشر کرد، و بر صیانت خود از آیین اسلام تأکید نمود، اما در خفا از فرماندهان لشکرها، کارگزاران اصلی امور اجرایی، خواست طوری رفتار نکنند که به عواید دولت از نواحی یاد شده لطمه بخورد.

ماه های زمستان ۱۳۰۴ بیشتر حواس رضاشاه و دربار تازه تأسیس او به رهبری عبدالحسین تیمورتاش متوجه تاجگذاری در نخستین روز های اردیبهشت ۱۳۰۵ بود. شناسنامه شاه جدید باید مشخص میشد. از این رو اقداماتی برای تعیین روز، ماه و سال تولد او درگرفت و در ن هایت با استناد به گفته چراغعلی خان پهلوی (امیراکرم) ۲۴ اسفند به عنوان سالروز تولد او تعیین گردید و آن روز به عنوان عید ملی تعطیل و چراغانی شد.

و اما چند توضیح ضروری:

۱. بنیان این مجموعه از کتابها (روزشمار تاریخ معاصر ایران)، بر اسناد «کاخ مرمر» گذاشته شده است. تولد این سندها با آغاز

وزارت جنگ رضا خان همزمان است. مکاتبات اداری، بخشنامه ها، مراسلات افراد عادی، و رجال کشوری و لشکری، و هر آن چه که مربوط به وزارت جنگ و شخص رضا خان میشد، با دستهبندی ابتدایی و معمولاً موضوعی، رفته رفته گرد هم آمد. شمار این سندها در سال ۱۳۰۰ش بسیار اندک است، اما با شکلگیری ارتش و توسعه آن در سال ۱۳۰۱ش با رشد چشمگیر روبهرو گردید. در سال ۱۳۰۲ش با رسیدن رضا خان به رئیسالوزرایی و تمرکز قدرت در دو نهاد وزارت جنگ و ریاست وزراء به تعداد مکاتبات و مراسلات افزوده شد. از سال ۱۳۰۵ش و آغاز سلطنت پهلوی، اسناد رنگ و روی درباری هم گرفت، و از این رهگذر حدود ۱۵۰ هزار نسخه سند به جای ماند. از این رو سند های یاد شده که به واسطه نگهداری در کاخ رضاشاه «اسناد کاخ مرمر» نامیده شده است، از دو دوره کوتاه وزارت جنگ و ریاستالوزرایی رضا خان و دوره بلندمدت سلطنت او حکایتها میکند.

سند های سال ۱۳۰۴ (استفاده شده در این مجلد) با این که نوعاً مختص به وزارت جنگ است، اما ماهیت صرفاً نظامی ندارد. علت آن، اعمال نفوذ این وزارت خانه به ویژه شخص رضا خان در امور سیاسی و کشوری است. اهمیت اسناد نیز بیش از هر چیز متوجه همین موضوع است. این سندها از ابقای رئیس یک تلگراف خانه گرفته تا برکناری حاکم یک ایالت؛ از دستور اعدام رئیس یک طایفه گرفته تا تعیین نماینده برای مجلس شورای ملی یا مجلس مؤسسان، آن هم به خواست وزیر جنگ و امرای لشکر های او، با ما سخن میگویند.

علاوه بر «اسناد کاخ مرمر»، برای حفظ قالب تقویمنگاری (کرونولوژی) و به دست دادن نمایی منسجم از فضای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن دوره، منابع دست اولی چون روزنامه های آن دوره، کتاب هایی که منابع اصلی آن دوره تاریخی به شمار میروند، و نیز اسناد مراکزی چون بایگانی ملی انگلیس، وزارت امور خارجه ایران، سازمان اسناد ملی ایران و مجلس شورای اسلامی نیز در تدوین این اثر مورد استفاده قرار گرفته است.

۲. از ابتدای سال ۱۳۰۴ تقویم ایران بنا بر مصوبه مجلس شورای ملی تغییر کرد. مبنای شمار روزها در شش ماهه اول سال ۳۱ روز، پنج ماهه دوم ۳۰ روز، و در اسفندماه ۲۹ روز (در سال های کبیسه ۳۰ روز) باشد. نام ماه ها از برج های فلکی به اسامی ایرانی تغییر کرد که تا امروز بر همین اساس باقی است.

۳. نظر خوانندگان و پژوهشگران را به این نکته جلب میکند که نتیجه بسیاری از اخبار درج شده در هر روز، در پاورقی آن یاد شده است. از این رو ضروری است هر خبر با مراجعه به پاورقی آن پیجویی شود. همچنین در برخی موارد برای ایجاد پیوند در موضوعات واحد، با ذکر (ر.ک: فلان روز) امکان دریافت سیر حوادث فراهم گردیده است.

۴. در این روزشمار بنا بر آن بوده است که وقوع حوادث، معیار اصلی جای گرفتن آنها در روز موردنظر باشد. تلگرام های وزارت جنگ که حجم قابلتوجهی از اخبار را به خود اختصاص میدهند، دو تاریخ در سرصفحه خود دارند: تاریخ اصل تلگرام و تاریخ کشف. اگر غیر از این دو زمان، تاریخ تحریر نیز در پایان تلگرام نوشته شده باشد همان به عنوان زمان وقوع، لحاظ میشود، در غیر این صورت تاریخ اصل تلگرام معیار درج در روز موردنظر است. نامه ها نیز که معمولاً ـ یک تاریخ دارند، ملاک زمان وقوع خبر هستند. و در این بین چه در تلگرامها و چه در نامه ها اگر از رخدادی با تاریخ مشخص یاد شده باشد، فارغ از زمان تحریر یا تاریخ اصل تلگرام، تاریخ آن حادثه معیار وقوع خبر بوده است.

در مورد اخبار مندرج در جراید نیز همین ملاک موردنظر بوده است. اما اگر در متن خبر روزنامه ها تاریخ وقوع حادثه، ذکر نشده باشد، روز چاپ خبر، معیار شمرده شده است و در چنین حالتی، خبر با این توضیح که «روزنامه فلان در شماره امروز خود نوشت...» تنظیم شده، در روز معین قرار گرفته است.

۵. خبررسانی در این دوره برای روزنامه ها از چند منبع صورت میگرفت. اخبار خارجی با چهار آژانس رویتر، بیسیم مسکو، بیسیم پاریس، و بیسیم برلن به نشریات میرسید. جراید از طریق اشتراک، و پرداخت آبونمان خبر های خارجی را از این بنگاه های خبرپراکنی دریافت میکردند. اخبار داخلی نیز عمدتاً از طریق وزارت خانه ها، هیأت دولت و مجلس شورای ملی به دست روزنامه ها میرسید. خبرها در مبدأ تنظیم میشد؛ به همین دلیل متن آنها در روزنامه های مختلف یکسان است. غیر از این برخی جراید از مخبران محلی نیز سود میجستند که خبرها را از شهر های دیگر به روزنامه متبوعشان میفرستادند. این نوع خبرها معمولاً بلند، مشروح و شامل چندین خبر در ظرف زمانی معین (حوادث یک هفته، یا یک ماه) بود. منابع خصوصی که اخبار اختصاصی را در اختیار مطبوعات قرار میدادند، منبع دیگر اخبار داخلی بود که درصد کمتری از میان خبر های درج شده در مطبوعات را به خود اختصاص میداد.

۶. این کتاب تا رسیدن به دست خوانندگان خود، راهی را طی کرده که در آن محققان، سازمان های اسنادی و کتاب خانه ها نقش داشتهاند. در این بین اداره کل اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه؛ سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران؛ کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛ مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران؛ کتاب خانه تخصصی انقلاب اسلامی و تاریخ معاصر ایران وابسته به دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری؛ همکاری مؤثری داشتهاند.

به پاس قدردانی، نام دستیاران نزدیک مؤلف یاد میشود:

همکاران بخش گویاسازی به سرپرستی یحیی آریابخشایش:

رقیه کمانی، لیلا مرادی، اعظم حسینی، جواد کاموربخشایش، محمد قبادی، رئوف گوهریان.

همکار بخش اسناد: محمد قبادی.

همکار بخش روزنامه ها: جواد کامور بخشایش.

همکار بخش ترجمه: محمد کریمی.

همکار بخش عکس: سیدمحمدجواد میرداماد.

همکار امور چاپ: کمال شمسآبادی.

ویراستاری این مجلد نیز همچون کتاب گذشته بر عهده دانشمند گرامی علیاکبر رنجبر کرمانی و صفحهآرایی آن توسط سرکار خانم لیلا قدیانی انجام شده است.

هدایت الله بهبودی - بهار ۱۳۹۳

اشاره

↔

ص: ۱

۱ فروردین ۱۳۰۴

شنبه

۲۱ مارس ۱۹۲۵

۲۵ شعبان ۱۳۴۳

 مراسم سلام در کاخ گلستان

مراسم سـلام به مناسبت عید نوروز در کاخ گلستان برگزار شد. علما ساعت هشت صبح، نمایندگان مجلس ساعت نُه صبح، و «وزراء مختار و سـفرای دول متحابه» ساعت ده صـبح با ولیعهـد دیـدار کردنـد. قرار است مـدیران دوایر دولتی وزارت خانه ها برای تبریک سال نو، فردا به کاخ گلسـتان برونـد. دیشب نیز به مناسـبت حلول سال نو، «مراسم آتشـبازی باشـکوهی» در میدان مشق تهران برپا شده بود.(۱)

 تعطیلات نوروزی وزارت خانه ها

وزارت خـانه هـا و دوایر دولـتی به مناسـبت عیـد نوروز تعطیـل شدنـد. برخی ادارات تـا چهـارم فروردین و بعضـی دیگر چون وزارت خانه های امور خارجه، عدلیه و معارف تا یک هفته تعطیل خواهند بود.(۲)

 تغییر نام ماه ها

بنابر مصوبه مجلس شورای ملی از ابتدای سال ۱۳۰۴ شمسی، نام های ایرانی ماه های سال شمسی رسمیت یافت. روزنامه شفق سرخ در آخرین شماره سال ۱۳۰۳، مقال های در این باب منتشر کرد که در آن آمده بود: «بعضـی خیال میکنند برج عقرب و برج سـرطان برای ماه های شمسـی از آسـمان نازل شـده و نبایـد تغییر کند. بعضـی دیگر خیال میکنند اسـفندماه و بهمنماه اگر دوباره رایج شود بنیان قومیت ایران مسـتحکم خواهد شد... یاد گرفتن این ماه ها بیزحمت و حتی برای اطفال هم آسان است و یک ترتیب به کلی طبیعی است. نه بوی گبری از آن استشمام میشود و نه رایحه رکاکت عربی و ترکستانی.»(۳)

 بازگرداندن اموال سردار معزز

در پی دستگیری سردار معزز بجنوردی، همه اموال او مصادره و تحت نظر رئیس ساخلو بجنورد قرار گرفته بود متعاقب رسیدن این خبر، رضا خان، رئیسالوزراء، دسـتور داده بود اموال یادشده به کسان سردار معزز بازگردانده شود. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در تلگرامی به رضا خان خبر داد که «کلیه اموال سردار و کسانش، غیر از اسلحه، به خانواده آنها تحویل و قبض رسید اخذ گردید.»(۴)

نوزدهم اسـفند سـال گذشـته سـردار معزز بجنوردی، چهـار برادر، و یـک برادرزادهاش، و محمـد بهادر دسـتگیر و صـبح روز بیستویکم با اسکورت راهی مشهد شده بودند.(۵)

همزمان با دستگیری سردارمعزز و کسانش در چند شهر ایالت خراسان، همچون مشهد و بجنورد، حکومت نظامی برقرار شد.(۶)

 تحرک ترکمنها در گنبد قابوس

بنابر خبری که نایب اول حسن مهاجر، رئیس اردوی سیار، به رئیس ارکان حرب کل قشون فرستاد، گروهی از ترکمنها در منطقه گنبد قابوس گرد آمدهاند، اما اقدامات لازم برای جلوگیری از تعرضات احتمالی آنان از طریق مسدود کردن گذرگاه هایشان انجام گرفته است. مهاجر یادآور شد که منطقه تحت سیطره حکومت نظامی است و این تحرکات ناشی از تحولاتی است که پس از دستگیری سردار معزز بجنوردی رخ میدهد.(۷)

 توصیه به خروج ایران از منطقه ممنوعه

سرتیپ حبیب الله خان شیبانی در تلگرامی به سرتیپ امان اللهمیرزا اطلاع داد که در اجلاس آتی جامعه ملل، احتمالاً مذاکراتی راجع به تجدیدنظر در محدودیت حمل اسلحه خواهد شد؛ و این فرصت خوبی است که دولت ایران از منطقه ممنوعه خارج شده، اجازه حمل تسلیحات را پیدا کند.(۸)

 اسکناس های تقلبی کانادا در رشت

بانک شاهنشاهی در نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که اسکناس های بانک کانادا، که مدت مدیدی است توسط بازرگانان رشت از شوروی وارد ایران میشود، تقلبی است. بانک شاهنشاهی

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۷، ص ۱.

۲- همانجا.

۳- روزنامه شفق سرخ، س ۳، شم ۳۱۷، ص ۱. حمل، ثور، جوزا، سرطان، اسد، سنبله، میزان، عقرب، قوس، جدی، دلو، و حوت نام هایی بودند که جای خود را به فروردین، اردیبهشت، خرداد، تیر، مرداد، شهریور، مهر، آبان، آذر، دی، بهمن، و اسفند دادند.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۹.

۵- همان، ص ۳۷. منابع انگلیسی نوشتند که سردار معزز و همراهان او ۲۸ اسفند وارد مشهد شدند. «بازداشت او ظاهراً به خاطر تحریک ترکمنهاست. شجاعالملک، رئیس [ایل] باخزر، در مرز افغانستان نیز بازداشت شده است.» (FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴)

۶- FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۶۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۳. پس از جنگ جهانی اول و تشکیل جامعه ملل، اقداماتی برای نظارت بر خرید و فروش سلاح های جنگی شروع شد تا زمینه برای استقرار و تداوم صلح فراهم شود. عهدنامه سنت ژرمن بر بنیاد همین موضوع تصویب شد؛ و بر اساس آن تجارت اسلحه در آب و خاک ایران تحت نظارت انگلیس قرار گرفت. وزارت امور خارجه وقت

ایران از طریق نماینـده خود در جامعه ملل تلاش هایی برای خارج کردن ایران از این عهدنامه آغاز کرد و توسط مأموران خود به رایزنی با دیگر کشورها پرداخت «که هیچ وقت دولت ایران حاضـر نخواهد بود که در کنفرانس بینالمللی [آتی] ژنو مذاکره شود که ممکن است خاک ایران جزو مناطق ممنوعه گذارده شود؛ و دولت ایران با اطمینان به اسـتقلال کامل خود و مساعدت سـایر دول عضو جـامعه ملـل، منتظر است که این منظور حقه هیچوقت مورد تردیـد واقع نشـده و ذکری در این موضوع نشود.» (اسـناد مؤسسه مطالعات و ...، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۱) تلاش های ایران به واسـطه ضـعف منطق های، عدم نفوذ در مجامع بینالمللی و مهمتر از همه سیطره انگلیس در منطقه، ناکام ماند.

پیشنهاد کرد: «امر و دستور فرمایند فروشندگان اسکناس های مزبور را در رشت مقدمتاً توقیف و دستگیر نمایند تا این که بتوان به وسیله آنها صاحب ان اصلی اسکناسها را تعیین و به این ترتیب مبدأ قضیه را کشف نمود.»

اسکناس های یادشده در قبال فروش کالا های ایرانی در شوروی، توسط تجار به ایران آورده شده بود.(۱)

 جایگزین حاکم نظامی خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان، رئیسالوزراء، فرد جایگزین خود را برای اعمال حکومت نظامی بر ایالت خوزستان معرفی کرد. «در صورتی که تصویب میفرمایید میرزااحمد خان [عمارلویی](۲)معاون را که شخص صحیحالعمل است به کفالت تعیین» شود. از آنجا که عمارلویی غیرنظامی بود، پیشنهاد شد سرهنگ مجدلشکر و یاور مصطفی خان که از فرماندهان ساخلو خوزستان بودند در این مسئولیت او را یاری دهند.(۳)

سرتیپ زاهدی مأموریت داشت اوایل بهار به همراه قوای اعزامی از لشکر مرکز و لشکر غرب، ایلات لرستان را سرکوب کرده و آنها را سر جای خود بنشاند.

 عید نوروز در نمایندگی ایران در بادکوبه

ژنرال کنسولگری ایران در بادکوبه به مناسبت نوروز از ایرانیان مقیم این شهر پذیرایی کرد. در محل پذیرایی عکسی هم از رضا خان نصب بود که حاضران با گرد آمدن در برابر آن شعار دادند: زنده باد رضا خان. بعد از ظهر نیز مأموران محلی و نمایندگان دول خارجه به محل نمایندگی ایران آمده، نوروز را تبریک گفتند.(۴)

 سوءقصد به جان یک مهندس انگلیسی

به گزارش امیرلشکر جنوب، شش فرد مسلح دیشب به خانه رابرت، مهندس انگلیسی ساکن در بهمنی بوشهر، رفته او را با گلوله زدهاند. زخم وارده کاری نیست و مهندس یاد شده جان سالم بدر برده است. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، اطلاع داد که افراد مسلح از اجزاء اخراج شده قشون بودند. تعقیب برای دستگیری و مجازات آنان شروع شده است.(۵)

 درگیری رئیس نظمیه و رئیس قشون بوشهر

امشب رئیس نظمیه و رئیس قشون بوشهر در محل نظمیه گلاویز شده، بگومگو کردند. پس از آن که برخوردی میان یک خودرو بینمره با رئیس نظمیه و وکیل عمومی در خیابان رخ داد، عبد الله خیاطی، مسافر خودرو، به نظمیه جلب گردید. عبد الله خیاطی به رئیس نظمیه دشنام داد که متعاقباً با تنبیه وی روبرو شد. در این بین رئیس قشون نیز با رئیس نظمیه درگیر شد. رئیس قشون نیز عد های را به تلگراف خانه روانه کرد تا ضمن تحصن علیه رئیس نظمیه تلگرام هایی به مرکز بفرستند.(۶)

□ تأسیس بانک پهلوی قشون

بنابر ماده یک اساسنامه بانک پهلوی قشون «جهت ترفیه حال و رفع احتیاجات صاحب منصبان و افراد قشون و تسهیل استفاده مشارالیهم از سرمایه خود، بانکی به نام بانک پهلوی قشون از اول فروردین ماه شمسی ۱۳۰۴ در طهران تأسیس و تدریجاً شعبات آن به نواحی لشکری توسعه خواهد یافت.» سرمایه اصلی بانک یک میلیون تومان تعیین گردید..۱۵(۷)

۱- همان، پ ۱۲۵، ص ۵۳. از جمله تجاری که از این اسکناسها را وارد کرده بود، میرزابابای بلوری بود. او برای رسیدگی به این موضوع راهی تهران شد تا با مسئولان بانک مذاکره کند. (همان، پ ۱۲۵، ص ۵۰).

۲- میرزااحمد خان عمارلویی فرزند محمدعلی، روحانی و مشروطهخواه، وکیل مجلس (صفر ۱۲۹۳ق- آبان ۱۳۱۱ش) بود. وی در خانواد های روحانی، در جیرنده عمارلو از محال تابعه گیلان به دنیا آمد. با وجود این برخی به اشتباه میرزااحمد خان را قزوینی دانسته او را با نام میرزااحمد خان قزوینی معرفی کردهاند. وی ابتدا نزد عموی خود، آخوند ملاابراهیم قاضی، به تحصیل پرداخت. سپس در اصفهان پنج سال از شاگردان برجسته ملامحمدکاشی و جهانگیر خان قشقایی شد. در تهران نیز در مدرسه صدر، حکمت و کلام را نزد میرزا کرمانشاهی خواند. در نجف به محضر درس آخوند ملامحمدکاظم خراسانی و ملاعبد الله دیوشلی مازندرانی حاضر شد و از محارم این دو رهبر دینی به حساب آمد. میرزااحمد خان که در تهران توسط میرزامحسن خان اقتدارالدوله با مسائل سیاسی آشنا شد، در نجف و در جریان مشروطهخواهی ایرانیان به دستور آخوند خراسانی به ایران بازگشت و به صف مشروطهخواهان پیوست. ابتدا در تبریز به عضویت «فوج نجات» به رهبری مستر باسکرویل درآمد و در درگیری های خودجوش تبریز همراه دیگر مبارزان با قوای محمدعلیشاه به نبرد پرداخت. عمارلویی در انتخابات دوره دوم مجلس شورای ملی در ۱۳۲۹ق وکیل مردم قزوین شد و در ۱۳۳۴ق در دوره سوم نیز از جانب اهالی یزد انتخاب شد. در همان ایام توسط سیدحسن تقیزاده به عضویت حزب دموکرات درآمد. او از دوره سوم مجلس و در جریان مهاجرت دستهجمعی وکلاـ به کرمانشاه، و سپس به خارج از کشور، لباس روحانیت را مانند بیشتر همقطارانش چون میرزایحیی دولتآبادی و سیدحسن تقیزاده، از تن خارج ساخت و با ظاهری جدید فعالیت های خود را ادامه داد. میرزااحمد خان در ۱۲۹۷ش به ایران بازگشت و در عرصه سیاست بارها عهدهدار مناصب حکومتی شد که از جمله آنها میتوان حکمرانی گروس، شوشتر، استرآباد، عراق و کفالت حکومت خوزستان را برشمرد. او در ۱۳۰۴ش به عضویت نخستین مجلس مؤسسان نیز درآمد. میرزااحمد خان عمارلویی که برخی وی را به خاطر نزدیکی عمارلو به قزوین، قزوینی نیز خطاب میکردند در آبان ۱۳۱۱ به مرگ ناگهانی و مشکوک درگذشت و در بارگاه حضرت معصومه(س) به خاک سپرده شد. آثار به جا مانده از او سفرنامه احمدی در ۱۳۲۷ق و یادداشت های اسلامبول در ۱۳۳۸ق هستند. (عمارلویی، خاطرات میرزااحمد خان عمارلویی، صص ۹ تا ۱۸-۲۱۵؛ بامداد، مهدی، شرح حال رجال ایران در قرن ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ هجری، ج ۱، ص ۲۰؛ یغما، شم ۱۲۹ (فروردین ۱۳۳۸)، ص ۴۰).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، صص ۳۸ و ۳۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۵۰. رضا خان نیز در پی شنیدن خبر، دستور داد «مرتکبین باید سخت تعقیب و دستگیر شوند.» و افزود: «ظهور و وقوع این حوادث هم به واسطه عدم کفایت فرمانده گردان بنادر» است. (همان، ص ۲۴۹). رابرت

یک مکانیک هندی بود و ژنرال کنسولگری بوشهر میگفت که او چهار سال پیش مسلمان شده و با یک زن ایرانی ازدواج کرده است. دیپلمات انگلیسی حدس میزد مضروبین رابرت، از منسوبین همسر او باشند. (همان، ص ۲۴۲).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۲۶.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۷۷۹۹. به درستی روشن نیست کار این بانک در سال ۱۳۰۴ از چه زمانی آغاز گردید، پیشنهاددهنده آن که بود و اساسنامهاش کی تدوین شد. اما آنچه مسلم است، فعالیت این بانک در بدو امر شباهتی به بانک های معمول آن زمان، یعنی شاهنشاهی، بانک ایران (نام بعدی بانک استقراضی) بانک ایران و روس و دیگر مؤسسات رهنی نداشت. زمانی نام بانک پهلوی قشون مطرح شد که توانست کنترات حمل و نقل کالا و پست را از تهران تا خانقین به دست آورد و جایگزین یک شرکت فرانسوی شود. در ابتدا، طرف قرارداد این بانک، وزارت پست و تلگراف بود. همچنین به درستی از سرمایه اولیه آن خبری نیست. تدوین اساسنامه بانک احتمالاً مربوط به شهریور ۱۳۰۴ است، چرا که وزارت مالیه و مدیرکل مالیه ایران، میلسپو، در جریان تأسیس این بانک نبودند. مسئولان بانک وقتی وارد چرخه اقتصادی شدند، و گاه مجبور به پاسخگویی، اقدام به تدوین اساسنامه نمودند. هر چند در منابع گفته میشود که بانک پهلوی قشون از محل بازنشستگی نظامیان تأسیس شد، ولی امکان آن بسیار ضعیف مینماید. چون قشون در این زمان با کمبود منابع مالی مواجه بود و بیشتر یگانها و قسمت های آن معمولاً با دو ماه حقوق معوقه دست و پنجه نرم میکردند. هزینه اردوکشی های نظامی چه در ترکمن صحرا و چه در لرستان نمیرسید و بخشی از پول آن از جیب مردم منطقه پرداخت میشد. اما آنچه مسلم است تأسیس بانک پهلوی قشون اقدامی برای جبران کمبود های مالی وزارت جنگ بود، چرا که نخستین فعالیت آن در امور حمل و نقل و کسب درآمد از این راه بود. نخستین شعبه بانک به پیشنهاد سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در زمستان ۱۳۰۴ در رشت تأسیس شد. این پیشنهاد نیز از روی استیصال بود، زیرا دولت شوروی در آن زمان واردات کالا های ایرانی را به کشور خود منع کرده بود و بازرگانان شمالی و خراسان، دچار زیان های فراوانی شده بودند. بانک شاهنشاهی، وابسته به انگلیس، نیز در پی تحریم کالاها توسط شوروی همکاری لازم را با ایران نکرد، و دو بانک فعال آن زمان (بانک ایران و روس و بانک شاهنشاهی) دردی از درد های تجار ایرانی را دوا نکردند. بانک روس عملاً در های معاملات را به روی تجار ایرانی بست. در چنین شرایطی سرتیپ زاهدی پیشنهاد تأسیس شعبه بانک پهلوی را در رشت داد تا شاید تسکینی بر آلام بازرگانان باشد و از این طریق بتوانند تا حدودی خسارت های وارده را جبران کنند. البته وی میخواست از این طریق دست قشون نیز در امور مالی بازتر باشد و قدرت عملی بیشتری بیابد. (مؤلف)

ص: ۳

 یکشنبه

۲ فروردین ۱۳۰۴

۲۲ مارس ۱۹۲۵

۲۶ شعبان ۱۳۴۳

 ممانعت از حرکت آیت الله خالصی

گروهی از طلبه های مدارس علمیه مشهد و نیز عد های از کسبه شهر به محل اقامت آیت الله محمدمهدی خالصی رفتند و از وی خواستند که مشهد را ترک نکند. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، ضمن ارسال این خبر به تهران ادعا کرد که این کار با تحریک روسها انجام گرفته است. وی افزود: «طرفداران خالصیزاده نیز در تهیه هستند که در ماه رمضان خالصیزاده در مسجد گوهرشاد به منبر برود.»(۱) خالصیزاده، پسر آیت الله خالصی است.

 پیشنهاد های سرتیپ محمد خان برای لرستان

سرتیپ محمد خان شاهبختی، رئیس تیپ پیاده لشکر غرب و فرمانده قوای لرستان، در تلگرامی به ارکان حرب کل قشون پیشنهاد های خود را برای انقیاد طوایف لر ارائه کرد.(۲)

۱. به کارگیری سیاست تحبیب به جای تهدید. با این روش، خلعسلاح طوایف لر ممکن است؛ و نیرو های اعزامی لشکر مرکز که برای جمعآوری سلاح به منطقه آمدهاند، با زور نمیتوانند کاری از پیش ببرند.

۲. سرتیپ فضل الله خان زاهدی، که از جنوب برای هدایت عملیات به لرستان میآید، به دلیل نشناختن طوایف و شرایط منطقه نخواهد توانست کار مفیدی از پیش ببرد.

۳. عملیات نظامی در بهار منتج به نتیجه نمیشود، چرا که طوایف میتوانند به مناطق غیرقابل دسترس بروند. من کدخداها را قانع کردهام یکجانشین شوند و دست از چادرنشینی بردارند. تحرک نظامی آنان را از این تصمیم منصرف خواهد کرد.

۴. عملیات آتی به عهده من گذاشته شود و کسی در آن دخالت نکند «و اِلا ماندن بنده در این ناحیه با سیاست و نظریات مختلفه که جدیداً بدون ملاحظه اطراف قضیه به کار برده خواهد شد، نتیجه نخواهد داشت.»(۳)

 تذکر رضا خان به مشاورالممالک

رضا خان در تلگرامی به مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در مسکو، تأکید کرد «مطالب مهم از قبیل تشکیل کمیسیون سرحدی

و غیره را با رمز وزارت جنگ فقط به من مخابره و اطلاع دهید.»(۴)

 خبری از احمدشاه

ژنرال کنسولگری ایران در شام در نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که جلیلالملک در نام های خصوصی از نیس فرانسه نوشته است «که احتمال میرود تا یک ماه دیگر اعلیحضرت اقدس همایونی از راه شام عودت به ایران فرمایند.»(۵)

 نامه خوانین پشتکوه به امیرلشکر غرب

گروهی از خوانین پشتکوه با فرستادن نام های ممهور به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵۱۱.

۲- سرتیپ محمد خان در اسفند سال گذشته به فرماندهی تیپ گارد پیاده لشکر مرکز منصوب شده بود و قرار بود منطقه را به سوی تهران ترک کند، اما حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از رضا خان، رئیسالوزراء و وزیر جنگ، خواست به واسطه اشراف و تجربه سرتیپ محمد خان، وی در لرستان بماند و در عملیات آتی قوای لشکر های جنوب و غرب را یاری دهد. برای آگاهی از زندگینامه سرتیپ محمد خان شاهبختی، ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۵۹.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۸۹ تا ۱۹۵. این مواضع، پانزده روز بعد به حاکم نظامی خوزستان اطلاع داده شد. (همان، پ ۱۴۰، صص ۸۷ تا ۹۷).

۴- همان، ص ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۸۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۴۰.

مهر هـای خود، از امیرلشـکر غرب خواسـتند که صارمالسـلطنه را به جای غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشـتکوه، به والیگری منطقه برگزیند. صارمالسلطنه پسر والی بود.(۱)

 کسب تکلیف برای ارامنه مهاجر

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که بیست نفر از ارامنه ارومیه و سلماس که در زمان تجاوز عثمانی به این دو شـهر، به قفقاز مهاجرت کرده بودند، اینک در مرز جلفا منتظر اجازه دولت برای ورود به ایران هستند. وی افزود که غیر از این افراد ۹۱ تن دیگر از اهالی قراچهداغ سه سال پیش به خیال اسـتقلال ارمنستان با احشام و اغنام خود به ایروان مهاجرت کردند، اما مسئولان ایروان به دلیل عدم ترک تابعیت اینان، آب و زمین برای زراعت ندادند و اینک مجبور به بازگشت شدهاند.(۲)

 نام های از کویت

طباطبـایی بهبهانی، یکی از ایرانیان مقیم کویت، با فرسـتادن نام های به مجلس شورای ملی، از نبود نماینـدگی ایران در کویت گلایـه کرد و آن را موجب خسـارت ایرانیـان مقیم این منطقه دانست. وی نوشت که از یکصـد سـال پیش تـاکنون، بیش از ده هزار ایرانی به کویت آمـده، ساکن شدهانـد. از این میان تجار و اعیان ایرانی تمایلی به حضور نماینـده ایران در کویت ندارند، چرا که با تأسیس کنسولگری، امکان تجارت قاچاق به ایران از آنان سلب خواهد شد.

طباطبایی بهبهانی نوشت که غیر از این گروه اندک، بقیه ایرانیان گوشت جلو توپ امیر کویت هسـتند. هر زمان جنگی در کار باشد ایرانیان را به زور روانه میدان میکنند. وی گشایش نمایندگی ایران را برای حفظ حقوق اتباع ایرانی مقیم کویت ضروری دانست.(۳)

 تلگرام تبریک احمدشاه به علمای نجف

احمـدشاه بـه مناسـبت حلـول سـال جدیـد شمسـی تلگرامی از پـاریس بـه نجـف، خطـاب بـه آیـات ابـوالحسن اصـفهانی و میرزامحمدحسـین نایینی فرستاد و ضمن تبریک سال نو خبر داد که به زودی عازم ایران خواهد شد. «حضرتین مستطابین آیات الله آقای سـیدابوالحسن اصـفهانی و آقای آقامیرزامحمدحسـین نایینی دامت برکاتهما. در موقع تجدیـد سال تبریکات صـمیمی خود را به آن ذوات مقدسه اظهار و بقاء سلامت و مزید موفقیت آن ذوات محترمه را در ترویج و اعلاء شرع مقدس از خداوند متعال مسئلت میکنم. انشاء الله تعالی قریباً به سمت ایران حرکت خواهم کرد. امیدوارم در موقع ملاقات، احساسات صمیمانه و امتنائات قلبیه خود را از نیات حسن ه آن ذوات مقدسه اظهار دارم. شاه.»(۴)

 رسیدن راهآهن شوروی به مرز خداآفرین

بنابر گزارش رسیده از قراچهداغ، راهآهن روسیه از بادکوبه به خداآفرین، مرز ایران و شوروی، رسیده است.(۵)

(تصویر) اساسنامه بانک پهلوی قشون

فروردین ۱۳۰۴

(تصویر) مهر های خوانین لُر

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۶۴. اجازه ورود به ارامنه ایرانی داده شد و ارامنه قراچهداغی نیز به وطن خود دلالت داده شدند. (همان، صص ۲۶۲ و ۲۶۳) در اسناد وزارت امور خارجه تعداد ارامن های که به قراچهداغ دلالت شدند، یکصد خانوار ذکر شده است. این تعداد، از مجموع ششصد خانواری بودند که به روسیه مهاجرت کرده و به دلیل سختی زندگی در آنجا، بار دیگر به وطن خود بازمیگشتند. (اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۲۲-۱۸-۱۳۰۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸ و ۱۷-۵-۵۳-۱۳۰۴.

۴- همان، ۲-۴۱-۲۹-۱۳۰۴.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۴۹۶۳ و ۲۹۰۳۴۹۶۴.

ص: ۵

 دوشنبه

۳ فروردین ۱۳۰۴

۲۳ مارس ۱۹۲۵

۲۷ شعبان ۱۳۴۳

 جشن تاجگذاری

امشب به مناسبت سالروز تاجگذاری و تولد احمدشاه، مراسمی در کاخ گلستان برپا شد که میزبان آن رضا خان بود. در مراسم شام، هشتاد نفر از هیأت دولت، وزراء مختار، نمایندگان سیاسی و شاهزادگان، و سیصد نفر میهمان دیگر حاضر بودند. ابتدا سفیرکبیر ترکیه به عنوان مقدمالسفراء سخنرانی کرد و سپس رضا خان گفت: «احساسات مودتآمیزی که به نام خود و از طرف هیأت محبوب نمایندگان سیاسی بیان نمودید کاملاً مورد تقدیر بوده و به پایه سریر اعلای ملوکانه معروض خواهد افتاد و یقین دارم خاطر ملوکانه بین هایت خوشوقت و خرسند خواهد گردید.»(۱)

به گزارش منابع انگلیسی این میهمانی همراه آتشبازی بود.(۲)

 اعتراض به انفصال جهاد اکبر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، نسبت به برکناری سیدعلیآقا جهاداکبر، مدعیالعموم عدلیه اصفهان، اعتراض کرد. به گفته آیرم، جهاد اکبر «از طرفداران قشون و همیشه کمک بزرگی به پیشرفت مقاصد قشونی مینماید... اقدامی مبذول فرمایید که مشارالیه به شغل سابق خود ابقاء گردد.»(۳) (ر.ک: ۱۴ فروردین)

 تقاضا برای پرواز هواپیما در گنبد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از رضا خان خواست برای جلوگیری از تحرک ترکمنها، هواپیمایی به منطقه اعزام شود. وی در تلگرامی که به همین منظور فرستاد، نوشت که دو هزار تن از ترکمنها در گنبد قابوس گرد آمده، خیال آمدن به دشت مجاور نردین و جاجرم را دارند. «امر و مقرر فرمایید دو عدد طیاره برای اکتشافات لازمه به مشهد پرواز دهند» تا از آنجا به مأموریت های محوله بروند. وی افزود اگر راه مشهد طولانی است، هواپیماها میتوانند در میامی، ده فرسخی شاهرود، که زمین نرم و مسطح برای فرود هواپیما دارد، بنشینند.۴

 تشکلی برای مبارزه با چادر زنان

خبر های رسیده به منابع انگلیسی حاکی است که روسها در شهر رشت انجمن زنان تأسیس کردهاند که شعارش «مرگ بر

چادر» است. سفارت انگلیس در گزارش هفتگی منتهی به امروز خود نوشت که این انجمن توسط مادام لویتسکی Levitski، همسر کنسول شوروی، در رشت رهبری میشود.(۴)

 خوزستان پس از شیخ خزعل

به گزارش کنسول انگلیس در اهواز، در پی اشغال نظامی جنوب خوزستان، نظامیان همچنان حوزه نفوذ خود را گسترش میدهند. یگان های نظامی به مقر همه طوایفی که پیش از این وفاداری خود را به شیخ خزعل اعلام کرده بودند، رهسپار شده، آنجا را به اطاعت دولت مرکزی وامیدارند. قوای نظمیه، بلدیه ها و محاکم دعوا به دست مقامات ایران افتاده است. این تغییرات موجب شده که قدرت شیخ خزعل از میان برود و پسرانش عملاً خانهنشین شوند.(۵)

 کشتی پهلوی، بلاتکلیف روی آب

بنا به گزارش کنسول انگلیس در بوشهر کشتی پهلوی همچنان در ساحل بوشهر است. قرارداد خدمه آن در پایان سال ۱۹۲۴/ دیماه ۱۳۰۳ پایان یافته و چون پول آنان پرداخت نشده، کاری انجام نمیدهند. نماینده محلی، مسرز اوندویچ Messrs Undeutch از طرف خدمه به سفارت آلمان تلگرامی فرستاده است. روشن شده که ناخدا و سرمهندس کشتی به کار خود ادامه خواهند داد.(۶)

کشتی پهلوی اول دیماه سال گذشته به بندرعباس رسیده بود.

 پیشنهاد به مدرس برای حضور در مراسم افتتاح بیسیم

رضا خان امشب از طریق سلیمان خان بهبودی به آیت الله سیدحسن مدرس پیام داد که «فردا برای نتیجه گرفتن از مذاکرات به میدان تلگراف بیسیم بیاید. به مدرس که گفتم اظهار داشت: «به حاجیآقااسماعیل عراقی و حاجیمشیرمعظم... تأکید کردهام فردا

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۸، ص ۲.میهمانی امشب رضا خان برای احمدشاه را باید مانوری سیاسی تلقی کرد. وی تصمیم براندازی شاه ایران و سلطنت قاجار را پیش از این گرفته و بدان عمل کرده بود؛ هر چند اقدامات او با شکست مواجه شده بود. او منتظر فرصت مناسب دیگر بود، اما تا رسیدن آن زمان، نمیباید خود را در مظان تعارض جدی با احمدشاه که قوانین جاری مملکت نیز پشتیبان بقای او بود، قرار میداد. رضا خان از اوضاع آرام سیاسی پایتخت در بهار ۱۳۰۴ ن هایت بهره را برای آینده نه چندان دوری که در انتظارش بود، میبرد. او اطلاع داشت که شمار قابل توجهی از نمایندگان مجلس پیشنویسی برای ارسال به احمدشاه آماده کردهاند تا او را برای بازگشت به ایران تشویق کنند. هفتاد تن از وکلای مجلس آن را امضاء کرده بودند. رضا خان باید از هر ترفندی برای جلوگیری از فرستادن این تلگرام بهره میجست، اما نه در عَلَن. او هم باید سالگرد تولد و تاجگذاری احمدشاه را جشن میگرفت و هم در پشت پرده مقدمات سقوط او را فراهم میکرد. تجربه تلخ جمهوریخواهی او چنین میگفت. یکی از دیپلمات های حاضر در مراسم امروز چنین مینویسد: «سردارسپه کنار ولیعهد که بر

جای برادرش شاه غایب بر تخت سلطنت تکیه زده بود، ایستاده دیده میشد و خیلی دلتنگ به نظر میآمد و با هیکل بزرگ و قد بلندش در میان دیگر وزیران و بزرگان قوم کاملاًـ به چشم میخورد... او حق داشت ناراضی باشد زیرا هر بار که خواست به مقصد برسد و ضربه ن هایی را فرود آورد به نحوی مانعی سر راهش ایجاد گردید... سفارت انگلیس پنهانی او را تشویق میکرد... سفارت روس نقش مخالف را ایفا مینمود. او برای عدم شرکت در میهمانی شام بهان های تراشید.» (پورشالچی، محمود، قزاق: عصر رضاشاه پهلوی بر اساس اسناد وزارت خارجه فرانسه، تهران، فیروزه، ۱۳۸۴ش، ص ۱۹۱).

۲- FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۷۸. سیدعلیآقا جهاداکبر، فرزند حاجسیدجعفر خراسانی در اوان مشروطیت روزنامه جهاداکبر را در اصفهان منتشر میکرد. بعد وارد دستگاه خوانین بختیاری شد و به توصیه آنان در عدلیه استخدام گردید و مدتها مدعیالعموم استیناف اصفهان بود. در تشکیلات جدید دادگستری مورد توجه داور قرار نگرفت، اما وقتی داور را تحت فشار قرار دادند، او را مأمور زنجان نمود. جهاداکبر از رفتن به زنجان امتناع کرد و داور همین را مستمسک قرار داد و او را منتظر خدمت نمود. مدتها در تهران سرگردان بود. وی به افراط میگساری میکرد، تریاک میکشید، و از رفتاری سبک برخوردار بود. جهاداکبر در ۱۹ جمادیالاول ۱۳۶۵/۲ اردیبهشت ۱۳۲۵ درگذشت و در جنب فاضلان در تختفولاد اصفهان به خاک سپرده شد. (ارمغان، ش ۹ (آذر ۱۳۴۶)، صص ۴۴۲ و ۴۴۳.) ۴- همان، پ ۱۳، صص ۱۶۱ و ۱۶۲. به فرمانده لشکر شرق پاسخ داده شد که از هواپیما میتوان برای شناسایی موقعیت قوای ترکمنها بهره گرفت، اما برای بمباران، چون عملیاتی در پی نخواهد بود، مناسب نیست. «دستور داده شد یک فروند طیاره پرواز، ابتدائاً در میامی فرود آمده و پس از آن به مشهد طیران کند.» (همان، پ ۱۳، ص ۱۶۰) عوامل لشکر شرق مشغول آمادهسازی زمین در میامی برای فرود هواپیما شدند.

۴- FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴.

۵- FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴.

۶- FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴.

حتماً بروند. خودم هم سعی میکنم انشاء الله» بیایم.(۱)

 اطلاعیه نظمیه خراسان به مناسبت ماه رمضان

رئیس تشکیلات نظمیه ایالت خراسان و سیستان با انتشار اعلانی در مشهد، مردم را از «منهیات و ارتکاب امور خلاف شرع مطاع»، منع کرده، بر حذر داشت. «چنانچه برخلاف این ترتیب رفتاری بشود، به وسیله مأمورین نظمیه مرتکبین جلب و مجازات قانونی خواهند شد.»(۲)

(تصویر) احمدشاه

(تصویر) کشتی پهلوی

 سهشنبه

۴ فروردین ۱۳۰۴

۲۴ مارس ۱۹۲۵

۲۸ شعبان ۱۳۴۳

 افتتاح دکل تأسیسات بیسیم

بعد از ظهر امروز، یکی از دکل های تأسیسات بیسیم اصلی تهران طی مراسمی با شرکت رضا خان، رئیسالوزراء، و شومیاتسکی، وزیرمختار دولت شوروی، در قصر قاجار تهران افتتاح شد. این تأسیسات که توسط کار خانه الکتروترست شوروی ساخته شده، برد مخابراتی ایران را افزایش میدهد. در این مراسم، شماری از نمایندگان مجلس، برخی مدیران جراید و تعدادی از اتباع شوروی شرکت داشتند. رضا خان، شومیاتسکی و سرتیپ عبدالرضا خان سخنانی ایراد کردند و رضا خان با تلفن بیسیم با عمارت سعدآباد تماس گرفت. چند هواپیما نیز با پرواز بر فراز منطقه در این مراسم شرکت داشتند.(۳) گفته میشود مدرسه آموزش بیسیم برای چهل شاگرد در قصر قاجار آماده شده است.(۴) رضا خان در مراسم امروز زندگینامه خود را و شرح نصب تلگراف را که در میان دو گلوله توپ نهاده شده بود، پای دکل دفن کرد و گفت باشد که در آینده به دست چه کسی و چه وقت بیرون کشیده شود.(۵)

 پیام رضا خان به آیت الله مدرس

در پی درخواست رضا خان برای حضور آیت الله مدرس در مراسم امروز افتتاح دکل بیسیم (ر.ک: ۳ فروردین) سلیمان خان بهبودی بار دیگر از طرف رئیسالوزراء نزد مدرس رفت و از قول او گفت: «امروز در میدان تلگراف بیسیم نتیجه نگرفتیم. فردا

صبح هم میروم قم. پنجشنبه مراجعت میکنم. ممکن است همان موقع تعیین وقت شود تا با یکدیگر ملاقات کنیم. و مدرس موافقت کرد.»(۶) آیت الله مدرس در مراسم امروز حاضر بود. «در گردش با مدرس حرکت میکردم و میدیدم اکثر نظامیها و خارجیها توجهشان به مدرس بود و به یکدیگر معرفی میکردند.»(۷)

 توپ های شیخ خزعل

در پی مصادره توپ های شیخ خزعل توسط سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به او دستور داده شده بود آنها را به ساخلو مستقر در منطقه حمل کند و متعاقباً به تهران فرستاده شود. زاهدی در تلگرامی یادآور شد که چهار عراده به لشکر جنوب تحویل گردید، اما توپ های اخاسیوس قابل حمل نیست و باید در ناصری بماند.(۸)

 رضایت مقامات نفتی انگلیس از رضا خان

تی. ال. جکز، یکی از مدیران شرکت نفت انگلیس و ایران در نام های به سرپرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، نوشت: «تا آنجا که به شرکت نفت مربوط میشود، ما هیچگونه سوءتفاهم یا مشکلی با رژیم جدید ایران نداریم.»(۹) این نظر پس از برکناری شیخ خزعل از خوزستان و جایگزینی قوای نظامی در منطقه ابراز میشود.

۱- بهبودی، سلیمان و دیگران، رضاشاه (خاطرات سلیمان بهبودی، شمس پهلوی، علی ایزدی، به کوشش غلامحسین میرزاصالح، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲ش، ص ۲۱۸.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۵۱۴۴. این اطلاعیه بر مبنای بخشنام های که وزارت داخله در ۲۹ اسفند سال گذشته به ادارات گوناگون خود ابلاغ کرد منتشر گردید. (همان، سند شم ۲۹۱۲۷۱۸)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۸، ص ۲.

۴- FO E ۲۴۷۸/۸۲/۳۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۹، ص ۲.

۶- بهبودی و...، همان، صص ۲۱۸ و ۲۱۹.

۷- فرمانفرمائیان، محمدولیمیرزا، از روزگار حکایت... مجلس شورای ملی، ج ۲، به کوشش منصوره اتحادیه و بهمن فرمان، تهران، کتاب سیامک، ۱۳۸۲ش، ص ۹۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۲۲ تا ۲۴.

۹- اخوان توکلی، فرناز، گاهشمار روابط ایران و انگلیس، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۶ش، ص ۱۵۸.

 دیدگاه احمدشاه نسبت به انگلیس

رحیمزاده صفوی، نماینده محمدحسن میرزا و شماری از اقلیت مجلس که در فرانسه بسر میبرد، در گزارشی که از نیس به تهران فرستاد گفته های احمدشاه درباره تیرگی مناسبات دولت انگلیس با شاه ایران را نقل کرد. احمدشاه ریشه این روابط سرد را در نرفتن زیر بار قرارداد ۱۹۱۹ دانست و گفت که نظر انگلیس درباره من مثبت نیست «و آشکارا میگویند که با من نمیشود کار کرد.» متن گفته های احمدشاه در پاورقی آمده است.(۱)

 درخواست آزادی حسینعلی اهرمی

شماری از روحانیان و رجال بوشهر با فرستادن تلگرامی به رضا خان، رئیسالوزراء، خواستار آزادی میرزاحسینعلی اهرمی شدند. آنان با یادآوری سوابق و شهرت حسینعلی در وطندوستی و ایرانخواهی در خطه جنوب، اتهام سیاسی منتسب به او را یک دسیسه دانستند.(۲)

 آزادی دو انقلابی اهل نجف

به گزارش کنسولگری ایران در نجف اشرف حاجیسعد و حاجیعطیه از شیوخ معروف نجف که در انقلاب عراق علیه حکومت قیام کرده و پس از تسلط انگلیس دستگیر و به عنوان زندانی سیاسی محبوس شده بودند، آزاد شدهاند. کنسول ایران مینویسد که مردم نجف استقبال باشکوهی از اینان به عمل آوردند «و سه روز تمام آقایان و اشراف، عموم، حججالاسلامان و مأمورین حکومت» به دیدنشان رفتند. کنسول ایران هم که به دیدار حاجیعطیه رفته بود، چندی بعد میزبان وی شد و از او شنید که «تمام امیدواری و ملجأ ما مسلمین جعفری مذهب به دولت علیّه است و یکی از خادمان و فداییان دولت ایران من هستم.» حاجیسعد و حاجیعطیه هر دو تحت نظر حکومت محلی هستند.(۳)

 دستور اهانت به شیوخ نجف

کنسولگری ایران در نجف اشرف از قول منابع سری به وزارت امور خارجه خبر داد که پلیس بغداد به پلیس نجف دستور داده رجال صاحب نفوذ و شیوخ معتبر منطقه را، حتی اگر اهل علم باشند، با سختگیری و اهانت، تحقیر کرده، اعتبار آنان را بشکنند. قرار است اقتدار این گروه رفته رفته از بین برود. «به این جهت اداره پلیس [نجف] در کمال لاقیدی به اینها نظر کرده و در جزئی کار، آنها را به اداره پلیس جلب و اهانت میکند و هیچگونه وقر به احکام و اوامر آقایان نمیدهد.»(۴)

 نامه همسر سردار معزز به رضا خان

س. ت، همسر سردار معزز، در نام های به رضا خان، از این که در سال گذشته دو بار سردار معزز دستگیر و رشته زندگی یکصد زن و بچه از هم گسسته شده، ابراز تعجب کرد. وی با یادآوری خدمت پانصد ساله ایل شادلو به دولت های مرکزی و حفظ وطن، از رئیسالوزراء خواست که شخصاً به این مسئله رسیدگی کرده، حداقل خانواده را از وضعیت فعلی سردار معزز

باخبر کند.(۵)

 دو مسیحی تبعیدی در بندرعباس

به گزارش سدیدالسلطنه از بندرعباس، ماریس رُس و لیون آقاسان دیان، که توسط دولت انگلیس از آن کشور اخراج و به ایران تبعید شده‌اند، اینک در بندرعباس هستند. اولی متولد ارومیه و دومی زاده تبریز است. آنان با کشتی از انگلیس به ایران اعزام شده‌اند.(۶)

 بسته بودن راه عتبات و سختی معیشت طلاب

از زمانی که مسافرت زائران ایرانی به عتبات، به دلیل رفتار نامناسب مأموران عراقی، لغو شده، وضعیت طلاب حوزه علمیه نجف وخیم گشته است. غیر از اینان، اهالی نجف، به ویژه کسبه در حال ورشکستگی هستند. به گزارش کنسولگری ایران در نجف اشرف «تا چند ماه دیگر اگر راه باز نشود اغلب طلاب خیال مهاجرت به ایران دارند. و حکومت محلی در ن هایت تلاش است، بلکه هم دستور مخصوص داده‌اند که هر وقت از آقایان علماء و مسافرین محترم را ملاقات می‌نمایند التماس وساطت باز شدن راه را می‌نمایند.»(۷)

 تمایل خالصی‌زاده به تغییر مشی سیاسی

بنابر آنچه که سرتیپ جان‌محمد خان، فرمانده لشکر شرق، ادعا می‌کند، خالصی‌زاده در دیدار اخیرش اظهار کرده که دیدگاهش نسبت به رضا خان تغییر کرده و سوءظن های او نسبت به عملکرد رئیس‌الوزراء بی‌مورد بوده است. خالصی‌زاده ۲۹ تیر سال گذشته پس از قتل ماژور ایمبری، برپایی حکومت نظامی در تهران، و دستگیری مخالفان رضا خان، بازداشت و به خواف تبعید شده بود و چندی بعد نزد پدرش، آیت الله محمدمهدی خالصی، به مشهد رفته بود. فرمانده لشکر شرق از قول خالصی‌زاده نوشت که حاضر است در مشهد یا طهران به منبر رفته و آنچه را که تاکنون علیه رضا خان ابراز کرده، تصحیح نماید.(۸) گزارش سرتیپ جان‌محمد خان در حالی از انقیاد خالصی‌زاده می‌گوید که این روحانی تبعیدی بیست روز قبل برای مقابله با جشن های سوم اسفند، سالگرد کودتای ۱۲۹۹، همچنان فعال بود.(۹) (ر.ک: ۱ اردیبهشت)

 ورود نظامیان انگلیس به ایران

به گزارش فرمانده گردان بنادر، یکصد نظامی پیاده، و سی نفر سوارهنظام ارتش انگلیس تحت عنوان تعویض نیرو وارد ایران شدند. شانزده تن از سوارهنظام یادشده راهی شیراز شدند.(۱۰)

دولت انگلیس معمولاً خبر ورود و خروج نظامیان خود را به اطلاع دولت ایران نمی‌رساند.

 نامه بی‌پاسخ شورای شرعی اسلامی عالی بیت‌المقدس

علی‌اکبر بهمن، نماینده سیاسی ایران در مصر، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به مکتوب فرستاده شده شورای

شرعی اسلامی عالی بیتالمقدس به ایران، نوشت که این شورا منتظر پاسخ دولت ایران است. آنها از ایران میخواهند نقش خود را در جلوگیری از خونریزی «مابین برادران اسلامی» در سرزمین حجاز ایفا کند و زمینه مراسم حج برای همه مسلمانان فراهم شود. بهمن معتقد بود پاسخ به این نامه بیارتباط با بسط نفوذ دولت ایران نیست.(۱۱)

۱- مکی، حسین، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش، ص ۳۲۴. «چند نفر از محترمترین رجال ایرانی و حتی دو سه نفر از دوستان خارجی من که در محافل لندن نفوذ و دوستان مؤثر دارند داوطلبانه به لندن رفته، با اولیای وزارت خارجه و رئیس اداره شرق و بعضی وزرا صحبت کردهاند. نظر انگلیسیها نسبت به من عوض نمیشود و آشکارا میگویند که با من نمیشود کار کرد. با تجربه هایی که کردهام این قدر یقین دانستهام که دوستی سیاسیون خارجه خیری ندارد ولی دشمنی آنها مضر است. ما باید خودمان به فکر خودمان باشیم. هر روزی که بتوانیم خودمان را روی پای خود نگاهداریم، خواهی دید که آنها اول کسی هستند که دست دوستی به ما بدهند وإلا نظریه انگلیسیها تنها به من نبوده که این را عیب کار من یا خطای من بدانند. آنها از عهد فتحعلیشاه به بعد به خاندان قاجار بد نگاه میکردند. با وجود این صدوچهل سال است که قاجاریه هستند و پادشاهاند و آنها هم هستند. هر زمان یکی از ما قوی بود آنها دوستی میکردند و هر زمان ضعیف بود میگفتند با او نمیشود کار کرد. از همین دوره مرحوم ناصرالدینشاه و مظفرالدینشاه و دوره پدرم داستانها شنیدهام. خلاصه آن که باید ما خودمان قوی باشیم و بس...» (همانجا).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۵۱۳ و ۵۱۸. در بهمنماه سال گذشته به لشکر جنوب خبر رسید که شبنام های در شیراز علیه رضا خان توزیع شده است. این شبنامه آشکارا رئیسالوزراء را عامل دولت بریتانیا خوانده بود. رضا خان به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، دستور میدهد هر چه زودتر راهی شیراز شود و عوامل تهیه و توزیع شبنامه را شناسایی و اعدام کند. آیرم اصفهان را به قصد شیراز ترک میکند. بررسی های اولیه نشان میدهد که میرزامحمود خان و توفیقزاده در پراکندن شبنامه ها دخیل بودند. میرزامحمود خان داماد امینالواعظین و همسرش نوه ضیاءالواعظین بود. رضا خان پس از اطلاع از این خویشاوندی دستور میدهد فعلاً از اعدام آنها جلوگیری شود. بررسی های محمود آیرم او را به این باور میرساند که کنسول شوروی در شیراز، والدین، در این کار دست داشته است. از طرف دیگر رضا خان دستور میدهد، خبر را به ضیاءالواعظین، که از طرفداران رضا خان بود، برسانند. سومین فردی که دستگیر میشود حسینعلی اهرمی بود. وی در جنگ جهانی اول در جبهه مقاومت علیه انگلیس فعال بود. حسینعلی اهرمی که میگفت کارمند اداره گمرک است به اتهام منتسبه اقرار نکرد، اما امیرلشکر به این نتیجه رسیده بود که وی «در موقع جنگ عمومی (جنگ جهانی اول) و انقلابات اخیر ایران کارکن واسموس آلمان و منشأ تحریکات و عملیاتی بوده ... و فعلاً ... در قونسولگری به سمت استاژی (کارآموزی) مشغول کار» است، تبعید شود. با این تصمیم موافقت میشود. (همان، صص ۵۱۸ تا ۵۳۰).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۴- همان، ۳-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۲۲ تا ۲۵. این دو چندی بعد با دستور رئیس قشون کرمان به رئیس قشون بندرعباس، به طرف کرمان حرکت داده شدند. (همان، ص ۲۶).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۵۱۲ تا ۵۱۵.

۹- ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۷۱.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۳۲.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۵-۱-۳۰-۱۳۰۴.

 چهارشنبه

۵ فروردين ۱۳۰۴

۲۵ مارس ۱۹۲۵

۲۹ شعبان ۱۳۴۳

 تحريك دوستمحمد خان توسط انگليس

بنابر گزارش فرمانـده تيپ سيسـتان، دوسـتمحمد خان بمپوری با كمك يك صاحب منصب انگليسـی اقـدام به جمعآوری نيرو كرده و تحريك شده با قشون بجنگد. از جمله اقدامات وی اعزام سارق به رودبار، نرماشير و جيرفت است. در رويارويی قشون كرمان با سارقان هشت نظامی كشته شدهاند.(۱)

 مراسم سوگ نريمانوف در تبريز

عبـد الله خـان طهمـاسبی، اميرلشـكر شـمال غرب در تلگرامی به رضـا خـان خبر داد كه نريمـان نريمـانوف،(۲) رئيس پارلمـان آذربايجـان قفقـاز، مرده اسـت. بـه همين مناسـبت پرچم هـای سـياه در اداره نفت روسـها در آسـتارای ايران نصب شـده است. كنسولگری شوروی در تبريز نيز درصدد است مجلس سوگواری برگزار كند.(۳)

 تذكر نماينده سياسی ايران به وزير امور خارجه حجاز

ويس كنسولگری ايران در جـده امروز بـا ارسـال نـام هـای به وزير امور خـارجه حجاز نوشت كه با توجه به حقوق اتباع دولت های

۱- اسـناد مؤسسه مطالعـات و پژوهش هـای سياسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صـص ۱۳۰ و ۱۳۱. وزارت جنـگ در پاسـخ بـه اين گزارش، خطـاب به فرمانـده لشـكر شـرق يادآور ميشود كه دوسـتمحمد خان مخالف انگليس است و آنها ميخواهنـد وی را به دست قشون ايران نابود كنند. اين تحليل شايد ناشـی از دو گزارشـی باشد كه سفارت انگليس در ۲۰ و ۲۴ اسفند سال گذشته به رضا خان داد و در آنها از قول كلنل كيز، كارشـناس انگليسی بلوچستان، اوضاع آن منطقه را به اطلاع رساند. منابع انگليسی تأكيد ميكردند كه دوسـتمحمد خان مستقل از مأموران اعزامی از مركز كار ميكند؛ احتمال پيوستن طايفه دمانی به دوستمحمد خـان بسـيار است؛ تـوان نظاميـان ايران برای رويـارويی بـا اين اتحـاديه بسـيار انـدك است؛ غـارت جيرفت در سـال گذشـته با هماهنگی دوسـتمحمد خان بوده است. كلنل كيز به دولت ايران توصـيه ميكرد بمپور را توسط امجدالملك تصرف كند. و اگر اين اتفاق بيفتد به نظم و نسق بلوچستان ايران كمك فراوان خواهد نمود. (همان، پ ۱۲، صص ۱۴۱ تا ۱۴۴).

۲- نريمـان كربلايی نجـف اوغلـو معروف بـه نريمـان نريمـانوف در دوم آوريـل ۱۸۷۰ در تفليس زاده شـد. وی در شـمار

روزنامهنگاران، دولتمردان و انقلابیون کمونیست در منطقه آذربایجان بود. در ۱۹۲۰م به ریاست دولت آذربایجان انتخاب شد و جای میرزا داود حسیناف را گرفت. سمت های بعدی او ریاست شورای کمیسر های خلق، ریاست شورای اتحاد جماهیر شوروی ماوراء قفقاز، ریاست حزب کمیته اجرایی مرکز اتحاد جماهیر شوروی بود. نریمانوف در ۱۹ مارس ۱۹۲۵/۲۹ اسفند ۱۳۰۳ در اثر حمله قلبی درگذشت و در میدان سرخ مسکو دفن شد. از آثار اوست: ترجمه بازرس دولت نوشته نیکلای گوگول به زبان ترکی و نادرشاه (نمایشنامه، در پنج مجلس و هفت پرده).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۲۲.

دیگر، لازم است اتباع ایران از اجبار به حضور در جبهه های جنگ معاف باشند.(۱) دولت حجاز در این روزها با وهابیون در جنگ بود.(۲)

 درخواست مجمع ملل از ایران

مجمع ملل در ژنو با ارسال نام های به ایران درخواست کرد مجلات نظامی ایران برای کتاب خانه آن مجمع فرستاده شود.(۳)

 گزارشی از رئیس هیأت تبشیری کاتولیک در ارومیه

بنابر گزارشی که وزارت امور خارجه با استناد به نامه کارگزاری ارومیه به وزارت جنگ فرستاد، مسیو فرانس، رئیس هیأت تبشیری کاتولیک در ارومیه، حدود ده هزار تومان از نماینده پاپ، که در ایران بسر میبرد، گرفته تا در ارومیه صرف خرید خانه کرده، باقیمانده آن را میان مسیحیان کاتولیک تقسیم نماید. ساختمان مسیونری کاتولیکها خراب شده و مسیو فرانس تصمیم دارد حدود سه هزار تومان به خرید خانه جدید اختصاص دهد. در این گزارش آمده است که اوایل بهار، موقع کشت و زرع، مسیحیان پول بیشتری نیاز دارند. «هیأت های روحانی بدین وسایل ... آشوری های این نقطه را که ابداً دارای عقیده مذهبی ثابت نیستند به دور خود جمع مینمایند و در این ضمن هر یک از دستهجات مزبور که بیش از دیگری کمک مالی نسبت به طبقات آشوری مینمایند، پیروان مذهب آنها روز به روز زیاد میشود.»(۴)

(تصویر) نریمان نریمانوف

 پنجشنبه

۶ فروردین ۱۳۰۴

۲۶ مارس ۱۹۲۵

۱ رمضان ۱۳۴۳

 دیدار حاکم نظامی خوزستان با شیخ خزعل

سرتیپ فضل الله زاهدی خبر داد که با شیخ خزعل دیدار داشته و «امر مبارک» مبنی بر انتقال وی به تهران اطلاع داده شده است، اما شیخ از آمدن به تهران وحشت دارد و چند روزی به اسم مشورت با محارم و رسیدگی به امور شخصی مهلت خواسته است. سرتیپ زاهدی معتقد است که شیخ خزعل میخواهد با کاپیتان پیل، کنسول انگلیس در خوزستان، مشورت کند.(۵) (ر.ک: ۱۰ فروردین)

 موقعیت نیرو های نظامی انگلیس در جنوب ایران

کارگزاری اول بنادر خلیجفارس در نام های به وزارت امور خارجه اطلاع داد که شمار نظامیان انگلیس در جنوب ایران بدین قرار است: ۳۷ نظامی در چابهار، ۷۴ نظامی در جاسک، ۱۸ نظامی در بندرعباس، ۲۰ نظامی در هنگام و ۱۲۷ نظامی در بوشهر. وی افزود که نظامیان تازهوارد (ر.ک: ۴ فروردین) به ادعای انگلیس، جایگزین نفرات پیشین خواهند شد، اما تاکنون جابهجایی آنها انجام نشده است. همچنین «به قرار اطلاعات حاصله خیال دارند در جاسک سرباز خانه بسازند و مرکز قشون مستحفظین قونسول خانه ها را در جاسک قرار دهند. سرباز خانه نایبند را که خراب کردهاند، تیر و چوب و درها را به جاسک حمل مینمایند.» وی در پایان اضافه کرد روشن نیست این کارها با اجازه دولت ایران انجام میشود یا نه؟(۶)

 مدارا در مؤاخذه مأموران عدلیه

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به رضا خان اطلاع داد که در سختگیری و مؤاخذه مأموران عدلیه ناصری، ملاحظه به خرج داده است؛ چرا که این کار، مأموران نظامی را متهم به سختگیری با دیگر دوایر دولتی میکرد.(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.
۲- قراینی وجود دارد که حکایت از نگاه ویژه مسلمانان به ایران، پس از فروپاشی عثمانی، میکند. اتحاد اسلام که یکی از آرزو های دیرین مسلمانان پیشرو در نقاط مختلف جهان بود، پس از اضمحلال امپراتوری عثمانی، دستخوش بیتوجهی روشنفکران جهان اسلام و نیز سست کردن آن از طرف جبهه پیروز جنگ جهانی اول به ویژه انگلیس شد. با این حال برخی از مجامع اسلامی، ایران را مؤثرترین، یا یکی از ممالک مؤثر در بازگشت به اتحاد اسلام تلقی میکردند. از آن جمله بود «شورای عالی شرعی اسلامی فلسطین». سیدمحمد الحسینی رئیس این شورا در واپسین روز های سال ۱۳۰۳ (۱۹ شعبان ۱۳۴۳) نام های به وزیر امور خارجه ایران نوشت و آن را از طریق علیاکبر خان بهمن، نماینده سیاسی ایران در مصر، به وزیر امور خارجه وقت فرستاد. در این نامه با اشاره به جنگ پیش آمده در سرزمین حجاز و به خطر افتادن مراسم حج در سال قمری ۱۳۴۳، آمده است که شورای یادشده در ربیعالاول ۱۳۴۳ از ایران خواسته بود با اعزام هیأتی به سرزمین حجاز در به پایان بردن جنگ داخلی شبه جزیره مشارکت جوید، اما پاسخی به این درخواست داده نشد. شورای عالی شرعی اسلامی فلسطین بار دیگر با تکرار تقاضای خود، یادآور شد که این اقدام دولت ایران «محرکی برای ادامه مساعی در تشکیل اتحاد اسلام که امروز بیشتر از هر موقع لزوم دارد خواهد بود.» (همان، ۱/۷۸ و ۷۸ و ۷۷-۱-۳۰-۱۳۰۴).
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۹۰.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۵۷ تا ۵۹.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۵. شیخ خزعل نهم فروردین در دارخوین با کنسول انگلیس دیدار و گفتوگو میکند.
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۳-۴۲-۱۳۰۴.
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۳۸. مخالفت زاهدی با نماینده عدلیه از بهمنماه سال گذشته، زمانی که این نماینده از شوشتر به ناصری آمد، آغاز گشت. او تلاش کرد وی را به محل خود بازگرداند تا این که رضا خان به او دستور داد چون حکومت نظامی در خوزستان برقرار است، اعضاء عدلیه را مؤاخذه کرده، سخت بگیرد.

(همان، پ ۱۴۰، صص ۴۹ تا ۵۳).

سرتیپ زاهدی موافقتی با حضور مأمور عدلیه در ناصری نداشت و او را مزاحم اقتدار خود میدانست.

 آزادی دو یهودی تبعه شوروی

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که ویتالی و زیناوی، دو یهودی تبعه شوروی، که پارسال قاچاقی وارد ایران شده بودند و رفتار مشکوکی داشتند، به قید کفیل آزاد شدند، اما تحت نظر هستند.(۱) بنا به عقیده رئیس نظامیان آستارا، این دو تن با پرداخت رشوه توانسته بودند تذکره اقامت در ایران را بگیرند.

 حقوق عقبافتاده فوج نادری

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به اطلاع وزارت جنگ رساند که فوج نادری آماده عملیات در منطقه لرستان است، اما حقوق بهمن و اسفند سال گذشته نیرو هایش پرداخت نشده است.(۲)

 بیحقوق ماندن قوای اعزامی لشکر شمال غرب

نیرو های اعزامی لشکر شمال غرب برای کمکرسانی به لشکر غرب چهار ماه بدون حقوق ماندهاند. وزارت جنگ به پرسش امیرلشکر غرب در این موضوع چنین پاسخ داد: «بالغ بر یکصدوهشت هزار تومان... برای رفع عسرت اردو تا آخر حوت [اسفندماه گذشته] مخابره و حقوقات آنها ارسال شده است. با این ترتیب مقرر فرمایید موضوع تعویق حقوقات آنها را اطلاع دهند.»(۳)

 موافقت رضا خان با پیشنهاد های سرتیپ محمد خان

در پی ارائه پیشنهاد هایی از طرف سرتیپ محمد خان شاهبختی، رئیس تیپ پیاده لشکر غرب و فرمانده قوای لرستان، برای چگونگی غلبه بر طوایف لر (ر.ک: ۲ فروردین)، رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، با نظرات او موافقت کرد و گفت: «سرتیپ فضل الله خان [زاهدی] هم با توافق نظر شما عملیات خواهد کرد، ولی این نکته را متذکر میشوم که اردو های لشکر مرکز بایستی تا آخر بهار به مرکز مراجعت نمایند.»(۴)

 کسب تکلیف برای چهار زندانی

امیرلشکر شمال غرب با ارسال نام های به وزارت جنگ، با ضمیمه کردن درخواست خانواده چهار زندانی، که از شش ماه پیش تاکنون در آستارا در بازداشت بسر میبرند، نوشت که اینان متهم به قتل یک روس در بالای رود خانه آقکوریی در داخل خاک شوروی هستند. در این نامه آمده است که زندانیان منکر اتهام یاد شده هستند و خود را تبعه ایران میدانند و میگویند پس از ده سال سکونت در خاک شوروی، سه سال پیش به وطن بازگشتهاند. عبد الله خان طهماسبی پیشنهاد کرد این افراد با قید کفیل آزاد شوند.(۵)

□ ممانعت از صدور برنج

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به رئیس تیپ شمال، با اشاره به شکایت اتحادیه تجار بارفروش مبنی بر ممانعت رئیس قشون مازندران از صدور برنج، نوشت «به اسم این که برنج چمپا و درهم خوراک محل است از حمل آن ممانعت دارد. چون این اقدام موجب خسارت کلی خواهد شد»، از این اقدام جلوگیری گردد.(۶)

□ تلگرام صارمالسلطنه به رضا خان

صارمالسلطنه، پسر والی پشتکوه (غلامرضا خان امیرجنگ)، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که میگویند سرهنگ باقر خان حامل خلعتی برای والی است تا ضمن دعوت از او برای بازگشت به پشتکوه، حکومت آنجا را بار دیگر به والی بسپارد. «در این صورت تکلیف ما خدمتگزاران» چه خواهد شد؟(۷)

(تصویر) بوشهر، برج مقام

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۹۶ و ۱۴۶ تا ۱۴۹.
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۵۷.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۹۴.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۷.
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۲۸۴ تا ۲۸۶. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، ص ۲۸۳)
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۲۵. رئیس تیپ شمال معتقد بود دست روسها در کار است و به تحریک آنها برنجکاران سعی در صدور برنج دارند؛ ادامه این روند موجب قحطی خواهد شد. (همان، ص ۲۴)
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸. صارمالسلطنه برای حکومت پشتکوه ابراز تمایل میکرد و از طرف برخی خوانین منطقه نیز حمایت میشد. (ر.ک: ۲ فروردین) منابع انگلیسی در این مورد نوشتند که سالاراشرف ۲۷ اسفند ۱۳۰۳ در دیدار با نماینده انگلیس در بینالنهرین گفته است که والی پشتکوه تسلیم شده و اطاعت خود را از دولت ایران اعلام کرده است. «دولت ایران سرهنگ باقر خان را با یک قبضه شمشیر افتخار برای دیدار والی و بازگرداندن وی به پشتکوه فرستاده است. سالاراشرف از وزیرمختار اعلیحضرت خواسته است تا به جناب کمیسیونر عالی در بغداد تلگرام زده و از وی بخواهد که از والی بخواهد به هنگام ورود سرهنگ باقر خان به بدره برود. وقتی رئیسالوزراء موارد یادشده را تأکید کرد، تلگرام لازم ارسال شد.» (FO E ۲۲۷۹/۸۲/۳۴) بدین ترتیب غلامرضا خان امیرجنگ بار دیگر به حکومت پشتکوه گمارده شد.

ص: ۱۱

 جمعه

۷ فروردین ۱۳۰۴

۲۷ مارس ۱۹۲۵

۲ رمضان ۱۳۴۳

 ادامه راهسازی خرم‌آباد به دزفول

سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده قوای اعزامی لرستان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ از ادامه راهسازی خرم‌آباد به دزفول خبر داد و افزود که استمرار این کار نیازمند پول است؛ اگر پول نرسد و کارگران متفرق شوند، جمع‌آوری آنان مشکل است. وی تقاضا کرد مبلغ هفت هزار تومان بابت اعتبار فروردینماه اختصاص داده شود.(۱)

 هزینه تجهیز فوج نادری

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت «تجهیز فوری یک گردان پیاده که در اثر قتل نظامیان فوج نادری لازم شده بود، بالغ بر یک هزار تومان» شده است. وی پرسید این هزینه به حساب اردوکشی گذاشته شود یا به عنوان غرامت از عشایری که قتل نظامیان در منطقه آنان رخ داده گرفته شود؟(۲)

 تمایل یک شرکت نفتی آمریکا برای نفت شمال ایران

حسین علاء، سفیر ایران در آمریکا، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که کمپانی «امریکن ایندی پندنت اُیل اینتر سنتر» پس از باخبر شدن از مصوبه مجلس شورای ملی برای نفت شمال ایران میخواهد بداند آیا دولت ایران فرصت کافی برای اکتشافات و مطالعات زمینشناسی در مناطق مذکور به این شرکت خواهد داد؟ اینان به چهار ماه زمان نیاز دارند تا در صورت اطمینان از وجود نفت، اقدام به گرفتن امتیاز نفت شمال ایران کنند. علاء افزود: اگر «امتحان طبقاتالارضی رضایتبخش باشد... در تهیه قرضه هیچ اشکالی پیشبینی نمیکنند.»(۳) یکی از شرایط عمده ایران برای اعطای امتیاز نفت شمال به شرکت های نفتی آمریکا، گرفتن وام از آن کشور بود.

 تلاش برای جلبنظر سران کرد

بنابر اخبار رسیده از کردستان تلاش هایی برای همراه کردن سران کرد ایران، جعفرسلطان لهونی، محمود خان اورامانی و محمود خان مریوانی با کرد های شمال بینالنهرین انجام میشود. «اگر جلوگیری نشود تولید زحمت برای اولیای دولت خواهد شد.»(۴)

□ پیشنهاد تشکیل کمیسیون کشاورزی در خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، در آستانه حرکت به لرستان به رضا خان پیشنهاد کرد، با توجه به تمایل اهالی به کشاورزی و اختلافاتی که بر سر مالکیت بیشتر زمین های کشاورزی وجود دارد، هیأتی از رؤسای ادارات و معاریف محلی تحتنظر میرزااحمد خان عمارلویی، جانشین او، تشکیل گردد. این هیأت با رسیدگی به اسناد و مدارک مدعیان و سپردن زمینها به صاحب ان اصلیشان به رونق کشاورزی کمک خواهد کرد.(۵)

□ توقیف کاروان انگلیس در راه شیراز

بنابر گزارش رئیس گردان بنادر، که صبح امروز با نایب کنسولگری انگلیس در بوشهر دیدار کرده بود، قاطر هایی که بار کنسولگری انگلیس را به شیراز حمل میکرد و شانزده نظامی و مستر چیک نیز همراهشان بودند، در برازجان توقیف شده است. مستر چیک، کنسول انگلیس بدین امر اعتراض کرد، و در برازجان متوقف است. در این گزارش آمده است که ۱۳۰ شتر بار کمپانی زیگلر نیز بین راه بوشهر به شیراز توقیف شده، در حالی که ۲۰۰ پوند پیشکرایه برای حمل بار یاد شده پرداخت شده است.(۶)

□ کشته شدن یک خادمه مسیحی در ارومیه

خدمتکار زن خانه بارن مگرویچ، دفتردار شعبه تجارت خانه زاکاستورک، امشب به قتل رسید. به گزارش فرمانده قوای ارومیه، مگرویچ و همسرش که برای شرکت در میهمانی از خانه خارج شده بودند، در بازگشت با جسد خادمه خود مواجه شدند که سر به تن نداشت. خدمتکار توسط دزدی که یک تخته کناره، یک سماور، یک رشته زنجیر گردنبند طلا با مدال و چند دستمال سفره به سرقت برده، کشته شده است.(۷)

□ ورود کنسول جدید شوروی

حاکم نظامی بندرجز در گزارشی به تیپ شمال خبر داد که زاسلاوسکی، کنسول جدید شوروی در استرآباد، امروز وارد بندرجز شد. اتباع شوروی استقبال شایانی از او کردند. نایب کنسول شوروی در استرآباد نیز خود را برای استقبال به بندرجز رسانده بود.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۳۸. با این تقاضا موافقت شد.

۲- همان، پ ۱۴۰، ص ۷. سال گذشته دو تن از نظامیان فوج نادری در حوالی دزفول کشته شده بودند. زاهدی برای این که واکنشی نسبت به این موضوع نشان دهد، دو تن رؤسای عشایر منطقه را دستگیر و بازداشت کرد؛ بی آن که ثابت شود قتل نظامیان به دست اجزاء این طوایف صورت گرفته است. وزارت جنگ از قول رضا خان به سرتیپ زاهدی نوشت که چه مجازاتی در حق طوایفی که مرتکب این کار شدهاند روا شده است؟ (همان، ص ۷۲)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۲-۴۱-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۲۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۱۰۵ و ۱۰۶. رضا خان با تشکیل کمیسیون موافقت کرد، اما تذکر داد که اراضی متعلق به دولت است و نباید به فردی واگذار شود. فقط «قسمتی از اراضی را که اهالی آباد نمودهاند، ممکن است حق آنها دانست.» (همان، ص ۱۰۴)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۵۰۰. وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب دستور داد، پیرامون موضوع تحقیق شود و سریعاً اطلاع دهند. (همان، پ ۵، ص ۴۹۹).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۳۵۶ و ۳۵۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۴۵ تا ۴۸.

 شنبه

۸ فروردین ۱۳۰۴

۲۸ مارس ۱۹۲۵

۳ رمضان ۱۳۴۳

 دستور تجدید انتخابات اردبیل

به دستور رضا خان، به امیرلشکر شمال غرب ابلاغ شد که انتخابات اردبیل را برای تعیین نماینده مجلس شورای ملی تجدید کرده، سیدابوالفتوح علوی را نامزد کنند تا انتخاب شود.۱

 مراقبت از قائممقامالملک

وزارت جنگ با فرستادن تلگرام محرمان های به رئیس تیپ شمال نوشت که قائممقامالملک ظاهراً برای سرکشی به ملک و املاک خود عازم طوالش است، اما نیت اصلی او آماده کردن مقدمات برای نمایندگی دوره بعدی میباشد. «حسبالامر بایستی از طرف اهالی به مشارالیه فهمانده شود که انتخاب او بنابر امر مقامات دیگری بوده و اقدامات شخصی او بینتیجه است.»(۱)

 اجحاف نظامیان طوالش به مردم

پس از شکایت های متعددی که از اجحاف نظامیان مستقر در طوالش نسبت به مردم به پایتخت رسید، وزارت جنگ طی تلگرامی از رئیس تیپ شمال خواست که در این مورد تحقیق کرده، توضیح دهد. نظامیان تحت عنوان جریمه از مردم پول میگرفتند.(۲)

 شکایت مردم خوزستان از حاکم نظامی

در تلگرامی که از طریق بصره مخابره شده بود و امروز به کمیسیون عرایض مجلس شورای ملی رسید، از طرف عموم اهالی خوزستان، از مظالم حاکم نظامی این ایالت، سرتیپ فضل الله زاهدی، شکایت شده بود. در این تلگرام آمده است که شکایت های پیشین راه به جایی نبرده، از تعدیات حاکم به ستوه آمدهاند. «البته قبول نخواهید فرمود که ملت بدبخت خوزستان از لاعلاجی متشبث به اجانب شوند. عاجزانه صدور اوامر فوری برای تشکیل عدلیه در ناصری، آبادان، محمره خواستاریم.»(۳)

 تشکیل نظمیه در بجنورد

وزارت جنگ به «اداره کل تشکیلات نظمیه» دستور داد نظمیه بجنورد را تأسیس کند. وزارت جنگ بنای نظمیه در بجنورد را

مهم دانسته، بودجه و تشکیلات آن را مطابق نظمیه های درجه ۳ تعیین کرد.(۴)

 تغییر نام بندر انزلی به بندر پهلوی

رضا خان، رئیسالوزراء، در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که به درخواست اهالی انزلی و پیشنهاد حکومت گیلان و تصویب هیأت دولت اسم بندر انزلی به بندر پهلوی تغییر کرد. «مراتب را به نمایندگان خارجی و مأمورین آن وزارت خانه در داخله و خارجه ابلاغ نمایید.»(۵) به همین مناسبت محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، رؤسای ادارات دولتی رشت و انزلی در اداره بلدیه انزلی گرد هم آمدند و جشن گرفتند.(۶)

 استعلام امنیه از وزارت جنگ

اداره تشکیلات امنیه دولتی با فرستادن نام های به وزارت جنگ خبر از درخواست چهارصد تومان پول توسط سرتیپ فضل الله زاهدی، جهت پرداخت به چهار تن از خوانین سگوند داد.(۷) در پی خلعسلاح طوایف سگوند، با پیشنهاد سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده تیپ پیاده لشکر غرب و فرمانده قوای اعزامی به لرستان، مقرر شد ۱۲۲ نفر از اعضای این طوایف به عنوان امنیه استخدام شده، تحت نظر چهار تن از خوانین خود، امنیت بخشی از راه دزفول به خرمآباد را به عهده بگیرند.

 توطئه حمله به روستا های مسیحینشین ارومیه

وزارت جنگ با ارسال گزارش کارگزاری ارومیه به امیرلشکر شمال غرب مبنی بر حمله مسلحانه به چند روستای مسیحینشین ارومیه، خواست اقدامات آن یگان در قبال این حوادث منعکس شود.(۸) در گزارش کارگزاری ارومیه آمده بود که مقصود از این اقدامات سرقت نیست، بلکه ایجاد اغتشاش، آن هم به تحریک منبعی است. وی پیشنهاد کرده بود مالکین روستا های مسیحینشین که مسلمان هستند، موظف به حفظ امنیت آن مناطق شوند، و اگر روستا فاقد مالك است، نظامیان به حفظ امنیت گمارده شوند.

 فعالیت پرشتاب شرکت های روسی در آذربایجان

لشکر شمال غرب با ارسال نام های به وزارت جنگ خبر داد که هیأت مدیره شرکت کوپراتیو آرور میخواهد چند کارگر خیاط و میهماندار زن متخصص برای پذیرایی از مشتریان خود وارد کند. در این نامه با اشاره به مراسله ۲۹ حوت ۱۳۰۳ خواسته شده، به موضوع یادشده توجه شود.(۹) با توجه به ذکر جزئیات فعالیت های اقتصادی روسها در آذربایجان، نامه یادشده در پاورقی آورده شده است.

 درخواست پول برای دانشجویان نظامی

سرتیپ حبیب الله شیبانی، سرپرست دانشجویان نظامی اعزام شده به پاریس، از سرتیپ امان اللهمیرزا خواست در فرستادن پول برای دانشجویان تأکید شود. وی در آخرین تلگرام مرتبط با این موضوع صورت هزینه های انجام شده را برای وزارت جنگ فرستاده بود، اما رسیدی دریافت نکرده بود.(۱۰)

□ مدال های انگلیسی

حاکم سیستان با فرستادن نام های به وزارت داخله توضیح

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۱۱. قائممقامالملک از هر کاری برای پیشرفت امور رضا خان مضایقه نمیکرد و نفوذ او در مجلس شورای ملی و یا قدرتی که در نواحیای چون طوالش به هم زد، نتیجه حمایت رضا خان از او بود، اما اینک این یار وفادار تحت مراقبت است؛ چرا که هیچ کاری نباید از او خارج از اراده قشون سر زند.
۲- همان، ص ۲۵. موضوع به اجرای احکام توسط نظامیان مربوط میشد که از طرف کارگزاری و عدلیه وارد عمل میشدند، اما عملکرد نادرست آنان موجب شکایت مردم میشد. رئیس تیپ شمال برای ختم موضوع، به جای عقبنشاندن نظامیان و واگذاری امور به ادارات، افرادی را به عنوان «مرتکبین آنتریک» دستگیر و زندانی کرد. (همان، ص ۲۴) به دلیل اعمال راهحل نادرست بار دیگر به فرمانده تیپ شمال دستور داده شد نظامیان در اجرای احکام دخالت نکنند. (همان، ص ۲۳).
۳- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۳۴/۳۵/۱۴۶/۵.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۲۶. این تصمیم در پی دستگیری سردار معزز بجنوردی و مراقبت بیشتر از وضع شهر و تسلط بر امور آن گرفته شد.
۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱۰-۴۸-۱۳۰۴.
۶- همان، ۱۶-۱۰-۴۸-۱۳۰۴. «نخستین مرحله در تغییر اسامی شهر های ایران، از شروع دوره جدید تاریخ معاصر کشور، از زمان تثبیت رضا خان سردارسپه به عنوان چهره مقتدر مملکت آغاز میشود؛ یعنی از اواخر سال ۱۳۰۳ که رضا خان بحران های سیاسی چون ماجرای جمهوری و کشته شدن ماژور ایمبری (ویس قنسول آمریکا)، لشکرکشی خوزستان را پشت سر گذاشته بود. در ۳۰ اسفند ۱۳۰۳ سرتیپ محمدحسین خان آیرم، فرمانده تیپ مستقل شمال، طی تلگرافی به رضا خان اظهار داشت: «اهالی انزلی تقاضا کردهاند که انزلی به نام بندر پهلوی نامگذاری شود که با موافقت رضا خان، هیأت دولت در جلسه ۸ فروردین ۱۳۰۴ش، این درخواست را تصویب کرد. اندکی بعد سرتیپ فضل الله خان بصیردیوان (زاهدی) که به جای سرتیپ محمدحسین خان منصوب شده بود؛ در اول پاییز ۱۳۰۴ دهکده سلاخ را به بصیرآباد، تغییر نام داد و نام آققلعه استرآباد به پهلویدژ تبدیل شد. در اول اردیبهشت ۱۳۰۵، که با جریان تاجگذاری رضاشاه مصادف بود، وزارت داخله به ریاست وزرا اطلاع داد که بر اساس گزارش واصله از نظمیه ارومیه اسم شهر به رضائیه تبدیل شده و اعلانی هم از طرف مصادر نظامی، راجع به این مسئله در شهر منتشر شده است.» (روستایی، محسن ، تاریخ نخستین فرهنگستان ایران به روایت اسناد، تهران، نشر نی، ۱۳۸۵ش، ص ۲۵۵.)
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۲۹. وزارت جنگ با پرداخت این مبلغ موافقت کرد. بودجه ماهیانه ۱۲۲ امنیه ۱۱۶۰ تومان تعیین شده بود. (همان، پ ۱۴۱، صص ۳۶ و ۳۸)
۸- همان، س ۱۳۰۴؛ پ ۴، ص ۲۴۵.
۹- همان، ص ۱۵۷. «۲۹ حوت ۱۳۰۳. مقام منیع مقدس بندگان حضرت اشرف وزیر جنگ و فرمانده کل قوا دامت عظمته. جسارتاً به عرض مبارک میرساند. آزادیخواهان اگرچه سابقاً نسبت به جریانات نیکبین بودند ولی بالعکس فعلاً به واسطه عدم پیشرفت مرام خودشان که جمهوریت باشد چندان خوشدل نیستند و مخصوصاً از انتشارات راجع به آمدن شاه خیلی نگران

هستند. از سایر طبقات هم تمایلاتی ابراز نمیشود و عموماً از وضعیت حاضره راضی میباشند. قنسول انگلیس مسافرتی به حدود غربی و جنوب غربی آذربایجان در نظر داده که البته این مسافرت مشارالیه خالی از نظریات سیاسی نیست. اگر چه عمال انگلیسها عموماً در همه جا مشغول کار هستند ولی این مسافرت قنسول انگلیس که شخصاً به حدود ارومیه و آن صفحات میرود البته برای مقاصد مخصوص است. فدوی دستور دادهام که مشارالیه را در آن حدود به طور خیلی سری و محرمانه در تحت نظر مراقبت داشته باشند و اگر به عنوان شکار و غیره بخواهد از بلاد خارج شود دستور داده خواهد شد که یکی دو نفر نظامی به عنوان محافظت همراه نموده، از مرابطات او اطلاع حاصل کنند. به هر حال در داخله اکراد با عملیات معنوی که تا به حال شده و میشود ممکن نیست بتوانند به پیشرفت مقاصدی نایل شوند. عملیات روسها به طوری که در طی معروضه های رسمی به حضور مبارک عرض و راپورت شده است روز به روز کسب شدت مینماید. شرکت کوپراتیو آرور جداً در توسعه شعبات و عملیات خود کوشیده و اجناس را خیلی به قیمت ارزان به فروش میرساند. مثلاً مالالتجاره که مظنه روز آن تقریباً دو تومان است در مغازه ها و شعبه های خودشان به هشت قران و نه قران میفروشند. افکار تجار از این بابت متزلزل، همیشه از این رقابت کوپراتیو [= شرکت تعاونی] آرور شکایت میکنند و اگر از این عملیات جلوگیری نشود قطعاً تا دو سه سال دیگر وضعیت این حدود به کلی تغییر خواهد کرد. اخیراً دکان های سلمانی مفتوح نمودهاند که اقلاً دو سه هزار تومان مبل و اثاثیه دارد و از اشخاصی که در دکان های مزبور اصلاح میکنند فقط یک قران گرفته میشود، در صورتی که بیش از دو سه قران عطریات و غیره برای مشتریها مصرف میکنند. در دکان های مزبور و مغازه های کوپراتیو آرور اغلب دختر های وجیهه ارمنی از حزب آنچاک [هنچاک] سمت تحویلداری را عهدهدار هستند و بدین وسایل اهالی را به طرف خود جلب مینمایند. چنانکه سابقاً نیز مراتب را به عرض مبارک رسانیدهام در نظر دارند این قبیل تأسیسات را در سایر بلاد آذربایجان و حتی در قصبات نیز توسعه بدهند. البته عمال آنها به دهات هم خواهند رفت. فدوی حتیالمقدور از دخول مسلمانها در این شعبات به وسایل غیرمستقیم جلوگیری نموده و از مجاری محرمانه تا اندازه که تولید سوءتفاهمات نشود سعی میکنم عملیات آنها را خنثی نمایم ولی از مشتری و خریدار و معاملات انفرادی اشخاص نمیتوان جلوگیری کرد. و نیز اخیراً روسها در نظر دارند کار خانه مخصوص برای خشک کردن میوهجات در مراغه دایر کنند و بنا به اظهار خودشان در نتیجه خشک کردن میوهجات با وسایل فنی و ماشینآلات مخصوصه عایدی فروش اجناس خشکهبار یک برابر اضافه خواهد شد. برای انجام این کار پطر گریگوریویچ رشکیف که ورود و مقاصد مشارالیه را سابقاً در طی راپورت رسمی معروض داشتهام خیال دارد به مراغه برود. اگر چه تذکر داده شده است که این قبیل مؤسسات بایستی به اجازه دولت بوده باشد ولی جواباً اظهار نمود که البته با اجازه دولت شروع خواهیم نمود. بدیهی است احداث یک چنین کار خانه مستلزم استخدام چندین صد نفر اجزاء و مستخدمین و عملجات خواهد بود که بالطبع عموم آنها در اثر تبلیغات دائمی به افکار کمونیستی متمایل خواهند شد. به علاوه عده دیگر نیز چه در مراغه و چه در سایر نقاط در نتیجه داد و ستد و استفاده هایی که از معاملات با تجارت خانه های روسی حاصل میکنند، تدریجاً فریفته افکار و عقاید آنها خواهند گردید. چنانکه خاطر مبارک به خوبی مستحضر است در همه جا توسعه نفوذ تجارتی اولین مرحله تبلیغات و وسیله پیشرفت مرام بلشویکها بوده است و اگر اقدامات مؤثری در جلوگیری از تبلیغات مستقیم و غیرمستقیم آنها به عمل نیاید قطعاً در آتیه تولید اشکالات و محذورات عمده خواهد گردید. به عقیده فدوی مقتضی است از مجاری رسمی اقداماتی برای عقیم گذاشتن عملیات آنها بشود یا اینکه به وسیله جراید و جریانات ملی باید افکار را بر ضد تبلیغات روسها مسلح نمود. مثلاً اهالی را وادار نمود که از وضع تجارت و مؤسسات آنها که بالاخره اسباب ورشکستگی تجار داخله خواهد بود شکایت کنند. در هر حال هر طور امر مبارک شرف صدور یابد در این زمینه داخل عملیات خواهد شد. راجع به احداث

طرق شوسه و اقدامات دیگری که برای آبادی و ترقی اقتصادیات این ناحیه میشود نیز روسها خوشبین نیستند. و میل ندارند اقدامات و عملیات مزبور پیشرفت کند؛ چنانکه برای عمل تسطیح راه تهران مقداری دینامیت لازم بود و در این زمینه ترسکینسکی مهندس راه از قنسولگری تقاضای مساعدت نموده بود که اجازه صدور آن را از روسیه حاصل نماید؛ قنسول نیز وعده مساعدت داده ولی فعلاً ـ دو ماه میگذرد و اثری از اقدامات مشارالیه ظاهر نیست و حال اینکه مطابق اطلاعات در نقاط مختلفه قفقازیه مقدار هایی عمده دینامیت موجود دارند. بالاخره به وسایل محرمانه و غیرمستقیم اقداماتی به عمل آمد که مقداری دینامیت برای احتیاجات راه از نقاط مختلفه ماوراء ارس تهیه و به طور قاچاق تدریجاً حمل میشود. راپورتاً جسارت به عرض نمود. فدوی [عبد الله طهماسبی]» همان، صص ۱۵۸ تا ۱۶۰)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، صص ۹۶ و ۹۷. درخواست پول از طرف سرتیپ شیبانی به ۲۵ اسفند ۱۳۰۳ بازمیگردد. مالیه قشون در برابر این درخواست، میگفت که ارسال دوباره پول منوط به ارائه صورت مخارج ۳۰۰ هزار فرانک پرداخت شده است. سرتیپ شیبانی نیز اظهار میداشت هفت ماه قبل صورت وضعیت مخارج به مالیه قشون فرستاده شده است، اما رسیدی ندادهاند تا پیرو آن بقیه هزینه ها محاسبه و اعلام گردد. مالیه قشون صورت وضعیت ارسالی سرتیپ شیبانی را ناقص و غیرقابل اتکا ارزیابی میکرد. «ولی از روی تخمین باید قریب ۲۵۰ هزار فرانک در اول آوریل موجود مانده باشد. مگر آن که از این وجوه به مصرف خرید و محل و نقل رسانده باشند.» (همان، صص ۹۴ تا ۹۹).

داد که این حکومت از سه ماه پیش در جریان اخبار توزیع مدال توسط کنسولگری انگلیس به اهالی قرار گرفت. همان زمان تعدادی مدال بین تعدادی از افغانها، بربریها و سیستانی هایی که در زمان جنگ بینالملل در قشون انگلیس خدمت کرده بودند، تقسیم شد. حاکم سیستان میافزاید که در ملاقات با ماژور فیشر، کنسول انگلیس، وی گفت که برای ۱۵۰۸ نفر از اهالی مدال داده خواهد شد و از آنجا که مدالگیرها در نقاط مختلف زندگی میکنند، پنج قران برای ایاب و ذهاب آنها هزینه خواهد شد.(۱) (ر.ك: ۱۰ فروردین)

 ادعا های مرزی شوروی

در دیداری که نایب سرهنگ حسین خان مزینی، فرمانده نظامیان مرزی مغان، با لین اسکی و کورباتف، دو تن از مأموران سرحدی شوروی داشت، روسها با ارائه پرونده های از وضعیت مرزی گفتند که از پست بهرامتپه تا بیله سوار که حدود هفت فرسخ است «به واسطه حملات و شرارت طوایف، مأمورین پست های سابق روسیه عقبنشینی کردهاند. تقریباً از پست حالیه روسیه دو ورست خاك که فعلاً در دست دولت ایران است و مقداری از آن کاشته شده و مقداری مرتع و قشلاقات طوایف است مال روسیه بوده، لازم است اوبه ها فوراً از محل های مزبور کوچیده و زراعت امساله را هم روسیه مال خودش دانسته ... ضبط خواهد نمود.» مسئولان مرزی روسی تهدید کردند که تا دو ماه دیگر این مناطق را تصرف خواهند کرد.(۲)

 قاچاق با کمک گمرک

امیرلشکر شمال غرب از قول رئیس نظامیان آستارا خبر داد که قاچاقچیان روس بنزین به ایران وارد میکنند. خروج غیردولتی بنزین از شوروی ممنوع است. این قاچاقچیان محموله های بنزین را با تأدیه حقوق گمرکی به ایران میآورند. وی افزود از ایران نیز تنباکو و توتون و دیگر کالاها به شوروی قاچاق میشود. اینها هم حقوق گمرکی میپردازند، ولی از نظر دولت شوروی ورود این کالاها نیز ممنوع است [مگر از طریق بنگاه های اقتصادی خودشان]. امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی در ادامه این گزارش یادآور شد که این بدهبستان در ن هایت به نفع ایران است، اما اشکال کار آنجاست که اگر قاچاقچیها در دام مأموران شوروی بیفتند، هدف گلوله قرار میگیرند. از این طریق عده قابل توجهی کشته شدهاند. رئیس گمرك آستارا در مذاکرات خود با رئیس نظامیان آن شهر تمایلی به جلوگیری از داد و ستد نشان نمیدهد، اما اسباب زحمت قشون است.(۳)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۳۶۲۱ و ۲۹۳۴۳۶۲۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۲. البته این تهدید، نه دو ماه بعد، بلکه دو هفته بعد تحقق یافت. (ر.ك: ۲۳ فروردین)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۹. موضوع به اطلاع رضا خان رسید و او گفت چون به نفع دولت است جلوگیری نکنید، ولی مواظب باشید که مشکلی پیش نیاید. (همان، ص ۶)

ص: ۱۴

(تصویر) بندر انزلی

 یکشنبه

۹ فروردین ۱۳۰۴

۲۹ مارس ۱۹۲۵

۴ رمضان ۱۳۴۳

 تشکیل نخستین جلسه مجلس در سال نو

مجلس شورای ملی، سه ساعت پس از غروب، نخستین جلسه خود را در سال جدید برپا کرد. دستور جلسه، قانون علائم صنعتی بود. ابتدا ماده سوم آن مطرح شد و پس از تصویب، تمامی لایحه که پیش از این مواد آن تصویب شده بود به رأی گذاشته شد و مورد تأیید وکلای حاضر قرار گرفت.(۱) برخی منابع نوشتهاند در زمان تنفس، برخی نمایندگان تقاضای جلسه خصوصی کردند که منظور از آن تصمیمگیری برای مخابره تلگرام به احمدشاه برای بازگشت به ایران بود؛ اما مخالفان این اقدام، مجلس را از اکثریت انداختند. رضا خان هم امروز در مجلس حاضر بود و به مخالفان ارسال تلگرام دلگرمی میداد.(۲)

 دیدار شیخ خزعل با کنسول انگلیس

به گزارش محرمانه سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، شیخ خزعل امروز در دارخوین با کنسول انگلیس در اهواز دیدار و کنسول، شیخ را در حرکت به تهران تشویق کرده است. (ر.ك: ۶ فروردین) زاهدی اطلاع داد که شیخ مایل است به دیدار او هم برود. «تصور میشود استدعای تأمین از بندگان حضرت اشرف ... بکند.» حاکم نظامی خوزستان پرسید که آیا به شیخ تأمین داده خواهد شد؟ و اگر از آمدن به تهران امتناع کند، دستگیر و اعزام گردد؟(۳)

 در های بیدروازه ایران برای انگلیس

در پی ورود بدون تذکره گروهی از نظامیان انگلیس به ایران در ۲۸ اسفند ۱۳۰۳ (چهار صاحب منصب، و هشتادوپنج تابین و نه محاسب) کارگزاری بوشهر از مقامات انگلیسی در منطقه خواست به هندوستان و سایر نقاط ذینفوذ اطلاع دهد که مأموران آن کشور «بدون تذکره مرور که به ویزای مأمورین ایران رسیده باشد وارد خاك ایران نشوند.» کارگزاری اول بنادر خلیجفارس امروز این موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه رساند و افزود گمرك بنادر منتظر دستوری است که مطابق آن عمل کند.(۴)

 ناامنی بوشهر برای انگلیس

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، ضمن اشاره به مراسله سفارت انگلیس و گزارش رسیده از بوشهر نوشت که بوشهر نیازمند تکمیل امنیت و انتظامات است. «متمنی است... نتیجه را مرقوم فرمایید که جواب سفارت انگلیس داده شود.»(۵) ناامنی یادشده مربوط به دزدی های رخ داده در محل اقامت کنسول انگلیس و اعیان شهر میشد. رئیس شعبه بانک شاهنشاهی بوشهر نیز از شمار اندک نگهبانان بانک شاکی بود. کارگزاری بوشهر معتقد بود تفنگچی های مأمور در این ناحیه، که عهدهدار امنیت

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۷، ص ۲. در ۹ فروردین ۱۳۰۴ش قانون علامات صنعتی و تجارتی به منظور دستیابی به استاندارد های صنعتی و تجاری در مبادلات بینالمللی از تصویب نمایندگان مجلس گذشت. به موجب این قانون به تجار و صنعتگران اجازه داده شد علامتی را جهت تشخیص محصول صنعتی یا مؤسسه تجارتی انتخاب نمایند و بر روی کالای خود نصب نمایند. البته طرح این علامت مستلزم گذراندن مراحل قانونی بود. (صادقی، زهرا، سیاست های صنعتی در دوران رضاشاه، تهران، خجسته، ۱۳۸۷ش، ص ۸۳.)

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۹۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۱۷-۲-۴۲-۱۳۰۴. سر پرسی لورن، ده ماه بعد، ۱۲ دی ۱۳۰۴ به وزارت امور خارجه نوشت که «دوستدار مطلب را به استحضار ژنرال قنسول بوشهر رسانده و امیدوارم در آتیه دیگر موجبات شکایتی فراهم نشود.» (همان، ۲۱-۲-۴۲-۱۳۰۴).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۴۴.

بودند، به دلیل نرسیدن حقوق، ترک خدمت کردهاند، و ناامنی از همان زمان شروع شده است.(۱)

 پایان بازپرسی از سردار معزز

رضا خان دستور داد «تحقیقات و استنطاقات» از سردار معزز بجنوردی در مشهد خاتمه یابد.(۲) (ر.ک: ۱ فروردین) سردار معزز و همراهان بازداشت شدهاش پس از انتقال به مشهد در سرباز خانه شهر زندانی شده بودند.

 برنامه سرتیپمحمد خان برای لرستان

سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده قوای لرستان، برنامه خود را برای خلعسلاح طوایف لر به رضا خان اطلاع داد: ۱. استقرار اردوی نظامی اعزام شده به پشتکوه در محل اولیه خود، بیآنکه اقدام به جمعآوری اسلحه کند. عملیات خلعسلاح باید توأمان، توسط این اردو و قوای لشکر غرب انجام گیرد. ۲. اعمال همزمان سیاست و سرنیزه. ۳. واگذاری فرماندهی نیروی اعزامی لشکر مرکز به این جانب. ۴. پخش اعلامیه توسط هواپیما بر سر چادر های طوایف لُر، و در موقع ضروری تهدید و به وحشت انداختن آنها با پرواز همین هواپیماها. ۵. تأمین بودجه امنیه خرمآباد. ۶. احتمال پایان نیافتن خلعسلاح در فصل بهار و ادامه آن در پاییز.(۳)

 ناتوانی حاکم نظامی خوزستان در به کارگیری نیرو های محلی

سرتیپ فضل الله زاهدی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که آن عده از اعراب که برای همکاری با نیرو های نظامی جذب شده بودند، به علت نبود علیق در ناصری، موقتاً مرخص شدند.(۴) وی پیش از این نظر مساعد رضا خان را برای تشکیل یک بهادران سوار از طوایف عرب جلب کرده بود. او میخواست با مختصر تغییری در لباس این افراد آنان را به امور نظامی بگمارد.(۵)

 سیاست و تجارت

بنابر گزارشی که امروز از لشکر شمال غرب به وزارت جنگ رسید، میرعلی، نماینده یک شرکت روسی در خوی، تجارت و سیاست را برای پیشبرد مقاصد خود همراه کرده است. میرعلی کالاها را به ثروتمندان گران میفروشد و به فقرا ارزان. «و بالعکس، موقع خریداری از اغنیا ارزان و از فقرا گرانتر خریداری مینماید.» عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال این خبر افزود که مأموران شوروی و کارگزاران آنها با این شیوه درصدد تبلیغات و نشر افکار خود هستند و اگر جلوگیری نشود، عواقب سوئی خواهد داشت.(۶)

 تأثیرات منفی حضور قشون در قصرشیرین

بنابر نام های که وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه، از قول امین مالیه قصرشیرین و ذهاب به وزارت جنگ فرستاد، حضور

اردوی اعزامی در قصرشیرین تـأثیرات منفی در حال و روز اهالی این قصبه داشته است. اول این که مکاریان از ترس این که وسایل نقلیهشان توسط نظامیان ضبط شود، از این ناحیه عبور نمیکنند. دوم این که موقعیت اقتصادی قصرشیرین به دلیل توقف حمل و نقل مالالتجاره دچار سکته شده است. سوم این که نظامیان با فروش تریاک بیبانـدرول، فروش تریاک باندرولـدار را خراب کردهانـد. چهارم این که کرد هایی که برای فروش کالا های خود به این ناحیه میآمدنـد از ترس نظامیان از این حـدود رد نمیشونـد. «قصر، قصبه کوچکی است. البته تصـدیق میفرمایید که توقف قریب پنـج هزار نظـامی و متجاوز از یک هزار ... اسب، چه اثراتی در امور معیشتی اهالی حادث میگردد.»(۷)

(تصویر) قصرشیرین

۱- همان، ص ۲۴۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۳۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۲۲ تا ۳۲۷.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۵۳.

۵- همان، ص ۵۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۷۱.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، صص ۷۰ تا ۷۲. قوای یادشده، نظامیان اعزامی از لشکر شمال غرب بودند که حقوقشان نیز به تأخیر افتاده بود.

 دوشنبه

۱۰ فروردین ۱۳۰۴

۳۰ مارس ۱۹۲۵

۵ رمضان ۱۳۴۳

 تلگرام احمدشاه به آیت الله اصفهانی

به گزارش ویس کنسولگری ایران در نجف، احمدشاه در پاسخ به «تلگراف تبریک حججالاسلامان دامت برکاتهم» تلگرامی از پاریس به آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی فرستاد که متن آن چنین است: «حضرت مستطاب آیت الله آقای آقاسیدابوالحسن اصفهانی دامت برکاته. تلگراف محترم مبنی بر خیرخواهی و راجع به تسریع مراجعت موجب کمال امتنان گردید. خودم هم در این خیال جداً بوده، مشغول تهیه هستم که به عون الله تعالی عنقریب به ایران مراجعت نموده و به زیارت ملاقات آن ذات مقدس بهرهمند شوم. از آن ذات محترم همیشه التماس دعا دارم. شاه.»(۱)

 پیگیری تغییر کارگزار سیستان

در پی درخواست وزارت جنگ از وزارت امور خارجه برای تغییر کارگزار سیستان و گماردن میرزامحمد خان نبیلالدوله، کارگزار درجز، به این سمت، وزارت امور خارجه با ارسال نام های که امروز به دست وزارت جنگ رسید یادآور شد که انتصاب نبیلالدوله به کارگزاری مهام خارجه سیستان ممکن نیست، چرا که وجود او در درجز ضروری است و نیز رتبه او اجازه انتقال به کارگزاری سیستان را نمیدهد. «ولی حسبالامر در تغییر کارگزار سیستان و تعیین دیگری به جای مشارالیه اقدام لازم خواهد شد.»(۲)

 دستور دستگیری خوانین بیرانوند

دستورالعملی که اسفندماه سال گذشته (دستگیری پنج تن از بزرگان طایفه بیرانوند) به امیرلشکر غرب ابلاغ شده بود، مقرر شد به والی پشتکوه، غلامرضا خان امیرجنگ، ابلاغ شود. پیش از این با مشورت شیخ عبدالرحمان، نماینده لرستان در مجلس شورای ملی، بنا بود غلامعلی خان بیرانوند، لطیف بیرانوند، عبدالحسین بیرانوند، محمدعلی خان بیرانوند، و میرزامحمود قوام دفتر «که به جلب و تحبیب آنها امیدواری نیست و فرداً فرد گرفتاری آنها ممکن نخواهد بود به هر وسیله شده دفعتاً دستگیر و برطرف شوند.» اما اینک به والی پشتکوه دستور داده میشود که این افراد (غیر از میرزامحمود قوام دفتر) دستگیر و به رئیس تیپ کرمانشاه تحویل شوند. تأکید شد در این اقدام از والی پشتکوه عذری پذیرفته نشود.(۳)والی پشتکوه اخیراً با اعمال سیاست هایی به ایران بازگشته و بار دیگر بر نواحی پشتکوه حکومت میکرد.

□ گزارشی از طایفه علیزایی افغانستان

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، گزارش سفارت ایران در کابل را مبنی بر احتمال نفوذ بقایای طایفه علیزایی به ایران به اطلاع رساند. سفارت نوشته بود که عَلَم مخالفت پانصد تن از طایفه علیزایی، ساکن پشت رود قندهار، توسط حکومت مرکزی افغانستان به زیر کشیده شده، قلعو قمع شدهاند. از آنجا که محل سکونت آنها نزدیکی مرز است، امکان دارد وارد خاک ایران شوند.(۴)

□ یکهتازی شرکت های تجاری روس در آذربایجان

در پی گزارش های متعدد لشکر شمال غرب توسعه شعبه های شرکت های تجاری روس در شهر های مختلف آذربایجان، وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب نوشت که شرح موضوع به وزارت فواید عامه و وزارت امور خارجه داده شد. وزارت فواید عامه معتقد است مشکل میشود به شکل رسمی از فعالیت این شرکتها جلوگیری کرد، مگر آن که مأموران محلی به نحوی از توسعه آنها جلوگیری کنند. وزارت امور خارجه هم میخواهد مسئله را در هیأت وزراء طرح نماید.(۵)

□ حضور اتباع ترکیه در ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ از قول سفارت کبرای ترکیه در تهران نوشت که عبدالباقی به همراه ده نفر کُرد به خاک ایران فرار کرده و در روستایی، نزد بحریبیک پناهنده شدهاند. وزارت امور خارجه خواستار اطلاعاتی پیرامون موضوع برای تنظیم پاسخ به سفارت ترکیه بود.(۶)

□ بازگشت رئیس ایل جلالی به ایران

امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده لشکر شمال غرب، در گزارشی اعلام کرد که خالد، رئیس ایل جلالی که پس از دستگیری اقبالالسلطنه، با یکصد خانوار به خاک ترکیه رفته بود، در نتیجه اقداماتی، به ایران بازگشت. طهماسبی نوشت که ترکها با وجود گماردن نظامیانی برای مراقبت از خالد و طایفهاش، نتوانستهاند از عودت او جلوگیری کنند. امیرلشکر شمال غرب یادآور شد «در منطقه ماکو تاکنون آنچه از ایلات به ترکیه مهاجرت نموده بودند، کلیه معاودت و علاوه از اکراد ترک نیز بالغ بر ۲۰۰ خانوار به ایران جلب شدهاند.»(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۸ و ۹-۱۴-۳۹-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۱۵. کنسولگری انگلیس در سیستان در واپسین روز های پاییز ۱۳۰۳، اقدام به اعطای مدال به اشخاصی کرد که پیش از این مدتی را در قشون انگلیسی سپری کرده، خدمت نموده بودند. این افراد شامل گروه های مختلف نظامی (قشون، امنیه، آژان) و افراد عادی میشدند. همان زمان کارگزار سیستان گزارش اقدام یادشده را به تهران فرستاد و تأکید کرد که دولت انگلیس با این کار درصدد جلب قلوب اهالی است و لازم است از طرف دولت اقدامی علیه آن انجام گیرد. وقتی گزارش به وزارت جنگ رسید، از امیرلشکر شرق پرسیده شد که قضیه

مدال های اعطایی چیست؟ تعداد مدال های تقسیم شده بسیار زیاد بود. به نظر میرسد بیخبری امیرلشکر شرق از این رخداد، او را به انفعال کشید، به طوری که تا دو هفته بعد نتوانست پاسخی به وزارت جنگ دهد. وزارت جنگ از او خواست با کنسول انگلیس در مشهد دیدار کند و بگوید که دولت انگلیس در موارد مشابه باید دولت ایران را باخبر کند. در این بین باید یکی از مقامات ایرانی، سیاست میشد و آن کس جز کارگزار سیستان نبود. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق چنین تشخیصی داد و به وزارت جنگ نوشت که «قضیه اتفاقیه مدال در سیستان به واسطه بیحالی و بیکفایتی کارگزاران محلی بوده» است؛ و همو پیشنهاد کرد که کارگزار فعلی برکنار و میرزامحمد خان نبیلالدوله به این سمت گمارده شود. (همان، صص ۱۶ تا ۳۰).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۳ و ۲۰۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۵۴ و ۵۵. موضوع به اطلاع فرماندهی لشکر شرق رسید.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۱۶۳. این شرکتها دو سال و نیم پیش، پس از آن که شعبه هایی از آن در آذربایجان شوروی تأسیس شد، در ماه های پایانی سال ۱۹۲۲م وارد تبریز شدند و شعبه هایی تأسیس کردند و رفته رفته در هر محله مغاز های را به خود اختصاص دادند. این شرکتها که در قالب تعاونی فعالیت میکردند و عضو میپذیرفتند، کارکرد هایی چون کفاشی، خردهفروشی، آرایشگری، پارچهفروشی، نجاری، نفتفروشی و... داشتند. امیرلشکر طهماسبی که معتقد بود این بنگاه های کوچک اقتصادی در باطن به توسعه افکار کمونیستی میپردازند، چه رأساً و چه از طریق تحریک مغازهداران و بازرگانان آذربایجانی، علیه ایجاد و گسترش فعالیت های روسی اقدام میکرد. وی برای جلوگیری از گسترش این شرکتها دست به اقدامات پنهانی و غیرمحسوس هم زد. تا جایی که توانست از استخدام ایرانیان در آن شرکتها جلوگیری کرده، و یا از تأسیس و تکثیر شعبات آن پیشگیری نمود که چندان مؤثر نیفتاد، چرا که ممانعت مردم از استقبال جنس ارزان کار آسانی نبود.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۶۱. مسئله به امیرلشکر شمال غرب منعکس شد و او در پاسخ گفت که این افراد هنگام آمدن سیمیتقو به ایران همراه او بودند. سیمیتقو به دلیل تهدید خانوادهاش توسط ترکها اجباراً به خاک ترکیه بازگشت، اما عبدالباقی و همراهانش در ایران ماندند. سیمیتقو برای اسکان آنها در خاک ایران با عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب به توافق رسیده بود. (همان، صص ۵۸ و ۵۹).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۴ و ۵.

ص: ۱۷

 سهشنبه

۱۱ فروردین ۱۳۰۴

۳۱ مارس ۱۹۲۵

۶ رمضان ۱۳۴۳

آیت الله سیدابوالحسن اصفهانی

 تصویب تبدیل تاریخ رسمی کشور

مجلس شورای ملی امشب تشکیل جلسه داد. طرحی که در سال گذشته مراحل شور را گذرانده بود و حکایت از تبدیل سالشماری خطا و ایغور و تغییر نام ماه ها و شمار روز های آن میکرد، به تصویب ن هایی رسید. مبدأ تاریخ، سال هجرت پیامبر اسلام از مکه به مدینه؛ آغاز سال، روز اول بهار؛ سال، هجری شمسی حقیقی؛ نام ماه ها، فروردین... [تا] اسفند؛ شش ماه اول، هر ماه ۳۱ روز؛ پنج ماه دوم، هر ماه ۳۰ روز؛ و اسفند ۲۹ روز، مگر در سال کبیسه که ۳۰ روز محاسبه میشود، مواد و تبصره این مصوبه بودند.(۱)

 دیدار حاکم نظامی خوزستان و شیخ خزعل

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، اطلاع داد که با شیخ خزعل ملاقات کرده است. وی نوشت که شیخ از مسافرت به تهران وحشت دارد و میخواهد تأمین کتبی از طرف رئیسالوزراء در دست داشته باشد. «دستخط مزبور را برای خود و طایفهاش یک اطمینان قطعی میداند. بعد از گرفتن تأمیننامه مزبور، مدتی وقت میخواهد که امورات خود را تصفیه کرده، سپس به طهران حرکت کند.»(۲)

 شرط تحویل اسلحه به شیخ خزعل

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نظر خود را در قبال درخواست شیخ خزعل، مبنی بر اجازه داشتن تعدادی سلاح، ارائه کرد: «ممکن است در حدود ۱۰۰ الی ۲۰۰ قبضه سیستم مختلف به خود او با جواز داده، بقیه را دریافت نماییم.»(۳)

 موافقت وزارت جنگ با اعزام دو هواپیما به لرستان

به دنبال درخواست سرتیپ محمد خان شاهبختی (ر.ک: ۹ فروردین) وزارت جنگ به اطلاع او رساند که دو فروند طیاره مأمور خرمآباد شدهاند. لازم است محل فرود آنها مرمت شده، آماده باشد. «ضمناً تذکر میدهد نظر به این که پرواز طیارات

متضـمن مخارج سـنگین و خرابی لوازم و آلات آن است بایستی فقط مأموریت های مهم ضروری به آنها محول گردد... بنزین کافی برای طیارات ارسال خواهد شد.»(۴)

 تقاضای پول برای ساخت برج های مراقبت

حسـین خزاعی، امیرلشکر غرب، از وزارت جنگ خواست ۱۵ هزار تومـان اعتبـاری که برای ساخت قلعه ها و برج های بین راه خرمآباد تا دزفول تقاضا شده بود، حواله شود.(۵)

 دکتر شالک در ساوجبلاغ

امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، پیش از

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۸، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۰۵.

۳- همان، ص ۱۱. شـیخ خزعل پیش از این از رضا خان خواسـته بود به دلیل نزدیکی به طوایف مرزی مسـلح، نیازمند داشـتن اسلحه با جواز دولتی است. (همان، ص ۱۸).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۴۱.

این از مسافرت دکتر شالک و سه زن آمریکایی به ساوجبلاغ برای تأسیس مریض خانه خبر داده بود. او اطلاع داده بود که این دکتر آلمانی ساختمان مخروب های از وراث شجاعالممالک به قیمت ۲۵۰ تومان خریده و درصدد است آن را به مریض خانه تبدیل نماید. وزارت جنگ امروز طی نام های اطلاعات تکمیلی را بنا به گزارش امیرلشکر شمال غرب به وزارت امور خارجه رساند و نوشت که به دلیل عدم تصدیق قباله ساختمان، دکتر شالک اقدام به انتقال عمارت یادشده به دکتر یوناتان مسیحی که تبعه ایران است، نموده، از این طریق در پی ساخت بیمارستان است. در گزارش عبد الله طهماسبی آمده بود که زنان آمریکایی نیز در عمارت مذکور مدرسه محقری تأسیس کرده، به چند کودک مسیحی و تعدادی بچه کرد آموزش انگلیسی میدهند.(۱)

 تلاش انگلیس برای جلب آشوریان ایران به موصل

بنابر گزارش کارگزار ارومیه «عمال انگلیسها در خاک بینالنهرین» میکوشند آشوری های ایران را به موصل بکشانند. وی در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که بنابر اخبار رسیده «قشه پیره مقیم موصل» نامه هایی به مسیحیان ایران نوشته و از آنها برای حرکت به موصل دعوت کرده است. او با این تحلیل که حمله به روستا های مسیحینشین ارومیه، میتواند با این موضوع مربوط باشد، افزود که به آشوریان وعده مساعدت میدهند. با این حال مسیحیان این منطقه، به واسطه علاقه به وطن خود حاضر به پذیرش این درخواست نشدهاند.(۲)

 خیابانکشی در تبریز و شکایت میسیونر های آمریکایی

احداث بزرگترین خیابان تبریز، اکنون به مدرسه دختران های برخورده که وابسته به هیأت تبشیری آمریکا در این شهر است. خانه های مسکونی کشیش های آمریکایی نیز در این محل واقع است. پیش از این سفارت آمریکا شکایت هیأت یادشده را به وزارت امور خارجه منعکس کرده و نوشته بود «به خوبی میتوان خط سیر جاده ها را از دور مدرسه گذرانید و از خرابی آن جلوگیری کرد.» به دنبال ارسال نامه سفارت آمریکا به وزارت جنگ و استعلام از امیرلشکر شمال غرب، وی نوشت که در «توسعه و اصلاحات یک ایالت معظم همان طور که عموماً منتفع و مستفید میشوند ممکن است بعضی هم... متضرر گردند.»(۳)

 تکذیب کتک خوردن سه روس توسط ایرانیها

در پی شکایت نمایندگی مختار دولت اتحاد جماهیر شوروی به وزارت امور خارجه مبنی بر این که در یازدهم بهمن سال گذشته سه ملوان روس در انزلی توسط پانزده نظامی مورد ضرب و شتم قرار گرفتهاند، موضوع به رئیس تیپ مستقل شمال منعکس شد. وی نیز امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که اصل قضیه بیاساس است.(۴)

 شکایت سران بنیطرف از شیخ خزعل

سران طایفه بنیطرف با ارسال تلگرامی به مجلس شورای ملی از وجود شیخ خزعل در خوزستان ابراز نگرانی کردند و خواستار

تبعید او و پسرش، سردار اجل، از خوزستان شدند.(۵)

 تشکر سفیر ترکیه از ایران برای سرکوب کردها

محییالـدین پاشا، سـفیرکبیر ترکیـه در ایران، بـا ارسـال نـام هـای بـه وزارت امـور خـارجه نـوشت کـه طبق گزارش رسـیده یکصدوپنجاه تن از طرفداران شـیخ سعید که از مرز آواجیق گذشته به طرف ایران آمده بودند، توسط نظامیان ایران محاصره و سرکوب شدنـد؛ بقایای این گروه به خاک ترکیه بازگشـتند. وی در پایان نامه از اقـدام ایران تشکر کرد و آن را شایان تقـدیر دانست.(۶)

(تصویر) امیرلشکر عبد الله طهماسبی، ایستاده در وسط

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۸۵ تا ۳۹۰.

۲- اسـناد وزارت امور خارجه، ۴-۴-۲۹-۱۳۰۴. موضوع توسـط وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شـد و متعاقباً از امیرلشکر شمال غرب خواسته شد مراقب اوضاع باشد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۹۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۵۱۰ تا ۵۱۲.

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۱۸. وقتی موضوع به وزارت جنـگ ابلاـغ شـد و آن وزارت خـانه متعاقبـاً از حاکم نظامی خوزسـتان پرسـید که علت این شـکایت چیست؟ سرتیپ فضل الله زاهدی پاسخ داد که این شاکیان خود از عوامل شیخ خزعل بودنـد و به او بـدهکار. به همین جهت دوری شـیخ خزعل از خوزسـتان را به نفع خود میداننـد. وی افزود، بود و نبود شـیخ در خوزسـتان علیالسویه است. «طایفه بنیطرف خودشان نیز اشـخاص صـحیحالعملی نیسـتند و نقـداً هم مأمورین دولت از شـش نفر رؤسای آنها که با یکدیگر مخالفت دارند، ممکن است استفاده های معنوی بنمایند.» (همان، ص ۱۹).

۶- اسـنادی از روابط ایران و ترکیه (۱۹۳۷-۱۹۲۲)، به کوشـش نظامعلی دهنوی، تهران، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، ۱۳۸۶ش، صص ۱۴۴ و ۱۴۵.

ص: ۱۹

 چهارشنبه

۱۲ فروردین ۱۳۰۴

۱ آوریل ۱۹۲۵

۷ رمضان ۱۳۴۳

 دیدار رضا خان و وزیرمختار انگلیس

بعد از ظهر امروز سر پرسی لورن با رضا خان دیدار کرد. برخی منابع موضوع ملاقات را مسئله شیخ خزعل ذکر کردهاند. رضا خان به انتقال شیخ به تهران اصرار میورزید و نماینده سیاسی انگلیس نقش هماهنگکننده را با نظرداشت حفظ منافع محلی شیخ خزعل بازی میکرد. در این دیدار لورن پذیرفت که شیخ خزعل راهی تهران شود، اما موضوع املاکش طبق نظر خود شیخ حل و فصل گردد. لورن در گزارشی به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود نوشت که پس از این توافق «دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان بعداً میتواند موضوع لغو تعهدات بریتانیا در قبال شیخ و سپردن وظیفه حراست از او به دولت ایران را بررسی نماید.»(۱)

رضا خان صبح هنگام نیز با نماینده کمپانی نفت ایران و انگلیس دیدار کرده بود.(۲)

 اطمیناندهی رضا خان به شیخ خزعل

در پی موافقت انگلیس، رضا خان با ارسال تلگرامی به حاکم نظامی خوزستان نوشت که «لازم است خزعل را کاملاً مطمئن نموده و از طرف من به مشارالیه تأمین دهید که به هیچوجه خیال سوئی نسبت به مشارالیه در بین نیست. و اگر به طهران بیاید با کمال محبت او را نگاهداری کرده و مساعدت های مقتضی درباره مشارالیه معمول خواهد شد. در هر صورت بایستی به هر نحو شده او را به حرکت طهران تشویق و مطمئن سازید.»(۳)

 دستور دستگیری دو انقلابی اروپایی

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به امرای لشکر شمال غرب، غرب، جنوب و رئیس تیپ شمال نوشت که طبق اطلاع رسیده یک فرانسوی و یک ایتالیایی «که از طبقه انقلابیون» هستند خیال ورود به ایران را دارند. «چنانچه اشخاص فوق وارد خاک ایران شدند آنها را دستگیر و فوراً اطلاع دهند.»(۴)

 دعوتنامه اتحادیه کارگران خراسان

روزنامه آزاد امروز فوقالعاد های با عنوان «دعوتنامه اتحادیه کارگران خراسان» در مشهد منتشر کرد. خطاب این اطلاعیه به

«برادران کارگر» بود که از آنان میخواست با توجه به وضـعیت رقتانگیزشان متحـد شوند. «... بیایید متحد شویم. بیایید دور هم جمع شـده، بـدبختی های خود را رفع کنیم. بیایید با یکدیگر متفق شده، اسـباب آسایش و رفاه خود را فراهم سازیم. بیایید در تحت لوای کـارگری یـک فرونت واحـدی تشـکیل داده و بزرگترین دشـمن خود را که فقر و پریشانی است مغلوب کنیم.» در اطلاـعیه یادشـده، زمـان حاضـر، که «آقای سردارسـپه شـخص رئیسالوزراء ایران است و شب و روز برای سـعادت این مملکت کوشش میکند»، بسیار مناسب دانسته شده بود.

رضا خان پس از اطلاع از انتشار اطلاعیه دستور داد «به نحو مقتضی از تشکیل اتحادیه مزبور جلوگیری شود.»(۵)

 مذاکره با سفارت انگلیس درباره اعطای مدال

در پی اقـدام کنسولگری انگلیس در سیسـتان به اعطای مدال به آن دسـته از ایرانیانی که مدتی در قشون انگلیس خدمت کرده بودند (ر.ک: ۱۰ فروردین) وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که با سـفارت انگلیس مذاکره کرده تا بـدون اجازه دولت ایران در آینـده چنین اقـدامی نکنـد و از توزیع مدالها نیز جلوگیری نماید. وزارت امور خارجه از وزارت جنـگ خواست بـا صـدور دسـتوری بـا افرادی که مـدال گرفتهانـد مـذاکره شود تا شـخصاً به کنسولگری رفته، مـدالها را پس دهند.(۶)

 پاسخ به اعتراض سفارت انگلیس

در پی ورود یک مأمور رسـمی دولت ایران به همراه بیست نظامی از منطقه دویریج به عراق، سفارت انگلیس با ارسال نام های به رضا خان از قول «مأمور عالی اعلیحضـرت پادشاه انگلستان مقیم بغداد» این اقدام را غیرقانونی دانست. رضا خان در پاسخ به این نـامه امروز نوشت که توضـیح رسـیده نشان میدهـد که نظامیان دسـتوری برای ورود به خاک عراق نداشـتهاند و نبود نشان های مرزی موجب این مسئله شده است.(۷)

 اعتصاب تجار و کسبه در بندرعباس

بنابر گزارش محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، کسـبه و بازرگانان بندرعباس مغازه های خود را بسته، دست به اعتصاب زدهاند. وی نوشت که این اقدام در اعتراض به تصـمیم بانک شاهنشاهی نسبت به اعتبار نداشـتن پول های شکسته و سوراخ انجام شد. این بانک اعلام کرده بود که از ابتـدای سال جاری این نوع مسـکوکات را نخواهد پذیرفت. «چون غالب اهالی دهات و خارج شهر از انتشار اعلام مزبور بیاطلاع بودهاند، این مطلب باعث هیجان آنها در کرمان و عباسـی شده، تجار و کسبه عباسی تعطیل نمودهاند.»(۸)

 امریه رضا خان به امیرلشکر غرب

رضا خان به حسـین خزاعی، امیرلشکر غرب، دستور داد هر چه زودتر راهی خرمآباد شود و فرماندهی کل قوای لشکر مرکز به ریاست سـرتیپ فضل الله زاهـدی(۹) و لشـکر غرب بـه ریـاست سـرتیپ محمـد خـان شـاهبختی را بر عهـده بگیرد و عملیـات

خلعسلاح طوایف لرستان را آغاز کند. رضا خان تأکید کرد این اقدام باید با مشارکت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، انجام شود. وی در پایان از امیرلشکر غرب خواست موقعیت والی پشتکوه را اطلاع دهد که کجاست؟ و نیز وضعیت قوای اعزامی لشکر شمال غرب چگونه است؟(۱۰)

 دستورات جدید رضا خان به سرتیپ محمد خان

رضا خان با ارسال تلگرامی به سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده قوای لرستان، ضمن یادآوری امری های که به امیرلشکر غرب فرستاد (ر.ک: خبر بالا) در توضیح گماردن غلامرضا خان امیرجنگ به حکومت پشتکوه، نوشت که او خلاف امر دولت اقدامی نکرده، از این رو با ارسال نام های ضمن ابراز تعجب از فرار او به عراق، به مراحم دولت مستظهر گردیده، اجازه بازگشت دادم.(۱۱) رضا خان در ادامه تلگرام، وظایف سرتیپ محمد خان را چنین برشمرد: از طایفه بیرانوند، هر کس به پشتکوه رفته، پس از

۱- لورین، پرسی، شیخ خزعل و پادشاهی رضا خان (خاطرات سیاسی سرپرسی لورین)، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، فلسفه، ۱۳۶۳ش، ص ۹۲.

۲- بهبودی و...، همان، ص ۲۲۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۴۰. این گونه اخبار معمولاً از طریق سفارت انگلیس به رضا خان یا دیگر مسئولان ذیربط میرسید.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۵۰۰ تا ۵۰۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۱۳. مذاکرات یادشده بیتأثیر بود، چرا که کنسول انگلیس در سیستان بار دیگر در دزداب به همه آن هایی که زمانی در ارتش انگلیس خدمت کردهاند خبر میدهد که به کنسولگری آمده، مدال دریافت کنند. (همان، پ ۱۵۰، ص ۱۱).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۷۳. حاکم نظامی خوزستان در توضیح این موضوع، افراد یاد شده را «مأمورین اسلحه بگیری» دانست. (همان، ص ۱۷۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۶۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت مالیه اطلاع داده شد. (همان، ص ۶۳).

۹- قوای لشکر مرکز، سال گذشته برای قدرتنمایی علیه شیخ خزعل از تهران راهی خوزستان شده بود.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۶ و ۱۷.

۱۱- با توجه به فرار غلامرضا خان امیر جنگ به عراق و تماس با مقامات انگلیس در آن ناحیه و گمارده شدن دوباره او به حکومت پشتکوه به نظر میرسد، بازگشت او و ادامه حکومتش در پشتکوه بر اساس توافقی بوده که بین رضا خان و انگلیس انجام یافته.

تحویل سلاح میتواند بازگردد. دوایر دولتی در پشتکوه تشکیل شود. اردوی نظامی مستقر کنار «آب سیمره» به همراه دیگر قوای نظامی ابتدا طایفه دیرکوند و سپس سایر طوایف را خلعسلاح کند. برای محافظت از سرحد فقط چهارصد قبضه سلاح در اختیار نیرو های والی پشتکوه گذاشته شود.(۱)

 توصیه وزارت امور خارجه به اقامت بربریها در ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ نوشت که دولت افغانستان اقداماتی برای بازگرداندن بربریها به خاک خود انجام میدهد. اسکان آنها در ایران به مصلحت است. «در صورت امکان اطفال آنها را به مدارس ایرانی داخل کرده و جوان های آنها را که خیلی رشید هستند در نظام منسلک داشته... داخل ساخلو نمایند که به این وسیله از خیال مراجعت به افغانستان در مقابل تشویقاتی که میشوند منصرف شوند.»(۲)

 گزارش های کنسولگری ایران در بصره

وزارت امور خارجه سه گزارش کنسولگری ایران در بصره را به وزارت جنگ فرستاد. بر اساس گزارش اول سفاس، پدرزن شیخ خزعل از شیوخ فلاحیه، افکار اعراب منطقه را علیه دولت مسموم میکند. گزارش دوم حاکی از آن است که شیخ عبدالحسن شیخ المشایخ، حاکم فلاحیه، برای حکومت آن ناحیه مناسب است ولی باید دولت مخارج او را بدهد تا دستش در جیب مردم منطقه نباشد. گزارش سوم میگوید سلیمان فیضی، سخنران زبردستی که هنگام خلعید شیخ خزعل از خوزستان اعراب را تحریک میکرد، اینک وکیل املاک شیخ در محمره [خرمشهر] شده است.(۳)

 فعالیت های علیبیک در آذربایجان

در پی انعکاس فعالیت های علیبیک، تبعه ترکیه که به تازگی برای فعالیت های تجاری و عامالمنفعه وارد ایران شده، وزارت امور خارجه با فرستادن نام های به وزارت جنگ نوشت که علیبیک را به عنوان اتاشه تجاری به رسمیت نمیشناسد، چرا که کنسولگری های دول خارجه نمیتوانند اتاشه تجاری معرفی کنند و معرفی علیبیک توسط باش شهبندری ارومیه بیاعتبار است. دیگر آن که تأسیس بیمارستان توسط علیبیک نیازمند کسب اجازه از دولت است. در نامه وزارت امور خارجه آمده است اقدام باش شهبندری ترکیه در ارومیه نسبت به خرید غله و حمل آن به ترکیه باید با دستورالعمل های وزارت مالیه تطبیق داده شود تا مبادا اهالی دچار سختی و تنگی ارزاق شوند.(۴)

 صولتالدوله در گیلان

صولتالدوله سردارعشایر، که با معینالتجار بوشهری، ارباب محمدرضا و اسلامی به گیلان رفته است، تحتنظر رئیس تیپ شمال است. سرتیپ محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که مراقبتها از صولتالدوله و همراهانش نشان میدهد که عقایدشان موافق «قدرت و تعالی مملکت» [قرائت رسمی حکومت] نیست.(۵)

□ ضرورت اعزام پزشک به دزداب

حاکم دزداب با ارسال تلگرامی به وزارت داخله با اشاره به گرم شدن هوا نوشت که ضروری است هر چه زودتر پزشکی به این منطقه اعزام شود تا از بروز امراض جلوگیری گردد. «دکتر نظامی [موجود] بدون حقوق، حاضر خدمت شهری نبوده، مواجب میخواهد.»(۶)

□ عایدات بلدیه بندرعباس در حساب بانکی کنسول انگلیس

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به کارگزاری مهام خارجه کل بنادر جنوب از قول وزارت مالیه نوشت که مبلغ ۱۵۰ هزار و ۷۷۸ قران و ۵۰ دینار از عایدات بلدیه بندرعباس به نام کنسول انگلیس در شعبه بانک شاهنشاهی امانت سپرده شده است. در این نامه آمده است که تحقیقات از بانک شاهنشاهی نشان میدهد که این مبلغ که ژنرال کنسول انگلیس آن را از تجار و دیگر اهالی جمعآوری کرده، ۱۳۵ هزار و ۷۸۸ قران و پنج دینار است. «اقدامات لازمه در تحویل وجه مزبور به مالیه بندرعباس به عمل آورید» تا صرف امور شهری بندرعباس گردد.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۱۸ تا ۳۲۰. بنابر آنچه که نماینده سیاسی ایران در بصره گزارش داد، غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، با سه پسر و یکصدتن از خویشاوندان و گماشتگان در علی غربی در خاک عراق است. (همان، ص ۶۳).

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳-۲-۴۷-۱۳۰۴. گفته شده بربریها یا هزاره های افغانستان در چند مرحله (زمان نادرشاه، ناصرالدینشاه بعد از کشتار آنان توسط عبدالرحمن) به مناطق همجوار از جمله ایران متواری شدند. در این زمان دولت افغانستان با بازگرداندن گروه هایی از ایشان به افغانستان علیه سرکوب های داخلی از آنان استفاده کرد و در مقابل با در اختیار گذاشتن زمین های زراعی و پرداخت حقوق، بربریها را تشویق به اقامت در افغانستان نمود. بربریها بعدها به خاوریها شهرت یافتند.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۱۱۵ تا ۱۱۷ و ۱۱۱ تا ۱۱۳؛ همان، پ ۱۲۶، صص ۴۱ تا ۴۵. وزارت جنگ در دو مورد موضوع را به حاکم نظامی خوزستان منعکس کرد و در یک مورد به وزارت امور خارجه نوشت که کنسول ایران در بصره بهتر است به جای ارسال این قبیل گزارشها که به او ربطی ندارد، به اصلاح امور اتباع ایران که در کمال بیچارگی بسر میبرند بپردازد. (همان، پ ۱۴۴، ص ۱۱۱).

۴- همان، پ ۲-۱، صص ۱۶۰ تا ۱۶۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۲۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۷۰۰۴.

۷- همان، سند شم ۲۹۳۶۳۲۲.

ص: ۲۱

 پنجشنبه

۱۳ فروردین ۱۳۰۴

۲ آوریل ۱۹۲۵

۸ رمضان ۱۳۴۳

 تأکید بر جدایی دین از سیاست

سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز و حاکم نظامی تهران، در اطلاعی های با اشاره به سخنرانی های سیاسی ایراد شده توسط وعاظ در ماه مبارک رمضان نوشت: «در ایام و لیالی ماه مبارک رمضان بعضی از آقایان وعاظ و اهل منبر در ضمن مطالب و اظهارات خودشان داخل مباحث سیاسی شده و در عوض این که مردم را ترغیب به فضائل اخلاقی نموده و مستمعین خود را به جانب تحصیل مسائل مقدسه مذهبی و ملکات فاضله هدایت و دعوت کنند، یک رشته مطالبی که کاملاً مخالف مقررات حکومت نظامی است بیان مینمایند.» حاکم نظامی تهران اضافه کرد: «اگر آقایان وعاظ به جای این که از دولت و مجلس صحبت کنند، مردم را از مضار انواع امراض و آلودگی هایی که دین مقدس اسلام قویاً آنها را ممنوع داشته آگاه نمایند قطعاً برای ذاکرین و مستمعین زیادتر از هر موعظه و نصیحتی منافع خواهد داشت.» وی در پایان اطلاعیه روحانیان منبری را تهدید کرد از بیانات سیاسی جداً پرهیز کنند و مساجد را محلی برای گردهمآیی های سیاسی تلقی نکنند؛ و در غیر این صورت به محکمه نظامی جلب و مجازات خواهند شد.(۱)

 تقاضای آزادی آقاسیدمحمد

سلیمان بهبودی در یادداشت های امروز خود از درخواست میرسیدمحمد بهبهانی و امامجمعه خویی مینویسد که خواستار آزادی «آقاسیدمحمد، پسر مرحوم آقاسیدریحان الله» شدند. «به عرض [رضا خان] رساندم، فرمودند: به موقع و بعد از اخذ تعهد دستور میدهم به شما تحویل بدهند.»(۲) احتمالاً سیدعبد الله خراسانی نیز در میان دستگیرشدگان ماه رمضان بود.(۳)

 پاسخ رضا خان به خالصیزاده

در پی گزارش فرمانده لشکر شرق از تغییر مواضع سیاسی خالصیزاده، که دوران تبعید خود را در مشهد میگذراند، (ر.ک: ۴ فروردین) رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق اظهار داشت: «آن طور که اظهار میکنند برای موافقت با نظریات مملکتخواهانه من حاضر باشند، البته کمال مساعدت را به ایشان خواهم داشت.» خالصیزاده گفته بود حاضرم در منبر، چه در مشهد و چه در تهران، بر مواضع جدید خود تأکید کنم. «در این صورت فرق نمیکند خواه در مشهد یا طهران، عمده مطلب ابراز موافقت باطنی و صمیمیت است. ممکن است مدتی در مشهد روی این زمینه اقدام و صحبت نموده، بعد برای ملاقات من به طهران بیایند.»(۴)

□ خبر بازگشت احمدشاه در جراید بیروت

عینالملک، نماینده سیاسی ایران در شام، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که یک جریده فرانسوی چاپ بیروت از احتمال بازگشت احمدشاه به ایران نوشته است. وی موضوع را از نماینده سیاسی فرانسه در بیروت پیگیر شد که با اظهار بیاطلاعی طرف فرانسوی مواجه گردید. حتی کمیساریای عالی فرانسه هم ابراز بیخبری کرد. عینالملک از وزارت امور خارجه خواست اگر «عودت اعلیحضرت همایونی صحت دارد» دستورالعمل لازم را برای استقبال ارسال دارد.(۵)

□ دستور رضا خان به انحلال دو انجمن

وزارت جنگ از قول رضا خان با فرستادن تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که انجمن فلاحین و انجمن زارعین همدان به تدریج از حدود خود تجاوز کرده، «مرام غیرمطلوبی تعقیب مینمایند.» بنابر دستور «با اتخاذ تدابیر عملی و به طور عاقلانه، تدریجاً وسایل انحلال این دو انجمن را فراهم دارند.»(۶)

□ پیگیری از ضارب مهندس رابرت

به دستور رضا خان، وزارت جنگ از امیرلشکر جنوب پیگیر تعقیب ضارب رابرت، مهندس انگلیسی مقیم بوشهر، شد. (ر.ک: ۱ فروردین) «نتیجه اقداماتی را که در کشف مرتکبین ضرب رابرت مهندس به عمل آمده سریعاً اطلاع دهید.»(۷)

□ ضرورت تغییر رئیس قشون بوشهر

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب، دستور رضا خان را مبنی بر تغییر رئیس قشون بوشهر به دلیل بیلیاقتی ابلاغ کرد. «از قرار مذکور، شبی که رابرت مهندس را مضروب نمودهاند، مشارالیه در حالت مستی با رئیس نظمیه گلاویز بوده است.»(۸) (ر.ک: ۱ فروردین).

□ ضرورت پایان یافتن کار نیروی اعزامی لشکر مرکز

رضا خان با ارسال تلگرامی به سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۰۰۵۶۵۰. شاید خبر دوم بیارتباط با این موضوع نباشد که از دستگیری هایی در ماه رمضان میگوید.

۲- بهبودی و...، همان، ص ۲۲۲.

۳- همان، ص ۲۲۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۵۰۹ و ۵۱۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۴-۳۹-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۴۳. امیرلشکر غرب در پاسخ به این دستور نوشت

این کار انجام شده، دفاتر آنها بسته و التزام داده‌اند که دیگر جلساتی برپا نکنند. (همان، ص ۴۴۲).
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۴۰. امیرلشکر جنوب پنج روز بعد از قول فرمانده گردان بنادر پاسخ داد که ضاربین قشقایی و از منسوبین همسر رابرت بودند. (همان، ص ۲۳۸). همسر رابرت ایرانی بود و گویا خود نیز مسلمان شده بود.
۸- همان، ص ۲۲۱.

نظامی خوزستان، برای چندمین بار تأکید کرد که قوای اعزامی لشکر مرکز باید تا اواخر بهار به تهران بازگردد. در این تلگرام اضافه شده که سرتیپ زاهدی نیز پس از پایان عملیات [در لرستان] همراه آن اردو به پایتخت بیاید.(۱)

 خروج صارمالسلطنه از ایران

سرهنگ باقر خان، فرمانده فوج مظفر و نماینده اعزامی رضا خان به بینالنهرین برای ملاقات و گفتوگو با غلامرضا خان امیر جنگ والی پشتکوه، با ارسال تلگرامی به رضا خان اطلاع داد که با وجود اطمینان های داده شده به صارمالسلطنه، پسر والی، و گرفتن قول و اطمینان از والی مبنی بر این که گذشته را فراموش کند، با این حال صارمالسلطنه وحشتزده به خاک بینالنهرین رفته است.(۲)

 استقبال والی پشتکوه از خواست رضا خان

در پی دستور رضا خان به خلعسلاح طوایف غرب با مشارکت غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه، سرهنگ باقر خان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که موضوع را به والی گفته است. «در کمال اطاعت تمام مواد [را] پذیرفته و تعهد نموده از این ساعت مشغول اجرا شود. ولی نظر به این که مبادا در آتیه اسباب ایرادی بشود استدعا مینماید دستخط تلگرافی صادر شود که هرآینه عشایر بیرانوند یا غیره در تسلیم اسلحه اطاعت ننمایند اختیار داشته باشد که با قوه قهریه اینها را قلعو قمع نماید.»(۳)

(تصویر) سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه

 جمعه

۱۴ فروردین ۱۳۰۴

۳ آوریل ۱۹۲۵

۹ رمضان ۱۳۴۳

 خشم رضا خان از آزادی زندانیان سیاسی

در پی بازداشت گروهی از مردم تهران در اوایل ماه مبارک رمضان، به دلیل انتقاد از دولت (ر.ک: ۱۳ فروردین) سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه، حاکم نظامی تهران، به دلیلی که روشن نیست آنان را آزاد کرد. رضا خان وقتی متوجه این کار شد خشمگین شد و گفت: «برای چه مرخص کردید؟ مگر من سفارش نکردم سختگیری کنید؟»(۴)

 نگرانی فزاینده امیرلشکر جنوب از انفصال جهاداکبر

پس از برکناری سیدعلیآقا جهاداکبر، مدعیالعموم عدلیه اصفهان، و جایگزین شدن فردی به جای او (ر.ک: ۳ فروردین) محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از به خطر افتادن نفوذ قشون در اداره عدلیه اصفهان احساس خطر کرد. وی با ارسال تلگرامی به

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۱۰۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۶. صارمالسلطنه، پسر والی پشتکوه، که مخالفتش با پدر از او یک جایگزین بالقوه ساخته بود، اینک ناامید از بازگشت دوباره والی به پشتکوه، تصورات خود را در نشستن به جای پدر برباد رفته دیده، از ترس انتقام راه بینالنهرین پیش گرفته است.

۳- همان، ص ۵۹.

۴- بهبودی و...، همان، ص ۲۲۲.

وزارت جنـگ نوشت که جایگزین جهاداکبر، از افراد مورد اطمینان حاجآقا نور الله است و با نفوذی که این روحانی در منطقه دارد، موقعیت قشون به خطر خواهد افتاد و نفوذ آخوندها افزایش خواهد یافت. آیرم که در حال منتقل شدن به شـیراز بود،(۱) بیش از پیش از این تغییر متوحش بود. وی افزود: «چنانچه در آتیه، چه در موقع انتخابات و چه در سایر امور سیاسی اقدامات و زمینهسازی لزوم یابـد، به کلی اصـفهان و حومه آن از حیطه نفوذ و اقتدار باطنی قشون خارج، بلکه رفته رفته کمافیالسابق نفوذ علماء را اعاده خواهد نمود.»(۲)

 بازگشت دردسرساز والی پشتکوه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از بازگشت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، به منطقه ناراضی است. وی در تلگرامی به رضـا خان نوشت که بازگشت والی و به دسـتگیری حکومت پشـتکوه، معادلات آن منطقه را به هم خواهـد زد. خزاعی یادآور شـد نایب سـرهنگ سـردار حشـمت، حاکم نظامی پشـتکوه، و فرهاد خان، پیشـکار والی، که از او جـدا شده و به نمایندگی از خـوانین منطقـه بـه اطـاعت صارمالسـلطنه، پسـر والی، درآمـده، بـه همـدان آمدهانـد. آنـان میگوینـد اهـالی از بـازگشت والی وحشتزدهاند. دیگر آن که صارمالسلطنه، با قول هایی که از امیرلشکر پیشین غرب، احمد خان امیراحمدی، گرفته، کمر همت به مخالفت با پدر بسته [چشم به حکومت پشـتکوه دارد.] امیرلشـکر غرب پیشـنهاد کرد بخشـی از پشـتکوه به استقرار مخالفان والی اختصاص داده شود و ظاهراً اقدام به برقراری صلح میان آنها شود.(۳)

 کوچ ایل دیرکوند و کسب اجازه از مرکز

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزسـتان، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که شـماری از رؤسای ایل دیرکوند به دلیل گرمی زودرس هوا، برای کوچ و رفتن به ییلاق اصرار میکنند. «تا حال به آنها اجازه نداده و به دفعالوقت گذرانده»ام. چه دستور میدهید؟(۴)

 تأکید فرمانده لشکر شرق به بمباران ترکمنها

سرتیپ جانمحمـد خان، فرمانده لشـکر شـرق با اشاره به این که در بهار ترکمنها در جلگه های محل ییلاق خود اتراق میکنند، بمباران سـیاهچادرها و اُبه های آنها میتوانـد در سـرکوبشان مؤثر افتد و از تهاجم آنان به شاهراه جلوگیری نماید.(۵) به دستور جانمحمد خان در حدود میامی زمینی برای فرود هواپیما های درخواستی در حال تسطیح است.

 اقدامات شکبرانگیز مادام کالیسا و هیأت همراه

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ با اشاره به گزارش های پیشین فرمانده تیپ شمال نوشت که ورود مادام کالیسا و همراهان او به عنوان زراعت و تجارت پنبه به حـدود مازندران مشـکوک است. زراعت و تجارت پوششـی است برای دیگر کارها. ضروری است مأموران محلی آنان را تحت نظر داشته و از نقشهشان آگاه شوند.(۶)

□ نام های از بغداد

نماینده سیاسی ایران در بغداد، امروز نامه انتقادآمیزی خطاب به وزارت امور خارجه فرستاد که در آن با اشاره به هیاهوی درگرفته در ایران برای ساخت راه‌آهن، آمده بود که خرابی هایی هست که آباد کردن آنها مهمتر از تأسیس راه‌آهن است. شش ماه است که حقوق ژنرال کنسولگری بینالنهرین نرسیده است. «مدتی است چراغ برق ژنرال قونسولگری را کمپانی الکتریک بریده» است. آشپزی که هنگام ورود سردارسپه به بینالنهرین در سال گذشته شام پخته بود طلبش را میخواهد. قناد همان مراسم پولش را طلب میکند. کنسول ایران در موصل شش ماه بدون حقوق سپری کرده است. «شما را به خدا دولتی که بعد از بیست سال مشروطیت نتوانسته است امور مالیه خود را اصلاح بکند و حقوق نوکر باب را در آخر هر ماه بپردازد، راه‌آهن لازم دارد که در اطراف آن کشمکشها بکنند؟» وی در ادامه نامه با اشاره به مطالب درج شده در جراید بینالنهرین وضعیت ایرانیان متکدی در شهر های زیارتی را بسیار وخیم توصیف کرد.(۷)

(تصویر) رضا خان

(تصویر) بغداد، نمای عمومی

۱- مرکز لشکر جنوب از اصفهان به شیراز منتقل شده بود و محمود آیرم نیز دوشنبه هفدهم فروردین با دفتر ارکان حرب، دو عراده توپ، یک دسته سوار، یک دسته پیاده و اسباب و اثاثیه خود به سوی شیراز حرکت میکرد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۷۶ و ۲۷۷. در پی این نگرانی وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت عدلیه پیشنهاد کرد جهاداکبر کماکان در سمت مدعیالعموم اصفهان باقی بماند. (همان، ص ۲۷۵).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۲ تا ۱۴. رضا خان در پاسخ، با واگذاری بخشی از خالصجات پشتکوه برای حکومت صارمالسلطنه موافقت کرد و افزود که حکومت مستقلی به والی داده نشده است. او اجازه دارد به خانه خود بازگردد و کار هایش را در امور کشوری به مأموران کشوری و در امور نظامی به مأموران نظامی ارجاع دهد. (همان، ص ۱۰).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۲. رضا خان پاسخ داد که طبق دستور داده شده باید نقشه خود را اجرا کنید. جزئیات امر با خودتان. (همان، ص ۱).

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۵۷ و ۱۵۸. پاسخ وزارت جنگ که از قول رضا خان داده شد این بود که بمباران بدون عملیات نظامی ثمربخش نیست. اعلامیه پخش کنید و «آنها را از عملیات آتیه متوحش نمایید.» (همان، ص ۱۵۶).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۴۶۰ و ۴۶۱. ظاهراً اوایل زمستان ۱۳۰۳ش مادام کالیسا و چهار مرد همراهش وارد مازندران شدند و رفت و آمد هایی در شهر های استرآباد و مازندران کردند. بر اساس تحقیقات رئیس تیپ شمال این زن اصلاً آلمانی است، اما روسی حرف میزند. در زمان حضور قوای انگلیس در ایران، وی معشوقه یک صاحب منصب انگلیسی بود که با وی راهی بغداد شده و پس از جدا شدن از او، معشوقه انگلیسی دیگری میشود و اکنون زن یکی از مرد های روس همراه خود است. اینان از فنون زراعت بیخبر هستند و تاکنون دو بار از طریق بانک آلمانی بغداد و بانک شاهنشاهی ایران پول دریافت کردهاند. (همان، صص ۴۷۲ و ۴۷۳).

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۷-۵۶-۱۳۰۴.

ص: ۲۴

 شنبه

۱۵ فروردین ۱۳۰۴

۴ آوریل ۱۹۲۵

۱۰ رمضان ۱۳۴۳

 بخشنامه تأسیس جمعیت پهلوی

وزارت جنگ، بنا به دستور رضا خان، تأسیس جمعیت پهلوی را به امرای لشکر های غرب، شمال غرب، جنوب و فرماندهان لشکر های مرکز و شرق ابلاغ کرد. پیشنهاد تأسیس جمعیت پهلوی، اول بار توسط محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ مستقل شمال، به رضا خان داده شده بود که «از نظر بندگان حضرت اشرف دامت عظمته گذشته و مواد سهگانه که اساس مرام این جمعیت را ترتیب میدهد تصویب و مقرر فرمودند که در کلیه قسمت های آن لشکر نیز همین رویه اتخاذ گردد.» پیشنهاد آیرم در واقع تشکیل یک سازمان اطلاعاتی ضدکمونیستی در دل لشکرها بود. خود او چنین تشکیلاتی را در منطقه گیلان راه انداخته بود.(۱)

 دلگرمی رضا خان به صارمالسلطنه

در پی بازگشت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، و نگرانی های فزاینده پسر مخالفش، صارمالسلطنه، رضا خان با ارسال تلگرامی به سرپل ذهاب، او را به پشتیبانی دولت دلگرم کرد. «مطمئن باشید خدمات و زحمات خدمتگزاران دولت هیچوقت از نظر من دور نخواهد شد. در باب شما نیز دستورات کافی به امیرلشکر غرب داده شده است.»(۲) (ر.ک: ۱۴ فروردین)

 مطالب دردسرساز حبلالمتین

وثوقالسلطنه، والی فارس، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که حبلالمتین چاپ کلکته مطالبی علیه سیاست های رسمی دولت ایران به چاپ رسانده است. «فعلاً دستورالعمل دادم که این نمره را جمع کنند. به پست خانه هم سپردم در آتیه به ایالت نظامی اطلاع داده، با اجازه فدوی منتشر [توزیع] شود.»(۳)

 پیجویی از پرونده های جمهوریخواهی و انتخابات مجلس پنجم

پس از تصمیم رضا خان به جمعآوری پرونده های جمهوریخواهی و انتخابات مجلس پنجم که هر دو با دخالت های آشکار و پنهان امرای لشکر در نقاط مختلف ایران همراه بود، پرونده این دو رخداد در آذربایجان نیز به مرکز فرستاده شد. اما بخشی از آن که در اداره ایالتی بود، مقرر شد توسط امیرلشکر اسماعیل خان، والی سابق آذربایجان به تهران منتقل شود. اسماعیل خان

که به عضویت شورای عالی قشون منصوب شده اینک در تهران بسر میبرد. وزارت جنگ امروز با ارسال نام های به وی، خواست دوسیه های مربوطه را تحویل ارکان حرب کل قشون دهد.(۴)

 پیشنهاد امیرلشکر جنوب برای حکومت نظامی خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ پیشنهاد کرد با توجه به مأموریت جدید سرتیپ فضل الله خان زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، در غرب کشور، نایب سرهنگ سیدجواد خان، فرمانده فوج سلحشور، به جای او گمارده شود.(۵) محمود آیرم از انتصاب میرزااحمد خان عمارلویی با پیشنهاد حاکم نظامی خوزستان و موافقت رضا خان به عنوان کفیل حاکم نظامی خوزستان بیخبر بود.

 تقاضای بازگشت سالار جنگ به حکومت ترشیز

والی خراسان با فرستادن تلگرامی به رضا خان درخواست کرد سالار جنگ (بدیع الله خان) که پیش از این از حکومت ترشیز منفصل شده بود، بار دیگر حاکم ترشیز گردد. وی افزود که برقراری حکومت نظامی در شهری چون ترشیز که قصب های با یک هزار خانواده است ضرورتی ندارد.(۶)

 شکواییه همسر سردار مقتدر طالشی

همسر سردار مقتدر طالشی با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که من و فرزندانم در محاصره بسر میبریم. با این که تمام هستی ما توقیف شده، باز سی هزار تومان مطالبه میکنند. وی درخواست کرد مفتشی برای رسیدگی به حال و روز آنها به منطقه اعزام شود.(۷)

 بیفایده بودن خط تلگراف بندرعباس به بندرلنگه

اداره کل تلگراف، در گزارشی که امروز به وزیر پست و تلگراف داد یادآور شد که درخواست وزارت داخله برای امتداد خط تلگراف از بندرعباس به بندرلنگه، هر چند فوایدی در پی دارد اما تأسیس تلگراف خانه در بندرلنگه وقتی عایدات دارد «که تلگراف بیسیم انگلیسیها که گویا بدون اجازه دولت علّیه در آنجا نصب شده از مردم مطلب قبول نکند. والا در صورتی که دستگاه بیسیم مزبور مخابرات عمومی را قبول نماید، تلگراف خانه آنجا عایداتی نخواهد داشت.»(۸) وزارت پست و تلگرام از وزارت امور خارجه هم خواست برای انحلال بیسیم بندرلنگه با دولت انگلیس وارد مذاکره شود.(۹)

 ضرورت عکسدار بودن تذکره ها

وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نظر امیرلشکر شمال غرب را درباره تذکره های بدون عکس اطلاع داد و نوشت که گذرنامه های فاقد عکس موجب آمد و شد های غیرقانونی از مرزها میشود. وزارت امور خارجه تصمیم گرفته بود برای حل این موضوع از مأمورین مرزی خود بخواهد که از صاحب ان گذرنامه ها، ضمانت نقدی هم گرفته شود. فقدان عکاس در مناطق مرزی موجب میشد که گذرنامه ها بدون عکس صادر گردد. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب،

از قول رئیس نظامیان آستارا در این باب نوشته بود که صاحب ان تذکره عمدتاً برای معاملات جزئی مثل خرید و فروش قند و چای و توتون به روسیه میروند و وضع مالیشان طوری نیست که کسی حاضر باشد ضمانت مالی آنها را بکند. ملصق شدن تذکره ها به عکس تنها راه جلوگیری از دست به دست شدن آنها و ورود و خروج افراد ناشناس است.(۱۰)

 بلاتکلیفی اکبر نخجوانی در تبریز

اکبر نخجوانی که به جرم فعالیت های سیاسی از تهران به تبریز تبعید شده بود تا مقدمات خروج او را از کشور فراهم کنند، اینک در تبریز بلاتکلیف است. اداره کارگزاری برایش تذکره صادر نکرد، چرا که مدرکی مبنی بر خارجی بودن او در دست نداشت.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۷۱ تا ۳۷۳. مواد سهگان های که مورد تأکید قرار گرفته چنین است: ۱. اطاعت محض و بلااراده به اوامر قائد کبیر ایران شخص بندگان حضرت اشرف اعظم سردارسپه؛ ۲. جهاد و جانبازی در تنویر افکار عمومی و اضمحلال قدرت های سیاسی خارجی؛ ۳. تمرکز دادن قیادت مطلقه ملت ایران و سلطه آنها به ذات مقدس قائد معظم ایران. (همانجا)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵۰۸. وزارت جنگ به فرمانده لشکر شرق دستور داد شماره ششم حبلالمتین در ناحیه خراسان توزیع نشود. (همان، ص ۵۰۷) مقاله یادشده غیر از تمجید انتقاداتی هم به رضا خان داشت که از آن جمله بود تمنای پادشاهی او. «ما پیش از هر مطلبی فکر میکنیم که سردارسپه شاهی خواهد بود با شصت هزار سرنیزه در پشت سر خود و این عده نظامیان چنانچه همه میدانیم جز شخص او کسی را نشناخته و جز فرمان او امری را اطاعت نخواهندکرد. میتوان گفت که ملت ایران از عهد نادرشاه با چنین پادشاه مقتدر و فولادبازویی طرف معامله نگردیده است و کسی چه داند که آقای سردارسپه این اقتدار تام خود را برای پایمال ساختن حقوق ملت و توسعه دادن به اختیارات پادشاهی خود به کار نخواهد برد؟... آیا کسی میتواند به ما اطمینان کامل دهد که سردارسپه چون بر سریر شاهی درآید بر همان اندازه اختیاراتی که قوانین مشروعه برای او معین کرده اکتفا نموده و حدودی برای خود قائل گردد؟ بشر از حرص محض سرشته است و طمع و آرزوی انسانی حدودپذیر نیست. آقای سردارسپه صاحب منصب قزاق بود، در هنگام کودتا رئیس کل قزاق خانه گردید، قانع نشده و کوشید و وزیر جنگ گردید، قانع نشد و کوشید و رئیسالوزراء گردید، قانع نشده و میکوشد که شاهنشاه و تاجدار کشور باستان ایران گردد. و از کجا توان دانست به شاهی که چون رسید به فکر استقلال و استبداد تام نیفتاده و با قوایی که در زیر فرمان دارد و با تجربه هایی که در این چند سال در میدان مبارزه سیاست ایران آموخته است برای برانداختن اساس حکومت ملی و آزادی ملت نکوشد و کاری را که ناپلئون بزرگ درباره جمهوریت سابق فرانسه و سلطان عبدالحمید درباره مشروطیت اول مملکت ترکیه کردند او درباره مشروطیت ایران نکند؟ و شاید هنگام و روزگاری هم بیاید که سیاست یکی از همسایگان نیز همان اقتضا را داشته باشد و سلسله شوق را سلسله جنبان برسد! و آنچه ما را بیشتر دچار نگرانی و ترس میگرداند این است که سردارسپه چنانچه در این چند سال اخلاق و احساسات خود را ظاهر ساختهاند در ضمن آن که مرد با عزم و کاردان و سردار دلیر و نیرومندی میباشند، احساسات دیکتاتوری بر ایشان غالب است و قهر و غلبه را همواره مقدم میدارند؛ همان

سردارسپه است که در اوایل امر خود که وزارت جنگ را داشت برخی از مدیران جراید را که زبان انتقاد باز کرده بودند چوب و شلاق زده و برخی با مشت و لگد دندان میشکست. همین سردارسپه بود که کابینه مشیرالدوله را با زور سرنیزه مجبور از استعفا و کنارهگیری کرد، باز همان سردارسپه است که نظامیان او در هر نقطه از مملکت که هستند پایبندی بر قوانین مملکت نداشته و در همه کارها با اصول دوره استبداد راه میروند. ... دخالت مستقیم و عنیف نظامیان در امر انتخابات گذشته به خصوص پس از ریاست وزرایی آقای سردارسپه محتاج به شرح و بیان نیست و همه مردم ایران به خوبی میدانند که قسمت اکثر وکلای دوره پنجم کسانی میباشند که یا با شخص رئیسالوزرا و یا با یکی از امرای لشکر و حکام نظامی ارتباط داشته و با اعمال نفوذ نظامی به وکالت پارلمان نائل آمدهاند. ... مقصود از این شرح و تفصیل این است که آقای سردارسپه را ما تاکنون چنان شناخت هایم که قهر و فعال مایشائی را بر مراعات قوانین مملکتی ترجیح میدهد و هیچ دور نمیدانیم که پس از آنکه وارث تاج و تخت کیان گردید یگانه آرزوی خود را این قرار دهد که بساط حکومت ملی را برچیده و خود را از قیود قوانین آزاد سازد... یکی از اموری که ما را هیچ تردیدی درباره آن نیست این است که سردارسپه اگر شاه شود با جدیت تمام خواهد کوشید که تاج و تخت ایران را در اولاد و احفاد خود موروثی گرداند. به خصوص که سردارسپه خود را از بازماندگان خانواده (باوندان) میداند که قریب هفت صد سال سلطنت مازندران را داشته و گاهی به ری و عراق نیز حکم راندهاند. و بیشک یکی از آمال قلبی سردارسپه خواهد بود که سلطنت از دست رفته خاندان خود را عودت دهد...» (حبلالمتین، س ۳۳، شم ۶ (شعبان ۱۳۴۳)، صص ۴ و ۵.)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۷۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۱، ص ۲۶. به محمود آیرم پاسخ داده شد که حکومت خوزستان مستقیم «تحت امر بندگان حضرت اشرف اعظم» اداره میشود. (همان، ص ۲۵). آیرم وقتی بار دیگر موضوع را مطرح کرد، با خشم رضا خان مواجه شد و به او یادآوری شد که در این مورد دخالت نکند، اما گزارش های آن ایالت به او هم داده خواهد شد. خوزستان در تقسیمبندی حوزه های لشکرها، تحت نفوذ لشکر جنوب قرار گرفته بود. (همان، صص ۲۲ تا ۲۴).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۸۲. برقراری حکومت نظامی در ترشیز سال گذشته در پی تحرک روحانیان خراسان علیه اهانت جریده ناهید به شریعت اسلام رخ داد. روحانیان ترشیز نیز به تبعیت از خراسانیها گردهمآیی هایی داشتند که نگرانی فرمانده لشکر شرق را برانگیخت و آنجا را به حاکم نظامی سپرد. (ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۵۵) رضا خان با پیشنهاد والی خراسان موافقت کرد و آن را به فرمانده لشکر شرق ابلاغ نمود. (همان، ص ۱۸۱).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۲. از حاکم گیلان خواسته شد توضیحات خود را ارائه کند. (همان، س ۴۱)

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۶-۳۶-۱۳۰۴.

۹- همان، ۶-۱۶-۳۶-۱۳۰۴.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۲۱۹ و ۲۲۰. وزارت امور خارجه این کار را عملی نمیدانست چرا که درازای مرز های شمالی از دهنه ذوالفقار تا خلیج حسن قلی و از آستارا تا ماکو اجازه نمیداد در هر محل عکاسی گمارده شود. (همان، ص ۲۱۸).

نگهـداری او در حبس نظمیه هم هزینهبر بود. امروز وزارت جنـگ نظریه نظمیه تهران مبنی بر اخراج اکبر نخجوانی از ایران را بار دیگر به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد.(۱)

 اثاثیه کنسول سابق شوروی در ماکو

به گزارش کارگزار ماکو، کنسول سابق شوروی در ماکو هنگام عزیمت مقـداری از وسایل خود را نزد اقبالالسـلطنه گـذاشت. دوبسون، کنسول بعـدی، اسـباب یادشده را مطالبه و اقبالالسـلطنه آنها را مسترد کرد. اما دوبسون اقلام بازگردانده شده را کمتر از آنچه که به امـانت سپرده شـده بود میدانـد و اینـک وراث اقبالالسـلطنه نیز منکر وجود اسباب دیگری هسـتند. کـارگزار در گزارش خود نوشت که موضوع بار دیگر مطرح شده است. وی معتقد است این موضوع باید در تبریز حل و فصل شود.(۲)

 نامه امیراعظم لرستانی(۳) به رضا خان

علیمحمد خان امرایی مشهور به امیراعظم لرسـتانی با ارسال نام های به رضا خان، ضـمن برشـماری همراهی های خود با قوای نظامی لشـکر غرب، نوشت که خوانین لرسـتان، به همین جهت با من مخالف هسـتند. امیراعظم لرسـتانی در این نامه که توسـط حاجشـیخ عبدالرحمن مجتهد، نماینده لرستان در مجلس شورای ملی، به دست رضا خان رسید، خواست که با اعطای خلعت و لقب جزو افراد قشون به شمار آید.(۴)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۶۴ تا ۶۸.

۲- همان، صص ۳۲۹ تا ۳۳۸.

۳- علیمحمد خان امیراعظم، پسر ارشد نظرعلی خان امیراشرف از دودمان غضنفری های طرهان بود. وی در ۱۲۷۷ق متولد شد و از نوجوانی در جریـان کـار هـای پـدر قرار داشت و در اغلب منازعـات قبیل های در کنار او حضور داشت. امیراعظم پس از اینکه پـدرش به دلیـل کهولت سن تقریباً منزوی شـده بود، حکومت طرهـان را به عهـده گرفت. و از زمـانی که قوای غرب به لرسـتان وارد شدنـد از در خدمتگزاری و اطاعت وارد شد اما به دلیل اختلافاتش با سـرهنگ شاهبختی، فرمانده قوای غرب که آن هم در نتیجه سوء سـیاست شاهبختی بود علیه نیرو های حکومتی شورش کرد. سـرتیپ محمد خان شاهبختی از روی رقابت بـا علیمحمـد خان سـعی داشت وی را کنار زده و امان الله غضـنفری را به جای او بنشانـد. امیراعظم قیام خود را «حرکت قشون اسـلامی» نـام نهاد. جنگ های خونین بین نیرو های امیراعظم با قوای دولتی و همپیمان او، امان الله خان، تا محاصـره کامل نیرو های دولتی پیش رفت طوری که آنها برای نجات جان خویش مجبور شـده اسبها را بکشـند و بخورند. در ۱۳۰۷ش رضاشاه با ورود خود به لرسـتان سـرهنگ شاهبختی را خلعدرجه کرده، امیراحمدی را به جای او منصوب کرد. ضمناً به تمام شورشیان از جمله علیمحمـد خان امیراعظم فرمان عفو عمومی داد. امیراعظم نیز به وساطت امیراحمـدی مجدداً به حکومت طرهان برگزیده شـد. امـا تقـدیر چنین بود که امیراعظم میبـایست به مجازات میرسـید. وی توسط سـرهنگ درفشان به مرکز منتقل شـده و چند سـالی در بنـد حکومت پهلوی به سـر برد. تا آنکه بعـدها به سـفارش حاجعلی رزمآرا از زنـدان ر هایی یافت. امیراعظم پس از آزادی در تهران ساکن گردید و مدتی بعد در دوره هشـتم به نمایندگی مردم لرستان به وکالت مجلس رسید. وی پس از این

دوره، چند دوره دیگر (۱۵ و ۱۶) به مجلس راه یافت. او مدتی حکومت دلفان را در اختیار داشت و آخرین حضورش در مجلس به دوره های هجدهم و نوزدهم بارمیگردد. علیمحمد خان امیراعظم سرانجام در ۱۳۵۵ در تهران درگذشت. (بیات، کاوه، عملیات لرستان، صص ۲۰۳ و ۲۰۷؛ کاظمی، ایرج، مشاهیر لر، ص ۴۸۵؛ روستایی، محسن ، گنجینه اسناد، شم ۵۷ (بهار ۱۳۸۴)، صص ۵ تا ۲۰).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۸۴. رضا خان در پایان اردیبهشت پاسخی به علیمحمد خان امرایی داد و بیآنکه به تقاضای او اشار های کند گفت که وی تحت حمایت لشکر غرب خواهد بود و هر قدر بیشتر در جلب رضایت امیرلشکر غرب بکوشد، به همان میزان بیشتر مورد توجه قرار میگیرد. رضا خان از او خواست که در خلعسلاح طوایف لرستان با قشون همگامی نشان دهد. (همان، ص ۲۸۲).

(تصویر) اقبالالسلطنه نشسته در وسط

 یکشنبه

۱۶ فروردین ۱۳۰۴

۵ آوریل ۱۹۲۵

۱۱ رمضان ۱۳۴۳

 درگذشت آیت الله خالصی

آیت الله شیخ محمدمهدی خالصی، در مشهد درگذشت. با انتشار خبر، مدارس، مغازه ها و دوایر دولتی مشهد تعطیل شد.(۱)

 تلاش آیت الله مدرس برای تماس با احمدشاه

آیت الله سیدحسن مدرس با مراجعه به نصرتالسلطنه، از او خواست «مفتاح»اش را در اختیار او قرار دهد تا تلگرامی به فرانسه برای احمدشاه بفرستد. نصرتالسلطنه نیز پاسخ داد که کیف دستی او که مفتاح نیز در آن بود، سال گذشته به سرقت رفته، هنوز به دستش نرسیده است. نصرتالسلطنه، عموی احمدشاه است.(۲)

 انتخاب رئیس مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی سه ساعت پس از غروب تشکیل جلسه داد. دستور امروز انتخاب هیأت رئیسه بود. در رأیگیری که با حضور ۱۰۳ نماینده انجام شد، مؤتمنالملک ۶۵ رأی، مستوفیالممالک ۱۱ رأی، و مصدقالسلطنه ۶ رأی آوردند و ۲۱ رأی هم سفید داده شد. بدین ترتیب مؤتمنالملک بار دیگر به ریاست مجلس انتخاب گردید. بعد از تنفس جلسه تشکیل نشد

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، ص ۱. به احتمال زیاد ابتدا خبر درگذشت آیت الله خالصی توسط خبرگزاری رُستا، وابسته به دولت شوروی، از مبدأ مشهد مخابره شد. روزنامه ایران به نقل از همین خبرگزاری، آن را درج کرد. اما شیوه خبرسازی این آژانس جالب بود. رُستا نوشته بود: «آقای خالصی مجتهد معروف که به واسطه عملیات و طرفداری از کابینه سردارسپه، ... نفوذ بزرگی در بین اهالی پیدا کرده بود، شب ششم آوریل به ناگهان وفات یافت.» (همانجا) آیت الله خالصی پس از ورود به ایران در هفتم مهر ۱۳۰۲ همواره با احترام از طرف مقامات دولتی (غیر از برخی رخداد های دوران اقامت در مشهد) روبهرو بود، اما آنچه که نشان از طرفداری وی از دولت رضا خان باشد در دست نیست. آیت الله خالصی در ۲۹ آذر ۱۳۰۲ برای زیارت مرقد امام هشتم شیعیان وارد مشهد شد. تصمیم او به اقامت موقت در این شهر تا پایان عمر او ادامه یافت. برای آگاهی از مبارزات عالم مجاهد آیت الله محمدمهدی خالصی ر.ک: همین کتاب، ج ۳ و ۴، صفحات متعدد؛ الرهیمی،

عبدالحلیم، تاریخ حرکت اسلامی در عراق، ترجمه محمدنبی ابراهیمی، تهران، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵ش. سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری، والی پیشین خراسان، چند روز بعد که خبر درگذشت آیت الله خالصی را شنید، چنین نوشت: «آیت الله خالصی چند روز قبل در موقع زیارت مرقد حضرت رضا(ع) و مراجعت به منزل بین راه سکته کرد و دارفانی را وداع کرد. بسیار شخص محترم معززی بود. انگلیسیها در موقع مخالفت با انتخابات بینالنهرین او را از نجف اشرف تبعید کردند به طرف هندوستان. دولت ایران دوستانه خواهش کرد او را ایران فرستادند. آمدند مشهد مقدس. در موقع حکومت من در خراسان مشهد وارد شدند. سن ایشان شصت و پنج سال بود. واقعاً آیت الله بود. خداوند او را رحمت کند.» (امیربهادر، جعفرقلی، خاطرات جعفرقلی خان سرداراسعد امیربهادر، به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۲ش، ص ۱۴۸).

۲- شهید آیت الله سیدحسن مدرس به روایت اسناد «زنده تاریخ»، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۷۸ش، ص ۱۵۲. نصرتالسلطنه تقاضای مدرس را به اطلاع رضا خان میرساند و پیگیر کیف دزدیده شده و بقیه وسایل خود میگردد. میتوان حدس زد که تمایل آیت الله مدرس برای ارسال تلگرام به احمدشاه، تشویق هر چه بیشتر شاه برای بازگشت به ایران بوده است. نصرتالسلطنه فرزند مظفرالدینشاه و عضدالسلطان به همراه افرادی دیگر زمستان سال گذشته وارد ایران شده بودند، اما در چهار فرسنگی پس از رشت مورد تهاجم هفت نفر مسلح قرار گرفته تمام اموالشان به غارت رفته بود. (ر.ك: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۴۵) برخی منابع خارجی این اقدام را به دولت رضا خان نسبت داده بودند، چرا که هیأت یادشده حامل پیام هایی از طرف احمدشاه بود و برای مذاکره و انتقال پیام های شاه به ایران میآمد. (ر.ك: همین کتاب، ج ۴، ص ۴۵۷) رضا خان دستور تهیه وسایل آسایش شاهزادگان را داده بود؛ و این که با احترام به تهران منتقل شوند. از پیامی که رضا خان به سرتیپ محمدحسین آیرم، رئیس تیپ مستقل شمال فرستاده بود، چنین برمیآید که نقشه دزدی توسط آیرم کشیده شده بود: «اگر مخالفت های سیاسی در بین است، دلیل نمیشود که اشخاص شریر و فتنهجو برای این قبیل اقدامات در ناحیه منظمی مثل تیپ شمال فرصت به دست بیاورند.» رضا خان دستور دستگیری و تنبیه سارقان را داده بود (اسناد مؤسسه مطالعات...، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۷، ص ۳۷). شاهزادگان پس از رسیدن به تهران خبر داده بودند که حامل دو نامه از احمدشاه برای رضا خان بودهاند که در میان وسایل به سرقت رفته بوده است. رضا خان نیز دستور داده بود هر طور شده، دو مراسله یادشده کشف و مضمون آن روشن گردد. (همان، ص ۲۴) آیرم که توانسته بود دزدان را دستگیر و اموال به سرقت رفته را در حداقل زمان (!) به دست آورد پاسخ داده بود که ادعای وجود نامه های احمدشاه دروغ است و چنین کاغذ هایی میان اشیاء به دست آمده دیده نمیشود، اما افزوده بود کاغذ های پارهشد های در جنگل هایی که دزدان تعقیب میشدند یافت شده که نشان میدهد شاهزادگان از مسکو با شاه تلگرافی تماس گرفتهاند. وی نوشته بود: «تلگرام رمز فوق به طور قطع مدلل میدارد که شاه در موضوع اختلافات داخلی و برای پیشرفت سیاست خود با خارجیان داخل یك کنکاش هایی شده و به آنها متوسل شده بوده و شاهزادگان مخصوصاً از طرف مسکو حرکت نموده و حامل مکاتبات و پیغامات شفاهی به دربار مسکو [!؟] بودهاند.» آیرم چنین نتیجه گرفت که احمدشاه با دولت شوروی ساخته است تا وارد ایران گردد. (همان، صص ۲۱ و ۲۲). رضا خان دستور داده بود این کاغذها هر چه زودتر به تهران فرستاده شود. آیرم نیز با هواپیما آنها را راهی تهران کرده بود. این روزها موضوع بازگشت احمدشاه به ایران یکی از مسائل مهم میان رجال سیاسی بود.

و انتخاب بقیه اعضاء هیأت رئیسه به فردا موکول شد.(۱)

 وقتکشی شیخ خزعل

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به رضا خان خبر داد که شیخ خزعل از آمدن به تهران وحشت دارد و در ملاقاتها و گفتوگوها وقتکشی میکند. «در صورت اصرار و فشار ممکن است مشارالیه به بصره برود. با آن که تمام ثروت او تحت نظر میباشد مسلماً رفتن او به بصره اصلح است.» وی نوشت اگر اجازه میدهید او را به نقط های کشانده، محترماً روانه تهران کنم.(۲)

 توضیح امیرلشکر جنوب درباره توقیف کاروان انگلیس

در پی توقیف و مصادره دواب نظامیان انگلیس و کمپانی زیگلر در برازجان (ر.ک: ۷ فروردین) موضوع از امیرلشکر جنوب استعلام شد. محمود آیرم امروز پاسخ داد که «قسمتی برای حمل میسیون دولتی به مرکز و یک قسمت هم برای حمل بنه اردوی دشتی و دشتستان مال گرفتهاند.» وی افزود که به حکومت برازجان دستور داده شده است ستوران توقیفی آزاد شوند.(۳)

 سفارش به همراهی به هیأت آمریکایی

محمود جم، از طرف رضا خان، به حاکمان کاشان و اصفهان نوشت که مستر جردن، مستر پاتن و پروفسور پوپ برای دیدن آثار و ابنیه قدیمی به آن حدود مسافرت خواهند کرد. «در حفظ احترامات و تهیه آسایش و راحتی و تسهیل مسافرت آنها» اقدامات لازم به عمل آید.(۴)

 تقاضای حکومت حجاز به وساطت ایران

کفیل کنسولگری ایران در جده با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از قول حاکم حجاز نوشت که آرزو دارند دولت ایران در جنگ جاری این سرزمین وساطت کرده، پیامآور صلح باشد. در این نامه که امروز به دست وزارت امور خارجه رسید آمده است که حکومت حجاز رسماً نمیتواند از ایران تقاضای وساطت نماید، اما «آیا دولت ایران قبول میدارد که دولت اجنبی از دول اروپایی در مسئله ارض مقدسه اسلام تداخل نماید؟»(۵)

 غارت و قتل در منطقه گرمه

بنا به گزارش فرمانده لشکر شرق چهارصد تن از ترکمنها به مراتع گرمه و چشمه خان رفته، شماری گوسفند را سرقت کرده، چهار تن از چوپانها را کشتهاند. همچنین بین گرمه و نردین دو مکاری را کشته، اموال آنها را غارت کردهاند. فرمانده لشکر شرق در پایان گزارش خود نوشت که دستور تعقیب و جلوگیری از حملات مشابه داده شده است.(۶)

□ تعلل وزارت امور خارجه نسبت به تفسیر یک ماده

وزارت پست و تلگراف در نـام هـای به وزارت امور خـارجه بـا اشـاره به اختلاف نظر وزارت پست و تلگراف با کمپانی نفت انگلیس و ایران پیرامون تأسیسات تلگرافی، نوشت که خسارت هایی که به خزانه دولت از این طریق وارد میشود منوط به حل اختلاف یادشده است. وزارت فواید عامه معتقد است ماد های که در قرارداد نفتی ایران و انگلیس در مورد تأسیسات تلگرافی گنجانـده شـده نیازمنـد تفسـیر است؛ و با وجود درخواست های مکرر، هنوز وزارت امور خارجه نظر خود را در این باره اعلام نکرده است.(۷)

□ اعتراض اتباع شوروی مقیم ماکو به شیوه رسیدگی به دعاوی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ با اسـتناد به نامه نمایندگی مختار دولت شوروی نوشت که دعاوی اتباع شوروی به اهـالی ارجاع داده میشود، نه صـلحیه ماکو. در نامه نماینـدگی آمـده بود که به جهت اختلاف میان حکومت نظامی ماکو و صلحیه آن ناحیه دعاوی رسیدگی نمیشود و حکومت نظامی با تشکیل شورایی از اهالی محل به رتق و فتق امور قضایی میپردازد.(۸)

□ امکان پناهنده شدن اتباع معترض همسایگان به ایران

عبد الله طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، از قول فرمانده قوای ساوجبلاغ، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که انگلیسـیها میخواهنـد سـیدطه را برای جمعآوری مالیـات به منطقه بالـک بفرسـتند. چه بسا بالکها مقاومت کرده، بخواهنـد به خاک ایران مهاجرت کننـد. طایفه بالک نزدیک مرز لاهیجان آذربایجان است. وی افزود: «اکراد ترکیه هم در آتیه ممکن است به واسـطه قیـامی کـه نمودهانـد... مغلوب و فراراً بـه خـاک ایران پناهنـده شونـد.» طهمـاسبی نگران واکنش همسایگـان به عملکرد ایران بود.(۹)

□ پیگیری نمایندگی شوروی از دو تبعه مقتول و مضروب خود

وزارت امـور خـارجه در نـام هـای بـه وزارت جنـگ، گزارش نماینـدگی مختـار دولت شـوروی مبنی بر کشـته شـدن و کتک خوردن دو تن از اتباع خود را در منطقه ماکو ضـمیمه کرد و خواسـتار توضیـح مسئولان نظامی منطقه شـد؛ چرا که فرد مقتول توسط یک نظامی به قتل رسیده بود.(۱۰)

□ شرط بازگشت فتحعلی خان تبریزی، فارغالتحصیل رشته کشاورزی

سفـارت ایران در فرانسه بـا ارسـال یـادداشتی به وزارت امور خارجه نوشت که فتحعلی خان تبریزی رشـته کشاورزی را در این کشور به پایان برده و دو سال هم در آزمایشگاه مونت پلیه کار کرده است. اینک که دولت ایران درصدد توسعه فلاحت است حضور تبریزی در ایران میتوانـد مفیـد باشـد. در نامه سـفارت ایران که امروز به دست وزارت خارجه رسـید آمده است که این فارغالتحصـیل ایرانی وسـیله معاش ندارد و حاضـر است به شـرطی به مملکت بازگردد که بلافاصله کاری به عهدهاش گذاشته

شود.(۱۱)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۰۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۹۸.

۴- «سیاحت و جهانگردی در سیمای اسناد»، گنجینه اسناد، س ۴، دفتر اول و دوم، ص ۷۸.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۷-۱-۳۰-۱۳۰۴. دولت ایران در جنگ میان وهابیون و حکومت حجاز اعلام بیطرفی کرده بود. (همانجا)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، صص ۶۳ و ۶۴. فرمانده قوای ماکو مدعیات مطرح شده از طرف نمایندگی دولت شوروی را تکذیب کرد و صلحیه را مرجع رسیدگی به دعاوی اتباع شوروی دانست. (همان، صص ۶۰ و ۶۱).

۹- همان، س ۱۳۰۴، صص ۵۹۳ و ۵۹۴. در پاسخ به این نگرانی گفته شد که پناهندگی بالکها و دیگران به ایران، نمیتواند دلیل بر اسباب اعتراض دیگران شود. (همان، پ ۲-۱، ص ۵۹۲).

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۶۳ تا ۶۵. موضوع به امیرلشکر شمال غرب ارجاع داده شد و او پاسخ داد که با پرداخت یکصد تومان خونبها، رضایت گرفته شد. در مورد دوم نیز با پرداخت شش تومان خسارت به فرد کتک خورده، موضوع حل و فصل شد. (همان، صص ۶۱ و ۶۲).

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۵-۲۱-۱۳۰۴.

ص: ۲۸

(تصویر) آیت الله مهدی خالصی

 دوشنبه

۱۷ فروردین ۱۳۰۴

۶ آوریل ۱۹۲۵

۱۲ رمضان ۱۳۴۳

 هیأت ۱۲ نفره روسی در تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که یک هیأت ۱۲ نفره از شوروی برای مطالعه در امور اقتصادی وارد ایران شده است.(۱)منابع انگلیسی نیز ضمن تعقیب موضوع، علت حضور این هیأت را وضعیت بسیار نامناسب مالی سازمان های تجاری شوروی در ایران دانستند.(۲)

 درگذشت محمدعلیمیرزا قاجار

محمدعلیمیرزا، شاه مخلوع قاجار، در ۵۴ سالگی، در حالی که دوران تبعید خود را در ترکیه میگذراند و برای معالجه دیابت و بیماری کلیه به ایتالیا رفته بود، در سان رمو درگذشت.(۳)

 احضار شومیاتسکی به مسکو

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که شومیاتسکی، نماینده مختار دولت شوروی در ایران، از طرف دولت متبوع خود

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۹، ص ۲.

۲- FO E ۲۴۷۸/۸۲/۳۴

۳- لغتنامه دهخدا، ج ۱۳، مدخل محمدعلیشاه؛ روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، ص ۲.

فراخوانده شده است.(۱) سفارت انگلیس نیز در گزارش های خود به وزارت امور خارجه کشورش این مسئله را مدنظر قرار داد و نوشت که همه بر این باورند که شومیاتسکی از سمتش برکنار شده و پیش از پایان آوریل تهران را به مقصد مسکو ترک خواهد کرد. منابع انگلیسی انتقادات آپرسوف، کنسول شوروی در مشهد، از عملکرد شومیاتسکی، و گزارش هیأت ۱۲ نفره روسی در ایران را از عوامل اصلی برکناری شومیاتسکی دانستند.(۲)

 شکایت از خیابانکشی رئیس تیپ شمال

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، در حال احداث خیابان سپه در رشت است. با رسیدن شکایاتی از چگونگی خرید ابنیه معارض توسط بلدیه رشت، آیرم با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت قیمت های پرداخت شده به صاحب ان خانه ها عادلانه بوده است و تاکنون خان های بدون پرداخت ب های آن تخریب نشده است. وی گفت این شکایتها منشأ خارجی دارد تا از پیشرفت این شهر جلوگیری کنند!(۳)

 جابهجایی دو والی

پیش از این جراید از انتصاب نصیرالسلطنه به جای نظامالدوله، به عنوان والی کرمان خبر داده بودند. (ر.ك: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۸۹) اما روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که اعزام نصیرالسلطنه را به کرمان موقوف کرده، قرار است به عنوان والی فارس راهی شیراز شود. وثوقالسلطنه، والی فارس، نیز به عنوان والی کرمان انتخاب شده است.(۴)

 پرونده نفت جنوب در تهران

وثوقالسلطنه در آستانه حرکت از شیراز (ر.ك: خبر بالا) در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که پرونده نفت جنوب که در زمان والی پیشین، نصرتالدوله، به او تحویل داده شده بود، تحویل آن وزارت خانه میشود. «دیدم محل احتیاج نیست و بودن این دوسیه هم در اینجا مناسب نیست؛ این است که در این موقع که منزل بنده به طهران میآمدند دوسیه را لاك و مهر کرده، فرستادم. رسید آن را مرقوم فرمایید.»(۵)

 گزارش تکمیلی از تهاجم ترکمنها

فرمانده لشکر شرق، که دیروز نخستین گزارش خود را از تاختوتاز ترکمنها به وزارت جنگ فرستاده بود، امروز در تکمیل آن گزارش نوشت که یک گروه دو هزار نفری از ترکمنها در صدد تهاجم به حدود شاهرود و میامی هستند. حملات اولیه آنها به بلوك گرمه و جاجرم ادامه دارد. تاکنون دو تن از نظامیان کشته شدهاند، ولی استحکامات جاجرم سقوط نکرده است. گروه دیگری از ترکمنها از دهنه قاسمعلی در حدود جوین وارد شده، چند روستا را غارت کردهاند. گروه سوم متوجه پل ابریشم هستند. هنوز به آن ناحیه نرسیدهاند. سرتیپ جانمحمد خان ضمن برشماری اقدامات خود برای مقابله با اقدامات ترکمنها نوشت که تحریکات کسان سردار معزز بجنوردی در این وقایع بیتأثیر نیست.(۶)

□ تفتیش مأموران روسی و اعتراض کنسولگری شوروی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که تفتیش مستخدمین تجارت خانه های شوروی که جزو مأموران رسمی نیستند، قانونی است. «چنانچه همین معامله را مأمورین شوروی در خاک روسیه با کمال سختی نسبت به اتباع و تجار ایرانی نموده و حتی اتفاق افتاده است که مدتها آنها را محبوس ساختهاند.» این ابراز نظر در واقع اشاره به گزارش امیرلشکر شمال غرب دارد؛ گزارشی که میگفت افراد غیرسیاسی در رفت و آمد خود به روسیه و ایران حامل نامه هایی هستند که در شمار پست سیاسی هستند. وقتی مأموران ایرانی میخواهند آنان را بازرسی کنند، امتناع کرده، خبر به کنسولگری شوروی میدهند که شکایت و اعتراض های بعدی را در پی دارد.(۷)

□ نگرانی امیرلشکر شمال غرب از مرز های حوزه استحفاظی خود

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، با اشاره به فرارسیدن فصل بهار، آب شدن برفها و باز شدن راه های برفگیر، و نیز با یادآوری تشنجات داخلی در خاک ترکیه و بینالنهرین، خاطرنشان کرد که وجود نیروی کافی برای محافظت از مرزها بسیار ضروری است. وی وجود هیجانات سیاسی و درگیری های نظامی کردها در مناطق یادشده را قابل تسری به خاک ایران دانست. طهماسبی یادآور شد که کردها یا از سیاست ترکیه تبعیت میکنند یا سیاست انگلیس و در موقع شکست یا فرار طبیعی است که به خاک ایران میآیند. «آن هایی که به ایران خواهند آمد یا طرفدار انگلیس خواهند بود و یا از طرفداران ترکیه. در هر صورت مآلاً اسباب زحمت و اشکالات را فراهم خواهند نمود. مگر این که پست های سرحدی را کافی و از این محذورات پیشبینی کرد.»(۸)

(تصویر) محمدعلیمیرزا قاجار

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۹، ص ۲.

۲- ۲۴۷۸/۸۲/۳۴ FO E.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۲۵.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۷۹۹، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۰-۵۹-۱۳۰۴.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۱۸ تا ۲۰. وزارت جنگ از قول رضا خان در پاسخ به این گزارش نوشت که نزدیکان سردار معزز، که محرک این رخدادها هستند، باید دستگیر شوند. (همان، ص ۱۷).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۵۵ تا ۶۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۵۸۱ تا ۵۸۳. طهماسبی با ابراز این نگرانی، غیرمستقیم درصدد بیان این نکته بود که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به مناطق غربی کشور، هر چه زودتر به موضع اصلی خود بازگردد. چه بسا مخارج هنگفت تدارکات و حقوق آن اردو موجب شد که چنین گزارش هایی به مرکز فرستاده شود؛ چرا که مالیه قشون از تأمین مواجب فوقالعاده عاجز بود و لشکر شمال غرب باید از بودجه خود هزینه های اردوکشی را میپرداخت.

 سهشنبه

۱۸ فروردین ۱۳۰۴

۷ آوریل ۱۹۲۵

۱۳ رمضان ۱۳۴۳

 تدارکات دولت برای مراسم ختم محمدعلیمیرزا، شاه سابق

رضا خان پس از مرگ محمدعلیمیرزا، شاه سابق، که توسط تلگرام ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در فرانسه، باخبر شد، موضوع را به اطلاع محمدحسن میرزا، ولیعهد، رسانده بود و او بسیار گریسته بود. رضا خان امروز نیز دو بار نزد ولیعهد رفت تا راجع به چگونگی برگزاری مراسم ختم، و احتمالاً ـ انتقال جسد، محل دفن و... گفتوگو کند. این مسئله در جلسه هیأت دولت نیز مطرح شد.(۱)

 عدم موفقیت در تعیین هیأت رئیسه مجلس

مجلس شورای ملی ساعت ۱۰ شب به ریاست مؤتمنالملک تشکیل جلسه داد. ابتدا چهار تن از جوانترین نمایندگان (غلامحسین میرزا، دیوانبیگی، نظامالتولیه، سیف الله خان اسکندری) به عنوان منشیان هیأت رئیسه برگزیده شدند. سپس رأیگیری برای نایب رئیس اول آغاز شد. آرای به دست آمده عبارت بود از: تدین ۴۶ رأی، مدرس ۴۴ رأی، امیراعلم ۶ رأی، مصدقالسلطنه ۲ رأی، ورقه سفید ۲ برگ. اکثریت به دست نیامد. رأیگیری تجدید شد. آرای به دست آمده دور دوم عبارت بود از: مدرس ۵۰ رأی، تدین ۴۵ رأی، سیدالمحققین یک رأی، امیراعلم یک رأی، مصدقالسلطنه یک رأی، ورقه سفید ۵ برگ. بار دیگر اکثریت حاصل نشد. انعقاد جلسه پس از تنفس در نیمه شب، با افت حضور نمایندگان روبرو شد و تجدید انتخابات به جلسه آتی موکول شد.(۲)

 واکنش کنسولگری شوروی در مشهد به درگذشت آیت الله خالصی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که در پی «فوت خالصی» سرکنسولگری شوروی در مشهد اطلاعی های چاپ و منتشر کرده و این ضایعه را به همگان تسلیت گفته است. در این اطلاعیه آمده است که کنسولگری و دوایر تجاری شوروی در خراسان دو روز تعطیل خواهند بود.(۳)

 تسلیت ژنرال کنسولگری افغانستان به درگذشت آیت الله خالصی

عبدالعزیز محمدزایی، ژنرال کنسول افغانستان در مشهد، با انتشار اعلامی های ضمن تسلیت ارتحال آیت الله محمدمهدی

خالصی خبر داد که پنجشنبه پانزدهم رمضان مجلس بزرگداشتی به همین مناسبت در مسجد جامع کبیر منعقد خواهد بود. «از جمیع حضرات حجج اسلام و علمای اعلام و کلیه اخوان دین اسلامی و دوستان گرامی خواهشمند است که لیله مزبوره را از حضور خود در مجلس ترحیم به این مصیبت عظمی شرکت ورزیده و روح پرفتوح آن فقید سعید را خشنود نمایند.»(۴)

 نامه وزارت فواید عامه به گرین هاوس

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه با ارسال نام های به مستر گرین هاوس، نماینده شرکت نفت ایران و انگلیس، نوشت که تأسیسات تلگرافی آن شرکت در بندر گناوه، علاوه بر خسارات مالیای که به تلگراف خانه دولتی ایران وارد میکند، قانونی نیست، چرا که دایر کردن چنین تأسیساتی نیازمند مجوز دولت ایران است «و این حق کمپانی از طرف دولت ایران تصدیق نشده است. بنابراین متمنی است اقدامات لازمه در موقوف نمودن تلگراف خانه های باسیم و بیسیم کمپانی بفرمایید.»(۵)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، ص ۲؛ امیربهادر، همان، ص ۱۴۹.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵۰۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۲-۴۶-۱۳۰۴.

۵- همان، ۱۰-۱۸-۳۶-۱۳۰۴. انگلیسیها معمولاً ـ به این تذکرات، چه از نوع نظامی، و چه از نوع اقتصادی و سیاسی، توجهی نمیکردند.

 درخواست وزارت مالیه از رضا خان

وزارت مالیه با فرستادن نام های به رضا خان، ریاست وزراء، نوشت که مالیات بلوچستان پرداخت نمیشود و دوستمحمد خان برای تأدیه امور مالیاتی حاضر نمیشود. «مستدعی است شرح مؤکدی از طرف آن مقام منیع صادر شود که بیش از این در پرداخت مالیات و طلب دولت مسامحه و سهلانگاری» نکند.(۱)

 اعمال قوه قهریه برای وصول مالیات در ارومیه

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرامی که به وزارت جنگ فرستاد تأکید کرد چنانچه بدهکاران مالیاتی تا دو هفته دیگر بدهی خود را پرداخت نکنند با قوه نظامی دریافت میشود. وی افزود نظامیان مأمور اجرای اداره مالیه هستند و در مواردی که مؤدیان مالیاتی از پرداخت بدهی خود خودداری میکنند، این کار با تهدید نظامیان انجام میشود و غیر از بدهی تعیین شده، فوقالعاد های نیز باید به مأمور نظامی پرداخت نمایند.(۲)

 تلفن صحرایی برای لشکر شرق

لشکر شرق برای اجرای عملیات نظامی و محافظت از مبادی نفوذ ترکمنها نیازمند تلفن صحرایی است. فرمانده لشکر شرق پیش از این از وزارت جنگ خواسته بود ۲۴ دستگاه تلفن صحرایی موجود در یگان مهندسی تیپ عراق، که به تازگی خریداری شده، به همراه ۱۵ هزار متر سیم در اختیار بگذارد. سرتیپ جانمحمد خان امروز بار دیگر موضوع را به وزارت جنگ یادآوری کرد.(۳)

 پاسخ امیرلشکر جنوب به درخواست آزادی حسینعلی اهرمی

پس از دستگیری حسینعلی اهرمی در شیراز به جرم دست داشتن در پخش شبنامه علیه رضا خان و سیاست های او در آن شهر (ر.ك: ۴ فروردین) درخواست هایی برای آزادی او از شیراز و احتمالاً ـ بوشهر به رضا خان فرستاده شد. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امروز در پاسخ به این درخواستها تلگرامی به وزارت جنگ فرستاد و نوشت که حسینعلی اهرمی که مظنون به پراکندن شبنامه ها بود تبعید شده است و از آن روز تاکنون نیز خبری از پخش شبنامه ها نیست. محمود آیرم، اهرمی را مرتبط با والدین، کنسول شوروی در شیراز، دانست و افزود که آزادی او فعلاً صلاح نیست، چرا که والدین عازم بوشهر است و اهرمی نیز پس از آزادی با او راهی بوشهر خواهد شد و «آنجا طبعاً همان اغتشاشات را تجدید» خواهند کرد.(۴)

 ضرورت تکذیب بیانات کرنفلد

وزارت امور خارجه با ارسال تلگرامی به سفارت ایران در واشنگتن نوشت که کرنفلد، وزیرمختار سابق آمریکا در ایران، در نطق پنجم اسفند/ ۲۳ فوریه «در شهر کلمبوس [ا هایو] در معبد اسرائیل نطق کرده است که در طهران سه روز یهودیها را قتلعام کردهاند و اگر مداخله او نبود عده زیادی کشته میشدند.» در این تلگرام به مهذبالدوله، نماینده سیاسی ایران در آمریکا،

دستور داده شد با ارسال نام های به وزارت امور خارجه آمریکا ضمن شکایت از این سخنان گفته شود که «مقتضی نیست این طور بر ضد ایران نطق و مطالب غیرواقع بیان کند... در صورتی هم صلاح بدانید تکذیب اظهارات... او را در جراید نمایید.»(۵)

 نظر فرمانده لشکر شرق نسبت به بازگشت سالارجنگ به ترشیز

در پی درخواست والی خراسان از رضا خان برای بازگرداندن حکومت ترشیز به بدیع الله خان سالارجنگ و لغو حکومت نظامی در ترشیز (ر.ک: ۱۵ فروردین) و انعکاس آن به فرمانده لشکر شرق، سرتیپ جانمحمد خان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ به ادامه حکومت نظامی در آن منطقه تأکید کرد. وی افزود که درخواست والی خراسان بر مبنای نفع شخصی است و از این طریق میخواهد مرا در انظار خفیف کند «چون سرعت تغییر آن برای اینجانب و اداره لشکری ... قویاً در انظار مردم سوء اثر خواهد داشت.» فرمانده لشکر شرق خواست که این تغییر در آتیه و با تقاضای او جامه عمل بپوشد.(۶)

 دیدار رضا خان با مسئولان سفارت انگلیس

بنابر آنچه که در گزارش های اطلاعاتی سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه آن کشور آمده، امروز رضا خان با مسئول یا مسئولان سفارت انگلیس ملاقات و درباره اوضاع لرستان و ترکمنها گفتوگو کرد. رضا خان به مأموران سفارت گفت که اوضاع لرستان بهتر از آن چیزی است که او انتظار داشت. بسیاری از سران طوایف تغییر موضع داده و امید است نیازی به درگیری جدی نباشد. وی اطلاع داد که جاده دزفول به خرمآباد مورد استفاده کاروانها است. در این دیدار امان اللهمیرزا، رئیس ارکان حرب کل قشون، نیز حضور داشت. گزارش یادشده میگوید که رضا خان اجرای عملیات نظامی علیه ترکمنها را ضروری دانسته و آن را چندان سخت توصیف نکرده است.(۷)

 وزیرمختار جدید ایران در رم

انتظامالملک، مدیرکل وزارت امور خارجه، به سمت وزیرمختار ایران در ایتالیا منصوب شد. بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، امروز این خبر را به وزارت امور خارجه دولت متبوع خود فرستاد و نوشت که انتظامالملک ۴۵ ساله تحصیلات خود را در تهران به انجام رسانده، مدت کوتاهی نماینده ایران در کنفرانس بینالمللی لاهه بوده است. بونزوم افزود که مفتاحالسلطنه، وزیرمختار احضار شده ایران در لندن، جای انتظامالملک را در وزارت امور خارجه خواهد گرفت.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۷۰. وزارت مالیه در بهمنماه سال گذشته هم نام های به رضا خان نوشته بود که آن هم بیپاسخ مانده بود. در آن نامه آمده بود که مالیات بلوچستان از ابتدای مشروطیت تاکنون پرداخت نشده. رقم این مالیات سالیانه چهل هزار تومان است و دوستمحمد خان هر ساله بیش از این مبلغ را از مردم منطقه دریافت میکند. وزارت مالیه بدون پشتیبانی قشون منطقه نمیتوانست اقدامی برای وصول مالیات کند. (همان، ص ۷۳). منابع انگلیسی از قول حاکم کرمان نوشته بودند که دوستمحمد خان امور خود را فارغ از مأموران محلی، با تهران سر و سامان میدهد. تهران نیز مستقیماً با دوستمحمد خان مکاتبه داشت و امور مالی دوستمحمد خان را از بالای سر اداره مالیه کرمان و

والی منطقه انجام میداد. (FO E ۲۴۷۸/۸۲/۳۴) شاید بیپاسخ ماندن درخواست های وزارت مالیه از طرف رضا خان، ناشی از همین مسئله بوده باشد.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۱۸ و ۱۲۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۴۰ و ۱۴۱. دستور داده شد تلفنها تحویل یاور مرتضی خان، مأمور لشکر شرق، داده شود. (همان، ص ۱۳۸). یکصد نفر از لشکر شرق برای تحویل سلاح و حمل به مشهد وارد تهران شده بودند. (FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۵۱۵.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۸-۲-۱۳۰۴. متن سخنان کرنفلد یك روز بعد (۲۴ فوریه ۱۹۲۵) در روزنامه ا هایو استیت ژورنال درج شد. با این که در این سخنان اشتباهات فاحشی از جمله درگیری پدید آمده در محله یهودیان تهران (ر.ك: همین کتاب، ج ۲، ص ۳۷۱؛ بهبودی، هدایت الله، «نقش انگلیس در مهاجرت یهودیان ایران به فلسطین، مطالعه موردی: سال ۱۳۰۱ش»، فصلنامه مطالعات تاریخی، س ۶، شم ۲۳ (زمستان ۱۳۸۷)، صص ۱۱ تا ۲۹) شیوه آموزش دختران و پسران و... وجود دارد، متن آن از نظر خوانندگان میگذرد. «دیشب (دکتر جزف س. کرنفلد) در طی نطقی که در (تمپل ایسرائیل) ایراد نمود شرحی راجع به توقف سه سال اقامت خود هنگام وزارت مختاری خویش در آنجا اظهار داشته طرز زندگانی و ملکات فاضله ایرانیان و منظره طبیعی آن خطه را بیان نمود. در ضمن آن که شرح داد که چگونه نزدیک بوده هشت هزار نفر از یهودیان قتل عام شوند واقعه مداخله خود را اظهار داشته گفت: من نه به عنوان کلیمی بودن بلکه با جنبه نمایندگی مملکتی که دارای روح و وجدان است دخالت در آن واقعه نمودم. گذشته از این اگر وزرای مختار مأمور دربار های ممالکی که کشتار در آن رواج دارد قطعاً استقامت کنند قتلعام موقوف خواهد گردید. من یادداشت رسمی اعتراضیه به مملکت خود نفرستادم زیرا به موقعیت ایران لطمه وارد میساخت و فقط با جنبه و سمت سفارت آمریکا به دولت ایران اخطار کردم که هرگاه اجازه ادامه کشتار دهد دیگر با وی مساعدت و معاضدت نخواهم نمود. قتلعام به مدت سه روز ادامه داشت ولی در ظرف پنجاه دقیقه خاتمه یافت. موقع درگیری گروهی از اطفال یتیم مسیحی مذهب در معرض مخاطره واقع گردیده و لهذا من از دولت ایران خواستم اجازه رفتن به مقصد آنها را بدهد و اجازه مزبوره نیز داده شد و حال آنکه طوری دیگر امکان نداشت. سپس مشارالیه قضیه منابع ثروت طبیعی مملکت ایران را مطرح سخن قرار داده و در آن خصوص چنین اظهار داشت: با وجود قلت آب که به واسطه شنزار بودن اراضی میباشد ایران یکی از حاصلخیزترین ممالك جهان است و در پاره نقاط آن کشور از یک مرتبه کشت و زرع سه دفعه حاصل برداشت میشود. حاصل مزبور نیز عبارت از گندم، جو، جو ترشه، مرکبات زیبا، و انگور پرآب میباشد. ثروت معدنی ایران به غایت زیاد است. کمپانی نفت جنوب یکی از متمولترین کمپانی های نفت تصفیه کن دنیا محسوب میشود و با وجود این در جنوب ایران هشت الی ده چاه بیشتر ندارد. در زمان مأموریت من ایران متعهد شد توسعه نفت را به آمریکا واگذار نماید و من تصور میکنم بهترین موفقیت آن طرز اداره کردن امور است. مقصود خودم نیستم بلکه حکومت جمهوریطلب است. بعد راجع به ملت ایران چنین اظهار داشت: چیزی که در ایران بیش از هر چیز جالب توجه میباشد خود ایرانی است. ایرانی تندهوش است ولی هر فردی به استثناء طبقات سافله گمان میکند موقعیت مهمی را حائز است و یا چهارپایه یا پیغمبر و یا ستون دولت است. در موضوع عقبماندن ایرانیان با وجود تمول طبیعی مملکت مشارالیه اظهارات ذیل را ایراد نمود: موقع و محل در تعیین مقدرات هر ملتی عامل بس مهمی به شمار میآید. اگر کسی جغرافی نداند تاریخ نمیتواند بفهمد. ایرانیان از صبح تا شام جز در موقعی که مجبورند برای امرار معاش کار کنند خوردن و آشامیدن را ادامه

میدهند و اوضاع صدی نود و نه آنها قدری بهتر از بردگی و غلامی است. دخترها ابداً مدرسه نمیروند و پسرها نیز مدت قصیری به جهت آموختن آیاتی چند از قرآن به مدارس اسلامی میروند. ملاکین صاحب ان واقعی مردمانی هستند که فقط در اراضی آنها کار میکنند. نظر به اینکه فروغ خورشید طلائی رنگ و تحصیل وسیله معیشتی برای امرار حیات صعب و دشوار نیست ایرانیان محرکی ندارند که بیشتر آنها را به کار گمارد. فرضاً هم عوض ده پوش گندم پنجاه پوش زراعت نمایند با مازاد آن چه خواهند کرد؟ آنها جز شتر وسیله حمل و نقلی ندارند. در خاتمه آتیه ایران را چنین پیشبینی نمود: مدت بسیار مدیدی لازم است تا ایران مملکت صادرهکننده گردد ولی قبل از فرارسیدن چنین موقعی باید کشوری صنعتی شود. ایران ممکن است بلژیک خاور واقع شود و بایستی مانند آن مملکت بیطرف گردیده و از هرگونه دسیسه و نیرنگ خارجی مصون و محفوظ گردد. هرگاه چنین شود ایران به سرعت ترقی کرده و مجدداً شهره خواهند گشت.» (همان، ۹ تا ۷-۸-۲-۱۳۰۴)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۷۹.

۷- FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴.

۸- پورشالچی، همان، ص ۱۹۲.

ص: ۳۲

(تصویر) اطلاعیه کنسولگری افغانستان در مشهد

(تصویر) اطلاعیه ژنرال کنسولگری شوروی در مشهد

 چهارشنبه

۱۹ فروردین ۱۳۰۴

۸ آوریل ۱۹۲۵

۱۴ رمضان ۱۳۴۳

 خیرات رضا خان برای محمدعلیمیرزا، شاه سابق

مقامات دربار با نظر مثبت رضا خان، یکصد مجمعه شام به مناسبت درگذشت محمدعلیمیرزا، شاه سابق، و برای آمرزش روح او، به مستمندان اختصاص دادند. وزیر دربار امروز پیشنهاد داد یکصد مجمعه دیگر برای سلامتی رضا خان به خیرات یادشده اضافه شود. «به عرض حضرت اشرف رسید، فرمودند: به مدیرالملک دستور داده شده است.»(۱)

 مجلس ختم محمدعلیشاه در مسجد سلطانی

بنابر تصمیم ریاست وزراء، از امروز تا سه روز بعد، مجلس ختم محمدعلیشاه در مسجد سلطانی تهران برقرار است. مراسم از یک ساعت به غروب آغاز و تا چهار ساعت از شب گذشته ادامه خواهد داشت. هنگام اذان روزهداران اطعام خواهند شد. همچنین مقرر شد امروز و فردا وزارت خانه ها، و مدارس نیز یک روز تعطیل باشند.(۲)

 عدم تشکیل مجلس شورای ملی

امشب قرار بود مجلس شورای ملی تشکیل جلسه دهد.(۳) نمایندگان حاضر شدند. سرداراسعد جعفرقلی خان بختیاری که در مجلس حاضر بود، چنین نوشته است: «در مجلس شورا مذاکره شد که رسماً نطقی بشود. پس از آن برای احترام و تسلیت شاه مجلس تعطیل شود؛ تلگراف سوگواری هم از طرف مجلس به شاه مخابره شود. بعضی از وکلاء از قبیل سلیمانمیرزا و غیره مخالف شدند که به واسطه مخالفت محمدعلیمیرزا با مجلس و توپ بستن به مجلس و کشتن وکلاء و احرار به هیچ قسم صلاح نیست که مجلس عزادار شود یا اینکه تلگراف تسلیت بنویسد. سایرین هم ساکت شدند و نگذاشتند مجلس رسمی شود. در بوته اجمال ماند و مذاکره دیگر صلاح ندیدند بشود.»(۴)

 مشکلات ناشی از اعلام بیاعتباری مسکوکات معیوب

پس از آن که بانک شاهنشاهی سکه های شکسته، معیوب، دستهدار و... را از اعتبار خارج دانست، و ضربالاجل تعویض آنها نیز پایان یافت، به علت بیخبری بسیاری از مردم که در نقاط دورافتاده زندگی میکردند و نیز سر و کار داشتن بازرگانان با این مسکوکات از دور خارج نشده، شکایاتی به مرکز سرازیر شد. امروز نیز امیرلشکر شمال غرب از شکایات تجار و ملاکین به دلیل عدم پذیرش مسکوکات شکسته از طرف بانک شاهنشاهی خبر داد که در جمعآوری مالیات و امور بازرگانی مسئلهساز شده است.(۵) در شکایتی مشابه از لنگرود نیز گفته میشود «دو قرانی را که فیالجمله گوشهاش ساییده و یا خراشیده باشد، کسبه به هیچوجه برنمیدارند و برای داد و ستد تجارتی و جزئی مشکلاتی تولید شده و اهالی دچار مضیقه شدهاند.»(۶)

۱- بهبودی و...، همان، ص ۲۲۵.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، صص ۱ و ۲.

۳- همان، شم ۱۸۰۲، ص ۱.

۴- امیربهادر، همان، ص ۱۴۹.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۶۰.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۰، ص ۲.

 نیاز تبریز به پلیس تأمینات

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که نظمیه تبریز به علت نداشتن بودجه کافی از نظر تأمینات دچار نقص است. وی با برشماری مصادیق نیاز نظمیه تبریز (مبارزه با تبلیغات و گسترش تجارت خانه های روسی، موقعیت حساس ارومیه و آستارا، کسب خبر از جریانات خارجی) خواست تعدادی پلیس تأمینات از تهران به این شهر منتقل شوند.(۱)

 درگیری نظامیان و مردم در رشت

منابع انگلیسی نوشتند که در حدود هشتم آوریل (امروز) زد و خوردی میان نیرو های تیپ مستقل شمال و مردم رخ داده است. جزئیات بیشتری دریافت نشده است، اما به نظر میرسد دلیل این حادثه، تلاش ارتش برای بازداشت یک روحانی بوده است که علیه ارتش خطب های بسیار تحریککننده خوانده است. هدف او در این خطبه اساساً سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، بوده که به خاطر تأیید ضمنی «آزادی زنان» و همچنین بیتوجهی به احساسات مذهبی برای کشیدن خیابان سپه از وسط یک گورستان، باعث آزردگی روحانیان شده است. منبع یاد شده طبق تحلیل های مرسوم انگلیسیها احتمال داد که این اعتراضها به تحریک روسها انجام شده باشد. در این گزارش آمده است که ظاهراً برخی همنوایی های مردمی نیز در رشت رخ داده که بازتاب هایی در محافل مذهبی تهران داشته است. و در ن هایت به آیرم دستور داده شده است که قدری از شتاب خود بکاهد، چرا که در حال حاضر بر ضد خود برانگیختن وعاظ مطلوب نیست. فرد متخلف از رشت، تبعید شده است.(۲) به احتمال زیاد این حادثه با خبر روز ۲۲ فروردین یکی است. (ر.ك: ۲۲ فروردین).

 اعزام یک گروه برای اخذ مالیات از دوستمحمد خان

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که یک گروه نظامی به همراه مأمور مالیه از کرمان به بلوچستان رفتهاند تا از دوستمحمد خان مالیات بگیرند.(۳)با این که بلوچستان در حوزه استحفاظی لشکر شرق بود، لشکر جنوب برای اخذ مالیات از دوستمحمد خان اقدام کرده است. (ر.ك: ۱۸ فروردین)

 نامه سفارت ترکیه به رضا خان

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که اخیراً نظامی مأمور به اشنویه از بارگیری مکاریان ترک برای حمل اجناس از ایران به ترکیه جلوگیری میکند؛ اتباع ترک دست خالی برمیگردند.(۴)

 توضیحات امیرلشکر شمال غرب از رفت و آمد ترکها به ایران

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرامی که به وزارت جنگ فرستاد با این توضیح که از ورود اتباع ترکیه بدون تذکره هایی که به ویزای کنسولگری های ایران نرسیده باشد ممانعت میشود، اطلاع داد که ورود اتباع یاد شده با توصیه

یا ضمانت مسئولان ترک محلی ممنوع است. وی افزود کنسول های ایران در نقاط مختلف ترکیه به رسمیت شناخته نشدهاند و همین امر مستمسکی برای ویزا نشدن تذکره های اتباع ترک شده است.(۵)

 دردسر های پست در مرز ایران و ترکیه

وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که پست دولتی ایران در مرز بازرگان دچار مشکل است. مقاطعهچی پست در گرجی بلاغی، اولین روستای مرزی ترکیه، پست دولتی را بازگردانده، از رفتن او به بایزید جلوگیری کرده است. مقاطعهچی میگوید چون بیماری دواب در ایران شایع شده، اسب پست باید برگردد و از گرجی بلاغی اسب تاز های تهیه شود. اکنون «پست در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۲۱. نظر مثبت رضا خان در این موضوع به اداره تشکیلات کل نظمیه ابلاغ شد. (همان، ص ۴۲۰)

۲- FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۲۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۳۴. علت این امر عدم اعتبار و سپردن ضمانت از طرف کاروانداران های ترک به بازرگانان بود؛ چرا که این مکاریان بعضاً کالاها را بدون احساس مسئولیت حمل کرده، حیف و میل میکردند و از پرداخت خسارت هم شانه خالی میکردند. (همان، صص ۲۳۱ و ۲۳۲).

۵- همان، صص ۲۱۸ و ۲۱۹. در جواب به امیرلشکر شمال غرب نوشته شد که به همین منوال عمل گردد تا ترکها مجبور به قبول کنسول های ایران در نقاط مربوطه شوند. (همان، ص ۲۱۷).

سرحد بلاتکلیف و معطل مانده است.» مراتب برای اقدامات مقتضی ابلاغ میشود.(۱)

 شکایت یک کرکوکی به کنسولگری ایران

ابراهیمآقا جاف از بزرگان طایفه جاف که در صلاحیه و کرکوک مالک زمین هایی است با مراجعه به کنسولگری ایران در خانقین از رفتار انگلیسیها شکایت کرده است. در نام های که سرکنسولگری ایران در خانقین به وزارت امور خارجه نوشت، آمده است که ابراهیم آقا جاف طرفدار ترکیه است و به همین دلیل حاکمان محلی از وصول عایدات ملکی او جلوگیری میکنند. ابراهیمآقا جاف میگوید مایل است به قصرشیرین رفته در حمایت حکومت آنجا بسر برد. در این نامه آمده است که قائممقام صلاحیه اخیراً او را دستگیر کرده، اما «پس از این که از حبس خارج شده، قائممقام را مقتول و فرار کرده است و گویا به طرف ایران رفته باشد.»(۲)

 پایان کار شومیاتسکی در ایران

بیسیم مسکو خبر داد که شومیاتسکی، نماینده مختار دولت اتحاد جماهیر شوروی در ایران، به زودی ایران را ترک خواهد کرد. بیسیم مسکو از قول شومیاتسکی نوشت که استعفایش پذیرفته شده و به زودی فرد جایگزین او به ایران میرسد. یورنف، وزیرمختار جدید شوروی در ایران خواهد بود.(۳)

 دستگیری قاتل خادمه مسیحی در ارومیه

در پی کشته شدن خدمتکار بارن مگرویج در ارومیه (ر.ک: ۷ فروردین) امیرلشکر شمال غرب، اطلاع داد که علیشاه، قاتل خادمه یادشده، دستگیر و تمام اموال به سرقت رفته خانه مگرویچ پیدا شده است. عبد الله خان طهماسبی با ارسال تلگرامی به رضا خان، ضمن اعلام این خبر درخواست کرد با تشکیل دیوان حرب و محاکمه علیشاه در آن دیوان حکم وی صادر شود.(۴)

(تصویر) تبریز، نمای عمومی

 پنجشنبه

۲۰ فروردین ۱۳۰۴

۹ آوریل ۱۹۲۵

۱۵ رمضان ۱۳۴۳

 تسلیت نمایندگان دول بیگانه به ولیعهد

وزراء مختار و نمایندگان سیاسی دولت های مقیم ایران با حضور در مقر محمدحسن میرزا، ولیعهد، درگذشت محمدعلیمیرزا قاجار، شاه سابق، را به او تسلیت گفتند.(۵)

 خبر کوتاه روزنامه ایران از درگذشت آیت الله خالصی

روزنامه ایران در شماره امروز خود به نقل از تلگرام رسیده به ریاست وزراء نوشت که آیت الله محمدمهدی خالصی در اثر سکته قلبی در مشهد درگذشت. «به احترام فوت معظمله کلیه دوایر دولتی و مؤسسات ملی و دکاکین تعطیل گردید و جمعیت کثیری در موقع تشییع جنازه آن مرحوم حضور داشته و مجالس متعدده ختم در مشهد منعقد شده است.»(۶)

 پیام شفاهی ملکفیصل به رضا خان

ملکفیصل، پادشاه عراق، در پیامی شفاهی به رضا خان گفت که دست دوستیام به طرف شما دراز است. مجللالدوله، حاکم کرمانشاه، که اخیراً از سفر به عتبات به کرمانشاه بازگشته، با فرستادن تلگرامی به رضا خان ضمن تشریح دیدارش با ملکفیصل و مذاکرات خصوصی انجام گرفته، نوشت که پادشاه عراق علاقهمند به شناسایی دولت عراق از طرف ایران است.(۷)

 مقام عالی سفارت شوروی در راه ترکمن صحرا

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، خبر داد که رئیس دفتر سفارت شوروی از راه خشکی وارد بندرجز شده و قصد دارد به ترکمن صحرا برود. «به فرمانده قسمت استرآباد دستور داده شد که عملیات مشارالیه را جزأً به جزء با کمال دقت تحت نظر [قرار داده] راپرت نماید.»(۸)

 دستور دستگیری صاحب منصبی از تیپ شمال

محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ اعلام کرد که دستور دستگیری نایب دوم ابوالقاسم خان ابراهیمی، صاحب منصب تیپ شمال که به میامی مأمور شده، صادر گشته، لشکر شرق درصدد بازداشت اوست. وی خواستار حل و فصل موضوع در محکمه نظامی شد.(۹)

 توافق ایران و شوروی برای مبارزه با ملخ

دولت ایران، امسال نیز برای ورود مأموران دفع ملخ شوروی به ناحیه مغان موافقت کرد. وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، ضمن اطلاع، افزود که مأموران شوروی میخواهند از آبراه حسن خانلو برای عملیات یادشده استفاده کنند.(۱۰)

۱– همان، ص ۲۲۸.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۶.

۳– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۱، ص ۲. یورنف، متولد ۱۸۸۹م و از روزنامهنگاران زمان خود بود. وی از ۱۹۰۵م وارد

حزب کمونیست و پس از انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ در رشته های نظامی مشغول کار شد. وی عضو شورای انقلابی نظامی بود. یورنف از ۱۹۲۱م به دنیای دیپلماسی وارد شد و در بخارا، لانوی و چک و ایتالیا نمایندگی مختار دولت شوروی را به عهده داشت. (همانجا)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۳۵۴. با این درخواست موافقت میشود. علیشاه محاکمه و ساعت یازده صبح ۱۴ اردیبهشت اعدام میگردد. (همان، ص ۳۴۸)

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۲، ص ۱.

۶- همان، س ۹، شم ۱۸۰۱، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۴۶۳ و ۴۶۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۲۰.

۹- همان، صص ۴۹۶ و ۴۹۷. علت تعقیب نایب دوم ابوالقاسم خان ابراهیمی، رفتار خارج از رویه او بود. وی پس از رسیدن به میامی از یادکرد موضوع مأموریت خود به مسئول نظامی منطقه، وابسته به لشکر شرق، امتناع کرده بود و با مردم ساکن منطقه برخورد های بسیار بدی کرده، از آنها ۲۴۰ تومان مطالبه کرده بود. شکایت های بعدی از رفتار او و استنکاف از ارائه حکم مأموریتی موجب شد که دستور دستگیری او صادر شود، اما به شاهرود گریخت و اینک مأموران لشکر شرق در پی یافتن او هستند. (همان، صص ۴۹۲ و ۴۹۳).

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۳۱. آبراه حسن خانلو که توسط روسها، هنگام تجاوز به خاک ایران کنده شد، آب زراعی منطقه حسن خانلو را به خاک شوروی میبرد و از این بابت مزارع ایرانی دچار خسارت فراوان شد و از دیگر سو زمین های خشک شوروی در آن دست مشروب و قابل کشت شد. هزینه بالای پر کردن آبراه، اجازه نداد که ایران از ادامه سرازیر شدن آب منطقه به خاک شوروی جلوگیری نماید. در واقع مأموران شوروی ادامه جریان آبراه یادشده را یکی از شرایط دفع ملخ در منطقه ایران قرار داده و از این طریق به زراعت مناطق مرزی خود در ناحیه مغان میپرداختند. (همان، صص ۳۳ تا ۳۸).

 ادارات نظامی و خدماتی انگلیس در دزداب

حاکم دزداب به وزارت داخله خبر داد که مأموران انگلیسی میگویند که قرارگاه نظامی خود را در دزداب تعطیل کرده، فقط یک دفتر پست در این شهر دارند. البته یک دفتر پست هم در میرجاوه دارند. «در صورتی که محل مذکور خاک ایران، و میباید از طرف وزارت پست دولت علّیه در صورت لزوم پست خانه برقرار شود.»(۱)

 کنسول جدید انگلیس در اهواز

هربرت ریجینالد رافین گیبون – مانی پنی به سمت کنسول انگلیس در اهواز منصوب شد.(۲)

 گزارش امیرلشکر شمال غرب از کنسرت عارف در تبریز

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر غرب، با ارسال گزارشی به وزارت جنگ از دو کنسرتی که عارف در ۲۷ و ۳۰ اسفند سال گذشته در تبریز اجرا کرد، خبر داد و نوشت با این که شعر های این کنسرت پیش از اجرا خوانده و تأیید شده بود، اما او مضامین دیگری هم به اشعار افزوده بود که مورد مؤاخذه قرار گرفت. عارف «اظهار داشت که ابداً در خیال سرود آن نبوده و بداهتاً به زبانم آمد.» طهماسبی افزود که عارف برای کنسرت ۳۰ اسفند اشعاری راجع به جمهوریت در نظر گرفته بود که به او گفته شد در این باب کلم های بر زبان نراند.(۳)

 نیاز لشکر شمال غرب به صاحب منصب های بیشتر

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در تلگرامی که به رضا خان فرستاد، از کمبود صاحب منصب های نظامی در لشکر شمال غرب نوشت و از ضرورت اعزام ۶۰ نظامی تحصیلکرده به لشکر شمال غرب خبر داد و این که تعدادی از آنها باید میان طوایف شاهسون مأمور شوند. وی تأکید کرد که طوایف شاهسون باید از حضور نظامیان باسواد و باهوش در میان خود، پی به قدرت و نظم کشور ببرند. از این رو اعزام نظامیان بیسواد و دونپایه نمیتواند نتیجهبخش باشد.(۴)

 ارسال عکس جسد علی خان

لشکر شمال غرب، عکس جنازه علی خان را، کسی که با حمله به روستا های مسیحینشین ارومیه، باعث ناامنی برخی نواحی شده بود، به وزارت جنگ فرستاد.(۵)علی خان با تجاوز به یک زن مسیحی و کشتن یک ارمنی مرتکب جنایاتی در روستا های قرهگوز و ایکیآقاج شده بود.

 تقاضای آزادی چهار تبعه روس

لشکر شمال غرب با ارسال گزارشی به وزارت جنگ نوشت که چهار تن از سارقانی که در دیماه سال گذشته مسلحانه به

خـاک شوروی رفته، ضـمن انتقال تعـدادی اسب و گاومیش یکی از مأموران شوروی را نیز کشـته بودنـد، و پس از دسـتگیری زندانی شده بودند، اینک معلوم شده که آنان تابعیت روسـی دارند و پس از فرار از حبس بلشویکها به ایران پناه آورده بودند. در این گزارش آمـده است که سـرقت مـذکور در واقع انتقال اموال خودشان بوده که پس از رویارویی با مأموران روس، یکی از آنان را کشـتهاند. عبد الله طهماسبی، فرمانده لشـکر شـمال غرب تقاضا کرد با آزادی چهار روس یاد شده از زندان موافقت شود.(۶)

 آمادگی دولت شوروی برای تشکیل کمیسیون سرحدی

مشاورالممالک، سـفیرکبیر ایران در مسـکو، با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که وزیر امور خارجه شوروی در یادداشتی آمادگی دولت متبوع خود را برای تقویت حدود مرزی «مابین ارس و بلغارچای» با تشـکیل کمیسیون مختلط اعلام کرده است؛ و منتظر موافقت ایران هستند.(۷)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۲۲-۳۶-۱۳۰۴.

۲- اخوان توکلی، همان، ص ۱۵۸.

۳- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ صـفر، ص ۳۶۸. عارف ۳۱ مهر ۱۳۰۳ وارد تبریز شـد و در خانه کربلایی علی حریری اقامت گزید. ظاهراً امیرلشـکر شـمال غرب از او خواست برای ترویج زبان فارسـی در تبریز کنسرت هایی اجرا کنـد که دو کنسـرت یادشـده با این نیت اجرا شـد. با این حال روشن نیست شـعر های پرپیـچ و خم عارف و ادبیات سخت او تـا چه حـد توانسـته است در رواج زبـان فارسـی در تبریز مؤثر افتـد. عـارف در لابهلای خاطراتی که از خود به جای گذاشته درباره مراسمی که در دو شب یاد شده در تبریز اجرا کرده، چیز هایی نوشته، اما آن شعری که با اعتراض عبد الله خان طهماسبی و مؤاخذه عارف روبرو شد همان شـعر: رحم ای خدای دادگر کردی نکردی/ ابقا به فرزند بشـر کردی نکردی است که به این ابیات میرسد: این اشـرف مخلوق زشت و بیشـرف را/ با جنس سگ همسـر اگر کردی نکردی/ جز خر کسی تن زیر بـار غیر ندهـد/ گر امـتی جز شیعه خر کردی نکردی... روشن نیست اعتراض طهمـاسبی به این ابیـات به واسـطه توهین به دین آحاد مردم ایرانیان بوده و یا این که او از واژه «اشـرف»، «حضـرت اشرف وزیر جنگ و فرمانده قوا» را مراد کرده است. هر چه بوده باشد، رضا خان در ۲۴ اسـفند به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده بود که «نمایش عارف ضرری ندارد و مقرر فرمایید از اقدام او مانع نشوند.» (همان، صص ۳۶۸ تا ۳۷۹) همچنین ر.ک: دیوان عارف قزوینی، به کوشش سیف آزاد، بیجا، بیتا، صص ۳۷۵، ۳۷۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۵۱۷ تا ۵۲۰.

۴- همان، صص ۶۸ و ۶۹. در پاسخ به عبد الله خان طهماسبی گفته شد که از فارغالتحصیلان دوره جدید مدرسه نظام تعدادی به آن لشکر اختصاص خواهد یافت. (همان، ص ۶۷).

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صـص ۲۳۲ تا ۲۳۶. در پی این حوادث قشه شـمشون از مقامـات مـذهبی آشوریـان بینـالنهرین با فرسـتادن نـامه هـایی، آشوریـان و مسـیحیان ایران را تشویق به مهاجرت کرده بود. همین موضوع موجب شـده بود که حمله به روستا های مسیحینشین مشکوک جلوه کند. (همان، ص ۲۴۰)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۶۲ تا ۳۶۶. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۳۶۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۲۸.

ص: ۳۶

 جمعه

۲۱ فروردین ۱۳۰۴

۱۰ آوریل ۱۹۲۵

۱۶ رمضان ۱۳۴۳

 احمدشاه در ایتالیا

بنابر اخبار رسیده، احمدشاه پس از شنیدن خبر درگذشت پدرش، محمدعلیمیرزا قاجار، از پاریس به سنرمو رفته، چند روزی را برای رتق و فتق امور در آنجا خواهد ماند. روزنامه ایران در شماره امروز خود ضمن درج این خبر افزود که جنازه محمدعلیمیرزا، شاه سابق ایران، از ایتالیا به بینالنهرین منتقل خواهد شد تا در کربلا دفن شود. همچنین شنیده شده که خانواده محمدعلیشاه عازم ایران خواهند شد و شاهزاده موثقالدوله برای فراهم کردن مقدمات این امر راهی ایتالیا میشود.(۱)

 آخرین مراسم ختم محمدعلیشاه

امشب، سومین مراسم و آخرین مجلس ختم محمدعلیمیرزا قاجار در مسجد سلطانی (شاه) برپا شد. محمدحسن میرزا، ولیعهد، رضا خان، هیأت وزراء، علما، رجال، شاهزادگان و افرادی دیگر در این مراسم حاضر بودند.(۲) «ولیعهد خیلی دلتنگ بود؛ فوق تصور.»(۳) رضا خان دستور داده بود، سخنان ایراد شده در مراسم ختم محمدعلیمیرزا، در مطبوعات منعکس نشود؛ «نه نطق آخوندها و نه [نطق] شهابالدوله. به سرتیپ مرتضی خان [حاکم نظامی تهران] امر را ابلاغ کردم و اطاعت شد.»(۴)

 دلیل امیرلشکر شمال غرب برای برپا نکردن مجالس ختم محمدعلیمیرزا

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، با اشاره به بخشنام های که از طرف وزارت داخله به حکام ولایات برای تعطیلی سه روز ۱۹ تا ۲۱ فروردین و برپایی مجلس ترحیم محمدعلیمیرزا در مساجد شده، نوشت که اغلب حاکمان ولایات آذربایجان نظامی هستند، و تحت حکومت منظور نشده است... [و] از انعقاد مجلس ترحیم معذور میباشند.»(۵)

 بنزین نامرغوب و روغن خراب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که بنزین و روغن هواپیما های اعزامی به خرمآباد، خراب [= غیراستاندارد] است. «بنزین درجه ۲ و روغن هم دارای پیه» است. خلبان میگوید از قبول این بنزین و روغن در تهران سر باز زده، و اینک با این سوخت پرواز نمیکند. حسین خزاعی خواستار بنزین درجه یک و روغن بیعیب شد. «به علاوه بمب

به فوریت با اتومبیل به بروجرد ارسال دارند.»(۶)

 خیال حمله ترکمنها به مناطق مرزی بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان، از قول رئیس ساخلوی بجنورد خبر داد که گروهی از ترکمن های یموت در حال تجهیز برای حمله به سملقان و مانه از سرحدات بجنورد هستند. «دستورات لازمه جهت جلوگیری از حملات آنها صادر گردید.»(۷)

 پیشنهاد کشتن شیخ خزعل

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، با فرستادن تلگرامی به رضا خان ضمن اشاره به حاکمیت نظامیان در نقاط مهم خوزستان نوشت که جز وجود شیخ خزعل نگرانی دیگری نیست، یا باید او را کشت و یا این که دستگیر کرده به سوی تهران فرستاد. حال که به او تأمین داده شده راه دیگری هم هست و آن دادن استقلال به شیخ طایفه محیسن و استقرار شیخ عبدالحسین، شیخ المشایخ در اطراف بهمنشیر است. در این حالت شیخ خزعل ناچار به فرار است؛ چه به سوی تهران و چه به طرف جای دیگر.(۸)

حاکم نظامی خوزستان در تلگرام دیگری که درباره سلیمان فیضی، پیشکار املاک شیخ خزعل، بود (ر.ک: ۱۲ فروردین) به وزارت جنگ نوشت که او را به درستی نمیشناسد، اما اگر اجازه داده شود، چه از طریق شیخ خزعل و چه خودمان، او را از محمره تبعید کنیم.(۹)

 دریافت خونبها در قبال آزادی

سرتیپ فضل الله زاهدی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ بار دیگر خبر داد که رؤسای طوایفی که مشکوک به قتل دو تن از نظامیان فوج نادری هستند، در حبس بسر میبردند؛ و خود طایفه ها هم خلعسلاح شدهاند. «چنانچه رأی مبارک... اقتضا فرمایند از هر یک مبلغی به عنوان خونبها دریافت و مرخص شوند... [اگر] قاتل حقیقی را تسلیم نمودند، مبلغ مأخوذی به آنها مسترد گردد.»(۱۰)

 قرار ملاقات در کیالان

در پی ارسال دیدگاه های سرتیپ محمد خان شاهبختی، رئیس تیپ پیاده لشکر غرب و فرمانده قوای لرستان، درباره چگونگی خلعسلاح طوایف منطقه (ر.ک: ۲ فروردین) و ارسال این نظرات به سرتیپ فضل الله زاهدی، وی درخواست کرد با امیرلشکر غرب و سرتیپ محمد خان دیدار کند. زاهدی پیشنهاد کرد این دیدار در کیالان که در دسترس دو طرف، و سه روز راه تا آنجا هست، انجام شود.(۱۱)

 ریاست جدید امنیه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که امیرلشکر احمدآقا خان امیراحمدی به ریاست امنیه انتخاب شد و جای سردار رفعت را گرفت. سردار رفعت به عضویت شورای نظامی درآمد.(۱۲)

 انحلال بانک ایران

بنابر مصوبه دولت بانک ایران منحل شد. روزنامه ایران در شماره امروز خود با انتشار این خبر افزود که مطالبات و بدهی این بانک به عهده وزارت مالیه گذاشته شد و کارکنان آن نیز در شمار کارمندان آن وزارت خانه درخواهند آمد.(۱۳)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۲، ص ۱. احمدشاه با فرستادن تلگرامی به رضاشاه، حرکت خود از پاریس به سن رمو را خبر داده بود و گفته بود که جنازه پدرش را به عتبات عالیات میفرستد و سفارش کرده بود احترامات لازم در تهران انجام گیرد. (امیربهادر، همان، ص ۱۴۹).

۲- همان، شم ۱۸۰۲، ص ۱.

۳- امیربهادر، همان، ص ۱۴۹.

۴- بهبودی و...، همان، ص ۲۲۶.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۳۸۰. روشن است که امیرلشکر شمال غرب تمایلی به برپایی مجالس یادشده نداشت، با این حال بخشنامه وزارت داخله از طرف برخی، چون حاکم نظامی اردبیل، کارگزار مرند و حاکم ارومیه عمل شد. (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۳۷۱۹).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۷۹. وزارت جنگ در پاسخ گفت که هواپیما با همان بنزین و روغن از تهران تا خرمآباد آمده. در اینجا بنزین بهتر پیدا نمیشود، روغن خوب هم اگر میخواهید از همانجا تهیه شود. بمب هم پیش از این در خرمآباد بوده. از همانها استفاده شود. (همان، ص ۱۷۸).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۵۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۶.

۹- همان، ص ۱۰۹. وزارت جنگ اتخاذ هر تصمیمی درباره سلیمان فیضی را به عهده حاکم نظامی خوزستان گذاشت. (همان، ص ۱۰۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۶۹. رضا خان، حاکم نظامی خوزستان را از گرفتن خونبها برحذر داشت. «سوء اثر خواهد بخشید. به هیچوجه اسمی از جریمه نیاورید.» (همان، ص ۶۸) رضا خان در پی خلعسلاح مسالمتآمیز طوایف بود و گرفتن خونبها در چنین موقعیتی، اوضاع سیاسی را متشنج میکرد.

۱۱- همان، صص ۸۸ و ۸۹. با این تقاضا موافقت شد و به اطلاع امیرلشکر غرب رسید.

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۲، ص ۲.

۱۳- همانجا.

ص: ۳۷

 شنبه

۲۲ فروردین ۱۳۰۴

۱۱ آوریل ۱۹۲۵

۱۷ رمضان ۱۳۴۳

 مجلس ختم آیت الله خالصی در مسجد سلطانی

مراسم ختم آیت الله محمدمهدی خالصی امشب در مسجد سلطانی تهران برگزار شد. این مجلس از طرف دولت برگزار گردید و رضا خان نیز در آن شرکت داشت. روزنامه ایران نوشت که به همین مناسبت فردا و پس فردا، از طرف حاجسیدابوالقاسم کاشانی مجلس بزرگداشتی در مسجد جمعه برقرار خواهد بود.(۱)

 دستگیری ۲۲ تن در رشت

در پی درگیری های رخ داده میان تیپ شمال و مردم رشت (ر.ک: ۱۹ فروردین) سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، تعداد دستگیرشدگان را تاکنون ۲۲ تن یاد کرد. شروع درگیریها، آن طور که منابع انگلیسی نوشتند، بیتوجهی به حساسیت های مذهبی مردم و اعتراض روحانیان منطقه بوده که با سرکوب مردم همراه شده بود. آیرم نوشت که «آخوندها»ی رشت موجب این حرکت شدند که «منبع تحریک پس از پی بردن به محرکین واقعی کشف خواهد گردید... [این] اقدام ... یک مرتبه [و] بدون همهگونه سابقه [رخ داد.]»(۲)

تظاهرات امروز رشت، پس از اقامه نماز جماعت در مسجد جامع صمد خان(۳) شروع شد. شیخ باقر، واعظی که علیه حکومت رضا خان سخنرانی کرده بود، مردم را به شدت تهییج کرد. نمازگزاران پس از خروج از مسجد به طرف بازار راهپیمایی کردند و از مغازهداران خواستند در اعتراض به سخنان و اقدامات ضدامنیتی فرمانده تیپ شمال، اماکن کسب خود را ببندند. تعداد تظاهرکنندگان را «چند هزار نفر» نوشتند. هنگام عبور آنها از تلگراف خانه، شیشه های آن با سنگ خرد شد. آژانها که در جلوگیری از این حرکت عاجز بودند، از نیرو های نظامی درخواست کمک میکنند. سرهنگ عزت الله میرزا، صاحب منصب نظامی، وارد صحنه شده و دستور تیراندازی هوایی داد و از این طریق تظاهرکنندگان متفرق شدند. شیخ باقر خیلی زود دستگیر و تبعید شد. او را به فومن فرستادند تا در آنجا محاکمه شود.(۴) کارگزاری گیلان نیز گزارش کوتاهی از این واقعه به وزارت امور خارجه فرستاد که جزئیات بیشتری را روشن میکند. (ر.ک: ۲۷ فروردین)

 درخواست خزعل برای تأمین کتبی

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که شیخ خزعل برای آمدن به

تهران خواستار تأمین کتبی به امضای «حضرت اشرف» است. همزمان با رسیدن این پیام، رضا خان در پاسخ به تلگرام قبلی حاکم نظامی خوزستان مبنی بر چگونگی انتقال شیخ به تهران گفت که اگر متقاعد میشد که شخصاً به تهران بیاید بسیار خوب بود؛ و حالا میتوانید او را همراه خودتان با اردوی نظامی به تهران بیاورید. «فقط چون به انگلیسیها قول داده شده است که... محفوظ خواهد بود در معاملاتی که با او میشود

۱- امیربهادر، همان، ص ۱۴۹؛ روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۲، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۱۷.

۳- مسجد جامع صمد خان که به نام بانی آن حاجصمد خان، بازرگان اهل شیروان، خوانده میشود، در سال ۱۳۳۴ه ق در زیربنای ۴۵۰ متر مربع ساخته شد که دومین مسجد تاریخی و چهارمین مکان تاریخی رشت است. حاجبابا ولد کربلایی و علینقی بادکوب های سازندگان این مسجد بودند.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۵۱۲ تا ۵۱۵. رضا خان پس از دریافت این گزارش «امر به اقدامات شدید در مقابل شورشیان و جلوگیری سریع از این اتفاق غیرمنتظره» داد. (همان، ص ۵۱۶).

مجبوریم تا اندازه های نزاکت را مرعی داریم.»(۱)

 آغاز ماهیگیری روسها در حسن کیاده

بنابر اطلاع رسیده از حسن کیاده، اداره شیلات که توسط روسها اداره میشود «شروع به صید ماهی حرام نموده» است. گمرک ایران با این اقدام مخالف است و از نظامیان منطقه درخواست کرده به عنوان نیروی اجرایی وارد عمل شود. رئیس تیپ شمال با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت که اوایل سال گذشته دستور داده شده بود نظامیان در این کار دخالت نکنند.(۲)

 تغییر فرمانده ساخلو شوشتر و دزفول

وزارت جنگ با فرستادن تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که نایب سرهنگ ولیآقا به ریاست ساخلو شوشتر و دزفول منصوب شده، اما وی در شمار صاحب منصبان بازنشسته است و باید فرد دیگری به این مسئولیت گمارده شود.(۳)

 تلاش روسها برای توسعه تجارت خانه ها

تلاش روسها، به ویژه پس از بازگشت کنسول شوروی در تبریز از اجلاس تفلیس، برای توسعه تجارت خانه های روسی فزونی گرفته است. عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال نام های به رضا خان ضمن توضیح این مطلب نوشت که اخیراً «یکی از عمال مهم بالشویکی و مسببین بالشویزمی» وارد تبریز شده و به عنوان نماینده تجارت شوروی مشغول رایزنی با همه طبقات است. وی افزود با این که بازرگانان آذربایجانی نسبت به عدم همکاری با این تجارت خانه ها توجیه شدهاند، اما «با ترتیبی که عمال مزبور در فروش مالالتجاره و رعایت فقرا اتخاذ نمودهاند طبعاً بر نفوذ و توسعه خودشان خواهند افزود.»(۴)

 تشکر موری برای حمایت از هیأت های تبشیری آمریکا

و. اسمیت موری، شارژدافر سفارت آمریکا در تهران، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از این که کارگزاری ارومیه با خرید زمینی برای رفع نیاز های هیأت تبشیری آمریکا موافقت کرده، تشکر نمود و خبر داد که به زودی عازم ارومیه خواهد شد تا از نزدیک مسائل ریز و درشت این هیأت را بررسی کرده، به رفع اشکالات اقدام نماید. هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه زیر نظر دکتر آلیس فعالیت میکرد.(۵)

 درگیری نگهبان ایرانی با چند انگلیسی در آبادان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز صبح با رضا خان دیدار کرد و سپس نام های به او نوشت که گفتوگو های شفاهی قابل پیگیری شود. موضوع به تفتیش نگهبان ایرانی از یک هندی مربوط میشد که پس از امتناع، درگیری شروع میشود و تا کتک خوردن یک افسر نیروی هوایی انگلیس ادامه مییابد. لورن با تشریح جزئیات در پایان نوشت که ترجیح میدهد این

موضوع غیررسمی و خصوصی حل شود وگرنه چنانچه گزارش آن به فرمانده نیرو های انگلیسی در بغداد برسد، رضایتی در کار نخواهد بود.(۶)

 تحرکات کلنل گیز در بلوچستان

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که کلنل گیز انگلیسی هفته آینده با هواپیما وارد تفتان میشود و از آنجا به میرجاوه و دزداب خواهد رفت.(۷)

 لایحه قانون تنظیم پول رایج ایران

وزارت مالیه قانون تنظیم پول رایج ایران را به هیأت دولت داد. در مقدمه این لایحه نوشته شده که قانونی که وزن و عیار مسکوکات رایج را تعیین کرده باشد وجود ندارد. همچنین قانون ضرب سکه تقلبی یا چاپ اسکناس جعلی در بین نیست. سکه ها از یک جنس نیستند؛ بد و خوب دارند. سکه های خوب از کشور خارج میشود و... این قانون در ۲۹ ماده به هیأت دولت داده شد که مقدمات تصویب آن طی شود.(۸)

 دستگیری مبلغان کمونیسم

اداره کل تشکیلات نظمیه با ارسال نام های به رضا خان خبر داد که اخیراً در تبریز علیاکبر حسینزاده، شاگرد مطبعه خلیفهگری ارامنه، دستگیر شده است. جرم او «انتشار مسلک اشتراکی» بوده و یکی از همکاران میکائیل، تبعه روس و مدیر شعبه کوپراتیف رنج، است که پیش از این بارها به جرم تبلیغ کمونیسم دستگیر شده بود. تأمینات نظمیه تبریز پیش از این گروهی از مبلغان کمونیسم را که تحت عنوان «جمعیت جناح احمر» و زیر نظر کنسول شوروی فعالیت های تبلیغی میکردند، دستگیر کرده بود.(۹)

 ممانعت اداره قشون مازندران از صدور برنج

با وجود تذکر وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال برای جلوگیری نکردن از صدور برنج از مازندران، وزارت مالیه با فرستادن نام های به وزارت جنگ نوشت که اداره قشونی مازندران با ممانعت از صدور برنج باعث افت شدید قیمت برنج و ضربه اقتصادی به کشاورزان شده است. وزارت مالیه توضیح داد که صدور برنج مازندران با رعایت تأمین ارزاق محلی در حدود معینی آزاد است و نباید از آن جلوگیری کرد.(۱۰)

 ارجاع دعاوی بانک عثمانی به محاکمات وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه در نام های به دیوان محاکمات با اشاره به این که هیأت دولت در جلسه ۲۵ اسفند ۱۳۰۳ با توضیحات دو سفارت انگلیس و فرانسه پذیرفت که بانک عثمانی (اُتمان) ملیت خارجی دارد، نوشت که مقرر شده از این به بعد دعاوی مربوط به بانک یاد شده به جای وزارت عدلیه در محاکمات وزارت امور خارجه طرح شود.(۱۱)

□ پنجاه سرباز روسی در چاتلی

بنابر گزارش حاکم استرآباد ۵۰ سرباز مسلح روس همراه نورمحمد ترکمان با کشتی وارد چاتلی شده، هنگام گذر از پست، توسط ترکمن های اتابای منع شدهاند. وزارت داخله با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت که به حکومت استرآباد دستور داده شد با اطلاع اداره قشونی و کارگزاری مراقب اوضاع باشند.(۱۲)

□ توقیف ۵۵۰ رأس گوسفند توسط روسها

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که ۵۵۰ رأس گوسفند اهالی خاکستر که برای چرا به خاک شوروی رفته بودند، از طرف مأموران سرحدی آن کشور توقیف شدهاند.

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۱۰۰ و ۱۰۲.

۲- همان، پ ۷، ص ۴۸۱. در پاسخ نیز گفته شد که فعلاً دخالت نکنند و منتظر مذاکرات مرکز باشند. (همان، ص ۴۸۰)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۱۶. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در پاسخ نوشت که نایب سرهنگ عباسقلی خان اسفندیاری رئیس فوج منصور برای فرماندهی ساخلو های یادشده انتخاب شده و به زودی یگانها تحویل او خواهد شد. (همان، ص ۳۱۵)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۱۵۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۱-۹-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، صص ۳۳ تا ۳۵. نگهبانی که اقدام به تفتیش فرد هندی و کتککاری با او و صاحب منصب انگلیسی کرده بود، تنبیه و شلاق خورد. (همان، ص ۳۲). وزارت جنگ در سوم اردیبهشت نام های به سفارت انگلیس فرستاد و ضمن تشریح موضوع، اصل قضیه را بیاهمیت توصیف کرد. (همان، ص ۳۱).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵۰۳.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶ تا ۲۶-۱۶-۱/۲۳-۱۳۰۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۳۱ و ۴۳۲.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۹. وزارت جنگ بار دیگر موضوع را به فرمانده تیپ شمال منعکس کرد و خواستار گردن نهادن به «اوامر قطعی بندگان حضرت اشرف اعظم» شد. (همان، ص ۷).

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۶۰۰۰۴۵۰، آرشیو ۱۲۶ آ ع آوا.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۶۹.

وزارت امور خارجه از وزارت جنگ خواست تفصیل موضوع را از فرماندهی لشکر شرق بپرسد.(۱)

 دستگیری سلیمانپاشا در خلخال

سلیمانپاشا که قرار بود برای دیدن رضا خان و «عرض عرایض حضوری» به تهران برود، توسط سلطان اسماعیل خان، حاکم نظامی منطقه دستگیر و زندانی شد، اما توانست با ارسال تلگرامی موضوع را به اطلاع رضا خان برساند.(۲)

 ضرورت برخورداری از مبلغان در سطح منطقه

محمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در ترکیه، در نام های به وزارت امور خارجه با تشریح اقدامات دولت ترکیه برای توسعه سیاست های خود از طریق تبلیغ و اعزام مبلغان به کشور هایی چون هند، بینالنهرین، قفقاز و ترکستان نوشت که دولت ترکیه برای این کار بودجه محرمانه دارد. وی یادآور شد که دولت ایران نیز باید از این وسایل سیاسی برای پیشبرد اهداف خود در کشور هایی چون هند و مصر استفاده کند.(۳)

 یکشنبه

۲۳ فروردین ۱۳۰۴

۱۲ آوریل ۱۹۲۵

۱۸ رمضان ۱۳۴۳

امیرلشکر احمدآقا خان امیراحمدی

 انتخاب نایب رئیس اول و دوم مجلس

مجلس شورای ملی امروز برای انتخاب نواب رئیس تشکیل جلسه داد. این سومین باری بود که این رأیگیری انجام میشد. از ۱۰۶ نماینده حاضر، آیت الله سیدحسن مدرس ۵۱ رأی و امیراعلم ۴۹ رأی، مصدقالسلطنه یک رأی آوردند و پنج رأی سفید هم داده شد. بدین ترتیب آیت الله مدرس نایب رئیس اول گردید. در ادامه رأیگیری تدین با ۵۶ رأی به عنوان نایب رئیس دوم معرفی شد.(۴) جو امروز مجلس را متشنج و عصبی نوشتهاند.(۵)

 پیشنهاد مذاکره با کنسول انگلیس درباره شیخ خزعل

رضا خان در پی توصیه دیروز خود به سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به چگونگی آوردن شیخ خزعل به تهران، امروز بار دیگر یادآور شد بهتر است شیخ را از طریق خرمآباد به تهران بیاورید. البته «اگر موانع سیاسی هم در کار

نیست ممکن است بـا قونسول انگلیس داخـل مـذاکره شـده، مرتفع فرماییـد. از قراری که در اینجـا [گفته میشود] خزعل اظهار کرده است که اگر از جـان و مـال خانواده خود مطمئن باشـد برای عزیمت طهران حاضـر است.»(۶) البته این موضوع بـا مأمور عالی سیاسی انگلیس در تهران هماهنگ شده بود.

سرپرسی لـورن، وزیرمختـار انگلیس در تهران، بـه مـونی پنی، کنسـول انگلیس در ناصـری و جـایگزین پیـل، گفـت که «لزوم پـذیرش دعوت رضـا خـان را به شـیخ یـادآور شود و به او بگویـد که به عقیـده لورن در مورد آمـدن به تهران نبایـد هیچگونه درنگ و تردیدی نماید.»(۷)

 اعمال فشار بر صولتالدوله

بنابر دسـتور رضا خان به محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، مقرر شد با اعمال فشار به سردار عشایر صولتالدوله، وی را از ریاست ایـل برکنـار کنـد. «چون از سـردارعشایر مخالفت هایی بروز نموده، حسـبالامر [ریاست عالیه کل قوا] قـدغن فرماییـد به وسـیله اقـدامات مقتضـیه و اتخاذ تـدابیر عملی، مشارالیه را از طرف ایل خود در فشار انداخته، موجبات خلع او را از ریاست ایل فراهم نمایند.»(۸)همزمان با این دسـتور اقـدامات دیگری برای منکوب کردن سـردار عشایر صورت گرفت، که از آن جمله بود مقاله روزنـامه شـفق سـرخ علیه صولتالـدوله که به احتمال زیاد عوامل رضا خان ترتیب چاپ آن را دادنـد. «این روزنامه وی را متهم کرد که جرایم بسـیاری مرتکب شده و خون های بسیاری را برای آزمندی خود ریخته است.» منابع انگلیسی با درج این مطلب در گزارش های خود نوشـتند «به نظر میرسـد که پشت این مقاله رئیسالوزراء قرار داشـته باشـد.» صولتالـدوله پس از نشسـتن بر کرسی نمایندگی مخالفت هایی را با رضا خان آغاز کرده بود.(۹)

 تذکر وزارت جنگ به حاکم نظامی خوزستان

وزارت جنگ با فرستادن تلگرامی به سرتیپ فضل الله زاهدی،

۱- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۷۲. گوسـفند هـای یادشـده از طریق مـذاکره بازپس گرفته شـد. از طرف لشـکر شـرق به مرزنشینان ایرانی تأکید شده بود که احشام خود را برای تعلیف به خاك شوروی نبرند. (همان، ص ۷۰)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۰. رضا خان پس از دیدن تلگرام از حکومت نظامی رشت خواست سـلیمانپاشا را رها کرده، اگر مایل است به تهران بیاید. (همان، ص ۳۹).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۱ و ۱-۲۰-۱۷-۱۳۰۴.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۴، ص ۳.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۹۶.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۱۰۱.

۷- پرسی،همان، ص ۹۲.

۸- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۲۲. محمـود آیرم نیز در پاسـخ نـوشت که پس از ورود به شـیراز توسـط برادرانش و متنفـذین محلی همچون قوامالملـك و نیز ایلاـتی که با او مخالف بودنـد زمینه برانـدازی او

شروع شده است. (همان، ص ۳۲۱)

۹- ۲۷۸۳/۸۲/۳۴ FO E.

حاکم نظامی خوزستان، با اشاره به گزارش های رسیده از ناصری نوشت که نظامیان با مردم بدرفتاری میکنند. این سوءرفتار به اتباع خارجی نیز سرایت کرده است. «از جمله اتومبیل قونسول را سوار شده و چون شوفر نرانده است، خود صاحب منصب نظامی مشغول راندن شده، اتومبیل را شکسته است.»(۱)

 اعمال قوه قهریه با هماهنگی امیرلشکر غرب

در پی درخواست غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، برای اعمال قوه قهریه علیه طایفه بیرانوند (ر.ک: ۱۳ فروردین) وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سرهنگ باقر خان، نماینده آن وزارت خانه در پشتکوه، نوشت که بنا به دستور وزیر جنگ «به آقای امیر جنگ ابلاغ نمایید که در اینگونه مسائل به امیرلشکر غرب مراجعه نمایید.»(۲)

 درخواست خسارت توسط ماری میشوت

ماری میشوت، آموزگار فرانسوی، که سال گذشته همراه شاهزادگان، نصرتالسلطنه و عضدالسلطان، وارد ایران شد و در گیلان به دام دزدان [سرقت برنامهریزی شده توسط تیپ مستقل شمال] افتاد، با ارسال نام های، فهرست اشیاء دزدیده شده خود را به اطلاع رضا خان رساند و نوشت خسارت وارده معادل ۶۸ هزار و ۹۹۲ فرانک است.(۳)

 ارسال پول برای خرید هواپیما

وزارت جنگ در تلگرامی به سرتیپ حبیب الله شیبانی به پاریس نوشت که ۱۲ هزار فرانک برای خرید یک هواپیمای «برکه نیم فلزی» و دو هزار دلار بابت هزینه انتقال آن به ایران حواله شده است. در این تلگرام از سرتیپ شیبانی خواسته شد نظر خود را درباره چگونگی انتقال هواپیما به تهران ابراز دارد.(۴)

 بازگرداندن چهارپایان کاروان انگلیس

پس از توقیف چهارپایان حمل بار کاروان انگلیس در راه بوشهر به شیراز و پیگیری امیرلشکر جنوب (ر.ک: ۷ و ۱۶ فروردین)، محمود آیرم امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که ۵۰ رأس باربر کاروان نظامیان انگلیس را برگرداندهاند. بقیه دواب توقیفی مربوط به اردوی نظامی خوزستان است [که از آن طریق باید پیگیری شود.](۵)

 نتیجه تحقیقات نماینده وزارت جنگ از فعالیت های هوایی انگلیس

پس از درخواست انگلیس در ۲۶ آبان ۱۳۰۳ برای تمدید شش ماه مطالعات جوی در بندر جاسک، سردار همایون، نماینده وزارت جنگ و رئیس کمیسیون هوانوردی، در مناطق جنوبی تحقیقاتی انجام داد که نتایج آن به اطلاع وزارت جنگ رسید: ۱. انگلیس در بندر جاسک پایگاه نظامی دارد. ۲. چهار سال پیش فرودگاهی در بندر جاسک ساختهاند. ۳. پنج سال پیش چند قلعهمرغی از طرف نظامیان انگلیس در چاهبهار، بندرعباس، بندرلنگه، بوشهر و... ساخته شده است. ۴. اینک انگلیس

متوجه کویت، دوبی و مسقط شده و مشغول ساخت. ۲۰ فرودگاه در آن نقاط است ۵. سال گذشته مرکزی برای مطالعات هواشناسی در بندر جاسک توسط انگلیس ساخته شده است.(۶)

 درخواست گزارش از آستان قدس رضوی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق و تولیت آستان قدس رضوی خواست، بنا به دستور رضا خان موقعیت آستان قدس را پیش از دخالت نظامیان و نیز وضعیت کنونی آن گزارش شود تا تصمیم مقتضی اتخاذ و ابلاغ گردد.(۷) این دستور پس از گزارشی بود که وزیر وظایف آستان قدس، شفاهی به رضا خان داده بود.

 تمایل وزارت جنگ به خرید ساختمان های انگلیس در اطراف بندرعباس

وزارت جنگ در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که انگلیس مایل به واگذاری ساختمان هایش در نزدیکی بندرعباس است. «در این صورت متمنی است مقرر فرمایید کارگزاری کل بنادر زیر تعلیمات آن وزارت جلیله مذاکرات دوستانه را تعقیب و نتیجه را اعلام دارند.»(۸)اگر منظور از ساختمان های اطراف بندرعباس ابنیه منطقه نایبند باشد، سال گذشته انگلیس آنها را تخریب کرد و مصالح آن را به فروش گذاشت. (ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۴۷۱).

 ایتالیا و راهآهن شمال ایران

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به تمایل سرمایهداران ایتالیایی برای کشیدن راهآهن شمال ایران به ترابوزان نوشت که ایران همواره از این مسئله استقبال میکند، با این حال لازم است وزیرمختار ایران در ایتالیا «سرمایهداران را تشویق به دادن پیشنهاد های خود بنماید تا پیشنهاد های مزبوره مورد مطالعه واقع شود.»(۹) این خبر از یک «منبع سری» به سفارت انگلیس رسید و آن سفارت خانه نیز آن را به وزارت امور خارجه کشور متبوعش گزارش داد.(۱۰)

 بخشنام های برای مسکوکات معیوب

در پی پایان یافتن مهلت تحویل مسکوکات معیوب به بانک شاهنشاهی و ناتوانی گروه هایی از مردم، به دلیل عدم اطلاع، وزارت جنگ [با هماهنگی بانک شاهنشاهی] با ابلاغ بخشنام های به لشکر های خود اطلاع داد: «برای جمعآوری مسکوکات شکسته و معیوب سه ماه دیگر مهلت داده شده است. قدغن فرمایید به اهالی گوشزد نمایند در ظرف مدت معینه کلیه مسکوکات شکسته و معیوب خودشان را به شعب بانک رد نمایند که پس از انقضاء این مدت دیگر به هیچوجه عذری مسموع نخواهد شد.»(۱۱)

 استقرار تهدیدآمیز قوای شوروی در مرز مغان و اشغال بهرامتپه

به گزارش کارگزاری اردبیل قوای شوروی با دو هزار نیرو و قور خانه در مرز مغان مستقر شدند. مسئولان نظامی روس نایب سرهنگ حسین خان، مسئول مرز مغان را فراخوانده «با تهدید کاغذی از ایشان میگیرند.»(۱۲)

در این نامه چهار شرط گذاشته شده بود که یکی از آنها تخلیه پست بهرامتپه بود. روسها ضمن اشغال بهرامتپه، از آنجا تا پست سید بگلوی اجارود با تجهیزاتی چون مسلسل مستقر شدند. «عموم رعایای قراء مغان و اجارود، خاصه طبقات تجار ساکنین حسن خانلو و بیلهسوار، ن هایت متوحش میباشند.»(۱۳)

 آمادگی شوروی برای اجرای عملیات دفع ملخ

نمایندگی مختار اتحاد جماهیر شوروی به وزارت امور خارجه خبر داد که مأمورین در آذربایجان شوروی خبر میدهند که عملیات مبارزه با ملخ در مناطق مرزی به زودی شروع خواهد شد. در این نامه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۷۷. سرتیپ زاهدی در پاسخ نوشت که مراقب است از حوادث مشابه جلوگیری کند. وی در مورد بدرفتاری نظامیان با مردم توضیحی نداد. (همان، ص ۷۶)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۷، صص ۱ تا ۵. ماری میشوت تاریخ سرقت را ۸ فوریه ۱۹۲۵/۱۹ بهمن ۱۳۰۳ یاد کرده، اما این حادثه از قول فرمانده تیپ شمال در ۲۴ بهمن ذکر شده است. ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۴۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۸۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۹۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵، صص ۳۸ و ۳۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۸۹ و ۴۹۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۳-۴۲-۱۳۰۴.

۹- همان، ۳-۷-۵۶-۱۳۰۴.

۱۰- FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۵۹.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۷۲.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۴۵. خط سرحدی ایران و روسیه در حدود آذربایجان طبق عهدنامه ترکمانچای و پروتکل ۱۸۲۹ معین شد. در سال ۱۳۱۲ق/ ۱۸۹۵م، بنابر پیشنهاد دولت ایران کمیسیونی مرکب از نمایندگان دو طرف به حدود مغان فرستاده شد تا علائم از میان رفته سرحدی را نصب کنند. در آن هنگام چون نمایندگان روسیه درخواست کردند مقداری از اراضی ایران در حدود بهرامتپه و بیلهسوار به روسیه واگذار شود، کمیسیون [سرحدی] نتوانست مأموریت خود را انجام دهد و بدون نتیجه کارش پایان یافت. به هر حال، وضعیت حدود آذربایجان طبق پروتکل ۱۸۲۹، تا چند سال پس از استقرار حکومت شوروی همچنان به حال خود بود. در سال ۱۳۰۲، نخستین تجاوز دولت شوروی به خاک ایران در پست دیمان به وقوع پیوست. چندی بعد روسها پست آلپااوت خود را در سه فرسخی بیلهسوار رها کردند و با صد قدم پیشروی در خاک ایران به ساختن پست جدیدی مشغول شدند. در ۲۳ فروردین ۱۳۰۴، گروهی دو هزار نفری از سربازان روسی وارد بهرامتپه شدند و آنجا را اشغال کردند. کمیساریای خارجه نیز در پاسخ به اعتراض سفارت ایران در مسکو، بهرامتپه را جزو خاک

شوروی قلمداد کرد و دلیل آورد که مأموران سرحدی ایران در سال ۱۹۱۷، در نتیجه ضعف موقتی قوای سرحدی روسیه، به خاک روسیه در صحرای مغان و ایالت لنکران تجاوزاتی به عمل آوردند و نقاطی از جمله بهرامتپه را تصرف کردند.»
(طاهراحمدی، محمود، روابط ایران و شوروی در دوره رضاشاه، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ش، ص ۲۱۲)

ضمن معرفی مسئولین روسی عملیات از ایران خواسته شده که ۱۶۰ کارگر، ۱۲ نفر مفتش سوار، ده نظامی، ۱۵ گاری، ۴۸ نفر شتر، ۱۵ رأس اسب و ۲۴ چادر در اختیار هیأت اعزامی شوروی قرار گیرد.(۱)

 ارسال عکس چهار تبعه شوروی

فرمانده تیپ شمال با فرستادن عکس چهار تن از اهالی شوروی به وزارت جنگ نوشت که این دو زن و دو مرد، کارمندان اداری در امور تجاری شوروی در پایتخت هستند. محمدحسین آیرم در صدور مجوز برای حرکت آنها به تهران تعلل میکرد، تا پاسخ قطعی از مرکز برسد.(۲)

 دوشنبه

۲۴ فروردین ۱۳۰۴

۱۳ آوریل ۱۹۲۵

۱۹ رمضان ۱۳۴۳

 شرایط پذیرش ایل بالک

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که طبق هماهنگی های به عمل آمده با مرکز چنانچه ایل بالک بخواهد به ایران پناهنده شود، باید خلعسلاح شده و روشن کنند که در کجا میخواهند مستقر باشند. وی افزود این پناهندگی نباید در اثر تحریکات بیگانه انجام شود. با این شرایط، درخواست پناهندگی آنان پذیرفته خواهد شد.(۳)

 دیدگاه امیرلشکر شمال غرب نسبت به گزارش های کارگزاری ارومیه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، در نام های به وزارت جنگ، با اشاره به گزارش های ارسالی کارگزاری ارومیه به وزارت امور خارجه، نوشت که محتوای این گزارشها بیاهمیت است؛ به علاوه مأموران نظامی منطقه بر همه امور نظارت و اشراف دارند. امیرلشکر شمال غرب گزارش های کارگزاری ارومیه را بر اساس مسموعات کارگزار و بیشتر برای ابراز عقیده و خودنمایی توصیف کرد. از جمله گزارش هایی که کارگزاری ارومیه به وزارت امور خارجه فرستاد و با تکذیب امیرلشکر شمال غرب روبرو شد تجاوز به یک زن مسیحی در یکی از روستا های مسیحینشین ارومیه بود.(۴) کارگزار ارومیه در این زمان نصر الله بهنام بود.

 نیاز لشکر شرق به نقشه

پیش از این سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از دو قطعه نقش های که حسین خزاعی، امیرلشکر پیشین این لشکر، هنگام مراجعت به تهران با خود برده بود، تلگرامی به وزارت جنگ فرستاده، درخواست عودت نقشه ها را کرده بود. به او گفته شده بود که شعبه نقشهبرداری وزارت جنگ مشغول استنساخ آنهاست. با به درازا کشیدن عودت نقشه ها فرمانده لشکر شرق امروز بار دیگر خواستار بازگرداندن نقشه ها به علاوه یک قطعه نقشه ایران شد.(۵)

 اتحادیه تجار مراغه

در پی تشکیل اتحادیه تجار مراغه، تجارت خانه زاکاستورک شوروی، دیگر یکهتاز امور تجاری این شهر نیست. فرمانده نظامیان مراغه با ارسال گزارشی به فرمانده نظامیان آذربایجان ضمن بیان این موضوع نوشت که تجارت خانه یادشده بیآنکه پولی در قبال خرید کالا- های کشاورزی اهالی بپردازد، «در موقع مطالبه در عوض شکر و یا نفت... و یا برات به مدت چهل یوم به صاحب ان طلب» میداد، اما اینک پس از تشکیل اتحادیه تجار، کالاها فقط در برابر پول تحویل تجارت خانه داده میشود. وی افزود همین موضوع موجب شده است که امروز رئیس محاسبات زاکاستورک وارد مراغه شود.(۶)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۲۷ و ۲۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۵۰۴ تا ۵۰۸. در ن هایت اجازه حرکت به افراد یادشده داده شد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۷۸. درگیری کردها با حکومت ترکیه باعث شده بود که برخی طوایف کرد بخواهند به ایران مهاجرت کنند.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۳۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۴۹ تا ۱۵۱. نقشه های آورده شده به تهران به احتمال زیاد برای طراحی عملیات علیه ترکمنها بود.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۷۷.

 تخلیه پست بهرامتپه و عقبنشینی به تازهکند

در پی تهدید دیروز رئیس نظامیان مرزی شوروی در مغان، امروز پست بهرامتپه از نیرو های ایران تخلیه شد. روسها تهدید کرده بودند، چنانچه ایرانیان این پاسگاه را ترک نکنند «با سرنیزه اقدام و تخلیه مینماییم. چون اظهارات او رسمی و تهدیدآمیز و مخصوصاً عده [نظامی] فوقالعاده زیاد قبلاً در سرحد حاضر کردهاند، احتمال حمله میرفت، لذا موقتاً قدغن گردید مأمورین عجالتاً پست مزبور را تخلیه و به تازهکند بروند.»(۱)

 نگرانی کدخدایان پشتکوه از بازگشت امیرجنگ

گروهی از اهالی و کدخدایان پشتکوه با ارسال تلگرامی به رضا خان، نگرانی عمیق خود را از حضور دوباره غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، در منطقه، ابراز داشتند. آنها نوشتند که عزرائیل بازگشته و تمام مخارجی را که در مدت دوری از پشتکوه متحمل شده از اهالی طلب میکند.(۲) به درستی روشن نیست این نوع تلگرامها با دخالت رجال مخالف امیرجنگ، همچون صارمالسلطنه، تنظیم میشد یا به واقع ریشه مردمی داشت!

 سهشنبه

۲۵ فروردین ۱۳۰۴

۱۴ آوریل ۱۹۲۵

۲۰ رمضان ۱۳۴۳

مراغه، برج کبود

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی، سه ساعت پس از غروب به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد و پس از قرائت صورت جلسه قبل و تصویب آن، به مناسبت شب احیاء و با رأی نمایندگان، تعطیل گردید.(۳)

 روضهخوانی در تکیه قشون

امشب مراسم عزاداری به مناسبت شب شهادت حضرت علی(ع) در تکیه قشون برگزار شد. میرسیداحمد بهبهانی که مایل بود با رضا خان ملاقات کند، به تکیه قشون(۴) دلالت شد. رضا خان که دیشب با همبازی های خود (صارمالدوله، تیمورتاش، امیرمفخم و سردار رفعت) «مشغول بازی تفریحی» بود، امشب با حضور در تکیه قشون در مراسم عزاداری شرکت کرد.(۵)

□ تأکید امیرلشکر شمال غرب به تشکیل کمیسیون مرزی

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی، ضمن ابراز نگرانی از حرکت نظامی روسها در مناطق مرزی مغان و استقرار قوا در این نواحی (ر.ک: ۲۳ فروردین) نوشت که برای جلوگیری از تثبیت تجاوزات مرزی شوروی، هر چه زودتر دستور تشکیل کمیسیون مرزی داده شود.(۶)

□ پست آلپااوت

وزارت امور خارجه امروز نامه سفیرکبیر ایران در مسکو را به وزارت جنگ فرستاد. مشاورالممالک در این نامه نوشته است که درباره ساخت پاسگاه در آلپااوت توسط روسها با رتشتین، که در غیاب چچرین به امور شرق رسیدگی میکند، گفتوگو کرده و از او خواسته است از ادامه ساخت این پاسگاه [که در خاك ایران انجام میشود] جلوگیری کنند. «تقاضا نمودم که کمیسیونی مأمور تعیین خط سرحد در این فاصله هفت فرسخ که علامت سرحدی ندارد بشود و فعلاً از ساختمان صرفنظر نمایند. رتشتین اظهار موافقت با این ترتیب نمود.»(۷)

□ دستور دستگیری راننده مرتضیقلی خان

در پی درز اخباری از دستگاه شیخ خزعل، حاکم نظامی خوزستان باخبر شد که مرتضیقلی خان بختیاری، از همپیمانان شیخ ، درصدد خرید خودرویی است که راننده آن سرکیس نام دارد. سرکیس از «مجاهدین بمبساز» است و سابقه بدی دارد. سرتیپ فضل الله زاهدی این خبر را به وزارت جنگ فرستاد. از فحوای خبر چنین برمیآید که مرتضیقلی خان بختیاری میخواهد با این خودرو از منطقه دور شود.(۸) رضا خان پس از دیدن این تلگرام دستور داد راننده یادشده دستگیر شود.

□ یک پیشنهاد تازه برای حاکم کردن سالار جنگ

بدیع الله خان سالار جنگ که بنا به نظر سرتیپ جانمحمد خان،

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۳۷.
۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۵۶ تا ۵۸. رضا خان به این تلگرام پاسخ داد و نوشت با شرایطی که برای بازگشت و استقرار امیرجنگ تعیین شده، نمیتواند دست تعدی به طرف شما دراز کند. «نگرانی شما بیمورد بوده و بایستی با آسودگی و اطمینان خاطر به کار خودتان مشغول باشید.» (همان، ص ۵۴).
۳– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۴، ص ۳.
۴– «تکیه قشون محوطه بزرگی بود که اطراف آن اتاقها و ساختمان هایی قرار داشت که معمولاً برای انبار مباشرت قشون از آن استفاده میشد و در ایام محرم آنجا را آماده میکردند و در آنجا روضهخوانی میشد و نظامیها سینهزنی میکردند. برای شاهزادگان، رجال و روحانیون و بازاریها، محل های مخصوصی در این محوطه آماده شده بود و در ایام عزاداری حضرت اشرف همه روزه حضور داشتند. زمین تکیه قشون بعدها تبدیل به باشگاه افسران شد.» (بهبودی و...، همان، صص ۲۲۸ و ۲۲۹)

۵- بهبودی و...، همان، صص ۲۲۸ و ۲۲۹.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۴۱. در این مورد گزارشی از محمدعلی فروغی که در مهرماه ۱۳۱۱ نگاشته موجود است. ر.ک: فروغی، محمدعلی، «اختلافات سرحدی ایران و شوروی»، یغما، شم ۲۶ (تیر ۱۳۲۹)، صص ۱۶۶ تا ۱۷۲.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۲۹ و ۳۰. این موافقت زبانی بود و هرگز به مرحله عمل درنیامد و عملاً روسها بخش هایی از حدود مرزی ایران را مال خود کردند.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۶۵ و ۶۶.

فرمانده لشکر شرق، به دلیل بدرفتاری با مردم، از حکومت ترشیز کنار گذاشته شده بود، اینک از ناحیه همو پیشنهاد میشود که به حکومت تربت حیدریه منصوب شود؛ چرا که «اهالی تربت از سوء سلوک حکومت خود ن هایت ناراضی و اتصالاً شکایت مینمایند... خواهشمندم امر صریح صادر فرمایند که حکومت تربت به سالار جنگ واگذار شود!»(۱) (ر.ک: ۱۵ و ۱۸ فروردین)

 اعزام نیروی کمکی به پشتکوه برای خلعسلاح

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان پیشنهاد کرد که فوج ۱۱ سوار به همراه مسلسل های آن یگان، به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان از کرمانشاه راهی پشتکوه شود تا به همراه غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، خلعسلاح طوایف منطقه را آغاز کند.(۲)

 ادامه ارتباط خطوط تلگرافی قشون در آذربایجان

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد که تلگراف خانه های نظامی شهر های مشکین، اهر و مرند دایر شدند و با تلگراف خانه ارکان حرب این لشکر مشغول مخابره اطلاعات هستند.(۳)

 تکذیب افزایش مسیحیان در ارومیه

در پی ابراز نگرانی ترکیه از افزایش شمار ارامنه و آشوریان در مناطق ارومیه، سلماس و ساوجبلاغ، فرمانده قوای آذربایجان با ارسال نام های به وزارت جنگ موضوع را تکذیب کرد. گزارش سفارت ترکیه در تهران به وزارت امور خارجه که نگرانی خود را از این موضوع اعلان کرده، از اسکان حدود ۵۰۰ نفر ارمنی و آشوری مهاجر در نواحی یادشده خبر داده بود، در نامه امروز عبد الله خان طهماسبی به وزارت جنگ تکذیب شد. وی با ذکر دلایلی نوشت که «ممکن نیست چنین عده معتنابهی وارد خاک آذربایجان [شده] و در نواحی ارومی، ساوجبلاغ و سلماس سکونت کرده باشند.»(۴)

 تسویه نیروی انسانی در نخجوان

بنابه گزارش کنسول نخجوان، صدر جمهوری نخجوان، حدود ۵۰ تن از رؤسای ادارات و معاونین دوایر دولتی را شبانه دستگیر و به مسکو منتقل کرده است. شنیده ها میگوید که بیشتر دستگیرشدگان اعدام خواهند شد. این گزارش میافزاید که سلطانف مایل است پس از پایان ماه رمضان با خودرو به ایران مسافرت کند و به تبریز بیاید. عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال این خبر به رضا خان نوشت که «تصور میکنم این مسافرت سلطانف به تبریز خالی از سیاست نباشد؛ قطعاً نظریاتی دارد.»(۵)

 سرانجام یک افسر روس پناهنده

یـک صاحب منصب روس که ۲۹ آذرمـاه سال گذشـته با تجهیزات و لباس رسـمی از رود ارس گذشـته و به ایران آمـده بود، اینک در حال عودت به کشور متبوع خود است. با این که الیاس، افسر روس، گفته بود در صورت بازگرداندن وی به شوروی خودکشـی خواهـد کرد، اما تفتیشات صورت گرفته، مقامات مسئول آذربایجان را به صـداقت اظهارات او نرسانـد. امیرلشـکر شمال غرب امروز با فرستادن نام های به رضا خان درباره الیاس کسب تکلیف کرد.(۶)

 هشدار به کفیل ایالت آذربایجان

وزارت داخله بـا ارسـال تلگرامی به کفیـل ایالت آذربایجان، با اشاره به گزارش های رسـیده از فعالیت هیأت های تبشیری در ارومیه، یـادآور شـد اقـدامات مبلغان مسـیحی «ممکن است رفته رفته به تزلزل وحـدت ساکنین آن حـدود منتهی شود.» وزارت داخله توضیح داد که هر اقدامی برای جلوگیری از فعالیت های تبشیری نباید رسمی و علنی باشد و لازم است از طریق «القائات معنوی و تولید احساسات» اقدام گردد.(۷)

(تصویر) ارومیه، نمای عمومی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۷۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۰. رضا خان ضـمن واگـذاری اختیار اعزام نیرو به امیرلشـکر غرب به او یادآور شد که والی پشتکوه را بخواهد، ملاقات کند و او را در جریان امر بگذارد. (همان، ص ۴۹)

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ صـفر، ص ۴۰۰. پیش از این مراکز نظـامی سـلماس، ساوجبلاغ، ارومیه، اردبیـل، خـوی و بیلهسـوار صاحب خط تلگرافی شـده بودند. امیرلشـکر شـمال غرب همچنین توانسـته بود بین نقاط مرزی با مراکز نظامی و نیز شـهر های یادشـده ارتبـاط تلفنی برقرار نمایـد. برای نمونه در مهرمـاه سـال گذشـته ارتبـاط تلفنی ارومیه و تـبریز از طریق کابلگـذاری در دریاچه ارومیه برقرار شده بود. (همان، صص ۳۹۷ تا ۴۰۸).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۷ تا ۴۱.

۵- همان، صـص ۳۶۹ و ۳۷۰. رضـا خـان در پاسـخ گفت که اسـتقبال رسـمی از او نشود و دیـد و بازدیـدی هم انجام نگردد. (همان، ص ۳۶۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۱. پاسخ مرکز بازگرداندن الیاس به شوروی بود.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۴۱۹۲.

ص: ۴۴

 چهارشنبه

۲۶ فروردین ۱۳۰۴

۱۵ آوریل ۱۹۲۵

۲۱ رمضان ۱۳۴۳

 ایجاد موج مصنوعی شکایات از سربازگیری

به دستور رضا خان امروز به امیرلشکر جنوب تلگرام شد که محرمانه اهالی کرمان را وادار کند «تلگرافاً به مجلس و ریاست وزراء از سربازگیری شکایت کرده و اظهار دارند چه شده که این بار سنگین را بایستی فقط رعایای بدبخت متحمل شوند. اگر فکر اساسی برای این کار نشود ناچار دست از علاقه و وطن خود کشیده مجبور به مهاجرت خواهیم بود.» در این دستورالعمل آمده بود که پس از رسیدن شکایات و درج در روزنامه ها، از سایر نواحی نیز متواتراً باید این کار انجام گیرد.(۱) همچنین امروز در بخشنام های به امرای لشکر شمال غرب، غرب و شرق و فرمانده تیپ مستقل شمال ابلاغ شد که پس از انتشار شکایت های کرمان، اهالی حوزه نفوذ آن لشکرها و تیپ نیز باید دست به اقدام مشابهی بزنند.(۲)

قصد رضا خان از این کار فشار به مجلس شورای ملی برای تصویب خدمت اجباری سربازی بود.

 محمدرضا پهلوی در قم

محمدرضا، پسر رضا خان، که ۲۴ فروردین همراه خانوادهاش راهی قم شده بود، در سلامتی بسر میبرد. امروز حمد الله، از نوکران اندرونی خبر داد «حال آقای محمدرضا خان [خوب است.] سلیمان بهبودی ضمن درج این خبر در یادداشت های خود، افزود: «واقعاً هیچ خبری برای حضرت اشرف بهتر از این نیست.»(۳)

 دستور به تسریع تفتیش سردار معزز

وزارت جنگ بنا به دستور رضا خان از امیرلشکر شرق خواست هر چه زودتر تحقیقات از سردار معزز بجنوردی به پایان برسد و نتیجه آن به وزارت جنگ اعلام شود.(۴)

 پذیرش توصیه شیخ اسحاق رشتی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ مستقل شمال دستور رضا خان را به وی ابلاغ کرد: «چون... شیخ اسحاق رشتی(۵) را شخص بیآلایش خوبی میدانیم» ورثه سردار مقتدر طالش او را واسطه کردهاند تا بیش از این تحت فشار قشون نباشند. رضا خان «مقرر فرمودند وراث [سردار مقتدر طالش] تحت فشار نبوده و حکومت اسباب زحمت آنها نشود.»(۶)

□ خروج شومیاتسکی از تهران

شومیاتسکی، وزیرمختار شوروی در تهران، امروز تهران را ترک کرد. منابع انگلیسی نوشتند م. لیدین، سرکنسول شوروی در تهران، به عنوان کاردار وظایف شومیاتسکی را انجام خواهد داد. م. یورانیف، جایگزین اصلی شومیاتسکی در راه تهران است. «از منابع مختلف خبر رسیده است پس از ورود وی تغییرات کلانی در سفارت شوروی رخ خواهد داد.» سفارت انگلیس در تهران که از انتقال پنهانی دو تفنگ ماکسیم و پنجاه قطار فشنگ به سفارت شوروی باخبر بود، در ادامه گزارش خود به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که روسها تصمیم گرفتهاند تا ۳۰ درصد از کارکنان خود بکاهند و از ۱۵ تا ۲۵ درصد دستمزد بقیه کسر کنند.(۷)

(تصویر) شومیاتسکی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۴۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۶۰. این ترفند رضا خان به احتمال زیاد بازمیگردد به روند کند تصویب لایحه خدمت اجباری در مجلس شورای ملی. رضا خان از این طریق مستمسکی مییافت که بگوید توان سربازگیری سنتی از مناطق مختلف ایران را ندارد و الزاماً باید از راه قانونی این کار صورت پذیرد. برای سفارت انگلیس نیز این موضوع کماهمیت نبود که در گزارش های منتهی به ۲۹ فروردین خود نوشت: «در طول دو هفته گذشته درباره لایحه خدمت اجباری پیشرفت اندکی رخ داده است.» (FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴)

۳- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۰.

۵- آیت الله شیخ اسحاق رشتی به سال ۱۲۷۹ق در نجف اشرف دیده به جهان گشود. پدرش میرزاحبیب الله رشتی از عالمان و مجتهدین سرشناس نجف بود. و در زمان حضور میرزای شیرازی در سامرا، سرپرستی حوزه علمیه نجف را بر عهده داشت. شیخ اسحاق تحصیلات علوم دینی را در زادگاهش از محضر پدر و سایر استادان حوزه علمیه نجف فراگرفت و به درجه اجتهاد نایل آمد. او با دختر شیخ ملاکاظم خراسانی معروف به آخوند خراسانی عقد ازدواج بست. شیخ اسحاق رشتی به دنبال اقداماتی که در بینالنهرین (عراق کنونی) با همراهی افرادی چون خالصیزاده و سیدابوالقاسم کاشانی انجام داده بود توسط انگلیسیها به ایران تبعید گردید. در روز ورود ایشان به تهران در جاده حضرت عبدالعظیم استقبال شایانی از سوی مردم انبوه تهران صورت پذیرفت. او در تهران امام جماعت مسجد سپهسالار شد و در کنار آن به تدریس نیز اشتغال ورزید. همچنین منزل وی برای رفع حوائج و رتق و فتق امور، محل مراجعه مردم قرار گرفت. شیخ اسحاق از عالمان مورد احترام رضاشاه بود که در شمار علمای بزرگ ساکن پایتخت، از سوی وزارت دربار برای شرکت در مراسم سلام نوروز ۱۳۰۹ش دعوت شد. وی پس از عمری تحقیق، تألیف و تدریس، روز شنبه دوم جمادیالثانی ۱۳۵۷/ ۸ مرداد ۱۳۱۷ در تهران دیده از جهان فروبست. جنازهاش به نجف حمل، و در مقبره پدرش در صحن نزدیک باب سوقالکبیر به خاک سپرده شد. (گلشن ابرار، ج ۱، ص ۳۸۴؛ رضاشاه: خاطرات سلیمان بهبودی، شمس...، ص ۷۸؛ آقابزرگ تهرانی، نقباءالبشر، ج ۱، ص ۱۳۰؛ سازمان اسناد ملی ایران، آرشیو).

۶- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۶۳.

۷- FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴. شومیاتسکی و همسرش با خودرو راهی انزلی شدند تا از آنجا به شوروی بروند. (روزنامه ایران، شم ۱۸۰۴، ص ۳).

ص: ۴۵

 پنجشنبه

۲۷ فروردین ۱۳۰۴

۱۶ آوریل ۱۹۲۵

۲۲ رمضان ۱۳۴۳

 تلاش برای آگاهی از مراسلات ردوبدل شده با احمدشاه

به دستور رضا خان، وزارت جنگ با ارسال تلگرام خیلی محرمان های به شاهزاده محسن میرزا، از او خواست تمامی تلگرام های رمز ارسال شده از مرکز به احمدشاه و متقابلاً پیام های رسیده از فرانسه به ایران را در اختیار قرار دهد. «چون سوادی از تلگرافات رمز متعاطیه از مرکز به اروپا که بین اعلیحضرت همایونی و بعضی از آقایان و شاهزادگان مخابره شده برای وزارت جنگ ضرورت حاصل کرده، قدغن فرمایید به طور محرمانه» به این وزارت خانه تحویل دهند.(۱)

 گزارش کارگزاری گیلان از حادثه رشت

کارگزار گیلان با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه درباره حوادث ۱۷ رمضان رشت نوشت، وقتی روشن شد که مسجد آقامحمدهاشم در خیابانکشی باید تخریب شود، مردم محله بازار، امام جماعت مسجد یادشده را به مسجد محله خود دعوت کردند تا در آنجا نماز را اقامه کرده، سخنرانی کند. «و اخیراً نظر به این که برخلاف مقررات نظامی اظهاراتی میکرد، شب شنبه ۱۷ صیام از طرف حکومت نظامی به فومن تبعید [شد] و فردای آن روز عد های در مسجد مجتمع و به تلگراف خانه ریخته و به واسطه حرکات خارج از نزاکت مورد حمله نظامیان واقع شده و جزئی مصادمه رخ داد و در نتیجه اجتماع متفرق و چند نفر دستگیر و توقیف شدند.» کارگزار رشت افزود که رایزنی های بعدی با سرتیپ محمدحسین آیرم موجب شد که شیخ باقر، امام جماعت مسجد یادشده، به رشت بازگردد و دستگیرشدگان نیز آزاد شوند. «عمده این اقدامات اهالی به واسطه خیابانی است که جدیداً احداث میشود و بعضی خانه ها جزو آن واقع شده و خراب میشود.»(۲) محمدحسین آیرم میگفت که این خیابان که سپه نام داشت با حمایت اهالی رشت احداث میشود.

 تأکید امیرلشکر جنوب به بازگشت جهاداکبر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، برای چندمین بار از وزارت جنگ خواست در بازگرداندن جهاداکبر، مدعیالعموم عدلیه اصفهان، اقدام کند. (ر.ک: ۳ و ۱۴ فروردین) وی تأکید کرد در نبود او، طرفداران قشون منزوی، و نفوذ روحانیان افزایش خواهد یافت.(۳)

 دستور دستگیری میرزاحسین خان

در پی درخواست امیرلشکر شرق از وزارت جنگ نسبت به دستگیری میرزاحسین خان، گماشته سردارمعزز بجنوردی، که پنهانی از مشهد عازم تهران شده، اداره کل تشکیلات نظمیه امروز با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که دستور لازم برای بازداشت میرزاحسین خان داده شده، اما نیازمند آگاهی از نشانه های فرد یادشده هستیم.(۴)

 وساطت شرافتالدوله برای آزادی سردارمعزز

شرافتالدوله، خواهر شاهزاده مظفرالسلطنه، با ارسال نام های به رضا خان خواست که سردارمعزز بجنوردی را ببخشد و اگر اتهام نابخشودنی دارد، متعرض خانواده او نشوند.(۵)

 شیخ خزعل در بصره

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، خبر داد که شیخ خزعل از روزی که انتقال او به تهران جدی شده، در بصره بسر میبرد. شیخ خان های در بصره دارد و مشغول تعمیر و بازسازی آن است.(۶)

 انتقال ۱۵۰ هزار تومان از اهواز [به تهران]

حاکم نظامی خوزستان با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان نوشت که بانک شاهنشاهی درصدد انتقال یکصدوپنجاه هزار تومان پول سفید از طریق خرمآباد به تهران است. بانک میخواهد همراه ستون های نظامی عازم به منطقه این کار انجام شود. «وجه مذکور حمل شود یا خیر؟»(۷)

 تعیین تکلیف سرتیپ شیبانی

در گزارش داخلیای که در وزارت جنگ تهیه شد اعلام گردید که بخشی از محصلین نظامی اعزام شده به فرانسه که در شرف پایان تحصیل هستند و نیز سرتیپ حبیب الله شیبانی، رئیس هیأت اعزامی، که او نیز دوره آموزشیاش به پایان میرسد عازم کشور خواهند شد. اگر سرتیپ شیبانی به ایران بازگردد باید صاحب منصب دیگری را به سرپرستی محصلین تعیین کرد.(۸)

 تعهد اهالی خیابان گمرک تهران

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های به اداره شرکت راهآهن و تراموای تهران نوشت که این وزارت خانه توسط حکومت نظامی تهران از ساکنین خیابان گمرک تعهد گرفته که هنگام ساخت و بهرهبرداری از خط آهن اعتراضی نشود. «و اگر یک وقتی بر فرض محال برچیدن خط مزبور در نتیجه شکایت اهالی لازم آید برچیدن خط مزبور به خرج دولت به عمل خواهد آمد... لازم است که زودتر شروع به ساختن و دایر نمودن خط مزبور بنمایید.»(۹)

 لایحه استخدام متخصص جنگلداری

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه لایحه استخدام یک نفر متخصص را برای حفظ و توسعه جنگلها تدوین کرده، آماده ارائه به مجلس شورای ملی نمود. متخصص مورد نظر فریتس فن دم هاگن، تبعه آلمان، بود.(۱۰)

 موافقت دوستمحمد خان با پرداخت مالیات

بنابر گزارش ارسالی فرمانده نظامی کرمان دوستمحمد خان آمادگی خود را برای پرداخت حقوق حکومتی و مالیات خاش اعلام کرده است. مبلغ توافق شده ۱۶۷۴۰ تومان برای دو سال حقوق و مالیات یاد شده است. البته دوستمحمد خان زمان معینی را برای پرداخت معین نکرد. امیرلشکر جنوب با ارسال این گزارش به تهران افزود: «دستور داده شد که هر چه زودتر ممکن است هر چه بیشتر نقد یا جنس به عنوان مالیات [گرفته]، به کم و کاست اهمیت نداده، زودتر خاتمه دهید.»(۱۱)

 گردش سیاسی کنسول انگلیس

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد که کنسول انگلیس در آذربایجان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۱۸. شاهزاده محسن میرزا، پدر سلیمانمیرزا اسکندری بود.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۴-۴۸-۱۳۰۴. فرمانده تیپ شمال و حاکم نظامی گیلان، از طریق مالیاتی که به کالا های وارد شده یا صادر شده به گیلان بسته بود، تحت عنوان آبادی و نظافت شهر مبالغی میگرفت. این مالیات از اتباع و عوامل نمایندگی های دول خارجه در گیلان نیز اخذ میشد. اعتراض آنها بلند شد و از وزارت خارجه خواستند که از این اقدام غیرقانونی جلوگیری شود. وزارت خارجه نیز با ارسال نام های به وزارت جنگ یادآور شد که قانون عوارض بلدی» برای اتباع خارجی به تصویب مجلس شورای ملی نرسیده است. (اسناد مؤسسه مطالعات...، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، صص ۲۸ تا ۳۶).

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۷۴. این بار از قول رضا خان به وزارت عدلیه دستور داده شد جهاداکبر به کار سابق خود در اصفهان گمارده شود. (همان، ص ۲۷۳).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۵. در ن هایت معلوم شد که گماشته سردارمعزز دارای قدی متوسط، چهر های گندمگون، چشم و ابرو مشکی و با مویی خاکستریرنگ رو به سفید است. (همان، ص ۱۲)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۷۱. نوه شرافتالدوله همسر یا یکی از همسران سردارمعزز بود. به شرافتالدوله پاسخ داده شد که کسی مزاحم کسان سردارمعزز نخواهد شد. (همان، ص ۷۰)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۴۶. بنابر آنچه که کنسول ایران در بصره به وزارت امور خارجه گزارش داد، شیخ هنگام اقامت چند روزه خود در بصره با وزیر مستعمرات انگلیس که به بصره آمده بود، دیدار و گفتوگو کرد. گویا این ملاقات محرمانه بوده و کسی از مسائل رد و بدل شده اطلاعی ندارد. (همان، پ بیشم ص ۴۳).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۹۹. اجازه داده شد. (همان، ص ۹۸)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۹۳. سفارت انگلیس در گزارش های ارسالی خود به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود نوشته بود که ۳۰ تن از این محصلان در طول ماه های مارس و آوریل (تا ۲۹ فروردین) به ایران بازگشتهاند. (FO E

(۲۷۸۳/۸۲/۳۴
۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۹-۶-۱۳۰۴.
۱۰- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۲۸۹/۱۲/۳۶/۳۴/۶ق.
۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۸۱ و ۸۲.

امروز از طریق جلفا، خوی، سلماس به ارومیه میرود. پیش از حرکت او، منشی کنسولگری، حسینقلی خان، که فردی سیاسی است راهی ارومیه شده دائم در حال دیدار و گفتوگو با مسیحیان و سرکشی به مدرسه آمریکاییها است. «دستور داده شد عملیات مشارالیه و اشخاصی که تردد دارند به طور محرمانه و غیرمحسوس» تحت نظر باشند.(۱)

 قتل در ارومیه

بنابر گزارش فرمانده نظامیان ارومیه، میرزاعلی با کشتن مادرزن و زخمی کردن برادرزنش متواری شده است. دستور دستگیری میرزاعلی صادر، ضمناً دو تن از برادران او دستگیر و املاک و اموال هر سه برادر توقیف شده است.(۲)

 تلاش یک مهندس روس برای ورود به ایران

آملیون، مهندس روس، این بار برای سومین مرتبه، قاچاقی وارد ایران شد. آملیون در اختیار نظامیان مرزی است و روسها که از این موضوع باخبرند، با گرو گرفتن چند ایرانی، خواستار استرداد او شدهاند. تحقیقات برای روشن شدن هویت آملیون و اصرار او برای ورود به ایران توسط مأموران لشکر شمال غرب ادامه دارد.(۳)

 جده در محاصره وهابیون

روزنامه ایران به نقل از خبرگزاری رویتر از قاهره نوشت که ابنسعود با چاپ اطلاعی های در جریده المقطم خبر محاصره جده را اعلان کرده و گفته که به زودی سقوط خواهد کرد. ابن سعود در اطلاعیه خود تأکید کرده که هیچ اشکالی در مراسم حج امسال رخ نخواهد داد و جان و مال حجاج در امان خواهد بود. آخرین گزارش رسیده از کنسولگری ایران در جده به وزارت امور خارجه نشان میداد که نظامیان ابن سعود با اشغال دو روستای بنیمالک و رویس به شهر جده نزدیک شدهاند. شهر، دائم زیر گلولهباران است. تا زمان نگارش گزارش پنج هزار گلوله توپ به جده اصابت کرده بود. اهالی شهر خارج شده و حدود ۳۰ نفر کشته شدهاند.(۴)

 پایان سرکوب قیام خوست

سفارت ایران در کابل با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه خبر از پایان سرکوب وقایع خوست داد و نوشت که محمدولی خان، وزیر جنگ افغانستان، که از ابتدای هیجانات، به آن صفحات رفته بود، ۱۵ فروردین با تشریفات وارد کابل شد. در این گزارش آمده است که هزینه سرکوب قیام خوست حدود شش میلیون تومان بوده «ولی میگویند که نصف این مبلغ حیف و میل گردیده... تلفات طرفین را از ابتدای امر تاکنون پنج هزار الی هفت هزار نفر ذکر کردهاند.»(۵)

 آخرین خبر های امیرلشکر غرب از خلعسلاح

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی از اقدامات انجام شده برای خلعسلاح لرستان نوشت. اول این که غلامرضا

خان امیرجنگ، والی پشتکوه که مقرر شده بود خود را به سیمره برساند و با کمک قوای نظامی خلعسلاح عشایر آن منطقه را آغاز کند، حرکتی نکرده است. دوم این که دستخط رضا خان خطاب به رؤسای عشایر لرستان به اطلاع آنها رسیده است. سوم این که تاکنون ۲۲۸ قبضه سلاح توسط سرتیپ محمد خان شاهبختی جمعآوری شده است. چهارم این که به سرتیپ فضل الله زاهدی دستور داده شد با نیرو هایش در قلعه رزه(۶) حاضر شود.(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۸۵.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۳۱۹ تا ۳۲۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۵۶ و ۳۵۷.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۳۸ و ۳۹. قیام خوست به رهبری ملاعبد الله، مشهور به ملالنگ از می ۱۹۲۴ علیه اقدامات امان الله خان، پادشاه افغانستان، شروع شد و نزدیک به یک سال ادامه یافت. رهبران قیام همگی اعدام شدند.

۶- قلعه رزه در ۴۶ کیلومتری اندیمشک فعلی است. بنای آن مربوط به دوره صفوی و اقامتگاه کاروان هایی بود که میان خرمآباد و دزفول جابهجا میشدند.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۸۰ و ۱۸۱.

ص: ۴۷

 جمعه

۲۸ فروردین ۱۳۰۴

۱۷ آوریل ۱۹۲۵

۲۳ رمضان ۱۳۴۳

 اعلام خبر دستگیری شیخ سعید

محییالدین، سفیرکبیر ترکیه در تهران، ساعت ۹ بعد از ظهر با دفتر رضا خان تماس گرفت و درخواست مذاکره تلفنی کرد. رضا خان در خانه بود. گفت پیام بدهند. «سفیرکبیر این طور عرض کرد: شیخ سعید که شورش کرده بود خودش و کلیه قوایش دستگیر و اسیر شدند.» سلیمان بهبودی مینویسد، وقتی رضا خان خبر را شنید خوشحال شد.(۱)

 تعجب امیرلشکر شمال غرب از تجاوز روسها

در پی اشغال پاسگاه بهرامتپه توسط قوای نظامی شوروی (ر.ک: ۲۳ و ۲۴ فروردین) عبد الله خان طهماسبی با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که روسها با سه هزار نیرو و تجهیزات فراوان به مرز آمدهاند. دستور داده شد از هر اقدامی که بهانه به دست روسها بدهد اجتناب کنند. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، ضمن غیرمترقبه خواندن اقدام نظامیان شوروی افزود که این حرکت باید علت دیگری داشته باشد. «معلوم است [که] روسها برای مسئله سرحدی این عده را حاضر ننمودهاند. قطعاً نظرات سیاسی دارند.»(۲)

 اقدامات عبد الله خان طهماسبی در برابر تجاوز روسها

امیرلشکر شمال غرب در تلگرامی خیلی فوری به وزارت جنگ خبر داد که یک گردان پیاده و یک رسد مسلسل از قوای مشکین به گرمی اعزام میشوند. ۱۴۰۰ قبضه تفنگ که قرار بود به تهران فرستاده شود، عجالتاً برای مسلح شدن احتمالی شاهسونها باقی میماند. وی گفت غیر از گردان یاد شده، یک فوج سوار، که در تبریز و شرف خانه پخش هستند، نیروی دیگری در منطقه نیست.(۳)

 بازگشت شیخ خزعل به خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان اطلاع داد که شیخ خزعل که چند روزی بود به بصره رفته بود، اینک بازگشته است. «او را برای ملاقات به دارالحکومه دعوت کرده، اظهار کسالت کرد و خواهش نمود در فیلیه او را ملاقات کنم.»(۴)

□ تمایل ترکیه به تعویض باششهبندر ارومیه

بنـا به خبری که فرمانـده قوای آذربایجـان به رضـا خـان داد، ترکیه میخواهـد فخرالـدین بیـک، مأمور سیاسـی خود را در شام، جـایگزین سـامی بیـک، باششـهبندر ارومیـه، کنـد. «موافـق اطلاعـات حاصـله مشـارالیه به مراتب جنبه انقلابطلبی[اش] بیش از سامیبیک است.»(۵)

□ تهران زیر باران

بارانی که از دیشب در تهران باریدن گرفت تا پایان امروز ادامه داشت و «فوقالعاده مفید بود.»(۶)

□ دیدار مقامات عراقی از تأسیسات نفتی ایران

به گزارش محمدحسن بدیع، کنسول ایران در بصـره، «یاسـین پاشای هاشمی، رئیسالوزراء؛ ساسون افندی کلیمی، وزیر مالیه؛ و مزاحم افنـدی پاچهچی، وزیر اشـتغال عراق» از بغـداد وارد بصـره شدند و پس از توقف کوتاهی به سوی محمره (خرمشـهر) و آبادان رفتند. میزبان آنان در بصـره، مستر کوپ، رئیس تجارت خانه کمپانی نفت انگلیس و ایران در بصره بود. «آن چه شایع است اینها برای تماشای مؤسسات نفت خوزستان آمدهاند.»(۷)

□ لورن در راه شیراز

سر پرسـی لورن، وزیرمختار انگلیس، که با خودرو به سوی صفحات جنوب ایران رفته، پس از رسیدن به اصفهان، امروز راهی شیراز شد.(۸)

□ خودکشی در شیراز

حاجخلیل توتونچی، مدیر چاپار خان های بین راه اصفهان به شیراز امروز خودکشی کرد.(۹)

□ مجلس ختم برای آیت الله خالصی

به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، دیروز و امروز از طرف کنسول افغانستان مجلس ختمی در بزرگداشت آیت الله محمدمهدی خالصـی در مسـجد گوهرشاد برپا شد. از اهالی دعوت شده بود در این مراسم شـرکت کنند. دو سخنران در تمجیـد از آیت الله خالصـی سـخن گفتنـد. «قونسول افغـان یـک طـاقه شـال و یـک عبا به وعاظ داده و مجلس به دعاگویی امیرافغان خاتمه یافته است.» سـرتیپ جانمحمد خان معتقد بود کنسول افغانسـتان با روسها نزدیک است و این مراسم با هدایت آپرسف، سرکنسول شوروی در مشهد برگزار گردید.(۱۰)

□ نظر دولت شوروی نسبت به مبادله دو مجرم

در پی درخواست ایران از دولت شوروی برای مبادله «بمپور» با «کریم خان بلوچ»، کمیساریای ملی شوروی با فرستادن نام های

به سفیرکبیر ایران این مبادله را ممکن ندانست، چرا که بمپور یک متهم جنایتکار است که هم به دولت شوروی زیان زده، هم به تجارت خانه های ایران؛ اما کریم خان بلوچ اینگونه نیست. «دولت اتحاد جماهیر شوروی مدارکی راجع به عملیات جنایتکارانه او در دست ندارد و تقصیر هایی که دولت ایران به او نسبت میدهد پس از تحقیقات، حقیقت آن به ثبوت نرسید.» در این نامه آمده است که دولت شوروی آماده است قاضیاُف، تبعه ایران را بدهد، بمپور را بگیرد.(۱۱)

 نامه معتمد سیاسی عراق به والی پشتکوه

در نام های که امضاء آن «معتمد سیاسی در عراق» است، خطاب به غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، نوشته شده که دو طایفه ساکن پشتکوه، بیرانوند و کیاد، با تهاجم به طایفه بنیلام ۴۵۰۰ رأس گوسفند آنان را به یغما بردهاند. معتمد سیاسی عراق نوشته است که مأموران شما و سرکردگان بیرانوند عاملان اصلی این چپاول بودهاند. از والی پشتکوه خواسته شد که ضمن بازگرداندن اموال منهوبه، مقصران به نحوی گوشمالی شوند که در آینده چنین اقداماتی تکرار نشود.(۱۲)

۱- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۱. «کردها به رهبری شیخ سعید پیران و جمعی از افسران کرد در شهر کوچک پیران توانستند سپاهی ۵۰ هزار نفری تشکیل داده و خود را برای قیامی عمومی علیه ترکها در نوروز سال ۱۹۲۵ آماده کنند اما بخت با ترکها یار بود و حدود ۲۰ روز پیش از فرارسیدن عید نوروز یکی از هواداران شیخ سعید و از طراحان اصلی قیام توسط دولت ترکیه دستگیر شد. نامبرده در بازجویی های به عمل آمده راجع به دلایل ملاقات با شیخ سعید به چیزی اعتراف نکرد اما هنگامی که شیخ سعید جهت پار های توضیحات به اداره امنیت فراخوانده شد، هواداران از بیم لو رفتن تاریخ قیام و سرکوب آن، شورش سراسری خود را در روز ۷ مارس ۱۹۲۵ آغاز نمودند. ارتش ترکیه نیز با بهرهگیری از سپاه مدرن ارزروم، سپاه هشتم آذربایجان و سپاه هفتم دیاربکر، نیروی عظیمی را برای سرکوب شورش کردها جمعآوری نمود. در آغاز قیام، کردها توانستند ضربات سنگینی به سپاه ترکیه وارد کرده و آنها را شکست دهند. در ادامه، تهاجم خود را به طرف شهر های اورفا، سفرک، دیاربکر گسترش داده و این شهرها را به طور کامل پاکسازی کردند اما بعداً یک نیروی ۲۵ هزار نفری سراپا مسلح از طریق خط آهن سوریه (که به موجب پیمان همکاری فرانکلین - بیلون در سال ۱۹۲۱ میان ترکیه و سوریه منعقد شده بود) به پشتیبانی از سپاه شکست خورده ترکیه وارد عمل شد و تهاجم وسیعی را علیه نیرو های کرد آغاز کرد که در نتیجه، عده زیادی از کردها کشته و مجروح شدند. در ابتدا نقشه کردها آن بود که از درگیری با نیرو های سوریه، ایران و عراق بپرهیزند، اما پس از آن، طرحی جدید تدارک دیدند که به موجب آن منطقه آرارات را به عنوان پایگاه اصلی انتخاب نموده، باقیمانده نیرو های خود را جمعآوری و در منطقه مستقر کردند. آرارات به لحاظ جغرافیایی نزدیک مرز های ایران و ارمنستان قرار دارد و از موقعیت استراتژیک خاصی برخوردار است. نیرو های کرد، منطقه آرارات را به عنوان مقر حکومتی انتخاب کرده، با پاکسازی بیش از ۳۰۰ ناحیه ترکنشین در اطراف این منطقه، حوزه قدرت خود را گسترش دادند.» (همدی، و.، کردستان و کرد در اسناد محرمانه بریتانیا، ترجمه بهزاد خوشحالی، تهران، نور علم، ۱۳۷۸ش، صص ۱۳ و ۱۴)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۳۷ تا ۳۹.

۳- همان، صص ۳۵ و ۳۶. رضا خان در برابر این اقدام هیچ پاسخی نداشت. تنها کار او دستور نوشتن نام های از وزارت جنگ به وزارت امور خارجه بود تا اعتراض دولت ایران را به شوروی اعلام کند. (همان، ص ۳۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۱۱۹. وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، خواستار جلوگیری از تغییر باش شهبندری ارومیه شد. وزارت امور خارجه نیز پاسخ داد که در جریان این جابهجایی بوده و از پذیرش فخرالدینبیک خودداری کرده است.» (همان، صص ۱۱۶ و ۱۱۷)

۶- امیربهادر، همان، ص ۱۵۰.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۲۸۴۷۵.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۵، ص ۲.

۹- همانجا.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۹۲.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، صص ۵۲ و ۵۳. حداقل تا اواخر شهریور سال ۱۳۰۴ این موضوع مسکوت ماند. (همان، ص ۵۱)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۱۰.

 شنبه

۲۹ فروردین ۱۳۰۴

۱۸ آوریل ۱۹۲۵

۲۴ رمضان ۱۳۴۳

 به دنبال اطلاعات

پیجویی های رضا خان برای آگاهی از متن تلگرام های ردوبدل شده میان احمدشاه با ولیعهد و دیگر رجال داخلی (ر.ك: ۲۷ فروردین) پاسخی هم از طرف شعبه استخبارات وزارت جنگ داشت. شعبه یادشده نوشت که در مذاکره با رئیس اداره خارجه تلگراف خانه روشن شد که چنین تلگرام هایی از آن اداره نگذشته، «فقط گاهی مخابراتی بین شاه و ولیعهد شده که آن هم مستقیماً به اداره کمپانی [نفت جنوب] داده شده و اگر تلگرافات رمزی تعاطی شده باشد در اداره دولتی انگلیس یا اداره تلگرافی هند و اروپ میباشد.» وی افزود که باخبر شدن از آن تلگرامها منوط به تقاضای رسمی وزیر پست و تلگراف از ادارات یاد شده است.(۱)

 تأکید دوباره به تشکیل کمیسیون مرزی

امیرلشکر شمال غرب بار دیگر به تشکیل هر چه زودتر کمیسیون سرحدی ایران و شوروی تأکید کرد. وی با اشاره به اشغال نظامی پاسگاه های مرزی ایران توسط شوروی نوشت: «در صورتی که کمیسیون سرحدی زودتر تشکیل نشود، روسها درصدد تصرف قسمت اعظم از اراضی آن حدود [خواهند بود] و به عقیده فدوی مقصودشان از تمرکز این قوا شاید این نقطهنظر باشد که در موقع تشکیل کمیسیون [طبق نقشه، بتوانند] تقریباً سه فرسخ در داخله ایران عرضاً و هفت فرسخ طولاً ـ [را] تصرف نمایند.»(۲)

 تعهد کتبی رضا خان به شیخ خزعل

پس از آن که شیخ خزعل، آمدن به تهران را منوط به رسیدن تعهدی از طرف رضا خان در باب امنیت او و اموالش کرده بود، رضا خان امروز تلگرامی در همین مورد به شیخ فرستاد. «جناب مستطاب اجل آقای سردار اقدس. به موجب این تلگراف تذکر میدهم که شما شخصاً با تمام متعلقات و اموال خودتان در تحت تأمین دولت بوده و تا مدتی که زمام مملکت بر عهده شخص من است، ن هایت مساعدت و حمایت را با جنابعالی داشته و خواهم داشت. به طوری که سابقاً گفتهام شما از این حیث باید کاملاً مطمئن و آسودهخاطر باشید. ریاست عالیه کل قوا.»(۳)

 تلگرام رضا خان به امیرجنگ

در پی نگرانی هایی که رؤسای طوایف (مخالفان والی پشتکوه و یا به اسم مردم منطقه) از حضور دوباره غلامرضا خان امیرجنگ در پشتکوه ابراز کردند، رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرجنگ او را به مهربانی با مردم منطقه دعوت کرد. «در این موقع که به محل خودتان معاودت کرد هاید و مراحم دولت شامل حال شما میباشد لازم دانستم تذکار دهم که رفتار جنابعالی با کلیه اهالی و عشایر پشتکوه باید با کمال مهربانی بوده و به هیچوجه شکایتی از رفتار خود و بستگان شما تولید نشود.»(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۵۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۳۱ تا ۳۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۸. منابع انگلیسی از دیدار امروز شیخ خزعل با کنسول جدید انگلیس در اهواز نوشتهاند. شیخ در دیدار با مانی پنی گفت که به تهران نخواهد رفت، زیرا این سفر برگشتی نخواهد داشت و دیگر او صاحب اموال و املاکش نخواهد بود. (۱۲۹/۱۳۰۴، ص ۵۲۰)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۳.

 ابلاغ خبر دستگیری شیخ سعید به وزارت امور خارجه

سفارت ترکیه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه ایران خبر داد که شیخ سعید و یارانش دستگیر شدهاند و شورش کرد های ترکیه خاموش شده است.(۱) محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه دیروز این خبر را شفاهی به رضا خان رسانده بود.

 انتشار جزوه های تبلیغی در قزوین

سفارت انگلیس در گزارش دور های منتهی به امروز، که به وزارت امور خارجه کشور خود ارسال کرد، خبری هم از اقدام کنسول شوروی در قزوین داشت. این کنسول با توزیع جزواتی که در آنها موقعیت زنان مسلمان قفقاز نشان داده شده، موجب ناخشنودی روحانیان قزوین گشته است. البته متقابلاً طرفدارانی نیز در میان گروه های ضدروحانی پیدا کرده است.(۲)

 دستور به ارسال پول برای ظهیرالاسلام

وزارت جنگ از قول رضا خان در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق دستور داد «وجهی را که باید برای ظهیرالاسلام بفرستید در موقع ارسال، مستقیماً به ارکان حرب کل قشون برات نمایند؛ از اینجا به ایشان داده شود.»(۳) (ر.ک: ۳ اردیبهشت)

 دور جدید اجحافات به ایرانیان

وزارت امور خارجه با ارسال یادداشتی به سفیرکبیر ایران در مسکو به وی خبر داد که به موجب قطعنامه تازه حکومت ترکمنستان هر خان های که از ۲۵ ساژن(۴) مربع بیشتر باشد مصادره خواهد شد. قطعنامه به زودی اجرا خواهد شد و ایرانیان عشقآباد در نگرانی بسر میبرند. «فوراً اقدامات جدی به عمل آورده، رفع تضییقات نمایید.»(۵)

 رکود تجارت در قرهتکان

وزارت امور خارجه با ارسال گزارشی به وزارت جنگ ضمن اشاره به افت امور بازرگانی در قرهتکان یادآور شد وزارت جنگ میتواند در این باره اقدام مقتضی به عمل آورد. در این گزارش آمده بود که رفتار نظامیان با ترکمان های روس که وارد خاک ایران میشوند خصومتآمیز بوده، گاه آنان را زندانی میکنند. از این رو ترکمنها باب داد و ستد را در این منطقه بستهاند. با تجدیدنظر در رفتار نظامیان، معاملات تجاری بار دیگر رونق خواهد گرفت.(۶)

 تکذیب هتک حرمت زن مسیحی در ارومیه

در پی گزارشی که کارگزار ارومیه از تهاجم به برخی از روستا های مسیحینشین ارومیه به وزارت امور خارجه فرستاد، خبری هم از هتک حرمت به یک زن مسیحی وجود داشت که موضوع به وزارت جنگ منعکس شد. سرهنگ محمدعلی، فرمانده نظامیان ارومیه، امروز با ارسال شهادتنامه [= اقرار به تکذیب] نماینده خلیفهگری آذربایجان، تکذیب موضوع از طرف مجتهد

منطقه و تعداد دیگری از اهالی، هتک حرمت به یک زن مسیحی ساکن در یکی از روستا های ارومیه تکذیب شد.(۷)

 درخواست غرامت توسط سفارت انگلیس

ای. مانسون، جانشین سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به تاخت و تاز ایلات افغانستان در نزدیک مرز بلوچستان انگلیس که منجر به کشته شدن یک مأمور محلی و غارت اموال دیگر مأموران در تلگراف خانه شده، از ایران تقاضای غرامت کرد. وی نوشت که مبلغ این غرامت را دولت هندوستان یک هزاروهشتصد روپیه تعیین کرده است. «دولت هندوستان مستقلاً راجع به این ادعا فشاری بر دولت افغانستان نیاورده ولی حال دولت هندوستان از دوستدار خواستهاند که از آن جناب مستطاب تقاضا نمایم محبت فرموده مبلغ ادعائیه فوق را به مبلغی که ظاهراً دولت علّیه از دولت افغانستان مطالبه خواهند نمود، علاوه فرمایند.»(۸)

 شکایت وزارت مالیه از ممانعت صدور برنج

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ از ادامه منع صدور برنج مازندران توسط رئیس تیپ شمال خبر داد و نوشت که این اقدام باعث افت شدید ب های برنج شده و در صورت تداوم «یک کرور تومان به مازندران ضرر وارد خواهد کرد.» اداره کل عایدات داخلی وزارت مالیه تأکید کرد تحقیقات نشان میدهد که صدور برنج لطم های به تأمین آذوقه داخلی نخواهد زد. اداره یادشده تقاضا کرد وزارت جنگ، رئیس تیپ شمال، محمدحسین آیرم، را از دخالت در این امور منع کند.(۹)

 عدم رضایت امیرلشکر غرب از امیراعظم

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که [علیمحمد خان] امیراعظم، پسر ارشد نظرعلی خان [امیر اشرف]، در میان طوایف لُر چنین وانمود میکند که اموراتش با مرکز رتق و فتق میشود. از این رو توسط شیخ عبدالرحمن [لرستانی، نماینده لرستان در مجلس شورای ملی] با نمایندگان مکاتبه میکند. «چون اظهارات و اقدامات مستقیم او در این موقع عملیات به نظر الوار از حیثیات قشون میکاهد استدعا مینماید به وسیله وکلا احکام مستقیمی صادر نشود.»(۱۰)

۱– ۳۵۰/۱۳۰۴، ص ۱۴۴.

۲– ۲۷۸۳/۸۲/۳۴ FO E.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، ص ۴۸۳. این پول از آستان قدس رضوی برای ظهیرالاسلام فرستاده میشد.

۴– ساژن، واحد اندازهگیری روسی، واحد طول، سه برابر آرشین است. در آذربایجان ایران آرشین ۱۱۵ سانتیمتر محاسبه میشد.

۵– اسناد وزارت امور خارجه، ۶–۵۰–۱۸–۱۳۰۴.

۶– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۱۰ و ۱۱. موضوع به لشکر شرق اطلاع داده شد و

فرمانده آن یگان ضمن تکذیب گفت که ریشه این شکایتها در جلوگیری از قاچاق است. (همان، ص ۸)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۲۲۷ تا ۲۲۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، ص ۵۲. احتمال میرود سفارت انگلیس در پیگیری حمل های که برخی طوایف بلوچ به بلوچستان انگلیس کردهاند از ایران تقاضای غرامت کرده و دولت ایران پاسخ داده که این کار توسط طوایف افغان انجام شده است. در اوایل فروردین حدود ۴۰۰ تن از طایفه گمشادزهی به قصد دزدی راهی بلوچستان انگلیس شدند، اما در درگیری با نیرو های انگلیس ۲۵ کشته دادند. احتمال دارد اشاره این خبر به رخداد یاد شده باشد. (همان، پ ۶، ص ۱۲۵)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۶. موضوع از طریق وزارت جنگ به محمدحسین آیرم اطلاع داده شد و تأکید گردید که «امر صریح بندگان حضرت اشرف اعظم در آزادی برنج صادر گردیده» و نباید ممانعتی به عمل آید. آیرم نیز پاسخ داد که توضیح رئیس نظامیان مازندران نشان میدهد که منعی در صدور برنج نبوده است! (همان، صص ۴ و ۵) بنابر اطلاع وزارت مالیه کشاورزان مازندران فقط توانستند ۳۵/۰۰۰ خروار برنج گرده صادر کنند؛ پس از این مقدار اجازه صادرات از طرف قشون لغو گردیده بود. (همان، ص ۲)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۹۱. رضا خان پذیرفت.

 یکشنبه

۳۰ فروردین ۱۳۰۴

۱۹ آوریل ۱۹۲۵

۲۵ رمضان ۱۳۴۳

 دستگیری شیخ خزعل

حدود ساعت هشت امشب شیخ خزعل در حالی که در کشتی خود، ایوی Ivy، لنگر انداخته در ساحل خرمشهر، پای «بساط عیش» نشسته بود، دستگیر و با خودرو به دزفول منتقل شد. خبر را سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، که طبق تلگرام ارسالی، خود مجلس عیش و عشرت را فراهم کرده بود، به تهران داد. «مقدماتی به عنوان بساط عیش در جهاز [شیخ] فراهم و سپس او را با سردار اجل [پسرش] همراه خود به ناصری» آوردم.(۱)

خبر دستگیری شیخ آن قدر مهم بود که کارگزار محمره (خرمشهر) و کنسول ایران در بصره آن را همزمان به تهران مخابره کردند.(۲)

 مذاکره حاکم نظامی خوزستان با کنسول انگلیس

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، پیش از دستگیری شیخ خزعل با مانی پنی کنسول انگلیس در ناصری دیدار کرد و درباره انتقال شیخ به تهران با او مذاکره نمود. «مشارالیه با عزیمت شیخ به طهران علاوه بر این که موافق بود تا انداز های هم اصرار داشت. امروز [کنسول] هم شیخ را در محمره ملاقات نمود ولی نتوانست او را برای حرکت [به تهران] قانع کند.»(۳)

 دستور تشکیل کمیسیون مرزی

پس از تجاوز ارتش شوروی و اشغال پاسگاه بهرامتپه، و نیز در پی درخواست های مکرر امیرلشکر شمال غرب، بنا به دستور رضا خان، وزارت جنگ از فرمانده قوای آذربایجان خواست هر چه زودتر اعضای کمیسیون مرزی را متشکل از نظامیان لشکر شمال غرب و کارگزاری کل آذربایجان تشکیل دهد و به مرز اعزام دارد. «اسامی نمایندگان را هم سریعاً اطلاع دهید که رسمیت آنها به استحضار کارکنان دولت شوروی رسیده و نمایندگان آنها نیز به کمیسیون حاضر شوند.»(۴)

 اعتراض وزارت امور خارجه به سفارت شوروی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به سفارت شوروی در تهران، نسبت به تجاوز نظامیان شوروی به خاک ایران و اشغال

پاسگاه مرزی بهرامتپه اعتراض کرد. در این یادداشت، دولت ایران ضمن درخواست عقبنشینی قوای نظامی و تخلیه پاسگاه یادشده، تشکیل کمیسیون مرزی را برای رفع اختلاف موجود ضروری دانست. همچنین وزارت امور خارجه با ارسال تلگرامی به نماینده خود در مسکو از وی خواست تقاضا های ایران را به آگاهی دولت شوروی برساند.(۵)

 تظاهر به جلب اعتماد سردارعشایر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که سردارعشایر صولتالدوله با ارسال تلگرامی خواستار مساعدت با گماشتهاش در مورد مراتع خود شده است. امیرلشکر جنوب نوشت برای این که از اقدامات آینده ما درباره خود باخبر نشود و «مشارالیه به کلی بیخیال و غافل ماند این جانب به تلگراف وی جواب مساعد داده و در آتیه هم در اینگونه مواقع ظاهراً برای اغفال او اظهار مساعدت خواهد شد.»(۶) رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داده بود سردارعشایر را تحت فشار بگذارد و او را از ریاست ایل برکنار نماید. (ر.ک: ۲۳ فروردین)

 ادامه بازجویی از سردارمعزز

در پی دستور رضا خان در به پایان رساندن تحقیقات از سردارمعزز بجنوردی (ر.ک: ۲۶ فروردین) سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز پاسخ داد که هر روز از صبح تا ظهر از سردارمعزز بازجویی میکند و این تحقیقات به دلیل اهمیت موضوعات فعلاً ادامه دارد. فرمانده لشکر شرق برخی از استنباطات خود را از تفتیش های به عمل آمده برای رضا خان یاد کرد؛ همدست بودن سردارمعزز با برخی از سران طوایف ترکمن؛ دیدار های روزانه با امیراقتدار؛ مکاتبه با صارمالممالک درجزی برای ایجاد اغتشاش. سرتیپ جانمحمد خان از رضا خان خواست یکی از نامه های مکتوب سردارمعزز را برای تطبیق خط او از تهران به مشهد بفرستد.(۷)

 تغییر عقیده ناگهانی فرمانده لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان که پیش از این به بازنگشتن بدیع الله خان سالارجنگ به حکومت ترشیز اصرار میورزید، (ر.ک: ۲۵ فروردین) امروز با فرستادن تلگرامی به وزارت جنگ خواهش کرد حکومت ترشیز را به سالار جنگ بدهند!(۸)

 ادامه توزیع مدال توسط انگلیس در دزداب

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که بنا به گزارش

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۹۹.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۴۰ تا ۴۲. منابع انگلیسی از جزئیات این رخداد چنین نوشتند: «یک قایق توپدار ایرانی به نام خوزستان در حالی که چراغ هایش روشن بود و در تاریکی شب به سمت ساحل حرکت میکرد، به کنار کشتی رسید. نزدیک به پنجاه سرباز وارد کشتی ایوی شدند. همراهان شیخ را بر روی عرشه دستگیر کردند و از شیخ و پسرش درخواستند تا داخل یک قایق موتوری شوند. این قایق بیدرنگ عازم حفار شد، و از آنجا شیخ را با اتومبیل به اهواز بردند.» (پرسی،

همان، ص ۹۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۱۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۱۳. بیشک یکی از علل عمده اقدام شوروی در تجاوز به خاک ایران را باید در تعلل دولت رضا خان دانست. امیرلشکر شمال غرب از اوایل مهرماه ۱۳۰۳ رسیدگی به هفت فرسخ مرز ایران و شوروی، مابین بیلهسوار تا بهرامتپه را بارها یادآور شده، خواستار تشکیل کمیسیون مرزی شده بود. این موضوع مهم به مدت هفت ماه میان نامهنگاری های بیفایده وزارت جنگ و وزارت امور خارجه معطل ماند. وزارت خارجه میگفت بودج های برای تشکیل این کمیسیون ندارد و آن را به گردن وزارت جنگ میانداخت. رضا خان هم همه حواسش به شیخ خزعل و حماسهآفرینی در خوزستان بود! همان زمان روسها صد متر در داخل خاک ایران شروع به ساخت پاسگاه کردند که قوای ایران توان نشان دادن واکنشی نداشتند. وزارت جنگ نیز نسبت به ساخت پاسگاه در مرز یاد شده بیاعتنا بود. تا این که شوروی از فاصله خروج شومیاتسکی، وزیرمختار شوروی از تهران و رسیدن وزیرمختار جدید، استفاده کرده، پاسگاه مرزی بهرامتپه را اشغال کرد. پیش از این نیز پاسگاه آلپاوت را داخل خاک ایران ساخته بود. (همان، صص ۴۹ تا ۷۱). مدعای دولت برای تجاوز روسها به خاک ایران، همان عهدنامه ترکمانچای بود. مرز مغان شوروی و ایران در آن معاهده ذکر شده بود: «هرگاه از گدار قدیمی بلوک، ۲۱ ورست به سمت جریان آب، مسافتی طی نماییم و نیز از محل تلاقی رود خانه آدینه بازار و ساری قمیش ۲۱ ورست به سمت جریان رود خانه بالهارود محسوب نماییم، دو نقطه a و b به دست خواهد آمد کههر چه مابین آنها را به خط مستقیمی متصل نماییم خط سرحدی مغان روس و ایران را تشکیل خواهد داد.» (همان، ص ۲۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۴۵ تا ۴۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۲۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۶ تا ۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۷۶. به نظر میرسد اختلافات عمیقی که سرتیپ جانمحمد خان با والی خراسان داشت او را وادار به گرفتن تصمیمات متناقض میکرد. وی از برکناری سالارجنگ از حکومت ترشیز به واسطه نارضایتی مردم آن ناحیه حمایت میکرد؛ مدتی بعد به گماردن سالارجنگ به حکومت تربت به واسطه نارضایتی مردم تربت از حاکمشان اصرار میورزید، و اینک خواستار بازگشت سالارجنگ به حکومت ترشیز بود. عقیده اخیر از آنجا پیدا شده بود که سرتیپ متوجه شد «ایالت درصدد است با اخذ هزار تومان [حکومت ترشیز را] به شخص دیگری» بدهد. (همانجا) این درخواست فرمانده لشکر شرق از طرف وزارت جنگ به شکل دستور به والی خراسان ابلاغ شد. (همان، ص ۱۷۵)

کارگزاری خراسان، انگلیس همچنان به توزیع مدال در دزداب ادامه میدهد. مأموران انگلیس «جار زده، از اشخاصی که سابقاً در قشون انگلیس بودهاند برای اخذ مدال حاضر شوند.» در این نامه آمده است که وزارت امور خارجه بار دیگر به سفارت انگلیس اعتراض کرد و آنان را از این اقدام منع نمود. «مقتضی است آن وزارت جلیله نیز تلگرافاً به مأمورین نظامی محل اوامر صادر فرمایند که مردم را از قبول این مدالها منع و بلکه مؤاخذه نمایند.»(۱)

 نگرانی ایران از تشکیل جمهوری ترکمنستان

زمستان سال گذشته مسئولان شوروی تأسیس دو جمهوری ترکمنستان و ازبکستان را در شمال شرقی ایران اعلام کرده بودند. همان زمان نماینده سیاسی ایران اظهار کرده بود که این اقدام واکنشی به اروپا برای نشان دادن منش ضداستعماری شوروی و نیز نمایشی برای طرفداری از آزادیخواهی برای ملل آسیا است. و نیز از احتمال بروز هیجاناتی در همسایگان دو جمهوری یادشده خبر داده بود. وزارت امور خارجه امروز با ارسال تلگرامی به حکومت استرآباد ضمن اعلام خبر تأسیس دو جمهوری ترکمنستان و ازبکستان، یادآور شد «لازم است به مأمورین سرحدی دستور کامل بدهید که مراقب عملیات بوده و به وسایل مقتضیه از نفوذ مبلغین در تراکمه ایران جلوگیری» نمایند.(۲)

 سفر رئیس امور بازرگانی شوروی به ماکو

کافیاف، رئیس صادرات و واردات شوروی، برای تأسیس شعب های برای امور بازرگانی به شهر ماکو رفته است. فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال این خبر نوشت که کافیاف به کنسولگری شوروی در ماکو وارد شده است.(۳)

 به دام افتادن قاتل چهار زن

در پی کشته شدن خادمه مگرویچ ارمنی و دستگیری قاتلش، علیشاه، (ر.ک: ۷ فروردین)، فرمانده قوای آذربایجان امروز خبر داد که در نتیجه بازجویی های انجام شده، سه تن دیگر به نام های عزت، میرزاآقا و قادر دستگیر شدند. عزت به قتل چهار زن فاحشه در ارومیه اعتراف کرد؛ دو تن دیگر به همدستی او معترف هستند.(۴)

 تأکید امیرلشکر شمال غرب به ایرانی بودن اکبر نخجوانی

عبد الله خان طهماسبی با ارسال نام های به وزارت جنگ، در پاسخ به اظهار اداره نظمیه تهران مبنی بر اخراج اکبر نخجوانی از کشور (ر.ک: ۱۵ فروردین) یادآور شد که کارگزاری آذربایجان مدرکی دال بر خارجی بودن وی ندارد. اکبر نخجوانی پسر حمزه کرد، ساکن تبریز و تبعه ایران است؛ نمیتوان او را اخراج کرد.(۵)

 مخالفت وزارت امور خارجه با اعزام میانجی به حجاز

وزارت امور خارجه با تهیه گزارشی داخلی با اشاره به درگیری های خونین میان دولت حجاز و وهابیها به مسئولان وزارت

خانه توصیه کرد موافق انتظار ملل مسلمان برای جلوگیری از خونریزی بیشتر «به وسیله اعزام یکی از مأمورین خود، داخل در وساطت و اصلاح بشود. چنان که موافق راپرت های واصله اکثر ملل مسلمه، حتی خود حکومت حجاز همین انتظار را از دولت ایران دارند.» امروز در حاشیه این گزارش از قول مقام عالی وزارت نوشته شد: «به ملاحظاتی فعلاً مقتضی ندانسته تصمیمی در این موضوع گرفته شود.»(۶)

 خلل در ادامه کار یونکرس

شرکت هواپیمایی یونکرس که با ایجاد خطوط هوایی میان برخی از شهر های ایران (تهران - اصفهان؛ تهران - انزلی) به جابهجایی مسافر و مرسولات پستی میپردازد، با بیاعتنایی دولت نسبت به پیشنهاد های خود برای ادامه همکاری روبرو شده است. روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که به همین جهت خط پروازی تهران - اصفهان لغو شده است. اگر اوضاع به همین ترتیب پیش رود خط تهران - انزلی نیز قطع، کارکنان شرکت بساط خود را جمع کرده، راهی آلمان خواهند شد.(۷)

 شرکت ایران در کنفرانس پلیس

دولت ایران برای مشارکت در کنفرانس پلیس که در نیویورک برپا میشود موافقت کرد و میرزاعبدالله خان بهرامی، مدیرکل سابق وزارت معارف و رئیس نظمیه قزوین، و نیز غلامحسین خان، رئیس پلیس خفیه تهران، را برای شرکت در کنفرانس یادشده انتخاب کرد.(۸)

 پایان خدمت پیشکار مالیه آمریکا

خدمت مستر جونز، پس از سه سال به عنوان پیشکار مالیه آذربایجان، پایان یافت. وی عازم آمریکاست. وزارت مالیه، مستر میچل، مستشار وزارت فواید عامه، را به عنوان جانشین مستر جونز انتخاب کرده است. میچل پیشکار مالیه قزوین بود.(۹)

 بیاعتنایی امیرمخصوص به دستور مرکز

امیرلشکر حسین خزاعی با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که دستور به عباس خان امیرمخصوص در مورد تأمین آسایش سردارنصرت کلهر که از بینالنهرین به ایران بازگشته، همچنان بر زمین مانده است. حال که امیرمخصوص راهی تهران شده، امر مبارک اکیداً به امیرمخصوص صادر شود که قرار آسایش مشارالیه [سردارنصرت کلهر] را از هر حیث» فراهم نماید.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۹. وزارت جنگ موضوع را به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد و نوشت که مردم را از گرفتن مدال نهی نمایند و کسانی را که مدال گرفتهاند وادار به پس دادن کنند. (همان، ص ۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، صص ۲۴ و ۲۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۵۱. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد. (همان، ص ۵۰).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۳۴۷. دستور داده شد این سه تن به عدلیه سپرده شوند. (همان، ص ۳۴۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۹. تأکید نظمیه نسبت به اخراج اکبر نخجوانی به واسطه دستوری بود که رضا خان داده بود.

نظمیه با بازگشت او به تهران موافق نبود، از این رو امیرلشکر شمال غرب مجبور به تحمل هزینه او در تبریز شد و در زندان نگهش داشت. در آذرماه ۱۳۰۴ بود که اکبر نخجوانی توانست با ارسال تلگرامی به رضا خان که آن زمان به مقام پادشاهی رسیده بود، بگوید که ۲۸ ماه است بدون جرم در تبریز محبوسم و خانوادهام در تهران بدون سرپرست. پاسخی به این تلگرام داده نشد. (همان، ص ۵۴)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۹-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۴، ص ۳. سفارت انگلیس هم از عدم توافق میان دولت ایران و شرکت هواپیمایی یونکرس مطلع بود. (FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴)

۸- همانجا؛ FO E ۲۷۸۳/۸۲/۳۴ .

۹- همانجا؛ همانجا.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۲۸.

ص: ۵۲

(تصویر) سردار معزز بجنوردی

 دوشنبه

۳۱ فروردین ۱۳۰۴

۲۰ آوریل ۱۹۲۵

۲۶ رمضان ۱۳۴۳

 گزارشی از صادرات و واردات ایران

روزنـامه ایران در شـماره امروز خود به نقـل از گمرک، آمار واردات و صادرات را در سال های ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ منتشر کرد. با توجه به آمار ۱۳۰۳، میتوان ارقام سه سال نخست واردات و صادرات قرن چهاردهم را ارائه نمود.

واردات ۱۳۰۱: ۰۴۶/۲۰۱/۶۱۹ قران

صادرات ۱۳۰۱: ۸۴۳/۹۸۲/۷۳۳ قران

جمع کل تجارت: ۸۸۹/۱۸۳/۳۵۳/۱ قران

واردات ۱۳۰۲: ۸۲۳/۲۵۱/۶۹۴ قران

صادرات ۱۳۰۲: ۱۶۲/۳۹۲/۷۶۸ قران

جمع کل تجارت: ۹۸۵/۶۴۳/۴۶۲/۱ قران

(در این دو سال سهم صادرات نفت مشخص نشده است.)

واردات ۱۳۰۳: ۴۰۷/۰۲۵/۸۸۱ قران

صادرات ۱۳۰۳: ۹۲۲/۳۸۹/۰۵۹/۱ قران (به انضمام نفت)

[صادرات نفت ۱۳۰۳: ۰۰۰/۶۸۸/۵۴۴ قران]

جمع کل تجارت: ۳۲۹/۴۱۵/۹۴۰/۱ قران

گفتنی است، عمـده واردات ایران قنـد و شـکر و چـای، و عمـده صادرات، پس از نفت، فرش بود. پس از فرش مهمترین اقلام صـادراتی را میوه های خشک و تازه، تریاک، پنبه، برنـج، پشم، روده، پوست های عمل نیامـده، چای، مسـکوکات نقره، کتیرا و... تشکیل میداد.(۱)

 اعزام شیخ خزعل به دزفول

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۵، صص ۱ و ۲؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۷۶۲۷.

ساعت پنج صبح شیخ خزعل، همراه سرداراجل، پسرش، به طرف دزفول حرکت داده شدند، تا از آنجا همراه نظامیان به خرمآباد و سپس به تهران منتقل شوند.(۱) شیخ و پسرش دیشب دستگیر شده بودند.

 سپردن ریاست خانواده شیخ خزعل به پسرش

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، خبر داد که پس از انتقال شیخ خزعل و سرداراجل، پسرش، به سوی تهران، شیخ عبد الله سردارشرف، دیگر پسر شیخ خزعل، را به سرپرستی خانواده و خاندان شیخ تعیین کرده است. وی افزود که پس از حرکت شیخ خزعل، تحرکاتی از طرف غلامان او برای غارت قصر فیلیه رخ داد که با اعزام شیخ عبد الله به قصر به این وضعیت خاتمه داده شد.(۲)

 دیدار وزیر امور خارجه با لیدین

ساعت سه بعد از ظهر مشارالملک، وزیر امور خارجه، با لیدین، شارژدافر سفارت شوروی در تهران، ملاقات کرد. در این دیدار وزیر امور خارجه نسبت به تجاوز نظامی شوروی در مرز مغان و تصرف پاسگاه بهرامتپه اعتراض کرد و گفت که قوای شوروی باید منطقه اشغالی را تخلیه و با تشکیل کمیسیون مرزی اختلافات آن ناحیه حل و فصل شود. مشارالملک با ارسال نام های ضمن اطلاع این موضوع به وزارت جنگ افزود که از نظر این وزارت خانه منشورالملک فرد شایست های برای ریاست کمیسیون مرزی است، اما وزارت خارجه هزین های برای اعزام او ندارد.(۳)

 تهدید حاکم نظامی بندرجز به تعطیلی مدرسه روسی

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ، از قول سفارت شوروی در تهران نوشت که حاکم نظامی بندرجز به مدیر مدرسه روسی این شهر اطلاع داده که باید مدرسه را ببندد، وگرنه او را دستگیر خواهد کرد. در این نامه از قول منبع یادشده آمده است که مدرسه در محاصره نظامیان است.(۴)

 شناسایی آمر ضاربین مهندس رابرت

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ خبر داد که تحقیقات فرمانده نظامیان دشتی و دشتستان نشان میدهد که محرک حمله مسلحانه به رابرت مهندس (ر.ک: ۱۳ فروردین) محمدعلی خان، کلانتر تنگستان، است و مرتکبین، چهار نفر از رعایای او بودهاند. تحقیقات ادامه دارد.(۵)

 نگرانی فرمانده تیپ شمال از عزیمت سلیمانپاشا به تهران

محمدحسین آیرم با ارسال تلگرامی به رضا خان، ضمن اعلام به پایان رسیدن دوره «فجایع و خودسری سردارمقتدر» در صفحه طوالش، نوشت که طرفداران او با پیش انداختن سلیمان پاشای ۱۲ ساله، پسر سردارمقتدر، درصدد بازگرداندن وضعیت سابق

هستند.(۶) با وجود مخالفت فرمانده تیپ شمال، سلیمانپاشا برای دیدار رضا خان عازم تهران شده است.

 تردید فرمانده تیپ شمال نسبت به اطرافیان سردارمقتدر

محمدحسین آیرم با ارسال تلگرامی محرمانه به وزارت جنگ از تحرکات مشکوک اطرافیان سردارمقتدر گفت؛ این که مقداری فشنگ پیدا شده و گویا سالارشجاع و همدستانش خیالاتی در سر دارند. و نیز گفته شده سالارشجاع برای ملاقات قائممقامالملک راهی تهران است.(۷)

 احضار نماینده سیاسی مصر

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که وزارت امور خارجه، علیاکبر خان بهمن، نماینده سیاسی ایران در مصر را به تهران فراخوانده است. وزارت امور خارجه «به جای ایشان مأمور دیگری انتخاب و عزیمت خواهد نمود.»(۸)

 ضرورت حرکت سرتیپ زاهدی به قلعه رزه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان یادآور شد که به سرتیپ فضل الله خان زاهدی دستور داده با نیرو هایش به قلعه رزه بیاید، اما گویا از طرف «بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» مأموریتی دارد که حرکت او را به تعویق میاندازد. امیرلشکر غرب از رضا خان خواست دستور حرکت زاهدی از طرف «ریاست عالیه کل قوا» صادر شود.(۹) (ر.ک: ۲۷ فروردین)

 تعیین اعضای کمیسیون سرحدی

امیرلشکر شمال غرب در تلگرامی فوری به وزارت جنگ، اعضاء کمیسیون سرحدی را که برای مذاکره درباره حوادث اخیر مرز مغان تعیین شدهاند اعلام کرد: سرهنگ متینالملک؛ نایب سرهنگ ضیاءالدوله که آشنا به زبان روسی است؛ نایب یک حسین خان اسلامبولی که نقشهکش و از اعضاء قبلی کمیسیون سرحدی بوده است. وی افزود نایب سرهنگ محمود خان، فرمانده قوای اردبیل نیز به آنها ملحق شده، عازم مرز خواهند شد. کارگزار آذربایجان میگوید تا دستور و هزینه این مأموریت از طرف وزارت خارجه داده نشود، حرکت نخواهد کرد.(۱۰) کارگزار آذربایجان به عنوان رئیس این کمیسیون برگزیده شده بود.

(تصویر) خطوط مرزی ایران و شوروی مطابق قرارداد ترکمنچای

(تصویر) شیخ خزعل

۱ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۹۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۵. پس از راهی کردن شیخ خزعل، مانیپنی، کنسول انگلیس در اهواز با کارگزار خرمشهر دیدار میکند و از او نسبت به امنیت اموال و خاندان شیخ سئوال میکند: «آیا به ما اطمینان میدهید که در حوالی فیلیه و از طرف بستگان شیخ وقایعی پیش نخواهد آمد؟» سردارشرف، پسر شیخ ، و حاکم نظامی خرمشهر با حضور در کارگزاری به کنسول انگلیس میگویند که امنیت فیلیه به سردارشرف واگذار شده و جای نگرانی نیست. (همان، ص ۸۶). هر چند در این سند، کنسول انگلیس پیجوی احوال و املاک و کسان شیخ است، اما واقعیت این است که اهمیت موضوع به امنیت لوله های نفت و تأمین جان انگلیسی های مستقر در منطقه مربوط میشد. خوزستان باید آرام میماند، چه با حضور شیخ خزعل و چه بدون او.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۲۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۵۴. وزارت جنگ از فرمانده تیپ شمال توضیح خواست. (همان، ص ۵۳).

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۳۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۶۰. رضا خان پس از دیدن این تلگرام گفت به فرمانده تیپ شمال بگویند که با نزدیکان سردارمقتدر کاری نداشته باشد و مورد تعقیب و تنگنا قرار نگیرند. (همان، ص ۵۹).

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۵، ص ۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۲. پاسخی به این درخواست داده نشد.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۱۰ تا ۱۲. وزارت جنگ پس از دریافت این تلگرام از وزارت امور خارجه خواست دستور حرکت کارگزار را بدهد. (همان، ص ۹)

 سه شنبه

۲۱ آوریل ۱۹۲۵

۲۷ رمضان ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی، دو ساعت و نیم پس از غروب، به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. دستور امروز مجلس، انتخاب چهار منشی و سه مباشر بود که انجام شد. تعدادی لایحه نیز از طرف وزارت مالیه تقدیم شد که از آن جمله بود انحصار تجارت قند و شکر به دولت و اختصاص منافع آن برای راهسازی.(۱)

 ممنوعیت کاربرد القاب در قشون

رضا خان با صدور حکم قشونی ۲۶۷ به کارگیری القاب را در میان شاغلین در قشون و نظامیان ممنوع اعلام کرد. در ماده یک این حکم آمده است: «مقرر میداریم عموم صاحب منصبان و مستخدمین قشونی القاب خود را متروک و استعمال ننمایند.»(۲)

 تقاضای شیخ خزعل برای تغییر مسیر

شیخ خزعل تقاضا کرده است مسیر حرکت او را به طرف تهران از شیراز قرار دهند. حاکم نظامی خوزستان با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت: «شیخ آمدن از راه خرمآباد را به واسطه ضعف [و] پیری ناگوار دانسته و مایل است از راه شیراز بیاید.» سرتیپ فضل الله زاهدی افزود: «به هر ترتیبی که امر شود اعزام میشود.»(۳)

 صدور مجوز اسلحه برای اطرافیان سردار شرف

پس از آن که مسئولیت اموال و خانواده شیخ خزعل به پسرش، سردار شرف، سپرده شد، حاکم نظامی خوزستان از او خواست آنچه اسلحه از پدرش و اطرافیان در فیلیه است تسلیم نماید. و نیز به او پیشنهاد کرد برای محافظت از کاخ فیلیه اگر نگهبانانی تقاضا کند، تا نیم گروهان در اختیارش قرار خواهد داد. سردار شرف ضمن تعهد به این که سلاح های باقی مانده پدرش را تحویل حاکم نظامی دهد، برای ۳۰ نفر از نوکر هایش درخواست جواز اسلحه کرد تا از خانواده شیخ محافظت کنند. با این تقاضا موافقت شد. همچنین ریاست طایفه محیسن نیز به سردار شرف سپرده شد.(۴)

 توقف توزیع مدال در سیستان

مانسُن، جانشین سر پرسی لورن، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه و در پاسخ به نامه این وزارت خانه نوشت که توزیع

مدال توسط انگلیس در سیستان متوقف شده است. وی از قول ماژور فیشر، کنسول انگلیس در سیستان، افزود که از زمان ورود کنسول یاد شده به آن منطقه فقط ۱۳ مدال به ایرانیان داده شده است. مانسُن افزود این خبر که مأموران انگلیس برای اهدای این نشانها جار زدهاند، نادرست است.(۵)

 دستور جلوگیری از صید ماهی توسط روسها

در پی رسیدن خبر صید ماهی توسط روسها در حسن کیاده (ر.ک: ۲۲ فروردین) وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال دستور داد، از این اقدام جلوگیری کند.(۶)

 پاسخ فرمانده تیپ شمال به شاکیان خیابانکشی

سرتیپ محمدحسین آیرم در پاسخ به شکایات برخی از اهالی رشت نسبت به خیابانکشی سرتاسری شهر، در تلگرامی به رضا خان (ر.ک: ۱۷ فروردین) اطلاع داد که یکی از محرکان، خاندان حاجیملک است. آنان با این گمان که خیابان از املاک آنها عبور خواهد کرد، با نفوذ در کمیسیون بلدی درصدد تغییر نقشه بودند که جلوگیری شد. محرک بعدی سیدزینالعابدین است. وی «از اشخاصی است که عملیات او برخلاف قشون، و در موقع کنارهجویی [= استعفای] بندگان حضرت اشرف، علناً در رشت عقاید [مخالف] خود را اظهار و برای همین مخالفت، از گیلان رانده شد.»(۷)

 پیجویی شکایت کمپانی نفت انگلیس و ایران

در پی توقف کار کمپانی نفت انگلیس و ایران در ناحیه دهلران و شکایت گرین هاوس، مدیر آن شرکت، به رضا خان، وزیر جنگ و ریاست وزراء، رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب، خواستار آگاهی از اقدامات آن یگان برای رفع مانع یاد شده گردید.

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۶، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۰. رضا خان در پاسخ به این تلگرام تأکید کرد که از همان راه خرمآباد به تهران منتقل شود. (همان، ص ۸۹)

۴- همان، صص ۸۳ تا ۸۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۷۸. به نظر میرسد محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، توان جلوگیری از صید ماهی توسط روسها را نداشت. وی با این که در ۲۲ فروردین خبر را به وزارت جنگ داده بود، در پاسخ به دستور اخیر نوشت که روسها در هیچ منطق های اقدام به صید ماهی نکرده، فقط در حسن کیاده ماهی حرام صید میکنند. آیا منظور از جلوگیری شامل حسن کیاده است؟! (همان، ص ۴۷۷) و با این که به وی تأکید شد در حسن کیاده هم ممانعت کنند، ولی وی پاسخ داد به اخطار او توجهی نمیکنند. (همان، صص ۴۷۵ و ۴۷۶).

۷- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صـص ۵۰۰ و ۵۰۱. بنـابر آن چه که در منـابع انگلیسـی آمـده، تظـاهرات ضـد دولتی رشت علیه اقدامات محمدحسـین آیرم که به اسم خیابان کشـی موجب نارضایتی های زیادی شده بود، خیلی زود فروکش نکرد. اول این که به قشون اجـازه تیرانـدازی داده شـد؛ دوم اینکه در محل کنسولگری های انگلیس و شوروی نظامیانی گمارده شـد تا از هر بستنشـینی جلوگیری شود؛ و بالاخره «هر چنـد افسـر فرمانـده کـل هنوز بـا علمـا آشتی نکرده، علمـا نیز همچنـان با فراخوان او مخالفت میکنند.» (FO E ۳۹۵۶/۸۲/۳۴)

بنا به شکایت گرینهاوس، نماینده حکومت پشتکوه از کمپانی پانصد تومان طلب کرده، و چون با امتناع مسئول آنجا مواجه شده، ضمن جلوگیری از عملیات کارکنان کمپانی، برخی را دستگیر کرده است. گرینهاوس افزود این تحرکات از ناحیه علیقلی خان صارمالسلطنه انجام میگیرد.(۱)

 امیرامجد و دردسر های یافتن شهری برای حکومت

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که حکومت درجز از مرکز به امیرامجد داده شده است. با توجه به نظامی بودن حکومت درجز، امیرامجد نمیتواند سمتی آنجا داشته باشد. «از طرفی هم مشارالیه از تاریخ ورود، بیکار [است. و نیز] اهالی نیشابور، کلات و تربت از حکام خودشان ناراضی و شکایت آنها دوام دارد... مستدعی است برای این که مشارالیه بیکار نمانده باشد و نیز استرضای اهالی را در مستدعیات فراهم شده باشد،» امیرامجد به حکومت یکی از شهر های یادشده برسد.(۲)

 تنبیه مأموران مرزی

وزارت جنگ از قول رضا خان به امیرلشکر شمال غرب یادآور شد که پس از رفع غائله مرزی [= تجاوز شوروی به مرز مغان و اشغال پاسگاه بهرامتپه] آن عده از مأموران مرزی که مقصر باشند مؤاخذه خواهند شد.(۳)

 تحقیق درباره نشریه ملانصرالدین

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، با اشاره به برخی از مطالب چاپ شده در نشریه ملانصرالدین، از وی خواست درباره ارتباط این جریده با دولت ترکیه تحقیق کند؛ این که کمک مالی از دولت یادشده میگیرد یا نه. در این نامه آمده است که ضمناً مطالبی علیه ویس کنسول ایران در لنکران درج شده که اگر مقرون به صحت نباشد باید تکذیب گردد.(۴)

 سه داغستانی در سرخس

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که سه داغستانی تبعه شوروی که پس از فرار از کشور خود وارد سرخس شدهاند، بازداشت، و در اختیار اداره قشونی هستند. گفته میشود آنان برای کار به ایران آمدهاند. وزارت امور خارجه خواستار آزادی داغستانیها شد.(۵)

 گروکشی در مرز ایران و شوروی

مأموران مرزی شوروی در پی فرار آملیون، مهندس روسی، به ایران تعدادی از اتباع ایران را دستگیر کرده، خواستار معاوضه شده بودند. امیرلشکر شمال غرب موضوع را به اطلاع رضا خان رساند. وزیر جنگ امروز در تلگرامی به عبد الله طهماسبی،

امیرلشکر شمال غرب، گفت که «در صورتی که مقتضی میدانند مشارالیه را به سرحدداری شوروی تحویل نمایند.»(۶)

 تأسیس باشگاه فوتبال در قزوین

کلوپ فوتبال انجمن پرورش در قزوین تشکیل شد.(۷)

 دستگیری پوخیتانف

به گزارش منابع انگلیسی، نظمیه تهران پوخیتانف Pokhitanov را بازداشت کرده است. این منبع میگوید که پوخیتانف از افسران ارتش تزاری بود که هنگام جنگ بینالملل، افسر رابط میان قوای انگلیس و روسیه در شمال غرب ایران بود. غیر از فرد یاد شده، دو تن دیگر که گفته میشود مأموران رژیم کمونیستی شوروی هستند دستگیر شدهاند: رسولزاده و آخوندوف. «دلیل بازداشت آنها سرّی نگه داشته شده، اما روشن است که نظمیه از یک توطئه تروریستی بلشویکی آگاه بوده است.»(۸) منابع فرانسوی نوشتند که پوخیتانف رئیس بخش جاسوسی شوروی در ایران بود. غیر از او ده ایرانی که در میان آنها هشت افسر دیده میشوند، زندانی شدهاند.(۹)

 سخنرانی خالصیزاده در مسجد گوهرشاد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در گزارشی به رضا خان نوشت که خالصیزاده امروز در مسجد گوهرشاد برای مردم سخن راند. البته پیش از این در شب های قدر ماه مبارک رمضان به مناسبت وفات آیت الله محمدمهدی خالصی مراسمی برگزار شده بود که «نظر به مراقبت کامل با کمال نظم و ترتیب خاتمه پذیرفته» بود. در این گزارش آمده است که نطق خالصیزاده به اصرار مردم بوده «نطق مختصری مبنی بر این که مردم تقاضای نطق از من نکنید. [چرا که] اولاً دستهبندی های خارجی در این شهر در کار است و صلاح نمیدانم حرف بزنم و حرف هایی که من میزنم شما نمیفهمید. ثانیاً در نطق کردن آزاد نیستم و نطق خود را به شب بعد موکول نمود که آنچه را که باید بگویم خواهم گفت. مجدداً به مشارالیه اخطار شد که رفتن منبر را موقوف نماید.»(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۳۰ تا ۱۳۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۴۶ و ۴۴۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، ص ۱۴. نام این تهدید رضا خان، اقدامی جز ضعیفکشی نیست، چرا که امیرلشکر شمال غرب بارها در مورد نامشخص بودن مرز این ناحیه هشدار داده بود، مرکز را از اقدامات روسها آگاه کرده بود، و مهمتر، توانی در برابر قوای شوروی نداشت.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱۷-۱-۱۳۰۴. ملانصرالدین نوشته بود که کنسول ایران در لنکران عاشق یک زن ساعتساز شده، طلاق او را از شوهرش گرفته، نزد خود برده است. (همان، ۲۱-۱۷-۱-۱۳۰۴)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۰۴، پ ۱۲۶، ص ۲۷. موضوع به فرماندهی لشکر شرق ارجاع داده شد تا نظر دهد. (همان، ص ۲۶).

۶- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۵۴ و ۳۵۵. با این حال عبـد الله طهماسبی صـلاح دیـد آملیون را تا تشـکیل کمیسـیون سرحدی و روشن شدن نتایج حاصله در ایران نگه دارد. (همان، ص ۳۵۳).

۷- نورمحمدی، مهدی، ترور در بهارستان، قزوین، حدیث امروز، ۱۳۸۵ش، ص ۲۳۰.

۸- FO E ۳۹۵۶/۸۲/۳۴. ادامه گزارش سـفارت انگلیس چنین است: «گزارش شده سفارت روسیه تلاش کرده مانع از تفحص خـانه پوخیتـانف شود، امـا نظمیه ایران به مهر و مومی که کنسول شوروی در خانه او زده بود، اعتنا نکرده و گفته میشود اوراق جـالبی کشف شـده است. روشن است که سـفارت روسـیه به سوء رفتار با اتباعش اعتراض کرده است. گزارش شـده که ایران پوخیتانف و شـماری دیگر را پیش از این به انزلی اعزام داشـته تا از کشور اخراج شونـد. رسولزاده، یک تاتار قفقازی است که یک یهودی مشـکوک به نام بایکوف Baykov او را اسـتخدام کرده است. بایکوف همدست یک همکیش مشـکوک دیگر به نام لاپیـدوس Lapidos اسـت که مکرر گزارش شـده برای بلشویکهـا کـار سـری میکنـد. البته این گزارشـها هرگز تـأیید نشدهاند. آخوندوف در ۱۹۲۲ به عنوان مـأمور سـرّی بلشویکهـا در انزلی کار میکرد و در آنجا مقام های ایرانی وی را برکنار کرده و به همـدان فرسـتادند. او سـال بعـد به انزلی بازگشت و دوباره به تهران نقل مکان داده شـد. از آن موقع فعالیت های او کمتر مورد سوءظن بوده است.» (همانجا)

۹- پورشالچی، همان، ص ۱۹۵.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۹۳ و ۴۹۴.

ص: ۵۶

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصیزاده

 چهارشنبه

۲ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۲ آوریل ۱۹۲۵

۲۸ رمضان ۱۳۴۳

 ضرورت خودنمایی نظامی در مرز های شمالی

رضـا خان در تلگرامی به امیرلشـکر شـمال غرب گفت که در مقابل تجاوز قوای شوروی به مرز ایران بایـد از طرف آن لشـکر تحرکی نشان داده شود. وی افزود که اردوی اعزامی لشـکر شـمال غرب به [کرمانشاه] به زودی بازگشت داده میشود. عبـد الله خان طهماسبی نیز در پاسخ نوشت که یک گردان از تبریز و یک گردان از شـرف خانه حرکت کردند. یک هزار قبضه تفنگ نیز برای توزیع میـان شاهسونهـا به منطقه منتقل گردیـد.(۱) رضـا خـان خیلی زود از این پیشـنهاد خود عقب نشـست. (ر.ک: ۸ اردیبهشت)

 نمایش قدرت در برابر روسها

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، ضـمن اشاره تلویحی به ضـعف قوای ایران در برابر نیرو های متجاوز شوروی به مرز مغان و تصرف پاسگاه بهرامتپه نوشت که «اگر چنانچه روسها برای نمایشات سرحدی یک قوای سه هزار نفری حاضـر و تمرکز و اقداماتی نمودهاند، در صورت ضرورت و اوامر سنیه ممکن است اداره لشکری در انـدک وقتی پنـج هزار نفری از سواران عشـایری شـاهسون و اکراد ساوجبلاـغ و ماکو و غیره تجهیز و معاملات متقابله به عمل آید و اگر اسلحه باشد دو برابر این قوا حاضر خواهد شد.»(۲)

 تعجیل امیرلشکر شمال غرب به تشکیل کمیسیون سرحدی

فرمانـده قـوای آذربایجـان بـه وزارت جنـگ خـبر داد کـه از کـارگزار آذربایجـان خواسـته است هر چه زودتر به منطقه مرزی حرکت کنـد و منتظر دسـتور وزارت امور خارجه نمانـد. وی افزود چهل نظامی در اختیار کمیسـیون مرزی قرار خواهـد داد که امور اجرایی را به عهده داشته باشند.(۳)

 درخواست اجازه برای حفر چاه

بنا به گزارش فرمانـده قوای مشـکین، معاون مرزداری شوروی، کورباتف، برای ساختمان جدید پاسـگاه آلپااوت که در خاک

ایران میسازد، تقاضای آب کرده است. کورباتف اجازه میخواهد «در مقابل پست مزبور، چهار فرسخی بیلهسوار و دو ورستی سرحد در خاک ایران، چاه آب زده، با عراده برده شود.» فرمانده قوای مشکین این درخواست را رد کرد.(۴)

 دیدار رضا خان با مقامات سفارت های انگلیس و شوروی

رضا خان در خلال ملاقات های متعدد خود با مستر هاوارد [واسطه اطلاعاتی سفارت انگلیس و رضا خان و رئیس اداره شرق آن سفارت خانه] دیدار و گفتوگو کرد. بعد از ظهر نیز شارژدافر سفارت شوروی به دیدار رضا خان آمد. از جزئیات این دو دیدار خبری ارائه نشده است.(۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۶۷ و ۶۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۷، صص ۱۹ و ۲۰

۳- همان، ص ۲۱.

۴- همان، صص ۱۷ و ۱۸.

۵- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۲.

 انتقال جنازه محمدعلیمیرزا قاجار

جنازه محمدعلیمیرزا، شاه سابق ایران، از بندر ژن (جنوا) در ایتالیا با کشتی برازیل به طرف بیروت حرکت داده شد. قرار است جنازه شاه سابق ایران به کربلا منتقل شده، کنار پدرش، مظفرالدینشاه، دفن شود.(۱)

 حرکت حسین خزاعی به طرف دزفول

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، خبر داد که با دو هواپیما از خرمآباد به دزفول میرود تا هماهنگی های لازم برای خلعسلاح عشایر، با سرتیپ فضل الله زاهدی به عمل آید. (ر.ک: ۲۱ فروردین) وی افزود بیانیه «بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» در بین طوایف مختلف پخش شده است و این کار همچنان ادامه دارد.(۲)

 تقاضای بودجه برای نیرو های امنیه خط خرمآباد – دزفول

سرتیپ فضل الله زاهدی از وزارت جنگ خواست حقوق نیرو های محلی به کار گرفته شده در امنیه را بفرستد. وی نوشت که حقوق فروردین آنها از بودجه قشون پرداخت شد، اما لازم است « ۱۵۶۰ تومان برات تلگرافی صادر نمایند.»(۳)

 کسب تکلیف برای چگونگی سلام عید فطر

متصدی لشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که حاکم کردستان از فرمانده نظامیان کردستان خواسته است برای سلام عید فطر با لباس رسمی در مقر حکومتی حاضر باشند. وی خواستار ابلاغی برای تعیین تکلیف سلام عید فطر شد.(۴)

 نگرانی فرمانده تیپ شمال از مدارس روسی

محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که روسها در نواحی مرزی مدرسه میسازند؛ و از آنجا که مدرسه بهترین وسیله تبلیغ است، شاگردان تربیت شده، همگی کمونیست از آب درخواهند آمد. وی افزود ساخت مدرسه توسط روسها باید مطابق برنامه وزارت معارف باشد.(۵)

 ورود پوپ به ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که «پروفسور پوپ متخصص در امور عتیقه و اشیاء قدیمی و کتب خطی و ذیقیمت وارد تهران شده است. در این خبر آمده است که وی از طرف دولت آمریکا مأمور است که تحقیقاتی درباره آثار باستانی ایران به عمل آورد. «در این دو سه روزه نیز موزه سلطنتی و موزه معارف و کتاب خانه را بازدید» کرده است.(۶)

 تقاضای آزادی ضرغامالسلطنه

عباس خان امیرمخصوص که وارد تهران شده، با نگارش عریض های به رضا خان خواستار آزادی ضرغامالسلطنه کوران شد. او تأکید کرد که ضرغامالسلطنه از همراهان قشون است و به واسطه دشمنی سردار ناصر سنجابی با او فراری و بازداشت شده است. «استرحاماً استدعا مینمایم یک نفر بیتقصیر که طالب ریاست هم نباشد سزاوار نیست در پایان خدمت، پایمال دشمن شود.»(۷)

 ناتوانی حاکم استرآباد در برابر امواج تبلیغاتی

موفقالدوله، حاکم استرآباد، در نام های به وزارت داخله، ضمن اشاره به این که ترکمنصحرا نظم و نسقی ندارد، رفت و آمد مأموران دولتی در آن سخت است، و حوزه نفوذ دولت در این ناحیه فقط وجود یک نایبالحکومه در گمیشتپه است، نوشت: «با این احوال به کدام مأمورین سرحدی دستورالعمل کامل بدهم و با چه قوه وسایل جلوگیری از تبلیغات [کمونیستی و استقلالخواهانه] بکنم؟» موفقالدوله تأکید کرد که اوضاع ترکمنصحرا هر چه زودتر باید سروسامان یابد.(۸)

 تبریک وزارت امور خارجه ایران به ترکیه

مشارالملک، وزیر امور خارجه در نام های خطاب به «سفارت کبرای ترکیه در تهران» سرکوب شیخ سعید توسط قوای ترکیه را تبریک گفت و آن را خبری مسرتبخش خواند.(۹)

 موقعیت سیمیتقو از زبان کارگزار ارومیه

کارگزار ارومیه با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه در توصیف موقعیت اسماعیلآقا نوشت که پس از بازگشت اجباری او به ترکیه اینک در الباق، چهار فرسخی خاک ایران، در یک خانه با دو اتاق، همراه خویشاوندانش زندگی میکند. بنابر این گزارش سیمیتقو اخیراً یکی از بستگان نزدیک خود را که اصرار فراوانی به بازگشت به ایران داشته، کشته است. «وضعیت معیشت او خیلی سخت [است و] از ایلات کرد خاک ترکیه و ایران ... آذوقه مشارالیه را تأمین» میکنند. کارگزار ارومیه میافزاید که مسئولان ترکیه دیگر عنایتی به او ندارند. گویا پس از آب شدن

۱- پورشالچی، همان، ص ۱۹۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۱۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۶۵. به اداره امنیه دستور داده شد مبلغ درخواستی فرستاده شود. (همان، ص ۶۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۳۱. دستوری در این مورد به متصدی لشکر غرب داده نشد و مراسم یگان های لشکر غرب در سرباز خانه ها و «به ذکر زنده و پاینده باد بندگان حضرت اشرف اعظم» خاتمه یافت. (همان، ص ۴۲۹)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۵۲. موضوع برای پیگیری به وزارت امور خارجه ارجاع داده شد. (همان، ص ۵۱)

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۶، س ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۰۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۳۷.

۹- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، صص ۱۴۵ و ۱۴۶.

برفها «خود را از این مذلت و پریشانی نجات داده و به وطن خود، ایران، مراجعت خواهد نمود.»(۱)

 پایان مأموریت ازموند آوی

مأموریت ازموند آوی، مستشار سفارت انگلیس در تهران، به پایان رسید.(۲)

 قرارداد با والی پشتکوه

در پی مذاکرات نماینده لشکر غرب با غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه قراردادی بین یاور عباس خان فخرایی و والی پشتکوه منعقد شد. در این قرارداد سه ماد های والی پشتکوه متعهد شد امیر حرب و اشرفالملک، پسرانش، را با ۲۰۰ نفر در هفتم اردیبهشت به مقابله طایفه بیرانوند فرستاده، آن را خلعسلاح کند. این قوا هنگام حرکت اردوی لشکر غرب میباید جناح چپ آن را محفوظ میداشت. همچنین والی پشتکوه متعهد گردید دهم اردیبهشت با قوای کافی منطقه پشتکوه را خلعسلاح کرده، از متمردین پاکسازی نماید. امیر جنگ قول داد که در آینده از ورود مخالفان دولت به منطقه پشتکوه جلوگیری نماید.(۳)

(تصویر) امیرلشکر حسین خزاعی

 پنجشنبه

۳ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۳ آوریل ۱۹۲۵

۲۹ رمضان ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس ساعت ۹:۳۰ بعد از ظهر به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. پس از تذکرات برخی نمایندگان درباره مسائل مبتلابه حوزه انتخابیه خود، درخواست وزارت مالیه برای افزایش حقوق کلنل مککرماک، از مستشاران آمریکایی، مورد بررسی قرار گرفت. از آنجا که مشاغل و مسئولیت های یادشده فراتر از تعهدات اولیه شده بود، پیشنهاد گردید از آذرماه ۱۳۰۲ تا زمانی که متصدی مسئولیت های ذیربط است سالیانه ۲۵۰۰ دلار اضافه بر حقوق مصوب قبلی دریافت دارد. اکثریت نمایندگان رأی مثبت دادند.(۴) در ادامه، موادی که به کنترات بلژیکیها در اداره گمرک، مثل پرداخت اجارهب های خانه برخی از آنها و اضافه پرداخت به تعدادی از ایشان افزوده شده بود، به تصویب رسید.(۵)

 مذاکره درباره بازگشت احمدشاه

بنابر آنچه که محمدولیمیرزا فرمانفرما مینویسد، امروز رضا خان، محمدحسن میرزا ولیعهد، قوامالدوله و نصرتالدوله در سعدآباد با یکدیگر گفتوگو کردند. «موضوع مذاکره در اطراف مراجعت شاه بوده است و گویا به اتفاق این اعضاء تلگرافی به شاه مخابره شده و تأکید در حرکت را استدعا نمودهاند. بانی این فکر، مدرس است که سیاست خود را در مراجعت شاه قرار داده و از چندی این عقیده را با عزم راسخ تعقیب میدارند.»(۶)

 تذکر رضا خان به اقدامات ضدمذهبی محمدحسین آیرم

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، از قول رضا خان نوشت که مدتی است درباره اقدامات شما نسبت به روحانیان منطقه و مسئله حجاب زنان مطالبی شنیده میشود. «سیاستی که اتخاذ شده ممکن است تولید مشکلات نماید... راپرت های مفصلی از عملیات خودتان نمیدهید و مواظب سیاست مرکز نیستید که بر وفق انعکاسات سیاست مرکز اقدام و همان رویه را تعقیب فرمایید.»(۷)

محمدحسین آیرم در پاسخ، موضوع را نپذیرفت و آن را تبلیغات اقلیت مجلس شورای ملی دانست و مدعی شد رابطه او با روحانیان [موافق] فوقالعاده خوب است، اما «عدم رضایت بنده فقط از آخوند های مذبذب و منفعتجو است» که اجازه ندارند روی منبر هر آنچه میخواهند بگویند!(۸)

 دستور اخراج پوخیتانف

وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال خبر داد که پوخیتانف به گیلان تبعید شده تا از آنجا به شوروی فرستاده شود. «در صورتی که مأمورین شوروی از عبور مشارالیه به خاک روس ممانعت نمودند، مراتب را فوراً اطلاع فرمایید.»(۹) پوخیتانف دو روز پیش در تهران دستگیر شده بود. (ر.ک: ۱ اردیبهشت)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۱۹ و ۲۰؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۰۴-۴۷-۳۴-۳۶.

۲- اخوان توکلی، همان، ص ۱۵۹.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۰۷.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۷، ص ۱.

۵- همان، شم ۱۸۰۸، ص ۱.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۹۷.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۵۰۳.

۸- همان، ص ۵۰۲.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۴۰. پوخیتانف یک روز بعد به رشت رسید و توسط نظامیان به انزلی فرستاده شد تا به شوروی منتقل شود. ویس کنسول شوروی در انزلی با این عنوان که وی ویزا ندارد از اعزام او به خاک شوروی جلوگیری کرد. در ن هایت دستور داده شد زندانی شود. چندی بعد تلگرامی به وزارت جنگ فرستاده شد که بازداشت پوخیتانف هر

روز چهار قران هزینه دارد. چه باید کرد؟ وزارت جنگ پاسخ داد که به حساب تیپ شمال بگذارید، اما نگهداری او در انزلی به مصلحت نیست. محل حبس او تغییر داده شود. (همان، صص **۴۳۵** تا **۴۳۹**)

 طلب ظهیرالاسلام از آستان قدس

در پی دستور وزارت جنگ به فرمانده لشکر شرق به ارسال پول از آستان قدس رضوی برای ظهیرالاسلام (ر.ک: ۲۹ فروردین) سرتیپ جانمحمد خان از قول تولیت آستان قدس پاسخ داد که ظهیرالاسلام مطالباتی از این آستان ندارد. «قدغن فرمایید معزیالیه اسناد و مدارک خود را توسط آن ارکان حرب محترم ارسال دارد که به موقع خود در وصول و ایصال آن اشکالی فراهم نشود.»(۱)

 فعالیت تشکیلاتی سلیمانمیرزا

امیرلشکر جنوب خبر داد که اخیراً سلیمانمیرزا، نماینده مجلس، تلگرامی به فخرالاشراف در بهبهان فرستاده است. فخرالاشراف نیز متن تلگرام را محرمانه به فرمانده قوای بهبهان نشان داده است. تلگرام فرستاده شده چنین است: «مطابق ماده ۶ و ۱۲ نظامنامه، قبل از ۱۲ ثور (اردیبهشت)، مبعوث ناحیه ها [را] به مرکز معرفی فرمایند.» وقتی خبر را به رضا خان دادند، گفت: داخل این مسئله نشوند.(۲)

 عزیمت فرمانده لشکر شرق به سیستان

سرتیپ جانمحمد خان خبر داد که برای رسیدگی به مدال های توزیع شده توسط انگلیس در سیستان و نیز تحرکات اخیر دوستمحمد خان، راهی آن منطقه است. وی افزود، خبر های رسیده میگوید که چهارصد تن از طایفه گمشادزهی به همراه دویست تن از اطرافیان دوستمحمد خان به پنجگور بلوچستان انگلیس حمله کرده که پنج تن از گمشادزهیها اسیر و پانزده نفر کشته شدهاند. گویا شش تن از نیرو های انگلیس نیز به هلاکت رسیدهاند. گمشادزهیها درصدد تجدید قوا هستند تا حمله خود را از سر گیرند.(۳)

 اعزام جاسوسان لشکر شرق به ترکمن صحرا

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که برای آگاهی از شیوه های تبلیغ کمونیستها در ترکمن صحرا چند جاسوس به منطقه فرستاده، مشغول اقدام هستند. وی افزود، تبلیغ متقابل و نشان دادن «مراحم بندگان حضرت اشرف دامت عظمته» نیازمند پول است و «در بودجه برای این قبیل مخارجات محلی منظور نشده» است.(۴)

 ضرورت استفاده از نگهبانان ایرانی برای هواپیما های ترانزیت

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب با اشاره به هواپیما های عبوری کشور های دیگر از خاک ایران که در بندرعباس و جاسک به زمین مینشینند و بار دیگر به مسیر خود ادامه میدهند، نوشت که کنسولگری انگلیس از سربازان هندی برای محافظت هواپیما های یادشده استفاده میکند. «مقتضی است قدغن نمایید در آتیه چنانچه طیاره خارجی از خاک دولت علّیه ذهاب و ایاب نماید، در بنادر جنوبی مستحفظی که لازم باشد از نظامیان آن لشکر گماشته شود.»(۵)محل فرود هواپیماها،

شبهفرودگاه هایی بود که انگلیس تأسیس نموده بود.

 انعکاس خبر دستگیری شیخ خزعل در دیلیتلگراف

روزنامه دیلیتلگراف چاپ لندن در شماره امروز خود، با اشاره به دستگیری شیخ خزعل «دوست و متحد وفادار انگلستان» نوشت که این اقدام از جهت وجود لوله های نفت در منطقه حائز اهمیت است. انگلیس «همواره به شیخ نصیحت کرد با حکومت مرکزی تهران روش صلح و مسالمت در پیش گیرد و به صورتی که میدانیم اختلاف و نزاع(!) اخیر میان او و سردارسپه، نخستوزیر ایران، با اعمال نفوذ بریتانیا به بستن قراردادی خاتمه یافت.»(۶)

 نامه یک شرکت آمریکایی برای گرفتن امتیاز نفت شمال

ا. ک. استیرنز، رئیس یک شرکت آمریکایی (The Benedum Parriott Allied Interests) با ارسال نام های به سفارت ایران در واشنگتن نوشت که این شرکت در حال تنظیم پیشنهادی برای اخذ امتیاز نفت شمال ایران است. در این نامه آمده است که شرکت یادشده توان گرفتن قرضه درخواستی ایران [را که از عمده شرایط عقد این امتیاز است] دارد. با این حال دولت شما باید با اعزام گروه زمینشناسی این شرکت به شمال ایران موافقت کند. استیرنز تأکید کرد «ما اطمینان میخواهیم که پیشنهاد ما بر علیه خودمان استعمال نگشته و در نتیجه به یک دسته دیگر فرصت داده نشود که به وسیله اشتراک و اجتماع و تزیید، مقداری بر شرایط ما امتیاز را تحصیل کنند.»(۷)

 حمله به نماینده گمرک ایران در جزیره هنگام

اوایل صبح گروهی از اعراب جزیره هنگام، با حضور در خانه مدیر گمرک هنگام، او را مورد ضرب و شتم قرار دادند و قایق کوچکی را که به جرم حمل قاچاق توقیف شده بود، با خود بردند. افراد یاد شده تحت امر شیخ احمد، رئیس اعراب جزیره هنگام، هستند، و خود شیخ احمد نیز تحت حمایت انگلیس قرار دارد.

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۸۲. وقتی موضوع به ظهیرالاسلام اطلاع داده میشود او میگوید که این پول که معادل ۱۴ هزار تومان است توسط احمدشاه و بابت عشریه خود به او داده است. ظهیرالاسلام بابت همین قول پول هایی از دولت گرفته بود. به همین دلیل وزارت جنگ از فرمانده لشکر شرق خواست وجه ارسالی به ارکان حرب کل قشون فرستاده شود تا پول های داده شده از آن کسر شود. (همان، صص ۴۷۹ تا ۴۸۱).

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۳۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۱۲۱ و ۱۲۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۴۵. گفته شد از بودجه آن لشکر هزینه شود. (همان، ص ۱۴۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵، ص ۳۲.

۶- سیاست بریتانیا در خلیجفارس (بررسی غائله شیخ خزعل)، به کوشش نادره جلالی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۹ش، ص ۲۵.

۷- اسـناد وزارت امور خارجه، ۲۹ و ۲۸-۲-۴۱-۱۳۰۴. مهذبالـدوله شـرکت یاد شده را نمیشـناخت. از وزارت خارجه آمریکا خواست در این مورد اطلاعـات به او بدهنـد که اسـتنکاف کرد. امـا در ن هـایت فهمیـد که این شـرکت قواره و شـهرتی چون سینکلر و اسـتانداردداویل نـدارد و اگر موفق به کسب امتیاز نفت شـمال گردد، آن وقت اقـدام به تأسـیس کمپانی نفتی میکنـد. (همان، ۱۴ و ۱۳-۲-۴۱-۱۳۰۴)

محمـدعلی نیکبین، مفتش گمرک بنـدرعباس، بـا ارسـال این خبر افزود که مـدیر گمرک هنگام «فراش را نزد رئیس تلگراف[خانه انگلیس] که از طرف قونسول [انگلیس] بندرعباس سـمت وکالت هم دارد، جهت امداد فرستاده، رئیس تلگراف به فراش اظهار داشـته که مـدیر بگـذارد قایق را ببرنـد، بعد در ساعت ۹ صـبح به قونسول خانه بیایـد و شـکایت کند تا رسـیدگی شود.» تلگراف خانه انگلیس در جزیره هنگام نیز متن تلگرام مدیر گمرک را به بندرعباس مخابره نکرد. نیکبین گفت: «اگر به زودی جلوگیری از این عنصر خـائن [= شـیخ احمـد] نشود، حیـات دو نفر اجزاء گمرک هنگـام در معرض مخاطره، و علاوه، دسـت دولت هم از این جزیره، مثل بحرین کوتاه خواهد شد.»(۱)

 به عهدهگیری مسئولیت ژنرال کنسولگری نروژ

سفـارت انگلیس به وزارت امور خـارجه ایران اطلاـع داد با توجه به درگـذشت مستر ماتیوس، ژنرال کنسول دولت نروژ، امور آن ژنرال کنسولگری موقتاً به عهده سفارت انگلیس خواهد بود.(۲)

(تصویر) سلیمانمیرزا اسکندری

 جمعه

۴ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۴ آوریل ۱۹۲۵

۳۰ رمضان ۱۳۴۳

 اقدامات مخابراتی روسها در مناطق اشغالی

به گزارش فرمانـده قـوای مشـکین، نظامیـان شوروی پس از حضور در منـاطق مرزی و اشـغال پاسـگاه بهرامتپه، اینـک مشـغول کشـیدن سیم تلفن زیرزمینی هستند. در این گزارش آمده است یک هزاروسیصد تن از نظامیان روس در مناطق مرزی حاضر و بقیه بازگشـتهاند. شـمار اولیه نیرو های آنها سه هزار تن تخمین زده شـده بود. عبـد الله طهماسبی، فرمانـده قوای آذربایجان، با ارسال این خبر به رضا خان، افزود که برای کسب اطلاعات دقیقتر جاسوسی به منطقه اعزام شده است.(۳)

 تقاضا برای گرفتن همه ارگ کریم خانی

محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، از وزارت جنـگ خواست به علت کمبود جـا، همه عمـارت ارگ کریم خانی در اختیار قشون قرار گیرد.(۴)

 نگرانی مردم از رئیس تلگراف خانه ولایات ثلاث

حکمران ولایات ثلاث (ملایر، تویسرکان، نهاوند) با ارسال تلگرامی به رضا خان گزارش داد که میرزامحمود خان بهرامی که اخیراً به ریاست تلگراف خانه ولایات ثلاث منصوب شده و موجی از نگرانی را میان مردم، تجار و اصناف منطقه برانگیخته است. آنان با مراجعه به اداره حکومتی میگویند میرزامحمود خان بهرامی در مسئولیت پیشین خود به اندازه های بدرفتاری کرد که منجر به تعطیلی مغازه ها و شکایات فراوان شد. اهالی خواستار تغییر او هستند.(۵)

 اعتراض به عملکرد فرمانده تیپ شمال نسبت به خانواده سردار مقتدر

رضا خان، پس از دیدن آخرین تلگرامی که همسر و دختران سردار مقتدر خطاب به او فرستادند، گفت که این مسئله [تعرض نظامیان تیپ شمال به خانواده سردار مقتدر] صورت معما پیدا کرده و نمیدانم چرا متعرض آنها میشوند و یا از حرکت سلیمانپاشا خان به تهران مانع میگردند. وی دستور داد تحقیق شود تا دستور بعدی را بدهد. در تلگرام یادشده خانواده سردار مقتدر نوشته بودند که هشت ماه است که از طرف سلطان اسماعیل خان دچار فشار و صدمه هستند.(۶)

 گزارشی از دیدار سفیرکبیر با وزیر امور خارجه شوروی

مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در شوروی، با ارسال گزارش کوتاهی از ملاقات خود با وزیر امور خارجه شوروی نوشت که وزیر مربوطه میگفت که گویا دولت ایران از شرط گرفتن وام [۱۰ میلیون دلاری] در اعطای امتیاز نفت شمال گذشته و به همین دلیل کمپانی سینکلر حاضر به امضاء امتیازنامه نفت شمال شده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۶۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱-۱۰-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۵۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۹۴. به محمود آیرم پاسخ داده شد که نظامیان غیر از اندرونی، ارگ را مال خود کردهاند، فقط حیاط اندرونی دست والی فارس است. همان طور باشد؛ حاکم را نمیتوان بیمکان گذاشت. (همان، ص ۴۹۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۰۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد. وزارت پست و تلگراف نیز پاسخ داد با این که در سوابق میرزامحمود خان بهرامی چیزی مشاهده نمیشود، مأموریت دیگری به وی داده شد. (همان، ص ۴۰۲)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۶ و ۳۷.

است. وزیر امور خارجه شوروی میافزاید که سینکلر و کمپانی استاندارد اویل با کمپانی ایندیانا استاندارد اویل شریک هستند. مشاورالممالک در گزارش خود، اظهارات وزیر امور خارجه شوروی را این طور تحلیل کرد که همسایه شمالی نگران نفوذ انگلیس در شمال ایران است.(۱)

 روزنامه ایزوستیا و نفت شمال

روزنامه ایزوستیا در شماره امروز خود مطلب بلندی تحت عنوان «مبارزه در اطراف نفت در مشرق» به چاپ رساند که باید آن را مواضع بیپرده وزیر امور خارجه شوروی در دیدارش با مشاورالممالک (خبر بالاـ) دانست. در این مقاله با اشاره به تاریخ حضور شرکت نفت ایران و انگلیس در ایران و نیز اقداماتی که برای اعطای امتیاز نفت شمال انجام گرفته، گفته شده که شرکت نفتی سینکلر با شرکت ایندیانا استاندارد اویل متحد شده، با اعزام نماینده خود به ایران خواستار اخذ امتیاز نفت شمال است. ایزوستیا که حضور اتحادیه نفتی یادشده را برابر با حضور سیاسی انگلیس در شمال ایران میدانست، نوشت که «واضح است که هرگونه امتیاز نفتی در شمال ایران که تحت نفوذ فصل ۱۳ [معاهده ۱۹۲۱](۲) ... باشد، بدون رضایت دولت شوروی، جسم بیروحی خواهد بود.»(۳)

 شنبه

۵ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۵ آوریل ۱۹۲۵

۱ شوال ۱۳۴۳

 مراسم سلام در کاخ گلستان

به مناسبت عید فطر، مراسم سلام در حضور محمدحسن میرزا ولیعهد در کاخ گلستان برپا شد. همچنین پیش از ظهر امروز سفرای دول ترکیه و افغانستان برای تبریک عید فطر به کاخ گلستان آمدند و عید را به ولیعهد تبریک گفتند.(۴)

 شیخ خزعل در راه تهران

سرتیپ فضل الله زاهدی با ارسال تلگرامی «خیلی فوری» به رضا خان خبر داد که شیخ خزعل، همراه دو پسرش، سردار اجل و نصرتالملک، از راه خرمآباد راهی تهران هستند. وی افزود سرهنگ مجد لشکر را به مسئولیت نظامیانی که شیخ را همراهی میکنند، گمارده است. سرتیپ زاهدی خواستار حضور هفت خودرو در رنگرزان همدان شد تا پس از رسیدن شیخ و همراهان به آن نقطه، توسط خودروها به تهران بیایند.(۵)

□ موقعیت مستشاران آمریکایی از زبان بونزوم

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، در گزارشی به پاریس وضعیت مستشاران آمریکایی در ایران را چنین توصیف کرد: «از ده مشاور امور مالی آمریکایی مأمور در ایران شش تن در ماه اکتبر تهران را ترک میگویند؛ سه نفر از آنها به علت تمام شدن دوران مأموریت و سه نفر دیگر به سبب نخواستن اقامت در ایران و تمدید قرارداد. دکتر میلسپو موارد را طی نام های به آگاهی رئیس دولت رساند و ضمناً پیشنهاد کرد نه تنها به جای مستشاران عازم جانشینانی برگزیند بلکه بر تعداد آنها نیز بیفزاید. قرارداد هفت تن مشاور مالی، که به این ترتیب پیشنهاد میکند، برای مدت پنج سال تنظیم خواهد شد که جدا از مقرری به هزینه دولت نیز به آنان مسکن داده میشود. این مقرریها با ارتباط به برابری دلار و قران که اینک زیر فشار است برقرار میگردد.»(۶)

□ بیماری ناشناخته در اطراف بیرجند

وزارت داخله امروز باخبر شد که در بیستوپنج فرسخی بیرجند بیماری ناشناخت های پدید آمده که در سه روز مبتلایان را میکشد. «طبیب بلدیه و طبیب نظامی برای معاینه اعزام شدهاند.»(۷)

□ ورود تعدادی تانک به اصفهان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که «تانکها امروز به اصفهان وارد [شدند] برای مرمت های ضروری چند روزی متوقف و بعد به طهران حرکت مینمایند.»(۸)

□ تکذیبیه سفارت ایران در واشنگتن

در پی سخنرانی کرنفلد، وزیرمختار سابق آمریکا، در معبد یهودیان کلمبوس در ایالت ا هایو (ر.ک: ۱۸ فروردین)، مهذبالدوله،

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۸۱. در پاسخ به مشاورالممالک گفته شد که ایران با کمپانی های دیگری هم مشغول مذاکره است. (همان، ص ۸۰)

۲- فصل سیزدهم قرارداد میگفت که دولت ایران، امتیاز و مایملکی که مطابق این قرارداد به ایران بازگردانده شده، به تصرف و اختیار و یا استفاده دولت ثالث و اتباع آن واگذار نکند. از آنجا که شوروی، خوشتاریای روسی را صاحب امتیاز نفت شمال میدانست واگذاری دوباره این امتیاز، نباید با خواست یا منافع روسها در تعارض میبود.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲/۲۱ تا ۲۱-۲-۴۱-۱۳۰۴. چندی پس از چاپ مقاله، سفارت ایران در مسکو با ارسال تکذیبنام های نوشت که «امتیاز خوشتاریا در استخراج نفت شمال به واسطه این که مراحل معینه قانونی را طی ننموده، دارای اعتبار محسوب نشده و در سنه ۱۹۱۸ حکومت صمصامالسلطنه رسماً امتیاز مزبور را باطل نمود. بناءً علیه واضح است که ماده ۱۳ معاهده مورخه ۲۶ فوریه ۱۹۲۱ روس و ایران به امتیازاتی که مراحل قانونی را طی ننموده و ابطال آنها رسماً اعلان شده است و

کان لم یکن میباشند تعلق نمیگیرد.» (همان، ۱۷-۲-۴۱-۱۳۰۴)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۸، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۹۲. شیخ و همراهانش ساعت ۱۱ صبح امروز از دزفول به طرف خرمآباد حرکت کرده بودند. (همان، پ ۶، ص ۴۴۱).

۶- پورشالچی، همان، ص ۱۹۴.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۹۶۲. احتمال اولیه این بود که این بیماری طاعون است، اما تشخیص شاربون هم دور از انتظار نبود. گویا نخستین اقدام توسط محمدابراهیم خان شوکتالملک، حاکم بیرجند، انجام شد. او به همراهی فرماندهی تیپ مختلط سیستان و قائنات گروهی را برای رسیدگی به منطقه اعزام کردند. این گروه را یک پزشک نظام و دکتر اسمیت همراهی میکردند. (همان، سند شم ۲۹۰۱۹۶)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۹۵.

شارژدافر ایران در واشنگتن، با ارسال نام های به روزنامه دِ اُ هایو استیت ژورنال، که اظهارات کرنفلد را چاپ کرده بود، مطالب یاد شده را تکذیب کرد.(۱) متن تکذیبیه در پاورقی آمده است.

 توصیه مهذبالدوله راجع به پیشنهاد آمریکا

در پی قتل ایمبری، نایب کنسول آمریکا، در سال گذشته، دولت آمریکا در اقدامی تبلیغاتی گفت که هزینه حمل جنازه ایمبری از ایران به آمریکا، معادل یکصدوده هزار دلار را به تحصیل دانشجویان ایرانی در آمریکا اختصاص خواهد داد. این تصمیم توسط مراجع دولت یادشده تصویب گردید. مهذبالدوله، شارژدافر ایران در واشنگتن، که تشخیص داده بود این تصمیم آمریکا خالی از منویات سیاسی و مذهبی نیست نوشته بود که قراین نشان میدهد که دولت آمریکا تصمیم یادشده را فقط برای محصلین مدارس میسیونر های آمریکایی در تهران در نظر گرفته است. وی به وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد زیر بار این موضوع نرود، مگر مدیریت آن در ایران به عهده وزارت معارف باشد و در آمریکا به عهده کمیسیونی پنج نفره مرکب از نماینده سیاسی ایران، دو عضو آمریکایی، دو عضو ایرانی Persia Society (مجمع ایرانی) آن هم تحت ریاست وزیرمختار ایران. در این صورت «بیشتر متناسب با حیثیات و شرافت ملی ایران» است، و گر نه «مضار و معایب این امر برای مملکت و شرافت ملی ایران و اثرات آن در آتیه مسلماً بیش از استفاده خواهد بود که چهار پنج نفر محصل از این راه ممکن است بنمایند.»(۲)

 پروفسور پوپ در راه قم

پروفسور پوپ که به تازگی وارد تهران شده، برای دیدن فرشی متعلق به زمان شاهعباس همراه «آقای [علیاصغر] حکمت، رئیس تفتیش وزارت معارف، به قم عزیمت» کرد.(۳)

 تکذیب فرمانده تیپ شمال

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ مستقل شمال خبر بیسیم مسکو را تکذیب کرد. او در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که بیسیم مسکو در خبر امروز خود نوشت که هنگام بازگشت شومیاتسکی به شوروی، وقتی وزیرمختار سابق وارد رشت شد «نمایندگان و مأمورین ایران در تحت ریاست سرتیپ محمدحسین خان [بر او] وارد شدند. نظر به این که بیاساس و برای افتخار خود یک چنین انتشارات کذبی داده است، راپرتاً تکذیب مینماید.»(۴)

(تصویر) آرتور اپهام پوپ

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۳-۸-۲-۱۳۰۴. «مسئله کشتار و قتلعام هشت هزار نفر یهودی در وطن دوستدار که دکتر (کرنفلد) به آن اشاره نموده است اظهاری بسی تحیرانگیز و به کلی عاری از جنبه حقیقت میباشد. دولت ایران همواره اتباع خود را بدون هرگونه طرفداری مذهبی یا امتیازی بین آنها تحت پناه خویش مصون نگاهداشته است. قانون اساسی وطن

دوستدار برای حفظ حقوق اقلیت به فرقه یهودی مذهب حق انتخاب یک نفر نماینده به جهت حضور در مجلس شورا میدهد و این قانون در مورد عیسویان و پارسیان نیز قابل اجرا میباشد. در هر مملکت و در میان هر ملت و قومی اختلافات غیرمهمه و نزاع هایی به وقوع میپیوندد ولی متهم ساختن یک ملت و دولتی راجع به این قبیل اعمال آن هم دولت و ملتی که در دادن آزادی شهره بودهاند به کلی از انصاف و عدالت دور است. قتلعام چنانکه دوستدار از استماع آن استنباط میکند کشتار بلاامتیاز و بلاتشخیص عده کثیری میباشد که تاب و توان استقامت و مرافعه از خویش ندارند. حالا خوبست آقای کرنفلد من باب استحضار سرکار قتل یک نفر یهودی را در ظرف سه روز قتلعام که میگوید ادامه داشته است ثابت و مدلل نماید. در تکذیب یک قسمت دیگر بیانات مشارالیه راجع به مخاطره افتادن یک عده ایتام عیسوی مذهب حرفی ندارد جز آن که از او استفسار نماید که چه وقت و در کدام شهر وطن دوستدار چنین اتفاقی روی داده است؟ و اما راجع به اظهاراتش در موضوع تربیت پسران و دختران - در اینجا متذکر میشود که در ایران به علاوه عده زیادی مدارس عمومی مجانی برای تعلیم و تربیت ذکور و اناث چندین جامعه (کالج) نیز وجود دارد و بعضی از آنها بیش از نیم قرن است که دایر میباشد. تنها در طهران قریب پنجاه باب مدرسه عمومی مجانی از طبقات و مدارج مختلفه برای پسران و معادل همین عده به جهت دختران وجود دارد. ب. م. کاظمی. شارژدافر» (همانجا)

۲- همان، ۱۵ تا ۱۲-۴۰-۳۵-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۹، ص ۲. قالی های یادشده سیزده پارچه بودند که برای مقبره شاهعباس دوم بافته شده بودند. یکی از قالیها با گلابتون و تار های طلا و نقره بافته شده بود. پوپ از فرشها عکسبرداری کرد. فرشها از گزند نگهداری نامناسب در امان نمانده و بعضاً توسط موشها آسیب دیده بودند. (همان، شم ۱۸۱۱، ص ۲).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۹۸.

 یکشنبه

۶ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۶ آوریل ۱۹۲۵

۲ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. پس از تذکرات سه تن از نمایندگان، پیشنهاد کمیسیون بودجه راجع به افزایش حقوق مسیو پرنی، کارشناس وزارت عدلیه، و نیز اختصاص مبلغ ۱۲ هزار فرانک سالیانه مادامالعمر به عنوان مستمری مطرح گردید؛ سپس انتخاب کمیسیونها برگزار شد.(۱)

 دستور رضا خان به خلعسلاح طوایف بختیاری و قشقایی

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب، با اشاره به دستگیری شیخ خزعل و موفقیت بزرگی که با این اقدام نصیب قشون شده گفت که تمرکز نیرو های نظامی در آن حدود ضرورت ندارد و برای خاتمه دادن به ملوکالطوایفی و تمرکز قدرت در دست دولت «لازم است آخرین طوایف و ایلات مسلح که در حدود جنوب و غرب سکنی دارند خلعسلاح گردیده و یکباره به این وضعیات ناگوار خاتمه داده شود. برای این مقصود دستور خلعسلاح کامل الوار به لشکر غرب صادر، و مأموریت جمعآوری اسلحه ایلات بختیاری و قشقایی و سایر طوایف نیز به عهده آن لشکر محول میگردد.» رضا خان یادآور شد که به سردارظفر هم راجع به خلعسلاح بختیاری تلگرامی فرستاده شده است.(۲)

 نامه وزیر امور خارجه به کارگزاری اصفهان

مشارالملک، وزیر امور خارجه، با تنظیم نام های خطاب به کارگزاری اصفهان با اشاره به اعتراض روحانیان آن شهر نسبت به تبلیغات تبشیری «مدرسه کالج» نوشت که اگر این نوع تبلیغات صحت دارد لازم است مدارک آن را به کنسولگری انگلیس در اصفهان ارائه کنید تا جلوگیری کنند و آن مدارک به وزارت امور خارجه هم ارسال شود تا به سفارت انگلیس تأکید نماید که از این تبلیغات جلوگیری نمایند. «اگر غیر از این است خودتان خدمت آقایان [روحانیان] رسیده و صورت قضیه را به طور پختگی و رعایت اطراف حالی نمایید که مشخص مستحضر باشند. در هر حال با کمک آقایان باید طوری کرد که این انتشارات بالاخره اسباب غائله و زحمت فراهم نکند.»(۳)

 تمایل آلمان به گسترش روابط بازرگانی

سفارت ایران در برلن خبر میدهد که بسیاری از کار خانه ها و تجار آلمانی با مراجعه به این سفارت خانه خواستار برقراری روابط تجاری با ایران هستند. آنها میپرسند که چه نوع کالا هایی میتوان به ایران صادر کرد و چه اقلامی از آنجا وارد نمود. حتی «کار خانه هایی هستند که حاضرند ماشین های فلاحتی و صنعتی با شرایط خیلی مساعد به ایران بفرستند، ولی چون به ترتیبات و وسایل تجارت و معاملات در ایران آشنا نیستند ناچار از شروع به اقدام خودداری مینمایند.» وزارت امور خارجه با ارسال یادداشتی به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه، تقاضا کرد اطلاعات لازم از موارد یاد شده در اختیار قرار گیرد تا به اطلاع سفارت ایران در برلن و یا دیگر سفارت خانه ها برسد.(۴)

 احتمال بازگشت قوامالسلطنه به ایران

قوامالسلطنه، رئیسالوزرای اسبق ایران، که با زمینهسازی هایی از ایران تبعید شده بود، درصدد بازگشت است. به گزارش فرمانده لشکر شرق، همسر قوامالسلطنه اخیراً از «سبزواری (تاجر)» دو هزار لیره قرض برای مراقبت شوهرش خواسته که به اروپا حواله کند. و اینك سبزواری «کسب تکلیف نموده که بندگان حضرت اشرف مایل به ارسال این وجه میباشند یا خیر.»(۵)

 تغییر رفتار روسها

فرمانده نیرو های مشکین به اطلاع فرمانده قوای آذربایجان رساند که رفتار نیرو های نظامی شوروی در مرز سه روز است که خوب شده است.(۶)

 عدم موفقیت شوروی در تأسیس مدرسه

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، خبر داد که روسها مدتها است که درصدد تأسیس مدرس های در بندرجز هستند، اما کارگزار بندرجز از پیشرفت مقصود آنها جلوگیری میکند و در این کار از حاکم نظامی نیز کمك گرفته است. وی افزود به مأموران روسی گفته شده که بدون داشتن حکم رسمی از وزارت معارف امکان تأسیس مدرسه وجود ندارد.(۷)

 ماجرای دکتر تراس گرجستانی

دکتر تراس، اهل گرجستان، حدود ده سال است که در آستارا طبابت میکند. خوشرفتاری او با مردم و اعتمادی که اهالی به طبابت او پیدا کرده بودند، موجب کسادی کار دکتر ارسطو خان گردید و همین موضوع موجب شد که نداشتن تصدیق طبابت دکتر تراس دستآویزی برای شکایت دکتر ارسطو خان شود. وزارت جنگ امروز با ارسال نام های به وزارت معارف و اوقاف خواست که تکلیف طبابت دکتر تراس را معلوم و اعلام دارد.(۸)

 حاکم نظامی برای دزفول

امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده قوای غرب، اطلاع داد که امروز از دزفول به خرمآباد بازگشته است. قرار بود در منطقه کیالان نشستی میان او و سرتیپ فضل الله زاهدی برای هماهنگی نظامی جهت

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۷۹. مشابه این دستور به امیرلشکر غرب هم صادر شد و تأکید گردید که تمرکز قوا در خوزستان ضرورت ندارد؛ نیرو های اعزامی از مرکز اینک در لرستان هستند که با کمک نیرو های لشکر غرب باید خلعسلاح طوایف لر را آغاز کنند. (همان، پ ۶، ص ۱۷۴).

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۷-۳۵-۱۳۰۴.

۴- همان، ۱۱ و ۱۰-۲-۳۸-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۹۹. رضا خان گفت: «اهمیتی ندارد وجه برای قوامالسلطنه بفرستند.» (همان، ص ۴۹۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۶۹. تغییر رفتار روسها اگر تغییر نمیکرد جای تعجب داشت، چرا که زمین ایران را اشغال کردهاند و با کوچکترین اعتراضی مواجه نشدهاند.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۵۰. منابع روسی خبر از دستگیری مدیر مدرسه داده بودند که این خبر از ناحیه فرمانده تیپ شمال تکذیب شد. (همان، ص ۴۸)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۳۷ تا ۳۴۷. وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه نیز پاسخ داد طبق ماده دوم قانون طبابت، هر کس در خاک ایران طبابت کند باید از مدارس طبی دولتی داخلی یا خارجی گواهی داشته باشد و یا این که از وزارت معارف اجازهنامه داشته باشد. «بنابراین تا موقعی که طراز [= تراس] مومیالیه دیپلم خود را ارائه ندهد، بنا به قواعد مقرره حق اشتغال طبابت نخواهد داشت.» (همان، ص ۳۳۶)

خلعسلاح طوایف منطقه انجام شود. خزاعی یادآور شد که با حرکت نایب سرهنگ مجد لشکر به همراه شیخ خزعل، نظامیان منطقه بدون فرمانده مانده و دزفول هم حاکم ندارد. «ناچار بایستی نایب سرهنگ عباسقلی خان را سریعاً اعزام دارد.» وی خواستار صدور حکم سرهنگ یاد شده از طرف وزارت جنگ شد.(۱)

 پایگاه نظامی انگلیس در جاسک

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ و از قول کارگزاری بنادر خلیجفارس نوشت که انگلیس پس از تعطیلی سرباز خانه خود در نایبند و تخریب ساختمان آن، مصالح آن را به جاسک منتقل میکند تا ساختمان جدیدی در آنجا بنا کند. بندر جاسک «مرکز نظامیان [و] مستحفظین قونسول خانه ها» خواهد شد. وزارت خارجه پرسید آیا وزارت جنگ از چنین اقدامی اطلاع دارد؟(۲)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۱۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۵۳.

 دردسر های مسافرت قاچاق

به گزارش کارگزاری اردبیل، برخی از اهالی روستا های اردبیل بدون ویزای کنسولگری دولت شوروی، قاچاق به روسیه میروند و دچار گرفتاری های عدیده میشوند. برخی هنگام عبور از مرز به قتل میرسند، برخی اموالشان به غارت میرود، برخی عائلهشان به دست مأمورن روس میافتد. کارگزار اردبیل پیشنهاد کرد فرمانده نظامیان اردبیل، به مأموران پاسگاه های مرزی دستور دهد از این تردد های غیرقانونی جلوگیری کنند.(۱)

 کنسول انگلیس و آبادانی بندرعباس

وزارت مالیه به اطلاع وزارت امور خارجه رسانده بود که کنسول انگلیس در بندرعباس با جمعآوری مبلغی از بازرگانان و دیگران درصدد اصلاح امور بلدی این بندر است. این مبلغ در بانک شاهنشاهی آنجا سپردهگذاری شده بود. کارگزاری بندرعباس که مأمور شد از جزئیات این خبر سر درآورد امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که ژنرال کنسول انگلیس به شارجه و دبی رفته و چند روز دیگر بازمیگردد؛ مالیه بوشهر هم درصدد ارائه پاسخ است. مقرر شده بود وجه مزبور از کنسول اخذ و به حساب مالیه بندرعباس واریز شود.(۲)

 دوشنبه

۷ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۷ آوریل ۱۹۲۵

۳ شوال ۱۳۴۳

 دیدار آیت الله مدرس و رضا خان

پیش از ظهر امروز، سلیمان بهبودی، آیت الله مدرس را به سعدآباد برد.(۳) قرار بود وی و رضا خان با یکدیگر دیدار و گفتوگو کنند.

 تذکر وزارت جنگ به فرمانده لشکر شرق

وزارت جنگ با فرستادن تلگرامی به فرمانده لشکر شرق خاطرنشان کرد که اطلاعات رسیده به «بندگان حضرت اشرف دامت عظمته» حاکی است اقداماتی از طرف آن فرماندهی میشود که مردم خراسان ضمن شکایت از والی، خواهان استقرار حکومت نظامی شوند. «در این موقع، بندگان حضرت اشرف مخالف با این نظریه هستند.»(۴) (ر.ک: ۱۰ اردیبهشت) اختلافات فرمانده لشکر شرق با والی خراسان تا جایگزین شدن یک نظامی به جای والی ادامه یافت.

□ لشکر بیتوپ

فرمانده لشکر شرق به اطلاع رضا خان رساند که این لشکر فاقد توپ است. دو عراده توپ شنیدر به دلیل بیمبالاتی معیوب و از رده خارج شده، و دو توپ انگلیسی کوهستانی که مهمات کافی دارد در درگیری های سال گذشته به دست ترکمنها افتاد و برخی قطعات آن نیست شد. سرتیپ جانمحمد خان ضمن اعلام این موضوع، تقاضای هشت هزار تومان پول برای خرید اسب و خامود کرد.(۵)

□ دیدگاه فرمانده لشکر شمال غرب نسبت به نهر حسن خانلو

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، به وزارت جنگ نوشت که ابراز نیاز هیأت دفع ملخ روسی به نهر حسن خانلو محل تردید است. «به عقیده بنده روسها به این عناوین تقاضایی مینمایند که بعدها از رود خانه مزبور چندین رشته منشعب نموده و بالمآل شاید به این عنوان در آتیه تحت کنترل خودشان... باقی بگذارند.» وزارت امور خارجه منتظر آگاهی از دیدگاه وزارت جنگ درباره درخواست هیأت دفع ملخ شوروی برای استفاده از رود حسن خانلو بود. فرمانده قوای آذربایجان پیشنهاد کرد فعلاً موضوع به وزارت امور خارجه منعکس نشود تا تحقیقات خود را از وضعیت رود خانه حسن خانلو کامل کنم.(۶)

□ بازاریابی یک آلمانی در تبریز

پاول پاسارکه، تبعه دولت آلمان، با توزیع جزو های در تبریز «اظهار میدارد که از طرف چندین کار خانه آلمان وکالت خرید و فروش مالالتجاره را در ایران» دارد. وی میگوید که بانک شاهنشاهی اعتبارات لازم را در اختیار او قرار میدهد. پاول پاسارکه بیست کار خانه و محصولات آنها را در جزو های کوچک تشریح کرده است.(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۷۰. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد. (همان، ص ۶۸)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۳۲۳. کارگزار بندرعباس پس از بازگشت ژنرال کنسول از سفر به مناطق جنوبی خلیجفارس به دیدارش رفت. ژنرال کنسول از اصل موضوع اظهار بیاطلاعی کرد و گفت امکان دارد بخشی از این مبلغ مربوط به وجه نواقلی باشد که اتباع انگلیس پرداختهاند. کارگزار گفت که اگر چنین نیز باشد به حق گرفته شده و اتباع بیگانه نیز باید مالیات بپردازند. قرار شد کنسولگری انگلیس پس از تحقیق پیرامون موضوع پاسخ دهد. (همانجا)

۳- بهبودی و... همان، ص ۲۳۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۷۸.

۵- همان، صص ۴۹۶ و ۴۹۷. تخصیص اعتبار هشت هزار تومان تصویب شد، اما درباره توپها گفته شد که فعلاً موجود نیست. «درصدد تهیه هستیم که پس از تهیه ارسال شود.» (همان، ص ۴۹۵)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۱۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۹۹ تا ۴۰۳.

 منتفی شدن تأسیس جمعیت خیریه نسوان ارامنه

بنـابر خبر شـعبه اطلاعـات دایره تأمینات نظمیه آذربایجان جمعیت خیریه نسوان ارامنه، که درصـدد تأسـیس کافه و خیاط خانه بود،(۱) از اقدام خود منصرف شده، گویا میخواهد به جای آن جمعیت یک بنگاه اقتصادی وابسته به شوروی ایجاد نماید.(۲)

 ادامه نگرانی های محمود آیرم از گسترش نفوذ روحانیان

محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، بـار دیگر نگرانی خود را از گسترش نفوذ روحانیان اصـفهان در نبود خود، به اطلاع رضا خان رسانـد. وی معتقد بود پس از انتقال مرکزیت لشـکر جنوب از اصـفهان به شـیراز، علمای اصـفهان برای پیشبرد مقاصد سیاسـی خود موفقیت هایی به دست آوردهانـد. محمود آیرم نوشت که با این رونـد، روحانیان انتخابات آینـده را خواهند برد؛ چرا که مهره های قشون از جمله محمـدکریم خان سالار اقبال، جلاءالسـلطنه، و جهاد اکبر را یا برکنار کرده و یا بـدنام نمودهانـد! وی پیشنهاد کرد هنگام انتخابات باید یک نظامی صاحب منصب به حکومت اصفهان منصوب شود تا بتواند منویات قشون را پیش ببرد.(۳)

 مناسبات جدید شجاعالملک

کنسـولگری ایران در هرات مینویســد کـه ملکمحمــدحیات خـان، تبعـه انگلیس، در تایبـاد تجـارت خـانه بـاز کرده و توسـط محمـدامین خـان افغان که خود را تبعه ایران معرفی میکنـد با شـجاعالملک مربوط شـده است. در این گزارش آمـده است که محمدامین خان با اشـرار منطقه مرتبط است. «شـجاعالملک و پسـرش، منتصرالملک، به واسطه این که از وجود نظامیان و نفوذ آنها کاسته شده با او مساعدت کامل دارند.»(۴)

 سانسور مکاتبات سفارت ترکیه توسط تیپ شمال

وزارت امور خارجه با ارسال نامه سفارت ترکیه در تهران به وزارت جنگ نوشت که این سفارت به توقیف و بازبینی نامه خود توسط تیپ شمال معترض است. این نامه را پسر محییالدین پاشا، پسر سفیرکبیر ترکیه، از رشت به تهران فرستاده بود.(۵)

 ورود کاوشگران فرانسوی به تهران

کاوشـگران فرانسوی آثار باسـتانی در شوش، که چندی است مشـغول حفاری و کشف اشیاء قدیمی هستند، وارد تهران شدند. روزنامه ایران در شـماره امروز خود نوشت که اینان با خود تعـدادی از آثار مکشوفه شوش را به عنوان تحفه و هدیه آوردهاند که به موزه معارف بدهند.(۶)

۱- ر.ک: همین کتاب، ج ۴، ص ۵۸۸.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۰۰۶۹۰۵.

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۴۵ و ۱۴۶. متن نـامه محمود آیرم چنین است: «مقام منیع بنـدگان حضـرت اشـرف اعظم ریاست عالیه کل قوا دامت عظمته. با ن هایت افتخار وضعیات اصفهان را که پس از مراجعت چاکر از شیراز مشهود گردیده به عرض آسـتان مقـدس میرسانـد. چنـدی است علمای مسـجد شاهی که سلسـله اخوان بنی اعمام حاجآقا جمالالـدین را تشـکیل میدهند به پار های اقدامات متشبـث و برای پیشرفت نفوذ و توسعه اقتدارات خود مشغول انتریک و دسایس گردیده و به جهت تقویت و پیش بردن مقاصد خود دو نفر نماینده موسوم به حاجمیرزاعلی حص های و شـیخ العراقین را به مرکز اعزام داشـتهاند و مخصوصـاً به انواع وسایـل سـعی مینماینـد تـا از حالاـ زمینه را برای موفقیت در انتخابـات آتیه جهت کاندیـدا های خود مهیا سازنـد و به میرزامهدی آیت اللهزاده آشتیانی که از طرف وزارت عدلیه به جهت تفتیش به اصـفهان آمده وعده دادهاند که او را به وکالت انتخاب نمایند و برای حصول این مقاصد کوشـش میکنند تا با دست دیگران اشخاصی را که در انتخابات سابق و موارد دیگر طرفـداری از قشون نمودهاند تضـییع و بدنام نمایند؛ از آن جمله نسـبت به محمدکریم خان سالاراقبال گزی اسـت که به مناسـبت نفوذی که در توابع خارج شـهر دارد از سابق ولاحق میتوانسـته است جمعیت کثیری را از دهاقین و رعایا به نفع قشونی بگمـارد. دوم جلاءالسـلطنه [یک سـطر ناخوانا] چه در موقع انتخابات و چه در مواقع دیگر انجام داده و فعلاً هم میتواند خدماتی را بنماید. سوم جهاد اکبر مدعیالعموم سابق اصفهان است که به هر وسیله بود او را منفصل نمودهاند. بنابر مراتب فوق جسارتاً عرض مینمایـد که عقیده غلام این است که انتخابات که نتیج های جز تعیین یک عده وکلای خائن چیز دیگری ندارد به کلی تعویق افتد و هر گاه رأی مبارک بر اعلان انتخابات باشد مقرر فرمایند یک نفر صاحب منصب برای حکومت اصـفهان تعیین و اعزام گردد و یـا قبلاً خود غلام برای انجام امر به نحو مطلوب به اصـفهان آمـده و مراقبت در جریانات انتخابات داشـته باشم. امر امر مبارک است. امیرلشکر جنوب محمود آیرم.» (همانجا)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۴۰ تا ۴۴.

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۸۱. سـانسور و بـازبینی مکاتبـات توسط تیپ مسـتقل شـمال از زمانی آغاز شـد که سـرتیپ محمدحسـین آیرم، فرمانـده این تیپ، در تیرمـاه سـال گذشـته به وزارت جنـگ خبر داد که آیت الله مـدرس نام های به هیأت علمیه رشت فرسـتاده، به دست قشون افتاده و با اهمیت است. وزارت جنگ در پی دریافت این خبر دستور سانسور مکاتبات را غیر از مراسـلات خـارجی به تیپ مسـتقل شـمال داد. ظـاهراً همه نـامه ها غیر از مراسـلات خارجی توسط مأموران تیپ بازبینی میشد. نامه پسر سـفیرکبیر ترکیه نیز گویا به واسطه معلوم نشدن آن که مربوط به مقامات خارجی است، باز شد و مهر سانسور خورد. (همان، صص ۷۲ تا ۸۴).

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۰۹، ص ۲.

 سهشنبه

۸ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۸ آوریل ۱۹۲۵

۴ شوال ۱۳۴۳

 ضیافت سیاسی در سعدآباد

رضـا خـان بـه عنـوان آنچه که «اصـلاح روابـط» خوانـده شـد، میزبـان گروهی از رجـال در خـانه ییلاقیـاش در سـعدآباد بـود. محمدحسن میرزا ولیعهد، آیت الله مدرس، فرمانفرما، نصـرتالدوله، نصرتالسلطنه و عضدالسلطان میهمانان او بودند.(۱) روزنامه ایران [شاید به اشتباه] روز این میهمانی را دوشنبه هفتم اردیبهشت یاد کرد، اما از جزئیات آن چیزی ننوشت.(۲)

 ضرورت شادمانی مردم خوزستان

رضا خان دستور داد با تنظیم متنی خطاب به حاکم نظامی خوزستان پرسیده شود که چرا مردم پس از دستگیری شیخ خزعل از خود احساساتی بروز ندادنـد و شادمانی نکردنـد. «مثل آن است که یا مردم موضوع را نفهمیدهاند و یا از شدت بیحسـی، رمق آنها به کلی سلب شده» است. وی توصیه کرد خوب است از طرف مردم خوزستان اظهار خوشوقتی شود و شادمانی آنها منتشر گردد. رضا خان تأکید کرد باید طوری نمایانده شود که دسـتگیری شـیخ و آزادی خوزستان[!] حادثه مهمی بوده است و نباید از کنار آن بدین صورت گذشت.(۳)

 کسب تکلیف برای روز کارگر

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ مستقل شمال، با فرستادن تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که روز اول ماه می، جمعه پیش رو،۴ روز عیـد کـارگران دنیا است و روسـها معمولاً در خارج شـهر جشن برپا کرده و از عـد های هم دعوت مینماینـد و بـدیهی است در یک چنین موقعی «همه گونه نطق های پروپاگاند و انقلابی مینمایند.» وی پرسـید آیا با وجود حکومت نظامی در گیلان، اجازه برپایی این جشن به روسها داده شود یا خیر؟(۴)

 نامه شدیداللحن رضا خان به فرمانده تیپ شمال

رضـا خـان در پاسـخ به نـامه فرمانـده تیپ شـمال که موضوع آن به درستی روشن نیست، جواب شدیـداللحنی داد و نسـبت به اقدامات خودسـرانه سـرتیپ محمدحسین آیرم در گیلان اعتراض کرد. احتمال دارد موضوع نامه مربوط به همان خیابانکشی و اعتراضـات مردم نسـبت به اجحافـات فرمانـده تیپ شـمال، یـا رویـارویی او با روحانیان منطقه بوده باشـد. متن نامه چنین است:

«صحیح است که من به شما دستوری داده بودم که عاقلانه به موقع اجرا بگذارید ولی آن دستور به این ترتیب نبود که شما... امر مرا به افتضاح منجر نموده و موجبات زحمت و دردسر کامل برای من فراهم، و اصل موضوع را هم دچار اعتراض شدید [مردم] قرار بدهید به قسمی که بعضی از آنها به اطراف ... فرار و شکایت بعضی دیگر هم از مجلس توسط اشخاص ... به من برسد. برای این که فعلاً زیاده بر این تولید دردسری برای من نشده باشد خوب است از تضییقات وارده فوراً جلوگیری نمایید که به این شکایات عجالتاً خاتمه قطعی داده شود.»(۵)

 درخواست از وزارت فواید عامه

وزارت جنگ با ارسال نام های محرمانه و فوری به وزارت فوایـد عامه و تجارت و فلاحت نوشت که قرار است کمیسیونی در وزارت جنگ با شرکت نماینـده آن وزارت خانه و نماینده وزارت امور خارجه برای جلوگیری از توسعه بنگاه های اقتصادی شوروی در آذربایجان تشکیل گردد. وزارت جنگ خواست، اویسی، نماینده وزارت فواید روز پنجشنبه، ساعت سه و نیم بعد از ظهر در ساختمان ارکان حرب کل قشون حاضر باشد.(۶)

 تعیین حاکم نظامی برای شوشتر و دزفول

وزارت جنگ با فرستادن تلگرامی به حاکم نظامی خوزستان با اشاره به این که نایب سرهنگ مجد لشکر همراه شیخ خزعل راهی تهران شـده است، خواست «برای ترتیب امورات شوشتر، حـاکم نظـامی آنجـا تعیین» شود.(۷) نایب سرهنگ مجد لشکر حاکم نظامی شوشتر و دزفول بوده است. (ر.ک: ۶ اردیبهشت)

 سفارش دو مجسمه رضا خان

سرتیپ فضل الله زاهدی به وزارت جنگ خبر داد که دو «مجسمه بندگان حضرت اشرف» که مقدمات ساخت آن در ایتالیا و هندوستان فراهم شده، قرار است پس از آماده شدن، یکی در محمره (خرمشهر) رو به روی جسر تازه تأسیس، و دیگری در ناصری در میدان سپه نصب شونـد. همایتک چهارده هزار روپیه و ۶۰۰ لیره عثمـانی نیز برای هزینـه هـای این دو مجسـمه در بانک ذخیره شده است.(۸)

 تجدیدنظر در تحرک نیرو های نظامی

رضا خان که به امیرلشکر شمال غرب دستور داده بود در برابر تهاجم نظامی روسها در مرز بیلهسوار و تصرف پاسگاه بهرامتپه نمایش نظامی از خود نشان دهـد (ر.ک: ۲ اردیبهشت) امروز تـذکر داد که «این اردوکشیها را به عنـوان و طریق مـانور مجرا داریـد؛ به علاوه خیلی نزدیک سرحد هم تمرکز نیابید.»(۹) رضـا خان در کنار این تجدیـدنظر، دسـتور دیگری نیز به عبـد الله خـان طهمـاسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، داد؛ و آن مجـازات صـاحب منصب مرزی بـود؛ کسـی که روسـها مجبـورش کردند دستخط بدهـد و شـرایط نظامیان شوروی را بپذیرد.(۱۰)صـاحب منصب یادشـده، نایب سـرهنگ حسـین خان بود. (ر.ک: ۲۴ فروردین)

□ تمایل بازگشت شیبانی به ایران

سرتیپ حبیب الله شیبانی، سرپرست دانشجویان نظامی اعزامی به فرانسه و نیز مأمور خرید تسلیحات نظامی از اروپا، خبر داد که مایل است به ایران بازگردد. پیش از این سرتیپ امان اللهمیرزا، رئیس ارکان حرب کل قشون، از وی پرسیده بود که با پایان یافتن دوره تحصیلی محصلین مایل به بازگشت هست یا نه.(۱۱)(ر.ک: ۲۷ فروردین)

□ دزدی از اعتماد دربار در مجلس ختم محمدعلیمیرزا

وزارت داخله به هیأت وزرا اطلاع داد که در مجلس ختم محمدعلیمیرزا که در مسجد سلطانی برگزار شده بود، یکهزاروسیصد تومان از جیب اعتماد دربار دزدیدهاند. تأمینات نظمیه پیگیر ماجرا است که هنوز به نتیج های نرسیده است. وزارت داخله پیشنهاد کرد که این مبلغ به واسطه زحماتی که اعتماد دربار در برپایی مراسم متحمل شده از محل اعتبار ماهیانه دولت به عنوان خسارت به یاد شده پرداخت شود.(۱۲)

۱- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۳.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۰، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۱۴. حاکم نظامی خوزستان نیز در پاسخ گفت که زمینه شادمانی آماده است «اینک مبادرت و نتیجه آن به عرض» خواهد رسید. (همان، پ ۱۴۰، ص ۵۹).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۶۳. از قول رضا خان پاسخ داده شد که از اجتماع مذکور جلوگیری شود، اما فرمانده تیپ شمال کسی نبود که قدرت خود را بتواند به روسها نشان دهد. وی در چنین مواقعی معمولاً با وقتکشی و پشت هماندازی، هم وزارت جنگ را معطل میکرد و هم از کنار موضوع میگذشت. یکی از این راه ها ادعای نرسیدن تلگرام بود. وی روز پنجشنبه بار دیگر با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ یادآور شد که منتظر پاسخ است. او میدانست که زمان رسیدن پاسخ با سپری شدن زمان جشن همراه خواهد بود و او مجبور نیست رودرروی روسها بایستد. (همان، صص ۶۱ و ۶۲).

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۹۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۱۵۵. عمدهترین بنگاه های اقتصادی شوروی ونشتورک، سانترسایوز، نفتکم و خلبکم بودند. آنان نبض اقتصادی آذربایجان را در دست داشتند و تقریباً صادرات و واردات در انحصار آنان بود. شوروی برای نفوذ بیشتر تبلیغاتی در کنار شرکت های یادشده اقدام به ایجاد تعاونی هایی کرد که با فروش سهام، مردم را در آن شریک میکرد. تعداد این تعاونیها ۲۳ شعبه در تبریز، ارومیه، سلماس و خوی بود و حدود ۴۵۰ نفر سهامدار داشتند. تعاونیها در ترویج عقاید اشتراکی هم در میان مردم فعالیت میکردند. (همان، صص ۱۵۲ تا ۱۵۴) یکی از این راه ها فروش کالا های ضروری با قیمتی پایینتر از عرف بازار بود. برای نمونه نفت که در جلفای ایران ۱۷ قران برای هر واحد فروش قیمت داشت، پس از حمل و کرایه، توسط این تعاونیها در خوی ۱۵ قران، در ارومیه ۱۷ قران و در اشنویه ۱۴ قران به فروش میرسید. (همان، پ ۱۵۲، ص ۷۲)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۵۸. سرتیپ فضل الله زاهدی در پاسخ نوشت که به واسطه انتخابات در آن ناحیه که مستلزم لغو حکومت نظامی است، افخمالسلطان را از کارکنان وزارت داخله فعلاً حاکم شوشتر کرده است. (همان، ص ۵۷)

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۶۲. آنچه مسلم است این پـول از کیسه وزارت جنـگ نبود و روشن نیست حـاکم نظـامی خوزستان به چه طریقی آن را تهیه کرده بـود. امـا یـک فقره، پانصـد لیره، از سـرهنگ عبـدالعلی خـان گرفته شـد که او نیز از رؤسای طایفه بنیطرف گرفته بود که خرج مجسمه ها شد. (همان، ص ۶۱)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۶۲.

۱۰- همان، ص ۵۶.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، صص ۹۱ و ۹۲.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۶۹۵. دولت تصویب کرد مبلغ دو هزار و ۴۲۰ تومان و ۳ قران و ۲۰۰ دینار مخارج سـه روز مجلس ختم را که بـا افطـار شـرکتکنندگان نیز همراه بـود پرداخت شـود. و ظـاهراً زیر بـار مبلـغ دزدیـده شـده نرفت. (همانجا)

 ورود عونالسلطنه به مشهد

عونالسلطنه که هشت ماه پیش به عنوان حاکم قوچان منصوب شده بود، وارد مشهد شد. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر به رضا خان افزود که موقعیت مهم قوچان ایجاب میکند که آن شهر با حاکم نظامی اداره شود؛ چرا که با بجنورد که در معرض تهاجمات ترکمنهاست، هممرز است؛ روسها در قوچان میان طوایف زعفرانلو و شادلو مشغول تحریک هستند؛ قوچان خوانین متعددی دارد که هر کدام ذینفوذ و صاحب قدرت هستند؛ با این خوانین به طوری رفتار شده که هر یک امیدوارند به حکومت قوچان برسند؛ و اگر اینک حکومت نظامی لغو و عونالسلطنه حاکم شود، خوانین از فرماندهی لشکر شرق مأیوس خواهند شد.(۱)

 اطلاعات رسیده درباره ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان خبر داد که اطلاعات موثق رسیده حاکی است که بخشی از ترکمن های یموت با خان خیوه متحد شدهاند و خیال غارتگری دارند. دیگر این که روسها چهارصد قبضه تفنگ و مقداری فشنگ به ترکمن های یموت دادهاند؛ و نیز سران یموت با دو رئیس طایفه ترکمن های روس هم قسم شدهاند که اگر نیرو های دولتی وارد ترکمن صحرا شدند، از ترکمن های روس کمک دریافت کنند.(۲) منابع انگلیسی نیز ضمن یادآوری این نکته که شورای عالی نظامی در این روزها مشغول اتخاذ تصمیمی درباره ترکمنهاست افزود که روسها یکصد هزار تومان میان ترکمن های یموت به عنوان پیشخرید پنبه توزیع کردهاند. همین منبع از قول مأمور کنسولی بریتانیا در استرآباد مینویسد که مدتی است روسها در حال تحریک ترکمنها هستند و توانستهاند برخی از آنان را وادارند عریض های ممهور به شمار زیادی مهر جعلی خطاب به روسها بفرستند و بخواهند که ترکمنصحرا را تصرف کنند.(۳)

 صدور حکم اعدام شیخ سعید و یارانش

حکم اعدام شیخ سعید و چهل تن از یاران او که به تازگی توسط نیرو های ترکیه دستگیر شده بودند، صادر شد. شیخ سعید و یارانش در منطقه کردستان علیه دولت ترکیه دست به شورش زده بودند. «همچنین دستور تعطیلی تمام تکایای دینی در شرق ترکیه صادر شد.»(۴)

 نصب تلگراف بیسیم قشون در کرمانشاه

عملیات نصب تلگراف بیسیم قشون در کرمانشاه آغاز شد.(۵)

 تشکیل ناقص مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست مؤتمنالملک منعقد شد و صورت جلسه نشست پیشین قرائت گردید، اما چون شمار نمایندگان برای رأیگیری کافی نبود، جلسه ختم و به روز پنجشنبه موکول شد.(۶)

▯ بازسازی مدارس تحت نظارت میسیون آمریکایی

هوکوا مولر، رئیس هیأت تبشیری آمریکاییها در ارومیه، به اداره معارف این شهر خبر داد که مأمور است تمام مدارسی را که پیش از جنگ بینالملل توسط میسیون مذهبی آمریکا اداره میشدند و اینک تعطیل شدهاند، بار دیگر راهاندازی نماید.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۲۸ و ۴۲۹. عونالسلطنه در تیر ۱۳۰۳ به حکومت قوچان منصوب شده بود اما به دلیل بیماری حرکت او به سمت خراسان به تعویق افتاد. اینک او فرمانده لشکر شرق را کلافه کرده بود تا هر چه زودتر به طرف قوچان برود و حکومت آن شهر را به دست گیرد. پیگیری های سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، منجر به آن شد که وزارت جنگ به او گفت محل دیگری را برای حکمرانی او تعیین کنید و قوچان همچنان با حکومت نظامی اداره شود. (همان، ص ۴۲۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۷۷ و ۷۸.

۳- FO E ۳۹۵۶/۸۲/۳۴.

۴- همدی، همان، ص ۱۹۰، شیخ سعید پیران و یارانش در ۸ تیر ۱۳۰۴ به دار آویخته شدند. محل اعدام آنها دیاربکر بود.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۵۹.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۲، ص ۱.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶ و ۳۲-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

ص: ۶۸

 چهارشنبه

۹ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۹ آوریل ۱۹۲۵

۵ شوال ۱۳۴۳

 ابلاغ دستگیری شیخ خزعل به نمایندگی های سیاسی ایران

کابینه ریاست وزراء در ابلاغی های فوری از قول رضا خان، ریاست وزراء، خطاب به وزارت امور خارجه نوشت که «قضیه دستگیری شیخ خزعل و سرداراجل و اعزام آنها را به طهران به مأمورین آن وزارت جلیله ابلاغ فرمایند.»(۱)

 گزارشی از سلاح های جمعآوری شده در خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، اطلاع داد که تاکنون ۱۱ هزار «اسلحه سربی و فلزی» جمعآوری شده، ۱۳۰۰ قبضه در فلاحیه و ۳۰۰ قبضه در هندیجان هم موجود است که در حال انتقال میباشد. در این بین نزدیک به دو هزار قبضه را نیز سردارشرف جمعآوری کرده که با شتر قرار است به ناصری منتقل کند. اقدام یاد شده همچنان دارد.(۲)

 رسیدن اعضای کمیسیون سرحدی به بیلهسوار

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، خبر داد که سرهنگ متینالملک، نایب سرهنگ ضیاءالدوله، و نایب یک حسین خان اسلامبولی، اعضای کمیسیون سرحدی، وارد بیلهسوار شدهاند، اما کارگزار آذربایجان فعلاً به مشکین رسیده و با این که دستوری از وزارت امور خارجه به او نرسیده، درصدد ملحق شدن به دیگر اعضا است.(۳)

 سفرای جدید ایران در ایتالیا و آمریکا

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که انتظامالملک، معاون سابق وزارت امور خارجه، به عنوان وزیرمختار ایران در ایتالیا انتخاب شد. همچنین جلالالسلطنه که پیش از این وزیرمختار ایران در ایتالیا بود، به سمت وزیرمختار ایران در آمریکا منصوب شده است.(۴)

 پایان سفر لورن به صفحات جنوب ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، که برای گردش به نواحی جنوب ایران رفته بود، پس از دیدار از تخت جمشید، راهی تهران شده است.(۵)

□ بیسر و سامانی اسناد در خزانه سلطنتی

مدیرکل وزارت امور خارجه مدعی است که اسناد مهم از قبیل عهدنامه ها و غیره که در خزانه سلطنتی نگهداری میشود، به هم ریخته و بیترتیب است و امکان استفاده از آنها در مواقع ضروری با اشکال روبرو است. این مدیرکل پیشنهاد کرد کمیسیونی برای تنظیم و ترتیب این اسناد تشکیل گردد.(۶)

□ استنساخ کتابی در مورد ساخت هواپیمای جنگی

نایب یک شرفالدین میرزا قهرمانی، صاحب منصب ارشد هیأت اعزامی به مسکو، خبر داد که کتاب ساخت هواپیمای جنگی lld که اخیراً محرمانه در چاپ خانه نظامی مسکو طبع شده به دست او رسیده است. این کتاب در سفارت خانه ایران استنساخ شد؛ اگر وزارت جنگ مایل است آن را با پست دیپلماتیک بفرستد.(۷)

□ جشن استقلال آذربایجان

امشب مراسم جشن به مناسبت استقلال آذربایجان شوروی در کلوپ اتباع دولت شوروی در تبریز برگزار شد. اطراف کلوپ با پارچه های قرمز و عکس سران دولت شوروی و انقلابیون تزیین شده بود. ژنرال کنسول شوروی در تبریز سخنران اول مراسم بود که از خدمات انقلاب اکتبر در آبادانی و آموزش کشور متبوعش گفت. سخنران بعدی، قلی قفقازی، آذربایجان شوروی را سرآمد و الگوی پیشرفت در شوروی توصیف کرد. پس از پایان هر سخنرانی شعار «زندهباد آذربایجان، تکیهگاه ملل ضعیف» سر داده میشد.(۸)

□ اکتفا به نام پهلوی

رضا خان با ارسال نام های به وزارت امور خارجه تأکید کرد در مراسلات ارجاعی آن وزارت خانه به وی، چه مکاتبه شخصی و خصوصی باشد، و چه نام های رسمی، «به ذکر اسم خانوادگی من، پهلوی» اکتفا نمایند. به تمام سفارت خانه ها نیز در ضمن متحدالمآل مخصوص موضوع مزبور را ابلاغ و یادآوری نمایید.» رضا خان افزود از آنجا که نشانی تلگرافی بانک شاهنشاهی نیز «پهلوی» است، «فوراً به بانک تذکر بدهید که این آدرس و عنوان را متروک نموده، آدرس دیگری برای خود انتخاب و اعلان نماید.»(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۳۰-۵۳-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۸۲. رضا خان دستور داد که این سلاحها به تهران آورده شود. (همان، ص ۸۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۵۹ و ۶۰.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۰، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۳۴. وزارت خارجه با تشکیل این کمیسیون موافق بود اما توضیح داد که خزانه سلطنتی مربوط به اداره بیوتات و تحت نظر وزارت مالیه است. وقتی موضوع به وزارت مالیه خبر داده شد، اظهار کرد که اقدامات مؤثری در دو دهه اخیر برای ساماندهی اسناد صورت گرفته و قباله های املاک خالصه، عهدنامه ها، مکاتیب، نقشه ها و... مرتب و منظم شده است و اطلاعات گرانسنگی از تاریخ، سیاست و اجتماع ایران در دوره های متعدد در دست است. وزارت مالیه تشکیل کمیسیون پیشنهادی را بیمورد دانست. (همان، ص ۳۰)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، صص ۷۴ و ۷۵. وزارت جنگ نسبت به دریافت این کتاب استنساخ شده ابراز تمایل کرد. (همان، ص ۷۳). در خرداد ۱۳۰۳، ده تن از صاحب منصبان ایرانی برای آموزش دوره خلبانی به مسکو فرستاده شدند. سرپرست اینان نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی بود. چهار تن از اینان برای دوره خلبانی و شش اعزام شده دیگر برای دوره های فنی انتخاب شدند.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۶۳ تا ۶۵.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۲-۳۱-۱۳۰۴. موضوع وقتی به رئیس بانک شاهنشاهی گفته شد، اظهار داشت که تغییر نام پهلوی اشکالاتی را برای بانک پدید خواهد آورد و خساراتی هم در پی خواهد داشت. (همانجا) «جالب آن بود که رضا خان از معنی و مفهوم این نام بیاطلاع بود و یک بار معنای آن را از پروفسور هرتسفلد، مستشرق آلمانی، پرسیده بود.» (بصیرتمنش، حمید، علما و رژیم شاه، تهران، عروج، ۱۳۷۴ش، ص ۱۵۵)

 واکنش شیخ جاسب به دستگیری پدرش

شیخ جاسب، پسر شیخ خزعل، که در لندن زندگی میکند، پس از شنیدن خبر دستگیری پدرش راهی سفارت ایران شد. «میگفت مدتی است مقرری سابقش را شیخ نصف کرده و اخیراً هم نفرستاده است. با این وضعیت فعلی هم متحیر است ترتیب آتیه و وضع زندگانی او چه خواهد شد.» نادر آراسته، جانشین وزیرمختار ایران در لندن، با ارسال این خبر به تهران نوشت که شیخ جاسب با کاپیتان استیونس و دیگران در حال رایزنی است، اما همسرش به او توصیه کرده که در چنین موقعیتی باید از سفارت ایران کسب تکلیف کند؛ بماند یا به ایران بازگردد. شیخ جاسب ملقب به سردار ارفع، پسر بزرگ شیخ خزعل، از دو سال و نیم پیش که به اسم درمان به لندن آمد، در آنجا ماندگار شد، با یک زن انگلیسی ازدواج کرد و برای دیدن نقاط مختلف اروپا به کشور های دیگر مسافرت کرد.(۱)

 التجاء سالارشجاع به رضا خان

سالارشجاع که در تهران بسر میبرد، با نوشتن نام های به رضا خان از دردسر هایی که نظامیان طالش برای خانواده و اموال او میسازند، شکایت کرد و گفت که داراییاش را به حراج گذاشته، به نصف قیمت میفروشند.(۲)سالارشجاع برادر سردارمقتدر طالش بود.

 پرواز ۹ فروند هواپیما در فضای ایران

پیش از ظهر امروز ۹ فروند هواپیما که «از طرف رواندوز به طرف گردنه شیخ واقع در پشت تمر پرواز» میکردند، حدود سه کیلومتر وارد فضای ایران شدند. هواپیماها احتمالاً برای تهدید عشایر بالك به پرواز درآمده بودند. امیرلشکر شمال غرب با فرستادن این خبر به وزارت جنگ پرسید تکلیف رسمی ایران با «طیارات دولتین انگلیس و ترک» که وارد فضای ایران میشوند چیست؟(۳)

(تصویر) رضا خان

 پنجشنبه

۱۰ اردیبهشت ۱۳۰۴

۳۰ آوریل ۱۹۲۵

۶ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی که پیش از ظهر به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد، بار دیگر دستمزد میسیو پرنی، مستشار وزارت عدلیه، مورد بررسی قرار گرفت و موافقان و مخالفان ابراز نظر کردند.

آیت الله مدرس نیز با این توضیح که در مورد مسیو پرنی با افراط و تفریط صحبت میشود گفت که ضرری از او به مملکت نرسیده، افزایش حقوق او را به شکلی تازه پیشنهاد کرد که رأی نیاورد و در ن هایت از دستور خارج شد.(۴)

 حرکت ترکمنها به طرف بجنورد

نایب سرهنگ احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که بیش از هزار نفر ترکمن سوار «به قصد چپاول به طرف بجنورد و خط خراسان حرکت» کردند.(۵) خبر مشابهی را نیز موفقالدوله، حاکم استرآباد، به وزارت داخله فرستاد که نزدیک به دو هزار نفر سوار و پیاده به اطراف بجنورد حرکت کردهاند.(۶)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۸ تا ۱۱۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۱۶ و ۱۷.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۷۳. پاسخی که به امیرلشکر شمال غرب داده شد، همان بود که پیش از این نیز ارائه شده بود: اگر تعلق هواپیماها روشن شود، به دولت مربوطه اعتراض میشود و اگر فرود آید باید توقیف گردد. (همان، ص ۵۷۲)
۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۲، ص ۱؛ ۲۳۸/۱۳۰۴، ص ۱۷۶.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۳۲.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۲۳.

 علت تحرک ترکمنها در منابع انگلیسی

سفارت انگلیس مبنای اقدامات ترکمنها را در تهاجم به بجنورد و دیگر اقدامات آنها در ناامنی منطقه را کشته شدن تعدادی از سران آنان دانست. این سفارت خانه به وزارت امور خارجه کشور متبوعش نوشت: «ماجرایی که در پی میآید، با آنکه جزئیات آن ممکن است موثق نباشد ظاهراً صحت دارد و از استرآباد در ۳۰ام آوریل (امروز) گزارش شده است و ممکن است دلیل مؤثری بوده باشد برای به خشونت کشیده شدن درگیریها با ترکمنها. سه تن از سران ترکمن جعفربای اخیراً برای دریافت کمک های مالی دولت که به آنها وعده داده شده بود به استرآباد آمدند. ایشان ۴۲۰ تومان دریافت داشته و به هنگام خروج از شهر برای رفتن به گمشتپه همراه با شش تن از همراهانشان در کمین گروهی از راهبانان گیر افتاده و به قتل میرسند.»(۱)

 پاسخ فرمانده لشکر شرق

در پی اعلام عدم رضایت رضا خان از اقداماتی که فرمانده لشکر شرق برای کنار زدن والی خراسان انجام میدهد (ر.ک: ۷ اردیبهشت) سرتیپ جانمحمد خان ضمن برشمردن خدمات خود برای مردم نوشت که از زمان ریاست افتخاریام در بلدیه، قیمت اقلام مصرفی مردم مثل نان و گوشت ارزان شده و ذهن مردم ناخودآگاه از والی اظهار تنفر میکند [چرا که وی چنین اقدامی نکرده بود]. والی اقدامات بلدیه را علیه خود تعبیر میکند. سرتیپ جانمحمد خان افزود وجود والی از هر حیث مضر است و کار هایش فقط برای جلب منافع خود است.(۲)

 قدردانی مشروط از امیراعظم

پس از آن که شیخ عبدالرحمان لرستانی، نماینده لرستان در مجلس شورای ملی، به صدور پیام قدرشناسانه از امیراعظم لرستانی از طرف رضا خان اصرار ورزید و با اعتراض امیرلشکر غرب روبرو شد، تلگرامی برای ارسال به امیرلشکر غرب تنظیم گردید که در آن از قول رضا خان آمده بود که امیرلشکر سابق (احمد خان امیراحمدی) از خدمات امیراعظم راضی بود، اگر این رضایت ادامه دارد «قدغن کنید راجع به جمعآوری اسلحه با مشارالیه مساعدت کرده و از خدمات او نیز قدرشناسی نمایید... و شرح رضایت خود را البته به من هم راپرت خواهید نمود که مسبوق باشم.»(۳)

بدین ترتیب رضا خان صدور پیام قدرشناسانه به امیراعظم را منوط به مشارکت او در خلعسلاح طوایف لر کرد.

 نامه مؤتمنالملک به وزارت جنگ

مؤتمنالملک، رئیس مجلس شورای ملی، تقاضای کربلایی محمدعلی اهرمی (تاجر)، برادر میرزاحسینعلی اهرمی را، که چندی پیش توسط مأموران لشکر جنوب در شیراز دستگیر و تبعید شده بود، به وزارت جنگ فرستاد و خواستار پاسخ شد. محمدعلی اهرمی نوشته بود که برادرش پس از هجده روز حبس در نظمیه شیراز به جای نامعلومی تبعید شده است.(۴)

 نیاز فوری به پوتین و لباس

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده نیرو های اعزامی لشکر شمال غرب به غرب کشور، با ارسال تلگرامی فوری با اشاره به دستور بازگشت اردو به آذربایجان، تأکید کرد نیروها از نظر پوتین و لباس در مضیقه هستند؛ لازم است فوراً اقلام مورد نیاز تهیه و فرستاده شود.(۵)

 دیدگاه وزیرمختار فرانسه به روابط ایران و شوروی

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه فرانسه، با اشاره به بازگشت شومیاتسکی، وزیرمختار شوروی در ایران، به مسکو، علت آن را جانبداری های بیجهت او از رضا خان دانست. در این گزارش آمده است: «وزیرمختار شوروی درصدد برآمد در سفری که به باکو داشت خود را از اتهامات مبری سازد ولی نتیج های نگرفت. روابط ایران و روسیه حال بسیار سخت و درهم است و حوادث نامطلوب و خطرناک در مرز های آذربایجان رخ داده، از سوی دیگر دولتمردان ایرانی در تهران دست به بازداشت عده زیادی روسی زدهاند منجمله رئیس سرویس جاسوسی سفارت روس و چندین افسر در زمینه ارتباط با بلشویکها توقیف شدهاند. در حقیقت روز های اخیر تبلیغات کمونیستی در ایران شدت یافته است، به خصوص در میان ارمنیها، و بهتر از همه در چاپ خانه ها و کارگران حروفچینی که اکثراً ارمنی هستند. سفارت روسیه اقدام به ورود و نصب لوازم چاپ خان های کرده که آن را در تهران به کار اندازد.»(۶)

 شکایت از دستگیری محمدعلی خان سالارمفخم

محمدحسین برازجانی با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که یاور ناصرقلی خان رئیس نظامیان اعزامی به دشتی، محمدعلی خان کلانتر (سالارمفخم تنگستانی) را دستگیر کرده و دو نفر از بستگان او را زیر شلاق کشته است.(۷)محمدحسین برازجانی در تلگرام کوتاهی به علی دشتی، مدیر جریده شفق سرخ، نیز نوشت که «کسان خودم در مخاطره هستند... چنانچه صلاح باشد وکلای [جنوب] را همراه» این موضوع کنید. گروهی از معتمدان منطقه نیز با ارسال تلگرامی به رضا خان دستگیری محمدعلی خان سالارافخم را منافی امنیت اهرم و دشتی و دشتستان دانستند و او را ضابط عادل آن ناحیه دانستند.(۸)

 دستگیری عوامل ضرب و شتم رابرت مهندس

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از قول فرمانده نظامیان دشتی و دشتستان نوشت که همه عوامل ضرب و شتم رابرت مهندس دستگیر شدهاند. (ر.ک: ۱۳ و ۳۱ فروردین) وی تأکید کرد که اینان عوامل محمدعلی خان کلانتر تنگستان هستند. «محمدعلی خان کلانتر برای اشتباهکاری و القاء شبهه به شیخ محمدحسین، ملای برازجان، متوسل و درصدد شکایات جعلی برآمده است که شاید بدین وسیله جریان امر را خنثی و تحقیقات و اقدامات معموله را عقیم و خود را مستخلص سازد.» محمود آیرم افزود که برای کمک به کشف قضایا صاحب منصب دیگری از شیراز به دشتی فرستاده است.(۹)

 نیاز به عهدنامه ترکمنچای و پروتکل ۱۸۲۹

کارگزار آذربایجان که برای شرکت در کمیسیون مرزی عازم سرحد است نیازمند نسخ های از عهدنامه ترکمنچای و پروتکل الحاقی ۱۸۲۹ میباشد.(۱۰) این نسخه ها در ارکان حرب لشکر شمال غرب موجود نبود. مقرر شد موارد یادشده هر چه زودتر

از تهران فرستاده شود.(۱۱)

 کشف کمیته ترور در مشهد

به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، روسها در مشهد کمیته

۱- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۷۶ و ۴۷۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۸۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۵۰۷. حسینعلی اهرمی متهم بود که در تهیه و توزیع شبنامه هایی علیه دولت دست داشته است. او را به یزد تبعید کردند. مراتب از طریق وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب منعکس شد و او گفت اگر محمدعلی اهرمی ضمانت دهد برادرش را میتوان با اجازه مرکز آزاد کرد. (ر.ک: ۲۸ اردیبهشت)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۷.

۶- پورشالچی، همان، ص ۱۹۵.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۱۶. موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد تا توضیح دهد. (همان، ص ۲۱۴).

۸- همان، صص ۲۱۷ و ۲۱۸.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۳۳ و ۲۳۴.

۱۰- پروتکل ۱۸۲۹ یک سال پس از عهدنامه ترکمنچای میان کمیسر های دولتین ایران و روسیه در بهراملو به امضا رسید و در واقع متمم عهدنامه ترکمنچای بود.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۱۴ و ۱۵.

ترور تأسیس کردهاند. رئیس این کمیته اواکیم ارمنی است که سابقه ترور در قوچان دارد. از دیگر اعضاء این کمیته افرادی هستند که از عشقآباد آمدهاند. نایب اسماعیل خان، صاحب منصب پلیس، و یک نفر دیگر از اعضای نظمیه مشهد در کمیته عضو هستند. «به علاوه چند نفر از اهالی بدسابقه شهر هم که همیشه جزو هیأت های کارگران روسها بوده، عضویت دارند.» فرمانده لشکر شرق افزود که کمیته ترور، جلسه های خود را در تجارت خانه شرق روسها برپا میکند. در این گزارش آمده است که اخیراً هفت بمب در درجز کشف شده که قرار بود به مشهد حمل شود.(۱)

 ادعای اسرای نظامی آزاد شده

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان خبر داد که اسرای نظامی آزاد شده از دست ترکمنها میگویند که شرارت های اخیر بیشتر توسط کردها انجام میشود تا ترکمنها؛ و اینان از طوایف و همبستگان سردار معزز بجنوردی هستند. اسرا میگویند اینها از تهران و از برادر سردار معزز دستور میگیرند و اقدامات آنان تا آزادی سردار معزز ادامه خواهد داشت.(۲)

 درگذشت کنسول انگلیس تبریز

نیوتن ورال، کنسول انگلیس در تبریز، در ارومیه درگذشت.(۳)

 درگیری در گمرک بلوچستان انگلیس

حاکم دزداب از قول کنسول انگلیس در این شهر به وزارت داخله نوشت که تعدادی بلوچ مسلح ایرانی به یکی از کارکنان گمرک بلوچستان انگلیس حمله کرده، در اثر درگیری عد های از طرفین کشته و زخمی میشوند. مقداری اموال هم به غارت رفته است. «انگلیسها دوستمحمد خان را مسئول میدانند.»(۴)

 نامه چپنویس منتسب به سردارمعزز

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که نام های چپنویس در بجنورد به دست آمده بود که طبق تحقیقات به عمل آمده مربوط به سردارمعزز است و زمانی که او در تهران بسر میبرد نوشته بود. در این نامه از خلعسلاح و تلفاتی که به نظامیان وارد شده ابراز تشکر گردیده؛ دستور داده شده از روسیه ۳۰ هزار فشنگ تهیه شود؛ دستور داده هزار تومان به سران طوایف خودش انعام دهند. سردارمعزز نوشتن نامه را تکذیب میکند. فرمانده لشکر شرق درخواست کرد «نوشته معروضه را با دو فقره نوشتجات چپنویس که در مرکز است تطبیق و فدوی را مستحضر فرمایید که خطش با آنها یکی است یا خیر.»(۵)

 صلاحدید امیرلشکر شمال غرب در تحویل آملیون

عبـد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، از قول سـرهنگ متینالملک به وزارت جنگ خبر داد که روسـها هر روز برای استرداد آملیون پیام میدهند. وی با اشاره به پیشـنهاد قبلی خود مبنی بر نگاه داشتن آملیون تا روشن شدن نتایج کمیسیون مرزی افزود که «توقیف مشارالیه بیش از این به جز تیره کردن روابط و تولید عناد و لجاجت بین مأمورین سرحدی که بالاخره اسباب ایجاد اشکالات برای کمیسیون سرحدی خواهد شد، نتیجه ندارد.»(۶)

 بخشنامه وزارت داخله درباره شیخ خزعل

وزارت داخله بـا ارسـال بخشـنام های به همه حاکمان و والیان اطلاع داد که چون شـیخ خزعل از احضار به تهران امتناع کرده، دستور داده شد با پسرش تحتالحفظ راهی پایتخت گردد.(۷)

(تصویر) حسین پیرنیا (مؤتمنالملک)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۵۲ و ۵۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۴۲ و ۱۴۳.

۳- اخوانتوکلی، همان، ص ۱۵۹. کنسول انگلیس که با همسرش به ارومیه رفته بود، به دلیل بدحالی در هشتم برج برای درمان به مریض خـانه آمریکاییهـا رفته، اما حال او به دلیل نارسایی قلبی رو به وخامت میگـذارد. همسـرش از امیرلشـکر شـمال غرب تقاضـا میکنـد دکـتر والمـان را بـا خودرو از تـبریز به ارومیه بفرسـتد. و نیز میخواهـد یـک کشـتی فوقالعـاده برای بازگردانـدن شوهرش راهی شـرف خـانه گردد. همه درخواسـتها در حـال انجام بود که کنسول ساعت ۱۰:۳۰ امروز میمیرد. (اسـناد مؤسسه مطالعات...، پ ۲-۱، صص ۸۳ و ۸۴).

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۴ و ۵.

۶- همان، پ ۲-۱، صص ۳۵۰ و ۳۵۱. وزارت جنگ از قول رضا خان پاسـخ داد که هر طور صـلاح است عمل شود. (همان، ص ۳۴۹)

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۷۳۶. موضوع دو روز بعد به اطلاع جراید نیز رسید.

 جمعه

۱۱ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱ مه ۱۹۲۵

۷ شوال ۱۳۴۳

 بازگشت سیمیتقو به ایران

سیمیتقو همراه خانواده و کسان خود وارد ایران شد. به گزارش رسیده از سلماس، سیمیتقو و همراهانش که حدود ۲۰۰ نفر میشوند در کهنه شهر مستقر شده و عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، به دیدنش رفته است. «سالار جنگ و سایر رؤسای عشایری هم تماماً به دیدن مشارالیه رفته»اند.(۱)

 استقبال از میرزاهاشم آشتیانی

امروز تعدادی از نمایندگان مجلس، به ویژه آیت الله مدرس و همفکران او برای استقبال از میرزاهاشم آشتیانی که در حال بازگشت از عتبات است، به قلعه سردار ناصر رفتند. عصر امروز میرزاهاشم آشتیانی به محل استقبال رسید.(۲)

 موافقت با مراسم رسمی در دفن جنازه

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، که سفارشات لازم را به فرمانده نظامیان ارومیه برای رعایت احترام کنسول درگذشته انگلیس کرده بود (ر.ک: ۱۰ اردیبهشت) امروز از وزارت جنگ استعلام کرد «چون ممکن است جنازه را در ارومی یا تبریز دفن نمایند، در موقع دفن جنازه در صورت تقاضای آنها مراسم شلیک تفنگ به عمل آید یا خیر؟» رضا خان موافقت کرد که اگر درخواست کردند، مراسم رسمی انجام گردد.(۳)

 استدلال امیرلشکر شمال غرب در اعطای جواز اسلحه

در پی موافقت رضا خان با اعطای جواز اسلحه توسط اداره امنیه آذربایجان، عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال تلگرامی به رضا خان یادآور شد که اداره امنیه آذربایجان فقط در برخی راه های ایالت مأمور دارد و در مناطقی چون قراچهداغ، مشکین، اجارود، سلماس، ارومیه، ساوجبلاغ، خلخال، ماکو، جلفا، مناطق مرزی، از جلفا تا بیلهسوار و آستارا حضور ندارد و نمیتواند از عهده دادن جواز اسلحه در این نواحی برآید. امیرلشکر شمال غرب درخواست کرد صدور جواز اسلحه در سال جاری نیز با اداره لشکری باشد.(۴)

 حرکت سرتیپ زاهدی به سوی لرستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، حاکم نظامی خوزستان، به رضا خان اطلاع داد که با گماردن میرزااحمد خان انبارلویی به عنوان کفیل حکومت خوزستان، راهی منطقه لرستان میشود.(۵)همزمان با خروج زاهدی از خوزستان تلگرام هایی خطاب به رضا خان از طرف رؤسای طوایف گوناگون عرب فرستاده شد که حکایت از تأیید عملکرد حاکم نظامی خوزستان در دستگیری شیخ خزعل میکرد!(۶)

 گزارشی از بیماری ناشناخته در اطراف بیرجند

از بیرجند خبر رسید که بیماری ناشناخته که شماری از مردم را در اطراف بیرجند تلف کرده، خوشبختانه طاعون نبوده، بلکه سیاهزخم بوده است. شانزده نفر در اثر گرفتاری به این بیماری از بین رفتهاند، اما معالجه کدخدایان و مالدارها مؤثر شده، از شیوع بیماری جلوگیری شده است.(۷)(ر.ک: ۵ اردیبهشت)

 نماینده پاپ در ارومیه

نماینده پاپ که برای سرکشی به کاتولیک های مقیم ایران به آذربایجان آمده بود، وارد ارومیه شد. وی در عمارت میسیون کاتولیک ساکن شد. طبق گفته مسیو فرانس، رئیس هیأت کاتولیک ارومیه، نماینده پاپ قرار است پس از ارومیه به دیگر نقاط ایران نیز مسافرت کند.(۸)

 درگیری نظامیان و قاچاقچیان در بُلاغباشی

سی تن از کرد های ترک و ایرانی با تهاجم به روستای قوری بُلاغ، ۲۷ رأس از احشام روستا را دزدیده، از بیراهه در حال خارج کردن آنها از مرز بودند که با نظامیان سرحدی و اکراد جیکانلو روبرو شده، درگیر میشوند. این درگیری پنج ساعت طول میکشد. یکی از ایرانیان مقتول و دو تن از اتباع ترک مجروح میگردند. بخشی از احشام دزدیده شده بازپس گرفته، اما بخشی دیگر به آرارات در خاک ترکیه برده شد.(۹)

 جشن روز کارگر در ماکو

کنسولگری شوروی در ماکو با دعوت از اهالی و مسئولین شهر، مراسمی را به مناسبت اول ماه مه، روز کارگر، در محل کنسولگری برپا کرد. کنسول با ارائه سخنانی مبنی بر پیروزی قریبالوقوع کارگران بر سرمایهداران در اروپا و مشابه همین رویداد در آسیا و شرق، تلویحاً گفت که کارگران ایران نیز باید دست به اقدامی مشابه بزنند. «خوانین و اهالی که برای تبریک آمده بودند کلیتاً پس از خاتمه نطق منزجر شده، بدون صرف شیرینی از قونسول خانه با حالت رنجش، تعرضانه خارج شدند.» در این گزارش آمده است که صبح امروز نیز کودکان فقیر ماکو را به کنسولگری آورده، به هر یک بسته قرمز کوچکی دادند که حاوی آجیل و شیرینی بود. همراه این بسته، یک پرچم قرمز کوچک نیز اهدا شد که روی آن نوشته شده بود: زحمتکشان شرق بیدار شوید؛ زحمتکشان حقوق خود را از سرمایهداران بگیرند.(۱۰)

۱– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۵۵۲۲.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۹۷ و ۹۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۸۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۹ تا ۱۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۱۵.

۶- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۴۵/۳۵/۱۴۶/۵.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۹۶.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۱۹۹.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۳۸ و ۳۹.

 شنبه

۱۲ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲ مه ۱۹۲۵

۸ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل شد. وزیر امور خارجه در این جلسه تقاضا کرد حقوق آن دسته از سفرا و مأموران این وزارت خانه که از تیرماه سال گذشته قطع شده بود، پرداخت شود. سیزده تن از سفیران و مأموران وزارت امور خارجه که سال گذشته به کشور فراخوانده شده و پایان مأموریتشان اعلام شده بود، همزمان، پرداخت حقوقشان نیز متوقف شده بود. این پیشنهاد مورد تصویب نمایندگان قرار گرفت. در ادامه جلسه تعدادی از طرح های کمیسیون مبتکرات مطرح شد که بعضاً رد شدند. از آن جمله بود «طرح قانونی راجع به عوارض حلویات و چای و اختصاص آن به راهآهن مطرح و چون از طرف دولت پیشنهاد شده بود قابل توجه نگردید.»(۱)

 بدهی اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به کسبه کرمانشاه

مجللالدوله، حاکم کرمانشاه، با ارسال تلگرامی به رضا خان یادآور شد که کاسبان کرمانشاه و کرند از بدهی پرداخت نشده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب شاکی هستند. اینک که این اردو در حال خارج شدن از منطقه است، نگران طلب خود هستند. حاکم کرمانشاه افزود که سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردو، اخیراً برای خرید آذوقه از مالیه کرمانشاه قرض خواست که پاسخ منفی شنید. بدهی اردو به مردم کرمانشاه و کرند بیست هزار تومان بود.(۲)

 اجتماع رؤسای طوایف لر

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان خبر داد که خوانین، کدخدایان و رؤسای طوایف لر در محل اردوی نظامی واقع در خرمآباد اجتماع کردهاند. فراخوان این عده به درخواست لشکر و «در اثر صدور احکامات» بوده است. حسین خزاعی نوشت که همه آنان را به مراحم «بندگان حضرت اشرف امیدوار نموده» که ایلات متفرق خود را در یک جا گرد آورده، مشغول زراعت و ساخت خانه شوند؛ از کوچ و ییلاق و قشلاق بپرهیزند. وی افزود که علاوه بر این، خلعسلاح طوایف نیز همچنان ادامه دارد.(۳)

 مذاکره امیرلشکر جنوب با قوامالملک

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به رضا خان خبر داد که پس از ورود به شیراز با قوامالملک ملاقات کرده و درباره خلعسلاح ایل قشقایی مذاکره کرده است. وی نوشت که قوامالملک کاملاً موافق این موضوع بود و در این باره تلگرامی نیز «به آستان مقدس» فرستاده است. آیرم افزود هر چند در حال حاضر به واسطه رفتن ایل به ییلاق جمعآوری اسلحه مشکل است ولی چنانچه تلگرامی از طرف «آن مقام منیع» به قوامالملک برسد پس از مراجعت ایل مبادرت به خلعسلاح خواهد کرد.(۴)

 برکناری رئیس گردان بنادر

نایب سرهنگ علیاصغر خان از ریاست گردان بنادر برکنار و نایب سرهنگ سردار بهادر به جای او منصوب شد.(۵) گزارش های متعدد از رفتار نامناسب نایب سرهنگ علیاصغر خان موجب شد که رضا خان دستور برکناری او را به امیرلشکر جنوب بدهد.

 محاکمه سرهنگ حسین خان

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، که با دستور رضا خان مأموریت داشت نایب سرهنگ حسین خان، فرمانده قوای سرحدی را محاکمه کند، اطلاع داد که محاکمه او در کمیسیونی به ریاست سرهنگ متینالملک، عضو کمیسیون سرحدی، در ارکان حرب فوج اخگر، و در همان محل، انجام خواهد شد.(۶)نایب سرهنگ حسین خان از نظر رضا خان متهم بود که هنگام یورش نظامیان شوروی و اشغال پاسگاه بهرامتپه، مماشات کرده است.

 مراسم روز کارگر در تبریز

کنسولگری شوروی در تبریز مراسم روز کارگر را گرامی داشت. در این مراسم که تعدادی از رؤسای ادارات و معروفین تبریز حضور داشتند، ژنرال کنسول شوروی سخنانی به زبان روسی ایراد کرد و سپس جمالبیک چگونگی وقوع انقلاب اکتبر روسیه را بیان کرد و در پایان از اقدامات قشون ایران برای پایان دادن به ملوکالطوایفی تمجید نمود. شعار هایی که در پایان داده شد، زنده باد کارگران روسیه و شرق و دولت ایران بود. در پایان نمایشی که برای حاضران داده شد «عکس لنین که در زیر آن نقشه کره زمین و در میان آن علامت داس و چکش هویدا بود» ظاهر گردید.(۷)

 رسیدگی به مدعیات وراث سردارمقتدر

در پی شکایات متواتر وراث سردارمقتدر طالش از تعرضات نظامیان به اموال و املاک آنان، سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، که برای رسیدگی به این شکایات به طوالش رفته بود، خبر داد که این شکواییه ها مربوط به گذشته بوده [و با تذکرات او، تضییقات پیشین رفع شده است.] محمدحسین آیرم با اشاره به این که اینان «مردمانی [هستند] که سالها با دسیسه و خیانت زندگی کردهاند و حالیه اتهامات خالی از اصل میزنند،» نوشت که شرح کامل تحقیقات خود را تقدیم خواهد کرد.(۸)

 هشدار نسبت به گردنبند الماس

مهذبالـدوله، شارژدافر ایران در واشـنگتن، شـرحی از اقـدامات خود را نسـبت به سـخنرانی کرنفلد، وزیرمختار سابق آمریکا در ایران، به وزارت امور خارجه فرسـتاد و ضـمناً تأکید کرد که گردنبند الماسـی که دولت ایران به همسر کرنفلد وعده داده بود، نفرسـتیـد. مهذبالدوله نوشت که با توجه به سـخنان کرنفلد در شـهر کلمبوس علیه ایران «هیچ مناسـبتی ندارد که دولت علّیه در مقابـل تـا این درجه اظهـار رحمت به او فرماینـد.» موضوع گردنبنـد المـاس را پسـر کرنفلـد، در دیـداری که با مهذبالـدوله در بوستون داشته، یادآوری کرده بود.(۹)

 تهاجم به بلوچستان انگلیس

سفارت انگلیس در تهران با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه از قول حکومت هندوسـتان نوشت که چندی پیش افرادی از ایل دمانی با تاخت و تاز به بلوچستان انگلیس تجاوز کرده، تلفات و خساراتی را وارد کردهاند. سفارت انگلیس خواست به مقامات مربوطه ایران تذکر داده شود در تنبیه مقصرین اقدام کند.(۱۰)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۳، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۵۷. پس از تهاجم قوای شوروی به مرز مغان و اشغال پاسگاه بهرامتپه، به نظر میرسید اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به آذربایجان بازگردد. اما اینک این اردو عازم سیمره است تا در خلعسـلاح طوایف لر شـرکت کند. افراد این اردو حداقل سه ماه بود که حقوق نگرفته بودند. مقرر شد ۳۰ هزار تومان برای اردوی اعزامی ارسال شود. (همان، ص ۸۳؛ همان، پ صفر، ص ۶۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۷۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۲۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۵۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۹۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۵۲ و ۵۳.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۸-۲۴-۱۳۰۴.

۱۰- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۸. گزارش های تکمیلی رسـیده از هندوستان گفـت کـه دو نفر کشـته، دو نفر زخمی و ۱۴۰۰ گوسـفند به سـرقت رفته است. حکومت هندوسـتان بـابت این تجاوز از ایران تقاضای ۱۰۵۰۰ روپیـه خسـارت کرد. حکـومت هندوسـتان تلویحاً خطـاب بـه دولـت ایران گفـت که اگر نمیتوانـد مرز هـای بلوچسـتان را محـافظت کنـد، آن حکومت این مسـئله را به عهـده بگیرد. این اظهـارات با عکسالعمل دولت ایران روبرو شـد و دولت را در حفظ امور سرحدات توانا دانست. (همان، صص ۷ تا ۱۱)

. پناهنده شدن یکی از بستگان سرداررشید

به گزارش حاکم کردستان، فرج فتاح، یکی از نزدیکان سرداررشید، با اظهار پشیمانی و درخواست تأمین خود را به لشکر غرب معرفی کرده است. اینک پسرش، سلیمان، را نیز به دارالحکومه فرستاده و برای او نیز تقاضای تأمین میکند. حاکم کردستان ضمن اعلام این خبر ابراز امیدواری کرد «کار اورامان و مریوان هم به طور مطلوب سر و سامان گیرد.»(۱)

 ادامه فعالیت غیرقانونی مدرسه روسی غازیان

علیاکبر سمیعی، کارگزار گیلان، اطلاع داد که مدرسه روسی غازیان همچنان بدون دریافت امتیاز از اداره معارف و تدریس زبان فارسی به فعالیت خود ادامه میدهد. سمیعی نوشت که «تا این تاریخ زبان و ادبیات فارسی که در هر مدرسه از مدارس این مملکت اجباری است، تدریس نشده و عذرشان این است که معلم خوب نمیتوانیم پیدا کنیم.» وی توضیح داد که شهریور گذشته موضوع به آنان تذکر داده شده بود [و اگر میخواستند میتوانستند آموزگار ادبیات فارسی را بیابند.] سمیعی در پایان نوشت که با ارسال نام های به کنسولگری شوروی تذکر داده شود که اداره مدرسه بدون مجوز اداره معارف غیرقانونی است.(۲)

 یکشنبه

۱۳ اردیبهشت ۱۳۰۴

۳ مه ۱۹۲۵

۹ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست مؤتمنالملک تشکیل شد. ابتدا اعضای کمیسیون های مختلف، که از جلسه های گذشته ناتمام مانده بود، انتخاب شدند و کمیسیون های مالیه، فواید عامه، عدلیه، داخله، خارجه، مبتکرات، معارف و نظام اعضای خود را شناختند. آیت الله سیدحسن مدرس به عضویت کمیسیون عدلیه درآمد. دستور امروز مجلس قانون استخدام مستخدمین مجلس بود که نمایندگان به بحث و بررسی آن پرداختند.(۳)

 بازگشت سیمیتقو به ایران

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال دو تلگرام به رضا خان ضمن ابلاغ خبر بازگشت سیمیتقو به ایران از وی خواست اجازه داده شود سیمیتقو ریاست طایفه شکاك را به عهده بگیرد و در چهریق مستقر شود. وی افزود اینک سالار

جنگ بر طایفه یادشده و روستا های آنها ریاست دارد اما حاضر است تسلیم سیمیتقو نماید.

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۶۳.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۳۳۷.

۳- پایگـاه اطلاعرسانی کتاب خانه، موزه و مرکز اسـناد مجلس شورای اسـلامی، مشـروح مـذاکرات مجلس شورای ملی، دوره پنجم، جلسه ۱۵۹.

فرمانده قوای آذربایجان تأکید کرد که این اقدام از تحریکپذیری سیمیتقو توسط ترکیه خواهد کاست و او را وابسته به دولت مرکزی ایران خواهد کرد. از دو تلگرام یاد شده روشن است که امیرلشکر شمال غرب با دو وعده یاد شده (استقرار در چهریق و ریاست طایفه شکاک) سیمیتقو را به ایران بازگردانده است.(۱)

 زندگی فلاکتبار عشایر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با تلگرامی که به رضا خان فرستاد، زندگی عشایر غرب را بسیار فلاکتبار توصیف کرد و تقاضا کرد مالیات سال جاری از آنان گرفته نشود، چرا که وصول مالیات در چنین موقعیتی با خلعسلاح سازگار نیست و با واکنش ایلات روبرو میشود. «غالب ایلات و عشایر به علت استیصال و پریشانی بدون استثناء، خوانین و رعیت، با علف پخته تغذیه مینمایند... [اینان] که سابقاً هر کدام دارای زندگانی مرتبی بودهاند، فعلًا از هستی ساقط و مجتمعاً در یک سیاهچادر بدون هیچ فرش و بالاپوش زندگانی [میکنند] و عائله خود را به واسطه نداشتن لباس به واسطه آتش از سرما محافظت، و اناثیه آنها به علت عدم ستر عورت در زیر چادرها مخفی و با کمال فلاکت و بدبختی امرار حیات مینمایند.» امیرلشکر غرب تأکید کرد با این وضعیت «وصول مالیات و جمعآوری اسلحه ... خالی از اشکال نبوده و در صورت فشار، مجدداً متفرق و متواری خواهند شد.»(۲)

 نگرانی از تهاجم ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به حرکت ترکمنها «به قصد چپاول شاهرود و پشت بسطام و سملقان و جوین» نوشت که به فرمانده قوای اعزامی به بجنورد دستور های لازم داده شده، با این حال با توجه به خطرات زیادی که این تهاجم دارد «خواهشمندم به رئیس تیپ شمال امر اکید صادر گردد که حدود خود را مواظبت» کند.(۳)

 حقوق پرداخت نشده سواران قوچان

فرمانده لشکر شرق به وزارت جنگ یادآوری کرد که سال گذشته اجازه استخدام دویست سوار محلی از قوچان صادر شد که پس از اقدام، هنوز حقوق آنان پرداخت نشده است. «خواهشمندم ۲۰۰۰ تومان حقوق سواران مزبور را از ۲۰ حوت [اسفند] سنه ماضیه علاوه بر بودجه لشکری» پرداخت گردد.(۴)

 جانشین میلسپو

وزارت مالیه با تهیه بخشنام های به تمام رؤسای ادارات مرکزی، پیشکاران و رؤسای مالیه در ایالات و ولایات، نوشت که در طول مرخصی میلسپو که از اردیبهشت تا چهار ماه بعد طول میکشد، مستر گُر به جای وی وظایف ریاست کل مالیه را انجام خواهد داد.(۵)

□ نیاز کمیسیون مرزی به نقشه شمال غربی ایران

عبد الله خان طهماسبی از وزارت جنگ خواست نقشه مرز های شمال غربی ایران که گویا در وزارت امور خارجه موجود است، برای کمیسیون سرحدی فرستاده شود. وی نوشت که سال گذشته این نقشه مورد استفاده قرار گرفته بود. همچنین «مواردی از مواد مربوطه به سرحدات شمال غربی که در عهدنامه اخیر ایران و روس درج شده است جهت اطلاع کمیسیون به ارکان حرب لشکری ارسال فرمایند.»(۶)

□ تفنگی با قنداق مرصع برای رضا خان

فرمانده قوای آذربایجان به رضا خان خبر داد که رؤسای طوایف ماکو در حال آمادهسازی تفنگی با قنداق مرصع هستند «که نقشه محل طوایف و اسامی طوایف مزبور» در آن حک خواهد شد. این تفنگ پس از آماده شدن «به آستان مقدس» رضا خان تقدیم خواهد شد.(۷)

□ امکان تردد کامیون از تبریز تا مرز بازرگان

کمیسیونی که اخیراً برای بررسی حضور رو به گسترش تعاونی های شوروی در آذربایجان و تبلیغات سیاسی آنان در وزارت جنگ تشکیل شده بود، از امیرلشکر شمال غرب در مورد جاده های آذربایجان که قابلیت حمل کالا در آنها هست پرسید. عبد الله خان طهماسبی نیز پاسخ داد که راه شوسه آذربایجان فقط راه تبریز به خوی است که آن را هم روسها ساختهاند. راه مرند به خوی و از آنجا به ماکو تسطیح شده ولی شوسه نیست. عبور کامیون های چهار تنی که سه تن هم بار داشته باشند از تبریز تا مرز بازرگان ممکن است و در مسیر های دیگر غیرممکن.(۸)

□ بار دیگر مداخله در تجارت برنج

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ با اشاره به جلوگیری حکومت نظامی بندر پهلوی از حمل برنج به ایالات و ولایات ایران نوشت که مداخلات تیپ شمال در تجارت برنج همچنان ادامه دارد و این بار از حمل آن به شهر های آذربایجان جلوگیری میکند. وزارت مالیه افزود که با توجه به فراوانی برنج، دخالت در تجارت آن باعث زیان اقتصادی کشور خواهد شد. «متمنی است دستور... صادر فرمایید که حکومت نظامی رفع قدغن حمل برنج گیلان را به داخله بنماید و در این گونه امور هم مداخله نکند.»(۹)

□ تقاضای همکاری با کفیل حکومت خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی که در حال ترک خوزستان و رفتن به لرستان برای مشارکت در خلعسلاح طوایف است، از وزارت جنگ خواست به امرای لشکر های غرب و جنوب ابلاغ گردد با کفیل خوزستان، میرزااحمد خان عمارلویی، همکاری کنند «و از هرگونه اختلافاتی احتراز نمایند.»(۱۰)

□ بیماری گاومیری در لواسان بزرگ

ابوالفتح خان مؤیدحضور، حاکم لواسانات، خبر داد که بیماری گاومیری بار دیگر در منطقه شایع شده و اخیراً یک رأس گاو در روستای رستان از لواسان بزرگ و دو رأس هم در خود لواسان بزرگ مردهاند. وی نوشت که مردم از ترس، گاو های خود را به لار فرستادهاند. حاکم لواسانات افزود که صاحب دو گاو مرده، یکی از گاوها را کنار رود خانه ذبح میکند. موضوع توسط یک نظامی کشف شده، گاو را دفن میکند و پس از جریمه چهار تومانی صاحب گاو، با مواد ضدعفونی طویله ها و خانه ها را میکروبزدایی میکند.(۱۱)

 دفن کنسول انگلیس در ارومیه

امیرلشکر شمال غرب، از قول رئیس نظامیان ارومیه خبر داد که ساعت یک بعد از ظهر جسد کنسول انگلیس در تبریز با حضور ویس کنسول همان کشور «با احترامات لازمه با مشایعت رؤسای ادارات کشوری و نظامیان در ارومی دفن نمودند. مراسم شلیک تفنگ و ترنم موزیک بنا به تقاضای خانم محترم قونسول به واسطه پریشانی خیال به عمل نیامد.»(۱۲)

 تذکری درباره عواقب استقلال ترکمنستان

رضا خان در تلگرام مشترکی به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال با اشاره به استقلال ترکمنستان شوروی و همجواری این جمهوری با ایران و روابط مردمان دو طرف نوشت که این مسئله امکان دارد برای دولت زحمت ایجاد کند. بنابراین «امر میدهم که نسبت به تراکمه سیاست صلحآمیز را پیش گرفته و به وسیله اعزام مبلغین مخصوص، تبلیغات جدیتری را بین تراکمه مجرا دارید که کاملاً به مراحم دولت امیدوار شده و به اتکاء تراکمه روس خیالات فاسده خود را تعقیب ننمایند.» وی افزود به ترکمن های ایران حالی کنید که این استقلال یک اسم بیمسما است و یک ظاهرسازی برای پیشبرد مقاصد دولت شوروی است.(۱۳)

 تکذیب شکایات وراث سردارمقتدر

سرتیپ محمدحسین آیرم که برای رسیدگی به شکایات متعدد از اجحافات نظامیان به وراث سردارمقتدر راهی طالش شده بود، امروز با ارسال تلگرامی به رضا خان، با اشاره به تشکیل یک هیأت رسیدگی متشکل از سه نظامی، دو روحانی و یک نفر از معتمدان محلی، نتیجه بررسی هیأت یاد شده درباره شکایات وراث

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۸۲ تا ۸۶؛ همان، پ ۳، صص ۶ تا ۹. رضا خان در پاسخ گفت که «تغییر مکان مشارالیه از چهریق و اسکان او در نقطه دیگری از هر حیث اصلح و بهتر است.» (همان، پ ۳، ص ۸۱).

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۲۰۰ و ۲۰۱. رضا خان پذیرفت که اخذ مالیات با نظر امیرلشکر غرب انجام یابد، اما پرسید که «خلع سلاح ایلات چه ربطی به استیصال پریشانی آنها دارد؟» (همان، ص ۱۹۹) امیرلشکر غرب بار دیگر توضیح داد که خلعسلاح، بدون فشار هم عملی است و اگر با اخذ مالیات توأم شود موجب تمرد آنان خواهد شد.» (همان، ص ۱۹۷).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۳۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۱۸. به مالیه کل قشون دستور داده شد، اقدام شود. (همان، ص ۳۱۷)

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۶.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، ص ۵۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۵۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۱۵۰.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۱۹. مراتب به فرمانده تیپ شمال اعلام شد. (همان، ص ۱۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۲۱. وزارت جنگ موضوع را به امرای لشکر جنوب و غرب ابلاغ کرد و از قول رضا خان به فضل الله زاهدی نوشت که کفیل حکومت باید «امورات را با مشورت رؤسای نظامی انجام داده ولی نوشتجات [به] امضاء کفیل حکومت باشد.» (همان، ص ۲۰)

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۶۶۰.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۸۰.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۰۸ و ۱۰۹.

سردارمقتدر را اعلام کرد و نوشت که تلو خانم، همسر سردارمقتدر، و سلیمان پاشا، پسرش، شکایت را تکذیب میکنند. وی گفت که این شکایتها ساختگی است.(۱)

 اعتصاب مغازهداران ایرانی مقیم نجف

مغازهداران ایرانی مقیم نجف مغازه های خود را در اعتراض به حرکت توهینآمیز عد های در پایین کشیدن پرچم های ایران بستند. موضوع به ورود ملکفیصل به شهر نجف بازمیگردد که حکومت محلی برای استقبال از پادشاه، از مغازهداران خواست که بازار را آذینبندی کنند. ایرانیان استقبال چندانی نکردند، اما در ن هایت با نصب پرچم بر سردر مغازه ها در این استقبال مشارکت جستند. اما چند عراقی به سرکردگی سیدابراهیم با توهین به ایرانیها و پرچم کشورشان، خشم مغازهداران را برانگیختند. آنها میگویند تا دستگیری و مجازات این افراد، به ویژه سرکرده آنها اعتصاب خواهند کرد. ویس کنسول ایران در نجف مینویسد: «خودم بازار رفته تمام دکاندارها را مجبور و وادار نمود دکانها را باز نمودند.» ویس کنسول به ایرانیان اعتصابکننده گفت: «همه بروید مشغول کار و دکانها را باز نمایید... از متجاسرین هم چهار نفر را حکومت توقیف کرده» است. وساطت نماینده سیاسی ایران به اعتصاب مغازهدارها پایان داد.(۲)

 مدرس های برای تولید اختلاف

کنسولگری ایران در نجف به وزارت امور خارجه خبر داد که چندی است کسانی که خود را وابسته به «حزب وطنی عربی» میخوانند، با تأسیس مدرس های در نجف «میخواهند نقار مابین ایرانیان و اعراب تولید نمایند.» کنسولگری ایران در نجف افزود که حادثه اخیر نجف که عد های عراقی به پرچم ایران توهین کردند، از منتسبان حزب یادشده و مؤسسان این مدرسه هستند.(۳)

 شیخ خزعل در خرمآباد

شیخ خزعل بر سر راه انتقال به تهران، امروز وارد خرمآباد شد.(۴)

 کارگزار جدید آستارا

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ خبر داد که رفیعالسلطنه را به عنوان کارگزار آستارا تعیین کرده است. وی عازم محل مأموریت خود است.(۵)

 معرفی حاکم جدید اصفهان

حکومت اصفهان با ارسال نامه هایی به حکام تابعه خبر داد که نصرالملک به عنوان حاکم جدید اصفهان منصوب شده و «شما باید تا وصول دستور ثانوی مشغول انجام وظایف مرجوعه و حفظ انتظامات و آسایش اهالی باشید.»(۶)

□ دیدار خوانین بیرانوند با امیرلشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که امروز لطیف خان بیرانوند، پسر شیخ علی خان، به همراه اسفندیار خان، مراد خان و علیمراد خان جودکی به خرمآباد آمدند و با من ملاقات کردند. وی افزود که آنها را به مراحم «حضرت اشرف» امیدوار کردم «و با ن هایت امیدواری به پشتکوه اعزام داشت که غلامعلی خان و سایر خوانین و کدخدایان بیرانوند را نیز اطمینان داده، به معیت خود خرمآباد بیاورند.»(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۲ تا ۳۵.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۰ و ۷۹ و ۱۲ و ۱۰-۳۵-۲۹-۱۳۰۴. در پی اهانت چند عراقی به پرچم ایران، اعتمادالوزاره، ژنرال کنسول ایران در بغداد، با ارسال نام های به سر هنری دُبس، کمیسر عالی انگلیس در بینالنهرین، به این موضوع اعتراض کرد و خواستار مجازات مرتکبین شد. (همان، ۳۶ و ۳۵-۳۵-۲۹-۱۳۰۴) حادثه یاد شده در بازار سلطانی رخ میدهد. اوباش پرچم ایران را پاره کرده، زیر پا میاندازند و لگدمال میکنند «و به اعلیحضرت و والاحضرت ولیعهد و هر چه ایرانی است دشنام میدهند و به دین و مذهب ایرانیان نیز ناسزا میگویند.» (همان، ۶-۳۵-۲۹-۱۳۰۴) ویس کنسولگری نجف معتقد بود این اقدام زیر نظر رئیس پلیس نجف انجام شده و او نیز از مقامات بالاتر دستور گرفته است. (همان، ۵۵-۳۵-۲۹-۱۳۰۴)

۳- همان، ۱۱-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۵، ص ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۳۰. کارگزار پیشین آستارا احتشام حضور بود.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۶۵۵.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۰۵.

ص: ۷۷

 دوشنبه

۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۴

۴ مه ۱۹۲۵

۱۰ شوال ۱۳۴۳

 دیدار ویس کنسول ایران در نجف با علما

نماینده سیاسی ایران در نجف به خواست آیات الله سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی به دیدن ایشان رفت. بنا به گزارش ویس کنسول ایران، آقایان از اقدامات او نسبت به جلوگیری از هیجان پیش آمده در نجف (ر.ک: ۱۳ اردیبهشت) تقدیر کردند و گفتند: «اشخاص جهال را خواسته تهدید نمایید ابداً به کسی تعرض ننمایند و حتیالمقدور التیام و دوستی مابین ایرانیان و اعراب [بدهید]... اشخاصی هستند که میخواهند یک منازعه و مناقشه... عرب و ایرانی را فراهم بیاورند و قطعاً گوش به حرف جهال و [افراد] بیبصیرت ندهید.» در ادامه، سیدمهدی، رئیس یکی از طوایف، نیز به خواست آقایان در جلسه حاضر شد و نتیجه گفتوگوها نیز به اطلاع او رسید. سیدمهدی نیز اظهار داشت: «ما به ایرانیان افتخار میکنیم... عزت و شرافت ما به واسطه دولت جعفری ایران است و محققاً در این موارد ید خارجی کار میکند و ماها باید فهمیده، دست مفسدین را کوتاه نماییم.»(۱)

 زمینهسازی روسها برای اغتشاش

سرتیپ محمدحسین آیرم به وزارت جنگ خبر داد که اطلاعات رسیده نشان میدهد روسها با احتیاط و ظرافت زمینه را برای اغتشاش های اجتماعی فراهم میکنند. وی افزود که روسها در ظاهر له دولت ایران هستند، اما در پنهان با مخالفان دولت میسازند «و به کلیه مأمورین خفیه سیاسی خود دستور دادهاند که کلیه اطلاعات نظامی را به آنها ... بدهند.»(۲)

 مشکلات وصول مالیات در بلوکات اربعه

رئیس دفتر بلوکات اربعه، وابسته به وزارت مالیه، که برای وصول مالیات در حدود نایین بسر میبرد گزارش داد که عملکرد مأموران نظامی برای گرفتن سوار و سرباز به نحوی است که کار وصول مالیات را با مشکل جدی روبرو کرده. «مأموران نظامی در هر محل مشغول گرفتن سوار و سرباز و اخذ نفری ۵۰ تومان رضامندی برای سرباز و ۱۳۰ تومان برای سوار هستند. جوان هایی که لایق سربازی هستند فراری، جمعی برای طفره از پرداخت رضامندی که تاکنون معمول نبوده، مخفی و جمعی برای عرض تظلم به شهر آمدهاند. ریشسفیدان در حبس مأمورین نظامی، موضوع خشکسالی هم هست که عموماً به کلی افسرده» هستند. این مأمور مالیه اضافه کرد که پولی که نظامیان میگیرند، گاه تا چند برابر مالیات سالیانه افراد است. با این وضعیت امکان اخذ مالیات منتفی است.(۳)

□ توضیحات امیرلشکر غرب درباره سردارنصرت

عباس خان امیرمخصوص که اینک در تهران بسر میبرد، گزارشی از اختلافات خود با سردارنصرت را به وزارت جنگ داد. پیش از این سردارنصرت کلهر از تضییع حقوق خود توسط عباس خان امیرمخصوص، حاکم کلهر، به دولت شکایت کرده بود. توضیحات امیرمخصوص به امیرلشکر غرب فرستاده شد و حسین خزاعی امروز در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که علاقجات «مرحوم امیرمعظم بر طبق قوانین شرعی ارثاً به سردارنصرت منتقل و امیرمخصوص حقی به املاک مذکور نخواهد داشت. فرضاً ریاست ایل به عهده مشارالیه [امیرمخصوص] واگذار شده، ملک موروثی اشخاص را به چه مناسبت تصرف مینماید.» امیرلشکر غرب معتقد بود امیرمخصوص حق شرعی و موروثی سردارنصرت را نداده است.(۴)(ر.ک: ۳۰ فروردین)

□ تقاضای علی دشتی برای آزادی محمدعلی خان

علی دشتی با ارسال تلگرامی از بوشهر به رضا خان، دستگیری و بازداشت محمدعلی خان کلانتر، ضابط اهرم و تنگستان، را دور از انتظار دانست و خواستار آزادی او شد. وی محمدعلی خان را مطیع منویات دولت دانست و آزادی او را موجب «ترضیه حال رعایا و امنیت مملکت» توصیف کرد.(۵)

□ توضیحات اداره گمرک درباره املاک قفقاز مرکوری

در پی درخواست وزارت مالیه از اداره گمرک راجع به املاک کمپانی روسی قفقاز مرکوری، اداره یادشده نوشت که مؤسسات قفقاز مرکوری طبق ماده ۱۲ معاهده ایران و شوروی متعلق به دولت ایران است ولی تحویل گرفتن آن از عهده این اداره خارج است. اداره گمرک موضوع را حائز اهمیت و املاک کمپانی مزبور را مورد نیاز شدید گمرکات بندر پهلوی دانست.(۶)

□ پرسش از علت توقیف تجار آستارا و اردبیل

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به لشکر شمال غرب خبر از رسیدن شکایتی به امضاء گروهی از بازرگانان آستارا داد که در آن از بازداشت بیدلیل شماری از تجار اردبیل و آستارا سخن رفته

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۱۶.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۵۶۳۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، صص ۲۴، ۲۵ و ۲۷. سردار نصرت در اثر محدودیت هایی که برای او و اطرافیانش ایجاد شده بود، مدتی به بینالنهرین مهاجرت کرد و بعدها با وعده هایی که برای بازگرداندن املاک او داده شد، به ایران بازگشت، اما امیرمخصوص در اعاده دارایی او اهمال میکرد.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۳۲. وزارت جنگ در پاسخ به این تلگرام، موضوع را در حیطه کار امیرلشکر جنوب دانست

و رسیدگی به آن را از طرف مرکز غیرممکن اعلام کرد؛ و اضافه نمود قضیه در حال بررسی است. (همان، ص ۲۳۱)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم **۲۴۰۱۶۵۹۹**. فصل ۱۲ عهدنامه دولتین ایران و روس میگفت که امتیاز تمام اراضی و ابنی های که متعلق به دولت سابق روسیه و اتباع آن دولت بوده، لغو، و متعلق به دولت ایران است، اما کنسولگری شوروی در بندر پهلوی دولت متبوع خود را صاحب این املاک و ساختمانها میدانست و حتی آن را اجاره میداد.

است. در این تلگرام از فرمانده لشکر شمال غرب خواسته شده بود علت قضیه را توضیح دهد.(۱) (ر.ک: ۱۷ اردیبهشت)

 تأخیر در حواله بودجه راهسازی

متصدی لشکر غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که بودجه مربوط به راهسازی بروجرد به خرمآباد و خرمآباد به دزفول نرسیده است.(۲)

 اختصاص بودجه بینالمللی به پیشگیری مالاریا در ایران

ارفعالدوله، سفیر ایران در برن، به وزارت امور خارجه خبر داد که کمیته بینالمللی صلیب سرخ در ژنو از درآمد موقوفه «شوکن» مبلغ سه هزار فرانک سوئیس برای پیشگیری از بیماری مالاریا در ایران به شیر و خورشید سرخ ایران اختصاص داده است. وی مبلغ یادشده را به ضمیمه نامه ارسال کرد و افزود که رسید آن هر چه زودتر رسانده شود.(۳)

 دستکاری دوباره روسها در آب های مرزی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ از قول کارگزاری درجز نوشت که روسها «آب قراء ثلاثه ایران را قطع کرده و به نهر جدیدالاحداث خودشان» وصل کردهاند. در این نامه با توجه به خشکسالی منطقه، عواقب وخیم این اقدام تذکر داده شده بود. وزارت امور خارجه ضمن برشماری اقدامات خود، از وزارت جنگ خواست هر دستوری که لازم میداند به فرماندهی لشکر شرق بدهد.(۴)

 نامه تکذیبیه کنسول بصره به روزنامه تایمز بصره

کنسول ایران در بصره با ارسال نام های به روزنامه تایمز چاپ بصره مطالب شماره ۱۲۷۳ این جریده را که در اول اردیبهشت درباره رخداد های پس از بازداشت شیخ خزعل درج کرده بود تکذیب کرد. در این نامه آمده است که موارد تکذیب شده از طرف حکومت نظامی خوزستان به این کنسولگری رسیده است. ۱. موقعیت محمره (خرمشهر) زیر نظر اداره جدید نظامی به خوبی مدیریت میشود ۲. شورشی از طرف عشایر بختیاری رخ نداده است ۳. عشایر خوزستان از استقرار نظامیان در این منطقه خوشنود هستند ۴. تهاجم عشایر محمره (خرمشهر) [به نظامیان] دروغ است ۵. هنگام انتقال شیخ خزعل به تهران حرکتی از طرف عشایر رخ نداده است ۶. شیخ عبد الله از پسران شیخ خزعل فعلاً به ریاست بخشی از عشایر منصوب شده است.(۵)

 تقاضای انضمام کشتی های شیخ خزعل به قشون

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از رضا خان خواست دو کشتی جنگی شیخ خزعل که فعلاً ـ در محمره (خرمشهر) است، به بوشهر منتقل گردد و جزء مایملک دریایی قشون محسوب شود.(۶)

□ سختی های برکناری سردارعشایر از ریاست ایل

در پی دستور رضا خان برای تحت فشار قرار دادن سردارعشایر و در ن هایت برکناری او از ریاست ایل قشقایی (ر.ک: ۲۳ فروردین) محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به رضا خان خبر داد که در حال حاضر وادار کردن کلانتران و رؤسای طوایف علیه سردارعشایر صولتالدوله راحت نیست، اما تعدادی از این افراد را تشویق کردهام با فرستادن تلگرام هایی علیه سردارعشایر، اقدامی انجام دهند. «مستدعی است مقرر فرمایند از طرف آن مقام منیع به آنها جواب مساعدی صادر گردد... [تا] نتیجه مطلوبه به طریق اسهل انجام یابد.»(۷)

□ تمدید زمان جمعآوری مسکوکات معیوب

اداره خزانهداری کل وزارت مالیه به وزارت جنگ اطلاع داد که جمعآوری سکه های معیوب [که پیش از این به جهت عدم اطلاع برخی موجب شکایات فراوانی شده بود] تا ابتدای تیرماه ۱۳۰۴ تمدید شده «و به بانک شاهنشاهی نیز اخطار گردیده که به شعبات خود دستور مقتضی در تمدید مدت مذکوره صادر نماید.»(۸)

□ معاون جدید بلدیه تبریز

بنا به خواست رضا خان، حمیدالممالک به عنوان معاون بلدیه تبریز منصوب شد و به طرف آذربایجان حرکت کرد. در تلگرام رمزی که به ایالت آذربایجان فرستاده شد تأکید گردید «برای معاون حالیه هم شغلی از قبیل ریاست تفتیش بلدیه یا غیر آن، هر طور صلاح میدانید ترتیب بدهید، زیرا حضرت اشرف میل دارند [حمیدالممالک] بیکار نمانند.»(۹)

□ درخواست امیرجنگ برای ترک نظامیان محافظ چاه نفت

غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه، با ارسال نام های به حاکم نظامی خوزستان با اشاره به این که چند سال قبل معدن نفت دهلران و دالپری را به انگلیس اجاره داده و در قرارداد منعقده متعهد حفظ امنیت آن شده نوشت: «چون در نقاط مذکور فوقالعاده آذوقه کمیاب و نظامیان هم که مأمور معدن نفت میباشند از حیث آذوقه فوقالعاده در مضیقه هستند، مستدعی از مقام محترم چنانکه امر و مقرر فرمایید نظامیان فوقالذکر به قسمت مربوطه خود مراجعت نموده و هرگاه سوء اتفاقی رخ داد مسئولیت آن محل به عهده اینجانب است.»(۱۰)

(تصویر) علی دشتی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۴۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۳۴. وزارت جنگ با تأکید بر امتداد جاده تا دزفول از اداره مالیه کل قشون خواست بودجه یاد شده به موقع حواله گردد. (همان، ص ۴۳۳)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶-۶۲-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴،ص ۵۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۳۰-۵۳-۱۳۰۴.

۶- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۲. رضا خان پاسـخ داد که فعلاً دست نگه دارند. (همان، ص ۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۱۸ و ۳۱۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۵۸.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۷۸۷.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۰۹.

ص: ۷۹

 سهشنبه

۱۵ اردیبهشت ۱۳۰۴

۵ مه ۱۹۲۵

۱۱ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی در جلسه امروز خود لایحه لغو القاب نظامی را که از طرف دولت ارائه شده بود، بررسی کرد. بر طبق این لایحه استفاده از لقب های ویژه نظامیان که در مناصب نظامی استفاده میشود، همچون سپهسالاری، سپهداری، سرداری، سالاری و...، برای افراد غیرنظامی ممنوع میشد. گفتوگو های نمایندگان، به ویژه اظهارات محمدولیمیرزا فرمانفرما و علیاکبر داور، تا حدی فضای مجلس را ملتهب کرد، اما در پایان نمایندگان به این لایحه رأی دادند. موضوع بعدی بررسی پیشنهاد رئیس کل مالیه ایران، میلسپو، بود. او از وزارت مالیه خواسته بود که تعدادی کارشناس آمریکایی به عنوان معاونت خود استخدام کند. ادامه موضوع به جلسه آتی سپرده شد.(۱)

 بازار گرم نام خانوادگی

اعلان انتخاب نام خانوادگی از طرف برخی مقامات، آن هم از طریق چاپ آگهی در روزنامه ها شروع شد. از آن جمله بود ناصرالاسلام به ناصر ندامانی، سردارمعظم به عبدالحسین تیمورتاش، سرکشیکزاده به سیدکاظم اتحاد، نظامالملک به باقر عظیمی، قائممقامالملک به حاجآقارضا رفیع، مقومالملک به مهدی زاهدی، امیرمجاهد به محمدعلی جاهد، وکیلالملک به وکیلی، سیفالممالک به سیف امیرحسینی، معتمدهمایون به جواد سامانی، مفاخرالملک به نورزاد و ... .(۲)

 درگیری در بدرانلو

یک بهادران از نیرو های لشکر شرق در روستای بدرانلو، واقع در چهار فرسنگی بجنورد، با ترکمنها درگیر شدند. این درگیری از ۱۳ اردیبهشت آغاز و تا امروز ادامه دارد. ترکمنها با کشتن یک نظامی و مجروح کردن دو تن دیگر به شاهراه رسیده و راه بدرانلو به بجنورد را مسدود کردهاند. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر فوری به رضا خان افزود که تمهیدات لازم برای دفاع از شهر بجنورد اندیشیده شده، نیرو های کمکی در حال اعزام هستند. «فعلاً در خود شهر کلیتاً بیش از سیصدوپنجاه نفر عده نمیباشد که آن هم برای حفظ انتظامات شهر کاملاً ضرورت دارد.» وی ادامه داد که تهاجم ترکمنها به شاهرود و پشت بسطام حتمی است و موضوع به تیپ شمال هم گفته شده است.(۳)

 دستور رضا خان به بررسی امتیازات اعطایی دوره قاجار

رضـا خان دسـتور داد امتیازاتی که در دوره پادشاهان قاجار به کشور های خارجی داده شـده، احصاء گردد. وی با این دسـتور میخواست نشان دهد که درصدد لغو باقی مانده این امتیازات است.(۴)

 انتقاد رضا خان از عملکرد تیپ شمال

رضا خان با ارسال تلگرامی به سـرتیپ محمدحسین آیرم، رئیس تیپ شمال، گفت که گزارش تحرکات ترکمنها از طرف شما میرسـد ولی اقـدامی برای مقـابله بـا آنهـا انجـام نمیگیرد. وی افزود همـاینـک ترکمنها به قصـد چپاول شاهرود و اطراف بسـطام حرکت کردهاند؛ به نظامیان استرآباد دسـتور دهید «بدون این که داخل صـحرا بشوند عملیاتی در مقابل تهاجم تراکمه بنمایند که از این طرف هم آنها را تحت فشار» قرار دهند.(۵)

 تحرک سیاسی ترکمنها

موفقالدوله، حاکم استرآباد، به وزارت داخله خبر داد که شش فروند قایق از خواجه نفس و دو فروند از گمشتپه، حامل سیصد تا چهارصـد نفر ترکمن به طرف مازنـدران، فرحآباد، قرهتپه و شاکیله حرکت کردهاند.(۶) اما ترکمن هایی که قصـد حمله به فرحآباد را داشـتند، امروز پس از رسـیدن به ساحل این ناحیه، پاسـگاه آن جا را مورد تهاجم قرار دادند. نظامیان که فشـنگشان تمام شـده بود پا به فرار گذاشـتند و ترکمنها «مشـغول غارت» اموال مردم شدند. کمک های ارسالی از ساری ترکمنها را عقب راند.(۷)

 تهاجم ترکمنها به سلطاناباد

بنابر گزارش رسـیده از استرآباد، ترکمنها با حمله به سلطانآباد، واقع در شرق استرآباد یک نفر از اهالی را کشتهاند. یک تن از مهاجمـان نیز بـه قتـل رسیده. اهـالی سـر ترکمن مهـاجم را از بـدن جـدا کرده، به استرآبـاد میآورنـد و تحویـل رئیس نظامیـان میدهند.(۸)

 پیشنهاد هایی برای مقابله تبلیغاتی در ترکمن صحرا

محمدحسـین آیرم، فرمانـده تیپ شـمال، بـا ارسـال نام های به وزارت جنگ نوشت که [برخلاف نگرانی های موجود] ترکمن هـای ایران با کمونیسم همراهی نمیکننـد و احساس کردهانـد که اسـتقلال جمهوری ترکمنسـتان، ظاهرسازی است. وی ضـمن ارائه توضـیحاتی از باورها و مناسـبات درونی ترکمن های ایران پیشـنهاد کرد اجازه تأسـیس «یک شـعبه سیاسی» داده شود که بتوانـد با پوشـش مذهب تسـنن وارد مسائل تبلیغاتی شده و از این طریق به جدایی هر چه بیشتر ترکمنها از سیاست های دولت شوروی کمک کنـد. همچنین این شـعبه با پوشـش تجارت، داخل ترکمن صـحرا شود و بتوانـد مقاصـد خود را پیش ببرد. وی توصیه کرد خوب است «گاهگاهی یک فروند طیاره به عنوان نقشهبرداری یا عناوین دیگر به استرآباد اعزام و در فضای صحرا پرواز نماید که در حقیقت پشتیبان آن تبلیغات و سیاست صلحآمیز گردد.»(۹)

 دیدار امیرلشکر جنوب با ایل خان ایل قشقایی

محمود آیرم به رضا خان اطلاع داد که در پی دستور خلعسلاح طوایف (ر.ک: ۶ اردیبهشت) امروز با ایل خان ایل قشقایی، پسر سردار عشایر صولتالدوله، ملاقات کرد. او با خلعسلاح طایفه خود موافقت کرد. پس «دو نفر صاحب منصب با عد های سوار جهت جمعآوری اسلحه طوایف مختلفه ایل مزبور اعزام تا از طایفه گلهزن که هنوز به ییلاق نرفته و در اطراف شیراز میباشند شروع به جمعآوری اسلحه گردد.»(۱۰)

 کمبود و گرانی گندم در گروس

بنانالملک، حاکم گروس، به وزارت داخله اطلاع داد که نبود بارندگی، تولید غلات را کاهش داده، قیمت آن افزایش یافته است. وی افزود در چنین موقعیتی اداره مالیه درصدد انتقال غلات دولتی از منطقه است. این کار به نگرانی اهالی از کمبود گندم دامن میزند. «مستدعی است با مراجعه به وزارت جلیله مالیه تلگرافاً به

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۵، صص ۲ و ۳. زینالعابدین رهنما، مدیر روزنامه ایران، جلسه امروز مجلس را یک جلسه تاریخی نامید و آن را جدال بین دو عقیده متجدد و کهنهپرست نامید که در ن هایت مرتجعان شکست خوردند. (همان، ص ۱) همچنین ر.ک: ۲۸۹/۱۳۰۴، ص ۹۸.
۲- همان، ص ۱؛ همان، شم ۱۸۱۶، ص ۱.
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۲۸ تا ۱۳۰. رضا خان پس از دیدن این تلگرام دستور داد «در این موقع به خوانین قوچان امر دهید که برای سرکوبی اشرار ترکمن حرکت کند.» (همان، ص ۱۲۷)
۴- ۱۳۵/۱۳۰۴، صص ۴۳ و ۴۴. در تاریخ ۵ ماه مه ۱۹۲۵ رئیس دولت دستور داد مطالعاتی درباره چگونگی اعطای امتیاز به خارجیان صورت گیرد و چون هدف بهرهگیری تبلیغاتی بود خبر آن به تفصیل در مطبوعات نشر یافت. بر اساس این آمار معلوم شد ایران در دوران سلطنت قاجار ده امتیاز به روسیه و شش امتیاز به انگلیس و سه امتیاز به بلژیک و یک امتیاز به هر یک از دولت های عثمانی و فرانسه داده است. فرانسویها امتیاز حفریات باستانشناسی و عثمانیها صدور توتون و تنباکو را دارند. بلژیکیها به احداث و بهرهبرداری راهآهن تهران به شهر ری پرداخته و ضمناً گمرکات و کار خانه قند را دارند. اما روسها امتیاز نفت شمال، خطوط تلگرافی شمال، جنگل های مازندران، شیلات خزر و راهآهن های شمال را در اختیار گرفتهاند. به نحوی که در منطقه شمالی مملکت از قزوین به بعد چیزی نمیتواند جابهجا شود مگر این که روسها اجازه بدهند. رگ حیاتی کشور دست روسهاست و بهره سردارسپه از نشر خبر مطالعه امتیازها همین بود که اولاً افکار عمومی را آشنا به دستاندازی های روسها بنماید ضمناً به دیگران نشان بدهد که روسها تا چه حد در ایران صاحب نفوذ هستند. به این صورت اقدامات شهربانی برای دستگیری جاسوسان توجیه میشد. (پورشالچی، همان، ص ۱۹۶)
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۳۱. هنر محمدحسین آیرم در گیلان، آن هم با اعمال حکومت نظامی سرکوب مردم منطقه بود، و دیگر رصد تحرکات کمونیستها و منکوب کردن آنان. ظاهراً همین دو اقدام برای رضا خان آن قدر ارزشمند بود که بقیه کاستی های او را نادیده میگرفت؛ از آن جمله ناتوانی مفرط در برخورد با ترکمنها. آیرم امروز در تلگرامی به وزارت جنگ خبر حرکت ترکمنها را به طرف شاهرود داد، در حالی که فرماندهی لشکر شرق یا حاکم استرآباد چند روز قبل نسبت به آن هشدار داده بودند. آیرم در تلگرام خود به وزارت جنگ توصیه کرده بود

که به فرمانـده لشـکر شـرق اطلاع دهـد که مراقب حـدود خود باشد و برای قلعو قمع ترکمنها اقدام کند. البته «با وجود این که قسـمت استرآباد از عده ساخلو خود نمیتواند بکاهد با این حال دستور داده شد هر عده که ممکن است به شاهرود اعزام دارد.» (همان، پ ۱۴، ص ۵۱۴)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۱۲.

۷- همان، ص ۵۱۳.

۸- همان، ص ۵۱۸.

۹- همان، صص ۵۱۹ و ۵۲۰.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۷۷.

پیشکار مالیه دستور دهند قبلاً آذوقه محل را تأمین، چنانچه مازادی بود، حمل نمایند.»(۱)

 جمعآوری اسلحه های شیخ خزعل

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که تعداد زیادی اسلحه، لوازم توپ خانه و چند صندوق فشنگ از خانه شیخ خزعل و عوامل او در ناصری کشف شده است. همچنین به تازگی مقداری اسلحه از فیلیه و هندیجان به ناصری وارد شده است.(۲)

 عدم موافقت رضا خان با دستورالعمل کمیسیون سرحدی

پیش از ظهر نمایندگان وزارت جنگ و وزارت امور خارجه برای تهیه دستورالعملی جهت ابلاغ به کمیسیون سرحدی اعزامی از طرف لشکر شمال غرب به مرز ایران و شوروی، دور هم نشستند. در این نشست تصمیم گرفته شد مذاکره با دولت شوروی آغاز گردد و هیأت دیگری شامل مهندسان و عناصر بصیر به کمیسیون مرزی ملحق شود. همچنین نماینده وزارت جنگ خبر داد که در این نشست مقرر شد کمیسیون سرحدی با هیأت دولت شوروی وارد مذاکره نشود و عجالتاً افراد اعزامی به مرز، به تبریز یا اردبیل بازگردند تا مذاکرات با دولت شوروی به نتیجه برسد. رضا خان با تصمیم اخیر مخالفت کرد و به وزارت امور خارجه گفت هر هیأتی [را که تشخیص میدهد به روند کار کمک میکند] زودتر به مرز بفرستد.(۳)

 پیشنهاد برقراری حکومت نظامی در کرمان

وثوقالسلطنه، والی سابق فارس و والی تازه کرمان، که به تازگی وارد کرمان شده، به رضا خان پیشنهاد کرد در کرمان حکومت نظامی برقرار شود. وی با این که اوضاع سیاسی در کرمان را «امیدبخش» توصیف نمود، وجود تحرکاتی که ریشه در اقدامات کنسولگری شوروی در کرمان دارد، و جسارت اهالی به واسطه عدم اقتدار والی قبلی، برپایی حکوت نظامی را مناسب دانست. وثوقالسلطنه علت دیگر این پیشنهاد را در بیحقوق ماندن حکام جزء توضیح داد؛ این که اسباب شکایت اهالی شده [چرا که حکام یاد شده حقوق معوقه خود را به انحاء مختلف از مردم میگیرند]، اما صاحب منصبان قشونی حقوق دارند [و اگر حاکم شوند از مردم درخواست مالی نخواهند داشت.](۴)

 موقعیت مسیحیان ارومیه از زبان امیرلشکر شمال غرب

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، که برای ملاقات با سیمیتقو به ارومیه رفته بود، امروز نتیجه بررسی خود را از مسیحیان ایرانی ساکن ارومیه به وزارت جنگ فرستاد. طهماسبی نسبت به درستی گزارش های کارگزار ارومیه که میگفت مسیحیان ممکن است به دلیل چند حمله به روستا هایشان از ایران مهاجرت نمایند، تردید داشت و معتقد بود این طبقه در آسایش بسر میبرند و اگر از امنیت خود اطمینان نداشتند، پس از مهاجرت [، در پی جنگ بینالملل] دیگر بازنمیگشتند. وی با توجه به سرمازدگی محصولات کشاورزی و عدم بارندگی در بهار که دستآویزی برای مهاجرت است نوشت که میلی به

مهاجرت وجود ندارد.(۵) (ر.ک: ۱۱ فروردین)

 تشکر سفارت انگلیس

سفارت انگلیس با ارسال نامه‌ای به وزارت امور خارجه ایران از این که مأموران محلی ارومیه در تشییع‌جنازه مستر وارل، کنسول انگلیس در تبریز، اسکورت نظامی تهیه دیدند و در مراسم تدفین همکاری و مساعدت لازم را انجام دادند، تشکر و قدردانی کرد.(۶)

 یک ایتالیایی جوان در گیلان

فرمانده تیپ شمال با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که یک ایتالیایی جوان که برای چهار ماه در استخدام پسر حاجمعین‌التجار خواهد بود، وارد ایران شده است. «متمنی است امر فرمایند هرگاه علائم مخصوصه» از او موجود است اطلاع دهند.(۷)

 توضیحات امیرلشکر غرب درباره امیراعظم

پس از آن که حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به درخواست‌های شیخ عبدالرحمان لرستانی، نماینده لرستان، برای تأیید امیراعظم اعتراض کرد، و وزارت جنگ نیز این تأیید را منوط به مشارکت امیراعظم با قشون در خلع‌سلاح طوایف نمود، امروز توضیحات تازه‌ای از طرف امیرلشکر غرب به وزارت جنگ ارسال گردید.

«از بدو ورود [به خرم‌آباد] الی کنون چند مراسله به مشارالیه [= امیراعظم] نوشته، احضارش کرده‌ام. با این که پیر و برادرش سه روز است وارد [شده،] مشارالیه تاکنون حاضر نشده؛ به علاوه دو سال است کلیه مالیات حوزه خود را تماماً وصول و دیناری نپرداخته» است. امیرلشکر غرب نوشت که اگر امیراعظم حاضر شود اسلحه و مالیات خود را بدهد، میتواند مورد توجه و تأیید مرکز هم واقع شود.(۸)

 حضور مسئله‌ساز دکتر شالک در ساوجبلاغ

عبدالله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال نامه‌ای به وزارت جنگ نوشت که دکتر شالک آمریکایی با ظاهرسازی، در حال ساخت زمین خریداری شده برای تبدیل به بیمارستان است. دکتر شالک به اسم طبابت با کردها مراوده پیدا کرده؛ و اساساً وجود او و میسیون آمریکایی در ساوجبلاغ مضر است. طهماسبی افزود که نظر کارگزاری غیر از این است و گمان میکند دکتر شالک در حال خدمات عام‌المنفعه است.(۹)

 بازگشت مهاجران و دردسر مالیات

به گزارش امیرلشکر شمال غرب برخی از رعایای ایران که از مناطق شاهسون‌نشین به روسیه مهاجرت کرده‌اند، رفته رفته به ایران بازگشته، در اطراف اجارود ساکن شده‌اند و به زراعت میپردازند. اما با مراجعه مأموران مالیه برای اخذ مالیات، مهاجران

یادشده بار دیگر قصد رفتن به روسیه کردهاند. «روسها نیز محض این که رعایای ایران را به طرف خود جلب نمایند به هر یک از آنها ده خروار زمین تخمافکن میدهند که زراعت نمایند؛ [و در مقابل] فقط سالی مبلغ چهار تومان نقد بدهند.» امیرلشکر شمال غرب عملکرد اداره مالیه اردبیل را در اخذ مالیات از مهاجران نادرست دانست و خواست حداقل به مدت دو سال این افراد از پرداخت مالیات معاف باشند.(۱۰)

 تغییر مسیر شکایتها

در پی اوجگیری شکایات وراث سردارمقتدر طالش از اجحافات نظامیان منطقه، و مسافرت محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، به آنجا، اینک بر تعداد شکایت های محلی از عملکرد گذشته سردار مقتدر و برادرش، سالارشجاع، به مرکز افزوده شده

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۴۲۴.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۶. روشن نیست که سلاح های یادشده در این گزارش، همان اسلحه های مصادره شده توسط حاکم نظامی خوزستان پس از دستگیری شیخ خزعل است و یا نه. به محمود آیرم گفته شد که همه این سلاحها باید به تهران فرستاده شود. (همان، پ ۱۴۰، ص ۱۳)
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۴۱ تا ۴۳.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۲۸ و ۳۲۹. رضا خان به پیشنهاد وثوقالسلطنه چنین پاسخ داد: «ترتیب حکام به حالت فعلی باشد و البته با ابراز جدیت از طرف جناب مستطاب عالی امورات به وجه خوشی اداره خواهد شد.» (همان، ص ۳۲۷)
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۴۴ تا ۴۷.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۵۵.
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۵۶. پسر حاجمعینالتجار این ایتالیایی را برای راهاندازی ماشینآلات خود استخدام کرده بود که سال گذشته نیز برای مدتی استخدام شده بود. این چهارمین سفر ایتالیایی مزبور به ایران است. (همان، ص ۴۵۵).
۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۸۶ و ۲۸۷. رضا خان در پاسخ به این تلگرام گفت که «به تشبثات این قبیل اشخاص وقعی گذاشته نمیشود... مقتضیات محل را از نظر دور» نکنید. (همان، ص ۲۸۵)
۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۸۳ و ۳۸۴. موضع وزارت جنگ و وزارت امور خارجه در این مورد مماشات بود و میگفتند که سفارت آمریکا این نوع اقدامات را خلاف مصالح ایران نمیداند و اگر مدرکی دال بر ضدیت با منافع کشور هست، ارائه داده شود. (همان، ص ۳۸۱). نکته اینجاست که اگر اقدامی مشابه آن توسط روسها انجام میشد، توصیه به مماشات در کار نبود و طرف ایرانی موظف به مقابله بود.
۱۰- همان، صص ۲۵۴ و ۲۵۵.

است. در شکوایی های که امروز از طرف اهالی شفارود به رضا خان فرستاده شد، درخواست گردید با تشکیل کمیسیونی به احقاق حق اهالی رسیدگی شود. وزارت جنگ نیز فرستانندگان تلگرام را به عدلیه محل ارجاع داد، که نشان از اهمیت کم موضوع برای این وزارت خانه داشت.(۱)

 پاسخ چمبرلین درباره دستگیری شیخ خزعل

روزنامه تایمز لندن در شماره امروز خود پاسخ نویل چمبرلین، وزیر امور خارجه انگلیس را به سئوال کاپیتان ایدن، درباره دستگیری شیخ خزعل، به عنوان یکی از متحدان محلی دولت بریتانیا درج کرد: «بنده خبر دستگیری شیخ محمره (خرمشهر) را از طرف دولت ایران استماع نموده، ولی به موجب اطلاعی که حاصل کرده، دولت مشارالیها با ملاحظه با وی رفتار میکند و خود را دارای احساسات دوستانه نسبت به او معرفی مینماید. دولت انگلیس راجع به حفظ جانش نه تعهدی نموده و نه چنین کاری را ضروری دانسته، زیرا اختلافات بین شیخ و رئیسالوزراء ایران در دسامبر ۱۹۲۴ مرتفع گردید.»(۲)

 فیلم سینمایی «گراس» روی پرده سینما های آمریکا

گراس یا علف، فیلمی که توسط سه آمریکایی در سفر سال گذشتهشان به ایران از کوچ یکی از طوایف بختیاری برداشته شده بود، اینک در فیلادلفیا نمایش داده میشود. گراس پیش از این در نیویورک حدود یک ماه و نیم روی پرده نمایش بود. بنابر اهمیت موضوع در تاریخ سینما، گزارش کامل شارژدافر ایران، در پاورقی آمده است.(۳)

 نابسامانی در دوایر تلگرافی جنوب

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزیر پست و تلگراف نوشت که دوایر تلگرافی خوزستان و جنوب فارس بسیار ناکارآمد است و تلگرامها از شش تا یک ماه بعد از ارسال به مقصد میرسد. «این وضعیت کاملاً منافی حسن و سرعت جریان امور، خاصه امور قشونی، و موجب مسئولیت اداری است.»(۴)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۶ تا ۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم، ص ۴۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹ و ۸-۵-۲۴-۱۳۰۴. «سال گذشته سه نفر آمریکایی که دو نفر آنها مرد و موسوم به مِریان. س. کوپر Merian C. Cooper و ارنست شودسک Ernest B. Schoedasck و یک نفر زن مسماه به مادام مارگریت هاریسون Mrs. Marguerite Harrison بودند مسافرتی به خوزستان و قسمتی از خاک بختیاری و اصفهان و طهران نموده و عکس های متحرک از حرکت یک تیره از ایل بختیاری (بابااحمدی) به طرف زرردهکوه برداشتهاند. عکس های ثابتی که میسیز هاریسن شخصاً برداشته بود به طوری که قبلاً در ضمن راپرتها به عرض رسیده در نیویورک و باستن در جلسات مجمع ایران به معرض نمایش گذاشته شده و عکس های متحرک دو مرتبه در زمستان گذشته در مجمع جغرافیایی

واشنگتن نشان داده شده و جلب توجه کامل نمود. سه نفر اشخاص مذکور که زحمت تهیه این عکسها و مخارج آن را تحمل کرده بودند درصدد فروش فیلمها به یکی از کمپانی های معتبر سینمای نیویورک برآمده و بالاخره موفقیت حاصل و پرده مزبور قریب یک ماه و نیم است در یکی از تئاتر های مهم نیویورک و اخیراً در فیلادلفیا به نمایش گذاشته شده است. نمایش فیلم های مذکور یک ساعت و ده دقیقه طول میکشد و به اسم «گراس Grass علف» موسوم میباشد. پرده مذکور ابتدا وضعیات چادرنشینی بختیاریها و نگاهداری احشام و اغنام آنها را نشان داده، بعد از آن فرارسیدن موقع تابستان و خشک شدن علفها و لزوم کوچیدن به نقاط علفدار را معلوم کرده حرکت ایل و عبور از شط کارون و تلفات وارده به عابرین و حیوانات را با حال رقتآوری واضح و سپس مجاهده و کوشش افراد را در عبور از قلل شامخه زردکوه و رد شدن از روی برفها با پای برهنه و بالاخره غلبه بر طبیعت و صعود به قله و نزول از دامنه را تا وصول به علف به جلوه میآورد و در آخر نیز اشاره مختصری به واقعه ایمبری نموده و عکس ورقه تصدیقی را که ایمبری ذیل آن را امضاء کرده نشان میدهد. (به وسایل مختلفه اقدام به عمل آمده که این قسمت آخر از سینمای مزبور برداشته شود). نمایش این حقایق دو فکر متضاد و دو خیال مختلف را در افکار جانشین میکند. یکی معارضه خستگیناپذیر و زدوخورد دائم با عوامل طبیعت و بالاخره غالب آمدن بر آنها را با نداشتن هیچگونه وسیله که این امر طرف تمجید و تحسین فوقالعاده نظارهکنندگان میشود. دیگر فقدان وسائل و لوازم زندگانی در میان ایلات ایران و حالت نیمه متمدن و عقب بودن این دسته مردم از انوار تمدن امروزه و بدتر از همه موجود نبودن حتی یک پُل در روی کارون در مسیر آنها که منجر به غرق عده های در آب و خسارات مالی میشود. بدیهی است این قسمت اسباب تعجب و حیرت عامه شده و برای حیثیات دولت علیه اگر مضر نباشد قطعاً مفید نخواهد بود. موضوع این نمایش مطرح بحث بعضی جرائد مهمه گردیده و راجع به آن عقاید مختلفه ابراز میشود، چنان که از مطالعه قطعه مجله لیترری دایجست Literary Digest که لفاً تقدیم میشود ملاحظه میفرمایند روی هم رفته این نمایش با اهمیت و جالب توجه بودن معرفی شده و هنوز هم در نیویورک در جریان و بعد از آن در بسیار شهر های اتازونی به معرض نمایش گذاشته خواهد شد. کتابی هم در همین زمینه به اسم «گراس Grass» از طرف مستر کوپر منتشر شده که نسخه از آن را تهیه و جداگانه تقدیم خواهد داشت. چون تصور میشود ملاحظه این پرده از هر حیث قابل ملاحظه و شایان دقت اولیای عظام دولت علیه باشد در صورتی که اقتضای رأی مبارک باشد مبلغی اعتبار مرحمت خواهند فرمود که یک نسخه از فیلم های آن خریداری و به طهران فرستاده شود. اگر چه قیمت تحقیقی آن بر سفارت معلوم نیست لکن گمان نمیرود از ششصد تومان زیادتر باشد. مهذبالدوله.» (همانجا)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۷۲. اشکال و نقص یادشده متوجه ارسال تلگرام میان شهر های کوچک بود؛ وگرنه تلگرام های ارسالی از مراکز ایالات به تهران حداکثر به فاصله یک روز میرسید. محمود آیرم در این درخواست چنین نوشته است: «چنانچه یک فقره تلگراف مهم اداری در ۲۰ فروردین به تلگراف خانه بهبهان داده شده، ۱۲ اردیبهشت به شیراز مخابره گردیده» است. (همانجا)

ص: ۸۲

(تصویر) نویل چمبرلین

 چهارشنبه

۱۶ اردیبهشت ۱۳۰۴

۶ مه ۱۹۲۵

۱۲ شوال ۱۳۴۳

 دیدار بزرگان نجف با آقایان اصفهانی و نائینی

به گزارش ویس کنسولگری ایران در نجف، علما، مجتهدین و شیوخ منطقه در دیدار با آیات الله اصفهانی و نایینی با ابراز تأسف از حوادث پیش آمده در نجف (ر.ك: ۱۳ اردیبهشت) و خشنودی از پایان آن، گفتند که مدتی است میخواهند دعوای عرب و ایرانی راه بیندازند. منشأ این تفرقه روشن است. «ولی ما میگوییم عزت و شرف و امنیت ما به واسطه دولت ایران است. آقای جزایری میفرمودند: اگر در آفریقا یک نفر مسلمان جعفری بشود، از سایه و حمایت دولت ایران است... ما چه طور میتوانیم نعمت های ایران را انکار نماییم... ایرانیان به منزله چشم های ما هستند. البته بر هر فرد مسلم واجب است در اتحاد مسلمین سعی نمایند و برای ما فریضه شده که در مجالس خودمان حق ایرانیان را که بر ماها دارند بگوییم.»

در پی حوادث یاد شده، حاکم محلی نجف به کنسولگری ایران آمد و ضمن اظهار تأسف گفت که متجاسرین ۲۴ ساعت حبس شدند.(۱)

 واداشتن رضا خان به عذرخواهی

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های خصوصی به رضا خان، ضمن اشاره به پاسخ وی درباره چگونگی برخورد مأموران ایرانی با چند نفر از افراد نیروی هوایی انگلیس در آبادان (ر.ك: ۲۲ فروردین) نوشت که هر چند عامل این حادثه تنبیه شده، اما مأموران به داخل کشتی انگلیسی رفته و این یعنی تجاوز به کشتی دولتی انگلیس که «فرمانده قوای هواپیمایی عراق [= انگلیس] با نظر وخیمی [به این موضوع] مینگرد.» لورن افزود که مقامات انگلیسی بر این عقیدهاند باید رضایت خاطر «ویس مارشال هواپیمایی» فراهم شود و از وقوع حوادث مشابه جداً جلوگیری گردد. «مناسب این است تلگرافی به توسط دوستدار بفرمایید و اظهار بفرمایید که این رفتار پلیس های ایرانی را رد نموده، از این که جبراً داخل کشتی دولت انگلیس شدهاند ن هایت افسوس را دارم.»(۲)

 عملکرد سست لشکر شرق از دیدگاه فرمانده تیپ شمال

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ ضمن تشریح مبادی تجاوز ترکمنها به شاهراه، نوشت که لشکر شرق نسبت به جلوگیری از نفوذ ترکمنها به منطقه خود سستی میکند و از این رو تیپ مستقل شمال مجبور میشود نیرو های خود را به طرف شاهرود گسیل کند. در چنین وضعیتی، بخش های شرقی مازندران مستعد تهاجم ترکمنها میشود، چرا که از نیروی نظامی کافی برخوردار نیست.(۳)

 نماینده ب هاییان کانادا در تبریز

به گزارش امیرلشکر شمال غرب، زنی که نماینده ب هاییان کانادا

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰ و ۲۹-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، صص ۲۷ و ۲۸. رضا خان با ارسال نام های با عنوان «فدایت شوم» طبق خواسته سر پرسی لورن عمل کرد. متن نامه چنین است: «فدایت شوم! مراسله خصوصی جناب مستطاب عالی مورخه ۱۶ اردیبهشت راجع به مشاجراتی که به علت سوءتفاهمی بین پلیس مأمور عبادان و یکی از صاحب منصبان هواپیمایی دولت فخیمه انگلیس رخ نموده زیب وصول داد. گرچه مطابق راپورت حکومت نظامی خوزستان که مفاد آن طی مراسله مورخه ۳ اردیبهشت به اطلاع خاطر شریف رسید از رفتن پلیسها به کشتی دولتی انگلیس به هیچوجه ذکری نشده، ولی معهذا به طوری که اظهار فرمودهاند چنانچه رفتن پلیسها به کشتی مزبور مسلم باشد خواهشمند است مراتب تأسفات اینجانب را از این پیشآمد به ویس مارشال محترم هواپیمایی دولت فخیمه تلگرافاً اطلاع فرمایند. در خاتمه امید است با مراقبت هایی که به عمل آمده و خواهد آمد نظایر این قبیل اتفاقات دیده نشود، موقع را مغتنم شمرده مراتب احترامات فائقه را تجدید مینماید.» (همان، ص ۲۶)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵،صص ۷۴ تا ۷۶.

و تبعه انگلیس است از طریق جلفا وارد ایران شده و اینک در تبریز است. این زن در خانه احمداف تاجر ساکن شده و میگوید فردا راهی تهران است و از آنجا نیز به اروپا میرود.(۱)

 تلگرام بزرگان استرآباد به رضا خان

گروهی از علما و معتمدان استرآباد در نام های به رضا خان خواستار تأمین امنیت منطقه خود شدند. در این تلگرام از ریاست وزراء خواسته شده بود که حاکم با عزم و خیرخواهی برای استرآباد تعیین شود.(۲)

 قطع آب لطفآباد توسط روسها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، خبر داد که روسها آب لطفآباد را قطع کرده، اهالی در مضیقه هستند، حتی آب خوردن ندارند. «از شدت استیصال حاضر شدهاند مطابق نقش های که کمیسیون سرحدی طرح کرده، نهر جدیدی احداث و نصف مخارج آن را ... بدهند.» وی افزود که ادارات کارگزاری و مالیه اقدامی در حل آسایش اهالی نکردهاند و تقاضا نمود اجازه ساختن نهر جدید صادر شود.(۳)

 تشکر سردارشرف از رضا خان

شیخ عبد الله (سردارشرف)، پسر شیخ خزعل، با ارسال تلگرامی به رضا خان، از این که، با حسن ظن حاکم نظامی خوزستان، به ریاست طایفه محیسن منصوب شده، تشکر کرد.(۴)

 اختلاف والی خراسان و فرمانده لشکر شرق

کارگزار خراسان به وزارت امور خارجه اطلاع داد که پس از ریاست افتخاری فرمانده لشکر شرق بر بلدیه مشهد، تحرکاتی میان نانواها و قصابها پیدا شد که ب های گوشت و نان را افزایش داد، اما با اقدامات سرتیپ جانمحمد خان اوضاع به حال اول بازگشت. کارگزار، والی را مقصر دانست و نوشت: «والی حتی به جنرال قونسول روس متوسل شده و از [فرمانده] لشکری شکایت و جماعتی را وادار به مهر کردن تلگرافات» نموده است.(۵)

 توضیحات سردارظفر برای خلعسلاح بختیاری

در پی درخواست رضا خان از خسرو خان بختیاری (سردارظفر)، ایل خان طایفه بختیاری، برای خلعسلاح طوایف منطقه، وی با ارسال تلگرامی ضمن اعلام حمایت و ضرورت این اقدام نوشت که ایل به طرف ییلاق حرکت کرده و من هنوز در کار حل مسائل خوانین جانکی معطل هستم. آنان مالیات سال گذشته را هم نپرداختهاند. سردارظفر تقاضا کرد برای طرح مسائل مربوط به خلعسلاح به تهران برود و از نزدیک با رضا خان گفتوگو کند.(۶)

□ مشکلات جمعآوری سکه های معیوب

در پی تمدید مهلت جمعآوری سکه های معیوب، فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که اهالی بیشتر شهرها درصدد تعویض سکه های معیوب خود هستند اما شعبه بانک شاهنشاهی در این شهرها وجود ندارد. وی افزود که برای حل مشکل به شعبه بانک در مشهد مراجعه شده، اما جوابی ندادهاند.(۷)

□ تقاضای تجار بوشهر برای آزادی محمدعلی خان

تجار بوشهر با فرستادن تلگرامی به رضا خان، ضمن تأکید بر وفاداری محمدعلی خان کلانتر، ضابط تنگستان، و ذکر خدمات پدرش، زایر خضر خان تنگستانی، به مملکت، خواستار آزادی محمدعلی خان شدند. تلگرام مشابهی نیز به مجلس شورای ملی فرستاده شد.(۸)

□ تهیه مدارک علیه تملک عمیدالتجار

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که طبق گواهی معتمدین اردبیل و شهادت اهالی، زمین های میرزاآقاجان عمیدالتجار اردبیلی متعلق به دولت، و پیش از این محل اردوی دولتی، برپایی نماز عید فطر و شلیک توپ اعیاد بوده است. وی گفت که طبق نظر مالیه اردبیل این زمینها باید از عمیدالتجار بازپس گرفته شود.(۹)

□ پیشنهاد واسموس به دولت ایران

به نوشته روزنامه ایران، واسموس آلمانی به دولت ایران پیشنهاد کرده در قبال ده هزار تومان، راه بوشهر به شیراز را تسطیح و شوسه میکند.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۳۴۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۹۴. پاسخ رضا خان به این تلگرام شباهتی به پاسخ های مشابه در دیگر مناطق نداشت و بیشتر شبیه اطلاعی های انقلابی بود؛ که به نظر میرسد نوعی زمینهسازی برای جلب نظر مردم منطقه برای اقدامات آینده خود باشد. «امنیت مملکت و آسایش حال اهالی در نظر من بر همه چیز مقدم است و به هیچکس اجازه نمیدهم که با وجود من راه تمرد و خودسری پیش گیرد. عنقریب تراکمه را به سزای اعمال خود رسانده، زندگانی آنها را با خاک یکسان و ترکمن را زیر و رو خواهم کرد.» (همان، ص ۴۹۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۳۵. موضوع پیش از این به اطلاع هیأت دولت رسیده بود و کارگزار های خراسان، درجز و ژنرال کنسولگری ایران در تاشکند برای اقدام فعال شده بودند. (همان، ص ۴۹) رضا خان نیز گفت که اقدام جدی در حفر نهر جدید شروع شود. (همان، ص ۴۸)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۱۷. رضا خان نیز پاسخ داد تا وقتی که اظهار صمیمیت و خدمتگذاری کند با حمایت او مواجه خواهد شد. (همان، ص ۱۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۶۱.

۶- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۹۲ و ۹۳. رضـا خـان نیز پاسـخ داد که پس از پایان امور مربوط به جانکی، به تهران بیایـد. (همان، ص ۹۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۵۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۰۳ و ۲۰۸ تا ۲۱۰. از امیرلشـکر جنوب خواسته شد تا پیگیر موضوع باشد و نتیجه را اطلاع دهد. (همان، ص ۲۰۷)

۹- همـان، س ۱۳۰۴، پ صــفر، ص ۳۱۵. عمیـدالتجار در ایـن زمینهـا ساختمانسـازی کرده بـود و بخشـی از آن را به کنسـول شوروی، امنیه و نظمیه اجاره داده بود. بنابر گزارش امین مالیه اردبیل، وی ماهیانه شصت تومان اجاره بها میگرفت. (همان، ص ۳۱۷)

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۵، ص ۳.

 پنجشنبه

۱۷ اردیبهشت ۱۳۰۴

۷ مه ۱۹۲۵

۱۳ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. دستور اول امروز پس از اخذ رأی کنار گذاشته شد و دستور دوم که به گزارش کمیسیون بودجه راجع به ادامه طرح استخدام مستشاران آمریکایی بود مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در ادامه، جلسه غیرعلنی تشکیل شد.(۱) در جلسه غیرعلنی، نامه رضا خان درباره دو تلگرام سالارالدوله که ضمن تقاضای عفو، خواستار بازگشت به ایران شده بود، قرائت گردید. محمدولیمیرزا درباره نظرات ارائه شده چنین مینویسد: «سلیمانمیرزا و جمعی با اظهار حرارتها مخالفت نمودند. آقای مدرس قانونیت تصویب قتل اینها را، که در دوره دوم تصویب شده بود، مورد تردید و انکار قرار داد. ایجاد هیجان و حملاتی کرد. سالارلشکر هم اظهاراتی نمود که در دنباله آن سلیمانمیرزا، با کمال وقاحت، خارج از جلسه، فحاشی نمود. کلیه حضرات عقب یک قضایایی میگردند که رفقای موقتی خودشان را آلوده به کش مکش هایی نموده، ثابتتر بنمایند.»(۲)

 گزارشی از چهل ساعت جنگ با ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از قول نایب سرهنگ ایرج خان نوشت که در نتیجه چهل ساعت جنگ با ترکمنها و کرد های ایل شادلو، چهار کشته و شش اسیر از مهاجمان به جا ماند. این جنگ غروب روز چهاردهم اردیبهشت ظاهراً قطع شد، اما ترکمنها سنگربندی کرده، آماده حمله هستند. در این گزارش آمده است هفت اسب و چندین قبضه تفنگ نیز به دست نظامیان افتاده است. از نظامیان نیز دو نفر کشته و چهار نفر مجروح شدهاند. وی افزود که قتل رئیس مالیه سملقان توسط کرد های شادلو انجام شده است. همچنین نزدیک به شصت نفر از خوانین ایل بیچرانلو در بلندی های منطقه مشغول سنگربندی علیه نظامیان هستند.(۳)

 تهاجم ترکمنها به شاکیله

رئیس تیپ شمال خبر داد که دوازده قایق به شاکیله هجوم آوردند، اما با استقامت قوای نظامی مواجه شده، مانع از پیشروی آنان شدند. سرتیپ محمدحسین آیرم در تلگرام دیگری نوشت؛ از آنجا که نمیتوان تشخیص داد چه قایقی متعلق به ترکمنها است «به کلیه بنادر دستور داده شد تراکمه را به بنادر راه نداده و هر چه لتکا هست توقیف نمایند.»(۴)

□ ناکارآمدی بخشی از سلاح های جمعآوری شده

در پی دستور رضا خان به انتقال سلاح های جمعآوری شده خوزستان به تهران، امیرلشکر جنوب و سرتیپ فضل الله زاهدی اطلاع دادند، بخشی از تفنگ های جمعآوری شده سربی است و ارزش این که کرای های برای حمل آنها به مرکز پرداخت شود، ندارند؛ بهتر است شکسته، و سوزانده شوند.(۵)

□ علت توقیف بازرگانان اردبیلی و آستارایی

در پی اعتراض گروهی از تجار اردبیلی و آستارایی به بازداشت همصنفان خود (ر.ک: ۱۴ اردیبهشت) امیرلشکر شمال غرب در توضیح موضوع نوشت که چند نفر از تجار آستارا و اردبیل، دلار هایی که به بانک شاهنشاهی رشت فروختهاند تقلبی از آب درآمده، و بانک در پی گرفتن خسارت، با هماهنگی تأمینات، تجارت خانه های آنان را در تهران بسته، و خودشان نیز بازداشت شدهاند. امیرلشکر طهماسبی افزود، از آنجا که این تجار بدون محاکمه بازداشت شدهاند «این مسئله سکته به اعتبار تجار وارد میآورد.»(۶)

□ در پی هویت سیدجلالالدین تهرانی

سرتیپ محمدحسین آیرم به وزارت جنگ اطلاع داد که سیدجلالالدین تهرانی(۷) تحت تعقیب است. اول این که با برادر قائممقامالملک که با روسها روابط محرمانه دارد، معاشرت دارد، و دوم این که هنگام درگذشت محمدعلیمیرزا قاجار، به احمدشاه و محمدحسن میرزا ولیعهد تلگرام هایی مخابره کرده است. وی از وزارت جنگ خواست هویت و سابقه او را به تیپ شمال اطلاع دهند.(۸) (ر.ک: ۲۶ اردیبهشت)

□ تمجید از اقدامات سرهنگ رحیمی

گروهی از تجار دزداب با فرستادن تلگرامی به رضا خان ضمن تمجید از سرهنگ علیشاه رحیمی، فرمانده تیپ مختلط سیستان و قائنات، اقدامات او را در اندک زمان سرکشی به دزداب ستودند. آنها نوشتند که سرهنگ علیشاه با احضار رؤسای دوایر و تجار محل در نطق مهیجی خواستار پیشرفت معارف شهر شد و حاضران پذیرفتند که با تشکیل خیری های به نام سپه وسایل معیشت و آموزش پنجاه طفل یتیم بیبضاعت را تهیه نمایند. در این تلگرام آمده است که سرهنگ علیشاه رحیمی از تأسیس خیابان و قرائت خانه نیز حرف زده است.(۹)

□ مخالفت با پیشنهاد سرتیپ محمدحسین آیرم

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، پیشنهاد کرد با تشکیل کمیسیون مختلطی به شکایات پیدرپی اهالی و رعایای خمسه طوالش که املاک و اموالشان به دست متنفذین محلی غصب شده، رسیدگی شود. رضا خان با این پیشنهاد مخالفت کرد و گفت که رسیدگی به این دعاوی به عهده عدلیه است.(۱۰)

□ دو انگلیسی دیپلمات در راه ایران

مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در مسکو، خبر داد که «شارژدافر انگلیس مقیم مسکو با رئیس اداره روسی در وزارت خارجه انگلیس» راهی تهران شدهاند. «از بنده سفارشنامه به مأمورین لشکری و کشوری انزلی تقاضا کردند و داده شد. گویا بهتر است از طرف دولت هم توصیه بشود.»(۱۱)

 درباره مهاجرت سه هزار آلمانی به ایران

سفارت ایران در برلین به وزارت امور خارجه خبر داد که وزارت امور خارجه آلمان از ادعای دو آلمانی سفر کرده به ایران که مدعی مهاجرت دادن سه هزار کارگر

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۷، ص ۱.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۹۹. منابع انگلیسی در این مورد نوشتند: «شاهزاده سالارالدوله که از ۱۹۱۹ در تبعید بوده است، و اکنون در عراق است، اجازه بازگشت به ایران خواسته است. اما به خاطر گرایشات مرتجعانه وی، بعد از یک بحث داغ در مجلس، تقاضای وی رد شد. کمیسر عالی اعلیحضرت در بغداد اظهار میدارد گزارش شده سالارالدوله در اوایل ماه می درصدد حرکت به حوالی منطقه حلبچه بوده است. همچنین بنابر گزارش خود ایشان، وی قصد داشته برای برپایی قیام علیه دولت فعلی ایران به این کشور برود.» (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۲۲ و ۱۲۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۹۷ و ۴۹۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، صص ۱۰ و ۱۱. رضا خان پذیرفت که به همین منوال عمل گردد. «تفنگ های سربی را شکسته، آهن آن را به مصرف برسانید... اسلحه های فلزی را با کشتی از راه [بوشهر به] شیراز بفرستید.» (همان، ص ۹)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۴۵ و ۴۶.

۷- سیدجلالالدین تهرانی فرزند شیخ الاسلام مرندی در ۱۲۷۵ش در تهران به دنیا آمد. تحصیلاتش را از مدرسه تربیت آغاز کرد. آنگاه در رشته های زبان و ادبیات فارسی و عربی، حکمت و فلسفه، ریاضیات قدیم، نجوم و زبان فرانسه ادامه تحصیل داد و در جوانی با کسب مراتب علمی، مورد توجه بزرگان و دانشمندان عصر خود قرار گرفت. چون به نجوم علاقهمند بود، رصد خان های در منزل شخصیاش به راه انداخته، با بیشتر رصد خانه های دنیا ارتباط گرفت. از این رو اطرافیان و دوستانش او را منجم خطاب میکردند. در ۱۳۰۱ به معاونت مستوفیالممالک (وزیر معارف و صنایع مستظرفه) منصوب گردید که چون دریافت پذیرش این منصب دولتی، به علوم مورد علاقهاش (هیأت و نجوم) لطمه میزد، از قبول آن سر باز زد. در همین اوان علوم معقول را تدریس میکرد، اما چون به علوم جدید نیز علاقه داشت، به فراگیری فیزیک و شیمی و ریاضیات جدید همت گماشت. به نوشته ملکالشعرای بهار با آیت الله سیدحسن مدرس دوستی داشته، در جریان اختلافی که میان مستوفیالممالک و مدرس، در دوران مجلس چهارم پیش آمده، هر دو حکمیت سیدجلالالدین را پذیرفتند و اختلافشان فیصله یافت. سیدجلالالدین تهرانی از ۱۳۰۵ به طور منظم انتشار کتابی با عنوان گاهنامه را آغاز کرد که سالها ادامه داشت. او چون عالمان دینی عبا بر تن میکرد و عمامه بر سر میگذاشت. به همین سبب در ۱۳۱۳ مورد تهدید قرار گرفت که اگر تغییر لباس ندهد به زندان قصر خواهد رفت. اما چنان نکرد و پنهانی راه بلژیک در پیش گرفت. در آنجا هم از فراگیری علم بازنایستاد و موفق به

دریافت درجه دکترای دانشگاه بروکسل در رشته ریاضیات، نجوم و فیزیک شد. آنگاه در همان دانشگاه سمت استادی پیدا کرد و به تدریس تاریخ نجوم در مشرق زمین پرداخت. تهرانی تا ۱۳۲۶ در آن کشور ماند. تا اینکه به دعوت و پافشاری احمد قوام (قوامالسلطنه) که نخستوزیری را بر عهده گرفته بود، به ایران آمد و به عنوان وزیر مشاور و معاون پارلمانی نخستوزیر به جلسات هیأت دولت راه یافت، لیکن این وضعیت چندان نپایید و با اقداماتی که محمدرضا پهلوی به کار بست، به غیر از تهرانی، همه وزرای کابینه قوام جملگی از سمت خود استعفا و بدین طریق سقوط دولت او را عملی کردند. سیدجلالالدین وفاداری به قوام را پاس نگه داشت و همین رویه را به تن هایی چه در زمانی که قوام برای تعیین تکلیف دولتش به مجلس شورای ملی رفت و چه هنگامی که از ایران خارج شد در پیش گرفت. وزارت پست و تلگراف و تلفن در کابینه های محمدساعد مراغ های و حسن منصور، تولیت آستان قدس رضوی، استانداری خراسان در دولت دکتر محمد مصدق، سناتوری دور دوم مجلس سنا، سفارت کبرای ایران در بلژیک، استانداری خراسان (بار دوم) و نیابت تولیت آستان قدس رضوی از دیگر مناصب مهم او تا سال ۱۳۴۰ بود که در کنار آنها، به نشست و برخاست با علما و دانشمندان و انجام تحقیقات علمی هم اشتغال داشت. او در ۱۳۴۰ بار دیگر سناتور انتصابی تهران شد. در ۱۳۵۵ به دعوت دانشگاه بروکسل راهی بلژیک شده، به موجب قراردادی در زمینه نجوم و ریاضیات به تحقیق پرداخت. حدود دو سال بعد، در اواخر شهریور ۱۳۵۷ که اوضاع کشور و سلطنت پهلوی رو به وخامت نهاده به ایران بازگشت. طولی نکشید که مجمعی با عنوان شورای نیابت سلطنتی تشکیل شد. در این شورا افرادی چون شاپور بختیار، محمد سجادی، جواد سعید، علیقلی اردلان، عباس قرهباغی عضو شدند که پیشتر دارای مشاغل مهم سیاسی بودند. افزون بر این مقرر شد که سه تن دیگر هم که در سال های اخیر دارای سمتی نبوده، اما از رجال معمر و خوشنام جامعه به شمار میروند، در آن شورا عضویت داشته باشند. تهرانی به عنوان یکی از آن سه رجل به عضویت شورای نیابت سلطنت درآمد که در نخستین جلسه، به ریاست آن شورا برگزیده شد. دو سه روز بعد هم محمدرضا پهلوی از کشور خارج شده، اداره کشور عملاً به دست این شورا افتاد. این وضعیت تا اواخر دی ۱۳۵۷ ادامه یافت. در این زمان تهرانی برای مذاکره با امام خمینی به پاریس رفت. امام گفت و شنود با او را به دو شرط زیر موکول کرد: استعفا از شورای نیابت سلطنت و اعلام غیرقانونی بودن آن. تهرانی هم هر دو شرط را پذیرفت و در اول بهمن همان سال از ریاست شورای نیابت سلطنتی استعفا کرد. او از آن هنگام تا ۱۳۶۶ که درگذشت، دیگر به ایران نیامد و در فرانسه به نوشتن تاریخ نجوم مشرق زمین پرداخت. تهرانی در سنین پیری با یک زن سوئیسی ازدواج کرد. در وصیتنام های تمامی داراییاش را به آستان قدس رضوی وقف کرد. سیدجلالالدین تهرانی علاوه بر دارایی های دیگرش، کتاب خان های داشت که گفته شده بیش از سه هزار نسخه کتاب خطی در آن موجود بود. همچنین از او کتاب هایی به چاپ رسیده است که بیشتر آنها را ضمن گاهنامه مخصوص خود به چاپ رسانده است. (افشار، ایرج، «سیدجلالالدین تهرانی»، آینده، شم ۷-۶ (شهریور - مهر ۱۳۶۶)، ص ۵۲۸؛ صحیفه نور، ج ۳، تدوین سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱ش، ص ۱۵۲؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۱، تهران، نشر گفتار و نشر علم، ۱۳۸۰ش، ۵۱۳ تا ۵۱۸؛ مشار، خانبابا، مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی، ج ۲، تهران، ۱۳۴۰ش، ص ۳۵۹)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۱۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۷۲ و ۴۷۳.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۱۰ تا ۱۳. احتمالاً علت مخالفت رضا خان، جلوگیری از اقداماتی بود که آیرم میخواست علیه وراث سردارمقتدر طالش انجام دهد.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۳۴. این دو انگلیسی ۲۷ اردیبهشت وارد تبریز شدند. امیرلشکر شمال غرب که در جریان این خبر قرار داشت به مرکز اطلاع داد که آنها به جای آمدن به تهران میخواهند سفری به جلفا کنند و هنوز مقاصد آنها روشن نشده است. (همان، ص ۳۰)

آلمانی به ایران برای زراعت هستند، بیاطلاع است. در نامه سفارت ایران آمده است که آلمانی های یادشده بیسرمایه هستند و اقدامات آنها در جلب زارعین و صنعتکاران نتیجهبخش نخواهد بود. در نامه یادشده آمده است: «این سفارت با مهاجرت زارعین و صنعتکاران قابل آلمانی به ایران برای ترویج و ترقی صنایع در مملکت موافق بوده و هست و بهتر است در صورت امکان خود دولت علّیه از خالصجات دولتی ... به آنها بدهد... ولی به شرط این که ... خود مهاجرین دارای یک سرمایه کافی برای مسافرت و شروع به عمل باشند.»(۱)

 ادامه پیگیری طلب رحیم خان

سفارت انگلیس که سال گذشته پیگیر وصول طلب رحیم خان زندی، ناظر سفارت انگلیس، بود، در سال جاری نیز به واسطه وصول نشدن این طلب از سردار رشید کردستانی، پیجوی مسئله است. مستر هاوارد، رئیس اداره شرق سفارت انگلیس، امروز با ارسال نام های به رضا خان موضوع را مورد تأکید قرار داد.(۲)

 پایان کار موفقالدوله در استرآباد

موفقالدوله، حاکم استرآباد، که همواره با انتقاد سران نظامی تیپ شمال مواجه بود، با ارسال تلگرامی به وزارت داخله نوشت که سرهنگ حکیمی، رئیس نظامیان استرآباد، در حال هموار کردن حکومت نظامی خود در استرآباد است. وی با اشاره به شکایت های متعددی که تیپ شمال از او به تهران کرده، آمادگی خود را برای محاکمه اداری اعلام کرد.(۳)

این شاید آخرین تلگرام او از استرآباد به تهران بود. در این روز یا فردای آن به دستور وزارت جنگ، توسط وزارت داخله به تهران احضار شد.

 پرواز دو هواپیمای ناشناس در آسمان ساوجبلاغ

ساعت هفت صبح دو هواپیما در فضای مرزی منطقه ساوجبلاغ دیده شدند «که پس از پنج دقیقه طیران عودت نمودهاند.»(۴)

 خط آهن جلفا - بادکوبه

به گزارش نماینده وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در تبریز، پیرو خبر های رسیده از احداث خط آهن توسط شوروی در مرز ایران و آن کشور، خط آهن بادکوبه به جلفا از سال ۱۹۱۵ آغاز شد و پس از پنجاه کیلومتر ریلگذاری، به دلیل وقوع انقلاب در روسیه متوقف شد. بار دیگر ساخت این راهآهن از ۱۹۲۴ شروع شد و قرار است تا پایان ۱۹۲۵ این خط تا پل خداآفرین برسد. درازای این خط حدود ۳۰۰ کیلومتر است.(۵)

 بازگشت چند خانوار ایرانی به وطن

به گزارش امیرلشکر شمال غرب، امروز چند خانواده مهاجر ایرانی که هنگام جنگ بینالملل از ایران مهاجرت کرده بودند، به مرز های مملکت رسیده، وارد خاک ایران شدهاند. پرشمارترین اینان یک خانوار هشتاد نفره است که میگویند از رعایای سردارافشار بوده، در سنندج ساکن بودهاند. هنگام جنگ به دلیل کمک به قشون عثمانی از طرف روسها اسیر، به خاک روسیه برده شده، هنگام مبادله اسرا به دولت عثمانی تحویل شدهاند، و اینک از راه موصل و رواندوز به ایران بازگشتهاند. در گزارش امیرلشکر شمال غرب پرسیده شده چه معامل های با اینان باید کرد؟(۶)

۱- گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، به کوشش مینا ظهیرنژاد ارشادی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۶ش، صص ۴۱۶ و ۴۱۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۵، ص ۹. پیگیریها به آنجا رسیده بود که هفتاد خروار غله سردار رشید را در روانسر به رحیم خان زندی بدهند. قرار شد اداره قشونی آن را فروخته، وجهش را به طلبکار برساند. اما در ن هایت مقرر شد نماینده کنسولگری انگلیس در کرمانشاه عهدهدار این قضیه باشد. سفارت انگلیس در پاسخ گفت که این طلب با اصل و فرع آن حدود سه هزار تومان است و غلات در نظر گرفته شده در مقابل این طلب بسیار ناچیز است. قرار شد مبلغ هفتاد خروار غله، به صورت علیالحساب به رحیم خان داده شود و بقیه طلب رفته رفته اعاده گردد. نامهنگاریها میان سفارت انگلیس و دولت تا اواسط سال ۱۳۰۴ ادامه یافت و نتیجه مشخصی حاصل نشد. (همان، صص ۱ تا ۲۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۷۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۷۰.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۹۳.

۶- همان، صص ۱۸۸ و ۱۸۹. رضا خان گفت که آنان را در محل اولیه خودشان ساکن کنید. البته در این مورد با وزارت امور خارجه هم مکاتبه شد و در ن هایت ابلاغ گردید که اگر مهاجران ارمنی و آشوری نباشند ورود و اسکانشان منعی ندارد. (همان، صص ۱۸۱ تا ۱۸۷) ورود مهاجران آشوری و مسیحی تا یک سال به ایران ممنوع شده بود و هنوز چند ماهی از مدت انقضای آن باقی مانده بود.

ص: ۸۶

 جمعه

۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۴

۸ مه ۱۹۲۵

۱۴ شوال ۱۳۴۳

 استیصال لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به وزارت جنگ خبر داد که «اگر تا آتیه نزدیکی استمداد از مرکز نرسد به واسطه ضعفی که در قوای لشکر، اهالی حس نمودهاند، مترتب خیلی مشکل است و نمیتوانم وضع داخلی لشکر را مجسم نمایم... در چه مضیق های هستم.» وی در پایان این تلگرام یادآور شد که هیچیک از وعده های وزارت جنگ برای تجهیز و رسیدگی لشکر شرق محقق نشده است.(۱)

 تهاجم ترکمنها به بجنورد

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که ترکمنها و اکراد طایفه شادلو با دو هزار نیرو و از سه جناح به بجنورد یورش آوردهاند. حمله از دیروز آغاز شده، نظامیان در استحکامات قدیمی شهر مشغول دفاع و فوقالعاده تحت فشار هستند. وی افزود یکصد نفر از قوچان به کمک نظامیان مستقر در بجنورد آمدهاند. دیگر نیرو های کمکی سه روز دیگر به بجنورد میرسند. فرمانده لشکر شرق نوشت که اهالی بجنورد به واسطه همنوایی با طایفه شادلو به دو پست نظامی شلیک کردهاند. در این گزارش آمده است که ترکمنها شش کشته دادهاند و اموال غارت شده بازپس گرفته شده است. سرتیپ جانمحمد خان تقاضا کرد نیروی نظامی از تهران به بجنورد اعزام شود.(۲) وی در تلگرام دیگری خواستار حضور هواپیما در منطقه شد. «خواهشمندم هر طوری که ممکن است برای... پرواز آن در حوالی بجنورد و جوین اقدام» شود.(۳)

 جولان کشتی های ترکمنها در دریای خزر

فرمانده تیپ شمال از قول رئیس قوای مازندران اطلاع داد که ترکمنها با قایق های خود در دریای خزر جولان میدهند و اهالی مازندران وحشتزده هستند. سرتیپ محمدحسین آیرم اضافه کرد که عملیات ترکمنها در این زمان که فصل برداشت محصول است، با سرانگشتان روسها انجام میشود. وی تأکید کرد که سواحل مازندران در خطر چپاول قرار دارد. وی تعداد ترکمن های حاضر در سواحل را سه تا چهار هزار نفر برآورد کرد.(۴)

فرمانده تیپ شمال در تلگرام محرمانه دیگری ادعا کرد که بیشتر ترکمن های مهاجم روسی هستند. وی حضور هواپیما های یونکرس دریانشین را برای برآورد استعداد ترکمنها و تشخیص قایق های ایرانی و روسی لازم دانست. آیرم در پایان تلگرام

خبر داد که راهی فومنات است و فردا بازخواهد گشت.(۵) وی بار دیگر از موفقالدوله، حاکم استرآباد، انتقاد کرد. حکم انفصالی موفقالدوله دیروز صادر شده بود، اما فرمانده یادشده از آن بیخبر بود.

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۰۴.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۲۴ تا ۱۲۶.

۳– همان، ص ۱۲۱. پس از رسیدن این تلگرامها به تهران، یک گردان از فوج پهلوی، با یک گروهان مسلسل و گروهان بمبانداز به طرف بجنورد حرکت کردند. همچنین اسلحه های درخواستی لشکر شرق نیز ارسال شد. (همان، ص ۱۲۰) و نیز به فرمانده لشکر شرق خبر داده شد که هواپیما نیز اعزام گردید. «خود حضرتعالی برای تقویت روحیه آن قسمت با طیاره به آن حدود پرواز و گردش نموده و ضمناً نیز مشاهداتی از وضعیات به عمل آورید.» (همان، ص ۱۱۹) سفارت انگلیس که در جریان جزئیات تحرکات وزارت جنگ قرار داشت، چنین گزارش داد: «اوضاع ترکمنها ناگهان وضعیتی جدیتر یافته است. در روز هشتم می [۱۸ اردیبهشت] ترکمنها به قوه قهریه به شهر بجنورد که یگانی حدوداً ۴۰۰ نفری از قوای دولتی از آن محافظت میکرد، حمله بردند. تقریباً همزمان، حملاتی از سوی قایقها در سواحل دریای خزر در نزدیکی بارفروش رخ داد، و حمل های نیز به جاده تهران – مشهد صورت گرفت که قوای ارتش مستقر در شمال مزینان آن را مانع شدند. همزمانی چشمگیر این یورشها بلافاصله ظن دولت ایران را به شدت برانگیخت که عامل تحریککننده آنها، مأموران شوروی بودهاند، و این ظن با گزارش های بعدی دریافت شده مبنی بر حضور افسران ترکمن آموزش دیده در روسیه در یورش به بجنورد، تقویت گردید. علاوه بر این وابسته نظامی بریتانیا در مشهد گزارش هایی دریافت کرده است مبنی بر این که ترکمنها پرچم های سرخ حمل میکردند، و اینکه آنها خواستار خودمختاری و رفتار مشابه دولت ایران با آنها همانند با رفتار دولت شوروی با دیگر همایلی های آنها در آن سوی مرز شدهاند، و اینکه یموت های روس در حمایت از ترکمن های ایران اعلام جهاد کردهاند. قوای کمکی از تهران در حال اعزام است – لشکر [= فوج] پهلوی، به استعداد ۱۶۰۰ پیادهنظام، ۲۴ توپ لوئیس، ۸ مسلسل که دو گردان آنها پیش از این عازم شاهرود شده و در صورت نیاز به مشهد خواهند رفت. به نیمی از لشکر [= فوج] سوارهنظام سنگین – اسلحه دستور داده شده به مقصد استرآباد عازم شاهرود شوند، اما ایشان هنوز مقر خود را ترک نگفتهاند. همچنین گزارش شده یگان هایی از قشون مستقر در جنوب غرب ایران به تهران فراخوانده شدهاند. دو هواپیمای یونکر با خلبان آلمانی پیش از این به مشهد رسیدهاند. قوای کمکی اندکی نیز به استعداد ۱۵۰ پیادهنظام از مشهد به بجنورد اعزام شدهاند. (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴)

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۷۰ و ۷۱.

۵– همان، صص ۷۲ و ۷۳. روشن نیست در موقعیت فوقالعاده و بحرانی مازندران، سفر یک روزه فرمانده تیپ به فومنات از چه رو بوده است.

 ناتوانی اعزام نیرو از استرآباد

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که امکان اعزام نیروی نظامی از استرآباد برای کمک به لشکر شرق وجود ندارد. نیرو های کمکی یا باید از تهران عازم شوند و «یا اجازه فرمایید با اتومبیل از رشت به شاهرود قوه اعزام شود.»(۱)

 دستور رضا خان به تأمین امنیت سواحل

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی فوری به فرمانده تیپ شمال نوشت که گزارش های رسیده حاکی از وحشت اهالی اشرف (بهشهر) از تهاجم ترکمنها است. ترکمنها پیش از این ناحیه قرهتپه بهشهر را غارت کرده بودند. «حسبالامر مبارك قدغن فرمایید دستورات فوری و جدی برای جلوگیری از تجاوزات ترامه صادر نمایند.»(۲)

 انتظار مقامات ایرانی در لطفآباد

در پی قطع آب لطفآباد به روی ساکنان و زمین های منطقه، کفیل کنسولگری عشقآباد، کارگزار و حاکم نظامی درجز برای مذاکره با نماینده دولت شوروی در لطفآباد حاضر شده، اما نماینده یادشده از حضور سرباز زده است. «گویا اگنت مذکور بعد هم جهت مذاکره حاضر نشود.» فرمانده لشکر شرق ضمن اعلام این خبر اضافه کرد که بیست تن از ترکمنها با یورش به یکی از روستا های مرزی ایران، محصول آن را درو کردند، اما پس از حضور نظامیان، فرار کرده، موفق نشدند محصول را با خود ببرند.(۳)

 سردارنصرت کلهر در خرمآباد

امیرلشکر غرب خبر داد که امیرنصرت کلهر اینک در خرمآباد است. وی از رضا خان خواست عباس خان امیرمخصوص نیز به خرمآباد آمده، تکلیف قطعی سردارنصرت روشن شود. وی نوشت که خبر های رسیده میگوید که اهل و عیال سردارنصرت در ن هایت استیصال در کرمانشاه بسر میبرند.(۴)

 پیوستن ایران به کنوانسیون تسهیل عملیات گمرکی

دولت ایران پیوستن خود را به کنوانسیون مربوط به تسهیل عملیات گمرکی و پروتکل آن اعلام کرد. این معاهده پیش از این در ۳ نوامبر ۱۹۲۳/ ۱۰ آبان ۱۳۰۲ در ژنو به تصویب رسیده بود.(۵)

 درخواست حمایت از تولید کبریت داخلی

در تلگرامی که وکیل کار خانه کبریتسازی از تبریز به تهران و برای مجلس شورای ملی فرستاد، از نمایندگان درخواست کرد مالیات تاز های بر کبریت تولید شده در آذربایجان وضع نکنند، چرا که سرمایه زیادی برای واردات ماشینآلات کبریتسازی

صرف شـده و بالا ـ رفتن قیمت آن موجب روی آوردن مردم به «اقسام فنـدک خارجه» خواهـد شـد. نتیجه وضع مالیات جـدید موجب میشود «پنجاه سال دیگر احدی از آذربایجان اسم فابریک به زبان» نیاورد.(۶)

 لوکوموتیو های خریداری شده

دو دستگاه لوکوموتیو و ۳۰ واگن خریداری شده از شوروی برای حرکت در خط آهن جلفا به تبریز پس از رسـیدن به جلفا به سمت تبریز حرکت کردند. «هدایت الله خان، رئیس راهآهن» اموال وارد شده را همراهی میکنند.(۷)

 دیدار وزیرمختار هلند از مزارع چای لاهیجان

روزنامه ایران در شـماره امروز خود خبر داد که وزیرمختار کشور هلنـد در ایران از مزارع چای لاهیجان دیـدن کرده است. در این خبر آمده است که وزارت امور خارجه ایران اقدام به استخدام کارشناسی از کشور هلند در امور چای نموده است.(۸)

 افتتاح کشتارگاه تبریز

ساختمان مسـلخ تبریز که کار ساخت آن از سال گذشته آغاز شده بود، به پایان رسید و در جشنی که از سوی امیرلشکر شمال غرب برپـا شـد، گشـایش یـافت. شـهریور سال گذشـته مقرر شـده بود با تأسـیس کشـتارگاه و دباغ خانه، پشـتوانه مالی شـیر و خورشید تبریز تأمین شود. اهالی تبریز ۱۷ هزار تومان برای این کار کمک کرده بودند.(۹)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۸۱.

۲– همان، ص ۵۰۶.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۳۳.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۲۳.

۵– مدرسی، علی، مرد روزگاران (مدرس شهید نابغه ملی ایران)، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ش، ص ۴۴.

۶– اسـناد تجاری ادوار اول تا پنجم مجلس شورای ملی، به کوشـش راضیه یوسفینیا، تهران، مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸ش، ص ۴۵۶.

۷– روزنـامه ایران، س ۹، شـم ۱۸۱۷، ص ۲. منابع انگلیسـی تعـداد واگن های خریداری را سـیزده دسـتگاه نوشـتند. (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴)

۸– همانجا.

۹– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۷۲، ۷۳ و ۷۶.

 شنبه

۱۹ اردیبهشت ۱۳۰۴

۹ مه ۱۹۲۵

۱۵ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. پیشنهاد میلسپو برای استخدام مستشاران آمریکایی در این جلسه نیز پیگیری شد و در ن هایت مجلس به وزارت مالیه اجازه داد کارشناسان جدیدی برای اداره امور مالی کشور از آمریکا به استخدام درآیند. یک نفر به عنوان رئیس اداره کل محاسبات با حقوق سالیانه ده هزار دلار؛ یک نفر معاون ویژه میلسپو با حقوق سالیانه هشت هزار دلار؛ هشت مستشار دیگر با حقوق سالیانه هفت هزار و پانصد دلار؛ و یک نفر تندنویس با حقوق سالیانه سه هزار دلار. در این جلسه سلیمانمیرزا از مجلس خواست که درخواست سالارالدوله برای بازگشت به ایران که در جلسه غیرعلنی خوانده شده بود، در جلسه علنی قرائت گردد. قرار شد پس از پایان تصویب همه مواد لایحه استخدام مستشاران آمریکایی این نامه خوانده شود.(۱)

 تلگرام رضا خان به مشاورالممالک

رضا خان، ریاست عالیه کل قوا و ریاست وزراء، با ارسال تلگرامی به مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در مسکو، ضمن توضیح تحرکات ترکمنها و سیاست حمایتی شوروی از آنان، گفت که مذاکره با مأموران شوروی در تهران نتیجهبخش نیست؛ هر کدام حرف خودشان را میزنند. «اولاً با تحقیقات عمیقه مقصود و منظور اصلی عمال شوروی را در اتخاذ این رویه انقلابآمیز کشف و معلوم دارید با چه نقشه و اساس اقدامات خود را تعقیب میکنند. به علاوه در صورت امکان با وزارت خارجه روس داخل مذاکره شوید، شاید بدین وسیله به تحریکات خود خاتمه داده و بیش از این با سیاست انقلابی خودشان موجبات زحمت فراهم ندارند.»(۲)

 آخرین وضعیت تهاجم ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، آخرین خبر های رسیده از درگیری ترکمنها با نظامیان را به تهران فرستاد. وی گفت که خط تلگرافی مشهد با بجنورد از حدود غروب دیروز قطع شده، راه بجنورد به مشهد توسط ترکمنها قطع گردیده، به طرف جوین حملهور شده و چند قلعه را چپاول کردهاند. آخرین خبر میگوید که مهاجمان تا امیرآباد، دو فرسخی پل ابریشم، نفوذ کردهاند. فرمانده تیپ شرق افزود به خوانین قوچان دستور داده نیرو های خود را در شیروان مستقر دارند. نیرو های اعزامی از مشهد نیز به آنان ملحق خواهند شد.(۳) وی در تلگرام دیگری هوای مشهد را برای نشستن هواپیما مساعد

دانست.(۴) در تلگرام بعدی، سرتیپ جانمحمد خان، وجود دو توپ خانه کوهستانی را «بیاندازه مورد لزوم» توصیف نمود.(۵)

 اعلام نگرانی اهالی شمال از تهاجم ترکمنها

تلگرام های متعددی از طرف اهالی فریکنار (فریدون کنار) و ساری به رضا خان ارسال شد که در آن نگرانی خود را از حملات ترکمنها به این مناطق ابراز کرده، خواستار مقابله نظامیان شدهاند. تاکنون مناطق قرهتپه، شاکیله و فرحآباد مورد تهاجم ترکمنها واقع شده است. در تلگرام علمای ساری نوشته شده بود: «از قرار مسموع پیشوایان تراکمه حکم به جهاد دادهاند. اهالی سواحل با زن و بچه فراری و متواری و اهالی شهر هم با ن هایت تزلزل و پریشانی» بسر میبرند.(۶)

 ترسیم روحیه نظامیان مازندران

وزارت جنگ از قول رضا خان به فرمانده تیپ شمال دستور داد خیلی زود برای تقویت روحیه نظامیان مازندران، که در اثر حملات ترکمنها تضعیف شده، و نیز انتظام پست های ساحلی، به مازندران حرکت کند.(۷)

 فراخوان فوج آهن

وزارت جنگ دستور داد فوج آهن که از تهران به لرستان اعزام شده بود، به تهران بازگردد.(۸)

 خروج شیخ خزعل از قم

شیخ خزعل بر سر راه رسیدن به تهران که وارد قم شده بود، این شهر را به سمت پایتخت ترک کرد. برای رضا خان اهمیت داشت که شیخ چه زمانی به تهران میرسد. او چندین بار پیگیر موضوع شد و در ن هایت به او گفتند که شب را در علیآباد میماند و صبح فردا وارد تهران میشود.(۹)

 تأکید طهماسبی به استقرار سیمیتقو در چهریق

در پی موافقت نکردن رضا خان با استقرار سیمیتقو در چهریق (ر.ک: ۱۳ اردیبهشت) عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی نوشت که اگر جای دیگری غیر از چهریق به سیمیتقو پیشنهاد شود، سوءظن او را برمیانگیزد و ترکها، سیدطه، یا شیخ محمود به بازگرداندن او طمع میکنند؛ دیگر این که یکی از شرایط بازگشت او به ایران، استقرار در چهریق بود. طهماسبی افزود که در شرایط فعلی که قشون مشرف به همه مناطق است، چهریق و ناحیه دیگر فرقی ندارند.(۱۰)

 نرسیدن مدارک مرزی

امیرلشکر شمال غرب به وزارت جنگ خبر داد که هنوز اسناد و مدارکی که برای مذاکره آتی در کمیسیون مشترک مرزی ایران و شوروی درخواست شده، نرسیده است. «اگر کمیسیون روسها وارد سرحد شوند به واسطه نبودن پروتکل و نقشه مصدق و مدارک و اسناد لازمه بلاتکلیف» خواهیم بود. قرار بود وزارت امور خارجه، نقشه و مدارک مرتبط با مرز شمال

غربی ایران و شوروی را به منطقه بفرستد.(۱۱)

 شکایت حکمران ولایات ثلاث از معاون حکومت ملایر

حاکم ولایات ثلاث (نهاوند، ملایر، تویسرکان) با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ از حضور میرزاسیدتقی خان همدانی، به عنوان معاون حکومت ملایر ابراز نارضایتی کرد و نوشت که او وابسته به سوسیالیستها است و با فعالیت های حزبی و راهاندازی تشکل های دهقانی و کارگری «بنده را دچار زحمت نموده» است. وی نوشت که اداره قشونی با فعالیت های میرزاسیدتقی خان همدانی مقابله کرده و از من هم خواستهاند کار آنها را ادامه دهم، اما «کار کردن با او بیاندازه مشکل است... مستدعی است به هر وسیله که ممکن است رفع شر این شخص را از بنده بفرمایید.»(۱۲)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۸، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۷۸ و ۷۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۵۰۱ و ۵۰۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۵۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۰۳. سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در پاسخ به درخواست های فرمانده لشکر شرق، همه آنها را محقق دانسته و نوشت که از راه زمین و هوا راهی شدهاند. وی از این که پاسخ سرتیپ جانمحمد خان را دیر داده چنین عذرخواهی کرد: «چون حضرت اشرف وزارت جنگ تشریف دارند، فرمایشاتی داشتند و با سفارت انگلیس مذاکراتی بود، جواب دیر عرض شد. معذرت میخواهم.» (همان، پ ۱۳، ص ۱۵۳)

۶- همان، صص ۴۸۷، ۴۸۴ و ۴۹۲. رضا خان نیز در پاسخ گفت که «مطمئن باشید عنقریب ترکمن را با خاک یکسان و آسایش و امنیت را در آن حدود کاملاً مستقر خواهم نمود.» (همان، ص ۴۸۳)

۷- همان، ص ۴۹۶.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۲۳. فراخوان این فوج به تهران یا به جهت خالی شدن پایتخت از نیرو های نظامی بود، و یا به دلیل اعزام آن به منطقه درگیری با ترکمنها.

۹- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۶.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۷۹ و ۸۰.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۴۰. در پی تهاجم نظامی شوروی به خاک ایران و اشغال پاسگاه مرزی بهرامتپه، مسئولان طرفین تصمیم به برگزاری کمیسیون مرزی گرفتند. وزارت جنگ در پی دریافت این تلگرام به امیرلشکر شمال غربی اطلاع داد که مدارک لازمه فرستاده شده است. (همان، ص ۳۹)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۹۹ و ۴۰۰. وزارت جنگ محرمانه موضوع را به وزارت داخله اطلاع داد و خواست که اقدام لازم را انجام دهد. (همان، ص ۳۹۸)

 تقدیر از دستگیری محمدعلی خان تنگستانی

برخلاف تلگرامها و نامه های متعددی که از بوشهر در اعتراض به دستگیری محمدعلی خان تنگستانی، ضابط آن منطقه، به جرم مشارکت در ضرب و شتم رابرت، مهندس انگلیسی، به مرکز ارسال میشد، امروز تلگرامی به امضاء تعدادی از اهالی در تأیید اقدام رئیس قشون منطقه به تهران مخابره شد و دستگیری محمدعلی خان تنگستانی را نعمتی برای ناحیه تنگی و تنگستان خواندند.(۱)

 تاجر اتریشی در تبریز

ایرمون شپیرا، تبعه اتریش، که از اسلامبول به ایران آمده، اینک در تبریز است و میخواهد شعبه تجارت خانه «اخراجات و ادخالات آلمان، اتریش، ایران» را در تبریز و سپس در دیگر نقاط ایران تأسیس کند. امیرلشکر شمال غرب در نام های ضمن اعلام این خبر نوشت شپیرا میگوید هنگام جنگ بینالملل در قشون اتریش خدمت میکرده، پس از آن مدتی بیکار مانده، شش ماه قبل راهی اسلامبول شده و در تجارت خانه یادشده مشغول کار گشته است. شپیرا میگوید: «حالیه در بین راه طرابوزان و تبریز و در گمرک تبریز بالغ بر هزار و دویست لیره انگلیس مالالتجاره دارد.»(۲)

 عریضه اهالی بیلهرود برای بازگشت به ایران

گروهی از اهالی روستای بیلهرود اردبیل که به بادکوبه مهاجرت کرده بودند، با ارسال عریض های خواستار بازگشت به وطن خود شدهاند. امیرلشکر شمال غربی با ضمیمه کردن این عریضه به تلگرام خود نوشت که اینان در شمار دو هزار خانواری هستند که پیش از این از ایران مهاجرت کرده بودند.(۳)

 افزایش قیمت گندم در آذربایجان

گزارش های رسیده از شهر های مراغه، سلماس، جلفا و مرند نشان میدهد که بارش بهاری بسیار کم بوده و کشت زارعین دچار لطمه شده و متقابلاً قیمت گندم رو به افزایش گذاشته است. بلدیه مراغه تصمیم گرفت از حمل گندم به خارج از شهر جلوگیری کند. همچنین عد های در اطراف شهر گرد آمده و با توسل به ائمه تقاضای باران میکنند. «شبها هم جمعی در کوچه ها با دسته گردش میکنند. نتیجه، تولید اضطراب عمومی و ترقی [قیمت] ارزاق شده. گویا حکومت امروز این حرکت را قدغن کرده است.» با این حال عصر امروز هوا ابری شد. حاکم مراغه نوشت که هر چند در این جا نبارید، گویا در اطراف باریدن آغاز شده است و قیمت گندم در حال کاهش است.(۴)

 حضور نظامیان افغان در مرز های شرقی ایران

مصدق دیوان، کنسول ایران در هرات، خبر داد که پس از پیگیری های فراوان، اخیراً ششصد نظامی سوار و پیاده افغان با توپ خانه و مهمات کافی برای حضور در مرز ایران حرکت کرده، و فعلاً در غوریان هستند. کنسول ایران نوشت که نظامیان افغان

برای سرکوب اشرار منطقه منتظر حضور نظامیان ایران هستند. «فدوی مراتب را با تلگراف رمز از طریق روسیه به طهران راپرت داده و تقاضای آنها را در باب اعزام قشون از طرف ایران عرض کرده، لیکن هنوز خبری نرسیده، اشرار و سارقین هم جداً مشغول عملیات هستند.»(۵)

 دو نامه بلند از سفارت شوروی

نمایندگی مختار اتحاد جماهیر شوروی در ایران با ارسال دو نامه بلند به وزارت امور خارجه، شرحی از سرقتها و تجاوزات مرزی را، که منتسب به مرزنشینان ایران میدانست، ارائه کرد. در نامه نخست چهارده مورد از تجاوزات مرزی یادشده بود؛ با این توضیح که عاملان تجاوز تنبیه نشده، نظامیان مستقر در مرز هم همکار و همراه متجاوزان بودهاند. در نامه دوم شش مورد از سرقت های رخ داده در مناطق مرزی یادشده بود. در هر دو نامه از مسئولان ایرانی خواسته شده بود خسارت های وارده را جبران کنند.(۶)

 گزارشی از اوضاع مکه

کفیل کنسولگری ایران در جده، که اخیراً با دو تن دیگر از دیپلمات های مسلمان مقیم جده، حج عمره گذارده، گزارشی از سفر خود را که حاکی از موقعیت وهابیان و جنگ های داخلی عربستان است، به وزارت امور خارجه فرستاد. نظر به اهمیت موضوع، گزارش یادشده در پاورقی میآید.(۷)

 پروفسور پوپ در وزارت معارف

آرتور اپهام پوپ، مورخ و باستانشناس آمریکایی، که در ایران بسر میبرد، امروز در وزارت معارف حاضر شد و با مسئولان آن گفتوگو کرد. وی تاکنون از موزه معارف، کتاب خانه معارف و موزه سلطنتی دیدن کرده، به قم سفر کرده و پس از دیدن فرش های باقیمانده از دوره صفوی فعلاً در تهران بسر میبرد و مشغول تدوین گزارشی برای دولت متبوعه خود است.(۸)

 تقاضای رضاقلی خان اعتمادی برای بازگشت به تهران

رضاقلی خان اعتمادی که آذرماه سال گذشته برای دیدن برادر خود از تهران عازم رشت شد، تحت نظر حکومت نظامی تهران بود. همان زمان از فرمانده تیپ شمال خواسته شد در طول اقامت وی در رشت مراقبش باشند. اینک رضاقلی خان اعتمادی درصدد بازگشت به تهران است. فرمانده تیپ شمال امروز به وزارت جنگ نوشت: «چنانچه اجازه میفرمایند حرکت به طهران او اجازه داده شود.»(۹)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۰۵ و ۲۰۶.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۲–۱، ص ۳۹۲. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه اطلاع داده شد. (همان، ص ۳۹۱)

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۸۲ تا ۸۷.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۱۷ تا ۱۹. نکته جالب آن که وزارت امور خارجه این گزارش را ۲۱ مرداد به وزارت جنگ فرستاد و وزارت جنگ نیز در سوم شهریور آن را به اطلاع لشکر شرق رساند. (همان، صص ۱۴ و ۱۶) روشن نیست در این فاصله سه ماهه، قشون افغان منطقه را ترک کرد یا نه.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۹، صص ۱۱ تا ۲۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱ تا ۵۹-۱-۳۰-۱۳۰۴. «حضور وزارت جلیله امور خارجه دولت علیه در طهران «... پس از آن که خطی به سلطان عبدالعزیز، سلطان نجد، نوشتیم و جواب رسیده، با اتوبومیل مخصوص عازم مکه معظمه گشت هایم. همین که به لشکرگاه ابنسعود [رسیدیم] ولی از آنجایی که عرب هایی که دور و بر سلطان نجد جمع شدهاند اغلب آنها بیملاحظه و بیشعورند و قبل از آنکه پرسش کنند یکدفعه شلیک گلوله بر اتومبیل کردهاند و یک بامب هم انداختهاند که نزدیک بود همه ماها تلف شویم. از لطف الهی جان به سلامت دربردیم. همین که به خیمهگاه سلطان عبدالعزیز رسیدیم فوراً اظهار تأسف و همدردی کرده است که این اشخاص نفهمیده و نشناختهاند. بسیار احترامات و ترتیبات میهمانداری را معمول و مجری داشته است. و از آنجا پس از آنکه یک روز در ضیافت سلطان نجد بود هایم یک سر گسیل و عازم مکه معظمه گشت هایم. و پس از توقف هفت روز در مکه به سلامت مراجعت به جده کرد هایم. از قراری که در این چند روز که در مکه مکرمه توقف داشت هایم چنین استنباط و استفاده از مشاهداتی که شده است که این جنگ طولانی و قبل از شش ماه انجامپذیر نیست و احتمال کلی دارد تا یک سال دیگر طول خواهد کشید، زیرا که لشکر حکومت حجاز با این همه استعدادی که دارا است، استطاعت ندارد که لشکر وهابیها را شکست دهد و از مملکت خود دور نماید. با وجودی که لشکر ابن سعود مشاهده میگردد که دارای ضعف و ناتوانی است از چند جهت، اولاً کمآبی در لشکرگاه؛ ثانیاً اختلاف انواع اسلحه که نزدیک ده نوع تفنگ دارا میباشد؛ ثالثاً شدت و سختی که بر آنها استیلا یافته از حیث مالیه که در احتیاج عظیم میباشد؛ چهارم هم لشکر ابن سعود در اضطراب و [ناخوانا] و از این حال ناخشنودند و میل دارند که آشتی و صلح شود که به وطن خودشان به زودی مراجعت نمایند؛ پنجم دوری مواصلات از ریاض تا مملکت حجاز بسیار سخت است و کنار بودن آنها از عالم سیاست و پولتیک دنیا و این فقره برای آنان بسیار ناگوار است. بلی این قوم دارای کمال شجاعتاند و خود را در جنگ محو و فانی مینمایند و اطاعت به پیشوایان خود دارند و تحمل بسیار از شدت و سختی به جهت حفظ و حصانت مرکز خودشان مینمایند. لذا چنین معلوم میگردد که لشکر کنونی حکومت حجاز نمیتواند که وهابیها را از مراکز خودشان (از جده چهار کیلومتر دور است) عقب بنشانند. در پیش از قرار تحریرات سلطان نجد که تأمینات داده بود بر جان و اموال اهالی مسلم و رعایای دول اجانب در وقتی که استیلا به جده نماید، و چنین گمان بود، ولی از مشاهداتی و تجربیاتی که شده که این طائفه [وهابیها] و خصوصاً قبیله غطغط مینامند بر هیچ کس رحم نخواهند کرد. حالت اهالی مکه معظمه بسیار سخت شده و در بدبختی و فلاکت افتادهاند. آنچه دارایی داشتهاند همه را فروختهاند و اکنون مالک هیچ چیز نیستند؛ فقیر و گدا شدهاند و نیز ذلیل و خوار زیردست وهابیها میباشند، چنان که یک نفر عرب بدوی میآید بر بزرگترین اهالی مکه اهانت و تحقیر مینماید و آن ابداً قوت جواب ندارد. و احکامی که در مکه مجری میشود منافات دارد با شرع انور و عرف که معمول بوده. و چه مبالغی که از اهالی به نام ضریبه جنگ دریافت مینمایند. و همه مناشر متبرکه را هدم کردهاند، حتی خانه محل ولادت حضرت فخر کائنات علیه افضلالصلوات خراب نمودهاند.» (همانجا)

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۸، ص ۲.

۹- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۳۱. به حکومت نظامی تهران خبر داده شـد و حاکم نظامی نیز منعی برای بازگشت او به پایتخت قائل نشد. (همان، ص ۴۲۹)

 یکشنبه

۲۰ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۰ مه ۱۹۲۵

۱۶ شوال ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس تشکیل جلسه داد. ابتدا برقراری مستمری دیوانی میرزاحسین خان اقبالالملک به مبلغ ماهیانه ۶۰ تومان از محل اعتبار شهریه و مستمریات به تصویب رسید. سپس پرداخت ماهی ۴۲ قران به دو ورثه حاجعلی مصری، فراشباشی سابق گمرک گیلان، تصویب گردید. و در ادامه مواد دیگری از لایحه استخدام مستشاران آمریکایی به بحث و بررسی گذاشته شد.(۱)

 فرود دو فروند هواپیما در مشهد

به دنبال تأکید فرمانده لشکر شرق برای پرواز هواپیما بر سر ترکمنها و ایجاد وحشت میان نیرو های آنها، ساعت یک بعد از ظهر دو هواپیما اعزامی از تهران، در مشهد فرود آمدند. آنها در سبزوار بنزینگیری کرده بودند.(۲) قوای کمکی و سلاح نیز برای تقویت لشکر شرق به راه افتاده با خودرو راهی منطقه درگیری هستند. وزارت جنگ در تلگرامی فوری از فرمانده لشکر شرق پرسید که این کاروان نظامی پس از رسیدن به شاهرود راه جاجرم - بجنورد را در پیش گیرد، یا به طرف مشهد بیاید. «در صورتی که طرف بجنورد باید بروند، طریق شاهرود- جاجرم - بجنورد قابل عبور اتومبیل میباشد یا خیر؟»(۳)

 تلگرام سرزنشآمیز رضا خان به فرمانده تیپ شمال

وزارت جنگ در تلگرامی خصوصی و از زبان رضا خان خطاب به سرتیپ محمدحسین آیرم نوشت که توانایی ترکمنها در تجاوز به سواحل مازندران، نه به دلیل قدرت آنان، بلکه به جهت عدم انتظام پاسگاه های ساحلی است. اگر نظمی در کار بود، جلوگیری از پیاده شدن آنها در سواحل بسیار آسان بود. در این تلگرام تأکید شده، فرمانده تیپ شمال هر چه زودتر برای روحیه دادن به نظامیان به طرف پاسگاه های ساحلی حرکت کند. (ر.ک: ۱۸ اردیبهشت) همچنین به محمدحسین آیرم گفته شد که پرسش شما برای اعزام قوا با خودرو به شاهرود از چه روست؟ این عده را برای تقویت و تحکیم پاسگاه های ساحلی اعزام کنید. وزارت جنگ تأکید کرد خبر های رسیده میگوید که تعدادی از ترکمنها

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۹، ص ۱. لایحه استخدام آمریکاییان برای سفیر فرانسه در ایران از این جهت حائز اهمیت بود که او سطح حقوق آمریکاییان را در مقایسه با فرانسویها، بالا میدانست. «در مقام مقایسه... فرانسویانی که در خدمت دولت

ایران هستند مقرری متوسط آنها چهار هزار تومان سالانه است و بابت هزینه سفر چیزی دریافت نمیکنند. در حالی که به آمریکاییان هزینه سفری معادل ۲۵ هزار دلار داده میشود. ملاحظه تفاوت فاحش قابل تعمق است.» (پورشالچی، همان، صص ۱۹۴ و ۱۹۵)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۷۷.

۳- همان، ص ۴۸۲. راه شاهرود - جاجرم - بجنورد قابل گذر خودروها نبود. سرتیپ جانمحمد خان پاسخ داد که قوای اعزامی به مشهد آمده، از اینجا به قوچان میروند. گویا تمرکز قوای نظامی و ادوات در قوچان بود. (همان، ص ۴۷۱) فرمانده لشکر شرق نیز گفت که خود را به قوچان رسانده، همراه نیروها به بجنورد خواهد رفت. وی اطلاعیه هایی نیز تهیه کرده بود که با هواپیما روی سر نظامیان بریزد و آنان را تشجیع کرده، به استقامت هر چه بیشتر تشویق نماید. (همان، ص ۴۷۲)

دستگیر شده‌اند. «به وسیله استنطاقات و تحقیقات عمیقانه و کامل ممکن است مقاصد اشرار و نقشه عملیات و تحریکاتی را که در آنها شده کشف نمود.»(۱)

امروز ترکمنها ۱۲ مرد و زن و بچه از اهالی مازندران را به اسارت گرفتند و ۱۵۰ کیسه برنج را دزدیدند.(۲)

 ورود شیخ خزعل به تهران و دیدار با رضا خان

شیخ خزعل امروز صبح وارد تهران شد و به محل دیدار های عمومی رضا خان راهنمایی شد. سلیمان بهبودی، پیشکار رضا خان، او را به محل خلوتی برد تا رضا خان به دیدنش بیاید. «خودش بود و سرداراجل، پسرش، و حاجمشیر، پیشکارش. حضرت اشرف سایرین را موقتاً ترک فرمودند و به محلی تشریف آوردند که خزعل بود. پس از تعارفات معمولی، مذاکرات مختصر، برای رفع خستگی، خزعل را مرخص فرمودند که برود در منزلی که برای او تهیه شده بود استراحت کند.»(۳) خانه خزعل در تهران که برایش اجاره شده بود، خانه سردارمحتشم بود. وی در این خانه تحت نظارت شدید قرار گرفت و تنها کسی که میتوانست به دیدن او برود، سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس بود.

 ماجرای دیدار لورن با شیخ خزعل

منابع انگلیسی مینویسند که از ارائه نام های که گویا متن آن خوشآمد سر پرسی لورن به شیخ خزعل بود و توسط نامهرسانی باید به شیخ رسانده میشد، جلوگیری شد. در پی این موضوع، هاوارد، دبیر شرقی سفارت، خود با نامه به محل اسکان شیخ رفت. به او نیز اجازه ورود ندادند. بعد از این بود که لورن به «هاوارد دستور داد که به دیدار نخستوزیر برود و از این «بینزاکتی تشریفاتی» گلایه کرده و درخواست برقراری تماس آزاد نمایندگی بریتانیا با شیخ را بنماید. رضا خان با خشم هاوارد را از اتاق خود بیرون کرد و فریادزنان گفت که نه هاوارد و نه لورن حق ملاقات با شیخ را بدون اجازه او ندارند. در این موقعیت بود که هاوارد یک یادداشت اعتراضآمیز و شدیداللحن فرستاد.» منابع انگلیسی خبر از عذرخواهی رضا خان میدهند. «مناسبات آتی ما با حکومت ایران به مدت ۲۴ ساعت تعادل خود را از دست داد تا این که پرسی نامه عذرخواهی رضا خان را - که خود پرسی درخواست کرده و متن آن را خود وی نوشته بود - دریافت کرد... چون فرصت آن نبود که موضوع را برای تصمیمگیری به لندن ارجاع نماید، از این رو لورین به صلاحدید خود عمل کرد. نخستوزیر ایران نه تنها عذرخواهی کرد، بلکه درخواست کرد به ضیافت شامی بیاید که قرار بود ما شب بعد برگزار کنیم... از این رو این دعوتنامه با کمال میل برای او فرستاده شد و رضا خان با چهره خندان به میهمانی آمد.»(۴)

 تبعید پنج تن از مخالفان به جنگل

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال نوشت: «قدغن فرمایید سیداسد الله خرقانی(۵)، حسن علی بدر(۶)، میرزامحمد سلطانی و شیخ ابراهیم خراسانی که تبعید شده‌اند، در زوایای جنگل در توقیف نگاه دارند.»(۷)

□ مشت رضا خان بر صورت سیداسد الله خارقانی

رضا خان امروز پس از ناسزاگویی به سیداسد الله خارقانی، مشت محکمی به صورت او زد و سید را نقش بر زمین کرد. این حادثه که به نوشته نماینده سیاسی آمریکا در ایران، نزد شیخ خزعل انجام شد، یک صحنهسازی برای تفهیم مواضع رضا خان به شیخ شمرده میشد. ظاهراً خارقانی و همراهانش، پس از این حادثه به تبعید رفتند. متن حادثه از زبان کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، در پاورقی آمده است.(۸)

□ تأکید بر همکاری با کفیل حکومت خوزستان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امرای لشکر جنوب و غرب، ضمن معرفی میرزااحمد خان عمارلویی به عنوان کفیل حکومت خوزستان، از آنان خواست «به رؤسای ساخلوی آن حدود دستور دهند که در اجرای امور حکومتی کمال موافقت و مساعدت را ابراز داشته و از ظهور هرگونه اختلافاتی خودداری نمایند.»(۹)

□ تذکر به انتخاب نادرست امیرلشکر جنوب

در پی تلگرام های متعددی که علیه دستگیری محمدعلی خان کلانتر، ضابط تنگستان، و سوءرفتار یاور ناصرقلی خان، عامل دستگیری او، از بوشهر به تهران رسید، وزارت جنگ از قول رضا خان به امیرلشکر جنوب نوشت که به این قبیل افراد نباید چنین مأموریت هایی سپرد؛ بلکه باید صاحب منصبی صالح فرستاده شود که اهالی دچار زحمت نشوند.(۱۰)

□ عدم همکاری خلبانها با امیرلشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، اطلاع داد که خلبانها برای ماندن در منطقه بهانهجویی میکنند و میگویند هواپیماها زیر آفتاب و باران خراب میشود. وی با اشاره به این که ایلات و عشایر در شرف آمدن به خرمآباد هستند، نوشت که آنان از هواپیما وحشت فوقالعاد های دارند. نبود طیاره به عملیات لرستان لطمه وارد خواهد کرد. امیرلشکر غرب در پایان خواست یا دو خلبان دیگر به جای اینان فرستاده شود و یا وسیله اسکانشان به نحوی فراهم شود که هنگام عملیات بهانهتراشی نکنند.(۱۱)

□ صارمالسلطنه در خرمآباد

امیرلشکر غرب خبر داد که صارمالسلطنه، پسر غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه، به خرمآباد آمده، اما «واقعاً بیچاره شده، در صورتی که میبایستی خدماتش مورد توجه و جبران شود.» وی افزود صارمالسلطنه همراه من به سیمره خواهد آمد تا با والی پشتکوه آشتی کند.(۱۲)

□ نگرانی رئیس تیپ شمال از تغییر مبشرحضور

محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که گویا مبشر حضور، رئیس تلگراف خانه گیلان، در حال تغییر است. وی مبشر حضور را مورد اطمینان تیپ توصیف کرد که «در محلی مثل گیلان وجود این مأمور که از اجانب دور

[است] محل اعتماد کامل است.» وی خواستار بقای او در منصب خود شد.(۱۳)

 تقاضای فراخوان موقت نظامیان آشوراده

فرمانده تیپ شمال نوشت که ساختمان محل اقامت نظامیان در آشوراده ویرانه است و آنها از هر جهت در مضیقه هستند. وی از وزارت جنگ خواست اجازه دهند نظامیان آنجا تا بازسازی

۱- همان، صص ۴۷۸ تا ۴۸۰.

۲- همان، ص ۲۹۳.

۳- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۶.

۴- پرسی، همان، صص ۹۶ و ۹۷.

۵- سیداسد الله خرقانی به خارقانی هم شناخته میشد. مقدمات علوم دینی را در زادگاهش، خارقان از توابع قزوین، فراگرفت. در ۱۵ سالگی برای ادامه تحصیل راه قزوین را در پیش گرفت و پس از فراگیری فقه و اصول به تهران آمد. در تهران به درس آیت الله میرزاابوالحسن جلوه حاضر شد و حکمت آموخت. علاوه بر این از فراگیری علوم جدید و زبان فرانسه هم نمانده، آموخته هایش را تکمیل کرد. آنگاه به نجف اشرف رفت و نزدیک به ۲۵ سال در حوزه علمیه آن شهر از محضر استادان بزرگ بهره گرفت و به درجه اجتهاد رسید. او بیش از همه از درس آیت الله سیدمحمدکاظم آخوند خراسانی سود جست و در دستگاه او حضور پررنگی یافت. از این رو از اندیشه آخوند خراسانی تأثیر پذیرفت و با گروهی از نوگرایان حشر و نشر یافت. در این اوان نهضت مشروطه ایران آغاز شد و او هم به مشروطهخواهان ایرانی خارج از کشور پیوسته، رهبری دست های از روحانیون نوگرا را بر عهده گرفت. با مشروطهخواهان ایرانی ارتباط یافت و به کمک آنان شتافت. سید خرقانی در سومین دوره مجلس شورای ملی به عنوان نماینده مردم قزوین برگزیده شد و به ایران بازگشت. در این دوران تلاش قابل توجهی از خود نشان داد. به ویژه در جریان قرارداد ۱۹۱۹م ایران و انگلیس بر ضد آنها بسیار کوشید؛ تا اینکه مدتی گذشت و او نیز دست از سیاست کشید و به فعالیت های فرهنگی روی آورد و به مخالفت با برخی از بیبندوباریها که در غرب عنوان قانون به خود گرفته بود، برخاست و آنها را دنباله تفکر مادی و الحادی خواند. در این راستا از دموکراسی اسلامی سخن راند و آن را کاملتر از دموکراسی غربی دانست. او «بر سیاسی بودن اسلام تأکید میکرد و حفظ اسلام را در گرو پیوند آن با سیاست میدانست.» در آثار خود از نوعی «جمهوری اسلامی» دفاع کرده، در مواردی از طرز تفکر روحانیت سنتی به انتقاد برخاست و در رفع نقص اصلاحگری و مبارزه با آنچه آنها را خرافه میخواند، کوشید. چنین روی های مخالفت هایی را علیه سیداسد الله خرقانی برانگیخت و باعث شد که گروهی علیه او و اندیشه های نوگرایانه وی برخیزند. سیدخرقانی به سال ۱۳۱۵ش در تهران درگذشت. (دانشنامه دانشگستر، ج ۷، ص ۴۷۲).

۶- حسن علی فردوس که بعدها نام خانوادگیاش را به بدر تغییر داد از روزنامهنگارانی است که در اواخر دوره قاجار روزنامه های کماهمیتی در تهران با امتیاز خودش یا دیگران به چاپ رسانده و دارای یک مؤسسه توزیع جراید هم بوده است. یکی از روزنامه های او بدر نام داشت. (تیر ۱۳۰۰ – مهر ۱۳۰۲) که هنگام انتشار نشریه ح. سبک پیما خوانده میشد. از روزنامه های دیگر وی میتوان به ستاره شرق و قلم پاک اشاره کرد. وی که مدتی نیز بازرس وزارت راه بود در ۱۳ مهر ۱۳۵۴ در ۸۵ سالگی

درگذشت. («روزنامه های دوقلو»، بخارا، شم ۷۵ (فروردین – تیر ۱۳۸۹)، ص ۳۵۱؛ «درگذشت»، اطلاعات، شم ۱۴۸۲۶ (۱۳ مهر ۱۳۵۴)، ص ۴).

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۷۰.

۸- مجد، محمدقلی، از قاجار به پهلوی ۱۳۰۹-۱۲۹۸ بر اساس اسناد وزارت امور خارجه آمریکا، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۹ش، صص ۳۳۴ و ۳۳۵. «خبر رسید یکی از روحانیون بانفوذ به نام شیخ اسد الله خرقانی اخیراً رژیم فعلی را تقبیح کرده و مدعی شده است «از زمانی که رضا خان قدرت را در ایران به دست گرفته، این مملکت روی آرامش و نظم به خود ندیده است.» از این رو، رئیسالوزرا دستور داد فوراً او را دستگیر کنند. بر حسب اتفاق و به احتمال زیاد شاید با یک برنامه از پیش تعیین شده، خرقانی به هنگامی که رضا خان با شیخ شکست خورده محمره گفتگو میکرد، کت بسته وارد شد. این صحنه، صحن های بسیار عالی برای هنرنمایی رضا خان بود و او نیز خود را مهیای بهرهبرداری از چنین فرصتی کرده بود. پس از این که چند فحش و ناسزا نثار شیخ اسد الله خرقانی کرد، مشت محکمی به صورت او زد و او را نقش بر زمین کرد و به مأمورین دستور داد که او را به خارج از خانه منتقل کنند. ژنرال مرتضی خان، فرماندار نظامی تهران، موظف شد او را تحت پیگرد قرار داده و بدون معطلی او را به هر مجازاتی برساند «حتی اگر مجازات وی مرگ باشد!» چنین رفتاری با کسانی که نارضایتی رضا خان را برانگیزند، چیزی نبود مگر رویدادی برای تحقیر کردن و اهانت نمودن به شیخ سالخورده.» (همانجا)

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۱۹.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۹۲. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، معتقد بود که هر انتخابی موافق و مخالف دارد. با این حال رئیس ارکان حرب لشکر را به برازجان فرستاده، دستور دادهام در صورت لزوم صاحب منصب دیگری را جای یاور ناصرقلی خان بگمارد. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۱۱ و ۲۱۲)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶۸. به حسین خزاعی گفته شد که ماندن هواپیما زیر آسمان بدون سقف مضر است. (همان، ص ۱۶۷)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۵. بیچاره شدن صارمالسلطنه از آن رو بود که در زمان حضور اعتراضآمیز والی پشتکوه در بینالنهرین، وی به عنوان جایگزین از طرف قشون شناسایی و تقویت شد، حتی قول حکومت نیز به او داده شد، اما وقتی بنای سیاست بر این قرار گرفت که والی به کشور بازگردد و حکومت پشتکوه را بار دیگر به عهده بگیرد، تمام بافته های صارمالسلطنه پاره شد.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۴۵. خواستها و نظرات فرمانده تیپ شمال که تأثیر سابق را در رضا خان نداشت، موجب شد که این تقاضای او بدون پاسخ بماند. در حالی که اگر چنین تلگرامی یک سال پیش به وزارت جنگ میشد، بلادرنگ از وزارت پست و تلگراف خواسته میشد تقاضای او اجابت شود. آیرم بارها با ارسال تلگرام عدم تغییر مبشر حضور را خواستار شد، اما به او پاسخی ندادند. (همان، صص ۴۴۱ تا ۴۴۶) در ن هایت به او پاسخ دادند که این کارها در وظیفه وزارت پست و تلگراف است و ربطی به وزارت جنگ ندارد!

آشوراده به ساحل منتقل شوند.(۱)

 یک آمریکایی در مرند

هـانری فرس که میگویـد اهـل آمریکـاست ولی در آنجـا زنـدگی نمیکنـد، فرانسه را به خوبی حرف میزنـد، و لباس ایرانی هم پوشیده، اینک در مرند است. امیرلشـکر شـمال غرب دستور داد او را به تبریز منتقل کنند. یک مأمور هم مراقب او گذاشت تا رفتارش را تحت نظر بگیرد.(۲)

 نگرانی کارگزار آذربایجان از سوءاستفاده از نهر حسن خانلو

مهدی الهامی، کارگزار آذربایجان، که همراه تنی چند از صاحب منصبان لشکر شمال غرب در بیلهسوار به سر میبرد، با ارسال تلگرامی به وزارت امور خـارجه نگرانی خود را از حفر نهر حسن خانلو برای بهرهبرداری مأموران دفع ملـخ روس ابراز داشت. وی نوشت که چنـد سـال است از آب حسن خانلو برای آبیاری زمین های مغان مضایفه شـده است. حال به روسـها اجازه داده شد که برای آب مورد نیاز خود جهت دفع ملخ اقدام به حفر نهر حسن خانلو کنند. این اقدام اگر به انجام برسد، زمان مبارزه با دفع ملخ خواهد گذشت؛ [آن وقت ما خواهیم ماند و ادعای جدید مرزی روسها.](۳)

 مشاهده نشانه های گاومیری در اطراف اردبیل

خبر رسیده از آذربایجان حاکی است که علائم بیماری گاومیری در یکی از روستا های اردبیل مشاهده شده است. گاو اسهال شدیـد میگرفت و در عرض سه چهـار روز تلف میشـد. گاو هایی که آبریزش از بینی داشـتند، بیماریشان شدیـدتر بود. در این خبر آمده است که در حال حاضر گاومیری در روستای یادشده متوقف شده است.(۴)

 دیدگاه کارگزار درجز به قطع آب لطفآباد

کـارگزار درجز با ارسال گزارشـی به وزارت امور خارجه نوشت که این کارگزاری بایـد هر از گاه به منطقه لطفآباد برود. اگر در شـش مـاه گذشـته امکـان این مسـافرت فراهم میشـد و به نگرانی هـای نماینـده کشـور شوروی نسـبت به نقصـان آب هـای سرحـدی رسـیدگی میگردیـد، آب لطفآبـاد قطـع نمیشـد. اگر «یـک مرتبه کـارگزاری به آنجـا مسـافرت نموده بود و رعایـا را نصیـحت در عدم تفریط آب توصـیه میکرد قطعاً قضـیه قطع آب لطفآباد به میان نمیآمد. ولی موقعی که روسها ملاحظه میکنند که در مقابل شـکایت آنها حتی یک مرتبه هم کارگزاری حرکتی نکرد... شـروع به اقـدامات سـخت میکننـد.» وی تأکید کرد رفت و آمد به مرز پول میخواهد.(۵)

 واسپاری حفریات باستانشناسی به فرانسویان

روزنامه ایران در شـماره امروز خود نوشت که کمیسـیونی مرکب از نماینـدگان وزارت خانه های امور خارجه، معارف و مالیه

برای سپردن حفریات باستانشناسی ایران به یک هیأت فرانسوی که اخیراً وارد کشور شده، تشکیل شده و توافقات اولیه برای این کار انجام گرفته است.(۶) منابع انگلیسی نوشتند که دولت با جدیت در اندیشه ایجاد یک اداره باستانشناسی است.(۷)

(تصویر) لشکر شرق

 دوشنبه

۲۱ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۱ مه ۱۹۲۵

۱۷ شوال ۱۳۴۳

 آخرین گزارش جنگ با ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان در گزارش بلندی که به رضا خان فرستاد حوادث ۲۴ ساعت گذشته در بجنورد را به اطلاع رساند. نخستین خبر این بود که نایب سرهنگ محمدحسین خان، فرمانده ستونی که از قوچان و شیروان برای ملحق شدن به قوای بجنورد اعزام شده بود، پس از چند ساعت جنگ کشته شد. غیر از او سه تن دیگر از نظامیان کشته، نایب سوم نور الله خان و چند نظامی دیگر مجروح شدند. در این درگیری ۳۵ تن از ترکمنها نیز کشته شدند. خبر دوم این که پادگان محاصره شده بجنورد همچنان مقاومت میکند. حمله ترکمنها به بجنورد از ظهر تا غروب دیروز متوقف شد، اما دیشب با تجدید قوا حدود چهار هزار نفر بجنورد را محاصره کردند. خبر سوم میگوید که ارتباط تلگرافی بجنورد با مشهد در لحظاتی برقرار شد که نظامیان خبر از کمبود فشنگ دادند. جنگ در ناحیه سنخاص ادامه دارد. خبر چهارم این که تنها گروهان پیاده باقی مانده در مشهد با خودرو راهی شیروان شد تا از آنجا به کمک نظامیان محاصره شده برود و فشنگ برساند. سرتیپ جانمحمد خان نوشت هر آنچه داشتم راهی بجنورد کردهام. «با این ناحیه وسیع و مملو از اشرار و تحریکات همسایه شمالی، تا اعزام قوای مکفی از مرکز، برطرف نمودن آنها غیرممکن و حتی مرافعه هم مقدور نیست.» وی در ن هایت از رضا خان خواست بقیه دو گردان فوج پهلوی نیز به خراسان اعزام شود.(۸)

فرمانده لشکر شرق در تلگرام دیگری، با این احتمال که ترکمنها شاهراه را مورد تهاجم قرار خواهند داد، از وزارت جنگ خواست دو خودرو زرهپوش را فوری به مزینان بفرستند که هم روحیه نظامیان را تقویت کند و هم در مقابله با ترکمنها به کار گرفته شوند.(۹)

 پذیرش ریاست شیخ خیوه

کارگزاری درجز میگوید ترکمن های مهاجم به بجنورد، مرکب از ترکمن های ایران و روس، با ارسال نام های به شیخ خیوه، او را به ریاست خود انتخاب کردهاند. «شیخ خیوه که نفوذ تامی بین تراکمه دارد... هنوز جواب رد یا قبول» نداده است.(۱۰)

□ پاسخ رئیس تیپ شمال به شماتت رضا خان

در پی تلگرام شماتتآمیز رضا خان به محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، راجع به بینظمی پاسگاه های نظامی سواحل مازندران و عدم مقاومت در برابر تهاجم ترکمنها (ر.ك: ۲۰ اردیبهشت) فرمانده تیپ شمال در تلگرامی حضوری گفت که پاسگاه های نظامی در سواحل مازندران برای جلوگیری از دزدی، آن هم دزدی های انفرادی تأسیس شده و پیشبینی چنین روزی که ترکمنها بخواهند به آن حملهور شوند نشده بود. وی افزود یک بهادران نیرو برای کمک به نظامیان مازندران اعزام گردید و نیز دستور داده شد بقیه پست های نظامی مازندران به کمک پست های ساحلی بروند.(۱۱)

۱- همان، پ ۱۴، ص ۴۶۶. به این تقاضا نیز پاسخی داده نشد.

۲- همان، پ ۱۵۱، ص ۳۶. امیرلشکر شمال غرب در گزارش دیگری نام این فرد را «هندی فرس» ذکر کرد که ۳۱ سال دارد؛ نُه سال در ایتالیا اقامت داشته و روزنامهنگاری میکرده است. هندی فرس در تبریز با مستر جونز، پیشکار مالیه آذربایجان، ملاقات کرد و از او تقاضا نمود اسبی برایش تهیه کند تا راهی تهران گردد. عبد الله خان طهماسبی نوشت که او توصیهنام های هم از وزیرمختار ایران در رُم دارد و میخواهد در تهران به پیشرفت امور تجاری ایران و ایتالیا کمک کند. (همان، صص ۳۳ و ۳۴).

۳- همان، س ۱۳۰۴؛ پ ۱۵۸، ص ۱۸. وزارت امور خارجه اعتقاد داشت روسها میتوانند از آب حسن خانلو در داخل ایران برای مبارزه با ملخ استفاده کنند و پس از پایان عملیات، نهر کنده شده، دوباره پر شود که سبب ادعای روسها نگردد. (همان، صص ۱۶ و ۱۷)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۸۱۶۰.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۱ و ۲.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۸، ص ۲.

۷- FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۶۱ تا ۴۶۴.

۹- همان، ص ۴۷۳.

۱۰- همان، ص ۴۴۷.

۱۱- همان، صص ۴۶۸ تا ۴۷۰.

 درخواست بیمه توسط خلبانها

سرتیپ جانمحمد خان به وزارت جنگ خبر داد که خلبان های اعزام شده به مشهد برای پرواز در مناطق جنگی، خواستار بسته شدن قراردادی با وزارت جنگ و شرکت هواپیمایی یونکرس جهت تأمین بیمه جانی خود هستند.(۱)

 دیدار سفیرکبیر ایران با وزیر امور خارجه شوروی

مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در شوروی، در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ رسید، خبر داد که در دیدارش با وزیر امور خارجه گفتوگو هایی راجع به نفت شمال و وضعیت ترکمنها انجام داده است. مقام روسی «اظهار نگرانی میکرد، مبادا در غیاب وزیرمختار جدید، اساس نفت [شمال] به استاندارد [اویل] داده شود.» سفیر ایران ضمن رفع نگرانی از قول وزیر امور خارجه شوروی نوشت که شش تن از خوانین ترکمن کشته شدهاند. و برای این که جلو خونخواهی ترکمن های روس گرفته شود به تعداد نگهبانان مرزی افزوده میشود. مشاورالممالک گفت که استقلال ترکمنستان شوروی از مقامات مسکو رفع مسئولیت نمیکند، چرا که باطن همه امور آنجا دست مسکو است.(۲)

 پیشنهاد خرید نقشه

نایب شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی در مسکو، خبر داد که نقشه های ایران، افغانستان و ترکستان در مسکو موجود است. «اگر اجازه میفرمایید خریداری» شود.(۳)

 درخواست ملاقات رضا خان با آیت الله مدرس

سلیمان بهبودی، پیشکار رضا خان، در یادداشت های مربوط به امروز خود آورده است که «حضرت اشرف فرمودند به مدرس بگویم که وقت نزدیکی را معین کنید تا یکدیگر را ملاقات کنیم. به مدرس گفتم، اظهار داشت پس از یکی دو روز دیگر» خبر میدهم.(۴)

 کشف اسلحه و مهمات جدید شیخ خزعل

در ادامه کشف مهمات و اسلحه های شیخ خزعل، امیرلشکر جنوب خبر داد که فرمانده ساخلوی خوزستان یک هزارودویستوچهل صندوق فشنگ و سیصدوپانزده قبضه انواع تفنگ را در فیلیه و دیگر نواحی کشف و ضبط کرده است.(۵)

 پیشنهاد امساک در صادرات غله

عبد الله طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، با این توضیح که ذخیره غله آذربایجان به اندازه کافی است که کفاف مصرف سال آینده اهالی منطقه را نیز میدهد، خبر داد صادرات غله به خارج از کشور ادامه دارد، اما کمبود بارندگی سال جاری موجب

وحشت بیمورد اهالی شده است. وی افزود با توجه به گرانی غله در شوروی و مناطق شمالی بینالنهرین، موصل و اربیل، صادرات غله به آن مناطق، غیرمحسوس و تدریجی انجام شود تا موجب تشویش خیال اهالی نگردد.(۶)

 دعوت صلیبسرخ از ایران

ارفعالدوله، سفیر ایران در برن، خبر داد که کمیته بینالمللی صلیب احمر از ایران دعوت کرده است در دوازدهمین کنفرانس بینالمللی صلیب احمر که در ژنو برگزار میشود شرکت کند.(۷)

 لغو القاب در مراسلات دولتی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که ریاست وزراء با ارسال بخشنام های به ادارات دولتی دستور داده، نام اشخاصی که مخاطب نامه های وزارت خانه ها و ادارات دولتی هستند، باید به نام آنان باشد نه لقبشان. همچنین افراد نیز تا سه ماه فرصت دارند از القاب خود در مکاتباتشان به دوایر دولتی استفاده کنند. پس از این مدت نامه هایی که به نام شخص باشد پذیرفته میشود.(۸)

 گشایش شرکت حمل و نقل اتو ایران

«شرکت اتومبیلرانی اتو ایران» با درج آگهی در روزنامه ها خبر از تأسیس حمل و نقل مسافر و بار بین تهران و بندر پهلوی داد. این شرکت با تأسیس شعبی در شهر های قزوین، رشت و بندر پهلوی تعرفه های خود را برای جابهجایی در مسیر اعلام کرد.(۹)سفارت انگلیس این خبر را با جزئیات به وزارت امور خارجه کشورش فرستاد.(۱۰) دفتر مرکزی اتو ایران، در خیابان قوامالسلطنه، جنب سفارت شوروی بود.

 تذکر بودج های وزارت مالیه به وزارت معارف

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت معارف نوشت که بودجه سال جاری وزارت خانه ها در حدود اعتبارات سال گذشته است نه بیشتر. «فقط مخارجی که خیلی لازم و حتمی است در قسمت علیحده باید تعیین و ضمیمه بودجه شود تا در صورت بودن وجوه قطعی برای پرداخت آن تصویب شود.» وزارت معارف بودجه سال ۱۳۰۴ خود را ۹۵۰۰۰۰۰ قران اعلام کرده بود که ۲۸۶۳۷۰۰ قران بیشتر از سال ۱۳۰۳ بود. وزارت مالیه بودجه پیشنهادی وزارت معارف را بازگرداند تا آن را طبق نظر ارائه شده تنظیم و ارسال دارد.(۱۱)

۱- همان، ص ۴۵۷. در ذیل تلگرام یاد شده این جمله پانوشت شده؛ «اقدام شده است.» پیش کشیده شدن نام شرکت هواپیمایی یونکرس را میتوان با این گزارش سفارت انگلیس روشنی بخشید که «دولت ایران در قراردادی با کمپانی یونکرس قرار گذاشته که این شرکت دو خلبان و سه مکانیک برای کار در وزارت جنگ برای مدت دو سال تأمین کند. احتمالاً خلبانها همان هایی هستند که با هواپیماهای یونکر ایران در سال گذشته پرواز میکردهاند: (Mobyus, .» (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴ Mosbacher

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۷۱ و ۷۲. این تلگرام رضا خان را قانع نکرد و در پاسخ گفت که تحریکات ترکمن های ایران با سرانگشت شوروی است. شما باید «از طرف رفتار مأمورین شوروی مطلع بوده و به وسایل مقتضیه نقشه و خیالات آنها را با عملیاتی که در نظر دارند کشف و این جانب را مستحضر دارید.» (همان، ص ۷۰)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۷۸. مجوز خرید نقشه های یادشده، داده شد. (همان، ص ۷۷)

۴- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۴.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۳۲۶ و ۳۲۷. وزارت جنگ از قول رضا خان پاسخ داد که جای نگرانی نیست. غله با قیمت خوب صادر شود. (همان، ص ۳۲۵)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹-۶-۶۲-۱۳۰۴.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۱۹، ص ۲.

۹- همان، ص ۴.

۱۰- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴.

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۴۳.

 سهشنبه

۲۲ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۲ مه ۱۹۲۵

۱۸ شوال ۱۳۴۳

 تمجید رضا خان از لشکر شرق

در پی گزارش فرمانده لشکر شرق از جنگ های ۲۴ ساعت گذشته با ترکمنها و درخواست های او برای رویارویی با آنان (ر.ک: ۲۱ اردیبهشت) رضا خان ضمن تمجید از نظامیان لشکر شرق گفت که دو گردان دیگر از فوج پهلوی راهی منطقه شدهاند؛ گروهان بمبانداز، تفنگ های ارسالی و بمب هواپیماها با خودرو، و بقیه بدون خودرو. دو عراده توپ کوهستانی هم همراه این کاروان است. رضا خان افزود تمرکز قوای اعزامی در شاهرود و سپس بررسی مواضع، روشن خواهد کرد که ادامه راه آنها از سنخاص به بجنورد بهتر خواهد بود یا از طریق مشهد به قوچان و سپس به بجنورد. وی در پایان یادآور شد که اگر ادامه محاصره پادگان بجنورد منجر به نابودی نظامیان میشود، عقبنشینی کنند.(۱)

 ادامه تهاجمات ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در چند تلگرام حضوری و عادی به اطلاع رساند که بجنورد کاملاً در مضیقه است و اسفراین، جوین و جاجرم مورد حمله پیاپی ترکمنها قرار دارد. وی حضور یک رسته مهندسی را به منطقه بسیار ضروری دانست تا با تجهیزات خود امکان ارتباط تلفنی نواحی مختلف درگیر را برقرار کنند. فرمانده لشکر شرق گفت که همچنان منتظر بمب و بنزین است تا هواپیماها را بر فراز مناطق مورد تهاجم به پرواز درآورد.(۲)

 پیام رضا خان به خوانین زعفرانلو

رضا خان به سرتیپ جانمحمد خان خبر داد که تلگرام «مفصل و مرحمتآمیزی در ترغیب و تشجیع خوانین زعفرانلو برای اجرای عملیات در مقابل تراکمه و دفع آنها مخابره» کرده است. وی توصیه کرد اگر موقعیت اجازه میدهد به قوچان رفته و خوانین یادشده را به توجهات «شخص من تشویق و ترغیب نمایید.» رضا خان امیدوار بود خوانین زعفرانلو با این تلگرام قوای خود را برای کمک به نظامیان اعزام دارند.(۳)

 احضار فرمانده قوای اعزامی لشکر مرکز

به دستور رضا خان، وزارت جنگ از فرمانده قوای اعزامی لشکر مرکز به غرب خواست نیرو های تحت فرمانش را به سرتیپ

محمد خان، فرمانده تیپ پیاده بسپارد و «به فوریت طرف طهران حرکت» کند.(۴)

 بخشنامه به لشکر شرق و تیپ شمال

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به رؤسای لشکر شرق و تیپ شمال از آنان خواست بنا به تقاضای وزارت امور خارجه، خبر سرقت های مرزی در اسرع وقت به اطلاع اولیاء وزارت امور خارجه رسانده شود. در این بخشنامه آمده است که تعقیب این امور پس از گذشت زمان با مشکلات روبهرو میشود.(۵)

 وصول مالیات بلوچستان

امیرلشکر جنوب از قول فرمانده نظامیان کرمان خبر داد که مالیات بلوچستان، معادل هفت هزاروسیصد تومان، شامل پول و جنس وصول شد.(۶)این مالیات باید توسط دوستمحمد خان پرداخت میشد.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

انتخاب اعضای شعب ششگانه، طرح دو پرسش از معاون وزارت داخله، و ادامه بررسی لایحه استخدام مستشاران آمریکایی، فعالیت امروز مجلس شورای ملی بود. معاون وزارت داخله نیز در پاسخ به سئوال رضا تجدد درباره اقدامات دولت نسبت به تهاجم قایق های ترکمنها به سواحل مازندران به ذکر کلیاتی بسنده کرد و گفت که امیدوار است در آینده خبر های امیدبخشی به سمع نمایندگان برساند.(۷)

 دعوت از رضا خان برای کاشتن دکل های بیسیم

وابسته نظامی سفارت شوروی در تهران از دفتر ریاست وزراء پرسید که آیا رئیسالوزراء در کاشتن دکل های بیسیم شرکت میکند؟ رضا خان نیز گفت که عصر هنگام به محل مورد نظر خواهد آمد.(۸) منابع انگلیسی در این مورد نوشتند که دومین دکل ایستگاه بیسیم در قصر قاجار برپا شد، اما موتور خانه هنوز ساخته نشده است و بنا بر اطلاعی های که رُستا، خبرگزاری وابسته به شوروی، چاپ کرده، بخشی از تجهیزات گیرنده و فرستنده در بندر پهلوی است.(۹)

 در تعقیب دو ناراضی فراری

احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که سیدابراهیم صارمالسلطان و نصرت الله خان کلاردشتی «علیه نظامیان پست [تنکابن] قیام» کردهاند و فعلاً فراری هستند. وی افزود ممکن است این دو به طرف تهران آمده باشند که باید دستگیر و به رشت منتقل گردند.(۱۰)

 آزادی غلامحسین کسمایی از زندان باکو

غلامحسین کسمایی با نگارش نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که با تلاش یمینالممالک، ژنرال کنسول ایران در باکو،

از زندان آزاد شده است. «ولی آقای حاجاحمد کسمایی هنوز به حال سابق خود باقی است و خانواده او در وضعیت تأسفباری امرار حیات میکنند.» وی نوشت که ژنرال کنسول را از علت بازداشت خود باخبر کردهام که به اطلاع خواهد رساند.(۱۱)

 لغو القاب در وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه با توجه به لغو لقب های مخصوص نظامی و القاب کشوری مقرر داشت «صورت اسامی آقایان اعضاء وزارت امور خارجه را که دارای لقب میباشند با ذکر نام خانوادگی آنها و شغل فعلی هر چه زودتر تهیه نموده، به اداره کابینه ارسال ... که در ضمن متحدالمآل به عموم مأمورین وزارت خارجه و سفارت خانه های خارجه اطلاع داده شود.»(۱۲)

 اعتراض به دستگیری ترکمن های شوروی

نماینده کنسولگری شوروی در مازندران با ارسال نام های به کارگزاری مازندران نام سرنشین های دو قایق را که توسط نظامیان ایران در سواحل مازندران دستگیر شدهاند، اعلام کرد و نوشت که اینان اتباع دولت شوروی هستند و بیجهت دستگیر شدهاند.(۱۳)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۵۳ و ۴۵۸ تا ۴۶۰.

۲– همان، صص ۴۲۵، ۴۴۹ و ۴۵۶. با اعزام گروه مهندسی از لشکر مرکز به خراسان موافقت شد. (همان، ص ۴۲۴) و نیز از ارسال مجدد بمب و بنزین توسط خودرو خبر داده شد. (همان، ص ۴۴۸)

۳– همان، ص ۴۶۵.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۱۸. این دستور نمیتواند بیارتباط با اعزام یگان هایی از لشکر مرکز به خراسان برای مقابله با ترکمنها باشد.

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۵۸.

۶– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۷۸.

۷– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۰، ص ۳.

۸– بهبودی و...، همان، ص ۲۳۷.

۹– ۳۴۰۵/۸۲/۳۴ FO E.

۱۰– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۵۴. موضوع به اداره کل تشکیلات نظمیه ابلاغ شد. (همان، ص ۴۵۳)

۱۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۴–۹۵–۱۸–۱۳۰۴. موضوع هم از جانب کابینه ریاست وزراء و هم از طرف وزارت امور خارجه پیگیری شد، اما نماینده امور خارجه جمهوری آذربایجان از درخواست ژنرال کنسول ایران در بادکوبه امتناع کرد و گفت که حاجاحمد کسمایی طبق ماده ۵۷ قانون جزای حکومت آذربایجان قفقاز محکوم و زندانی شده و تا حبس او تمام نشود آزاد نخواهد شد. (همان، ۱۳ و ۵ و ۱–۹۵–۱۸–۱۳۰۴) حاجاحمد کسمایی و پسرش شیخ غلامحسین کسمایی در ۱۵ ربیعالاول ۱۳۴۳/۲۲ مهر ۱۳۰۳ به دست مأموران محلی باکو دستگیر شدند. به وزارت امور خارجه ایران خبر رسیده بود که به

واسطه اختلافی که میان پدر و پسر، با احسان الله خان دوستدار وجود داشته، احسان الله با شکایات متواتر به اداره اطلاعات (چکا) و متهم کردن آنان به این که با حکومت مساوات سابق همراه بوده‌اند و هستند، موفق به دستگیری و بازداشت ایشان میشود. (همان، ۸ تا ۶-۹۵-۱۸-۱۳۰۴) حاجاحمد تا مهرماه سال ۱۳۰۴ در زندان باکو بسر میبرد.

۱۲- همان، ۴۷-۱۲-۳۱-۱۳۰۴. کارگزار گیلان امروز با ارسال نام های به وزیر امور خارجه نوشت که از این پس مرا به اسم علیاکبر سمیعی خطاب کنند. (همان، ۱۴-۱۲-۳۱-۱۳۰۴)

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۱۰ تا ۳۱۲.

فرمانـده تیپ شـمال پیش از این به وزارت جنگ گفته بود که به علت عدم تشـخیص ترکمن های ایران و روس که به سواحل مازندران حمله میکنند، هر قایقی از آنان توقیف خواهد شد. ترکمن های یادشده در مشهدسر (بابلسر) دستگیر شده بودند.

 تحقیق از استعداد تیپ شمال

سرتیپ محمدحسـین آیرم، فرمانـده تیپ شـمال، بـا ارسـال نـام هـای به وزارت جنـگ نوشت که گزارش هـای رسـیده به تیپ میگویـد که روسـها به جاسوسـان خود دسـتور دادهانـد اطلاعات کاملی از اسـتعداد تیپ شـمال (نفرات، تجهیزات، پست های نظـامی، انـواع اسـلحه و تعـداد آنهـا، چگـونگی سـربازگیری و...) جمعآوری کننـد. وی این موضـوع را بیارتبـاط بـا وضـعیت ترکمنصـحرا نـدانست و اظهـار داشت بعیـد نیست روسـها بـا اطلاـع از نقـاط ضـعف این تیپ، اطلاعات لازم را برای تهاجم به ترکمنها میدهند.(۱) فرمانده تیپ شمال امروز به دستور قبلی رضا خان برای رسیدگی به اوضاع نظامیان در سواحل مازندران و پاسگاه هایی که مورد تهاجم ترکمنها واقع شده بود، راهی مازندران شد.

 ارسال شکایات ساختگی از سربازگیری

محمود آیرم، امیرلشـکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که طبق دستور (ر.ک: ۲۶ فروردین) از همه مناطق ایالت کرمان، «به طـوری کـه مقرر فرمـوده بودنـد تلگرافاً بـه مجلس و مقـام منیـع ریـاست وزراء دامت عظمته از سـربازگیری شـکایات عدیـده نمودهاند.» وی پرسـید اگر این اقدام باید از دیگر نقاط حوزه لشـکر جنوب نیز انجام شود، بفرمایید.(۲)رضا خان دستور تولید شکایت های ساختگی را داده بود.

 سفارش اکید رضا خان به همکاری با ملکالتجار

رضا خان دسـتور داد به فرمانده لشـکر شـرق ابلاغ شود «ملکالتجار از بسـتگان مخصوص من، علاقه و امورات او علاقه شخص مـن اسـت. هر کس از او و حـاجحسن آقـا، برادرش، راپرتی داده باشـد دروغ اسـت و نسـبت بـه شـما هـم هیچوقت سوءنظر نداشتهاند. لازم است در کلیه امورات آنها مساعد باشید.»(۳)

 اعتبار شیخ خزعل نزد بانک شاهنشاهی

محمدحسن بدیع، کنسول ایران در بصـره، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که شـنیده شده شـعبه بانک شاهنشاهی ناصـری به بانک شاهنشاهی تهران اطلاع داده «حوالجات شیخ خزعل را تا یک کرور تومان قبول نماید.»(۴)شیخ خزعل اینک در تهران و در بازداشت خانگی بسر میبرد.

 تعیین تکلیف سرباز خانه های انگلیس

وزارت مـالیه بـا ارسـال نـام های به وزارت امور خارجه با اشاره به وجود سـرباز خانه های متعـدد انگلیس، باقیمانـده از جنگ

بینالملل، که بعضاً رو به خرابی رفته و برخی از حیز انتفاع خارج گشته، نوشت «برای تعیین تکلیف قطعی سرباز خانه های فوقالذکر متمنی است قدغن فرمایید وضع سیاسی آنها را به این وزارت خانه اطلاع دهند تا اقداماتی که در این زمینه لازم است به عمل آید.»(۵)

 اقامت ده روزه نماینده پاپ در ارومیه

به گزارش کارگزار ارومیه، نماینده پاپ که اصالتاً اهل هلند و به گفته خودش تحت حمایت دولت فرانسه است، ده روز اخیر را در ارومیه گذراند و دیروز برای رسیدگی به امور کاتولیک های سلماس راهی آن منطقه شد. قرار است پس از هشت روز بار دیگر به ارومیه بازگردد و دو ماه در اینجا بماند. مبینالسلطنه افزود که اطلاعات به دست آمده نشان میدهد که کار او ظاهراً رسیدگی به امور معیشتی مسیحیان کاتولیک است،(۶) اما دور از انتظار نیست که در آینده به تأسیس مدرسه و کلیسا نیز اقدام کند.(۷)

 اقدامات غیرقانونی هیأت تبشیری آمریکا

هیأت تبشیری آمریکا برخلاف قانون وزارت معارف، همچنان به تبلیغات مذهبی خود میان شاگردان مسلمان ادامه میدهد و نیز از تدریس زبان فارسی که اجباری است، خودداری میکند. کارگزار ارومیه با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه، ضمن اشاره به این موضوع نوشت که این هیأت به سرپرستی مستر میلر میخواهد در تمام روستا هایی که پیش از جنگ بینالملل مدرسه داشتند، بار دیگر مدرسه تأسیس کند. وزارت معارف تاکنون مجوز برپایی این مدارس را نداده است.(۸)

 تزیینات شهبندری ترکیه در ارومیه

کارگزار ارومیه در دیدار اخیرش از شهبندری ترکیه در این شهر، تزیینات اتاق های این نمایندگی را چنین توصیف کرد: «تماماً دیوار های آن را با پارچه های قرمز زینت داده و در روی آنها عبارات مربوط به اتحاد ملت ترک را نقش، و مخصوصاً در یکی از آنها نوشته شده بود "ای ترک! متحد شوید تا آن چه را که به شما وعده شده بلکه امروز یا فردا یا آتیه نزدیک انجام پذیرد".»(۹)

 وضعیت نابسامان سواحل خلیجفارس

در گزارش بلندی که محمدعلی نیکبین تهرانی، مفتش اداره گمرک بندرعباس، به وزارت جنگ فرستاد، نفوذ و حضور ایران را در سواحل خلیجفارس بسیار اندک توصیف کرد، و در برابر، حضور عوامل و تجهیزات انگلیس را کارآمد و آماده دانست. خلاص های از این گزارش در هفت بند در وزارت جنگ تهیه شد که در پاورقی آمده است.(۱۰)

 شیوع بیماری بزمیری در اطراف اردبیل

اخبار رسیده از اردبیل حاکی است که چندی قبل بیماری کشند های به جان بز های اطراف اردبیل افتاد و تقریباً ۵۰۰ رأس بز را تلف کرد.(۱۱)

□ خروج پوپ از ایران

پروفسور پوپ امروز راهی بندر پهلوی شد تا از آنجا به کشورش، آمریکا برود. «پروفسور فوقالذکر در مدت اقامت طهران مقداری اشیاء عتیقه و قدیمی از مصنوعات ایران ابتیاع نموده که قدری از آنها جهت موزه آمریکا و بقیه برای خودش بوده که قسمتی از آن را حمل و بقیه هم حمل خواهد شد.»(۱۲)

۱- همان، صص ۳۱ و ۳۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۴۱. در پاسخ به امیرلشکر جنوب گفته شد که فعلاً دست نگه دارد. (همان، س ۱۴۰) سربازگیری سنتی اقدامی نبود که با استقبال مردم روبرو شود؛ و همواره شکایت مردم از این مورد که معمولاً نیز راه به جایی نمیبرد، جاری بود. اما ارسال شکایت های ساختگی برای تحت فشار قرار دادن مجلس شورای ملی بود تا قانون نظام وظیفه را به تصویب برساند. حال که با تجدید این شکایت های ساختگی از دیگر نقاط مخالفت میشود، نشان میدهد که یا رضا خان با آن تعداد از نمایندگان ذینفوذ که در تصویب این قانون مؤثر بودند، به توافق رسیده، و یا مصالح دیگری برای جلوگیری از این اقدام در بین بوده است.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۶۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۳۰-۵۳-۱۳۰۴.

۵- همان، ۶-۳-۴۲-۱۳۰۴.

۶- همان، ۱-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۷- همان، ۱۰-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۸- همان، ۴۶-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

۹- همان، ۳۱-۱۷-۱-۱۳۰۴.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۵۸.«۱- در تمام بنادر خلیجفارس انگلیسیها فانوس های بحری برقرار کردهاند. ۲- از چاهبهار بلوچستان تا بوشهر و محمره دو رشته سیم تحتالبحری در تصرف انگلیسها است و به اضافه یک مرکز بیسیم در جزیره هنگام و یکی در بندر لنگه دارند. ۳- در بندرعباس یک صاحب منصب انگلیسی و سی نفر سرباز هندی ساخلو دارند. ۴- قونسول بندرعباس همیشه درصدد است حیثیات دولت خود را بزرگ نماید در صورتی که مأمورین ایرانی مشغول به خود هستند. ۵- چندی قبل یک طیاره بحری ایطالیا به بندرعباس فرود آمده، قونسول از طیارهچی پذیرایی کرد برای او نفت و بنزین تهیه نمود. ۶- در تمام بنادر خلیجفارس و بحر عمان ساخلوی نظامی موجود نیست. ۷- جزیره هنگام مرکز اسکادر انگلیسی و مشارالیهم مؤسساتی در آنجا دارند در صورتی که از ایران فقط یک نفر نماینده گمرک به آنجا اعزام شده. ۷- [۸-] شیخ احمد رئیس اعراب جزیره هنگام با انگلیسها کاملاً موافق و مدیر گمرک را اخیراً برای یک قایق توقیفی مضروب کرده است.» (همانجا)

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۸۱۶۰.

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۱، ص ۲.

 چهارشنبه

۲۳ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۳ مه ۱۹۲۵

۱۹ شوال ۱۳۴۳

 تلگرام خصوصی به امرای لشکر غرب و شمال غرب

به دستور رضا خان، تلگرامی خصوصی به امرای لشکر غرب و شمال غرب فرستاده شد که در آن آمده بود اوضاع شمال و شمال شرق (اشاره به جنگ های لشکر شرق با ترکمنها) بسیار بد است. از طرفی در مرکز هم نیروی کافی برای اعزام به شرق موجود نیست. بنابراین باید در عرض ۲۰ روز خلعسلاح لرستان خاتمه یابد تا هر چه زودتر قوای اعزامی به غرب به مرکز بازگردند.(۱)

 تهاجم ترکمنها به دو روستای استرآباد

کفیل حکومت استرآباد در خبری که به وزارت داخله فرستاد، نوشت که صبح هنگام نزدیک یک هزار سوار و پیاده از طوایف جعفربای و آتابای به روستا های سلطانآباد و محمدآباد هجوم آوردند. با کمکی که از روستا های دیگر رسید و نیز نظامیانی که خود را به منطقه مورد تهاجم رساندند، تهاجم ترکمنها پس زده شد.(۲) در خبر مشابهی که احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، به وزارت جنگ داد، نوشت که دوازده تن از ترکمن های مهاجم کشته شدند و از نیرو های مدافع فقط یک اسب مجروح شد. وی افزود حملات ترکمنها از صورت سرقت و دزدی خارج است.(۳)

 کشته شدن رئیس گمرک قرهتپه

گزارش های رسیده از شمال حاکی است که در تهاجم دویست تن ترکمنها به قرهتپه اشرف (بهشهر) رئیس گمرک، یک مرد و چهار زن به اسارت گرفته شدند، دو چوپان کشته شدند و یک مجروح نیز در حال مرگ است. ترکمنها بعد از غارت قرهتپه با قایق های خود بازگشتند.(۴) در گزارش دیگری که ذکاءالملک، وزیر مالیه، به ریاست وزراء فرستاد، آمده است که ترکمنها عنایت الله خان، رئیس گمرک قرهتپه را کشته، سرش را از بدن جدا کرده، آن را گرداندهاند.(۵)تهاجم ترکمنها به قرهتپه پانزدهم اردیبهشت بود.

 احتمال کمک گرفتن از نیرو های محلی استرآباد

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی فوری به احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، از قول رضا خان یادآور شد که در چنین

موقعیتی ممکن است از اشخاصی چون مهدی شاه فندرسکی و میرزاابراهیم در قلع و قمع ترکمنها یاری گرفت. از احمد آیرم خواسته شد اطلاع دهد که اگر امیدی به کمک چنین افرادی میرود، تلگرام های «مرحمتآمیزی» از طرف رضا خان برای ترغیب آنها ارسال شود.(۶) احمد آیرم در پاسخ نوشت که اقداماتی در این جهت شده، اما برای صدور تلگرام منتظر پاسخ هایی هستم که باید از استرآباد بیاید.(۷)

 تأکید آیرم به مشارکت روسها در تحرکات ترکمنها

نایب سرهنگ احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ به دخالت روسها در تحرکات

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۶۵ و ۱۶۶. روشن نیست چنین دستور های نظامی با چه ذهنیتی از طرف رضا خان صادر میشد. شاید بتوان بیاطلاعی او را به میان کشید که از اوضاع لرستان و طوایف آن بیخبر بود و یا گمان میکرد با مذاکره میتوان کسانی راکه اسلحه بخشی از وجودشان بود خلعسلاح کرد. رضا خان حتی با اعدام سران و خوانین طوایف لُر موفق نشد در کوتاهمدت آنان را خلعسلاح نماید.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۴۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۴۵۰ و ۴۵۱.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۵۰.

۵- همان، ص ۴۵۴.

۶- همان، ص ۴۳۹.

۷- همان، ص ۴۳۸.

اخیر ترکمنها تأکید کرد. وی اعتقاد داشت همه عملیات ترکمنها با دستور عوامل شوروی رخ میدهد.(۱)احمد آیرم اعتقاد فرماندهی تیپ شمال را نسبت به دخالت روسها چنین عنوان کرد: «آن چه را که ما امروز شرارت مینامیم روسها نهضت و انقلاب صحرا نامیده و بیشتر این عملیات در شمال باید روی زمینه نفط شمال و استقلال تراکمه باشد که به اروپا مدلل دارند که ایران قابل جلب سرمایه خارجی نیست.»(۲) نکته دیگری که احمد آیرم آن را دلیلی برای دخالت روسها میدانست این بود که کنسول شوروی در رشت میگوید که نمایندگی سیاسی انگلیس در استرآباد منشأ رخداد های ترکمن صحراست!(۳)

 نامه اسد الله خارقانی به رضا خان

اسد الله خارقانی که اخیراً پس از ضرب و شتم رضا خان همراه عد های دیگر به جنگل های شمال تبعید شده بود (ر.ک: ۲۰ اردیبهشت) امروز نام های خطاب به رضا خان نوشت و ضمن اشاره به این که اتهامات وارده بر او بهتان و افترا بوده، خواستار آزادی خود شد.(۴) متن کامل این نامه در پاورقی آمده است.

 عکس افشاگر

یکی از تأکیدات فرمانده نظامیان استرآباد، نایب سرهنگ حکیمی، در مخالفت با موفقالدوله، حاکم فراخوانده شده استرآباد، موافقت او با مقامات مقیم شوروی در استرآباد بود. حکیمی امروز با ارسال عکسی از موفقالدوله که با مقامات کنسولگری شوروی برداشته شده به مسئولان خود تأکید کرد «وقتی مأمور رسمی دولت تا این اندازه در حفظ شئونات و احترامات خود غفلت ورزد، بدیهی است با همان وضعیات ساده و عدم بصیرت در انجام تقاضای مخالفین قشونی که متکی به مأمورین خارجه میباشند، چندان ملاحظاتی نداشته و پیشرفت سیاست خارجی را هم در مقابل صمیمیت و دوستی خودشان این قدرها قابل ملاحظه نمیداند.»(۵)

 نیاز مالی اردوی اعزامی لشکر شمال غرب

امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان، همچنان مقروض و نیازمند کمک های بیشتری است. حسین خزاعی نوشت که سی هزار تومان ارسالی کفاف مخارج و بدهی این اردو را نمیدهد، «زیرا بایستی آذوقه یک ماهه را همراه خود داشته باشند، به علاوه ۷۰۰ رأس قاطر کرایه دارند که بایستی یومیه کرایه آنها پرداخته شود.»(۶)

 کشف جابهجایی اطلاعات توسط منابع شوروی

مسئولان تیپ شمال با ارسال گزارشی که به زبان فارسی نگاشته شده بود، به وزارت جنگ خبر دادند که روسها تحرکات نیرو های نظامی ایران را تحتنظر دارند. منبع شوروی در این نامه حرکت یک گردان سوار را از رشت به استرآباد به رئیس جاسوسان روس در بندر پهلوی خبر داده بود.(۷)

□ بخشنامه عمومی برای ترک القاب

وزارت جنگ با تهیه بخشنام های، که گویا جنبه عام داشت و به طبقات نظامی و دولتی محدود نمیگردید، نوشت که «القاب ملغی گردیده [و] کلیه طبقات مختلفه اعم از مستخدمین دولت یا غیره منبعد به اسم خوانده شوند و القاب آنها به طور کلی متروک گردد.»(۸) از جمله کسانی که این روزها انتخاب نام جدید خود را در روزنامه ها اعلام کردند حسن پیرنیا (مشیرالدوله)، جواد امامی خویی (امام جمعه خویی)، سیداحمد اعتبار (اعتبارالدوله)، لطف الله لیقوانی (صدقالسلطنه)، مهدی زاهدی (مقومالملک)، محمدامین (امینالوزاره)، مصطفی لک (منشورالسلطنه)، ابراهیم منتصری (منتصرالسلطنه)، حسین سمیعی (ادیبالسلطنه)، غلامحسین مشکاتی (مشکوهالملک)، جعفرقلی اسعدبختیاری (سرداراسعد)، داود مفتاح (مفتاحالسلطنه)، علیاکبر دبیرسهرابی (دبیرالسلطان)، حسین پیرنیا (مؤتمنالملک) بودند.

□ اقدام به تأسیس دفتر اطلاعاتی تجارتی

وزارت مالیه به ادارات خود ابلاغ کرد که بازرگانان جوان درصدد تشکیل «دفتر اطلاعاتی تجارتی در کلیه نقاط مملکتی هستند.» مأموران مالیه در همه شهرها لازم است در صدور مقررات مساعدت کنند.(۹)

□ مسیر انتقال اسلحه های جمعآوری شده در خوزستان

سرتیپ فضل الله زاهدی، در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که مسیر انتقال سلاح های کشف شده از طریق خرمآباد به دلیل نبود وسایل نقلیه مشکل است. بنابراین دستور دادم این سلاحها در محمره تمرکز یابد، با کشتی مظفری یا پهلوی به بوشهر حمل شوند و از آنجا از طریق شیراز به تهران منتقل گردند.(۱۰)سرتیپ زاهدی به دستور رضا خان عازم تهران شده بود، اینک در برنجکان از توابع لنجان اصفهان بود. رضا خان تصمیم گرفته بود وی را جایگزین سرتیپ محمدحسین آیرم به فرماندهی تیپ مستقل شمال بگمارد.

□ تعیین تکلیف سرکیس ارمنی

سرکیس ارمنی، راننده مرتضیقلی خان بختیاری، که هنگام حکمرانی سرتیپ فضل الله زاهدی در خوزستان به اتهام به اقدامات ضددولتی دستگیر و زندانی شده بود، اینک بلاتکلیف در دزفول بسر میبرد. متصدی ارکان حرب قوای اعزامی مرکز با ارسال نام های به حاکم دزفول خواستار تعیین تکلیف سرکیس ارمنی شد.(۱۱)

۱- این اعتقاد چندان مقرون به صحت نبود. شاید نتوان نقش دولت شوروی را از اوضاع آن زمان ترکمنصحرا منتفی دانست، اما دخالت همسایه شمالی با این وضوح نیز ثابت نشده بود. گزارش های نه چندان موثق موجب القای این موضوع شده بود، به طوری که مقامات نیز چندی بعد در مکاتبات خود به این مسئله اشاره خواهند کرد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۷ و ۲۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۴۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۶۹. «به شرف عرض عالی میرساند، داعی از اول وزارت جنگ حضرت اشرف از دوستان و هواخواهان بودم. اخبار خبرنگاران [= منابع اطلاعاتی] که اخیراً خاطر مبارک را مشوق کردند به خدا و همه انبیاء و به تمام کتب آسمانی قسم است که همه آنها دروغ و جعلی بود که رقبای من در خارج اذهان فدوی های حضرت اشرف را مشوه کرده بودند. حالا ـ ملخصاً عرض میکنم راضی به قتل من و پریشانی عائله بیچارهام نشوید. اگر محاکمه بشود میانه من و خبرنگاران ثابت میکنم که همه بهتان و کذب بوده. بیشتر از این به توهین داعی ترضیه ندهید. والسلام. الاحقر اسد الله الموسوی الخارقانی.» این نامه موجب شد که رضا خان به تیپ شمال بگوید «وسایل زندگانی او را به طور راحت و مناسبتری ترتیب دهید تا دستور ثانوی صادر شود.» (همان، ص ۲۶۷)

۵- همان، ص ۴۰۶. به احتمال زیاد نایب سرهنگ حکیمی اطلاع نداشت که رضا خان، عالیترین مقام نظامی و اجرایی کشور عکس های زیادی با شومیاتسکی، وزیرمختار پیشین شوروی، برداشته بود، که چنین اظهاراتی میکرد.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۶۹. مقرر شد ۱۰ هزار تومان دیگر برای اردوی یادشده فرستاده شود. (همان، ص ۶۸)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۳۵. وزارت جنگ پس از دریافت این نامه تأکید کرد که حامل خبر باید تعقیب شود و در برابر عملیات جاسوسی روسها اقدامات ضدجاسوسی انجام گردد. (همان، ص ۳۴) به استناد گزارش های موجود از سفارت انگلیس در ایران، خبر های شبیه این به وفور در اسناد انگلیسی دیده میشود، اما هیچ حساسیتی نسبت به خبرگیری منابع انگلیسی دیده نمیشد، بلکه برخی مقامات نظامی و سیاسی ایران خود این اخبار را در اختیار سفارت انگلیس قرار میدادند. نایب سرهنگ احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، در پاسخ به تذکر وزارت جنگ نوشت که اقدامات ضدجاسوسی تیپ شمال ادامه دارد و یکی از جاسوس های زبردست این تیپ در سازمان اطلاعاتی شوروی در شمال ایران نفوذ کرده و گزارش های مرتبی میدهد. (همان، ص ۳۳).

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۱۰.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۶۴۷۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۰، ص ۲. در پاسخ به سرتیپ زاهدی گفته شد که این سلاحها در مراکز قشون واقع در کرمانشاه، ناصری و شیراز نگهداری شود. (همان، ص ۱)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۶۲. حدود دو ماه پیگیری این موضوع طول کشید. سرتیپ فضل الله زاهدی در ۲۲ تیرماه به وزارت جنگ نوشت که سرکیس مظنون به بمبسازی و ترور بود و دستگیری او بنا به احتیاط انجام شده بود. در ن هایت ۲۵ تیرماه به کفیل حکومت خوزستان خبر داده شد که سرکیس ارمنی آزاد شود. (همان، صص ۵۵ تا ۶۱)

 پیشنهاد رئیس کل تلگراف برای تنظیم تلگراف خانه های خوزستان

در پی ابراز نارضایتی امیرلشکر جنوب از وضعیت تلگراف خانه های خوزستان (ر.ک: ۱۵ اردیبهشت) موضوع در وزارت پست و تلگراف مورد بررسی قرار گرفت. رئیس کل تلگراف در نام های به وزیر وزارت خانه یادشده، بینظمی تلگراف خانه های خوزستان را مربوط به عدم کفایت مسئولان بومی آن نواحی دانست. وی تأکید کرد که باید مسئولان تلگراف خانه ها از تهران اعزام شوند. وی تعدادی از کارکنان را که میتوانند به اوضاع مخابرات آن منطقه سامان بخشند نام برد. پیشنهاد یادشده از طرف وزیر پذیرفته شد و میرزامهدی خان سلیمانی (خبیر معظم) به عنوان مسئول تلگراف خانه های خوزستان انتخاب و اعزام گردید.(۱)

 وقوع سیل در تبریز

پس از مدتها، امروز شهر تبریز شاهد بارندگی شدید بهاری بود. به همین جهت ساعتی پس از شروع بارش، سیلی که از محله مارالان آغازیدن گرفته بود در شهر جاری شد. خاطره سیل ویرانگر سال گذشته مردم را نگران و وحشتزده کرد،(۲)اما میزان خرابیها ظاهراً کمتر از خرابی های سیل سال گذشته بود. در گزارش امیرلشکر شمال غرب ذکر شده بود که ۲۵۰ خانه خراب شد یا خسارت دید. «از نظامیه سابق نیز چند دیوار و دو اتاق خراب، ولی نظامیه جدید ابداً صدمه» ندید.(۳)

 غفلت مأموران اداره معارف گیلان

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت معارف نوشت که گشایش مدارس شوروی در ایران موکول به پذیرش مواد قانون اساسی وزارت معارف است، اما در اثر غفلت اداره معارف گیلان فعالیت های غیرقانونی مدارس شوروی در آن ایالت ادامه دارد.(۴) (ر.ک: ۶ اردیبهشت)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۴۶۹ تا ۴۷۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۳۱۳.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۳۲۷.

 پنجشنبه

۲۴ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۴ مه ۱۹۲۵

۲۰ شوال ۱۳۴۳

۱- حکومت جلیله؛ ۲- معاون حکومت؛ ۳- خانم کفیل قونسول؛ ۴- خانم نایب قونسول؛ ۵- کفیل قونسولگری؛ ۶- نایب قونسول؛ ۷- رئیس نظمیه وقت؛ ۸- برادر حکومت؛ ۹ و ۱۰- مستخدمین حکومتی

 جنگ در چهار فرسخی شیروان

صبح امروز نظامیان و سواران قوچانی برای حمله به بجنورد از شیروان خارج شدند، اما در چهار فرسخی این شهر با چهارصد تن از ترکمنها برخورد کردند که گویا قصد حمله به شیروان داشتند. درگیری تا چهار بعد از ظهر ادامه یافت و موضع ترکمنها در ارتفاعات روستای سیساب به دست قوای محلی و دولتی افتاد. یاور صفرعلی خان، فرمانده نظامیان، گفت که چهار هزار گوسفند و یکصدوپنجاه رأس گاو که ترکمنها از اهالی شیروان غارت کرده بودند، بازپس گرفته شد. در این درگیری یک سوار ترکمن نیز به اسارت درآمد. اسیر یادشده را به مشهد بردند تا از او بازجویی شود.(۱)

 نتایج درگیریها در محور سنخاص و جوین

بنابه گزارش نایب اول حسینآقا در نتیجه هفت روز جنگ با ترکمنها، مهاجمان از محور سنخاص و جوین عقبنشینی کرده، بخشی از غنایم خود را جا گذاشته و بخشی را به ترکمنصحرا فرستادند. در این درگیریها ترکمنها دوازده کشته و نظامیان نیز دو کشته دادند.(۲)

 الحاق یک گردان از تیپ سیستان به لشکر شرق

یک گردان یکصدوپنجاه نفره با تجهیزات، از تیپ مختلط سیستان و قائنات امروز به لشکر شرق ملحق شد. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، ضمن اعلام این خبر افزود: «پس از رفع نواقصات آنها از حیث اسلحه و تجهیزات، به وسیله گاری به شیروان اعزام گردیدند.»(۳)

 حمله به روستای میرقلعه

شبهنگام بیست تن از ترکمنها با تهاجم به روستای میرقلعه پست نظامی آن را مورد حمله قرار دادند. به گزارش کارگزاری درجز این درگیری دو ساعت طول کشید. ترکمنها به خاک روسیه عقب نشستند. کارگزار درجز نیز این خبر را به اطلاع

وزارت امور خارجه رساند و نوشت که شماری از ترکمنها به همراهی سربازان روسی پاسگاه میرقلعه را مورد تهاجم قرار دادند، اما با نزدیک شدن صبح مهاجمان به خاک روسیه عقب نشستند. در این گزارش تعداد نظامیان پست نظامی میرقلعه هشت نفر نوشته شده که چهل نفر به شمار آنها اضافه شد. در طول دو ساعت درگیری حدود چهارصد گلوله از طرفین خالی شد.(۴)

 موقعیت شهر بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، خبر داد که توسط هواپیمای اعزامی از تهران بر فراز بجنورد پرواز کرده و نقاط استقرار ترکمنها را در کوه های اطراف شناسایی کرده است. به محض رسیدن بمبها، این مناطق بمباران خواهد شد. وی افزود در پایان پرواز در شیروان فرود آمده، با خوانین قوچان و شیروان مذاکره شد و ضمن دعوت به اتحاد، آنان به مراحم ریاست عالیه کل قوا امیدوار و به حمله علیه ترکمنها تشویق شدند. وی در بخش دیگری از تلگرام حضوری خود گفت که تعداد نیرو های نظامی و محلی مستقر در شیروان ۴۵۰ نفر است که امشب به بجنورد یورش خواهند برد. سرتیپ جانمحمد خان از قول فرماندهان نظامی محاصره شده در بجنورد گفت که از نظر آذوقه در مضیقه هستند.(۵)

 دیدگاه مخالفان

فرمانده لشکر شرق در ادامه تلگرام حضوری خود با رضا خان گفت که فرماندهان نظامی بجنورد گروهی از تجار و علماء را نزد سران مخالف بجنورد فرستادند تا از دیدگاه آنها آگاه شده، علت درگیر شدن با نظامیان را جویا شوند. اینان که رؤسای طوایف سرحدی ترکمن و سران ایل شادلو هستند گفتند که برای پایان مصادمه، بجنورد باید از قوای نظامی تخلیه و اقتدار قوای محلی برای حفظ شهر و حدود آن به رسمیت شناخته شود. منظور آنها سپردن امنیت شهر به سردارمعزز، یا یکی از برادران اوست. شرط بعدی این است که دولت با اسلحه ایل شادلو و طوایف ترکمن کاری نداشته باشد. سوم این که دولت اقدام به سربازگیری در این ناحیه نکند. حکومت نظامی نیز برچیده شود. سرتیپ جانمحمد خان افزود برای این که شرایط آنها به من و متقابلاً ـ به پایتخت ارسال شود، سیم تلگراف را موقتاً وصل کردند. وی افزود که وجود اطرافیان سردارمعزز در میان مهاجمان ترکمن قطعی است. «تا سردار معزز و حسینقلی خان [برادرش] و دو نفر از برادرانش حیات دارند و کسان او در تراکمه و شادلو امیدوار به مراجعت او هستند، همین طور دست از شرارت برنخواهند داشت و قبول تقاضای آنها هم در این موقع لطمه بزرگی به حیثیات و ابهت قشون وارد خواهد آورد.»(۶)

 دستور رضا خان به اعدام سردارمعزز

رضا خان پس از دریافت تلگرام حضوری سرتیپ جانمحمد خان، ضمن ابراز رضایت از کاردانی او و شجاعت نظامیان تحت امرش، گفت که سردار معزز و برادرانش پس از تثبیت موقعیت قشون در بجنورد اعدام شوند. وی در ادامه افزود اگر به بهبود وضعیت بجنورد امیدوار هستید، قوای نظامی عقبنشینی نکنند.(۷)

 تلگرام علما و تجار استرآباد به رضا خان

علما و تجار استرآباد در دو تلگرام جداگانه، اوضاع نابسامان منطقه را که در نتیجه تهاجمات ترکمنها به روستاها و قتل و غارت اهالی پدید آمده یادآور شدند. در این تلگرامها آمده است که تعداد نظامیان مستقر در استرآباد کفاف رویارویی با ترکمنها را نمیدهد. مردم از تأمین مالی صرفنظر کرده، در پی حفظ جان و ناموس خود هستند. علما و تجار ضمن ستایش از اقدامات نظامیان نوشتند که شهر استرآباد در خطر است.(۸)

 ناکارآمدی هواپیما های اعزامی به خرمآباد

در پی دستور رضا خان برای ختم بیست روزه خلعسلاح لرستان و بازگشت نیرو های اعزامی به پایتخت (ر.ک: ۲۳ اردیبهشت) حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی فوری نوشت که برای تحقق این خواست نیازمند هواپیما های سالم

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۲۶ تا ۴۳۱.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۶۶؛ همان، پ ۱۴، ص ۲۲۹. میرقلعه از توابع لطفآباد است.

۵- همان، صص ۳۹ تا ۴۴.

۶- همان، صص ۴۴ تا ۵۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۳۵ و ۴۳۶.

۸- همان، صص ۳۸۲ و ۴۳۳. رضا خان بار دیگر پاسخ داد که نیرو های کمکی اعزام شدهاند؛ به زودی این غائله پایان خواهد یافت. (همان، ص ۳۷۹)

هستیم. خلبانها میگوینـد «قوه برق طیـارات به کلی خراب» است. آنهـا میخواهنـد به تهران بازگردنـد تـا هواپیماهـا تعمیر شود. فرمانـده لشـکر غرب ضـرورت ارسال دو هواپیمای سالم را به خرمآباد یادآور شـد و افزود خلبانها میگوینـد اگر ترتیب اثری به تعمیر هواپیماها داده نشود، در برابر اشکالات بعدی مسئولیتی نخواهند پذیرفت.(۱)

 ضرورت حضور صاحب منصبی از امنیه در منطقه غرب

حسـین خزاعی، امیرلشـکر غرب، با اشاره به این که قوای اعزامی لشـکر مرکز، که در دزفول مسـتقر هستند، به خرمآباد احضار میشونـد تا کار خلعسـلاح را با کمک لشکر غرب آغاز کنند، نوشت که با این کار ارتباط اردوی نظامی با دزفول قطع میشود. وی با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان با بیان این موضوع افزود که خسـتگی قوای لشکر غرب اجازه اسـتقرار آنها را در راه ارتبـاطی خرمآبـاد به دزفول نمیدهـد؛ چنـانچه یک صاحب منصب لایق از اداره امنیه با قوای کافی به این ناحیه مأمور گردد به انضمام برخی طوایف وفادار قشون میتوان امنیت نواحی بین خرمآباد و دزفول را حفظ کرد.(۲)

 مراقبت از کارمند سفارت شوروی

وزارت جنگ به فرمانـدهی لشـکر شـرق خبر داد که کفمان، یکی از کارمنـدان سـفارت شوروی، از تهران راهی مشـهد شـده است. «قدغن فرمایید به طور غیرمحسوس عملیات مشارالیه تحت نظر و مراقبت قرار دهند.»(۳)

 امتناع اتباع ترکیه از حضور در محاکم ایران

فرمانـده قوای ساوجبلاـغ خبر میدهـد که بـا وجود لغو کاپیتولاسـیون میـان دولتین ایران و ترکیه، اتبـاع ترکیه در ساوجبلاـغ به دسـتور کفیل شـهبندری از حضور در محاکم داخلی امتناع میکنند. آنان صـلحیه را برای رسـیدگی به دعاوی خود به رسـمیت نمیشناسند. این رفتار در بین کرد های منطقه تأثیرات نامطلوبی دارد.(۴)

 ابراز نیاز به هزار جفت گاو

به گزارش کنسولگری ایران در ایروان، کمیته ایرانیان، با ارسال نام های به این کنسولگری نیاز خود را به هزار جفت گاو برای زراعت و امرار حیـات اعلاـم کرده و میخواهنـد مجوز ورود آن از آذربایجان ایران داده شود.(۵) امیرلشکر شمال غرب معتقد بود چون روسـها از حیث آذوقه و خوراک در مضـیقه هسـتند، از این طریق میخواهنـد به مقصود خود برسـند، «وگرنه در امور فلاـحتی احتیـاجی به گاو نداشـته و ممکن است از همان ماشـینآلات و لوازمات فلاحتی که به ایران هم وارد مینماینـد به اهالی ایروان نیز مساعدت و به فروش برسانند.»(۶)

 ورود سه افسر نیروی هوایی انگلیس به خوزستان

به گزارش امیرلشـکر جنوب، سه افسـر نیروی هوایی انگلیس که در مناطق مرزی مشـغول شـکار بودنـد، راه را گم کرده، وارد

خاک ایران شده و به هویزه رسیده‌اند. نظامیان هویزه سه انگلیسی را خلع‌سلاح کرده‌اند. اینک کنسول انگلیس در ناصری با حضور در ساخلو خوزستان، از فرمانده نظامیان میخواهد که اسلحه افسران انگلیسی را پس دهند. محمود آیرم میافزاید، با توجه به این که کنسول به خطای سه انگلیسی یادشده اذعان کرده، اسلحه آنان پس داده شد.(۷)

 ضرورت تأمین هزینه حفر شبکه آب در لطفآباد

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، با اشاره به دستور ریاست وزراء به وزارت مالیه مبنی بر حفر فوری شبکه آب روستای لطفآباد، نوشت که تاکنون وزارت مالیه اقدامی در این جهت انجام نداده است. «اکنون اهالی تقاضا مینمایند ده هزار تومان از طرف دولت به آنها فوراً پرداخته شود، خودشان مشغول حفر نهر بشوند.» در این نامه از وزارت جنگ خواسته شده، با تعیین محل پرداخت وجه یادشده، در رفع این اشکال بکوشد(۸)

 استعفای سرداراجل از نمایندگی مجلس

در جلسه امروز مجلس شورای ملی، حسین پیرنیا، رئیس مجلس، نامه سرداراجل، پسر شیخ خزعل، را که حاکی از استعفای او از سمت نمایندگی مجلس شورای ملی بود قرائت کرد. «چون این بنده به واسطه کسالت مزاج از قبول وکالت دارالشورای ملی معذور است، استعفای خود را تقدیم نموده و تمنا دارد به طایفه مذکور ابلاغ شود دیگری را برای وکالت خود انتخاب نمایند.»(۹)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶۳.
۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۹.
۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۲۳.
۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۲–۱، ص ۱۰۴. موضوع به وزارت خارجه اطلاع داده شد. این وزارت خانه تأکید کرد که اتباع ترکیه تابع قوانین داخلی هستند؛ مضاف بر این که همه شهبندری های افتخاری، از جمله شهبندری ساوجبلاغ، منحل شده‌اند و کفیل شهبندری آن شهر رسمیتی ندارد تا دستوری به اتباع کشورش بدهد. (همان، ص ۱۰۲)
۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۲۲.
۶– همان، ص ۴۲۱. وزارت مالیه صدور گاو را به واسطه شیوع بیماری گاومیری ممنوع کرده بود. (همان، ص ۴۱۹)
۷– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶۴. در این روزها حضور انگلیسیها در بینالنهرین پررنگ شده بود. نیرو های زیادی اعم از سوار و پیاده و توپ خانه وارد عراق میشدند. مدخل ورود این نیروها بصره بود. در بصره هم حکومت نظامی اعلام شده بود. (همان، ص ۱۶۹)
۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۳۰.
۹– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۲، ص ۳.

 جمعه

۲۵ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۵ مه ۱۹۲۵

۲۱ شوال ۱۳۴۳

 دستور تعقیب ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به نایب یک حسن آقا خان مهاجر، رئیس نظامیان اعزامی تیپ عراق به شاهرود، دستور داد ضمن الحاق به سواران محلی نردین، به همراه یک گردان پیاده و سوار از لشکر شرق، که در نواحی سنخاص ساخلو دارند، به طرف بجنورد حرکت کند. مأموریت این یگان ترکیبی تعقیب ترکمن هایی بود که پس از یک هفته درگیری با نظامیان تحت فرماندهی نایب اول حسین آقا، از سنخاص و جوین عقبنشینی کرده، به طرف بجنورد رفته بودند.(۱) (ر.ک: ۲۴ اردیبهشت)

 رخنه به شهر بجنورد

به گزارش یاور صفرعلی خان، قوای نظامی لشکر شرق صبح امروز برای شکستن محاصره بجنورد اقدام به پیشروی کرده، در یک فرسخی شهر با ترکمنها درگیر میشوند. با تصرف این نقطه، سواران نظامی و محلی به پیشروی خود ادامه میدهند و دو ساعت مانده به شب موفق میشوند ناحیه منتهی به ساخلو بجنورد را تصرف کنند.(۲)

 تسلیح طوایف و اهالی علیه ترکمنها

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال، از طرف رضا خان نوشت که نظر خود را در مورد مسلح شدن طوایف و اهالی مورد اعتماد آن حوزه های نظامی علیه ترکمنها اعلام دارید «و اطلاع فرمایید که اسلحه برای مسلح کردن آنها در محل موجود [است] یا بایستی از مرکز فرستاده شود.»(۳)

 تلگرام خوانین قوچان به رضا خان

در پی تلگرامی که رضا خان برای تشویق خوانین قوچان فرستاد و آنان را به مقابله با ترکمنها و همراهی با قشون دعوت کرد، خوانین یادشده نیز امروز با ارسال تلگرامی ضمن ابراز خدمتگزاری نوشتند که عد های سوار پیش از این اعزام «و اینک هم با سیصد سوار حرکت نمودیم.»(۴)

 ابلاغ اطمینان به ارسال بنزین و روغن

وزارت جنگ به فرماندهی لشکر شرق اطمینان داد که بنزین و روغن مورد نیاز هواپیما های اعزامی به خراسان با گاری فرستاده شده و چند روز دیگر میرسد. البته «چون این طیارات با بنزین درجه یک اتومبیل هم میتوانند پرواز نمایند و روغن آن هم روغن کرچک فرنگی است، ممکن است برای پرواز های فوری بنزین و روغن در همان جا تهیه فرمایید.»(۵) دو هواپیما برای پرواز و بمبریزی علیه ترکمنها از تهران به مشهد رفته بود.

 پرسش از اعزام مبلغ به ترکمنصحرا

وزارت جنگ از فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال پرسید که چه اقداماتی برای اعزام مبلغ به مناطق ترکمننشین شده؟ مبلغان چه کسانی بودند؟ چه دستوراتی داشتند؟ وزارت جنگ گفت که هزینه های تبلیغی را به حساب هزینه های قشون منظور کنید.(۶)

 تحصن هیأت متظلمین قشقایی

گروهی که خود را هیأت متظلمین قشقایی مینامند با تحصن در تلگراف خانه شیراز و ارسال تلگرامی به رضا خان شکایت خود را از صولتالدوله ابراز داشته، تقاضای دادخواهی کردند. به احتمال زیاد این تحصن با هدایت پنهانی امیرلشکر جنوب انجام شده بود.(۷)

 رسیدن شکایت ایران به ارفعالدوله

نامه وزارت امور خارجه ایران به نماینده ایران در جامعه ملل امروز وصول شد. ارفعالدوله، نماینده سیاسی ایران در سوئیس و نماینده ایران در جامعه ملل، این نامه را دریافت کرد که در آن دولت شوروی به یک رشته از تجاوزات مرزی متهم شده بود. وزارت امور خارجه از ارفعالدوله خواسته بود اعضای جامعه ملل را از این تجاوز آگاه کند، اما تا اطلاع ثانوی از طرح شکایت در شورا خودداری نماید.(۸)

 احتمال تغییر نشانی تلگرافی بانک شاهنشاهی

در پی انتخاب شدن واژه «پهلوی» به عنوان نام خانوادگی رضا خان، از بانک شاهنشاهی خواسته شد که نشان تلگرافی خود را

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۲۶ تا ۴۳۱.

۲- همان، صص ۴۱۴ و ۴۱۵.

۳- همان، ص ۳۴۷. فرمانده لشکر شرق درگیر تدارک و تجهیزات جنگ با ترکمنها و رسیدگی به موقعیت شهر محاصره شده بجنورد بود، اما رئیس ارکان حرب تیپ شمال پاسخ داد که این فکر بسیار خوبی است و اسلحه باید از مرکز به شمال فرستاده شود. (همان، ص ۳۴۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۷۰.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۳۲.

۶- همان، ص ۴۳۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۲۵. رضا خان نیز پاسخ داد که شکایت خود را به امیرلشکر جنوب ارجاع دهند. (همان، ص ۳۲۴)

۸- زندفرد، فریدون، ایران و جامعه ملل، تهران، شیرازه، ۱۳۷۷ش، ص ۹۰. اتحاد جماهیر شوروی در آن زمان عضو جامعه ملل نبود، زیرا ماهیت سازمان یادشده را امپریالیستی میدانست. شکایت ایران به شکل سندی در جامعه ملل منتشر شد و ارفعالدوله هم در یک مصاحب ه مطبوعاتی آن را به گوش رسانه های اروپا رساند. (همان، ص ۹۱)

که «پهلوی» بود تغییر دهـد. بانـک تمایل چنـدانی به این کار نـداشت، اما روزنامه ایران در شـماره امروز خود، بـدون اشاره به موضوع یادشـده، نوشت که بانـک شاهنشـاهی درصـدد است واژه «زردشت» را به عنوان «آدرس و اسم تلگرافی خود» انتخاب نماید.(۱)

 تگرگ هایی به درشتی تخممرغ

گزارش رسیده از سلماس حاکی است که بارندگی نزدیک ظهر در قوشچی تبدیل به تگرگ شد «که وزن هر تگرگ بیست و دو مثقال و به درشتی یک تخممرغ بوده است.» تمام محصولات کشاورزی این ناحیه نابود گردید.(۲)

 سفر تقیزاده به مسکو

منابع انگلیسـی نوشـتند که سیدحسن تقیزاده امروز تهران را به قصد مسکو ترک کرد. در علت این سـفر توضیحی داده نشده است.(۳)

 دیدار با شیخ العراقین

ژنرال کنسول ایران در بینالنهرین خبر داد که به دیـدن علمـا در کربلاـ و نجف رفته است. در دیـدار با «حضـرت حجتالاسـلام آقای شـیخ العراقین دامت برکاته شرح مبسوطی از قدغن زوار و ضرر هایی که به همه ایرانیان ساکنین کربلا و نجف از نیامدن زوار وارد شـده است فرمودنـد و در ضـمن هم اظهار داشـتند اگر چه ضـرر بد است ولی برای این که حکومت عراق بداند در مقابـل سـختگیری هـای سـابق کـه کرده است از طرف دولـت علّیه چنین قـدغنی میشـود که اسـباب خسـارت کلی برای اتبـاع بینالنهرین خواهد شد ضرر ندارد.»(۴)

 بالا بردن پرچم شوروی در پایگاه بهرام تپه

بنا به گزارش سـرهنگ متینالملک، صاحب منصب اعزامی لشـکر شمال غرب به مرز، روسها امروز با فرستادن سرباز به پاسگاه بهرامتپـه، پرچـم شـوروی را بر فراز آن افراشـتند. همچنین ۱۵۰ تن از نظامیـان شوروی وارد حسن خـانلو، در خـاک خودشـان شدهاند. امیرلشـکر عبد الله طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال این خبر افزود هیأت روسی برای شرکت در کمیسیون مرزی هنوز نیامده است.(۵)

(تصویر) رضا ارفع (ارفعالدوله)

 شنبه

۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۶ مه ۱۹۲۵

۲۲ شوال ۱۳۴۳

 طرح حمله به بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، طرح خود را برای تهاجم قوای نظامی به بجنورد برای رضا خان فرستاد. وی گفت که این طرح «از روی تعمق کامل و نقشهجات صحیح و سنجیدن قوای هر ستون با وضعیات پیشروی آنها بوده است.» فرمانده لشکر شرق در این طرح چگونگی الحاق نیرو های اعزامی به نیرو های لشکر شرق و جناح هایی که توسط آنان باید مورد تهاجم قرار گیرد مشخص کرده بود.(۶)

 دستور شوسه کردن راه تهران به مشهد

وزارت جنگ با ارسال دو تلگرام به فرمانده لشکر شرق و حاکم نظامی شاهرود، از قول رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، دستور داد هر چه زودتر برای شوسه کردن راه تهران به مشهد اقدام کنند. این دستور که ارتباط مستقیمی با حوادث اخیر بجنورد دارد، یادآور میشود که «با تمام وسایل ممکنه، اقدامات جدی به عمل آورند که هر چه زودتر تسطیح راه مزبور خاتمه یابد.»(۷)

 خودرو شنی به جای زرهپوش

در پی درخواست فرمانده لشکر شرق برای اعزام چهار دستگاه زرهپوش از تهران به منطقه جنگ با ترکمنها، وزارت جنگ پاسخ داد که به واسطه خرابی راه، اعزام زرهپوشها به تصویب نرسید، و در عوض چهار دستگاه خودرو شنی فرستاده میشود.(۸)

 تهاجم ترکمنها به روستای هاشمآباد

اعتصامالممالک، کارگزار استرآباد، در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که چند روزی است دهات استرآباد آماج قتل و غارت ترکمنها شده، روستای هاشمآباد را سوزانده، و هفت نفر کشته شدهاند. کارگزار ضمن تأیید اقدامات نایب سرهنگ احمد خان حکیمی، رئیس نظامیان استرآباد، افزود که تعداد نظامیان کم و شمار سواران ترکمن روز به روز افزوده میشود.(۹) خبر تهاجم ترکمنها به روستای محمدآباد نیز توسط احمد آیرم به وزارت جنگ داده شد. محمدآباد در یک فرسخی استرآباد قرار دارد و اقامتگاه پست نظامیان است. ترکمنها با دادن دو کشته عقب نشستند.(۱۰)

 حمله ترکمنها به چیکرود

صبح امروز چهار قایق که نزدیک به چهارصد نفر را با خود حمل میکرد به روستای چیکرود از توابع جویبار حمله کردند. به گزارش فرمانده نظامیان مازندران، ترکمنها به پست نظامی یورش آورده، پس از پنج ساعت درگیری، به علت تمام شدن

فشـنگ، نظامیان عقبنشینی میکنند. نظامیان پس از تجهیز بار دیگر به محل درگیری بازگشته، ترکمن های پیاده شده در ساحل را عقب

۱- روزنامه ایران، شم ۱۸۲۲، ص ۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۳- ۳۴۰۵/۸۲/۳۴ FO E.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۰-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۷ و ۸.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۷۱ تا ۳۷۵.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۶۴ و ۴۶۵. فرمانده ساخلو شاهرود یک روز بعد پاسخ داد که کار را شروع کرده است. (همان، ص ۴۶۳)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۲۱.

۹- همان، ص ۴۲۰.

۱۰- همان، ص ۴۱۳.

میرانند. فرمانده یادشده افزود که خبر میرسد قایق های دیگری در حال نزدیک شدن به فریدونکنار و مشهدسر هستند. از قصد آنها گزارشی نرسیده است. «فعلاً کلیه بنادر مازندران به واسطه کمی عده در خطر است.»(۱)

 حرکت کنسول انگلیس به ترکمنصحرا

کنسول انگلیس در رشت، به سوی استرآباد رفت. با این که نایب سرهنگ احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ مستقل شمال، او را از رفتن برحذر کرد و خطرات ناشی از ناامنی را به او یادآور شد، اما کنسول گفت که این مسافرت لازم و حتمی است. یک نظامی را همراه کنسول کردند تا از او مراقبت نماید.(۲)

 تماس رضا خان با خوانین استرآباد

در پی بحرانی شدن اوضاع منطقه استرآباد و مرز هایش با خراسان، رضا خان با ارسال تلگرام هایی به مهدیشاه فندرسکی و امیرامجد، از آنان خواست نظامیان منطقه را در رویارویی با ترکمنها یاری دهند. آنان نیز در پاسخ، خود و نیرو هایشان را در کنار نظامیان دانستند و نیز تقاضا کردند اسلحه مورد نیاز در اختیارشان قرار گیرد. در ضمن جای خالی حاکم استرآباد را یادآور شده، خواستند با «انتخاب حکومت فعالی، تأمین داخلی فدویان را فراهم سازند که با اطمینان کامل به قسمت خارجی اشتغال» ورزند.(۳) نایب سرهنگ حکیمی، فرمانده قوای استرآباد، معتقد بود اگر اسلحه کافی و جیره به اندازه در اختیار اینان قرار گیرد میتوانند حدود یک هزار چریک را آماده رویارویی با ترکمنها کنند.(۴)

 تحصن ساختگی علیه صولتالدوله

در تلگرامی که امیرلشکر جنوب به رضا خان فرستاد روشن شد که تحصن هیأت متظلمین قشقایی در تلگراف خانه شیراز (ر.ک: ۲۵ اردیبهشت) ساختگی بود. محمود آیرم امروز به رضا خان نوشت که در پی طرح براندازی صولتالدوله از ریاست ایل قشقایی، چند تن از کلانتران و رؤسای طوایف را که نزدیک شیراز بودند، احضار کرده، تلگرام هایی علیه صولتالدوله به «آستان مقدس» مخابره کردند. چون ایل در حال حرکت به طرف ییلاق بود، دستور داده شد فرد یاد شده همراه ایل رفته اما عده های را برای تحصن در تلگراف خانه اعزام دارند و انفصال صولتالدوله را از ایل خانی قشقایی طلب کنند.(۵) (ر.ک: ۲۳ فروردین و ۱۴ اردیبهشت) رضا خان تصمیم داشت برای ایل خانی طایفه قشقایی یک صاحب منصب نظامی منصوب کند.(۶)

 سوابق سیدجلالالدین تهرانی در نظمیه

به دنبال درخواست تیپ شمال از وزارت جنگ درباره مشخصات سیدجلالالدین تهرانی (ر.ک: ۱۷ اردیبهشت) اداره کل تشکیلات نظمیه در گزارشی به وزارت جنگ نوشت که سیدجلالالدین تهرانی فرزند شیخ الاسلام مرندی و خواهرزاده حاجمیرزاعلی شیرازی است. پدرش مرحوم شده؛ مکنت بالنسبه خوبی دارد؛ علاقهمند به دانش به ویژه نجوم است؛ چند جلد کتاب تألیف کرده؛ با اعیان، به ویژه درباریها و مستوفیالممالک مربوط است؛ در ونک اقامت میکند؛ در سه راه امینحضور هم

خانه دارد؛ نظمیه علت مخالفت سیدجلالالدین تهرانی با دولت را انتخاب نشدنش در انتخابات مجلس از خوی و سلماس دانست.(۷)

 مخالفت کنسول شوروی با تغییر نگهبانان کنسولگری

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، اطلاع داد که در تغییر افراد مستقر در پست های شهری، دو نظامی نیز که مأمور کنسولگری شوروی در شیراز بودند، فراخوانده شدند. اما «عباسقلی خان معاون قونسولگری اظهار میدارد چون نفرات سابق طرف اطمینان ما هستند از عوض کردن آنها خودداری شود.» پس از جایگزینی دو نظامی جدید، کنسول شوروی از نگهبانان تازه میخواهد که آن محل را ترک کنند. وقتی نگهبانان از ترک کنسولگری خودداری میکنند «ساعت ۱۰ شب قونسول با معاونش به قراول خانه آمده، قراولان را قهراً از قونسول خانه خارج مینمایند.»(۸)

 آغاز به کار تلگراف لشکری در بیلهسوار

عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، اطلاع داد که تلگراف خانه لشکری در بیلهسوار دایر گردید «و به وسیله تلگراف خانه های لشکری خیاو [مشکین] با تبریز مشغول مخابرات است.»(۹)

 ضرب و شتم یک نظامی توسط مأموران مست شهبندری ترکیه

پس از برگزاری میهمانی در شهبندری ترکیه در ارومیه که با مستی میهمانان، نگهبانان و غلامان شهبندری همراه بود، ساعت ۱۲ شب غلام شهبندری به دلیل نداشتن اسم شب توسط یک نظامی به قلعهبیگی جلب و خیلی زود پس از شناسایی تحویل شهبندری میشود، اما نظامی همراه او که غلام مست را تا نمایندگی ترکیه همراهی کرده بود، توسط اجزاء شهبندری کتک خورده، خلعسلاح میشود. به گزارش کفیل قوای ارومیه اسلحه و کلاه نظامی یاد شده پس از چهل ساعت پس فرستاده میشود. فرماندهی قوای آذربایجان با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت: «متمنی است ... در خصوص مأمورین سیاسی ترکیه امر و مقرر فرمایند تنبیهی از طرف سفارت ترکیه به عمل آید که من بعد حرکات خودسرانه و وحشیانه خود را موقوف دارند.»(۱۰)

 تلاش روسها برای ترویج ب هاییت در کرمان

به گزارش کنسول انگلیس در کرمان، کنسول شوروی در این شهر درصدد اعطای برخی امتیازات به ب هاییان کرمان است. همسر کنسول شوروی و یکی از منشی های کنسولگری اعلام کردهاند که ب هایی شدهاند.(۱۱)

 وضعیت وخیم غلات در خراسان، فارس و خوزستان

سفارت انگلیس در گزارش اطلاعاتی منتهی به امروز خود، از موقعیت بد غلات در ایالات خراسان، فارس و خوزستان نوشت. به طور مشخص کنسول انگلیس در شیراز گفته است که قیمت منابع غذایی در این شهر نسبت به سال گذشته تقریباً سه برابر شده است.(۱۲)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا تشکیل جلسه داد. دستور کار امروز مجلس ادامه بررسی مواد لایحه استخدام مستشاران آمریکایی بود.(۱۳)

□ تیراندازی روسها به رود ارس

به گزارش فرمانده قوای مشکین سربازان مرزی شوروی امشب

۱- همان، ص ۴۱۰.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۴۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۵۶ تا ۳۵۹، ۳۶۵ و ۳۶۶. وزارت جنگ نیز دستور داد اسلحه مورد نیاز خوانین را در اختیارشان بگذارند و پس از پایان غائله پس بگیرند. (همان، ص ۳۶۳)

۴- همان، صص ۳۵۸ و ۳۵۹.

۵- همان، پ ۶، ص ۳۱۷.

۶- همان، ص ۳۱۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۱۵. تیپ شمال سیدجلالالدین تهرانی را تا زمان رسیدن دستور از تهران در گیلان نگاه داشت، تا این که رضا خان اجازه بازگشت او را به تهران صادر کرد. (همان، ص ۴۱۰)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۵۸ و ۱۵۹. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد. (همان، ص ۱۵۷) وزارت امور خارجه نیز پاسخ داد که خوب است به اینگونه رفتارها و اظهارات بیتوجه بود. (همان، ص ۱۵۶) کنسولگری شوروی در ۱۴ خرداد از امیرلشکر جنوب خواست نگهبانان تازه را بفرستد که چنین شد. (همان، ص ۱۵۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۳۱۲.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۱۰۷ و ۱۰۸. وزارت جنگ به طور خصوصی موضوع را با سفارت ترکیه در تهران مطرح کرد . سفارت یادشده هم پاسخ داد اگر تقصیر کفیل شهبندری باشد مورد مؤاخذه قرار میگیرد یا جایش را به فرد دیگری میدهد. (همان، ص ۱۰۵)

۱۱- ۳۴۰۵/۸۲/۳۴ FO E.

۱۲- ۳۴۰۵/۸۲/۳۴ FO E.

۱۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۳، ص ۲.

پانصـد تیر به رود ارس شـلیک کردنـد. «گویـا مقصود آنها از این اقـدام این بوده است که از طرف نظامیان ایران نیز تیر خالی شده یا حرکتی سر بزند که اسـباب بهانه آنها باشد.» امیرلشکر شمال غرب به نظامیان مرزی ایران و ایل بیگی قراچهداغ دستور داد که کاری که بهانه به دست روسـها بدهـد نکنند.(۱) گزارش دیگری حـاکی است که فردی به نـام حسینعلی که پنهانی از رود گـذشت و خود را به خـاک ایران رسانـد، در بین این تلاش توسط نظامیـان روس مورد اصابت قرار گرفت و ساعتی بعد جان سپرد. شاید این دو حادثه به یکدیگر مرتبط باشند.(۲)

 یکشنبه

۲۷ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۷ مه ۱۹۲۵

۲۳ شوال ۱۳۴۳

 جشن فارغالتحصیلی در وزارت معارف

بعـد از ظهر امروز مراسم فارغالتحصـیلی گروه هـای مختلـف آموزشـی بـا حضور رضـا خـان، هیـأت دولت، برخی نماینـدگان مجلس، برخی صـاحب منصبان لشـکری و... در وزارت معـارف برگزار شـد. ابتـدا کفیل وزارت معارف گزارشـی از عملکرد وزارت خـانه را در یـک سـال گذشـته بـازگو کرد و سـپس گواهینـامه پایـان تحصـیلات به دانشآموختگان هر دوره اعطا شـد. مدرسه طب ۷ نفر، مـدرسه حقوق ۲۱ نفر، دارالفنـون ۲۴ نفر، دارالمعلمیـن ۸ نفر(۳)، دوره اول متوسـطه ۱۴۸ نفر، شـش ساله ابتـدایی مـدارس دولتی ۴۳۳ نفر، شـش سـاله ابتــدایی مـدارس ملی ۱۱۳ فارغالتحصـیل داشت.(۴) ایـن آمـار از منظر تعـداد دانشآموزان فارغالتحصـیل پسـر و دختر و نیز به تفکیک تهران و دیگر شهرها بدین شرح است: فارغالتحصیلان مدارس ابتدایی مرکز ۵۴۶ نفر پسر، و ۲۴۹ نفر دختر؛ فارغالتحصیلان ابتدایی ولایات ۷۹۵ نفر پسر، و ۶۸۸ نفر دختر؛ فارغالتحصیلان دوره اول متوسـطه مرکز ۱۴۸ نفر پســر، ۴۵ نفر دخـتر؛ فارغالتحصـیلان دوره اول متوسـطه ولایــات ۱۹۳ نفر پســر و ۷۱ نفر دخـتر. فارغالتحصیلان دوره دوم متوسطه ایالات آذربایجان ۱۶ نفر بودند.(۵)

 شکست ترکمنها در بجنورد

بنا به گزارش نایب سـرهنگ ایرج خان و یاور صـفرعلی خان، پس از نُه شـبانهروز محاصـره و دفع حملات پیـدر پی ترکمنها، امروز آخرین تهـاجم آنها که با تمام قوا صورت گرفت دفع و ضـربه سـختی به ایشان وارد آمـد. ترکمنها تلفات سـنگین و پنج اسیر دادند و به طرف سـملقان عقبنشـینی کردند. این گزارش میافزاید که نظامیان با کمک سواران محلی نقاط تجمع ترکمنها در ارتفاعـات غربی و جنوب غربی شـهر را مورد تهـاجم قرار دادنـد. پس از چهـار سـاعت درگیری ترکمنهـا عقب نشسـتند و ساخلو بجنورد از محاصره درآمد.(۶)

□ دیدار مشاورالممالک با وزیر امور خارجه شوروی

مشاورالممالک، سفیر کبیر ایران در مسکو، با وزیر امور

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۹۱.

۲- همان، ص ۲۶۷.

۳- دارالفنون و دارالمعلمین، دوره دوم متوسطه محسوب میشدند و روی هم ۳۲ فارغالتحصیل داشتند که همگی پسر بودند.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۴، صص ۱ و ۲.

۵- همان، ص ۴. بنابر آماری دیگر «در سال تحصیلی ۱۳۰۳ش تعداد ۲۷۳ دانشجو در دو مدرسه عالی، ۳۳۰۵ دانشآموز در دوازده دبیرستان (۴۱۹ دختر و ۲۸۸۶ پسر)، ۵۵۹۶۰ دانشآموز در ۶۴۸ دبستان (۱۰۹۷۲ دختر و ۴۴۹۸۸ پسر)، ۲۸۹۴۹ نفر در مکتب خانه ها (۵۲۴۴ دختر و ۲۳۷۰۵ پسر) و ۵۹۸۴ نفر در مدارس علوم قدیمه و دینی به تحصیل اشتغال داشتند.» (گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، کتاب خانه پهلوی، ص ۴۴).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۹۶ و ۳۹۷.

خارجه شوروی و وزیرمختار جدیـد آن کشور که در آسـتانه راهی شدن به ایران است، دیدار و گفتوگو کرد. در تلگرامی که امروز از مشاورالممالك به وزارت جنگ رسـید، وی اظهارات وزیر امور خارجه شوروی را نسبت به تحرکات ترکمنها بازگو کرد و نوشت که از نظر مقام شوروی ترکمن های ایران از کشـته شدن شـش تن از خوانین خود ناراحت هستند و این اقدامات خصـمانه نـتیجه عملکرد دولت است. وزیر امـور خـارجه شوروی گفت که موضوع الحـاق ترکمن هـای ایران به شوروی امری غیرممکن است. سـفیرکبیر ایران ضـمن اشـاره به اقـدامات دولت در سـرکوب تحرکـات ترکمنهـا گفت که گویـا ترکمن های روس و ایران در حوادث اخیر بجنورد و استرآباد متحـد هسـتند. «اگر شـرارتی از ترکمنسـتان بروز کنـد مسـئولیت آن به عهده روسیه است.» وزیر امور خارجه شوروی نیز اظهار داشت که به زودی با رؤسای ترکمن های شوروی ملاقات کرده، آنها را [از دخالت در امور ترکمن های ایران منع خواهـد نمود.] «ما به عـده قراولان سـرحدی خواهیم افزود. خوب است دولت علّیه ایران هم به عـده مسـتحفظین سـرحدی بیفزایـد.» مقام روسـی همچنین توصـیه کرد رئیسالوزراء به نحوی از ترکمنها که شـش تن از رؤسایشان کشته شده، استمالت کند.(۱)

 توصیه رضا خان به مشاورالممالك

رضـا خـان پس از اطلاـع از دیـدار سـفیرکبیر ایران بـا وزیر امور خـارجه شوروی، بـا ارسال تلگرامی گفت که اخیراً روسـها بر خشونت رفتار خود با ایران افزودهاند و در مرز های شـمال غربی و شـمال شـرقی مشکلاتی ایجاد کردهاند. این مذاکرات باید ادامه یابـد و شورویها به نحوی از مرز های خود مراقبت کنند که ترکمن های روس به حدود ایران تجاوز نکنند و ترکمن های ایران نیز نتواننـد به خـاک شوروی برونـد. همچنین دولتین متعهـد شونـد که در صورت عبور هر یک، خلعسـلاح شـده، تسـلیم طرف مقابل شود.(۲)

 حکومت نظامی در استرآباد

احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شـمال، به وزارت جنگ پیشـنهاد کرد با توجه به موقعیت داخلی و خارجی شهر استرآباد، موقتاً حکومت نظامی در استرآباد تشکیل شود.(۳)

 موقعیت نظامیان استرآباد

بنا به گزارش نایب سرهنگ حکیمی، نظامیان استرآباد به گروه های کوچکی تقسیم شده در تمام روستا های مرزی، از قلیآباد شرقی تا کُرد محله مستقر شده، و مشغول جنگ با ترکمنها هستند. وی افزود زمانی که یکی از این نقاط متزلزل میشود، شهر را به نظمیه سپرده، نیرو هـای نظـامی به کمک آن ناحیه میرونـد. «به عقیـده فـدوی اگر یک عـده پانصـد نفری با مهمات لازم به وسـیله اتومبیـل یـا از راه رشت به وسـیله کشـتی فوراً حرکت و یـا یـک گردش موقتی طیـاره، تراکمه مرعوب» شونـد، مناسـب است.(۴)

 تهاجم ترکمنها به نوذرآباد

فرمانده قوای مازندران اطلاع داد که شش قایق ترکمنها با حمله به نوذرآباد با شلیک مأموران نظامی روبرو شدند و با دادن دو زخمی، بیآنکه بتوانند در ساحل پیاده شوند، عقبنشینی کردند.(۵)

 عزیمت میلسپو به آمریکا

صبح امروز دکتر میلسپو، مدیرکل امور مالی ایران، برای سفر به موطن خود، آمریکا، تهران را با خودرو، به قصد بغداد ترک کرد.(۶)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

دستور امروز مجلس، همچنان ادامه بررسی مواد لایحه استخدام مستشاران آمریکایی بود که تا ماده پانزدهم پیش رفت.(۷)

 بازگشت اعتلاءالملک به افغانستان

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، که به عنوان مرخصی به تهران آمده بود، با همان سمت به افغانستان بازگشت. روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که وی حامل پیشنهاد هایی برای دولت بود که ارائه داد.(۸)

 استقرار پست امدادی بهداشتی در کردستان

اداره صحیه کردستان با دایر کردن یک پست امدادی بهداشتی در سنندج به مراجعات درمانی مردم رسیدگی میکند. به نوشته روزنامه ایران، روزانه ۷۰-۶۰ نفر برای مداوا به این پست مراجعه میکنند. این کار موجبات خشنودی فقیران را فراهم کرده است. دارو خانه در کردستان نیست «فقط چند نفر کلیمی در کردستان مشغول دوافروشی هستند که دواجات آنها خیلی کثیف و غالباً به جای دوا های لازمه، خاکه قند و نشاسته به جای آنها میفروشند.»(۹)

 افزایش نیرو های شوروی در مرز های شمال شرقی

به گزارش فرمانده لشکر شرق، دولت شوروی قوای پاسگاه های نظامی خود را در مرز تقویت کرده، نفرات و سلاح های جدیدی به آنها افزوده است. وی نوشت که روسها به ترکمن های قهقهه اجازه دادهاند رأساً اختلافات آبی خود را با ایران حل کنند. همچنین چند ایرانی که به عنوان ورود به خاک شوروی دستگیر و زندانی شده بودند، دو تن از آنان به این بهانه که میخواستند فرار کنند، کشته شدهاند.(۱۰)

 تعیین کمیسیون مرزی از طرف دولت شوروی

مشاورالممالک، سفیرکبیر ایران در مسکو، به رضا خان خبر داد که دولت شوروی اعضای کمیسیون مرزی خود را برای اعزام به مرز مغان تعیین کرده است. ریاست این کمیسیون با لازارُف است.(۱۱)

 دفعالوقت والی پشتکوه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که چندین بار از غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، برای حضور در سیمره و تبادلنظر جهت خلعسلاح طوایف دعوت کردهام، اما هر بار جواب های خارج از موضوع میدهد. آخرین پاسخ او این بود که پیر و ضعیف شدهام. فرمانده لشکر غرب افزود که والی پشتکوه ابراز کرده که پسرش، امیر حرب، را به سیمره میفرستد، اما هنوز حرکت نکرده است. والی «به واسطه دستگیری [شیخ] خزعل فوقالعاده مرعوب [شده] از حضور خود استنکاف دارد.» وی در پایان از رضا خان خواست برای آخرین بار به والی امر کند که به سیمره بیاید که در صورت امتناع «به وسایل دیگری ممکن است اجرای امر مبارک را بکنم.»(۱۲)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۷۵ تا ۷۷. مشاورالممالک نیز نسبت به آنچه که از روسها شنید عقیده داشت ترکمن های روس در تحریک ترکمن های ایران نقش دارند، ولی نمیتوان سندی در این مورد به دست آورد. (همان، ص ۶۸)

۲- همان، صص ۶۴ و ۶۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۸۷. وزارت جنگ با این پیشنهاد موافقت کرد و آن را به عهده نایب سرهنگ حکیمی، فرمانده نظامیان استرآباد، گذاشت. (همان، ص ۳۸۶)

۴- همان، ص ۴۰۶ و ۴۰۷.

۵- همان، ص ۴۱۲.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۴، ص ۲.

۷- همان، ص ۳.

۸- همان، شم ۱۸۲۳، صص ۲ و ۳.

۹- همان، ص ۳.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۶۳ و ۶۴.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۵. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد. (همان، ص ۴)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۴۱ و ۴۲.

 تعجیل در خلعسلاح قشقایی

رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داد که در جمعآوری و خلعسلاح ایلات جنوب شتاب کند.(۱)

 جاسوسی در کنار سرهنگ نخجوانی

کنسول ایران در نخجوان به وزارت امور خارجه خبر داد که از قرار اخبار رسیده به این کنسولگری، فردی به نام علی که از مستخدمان سرهنگ کلبعلی خان نخجوانی، از صاحب منصبان لشکر شمال غرب است، «مخبر مخصوص بولشویکها است و تمام وضعیات و وقوعات آذربایجان را مرتباً به مأمورین این صفحات خاصه به تفلیس اطلاع میدهد.» کنسول ایران نوشت که سرهنگ کلبعلی خان از موضوع بیاطلاع است.(۲)

 تعلل در استفاده از پارچه های وطنی

بنانالسلطان (میرزاابوطالب شیروانی)، مدیر روزنامه میهن و نماینده اصفهان در مجلس شورای ملی، امروز ضمن ارسال عریضه نسّاج های اصفهان به رئیس مجلس شورای ملی، نوشت که لازم است از طرف مجلس نام های به وزارت مالیه نوشته و به ادارات اصفهان دستور داده شود که پارچه وطنی بخرند.(۳)

 توقیف یک صندوق کتاب و نشریه روسی

وزارت مالیه با فرستادن نام های به وزارت امور خارجه ضمن دادن این خبر که ادارهگمرک بندر پهلوی طبق دستور هایی که دارد یک صندوق پر از کتاب و نشریه روسی که از شوروی وارد شده توقیف کرده است. گمرک منتظر است اجازه ترخیص آن داده شود. «چون مجلات مزبور به زبان روسی بوده و ممکن است اولیاء محترم آن وزارت جلیله از لحاظ سیاست عمومی مملکت نسبت به انتشار یا عدم نشر آنها نظریاتی داشته باشند،» پس از مطالعه، نظر آن وزارت خانه در خصوص نشر یا جلوگیری آن ارائه گردد.(۴)

 ضرورت همکاری مرزداران ایران و افغانستان

در پی به سرقت رفتن یکصد رأس از گوسفندان اهالی سنگان و اعتراض ایران به دولت افغانستان، والی هرات ضمن اظهار نامناسب بودن موقعیت مرز های ایران و افغانستان، گفت که دزدان مرزی هر وقت تحت تعقیب قرار میگیرند به خاک کشور دیگر رفته، امکان تعاقب نیست. لازم است هر دو کشور با تأسیس قراول خانه های مرزی و مراوده اطلاعات در جلوگیری از سرقت های مرزی مشارکت کنند. وزارت جنگ امروز اظهارات والی هرات را به فرماندهی لشکر شرق فرستاد.(۵)

 افزایش نفرات و تجهیزات انگلیس در بینالنهرین

به گزارش کارپردازی ایران در بصره، کشتی شش هزار تنی «استریک» وارد شعیبه در سه فرسخی بصره شد. بار این کشتی مهمات جنگی است. کارپرداز میافزاید، بنابر شنیده ها انگلیس برای پنهان کردن اقدام خود نظامیان و تجهیزات خود را در خورموسی، میان بصره و کویت پیاده میکند و از آنجا به شعیبه میفرستد. «هفته گذشته ۲۳ فروند طیاره وارد کردهاند.»(۶)

 تحویل قوای اعزامی لشکر مرکز از سرتیپ زاهدی

به دستور رضا خان، سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده تیپ گارد و پیاده لشکر مرکز، امروز فرماندهی قوای اعزامی لشکر مرکز به غرب را در نزدیکی دزفول، از سرتیپ فضل الله زاهدی تحویل گرفت. این اردوی نظامی تا امروز توانسته بود ۱۲۰ قبضه اسلحه جمعآوری نماید.(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۷۶. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، تا زمان ابلاغ این دستور بیش از یک هزار قبضه تفنگ از عشایر ضبط کرده بود. و نیز صاحب منصبی را همراه ایل کرده بود تا زمینه این کار را فراهم نماید. با وجود این، وی توضیحات گذشته خود را تکرار کرد که خلعسلاح با توجه به حرکت ایل به ییلاق به دلیل پراکنده شدن ممکن نیست. (همان، صص ۷۴ و ۷۵)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۲۵-۲-۱۳۰۴.

۳- اسناد تجاری ادوار...، همان، ص ۴۵۷.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۴-۲۵-۲-۱۳۰۴. نمون های از کتابها و نشریه ها به اداره دوم وزارت امور خارجه فرستاده شد تا بخوانند و نظر خود را بدهند. (همانجا)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۲۲ تا ۲۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، صص ۴۸ و ۵۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۷.

 دوشنبه

۲۸ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۸ مه ۱۹۲۵

۲۴ شوال ۱۳۴۳

 بمباران مواضع ترکمنها

به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، صبح امروز هواپیما های اعزامی از تهران مواضع ترکمنها را در اطراف بجنورد بمباران کردند. «در نتیجه بمباندازی و آتش مسلسل از طیاره، سه ستون دشمن که به واسطه حملات ممتده قوای ساخلو بجنورد و ستون شیروان عقبنشینی اختیار نموده بود، به کوه ها متفرق گردیدند و دو نقطه دوردستی که هنوز دشمن اقامت داشت بمباندازی و به دو قلعه مسکونی آنها صدمات شدیدی از بمب وارد آمد.»(۱)

 ورود ستون اعزامی سنخاص به بجنورد

ستون اعزامی سنخاص پس از درگیری با ترکمنها، که از صبح امروز تا ظهر طول کشید، وارد بجنورد گردید. فرماندهی این نیروها به عهده نایب اول حسن آقا خان مهاجر بود. فرمانده لشکر شرق این خبر را از قول پیکی که از بجنورد رسیده بود، به تهران داد و افزود که احتمال دارد سیم تلگراف بجنورد تا فردا ظهر وصل گردد.(۲)در پی ورود نیرو های حسن آقا خان مهاجر، ترکمنها و نیرو های ایل شادلو به سمت سملقان عقبنشینی کردند. در این یورش به ستون جمازه نیرو های نظامی تلفاتی وارد شد.(۳)

 ورود ستون یاور صفرعلی خان به بجنورد

ساعاتی مانده به غروب، ستون نظامی لشکر شرق به فرماندهی یاور صفرعلی خان، پس از دو شبانهروز جنگ و گرفتن تعدادی از مواضع ترکمنها، وارد بجنورد شدند. ترکمنها سنگر های نزدیک شهر را تخلیه و به نقاط مرتفع عقب نشستند. فرمانده لشکر شرق، ضمن اعلام این خبر افزود که بمب های ارسالی از تهران به هشت فرسخی مشهد رسیده است. اگر امشب به مشهد برسد، فردا صبح بمباران مواضع ترکمنها ادامه خواهد یافت.(۴)

 مشکلات مقابله با ترکمنها در استرآباد

نایب سرهنگ حکیمی، فرمانده قوای استرآباد، به مسئول بالادست خود خبر داد که حفظ خطی که بیش از هشت فرسخ درازا دارد، با توجه به کمبود افراد نظامی بسیار مشکل است. ادامه این وضعیت موجب خستگی نظامیان و مدافعان محلی شده، آنان

را وادار به ترک خدمت خواهد کرد. وی افزود: «چنانچه حملات تراکمه به یکی از نقاط مؤثر واقع گردد، رشته خطوط از یکدیگر گسیخته، در مقابل حملات تراکمه هیچ قسم استقامت ممکن نیست.» وی درخواست کرد حداقل چهارصد نظامی با چهار قبضه مسلسل و مهمات کافی به قوای استرآباد بپیوندند.(۵)

 گمانهزنی امیرلشکر شمال غرب از تعیین خط مرزی

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال تلگرام بلندی به رضا خان به مسائلی که در آینده نزدیک، پس از رسیدن هیأت روسی به مرز ایران، پیش خواهد آمد، پرداخت. وی خاطرنشان کرد که نمیتوان پیشبینی کرد که روسها چه ادعای جدیدی خواهند کرد، اما روشن است که خط مرزی بیلهسوار به بهرامتپه را که جاد های شوسه است و پیش از این مرضیالطرفین بوده، نخواهند پذیرفت. وی افزود که هنوز مدارک درخواستی کمیسیون سرحدی از تهران نرسیده و دست هیأت اعزامی به مرز، از اسناد و مدارک خالی است. امیرلشکر طهماسبی، در ادامه، بهرامتپه را که از قدیم ساختمان گمرک ایران در آن برپا بوده، جزو خاک ایران دانست که حتی در زمان تزارها نیز از طرف روسها جزو خاک ایران شناخته شده بود. وی یادآور شد که تهاجم نظامی شوروی به بهرامتپه و آلپاوت نشان میدهد که آنها خط مرزی جدیدی مطرح خواهند کرد.(۶)

 ارسال مستندات مرزی به وزارت جنگ

وزارت امور خارجه ضمن ارسال گزارش جامعی از قضایای مرزی ایران با شوروی، نقشه ها و مذاکرات سرحدی گذشته را به اطلاع وزارت جنگ رساند و درخواست کرد آن را هر چه زودتر به دست امیرلشکر شمال غرب و متعاقباً به کمیسیون مستقر در مرز رسانده شود.(۷)

 اطلاعیه لشکر جنوب برای خلعسلاح طوایف

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با صدور اطلاعی های در شیراز، خطاب به رؤسای ایلات نوشت که خلعسلاح طوایف در همه نقاط ایران آغاز شده و از آنجا که «فعلاً جنگ و جدالی در بین نبوده و سرتاسر مملکت قرین امنیت و مسالمت است، لذا باید پس از چندین سال هرج و مرج از نعمت امنیت فعلی استفاده نموده... اسلحه را زمین گذاشته و همت مردانه خود را برای پیشرفت زراعت و صناعت مملکت مصروف دارند. در عین حال چون اسلحه ایلات هر ناحیه در مرکز قشون آن ناحیه تمرکز داده میشود، در موقع لزوم دولت مجدداً آنها را تحت سلاح آورده و به حفظ حدود و ثغور مملکت مأمور خواهد نمود.»(۸)

 ضرورت توجه به تحصن هیأت متظلمین قشقایی

تحصن ساختگی هیأت متظلمین قشقایی در تلگراف خانه شیراز همچنان ادامه دارد، اما متحصنان که با هدایت امیرلشکر جنوب علیه صولتالدوله دست به این اقدام زدهاند، همچنان منتظر رسیدن پاسخی از تهران هستند. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که با توجه به حرکت ایل به ییلاق، نگه داشتن تحصنکنندگان بیش از این موجب دردسر و خسارت است. وی خواست هر چه زودتر از طرف ریاست عالیه کل قوا پاسخی به تحصنکنندگان داده شود.

فحوای تلگرام نیز مشخص بود: «به ایل خود مراجعت و یک صاحب منصب برای رسیدگی به تظلمات و عرایض آنها اعزام» گردد.(۹)

 درخواست آزادی حسینعلی اهرمی

حسینعلی اهرمی به دلیل اتهام ثابت نشد های درباره تهیه و توزیع شبنامه علیه دولت در شیراز دستگیر شده بود (ر.ک: ۱۰ اردیبهشت) اینک امیرلشکر جنوب به این تصمیم رسید که با گرفتن التزامی از برادر وی، آزادش کند. «کربلایی محمدعلی، برادر میرزاحسینعلی اهرمی را که در شیراز ساکن است احضار و از او التزام کتبی در خصوص حسن رفتار برادرش گرفته»ام. محمود آیرم با ارسال این خبر به وزارت جنگ تقاضا کرد دستور آزادی حسینعلی اهرمی صادر شود.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۹۷ و ۳۹۸.

۲- همان، صص ۳۹۸ و ۳۹۹.

۳- همان، ص ۳۳۴.

۴- همان، ص ۴۰۱.

۵- همان، ص ۴۰۸. رضا خان در این روزها به این خبر و دیگر خبر های استرآباد و گیلان چندان اهمیت نمیداد. وی از فرماندهی این بخش ناامید شده بود و تصمیم داشت با گماردن سرتیپ فضل الله خان زاهدی به فرماندهی تیپ مستقل شمال اوضاع نظامی این بخش را ساماندهی کند.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۹۱ تا ۹۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، ص ۱۰. این گزارش که حاوی اطلاعات جامع، از جمله عهدنامه ترکمنچای و پروتکل ۱۸۲۹ بود یک روز بعد، سیام اردیبهشت به تبریز ارسال گردید. (همان، ص ۹)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۲.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۷۳. موضوع به رضا خان گفته شد و او نیز طبق طراحی از پیش تعیین شده تلگرامی در پاسخ به تحصن برخی از خوانین قشقایی در تلگراف خانه شیراز فرستاد. (همان، ص ۷۲)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۵۰۳. با آزادی حسینعلی اهرمی موافقت شد. (همان، ص ۵۰۲)

 ورود تعدادی از خوانین به خرمآباد

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که علیمحمد خان امیراعظم، پسر بزرگ نظرعلی خان امیرمعظم رئیس ایل کاکاوند؛ رستم خان سرداررشید، رئیس ایل مومیوند؛ با سایر خوانین این طایفه و تعدادی دیگر وارد خرمآباد شدند. وی افزود که آنان را «به مراحم بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» امیدوارم [کردم] و برای خدمتگزاری حاضر» هستند.(۱)

 یک سیاح آلمانی در راه تبریز

به گزارش ایل خانی طوایف ماکو یک جهانگرد آلمانی که از ترکیه وارد آواجیق شده، هم اینک راهی تبریز است.(۲)

 نیاز به استخدام سه گروهان

امیرلشکر غرب با این توضیح که فوج منصور با پنج گروهان به جاده خرمآباد - کیالان مأمور شده نوشت که در حومه شوشتر و دزفول نظامیای حضور ندارد. وی در تلگرامی به رضا خان افزود که با این حال برای حفاظت این خط نیاز به سه گروهان نیروی دیگر هست که اگر مجوز استخدام آن داده شود، از نیرو های محلی تأمین میشود.(۳)

 دستور مقدماتی برای حفر شبکه لطفآباد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان خبر داد که دستور اولیه برای حفر نهر لطفآباد صادر شده است. «مستدعی است امر و مقرر فرمایند ... مبلغ ده هزار تومان به اداره مالیه» اعتبار دهند تا کار حفاری آغاز گردد.(۴) مردم منطقه آمادگی خود را برای حفر این شبکه آبرسانی اعلام کرده بودند. با حفر این نهر موضوع قطع آب لطفآباد از طرف روسها منتفی میشد.

 سهشنبه

۲۹ اردیبهشت ۱۳۰۴

۱۹ مه ۱۹۲۵

۲۵ شوال ۱۳۴۳

 توضیحات وزارت جنگ به فرماندهان درباره تحرکات ترکمنها

وزارت جنگ با تنظیم سه تلگرام جداگانه به امیرلشکر شمال غرب، امیرلشکر غرب و فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال

نوشت که با شروع تحرکات ترکمنها تصور میرفت که دولت شوروی در این کار دخالت گسترد های دارد. البته استقلال ترکمنستان و احتمال همراهی ترکمن های ایران با ترکمن های روس به این موضوع دامن میزد. «ولی مطابق اطلاعاتی که اخیراً رسیده تراکمه ایران به هیچوجه متمایل به روسها و قبول مسلک بالشویکی نبوده و اقدامات شرارتآمیز آنها فقط به عادت دیرینه خودشان، غارت و چپاول بوده و بیشتر اکراد شادلو باعث این تجاوزات میباشند.»(۵)

در تلگرام امیرلشکر شمال غرب افزوده شد که سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، با جدیت به مأموریت خود برای همکاری با لشکر غرب برای خلعسلاح طوایف لرستان ادامه دهد. پیش از این مقرر شده بود این اردو عازم مرکز شود و به کمک لشکر شرق برود.(۶)

در تلگرام امیرلشکر غرب اضافه شده که با کمک قوای کمکی اعزامی از مرکز و لشکر شمال غرب خلعسلاح طوایف لُر ادامه یابد و اگر بخشی از آنها به مرکز بازگشتند «انتشار دهند که علت رجعت قوا به مرکز فقط به واسطه عدم احتیاج به کثرت نفرات در حدود لرستان است و قسمی آنها را به مرکز سوق دهید که حرکت آنها کاملاً مخفی بوده و به هیچوجه محسوس نشود.»(۷) در تلگرام ارسالی به فرمانده لشکر شرق نیز افزوده شد که تبلیغات در میان ترکمنها باید در دستور کار باشد و آنها را علیه کمونیسم تجهیز نمود «و احساسات وطنپرستی و حفظ دین مبین اسلام که نهضت بالشویزم بالاترین خطری است برای او، در آنها تولید و تشویق نمود.»(۸)

 نامه علمای استرآباد به رضا خان

پنج تن از علمای استرآباد با ارسال نام های به رضا خان اهالی منطقه را در خطر تهاجمات نابودکننده ترکمنها توصیف کردند. مفاد نامه که دربردارنده اطلاعات نظامی است به نظر میرسد با دلالت فرمانده نظامیان استرآباد تنظیم شده است.(۹)

 هشدار وزارت جنگ به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال

وزارت جنگ مفاد تلگرام رسیده از عشقآباد را که حاکی از حرکت هشت قایق با هزار و پانصد ترکمن، و حرکت سه هزار ترکمن از راه خشکی به طرف بندر جز و استرآباد بود، به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال اطلاع داد و افزود که عثمان آخوند، که حکم جهاد نیز داده، در حال رسیدن به استرآباد است.(۱۰)

 تمایل شیخ جنید برای ورود به ایران

کارگزاری درجز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که یکی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۸۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۳۹۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۰۷. اجازه استخدام سه گروهان نیرو های محلی داده شد. (همان، ص ۲۰۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲۸. منابع انگلیسی معتقد بودند قطع آب لطفآباد، وسیل های برای فشار به ایران از طرف

دولت شوروی است. (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴) وزارت جنگ در نام های به وزارت مالیه درخواست کرد این وجه در اختیار قرار گیرد. (همان، اسناد مؤسسه مطالعات...، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲۹)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۱۲۸. منبع اطلاعات رسیده به رضا خان در این موضوع حائز اهمیت است؛ چرا که منابع داخلی اعم از کارگزاریها و صاحب منصبان نظامی، همگی از دخالت روسها در تحرکات اخیر ترکمنها یاد میکردند، و حتی سفیرکبیر ایران در مسکو نیز این موضوع را رد نمیکرد. از این رو تنها منبع قابل اعتماد برای رضا خان، سفارت انگلیس است که چنین اطمینانی به او داده، نظر او را دفعتاً تغییر داده است. شاید این اطلاعات از دو دیپلمات عالیرتبه انگلیسی که اخیراً از مسکو وارد تهران شدهاند، در اختیار سفارت، و متعاقباً به رضا خان رسیده باشد.

۶- همان، ص ۱۳۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۶۱ و ۱۶۲. امیرلشکر غرب چهل روز برای بازگشت قوای کمکی مهلت خواست (همان، ص ۱۵۹).

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۸۹ و ۳۹۰. این نظریه در دولت تقویت شده بود که «سیاست درست دولت میباید مبتنی بر تقویت تسلط ملاها بر مردم عامی شمال ایران باشد تا تضعیف آن، زیرا نفوذ آنها همواره مانع از گسترش اندیشه های بلشویکی خواهد بود.» (FO E ۳۴۰۵/۸۲/۳۴).

۹- همان، صص ۳۹۴ و ۳۹۵.

۱۰- همان، ص ۳۰۰. به نظر میرسد وزارت جنگ بدون کارشناسی، خبر را به اطلاع فرماندهان مربوطه رسانده است.

از محارم شیخ جنید به محمدآباد آمده و از فرمانده ساخلو آن جا خواسته که به شیخ تأمین دهند تا با سوار های خود از ترکمنستان کوچ کرده، به ایران بیاید. خبر های پیشین حاکی از آن بود که ترکمن های ایران شیخ جنید را به رهبری پذیرفته و از او خواستهاند به ایران بیاید. کارگزار نیز خواسته که شیخ جنید درخواست خود را کتباً ارائه دهد تا آن را به مسئولان ذیربط بفرستد. «شیخ جنید یکی از متنفذین تراکمه و مثل سلطان به او احترام میگذارند.»(۱)

 عقب راندن ترکمنها

به گزارش چراغعلی خان پهلوی از ساری، چند قایق ترکمنها پس از پیاده کردن نفرات خود در سرخرود و محمودآباد و نقاط دیگر با مقاومت اهالی و نظامیان مواجه شدند. «در همه جا جنگ سختی میشود؛ در نتیجه تراکمه مغلوب، زخمی و کشته میدهند؛ بدون هیچ دستبردی فرار مینمایند. به واسطه تغییرات، روح تاز های به صاحب منصبان و نظامیان و اهالی تولید شده.»(۲) چراغعلی خان پهلوی به تازگی بار دیگر به حکومت مازندران منصوب شده بود.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی، لایحه استخدام یازده مستشار آمریکایی برای ادامه اصلاح امور مالی و یک مستشار دیگر آمریکایی برای سرپرستی امور کشاورزی در ۱۶ ماده به تصویب نمایندگان رسید. پیش از شروع این دستور برخی از نمایندگان درباره لایحه انحصار تجارت قند و شکر توسط دولت برای احداث راهآهن گفت و گو کردند.(۳)

 برنامه لشکر شرق برای تسطیح جاده تهران به مشهد

سرتیپ جانمحمد خان در پی گرفتن دستور شوسه کردن جاده تهران به مشهد، به رضا خان گفت که به پست های نگهبانی بین راه مشهد تا شاهرود دستور لازم داده شده است. قرار است با یاری گرفتن از روستاییانی که در فاصله پنج فرسخی طرفین جاده زندگی میکنند، شروع به تسطیح و مرمت جاده شود. فرمانده لشکر شرق افزود از مشهد تا شاهرود چند آبراه است که باید روی آنها پل های کوچک بسته شود. و نیز کار های فنی تسطیح، نیازمند وجود یک مهندس است که در مشهد وجود ندارد. وی از رضا خان خواست موقتاً دو مهندس از تهران به مشهد اعزام شوند.(۴)

 تخریب مقسم آب ارتق

کارگزار درجز به وزارت امور خارجه خبر داد که در تهاجم اخیر ترکمنها و سربازان روسی به میرقلعه، مقسم آب ارتق کاملاً خراب شده و جریان آب دچار اشکال شده است.(۵) خبر دیگری که فرمانده لشکر شرق داد این بود که روسها، رعایای ایرانی ساکن ارتق را به عشقآباد تبعید کردهاند.(۶)

 اعمال فشار روسها برای مذاکرات مرزی

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که اخیراً دولت شوروی شمار نظامیان خود را در مرز های ایران افزایش داده است. «حالیه که کمیسیون روسها برای حدود حرکت کردند، روسها قوای خود را در حدود تمرکز میدهند که به تهدید نمایش قوا مسئله سرحدی را بر طبق مرام خودشان» حل و فصل کنند.(۷)

 دو جهانگرد آلمانی در تبریز

دو جهانگرد آلمانی که از ترکیه وارد آذربایجان شدهاند، اینک در تبریز هستند. آنان نُه ماه پیش به قصد جهانگردی از شهر ترست حرکت کرده و اکنون پس از گردش در ایران، از راه افغانستان، هند، چین، ژاپن، استرالیا، آمریکا، به اروپا بازخواهند گشت. به گزارش فرمانده قوای آذربایجان، این دو جهانگرد با فروش عکس های خود، خرج سفرشان را تهیه میکنند.(۸)

 دردسر های دکتر آمریکایی در ساوجبلاغ

دکتر شالک آمریکایی که در ساوجبلاغ مطب باز کرده و ظاهراً به درمان بیماران میپردازد، از نظر فرمانده قوای این شهر شخصی مشکوک و دارای امیال سیاسی است. «ماندن میسیون آمریکایی در ساوجبلاغ و معاشرت او با اکراد به عنوان طبابت و غیره مضر، و اگر برای تبعید [دور کردن] آنها از ساوجبلاغ تدبیری اتخاذ شود، خیلی مفید خواهد بود.» دکتر شالک یک سال پیش به همراه سه زن آمریکایی به ساوجبلاغ وارد شده بود. یکی از زنان آمریکایی زبان های ترکی و کردی را خوب تکلم میکرد. آنان در این مدت به بیشتر شهر های آذربایجان و کردستان مسافرت کرده بودند.(۹)

 دستور دستگیری سردار رشید

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب، از قول وزارت امور خارجه نوشت که سردار رشید در مدخل اورامان و در خط روانسر مشغول شایعهپراکنی است. «چون بنا بود مشارالیه به کرمانشاه آمده و تکلیف آتیه خود را از آن امیر محترم بخواهد و حالیه برخلاف رفتار نموده، لذا حسبالامر قدغن فرمایید فوراً او را دستگیر و توقیف نمایند.»(۱۰)

 انتقال محمدعلی خان کلانتر به شیراز

به گزارش امیرلشکر جنوب، محمدعلی خان کلانتر، ضابط تنگستان، که متهم به مضروب کردن رابرت مهندس است، از برازجان به شیراز منتقل شد. محمدعلی خان متهم بود دستور حمله به این مهندس انگلیسی را صادر کرده است. همچنین یاور ناصرقلی خان، رئیس نظامیان منطقه، و آصفالملک، حاکم برازجان نیز به شیراز دعوت شدند تا به اختلافات آنان پایان داده شود. «عجالتاً نصرت الله میرزا را به فرماندهی اردوی اعزامی دشتی و دشتستان و حکومت نظامی آنجا منصوب» کردهام.(۱۱)

 تلگرام کفیل حکومت خوزستان و ناخشنودی رضا خان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان و رئیس افتخاری بلدیه، با ارسال تلگرامی به شیخ خزعل و استفاده از تعابیر مؤدبانه، موجب عصبانیت رضا خان شد. احمد عمارلویی با عنوان «جناب مستطاب آقای شیخ خزعل خان دام اقباله» تلگرامی به شیخ در تهران فرستاد و از او خواست «بذل توجهی نموده، عراده های از کار افتاده آن اداره را به راه بیندازید.» این که شیخ

خزعل که تحت حبس خانگی در تهران بسر میبرد، چه اقدامی در این جهت میتوانست انجام دهد روشن نیست، اما رضا خان پس از دیدن متن تلگرام دستور داد با متنی ملامتانگیز به احمد عمارلویی تذکر داده شود که اولاً اجازه داده نشد این تلگرام به شیخ خزعل برسد، ثانیاً عبارات و کنایات به کار گرفته شده، بیمورد است.(۱۲)

۱- همان، ص ۲۱۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۸۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۵، صص ۱ و ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۶۱ و ۴۶۲. وزارت جنگ برای پیدا کردن یک مهندس، تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب فرستاد و نوشت که پرویزمیرزا را برای اعزام به مشهد، به تهران بفرستد. پرویزمیرزا برای تسطیح راه آواجیق در مناطق شمالی آذربایجان بسر میبرد. (همان، صص ۴۵۹ و ۴۶۰).

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۸۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۸، صص ۱ تا ۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۳۹۵ و ۳۹۶.

۹- همان، ص ۳۸۰.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۵، ص ۲۸.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۹۹ و ۲۰۰. دو روز بعد (۳۱ اردیبهشت) حسین پیرنیا، رئیس مجلس شورای ملی، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که پاسخ تلگرام هایی که از تنگستان و اهرم درباره محمدعلی خان کلانتر به مجلس میشود باید داده شود؛ «قدغن فرمایند چگونگی قضیه و نتیجه اقدامی که در این باب به عمل آمده زودتر اعلام دارند تا جواب متظلمین مخابره شود. (همان، ص ۹۸).

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۹۸.

 گزارش کنسول ایران در بصره از سلاح های ضبط شده شیخ خزعل

با این که لشکر جنوب و پیش از آن سرتیپ فضل الله زاهدی گزارش سلاح های مکشوفه از شیخ خزعل را به مرکز فرستادند، اما کنسول ایران در بصره، محمدحسن بدیع، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه یادآور شد «پس از دستگیری و اعزام شیخ خزعل به طهران از انبار اسلحه او که در فیلیه است تفنگ و فشنگ زیادی بیرون آورده و با کشتی حمل به ناصری شده و چندین فقره کشتی برای بردن اسلحه به فیلیه آمد و شد نموده، آنچه مشهور است میگویند تاکنون قریب بیست هزار قبضه تفنگ مأمورین نظامی از قصر شیخ خزعل بیرون آوردهاند.» محمدحسن بدیع اضافه میکند که شنیده ها خبر از وجود اسلحه شیخ در قصر او در کویت دارد.(۱)

 بررسی دیون محمدعلیمیرزا قاجار به روسیه

کابینه ریاست وزراء در نام های به وزارت امور خارجه، خواست رونوشتی از قرارداد منعقده بین دولت وقت ایران و سفارت روسیه، راجع به بدهی محمدعلیمیرزا را به این کابینه بفرستد.(۲)

 چهارشنبه

۳۰ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۰ مه ۱۹۲۵

۲۶ شوال ۱۳۴۳

 پرسش از فرمانده لشکر شرق

وزارت جنگ از قول رضا خان، با ارسال تلگرامی به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، پرسید که با توجه به شکستن محاصره شهر بجنورد و استقرار قوای نظامی در آن، «نقشه عملیات آینده و نظریات خودتان» چیست؟(۳)

 پرهیز دادن فرمانده لشکر شرق از صمیمیت با مقامات انگلیس

وزارت جنگ با فرستادن تلگرامی به فرمانده لشکر شرق خاطرنشان کرد که خبر رسیده هنگام عملیات با هواپیما [برای بررسی مواضع ترکمنها و یا بمباران مراکز تجمع ایشان] «در نظر داشت هاید به اتفاق اتاشه نظامی انگلیس پرواز فرمایید. در این موضوع [ریاست عالیه کل قوا] مقرر فرمودند در هر مورد بایستی بیطرفی و موازنه سیاست را حفظ فرموده و به هیچ طرف تمایل اظهار نفرمایید.»(۴) (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت)

 پایان قریبالوقوع مهمات در استرآباد

فرمانده نظامیان استرآباد خبر داد که اگر درگیری با ترکمنها به همین روال ادامه یابد، مهمات نظامیان استرآباد تمام خواهد شد. نایب سرهنگ حکیمی درخواست کرد «۵۰۰ قبضه اسلحه با فشنگ روسی و سه تیر و آریساک به قدر کافی فوراً به وسیله اتومبیل به شاهرود رسانند و هرگاه طیاره هایی که در میامی توقف دارند، مختصر نمایشی در این صفحه بدهند.»(۵) نایب سرهنگ احمد آیرم با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که اگر تا غروب جمعه سلاح های درخواستی به بندر پهلوی برسد با کشتی میتوان آنها را به استرآباد رساند.(۶)

با وجود نبود سلاح، وزارت جنگ به مسئولان تیپ شمال دستور داد خوانین محلی را علیه ترکمنها مسلح کنند.(۷)

 تعیین تکلیف لورن برای اتهام پنج ایرانی

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، با ارسال نام های

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۳۰-۵۳-۱۳۰۴.

۲- همان، ۶-۱۲-۳۹-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۸۵.

۴- همان، ص ۳۳۸. البته اگر رضا خان از واکنش های کنسولگری شوروی در مشهد مطمئن بود چنین توصی های نمیکرد. موازنه قوا در نظر او برناانگیختن بیجهت روسها در چنین موقعیتی بود که بیش از این به او فشار های سیاسی و نظامی وارد نکنند.

۵- همان، ص ۳۴۳. وزارت جنگ با درخواست های یادشده موافقت کرد. (همان، ص ۳۴۲)

۶- همان، ص ۳۶۱. وزارت جنگ در سوم خرداد، یعنی یکشنبه هفته بعد، با درخواست ارسال اسلحه موافقت کرد. در ن هایت مقرر شد سلاحها از طریق شاهرود به استرآباد فرستاده شود. (همان، ص ۳۶۰)

۷- همان، ص ۳۵۵. نایب سرهنگ احمد آیرم توضیح داد که ایل خانی و امیرامجد هماکنون حدود ۱۵ فرسخ از حدود خود را از تجاوز ترکمنها حفظ کردهاند، با این حال برای تسلیح آنان و گسترش مناطق تحت حفاظت ایشان نیاز به یک هزار قبضه اسلحه با قور خانه کامل هست. (همان، ص ۳۵۴) وزارت جنگ با این درخواست موافقت کرد. (همان، ص ۳۵۳)

به رضا خان، نوشت که شرکتکنندگان در حمله به مهندس رابرت، که همگی از اطرافیان شیخ حسین چاکوتاهی هستند، در صورت حتمی شدن اتهام، «ممکن است آنها را تیرباران نمایند. قونسول جنرال بوشهر نیز اظهار میدارند که اگر جریمه نقدی در این مورد گرفته و از آن غرامت نقدی مستر به رابرتس داده شود از تیرباران نمودن مقصرین بهتر است.»(۱)

 خطر تهاجم طوایف مرزی به بلوچستان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، در نام های به رضا خان با اشاره به تهاجم ایل دمانی به خاك بلوچستان انگلیس و اعتراض وابسته نظامی سفارت انگلیس در این خصوص، نوشت که حکومت هندوستان بار دیگر خطر این حملات را تذکر داده است. گویا نظامیان وابسته به قشون یک زن ایلاتی را بیعصمت کرده؛ طوایف مرزنشین گفتهاند اگر مقصران به سزای عملشان نرسند، تمام مرز را ناامن خواهند کرد. لورن به رضا خان گوشزد کرد که به صلاح دولت ایران است که همه حواس خود را صرف حوادث شمال ایران کند. دیگر آن که نسبت به امنیت مرز های بلوچستان، یعنی امنیت اقتصادی منطقه نباید بیتوجه بود. لورن خواست موقعیت نظامیان ایران در مرز بلوچستان سر و سامان یابد.(۲)

 خروج آثار باستانی توسط پوپ

اداره گمرکات وزارت مالیه با دریافت تلگرامی از گمرك بندر پهلوی مطلع شد که مستر پوپ آمریکایی در حال خارج کردن تعدادی آثار باستانی است. وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت معارف پرسید آیا وی اجازه چنین کاری را دارد؟(۳)

 پرسش از موقعیت تحصیلی دانشجویان هواپیمایی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سفارت ایران در مسکو، از نایب شرفالدینمیرزا قهرمانی پرسید که چگونگی تحصیل محصلین را غیر از خودتان اطلاع دهید. علیاکبر خان و مهدیقلیمیرزا نیز از دانشجویان اعزامی بودند. «مقصود این است معلوم شود تحصیلات آنها تا چه حد مربوط به هواپیمایی است.»(۴)

 رؤسای پارسیان هند در ایران

ارباب کیخسرو به رضا خان اطلاع داد که چهار تن از رؤسای پارسیان هند وارد ایران شده و از راه بوشهر عازم شیراز، اصفهان و تهران هستند. «مستدعی است در صورتی که مقتضی باشد به مأمورین این نقاط سفارش شود مراقب باشند آسیبی به آقایان وارد نیاید... رئیس بزرگ این هیأت سر هرمز جی است.»(۵)

 بازداشت برادران چایچی در بادکوبه و مسکو

احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، خبر داد که محمدتقی چایچی در مسکو، و حسن و کاظم چایچی در بادکوبه

بازداشت هستند. این خبر در رشت انعکاس بدی پیدا کرده «حتی عموم تجار درصدد تعطیل و تحصن در تلگراف خانه هستند. برای حفظ وضعیت فعلی، آنها را ساکت و امیدوار کردهام که با اقدامات مرکز آزاد خواهند شد. وی از وزارت جنگ خواست اقدامی در جهت آزادی ایشان به عمل آید «که منجر به اثرات بدی در امور سرحدی نگردد.»(۶)

 دستگیری و اخراج اسد الله حاجیتقیزاده

به گزارش لشکر شمال غرب اسد الله حاجیتقیزاده، از خوانین کرد، که سابقه جاسوسی به نفع دولت ترکیه دارد، درصدد ورود به ایران بود که جلوگیری گردید. وی بار دیگر به طور قاچاق از ناحیه لاهیجان اشنویه وارد شد، اما خبرش توسط کرد های ایرانی به فرمانده نظامیان اشنویه رسید. اسد الله حاجیتقیزاده و پسرش خلعسلاح و دستور داده شد از مرز اخراج شوند.(۷)

 انتقال جسد یک انگلیسی از آذربایجان

کاپیتان گرد انگلیسی چند سال پیش در روستای حاجیآقا، نزدیکی بستانآباد آذربایجان، کشته شد و همانجا دفن گردید. اینک کاپیتان مور کرور برای انتقال جسد همردیف خود وارد تبریز شده است. به گزارش کارگزاری تبریز مور کرور امروز راهی روستای حاجیآقا شد.(۸)

 ورود غیرقانونی ارامنه و آشوریها به ایران

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که ویس کنسولگری ایران در خانقین خبر میدهد که مأموران مرزی دولت از ورود ارامنه و آشوریها برخلاف دستورالعمل های داده شده جلوگیری نمیکنند، چرا که ارامنه و آشوریها تحت عنوان اتباع دولت عراق وارد خاک ایران میشوند.(۹)

 احتکار غله توسط یک ارمنی در مرکز ماکو

بنا به گزارش رسیده از ماکو یک ارمنی مقدار زیاد غله از خوانین ماکو خریداری کرده و در «عرب» (پلدشت) انبار کرده تا به روسیه ببرد. «به این واسطه گندم در عرب و اطراف ترقی [کرده] ابداً پیدا نمیشود.»(۱۰)

 پایان کار یونکرس در ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول منابع خصوصی نوشت که عدم توافق شرکت هواپیمایی یونکرس با دولت ایران موجب شده که نماینده شرکت بنا به دستور رئیس کل خود در برلن ایران را ترک کند. «چند فروند از طیارات یونکرس با عد های اعضاء آن مؤسسه به طرف انزلی و بادکوبه حرکت نموده و دستور دارند که پس از ورود اعضا به بادکوبه، طیارات را به آنقره (آنکارا) ببرند.» این منبع افزود هواپیما های جنگی یونکرس نیز دیروز صبح ایران را ترک کردند.»(۱۱)

 تغییر نام اداره خیریه بلدیه

بنا به تصویب هیأت وزراء نام اداره خیریه بلدیه به اداره مشاغل و معاونت اجتماعی تغییر کرد.(۱۲)

 بازگشت جهاداکبر به عدلیه اصفهان

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که جهاداکبر [که به دلیل بیثباتی اخلاقی و عدم کفایت با فشار روحانیان اصفهان از کار برکنار شده بود، با پیگیری امیرلشکر جنوب و درخواست های مکرر او از وزارت جنگ] «مجدداً به سمت ریاست پارکه بدایت اصفهان برقرار گردید.» روزنامه ایران وی را از مأمورین آزادیخواه و جدی وزارت عدلیه معرفی کرد.(۱۳)

 ورود سرتیپ ابوالحسن خان به سیمره

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به لرستان، امروز با قوای خود وارد سیمره شد. وی برای

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۹۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۱۴. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شرق رسید. (همان، ص ۲۱۳)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۷۵۴۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۶۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۸۱. موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد که حفاظت از آنها را به عهده گیرد. (همان، ص ۴۷۹) رؤسای پارسیان هند در پنجم خرداد وارد شیراز شدند و «ن هایت پذیرایی» از طرف محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، و والی فارس به عمل آمد. هیأت در یازدهم خرداد از طریق آباده به طرف یزد و کرمان رفت تا متعاقباً به اصفهان بازگشته، راهی تهران شوند. (همان، صص ۴۷۶ و ۴۷۷).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۲۲. گویا این دستگیریها به دلیل رد و بدل شدن دلار های تقلبی در خرید و فروش کالا بوده است. روزنامه ایران درباره دردسر هایی که دلار های تقلبی برای بازرگانان ایجاد کرد، با وزیر امور خارجه مصاحب ه کرد. وزیر گفت که بیش از یک سال است دو سه بازرگان ایرانی، حسینقلی صادقی، یعقوب محمودی و میرزابابا صفرعلیزاده دلار های کانادا را از بادکوبه به رشت آورده به بانک شاهنشاهی میفروختند. این دلارها وقتی به لندن منتقل میشود، تقلبی بودن آنها آشکار میگردد. پس از روشن شدن موضوع بازرگانان یاد شده به تهران آمده و با شرکت در هیأتی از نمایندگان وزارت خانه های داخله، خارجه، مالیه و اداره تأمینات روشن شد که آنان دلارها را از علی صادقی، مشهدی مجید و کاظم ابراهیمزاده، ساکنین بادکوبه خریدهاند؛ و افراد اخیر نیز از شخص ثالث. گویا دو ارمنی مقیم تفلیس منشأ اصلی فروش اسکناس های تقلبی بودهاند. یکی از فروشندگان این پولها در مسکو محمدتقی چاپچی بوده است. (روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۷، ص ۲)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۱۹۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، صص ۱۶ و ۱۷.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۴. موضوع به امرای لشکر شمال غرب و غرب اطلاع داده شد. امیرلشکر شمال غرب پاسخ داد که چنین کسانی از مرز های استحفاظی این لشکر وارد ایران نشدهاند ولی حدود چهل نفر ارمنی و آشوری با اجازه لشکر

غرب به صائینقلعه آمدهاند که تحت نظر هستند. (همان، ص ۵۲)

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۵، ص ۲.

۱۲- همانجا.

۱۳- همانجا.

خلعسلاح طوایف منطقه به این ناحیه آمده است. سرتیپ فضل الله زاهدی که فرماندهی قوای اعزامی از مرکز را به سرتیپ محمد خان شاهبختی واگذار کرده بود (ر.ك: ۲۷ اردیبهشت) امروز خرمآباد را به قصد تهران ترک کرد.(۱)

(تصویر) استرآباد

 پنجشنبه

۳۱ اردیبهشت ۱۳۰۴

۲۱ مه ۱۹۲۵

۲۷ شوال ۱۳۴۳

 تقاضای کمك فوری برای استرآباد

محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، که در مازندران بسر میبرد، در تلگرامی حضوری از مشهدسر (بابلسر) به وزارت جنگ اطلاع داد که استرآباد نیازمند اعزام نیروی فوری برای مقابله با ترکمنها است. وی افزود شاید بشود با دو هواپیما به شرارت ترکمنها خاتمه داد، در غیر این صورت «استرآباد طرف تهدید و تهاجم بزرگ واقع [شده]... به طور قطع کمك فوری لازم است.» فرمانده تیپ شمال در این تلگرام حضوری بار دیگر بر نقش روسها در اقدامات اخیر ترکمنها تأکید کرد و گفت که «روسها به اندازه های در اوضاع امروزه علاقهمندند که بنده به هر ده کوچکی میروم یك نفر روسی در آنجا به اسامی مختلفه تجارتی حاضر و ناظر عملیات است.»(۲)

 دستور تمرکز قوا در استرآباد

رضا خان به فرمانده تیپ شمال گفت که «چون برای قلع و قمع اشرار ترکمن شروع به اقدامات اساسی شده و استرآباد نقطه اتکاء قوایی خواهد بود که به حدود صحرا [ی ترکمن] سوق داده میشود، لذا لازم است با تحکیم سواحل خزر فوراً آنچه که ممکن باشد قوای بیشتری در استرآباد تمرکز» دهید.(۳)

 موقعیت متزلزل استرآباد

نایب سرهنگ حکیمی، فرمانده قوای استرآباد، امروز بار دیگر ضمن اشاره به مقاومت نیرو های نظامی و محلی در قبال ترکمنها، هشدار داد که به علت ورود قوای کمکی از طرف گنبد برای ترکمنها، و نیز خستگی و نرسیدن نیرو برای قوای دولتی، «حفظ ۸ فرسخ خطوط مدافعه مشکل، و چنانچه در اعزام فوری قوا توجهی نشود ممکن است اتفاقات غیرمنتظره پیش آید.»(۴)

□ دیدگاه فرمانده لشکر شرق درباره تسلیح طوایف

سرتیپ جانمحمد خان در پاسخ به این که با مسلح کردن طوایف منطقه میتواند در برابر ترکمنها ایستادگی کرده، آنان را سرکوب کند، به رضا خان نوشت که تسلیح طوایف در آینده نگرانی هایی پدید خواهد آورد، اما طوایف زعفرانلو، هزاره، تیموری نصرتالملکی، تیموری شوکتالملکی، نردینی، درجزی، و خوافی تا انداز های قابل اطمینان هستند. آنان میتوانند تا دو هزار نفر سوار در اختیار قشون قرار دهند. وی افزود که اکثر این طایفه ها مسلح هستند، اما تمایلی به بیرون آوردن اسلحه خود ندارند. با وجود این میتوان هفتصد سوار از آنان را با اسلحه خودشان آماده خدمت کرد. سرتیپ جانمحمد خان به عنوان نمونه نوشت که ایل زعفرانلو که از حیث داشتن اسلحه با دیگر طوایف قابل مقایسه نیست، ۱۸۰ قبضه تفنگ برای چهارصد سوار خود از قشون دریافت داشته است. وی در پایان گفت که اگر بخواهیم این

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۸.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۶۹. فرمانده تیپ شمال با دیدن این دستور پرسید اگر نیروی گیلان به استرآباد انتقال داده شود، و روسها اقدامی در گیلان کنند، تکلیف چه خواهد شد؟ (همان، ص ۳۶۸)

۴- همان، ص ۲۹۶.

طایفه ها را مسلح کنیم نیاز به ۱۳۰۰ قبضه اسلحه داریم که با فشنگ آن باید از مرکز به مشهد فرستاده شود.(۱)

 تکذیب پرواز با وابسته نظامی انگلیس

فرمانده لشکر شرق در پی تذکر رضا خان به رعایت بیطرفی سیاسی نسبت به سیاست شوروی و انگلیس (ر.ک: ۳۰ اردیبهشت) نوشت که به وابسته نظامی انگلیس اجازه نداده با او پرواز کند. پرواز او برای شناسایی مواضع ترکمنها و بمباران آن ساعت چهار صبح، و تنها همراهش غیر از خلبان، یاور صفرعلی خان بوده است. سرتیپ جانمحمد خان افزود که اتاشه نظامی انگلیس بارها اصرار کرد که او را همراه خود ببرم، اما نپذیرفتم. تاکنون به احدی اجازه تماشای هواپیماها را هم ندادهام، تا چه رسد به پرواز.(۲)

 تلگرام رضا خان به هیأت متظلمین قشقایی

تحصن از پیش ساخته گروهی از خوانین قشقایی علیه صولتالدوله، که با برنامهریزی امیرلشکر جنوب در تلگراف خانه شیراز صورت گرفته بود، به دلیل نرسیدن پاسخی از طرف رضا خان، در حال شکست بود؛ تا این که امروز به درخواست مؤکد امیرلشکر جنوب تلگرامی از طرف رضا خان به ایشان مخابره شد. (ر.ک: ۲۸ اردیبهشت) رضا خان در این تلگرام گفت که دستور های لازم را برای رسیدگی به شکایات داده است. «به فوریت برای سرپرستی طایفه و ایل خودتان حرکت کنید.»(۳) خوانین یادشده برای حرکت به ییلاق شتاب داشتند.

 درخواست درباره رضا خان از والی پشتکوه

در پی عدم مشارکت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، در خلعسلاح طوایف، رضا خان به درخواست امیرلشکر غرب تلگرامی به والی پشتکوه فرستاد و یادآوری کرد مقرر بود با اردوی خود به سیمره رفته، به قشون لشکر غرب ملحق شوید. «لزوماً متذکر میشوم که با توجهات دولت و اطمینانی که از طرف اینجانب به جنابعالی داده شده، تأخیر در اجرای دستور، مورد ندارد. البته زودتر حرکت نموده، به اتفاق قوای دولتی مسئله خلعسلاح را خاتمه دهید.»(۴)

 مُهر آستان قدس رضوی

رضا خان پیجوی مهر آستان قدس رضوی شد. او خواست از امیرلشکر شرق پرسیده شود که «فعلاً مهر در چه حال است و پیش کی است؟ بنا بود در خزانه حضرتی باشد. آیا امری شده است که به کسی بدهند یا در همان خزانه است؟ و فعلاً چه صورت دارد؟»(۵) (ر.ک: ۹ خرداد)

 تأسیس قرائت خانه پهلوی

به گزارش امیرلشکر شمال غرب «یک باب قرائت خانه به نام مبارک پهلوی» با مدیریت مدیر کتاب خانه و مطبعه تمدن در

ارومیه گشایش یافت.(۶)

 بازدید سرهنگ رحیمی از خاش

حاکم دزداب خبر داد که سرهنگ علیشاه رحیمی، فرمانده تیپ مختلط قائنات و سیستان، که برای سرکشی به پاسگاه های نظامی به بلوچستان آمده بود، با موتور راهی خاش شد تا به نظامیان مستقر در آنجا سرکشی کند.(۷)

 کاشف چایکار

کاشفالسلطنه با درج آگهی اعلام کرد که نام خانوادگی خود را کاشف چایکار انتخاب کرده است. «این بنده (کاشفالسلطنه) از بیستوپنج سال قبل مؤسس زراعت چای در ایران بوده و این خدمت را به خوبی انجام و متخصص دیپلمه در این صنعت هستم. به مناسبت مذکوره اسم فامیل خود را کاشف چایکار قرار داده است.»(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست حسین پیرنیا تشکیل شد. معاون وزارت داخله از اقدامات دولت برای سرکوب تهاجمات ترکمنها در نواحی بجنورد، استرآباد و سواحل مازندران به نمایندگان توضیحاتی داد و نتایج به دست آمده را رضایتبخش توصیف کرد. در ادامه لایحه انحصار تجارت قند و شکر و چای به دولت (انحصار دولتی قند و چای) مطرح شد و موادی از آن توسط نمایندگان بحث و بررسی شد.(۹)

 تجاوز دو دزد روس به روستای پرچین

امشب دو تبعه شوروی، که برای دزدی به روستای پرچین از محال اجارود آمده بودند، پس از آن که با تهدید نتوانستند اموال یکی از اهالی را ببرند، او را با تیر زدند. سیف الله «مشرف به موت میباشد.»(۱۰)

 درگیری با دزدان ترک

سرهنگ محسن نظامی، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که بعد از ظهر امروز عده های از کرد های ترکیه نزدیک به سیصد رأس گوسفند را از اطراف ساریاجاق دزدیده، به طرف خاک ترکیه بردند. نظامیان پست دربند پس از آگاهی به تعقیب دزدان میروند؛ آنان را یافته، پس از دو ساعت درگیری گوسفندها را پس میگیرند. دزدها به داخل خاک ترکیه فرار میکنند.(۱۱)

۱ خرداد ۱۳۰۴

۱– همان، صص ۳۷۷ و ۳۷۸.

۲– همان، صص ۳۳۶ و ۳۳۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۲۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۰.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۳۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۶۹.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۱۳.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۶، ص ۴.

۹- همان، س ۹، شم ۱۸۲۷، ص ۳.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۸۲.

۱۱- همان، ص ۱۸۰.

ص: ۱۱۵

 جمعه

۲۲ مه ۱۹۲۵

۲۸ شوال ۱۳۴۳

 اعزام قوای کمکی ترکمن به نزدیک بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان به رضا خان اطلاع داد که پس از عقبنشینی قوای ترکمن به سملقان، دو هزار ترکمن از یموت و گوکلان به کمک آنها شتافتهاند. این تعداد به دو گروه تقسیم شده، یک گروه در چهار فرسخی بجنورد مستقر گردیده و گروه دوم به شیلکان، هفت فرسخی شیروان رفته است. فرمانده لشکر شرق گفت که نیروی لازم برای مقابله با نیروها اعزام کرده است.(۱)

 نیرو های مستقر در بجنورد و شیروان

فرمانده لشکر شرق گزارش داد که در بجنورد ۶۹۰ نفر پیاده، ۲۷۰ نفر سوار، و ۹۰ نفر جمازه سوار، مستقر هستند. همچنین ۳۸۰ سوار محلی از قوچان در نیمفرسخی بجنورد موضع گرفتهاند. در شیروان ۱۲۰ نفر پیاده، ۷۰ نفر سوار، و ۴۰ نفر از نیرو های محلی مستقر هستند. سرتیپ جانمحمد خان افزود که گروهان اعزامی از مرکز فردا وارد مشهد میشود؛ و نیز قسمت بمبانداز امروز وارد مشهد شد. نیرو های یادشده، شنبه به شیروان اعزام میشوند.(۲)

 حمله ترکمنها به قلعه حاتم درگز

به گزارش کارگزاری خراسان، صبح امروز ترکمنها از سه طرف قلعه حاتم را در دره شمس محاصره کردند و در پی تیراندازی سه روستایی کشته شدند و یک نظامی مجروح گردید. ترکمنها یکصد رأس گاو اهالی را دزدیده، با خود بردند. معظمالملک، کارگزار خراسان، افزود که خبر های متواتره حاکی است که روسها چند واگن اسلحه بین ترکمنها تقسیم کردهاند و گروهی را نیز برای کمک به ترکمنها اعزام کردهاند.(۳)

 وضعیت اسفبار لطفآباد

نبیلالدوله، کارگزار درجز [= درگز]، خبر داد که در بازدید امروزش از لطفآباد، آب این ناحیه کاملاً قطع شده و اهالی پخش و پلا شدهاند. وی افزود که آب طرف روس جاری است.(۴)

 ضربالاجل امیرلشکر جنوب برای خلعسلاح

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با انتشار اطلاعی های خطاب به رؤسای طوایف و ایل های حوزه خود گفت که تا یک ماه

دیگر بایـد به جمعآوری و تحویـل سـلاح هـای خود خـاتمه دهنـد. «چنـانچه پس از انقضاء مـدت مزبوره بنابر مسامحه و تعلل بعضی از رؤسا این عمل خاتمه نیافت، رؤسای مزبوره کاملاً مسئول و در پیشگاه دولت خلافکار محسوب و مورد بازخواست و تنبیه و سیاست واقع خواهند گردید.»(۵)

 سفر کنسول شوروی به شاهتختی

فرمانـدهی قوای آذربایجـان خبر داد که کنسول دولت شوروی در مـاکو امروز به شـاهتختی رفت. گویـا چنـد روزه بـازخواهد گشت.(۶)

 تهدید مسئولان مرزداری شوروی

بعـد از ظهر امروز دو تن از مسـئولان مرزداری شوروی در منطقه بیلهسوار به همراه نظامیـان، بـا حضور در پست نظـامی حسـن خـانلو، به رئیس پست اخطار کردنـد که ظرف دو سه روز آینـده دهنه نهر حسن خانلو را باز خواهنـد کرد. امیرلشـکر عبـد الله طهماسبی با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت که این زورگویی روسـها، آن هم در آستانه شروع مذاکرات مرزی، چیزی جز آن نیست که پست های بهرامتپه و دیمان و نیز نهر حسن خانلو را تصـرف نماینـد. نکت های که امیرلشـکر شـمال غرب به این موضوع افزود این بود که «در سـنوات گذشـته، دولت قوای نظامی در سـرحد نداشت؛ شاهسونها خودشان به طور عشایری جلوگیری کرده بودنـد، ولی حالیه چون قوای نظامی هست، طوایف اقـدامی نمیتواننـد بنماینـد و آنها [روسـها] هم رفته رفته به مقصود دیرینه خود دارند نائل میشوند.»(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۳۲.

۲- همان، ص ۳۳۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۲.

۴- همان، ص ۶۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۱

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۹۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۷۹ تا ۸۲.

ص: ۱۱۶

 شنبه

۲ خرداد ۱۳۰۴

۲۳ مه ۱۹۲۵

۲۹ شوال ۱۳۴۳

 حمله ترکمنها به نوذرآباد

به گزارش سلطان حسین خان آشوبی، رئیس نظامیان ساری و اشرف (بهشهر)، عد های از ترکمنها به نوذرآباد حمله کرده و پس از زدوخورد، فرار کرده، اما یک لتکا (قایق) به دست نظامیان میافتد. همچنین به گزارش سلطانحسین خان مهاجر، رئیس نظامیان آمل و مشهدسر (بابلسر)، هفت لتکا در برابر فریدونکنار قرار داشتند و درصدد حمله بودند. یکی از آنها که برای جاسوسی به ساحل نزدیک شده بود، به دام نظامیان میافتد.(۱)

 پرسش های فرمانده لشکر شرق از رضا خان

در پی دستور رضا خان به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، برای ارائه نقشه سرکوب ترکمنها، وی با طرح سئوالاتی، نقشه ن هایی را منوط به اطلاع از این پاسخها دانست؛ تیپ شمال چه عملیاتی را علیه ترکمنها میتواند انجام دهد؟ آیا قادر به ایجاد پست های مرزی از حسن قلی یا قلعه چاتلی هست تا از عبور ترکمنها به خاک روسیه جلوگیری کند؟ آیا با ۳۱۰۰ نیروی موجود، اعم از محلی، اعزامی و لشکر شرق، کار ترکمنها در سال جاری باید یکسره شود؟ آیا باید برای سرکوب آنان وارد ترکمن صحرا شد؟ وی در پایان پیشنهاد کرد فرمانده تیپ شمال و خود او به تهران احضار شوند و نقشه ن هایی در آنجا ریخته شود.(۲)

 سوءظن به تلگرافچی بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، از قول نایب سرهنگ ایرج خان به رضا خان نوشت که رئیس تلگراف خانه بجنورد محل سوءظن است. «به رئیس تلگراف ایالتی مشهد امر شد یک نفر تلگرافچی عامل که طرف اعتماد باشد تعیین و به محل مذکور عزیمت نماید.»(۳)

 ضرورت ادامه خدمت سواران محلی

فرمانده لشکر شرق ضرورت ادامه خدمت ۴۰۰ سوار محلی قوچان را که برای مقابله با تهاجمات ترکمنها استخدام شدهاند، به اطلاع رضا خان رساند و درخواست کرد با توجه به موقعیت منطقه تا اوایل پاییز از وجود آنها استفاده شود.(۴)

□ فرماندهی غیرمتمرکز نیرو های اعزامی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق گفت که غیر از نیرو های اعزامی از مرکز به مشهد که با خودرو آمدهاند، بقیه قوای اعزامی که در شاهرود مستقر میشوند، از آن لشکر دستور نخواهند گرفت. آنان تحت امر مرکز خواهند بود.(۵)

□ درگیری با ترکمنها در قصر قجر

به گزارش نایب سرهنگ ایرج خان، نظامیان در دو فرسخ و نیمی بجنورد، در ناحی های به نام «کلاته قصر قاجار» [قصر قجر] با ترکمنها درگیر شدند و «پس از یک ساعت جنگ و وارد کردن چندین تلفات به دشمن و اخذ پنج قبضه تفنگ مقتولین، و یک رأس اسب، جنگ متارکه میگردد.» وی افزود که طرف مقابل در قصر قجر موضع گرفته و طبق اخبار رسیده، به تعدادشان افزوده میشود.(۶)

□ دستور عزیمت به استرآباد

رضا خان به سرتیپ محمدحسین آیرم که برای سرکشی به پست های نظامی سواحل به مازندران رفته است دستور داد پس از انتظام سواحل به استرآباد رفته، زمینه عملیات را علیه سرکوب ترکمنها فراهم کند. در این تلگرام رضا خان ضرورت تبلیغات در ترکمنصحرا را یادآور شد که «به آنها حالی نمایند که به هیچوجه مجبور به تبعیت اشرار نیستند؛ به علاوه راجع به مرام بلشویزم نیز بایستی مبلغین به فرداً فرد آنها بفهمانند که این مسلک به کلی برخلاف تدین و آزادی بوده و عمال کمونیستی فقط برای اجرای نظریات سوء خود میخواهند با این اظهارات و تبلیغات، آن حدود را در چنگال خود نگاه دارند.»(۷)

□ گزارشی تفصیلی از موقعیت ترکمنها

گزارش بلندی از تاریخچه تحرکات ترکمنها و موقعیت فعلی آنان در کابینه ریاست وزراء تهیه شد که بنا به اهمیت آن در پاورقی میآید.(۸)

□ صدور مجوز مورد درخواست انگلیس برای مرتضیقلی خان

رضا خان امروز به خواست سفارت انگلیس مجوزی برای مرتضیقلی خان بختیاری [همپیمان شیخ خزعل] فرستاد و نیز به سفارت یادشده اطلاع داد: «به مستر هاوارد [از مأموران عالیرتبه سفارت] بگویید جواز مرتضیقلی خان را که خواسته بودید فرستادم.»(۹)

□ مشورت وزارت جنگ با امیرلشکر جنوب

در پی ارسال نام های از سفارت انگلیس به وزارت جنگ درباره پرداخت خسارت توسط ضاربین مهندس رابرت به وی، موضوع به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، منعکس شد. «سفارت انگلیس اظهار میدارد اگر جریمه نقدی از آنها گرفته و به

رابرت داده شود از اعدام اصلح است.» از امیرلشکر جنوب خواسته شد ضمن تحقیق، اظهارنظر نماید.(۱۰) (ر.ك: ۱۴ خرداد)

 درباره خانباز عرب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال نام های به رضا خان از موقعیت خانباز عرب، از سران ایل عرب در فارس،(۱۱)نوشت و گفت که چهار سال است در اطراف جهرم و کازرون مشغول «شرارت و دزدی و راهزنی» است. امنیت آن منطقه به هم خورده و از طرف تجار و اهالی شکایت هایی رسیده است. وی افزود بارها میرزاابراهیم خان قوامالملك با او درگیر شده، اما هر بار ضمن شکست دادن قوام، فرار کرده است. دستور دستگیری خانباز عرب و تسلیم او به قشون داده شده است.(۱۲)

 انتظار سرتیپ شیبانی برای رسیدن رسید

سرتیپ حبیب الله شیبانی، سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، که در حال بازگشت به ایران است، بار دیگر از وزارت جنگ خواست که صورت حساب مخارج او را تسویه کرده، به اطلاع برسانند. به اطلاع شیبانی رسید که حساب های او اشکالی ندارد.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۴۸.

۲- همان، صص ۳۲۷ تا ۳۲۹.

۳- همان، ص ۳۲۶.

۴- همان، ص ۳۱۵. وزارت جنگ به اداره مالیه دستور داد حقوق چهارصد سوار قوچانی تحت امر لشکر شرق تا ماه دوم پاییز تأمین شود. (همان، ص ۳۱۴)

۵- همان، ص ۳۷۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۳.

۷- همان، صص ۱ تا ۳.

۸- همان، صص ۴ تا ۷. «مقام منیع ریاست وزراء عظام دامت عظمته. طوایف ترکمن ایران که از استرآباد تا حدود سرخس اقامت دارند طوایف شرور و وحشی میباشند که از ازمنه قدیمه، ایرانیان با آنها در زدوخورد بوده چندین مرتبه از طرف دولت ایران برای سرکوبی آنها که همیشه اسباب ناامنی راه خراسان و حدود استرآباد و شاهرود بودند قشونکشی شده؛ فقط اقدام مؤثری در زمان عباسمیرزا نایبالسلطنه در تنبیه آنها شده است. دولت روس بعد از تصرف ترکستان مساعی زیاد نظامی به کار برده تا اینکه توانست ترکمن های روسیه را مطیع و تحت نظم درآورد، ولی از طرف ایران هیچوقت اقدام اساسی در تنکیل و سرکوبی آنها به عمل نیامده و میتوان گفت که پیوسته یک قسمت مهمی از شمال شرقی ایران معرض تاخت و تاز ترکمنها بوده و به واسطه تعصب مذهبی قتل و غارت نموده، ایرانیان شیعه مذهب را به اسارت میبردند. در اواخر سلطنت محمدشاه (۱۸۴۰-۱۸۳۶) دولت ایران برای اینکه از شر ترکمنها ایمن باشد از دولت روس تقاضا مینماید که یک کشتی جنگی برای تعقیب دزدان دریایی ترکمن اعزام دارند. روسها هم این تقاضا را استقبال نموده، عوض یک کشتی دو کشتی اعزام و جزیره آشوراده را که در خلیج استرآباد واقع است تصرف و اشغال مینمایند و به انداز های که سیاست روسیه اقتضا مینمود در کار

ترکمن و امنیت آن حدود اقدام مینمودند و همیشه به واسطه نفوذی که در میان ترکمن پیدا کرده بودند مترصد موقع مناسبی برای الحاق آن به روسیه بودند؛ چنان که در زمان ناصرالدینشاه سرخس معروف به کهنه را که مال ایران بود ضبط نمودند. این وضعیت و سیاست روسیه ادامه داشت تا زمان انقلاب روسیه ۱۳۳۵[ق]. بعد از آنکه قشون روس از ایران مراجعت کرد در سنه ۱۳۳۷[ق] دولت ایران به خیال تصرف سرخس روس معروف به سرخس کهنه افتاد و قوایی هم از طرف ایالت خراسان به آنجا اعزام گردید و چون ترکمنها هم مایل به دولت ایران بودند والی خراسان آنجا را تصرف نمود. بعد از امضاء شدن عهدنامه روس و ایران تمام عهود سابق لغو و مطابق فصل سوم عهدنامه روسها جزیره آشوراده و فیروزه را به ایران واگذار و دولت ایران هم مالکیت روسیه را در سرخس تصدیق کرد. از سه سال به این طرف شرارت ترکمنها روز به روز رو به تزاید گذارده، مکرر شاهرود را تهدید و سواحل مازندران و استرآباد و اطراف بجنورد را غارت کردهاند و مطابق صورتی که تلواً از لحاظ مبارک میگذرد در عرض این سه سال متجاوز از ۲۰ دفعه حمله سخت به اطراف آوردهاند و از قتل و غارت و هتک نوامیس فروگذار ننمودهاند. اگر چنانکه به دوسیه های شرارت تراکمه که در وزارت داخله و جنگ و خارجه و مجلس شورای ملی موجود است نظری انداخته شود کمتر موقعی بوده است که شرارتی از تراکمه نسبت به اهالی ایران سر نزده باشد. در هر موقع آنچه وظیفه دولت بوده در سرکوبی ترکمنها اقدام شده است، متأسفانه اخیراً از تمرکز قوای دولت در خوزستان که بالطبع مقداری از قوای شمال به جنوب انتقال یافت استفاده کرده به تجری و شرارت خود افزوده و حملات شدیدتری با دسته های مهمی طرف بجنورد و استرآباد نموده مشغول زد و خورد و هفته و روز به روز دایره تجاوزات ترکمنها وسعت پیدا میکند. مطابق راپرت هایی که از ابتدای ۱۳۰۰[ش] که مصادف با ابتدای روابط با حکومت شوروی روسیه است از کلیه مأمورین ایران در استرآباد و بندرجز رسیده از قبیل مأمورین نظامی و کارگزار و حکومت مشعر به تحریک و تبلیغ روسها میباشد که به توسط مأمورین قونسولگری در بندرجز و صحرای تراکمه مشغول پروپاگاندا بودهاند. مؤسسات تجارتی آنها هم عامل بزرگی برای نیل این مقصود میباشد. راپرت های ۱۳۰۱[ش] مسافرت های پیدرپی قونسول روس را به بندرجز و گمشتپه و صحرای تراکمه حاکی میباشند. عملیات روسها بین تراکمه در ضمن یک فقره راپرت تلگرافی رئیس تیپ شمال به مقام منیع حضرت اشرف دامت عظمته کاملاً تشریح گردیده است و راپرت های واصله از کارگزاریها مشعر بر این است که روسها چند نفر را که عبارت از یونس غفارزاده، رضازاده، و انّا خان ترکمن، رعایای ایران باشند به سمت اگنطی انتخاب و آنها مشغول تبلیغ مرام کمونیستی میباشند. وزارت امور خارجه در طهران به سفارت روس پروتست کرده و سفارت روس تکذیب نموده در صورتی که کارگزار بندرجز صریحاً مینویسد که تکذیب سفارت مبنی بر حقیقت نبوده و انّا خان ترکمن مهر رسمی دولتی روس را تهیه نموده و به ترکمنها اظهار کرده است که هر کس به روسیه مسافرت نماید باید به اجازه مشارالیه باشد. راپرت هایی که بعد رسیدهاند جملگی ادامه عملیات و تبلیغات روسها را در مازندران و استرآباد تأیید و در ۲۱ جوزای ۱۳۰۲ نمره ۹۴ و ۳ سرطان نمره ۱۲۱ و ۱۳ سرطان نمره ۱۳۶ راپرت های جالب توجهی از کارگزاری بندرجز به وزارت امور خارجه رسیده است که کلیه اقدامات روسها را در صحرای ترکمن و ملاقات با رؤسای آنها و مذاکره با عثمان آخوند را شرح میدهد. در یکی از راپرت های فوقالذکر دیده میشود که قونسول روس اظهار داشته که هر کس با تصدیق انّا خان، وکیل تراکمه، به بادکوبه برود اسلحه داده خواهد شد و ترکمنها را نصیحت کرده است که به حکومت استرآباد مراجعه نموده اظهار دارند که با ماهی ده تومان حاضرند به خدمت دولت ایران پذیرفته شوند و دولت روس ماهی شش تومان به هر نفری خواهد داد که مجموعاً ماهی ۱۶ تومان عاید هر سوار ترکمن بشود. مقصود روسها از این اقدام این بوده عده مهمی از تراکمه که داخل خدمت ایران میشوند در استرآباد حضور داشته باشند که در موقع حمله و هجوم تراکمه صحرا آنها هم از استرآباد شروع به

اقدام نمایند. کارگزار بندرجز در ضمن یکی از راپرت های خود اشاره به تبلیغات و اقدامات تجارت خانه های روس مینماید و مخصوصاً از نماینده نفط و پنبه اسم میبرد. اطلاعات خارجی هم مداخله تجارت خانه ها را در امور سیاسی تأیید مینماید. ترتیب مداخله آنها هم این است که در سنه ماضیه قریب ۸۵۰۰۰ پوط تخم پنبه مجاناً به رعایا داده و قراردادی بستهاند که محصول خود را در تحت شروط معینی به روسها واگذار نمایند. ظاهر این عمل ساده و تجارتی، ولی به واسطه ارتباطی که مستقیماً مأمورین روسی با رعایا پیدا میکنند از هیچ تبلیغ و تحریکی خودداری نمینمایند. حکومت استرآباد در ضمن راپرت تلگرافی خود به وزارت داخله اشعار میدارد که ترکمنها با زبان ساده اظهار میدارند که قنسول روس به آنها میگوید ما به شما اسلحه میدهیم که قیام نموده، حکومت مستقلی تشکیل و الحاق خود را به جمهوری ترکمن روسیه اعلام دارید. کلیه راپرت های واصله در عرض سال ۱۳۰۲ حاکی از فعالیت های روسها در تحریک ترکمنها برای تقاضای استقلال میباشد. در این سال شروع به انتشار اوراق راجع به مرام کمونیستی در میان ترکمن و حمل اسلحه نمودهاند. مقداری از این اوراق در بندرجز از طرف اداره گمرک ضبط و چند فقره از آنها به وزارت امور خارجه رسیده است که عیناً در دوسیه ضبط است. این اوراق عبارت از اوراق صورتی راجع به انقلاب و کتابچه های کوچک به فارسی و ترکی ترکمنی فوقالعاده مهم و جالب توجه میباشند. در این کتابچه ها از بالشویزم و کمونیزم با یک ترتیب عوامفریبانه صحبت میکند. مخصوصاً در یکی از این کتابچه ها که به فارسی نوشته شده است جمهوریت اسلام را با مسلک بالشویکی مقایسه و موافق قلمداد میکند. در خاتمه نتیجه که میگیرد عبارت از دعوت مردم به بالشویزم و قبول حکومت بالشویکی روسیه است. یکی دیگر از این کتابچه ها که در تحت عنوان حکومت شوروی چیست؟ «کمونیزم چیست؟» و به زبان فارسی چاپ شده انواع حکومت های دموکراتیک دنیا را طرف حمله قرار داده و مسلک بالشویزم را تنها آزادی و علاج درد دهقانان و فقرا قرار میدهد. در سنه ۱۳۰۳ شمسی هم راپرت های واصله ادامه عملیات روسها را اشعار و نایبالحکومه بندرجز در طی یک فقره راپرت خود آمدن کشتی روسها را به گمشتپه و توزیع اسلحه را به ترکمنها خبر میدهد. کارگزار بندرجز در ضمن راپرت خود مورخ ۲۹ سنبله نمره (۱۲۱) عین کاغذ رئیس گمرک گمشتپه را ارسال داشته است. در این راپرت قضیه جمهوریت ترکمنها و اعزام انّا خان ترکمن تبعه ایران به مسکو برای طلب کمک و اسلحه نوشته شده است. مطابق راپرت های مهمی که در این سنه از جنرال قونسولگری ایران در ترکستان رسیده معلوم میشود که روسها نقشه وسیعی در باب آسیای وسطی دارند. برای نیل به این مقصود به خیال تشکیل جمهوری های کوچک مطابق مرام بالشویکی در آسیا میباشند که مرکز اقدامات آنها در کلیه آسیا باشد افتادهاند از قبیل جمهوری ترکمن، جمهوری ازبکستان، جمهوری قرقیز، جمهوری تاجیک، جمهوری قزاق. مرکز جمهوری های فوقالذکر را ترکمنستان و مرکز جمهوری ترکمنستان، عشقآباد قرار دادهاند و دائماً ترکمن های ایران را که هم خاک و هم مذهب و هم زبان با این جمهوری میباشند دعوت به اعلان جمهوریت و الحاق خود به جمهوری ترکمنستان مینمایند. عاملین مهم روسها برای تحریکات در صحرا عثمان آخوند و انا خان با چند نفر دیگر میباشند که در درجه دوم واقع میباشند. یکی از وسایل و بهانه های قونسول روس مقیم استرآباد [که] به بندرجز سرکشی [میکند] مایاق میباشد. مایاق تقریباً به منزله فانوس دریایی است که روسها بدون اجازه و اذن دولت ایران در بندرجز نصب نمودهاند و یک کشتی بزرگ هم موسوم به بارچ در آنجا نگاهداشتهاند. کارگزار بندرجز راپرت هایی فرستاده و وجود اینها را مضر و اشعار داشته است که وسیله تسلیم اسلحه و رفتن روسها به صحرا میباشند. مطابق تلگراف رمز اخیر کارگزار مشهد، ترکمن های ایران به شیخ جنید که سال قبل به ایران پناه آورده بود کاغذ نوشته و او را که در خیوه است به ریاست خودشان دعوت نمودهاند. کارگزار در این تلگراف اظهار میدارد که حملات اخیر ترکمنها کاملاً مبنی بر تحریک روسهاست. در خاتمه برای مزید استحضار خاطر مبارک معروض میدارد که چند نفر ترک «عثمانی»

هم به گمشتپه آمده و از چندی به این طرف اقداماتی که بیشتر بر ضد روسها بوده مینموده و چون اخیراً در وزارت امور خارجه راپرت جامعی در این موضوع تهیه شده است لهذا عین آن را ضمیمه مینماید که از لحاظ مبارک بگذرد. یک فقره ترجمه از روزنامه ینکی ققفاز را هم که راجع به مقاصد روسها در خصوص ترکمن های ایران میباشد با صورتی از نقشه جمهوریت های ترکستان تلواً تقدیم مینماید.» (همانجا)

۹- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۹.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۹۴. امیرلشکر جنوب دو روز بعد پاسخ داد که رابرت کاملاً سالم است و کسالتی از بابت زخم وارد شده ندارد. «در این صورت تقاضای سفارت مشارالیه چه صورتی خواهد داشت؟» (همان، ص ۱۹۳) وزارت جنگ پس از دریافت این جواب، با وزارت امور خارجه مشورت میکند. وزیر امور خارجه گفت که مسئله را با شارژدافر سفارت انگلیس در میان گذاشته و از او شنیده است که ریاست وزراء (رضا خان) «وعده فرموده بودند که راجع به پرداخت مبلغی به رابرت دستورالعمل خواهند فرمود که ترتیبی برای ظاهر کار اتخاذ نموده و از طرف رئیس قشون آنجا پیشنهاد شود که امر به پرداخت فرمایند. ولی چون دستوری صادر نشده، قونسول که در بوشهر مذاکره کرده این طور جواب دادهاند.» (همان، ص ۱۹۲)

۱۱- ایل عرب که از ایلات خمسه ناحیه فارس است، احتمالاً همراه قوای مسلمانان برای تسخیر ایران، وارد کشور شده و در ناحیه فارس اقامت کردند. اینانلو، بهارلو، نفر، عرب و باصری، پنج ایلی هستند که به فرمان ناصرالدینشاه در منطقه فارس تشکیل شد و ایلات خمسه نام گرفت. اهالی اینانلو، بهارلو و نفر، ترک هستند و اهالی ایل باصری، فارس. ابراهیم خان قوامالملک، آخرین سرپرست ایلات خمسه بود.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۰۴ و ۳۰۵.

«در این موقع که سرهنگ [علی] ریاضی مأمور [فرانسه] شده، موجودی خودتان را تحویل مشارالیه [دهید] و کلیه محاسبه را همراه خودتان به طهران بیاورید. همینجا تصفیه شود.»(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. دستور عمده امروز، ادامه بررسی لایحه انحصار قند و شکر در دولت بود. پنج ماده دیگر از این لایحه، به شور و نظر نمایندگان گذاشته شد.(۲)

 آغاز امتحانات دوره متوسطه

از امروز امتحانات کتبی سالیانه کلاس های متوسطه سیکل دوم (چهارم، پنجم و ششم) مدرسه دارالفنون شروع شد.(۳)

 تصادف در میدان سپه

امروز یک خودرو در آستانه ورود به میدان سپه با یک زن تصادف کرد. «مجروحه را در اتومبیل گذاشته به کمیساریای ارک جلب و پس از تکمیل راپرت به مریض خانه نظمیه میبرند... جراحت وارده خطرناک نیست.»(۴)

۱- همان، پ ۱۳۳، صص ۸۴ و ۸۵.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۸، صص ۲ و ۳.

۳- همانجا، ص ۳.

۴- همانجا.

ص: ۱۱۸

 یکشنبه

۳ خرداد ۱۳۰۴

۲۴ مه ۱۹۲۵

۱ ذیقعده ۱۳۴۳

 اطلاعات اسرا و گزارش فرمانده لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان در تلگرامی به رضا خان، نتیجه تحقیقات به دست آمده از اسرای ترکمن و ایل شادلو را اطلاع داد و نوشت که علت اصلی این جنگ کرد های ایل شادلو هستند که با خوانین ترکمن، دردی خان، جانمحمد و سرکردگان ایل گوکلان، هم قسم شده، با قتل رئیس مالیه سملقان جنگ را شروع کردند. وی افزود خوانین هم قسم ترکمن، همان هایی هستند که پنج ماه قبل محرمانه به بجنورد آمده، با سردارمعزز دیدار کرده بودند. برخی از اینان نزدیک مرز شوروی مستقر هستند و از طریق آنان، با شتر، فشنگ به جنگجویان میرسانند. فرمانده لشکر شرق، هدف دیگر از این جنگ را آزادی سردارمعزز دانست. «بر طبق اطلاع، یموتها و خوانین سرحدی هم قسم شدهاند و با شادلو های ایل سردارمعزز متفق گردیدند تا سردار را مستخلص ننمایند از جنگ با قشون دست بردار نباشند.» وی تعداد ترکمن های مهاجم به بجنورد را ۲۲۰۰ تن یاد کرد.(۱)

 دیدگاه فرمانده لشکر شرق درباره دخالت شوروی در جنگ های اخیر

فرمانده لشکر شرق به اطلاع رضا خان رساند که تحقیقات اخیر نشان میدهد که روسها در قضیه ترکمنها چندان دخالت نداشتهاند، اما امکان دارد ترکمن های یموت روسیه اسلحه و فشنگ رسانده باشند. وی افزود کنسولگری انگلیس در مشهد، نظری مخالف دارد و چنین شایع میکند «که جنگ تراکمه برای استقلال ترکمانستان و دست قوی روسها دخالت دارد و حتی خیال آنها فقط بجنورد نیست و تا موقعی که استقلال نگیرند به تجاوزات خود ادامه خواهند داد.»(۲)

 کشته شدن اراز سردار

اراز سردار، رئیس سواران یموت، در رویارویی با نظامیان کشته شد. به گزارش فرمانده لشکر شرق، ستون اعزامی از شیروان، در حدود گیفان، با ترکمنها روبرو شده، پس از درگیری «ارازسردار، رئیس سواران معروف یموت که از تراکمه روسیه میباشد» کشته شد. وی افزود ترکمنها برای تلافی چند نفر از اهالی گیفان را به اسارت گرفته، کشتند. «قوای ما بالغ بر ۲۸۰ نفر سوار نظامی و محلی میباشند. امر شد به فوریت ۱۰۰ نفر پیاده از شیروان به سواران معروضه فوق ملحق گردند.»(۳)

 درگیری نظامیان با طایفه داز

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، خبر داد که امشب بین طایفه داز و قوای نظامی درگیری شد. «در نتیجه از اشرار چند نفر مجروح و یک نفر زن با سه بچه اسیر و به شهر اعزام گردید.»(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۰۷ تا ۳۰۹.

۲- همان، صص ۳۱۰ و ۳۱۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۵۵ و ۵۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۹۲.

 دیدار رضا خان با شارژدافر سفارت شوروی

رضا خان با لیـدین، شارژدافر سـفارت شوروی در تهران، دیـدار و گفت و گو کرد. با این که از مطالب رد و بدل شده در این دیدار خبری ارائه نشده(۱)، امـا احتمالاً موضوع تهاجم ترکمنها به بجنورد، استرآباد و سواحل مازنـدران از جمله مسائل مطرح شده باشد. منابع انگلیسـی نوشـتند که هم شارژدافر و هم وابسته نظامی سفارت شوروی برای قانع کردن وزارت جنگ ایران به این که نقشـی در تحرکات ترکمنها نداشتهاند، تحت فشار شدید بودهاند. «یکی از استدلال هایی که به کار گرفتهاند آن بوده است که بیقانونی در استرآباد و مازنـدران، آشـکارا باعث خسارت هنگفت به منابع روسـها شده است، زیرا در این مناطق آنها پول زیادی برای کشت پنبه سرمایهگذاری کردهاند.»(۲)

 سفارش شغلی برای امیرامجد

حکومت میرزایوسف خان امیرامجد بر نیشابور، که از طرف فرمانده لشکر شرق پیشنهاد شده بود، مورد موافقت رضا خان قرار نگرفت، اما قرار شد به تولیت آسـتان رضوی ابلاغ شود کاری برای او در آن آسـتان قدس، با حقوقی معادل حقوق حکمرانی، تفویض گردد.(۳)

 قور خانه در بوشهر

ماشینآلات قور خان های به همراه تعدادی کامیون و خودروی جنگی به بوشهر رسیده و مسئولان در پی پیدا کردن راهی برای انتقـال آن به تهران هسـتند. وزارت جنـگ با ارسال تلگرامی به نایب ارفعالملک پرسـید «راجع به اتومبیل کار خانه که حرکت آن به واسـطه سنگینی از این راه دشوار بود چه تصمیمی اتخاذ کرد هاید؟» وزارت جنگ در ادامه افزود که اگر حرکت نکرده و امکـان انتقال آن از شـیراز ممکن نیست، از طریق بینالنهرین فرسـتاده شود.(۴) منابع انگلیسـی که علاقهمند به موضوع بودند این خبر را به وزارت امور خـارجه کشورشـان منعکس کردنـد. «۲۱ کـامیون و نُه فرغـون از تهران به بوشـهر اعزام شدهانـد تا ماشینآلات و مهمات قور خانه را به تهران حمل کنند.»(۵)

 آمادگی لشکر غرب برای خلعسلاح طوایف

حسـین خزاعی، امیرلشـکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که نیروها در نقاط تعیین شـده متمرکز شده و آماده اجرای خلعسـلاح طوایف هسـتند. وی افزود غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، هنوز حرکتی برای همراهی با قشون انجام نداده، اما پسرش، امیر حرب، را به دهلران فرسـتاده است. «دسـتور دادهـام فوراً به سـیمره رفته، خود را به سـرتیپ ابوالحسن خـان معرفی نمایـد.» امیرلشـکر غرب افزود که اگر والی حاضـر به همکـاری نگردد، از طریق صارمالسـلطنه، پسـرش، «که برای خـدمتگزاری و همه قسم فداکاری حاضر و برای اینگونه موارد نگاهداری شده شروع به اقدام خواهم نمود.»(۶)

 چاه بینفت دهلران

در پی شـکایت کمپانی نفـت جنـوب بـه دولـت ایران مبنی بر ایجـاد مزاحمـت از سـوی نماینـده حکـومت پشـتکوه (ر.ک: ۱ اردیبهشت) و انعکـاس موضوع به لشـکر غرب برای پیگیری، حسـین خزاعی، امیرلشـکر غرب، امروز خبـر داد که تحقیقـات به عمـل آمـده نشـان میدهـد که «معـدن نفـط دهلران به علت نبودن نفـط در آن محوطه یـک سال است تعطیل و غیر از یک نفر نماینـده بـا اثـاثیه و لوازمـات اداره نفـط، کس دیگری در آنجا نیست... راهآهنی که سابقاً از علی غربی الی دهلران ممتـد بود، نزدیک به خراب شدن است.»(۷)

 پیشنهادات سرهنگ متینالملک برای مذاکرات مرزی

سرهنـگ متینالملـک، عضو هیـأت اعزامی به مرز بیلهسوار، ضـمن دادن این خبر که مـأموران مرزی روس نیز در حال اسـتقرار هسـتند، خواسـتار اعاده وضـعیت سابق از طرف روسـها پیش از شـروع مذاکرات شد. وی گفت که دولت شوروی باید پاسگاه بهرامتپه را که تصـرف کرده، پس دهد، از زراعت کشاورزان ایران در زمین های میرزاحسن قولاقی و سیدبیگلو ممانعت نکند، دسـتخطی که به زور از نایب سـرهنگ حسین خان گرفتهاند پس دهند. همچنین روسها باید تجاوز به نهر حسن خانلو را ترک نمایند.

سرهنـگ متینالملک که از قول رئیس کمیسـیون مرزی این اظهارات را تلگرام میکرد، افزود که صـلاح نیست پیش از اعاده به وضعیت سابق مذاکرات آغاز شود.(۸)

 اجلاسی درباره موضوعات مرزی ایران و شوروی

وزیر، معاون و مدیرکل وزارت امور خارجه امروز در نشـستی تحرکات و اقدامات دولت شوروی را در مرز های ایران بررسـی کردنـد. این نشـست در موضوع ترکمنهـا به این نـتیجه رسـید که روسـها از انتشـار دخـالت خود در امور داخلی ایران وحشـت دارنـد، از این رو در صورت موافقت میتوان تحرکات ترکمنها را با دخالت شوروی در جرایـد منتشـر کرد. همچنین لازم اسـت گروه هـای تبلیغی علیه تبلیغـات روسـها در منـاطق ترکمننشـین فعال شونـد. این اجلاس مقابله به مثل نظامیان ایران را در برخی موارد، لازم توصیف کرد. همچنین پیشـنهاد شـد برای مـذاکرات مرزی ایران و شوروی، منشورالملـک و یـک مترجم فوراً به منطقه اعزام شونـد. «عقیـده کمیسـیون بر این است که چون کارگزار کل آذربایجان و نمایندگان لشـکری از اوضاع سـرحدی بیاطلاع هستند» حضور یک کارشناس خبره در آنجا ضروری است.(۹)

 عدم ممانعت ظاهری از صدور کالا های ایران

به گزارش عبـد الله خان طهماسبی، امیرلشـکر شـمال غرب، مأموران ترکیه ظاهراً از عبور کاروان های تجاری ایران به خاکشان جلوگیری نمیکننـد، اما زمانی که این کاروانها وارد قزلقیزج در خاک ترکیه میشوند به عنوان قرنطینه ۴۱ روز از عبور شتر های مالالتجـاره ممـانعت مینماینـد. خسارتی که با این کار به تجار وارد آمـده بسیار زیاد است. وی خواست اقـدامی در جهت رفع مشکل صورت گیرد.(۱۰)

 پرسو جو از ورود چهار تبعه ترک به ایران

وزارت جنگ با ارسال دو تلگرام جداگانه به امرای لشکر شمال غرب و غرب خبر داد که چهار تن از اتباع ترک با تذکره یونانی از طریق سوریه به بیروت آمده و از آنجا از طریق بغداد عازم ایران هستند. در این تلگرام آمده است که این افراد احتمالاً ـ از مأموران مخفی کمیته کرد در خارج از ترکیه هستند. وزارت جنگ خواست تحقیقات لازم این مورد انجام گردد؛ آیا وارد ایران شدهاند؛ اگر نه، هر اطلاعی به دست آمد، گزارش دهند.(۱۱)

 اقدام جنجالبرانگیز سرهنگ رحیمی در بلوچستان

سرهنگ علیشاه رحیمی، رئیس تیپ مختلط قائنات و

۱- بهبودی و...، همان، ص ۲۳۹.

۲- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۳۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶۳.

۵- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴مشکل اعزام ماشینآلات از راه بوشهر به شیراز، عبور از گردنه کتل رودک بود. جاده قدیم بوشهر به شیراز در گزارش منابع خارجی به جاده رام نشدنی معروف بود..

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۲۸. وزارت جنگ پس از دریافت این گزارش به امیرلشکر غرب گفت که این پاسخ، چیزی نیست که موضوع شکایت کمپانی نفت جنوب را مرتفع نماید. نماینده حکومت پشتکوه پانصد تومان پول از نماینده کمپانی تقاضا کرده تا اجازه ادامه کار به آنها بدهد. تحقیقات باید کامل گردد. (همان، ص ۱۲۷)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۸۶ تا ۸۸. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، ص ۸۵)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۸ و ۹.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۲۲. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا از طریق سفارت ترکیه در تهران و سفارت ایران در اسلامبول پیگیری شود. (همان، ص ۲۲۱)

۱۱- همان، پ ۱۵۱، ص ۳۰. با توجه به این که اسامی این چهار تن و تاریخ خروج آنان از بغداد به مقصد ایران در تلگرام های یادشده قید گردیده بود، میتوان گفت که این اطلاعات توسط سفارت انگلیس در اختیار وزارت جنگ قرار گرفته است.

سیستان، اخیراً دو تن از نیرو های سردار جمعه خان، اسماعیل زهی را زندانی و مو های سر سردارجمعه خان را کوتاه کرد. گویا این اقدام به دنبال تسامحی بود که افراد سردارجمعه انجام داده بودند. سردارجمعه و طایفه او به عنوان امنیه، از طرف قشون در مرز بلوچستان، خدمت میکردند. در پی اقدام سرهنگ رحیمی، سردارجمعه و افرادش، ضمن فرستادن اسلحه و البسه خود از کار کنارهگیری کردند. «در بین طوایف بلوچ رسم نیست که مو های سرشان را کوتاه کنند و خیلی بد میدانند.» حاکم دزداب امروز ضمن ارسال این خبر به وزارت داخله افزود که طایفه اسماعیل زهی که پانصد خانوار هستند و در ۲۰ فرسخی دزداب زندگی میکنند، در پی این حادثه به ۱۰ فرسخ عقبتر کوچ کردهاند. وی افزود: «با این که طایفه اسماعیل زهی غالباً دزد و وحشی هستند، در مدتی که سردارجمعه خان رئیس امنیه شده بود، به خوبی از شرارت طایفه خود و سایر بلوچها جلوگیری کرده، حدودی که برای او معین شده بود کاملاً نگاه داشته، در آن سرقتی واقع نشده بود.»(۱)

 موقعیت جده

کنسول ایران در جده با ارسال نام های که امروز به دست وزارت امور خارجه رسید، موقعیت شهر جده را در پی تهدیدات وهابیون تشریح کرد و نوشت که اهالی شهر پیاپی در حال کوچ هستند؛ به هندوستان تا جاوه. کسانی که باقی ماندهاند، معمولاً افراد فقیر و ندار هستند. کنسول گفت که بعید است امسال حاجی به حجاز بیاید «زیرا حالت عموم حجاز در اضطراب و جنگ است.»(۲)

 پوشاندن قنوات شهر تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که بلدیه تهران اقدام به پوشاندن قنوات روبازی که از خانه ها عبور میکند کرده است. این اقدام برای قنات هایی چون آب شاه، سنگلج و حاجیعلیرضا شروع شده، و علت آن حفظ بهداشت عمومی است. خانه هایی که بخواهند از این آب استفاده کنند، از طریق تلمبه یا لولهکشی میتوانند بهرهمند شوند.(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست حسین پیرنیا تشکیل شد. لوایحی چند برای طرح و بررسی پیشنهاد شد که به دلیل آماده نبودن مقدمات قانونی مطرح نگردید، اما لایحه «محاسبه مستمری و مطالبات در مقابل مالیات» و ماده واحد های راجع به «اوزان و مقادیر» مطرح و پس از بررسی به تصویب رسید.(۴)

 نماینده مطبوعات ژاپن در ایران

به نوشته روزنامه ایران، کات سوجی فز به عنوان نماینده جراید ژاپن وارد تهران شد. وی در دوره اقامت خود در ایران «راجع به اوضاع و احوال ایران مطالعات و اطلاعاتی تحصیل کرده» به ژاپن بازمیگردد.(۵)

 اقدامات کنسول شوروی برای جلب بازرگانان

کنسول شوروی در مشهد با دعوت از بازرگانان این شهر به خانه خود، نطقی درباره ایجاد رابطه بازرگانی بین تجار ایرانی و بنگاه های اقتصادی شوروی ایراد کرد و در خلال سخنان خود با حمله به نظام سرمایهداری و سرمایهداران به حفظ حقوق «نوعی و شخصی» تأکید نمود. او در این نشست تجار ایرانی را واداشت پنج نماینده از میان خود برگزینند. معظمالملک، کارگزار خراسان، ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود که «در همان محل، تلگرافاتی به امضای تجار رسانیده به تاشکند و مسکو مخابره نمودند.» وی مینویسد که منظور از این کار گسترش مرام اشتراکی در مشهد است. کنسول شوروی برای این کار اقدام به تشکیل گروه هایی «به اسم اصلاحخواهان، عدلیه، کارگر، اجتماعیون و غیره در مشهد» کرده است.(۶)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰. این اقدام سرهنگ رحیمی واکنش هایی در پی داشت که در ن هایت منجر به برکناری او گردید. بلوچها آشکارا پس از بیحرمتی سرهنگ یادشده قصد تهاجم به دزداب داشتند. حوادث بعدی در روز های آینده مورد اشاره قرار خواهد گرفت.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۱-۱-۳۰-۱۳۰۴. این نامه ۲۰ شعبان ۱۳۴۳/ ۲۶ اسفند ۱۳۰۳ از جده به تهران فرستاده شده بود.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۸، ص ۳.

۴- همان، شم ۱۸۲۹، صص ۱ و ۲.

۵- همان، ص ۲.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰-۲۵-۲-۱۳۰۴.

ص: ۱۲۱

 دوشنبه

۴ خرداد ۱۳۰۴

۲۵ مه ۱۹۲۵

۲ ذیقعده ۱۳۴۳

 نگرانی امیرلشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که ترکمنها به جناح راست قوای پیشقراول نظامیان حمله کرده و مواضع آنان را اشغال کردهاند. وی از وزارت جنگ خواست با پاسخ به پرسش های او تکلیف عملیات لشکر شرق علیه ترکمنها روشن شود. (ر.ک: ۲ خرداد)

«هر چند روزی که از طرف قوای ما اقداماتی به عمل نیاید باعث ازدیاد قوای دشمن و تجری آنها است.»(۱) وی در تلگرام دیگری به وزارت جنگ اطلاع داد گزارش تأیید نشد های میگوید ششصد سوار ترکمن از حوالی گنبد به مقصد سملقان و بجنورد حرکت کردهاند. «خواهشمندم امر فرمایید از تیپ شمال در این خصوص استفساری به عمل آید که در صورت صحت، قوایی که از شاهرود از راه جاجرم به بجنورد حرکت مینمایند باید تعرض سواران فوق را مابین سنخاص و فیروزه انتظار داشته باشند.»(۲)

ترکمنها امروز یک عراده توپ را توسط شش رأس گاو به سملقان آوردند. اینک غیر از مسلسل، صاحب توپ هم شدند.(۳)

 اعزام یکصد سوار به منطقه مرزی لطفآباد

در پی تعرضات ترکمن های مرزنشین به اهالی لطفآباد، و نیز قطع آب منطقه توسط روسها، اهالی محل به درجز آمده، درخواست کمک میکنند. فرمانده لشکر شرق ضمن اعلام این خبر گفت که برای جلوگیری از تعرضات بیشتر یکصد سوار محلی از درجز به لطفآباد فرستاده است.(۴)

 نارضایتی فرمانده لشکر شرق از عدم تمرکز فرماندهی

در پی تلگرام وزارت جنگ به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، مبنی بر تصدی فرماندهی قوای اعزامی به شاهرود توسط مرکز (ر.ک: ۲ خرداد) وی امروز از این موضوع ابراز نگرانی کرد و نتیجه آن را بیتکلیفی خود در برابر قوای مهاجم ترکمن دانست. وی نوشت که ترکمنها بدرانلو و روستا های اطراف آن را تصرف کردهاند و دستور یاد شده «مرا به کلی بیتکلیف گذارده و نمیدانم چه تصمیمی باید اتخاذ کنم که شروع به عملیات و جلوگیری از پیشرفت دشمن بنمایم.»(۵) وی در

تلگرام دیگری یادآور شد که این بار ترکمنها مسلسل هم دارند. «مستدعی هستم اجازه فرمایند ستون های فوج پهلوی [اعزامی از مرکز] پس از جمع شدن، از شاهرود از راه جاجرم به سمت بجنورد حرکت نمایند. و پس از حرکت فوج پهلوی از شاهرود فدوی هم به بجنورد عزیمت و مشغول عملیات خواهد گردید.»(۶)

 عدم پذیرش معاوضه نظامیان ایران با فراریان روس

رضا خان با ارسال تلگرامی به علیقلی انصاری (مشاورالممالک)، سفیرکبیر ایران در مسکو، گفت که نماینده سیاسی شوروی در ایران میگوید که دولتش حاضر است نظامیان پست خوشاب ایران را با فراریان روس معاوضه کند. «جای تعجب است که روسها نظامیان پست ما را از سرحد میبرند و برای استرداد آنها اینگونه اظهارات غیرمنطقی که با هیچیک از قوانین دنیا مطابقه ندارد، متشبث میشوند. مقتضی است اقدامات لازمه در استرداد آنها به عمل آورده و اینگونه اشکالتراشی های بیمورد را مرتفع نمایید.»(۷)

 گزارش نماینده قشون از پشتکوه

یاور عباس خان فخرایی که توسط سرتیپ فضل الله خان زاهدی به پشتکوه اعزام شده بود تا گزارشی از وضعیت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، ارائه دهد، امروز در گزارشی به امیرلشکر غرب نوشت که والی از دستگیری شیخ خزعل وحشتزده شده، به همین جهت علاقهجات زندگیاش را در بدره گذاشته و سبکبار به ایران آمده است. وی نوشت که اهالی پشتکوه از رفتار او چنان متنفر هستند که غالب اهالی کوتالعماره، بدره، علی غربی و... از ایرانیان فراری از پشتکوه، تشکیل شده که پس از والی همگی به وطن خود بازخواهند گشت. یاور عباس خان فخرایی ضمن اشاره به این نکته که والی با مأموران سیاسی بینالنهرین در ارتباط است افزود که استعداد قشون در برابر پشتکوه هیچ است، اما تنفر مردم از والی به جایی رسیده که با یک فوج پیاده امکان تصرف پشتکوه وجود دارد. وی شهابالدوله، برادر والی؛ صارمالسلطنه، پسر والی؛ و غلامشاه خان، پسر ارشد والی؛ را جایگزینان مناسب برای او خواند.(۸)

 سرازیر شدن قند و شکر روسی به ایران

به گزارش رئیس ارکان حرب تیپ شمال، تا پنج روز دیگر، یک میلیون پوط قند و چهارصد هزار پوط شکر که از باکو به طرف ایران ارسال شده، به بندر پهلوی خواهد رسید. «امروز سه کشتی از همان قندها وارد شده که مقداری متعلق به تجار ایرانی و مقداری متعلق به روسها است. و مقصود فقط عقیم گذاشتن اقدامات دولت راجع به مالیات قند و شکر است.»(۹) منابع انگلیسی هم از این خبر مطلع شدند. تحلیل آنها نیز این بود که روسها با پیشبینی افزایش حقوق گمرکی بر شکر و قند دست به این اقدام زدهاند.(۱۰)

 سیداکین به جای فیلیپوف

سفارت شوروی با ارسال نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که واسیلی سیداکین آدرژیوسکی، کنسول دولت جماهیر شوروی در استرآباد، را به سمت کنسول این دولت در درجز و کلات تعیین کرده است. فیلیپوف، نماینده سیاسی شوروی در

درجز، در پی رسیدن سیداکین، راهی شوروی خواهد شد. در این نامه آمده است که سیداکین برای گرفتن روادید به کنسولگری ایران در عشقآباد مراجعه خواهد کرد.(۱۱)

 پیگیری مجازات مزاحمان کمپانی نفت جنوب

اف. اس. گرین هاوس، نماینده شرکت نفت ایران و انگلیس، با ارسال نام های به رضا خان، درخواست کرد عاملان مزاحمت کارکنان نفت جنوب در دهلران هر چه زودتر تنبیه شوند. (ر.ک: ۱ اردیبهشت) وی افزود اگر چنین اقدامی انجام نشود، کار های آینده این کمپانی در آن ناحیه اطمینانبخش نخواهد بود. گرینهاوس در پایان این نامه جمل های نوشته که به نظر تهدید ضمنی میآید: «چنانچه مرتکبین مزبور به طور وافی مجازات نشوند بیم آن است که عملیات پشتکوه و لرستان با اشکالات زیادی مواجه شود.»(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۳۹.

۲- همان، ص ۲۴۱. موضوع به تیپ شمال اطلاع داده شد تا ابراز نظر کند. (همان، ص ۲۴۰) هشت روز بعد، موضوع از طریق تیپ شمال تکذیب شد. (همان، ص ۲۳۹)

۳- همان، ص ۵۲۹.

۴- همان، ص ۳۳۰.

۵- همان، ص ۳۳۱.

۶- همان، ص ۳۱۲. به این تلگرام پاسخی داده نشد.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۷۳ و ۷۴. روسها نظامیان ایرانی را از پست نظامی خوشاب دستگیر و با خود به خاک شوروی برده بودند.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۰۵ و ۳۰۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۲۴. رضا خان موضوع را به رئیس مجلس شورای ملی اطلاع داد و تلویحاً خواستار تصویب هر چه زودتر لایحه انحصار دولتی قند و شکر و چای شد. (همان، ص ۴۲۳)

۱۰- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۸-۱۷-۲-۱۳۰۴. در این نامه سفارت شوروی رتبه نمایندگی سیاسی خود را در درجز و کلات کنسولگری یاد کرده بود، در حالی که این رتبه پایینتر بود و دولت شوروی در آنجا «اگنت» داشت نه کنسول. به همین جهت وزارت امور خارجه با پس فرستادن نامه به سفارت شوروی خواستار تصحیح این موضوع شد. (همانجا)

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۳۸. وزارت جنگ نیز خطاب به کمپانی نفت پاسخ داد که موضوع در حال پیگیری است. (همان، ص ۱۳۷).

 گزارش لشکر جنوب از انتقال مصالح نایبند به جاسک

در پی خبری که وزارت امور خارجه درباره انتقال مصالح ساختمان های تخریب شده انگلیس در نایبند به جاسك جهت ساخت ابنیه نظامی داد (ر.ک: ۶ اردیبهشت) موضوع به لشکر جنوب اطلاع داده شد تا نظر دهد. محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، امروز از قول فرمانده قشون کرمان خبر داد که مصالح ساختمان های انگلیس در نایبند به تجار بندرعباس فروخته شده و چیزی از آن به جاسك منتقل نگردیده است. «انگلیسها در جاسك از سابق ابنیه مهمی جهت نظامیان بنا کرده که ابداً محتاج به حمل مصالح از عباسی نیستند. از قرار تحقیقاتی که به عمل آمده فقط مقداری چوب و تخته به [جزیره] هنگام حمل نمودهاند.»(۱)

 اقدام ژنرال کنسولگری ایران در بازگشت مهاجران

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، بنا به درخواست وزارت امور خارجه، در باب بازگشت مهاجران ایرانی نوشت که افراد مورد نظر از حدود بیلهسوار تا دریای خزر ساکن هستند. وی افزود که با تشکیل هیأتی برای بررسی این موضوع، دو نفر مأمور به نقاط مورد نظر اعزام شدهاند، تا گزارش کاملی تهیه کنند. پس از رسیدن گزارش با مسئولان محلی وارد مذاکره خواهم شد.(۲)

 ادامه تغییر القاب به نام خانوادگی

روزنامه ها هر روز در ستونی، نام خانوادگی افراد را اعلام میکنند. روزنامه ایران نوشت که این ستون بنا به درخواست مشترکانش باز شده تا هر روز لقب و نام جدید افراد در آن ذکر شود. برخی از القاب تغییر یافته در شماره امروز روزنامه ایران عبارتند از: عدلالملک به حسین دادگر؛ سیدالمحققین به طباطبایی دیبا؛ حاجشرفالملك به حسن فلسفي؛ ضیاءالملك به حسن علي فرمند؛ شارقالدوله به محمود شارقي؛ مؤید حضور به اسد الله داودی؛ عمید حضور به محمدمهدی میرزا قهرمانی؛ ضیاءالواعظین به سیدابراهیم ضیاء.(۳)

کارگزار مهام خارجه کرمان و بلوچستان نیز به وزارت امور خارجه اعلام کرد نام او منبعد اسماعیل یگانه خواهد بود.(۴)

 سوءاستفاده از گواهی قابلگی

خبر های رسیده حاکی از آن است که برخی از زنان قابله که تصدیقنامه قابلگی دارند، خود را متخصص بیماری های زنان معرفی کرده به مداوای امراض میپردازند. این اقدام که گاه مرگ افراد را در پی دارد، موجب شد اداره صحیه به نظمیه اطلاع دهد که از دخالت قابله ها در درمان بیماری های زنانه جلوگیری نماید.(۵)

 خودکشی تحصیلدار اداره مالیه گیلان

عنایت الله خان،تحصیلدار اداره مالیه گیلان، خودکشی کرد. اخبار رسیده از رشت حاکی است؛ وی هفت تیری به دهان گذاشته و آن را شلیک کرده است و گلوله از پشت سر بیرون آمده. «از قرار مذکور به واسطه استیصال اقدام به این امر کرده است.»(۶)

 اجلاس فراکسیون های مجلس

امشب سه فراکسیون از مجلس شورای ملی در خانه میرزاهاشم آشتیانی تشکیل جلسه داد و راجع به ائتلاف بحث و گفتوگو کرد. آیت الله مدرس که در این جلسه حاضر بود، عقیده داشت با تشکیل اکثریت، برنام های هم برای آینده کاری نوشته شود.(۷)

 جشن فارغالتحصیلی در مدرسه موزیک

پیش از ظهر امروز جشن فارغالتحصیلی هفت تن از دانشآموختگان مدرسه موزیک در محل این مدرسه برگزار شد. فارغالتحصیلان که شامل نظامیان و غیرنظامیان میشدند هجده فن مشکل موسیقی را با ادوات خود نواختند. شماری از وزراء و صاحب منصبان نظامی در این مراسم حضور داشتند. سرتیپ غلامرضا خان مینباشیان، ریاست مدرسه موزیک را به عهده دارد و سرهنگ نصر الله خان مینباشیان، پسرش، آموزگار این مدرسه است.(۸)

 هشدار اعتلاءالملک

اعتلاءالملک، سفیر ایران در کابل، با ارسال تلگرامی به وزارت امور خارجه نوشت که فردی به نام محمداکرم خان از کابل مأمور شده به مشهد برود و بربریها را با وعده و وعید روانه افغانستان کند. «چون خیلی محرمانه این اطلاع تحصیل شده، نتوانست پروتست نماید. مقرر فرمایند از دخول او به خاک ایران ممانعت نمایند.»(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۵۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۲۲-۱۸-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۹، ص ۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۹، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۰.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۰، ص ۳. مدرسه موزیک، شعب های از مدرسه دارالفنون بود که از قشون تفکیک شده بود. اداره موزیک قشون در ۱۳۰۰ش توسط سرتیپ غلامرضا خان، که پیش از آن ریاست دسته موزیک بریگاد قزاق را برعهده داشت، بنیانگذاری شده بود. وی علم موسیقی را در کنسرواتور سنپترزبورگ و نزد کورساکوف آموزش دیده بود.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۴۲، ص ۱۸. وزارت امور خارجه در نام های فوری و

محرمانه موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند. وزارت جنگ نیز از فرمانده لشکر شرق خواست از ورود فرد یادشده به مشهد جلوگیری کند. (همان، صص ۱۶ و ۱۷)

ص: ۱۲۳

 سهشنبه

۵ خرداد ۱۳۰۴

۲۶ مه ۱۹۲۵

۳ ذیقعده ۱۳۴۳

 دستور رضا خان به آمادگی در مقابل ترکمنها

در پی پرسش هایی که فرمانده لشکر شرق برای ادامه عملیات علیه ترکمنها مطرح کرد، به ویژه، سئوالی که در مورد سرکوب قطعی آنان یا واگذاری این امر به زمانی دیگر پرسید، رضا خان با ارسال تلگرامی یادآور شد که عملیات علیه ترکمنها برای سرکوب قطعی آنان است، «ولی قطعی بودن آن را باید از نظر روسها و دشمن به کلی مخفی و مستور داشت که مبادا تا موقع عملی شدن به نقشه ما پی ببرند.» وی به سرتیپ جانمحمد خان گفت که با نقشه یکسانی برای لشکر شرق و تیپ شمال، عملیات واحدی انجام خواهد شد. این نقشه مشروحاً اطلاع داده میشود. «ریاست عالیه کل قوا» افزود که فرماندهی تیپ شمال به سرتیپ فضل الله خان زاهدی واگذار خواهد شد. در پایان این تلگرام آمده بود که در صورت نیاز به تهران احضار خواهید شد.(۱)

 نظر رضا خان راجع به سردارمعزز و سیاست روسها

پس از آن که فرمانده لشکر شرق از توصیه برخی از بزرگان مشهد به آزادی سردارمعزز بجنوردی به عنوان مهمترین عامل برای پایان اقدامات ترکمنها خبری به رضا خان داد، وی در پاسخ به سرتیپ جانمحمد خان [با این نسبت که این توصیه از طرف افرادی که نزدیک به سیاست روسها هستند انجام شده] نوشت که «لازم است در ظاهر با روسها خیلی گرم گرفته و نسبت به انتشاراتی که بر ضد آنها میدهند اظهار تنفر نمایید. راجع به سردار [معزز] بجنوردی، تسلیم او غیرممکن است؛ یا محکوم به اعدامش نمایید و یا اگر صلاح میدانید به طهران بفرستید که کاملاً یأس آنها ... فراهم شود.»(۲)

 ضرورت به دست آوردن اسنادی علیه روسها

وزارت جنگ از فرماندهی لشکر شرق و تیپ شمال خواست اسنادی از دخالت روسها در تحرکات اخیر ترکمنها به دست آورند «چون به دست آوردن اسنادی برای پروتست و اقدام شدید در مقابل تحرکات روسها فوقالعاده مفید و ممکن است به وسیله آن جلوگیری کامل از اقدامات آنها بشود.»(۳)

 دستور تمرکز قوا در استرآباد

وزارت جنگ از فرمانده تیپ شمال خواست از آنجا که استرآباد مسقطالرأس ترکمنها است، ضرورت دارد برای عملیات آینده و سرکوب ترکمنها «سریعاً قوای کافی در آنجا تمرکز و به طوری که دستور فرمودهاند در تجهیزات محلی نیز زودتر اقدام فرمایید.»(۴)

 مشاهداتی راجع به همکاری روسها با ترکمنها

کارگزار درجز به وزارت امور خارجه خبر داد که «شهرت دارد» روسها به ۲۰۰ تن از ترکمن های ناحیه ارتق اسلحه دادهاند. خبر میرسد که خیال حمله به لطفآباد دارند.(۵)وی در تلگرام دیگری با اشاره به حمله ترکمنها به حاتمقلعه نوشت که از نمایندگی شوروی در درجز خواستم برای تحقیق موضوع همراه من به حاتمقلعه بیاید، اما زیر بار نرفت؛ و پس از اصرار فراوان گفت که حاتمقلعه از روستا های ممنوعالزراعه است و ترکمنها حق داشتند آنجا را خراب کنند. ترکمن های مهاجم پس از حمله به حاتمقلعه، ضمن غارت احشام، روستا را آتش زده بودند.(۶)

 نامه لازارف به یمین

لازارف، رئیس هیأت اعزامی دولت شوروی به مرز های ایران، در نام های به اسد الله یمین (یمینالممالک)، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، ضمن معرفی خود نوشت که مأمورم «حدود سرحدی را از صحرای مغان تا رود خانه ارس و رود بلغارچای را مفصلاً معین و مشخص کنم، علامات سرحدی را نصب و قرارداد هایی را که کمیسیون مختلط ترتیب میدهد امضا نمایم.» وی از یمین خواست اعضاء کمیسیون ایران به او معرفی شده، اطلاع دهند که وارد بیلهسوار شدهاند یا خیر.(۷)

 تسطیح جاده شاهرود در حوزه استحفاظی قشون

در پی دستور رضا خان به شوسه کردن جاده تهران به مشهد، یاوراسد الله سرکرده، رئیس ساخلو شاهرود، خبر داد که تسطیح آن بخش از راه شاهرود که «متعلق به حوزه مسئولیت چاکر بود، خاتمه یافت.»(۸)

 گزارشی از مایاکها و بارج دردسرساز روسها

اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه با تهیه گزارشی از فانوس های دریایی (مایاکها) شوروی در آب های ایران، و کشتی (بارج) مستقر در آن حوالی ضمن اشاره به گذشته موضوع، مشکلاتی که از این باب، برای کشور پیش میآید برشمرد.(۹) متن این گزارش در پاورقی آمده است.

 توضیح سفارت فرانسه راجع به احتمال تصویب یک قانون

سفارت فرانسه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به لایح های که در ۲۳ فروردین امسال به مجلس شورای ملی داده شد نوشت که در این لایحه اشاره شده که تمام امتیاز هایی که تا تاریخ اول فروردین ۱۳۰۴ «تمام یا قسمتی از آن به معرض عمل گذارده نشده، لغو خواهد بود.» حکومت فرانسه باید رسماً از این موضوع مطلع شود، چرا که «ممکن است خسارت های شدیده به منافع فرانسه در ایران وارد آید. سفارت فرانسه از این تاریخ با کمال احتیاط این [موضوع] را تلقی

خواهد نمود.»(۱۰)

 گوسفند های قاچاق در گمرک

کنسول انگلیس، بنابر اطلاعی که حاکم نظامی سیاسی بصره به او رساند، به وزارت امور خارجه ایران نوشت که ۱۸۵ رأس گوسفند توسط هشت نظامی ایران در خاک بصره ضبط و به ایران برده شده است. تحقیقات محلی روشن ساخت که مأموران یاد شده، پنج نفر از گارد گمرک بودند که برای بازرسی به مرز رفته، گوسفندها را که عد های میخواستند قاچاق رد کنند، ضبط کرده، به محمره (خرمشهر) آورده و فروختهاند. موضوع امروز در وزارت امور خارجه گردش کار پیدا کرد و مقرر گردید به وزارت جنگ اطلاع داده شود.(۱۱)

 هشدار بهداشتی در مورد دزداب

وزارت داخله با ارسال نام های به «مؤسسه صحی مملکتی» نوشت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۱۱۰ تا ۱۱۲.
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۰۵.
۳- همان، ص ۲۷۹.
۴- همان، ص ۲۹۵.
۵- همان، ص ۱۹۸. فرمانده لشکر شرق با ارسال گزارش مشابهی افزود که به گزارش یک کلیمی که از قهقهه آمده دو گاری سرپوشیده حامل اسلحه که توسط چند سرباز روس مشایعت میشد به طرف ارتق رفته تا آنها را میان ترکمنها تقسیم کند. (همان، ص ۲۸۱) وزارت جنگ پس از دیدن این گزارش از فرمانده لشکر شرق خواست با گماردن جاسوس اطلاعات موثقی به دست آورد. (همان، ص ۲۸۰)
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۰۳.
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، ص ۲۲. موضوع به اطلاع وزارت جنگ رسید تا پاسخ مقتضی را بدهد. (همان، ص ۲۰).
۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۵۸.
۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، صص ۴۹ تا ۵۱. «در سال ۱۳۰۰ شمسی به وزارت امور خارجه اطلاع رسید که دو سه نفر صاحب منصب بحری روس با کشتی جنگی کوچک وارد آستارا شده و در صدد نصب (فار) فانوس دریایی بودهاند. مأمورین ایران از آنها ممانعت و موکول به اجازه دولت کرده، و روسها هم به انزلی عزیمت نمودهاند. از طرف وزارت خارجه، به انزلی و آستارا دستور داده شد که روسها حق اینگونه اقدام را در بنادر ایران ندارند. بعد از استرآباد اطلاع رسید که در دهانه خلیج مشغول نصب چراغ میباشند. در این موقع یادداشتی از نمایندگی مختار دولت شوروی رسید که لزوم ایجاد فانوس های بحری را برای رفع مخاطرات دریایی پیشنهاد و تقاضا میگردد در صورتی که دولت ایران نتواند فانوسها را ایجاد نماید نمایندگی مختار به ملاحظه اهمیت آن حاضر است این خدمت را انجام دهد. وزارت امور خارجه مراتب را به وزارت فواید عامه اطلاع داده، نظریات آن وزارت خانه را استفسار نمود. از آنجا جواب دادند در صورتی که دولت روسیه فانوسها را

ایجاد و مجاناً بلاقید و شرط و بدون عوض به دولت ایران واگذار نماید با این پیشنهاد موافقت دارد ولی نظریات هیأت دولت را هم لازم دانسته بودند. وزارت امور خارجه تفصیل امر را طی راپورت مورخ ۳ ثور ۱۳۰۱ به هیأت دولت پیشنهاد و متعاقب آن بر طبق اظهارات وزارت مالیه تقاضای تعیین تکلیف شده و بالاخره آقای رئیسالوزرا و وزیر امور خارجه وقت دستور دادند مراسله به سفارت روس نوشته به این اقدام حقشکنانه مأمورین روس اعتراض و تنبیه آنها را خواسته، ضمناً تذکر داده شود حالا که بدون اجازه دولت (مایاق) و فانوس در خلیج گذاشتهاند دولت ایران حق هیچگونه مالکیت و مداخله نسبت به آن برای دولت روس نمیشناسد. این مراسله تهیه و به خط خود آقای رئیسالوزراء و وزیر خارجه وقت اصلاح گردیده ولی معلوم نیست چرا از طرف وزارت امور خارجه ارسال نشده است؛ فقط در ذیل مراسله پاکنویس شده شرحی نوشته و قید شده است که چون شفاهاً پروتست شده است این مراسله ضبط شود (عین آن ضمیمه میشود). در این موضوع و همچنین در موضوع (بارچ) آقای مستشارالدوله هم در زمان اقامت خودشان در استرآباد راپورت ارسال داشتهاند که نظر به اهمیت آن عین آن نیز ضمیمه میشود. در سال گذشته از طرف وزارت مالیه متوالیاً به وزارت امور خارجه مراجعه و تقاضا نمودند در این باب اقدام شود. راپرتی در همان موقع به مقام وزارت تهیه و کسب تکلیف شد. جواباً مقرر فرمودند اطلاعات صحیحه از محل قبلاً خواسته شود تا معلوم گردد موضوع چیست، روسها چه کرده و چه میکنند تا اقدام مقتضی به عمل آید. در نتیجه این دستور شرح مفصلی به کارگزار بندرجز به طور محرمانه در سرطان سال گذشته نوشته اطلاعات لازمه در باب مایاک و بارچ و مستحفظین آن خواسته شد. از کارگزاری جواب مفصلی رسید که حاوی کلیه اطلاعات بود. راجع به (مایاک) مینویسد دو کشتی کوچک آنجا است و وظیفهاش روشن کردن چراغ های بحری با قوه الکتریکی است؛ متعلق به دولت روس و برای راهنمایی کشتی تا محاذی خواجهنفس و مصب رود گرگان است. یک فانوس بزرگ بحری در مایاک و دو فانوس بحری دیگر دو طرف دهنه روی پای های چوبی نصب نمودهاند. عده مستحفظین آن ۱۵ نفر روس هستند. (بارچ) نیز کشتی بزرگ چوبی است متعلق به اداره کشتیرانی روس در ربع فرسخی ساحل دائماً متوقف. وظیفه آن انبار نمودن مالالتجاره وارده وصادره و در واقع انبار بحری است. از مالالتجاره وارده و صادره در بارچ پوطی نیم شاهی که خرواری چهارصدوپنجاه دینار میشود به عنوان کرایه حمل و نقل دریافت میدارند. احکام قونسولگری را راجع به مایاک و بارچ اجرا مینمایند. کارگزار بندرجز عقیده خود را در این راپورت اضافه نموده میگوید مایاک به واسطه اینکه محاذی خواجه نفس و گمیشتپه و خارج از تفتیش تا اداره گمرک است خالی از مضرات نیست زیرا اگر موقعی سیاست روسها اقتضا نماید که با تراکمه داخل عملیات شده اسلحه وارد و یا صاحب منصبان سیاسی و نظامی محرمانه با تراکمه مذاکره نمایند بهترین محل برای اجرای مقاصد مزبور است. و نصب فانوس از طرف روسها علاوه بر مضرات فوق اثرات خوبی هم ندارد. در خاتمه شرح مفصلی هم راجع به مایاک و تدابیری که باید اتخاذ شود علاوه نموده است. این راپرت به نظر آقای وزیر امور خارجه وقت رسیده، مقرر داشتهاند موارد به وزارت خانه های جنگ، فواید عامه ارسال شود. اخیراً از وزارت جلیله فواید عامه در جواب وزارت امور خارجه نوشتهاند که عین آن هم ضمیمه شده است. اداره دویم سیاسی مراتب را به عرض میرساند. هر طور امر و مقرر فرمایند نسبت به مرقومه وزارت فواید عامه اقدام شود.» (همانجا)

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱-۴۷-۱۳۰۴. در ذیل این یادداشت مترجم وزارت امور خارجه این جمله را افزوده است که «مقصود این است که حق ایراد خود را محفوظ میدارد.»

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۵، ص ۵.

که هر چند تاکنون از بیماری های مسری وارد شده از هندوستان به دزداب گزارشی نرسیده، اما چون «سکنه هندوستانی دزداب به واسطه اجرای پار های عقاید مذهبی، رعایت نظافت را نمینمایند و طبیبی برای حفظالصحه نیست و هوا هم از حالا فوقالعاده گرم شده است، ممکن است در آتیه امراضی سرایت نماید.» وزارت داخله درخواست کرد هر چه زودتر طبیبی به دزداب فرستاده شود.(۱)

 توقیف ۴۵ آشوری در تبریز

حسن بقایی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که ۴۵ نفر آشوری که با اجازه کتبی امیرلشکر غرب عازم ارومیه بودند، در تبریز متوقف شدهاند. وی نوشت که منتظر دستور مرکز است که اجازه ادامه راه به آنها بدهد یا نه.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و بیشتر وقت به تذکرات نمایندگان و پرسش های آنان از مسئولان گذشت.(۳)

 تحلیل روزنامه العراق از لایحه انحصار دولتی قند و شکر و چای

روزنامه العراق چاپ بغداد در شماره امروز خود در مطلبی با عنوان «یک لطمه تازه بر احوال اقتصادی عراق» نوشت که دولت ایران میخواهد با بستن مالیات به شکر و چای از محمره (خرمشهر) تا مرکز ایران راهآهن احداث کند، چرا که «دید که مملکتش تمام مالالتجاره خود را به طریق ترانزیت از عراق جلب مینماید و این مسئله نظر به رسومات گمرکی که حکومت عراق از اموال وارده از راه عراق برای ایران میگیرد، موجب گرانی اجناس میشود.» نویسنده مطلب این تصمیم ایران را باعث بدبختی اقتصادی عراق توصیف کرد، چرا که همه کالاـ های وارداتی از اروپا به ایران از عراق به این کشور میرود و از این بابت سود کلانی عاید عراق میگردد. این مقاله میگوید سه چهارم درآمد گمرک عراق از ترانزیت کالا به ایران است.(۴)

 گروهی از خوانین لرستان در خرمآباد

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به شیخ عبدالرحمان لرستانی، نماینده لرستان در مجلس شورای ملی، خبر داد که علیمحمد خان امرایی و تنی چند از خوانین دیگر در خرمآباد هستند و مشغول تصفیه امور مالیاتی و تحویل اسلحه هستند.(۵)شبیه همین خبر را خود خوانین نیز به شیخ عبدالرحمان فرستادند.(۶)

 گشایش راه تهران به تبریز از طریق قافلانکوه

روزنامه ایران با چاپ اطلاعی های سراسر مدیحه به قلم عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، خبر داد که راه تهران به تبریز از طریق قافلانکوه هموار گردید.(۷)

□ کمیسیونی برای واگذاری خالصجات به مهاجران آلمانی

در پی مطرح شدن امکان واگذاری زمین های خالصه به گروه هایی از مهاجران آلمانی در هیأت دولت، رضا خان با بررسی بیشتر موضوع موافقت کرد. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، امروز با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، از آن وزارت خانه خواست که نمایندهاش را برای شرکت در کمیسیونی به همین منظور معرفی کند.(۸)

□ دیدار با نماینده پاپ

کارگزار ارومیه در گزارشی به وزارت امور خارجه خبر داد که با نماینده اعزامی پاپ به ایران دیدار کرده است. کارگزار ارومیه با ذکر خط سیر این روحانی کاتولیک از تبریز به ارومیه نوشت که وی چهار روز در خسروآباد اقامت کرد. خسروآباد پیش از جنگ بینالملل کلیسا و مدرسه های دخترانه و پسرانه برای دانشآموزان مسیحی داشت. کارگزار افزود که نماینده پاپ میخواهد وضعیت پیش از جنگ بینالملل را احیا کرده، کلیسا و مدرسه ها را بازسازی نماید. در این گزارش آمده است که نماینده پاپ خیال دارد دو ماه در ارومیه بماند.(۹)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، شم سند ۲۹۰۴۷۰۰. «صحیه کل مملکتی» نیز به وزارت داخله پاسخ داد که هر وقت اعتبار اعزام طبیبان را دریافت داشت اقدام لازم به عمل میآید.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۷. موضوع از طریق وزارت داخله به وزارت جنگ منعکس شد. دولت برای ورود آشوریان به ایران چهار شرط گذاشته بود. از این رو از وزارت جنگ پرسیده شد «اگر واردین مشمول مواد چهارگانه باشند اجازه ورود بدهند؟» (همان، ص ۲۶)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۰، ص ۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۱-۲۳-۲۹-۱۳۰۴. این مقاله از این جهت که اطلاعات موجود در آن، به ویژه، مسیر احداث راهآهن که در محافل داخلی ایران مطرح نبود، حائز اهمیت است. حتی در مقاله، تلاش رضا خان برای احداث راه «اتومبیلرانی» [اشاره به اتصال خوزستان از طریق خرمآباد به تهران] که آن نیز در میان محافل داخلی یاد نمیشد، مورد توجه واقع شده است که آن نیز از نظر این مقاله همچون راهآهن به فلاکت اقتصادی عراق منجر میگردید. نکته قابل توجه آن است که روزنامه العراق چاپ بغداد در قول نمایندگان سیاسی آن زمان ایران در بینالنهرین، بازتابنده سیاست های انگلیس در عراق بود و تحت نفوذ بریتانیای کبیر قرار داشت.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۷۶.

۶- علت مکاتبه امیرلشکر غرب با نماینده مجلس که در عرف ارتباطات نظامی کاری غیرمعمول بود، بدان علت انجام میشد که آیت الله عبدالرحمان لرستانی واسط و رابط گروهی از خوانین لرستان با قشون برای خلعسلاح مسالمتآمیز بود.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۲، ص ۲.

۸- گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، همان، ص ۴۲۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۱-۴۷-۱۳۰۴.

ص: ۱۲۵

 چهارشنبه

۶ خرداد ۱۳۰۴

۲۷ مه ۱۹۲۵

۴ ذیقعده ۱۳۴۳

 تقاضای اعدام شش اسیر ترکمن

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که در درگیری با ترکمنها ۲۳ تن از آنان اسیر شده و به مشهد منتقل شدهاند. آنان اقرار کردهاند که مسلح بوده و به فرمان رؤسای خود علیه نظامیان وارد جنگ شدهاند. وی خواست با تشکیل محکمه نظامی «شش نفر، که دو نفر از آنها بیگزاده های محل و چهارنفرشان از اشخاص بانفوذ محل میباشند اعدام گردند و ۱۷ نفر دیگر آنها بر حسب رأی محکمه مدتی حبس شوند.»(۱)

 اسیران ترکمن در مشهدسر

اداره کل تشکیلات نظمیه با ارسال نام های محرمانه به رضا خان خبر داد که سیزده ترکمن که در تهاجمات اخیرشان توسط نظامیان دستگیر شدهاند، به نظمیه مشهدسر (بابلسر) منتقل گشتند.(۲)

 عدم موفقیت در تحقیق از رابطین ترکمنها

چراغعلی خان پهلوی، حاکم مازندران (طبرستان و محال ثلاثه تنکابن)، به رضا خان خبر داد که اداره قشونی دو تن از رابطین ترکمنها در مازندران را تحویل اداره حکومتی نداده، از این رو کار تحقیق پیرامون همکاری آنها با مهاجمان ترکمن پیش نمیرود. علیمردان خان و حاجیمیراحمد افغان از افرادی بودند که از نظر چراغعلی خان پهلوی با ترکمنها ارتباط داشتند. ترکمنها «بدون تردید در منزل این دو نفر ... ناهار خورده و استراحت نمودهاند.»(۳)

 دیدار انصاری با وزیر امور خارجه شوروی

در پی درخواست رضا خان از علیقلی خان انصاری (مشاورالممالک)، سفیرکبیر ایران در مسکو، برای مذاکره با مقامات شوروی درباره جلوگیری از همکاری روسها با ترکمنها در حوادث اخیر بجنورد، مازندران و استرآباد، انصاری با ارسال تلگرامی خبر از دیدار خود با وزیر امور خارجه شوروی داد. انصاری به مقام شوروی گفت که موقعیت فعلی مرز های ایران و شوروی موجب تیرگی روابط خواهد شد. تجاوزات همچنان ادامه دارد «و معلوم نیست تراکمه روس که زمان روسیه قدیم [تزار] هیچ اسلحه نداشتند، امروز از کجا مسلح شدهاند.» وزیر امور خارجه شوروی گفت که دستور میدهم تجاوزات حدود

آذربایجان متوقف شود تا نتیجه مذاکرات مرزی روشن گردد. وی افزود برای عبور ترکمن های روس به خاک ایران تمهیداتی اندیشیده شده که عملی خواهد شد. وزیر امور خارجه شوروی این پیشنهاد انصاری را پذیرفت که «اشرار تراکمه که به طرف ما [شوروی] عبور میکنند خلعسلاح شوند.»(۴)

 اعزام ۲۲ دانشجوی نظامی به پاریس

وزارت جنگ به سرتیپ حبیب الله خان شیبانی، رئیس هیأت اعزامی دانشجویان نظامی به پاریس، خبر داد که سرهنگ علی خان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۷۷. فرمانده لشکر شرق که پیش از تشکیل محکمه احکام اسرا را نیز صادر کرده بود با این پاسخ رضا خان مواجه شد: «عجالتاً در اعدام اسرا تأمل نمایید تا قوای آنجا تکمیل و پیشرفت هایی حاصل شود؛ بعد یک مرتبه با سردار معزز اعدام خواهند شد.» (همان، ص ۲۷۶)

۲- همان، ص ۲۹۳.

۳- همان، ص ۲۹۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۶۱ تا ۶۳. رضا خان نتایج این دیدار را موفقیتآمیز توصیف کرد. (همان، ص ۶۰)

ریاضی به عنوان سرپرست جدید دانشجویان به همراه ۲۲ نفر دانشجو به فرانسه خواهند آمد. «لازم است در تهیه منزل و مقدمات کار اقدامات لازمه را معمول داشته، پس از ورود، امورات را به سرهنگ مشارالیه تحویل نمایید.»(۱)

 اظهارات آیت الله نور الله اصفهانی درباره زوار عتبات

عباس صلاحی، کارگزار اصفهان، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه اطلاع داد که حضرت آیت الله «کراراً برای منع زوار عتبات عالیات مذاکره و چند روز قبل اظهار فرمودند که من در این باب با حضرت اشرف آقای رئیسالوزراء صحبت کردم. فرمودند رفتن زوار ممنوع نیست لیکن برای آن که دولت بینالنهرین را به رسمیت نشناخت هایم از صدور تذکره خودداری میشود. و با این حال، چه شده که وزارت خارجه درباره بعضی اجازه صادر مینماید... استعلام نمایید این عذر مرتفع شده یا نه.» عباس صلاحی از وزارت امور خارجه خواست از آنجا که دیگر علماء نیز در این باره پرسش هایی دارند، خوب است بیانی های رسمی در این مورد صادر شود.(۲)

 رضا خان و پرشیا سوسایتی

لرد لامینگتن، رئیس پرشیا سوسایتی، با ارسال نام های به رضا خان نوشته بود که ریاست افتخاری این مؤسسه را بپذیرد.(۳) رضا خان که از کم و کیف این جمعیت بیخبر بود، از وزارت امور خارجه خواست توضیحاتی درباره آن بدهد. داود مفتاح، وزیرمختار پیشین ایران در انگلیس و رئیس فعلی اداره دوم وزارت امور خارجه، امروز شرح مفصلی برای رضا خان فرستاد و پذیرش ریاست افتخاری پرشیا سوسایتی را بیضرر توصیف کرد.(۴) توضیحات مفتاح درباره علت پیدایش این مجمع و روند آن تا پایان جنگ جهانی در پاورقی آمده است.(۵)

 مراقبت از نمایندگان تجاری شوروی

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که جمال بکوف، نماینده پرساز نفت، و دبراکیف، نماینده پرس فلوموک، برای امور تجاری راهی خوی، ماکو، سلماس، ارومیه و مراغه بودند. آنان تقاضای صدور توصیه داشتند که انجام شد، اما به فرماندهان نظامی مناطق یادشده نیز تأکید گردید «به طور محرمانه عملیات مشارالیهما را تحت نظر بگیرند که مبادا در ضمن مسائل تجارتی بعضی تبلیغات مابین اهالی و اکراد بنمایند.»(۶)

 پیشنهاد رد شده فرمانده نظامیان بانه

فرمانده نظامیان بانه پیشنهاد کرد اینک که ایل منگور گرمیان (کرکوک) با طایفه محمودآقا پشتدری در زد و خورد است، منگور های ایران به کمک منگور های آن سوی مرز بروند؛ چرا که «طایفه مزبور همیشه مزاحم رعایای ایران میشوند.» این پیشنهاد از طرف فرماندهی قوای آذربایجان رد شد.(۷)

 مهاجرت یهودیان شوروی از طریق ایران

پنج یهودی که به طور قاچاق از شوروی وارد ایران شدند در پست محمدآباد مغان دستگیر شدند. به گزارش لشکر شمال غرب، یهودیان میگویند که عازم بیتالمقدس هستند.(۸)

 دستگیری دو قاچاقچی ترک

فرج الله و علی، دو تبعه ترک که به طور قاچاق به ایران تردد میکردند، توسط فرمانده نظامیان آواجیق دستگیر شدند.(۹)

 نامه رضا خان به عباس خان اردلان

رضا خان با ارسال تلگرامی به سردارر‌شید کردستانی (عباس خان اردلان) نوشت که «رعایت آسایش خانواده شما کاملاً منظور است. به امارت لشکر غرب و حکومت دستور لازم در این باب دادهام.» رضا خان توصیه کرد عباس خان در حرکت به تهران مسامحه نکند.(۱۰)

 حشمتالدوله در راه تهران

حشمتالدوله، والی خراسان، به زودی راهی تهران میشود. روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که والی برای یک ماه اجازه مرخصی گرفته به طرف تهران خواهد آمد.(۱۱)

 حاکم جدید استرآباد

ظهیرالملک به عنوان حاکم جدید استرآباد انتخاب شد.(۱۲) وی جایگزین موفقالدوله گردید.

 کمیسیونی برای بررسی وضعیت بربریها

وزارت جنگ به فرماندهی لشکر شرق دستور داد، کمیسیونی با شرکت نمایندگان والی، کارگزاری و قشون در مشهد تشکیل گردد و نظریات خودشان را هر چه زودتر در باب بربری های مقیم خراسان اطلاع دهد. این دستور پس از آن صادر شد که کارگزاری خراسان پیشنهاد هایی راجع به جلب نظر این طایفه برای انصراف از بازگشت به خاک افغانستان داده بود.(۱۳)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۸۲. منابع انگلیسی نوشتند که سرهنگ ریاضی مدیر پرسنلی وزارت جنگ است و از مسیر بغداد و بیروت به سمت پاریس رفت. این منبع تعداد دانشجویان همراه وی را ۲۱ افسر جزء نوشت. «کلنل علی خان (ریاضی) گفته است قصد دارد دور های دو ساله را در مدرسه عالی جنگ بگذراند؛ الباقی نیز اکثراً عازم سنسیر هستند. (FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۴-۲۳-۲۹-۱۳۰۴. در حاشیه نامه نوشته شده که اداره اول سیاسی متنی آماده کند که رفتن زوار به عتبات اساساً به ملاحظات سیاسی ممنوع است. اگر گاهی به بعضی اجازه داده میشود به احترام توصیه آقایان حججالاسلام بوده که آن هم فوقالعاده محدود است. (همانجا)

۳- این درخواست در ۲۹ اسفند ۱۳۰۳ از لندن به رضا خان ارسال شد. در این نامه آمده بود که مقصود از تشکیل این جمعیت

تحکیم مبانی دوستی دولتین ایران و انگلیس است. ضمن این درخواست فهرستی از اعضاء و نظامنامه جمعیت نیز بود.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۱۸-۱۹-۱۳۰۴.

۵- در سنه ۱۹۱۱ انجمنی به اسم Persia Society پرشیا سوسایتی در لندن تحت ریاست لرد لامینگتن تأسیس شد. رئیس افتخاری آن هم وزیرمختار ایران بود. اعضای این انجمن مرکب بودند از محترمین انگلیس و تجار و غیره که در ایران منافع و مصالح تجاری داشته یا به ادبیات و تاریخ و اوضاع ایران علاقهمند بودند. ولی حقیقتاً منظور از تأسیس این انجمن این بود اشخاصی که با عهدنامه هزارونهصد و هفت مخالف بودند در آنجا به اسم کمک به مقاصد ایران که در آن وقت همان مقاصد را مفید به حال انگلستان میدانستند در آنجا جمع شده و من غیر رسم اقداماتی که برای جلوگیری از مضرات آن عهدنامه لازم باشد بنمایند و بعضی اقدامات هم که با نقطهنظر ایران موافق بود مینمودند. و رفته رفته اقدامات آن انجمن اهمیت پیدا میکرد و با وجود این که دولت وقت حامی آن قرارداد بود ولی فشار های این انجمن تا یک درجه مفید واقع میشد. لیکن متأسفانه طولی نکشید که جنگ بینالمللی شروع شد و چون روسها با انگلیسها متفقاً در جنگ شرکت داشته تمام اختلافات دستجات مختلفه مبدل به یک اتحاد معنوی شده، در پیش بردن جنگ کلیه دستجات و طبقات مختلفه متفقالرأی در کمک به دولت شدند. به این لحاظ دیگر اقدامات این انجمن از آن گرمی و صمیمیت خارج شد.» در ادامه مفتاح خاطره خود را از مواضع ضدایرانی برخی از اعضای این انجمن یاد میکند؛ زمانی که او مسافرتی به لندن کرده بود و در این انجمن حاضر شده بود. (همانجا)

۶- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۳۲.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۵۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۵۳. وزارت جنگ دستور داد یهودیان را آزاد کنند. (همان، صص ۴۵۲). تعداد یهودیان رفته رفته افزایش یافت و تا نیمه خرداد به ۲۷ نفر رسید. موضوع، سوءظن لشکر شمال غرب را برانگیخت و همه آنان، حتی پنج نفر پیشین را تحت بازداشت قرار داد تا تحقیقات خود را کامل نماید. موضوع تا اوایل مرداد کش پیدا کرد. در آن زمان یهودیان با مراقبت امنیه راهی قزوین شدند تا از آنجا به بینالنهرین رفته، راهی بیتالمقدس شوند. (همان، صص ۴۴۸ تا ۴۵۱)

۹- همان، ص ۴۰۳. بازداشت این دو تبعه ترک تا اواخر شهریور به درازا کشید. بررسی صورت بازرسی و مکاتبات با وزارت امور خارجه در ن هایت دولت را به این نتیجه رساند که اگر جرم دیگری ندارند، نگه داشتن آنها بیمورد است. (همان، صص ۳۹۹ تا ۴۰۲)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۵، ص ۲۵. سردار رشید کردستانی پس از فرار از زندان تهران به نواحی غرب رفت و جنگ و گریز هایی با قشون داشت. وی مدتی نیز در بینالنهرین بسر برد. زمانی که رضا خان به بینالنهرین رفت، از او تقاضای عفو کرد و مورد پذیرش واقع شد. (ر.ک: همین کتاب، ج ۲ و ۳)

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۰، ص ۳. اختلافات والی خراسان و امیرلشکر شرق به جا های باریک کشیده بود. چه بسا فراخوان والی، بیارتباط با این موضوع نباشد.

۱۲- همانجا.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۱، ص ۲۴. برخی از پیشنهاد های کارگزاری خراسان چنین بود: واگذاری سرپرستی طوایف بربری به سیداحمدشاه پسر بزرگ مرحوم سیداحمدعلیشاه؛ واگذاری برخی املاک خالصه برای آبادانی و رفع عسرت؛ معافیت از پرداخت مالیات؛ استخدام برخی از آنان در قشون؛ اجازه انتخاب یک نماینده

برای مجلس شورای ملی و... (همان، ص ۲۵)

(تصویر) آیات الله محمدتقی آقانجفی و حاجآقا نور الله اصفهانی

 پنجشنبه

۷ خرداد ۱۳۰۴

۲۸ مه ۱۹۲۵

۵ ذیقعده ۱۳۴۳

 آغاز حملات ترکمنها به مواضع قشون

از صبح امروز ترکمنها به تمام مواضع نظامیان یورش آوردند. به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، [پس از چند روز آرامش] «حملات شدید سوار دشمن» آغاز شده و همچنان ادامه دارد.(۱)

 درخواست توجه به قوانین سرحدی قوچان

فرمانده لشکر شرق با فرستادن تلگرامی به رضا خان نوشت که میان خوانین شهری و سرحدی قوچان رقابت وجود دارد. پیش از این «تلگرام مراحمآمیز بندگان حضرت اشرف» به خوانین شهری ارسال شده، اما اسمی از خوانین سرحدی برده نشده است. سرتیپ جانمحمد خان افزود که خوانین سرحدی در شکست محاصره بجنورد خدمات شایانی کردند و همچنان در موضع گیفان مشغول جنگ هستند. وی تقاضا کرد تلگرامی خطاب به سه تن از خوانین سرحدی فرستاده شود تا به ادامه کار دلگرم باشند.(۲)

 نامه وزارت جنگ به سفارت شوروی

در پی تحرکات مأموران مرزی شوروی برای باز کردن نهر حسن خانلو، در وزارت جنگ نام های خطاب به [شارژدافر سفارت شوروی] تهیه شد که در آن آمده بود «با این که نهر حسن خانلو در داخله خاک ایران واقع میباشد، رئیس و معاون سرحدداری شوروی به رئیس نظامیان پست بیلهسوار اخطار نمودهاند که قسمتی از نهر حسن خانلو در خاک شوروی، و به زودی» آن را بازگشایی خواهند کرد. در این نامه آمده است که «قرار بود تا تشکیل کمیسیون سرحدی و حصول نتیجه مذاکرات مداخلاتی نشود... و نقاطی را که در تصرف دولت ایران بوده به حالت اولیه عودت دهند.»(۳)

 تقاضای مهندس نقشهبردار برای کمیسیون مرزی

امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، از وزارت جنگ خواست یک مهندس مجرب با اسباب مهندسی از تهران به تبریز اعزام شود تا فوراً راهی مرز شود. وی افزود که نایب یک حسین خان اسلامبولی، نقشهبردار شعبه عملیات،

همراه کمیسیون بـه مرز رفته، ولی وجـود مهندسـی بـا تجربه ضـروری است.(۴) در حاشـیه ایـن تلگرام نوشـته شـده که چنین شخصی «موجود نیست.»

 گزارشی از اطاعت خوانین لرستان

حسـین خزاعی، امیرلشـکر غرب، گزارش داد «جمع کثیری برای اظهار خدمتگـذاری و اطاعت به خرمآباد آمدهاند؛ هر یک را علیقـدر مراتبهم به رأفت کامل بندگان حضـرت اشـرف اعظم مسـتظهر و امیدوار» کردهام. برادران غلامعلی خان بیرانوند وارد خرمآباد شده،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۸۷.
۲- همان، صص ۲۸۳ و ۲۸۴. رضا خان این پیشنهاد را پذیرفت و در دهم خرداد با ارسال تلگرامی خطاب به محمدحسین خان، علی خان، و سعادتعلی [یا سعادتقلی] خان گفت که «مراتب دولتخواهی شما را تحسین [می]گویم. بدیهی است فداکاری های شما منظور نظر دولت بوده و توجهات شخص من نیز شامل حال شما خواهد شد.» (همان، ص ۲۸۲)
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۵۸ و ۵۹. در ۵ خرداد دو نظامی شوروی با ۳۰ کارگر در نهر حسن خانلو حاضر شدند تا دهنه آن را بازکنند. آنان میگفتند که این جا خاک شوروی است. با مقاومت معیننایبجلیل خان روسـها بازمیگردند. (همان، پ ۱۵۹، صص ۷۳ و ۷۴) روز بعـد، سه مهنـدس روس همراه چنـد نظامی و تعدادی کارگر بار دیگر برای باز کردن نهر مزبور به محل آمدند. معین نایب یاد شده از فرماندهی لشـکر شـمال غرب استعلام میکند که آیا مقابل روسها بایستد یا نه. «دستور داده شد مراتب را فوراً به کمیسیون اطلاع دهد که کمیسیون در محل مزبور با آنها ملاقات نمایند.» (همان، صص ۷۵ و ۷۶)
۴- همان، ص ۳۲.

طاقه شال هدیه گرفته‌اند. شیرمحمد کردعلیوند از کدخدایان مشهور دیرکوند اکنون در خرم‌آباد است. به او هم یک طاقه شال اهدا شد. اینان قول داده‌اند ضمن تحویل سلاح طایفه خود، دیگر رؤسای طوایف را به حضور در خرم‌آباد ملزم کنند. از دیگر خوانین حاضر در خرم‌آباد چهار تن از رؤسای طایفه پاپی (محمدحسین خان، تقی خان، جعفر خان، علی خان) هستند. حسین خزاعی در ادامه، موقعیت نیرو های نظامی را چنین توصیف کرد: اردوی اعزامی از مرکز مشغول جنگ با طوایف جودکی و میر برای جمع‌آوری سلاح است. اردوی اعزامی از لشکر شمال غرب در سیمره در کار خلع‌سلاح است و قوای لشکر غرب در اطراف خرم‌آباد، الشتر، دلفان، طرهان تا هرسین به این کار اشتغال دارد.(۱)

 دستور رضا خان به انتخاب نماینده اردبیل

رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، به امیرلشکر شمال غرب دستور داد از رئیس قشون اردبیل بخواهد «وسایل انتخاب آقاسیدجلیل اردبیلی را به سمت نمایندگی مجلس [شورای ملی] از آنجا فراهم نماید.»(۲) رضا خان فراموش کرده بود که پیش از این دستور به برگزیده شدن سیدابوالفتح علوی داده بود. امیرلشکر شمال غرب، با یادآوری این موضوع، به رضا خان گفت: «چند روزی است که مشغول توزیع تعرفه [به نفع سیدابوالفتح علوی] هستند.»(۳)

 یک جهانگرد آلمانی در تبریز

تأمینات تبریز گزارش داد که یک سیاح آلمانی که پیاده دور جهان را می‌گردد امروز وارد تبریز شد. در این خبر آمده است که تخصص این آلمانی ساعتسازی است و یک چشم خود را هنگام جنگ بین‌الملل در جبهه فرانسه از دست داده است. «به طوری که اظهار می‌دارد پس از چهار روز اقامت به طرف طهران حرکت خواهد نمود و اعاشه خود را با فروختن کارت ویزیت شخصی تأمین می‌نماید.»(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

دستور اصلی امروز مجلس لایحه انحصار قند و شکر و چای توسط دولت بود.(۵) رضا خان که پیگیر تصویب شدن این قانون بود از وزیر مالیه موضوع را پیگیری کرد که گفته شد ادامه بررسی لایحه به جلسه آتی موکول گردید.(۶)

 درخواست عاجزانه آشوریان مهاجر به بازگشت

ژنرال کنسول ایران در بغداد به وزارت امور خارجه خبر داد که آشوری های مهاجر ایران در بین‌النهرین که گفته می‌شود چهار هزار نفر هستند بارها تمایل خود را به بازگشت به ایران اعلام کرده‌اند. در این خبر آمده است که رئیس آشوریان مهاجر مدعی است دولت انگلیس برای تغییر تابعیت آنان تلاش زیادی کرده و حتی پیشنهاد نموده در شهر تازه‌تأسیسی در یک فرسخی بغداد ساکن شوند اما آنان امتناع کرده‌اند. ژنرال کنسول ایران می‌نویسد: «همه روزه به ژنرال قونسولی آمده، التماس و گریه می‌کنند که فدوی اسباب حرکت آنها را به طرف ایران فراهم آورم.» وی از مقامات ایران درخواست کرد تصمیم تاز های

در این باره گرفته شود.(۷)

 ناکارآمدی ژنرال کنسولگری ایران در بادکوبه

اسد الله یمین، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، ضمن یادآوری فعالیت های خود برای احقاق حقوق تجار ایرانی در آن ناحیه نوشت که یکی از مشکلات این نمایندگی عدم اجازه مکاتبه و مذاکره با دوایر مربوطه است. «هرگاه این اشکال مرتفع شود ممکن است برای تقاضا های حقه تجار و اتباع اقدامات مقتضیه نمود.» وی افزود اگر صدور این اجازه ممکن نباشد «علاج دیگری که به نظر میرسد معامله متقابله است که با تجار روسی هم در ایران همین معامله بشود تا این که شاید تخفیفی در زحمت به تجار و اتباع ایران بدهند.»(۸)

 کلوپ فوتبال در قزوین

روزنامه نصیحت در شماره امروز خود نوشت که اخیراً گروهی از جوانان قزوینی «کلوپ فوتبال اتحاد» را تأسیس کردهاند.(۹)

 شیخ رشید و تقاضای اقامت او در ایران

به گزارش امیرلشکر شمال غرب شیخ رشید، از مشایخ نقشبندیه، که در رواندوز بسر میبرد، تقاضا کرده با بیست خانوار به ایران مهاجرت کرده، در یکی از محال مرگور ساکن گردد و به کاشت و داشت و دامپروری بپردازد. عبد الله خان طهماسبی ضمن ابلاغ این خبر به وزارت جنگ، با اشاره به حوادثی که برای اسماعیلآقا سیمیتقو و خالدآقا پیش آمده، پذیرش اسکان کرد های خارجی در ایران را به مصلحت ندانست، با این حال نظر مسئولان مرکز را جویا شد.(۱۰)

 دستورالعمل وزارت مالیه برای بودجه ۱۳۰۴

وزارت مالیه با ارسال نام های [احتمالاً] به وزارت خانه ها خبر داد که بودجه سال ۱۳۰۴، سیزده خردادماه به مجلس شورای ملی

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۷۸ تا ۲۸۰.
۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۶۳.
۳– همان، ص ۶۲. رضا خان که متوجه اشتباه خود شده بود، پاسخ داد که هر کدام انتخاب شوند خوب است. (همان، ص ۶۱) اما چند روز بعد تأکید کرد که همان سیدابوالفتح علوی از اردبیل به مجلس بیاید. (همان، ص ۶۰)
۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۲–۱، ص ۳۷۹.
۵– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۲، صص ۱ و ۲.
۶– بهبودی و...، همان، ص ۲۴۰.
۷– اسناد وزارت امور خارجه، ۱–۴–۲۹–۱۳۰۳.
۸– همان، ۳ و ۲–۲۴–۱۸–۱۳۰۴.

۹- نورمحمدی، همان، ص ۲۳۵.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۵۴۳. موضوع از وزارت امور خارجه استعلام شد. نظر امیرلشکر شمال غرب تأیید گردید. (همان، صص ۵۴۱ و ۵۴۲) نامه امیرلشکر شمال غرب هنوز به وزارت جنگ نرسیده بود که شیخ رشید از مرز عبور کرده و همراه خدم و حشم خود در خاک ایران چادر زد. فرمانده قوای اشنویه به دیدار شیخ رفت. در گزارش ارسالی فرمانده یاد شده به امارت لشکر شمال غرب، آینده نامعلوم پذیرش شیخ را مهمترین دلیل برای قبول نکردن تقاضای او دانست. (همان، صص ۵۴۷ و ۵۴۸)

داده خواهـد شـد. «مطابق ماده هشت قانون محاسـبات عمومی چنـد روز وقت لازم است. متمنی است مقرر فرمایید بودجه های سال ۱۳۰۴ آن وزارت خانه را چنان که سابقاً هم تـذکر داده شده در حدود اعتبار سال ۱۳۰۳ تهیه و تا ظهر روز شنبه ۹ خرداد به وزارت مالیه تسلیم نمایند.» در این نامه تأکید شده بود که اگر بودجه پیشنهادی تا زمان مقرر داده نشود، وزارت مالیه مطابق بودجه ۱۳۰۳ در مورد آن وزارت خانه عمل خواهد کرد.(۱)

 سفر وزیرمختار آلمان به کشورش

منابع انگلیسی نوشتند که کنت شولنبرگ، وزیرمختار آلمان در ایران، امروز راهی آلمان شد.(۲)

 ارسال اسباب دستگاه بیسیم به شیراز

امروز وسایل لازم برای نصب ایستگاه بیسیم در شیراز از تهران با کامیون به آن شهر فرستاده شد.(۳)

(تصویر) اردبیل

 جمعه

۸ خرداد ۱۳۰۴

۲۹ مه ۱۹۲۵

۶ ذیقعده ۱۳۴۳

 پرواز ناموفق بر فراز ترکمنها

فرمانـده لشـکر شـرق، سوار بر هواپیمای اعزامی از تهران، اقـدام به شـناسایی مواضع ترکمنها در اطراف بجنورد کرد. «چون در شیروان و بجنـورد هـوا ابر و مـه فوقالعـاده [بـود] به طـوری که به هیچـوجه زمین دیـده نمیشـد، عملیـات ممکن نشـد.» سـرتیپ جانمحمـد خان پس از فرود هواپیما به بجنورد رفت و از نظامیان و نیرو های محلی همراه دیدن کرد. وی روحیه آنان را بسـیار خوب توصـیف کرد. این نیروهـا عبارتنـد از: ۹۰۰ نفر نیروی پیـاده و مسـلسل، ۳۲۰ سوارهنظام، ۹۰ جمـازه سوار و ۳۰۰ سوار محلی، جمعاً ۱۶۰۰ نفر در ساخلو بجنورد مسـتقر هستند. وی در تلگرامی به رضا خان ضمن ارائه این اخبار افزود که افرادی را برای تبلیغ و جلب نظر سران ترکمن به منطقه فرستاده، اما هنوز از اقدامات آنها اطلاعی ندارد.(۴)

 نگرانی اهالی مازندران از قایق های ترکمنها

چراغعلی خـان پهلوی، حـاکم مازنـدران، به رضـا خـان خبر داد که همواره چنـد قـایق ترکمنها در آب های سواحل مازنـدران

حضور دارنـد و تهدیـد به شـمار میرونـد. این موضوع موجب وحشت اهـالی شـده، «اگر اجـازه میفرماینـد اشخاصـی که طرف اعتماد هستند مسلح نموده، یک قسمت از بنادر را تأمین نمایند که اسباب اطمینان اهالی فراهم شود.»(۵)

 آمادگی تیپ شمال برای خرید هواپیمای آبنشین

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانـده تیپ شـمال، که در سـاری بسـر میبرد، بـا ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که گویا مذاکراتی درباره خرید هواپیما با شـرکت هواپیمایی یونکرس در جریان است. وی افزود تیپ شمال آمادگی خرید نقدی یک دستگاه هیدروپلان را دارد.(۶)

 نامه خصوصی لورن به وزارت امور خارجه

سر پرسـی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه در باب مـدال های توزیع شده از طرف دولت انگلیس به افرادی که مـدتی در خـدمت ارتش آن کشور بودنـد توضـیحات تـاز هـای داد. وی که به تازگی با نماینـده دولـت انگلیس در هندوستان رایزنی کرده بـود، نـوشت کـه «حکـومت هندوسـتان... اظهـار تـأسف مینمایـد... در بـاب طریقه صحیحی که بایستی [برای توزیع مـدالها] اتخاذ» میشـد. دولت ایران پیش از این نسـبت به این موضوع اعتراض کرده، خواسـتار جمعآوری مـدالها شده بود. لورن از قول حکومت انگلیسـی هندوسـتان میافزاید: «نظر به تغییر وضع ایران لازم بوده که رضایت دولت علّیه در باب تقسـیم مدالها قبلاً تحصـیل شده باشد. حکومت هندوسـتان اظهار امید واثق مینماید که حال که توضـیحات داده شده است، دولت علّیه اجازه خواهند داد که به پاداش خدماتی که به منافع مشترکه مملکتین به عمل آمده و

۱– سازمان اسـناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۴۳. این نامه به دنبال پیگیری ریاست وزراء، رضا خان، نوشـته شـد. حتی وزارت مالیه تهدید شد که «هرگاه در انجام این امر از ناحیه وزارت مالیه مسامحه و تعللی بشود موجب مسـئولیت سـخت خواهد بود.» (همانجا)

۲– FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴.

۳– FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۵۲۶ تا ۵۳۰.

۵– همان، ص ۲۶۸. پاسخی به این پیشنهاد داده نشد.

۶– همان، ص ۲۸۶. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، ص ۲۸۵) ۱۲ روز بعد، وقتی فرمانده تیپ شمال به استرآباد آمـد و مـوافقت وزارت جنـگ را دریـافت کرد در تلگرامی نـوشت که این هواپیمـا را بخریـد! بخریـد و فوراً به منطقه ترکمن صحرا بفرستید و با آن اعلامی های هم «از طرف بندگان حضرت اشرف اعظم» بر سر ترکمنها بریزید که بسیار مفید است. وی نوشت که به زودی عایـداتی از ترکمنها به دست میآیـد که هزینه خرید هواپیما را جبران مینماید! (همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۴۰۰).

برای ختم عمل مدال های توزیع شده... سهوی در ترتیب کار بوده» که قابل گذشت است.(۱)

 عزیمت اقبال آشتیانی به فرانسه

عباس اقبال آشتیانی با درج آگهی به دوستان و آشنایان خود خبر داد که راهی پاریس است و از این طریق با آنان وداع کرد.(۲) سفر اقبال آشتیانی با حمایت وزارت جنگ همراه بود. این وزارت خانه تصمیم داشت تاریخ ارتش ایران به قلم عباس اقبال آشتیانی نگاشته شود. وی همراه دانشجویان نظامی عازم فرانسه شد. وزارت جنگ در تلگرامی به سرتیپ حبیب الله شیبانی نوشت که «همان طور که خواسته بودید اقبال با میسیون اعزام شد تا به تحصیل تاریخ نظامی ایران و اطلاعات ادبی مشغول شود. اقداماتی به عمل آورید تا مشارالیه در مدرسه سوربن پذیرفته شود.»(۳)

 شنبه

۹ خرداد ۱۳۰۴

۳۰ مه ۱۹۲۵

۷ ذیقعده ۱۳۴۳

 تصویب قانون انحصار دولتی قند و چای

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد و در ادامه بررسی لایحه انحصار دولتی قند و چای این قانون را به تصویب رساند. قانون اجازه انحصار دولتی قند و چای و اخذ دو قران از هر من قند و مواد قندی و شش قران از هر من چای به عنوان حقوق انحصاری دولت که به اختصار انحصار دولتی قند و چای نامیده شد، با ۹۶ رأی از ۱۰۷ نماینده حاضر در مجلس به تصویب رسید.(۴)

 درگیری با ترکمنها در ساحل تنکابن

نایب سرهنگ احمد آیرم، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، خبر داد که ساعت هفت صبح امروز یک قایق ترکمنها با نزدیک شدن به سواحل تنکابن در ساحل پیاده شده، به طرف نظامیان شلیک میکنند. در اثر مقاومت نظامیان ترکمنها فراری میشوند.(۵)

 تهاجم ترکمن های روس به پست نظامی دولتآباد

معظمالملک (معظمی)، کارگزار خراسان، اطلاع داد که شماری از ترکمن های روس به پست نظامی دولتآباد حمله کرده، بعد از مدتی شلیک گلوله، بند دولتآباد را خراب، و آب را به طرف روسیه برگرداندهاند. آنها پس از این اقدام به قصد تخریب

بند نوروزآباد و سنگر، به آن نواحی رفتهاند. معظمی ضمن ارسال این خبر افزود که پس از دریافت این خبر به سراغ ژنرال کنسول شوروی در مشهد رفته و درباره تهاجمات ترکمن های روس پرسیده است. «قونسول میگوید حرکات تراکمه برای آب است. جواب دادم یک ماه متجاوز است آب لطفآباد را قطع نمودهاند. اهالی قهقهه به چه جهت خیال حمله به لطفآباد دارند؟ آنجا که مسئله آب دیگر نیست؟ میگوید اگر امر ندهید که آبها کمافیالسابق به روس برود اقدامات تراکمه شدیدتر خواهد شد.»(۶)

 مُهردار و مُهر آستان قدس رضوی

در پی پرسش رضا خان از فرمانده لشکر شرق درباره مُهر آستان قدس رضوی (ر.ک: ۳۱ اردیبهشت) سرتیپ جانمحمد خان، پاسخ داد که با توجه به موروثی بودن مناصب آستان قدس، سال گذشته پس از وفات عضدالتولیه، مُهردار آستانه، «به امتثال امر مطاع» مهر به خزانه آستانه منتقل شد تا محفوظ بماند. با وجود وراث لایق عضدالتولیه، در ۲۸ اسفند پارسال «به امتثال دستخط مطاع» مهر به قائممقامالتولیه تحویل گردید. فرمانده لشکر شرق افزود که این اقدام نارضایتی هایی را در بین مسئولان آستان قدس موجب شده است.(۷)

 نامه سفارت آمریکا به وزارت امور خارجه

شارژدافر سفارت آمریکا پس از این که بخشی از دیوار مدرسه

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ش ۳. نامه به وزارت جنگ ارسال شد و رضا خان گفت که بعد از گذشت چند سال از جنگ اهداء مدال توجیه ندارد. «اگر در همان موقع میدادند ضرری نداشت. حالا هم ممکن است در صورتی که مایل باشند به جای مدال انعامی بدهند.» (همان، ص ۱)

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۲، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۸۳.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۳، صص ۱ و ۲؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۶۷۸۱. ۲۴. تصویب قانون انحصار دولتی قند و چای ظاهراً منبعی بود تا از آن طریق هزینه کشیدن راهآهن تأمین شود. اما به همان اندازه که دولت شوروی از تصویب این قانون ناراحت شد، دولت انگلیس آن را مایه اعتبار دولت ایران توصیف کرد و ستود. این قانون دست شوروی را در صادرات قند و شکر که عمدهترین کالای صادراتی آن کشور به ایران بود، میبست و قدرت تبلیغاتی او را در ایالت های شمالی محدود میکرد؛ اقدامی که دولت انگلیس از آن بسیار خشنود بود. در این زمان بنگاه های اقتصادی شوروی در مناطق یادشده، به دلیل اشاعه مرام اشتراکی یک دردسر جدی سیاسی برای دولت رضا خان محسوب میشد. البته این یک جنبه از قانون انحصار دولتی قند و چای است. نیاز بسیار زیاد وزارت جنگ به پول برای گسترش قشون، خلعسلاح طوایف، ایجاد هر چه بیشتر تمرکز و بسط نفوذ خود در اقصا نقاط ایران، یکی دیگر از جنبه های تصویب این قانون است. اجرای این قانون سالانه چهار میلیون تومان درآمد عاید دولت میکرد. نکته دیگر آن که رضا خان در پیشبرد جمهوریخواهی، چنان بودجه دولتی را صرف کرد که کشور در آستانه ورشکستگی قرار گرفت. اینک تصمیم او برای تغییر رژیم و الغای سلطنت قاجار

جزم شده بود و این نیاز به منابع جدید مالی داشت. بررسی محل بودجه های اختصاص یافته به تأسیس راهآهن، این که تا چه حد این بودجه متکی نفت بود و تا چه حد متکی به مالیات اخذ شده از قند و چای، میتواند در تحلیل دقیق تصویب قانون انحصار دولتی قند و چای راهگشا باشد. برای درک بهتر موضوع توجه به این آمار لازم است که آخرین رقم واردات قند و شکر و چای تا آن زمان مربوط به سال ۱۳۰۲ش بود. مجموع واردات این سه قلم کالا چیزی بیش از ۱۹ میلیون تومان که سهم قند و شکر حدود ۱۳ میلیون تومان و بقیه مربوط به واردات چای بود. و نیز باید دانست که بودجه آن سال (۱۳۰۲) حدود ۲۲ میلیون و ۶۰۰ هزار تومان بود. (مؤلف)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۵۵.

۶- همان، ص ۲۶۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۱۳۴ و ۱۳۵. در پی پاسخ فرمانده لشکر شرق، رضا خان دستور داد مُهر آستانه را از قائممقام التولیه گرفته در خزانه نگه دارند. (همان، ص ۱۳۳) اما در ۲۳ مرداد بار دیگر دستور داد مُهر آستانه محرمانه به قائممقامالتولیه تحویل شد. (همان، ص ۱۳۳)

دخترانه آمریکایی تبریز، در پی خیابانکشی در این شهر تخریب شد (ر.ک: ۱۱ فروردین) با نگارش نام های به وزارت امور خارجه گفت که اینک مسئولان مدرسه تصمیم به ترمیم خرابی مدرسه گرفتهاند، اما بلدیه تبریز جلوگیری میکند. شارژدافر درخواست کرد اجازه ساخت دیوار مخروبه مدرسه داده شود.(۱)

 توصیه با بازگرداندن رئیس نظمیه خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به ریاست تشکیلات نظمیه ایران نوشت که سلطان مصطفی خان البرز، رئیس نظمیه خوزستان، مبدأ خدمات چشمگیری در منطقه بوده است. حال که برای معالجه راهی تهران است «امیدوارم که به واسطه پیشنهادات حضوری ایشان نواقص دوایر نظمیه خوزستان تکمیل و به زودی امر به عودت ایشان فرمایند.»(۲)

 دیدار اعتلاءالملک با وزیر امور خارجه افغانستان

اعتلاءالملک، وزیرمختار ایران در افغانستان، گزارشی از دیدارش را با وزیر امور خارجه افغانستان به وزارت امور خارجه فرستاد. موضوع این ملاقات شکایت از رفتار کنسول افغانستان در مشهد بود؛ چه ایجاد ارتباط با سردار معزز بجنوردی و چه درباره تهییج بربریها برای بازگشت به افغانستان. اعتلاءالملک به طرف افغانی توضیح داد که سردار معزز تحت تعقیب است، و بربری های مهاجر به ایران طبق فصل اول الحاقی عهدنامه ایران و افغانستان در شمار تابعین ایران هستند. وزیر امور خارجه افغانستان قول پیگیری موضوعات یاد شده را داد. اعتلاءالملک در ادامه این گزارش توصیه میکند گروهی از بربریها به آذربایجان کوچ داده شوند؛ این کار، هم زبان فارسی را در آن ناحیه گسترش میدهد و هم با پشتکار بربریها به آبادانی آنجا کمک خواهد شد؛ و هم تعداد بربریها در ناحیه خراسان کمتر شود، بهتر است.(۳)

 اعطای نشان دولت ایتالیا به محمدحسن میرزا

پیش از ظهر امروز، مسیو کالی، وزیرمختار ایتالیا، به حضور محمدحسن میرزا ولیعهد رسید و از طرف پادشاه ایتالیا، یک قطعه نشان از مهمترین نشان های آن دولت را به ولیعهد تقدیم کرد.(۴)

 شایعه سوءقصد به جان احمدشاه

سفارت انگلیس در میان گزارش های متناوب منتهی به امروز خود، به وزارت امور خارجه کشورش، خبر از شایعه سوءقصد به جان احمدشاه در میان اهالی تهران داد. در این خبر آمده است که آیت الله مدرس انگشت اتهام خود را به طرف رضا خان گرفته و پس از یک گفتگوی کمابیش توفانی، تهران را به حالت قهر ترک کرده است.(۵) در منابع داخلی در این مورد مطلبی نیامده الّا این که آیت الله مدرس پس از تقاضای مرخصی از مجلس، حدود پانزده روی در جلسات مجلس شورای ملی حاضر نشد.(۶)

□ اجرای نمایش به نفع مدرسه آلیانس

امشب دو نمایش با نام های «یک شوهر در جوف پنبه» و «آن کسی که به زبان انگلیسی حرف میزند» توسط بازیگران خارجی به نفع مدرسه آلیانس برای حاضران داده شد. وزیرمختار فرانسه و اعضای سفارت از جمله بینندگان این نمایشها بودند. در میان این مراسم، مسیو سیلوستر، رئیس مدرسه آلیانس برای حاضران لطیفه هایی تعریف کرد.(۷)

□ درخواست اهالی درجز

کارگزار درجز و کلات به وزارت امور خارجه خبر داد که اهالی منطقه برای شکایت از اقدامات ترکمنها به کارگزاری آمده و میگویند از آنجا که دولت شوروی اقدامی در جلوگیری از تهاجم ترکمن های خود به خاک ایران نمیکند و در باطن به آنها کمک میکند، ما را مسلح کنید. به دلیل نبود نظامیان ایرانی به حد کافی در مرز، «مقداری اسلحه در تحت مسئولیت مباشرینی که صحت عمل و وفاداری خود را نسبت به آب و خاک به ثبوت رساندهاند توزیع نمایند که اقلاً در موقع هجوم بیرحمانه تراکمه بتوانیم از خود دفاع نماییم.»(۸)

(تصویر) عباس اقبال آشتیانی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۹۲. موضوع به کابینه ریاست وزراء ارجاع داده شد؛ رضا خان نیز دستور داد شرح ماوقع از لشکر شمال غرب پرسیده شود. (همان، ص ۲۹۱)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۴۱. وزارت جنگ به وزارت پست و تلگراف توصیه کرد در صورت اقتضاء، مصطفی خان البرز به کار خود بازگردانده شود. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۹۰).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۱، صص ۸ تا ۱۱.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۳، ص ۲.

۵- FO E ۳۷۰۲/۸۲/۳۴

۶- «آقای مدرس، نماینده محترم برای رفع خستگی از اول خرداد ماه تا ۱۵ روز اجازه مرخصی خواسته بودند. کمیسیون تقاضای ایشان را بیمورد ندانسته، تصویب مینماید.» (روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۵، ص ۱).

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۴، ص ۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۶۹.

ص: ۱۳۲

 یکشنبه

۱۰ خرداد ۱۳۰۴

۳۱ مه ۱۹۲۵

۸ ذیقعده ۱۳۴۳

 گزارشی از آخرین درگیری با ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، گزارشی از آخرین درگیری نظامیان باترکمنها را در اطراف بجنورد به اطلاع رضا خان رساند. این جنگ هشت ساعت به درازا کشید و ارتفاعات سمت چپ و راست روستای لنگر که در اشغال ترکمنها بود، آزاد شد. «جنگ در مرکز جبهه لنگر مداومت دارد.» در این تلگرام خبر از تلفات زیاد به ترکمنها و نیز کشته شدن دو تن از سواران محلی قوچان داده شده است. «یک نفر از مقتولین دشمن که سرش را بریده به بجنورد بردهاند، گواهی میدهد که از تراکمه تکه روس بوده است.»(۱)

 نحوه استقرار قوای اعزامی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرماندهی لشکر شرق، از قول رضا خان، نحوه استقرار قوای اعزامی از مرکز را ابلاغ کرد. پس از رسیدن گردان دوم از فوج پهلوی به سنخاص، گردان اول فوج مزبور به طرف بجنورد حرکت خواهد کرد و گردان دوم فوج یادشده در آنجا مستقر میگردد. گردان سوم این فوج همراه گردان سوار نیز در شاهرود مستقر خواهند شد.(۲)

 تذکر به فرماندهی تیپ شمال

وزارت جنگ در تلگرامی که به فرمانده تیپ شمال فرستاد، با تذکر دوباره این نکته که بجنورد و استرآباد دو نقطه سوقالجیشی و تکیهگاه قوا هستند، نوشت که ضروری است نظر فرماندهی آن تیپ برای اقدامات جدی علیه ترکمنها اعلام گردد، اما آن تیپ «روح تعرض را نشان نمیدهد.» در ادامه این تلگرام آمده است که چنانچه تیپ شمال اقدام مؤثری انجام ندهد، عملیات لشکر شرق علیه ترکمنها ناقص خواهد ماند.(۳)

 اعتراض سفارت شوروی به حوادث مرزی

نمایندگی مختار اتحاد جماهیر شوروی در نام های به وزارت امور خارجه، سه حادثه مرزی را در دو ماه گذشته یادآور شد که در یکی، منجر به زخمی شدن یکی از مأموران مرزی شوروی شده؛ در دیگری مأموران روس با شلیک مرزداران ایرانی روبرو شدهاند، و در سومی، یک نظامی ارتش سرخ به اسارت نیرو های ایرانی درآمده است. سفارت شوروی مصرانه

خواستار آزادی نظامی خود شد.(۴)

 مسئولان مرزداری شوروی در خانه فرمانده قوای مشکین

لینسکی و کورباتف، رئیس و معاون مرزداری شوروی، با حضور در خانه فرمانده قوای مشکین اظهار داشتند که نهر حسن خانلو در خاک شوروی واقع شده و باز کردن یا پر کردن دهنه آن ربطی به ایران ندارد. روسها نقش های به فرمانده ایرانی نشان دادند که خط مرزی بیلهسوار تا تازهکند را نشان میداد، با این توضیح که این خط در زمان مظفرالدینشاه به رسمیت شناخته شده است. فرماندهی لشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزارت جنگ پرسید آیا چنین ادعایی صحت دارد؟ پس تکلیف قرارداد ترکمنچای چه میشود؟(۵)

 تقویت تسلیحات شوروی در مرز

به گزارش رئیس نظامیان آستارا، اخیراً روسها چهار قبضه مسلسل در پست های مرزی خود مستقر کردهاند.(۶)

 تأکید رضا خان به خلعسلاح بختیاری

رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، در تلگرامی خطاب به خسرو خان سردارظفر، ایل خانی بختیاری، از او خواست هر چه زودتر خلعسلاح طایفه بختیاری را آغاز کند. «نمیشود تا این اندازه تأخیر و تأنی کرد. مقتضی است اگر به طهران میآیید زودتر حرکت نموده، یا با امیرلشکر جنوب ملاقات کنید که سریعاً شروع به خلعسلاح شده و به این امر خاتمه داده شود.»(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی در جلسه امروز خود قانون اوزان و مقادیر یا اوزان و مقیاسها را تصویب کرد. در این قانون یازده ماد های، مقیاس های سنتی طول، سطح، حجم و وزن تغییر کرد. در ماده اول این قانون آمده است که «اوزان و مقیاس های رسمی مملکت ایران از تاریخ اعلان این قانون از طرف دولت مطابق اصول متری بوده و از روی متر و کیلوگرم و لیتر کمیسیون بینالمللی متر تنظیم یافته» است.(۸) مجلس در ادامه قانون سجل احوال را مورد بررسی قرار داد.

 کشف سلاح های جدید از شیخ خزعل

امیرلشکر جنوب خبر داد که در ادامه کشف و ضبط اسلحه های شیخ خزعل مجدداً ۲۴۴ قبضه تفنگ و ۲۰ صندوق فشنگ که پنهان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۵۸. رضا خان پس از دریافت این تلگرام گفت که عملیات هوایی با اهمیت است، اما باید به نحوی انجام شود که بیاثر نشان ندهد. «در نقاطی بمباندازی نمایند که... جمعیت دشمن متراکم باشد.» (همان، ص ۲۵۷)

۲- همان، ص ۲۴۵.

۳- همان، صص ۲۶۴ و ۲۶۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۹، صص ۷ و ۸. موضوع به وزارت جنگ اطلاع داده شد تا توضیح دهد. (همان، ص ۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۶۷ تا ۷۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۸۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۶۴. خسرو خان بختیاری در پاسخ گفت که به اصفهان رفته و با امیرلشکر دیدار خواهد کرد. (همان، ص ۶۳) با توجه به این که مرکزیت لشکر جنوب به شیراز منتقل شده روشن نیست سردارظفر چرا به اصفهان اشاره میکند. اما آن چه معلوم است این که وی در منگن های گیر کرده بود که برای ر هایی از آن دست و پا میزد. از سویی نمیتوانست به رضا خان جواب منفی دهد، از سوی دیگر خلعسلاح بختیاری را غیرممکن میدانست.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۷۳۵۷؛ روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۴، صص ۱ و ۲.

بودند، به دست آمده است.(۱)

 نامه وزارت امور خارجه ایران به سفارت شوروی

وزارت امور خارجه ایران امروز یادداشتی خطاب به سفارت شوروی تهیه کرد که مربوط به موقعیت وخیم ایرانیان مقیم عشقآباد بود. ایرانیان ساکن عشقآباد شکایت کرده بودند که مسئولان محلی میگویند « خانه ها و انبارها و حجراتی که بیش از ۲۵ سازن مکعب هستند باید به تصرف دولت درآید.» در این نامه وزارت امور خارجه از دولت شوروی خواست موجبات آسودگی اتباع ایران را فراهم نماید، چرا که با این وضع «دست از کسب و کار خود کشیده و متواری خواهند گشت.»(۲)

 تقاضای آسوریان همدان برای اعزام روحانی

گروهی از آسوریان مقیم همدان با نگارش نام های به حاکم شهر گفتند که نزدیک به ۳۰ خانوار آسوری در همدان زندگی میکنند اما امور مذهبی آنها به دلیل نبود قشه [روحانی آسوری] معطل مانده است. در این نامه آمده است که قشه یوسف که با همسرش در بغداد بسر میبرد میتواند عقد و نکاح و نماز میت و... آسوریان همدان را انجام دهد. «مقرر بفرمایید... به مشارالیه تذکره مرحمت بفرمایند که به همدان حرکت نموده و اسباب آسایش این بندگان فراهم شود.»(۳)

 دیدار طباطبایی با وزیر امور خارجه ترکیه

سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در ترکیه، امروز در آنکارا با وزیر امور خارجه ترکیه دیدار و گفتوگو کرد. در این دیدار وزیر خارجه ترکیه دوستانه از سفیر ایران خواست از آنجا که نظامیان ترکیه در تعقیب برادر شیخ قادر هستند و ممکن است او به خاك ایران بیاید، از ورود او جلوگیری گردد. وزیر امور خارجه ترکیه محرمانه اضافه کرد پایان دادن به کار اکراد هم به حال ترکیه مفید است و هم به حال ایران. یا از ورود فراریان کرد به ایران ممانعت گردد، یا فراریها را به دولت ترکیه تحویل دهند، و یا از اقدامات نظامیان ترکیه در حدود ایران ممانعت نشود.(۴)

(تصویر) خسرو خان سردارظفر

 دوشنبه

۱۱ خرداد ۱۳۰۴

۱ ژوئن ۱۹۲۵

۹ ذیقعده ۱۳۴۳

 اخباری از کشته شدن سرهنگ رحیمی

سفارت انگلیس متنی را در اختیار وزارت جنگ قرار داد که در آن آمده بود: «قشون ایران در خاش محاصره شده، غذا ندارد. اوضاع وخیم است. سرهنگ علیشاه خان [رحیمی] کشته شده است. به نظر میرسد امشب به میرجاوه حمله شود.»(۵) متعاقب این خبر، سرتیپ جانمحمد خان نیز از تلگراف خانه مشهد، موضوع را با تلگرام حضوری به اطلاع رضا خان رساند. وی از قول رئیس نظامیان سیستان که خبر را از کنسول انگلیس دریافت کرده بود، گفت که «علت اقدام بلوچها مرتب نرسیدن حقوق آنها است؛ و علت دیگر را زدن زلف بلوچ هایی که در نظام داخل هستند دانسته و تذکر داده است که زودتر اقدامی باید از طرف دولت به عمل بیاید که قضیه بزرگ نشود... [کنسول افزوده] سرهنگ علیشاه خان در خاش مستحضر از تجری بلوچها میشود با... عده ساخلو خاش... به طرف میرجاوه حرکت مینماید در بین راه مصادف با بلوچها [شده] خود مشارالیه مقتول وعده نظامی او اغلب مقتول و متواری میشوند.» سرتیپ جانمحمد خان در ادامه این تلگرام حضوری هیجان پدید آمده در میان بلوچها را بیربط با تجاوز یک نظامی به یک دختر از طایفه گمشادزهی ندانست.(۶)

 گزارش مستر هال از حادثه خاش

مستر هال، پیشکار مالیه خراسان، که برای رسیدگی به امور مالیه به سیستان رفته بود، در جریان اقدامات سرهنگ علیشاه رحیمی قرار گرفت و آن را به اطلاع مستر گُر، جانشین موقت میلسپو در تهران، رساند. از آنجا که این گزارش بلند حاوی نکات تاریخی است، متن کامل آن در پاورقی میآید. ناهمواری متن مربوط به ترجمه آن از انگلیسی به فارسی است.(۷)

 حمله بلوچها به میرجاوه

امشب بلوچها به ریاست تاجمحمد خان به میرجاوه یورش آورده و آن را به تصرف خود درآوردند. در ساخلو میرجاوه چهل نفر نظامی بودند که همگی به طرف دزداب عقبنشینی کردند. گروهی از این نظامیان، کسانی بودند که از سنگان فرار کرده، خود را به میرجاوه رسانده بودند. بلوچ های اسماعیل زهی این نظامیان را که از خاش به طرف میرجاوه میآمدند در منطقه سنگان خلعسلاح کرده بودند. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال این خبر به تهران افزود که برخی گزارشها میگوید که امشب تاجمحمد خان با قوای خود از یک طرف و دوستمحمد خان بمپوری و سردار جمعه خان از طرف دیگر خیال دارند به دزداب یورش برند.(۸)

 تقدیر بازرگانان استرآباد از سرهنگ حکیمی

بازرگانان استرآباد با ارسال نام های به رضا خان، ریاست وزراء، از اقدامات سرهنگ حکیمی، فرمانده نظامیان استرآباد، در دفع حمله

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۳ و ۳۲-۵۰-۱۸-۱۳۰۴.

۳- همان، ۴-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۱۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۴۲.

۶- همان، صص ۲۳۴ تا ۲۴۰. خبر های بعدی نشان داد که سرهنگ علی شاه رحیمی کشته نشده است. گروه تاریخ آموزش و پرورش سیستان و بلوچستان درباره این حادثه چنین مینویسد: «سرهنگ علیشاه که به فرماندهی تیپ قائنات و سیستان انتخاب شده بود چون بلوچستان جزء حوزه فرماندهی او بود برای بازدید از پادگان بلوچستان به آن ناحیه عزیمت نمود. پس از ورود وی به دزداب (زاهدان) سردار جمعه خان اسماعیلزهی، رئیس طایفه اسماعیل زهی و سردار نورمحمد خان کرد به ملاقات سرهنگ علیشاه به دزداب میروند. سرهنگ علیشاه آنها را مجبور میکند زلف های خود را کوتاه نمایند؛ و چون اقدام به این کار نمیکنند آنها را زندان مینماید و با بستن دست های آنان زلف های آنها را کوتاه مینماید. بنابراین سردارجمعه خان اسماعیل زهی از خدمت منصرف میشود. سرانجام سرهنگ علیشاه از دزداب به طرف خاش (مقر پادگان بلوچستان)، حرکت مینماید. در بین راه در محل لادیز و سنگان که محل اقامت طایفه ریگی و سردار تاجمحمد خان رئیس این طایفه و امنیه او میباشد، دستور میدهد زلف های ۷۰ نفر را کوتاه نمایند. با وجود اینکه سردار تاجمحمد خان خیلی تحقیر میشود ولی تحمل مینماید و عنوان میکند که هفت ماه حقوق نگرفت هایم. سرهنگ علیشاه در جواب میگوید: «از دزداب بگیرید.» و سپس عازم خاش میشود و اعلام میکند کلیه سرداران که زلف هایشان را کوتاه ننمودهاند و لباس و فرم نظامی نپوشیدهاند حق ندارند به استقبال او بیایند. سرهنگ علیشاه پس از ورود به خاش از نظامیان سان میبیند ولی به محض اینکه چشمش به سربازان میافتد متعجب میشود، چرا که سربازان همه دارای ریشها و زلف های بلند بودند. بنابراین از فرمانده پادگان سئوال مینماید: «سربازان کجا هستند؟ اینها که دراویش هستند.» فرمانده پادگان ضمن ادای احترام عرض میکند، تمام اینها سربازان حوزه بلوچستان هستند و به رسم و عادت دیرینه، تراشیدن ریش و سبیل را مذموم میدانند، به طوری که هر کس این عمل را انجام دهد، مرتکب بزرگترین گناه میشود و بزرگترین اهانت به آنها تراشیدن ریش و سبیل آنها است. علیشاه بدون توجه به توضیحات فرمانده پاسگاه، دستور تراشیدن ریش و محاسن سربازان را صادر مینماید.» ... با همین عمل ساده امنیت در بلوچستان بر هم خورد. در نیمه های شب عد های از سربازان بلوچ به قلعه نظامی وارد شدند و بدون مزاحمت یکسره به اتاق سرهنگ علیشاه رفتند و او را توقیف و به خارج شهر بردند و در قلعه خاش زندانی کردند. ... بنا به پیشنهاد شوکتالملک علم، یک هیأت حسن نیت با اختیارات تام برای دلجویی از بلوچها اعزام میشود. در این هیأت ماژور هالی (Major haly) کیز (T.H.Keyes) نماینده سیاسی بلوچستان انگلیس و ماژور فیشر (Major Fisher) قنسول سیستان نیز حضور داشتند، این هیأت به وسیله طیاره (هواپیما) وارد خاش میشود و یک نامه برای بلوچها و نام های برای نظامیها میفرستند که در آن عنوان شده بود که هیأت برای اصلاح قضیه آمده است. نامه نظامیها هم به دست بلوچها میافتد و سردار عیدو خان ریگی، سواد (رونوشت) نامه را برای نظامیها به قلعه خاش میفرستد، بنابراین جنگ متارکه میشود، و روز بعد کلنل کیز به اتفاق ماژور فیشر قنسول سیستان و سردار تاجمحمد خان به قلعه خاش میروند؛ ولی سرهنگ علیشاه همراه با شجاعنظام و مهدی خان و خوانین بلوچ در میرجاوه جمع میشوند و مذاکره مینمایند که نتیجه مذاکرات به بستن قراردادی که به امضا خوانین بلوچ و ماژور هالی و سایر اعضاء هیأت میرسد منجر میشود؛ که این قرارداد به قرار زیر بود: ۱. عزل و مجازات علیشاه رحیمی؛ ۲. رسیدن مواجب بلوچها؛ ۳. معاف بودن بلوچها از مشق نظامی و پوشیدن لباس فرم. بلوچها نیز متعهد شدند شتر هایی که سرقت نموده بودند، همراه با تفنگ هایی که از نظامیان گرفته بودند مسترد دارند. از طرف دولت نیز قرار شد هزار تومان به رسم انعام به بلوچها داده شود.» (Historian.blogfa.com)

۷- همان، صص ۲۶۱ تا ۲۶۶. ماژور هال، پیشکار مالیه خراسان، در این باره تلگرامی از دزداب به مشهد فرستاد که ترجمه آن

به تهران ارسال گردید. متن ترجمه شده تلگرام ماژور هال چنین است: «خواهش آن است تلگراف ذیل را از من فوراً به امیرلشکر برسانید. اوضاع سرحد که شامل دزداب و هر یک از آن است از اثر سوء سیاست فوق تصور سرهنگ علیشاه به نهایت وخامت است. کلیه سرحدیها مدتی است به علت شکایت های به حقی که داشتهاند از قبیل تعویق حقوق هفت ماهه امنیه بلوچی و مسئله هتک ناموس دختر از طرف یکی از صاحب منصبان خارج از صف در خاش که بالاترین توهین نسبت به سرحدیها فرض میشود ناراضی بودند. وضعیت ممکن بود با یک سیاست عاقلانه روشن شود، ولی به واسطه خسارت متعدیانه علیشاه ماده انقلاب منفجر شد و مشارالیه هیچ اقدامی برای تسکین اینها راجع به حقوق معوقه و مسئله هتک ناموس نکرد، سهل است به آنها اعلام کرد که اگر در آتیه حقوقی داده شود نصف سابق خواهد بود. به علاوه به اینها معامله سربازان قشونی را خواهند کرد. به این معنی که باید در همه جای مملکت به ساخلو و خدمت بروند. ... مافوق همه وخامت وضع به منتها درجه رسید وقتی که علیشاه حکم کرد زلف هفتاد نفر از سرحدیها را بریدند؛ از جمله زلف عیدو خان را که یکی از دو نفر مهمترین رؤسای ریگی است. معلوم است این اقدام بالاـترین اهانت و افتضاح بود که به سر آنها وارد رود. نتیجه آنکه تمام طوایف سرحدی یاغی شدند و تمام بر ضد علیشاه خصم عمومی متفق شدند. علیشاه با شجاع نظام و باقی ساخلو خاش فعلاً در خاش در محاصره هستند. هفتاد نفر از ساخلو خاش که به مرجوه میرفتند قلع و قمع شدند. دیگران اسلحه را ریخته فرار کردهاند. مرجوه را قوای هرکی تصرف کرده و ساخلو قشونی را که در آنجا بودند اجازه دادند فرار کنند. سرحدیها را نمیشود مثل سایر رعایای ایران رفتار کرد. این درجه شدت عمل از طرف نظامیها بیمورد بود. فقط این وضعیت وخیم از نفهمی و موقعنشناسی علیشاه تولید شده. با وجود این درجه ایذاء و آزار، سرحدیها با تحمل و ملایمت فوقالعاده رفتار کردند در صورتی که نتوانستند [میتوانستند] ساخلو مرجوه [= میرجاوه] و تمام قوای سرحد را اعدام نمایند.[!] نایب قونسول انگلیس در دزداب عاقلانه از فرستادن بیست نفر کمک که از مرجوه به دزداب با راهآهن میخواستند بروند جلوگیری کرد، زیرا که فرستادن عده قلیل بدتر از هیچ بوده و قوای ریگی تهدید میکردند که اگر ترن حامل قشون باشد، به آن حمله خواهند کرد. دزداب از اثر فعالیت و حسن تدبیر قونسول انگلیس در سیستان از حمله و تلفات محفوظ ماند و به این وسیله خدمت خیلی بزرگی به دولت ایران کرده است و بدون تردید جان ساخلو های مرجوه و دزداب و خاش را نجات داده است. از تاج محمد خان ریگی که پیشوای طغیان و انقلاب است متارکه ده روزه گرفته شده؛ به علاوه قبول کردهاند آذوقه ساخلو خاش را در این مدت برسانند و قیمت دریافت دارند.» نوشته مستر هال در این جا پایان میپذیرد، ادامه متن از آن هادی سپانلو است. «هال نوشته را امضا کرده و امیدوار است که متارکه به این شرایط امروز یا فردا از جمعه خان رئیس اسمعیل زلفی تحصیل نماید. این است وضعیت تا امروز که خوب جلوگیری شده ولی هنوز خطرناک است اگر اقدامات صحیح مؤثر نشده ممکن است رفع محظورات را کرده شرح اقدامات به قرار ذیل است. اولاً به شدیدترین لحن به آقای امیرلشکر حالی کنید و تذکر دهید که آتیه دزداب و راهآهنی که در ماه قریب نودوسههزار تومان عایدات گمرکی خواهد داشت و همچنین پیشرفت نقشه های من در سیستان تمام منوط است به اینکه دیگر از این غلطکاریها نشود. عملیات نظامی هیچ وقت و موقع ندارد و هیچ کاری انجام نمیدهد مگر آنکه به فوریت قوایی که عده آنها کمتر از شش هزار نباشد حاضر عمل شوند و این مسئله صورتپذیر نیست. من جداً مخالفم به این که دستهجات کوچک قشون به دزداب فرستاده شود زیرا که به کلی بیمصرف و خطرناک است و متارکه را به هم میزنند. جداً پیشنهاد میکنم که یاور ابراهیم خان با عدهاش از هر یک امر شود به سیستان برگردد و دیگر فعلاً از سیستان تا بیرجند یا مشهد قوایی فرستاده نشود. همچنین فرستادن آئروپلن را صلاح نمیدانم. بیرجندیها حاضرند که کاملاً به دولت ایران مطیع و منقاد باشند؛ حتی حاضرند که مالیات خود را به شرایطی که به نظر من با مقتضیات فعلی عادلانه و

ملایمانـد تمام کمال بپردازند. حقوق معوقه امنیه اینها تماماً پرداخته شود و در آتیه به توسط گمرک حقوق اینها ایصال گردد. ساخلو خاش برداشته شود و در آتیه قشونی فقط نقاط مرجوه و دزداب و سایر نقاطی که در خط آهن واقع هستند اشغال نماید. مرکز سرحد به وسیله امنیه سرحدی انتظام داده میشود در این صورت تاج محمد خان حفظ راهآهن را ضمانت میکند و از عهده برمیآید. یک نفر مأمور امین دولت برای رسیدگی به شکایات سرحدیها فرستاده شود. حسامالدوله را که از اخلاف بلوچ است برای این مقصود میپذیرند. من تعیین مشارالیه را صلاح میدانم. به علاوه به امیرلشکر پیشنهاد میکنم یک صاحب منصبی تربیت شده عاقلی را مثل سرهنگ ایرج خان به دزداب مأمور فرمایند. اگر شرایط قبول نشد ساخلو خاش را اجازه خواهند داد با اسلحه و مهمات به دزداب بروند. به عقیده من تمام صاحب منصبانی که فعلاً در سرحد و دزداب هستند باید تغییر نمایند زیرا که طرف اطمینان سرحدیها نیستند و چیزی که حائز اهمیت درجه اول است آن است که فوراً علیشاه را علناً در تحت توقیف از اینجا به مشهد ببرند و بدون آنکه به او اجازه دهید به هیچکس حرف بزند یا دستوری دهد، البته امیرلشکر این نکته را تشخیص میدهند که هر تظاهری از قشونکشی بشود متارکه را به هم خواهد زد و رشته سرحد را از هم خواهد پاچید و تا مدت غیرمعینی آن حدود و دزداب مغشوش خواهد بود. بالنتیجه خسارت زیادی به دولت وارد شده ساخلو خاش مستقیماً معدوم میشوند و محتمل است ساخلو دزداب نیز گرفتار شود چرا که فعلاً قریب چهار هزار نفر از ایلات کاملاالسلاح در اطراف آن محل هستند و به طور یقین به آنجا حمله برده غارت خواهند کرد. خیلی به نظر مستعبد مینماید که قوای دولت از هر یک پیش بیایند بدون آنکه معرض حمله سخت واقع نشود. من اطمینان به هوش و فطانت امیرلشکر دارم که تشخیص دهد موقع محتاج اقدامات عاقلانه سیاسی است زیرا که وخامت وضعیت به جایی رسیده که با عده خودی غیرکافی که در تحت فرمان حاضر دارند نمیشود چاره کرد. هر خطایی که در این مورد بشود مستلزم خسارات کلی به دولت و تجارت شرقی ایران خواهد بود. من برای انجام خدمات ایشان حاضرم که این عمل عاجلاً تسویه شود و یقین دارم اگر پیشنهادات فوقالذکر مرا قبول فرمایند بدون آنکه به حیثیت دولتی برخورد مسئله اصلاح خواهد شد. خواهشمندم رویه و طرز عمل امیرلشکر را به من تلگراف کنید. هادی سپانلو.» (همانجا)

۸- همان، صص ۲۵۵ تا ۲۶۰.

ترکمنها تشکر کردند.(۱)

 سانحه رانندگی برای فرمانده لشکر شرق

روزنامه تایمز در شماره امروز خود نوشت که سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکرشرق، هنگام بازگشت از بجنورد به مشهد، خودرواش واژگون شده، راننده روس آن کشته، و استخوان شانه مصدر [= گماشته] سرتیپ شکسته، اما به خود او آسیبی وارد نیامده است.(۲)

 دیدار شیخ خزعل با رضا خان

سلیمان بهبودی، پیشکار رضا خان، در یادداشت امروز خود نوشت که «شیخ خزعل اجازه شرفیابی میخواست. سه بعد از ظهر در سعدآباد شرفیابی حاصل کرد.»(۳)

 تصرف نهر حسن خانلو توسط نظامیان روس

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد که نهر حسن خانلو توسط نظامیان شوروی به تصرف درآمده «اظهار داشتهاند این جا خاک روس است؛ رعیت و مواشی اگر به این حدود بیاید توقیف خواهیم کرد.» در پی این اقدام کارگران همراه نظامیان اقدام به بازگشایی دهنه نهر کردهاند.(۴)

 عدم اجازه کمپانی نفت جنوب در تأسیس تلگراف خانه بیسیم در گناوه

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که تأسیس تلگراف خانه، اعم از بیسیم یا باسیم از امتیازات دولتی بوده و دولت چنین حقی به کمپانی نفت جنوب نداده است. در این نامه آمده است که برای چندمین بار موضوع به اطلاع کمپانی یادشده رسیده است.(۵)

 گزارش امیرلشکر جنوب از خلعسلاح طوایف

محمود آیرم با ارسال گزارشی از روند خلعسلاح طوایف حوزه نظامی خود، نوشت که بخش زیادی از ایلات خوزستان خلعسلاح شده، بقیه هم در شرف انجام است. خلعسلاح طوایف قشقایی با اعزام مأموران شروع و ۵۴۱ قبضه تفنگ به مرکز لشکر فرستاده شده است. تأخیر در انجام خلعسلاح قشقایی به آن دلیل است که ایلها در ییلاق و پراکنده هستند. احتمالاً تا یک ماه دیگر کار آن به پایان برسد. برای خلعسلاح طوایف خمسه با میرزاابراهیم خان (قوامالملک) مذاکره شده و مقرر است پس از بازگشت ایل با همراهی خود قوام و حضور نظامیان این کار انجام یابد. در مورد ایل بختیاری منتظر اقدامات سردارظفر (خسرو خان بختیاری) هستیم. کار ایلات کهگیلویه نیز باید پس از خلعسلاح بختیاری آغاز گردد. ایلات دشتی و دشتستان را در حال حاضر به واسطه گرمای هوا نمیتوان خلعسلاح کرد. اول پاییز زمان مناسبی برای این کار است.(۶)

□ عدم اثبات جرم محمدعلی خان کلانتر

در پی درخواست وزارت جنگ از امیرلشکر جنوب، درباره اثبات جرم محمدعلی خان کلانتر، ضابط تنگستان،(۷) امیرلشکر جنوب پاسخ داد که در تحقیقات انجام شده، مطلبی راجع به دست داشتن محمدعلی خان در سوءقصد به رابرت مهندس کشف نشده است. وی افزود مدرک جرم او همان استنطاقات انجام شده توسط فرمانده گردان بنادر از پنج ضارب دستگیر شده است که سه تن از آنان اقرار کرده بودند سوءقصد را به تحریک محمدعلی خان انجام دادهاند.(۸)

□ تحصن اهالی داورزن در تلگراف خانه

بنابر اخبار رسیده، جمعی از اهالی داورزن و دهنو در تلگراف خانه تحصن کردهاند. آنان از «رئیس تحدید» شکایت دارند.(۹)

□ اعتراض سفارت شوروی به وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه امروز نامه اعتراض سفارت شوروی درباره اقدامات سوء ایرانیان در مرز های مشترک را به وزارت جنگ ابلاغ کرد. در این نامه آمده است که در منطقه شاطرلو و بادام آقاج مأموران ایرانی به نظامیان شوروی شلیک کردهاند، سیم تلفن را قطع کرده، و با قاچاقچیان همکاری نمودهاند.(۱۰)

□ کنفرانس خلعسلاح در ژنو

روزنامه ایران در شماره امروز خود از کنفرانس خلعسلاح در ژنو خبر داد که به زودی گشایش خواهد یافت و ایران علیرغم خواست برخی دول موفق شد ارفعالدوله و سرتیپ حبیب الله شیبانی را به عنوان نمایندگان خود در آن کنفرانس معرفی نماید.(۱۱)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۷۲.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، ص ۳۱۸.

۳– بهبودی و...، همان، ص ۲۴۰.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۶۲ و ۶۳.

۵– اسناد وزارت امور خارجه، ۸–۱۸–۳۶–۱۳۰۴.

۶– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۸۷ و ۸۸.

۷– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۹۷.

۸– همان، ص ۱۹۵. پیگیری وزارت جنگ، به واسطه پاسخی بود که باید به سفارت انگلیس میداد. رابرت مهندس، یک تبعه انگلیسی ساکن بوشهر بود.

۹– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۷۳. رئیس تحدید منظور، رئیس اداره قانون تحدید تریاک منطقه است. این قانون در ۱۲

ربیعالاول ۱۳۲۹/ ۲۳ اسفند ۱۲۸۹ تصویب شد که در آن مقرر شده بود از تریاک، مالیات گرفته خواهد شد.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۹، صص ۳۶ تا ۳۹. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا پس از تحقیق پاسخ دهد که حوادث از چه قرار بوده است. (همان، ص ۳۵)

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۴، ص ۲.

ص: ۱۳۶

 سهشنبه

۱۲ خرداد ۱۳۰۴

۲ ژوئن ۱۹۲۵

۱۰ ذیقعده ۱۳۴۳

 تقویت ساخلو دزداب

در پی اخبـاری که از حمله قریبـالوقوع بلوچهـا به دزداب حکایت میکرد (ر.ك: ۱۱ خرداد) فرماندهی لشـکر شرق دستور داد یکصـد نیروی نظامی از سیسـتان راهی دزداب شونـد. همچنین هشـتاد نفر از بیرجنـد برای تقویت پادگان دزداب راهی شدنـد. تعداد نظامیان ساخلو دزداب یکصدوشـصت نفر بود. اقدام دیگر سرتیپ جانمحمد خان درخواست از سردارعلی خان و سردار خداداد خان از سـران بلوچ مسـتخدم قشون بود که برای یاری نظامیان دزداب به آن شهر بردند. این سردارها از مخالفان طایفه اسـماعیل زهی بودنـد. سـرتیپ جانمحمـد خان مترصـد بود تلفنی از مشـهد با تاجمحمد خان گفتوگو کند شاید بتواند او را از تصمیماتش منصرف کند.(۱)

 مذاکره وزارت جنگ با سفارت انگلیس

در پی محاصـره ساخلو خاش توسط بلوچها، فرمانده لشـکر شرق درصدد برآمد گروهی از نیرو های نظامی را با راهآهن متعلق به انگلیس از دزداب به خاش اعزام کنـد، اما مقامات انگلیس این درخواست را نپذیرفتنـد. آنان میگفتند بلوچها به واگن هایی که نظامی سوارش شود حمله خواهنـد کرد. وزارت جنگ امروز با ارسال تلگرامی به فرمانده لشـکر شـرق نوشت که «راجع به عـدم همراهی مـأمورین انگلیس از حمل قشون و ممانعت از مخابرات، تلفنی با سـفارت انگلیس مـذاکرات لازم به عمل آمـد. سفـارت مشارالیهـا از این اقـدام مـأمورین خـود اظهـار تعجب نمودنـد و فوراً به مقامـات مربوطه تلگراف کردنـد که همه قسـم تسهیلات لازم را برای قشون ایران در آن حدود فراهم دارند.»(۲)

 خبر روزنامه تایمز از حوادث بلوچستان ایران

روزنـامه تـایمز در شـماره امروز خود درباره حوادث اخیر بلوچسـتان ایران نوشت: «به واسـطه عـدم رضایت از نرسـیدن وجه از طرف دولت ایران بعضی ایلات بلوچستان ایران علیه دولت قیام نمودند و به شهر خاش حمله نموده و به قسمت ساخلوی قشون ایران در آن محل تلفات سنگین وارد آوردهاند.»(۳)

 تقاضای وثوقالسلطنه برای برقراری حکومت نظامی

محمدمهدی دادور (وثوقالسلطنه) والی کرمان، با ارسال نام های به رضا خان با اشاره به حوادث بلوچستان و کتک خوردن کفیل حکومت بم نوشت که «این که فدوی استدعا کردم که اجازه فرمایند صاحب منصب به حکومت های جزء مأمور شود برای این است که حکام بدون حقوق، تعدی میکنند، در نتیجه مردم ناچار میشوند که اقدامات شدیدی نمایند.»(۴) وثوقالسلطنه پیش از این نیز چنین درخواستی کرده بود. وی معتقد بود حقوق صاحب منصبان نظامی به موقع میرسد و آنان نیازی به اعمال فشار به مردم ندارند، اما حاکمان شهرها برای جبران پرداخت نشدن حقوقشان دست به اقدامات تجاوزکارانه علیه مردم میزنند.

 احتمال غارت غله اسفراین

نامه وزارت مالیه که ضمیمه آن، تلگرام مستر هال، پیشکار مالیه ایالت خراسان بود، امروز به کابینه وزارت جنگ رسید. هال در این تلگرام خبر داده بود که اشرار تصمیم دارند انبار غله شهر اسفراین را که بیش از دو هزار خروار است غارت کنند. هال از مسئولان وزارت مالیه تقاضا کرده بود از اداره لشکری بخواهند اقدامی فوری صورت دهند.(۵)

 پیگیری شکایت از طرف کمپانی نفت جنوب

اف. اس. گرین هاوس، نماینده شرکت نفت انگلیس و ایران، امروز بار دیگر با ارسال نام های به رضا خان تعطیل شدن کار کمپانی در دهلران را بر اثر دخالت های علیقلی خان، پسر والی پشتکوه، پیگیری کرد. گرینهاوس یادآور شد که نگهبانی از چاه نفت دهلران به نظامیان سپرده شده بود [ولی آنان نتوانستند وظیفه خود را انجام دهند.] وی افزود میتوان بار دیگر حفاظت را به نیرو های والی پشتکوه سپرد. «مجدداً درخواست مینماید که علیقلی خان، پسر والی، و سایر اشخاصی که مسئول قطع عملیات ما در دو ماه قبل بودند به سختی مجازات شوند تا این که اعتمادی برای اشخاصی که در آتیه باید در پشتکوه کار کنند فراهم شود.»(۶)

 نامه لورن به رضا خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به «رئیسالوزرای عزیزم»، با اشاره به مطلبی که روزنامه ابلاغ چاپ شیراز درباره ملاقات لورن، هنگام سفر چندی پیش او به جنوب، با میرزاابراهیم خان قوام (قوامالملک) به چاپ رسانده بود، نوشت که همان مطلب را اینک روزنامه فکر آزاد درج کرده است. «مقصود مدیر روزنامه فکر آزاد فقط این بوده که این مطلب را فهم نموده و به یک ملاقات ساده که فقط از نقطهنظر مراعات احترام به عمل آمده، یک جنبه پلتیکی مهمی بدهد و متعجبم که چگونه مفتش مطبوعات اجازه داده چنین مقال های درج شود.» لورن خواهان اقدام رضا خان برای جلوگیری از این موارد شد.(۷)

 نامه رضا خان به قوامالملک

رضا خان در نام های به میرزاابراهیم خان قوام یادآور شد که خلعسلاح [طوایف تحت نظر او] با همکاری امارت لشکر جنوب و تعیین ضربالاجل باید آغاز و انجام یابد. با این کار «رضایت مرا به خود جلب نمایید.»(۸)

□ گزارشی از حضور انگلیس در جزیره هنگام

کـارگزاری بنـادر جنوب بـا ارسال گزارشـی به وزارت امور خارجه، موقعیت جزیره هنگام را به اطلاع رسانـد. در این گزارش آمده است که انگلیس در این جزیره «دسـتگاه تلگراف بیسـیم و باسـیم، انبار ذغالسـنگ و بعضی مؤسسات دیگر دارند. بیست نفر سـپاهی هم همیشه در آنجـا میباشـند. [این جزیره] ایسـتگاه کشتی هـای جنگی... است. از طرف دولت ایران فقـط یک نفر مـأمور گمرک و یـک نفر مـأمور پست در آنجـا هست که آنهـا هم در کلب هـای که از نی و بوریا ساخته شـده منزل دارنـد.» کارگزاری افزود حـدود چهارصـد عرب از دبی و شارجه به جزیره هنگام آمده، نسبت به ایرانیان بیاعتدالی میکنند. رئیس این اعراب احمـد بـن عبیـد است. در ایـن گزارش آمـده است که تـاکنون حکـومت بنـدرعباس نتوانسـته این شیـخ را جـای خـود بنشاند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۵۵ تا ۲۶۰.

۲- همان، ص ۲۳۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۱۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۱۰. رضا خان در پاسخ بار دیگر یادآور شد که مخالف این کار است، «زیرا در نظر گرفتهام امورات کشوری را کاملاً از دست نظام خارج و تفکیک نمایم.» (همان، ص ۴۰۹)

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۲۰۳ و ۲۰۴. موضوع به فرماندهی لشـکر شـرق منعکس شد و سـرتیپ جانمحمد خان عد های سوار نظامی را برای حفاظت از غله اسفراین بدانجا فرستاد. (همان، صص ۲۰۱ و ۲۰۲)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۲۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۶۶. رضا خان نیز به حاکم نظامی تهران دسـتور داد «قـدغن فرماییـد در این گونه موارد در نشـریات جرایـد مراقبت داشـته و جلوگیری نماینـد.» (همان، ص ۶۵). آنچه مـوجب واکنش لـورن شـده بود، این خـبر بود: «از قراری که روزنـامه ابلاـغ مینویسـد اخیراً در تختجمشـید وزیرمختـار انگلیس و قوامالملـک ملاقات و مـذاکراتی به عمل آورده است. روزنامه مزبور این ملاقات را با قیـد اهمیت و قابل توجه بودن درج نموده است.» (روزنامه فکر آزاد، س ۳، شم ۳۷، ص ۲۹۲)

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۱. قوامالملک پاسـخ داد که این ضـربالاجل توسط امیرلشـکر جنوب تعیین شده و مدت آن یک ماه است. اما این زمان کافی نیست؛ ایلات در ییلاقات و متفرق هستند. «مستدعی است امر فرمایید مدت مقرره را کمتر از دو ماه قرار ندهند.» (همان، ص ۴۰)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، صص ۷۸ و ۷۹.

 تعویق پرداخت حق اشتراک کمیسیون بینالمللی هواپیمایی

امیرلشکر قاسم والی، رئیس کمیسیون هواپیمایی ایران و نماینده وزارت جنگ در این کمیسیون، با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه یادآور شد که دولت ایران حق اشتراک خود را به کمیسیون بینالمللی هواپیمایی نپرداخته است. این موضوع امکان دارد موجب سلب حقوق دولت ایران از مقررات بینالمللی گردد.(۱) بدهی ایران ۵۷ هزار و ۵۰۰ فرانک بود.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. از جمله موارد مطرح شده بودجه مجلس بود که پس از موافقتها و مخالفتها در جزئیات آن مبلغ ۳۶۰ هزار و ۶۰۴ تومان اعتبار برای مخارج و مصارف یک سال مجلس و ۲۷ هزار و ۸۰۰ تومان برای مصارف فوقالعاده و ۴۰ هراز و ۸۰۲ تومان برای چاپ خانه مجلس اختصاص یافت و به تصویب رسید.(۲)

 ادعای بند و بست کنسول شوروی با وعاظ

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که والدین، کنسول شوروی در شیراز، با برخی از «ذاکرین و وعاظ ارتباط و بند و بست نموده، به وسیله آنها در صدد اجرای مقاصد خود میباشد.» وی نوشت: «فردا را که مصادف با یوم ولادت حضرت رضا(ع) است(۳)قرار دادهاند مذاکرات و نطق هایی بر علیه زرتشتیان جدیدالورود [پارسیان هند] ایراد نمایند. این جانب اقداماتی برای جلوگیری از انجام مقصود آنها به عمل آورده»ام.(۴)

 چهارشنبه

۱۳ خرداد ۱۳۰۴

۳ ژوئن ۱۹۲۵

۱۱ ذیقعده ۱۳۴۳

 مهلت ده روزه تاجمحمد خان به لشکر شرق

به گزارش امیرلشکر شرق، در پی اقدامات نابخردانه فرمانده تیپ مختلط قائنات و سیستان، سرهنگ علی شاه رحیمی، و برخی از نیرو های او، که با محاصره پادگان خاش و امکان تهاجم به شهر دزداب همراه شد، تاجمحمد خان، یکی از سران بلوچ، ده روز به مسئولان منطقه فرصت داده است تا عملکرد توهینآمیز نظامیان را جبران کنند.(۵)

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که تماس های تلفنی با تاجمحمد خان، منجر به دادن فرصتی ده روزه از طرف بلوچ های ناراضی شد. آنان در این مدت ضمن در محاصره داشتن پادگان خاش، از

رساندن آذوقه به نظامیان محاصره شده آنجا دریغ نخواهند کرد، و دزداب را مورد تهاجم قرار نخواهند داد.(۶)

 پیشنهاد برکناری سرهنگ رحیمی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق به رضا خان پیشنهاد کرد سرهنگ علی شاه رحیمی، فرمانده تیپ مختلط قائنات و سیستان، از سمت خود برکنار شده، منطقه را ترک کند. وی نوشت که به سرهنگ یاد شده تأکید کرده بودم پس از حضور در منطقه «راجع به قصاص بیعصمتی... تشکیل محکمه داده و بدون طرفداری از نظامی، احقاق حق نماید،» اما چنین کاری نکرد. سران بلوچ دو بار از امیرلشکر شرق تقاضا کرده بودند که به این کار رسیدگی نماید. وی افزود که «استقرار سرهنگ علی شاه خان را به ریاست تیپ سیستان مناسب ندانسته و با این وضع در آتیه هم برای مشارالیه در آن ناحیه پیشرفتی در امور خدمتی حاصل نخواهد شد.» سرتیپ جانمحمد خان پیشنهاد کرد سرهنگ محمود خان پولادین، فرمانده فوج گارد پهلوی، جایگزین یاد شده گردد.(۷)

 استعفای کارگزار آذربایجان از عضویت در کمیسیون مرزی

امیرلشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی خیلی فوری به اطلاع وزارت جنگ رساند که کارگزار آذربایجان که به عنوان یکی از اعضای کمیسیون مرزی به سرحد آمده بود، پس از نزدیک به دو ماه استقرار در مرز، از سمت خود استعفا داد. «دلتنگی مشارالیه از عدم وصول دستور جامع از طرف وزارت جلیله امور خارجه و عملیات حقشکنانه و تجاوزکارانه روسها است که با قوای مسلح داخل ایران» شدهاند. کارگزار آذربایجان، رئیس کمیسیون مرزی ایران بود. در این تلگرام آمده است که تعلل وزارت امور خارجه در ارسال اعتبارنامه و دستورات رسمی، کارگزار را به این تصمیم رساند.(۸)

 تصرف کامل نهر حسن خانلو

امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، به وزارت جنگ خبر داد که روسها با استقرار حدود ۳۰۰ کارگر نهر حسن خانلو را «تنقیه» کرده، آب انداخته و در شبانهروز «۱۲ خروار» آب میبرند.

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵، ص ۳۰. کمیسیون هواپیمایی ایران از ابتدای فروردین ۱۳۰۴ با حضور نمایندگان وزارت خانه های جنگ، فواید عامه، امور خارجه و مالیه در محل وزارت امور خارجه تشکیل گردیده بود و هیأت دولت در مهرماه ۱۳۰۴ پرداخت حق اشتراک یادشده را پذیرفت و آن را تصویب کرد. (همان، ص ۲۳)
۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۵، ص ۳.
۳- به یک روایت، یازدهم ذیقعده، سالروز تولد امام هشتم شیعیان است.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۰.
۵- آنچه بلوچ های منطقه را به سرکشی واداشت «بیعصمتیای بود که از طرف یک نفر جمازهسوار نسبت به یکی از دختر های بلوچ» انجام گرفت. بلوچها انتظار داشتند با حضور سرهنگ رحیمی در منطقه این موضوع بررسی شده، شخص متجاوز به مجازات برسد، اما وی نه تنها چنین نکرد، بلکه با تغیّر، مو های تعدادی از بلوچ های مستخدم قشون را کوتاه کرد و با این

اقـدام توهین بزرگی به آنهـا نمود. مضـاف بر اینکه حقوق مسـتخدمان یادشـده به تعویق افتاده بود و سـرهنگ رحیمی به جای توجیه آن، بلوچها را تهدید کرد که آنان را به سربازی خواهد کشاند.

۶- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۳۲ تا ۳۵. گزارش سـفارت انگلیس، از این بابت که مأموران آن کشور در بلوچسـتان حضور پررنگی داشـتند، محل توجه است. در این گزارش آمده است: «سوء رفتار فرمانده محلی قشون ایران بـا طوایف سـرحدی به علاوه عـدم پرداخت مواجب آنهـا به مـدت چنـد مـاه، منجر به قیام اسـماعیل زهیها، ریگیهـا و دامنیهـا شـده است. پادگان خاش که حـدود ۲۰۰ نفر از قشـون ایران در آن مسـتقر بودنـد، در ۳۱ می [۱۰ خرداد] محاصـره شد و قوای طوایف به سـمت میرجاوه و دزداب تاختند و پادگان های این دو شهر را به ترتیب با ۶۰ و ۲۰۰ نفر اشغال کردنـد. قوای دولتی، پادگـان میرجاوه را در اول ژوئن [۱۱ خرداد] تخلیه و ریگیها آن را اشـغال کردنـد و کاملاً دقت داشـتند هیـچ خسارتی به منافع بریتانیا وارد نکننـد. دولت ایران نیرویی در اختیار نـداشت که بتواند اوضاعی را که سـرحدیها کاملاً در کنترل خود داشـتند به دست بگیرد. سـرحدیها به دولت ایران ده روز فرصت دادنـد تا به خواسـته آنها رسـیدگی کند؛ خواسـته هـایی که آنها معتقدنـد مسئولین محلی ایران به دولت انعکاس ندادهانـد. رئیسالوزرا از عملکرد فرمانـده نظامی محلی خود به شـدت عصبانی شـد و به افسـر فرمانـده کـل لشـکر شـرق اختیـار تام داد تا اوضاع طوایف را سامان دهـد. به هر حال، راه حل دیگری ممکن به نظر نمیرسـد، زیرا به خاطر شورش ترکمنها، قشونی برای عملیات در سـرحد در دسترس نیست. افسـر فرمانده کـل تصـمیمات قابـل تحسـینی اتخـاذ کرد. او خوش اقبـال بود که در آن هنگـامه، سـرگرد هال، مأمور مالی آمریکا در اسـتان خراسان، را در میرجاوه در دسترس داشـته باشـد تا او با سـران طوایف از طرف افسـر فرمانـده کل وارد مذاکره شود... با وجود آنکه به نظر میرسـد دوسـتمحمد خان بمپوری در برپا کردن بلوای فوق نقش چنـدانی نداشـته است، اما تردیدی نیست که وی آمـاده بـود از این بلـوا به سود اسـتفاده کنـد؛ هر چنـد که وی در واقع رسـماً حـاکم دولت ایران در بلوچسـتان است.» (FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۵۳ و ۲۵۴.

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۲۶ تا ۲۸؛ و ۳۷ تا ۳۹. وزارت جنـگ موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه رسانـد و خواست که اعتبارنامه کارگزار هر چه زودتر ارسال شود. (همان، ص ۲۵)

وی افزود که این کـار بـا قوه قهریه انجـام گرفت. روسـها «مثـل یک دولت غالب با یک دولت مغلوب رفتار مینماینـد.» در این تلگرام آمده است که دیگر حیثیتی برای کمیسیون مرزی باقی نمانده است. اگر هیأت روسی هم در مرز مستقر شود، زیر بار عقبنشینی از زمین های متصرف شده نخواهد رفت. وی با اشاره به این که مأموران دفع ملخ روسی در حال وقتکشی هستند، نوشت که «عملیات مأمورین دفع ملخ کاملاً نشان میدهد که مقصود اصلی آنها دفع ملخ نیست... در نقاطی که ملخ هست ابداً عملیاتی نکرده، و بالعکس در نقاطی که وجود نـدارد مشغول عملیات میشونـد.» فرمانـده قوای آذربایجان استقرار روسها در پاسگاه بهرامتپه، تصرف زمین هـای تازهکنـد و استیلا بر نهر حسن خانلو را بـدون اطلاع مقامات شوروی در تهران غیرممکن خواند.(۱)

 تلگرام میرمهدی فندرسکی به رضا خان

میرمهدی فندرسکی (مهدی شاه ایل خانی)، با ارسال تلگرامی به رضا خان، ضمن ابراز فدویت، با اشاره به رسیدن تلگرام رضا خان، نوشت که در برابر ترکمنها، از بذل جان خودداری نخواهد کرد.(۲)

 بیخبری از کارمند تلگراف خانه میرجاوه

رئیس کل اداره تلگراف هنـد و اروپ با ارسال تلگرامی به وزارت پست و تلگراف خبر داد که به واسطه خطر تهاجم بلوچها، کارکنان این اداره به کنسولگری انگلیس [در دزداب] منتقل شدهاند، اما «غلام تلگراف میرجاوه» هنگام امتحان سیم تلگراف، پاسخ نمیدهد؛ یا اسیر شده یا به بلوچستان انگلیس فرار کرده است.(۳)

 سالارالدوله در اورامان

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد که اخبار رسیده حاکی است سالارالدوله در منطقه اورامان است. وی افزود که اخبار تکمیلی میگوید چهل تن از همراهان او لباس عثمانی و انگلیسی به تن داشتند که شاید برای رد گم کردن بوده باشد. «گویا یک طیاره انگلیسی پی آنها در آن صفحات با ابلاغیه هایی سیر نموده و مضمون این بوده است که هر کس سالارالدوله را ببیند دستگیر نماید.»(۴)

 نامه میرزامهدی خراسانی به شیخ اسحاق رشتی

میرزامهـدی آیت الله زاده خراسـانی، بـا ارسال نام های به حاجشیخ اسحاق رشتی نوشت که شیخ موسی قرشی عرب که در قصرشیرین اقامت کرده، و پیش از این در نجف بود، جاسوس است. وی به همین دلیل از نجف به خانقین کوچید. در آن شهر هم تاب نیاورد و به قصرشیرین آمد. میرزامهدی، شخص اخیر را ضددولت و فتنهگر خواند. «محض دولتخواهی تذکار شد تا اقدام در اصدار امر از مقام منیع [ریاست وزراء] در تبعید او از قصر و تحویل او به خاک خودش صادر گردد.»(۵)

(تصویر) سالارالدوله (ابوالفتحمیرزا)

۱- همان، صص ۴۱ تا ۴۵.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۵۲.

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۱۳. موضوع به وزارت جنـگ اطلاع داده شـد. در ن هایت دهم تیرماه بود که فرمانـدهی لشکر شرق پاسخ داد که کارمند مفقود تلگراف خانه میرجاوه در دزداب است. (همان، ص ۴۰۷)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۵۵۴ تا ۵۵۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۱۸. اما مسـئله شـیخ موسی در نزد مقامات لشکر غرب فرق میکرد. لشکر غرب میگفت که این شـخص با اجازه علماء نجف به قصرشـیرین آمـده و کار های او وفق مرام قشون است. «اقدامات مشارالیه بر علیه شـیخ علی مجتهد قصری از نقطهنظر همکاری بوده» است. (همان، ص ۱۵) که روشن میشود لشکر غرب شیخ موسی را برای ایجاد رقیب یا محدود کردن فعالیت های شیخ علی مجتهد قصری از نجف به قصرشیرین آورده است.

ص: ۱۳۹

 پنجشنبه

۱۴ خرداد ۱۳۰۴

۴ ژوئن ۱۹۲۵

۱۲ ذیقعده ۱۳۴۳

 حل مسالمت‌آمیز قضیه بلوچستان

رضا خان در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق نوشت که «با مذاکرات و ترتیباتی که صلاح میدانید قضیه بلوچها را خاموش نمایید.» وی گفت که در موقعیت فعلی [ترکمنها]، امکان تمرکز قوا در چند نقطه وجود ندارد. رضا خان توصیه کرد کسانی که به ملیت خود متکی نبوده و اجنبیپرست هستند، شناسایی تا در زمان مقتضی با آنان برخورد شود. وی اعزام سرهنگ محمود خان پولادین را به منطقه برای تصدی تیپ مختلط قائنات و سیستان ممکن ندانست، (ر.ك: ۱۳ خرداد) چرا که مسئولیت مهمی را عهدهدار است. رضا خان برکناری سرهنگ علی شاه رحیمی را از فرماندهی تیپ یاد شده پذیرفت و افزود تا تعیین فرمانده جدید، یک صاحب منصب فعلاً به ریاست تیپ گمارده شود.(۱)

 گزارش روزنامه تایمز از اوضاع بلوچستان و بجنورد

روزنامه تایمز به نقل از خبرنگار خود در اللهآباد هند، نوشت که بلوچها در شرق ایران دست به شرارت زده و میرجاوه را که ایستگاه مهم راهآهن نوشکی به دزداب است تصرف کردهاند. پادگان ایران در خاش، ۲۴ فرسخی غرب میرجاوه نیز در دست بلوچ های شورشی است و فرمانده تیپ و فرمانده نظامیان دزداب نیز اسیر شدهاند. این روزنامه میافزاید: «وضعیت در اطراف بجنورد در شمال ایران از قرار اظهارات نماینده مخبری روزنامه پایونیر از مشهد قدری بهتر شده؛ با وجود این که تراکمه که بیست مایل (پنج فرسخ) در مغرب آن شهر هستند، هنوز مشغول شرارت میباشند. در روز دوشنبه اردوی دولتی موفق شد که در یک شبیخون سی نفر از اشرار را به قتل رساند.»(۲)

 تهاجم ترکمن های شوروی به ایران

نبیلالدوله، کارگزار درجز، به وزارت امور خارجه خبر داد که بعد از ظهر امروز ۲۲ ترکمن مسلح روس وارد ایران شدند. نظامیان ایران گمان بردند قاچاقچی هستند، اما با تیراندازی ترکمنها روبرو شده، مقابله میکنند که در نتیجه یک ترکمن کشته و یکی دیگر مجروح میشود. در پی این حادثه ۱۲ نظامی روس با استقرار یک قبضه پنجاه تیر در مرز شروع به تیراندازی کرده، فرد کشته را میبرند.(۳)

 امکان مخالفت بازرگانان بوشهر با قانون انحصار قند و چای

وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب خبر داد که طبق اطلاع رسیده تجار بوشهر خیال دارند با اجرای قانون انحصار دولتی قند و چای مخالفت کنند. «قدغن فرمایید کاملاً مراقب بوده، از عملیات آنها جلوگیری نمایند. بدیهی است اگر برخلاف نظم نیز رفتاری از آنها مشاهده شود، بایستی مورد تعقیب واقع شوند.»(۴) به احتمال زیاد سفارت انگلیس این خبر را در اختیار وزارت جنگ قرار داد.

 تصمیم به پرداخت خسارت به رابرت مهندس

در پی نامه سفارت انگلیس در مورد جریمه ضاربین رابرت مهندس (ر.ک: ۲ خرداد) و انعکاس موضوع به امیرلشکر جنوب، محمود آیرم، امروز خبر داد که وزارت امور خارجه خواستار تشکیل کمیسیونی با حضور کنسول انگلیس در بوشهر شده تا میزان جریمه تعیین گردد.(۵)

 جلوگیری از سخنرانی علیه پارسیان هند

امیرلشکر جنوب خبر داده بود که تعدادی از وعاظ در یازدهم ذیقعده، سالروز تولد امام رضا(ع)، بنا دارند علیه پارسیان هند که به تازگی وارد ایران شدهاند، سخنرانی کنند. وی معتقد بود که کنسول شوروی در شیراز محرک این اقدام بوده است. محمود آیرم در تلگرامی که امروز به وزارت جنگ فرستاد نوشت که در سه مجلس سخنرانی مقرر بود که این سخنان ایراد گردد، اما خنثی شد و «برخلاف انتظار والدین [کنسول شوروی، وعاظ مربوطه] به دعاگویی و مدح بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» پرداختند. آیرم افزود که کنسول شوروی خبر پیشرفت ترکمنها را در منطقه پخش کرده و ایلات را به خلعسلاح نشدن تشویق میکند.(۶)

 تصویب قانون سجل احوال در مجلس شورای ملی

مجلس امروز واپسین شور و بررسیها را درباره قانون سجلاحوال انجام داد و آن را در ۳۵ ماده به تصویب رساند. در ادامه قانون نظام اجباری مطرح گردید که دنباله آن به جلسه آتی موکول شد.(۷)

 تقاضای گماردن نماینده در فانوس دریایی شوروی

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست که اداره گمرک یک نفر را به عنوان نماینده در مایاک (فانوس دریایی) روسها واقع در سواحل بندرجز بگمارد. وی با این توضیح که کارکنان این فانوس با ترکمنها در ارتباط هستند و امکان جلوگیری از این ارتباط برای قشون وجود ندارد، درخواست کرد اداره گمرک این وظیفه را به عهده بگیرد.(۸)

 انتخاب نماینده دزفول در مجلس شورای ملی

شمارش آراء برای تعیین نماینده دزفول امشب به پایان رسید و محققالعلماء با ۲۳۵۷ رأی از ۴۳۱۵ رأی گرفته شده حائز اکثریت آراء شد.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۳۰۴ و ۳۰۵.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۱۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۳۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۶۸. انگلیس حوادث مرتبط با این قانون را پیگیری میکرد و اطلاع داشت که «اخیراً زدوبند های بسیاری در تجارت قند و چای صورت گرفته است و در نتیجه وضعیت کل این تجارت به هم ریخته است. واردات، آن قدر زیاد بوده که قیمت برای مصرفکننده علیرغم وضع عوارض افزایش نیافته است.» (FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۹۱. رضا خان پس از اطلاع از تصمیم وزارت امور خارجه گفت که با پرداخت جریمه نقدی قضیه فیصله پیدا کند «ولی حضور قونسول لزومی ندارد.» (همان، ص ۱۹۰)

۶- همان، ص ۱۴۹.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۵، ص ۳. تصویب قانون سجل احوال مقدم های برای تصویب قانون نظام وظیفه به شمار میرفت، چرا که از آن طریق میشد افراد مشمول را شناسایی کرد.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۹۴. موضوع به طور محرمانه به وزارت مالیه اطلاع داده شد، اما این وزارت خانه پاسخ داد که این اقدام غیرممکن است، چرا که مأموران گمرک امکان نزدیک شدن به ماباک را ندارند تا چه رسد که وارد آن شوند. (همان، صص ۳۹۲ و ۳۹۳)

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۵، ص ۴.

ص: ۱۴۰

 جمعه

۱۵ خرداد ۱۳۰۴

۵ ژوئن ۱۹۲۵

۱۳ ذیقعده ۱۳۴۳

 گزارش روزنامه تایمز از بلوچستان ایران و موقعیت انگلیس در آنجا

روزنامه تایمز در شماره امروز خود درباره رخداد های بلوچستان ایران و نقش انگلیس در آرام کردن این منطقه گزارشی درج کرد. «به واسطه اغتشاش در بلوچستان ایران در آنجا بعضی نگرانی حس شده در خصوص سلامتی تبعه انگلیس در دزداب که ایستگاه آخر راهآهن نوشکی در بلوچستان میباشد، ولی خبر های اخیر قدری امیدبخش شده است. کاپیتن فیشر قنسول انگلیس در سیستان به آنجا رسیده و با بعضی از رؤسای بلوچها داخل مذاکره شده و امید است که رفع این قیام خواهد شد. کلیه اقدامات احتیاطی به عمل آمده است که واقعات دیگر رخ ندهد. به کلیه نقاط سرحد احکام فرستاده شده که دولت انگلیس مایل است که امنیت برقرار باشد و اشرار هیچ نباید منتظر باشند که بتوانند در خاک انگلیس پناهنده شده و مساعده پیدا کنند. بعضی از این ایلات تا انداز های تحت نفوذ ما میباشند؛ به واسطه این که نصف سال در خاک ما نشیمنگاه دارند، و صاحب منصبان ما در بلوچستان اخلاق بلوچها را خیلی خوب میشناسند. در خط راهآهن نوشکی تردد در اطراف دالبندین قطع و موقوف شده، ولی امید هست که بعد از مدت قلیلی مجدداً راه باز خواهد شد. به قشون ساخلوی ایران در خاش از دست اشرار خیلی صدمه وارد شده و تلفات دادهاند و فعلاً وضعیت تاریک است، ولی اقدامات میشود که قشون ساخلو آذوقه بفرستند. از قرار معلوم باعث اغتشاش یک نفر سرهنگ ایرانی بود که حکم کرده بود نظامیان بلوچ سر های خودشان را اصلاح کنند، و این در نظر بلوچها یک اهانت بزرگی میباشد و قبلاً هم این نظامیها به واسطه به تأخیر افتادن چند ماه حقوق ناراضی بودند و خاش و دزداب سابقاً از طرف قشون انگلیسی به واسطه واقع بودن سر راهآهن یک قسمت ساخلو داشت ولی بعد از یک قرارداد دوستانه با دولت ایران در سال گذشته قسمت ساخلوی ایران آنها را عوض کرده است.»(۱)

 آمادگی شوروی برای تشکیل کمیسیون مشترک مرزی

مهدی الهامی، کارگزار کل آذربایجان و رئیس مستعفی کمیسیون مرزی ایران، خبر داد که لازارف، رئیس هیأت روسی، آمادگی خود را برای شروع مذاکرات مرزی اعلام کرده است. لازارف پیشنهاد کرده است، گفتوگو های مقدماتی در بادکوبه انجام گردد و زمان آن را دوشنبه آینده تعیین کرده است. عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر شمال غرب، ضمن ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که هنوز اعتبارنامه کارگزار و دستورالعمل های مرکز نرسیده است.(۲)

 پیشنهادی برای حفظ آبروی قشون

سرهنگ جواد خان قریب، از مسئولان مرزی لشکر شمال غرب، با این پیشبینی که کمیسیون مرزی ایران عاقبت درخشانی نخواهد داشت [و روسها بخش های تصرف شده از خاک ایران را مال خود خواهند کرد] نوشت که «اگر فقط مأمورین نظامی و منتسبین به اداره قشونی در این قضیه دخالت داشته باشند برای نام نیک قشون عموماً و لشکر شمال غرب خصوصاً مضر خواهد بود.» چرا که قشون را به واسطه از دست دادن خاک سرزنش خواهند کرد. وی توصیه کرد استعفای کارگزار کل آذربایجان از ریاست کمیسیون پذیرفته نشود و اگر پذیرفته شود یک مسئول کشوری دیگر ریاست کمیسیون را به عهده بگیرد.(۳)

 ناکارآمدی کمیسیون مرزی ایران

امیرلشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که کمیسیون مرزی ایران که بیشتر آن را صاحب منصبان این لشکر تشکیل میدهند، در برابر هیأت روسی که از هر جهت دیپلمات و سیاسی هستند، نمیتوانند برای گفتوگو پشت یک میز بنشینند. وی افزود اول این که هنوز مهندس مجربی که نیاز کمیسیون ایران است از تهران نیامده، و دوم این که چند دیپلمات و کارشناس زبردست باید به هیأت ایرانی اضافه گردد تا در مذاکره با روسها کم نیاورد. «مکرر به عرض مبارک رسانیدهام وضعیات سرحد با خشونت و بیاعتنایی مأمورین روسیه شکل دیگری را به خود گرفته است. از این... کمیسیون فعلی با وضعیت حاضر نمیتوان انتظار حل و فصل قضایا را داشت.»(۴)

 راهحل کارگزار آذربایجان برای حل امور مرزی

کارگزار آذربایجان و رئیس کمیسیون مرزی ایران که به دلیل عدم توجه وزارت امور خارجه از سمت خود استعفا داده، امروز پیشنهاد کرد تنها راه پیشبرد اختلافات مرزی با شوروی، با توجه به وضعیت فعلی، احضار هیأت ایرانی، و سپس اعتراض به روسها از طریق افکار عمومی است. «روسها بیاندازه به افکار عمومی اهمیت میدهند. دستور بدهید که یکی دو نفر از وکلا در مجلس راجع به تجاوزات روسها در سرحد توضیحات خواسته و بلکه از طرف اهالی هم در پار های محلها میتینگ داده شود.» کارگزار آذربایجان تأکید کرد با قانع شدن به موقعیت فعلی، هیأت ایرانی کاری از پیش نخواهد برد؛ مضاف بر این که اعتبارنامه این هیأت نیز نرسیده و در صورت استقرار کمیسیون مرزی روس، اعضای ایرانی کمیسیون به رسمیت شناخته نخواهند شد.(۵)

 کشته شدن یک صاحب منصب قشون توسط ترکمنها

به گزارش فرماندهی لشکر شرق با درگیری های رخ داده در منطقه لنگر و آققلعه بجنورد ضمن این که تلفات چشمگیری به ترکمنها وارد شد، «نایب دوم اسماعیل خان غفاری مقتول، نیز دو اسب از سوارهنظام و سوار محلی مجروح گردیدهاند.»(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۱۸ و ۳۱۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، صص ۲ تا ۴.

۳- همان، صص ۳۴ تا ۳۶.

۴- همان، صص ۳۰ و ۳۱. وزارت جنگ از وزارت امور خارجه خواست یک مهندس و نقشهبردار لایق با هزینه دولت عازم مرز کند. (همان، ص ۲۹)

۵- همان، صص ۱۴ تا ۱۹. اعتبارنامه در ۱۸ خرداد از تهران به مرز فرستاده شد. (همان، ص ۱۳)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۵۶.

 توصیه مجللالدوله نسبت به قوامالعلماء

غلامعلی دولتشاهی (مجللالدوله) حاکم کرمانشاه، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که «قوامالعلما که از اجله معاریف کرمانشاهان» است، پیش از این ریاست معارف و اوقاف کرمانشاه را بر عهده داشته، اما از کار برکنار شده، و فقط مسئولیت اوقاف را به او سپردند؛ آن هم بدون حقوق. «اوضاع معارف کرمانشاهان از وقتی که سیدکاظم خان آمده هیچ خوب نیست.» حاکم کرمانشاه خواست قوامالعلماء بار دیگر مسئولیت معارف و اوقاف شهر را توأمان به دست گیرد.(۱)

 شیخ موسی در راه ایران

به گزارش فرمانده قوای آذربایجان، شیخ موسی از طایفه خالدبیگ از ارزروم فرار کرده با دویست نفر از کسان خود نزدیک مرز های ایران آمده است. «دستور دادم قبلاً در حدود آواجیق و جدا از اکراد ایرانی و نظامیان» نگهش دارند؛ اگر بخواهد وارد ایران و پناهنده گردد، خلعسلاح شود.(۲)

 رسیدگی ناقص به تظلمات طایفه گیلک

مظهرالدوله، حاکم اشرف (بهشهر)، به وزارت داخله اطلاع داد که فرمانده تیپ شمال در گذر از این منطقه هیأتی برای رسیدگی به تظلمات طایفه گیلک، ساکن قرهتپه، که مورد تهاجم ترکمنها واقع شده بودند، تشکیل داد. این هیأت پس از بررسی، علیمردان و حاجمیرزااحمد را به پرداخت خسارت به طایفه یادشده محکوم کرد. اما پس از رفتن فرمانده، اعضای هیأت نیز پراکنده شدند و گویا علیمردان هم فرار کرده است. حاکم اشرف میافزاید که اینک شکایت میشود که نایب اول سیدعبدالرحیم خان، قلعهبیگی اشرف، به اسم سیورسات از اهالی جنس میگیرد و وجه آن را پرداخت نمیکند.(۳)

(تصویر) رود خانه ارس، جلفا

 شنبه

۱۶ خرداد ۱۳۰۴

۶ ژوئن ۱۹۲۵

۱۴ ذیقعده ۱۳۴۳

 تصویب قانون نظام اجباری

مجلس شورای ملی پیش از ظهر تشکیل جلسه داد و با بررسی مواد ۲۳ تا ۳۵ قانون نظام اجباری، این لایحه را تصویب کرد.(۴) رضا خان در جلسه مجلس حاضر بود. «در کلیات، حائریزاده اظهاراتی کرد در این که قشون داوطلب ترجیح دارد.

اوقات رئیسالوزراء خیلی تلخ شد و چند دقیقه از جلسه خارج شد. سردار عشایر در قسمت معافیت طلاب علوم دینیه، که جمعی مخالفت کردند، صحبت داشت. ایشان هم در توضیح مطالب خود اظهار کردند که اگر هر کسی دو ذرع چلواری دور سر میپیچد معاف باشد،... که از اطراف و اکناف بنای داد و قال و فحاشی را گذاردند، به طوری که مجلس قهراً بر هم خورد. از طرفی سلیمانمیرزا و داور و رفقایش با حرارت حمایت از سردار عشایر میکردند. مجدداً پس از چند دقیقه مجلس تشکیل شد و بالاخره همان ماده ۴ تصویب شد.»(۵)

 نتیجه مذاکرات سرتیپ جانمحمد خان با تاجمحمد خان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد که گفتوگو های تلگرافی او با تاجمحمد خان، از رؤسای طوایف بلوچ، ادامه دارد. تاجمحمد خان اظهار داشته که برای مذاکره آماده است، اما دیگر رؤسای طوایف همقسم شدهاند که با صاحب منصبان قشونی گفتوگو نکنند. این خوانین مایلاند کنسول انگلیس در سیستان واسطه این مذاکرات باشد. سرتیپ جانمحمد خان افزود که این عقیده به واسطه ملاقات های پیدرپی خوانین بلوچ با مقامات محلی انگلیس حاصل شده است.(۶)

 دیدار هال با تاجمحمد خان

به پیشنهاد و خواست فرماندهی لشکر شرق، ماژور هال، پیشکار مالیه خراسان، که در دزداب بسر میبرد، به دیدار تاجمحمد خان رفت تا نظر مساعد قشون را نسبت به خواست های طوایف بلوچ به اطلاع برساند. هال راهی میرجاوه شد و مواضع سرتیپ جانمحمد خان را به آگاهی تاجمحمد خان رساند. اینک تاجمحمد خان تا حدی اطمینان به دست آورده و آماده اصلاح امور است. به تاجمحمد خان گفته شد که فرد متجاوز به زن بلوچ تنبیه شده، حقوق معوقه مستخدمان بلوچ پرداخت گردیده و صاحب منصبانی که بدرفتاری کردهاند مجازات خواهند شد. با این حال تاجمحمد خان اظهار داشت نظر مثبت دیگر خوانین بلوچ نیز باید جلب گردد؛ اگر میخواهید به خاش رفته، نظر اداره قشونی را به آگاهی دیگر رؤسا رسانده، نتیجه را ارائه دهم.(۷) (ر.ک: ۱۸ خرداد)

 نیاز سفارت ایران در لندن به آگاهی از رخداد های بلوچستان

سفارت ایران در لندن در نام های به وزارت امور خارجه اظهار داشت مطالبی از حوادث بلوچستان ایران در جراید لندن طبع میشود. لازم است «کیفیت امر را به این سفارت اطلاع دهند تا حقیقت امر معلوم و در مواقع احتیاج، محل استفاده واقع شود.»(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۸۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۸۳.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۵، ص ۳.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۰. قانون وظیفه عمومی بیش از یک سال در مجلس مانده، و به واسطه مخالفت هایی که بـا آن میشـد، اجـازه طرح نمیگرفت. مخالفـان این طرح از قـدرت گرفتن رضـا خان با تصویب این قانون بیمناک بودنـد. در ن هـایت رضـا خـان موفـق شـد نظر آیت الله مـدرس را جلب کرده، لا‌یحه را به مرحله بررسـی و تصویب نزدیـک نمایـد. برخی معتقدنـد معـافیت طلاب علوم دینی از انجـام خـدمت نظـام وظیفه امتیـازی بود که به روحانیـان داده شـد و موافقت آنان برای تصویب قانون جلب گردیـد. (کرونین، اسـتفانی، ارتش و تشـکیل حکومت پهلوی در ایران، ترجمه غلامرضا علیبابایی، تهران، خجسته، ۱۳۷۷ش، ص ۲۳۳) شـارژدافر سـفارت آمریکـا در تهران پس از تصـویب این لا‌یحه چنین اظهـارنظر کرد: «به سـبب دخالت های گسترده رئیسالوزرا به نفع این لایحه، هیـچ مخالفتی با آن ابراز نشـد. حال قدرت و مرتبه او در مقام «ریاست عالیه کل قوای برّی و بحری شاهنشاهی ایران» به مراتب بیشتر از گذشـته خواهد بود. او با توسل به این قانون میتواند رشوه کلانی از نجیبزادگان متمول ایرانی که نمیخواهند اقوامشان به خدمت وظیفه سربازی بروند مطالبه کند.» (مجد، همان، ص ۳۶۲).

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۹۵ تا ۲۹۷.

۷- همان، صص ۲۹۷ تا ۲۹۹.

۸- همان، ص ۲۱۰. وزارت امور خـارجه یک ماه بعـد موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رسانـد تا با ارائه اطلاعاتی، سـفارت ایران در لندن را از رخداد های یاد شده آگاه نماید. (همان، ص ۲۰۹)

 تهاجم ترکمنها به رستمرود

چراغعلی پهلوی، حاکم مازندران، به وزارت داخله اطلاع داد که ترکمنها روستای رستمرود نور را «چاپیده، آتش زدند. ۴۵۰ خروار برنج تجار داخلی را بردند.» مردم در وحشت هستند.(۱)

 ادعای جدید فرماندهی تیپ شمال

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ مدعی شد که تبلیغات این تیپ در ترکمنصحرا مؤثر واقع شده و «در صورتی که یک مساعدت هایی با ما بفرمایید در یک مدت قلیل صحرا را خلعسلاح خواهیم کرد.»(۲)

 نگرانی سرتیپ شیبانی از اقدامات انگلیس در کنفرانس ژنو

سرتیپ حبیب الله شیبانی از ژنو خبر داد که انگلیس تلاش میکند [با حفظ مفاد عهدنامه سنت ژرمن، همچنان تجارت اسلحه در آب و خاک ایران را تحت نظارت بینالمللی (انگلیس) حفظ کند.] با این کار، انگلیس «خلیجفارس را تحت حاکمیت خود قرار [خواهد داد]... این مسئله برای ایران اهمیت حیاتی دارد. به عقیده فدوی لازم است به ارفعالدوله (وزیرمختار ایران در ژنو و نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل) امر اکید شود در این خصوص سخت تعرض و از کنفرانس خارج شود.»(۳)

 پیشنهاد امیرلشکر جنوب درباره جلوگیری از اقدامات بازرگانان

در پی رسیدن اطلاعاتی از احتمال مخالفت بازرگانان بوشهر با قانون انحصار قند و چای به دولت (ر.ک: ۱۴ خرداد) و ابلاغ موضوع از طرف وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب، محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، پیشنهاد کرد از آنجا که تهییج بازرگانان به واسطه تلگرام هایی است که از دیگر نقاط به آنان میرسد، از مخابره این نوع تلگرامها جلوگیری شود. «متمنی است به تلگراف خانه ها امر و مقرر فرمایند تلگرافات مذکور را مخابره ننمایند.»(۴)

 حضور غلامعلی خان بیرانوند در خرمآباد

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، که با سیاست و مدارا در حال خلعسلاح طوایف لرستان است و خوانین منطقه را برای ترغیب به این کار به خرمآباد فرامیخواند، خبر داد که غلامعلی خان بیرانوند وارد خرمآباد شد و «به مراحم مبارک امیدوار و عفو تقصیرات را به مشارالیه ابلاغ داشته، اینک برای اجرای هر امری، حتی قربانی خود حاضر است. ایل و طایفه مشارالیه و سایرین هم» مشغول دادن سلاح خود به مأموران هستند.(۵)

 انتقاد سفیرکبیر ترکیه از لشکر غرب

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در تهران، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که سرتیپ احمد خان، فرمانده قوای همدان، بازدید شهبندر جمهوری ترکیه را پس نداده است. پانزده روز از خوشآمدگویی شهبندر ترکیه به وی میگذرد و «از طرف فرمانده مذکور اقدامی در بازدید به عمل نیامده و این مسئله یک نوع توهین نسبت به شهبندر ترکیه میباشد.»(۶)

 معاوضه دو فراری

به گزارش سرهنگ جواد خان قریب، در پی موافقت ایران و شوروی برای معاوضه دو فراری، اینک ایران آماده است «ایلیا»، فراری تبعه شوروی، را بازگرداند و در عوض وکیل ۲ [= گروهبان] خلیل بخشعلی از نیرو های فوج آذر را که مرداد سال گذشته از اجارود به خاک روس فرار کرد، بازپس بگیرد. روسها آماده معاوضه هستند اما تأکید دارند که این کار شب هنگام انجام شود. از آنجا که روسها ممکن است یک فرد عادی را به جای خلیل بخشعلی به ایران تحویل دهند، مقرر گردید این معاوضه با اطلاع کمیسیون سرحدی انجام شود.(۷)

 ورود کنسول انگلیس به استرآباد

به گزارش نظمیه استرآباد، کنسول انگلیس در رشت، امروز وارد استرآباد شد.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۲۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۵۱. ظاهراً به این تلگرام فرمانده تیپ شمال توجهی نشد.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۴۱. با اینکه دولت و نمایندگانش در ایران و ژنو در حال مکاتبه درباره تصویب عهدنامه جدید در کنفرانس ژنو بودند، روزنامه ایران در مقال های خبر داد که موفقیت بزرگی برای دولت ایران حاصل شده و آن لغو قرارداد سنتژرمن است که ایران را جزو مناطق ممنوعه تجارت اسلحه قرار میداد. نویسنده مقاله خبر نداشت که عهدنامه جدیدی که جایگزین قرارداد سنتژرمن میشود، برای ایران موفقیتی در پی نداشت (ر.ک: روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۶، ص ۱) و انگلیس را همچنان به عنوان سلطان منطقه حفظ میکرد.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۶۷. وزارت جنگ این پیشنهاد را پذیرفت و فوراً از وزارت پست و تلگراف خواست هر تلگرامی که از طرف اتحادیه تجار درباره قانون انحصار قند و چای مخابره میشود، جلوگیری کند. (همان، ص ۴۶۶) متن درخواست چنین بود: «وزارت جلیله پست و تلگراف. چون برای جلوگیری از اقدامات تجار بوشهر در قضیه قند و شکر دستوراتی صادر شده و از قرار راپرت واصله تلگرافاتی از ولایات به تجار آنجا مخابره میشود که باعث تهییج آنها است لذا متمنی است قدغن فرمایند تلگرافات راجع به قند و شکر را که از طرف اتحادیه های تجار و اصناف ولایات در این باب مبادله میشود به مقصد نرسانند.» (همانجا)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۵.

۶- همان، ص ۴۵۵. موضوع به متصدی لشکر غرب، سرتیپ احمد خان اطلاع داده شد و او پاسخ داد که مشغله زیاد اجازه این کار را نداده، به زودی به ملاقات شهبندر خواهد رفت. (همان، صص ۴۵۲ و ۴۵۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۱۶ و ۱۷. اسناد موجود نشان میدهد که حداقل تا مهرماه سال ۱۳۰۴ چنین معاوض های

انجام نشد. (همان، ص ۱۵)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۲۴.

 یکشنبه

۱۷ خرداد ۱۳۰۴

۷ ژوئن ۱۹۲۵

۱۵ ذیقعده ۱۳۴۳

 مسافرت رضا خان به آذربایجان

امیرلشکر شمال غرب که از مسافرت رضا خان به آذربایجان اطلاع داشت، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ درخواست کرد یک هفته پیش از آغاز مسافرت، آن لشکر را باخبر کنند؛(۱) چرا که «بایستی برای استقبال موکب مبارک به ایلات و عشایر آذربایجان اطلاع داده شود که در عرض راه از زنجان الی تبریز حاضر شوند.»(۲) وی همچنین تقاضا کرد ایستگاه های رئیسالوزراء به آگاهی لشکر شمال غرب برسد تا وسایل استراحت را مهیا کند.(۳) رئیس ارکان حرب کل قوا نیز در پاسخ به عبد الله خان طهماسبی گفت که تا دیروز خبری از این مسافرت درز نکرده بود. «دیروز ظهر فرمودند که صبح روز ۱۸ (خرداد) حرکت خواهند فرمود. قبلاً هم چند مرتبه فرموده بودند مسافرتی در نظر دارم ولی معلوم نبود به کجا تشریففرما خواهند شد.»(۴)

 حمله ترکمنها به روستای قلعه پایان

به گزارش چراغعلی خان پهلوی، حاکم مازندران، ترکمنها امروز به روستای قلعهپایان اشرف (بهشهر) حمله کرده، هشت زن و دو مرد را اسیر کرده و یک نفر را مجروح نمودند. «اهالی متوحش، علما در تلگراف خانه متحصن» شدهاند.(۵) به همین مناسبت «محسن الحسن ی... و محمدحسن سبط حجتالاسلام اشرفی» نیز موضوع را به اطلاع مجلس و رضا خان رساندند و خواستار جلوگیری از اینگونه حوادث شدند.(۶)

 بازگشت یگان اعزامی به استرآباد

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، خبر داد که بهادران اعزامی به استرآباد، به دلیلناامن شدن سواحل مازندران بار دیگر به خطوط ساحلی مازندران بازگردانده شد. این یگان پیش از این از گیلان به مازندران اعزام شده بود.(۷)

 نگرانی سرتیپ شیبانی از عدم بصیرت ارفعالدوله

سرتیپ حبیب الله شیبانی، از ژنو، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که ارفعالدوله، وزیرمختار ایران در سوئیس و نماینده دولت ایران در مجمع اتفاق ملل «به واسطه عدم بصیرت» وضعیت ایران را در کنفرانس ژنو با خطر مواجه کرده است.

«وضعیت ایران در کنفرانس، خراب، انگلیس نزدیک است برای تصاحب خلیجفارس و بحر عمان موفقیت حاصل کند.» شیبانی پیشنهاد کرد «اگر فوراً اختیارات به فدوی داده شود شاید وضعیت را تمشیت بدهم.»(۸) (ر.ک: ۱۸ خرداد)

 بازگشایی چند ساعته آب لطفآباد

وزارت امور خارجه خبر داد که «بالاخره پس از یک سلسله مذاکرات و مکاتبات طولانی... دو سنگ آب لطفآباد را روسها به خاک ایران جریان دادهاند. از این جا نیز تلگرافاً دستور داده شد آب ارتق را نیز ایرانیها به خاک شوروی جاری سازند.»(۹) چند ساعتی از بازگشایی آب لطفآباد نمیگذشت که بار دیگر خبر رسید، دولت شوروی آب را بسته است.(۱۰)

با وجود این، خرابی بند دولتآباد و بیآبی سرخس همچنان ادامه دارد. به گزارش فرماندهی لشکر شرق کشاورزان روستا های اطراف سرخس در اعتراض به این موضوع خواستار بسته شدن دکاکین و تحصن در تلگراف خانه شدند. وی افزود که از این اقدام روستاییان جلوگیری کرده است. «خواهشمندم با وزارت خارجه در انجام این قضیه مذاکره و زودتر آسایش رعایا را فراهم» کنید.(۱۱)

 آغاز خلعسلاح طوایف خمسه

امیرلشکر جنوب خبر داد که امروز یک صاحب منصب از این لشکر به همراه گماشتگان میرزاابراهیم خان قوام (قوامالملک) برای جمعآوری سلاح ایلات خمسه اعزام شدند. وی افزود تاکنون ۵۴۱ قبضه تفنگ از طوایف قشقایی گرفته شده که به مرکز لشکر منتقل شده است.(۱۲)

 تقاضای زمین برای ساخت بیمارستان

و. اسمیت موری، شارژدافر سفارت آمریکا، در نام های به وزارت امور خارجه درخواست کرد که ده جریب زمین به هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه برای ساختمان بیمارستان اختصاص یابد. وی نوشت که این درخواست از طرف هیدگر ا. مولر، عضو این هیأت، صورت گرفته تا در کنار بنا های کنونی آمریکاییان در ارومیه، یک بیمارستان، چند خانه و... ساخته شود.(۱۳)

 تکذیب مداخلات شوروی در حوادث ترکمنصحرای ایران

خبرگزاری رُستا، وابسته به اتحاد جماهیر شوروی، از مبدأ

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۸۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۴۴.

۳- همان، ص ۴۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۸۸. رضا خان نیز در پاسخ به خواست امیرلشکر شمال غرب گفت که بدون تشریفات

حرکت خواهد کرد. (همان، ص ۲۸۷)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۱۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۵۰.

۷- همان، ص ۲۴۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۴۰.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۳۶.

۱۰- همان، ص ۲۴.

۱۱- همان، ص ۴۲.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۶۱.

۱۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۱-۹-۱۳۰۴. هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه حدود چهارصد جریب زمین در اختیار داشت و ساختمان هایی در آن بنا کرده بود. این درخواست برای افزایش سطح زیربنا شده بود.

مسکو، مطالب منتشر شده درباره مداخلات شوروی را در رخداد های اخیر ایران که به واسطه تحرکات ترکمنها پدید آمده، تکذیب کرد. در این تکذیبیه آمده است: «به بنگاه تلگراف روسیه دستور داده شده است اعلام کند تمام مطالب منتشره در مطبوعات خارجی مبنی بر اینکه دولت شوروی یا یکی از نمایندگان محلی آن مسئول شورش ترکمنها و یا حمایت از آن هستند و نیز اینکه کنسول های شوروی در خراسان مرتکب اعمال خلاف قانون علیه منافع دولت ایران شدهاند، کذب و بیاساس هستند. دولت شوروی در این شورش به هیچوجه دخالتی ندارد، و نمایندگان محلی شوروی وظایف محوله خود را برای حفظ حقوق متعارف میان ملل انجام میدهند.»(۱)

 تهاجم دوباره ترکمن های روس به دولتآباد

خبر های رسیده از سرخس حاکی است که ترکمن های روس امروز به بند دولتآباد حمله کرده، پس از شلیک گلوله های زیاد، اندک آبی که کشاورزان ایرانی به داخل خاک خودشان جاری کرده بودند، میبندند.(۲)

 اقدامات لشکر شمال غرب علیه بنگاه های اقتصادی شوروی

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که تمهیدات این لشکر برای جلوگیری از پیشرفت بنگاه های اقتصادی شوروی موفقیتآمیز بوده و شرکت های روسی کوپتراتیو و آرور به واسطه «عدم ارتباط و اختلاط اهالی با مؤسسات... اخیراً چند باب از دکاکین مختلفه جدیدالتأسیس را تعطیل و اغلب اعضا و مستخدمین مؤسسات مزبوره را منفصل [کردهاند]... و با آن همه تشبثاتی که در ترویج تجارت و جلب فقرا و اهالی داشته... به هیچوجه به سبب افکار اهالی موفق نشدهاند.»(۳)

(تصویر) رضا خان

 دوشنبه

۱۸ خرداد ۱۳۰۴

۸ ژوئن ۱۹۲۵

۱۶ ذیقعده ۱۳۴۳

 حرکت رضا خان به سوی آذربایجان

پیش از ظهر امروز رضا خان راهی آذربایجان شد و همزمان اطلاعی های به امضای او و خطاب به امرای لشکر در جراید منتشر گردید که به دعوت اهالی آذربایجان راهی این ولایت است. وی دلایل سفر به آذربایجان را کمک به پیشرفت امور لشکری،

راهسازی، و خلعسلاح توصیف کرد که اهالی در آنها مشارکت جدی داشتهاند. «این است که من با وجود فرط اشتیاق به رتق و فتق امور مهمه مملکتی، با اشتیاق و خرسندی تامی تقاضا و دعوت پیدرپی اهالی آذربایجان را» پذیرفتم.(۴) مقامات سفارت آمریکا هدف اصلی رضا خان از سفر به آذربایجان را جلب نظر روسها دانستند.(۵)همچنین اعتقاد داشتند یکی از مقاصد او بازگرداندن امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان بود، چرا که تسلط رضا خان بر قشون آذربایجان به دلیل سوءظن به افزایش محبوبیت طهماسبی نامطمئن شده بود.(۶) جعفرقلی خان بختیاری نیز در خاطرات خود مینویسد که این مسافرت با «مسائل سیاسی کامل» همراه است. قرار بود عبدالحسین تیمورتاش و جعفرقلی بختیاری چهار روز دیگر به رضا خان در تبریز ملحق شوند.(۷) انتخاب این زمان برای مسافرت به آذربایجان، بیارتباط با ورود وزیرمختار جدید شوروی به تهران نمیتوانست باشد. یورنف در ۲۳ خرداد وارد تهران شد؛ زمانی که رضا خان در آذربایجان بسر میبرد و چه بسا نمیخواست در بدو امر خوش آمدگوی او باشد.

 دستور های رضا خان در قزوین

رضا خان پس از رسیدن به قزوین و رسیدگی به امور قشون، دستور داد مأموران قلعهبیگی شهر را به تهران اعزام کنند؛ نظامیانی را که برای جمعآوری مالیات به اداره مالیه مأمور هستند فرابخوانند و آنان را نیز به مرکز بفرستند؛ و از این پس مأموران امنیه با اداره مالیه در جمعآوری مالیات همکاری نمایند.(۸)

 تأکید رضا خان به حل و فصل قضایای بلوچستان بدون انگلیس

در پی گزارشی که فرمانده لشکر شرق از اوضاع بلوچستان فرستاد و نقشی که انگلیس برای فیصله حوادث اخیر آنجا میتواند داشته باشد (ر.ک: ۱۶ خرداد) وزارت جنگ از قول رضا خان به سرتیپ جانمحمد خان نوشت که «انگلیسها در قضیه اخیر بلوچستان دخالت داشته و شاید درصدد بودهاند با استفاده از موقع، سیاست خودشان را پیشرفت دهند. لذا در تصفیه این امر به هیچوجه دخالت آنها مقتضی نیست، بلکه بایست به وسیله مأمورین دولت ایران اعم از آمریکایی یا ایرانی خاتمه داده شود.»(۹) این نظر در حالی اظهار میشود که انگلیس در ناحیه بلوچستان به واسطه داشتن راهآهن، تلگراف خانه و پایگاه نظامی نفوذ کاملی داشت و حل و فصل حوادثی چون آنچه که سرهنگ علیشاه رحیمی به

۱- FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۴۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۰.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۷، ص ۱.

۵- مجد، همان، ص ۳۳۵.

۶- همان، ص ۳۶۳. علت اصلی سفر رضا خان به آذربایجان را باید در رخداد هایی که پاییز ۱۳۰۴ از تبریز شروع شد، و طبق برنامهریزی توسط قشون به سراسر مملکت گسترش یافت و در ن هایت به سقوط سلطنت قاجار و روی کار آمدن رضا خان به عنوان رضاشاه گردید، بررسی کرد. برنامهریزان الغاء سلطنت قاجار پس از تجربه شکست جمهوریخواهی، این بار با

الگوبرداری از حوادث مشروطیت به این نتیجه رسیدند که منشأ دگرگونی های پیشرو را آذربایجان قرار دهند. بدین معنا که صدا های مخالف قاجار، توأم با پافشاری از آذربایجان بلند شود، رفته رفته به دیگر ولایات سرایت نماید و آذربایجان به عنوان نماینده این حرکت منشأ تغییرات سیاسی گردد. برای این کار سرتیپ محمدحسین آیرم، مهمترین مهره برای رضا خان بود. این صاحب منصب ارشد به انداز های که در امور سیاسی، آن هم با استفاده از فریب و توطئه، مستعد بود، در امور نظامی توانایی نداشت. از این رو رضا خان او را از فرماندهی تیپ مستقل شمال برداشت و جایگزین امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان کرد. آیرم سه ماه فرصت داشت تا زمینه های خلع قاجار را از آذربایجان آغاز نماید. (مؤلف)

۷- امیربهادر، همان، صص ۱۵۴ و ۱۵۵. یک روز بعد رضا خان پیامی فرستاد که این دو وزیر کابینه در پی او نیایند. (اسناد مؤسسه مطالعات ...، پ ۱۳۰، ص ۱۰۶)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۱۰۴.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۹۰.

وجود آورده بود، بدون دخالت انگلیس غیرممکن مینمود.

 اقدام کنسول انگلیس برای آرامش بلوچستان

به گزارش حاکم دزداب کنسول انگلیس در سیستان که با خودرو وارد دزداب شده بود، همراه ماژور هال، پیشکار مالیه خراسان، که از طرف فرمانده لشکر شرق مأمور مذاکره با بلوچ های شورشی است، راهی خاش شدند. همچنین کلنل گیز انگلیسی با هواپیما از کویته به خاش آمد و پس از دو سه روز مذاکره با خوانین بلوچها، سرهنگ علیشاه رحیمی و یاور شجاع نظام را از پادگان خاش که در محاصره بلوچها بود آزاد کرده، به میرجاوه آوردند. اینک ادامه مذاکرات در میرجاوه ادامه دارد. غیر از دو صاحب منصب آزاد شده بقیه نظامیان در پادگان خاش همچنان در محاصره ماندهاند تا مذاکرات به نتیجه برسد.(۱) فرمانده لشکر شرق نیز این خبر را به تهران فرستاد اما در تلگرام خود اسمی از مأموران انگلیس ننوشت.(۲)

 دستور وزارت جنگ در تفویض اختیارات جدید به سرتیپ شیبانی

در پی ابراز نگرانی سرتیپ حبیب الله شیبانی از نقض حقوق ایران در کنفرانس ژنو (ر.ک: ۱۷ خرداد) رضا خان با ارسال نام های به وزارت امور خارجه دستور داد برای عدم تضییع حقوق ایران در کنفرانس ژنو «مقتضی است به وسیله تلگراف فوری از طرف دولت به سرتیپ حبیب الله خان شیبانی اختیارات داده و به مقامات لازمه معرفی شود که با عضویت در کنفرانس مزبور از حقوق دولت ایران مدافعه نموده، نگذارد تصمیماتی بر ضرر دولت اتخاذ شود.»(۳)

 انتقال جنازه های ترکمن های روس به شوروی

کنسول ایران در عشقآباد گزارش داد که جنازه شش ترکمن در نزدیک کراسنووسک (شاه قدم) دفن شد؛ و نیز جنازه های زیادی به حسینقلی و گمیشتپه آوردهاند. وی افزود احوال ترکمن های ساکن کراسنووسک پریشان است. این در حالی است که بیست روز پیش بسیار مشعوف بودند. کنسول ایران به حادث های نیز اشاره میکند که در مراسلات، مکاتبات و تلگرام های وزارت جنگ بیقرینه است. «چند عدد کرجی (لتکا) مملو از ترکمنها میخواستند بریزند به گمرک خانه سفیدرود نزدیک بندر پهلوی، قزاق های ایرانی خبر شده آنها را تیرباران و آیروپلانها هم بمباندازی نموده، هفت لتکا را غرق میکنند و ۹ لتکای دیگر هر چند آدم در آن بوده غرق میکنند، کشته، فقط یک نفر زنده» مانده است. پس از این حادثه کشتی روسی لتکا های سرگردان را از دریای خزر جمع میکند و به جای نامعلومی میبرد. این گزارش میافزاید مراجعات زیادی برای آزادی ترکمن های روس اسیر شده در ایران به کنسولگری میشود.(۴)

 دستگیری جاعلان سند در شیراز

امیرلشکر محمود آیرم خبر داد که تعدادی جاعل اسناد را که «موجبات خسارت و زحمت اهالی را فراهم و به کلی باب معاملات را مسدود ساخته بودند» دستگیر کرده است. وی افزود از آنجا که تعدادی افراد متنفذ پشت این قضیه بودند در حال

خنثی کردن «کشفیات مدعیالعموم» هستند. از این رو وزارت عدلیه درصدد تغییر سمت شیخ حسن فداکار، مدعیالعموم، است. «متمنی است... مقرر فرمایند این تغییر شغل فداکار را که ظاهراً برای خود مشارالیه ترفیع رتبه محسوب، ولی در حقیقت مقصود ترک تعقیب جنایات و عدم کشف حقایق است موقتاً مسکوت گذارند.»(۵)

 مدرس های داخل کلوپ

اداره معارف و اوقاف گیلان به وزارت متبوعه خود خبر داد که روسها در کلوپ خود مدرسه هم تأسیس کردهاند و به کودکان اتباع خود و کمونیست های ایران درس میدهند. این اداره افزود که تحقیقات مفتش برای آگاهی از کم و کیف این اقدام نتیجهبخش نبوده است، چرا که هیچکس جز اعضا نمیتوانند داخل کلوپ شوند. رئیس اداره معارف و اوقاف گیلان در پایان نوشته است که از کارگزاری گیلان خواسته است از این اقدام غیرقانونی روسها جلوگیری نماید. وی در نامه دیگری یادآور شد که از ادامه کار مدرسه روسها در غازیان از ابتدای سال تحصیلی جاری جلوگیری خواهد کرد مگر آن که طبق اساسنامه این اداره رفتار نمایند.(۶)

 اتحاد طرفداران شیخ خزعل در بصره

به نوشته اداره اول سیاسی وزارت امور خارجه: «موافق اطلاعی که رسیده است جماعتی در بصره که از آن جمله اشخاص ذیل هستند میرزاعبدالصمد پسر میرزاحمزه، شیخ موسی داماد شیخ خزعل، شیخ محمد کنعان، میرزامحمد بوشهری مشهور به خان بهادر و سلیمان فیض، [بر علیه] موضع حکومت نظامی خوزستان مشغول دسیسهکاری و تحریکات هستند و محرک هجوم اعراب بر محمره (خرمشهر) نیز این اشخاص بودهاند. متمنی است مراتب را به جای لازم تلگرافاً اعلام و توجه لازم را در دستگیری این اشخاص مبذول فرمایند.»(۷)

 نام های خطاب به سفارت شوروی

امروز در وزارت جنگ نام های خطاب به شارژدافر سفارت شوروی تهیه شد که روشن نیست امضاء آن مربوط به رضا خان است یا رئیس ارکان حرب کل قشون. در این نامه آمده است که اتباع روس با حمله مسلحانه به دولتآباد، سپس شلیک یکصد تیر، بند آب دولتآباد را خراب کرده، از سرریز آب به خاک ایران جلوگیری کردهاند. این افراد مسلح سپس به بند های آب نوروزآباد و سنگر رفته به همان نحو اقدام کردهاند. در این نامه از مقامات روس خواسته شده برای بازگشت آرامش به نقاط مرزی و جلوگیری از هرج و مرج که در ن هایت به ضرر دولتین ایران و شوروی خواهد بود، دست به کار شوند.(۸)

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت ترکیه

وزارت امور خارجه ایران با تهیه نام های خطاب به سفیرکبیر ترکیه، در پاسخ به مراسله این سفارت خانه نوشت که صدور غله ایران به شمدینان قطع نشده است، به طوری که ماهیانه هشتاد بار غله به آن شهر صادر میشد، اما اخیراً به دلیل خشکسالی و احتمال کمبود آذوقه در داخل، ماهیانه چهل بار غله به شمدینان حمل میگردد. در این نامه آمده است که در واردات توتون از شمدینان به ایران مانعی پدید نیامده و دفاتر گمرکات ورود متوالی توتون را تأیید میکند. در پایان این نامه به سفیر ترکیه

اطمینان داده شده که نقل و انتقال ارامنه به مرز های ترکیه صحت ندارد.(۹)

 دستگیری عمر خان

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که عمر خان (سالار جنگ) را

۱- همان، صص ۲۴۴ تا ۲۴۶.

۲- همان، صص ۲۹۱ و ۲۹۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۳۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵. صص ۲۹۵ تا ۲۹۷. اسرای ترکمن همگی یا بخشی از آنها در مشهدسر (بابلسر) بازداشت بودند. نظر رضا خان این بود که آنها را تا پایان عملیات نظامی علیه ترکمنها نگه دارند. (همان، ص ۲۹۳) اما نامهنگاری های پیدرپی سفارت شوروی در تهران با وزارت امور خارجه موجب شد که در نیمه مردادماه دستور آزادی آنان صادر شود. (همان، صص ۲۹۱ و ۲۹۲)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۱۳۱ و ۱۳۲. موضوع به اطلاع وزارت عدلیه رسید و آن وزارت خانه پاسخ داد که سمت جدید شیخ حسن فداکار خللی در تعقیب جاعلان اسناد ایجاد نخواهد کرد. (همان، صص ۱۲۹ و ۱۳۰)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۳۲۷.

۷- سیاست بریتانیا در خلیجفارس...، همان، ص ۲۰۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، صص ۴۴ و ۴۵.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۲ و ۷۱-۸-۴۷-۱۳۰۴.

تحت‌الحفظ به تبریز آورده، در نظامیه حبس کرده است. عبـد الله خان طهماسبی در توضـیح این اقـدام نوشت که چند روز پیش که به سـلماس رفته، سـیمیتقو را برای مذاکره به آن شـهر خوانده بود، عمر خان که در غیاب سـیمیتقو صاحب ایل و املاک او شده بود، با اشاعه این حرف که اگر به سـلماس برسـی کشته خواهی شد، درصدد مأیوس کردن سیمیتقو از قشون برآمده بود. با این حال سیمیتقو «با اطمینان به قول های فدوی... ابداً اعتنایی به این پیغامات نکرده و اظهار داشته بود ولو این که مرا بکشند باز خواهم رفت.»(۱)مقر سیمیتقو در این اوان صومای برادوست بود.

 آرامشی نسبی در استرآباد

به گزارش نماینده سیاسـی انگلیس در استرآباد ترکمنها نسبتاً آرام هستند. اینک فصل برداشت محصول آنها فرارسیده و دست از راهزنی برداشته‌اند. میتوان احتمال داد که تا پایان برداشت محصول این آرامش در منطقه دوام یابد.(۲)

 سه‌شنبه

۱۹ خرداد ۱۳۰۴

۹ ژوئن ۱۹۲۵

۱۷ ذیقعده ۱۳۴۳

 تهدید حاکمان خمسه، شاهرود و همدان

رضا خان با ارسال تلگرام هایی به حاکمان خمسه، شاهرود و همـدان گفت که در خریـد و ارسال غله به تهران اخلال میکنید. «چنانچه رویه سابق را ادامه دهید مسئولیت سخت متوجه شما خواهد بود.»(۳)

 ممانعت کشتیرانی شوروی از حمل تجهیزات نظامی تیپ شمال

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانـده تیپ شـمال، که از مازنـدران راهی استرآباد شده است، به وزارت جنگ خبر داد که اداره کشتیرانی شوروی از حمـل توپها و مهمات این تیپ که درون صـندوق هایی بسـته‌بندی شـده بود، امتناع کرد و آن را منوط به اجـازه کنسولگری شوروی نمود. وی افزود که مـذاکرات کـارگزار بـا کنسول شوروی هم نتیجه‌بخش نبوده؛ مقام روس اظهار میدارد که مساعدت در این امور باید دو طرفه باشد. کنسول از دستگیری تعدادی ترکمن روس توسط نظامیان ایران گله کرده و بعد گفته است که «به واسـطه قانون کشتیرانی... اشـیاء محترقه نباید با کشتی تجارتی حمل شود.» سـرتیپ محمدحسـین آیرم در پایان این خبر گفت که این «بهترین سندی است که اقدامات روسها را در اختلال امر مملکت اثبات مینماید.»(۴)

 گزارش فرمانده لشکر شرق از تمرکز قوا در بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که گردان اول فوج پهلوی در ۲۰ خرداد وارد بجنورد میشود و گردان دوم و دسته آتشبار کوهستانی به فرماندهی سرهنگ پولادین که امروز از شاهرود حرکت کرده، ۲۲ خرداد به سنخاص خواهد رسید. یکصد سوار محلی نردین در سنخاص به این یگان محلق خواهد شد. وی از گردان سوم فوج پهلوی اظهار بیاطلاعی کرد.(۵) سرتیپ جانمحمد خان در ادامه خواستار ابلاغ طرح مرکز به این لشکر شد تا طبق آن وارد عملیات علیه ترکمنها شود،(۶)چرا که ادامه حالت تدافعی در بجنورد به ضرر نیرو های نظامی است و موجب صرف فشنگ فراوان و دادن تلفات است. وی وضعیت آذوقه ترکمنها را مناسب توصیف کرد، به طوری که دایم بر تعداد آنان نیز افزوده میشود.(۷)

 پیشنهاد واگذاری معاونت ایالت خراسان به موفقالدوله

عنایت الله سمیعی، رئیس کابینه ریاست وزراء، به رضا خان اطلاع داد که والی خراسان تقاضا کرده است معاونت ایالت خراسان به موفقالدوله سپرده شود. موفقالدوله، حاکم سابق استرآباد بود. سمیعی نوشت که وزارت داخله با این کار موافق است.(۸)

 کسب تکلیف برای کمپانی هواپیمایی یونکرس

محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، امروز به رضا خان اطلاع داد که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۱۷.

۲- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، صص ۵۶ و ۵۷. این تلگرام باید پیش از آغاز سفر رضا خان به آذربایجان تنظیم شده باشد. در پی این تلگرام، محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، به ارکان حرب کل قشون نوشت که «ارزاق کمال اهمیت را به خود گرفته و مورد توجه مخصوص حضرت اشرف آقای رئیسالوزراء در هیأت دولت است... مقتضی است به رؤسای قشون ولایات فوقالذکر سریعاً امر اکید صادر شود که با مأمورین مالیه و ارزاق ... مساعدت» نمایند. (همان، ص ۵۵) ارکان حرب نیز با ارسال بخشنام های موضوع را به فرماندهان تیپ شمال، لشکر شمال غرب و غرب ابلاغ کرد. (همان، ص ۵۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۴۰۱ و ۴۰۲.

۵- این گردان بنا به دستور، راهی استرآباد شد. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۱۶)

۶- وزارت جنگ لشکر شرق را از انجام عملیات بزرگ علیه ترکمنها تا رسیدن طرح قطعی از مرکز بازداشته بود. سفارت انگلیس معتقد بود شواهد چندانی در دست نیست که نشان دهد دولت ایران برای آینده چه طرحی در دست دارد. به نظر نمیرسد که قوای کمکی کافی تدارک دیده شده باشد یا هیچ طرح مشخصی برای فائق آمدن کامل بر این اوضاع در نظر گرفته شده باشد. (FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴)

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۲۴۲ تا ۲۴۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۱۱۰. رضا خان در پاسخ به این خواست نوشت که به والی خراسان اطلاع دهند راهی تهران

شود. «برای امورات ایـالتی خودم تعیین تکلیف خواهم کرد.» (همان، ص ۱۰۹) یک روز بعد والی خراسان به تهران فراخوانده شد. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، ص ۱۰).

در هیأت وزرا درباره کمپانی یونکرس مذاکره شد. «باید در سال، چهلویک هزار تومان علاوه بر عایدات پست هوایی به کمپانی مساعدت شود. چون در هذهالسنه بیشتر از هشت ماه عمل نخواهد کرد، امسال از این بابت بیست و هفت هزار تومان باید پرداخت شود.» وی خواست این پول از اعتبار دولت داده شود چون وزارت پست و تلگراف محلی برای این کار ندارد.(۱)

سفارت انگلیس که از تمام تصمیمات هیأت دولت مطلع بود در این باره نوشت: «گزارش موثقی حاکی است که به احتمال زیاد توافقی میان دولت ایران و کمپانی یونکرس برای برقراری سرویس پست هوایی میان انزلی و بوشهر صورت خواهد پذیرفت. در ازای برقراری این سرویس سالانه سوبسیدی معادل ۴۱۰۰۰ تومان تعلق خواهد گرفت، به اضافه پرداخت ماهانه ۲۰۰ تومان از سوی وزارت پست و تلگراف. معلوم است که دولت ایران درصدد کسب منافع مشخص دیگری با بهرهبرداری از ماشینآلات کمپانی است. برای مثال، ممکن است بتوان پذیرفت که قرار است کمپانی در صورت نیاز ماشین های خود را برای مصارف نظامی در اختیار بگذارد.»(۲)

 آماده شدن شمشیر پادشاه افغانستان

وزارت جنگ به اطلاع وزارت امور خارجه رساند که شمشیر سفارش داده شده به آستان قدس رضوی برای اهداء به پادشاه افغانستان آماده شده است. «چون سفیر افغانستان از طهران عزیمت نمودند» شمشیر از مشهد به کجا ارسال شود؟ تهران یا کابل.(۳)

 تحصن بازرگانان مازندران

گروهی از بازرگانان مازندران که در کار واردات قند و شکر و چای هستند با اعتراض به این که قانون انحصار دولتی قند و شکر و چای عطف به ماسبق نمیشود دست به تحصن زدند. آنان نسبت به این که وزارت مالیه میخواهد از قند و شکر و چای آنان، که در گمرک و انبار است، مالیات بگیرد، معترض بودند. طبق مصوبه انحصار دولتی قند و شکر و چای از ۲۲ اردیبهشت به بعد، به کالا های یاد شده وارداتی، مالیات تعلق میگرفت.(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس تشکیل جلسه داد. دستور امروز مجلس بررسی لایحه استخدام یازده مستشار بلژیکی برای وزارت مالیه جهت ادامه کار در گمرکات بود. هفت ماده از این طرح بررسی و تصویب شد. کردونیه، دکرکر، دلکرد، دلکروا، گیوم، هونن، مرو، پاکه، استاس، و اندویل، از جمله افراد یادشده بودند که مقرر بود از چهارم شهریور ۱۳۰۴ به مدت سه سال در استخدام وزارت مالیه باشند.(۵)

 ورود رضا خان به زنجان

صبح امروز رضا خان قزوین را ترک کرد و عصر وارد زنجان شد.(۶) وی صبح دیروز به قصد سفر آذربایجان، از تهران خارج شده بود.

 جشنی برای مصرف کالا های وطنی

عصر امروز گروهی از وزراء، نظامیان، نمایندگان مجلس وتجار در تکیه دولت گردهم آمدند. در این مراسم محتشمالسلطنه، رئیس نمایشگاه کالا های وطنی گزارشی از یک سال فعالیت نمایشگاه امتعه وطنی عرضه کرد و در پایان برای تشویق صاحب ان غرفه های کالا، دیپلم، تصدیقنامه و مدال هایی توزیع گردید.(۷)

 شکایت نماینده همدان از ایل خانی و ایلبیگی بختیاری

علی منصور، کفیل وزارت داخله، با ارسال نام های به حاکم اصفهان نوشت که حاجمیرزاعبدالوهاب [نماینده همدان] از تعدیات ایل خانی و ایلبیگی بختیاری شکایت کرده است. «به وسایل دیگر از محل تحقیق بفرمایید که تفصیل قضیه چه بوده و این شکایات تا چه اندازه صحت دارد.»(۸)

 کتک خوردن مأمور نواقل قزوین از سرتیپ فضل الله خان

بنا به گزارش مأموران سیاسی آمریکا در ایران، سرتیپ فضل الله خان زاهدی، که همراه رضا خان عازم سفر آذربایجان است، امروز یکی از کارکنان نواقل قزوین را به شدت کتک زد و زخمی کرد. سفارت آمریکا علت این اقدام را در ذیل سوءاستفاده های وزارت جنگ از قدرت خود یاد میکند.(۹)

 کمپانی نفت جنوب به دنبال نفت در هندیجان

به گزارش حاکم نظامی هندیجان امروز دو تن از کارکنان کمپانی نفت جنوب برای تحقیق پیرامون وجود نفت در این ناحیه وارد هندیجان شدند. گویا قرار است آنان با گسیل وسایل و اسباب مربوط به اکتشاف نفت در این منطقه مستقر شوند.(۱۰)

 دستور رضا خان به سرتیپ محمدحسین آیرم در واگذاری تیپ شمال

رضا خان به محمدحسین آیرم دستور داد راهی رشت شود، فرماندهی تیپ شمال را به سرتیپ فضل الله زاهدی واگذارد و سپس به سوی تبریز حرکت نماید. سرتیپ آیرم اینک در استرآباد مستقر است.(۱۱)

 درخواست برقراری تلگراف بین استرآباد و رامیان

فرمانده تیپ شمال از استرآباد به ریاست ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که کشیده شدن سیم تلگراف از استرآباد تا رامیان بسیار ضروری است. وی درخواست کرد وزارت جنگ این موضوع را از وزارت پست و تلگراف بخواهد.(۱۲)

۱- همان، ص ۱۰۸.

۲- FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴ رضا خان با تصمیم هیأت وزراء موافقت نکرد و گفت که دولت چنین اعتباراتی ندارد؛ دیگر آن که باید نظر مجلس را نیز در این باب گرفت و «در صورت صلاحیت لازم است به جای اعتبار دولت لایحه جداگانه تنظیم کرده، پیشنهاد [به] مجلس نمایید.» (اسناد مؤسسه مطالعات...، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۱۰۷). شرکت هواپیمایی یونکرس آلمان در تابستان ۱۳۰۳ تصمیم گرفت نماینده خود را به ایران بفرستد. نماینده یادشده پس از ورود به تهران پیشنهاد های همکاری شرکت را با رئیسالوزراء مطرح کرد که کلیات آن مورد موافقت قرار گرفت. وی در مراجعت به آلمان، پاییز همان سال با دست پر به ایران بازگشت تا فعالیت شرکت را در ایران آغاز کند. پنج هواپیمای مسافربری، پنج خلبان، نه مکانیک هواپیما، دو سرمکانیک، ۲۳ نفر کارمند اداری به همراه ۵۰ بار بزرگ از انزلی وارد ایران شدند. این شرکت ۱۲ صندوق بزرگ از اسباب هوانوردی خود را نیز از بوشهر و چهار صندوق بزرگ را از طریق بیروت به ایران رساند. آنها پنج موتور هواپیمای یدکی نیز آورده بودند. شرکت هواپیمایی یونکرس همچنین ۲۳ هواپیما برای پرواز در خطوط داخلی ایران کنار گذاشت که دو فروند آن برای آموزش هوانوردی و خلبانی در مدرسه هواپیمایی بود. اما روند کند تصمیمگیری و عدم توافق دولت با شرکت یادشده اجازه نداد که تا این روز تصمیمات شرکت هواپیمایی یونکرس برای ارائه خدمات مسافری و پستی در ایران محقق شود. هر چند این شرکت با خدماتی که به قشون، چه برای پرواز های شناسایی و چه برای بمباران در اختیار وزارت جنگ گذاشت خواست حسن نیت خود را برای ادامه کار در ایران به نمایش بگذارد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۹-۲۶-۱۳۰۴. شمشیر یادشده به تهران فرستاده شد و در اواخر مهرماه به اداره تشریفات وزارت امور خارجه تحویل گردید تا توسط میرزااحمد خان قدیمی به مقصد برده شود. (همان، ۵-۱۹-۲۶-۱۳۰۴)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۶، ص ۲.

۵- همان، شم ۱۸۳۷، ص ۳.

۶- همانجا. سفارت انگلیس در گزارش های خود نوشت که رضا خان تصمیم دارد هنگام برگشت از سواحل مازندران بگذرد. گویا با این کار میخواهد اوضاع منطقه به ویژه ترکمنها را شخصاً بررسی کند. (FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴)

۷- همانجا.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۶۴۷.

۹- مجد، همان، ص ۴۲۹.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۸۷.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۷۹ و ۸۰.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۵۵. وزارت جنگ درخواست فرمانده تیپ شمال را به وزارت پست و تلگراف منعکس کرد. وزارت خانه یادشده پاسخ داد که بودجه سیمکشی بین استرآباد - رامیان بالغ بر ۹۴۰۰ تومان است و چنین اعتباری در بودجه این وزارت خانه نیست. سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تازهگمارده تیپ شمال در ۲۳ تیرماه بار دیگر به کشیده شدن سیم تلگراف بین دو شهر تأکید کرد، چرا که عملیات جنگی در ترکمن صحرا بدون داد و ستد اطلاعات ناقص خواهد بود. وزارت پست و تلگراف در واپسین پاسخ خود در ۱۹ مرداد گفت که بودجه این کار به زودی به مجلس پیشنهاد میشود! (همان، صص ۳۴۹ تا ۳۵۴)

 چهارشنبه

۲۰ خرداد ۱۳۰۴

۱۰ ژوئن ۱۹۲۵

۱۸ ذیقعده ۱۳۴۳

 شکست گوکلانها از نیرو های محلی

به گزارش سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده تیپ شمال، طایفه گوکلان با هزاروپانصد نیرو به خط جنوبی خود، رامیان و فندرسک، یورش آورد، اما متقابلاً قوای مهدی شاه فندرسکی، ایل خان منطقه، به رویارویی پرداخت و شکست سختی به گوکلانها وارد نمود. در این درگیری دو روستای قلیتپه و تلوستان(۱) از تصرف گوکلانها خارج شد.(۲)

 هشدار دوباره سرتیپ شیبانی

سرتیپ حبیب الله شیبانی، که در پاریس بسر میبرد، بار دیگر به رضا خان هشدار داد که انگلیس میخواهد با تصویب قرارداد جدیدی در کنفرانس ژنو کشتیرانی در خلیجفارس را تحت حاکمیت خود قرار دهد. «به عقیده فدوی لازم است به ارفعالدوله [نماینده ایران در کنفرانس ژنو] امر اکید بفرمایید در این باب سخت تعرض نموده و به موقع از کنفرانس خارج شود.»(۳)

 تصمیم به اعزام مترجم به کمیسیون مرزی

در پی درخواست کمیسیون مرزی ایران مستقر در مغان، مقرر گردید میرزاابراهیم خان، مترجم زبان روس وزارت امور خارجه، عازم مرز گردد. از آنجا که وزارت امور خارجه محلی برای پرداخت هزینه های این اعزام نداشت، دولت از اعتبارات خود هزینه یادشده را پرداخت کرد.(۴) کمیسیون مرزی نیازمند مهندس نقشهبردار نیز بود، اما از آنجا که هزینه اعزام عبدالرزاق خان، مهندس نقشهبردار، بسیار سنگین بود، به اعزام مترجم بسنده شد.(۵)

 نتیجه تحقیقات از ضاربین رابرت

حاکم بنادر به وزارت داخله خبر داد که پس از تشکیل کمیسیونی مرکب از حاکم، رئیس قشون منطقه، رئیس معارف، رئیس نظمیه و مستنطق عدلیه، پس از دو مرحله بازپرسی از سه متهم ضارب رابرت، مهندس انگلیسی، به جرم خود اعتراف کردند، اما سوءظنی نسبت به محمدعلی خان، ضابط تنگستان که آمر این سه تن بوده باشد به دست نیامد.(۶) (ر.ک: ۲ و ۱۴ خرداد)

 تشکر غلامعلی خان بیرانوند از رضا خان

غلامعلی خان بیرانوند، از خوانین لرستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان از این که مورد عفو واقع شده تشکر کرد و نوشت: «مقدرات حیات و ممات خود را به فتوت بزرگواری آن ذات مقدس واگذار مینماید. گرکشی ور جرم بخشی روی و سر بر آستانم.»(۷)

 بلاتکلیفی سرکنسولگری بادکوبه در قبال مخالفان سیاسی

اسد الله یمین، سرکنسول ایران در بادکوبه، با ارسال نام های

۱- این دو روستا از روستا های زیرمجموعه مینودشت استان گلستان هستند.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۲۳۶ و ۲۳۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۳۷. احتمالاً خبر تصمیم جدید دولت ایران در سپردن مسئولیت به سرتیپ شیبانی برای شرکت در این کنفرانس هنوز به او نرسیده بود.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۹، ص ۱۰.

۵- همان، ص ۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۴.

به وزارت امور خارجه، ضمن تشریح اجمالی موقعیت مخالفان سیاسی ایران در این شهر نوشت که این افراد به من نزدیک نمیشوند، من هم با آنان کاری ندارم؛ اساساً تکلیف این نمایندگی با مخالفان روشن نیست. وی تعداد افراد یادشده را حدود یکصد نفر برشمرد که از حمایت دولت شوروی برخوردار هستند.(۱)

 آمادگی استقبال از رضا خان

تلگرام های رسمی ارسال شده از شهر های تبریز، مرند و سلماس حاکی است که اهالی این شهرها آماده استقبال از رضا خان هستند. گزارش تبریز میگوید که گروه های مردمی در بستن طاق نصرت از یکدیگر سبقت میجویند و در تمام شهر اسباب پذیرایی نایاب شده است.(۲) حاکم مرند مینویسد که شهر در حال آذینبندی است؛(۳) و حاکم سلماس ضمن بیان اقدامات مشابه میگوید که رؤسای عشایر منطقه، حدود یکصد نفر، به جلوداری احمدآقا، برادر اسماعیلآقا سیمیتقو، راهی تبریز شدهاند تا از ریاست وزراء استقبال به عمل آورند.(۴)

 دیدار رضا خان از گردنه گشوده قافلانکوه

رضا خان امروز صبح زنجان را به سمت تبریز ترک کرد. گفته میشود وی ضمن عبور از گردنه قافلانکوه در جریان فعالیت های انجام شده برای بازگشایی این راه قرار خواهد گرفت.(۵)

 تقاضای وزیر مالیه برای پرداخت اعتبار حفر نهر جدید لطفآباد

محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت از آنجا که اعتبار مخارج حفر نهر جدید لطفآباد باید از اعتبار ماهیانه دولت پرداخت گردد، تصویب نامه آن گرفته شود. مردم لطفآباد برای ر هایی از قطع آب این منطقه که هر از گاه از سوی روسها رخ میداد، آماده بودند با هزین های که دولت در اختیارشان میگذارد، خود به حفر شبکه جدیدی اقدام کنند تا امکان قطع آب برای همیشه برطرف شود.(۶)

 طلب های آلمان از دو ایرانی

سفارت آلمان با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که عباسقلی خان گوکلان دو هزار و دویست مارک طلا از بابت پانسیون به یک آلمانی بدهکار است. همچنین خسرومیرزا دویستوپنجاه مارک بابت مخارج زندگی به طرف آلمانی خود باید بپردازد. سفارت آلمان اسناد مربوطه را نیز ضمیمه نامه کرده بود. در این نامه آمده بود که خسرومیرزا قول داده بود پس از ورود به ایران بدهی خود را بپردازد و سفارت ایران در آلمان نیز آن را تضمین کرده بود. «خواهشمند است مقرر فرمایید در وصول وایصال وجوه مزبور اقدامات مقتضی به عمل» آید.(۷)

(تصویر) مرند، بازار کفاشها

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۳- همانجا.

۴- همانجا.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۸، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲۵.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱-۳۵-۱۳۰۴.

 پنجشنبه

۲۱ خرداد ۱۳۰۴

۱۱ ژوئن ۱۹۲۵

۱۹ ذیقعده ۱۳۴۳

 ورود سرتیپ زاهدی به رشت

عصر امروز سرتیپ فضل الله زاهدی با عنوان رئیس تیپ مستقل شمال وارد رشت شد.(۱) وی جایگزین سرتیپ محمدحسین آیرم شده است. به گزارش رسیده از رشت با این که حرکت فرمانده جدید تیپ شمال بیخبر بوده، «عده زیادی از صاحب منصبان و اهالی و تجار و رؤسای ادارات تا چند فرسخ به استقبال» رفته بودند!(۲) به احتمال زیاد زاهدی که تا قزوین همراه رضا خان بود، از آنجا به طرف رشت تغییر مسیر داده بود.

 دستور مسکو به عدم دخالت ترکمن های روس

کنسولگری ایران در عشقآباد به وزارت امور خارجه خبر داد که در پی اقدامات سفارت ایران در مسکو، مقامات شوروی به مسئولان محلی ترکمنستان دستور دادهاند از مداخله ترکمن های روس در حوادث ایران و تجاوز به مرز های جنوبی خودداری کنند.(۳)

 پیشنهاد تصویب اعتبار برای ساخت سدی در تبریز

محمدعلی فروغی، وزیر مالیه و کفیل رضا خان در هیأت دولت، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که هنگام ورود به تبریز از خرابی هایی که سیل در سال گذشته به این شهر وارد کرده بود آگاه میشوید. «وزارت مالیه بر طبق رأی کمیسیون محلی برای امتداد سد سابق پانزده هزار تومان پیشنهاد کرده که به پنج قسط از اعتبار دولت تأدیه شود. هر گاه اجازه بفرمایند تصویبنامه آن صادر شود.»(۴)

 کمپانی نفت جنوب و بازار جدید آبادان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، اطلاع داد که کمپانی نفت جنوب اجازه میخواهد بازار جدیدی در آبادان بسازد. وی افزود تحقیقات نشان میدهد که بودجه این اقدام، حدود ۱۵ هزار پوند، توسط شیخ خزعل پرداخت خواهد شد. اداره حکومتی با وجود فشار هایی که وارد میکنند، صدور مجوز را منوط به موافقت مرکز کرده است. عمارلویی نوشت که «ساختن این بازار سبب خواهد شد که بازار قدیم خراب و اهالی متفرق شوند. مقصود کمپانی هم همین است.»(۵) وی در

تلگرام دیگری رضا خان را مطلع کرد که عبدالمجید، پسر شیخ خزعل، قصد رفتن به شام دارد. میگوید برای معالجه میرود. «اجازه داده شود یا خیر؟»(۶)

 منصبی برای حاج خان سرتیپ

رئیس ارکان حرب کل قشون، سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، با ارسال تلگرامی به رضا خان یادآور شد که قرار بود سمتی به حاجی خان سرتیپ داده شود. «تعیین یک نفر صاحب منصب برای سرپرستی ایل شاهسون بغدادی ضرورت دارد.» در صورت موافقت به ریاست ایل یادشده منصوب گردد.(۷)

 دستور وزارت خارجه به همگامی با انگلیس

سرتیپ حبیب الله شیبانی به اطلاع رضا خان رساند که وزارت امور خارجه به ارفعالدوله، نماینده ایران در مجمع اتفاق ملل و کنفرانس ژنو، حکم کرده با نظر دولت انگلیس راجع به کشتیرانی در خلیجفارس مخالفت نکند و عهدنامه موردنظر را امضاء نماید. شیبانی افزود که اقدامات ارفعالدوله کارها را خراب کرده است.(۸)

 چشم لشکر جنوب به دنبال مسلسل گمرک

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که اداره گمرک بنادر یک دستگاه مسلسل وارد کرده، با وجود قشون در آن ناحیه، این سلاح مورد احتیاج گمرک نخواهد بود. «متمنی است اجازه صادر فرمایید اداره گمرک مسلسل را به [اداره] قشونی تحویل» دهد؛ متعاقباً قشون به کار های گمرک مساعدت مینماید.(۹)

 دیدگاه حاجرئیس درباره قانون انحصار قند و چای

در پی رسیدن گزارشی به وزارت جنگ مبنی بر مخالفت تجار بوشهری با قانون انحصار قند و چای (ر.ک: ۱۶ خرداد) به امیرلشکر جنوب دستور داده شد موضوع را تحت نظر بگیرد تا اقدامی علیه این قانون انجام نشود. محمود آیرم امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که حاجرئیس، رئیس بازرگانان بوشهر، میگوید مخالفتی با قانون یادشده ندارد، «فقط به واسطه نداشتن وجه نمیتوانند قند و شکر خود را از گمرک خارج نمایند. گمرک هم اجازه فروش نمیدهد که اجناس را فروخته وجه گمرک را بپردازند.»(۱۰)

 تسلیم عریضه دوستمحمد خان

دیوانبیگی، نماینده بلوچستان، نامه دوستمحمد خان را به

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۳۱.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۹۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۷۱. رضا خان با تخصیص اعتبار یادشده موافقت کرد. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۶۹)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۷۹.

۶- همان، ص ۲۸۰. رضا خان پاسخ داد که در مورد ساخت بازار جدید آبادان پس از بازگشت به تهران تصمیم گرفته میشود. وی در مورد سفر پسر شیخ خزعل نیز گفت که «دلتنگی هایی... دارد... مسافرت مشارالیه را به شام اجازه نمیدهم.» (همان، ص ۲۷۸)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۷۰. ایل شاهسون بغدادی از دو شعبه لک و آرخلو، ۲۹ طایفه، ۲۲۰ تیره و چند صد زیر تیره تشکیل میشود. هسته اولیه این ایل را نادر در سال های ۴۶-۱۱۴۵ه ق از نواحی مجاور کرکوک به خراسان کوچانده شدند. علت شهرت ایل به «بغدادی» از این جهت است. بدنه اصلی ایل پس از مرگ نادر به نواحی فارس مهاجرت کرد و در اوایل قاجاریه در ساوه، قزوین، همدان و نواحی مجاور استقرار یافت. (بیگلر، مجید، «شاهسون بغدادی»، Shahsevan.blogfa.com.) رضا خان با پیشنهاد یادشده موافقت کرد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۲۸، ص ۶۹)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۳۵. شیبانی که میدانست به نمایندگی ایران در کنفرانس ژنو برگزیده شده، میخواست ارفعالدوله تابع نظرات او باشد و منفرداً کاری انجام ندهد «زیرا چند روز بیشتر به آخر کنفرانس نمانده و از برای معرفی فدوی وقت نیست.» (همانجا)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۵۶. وزارت مالیه این مسلسل را برای نصب در قایق و به تأیید و تصویب هیأت دولت خریده بود. سلاح یادشده یک شصت تیر بود. وقتی موضوع به وزارت مالیه منعکس شد، وزارت خانه یادشده توضیح داد که «بایستی پیوسته در قایق باشد؛ نمیتوان آن را به قشون تحویل داد.» (همان، ص ۲۵۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۶۵.

کابینه ریاست وزرا تسلیم کرد. در این نامه دوستمحمد خان نوشته است که مالیات مربوط به خود را پرداخت کرده، اندکی مانده که آن را نیز تسویه خواهد کرد. دیوانبیگی تقاضا کرد مناسب است از طرف رضا خان تلگرامی برای جلب نظر بیشتر دوستمحمد خان ارسال شود.(۱)

 ۴۴ آشوری در راه ارومیه

سرهنگ محسن نظامی، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، به اطلاع وزارت جنگ رساند که امیرلشکر غرب ۴۴ آشوری را که از سمت همدان وارد ایران شده بودند، راهی ارومیه کرده است. آنان اینک نزد حکومت صایینقلعه (شاهین دژ) هستند. وی پرسید آیا ادامه حرکت آنها به ارومیه بلامانع است؟(۲)برای بازگشت آشوریان به ایران قانونی وضع شده بود که ظاهراً شامل حال افراد یادشده نمیگردید.

 صورت وضعیت پول بلدیه بندرعباس در بانک شاهنشاهی

کارگزار بندرعباس خبر داد که پول جمعآوری شده توسط کنسولگری انگلیس به اسم بلدیه بندرعباس که اینک در بانک شاهنشاهی این شهر سپردهگذاری شده، «قریب پنج هزار و دویست و پنجاه تومان آن سند بانک به اسم بلدیه است و سند مزبور در بلدیه ضبط است و راجع به بقیه مبلغ مزبور، سند آن در نزد قونسولگری دولت فخیمه است.»(۳)

 اطلاعات ناکافی وزارت فواید عامه

سفارت ایران در رُم با ارسال نام های به وزارت امور خارجه و در پی درخواست پیشین خود از وزارت فواید عامه برای ارائه اطلاعاتی از ایران برای سرمایهداران ایتالیایی، نوشت که صرف توصیه وزارت فواید عامه به جلب نظر سرمایهداران خارجی توسط این سفارت خانه کافی نیست. ما محتاج اطلاعات مختلفی هستیم. اینک راجع به سرمایهگذاری در راهآهن شمال ایران به ترابوزان باید اطلاعاتی چون تخمین مخارج ساخت تا درآمد های بعدی آن ریز به ریز ارائه شود تا به سرمایهداران خارجی ارائه گردد. تصمیمگیری آنان در گرو داشتن اطلاعات کامل است.(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا (مؤتمنالملک) تشکیل جلسه داد و بررسی لایحه استخدام ۱۲ بلژیکی کارمند در ادارات گمرک کشور ادامه یافت و بقیه مواد آن مورد تصویب قرار گرفت. همچنین نمایندگان تصمیم گرفتند شمار هفتگی جلسات مجلس تا پایان مرداد دو روز در هفته، یکشنبه و پنجشنبه باشد که اکثراً به آن رأی مثبت دادند.(۵)

 رضا خان در میانه

رضا خان بر سر راه خود به تبریز امروز وارد میانه شد. وی شب را در این شهر گذرانده، فردا راهی تبریز میشود.(۶)

 ابلاغ قانون سجل احوال به وزارت داخله

امروز قانون سجل احوال برای اجرا به وزارت داخله ابلاغ شد. قرار است این قانون در نخستین گام در بلوکات و قصبات اطراف تهران به اجرا درآید. «برای اشخاصی که هنوز در طهران ورقه هویت تحصیل نکردهاند نیز موعدی معین خواهد گردید که تا انقضای آن کلیه اشخاص بدون ورقه هویت به اداره مزبور رفته ثبت اسم نمایند.»(۷)

 وزیرمختار جدید شوروی در بندرپهلوی

یورنف، وزیرمختار جدید شوروی و جایگزین شومیاتسکی، امروز وارد بندر پهلوی شد. وی عازم تهران است.(۸)

کنسول شوروی در استرآباد که از ۱۲ خرداد به رشت آمده بود و تا امروز در رشت اقامت داشت، به احتمال زیاد برای استقبال از یورنف بود.(۹)

(تصویر) سرتیپ فضل الله زاهدی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۱۳. در هفتم مرداد بود که رضا خان تلگرامی به دوستمحمد خان فرستاد و گفت از آنجا که یک مأمور دولتی به حساب میآیید باید بیطرف بوده و بهانه به دست همسایگان ندهید و از حوادثی که منجر به شرارت بلوچها میشود جلوگیری کنید. (همان، ص ۱۱۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۳۱. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد و وی پاسخ داد که ۴۴ آشوری یادشده مطابق مواد چهارگان های که در مهرماه ۱۳۰۲ به تصویب رسید جواز بازگشت به ایران را گرفتهاند. (همان، ص ۳۴).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۳۲۲.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ و ۵-۷-۵۶-۱۳۰۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۹، ص ۲.

۶- همان، ص ۳.

۷- همانجا.

۸- همان، شم ۱۸۴۰، ص ۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۲۴.

 جمعه

۲۲ خرداد ۱۳۰۴

۱۲ ژوئن ۱۹۲۵

۲۰ ذیقعده ۱۳۴۳

 نامه خوانین بلوچ به حاکم دزداب

سه تن از سرداران بلوچ که در مذاکره با ماژور هال و گروهی از نمایندگان دولت انگلیس شرکت داشتند، امروز با ارسال نام های به حاکم دزداب با اشاره به دریافت نامه رضا خان نوشتند که در یک سال و نیم گذشته با حضور نظامیان در مناطق سرحدی، ما نیز به خدمت درآمدیم. همه چیز روال خود را داشت تا زمانی که نظامیان بیناموسی کردند و بلوچها نتوانستند تعدی به حریم خود را بپذیرند. در ادامه این نامه آمده است که پس از حضور فرمانده تیپ (سرهنگ علیشاه رحیمی) در منطقه، وی نیز به جای رسیدگی، بنای سختگیری گذاشت. در پایان این نامه ضمن اشاره به این که امضاءکنندگان با مذاکرهکنندگان همراهی کردهاند، آمده است که بنای تعارض بلوچها تمام شده و مطالبات ما توسط ماژور هال به اطلاع خواهد رسید.(۱)

 ادامه مذاکره با سران بلوچ

فرمانده لشکر شرق خبر داد که ماژور هال، پیشکار مالیه خراسان و نماینده سرتیپ جانمحمد خان، در مذاکره با خوانین بلوچ، نماینده انگلیس و رؤسای بلوچ مذاکرات خود را در میرجاوه و خاش ادامه میدهند. وی افزود هیأت مذاکرهکننده، دو صاحب منصبی را که برای شرکت در گفتوگوها از طرف لشکر شرق اعزام شده بودند، نمیپذیرند. گفته میشود خوانین بلوچ با حضور آنان مخالفت میکنند. ماژور هال هم میگوید به واسطه بدبینی بلوچها به نظامیان، میخواهند امیر شوکتالملک یا حسامالدوله به عنوان نماینده دولت در مذاکرات شرکت کنند نه نظامیان. سرتیپ جانمحمد خان معتقد است انگلیسها این نظر را القاء کردهاند؛ اول این که میخواهند مقاصد خود را در بلوچستان پیش ببرند، و دوم این که رابطه ویژ های با امیر شوکتالملک دارند. وی در خاتمه یادآور شد که دو صاحب منصب یادشده را هر طور شده به منطقه خواهد فرستاد تا با بلوچها گفتوگو کرده، نظر آنان را به صلح جلب نمایند.(۲)

 اقدام مسکو در آزادی نظامیان ایران

سفارت ایران در مسکو خبر داد که مقامات مسکو برای آزادی نظامیان ایرانی محبوس در عشقآباد اقدام کردهاند. در تلگرام یادشده آمده است که وزیر امور خارجه شوروی موفقیت های قشون ایران را در منطقه استرآباد تبریک میگوید. سفیرکبیر ایران در ادامه تلگرام خود پرسیده است که آیا نظامیان بازداشت شده ایرانی به وطن رسیدهاند یا نه؟(۳)

□ تقاضا های نظامی فرمانده لشکر شرق از رضا خان

سرتیپ جانمحمد خان که اجازه فرماندهی قوای اعزامی از تهران را برای مقابله با ترکمنها ندارد، از رضا خان درخواست کرد گردان دوم فوج پهلوی به فرماندهی سرهنگ محمود خان پولادین که امر شده در سنخاص بماند، به بجنورد بیاید و گردان سوار هم پس از ورود به شاهرود در سنخاص یا جاجرم استقرار یابد. با این حال «در صورت لزوم هر موقع میتواند یا به استرآباد یا به بجنورد علیالسویه کمک نماید.»(۴)

□ عضویت سرتیپ شیبانی در کنفرانس ژنو

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که از ابتدای تشکیل کنفرانس ژنو به پیشنهاد پرنس ارفعالدوله از ریاست وزراء، سرتیپ حبیب الله شیبانی را به عنوان متخصص امور نظامی از طرف دولت به کنفرانس معرفی کرده، او همواره در کار های کنفرانس شرکت داشته است. با این حال «در تمام تلگرافات به آقای پرنس ارفعالدوله تذکر داده [شده] که با موافقت نظر سرتیپ حبیب الله خان اقدامات نماید.»(۵)با این حال رضا خان نیز در تلگرامی به ارفعالدوله از او خواست با صلاحدید سرتیپ شیبانی عمل کند.(۶)

□ پرسش از چگونگی بازگشت رضا خان

سرتیپ فضل الله زاهدی از فرماندهی لشکر شمال غرب پرسید که «حضرت اشرف» هنگام بازگشت از تبریز از کدام خط سیر حرکت میکنند؟ «چه روز به طرف گیلان حرکت میفرمایند و خط سیرشان از قزوین یا آستارا خواهد [بود؟] در ثانی از دریا تشریففرما میشوند یا خشکی؟»(۷)

□ خبر های اردبیل و مراغه به مناسبت ورود رضا خان به آذربایجان

از اردبیل خبر میدهند که اهالی، بازار و کوچه ها را به مناسبت

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰. این نامه نشاندهنده پایان مذاکرات و توافقات به عمل آمده است، اما فرماندهی لشکر شرق در گزارشها و خبر های ارسالی خود، ۲۳ خرداد را روز توافق و پایان مذاکرات ذکر کرده است. به نظر میرسد توافق اولیه در جلسه های بعدی بالا پایین شده، ن هایی میگردد.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۷۹ تا ۲۸۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، ص ۲۴.

۴- همان، ص ۲۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۳۳. این نامه با اطلاعاتی که از طرف شیبانی به وزارت جنگ میرسید همخوانی ندارد. شیبانی از عملکرد ارفعالدوله به شدت نگران بود، و عضویتش در کنفرانس در روز های پایانی آن مسجل گردید.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۳۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۶۱.

ورود رضا خان به آذربایجان آذینبندی کردهاند.(۱) خبر های مراغه نیز حاکی است که بلدیه به واسطه نداشتن پول، ۲۰۰ تومان قرض کرده، مشغول تسطیح خیابان پهلوی است.(۲)

 ابراز اطاعت حسینقلی خان پاپی

بنا به اطلاع فرمانده لشکر غرب، حسینقلی خان، رئیس طایفه پاپی، وارد خرمآباد شد و ابراز اطاعت کرد. حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب ضمن اعلام این خبر نوشت که اعزام اردوی نظامی این لشکر به اطراف ناحیه استقرار طایفه پاپی و مانور های آنان، همراه با مکاتبه هایی که با حسینقلی خان انجام گرفت، در ن هایت موجب ورود او به خرمآباد شد. وی «با امیدواری کامل به مراحم مبارک و پوشیدن خلعت، برای تسلیم نمودن اسلحه طایفه خود مراجعت نمود.» در ادامه این تلگرام بلند آمده است که طایفه یا ایل متمردی که بخواهد سرکشی کند در لرستان باقی نمانده است و خلعسلاح به زودی پایان خواهد یافت. وی در پایان تأکید کرد «بر طبق امریه مبارک به اداره مالیه و مالکین دستورات مؤکد داده شده که هر چه زود شروع به ساختن مسکن برای ایلات نموده که کلیه را تخته قاپو نمایند.»(۳)

 پیگیری سفارت انگلیس در گرفتن غرامت

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که وزیرمختار انگلیس پیگیر به نتیجه رسیدن غرامتی است که باید به رابرت مهندس پرداخت گردد. از آنجا که رئیس نظامیان بوشهر مسئولیت این کار را به عهده دارد «سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان محترماً از وزارت جلیله امور خارجه خواهشمند است که مقرر دارند دستورالعملی فوری به طوری که لازم است به رئیس قشون بوشهر مخابره شود.»(۴)

 مقاومت بازرگانان خرمشهری در پرداخت مالیات قند و چای

به گزارش حاکم نظامی محمره (خرمشهر) با تلگرامی که تجار بوشهر به بازرگانان محمره (خرمشهر) فرستاده بودند، آن دسته از تجار که قند و شکر و چای خود را از ۲۲ اردیبهشت به بعد ترخیص کرده بودند، نمیخواستند مالیات آن را بپردازند. اداره مالیه درصدد انتقال دوباره این کالاها به انبار گمرک بود. حاکم محمره (خرمشهر) مینویسد که «این فقره اسباب هیجان و سوءاثر بود. تجار و اداره مالیه را متقاعد نمودم سند و مهر برای اداء باقیمانده حقوق مال های متصرفی به مالیه دهند و مادامی که ندادهاند، حق خروج یا فروش مال ندارند. در این باب ۱۳ طغرا سند از ۱۳ نفر تجار گرفته به مالیه تسلیم کردند.»(۵)

 گفته های مخالفان رضا خان در شوشتر

نامه بدون امضاء رسیده به فرمانده نظامیان خوزستان میگوید که مخالفان دولت و رضا خان در شوشتر اظهاراتی میکنند که بدین قرار است: «رضا خان شاه شده، میخواهد استبدادی رفتار کند. به عنوان مجسمه پول از تجار خواست؛ تجار زیر بار نرفته، مالیات تنباکو را گران نمود و مالیات جدید به قند و شکر بستهاند. نظامیها املاک شما را میبرند... نظامیها نماز نمیخوانند.

بیطهارتند.» نویسنده ناشناس نامه میرسیدشمسالدین، کفیل عدلیه، سیدکاظم شوشتری و حاجاسماعیل ابریشم را مخالفان اصلی دولت برشمرد.(۶)

 آزمون تخم توتون آمریکایی

تعداد اندکی تخم توتون آمریکایی، توسط میرزایحیی خان، مفتش خالصجات، تحت آزمایش قرار گرفت. تخم های یادشده شش نوع بودند. به وی دستور داده شد «این شش رقم را شخصاً خزینه نموده و جداگانه زرع نماید؛ پس از حصول نتیجه راپرت آن» داده خواهد شد.(۷)

 جدول حروف متقاطع

روزنامه ایران در شماره امروز خود برای نخستین بار جدول حروف متقاطع را برای سرگرمی خوانندگان خود به چاپ رساند. این جدول بسیار ساده دارای پنج ردیف افقی و پنج ردیف عمودی بود.(۸)

 ورود رضا خان به تبریز

رضا خان امروز وارد تبریز شد. به نوشته منابع انگلیسی مقامات ارتش مراسم استقبال را به خوبی سازماندهی کرده بودند، اما با این حال موفق نشده بودند دو روحانی بزرگ شهر را در این مراسم حاضر کنند. آن دو عالم، تبریز را ترک کرده بودند تا مجبور به ملاقات با رضا خان نشوند. از جمله کسانی که در مراسم استقبال از رضا خان حاضر شده بود، احمدآقا، برادر اسماعیلآقا سیمیتقو، بود، اما شخص سیمیتقو خود را به بیماری زد و به تبریز نیامد.(۹)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۸ و ۱۰۰ و ۱۰۱. تحلیل سفارت انگلیس از اوضاع لرستان چنین بود: «از گزارش های دریافتی از منابع مختلف چنین برمیآید که اوضاع در لرستان رضایتبخش است. جزئیات دقیق در دسترس نیست، اما ظاهراً این خبر صحت دارد که شماری از سران خود را تسلیم کردهاند، از جمله سران دیرکوند و بیرانوند. اما، انتظار میرود که بیرانوند دردسر درست کند، و نیروی قابل توجهی در صورت نیاز آماده کنترل تنش از سوی آنهاست. معاون کنسول اعلیحضرت در سلطانآباد میگوید بنا بر اطلاعات او اوضاع عمومی در لرستان علیرغم همه انتظارات بهبود یافته است. بخشی از این امر روش عادلانهتر افسر فرمانده کل فعلی در مقایسه با سلف او است؛ برای مثال، قشون بابت چیزی که میخرد وجه آنها را پرداخت میکند.» (FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۶. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع امیرلشکر جنوب رساند. وی در مقابل پرسید که چه مبلغی برای رابرت مهندس به عنوان غرامت اخذ شود؟ که پاسخ داده شد: مبلغ مختصری. (همان، ص ۱۸۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۴۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۲۲ و ۲۳. از آنجا که شوشتر در حوزه لشکر جنوب نبود، رئیس نظامیان خوزستان با

ارسال نام های به حاکم شوشتر مفاد نامه را به اطلاع او رساند و خواست از طرح این سخنان جلوگیری شود. (همان، ص ۲۱)

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۳۰۳۴۴۶.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۳۹، ص ۱.

۹- ۴۲۸۰/۸۲/۳۴ FO E.

 شنبه

۲۳ خرداد ۱۳۰۴

۱۳ ژوئن ۱۹۲۵

۲۱ ذیقعده ۱۳۴۳

 موافقت احمدشاه با سفارت نصرتالدوله در واشنگتن

خبر موافقت احمدشاه با سفارت نصرتالدوله در واشنگتن امروز به اطلاع رضا خان رسید. «مأموریت شاهزاده نصرتالدوله به سفارت واشنگتون بسیار خوب و مناسب است. همچنین مأموریت غفار خان برای محصلی بسیار خوب است. برای هر دو آگرمان خواسته شود.»(۱)

 پرسش والی خراسان در چگونگی حرکت به تهران

در پی دستور رضا خان به فراخوان حشمتالدوله، والی خراسان، به تهران، پرسیده شد: «اجازه حرکت موقتی [است] یا از ایالت منفصل [هستم]...؛ که اگر ثانیاً مراجعت نمیکنند، خانواده خود را هم حرکت دهند.»(۲)

 تلگرام پسر شیخ خزعل به رضا خان

شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، که به ریاست خانواده برگزیده شده، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که از هر خدمتی به دولت مرکزی دریغ ندارم، اما عدم وصول عایدات در برابر مخارج، امور خانواده و طایفه را با مشکل مواجه کرده است. شیخ عبد الله افزود که با این شیوه ادامه کار برای من تا یک ماه دیگر مقدور خواهد بود. وی یادآور شد که مکاتبات با پدرش بدون پاسخ مانده است. «امر فرمایند پدرم ترتیبی را دستور دهند که رفع مطالبات حقه اهالی فراهم و زندگانی فامیلی و خانواده را بتوانم مرتباً اداره» کنم.(۳) تمام مراسلات و مکاتبات شیخ خزعل سانسور میشد.

 ادامه سیطره انگلیس بر خلیجفارس

ارفعالدوله از ژنو خبر داد که با وجود «مرافعه های شدید سرتیپ حبیب الله خان [شیبانی] انگلیس موفق شد که در کمیسیون عمومی با ۹ رأی در مقابل سه [رأی] و بیست و یک امتناع از رأی، خلیجفارس و بحر عمان را در منطقه [ممنوعه] بگذارد.» وی افزود که در تمام این روزها با سرتیپ شیبانی همراهی و همکاری داشته است.(۴)

 ورود یک کلنل انگلیسی به میرجاوه

کارگزاری دزداب خبر داد که یک کلنل انگلیسی با هواپیما از کویته بلوچستان انگلیس به میرجاوه آمد.(۵) مذاکرات هیأت انگلیسی - آمریکایی با خوانین بلوچ برای رسیدن به توافق، این روزها در میرجاوه جاری بود. مستر هال، پیشکار مالیه خراسان، نماینده ایران در این هیأت بود و هیچ ایرانی در مذاکره مشارکت نداشت. اما فرماندهی لشکر شرق خبر تاز های از این موضوع به رضا خان داد که در ذیل میخوانید.

 توافق با خوانین بلوچ

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق خبر داد که به گزارش ماژور هال، در جلس های که امروز یاور ابراهیم خان نیز در آن حضور داشت، و در میرجاوه تشکیل شده بود، با سران بلوچ مذاکره و توافق لازم حاصل شد. سرداران بلوچ توافقنامه را امضا کردند؛ کنسول انگلیس و دیگر مأموران آن کشور که در جلسه حاضر بودند، میرجاوه را ترک خواهند کرد؛ راهآهن از دو روز دیگر حرکت خود را از سر خواهد گرفت؛ سرهنگ علیشاه خان رحیمی که آزاد شده بود وارد دزداب گردید و از آنجا راهی بیرجند خواهد شد. سرتیپ محمد خان در این تلگرام نقش یاور ابراهیم خان را در مذاکرات برجسته توصیف کرد تا بدین ترتیب به آنچه که رضا خان از او خواسته بود تا نقش انگلیسها را در گفتوگو های صلح کمرنگ کند، (حداقل در حرف) عمل کرده باشد.(۶)

 جلوگیری از خروج غلات از بختیاری

بنا به گفته فرمانده ساخلو خوزستان با این که محصول غلات در سال جاری نسبت به سنوات گذشته بهتر است، اما خوانین بختیاری از خروج آن جلوگیری میکنند. همچنین اضافه شده که بختیاریها اسلحه خود را در نقاط مطمئن پنهان میکنند. «مأموریت این کار به عهده سردار معظم و شهابالسلطنه واگذار شده است.»(۷)

 موقعیت والی پشتکوه

آخرین گزارش رسیده از موقعیت غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، نشان میدهد که وی پس از دستگیری شیخ خزعل، بسیار وحشتزده است؛ «تمام اشیاء منقوله خود را به بینالنهرین فرستاده... حتی اتومبیل خود را هم حاضر نموده که به محض مختصر فشاری... فوراً به بینالنهرین فرار نماید.» امیرلشکر غرب

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۷۴. رضا خان نیز بعد از دیدن این تلگرام پاسخ داد که «اجازه میدهم برای فیروزمیرزا و غفار خان آگرمان خواسته شود.» (همان، ص ۷۳)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۱۴.

۳- همان، صص ۱۸ تا ۲۰. رضا خان پس از اطلاع از خواسته شیخ عبد الله دستور داد آن دسته از تلگرامها و نامه هایی که به شیخ خزعل میرسد و مطلب مهمی ندارد به دستش رسانده شود و اگر نه، از او توضیح خواسته شود. (همان، پ ۱۶۰، ص ۸۲)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۴. ارفعالدوله در توضیح مختصر این خبر نوشت: «آب های ساحلی تا یک فرسخ جزء ساحل حساب میشوند. [و] محافظتش در منطقه ممنوعه با مملکتی است که در کنار آن دریا است؛ بقیه جزء دریای آزاد است

و محـافظتش با دولتی است که در آنجا کشتی جنگی دارد. در ماده ۹ آب هایی را که در منطقه ممنوعه گذاشـتهاند کلیه آب هایی است که متصـرفات آسیایی، آفریقایی بعضی دول در کنار آن واقع است، مثل خلیجفارس، بحر عمان، بحر احمر. شرایط این مناطق ممنوعه در فصل ۵ قرارداد است... خلاـصه این که اختیارات و حاکمیت تجارت و کشتیرانی این دریاها را به دولت مقتدر بحری [و در اینجا انگلیس] واگذار میکنند.» (همان، ص ۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۶۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۸۵ و ۸۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۲.

با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که البته والی آماده شده مالیات شش ساله پشتکوه را بپردازد. وی افزود مناسب است این مالیات که با کسر مبالغ اردوکشی ۴۸ هزار تومان میشود از وی اخذ گردد. حسین خزاعی در پایان نوشت که سندی راجع به قرارداد نفتی بین والی، کمپانی نفت جنوب و کنسول انگلیس در کرمانشاه به دست آمده که با پست ارسال خواهد شد.(۱)

 سلاح های خریداری شده ایران در بغداد

سلطانمحمود خان، رئیس دسته زرهپوش لشکر مرکز، اینک در بغداد است که با پرداخت ۳۵۰ لیره به بانک شاهنشاهی بتواند سلاح های خریداری شده را وارد ایران کند. «پنج جعبه لوازمات یدکی مسلسل کامل، ده لوله یدکی، دو عدد ماشین نوار پرکن، پار های اشیاء دیگر و مقداری لوازمات اتومبیل و یک دستگاه اتومبیل نو جهت حمل اشیاء که وجه آن ثانیاً پانصد و پنجاه لیره است، دویست لیره طهران گرفته، سیصدوپنجاه لیره بقیه فوری توسط بانک شاهنشاهی بغداد» باید تسویه شده تا بتواند وارد ایران گردد.(۲)

 کولاک در مشهدسر

به گزارش اداره نظمیه مرکزی مازندران کشتی استاریاک حامل ۱۵۰ نفر نظامی و «چهار واگن آهن» به واسطه کولاک شدید دریا نتوانست در مشهدسر (بابلسر) کناره بگیرد و بار خود را تخلیه کند. این خبر میگوید که ۱۵۰ نظامی مسافر کشتی عازم بندرجز بودند و کالا های یادشده نیز عجالتاً به آن ناحیه برده شد.(۳)

 فرمانده جدید قشون مازندران

خبر های رسیده از مازندران حاکی است یاور صادق خان به عنوان کفیل قشون مازندران وارد مشهدسر (بابلسر) شد.(۴)

 انتظار مردم خراسان برای تحویل مسکوکات معیوب

فرمانده لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که در بیشتر شهرها و نقاط مرزی مردم ایالت خراسان منتظرند که سکه های معیوب خود را تحویل بانک شاهنشاهی دهند، اما اقدامی انجام نمیگیرد. آنان نگران پایان موعد تعیین شده هستند و مدام شکایت میکنند.(۵)

 جشن در سراب و میاندوآب

به گزارش رسیده از منابع رسمی سراب و میاندوآب اهالی این دو شهر به واسطه ورود رضا خان به آذربایجان، بازار را چراغانی کرده، خوشحال هستند.(۶) رضا خان امروز از ارکان حرب لشکر شمال غرب، بلدیه و نظمیه تبریز بازدید کرد.(۷)

 یک جاسوس کارکشته انگلیسی در راه ایران

حاکم نظامی محمره (خرمشهر) خبر داد که یک جاسوس کارکشته انگلیسی که به چندین زبان، از جمله فارسی تسلط دارد و اصالتاً هندی است، امروز از بصره به مقصد شیراز و سپس اصفهان حرکت کرد. وی «سفارشنامه و تصدیقنامه جهت حکومت بوشهر در دست دارد.»(۸)

 نظارت سیاسی بر مدارس ارامنه اصفهان و قزوین

در گزارش های متناوب سفارت انگلیس، منتهی به امروز، آمده است که نمایندگان سفارت شوروی و نمایندگان ارامنه اصفهان و قزوین در تهران در نشست مشترکی چگونگی نظارت محتوایی بر مدارس ارامنه این دو شهر، از نظر تنفیذ عقاید کمونیستی، بررسی شد.(۹)

 نام جدید نماینده سیاسی در هند

معززالدوله، نماینده سیاسی ایران در هند، به وزارت امور خارجه خبر داد که در پی دستور به مأموران دول خارجی، ضمن سلب لقب «اسم شخصی و خانوادگی خود را که تقی نبوی است با امضای جدید خود به آنها معرفی نمودم[و] در روزنامجات محلی نیز تفصیل را برای اطلاع عامه اعلان کردم.»(۱۰)

 نامه مؤیدالشریعه گیلانی به امیرلشکر جنوب

مؤیدالشریعه گیلانی یا ابوالقاسم پروردین در نام های که به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، نوشت از توقیف روزنامه خود، کاشف اسرار، ابراز نارضایی کرد و نوشت که این روزنامه همواره طرفدار قشون بوده و «طرف توجه صاحب منصبان نظامی و نظامیان رشید بوده» است... در این مدت توقیف خسارت کلی متوجه بنده گردیده، تفضل فرموده بیشتر از این راضی به خسارت بنده نشده و مورد الطاف بیکرانم» قرار دهید.(۱۱)

 ادامه مذاکرات با شرکت هواپیمایی یونکرس

با این که روزنامه ایران خبر از پایان کار شرکت هواپیمایی یونکرس داده بود، اما در شماره امروز خود نوشت که نمایندگان این شرکت برای ادامه کار های پستی و مسافری با مقامات دولتی در حال مذاکره هستند. این جریده نوشت چنانچه مذاکرات با موفقیت همراه شود، نماینده شرکت به آلمان رفته و چند دستگاه از هواپیما های جدید را به ایران خواهد آورد.(۱۲)

 ورود وزیرمختار جدید شوروی به تهران

م. یورنف، وزیرمختار جدید شوروی، امروز ساعت ۵:۱۰ بعد از ظهر وارد تهران شد. منابع انگلیسی که با دقت این رخداد را زیر نظر داشتند نوشتند: «م. یورانف که در ۱۳ام وارد تهران شد، با این افراد همراهی میشد: م. الفاین M. Alfine، منشی دوم؛ م م. خاریتانوف MM. Kharitanov؛ بلکوف Belkov؛ و لیمبرگ Limberg که هنوز سمت هایشان روشن نیست. گزارش شده که م. الفاین مسئولیت سرویس مخفی و کار تبلیغات را بر عهده خواهد گرفت که از زمان رفتن م. والدین M. Walden به شیراز در کنترل بوریسوفسکی Borisovski بوده است.»(۱۳)

□ ورود حمید سیاح به ایران

میرزاحمیـد خـان سـیاح مسـتشار سـفارت ایران در مسکو امروز واردتهران شـد.(۱۴) احتمالاًـ ایـن دیپلمـات همراه یورنـف، وزیرمختار جدید شوروی، وارد تهران گردید.

□ خروج کشتی انگلیسی از خلیجفارس

امروز کشتی جنگی لوپن متعلق به انگلیس از خلیجفارس خارج شد.(۱۵)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۲ تا ۳۴. رضا خان پس از دیـدن این گزارش گفت که با والی مدارا کنید «و در خصوص وصـول مالیـات از طرف آن لشـکر اقـداماتی کـه ممکن است بـاعث خـوف و وحشت مشـارالیه گردد، ننمـوده و بلکه او را در تصفیه مالیات خود با مالیه محل آزاد گذارند.» (همان، پ ۱۲۸، ص ۸۱)

۲- همان، ص ۴۲۶. موضوع به لشکر مرکز اطلاع داده شد تا اقدام نماید. (همان، ص ۴۲۵)

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۵۰۸. احتمالاً ۱۵۰ نفر نظامی یادشـده، جمعی تیپ مسـتقل شـمال بودند که از یکی از بنادر گیلان برای مقابله با ترکمنها راهی مازندران شده بودند. منابع انگلیسـی یاد کردند که غیر از ۲۰۰ پیاده، چهار توپ صحرایی، دو توپ کوهسـتانی که از رشت به بندرجز منتقل گردید، ۱۵۰ پیاده هم از بنـدر پهلوی به بندرجز اعزام شدند. کشتی یادشده که نظامیان را حمل میکرد یک کشتی روسی بود. روسها تا مدتی اجازه نمیدادند کشتی های شوروی مهمات جنگی یا نفرات قشون ایران را که علیه ترکمنها میجنگیدنـد جابهجا کننـد، اما در ن هایت این اجازه از بنـدر پهلوی به بنـدر جز داده شد. منابع انگلیسـی میگوینـد وزیرمختـار جدیـد شوروی هنگـام ورود خود به ایران در انزلی چنین اجاز های داده است. با اعزام این ۱۵۰ نظامی از رشت به بنـدرجز، نیرو های باقیمانـده در رشت به تعـداد انگشـتان دو دست کاهش یافتنـد، اما فرماندهان تیپ شـمال کوشیدند با بکارگیری نیرو های محلی این نقیصه جبران شود. (FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴)

۴- همانجا.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۵۱. موضوع به وزارت مالیه اطلاع داده شد. (همان، ص ۵۰)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۲۴، ص ۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۴۹.

۹- FO E ۳۹۸۶/۸۲/۳۴.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۱۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۴۸. کاشف اسرار برخلاف بیشتر روزنامه ها که به دلیل مخالفت با دولت رضا خان تعطیل شـده بودنـد، به جهت توهین به روحانیان اصـفهان توقیف شد. این احتمال وجود دارد که کاشف اسـرار با تحریک امیرلشـکر جنوب دست به چنین اقـدامی زده باشـد. به هر حال در زمسـتان سال گذشـته «کاشـف اسـرار تحت عنوان دزد گردنه و دزد شهری مفصلاً بر ضد علماء نوشته و یک سلسله عبارات توهینآمیز نسبت به لباس اهل علم انتشـار داد که فوقالعـاده خـارج از نزاکت و در صورت عـدم جلوگیری تکرار این قبیـل مقالاـت ممکن است تولیـد اشـکالات

نماید.» این موضوع توسط حاکم اصفهان به اطلاع رضا خان رسیده بود و او نیز دستور داده بود آن را و هر جرید های که «به مقام روحانیون اسائه ادب نمودهاند» تعطیل کنند. رضا خان که در آن زمان نیازمند حمایت جامعه روحانیت از خود بود و در آستانه الغاء سلطنت قاجار قرار داشت در اردیبهشت ۱۳۰۴ توصیه امیرلشکر جنوب را برای انتشار دوباره کاشف اسرار نپذیرفت. (همان، صص ۱۴۹ تا ۱۵۳).

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۰، ص ۲.

۱۳ - FO E ۴۲۸۶/۸۲/۳۴.حدود یکصد نفر از اتباع شوروی به استقبال یورنیف رفته بودند. مراسم استقبال در باغ سردارمعتضد انجام گرفت. نماینده های نیز از طرف محمدحسن میرزا ولیعهد در این مراسم حاضر بود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۲۸، صص ۷۱ و ۷۲).

۱۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۰، ص ۲.

۱۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۳۸.

(تصویر) احمدشاه کنار نصرتالدوله فیروز

 یکشنبه

۲۴ خرداد ۱۳۰۴

۱۴ ژوئن ۱۹۲۵

۲۲ ذیقعده ۱۳۴۳

 تأکیدات رضا خان درباره مداخلات انگلیس در بلوچستان

رضا خان که در تبریز بسر میبرد با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب گفت که انگلیسها در بلوچستان باید تشبثات خود را پایان دهند وگرنه «مجبور میشویم به وسایل دیگری از اقدامات سوء آنها که ممکن است اشکالات دیگری را نیز برای قشون ایجاد نماید جلوگیری نماییم.» این تأکید زمانی اعلان میشود که موضوع بلوچستان ایران با میانجیگری انگلیس به پایان رسید و خوانین بلوچ با امضاء توافقنام های تن به صلح دادند و دست از محاصره پادگان خاش و میرجاوه و حمله به دزداب شستند. (ر.ک: ۲۳ خرداد) رضا خان در این تلگرام خواست که وزارت امور خارجه در جریانات اخیر بلوچستان قرار گیرد و نسبت به عدم جابهجایی قشون با راهآهن انگلیس اعتراض نماید.(۱)

 فرماندهی جدید برای قشون سیستان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد که سرهنگ علیشاه خان رحیمی، فرمانده معزول تیپ مختلط قائنات و سیستان، به زودی وارد میشود و لازم است فرماندهی تازه برای این تیپ تعیین گردد. وی افزود نایب سرهنگ ایرج خان، جمعی لشکر شرق، شایستهترین فرد برای این کار است. اما اینک وی فرماندهی قوای بجنورد را بر عهده دارد. «اجازه صادر فرمایید که ستون سرهنگ پولادین به بجنورد عزیمت نماید که مسئولیت کلیه قوای حوزه بجنورد را به پولادین واگذار و ایرج خان را» به فرماندهی تیپ سیستان گمارده شود.(۲)

 عدم رضایت رضا خان از تسطیح جاده زنجان به میانه

رضا خان با ارسال تلگرامی به حاکم زنجان از آنچه که به عنوان هموارسازی جاده های ورودی و خروجی به شهر زنجان مشاهده کرد، انتقاد نمود و گفت «بیشتر لاقیدی و لاابالیگری شده» است. وی افزود مهندس راه، ترسکینسکی، را برای جبران کار های انجام نشده مأمور کرده است. وی در تلگرام دیگری به ارکان حرب کل قشون از جادهسازی در قافلانکوه با مدیریت لشکر شمال غرب انجام یافته ابراز خشنودی و رضایت کرد.(۳)

 آگاهی از استقرار نیرو های نظامی در استرآباد و بجنورد

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست که آرایش نیرو های اعزامی به لشکر شرق را توضیح دهند. وزارت جنگ نیز به او اطلاع داد که گروهان بمبانداز از طریق مشهد و قوچان به بجنورد رفته؛ گردان اول و دوم فوج پهلوی نیز عازم بجنورد شدهاند؛ گردان سوم این فوج به استرآباد میآید؛ گردان سوار نیز در سنخاص متمرکز میشود. وزارت جنگ افزود غیر از اینها یک گردان پیاده نیز در چند روز آتی برای احتیاط به شاهرود عازم خواهد شد. البته دسته توپ کوهستانی نیز همراه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۸۱ و ۸۲.
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۸۸. رضا خان پیشنهاد یادشده را نپذیرفت و گفت فعلاً یاور ابراهیم خان کفالت فرماندهی تیپ را به عهده بگیرد تا صاحب منصب جدیدی تعیین گردد. (همان، ص ۸۷) البته گردان دوم فوج پهلوی به فرماندهی سرهنگ محمود خان پولادین به بجنورد رفت اما وظیفه دیگری به وی محول نشد. (همان، پ ۱۴، ص ۲۰۷)
۳- همان، صص ۶۲ تا ۶۴.

گردان دوم فوج پهلوی راهی بجنورد شده است. این وزارت خانه در پایان یادآور شد که دو هواپیمای یونکرس نیز برای بمباران مواضع ترکمنها در اختیار لشکر شرق هستند.(۱)

 تقاضای پول برای تیپ مستقل شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ درخواست کرد از آنجایی که دیناری در صندوق تیپ وجود ندارد «مستدعی است مبلغ بیست و پنج هزار تومان اعتبار اردوکشی» تصویب گردد.(۲)

 امتناع ترکمنها از پس دادن اسلحه های روسی

به گزارش فرمانده لشکر شرق، گروه هایی از ترکمن های روس که از مسئولان آن کشور اسلحه دریافت کرده بودند، از پس دادن آن امتناع میکنند. روسها اینک درصدد جمعآوری سلاحها هستند. «در تعقیب این قضیه روسها هم خیال دارند چند نفر از رؤسای تراکمه را توقیف نمایند و فعلاً هم یک نفر از آنها را ... حبس کردهاند.»(۳)

 کشته شدن هفت ترکمن در جنگ قمرکلاته

به گزارش رئیس نظامیان استرآباد در درگیری روستای قمرکلاته، «امان وردی شاه با شش نفر دیگر از جعفربایی های مقتول» و یکی دیگر از افراد معروف مجروح شدهاند.(۴)

 پیشنهادی برای تکمیل خط تلگراف سواحل دریای خزر

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ مستقل شمال، خبر داد که خطوط تلگراف سواحل دریای خزر، یکی از گیلان تا خرمآباد تنکابن، و دیگری از استرآباد تا مازندران (ساری) امتداد دارد و میان خرمآباد تا آمل که ۲۳ فرسخ است خط تلگرافی وجود ندارد. وی افزود که استرآباد و مازندران از طریق تهران مطالب خود را به گیلان میفرستند و این مستلزم ۲۴ ساعت وقت است. وی خواستار امتداد سیم تلگراف از خرمآباد تنکابن تا آمل شد.(۵)

 پایان کار سرتیپ محمد خان در لرستان

سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده قوای اعزامی لشکر مرکز به لرستان، خبر داد که کار های محوله به این نیرو در لرستان پایان یافته است. سرتیپ محمد خان، فرمانده تیپ اول گارد پیاده لشکر مرکز، گفت که طایفه بیرانوند کاملاً خلعسلاح شده و به ییلاق رفتهاند. سایر طوایف نیز در محل های خود خلعسلاح شدهاند؛ حسینقلی خان پاپی نیز که مهمترین مخالف «امنیت لرستان» بود خود را تسلیم کرده است.(۶)

 تصمیم حاجی رئیس برای انتقال اموال خود به پرت سعید

به گزارش گمرک محمره (خرمشهر) «حاجی رئیس تمام اثاثیه خود را میخواهد [به] پرت سعید حمل کند؛ از جمله ۱۸۰ قالی بـا کشتی، در چهـار روز دیگر حرکت داده میشود.» کفیـل حکومت نظامی خوزستان با ارسال این خبر افزود که حاجی رئیس «دوستانه تکلیف میخواهد. و [من] بدون امر دولت جلوگیری نمیتواند [نمیتوانم] بکند [بکنم.] بسته به امر مبارک است.»(۷)

 بازگشت سالارالدوله به بغداد

پس از آن که اخباری از استقرار سالارالدوله در ناحیه اورامان به مرکز رسید، امیرلشکر غرب در تکمیل خبر یادشده اطلاع داد که انگلیسها با پراکندن اطلاعی های در محل استقرار او «به این مضمون که احدی حق همراهی با سالارالدوله را به عنوان دولت انگلیس ندارد» موجب شد که وی مأیوس شده راهی سلیمانیه و بعد بغداد شود.(۸)

 تذکر بیفایده رضا خان

رضـا خـان بـا ارسـال تلگرامی از تبریز به وزارت امور خارجه، با اشاره به این که اقـدامات ارفعالـدوله در کنفرانس اخیر ژنو به حـال مملکت نـافع نبوده، گفت که «اکیداً به مشارالیه تـذکر و دستور دهیـد که در کلیه موارد بـا نظرات و صـلاحدید کامل سرتیپ حبیب الله خان [شیبانی] اقـدام و با ن هایت جدیت از اقدامات سایر دول ذینفع که ممکن است برخلاف مصالح دولت ایران باشد کاملاً جلوگیری» کند.(۹) با این که انگلیس موفق شد سیطره خود را بر خلیجفارس و بحر عمان تثبیت کند، روشن نیست این تذکر رضا خان از چه رو صورت میگرفت.

 تعلل در خلعسلاح طوایف چهارمحال

یـاور محمود خـان پروین، نماینـده لشکر جنوب در چهارمحال، گزارش داد که ایل خان هفتلنگ با این بهانه که ایل پراکنـده است و تا ابتدای پاییز نمیتوان اقدام به خلعسلاح کرد، افزود: «از قرار معلوم این خیال طفره و تعلل مشارالیه به واسطه انتشار خبر طغیـان تراکمه حاصـل گردیـده، به رؤسـای طوایف محرمانه دسـتور میدهـد که راجع به خلعسـلاح حتیالمقـدور اشکالتراشـی» کنند.(۱۰)امیرلشـکر جنوب ضـمن ارسـال این خبر، در تلگرامی دیگر یـاور محمود خـان پروین را به عنوان ایـل خـان قشـقایی پیشنهاد کرد.(۱۱)

 آرامش در کرمان و سرحدات این ایالت

فرمانـده نظامیـان کرمـان خبر داد که امنیت در این ایالت و مرز های آن حکمفرماست. همه خوانین بلوچ و رودباری در صـلح بسـر میبرند و برای همکاری با قشون مضایقه ندارند. وی افزود فقط ضرغامالسـلطنه رودباری به علت فشاری که از طرف اداره مـالیه به او وارد میشود، مـأیوس است، امـا قرار است با او و پیشـکار مالیه نشسـتی انجام شود و میزان قطعی مالیات او مشـخص گردد. در ادامه این گزارش آمـده است که اسـباب تحکیم روابط با دوسـتمحمد خان نیز فراهم است و مقرر شـده بـدون اعزام مأمور مالیات خود را بپردازد.(۱۲)

 مدارا با پسر یوسف خان بختیاری

رضـا خـان به امیرلشـکر جنوب دسـتور داد بـا رحیم خـان، پسـر یوسف خـان بختیـاری، مسالمتـآمیز رفتـار شود. «هر وقت برای سرپرستی املاک خودش آمد با مشارالیه حقاً مساعدت نمایند.»(۱۳)

 رئیس جاسوسان انگلیس در ناصری

حـاکم نظـامی محمره (خرمشـهر) خـبر داد که مسـتر ویلسن مشـهور به «حاجیعبـد الله عصـایی که رئیس جاسوسـین انگلیس در خوزسـتان اسـت و مقیم محمره (خرمشـهر) است، در این هفته اخیر سه مرتبه جهت تفتیشـات به ناصـری ایـاب و ذهـاب نمـوده است.»(۱۴)

 تردد نظامیان روس در خاک ایران

به گزارش رئیس ارکـان حرب لشـکر شـمال غرب، نظامیان شوروی مسـلحانه تا ۲۰۰ قـدمی روسـتا های تازهکند و ولی خانلو تردد میکننـد. روسـتاییان این منطقه به دلیـل حضور نظامیان روس در مضـیقه هسـتند و نمیتواننـد به امور جاری خود رسـیدگی کنند؛ حتی برخی روستاییان به دلیل چرای اسب خود بازداشت شدهاند.(۱۵)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۵۲۷ و ۵۲۸. بـا این حال رئیس ارکان حرب کل قشون سـرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی به سفارت انگلیس گفت که «هنوز رئیسالوزراء هیـچ دسـتور مشخصـی برای عملیات علیه ترکمنها نـداده است، و اینکه سـتاد کل هنوز نمیداند چه موضع یا هدفی را اتخاذ خواهد کرد. هیچ نقطه یا فرد مهمی در منطقه ترکمنها نیست که در اختیار گرفتن آن تـأثیر تعیینکننـد هـای بر عملیات داشـته باشـد. او میگویـد، طوایف آتابای و جعفربای در استرآباد، میل و دغـدغه خود را برای پایان دادن به اوضاع فعلی که باعث ضـرر آنها شده است، نشان دادهاند. آنها کسـبه یکجانشینی هستند که به تجارت با شهرها و روسـتاها وابسـته هسـتند. وی همچنیـن مطلع اسـت کـه بروز تفرقه میـان یموتهـا و گوکلانهـا نیز آغـاز شـده است.» (FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴) سـفارت انگلیس حـدس میزد رضـا خـان در بـازگشت از تبریز به استرآبـاد برود و اگر قرار باشـد عملیـاتی علیه ترکمنها انجام گیرد، آن زمان خواهد بود. (همانجا)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۹۷. وزارت جنگ پاسخ داد که ابتدا اعتبار ۱۸ هزار تومان بابت تلگراف بیسیم صادر میشود و پس از گشایش مالی اعتبار اردوکشی پرداخت خواهد شد. (همان، ص ۳۹۶).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۱۰.

۴- همان، ص ۱۹۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۹۰. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد و مراتب به وزارت پست و تلگراف ابلاغ گردید. (همان، ص ۸۹)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۲۲.

۷- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، صص ۴ و ۵. رضـا خـان پس از شـنیدن موضوع گفت تحقیق شود که چرا وی اقـدام به چنین کاری میخواهد بکند؛ تجارت است یا مسافرت؟ (همان، ص ۳)

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۸۴. در کنار این خبر، از کردسـتان نیز خبر رسـید که جعفرسـلطان لهونی ضـمن کمک به

سالارالدوله از خوانین اورامان و مریوان دعوت کرده در روستای پلنگان گرد هم آیند تا به طرف کرمانشاهان و سنندج حرکت کنند. (همان، پ ۱۲۹، ص ۴۰)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۲۳.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۲۹.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۷. رضا خان نیز گفت اگر در خلعسلاح موفق عمل کرد میشود به سمت ایل خانیگری انتخاب گردد. (همان، ص ۶)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۱۵. لابد منظور بقیه مالیات دوستمحمد خان است، چون پیش از این خبر داده شده بود که بخشی از مالیات دوستمحمد خان اخذ شده است.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۶۸.

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۴۹.

۱۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۶۹. موضوع به اطلاع وزارت امور خارجه رسید. (همان، ص ۶۸)

 ابراز احساسات مردم آذربایجان

به گزارش منابع رسمی از سلماس، ماکو، مرند، ارومیه، جلفا و خلخال، گروه هایی با آذینبندی شهر، خشنودی خود را از ورود رضا خان به آذربایجان ابراز میکنند.(۱) روزنامه ایران نوشت که صبح امروز روحانیان تبریز به ملاقات رضا خان رفتند. بعد از ظهر نیز مأموران دول خارجه مقیم تبریز به ملاقات رئیسالوزراء آمدند.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز استخدام مستشاران بلژیکی در اداره گمرکات به تصویب ن هایی رسید. همچنین اعطای امتیاز ساخت چهار رشته راه شوسه منشعب از بندرجز به مسعودالملك هزارجریبی مورد بررسی قرار گرفت و برخی از مواد آن به تصویب رسید. در ادامه، لا‌یحه اعطای حقوق آقایان حسن پیرنیا، حسین پیرنیا و ابوالحسن پیرنیا به مبلغ ۴۲۲۶ تومان به علاوه اختصاص ۶۰۰ تومان به مدارس یزد، اردکان و نائین مورد بررسی قرار گرفت. مقرر بود این مبلغ در اختیار وزارت معارف قرار گیرد تا به هفت مدرسه در شهر های یادشده کمك شود. این لایحه تصویب شد.(۳)

 مذاکره ناموفق با نمایندگی شوروی در درجز

به گزارش فرمانده لشکر شرق مذاکرات حاکم نظامی درجز و کارگزار، با نمایندگی دولت شوروی در این شهر برای توافق بر سر چگونگی تقسیم آب لطفآباد نتیجهبخش نبود. عقیده نمایندگی شوروی بر آن است که آب لطفآباد باید مطابق معاهدات لغو شده، پیش از انعقاد عهدنامه ۱۹۲۱م، جریان یابد. فرمانده لشکر شرق افزود اگر چنین شود محصول برخی از روستا های مرزی ایران از بین خواهد رفت. «خواهشمندم در این خصوص با مقامات مربوطه مذاکره و اقدام جدی به عمل آید که زودتر منتج به نتیجه گردیده، باعث متواری شدن رعایای سرحدی نشود.»(۴)آخرین خبر های رسیده از لطفآباد حاکی بود که آب منطقه جاری شده است.

 تعیین تکلیف درباره ایرانیان کمونیست

سرکنسولگری ایران در تاشکند در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که تاکنون آن وزارت خانه درباره صدور مجوز به ایرانیان کمونیست این منطقه برای ورود به ایران دستورالعملی نداده است. محمدعلی مقدم، سرکنسول ایران در تاشکند، درخواست کرد «برای آتیه تکلیفی برای این جنرال قونسولگری معین فرمایید که دچار اشکال نگردد.»(۵)

 حرکت عباس خان اردلان به تهران

در پی دستور رضا خان به حرکت عباس خان اردلان به تهران و نیز رعایت آسایش خانواده او در بازگشت به روانسر (ر.ك: ۶ خرداد) امروز نام های از عباس خان اردلان (سردار رشید کردستانی) به کابینه ریاست وزرا رسید که در آن آمده بود خانوادهام را راهی روانسر کرده و خود عازم تهران شدهام.(۶)

□ جشن تجار هندی دزداب در کنسولگری انگلیس

امشب تجار هندی مقیم دزداب در کنسولگری انگلیسی جشنی به پا کردند. این مراسم به مناسبت «قدردانی از عملیات قونسول و مأمورین انگلیس در خلاصی دزداب از غارت» بلوچها بود. سخنانی که در این جشن ایراد شد همگی مبنی بر تمجید از مأموران انگلیس بود. از تعدادی از صاحب منصبان پادگان دزداب نیز برای شرکت در این مراسم دعوت شده بود که فرماندهی لشکر شرق آنان را از حضور در کنسولگری انگلیس منع کرد، اما رئیس نظمیه دزداب در جشن مذکور حاضر بود.(۷) در پی تعدیات نظامیان به بلوچها، به ویژه پس از تجاوز به ناموس یکی از زنان بلوچ و سپس کوتاه کردن موی سر و ریش برخی از بلوچ های مستخدم در قشون، خوانین طوایف بلوچستان قصد داشتند به دزداب یورش برند.

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۲، ص ۳.

۳- همان، شم ۱۸۴۱، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، صص ۲۲ و ۲۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۵، ص ۲۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، صص ۶۷ و ۶۸.

 دوشنبه

۲۵ خرداد ۱۳۰۴

۱۵ ژوئن ۱۹۲۵

۲۳ ذیقعده ۱۳۴۳

 دستور به حرکت سریع محمدحسین آیرم به تبریز

رضا خان امروز از سرتیپ محمدحسین آیرم خواست از آنجا که اقامتش در تبریز طولانی نخواهد بود «فوراً از راه آستارا حرکت کرده و در تبریز به من ملحق شوید.»(۱)

 خبر رویتر از کنفرانس ژنو

خبرگزاری رویتر از مبدأ ژنو خبر داد که مذاکرات مربوط به انضمام خلیجفارس و بحر عمان در حیطه مناطق دریایی خاص، هیجان و حرارت فوقالعاد های در کمیته عمومی کنفرانس تحدید اسلحه تولید کرد. «حبیب الله خان [شیبانی] نماینده ایران شدیداً بر علیه ادخال نواحی مزبوره در جزو منطقه مخصوص بحری اعتراض کرده و تقاضای همان حقوقی را که سایر دول استفاده مینمایند نمود.» با این حال اکثریت به آنچه که مورد نظر انگلیس بود رأی دادند.(۲) رضا خان امروز در تبریز از خبر رویتر مطلع شد و آن را غیرمترقبه خواند و از وزارت امور خارجه خواست که در این مورد توضیح دهد.(۳)

گویا رضا خان پیرامون موضوع یادشده سخنانی هم در تبریز ایراد کرد.(۴)

سرتیپ شیبانی در تلگرامی به رضا خان یادآور شد، تصویب قرارداد مزبور ظاهراً درباره موضوع تحدید اسلحه و ممانعت از قاچاق آن در آب های خلیجفارس، بحر عمان و دریای احمر است، اما در باطن «تجارت جنوبی ایران را با هند به کلی در تحت اختیار ایشان (انگلیس)» خواهد گذاشت.(۵)

 توضیح رضا خان نسبت به چگونگی خلعسلاح لرستان

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب با اشاره به توضیحاتی که از موفقیت آن لشکر در خلعسلاح لرستان دریافت کرده بود، یادآور شد که خلعسلاح به این ترتیب خاتمه قطعی نمییابد، زیرا طوایف بخشی از اسلحه های خود را پنهان میکنند و در فرصت مناسب آنها را به کار میگیرند. شما باید مقررات شدیدی را تدوین کرده، مجازات کاملی تعیین و به همه خاطرنشان نمایید که اگر پس از تسلیم اسلحه به شکلی در دست کسی دیده شود و یا در نقط های ... پنهان کرده» باشد به مجازات خواهد رسید.(۶)

 پیجویی از ترکمن های روس زندانی در ایران

محمدعلی مقدم، ژنرال کنسول ایران در تاشکند، به وزارت امور خارجه خبر داد که کمیساریای خارجه دولت شوروی در تاشکند پیگیر زندانی شدن یکصد ترکمن روس در ایران است. میگویند این افراد که برای تجارت نمک به سواحل بحر خزر آمده بودند در بندر پهلوی، لنگرود و مشهدسر (بابلسر) دستگیر و زندانی شدهاند. وی افزود در پاسخ به مقام کمیساریای خارجه گفته شد که دستگیرشدگان به بهانه تجارت نمک برای کمک به ترکمن های شورشی ایران به سواحل ایرانی بحر خزر آمده بودند.(۷)

ترکمن های یادشده به دستور سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده پیشین تیپ شمال، دستگیر شده بودند. او میگفت نمیشود تشخیص داد کدام قایق برای دزدی و تهاجم به ساحل نزدیک میشود و کدامیک برای تجارت؛ تشخیص ترکمن روس و ایران بسیار مشکل است.

 دستگیری و زندانی شدن سه روس در مشهد

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که سه تبعه شوروی که یکی از آنها از افسران زمان تزار است و دیگری کارمند اداره راه، بدون تذکره وارد مرز کلات شده، به خاک ایران آمدهاند. مأموران مرزی آنان را دستگیر و به مشهد منتقل کردهاند. وی افزود که بازداشتشدگان در نظمیه زندانی هستند. «تکلیفی برای آتیه این نوع اشخاص معین فرمایید.»(۸)

 واکنش اهالی برخی از شهر های آذربایجان به حضور رضا خان

خبر های رسمی رسیده از عرب (پلدشت)، قراعین، ساوجبلاغ و آستارا میگوید که بازارها تزیین شده و مردم از ورود رضا خان به آذربایجان در شادمانی بسر میبرند.(۹)

 ورود شیخ عثمان به ایران

حاکم کردستان خبر داد که شیخ عثمان، فرزند شیخ حسامالدین، با سردار رشید کردستانی (عباس خان اردلان) به زودی وارد سنندج میشود. حاکم کردستان نوشت که شیخ عثمان از مشایخ متنفذ مرزی است «و اقتضاء دارد ... از طرف بندگان حضرت اشرف تلگراف رحمتآمیزی به ایشان مخابره شود.»(۱۰)

 ضرورت تغییر حاکم قصرشیرین

غلامعلی دولتشاهی، حاکم کرمانشاهان، با ارسال نام های به وزارت جنگ، با اشاره به اهمیت منطقه مرزی قصرشیرین و این که مقرر شده بود حاکم نظامی جدیدی روانه آنجا شود، نوشت که ادامه وضعیت فعلی به مصالح دولت و مسئولیت من لطمه میزند.(۱۱)گویا حاکم فعلی قصرشیرین از دولتشاهی چندان حرفشنوی نداشت و او با یادآوری اهمیت این نقطه مرزی میخواست حاکمی مطیع خود در آنجا داشته باشد.

□ ضرورت تسویه مالیاتی با عباس خان امیرمخصوص

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۷۸. محمدحسین آیرم در پاسخ گفت که از طریق آستارا طول میکشد، از راه زنجان میآیم و تا سه روز دیگر «افتخار قدم بوسی مبارک را» خواهم داشت. (همان، پ ۱۲۹، ص ۳۳) رضا خان تصمیم داشت محمدحسین آیرم را جایگزین امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی کند.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۲، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۳. دو روز بعد وزارت امور خارجه این توضیح را به رضا خان فرستاد: «راجع به شرحی که در اخبار رویتر در خصوص خلیجفارس ذکر شده زیارت گردید. برای استحضار خاطر مبارک عرض مینماید که پرنس میرزا رضا خان [ارفعالدوله] از بدو امر دستورالعمل داشت در کنفرانس سعی نماید که ایران از منطقه ممنوعه خارج و خرید و ورود اسلحه برای دولت ایران کاملاً آزاد باشد. به موجب تلگرافات واصله، مأمورین ایران، در انجام این دو مقصود کاملاً موفق شدهاند، یعنی خاک ایران در منطقه ممنوعه خارج و برای خرید اسلحه و ورود آن به داخله مملکت هیچ اشکالی برای دولت باقی نیست. اخیراً در کنفرانس برای جلوگیری از تجارت غیرمشروع اسلحه مذاکراتی به عمل آمد و در نتیجه انگلیس پیشنهاد نمود که برای اجرای این منظور لازم است بحر عمان و خلیجفارس و بحر احمر تحت تفتیش درآید. منظور از این تفتیش این است که اشخاص متفرقه نتوانند در سواحل خلیجفارس و بحر عمان و بحر احمر قاچاق اسلحه بنمایند. تفتیش این کار از قرار تلگراف نماینده ایران در آب های ساحلی ایران مربوط به دولت علّیه است، در سایر قسمتها به دولتی واگذار میشود که در آن حدود دارای کشتی جنگی باشد. اکثریت کنفرانس نیز با این نظر موافقت کردند. در خصوص قاچاق اسلحه به طوری که خاطر مبارک مستحضر است مکرر اظهار شده که دولت ایران نیز با جلوگیری قاچاق اسلحه که مستلزم منافع طرفین است مساعد میباشند و به همین قسم هم در جواب مراسله سفارت از طرف آن مقام منیع جواب داده شده، فقط اندیشه نمایندگان ایران این است که این حق تفتیش در خلیجفارس شاید تصدیقی بر تسلط دولت انگلیس در خلیجفارس بشود و از این جهت از مشارکت در کنفرانس امتناع نمودهاند. مراتب هم تفصیلاً دو مرتبه در هیأت وزراء مذاکره شد و بالاخره تجویز کردند که در کمیسیون خارجه مجلس شورای ملی مذاکره شود. این است تفصیل امر که تماماً به عرض حضور مبارک میرسد که هر طور دستورالعمل میفرمایند در رجوع به کمیسیون خارجه مجلس و با تعلیمات به نمایندگان دولت علّیه اقدام شود.» (همان، صص ۴ و ۵).

۴- برای آگاهی از این سخنان، ر.ک: ۳۰۴/۱۳۰۴، صص ۳۵۲ و ۳۵۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۳۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۱۰. این نظر رضا خان که باید آن را بیدرایتی توصیف کرد منشأ ناآرامیها و حوادث بعدی در لرستان شد، به طوری که بخشی از خوانین لُر که به خرمآباد آمده و ابراز اطاعت کردند، بار دیگر پس از شکاف ایجاد شده که در ن هایت با اعدام ۱۳ تن از خوانین و رؤسای طوایف لر ادامه یافت، سر به شورش برداشتند. در حالی که رضا خان میتوانست با همان سیاست مدارا که امیرلشکر حسین خزاعی پیش گرفته بود، ضمن آرام نگاه داشتن لرها، خلعسلاح کامل را در درازمدت و با شیوه های سازش انجام دهد. در ماه های آینده اخبار مربوط به نقار ایجاد شده که منجر به تعویض فرمانده

لشکر غرب، اردوکشی های پرهزینه و عدم نتیجهگیری در خلعسلاح است خواهید خواند. (مؤلف)

۷- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۰۵. موضوع به وزارت جنـگ اطلاـع داده شـد و وزارت خانه مـذکور آن را به رئیس تیپ شمال منعکس کرد و افزود کنسول های شوروی مقیم گیلان و استرآباد نیز پیگیر این مسئله هستند. (همان، صص ۳۰۳ و ۳۰۴) اما دستورالعملی در این باره داده نشد.

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۵۹. موضـوع بـه وزارت امـور خـارجه منعکس شـد و آن وزارت خـانه پاسـخ داد که دسـتورالعمل واحدی برای این نوع افراد وجود ندارد و هر بخش بنابر صـلاحدید خود با آنان رفتار کرده است. (همان، صـص ۵۷ و ۵۸) یعنی میتوان نگهشان داشت یا آزادشان کرد.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۵، ص ۴۶.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۸۰. رضا خان پاسخ داد که حکومت قصرشـیرین باید نظامی باشد. به جای سـرهنگ علیقلی خان، صاحب منصب دیگری تعیین و معرفی شود. (همان، پ ۱۳۰، ص ۱۳)

محاسبات مالیاتی عباس خان امیرمخصوص، رئیس ایل و حاکم آن منطقه، در حال رسیدگی است. از آنجا که وی فعلاً در تهران است «قدغن فرمایند که قبل از تصفیه محاسبه خود از طهران عزیمت ننماید.»(۱)

 ورود دو دستگاه بیسیم به مشهد

وابسته نظامی سرکنسولگری انگلیس در مشهد به سفارت خود در تهران گزارش داد که «مسئول ایرانی اعزام شده به مسکو، دو دستگاه بیسیم خریداری کرده است و بنا به اظهارات وی هر دو دستگاه در مشهد هستند و یکی از آنها در آنجا میماند و دیگری در کرمان برپا خواهد شد.»(۲)

 روی خوش دولت شوروی

وزیر امور خارجه امروز به رضا خان اطلاع داد که با ورود وزیرمختار جدید شوروی به تهران، روی خوش آنها نیز ظاهر شده، همه چیز حکایت از آن دارد «که تعلیمات عدم تجاوز و اصلاح کارها از مسکو به آنها رسیده» است. وی افزود تلگرام رسیده از سفیرکبیر ایران در مسکو نیز میگوید که «مساعدت کامل وزیر امور خارجه روس در کارها و تعلیماتی که به نماینده جدید در رفع اختلافات داده» مشهود است.(۳)

 سرقت ۱۵۰ گاو و گوسفند از ارمنستان

حکومت ارمنستان به وزارت امور خارجه ایران اطلاع داد که گروهی از طایفه کُرد جلالی مقیم ماکو به یکی از روستا های خالصه در خاک ارمنستان نفوذ کرده و ۱۵۰ گوسفند و گاو و روستاییان را قاچاق به ایران بردهاند.(۴)

 نامه رئیس طایفه بنیکعب به رضا خان

عبدالحسن کعب، رئیس طایفه بنیکعب، با ارسال نام های به رضا خان یادآور شد که آماده جاننثاری است و از زمانی که وارد فلاحیه شده تاکنون مشغول رتق و فتق امور طایفه است.(۵)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۴۳.

۲- ۴۲۸۰/۸۲/۳۴ FO E.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۳۵.

۴- همان، ص ۳۵. لحن گزارش نشان میدهد که اقدام طایفه مذکور دزدی نبوده، بلکه معامله های بوده که دور از چشم مقامات ارمنستان بین دو طرف انجام یافته است.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۷۷.

ص: ۱۶۱

 سهشنبه

۲۶ خرداد ۱۳۰۴

۱۶ ژوئن ۱۹۲۵

۲۴ ذیقعده ۱۳۴۳

 خبر های بلوچستان پس از صلح با خوانین بلوچ

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که پس از توافقات انجام گرفته با خوانین بلوچ، آنان نظامی متجاوز به یک زن بلوچ را عفو کردند، و از آنجا که متوقع وجهی بودند «یک هزار تومان به عنوان انعام... به ایشان پرداخته شد. در عوض آنها هم کلیه اشتر و تفنگ هایی که بالغ بر هشتاد شتر و شصت قبضه تفنگ میباشد و در این چند روزه جنگ از دست های نظامی اخذ نموده بودند ملتزم شدند که ده روزه رد نمایند.» وی افزود کلنل گیز و سه افسر انگلیس دیگر که با هواپیما به میرجاوه آمده بودند [و در مذاکرات صلح شرکت داشتند] به محل های خود بازگشتند. سرتیپ جانمحمد خان در ادامه این گزارش از رضا خان خواست «تلگراف رحمتآمیزی» به سه تن از خوانین بلوچ (سردار عیدو خان، سردارجمعه خان، سردار تاجمحمد خان) فرستاده شود تا به پایان یافتن قضیه بلوچستان کمک کند.(۱)

 تلاش وزارت داخله برای شروع سربازگیری اجباری از تهران

پس از تصویب قانون نظام وظیفه اجباری، وزارت داخله میکوشد این قانون را از شهر تهران آغاز کند. مقدمات آن منوط به اجرای قانون سجل احوال است. سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به رضا خان گفت که برای شروع کار معطل پول هستیم. «چند روزی است به قید فوریت بیست و پنج هزار تومان از مالیه اعتبار خواسته شده لیکن هنوز جواب ندادهاند... برای ناحیه طهران اگر هشت هزار تومان پول برسد فوراً این قسمت را شروع میکنیم.»(۲)

 پیشنهاد تهیه نقشه احصائیه توسط وزارت جنگ

رئیس ارکان حرب کل قشون به رضا خان پیشنهاد کرد نقشه احصائیه تهران برای شروع سربازگیری توسط شعبه نقشهکشی وزارت جنگ آغاز شود، چرا که چنین امکانی بیرون از وزارت جنگ نیست. «در صورت تصویب مستدعی است اجازه فرمایید که فوراً پنجاه نفر استخدام و دو سه ماهه در شعبه مزبور تعلیم، و مأمور برداشتن نقشه احصائیه شوند، که به این وسیله اولین نقشه علمی ایران نیز» کشیده میشود.(۳)

 پیشنهاد رضا خان به انعقاد قرارداد خصوصی با انگلیس

در پی گزارش اخیر سرتیپ حبیب الله خان شیبانی از ژنو به مناسبت انعقاد قرارداد جدید در کنفرانس ژنو و سیطره انگلیس بر خلیجفارس، رضا خان از وزارت جنگ خواست که وزارت امور خارجه در جریان کامل موضوع قرار گیرد. وی گفت: «انگلیسها در مرکز مشغول اشتباهکاری بوده، موضوع امر راجع به منع اسلحه نبوده بلکه مربوط به حاکمیت انگلیسها در خلیجفارس و عمان میباشد که دولت ایران را از این حق محروم بدارند و با ترتیبی که پیشآمد نموده نماینده دولت نمیتواند قرارداد اخیر ژنو را امضاء نماید. لهذا مراتب را به سفارت انگلیس خاطرنشان و تذکر دهید که ممکن است با انعقاد قرارداد خصوصی که لطمه به حقوق و حاکمیت دولت ایران وارد نیاید، مبادرت شود. و به سرتیپ حبیب الله خان نیز دستور دهید که از امضاء قرارداد ژنو خودداری و... برای انعقاد قرارداد خصوصی سعی و کوشش نماید.»(۴)

سرتیپ شیبانی امروز از شرکت در ادامه کنفرانس ژنو منصرف و در اعتراض به قرارداد مزبور آن را ترک کرد.(۵)

 درخواست هلیوگراف

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ درخواست کرد شش دستگاه هلیوگراف (نوعی دستگاه مخابراتی که توسط آیینه و نور خورشید کار میکند) که در اختیار لشکر جنوب است به این تیپ منتقل شود چرا که «برای [ترکمن] صحرا مخصوصاً در موقع عملیات ن هایت ضرورت را دارد.»(۶)

 تعلل ایل خان قشقایی در تحویل سلاح

امیرلشکر جنوب خبر داد که ایل خان قشقایی در خلعسلاح طایفه خود کوتاهی میکند؛ البته «گاهگاهی مقدار قلیلی تفنگ به مأمورین اعزامی تسلیم، بدین وسیله انجام امر را معطل و به دفعالوقت میگذرانند.» وی افزود که از مهلت تعیین شده برای خلعسلاح ده روز باقی مانده است. از این رو «هر قسم امر و مقرر فرماینده معمول گردد.»(۷)

 ازدیاد فشنگ ترکمنها

رئیس نظامیان استرآباد به تیپ شمال خبر داد که فشنگ ترکمنها پس از درگیری های اخیر پایان یافته بود، اما اینک فشنگ زیادی به آنها رسیده است. این احتمال وجود دارد که فشنگها را از منطقه حسینقلی و از روسها خریداری کرده باشند.(۸)

 کوچ برخی از ایرانیان خوزستان به بینالنهرین

به گزارش رئیس اداره گمرکات خوزستان، از دو ماه پیش به این طرف طوایف ساکن هویزه، اطراف اهواز و رود کارون با تمام اسباب و احشام خود از راه های غیرمعمول و دور از چشم مأموران به بینالنهرین کوچ میکنند. وی افزود این که این گروه ها برای همیشه از ایران میروند یا دوباره بازخواهند گشت چندان روشن نیست، اما برخی از آنها گوسفندان زیادی، که خروجش از مملکت ممنوع است، با خود میبرند و در بازگشت قند و شکر و چای و قهوه میآورند. رئیس اداره گمرکات خوزستان در پایان گفت که با توجه به وسعت مرز های ایران و بینالنهرین جلوگیری از این اقدام غیرممکن است.(۹)

 امکان تغییر کنسول شوروی در ارومیه

کارگزار ارومیه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از احتمال تغییر کنسول شوروی در ارومیه نوشت. مبینالسلطنه (نصر الله بهنام) گفت که گولوب، کنسول فعلی، به گفته خودش بیمار است و اجازه خواسته عازم مسکو شود. وی افزود که گولوب در طول اقامت یک ساله در ارومیه همواره رفتاری معتدلانه داشته، و از بهانهجویی خودداری کرده است.(۱۰)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، صص ۶۶ تا ۶۹. فرمانده لشکر شرق در گزارش ارسالی کوشیده است پایان قضیه بلوچستان را به دست مأموران داخلی (یاور ابراهیم خان و ماژور هال) منتسب کند، اما واقعیت آن است که سران بلوچ و سرکنسول انگلیس در دزداب، همراه با افسران انگلیس اعزام شده از بلوچستان انگلیس به توافقات اصلی رسیدند و تنها نماینده ایران ماژور هال آمریکایی، پیشکار مالیه خراسان بود، و به درستی روشن نیست نقش یاور ابراهیم خان فرمانده قوای دزداب در این مذاکرات چه بوده، اما میتوان حدس زد که پس از پایان مذاکرات اصلی، وی نیز گفتوگو هایی با خوانین بلوچ داشته است.

۲- همان، ص ۳۰. رضا خان به وزارت مالیه دستور داد از آنجا که «تهیه مقدمات نقشه احصائیه طهران و اطراف آن جهت اخذ سربازگیری اجباری باید هر چه زودتر فراهم گردد» ۲۵ هزار تومان درخواستی به وزارت داخله پرداخت گردد. (همان، ص ۲۹)

۳- همان، ص ۳۱. اداره احصائیه و سجل احوال یکی از ادارات تابع وزارت داخله بود که شورای عالی احصائیه آن را مدیریت میکرد.

۴- همان، صص ۲۴ و ۲۵؛ همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۱۵. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه رساند. وزارت امور خارجه در ۳۰ خرداد پاسخ داد که «اخیراً تصمیمات دیگری در کنفرانس اتخاذ شده و تفتیش مناطق ممنوعه بحری را به تمام دول امضاکننده قرارداد واگذار [میکند]... در این صورت ... مطلب به کلی تغییر میکند.» (همان، پ ۱۶۷، ص ۱۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۱۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۵۲. درخواست یادشده با امیرلشکر جنوب در میان گذاشته شد و محمود آیرم پاسخ داد که این یگان به آنها نیاز دارد. (همان، صص ۳۵۰ و ۳۵۱) این دستگاه ها برای عملیات خلعسلاح لرستان از لشکر جنوب به لشکر غرب منتقل شده بود.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۹۳.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۹۴.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۱۷-۲-۱۳۰۴.

تشکیل شد. بیشتر وقت جلسه به موافقت و مخالفت در استخدام یک متخصص راهسازی از آمریکا گذشت. گفتوشنودها به نتیجه نرسید.(۱)

 اعتماد همایون دیروز، حسن قانع امروز

اعتماد همایون، کنسول ایران در کربلا، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه اعلام کرد که در پی امر به لغو القاب، زین پس نام و نام خانوادگی من حسن قانع است.(۲)

 بازدید از سرمسازی

امروز اعضاء شورای دفع آفات حیوانی پس از برگزاری نشست خود از اداره سرمسازی واقع در خارج دروازه باغشاه دیدن کردند.(۳)

 عزیمت مک کرماک به رشت

مک کرماک، رئیس کل عایدات داخلی، راهی رشت شد. روزنامه ایران علت مسافرت او را مربوط به مالیات قند و شکر و چای دانست. وی در رشت با بازرگانان این کالاها مذاکره خواهد کرد.(۴)

 چهارشنبه

۲۷ خرداد ۱۳۰۴

۱۷ ژوئن ۱۹۲۵

۲۵ ذیقعده ۱۳۴۳

 اعتراض به انتخاب فرمایشی نماینده دزفول

آیت الله سیدعلی شریعتمدار دزفولی، با ارسال نام های به وزارت جنگ، نسبت به چگونگی انتخاب نماینده دزفول اعتراض کرد. وی با ذکر جزئیات این موضوع، یادآور شد که یکی از علل نفرت مردم از شیخ خزعل، انتخاب وکیل اجباری از سوی او برای مجلس شورای ملی بود، اما انتخاب اخیر نماینده دزفول که با دخالت آشکار حاکم و نظامیان انجام گرفت، بدتر از سابق است.(۵) متن کامل نامه در پاورقی آمده است.

 سفر رضا خان به جلفا

صبح امروز رضا خان با قطار از تبریز راهی جلفا شد و ساعت یک بعد از ظهر به آنجا رسید. سپس با خودرو راهی مرز گردید

و در یکصد متری پل ارس توقف کرد. پس از ده دقیقه توقف به جلفا بازگشت. دانشآموزان مدرسه پهلوی جلفا برای او سرود خواندند و رضا خان ۲۰۰ تومان برای کمک به آن مدرسه پرداخت کرد. وی با خودرو از جلفا راهی خوی شد.(۶)

 بیپاسخ ماندن گزارش های شیبانی

سرتیپ حبیب الله شیبانی با ارسال تلگرامی از ژنو نوشت که تاکنون اخبار و گزارش های چندی از کنفرانس ژنو به تهران فرستادهام. «با وجود این که دارای مطالب فوقالعاده مهم برای منافع و استقلال ایران بوده، هیچ جوابی نرسیده است.»(۷)

 ورود سرهنگ علیشاه به مشهد

سرهنگ علیشاه رحیمی، فرمانده معزول تیپ قائنات و سیستان، که بیتدبیری های او موجب شورش طوایف بلوچستان شد، امروز وارد مشهد گردید. کارگزار وزارت امور خارجه نیز به وزارت خانه متبوع خود خبر داد که «رئیس تیپ و رئیس ساخلو این سرحد را قونسول انگلیس از محاصره قلعه خاش نجات داد.»(۸)

 رسیدن نیرو های اعزامی به استرآباد

ساعت ۹ صبح امروز گردان ۳ فوج گارد پهلوی که از تهران برای مقابله با ترکمنها اعزام شده بود، وارد استرآباد گردید.(۹)

 خرابی هواپیمای اعزامی به لرستان

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که هواپیمای اعزامی به این لشکر خراب شده است. «یک رشته سیم که بال های طیاره را به بدن آن به طور اعتدال متصل مینماید به کلی خراب و بایستی برای تعمیر آن به طهران پرواز نماید.» وی درخواست کرد در صورت بازگشت این هواپیما، هواپیمای دیگری به لرستان فرستاده شود، چرا که «اردوی شمال غرب به جمعآوری اسلحه سیمره پشتکوه اشتغال دارد، وجود طیاره ن هایت لزوم را دارد.»(۱۰)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۲، ص ۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۲، ص ۳. احتمالاً منظور ساختمان انستیتو پاستور است که در ضلع شمالی خیابان آذربایجان فعلی واقع بوده است.

۴- همان، شم ۱۸۴۳، صص ۲ و ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۴۸. «۲۷ خرداد. حضور محترم حضرت اجل ارفع امنع ریاست کل ارکان حرب دامت قدرته. معروض میدارد. راجع به انتخاب وکیل حالیه دزفول. مراتب اخلاصمندی و دعاگویی صمیمانه اینجانب نسبت به ذات مقدس بندگان حضرت اشرف و اعضای صالحه معظم الیه وادار نمود که بعضی فقرات را که لطمه بر عقاید اشخاصی که معتقدند به عدالتگستری بندگان حضرت مومی الیه عرض کنم. از قراری که متواتراً از دزفول نوشتهاند انتخاب آنجا یک مسئله تعجبآوری است. تفصیلش این است که آقای افخمالسلطنه که حاکم کشوری

دزفول است تشریف برده است به قلعه (شوش) که چهار فرسخی دزفول است و در آنجا تمام رؤسای عشایر را دعوت نموده و به آنهـا حکم کرده است که بایـد این آقـای محقق شـیرازی را برای وکالت رأی بدهیـد و وقتی که آنها را مرخص کرده با هر یک، یک مأمور گماشـته که کار به دلخواه او انجام گیرد. مخصوصاً یکی از اسـباب نفرت قلوب مردم از شـیخ خزعل این بود که همیشه برای اهـالی خوزسـتان وکیـل اجباری انتخاب میکرد ولی اجبار واضـح و بیمناسـبت مثل این نبود. اهالی دزفول یک کسـی را که نمیشناسـند و ابـداً نمیداننـد این کیست و چه مرتبه از دیـانت و شـئونات را حـائز است حکماً او را بایستی انتخاب نماینـد؛ خیلی عجب است. مقصود حقیر رسانـدن عرایض اهـالی و کیفیت سـلوک رؤسـای آنجا است. معلوم حضور مبارکتان باشد. صـلاح مملکت خویش خسروان دانند. در خاتمه مراتب دعاگویی صمیمانه را تقدیم میدارد. الاحقر سیدعلی شریعتمدار دزفولی. آدرس گذر نوروز خان، مدرسه آصفیه.» (همانجا)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۷- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۱۷. این تلگرام سـرتیپ شیبانی نشان میدهد که با توجه به پایان کار کنفرانس، عملاً دسـتورها و توصـیه های مقامات ایران به نمایندگان خود نرسیده؛ هر چند وصول آنها نیز به واسـطه حضـور قدرتمنـد انگلیس، متضـمن رخـداد دیگری جز آنچـه کـه در کنفرانس رخ داد، نمیبـود. برای اینکه تـوی ذوق شیبـانی نخورد برای او نوشـتند که «تمـام راپرت هـای شـما به دقت مطـالعه میشود. سـرعت جریان مانع از دادن دسـتور است!» (همانجا)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۵۳.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، ص ۴۵. منابع انگلیسی حال و هوای شهر استرآباد را (شاید) پیش از ورود این یگان به آن شهر، چنین توصـیف کردهانـد: «مردم در ترس و لرز حملات ترکمنهـا زنـدگی میکننـد. دروازه هـای شـهر در شب بسـته هسـتند و نگهبانان قشون از آنها مراقبت میکننـد. ساکنان خانه های خارج از شـهر خانه های خود را ترک گفتهاند. حتی درون شـهر هم جان و مال در امان نیست، زیرا چند بار دار و دسـته های ترکمن شبانه به شهر وارد شدهاند. روستاییان به تفنگ مجهز شدهاند و برخی از این تفنگها را مقام های قشون در اختیارشان قرار دادهانـد. اما در روسـتا هایی که چنـد مایل از شـهر دورتر هسـتند، ترکمنها مردم را مجبور به پرداخت عوارض سـنگین کردهاند تا از حملات آنها در امان باشـند. داد و سـتد که بیشتر در اختیار ترکمنهاست، متوقف شـده است. ارزاق کمیاب هسـتند و به شدت گران. چشـمانداز پیش روی کشاورزان حکایت از آن دارد که محصول پنبه تماماً از بین خواهـد رفت. یک فرودگاه کوچک خارج از شـهر استرآباد در نزدیکی دروازه بسـتان مهیا شـده است.» (FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۴۱. وزارت جنگ پاسخ داد که خلبان هواپیمایی که باید جایگزین هواپیمای معیوب گردد، به مرخصـی رفته و «اعزام طیاره مزبور عجالتاً مقـدور نیست» مگر این که هواپیمای معیوب به تهران بیاید و خلبان آن هواپیمای سالم را به لرستان ببرد. (همان، ص ۱۴۰)

 اعتراض امیرلشکر غرب به توقیف آشوریها

در پی توقیف ۴۴ آشوری اعزام شده از همدان به ارومیه در صایین قلعه، حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که این افراد وفق شرایط چهارگانه بازگشت آشوریان به ایران از بینالنهرین وارد مملکت شده و به ارومیه اعزام شدهاند. امیرلشکر حسین خزاعی با این توضیح که هزینه آنان توسط جمعیت خیریه آمریکاییها در همدان پرداخت شده، افزود که نگه داشتن آنها در صایینقلعه درست نیست، چرا که در صورت پایان یافتن هزینه راهشان دچار استیصال شده، تلف خواهند شد.(۱)

 نتیجه مراقبت از کفمان

پس از ورود کفمان نام، تبعه شوروی، به مشهد و دستور وزارت جنگ برای مراقبت از او (ر.ک: ۲۴ اردیبهشت) فرماندهی لشکر شرق با ارسال گزارشی به وزارت خانه متبوع خود نوشت که مراقبت های پنهان از کفمان نشان میدهد که او هر روز پیش از ظهر، از سرکنسولگری شوروی، سوار بر درشکه سرکنسول، همراه برادر زن سرکنسول، به شهر آمده، پس سرکشی به دوایر مربوط به خودشان، به سرکنسولگری بازمیگردد. عصرها نیز بیرون میآید و پس از گردش به کلوپ روسها میرود، از آنجا به خانه های هموطنان خود سر میزند. در این گزارش آمده است که کفمان در روز یک بار لباس خود را عوض میکند.(۲)

 بیپولی کنسولگری ایران در جده

میرزا احمد خان لاری، نماینده سیاسی ایران در جده، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به تقاضای پیشین خود مبنی بر اجازه به کارگیری چند کارمند در این نمایندگی، نوشت که تاکنون به این درخواست پاسخی داده نشده، از سوی دیگر زمان اجاره ساختمان سرکنسولگری در دهم محرم ۱۳۴۴ پایان مییابد و طبق گفته صاحب خانه در این تاریخ پرچم ایران باید از بالای ساختمان پایین کشیده شود و خانه تحویل وی گردد. «فدوی نمیداند چه باید کرد. منتظر امر حضرت اجل عالی [است] که تکلیف معین گردد.»(۳)

(تصویر) مشهد، نمای عمومی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۲۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۲-۳۰-۱۳۰۴.

ص: ۱۶۴

 پنجشنبه

۲۸ خرداد ۱۳۰۴

۱۸ ژوئن ۱۹۲۵

۲۶ ذیقعده ۱۳۴۳

 قتل و غارت در سواحل مازندران

تهاجم ترکمنها با سی قایق که از ۲۴ ساعت گذشته آغاز شده، همچنان به شهر های ساحلی مازندران ادامه دارد. آخرین اخبار رسیده حاکی است که در محمودآباد و تفنگگاه ۲۶ نفر کشته شده و چند تن نیز به اسارت ترکمنها درآمدهاند. چراغعلی پهلوی، حاکم مازندران، ضمن ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که نظامیان موجود برای دفاع اندک هستند و سلاحشان هم ضعیف و غیرکارآمد.(۱) از شهر آمل نیز خبر رسید که اهالی برای حفظ جان خود متواری شدهاند.(۲) اداره مالیه ساری هم با ارسال تلگرامی به وزارت مالیه با اشاره به تهاجمات ترکمنها و نیاز به اعزام نیروی نظامی و سلاح، نوشت که مالیات امسال، با این وضع، وصول نخواهد شد.(۳)

 آزادی اسرای قلعهپایان و قرهتپه

بنا به گزارش رئیس نظامیان استرآباد در پی اقدامات انجام شده، ترکمن های جعفربای ۲۳ تن از اهالی قلعهپایان و قرهتپه را که چندی پیش به اسارت گرفته بودند، آزاد کردند. اهالی آزاد شده به اوطان خود اعزام شدند.(۴)

 گزارش حاکم جدید استرآباد

ظهیرالملک، حاکم جدید استرآباد، که به جای موفقالدوله وارد این شهر شده، به اطلاع وزارت داخله رساند که آن دسته از ترکمنها که داد و ستدی دارند، یا از محلی برای اسکان برخوردارند، تمایلی به اقدامات دیگر گروه ها در جنگ با نظامیان و قتل و غارت شهرها و روستاها نشان نمیدهند. اینان عموماً ساکنین گمیشتپه، خواجهنفس و قسمتی از گنبدکاوس هستند. همانان با ارسال نامه هایی حساب خود را با دستجات دیگر جدا کردهاند. حاکم استرآباد در ادامه افزوده است که با توافق رئیس نظامیان استرآباد نامه هایی به رؤسای ترکمنها نوشته، از آنان خواستم اسلحه خود را تسلیم کنند تا پس از خاتمه جنگ تر و خشک با هم نسوزند.(۵)

 گمانهزنی حاکم نظامی تهران

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، حاکم نظامی تهران و فرمانده لشکر مرکز، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که ولیعهد و

درباریها قطعاً با وزیرمختار تازهوارد شوروی روابط محرمانه دارند. «فدوی دستور دادهام سخت مراقب عملیات آنها هستند.»(۶)

 تصویب خرید هواپیمای دریانشین

رئیس ارکان حرب کل قشون به رضا خان خبر داد که قیمت هواپیمای دریانشین یونکرس، که پیش از این توسط رئیس سابق تیپ شمال تقاضای خرید آن داده شده بود، ۱۶ هزار تومان است. سرتیپ محمدحسین آیرم گفته بود با درآمد های تیپ شمال از استرآباد، وجه یادشده را مسترد خواهد کرد. فرمانده فعلی تیپ میگوید این مبلغ از سوی وزارت جنگ پرداخت گردد، متعاقباً از بودجه تیپ شمال کسر شود. سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در پایان افزود که روسها هم مشتری این هواپیما هستند.(۷)

 تقاضای آزادی اسرای ترکمن

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ درخواست کرد اجازه آزادی ترکمن های اسیر را بدهند. وی نوشت که معلوم نیست این اسرا کدام یک ایرانی و کدام یک روس هستند؛ تفاوتی در ظاهر ترکمن های ایران و روس وجود ندارد. «اخیراً از طرف مقامات مأمورین جماهیر شوروی اظهاراتی راجع به تبعیت بعضی از آنها به عمل آمده است. با این حال مستدعی است امر فرمایند به وسایل مربوطه به اتباع مزبوره تذکر داده شود که تا موقع رفع شرارت، تراکمه به بنادر حرکت ننمایند و نسبت به توقیفشدگان فعلی نیز چنانچه امر میفرمایید مرخص گردند.»(۸)

 خودداری از امضای قرارداد ژنو

با این که بنا به تلگرام های سرتیپ حبیب الله شیبانی، کنفرانس ژنو در بخش تحدید سلاح به پایان رسید، اما وزارت جنگ امروز خطاب به سرتیپ شیبانی نوشت که حسبالامر ریاست وزراء از امضای قرارداد ژنو خودداری شود، و برای انعقاد قرارداد خصوصی با انگلیس در باب خلیجفارس اقدام گردد.(۹)

 تأکید دوباره کارگزار آذربایجان به بیفایده بودن مذاکرات

مهدی الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس کمیسیون سرحدی ایران، بار دیگر به وزارت امور خارجه اطلاع داد که دادن پاسخ مثبت به درخواست کمیسیون سرحدی شوروی مبنی بر آغاز مذاکرات در بادکوبه، بیفایده است؛ تا زمانی که روسها بخش های اشغال کرده را پس ندهند و وضعیت به حالت اولیه بازنگردد، شروع مذاکره بیفایده است؛ چه در مرز، چه در بادکوبه. مهدی الهامی که به واسطه عدم توجه وزارت امور خارجه به درخواست های ابتدایی او، از ریاست کمیسیون سرحدی استعفا داده است، نوشت که نمیتوانم مسئولیت هیأتی را بپذیرم که امیدی به خدمت در آن ندارم.(۱۰)

 تحصن بازرگانان بندرعباس در اعتراض به قانون انحصار دولتی قند و چای

به گزارش امیرلشکر جنوب بازرگانان و کسبه بندرعباس در اعتراض به مالیات قند و شکر و چای در تلگراف خانه بندرعباس

تحصن کرده‌اند. به فرمانده نظامیان آن قسمت «دستور داده شد که به نحو مقتضی از عملیات آنان جلوگیری و چنانچه رفتار خلاف انتظامی از آنها مشهود گردد مورد تعقیب قرار دهند.»(۱۱)

 گسیل نمایند های دیگر برای خلعسلاح قشقایی

امیرلشکر جنوب خبر داد که به علت مسامحه در خلعسلاح طایفه قشقایی (ر.ک: ۲۶ خرداد) یاور قاسم خان وجدانی را با خودرو به منطقه فرستادم تا هر چه سریعتر به کار خلعسلاح پایان دهد.(۱۲)

 ابلاغ خبر کشته شدن سرهنگ انصاری

امیرلشکر غرب از وزارت جنگ پرسید اخبار ناخوشآیندی از نایب سرهنگ محمدحسین خان انصاری میرسد. «در صورت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۸۹ و ۱۹۰.

۲- همان، ص ۱۸۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱۵، ص ۵۱۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۸۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۴۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۶۱.

۷- همان، ص ۴۳. رضا خان با خرید هواپیما موافقت کرد. (همان، ص ۴۲)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۰۱.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۲۱.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۷۸ و ۷۹. وزارت امور خارجه در پاسخ به کارگزار آذربایجان ضمن انتقاد از موضع او نوشت که شما باید مطالب را به تهران گزارش دهید و پس از دستور مرکز مفاد قرارداد را امضا کنید. «وحشت شما از این بابت مورد ندارد و این قبیل اظهارات از مأمور کار دیده مجربی مثل شما انتظار نمیرفت. البته فوراً به اطراف امر دقت کرده تلگرافاً تصمیم خود را در رد یا قبول اطلاع بدهید... و بیش از این انعقاد کمیسیون به تأخیر نیفتند.» (همان، ص ۷۷)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۶۴.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۷. امیرلشکر محمود آیرم با تعیین ضربالاجل یک ماهه برای خلعسلاح اقدام به کاری غیرممکن کرده بود. حال که زمان یاد شده در شرف پایان بود و تمایلی از طرف طایفه قشقایی برای تسلیم سلاح دیده نمیشد، با اعزام صاحب منصب دیگر در واقع دنبال توجیه قضیه برای رضا خان بود.

صحت مستدعی است اطلاع فرمایند تا ترتیبی در آسایش عائله او که در مشهد میباشد بدهند.»(۱)وزارت جنگ نیز خبر داد که وی کشته شده است.(۲)

 پیگیری غرامت رابرت مهندس

سفارت انگلیس با ارسال نام های به وزارت جنگ درخواست کرد، پیگیر غرامتی که باید بابت ضرب و شتم رابرت مهندس پرداخت شود، باشد. در این نامه آمده است: «دستورالعملی لازم فوراً به صاحب منصب فرمانده قوا در بوشهر راجع به تشکیل کمیسیونی برای تشخیص مقصر و مرتکب و تعیین غرامت» داده شود.(۳)

 ترقی قیمت گندم در میانه

خبر رسیده از میانه حاکی است، نبود بارش موجب شده مالکان و برخی اهالی غله را از بازار جمع کرده، انبار کنند. اینک قیمت گندم از خرواری چهار تومان به ده تومان افزایش یافته است. در این تلگرام آمده است که نان پیدا نمیشود و اهالی و کارگران تسطیح راه در سختی بسر میبرند. «در صورتی که به اندازه کفایت سه سال غله در انبارها موجود و به وقت خرمن تازه... بیست روز مانده است.»(۴)

 دیدار وزیرمختار جدید شوروی با ولیعهد

یورنف، وزیرمختار جدید شوروی در ایران، امروز برای تسلیم اعتبارنامه خود به محمدحسن میرزا ولیعهد، در دربار حاضر شد.(۵)در این دیدار که پیش از ظهر انجام گرفت، سخنانی در اتحاد دولتین ایران و شوروی از ناحیه یورنف ایراد شد و در برابر، ولیعهد نیز جملاتی در این زمینه بیان کرد.(۶)

 رونق راهآهن تبریز به جلفا

در پی اضافه شدن دو لوکوموتیو و سی واگن به راهآهن تبریز - جلفا حمل و نقل و امور تجاری در منطقه آسانتر شده و عایدات سه ماهه اول سال جاری نسبت به زمان مشابه سال گذشته، چهل درصد افزایش یافته است.(۷)

 گزارشی از دو سرمایهدار جنوب

کفیل حکومت نظامی خوزستان با ارسال گزارشی از حاجمعینالتجار بوشهری و حاجرئیسالتجار به رضا خان، آنان را شریک تجاری شیخ خزعل خواند که منافع فراوانی در ناحیه جنوب دارند. وی امتیازات و منافعی که این دو سرمایهدار در خوزستان دارند برشمرده، وجود آنان را منافی آسایش عامه و رونق اقتصادی خوزستان توصیف کرد.(۸)

(تصویر) محمدحسن میرزا، ولیعهد

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۱۶.

۲- همان، ص ۴۱۳.

۳- همان، ص ۱۸۸. موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد. (همان، ص ۱۸۷)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۵- ۴۲۸۰/۸۲/۳۴ FO E

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۴، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۸۴۳، ص ۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، صص ۵۰ تا ۵۴.

ص: ۱۶۶

 جمعه

۲۹ خرداد ۱۳۰۴

۱۹ ژوئن ۱۹۲۵

۲۷ ذیقعده ۱۳۴۳

 ضرورت تسلیح ایلات مازندران

ظهیرالملک، حاکم استرآباد، به وزارت داخله تأکید کرد که کمبود اسلحه عامل اصلی تعدیات ترکمنها به سواحل مازندران است. وی عقیده داشت برای حفاظت از بنادر قرهتپه، فرحآباد، محمودآباد، ایزد ده، مشهدسر و فریکنار «یک مقداری اسلحه، موقتاً به ایلات موسوم به گلبادی، عبدالملکی، افغان، کرد و ترک تحویل شود که بتوانند در مقابل حمله ناگهانی اشرار مقاومت نموده، نوامیس و اموال خود را حفاظت نمایند.» حاکم استرآباد گفت که پیش از حرکت از تهران به استرآباد موضوع را با رضا خان در میان گذاشته و موافقت او را جلب کرده است.(۱)

 همراهی نماینده ترکیه با ایران در کنفرانس ژنو

سرتیپ حبیب الله شیبانی خبر داد که کنفرانس ژنو دیروز به کار خود پایان داد. بسیاری از دولتها امضای قرارداد را به زمانی دیگر موکول کردند، اما نماینده ترکیه رسماً اعلام کرد که قرارداد را امضاء نمیکند. «به عقیده فدوی لازم است رسماً از دولت ترک تشکر شود.» وی افزود حال که ایران از شرّ این قرارداد راحت شد، صلاح نیست قراردادی خصوصی با انگلیس منعقد شود.(۲)

 درخواست آگاهی از اخبار خبرگزاری های خارجی

سرتیپ حبیب الله شیبانی با ارسال تلگرامی از ژنو به وزارت جنگ با اشاره به این که برخی خبرگزاریها اخباری راجع به کنفرانس ژنو منتشر کردهاند، درخواست کرد مفاد آن به اطلاع وی برسد.(۳) آنچه وزارت جنگ در این موضوع به شیبانی فرستاد در پاورقی آمده است.(۴)

 صرف مالیات خوانین لرستان برای طوایف تختقاپو شده

رضا خان به وزارت مالیه دستور داد، حال که طوایف لرستان در حال تختقاپو شدن هستند «اغلب آنها قادر به ادامه زندگی خود نیستند و لاعلاج فعلاً باید دولت از آنها نگاهداری و سرپرستی نماید که تلف نشده و متدرجاً آسایش آنها تأمین بشود. چون راه دیگری علیالعجاله به نظر نمیرسد و به امیرلشکر غرب امر دادم که مالیات عقبافتاده خوانین را گرفته و به مصرف

اعاشه سایرین برساند. لازم است از آن وزارت خانه هم دستوری که لازم است به پیشکار مالیه محل» صادر شود.(۵)

 ملاقات کنسول انگلیس با پسر شیخ خزعل

به گزارش حاکم نظامی محمره (خرمشهر) کنسول انگلیس در اهواز با شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، ملاقات کرده است. در این دیدار نماینده سیاسی انگلیس «اظهار داشته که چرا جواب تلگرافات پدرت را نداد های. میگوید پدرم جواب مرا نداده است. قونسول میگوید پدرت دچار محذورات زیاد، و مِنبعد توسط من تلگراف کنید تا رسیدجواب برسد.»(۶)

 ضرورت ایجاد شعبه سیاسی در خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان، با اشاره به موقعیت سیاسی بینالنهرین که انگلیس و ترکیه به نام ترک و کُرد، صفآرایی کردهاند، نوشت که تأسیس یک شعبه سیاسی ضروری است. وی افزود که پیش از این در زمان حضور سرتیپ فضل الله زاهدی اعتباری برای این مهم وجود داشت، اما اینک چنین پولی در بین نیست. «مثلاً برای اعزام قوا محض سرکوبی دزد های خط راه محمره (خرمشهر) و ناصری و اعزام یک جاسوس قوی به خاک عراق چهل و هفت تومان قرض کرده[ایم]. مستدعی است مثل سابق اعتباری برای قشون اینجا معین فرمایید که به تصویب و نظریات چاکر به مصرف برسد.»(۷)

 بازگشت فوج آهن به تهران

بعد از ظهر امروز فوج آهن، جمعی لشکر مرکز، که برای مأموریت به لرستان رفته بود، به تهران بازگشت. فوج آهن حدود ۲۰ ماه در لرستان بسر برد و به فرماندهی سرتیپ محمد خان شاهبختی، در مأموریت های محوله شرکت جست. روزنامه ایران پیش از ورود این یگان به تهران از مردم شهر خواسته بود که در استقبال از آن مشارکت کنند.(۸) به نوشته همین منبع گل و گلاب نثار فوج آهن شد و هنگام ورود به میدان مشق دوگلوله توپ شلیک گردید.(۹) فوج آهن شامل سه گردان، به استعداد ۱۲۰۰ نفر و ۱۶ مسلسل بود.(۱۰) در مراسم میدان مشق سرتیپ مرتضی یزدانپناه، حاکم نظامی تهران و فرمانده لشکر مرکز، بر سینه تعدادی از افراد این فوج مدال نصب کرد.(۱۱)

 سفارش همکاری با بنانالسلطان

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب خبر داد که بنانالسلطان (ابوطالب شیروانی) نماینده قمشه و شهرضا راهی اصفهان است. «هرگاه اظهارات حقه داشتند، قدغن کنید با او مساعدت نمایند.»(۱۲)

 رضا خان در سلماس

رضا خان امروز در سفر دور آذربایجان وارد سلماس شد.(۱۳)

اسماعیلآقا سیمیتقو با اطرافیان و کسان خود به ملاقات رضا خان آمد. گویا سواران و ابوابجمعی سیمیتقو به انداز های بود که

وزیر جنگ و رئیسالوزرا را به تعجب واداشت.(۱۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۵۰. موضوع به اطلاع رضا خان رسید. او ضمن ابلاغ این دستور که تیپ شمال هر چه زودتر باید امنیت و آسایش اهالی را فراهم نماید، گفت که «برای تصفیه امور آن صفحات به انتظار ورود من نباشید.» (همان، پ ۱۲۹، ص ۷۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، ص ۱۲. چند روز بعد، رضا خان در حین ادامه سفر خود در آذربایجان با ارسال تلگرامی به اسلامبول خطاب به سیدمحمدصادق طباطبایی، وزیرمختار ایران در ترکیه، گفت که از موضع دولت ترکیه بسیار خرسند است. «لازم است امتنان قبلی مرا به کارگزاران دولت ترکیه اظهار و درجه خوشوقتی مرا که ناشی از صمیمیت قبلی است، در ضمن ... وداد و مودت تجدید نمایید.» (همان، پ ۱۳۱، ص ۶۰). البته کنفرانس ژنو ۲۷ خرداد به کار خود پایان داد و عهدنامه نظارت بر تجارت بینالمللی اسلحه و مهمات و ادوات جنگی به دلیل نرسیدن به حدنصاب لازمالاجرا شمرده نشد. شاید به همین دلیل بود که وزیرمختار انگلیس به وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد معاهد های بین ایران و انگلیس منعقد شود «که حق تقرب برای ایران و انگلیس متساویاً منظور شود.» (همان، پ ۱۲۹، ص ۶۳) که با توجه به لازمالاجرا نشدن عهدنامه مذکور به این پیشنهادانگلیس توجهی نشد. (همان، ص ۶۲)

۳- همان، ص ۷.

۴- «آژانس پاریس مینویسد چون کنفرانس تفتیش اسلحه نظریات انگلیس را در موضوع این که خلیجفارس و بحر عمان مثل منطقه بحری مخصوص برای تفتیش کشتیها تعیین شود پذیرفت، نماینده ایران به عنوان اعتراض از تالار کنفرانس خارج شد. اخبار رویتر حاکی است نماینده ایران به مناسبت تصویب مواد راجعه به اعمال تفتیش و نظارت خلیجفارس، بحر عمان که ایران آن را مخالف حقوق حاکمیت و حیثیت خود میداند از کنفرانس اسلحه کنارهگیری کرد. به علاوه نمایندگان ایران به استعمال اصطلاح «بومی» در مورد سفاین ایران اعتراض نمودند. سر پرسی کاکس مذاکرات را افتتاح، شرحی از اهمیت این مواد برای هندوستان ذکر و تردید کرد که خلیجفارس و بحر عمان دریا های باز و آزادی بوده باشد؛ ضمناً اظهار داشت در عرض شش ماه ۱۲۰۰۰ قبضه تفنگ، ۲۸۹ ششلول، دو میلیون فشنگ در آب های مزبور مصادره شده؛ موقعیت و رویه دولت ایران بیشتر مبنی بر احساسات است. لرد انسکو نظریات کاکس را تأیید نموده چنین گفت: هر چند ما نظریه نماینده دولت ایران [را] داریم ولی مادامی که مقررات قرارداد حاضر رعایت نشود، به هیچوجه نمیتوان تجارت اسلحه را تحت تفتیش قرار داد. خبر دیگر رویتر میگوید: از قرار معلوم نماینده ایران برحسب تعلیمات طهران از کنفرانس اسلحه خارج شده است. کاکس چنین گفت که بایستی صریحاً تصدیق کرد که حالیه نه فقط تجارت اسلحه بلکه گاهگاهی دزدی و تجارت برده نیز در آب های مذکور اتفاق میافتد. لرد انسکو چنین اظهار داشت که خیلی مایل است با نظریه دولتی که روابط انگلستان با آن دولت خیلی حسن ه بوده موافقت نماید، ولی متأسف است که نمیتواند رضایت بدهد که به سفاین ایرانی معافیتی داده شود که او پیشنهاد نمیکند به سفاین دول دیگر بدهند. نماینده ایران اظهار داشت که شاید دولت ایران بیش از امپراطوری انگلستان به جلوگیری و منع قاچاق اسلحه علاقهمند باشد و اگر انگلستان قدری از خشونت و سختگیری خود بکاهد مشارالیه خیلی مسرور خواهد شد که بتواند با نمایندگان انگلستان توحید مساعی نماید.» (همان، صص ۸ تا ۱۰).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۵۴.

۶- همان، ص ۵۶. رضا خان پس از دیدن این خبر گفت که به حاکم نظامی خوزستان دستور داده شود از چنین ملاقات هایی

جلوگیری نماید، چرا که ممکن است اشکالاتی در آینده پیش آورد. (همان، ص ۵۵)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۷۳.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۱، ص ۱.

۹- همان، شم ۱۸۴۵، ص ۳.

۱۰- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۸۸.

۱۲- همان، ص ۵۳.

۱۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۹۷۰۴۱۰۷.

۱۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۱-۱۲. یکی از همراهان رضا خان در سلماس قائممقامالملک رفیع (رضا رفیع) بود. وی سالها بعد، سال ۱۳۴۰، مقال های با عنوان «شبی که شاه در اردوی اسماعیلآقا سیمیتقو بسر برد» نوشت. رفیع آن زمان نماینده مجلس سنا بود. وی با این مقدمه که اگر در آن دیدار کوچکترین لغزشی روی میداد، رضا خان کشته و تاریخ ایران عوض میشد به جزئیات دیدار سیمیتقو با رضا خان، به ویژه اقامت شبانه در مقر اسماعیلآقا را شرح میدهد. (رفیع، «شبی که شاه در اردوی اسماعیلآقا سیمیتقو بسر برد»، سالنامه دنیا، س ۱۷ (۱۳۴۰ش)، صص ۱۵۰ تا ۱۵۲)

 شنبه

۳۰ خرداد ۱۳۰۴

۲۰ ژوئن ۱۹۲۵

۲۸ ذیقعده ۱۳۴۳

 تهاجم ترکمنها به اطراف اشرف و سر خان کلاته

به گزارش رسیده از بندرجز، پیش از طلوع آفتاب، ترکمنها با تهاجم به زاغمرز، یک ساعت با نیرو های نظامی درگیر شدند. ترکمنها یک کشته و چند مجروح دادند. با این حال در بازگشت به قصد دستبرد به طرف شاکیله و اشرف (بهشهر) رفتند اما به علت تعقیب شدن از طرف نظامیان ناچار به خواجهنفس بازگشتند. همچنین از استرآباد خبر رسید که ساعت هفت شب، سر خان کلاته توسط اشرار محاصره شده است. قوای نظامی همراه با نیرو های محلی، پس از دو ساعت دیگری توانستند تعدادی از سران آنان را کشته و حدود پنجاه نفر را نیز زخمی کنند. از نیرو های مقابلهکننده نیز یک نظامی و هشت چریک (نیروی محلی) کشته، و سه تن از اهالی مجروح شدند.(۱)

 چگونگی کشته شدن دو ایرانی توسط ترکمنها

به گزارش نظمیه مازندران، عنایت الله خان، رئیس گمرک قرهتپه، و رضا خان گلپایگانی که توسط ترکمنها به اسارت گرفته شده بودند به نزدیکی آشوراده منتقل گشته «هر دو را به آب انداخته، تیرباران مینمایند. بعد جنازه آنها را در یکی از تیمورها (کرجی کوچکی است که همراه لتکای تراکمه میباشد) انداخته و در آب رها میکنند و سر هر دو آنها را نیز بریده و به صحرا میبرند.» در این گزارش آمده که به زن های اسیر نیز تجاوز کردهاند.(۲)

 توضیح کارگزار گیلان از چگونگی جابهجایی نیرو و مهمات

کارگزار گیلان به وزارت امور خارجه اطلاع داد که به دلیل نبود جاده، اداره قشونی برای انتقال نیرو و مهمات از گیلان به مازندران و استرآباد دچار مشکل بود. تنها راه توسط کشتیرانی شوروی است که آنها هم زیر بار حمل نیروی نظامی و مهمات نمیرفتند. «وقتی که با هزاران زحمت حاضر شدند و منت هایی از این جهت به امنای قشونی گذاردند، از هر پوط محمولات از بندر پهلوی تا بندرجز پنج قران کرایه دریافت کردهاند.» کارگزار گیلان پیشنهاد کرد یا باید دولت خود وسایل حمل و نقل دریایی را فراهم کند و یا با دولت شوروی برای ترابری نظامی به توافق برسد.(۳)

 پریشانحالی اهالی حاتمقلعه

کـارگزار درجز و کلات خبر داد که بر اثر غارت ترکمن های روس، اهالی حاتمقلعه فوقالعاده پریشان گشـتهاند. وی که اخیراً از حـاتم قلعه دیـدن کرده بود، به وزارت امور خارجه نوشت که وضـعیت رقتبار آنجا ایجاب میکنـد برای آنها اعانه جمعآوری شود و «یا به اشخاصی که استطاعت پرداخت دین خود را داشته باشند از صندوق تقاعد قرض داده شود.»(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۵۲۵ و ۵۲۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۸۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۲۹.

۴- همان، ص ۲۲۰. وزارت جنگ که گیرنـده این گزارش بود در چهارم مرداد به وزارت امور خارجه نوشت که به فرماندهی لشـکر شرق دستور رسیدگی داده است. (همان، ص ۲۱۸) لشـکر شـرق هم در اوایل شهریور پاسخ داد که خسارت های عمده به مسـتأجران این روستا وارد شده و اساساً صدمه ها «فوقالطاعه»[؟] نیست. با این حال میشود اخذ مالیات را یکی دو سال عقب انداخت تا بدینوسیله کمکی به آنها شود. (همان، ص ۲۱۵)

 توضیحات وزارت امور خارجه درباره آب لطفآباد

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که از ابتـدای قطع آب لطفآباد این وزارت خانه اقـدامات خود را برای بازگشت موقعیت سابق انجام داده، اما نماینـدگان دولت شوروی حاضـر به اجرای فصل سوم عهـدنامه ۱۹۲۱ نیستند. آنها اصـرار دارنـد که آب های مرزی نه به شـکل تنصـیف، بلکه به قرار سابق، قراری که پیش از عهـدنامه یادشـده اجرا شـد، عمل شود. در این نامه آمده است که این موضع دولت شوروی موجب خرابی روستا های مرزی و مهاجرت رعایای آن خواهد شد، با این حال به کارگزاری دسـتور داده شده بدون به جا گذاردن سـندی مکتوب به هر وسـیل های که میتواند در آسایش اهالی بکوشـد؛ [یعنی هر اندازه آب که میتواند به خاک ایران جاری کند.] پیگیریها ادامه دارد.(۱)موقعیت روستاییان مرزی به قدری اسـفناک بود که کارگزار درجز و کلات پیشـنهاد کرد مالیه محل مقداری غله بین آنها توزیع کند. «هرگاه آب جاری نشود و مساعـدتی هم به عمـل نیایـد شایـد دو ثلث از رعایـا هجرت کرده و بیش از دو قریه خراب بیسـکنه برای دولت بـاقی» خـواهد ماند.(۲)

 کامیون های عطاءالملک

سرتیپ امـان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، به رضا خان اطلاع داد که سه دسـتگاه کامیون عطاءالملک را میتوان به مبلغ ۸۵۰۰ تومان خرید. «اجازه فرمایند خریداری شود.»(۳) رضا خان پاسخ داد که گران است.(۴)

 پیشنهاد درآمدزایی برای بانک پهلوی

خزانهـداری کـل قشون به رضـا خـان پیشـنهاد داد بانـک پهلوی «در نظر دارد سـرویس حمـل و نقل طهران به قرهتو [در غرب کشور] را عهدهدار شود. موکول به امر مبارک است.»(۵)

 رضا خان در کهنهشهر

رضا خان که دیروز به سلماس رفته بود، امروز ظهر در کهنهشهر بود. وی عصر راهی ارومیه شد.(۶)

 آموری به جای مُری

به نوشـته منابع فرانسوی، اسـمیت مری، شارژدافر سـفارت آمریکا در تهران، امروز از تهران رفت و جای او را کپلی آموری که دبیر سفارت آمریکا در رم بود، گرفت. آموری تا رسیدن وزیرمختار جدید آمریکا، عهدهدار امور سفارت خواهد بود.(۷)

 رضا خان در ارومیه

بنابه گزارش مبینالسلطنه (نصر الله بهنام)، کارگزار ارومیه، دو ساعت به غروب رضا خان به نزدیکی ارومیه رسید. از روزها قبل

داخل و بیرون شهر تزیین شده بود. هشت فرسخ مانده به شهر ۱۵ طاق نصرت و در داخل شهر نیز ۸ طاق بسته شده بود. غیر از این در ادارات دولتی و برخی ساختمان های دیگر آذینبندی شده بود. استقبالکنندگان رسمی در دو فرسخی ارومیه به رضا خان خوشآمد گفتند. کنسول شوروی، کفیل شهبندری ترکیه، رؤسای هیأت های تبشیری آمریکا و کاتولیکها نیز جزو مستقبلین بودند. در این گزارش تفصیلی آمده است که قربانی های زیادی ذبح شد. ملتزمین رضا خان در این سفر قائممقامالملک؛ دبیراعظم؛ امیرلشکر علیآقا خان، رئیس سابق امنیه، امیرلشکر احمدآقا خان فرمانده سابق لشکر غرب و رئیس امنیه فعلی؛ امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده قوای آذربایجان، بودند. عمده جایی که مورد بازدید رضا خان قرار گرفت، نظامیه بود.(۸)

(تصویر) اسمیت موری

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۹۱.

۴- همان، ص ۹۰.

۵- همان، ص ۸۳. رضا خان پاسخ داد که شرکت فرانسوی کتانه قرار بود این کار را به عهده بگیرد. توضیح بیشتری بدهید تا تصمیم مقتضی گرفته شود. (همان، ص ۸۲)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۷- پورشالچی، همان، ص ۱۹۷. آموری پس از بازگشت از ایران کتابی با عنوان Persian days منتشر کرد.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸ و ۷- ۱۳-۳۹-۱۳۰۴.

ص: ۱۶۹

 یکشنبه

۳۱ خرداد ۱۳۰۴

۲۱ ژوئن ۱۹۲۵

۲۹ ذیقعده ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. دستور اول استخدام یک متخصص برای امور جنگلداری بود. «فرتیس فن دم هاگن» تبعه آلمان فرد مورد نظر وزارت فواید عامه بود. برخی از مواد لایحه استخدام فرد یاد شده به شور گذاشته شد و تصویب گردید.(۱)

 لشکر غرب در انتظار هواپیما

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که هواپیمای خراب شده (ر.ک: ۲۷ خرداد) همچنان در خرمآباد است و خلبان برای تعمیر آن اصرار دارد و هواپیمای جدید هم نرسیده است. «فردا ساعت پنج صبح به بروجرد پرواز نموده و آنجا اگر ممکن شود تا انداز های تعمیرات نموده، پس از یکی دو روز خود را به مرکز» خواهد رساند. امیرلشکر غرب تکرار کرد که نیازمند یک هواپیمای جدید است تا کار خلعسلاح به خوبی پیش برود.(۲)

 رسیدن دانشجویان نظامی به پاریس

وزارت جنگ به رضا خان خبر داد که امروز هیأت اعزامی به فرانسه برای تحصیلات نظامی وارد پاریس شد.(۳)

 دردسر سکه های معیوب در شیراز

امیرلشکر جنوب خبر داد که از ابتدای تیرماه بانک شاهنشاهی از پذیرش سکه های معیوب خودداری خواهد کرد. «اینک امروز که موعد اعلان مذکور انقضاء یافته است کتباً به صرافان بازار اطلاع داده که مسکوکات سبک وزن نیز غیر رایج میباشند.» وی افزود که این اطلاعیه وضع معاملات را به هم زده، باب داد و ستد بسته شده است. «حتی خرید و فروش اجناس، ارزاق و معاملات عادیه جاریه را نیز معوق و با زحمات و اشکالات مواجه ساخته و از این رهگذر اسباب تشویش و اضطراب اهالی فراهم گردیده» است. وی خواستار دخالت وزارت جنگ برای رفع این مانع تجاری شد.(۴)

 درخواست تحت امر بودن گردان سوم فوج پهلوی

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست که به سلطان علیاکبر خان سیاهپوش، فرمانده گردان سوم فوج پهلوی، اعزامی از تهران به استرآباد، دستور داده شود که خود را تحت امر فرماندهی تیپ شمال بداند.(۵)

 لباس سفید برای صاحب منصبان تیپ شمال

فرمانده تیپ شمال با ارسال تلگرامی به رضا خان پرسید که پوشیدن لباس سفید برای صاحب منصبان این تیپ که در تابستان، در نواحی گرمسیر خدمت میکنند آزاد هست یا نه؟ پاسخ رضا خان منفی بود. «تقاضای تیپ شمال راجع به پوشیدن لباس سفید پذیرفته نمیشود.»(۶)

 اجازه اعدام غلامرضا

عدلیه مشهد برای غلامرضا، قاتل سیدباقر، حکم اعدام صادر کرد. اینک نظمیه مشهد برای اجرای حکم از فرماندهی لشکر شرق اجازه میخواهد. این لشکر نیز متعاقباً با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ کسب تکلیف کرد. وزارت جنگ نیز موضوع را به رضا خان اطلاع داد. رضا خان نیز پاسخ داد: «اجازه میدهیم رأی عدلیه را در مورد غلامرضا اجرا نمایند.»(۷)

 وساطت مکتوب شیخ حسامالدین

شیخ حسامالدین که گفته میشود از قطب های مورد توجه کردستان عراق است و همراه عباس خان اردلان (سرداررشید کردستانی) وارد ایران شده، با ارسال تلگرامی به رضا خان تأکید کرد که عباس خان در پی عفو منقلب شده است. «به حکمیت قرآن مجید و حضرت امیر مؤمنان علی[ع] در نجف اشرف... این مدت با کمال دقت در امور سیاسی ظاهراً و معناً به دقت متوجه قلب ایشان شده، به طوری که مراحم حضرت اشرف در صفحه قلب ایشان ریشه بسته و رشته غلامیاش مستحکم» شده است.(۸)

 ضرورت کاهش فشار لشکر شرق بر مردم

پیشکار کل مالیه خراسان و سیستان، با ارسال نام های به وزیر مالیه، اوضاع کشاورزان منطقه خراسان را نامساعد توصیف کرد و نوشت که به دلیل نبود بارش ، کشاورزان و صاحب ان احشام و اغنام در مضیقه هستند. با این وضع سوار و سربازگیری لشکر شرق از اهالی مزید علت شده، موجب شکایت آنها گشته است. در این نامه آمده است که اداره مالیه خراسان با فرمانده لشکر شرق مذاکره نموده اما گفتنی است که این لشکر «برای هر یک نفر سرباز پنجاه تومان به عنوان پادارانه(۹) و کمک خرج از رعایا گرفتن و برای هر یک نفر سوار هشتاد تومان قیمت اسب و چهل پنجاه تومان کمک خرج خیلی خیلی زیاد و بالنتیجه رعایا را با وضعیت خشکیسال به وادی فقر و پریشانی سوق میدهد.» در پایان این نامه آمده است که با این وضعیت وصول مالیات دچار وقفه، بلکه به عهده تأخیر خواهد افتاد.(۱۰)

 ورود محمدحسین آیرم به تبریز

محمدحسین آیرم، فرمانده پیشین تیپ مستقل شمال، که توسط رضا خان به تبریز فراخوانده شده بود، وارد این شهر شد.(۱۱)

رضا خان تصمیم دارد فرماندهی لشکر شمال غرب را به محمدحسین آیرم بسپارد.

 تحرکات کنسول شوروی در کرمان

به گزارش والی کرمان، با وجود یک تبعه دولت شوروی در ایالت کرمان، کنسول شوروی در این ناحیه تحرکات وسیعی دارد. محمدمهدی دادور (وثوقالسلطنه) نوشت که این دیپلمات مکاتبات چشمگیری، به ویژه با «اشخاصی که متهم به انقلاب هستند» دارد. از محتوای این نامه ها اطلاعی ندارم. چند روز پیش کنسول یادشده راهی رفسنجان شد و در آنجا در کنار نشان داس و چکش با تعدادی از اهالی عکس گرفت. والی افزود که کنسول شوروی «مثل یکی از ادارات دولت در جریان کارهاست و بیشتر روی انتخابات نظر دارد.»(۱۲)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۶، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۳۹. به امیرلشکر غرب گفته شده بود که خلبان هواپیمای دیگر در مرخصی است و امکان اعزام آن وجود ندارد، مگر آن که خلبان فعلی مستقر در خرمآباد خود را به تهران برساند. اما در ۱۵ تیر وزارت جنگ خبر میدهد که امکان ارسال هواپیمای دیگر وجود ندارد. همین هواپیما پس از تعمیر به خرمآباد بازمیگردد. (همان، ص ۱۴۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۱۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۴۸. رضا خان پس از دیدن خبر گفت که فوراً با بانک شاهنشاهی مذاکره کنید تا ۶ الی یک سال مهلت را تمدید نماید. (همان، پ ۱۳۱، ص ۸۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۹۰. رضا خان با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، پ ۱۳۱، ص ۸۶).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، صص ۷۷ و ۷۸.

۷- همان، صص ۸۴ و ۸۵.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۱.

۹- «از هر ۱۰ مرد در روستا یکی باید به سربازی برود و مقرر بود که او «پادار» یعنی مالیات دهنده، مالک زمین یا دامدار باشد. اگر مردی از همان روستا که پادار نباشد برای خدمت نظام داوطلب میشد، اهالی روستا میبایست وجه لازم را به او بدهند تا پادار شود... این مقرری به کمک خرج یا «پادارانه» معروف... بود.» (مصاحب ، غلامحسین، دایرهالمعارف فارسی، ج ۱، صص ۸۸۱، مدخل خانواری)

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۵۶۳۳.

۱۱- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۴۰.

 اجازه عبدالمجید برای سفر استعلاجی به بیروت

عبدالمجیـد، پسـر شـیخ خزعـل، بـا ارسـال تلگرامی از ناصـری، خطاب به رضا خان نوشت که دچار بیماری خطرناکی شـده و نیازمند عمل جراحی است. «نظر به اینکه دکتر لایقی برای عملیات موجود نیست مسـتدعی از آن مقام مقدس چنان است امر و مقرر فرمایند برای معالجه به بیروت» بروم.(۱)

 بدبینی رئیس تیپ شمال به رئیس نظمیه استرآباد

سرتیپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، از قول رئیس نظامیـان استرآبـاد به وزارت جنگ خبر داد که یاور محمود خان متین، رئیس نظمیه استرآبـاد «از بـدو ورود تـا به حال مشـغول جلب منافع شخصـی [بوده] و مسـئولیتی در غفلت از انجام وظیفه برای خود قائل نیست. به علاوه با مخالفین قشون که متکی به روسـها هسـتند کاملاً مربوط [است] و بر طبق و میل و سلیقه آنها رفتار» میکند. وی از وزارت جنگ خواست با توجه به موقعیت ترکمن صـحرا از کار برکنار گردد و سـرپرستی نظمیه استرآباد به قشون آن جا سپرده شود.(۲)این تهمت که به واسـطه اختلاف فرمانـدهی نظامیان استرآباد با یاورمحمود خان متین متوجه او شده بود، ماه ها بعد زدوده میشود. (ر.ک: ۳۰ تیر)

 رضا خان در ساوجبلاغ

پیش از غروب امروز رضا خان در ادامه سـفر خود به آذربایجان وارد ساوجبلاغ شد. «عموم اهالی با شعف و مسرت بلان هایه استقبال کرده، قربانیها کشتند.»(۳)

 تذکر به غلامحسین خان

محمدمهدی دادور (وثوقالسـلطنه)، والی کرمان، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که غلامحسـین خان، سـردارمجلل سابق، که هم داماد یکی از وکلای مجلس شورای ملی است و هم از دوستان قدیمی انگلیسهاست در قضیه مالیات قند و شکر و چای و الغاء القاب نوا های مخالفتآمیزی سـر میداد. اخیراً نیز در موضوع نظام اجباری همان صداها از او شـنیده میشود. وثوقالسـلطنه، والی کرمـان، افزود که بـا این که مـدرک رسـمی در دست نیست[!] به او پیـام دادم که رفتارش سـبب تحریک دیگران است. «رفتـار و صـحبت های خود را تغییر بدهیـد والا تصـمیمی نسبت به شـما گرفته میشود. بعـد از این پیغام بـدون اجازه فـدوی و ریاست قشونی به سمت علاقجات خود حرکت کرد.»(۴)

(تصویر) کرمان، ورودی بازار

۱ تیر ۱۳۰۴

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۶۷. رضا خان پاسخ مثبتی به این درخواست نداد و گفت که طبیب از بیروت بیاورد. (همان،

ص ۲۷۵).

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۷۹. موضوع محرمانه به اداره کل تشکیلات نظمیه منعکس میشود و رئیس کل این تشکیلات نیز، بدون هیچ پرسشی دستور عزل یاورمحمود خان متین را صادر میکند و سرپرستی نظمیه را به عهده فرمانده نظامیان استرآباد میگذارد. (همان، صص ۱۷۶ تا ۱۷۸)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۳۹.

ص: ۱۷۱

 دوشنبه

۲۲ ژوئن ۱۹۲۵

۳۰ ذیقعده ۱۳۴۳

 اطلاعیه حکومت شوروی ترکمنستان درباره تحرکات ترکمن های ایران

روزنامه ترکمن اسقایا ایسقرا، که در عشقآباد منتشر میشود، در شماره امروز خود اطلاعی های را تحت عنوان «ترجمه خطابه حکومت ترکمنستان شوروی به عموم کارگران ترکمنستان» درج کرد که در آن یادآور شد «در این حال که ملت ایران با دست مقتدر حکومت ملی سردار رضا خان در راه ترقی و استقلال خود جانبازی میکند، این انقلاب [= شورش ترکمنها] ملت ایران را از نائلیت به آزادی و استقرار استقلال ملی خود دور مینماید.»(۱)

 گزارشی از موقعیت ترکمنها

ظهیرالملک (حسن رئیس)(۲)، حاکم استرآباد، با ارسال گزارشی به وزارت کشور نوشت که چندی پیش ریشسفیدان و رؤسای ترکمنها در گمیشتپه نشستی برگزار کردند و گفته میشود تصمیمات آن جلسه را در عید قربان علنی خواهند کرد. ظهیرالملک میافزاید که آنّا خان، لله خان، دولت وردی، شوخبای داوطلب شدهاند که با رفتن به عشقآباد، بادکوبه و مسکو اقدام به تهیه اسلحه کنند و از آنان یاری جویند. وی افزود تا ۲۵ روز پیش اوضاع ترکمنها خوب نبود؛ محصولشان را برداشت نکرده بودند؛ از حیث ضروریات زندگی در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۷۹ و ۲۸۰ «بر طبق اطلاعات واصله تراکمه حدود گوکلان و بجنورد بر علیه دولت ایران قیام کردهاند. این قیام یک نمون های است از مبارزه های تراکمه یموت در ظرف سال های متمادی بر ضد حکومت مرکزی دولت ایران و امثال اینگونه قیام در سابق خیلی است. فقط در این حال که ملت ایران با دست مقتدر حکومت ملی سردار رضا خان در راه ترقی و استقلال خود جانبازی میکند این انقلاب ملت ایران را از نائلیت به آزادی و استقرار استقلال ملی خود دور مینماید. طرفداران ملوکالطوایفی ایران با مساعدت های دول استعماری برای برطرف ساختن نهضت ملی ایرانیان قبایل مختلفه را بر علیه دولت ایران میشورانند. این است که قیام حالیه ضرب های است بر نهضت آزادی مملکت ایران و به منفعت دشمنان ما میباشد. دشمنان ما دول امپریالیستی که ضدتشکیل جمهوریت اتحادی ترکمانستان هستند کوشش میکنند این قیام را نسبت به حکومت ترکمانستان بدهند و به این واسطه میخواهند دوستی ما را با ملت ایران به هم زنند. برای ما جای تردیدی ندارد که این قیام با دست دول استعماری و دستجات ارتجاعی برپا شده است. بنابراین از این قیام اظهار بدبینی کرده، به اهالی جمهوریت ما خصوصاً اهالی خط سرحدات که ممکن است به واسطه قومیت و نزدیکی با شورشیان دخالت به این غائله نمایند اخطار میشود که از هرگونه دخالت به این کارها خودداری نمایند و به تراکمه یموت

دوستانه گوشزد مینماییم که مصلحت در این است که به این خونریزی خاتمه بدهند و الا نتیجه که میتوانند از این قیام بگیرند فقط قربانی جوانان یموت و پریشانی اوضاع اقتصادی یموتستان و بدبختی عمومی است و بس. رئیس کومیته مرکزیه اجرائیه جمهوریت ترکمنستان - آیتاقوف؛ رئیس شورای کومیسر های ملی ترکمنستان - آتابایوف؛ منشی کومیته اجرائیه مرکزی شوتم اوف؛ (جنرال قونسول دولت شوروی مقیم خراسان - آپرسوف).»

۲- میرزاحسن خان ظهیرالملک بعدها شهرت «رئیس» را برگزید. او در محرم ۱۲۹۱/ اسفند ۱۲۵۲ در تهران زاده شد. پس از تحصیلات مقدماتی به خدمت وزارت امور خارجه درآمد و منشی اداره روس شد. در ۱۳۲۲ق به معاونت همان اداره رسید؛ تا اینکه ۴ سالی گذشت و توانست در آن وزارت خانه ریاست اداره تحریرات را بر عهده بگیرد. ریاست اداره محاکمات (شوال ۱۳۲۸/مهر ۱۲۸۹) و ریاست اداره تحریرات عثمانی (صفر ۱۳۳۰/ بهمن ۱۲۹۰) از دیگر مناصب مهم وی در وزارت امور خارجه است که در شعبان همین سال / مرداد ۱۲۹۱ ضمن دریافت لقب ظهیرالملکی، مستشار وزارت امور خارجه گردید. او در طول خدماتش در آن وزارت خانه نشان هایی را هم دریافت کرد که از آن جمله است: نشان دوم درجه استانیسلاو روس با پلاک اول، نشان شیر و خورشید از درجه های اول و دوم با حمایل سبز. میرزاحسن خان ظهیرالملک در لژ بیداری ایران هم که نخستین لژ رسمی فراماسونری در ایران به شمار میرود، عضویت داشت. سعید مالک (ملقب به لقمانالملک) و علی منصور (ملقب به منصورالملک) هم که هر دو از اعضای لژ مزبور به شمار میروند، داماد او بودند. وی چندی بعد به وزارت داخله (کشور) انتقال یافت و حاکم مازندران شد. چندی هم حکومت استرآباد را در عهده تصدی گرفت. حکومت اصفهان و خراسان از دیگر مشاغل درخور ذکر ظهیرالملک در وزارت خانه اخیر است که گویا در دوران حکومتش در خراسان دست به اقدامات عمرانی هم زده بود. لیکن طولی نکشید که بیمار شد و در ۱۳۱۲ش درگذشت. دو تن از فرزندان او به مناصب مهم دولتی رسیدند: محسن رئیس که در وزارت امور خارجه مشاغل متعددی از جمله وزیرمختاری ایران در آلمان و رومانی، سفیرکبیری ایران در عراق و انگلستان را بر عهده پذیرفت؛ و محمود رئیس که به استخدام بانک ملی ایران درآمد و پس از ریاست شعبات مختلف آن بانک، در اوایل دهه ۱۳۴۰ش قائممقام بانک ملی شد. او تا ۱۳۵۷ش این سمت را حفظ کرد. (شاهآبادی، تاریخ آغازین فراماسونری در ایران، ج ۲، صص ۴۶۵ و ۴۶۶؛ عاقلی، شرح حال رجال سیاسی و نظامی معاصر ایران، ج ۲، ص ۷۰۴؛ ممتحنالدوله و...، رجال وزارت امور خارجه، ص ۱۵۷).

مضیقه بودند؛ خبر میرسید که قشون در حال نزدیک شدن است؛ شروع کرده بودند به [درخواست] امانامه نوشتن. اگر همان زمان قشون میرسید، به ویژه هواپیما در منطقه ظاهر میشد و عملیات آغاز میگشت کار ترکمن صحرا یکسره میشد و تسلیم میشدند. وی در پایان گزارش خود تأکید کرد هنوز هم دیر نشده، اگر با ورود اسباب و نیرو های نظامی عملیات آغاز شود همان نتیجه به دست خواهد آمد.(۱)

 ضرورت تجهیز مهدیشاه

حاکم استرآباد با اشاره به نقش مهدیشاه فندرسکی، ایل خان طایفه فندرسک، در مقابله با ترکمنها، نوشت که وی خدمات شایانی کرده است، حتی در عملیات زخم برداشت و اینک مشغول معالجه است. وی برای ادامه کار نیازمند تفنگ و فشنگ است. ظهیرالملک افزود که «از قرار اظهار مهدیشاه، گوکلانها در موقع جنگ خود را به یموت رسانده، تقاضای کمک کردهاند؛ چون حاصل یموت زمین بوده نتوانستهاند کمک نمایند، ولی ممکن است در موقع فراغت مددی به آنها برسانند. اگر از طرف استرآباد هم حمله بشود پیشرفت قوای دولت در بجنورد و گوکلان تأیید خواهد شد.»(۲)

 دیدار نماینده اعزامی لشکر جنوب با ایل خانی قشقایی

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، اطلاع داد که نایب اول محمود خان سامی، مأمور سابق خلعسلاح قشقایی، با ایل خانی طایفه قشقایی دیدار کرده و از او شنیده است که چون طوایف بختیاری و بویراحمدی و باصری خلعسلاح نشدهاند، تکلیف چیست؟ و من در این مدت کم چه میتوانم بکنم. در این تلگرام آمده است که ایل خان بدون افشای نیت اصلی خود، مهلت بیشتری خواسته است. «صاحب منصب مشارالیه جواباً وی را نصیحت و به عواقب وخیم امر گوشزد» کرده، همان روز تعدادی از کلانتران نزد محمود خان سامی آمده تقاضای ۲۰ روز مهلت کردند که پذیرفته نشده است. محمود آیرم میافزاید که همه چیز حکایت از تسامح و وقتکشی ایل خانی قشقایی دارد، وگرنه طوایف باوی و خمسه تاکنون خلعسلاح شدهاند.(۳)

 تلگرام رضا خان به شیخ حسامالدین

رضا خان در پاسخ به تلگرام شیخ حسامالدین (ر.ک: ۳۱ خرداد) امروز خطاب به او گفت که «بدواً از حسن بیان و صدق احساسات جنابعالی اظهار مسرت و خوشوقتی مینمایم... از سابق ولاحق به محاسن عقیده و پاکی نیات خالصانه شما مستحضر بوده و همیشه شما را به ایراندوستی و وطنپرستی شناخته»ام. رضا خان در باب عباس خان اردلان (سرداررشید کردستانی) نوشت که «امر دادم که مفاد توصیه جنابعالی را نیز راجع به گذشته دربارهاش مرعی دارند... عموم باید بدانند که من جز خیر مملکت، اصلاح مملکت به احدی نظر مخصوص ندارم و هر کس که متوجه به این نکته دقیق باشد طبعاً مورد توجه من واقع خواهد گردید.»(۴)

 وساطت آیت الله بهبهانی

آیت الله سیدمحمد موسوی بهبهانی با ارسال تلگرامی به رضا خان از او خواست که در تصمیم بلدیه نسبت به قصاب خانه حاجمیرزامهدی خزانه واقع در فرحآباد تهران تجدیدنظر کنند. «سزاوار نیست که با عدالتگستری حضرت اشرف، مظلوم واقع شود. قصاب خانه که سالها است در ملک ایشان میباشد. بلدیه در صدد تغییر محل و ضرر فوقالعاده ایشان بشوند.» آیت الله بهبهانی از آمادگی حاجمیرزامهدی خزانه برای نوسازی محل و تجدید اسباب قصاب خانه نیز خبر داد.(۵)

 تقاضا برای گرفتن ویزا

یک هیأت از طرف دولت شوروی خواهان دریافت ویزا برای ورود به ایران و سرکشی به فانوس های دریایی نصب شده در ایران است. وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ خواست که این تقاضا از طرف رئیسالوزراء تأیید یا رد شود.(۶)

 تغییر رفتار شیخ عوفی

احمد عمارلویی، جانشین حاکم نظامی خوزستان، در نام های به رضا خان نوشت که با اقداماتی توانسته است شیخ عوفی، رئیس طایفه بنیطرف، را وادار به تغییر رفتار نماید. شیخ عوفی متمایل به خارج بود و نمیگذاشت مشایخ جزء بنیطرف مستقیماً با حکومت روابط داشته باشند. عمارلویی افزود با دعوت از شیوخ جزء و اهدای ترمه خلعتی، آنان را به مراحم دولت امیدوار کردم تا به موقع از وجودشان استفاده شود. به این ترتیب شیخ عوفی هم تغییر مسلک داده، خود را مایل به خدمتگزاری و دولتخواهی نشان میدهد.(۷)

 علت عدم تصویب قرارداد های اجلاس پستی بوشهر

در پی درخواست وزارت امور خارجه از وزارت پست و تلگراف مبنی بر تصویب مصوبات اجلاس پستی بوشهر از طرف دولت ایران، وزارت پست و تلگراف امروز پاسخ داد از آنجا که تصویب قرارداد های منعقد شده بین ایران و انگلیس در بوشهر مستلزم شناسایی کشور عراق توسط دولت ایران است، و نیز از آنجا که اجرای قرارداد های اجلاس یادشده منوط به تصویب دولت نیست، مقرر شده تصویب آنها به عهده تعویق افتد. از این رو «به دفاتر پست جنوب دستور داده شد» قراردادها را در تاریخ معینه به موقع اجرا کنند.(۸)

 مخالفت با بازگشت جهانشاه خان

رضا خان با ارسال تلگرامی به محمدعلی فروغی، جانشین خود در هیأت دولت، نوشت که با بازگشت جهانشاه خان امیرافشار موافقت نمیکند. «در حالتی که کمیسیون مراجعت جهانشاه خان را تصویب ننموده طبیعی است که مراجعت مشارالیه نیز ممنوع خواهد بود و باید به عرایض متظلمین دقیقاً رسیدگی شود.»(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۴۲ و ۴۴۳.

۲- همان، صص ۴۴۴ و ۴۴۶.

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۶ تا ۸. رضـا خـان پس از دیـدن ایـن گزارش گفت که نظر من این است که به هر شـکلی «خواه به میل و خواه به اتخاذ رویه سختتری در خلعسلاح طوایف از طرف لشکر جنوب اقدام شود.» (همان، پ ۱۳۱، ص ۸۰).
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۲. تلگراف بلند و تمجیدانه رضا خان به شـیخ حسامالدین یا به واسـطه مقام اجتماعی او در کردستان بود یا به دلیل اوصافی که شیخ در پیام خود به رضا خان به کار برده بود. شیخ ، امام رضا(ع) و رضا خان را در جمل های همسو و همراه خوانده بود. (همان، ص ۱)
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، صص ۶۲ و ۶۳. رضا خان این وساطت را نپـذیرفت و گفت بهتر است متتقاعد شود «و اقدامات بلـدیه را از نقطه نظر عموم» ببیند. (همان، ص ۶۱) قرار بود غسال خانه از فرحآباد به جایی بیرون از حضـرت عبـدالعظیم منتقل شـود؛ و به محلی در میـدان بهمن فعلی منتقـل شـد که همـان کشـتارگاه معروف تهران بود. این کشـتارگاه نیز پس از انقلاب اسلامی به محل دیگری منتقل شد و فرهنگسرای بهمن در جای آن ساخته شد.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۳۹. موضوع به تبریز منعکس شد تا به اطلاع رضا خان رسانند. او نیز پاسخ داد اگر سرکشی به فانوس های دریایی معمول بوده، اجازه داده میشود که ویزای هیأت روسی صادر گردد. (همان، ص ۳۶) روسها بدون اجازه دولت ایران تعدادی فانوس دریایی در سواحل دریای مازندران تأسیس کرده بودند. (ر.ک: ۵ خرداد)
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۷۶.
۸- اسـناد وزارت امور خـارجه، ۱-۷-۳۶-۱۳۰۴. اجلاس پستی بوشـهر در سال ۱۳۰۱ش و از آذرمـاه میـان دو هیـأت ایرانی و انگلیسـی در بوشـهر آغـاز شـد و منجر به واگـذاری تعـدادی از دفـاتر پسـتی جنـوب به ایران که تحت مـدیریت انگلیس اداره میشدند گردید.
۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۹، ص ۷۵.

ص: ۱۷۳

(تصویر) سران ترکمن و نظامیان ایرانی

 سهشنبه

۲ تیر ۱۳۰۴

۲۳ ژوئن ۱۹۲۵

۱ ذیحجه ۱۳۴۳

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه نامه آیت الله مدرس و تنی چند از نمایندگان مبنی بر جلوگیری از تخلف مأموران سرحدی در اخذ مالیات قند و شکر و چای قرائت شد. در این نامه آمده بود که «ماده هفتم قانون مذکوره هم تصریح شده است مقصودمان بوده که هر قسمت قند و چای و شکر و آنچه از قند و شکر ساخته میشود مشخصاً تا قبل از روز ۲۲ اردیبهشت ۱۳۰۴ وارد هر یک از سرحدات ایران گردیده اعم از این که تا تاریخ مزبور گمرک شده باشد یا نه از پرداخت مالیات مقرره معاف باشد و به موجب شکایات واصله، مأمورین دولت در موقع اجرا برخلاف عمل کرده و اسباب زحمت تجار را فراهم نمودهاند. قدغن نمایند مأمورین بدون هیچگونه تخلف مطابقاً اجرا کند.»(۱)

سپس گزارش کمیسیون عرایض راجع به عرضحال کارگران چاپ خانه ها خوانده شد که برای رسیدگی به آن کمیسیون ویژ های تشکیل گردید. در ادامه مواد مرتبط با استخدام فن دم هاگن، کارشناس جنگلداری، طرح و به شور گذاشته شد.(۲)

 ب های کشیدن راه از قافلانکوه

محمدولیمیرزا فرمانفرما که تهران را به قصد تبریز ترک کرده در یادداشت امروز خود پس از ذکر جزئیات تسطیح جاده و شکافتن قافلانکوه برای عبور و مرور مینویسد: «عمله زیادی که از دهات اطراف آوردهاند، زیر آفتاب سوزان، مشغول کار هستند. واقعاً وضعیت اینها تأسفآور است. از پاییز [سال گذشته] این بیچاره ها را از ده فرسخی به اینجا آوردهاند، بدون این که دیناری مزد داده شود. نان اینها را فقط آن هم مالکین باید برسانند. ناله آنها مخصوصاً در این موقع درو [محصول] بلند بود.»(۳)

یکی از علل اصلی کشیده شدن این راه مسافرت رضا خان به آذربایجان بود.

 ب های تفرعن یک سرهنگ

حاکم دزداب با ارسال گزارش بلندی از وضعیت یک ماه گذشته بلوچستان که منجر به شورش بلوچها علیه نظامیان شد و در

ن هایت توسط مقامات انگلیسی مقیم بلوچستان هند و سیستان به پایان رسید نوشت که بیتجربگی و تفرعن سرهنگ علیشاه خان رحیمی دوازده مورد خسارت و یک زیان عمده دربر داشت و آن از بین بردن نفوذ ایران در بلوچستان بود. وی تأکید کرد که اقدامات ناشیانه سرهنگ یادشده و بدرفتاری با سران بلوچ، تراشیدن ریش و مو های آنها منجر به تمایل خوانین بلوچ به سوی انگلیس گردید و این بزرگترین خسارتی بود که متوجه دولت ایران شد.(۴) بخش مرتبط با این موضوع در پاورقی آمده است.

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، به کوشش محمد ترکمان، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۴ش، ص ۱۸۲.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۷، ص ۲.

۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۰۱ تا ۱۰۳.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰۰. «بالاخره در نتیجه بیتجربگی و تفرعن بیموقع و عدم سلوک آقای علیشاه خان نقصانات ذیل به دولت و اهالی وارد گردید: ۱. کشته شدن یک نفر صاحب منصب (محمود خان شوری) و عد های نظامی. ۲. وارد شدن قریب ۴۰۰.۰۰۰ قران خسارت به گمرک که در این مدت هیچ عایدی نداشته است. ۳. وارد شدن قریب ۳۰.۰۰۰ قران خسارت به بلدیه. ۴. وارد شدن قریب چهار پنجهزار قران خسارت به پست خانه.

 دستور رضا خان به ملاقات فرمانده لشکر شرق با کلنل گیز

رضـا خـان بـا ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون، گفت که پیش از حرکت به تبریز، وزیرمختار انگلیس پیشـنهاد داده بود کلنل گیز که آشـنا به موقعیت بلوچسـتان است به مشـهد رفته با فرمانده لشکر شرق دیدار کند. فراموش کردم یادآور شوم؛ حال کنسول انگلیس در تبریز یادآور شـد «چون انگلیسـها در اسـتقرار امنیت آن حـدود اظهار علاقه میکننـد بدین لحاظ لازم است به فرمانده لشکر شرق رمزاً مراتب را اطلاع و دستور دهید که پس از ورود کلنل گیز به مشهد شخصاً با او ملاقات و نتیجه مذاکرات را با نظریات شخصی خود سریعاً راپرت نمایند.»(۱)

 نشان لئوپولد دولت بلژیک برای رضا خان

محمود جم، رئیس کـابینه هیأت وزراء، به رضـا خان اطلاع داد که سـفیر ایران در بلژیک خبر از اهـداء یک قطعه نشان درجه اول لئوپولـد بـا حمایـل توسـط دولت بلژیـک «به حضـرت اشـرف» میدهـد. «این نشـان، بزرگترین نشـان نظـامی دولتی بلژیک است.»(۲)

 تمرکز قوای ترکیه در کردستان

به گزارش کـارگزار ارومیه، ترکیه حـدود ۷۵ هزار تن از قوای نظـامی خود را به فرمانـدهی عـاصم پاشـا در کردسـتان متمرکز کرده است. در ظاهر میگویند برای خلعسـلاح کردسـتان است ولی به مناسـبت قضـیه موصل این عده را نگاه داشتهاند. نصر الله بهنام افزود که شایع است مصطفی کمال پاشا، رئیسجمهور ترکیه، برای بازدید از این نظامیان به منطقه خواهد آمد.(۳)

 ضرورت تهاجم به ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در نام های محرمانه به وزارت جنگ با این توضیح که وضعیت تدافعی نیرو های نظامی موجب تجری ترکمنها شده است، نوشت که هر چه زودتر نواقص نظامی تیپ شـمال اعم از هواپیما، آتشـبار، مسـلسل و قوای اعزامی جبران گردد. در ضـمن این تیپ نیازمند آگاهی از موقعیت لشـکر شـرق است. «اطلاع جبهه استرآباد و بجنورد از عملیات همدیگر برای پیشرفت فوقالعاده مفید» خواهد بود.(۴)

 تأسیس مجمع اقتصاد

حاجرحیمآقـا، تـاجر قزوینی، بـا ارسـال تلگرامی به رضـا خان خبر داد که گروهی از بازرگانان با تشـکیل مجمع اقتصاد در نظر دارنـد ورود کالا های تجملی و لوکس را تحتنظر گرفته، با تهیه لایـح های آن را به مجلس شورای ملی و هیأت دولت تقـدیم دارند. حاجرحیم افزود که پیشرفت این مقصود منوط به توجه «حضرت اشرف» است.(۵)

 کمیسیونی برای حل اختلاف مسلمانان و زرتشتیان

بنا به گزارش رسیده از یزد، کمیسیونی از بزرگان شهر برای رسیدگی به اختلاف مسلمانان و زرتشتیان تشکیل شده است. برای رسیدن به توافق یک ماه فرصت دادهاند تا با مرکز و نمایندگان خود گفت و گو کنند. «شهر در کمال امنیت است.»(۶)

 معتمدالملک دیروز، یحیاییان امروز

محمدحسین خان معتمدالملک، ژنرال کنسول ایران در بینالنهرین، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که بنابر بخشنامه آن وزارت خانه در الغای القاب «امضای فدوی بعد از این محمدحسین یحیاییان خواهد بود. این مسئله را ضمناً به عرض میرساند که در دوایر رسمی و قونسولگری های خارجه نمیتوانند یک مرتبه امضاء لقب را تغییر بدهیم؛ ناچار هستم به همان معتمدالملکی چندی باقی بمانم.»(۷)

 فعالیت های نماینده پاپ در ارومیه

کارگزار ارومیه با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که نماینده پاپ در طول اقامت خود در ارومیه به خسروآباد سلماس رفت و ۱۵۰۰ تومان برای تعمیر کلیسا و تقسیم بین کاتولیک های آن منطقه پرداخت کرد. وی با سرکشی به روستا های اطراف ارومیه، هر جا که مدرسه کاتولیک وجود دارد، مورد بررسی و رسیدگی قرار داده است. وی افزود این اطلاعات توسط مسیو فرانس، رئیس هیأت تبشیری کاتولیکها در ایران، در اختیار گذاشته است. کارگزار ارومیه افزود که نماینده پاپ به تهران و اصفهان هم مسافرت خواهد کرد و اینک در تبریز است.(۸)

۱- به قرار اظهار شده بانک قریب ۴۰.۰۰۰ قران هم به اداره بانک خسارت رسیده که معاملات مسدود بوده و بیکار بودهاند.
۲- از بین رفتن عد های اسلحه که تصور نمیرود کاملاً مسترد شود.
۳- از بین رفتن ۲۲۰ نفر شتر جمّالها که بلوچها سرقت کردهاند که مسلماً عده خیلی کمی را مسترد خواهند داشت.
۴- خسارت زیادی به تجار و تجارت که خیلی زیاد است.
۵- خراب شدن سیم تلفون بین میرجاوه و خاش که دیگر قابل استفاده نبوده و باید سیمکشی جدید شود.
۶- کشته شدن یک نفر بلوچ اجزاء راهآهن توسط نظامیها که انگلیسها مطالبه پول خون او را مینمایند.
۷- کشته شدن عده بلوچ که مسلماً هیچ وقت فراموش نکرده و تذکرات بدی در آنها باقی خواهند ماند.
۸- تعطیلی چند هفته راهآهن که شاید همسایگان در آن خصوص هم اظهاراتی بنمایند. بزرگترین خسارت و ضرری که به دولت وارد شده از بین رفتن نفوذ دولت و جلو افتادن نفوذ همسایه [انگلیس] و اینکه بلوچها وقعه گذشته و دخالت خارجی را همیشه در نظر داشته و بدون شک به طرف آنها متمایل و شاید قریب بیست سال نفوذ دولت عقبمانده که برای اعاده آن لازم به اردوکشی و مصادفات و تلفات زیادی خواهد بود. این نکته را لازم به عرض میدانم که نمیتوانیم تعیین نماییم تحریکاتی در این اغتشاش بوده، بلکه کمال رضایت را از قونسول سیستان باید داشت که به موقع خود را رسانیده جلوگیری از قتل و غارت دزداب نمودند ولی تحقیقاً از موقع استفاده کرده خیلی فایده سیاسی و پلتیکی بردند. اگر چه ماژور هال هم در این موقع خدمت کرده؛ انگلیسها دفع غائله نمودند ولی در ورود ایشان در آن موقع باریک به دزداب در صورتی که مرسومشان نبوده در تابستان به طرف سیستان و دزداب بیایند و همیشه زمستان میآمدند قابل توجه است. اگر چه هر شکلی بود غائله رفع و آنچه

شـده گذشـته ولی چـاکر تصور میکنم بهتر بود در ختم قضـیه و قرارداد بـا بلوچها اقلاً یکی دو نفر از مأمورین ایرانی هم شامل میشدنـد که بلوچها تا این انـدازه متوجه به مأمورین خارجه و بیاعتنایی به مأمورین داخله نمیشدنـد. در ختم راپرت خود مجدداً اظهار رضایت از ماژر فیشـر قونسول سیسـتان که به موقع رسیده رفع خطر از دزداب کرده غائله را به طور خوشی خاتمه دادند. (مسـلماً اگر ایشان نبودند ماژور هال نمیتوانسـتند قضـیه را به طور رضایتبخشی تصفیه نمایند) عرض و تصور میکنم در صورت صلاحیت به موقع باشد از طرف دولت از ایشان و کلنل گیز نماینده سیاسی بلوچستان انگلیس امتنانی بشود.» (همانجا)

ص: ۱۷۵

 چهارشنبه

۳ تیر ۱۳۰۴

۲۴ ژوئن ۱۹۲۵

۲ ذیحجه ۱۳۴۳

 موقعیت ترکمنها در جبهه بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال گزارشی نوشت که چهار روز است آرامش بر جبهه ها حاکم است، حتی ترکمنها مواضع خود را در لنگر و قصر قاجار تخلیه کردهاند. وی افزود که جاسوس این لشکر از سملقان به بجنورد آمده، میگوید بین ترکمنها و کرد های این ناحیه بر سر تقسیم اغنام و احشام درگیری و دو نفر از طرفین کشته شده؛ ترکمنها نیز راهی اسفراین گشتهاند. دو بهادران سوار و یکصد نفر سوار محلی برای جلوگیری از قتل و غارت آنان به اسفراین اعزام شدهاند. فرمانده لشکر شرق همچنین از ملحق شدن گردان دوم فوج پهلوی به نیرو های بجنورد نوشت، و این که از این پس قوای بجنورد حالت تعرضی خواهد گرفت و قرار است در حدود بدرانلو و قراجه عملیاتی آغاز شود تا منتهی به آزادسازی سملقان گردد.(۱)

 دیدار سفیرکبیر ایران با وزیر امور خارجه شوروی

علیقلی خان انصاری (مشاورالممالک) خبر داد که با مقام عالی وزارت امور خارجه شوروی ملاقات کرده است. وزیر امور خارجه شوروی میگوید گروهی از ترکمن های ترکمنستان که در اغتشاشات اخیر شرکت نداشتند از من خواستهاند که برای آزادی آن دسته از همطایفه هایشان که در حوادث اخیر ترکمنصحرای ایران دستگیر شدهاند دخالت کنم. «من نمیخواهم اقدام بکنم، زیرا که ممکن است تصور شود که ما از آنها حمایت میکنیم.» وزیر امور خارجه شوروی همچنین افزوده است یک گروه ۶۰ نفری از مرز شاهتختی ایران به خاک شوروی وارد شده و دست به دزدی زدهاند. وی خواستار استرداد اموال و تنبیه متجاوزان شده است.(۲)

 ادعای همکاری رئیس معارف استرآباد با روسها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال نامه محرمان های به وزارت جنگ، از قول فرمانده نظامیان استرآباد نوشت که مکافات، رئیس معارف استرآباد، تشکیلاتی دایر کرده که مراسم کمونیستی را ترویج میدهند و با قشون مخالف هستند. در این نامه آمده است که این تشکیلات درصدد جلب نظر نظامیان هم هستند. «فرمانده مربوطه با موافقت نظر حکومت درخواست نموده است که برای حفظ سیاست محلی و جلوگیری از نشر تبلیغات رئیس معارف استرآباد که سمت ریاست عده مزبوره را داشته و رابط بین جمعیت مذکوره و منابع خارجی است، احضار و تغییر مأموریت داده شود.»(۳)

□ پیشنهاد فرمانده تیپ شمال برای امنیت سواحل مازندران

فرمانده تیپ شمال در نام های به وزارت جنگ نوشت که یکی از اهداف تهاجم ترکمنها به سواحل مازندران، بر هم زدن تمرکز قوای نظامی برای اجرای عملیات متمرکز علیه آنهاست. اکنون

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۵۰۵ و ۵۰۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، ص ۵۸. رضا خان پس از دیدن این خبر به محمدعلی فروغی، معاون ریاست وزراء، دستور داد از سفارت ایران در مسکو بخواهد «بدواً از طرف من راجع به اظهارات وزیر امور خارجه روسیه دایر به عدم مساعدت با تراکمه و عدم مداخله در استخلاص توقیفشدگان اظهار امتنان و تشکر نماید.» رضا خان در مورد تجاوز ۶۰ ایرانی از مرز شاهتختی نیز گفت که من اخیراً مرز بودم و چنین موضوعی صحت ندارد. «رسماً این موضوع را تکذیب نمایند.» (همان، ص ۵۷)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۴۲.

قوای نظامی پراکنده هستند و با ادامه این وضع، استعداد روحی آنان نیز تضعیف خواهد شد. پیشنهاد من این است که ۲۰۰ تن از نظامیان را به همراه نیرو های محلی، تحت نظر خوانین مورد اعتماد قشون، در سواحل مازندران استقرار دهیم و بقیه قوا که بیش از ۲۰۰۰ تن هستند در استرآباد و بندرجز متمرکز شوند. سپس با هماهنگی لشکر شرق، با این نیت که از الحاق طوایف گوکلان و یموت جلوگیری گردد، حملات هماهنگی علیه آنان آغاز شود. سرتیپ زاهدی در پایان برای تکمیل تجهیزات تیپ شمال تقاضا کرد دو خودرو جنگی، دو طیاره و چند دستگاه سیتروئن به این تیپ اعزام گردند.(۱)

 وجود موانع سیاسی برای جلب طوایف بلوچ

فرمانده لشکر شرق به رضا خان اطلاع داد که تلاش خود را برای جلب نظر طوایف بلوچ به دولت مرکزی و دوری آنها از انگلیس انجام میدهد، اما باید دانست که بیشتر خوانین بلوچ تا چهار سال پیش مستخدم دولت انگلیس بودند و ماهیانه دریافت میکردند. وی افزود حقوقی که اینک به مستخدمان بلوچ به عنوان امنیه از طرف دولت پرداخت میشود «از نقطهنظر اسکات و آرامی آنها و امیدواری به مراحم دولت میباشد،» نه وظایفی که باید به عنوان امنیه انجام دهند.(۲)

 اظهارات ماژور هال درباره وقایع بلوچستان

ماژور هال، مستشار مالی خراسان، پس از بازگشت از بلوچستان به فرمانده لشکر شرق گفت که بدون حضور او امکان رسیدن به توافق با خوانین بلوچ وجود نداشت. هال گفت که پس از شورش بلوچها علیه اقدامات سرهنگ علیشاه رحیمی، قشون انگلیس تا دو فرسخی مرز میرجاوه جلو آمد و کلنل گیز بنا داشت به عنوان حمایت از اتباع انگلیس، در صورت ناتوانی نظامیان ایران در آرام کردن بلوچها، با نیرو های نظامی وارد میرجاوه و دزداب شود.(۳) هال افزود: «انگلیسها فقط مقصودشان حفظ اتباع خود بوده است و در مذاکرات و جلسات مأمورین نظامی با خوانین بلوچ هیچ نوع نظریه و دخالتی نداشتهاند.»(۴)

 مواجب رئیس ساخلو دزداب از انگلیسها

فرمانده لشکر شرق در تلگرامی حضوری به رضا خان خبر داد که یاور شجاعنظام، رئیس ساخلو دزداب، در ماه ۳۰۰ روپیه و نایب سوم حاجغلامرضا خان ماهی ۱۰۰ روپیه از انگلیسها حقوق میگرفتند. اینان این حقوق را میگرفتند «که عملیات آنها در ناحیه دزداب و خاش بر وفق میل انگلیسها» باشد. سرتیپ جانمحمد خان افزود که یاور شجاع نظام اینک وارد مشهد شده، «نتیجه را پس از استنطاقات به عرض مبارک خواهم رسانید.»(۵)

 پرسش از شرکت دیپلماتها در مراسم افتتاح بیسیم کرمانشاه

متصدی لشکر غرب با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ با اشاره به ورود امیرلشکر غرب به کرمانشاه، یادآور شد که جشن تأسیس ایستگاه بیسیم کرمانشاهان به زودی برپا میشود. وی پرسید «مستدعی است تعیین فرمایید در جشن مذکور مأمورین خارجه کلیه دعوت شوند یا خیر؟ و نیز از قرار مذکور در موقع افراشتن استاسیون نوار قرمزی که علامت دولت

شوروی است ضمیمه نوار الوان علامت دولتی است. در این خصوص و جزئیات آن دستور فوری فرمایند.»(۶)

 فرمانده جدید تیپ مختلط قائنات و سیستان

به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، سرهنگ حبیب الله خان، موقتاً کفالت تیپ مختلط قائنات و سیستان را به عهده گرفت. همچنین یاور ابراهیم خان به جای یاور شجاعنظام، فرمانده ساخلو دزداب شد.(۷)

 اعدام اشرار و راهزنان

رضا خان به وزارت جنگ دستور داد «کلیه اشرار و راهزنان که تقصیرات آنها به ثبوت میرسد باید پس از اطلاع و کسب اجازه اعدام شوند.»(۸)

 تعطیلی بازار در شیراز

در پی امتناع بانک شاهنشاهی از قبول سکه های معیوب و موقوف شدن اجباری داد و ستد، «امروز اصناف و کسبه [شیراز] به کلی بازار را تعطیل و برای کسب تکلیف به حالت اجتماع به اداره قشونی آمده»اند. امیرلشکر جنوب با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که اعتصابکنندگان را به آرامش و بازگشت به کار و کسب دعوت کردم، اما «تصدیق میفرمایید که این مسئله فوقالعاده مهم و ادامه آن علاوه از این که لطمه و خسارت عمده به عموم تجار و کسبه وارد نموده به کلی موجبات زحمت اهالی را فراهم و حتی با داشتن وجه از تهیه ارزاق و مایحتاج معیشت خود نیز عاجز» خواهند بود.(۹)

 ضرورت همکاری لشکر های غرب و جنوب در خلعسلاح

سرتیپ محمدحسین میرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که خلعسلاح طایفه چهارلنگ شروع شده است. شنیده شده که لشکر غرب نیز فعالیت هایی در خلعسلاح اجزاء این طایفه آغاز کرده، که این موجب افتادن بهانه به دست خوانین طایفه یاد شده خواهد شد. طایفه چهارلنگ در حوزه کار لشکر جنوب است. وی افزود طایفه زلقی نیز به واسطه نزدیکی با بربرود ممکن است به آن حدود برود؛ جایی که در حوزه کار لشکر غرب است. «مقرر شود از طرف لشکر غرب نیز آنها را تعقیب نمایند که بدین وسیله خلعسلاح آنها به مساعدت طرفین انجام گیرد.»(۱۰)

 بخش نام های راجع به مهاجرت طوایف خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال بخشنام های به ادارات قشونی آن ناحیه و نیز حاکمان محلی و سران طوایف از آنان خواست آمار کسانی که از حوزه آنان به بینالنهرین رفتهاند تهیه کنند؛ و این که مهاجرت آنها همیشگی بوده یا موسومی است؟ وی تأکید کرد مهاجران نمیتوانند گوسفند خارج کنند و هنگام بازگشت وارد کردن قند و شکر ممنوع است. در این بخشنامه آمده است: «در صورتی که علت خروج عشایر فشار نظامیان و یا فشار شیوخ دیگر بر اینها بوده، قدغن اکید شود که منبعد امثال اینگونه اقدامات سوء نشده و آن هایی که قبلاً موجبات مهاجرت اعراب را فراهم نمودهاند تنبیه سخت نمایند.» عمارلویی در بخشنامه یادشده خواستار به کارگیری تمهید لازم برای بازگشت ایرانیان مهاجر به بینالنهرین

شد.(۱۱)

 شلیک به سوی قراول حکومتی خوزستان

به گزارش رسیده از خوزستان قراول حکومتی خوزستان، شبهنگام، در گشت خود به سه تن که در خرابه های قصر شیخ خزعل بودند مشکوک میشود. هنگام تعقیب به طرف او

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۶۵ و ۴۶۶. رضا خان پاسخ داد «به طوری که پیشنهاد نمود هاید در تحکیم سواحل مازندران به وسیله عده نظامی و محلی و همچنین اعزام بارکاس جهت تأمین سواحل اقدام و قوا را در استرآباد تمرکز داده، منتظر دستور ثانوی باشید.» (همان، ص ۳۹۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۴۹ و ۲۵۰.

۳- کارگزار دزداب در این مورد گفت که چهار هزار سپاهی مسلح هندوستان با پنج شش هواپیما به دالبندین آمدند که اگر شورش بلوچها، محاصره و خاش و میرجاوه و تهدید دزداب ادامه یافت وارد عمل شوند. (همان، پ ۳-۱، ص ۳۸۰).

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۵۰.

۵- همان، صص ۲۵۰ و ۲۵۱. رضا خان پس از دیدن اخبار امروز بلوچستان گفت که به فرمانده لشکر شرق بگویید که وضع بلوچستان باید «به تدریج و به طور عاقلانه در تحت یک نقشه و رویه صحیحی تصفیه گردد.» (همان، ص ۲۴۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۱۸. قرار بود در این مراسم سرتیپ عبدالرضا خان افخمی که از تهران به سمت کرمانشاه در حرکت بود شرکت نماید. وزارت جنگ در پاسخ به متصدی لشکر غرب گفت که سرتیپ عبدالرضا خان در جریان جزئیات است. از خارجیها فقط روسها شرکت کنند، [چرا که بیسیم توسط روسها تأسیس شده بود] و استفاده از دو پرچم ایران و شوروی بلامانع است. (همان، ص ۴۱۷).

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، صص ۵۴ و ۵۵. این انتصابات به تأیید رضا خان رسید. (همان، ص ۵۳).

۸- همان، ص ۵۱.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، صص ۴۴ و ۴۵.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۹.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۸۹.

شلیک میکنند که از شانه چپ زخمی میشود.(۱) رضا خان پس از دیدن این خبر میگوید مرتکبین دستگیر و اعدام شوند.(۲)

 تعطیلی مدرسه کمپانی نفت جنوب در شوشتر

مدرسه شوشتر، تنها مرکز آموزشی این شهر، که توسط کمپانی نفت جنوب اداره میشد، تعطیل شد. احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خبر داد که مدرسه یادشده به واسطه نبود رئیس معارف و بیترتیبی حاکم بر آن تعطیل شد. وی افزود برای جلوگیری از این کار عازم شوشتر شده، از نماینده کمپانی خواستم تصمیمشان را یک ماه به تأخیر بیندازند، اما نپذیرفت. وی از رضا خان خواست پس از هشت ماه بلاتکلیفی اقدامی برای ابقای این مدرسه انجام گردد.(۳)

 تهیه فهرست متخلفان از قانون استعمال البسه وطنی

دایره تفتیش وزارت امور خارجه از اداره کابینه وزارت خانه خواست که اسامی مستخدمان متخلف از قانون استعمال البسه وطنی را تهیه و هر چه زودتر اعلام کند. قرار بود هر ده روز یک بار این فهرست آماده شود تا طبق مقررات از حقوق متخلفان کسر گردد.(۴)

 انتصابات جدید رضا خان در تبریز

در یادداشت های محمدولیمیرزا فرمانفرما، آمده است که وی امروز در نظامیه به دیدن رضا خان رفت. رضا خان دیروز از سفر چند روزه به شهر های آذربایجان به تبریز بازگشته بود. محمدولیمیرزا مینویسد که روحانیان درجه یک از رضا خان دیدن نکردند. «عبد الله خان [طهماسبی] امیرلشکر را هم به سمت معاونت وزارت جنگ معرفی کردهاند. محمدحسین خان [آیرم] سرتیپ که گیلان بود، او را فرمانده [لشکر شمال غرب] قرار دادهاند.»(۵)

(تصویر) سرتیپ محمدحسین آیرم

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۴۰.

۲- همان، ص ۳۹. این دستور شدید شاید از آن رو بود که رضا خان قول حفظ اموال و املاک شیخ خزعل را به انگلیس داده بود.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۲۹۰۲۰. چندی بعد وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به احمد عمارلویی خبر داد که اقدام لازم انجام شد و رئیس معارف هم انتخاب و اعزام گردید. (همانجا)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۳۴-۳۱-۱۳۰۴. وزارت مالیه در بخشنام های به همه وزارت خانه ها خواستار نظارت بر اجرای این قانون شده بود. قانون استعمال البسه وطنی در ۲۹ بهمن ۱۳۰۱ در مجلس شورای ملی به تصویب رسیده بود و اینک رئیس هر اداره موظف بود بر اجرای آن نظارت کند و نام متخلفان را هر ده روز یک بار اعلام کنند. هر تخلف با کسر صد یک حقوق مواجه میشد. (همان، ۹ و ۸-۳۴-۳۱-۱۳۰۴)

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۲.

ص: ۱۷۸

 پنجشنبه

۴ تیر ۱۳۰۴

۲۵ ژوئن ۱۹۲۵

۳ ذیحجه ۱۳۴۳

 حمله ترکمنها به ساخلو پل ابریشم

یک هزار تن از ترکمن های حوالی گنبدکاوس که به اطراف جوین آمدهاند، امروز به ساخلو پل ابریشم یورش آوردند. به گزارش رئیس نظامیان ساخلو عباسآباد، از ابتدای تیرماه دو هزار نفر از ترکمن های اطراف گنبد کاوس به نیت حمله به کاروان های شاهراه به ناحیه جوین آمده بودند. در درگیری امروز چهار تن از مهاجمان کشته شده، موفق نشدند وارد شاهراه شوند. ترکمن های مهاجم به جوین بازگشتند. در این درگیری دو تن از نظامیان ساخلو پل ابریشم نیز کشته شدند.(۱)

 زمین طیاره در استرآباد

در پی پرسش وزارت جنگ از تیپ شمال مبنی بر این که «زمین طیاره در استرآباد موجود است یا خیر؟» سرتیپ فضل الله زاهدی، فرماندهی تیپ، اطلاع داد که فرودگاهی به طول ۲۳۲ ذرع و عرض ۱۳۸ آماده شده بود. اینک دستور داده شد تا ۲۰۰ ذرع تعریض آن ادامه یابد، اما مکانی مسقف برای توقف هواپیما ندارد.(۲)

 ۱۶ اسیر ترکمن روس در مشهدسر

فرماندهی تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که شانزده تن از ترکمن های شوروی در مشهدسر (بابلسر) بازداشت هستند. «همه روزه کارگزاری مازندران تقاضای استخلاص آنها را مینماید. مستدعی است تصمیم متخذه را امر به اعلام فرمایید.»(۳)

 درباره مهندس راهآهن

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر فواید عامه، با ارسال تلگرامی به رضا خان خاطرنشان کرد از آنجا که مجلس شورای ملی با استخدام مهندس برای اداره طرق و شوارع مخالف است، طرح استخدام مهندس راهآهن از آمریکا در این زمان مناسب نیست. وی پرسید: «آیا مطلب تا مراجعت بندگان حضرت اشرف [به تهران] مسکوت عنه بماند یا لایحه استخدام مهندس راهآهن از آمریکا یا از مملکت دیگری به مجلس داده شود؟ یا این که اعزام مهندسین به عهده کار خانجات بزرگ راهآهنسازی که ممکن است متصدی ساختن راهآهن ایران شوند واگذار شود؟»(۴)

 عودت بودجه پیشنهادی اداره امنیه

وزارت مالیه بودجه پیشنهادی اداره تشکیلات امنیه دولتی را عودت داد و متذکر شد که بودجه پیشنهادی آن اداره باید در حدود اعتبار تخصیصی سال ۱۳۰۳ یعنی معادل پانصد و پنجاه و هشت هزار تومان باشد؛ و اگر موارد غیرمترقب های در نظر دارید، به عنوان پیشبینی، اعلام گردد. مبلغ موارد غیرمترقبه صدی دو از کل اعتبار خواهد بود.(۵)

 گزارش دیگری از خلعسلاح لشکر جنوب

امیرلشکر جنوب، محمود آیرم، در گزارشی به رضا خان نوشت که از ایل قشقایی، با وجود تسامح خوانین، بیش از دو هزار قبضه تفنگ گرفته شده است. از ایل خمسه شمار زیادی اسلحه اخذ شده، و طوایفی که در حدود مرودشت هستند خلعسلاح گشتهاند. «حومه کازرون و جهرم و طوایف آن حدود که همواره عامل مهم ناامنی و اغتشاشات این ناحیه بودهاند، مطلقاً خلعسلاح» شدهاند. وی افزود نتیجه اقدامات این لشکر در میان طوایف بختیاری متعاقباً اعلام میشود.(۶)

 فعالیت های انتخاباتی دیوانبیگی

امیرلشکر جنوب از قول فرمانده نظامیان کرمان گفت که دیوانبیگی، نماینده ایرانشهر و فهرج و بلوچستان، مکاتباتی با سردار دوستمحمد خان دارد. این مکاتبات یا مراسلات از طریق خط چابهار انجام میشود. وی افزود این کار در موقعیت فعلی بلوچستان مسئلهآفرین است. «و بلوچ های وحشی از وصول اینگونه مطالب سوءاستفاده نموده، اشکالاتی ایجاد» خواهد کرد. محمود آیرم خواست از رئیس پست چابهار بخواهند مراسلات یادشده را سانسور کند.(۷)

 فعالیت پیشکاران شیخ خزعل در بصره

فرمانده ساخلو خوزستان خبر داد که سلیمان فوزی [فیضی] و خان بهادر بوشهری، پیشکاران شیخ خزعل، و عد های دیگر با تشکیل مجمعی مشغول آنتریک طوایف اطراف محمره (خرمشهر) هستند تا به بینالنهرین مهاجرت کنند. وی افزود کوشش زیادی به خرج دادهام تا مدرکی به دستم آورم، موفق نشدهام، با این حال به فرماندهی ساخلو محمره (خرمشهر) دستور اکید داده شده از عملیات آنها جلوگیری نماید.(۸)

 اظهارات رئیس ساخلو خوزستان درباره مهاجرت اهالی به بینالنهرین

در پی بخشنام های که کفیل حاکم نظامی خوزستان به بخش های مختلف برای ارائه گزارشی از چرایی مهاجرت طوایف خوزستان به بینالنهرین فرستاد (ر.ک: ۳ تیر) فرمانده ساخلو در پاسخ گفت که بدرفتاری نظامیان عامل این مهاجرت نیست بلکه به علت قحطی و خشکسالی فعلی خوزستان است. «از طرفی هم فشار مشایخ است که برای اخذ مالیات به آنها وارد میآورند که به هیچوجه مربوط به کار های ساخلو نیست.» فرمانده پادگان خوزستان، گمرک را ادار های ناکارآمد در ممانعت از مهاجرت اهالی و قاچاق گوسفندان برشمرد و نوشت که وقتی «مأمورین گمرک هم از کشف و اخذ قاچاق عجز دارند، خیلی بیمورد است مسئولیت آن را متوجه ساخلو بنمایند.»(۹)

 درخواست سفیرکبیر ترکیه

سفیرکبیر ترکیه در تهران در میهمانی خود به یکی از مقامات وزارت امور خارجه اظهار داشت که شیخ قادر، یکی از سران کرد های ترکیه و از یاران شیخ سعید، از شمدینان وارد ایران شده یا خیال ورود دارد. دولت ترکیه تقاضا دارد از ورود او جلوگیری شود و در صورت آمدن به ایران، دستگیر و تحویل مأموران ترکیه گردد.(۱۰)

 انتشار نخستین شماره آینده

نخستین شماره مجله آینده با مدیریت دکتر محمود افشار منتشر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۹۶.

۲- همان، صص ۴۸۵ و ۴۹۱.

۳- همان، ص ۳۰۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۳۹ و ۴۰. رضا خان پاسخ داد که بماند تا بیایم. توضیح این که تاریخ تلگرام تیمورتاش در «ورقه تلگرافی» ذکر نشده است. اما مسلم است که آن را در چند روزه توقف رضا خان در تبریز ارسال کرده است که مصادف با اواخر خرداد یا اوایل تیرماه است.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۳۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۶ و ۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۱۱. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت پست و تلگراف، محرمانه اعلام گردید و وزارت خانه مذکور دستور را اجرا کرد. (همان، صص ۱۰۹ و ۱۱۰)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۳۳. ۵۵ روز پس از این گزارش در ۲۸ مرداد، وزارت جنگ در نام های به شیخ خزعل یادآور موضوع شد؛ و این که «مقتضی است در ترک این رویه به مشارالیهما بفرمایید که در نتیجه عملیات سوء آنها برای جنابعالی تولید مسئولیتی در پیشگاه بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته نشود.» (همان، ص ۳۱).

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۹۳.

۱۰- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، ص ۱۴۶. رضا خان در پاسخ به این موضوع گفت که فرد یاد شده وارد خاک ایران نشده است. (اسناد مؤسسه مطالعات ...، پ ۱۲۸، ص ۲۷)

شد.(۱) در این شماره پس از مقال های که مدیر مجله درباره اهداف نشریه یاد میکند، مطالبی از سیدحسن تقیزاده، محمود عرفان، علی دشتی، سیداحمد [کسروی] تبریزی، رشید یاسمی، سعید نفیسی، نقیبزاده تبریزی و ذوالریاستین درج شده است. همچنین شعر بلندی از بدیعالزمان خراسانی [فروزانفر] درباره راهآهن و مواهب آن چاپ شده است. در پایان نیز مهمترین حوادث کشور و جهان مورد بررسی قرار گرفته است. غیر از سرمقاله، محمود افشار شعری نیز درباره حفظ حجب و حیای بانوان درج کرده است.

 تهاجم به یکی از روستا های دزفول

امشب گروهی از اعراب به یکی از روستا های غربی شهر دزفول یورش آوردند. در این یورش یک دزفولی به نام محمدعلی کشته شد و فرد دیگری به نام حسن مجروح گردید. در این گزارش آمده است که مردم مضطرب هستند و «زراعت شتوی(۲) ... در این وقت که ابتدای کار زراعت صیفی است» کم است.(۳)

 تأسیس چاپ خانه سفارت شوروی

روزنامه قانون در شماره امروز خود نوشت که سفارت شوروی با وارد کردن چاپ خان های، مشغول سر هم کردن آن در پامنار است. این چاپ خانه قرار است نشریات سفارت خانه را چاپ کند.(۴)

 جمعه

۵ تیر ۱۳۰۴

۲۶ ژوئن ۱۹۲۵

۴ ذیحجه ۱۳۴۳

 قطع جاده تهران به مشهد توسط ترکمنها

ترکمن های متمرکز شده در اطراف جوین که پیش از این نتوانستند از طریق پل ابریشم جاده تهران به مشهد را قطع کنند (ر.ک: ۲ تیر) امروز با یک هزار تن از طریق حوض حاجعباد حملهور شده، خود را به جاده رساندند. ترکمنها چند تن از زائران را به قتل رسانده، اموال آنها را بردند. همچنین دو دستگاه کالسکه که از مشهد راهی تهران بود به چنگ مهاجمان افتاد و سواران آن دستگیر شدند. «فعلاً ـ تمرکز قوای خود را در نیم فرسخی جاده قرار داده و یک عده هم در سر جاده که نیم فرسخی مزینان است گذاردهاند.» فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر افزود که «سه نقطه دیگر از جاده هم واقع مابین سبزوار و میامی عد های تراکمه با پست های نظامی مشغول جنگ میباشند و دو نفر از پست امنیه هم مقتول و چند نفر دستگیر شدهاند.» وی گفت که مزینان، و حتی سبزوار در خطر است.(۵)

□ ناتوانی لشکر شرق در پاسخگویی به حملات ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که پاسخگویی به حملات ترکمنها، که از ناحیه جوین صورت میگیرد، امکان ندارد. اول این که ارتباط با نیرو های مستقر در سنخاص قطع شده و برای اعزام سریع نیرو از مشهد نیز وسیله حمل و نقل سریع نداریم. «از بجنورد هم اعزام قوا به آنجا غیرمقدور [است، چرا که] برداشتن پست های دهنه های مجاور سرحدی... در این موقع غیرممکن است.» وی چاره کار را اعزام خودرو های زرهپوش و رسیدن گردان رضاپور دانست. گردان رضاپور از فوج آهنین راهی شاهرود شده است.(۶)

□ رضا خان در اهر

رضا خان در ادامه سفر به آذربایجان امروز بعد از ظهر وارد اهر شد. بنا به گزارش محمدقلی دنبلی از اهر، همزمان با حضور رضا خان «بارانی باریده و سیل خیلی مفصلی آمده و از پل های جدیدالاحداث راه شوسه را برده. از برکت قدوم مبارک، اسباب امیدواری گردید[!]»(۷)

□ تصادف هوایی

شرفالدین میرزا قهرمانی، کارآموز هواپیمایی وزارت جنگ در شوروی، خبر داد که امروز هواپیمایش هنگام برخاستن از زمین با هواپیمای دیگری تصادف کرد. «هر دو طیاره به کلی متلاشی... فقط زخمی در پیشانی برداشتم.» وی افزود که طبق تحقیق مسئولان امر، تقصیر، متوجه طرف مقابل بود.(۸)

□ نصب دکل بیسیم کرمانشاه

امروز دکل بیسیم کرمانشاه نصب شد. سرتیپ عبدالرضا خان

۱- این که مجله آینده در تیرماه منتشر شد شکی نیست، اما روز آن در پیشانی مجله یاد نشده است. روز انتشار آینده از منبع دیگری نقل میشود که شاید درست باشد. ر.ک: اکبری، محمدعلی، تبارشناسی هویت جدید ایرانی، تهران، علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴ش، ص ۱۶۷.

۲- زمان زراعت شتوی از اواخر اسفند تا ۸۰ روز بعد است.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۲۴.

۴- روزنامه قانون، س ۴، شم ۲۴، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۹۷ و ۴۹۸. این تلگرام از آنجا که رضا خان از تبریز خارج شده بود، با تأخیر به دست او رسید.

۶- همانجا.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۷۲.

افخمی که قرار است در مراسم اختتامیه آن حاضر باشد، در راه است.(۱)

 ادامه حرکت آشوریان متوقف در صایینقلعه

آشوریانی که با مجوز لشکر غرب، از همدان به طرف آذربایجان حرکت کرده بودند و در صایینقلعه توسط نظامیان آن ناحیه متوقف شده بودند، اجازه حرکت به طرف سلماس و ارومیه را دریافت کردند.(۲)

 ناکارآمدی نظمیه خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان از ناکارآمدی نظمیه خوزستان خبر داد. وی با اشاره به وجود صاحب منصبان کمتجربه و بیعلاقه، نوشت که اینان شناختی از وظیفه پلیس تأمینات ندارند. «لذا استدعا میشود مقرر فرمایند صاحب منصبان کارکرده و چند نفر پلیس تأمینات از مرکز اعزام دارند. از این نظمیه [فعلی] هیچ استفاده نمیشود کرد. امری هم داده شود نتیجه معکوس گرفته میشود.»(۳)

 آغاز خلعسلاح اصفهان و یزد

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، خبر داد که از امروز خلعسلاح اصفهان و یزد و توابع آنها آغاز شد.(۴)

 نام جدید مفخمالسلطان

محمود مفخمالسلطان یا احتشامالدوله، نماینده سیاسی ایران در بروکسل، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه یادآور شد که در پی ابلاغ الغاء القاب، نام و نام خانوادگی وی زینپس محمود مفخم است.(۵)

 اعمال قانون انحصار دولتی قند و شکر و چای

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که قند و شکر و چای، در زمان مذاکره نمایندگان مجلس درباره قانون انحصار دولت در این اقلام، به فراوانی از مبادی شمالی مملکت وارد شد. تاکنون بیش از ۶۰۰ هزار تومان از این کالاها مشمول اخذ مالیات شده است. در این خبر آمده است که مالیات گرفته شده از ورود قند و شکر و چای از جنوب و غرب اعلام نشده، اما کلاً عایدات آن رضایتبخش است. همین منبع میافزاید انبار های بازرگانان بوشهر که به پرداخت مالیات اقلام یادشده اعتراض دارند، مهر و موم شده است.(۶)

(تصویر) یزد، نمای عمومی

۱- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۱۲. رضـا خـان پس از شـنیدن این خبر گفت که «انتظـار دارم که اختتـام [نصب] دسـتگاه طهران را هم زودتر اطلاع بدهیـد.» (همـان، ص ۱۱) به گزارش منابع انگلیسـی سـرتیپ عبـدالرضا خان افخمی در این مراسـم شرکت داشت. «دکل های ایستگاه بیسیم کرمانشاه طی مراسمی در ۲۶ام ژوئن برپا شدند. سرتیپ عبدالرضا خان، افسر فرمانده خدمات بیسیم در ایران، و اوختین Okhtin کنسول روسیه، در این مراسم حاضر بودند. اوختین فرصت را برای ارائه سخنان معمول تبلیغاتی از دست نداد، که گزارش شده جداً مقام های نظامی را آزرده ساخته است. ایشان م. اوختین را بنا به ادب و به خاطر اینکه تجهیزات به روسیه سفارش داده شده بوده است و کار برپا کردن آن نیز توسط مهندسین روس صورت گرفته، به این مراسم دعوت کرده بودند.» (FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴) گویا مراسم برافراشتن دکل بیسیم با مراسم افتتاح آن فرق میکرد.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۶۹. موضوع محرمانه به رئیس اداره تشکیلات نظمیه منعکس شد. (همان، ص ۶۸)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۱۲-۳۱-۱۳۰۴. میرزامحمود خان مفخمالسلطان که بعدها با نام خانوادگی مفخم مشهور گردید، فرزند میرزاعبدالغنی و برادر میرزااسحق خان مفخمالدوله است. به نظر میرسد که به سبب همین نسبتش با اسحق خان، برخی از منابع او را با لقب مفخمالدوله شناختهاند. او لقب احتشامالدوله نیز دریافت کرده بود. در ۱۲۸۵ق به دنیا آمد و پس از پایان تحصیلات، به خدمت دولت درآمد. مدتی آجودان حضور همایونی شد. در حدود ۱۳۰۵ق به نیابت وکالت سیاسی مصر رسید. چندی هم پیشخدمت مخصوص محمدعلیمیرزا (شاه بعد) شد و در ۱۳۱۴ به نیابت اول بروکسل منصوب گردید. آنگاه در فاصله سال های ۱۹۰۳ تا ۱۹۰۵م/ اواخر ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۳ق سرکنسولگری ایران در هندوستان را پذیرفت. بعد از آن هم وزیرمختاری ایران در بلژیک (بروکسل) را در عهده تصدی گرفت. با وجود این بیشترین شهرت او در عالم موسیقی، و به سبب نوازندگی پیانو است. موسیقی را نزد ناصرهمایون یاد گرفت و کم کم شهرتی به هم رساند. طوری که آوازهاش به دربار قاجار رسید و معلم مخصوص تاجالسلطنه شد. چندی به این کار مشغول بود. اما طولی نکشید که از سوی محمدعلیمیرزا (برادر تاجالسلطنه) مورد بیمهری قرار گرفت و از دربار اخراج گردید. بیمهری دربار فرصتی برایش به ارمغان آورد و موجب شد که به تعلیم خصوصی رو آورد. مفخم در این زمان کلاس خصوصی آموزش پیانو دائر کرد که در تاریخ موسیقی به عنوان نخستین فردی لقب گرفته که پیانو را به روش صحیح به دیگران میآموخت. او یکی از خواهران میرزاحبیب الله خان مشیرهمایون (شهردار) را به زنی داشت و با میرزاحسین خان معتمدالملک باجناق بود که هر سه نفرشان در زمینه موسیقی و نواختن پیانو مشهورند. از شاگردان صاحب نام مفخم میتوان حسین استوار، تقی محجوبی، یوسف فروتن را نام برد. (جورج، فرهنگ رجال قاجار، ۱۸۱؛ ستایشگر، نام نامه موسیقی ایران زمین، ج ۳، ۵۱۲؛ نصیریفر، مردان موسیقی نوین ایران، ج ۲، ۹۵ و ج ۳، ص ۲۹۶).

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۴۹، ص ۳.

 شنبه

۶ تیر ۱۳۰۴

۲۷ ژوئن ۱۹۲۵

۵ ذیحجه ۱۳۴۳

 شناسایی هوایی مواضع ترکمنها

در پی موفقیت ترکمنها در قطع جاده تهران به مشهد و دستبرد به کاروان های زائران، سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز با هواپیما بر فراز منطقه حاضر شد تا از مواضع ترکمن های مهاجم آگاه شود. وی از سبزوار تا عباسآباد را از بالا نگاه کرد، اما از آنجا که هوا چندان مساعد نبود، در نزدیکی سبزوار فرود آمد. وی افزود از خبر های مربوط به امروز، یورش ترکمنها به یک گاری حامل محمولات است که با چهار نظامی و دو امنیه همراهی میشد، که تعدادی زخمی شدند و برای معالجه به میامی اعزام گردیدند. خبر دیگر این که «دستگاه دیگری که حامل چند زن بوده، دستگیر تراکمه میشوند. اقدامات لازم برای حرکت دادن گردان سوار لشکر مرکز و یکصد نفر سوار نردینی به حدود پایین ولایت جوین و خط شوسه به عمل آمده، به علاوه یک بهادران سوار با مسلسل از بجنورد از راه میانبر به پل ابریشم اعزام گردیدند.»(۱)

 نیاز لشکر شرق به هشت مسلسل

لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که مسلسل های از کار افتاد های که به مرکز فرستاده شده، چهار ماه طول میکشد تا تعمیر گردد. «حال آن که داشتن مسلسل با وضعیت فعلی از لوازم حیاتی این لشکر است. خواهشمندم مقرر فرمایید از مسلسل های موجوده مخزن و غیره هشت قبضه با زین و سایر لوازمات آن ارسال دارند.»(۲)

 ماجرای خودرو سفارت افغانستان

دولت ایران تصمیم داشت یک خودرو به سفارت افغانستان هدیه کند، و برای آن دو هزار تومان اعتبار در بودجه وزارت امور خارجه در نظر گرفته شده بود. از سوی دیگر سیدعبدالعزیز خان، سفیر افغانستان، دو هزار تومان از وزارت جنگ قرض گرفته بود و اینک که در شرف بازگشت به کشورش است، توان پرداخت آن را ندارد. رضا خان دستور داد اعتبار خرید خودرو که نزد وزارت امور خارجه است، به خزانه وزارت جنگ منتقل شود تا بدهی سفیر تسویه شود و خرید خودرو هم منتفی گردد.(۳)

 توضیحات ناصر باوی راجع به کوچ خوزستانیها

ناصر باوی، از رؤسای منطقه خوزستان، با ارسال نام های به احمد عمارلویی، کفیل حاکم نظامی خوزستان، در پاسخ به علت کوچ خوزستانیها به بینالنهرین نوشت که از اعراب حوزه مأموریت من فردی به بینالنهرین مهاجرت نکرده، اما همه ساله در این فصل برای چیدن خرما به طرف شطالعرب (اروندرود) حرکت میکنند و اوایل پاییز برمیگردند. در ضمن از تعدی مأموران نظامی به عشایر منطقه خبری در دست نیست.(۴)

 فعالیت های فرهنگی بیاجازه در کلوپ روسها در تبریز

دایره تأمینات اداره نظمیه آذربایجان خبر داد که کلوپ شورویها در تبریز معمولاً نمایش هایی به زبان روسی و ارمنی به اجرا میگذارد. اطلاعیه این نمایشها بدون کسب اجازه از نظمیه تهیه و توزیع میشود. در این گزارش آمده است که کلوپ یادشده امروز اعلانی راجع به اجرای نمایشی که دو روز دیگر برگزار خواهد شد توزیع کرده، بدون آن که اداره معارف و نظمیه را در جریان بگذارد. اداره تأمینات افزود این اطلاعیه ها از روی دیوار کنده شده «هر طور امر و مقرر فرمایید رفتار شود.»(۵)

 تقاضا برای بازگشت خانواده صحافّباشی

اخیراً از رضا خان خواسته شده بود که اجازه بازگشت خانواده مرحوم میرزابراهیم خان صحافباشی که در کلکته ساکن هستند داده شود. «صحافباشی در دوره مظفری به هندوستان تبعید گردیده و فعلاً بازماندگان آن مرحوم عبارت از یک عیال و یک پسر و دو دختر میباشد... پسر آن مرحوم مکانیسین و دو دخترش یکی قابله، دیگر دکتره است.» رضا خان نیز در پاسخ گفت که منعی برای بازگشت آنان وجود ندارد؛ و اگر مقصود استخدام آنهاست باید به وزارت خانه های ذیربط مراجعه کنند که در صورت نیاز استخدام شوند.(۶)

 جهانگرد اتریشی در تبریز

اداره تأمینات آذربایجان خبر داد که یک جهانگرد اتریشی که با پای پیاده از مرز وارد ایران شده، اینک در تبریز است. او که دانشجوی رشته برق بوده، آن را نیمه کاره رها کرده، مدتی هم به کار روزنامهنگاری پرداخته است. وی میخواهد از تبریز به تهران رفته، پس از دیدن پایتخت، راهی افغانستان شود و از آنجا به هندوستان، سپس مصر و ایتالیا برود. «مشارالیه با فروش عکس خود معاش خود را تأمین نماید.»(۷)

 رضایت انگلیس از انتخابات مدرسه ارامنه کرمانشاه

به گزارش کنسول انگلیس در کرمانشاه در انتخابات اخیر هیأت مدیره مدرسه ارامنه کرمانشاه، حتی یک کمونیست هم انتخاب نشده است. «با در نظر گرفتن تلاش های ویژ های که بلشویکها اخیراً برای به دست گرفتن کنترل تحصیل ارامنه کردهاند، این اتفاق رضایتبخش است.»(۸)

 بودجه دولت در مجلس

سفارت انگلیس در گزارش های منتهی به امروز خود خبر داد که دولت بودجه را به مجلس شورای ملی داده و رقم آن ۲۴

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۵۰۰ و ۵۰۱.
۲- همان، ص ۴۸۰.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۲۳ و ۲۴.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۹۰.
۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۱۶۰.
۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، صص ۱۱ تا ۱۳. نام میرزا ابراهیم خان صحافباشی در تاریخ سینمای ایران به علت وارد کردن دستگاه نمایش فیلم در دوره مظفرالدینشاه شهرت دارد. میرزا ابراهیم خان بازرگانی جهانگرد بود که (شاید) در آخرین سفر دور دنیایش دستگاه نمایش فیلم (مهر ۱۲۸۳) به ایران آورد و گروه هایی از اهالی تهران را با این صنعت دیدنی آشنا کرد. تالار کوچک نمایش او ابتدا در خانهاش و سپس در خیابان چراغگاز بود. در علت تبعید میرزا ابراهیم خان روایات مختلفی گفته شده. او به همراه خانواده راهی کربلا شد و از آنجا به هندوستان مهاجرت کرد. وی دو بار ازدواج کرد. همسر نخست او تهرانی بود که فرزندان یاد شده در این سند از او هستند. همسر دوم خود را پس از بازگشت به ایران (۱۳۰۱ یا ۱۳۰۲) در مشهد عقد کرد. با این که برخی منابع تاریخ وفات صحافباشی را ۱۳۰۶ش یاد کردهاند ولی در استنباط از این سند درگذشت او احتمالاً در سال ۱۳۰۴ بوده است.
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۰۴. نام کوچک این جهانگرد اتریشی «رومان» و نام خانوادگی او احتمالاً «مولر» است.
۸- ۴۲۸۰/۸۲/۳۴ FO E

و پانصـد هزار تومـان است. در این خبر آمـده است که منـابع اصـلی تأمین بودجه امسال عبارتنـد از: مالیات مسـتقیم و اراضـی شاهی (۱۰۷/۶۸۱/۵ تومان)، مالیات غیرمستقیم (۸۵۰/۳ ۰۰۰/ تومان)، گمرکات (۱۰۰/۹ ۰۰۰/ تومان) و حقالامتیاز شرکت نفت انگلیس و ایران (۵۰۰/۲ ۰۰۰/ تومان).(۱)

 انجمن دوستی ایران و آمریکا

به نوشـته منـابع انگلیسـی انجمن دوستی ایران و آمریکـا تأسـیس شـده است. «اخیراً انجمنی در تهران برای بهبود روابط ایران و آمریکا تشکیل شده است. شماری از سیاستمداران برجسته، عضو آن هستند.»(۲)

 دیدار با نماینده بانک شاهنشاهی

بعـد از ظهر امروز وزرای مالیه، فوایـد عامه، عدلیه و برخی معاونین در وزارت امور خارجه با نماینده بانک شاهنشاهی دیدار و گفتوگو کردند.(۳)احتمالاً یکی از موارد مطرح شده راجع به پایان ضـربالاجل جمعآوری مسـکوکات معیوب بود که هنوز در بسیاری از شهر های کوچک و بزرگ به انجام نرسیده است.

 آتشسوزی در کار خانه کبریتسازی تبریز

به گزارش اداره نظمیه آذربایجان کار خانه کبریتسازی حاجمحمـدرحیم تاجر آتش گرفت و حدود چهار هزار تومان خسارت وارد شد.(۴)

 یکشنبه

۷ تیر ۱۳۰۴

۲۸ ژوئن ۱۹۲۵

۶ ذیحجه ۱۳۴۳

 عقب راندن ترکمنها از راه تهران مشهد

در پی قطع راه تهران به مشهد توسط ترکمنها و اقدامات فرماندهی لشکر شرق در اعزام نیرو (ر.ک: ۵ و ۶ تیر) نظامیان اعزامی و ترکمنها رودررو شدنـد. نظامیان موفق شدنـد هشـتصد تن از نیرو های ترکمن را از جاده دور کرده از همه برج های آن خط براننـد. ترکمنهـا به امیرآباد در چهارفرسـخی پل ابریشم عقب نشسـتند. امشب نیز نیرو های نظامی به فرمانـدهی یاور داود خان امیرآباد را مورد تهاجم قرار دادنـد و هفت تن از مهاجمان را کشـته، ترکمنها مجبور به تخلیه امیرآباد شدنـد و به طرف جاجرم رفتنـد. در جـاجرم نیز گردان اعزامی از لشـکر مرکز به مصـاف آنـان رفت و با گرفتن جان سه تن از ترکمنها، مجبور شدنـد از

بیراهه به طرف صحرا فرار کنند. در این درگیریها بیست تن از افرادی که به اسارت ترکمنها درآمده بودند، آزاد شدند.(۵)

 توصیه های نظامی رئیس ارکان حرب کل قشون به لشکر شرق

پس از گزارش های ارسالی لشکر شرق از اوضاع منطقه، به ویژه قطع راه تهران به مشهد توسط ترکمنها (ر.ک: ۵ تیر) سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، به فرماندهی لشکر شرق نوشت که مراتب را به اطلاع رضا خان رسانده، اما چون در مسافرت است شاید نتواند امروز پاسخی بدهد. وی افزود که اقلام درخواستی آن لشکر (خودرو های زرهپوش) پس از اعزام به واسطه خرابی راه از حیز انتفاع خارج خواهد شد؛ و لشکر شرق باید با اتکاء به داشته های خود اقدام به عملیات کند. «به عقیده بنده نقاطی را باید در نظر گرفت که پس از پیشرفت قوای ترکمن، هر دفعه عقب آنها را تهدید که با حملات از عقب سر بتوان لطمات و صدمات زیاد به آنها وارد آورد.» سرتیپ امان اللهمیرزا در ادامه گفت که گردان رضاپور اول تیر از تهران حرکت کرده، اما هنوز به شاهرود نرسیده است.(۶) شبیه این تلگرام به عنوان گزارش به رضا خان نیز ارسال گردید.(۷)

 درخواست آزادی ترکمن های اسیر روس

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست که ترکمن های روس اسیر در مشهدسر (بابلسر) با ضمانت کنسولگری شوروی آزاد شوند. وی گفت که پیش از این ترکمن های اسیر در گیلان با همین روش توسط فرماندهی سابق تیپ آزاد شده بودند.(۸)

 پیشنهاد برای مخاطب قرار دادن خوانین بختیاری مقیم تهران

سرتیپ محمدحسین میرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، به رضا خان پیشنهاد کرد اکنون که دستور خلعسلاح به ایل خانی

۱- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴

۲- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۰، ص ۲.

۴- همان، شم ۱۸۶۶، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۲۰ و ۲۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۹۴ و ۴۹۵.

۷- همان، ص ۴۸۳. رضا خان پس از دیدن گزارش یادشده خطاب به فرمانده لشکر شرق گفت که روحیه نیروها را تقویت کنید و اکنون که ترکمنها از محل های اشغال شده دور هستند و مطابق میل ما در جلگه مناسبی قرار دارند از تهاجم مستقیم خودداری کرده، توسط نیرو های مقیم سنخاص و اعزام قوا از بجنورد و اشغال دهنه های مهم، ترکمنها را محاصره و در دفع قطعی آنها اقدام نمایید. (همان، ص ۴۸۲)

۸- همان، ص ۲۹۹. با این درخواست موافقت شد.

هفتلنگ داده شده، خوب است خطاب به خوانین بختیاری مقیم تهران «اعلام فرمایید که علی‌الفور به مباشرین خود تلگرافاً دستور دهند کلیه ذخایر اسلحه موجوده را» تحویل دهند.(۱)

 بازگشت رضا خان به تبریز

رضا خان که از طریق اهر به طرف ایلات شاهسون رفته بود، دیروز در مشکین متوقف بود و امروز به تبریز بازگشت.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و بررسی و تصویب مواد مربوط به لایحه استخدام فندم هاگن، آلمانی متخصص در امور جنگلداری، تصویب شد. در ادامه لایحه امتیاز راه بندرجز که بخشی از آن در جلسه های گذشته به شور گذاشته شده بود، مورد بررسی قرار گرفت. در این جلسه گزارش شعبه اول مجلس راجع به نمایندگی آقاسیدعلاءالدین، نماینده تازه انتخاب شده از ایوانکی، خوار و ورامین، خوانده شد که مخالفی نداشت.(۳)

 کشمکش سیاسی برای جشن افتتاح بیسیم کرمانشاه

مراسم افتتاح بیسیم کرمانشاه با اگر و اما های نماینده سیاسی شوروی روبرو شده است. (ر.ک: ۳ تیر) وی پیغام داده که اگر مأموران سیاسی دیگر کشورها [، انگلیس] در این مراسم شرکت کنند، حاضر نخواهند شد مقدمات آن را فراهم کنند. کنسول های انگلیس و شوروی تاکنون با یکدیگر ملاقات نکرده [و سایه همدیگر را با تیر میزنند.](۴) از تهران اعلام شده بود که فقط کنسول شوروی در مراسم حاضر باشد، اما گویا مسئولان لشکر غرب به اشتباه از هر دو کنسول شوروی و انگلیس دعوت کرده بودند.

 ورود نقره توسط بانک ایران و روس

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که بنا بر مصوبه ۱۵ فروردین هیأت وزیران، بانک ایران و روس به زودی ۲۵۰۰ پوط شمش نقره به بندر پهلوی وارد میکند تا برای ضرب سکه به تهران منتقل شود. در این نامه درخواست شده بود که مراتب به اطلاع گمرک برسد تا مراحل ترخیص آن طی گردد.(۵)

 گزارش اجحافات دولت شوروی به اتباع ایرانی

وزارت امور خارجه در گزارشی از اجحافات دولت شوروی نسبت به اتباع ایرانی مقیم آن کشور به ویژه ارمنستان، نوشت که شکایت از رفتار اولیای دولت شوروی از همه نقاط آن کشور جاری است، اما کسب و تجارت برای ایرانیان مقیم ارمنستان بسیار سخت شده است. اول این که اماکن کسب ایرانیان مصادره شده است؛ دوم این که این اماکن با شرایط بسیار سخت به اجاره داده میشوند؛ سوم این که تجدید اجاره با صعود ب های اجاره روبرو است؛ چهارم این که مقدار عوارض و مالیات

چنان زیاد است که تجار از عهـده پرداخت برنمیآیند؛ پنجم این که تظلم این گروه به مراکز ذیربط با بیاعتنایی روبرو میشود. با وجود این «اتباع شوروی در تمام ممالک ایران در اجاره و استجاره دکاکین و خانه ها آزاد و ابداً هیچوقت کسی متعرض آنها نشده و با کمال امنیت و اطمینان به کسب و حرفه خود مشغولند. دولت ایران هم برای اتباع خود در ممالک شوروی همین تقاضا و معامله را جداً میتواند خواستار» شود.(۶)

 جلوگیری از مهاجرت دو هزار تن به بینالنهرین

حاکم نظامی محمره (خرمشهر) به کفیل حکومت نظامی خوزستان خبر داد که دو هزار تن از اعراب خوزستان به دلیل خرابی محصولات کشاورزی در سال جاری برای امرار معاش قصد بینالنهرین کرده بودند. پس از مذاکره با شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل و رئیس طایفه محیسن، قرار شد تا پاییز در میان این طایفه بمانند و مهاجرت آنها به بینالنهرین ممنوع اعلام گردید.(۷)

 مشکل داد و ستد در بانه و همدان

متصدی لشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که با نبود بانک شاهنشاهی در بانه، سکه های شکسته و معیوب روی دست مردم مانده و روال داد و ستد از جریان افتاده است. اداره مالیه هم از پذیرش این سکه ها خودداری میکند. در همدان نیز تجار از این قضیه در مضیقه هستند و میخواهند به مرکز شکایت کنند. وی خواستار رسیدگی شد تا آسایش و منافع عمومی مردم مختل نشود.(۸) ضربالاجل تحویل سکه های معیوب به بانک شاهنشاهی به پایان رسیده است.

 شکایت از فرمانده نظامیان کرند

علیمراد امیرتومان کرندی با ارسال تلگرامی به رضا خان از تعدیات سلطان [= سروان] حاجی خان، فرمانده نیرو های مرزی منطقه کرند، شکایت کرد و نوشت که رفتار او موجب شده که به زودی اهالی متفرق شوند. علیمراد نوشت که او در امور حکومتی دخالت میکند و اخیراً با دستگیری پسرم هتک احترام مرا کرده است. وی افزود با نود سال سن در تلگراف خانه متحصن شدهام تا پاسخی داده شود.(۹)

 ضرورت اهداء تحفه به برخی از سران کردستان

حاکم کردستان در گزارشی که به امیرلشکر غرب فرستاد، ضمن اعلام آرامش منطقه، نوشت که مشکلات مربوط به سرحد، به ویژه نواحی اورامان و مریوان که بیش از نیم قرن است محل متمردان و سرکشان است، با دو راه حل میشود؛ یا لشکرکشی، یا اعطای خلعت و پیشکشی به رؤسا و سرکردگان آنان. وی نوشت در شرایط فعلی، اهداء یک سر عصای مرصع به «قطبالعارفین شیخ حسامالدین»، که سخناش در میان اهالی نفوذ دارد، مناسب است. قیمت آن میتواند ۲۵۰ تومان باشد. همچنین یک حلقه انگشتر الماس در حدود صد تومان برای شیخ عثمان، پسر شیخ حسامالدین و پنج قبضه خنجر مرصع و پنج طاقه شال برای خوانین و رؤسای مرزی تهیه شود که در صورت اقتضاء به یادشدگان هدیه شود.(۱۰)

 شرایط بد ایرانیان مقیم کویت

کنسولگری ایران در بصره به وزارت امور خارجه اطلاع داد که ایرانیان مقیم کویت بارها به این کنسولگری مراجعه کرده و از آزار هایی که از طرف بستگان شیخ کویت نسبت به آنان اعمال میشود شکایت کردهاند. وی افزود مأموران کویت رفتار عادلان های ندارند و به شکایت ایرانیان رسیدگی نمیکنند؛ حتی نشریه حبلالمتین چاپ کلکته مطلبی راجع به این مسئله چاپ کرد. «خوب است با سفارت انگلیس در طهران مذاکراتی شود بلکه قونسول انگلیس را بر رسیدگی به امور ایرانیان کویت

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۴۲. رضا خان به این پیشنهاد پاسخ مثبت داد و با ارسال تلگرامی که بیشتر تهدیدآمیز بود از خوانین بختیاری مقیم تهران خواست به گماشتگان خود دستور دهند خاک بختیاری را از اسلحه پاک کنند. «اگر در تعقیب مخابره این تلگراف مختصری انکار و تعللی استنباط شود بلاتردید امر به اعزام قوا در آن حدود داده خواهد شد.» (همان، صص ۲۵ و ۲۶)

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۱، ص ۳.

۳- همان، صص ۱ و ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۴۱۵ و ۴۱۶.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۷۰-۳۳-۱۳۰۴.

۶- همان، ۵۴ و ۱/۵۴، ۵۳-۵۰-۱۸-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۸۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۳۷ و ۳۸. رضا خان پس از دیدن این تلگرام، لشکر غرب را در جریان گذاشت که رسیدگی کند. (همان، ص ۳۶) فرمانده لشکر غرب هم پاسخ داد که مسائل پیش آمده به واسطه به سربازی گرفتن پسر علی مراد خان بوده که دستور آزادیاش داده شد. (همان، پ ۱۳۱، ص ۸۵).

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۵۰ و ۲۵۱. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند و نوشت که امکان ساخت و تهیه اقلام یادشده در همدان و لرستان نیست. وزارت جنگ هم پاسخ داد اعتبار ساخت آن مهمتر از محل ساخت است. باید از درآمد متفرقه لشکر هزینهاش تهیه شود تا متعاقباً در تهیه آن اقدام شود. (همان، صص ۲۴۷ تا ۲۴۹).

موظف نمایند، زیرا در این جا اقداماتی در این خصوص ممکن نیست.»(۱)

 دستگیری جاسم قاتل

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خبر داد که جاسم که پنج سال پیش مرتکب قتل شده بود، دستگیر شده است. کسان مقتول عارض شدهاند. جاسم میگوید کسی را کشته که به خواهرش تجاوز کرده، اما توان اثبات آن را ندارد. احمد عمارلویی که خبر را خطاب به رضا خان نوشته بود، پرسید که چه دستور میدهید؟(۲)

 نامه سفارت شوروی به وزارت امور خارجه

سفارت شوروی در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به سه نام های که در اردیبهشت و خرداد سال جاری راجع به «تجاوزات اشرار در سرحدات» نوشته بوده، هفت مورد از این نوع حوادث را یاد کرد و مصراً خواستار شد که اموال و احشام دزدیده شده بازگردانده شود و مرتکبین به سزای عمل خود برسند. سفارت شوروی در پایان افزود که انعقاد قرارداد مرزی میتواند در پیشگیری از این حوادث مؤثر باشد.(۳)

 بن حمد در تهران

خلیفه بن حمد، از مشایخ بحرین، در تهران بسر میبرد. روزنامه قانون در شماره امروز خود با چاپ این خبر و با اشاره به نارضایتی اهالی بحرین از حاکمیت انگلیس در آن منطقه نوشت که صدمات و آسیب های وارد شده به اهالی بحرین، آنان را متوجه صاحب و مالک اصلی و حقیقی خود، یعنی ایران کرده است. اینک خلیفه بن حمد به نمایندگی از جماعت خود «با اسناد و مدارک صحیح که تمام دلیل بر ثبوت مالکیت ایران به بحرین است از طریق بوشهر رهسپار تهران شده» در پایتخت بسر میبرد. این خبر میافزاید که بن حمد با هیأت دولت نیز دیدار داشته اما از نتایج مذاکرات خبری در دست نیست.(۴)

 جامعه فارغالتحصیلان مدرسه حقوق

بعد از ظهر امروز مراسمی از طرف جامعه فارغالتحصیلان مدرسه حقوق در آن محل برگزار شد. سخنرانان این مراسم مسیو پرنی، مستشار عدلیه؛ مترجمالممالک، رئیس دارالترجمه وزارت امور خارجه؛ مسیو بونزوم، وزیرمختار فرانسه؛ و نصرتالدوله بودند.(۵)

(تصویر) نقشه بحرین

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۵-۵۳-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۴۹. رضا خان یازده روز بعد گفت که اصراری به تعقیب جاسم نداشته باشید، اما اگر کسان مقتول فشار میآورند، قضیه را به محاکم قضائیه احاله دهید. (همان، ص ۴۸).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۶، صص ۵۰ تا ۵۳. موضوع از طریق وزارت جنگ به لشکر شمال غرب منعکس شد تا پاسخ دهد. (همان، ص ۴۸).

۴- روزنامه قانون، س ۴، شم ۲۵، ص ۲.

۵- همان، شم ۲۶، ص ۲.

ص: ۱۸۵

 دوشنبه

۸ تیر ۱۳۰۴

۲۹ ژوئن ۱۹۲۵

۷ ذیحجه ۱۳۴۳

 اطلاعیه لشکر شرق

در پی بازگشایی خط تهران به مشهد، فرماندهی لشکر شرق با تهیه اطلاعی های که در نقاط مختلف راه توزیع شد، خطاب به مسافران شاهراه گفت که امنیت برقرار شده و همه میتوانند با اطمینان رفت و آمد کنند.(۱)

 تحلیل ایزوستیا از رخداد های اخیر بجنورد

روزنامه ایزوستیا در شماره امروز خود با اشاره به سیاست انگلیس در خراسان، وقایع اخیر این ناحیه را به سرانگشتان دولت انگلیس و کنسول آن کشور در مشهد نسبت داد و نوشت که اهمیت نظامی خراسان برای این کشور از نقطه نظر اتصال راهآهن به آن است که از دزداب به آنجا راه مییابد. این نشریه مینویسد که بجنورد از این جهت برای انگلیس اهمیت دارد که بر سر راه جمهوری های سابق خوارزم و بخارا قرار داد. نویسنده ایزوستیا میافزاید که پیش از این نیز کنسول انگلیس با سردار معزز بجنوردی قراردادی منعقد کرده بود و از طریق او برای ترکمن های یموت اسلحه میفرستاد. شورش نخست یموت در پی این قضیه بروز کرد. ایزوستیا نوشت که شورش کنونی ترکمن صحرا پیگیری همان سیاست انگلیس است. «گرچه عملیات دولتی خاتمه شورش را میرساند لیکن دستگاه انگلیس در خراسان به اتفاق عناصر ابیض [= روس های سفید ضدکمونیست] و افراد انورپاشا کمافیالسابق به عملیات خود که منافع روس و ایران را متساویاً تهدید میکند، مشغول میباشند.» نویسنده مقاله دخالت دولت شوروی در شورش ترکمنها را شایعه ساخته شده انگلستان نامید.(۲)

 توصیه رضا خان به چگونگی برخورد با ترکمنها

در پاسخ به گزارش سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، مبنی بر قطع جاده تهران به مشهد توسط ترکمنها (ر.ك: ۵ تیر) رضا خان گفت که متعجب است چگونه ترکمنها توانستهاند با وجود پست های نظامی و استقرار ساخلو، از بین نیرو های نظامی آن حدود عبور کنند و شاهراه را قطع نمایند. وی افزود باید روحیه نظامیان را بالا برده، از نقشه تعرض صرفنظر کنید، دهنه ها را ببندید و توسط یگان های مستقر در سنخاص و انتقال نیرو از بجنورد، ترکمنها را محاصره کرده، آنها را از بین ببرید.(۳)

 سی بمب به جای شصت بمب

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که علیرغم درخواست این لشکر برای ارسال شصت بمب [برای بمباران هوایی ترکمنها] فقط سی بمب توسط خودرویی که اخیراً وارد مشهد شده، فرستاده شده است. وی پرسید: موضوع از چه قرار است؟ وزارت جنگ پاسخ داد که خودرو مزبور بیش از سی بمب نمیتوانست حمل کند؛ بقیه پس از فراهم شدن وسیله نقلیه فرستاده خواهد شد.(۴)

 خبر سفر رضا خان به بندر پهلوی

به وزارت جنگ اطلاع داده شد که رضا خان فردا، نهم تیر، تبریز را به قصد بندر پهلوی ترک خواهد کرد و از طریق آستارا راهی آن بندر خواهد شد.(۵)

 مشاهدات رضا خان از سرباز خانه های آذربایجان

رضا خان در واپسین روز از سفر خود به آذربایجان از وضعیت نظامیان این خطه ابراز ناخرسندی کرد، چرا که با وجود نظامیه ها، افراد نظامی در آن مستقر نیستند و در شهر پراکندهاند؛ دیگر آن که نظامیان فاقد سواد نظامی و نظم هستند. وی گفت که فعلاً این نواقص را نادیده میگیرد اما «به فرمانده جدید این لشکر [سرتیپ محمدحسین آیرم] امر میدهم که از این تاریخ برای تمرکز قوا، اعم از صاحب منصب و افراد در نظامیه های شهر های عمده به فوریت اقدام نموده تا [وقت خود را] ... برای اخذ تعلیمات که مدت آن در روز نباید کمتر از پنج ساعت باشد، مصروف دارند.» وی در پایان تأکید کرد مداخله امرای لشکر در امور سیاسی و کشوری به استثناء مواقعی که دستور خصوصی صادر شود، ممنوع است.(۶)

 نامه وزارت جنگ به بانک شاهنشاهی

وزارت جنگ با ارسال نام های به رئیس بانک شاهنشاهی با اشاره به این که شعبه بانک در شیراز از قبول سکه های معیوب امتناع میکند نوشت که این اقدام موجب تعطیلی بازار و اماکن کسب و کار شده که با تمهیدات امیرلشکر جنوب برطرف گشته است. در این نامه آمده است که نظر «ریاست عالیه کل قوا» آن است که بانک، ضربالاجل تاز های برای پذیرش این نوع سکه ها از ۶ تا ۱۲ ماه تعیین نماید تا به این وضع خاتمه داده شود.(۷) (ر.ك: ۹ تیر)

 فعالیت های روحانیان شیراز

به گزارش امیرلشکر جنوب، پس از ورود سیدمحییالدین مزارعی، نماینده شیراز در مجلس شورای ملی، تحرکات روحانیان این شهر رو به فزونی گرفته، در حال زمینهسازی برای انتخابات آینده هستند. وی افزود تاکنون مخفیانه از کار های آنان جلوگیری شده است. با این حال اخیراً علیه یکی از مدیران جراید اقداماتی انجام دادهاند تا ذاکران و وعاظ مردم را تهییج نمایند. همچنین شنیده شده، قرار است روز نهم ذیحجه، روز عرفه، دسته راه بیندازند، «در صورتی که ابداً این مسئله تاکنون معمول نبوده، تناسبی هم ندارد و لذا به جلوگیری و ممانعت از انجام این امر ناگزیر خواهم بود.»(۸)

 پاسخ های رضا خان به اظهارات سفیر ترکیه

در پی تذکر سفیر ترکیه به دولت ایران مبنی بر پناهنده شدن گروهی از سران معارض دولت ترکیه به ایران و انعکاس خبر به رضا خان، وی پاسخ داد که پنج نفر اخیراً از ترکیه به ایران پناهنده شدهاند که سه تن از آنان شامل رئیس گمرک شمدینان و کارکنان آن اداره و دو نفر دیگر از سایر مأموران آن کشور بودهاند. سفیر ترکیه اظهار کرده بود که پناهندگان، شیخ عبد الله و شیخ مصطفی، نوادگان شیخ عبید الله بودهاند که اخیراً در جنگ با نظامیان ترکیه مغلوب، و به ایران پناهنده شده بودند. رضا خان ضمن تکذیب موضوع، افزود که پناهجویان ترک تحویل شهبندری ارومیه خواهند شد. سفیر ترکیه ضمناً گفته بود کریم خان از رؤسای اکراد ایران با چند صد سوار برای یاری

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۲۱.

۲- همان، صص ۲۶ تا ۲۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، صص ۱۴ و ۱۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۷۸ و ۴۷۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۳۵.

۶- همان، ص ۱۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۴۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۳۸ و ۱۳۹. رضا خان پس از دریافت این گزارش یادآور شد که «با سیدجعفر و سیدمحیالدین ابراز مخالفتی ننمایند.» (همان، پ ۱۳۰، ص ۵۱).

رسانـدن به مخالفان روانه ترکیه شده است. رضا خان این خبر را نیز تکذیب کرد و گفت که فقط بیست نفر از طایفه هرکی به خاک ترکیه رفته بودند و امیرلشر غرب دستور دستگیری رئیس طایفه را داده، تا از این پس چنین اقداماتی صورت نگیرد.(۱)

 احتمال ارسال اسلحه بختیاری به لرستان

امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، با این توضیح که اسکان طایفه چهارلنگ بختیاری در مناطق همجوار لرستان است، یادآور شد که ممکن است، اسلحه خود را به طرف لرستان منتقل کرده، با این کار خلعسلاح منطقه غرب را مخدوش کنند. وی درخواست کرد با اعزام واحدی از لشکر مرکز، چهارلنگ خلعسلاح شود تا آینده خلعسلاح لرستان با نگرانی همراه نگردد.(۲)

 اخذ ۹۰۰ قبضه تفنگ از ایل خمسه

امیرلشکر جنوب خبر داد که نهصد قبضه تفنگ گرفته شده از ایل خمسه اخیراً از گرمسیر وارد شده، به مرکز لشکر رسیده است. غیر از این، مقداری مهمات توپ نیز همراه سلاح های مأخوذه به دست آمده است.(۳)

 نسبت سیاسی دو سرکرده کُرد ایرانی با انگلیس

به گزارش رسیده از کردستان عراق، انگلستان در حلبچه مشغول جنگ با محمود خان دزلی است. در این میان جعفرسلطان لهونی، همراه با انگلیس، متعهد شده محمود خان دزلی را دستگیر نماید. حاکم کردستان با ارسال خبر افزود «در صورتی که هر دو نفر رعیت ایران و در خاک ایران سکونت دارند، ولی [بعید است] در طرفداری و استخدام انگلیسها [باشند.] جعفرسلطان معروف، و محمود خان همیشه مخالف انگلیسها بوده و هیچوقت با دسایس آنها همراهی نکرده است.»(۴)

 نپذیرفتن تلگرام های امضاء شده با لقب

وزارت پست و تلگراف به همه شعب خود اطلاع داد تلگرام هایی که با لقب امضاء میشود پذیرفته نخواهند شد مگر آن که به جای لقب، نام تلگرافکننده و گیرنده، نوشته شود. «توضیح این که این ترتیب و رعایت فقط برای القاب کشوری است و برای کسانی که دارای القاب لشکری هستند... از قبول و مخابره آنها جداً خودداری نمایید.»(۵)

 امتناع کنسول انگلیس از واگذاری پول بلدیه

کنسول انگلیس در بندرعباس به کارگزاری این شهر اطلاع داد که پول موجود در حساب این کنسولگری را که به اسم بلدیه بندرعباس در بانک شاهنشاهی نگهداری میشود، نمیتواند تحویل ایران دهد. وی در توضیح چگونگی جمعآوری این پول نوشت که در زمان جنگ، مستر هوسن (Howson)، نماینده وقت انگلیس در بندرعباس این پول را از تجار جمعآوری کرد «با این شرط صریح که مبلغی که به این ترتیب جمع میگردد صرف اصلاحات شهری بشود؛ و یک شرط قطعی واضح دیگر

در آن وقت به عمل آمده است که مبلغ وجه در بانک شاهنشاهی ایران به نام جناب قنسول دولت انگلیس مقیم بندرعباس امانت گذارده شود و فقط به امضای او مأخوذ شود.» کنسول انگلیس در پایان چنین نتیجهگیری کرد که این پول مربوط بلدیه بندرعباس نیست بلکه وجهی است خصوصی که باید برای همه اهالی خرج شود[!](۶)

 مأموریت کمالبیک در آذربایجان

به گزارش رسیده از ارومیه، کمالبیک، تبعه ترکیه که اینک در ارومیه بسر میبرد، در ظاهر به نشر افکار اتحاد اسلام میپردازد ولی در باطن مأموریتی جز تبلیغ الحاق آذربایجان به ترکیه ندارد. سرهنگ محمدعلی درخشانی، فرمانده نظامیان ارومیه، گفت که کمالبیک همانا مرام سلیمان نظیف و روشنیبیک (شهبندر سابق ترکیه در ارومیه) را تعقیب میکند.(۷)

 ممانعت حاکم شاهرود از حمل غله به تهران

محمدعلی فروغی، وزیر مالیه و جانشین رضا خان در هیأت دولت، با ارسال تلگرامی به رضا خان با اشاره به اهمیت ارزاق در تهران و جدیت هایی که برای تأمین آن انجام گرفته، شاهرود را یکی از مصادر انتقال غله به تهران نامید و افزود که یاور محتشمالدوله، حاکم شاهرود، از انتقال غله از شاهرود به تهران ممانعت میکند و نیز از تأسیس اداره ارزاق در آن شهر جلوگیری مینماید. «یاور محتشمالدوله از ملاکین و متنفذین محل است. در احتکار غله و اخلال ارزاق ذینفع، به علاوه اهالی شکایت زیادی از او دارند.»(۸) (ر.ک: ۱۲ تیر)

 نصب دکل بیسیم کرمانشاه

امروز دکل بیسیم کرمانشاه با حضور سرتیپ عبدالرضا خان، رئیس کل تلگراف بیسیم، نصب شد. روزنامه قانون با چاپ این خبر نوشت که حدود ۱۰ هزار نفر در این مراسم شرکت کرده بودند. این جریده از شرکت نمایندگان سیاسی دولتین روس و انگلیس، مطلبی درج نکرد.(۹) (ر.ک: ۷ تیر)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۲۳ و ۲۴.
۲- همان، ص ۴۸. رضا خان در پاسخ به امیرلشکر غرب نوشت که چهارلنگ بختیاری اهمیتی ندارد که برای خلعسلاح آن اردوی لشکر مرکز اعزام شود. (همان، ص ۴۷)
۳- همان، ص ۴۴.
۴- همان، ص ۴۲. حاکم کردستان در تلگرام دیگری ابراز داشت که جعفرسلطان لهونی «فدویت خود را به سالارالدوله علناً اظهار نموده است.» (همان، ص ۵۰) گویا سالارالدوله نزدیک مرز های ایران است که رضا خان دستور داد به لشکر غرب ابلاغ شود یا اقدام به دستگیری او کنند تا از سرحدات دورش نمایند. (همان، ص ۴۹)
۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۲۴.
۶- همان، سند شم ۲۹۳۶۳۲۲.
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۱۳. کمالبیک از نظامیان ترکیه بود که پس از ورود

به ایران شـهر هـای کرمانشاه، همـدان، تهران و رشت را گشت؛ در قضـیه جمهوریخواهی در تبریز بود و به تازگی وارد ارومیه شده است. وی بیارتباط با اسماعیلآقا سیمیتقو نیست. (همان، ص ۴۱۲)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۵۰.

۹- روزنامه قانون، س ۴، شم ۲۶، ص ۲.

 سهشنبه

۹ تیر ۱۳۰۴

۳۰ ژوئن ۱۹۲۵

۸ ذیحجه ۱۳۴۳

 درخواست هواپیمای بمبانداز برای تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در تلگرامی فوری از وزارت جنگ درخواست کرد یک هواپیما که قدرت انداختن بمب داشته باشد، موقتاً در اختیار این تیپ قرار گیرد، چرا که برای اجرای نقشه های عملیاتی علیه ترکمنها ضروری است.(۱)

 اجازه استخدام خلبان و مکانیک هواپیمای دریانشین

سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، به رضا خان نوشت که مبلغ ده هزار تومان برای خرید هواپیمای دریانشین تیپ شمال از خزانهداری قشون پرداخت میشود تا متعاقباً از بودجه تیپ شمال کسر گردد. وی افزود نماینده شرکت هواپیمایی یونکرس استخدام یک خلبان و یک مکانیک را برای این هواپیما ضروری میداند. این دو در بندر پهلوی هستند و مایلاند قرارداد آنها همچون قرارداد دیگر مستخدمان آلمانی باشد.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. ادامه بررسی امتیاز راه بندرجز، الغاء قانون منع صدور پوست بره که در خرداد ۱۳۰۱ تصویب شده بود و پیشنهاد تعطیلی چند روزه مجلس از موارد طرح شده بود. گروهی از نمایندگان پیشنهاد کردند «نظر به شدت گرما و نظر به نزدیکی ایام محرم... از بیستم ذیحجه تا آخر محرم مجلس تعطیل شود» که تصویب شد.(۳)در ابتدای جلسه سیدحسن تقیزاده راجع به کنفرانس اخیر ژنو و اعتراض نماینده ایران به اجازه بازرسی کشتی های ایران توسط انگلیس، سخنانی ایراد کرد. در این سخنان یا سخن نماینده دیگر، اشار های هم به نصرتالدوله شد که وی هنگام عقد قرارداد سنژرمن در سال ۱۹۱۹، که ریاست هیأت اعزامی ایران را در پاریس به عهده داشت، موضوع را تصدیق کرده است. نصرتالدوله در ردّ این ادعا سخنانی در صحن مجلس ایراد کرد.(۴)

 حرکت رضا خان به طرف اردبیل

رضا خان برای بازگشت به تهران، مسیر گیلان را انتخاب کرده است. وی امروز تبریز را به قصد اردبیل ترک کرد تا از آنجا

راهی آستارا شود. محمدولیمیرزا فرمانفرما مینویسد که هنگام مشایعت رضا خان، روحانیان درجه اول حضور نداشتند.۵ در تشریفات زمان ترک تبریز از طرف اداره نظمیه «یک رشته سوت طلاـ با زنجیر که علامت خدمت پلیس است... به حضور مبارک بندگان حضرت اشرف اعظم تقدیم» شد.(۵)

 آغاز عزاداری های شهر تبریز

تبریز از هماکنون شروع به عزاداری کرده، سیاهپوش است.(۶)«مخصوصاً بازارها را تماماً سیاهپوش کرده و در تمام معابر و در خود بازارها شروع به روضهخوانی نمودهاند و همه جا دستهجات با علم های سیاه در حرکت است.»(۷)

 تکذیب خبر دیلی تلگراف

نماینده سیاسی ایران در لندن امروز خبر داد که خبر منتشر شده در جریده دیلیتلگراف را تکذیب کرده است. این نشریه در ۲۵ ژوئن/ ۴ تیر نوشته بود که تبلیغات پردامنه کمونیستها، تا چند هفته آینده منجر به یک حرکت بلشویکی در ایران خواهد شد. روزنامه دیلی تلگراف این تبلیغات را علیه دولت ایران و انگلیس یاد کرده بود.(۸)

 معطلی کاروان تجاری ایران در مرز ترکیه

به گزارش فرمانده قوای آذربایجان، سرتیپ محمدحسین آیرم، کاروانی با یکصدوپنجاه نفر شتر که مالالتجاره بازرگانان را به ترکیه حمل کرده، توسط مأموران ترکیه در مرز متوقف شده است. مأموران یاد شده میگویند تمام دوابی که وارد خاک ترکیه میشوند باید ۳۱ روز در آواجیق توقف کنند. این دومین گزارشی است که از این موضوع در سال جاری به پایتخت ارسال میشود. فرمانده جدید قوای آذربایجان افزود که مکاریان مجبور به بازگشت شدند.(۹)

 حزب پهلوی در ملایر

ابوالفتح دولتشاهی، حاکم تویسرکان، نهاوند و ملایر، به وزارت جنگ خبر داد که چند روزی است تشکیلاتی به نام حزب پهلوی در ملایر فعال شده است. وی افزود که رئیس نظامیان ثلاث (نهاوند، ملایر، تویسرکان) موضوع را به اطلاع من نرسانده که جای بسی تعجب است.(۱۰)

 نامه محرمانه وزارت جنگ به وزارت معارف

در پی درخواست حاکم کرمانشاه از وزارت جنگ درباره اعاده میرزاعبدالحسین قوامالعلماء به مسئولیت پیشین خود به عنوان رئیس معارف و اوقاف کرمانشاه، وزارت خانه یادشده در نام های محرمانه مراتب را به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه اطلاع داد. در این نامه از قول حاکم کرمانشاه آمده است که قوامالعلماء که از معاریف کرمانشاه است از ریاست اداره معارف و اوقاف آن شهر برکنار شده و فعلاً بدون حقوق عهدهدار اوقاف است. و از زمانی که سیدکاظم بهبهانی به ریاست اداره معارف رسیده امور معارفی دچار اختلال شده است.(۱۱)

□ جابهجایی در میان حاکمان شهر های خراسان

وزارت داخله امروز به وزارت جنگ خبر داد که سردار مکرم، حاکم تون و طبس، از حکومت کنار گذاشته شد. (ر.ک: ۸ اردیبهشت) از آنجا که ریاست وزراء دستور داده بود حکومتی به عونالسلطنه واگذار شود، وی به عنوان حاکم تون و طبس منصوب گردید. «خواهشمند است مراتب را به اداره لشکری خراسان اعلام فرموده، تلگرافاً دستور دهند که نسبت به امور حکومتی تون و طبس و پیشرفت کار عونالسلطنه تقویت لازم بنمایند.»(۱۲)

□ پاسخ بانک شاهنشاهی به وزارت جنگ

در پی نام های که وزارت جنگ برای تمدید مهلت جمعآوری سکه های معیوب به بانک شاهنشاهی نوشت (ر.ک: ۸ تیر) بانک مزبور پاسخ داد که زمان جمعآوری سکه های معیوب اول تیرماه به پایان رسیده است. در ظرف ۱۵ ماه گذشته نزدیک به چهار میلیون و پانصد هزار تومان سکه معیوب جمعآوری و

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۶۴. وزارت جنگ هم پاسخ داد که مقدمات خرید هواپیمای دریانشین انجام شده و به زودی رئیس شرکت هواپیمای یونکرس برای تحویل آن به رشت پرواز خواهد کرد. (همان، ص ۴۶۳)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۳۷. رضا خان با تقاضا های یادشده موافقت کرد. (همان، ص ۳۶)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۲، ص ۱؛ ۲۳۸/۱۳۰۴، ص ۱۸۲.

۴- مکی، همان، ج ۳، صص ۳۵۰ تا ۳۵۱.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۷- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۳. آغاز عزاداریها در این روز به مناسبت اقدام امام حسین(ع) در ترک مکه و حرکت به سوی کوفه است.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۴۲.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۱۷. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد. (همان، ص ۵۱۶)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۹. در قانون تشکیل ایالات و ولایات مصوب ۱۲۸۵ق ایران به ۴ ایالت و ۱۲ ولایت تقسیم شد. یکی از ولایات، ولایت ثلاث، شامل تویسرکان، ملایر و نهاوند بود.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۷۸.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۲۱.

حـدود نیمی از آن تجدیـد ضـرب شده است. نیمی از این سـکه ها در دست بانک است و نمیتواند برای زمان غیرمعینی آن را نگهـداری کند، چرا که هیچ فاید های ندارد. «بانک جمعآوری مسـکوکات معیوب را بدون اخذ هیچگونه حقالعمل و مخارج اداری تقبل نموده و جای تأسف است که خدمات بانک در این قضـیه فقط تولید اشـکال جهت شـعبات بانک نموده و اسـباب زحمت اداره مرکزی شده است.»(۱)

 تقاضای استرداد دو فراری ترک

علیرضـا بیـک، کفیـل شـهبندری ترکیه در ارومیه، از کارگزاری ارومیه خواست که دو تن از معارضان ترکیه که اخیراً به ایران فرار کرده و اینک نزد اسماعیلآقا سیمیتقو هستند تحویل دولت ترکیه شوند.(۲)

 نبیلالدوله عاشق

نبیلالـدوله، کارگزار کلات و درجز، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که در پی الغای القاب، از لقب نبیلالدوله صرفنظر کرده «و چون در شـش سـال قبـل در سـجل احوال ناحیه ۴ اسم خـانواده را نبیـل گـذارده و طایفه بنـده هم متجاور از سیصد سال است در قریه نوا به اسم عاشق معروفاند، فدوی هم از آنها تبعیت نموده» نبیل عاشق را برای خود انتخاب کرد.(۳)

 چهارشنبه

۱۰ تیر ۱۳۰۴

۱ ژوئیه ۱۹۲۵

۹ ذیحجه ۱۳۴۳

 نگرانی از وضعیت استرآباد

حسن رئیس، حاکم استرآباد، با ارسال تلگرامی به وزارت داخله وضعیت استرآباد را مخاطرهآمیز توصیف کرد. وی نوشت که تعـداد نظامیان برای مقابله با تهاجم ترکمنها بسیار کم است. حاکم استرآباد آرامش چنـد روزه اخیر را بیشتر شبیه آرامش قبل از توفان خواند و افزود که عموم از این موقعیت در وحشت هسـتند. سـران ترکمن، فردا که عید قربان است، میخواهند تشـکیل جلسه دهند. «چاره قطعی رسـیدن طیاره جنگی و زرهپوش است. قوای امدادی کافی هم سریعاً باید برسد به قوای قلیل موجود. اگر مختصر لطمه وارد شود، سرحد به آتش بیرحم تراکمه سوخته خواهد شد.»(۴)

 پرسوجو از اعتبار امور سری

وزارت جنـگ با ارسال تلگرامی به سـرتیپ فضل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال و حاکم نظامی سابق خوزسـتان، نوشت که

کفیل حکومت نظامی خوزستان، احمد عمارلویی، برای امور سری و سیاسی تقاضای اعتبار میکند. «توضیح فرمایید این اعتبار به موجب کدام حکم و از چه محل و از کجا دریافت میشده» است.(۵)

 همکاری دو لشکر در منطقه جاپلق

در پی درخواست رئیس ارکان حرب لشکر جنوب از وزارت جنگ، برای همکاری لشکر غرب در مرز های استحفاظی دو لشکر، حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، گفت که به فرمانده قوای جاپلق و بربرود دستور داده است که هنگام خلعسلاح طایفه چهارلنگ توسط لشکر جنوب، آنها نیز همین اقدام را در منطقه مرزی دو لشکر (جاپلق و بربرود) آغاز کنند تا از سرازیر شدن طایفه یاد شده به منطقه لشکر غرب جلوگیری شود.(۶)

 نگرانی اهالی شیراز از تصمیم بانک شاهنشاهی

به گزارش محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، تجار و کسبه بین خود قرار گذاشتهاند که تا فردا (عید قربان) داد و ستد با مسکوکات معیوب را ادامه دهند و سپس تحویل بانک نمایند، اما بانک از پذیرفتن مسکوکات امتناع میکند. «چنانچه قرار عاجلی در این باب داده نشود برای اهالی موجب زحمت و خسارت فوقالعاده خواهد گردید.»(۷) (ر.ک: ۸ و ۹ تیر)

 اوضاع نامطلوب خوزستان

وزارت جنگ از قول کفیل حکومت نظامی خوزستان به رضا خان اطلاع داد که خرابی زراعت امسال در خوزستان موجب مهاجرت گروه هایی از مردم بیبضاعت منطقه به بینالنهرین شده است. از طرفی با نبود نیروی نظامی کافی امکان جلوگیری از

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۳۸.

۲- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، ص ۱۷۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱۲-۳۱-۱۳۰۴. روستای نوا، از توابع لاریجان آمل است. طوایفی چند در این روستا زندگی میکنند که نام یکی از آنها عاشق است.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۵۵۴۰.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۷. سرتیپ زاهدی گفت که در زمان تصدی حکومت نظامی خوزستان از سه هزار تومان پولی که برای مخارج ضروری فرستاده شده بود به مصرف اینگونه موارد میرساندم. (همان، ص ۳۶۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۷. گویا طایفه زلّقی و موکویی در نقاطی ساکن بودند که مرز میان دو لشکر جنوب و غرب محسوب میشد. طایفه چهارلنگ از پنج زیر شاخه مهم تشکیل میشد که عبارتند از: محمد صالح، کنوسی، موکویی، زلقی، ممیوند.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۴۶.

کوچ مردم نیست. «برای رفع این احوال لازم است مقداری غله برای کشت پاییز اختصاص دهند و قوای مکفی در سرحد محمره (خرمشهر) و بنیطرف گذارده و پنج شش نفر صاحب منصب لایق برای حکومت های جزء اطراف تعیین» و جایگزین مشایخ بومی شوند.(۱)

 رضا خان در اردبیل

پیش از ظهر امروز رضا خان بر سر راه آستارا وارد اردبیل شد. «رؤسای دوایر و معاریف شهر و رؤسای طوایف نیز در یک فرسخی شهر و برای استقبال حاضر بودند. شهر با چند طاق نصرت برای ورود رضا خان تزیین شده بود.(۲) به مناسبت ورود رضا خان به اردبیل آتشبازی هم انجام شد.

 تظاهرات کارگران در تبریز

نزدیک ظهر، و به فاصله یک روز پس از خروج رضا خان از تبریز، چند هزار نفر از روستاییان که مشغول کار راهسازی در اطراف تبریز هستند «به شهر ریختند [و] با یک حالت انقلابی به طرف سید حمزه میروند. فریاد یا الله آنها هم پیاپی میرسد. نظمیه و عد های نظامی آنها را از تحصن جبراً خارج میکنند.»(۳)

 رفع توقیف از املاک عباس خان اردلان

امیرلشکر غرب از قول حاکم کردستان به رضا خان نوشت که با توجه به بازگشت عباس خان اردلان (سردار رشید کردستانی) به ایران و «تشرف به آستان مبارک»، تقاضا کرده که املاک او رفع توقیف شود. رضا خان با خارج شدن املاک وی موافقت کرد.(۴)

 نام جدید منیعالملک

منیعالملک، نماینده سیاسی ایران در بمبئی، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به الغای القاب، اطلاع داد که نام و نام خانوادگی او اسد الله بهنام خواهد بود.(۵)

 ورود کاردار لهستان به تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که چند روزی است کاردار لهستان وارد تهران شده است. مسیو م. همپل مأمور جدید لهستان در ایران است، اما هنوز اعتبارنامه خود را تسلیم وزارت امور خارجه نکرده و تشریفات رسمی به عمل نیامده است. به نوشته همین منبع اسد خان یمینخاقان از اجزاء وزارت امور خارجه ایران که در پاریس بسر میبرد، به سمت وزیرمختار ایران در لهستان انتخاب شده است.(۶)پیش از گشایش سفارت لهستان در تهران، سفارت فرانسه حافظ منافع آن بود.(۷)

(تصویر) اردبیل، بقعه شیخ صفیالدین اردبیلی

۱- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۳۹. رضـا خـان پیشـنهاد های احمـد عمارلویی را پـذیرفت و به وزارت جنگ دسـتور داد مقـدمات آن را فراهم کند تا خودش به تهران برسد. (همان، ص ۳۸) وزارت جنگ نیز با ابلاغ دسـتورالعمل هایی به امیرلشکر جنوب و وزارت مالیه خواستار اقداماتی شد. (همان، پ ۵ و صص ۴۳۰ و ۴۳۱).

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۳- فرمانفرمائیـان، همان، ج ۲، ص ۱۰۳. گویـا این روسـتاییان به زور به کار راهسازی آورده شدهانـد. محصول آنها در زمین مانده و نمیتوانند برداشت کنند.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۶۰ و ۶۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۲، ص ۳.

۷- پورشالچی، همان، ص ۱۹۹.

ص: ۱۹۰

 پنجشنبه

۱۱ تیر ۱۳۰۴

۲ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۰ ذیحجه ۱۳۴۳

 درگیری سواران محلی قوچان با ترکمنها

به گزارش محمدحسین خان اوغازی، رئیس سواران محلی قوچان، گروهی از ترکمنها با یورش به قوش خانه، شش ساعت با آنان درگیر شدهاند. از ترکمنها شش نفر کشته و از نیرو های محلی یک خانزاده و بیک مقتول و زخمی شدهاند. «شصت نفر از سواران محلی قوچان به فوریت به آن حدود اعزام گردید.»(۱)

 تأکید حاکم استرآباد به شروع عملیات علیه ترکمنها

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در نام های به وزارت داخله، با اشاره به این که مطالعات و مشاهدات او نشان میدهد که ترکمنها زمینه کافی برای پذیرش تبلیغات کمونیستی دارند، تأکید کرد هر روزی که اصلاحات این منطقه به تأخیر بیفتد، یک سال دولت را در حل موضوعات ترکمن صحرا عقب خواهد انداخت. وی افزود که ترکمنها مشغول جمعآوری زراعت خود هستند؛ سرگرم کشاورزی برنج و پنبهاند؛ و این نیاز، موجب عدم همراهی آنان با اشرار است. «قبل از پاییز فرصت ذیقیمتی است برای تصفیه صحرا. و عقیده دارم با کمال استعجال باید دو طیاره و دو زرهپوش با قوای امدادی در حدود چهار هزار نفر به این سرحد فرستاده شود که تا موقع از دست نرفته شروع به عملیات» شود.(۲)

 پرسش از چگونگی استقبال از رضا خان در تهران

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز و حاکم نظامی تهران، از رضا خان پرسید که آیا پس از رشت به شهر دیگری خواهد رفت یا مستقیماً به تهران میآید؟ «تمنا میکنم عقیده معظمله را راجع به تزیین شهر [تهران] و استقبال ورود» اطلاع دهید.(۳) رضا خان امروز در اردبیل بود. دیداری با اهالی داشت. [احتمالاً] بعد از ظهر اردبیل را به قصد آستارا ترک کرد.(۴)

 عدم تمایل سفر رضا خان به مازندران

در پی درخواست حاکم مازندران از رضا خان برای سفر به مازندران، وی پاسخ داد که «در این دوره از روزگار چه طور میشود به یک نقطه ورود کرد که راه عبور و مرور ندارد. من هم مایلم که وطن اصلی خود [را] بیایم و ببینم. اما از کدام راه؟ و با چه مسرت خاطری؟» رضا خان با مقایسه آذربایجان و مازندران، خطاب به چراغعلی خان پهلوی، پسرعموی خود، افزود:

«خجالت میکشم عزیمتی به آن حدود نموده و عقب ماندن آنجا را از تمام ایران با چشم خود مشاهده نمایم. شما نیز به نوبه خود باید خجالت کشیده و این حقیقت تلخ را [بپذیرید] که مازندران از تمام نقاط ایران عقبافتاده» است.(۵) چراغعلی خان حاکم مازندران بود.

 حضور شیخ محمود برزنجی در مرز های ایران

وزارت جنگ به رضا خان اطلاع داد که سفارت انگلیس گزارش میدهد شیخ محمود برزنجی در روستایی در نزدیکی اورامان و مریوان است. «بر طبق اوامری که سابقاً مرحمت فرموده بودند به امیرلشکر غرب دستور داده شد در صورتی که مشارالیه به خاک ایران ورود نموده باشد کلیه همراهانش خلعسلاح و خود او را پذیرایی و در یکی از نقاط دوردست سرحد منزل دهند.»(۶)

 تقاضای بودجه برای امنیه جاده خرمآباد به دزفول

امیرلشکر غرب با اشاره به ورود رئیس امنیه غرب به خرمآباد برای استقرار پست های امنیه در خط خرمآباد به دزفول به وزارت جنگ نوشت که ده پست برای این راه لازم است که شامل ده سوار با حقوق ماهیانه ۱۵ تومان و ده رئیس پست با حقوق ماهیانه ۲۵ تومان. به این ترتیب ۱۷۵۰ تومان بودجه ماهانه باید به این کار اختصاص یابد.(۷)

 ضرورت سربازگیری از اراک

رضا خان در پاسخ به درخواست گروه هایی از مردم عراق (اراک) راجع به عدم آمادگی عمومی برای در اختیار گذاردن سرباز گفت که «این دفعه، آخرین مرتب های است که از سربازان بنیچه اخذ میشود. و به اضافه، نظر به این که محل خالی است و مجبور از احضار آنها هستند، لهذا فعلاً نمیتوان از گرفتن آنها اغماض کرد.»(۸)

 پاسخ جعفرقلی خان بختیاری به تأکید رضا خان در خلعسلاح

در پی ارسال تلگرامی به خوانین بختیاری مقیم تهران و تأکید و تهدید رضا خان به آغاز هر چه زودتر خلعسلاح منطقه بختیاری، جعفرقلی خان بختیاری، وزیر پست و تلگراف، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که پیام «رئیسالوزراء و ریاست عالیه کل قوا» به قوانین بختیاری ابلاغ شد. «امیدوارم ایل خانی [خسرو خان بختیاری] هم در باب خلعسلاح اسباب روسفیدی چاکر بشود. خود ایل خانی یک هفته دیگر طهران وارد میشوند. دستورات کافی در این باب به ایلبیگی داده شده است.»(۹)

 درخواست پول از رضا خان

میرزاجواد خان سعدالدوله با ارسال تلگرامی به رضا خان خواست که مبلغی (ده هزار تومان) از بابت مطالباتی که از بانک [منحل شده] ایران دارد، از خزانه قشون در اختیارش قرار گیرد. «از ظلم مالیه، خانواده خود و طلبکارانم به نان شب محتاج و حتی، و به خدای لاشریک له قسم است یک پارچه اسباب هم در خانه پیدا نمیشود که گرو نرفته باشد. اینک مجبور و درصدد تخلیه خانه هم برآمده، عاجزانه استرحام مینمایم.»(۱۰)

□ تأسیس مدرسه دخترانه در قزوین

مدرسه دخترانه پرورش در خیابان رشت قزوین افتتاح شد. روزنامه نصیحت، چاپ قزوین، ضمن اعلام این خبر از مردم خواست از نامنویسی دختران خود در این مدرسه کوتاهی نکنند.(۱۱)

□ سفیر مصر در راه ایران

عبدالعظیم راشد پاشا، وزیرمختار جدید مصر در ایران، راهی تهران شده است. دولت مصر، نخستین نماینده سیاسی خود را در حالی روانه ایران کرده است که حتی یک تبعه مصری در ایران وجود ندارد. میرزاعلیاکبر خان بهمن، وزیرمختار ایران در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۵۹.

۲- همان، ص ۴۷۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۴۱. رضا خان پاسخ داد که از رشت مستقیماً به تهران خواهد آمد. درباره تزیین هم مطلقاً اقدامی نشود. ممکن است شب هنگام برسم. (همان، ص ۴۰)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۱۵ و ۱۶.

۶- همان، ص ۳۱. سفارت انگلیس در این مورد نوشت: «دولت ایران بر این منطقه تسلط چندانی ندارد، و احتمال میرود ارکان حرب کل قشون به همان نسبت که خواهان برچیده شدن او از این منطقه باشد، نسبت به برخورد با او نیز متعرض باشد؛ زیرا اندیشه او برای خودمختاری کردها ممکن است منجر به دردسر هایی برای دولت ایران گردد، و از سویی به واقع برای آنها آسان نخواهد بود بدون عملیاتی که احتمالاً ـ طولانی و پرهزینه خواهد بود، او را زیر یوغ خود آورند. از منبع کاملاً موثقی اطلاع حاصل شده است که قشون کرمانشاه از پایان ژوئن در آمادهباش هستند، و در محل، باور مردم این است که مقصد این قوا مرز کردستان خواهد بود. استعداد قشون این پادگان در حدود ۱۰۰۰ نفر است.» (FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۷۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۱۴.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۵۳.

۱۰- همان، صص ۵۵ و ۵۶. رضا خان پاسخ داد که به زودی به تهران میآید و رسیدگی میکند. (همان، ص ۵۴) «میرزاجواد سعدالدوله، پسر میرزاجبار ناظم مهام، امین تذکره آذربایجان بود. درباره زمان تولد او گفته های متفاوتی نقل شده است (از ۱۲۲۵ق تا ۱۲۵۷ق). سعدالدوله بعد از اتمام تحصیل خود در مدرسه دارالفنون تهران برای فراگیری فن تلگراف به تفلیس رفت و پس از مراجعت، با دریافت رتبه سرهنگی، مأمور سیم تلگراف از تبریز به جلفا و نیز رئیس تلگراف خانه تبریز شد. وی تلگراف مورس را که تا آن تاریخ در ایران سابقه نداشت معمول کرد. در سال ۱۲۹۲ق به ریاست مدرسه دارالفنون تبریز که خود آن را پایهگذاری کرده بود انتخاب شد. وی، بعدها به تهران منتقل و سرتیپ تلگراف خانه تهران شد و جزو اجزای علیقلی خان مخبرالدوله، وزیر پست و تلگراف، درآمد و چندی بعد دختر مخبرالدوله را به زنی گرفت؛ ولی با جدایی از همسرش، میانه او با مخبرالدوله به هم خورد و در واقع از تلگراف خانه خارج و به وزارت خارجه وارد شد. سعدالدوله در

نمایشگاه هایی که در پاریس و وین برگزار شد، به عنوان نماینده و مأمور از طرف ایران شرکت کرد، و در برخی مأموریت های خارجه نیز حضور داشت. در کتاب خاطرات اعتمادالسلطنه، مؤلف، ذیل تاریخ ۲۵ رجب ۱۳۰۷ق اشار های دارد به تنظیم کتابچ های جهت «احتساب امور شهرداری و تنظیمات شهر» از جانب سعدالدوله. خدمت دیگر وی، در زمان وزیرمختاری او در بلژیک بود؛ آن هم استخدام و گسیل مأمورانی از آن کشور به ایران جهت تأسیس گمرکات بود که تا آن تاریخ به طرز مقاطعهکاری به اشخاص واگذار میشد. ترتیب ضراب خانه از صورت مقاطعه به صورت اداری، تأسیس کار خانجات قندسازی و بلورسازی در کهریزک و تهران با سرمایه بلژیکیها، خدماتی بود که او در هنگام تصدی مأموریتها و مشاغل خود انجام داد. اینها همه، باعث نوعی احساس غرور در او شد و شاید همین عامل هم باعث بروز ناهمدلی و ناهمراهی وی با دیگر رجال عصر خود در برهه های مختلف تاریخی گردید. زندگی سیاسی سعدالدوله، به هنگام تصدی وزارت تجارت (۱۳۲۳ق) وارد جریان خاص شد. در همین جایگاه است که گفته میشود، او زمینهساز برخی وقایع تعیینکننده عصر مشروطیت شده بوده است. عزل موسیو نوز بلژیکی و مخالفت هایی که با عینالدوله، صدراعظم وقت، میکرد که در پی آن به یزد تبعید شد، در هنگام مشروطه، او را که از رجال مؤثر حکومت استبداد بود به عنوان نماینده صنف اعیان، راهی مجلس شورای ملی کرد. سعدالدوله در مقام نمایندگی مجلس هم منشأ اثراتی شد؛ از جمله در ترتیب قانون اساسی و تنظیم متمم آن. و نیز بنا به پیشنهاد او بود که وزراء در مقابل مجلس پاسخگو شدند. همچنین عنوان «ابوالمله» را از جانب مردم دریافت کرده بود. شاید همان طبع تندی که برخی ناشی از تفرعن ذاتی او دانسته و عد های به دلیل داشتن فکری روشنتر و منطقیتر از دیگر رجال همعصر برای سعدالدوله برشمردهاند، باعث بروز اختلاف میان او و برخی دیگر از مشروطهگران شد، تا اینکه شرایط حضور او در مجلس سختتر شد، به گون های که ناگزیر به استعفا گردید... پس از این کنارهگیری، محمدعلیشاه به دلجویی او پرداخت و باعث شد که سعدالدوله، در میان اجزا و ارکان حکومتی محمدعلیشاه قرار بگیرد. بعد از آنکه مجلس شورای ملی، در پی عدم تطابق دو طیف مشروطهخواه و گروهی که در مخالفت با ایشان، عنوان مخالفان مشروطه یافتند، تعطیل و به وسیله نیرو های نظامی تحت امر محمدعلیشاه بمباران شد، میرزاجواد خان به نیابت از ناصرالملک، رئیسالوزرای کابین های شد که مدت چندانی دوام نیاورد؛ ولی البته در همان هنگام دست به اقداماتی مؤثر زد که از آن جمله بود: «تغییر ابنیه پارلمان که به علت بومباردمان خراب و غیرقابل استفاده شده بود و نیز پرداخت حقوق عقبافتاده چند ماهه دوایر دولتی و تأدیه مخارج مراجعت قشونی که از طرف محمدعلیشاه بر ضد مشروطهخواهان تبریز و اصفهان مأمور محاصره دو شهر مزبور بودند، از مالیه خود و تنظیم قانون انتخابات دور دوم مشروطیت مورخه ۱۲ جمادیالثانیه، ۱۳۶۲۷...» وی، بعد از فتح تهران به دست مشروطهخواهان و سرنگونی محمدعلیشاه، چندی در اروپا به سر برد. در زمان نخستوزیری صمصامالسلطنه، به ایران بازگشت ولی عهدهدار هیچگونه کار دولتی نشد. سعدالدوله، در آذرماه ۱۳۰۸ش در تهران درگذشت.» (سعیدی، حوریه، گنجینه اسناد، شم ۶۴ (زمستان ۱۳۸۵، صص ۱۳۷ تا ۱۴۶).

۱۱- نورمحمدی، همان، ص ۲۳۳.

مصر، نیز به کشور فراخوانده و سفارت خانه تحویل عینالملک هویدا شده است. عینالملک فعلاً شارژدافر سفارت ایران در مصر است.(۱)

 مراسم عید قربان

امروز مصادف با عید قربان، دوایر و ادارات دولتی تعطیل بود.(۲) به همین مناسبت طبق معمول مراسم سلام در کاخ گلستان برپا شد. پیش از ظهر سفیرکبیر ترکیه و وزیرمختار افغانستان به همراه حسن علی غفاری، رئیس تشریفات وزارت امور خارجه، به دیدار محمدحسن میرزا ولیعهد رفتند و عید قربان را تبریک گفتند. همچنین بعد از ظهر امروز مراسم قربانی در میدان سپه، مقابل نظمیه، توسط وزارت داخله به اجرا درآمد. دیشب مراسم آتشبازی برقرار بود. همچنین بنابر رسم گذشته چندین رأس گوسفند از طرف دولت به عنوان هدیه عید قربان به سفارت خانه های ترکیه و افغانستان فرستاده شد.(۳)

 شکایت از حاجشیخ محمدکاظم شوشتری

تعدادی از اهالی شوشتر با ارسال نام های به کفیل حکومت نظامی خوزستان از محمدکاظم شوشتری، روحانی مقیم شوشتر، شکایت کردند.(۴)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۳، ص ۳.

۲- همان، ص ۴.

۳- همان، شم ۱۸۵۲، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۳۹. شیخ محمدکاظم شوشتری به مخالفت با دولت شهرت داشت. از این رو اتهاماتی از طرف منابع و مقامات رسمی متوجه او بود که به درستی معلوم نیست صحت داشت یا نه. (همان، صص ۴۲ و ۴۳)

ص: ۱۹۲

 جمعه

۱۲ تیر ۱۳۰۴

۳ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۱ ذیحجه ۱۳۴۳

 مخالفت انگلیس با تأسیس نمایندگی ایران در کویت

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه، اطلاع داد که با پیشنهاد ایران برای ایجاد نمایندگی کنسولی در کویت موافقت نشده است. دولت ایران در ۲۷ فروردین ۱۳۰۴ پیشنهاد کرده بود یکی از اتباع ایرانی مقیم کویت «به سمت وکالت افتخاری دولت ایران معین شود که به رعایای ایران در کویت تذکره بدهد.» به نظر میرسد این درخواست پیش از آن که جنبه دیپلماتیک داشته باشد، پاسخی بود به گزارش های مکرر ایرانیان مقیم کویت از بدرفتاری مقامات و مأموران آن دولت تحت نظر انگلیس. لورن افزود که صدور تذکره برای ایرانیانی که میخواهند راهی کویت شوند در بوشهر و محمره (خرمشهر) امکانپذیر است. «تعیین نماینده ایران حتی اگر هم افتخاری بوده باشد برخلاف قراردادی است که در سنه ۱۸۹۹ فیمابین دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان و شیخ کویت بسته شده است... تعقیب این مسئله مناسبت ندارد.»(۱)

 تلگرام خوانین بلوچ به رضا خان

رؤسای طوایف بلوچ با ارسال تلگرامی به رضا خان بر ایرانی بودن، دولتخواهی و خدمتگزاری خود تأکید کردند و با اشاره به بدرفتاری سرهنگ علیشاه رحیمی که منجر به حوادث اخیر بلوچستان شد، از انتصاب یاورابراهیم خان به عنوان فرمانده نظامیان منطقه، به عنوان صاحب منصبی با تجربه و خوشاخلاق استقبال کردند. تاجمحمد خان رئیس طایفه ریگی، سردار عیدو خان رئیس طایفه بولاـگزهی، سردار عزت خان رئیس طایفه سرگلزایی، سردار جمعه خان رئیس طایفه اسماعیلزایی، سردارجانمحمد خان رئیس طایفه یاراحمدزایی، میرذوالفقار رئیس طایفه شرزایی، میرنورمحمد خان رئیس طایفه کرد، سردار فیروز خان رئیس طایفه کوردانی، میرچراغ خان رئیس طایفه بلوچزایی امضاکنندگان این تلگرام بودند.(۲)

 گزارشی از کوچ خوزستانیها به بینالنهرین

اداره مالیه محمره (خرمشهر) با ارسال تلگرامی به وزارت مالیه خبر داد که چند هفته است اعراب با خانواده و احشام خود به دلیل خشکسالی و گرسنگی به بینالنهرین مهاجرت میکنند. وی نوشت که تاکنون نزدیک به ۳ هزار نفر خاک ایران را ترک کردهاند و نزدیک به ده هزار تن دیگر آماده مهاجرت هستند. رئیس مالیه محمره (خرمشهر) یادآور شد اگر وسایل اولیه زندگی اینان تأمین نگردد، بازگشتشان به ایران دور از انتظار است. وی پیشبینی کرد سال زراعی آینده نیز همین مسئله را پیش

روی کارگزاران خوزستان خواهد نشاند.(۳)

 پرسش رضا خان از تصویب بودجه

رضا خان از ریاست کابینه هیأت وزراء پرسید که تصویب بودجه سال جاری در مجلس شورای ملی به کجا انجامید؟ اگر تصویب نشده، با توجه به تصمیمی که راجع به تعطیلی مجلس تا پایان ماه محرم گرفته شده، موضوع بودجه چه انجامی خواهد یافت؟(۴)

 ورود رضا خان به آستارا

ساعت یازده صبح امروز رضا خان وارد آستارا شد.(۵)

 برکناری حاکم نظامی شاهرود

رضا خان دستور داد یاور محتشمالدوله از حکومت نظامی شاهرود برکنار شود. وی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ افزود که دستور دهید دیگر یاد شده در امور حکومتی دخالت نکند؛ فرد دیگری را پیشنهاد دهید تا تصویب شود.(۶) (ر.ک: ۸ تیر)

 ملاقات کنسول انگلیس با پسر شیخ خزعل

کفیل کنسولگری انگلیس در محمره (خرمشهر) با ارسال نام های کوتاه به شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، نوشت که کنسول انگلیس در اهواز امروز به محمره (خرمشهر) میآید و میخواهد با شما ملاقات کند. «مطالبی است که باید مذاکره کند با جنابعالی. لذا خواهشمندم فردا صبح ساعت هشت و نیم انگلیسی تا ۹ الاربع در آفیس قونسولگری محترم تشریف بیاورید. منتظر هستیم.»(۷)

 خالی شدن باطوم از تجار ایرانی

کنسول ایران در باطوم شوروی به وزارت امور خارجه خبر داد که فشارها، مالیاتها و قوانین سخت دولت بلشویکی، موجب شد که دیگر در باطوم بازرگانی از اتباع ایران پیدا نباشد. وی نوشت: «به واسطه گزاف بودن مالیاتها [تجار ایرانی] یا اغلب بیپا شده از باطوم مهاجرت نموده، یا این که به کلی ترک تجارت در این جا کرده، به نقاط دیگر رفتهاند، علیهذا تجارتی در بین نیست و از آن مقدار اشخاصی که باقی مانده، در حقیقت نمیتوان اطلاق تاجر به آنها کرد.»(۸)

 روابط نفتی - مالی پشتکوه با کمپانی نفت جنوب

کارپرداز ایران در عماره با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که اخیراً نام های به امضاء اشرفالملک، پسر غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، به دستمان افتاد که در آن از نماینده کمپانی نفت جنوب خواسته شده بود مبلغ مورد توافق میان والی و کمپانی به دست وکیل کمپانی در علی غربی رسانده شود. در این نامه قید شده بود که پس از خواندن، پاره شود.

کارپرداز ایران نوشت: «چون از مفاد مراسله اشرفالملک چنین استفاده میشود

۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲ و ۳۱–۵–۵۳–۱۳۰۴.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۷۰ تا ۷۲. لحن تلگرام به شکلی است که دخالت مقامات نظامی را در تهیه آن محتمل نشان میدهد.

۳– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷، رضا خان که متوجه شد اوضاع خرابتر از آن چیزی است که وزارت جنگ بخواهد اقدامی نماید دستور داد موضوع در هیأت دولت بررسی شود و از اعتبارات دولت به خوزستانیها کمک شود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۵، ص ۴۲۹)

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۸.

۵– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۰۷.

۶– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۴۹.

۷– همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۱۸. کفیل کنسولگری محمره، این نامه را با دستخط فارسی خوانای خودش برای شیخ عبد الله فرستاد.

۸– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲–۲۴–۱۸–۱۳۰۴.

که هنوز باطناً با کمپانی نفت ارسال و مرسول محرمانه دارند»، مراتب به عرض رسید.(۱)

 لو رفتن گزارش های کنسولگری نجف

سلسله گزارش هایی که توسط کنسولگری ایران در نجف درباره اختلاف های پدید آمده میان کاسبان ایرانی نجف با مأموران عراقی و اهانت عراقیها به پرچم ایران تهیه شده بود، سر از مجله حبلالمتین، چاپ کلکته، درآورد. کنسول ایران در نجف با ابلاغ این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که این گزارشها از طریق حاجسیدشکر الله بهبهانی، تاجر معتمد ایرانی مقیم نجف، به برادرش که ساکن محمره (خرمشهر) است فرستاده شده بود و ظاهراً در آنجا باز شده و به نشریه یادشده هم ارسال گردیده است. وی افزود که موضوع پس از رسیدن شماره مربوطه حبلالمتین به نجف توسط مفتش صلحیه به بغداد اطلاع داده شد و خبر به گوش ملك فیصل رسید. ملکفیصل هم شکایت به میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی و شیخ جواد جواهری برد.(۲)

 بازگشت اکبر خان بهمن به ایران

علیاکبر خان بهمن، وزیرمختار ایران در مصر، به کشور بازگشت. بازگشت او به دستور وزارت امور خارجه بود.(۳)منابع فرانسوی نوشتند که علت احضار بهمن دلایل سیاسی داشت. قرار است به جای او غفار خان جلالالسلطنه منصوب شود. غفار خان ابتدا به سفارت ایران در آمریکا انتخاب شده بود که دولت آمریکا او را نپذیرفت [و دولت بالاجبار با فراخواندن بهمن، جلالالسلطنه را به مصر فرستاد.](۴)

(تصویر) کویت

 شنبه

۱۳ تیر ۱۳۰۴

۴ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۲ ذیحجه ۱۳۴۳

 توقف سربازگیری

رضا خان که در شمال مملکت بسر میبرد، از وزارت جنگ خواست عملیات سربازگیری را تا بازگشتن او و به تهران موقوفالاجرا بگذارند.(۵)

 موقعیت اجتماعی تبریز

محمـدولیمیرزا فرمانفرما که در تبریز بسر میبرد، در یادداشت امروز خود نوشت که «از شـدت فشار به مردم، انسان هر جا برود جز یـک سلسله شـکایت و تنقیـد از جریـان و شـرح فشـار های وارده و بلکه فجایعی که شـده برای اخاذی و غارتگری چیزی شنیده نمیشود... در عموم یک حس ضعف و یأس و دلتنگی شدید ظاهر است.»(۶)

 حرکت سرتیپ جانمحمد خان به بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که امروز مشهد را به قصد بجنورد ترک میکند. «در غیاب فدوی نایب سرهنگ مرتضـی خان، کفیل فوج توپ خانه، به ریاست ساخلوی مشـهد تعیین و امورات عادی ارکان حرب نیز به عهـده یاور نصر الله خان واگذار» گردید.(۷)

 تقاضا برای ارسال نقشه سواحل دریای خزر

سرتیپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، از وزارت جنگ خواست «یک نسـخه نقشه مفصل شـمال و سواحل را سـریعاً» برایش بفرستند.(۸)

 گزارشی دیگر از اداره مالیه محمره

رئیس اداره مالیه محمره (خرمشـهر) در گزارش دیگری از مهاجرت روزافزون خوزسـتانیها به بینالنهرین، امروز یادآور شـد که وسایـل تشویق این گروه قحطیزده برای بـازگشت از بینـالنهرین فراهم است؛ «زیرا در بینـالنهرین خوراک آنها به خوبی تأمین و زمین زراعت نیز به آنهـا داده میشود.» وی افزود اغلب مهاجران، کشاورز هسـتند و وجود آنها برای زراعت در اراضـی خالصـه ایران بسیار اهمیت دارد، با این حال بیش از سه هزار تن از آنها کوچیده و نزدیک به ده هزار تن دیگر در محمره (خرمشهر) و اطراف سرگردان هستند تا به آن طرف بروند.(۹)

 تقاضای توپ و مسلسل

وزارت جنگ به رضا خان اطلاع داد که فرمانده تیپ شمال تقاضا دارد سه عراده مسلسل و سه عراده توپ کوچک کوهستانی که از خوزسـتان به تهران منتقـل کرده بود،(۱۰)به تیپ شـمال اختصـاص یابـد. این سـلاحها برای تعمیر و بازسازی تحویل قور خانه شده است.(۱۱)

۱- همان، ۳/ (۳-۱) ۶-۴۹-۱۳۰۶.

۲- همان، ۶۱-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۵، ص ۳.

۴- پورشالچی، همان، ص ۱۹۹. نصـرتالدوله فیروز هم پیش از این به عنوان سـفیر ایران در آمریکـا مطرح و حتی مجوز آن از احمدشاه هم گرفته شده بود.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۵۳.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۵۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۹۱.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.

۱۰- سرتیپ فضل الله زاهدی پیش از این حاکم نظامی خوزستان بود و در پی دستگیری شیخ خزعل و خلعسلاح طوایف آن ناحیه سلاح هایی را مصادره و به تهران منتقل کرده بود.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۶۳. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۶۲)

 هفت صندوق کاشی گلبرجسته

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب پرسید که طبق گزارش مباشرت کل قشون، هفت صندوق محتوی کاشی گل برجسته توسط نقلیه آن لشکر به تهران حمل و تحویل شده است. موضوع چیست؟(۱)

 میرزاهاشم در راه هندوستان

به گزارش رئیس ساخلو دزداب، میرزاهاشم از نزدیکان دوستمحمد خان بمپوری، به اسم معالجه در حال عزیمت به هندوستان است. «از قرار معلوم غیر از معالجه مأموریت دیگری هم در نظر دارد و چنانچه مقتضی بدانند از دیوانبیگی وکیل بلوچستان که در مجلس است تحقیقاتی در این موضوع بفرمایید.»(۲)

 سکه های معیوب و سرگردانی مردم

به گزارش رسیده از مناطق غربی مملکت، در حوزه استحفاظی لشکر غرب، «در این منطقه اکثر وجوهاتشان سوراخ و قفلدار است و اداره مالیه هم به واسطه نداشتن پول در صندوق، معاوضه ننموده، از اول تیرماه هم به هیچوجه مسکوکات مذکور را نمیپذیرد. این مسئله تولید شکایت اهالی و فوقالعاده باعث اختلال امور بازاریان گشته» است.(۳)

 فروش نفت و بنزین در کرمان به اسم کمپانی نفت جنوب

به گزارش کنسولگری انگلیس در کرمان، در سفر اخیر نماینده کمپانی نفت جنوب به کرمان برای تأسیس شعب های جهت فروش نفت و بنزین، روشن شد که نفت را در حلبی هایی که اسم کمپانی نفت جنوب روی آن حک شده به فروش میرسانند. کنسولگری انگلیس با ارسال نام های به کارگزاری کرمان ضمن اطلاع، نوشت که «با کمال احترام شکایت فوق را به نظر شریف رسانیده و خیلی ممنون میشوم اگر معلوم فرمایید آیا مأمورین محترم دولتی میتوانند اقدامی برای جلوگیری از این ترتیب اتخاذ فرمایند.»(۴)

 دستگیری قاتل در مرز بازرگان

سرهنگ محسن نظامی، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، میگوید عثمان، قاتلی که حسن ، پسر عمرآقا، را کشته بود، در مرز بازرگان هنگام فرار به خاک ترکیه دستگیر شد.(۵)

 تعطیلی وزارت داخله

وزارت داخله امروز تعطیل بود. روزنامه ایران نوشت به دلیل فوت خواهر علی منصور (منصورالملک)، معاون وزارت داخله، آن وزارت خانه امروز تعطیل بود.(۶)

□ دستگیری دو تن از مشایخ خوزستان

کفیل حکومت نظامی خوزستان خبر داد که شیخ عوفی و شیخ خزعل [غیر از شیخ خزعل معروف که اینک در تهران بسر میبرد] را بازداشت کرده است. احمد عمارلویی نوشت که این دو اگر دستگیر نمیشدند انقلاباتی علیه دولت رخ میداد. وی افزود از آنجا که نگهداری این دو در ناصری دور از احتیاط است به تهران یا شیراز منتقل شوند.(۷)

(تصویر) کرمان، بازار

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۴۶.
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۰۵. وزارت جنگ معتقد بود که دیوانبیگی و دوستمحمد خان بمپوری روابط دوستان های دارند و نمیتوان جزئیات سفر میرزاهاشم را از دیوانبیگی پرسید. از این رو از فرماندهی لشکر شرق خواست که از مجاری دیگری موضوع پیگیری شود. (همان، ص ۴۰۴)
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۴.
۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۴۷۸۹. نفتی که جای نفت کمپانی نفت جنوب و به اسم آن شرکت فروخته میشد، نفت وارد شده از شوروی بود. موضوع تا آبانماه امسال کش پیدا کرد تا ن هایتاً با پیگیری سفارت انگلیس، وزارت فواید عامه که از اداره متبوعه خود در کرمان و نیز با توسل به والی کرمان، از شخصی که بدین کار اقدام میکرد، تعهد گرفته شد، نفت روس را به جای نفت انگلیس به مشتریان نفروشد. (همانجا)
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۶۹.
۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۴، ص ۳.
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۵ و ۶. توضیح این که تاریخ این گزارش به دلیل عدم درج آن روشن نیست، اما مشخص است که در خلال روز های سفر رضا خان به آذربایجان و گیلان از طریق وزارت جنگ به اطلاع ریاست وزراء رسیده است. رضا خان در واکنش به اقدام ضمن تحسین آن، گفت که مشایخ دستگیر شده راهی تهران شوند. (همان، ص ۴)

ص: ۱۹۵

 یکشنبه

۱۴ تیر ۱۳۰۴

۵ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۳ ذیحجه ۱۳۴۳

 بمباران مواضع ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که امروز مواضع ترکمنها را با بمب و مسلسل هواپیما هدف قرار داده، ضایعات قابل توجهی به آنها وارد کرده است. بعد از این عملیات، ترکمنها از روستا های بدرانلو، قرجه و قصر قاجار عقبنشینی کردند. وی افزود که عملیات زمینی نیز از امشب آغاز خواهد شد.(۱)

 برکناری رئیس معارف استرآباد

در پی گزارش فرمانده نظامیان استرآباد علیه مکافات، رئیس معارف استرآباد، وزارت جنگ مراتب را محرمانه و فوری به اطلاع وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه رساند. وزیر این وزارت خانه نیز بدون پرسشی مکافات را از کار برکنار کرد. مکافات متهم بود که مرام کمونیستی را ترویج میکند و با برخی نظامیان نیز مناسباتی دارد که برای قشون خطرناک است.(۲)

 موقعیت نامناسب شیراز

امیرلشکر جنوب، بار دیگر با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ موقعیت شیراز را به واسطه عدم پذیرش مسکوکات معیوب از سوی بانک شاهنشاهی نامناسب خواند و نوشت که «مقدمات اختلال فراهم» است؛ زودتر فکری بکنید.(۳)

 ویژگی های سه کشتی لنگر انداخته در بوشهر

وزارت جنگ از نماینده خود در بوشهر خواست که مشخصات کشتی های پهلوی، خوزستان و «کشتی شطی تقدیمی ایرانیان مقیم بصره» را به آن وزارت خانه ارسال دارد. طول و عرض، سرعت، نوع قوه محرکه، نوع جهازات، نوع سوخت از جمله این مشخصات درخواستی بود.(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل شد. مواد دیگری از لوایح بررسی شده در جلسه های گذشته به شور گذاشته شد. در ادامه به دلیل عدم تصویب بودجه، لایحه تک ماد های پرداخت دو دوازدهم بابت مستمریات، شهریه ها، حقوق و...

مطرح که با ۷۷ رأی مثبت تصویب گردید. در این جلسه آیت الله سیدحسن مدرس با گزارش کمیسیون فواید عامه راجع به فرامین بیمدت مخالفت کرد و تأکید نمود که واگذاری امتیازات حدوثاً و بقائاً با مجلس شورای ملی است و امتیاز بیمدت، مسئل های غلط است. تقاضای مدرس برای خارج کردن این گزارش از دستور با اکثریت تصویب گردید.(۵)

 دیدار عمارلویی با شیخ عبد الله

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، گزارش دیدارش با شیخ عبد الله، فرزند شیخ خزعل، را برای رضا خان فرستاد. شیخ عبد الله در این ملاقات از دیدار اخیرش با کنسول انگلیس، در محمره (خرمشهر) گفت. «قونسول انگلیس [در] محمره به او ابراز نموده که سفیر انگلیس گفته است شیخ عبد الله به کسی رشوه ندهد و اخبار محلی ذینفع را توسط قونسول به سفارت بفرستد.» عمارلویی میافزاید که «قدغن کردم که منبعد ابداً داخل در اینگونه مذاکرات با قونسول و غیره نشود.»(۶)

 خبر هایی از ساوه

وزارت جنگ به رضا خان خبر داد که حسبالامر، حاجعباد الله خان سالارشجاع از حکومت ساوه برکنار شد. «امر و مقرر فرمایند به این که به طهران احضار شده یا این که در ساوه بماند.» این وزارت خانه در تلگرام دیگری نیز نوشت که انجمن های فرعی و انجمن مرکزی در ساوه برای برگزاری انتخابات تشکیل شده است. اینک حاکم آنجا میپرسد که چه کسی را باید به عنوان نماینده مجلس انتخاب کنیم[!] در این تلگرام آمده است که اگر نامزد مورد نظر تعیین نشود، برای تشکیل دوباره انجمنها ۷۰۰-۶۰۰ تومان باید هزینه کرد.(۷)

 ممانعت بینالنهرین از ورود نظامیان ایرانی

به گزارش کارگزاری خوزستان، وزارت داخله بینالنهرین ابلاغ کرده که صاحب منصبان و نظامیان ایران در مرز های بین دو کشور نمیتوانند با لباس رسمی نظامی وارد خاک آن کشور شوند.(۸)

 ابراز اطاعت سلیمان خان

امیرلشکر غرب خبر داد که سلیمان خان، از رؤسای ایل جاف که در سرحدات کردستان ایران صاحب نفوذ است، نسبت به دولت ابراز اطاعت کرده است. وی افزود اینان دارای ۶-۵ هزار چادرنشین هستند و آماده خدمت و پرداخت مالیات میباشند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۳۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۳۹ تا ۳۴۱. پس از انفصال مکافات از اداره معارف استرآباد و بازگشت او به تهران، وزیر معارف در نام های به وزارت جنگ نوشت که اگر مدرکی دال بر اتهامات یادشده درست است در اختیار قرار گیرد تا یاد شده محاکمه شود. این نامه پاسخ مشخصی نداشت. (همان، ص ۳۳۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۷. وزارت جنگ پاسخ داد که اقداماتی انجام شده، اما «برای جلوگیری از اختلال بدیهی

است اقدامات لازمه خواهید فرمود.» (همان، ص ۲۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶۰.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۵، صص ۱ و ۲؛ ۲۳۸/۱۳۰۴، صص ۱۸۲ تا ۱۸۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹۳-۵۴-۱۳۰۴؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۳۵.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴. پ ۱۳۰، صص ۵۵ و ۵۶. رضا خان پاسخ داد که چیزی به پایان مجلس پنجم نمانده؛ لازم نیست انتخابات ساوه انجام شود. (همان، ص ۵۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۳۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، صص ۶۵ تا ۶۷.

 ورود پنج آلمانی به ایران

سرهنگ محسن نظامی، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، اطلاع داد که سه آلمانی مرد و دو زن با خودرو از طریق بایزید وارد ایران شده، به طرف تبریز حرکت کردهاند.(۱)

 بازگشت ویلسن

بنا به گزارش کفیل حکومت نظامی خوزستان، ویلسن، «رئیس [کمپانی] نفت [جنوب] که نماینده [شیخ] خزعل [بود و] مدتی در اروپـا بوده و خانبهـادر را به جـای خود گـذارده بود، اخیراً مراجعت [کرده] و چون شـخص مفتن و آنتریـک کنی میباشـد، ممکن است دائماً تحریکات توسعه یابد.»(۲)

 ارسال قرارداد دولت با یونکرس به مجلس

وزیر پست و تلگراف امروز قرارداد منعقد شده بین دولت و شرکت هواپیمایی یونکرس را به مجلس شورای ملی داد تا بررسی شود.(۳) منابع انگلیسی در این مورد نوشتند: «کمپانی یونکر موفق شد تأیید شورای وزیران برای پیشنهاد های خود برای ایجاد یک خط پست هوایی در مسیر های زیر را دریافت دارد: تهران – انزلی؛ تهران – بوشهر؛ تهران – قصرشیرین.

مـدت این امتیاز ۵ سـال است، اما یاران های که دولت ایران بایـد بپردازد تنها برای هجـده ماه تضـمین شـده است. این قرارداد اکنون برای تصویب به مجلس ارائه شـده است. به هر صورت بعید است که خدمات این خطوط تا اول ماه اکتبر برقرار گردند. م. یارولیمک M. Jarolimek مأمور محلی کمپانی در حال بازگشت به برلین است تا هماهنگی های لازم برای ماشینآلات و تجهیزات را به عمل آورد. او پیشبینی کرده است ممکن است مسـیر تهران و تبریز به زودی جایگزین مسیر سوم یادشده در بالا گردد.»(۴)

. دوشنبه

۱۵ تیر ۱۳۰۴

۶ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۴ ذیحجه ۱۳۴۳

 تهاجم به مواضع ترکمنها

فـوج پهلـوی، اعزامی از مرکز، صـبح امروز برای حمله به مواضـع ترکمنهـا در ارتفاعـات کـوه آخـور و کوه پسـرگانلو حرکت کردنـد. نیرو هـای مأمور به تصـرف کوه آخور، با موفقیت مأموریت خود را انجام دادنـد و در پایان روز به محل اسـتقرار خود

بازگشتند.(۵)

 تهاجم ترکمنها به کردمحله

چهل نفر از ترکمنها حدود ظهر به سرکردگی «آشورولی» به پشت پل سیدقلی از نواحی کردمحله حمله کردند. درگیری ساعتها به درازا کشید و آشورولی مجروح گردید. یک نفر هم کشته شد. از نیروهای مدافع نیز یک تابین اول به قتل رسید.(۶)

 اختیار دیپلماسی بینالنهرین توسط انگلیس

وزیر امور خارجه با ارسال تلگرام رمزی به کارگزاری محمره (خرمشهر) نوشت که طبق قراردادی که میان انگلیس و عراق منعقد شده، «نمایندگی حکومت عراق در خارجه با مأمورین انگلیس است. در این صورت مأمورین انگلیس در ایران حق دارند راجع به اتباع عراق عرب تقاضای تسهیلات و مساعدت های حقه قانونی از مأمورین ایران بنمایند... اگر چه اتباع عراق تابع قواعد و نظامات و محاکم داخلی هستند، فقط مأمورین انگلیس میتوانند از مأمورین ایران دوستانه تقاضای تسهیلات ممکنه بنمایند و باید مساعدت حقه درباره آنها بشود.»(۷)

 چاره نظامیان کرمان برای فرار از گرانی اجناس

امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که قیمت اجناس در کرمان به شدت بالا رفته و امکان دارد تا پایان سال به سه برابر ب های فعلی برسد. «برای حفظ صرفه دولت و رفع عسرت محتمله... به اداره مالیه کرمان امر شود جنس مایحتاج سالیانه قسمت مذکوره [نظامیان کرمان] را دفعتاً تحویل و قیمت آن را به اقساط ماهیانه از قسمت کرمان دریافت دارند.»(۸) منظور امیرلشکر جنوب افزایش قیمت غلات، به ویژه گندم و جو است.

 فرار یکی از کارگزاران شیخ خزعل

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خبر داد که عبدالویس «یکی از غلام های بدسابقه [شیخ] خزعل ... به واسطه شفاعت شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل،... مرخص [شده بود. و اینک بار دیگر] شیخ عبد الله ملتزم او شد و اجازه رفتن... برای وصول مالالاجاره [شیخ] خزعل گرفته [راهی رامهرمز شد.] اخیراً عبدالویس از بیراهه [به] بصره فرار کرده» است. عمارلویی افزود که به شیخ عبد الله فشار آوردم که باید او را برگرداند. شیخ «عبد الله کاملاً نزد چاکر مظنون در همدستی با فراریان به بصره و تحریکات داخلی [است] و به ظاهر با او مدارا میکنیم.»(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۳۷۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۶۹. رضا خان پس از شنیدن این گزارش از وزارت جنگ خواست به وزارت امور خارجه اطلاع دهد از طریق آن وزارت خانه به سفارت انگلیس پرتست شود که دولت از کار های ویلسن رضایت ندارد و باید ایران را ترک کند. (همان، ص ۶۸)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۵، ص ۲.

۴- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴

۵- جانپولاد، احمد، سرگذشت یک افسر ایرانی، تهران، پردیس دانش با همکاری نشر و پژوهش، ۱۳۸۵ش، ص ۴۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۳۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۹-۳۷-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۵۹. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۴۵۷)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۶۷.

 مسافرت قاچاق گدایان به بینالنهرین

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که گدایان، قاچاق یا با تذکره قلابی از مرز عبور میکنند و به خاك بینالنهرین میروند. از آنجا که مسافرت این نوع اشخاص به کشور های خارجی موجب لطمه به حیثیت دولت میشود، به مأموران مرزی دستور داده شود از عبور چنین افرادی جلوگیری گردد.(۱)

 پایان ضربالاجر ممانعت از ورود آشوریان به ایران

با نزدیك شدن به پایان ضربالاجل یك ساله ممانعت از ورود آشوریان به ایران، وزارت امور خارجه با ارسال نام های فوری به وزارت جنگ ضمن اشاره به این موضوع نوشت که «تا مدت انقضاء تصویبنامه بیش از پانزده روز نمانده و به مأمورین دولت علّیه درخواست نامه های متعدد از طرف آشوریها برای اجازه ورود به ایران رسیده و اگر دستور ثانی به مأمورین دولت علّیه در خارجه صادر نشود در امضاء و عدم امضاء تذاکر بلاتکلیف هستند.» وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد برای رسیدن به تصمیم جدید کمیسیونی از نمایندگان وزارت خانه های مربوطه تشکیل گردد.(۲)

 بخشنامه وزارت مالیه درباره مسکوکات معیوب

وزارت مالیه با ارسال بخشنام های به شعب خود در شهر های مختلف یادآور شد که این وزارت خانه به تمدید نشدن ضربالاجل جمعآوری مسکوکات معیوب پایبند است. اول تیرماه ۱۳۰۴ پایان این ضربالاجل بود. اما افزود که «مجازید در ازاء طلب دولت هر مبلغ مسکوك معیوب داده شود با کسر ده یك از قیمت سکه، قبول کنید. تنزیل مزبور برای احتراز متضرر شدن دولت لازم و ضروری است.» در این بخشنامه آمده است که سکه هایی که بدین طریق اخذ میشود باید به تهران فرستاده شود و به خزانهداری کل تحویل گردد.(۳)

 ورود رضا خان به بندر پهلوی

رضا خان غروب امروز بر سر راه رشت، وارد بندر پهلوی شد.(۴) منابع انگلیس خبر دادند که در همین روزها یاور محمد خان به جای یاور صادق خان، به عنوان حاکم نظامی بندر پهلوی منصوب شد.(۵) امروز بعد از ظهر در گلستان رضایی، باغی که به تازگی کنار مرداب احداث شده، میهمانیای به مناسبت ورود رضا خان برپا شد که حدود ۲۰۰ نفر شرکت داشتند.(۶)خبر دیگری حاکی است که هنگام ورود رضا خان به بندر پهلوی هواپیما «اوراق تبریکیه» پخش کرد و از طرف انجمن بلدیه کلید شهر در جعب های آغشته به جواهر تقدیم رضا خان شد.(۷)

 اعتراض به توقف کشتی شوروی

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه ایران نوشت که قلعهبیگی مشهدسر (بابلسر) در ۱۷ خرداد بدون علت کشتی «سور» را متوقف کرده و ۲۴ ساعت آن را نگاه داشته است. در این نامه آمده است که این کار موجب بروز خساراتی به

شرکت کشتیرانی بحر خزر شده که باید جبران شود. میزان خسارت وارده ۲۳۰۰ منات اعلام گردید. سفارت شوروی خواستار جلوگیری از این قبیل اقدامات نیرو های محلی در امور کشتیرانی مسافری و تجاری شد.(۸)

 مصاحب ه مطبوعاتی وزیرمختار جدید شوروی

یورنف، وزیرمختار جدید شوروی در ایران، امروز از همه سردبیران نشریات تهران دعوت کرد تا با حضور در محل سفارت خانه شنوای سخنان او باشند. بیشتر ارباب جراید به این دعوت پاسخ مثبت دادند. یورنف گفت که دولت شوروی تصمیم دارد بر پایه های دوستی خود با ایران تأکید نماید و هر چه بیشتر به تقویت اقتصادی این کشور کمک نماید. وی گفت شوروی خود را متعهد میداند که ایران را از یوغ وابستگی به دیگر کشورها [انگلیس] نجات دهد. وزیرمختار شوروی به سردبیران روزنامه ها پیشنهاد کرد با سفر به شوروی از آن کشور دیدن کنند.(۹)

 ورود وزیرمختار مصر به ایران

عبدالعظیم راشد پاشا، وزیرمختار مصر در ایران، امروز وارد تهران شد.(۱۰) وی را دو تن دیگر از دیپلمات های مصری همراهی میکردند.(۱۱)

 رئیس پارسیان هند در تهران

سر هرمزد جی پارسی، رئیس انجمن پارسیان هند، که چندی پیش در رأس هیأتی از هند به ایران آمده بود، پس از مسافرت به شهر های مختلف، امروز وارد تهران شد و به خانه ارباب کیخسرو رفت. این هیأت منتظر ورود رضا خان به تهران است که پس از دیدار با او، ایران را به سمت هند ترک کنند.(۱۲)

 وصول اعانه ملکه ژاپن

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که اعانه ملکه ژاپن که تحت نظارت کمیته صلیب احمر بینالمللی قرار دارد، اخیراً به دست دولت ایران رسیده است. سهم این اعانه برای ایران سه هزار فرانک بوده که باید توسط مؤسسه شیر و خورشید ایران صرف مبارزه با مالاریا شود.(۱۳)

 تجاوز آشکار روسها در تازهکند

امروز سی تن از نظامیان شوروی با ۲۰۰ کارگر در دویست قدمی شرق تازهکند و ولی خانلو چادر زده، بار دیگر مشغول حفر نهر بزرگ حسن خانلو شدند. غیر از این روسها با گسیل احشام، زمین های مابین تازهکند و بهرامتپه را چرانیدند و خسارات عمد های به اهالی ایرانی منطقه زدند.(۱۴)

 دیدار وزیرمختار ایران با موسولینی

ابوالقاسم عمید، وزیرمختار جدید ایران در ایتالیا، با موسولینی ملاقات کرد و نشان قدس ایران را به وی داد و گفت که ریاست وزراء با علاقه اقدامات و مساعی شما را دنبال میکند. «مشارالیه برخواست، نشان را گرفت، باز کرد و گفت بسیار اعلا است... معلوم بود که نشان اثر بسیار مطبوعی در ایشان کرده و رضایت و خوشنودی خاطرشان هویدا بود.» در این ملاقات وزیرمختار ایران خواستار توسعه روابط گردید. «مسیو موسولینی اسم مبارک حضرت اشرف را خوب میدانست و گفت صفات عالیه ایشان و خدماتی را که برای مملکت خودشان نمودهاند میدانم.»(۱۵)

 نگرانی وزارت جنگ از کنترات نشدن سرویس حمل و نقل تهران خانقین

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۰، ص ۶۷. موضوع به اطلاع لشکر غرب رسید. (همان، ص ۶۶)
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲/۱۰، ص ۱۶. با این پیشنهاد موافقت شد.
۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۳۵۵۷.
۴- امیربهادر، همان، ص ۱۵۷.
۵- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۳-۳۹-۱۳۰۴.
۷- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۰، ص ۳.
۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۸۵. به احتمال زیاد توقف کشتی سور، در هنگامه تهاجم ترکمنها به سواحل مازندران انجام یافته بود. در آن زمان تقریباً هر شناوری توقیف میشد. موضوع از طریق وزارت جنگ به فرماندهی تیپ شمال اطلاع داده شد تا پاسخ دهد. (همان، صص ۱۸۳ و ۱۸۴).
۹- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴
۱۰- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴
۱۱- پورشالچی، همان، ص ۱۹۹. منابع فرانسوی درباره چگونگی گشایش سفارت مصر در تهران چنین نوشتند: سفیر « خان های به مبلغ ۶۲۰۰ تومان (معادل یکصد و پنجاه هزار فرانک) در یک منطقه زیبا و مطبوع اجاره کرد و به هنگام گشایش سفارت، دم در اقدام به قربانی کردن گوسفند نمود و چون پرچم مصر را برافراشت، توسط ملاها که دعوت شده بودند خطب های ایراد گردید. اعضای میسیون های خارجی و مطبوعات و رجال و معاریف در مراسم حضور یافته بودند. در سخنان ایراد شده ابراز داشتند که امید دارند به زودی سفارت یک کشور اسلامی دیگر، مراکش، نیز گشایش یابد. تنها ایرادی که مطبوعات از این مراسم گرفتند این بود که چرا وزیرمختار مصر به زبان فرانسوی سخنرانی کرده است زیرا راشد پاشا نه فارسی میداند نه ترکی. روزنامه ستاره ایران اعلام داشت بهتر بود که سخنانش را به عربی بیان مینمود! وزیرمختار مصر پنهان نمیکرد که مأموریت جالبی در ایران دارد و میتواند اوقاتش را مصروف گردش کند زیرا هیچ تبعه مصر در ایران نیست و صادرات به مصر عبارتست از قالی و تمبر پست و واردات قند و شیرینی های فرانسوی از دره نیل.» (همان، صص ۱۹۹ و ۲۰۰)
۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۶، صص ۳ و ۴.

۱۳- همان، شم ۱۸۵۵، ص ۳.

۱۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۰۷. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد. آن وزارت خانه نیز طی نام های به سفارت شوروی اعتراض کرد. (همان، صص ۵۰۵ و ۵۰۶)

۱۵- همان، س ۱۳۰۳، پ ۳، ص ۵۳.

ارسال تلگرامی «خیلی فوری» به رضا خان خبر داد که به احتمال زیاد لایحه کنترات سرویس حمل و نقل تهران خانقین که توسط وزارت پست و تلگراف به مجلس شورای ملی داده شده، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. طرف قرارداد وزارت خانه یادشده کمپانی کتانه فرانسه بود. جهانبانی نوشت که اگر این لایحه توسط مجلس به تصویب برسد «مواد آن منافی با صرفه دولت و مخصوصاً منافی منافع وزارت جنگ است.» وزارت جنگ قرار بود این کنترات را به بانک تازه تأسیس خود، بانک پهلوی، بدهد. رئیس ارکان حرب از رضا خان خواست با ارسال پیامی به رئیس مجلس شورای ملی از قرار دادن این لایحه در دستور کار خودداری نماید.(۱)

 سهشنبه

۱۶ تیر ۱۳۰۴

۷ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۵ ذیحجه ۱۳۴۳

 ورود نیرو های نظامی به بدرانلو

در پی عقبنشینی ترکمنها از مواضع خود، امروز نیرو های نظامی وارد بدرانلو شدند. با تصمیم فرماندهان، این روستا قرارگاه لشکر شرق برای عملیات بعدی شد.(۲) نظامیان در عملیات ورود به بدرانلو شش کشته و مجروح دادند، اما تلفات ترکمنها سنگین گزارش شد.(۳)

 دیدار اعضای کمیسیون های سرحدی ایران و شوروی

رئیس کمیسیون سرحدی ایران خبر داد که با لازاروف، رئیس کمیسیون مرزی شوروی دیدار کرده است. این ملاقات که پس از هفتاد و پنج روز معطلی هیأت ایرانی انجام شد، جنبه مقدماتی داشت. مسئول ایرانی در این دیدار موانع موجود برای آغاز مذاکرات را به لازاروف یادآور شد: گرفتن دستخط جبری از نایب سرهنگ حسین خان، تصرف پاسگاه مرزی بهرامتپه، جلوگیری از برداشت محصول روستاییان ایرانی که سالهاست در زمین های تازهکند زراعت میکنند، و بردن آب نهر حسن خانلو از طریق حفر شبکه جدید. طرف روسی در پاسخ به این مسئله گفت که من مأموریتی برای گفت و گو در این موارد ندارم، «فقط برای معین کردن خط سرحدی که در اعتبارنامه من نوشته شده است به این جا آمدهام، و از این مسائل که شما اظهار مینمایید ابداً اطلاعی ندارم.» مهدی الهامی، رئیس کمیسیون سرحدی ایران، در این گزارش تأکید کرد که گفت و گو با هیأتی که این قضایا را انکار میکند بیفایده است.(۴)

 پیگیری اعدام یک ایرانی در بینالنهرین

محمدعلی فروغی، جانشین ریاست وزراء، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که روزنامه نصیحت، چاپ قزوین، «عکس یک نفر اصفهانی را که اعراب در وادیالسلام نجف در ضمن همان وقایع [اهانت به پرچم ایران] به دار آویختهاند چاپ کرده و مندرجات جراید بینالنهرین را که مملو از احساسات خصومتآمیز نسبت به ایران است نقل نموده»اند. فروغی افزود که مأمور آن وزارت خانه در بینالنهرین پیش از این خبر داده بود که حاکم نجف عوامل اهانت و شرارت به ایرانیان و پرچم ایران را تنبیه خواهد کرد، اما اینک خبر از اعدام یک ایرانی داده شده است. «اطلاعات آن وزارت جلیله در موضوع چیست؟»(۵)

 نگرانی امیرلشکر جنوب از عدم همکاری مرتضیقلی خان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که مرتضیقلی خان بختیاری با این عذر که کسی را در ولایت ندارد، از تعیین نماینده های برای تسلیم سلاح های خود، امتناع کرده است. مرتضیقلی خان، پس از پیام رضا خان به خوانین بختیاری مقیم مرکز، در لزوم خلعسلاح طوایف بختیاری، نخستین

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، ص ۹۳.

۲- جانپولاد، همان، ص ۴۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۳۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۶۲ و ۶۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

کسی بود که به او پاسخ مثبت داده بود. آیرم از رضا خان تقاضا کرد برای تعیین نماینده، به مرتضیقلی خان دستوری صادر کند.(۱)

 شکایت اهالی سریشآباد از پدر نماینده مجلس

در پی شکایت اهالی سریشآباد از پدر نماینده مجلس کردستان، رضا خان با ارسال تلگرامی به نماینده یاد شده گفت که اهالی آن منطقه از تعدیات پدرتان شکایت های زیادی میکنند. «تفصیل قضیه چیست؟ چون اینجانب سابقه ندارم، خودتان مراتب را توضیح فرمایید.»(۲)

 کنسول جدید شوروی در ارومیه

کارگزار ارومیه خبر داد که آریت، به عنوان کنسول جدید شوروی، جانشین گولوپ شد. وی با تشریح ملاقات های این دو با رؤسای دوایر دولتی و گروه هایی از مردم افزود که پس از رفتن گولوپ، آریت به این دیدارها ادامه داد و از بیشتر اهالی دیدن کرد. کارگزار ارومیه ابراز امیدواری کرد رفتار سیاسی کنسول جدید، همچون گولوپ معتدلانه باشد.(۳)

 اهالی لطفآباد چشمانتظار رسیدن پول

در پی ابراز همکاری اهالی لطفآباد در حفر نهر جدید و تقاضای اختصاص اعتبار و نیز موافقت با این مسئله، وزارت مالیه مبلغی را به اداره مالیه خراسان حواله کرد. اینک متصدی ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع میدهد که مردم همچنان چشمانتظار رسیدن اعتبار یادشده هستند تا کار حفر شبکه جدید آبرسانی را آغاز کنند. «آنان همه روزه به اداره لشکری مراجعه و تجدید تظلم مینمایند.»(۴)

 گاومیری در روستای چوپی

حاکم گروس اطلاع داد که در ظرف ۲۴ ساعت پانزده گاو در روستای چوپی، واقع در یک فرسخ و نیمی شهر، تلف شدند. وی از وزارت داخله تقاضا کرد خبر را به مجلس حفظالصحه دولتی برساند و «چنانچه علاج ثانوی اتخاذ شده دستور آن را ارسال دارند.» ظاهراً دستورالعمل های پیشین آن مجلس برای جلوگیری از گاومیری مؤثر واقع نشده است.(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در سخنان پیش از دستور، دکتر امیراعلم در مورد ضرورت توجه به حفظالصحه عمومی سخنانی ایراد کرد و گفت که بیماری های مالاریا، سل و امراض تناسلی، به ترتیب شایعترین بیماری های کشور هستند. وی از بودجه کم مجلس حفظالصحه ابراز نارضایتی کرد و گفت با وجود افزایش یکصد هزار تومانی آن در سال جاری نه میتوان به مقابله با این امراض پرداخت و نه میشود خرابی های مریض خانه های خراب را آباد کرد.(۶)

□ والی جدید آذربایجان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که سردار رفعت (علی نقدی) که پیش از این ریاست کل امنیه را به عهده داشت به سمت والی آذربایجان منصوب شده است.(۷)

□ دیدار رضا خان با خوشتاریا

رضا خان که در بندر پهلوی بسر میبرد، به دعوت خوشتاریا «به عمارت خوشتاریا تشریففرما و پس از صرف چای مراجعت» کردند.(۸)

(تصویر) مرتضیقلی خان بختیاری، نشسته، نفر دوم از راست

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۴۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۵۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۰-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲۰.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۸۴۰۵.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۶، ص ۳.

۷- همان، ص ۴. روشن نیست این خبر از چه منبعی ذکر شده است، چرا که عملاً وی چنین سمتی به عهده نگرفت و اگر گرفت خیلی زود از آن کنار گذاشته شد. احمد مشایخی به عنوان کفیل ایالت آذربایجان تا ماه های پایانی سال جاری حکمران آذربایجان بود.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۳-۳۹-۱۳۰۴.

ص: ۲۰۰

 چهارشنبه

۱۷ تیر ۱۳۰۴

۸ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۶ ذیحجه ۱۳۴۳

 عقب راندن ترکمنها از اطراف بدرانلو

امروز نظامیان با جلوداری چریک های محلی در یک فرسخی بدرانلو با ترکمنها برخورد کردند و پس از یک ساعت جنگ ترکمنها را وادار به عقبنشینی نمودند. ستون نظامی وارد جلگه سملقان شد و تراکمه به طرف گوکلان متواری شدند. سواران چریک به تعقیب فراریان اقدام کردند.(۱) این عملیات تحت فرماندهی سرهنگ محمود پولادین انجام شد.(۲)

 محکومیت پیشنهاد روزنامه ایران

سرتیپ حبیب الله شیبانی، با ارسال تلگرامی به رضا خان، دو مقال های که روزنامه ایران درباره کنفرانس ژنو چاپ و در انتها تلویحاً پیشنهاد انعقاد قراردادی با دولت انگلیس کرده بود، محکوم نموده، مقاله یاد شده را «محققاً به قلم انگلیسیها» دانست.(۳) حبیب الله شیبانی نوشت که «نویسنده پس از مقدمه عوامفریبان های پیشنهاد میکند قراردادی میانه انگلیس و ایران شود که در آن طرفین حق تفتیش کشتی های یکدیگر را در خلیجفارس داشته باشند.» وی هر نوع قراردادی را به زیان ایران توصیف کرد «زیرا که انگلیسها موفق شدند در قرارداد ژنو یک ماد های داخل کنند که کلیه قرارداد هایی که در آینده میانه متعاهدین قرارداد در این خصوص بسته شود اساسش همین قرارداد خواهد بود. لهذا اگر دولت ایران حالیه قراردادی با دولت انگلیس در این خصوص ببندد، قرارداد ژنو را به طور غیرمستقیم شناخته خواهد بود.»(۴)

شیبانی به عملکرد وزارت خارجه و مسئولان آن با دیده تردید مینگریست؛ زیرا پس از ارائه پیشنهادی بلافاصله هشدار شدیدی نسبت به عملکرد وزارت امور خارجه داد و نوشت «اگر صلاح دانسته شود برای تثبیت نشناختن این قرارداد... به تمام دول رسماً اعلام نماید که این قرارداد را که منافی با حقوق و منافع استقلال ایران است، دولت ایران نمیشناسد. ولی مسلماً در این صورت باید مواظب بود که تعرض [اعتراض]، قسمی از وزارت خارجه انشاء نشود که در آینده انگلیسها سند قبولی قرارداد از طرف ایران قرار دهند، زیرا با احکام تلگرافی که از وزارت خارجه ایران راجع به قبول و امضای قرارداد به ارفعالدوله صادر میشد، بنده میترسم که خلیجفارس و بحر عمان سهل است، یک روز بحر خزر هم قبالهاش در جامعه ملل ثبت و در وزارت خارجه در لندن ضبط شده باشد.»(۵)

 رضا خان در رشت

نزدیک غروب امروز رضا خان وارد رشت شد. روزنامه ایران نوشت که وی «با تجلیلات و احترامات فوقالعاده وارد شهر رشت» گردید.(۶) اما سفارت انگلیس از قول منابع موثق اعلام کرد که استقبال گرمی در گیلان از ریاست وزراء به عمل نیامده است.(۷) رضا خان مقامات محلی را برای استقبال از خود منع نکرده بود، اما برای بازگشت به تهران، دستور های اکیدی برای برپا نشدن مراسم استقبال صادر کرده بود. وی امروز به حاکم قزوین و تهران نوشت که کمترین اقدامی برای استقبال انجام نشود، حتی آنان را تهدید کرد که در صورت عدم اجرای آن، مسئول خواهند بود.(۸) با این حال منابع رسمی اعلام کردند که استقبال شایانی از رضا خان در رشت به عمل آمد. وی در خانه فتح اللهاکبر مستقر شد.(۹)

 هدیه بلدیه به رضا خان

بلدیه رشت در استقبال از رضا خان هدیه گرانقیمتی به او داد. این هدیه یک جعبه پلاتین (طلای سفید) بود که روی آن یک تخمه الماس به وزن ده قیراط کار گذاشته شده بود. درون این جعبه کلید شهر رشت قرار داشت.(۱۰)

 دستور آزادی رزاقاف

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب دستور داد رزاقاف و پسرش، تجار مستقر در تبریز، که پیش از این دستگیر و زندانی شده بودند، آزاد شوند. وی نوشت: «ضمناً تضميناتی از آنها بگیرید که اگر عملیات سابقه آنها نظایری پیدا کند... همان حکم محکمه بلاتردید درباره آنها اجرا خواهد شد.(۱۱)

 خروج عونالسلطنه از بلاتکلیفی

در پی تأکید وزارت جنگ برای سپردن حکومتی به عونالسلطنه در خراسان (ر.ک: ۸ اردیبهشت و ۹ تیر) فرماندهی لشکر شرق که در بجنورد بسر میبرد، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که عونالسلطنه را به عنوان حاکم قوچان به آن شهر اعزام کردم و یاور فرج الله خان، حاکم نظامی قوچان را به ریاست ساخلو آن شهر گماردم. وی افزود با توجه به وضعیت تون و طبس، ادامه حکومت عونالسلطنه در آن ناحیه به صلاح نیست. «خواهشمندم مقرر فرمایید که تا مراجعت بنده از بجنورد برای تون و طبس حکومتی از وزارت داخله تعیین نشود و کمافیالسابق به عهده حکومت سابق برقرار باشد. پس از مراجعت... نظریه خود را کاملاً عرض خواهم نمود.»(۱۲)

 گلایه علیقلی خان انصاری از رضا خان

علیقلی خان انصاری (مشاورالممالک)، سفیرکبیر ایران در مسکو، با ارسال تلگرامی به رضا خان با اشاره به شنیده های خود از وزیر امور خارجه شوروی نوشت که این مقام شوروی از قول شومیاتسکی گفت که در روز های آخر اقامت او در تهران و در ملاقات خداحافظی، در میان گفتوگو، از اظهار تمایل من (انصاری) به احمدشاه صحبت شده است. سفیرکبیر ایران نوشت که «تعجب میکنم که این اخبار... صحت اثری در شخص رئیسالوزراء گذاشته باشد... خیلی متأسف است که... اعتبار حرف ماجراجویی مثل شومیاتسکی بیشتر از اشخاصی باشد که یک رئیسالوزراء نسبت به یک سفیرکبیر باید داشته باشد.» مشاورالممالک در پایان از رضا خان خواست او را از ادامه خدمت فعلی معاف کند.(۱۳)

□ تبلیغات ضدروسی ایران در میان ترکمن های روس

سفارت ایران در مسکو با ارسال تلگرامی به وزارت امور خارجه ایران از قول وزیر امور خارجه شوروی نوشت که «اشخاص ملبس به لباس نظامی ایران در نقاط سرحدی مابین تراکمه روس، ضد روسیه تبلیغات میکنند و آنها را به عدم اطاعت از روسیه تشویق مینمایند.» وزارت امور خارجه امروز در نام های موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند و نوشت که اصل قضیه تکذیب شده است.(۱۴)

۱- جانپولاد، همان، ص ۴۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۸۸.

۳- مقالات یاد شده در شماره های ۱۸۴۳ و ۱۸۴۴ درج شده بود. زینالعابدین رهنما در این مقالات حق تفتیش را در آب های خلیجفارس و دریای عمان برای ایران و انگلیس به رسمیت شناخته، و خواستار اقدامی برای تثبیت آن (انعقاد قرارداد) شده بود.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۷، صص ۱ و ۲. رضا خان (احتمالاً) بنابر پیشنهادی که اطرافیان او داده بودند، خواستار انعقاد قرارداد خصوصی با انگلیس شده بود.

۵- همان، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۸، ص ۲.

۷- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۱، صص ۴۱ و ۴۲.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۳-۳۹-۱۳۰۴.

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۰، ص ۱.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۸، ص ۴۸. رزاقاف و پسرش از اوایل سال گذشته در بازداشت بسر میبردند. (ر.ك: همین کتاب، ج ۴، صص ۹۱ و ۱۸۳) دستگیری او جنبه سیاسی داشت و حکم صادره برای آنها اعدام بود. از نظر امیرلشکر وقت آذربایجان رزاقاف جاسوس و خائن و محل کار او نه تجارت خانه بلکه «دارالسلاسه» بود.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۱۸.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۵۶ و ۵۷. موضوع به سال گذشته بازمیگردد، زمانی که دو شاهزاده، نصرتالسلطنه و عضدالسلطان، از اروپا و نزد احمدشاه، به ایران آمدند تا با رضا خان مذاکراتی داشته باشند. این دو هنگام ورود به مسکو، سر راه خود به تهران، مورد احترام سفیرکبیر واقع شده بودند و چنین به رضا خان منعکس شده بود که این رعایت آداب نشان از شاهدوستی انصاری دارد. رضا خان در پاسخ، موضوع را یک سوءتفاهم دانست و گفت که تردیدی نسبت به کار های او ندارد. (همان، صص ۵۴ و ۵۵) باید پذیرفت که رضا خان با توجه به تشر سیاسیای که به سفیرکبیر ایران در مسکو زده بود، این اظهاراتش در واقع عدول از مواضع گذشته است.

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۲۰.

 شکایت سفیر فرانسه از بازرسی مدرسه کلیمیان کرمانشاه

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به کارگزاری کرمانشاه اطلاع داد که وزیرمختار فرانسه به بازرسی نامطلوب اداره معارف آن شهر از مدرسه کلیمیان اعتراض کرده است. در این نامه آمده است که سفارت خانه فرانسه با اصل بازرسی مخالفتی ندارد، اما میخواهد این کار با رعایت نزاکت انجام گیرد.(۱)

 درخواست خزانهداری قشون برای وصول بودجه خردادماه

خزانهداری کل قشون از رضا خان خواست که از بانک شاهنشاهی بخواهد چک های صادر شده برای بودجه خردادماه قشون و اداره امنیه را پرداخت نماید. بودجه خردادماه قشون هفتصد هزار و هفتصد تومان و بودجه همان ماه امنیه چهل و شش هزار و پانصد تومان است.(۲)

 دردسر تعویض سکه های معیوب در کردستان

امیرلشکر غرب خبر داد که با انقضای زمان تعویض سکه های معیوب، دردسر اهالی نیز شروع شده است. اداره مالیه برنام های برای جمعآوری، انتقال و جایگزین کردن این سکه ها ندارد.(۳)

 کسب تکلیف طایفه سکان از فرمانده قوای ماکو

لزگی آقا، رئیس طایفه سکان، که در ناحیه آرارات اقامت دارد، به فرمانده نظامیان ماکو خبر داد که در تهدید نظامیان ترکیه هستند. وی گفت که اخیراً نظامیان ترکیه در درگیری با قاچاقچیها شکست سختی خوردند و آن را تقصیر ما دانستند. فرمانده نظامیان ماکو با اعزام هیأتی درصدد صحت و سقم موضوع برآمد. «همه ساله ایل سکان به واسطه نداشتن ییلاق در رأس حدود که یک چشمه است و متنازعفیه است بین ایران و ترکیه، در آنجا ییلاق میروند.» مقرر شد اگر نظامیان ترکیه بخواهند تعرضی به طایفه سکان کنند، آنان به داخل ایران کوچ کنند.(۴)

 ادامه اعتراض به رئیس اداره معارف و اوقاف

حاکم کرمانشاه، که از انتصاب میرزاسیدکاظم خان بهبهانی به ریاست اداره معارف و اوقاف ناراضی است، این بار اعتراض تعدادی از پزشکان کرمانشاه را از رفتار های ریاست اداره معارف و اوقاف به مرکز منعکس کرد. پزشکان یادشده خواستار مجازات مسئول معارف شده، بودند. «اگر مجازات مشارالیه [انجام نشود] لااقل جبران تأثرات قلبیه دکترها و دواسازان» گردد.(۵)

 مأموران جدید سفارت ترکیه در ایران

روزنامه ایران نوشت که وحیدبیک و حسن نورالدینبیک به عنوان نایب اول و نایب دوم سفارت ترکیه به زودی وارد تهران میشوند.(۶) این دو جانشین تحسینبیک و زکیبیک شدند.(۷)

 کنسرت مدرسه عالی موسیقی

امروز ساعت هفت بعد از ظهر کنسرتی از طرف شاگردان مدرسه عالی موسیقی در «عمارت عالی موسیقی» واقع در خیابان ادیب، ارباب جمشید، به اجرا گذاشته شد. این مراسم سه بار دیگر در روز های آتی تکرار خواهد شد. قیمت بلیت کنسرت یک تومان بود که برای محصلان و آموزگاران نیم بها محاسبه میشد. محل های فروش بلیت دفتر مدرسه عالی موسیقی، دفتر روزنامه شفق سرخ، کتاب خانه بارئوت، دوا خانه جاوید، لوقانطه و کتاب خانه بروخیم بودند.(۸)

 نامه محمود خان دزلی به رضا خان

حاکم کردستان امروز نامه محمود خان دزلی را که حکایت از دولتخواهی او داشت برای رضا خان فرستاد. در این نامه محمود خان از اقدامات محمود خان کانیسانان و سلطانجعفر لهونی و خوانین دزاب که با انگلیس ساختهاند «و نعمت دولت ایران را میخورند و برای انگلیس خدمت میکنند» انتقاد کرده و نوشته است که پسرانش در سرحد پنجوین مراقب اوضاع هستند.(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۳-۳۵-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۹۳. رضا خان دستور لازم را صادر کرد. (همان، ص ۹۲)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، صص ۱۰۱ و ۱۰۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۷۶. پیگیری های حاکم کرمانشاه ظاهراً ره به جایی نبرد و وزارت معارف در ابقای میرزاسیدکاظم خان بهبهانی تأکید ورزید. (همان، ص ۷۴).

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۶، ص ۴؛ FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۲، ص ۳.

۸- همان، شم ۱۸۵۶، ص ۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۱۸، ۲۲۱ و ۲۲۲. رضا خان در ۲۱ مردادماه در پاسخ به این نامه، محمود خان دزلی را در حمایت خود و قشون توصیف کرد و از او خواست همچنان اطلاعات منطقه خود را برایش بفرستد. (همان، ص ۲۲۰)

 پنجشنبه

۱۸ تیر ۱۳۰۴

۹ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۷ ذیحجه ۱۳۴۳

 دستور رضا خان به عدم پیشروی نظامیان

رضا خان به فرماندهی لشکر شرق دستور داد قوای نظامی «از سملقان جلوتر نرفته، در همان جا متوقف باشد تا پس از طرح نقشه صحیحی در پیشروی به طرف صحرا[ی ترکمن] اقدام شود.»(۱)

 آزادی سیداسد الله خارقانی

رضا خان به فرمانده تیپ مستقل شمال دستور داد سیداسد الله خارقانی آزاد شود. وی یادآور شد هر تذکری که لازم است به خارقانی بدهند که دیگر [علیه سیاست های دولت اقدامی نکند.](۲)خارقانی اردیبهشت امسال پس از خوردن کتک از رضا خان به شمال تبعید شده بود.

 بیپولی لشکر شمال غرب

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به رضا خان نوشت که نفرات این لشکر سه ماه است که حقوق و جیره نگرفتهاند. اردوی اعزامی این لشکر به غرب کشور نیز در مضیقه بسر میبرد و هر روز تقاضای ارسال وجه میکند. در مالیه لشکر پولی نیست و به تجار و کسبه تبریز ۳۶ هزار و ۴۳ تومان بدهی داریم. وی در پایان تقاضا کرد بودجه خرداد این لشکر هر چه زودتر حواله شود.(۳)

 اعزام کارشناس شوروی به کمیسیون مرزی

وزارت جنگ به کمیسیون سرحدی ایران خبر داد که میرزاابراهیم خان، عضو وزارت امور خارجه، کارشناس امور شوروی و آشنا به زبان روسی، برای عضویت در آن کمیسیون اعزام گردید. سرتیپ جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون افزود: «چون اینجانب شخصاً از معلومات ایشان مستحضر و به مقام وطنپرستی و بصیرت ایشان اطمینان کامل دارم، قطعاً وجود ایشان در کمیسیون مورد استفاده کامل خواهد بود.»(۴)

 ارسال پنج هزار تومان به قحطیزدگان خوزستان

مستر گر، جانشین میلسپو، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که در پی درخواست اعتبار برای یاری رساندن به طوایف قحطیزده خوزستان، مبلغ پنج هزار تومان به اداره مالیه خوزستان فرستاده شد. همچنین «به اداره مزبور دستور داده شد که کمیسیونی از رؤسای دوایر دولتی و حکومت تشکیل و نظریه خود را در طرز مساعدت دولت راپورت و پیشنهاد نماید تا اقدام فوری به عمل آید.»(۵)

 درگیری با افرادی از طایفه اسماعیلزایی

به گزارش حاکم دزداب کاروان کالا-یی که از کرمان راهی دزداب بود، در پنج فرسخی مقصد با یک دسته از بلوچ های طایفه اسماعیلزایی برخورد کرد. امنیه های همراه کاروان میگویند که اسماعیلزاییها قصد حمله داشتند؛ از این رو درگیر شده، سه تن از آنان را کشتند. حاکم دزداب نوشت که تحقیقات برای روشن شدن قضیه ادامه دارد.(۶)

 درخواست شهبندری ارومیه

علیرضا بیک، کفیل شهبندری ترکیه در ارومیه، با ارسال نام های به کارگزار ارومیه با اشاره به درگیری های اخیر نظامیان آن کشور با کردها در شمدینان، درخواست کرد که از فرار معارضان به خاک ایران جلوگیری گردد. وی نوشت که طایفه هرکی در این درگیریها شرکت داشته و شنیده شده که امکان دارد به ایران پناهنده شوند.(۷)

 پاسخ سفارت شوروی به اعتراضات ایران

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، در پاسخ به اعتراضات دولت ایران نسبت به فشار های مالیاتی آن دولت نسبت به اتباع ایرانی مقیم شوروی، نوشت که «در نتیجه تحقیقات... معلوم شد که از میزان مالیات مقرره چیزی اضافه گرفته نشده و مأمورین شوروی مطالبه پرداخت مالیات فوقالعاده... ننمودهاند.» پیش از این دولت ایران در دو نوبت (بهمن و اسفند سال گذشته) به اجحافات مالیاتی دولت شوروی نسبت به ایرانیان مقیم ایروان اعتراض کرده بود.(۸)

 اطلاعیه خرید فوقالعاده گندم

مک کرماک، رئیس کل عایدات داخلی، در اطلاعی های اعلام کرد که ملاکان و کشاورزان میتوانند گندم مرغوب خود را از امروز تا ۱۵ مرداد، خرواری ۲۴ تومان به اداره انبار غله دولتی بفروشند. «از شانزدهم برج امرداد گندم از قرار نرخ ثابت معموله خریداری خواهد شد.»(۹)

 منع استعمال واژه های خارجی

روزنامه قانون در شماره امروز خود خبر داد که وزارت معارف با انتشار ابلاغی های به همه دوایر تابعه خود اخطار کرده که از این به بعد از استعمال لغات خارجی خودداری کنند.(۱۰)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۳۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۸۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۵۳ و ۵۵. رضا خان پس از دیدن این تلگرام گفت که هر آن چه بیشتر از بودجه لشکر خرج شده به عهده امیرلشکر عبد الله طهماسبی خواهد بود. «قدغن فرمایید صورتی از کلیه بدهی لشکر تنظیم نمایند که ... تکلیف قطعی آن معلوم شود.» (همان، ص ۵۲)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۶۵. میرزاابراهیم خان در ۱۳۰۵ق زاده شد. پس از تحصیلات مقدماتی به مدرسه علوم سیاسی رفت و با نمره ۲۴ از آنجا دیپلم گرفت. آنگاه به خدمت وزارت امور خارجه درآمد و در رجب ۱۳۲۷ در اداره روس سمت پیدا کرد. در ربیعالاول سال بعد منشی دوم اداره محاسبات شد و در اواخر سال بعد هم (ذیقعده ۱۳۲۹) با یک درجه ارتقاء به منشی اول آن اداره نائل آمد. او مدتی از سوی وزارت خانه متبوعش به اروپا رفت. دریافت درجه نیابت اول و نشان و حمایل سرتیپ دومی از جمله افتخارات میرزاابراهیم خان در دوران خدمتش در وزارت امور خارجه بود. مدتی هم کفالت اداره مهام خارجه آذربایجان را بر عهده داشت. (ممتحنالدوله و...، رجال وزارت خارجه، ص ۱۲۷؛ روزنامه دولت علیه ایران، شم ۶۰۲ (۴ محرم ۱۲۸۴)، ص ۹۸۴).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.

۶- همان، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰.

۷- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، صص ۱۹ و ۲۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴-۲۴-۱۸-۱۳۰۴.

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۸، ص ۱.

۱۰- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۰، ص ۳.

ص: ۲۰۳

 جمعه

۱۹ تیر ۱۳۰۴

۱۰ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۸ ذیحجه ۱۳۴۳

 بیاعتنایی انگلیس به درخواست ایران

در پی موافقت رضا خان با دیدار کلنل گیز انگلیسی با فرمانده لشکر شرق در مشهد جهت انتقال اطلاعات و تجربیات طرف انگلیسی به سرتیپ جانمحمد خان، مقرر شد وی راهی ایران شود. کلنل گیز میخواست با هواپیما از بلوچستان انگلیس به ایران بیاید. مقامات ایرانی گفتند که ورود هواپیما میباید با اجازه مسئولان داخلی انجام گردد. فرماندهی لشکر شرق امروز گزارش داد که رئیس ساخلو دزداب برای انتقال این موضوع به دیدار کنسول انگلیس در دزداب رفت. «قونسول اظهار داشته کلنل گیز با طیاره تجارتی فقط تا دزداب خواهد آمد و از آنجا با اتومبیل به مشهد حرکت مینماید.»(۱) حتی یکی از صاحب منصبان منطقه راهی محل استقرار کلنل یادشده گردید تا به اطلاع وی برساند که برای پرواز به داخل ایران نیازمند مجوز دولت است. اما «به اظهارات مشارالیه انگلیسیها ترتیب اثری نداده و کمال بیاعتنایی را به او نموده و مشارالیه مأیوسانه به میرجاوه آمده که به بمپور برود.»(۲)

 پیگیری خسارت رابرت مهندس

سفارت انگلیس بار دیگر با ارسال نام های به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، خواستار پرداخت غرامت به رابرت شد. این مهندس انگلیسی توسط چند ایرانی کتک خورده بود. سفارت انگلیس نوشت که خبر های رسیده از کنسولگری بوشهر حاکی است که تاکنون اقدامی برای پرداخت این غرامت صورت نگرفته است. «تصدیق خواهید فرمود که تا چه حد این مسئله موجب عدم رضایت است.»(۳)

 جلوگیری از استقبال نمایندگان مجلس از رضا خان

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، حاکم نظامی تهران، به رضا خان خبر داد که تعدادی از نمایندگان مجلس به عنوان مشایعت و استقبال میخواستند راهی قزوین شوند که پس از دستور «مقام منیع بندگان حضرت اشرف اعظم» اجازه حرکت به آنها داده نشد.(۴) رضا خان امشب وارد تهران شد و یک راست به سعدآباد، محل ییلاقی خود، رفت.(۵)

 گزارش علیه امین تذکره قصرشیرین

حاکم نظامی قصرشیرین با تنظیم گزارشی مبتنی بر گواهی دو تن از زائران ایرانی که با پرداخت پول به امین تذکره قصرشیرین، تذکره دریافت کردهاند، خواستار برکناری ناصرالوزاره شد. در این گزارش آمده است که ناصرالوزاره، امین تذکره قصرشیرین، با دریافت ۲۵ تومان و ۵ ریال، به این دو زائر که میخواستند پنهانی از مرز خارج شوند، تذکره داده است. سلطان حاجاحمد خان توفیقی، حاکم نظامی قصرشیرین، تأکید کرد که حضور چنین مأمورانی در نقطه حساسی چون مرز قصرشیرین تولید مشکلات خواهد کرد.(۶)

 مراسم سلام در کاخ گلستان

امروز به مناسبت عید غدیر، مراسم سلام در کاخ گلستان برگزار شد.(۷)

 حاکم جدید گیلان

به نوشته روزنامه ایران حاکم نظامی جدید گیلان منصوب شد. سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، سرهنگ عزت اللهمیرزا، فرمانده نظامیان رشت را به عنوان حاکم گیلان منصوب کرد.(۸)

(تصویر) بوشهر، نمای عمومی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۹۳.

۲- همان، ص ۴۰۳. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد. وزارت امور خارجه پاسخ داد که «در فهرست خطوط مجازه هواپیمایی ذکری از خط دزداب به مشهد نیست و تنها راهی که در شرق ایران برای عبور طیاره آزاد است خط بندرعباس به مشهد است که در امتداد کرمان و بیرجند و تربت حیدری باید سیر نموده و فرودگاه آن فقط در کرمان و بیرجند و مشهد باشد.» در این پاسخ آمده است که اجازه پرواز از خط یاد شده منوط به اجازه ریاست وزراء است. (همان، صص ۳۹۰ و ۳۹۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۸۲. در ابتدا انگشت اتهام به سوی محمدعلی خان، ضابط تنگستان، نشانه رفت و گفته شد که با تحریک او این اقدام انجام شده است. اما پس از دستگیری و بازپرسی ضاربان و جمعآوری قرائن روشن شد که محمدعلی خان عامل این اتفاق نبوده است. با این حال وقتی به امیرلشکر جنوب دستور داده شد، نقطه پایانی بر این قضیه بگذارد، وی سه هزار تومان غرامت [به زور] از محمدعلی خان گرفت و به وزارت جنگ نوشت که بخشی از آن را به رابرت میدهد و بقیه به عنوان درآمد قشون محسوب میگردد. (ر.ک: ۱۶ مرداد)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۰، ص ۷۹.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۹، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۴۷ تا ۵۲. بعد از این گزارش وزارت امور خارجه امین تذکره قصرشیرین را برکنار میکند اما ناصرالوزاره پس از انفصال از کار اقدام به اعاده حیثیت مینماید و گزارش یادشده را توطئه حاکم نظامی قصرشیرین علیه خود میخواند. در ن هایت با این استدلال که از این نوع گزارشها پیش از این نیز از فرد یاد شده به مرکز رسیده بود، (ظاهراً) انفصال او تأیید میگردد. (همان، صص ۳۸ تا ۴۳).

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۸، ص ۲.

۸- همان، ص ۳.

ص: ۲۰۴

 شنبه

۲۰ تیر ۱۳۰۴

۱۱ ژوئیه ۱۹۲۵

۱۹ ذیحجه ۱۳۴۳

 درگیری نظامیان با ترکمنها در قرق

به گزارش فرمانده نظامیان استرآباد، ترکمن های یموت در صحرای قرق با نظامیان درگیر شدند. ترکمنها که نزدیک به دویست تن بودند، با نظامیانی که از کتول بازمیگشتند جنگیدند و یک وکیلباشی، یک تابین اول و یک نظامی را کشتند و دو رأس اسب و تعدادی تفنگ و فشنگ را به یغما بردند.(۱)

 قطع تلفن دزداب – میرجاوه

فرمانده لشکر شرق خبر داد که تلفن دزداب به میرجاوه قطع شده است. مخابرات این بخش توسط اداره راهآهن، متعلق به انگلیس انجام میشد. سرتیپ جانمحمد خان نوشت که دو روز است رئیس تلگراف خانه انگلیس، تماس تلفنی نظامیان را با این خط ممنوع کرده است. وی افزود برای برقراری ارتباط و رد و بدل کردن اطلاعات دو خودرو مأمور شدهاند که روزانه دو مرتبه مسیر میرجاوه به خاش را طی کرده، اخبار را منتقل میکنند. «علت این ممانعت را به طوری که فدوی احساس نموده، جهت عدم اجازه ورود طیاره انگلیسها [هواپیمای کلنل گیز] به دزداب میباشد.» فرمانده لشکر شرق خواستار اقدام مرکز برای برقراری ارتباط تلفنی شد چرا که «با دایر نبودن سیم میرجاوه و خاش، ممانعت از استفاده سیم دزداب الی میرجاوه به کلی امورات ساخلو آن حدود را مختل مینماید.»(۲)

 توقف محموله های پستی در شاهرود

وزارت پست و تلگراف در نام های به وزارت جنگ با اشاره به قطع جاده تهران به مشهد توسط ترکمنها نوشت که محموله های پستی فرستاده شده از تهران، در شاهرود متوقف است. «مخصوصاً خواهشمندم قدغن فرمایید سریعاً در استقرار امنیت و رفع محظور اقدامات لازمه فرموده، نتیجه را اعلام دارند.»(۳) این نامه در حالی نوشته شد که فرمانده لشکر شرق چند روز پیش خبر از باز شدن جاده و استقرار امنیت داده بود.

 مشکلات خلعسلاح در خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان یادآور شد که لشکر جنوب برای خلعسلاح

طوایف خوزستان ۲۵ روز مهلت گذاشته است و این زمان با توجه به نبود نیروی کافی بسیار اندك است. وی نوشت که گرمای فوقالعاده نیز مزید بر علت شده است؛ دیگر آن که خلعسلاح بهانه تاز های برای مهاجرت طوایف از ایران خواهد بود. از طرفی اخیراً مجبور شدیم برای حفظ جان رجال برخی از اهالی، تفنگ میانشان تقسیم کنیم. عمارلویی افزود «خلعسلاح عمومی خوزستان را محول به اواخر پاییز که طوایف همه جمع و هوا ملایم... باشد بفرمایند بهتر... است. به علاوه متجاوز از پانصد تفنگ دست مستحفظین کمپانی است. عده زیادی هم نداریم جای آنها بگذاریم... در صورتی که از بنیطرف و محیسن و فلاحیه اسلحه گرفته شود، با سلاح داشتن اعراب سرحدی عراق، حفظ مال و حشم اعراب خودمان غیرممکن» خواهد بود.(۴)

 رفتار خصمانه نظامیان خوزستان با مردم

عبدالحسین دهدشتی با ارسال تلگرامی به رضا خان از رفتار خصمانه نظامیان خوزستان با مردم خبر داد. وی نوشت که مردم از نظامیان متنفر شدهاند و این خطر وجود دارد که با ادامه بدرفتاری رئیس ساخلو خوزستان اشکالات دیگری فراهم گردد. به واسطه همین رفتار مشایخ بنیطرف درصدد اقداماتی بودند که با دادن خلعت از طرف حکومت و نیز دستگیری شیخ عوفی مسئله مرتفع شد.(۵)

 ناامنی ایرانیان مقیم کویت

کنسولگری ایران در بصره، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، بار دیگر بدرفتاری شیخ کویت را با ایرانیان مقیم آن منطقه یادآور شد و نوشت که اخیراً چند ایرانی با رجوع به این کنسولگری خواستار رسیدگی دولت ایران به وضعیت اتباع خود در کویت شدند. کنسولگری در ادامه نوشت: «از وقتی که قونسولگری برای رفع تعدیات و آسایش آنها به شیخ کویت [پیامی] مخابره و خواست دوستانه اقدامی کند، وضعیت بدتر از سابق شده [است.] پس به عقیده چاکر هیچ راهی نیست مگر با سفارت انگلیس در طهران مذاکراتی شود.»(۶)

 چهارصد تفنگ مستعمل برای لشکر شرق

وزارت جنگ در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که چهارصد قبضه تفنگ پنج تیر روسی که بهترین سلاح های موجود در انبار بود برای انتقال به مشهد آماده شده است، ولی این تفنگها تعمیر شده نیست و قور خانه مسئولیتی در کارکرد آنها ندارد. «ارسال تفنگها را با حالت حاضره یا پس از تعمیر موکول به نظریه حضرتعالی» میکنیم. فرمانده لشکر شرق نیز گفت که ابتدا امتحان کنند بعد بفرستند.(۷)

 انعکاس خبر اعدام یک ایرانی در نجف

روزنامه ستاره صبح در شماره امروز خود خبری از اعدام یک جوان ایرانی در وادیالسلام نجف به دست عراقیها درج کرد. این خبر را ابتدا روزنامه نصیحت چاپ قزوین منتشر کرده بود. در خبر آمده بود که عامل این جنایت هنوز شناسایی نشده است. وزارت داخله در پی انتشار خبر با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خواستار روشن شدن صحت و سقم این موضوع

شد.(۸)

 تهدید مرزنشینان ایران توسط نظامیان ترکیه

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، خبر داد که نظامیان ترکیه، ساکنان نقطه مرزی اکگان را که جزو خاک ایران است تهدید کردهاند که کوچ کنند. وی نوشت یورت اکگان یا یورت طاهر خانی جزو حدود ایران است و دستور دادم سربازان ترکیه را با خوشرویی بازگردانند؛ و اگر متقاعد نشدند طرد شوند.(۹)

 درباره بازگشت مهاجران به وطن

ژنرال کنسول ایران در تفلیس به وزارت امور خارجه خبر داد که از انعقاد قراردادی با دولت شوروی در مورد بازگشت مهاجران ایرانی به وطن در بهمنماه سال گذشته تاکنون تمام مساعی خود

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۰۶. رضا خان پس از دیدن این گزارش گفت که قرار بود تیپ شمال هم عملیاتی علیه ترکمنها انجام دهد که از تمایل آنان به شرق جلوگیری نماید. چه شد؟ (همان، ص ۴۰۵) رضا خان و وزارت جنگ پاسخی به درخواست های فرمانده تیپ شمال نمیدادند. نه نیرو و اسلحه و مهمات میفرستادند و نه هواپیما. اما انتظار داشتند که تیپ شمال با همان استعداد اندک و ارتزاق از منابع و نیرو های محلی علیه ترکمنها وارد عمل شود.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۹۹ و ۴۰۰. وزارت جنگ با ارسال نام های به اتاشه نظامی سفارت انگلیس در تهران، خواهش کرد این امکان بار دیگر برای نظامیان منطقه فراهم گردد. (همان، ص ۳۹۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۱۸. وزارت جنگ در پاسخ گفت که محظورات یادشده برطرف شده است. (همان، ص ۴۱۷)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۴۳ و ۴۴. پاسخی که به احمد عمارلویی داده شد این بود که خلعسلاح باید ادامه یابد، اما ضربالاجل را میشود طولانیتر کرد؛ البته در ابتدا ایلاتی خلعسلاح شوند که نیازی به اسلحه ندارند. (همان، ص ۴۲).

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۵۲ تا ۵۴. وزارت جنگ دستور داد تحقیقاتی شود، چنانچه رئیس ساخلو خوزستان مقصر باشد، مورد بازخواست قرار گیرد.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۵-۵۳-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۴۳۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۹- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، صص ۲۵ و ۲۶.

را برای اجرای آن به کار برده است. وی نوشت که تلاش شد موعد برگشت مهاجران به ایران با فصل زراعت توأم باشد، اما اشکالتراشی های مأموران دولتی شوروی مانع از این اقدام گردید. ژنرال کنسول ایران در تفلیس افزود که اگر مانعتراشی روسها نبود تاکنون حدود پنج هزار ایرانی مهاجر به وطن بازگشته بودند، ولی تاکنون بیش از یک هزار تن مراجعت کردهاند. در این نامه، موانع یادشده، تحقیقات طولانی دولت شوروی برای اطمینان از عدم بدهی مالیاتی مهاجران عنوان شده است.(۱)

 احداث چهار خیابان در اهواز

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر از کشیده شدن چهار خیابان در اهواز داد. ساخت این خیابانها به اسامی پهلوی، زاهدی، شاپور و سعدی آغاز شده و برای سهولت کار یک جادهکوب نیز خریداری شده است.(۲)

 رسیدن ادوات و مهمات جدید به ایران

سفارت انگلیس در گزارش های منتهی به امروز خود خبر داد که ۱۲ کامیون سه تنی آلمانی که برای وزارت جنگ خریداری شده اخیراً به ایران رسیده است. همچنین ۱۳ واگن تجهیزات برای قور خانه وارد بوشهر شده است. این تجهیزات شامل قطعات یدکی خودرو های نظامی تازه خریداری شده فرانسه، دو نورافکن و مقداری ماشینآلات بوده است.(۳)

 یکشنبه

۲۱ تیر ۱۳۰۴

۱۲ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۰ ذیحجه ۱۳۴۳

 شایعه ترور احمدشاه

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که «افواهاً انتشار دارد شاه را ترور نمودهاند. مستدعی است در صورت لزوم صحت و سقم آن را» اطلاع دهید.(۴)

 اعدام نُه تن از اسرا

فرمانده لشکر شرق به رضا خان اطلاع داد که نُه تن از افرادی که در جنگ های اخیر دستگیر شده بودند، پس از محاکمه صحرایی اعدام شدند. «دو نفر از آنها از رؤسای [طایفه] دیرانلو [بودند] که یکی از آنها در محاصره بجنورد هم زخمی شده بود و دو نفر هم که قاتلین رئیس مالیه محمدآباد بودند جهت تنبیه اهالی» اعدام شدند.(۵)

□ اجتماع در مسجد وکیل

امیرلشکر جنوب خبر داد که نپذیرفتن سکه های معیوب توسط بانک شاهنشاهی موضوع اصلی شیراز است؛ معاملات تعطیل و «قاطبه اهالی در هیجان، امروز، در مسجد وکیل اجتماع، و اکثر علماء را نیز در این امر شرکت دادهاند.»(۶) وی در تلگرام دیگری از تحصن مردم در تلگراف خانه شهر خبر داد و نوشت که اطلاعیه اخیر اداره مالیه مبنی بر قبول سکه های معیوب با کسر ده یک بر هیجان عمومی افزوده است.(۷)

□ کشته شدن چند نظامی هنگام خلعسلاح

به گزارش محمود آیرم، مأموران خلعسلاح، در روستای الیف کازرون، با شلیک افراد کدخدای روستا روبرو شده، یک تن کشته و دو نفر مجروح میشوند. «متعاقب آن در نیم فرسنگی کازرون، شبانه به دو نفر نظامی حمله و یکی از آنها را مقتول و به کوه های آن حدود متواری میگردند.» در پی این حادثه، امیرلشکر جنوب، به فرمانده قوای دشتی و دشتستان دستور میدهد که فوراً راهی کازرون شده، با برقراری حکومت نظامی مرتکبین را تعقیب و مجازات کند.(۸)

□ نگرانی مقامات ترکیه از ورود ایل هرکی به ایران

سفیرکبیر ترکیه در تهران و کفیل شهبندری آن کشور در ارومیه از مقامات ذیربط ایرانی خواستهاند تا از ورود ایل هرکی به داخل خاک ایران، که در درگیری های اخیر شمدینان ضرباتی به نظامیان ترکیه وارد کردند، ممانعت کنند. امروز نصرالله بهنام (مبینالسلطنه)، کارگزار ارومیه، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که ایل هرکی هر سال در چنین زمانی برای ییلاقات به ایران میآید، با این حال شهبندری ترکیه خواستار جلوگیری از ورود آنان است. بهنام خواستار ارائه دستوری در این زمینه شد.(۹)

□ توضیحاتی درباره استقرار امنیه در جاده خرمآباد به دزفول

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ نوشت که

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۸-۲۲-۱۸-۱۳۰۴.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۵۹، ص ۲.

۳- FO E ۴۶۰۷/۸۲/۳۴

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۸۹. شایعه تکذیب شد. (همان، ص ۳۸۸)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۳۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۰. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، بنا به دستور وزارت جنگ اجتماع مسجد وکیل را پراکنده کرد و از گردهمآیی های بعدی نیز جلوگیری نمود. (همان، ص ۱۸)

۷- همان، صص ۳۰ و ۳۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۵.

۹- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، همان، صص ۲۴ و ۲۶؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۴، ص ۶۴. موضوع به وزارت جنگ اطلاع داده شد و آن وزارت خانه نیز متعاقباً خواستار دریافت اطلاعاتی از فرمانده لشکر شمال غرب گردید. (همان، صص ۶۱ و ۶۲) در پنجم شهریور فرماندهی یاد شده خبر داد که از ایل هرکی ۲۰ خانوار همراه طاهرآقا برای ییلاق به اشنویه آمده، خیال دارند برای همیشه آنجا بمانند. اما پس از درگیری های نظامی شمدینان، خورشیدبیک و سه تن دیگر از رؤسای ایل هرکی با اسلحه برای ورود به ایران اظهار تمایل کردهاند که پذیرفته نشد؛ آنها هم بازگشتند. (همان، ص ۶۰)

درخواست او برای استقرار امنیه و حفظ امنیت مسیر خرمآباد به دزفول با واکنش مناسبی روبرو نشده است. ریاست امنیه معتقد است با برقراری پست های پنج نفره میشود بر این خط نظارت کرد، اما هماینک نزدیک یک فوج پیاده و یک بهادران سوار مأمور حفاظت از راه هستند و خدمات مربوط به اداره امنیه را انجام میدهند. وی افزود خارج شدن این تعداد نیرو از لشکر غرب که با فقدان آذوقه و علیق هم مواجه است، جز خسارت، نصیب دیگری برای این لشکر نخواهد داشت.

حسین خزاعی تأکید کرد برای یک سال، حداقل ده پستِ ده نفری، شامل ده سوار و ده معین نایب اول، لازم است که میتوان از طایفه بالاگریوه استخدام کرد و به کار گرفت. وی در پایان نوشت که منتظر موافقت «بندگان حضرت اشرف» است تا اقدام به استخدام نفرات نماید.(۱)

 تمایل هجده خانوار روسی به مهاجرت به ایران

هجده خانوار روس که اینک به مرز آواجیق رسیدهاند، تمایل خود را برای مهاجرت به خاک ایران و استقرار در روستا های خالی از سکنه ارومیه یا سلماس ابراز میکنند. به گزارش فرماندهی لشکر شمال غرب این افراد از اتباع روسیه هستند که پیش از این در روستا های ایروان ساکن بودند، اما در انقلاب ۱۹۱۷ روسیه به ترکیه رفتند. اخیراً دولت ترکیه خواستار تغییر تابعیت آنان شده و با گرفتن مال و احشامشان آنان را مجبور به اقامت کرده است. فرمانده قوای آذربایجان افزود که اگر تقاضای این مهاجران پذیرفته شود، درخواست های مشابهی در پی خواهد داشت. وی پرسید اگر به آنان اجازه ورود داده شود، وزارت مالیه حاضر است از املاک خالصه برای کشاورزی در اختیار آنان بگذارد؟(۲)

 تبلیغ بر ضد ایران در نشریات روسیه

کنسول ایران در نخجوان به وزارت امور خارجه اطلاع داد که بلشویکها به شیوه چند سال قبل در مراسمی که در اعیاد و تعطیلات در مجامع خود دارند، علیه ایران سخن میرانند و تبلیغ میکنند. این اقدام در جراید و مجله های تفلیس و بادکوبه هم علیه مأموران دولت ایران انجام میشود. کنسول افزود که اعتراضات من تا کنون به جایی نرسیده است. «اگر از طرف اولیای امور در این مورد اقدام مؤثری نفرمایند هیچ قسم شئوناتی نسبت به مأمورین دولت علّیه باقی نخواهد ماند.»(۳)

 نام جدید یمینالممالک

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه در پی لغو القاب، نام جدید خود را به وزارت امور خارجه اعلام کرد. یمینالممالک با ارسال نام های به وزارت خانه متبوع خود اطلاع داد نام خانوادگی من اسفندیاری است.(۴)اسد الله اسفندیاری یا اسد الله یمین پیش از رفتن به بادکوبه در بوشهر به عنوان حاکم بنادر حضور داشت و آذر ۱۳۰۳ به عنوان ژنرال کنسول ایران در بادکوبه تعیین شد.

 اعتراض سفارت شوروی به تحرکات مأموران مرزی ایران

سفارت شوروی با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه با اشاره به دو حادثه رخ داده در مرز های شمال غربی، که در یکی مأموران ایرانی به طرف مأموران شوروی تیراندازی کردهاند، و دیگری به کتک خوردن یک مأمور دیگر انجامیده، اعتراض کرد و خواستار جلوگیری از حوادث مشابه شد.(۵)

 تجدیدنظر در نام های خانوادگی

وزارت داخله اعلام کرد که نام های خانوادگی تکراری ثبت شده در اداره ثبت احوال، بسیار زیاد است. هر فردی که نامی را زودتر ثبت کرده باشد متعلق به اوست، و دیگران باید نام خانوادگی جدیدی انتخاب کنند. قرار است بلدیه نام های تکراری را استخراج و در جراید به اطلاع عموم برساند.(۶)

 انضمام فیروزکوه به تهران

وزارت داخله در حال حوزهبندی جدید ولایات و ایالات است. در آخرین تصمیمات گرفته شده، فیروزکوه از حوزه حکومتی مازندران خارج و ضمیمه حکومت تهران شد.(۷)

 لایح های برای بهبود وضعیت بلوچستان

روزنامه قانون در شماره امروز خود خبر داد که نمایندگان مجلس لایح های سه ماد های برای «ترمیم خرابیها و تعمیم تمدن» به بلوچستان اختصاص دادهاند. در ماده اول دولت موظف شده اراضی خالصه را برای معیشت به بلوچها واگذارد. در ماده دوم وزارت مالیه مأمور شده سیصدهزار تومان از منابع انتفاعی دولت را به بلوچستان اختصاص دهد تا صرف تعمیر و احداث قنوات، ساخت ابنیه عامالمنفعه و گسترش راه ها شود. ماده سوم نیز اشاره داشت به این که پنج سال پس از صرف اعتبار مذکور، شروع به اخذ مالیات شود.(۸) پیش از این، دولت نیز لایح های به مجلس داده بود که برای یک دوره چهار ساله از فروردین ۱۳۰۵ همه درآمد های بلوچستان صرف توسعه آن منطقه شود.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، صص ۷۳ و ۷۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۳۶. تصمیمگیری در این مورد به عهده امیرلشکر غرب و اداره مالیه منطقه واگذار شد. (همان، ص ۲۳۵)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۶-۲۵-۲-۱۳۰۴.

۴- همان، ۲۴-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، صص ۴۷۳ تا ۴۷۵. موضوع با تأخیر از طریق وزارت جنگ به اطلاع امیرلشکر شمال غرب رسید، و او نیز در اوایل مهرماه با ذکر جزئیات حادثه، یکی را پاسخ و دیگری را منوط به تحقیقات بیشتر کرد. (همان، صص ۴۶۶ تا ۴۶۸)

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۰، ص ۱.

۷- همان، صص ۱ و ۲.

۸- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۱، ص ۲.

۹- FO E ۴۲۸۰/۸۲/۳۴

 دوشنبه

۲۲ تیر ۱۳۰۴

۱۳ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۱ ذیحجه ۱۳۴۳

 عقب راندن ترکمنها

فرمانده لشکر شرق با ارسال گزارشی به رضا خان خبر از پیشروی نظامیان این لشکر و عقبراندن ترکمنها از اطراف سملقان داد. در این جنگ که از دیروز شروع شد و تا امروز ادامه یافت ششصد سوار ترکمن با به جا گذاشتن تلفات سنگین (۱۷ ترکمن، شش کرد، ۶۰ قبضه تفنگ، ۲۳ رأس اسب و مادیان) به ابتدای صحرای ترکمن عقب نشستند. وی افزود فردا به سمت سنگر و قلعهقاضی که آخرین حدود سملقان است حرکت خواهیم کرد.(۱)

 ورود خانواده و خادمان محمدعلیمیرزا، شاه سابق، به ایران

به گزارش قلعهبیگی بندر پهلوی ساعت ۱۰ صبح امروز شش زن، دو بچه و سه مرد، شامل همسر، فرزندان و خادمان محمدعلیمیرزا وارد بندر پهلوی شدند.(۲)

 درخواست هواپیما برای دلگرمی اهالی استرآباد

فرمانده تیپ شمال با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که در حال رفتن به استرآباد است. «برای این که تا شروع عملیات نظامی [علیه ترکمنها] اهالی به توجهات بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته دلگرم باشند» دو فروند هواپیما با تعدادی بمب راهی استرآباد شوند.(۳) وی در تلگرام دیگری خواستار اختصاص علیق و جیره به سواران محلی منطقه که در خدمت نظامیان استرآباد هستند شد.(۴)

 تقاضای مسئولی جدید برای ارکان حرب تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی از رضا خان خواست یک صاحب منصب فعال را برای ریاست ارکان حرب تیپ شمال [به جای احمد خان آیرم] تعیین و به این یگان اعزام دارد. «و نیز سلطان مصطفی خان، فرمانده گروهان فوج آهن، را که صاحب منصب خوبی است، میل دارم به این قسمت منتقل شود.»(۵)

 درخواست نیروی کمکی برای استرآباد

فرمانده تیپ شمال با اشاره به این که به زودی بارندگی در منطقه ترکمنصحرا آغاز خواهد شد و هرگونه عملیات نظامی را با مشکلاتی روبرو خواهد کرد، درخواست کرد حداقل یک فوج پیاده برای کمک به تیپ شمال عازم استرآباد شوند تا پیش از آغاز بارش به وضعیت این منطقه خاتمه داده شود. وی همچنین تقاضا کرد دو دستگاه خودرو زرهپوش نیز برای عملیات به استرآباد اعزام شوند.(۶)

 تبریک کمیته محلی جمعیت پهلوی کردستان

کمیته محلی جمعیت پهلوی کردستان در تلگرامی رسیدن رضا خان را به تهران تبریک گفت. «ذرات فضای تهران را به مقدم سعادت توأم آن یگانه قائد کبیر ایران تبریک و تهنیت میگوییم.»(۷)

 پیگیری کمپانی نفت از مزاحمت های ایجاد شده در دهلران

اف. اس. گرین هاوس، نماینده کمپانی نفت انگلیس و ایران در تهران، در نام های به وزارت جنگ، خاطرنشان کرد پاسخ داده شده از طرف وزارت جنگ در توجیه مزاحمت هایی که برای جلوگیری از کار این شرکت در دهلران به وجود آمده بود، کافی نیست. در این نامه آمده است که پاسخ ارائه شده بر مبنای اظهارات علیقلی خان تنظیم شده؛ کسی که خود مسئول قطع عملیات کمپانی در دهلران بوده است. «بهتر خواهد بود اگر از اشخاص دیگری که محل وثوق باشند تحقیقاتی در این موضوع به عمل آید.»(۸)

 اعتراض به برکناری امین مالیه خرمآباد

امیرلشکر غرب با اشاره به این که در حال خلعسلاح و وصول مالیات عقبافتاده خوانین لرستان است، پرسید که برکناری فتح الله خان گودرزی، امین مالیه خرمآباد، چه توجیهی دارد؟ وی فردی بصیر و صحیحالعمل است و با وضعیت لرستان آشنایی دارد. حسین خزاعی از وزارت جنگ خواست وزارت مالیه را از تصمیم خود منصرف نماید. «حرکت مشارالیه در این موقع مهم» به زیان ما خواهد بود. گویا یکی از علل جابهجایی امین مالیه خرمآباد حقوق کم او بوده است. حسین خزاعی در پایان این درخواست نوشت: «چون حقوق او کم است مبلغی به عنوان اضافه مواجب یا کمک خرج در بودجه منظور دارند.»(۹)

 اقدام روسها به جلب بلوچ های مرزنشین

کارگزاری سرخس به وزارت امور خارجه اطلاع داد که حاج

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۱۲ تا ۴۱۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۸۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۰۳.

۴- همان، ص ۴۰۸. پاسخ داده شد که مخارج سنگین است؛ «ممکن است خود اهالی متحمل شوند.» (همان، ص ۴۰۷)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۸۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۱۱. در پاسخ به فرمانده تیپ شمال گفته شده که نیروی کمکی، چه پیاده و چه سوار برای مقابله با ترکمنها اعزام شده است. خودرو زرهپوش نیز تا از سلامت جاده اطمینان حاصل نشود اعزام نخواهد شد. (همان، ص ۴۱۰) از آنجا که نیرو های کمکی همگی به لشکر شرق اختصاص داده شده بود، سرتیپ فضل الله زاهدی پرسید که مشخصات سوار و پیاده اختصاص داده شده به تیپ شمال کدام بوده است؟ (همان، ص ۴۰۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۲۱.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۹۵. وقتی وزارت جنگ از وزارت مالیه خواست که امین مالیه خرمآباد را ابقا نماید، وزیر مالیه پاسخ داد که جابهجایی او بر حسب تقاضای خودش بوده است. (همان، ص ۱۹۲)

یاور بلوچ و چند نفر دیگر به دیوان خانه سرخس کهنه رفته و مذاکراتی با روسها کردهاند. هدف از این ملاقات جلب بلوچ های مرزنشین به خاك شوروی است. وی افزود که پس از اطلاع از موضوع به رئیس ساخلو سرخس هشدار داده شد به همه پست های نظامی مستقر در مرز دستور دهد از مهاجرت بلوچها جلوگیری نمایند.(۱)

 ادامه چانهزنی برای هزینه مراسم ختم محمدعلیمیرزا، شاه سابق، و آیت الله خالصی

وزارت مالیه با ارسال نام های به اداره محاسبات وزارت داخله نوشت که اعتماد دربار، ناظر مراسم ختم محمدعلیمیرزا، پذیرفته است که ۵/۴۰۹۲ قران از مبلغ ۴۶۹۷۵ قران مخارج ختم محمدعلیمیرزا و آیت الله محمدمهدی خالصی بکاهد. از این رو لازم است درخواست تاز های بر مبنای هزینه جدید تنظیم گردد. «در آتیه نیز مقرر فرمایید برای کلیه این قبیل مخارج قبلاً به دایره ملزومات کل مملکتی مراجعه شود.»(۲)

(تصویر) محمدعلیمیرزا قاجار و همسرش

 سهشنبه

۲۳ تیر ۱۳۰۴

۱۴ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۲ ذیحجه ۱۳۴۳

 گزارشی از موقعیت شیراز در حال اعتصاب

در پی توقف معاملات و تحصن مردم در مساجد و تلگراف خانه، امیرلشکر جنوب در گزارش امروز خود اعلام کرد که چار های جز اعلام حکومت نظامی در شیراز نداشت. در پی برقراری حکومت نظامی «از اجتماعات به کلی ممانعت، گشتی های سوار و پیاده در شهر مستقر و از حدوث اقدامات خلاف انتظام مطلقاً جلوگیری به عمل آمد.» وی در ادامه نوشت که امروز صبح عد های در جنب مسجد خانه شیخ مرتضی(۳) اجتماع کردند که فوراً متفرق گشتند. «به شیخ مزبور و شیخ جعفر(۴) نیز کتباً اخطار شد که از شرکت در این اقدامات اجتناب نمایند.» بازار شیراز همچنان بسته است و شهر در تعطیلی بسر میبرد.(۵) سفارت انگلیس هم از شیراز و موقعیت آن گزارشی برای وزارت خارجه کشور متبوع خود تهیه کرد.(۶)

 کشته شدن نعمت الله خان صمصاملشکر

غلامعلی دولتشاهی، حاکم کرمانشاه، خبر داد که نعمت الله صمصام لشکر به دست احمد (شغل خیاط) «در سرحمام معروف به سیدعلیاکبر» با شلیك هفت گلوله کشته شد. در این گزارش آمده است که قاتل دستگیر و تحقیقات نشان میدهد که این

جنایت به تحریک حاجعلی خان شیانی، برادرزاده مقتول، انجام شده است. دولتشاهی افزود که با توجه به نزدیکی ماه محرم، تأخیر در مجازات قاتل «موجب تجری و نظایر مهمتری» خواهد شد.(۷) گویا دودستگی و اختلاف میان کلهر و شیان علت این قتل بوده است.

 سه صاحب منصب برای ریاست نظمیه سه شهر

در پی درخواست کفیل حکومت نظامی خوزستان از رضا خان برای اعزام صاحب منصبانی جهت تصدی نظمیه شهر های محمره (خرمشهر)، ناصری و آبادان، امروز به تشکیلات کل نظمیه دستور داده شد سه صاحب منصب لایق را برای گماردن در نظمیه های شهر های یادشده انتخاب و اعزام دارد.(۸)

 تلگرام شیخ عبد الله به رضا خان

شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که از پدرم نام های دریافت داشتهام که بر درخت های نخل جزیره آبادان نظارت کنم. «نظر به این که بر خود واجب، بلکه حتم میدانم کلی و جزئی امورات را حضور مبارک عرض و از آن ذات مقدس کسب تکلیف نمایم» موضوع را به اطلاع رسانده، منتظر دستور هستم.(۹)

 تمجید حزب پهلوی عراق از مسافرت رضا خان

حزب پهلوی عراق (اراک) در تلگرامی که سراسر مدح و مبالغه بود، مسافرت رضا خان به آذربایجان و گیلان را یک مسافرت

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۴۴.
۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۶۹۵.
۳- حاجشیخ مرتضی محلاتی شیرازی.
۴- سیدجعفر مزارعی.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۱۴.
۶- «بازارها در اعتراض به سرباز زدن بانک شاهنشاهی از پذیرفتن سکه های نامعتبر هفته دوم ژوئیه بسته بودند. مقام های شوروی در تلاش هستند از هیجانات عمومی برای برپایی تظاهرات علیه بانک بهره بگیرند و تلاش میکنند به ناآرامیها دامن بزنند. ظاهراً این ناآرامیها از کمک ناآگاهانه ملاها نیز برخوردار است که گمان میکنند این فرصت خوبی برای اعتراض علیه ارتش است. اقدام استوار افسر فرمانده کل مانع از هر ناآرامی شد، و اکنون اوضاع عادی است.» (FO E ۴۸۷۴/۸۲/۳۴)
۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۹۲ و ۲۹۳. شیان، تیر های از ایل کلهر است. نعمت الله صمصام لشکر، دوشنبه، ۲۲ تیرماه، کشته شد.
۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۴۴۲ و ۴۴۳.
۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۸۵. رضا خان که (شاید) تحتتأثیر قرار گرفته بود، پاسخ داد که «از مراتب صداقت شما

راضی و در نظر دارم در آتیه شما را به خدمت در نظام مفتخر دارم.» (همان، ص ۸۴)

تاریخی خواند و نوشت که «ملت، خاک مقدمت را از این مسافرت تاریخی به چشم کشیده، جان های خود را نثار ارادهات میکنیم. از تو به یک اشارت، از ما به سر دویدن.» حبیب الله قائممقامی این تلگرام را امضاء کرده بود.(۱)

 ملاقات وزیرمختار مصر با ولیعهد

پیش از ظهر امروز عبدالعظیم راشدپاشا، وزیرمختار مصر، استوارنامه خود را به محمدحسن میرزا ولیعهد تقدیم کرد و ضمن دادن نامه پادشاه مصر، نامه مأموریت خود را نیز به ولیعهد ارائه نمود. محمدحسن میرزا نیز حضور نماینده های دیگر از یک کشور مسلمان در ایران را موجب خرسندی دانست. ولیعهد از خاطره خوش خود در دو توقفی که در قاهره و اسکندریه داشت یاد نمود و برای وزیرمختار مصر آرزوی موفقیت کرد.(۲)

 چهارشنبه

۲۴ تیر ۱۳۰۴

۱۵ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۳ ذیحجه ۱۳۴۳

 پیشبینی بحران ارزاق در تهران

فرانک. اچ. گور، جانشین میلسپو در وزارت مالیه، با ارسال تلگرامی به میلسپو خبر از دخالت های احتمالی رضا خان در ارزاق عمومی داد و نوشت: «احتمال دخالت نابهجای رئیسالوزراء در قضیه ارزاق [میرود و] کمبود ارزاق جدی است، ولی به مرز بحران نرسیده است. اگر در کارمان دخالت نکنند، دردسری نخواهیم داشت.» (۳)

 گشایش تعدادی از مغازه های شیراز

امیرلشکر جنوب اطلاع داد که بیشتر مغازه ها و بازار از امروز باز بود؛ برای بقیه هم اقدامات لازم صورت گرفته است.(۴) عدم پذیرش سکه های معیوب توسط بانک شاهنشاهی، موجب اعتصابات و تحصن هایی در شیراز شده بود.

 اسلحه های اسقاطی ارسال شده به تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که از پانصد تفنگ ارسال شده به این تیپ فقط ۱۱۸ قبضه قابل استفاده است، بقیه اسقاطی است. «وسایل تعمیر آنها در استرآباد و رشت موجود نیست و بنابراین در حقیقت مبلغی برای حمل مقدار اشیاء سنگین صرف گردیده و مبلغی نیز برای باز آوردن آن باید تحمیل گردیده، اصل مقصود هم به عمل نیامده است.»(۵)

□ اختصاص ۳۵ هزار تومان دیگر به اداره مالیه خوزستان

جانشین مدیرکل اداره مالیه با ارسال نام های به مؤسسه ارزاق عمومی، اجازه داد که علاوه بر پنج هزار تومان سابق، برای رسیدگی به معیشت اعراب خوزستان، ۳۵ هزار تومان دیگر در اختیار اداره مالیه خوزستان قرار میگیرد. «این مبلغ چهل هزار تومان را به طور مساعده و قرض به اداره مالیه خوزستان میدهد و از طرف آن اداره تمام این مبلغ باید به مؤسسه ارزاق عمومی مسترد شود.»(۶)

□ وساطت فرمانده تیپ شمال برای خروج شیخ عبدالحمید از ایران

شیخ عبدالحمید، پسر شیخ خزعل، که میخواهد برای معالجه راهی شام شود و منتظر مجوز رضا خان است، سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال و حاکم سابق نظامی خوزستان را واسطه قرار داد. زاهدی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ بر بیماری عبدالحمید صحه گذاشت و مسافرت او را برای درمان تأیید کرد.(۷) (ر.ک: ۳۱ خرداد)

□ ممانعت نظمیه آستارا از طبابت یک روس

وزارت امور خارجه با فرستادن نام های به وزارت جنگ، از قول کارگزاری آستارا نوشت که نظمیه آن شهر از طبابت یک تبعه

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۵.

۲- روزنامه ایران، شم ۱۸۶۱، ص ۲.

۳- مجد، همان، ص ۳۷۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۱۷. منابع انگلیسی درباره حوادث ناشی از عدم پذیرش سکه های معیوب توسط بانک شاهنشاهی نوشتند: «جزئیات بیشتری از کنسول اعلیحضرت در شیراز درباره دلایل ناآرامی در شهر [میگوید که] مردم فارس به جد از سرباز زدن مسئولین مالی از پذیرفتن سکه های نامعتبر ناراضیاند. تعداد زیادی از این دست سکه ها در فارس وجود دارد، و سال های بسیاری است که ایجاد سوراخ در سکه های نقره مرسوم بوده است و در نظر گرفتن فرصت سه ساله برای استرداد و جایگزینی این سکه ها، بهتر از سه ماه زمان در نظر گرفته شده از سوی مسئولین مالی است. اما دلایل نارضایتی دیگر اساساً مربوط به خواسته های دائماً رو به تزاید اداره مالیه از این استان است که از گذشته از فقری که منجر به نارضایتی شده رنج میبرده است، و کنسول اعلیحضرت دریافته است در پس همه این احساسات مردمی و فعالیت های دولت حاضر تلاقی سه جریان اصلی رخ داده است: (۱) مبارزه مجتهدان قدرتمند برای حفظ نفوذ خود؛ (۲) دخالت خودسرانه حکومت نظامی در همه امور، و در نتیجه بروز احساسات ضدنظامیگری؛ (۳) مسکنت واقعی استان که مقامات مالی دولت مرکزی چشمان خود را به روی آن بستهاند.» (FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۲۱.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷. پیگیری خبر های اعتبار تخصیص یافته در روزها و ماه های آینده میگوید که رسیدن کامل این پول به عشایر فقیر خوزستان عملی نگردید.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۷۳. وزارت جنگ از احمد عمارلویی کفیل حکومت نظامی خوزستان موضوع را استعلام کرد. (همان، ص ۲۷۲)

شوروی جلوگیری کرده و کنسولگری مقیم آستارا را وادار به شکایت نموده است. در این نامه آمده است که پرسش های کارگزاری از حکومت و قشون آستارا پاسخی در پی نداشته است. وزارت امور خارجه از وزارت جنگ خواست از حکومت نظامی آستارا بخواهد به مراجعات کارگزاری پاسخ مقتضی بدهد و از مکاتبه با مقامات خارجی، که وظیفه کارگزاری است، خودداری نماید.(۱)

 تبلیغات سیاسی روسها از منظر یک مأمور مرزی

امین تذکره خداآفرین با ارسال گزارشی به کارگزاری آذربایجان نوشت که بلشویکها مدتی بود از پیشرفت نکردن تبلیغاتشان در میان مردم منطقه ناامید شده بودند و فعالیتی در این زمینه نداشتند. اما این روزها بار دیگر فعالیت های تبلیغی و سیاسی خود را شروع کردهاند. وی افزود که شنیده شده مأمورانی به تبریز و اهر گسیل داشتهاند، که اگر درست باشد، «لازم است از طرف اداره نظمیه مفتش های سری معین شود» تا مراقبشان باشند.(۲)

 دیدار وزیرمختار مصر با رضا خان

عبدالعظیم راشد پاشا، وزیرمختار مصر، امروز به دیدن رضا خان، رئیسالوزرا، رفت. در این دیدار محمد فهمیبیک و عبدالعظیم عفت بیک دیگر اعضاء سفارت مصر نیز حضور داشتند.(۳)

 نشستی راجع به زندانیان مسلول

امروز نشستی با حضور نمایندگان نظمیه، وزارت داخله، مجلس حفظالصحه، مدعیالعموم استیناف، مدعیالعموم بدایت و طبیب قانونی عدلیه در وزارت داخله تشکیل شد تا راجع به زندانیان مبتلا به سل تصمیمگیری شود. حاضران به این نتیجه رسیدند که بیماران یاد شده را از زندان نظمیه خارج کرده، محل جداگان های برای ادامه بازداشتشان در نظر بگیرند. مسلولین در محل جدید تحت مداوا قرار خواهند گرفت.(۴)

(تصویر) محمدحسن میرزا قاجار در کنار وثوقالدوله

 پنجشنبه

۲۵ تیر ۱۳۰۴

۱۶ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۴ ذیحجه ۱۳۴۳

 تقاضای اعدام سردارمعزز بجنوردی پیش از ماه محرم

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با اشاره به این که ترکمنها تا ابتدای ترکمنصحرا عقب رانده شدهاند، گفت که مسلم شده محاصره بجنورد به دست کرد های طایفه شادلو، ترکمن های سرحدی و یموت بوده و شماری هم از سواران تکه دخالت داشتهاند. این گروه ها توسط سردارمعزز بجنوردی، چند تن از تجار و تعدادی از روحانیان بجنورد تحریک شدهاند. وی در تلگرام خود به رضا خان افزود: «تا سردار [معزز] و حسینقلی خان، دامادش، و عبد الله خان و یوسف خان، برادرانش، و رضا خان نایبالحکومه و محمد بهادر، رئیس قوا و هادی تراکمه زنده باشند، باعث عدم یأس تراکمه و اکراد و محرکین شهری بجنورد» خواهد بود. سرتیپ جانمحمد خان تقاضا کرد پیش از رسیدن ماه محرم، یادشدگان که در بند لشکر شرق هستند، اعدام شوند. «دوسیه فرد فرد آنها با اسناد مضبوطه پس از مراجعت به مشهد تکمیل و تقدیم خواهد گردید.»(۵)

 اقدام سفارت ایران در آلمان نسبت به تحرکات ترکمنها

وزارت امور خارجه با ابلاغ بخشنام های به نمایندگی های سیاسی ایران در کشور های مختلف، از آنان خواسته بود که راجع به دخالت مأموران شوروی در ناامنی مرزها و حمایت آن کشور از تحرک ترکمنها مطالبی در نشریات کشور های مقیم منتشر کنند. سفیر ایران در آلمان امروز به وزارت امور خارجه خبر داد که موضوع را به اطلاع وزارت امور خارجه آلمان رسانده، آن وزارت خانه هم از طریق نمایندگی خود در مسکو کسب اطلاع کرده است که تحرکات نظامی روسها در مرز های مشترک بدون اطلاع مقامات ایرانی نبوده است! سفیر ایران افزود که مایل بودم روزنامه های آلمان بدون ذکر نام من مطالبی بنویسند که نشد؛ چرا که جراید آلمان در امور سیاسی، خود را در قبال وزارت امور خارجه کشورشان مسئول میدانند. اما اخیر روزنامه تریبون چاپ سوئیس بنا به اقدام ارفعالدوله شرحی در این خصوص منتشر کرده که جراید آلمان هم از قول آن مطالبی درج کردند.(۶)

 مقال های درباره تحرکات ترکمنها در روزنامه آقشام

روزنامه آقشام، چاپ اسلامبول، با درج مقال های با عنوان «انقلاب سرخ در ایران» روسیه را عامل هیجانات اخیر ترکمنها معرفی کرد. فرمانده لشکر شمال غرب امروز ترجمه این مقاله را به وزارت جنگ فرستاد.(۷)

 نگرانی فرمانده قوای آذربایجان از ماه محرم

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، با توجه به پیشواز مردم تبریز از ماه محرم، عزاداری های امسال را نگرانکننده توصیف کرد و عقیده خود را این طور بیان نمود که دست هایی برای ایجاد هرج و مرج در کار است. وی عزاداریها را «عملیات

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۳۹.

۲– همان، ص ۳۶.

۳– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۱، ص ۲؛ همان، شم ۱۸۶۲، ص ۲. عبدالعظیم راشدپاشا نخستین وزیرمختار مصر، پس از استقلال این کشور، در ایران بود.

۴- همان، شم ۱۸۶۳، ص ۴.
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۴۰۰ و ۴۰۱.
۶- همان، صص ۲۲۳ و ۲۲۴. متن خبر چاپ شده در روزنامه ها چنین بود: «غائله ترکمن. شکایت های ایران از مسکو. راجع به وقایعی که مربوط به انقلاب اخیر ترکمنهاست اطلاعاتی به نمایندگان سیاسی ایران رسیده که بر طبق آن تقصیر مخصوصاً به اولیای دولت سویت متوجه میشود. در چندین موضوع روسها برخلاف مدلول عهدنامه ایران و روس رفتار کرده و کوشش دولت ایران برای حل و تسویه این مسائل بلانتیجه مانده است. حملات به پست های سرحدی ایران، برقرار کردن پست نظامی در خاک ایران و انحراف مجرای آب سرحدی خراسان که سه قریه ایران را مشروب مینموده تخطی به عهدنامه است. مخصوصاً موضوع اخیر از نظر صحی و اقتصادی دارای عواقب سوء است و موجب ناله های جانگداز اهالی سرحدی شده است. شورش تراکمه بجنورد که به قوه سه هزار نفر با بیرق سرخ بر علیه دولت ایران قیام و حتی در حد تصرف شهر مشهد مقدس نیز برآمدند به تحریک روسها نسبت داده میشود. در مقابل شکایت طهران تاکنون مسکو به طوع و به جواب های تعللآمیز گذرانده است.» (همان، ص ۲۲۵)
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۱۱. متن مقاله چنین بود: «انقلاب سرخ در ایران. مأمورین حکومت ایران در طهران به سفارت خانه روس داخل شده بعضی اوراقها وضع ید نمودهاند. مخبر سیاسی دیلیتلگراف مینویسد: خبر های اخیری که از طهران رسیده است در ترکستان ایران بیرق های سرخ افراشته شده، عصیان و اختلال ترکمن های ایران وسعت پیدا نموده، و در اثر تشویق و معاونت ترکمن های روسیه و به موجب تعلیمات اداره (استالین) و در نتیجه تحریکات آژانس های مسکو اعطای مختاریت را از حکومت ایران تقاضا مینمایند. یعنی ترکمن های ایران تشکل یک جمهوریت سویت را آرزو دارند. اگر دولت ایران مطالب آنها را قبول و به تشکل چنین جمهوریت روی رضا نشان بدهد بدیهی است ترکستان ایران با ترکستان سویت روسیه متحد خواهد شد. در این سیاست آنتریک های اداره امور شرقیه خارجه روس نمایان است. ترکمنها یک قوم محارب و جنگجو هستند و در مقابل ایشان اگر چه سردارسپه رئیسالوزرای ایران هم یک فرمانده مقتدری است اما با این اقتدار آن فرمانده قشون ایران از حیث قوا و مادیات آن قدر قوی نیستند. بنابراین احتمال کلی میرود که اختلال ترکستان ایران رفته رفته به آذربایجان ایران هم سرایت نموده در آنجا نیز انقلاب سرخ شروع شود. حکومت ایران در طهران به پروپاگانداچی های بولوشویک مقاومت شدیدی نشان میدهد ولی پروپاگانداچی های محلی به آنتریکات و تحریکات بالشویکها با کمال جدیت و فعالیت معاونت مینمایند و سفارت خانه سویت در طهران حکومت ایران را خادم دولت انگلیس اعلان نموده است. بعضی اشخاص مشکوکالحال در طهران توقیف گردیده و رئیس پروپاگانداچی های بولشویک که یک نفر روس است و از خیلی وقت بوده که برای حکومت ایران غائله و اغتشاش حاضر مینمود در این اواخر از طرف مأمورین ایرانی در طهران توقیف گردیده و مأمورین سفارت روس به مجرد استماع این خبر به خیال اینکه شاید دولت ایران به بهانه تفتیش اوراق توقیفی داخل سفارت گردد در های سفارت را بسته و مهر کرده بودند ولی مأمورین ایران اعتبار به مسدودیت در سفارت ننموده درها را باز و به سفارت داخل و خیلی اوراق مضره را ضبط نموده و فعلاً از طرف مأمورین اوراق مزبوره در تحت تدقیق است. [ناخوانا] سفارت روس حرکات مأمورین ایران را پروتست نموده ولی حکومت ایران پروتست آنها را رد و ضمناً اظهار داشته که نظر بر اینکه بعد از الغای کاپیتولاسیون و عقد معاهده جدید بین یک تبعه سویت و تبعه ایران در نظر قانون محلی فرقی نیست. روسها جواب حکومت ایران را قبول ننموده با مشکلات گوناگون دولت ایران را تهدید میکنند.» (همان، صص ۵۱۲ و ۵۱۳)

ریایی» نامید که روس و انگلیس دست یکدیگر را در آن میبینند. وی افزود که روسها از یک طرف آزادیخواهان [= گروه طرفدار رضا خان] را علیه علما و عزاداریها ترغیب میکنند، و از طرف دیگر علیه آزادیخواهان و توسعه عزاداریها اقدام مینمایند. سرتیپ محمدحسین آیرم در پایان گفت که دستور داده است «آزادیخواهان» خود را از این موضوع کنار بکشند.(۱) سفارت انگلیس هم در گزارش های خود به این موضوع اشاره کرد و از اقدامات احتیاطی امیرلشکر شمال غرب یادکرد و نوشت که یگان نهم سوارهنظام از اردبیل به تبریز فراخوانده شده تا برای مقابله با آغاز درگیری در ماه محرم پیشبینی شده باشد. همچنین برادر سیمیتقو، عمر خان، مأمور شده قشونی از اکراد را در نزدیکی تبریز مستقر کند.(۲)

 بیپولی کمیسیون سرحدی ایران

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که کمیسیون مرزی در مغان تقاضای پول میکند و در صندوق لشکر هم دیناری وجود ندارد. پول درخواستی آنها از کدام ناحیه و از چه اعتباری باید پرداخت شود؟(۳)

 درخواست امیرلشکر شمال غرب به تغییر رئیس کمیسیون سرحدی

در پی درخواست سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب، به تغییر رئیس کمیسیون سرحدی ایران، وزارت امور خارجه با ارسال نام های پاسخ داد که ریاست فعلی کمیسیون، یعنی کارگزار آذربایجان، شخص لایق و مجربی است و از اعتماد امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده پیشین قوای آذربایجان، نیز برخوردار بود. با این حال وزارت امور خارجه نظر خاصی در قبال این تغییر ندارد و بسته به نظر «بندگان حضرت اشرف اعظم» است. محمدحسین آیرم تمایل داشت ساعدالوزاره ریاست کمیسیون را به عهده بگیرد.(۴)رئیس کمیسیون مرزی، الهام بود.

 تعیین تکلیف میرزااسد اوغلی

فرمانده قوای آذربایجان با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ پرسید که تکلیف میرزااسد اوغلی چیست؟ این تبعه روس نزدیک به یک سال است که در بازداشت بسر میبرد.(۵)

 مصاحب ه وزیرمختار ایران در رُم با جریده تریبونا

نشریه تریبونا، چاپ ایتالیا، ضمن اشاره به اعطای نشان دولت ایران به موسولینی، مصاحب ه خود را با وزیرمختار ایران، ابوالقاسم عمید، درج کرد. عمید ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه افزود که نیازمند عکس ریاست وزراء هستم که آن را در تالار سفارت نصب کنم. در ضمن عکس های کوچکی نیز برای چاپ در جراید نیاز است؛ بفرستید.(۶)

 حرکت کنسول انگلیس در همدان به سوی خرمآباد

امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که کنسول انگلیس در همدان میخواهد به طرف بروجرد و خرمآباد حرکت کند و

تقاضای دو نظامی سوار برای محافظت کرده است.(۷)

 تقاضای تشویق برای علیمحمد خان و نظرعلی خان

امیرلشکر غرب به رضا خان اطلاع داد که از مراتب خدمتگزاری علیمحمد خان امیراعظم و پدرش، نظرعلی خان، مطمئن شده است. این دو در خلعسلاح طایفه خود صداقت به خرج داده و مالیات خود را تسویه کردهاند. حسین خزاعی پیشنهاد کرد «هر قسم جایزه که رأی مبارک علاقه گیرد قرین افتخارشان فرمایند.»(۸)

 بازداشت ظهیرالملک در پشتکوه

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که ظهیرالملک، برادر سالاراشرف نماینده کرمانشاهان در مجلس شورای ملی، را دستگیر کرده است. وی افزود ظهیرالملک منتسب به حزب اجتماعیون کرمانشاه است و حضورش در پشتکوه ممکن بود روال خلعسلاح آن منطقه را مخدوش کرده، موجب اغوای غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، شود. «به سرتیپ ابوالحسن خان دستور دادم او را در آنجا توقیف و استنطاق نماید.»(۹)

 دستور بازگشت نیرو های اعزامی لشکر مرکز به غرب

وزارت جنگ به امیرلشکر غرب دستور داد همه افواجی که از لشکر مرکز به غرب اعزام شده بودند، به پایتخت بازگردند.(۱۰)پیش از این فوج آهن از لشکر مرکز به تهران بازگشته بود. مقرر شد فوج گارد نصرت هم راهی تهران شود.(۱۱)

 سکه های معیوب در آذربایجان

وزارت جنگ در نام های به وزارت مالیه خبر داد که «مسکوکات معیوب [در آذربایجان] صورت نامطبوعی به خود گرفته و در نتیجه موجبات خسارت اهالی و زحمت دولت» را فراهم کرده است. وزارت جنگ درخواست کرد تصمیم جدیدی برای جمعآوری این سکه ها گرفته شود.(۱۲) از تبریز خبر رسیده بود که قران های شکسته، ساییده، دوقرانی های ناصری و مظفری در دست مردم مانده است و رد و بدل نمیشود.(۱۳)

 قتل ایمبری و اعزام محصل به آمریکا

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ خبر داد که کار خاصی در جهت اعزام محصل به آمریکا از ناحیه یکصد و ده هزار دلاری که دولت آن کشور برای این امر اختصاص داده، نکرده است. در پی قتل ماژور ایمبری، آمریکا یکصد و ده هزار دلار تقاضای خسارت کرد، اما آن را برای تحصیل گروهی از ایرانیان در آن مملکت اختصاص داد. وزارت خارجه گفت که این وزارت خانه نمیتواند ارائه دهنده پیشنهاد یا اقدامی در این جهت باشد. همه چیز «منوط به نظر بندگان حضرت اشرف اعظم آقای رئیسالوزراء دامت عظمته خواهد بود.»(۱۴)

□ نشریات کمونیستی در گمرک آستارا

گمرک آستارا که موظف به ضبط نشریات کمونیستی است امروز به رئیس کل گمرک خبر داد که اخیراً ۴۵ رساله کمونیستی که توسط کارگران در حال ورود به مملکت بود، ضبط شده است. «رسالات فوق از جمله مجلاتی است که کمیته انقلابیه روسیه... بین اجزاء کمیته که قسمت عمده آنها عملجات کار خانجات مختلف و مخصوصاً عملجات تصفیه نفط بادکوبه میباشند به عنوان تبلیغ و برای جلب کارگران ایرانی به روسیه تقسیم شده» است. رئیس گمرک آستارا پرسید با این رساله ها چه باید بکند؟(۱۵)

□ سلاخ خانه کلیمیان در همدان

سلاخ خانه کلیمیان همدان همچنان در وسط شهر است. این

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۲۷۲ و ۲۷۳. رضا خان پس از دیدن این گزارش از آنجا که احتمال داد ناراحتی گروهی از روحانیان تبریز از وی منجر به گسترش مراسم عزاداری شده باشد، در پاسخ به محمدحسین آیرم با اشاره به این که آزادیخواهان باید بیتحرک باشند، گفت که «هر کس برخلاف نظم اقداماتی به عمل آورد بایستی تنبیه و تبعید شود. ضمناً علما را تحبیب نموده و مخصوصاً به آقایانی که از آنها ملاقات نکردهام و حائز مقاماتی هستند تذکر دهید که من همواره در حفظ احترامات آقایان علما ساعی بوده و هستم و این که از آنها ملاقات نکردهام فقط به واسطه ضیق وقت بوده، نبایستی حمل بر بیاعتنایی نمایند. (همان، ص ۲۱۷)

۲- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۴۲. موضوع از طریق وزارت جنگ به اطلاع وزارت امور خارجه رسید. وزارت امور خارجه نیز پاسخ داد که اعتبار کمیسیون مرزی تاکنون از طرف دولت پرداخت شده است. این وزارت خانه محلی برای تخصیص پول به کمیسیون یادشده ندارد. بهتر است کماکان از محل اعتبار دولت پرداخت شود. (همان، صص ۴۰ و ۴۱)

۴- همان، صص ۵۷ و ۵۸. با این حال نظر وزارت امور خارجه عدم تغییر رئیس کمیسیون بود. این وزارت خانه معتقد بود اگر نواقص فعلی رفع نشود، مشکلات برای نفر بعدی هم وجود خواهد داشت. این وزارت خانه نواقص کمیسیون را عدم پرداخت حقوق و مخارج اعضاء، نداشتن تلگراف خانه در بیلهسوار و خیاو، عدم اعزام متخصص نقشهبرداری، و عدم واگذاری بخشی از ساختمان گمرک را به کمیسیون برای اسکان میدانست. (همانجا)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۶۸. این فرد که گویا قاچاقچی بود، در مرداد سال گذشته در آستارا دستگیر شد. بنا بود در توقیف بماند تا با یکی از فراریان ایرانی معاوضه شود، اما مبادل های پیش نیامد. (همان، ص ۳۶۷)

۶- همان، س ۱۳۰۳، پ ۳، ص ۵۴. مصاحب ه چاپ شده در تریبونا چنین بود: «در نتیجه نشانی که دولت ایران به مسیو موسولینی داده (چنانکه دیروز خبر دادیم) وزیرمختار ایران آقای ابوالقاسم خان عمید [ناخوانا] مطالب ذیل را به ما بیان نمودند. اعطای این نشان مشعر بر مودت و احترام دولت ایران است نسبت به رئیسالوزراء شما. س. آیا دولت ایران این نشان را زیاد میدهد؟ ج. خیر. میتوانم بگویم که این نشان کمتر داده میشود. نشان قدس ندرتاً به اشخاص بزرگ و مخصوصاً به اعضای خانواده های سلطنتی اعطا میشود. س. آیا در هذهالسنه به کسی داده شده است؟ ج. تصور نمیکنم. چیزی که میدانم

این است که در چند سال قبل به یکی از پسر های پادشاه انگلیس این نشان اعطا شده است. س. خواهش میکنم شرح مختصری از این نشان بیان نمایید و قبلاً تمنی میکنم بگویید معنی قدس چیست؟ ج. قدس به معنی پاك و منزه است. س. این نشان چطور درست شده است؟ ج. خیلی افسوس میخورم که نمیتوانم عکس این نشان را که جزء اسباب های خود دارم و هنوز باز نکردهام به شما بدهم. البته میدانید که چند هفته بیش نیست که به رم وارد شدهام. نشان قدس یک نشانی است که در وسط آن علامت شیر و خورشید ایران را دارد و اطراف آن مکلل است به برلیان. این نشان بند ندارد و به وسیله گیره کوچکی به سینه نصب میشود. س. اگر محرمانه نیست سئوال بکنم (چون روزنامهنویسها مجبورند قارئین را راضی نمایند) قیمت این نشان چیست؟ ج. افسوس میخورم که در باب قیمت نشان اطلاعی ندارم و نمیتوانم چیزی بگویم. البته میدانید که در این قبیل مواقع مقصود به هیچوجه قیمت نشان نیست. س. مسلم است. ج. رئیسالوزراء ما حضرت اشرف آقای رضا خان هر چند شخصاً مسیو موسولینی را نمیشناسند ولی عملیات ایشان را فوقالعاده تقدیر میفرمایند و برای اظهار محبت و علاقه خود نسبت به شخص موسولینی اقدام به اعطای این نشان فرمودهاند. س. آیا اولین دفعه است که به ایطالیا میآیید؟ ج. خیر. در ۱۹۲۰ جزو همراهان اعلیحضرت شاه ایران به رم آمده و به افتخار شرفیابی حضور اعلیحضرت پادشاه ایطالی نائل گردیدم، ولی بیش از سه روز در رم نماندیم. ما فوقالعاده مایلیم روابط تجارتی خود را با ایطالی توسعه دهیم و اینجانب تمام همّ خود را مصروف این مقصود خواهم نمود. شما نماینده خیلی ممتازی در ایران دارید و منظور من این است که در اینجا به پیشرفت نیات مشارالیه کمک نمایم. س. ما چه میتوانیم به ایران ارسال داریم؟ ج. از ایطالی میتوان مقدار زیادی ماشینآلات و تخم نوغان به ایران ارسال داشت و به این وسیله صادرات را اضافه نموده و ایران هم از هر قبیل مواد اولیه مخصوصاً پنبه که محل احتیاج ایطالیاست میتواند به این مملکت بدهد. با امیدواری کامل به بسط روابط تجارتی بین دو مملکت از آقای ابوالقاسم خان عمید از اینکه ما را پذیرفتند تشکر نموده و خارج شدیم.» (همان، صص ۱۵۹ و ۱۶۰)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۹۴. با این که در ابتدا به امیرلشکر غرب توصیه شد غیرمحسوس مراقب مسافرت کنسول انگلیس باشد، اما بعدها خبر از بیاهمیتی مسافرت یادشده داده شد. گویا کنسول های انگلیس در اهواز و همدان با یکدیگر در بروجرد قرار داشتند که منطقه را بگردند.

۸- همان، صص ۲۷۴ و ۲۷۵. رضا خان پاسخ داد که بالاترین جایزه برای این دو همان خدماتی است که انجام میدهند و دوسیه آن در وزارت جنگ مضبوط خواهد بود، اما میتوان مدال یا چیزی مشابه آن هدیه داد. امیرلشکر غرب پیشنهاد کرد دو قبضه شمشیر که سر و ته آن طلا باشد به ایشان هدیه شود. دستور داده شد دو قبضه که فقط یراق آن طلا باشد آماده کنند. (همان، صص ۲۷۰ تا ۲۷۳)

۹- همان، ص ۲۶۹. وزارت جنگ از قول رضا خان پاسخ داد که مانعی برای دستگیری ظهیرالملک نیست، اما بعید است اقدام خلافی انجام دهد. (همان، ص ۲۶۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۶۰.

۱۱- همان، ص ۳۵۹.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۲۱.

۱۳- همان، ص ۲۲.

۱۴- اسناد وزارت امور خارجه ۷-۴۰-۳۵-۱۳۰۴.

۱۵- همان، ۸ و ۷-۱-۲-۱۳۰۴.

در حالی است که کشتارگاه مسلمانان به خارج از شهر منتقل شده است. سلاخ خانه کلیمیان موجب افزایش بیماری و شکایت مردم همـدان شـده است. «با تصـدیق عـد های از اطباء شـهر مقرر گردیـده است که سـلاخ خانه مزبور را به خارج شـهر منتقل نمایند.»(۱)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۳، ص ۴.

 جمعه

۲۶ تیر ۱۳۰۴

۱۷ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۵ ذیحجه ۱۳۴۳

 تقاضای اعدام برای سارقان روستای صالحآباد

امیرلشکر غرب خبر داد که اخیراً گروهی مسلح به روستای صالحآباد در نزدیکی دزفول یورش آورده درصدد سرقت محصول و احشام آن بودند که با مأموران نظامی مصادف شدند. پس از چند ساعت درگیری یکی از سارقان کشته و هشت نفر دیگر مجروح و دستگیر شدند. حسین خزاعی افزود که چون این اقدام پیش از این نیز صورت گرفته بود و چندی قبل دو نفر از روستاییان کشته شده بودند «اجازه داده شود سه نفر در دزفول و شوشتر اعدام شوند.»(۱)

 درخواست هواپیما از لشکر شرق

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که با جواب منفی وزارت جنگ در اعزام هواپیما به آن ناحیه روبرو شده بود، امروز بار دیگر با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خواست «اجازه فرمایید از لشکر شرق طیاره به استرآباد پرواز نموده و پس از یک شب مراجعت نماید.»(۲)

 تصمیمات کمیسیون اعانه به اعراب مهاجر

در پی تخصیص چهل هزار تومان به اداره مالیه خوزستان برای کمک به اعراب منطقه، که به دلیل نبود محصول؛ فقر؛ و ناچاری اقدام به مهاجرت از ایران میکنند، کمیسیونی در محمره (خرمشهر) تشکیل شد تا چگونگی توزیع این کمک را بررسی کند. این کمیسیون به این نتیجه رسید که در برابر اعانه ها نمیتوان از اعراب سند گرفت اما توسط مشایخ آنها میشود اعانه را توزیع نمود [و غیرمستقیم بدهکارشان کرد.] دیگر آن که فوراً باید گندم و برنج خریداری شده، میان اعراب تقسیم گردد. در این تلگرام باز تأکید شده است که پس گرفتن این کمک به نظر بعید میآید.(۳)

 ارائه اطلاعات وزارت امور خارجه ایران به سفارت انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، در تلگرامی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۹۶ و ۳۹۷. رضا خان مجوز اعدام را داد اما گفت

اطلاع دهند که سارقان از کدام طایفه و از چه محلی هستند. (همان، ص ۳۹۵)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۰۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.

خیلی محرمانه به وزارت امور خارجه انگلیس نوشت که وزیر امور خارجه ایران به من گفت که به او دستور دادهاند به آگاهی وزیرمختار شوروی برساند که «۱. ایران نمیتواند بیش از این تحمل تعرفه های نابرابر [اتباع ایران در شوروی] را بنماید. ۲. کشتی های نظامی روسیه باید از انزلی بیرون برده شود.»(۱)

 ساخت بنای مؤسسه دفع آفات نباتی در حصارک

امروز معاون وزیر فواید عامه، رئیس فلاحت، و کفیل اداره انستیتو پاستور، از ساختمان در حال احداث مؤسسه دفع آفات نباتی در حصارک دیدن کردند. همچنین مسئولان یادشده از مدرسه فلاحتی کرج و ماشینآلات مستقر در آن دیدن کردند.(۲)

(تصویر) دزفول

 شنبه

۲۷ تیر ۱۳۰۴

۱۸ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۶ ذیحجه ۱۳۴۳

 گزارش رضا خان به سفارت انگلیس

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های به وزارت امور خارجه کشورش، از دیدار با رضا خان خبر داد و نوشت که در این ملاقات گزارش سفر به آذربایجان و گیلان را دریافت کرده است. مشاهدات رضا خان از نفوذ روسها در این دو ناحیه برای انگلیس بسیار حائز اهمیت بود. متن نامه لورن در پاورقی آمده است.(۳)

 موقعیت نظامی اطراف بجنورد و اعدام پنجاه نفر

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رضا خان چگونگی استقرار نیرو های نظامی در بجنورد و اطراف آن را تشریح کرد و افزود که تاکنون ۱۵۰ نفر از مخالفان مسلح محلی سلاح خود را تحویل داده، تأمین گرفتهاند. وی نوشت امنیت در سملقان برقرار است و به شرط تحویل سلاح عفو داده میشود.(۴) طی دیروز و امروز پنجاه نفر از معارضان به حکم سرتیپ جانمحمد خان اعدام شدند.(۵)

 تحرک ترکمن های جرگلان

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که گروهی از ترکمن های جرگلان با ترکمن های تکه روس متفق شده، گمرک «مشهد

غلامان» را غارت کردهانـد. وی گفت که یک بهادران سوار و یکصـد نفر نیروی محلی برای سـرکوبی ترکمن های آن منطقه گسیل شدند. فرمانده لشکر شرق افزود: «قضایای معروضه فوق به کلی مخالف با اعلامی های است که روسها راجع به امنیت سرحد خود و عدم مداخله تراکمه روس در شرارت دادهاند. زیرا قسمت عمده اشرار معروضه فوق تکه روس بوده است که از سرحد داخل و مرتکب این عمل گردیدهاند.»(۶) سـرتیپ جانمحمد خان این موضوع را به کنسول انگلیس و مشهد نیز اطلاع داد.(۷)

 شکایت اهالی خوزستان به آیت الله نایینی

به گزارش ویس کنسول نجف از محمره (خرمشـهر) و ناصری شرحی به آیت الله نایینی رسیده که در آن به دستگیری و حبس شیخ عوفی، شیخ خزعل [غیر از شیخ خزعل معروف] و شـیخ صالـح اعتراض شـده «که با آن همه خدمات که این سه نفر در ورود اردوی [نظـامی] به خوزسـتان به دولت کردهانـد، عـوض پـاداش حبس شونـد.» آیت الله نـایینی نیز از طریـق شـیخ جـواد جواهری دو نامه به رضا خان و معتمدان ناصری ارسال کرده تا از چگونگی موضوع باخبر شود.(۸)

 درباره خلعسلاح طوایف خوزستان

امیرلشکر جنوب اطلاع داد که در خلعسلاح طوایف مهم خوزستان، بنیطرف، هویزه، کعب و محیسن، که معمولاً در مرز ایران و بینالنهرین بسر میبرند اقدامی به عمل نیامده بود، تا این

۱- آصـفی رامهرمزی، حمد الله و غلامرضا وطندوست، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، تهران، نوید شیراز، ۱۳۸۳ش، ص ۲۲۴.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۴، ص ۱.

۳- آصفی رامهرمزی و...، همان، صص ۲۲۶ و ۲۲۷. «حضرت اشرف [سردارسپه] به من گفت این بازدید جالب، رضایتبخش و سودمنـد بوده و همه آنچه را که برای دیـدنشان رفته بود دیـده است. بخش بزرگی از راه را بـا اتومبیـل پیموده اما از آسـتارا تا انزلی - که اینـک بایـد آن را بنـدر پهلوی بنامیم - سوار بر اسب و تا تالش از میان جنگل، رفته است. موقعیت را بیش از آنچه انتظـار داشت خشـنودکننده یافته است. او نشانه هایی آشکار از کوشـش های فراوان بلشویکها از رونـد تبلیغات سیاسـی و هم بازرگـانی دیـده است که شایـد در آغـاز همراه بـا موفقیت هـایی بودهانـد، امـا اکنون، تـا آنجا که به ایرانیان مربوط باشـد آن کوششـها سترون مانـده و همگان از آنها زده شدهاند، و نفوذ روسـیه به جای آن که فزونی بیابد رو به کاستی میرود. برداشـت کلی رضا خان آن است که اینک موردی برای نگرانی از تبلیغات تحریکآمیز روسـیه وجود نـدارد، و هر انـدازه پیشـرفت ایران رو به فزونی میرود نگرانی وی از این جریـان کمتر میگردد. روسـها، هر چنـد ممکن است که به کـاربرد معیار های زور دسـت یازند اما او به هیچوجه زمین های نمیبیند که منطقاً آنها بتوانند چنین کنند. با این همه تکلیف با این قوم [روسـها] روشن نیست و او بایستی مراقب وضع باشـد. این تصویر از موقعیت اسـتان های آذربایجان و گیلان، که در آنجا برتری نفوذ روسـها همواره در کار خودنمایی بوده، هم از دیـدگاه ایران و هم بیشتر با توجه به منش طبیعتاً بلندپرواز رضا خان، دلگرمکننده و رضایتبخش است. البته ممکن است آغشـته به خوشبینی باشـد. اما بایستی اقرار کنم که، در گذشـته، کمتر برخورد نمودهام که داوری های

وی درباره اینگونه مسائل به خطا بوده باشد. بیگمان شایان اهمیت است که حضرت اشرف [سردارسپه] اینک خود را در چنان موضعی استوار مییابد که مسئله پیچید های چون تعرفه متفاوت و یا مسئله بااهمیتی چون بیرون بردن کشتی های جنگی روسیه از بندرپهلوی را که شاید انگشت نهادن بر نقطه حساس مسکو است، به میان آورد.» (همانجا)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۹۷ و ۳۹۸.

۵- همان، ص ۳۸۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۸. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد تا به سفارت شوروی پروتست شود. (همان، ص ۷)

۷- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۳۴ و ۳۵. در نامه آقای شیخ جواد جواهری خطاب به احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، آزادی سه شیخ مذکور خواسته شده بود. (همان، ص ۳۶)

که به ساخلو خوزستان دستور داده شد اقدامات لازم را انجام دهد. مسئولیت خلعسلاح طایفه محیسن به شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، سپرده شده است. اما بقیه طوایف به دلیل اقامت در مرزها «در صورت خلعسلاح ممکن است... مناقشاتی بین آنان با ایلات بینالنهرین واقع و موجبات اشکال فراهم» گردد. با این حال در صورتی که اجازه داده شود خلعسلاح طوایف مرزی پس از فصل گرما آغاز گردد. این پیشنهاد پیش از این توسط احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان نیز ارائه شده بود.(۱)

 اشاعه اخبار ناگوار خوزستان در عتبات

ویس کنسول ایران در نجف به وزارت امور خارجه خبر داد که حدود یک ماه است در نجف و در محافل علماء ساکن این شهر شایع میکنند که اهالی و شیوخ خوزستان از بدرفتاری مأموران دولت و نظامیان به ستوده آمدهاند. نماینده سیاسی ایران افزود که این خبرها را تکذیب کردهام. وی با اشاره به منابع اینگونه اخبار نوشت که «اغلب این اخبار را شیخ عبداللطیف جزایری... و کسان آن و سیدعیسی کمالالدین... از خوزستان به نجف مینویسد و شیخ مذکور اشاعه میدهد.»(۲)

 توضیحات رئیس کل نظمیه درباره نظمیه خوزستان

محمد درگاهی، رئیس کل تشکیلات نظمیه، در پی درخواست احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، برای اعزام سه صاحب منصب جهت تصدی نظمیه های محمره (خرمشهر)، آبادان و ناصری گفت که سلطان مصطفی خان البرز، ریاست نظمیه خوزستان که برای معالجه چشم به تهران آمده، به زودی به خوزستان بازمیگردد. البرز پیش از این رئیس نظمیه بوشهر بود. درگاهی توضیح داد که فعلاً ـ نایب اول مرتضی خان دانشور، رئیس نظمیه محمره (خرمشهر) به جای سلطان البرز امور انتظامی خوزستان را در دست دارد. و نیز نایب دوم سیدعلیاصغر خان ریاست نظمیه آبادان را به عهده دارد و نایب دوم عباسقلی خان، نظمیه محمره (خرمشهر) را. وی یادآور شد که این صاحب منصبان از مرکز اعزام شدهاند.(۳)

 سپردن تولیت مدرسه سپهسالار به آیت الله مدرس

احمدشاه، نیابت تولیت مدرسه سپهسالار را به آیت الله سیدحسن مدرس سپرد.(۴)

 اقدامات تیپ شمال برای عملیات علیه ترکمنها

در پی تأکید رضا خان به فرمانده تیپ شمال مبنی بر اجرای عملیاتی علیه ترکمنها و برگرداندن توجه نظامی آنان از مشرق،(۵)سرتیپ فضل الله زاهدی در سه تلگرام جداگانه خبر داد که نیرو های اضافی در گیلان را، حدود ۲۰۰ نفر، با کشتی راهی بندرجز خواهد کرد.(۶) همچنین بخشی از قوای مازندران به اشرف (بهشهر) رسیده و تدریجاً به استرآباد میروند.(۷)«قریباً قوا در استرآباد تمرکز خواهد یافت و خود بنده هم فردا به استرآباد رفته پس از بازدید قوا و مطالعات نظامی، راپرت کامل به عرض میرساند.»(۸)

(تصویر) سر پرسی لورن

(تصویر) مسجد سپهسالار

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۳ تا ۳۵. رضا خان پاسخ داد که فعلاً میتوان از خلعسلاح آنان صرفنظر کرد، اما نباید علت آن را بازگو کنید و فعلاً به عنوان قوای مرزی آنجا باشند تا پس از خلعسلاح ایلات بینالنهرین اقدام به گرفتن اسلحه ایشان شود. (همان، ص ۳۱)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۲-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۳۸.

۴- مدرسی، علی، مدرس شهید، اصفهان، بنیاد فرهنگ و انتشاراتی بدر، ۱۳۵۸ش، ص ۷۹.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۴۰۴.

۶- همان، ص ۳۹۹.

۷- همان، ص ۳۹۵.

۸- همان، ص ۳۹۶.

 یکشنبه

۲۸ تیر ۱۳۰۴

۱۹ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۷ ذیحجه ۱۳۴۳

 اتخاذ موضع تدافعی

سرهنگ محمود پولادین، فرمانده فوج گارد پهلوی، اعزامی به لشکر شرق، به وزارت جنگ خبر داد که تا صدور حکم ثانوی از طرف فرماندهی لشکر شرق، در منطقه سملقان، حالت تدافعی خواهد داشت. در این زمان سرهنگ پولادین فرماندهی قوای مستقر در سملقان و جلگه شوقان را به عهده داشت.(۱)

 شرایط عضویت در کمیته پهلوی

رئیس تلگراف خانه کردستان به وزیر پست و تلگراف خبر داد که مرامنامه کمیته پهلوی به کردستان رسیده و در آن گفته شده که این کمیته از رؤسای دوایر کشوری تشکیل میشود. در این مرامنامه «تهدید شده که هر یک از رؤسای دوایر دولتی استنکاف از عضویت کمیته [کنند]... از خدمت منفصل و به جای آنها اشخاصی که داخل کمیته باشند برقرار خواهند شد.» وزیر پست و تلگراف موضوع را به اطلاع رضا خان رساند و از او کسب تکلیف کرد.(۲)

 مسافرت آیت الله مدرس به اصفهان

بعد از ظهر امروز آیت الله سیدحسن مدرس، نماینده تهران و نایب اول مجلس شورای ملی راهی اصفهان شد. این خبر را روزنامه قانون در صفحه اول خود منتشر کرد و افزود: «به طوری که اطلاع داریم مسافرت آقای مدرس و اقامت حضرت معظمله در اصفهان قریب یک ماه طول خواهد کشید.» روزنامه قانون که از دشنامدهنده های آیت الله مدرس بود، اینک با لحنی متفاوت نوشت: «ما ادعیه خودمان را بدرقه راه ایشان فرستاده و امیدواریم زودتر به طهران مراجعت و دوستان خودشان را مسرور فرمایند.»(۳) مجلس شورای ملی در تعطیلات بسر میبرد. شبهنگام آیت الله مدرس وارد قم شد. با این که اهالی از ورود ایشان بیخبر بودند به مجرد اطلاع به استقبال شتافتند و در خیابان هیأت علمیه از طرف آیت الله حاجشیخ عبدالکریم حائری یزدی از ایشان مشایعت شد. آقای مدرس در حرم حضرت معصومه با حاجشیخ دیدار کرد. بیشتر مسئولان شهری در این دیدار حضور داشتند.(۴)

 گزارش دیدار شیخ عبد الله با کنسول انگلیس

شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل و جانشین او در منطقه برای رسیدگی به داراییها و سرپرستی طایفه محیسن، با ارسال تلگرامی به رضا خان، گزارشی از دیدارش با کنسول انگلیس ارائه کرد. وی نوشت که از رفتن نزد مقام انگلیسی خودداری کردم،اما او به خانه من آمد و سئوال پیچم کرد. «حکومت با شما چطور است؟ آیا شما راضی هستید؟ طوایف از حکومت رضایت دارند یا نه؟ ناچاریم به پدر شما اطلاع بدهیم که وقتی شما را میخواهیم [ملاقات کنیم] طفره میروید. شاید حکومت قدغن کرده! اگر این طور است فوراً بگویید... حضرت اشرف فرمودند اگر پدر شما بخواهد به شما چیزی بنویسد یا کاری داشته باشد میتواند توسط سفارت به شما اطلاع بدهد.» شیخ عبد الله نوشت که در طول یک ساعتی که کنسول در خانهام بود «اتصالاً سئوال مینمود و اظهار داشت که شما باید مثل پدر خودتان از ما اطمینان داشته باشید. هر کاری دارید بگویید انجام میدهیم. راپرت این صفحات را دایم به ما اطلاع دهید که به پدر شما اطلاع بدهم.» کنسول انگلیس با اشاره به عهدنامه دوستی دولت انگلیس با شیخ خزعل از شیخ عبد الله خواست که از ملاقات با او طفره نرود.(۵)

 دستور به تکمیل شدن پرونده سردارمعزز

وزارت جنگ از قول رضا خان به فرمانده لشکر شرق دستور داد پرونده سردار معزز بجنوردی هر چه زودتر تکمیل شود.(۶) چند روز پیش سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از رضا خان تقاضا کرده بود سردار معزز و همراهان دستگیر شده او، که در مشهد زندانی هستند، پیش از ماه محرم اعدام شوند.

 دستور رضا خان به باز شدن کلوپ روسها در بندرجز

وزارت امور خارجه با فرستادن نام های به وزارت جنگ خبر داد که در جلسه اخیر هیأت دولت موضوع بسته شدن کلوپ روسها در بندرجز توسط حکومت نظامی آنجا مطرح و اعتراض سفارت شوروی به این اقدام بررسی گردید. در این جلسه دستور داده شد عجالتاً کلوپ یادشده بازگشایی شود. حسن مشار، وزیر امور خارجه، از وزارت جنگ خواست به حاکم نظامی بندرجز دستور دهد تصمیم هیأت دولت به اجرا گذاشته شود.(۷)

 تعیین تکلیف اثاثیه ولیعهدی در تبریز

محمدحسین آیرم، فرمانده قوای آذربایجان، به وزارت جنگ اطلاع داد که مقداری اسباب و اثاثیه ولیعهدی و وسایل دیگر در انباری مهر و موم شده، نگهداری میشود که رو به خرابی است.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۷۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۶۲ و ۳۶۳. این کمیته با جمعیت یا حزب نخستین بار با پیشنهاد محمدحسین آیرم، فرمانده وقت تیپ شمال، پیشنهاد گردیده بود. بیخبری وزیر پست و تلگرام از تشکیل این گروه نشان میدهد که هیأت دولت در جریان تکوین آن قرار نداشته است.

۳- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۴، ص ۱. تغییر لحن و موضع این جریده نسبت به آیت الله مدرس، ناشی از سکوت ایشان و مسامحه موقت ایشان در برابر رضا خان، در این هنگام، بود.

۴- همان، شم ۳۶، ص ۳

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۴۴ و ۴۵. رضا خان در پاسخ به گزارش ارسال شده به شیخ عبد الله گفت که رویه خوبی اتخاذ کرده است. وی با اشاره به اشتباهات شیخ خزعل افزود که «مراقبت نمایید که پدر شما با اطلاع از سبک رفتار و عقیده دولتخواهانه شما متوحش نگردیده و بیشتر باعث توسل مشارالیه به اجانب نشود. خود شما هم البته کاملاً ـ مطمئن بوده و یقین داشته باشید که همیشه در تحت حمایت شخص من و قشون خواهید بود.» (همان، صص ۴۲ و ۴۳)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۸۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۴، ص ۳. وزارت جنگ مراتب را به اطلاع فرماندهی تیپ شمال رساند. (همان، ص ۲)

«در صورتی که اجازه مرحمت فرمایند در تحت نظر کمیسیونی اشیاء تفکیک و آن چه متعلق به دولت است نگهداری شده و مابقی اگر چیزی از اشیاء ولیعهدی باقی مانده باشد، تحویل نماینده [دربار]» شود.(۱)

 درباره فرمانده لشکر شمال غرب و اوضاع آذربایجان

محمدولیمیرزا فرمانفرما که در تبریز بسر میبرد، در یادداشت امروز خود از دیدارش با محمدحسین آیرم، فرمانده جدید لشکر شمال غرب، نوشت و افزود: «هر چند خیلی ظاهر متکبر و از خود راضی دارد، ولی قطعاً باطنش بهتر از امیرلشکر سابق [عبد الله طهماسبی] است. مخصوصاً خرابی های اوضاع حاضره را تصدیق داشت. گمان میکنم به خوبی حس کرده است که اهالی، از فشار های وارده، بیحد منزجر بودهاند. در مجالسی که رفته است، همه جا نوید هایی داده که خیلی اسباب دلخوشی مردم شده است و خیالش فعلاً جلوگیری از تعدیاتی است که در خارج نظامیان میکنند؛ تا چه بشود. دستهجات [عزاداری] در کوچه و خیابان با همان شدت مشغول هستند، ولی خارج از انتظامی روی نداده است.»(۲)

 ورود فرمانده تیپ شمال به استرآباد

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، پیش از ظهر امروز وارد استرآباد شد.(۳) قرار است وی با تجمیع نیرو های نظامی مازندران و گیلان در استرآباد عملیاتی علیه ترکمنها کند. دیروز یک گروهان کامل پیاده، چهار مسلسل و پانزده سوار از رشت به استرآباد گسیل شده بودند.(۴)

 موقعیت کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار

با وجود استقرار کمیسیون مرزی شوروی و سه دیدار مقدماتی میان رؤسای کمیسیون های ایران و شوروی، هنوز مذاکرات رسمی میان دو هیأت برگزار نشده است. مهدی الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس هیأت ایرانی، خبر داد که لازاروف، رئیس کمیسیون مرزی شوروی خواستار شروع مذاکرات شده اما اعضای هیأت او به حد نصاب نرسیده و امکان نشست با حداکثر عضو را ندارند، از این رو نمیتوان به نتایج قطعی دست یافت. همچنین تقاضای ایران برای بازگشت اوضاع مرز مشترک به وضعیت سابق، پیش از تجاوزات روسها به خاک ایران، اشغال پاسگاه بهرامتپه، زمین های تازهکند و تصرف دهنه نهر حسن خانلو، با پاسخ روشنی از طرف روسها روبرو نشده است. نامهنگاری هر از گاه میان دو کمیسیون ادامه دارد.(۵) به نظر میرسد مهدی الهامی استعفای خود را پس گرفته است.

 همایشی علیه ورود کالا های تجملی

مجمع اقتصاد در مراسمی که امروز در تکیه دولت برپا شد، بر جلوگیری از ورود کالاـ های تجملی تأکید کرد.(۶) در این نشست که با حضور وزراء، علماء، تعدادی از نمایندگان مجلس شورای ملی و بازرگانان برپا شد، حدود هفتصد نفر شرکت داشتند. حاجرحیم اتحادیه، رئیس هیأت مدیره مجمع اقتصاد، میرزاعبدالحسین چینیفروش (احسانی)، اسلامیه، و محتشمالسلطنه

از سخنرانان این مراسم بودند.(۷)

 تغییر نشانی تلگرافی بانک شاهنشاهی

بانـک شاهنشـاهی نشـانی تلگرافی خـود را تغییر داد. این بانـک که پیش از این بـا واژه «پهلـوی» نشـانی تلگرافی خود را درج میکرد، در پی انتخـاب آن به عنوان نام خانوادگی رضا خان، و به درخواست دولت ایران، اقـدام به تغییر آن کرد. «بکتاریا» نام جدیـد نشانی تلگرافی بانک شاهنشاهی است.(۸) بانـک شاهنشـاهی پیش از این میخواست واژه «زرتشت» را برای این موضوع انتخاب نماید که گویا منصرف شده است.

 دمای هوای تهران

دمای هوای تهران، امروز یکشـنبه ۲۸ تیرماه ۱۳۰۴، به این ترتیب اعلام شد: در آفتاب، صـبح ۵۰ به بالا، عصر ۵۰ به بالا؛ صبح در سایه ۳۳ درجه و نیم و عصر در سایه ۳۷ درجه و نیم.(۹)

 غرق سه زن روسی در سواحل بندر پهلوی

امروز چهار زن روسـی برای شـنا تن به دریا زدنـد. اینان از اعضای خانواده کارکنان اداره شـرق بودنـد. پس از مـدتی یکی از آنان به ساحل رسید و سه نفر دیگر غرق شدند.(۱۰)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۵۱۰.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۰۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۸۶.

۴- همان، ص ۳۹۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۳۲ تا ۳۷.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۴، ص ۱.

۷- همان، شم ۱۸۶۵، ص ۲؛ روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۵، ص ۱.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۴، ص ۱.

۹- همان، شم ۱۸۶۵، ص ۱.

۱۰- همان، شم ۱۸۷۴، ص ۲.

ص: ۲۱۸

 دوشنبه

۲۹ تیر ۱۳۰۴

۲۰ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۸ ذیحجه ۱۳۴۳

 آیت الله مدرس در اصفهان

غروب امروز آیت الله سیدحسن مدرس به اصفهان رسید و «از بدو ورود به شهر تا مدرسه چهارباغ با جمعیتی که به استقبال رفته بودند پیاده حرکت و در عرض راه صدای صلوات، زنده باد علماء و قرآن، مرده باد دشمن علماء و قرآن و این قبیل عناوین بلند بود؛ و در مدرسه چهارباغ منزل نموده است.»(۱)

 ارزیابی های سرتیپ زاهدی از موقعیت ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ مستقل شمال، که اینک در استرآباد به سر میبرد با ارسال تلگرام هایی چگونگی امکان ورود به عملیات علیه ترکمنها را توضیح داد. وی در تلگرامی با تشریح طوایف موجود در منطقه نوشت که تعداد خانوار های طایفه ها، با وجود نبود آمار دقیق، حدود ۶۰ هزار تخمین زده میشود. اینان عمدتاً مربوط به دو طایفه عمده جعفربای و آتابای هستند که آنان را یموت مینامند. اما طایفه دیگر گوکلان است که در حدود بجنورد بسر میبرند و ۹ هزار خانوار هستند. وی افزود عملیات نظامی نظر به وسعت ترکمنصحرا، موانع طبیعی، کمی آب در تابستان و بارندگی زیاد در زمستان غیرمقدور است؛ از این رو در ابتدا باید به تصرف خواجهنفس، گمیشتپه و سپس آققلعه اقدام کرد و در مرحله بعد به تعقیب ترکمنها پرداخت. «در این موقع نیز باید ستون لشکر شرق، گوکلانها را طرد نموده و خط سیر خود را با گنبدقابوس امتداد دهند و با تصرف مواقع معروضه ارتباط بین ستون لشکر شرق و مرکز قوای استرآباد به وسیله اتومبیل یا طیاره یا سوار مسلحاً برقرار خواهد بود و تراکمه در نتیجه این پیشرفت مجبور به اطاعت، و اسلحه خود را تسلیم خواهند داشت.»(۲)

سرتیپ زاهدی در تلگرام دیگری یادآور شد که با قوای فعلی استرآباد که با همراهی نیرو های محلی از شهر و دهات اطراف مراقبت میکنند نمیتوان اقدام نظامی کرد. «با عده های که از رشت و مازندران میرسد به اضافه گردان (۳)فوج گارد پهلوی» میتوان حدود ۷۰۰ نفر به صحرا اعزام کرد. بنابراین تا جایی که امکان دارد باید نیروی کمکی از مرکز یا سایر نقاط به کمک تیپ مستقل شمال بیاید.۳ وی تأکید کرد به همان شکلی که به لشکر شرق یاری رسانده شد، به این تیپ نیز باید کمک شود.(۴)

 عدم همراهی یموت با گوکلان

فرمانده تیپ شمال به رضا خان خبر داد که طایفه گوکلان که از طایفه یموت تقاضای کمک کرده بود، با پاسخ منفی روبرو شده است. وی افزود هم به این دلیل و هم از آنجا که قوای نظامی و محلی توان جابهجایی به طرف شرق را ندارد، امکان حرکت به سوی لشکر شرق نیست. «فقط قسمتی که ممکن [است] با لشکر شرق تصادف نماید... ایل شادلو و گوکلانها ... [هستند] که از حیث بیاهمیتی معروف و قوای مکفی ندارند.»(۵) رضا خان از فرمانده تیپ شمال خواسته بود با انجام عملیاتی علیه ترکمنها آنان را از توجه به سمت لشکر شرق بازدارد. (ر.ک: ۲۷ تیر)

 چاپ و توزیع دو هزار اطلاعیه در تبریز

فرمانده لشکر شمال غرب خبر داد که مطابق دستور، دو هزار برگ اطلاعیه چاپ و توزیع شد. گویا این اطلاعیه حاوی تشکر رضا خان از مردم آذربایجان بود. سرتیپ محمدحسین آیرم، توزیع اطلاعیه را یک دنیا افتخار بزرگ برای آذربایجانیها دانست که «اثرات غیرقابل تقریری» داشته است.(۶)

 درباره تأسیسات تلگرافی کمپانی نفت جنوب

وزارت پست و تلگراف با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که موضوع تأسیسات تلگرافی کمپانی نفت جنوب از موارد مطرح بین دو وزارت خانه است، اما تاکنون از نتیجه اقدامات آن وزارت خانه اطلاعی ارائه نشده است. در این نامه آمده است که رئیس جدید تلگراف خانه خوزستان خبر میدهد که مخابرات آن منطقه با بینالنهرین از طریق سیم کمپانی انجام میشود. «متمنی است برای حفظ مصالح مملکتی [و] جلوگیری از خساراتی که به دولت وارد میآید بذل توجه عاجل و مؤثری» شود.(۷)

 مدارس وابسته به کمپانی نفت جنوب

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از رئیس معارف خوزستان خواست که اطلاعات لازم را از مدارسی که از کمپانی نفت جنوب اعانه میگیرند جمعآوری کرده، اطلاع دهد. از رئیس معارف خوزستان که در حال اعزام به محل مأموریت جدید خود است خواسته شد تعداد این مدارس و تاریخ تأسیس آنها، شمار آموزگاران، شمار دانشآموزان، میزان بودجه هر یک از مدارس و نوع کمکی که دریافت میدارند، ترتیب تحصیلات و میزان تعلیمات از نقطهنظر تطبیق با برنامه رسمی این وزارت خانه، و بالاخره عناوین کتاب هایی که تدریس میشوند، اطلاع دهد. وزارت معارف همزمان با این نامه، با تنظیم نام های دیگر خطاب به رئیس کمپانی نفت جنوب خواست «وزارت معارف را از اوضاع بودجه پرسنل و ترتیب تحصیلات و عده شاگردان کلیه مدارسی که اداره کمپانی عهدهدار مخارج آنهاست مسبوق و مستحضر فرمایند.»(۸)

 تردید نسبت به دکتر پاویل

دکتر پاویل که چند سال در نمین طبابت کرده بود، اینک مایل

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۳۳. وزارت جنگ پس از دریافت این خبر از قول

رضـا خـان به رئیس نظامیـان اصـفهان دسـتور داد «گفتـار و رفتـار مـدرس را تحت نظر گرفته و مطالب لازمه را راپرت دهـد.» (همـان، ص ۱۳۴) مخبر روزنـامه قـانون دربـاره اسـتقبال از آیت الله مـدرس چنین نوشت: «حضـرت آقـای مـدرس غروب روز دوشـنبه وارد اصـفهان و از طرف آقایان علماء و بعضـی از کسـبه و تجار اسـتقبال شایانی به عمل آمـده، پس از ملاقات آقایان علمـاء و کسبه و تجـار در خـارج شـهر یعنی از نزدیکی مورچهخورت و مخصوصـاً از گز تا اصـفهان به شـهر ورود فرموده در حالی که پیاده حرکت مینمودنـد (از دروازه شـهر) و مردم هم به طور ازدحام معظمله را میبردنـد و صـدای صلوات و زنده باد مـدرس هوای اصـفهان را مرتعش مینمود. بالاـخره پس از صـدمات فوقالعـاده به واسـطه بوسـیدن دست و صورت آقا از طرف اهـالی کسـالتی به ایشـان رو کرده بود و در موقع ورود به مـدرسه چهاربـاغ حضـرت آقـای سـیدالعراقین اظهار امتنانی از عموم اصـناف نموده و در ضـمن، ملاقـات حضـرت آقای مـدرس را به واسـطه کسالت مزبوره به روز های بعـد در مـدرسه چهارباغ موکول کردند.» (روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۸، ص ۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۸۲ تا ۳۸۵.

۳- همان، صص ۳۶۵ و ۳۶۶. در پاسخ به این درخواست گفته شد که پس از تبادلنظر اقدام میشود. (همان، ص ۳۶۴)

۴- همان، ص ۳۸۱.

۵- همان، صص ۳۷۴ و ۳۷۵. اطلاعات ارائه شده از طرف تیپ شمال به فرماندهی لشکر شرق ابلاغ گردید. (همان، ص ۳۷۳)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۷۶.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

۸- سازمان اسـناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۲۹۰۲۰. روشن است که وزارت معارف، عالیترین مرجع رسـیدگی و نظارت به نظام آموزشـی کشور اطلاعی از دخالت شـرکت نفت انگلیس و ایران در امور آموزشـی خوزسـتان نداشت. این وزارت خانه زمانی متوجه این موضوع شد که کمک شرکت یاد شده به مدرس های در شوشتر قطع گردید و خبر آن به تهران رسید.

است به یکی از روستا های محال اجارود رفته، آنجا مستقر شود. فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال این خبر به وزارت جنگ یادآور شد که این دکتر مشکوک است و ماندن او در این صفحات نتیجه مثبتی ندارد. «دستور داده شد از آن حدود مشارالیه را خارج و به داخله حرکتش دهند، چون ممکن است بعداً از طرف روسها اعتراضاتی در این موضوع بشود.»(۱)

 تقلید از فرش ایران

به گزارش رسیده، برخی کشور های اروپایی با تقلید از نقشه و رنگ فرش های ایرانی، اقدام به بافتن فرش کرده، آن را به جای قالی ایران به فروش میرسانند. فرش های تقلیدی تفاوت زیادی با فرش ایرانی دارد، اما ب های آن اندک است. این گزارش میگوید مشتریان قدرت تشخیص میان قالی های اصلی و بدلی را ندارند، از این رو بازار فرش ایران در اروپا دچار سکته شده است. قرار است نشستی مرکب از مسئولان ذیربط و بازرگانان فرش در هفته آینده تشکیل و تصمیماتی اتخاذ گردد.(۲)

 بالارفتن پرچم مصر در تهران

امروز در مراسمی پرچم مصر در محل سفارت خانه این کشور در تهران بالا رفت. محل سفارت در پارک قوامالسلطنه [= موزه آبگینه فعلی] است.(۳) رضا خان و گروهی از مسئولان دولتی در این مراسم حاضر بودند.(۴)(ر.ک: ۱۵ تیر)

 عزیمت یارولیمک به آلمان

یارولیمک، مسئول شرکت هواپیمایی یونکرس در ایران، امروز تهران را به قصد برلین ترک کرد. منابع انگلیسی نوشتند که وی به خانقین پرواز کرد تا از آنجا به آلمان برود.(۵) روزنامه ایران نوشت که وی به بغداد پرواز کرد تا از آنجا راهی برلین شود. این منبع افزود یارولیمک میخواهد هواپیما های جدیدی به ایران بیاورد «چون به تجربه رسیده که موتور طیارات سابق در ایران چندان دوام و ثباتی ندارد.» روزنامه ایران اضافه کرد که در غیاب یارولمیک، غلامعلی خان میکده اختیارات او را به عهده خواهد داشت.(۶)

 نامه محمدحسن میرزا ولیعهد به سالارالدوله

غلامعلی دولتشاهی، حاکم کرمانشاهان، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که محمدحسن میرزا ولیعهد با ارسال تلگرامی به سالارالدوله، که باید توسط من به او فرستاده شود، او را از برخی کارها پرهیز داده و دلجویی نیز کرده است. دولتشاهی افزود که مطمئناً «مقام مقدس بندگان حضرت اشرف» از این تلگرام مطلع است، با این حال «برای ارسال آن به مقصد منتظر اجازه مخصوص هستم.»(۷)

منابع انگلیسی نوشتند که شاهزاده سالارالدوله از ماه می در منطقه اورامان و به دنبال گردآوری نیرویی برای قیام علیه دولت است، اما با موفقیتی همراه نشده است. هیچیک از سران طوایف کرد از او حمایت نکردهاند؛ مگر احتمالاً جعفرسلطان لهونی.

این منبع میافزاید که قشون ایران برای اقدامی پیشگیرانه پنجاه سوار و یکصد پیاده نظام در اوایل ژوئیه، به پادگان روانسر گسیل داشته است.(۸)

(تصویر) اصفهان، مسجد مادرشاه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۲۳۹.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۵، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۵، ص ۱.

۵- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۶، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴ف پ ۶، ص ۴۵۰. وزارت جنگ پس از دریافت این تلگرام فوری از قول رضا خان به دولتشاهی نوشت تلگرام مربوط به سالارالدوله را به مقصد مورد نظر ارسال کند. (همان، ص ۴۴۹)

۸- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

 سهشنبه

۳۰ تیر ۱۳۰۴

۲۱ ژوئیه ۱۹۲۵

۲۹ ذیحجه ۱۳۴۳

 اجازه حرکت به تهران

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که در استرآباد بسر میبرد، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ اطلاع داد که به امور مربوط به تمرکز قوا در استرآباد و پست های نظامی سواحل رسیدگی کرده، فردا به طرف بندر پهلوی پرواز میکند تا به کار های آنجا برسد. وی افزود عرایض مهمی دارد که باید حضوراً بگوید. «در صورتی که اجازه میفرمایند برای چند ساعت به طهران آمده و در تعقیب راپرت های قبل اطلاعات مهمه را حضوراً عرض که هر چه زودتر شروع به عملیات گردد. زیرا هر چه عملیات به تأخیر افتد مواجه با بارش و باطلاق صحرا شده و دیرتر به اخذ نتیجه موفق خواهیم شد.»(۱)

 درخواست اعتبار برای تعمیر سدی در تبریز

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ یادآور شد که هنگام «تشریففرمایی موکب مبارک» به آذربایجان، برای تعمیر سدی که در جنوب شرقی نظامیه تبریز دو ماه پیش بر اثر سیل خراب شده؛ نزدیک به ۲۰۰ خانه را منهدم کرده بود، پانزده هزار تومان اختصاص داده شد. فرمانده قوای آذربایجان از وزارت جنگ خواست به اداره مالیه امر کند کار ساخت و ساز سد را آغاز نماید.(۲)

 ایستادگی وزارت مالیه

وزارت مالیه در نام های به وزارت جنگ، در پاسخ به گزارش های ارسالی لشکر های جنوب و غرب راجع به موقعیتی که مسکوکات معیوب در آن نقاط ایجاد کرده، نوشت که وزارت مالیه، به هیچوجه مسکوکات شکسته و معیوب را با سکه های سالم تعویض نخواهد کرد [چرا که موعد و ضربالاجل این کار به پایان رسیده] اما به ادارات خود دستور داده «که مسکوکات معیوب را در مقابل عوارض دولتی با کسر ده یک قبول نمایند.» در این نامه آمده است البته خود افراد میتوانند مسکوکات را به ضراب خانه دولتی ببرند و هر مثقال نقره خالص را به یک قران بفروشند تا تجدید ضرب شود.(۳) وزارت مالیه میگفت بدون کسر ده یک، با توجه به هزینه انتقال مسکوکات به تهران و مخارج ضرب و...، راه دیگری برای تعویض سکه های معیوب نیست.

 دستور به محاکمه سردار معزز بجنوردی

وزارت جنگ از طرف رضا خان به فرمانده لشکر شرق دستور داد هر چه زودتر سردار معزز و دیگر بازداشتشدگان را محاکمه و نتیجه را اعلام دارد. سرتیپ جانمحمد خان نیز در پاسخ گفت که یاور صفرعلی خان از بجنورد احضار گردیده است. با آمدن او محکمه تشکیل و پرونده نامبردگان ظرف سه هفته رسیدگی و خاتمه مییابد.(۴) این مکاتبه تلگرافی در حالی رد و بدل شد که ۲۴ ساعت بعد سردار معزز و برادران و کسان زندانیاش اعدام شدند، بیآنکه محکم های برپا شود. (ر.ك: ۳۱ تیر)

 تمایل آمریکاییها به گسترش مدارس تبشیری در ارومیه

نصر الله بهنام (مبینالسلطنه)، کارگزار ارومیه، در نام های به وزارت امور خارجه با تأیید این موضوع که آمریکاییها میتوانند در همه نقاطی که پیش از جنگ بینالملل مدرسه داشتند، مکان آموزشی ایجاد نمایند، نوشت که آمریکاییها در روستا هایی که مدرسه هم نداشتند، میخواهند مدرسه بسازند. لازم است با تشکیل هیأتی مشخص شود که این مدارس در کدام دهات بوده و به همان اندازه اجازه ساخت داده شود. «زیرا اساس تشکیل مدارس آنها در دهات فقط برای تحریکات و تبلیغات مذهبی است.» وی چاره کار را ایجاد مدرسه توسط دولت در ارومیه و روستا های آن دانست تا مسلمان و غیرمسلمان در آنها تحصیل نمایند و «از فساد عقیده و سایر مسایل دیگر ممانعت به عمل آید.» بهنام، ارومیه را از این جهت که مورد توجه قدرت های تبشیری است با اهمیت خواند.(۵)

 توجیهات ترکیه برای ممانعت از بازگشت مهاجران ایرانی

دولت ترکیه با این بهانه که همه مسلمانان سنی و کرهسنی مقیم ایران، اصلاً و نسلاً ترك هستند و باید به تبعیت دولت ترکیه درآیند، از بازگشت این گروه از مهاجران ایرانی به خاك ترکیه جلوگیری میکند. کارگزاری ارومیه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، ضمن توضیح این موضوع نوشت که همه مأموران دولت ترکیه که به ایران میآیند همین سیاست را پیگیری میکنند و تا زمانی که ایران نماینده فعال در کردستان ترکیه نداشته باشد این مسئله حل نخواهد شد. وی هدف ترکیه را برای آباد کردن زمین هایی که پس از جنگ بینالملل بایر و بدون جمعیت مانده، عمدهترین علتی دانست که دولت ترکیه از مراجعت این گروه از ایرانیان به وطن بازمیدارد.(۶)

 رسیدن سیم تلفن به اسدآباد

اداره تلفن کرمانشاه که شروع به سیمکشی تلفن در شهر های منطقه کرده است، «چندی قبل از کنگاور شروع به سیمکشی نموده، تا اسدآباد» امتداد یافته است.(۷)

 فعالیت مرکز اطلاعات ایران در انتخاب نام خانوادگی

مرکز اطلاعات ایران (روزنامه اطلاعات بعدی) با انتشار اطلاعی های با اشاره به نزدیك شدن موعد پایان تغییر القاب به نام خانوادگی (۱۵ مرداد) خبر داد که تمام القابی که تاکنون در روزنامه های پایتخت انتشار یافته و از این به بعد منتشر میشود جمعآوری کرده، ثبت مینماید. از این به بعد همه افرادی که نام خانوادگی انتخاب میکنند

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۷۲. وزارت جنگ در پاسخ نوشت که میتواند به تهران بیاید. (همان، ص ۳۷۱)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۶۶. وزارت جنگ هم پاسخ داد اعتبار تصویب شده، خودتان از مالیه بخواهید که شروع کند. (همان، ص ۲۶۵).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، ص ۹. ایستادگی وزارت مالیه در واقع اعلام موضع بانک شاهنشاهی بود که گردش پول در کشور از طریق آن بانک انجام میشد. از این رو این موضع وزارت مالیه حتی در برابر نامه خود رضا خان که امروز به وزارت مالیه فرستاد و از به زحمت افتادن اهالی شیراز گفت، تغییری نکرد. (همان، صص ۸ و ۱۳)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۸۶ و ۳۸۷.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۹-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، صص ۲۷ تا ۲۹. دولت ترکیه در جواب یادداشت هایی که در این موضوع از دولت ایران دریافت میکرد مینوشت که این گروه به میل و رغبت خود در ترکیه ماندهاند و مشغول زراعت هستند و تمایلی به مراجعت ندارند. اما مسئولان محلی ایران اعتقاد داشتند دولت ترکیه اتباع ایرانی را به زور و یا با ترساندن آن جا نگه داشته است.

۷- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۵، ص ۱.

میتوانند با مراجعه به این مرکز از نام های خانوادگی انتخاب شده مطلع شده، نام جدید خود را ثبت کنند.(۱)

 گزارش تکمیلی از حمله ترکمن های روس به مشهد غلامان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با اشاره به تهاجم ترکمن های روس به روستای مرزی مشهد غلامان (ر.ك: ۲۷ تیر) نوشت که پس از گسیل نیرو های نظامی به آن منطقه در یک فرسخی خاك شوروی با ترکمنها مواجه شده پس از چند ساعت درگیری بخشی از اموال غارت شده گمرك را پس گرفته «و اشرار که تماماً تراکمه یموت و تکه روس بودند از سرحد گذشته و داخل خاك روسیه شدهاند. فعلاً حدود مشهد غلامان خالی از اشرار و امنیت حاصل است.»(۲)

 در انتظار فرمانده تیپ پیاده

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از وزارت جنگ خواست که فرمانده تیپ پیاده این لشکر را تعیین و به غرب اعزام دارد. وی نوشت که این فرمانده باید مدتی به کسب تجربیات و اطلاعات این منطقه بگذراند و سپس «این جانب تصمیم دارد به مرکز لشکر رفته، سپس به کردستان عزیمت نماید.»(۳)

(تصویر) تبریز، خرابی های سیل ۱۳۰۳

 چهارشنبه

۳۱ تیر ۱۳۰۴

۲۲ ژوئیه ۱۹۲۵

۳۰ ذیحجه ۱۳۴۳

 اعدام سردارمعزز بجنوردی و همراهانش

عصر امروز، سردارمعزز بجنوردی و همراهان بازداشتشدهاش، اعدام شدند.(۴) قرار بود پرونده اینان تکمیل شده، پس از تشکیل محکمه اعدام شوند؛ اما ناگاه رضا خان با تأیید نظر سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، مبنی بر این که سردارمعزز و همراهانش پیش از رسیدن ماه محرم باید اعدام شوند، خطاب به فرماندهی لشکر شرق نوشت: «اجازه میدهیم سردار معزز و سایر اشخاص که اعدام آنها را پیشنهاد نموده بودید اعدام شوند.»(۵)

 برقراری حکومت نظامی در سمیرم

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ خبر داد که تاکنون مأمورانی به آبادی های چهارگان های که مرکز آن سمیرم است، گسیل

نشدهانـد. وی مـدعی شـد که اهـالی این روسـتاها تحت فشـار اسـماعیل خان قشـقایی (صولتالـدوله سـردارعشایر) هسـتند و از یـاورمحمود خـان پروین، مـأمور خلعسـلاح قشـقایی، تقاضای برپایی حکومت نظامی کردهانـد. «فعلاً برای جلب آنها به طرف قشون و جلوگیری و رفع نفوذ و اقتـدارات اسـماعیل خـان به صـاحب منصب مزبور، دسـتور داده شـد حکومت نظامی در آنجا برقرار دارد.»(۶)

 تحویل بخشی از سلاح بختیاری به قشون

عبدالحسین بختیار با ارسال تلگرامی به غلامحسین خان بختیاری و جعفرقلی خان بختیاری، نوشت که «هر قدر تفنگ و فشنگ موجود بود تحویـل اداره نظـام دادم. تفنگهـا هم که دست حضـرات بختیاری داد هایم قبوضات آن را تحویل داده و در گرفتن آنها هم حتیالمقدور از بختیاریها به اداره نظام مساعدت خواهم نمود.»(۷)

 درخواست مدارک مثبته

اداره کل تشکیلات نظمیه با ارسال نام های به وزارت جنگ با اشاره به احضار یاورمحمود خان متین، رئیس نظمیه استرآباد، و اقدام به تشـکیل محکمه اداری، نوشت: «مقرر فرمایند رئیس قشون قسـمت استرآباد، مدارک مثبته موضوع شـکایت خود را از مشـارالیه، بـه مرکز ارسـال دارد تـا بتـوان به محـاکمه مزبـور خـاتمه داد.»(۸)(ر.ک: ۳۱ خرداد) یـاور محمود خـان بنـابر اتهـام بیمدرکی از ناحیه فرمانده نظامیان استرآباد، به تهران احضار شده بود.

 نامه وزارت امور خارجه درباره طایفه بربریها

وزارت امور خـارجه بـا ارسـال نـام هـای به وزارت جنـگ، ضـمن اشاره به مـذاکراتی که در هیأت دولت راجع به بربری های ساکن خراسان انجام شد، نظرات و پیشنهاد های کارشناسی کارگزاری خراسان را به اطلاع رساند. کارگزاری خراسان پیشنهاد داده بود در جهت ترغیب این طایفه به سکونت در ایران، ریاست طایفه به

۱- همان، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۸۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۲۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۴۸.

۵- همان، ص ۳۸۵. برای آگـاهی از اقوالی که دربـاره این اقـدام مطرح بوده، ر.ک: مکی، همان، ج ۳، صص ۳۴۲ و ۳۴۳. از آن جمله این که «گویا عد های از مخالفین امیراقتدار و سـردارمعزز بجنوردی که میخواسـتند با یک تیر دو نشان را زده باشند، نقش های طرح مینمایند که نام های به خط و امضای سلطان احمدشاه جعل نموده در پاکتی بگذارند و آن پاکت را در پاکت دیگری قرار داده به پاریس بفرسـتند تا از پاریس کاغذ مزبور را که عنوانش «ایران، بجنورد جناب اجل سـردار معزز بجنوردی ملاحظه فرمایند» بوده به ایران برگردانند. در ضـمن ارسال این مراسـله نیز شـرحی بدون امضاء به رئیس شـهربانی و سردارسـپه نوشته میشود که: سردارمعزز بجنوردی بر علیه حضرت اشرف سردارسپه کمیته سری تشکیل داده و با احمدشاه مکاتبه محرمانه

دارد و چون در این کاغذ جداً تأکید شده بود که کاغذ های پست خانه را سانسور نمایند تا صدق و کذب ادعای نویسنده ثابت گردد دستور داده میشود کاغذ های پست خانه را سانسور نمایند. در اثر سانسور کاغذ مزبور کشف میشود و تلگرافاً به جانمحمد خان دستور داده میشود سردارمعزز را به مشهد فراخوانده توقیف نماید و پس از چندی هم سردار معزز بجنوردی و دو نفر از برادران او به اتهام این که در موقع شرارت تراکمه دستگیر شدهاند در روز چهارشنبه سیو یکم تیر ماه ۱۳۰۴ بدون انجام مراسم محاکمه صحیحی با چهار نفر دیگر از رؤسای طوایف بجنورد اعدام میگردند.» (همانجا)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۶.

۷- همان، ص ۳۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۷۵. موضوع به فرمانده تیپ شمال منعکس شد و او از قول رئیس نظامیان استرآباد نوشت که مدرک کتبی و مثبتی ندارد؛ فقط سوءظنی بوده که همان نیز برای انتقال یاورمحمود خان متین از استرآباد کافی است! (همان، ص ۱۷۳)

سیداحمدشاه پسر بزرگ مرحوم سیداحمدعلیشاه سپرده شود؛ زمین های بیصاحب تربتجام و نواحی اطراف آن به بربریها واگذار گردد؛ از مالیات معاف باشند و عشر عایدات خالصه های واگذار شده را به دولت بدهند؛ عد های در قشون جذب شوند؛ نمایند های در مجلس شورای ملی داشته باشند؛ محرمانه به بربری های مهاجر مساعدت مالی گردد؛ حکومت تربتجام به عضوی صالح از این طایفه واگذار شود. در پایان این نامه آمده است که با تبلیغات کنسول افغانستان در مشهد اخیراً ۲۰۰ خانوار از بربریها به افغانستان بازگشتهاند. «به وسیله سفارت ایران در کابل، عزل قونسول ... از حکومت افغانستان خواسته شود.»(۱)

□ درباره ترجمه کتاب تاریخ ادبیات ایران

رئیس اداره تفتیش وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، در نام های به وزیر (نظامالدین حکمت) نوشت که در پی دستور آن مقام برای ترجمه کتاب تاریخ ادبیات ایران، نوشته ادوارد براون، با آقای فخرداعی(۲) مذاکره شد. از آنجا که قرار است کتاب یاد شده توسط چهار نفر ترجمه شود، فخرداعی تقاضا کرد ترجمه یک کتاب مستقل را از ابتدا تا انتها به او بسپارند. «بنابراین این بنده ترجمه کتاب تاریخ ایران تألیف ماژور [سر پرسی] سایکس که جدیدترین کتب است که در اروپا توسط یک نفر مؤلف انگلیسی متخصص تألیف شده است» پیشنهاد مینماید. رئیس اداره تفتیش افزود صفح های شش قران بابت حقالزحمه با آقای فخرداعی قرارداد منعقد شود و یک کاتب نیز برای پاکنویس مسوده های او در نظر گرفته شود که تا پایان سال آن را تحویل دهد.(۳)

□ نگرانی حکومت آذربایجان از سکه های معیوب

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت مالیه خبر داد که رد و بدل نشدن سکه های معیوب موجب هیجان تجار و تزلزل اهل بازار شده، گروهی از بازرگانان و اهل کسب به اداره حکومتی آمده، تصمیم به تعطیل اماکن کسب گرفتهاند. وی افزود فعلاًـ از این اقدام منصرفشان کردم، اما اگر فکری نشود «با وضعیات امروزه [= ماه محرم] اجتماع تجار و تعطیل بازار غیرموقع و مسئولیت را نمیتوان عهدهدار شد.(۴)

□ قصاص قاتل نعمت الله خان شیبانی

امروز، احمد، قاتل نعمت الله شیبانی، در میدان توپ خانه کرمانشاه به دار مجازات آویخته شد. «خطاب های هم از طرف حکومت کرمانشاهان مبنی بر خاتمه دوره خودسری در مقابل جمعیت قرائت گردید.»(۵)

۱ مرداد ۱۳۰۴

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۱، ص ۲۲.

۲- سیدمحمدتقی فخرداعی گیلانی در حدود ۱۲۵۸ش در قریه تیمجان از بلوک رانکوه گیلان چشم به جهان گشود. او به

فخرالمحققین هم ملقب بود. تحصیلات مقدماتی را در رشت به پایان برد و آنگاه راه تهران را در پیش گرفت و پس از گذراندن یک دوره فقه، برای فراگیری اصول حکمت و کلام به عراق رفت و در نجف اشرف از محضر استادانی چون آیات عظام آخوند ملامحمدکاظم خراسانی و شیخ عبد الله مازندرانی بهره برد و به درجه اجتهاد نائل آمد. سپس از سوی آخوند خراسانی مأمور اداره انجمن دعوتالاسلام بمبئی (هند) گردید. او نزدیک به ۱۵ سال در هندوستان اقامت گزید و علاوه بر یادگیری زبان های اردو و انگلیسی به نشر دعوت الحق و تبلیغات اسلامی اشتغال ورزید. مدتی بعد در «کالج ایندور» و جامعه علیگر به تدریس زبان و ادبیات فارسی و عربی و فلسفه و حکمت مشغول شد. به همین سبب خدمات علمی و مذهبی شایان توجهی در هندوستان از خود نشان داد و به لقب داعیالاسلام مفتخر گردید. داعیالاسلام یک سال بعد از پایان جنگ جهانی اول به موطن خود بازگشت و در وزارت معارف و علوم و صنایع مستظرفه (فرهنگ بعدی) مشغول خدمت شد. اندکی بعد به عنوان اولین رئیس معارف استان خوزستان به خطه جنوب رفت. در حدود ۳۰ سال خدمت به معارف کشور به تدریس، ترجمه و تألیف آثار گرانقدری پرداخت که از میان آثارش میتوان ترجمه کتاب های تاریخ ایران نوشته سر پرسی سایکس، ترجمه تاریخ عرب و اسلام نوشته امیرعلی، تمدن اسلام و عرب نوشته گوستاو لوبون و تاریخ علم کلام، نوشته شبلی نعمان را نام برد. همچنین به پاس خدمات ارزشمند او، وزارت فرهنگ نشان دانش به وی داد و انجمن سلطنتی آسیایی لندن هم، نشان سر پرسی سایکس را به او اهدا کرد. سیدمحمدتقی فخرداعی گیلانی در ۲۳ آذر ۱۳۴۳ در سن ۸۵ سالگی درگذشت. (مجله هلال، س ۱۳۴۷ش، ج ۱۶، شم ۱۰، صص ۱۶ تا ۱۸؛ کلیمیان، فهرست مشاهیر ایران از آغاز ...، ج ۲، صص ۳۰۸ و ۳۰۹).

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۳۴۵۸۸. با این پیشنهاد موافقت شد. با این شرط که کمتر از صفح های شش قران ترجمه کند. قراردادی که بسته شد در ن هایت چنین بود: «قرارداد مابین وزارت جلیله معارف و آقای فخرداعی آن که: ۱. آقای فخرداعی ملتزم میشوند که دو جلد کتاب تاریخ ایران تألیف جنرال سایکس را از انگلیسی به فارسی فصیح و ساده ترجمه نمایند. ۲. در برابر زحمت ایشان وزارت معارف از قرار هر صفحه پنج قران حق ترجمه به ایشان خواهد داد. این حقالزحمه در آخر هر ماه خواهد بود. ۳. عبارات و مقالاتی که از کتب فارسی یا عربی به انگلیسی نقل شده مشارالیه باید از نسخه اصلی عیناً نقل نمایند. ۴. در صورتی که آقای فخرداعی حقوق مترجم در بودجه هذهالسنه ۱۳۰۴ وزارت معارف حقوقی دریافت نمایند حقالزحمه فوق از باب حقوق محسوب و کسر خواهد شد. ۵. مصارف لوازمالتحریر و کاتب برای پاکنویس به عهده وزارت معارف است. (همان)

۴- همان، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۹، ص ۲.

ص: ۲۲۳

 پنجشنبه

۲۳ ژوئیه ۱۹۲۵

۱ محرم ۱۳۴۴

 هیجان در اطراف خرمشهر

به گزارش رئیس ساخلو محمره (خرمشهر) تعداد زیادی از اتباع شیخ خزعل و ایل محیسن «از خاک عراق عبور نموده و درصدد اغتشاش و حمله به محمره هستند.» با رسیدن این خبر به فرمانده نظامیان خوزستان، وی عازم خرمشهر شد و شیخ عبد الله، رئیس ایل محیسن و پسر شیخ خزعل، را احضار کرد و با دستور هایی آنان را به فیلیه فرستاد تا اتباع خود را متفرق نمایند. رؤسای محیسن موفق شدند افراد را پراکنده کنند. این گزارش میافزاید «هیجان آنها به واسطه این بود که کمیسیون مالیه اعزامی از مرکز شروع به شماره نمودن و مالیاتبندی نخلستان» کردهاند.(۱)

 هشدار رضا خان درباره عزاداری های ماه محرم در تبریز

رضا خان به فرمانده لشکر شمال غرب تأکید کرد در روز های ماه محرم باید نظامیان را در سرباز خانه مستقر کرده و نیرو های اعزامی از مشکین را هم در تبریز نگه دارید تا در هنگام لزوم به کار گرفته شوند. وی با این توضیح که نظامیان مستقر در سرباز خانه ها باید عزاداری کنند، هشدار داد «هر کس برخلاف نظم تجاوزاتی بنماید بایستی فوراً تنبیه یا تبعید شود.»(۲) سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، پیش از این از عزاداری های ماه محرم در تبریز ابراز نگرانی کرده بود.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۶۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۷۵.

 دلجویی از طبقات مختلف تبریز

احمد مشایخی (مستشارالسلطنه) کفیل ایالت آذربایجان و رئیس سابق بلدیه تبریز، با ارسال نام های به وزارت داخله نوشت که طبق خواسته ریاست وزراء«از کلیه علماء اعلام، سپس هیأت های متشکله فلاحین واعیان و تجار و آزادیخواه و اصناف ملاقات فرموده، به طوری که لازم بود مراحم قبلی حضرت اشرف را با بیانات شایسته ابلاغ» کردم.(۱)

 جلوگیری از فعالیت تشکیلات جمعیت پهلوی

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به لشکر های شمال غرب، غرب، شرق، جنوب و تیپ شمال، از قول رضا خان دستور داد که به فعالیت جمعیت پهلوی خاتمه دهند و اگر در برخی نقاط هم اقداماتی شده، موقوف دارند.(۲) تشکیل جمعیت، حزب یا کمیته پهلوی، با پیشنهاد محمدحسین آیرم، زمانی که فرمانده تیپ شمال بود، به وزارت جنگ داده شده بود. وی این جمعیت را برای مبارزه با مرام کمونیسم و گسترش نفوذ قشون در اندام جامعه، کسب خبر و اقدام به موقع، و در ن هایت تحکیم قدرت مرکزی در مناطق تحت نفوذ یگان های نظامی در گیلان تشکیل داده بود.

 توقف عملیات و گسترش تبلیغات

رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، با ارسال تلگرام هایی به فرمانده لشکر شرق و رئیس تیپ شمال، با اشاره به این که قوای لشکر شرق ترکمنها را از بجنورد و اطراف آن عقب رانده و به ابتدای صحرای ترکمن رسانده، گفت که ادامه عملیات نظامی ضرورتی ندارد. قوا باید در نقاط فعلی توقف داشته باشند و هر اندازه ممکن باشد از صاحب منصبان و نظامیان برای تبلیغ به صحرا اعزام شوند. اینان ضمن تشویق ترکمنها به ترک تخاصمه باید به جمعآوری اطلاعات هم اهتمام ورزند تا در صورت عدم موفقیت در کار تبلیغ، عملیات نظامی با آگاهی کامل آغاز شود.(۳)

 دعوت از فرمانده لشکر شرق برای حضور در تهران

وزارت جنگ در تلگرامی فوری به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که فرمانده تیپ شمال برای «مطالعه وضعیات صحرا و عملیات آینده» به تهران میآید، «اگر دو روزه به وسیله طیاره به طهران عزیمت فرمایید به موقع است.»(۴)

 دستور تمرکز قوا در کرمانشاه و بروجرد

رضا خان به حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، دستور داد اینک که قوای اعزامی لشکر مرکز در حال مراجعت به تهران هستند، همه نیرو های خود را از مناطق غیرمهم، چون عراق (اراک)، همدان و ملایر جمع کرده در دو نقطه مهم کرمانشاه و بروجرد تمرکز دهید. وی افزود که امنیت راه خرمآباد به دزفول هم باید تأمین باشد.(۵)

 درباره مأموران بدرفتار خوزستان

در پی رسیدن گزارش هایی از بدرفتاری مأموران دولتی و نظامی خوزستان با اهالی، رضا خان با ارسال تلگرامی به احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، نوشت که اقدامات شما و مأموران باید بر مبنای خوشرفتاری با مردم باشد «و هر کس برخلاف این ترتیب رفتار نماید فوراً اطلاع دهید تا در تغییر آن اقدام و مؤاخذه شود.»(۶)

 بازگشت صدور جواز اسلحه به اداره امنیه

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات امنیه دولتی، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که چنانچه محظورات لشکر شمال غرب راجع به اسلحه مرتفع گردیده، صدور جواز اسلحه شکاری از ابتدای مردادماه، مانند سایر نواحی به عهده اداره امنیه گذاشته شود.(۷) امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده سابق لشکر شمال غرب، هنگام خلعسلاح در آذربایجان،تقاضا کرده بود صدور جواز اسلحه شکاری بر عهده لشکر باشد نه اداره امنیه.

 موافقت شوروی با عبور ماشینآلات مدرسه صنعتی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که ۱۵۰ صندوق ماشینآلات خریداری شده از آلمان که در بندر هامبورگ است برای ورود به خاک ایران از طریق روسیه، نیازمند اجازه دولت شوروی بود. گویا در مذاکرات وزارت امور خارجه با دولت شوروی، اجازه ترانزیت صندوق های یادشده از خاک آن کشور گرفته شده است.(۸)

 آزادی تجار ایرانی در بادکوبه

به نوشته روزنامه قانون تعدادی از بازرگانان ایرانی که به اتهام معامله با دلار های تقلبی در بادکوبه دستگیر و بازداشت شده بودند، آزاد شدهاند. ژنرال کنسولگری ایران در بادکوبه تلاش مؤثری در این زمینه انجام داده است.(۹)

 انتشار مجله شیر و خورشید

روزنامه قانون در شماره امروز خود نوشت که نخستین شماره مجله شیر و خورشید را دریافت داشته است. این مجله با همت دکتر امیراعلم منتشر میشود.(۱۰)

 احسان (!) روسها برای ماه محرم

گریگور ماسر یانس، رئیس تجارت خانه «زاك قورستورق» در ارومیه، با ارسال نام های به مجتهد شهر، آقاسیدحسین عرباغی، نوشت: «چون امروزها تعزیهداری جناب سیدالشهدا علیه [السلام] برپا شده میخواهیم یک پوط قند و یک چلك نفط در این تعزیهداری احسان نماییم. لهذا مستدعی است محل مصرف را معین و مقرر فرموده قرین افتخار نمایید.» همچنین رئیس بنگاه یادشده به میرزاخلیل، رئیس اصناف ارومیه و مدیر تعزیهداری، پیام داد که حاضرند به تعزیهداری اصناف کمك کنند.(۱۱)

 تجاوز ترکمن های روس به مناطق مرزی خراسان

ترکمن های روس امشب در مرز کلات با تجاوز به خاک ایران دو روستایی را کشته، پانصد گوسفند و صدوسی گاو و نوزده قاطر و اسب و الاغ را دزدیدند. «نظامیان پست ممانعت نموده، یک نفر با یک اسب از نظامیان مقتول گردیده» است. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال این خبر افزود که پس از پایان قضایای بجنورد، ترکمن های روسیه در مرز مشهد غلامان، گیفان و کلات بنای شرارت و تجاوز گذاشته برای چپاول و غارت به خاک ایران یورش میآورند. وی افزود با این که چهل نفر پیاده برای استحکام پست های مرزی گسیل شدند، پیگیری موضوع از مرکز ضروری است.(۱۲)

 بهبود حال شرفالدین میرزا

شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان اعزامی به شوروی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۱۷۰. پیش از این خبر انتصاب سردار رفعت به عنوان والی آذربایجان در مطبوعات درج شده بود، ولی نامه های ارسالی به مرکز از ایالت آذربایجان به امضاء کفیل ایالت، احمد مشایخی، است. منابع انگلیسی نوشتند که سردار رفعت به دلایلی این سمت را نپذیرفته و همراه رئیسالوزراء به تهران بازگشته است.(FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۶۳ و ۱۶۴ و ۳۶۹ و ۳۷۰.

۴- همان، ص ۳۶۸. سرتیپ جانمحمد خان پاسخ داد که او هم برای طرح موضوعات مربوط به خراسان باید به تهران بیاید. «شنبه سوم ماه ... چهار بعد از نصف شب عزیمت خواهم نمود که بتوانم برای ۷ و ۸ محرم در مشهد باشم.» وی خواست ساعت یازده صبح وسیل های برای انتقال او از قلعهمرغی به محل نشست آماده باشد. (همان، ص ۳۶۷)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۰. امیرلشکر غرب در پاسخ گفت که در شهر هایی چون اراک و همدان و ولایات ثلاث و سایر شهر های کوچک در هر یک حدود ۲۰ نفر نظامی هستند که برای امور اجرایی ادارات دولتی و سربازگیری گذارده شده، بقیه نیروها در سراسر منطقه پخش شدهاند. وی افزود تا زمانی که امنیه منطقه کامل نشود، تأمین امنیت راه خرمآباد به دزفول کامل نخواهد بود. وی در پایان تقاضا کرد یک گردان پیاده و یک بهادران سوار از قوای مرکز در خرمآباد بمانند. (همان، صص ۱۴۷ تا ۱۴۹) با این درخواست موافقت نشد. (همان، ص ۱۴۶)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۴۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۷.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۷، ص ۲.

۹- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۶، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۳ و ۴. میرزاخلیل پیشنهاد یادشده را به مقامات نظامی ارومیه اطلاع داد. احتمالاً آقای عرباغی هم چنین کرده است.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۵. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا پیگیری کند. (همان، ص ۱۴)

برای فراگیری خلبانی و امور فنی هواپیما، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ از بهبود حال خود خبر داد. (ر.ك: ۵ تیر) وی در تصادم با هواپیمایی دیگر مجروح شده بود.(۱)

 تکذیب دخالت شوروی در ترکمنصحرا

به نوشته منابع انگلیسی، جریده ایزوستیا چاپ مسکو با چاپ مطلبی درشماره امروز خود خشمگینانه مشارکت شوروی را در آشوب های ترکمن صحرا تکذیب کرد و تا حدی تلاش نمود ثابت کند این حوادث ناشی از یک برنامه بلندمدت است که توسط انگلیس پیگیری میشود. ایزوستیا وابسته نظامی کنسولگری انگلیس در مشهد را به عنوان مأمور اصلی این شورشها معرفی کرده است.(۲)

 نتیجه ملاقات کفیل حکومت خوزستان با ویلسون

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به رضا خان از سه دیدار اخیر خود با سر آرنولد ویلسون، رئیس جدید کمپانی نفت جنوب، خبر داد و نوشت که او را فردی بسیار خشن و جسور دیدم. «از روزی که ایشان آمده پلتیک کمپانی فرق کرده [است.] سابقاً تمام کارها دوستانه [میگذشت... اما اینك رفتار ویلسون به نحوی است] که غالباً کمپانی مورد اعتراض قونسول انگلیس واقع [میشود...] حالا خوب واضح است که اوضاع منقلب و افراد مستخدمین انگلیس و هندی نسبت به کلیه ایرانی[ها] به سختی و شدت رفتار مینمایند. اگر از اول جلوگیری نشود ممکن است تولید مشکلات بشود.»(۳)

(تصویر) عزاداری و شبیهخوانی در ماه محرم

 جمعه

۲ مرداد ۱۳۰۴

۲۴ ژوئیه ۱۹۲۵

۲ محرم ۱۳۴۴

 تهاجم عشایر عرب به محمره

حوالی غروب امروز بیش از پانصد تن از عشایر اطراف محمره (خرمشهر) به شهر هجوم آورده، با شکست نظامیان، بر بخش بزرگی از خرمشهر مسلط شدند.(۴) نشانه های حمله عشایر به خرمشهر صبح امروز از طرف حاکم شهر به کفیل حکومت نظامی خوزستان اطلاع داده شده بود. او گفته بود: «به مناسبت مالیات بر نخلستان که کمیسیون [به محاسبه و تنظیم آن]

مشغولاند، شنیده شده چهارصد نفر مسلح از فیلیه برای حمله بر محمره حاضر کردهاند.»(۵) یک ساعت پس از غروب جنگ خیابانی شروع شد. احمد عمارلویی از فرمانده قوای دزفول و شوشتر، سرهنگ عباسقلی خان، کمک خواست. نیمه های شب خرمشهر در محاصره کامل عشایر معترض بود. به گزارش فرمانده نظامیان خوزستان مهاجمان ششصد نفر بودند و از فیلیه عبور کرده از چهار طرف به خرمشهر یورش آوردند.(۶) کنسول انگلیس نیز از مسئولان بالادستی خود خواست که کشتی «جنگی شطی» خود را روانه خرمشهر کنند تا به کمک نظامیان بشتابد. نظامیان کمکی از ناصری حرکت کردند. احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، اعتقاد داشت اگر جنگ طول بکشد اینها کمکی به اوضاع خرمشهر نخواهد کرد؛ لازم است از لشکر غرب نیز نیروی کمکی برسد.(۷) منابع انگلیسی نوشتند که غیر از وضع مالیات بر نخلستانها، شایعه مرگ شیخ خزعل در تهران نیز عامل اقدام عشایر منطقه بوده است.(۸)

 جلوگیری از خروج شیخ عبدالحمید

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، به رضا خان خبر داد که خروج شیخ عبدالحمید، پسر شیخ خزعل، از ایران به صلاح نیست. وی افزود البته شیخ عبدالمجید،پسر دیگر شیخ خزعل با این که ممنوعالخروج بوده، با گرفتن تذکره به بصره رفته و راهی شام شده است. عمارلویی افزود که امین تذکره محمره (خرمشهر) را توبیخ کردم. با این حال «رفتن او به شام مهم نیست. چون که

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۷۱.

۲- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۳۲. رضا خان پاسخی به این گزارش نداد.

۴- پرسی، همان، ص ۹۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۷۶.

۶- همان، ص ۶۹.

۷- همان، ص ۷۷.

۸- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴.

اصلاً یک آدم سفیه غیرعاقلی است.»(۱)

شیخ عبدالحمید بارها برای معالجه درخواست خروج از کشور کرده بود. (ر.ک: ۳۱ خرداد و ۲۴ تیر)

 کشته شدن دو نگهبان مرزی ایران توسط شوروی

دو سوار محلی قوچانی، که جزو نگهبانان مرزی منطقه گیفان بودند، هدف گلوله سربازان روسی قرار گرفتند و کشته شدند. با گسیل نیروی کمکی، سربازان روسی فرار کرده، اما دو پالتو و چهار آب خوری سفری از خود به جا گذاشتند. «اهالی گیفان فوقالعاده عصبانی شده، درصدد حمله به پست روسها بودهاند» که با دستور فرماندهی لشکر شرق از اقدام آنها جلوگیری شد.(۲)

 پس دادن احشام به روسها

فرمانده لشکر شمال غرب خبر داد که اخیراً «۸۷ رأس مال و یک رأس مادیان از روسیه به خاک ایران» آمده، توقیف شدند. صاحب ان احشام با چند نظامی شوروی در پی مطالبه برآمدند که دستور داده شد رسید گرفته همگی را پس دهند.(۳)

 عقبنشینی هرکی های ترکیه به حدود ایران

در پی درگیری های اخیر میان نظامیان ترکیه و کرد های ناراضی در منطقه شمدینان، بیشتر طایفه هرکی مجبور به عقبنشینی و در نواحی مرزی ایران مستقر شدهاند.(۴)

 وضعیت نامناسب کمیسیون مرزی ایران در مغان

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، موقعیت مالی کمیسیون مرزی ایران در مغان را نامناسب خواند و نوشت که لازم است برای حفظ حیثیت دولت در انظار ساکنین آن نواحی و کمیسیون مرزی دولت شوروی، وسایل آسایش و راحتی اعضای کمیسیون مرزی ایران فراهم شود. وزارت امور خارجه با یادآوری مخارج فوقالعاده کمیسیون و گرمای هوا و این که وزارت جنگ عهدهدار پرداخت آن شده است نوشت که رسیدگی به این موضوع ضروری است.(۵)

(تصویر) فیلیه، قصر شیخ خزعل

 شنبه

۳ مرداد ۱۳۰۴

۲۵ ژوئیه ۱۹۲۵

۳ محرم ۱۳۴۴

 قلعو قمع مهاجمان به محمره

بنا به گزارش رئیس ساخلو محمره (خرمشهر) نظامیان مستقر در ساخلو با یک مسلسل، تهاجم عشایر اطراف خرمشهر را خنثی کرده و با کشتن بیش از یکصد تن، آنان را وادار به عقبنشینی کردند. وی افزود که یکی از کشتهشدگان شیخ شلال از سران عشایر عرب است که جسدش روبروی اداره حکومتی افتاده. اکنون که هفت صبح است «به قدری تلفات وارد آمده است که در تمام معابر شهر اجساد مقتولین افتاده. به اهالی شهر امر شد اجساد را دفن کنند.» در این گزارش آمده است که قسمتی از شهر نیز غارت شده است. جنگ در خارج از شهر و در جاده بصره ادامه دارد.(۶) شمار مهاجمان ششصد نفر برآورد شد.

 گسیل نیرو های کمکی به محمره

در پی تهاجم عشایر ناراضی به محمره (خرمشهر)، به قوای مستقر در ناصری دستور داده شد یک صاحب منصب با هفتاد و دو نظامی و یک قبضه مسلسل خود را به خرمشهر برسانند. فرمانده لشکر جنوب با ارسال این خبر افزود که همچنین به «شیخ المشایخ» نیز امر شده قوایی از فلاحیه برای کمک به نظامیان خرمشهر گسیل دارد. فرمانده قوای بهبهان نیز دستور یافت هر چه زودتر «گروهان جدیدالورود را به ناصری اعزام دارد.»(۷) وزارت جنگ از امیرلشکر غرب هم خواست اگر نیرویی از آن یگان خواسته شود، برای اعزام آماده باشد.(۸) تدافع نیرو های نظامی علیه عشایر ناراضی پس از رسیدن قوای کمکی از ناصری، که با خودرو به خرمشهر رسیده بودند، تبدیل به تهاجم شد.(۹)

 ماهیت اعراب شورشی

در گزارش های ارسالی به مرکز آمده است که مهاجمان به خرمشهر «از غلامان شیخ [خزعل] از ایل محیسن، از خاک عراق عبور نموده» به این سو آمدند.(۱۰) احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، هم نوشت که اینان اغلب از بصره آمده بودند.(۱۱)

ساعت دو بعد از ظهر امروز، کرم، آژان نظمیه که در دفاع از خرمشهر مجروح شده بود، درگذشت.(۱۲)

 حضور ادوات جنگی انگلیس در گمرک خرمشهر

به گزارش احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، یک کشتی جنگی و سه خودرو زرهپوش انگلیسی به محمره (خرمشهر) آمده، کنار گمرک ایستادند. وی افزود که این جهازات بنا به خواست کنسول انگلیس مقیم محمره به این سو آمدند. «ضمناً لازم است به حکومت عراق اخطار شود که فراریان از جنگ را مجدداً به خاک عراق راه ندهند.»(۱۳)

 پیشنهاد خرید سه هواپیما از شوروی

نایب شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان آموزش

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۶۹. وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، خواست امین تذکره محمره (خرمشهر) سخت تنبیه شود. (همان، ص ۲۶۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۷۱. موضوع به وزارت خارجه اطلاع داده شد و آن وزارت خانه متعاقباً نامه اعتراضآمیزی به سفارت شوروی در تهران فرستاد. (همان، صص ۱۶۵ و ۱۶۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۲۹.

۴- همان، ص ۵۳۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۵۵.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۵۷ و ۵۸.

۷- همان، صص ۷۱ و ۷۲.

۸- همان، ص ۶۷.

۹- همان، صص ۶۹ و ۷۰.

۱۰- همان، ص ۶۹.

۱۱- همان، ص ۷۸. منابع آمریکایی و انگلیسی درباره این قضیه چنین نوشتند: «بینظمی در محمره ادامه خواهد داشت، چرا که جمعیت غالب این منطقه عرب و از حامیان شیخ هستند و از جانب اعراب عراق نیز حمایت میشوند... به دنبال خشکسالی، قحطی سراسر خوزستان و عراق را فراگرفته است و حامیان شیخ خزعل به راحتی مردم را تحریک میکنند؛ شمار زیادی از ملازمین مسلح وی شغل خود را از دست دادهاند.» ... در ۲۴ جولای ۱۹۲۵ ... «حدود ۳۰۰ مرد مسلح وارد شهر شدند. تنها ۵۰ سرباز ایرانی از این شهر محافظت میکردند. ۲۵ نفر برای نگهبانی از اداره گمرک، بانک و دیگر مناطق و نیمی دیگر به صورت ذخیره آماده خدمت بودند. سربازان ایرانی با سنگر گرفتن در پشت کیسه های شنی مستقر بر روی بام، به خوبی مقاومت کردند و شورشیان عرب موفق نشدند بانک و دیگر اماکن محافظت شده را تسخیر کنند. بنابراینراه به جایی نبرده و پس از غارت بازار، با سر و صدای زیاد شهر را ترک کرده و یا وادار به ترک شهر شدند. بر اساس گزارش محرمانه نماینده بریتانیا در این منطقه، ... در اولین شب ۱۳۰ عرب داخل شهر کشته شدند و ۱۰۰ نفر دیگر در جنگ های خارج از شهر به قتل رسیدند. صدم های به هیچیک از سربازان ایرانی وارد نشد اما یک تبعه انگلیسی زخمی و تبعه دیگر کشته شد؛ هر دوی این اتباع هندی بودند. روز بعد، نیروی کمکی از اهواز عازم این منطقه شد و یک دسته از سربازان هنگ «پهلوی» نیز ضمیمه این هنگ شد. بریتانیا نیز نیرو های خود را روانه اهواز کرد و یکی از قایق های جنگی خود را در خلیجفارس نیز به خدمت گرفت. اما از آنجا که آرامش منطقه به سرعت برقرار شد، دلیلی برای دخالت وجود نداشت. اوضاع شهر آرام و بیشتر مغازه های بازار تعطیل است. همچنان شمار زیادی از اعراب به همراه خانواده ها و احشام خود از طریق رود خانه به عراق» میروند. (مجد، همان، ص ۳۴۰)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۲۸.

۱۳- همان، ص ۴۹. بعد از رسیدن این تلگرام به تهران، رضا خان خطاب به عمارلویی گفت که فوراً با کنسول انگلیس وارد مذاکره شود و از او بپرسد که علت نزدیک شدن کشتی جنگی انگلیس و خودرو های زرهپوش به خاک ایران چه بوده است؟ (همان، ص ۴۸)

هواپیمایی در شوروی، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ پیشنهاد خرید سه هواپیمای جنگی از شوروی را ارائه داد.(۱)

 امکانات تلگرافی ایران در بلوچستان

کلنل فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس، امروز به وزارت جنگ نوشت که طبق گفته رئیس تلگراف خانه هند و اروپ، مأموران ایرانی یک خط سیم اختصاصی برای ارتباط دزداب و میرجاوه دارند. البته فرمانده نظامیان دزداب میتواند در مخابرات فوری با میرجاوه از سیم تلگراف خانه هند و اروپ هم استفاده کند. بنابر اظهار رئیس تلگراف خانه هند و اروپ، سیم تلگراف خاش نیز منحصراً اختصاص به دولت ایران دارد. فریزر در پایان نوشت: «اداره تلگراف خانه هند و اروپ [پیش از این] تسهیلات دیگری نمیتواند بدهد.»(۲) پیش از این مقامات نظامی دزداب گفته بودند که امکانات مخابراتی ایران در این منطقه دست انگلیس است.

 توضیحات گرینهاوس درباره مدرسه شوشتر

در پی تعطیلی تنها مدرسه شوشتر به دلیل عدم حمایت کمپانی نفت جنوب، موضوع از نماینده آن کمپانی در تهران استعلام شد. اف. اس. گرین هاوس در پاسخ خطاب به وزارت معارف واوقاف و صنایع مستظرفه نوشت که اطلاعی از کمک های یادشده نداریم. «اطلاعات مزبور را ممکن است از رئیس محلی مربوط تحصیل نمود.»(۳)

 کمیسیونی درباره بازگشت آشوریان

نمایندگان وزارت خانه های امور خارجه، جنگ، مالیه و داخله با حضور انوشیروان خان، رئیس اداره سوم سیاسی وزارت امور خارجه و میرزامهدی خان فرخ، رئیس محاسبات، در نشستی راجع به بازگشت آشوریان گفت و گو کردند. این کمیسیون با این تصمیم که تا ابتدای فروردین ۱۳۰۵ مراجعت آشوریان به تعویق افتد موافقت کردند. اتخاذ این تصمیم از آن جهت بود که نظر امیرلشکر شمال غرب و والی آذربایجان راجع به سوابق افرادی که قصد مراجعت دارند استعلام شود. پیش از آن ژنرال کنسولگری ایران در بغداد باید از مهاجران خواستار بازگشت به ایران تحقیق کرده، گزارش آن را همراه عکس هر فرد به وزارت امور خارجه ارسال دارد تا به آگاهی مقامات آذربایجان برسد.(۴)

 پناهنده شدن ۲۵ نفر به کنسولیاری آمریکا در بوشهر

به گزارش منابع آمریکایی، امروز ۲۵ نفر از عشایر منطقه، ضمن فرار از دست نظامیان به کنسولیاری آمریکا در بوشهر پناه بردند. «این افراد از دست نیرو های قشون گریختهاند که تمام مردان داخل و خارج شهر را دستگیر و آنها را وادار به حمل ملزومات نظامی میکردند. این کوچنشینان برای ییلاق، چادر هایشان را نزدیک کنسولیاری [آمریکا] برپا کرده بودند. این عشایر، ترک های قشقایی هستند و با پرورش چند بز و بافتن قالی، امرار معاش میکنند... آنها نیمه شب و با رفع شدن خطر دستگیری و کار برای قشون، کنسولیاری را ترک کردند.»(۵)

□ درخواست سفارت انگلیس برای ارسال نام های جدید

سفارت انگلیس با ارسال نام های به وزارت امور خارجه ایران نوشت که چون بیشتر اعضای آن وزارت خانه طبق مصوبه مجلس شورای ملی القاب خود را ترک کرده و نام خانوادگی اختیار کردهاند، «مقرر دارید صورتی از اسامی اعضا با اسامی خانوادگی ایشان به طور وضوح تهیه و برای» این سفارت خانه ارسال دارند.(۶)

□ دستگیری چهار بلشویک در مشهد

منابع انگلیسی نوشتند که چهار مأمور بلشویک که عقاید و اهداف براندازانه داشتند، در خراسان بازداشت شدند. وابسته نظامی انگلیس در مشهد گفت که کنسول شوروی بارها برای آزادی آنها تلاش کرده است.(۷)

□ تأسیس شعبه بانک روس در قزوین

شعبه بانک روس با مدیریت گرینبرگ در قزوین گشوده شد.(۸)

□ بازگشت پوخیتانوف

پوخیتانوف، مأمور چکا (سازمان اطلاعات شوروی)، که پیش از این قرار بود از ایران اخراج شود، به تهران بازگشت.(۹)

□ دیدار آیت الله مدرس از کار خانه تازه تأسیس ریسندگی

آیت الله سیدحسن مدرس که یک هفته است وارد اصفهان شده، امروز پس از سرکشی به چند حوزه علمیه، از کار خانه ریسندگی تازه تأسیس اصفهان بازدید کرد. مخبر روزنامه قانون شرح دیدار های امروز آیت الله مدرس را گزارش کرد که متن آن را در پاورقی میخوانید.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۵۲. وزارت جنگ ضمن موافقت با این پیشنهاد، پاسخ داد که هر محصلی که دوران آموزشی را به پایان میبرد، «یک طیاره خریداری و با همان به طهران پرواز» کند. (همان، ص ۵۱)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۳۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۷۲۹۰۲۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۸-۴۷-۱۳۰۴. روحانیان آشوری در ایران تلاش زیادی برای بازگرداندن همکیشان خود میکردند. از جمله این که اسقف آشوریان در تبریز با نوشتن نام های به کنسول شوروی گفت که مقامات انگلیس در بینالنهرین مانع بازگشت آشوریان به ایران هستند. اگر کنسول شوروی حفاظت از آنها را در ارومیه بپذیرد، آشوریان بازخواهند گشت. (FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴)

۵- مجد، همان، ص ۴۱۳. ملزومات نظامی یادشده در این خبر مربوط است به ماشینآلات خریداری شده برای قور خانه که باید به تهران حمل میشد. این لوازم نظامی سال گذشته از آلمان خریداری شده بود و همچنان در بوشهر معطل مانده بود. قرار

بود اینها از مسیر شوروی به ایران برسد اما دولت آن کشور اجازه ترانزیت نداد. (FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۷- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴

۸- FO E ۴۸۷۹/۸۲/۳۴

۹- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۱۰- روزنامه قانون، س ۴، شم ۳۸، ص ۲. «صبح روز شنبه آقای مدرس از مدرسه چهارباغ به مدرسه صدر حرکت کردند و مستقیماً به اینجا ورود فرمودند و در یکی از ایوان های آن مدرسه قریب به نیم ساعت توقف داشته، از طرف طلاب پذیرایی به عمل آمده، در ضمن صرف شربت و چای نیز شد. سپس به مدرسه نیمآور عزیمت فرموده و قریب یک ربع نیز در آنجا به ترتیب سابق توقف داشته و به مدرسه جده کوچک مراجعت نمودند. یک ربع ساعت نیز به همان ترتیب آنجا بودند و بعد در مدرسه جده بزرگ به هفت دست یعنی به کار خانه جدیدالبناء پارچهبافی تشریف بردند و چون قبلاً ورود ایشان به کار خانه معلوم شده بود بعضی قسمت هایی که حاضر بود حرکت دادند و آقا و همراهان ایشان که آقای آیت الله حاجیآقا نور الله و آقای سیدالعراقین بودند و بعضی از آقایان دیگر از دیدن این دستگاه محیرالعقول متعجب و محظوظ گردیدند.» (همانجا)

(تصویر) مشهد، آستان قدس رضوی

 یکشنبه

۴ مرداد ۱۳۰۴

۲۶ ژوئیه ۱۹۲۵

۴ محرم ۱۳۴۴

 ضرورت ارسال قوای کمکی به خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با ارسال گزارشی به رضا خان از تهاجم عشایر ناراضی به محمره، بر اعزام قوای کمکی به خوزستان تأکید کرد. وی نوشت که این حادثه ناگهانی نبوده، از مدتها پیش برایش زمینهچینی میشد؛ از این رو موقعیت فعلی آتش زیر خاکستر است و امکان تکرار آن وجود دارد. وی به عنوان شاهد این مدعا افزود که با شروع حادثه محمره (خرمشهر)، شیخ المشایخ توسط دو تن از اتباع خزعل توقیف میشود، [و چنانچه محمره به تصرف درمیآمد، آنها نیز شورش خود را شروع میکردند.] وی پیشبینی کرد که این جنگ به فیلیه خواهد کشید و نظامیان فعلی برای تصرف فیلیه (کاخ شیخ خزعل) کافی نیست. عمارلویی با اشاره به این که یک بار برای همیشه مسئله طرفداران شیخ خزعل و ایل محیسن را باید تسویه کرد، سرکوب قطعی آنان را تنها راه چاره برای خاموش کردن آتش زیر خاکستر دانست. در این گزارش آمده است که یک کشتی جنگی انگلیس و تعدادی زرهپوش [برای حمایت از منافع انگلیس] به این منطقه وارد شدهاند.(۱)

 حوادث پیرامونی تهاجم به محمره

احمد عمارلویی با ارسال گزارشی به رضا خان اطلاع داد که اهالی شهر هنگام جنگ، با نظامیان همراهی کردند. اتباع شیخ خزعل و مهاجمان، شجاعت بسیاری از خود نشان دادند. زن های آنها پشت سرشان با هلهله، مردان را تشجیع میکردند. ادارات دولتی در شب حمله توسط نظامیان مراقبت شد و محفوظ ماند. بخش اندکی از بازار غارت گردید، اما مهاجمان در عقبنشینی اشیاء و کالا های غارت کرده را رها کردند که به صاحب انشان عودت داده میشود. نمایندگان دول خارجی و اعضاء کمپانی نفت جنوب در ابتدای امر نسبت به مقاومت قوای دولتی مأیوس بودند، اما پس از رفع غائله به اداره حکومتی آمده از عملکرد قشون اندک محمره (خرمشهر) تمجید کردند.(۲)

 تلفات قشون و نظمیه در دفاع از محمره

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، خبر داد که بنابر اخبار رسیده تاکنون سه نظامی کشته شده و چهار نفر آژان مجروح شدهاند. در میان یکصد کشته عشایر مهاجم، شلال و سلطان، دو تن از سران آنها نیز دیده میشوند.(۳)

□ آمادگی انگلیس برای کمک به ایران

به گزارش قلعهبیگی ناصری، کنسول انگلیس اطلاع داد که «با مقامات سیاسی [انگلیسی مستقر در] بصره مذکرات لازمه به عمل آمده، هر قسم مساعدت را [برای مقابله با اعراب ناراضی] دریغ نخواهیم داشت.»(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۵۹، ۶۰ و ۶۴.

۲- همان، ص ۳۱.

۳- همان، ص ۶۸. بر اساس گزارش نظمیه یک آژان کشته شده است. «حسین آقای نظامی [هم] که به واسطه اصابت گلوله روز گذشته به مریض خانه فرستاده گردیده بود در ساعت ۹ قبل از ظهر فوت نمود.» (همان، پ ۱۳۸، ص ۲۸)

۴- همان، ص ۵۶.

 سی و هشت هزار تومان اعتبار برای تکمیل بیسیم کرمانشاه

متصدی لشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که برای برپا داشتن دکل دوم کرمانشاه و تعمیراتی که ضرورت کار است، غیر از دیواری که حدود ۳ هزار ذرع باید اطراف محوطه تلگراف بیسیم کرمانشاه کشیده شود، سیو هشت هزار تومان خرج دارد.(۱)

 اجازه بکارگیری نظامیان به کار های کشوری

مهدی دادور، والی کرمان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که مستخدم کشوری لایق در کرمان نیست. برای جبران این نبود از صاحب منصبان نظامی که داخل حکومت صف نیستند میتوان استفاده کرد. «اجازه مرحمت میشود... یا خیر؟»(۲)

 نگرانی کارگزار خراسان از اطلاعیه روسها

حسین اعتصام، کارگزار خراسان، با اشاره به رسیدن یک نسخه از اطلاعیه حاکم ترکمنستان درباره تحرک ترکمنها به کارگزاری (ر.ک: ۱ تیرماه)، نوشت که به نظرم به کارگیری عبارتی چون «یموتستان» و «قیام بر علیه دولت» و غیره با وضعیت فعلی ترکمنصحرا منافات دارد و باعث افزایش هیجان و تجری ترکمنها خواهد شد. حسین اعتصام افزود که پسر یکی از سرکردگان روسیه اخیراً به ایران آمده و در میان طایفه جعفربای است. این خبرها موجب میشود که هر چه زودتر در انتظامات ترکمنصحرا کوشیده و به مسئله آن خاتمه داده شود.(۳)

 نامه سفیرکبیر ترکیه به وزارت امور خارجه ایران

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در تهران، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه نوشت که اتباع سیمیتقو، یک پست ترکیه را در قانلی بولاغ توقیف کرده، مسئولان آن را کتک میزنند و میگویند این کار به تلافی کشته شدن جواهر خانم، همسر سیمیتقو، در سه سال پیش است. سفیرکبیر ترکیه از قول وزارت امور خارجه دولت متبوعش افزود که جاگیر شدن سیمیتقو در مرز ایران و ترکیه باعث چنین حوادثی خواهد شد. وی خواستار دور کردن اسماعیلآقا سیمیتقو از مناطق مرزی گردید و گفت که ریاست وزراء «قبل از تشریففرمایی به آذربایجان به دوستدار وعده فرموده بودند که سیمیتقو را از سرحد دور فرموده و پسران مشارالیه را به طهران احضار خواهند فرمود.»(۴)

 ساخت شهر جدید دزداب

روزنامه ایران، در شماره امروز خود خبر از آغاز ساخت شهر جدید دزداب داد. این منبع نوشت که نقشه این شهر توسط مهندسان زبردست کشیده شده و هر ساخت و سازی باید با نظارت حکومت انجام شود.(۵)

 ورود وزیرمختار جدید بلژیک

مسیو موریس کوولیه، وزیرمختار جدید بلژیک در ایران، وارد تهران شد. وی پس از عاشورا برای تقدیم اعتبارنامه خود با محمدحسن میرزا ولیعهد ملاقات خواهد کرد.(۶)

(تصویر) کرمانشاه، طاق بستان، محوطه عمومی، اردشیر دوم

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۰۸. وزارت جنگ پاسخ داد که محوطه باید توسط شرکت سازنده روسی سیم خاردار کشیده شود. در این پاسخ حرف بیشتری از چگونگی ادامه کار به میان نیامده است. (همان، ص ۴۰۷)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۰۷. وزارت جنگ از قول رضا خان پاسخ داد که با جلب نظر امیرلشکر جنوب، ممکن است. (همان، ص ۴۰۵)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۷۸. ادبیات کمونیستی اطلاعیه یاد شده، کارگزار خراسان را نگران کرده بود که در عین اعلام رسمی عدم مداخله دولت شوروی در تحریک ترکمن های ایرانی، به نوعی آنان را به هیجان وامیدارد؛ با یک دست پس زدن و با یک دست پیش کشیدن.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۱۵۰. رضا خان خواسته بود که سیمیتقو و پسرش به تهران بیایند. از این رو وزارت جنگ ضمن انعکاس نامه سفیرکبیر ترکیه به امیرلشکر شمال غرب، موضوع یادشده را نیز به سرتیپ محمدحسین آیرم یادآوری کرد (همان، ص ۱۴۹). آنچه سیمیتقو درباره حادثه یاد شده گفت این بود که دستبرد توسط کرد های ترکیه انجام شده، اما اموال دزدیده شده که یک قبضه تفنگ و یک چمدان بود نزد سیمیتقو آورده میشود. وی امیرلشکر وقت، عبد الله خان طهماسبی، را در جریان میگذارد و فرمانده قوای آذربایجان میگوید اگر نامه های داخل چمدان اهمیتی ندارد، محو کند. سیمیتقو هم آنها را از بین میبرد. (همان، ص ۱۴۷) مطلب بدون یاد کرد امحاء نامه ها به سفیرکبیر ترکیه منعکس میشود. (همان، ص ۱۴۶).

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۶۹، ص ۱. این خبر در سال ۱۳۰۴ دیگر انعکاس نیافت که نشان از عملیاتی نشدن آن است.

۶- همان، شم ۱۸۷۱، ص ۲.

 دوشنبه

۵ مرداد ۱۳۰۴

۲۷ ژوئیه ۱۹۲۵

۵ محرم ۱۳۴۴

 درگیری روی آب

به گزارش فرمانده ساخلو خوزستان ساعت هفت صبح، کشتی خوزستان، دو مسلسل و عد های پیاده، ناگهانی به طرف فیلیه حرکت کردند و با عشایر مسلحی که از خاک بینالنهرین به طرف ایران میآمدند درگیر شدند. نظامیان بلم های عشایر را به گلوله بستند و عد های از آنان را کشته و زخمی کردند. «جهاز مزبور بین گمرک و فیلیه لنگر انداخته و از عبور و مرور اعراب مسلح جلوگیری مینماید.»(۱)

 درگیری شیخ عبدالرسول با زایرعبود

شیخ عبدالرسول از سران طوایف خوزستان که به عنوان کمک به قوای نظامی و شیخ المشایخ عازم فلاحیه بود، در بین راه با زایرعبود مواجه شده، درگیر میشود. به گزارش احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، زایرعبود از طرفداران شیخ خزعل است. درگیری بین آن دو و اتباعشان ادامه دارد. «از طرف حکومت نظامی فشنگ و قور خانه لازم برای او ارسال گردید.» وی افزود دستور داده شد قصر شیخ خزعل را در ناصری به جهت موقعیت مهمی که دارد، تخلیه کنند و در اختیار نظامیان قرار دهند. در این گزارش آمده است که خرمشهر در آرامش بسر میبرد.(۲)

 توضیحات کنسول انگلیس درباره اعزام کشتی جنگی

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، بنا به دستور رضا خان با کنسول انگلیس در اهواز ملاقات کرد و علت اعزام کشتی جنگی و زرهپوش انگلیسی را جویا شد. (ر.ک: ۴ تیر) کنسول انگلیس گفت که این کار برای حفظ خودمان بود، چون در شب اول هجوم به خرمشهر، نظامیان به محاصره افتادند؛ از این رو کشتی جنگی انگلیس از بصره به این سو آمد. «اتومبیل زرهپوش هم دو تا خواسته بودیم، آمده بود ولی داخل در خاک ایران نشده است؛ پس از شکست اعراب به بصره برگرداندیم.» مقامات محلی ایران گفتند که زرهپوشها وارد خاک ایران شدند، مانوری دادند و بازگشتند.(۳)

 دستور های رضا خان به مقامات نظامی جنوب

رضا خان با ارسال چند تلگرام به سران نظامی خوزستان و لشکر جنوب خواستار یکسره کردن حادثه اخیر خرمشهر شد. وی به

امیرلشکر جنوب دستور داد «از موقع استفاده نموده، با سوق عده لازم از نقاطی که سریعتر ممکن است به آن حدود برسند به کلی به اوضاع خوزستان خاتمه داده و متمردین را با مسببین آن کاملاً قلع و قمع نمایید.»(۴) همچنین در تلگرام دیگری خطاب به نایب سرهنگ مصطفی خان، رئیس ساخلو خوزستان، ضمن تقدیر از مقاومت نیرو هایش در خرمشهر، تأکید کرد که در قلعو قمع کامل متمردین عملیات خود را ادامه دهد.(۵)

 تقاضای مصادره کشتی های شیخ خزعل

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از رضا خان خواست اجازه دهد با موقعیت پیش آمده در خوزستان جهازات شیخ خزعل توقیف شود.(۶)

 جبران کمبود نظامیان خوزستان

احمد عمارلویی خبر داد که برای جبران کمبود نیروی نظامی در خوزستان باید از چریک های محلی استفاده کرد. این کار اعتباری بین پنج تا ده هزار تومان لازم دارد.(۷) رضا خان که [احتمالاً] نمیخواست پاسخ منفی دهد و از طرفی لشکر جنوب را در جریان خواسته های کفیل حکومت نظامی خوزستان قرار دهد، پاسخ داد که «به امیرلشکر جنوب مراجعه نمایید.»(۸) امروز یکصد و سی نفر از نظامیان لشکر غرب، همراه با دو مسلسل عازم خوزستان شدند.(۹)

 نیاز به مخابرات رایگان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، با اشاره به تلگرام های فراوانی که در این چند روزه به تهران فرستاده، نوشت که اعتبار ارسال این تلگرامها پایان یافته، به وزارت پست و تلگراف دستور داده شود تا زمانی که جنگ ادامه دارد، تلگرامها را رایگان بپذیرد.(۱۰)

 نام های از خوزستان

عبد الله عتیقالحسین با ارسال نام های بلند به رضا خان به تشریح جنگ اخیر، وضعیت ادارات و دیگر امور خوزستان پرداخت. بخشی از این نامه بلند مربوط به اجحافات کمپانی نفت جنوب و غارت نفت مربوط میشد. وی نوشت که چون دولت در آبادان مفتش و ممیز امور نفتی ندارد، نمیداند نفتی که استخراج و تصفیه میشود چقدر است. وی تأکید کرد که تعداد لوله های نفت چهار برابر شده، اما عایدی به همان میزان سابق است. عبد الله عتیق معتقد بود بررسی جزئیات امر امکان دارد تا دو میلیون لیره به نفع ایران تمام شود. وی افزود که رفتار مسئولان کمپانی نفت با کارگران ایرانی بسیار بد است. اخیراً یک کارگرایرانی درون ماشین قطعه قطعه شد؛ و حتی برادر مقتول برای مطالبه حق او دست از کار کشید تا مخارج کفن و دفن را بگیرد؛ به جرم ترک کار حبس گردید. گزارشگر محلی مینویسد که مکاتبات کمپانی با رؤسای دوایر محلی آمرانه و واکنش مسئولان ایرانی مطیعانه است.(۱۱)

 دستور به عدم مکاتبه دهدشتی با رضا خان

رضا خان با ارسال تلگرامی به کفیل حکومت نظامی خوزستان با اشاره به گزارش هایی که از طرف عبدالحسین دهدشتی میرسد و «مدلول جریان آنها» [ادبیات آنها] خلاف روال عادی است، دستور داد از این به بعد گزارش های دهدشتی به حکومت خوزستان نوشته شود، چرا که ارسال راپرت های او مربوط به زمانی بود که دولت در خوزستان نماینده قابلی نداشت. «طرز مخابرات تلگرافی شما [دهدشتی] با مرکز آن هم با این ترتیبات که مینگارید به کلی غیرمترقبه و مخالف انتظار است.»(۱۲) عبدالحسین دهدشتی در آخرین مراسلهاش، نایب سرهنگ مصطفی خان، رئیس ساخلو خوزستان، را به باد انتقاد گرفته بود، و تلویحاً به رضا خان هم اعتراض کرده بود.(۱۳)

 جلوگیری از توزیع جریده آتشفشان

شماره امروز جریده آتشفشان توزیع نشد. امیرلشکر جنوب، به دلیل چاپ مقال های کوتاه دربار های سانسور، دستور داد از توزیع آن

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۳۷.

۲- همان، ص ۵۳.

۳- همان، ص ۳۶.

۴- همان، ص ۶۵.

۵- همان، صص ۵۱ و ۷۵.

۶- همان، ص ۴۵. رضا خان پاسخ داد که پس از پایان قضایا و استقرار نظم، دستور لازم داده خواهد شد. (همان، ص ۴۱) اما در هشتم مرداد در تلگرامی یادآور شد که اگر این کشتیها بخواهند از آب های ایران خارج یا به هنگام سرکوب اشرار مانع از کار نظامیان شوند و مرتکب هر اقدام خلافی گردند فوراً توقیف شوند. (همان، ص ۴)

۷- همان، ص ۳۹.

۸- همان، ص ۳۸.

۹- همان، ص ۴۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۶۲. به وزارت پست و تلگراف دستور داده شد، از احمد عمارلویی پول نگیرند. (همان، ص ۶۰)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۸۵ تا ۹۱.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۶۴.

۱۳- همان، صص ۶۶ و ۶۷.

جلوگیری کنند. آتشفشان که در شیراز منتشر میشد، در صفحه دوم خود با عنوان «اثرات زشت سانسور» نوشته بود که «اول موضوع سیاست خارجی است که هرگونه اراده و تحمیلی که بنماید باید تحمل کرد و نفس نکشید. دوم عمال دولت، که وجود سانسور را برای خود فوزی عظیم دانسته و هر کدام هر نوع اجحاف و اذیتی که در خور استعدادشان باشد نسبت به مردم معمول میدارند. و چون مطمئناند که دایره سانسور از جراید (نمایندگان احساسات توده) جلوگیری میکنند، با ن هایت گستاخی و جسارت حرکات زشت... را دنبال مینمایند. ن هایت متحیریم که چرا آقای پهلوی چنین ظلمی را بر ما روا داشته و خفگی تجویز میکند...»(۱)

 تقاضای ممانعت از ورود آلات قمار

هیأت اتحادیه تجار سنقر، با ارسال نام های به مجلس شورای ملی با اشاره به این که هر روز از ثروت ملت ایران با ورود کالا های تجملی و حرام کاسته میشود نوشت که اگر به دفاتر گمرکات مرزی مراجعه شود، میبینیم که «اتصالاً مقوا هایی طبع شده، اوراق گنجفه وارد ایران و علناً در بازار مسلمین به معرض بیع و شرای میگذارند. با این که ادات قمار از منهیات شرع مقدس اسلامی است، استعمال آن موجب فساد اخلاق و ضرر و خسارت ملت ایران میشود. متمنی است از ورود و بیع و شرای آلات مزبور جلوگیری» شود.(۲)

 ضرورت توجه به تبلیغات دولتی

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به ریاست وزراء با اشاره به این که پیش از این از ضرورت استقرار یک دستگاه بیسیم در سفارت ایران در سوئیس یاد شده بود، نوشت که با این کار اخباری که از دفتر اطلاعات ایران در تهران به آنجا مخابره میشود انتشار مییابد و بدین ترتیب مصالح و منافع سیاسی ایران بهتر محفوظ میماند. در ادامه این نامه به گزارش اخیر سفیر ایران در اسلامبول اشاره شده که دولت ترکیه بودجه پنهانی برای امور تبلیغاتی خود دارد؛ حتی برای تکمیل بودجه خود اعانه جمع میکند. «به نظر وزارت امور خارجه بسیار مفید خواهد بود که هیأتی در تحت ریاست یکی از رجال معروف که دارای جنبه ملی باشد در همین زمینه انتخاب و اعزام گردد؛ که این هیأت اوضاع فعلی مملکت را تشریح، منابع اقتصادی و ثروتی آن را گوشزد و اعانه هایی نیز برای مقاصد و محل هایی که از طرف هیأت محترم دولت تعیین میشود جمعآوری و به مملکت مراجعت نماید.»(۳)

 بدهی پابرجای محصلان ایرانی در آلمان

سفارت آلمان در تهران با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه با اشاره به نامه های پیشین خود درباره بدهی محصلان ایرانی به دولت آلمان، نوشت که این سفارت باید گزارش کاملی در این مورد به آلمان بفرستد؛ بنابراین لازم است پاسخ مقتضی در مورد بدهی های یادشده، ارائه گردد.(۴)

 درگیری بین طوایف بلوچ

حاکم دزداب به وزارت داخله اطلاع داد که چند روز پیش میان دو طایفه اسماعیلزایی و نارویی درگیری شده، چهار نفر کشته شدهاند. «از رئیس ساخلو اطلاعات خواستم تا حال جواب نرسیده. عجالتاً طرفین ساکت، امید است بعد از عاشورا بین آنها صلح داده شود.»(۵)

 پیشنهاد سرهنگ نخجوانی

سرهنگ علی خان ریاضی، رئیس محصلان نظامی اعزامی به پاریس، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که سرهنگ احمد خان نخجوان برای پرواز با طیاره [خریداری شده] به تهران، نیاز به بیست ساعت پرواز آزمایشی دارد. این کار ساعتی ۲۰۰ فرانک هزینه دارد.(۶)

 نگرانی کنسول نخجوان از فعالیت کمونیست های ایرانی

کنسول نخجوان با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از تبلیغات جراید بلشویکی مانند شرق قاپوسی ابراز نگرانی کرد و نوشت اگر حکومت مرکزی شوروی از تبلیغات منصرف شود «محال است مسلمین و ارامنه قفقازیه ابداً صرفنظر نکرده و تا آخرین نفس» به این کار ادامه خواهند داد. وی افزود اخیراً ایرانیان داخل احزاب کمونیستی شده، با مختصر حقوق در دوایر کوچک دولتی مشغول کار میشوند. ایرانیان طرفدار مرام کمونیسم، اخیراً با امضاء «انقلابیون ایرانی» با درج آگهی در روزنامه شرق قاپوسی، قتل علی تقیزاده را، با این تعبیر که او «یک نفر از کمونیست های فعال و انقلابیون ایران» بود، تسلیت گفتهاند. علی تقیزاده «متصدی معاونت کمیته اجرائیه محال شرور نخجوان بود.»(۷)

 نام خانوادگی جدید حاکم بروجرد و لرستان

شریفالدوله، حکمران بروجرد و لرستان، با درج آگهی در جراید اعلام کرد که «به جای شریفالدوله این جانب را محمدعلی

۱- روزنامه آتشفشان، س ۱، شم ۲۶، ص ۲. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب معتقد بود که این جریده مجری منویات کنسول شوروی در شیراز است و از او دستور میگیرد. (اسناد مؤسسه مطالعات و...، پ ۵، ص ۳۹۳) رضا خان بعد از دیدن گزارش تأکید کرد که از انتشار این قبیل نشریات جلوگیری شود. (همان، ص ۳۹۲)

۲- اسناد تجاری ادوار...، همان، ص ۴۸۹. موضوع به وزارت فواید عامه منعکس شد. (همان، ص ۴۹۰) گنجفه، گویا ورق سنتی بازی ایرانیان بوده، اما اینجا منظور همان ورق های معمول بازی و قمار که شامل ۵۲ برگ با چهار خال (دل، پیک، خشت، قاچ) میباشد.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ تا ۲-۲۰-۱۷-۱۳۰۴.

۴- همان، ۱۰-۱-۳۵-۱۳۰۴.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۵۷۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۶۲. با این پیشنهاد موافقت شد. (همان، ص ۶۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۲۹ و ۳۰.

بنیآدم خطاب» کنید.(۱)

□ تراز بازرگانی ایران و انگلیس

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود تراز بازرگـانی ایران و انگلیس را در سـال هـای ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ مـورد بررسـی قرار داد و نوشت که «مقـدار حقیقی جنس و مالالتجـار هـای که انگلیس و هنـد به ما فروختهانـد مبلغ ۳۹۶/۷۳۹/۴۱۶ قران بوده و مقـدار حقیقی مالالتجاره و جنسـی که مـا به آنهـا فروخت هـایم (به اسـتثنای نفت و مواد نفـتی) ۸۹۲/۴۱۵/۹۵ قران بـوده و در نـتیجه ۵۰۴/۳۲۳/۳۲۱ قران آنهـا بیشتر جنس به مـا فروختهانـد و پول از ما دریافت داشـتهاند.» این مقاله که به قلم مـدیر جریـده ایران نگاشـته شـده، درباره تراز تجاری سال ۱۳۰۲ مینویسـد که انگلیس دراین سـال ۹۰۳/۲۷۳/۳۸۵ قران صـادرات حقیقی بـه ایران داشته و ایران ۵۹۷/۱۸۵/۷۵ قران صادرات به انگلیس داشته است. در این زمان انگلیس ۳۰۶/۰۸۸/۳۱۰ قران بیشتر کالا به ایران صادر کرده است. مقایسه دو سال یاد شده نشان میدهد که انگلیس در سال ۱۳۰۱ در تجارت با ایران چهار برابر تراز بازرگانی مثبت داشته و در سال ۱۳۰۲ این تراز به پنج برابر رسیده است.(۲)

(تصویر) روزنامه آتشفشان

□ سهشنبه

۶ مرداد ۱۳۰۴

۲۸ ژوئیه ۱۹۲۵

۶ محرم ۱۳۴۴

□ جنگ در فیلیه

فرمانـده سـاخلو خوزسـتان، خبر داد که سـاعت پنـج و نیم صـبح، جهاز خوزسـتان حملات خود را به سوی فیلیه ادامه داد و در نتیجه چند نفر کشته و مجروح شدند و تعدادی نیز به خاک بینالنهرین گریختند.(۳)

□ تقاضای فرمانده فوج منصور برای سرکوب شورش خوزستان

سرهنگ عباسقلی خان، فرمانده فوج منصور، با ارسال تلگرامی از دزفول به وزارت جنگ، با اشاره به این که در روز های دوم تا چهارم مرداد مسلسل و مهمات به ناصری فرستاده است تا از آنجا راهی خرمشهر شود، گفت که فوج منصور مهمترین یگان شرکتکننـده در سـرکوب شورش خوزسـتان است. «چنـانچه از مقام محترم امارت جلیله لشـکر غرب تمنا نمودهام... فرمانـدهی قوای خوزسـتان را برای حـل قضـیه اخیر به افتخار و سـرافرازی مخصوص به این فـدوی محول فرماینـد.»(۴) سرهنگ عباسقلی

خان خبر داد که غیر از نیرو های اعزامی، یک گروهان و یک دسته مسلسل نیز به طرف ناصری حرکت کردهاند.(۵)

 گزارشی از استقرار نیرو های نظامی در خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که نیرو های استقرار یافته در خوزستان هفتصد نفر هستند، اما با توجه به وسعت منطقه، نظامیان یاد شده در نقاطی چون حمیدیه، محمره (خرمشهر)، فیلیه، آبادان، هویزه، بنیطرف، رامهرمز، فلاحیه و جانکی پخش هستند. وی یادآور شد با این که خوزستان پذیرش استعدادی بیش از این ندارد، با این حال اخیراً یک گروهان از بهبهان به طرف ناصری حرکت کرده و به گردان بنادر هم دستور داده شد پنجاه نفر با کشتی پهلوی راهی محمره (خرمشهر) شوند.(۶)

 پیشنهاد وزارت مالیه به هیأت دولت

وزارت مالیه با تنظیم یادداشتی خطاب به هیأت دولت نوشت که چهل هزار تومان برای مساعدت به طوایف خوزستان که به دلیل فقر و فاقه در حال مهاجرت از ایران هستند اختصاص یافته است. «برای مساعده بذر، این وزارت خانه میتواند مبلغ ۲۵.۰۰۰ تومان درباره آنها منظور و سپس استرداد نماید. لیکن راجع به ۱۵.۰۰۰ تومانی که برای آذوقه بدون استرداد آن باید پرداخته شود این وزارت خانه نمیتواند چیزی منظور نماید. علیهذا مستدعی است اجازه فرمایید از اعتبار ماهیانه هیأت معظم دولت پرداخته شود.»(۷)

 درخواست هلیوگراف از لشکر مرکز

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که در مرکز

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۰، ص ۱.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۳۵.

۴- همان، ص ۱۰. وزارت جنگ با این پیشنهاد موافقت نکرد و وظیفه سرهنگ عباسقلی خان را پشتیبانی از قوای اعزامی و مستقر در محمره (خرمشهر) و فیلیه دانست. (همان، ص ۹)

۵- همان، ص ۳۴.

۶- همان، ص ۵. وزارت جنگ این تلگرام را به رضا خان نشان داد و او گفت که هفتصد نفر فقط باید در محمره (خرمشهر) و آبادان حاضر باشند، نه این که پراکنده شوند. «اطلاع فرمایید عده متمرکز در محمره، فیلیه و فلاحیه چه قدر است؟» (همان، ص ۶)

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.

بسر میبرد و نیز با ورود سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، مشغول رایزنی و طراحی برای چگونگی ادامه برخورد با ترکمنها است، بار دیگر نیاز تیپ شمال را به هلیوگراف به اطلاع وزارت جنگ رساند. وزارت جنگ نیز از لشکر مرکز خواست موقتاً ۶ دستگاه هلیوگراف آن لشکر در اختیار تیپ شمال قرار گیرد.(۱)

 دخالت حاکم نظامی مشهد در کار عدلیه

نایب سرهنگ مرتضی خان مکری، از صاحب منصبان لشکر شرق، که به تازگی به عنوان کفیل ایالت خراسان تعیین شده دستور داد مأموران لشکری به عدلیه مشهد رفته «صورت احکام بلااجرا را بردارند، دایره اجرا را مهر و موم کنند.» عدلیه خراسان با ارسال نام های به وزارت عدلیه، نوشت که این اقدام برخلاف تنظیمات اداری و موجب توهین است.(۲)

 تقاضای گواهینامه فوت

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه، با اشاره به درگذشت کارل اشتوداخ، نماینده دولت اتریش در ایران، نوشت که همسر متوفی برای دریافت حقوق شوهرش نیازمند در دست داشتن گواهی فوت یاد شده است. «مقرر دارند یک چنین سندی از کارگزاران مربوطه صادر و برای دوستدار ارسال گردد که به فوریت برای دولت اطریش بفرستم.»(۳)

 درخواست بازگشت به ایران

یک ایرانی به نام میرزاآقا حسن زاده با مراجعه به کنسولگری ایران در بادکوبه خواستار صدور مجوز برای بازگشت به وطن خود شد. ژنرال کنسولگری ایران در بادکوبه ضمن اعلام این موضوع به وزارت امور خارجه، نامه حسن زاده را که حکایت از گذراندن دوران تحصیلات نظامی در روسیه میکرد ضمیمه کرده بود. وی مدتها در ارتش سرخ شوروی تحصیل کرده، دوره دیده بود.(۴)

 تشریح موقعیت ایل هرکی

کارگزار ارومیه با ارسال گزارش بلندی راجع به ایل هرکی نوشت که این ایل از ایلات ساکن موصل است که برای ییلاق به حدود ایران میآید. هرکی متشکل از شاخه های سورجی، وروند، خیلانی، بالک، پشتدری و جاف است. ییلاقات این شاخه ها در سقز و بانه (جاف)، سردشت و ساوجبلاغ (پشتدری)، کوه های لاهیجان کردستان (خیلانی و بالک) و اشنویه (سورچی) است. وی توضیح داد که طایفه رفتار بسیار مسالمتآمیزی دارد، حقوق دولت را از بابت حقالمرتع میپردازد و داد و ستدی قابل قبول با اتباع ایرانی دارد. کارگزار ارومیه افزود که دولت ترکیه بعد از قضایای شمدینان و درگیری شدید نظامیان و کردها در این منطقه، مدعی است که اتباع ایل هرکی که در این قضیه مشارکت داشتند به خاک ایران آمدهاند که موضوع از طرف فرمانده نظامیان ارومیه تکذیب شده است.(۵)

□ اعتراض سفارت شوروی به پناه دادن شورشیان

نمایندگی مختار شوروی در تهران با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، نسبت به امنیت ایجاد شده برای تحرکات چند مخالف دولت شوروی در خاک ایران اعتراض کرد. در این نامه آمده است که رشید حمیداُف در آستارا و نواحی مجاور، اجار امیناُف در لنکران و اشرار دیگر که برای تهاجم به خاک شوروی آمادهاند باید تسلیم دولت روسیه شوند.(۶)

□ پرسش از خلعسلاح اتباع خارجی

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از وزارت جنگ پرسید «راجع به خلعسلاح اتباع خارجه» چه دستوری میدهید؟ موضوع به رضا خان منعکس شد و او گفت که باید جواز داشته باشند.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵. ص ۳۴۵. فرمانده لشکر مرکز پاسخ داد که آیینه های مخابراتی (هلیوگراف) خود را تحویل لشکر شرق داده و آنچه به تازگی دریافت کرده، معیوب هستند و هنگام حمل و نقل شیشه هایشان شکسته است. اخیراً برای تهیه شیشه های شکسته از آلمان اقدام شده و هلیوگرافها فعلاً قابل استفاده نیست. (همان، ص ۳۴۴)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۶۰. وزارت عدلیه موضوع را از طریق وزارت جنگ پیگیری کرد و وزارت یادشده نیز از فرماندهی لشکر شرق توضیح خواست. سرتیپ جانمحمد خان هم پاسخ داد که اداره لشکری دائم در معرض شکایت جمعی از اهالی و تجار مشهد است که احکام صادره در عدلیه اجرا نمیشود و این به دلیل رعایت حال متنفذین است. از این رو به نایب سرهنگ مرتضی خان، کفیل ایالت، دستور داده شد احکام بلااجرای عدلیه را به اجرا درآورد، اما مهر و موم بخش یاد شده صحت ندارد. (همان، ص ۲۵۷)

۳- اسناد وزارت امور خارجه ۱-۸-۱۳-۱۳۰۴. کارل اشتوداخ در ۱۹ فوریه ۱۹۲۵/ ۱ اسفند ۱۳۰۳ در تهران درگذشت. در غیاب او انگلیس حافظ منافع کشور اتریش در تهران شد.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۱۵ تا ۱۷. موضوع به وزارت جنگ اطلاع داده شد و وزارت جنگ هم پاسخ داد که جایی برای استخدام چنین افرادی ندارد. (همان، ص ۱۲)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۴، صص ۵۰ تا ۵۷. کرد های معترض شهر شمدینان را اشغال کردند. شیخ عبد الله، شیخ مصلح و سیدفهیم از جمله رؤسای شورشیان بودند. نظامیان ترکیه به فرماندهی سلیمان صبری بیک، والی وان، با پنج هزار نیرو علیه کردها وارد عمل شد و آنها را شکست داد.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۴۲. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد. وی پاسخ داد که افراد یادشده در نامه سفارت شوروی در ایران مشغول زراعت و تجارت هستند و وفق قوانین ایران رفتار مینمایند؛ البته منتظر هستند رژیم شوروی عوض شود تا به اوطان خود بازگردند. وی افزود: «از تهیه تدارک جهت تهاجم به خاک شوروی به هیچوجه اثراتی مشهود نبوده وخالی از صحت است.» (همان، صص ۳۸ و ۳۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۰ و ۳۲.

ص: ۲۳۴

 چهارشنبه

۷ مرداد ۱۳۰۴

۲۹ ژوئیه ۱۹۲۵

۷ محرم ۱۳۴۴

 تصرف فیلیه

ساعت پنج صبح قوای نظامی از خشکی و آب به فیلیه و قصر شیخ خزعل یورش برده و ساعت ده صبح آن را تسخیر کردند. به گزارش فرمانده قوای خوزستان نظامیان موفق شدند فیلیه و قصر شیخ خزعل را که استحکامات زیادی دارد و حدود هزار نفر مسلح در آن مستقر شده بودند تصرف کنند. در این گزارش آمده است که یکصدوپنجاه تن از اعراب کشته و تعداد زیادی زخمی شدند. از نظامیان یک مقتول و یک زخمی به جا مانده است.(۱) همزمان با این عملیات، قوای کمکی فوج منصور به فرماندهی سلطان اسد الله خان با خودرو به فلاحیه سوق داده شدند.(۲)

 پرواز هواپیما های انگلیسی بر فراز نخلستان محمره

بنا به گزارش فرمانده نظامیان خوزستان ساعت هفت صبح، سه هواپیمای انگلیس بر فراز نخلستان های منطقه به پرواز درآمدند. این اقدام بنا بر درخواست کارگزار خوزستان برای جلوگیری از فرار اعراب شکست خورده به خاک بینالنهرین انجام شد. در این گزارش آمده است که کارگزار یاد شده نامه «پروتست مانندی» به کنسول انگلیس نوشته بود که از عقبنشینی اعراب به خاک عراق جلوگیری نموده، آنها را تسلیم دولت ایران نماید. کنسول انگلیس نیز پاسخ داده بود که «برای همه قسم مساعدت حاضر» است. هواپیماها پس از پرواز شناسایی در بصره فرود آمدند.(۳)

 استفتاء از علما

فرمانده نظامیان خوزستان اظهار داشت از علماء فتوا گرفته که محاربین با دولت در حکم محاربین با امام زمان(ع) هستند. وی با اعلام این اقدام خود افزود که ایرانیها «اثاثیه، اغنام، احشام خود را به خاک عراق میفرستند، دسته دسته به جنگ حاضر میشوند.» وی گفت که در مذاکره با کنسول انگلیس خواستار جلوگیری از این کمکها شدم و او گفت که با مقامات عالی بینالنهرین مذاکره خواهد کرد. به نظرم در این شورش دست اجنبی در کار است و باید با نمایندگان آنها در داخل درباره این حادثه گفت و گو کرد و به توافق رسید.(۴)

 راه های گسیل نیرو به خوزستان

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به اعزام پنجاه نفر نظامی از بوشهر به خوزستان توسط کشتی پهلوی و حرکت یک گروهان نیرو از بهبهان به آنجا افزود که راه بهبهان به علت دوری و شدت گرما صعبالعبور است، اما جاده بوشهر مناسبتر است. میتوان با به کار گرفتن خودرو های موجود در بوشهر، نیروها را به آنجا منتقل کرده، با کشتی مظفری از راه دریا به خوزستان گسیل داشت. این عملیات ۴۸ ساعت بیشتر طول نمیکشد. رئیس ارکان حرب لشکر جنوب یادآور شد که شصت تن زغال و سیصد تومان هزینه برای حرکت دادن کشتی مظفری لازم است.(۵)

 دو پیشنهاد برای فرماندهی تیپ مختلط قائنات و سیستان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، که در تهران بسر میبرد، به رضا خان پیشنهاد کرد پیش از حرکت وی به منطقه ترکمنصحرا لازم است فرمانده تیپ سیستان منصوب شود تا در غیبت وی، از مرکز لشکر (مشهد)، تیپ یاد شده بدون فرمانده نماند. وی پیشنهاد کرد نایب سرهنگ اسماعیل خان شفایی، رئیس قور خانه،یا سرهنگ اسد الله خان، فرمانده فوج حمله لشکر مرکز، به این سمت گمارده شوند.(۶)

 درخواست تأمین توسط رجبآخوند

حاجیرجب آخوند، از قضات مشهور ترکمن و از طایفه قرنجیک، با نگاشتن نام های خطاب به حاکم استرآباد برای طایفهاش تقاضای تأمین کرد. حاکم استرآباد به او پیشنهاد کرد طایفه فرنجیک به حدود بندرجز یا استرآباد نقل مکان کند تا هنگام هجمه به ترکمنها در امان باشد. ترکمنها که از قصد حاجیرجب آخوند مطلع شدند تهدیدکردند هر طایف های نقل مکان نماید از هستی ساقط خواهد شد.(۷)

 توافق درباره سکه های معیوب

وزارت داخله به کفیل ایالت آذربایجان خبر داد که «راجع به مسکوکات معیوب ترتیبی داده شده که مستلزم آسایش و رفع اشکال اهالی است. عجالتاً همین قدر مطلع باشید و اشخاصی را که مراجعه میکنند مطمئن فرمایید تا تفصیل آن بعد اطلاع داده شود.»(۸) ظاهراً این خبر به شیراز هم ارسال گردید. عدم پذیرش سکه های معیوب توسط بانک شاهنشاهی موجب هیجاناتی در شهر های مختلف، به ویژه در شیراز شده بود.

 ضرورت اصلاح مسائل مرزی با شوروی

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به این که امورات سرحدی ایران و روس بسیار بد و موجب پیدایش نقار و شکاف بین دولتین شده نوشت که «بنده بدون اخذ نتیجه، روابط تاریک را به صلاح ندیده و در صورتی که اجازه فرمایند یک ترتیباتی اتخاذ شود که روابط سرحدی از هر دو طرف دوستانه بشود.»(۹)

 بازگشت قوای لشکر مرکز از لرستان

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که بقیه نیرو های لشکر مرکز ظرف دیروز و امروز تحت فرماندهی سرتیپ محمد خان شاهبختی راهی تهران شدند. وی افزود که از قوای مرکز یک گردان پیاده و یک گردان سوار در میان طوایف مشغول جمعآوری سلاح و در نزدیکی قلعه رزه مستقر هستند.(۱۰)

 تلاش های حاکم کردستان علیه سالارالدوله

حاکم کردستان با ارسال نام های به رضا خان نوشت که تمام سعی خود را برای پراکندن خوانین مرزی از دور و بر سالارالدوله انجام داده است.از این میان محمود خان دزلی و محمدصالح خان جوانرودی (سردار اجلال) کاری به کار سالارالدوله ندارند و همروش نظامیان هستند. «ولی سایرین هر قدر اظهار اطاعت و خدمت نموده ونمایند تا امتحان ندهند نمیتوان به آنان اطمینان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۴۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، ص ۳۳.

۳- همان، صص ۷ و ۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، صص ۵۴ و ۵۵.

۵- همان، صص ۵۶ تا ۵۸. ارسال این گزارش از طرف رئیس ارکان حرب لشکر جنوب به جهت بیماری امیرلشکر محمود آیرم بود که در غیاب او موظف به امضاء گزارشها شده بود.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۴۱.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۰۶. رضا خان پس از اطلاع از این نامه از فرمانده تیپ شمال خواست تمام طوایف طرفدار دولت در ترکمنصحرا شناسایی شوند تا هنگام درگیری های آتی مصون باشند. (همان، ص ۲۰۴)

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۲۶. رضا خان هم گفت که ما نمیخواهیم روابط تاریکی با روسها داشته باشیم ولی باید مراقب بود که سوءاستفاده از ما نکنند. (همان، ص ۲۵)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۵۳. دستور داده شد همان گردانها نیز فوراً راهی تهران شوند. (همان، ص ۱۵۲) این تصمیم که با فوریت ابلاغ شد ناشی از تصمیمات اخیر فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال با دیگر سران نظامی در تهران بود. وزارت جنگ در حال تدارک مهمات و نیرو برای گسیل به شمال شرق کشور است تا با قضیه ترکمنصحرا مقابله کند. (FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴)

آن دو نفر فوق را داشته باشیم.» وی افزود که جعفرسلطان لهونی کاملاً ـ در خدمت سالارالدوله است و این مدت او را در نوسود، «کرسینشین اورامان لهون و خانه جعفرسلطان در آنجا است» نگه داشته بود. حاکم کردستان تأکید کرد که «طول اقامت سالارالدوله در این صفحات نتایج خوبی ندارد.»(۱)

 نمایندگان نظمیه در لندن

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که میرزاعبد الله خان بهرامی و نایب سرهنگ عبد الله خان سیف نمایندگان نظمیه ایران که برای شرکت در کنفرانس پلیس به آمریکا رفته بودند، در بازگشت از آن کشور راهی لندن شده در مجمعی که راجع به دیوانگان تشکیل میشود شرکت خواهند کرد.(۲)

 تدارک دارو برای مجروحان روز عاشورا

اتحادیه دواسازان، مقدار کافی دارو و اسباب پانسمان از دارو خانه جمعآوری کرده، به مؤسسه شیر و خورشید داد. این وسایل در روز عاشورا برای عزادارانی که خود را مجروح میکنند، صرف خواهد شد.(۳)

 حمله ترکمنها به مواضع فوج پهلوی

به گزارش سرهنگ پولادین گروه قابل توجهی از ترکمن های یموت و گوکلان از طریق اینچه برون به روستای خرکی حملهور شدند. درگیری از ساعت سه و ونیم بعد از نیمه شب آغاز و تا بعد از ظهر امروز ادامه داشت. نظامیان، ترکمنها را به عقبنشینی واداشتند. «به طور تحقیق بیست نفر مقتول در میدان جنگ گذاردهاند. از نظامیان جماز سه نفر مجروح و یک نفر شتر مجروح و دو قبضه تفنگ انگلیسی ضمن عملیات خراب شده است.»(۴) گزارش های بعدی حکایت از آن میکرد «آقامحمد خان قاروای» و علیمحمد خان از رؤسای طایفه یموت و دو تن از بیک های بیرانلو که راهنمای ترکمنها بودند به قتل رسیدند.(۵)

 پنجشنبه

۸ مرداد ۱۳۰۴

۳۰ ژوئیه ۱۹۲۵

۸ محرم ۱۳۴۴

 دیدار کفیل حکومت نظامی خوزستان با کنسول انگلیس

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، به رضا خان خبر داد که به دیدار کنسول انگلیس رفته و درباره استرداد

مهاجمان فراری به خاک بینالنهرین مذاکره کرده است. کنسول به عمارلویی گفته که از ماژور ویلسون، حاکم نظامی بصره، دستگیری فراریان را خواسته است. «گفتم مقصود نه تنها توقیف، بلکه لازم است آنها را به ما تحویل دهند. گفت اگر میخواهید تحویل دهند باید رسماً بنویسید تا من هم رسماً به بصره نوشته و تسلیم آنها را بخواهم.» کنسول تلویحاً افزود که درخواست رسمی حکومت خوزستان کفایت میکند و نیازی به اقدام رسمی مرکز نیست. عمارلویی افزود: «ولی گمان میکنم اقدام این جا مؤثر نبوده، اقدامات مرکز لازم است.»(۶)

 تلگرام شیخ عبد الله به رضا خان

شیخ عبد الله، پسر شیخ خزعل، به اطلاع رضا خان رساند که پدرم خواستار ارائه گزارشی از وضعیت حوادث اخیر است، اما من وظیفه خود میدانم، این گزارش را به آن «ذات مقدس یا حکومت جلیله نظامی خوزستان عرضه دارم.» شیخ عبد الله ضمن توضیح مختصری از حوادث چند روز اخیر محمره (خرمشهر) نوشت که محل اجتماع فراریان «در زایر بینالنهرین ... و محرک آنها وکیل ابوی، خان بهادر» است.(۷)

 اعلام همکاری مشایخ بنیطرف و هویزه

کفیل حکومت نظامی خوزستان به رضا خان خبر داد که همه شیوخ بنیطرف و هویزه حاضر شدهاند نظامیان را یاری دهند، اما به دلیل عدم نیاز اظهار امتنان شد. «مستدعی است تلگرافاً بذل مرحمت در حقشان بفرمایید.»(۸)

 گزارش روزنامه تایمز عراق از تصرف فیلیه

روزنامه تایمز عراق چاپ بصره، در شماره امروز خود با عنوان «زد و خورد در فیلیه، تسخیر قصر شیخ خزعل از طرف ایرانیان، قتل صد نفر عرب»، نوشت «قشون ایران دیروز بر قصر شیخ در فیلیه حمله آورده و بعد از زد و خورد سخت وکشته شدن شش نفر نظامی از ایرانیها و صد نفر عرب، قصر را از دست اعرابی که روز جمعه گذشته به بازار محمره هجوم آورده و بر قصر مستولی شده بودند مستخلص ساخته و فعلاً سکونت و آرامی برقرار و امنیت حکمفرماست و احتمال وقوع هیچ اغتشاش دیگری نمیرود.»(۹)

 گزارش کنسولگری ایران در بصره از درگیری های دیروز

کنسول ایران در بصره، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به تیرباران فیلیه توسط کشتی خوزستان نوشت که نزدیک به ۱۸۰ نفر در آنجا کشته و یک صد نفر دستگیر شدهاند که در

۱- همان، ص ۲۲۴.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۱، ص ۲.

۳- همان، شم ۱۸۷۲، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۳۹.

۵- همان، ص ۳۲۵.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۳۶. به عمارلویی گفته شد وی اقدامات خود را پیگیری کند، از تهران هم عمل میشود. (همان، ص ۳۵)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۶۲ و ۶۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۲۴. رضا خان به این پیشنهاد پاسخ مثبت داد و گفت که تلگرامی از طرف او به مشایخ یاد شده فرستاده شود.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. محمدحسن بدیع نیز ترجمه این خبر روزنامه را به رضا خان فرستاد که در انت های آن از این که به منافع کمپانی نفت جنوب آسیبی نرسیده اظهار خوشوقتی شده بود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۲۳، ص ۸)

آبادان نگهداری میشوند. «چهار بلم را که حاوی ۶۰ نفر عرب بود و میخواستند ازفیلیه به خاک عراق فرار نمایند در اثناء عبور غرق و تمام عده آنها را به قتل رسانیدند.»(۱)

 دو نامه خصوصی و فوری لورن به رضا خان

سر پرسی لورن با ارسال نام های خصوصی و فوری به رضا خان ورود کشتی جنگی انگلیس، حامل پنجاه نظامی، به رود کارون و بندرگاه داخلی محمره را تکذیب کرد و افزود که شنیدهام قوای ایران در عملیات خود «علیه اعراب یاغی» جزیر های متعلق به عراق را تصرف کردهاند. رضا خان هم پاسخ داد که تکذیب شما موجب امتنان است؛ با توجه به روابط حسن ه دو دولت، نظامیان ایران به وظایف خود آشنا هستند و اگر به اشتباه تجاوزی صورت گرفته باشد، اطلاعی به من نرسیده، با این حال موضوع را دنبال میکنم.(۲) لورن در دیگر نامه خود یادآور شد که قایق توپ کش ایران صبح ششم مرداد، با شلیک به بوارین شماری از احشام را تلف کرده است. «محل مزبور در خاک عراق و هفت میلی محمره، بالای رود خانه واقع است.» وی افزود که مأمور عالی انگلیس در عراق خواستار اعتراض من شده است. «امید واثق دارم اقدامات لازمه بر علیه شخصی که مرتکب این عمل شده است و همچنین برای جلوگیری از تکرار این قبیل وقایع به عمل خواهید آورد... مطمئن هستم که ترتیبی که مرضی خاطر حکومت عراق در این واقعه بوده باشد خواهید داد.»(۳)

 بیاعتنایی مدیر ایتالیایی یک مهمان خانه به شعائر ماه محرم

محمد درگاهی، رئیس اداره کل تشکیلات نظمیه، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به این که در دو ماه محرم و صفر فروش مشروبات الکلی و نواختن ساز در مهمان خانه ها ممنوع است، با این حال مدیر مهمان خانه «پرنتامپ» که یک ایتالیایی است، از این دستور تمرد میکند. وی افزود که شخص مذکور میگوید که نظمیه حق اعتراض ندارد و اگر اقدامی باید انجام گردد توسط سفارت ایتالیا خواهد بود. «مستدعی است امر مقرر فرمایند به وسایل مقتضیه از فروش مشروب در مهمان خانه مشاراليه جلوگیری به عمل آورند تا تولید زحمتی فراهم ننماید.»(۴)

 سوءظن امیرلشکر شمال غرب به میرزاابراهیم خان

سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که عضو جدید کمیسیون سرحدی که اخیراً به محل مأموریت خود وارد شده سابقاً در حدود باکو از انقلابیون معروف بود. میرزاابراهیم خان، کارشناس امور شوروی که زبان روسی هم میداند، از طرف وزارت امور خارجه مأمور پیوستن به دیگر اعضای کمیسیون مرزی ایران در مغان شده بود. (ر.ک: ۱۸ تیر) فرمانده لشکر شمال غرب از وزارت جنگ خواست راجع به سابقه میرزاابراهیم خان اطلاعاتی در اختیار بگذارد.(۵)

 تقاضای همکاری امنیتی مصر با ایران

وزارت امور خارجه مصر با ارسال نام های به سفارت ایران در قاهره نوشت که اداره امنیت عمومی مصر برای اشراف بر تبلیغات کمونیستی مایل است با سازمان ذیربط ایرانی آشنا شده، از تجربیات آن بهرهمند شود. «ضرورتی است که روز به روز کسب اهمیت کرده، بر شدت خود میافزاید. حقیقتاً لازم است مبارزه بر علیه کمونیسم در نتیجه تهیه و اعمال تدابیر عملی و علمی مؤثر واقع گردد.»(۶)

 نامه هیأت شعائر اسلام به سفیر ایران در برلین

هیأت شعائر اسلام(۷)در نام های خطاب به سفیر ایران در برلین نوشت که کمک های وزیرمختار محترم به این هیأت جنبه شخصی داشته و بیش از این نمیتوان از این بابت توقعی از ایشان داشت. «لذا مستدعی است دولت و رعایای با محبت ایران هم چنانچه عرض شد مانند سایر دول و برادران اسلامی ابراز معاونتی فرمایند که هیأت نیز بتواند در شعائر دین مبین و مؤسسات مقدسه اسلامیه در این مرکز تمدن فرنگستان نگهداری بکند و در انظار اجانب و میان جمعیت های دینی سایر ملل سرافکنده نشود.»(۸)

 اسکورت برای انتقال پول

بانک روس با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که برای حمل پول نقره از بندر پهلوی به تبریز و همدان، نیازمند تعدادی نظامی برای اسکورت است.(۹)

 مقاله جریده آلمانی از طغیان ترکمن های ایران

روزنامه تریبونیا دورتموند آلمان در شماره امروز خود با چاپ مطلبی که از اسلامبول برایش فرستاده شده بود، دست شوروی را در طغیان ترکمن های ایران دخیل دانست و نوشت اگر نبود «قدرت و نفوذ حضرت اشرف آقای رضا خان سردارسپه» این قضیه برای ایران بسیار گران تمام میشد. نویسنده، کنسول شوروی در استرآباد را نماینده سازمان امنیتی شوروی (چکا) و مبلّغ مرام کمونیستی معرفی کرد و نوشت: «اینگونه حرکات مسکو در یک مملکتی که دولت روسیه استقلال آن را مطابق عهدنامه صراحتاً تصدیق نموده است کاملاً نشان میدهد که دولت سویت درباره ملل مشرق زمین چه خیالاتی دارد و واضحاً باید گفت که خیال و قصد کشورگیری سویت عموماً در آسیا و نسبت به ایران کمتر از خیال و قصد حکومت امپراطوری سابق نیست.»(۱۰)

 عزاداری و تاریخ آن

روزنامه ایران در سرمقاله امروز خود با عنوان «عزاداری و تاریخ آن»، ضمن رد این نظر که عزاداری حضرت حسین(ع) در زمان صفویه رسم شد، نوشت که قرنها پیش از تشکیل دولت صفوی در مملکت ایران عزاداری برای شهادت حضرت حسین(ع)، یاران و خانواده او جاری و متداول بوده است. نویسنده مقاله با استناد به تاریخ ابن اثیر اظهار داشت که در سال ۳۵۳ق بازار بغداد تعطیل میشد، زنها با رخ های خراشیده و مو های پریشان بیرون آمده، بر سر و سینه میزدند. «واضح است وقتی آلبویه در بغداد در این امر سعی داشته باشند، بالطبع در وطن خود که گیلان و عراق عجم باشد قبل از آن اقامه عزاداری

مینمودهاند.» نویسنده، عزای امام حسین(ع) را منحصر به ایران ندانست و نوشت که خلفاء فاطمی در مصر در عاشورا تغزیهداری میکردند و اشعار دعبل خزاعی را میخواندند.(۱۱)

 تعطیلی دوایر دولتی

به مناسبت پیشآمد روز های عزاداری و عاشورا وزارت خانه ها و دوایر دولتی از امروز تا هفدهم محرم تعطیل خواهند بود.(۱۲)

۱- همان، ۷۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۴، صص ۱ تا ۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۵۰. رضا خان در پاسخ به این نامه حادثه را محتمل الوقوع دانست که هنگام تعقیب «اشرار عرب» رخ داده و افزود چند بار از مأموران عراق خواسته شده که از خروج اشرار از خاک عراق به ایران جلوگیری کنند که مساعدتی نکردهاند. با این حال تذکر لازم به مأموران ایران داده خواهد شد.» (همان، ص ۴۹)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۳-۳۲-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۲۸. وزارت جنگ پاسخ داد که میرزا ابراهیم خان شخص مطمئن و معتمدی است. (همان، ص ۲۷)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۴ و ۵. موضوع به رضا خان اطلاع داده شد و او محرمانه به وزارت امور خارجه گفت که «عجالتاً مداخله دولت ایران در اینگونه اقدامات غیرمقدور است.» (همان، ص ۱)

۷- این هیأت با مشارکت گروهی از مسلمان های مقیم آلمان در سال گذشته تشکیل شده بود تا ضمن رسیدگی به نیاز های شرعی مسلمانان بر عملکرد و اداره یک مسجد و یک قبرستان مربوط به مسلمانان آن کشور نظارت نماید.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۱۱-۲۰-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۶۱. مراتب به فرماندهی تیپ شمال اطلاع داده شد تا همکاری کند. (همان، ص ۳۶۰)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۰۱ و ۲۰۲. به نظر میرسد مقامات سفارت ایران در اسلامبول در تهیه این گزارش نقش داشتهاند؛ و یا مطلب توسط سفارت ایران در آلمان تهیه شده، اما برای گم کردن ردّ آن مبدأ ارسال آن اسلامبول یاد شده است.

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۲، ص ۱.

۱۲- همان، ص ۲.

 اقدامات بلدیه برای ماه محرم

بنابر خبر رسیده به روزنامه ایران بلدیه تهران میخواهد برای رفاه عزاداران ۳۰۰ ظرف بزرگ پر از یخ در خیابان هایی که دسته های عزاداری رد میشود بگذارد تا عزاداران تشنهلب را سیراب کند. همچنین شب عاشورا قرار است دو هزار تن از فقرا در میدان سپه مقابل اداره بلدیه اطعام شوند.(۱)

 تغییر رئیس معارف فارس

حبیب الله آموزگار، رئیس معارف فارس، از کار برکنار و به جای او میرزامحمدعلی بامداد انتخاب و عازم شیراز شد.(۲)

 زلزله در برازجان

امروز پس از غروب زلزله شدیدی برازجان را لرزاند. در این حادثه برخی خانه ها و کاروانسراها ویران شدند. پسلرزه های زمین تا صبح فردا ادامه یافت، اما تلفات جانی در پی نداشت.(۳)

 ضرورت برکناری ژان

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که ژان، پسر یوحنا جوما کلدانی، که در اداره مالیه آذربایجان مشغول به کار است، باید از کار برکنار شود. وی نوشت که ژان «یکی از مسببان عمده فجایع و انقلابات آن حدود [ارومیه] بوده ودر موقع بلوای ارامنه از هیچ قسم عملیات و اقدامات بیرویه فروگذاری نکرده است.» محمدحسین آیرم افزود کارکنان دولتی باید بدانند که رفتار های خائنانه آنان بدون مجازات نمیماند.(۴)

 ممنوعیت راهپیمایی عزاداران آستارای شوروی

مأموران حکومتی آستارای شوروی مردم عزادار را از راهاندازی دسته های عزا در معابر برحذر داشتند. به همین دلیل «روز عاشورا قریب پنجاه نفر مسلمانان از آنجا برای تعزیهداری به خاک ایران آمده و پس از خاتمه به آستارا مراجعت نمودهاند.»(۵)

۱- همانجا.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۶۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۴۳. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت مالیه منعکس شد. وزارت مالیه پاسخ داد که پس از تحقیق اقدام میکند. (همان، ص ۴۴۱)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۱.

ص: ۲۳۸

 جمعه

۹ مرداد ۱۳۰۴

۳۱ ژوئیه ۱۹۲۵

۹ محرم ۱۳۴۴

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت خانه ها

در پی امتناع یک مهمان خانه با مدیریت فردی ایتالیایی از قبول دستور نظمیه در مورد نفروختن مشروبات الکلی در ماه محرم، و انعکاس موضوع از طرف نظمیه به وزارت امور خارجه (ر.ک: ۸ مرداد) وزارت خانه یادشده با تنظیم نام های برای سفارت خانه های انگلیس، فرانسه، آلمان، آمریکا، بلژیک و ایتالیا حرمت فروش مشروبات الکلی و نواختن ساز را در ماه های محرم و صفر یادآور شد. در نامه وزارت امور خارجه به سفارت ایتالیا آمده است: «سر لانتری مدیر مهمان خانه پرنتان [یا پرنتامپ]... برخلاف اخطاریه اداره نظمیه رفتار نموده... متمنی است به مدیر مهمان خانه مزبور و همچنین به عموم اتباع دولت فخیمه که به این کار اشتغال دارند قدغن فرمایند کاملاً این اخطار اداره نظمیه را رعایت نمایند.»(۱)

 گلایه علیقلی خان انصاری از بیپولی

علیقلی خان انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که چهل سال خدمت به من اجازه میدهد که پنج دقیقه وقت برای من صرف گردد تا متوجه وضعیت معیشت اسفبار این سفارت خانه شوید. وی افزود که یک سال و نیم پیش مطالبات خود را به اطلاع رساندهام که هنوز پرداخت نشده است؛ امسال هم دیناری به سفارت نرسیده است. «ملاحظه فرمایید فشار طلبکار اداری سفارت خانه چه اندازه سخت است. استدعای توجه عاجل دارد که خاتمه به این ترتیب ننگآور داده شود.»(۲)

 نامه لورن به وزارت امور خارجه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه نوشت که امروز بار دیگر نامه دوستان های راجع به تجاوزات قشون ایران به خاک عراق به ریاست وزراء نوشتم که رونوشتی از آن را برای شما میفرستم.(۳) (ر.ک: ۸ مرداد)

 آماده شدن لوازم یدکی هواپیما

شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان اعزامی وزارت جنگ به مسکو برای آموزش دوره هواپیمایی، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که «اشیاء یدکی طیاره تا چند روز دیگر حاضر [میشود.] برای حمل آنها مستدعی است اجازه مرحمت

فرمایید لازوفسکی، در حرکت تأخیر نماید» [تا همراه خود به ایران بیاورد.](۴)

 املاک ضبط شده اقبالالسلطنه در ارمنستان

کنسولگری ایران در ایروان با ارسال گزارش بلندی از وضعیت گذشته و حال سه قطعه باغ، عمارت و مغازه های آن در ایروان خبر داد. این املاک که پیش از انقلاب روسیه تزاری توسط اقبالالسلطنه خریداری شده بود، محل استراحت او و بستگانش به هنگام مسافرت به ایروان بود. وی به موجب قباله های رسمی، آنها را در دفاتر حکومتی ارمنستان ثبت کرده بود. بعد از انقلاب املاک یاد شده طبق درخواست اقبالالسلطنه تحت نظارت کنسولگری قرار گرفت. با این حال این املاک در ۱۹۲۱ از طرف حکومت ارمنستان مصادره شدند. کنسول ایران مینویسد که مقامات ارمنستان منکر وجود این املاک هم شدهاند. با تلاش های انجام شده و مدارک مثبته حاضر شدهاند یک قطعه از املاک را مسترد دارند. در این گزارش آمده است که مکاتبات و استدلالات کنسولگری ایران در ن هایت ثابت میکند به دلیل بدهی اقبالالسلطنه به دولت، املاک یاد شده متعلق به دولت ایران بوده و باید به ضبط و تصرف کنسولگری درآید.(۵)

 نفت و قند روسی برای عزاداران اردبیل

به گزارش نظمیه تبریز، کنسولگری شوروی در اردبیل امشب به هر مسجدی که مراسم عزاداری داشت «یک چلیک نفت و نیم پوط قند» هدیه کرد.(۶)

(تصویر) اقبالالسلطنه

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۱-۳-۳۲-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۵۱. رضا خان هم پاسخ داد من کوتاهی نکردهام؛ بار دیگر شرح مؤکد به وزارت مالیه نوشته شد. (همان، ص ۵۰)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. از نامه دوم لورن به رضا خان که مربوط به امروز (۹ مرداد) باشد، نسخ های یافت نشد. شاید منظور او یکی از دو نامه ارسالی دیروز به رضا خان باشد که میان اخبار ۸ مرداد آمدهاند. البته لورن نامه مشابهی نیز در دهم مرداد به رضا خان فرستاد که در روز یاد شده خواهید خواند.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۷۰. ده روز بعد به شرفالدین میرزا پاسخ مثبت داده شد. (همان، ص ۶۹)

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۱۰۷۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۱.

ص: ۲۳۹

 شنبه

۱۰ مرداد ۱۳۰۴

۱ اوت ۱۹۲۵

۱۰ محرم ۱۳۴۴

 پیشگیری از اقدامات مجدد عشایر خوزستان

وزارت جنگ از قول رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داد حال که فیلیه و استحکامات آن به تصرف قوای نظامی درآمده «قدغن فرمایید در نخلستانها پست بگذارند که مجدداً نتوانند اقداماتی بکنند.»(۱) وزارت جنگ در تلگرام دیگری از امیرلشکر جنوب پرسید: «فلاحیه در تصرف کی و چه قوایی در آنجا موجود میباشند.»(۲)

 پرسش از اسلحه های کشف شده از فیلیه

وزارت جنگ از نایب سرهنگ مصطفی خان، رئیس نظامیان خوزستان، پرسید: «لازم است اطلاع دهید اکثر اسلحه مکشوفه از فیلیه از چه سیستم، و تعداد تقریبی آن و میزان فشنگی که به دست آمده چه قدر است؟»(۳) (ر.ک: ۱۱ مرداد)

 اعتراض دوباره لورن از ورود نیرو های ایران به خاک عراق

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های خصوصی به رضا خان ضمن تکرار مفاد نامه های دو روز پیش خود نوشت که دولت عراق از تجاوزات قوای ایران به خاکشان شکایت دارند. «مأمور عالی انگلیس این وقایع را به دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان اطلاع دادهاند؛ لذا مجبور هستم که در خصوص دستورالعملی که ممکن است در این باب از دولت انگلیس به دوستدار برسد، حقی برای خود محفوظ بدارم.»(۴)

 اختلال در امنیت جاده بم به دزداب

به گزارش امیرلشکر جنوب، راه بم به دزداب بسته است و پست دولتی و کاروان های تجاری اتباع خارجه در بم متوقف هستند. وی در توضیح علت بسته شدن جاده نوشت که نگهداری این راه به عهده علیشاه خان بلوچ بود. این مسئولیت از طرف اداره امنیه کرمان به او واگذار شده بود. اما چندی است که اختلاف او با طایفه اسماعیلزایی بالا گرفته، علیشاه خان بلوچ و نفراتش مشغول زد و خورد هستند و فعلاً در نصرتآباد به محاصره افتاده است. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از وزارت جنگ خواست به دلیل نزدیکی نصرتآباد به دزداب، که حوزه استحفاظی لشکر شرق است، آن لشکر به موضوع خاتمه دهد.(۵)

 گزارشی از حضور آیت الله مدرس در اصفهان

فرمانده نظامیان اصفهان که از طرف لشکر جنوب مأموریت یافته بود همه تحرکات آیت الله سیدحسن مدرس را در طول اقامت خود در اصفهان تحتنظر بگیرد، نوشت که در چند روز اخیر گروه های زیادی از همه طبقات برای دیدن او اقدام کردهاند. در این ملاقاتها انتقاد هایی از دولت و عملکرد آن مطرح شده، اما آقای مدرس درباره تصمیمات جدید دولت و مجلس، همچون لزوم نظام اجباری و توافق آن با شریعت اسلام سخن گفته است.آیت الله مدرس تأکید کرد هر قانونی که از مجلس شورای ملی میگذرد لازمالاطاعه است. در این گزارش آمده است که آقای مدرس «با علماء، غیر از فشارکی و سیدالعراقین، با دیگران خصوصاً با مسجدشاهیها از قبیل حاجیآقا نور الله و غیره مناسبات خوبی ندارد.(۶) حتی در یک موقع مشارالیه اظهار داشته بودند خوب است وقتی را برای مذاکره پار های مطالب خصوصی تعیین کنید؛ جواب داده بود اگر خیر است چه دلیل دارد پنهان صحبت کنیم و اگر بد است اساساً لزومی ندارد.» مأموران مراقب آیت الله مدرس گفتند که پیش از تاسوعا راهی روستای خود در نزدیکی قمشه شد و شب عاشورا در امامزاده شاهرضا قمشه حضور داشت. «همه جا مخفیانه عملیات وی تحت نظر» است.(۷)

 بازگشت کمیسیون مرزی شوروی به بادکوبه

مهدی الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران و کارگزار آذربایجان، اطلاع داد که کمیسیون مرزی شوروی با اقامه دلایلی چند، بیآن که وارد مذاکرات رسمی شود، منطقه مرزی را به سوی بادکوبه ترک کرد. الهامی معتقد بود: «کمیسیون روس به طوری که مکرر عرض نمودهام در مقابل اظهارات حقه کمیسیون اعزامی دولت علیه مأیوس و یک کلمه حرف منطقی مقرون به حسابی نداشته و مقصودی غیر از تحصیل تصدیق به عملیات حقوقشکنانه گذشته مأمورین خود [در گرفتن پاسگاه مرزی بهرامتپه، زمین های زراعی تازهکند و تصرف دهنه نهر حسن خانلو] ندارند.»(۸)

 حریق در آبادان

عصر امروز یکی از انبار های نفت کمپانی نفت جنوب، که یک میلیون گالن نفت داشت، دچار آتشسوزی شد. مسئولان کمپانی موفق شدند نفت موجود در این انبار را از طریق لوله زیرین به جای دیگری انتقال دهند و از سوختن کامل آن جلوگیری نمایند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۴۰.

۲- همان، ص ۴۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، صص ۴۷ و ۴۸. پاسخ رضا خان نیز تکرار پاسخ های گذشته بود؛ دستور های مؤکد برای جلوگیری از تکرار حوادث مشابه داده شده است، اما تا زمانی که مأموران عراقی در ممانعت از خروج اشرار و نیز دستگیری و تسلیم آنها مساعدت نکنند، ایرادی متوجه مأموران ایرانی نخواهد بود. (همان، ص ۴۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۸۲ و ۳۸۳. موضوع شفاهی به اطلاع سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق رسید.

۶- این اظهارنظر با آنچه که مخبر روزنامه قانون گزارش کرد متباین است. (ر.ک: ۲۹ تیر و ۳ مرداد)

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۲۵۱ و ۲۵۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۳ و ۴.

۹- روزنامه خوزستان، س ۱، شم ۱، ص ۳.

ص: ۲۴۰

 یکشنبه

۱۱ مرداد ۱۳۰۴

۲ اوت ۱۹۲۵

۱۱ محرم ۱۳۴۴

 سلاح های کشف شده در فیلیه

فرمانده نظامیان خوزستان در پی تصرف فیلیه و کاخ شیخ خزعل، مهمات کشف شده در سرداب های این ناحیه را به اطلاع وزارت جنگ رساند. وی گفت که یکصدو پنجاه صندوق تفنگ ده تیر انگلیسی، هر صندوق دارای بیست قبضه سلاح؛ دویست و بیست و هشت صندوق فشنگ ده تیر انگلیسی؛ ششصد و سی و شش صندوق فشنگ سربی؛ سی و یک دله روغن تفنگ از مهمترین اقلام کشف شده در فیلیه و کاخ شیخ خزعل هستند که توسط کشتی های کارون، متعلق به خزعل، و کیانی به ناصری حمل شدند. فرمانده نظامیان خوزستان افزود که سیصد قبضه تفنگ از انواع مختلف، هنگام جنگ با عشایر عرب به دست قشون افتاده است. همچنین وی از وجود نزدیک به یک هزار صندوق فشنگ دیگر در مخازن زیرزمینی فیلیه خبر داد که مشغول انتقال به ناصری است. در این گزارش آمده است که سی و سه پارچه لوازم موزیک نو و سی پارچه مستعمل هم کشف و ضبط شده است.(۱)

 ورود نیرو های اعزامی از بوشهر

امیرلشکر جنوب خبر داد که نیرو های اعزامی از بوشهر به خوزستان که با کشتی پهلوی راهی شده بودند، به مقصد رسیده، بلافاصله به قوای مستقر در فیلیه ملحق شدند. قوای اعزامی از بهبهان، امروز به ناصری میرسند.(۲) محمود آیرم در تلگرام دیگری از فوج منصور، اعزامی از لشکر غرب نوشت که «تاکنون دو فقره عملیات نموده و موفقیت کامل حاصل گردیده است.»(۳)

 توضیحات کفیل حکومت خوزستان از حکام جزء

در پی شکایات فراوانی که از بدرفتاری حکام جزء خوزستان به مرکز رسیده بود، رضا خان موضوع را به احمد عمارلویی کفیل حکومت نظامی خوزستان منعکس کرد. عمارلویی امروز با ارسال تلگرامی نوشت که از بدو مسئولیت خود تاکنون مراقب این مسئله بوده است. وی افزود که حکام جزء از صاحب منصبان ساخلو خوزستان انتخاب شدهاند. حاکم بنیطرف و فلاحیه افرادی «پاک و اصیل» هستند. حاکمان محمره (خرمشهر) و آبادان در این چند روزه به دلیل پار های مسائل سیاسی و داخلی از کار منفصل و دو تن دیگر جایگزین آنان شدند.(۴)

□ بازگشت فرمانده لشکر شرق به مشهد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، که در تهران بود، امروز به مشهد بازگشت.(۵) وی و فرمانده تیپ شمال برای هماهنگی در چگونگی ادامه عملیات علیه ترکمنها به تهران آمده بودند.

□ تعجب امیرلشکر غرب از بیاعتنایی ریاست تشکیلات امنیه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که از بیاعتنایی امیرلشکر احمدآقا خان امیراحمدی، رئیس تشکیلات امنیه، در پذیرش پیشنهاد هایش متعجب است. امیراحمدی پیش از خزاعی فرمانده لشکر غرب بود و آشنایی کاملی از منطقه داشت. وی تأکید کرد که قبول پیشنهاد های او امنیت جاده خرمآباد به دزفول را تضمین خواهد کرد و مختصر افزایش بودجه تقاضا شده که تشکیلات امنیه با آن مخالفت میکند، نتایج مفیدی دربر خواهد داشت. وزارت جنگ پیش از این به امیرلشکر غرب خبر داده بود که به دستور رضا خان تشکیلات امنیه برای استقرار امنیت آن ناحیه مشغول برنامهریزی است و فعلاً امکان افزایش بودجه برای این کار در لشکر غرب نیست.(۶)

□ ناخشنودی امیرلشکر شمال غرب از رئیس کمیسیون مرزی ایران

سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که رئیس کمیسیون مرزی ایران و کارگزار آذربایجان، از وزارت امور خارجه تقاضا کرده که با سفر این کمیسیون به بادکوبه موافقت کند. پیش از این کمیسیون مرزی شوروی از آغاز رسمی مذاکرات سر باز زده، اعلام کرده بود که راهی بادکوبه است. خبر سرتیپ آیرم در حالی عنوان میشود که در گزارش های قبلی، رئیس کمیسیون مرزی ایران تأکید کرده بود سفر به بادکوبه کاری بیهوده است. امیرلشکر شمال غرب از ابتدای انتصاب خود به فرماندهی قوای آذربایجان، با ادامه کار الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس کمیسیون مرزی، مشکل داشت؛ از این رو در تلگرام خود به وزارت جنگ نوشت که الهامی بیمار است و خمیره چنین مسئولیتی در او دیده نمیشود. «به عقیده بنده محمد خان ساعدالوزاره در این قبیل موارد کارکشته تر است و قطعاً بهتر میتواند اوامر را اجرا نماید.» این دومین باری است که آیرم، ساعدالوزاره را برای تصدی ریاست کمیسیون مرزی آذربایجان پیشنهاد میدهد.(۷)

□ آبادی دشت مغان شوروی با آب های ایران

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که روسها تصمیم دارند صحرای مغان روسیه را با کشت پنبه آباد کنند. همه اختلافات مرزی بر مبنای همین تصمیم رخ داده و اینک نهر حسن خانلو در خاک ایران را به همین جهت به ناحیه یاد شده هدایت میکنند. «نهر های حدود خودشان را نیز شروع به تنقیه کردهاند.»(۸)

□ اعلام نام خانوادگی یک مستعفی وزارت امور خارجه

فریدالسلطان، عضو ژنرال کنسولگری ایران در تفلیس، که از پنجم خردادماه سال جاری از سمت خود برکنار شده، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، نام خانوادگی خود را «فرید پاک» عنوان کرد. وی نوشت: «نظر به این که بنده در تمام عمر

خودم قطر های مسکرات نخوردهام... سیگار و غیره استعمال نمیکنم، قماربازی ابداً بلد نیستم... نام فامیل فرید پاک را قبول» کردهام. وی در این نامه نوشت که به دلیل گزارش های مغرضانه از کار برکنار شده و چندی است با اهل و عیال خود بلاتکلیف و سرگردان مانده است.(۹)

 کنسول جدید انگلیس در تبریز

برنالد ژوزف گیلیات، به عنوان کنسول جدید انگلیس در تبریز انتخاب شد.(۱۰)

 کتک خوردن یک نظامی از تبعه ترک

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب، احمد چاوش، تبعه ترک

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۳ و ۲۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۳۸.

۳- همان، ص ۴۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۳۱. وزارت جنگ پس از دریافت این گزارش از قول رضا خان نوشت که نام این حکام خیلی زود اطلاع داده شود. (همان، ص ۳۰)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۸۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، صص ۶۶ و ۶۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۲۵ و ۲۶. وزارت جنگ پیشنهاد محمدحسین آیرم را به وزارت امور خارجه اطلاع داد و از آن وزارت خانه نظرخواهی کرد. (همان، ص ۲۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۸۷.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۱۰- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۰.

مقیم ارومیه، یک نفر نظامی از فوج لا‌یموت را بیجهت کتک زده است. در این گزارش آمده است که کارگزاری ارومیه قضیه را تعقیب کرده، شهبندری ترکیه هم پاسخ داده، احمد چاوش را تأدیب خواهد کرد. شهبندری تقاضا کرده موضوع پیگیری نشود. «چنانکه اتباع خارجه به این ترتیبات رفتار نمایند بالمآل اثرات سوئی خواهد بخشید.»(۱)

 تضعیف و محو تدریجی سیمیتقو

رضا خان با ارسال تلگرامی «خیلی محرمانه و خصوصی» به فرمانده قوای آذربایجان، خواست در تضعیف سیمیتقو بکوشد و تدریجاً او را سر به نیست کند. «به هر حال خیلی ماهرانه، بدون این که اثرات سوءظنی برای او پیدا شود به ضعف قوای او بکوشید و هر وقت موقعیت مناسبی به دست آوردید او را معدوم نمایید.»(۲)

 دوشنبه

۱۲ مرداد ۱۳۰۴

۳ اوت ۱۹۲۵

۱۲ محرم ۱۳۴۴

 تصرف فلاحیه

کفیل حکومت نظامی خوزستان به رضا خان خبر داد که قوای اعزامی از دزفول، فوج منصور، فاتحانه وارد شهر فلاحیه شدند و حاکم نظامی آنجا و نظامیان اندکی که حدود ده روز در محاصره بودند نجات دادند. اینک شیخ المشایخ و دیگر معتمدان فلاحیه وارد ناصری شدهاند. احمد عمارلویی افزود که در این حمله، «رشادت و مقاومت نایب دوم مصطفی خان، حاکم نظامی فلاحیه، قابل همه نوع تقدیر است.»(۳) قلعهبیگی ناصری هم خبر داد که نایب دوم مصطفی خان، حاکم نظامی فلاحیه، همراه چند نفر از علماء عظام آقایان شیخ جواد بهبهانی، سیدجابر، شیخ حمیدان و شیخ المشایخ وارد ناصری شدند.(۴)

 دیدار کنسول انگلیس با کفیل حکومت خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، به رضا خان خبر داد که کنسول انگلیس به خانه من آمد و «با حالت پریشان و عصبانی و قدری خشونتآمیز سئوال کرد شما راپرت دادید سِر [آرنولد] ویلسون محرک حمله [عشایر به محمره] بوده؟ چاکر با خونسردی و عدم تزلزل اظهار بیاطلاعی کردم.» عمارلویی افزود که کنسول همین پرسش را از فرمانده نظامیان محمره کرده است. در ادامه این دیدار، عمارلویی از کنسول انگلیس درباره خانبهادر پرسید که در بینالنهرین نشسته و تمام این تحریکات زیر سر اوست. «چرا جلوگیری نمیکنید و به ما تسلیم نمینمایید؟ در صورتی که اهل بوشهر و تبعه ایران است.» بنابراین گزارش، کنسول انگلیس پاسخ درستی نداد، فقط گفت که دولت ایران باید این موضوع را از طریق ژنرال کنسولگری

خود در بغداد پیگیری کند.(۵)

 خنثی کردن تبلیغات در نجف

ویس کنسول ایران در نجف به وزارت امور خارجه نوشت که شیخ عبداللطیف و سیدعیسی کمالالدین، پس از تهاجم عشایر خوزستان به محمره (خرمشهر) تبلیغات وسیعی مبنی بر تصرف خوزستان توسط اعراب کردند. وی افزود که این خبر علمای اعلام و ایرانیان مقیم نجف را وحشتزده کرد. آنها میگفتند که «عنقریباً تمام خوزستان را اعراب متصرف شده و مأمورین ایران از صفحه خوزستان پاک خواهند شد.» ویس کنسول ایران یادآور شد که اعلان حکومت نظامی محمره (خرمشهر) را در نجف پخش کردم و در دیدار با ایرانیان متنفذ و حججالاسلامان با این تبلیغات مقابله نمودم.(۶)

 کشف نورافکن در وسایل مربوط به شیخ خزعل

بنابر گزارش فرمانده ساخلو خوزستان، تعدادی نورافکن از اسباب و مهمات مربوط به شیخ خزعل کشف شد.(۷) امیرلشکر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۲۰، موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد و آن وزارت خانه یادآور شد که اتباع ترکیه در رعایت قوانین مملکتی تفاوتی با اتباع ایران ندارند و مأموران ایرانی میتوانند طبق ضوابط با احمد چاوش رفتار نمایند. (همان، صص ۳۱۷ و ۳۱۹).

۲- همان، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۱/۱۲. توضیح این که این سند بدون تاریخ است و با قیاس با اسناد پسین و پیشین، به قرینه، در این روز آمده است.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۱.

۴- همان، ص ۳۲.

۵- همان، ص ۴۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۴۱ و ۴۲.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۲. رضا خان در پاسخ به این خبر از امیرلشکر جنوب خواست راهی خوزستان شود. «مسببین حقیقی این فتنه و آشوب [را شناسایی] و قلعو قمع» کند و همچنین به نظامیان مؤثر در این حوادث پاداش درخور در نظر بگیرد. (همان، ص ۱۰)

جنوب این خبر را به وزارت جنگ ارسال کرد.

 دور کردن دهدشتی و عرب از ناصری

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خبر داد که عبدالحسین دهدشتی و علیعرب را از ناصری دور کرده و به محمره (خرمشهر) فرستاده است. وی نوشت که دهدشتی [در وقایع اخیر] از ترس در کنسولگری متحصن شده بود؛ پس از مشورت با فرمانده نظامیان خوزستان تصمیم گرفتیم او را به محمره (خرمشهر) بفرستیم. عمارلویی افزود علی عرب که به واسطه شرارت نتوانسته بود در اصفهان بماند و به ناصری آمده بود و حرف هایی علیه قشون میزد، به محمره (خرمشهر) فرستاده شد. هر دو آنجا تحت نظر نظامیان هستند.(۱)

 مخارج کمیسیون مرزی ایران در مغان

سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب، به وزارت جنگ نوشت که هزینه های کمیسیون مرزی ایران از مالیه این لشکر پرداخت میشود. پرداختها همچنان ادامه دارد. با چنین روندی مالیه لشکر دچار مشکل خواهد شد. دیگر آن که امکان دارد هزینه هایی پیش آید که لشکر نتواند آن را بپردازد. وی از وزارت جنگ خواست تکلیف این موضوع را روشن کند.(۲) وزارت امور خارجه به دلیل نداشتن محلی برای پرداخت هزینه های یادشده، زیر بار آن نرفته بود و به علت تعجیل در اعزام کمیسیون به منطقه مرزی، هزینه های کمیسیون یادشده به لشکر شمال غرب واگذار شده بود. افراد اعزامی به مرز در روز های نخست از صاحب منصبان لشکر شمال غرب بودند.

 درخواست چادر برای تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی که به تازگی از تهران به رشت، محل مأموریت خود، بازگشته است، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ درخواست چادر کرد. وی نوشت که این تیپ برای نظامیان استرآباد چادر ندارد. «مستدعی است ۱۰۰ دستگاه چادر قابل استفاده به این تیپ اختصاص داده شده، از راه شاهرود به استرآباد ارسال فرمایند.»(۳)

 درخواست کمک از مسکو

تیپ شمال با ارسال گزارشی که به تازگی به دستش رسیده، وزارت جنگ را باخبر کرد که شماری از رؤسای ترکمن های ایران با فرستادن نام های به خان یموت در مسکو، از او تقاضای کمک کردهاند. خان یموت نیز در پاسخ گفته است که دولت شوروی کمکی نمیتواند بکند. در این گزارش آمده است که ترکمنها قرار گذاشتهاند کاروان اسلح های که از مسکو به عشقآباد میرود، غارت کرده، به ترکمن های ایران اسلحه برسانند.(۴)

منابع انگلیسی از قول فرمانده لشکر شرق نوشتند که ۲۴ هزار قطار فشنگ از مهمات جدید روسی از ترکمنها به غنیمت گرفته شده است.(۵)

□ تجمع ترکمنها در گنبدکاوس

بنابر خبر های رسیده به فرماندهی لشکر شرق، ترکمن هایی که دیروز در گنبدکاوس اجتماع کرده بودند، امروز به طرف دشت حرکت کردهاند. ترکمنها خیال دارند از راه نردین به جاده مشهد حمله کنند.(۶)

(تصویر) استرآباد، نمای عمومی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۶۳. پس از ارائه این گزارش به رضا خان، وی دستور داد عبدالحسین دهدشتی و علی عرب، هر دو به شیراز تبعید شوند. (همان، ص ۶۲) خبر های رسیده به رضا خان حاکی بود که دهدشتی در قضایای اخیر خرمشهر دست داشته است. بر اساس این خبرها که به مسموعات تعبیر شد، وی اتحادی از ایلات و عشایر خوزستان تشکیل داده بود که بعد به دلیل اختلاف نظر با فرمانده ساخلوی خوزستان، آن اتحادیه را علیه دولت به کار گرفت و قضایای اخیر خوزستان زیر سر اوست. (همان، ص ۶۱) این نظر درباره دهدشتی موثق نبود. رفتار بعدی رضا خان با او چنین میگوید.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۲۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۴۳. وزارت جنگ پاسخ داد که چادر ندارد. پس از ورود اردوی اعزامی لشکر مرکز چادر های آنها ارسال خواهد شد. اردوی اعزامی از لرستان در حال بازگشت به تهران بود. (همان، ص ۳۴۲)

۴- همان، صص ۲۵۷ تا ۲۶۰. در پی رسیدن این خبر به تهران رضا خان در تلگرامی به علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، نوشت که لازم است در این باب تحقیق کرده از دولت شوروی بخواهید از این گونه رفتارها جلوگیری کند. (همان، ص ۲۵۴) متن کامل این تلگرام را میخوانید: «بر طبق اطلاعات واصله نایبالحکومه عشقآباد محرمانه به حسینقلی و چاتلی آمده در ملاقات با پسر خان یموت به مراسله تراکمه جواب داده است که دولت روس رسماً اسلحه نمیدهد ولی چند واگن از مسکو حمل شده همین که از تازهشهر گذشت به عنوان سرقت اسلحه را ببرید. به علاوه نماینده روس در حسینقلی از عثمان آخوند و امان کلای آخوند پذیرایی نموده است. مقتضی است در این باب تحقیقات لازم نموده و اقدامات مقتضی به عمل آورید که دولت شوروی از این گونه رفتار مأمورین خود جلوگیری نمایند. نتیجه را هم اطلاع دهید.» (همانجا)

۵- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۲۱.

ص: ۲۴۳

 سهشنبه

۱۳ مرداد ۱۳۰۴

۴ اوت ۱۹۲۵

۱۳ محرم ۱۳۴۴

 دستور انتقال سلاح های کشف شده در خوزستان

در پی تصرف فیلیه و کاخ شیخ خزعل توسط نظامیان و کشف مقادیر معتنابهی مهمات و سلاح، رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داد سلاح های کشف شده به همراه اسلحه های جمعآوری شده سابق که قابل استفاده باشند، با همه مهمات مربوطه «سریعاً از راه خرمآباد به طهران ارسال دارید. برای مخارج حمل آنها نیز مبلغ پنج هزار تومان حواله گردید.»(۱)

 ادامه تعقیب مسببان حوادث خوزستان

رضا خان با ارسال تلگرامی به کفیل حکومت نظامی خوزستان و امیرلشکر جنوب گفت تا زمانی که مسببان حقیقی معلوم نشده و علت واقعی قضایای اخیر خوزستان کشف نگردیده، دست از تعقیب برندارید و بان هایت جدیت به دنبال کشف محرکین اصلی باشید.(۲)

 ناکارآمدی حاکمان جزء خوزستان

رضا خان در تلگرامی به احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، و محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، گفت که بنا بر اطلاعات رسیده حکام نظامی و غیرنظامی جزء خوزستان اختلاس میکنند و این کار موجب یأس اهالی شده است. «چه شده که تا به حال اطلاعاتی حاصل نکرد هاید و اگر مطلع شد هاید راپرت قضیه را به مرکز نداد هاید؟»(۳) این دومین باری است که رضا خان در این باره با مقامات خوزستان مکاتبه میکند.۴ (ر.ك: ۱۱ مرداد) پاسخ رئیس نظامیان خوزستان که در واقع پاسخ حاکم خوزستان و امیرلشکر جنوب به رضا خان بود، این بود که تخلفات، مربوط به حاکمان گذشته بوده و حکام جزء فعلی رفتاری مناسب با اهالی دارند «و مسئولیت رفتار آنان را به عهده میگیرم... چنانچه مقرر شود متظلمین و شکایتکنندگان با مدارکی که در دست دارند برای رسیدگی مراجعه نمایند حقایق و صدق عرایض اینجانب مکشوف خواهد شد.» محمود آیرم نیز به این پاسخ افزود که اگر شکایات یادشده از طرف عبدالحسین دهدشتی باشد، نادرست است. «چه، مشارالیه در سر انتخابات خود به وکالت که از طرف حکومت و قشونی از نفوذ وی جلوگیری به عمل آمده است» ضدیت و مخالفت در پیش گرفته است.(۴)

 نظامیان شایسته تقدیر

امیرلشکر جنوب نام نظامیانی را که در حوادث اخیر خوزستان از خود رشادت و کاردانی نشان دادهاند، به وزارت جنگ ابلاغ کرد: نایب سرهنگ مصطفی خان، فرمانده قوای خوزستان؛(۵) نایب اول داراب خان؛ نایب اول حسین خان بهزادی؛ نایب سوم مگرویچ؛ نایب سوم عزیز الله خان؛ نایب سوم علی خان؛ سلطان تورج میرزا، قلعهبیگی نظامی ناصری.(۶)

 آرامش در فلاحیه

فرمانده ساخلو خوزستان اطلاع داد که فلاحیه (شادگان) در آرامش بسر میبرد. گروه های مخالف ابراز اطاعت کردهاند. زایر عبدو نفرات خود را متفرق کرده، با ارسال نام های اطاعت خود را از قشون اظهار نموده است. هماینک یک گروهان نیرو با یک توپ کوهستانی در فلاحیه مستقر است. در ادامه این گزارش آمده است که حاکم فلاحیه، شیخ المشایخ، و برخی از بزرگان ایل کعب برای اخذ دستور از کفیل حکومت نظامی خوزستان و من، پیش از ظهر امروز وارد ناصری شدهاند.(۷)

 بخشنامه وزارت جنگ درباره حوادث خوزستان

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به امرای لشکر غرب، جنوب، شمال غرب، شرق و فرمانده تیپ شمال حوادث رخ داده در خوزستان را به اطلاع آنها رساند. این بخشنامه در پاورقی آمده است.(۸) از لحن بخشنامه برمیآید که به امضاء رضا خان (ریاست عالیه کل قوا) رسیده است.

 نامه لورن به وزیر امور خارجه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های خصوصی و فوری به حسن مشار، وزیر امور خارجه، با اشاره به این که تاکنون امور اتباع عراق در ایران و متقابلاً ـ امور اتباع ایران در عراق، از طریق غیررسمی حل و فصل میشده، نوشت که اخیراً شنیده میشود که «مأمورین ایران در خوزستان و مخصوصاً در محمره (خرمشهر) مساعی جمیله قونسول های انگلیس را درباره عراقیها قبول نمینمایند.» لورن افزود با این که شناسایی کشور عراق از سوی دولت ایران نزدیک است، با این حال رفتار مأموران ایرانی اسباب تأسف است. مشار در حاشیه این نامه به اداره اول سیاسی دستور داد به کارگزاری محمره بگوید که پیگیری روابط خارجی عراق با دولت انگلیس است و مأموران ایرانی باید در این باره مساعدت کنند.(۹)

 تکذیب یک سخنرانی

در پی سخنان ضدایرانی کرنفلد، وزیرمختار سابق آمریکا، در ۲۳ فوریه ۱۹۲۵ در کنیسه یهودیان در کلمبوس اُ هایو (ر.ک: ۱۸ فروردین) موضوع در تعدادی از جراید ایرانی انعکاس یافت. سفارت آمریکا امروز با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از قول کرنفلد نوشت که «خبر مزبور به قدری مضحک آمد که تصور نکردم کسی آن را جدی و با مأخذ فرض نماید. بنابراین به هیچگونه اقدامی برای تصحیح و تکذیب آن مبادرت ننمودم.»(۱۰)

 حمله ایرانیها به خاک شوروی

کنسولگری ایران در عشقآباد از قول نماینده کمیساریای امور خارجه ترکمنستان، به وزارت امور خارجه خبر داد که گروهی

از اهالی ایران به «کهنهکثیر خاک روس حمله، مال زیاد بردهاند. رئیس ساخلو سرحدی روس مجروح، رئیس ساخلو سرحدی ایران که نزدیک به حدود حادثه بوده تدابیری به عمل نیاورده» است. (ر.ک: ۲۸ مرداد) در این گزارش افزوده شده که چهار کرجی نیز مربوط به اهالی حسن قلی توسط ایرانیها توقیف، به خواجهنفس و استرآباد برده شده است.(۱۱)

 گروگیری از روسها برای پس دادن اموال غارت شده

فرمانده لشکر شرق امروز خبر داد که پس از غارت منطقه مرزی مشهد غلامان (ر.ک: ۲۷ تیر) یک بهادران مأمور آن ناحیه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۴.

۳- همان، ص ۲۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، صص ۲۰ و ۲۱.

۵- همان، ص ۳۳.

۶- همان، ص ۳۱.

۷- همان، صص ۹ و ۱۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۷۶ تا ۷۸. «بدین وسیله اطلاع میدهم که روز دوم امرداد عد های از غلامان شیخ و اشرار عرب بالغ بر ششصد نفر در اثر دسایس و زمینهسازی هایی که قبلاً تهیه شده بوده از چهار طرف غفلتاً به محمره حملهور میشوند؛ به قصد این که محیسن، محمره و عبادان را اشغال و به وسیله تصرف سلیمانی که در راه محمره به ناصری واقع است ارتباط بین قوای نظامی این دو منطقه را قطع و پس از انجام این عملیات، ناصری را هم توسط قسمتی از ایلات بنیطرف که قبلاً حاضر و مسلح شده بودند به تصرف درآورده و به این ترتیب نقشه سوءقصد خود را نسبت به قشون انجام دهند. ولی قوای نظامی مختصر محمره که عمده آن فقط عبارت از ۵۰ نفر و یک مسلسل بوده و تحت فرماندهی نایب سرهنگ مصطفی خان با یک شهامت و تهور خارقالعاده بدون اینکه در مقابل قوای اشرار که متجاوز از ۶۰۰ بوده به خود ذر های تزلزل راه دهند نه تنها از تجاوزات آنها جلوگیری میکنند بلکه در جنگ داخلی شهر ۱۰۰ نفر تلفات به دشمن وارد میآورند. در این بین عد های مرکب از ۷۲ نفر از ناصری به کمک آنها رسیده و کلیه این قوه ۱۲۰ نفره با دو مسلسل در مقابل اشرار که جسورانه میجنگیدهاند با ن هایت رشادت مقاومت نموده؛ و در جنگ دیگر در حوالی فیلیه ۱۵۰ نفر به دشمن ضایعات وارد میآورند. بالاخره در نتیجه چندین حملات متهورانه و خونین اشرار را به طوری تار و مار و متفرق مینمایند که بقیه السیف آنها اضطراراً به فیلیه که دارای استحکامات متینی است پناهنده میشوند که شاید در آنجا موفق به خودآرایی شوند. ولی روز ۸ مرداد قبل از طلوع آفتاب نظامیان رشید به استعانت قوای بحری مرکب از کشتی پهلوی و خوزستان و غیره از طریق شطالعرب به فیلیه حملهور و پس از وارد ساختن تلفات سنگینی به دشمن، فیلیه را متصرف و اشرار را به کلی مغلوب و منکوب مینمایند به طوری که در موقع رسیدن قوای استمدادی از دزفول، بوشهر و بهبهان غائله اشرار به کلی خاتمه یافته بوده است. ابراز این سرعت عمل و حس فداکاری شایان تقدیر صاحب منصبان و نفرات قوای مختصر خوزستانی در موقع پیشآمد یک قضیه نگهانی و در مقابل عده دشمنی که چندین برابر آنها بوده کاملاً ثابت و مدلل میکند که امروز یک روح شهامت و جانبازی

دیگری در قشون حکمفرما بوده و روحیه و قوای معنوی صاحب منصبان و نفرات رشید قسمتی از لشکر جنوب را که به واسطه سرعت عمل و فداکاری و کاردانی خود باعث خاموشی سریع این فتنه و آشوب شدهاند ابراز و اظهار دارم.» (همانجا)

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۹-۳۷-۱۳۰۴. مشار با وجود این دستور دو روز بعد، پانزدهم مرداد، در نام های به وزارت جنگ از مفاد درخواست لورن خبر داد و نوشت: «اگر چه اتباع عراق عرب در ایران تابع قوانین و نظامات و محاکم داخلی هستند ولی ممکن است به تقاضای دوستانه مأمورین انگلیس نسبت به آنها مساعدت حقه قانونی بشود.» (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۲۳، ص ۷۴)

۱۰- همان، ۵-۸-۲۴-۱۳۰۴. روشن است که کرنفلد مجبور به تکذیب سخنرانی یاد شده گشته است، چرا که پیش از این تلاش های نماینده ایران در واشنگتن برای اعلام تکذیب آن سخنرانی توسط کرنفلد ره به جایی نبرده بود، اما با طرح آن در افکار عمومی، موضع دولت آمریکا و متعاقباً کرنفلد تغییر کرد.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۱. موضوع به اطلاع وزارت جنگ رسید و متعاقباً از فرماندهی لشکر شرق خواسته شد در این باره توضیح دهد. (همان، صص ۱۷ و ۲۰) پاسخی از آن لشکر در دست نیست، اما فرمانده تیپ شمال در پاسخ به استعلامی مشابه نوشت که کرجیها به دلیل سوءظن از طرف نظامیان توقیف شدند و اما به صاحب انشان مسترد گردید. (همان، ص ۱۹)

شدند. فرمانده این نظامیان توانست چهارده نفر از ترکمن های منطقه را که در آن حادثه به غارتگران کمک رسانده بودند دستگیر کند که دو تن از بازداشتشدگان روس هستند. سرتیپ جانمحمد خان افزود که اینک مأمور سیاسی شوروی متوقف در مرز پس از ملاقات با فرمانده بهادران اظهار داشته حاضر است اموال غارت شده را با دو تبعه دستگیر شده معاوضه کند. با این درخواست موافقت کردم.(۱)

 انتظار کلنل گیز برای ملاقات با فرمانده لشکر شرق

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، نوشت که کلنل گیز، [یکی از مقامات بلوچستان انگلیس] منتظر دیدار شماست و بیش از این نمیتواند در خاک ایران معطل بماند.(۲) پیش از این وزیرمختار انگلیس به رضا خان اطلاع داده بود کلنل گیز میتواند اطلاعات خوبی در مورد بلوچستان در اختیار فرماندهی لشکر شرق بگذارد. (ر.ک: ۱۴ مرداد)

(تصویر) کرنفلد، وزیرمختار سابق آمریکا در ایران

۱- همان، صص ۱۲ و ۱۳

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۷۰.

 چهارشنبه

۱۴ مرداد ۱۳۰۴

۵ اوت ۱۹۲۵

۱۴ محرم ۱۳۴۴

 ارسال عکس فرامین و احکام شیخ خزعل

محمدحسن بدیع، کنسول سابق ایران در بصره، در نام های محرمانه به وزیر امور خارجه، عکس بیست و دو طغرا احکام و فرامین مربوط به شیخ خزعل را درباره زمینها، مزارع، باغات و نخیلات خوزستان، ضمیمه کرد و گفت که به شیو های محرمانه آنها را به دست آورده است. در این نامه آمده است که این احکام و فرامین که به تصدیق کارگزاری خوزستان و کنسول انگلیس رسیده، مالکیت شیخ را بر حاصلخیزترین، مهمترین و بزرگترین بخش خوزستان نشان میدهد. بدیع نوشت که چند روز پیش از گرفتاری شیخ خزعل، اصل فرامین و احکام در جعب های لاک و مهر شده به بانک شاهنشاهی یا بانک عثمانی سپرده شده بود، اما عکسی از آنها در ساختمان مخصوص شیخ در بصره نگهداری میشد. در این نامه بلند تأکید شده است که دولت ایران نباید اجازه بازگشت شیخ خزعل را به خوزستان بدهد؛ و تمام این املاک نیز باید به عنوان خالصه، مصادره گردد.(۱)

 تحقیق از علت مسافرت فرمانده نظامیان خوزستان به بصره

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب، با استناد به «اطلاعات واصله» گفت که پیش از حوادث اخیر خوزستان «نایب سرهنگ مصطفی خان به بصره رفته و با رئیس قوای آن جا ملاقات و مذاکراتی داشته است.» وی پرسید که این مسافرت به دستور چه کسی بوده و موضوع مذاکرات او با طرف [انگلیسی] چه بوده است؟(۲)

 چگونگی توزیع چهل هزار تومان مساعده به عشایر خوزستان

وزارت مالیه در تلگرامی فوری به مفخمالسلطنه، پیشکار مالیه خوزستان، نوشت که «این چهل هزار تومان باید فقط به مصرف مساعدت به اعراب خسارت دیده ... برسد.» در این دستورالعمل آمده است که پس از تشکیل کمیسیونی از مقامات محلی، صورتی از تقسیم مساعده، وصول آن و بازپسگیری در مهلت معینه تهیه گردد و به اطلاع وزارت مالیه برسد.(۳)

 محرکان عشایر خوزستان در بصره

کنسول ایران در بصره به وزارت امور خارجه خبر داد که عبدالصمد میرزا؛ شیخ موسی، داماد شیخ خزعل؛ شیخ محمد کنعان؛

میرزامحمد بوشهری معروف به خان بهادر؛ سلیمان فیض، که همگی از وابستگان به شیخ خزعل هستند، در بصره مشغول تحریک و تبلیغ علیه حکومت نظامی خوزستان هستند. «حتی از قرار معلوم مرجع هجوم اعراب بر محمره (خرمشهر) هم از تحریکات و دستهبندی های آنها بوده» است.(۴)

 درباره فروش خانه های مجاور کمپانی نفت

وزارت جنگ با این توضیح که شنیده میشود خانه های مجاور کمپانی نفت جنوب در آبادان توسط کمپانی در حال خریداری است، از کفیل حکومت نظامی خوزستان خواست در این باره توضیح دهد. در تلگرام وزارت جنگ آمده است که کمپانی «یک قسمت از آن خانه ها را خریداری و خراب نموده ولی یک قسمت دیگر را که صاحب ان خانه بدواً برای فروش حاضر بودند، حالیه که احتیاج کمپانی را به خریداری خانه های مزبور درک نموده از فروش آن امتناع میورزند.» در پایان به اطلاع کفیل حکومت نظامی خوزستان رسانده شد که قرار است بر اساس اطلاعات خواسته شده در تهران تصمیمگیری شود.(۵) (ر.ک: ۲۰ مرداد)

 درخواست انگلیس برای رعایت برداشت آب در مرز سومار

سفارت انگلیس از قول سر هنری دابس، مأمور عالی انگلیس در عراق، به وزارت امور خارجه خبر داد که تقسیم آب واقع در منطقه مرزی سومار و مندلی، بر طبق توافق ایران و عثمانی در ۱۲ آوریل ۱۹۱۴ برداشت نمیشود؛ [سهم ایران بیشتر است؛] از این رو اسباب زحمت و عسرت اهالی عراق در آن ناحیه شده است. سفارت انگلیس از قول دابس خواست که موضوع با دخالت دوستانه وزارت امور خارجه رفع شود.(۶)

 پیگیری سفارش طلایی رضا خان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که «بندگان حضرت اشرف» هنگام حضور در تبریز «مبلغ پانصد تومان به پانوس زرگر برای ساخت اشیاء پرداخت فرموده بودند و قرار بود در ظرف دو هفته بعد اشیاء سفارشی را به طهران ارسال دارد.» چه شد؟(۷)

 حرکت یک گردان از فوج سنگین اسلحه به مشهد

وزارت جنگ به فرماندهی لشکر شرق اطلاع داد که گردان دوم فوج سنگین اسلحه امروز صبح به طرف مشهد حرکت کرد.(۸) منابع انگلیسی که این تحرکات را زیر نظر داشتند غیر از یگان یاد شده، نوشتند که یک هنگ و دو گردان پیادهنظام و یک هنگ سوارهنظام از تهران به سوی نیرو های مستقر در منطقه ترکمنصحرا اعزام شدند.(۹)

 نام جدید معتصمالسلطنه

معتصمالسلطنه امروز به وزارت امور خارجه اعلام کرد که زین پس نام و نام خانوادگی او مهدی فرخ است. فرخ، رئیس اداره محاسبات و تذکره آن وزارت خانه بود.(۱۰)

□ درخواست تعویق دیدار با کلنل گیز

فرمانده لشکر شرق در پاسخ به وزارت جنگ مبنی بر دیدارش با کلنل گیز (ر.ک: ۱۳ مرداد) نوشت که من باید در دزداب یا میرجاوه با او ملاقات کنم، اما اینک تمام توان من معطوف به موضوع ترکمن صحرا است و باید شبانهروز درصدد تهیه مقدمات عملیات نظامی در آنجا باشم. وی گفت که «مسافرت به دزداب باعث عقیم ماندن امور نظامی سوقالجیشی خواهد بود.» فرمانده لشکر شرق پیشنهاد کرد این ملاقات پس از پایان موضوع ترکمنصحرا انجام شود.(۱۱)

□ درگیری ترکمنها با قوای لشکر شرق

ترکمن هایی که قصد تصرف جاده مشهد را داشتند (ر.ک: ۱۲ مرداد) از صبح دیروز تا ظهر امروز در پل ابریشم با قوای نظامی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۱ تا ۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۹. محمود آیرم پاسخ داد که راهی خوزستان است؛ تحقیق کرده، نتیجه را به اطلاع میرسانم. (همان، ص ۱۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۱۶.

۴- سیاست بریتانیا در خلیج فارس...، همان، ص ۲۰۷.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۲۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، ص ۷۰. موضوع توسط وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد. سپس به امیرلشکر غرب نوشته شد که ترتیب درست تقسیم آب بین ایران و عراق در منطقه سومار داده شود. (همان، صص ۶۸ و ۶۹) وزارت جنگ با جدیت موضوع را پیگیری کرد تا آب بالمناصفه بین ایران و عراق تقسیم گردد.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۲۶۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۴۰.

۹- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۶-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۶۹.

درگیر شدند. بنابر گزارش فرماندهی لشکر شرق چهار ترکمن و دو اسب آنها در این جنگ کشته شدند. سرتیپ جانمحمد خان همچنین خبر داد که قوای کمکی برای تعقیب مهاجمان گسیل شده است.(۱)

 نامه سفارت آمریکا درباره آشوری های همدان

موری، شارژدافر سفارت آمریکا، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از قول دکتر ژ. ا. فرانک، رئیس بیمارستان آمریکایی همدان، نوشت که گروه کوچکی از مهاجران آشوری تبعه ایران در همدان هستند که میخواهند به موطن خود در ارومیه بازگردند. در این نامه آمده است که دکتر فرانک تقاضا کرده بود مراتب به مأموران آذربایجان اطلاع داده شود تا بدون مانع، آشوریان به ارومیه بروند.(۲)

 دیدار مأمور سیاسی انگلیس با حیدر خان بندرریگی

به گزارش رئیس ساخلو بندر دیلم، کنسول انگلیس در بندر ریگ با حیدر خان بندرریگی جلسه محرمانه داشت. در این گزارش آمده است که حیدر خان و خوانین همجوار او اسلحه هایشان را به اداره انگلیسی محل سپردند تا در موقع لزوم پس بگیرند.(۳)

 پنجشنبه

۱۵ مرداد ۱۳۰۴

۶ اوت ۱۹۲۵

۱۵ محرم ۱۳۴۴

 نامه شیخ خزعل به پسرش

شیخ خزعل، که در تهران بسر میبرد، در پی شکست عشایر عرب خوزستان در تهاجم به محمره (خرمشهر)، با نگارش نام های خطاب به پسرش، شیخ عبد الله، نوشت که حادثه اخیر محمره جز بدبختی چیز دیگری برای من به دنبال نداشت. وی از پسرش خواست این نامه را به میرزامحمد بوشهری (خانبهادر) و همه روزنامه های بینالنهرین، سوریه و مصر بفرستد تا چاپ کنند. در این نامه آمده است: «اگر مرتکبین این حرکت خلاف برای دوستی با من این اقدام غیرمنتظره را کرده باشند، یک دوستان احمقی هستند که بدواً باید در مقام معالجه دماغ آنها برآمد. و اگر دشمنانی هستند که با لباس دوستی میخواهند» به من یاری رسانند، ضربه مهلکی به من زدهاند. وی در ادامه از سرکوب این حرکت ابراز خرسندی کرد و مراحم رضا خان را نسبت به خود ستود.(۴)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۲۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۱۰. وزارت امور خارجه موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند و افزود که جابهجایی آشوریان در داخل کشور شامل قوانین وضع شده در مورد آشوریانی که از بیرون مرز به داخل کشور میآیند نمیشود و اینان میتوانند به ارومیه باز گردند. وزارت جنگ نیز همین مطلب را به اطلاع امرای دو لشکر غرب و شمال غرب رساند. (همان، صص ۷ تا ۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۳۶. رضا خان پس از دیدن این خبر دستور داد که امیرلشکر جنوب اقدام به جمعآوری اسلحه خوانین یادشده کند. (همان، ص ۳۳۴)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۳۰. در پی حوادث رخ داده در خوزستان، محل اقامت شیخ خزعل در تهران به محاصره درآمد و همه اقدامات او تحت نظر قرار گرفت. نوشتن چنین نام های پس از شکست عشایر عرب طبیعی جلوه میکند؛ مضاف بر این که اموال و املاک شیخ نیز پس از این رخداد به خطر افتاد.

 کشته شدن حسن فهمی به دست ترکمنها

حسن رئیس، حاکم استرآباد، با ارسال نام های به وزارت جنگ خبر داد که حسن فهمی، تبعه ترکیه و صاحب مدرس های در گمیشتپه، به دست ترکمنها کشته شد. حاکم استرآباد نوشت که از زمانی که روابط شوروی و ترکیه رو به تیرگی گذاشت، حسن فهمی خدمات شایانی به ایران نمود. او منبع اطلاعاتی قشون و حکومت از منطقه گمیشتپه بود؛ مضاف بر این که همواره در برابر توسعه مرام اشتراکی مقاومت میکرد. ادامه حیات او در ترکمنصحرا به ضرر شوروی بود. وی افزود که «چند روز قبل موقعی که حسن فهمی برای عرض اطلاعاتی از صحرا به قلعه محمود یکی از قراء مجاور صحرا و محل توقف پست نظامی آمده و پس از ملاقات با فرمانده قشون استرآباد رجعت نموده بود، آدینه گلدی خان ترکمان که از طایفه کلته جعفربای است با هزار سوار جلو او را گرفته، دستگیر و مقتولش ساختند.»(۱)

 تأکید رضا خان به جلوگیری از ورود کرد های ناراضی ترکیه به ایران

رضا خان با ارسال تلگرامی به سفیر ایران در ترکیه، با اشاره به دریافت تلگرام او از طریق وزارت امور خارجه (ر.ک: ۱۰ خرداد) در مورد سه پیشنهاد ارائه شده درباره «رفع غائله اکراد [ترکیه]» پاسخ داد که «چگونه ممکن است عساکر ترک در حدود ایران مبادرت به عملیاتی نمایند و این مطلب باعث نگرانی نشود؟ البته حتی یک نفر عسکر ترک هم حق تجاوز و قدم گذاردن به خاک ایران را نخواهد داشت.» سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیر ایران در ترکیه، از قول وزیر امور خارجه ترکیه درخواست کرده بود از عملیات نیرو های نظامی ترکیه علیه کردها در مرز های ایران جلوگیری نشود. رضا خان در ادامه یادآور شد که در مورد پیشنهاد های دوم و سوم نیز، منافع دولتین ایران و ترکیه ایجاب میکند که از عبور اکراد حتیالمقدور به خاک ایران جلوگیری شود و اگر چنین اتفاقی افتاد طبق قوانین بینالمللی با آنان رفتار خواهد شد.(۲)

 سوءظن به یک پزشک آلمانی

والی فارس به رضا خان اطلاع داد که یک پزشک آلمانی که چندی است وارد شیراز شده، مشغول طبابت است. وی گفت که به او مشکوک است. «در این اواخر رشته عملیات خود را وسیع کرده، با علماء و اشخاص مختلفه ایجاد روابط خصوصیت نزدیک نموده، به طوری که اخیراً دعوی اسلامیت میکند که از این راه بیشتر خود را به آقایان روحانیون نزدیک کرده باشد.» والی فارس افزود که چند بار به کارگزاری تأکید کردهام او را از شهر بیرون کنند، اما زیر بار نرفته است.(۳)

 ورود نیرو های جدید نظامی شوروی به بیلهسوار

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ خبر داد که روسها نیرو هایی را به مرز بیلهسوار آوردهاند و آنان را در نواحی مختلف این مرز تقسیم کردهاند. «معلوم نیست قوای مزبور را اضافه بر عده سابق خود مینمایند و یا در خیال عوض کردن عده سابق خود هستند.» وی نوشت که در این مورد تحقیق کرده، پاسخ خواهد داد.(۴)

□ نامه سرتیپزاده کارگشا به رضا خان

نایب ۳ سرتیپزاده کارگشا، با نوشتن نام های به رضا خان، دستگیری و انتقال خود را از مشهد به تهران یک دسیسه خواند و خود را از اتهامات وارده مبرا دانست. لشکر شرق عقیده داشت روسها با تشکیل گروهی به اسم اجتماعیون در حال تقویت سیاست خود در مشهد هستند. از جمله اعضاء این گروه نایب ۳ سرتیپزاده کارگشا، یاور سالاراجلال و نایب ۲ سلطاناوف از اعضای نظمیه مشهد بودند. به دستور وزارت جنگ این سه تن دستگیر و روانه تهران شده بودند. سرتیپزاده نوشت که پس از ۱۲ سال خدمت صادقانه مورد کین و بغض یک عده مخالف واقع شده است و محاکمه او در محکمه اداره نظامیه دال بر بیگناهی او است.(۵)

(تصویر) رضا خان و صاحب منصبان ارشد قشون

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۵۶ و ۳۵۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، صص ۱۵ و ۱۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۶۲. موضوع محرمانه به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا ضمن تعیین هویت پزشک آلمانی درباره او اظهارنظر نماید. وزارت خانه یادشده در ۱۹ شهریور پاسخ داد که اقداماتی که حکایت از فعالیت های مضره این پزشک کند دیده نشده است. (همان، صص ۳۶۰ و ۳۶۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴۸۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۷۹. سرتیپزاده کارگشا شعر بلندی هم در وصف رضا خان و بیگناهی خود ضمیمه این نامه کرده بود. در بخشی از این سروده آمده است: ... خدیوا ای پناه مستمندان پناهت باد لطف حیّ داور مرا عرضی است از راه تظلم زکج رفتاری چرخ ستمگر به عرضم کن توجه از ره لطف که لطفت بیکسان را هست یاور دوشش سال است تقریباً که بر فرق زاستخدام دولت دارم افسر به عهد دولتت با نیّتی پاک به راهت جان همی افشانم و سر به تیغ نطق و نوک خامه کردم مدیح ذات پاکت را مکرر به نظم و نثر بودم در جراید ثناگوی تو چون مرد سخنور پس از عید هزار و سیصد و سه که قومی فتنهجوی و تیرهگوهر فداکاران ذات اقدست را زدند از کینه بر اندام اخگر حسد بردند بر چاکر بدین جرم که بُد مهر تو در جانم مخمر نمودند از غرض الغاء شبهه چنان در آستان میر لشکر که گشتم بیگنه تبعید و ماندم به مرکز ماه ها حیران و مضطر... (همان، ص ۲۸۰). اداره کل تشکیلات نظمیه پس از احراز بیگناهی سرتیپزاده کارگشا او را به عنوان صاحب منصب نظمیه به ملایر فرستاد و آنجا مشغول کار شد. (همان، ص ۲۷۶)

 جمعه

۱۶ مرداد ۱۳۰۴

۷ اوت ۱۹۲۵

۱۶ محرم ۱۳۴۴

 تقاضای نیروی نظامی توسط لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان نیاز لشکر خود را به یک گردان دیگر اعلام کرد. وی نوشت که در طرح پیشبینی شده برای یورش به ترکمنها لشکر شرق به دو ستون تقسیم میگردد که فاصله آنها قابل توجه است و از آنجا که خط سیر آنها طولانی است، نیازمند برقراری ارتباط هستند. «امر و مقرر فرمایند یا یک گردان از فوج آهن با مسلسل به این لشکر مأمور گردد یا این که گردان ۲ فوج گارد رضاپور با مسلسل به گردان یک که فعلاً در جاجرم است» ملحق شود. فرمانده لشکر شرق نوشت که این موضوع شفاهاً در تهران به اطلاع رسیده است.(۱)

همزمان با این درخواست فرمانده تیپ شمال از قول فرمانده نظامیان استرآباد به وزارت جنگ خبر داد که به دستور فرمانده لشکر شرق «یک گروهان پیاده و یک مسلسل از گردان رضاپور از شاهرود به طرف جاجرم حرکت کرده است. در صورتی که این عده به استرآباد تخصیص داده شده بود.»(۲)

 تقاضای پول توسط لشکر شرق

فرماندهی لشکر شرق به وزارت جنگ خاطرنشان کرد برای مخارج فوقالعاده اردوکشی به بیست هزار تومان پول نیاز هست.(۳) (ر.ک: ۱۹ مرداد)

 اخذ غرامت از محمدعلی خان تنگستانی

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که سه هزار تومان از محمدعلی خان تنگستانی، بابت ضرب و جرح مهندس رابرت، تبعه انگلیسی ساکن بوشهر، گرفته است. این غرامت در حالی گرفته میشود که فرمانده لشکر جنوب پیش از این اطلاع داده بود، تقصیری متوجه محمدعلی خان نیست. (ر.ک: ۱۹ تیر) وی افزود که بخشی از این پول را به رابرت خواهد داد «و بقیه جزو عواید متفرقه به مصرف بنایی باغ تخت» خواهد رسید. در ادامه این گزارش آمده است که کنسول انگلیس در بوشهر ششصد تومان بابت غرامت رابرت طلب میکند «حال آن که مبلغ مذکور برای مختصر جراحت که به وی وارد آمده زیاد و بیتناسب است.»(۴)

□ پیگیری ملاقات کلنل گیز و سرتیپ جانمحمد خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های خصوصی به رضا خان نوشت که حکومت هند اطلاع میدهد که کلنل گیز امروز از کویته حرکت میکند تا سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق را در بیرجند ملاقات کند. از طرفی کنسول انگلیس در مشهد خبر میدهد که برای این ملاقات دستوری به فرماندهی لشکر شرق داده نشده است. لورن ضمن ابراز نگرانی از معطل شدن کلنل گیز در بیرجند، خواستار رسیدن دستوری به سرتیپ جانمحمد خان در این مورد شد.(۵) (ر.ك: ۱۳ و ۱۴ مرداد) وابسته نظامی سفارت انگلیس نیز در نام های به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، نوشت که کلنل گیز ۱۱ اوت/ ۲۰ مرداد به بیرجند میرسد.(۶)

□ درخواست تشویق حسین خان اورامی

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با اشاره به این که حسین خان اورامی از خوانین متنفذ کردستان، راه خود را از سالارالدوله جدا کرده، نوشت که با اقدامات او، خوانینی چون جعفرسلطان لهونی و برخی دیگر دست از حمایت سالارالدوله کشیدهاند. خزاعی افزود که «بیمورد نمیدانم... تقاضا نمایم... برای تشویق و تحریص سایر رؤسای عشایر، مشارالیه از طرف ذات مبارك به اعطای یك قبضه شمشیر مفتخر» شود.(۷)

□ بیخبری سفارت ایران از حمایت دولت فرانسه

نادر آراسته، مسئول سفارت ایران در لندن، به وزارت امور خارجه خبر داد که از طریق «اطلاع خصوصی» خبردار شده، سفیرکبیر فرانسه در لندن نام های به وزارت امور خارجه انگلیس درباره ایران نوشته است. سفیرکبیر فرانسه نوشته که «به امر دولت متبوعه خود، [مأمورم] تقاضای شارژدافر ایران را در لندن راجع به صدور اجازه برای حمل اسلحه ابتیاعی ایران» را تسهیل کنم. آراسته ضمن بیاطلاعی از این موضوع به وزارت امور خارجه ایران یادآور شد اگر دستورالعملی در این باره وجود دارد آگاهم کنید!(۸)

□ تأسیس انجمن آثار ملی

روزنامه ایران، در شماره امروز خود خبر داد که انجمن آثار ملی، توسط گروهی از علاقهمندان به حفظ و احیای آثار گرانب های ملی تأسیس شده است. وظایف این انجمن عبارت است از: «۱. ثبت و

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۲۸ و ۳۲۹. رضا خان تقاضای لشکر شرق را نپذیرفت. (همان، ص ۳۲۷)

۲– همان، ص ۳۱۶. وزارت جنگ نیز از قول رضا خان پاسخ داد که در عرض این جابهجایی گردان سوم فوج پهلوی در مأموریت استرآباد باقی بماند تا زمانی که نیرو های لشکر شرق و تیپ شمال در گنبدکاوس به یکدیگر نزدیک میشوند. در آن زمان جای این نیروها تعویض میشود. (همان، ص ۳۱۵)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۴۵. با این تقاضا موافقت نشد. (همان، ص ۳۴۴)

۴- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۷۸. وزارت جنـگ از قول رضـا خان پاسـخ داد که کمتر یا بیشتر چیزی بدهیـد و کنسول را راضی کنید. (همان، ص ۱۷۷)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۷۴.

۶- همـان، ص ۳۷۲. در پی رد و بـدل شـدن این نامه ها رضا خان با پیشـنهاد فرمانـده لشـکر شـرق مبنی بر به تعویق افتادن این ملاقـات موافقت کرد و به لورن نوشت که «عجالتاً امور نـاحیه شـرق متراکم و پار های عملیات مهمه راجع به تراکمه در پیش است. سـرتیپ مشارالیه غیبت خود را مقتضی ندانسته و تقاضا نموده است ملاقات با کلنل گیز تا خاتمه عملیات ترکمنصحرا به عهـده تعویق افتد. (همان، ص ۳۷۳). سـفارت انگلیس نیز تأخیر ملاقات را پـذیرفت و کلنل گیز که وارد دزداب شـده بود، ۲۱ مرداد به کویته بازگشت. (همان، ص ۳۷۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۱۶. رضا خان با ارسال تلگرامی به حسـین خان اورامی از خدمات او تشکر کرد. (همان، ص ۲۱۵)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، ص ۵۸. دو ماه پس از این نامه وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که چنین مکاتب های انجام شـده است. (همان، ص ۵۷) وزارت جنگ نیز از وزارت امور خارجه خواست «قـدغن فرماییـد به سـفارت مشارالیها دستور دهند که خود را با سفیرکبیر مقیم لندن نزدیک نموده، عنداللزوم مساعدت او را در امورات راجعه به دولت علّیه [حمل اسلحه و مهمات خریـداری شـده از فرانسه] جلب نماید.» (همان، ص ۵۶) ایران بدون اجازه یا چشمپوشـی انگلیس نمیتوانست اسلحه های خریداری شده را به ایران حمل نماید.

طبقهبنـدی آثـاری که حفظ آنها به عنوان آثار ملی لازم است؛ اقـدام در نزد دولت که از مجموعه های نفیس مربوط به کتاب خانه یا موزه که در ایران در تصرف دولت و یا مؤسسات ملی است صورت برداشته شود؛ ۳- تأسیس یک موزه در طهران؛ ۴- تأسیس یک کتاب خانه در طهران.»(۱)

 تهاجم ترکمنها به جاده مشهد

بنـا بـه گزارش فرمانـدهی لشـکر شـرق، بعـد از ظهر امروز ترکمـن هـایی که در نـتیجه سه شـبانهروز درگیری، بـا هفت کشـته عقبنشینی کرده بودند، در شش فرسخی شاهرود، بین سینهبند و فراشآباد، جاده مشهد را میبندند. آنها پنج دستگاه گاری حامل برنـج و برخی کالا های دیگر را غارت کرده، چهار نفر از سورچیها را کشـته و دو نفر را زخمی میکننـد. فرمانده لشـکر شـرق نـوشت کـه منطقـه یادشـده در حـوزه تیـپ شـمال قرار دارد. وی افزود کـه پسـت هـای نظـامی تیپ شـمال به جهت کمی نیرو نتوانسـتند در برابر ترکمنها مقاومت کنند. «فدوی به گردان شاهرود امر نمود که به فوریت نیم گروهان و دو مسـلسل به وسـیله اتومبیل» به پست های یادشده کمک برسانند. فرمانده لشـکر شرق یادآور شد که برای باز کردن جاده نیز نیروی دیگری اعزام کرده است. در این گزارش آمده است که ترکمنها بر سر راه خود آسیبی به روستاها نزدهاند؛ بلکه با مهربانی با اهالی برخورد کردهاند و گفتهاند که مقصود ما پراکنده کردن نظامیان از این حدود است.(۲)

 درگیری با کرد های ترکیه

به گزارش لشـکر شـمال غرب چهل تن از کرد های ترکیه که از منطقه آواجیق برای دزدی وارد ایران شده بودند، عقب رانده شدند. «نظامیان آن حدود با معیت اکراد ایرانی متجاوزین را تعقیب، پس از دو ساعت جنگ اکراد ترک فرار نمودهاند.»(۳)

(تصویر) سر پرسی لورن

 شنبه

۱۷ مرداد ۱۳۰۴

۸ اوت ۱۹۲۵

۱۷ محرم ۱۳۴۴

 ترمیم کابینه

بعـد از ظهر امروز رضـا خان، رئیسالوزراء، با حضور در دربار دو وزیر جدیـد خود را معرفی کرد. نصـرتالدوله، وزیر عـدلیه؛ و قوامالدوله، وزیر داخله، دو وزیری بودند که به محمدحسن میرزا ولیعهد معرفی شدند.(۴)

پیش از این نصرتالدوله به عنوان سفیر ایران در آمریکا معرفی شده بود. دیگر وزرای کابینه رضا خان، غیر از خودش که همچنان تصدی وزارت جنگ را به عهده داشت، حسن مشار، وزیر امورخارجه؛ محمدعلی فروغی، وزیر مالیه؛ علیقلی خان سرداراسعد بختیاری، وزیر پست و تلگراف؛ عبدالحسین تیمورتاش، وزیر فواید عامه؛ نظامالدین حکمت، کفیل وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه بودند. نصرتالدوله جانشین ادیبالسلطنه، و قوامالدوله جانشین علی منصور، کفیل وزارت داخله، شدند. منابع انگلیسی هر دو فرد اخیر را منتصب به جناح راست مجلس دانست و درباره نصرتالدوله گفت که «علیرغم توانایی بلاتردیدش، در کشور محبوب نیست. انتصاب او احتمالاً مخالفت هایی در پی خواهد داشت.»(۵)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۵، صص ۲ و ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۱۹ و ۳۲۰. موضوع به اطلاع فرمانده تیپ شمال رسید. (همان، ص ۳۱۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۹۰.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۷، ص ۲.

۵- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

 تجدید اقدام وابستگان شیخ خزعل

بنا به گزارش محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، تعدادی از وابستگان به شیخ خزعل در بصره و شلحه در خاک بینالنهرین، مقابل فیلیه، در حال تجدید قوا و آماده شدن برای اغتشاش تاز های هستند. وی نوشت که دولت عراق از اقدام آنها جلوگیری نمیکند. «متمنی است اقدامی فرمایند که دولت عراق مشارالیهم را دستگیر و به قوای نظامی تحویل نمایند که غائله مرتفع گردد، والّا همه روزه اسباب زحمت فراهم و هر وقت فشاری به آنها وارد شود به خاک عراق پناهنده خواهند شد.»(۱)

 عبدالمجید در بیروت

عبدالمجید، پسر شیخ خزعل، که برای معالجه راهی شام شده بود، اینک در بیروت است. ژنرال کنسول ایران در شام گزارش داد که عبدالمجید همراه پزشک ویژه خود، از بغداد به شام آمد و پس از سه روز توقف راهی بیروت شد. وی پس از عمل جراحی در بیمارستان دوره نقاهت را میگذراند.(۲)

 جوابیه سران ترکمن به اطلاعیه حکومت ترکمنستان

بنا به گزارش سرهنگ حکیمی، فرمانده نظامیان استرآباد، گروهی از سران ترکمن ایران در پاسخ به اطلاعیه حکومت ترکمنستان (ر.ک: ۱ تیر)(۳) نشستی در غنچه علی داشته، تصمیماتی گرفتند: «۱- برای آن که حکومت ایران تصمیم گرفته است از تراکمه سلب آزادی نماید، مجلس عمومی قرار میدهد جمهوریت و استقلال یموت اعلان گردیده، به جمهوریت ترکمنستان ضمیمه شود. ۲. نظر به این که کلیه ایلات ترکمن زارع و کارگر هستند، مجلس عمومی تشکیل داده و قرار میدهند که هیأت دولتی از بین زارعین و کارگران به اکثریت آراء که مخفی انجام خواهد گرفت تعیین نمایند. ۳. مجلس عمومی با یک صدا اجازه میدهد برای حفظ این قیام افراد ذیل مسلح شوند.»(۴)

 ضعف پیادهنظام لشکر شرق در عملیات آتی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ نوشت که بررسی های دقیق از طرح عملیات نظامی که علیه ترکمنها انجام خواهد شد نشان میدهد که تقسیم قوای فعلی به دو ستون، به جلوداری پیادهنظام، نیازمند وارد کردن نیرو های جدیدی است، چرا که این پیادهنظام فوقالعاده ضعیف است. وی افزود که درخواست نیروی جدید هنگام حضورش در تهران مطرح شده بود اما «بندگان حضرت اشرف اعظم» آن را موکول به تقاضای کتبی پس از رسیدن به مرکز لشکر (مشهد) کرد. سرتیپ جانمحمد خان افزود که «یک گردان با مسلسل از فوج آهن به این لشکر مأمور فرمایید یا این که گردان ۲ فوج گارد رضاپور را مقرر فرمایید که ملحق به گردان ۱ آن فوج در جاجرم است شده، از آنجا به سمت نردین حرکت نماید.»(۵)

همزمان با این تقاضا، که برای دومین بار مطرح میشد، فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که بار دیگر یک گروهان

پیاده و هفت قبضه مسلسل از شاهرود به طرف جاجرم حرکت کردهاند. «در صورتی که عده مزبور مأمور استرآباد هستند؛ حرکت آنها به جاجرم موجب تعویق کار خواهد بود.»(۶)

 یکهتازی سیاسی شوروی در بندر پهلوی

به گزارش کارگزار بندر پهلوی، ویس کنسول شوروی در این شهر مرجع اصلی حل و فصل امور بازرگانان ایرانی شده، تجار در هیچ موردی به ادارات و مأموران دولت مراجعه نمیکنند؛ حتی اختلافات خود را مستقیم نزد ویس کنسول برده، قطع و فصل میکنند. کارگزار نوشت که کمتر روزی است که میان مقام روسی و اهالی بندر پهلوی ملاقاتی رخ ندهد. وی نفوذ و قدرت ویس کنسولگری شوروی را در این شهر بیشتر از ادارات دولتی دانست. «مستدعی است به هر وسیله که مقتضی میباشد مقرر فرمایند اولیای امور از این مسئله جداً جلوگیری و اهالی را از مراجعه به ویس قنسولگری روس و ملاقات با نمایندگان سیاسی قویاً ممنوع» دارند.(۷)

 ورود دو مقام امنیتی روس به ایران

منابع انگلیسی نوشتند که یک منبع موثق، خبر داده دیمیتریوف و سلیماناُف، نمایندگان سازمان اطلاعات و امنیت شوروی (چکا) در مسکو و باکو، به تهران آمدهاند.(۸)

 تبلیغات علیه رضا خان در بازار تهران

به گزارش سفارت انگلیس، در طول دو هفته گذشته تبلیغات قابل توجهی در بازار تهران مبنی بر این که رضا خان خود را به انگلیسیها فروخته شده است. تعدادی از این مبلغان دستگیر شدهاند. منبع یادشده مینویسد که این تلقی ناشی از داوری روسها از روابط نزدیک انگلیس و ایران است.(۹)

 تقاضای پذیرش مهاجران قفقازی

نام های که به امضای «قاسم المهاجر ایروانی» امضا و خطاب به اداره گمرکات نوشته شده بود تقاضا میکرد اجازه ورود به ۱۵ خانوار از مهاجران قفقازی داده شود تا در خوی ساکن شوند. نویسنده نامه با اسم بردن از این ۱۵ خانوار نوشت که پیش از این نیز ۳۰ خانوار مهاجر به ایران آمده بودند که اینان اقوام و اقارب ایشان هستند.(۱۰)

 مشکل نان در اهر

به گزارش حاکم اهر، نان گران و کمیاب شده در حالی که گندم در انبارها هست، اما صاحب ان آن نمیفروشند. وی به وزارت داخله نوشت که شپش هم به این انبارها افتاده، اما حاضر نیستند با قیمتی کمتر گندم را به فروش برسانند.(۱۱)

 دیدار وزیرمختار بلژیک با ولیعهد

پیش از ظهر امروز موریس کولیه، وزیرمختار جدید بلژیک، در کاخ ییلاقی صاحب قرانیه به حضور محمدحسن میرزا ولیعهد رسید و نامه مأموریت خود را به او داد.(۱۲)

 فراخوان افسران به تهران

به نوشته منابع انگلیسی، رضا خان اخیراً صاحب منصبان بالاتر از درجه سرهنگ دوم را به تهران فراخوانده، آنان را به واسطه بیتوجهی در وظایفشان مؤاخذه کرده است. او به حاضران گفت: «برخی از شما مو مجعد میکنید. برخی دیگر جیب هایتان را پر میکنید و اندکی از شما به منافع ارتش فکر میکنید.»(۱۳)

 جواهرات سلطنتی ایران و یهودیان سرمایهدار

سفارت انگلیس گزارش داد که اطلاعات دریافتی از یک منبع بسیار موثق حاکی است گروهی از بانکداران یهودی در حال

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۳-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، ص ۴۹.

۳- در این اطلاعیه دخالت دولت شوروی و جمهوری ترکمنستان در امور ایران تکذیب شده بود.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۸۵. پس از رسیدن این خبر به رضا خان، وی گفت که «معلوم میشود از طرف ما تبلیغات مؤثری نشده و تبلیغات روسها برخلاف، اثرات خود را بخشیده است.» (همان، ص ۲۸۳) موضوع به وزارت امور خارجه نیز منعکس شد تا از طریق آن وزارت خانه پیگیری شود. (همان، ص ۲۸۲) رضا خان نیز موضوع را به اطلاع سفیرکبیر ایران در مسکو رساند تا پیگیری کند. (همان، صص ۲۵۱ تا ۲۵۳).

۵- همان، صص ۳۳۰ و ۳۳۱.

۶- همان، ص ۳۱۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۲۶ و ۲۷.

۸- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۹- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، صص ۴۰ و ۴۱. نظر وزارت امور خارجه در این مورد مشروط به قبول تابعیت ایران بود (همان، ص ۳۹) اما در نظرخواهی از فرمانده لشکر شمال غرب، وی پذیرش آنان را منوط به مسلمان بودن کرد. (همان، ص ۳۷)

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۶، ص ۲.

۱۳- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

تحقیقات اولیه برای آغاز مذاکرات جهت خرید جواهرات دولتی ایران هستند.(۱)

 سلب آزادی انگلیس در خلیجفارس

روزنامه زاریا وستوک، چاپ تفلیس، در مطلبی با عنوان «انگلیس و ایران» با اشاره به کنفرانس اخیر ژنو درباره خلعسلاح نوشت که انگلیس همچنان قدرت خود را در خلیجفارس به کنفرانس یاد شده دیکته کرد. این روزنامه از مواضع جراید انگلیس که نوشتهاند در کنفرانس ژنو مسئله جدیدی رخ نداده و موقعیت گذشته انگلیس در خلیجفارس تثبیت شده، انتقاد کرد و نوشت که انگلیس ایران را از ورود تسلیحات نظامی از خلیجفارس منع میکند و میخواهد این خلیج همچون دریای سرخ در شمار متصرفات او باشد.(۲)

(تصویر) عبدالحسین تیمورتاش

 یکشنبه

۱۸ مرداد ۱۳۰۴

۹ اوت ۱۹۲۵

۱۸ محرم ۱۳۴۴

 قلع و قمع ترکمنها در یخلی قلعه

نیرو های سرهنگ پولادین، پس از آگاهی از خط بازگشت ترکمن هایی که به جاده مشهد یورش آورده بودند، در کمین، آنان را در ناحیه یخلی قلعه به مسلسل بستند. در گزارشی که فرمانده لشکر شرق به رضا خان فرستاد آمده است که ۶۵ ترکمن و ۴۵ اسب آنان کشته شدند و ۱۷ رأس اسب نیز به غنیمت گرفته شد. «کلیه احشامی که از قراء بین راه غارت کرده بودند مسترد و همچنین سه نفر اسیری که از گاری های نزدیک شاهرود برده بودند مسترد داشته»اند. در این گزارش آمده است که پس از این حادثه ترکمنها تجدید قوا کرده، بار دیگر به جنگ قشون آمدند ولی این بار نیز از گروهان فوج گارد پهلوی شکست خوردند. در این درگیریها اللهقلی گوکلان، رئیس سواران گوکلان، و نیاز وردی، از معاریف ترکمن، به قتل میرسند، سرشان از تن جدا و به سملقان برده میشود تا درس عبرت شود.(۳) سرهنگ محمود خان پولادین نیز گزارش این عملیات را از بجنورد به تهران فرستاد. وی نوشت که ترکمنها دو کودک را نیز به اسارت گرفته بودند. همچنین ۱۵۰۰ گوسفند نیز جزو اموال غارت شدهشان بود. از آن دو کودک یکی آزاد و دومی در درگیری کشته شد. از گوسفندها فقط ۱۳ رأس باز پس گرفته شد.(۴)

 آرامش در فلاحیه

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خبر داد که با اعزام سلطان تورج میرزا، قلعه‌بیگی، به فلاحیه و ارائه احکامی به رؤسای منطقه مبنی بر بیم دادن از عواقب مخالفت و امید دادن به همکاری با دولت، زایرعبود و حاجیمالك، از سران مخالف به ناصری آمده و بدون شرط تسلیم شدند. «از امروز میشود گفت که غائله فلاحیه به کلی ختم گردید.»(۵)

 یادداشت وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس

حسن مشار، وزیر امور خارجه، در نام های به سر پرسی لورن نوشت که «در تعقیب مذاکراتی که این چند روزه مابین حضرت اشرف آقای رئیسالوزراء و دوستدار با جنابعالی به عمل آمده» افرادی در بصره علیه حکومت نظامی خوزستان مشغول دسیسه هستند. وزیر امور خارجه از میرزاعبدالصمد پسر میرزاحمزه، شیخ موسی داماد شیخ خزعل، شیخ محمد کنعان، میرزامحمد بوشهری مشهور به خان بهادر، و سلیمان فیض موصلی به عنوان عوامل اصلی این مخالفتها یاد کرد و افزود که حادثه محمره (خرمشهر) زیر سر این افراد بوده است. «متمنی است... توجه لازم را در دستگیری این اشخاص مبذول فرمایند.»(۶)

 گزارش کنسول بصره از تهدید شدن مخالفان

اعلم، کنسول جدید ایران در بصره، به وزارت امور خارجه خبر داد که برخی از سران مخالف خوزستان در بصره نزد حاکم

۱- FO E ۵۲۱۸/۸۲/۳۴

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۴ و ۴-۱-۵۳-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۶۶ تا ۲۶۸.

۴- همان، ص ۲۲۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۲۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

این شهر رفته و اظهار داشتهاند که حکومت نظامی خوزستان به آنان اخطار کرده که بازگردند و خود را تسلیم نمایند؛ در غیر این صورت همه املاک و داراییشان ضبط و خودشان نیز تحت تعقیب قرار خواهند گرفت. حاکم بصره نیز در پاسخ گفته است که اگر دست از تحریک خوزستانیها بردارند به آنان تأمین جانی داده میشود و «اگر خلاف این امر رفتار نمودند و دولت ایران تسلیم آنها را از حکومت عراق تقاضا نمود، حکومت عراق ناچار آنها را تسلیم خواهد نمود.» اعلم به وزارت امور خارجه پیشنهاد کرد تبعید این افراد از بصره توسط دولت ایران درخواست شود.(۱)

 سومین تأکید فرمانده لشکر شرق بر اعزام قوای کمکی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، برای سومین بار از وزارت جنگ خواست که اقدام به اعزام یک گردان پیادهنظام به لشکر شرق کند. او گفت که روز بیست و پنجم مرداد عازم بجنورد خواهد شد و این نیروی کمکی باید هر چه زودتر برای شروع عملیات علیه ترکمنها برسد. با این درخواست همچون دفعات پیش مخالفت شد.(۲) با این حال کفیل اداره مالیه لشکر شرق که ظاهراً در تهران بسر میبرد، امروز به فرمانده این لشکر خبر داد که با یکصد هزار فشنگ روسی در حال حرکت به مشهد است.(۳)

 صرف مالیات پشتکوه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان، نوشت که با توجه به نرسیدن پول به فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب دستور داده است هشتاد هزار تومان از غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، بابت مالیات پشتکوه بگیرد. تاکنون ۴۸ هزار تومان وصول شده است. امیرلشکر غرب افزود که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان در عسرت بسر میبرد.(۴)

 اقدام به اخراج کنسول های شوروی در رشت و مشهد

وزارت امور خارجه با تهیه یادداشتی خطاب به سفیرکبیر ایران در مسکو، از او خواست به طور فوری و جدی در انفصال و اخراج کنسول های دولت شوروی در رشت و مشهد اقدام کند. وزارت امور خارجه یادآور شد «مأموریت و اقامت آنها فوقالعاده مضر، و جز اخلال مناسبات حسن ه طرفین نتیجه دیگری نخواهد داشت.» در این نامه آمده است که دولت شوروی نسبت به مفاد عهدنامه مودت (۲۶ فوریه ۱۹۲۱) بیاعتنا است و همان معاملاتی که در زمان روسیه تزاری با ایران میشد، اینک نیز ادامه دارد.(۵)

 اعزام مفتش سیار وزارت معارف به کرمانشاه

در پی دو فقره شکایت سفارت فرانسه از بازرسان محلی اداره معارف کرمانشاه درباره چگونگی تفتیش مدرسه آلیانس بنیاسرائیل در این شهر، وزارت معارف دستور داد مفتش سیار این وزارت خانه راهی کرمانشاه شود. این مفتش قرار است به

شکایت مدیر مدرسه یاد شده و اظهارات میرزامهدی صباح، مفتش محلی، رسیدگی کرده، گزارش دهد.(۶)

 تشکر سفیرکبیر ترکیه از دولت ایران

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در تهران، از این که یکی از مخالفان دولت ترکیه در ارومیه دستگیر و به تبریز انتقال داده شده، تشکر کرد. وی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، همچنین خواستار تسلیم فراریان ترک به ترکیه گردید.(۷)

 بیماری گاومیری در فیروزکوه

گاومیری، گاو های چند روستای فیروزکوه را قلعوقمع کرده است. روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که با سرایت این بیماری به انسانها، چند نفر هم درگذشتهاند. «اهالی این حدود که یگانه وسیله معیشتشان کشت و زرع با گاو است در توحش هستند و نمیدانند در آتیه به چه وسیله کشت و زرع و امرار معاش نمایند.»(۸)

 نمایشگاه ماشینآلات کشاورزی در نازیآباد تهران

پیش از ظهر امروز، کمیسیون ویژ های که مأمور گشایش نمایشگاه ماشینآلات کشاورزی است تصمیم گرفت محل نمایشگاه را در «نازیآباد، پشت دروازه خانیآباد» برگزار نماید. دو نفر مهندس مأمور شدند محل مزبور را آماده برپایی این نمایشگاه کنند. تاکنون شرکت هایی از آمریکا، انگلیس و شوروی برای شرکت در این نمایشگاه اعلام آمادگی کردهاند.(۹)

 هیأت سیاسی تجاری روس در اردبیل

کنسول شوروی در تبریز، رئیس کلوپ روسها در این شهر، نایب کنسول، و مدیر تجارت خانه منسوجات، که دو روز پیش وارد اردبیل شده و با حاکم و کارگزار ملاقات کرده بودند، پس از مسافرت به آستارا، بار دیگر امروز وارد اردبیل شدند. آنان بعد از ظهر امروز از میراث فرهنگی بقعه شیخ صفیالدین اردبیلی دیدار کردند. این هیأت سیاسی تجاری فردا به تبریز بازخواهد گشت.(۱۰)

 درباره روستا های تصرف شده توسط عشایر جاف

کارگزار کردستان در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که عشایر جاف در زمان فقدان نفوذ دولت چهل پنجاه پارچه آبادی در بلوك خورخوره و سقز را متصرف شدهاند. این امکان هست که در آینده تملك آنان وسیله بهانهجویی کشور همسایه شود. وی افزود به دو طریق میشود این اقدام را تسویه کرد؛ اول این که با اعتباری حدود سی هزار تومان میشود املاك را خرید و انتقال داد؛ دوم این که با اهدا خلعت و انعام سران عشایر را حاضر کرده، آنان را ترغیب به تابعیت ایران کنیم. کارگزار کردستان نوشت که این کارها باید محرمانه انجام شود تا حساسیتی برانگیخته نشود.(۱۱)

۱- همان، ۱۱۳ و ۱۱۲-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۳۲۶.

۳- همان، ص ۳۳۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۱۱. خبر که به رضا خان رسید گفت مبلغ دریافتی از بودجه لشکر شمال غرب کسر خواهد شد. (همانجا)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰/۱۸ و ۹/۱۸-۳۲-۱۳۰۴. در برخی منابع آمده است که وزارت امور خارجه یادداشت اعتراض خود را یک روز بعد به سفارت شوروی تسلیم کرد و سرکنسول های رشت و مشهد را عناصر نامطلوب خواند و خواستار اخراج آنان شد. (پورشالچی، همان، ص ۲۰۱)

۶- همان، ۶-۳-۳۵-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۷۱ و ۷۲.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۶، ص ۳.

۹- همان، شم ۱۸۷۷، ص ۲.

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۸۳۵.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، صص ۷۱ و ۷۲. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد تا نظرش را بدهد. (همان، ص ۶۸).

 دوشنبه

۱۹ مرداد ۱۳۰۴

۱۰ اوت ۱۹۲۵

۱۹ محرم ۱۳۴۴

 القاء ضدیت عرب و عجم

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، اطلاع داد که در پی خاتمه حوادث خوزستان، سران مخالفان در بینالنهرین ضدیت عرب و عجم را تبلیغ میکننـد. وی نوشت که برای جلوگیری از این ترفنـد دسـتور دادهـام هر تبعه عرب که وارد ایران میشود و مشکوک است، راهی ناصری شود. عمارلویی افزود که فرمانده نظامیان خوزستان عفو عمومی داده، عد های استقبال کرده، تأمین گرفتهانـد. مصادره دارایی سـران مخالف یکی از ایده های فرمانده یاد شده است تا از این طریق با ادامه تحرکات آنان مقابله شود.(۱) امیرلشـکر جنوب نیز خبر داد که فرمانده نظامیان خوزستان برای مصادره املاک و اموال سران مخالف ۴۸ ساعت ضربالاجل تعیین کرده بود که تمـام شـده است. «به مشارالیه دسـتور داده شـد که چون خود اینجانب در ظرف این دو روزه طرف خوزستان حرکت خواهم نمود، تا ورود اینجانب از هرگونه اقدامی خودداری نماید.»(۲)

 دستور به همکاری حاکم محمره با کنسول انگلیس

در پی درخـواست سـفارت انگلیس از وزارت امـور خـارجه مبنی بر قـانونی بودن رسـیدگی کنسولگری انگلیس به امور اتبـاع بینـالنهرین در محمره (خرمشـهر) وزارت جنـگ نیز بـا ارسـال تلگرامی به کفیـل نظـامی حکومت خوزسـتان دسـتور داد حـاکم محمره (خرمشـهر) موظف است طبق مصوبه مجمع ملـل «اظهـارات قونسول های انگلیس راجع به اتباع بینالنهرین را مورد توجه قرار» دهد.(۳) پیش از این چنین دستوری از طرف وزارت امور خارجه به کارگزاری خوزستان داده شده بود.

 ضرورت تقویت دولت در محمره

اعلم، کنسـول ایران در بصـره، در نـام هـای به وزارت امـور خـارجه، بـا تشـریح وضـعیت حسـاس خوزسـتان نوشت که در پی شکست طوایف ناراضـی خوزسـتان، این روزهـا تبلیغـات پرحرارتی علیه ایران و ایرانیـان در بینـالنهرین انجام میشود. از این رو لازم است مأموران باکفایتی در آنجا گمارده شوند تا بتوانند با درک حساسیت منطقه به رتق و فتق امور بپردازند.(۴)

 درباره عبدالحسین دهدشتی

[احتمالاً] پدر عبدالحسـین دهدشتی با نگارش نام های خطاب به رضا خان از دستگیری پسرش ابراز تعجب کرد که چرا بیآنکه

خلافی مرتکب شده باشد او را دستگیر کردهاند. وی نوشت که عبدالحسین جاناً و مالاً در خدمت حضرت اشرف بود، اما او را در انظار عموم دستگیر کرده، به نظمیه کشاندند و بعد مانند اسیران به ناصری بردند. وی افزود که میگویند جرم او نوشتن نامه [تلگرام] به تهران بوده. آیا جرم ارسال اطلاعات دستگیری و تبعید است؟ عبدالحسین دهدشتی را به رامهرمز برده از آنجا راهی شیراز کردند.(۵)

 تقاضای مجدد پول توسط لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان بار دیگر با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ بر ارسال ۲۰ هزار تومان پول بابت هزینه های اردوکشی به بجنورد و عملیات نظامی پیش رو تأکید کرد. (ر.ك: ۱۶ مرداد) وی نوشت که سه برج حقوق لشکر عقب افتاده، نمیتوان آذوقه تهیه کرد.(۶) وی در تلگرام دیگری یادآور شد که برای عملیات در ترکمن صحرا دو ماه از مشهد دور خواهد بود و از این جهت حقوق معوقه افراد باید پرداخت شود و گرنه نمیتوان به امور داخلی لشکر اطمینان پیدا کرد. وی گفت که پنجاه هزار تومان برای پرداخت قروض لشکر اعتبار تصویب شده است.(۷)

 دستور پرداخت یکصد تومان به آقابزرگ

وزارت جنگ به فرماندهی لشکر شرق دستور داد «یکصد تومان به آقابزرگ، پسر آقامیرزاسیدمحمد بهبهانی» پرداخت کند تا وی از مشهد عازم تهران گردد.(۸)

 تحصن بازرگانان تبریزی در ساختمان ایالتی

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که یازده تن از تجار تبریزی و منتخب اهل بازار به دلیل نرسیدن پاسخی که در اعتراض به عدم پذیرش مسکوکات معیوب منتظرش بودند، در ساختمان ایالتی تحصن نمودهاند. وی افزود آنان قصد تعطیل کردن بازار را داشتند که به نحوی جلوگیری گردید. با این حال فردا در صدد تعطیل هستند و قرار است عده های نیز در تلگراف خانه تحصن نمایند. حرف ن هایی تجار این است که «به استثنای مسکوکات سوراخ لحیمی و دستهدار که دولت تصمیم فرموده است باقی رایج» گردد.(۹)

 گاومیری در گروس

حاکم گروس خبر داد که مرض گاومیری در روستاها و اطراف شهر شایع شده و اخیراً به خود شهر بیجار هم سرایت کرده است. در این خبر آمده است با این که اطلاعیه های مبارزه با این بیماری در دهات توزیع و روی دیوارها نصب شده، با این حال به دلیل نبود پزشک و شعبه صحی در گروس از شیوع بیماری نمیتوان پیشگیری کرد. وی درخواست کرد در اعزام یک طبیب توجه عاجل مبذول گردد.(۱۰)

 پیشنهاد آزادی اسرای ترکمن روس

نایب سرهنگ عزت الله جهانبانی در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که کارگزاری مازندران پس از تبادل نظر با سرتیپ

محمدحسین خان آیرم، فرمانده سابق تیپ شمال، حکم به آزادی ترکمن های روس، البته با ضمانت کنسول شوروی، داده است. این اسرا در گیلان آزاد شدهاند. «چنانچه اجازه میفرمایید در سایر بنادر نیز به ترتیب فوق مرخص شوند.» پاسخ مثبت بود.(۱۱)

 دعوت از دارالفنون تهران به آکادمی پتروگراد

مدیر دارالفنون تهران به وزیر معارف خبر داد که آکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی از نمایندگان همه «دولتها و دارالفنون های عالم» دعوت کرده است تا به خرج آن آکادمی در جشنی که به مناسبت دویستمین سالگرد تأسیس آن برپا خواهد کرد شرکت کنند. «حال تکلیف دارالفنون در این موضوع چیست؟» وی نوشت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۹۸ و پ ۱۴۳، ص ۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۵. رضا خان پس از دریافت خبر بیآنکه به تصمیم گرفته شده اشار های نماید گفت که «اشرار بایستی حتیالامکان جلب یا اعدام شوند. تفرقه آنها صلاح نیست.» (همان، ص ۱۳) محمود آیرم با این که در این تلگرام حرکت خود را در دو روز آینده یاد کرده بود اما در تلگرام دیگری نوشت که ۱۸ آگوست/ ۲۷ مرداد از بوشهر باکشتی «فاتمیل» به محمره (خرمشهر) خواهد رفت. (همان، ص ۶)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، ص ۲۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۴-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. این گزارش پس از رسیدن به وزارت امور خارجه در ۲۳ مهر به امیرلشکر جنوب فرستاده شد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۲۲، ص ۲۳)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۷۶. جرم دهدشتی واقعاً تلگرام هایی بود که به رضا خان میفرستاد. رضا خان از این کار خوشش نیامد و به اتهام همدستی در حوادث خوزستان دستگیر و تبعید شد.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۴۳. در پاسخ گفته شد که پول نیست، اما به تدریج میدهیم. (همانجا)

۷- همان، ص ۳۴۲. وزارت جنگ در پاسخ نوشت که از محل پنجاه هزار تومان، ۲۵ هزار تومان فرستاده شد. (همان، ص ۳۴۰)

۸- همان، ص ۲۲۵.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶ وزارت داخله در پاسخ نوشت که دولت تقریباً به همین نحو تصمیمگیری کرده، بنابراین تحصن موردی ندارد. از طرف وزارت مالیه هم بخشنام های در این باره صادر شده است. (همانجا)

۱۰- همان، سند شم ۲۹۳۸۴۰۵.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۹۸.

اگر قرار است نمایند های در آن جشن شرکت کند بگویید که فردی بصیر که اسباب آبرومندی باشد انتخاب شود؛ و اگر غیر از این است بفرمایید پاسخ مقتضی به سفارت شوروی مبنی بر عدم شرکت داده شود. این جشن از یازدهم شهریور در لنینگراد برگزار خواهد شد.(۱)

 تصویری از ارومیه

محمدولیمیرزا فرمانفرما که در حال گردش در آذربایجان است، اینک به ارومیه رسیده و پس از ملاقات با سطوتالسلطنه، حاکم شهر، و یاد کردن از بیطمعی و حسن سلوک او نسبت به مردم، تصویری از شهر ارائه میدهد که در یادداشت امروز خود آورده است. وی مینویسد که در بیشتر خانه ها قبر وجود دارد. اهالی کشته های خود را در زمان حمله جلوها در منازل دفن کردهاند. بیش از پنج هزار خانه خراب دیده میشود. منظره ارومیه بسیار اسفناک است. بخشی از این یادداشت در پاورقی آمده است.(۲)

 گزارشی از فعالیت های سیدعبدالمحمد لاری

سیدعبدالمحمد لاری، فرزند آیت الله حاجسیدعبدالحسین لاری، در لارستان علیه دولت فعالیت میکند. به گزارش غلامحسین صاحب دیوانی، رئیس ساخلو بندرلنگه، سیدعبدالمحمد «عد های را دور خود جمع نموده و هرروزه به واسطه موعظه و نطق های پیاپی مردم را به مخالفت با کابینه بندگان حضرت اشرف دامت عظمته و قشون فعلی دعوت مینماید. و اثر تهییجات مشارالیه تا این حدود سرایت و به واسطه مبلغین به شدت پیش میرود.» رئیس ساخلو بندرلنگه نوشت که توانسته است با تأثیرات تبلیغ سیدعبدالمحمد لاری در لنگه مقابله کند. وی افزود که گزارش های رسیده حاکی است «زمینه تبلیغات آنها برخلاف قشون مسئله مذهبی است و مردم را از این راه بر ضد دولت تبلیغ مینمایند و علناً اهالی را دعوت بر جهاد میکنند.» صاحب دیوانی نوشت که آنان به «بندگان حضرت اشرف و افراد قشون نسبت بابی میدهند.» وی اضافه کرد که این وضعیت خلعسلاح منطقه را با مشکل مواجه کرده است و اهالی اگر اسلح های تحویل میدهند، تفنگ های قدیمی و مستعمل و از کارافتاده است. در این گزارش تفصیلی آمده است که حاجغلامرضا، تاجر لاری، یکی از دستیاران حاجسیدعبدالمحمد لاری است که علیه دولت و قشون فعالیت میکند.(۳)

 اظهارات تند یک نظامی علیه مصطفی کمال پاشا

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه، در نام های به رضا خان خبر داد که یکی از نظامیان ایران در ارومیه علیه مصطفی کمال پاشا اهانت کرده است. این اهانت زمانی بیان میشود که نظامی مذکور برای تشویق پنج مهاجر تبعه ترک به ماندن در ایران نزد آنان رفته بود. «وقتی که مهاجرین امتناع میورزند یکی از نظامیان اظهار میدارد برای چه به ترکیه میروید؟ مصطفی کمال پاشا قرآن را از بین برده، در ترکیه دین و مذهب نمانده است. و چون مهاجرین در نماندن اصرار مینمایند، نظامی که این اظهارات را کرده بود، علی مهاجر را به قلعهبیگی برده، حبس میکند.» در این نامه آمده است که روز بعد با پیگیری کفیل شهبندری،

فرد بازداشت شده آزاد میشود ولی کارگزار ارومیه هم واکنشی نشان نمیدهد. محییالدین پاشا با اشاره به صمیمیت رضا خان با مصطفی کمال پاشا، خواستار پیگیری موضوع و تنبیه نظامی یاد شده گردید.(۴)

 قاچاق و تقلب توسط حمل جنازه

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که برخی از اشخاصی که کارشان حمل جنازه از ایران به عتبات است، یا اموات را به محل های خود نمیرسانند و یا با گذاشتن کالای قاچاق کنار جنازه ها، توقیف میشوند. این حادثه که معمولاً در مرز بینالنهرین رخ میدهد، اشکالاتی برای صاحب ان جنازه تولید کرده است. «وزارت داخله به حکام عرض راه دستور داده است که از این نوع حاملین جنائز جلوگیری نموده و به اهالی نیز تذکر دهند که در موقع حمل جنازه به وسیله اشخاص متقلب و قاچاقچی مواظبت کنند.»(۵)

 پیشنهاد معاوضه اسرای ترکمن

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی به رضا خان پیشنهاد کرد دو تن از ترکمن هایی که در محاصره بجنورد دخالت داشتند، پس از فرار به مشهد غلامان، به روسیه پناهنده شدند. وی نوشت که نیرو های روسی این دو، جانمحمد و ملامحمد، را با احترام به عشقآباد منتقل کردهاند. «حالیه چون دو نفر از تراکمه تبعه روس که دارای نفوذ و اهمیت در طایفه تکه هستند [و] درنتیجه مصادمه مشهد غلامان دستگیر قوای نظامی گردیدهاند و از طرف روسها میخواهند آنها را به مسالمت مستخلص نمایند» خوب است با دو ترکمن یاد شده معاوضه شوند. فرمانده لشکر شرق افزود که جانمحمد نامبرده در میان ترکمن های مرزنشین ایران صاحب نفوذ است و روسها میتوانند از وجود او علیه منافع مملکت استفاده کنند.(۶)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۳۸۵۹۷.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۱۲ تا ۱۱۴. «به حاجی سطوتالسلطنه، حکومت [= حاکم]، وارد میشویم. ایشان هم اخیراً از تبریز وارد شده، ولی سه سال است که این جا حکومت دارند و خیلی با مردم با بیطمعی و حسن سلوک رفتار نموده و طرف توجه عامه هستند. مخصوصاً که این شهر این همه فجایع به خود دیده و در اکثر خانه ها اجساد و قبور وجود دارد. وجود یک نفر آدم صالح و بیطمع، منت های ضرورت را داشته است، که تسکین به این همه عداوتها و پدرکشیها بدهد. عصر با درشکه به گردش میرویم. منظره محله ارمنستان و مؤسسات خیریه مدارس و غیره اروپایی، که از اکثر ملل هم اینجا بوده است، حزنآور است. در اطراف خیابان وسیع، چه در خود شهر و چه بیرون دروازه، متجاوز از پنج هزار خانه خراب، که فقط دیوار های نیمسوخته آن باقی است، دیده میشود. پس از قتل مسلمانها به دست جلو های مهاجر تُرک، اهالی شهرها هم خانه های ارامنه را، که پس از ورود تُرکها تخلیه شده بود، خراب کردند و این منظره هولناک باقی مانده است و در اکثر نقاط شهر همین منظره خراب و خانه های بیدرب و پنجره باقی است. اطراف دارای قطعات زمین است که اغلب توتونکاری میشود و بر عکس غالب نقاط ایران، اهالی از اول معتقد به درختکاری بودهاند و در هر گوش های که میشده اشجار غرس کردهاند؛ مخصوصاً بید که خیلی فراوان است. آمریکاییها بیرون شهر، محل معتبری دارند که دارای مریض خانه و محل میسیون بوده. آلمانیها هم داشتهاند. فرانسویها میسیون مهمی دارند، از لازارتها [لازاریستها] که در اکثر دهات هم مدرسه دایر نمودهاند. امسال به واسطه

سرما، که باغات را خراب کرده است و آفت گاومیری اهالی را دچار مضیقه نموده، مخصوصاً مالیه، از مردم مطالبه قرضه دولتی دِه، که دو سال قبل شده بود، میدارند و اسباب زحمت اهالی شده. آن چه طبقه اولیه سابق بودهاند، تمام املاک خود را به قیمت های نازل، به تجار تبریز یا مراغه یا دیگران، واگذار نموده و خیلی به حال پریشانی زیست میکنند، به طوری که از عهده تعمیر خانه های نشیمن خودشان هم برنمیآیند. کسبه خردهپا، که باغات و اراضی کنار شهر دارند، آنها مخصوصاً به واسطه قیمت و ترقی سبزه، نسبتاً حالشان بهتر است...» (همانجا)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۳۱۷ تا ۳۲۰. سیدعبدالمحمد آیت اللهی فرزند بزرگ آیت الله سیدعبدالحسین لاری در ۱۳۰۲ق در نجف اشرف تولد یافت. در ۱۳۰۹ق همراه پدرش به لارستان بازگشت. تحصیلاتش را در لار نزد پدر به پایان رساند. آنگاه به نجف برگشت و از درس آیات عظام ملامحمدکاظم آخوند خراسانی و سیدمحمدکاظم یزدی بهره برد و در ۲۴ سالگی به درجه اجتهاد نائل آمد. به نظر میرسد پس از درگذشت پدرش (۱۳۴۲ق/۱۳۰۲ش) به لارستان بازگشت و در آنجا حوزه تدریس برپا نمود که از جمله شاگردانش میتوان سیدعلیاکبر آیت اللهی و سیدعلیاصغر رکنی لاری (برادران او) و میرزاعلیاکبر طبیان را نام برد. آیت اللهی در امور شرعی و اجرای حدود در احکام الهی و قضا هم مرجعیت داشت. در ۱۳۰۸ش که قانون متحدالشکل نمودن البسه در نقاط مختلف کشور به اجرا درآمد آیت الله آیت اللهی به آن اعتراض کرد و آن را مخالف شرع مقدس دانست. به دنبال آن مأموران دولتی به خانهاش یورش بردند و در حال نماز دستگیرش کردند. مدتی را در باغ حکومتی لار به حال بازداشت موقت ماند. آنگاه به شیراز منتقل و در آنجا زندانی گردید. علمای نجف و روحانیون فارس به پشتیبانی از او برخاستند و در نتیجه اعتراض ایشان پس از دو ماه از زندان ر هایی یافت. با وجود این حکومت پهلوی چشم از او برنداشت و به حال تبعید در شیراز مسکنش داد. آیت اللهی از این زمان تا آبان ۱۳۵۲ که درگذشت به تحقیق و تألیف پرداخت. از آثارش رساله ذخیرهالعباد لیومالمعاد، حاشیه بر کتاب وافی، حاشیه بر تفسیر صافی ملافیض کاشانی و شرح دیوان شیخ کاظم یزدی را میتوان ذکر کرد. آرامگاهش در لار، محلی به نام مقبره قبر آقا، در کنار قبر پدرش، است. سیدحسین آیت اللهی که امام جمعه جهرم بود فرزند وی است. (آریابخشایش، «آیت اللهی، عبدالمحمد»، فرهنگ ناموران معاصر ایران، ج ۱، صص ۳۸۰ و ۳۸۱).

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۱۶۸. موضوع به اطلاع لشکر شمال غرب رسید تا رسیدگی کند و رضا خان نیز در پاسخ سفیرکبیر ترکیه ضمن تعجب از چنین اظهاراتی توسط یک نظامی نوشت اگر صحت داشته باشد به سختی مجازات خواهد شد. (همان، ص ۱۶۶)

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۷۷، ص ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۷۹ و ۱۸۰. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا اقدام نماید. وزارت امور خارجه نیز با سفارت شوروی وارد مکاتبه شد. (همان، صص ۱۷۵ و ۱۷۸)

ص: ۲۵۵

 سهشنبه

۲۰ مرداد ۱۳۰۴

۱۱ اوت ۱۹۲۵

۲۰ محرم ۱۳۴۴

 توضیحات عمارلویی درباره خانه های مجاور تأسیسات نفت

در پی درخواست وزارت جنگ از احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، در ارائه توضیحاتی درباره خرید خانه های اطراف تأسیسات نفت آبادان توسط کمپانی نفت جنوب (ر.ک: ۱۴ مرداد) وی نوشت که نیت کمپانی آن است که تا فاصله زیادی در اطراف تأسیسات نفت، خان های نباشد. در زمان شیخ خزعل، که پسرش شیخ عبد الله حاکم آبادان و محمره (خرمشهر) بود، بخشی از این خانه ها با مبلغی اندک خریداری شد. وی افزود که مدتی است فروشندگان خانه در اعتراض به خرید ارزان خانه هایشان به حکومت فشار میآورند و بقیه پول خود را طلب میکنند. در این گزارش آمده است که جلسه های برپا شده بین مسئولان منطقه، کنسولگری انگلیس و کمپانی نفت به نتیجه قابل قبولی نرسیده، چرا که « خانه به هر قیمت که تمام شود، در سال تقریباً نصف آن مبلغ اجاره داده میشود... کمپانی میخواهد قیمت را از روی ساخت خانه بدهد [اما] صاحب ان خانه میخواهند از روی اجاره قیمت بگیرند.» عمارلویی نوشت که کمپانی نفت جنوب درصدد است با سرمایه شیخ خزعل بازار [و خانه های] جدیدی احداث کند و از این طریق خانه های موجود را از ارزش بیندازد. تحلیل آخر حاکم خوزستان این بود که «کمپانی جِدّ دارد در محوطه آبادان جز خود و عملجات خودشان کس نباشد و این در آتیه به مناسبت کنار دریا بودن، ضرر سیاسی و بزرگی برای مملکت دارد.»(۱)

 تحقیق پیرامون یکی از اعضای نظمیه خرمشهر

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب نوشت که بنابر اطلاعات رسیسده یکی از اعضاء نظمیه خرمشهر در وقایع اخیر خوزستان شرکت داشته است. «قدغن فرمایید با استحضار رئیس نظمیه خوزستان محکمه تشکیل داده، نتیجه را اطلاع دهند که در صورت ثبوت تقصیر، اعدام شود.»(۲)

 مذاکره با مقامات انگلیس درباره فراریان

وزارت جنگ از قول رضا خان، به امیرلشکر جنوب دستور داد برای استرداد فراریان اخیر حوادث خوزستان با کنسول های انگلیس در خوزستان وارد مذاکره شود؛ در پایتخت هم اقدامات لازم انجام خواهد شد.(۳)

 انتقال زنان بدکاره از بصره به خوزستان

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ، از اقدامات کنسول ایران در بصره برای اعزام تدریجی «زن های شناعتکار» خبر داد. «متمنی است تعلیمات لازمه به مأمورین مربوطه در دور کردن آنها از آن حدود به داخله مملکت و مراقبت

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۲۶ و ۲۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۳، ص ۱۷.

۳- همان، ص ۱۶.

در عدم مراجعت آنها به بینالنهرین صادر فرمایند.»(۱)

 تخصیص ۵ هزار تومان برای انتقال اسلحه

وزارت جنگ به خزانهداری کل قشون دستور داد مبلغ پنج هزار تومان، علاوه بر بودجه ماهیانه، برای حمل اسلحه های [کشف شده در خوزستان، به ویژه از فیلیه] در اختیار لشکر جنوب قرار دهد.(۲)

 مخالفت با مرخصی علیقلی انصاری

رضا خان با مرخصی استعلاجی علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، مخالفت کرد. انصاری درخواست کرده بود ابتدا سری به بازار مکاره دایر در منطقه خود بزند و سپس چند هفته برای معالجه به آمریکا برود.(۳) همزمان با طرح این درخواست، رضا خان از وزارت مالیه خواست مطالبات سفیر ایران در شوروی را پرداخت نماید. وی افزود که در سال جاری دیناری برای او فرستاده نشده است. «به این ترتیب حفظ حیثیات دولت در ممالک خارجه مشکل است.»(۴)

 اعتراض تلویحی فرمانده تیپ شمال

سرتیپ فضل الله خان زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در تلگرامی به وزارت جنگ با مقایسه استعداد ترکمنها در حوزه این تیپ با آنچه که در مقابل لشکر شرق صفآرایی کرده، نوشت که عده قوای مقابل تیپ شمال چندین برابر لشکر شرق است؛ پس «لااقل معادل همان میزانی که به لشکر شرق از حیث نفرات و مهمات جنگی و غیره مساعدت شده است با این تیپ هم بفرمایید.»(۵)

 تعیین محل اعتبار کمیسیون مرزی

فرمانده لشکر شمال غرب امروز برای چندمین بار از محل اعتبار کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار پرسید؛ این که هر روزه درخواست وجه میشود و این لشکر نمیتواند به آن پاسخ دهد.(۶) وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که تاکنون به رسم مساعده مخارج کمیسیون سرحدی بیلهسوار (مغان) از صندوق لشکر شمال غرب پرداخت شده است. با توجه به این که میزان اعتبار این کمیسیون نامعلوم است «مقرر فرمایید مخارج کمیسیون مرزی را به هیأت وزراء عظام پیشنهاد نمایند که از اعتبار دولت تأدیه شود.»(۷)

 تقاضای نگهبان برای رئیس تلگراف هند و اروپ

فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس، در نام های به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، خبر داد که دهم آبان ماه رئیس تلگراف دولتی هند و اروپ خلیجفارس در مسافرت سالیانه خود از جاسک به چابهار خواهد رفت. وی با اشاره به این که دو سال پیش در مسافرت مشابهی، نگهبانانی از طرف دولت ایران برای محافظت از فرد یاد شده

گمارده شده بود، پرسید آیا امکان تعیین مستحفظین برای مسافرت اخیر وجود دارد؟(۸)

 درگذشت آیت الله شیخ عبدالنبی نوری

آیت الله شیخ عبدالنبی نوری، مجتهد شهیر مقیم تهران در نخستین ساعات بامداد امروز دارفانی را وداع گفت. گروه هایی از مردم تهران که این خبر را شنیدند برای تشییع پیکر آن مجتهد راهی شمیران شدند. آیت الله نوری به واسطه کسالت شدید و دوری از گرمای تهران برای استراحت به شمیران رفته بود. به واسطه فرارسیدن شب، امکان انتقال جنازه به تهران ممکن نشد و پیکر وی را در تکیه نیاوران نگه داشتند.(۹)

 توجیهات فرمانده لشکر شرق از اقدامات احتمالی سران بلوچ

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد از آنجا که دیدارش با کلنل گیز انگلیسی را لغو کرده، انگلیسیها نارضایتی خود را با بر هم زدن اوضاع بلوچستان میخواهند نشان دهند. از این رو میان سران طوایف بلوچ مشغول تبلیغات هستند. وی افزود که اطلاعات رسیده میگوید اگر سرداران بلوچ حقوق معوقه پارسال خود را نگیرند، راه خاش و میرجاوه را خواهند بست. در این گزارش آمده است که کنسول انگلیس در مشهد در دیداری از اوضاع بلوچستان ابراز نگرانی میکرد و بر رسیدگی دولت به اوضاع آنجا تأکید مینمود. «فدوی بدون تأمل از بودجه تیرماه لشکر کلیه حقوق معوقه چهار برجه امنیه بلوچستان را به دزداب حواله» کردم. وی در ادامه خواستار اعزام پانزده تن از فارغالتحصیلان مدرسه نظام به بلوچستان شد تا امور نظامی این ناحیه را در دست بگیرند.(۱۰)

 انتشار جریده خوزستان

امروز نخستین شماره نشریه خوزستان در چهار صفحه، به مدیریت مجید موقر، در خرمشهر منتشر شد. در پیشانی صفحه اول آن این جمله نوشته شده بود: موقتاً هفت های یک شماره؛ لدیاقتضاء اضافه خواهد شد. در صفحه اول علت انتشار جریده، نه برای

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، صص ۷۴ و ۷۵. وزارت جنگ متعاقباً به حکومت نظامی خوزستان دستور داد در انتقال این زنها همکاری نماید. (همان، ص ۷۳) به درستی روشن نیست این گروه از ایران به بصره رفته بودند یا از مقیمین خاک بینالنهرین بودند که اینک به این سو آورده میشدند.
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۰.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۵۲ و ۵۳.
۴- همان، ص ۴۹.
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۸۸. پاسخ وزارت جنگ آن بود که مساعدت به آن تیپ مدنظر «بندگان حضرت اشرف اعظم میباشد.» (همان، ص ۲۸۷) در تلگرام دیگری نیز وزارت جنگ خبر داد که برای اعزام قوای کمکی به تیپ شمال منتظر رسیدن ستون های اعزامی به غرب هستیم. (همان، ص ۳۳۲) با توجه به درخواست های متناوب فرماندهان لشکر شرق و تیپ

شمال این پرسش در میان است که اجلاس مشترک این دو با وزارت جنگ و رضا خان در تهران که چندی پیش برگزار شد چه نتیج های در بر داشت که همچنان با این تقاضا های پی از پی هم روبرو است؟ تا جایی که کار به مقایسه استعداد دو یگان بکشد!

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۲۱.

۷- همان، ص ۲۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۸۲. وزارت جنگ دستور داد ۵۰ نگهبان سوار با یک دستگاه مسلسل برای محافظت از رئیس تلگراف هند و اروپ در خلیجفارس در نظر گرفته شود. (همان، ص ۳۸۱)

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۰، ص ۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۶۶ و ۳۶۷.

امرار معاش، بلکه برای حسن خدمت به جامعه دانسته شده است. موقر، حذف شیخ خزعل از خوزستان را ر هایی این خطه از تعدی وتجاوز معرفی کرد و ادعا نمود که شب یلدای خوزستان سپری شده است. در صفحه دوم با عنوان «شورش اعراب، هجوم بر محمره» به قضیه اخیر خوزستان پرداخته شده است. عامل اصلی تهاجم عشایر عرب به خرمشهر در این مقاله شیخ خزعل و اقدامات او معرفی شده، اما عملکرد هیأت اعزام شده از وزارت مالیه به خوزستان را علت تامه این حادثه ذکر کرده است. این هیأت که به دنبال شناسایی منابع جدید درآمده بود اقدام به سرشماری نخیلات کرد و زارعان و کشاورزان هدف از این کار را ضبط و تصرف نخلها دانستند و این موجب قیام آنان شد.(۱)

 تحقیق از رئیس تلگراف تبریز

وزارت پست و تلگراف با ارسال نام های به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که اطلاعاتی مبنی بر فعالیت رئیس تلگراف تبریز برای انتخابات آینده مجلس شورای ملی رسیده است. در این نامه پرسیده شده که «این اطلاعات چه مأخذی دارد؟ مشارالیه واقعاً از نفوذ اداری خود برای رسیدن به مقصود استفاده کرده و مشغول اقداماتی هست یا خیر؟ و نیز معلوم فرمایید رفتار و سلوک او» چگونه است.(۲)

 چهارشنبه

۲۱ مرداد ۱۳۰۴

۱۲ اوت ۱۹۲۵

۲۱ محرم ۱۳۴۴

 انتقال پیکر آیت الله نوری به تهران

صبح امروز پیکر آیت الله شیخ عبدالنبی نوری، به همراه جمعیت بسیاری از تکیه نیاوران به تجریش آورده شد و پس از طواف در امامزاده صالح به سوی تهران حرکت داده شد. در تهران مغازه ها، بازار و اماکن کسب تعطیل بود و مردم دسته دسته برای تشییع جنازه به خارج دروازه شمیران رفتند.

نزدیک ظهر پیکر آیت الله به تهران رسید و با مشایعت حدود ۲۰ هزار نفر، به مسجد سلطانی (شاه) برده شد. گروه های مختلف مردم تا شب برای قرائت فاتحه و وداع با مجتهد نامور تهران به این مسجد آمدند.(۳)

 هشدار نسبت به تصمیم تازه سران بلوچ

یاور روح الله، مسئول اداره امنیه بلوچستان، به ریاست کل تشکیلات امنیه مملکتی خبر داد که دولت به مفاد قرارداد و وعده

های خود به بلوچها، پس از حوادثی که [سرهنگ علیشاه رحیمی، فرمانده پیشین تیپ مختلط سیستان و قائنات به وجود آورد] عمل نکرده است.

یاور ابراهیم خان فرمانده فعلی ساخلو دزداب هم دلتنگی های تاز های برای بلوچها فراهم کرده. «رؤسای بلوچ همعهد و قسم شده[اند] که به زودی بر علیه دولت قیام و کلیه حدود جنوب شرقی از بندان به دزداب و سرحد کرمان را از وجود قشون دولت پاک و تصرف نمایند.»(۴)

 اعلام خطر توسط رئیس بانک شاهنشاهی

مک مری، رئیس بانک شاهنشاهی، در نام های به وزارت امور خارجه از قول رئیس شعبه این بانک در دزداب خبر داد که رؤسای طوایف بلوچ به دلیل وفا نکردن دولت به قول های خود، بانک شاهنشاهی دزداب را تهدید به غارت کردهاند. «متمنی است با ن هایت فوریت دولت علّیه را از تهدیدی که بر علیه بانک شده مستحضر و تقاضای بانک را دایر بر این که اقدامات لازمه برای حفاظت بانک از طرف دولت به عمل آورده شود ابلاغ فرمایید.»(۵)

 خبر روزنامه تفلیسی از حوادث خوزستان

روزنامه زاریا وستوک، چاپ تفلیس، در خبری با عنوان «عصیان در عربستان (خوزستان) ایران» نوشت که اطلاعات رسیده حاکی است خانبهادر، نماینده شیخ خزعل که در بصره توقف دارد، کسان شیخ را فراخوانده و با دادن شش ماه حقوق، آنان را به قیام علیه حکومت مرکزی دعوت کرده است. در این خبر آمده است که در درگیری های خوزستان ۱۲۰ نفر به دست قشون کشته شدهاند.(۶)

 ریشه شکایت سفارت انگلیس

کارگزار خوزستان با ارسال نام های به وزارت امور خارجه

۱- روزنامه خوزستان، س ۱، شم ۱، صص ۱ و ۲.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۶۰. سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب پاسخ داد که مدت کمی است در آذربایجان هستم. ارائه اطلاعات نیازمند تحقیق است که بعداً به اطلاع خواهم رساند. (همان، ص ۱۵۹)
۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۰، ص ۲.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۷۸.
۵- همان، ص ۳۶۱. بانک با ارسال نام های به رئیس کابینه هیأت دولت، نسخ های از نامه مذکور را ارائه داد و خواستار اقدام فوری در حفاظت از شعبه بانک شاهنشاهی در دزداب گردید. (همان، ص ۳۵۹)
۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

نوشت که درخواست انگلیسها از آن وزارت خانه مبنی بر حق نمایندگی اتباع عراق در خوزستان و شکایت از بدرفتاری مأموران ایران نسبت به این اتباع از آنجا ریشه میگیرد که انگلیسها راضی نیستند دعاوی اتباع عراق در دوایر حکومت ایران حل و فصل شود.(۱) (ر.ک: ۱۳ مرداد)

 پذیرش مشروط خلعسلاح «رعایای انگلیس»

سفارت انگلیس از قول دولت متبوعش به وزارت امور خارجه خبر داد «در صورتی که تبعیض بر علیه رعایا و تحتالحمایگان انگلیس به عمل نیاید، و هر گاه لزوم موافقت دولت انگلیس شناخته شود، دولت مشارالیها ایرادی نخواهد داشت که ترتیب عادلان های برای ثبت اسلحه و ادای جزئی وجه [در برابر آن] داده شود.»(۲)

 جدایی جعفرسلطان از سالارالدوله

حاکم کردستان خبر داد که جعفرسلطان لهونی از همراهی با سالارالدوله سر باز زده است. وی با استناد به نام های که حسین خان رشیدالملک، رئیس خوانین اورامان تخت، و برادرش مجید خان سرداراجلال نوشتهاند، افزود که سالارالدوله در این حدود طرفداری ندارد و مجبور است منطقه را ترک نماید.

حاکم کردستان پیشنهاد کرد از طرف رضا خان نام های در تشویق حسین خان رشیدالملک صادر شود.(۳)

 عدم تمایل هیأت مرزی شوروی برای مذاکره مشروط با ایران

فرمانده لشکر شمال غرب در نام های به وزارت جنگ از قول رئیس کمیسیون مرزی ایران خبر داد که کمیسیون مرزی شوروی ابداً حاضر نیست راجع به تجاوزات خود به خاک ایران و بازگشت به وضعیت سابق مذاکره نماید. اگر بدون پذیرش این شرط دو هیأت وارد مذاکره شوند در حقیقت عملیات نظامی شوروی در تصرف بخش هایی از خاک ایران پذیرفته شده است، بدین ترتیب بخش قابل توجهی از زمین های مرغوب مغان از دست خواهد رفت و نیز دهنه نهر حسن خانلو نیز از آن روسها خواهد شد. «عقیده هیأت کمیسیون ایران بر این است که با این ترتیبات و رفتار غیرقابل تحمل مأمورین شوروی مذاکرات و اقامت کمیسیون دولت علّیه در سرحد به جز امرار وقت مثمر ثمر» نیست.(۴)

 پاسخ مستر گور راجع به تأسیس دفتر تبلیغاتی ایران در خارج از کشور

در پی تصمیمات اولیه دولت مبنی بر تأسیس یک دفتر تبلیغاتی در خارج از کشور برای بهرهبرداری در امور سیاسی و اقتصادی، نماینده وزارت خارجه با بیات، معاون وزارت فواید عامه، و مستر گور، کفیل ریاست کل مالیه و جانشین میلسپو، ملاقات و مذاکره کرد.

مستر گور در پاسخ به تأمین مسائل مالی این پیشنهاد گفت که چنانچه طرح تأسیس این دفتر تبلیغاتی به وزارت مالیه ارائه شود

و دربردارنـده منافع برای دولت باشـد، ردیفی در بودجه برای آن در نظر گرفته خواهـد شد. نماینده وزارت خارجه پرسـید آیا میشود از اعتبـار مخـارج انتفـاعی کمکی بشود؟ گور پاسـخ داد: «اگر این نکته را برسانیـد که در مقابل یک تومان که به شـما بدهیم یازده قران عایدی، یعنی یک قران فایده خواهد داشت، هر چه بخواهید میدهیم.»(۵)

 تخصیص بیست هزار تومان به شبکه آبرسانی لطفآباد

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ خبر داد که بیست هزار تومان برای حفر نهر جدیـد لطفآباد اختصاص داده، آن را به اداره مالیه خراسان حواله کرده است.(۶) در پی قطع متناوب آب مرزی لطفآباد توسط روسها، مردم منطقه پیشنهاد کردند با کمک مالی دولت میتوانند شبکه جدیدی ایجاد کنند که از دردسر بیآبی گهگاه تحمیل شده به آنها ر هایی یابند.

 ایتالیا و راهآهن ایران

ابوالقاسم عمید (انتظامالملک)، وزیرمختار جدید ایران در ایتالیا، پیرو اقدامات قبلی نمایندگان ایران در آن کشور برای جلبنظر سرمایهـداران ایتالیا در ساخت راهآهن ایران، به وزارت امور خارجه نوشت که با رئیس بانک تجارتی ایتالیا در میلان مذاکره، و وی حاضـر به ارائه پیشـنهاد هایی شده، منوط به این که ایران رضایت دولت ایتالیا را به شرکت سرمایهداران این مملکت در سـاخت راهآهن ایران جلب کنـد. عمیـد افزود که تـا دولت ایتالیـا مطمئن نشود که مشـارکت در ساخت راهآهن ایران برایش فایده دارد، گامی در این جهت برنخواهد داشت. دوم این که دولت هنوز تصـمیمی برای خطوط راهآهن ندارد؛ از کجا شروع شـده، به کجا ختم شود. سوم این که دولت دسـتورالعمل در این باب به نماینـدگان خود در خارج از کشور نـداده است.تا این موارد روشن نشود، امکان مذاکرات جدی با طرف خارجی وجود ندارد.(۷)

 تقاضای دیدار بازرس کل پست و تلگراف عراق با مقامات ایرانی

مانسون، جانشین لورن در سفارت انگلیس، در دیداری با وزیر امور خارجه خبر داد که مفتش کل اداره پست و تلگراف عراق مایل است اواخر ماه اوت به تهران بیاید و درباره مسائل تلگراف که مورد علاقه دو کشور است مذاکره کند.(۸)

۱- همان، ۱۴-۹-۳۷-۱۳۰۴.

۲- همان، ۵-۱-۳۴-۱۳۰۴.

۳- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۱۰. رضا خان پیش از این بنا به خواست امیرلشـکر غرب نام های در ترغیب حسین خان رشیدالملک نوشته بود.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، صص ۲۹ و ۳۰.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰ و ۹-۲-۳۱-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۱۸.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵ و ۱۴-۷-۵۶-۱۳۰۴.

۸- همان، ۸-۱۷-۳۶-۱۳۰۴.

ص: ۲۵۹

 پنجشنبه

۲۲ مرداد ۱۳۰۴

۱۳ اوت ۱۹۲۵

۲۲ محرم ۱۳۴۴

 دفن پیکر آیت الله نوری در مرقد حضرت عبدالعظیم

پیکر آیت الله عبدالنبی نوری به طرف مرقد حضرت عبدالعظیم(ع) تشییع و در محلی که مقبره ناصرالدینشاه قرار دارد، دفن کردند. پیش از دفن، مردم گروه گروه در مسجد سلطانی حاضر شده و به مجتهد درگذشته تهران ادای احترام کرده بودند. امروز همه وزارت خانه ها و دوایر دولتی به مناسبت فوت آیت الله تعطیل بود. مجلس ترحیمی که از دیروز در مسجد سلطانی برپا شده بود تا ظهر امروز ادامه داشت و غیر از هیأت علمیه، رضا خان و وزراء نیز در این مجلس شرکت کردند. قرار است «والاحضرت ولایت عهد نیز [فردا] قبل از ظهر به مسجد تشریف آورده، ختم را برچینند و پس از دادن ناهار به فقرا مجلس خاتمه» یابد.(۱)

 هیجان و اعتراض در ملایر

به گزارش امیرلشکر غرب، در پی دستور مرکز برای انتقال گندم از ولایات ثلاث (تویسرکان، ملایر، نهاوند) به پایتخت، اعتراض اهالی ملایر بالا گرفته است. آنان در پی نگرانی از کمبود گندم مغازه ها و بازار را بسته و حتی تعدادی با یورش به انبار غله، گونی گندمها را پاره کردهاند. امیرلشکر غرب نوشت که تا حدی از اقدامات یاد شده جلوگیری گردیده «لکن چنانچه مرتکبین تنبیه و سیاست نشوند ممکن است این قضیه ادامه یافته و در آتیه اشکالاتی تولید نماید.»(۲)

 عملکرد حاکم دزداب به نفع انگلیس

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به وزارت جنگ اطلاع داد که گزارش های رسیده حکایت دارد که حاکم دزداب به نفع انگلیس کار میکند و ادامه کار او در نقطه حساسی چون بلوچستان و سیستان به صلاح نیست. «خواهشمندم در انفصال مشارالیه و انتصاب یک نفر حاکم صالح بیطرف اقدام» نمایند. رضا خان در پاسخ به این اتهام گفت که اگر ظاهراً با انگلیسها باشد، اما دستور های دولت را اجرا نماید و نقطه اتکایی برای آنان نباشد خوب است.(۳)

 اطمینانبخشی به سران بلوچ

فرمانده لشکر شرق خبر داد که در پی ارسال تلگرام به سران بلوچ راجع به پرداخت حقوق معوقه آنان و تشویق به حفظ امنیت

آن حـدود، پاسخ دادند که با جان و دل برای خدمتگذاری حاضـر هسـتند. سـرتیپ جانمحمد خان افزود که کلنل گیز پیش از بازگشت به کویته، در دیدار با رئیس ساخلو دزداب نسبت به آرامش سران بلوچ تردید کرده بود، چرا که دولت سران طوایف را امان میدهـد، اما پس از فراخوانـدن به مرکز قشون آنان را اعـدام میکنـد. در ادامه این گزارش آمده است که «دسـتور کامل دادم که عجالتاً حتیالمقدور در جذب قلوب و تشویق آنها [سـران طوایف بلوچ] هیچگونه فروگذاری نشود که بر عکس انتظار انگلیسها آنها کاملًا اطمینان به مأمورین قشون حاصل نمایند.»(۴)

 شایعه افراشته شدن پرچم قرمز در ترکمنصحرا

حسن رئیس، حـاکم استرآباد، در نام های به رضا خان خبر داد که شایعه نصب پرچم قرمز در برخی از نقاط ترکمن صـحرا به گـوش میرسـید. در دیـدار بـا کنسـول شـوروی، وی ایـن اقـدام را متـوجه دولـت انگلیس کرد تـا از این طریـق، نـاآرامی هـای ترکمنصـحرا را به شـوروی نسـبت دهـد. رئیس افزود که اطلاعـات تکمیلی حکـایت از دروغ بودن موضوع میکنـد. وی اصـل شایعه را متوجه خود روسـها دانست تا هم انگشت اتهام را به طرف انگلیس بگیرند و هم از شرارت ترکمنها به عنوان نهضت و انقلاب و قیام یاد نمایند.(۵)

 دیدگاه سفارت فرانسه از ترمیم کابینه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، با ارسال گزارشـی به وزارت امور خارجه کشور متبوعش در مورد ترمیم کابینه توسط رضا خان نوشت: «خبر توقیف ژنرال امیر اقتـدار وزیر داخله را به عرض رسانده بودم. از آن تاریخ به بعد هیچ نوع اطلاعی از جهت علت این بـازداشت و تصـمیم رئیس دولت برای اتخـاذ چنین مطلبی در مورد مردی که قرائن به وفـاداری او حکـایت داشت به چشم نخـورد. هیجـان و دلهر هـای که به سـبب این توقیف حاصـل شـد، خیلی زود پایـان پـذیرفت و فروکش کرد. امیراقتـدار عـدالتخواهی ننمود، مجلس اعتنایی به سـرنوشت وی نشان نداد و مطبوعات این حادثه را به فراموشـی سپردند.» وی افزود: «در آسـتانه گشایش پارلمان، رضا خان از قوامالـدوله خواست تا جای امیراقتدار را پر کند و از فرصت ترمیم کابینه اسـتفاده کرد و به آسـانی وزیر عـدلیه را نیز کنـار گـذاشت و به جـای ادیبالسـلطنه، آن مرد بیتکلف و بیاعتنـا به جاه و مقام، حتی وزارت خانه خودش، شاهزاده فیروز را منصوب نموده.» بونزوم یادآور شد: «از نقطه نظر ما بازگشت

۱– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۰، ص ۲.

۲– اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۲۴. رضـا خان پس از آگاهی از موضوع گفت که محرکین باید تعقیب و تنبیه شوند. (همان، ص ۴۲۳)

۳– همـان، س ۱۳۰۴، ص ۳۵۱. فرمانـده لشـکر شـرق با این پاسخ قانع نشد و در گـزارش دیگری مصـراً خواسـتار برکناری وی گردید. (ر.ك: ۳۱ مرداد)

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۲۴ و ۲۲۵.

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۳۱۳ و ۳۱۴.

پرنس فیروز جای تهنیت دارد، زیرا وی با داشتن ظاهر طرفداری از انگلیس و به جیب زدن مبلغ هنگفتی به منظور عقد قرارداد ۱۹۱۹ بین ایران و بریتانیا، همواره جانبداری خود را از فرانسه بروز داد و احساس خویش را نسبت به ما پنهان نداشته است.»(۱)

 دستور به ورود امیرلشکر شمال غرب به مذاکرات مرزی ایران و شوروی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب، نوشت که مذاکرات مرزی ایران و شوروی در مغان بسیار بااهمیت است، اما گزارش های رسیده از ریاست کمیسیون مرزی ایران، نشانگر عدم پیشرفت کار است. از آنجا که روسها هم برای پایان این مذاکرات شتاب دارند «مقتضی است حضرتعالی شخصاً بیشتر در امور کمیسیون مراقبت فرموده و راجع به مهندس هم اگر مأمور آن لشکر کاملاً از عهده انجام این کار برنمیآید مراتب را اطلاع فرمایید که سریعاً مهندس قابل از مرکز اعزام شود تا در موقع ختم مذاکرات و تعیین سرحد و نصب علائم سرحدی حضور داشته و نقشه سرحدی برداشته شود.»(۲)

 اختصاص اتاق به اعضاء کمیسیون سرحدی

پس از چند ماه اقامت کمیسیون سرحدی در منطقه بیلهسوار، وزارت جنگ با نگارش نام های به وزارت مالیه خواست بخشی از اتاق های گمرک بیلهسوار برای اقامت اعضاء کمیسیون در اختیار آنان قرار گیرد.(۳)

 سخنرانی هرتسفلد

بنا به دعوت انجمن تازه تأسیس آثار ملی ایران، پروفسور هرتسفلد، باستانشناس آلمانی، امروز در محل وزارت معارف واقع در عمارت مسعودیه برای حاضران سخنرانی کرد. انجمن آثار ملی ایران از علاقهمندان و ارباب جراید دعوت کرده بود در این مراسم شرکت کنند. ابتدا محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، مراسم را افتتاح کرد، سپس هرتسفلد بیش از یک ساعت به زبان آلمانی سخن گفت که میرزا رضا خان فهیمی آن را به زبان فارسی برگرداند. در انتها سیدحسن تقیزاده نطقی برای حاضران ایراد کرد.(۴)

 ملاقات شارژدافر لهستان با ولیعهد

مسیو همپیل، شارژدافر دولت لهستان، امروز به ملاقات محمدحسن میرزا ولیعهد رفت و خود را معرفی کرد.(۵)

(تصویر) مرقد حضرت شاه عبدالعظیم

 جمعه

۲۳ مرداد ۱۳۰۴

۱۴ اوت ۱۹۲۵

۲۳ محرم ۱۳۴۴

 تأکید فرمانده لشکر شرق به اعزام فارغالتحصیلان مدرسه نظام به دزداب

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از وزارت جنگ خواست که با توجه به نبود نیروی کار در بلوچستان، حداقل پانزده تن از فارغالتحصیلان مدرسه نظام را به دزداب بفرستند. وی که برای دومین بار این تقاضا را مطرح میکرد افزود که پیش از شروع عملیات در ترکمنصحرا باید از موقعیت سیستان و بلوچستان مطمئن شوم.(۶)

 قطع آب خوراکی توسط روسها

به گزارش حاکم نظامی درجز، آب خوراکی روستا های حصار و شیلیگان پنج روز پیش قطع شد. این آب که حجم بسیار کمی داشت توسط روسها قطع گردید و اگر به همین منوال بگذرد، به احتمال زیاد روستاییان از منطقه کوچ خواهند کرد. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که از کارگزاری خراسان خواسته شد با کنسولگری شوروی در خراسان وارد مذاکره شود؛ همچنین با عشقآباد نیز مکاتبه نماید تا به این وضع خاتمه داده شود. وی از وزارت جنگ خواست موضوع از طریق وزارت امور خارجه هم پیگیری شود.(۷)

 شنیده های کنسول بصره

اعلم، کنسول ایران در بصره، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که محرمانه گفته میشود دو تن از زن های شیخ خزعل نزد شیخ کویت و شیخ بنیلام رفته از آنها کمک خواستهاند. «هر دو شیخ به زنها قول دادهاند که از دو طرف به ناصری و آبادان هجوم نموده، شبیخون بزنند.»(۸)

 دلایل وزارت امور خارجه برای عدم اعزام محصل به آمریکا

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت جنگ دلایل خود را در عدم استفاده از بورس تحصیلی آمریکا برای دانشجویان ایرانی از محل یکصدوده هزار دلار خسارت و غرامتی که آمریکا از بابت کشته شدن ماژور ایمبری از ایران اخذ کرد، اعلام کرد. پیش از این دولت آمریکا اطلاع داده بود که حاضر است مبلغ خسارت را صرف تحصیل دانشجویان اعزامی ایران به آمریکا نماید. وزارت جنگ تمایل خود را برای اعزام دانشجو و کسب آموزش های دریایی اعلام کرده بود. وزارت امور خارجه معتقد بود اقدام ایران در اعزام دانشجو، ضمن زنده نگه داشتن موضوع قتل ایمبری در افکار عمومی آمریکا به کسر شأن مملکت نیز خواهد انجامید. دو دلیل یاد شده در این یادداشت در پاورقی آمده است.(۹)

 درخواست گوسفندان دزدیده شده توسط سفارت ترکیه

سفارت ترکیه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با

۱- پورشالچی، همان، ص ۲۰۱.

۲- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش هـای سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۰، ص ۲۰. فرمانـده لشکر شـمال غرب در پاسـخ به ناکارآمدی کمیسیون تأکید نمود و گفت که وارد این جریان خواهد شد. (همان، ص ۱۹)

۳- همان، ص ۱۵.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۰، صص ۲ و ۳.

۵- همان، شم ۱۸۸۱، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۶۴ و ۳۶۵. رضا خان پاسخ داد صـلاح نیست این صاحب منصبان با کمی سن و نداشتن تجربه در آن منطقه مرزی مستقر شوند. اینان پس از خاتمه دوره و رسیدن به درجه صاحب منصبی در مرکز لشکر شرق استقرار مییابند تا آموخته شوند. به جای آنها از صاحب منصبان آن لشکر راهی بلوچستان گردند. (همان، صص ۳۶۲ و ۳۶۳)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۱۷.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۱-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۹- همـان، ۲۲ تـا ۱۹-۴۰-۳۵-۱۳۰۴. «اولاً- دخـول محصـل بحری از طرف دولت ایران در مـدارس آمریکـا متضـمن همـان ترتیبات و اشکالاتی است که درباره مـدرسه نظام بری مجـدداً زنـده شـده و پیوسـته در انظار مجسم خواهـد ماند. مثل این که همین مسـئله عیناً راجع به محصـلینی که در نتیجه وقوع نظیر این قضـیه از چین به آمریکا اعزام شدند اتفاق افتاده و اثرات واقعه که موجب اعزام آنها به آمریکا شده هنوز پایدار و همیشه اذهان آمریکاییها را متوجه آن مینماید. به همین جهت سفارت ایران در واشـنگتن که در محل بهتر عیب این مسئله را احساس میکند ضمن راپرت خود مضرات این امر را خاطرنشان و اظهار عقیده میکند که به هیچوجه صلاح نیست از طرف دولت ایران اقدامی در این خصوص بشود. این است که مراتب را زحمتافزا شده و تصور مینمایـد پیشآمـد این معنی که این مسـئله بایـد همـان مجاری را طی نموده اسـامی داوطلبـان با سوابق آنها پیشـنهاد و به تصویب مجلس سنای واشنگتن برسد. به علاوه ترتیب این که چطور باید وجه مزبور به مصرف شاگردها برسد و از چه طبقه و در کدام مدرسه باید تحصیل کنند منوط به رأی سنای واشنگتن است. ثانیاً - بر فرض این که دولت ایران بخواهد اقدام در این موضوع نموده و مطابق میل خود محصل بفرستد، باز هم اعزام محصل از یک چنین محلی برای حیثیات ایرانی مناسب نخواهد بود زیرا در موقع اعزام هر دست های از این محصـلین مجدداً قضـیه به خاطرها آمـده در جراید درج و شاید وسـیله تبلیغاتی بر علیه دولت ایران به دست مخـالفین بدهـد و به عوض این که موضوع به واسـطه متـارکه و مرور زمان از خاطرها محو شود؛ که اگر شـرح قضـیه را بـا عللی که فوقـاً مـذکور شـده به عزّ عرض بنـدگان حضـرت اشـرف اعظم آقای رئیسالوزراء دامت عظمته برسانند با نظریات وزارت امور خارجه موافقت خواهند فرمود. در خاتمه زحمتافزا میشود که سـفارت آمریکا بعد از مراسـلات اولیـه کـه در ایـن خصـوص نوشـته دیگر موضـوع را تعقیـب ننمـوده و حالا- اگر از طرف دولت ایران اظهـار و اقـدامی در این خصوص بشود به هیچوجه مناسب نخواهد بود.» (همانجا)

یادآوری ۱۲۰۰ گوسفند دزدیده شده توسط افرادی از طایفه قزلباش ایران، که پس از درگیری ۸۰۰ رأس آن بازپس گرفته شده، نوشت که مذاکرات حاکم بایزید با حاکم ماکو برای استرداد ۴۰۰ گوسفند باقیمانده منتج به نتیجه نشده است. وی خواستار به کارگیری تمهیداتی برای جلوگیری از حوادث مشابه شد.(۱)

 هشدار والی آذربایجان به امکان تعطیلی بازار

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که تجار تبریز در اعتراض نسبت به تصمیمات گرفته شده درباره مسکوکات معیوب، سهشنبه این هفته بازار را بستند که با تمهیدات و وعده هایی، تا ظهر به درازا نکشید و باز کردند. آنها تا روز شنبه فرصت دادهاند که اگر تصمیم تاز های گرفته نشود بار دیگر بازار را تعطیل میکنند. «چنانچه امر مبارک فوری در رفاهیت عمومی صادر نشود غلیان و هیجان شدید» پیدا خواهد شد.»(۲) (ر.ك: ۲۴ مرداد)

 شنبه

۲۴ مرداد ۱۳۰۴

۱۵ اوت ۱۹۲۵

۲۴ محرم ۱۳۴۴

 نامه وزارت امور خارجه به وزیرمختار انگلیس

حسن مشار، وزیر امور خارجه، با ارسال نام های به سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، نوشت که بعد از حادثه خوزستان و فرار مخالفان به بینالنهرین، با وجود ممنوعیت حمل اسلحه [در آن صفحه]، فراریان عموماً مسلح هستند و «حکومت عراق دوازده عراده توپ و سه طیاره با چهل و پنجاه نفر عده به کمك آنها داده و متجاسرین نیز در سیوه خاك عراق مقابل آبادان سه طیاره حاضر کردهاند. تصدیق میفرمایید که این ترتیب یك نوع اقدام خصومتآمیزی از طرف مملکت مجاور و برخلاف انتظار است.» وی خواستار اقدامی برای رفع چنین حالت متعرضان های شد.(۳)

 تحلیل عمارلویی از اغتشاش خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، خطاب به رضا خان نوشت که علت نخست ناآرامی خوزستان فشار به دولت ایران توسط انگلیس برای به رسمیت شناختن حکومت بینالنهرین است. وی این موضوع را از اظهارات غیرمستقیم کنسول انگلیس در خرمشهر دریافته بود. عمارلویی، که به درخواست رضا خان دیدگاه خود را از اغتشاش اخیر خوزستان ارائه میکرد، در ادامه نوشت که حدس میزنم تا زمانی که عراق رسماً توسط ایران شناخته نشود این تحرکات در منطقه مرزی باقی خواهد ماند. وی علت دوم را ساخت راهآهن ایران از خرمشهر دانست. کفیل حکومت خوزستان تمایل انگلیس را به

ساخت راه‌آهن از قصرشیرین دانست که ایران را به دریای مدیترانه وصل کند. انگلیس «از آبادی محمره (خرمشهر) که مستلزم خرابی بغداد است متوحش و سعی میکنند دولت در این قسمت موفقیت حاصل نکند.» عمارلویی علت سوم را پابرجا ماندن اقتدار کمپانی نفت جنوب در خوزستان دانست؛ این که سیاست داخلی و خارجی منطقه در دست آنها باشد.(۴)

 ناامنی بلوچستان، خواست انگلیس

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد که گزارش های رسیده نشان میدهد که انگلیس به وجود ناامنی در بلوچستان مایل است و سعی میکند سران طوایف بلوچ را از دولت و قشون مأیوس کند. وی از قول یاور ابراهیم خان، رئیس ساخلو دزداب، گفت که انگلیسها به سران بلوچ گفتهاند دولت خیال دارد شما را قلعوقمع کند و این میهمانی هایی که برای شما برپا میکند چیزی جز اغفال نیست. «به قرائن مقصودشان خارج از دو فقره مفروضه ذیل نیست؛ یا این که به وسیله تحریکات در بلوچ های سرحدی و اغتشاشات حدود طوری پیش بیاورند که ساخلو نظامی از خاش و میرجاوه برداشته و امنیت آن حدود به سرداران بلوچ به ریاست شخصی که مایل هستند از قبیل امیرشوکتالملک و اقوامش واگذار گردد، یا این که به وسیله سرپیچی سرداران و اغتشاشات در آن ناحیه شاید بتوانند [نظر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، صص ۵۸ تا ۶۰. موضوع پس از ارجاع به امیرلشکر شمال غرب پاسخی داشت که میگفت اصل این حادثه از اساس نادرست و چنین اتفاقی نیفتاده است. مضاف بر این که حاکم ماکو از حاکم بایزید درخواست کرده مالباختگان ترک به ماکو آمده دلایل ادعای خود را اثبات نمایند که تاکنون خبری نشده است. (همان، ص ۵۵)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۶ تا ۸.

دولت] را به آن حدود معطوف داشته که بر طبق سیاست آنها بر علیه دوستمحمد خان شروع به عملیاتی بشود.»(۱)

 اعزام هواپیما به مشهد

فرمانده لشکر شرق از وزارت جنگ خواست که [طبق توافق به عمل آمده در تهران] هواپیماها تا روز دوشنبه ۲۶ مرداد به مشهد بیایند «چون برای سرعت انجام امور و عملیات [ترکمن] صحرا وجود طیارات را کاملاً ایجاب مینماید.»(۲)

 کمبود نیروی نظامی در شاهرود

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از قول فرمانده نظامیان استرآباد به وزارت جنگ خبر داد که چهارصد نفر از ترکمن های اطراف جاجرم برای گرفتن جاده مشهد به طرف شاهرود حرکت کردهاند. «در صورت حمله به حدود شاهرود با کمی نفرات در پستها، تولید زحمت خواهد بود.» وی افزود که نیرو های مستقر در استرآباد فقط کفاف دفع حملات ناگهانی ترکمنها را میدهد، و اگر قوایی از این حدود به شاهرود اعزام گردد ممکن است در امنیت استرآباد اختلالاتی پیش آید.(۳)

سرتیپ زاهدی در تلگرام دیگری از وزارت جنگ خواست ۲۰ عدد قیچی سیمچین که بتواند سیم خاردار را قطع کند بفرستد.(۴)

 تلگرام هیأت تجار تبریز

امیرلشکر شمال غرب، تلگرام هیأت تجار تبریز را در مورد سکه های معیوب به اطلاع وزارت جنگ رساند. این هیأت نوشته بود که اهالی تبریز ضمن پذیرش کسر ده یک از مسکوکات سوراخ، دستهدار و لحیمخورده، خواستار جریان عادی سکه های ساییده هستند. این سکه ها به دلیل کثرت استعمال و کهنهگی فرسایش یافته یا ترک خوردهاند. اگر این قبیل مسکوکات از رواج بیفتد از ثروت مردم کاسته خواهد شد.(۵)

 مصالحه میان سران بلوچ

نایب سرهنگ محمد، فرمانده نظامیان کرمان، خبر داد که در پی رسیدن گزارشی از جنگ میان دینمحمد خان و دیگر سرداران که منجر به کشته و زخمی شدن شماری از آنان شده بود، فوراً به طرف دشتیاری حرکت کردم. وی نوشت که پس از دو ساعت سخنرانی راجع به اقتدارات دولت و قشون، بلوچها گفتند که «ترس در چشمان [ما] است. تا نبینیم نمیترسیم. هنوز هم که ما [افراد] دولتی [را] ندیده هایم.» نایب سرهنگ محمد افزود که به هر ترتیبی بود جنگ را خاتمه داده، طرفین را به نواحی خود سوق دادم. وی پس از گرفتن یک چهارم عایدات گمرک از دینمحمد خان و سایر سرداران به کرمان بازگشت؛ با این توضیح که «اهالی آن حدود هم از تعدیات این سرداران فوقالعاده در زحمتاند.»(۶)

 دردسر های فروش زمین

حاکم نظامی گیلان خبر داد که فروش هشتاد هزار زرع از زمین های غازیان توسط فتح الله اکبر به «سیر یورکی یونانی» دردسرساز شده است. وی نوشت که همان زمان به فتح الله اکبر گفتم که این اقدام درستی نیست، چرا که این معامله در واقع با دولت شوروی است نه سیر یورکی یونانی. اکنون معلوم شده که فرد یاد شده این زمینها را به روسها منتقل کرده و آنها میخواهند ساختمان هایی در آن بسازند. «فدوی دستور دادم از طرف مالیه به نام خالصه و از طرف اداره بلدیه [بندر] پهلوی به نام اراضی شهر از ساختمان آنها جلوگیری کنند.» وی در پایان افزود که ظاهراً این اراضی متعلق به دولت بوده است!(۷)

 جلس های راجع به معافیت واردات کمپانی نفت جنوب

وزارت مالیه از وزارت امور خارجه خواست نماینده خود را برای شرکت در نشستی راجع به معافیت واردات شرکت نفت انگلیس و ایران معرفی کند. این نشست قرار است در اداره کل عایدات تشکیل گردد.(۸)

 معافیت گمرکی شمش های نقره روسی

وزارت مالیه به اداره گمرکات خبر داد که به زودی ۲۵۰۰ پوط شمش نقره از راه بندر پهلوی برای ضرب سکه دولتی وارد خواهد شد. واردکننده این شمشها بانک ایران و روس و از عوارض گمرک معارف است. در این نامه آمده است که شرط معافیت شمش های نقره، ورود آنها پیش از انقضای موعد تعیین شده توسط هیأت دولت است.(۹) وزارت مالیه در نامه دیگری به وزارت امور خارجه یادآور شد که به نمایندگی مختار دولت شوروی در تهران خبر دهد که ضرب سکه از این شمشها بیش از دوازده ماه به درازا خواهد کشید، زیرا ضرب سایر نقره های وارد شده مقدم بر این محموله است.(۱۰)

 اعزام دانشآموزان مدرسه بیطاری به لار

امروز چهل نفر از محصلان مدرسه بیطاری (دامپزشکی) به سرپرستی نایب جواد خان البرز و همراهی مأمور مؤسسه دفع آفات حیوانی راهی لار شدند تا به گوسفندان آنجا سرم ضد سیاهزخم تزریق کنند.(۱۱)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۲۱ تا ۲۲۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۸۶.

۳- همان، ص ۲۸۱.

۴- همان، ص ۲۷۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۳، صص ۱۱ و ۱۲. در پاسخ به فرمانده لشکر شمال غرب گفته شد که دستور دولت نسبت به سکه های معیوب به همین نحوی بوده که هیأت تجار درخواست کردهاند. (همان، ص ۱۰)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۹۵.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۳۲. موضوع محرمانه از طریق وزارت جنگ به وزارت مالیه اطلاع داده شد. (همان، ص ۳۳۱)

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۴۳-۳۳-۱۳۰۴.

۹- همان، ۵-۷۰-۳۳-۱۳۰۴.

۱۰- همان، ۳-۷۰-۳۳-۱۳۰۴.

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۱، ص ۳.

ص: ۲۶۳

 یکشنبه

۲۵ مرداد ۱۳۰۴

۱۶ اوت ۱۹۲۵

۲۵ محرم ۱۳۴۴

 نامه شیخ خزعل به خان بهادر

شیخ خزعل که تحتالحفظ در تهران بسر میبرد با نوشتن نام های خطاب به میرزامحمد بوشهری معروف به خانبهادر به او هشدار داد. خانبهادر که در بصره اقامت دارد، متهم به تحریک اعراب در حوادث اخیر خوزستان شده بود. «نوکر، غلام یا هر کس که در قضیه محمره (خرمشهر) شرکت داشته یا مربوط بوده از من مأیوس باشند؛ در ملک و علاقهجات من نباید بمانند. شما آنها را خائن و نمک به حرام دانسته، به هیچ وجه راه به آنها ندهید. هر کس به من علاقهمند است باید مطیع اوامر اولیای امور باشد.»(۱)

 انتقال اسلحه خوزستان از راه امن

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر جنوب از قول رضا خان دستور داد سلاحها و مهمات کشف شده در خوزستان [به ویژه اسلحه هایی که از محل فیلیه به دست آمد] از راهی مطمئن به تهران منتقل شود؛ چرا که راه خرمآباد ممکن است چندان امن نباشد.(۲)

 نشان لژیون دنور برای سرتیپ شیبانی

سرتیپ حبیب الله شیبانی به رضا خان خبر داد که دولت فرانسه میخواهد نشان لژیون دنور را به او اهدا کند. آیا اجازه پذیرفتن آن را میدهید؟ رضا خان با گرفتن این نشان توسط سرتیپ شیبانی موافقت کرد اما گفت که این نشان هنوز به من داده نشده است!(۳)

 پانزده هزار فرانک برای خرید لوازم هواپیما

سرتیپ حبیب الله شیبانی در تلگرامی به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی اطلاع داد که سرهنگ احمد نخجوان پانزده هزار فرانک برای خرید لوازم هواپیما نیازمند است.(۴) سرهنگ احمد نخجوان به همراه شیبانی و دیگر دانشجویان نظامی در فرانسه بسر میبردند. سرهنگ نخجوان در ۱۳۰۲ برای آموزش دوره خلبانی و دیگر علوم نظامی عازم فرانسه شده بود.

 نفوذ سیاسی شوروی در ترکمنصحرا

وزارت جنگ در تلگرامی به فرماندهی لشکر شرق با اشاره به اجلاس سران ترکمن در غنچه علی نوشت که اینان اعلان جمهوریت کرده و میخواهند از کشاورزان، هیأت دولت تشکیل دهند. در این نشست به مسلح شدن ترکمنها تأکید شده است. «مراتب به عرض مبارک رسید. فرمودند از طرف ما آن طور که باید تبلیغات نشده و به این جهت تبلیغات روسها در حدود [ترکمن] صحرا کاملاً پیشرفت کرده است.»(۵) (ر.ک: ۱۷ مرداد)

 عدم امکان نفوذ سیاسی در میان ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در نام های به وزارت جنگ یادآور شد که در شرایط فعلی امکان نفوذ میان ترکمنها که علناً با دولت مرکزی در حال جنگ هستند وجود ندارد؛ چرا که هر جا احساس کنند مبلغ یا مفتشی وابسته به قشون در آنجا حاضر است، فوراً او را میکشند؛ چنانچه فهمیبیک را با مختصر سوءظنی به قتل رساندند. وی افزود که با این حال دست از عملیات مخفی نکشیدهام.(۶)

 پشت پرده اعتراضات تجار تبریز

در پی رسیدن گزارش هایی از تعطیلی بازار تبریز که در اعتراض به مسکوکات معیوب انجام شده بود، دولت به کفیل ایالت آذربایجان نوشت که تجمع اهالی و تحریکاتی که صورت میگیرد امری ساده نیست و باید به باطن آن پی برد. «فوراً در حقیقت اوضاع اطلاع صحیح دهید.»(۷)

 نماینده نامعلوم ایران در دوازدهمین کنفرانس بینالمللی صلیب احمر

رضا ارفع (ارفعالدوله)، نماینده سیاسی ایران در جامعه ملل، به وزارت امور خارجه خبر داد که در هفتم اکتبر، دوازدهمین کنفرانس بینالمللی صلیب احمر در ژنو گشایش خواهد یافت، اما تاکنون دولت ایران به دعوت کنفرانس پاسخ نداده و نماینده های از طرف جمعیت شیر و خورشید سرخ معرفی نکرده است. رضا ارفع نوشت که اگر اجازه دهند من مجاناً از طرف جمعیت یاد شده در این کنفرانس شرکت خواهم کرد.(۸)

 شارژدافر جدید آمریکا در تهران

به نوشته روزنامه قانون، شارژدافر جدید آمریکا در تهران، کپلی آموری، که چندی است وارد تهران شده، امروز برای معرفی خود نزد محمدحسن میرزا ولیعهد رفت.(۹)

 شروع راهسازی مازندران

به گزارش روزنامه قانون ساخت راه تهران به مازندران که در سال ۱۳۰۱ شروع و یک سال بعد متوقف شده بود، بار دیگر آغاز شده است. اینک دو ماه از شروع این عملیات میگذرد و حدود پنج فرسخ از دوراهی چنار به جاوند تسطیح شده است.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۲۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۹. امیرلشکر جنوب پیشنهاد کرد اسلحه ها با کشتی های شیخ خزعل به بوشهر رفته از آنجا به شیراز منتقل شود و از طریق اصفهان به تهران برسد. وی گفت که راه بهبهان و بختیاری فعلاً به صلاح نیست. (همان، ص ۱۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۷۷.

۴- همان، ص ۷۶. با ارسال این مبلغ به پاریس موافقت شد. (همان، ص ۷۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۷۵ و ۲۷۶.

۶- همان، ص ۲۷۲.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۶-۶۲-۱۳۰۴. جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران پذیرفت که ارفعالدوله به عنوان نماینده جمعیت در کنفرانس بینالمللی صلیب احمر شرکت نماید. (همان، ۱۳-۶-۶۲-۱۳۰۴)

۹- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۰، ص ۲.

«خط فعلی مازندران تقریباً همان خطی است که در زمان شاهعباس کبیر ساخته شده و فعلًا اثری از آن مگر در بعضی نقاط مشهود نمیگردد.» در این گزارش آمده است که این خط (دماوند به فیروزکوه و...) بهتر از خط هرازپی است، چرا که در زمستانها بسته نمیشود. «خط هرازپی در پنج الی شش ماه از سال به کلی مسدود است.»(۱)

 شمار خودرو های تهران

روزنامه ایران در سرمقاله امروز خود به روابط تجاری ایران و آمریکا پرداخت و نوشت که بیشتر خودرو های موجود در کشور از دو کشور آمریکا و انگلیس وارد میشود و هماکنون حدود سه هزار خودرو در تهران وجود دارد. در این مقاله تراز تجاری ایران و آمریکا مثبت بررسی شده و قالی به عنوان عمدهترین کالای صادراتی ایران اعلام گردیده است.(۲)

 کالا های آلمانی در ایران

روزنامه آلمانی زبان کونیکسبرگر هارتونگشه تْسایتونگ با اشاره به مساعد بودن روابط تجاری ایران و آلمان در شماره امروز خود با عنوان «امتعه آلمانی در ایران» نوشت که گاه در ایران حوادثی علیه کشور هایی چون فرانسه و انگلیس رخ میدهد که ظاهراً جنبه اقتصادی دارد اما در پی آن، جریان های سیاسی است. این روزنامه نیاز ایران به ماشینآلات را مبنای روابط تجاری ایران و آلمان دانست که خطری آن را تهدید نمیکند. «متأسفانه وسایل حمل و نقل و راه روسیه هنوز خیلی مشکل [است] و رضایتبخش نمیباشد. بعضیها درصدد هستند از خلیجفارس طریق اتومبیلرانی تأسیس نمایند با سرمایه مختلط آلمانی و ایرانی. و شکی نیست که موفقیت در این مقصود به توسعه تجارت در مملکت کمک عمده خواهد نمود.»(۳)

(تصویر) نشان لژیون دنور

 دوشنبه

۲۶ مرداد ۱۳۰۴

۱۷ اوت ۱۹۲۵

۲۶ محرم ۱۳۴۴

 شیوع قتل در بوشهر

حاکم بنادر با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که پیش از ورود او به این منطقه قتل های زیادی در بوشهر رخ داده که به آنها رسیدگی نشده است. «در یک روز یک نفر هفت نفر را مقتول [کرده] که منجر به انقلاب شد؛ هنوز قاتل آزاد در خاک فارس است.» وی با ذکر نمونه های دیگری یادآور شد که اخیراً فردی پسرعموی خود را کشته و اگر قصاص نشود امنیت

عمومی به هم خواهد خورد. حاکم بنادر پیشنهاد کرد از آنجا که مسیر رسیدگی به این حوادث در عدلیه به درازا میکشد، قتل اخیر در محکمه نظامی رسیدگی شود.(۴)

 خبر های شایع علیه عبد الله خان طهماسبی

محمدولیمیرزا فرمانفرما، که در تبریز بسر میبرد، در یادداشت امروز خود آورده است که شایعاتی پشت سر عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر سابق لشکر شمال غرب گفته میشود که شاید اغراقآمیز باشد. از جمله آن که معینالسلطنه، حاکم نظامی ماکو، ماهیانه هشت هزار تومان به او میرسانده است. [چنین به نظر میرسد] این پولها از اموال توقیف شده اقبالالسلطنه بوده که فقط جواهرات وی هشت میلیون تومان برآورد شده است. دیگر این که «فجایعی در جمعآوری جواهرات زنانه نموده [که] واقعاً شرمآور است. این گونه قضایا در همه جا جریان داشته است و غارتگری غریبی حکمفرما بوده. به عناوین و بهانه های مختلفه مردم را تحت فشار سخت میگذاشتند و تمام مقصود اخذ پول بوده است.» در این یادداشت از موقعیت بد نان شهر تبریز نیز یاد شده است.(۵)

 مأموریت جدید ابوالقاسم عمید

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که ابوالقاسم عمید (انتظامالملک) وزیرمختار جدید ایران در ایتالیا، به سمت

۱- همان، ص ۳.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۱، ص ۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۲-۳۸-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۵۰. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع امیرلشکر جنوب رساند تا اظهارنظر کند. (همان، ص ۳۴۹) لشکر جنوب پس از تحقیق متوجه شد که قاتل به دلیل خیانت ناموسی پسرعمو به همسرش او را کشته است. (همان، ص ۳۴۸) پس از این پاسخ وزارت جنگ به لشکر جنوب نوشت که اشرار و سارقین در محکمه نظامی محاکمه و اعدام میشوند. این قبیل مجرمین به عدلیه ارجاع داده شوند. (همان، ص ۳۴۷)

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۱۷.

وزیرمختاری در ممالک اتریش و مجارستان هم انتخاب شده است.(۱)

 خبر روزنامه تایمز از به کمین افتادن ترکمنها

روزنامه تایمز از قول «مخبر پایونیر» در مشهد نوشت که ترکمنها که جاده تهران به مشهد را در حدود شاهرود بسته بودند به کمین نیرو های اعزامی از تهران افتادند و تلفات سنگینی دادند. (ر.ک: ۱۸ مرداد) روزنامه تایمز در شماره امروز خود نوشت که سر یک نفر از رؤسای ترکمن که در این حادثه کشته شده «برای استحضار و اطلاع مسافرین بر سر تیر بلندی کنار جاده نصب کردهاند.»(۲)

 بازگشت مدرس به تهران

آیت الله سیدحسن مدرس که یک ماه پیش به اصفهان رفته بود، امشب وارد تهران شد. روزنامه قانون در صفحه اول خود نوشت که وی بیخبر وارد تهران شد. «مسافرت آقای مدرس از لحاظ رفع مشکلات اقتصادی اهالی اصفهان فوقالعاده مؤثر و در اولین مرحله، اختلافات بین اداره تحدید [تریاک] و زارعین تریاک را با ترتیب عادلان های مرتفع ساختند.»(۳)

(تصویر) بوشهر، نمای عمومی

 سهشنبه

۲۷ مرداد ۱۳۰۴

۱۸ اوت ۱۹۲۵

۲۷ محرم ۱۳۴۴

 پیام رضا خان به سران طوایف بلوچ

رضا خان در نامه نسبتاً بلندی با خطاب قرار دادن سران طوایف ریگی، اسماعیلزایی، یاراحمدزایی، میرگلزایی، بولاتی و دیگران، ضمن تهییج حس وطنخواهی نیاکان این طوایف و دولتخواهی آنان، مخاطبان را از هر اقدامی که علیه دولت مرکزی تمام میشود پرهیز داد. وی گفت که تأخیر در پرداخت حقوق نباید موجب تشبث شما به پار های اقدامات ضددولتی شود. این نامه پس از آن نوشته شد که فرماندهی لشکر شرق به رضا خان خبر داد که کلنل گیز، دلخور از عدم ملاقات با او، سران بلوچ را تحریک کرده، از خیانت دولت به دیگر سران طوایف نکاتی گفته است. بر همین مبنا رضا خان یادآور شد: «ضمناً تذکر میدهم پار های انتشارات سوء که راجع به مجازات و اعدام بعضی از رؤسای ایلات و عشایر میدهند فقط برای اغفال و گمراه کردن شماها است. اساساً باید بدانید فقط کسانی به مجازات میرسند که خائن دولت و مملکت» هستند. «و اگر دیدید عزیز الله

خان شادلو (سردارمعزز بجنوردی) اعدام شد برای این بود که از سه سال به این طرف دائماً به تحریک و اغوای تراکمه اشتغال» داشت. وی در پایان گفت که دستور تهیه وسایل رفاهیت شما را به فرماندهی لشکر شرق داده است.(۴)

 ضرورت تدبیر و خدعه در جنگ با ترکمنها

در پی گزارشی که فرماندهی لشکر شرق از قلعو قمع ترکمنها توسط نیرو های سرهنگ پولادین به مرکز فرستاد (ر.ک: ۱۸ مرداد) رضا خان در پاسخ گفت که ترکمنها تاب درگیری های نظامی بلندمدت را ندارند. بهترین روش برای به شکست کشاندن آنها همین نوع عملیات است که با تدبیر و خدعه آنان را به محاصره درآورد و ضربات سنگینی به ایشان وارد کرد. وی افزود این کار نیازمند ابتکار صاحب منصبان جزء است، همانند کاری که سلطان یوسف خان در عملیات اخیر انجام داد. رضا خان در پایان یادآور شد که نیرو های تیپ شمال در استرآباد قدرت پوشش دادن به حدود فراشآباد شاهرود را ندارند و لشکر شرق باید در حفاظت آن منطقه بکوشد.(۵)

 اعتصاب عمومی در تبریز

بنابر تلگرامی که کفیل ایالت آذربایجان، احمد مشایخی، امروز به وزارت داخله فرستاد، شهر تبریز در اعتراض به قانون پذیرش مسکوکات معیوب در تعطیل عمومی بسر میبرد. عملکرد اداره مالیه و بانک شاهنشاهی علت این اعتصابات بوده است. مشایخی نوشت که برای رفع تعطیل عمومی اعلانی منتشر کرده و وعده هایی داده، اما هنوز به اداره مالیه و بانک شاهنشاهی دستوری نرسیده است.(۶) بازرگانان و اهالی تبریز موافق کسر ده یک از سکه های سوراخ شده و دستهدار بودند، اما میگفتند سکه های ساییده یا شکسته نباید شامل این کسر گردند.

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۲، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۹۹.

۳- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۲، ص ۱. بین زارعین تریاک اصفهان و اداره تحدید همواره اختلاف بود. عواید تریاک اداره یاد شده سالانه ۳۰ هزار تومان است که ۲۶ هزار تومان آن درآمد دولت و چهار هزار تومان مخارج اداره تحدید بود. آیت الله مدرس کشاورزان را قانع کرد که پرداخت آن ۲۶ هزار تومان را مرتب انجام دهند و اداره تحدید نیز دخالتی در امر زراعت و حمل و نقل تریاک نکند. (روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۴، ص ۳)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۲۲۹ تا ۲۳۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۶۴ و ۲۶۵.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۶.

 جابهجایی دو صاحب منصب

وزارت جنگ به امیرلشکر غرب دستور داد محل مأموریت دو صاحب منصبی که در انتخابات کردستان دخالت میکنند تغییر کند. «از قرار راپورت واصله، سلطان زینالعابدین خان ظفرالسلطان (پسر حاجسردار مکرم پسرعموی حاجعزالممالک [اردلان]) و یاور نصرت الله خان، رئیس سابق قشون سقز، که حالیه در سنندج کفیل ریاست قشون کردستان است، در موضوع انتخابات مداخلاتی مینمایند. چون اولی محلی و دومی به واسطه طول اقامت بومی شده و هر دو در قضیه انتخابات اعمال نفوذ مینمایند، حسبالامر قدغن فرمایید محل مأموریت آنها را تغییر دهند.»(۱)

 پاسخ سفارت انگلیس به ادعای ایران

در پی نام های که وزارت امور خارجه ایران مبنی بر حمایت نظامی انگلیس از فراریان ایران در بینالنهرین به سفارت آن کشور در تهران فرستاد، مانسون، مستشار سفارت انگلیس، پاسخ داد که ادعای ایران مبنی بر این که دولت عراق با دادن توپ و هواپیما و دیگر ادوات به مخالفان کمک میکند یک اتهام سخیف است. مانسون در غیاب سر پرسی لورن نوشت که «امیدوارم جناب مستطاب عالی ملتفت باشند که، به مسئولیت خود، مایل نیستم به دولت عراق بگویم که دولت ایران در واقع آن [دولت] را به این عملیات متهم ساخته؛ و این راپرت هایی را که به طور وضوح سخیف است، باور مینماید.» در پایان این نامه آمده است که نامه وزارت امور خارجه ایران را به دست سر پرسی لورن خواهند رساند و منتظر اظهار او خواهند ماند.(۲)

 انعکاس ادعای سفیر ترکیه به امیرلشکر غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که به ادعای سفیر ترکیه در تهران مقداری اسلحه از طریق کرمانشاهان به سنندج و قروه رسیده و عد های از کردها برای تحویل آن حرکت کردهاند. «دقیقاً تحقیق و نتیجه را اطلاع دهند.»(۳)

 گزارشی از گفمان

گزارشی از گفمان، تبعه شوروی، که عازم مشهد شده بود و وزارت جنگ از امیرلشکر شرق خواسته بود مراقب رفت و آمد او باشد، به وزارت جنگ رسید. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز خبر داد که گفمان که ۲۵ روز پیش از تهران به مشهد رسید، عازم بیرجند و سیستان شد. وی تحت نظر افراد قشون بود و آن طور که خبر رسیده به شدت علیه انگلیس مشغول تبلیغات است. خودش میگوید قرار است کنسول شوروی در بیرجند شود.(۴)

 سانسور نامه های دیپلماتیک ایران در بصره

به گزارش کارگزار خوزستان، اعلم، کنسول ایران در بصره به خرمشهر آمد و اظهار داشت که اداره پست عراق، نامه های ارسالی کنسولگری به وزارت امور خارجه را بازبینی میکند. وی افزود که اعلم نامه مورد نظر خود را به وزارت امور خارجه

تحویل سرهنگ مصطفی خان، فرمانده ساخلو خوزستان، داد تا به تهران بفرستد. کارگزار ضمن ابراز دلخوری از این اقدام کنسول ایران نوشت که اعلم «اگر تقدیم عرایض خود را از راه عراق عرب خطرناک میبیند، با مساعدت کاملی که کارگزاری در مراجعات مشارالیه داشته و دارد، مکاتیب مهمه خود را به کارگزاری ارسال دارد» نه قشون.(۵)

 امکان سفر مقامات فرانسوی به ارومیه

به گزارش کارگزار ارومیه، وابسته نظامی سفارت فرانسه همراه کنسول آن کشور در تبریز به زودی به ارومیه خواهد آمد. «محقق است که مسافرت به ارومیه برای گردش نبوده و بلکه ضمناً اجرای مقاصدی را در نظر دارند. به هر صورت پس از ورود به این صفحات برحسب وظیفه ن هایت مراقبت را معمول» خواهم داشت.(۶)

 اجلاس هیأت تبشیری آمریکا در تبریز

قرار است نمایندگان هیأت تبشیری آمریکا به زودی در تبریز دور هم جمع شوند. به گزارش کارگزار ارومیه این نشست سالی یک بار برگزار میشود و سال گذشته در ارومیه بود. نمایندگان این هیأت از موصل، ارومیه و تبریز هستند که ظاهراً برای تبادلنظر و چگونگی پیشرفت اهدافشان در منطقه گفت و گو میکنند. مستر میلر، رئیس هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه است که فردا با هیأت همراه راهی تبریز میشود. کارگزار ارومیه یادآور شد که «هیأت روحانی آمریکایی» مقاصدی دارد که مسئولان تبریز باید پیجوی آن باشند.(۷)

 بازگشت مار ایلیا به ارومیه

مار ایلیا، خلیفه ایرانیالاصل نصرانی، که پس از آشوب های جنگ بینالملل، ارومیه را به قصد تبریز ترک کرده بود، اینک بار دیگر به ارومیه بازگشته است. به گزارش کارگزار ارومیه، مار ایلیا در تبریز تغییر مذهب داد و ارتدوکس شد، اما پس از شکست تزارها و پیروزی انقلاب اکتبر بار دیگر به مذهب نصرانی بازگشت. وی هنگام حضور در تبریز در پیشرفت امور اتباع آشوری های نصرانی کوشا بود. مار ایلیا پس از ورود به ارومیه با حاکم، کارگزار، کنسول شوروی و کفیل شهبندری ترکیه ملاقات کرد.(۸)

 تعیین تکلیف اجاره شیلات مازندران

پیشکار مالیه مازندران به وزارت مالیه نوشت که هر چه زودتر موضوع اجاره شیلات مازندران را روشن کنند، چرا که مستأجران باید لوازم صیادی خود را از شوروی وارد کنند و اگر مطمئن شوند که امکان اجاره شیلات را دارند، از هماینک باید مقدمات کار را آماده نمایند. «برای این که مثل سنه ماضیه دچار زحمت نشویم چنانچه زودتر اجازه اعلان مزایده را مرحمت فرمایند بهتر است.»(۹)

 ضرورت بازسازی قنوات قزوین

مفتش محلی اداره مالیه قزوین با اشاره به وجود یازده رشته قنات در قزوین که به دلیل عدم توجه مالکین و واقفین دچار

کمبود آب شدهانـد، نوشت که اهالی قزوین برای دستیابی به آب در زحمت هسـتند. وی یادآور شد در صورت ترمیم قنوات، آب بهـاره و پـاییز آنهـا دو برابر میشود و رفـاه و آبادانی قزوین را در پی خواهـد داشت. مفتش محلی اداره مالیه، هزینه سالیانه مرمت قناتها را ۳۶۰۰ تومان و مخارج اساسی آنها را ۲۰ هزار و سیصد تومان یاد کرد.(۱۰)

 نمایندگان ایران در کنفرانس بینالمللی تلگراف

روزنامه قانون در شماره امروز خود خبر داد که مسیو ونس،

۱- اسـناد مؤسـسه مطالعـات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۳۷. امیرلشـکر غرب خیلی زود محـل مأموریت سلطانزینالعابـدین خـان را تغییر داد و افزود که یاور نصـرت الله خان با وجود رئیس فوج ظفر که رئیس ساخلو کردسـتان اسـت قدرت اعمال نفوذ در انتخابات را ندارد. با این حال دستور های لازم به رئیس ساخلو داده شد. (همان، پ ۸، ص ۲۰۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۴-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. گفتنی است لورن در این روزها در تهران نبود. گفتهانـد هم خودش خسـته بود و هم همسـرش تب نوبه گرفته بود. آنها «به محوطه اردوی لار» رفتند؛ منطق های کوهستانی که غالباً مورد استفاده انگلیس های مقیم ایران قرار میگرفت. (پرسی، همان، ص ۱۰۷)

۳- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۲۲. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، موضوع را بعید دانست، اما گفت پس از تحقیق پاسخ قطعی میدهم. (همان، ص ۴۲۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۱۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۰-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۶- همان، ۲۱-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۷- همان، ۷-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۸- همان، ۵-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۱۰- کریمیـان، علی، «احیای قنات های قزوین به اسـتناد منابع و اسـناد آرشـیوی»، گنجینه اسـناد، شم ۵۱ و ۵۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲ش)، ص ۲۹.

رئیس کابینه تلگراف، برای شرکت در کنفرانس بینالمللی تلگراف در پاریس که اول سپتامبر برگزار میشود، عازم پاریس شده است. همچنین دکتر اسماعیل خان امینالملک که در پاریس توقف دارد نماینده دیگر ایران در کنفرانس یادشده است.(۱)

 نظامیان فوج گارد سنگین اسلحه در راه شاهرود

به گزارش رسیده از دامغان نیرو های فوج گارد سنگین اسلحه که برای کمک به لشکر شرق و تیپ شمال از تهران حرکت کرده بودند، امروز صبح دامغان را به قصد شاهرود ترک کردند.(۲)

 تقاضای ترکیه از ایران

سفیر ایران در اسلامبول در نام های به رضا خان با اشاره به دیدارش با وزیر امور خارجه ترکیه، از قول او تقاضا کرد که کرد های یاغی ترکیه که پس از شکست به ایران عقبنشینی میکنند، با ممانعت مأموران ایرانی از ورود آنها جلوگیری شود.(۳)

 چهارشنبه

۲۸ مرداد ۱۳۰۴

۱۹ اوت ۱۹۲۵

۲۸ محرم ۱۳۴۴

 توضیحات امیرلشکر شرق درباره حوادث مشهد غلامان

در پی تهاجم مشترک ترکمن های جرگلان ایران و ترکمن های روس به منطقه مرزی مشهد غلامان و غارت گمرک آنجا. (ر.ک: ۲۷ تیر) سفارت شوروی در نام های به وزارت امور خارجه از زخمی شدن یک مأمور خود به دست ایرانیها خبر داد و خواستار توضیح موضوع شد. فرمانده لشکر شرق امروز نوشت که درگیری پیشآمده در ناحیه مشهد غلامان، یک فرسخ داخل خاک ایران رخ داده، و اگر یکی از مأموران روس زخمی شده، حتماً جزو غارتگران بوده است. سرتیپ جانمحمد خان افزود که سواران محلی به دفاع از این تجاوز برخاستند و قشون یک هفته بعد به آنجا رسید. در این درگیری بخشی از غنایم بازپس گرفته میشود و بقیه را ترکمن های روس به داخل شوروی میبرند.(۴)

 بسته شدن چند باره آب لطفآباد

فرمانده لشکر شرق خبر داد که اهالی لطفآباد از این که برای چندمین بار آب منطقه از طرف شوروی قطع شده، اجتماع کرده، چارهجویی میکنند. اهالی میگویند قطع آب در سال گذشته بخشی از زراعت ما را خشکاند، و امسال تمام کشاورزی از بین رفته است. «چنانچه آب به جریان نیفتد مجبور از تفرقه خواهند گردید... مستدعی است مقداری غله برای کشت و زرع و

گذران سال به طور قرضه به آنها از انبار دولتی داده شود که از محصول آتیه عیناً پرداخت نمایند.»(۵)

 جلوگیری از توزیع اعلان کنسولگری شوروی

سرهنگ محمد درگاهی، رئیس کل تشکیلات نظمیه، از قول نظمیه مشهد خبر داد که از انتشار اعلان کنسولگری شوروی در مشهد جلوگیری شده است، چرا که «اعلان مزبور مخالف قانون مطبوعات در کاغذ سفید طبع و منتشر شده بود.» در نامه محمد درگاهی به وزارت داخله آمده است که این اقدام اعتراض کنسولگری شوروی را در پی داشته که پاسخ داده شده این شکایت باید به محاکم صالحه محل ارجاع گردد.(۶)

 ابلاغ وزارت مالیه به آذربایجان

در پی تعطیلیها و اعتصابات گسترده در بازار تبریز در اعتراض به اجرای ناقص دستورالعمل پذیرش مسکوکات معیوب (ر.ک: ۲۷ مرداد) وزارت داخله امروز به کفیل ایالت آذربایجان خبر داد که وزارت مالیه تلگرامی به مستر جونز، پیشکار مالیه آذربایجان، فرستاده است. وزارت داخله همچنین یادآور شد ضرورتی ندارد ایالت در این مورد اعلانی منتشر کند؛ اقدام مستقیم با اداره مالیه است.(۷)

 ارسال بخشنامه سجل احوال به ولایات

وزارت داخله با ارسال بخشنام های مربوط به اجرای قانون

۱- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۱، ص ۲.

۲- همان، شم ۴۲، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۱۳. رضا خان در پاسخ به این تقاضا گفت که حتیالامکان از ورود آنها جلوگیری میشود. آنانی که پناهنده میشوند، خلعسلاح شده و در مکانی دور از مرز مستقر میگردند. (همان، ص ۱۲)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۰ و ۱۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۱۵. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا مراتب را از سفارت شوروی پیگیری نماید. (همان، ص ۱۶)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۰۲۹۰۳۱۶۶.

سجل احوال به همه ولایات، از حکام خواست بخشنامه را به نایبالحکومه ها و کدخدایان و مأموران خود ارائه دهند تا هنگام اجرای قانون سجل احوال با جزئیات آن آشنا باشند.(۱)

 گشایش کار خانه ریسندگی در اصفهان

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که اخیراً کار خانه ریسندگی موسوم به دهش در اصفهان گشایش یافته است. این کار خانه چندین دستگاه ریسندگی و بافندگی دارد و هنوز بخشی از ماشینآلات آن سوار نشده است. گویا قرار است این کار خانه به صورت شرکت سهامی اداره شود.(۲)

 اعزام پزشک روسی برای معالجه ترکمن های مجروح

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از قول منبعی موثق، به وزارت جنگ خبر داد که روسها برای معالجه ترکمن های مجروح پزشک اعزام کردهاند.(۳)

 دیدار با مستشار سفارت انگلیس

رئیس اول اداره سیاسی وزارت امور خارجه با مستشار سفارت انگلیس ملاقات کرد. طرف انگلیسی از اختلافی که میان دو نفر از خوانین چابهار پیش آمده خبر داد و گفت که این موضوع موجب اختلال امور تجارتی شده و تلگراف خانه انگلیس هم در آنجا مورد تهدید است. «سفارت انتظار دارد دولت توجهی نسبت به آنجا مبذول دارند که امنیت برقرار گردد.» مستشار سفارت انگلیس در بیان علت این اختلاف گفت که چابهار هم تحتنظر حکومت بنادر است و هم در حوزه حکومتی کرمان و بلوچستان. این دوگانگی در پیدایش چنین اختلافاتی مؤثر است.(۴)

 بازگشت ۲۴ خانوار به خاک ایران

به گزارش فرماندهی لشکر شمال غرب امروز ۲۴ خانوار از طایفه مندولکانلو که سه سال پیش به خاک ترکیه رفته بودند، به ایران بازگشتند.(۵)

 پنجشنبه

۲۹ مرداد ۱۳۰۴

۲۰ اوت ۱۹۲۵

۲۹ محرم ۱۳۴۴

□ تبلیغاتی علیه ترمیم کابینه

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به فرماندهان لشکر های شمال غرب، غرب، جنوب، شرق و تیپ شمال نوشت که در پی ترمیم کابینه، تبلیغات سوئی علیه این اقدام آغاز شده است. در این بخشنامه آمده است که طبق گزارش های رسیده این تبلیغات سوء بیشتر علیه نصرتالدوله است. «قدغن فرمایید بدون بروز تظاهرات [اقدام علنی] اطلاعات کامل حاصل نموده، راپرت آن را بفرستند.»(۶)

□ پیشنهاد دوستمحمد خان

فرمانده لشکر شرق به رضا خان اطلاع داد که دوستمحمد خان اظهار تمایل کرده با یاور ابراهیم خان، رئیس ساخلو دزداب، ملاقات کند. دوستمحمد خان با ارسال نام های به یاور ابراهیم خان نوشته که میتواند راهحل هایی برای نزدیک نشدن سران طوایف بلوچ به انگلیسها ارائه نماید. سرتیپ جانمحمد خان فرمانده لشکر شرق درباره این پیشنهاد چنین اظهار نظر کرد: «فدوی ملاقات یاور ابراهیم خان را علناً با دوستمحمد خان منوط به اجازه عالی مبارک نموده، ... [چرا که] ملاقات علنی... با دوستمحمد خان باعث سوءظن بلوچ های سرحدی و هوشیاری مأمورین خارجی مقیم دزداب میشود. در صورتی که اجازه فرمایند یک نفر از صاحب منصبان فهمیده با لباس غیررسمی برای مستحضر شدن از عقاید دوستمحمد خان نزد او اعزام گردد.»(۷)

□ پاسخ کمیسارپای خارجه ترکمنستان

در پی اعتراض ایران به دخالت ترکمن های روس در حوادث ترکمنصحرا، کمیسارپای خارجه ترکمنستان با ارسال نام های به کنسولگری ایران در عشقآباد هرگونه دخالت دولت شوروی را در تحریک ترکمن های ایران علیه دولت تکذیب کرد و گفت که حکومت جمهوری شوروی ترکمنستان برای جلوگیری اشرار سرحدی همه نوع تدابیری اتخاذ کرده است. کمیسارپای خارجه ترکمنستان یادآور شد که آزادی ترکمن های روس که در کار امور بازرگانی بودند و توسط دولت ایران در آب های خزر بازداشت شده بودند، گواه صادقی بر این ادعا است.(۸)

□ گرانی گندم در کرمان

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، خبر داد که قیمت گندم در ایالت کرمان از ابتدای درو تاکنون همچنان رو به افزایش است. وی افزود که تجار و مالکین محلی با سوءاستفاده از این مسئله به احتکار گندم و خارج کردن آن روی آوردهاند. رئیس ارکان حرب لشکر جنوب با اشاره به این که این موضوع در آینده موجب زحمت خواهد شد، خواست مجوز عدم صدور گندم به خارج از کرمان داده شود.(۹)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۴، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۶۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۴۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۸۳. مندولکانلو یکی از طوایف زیرمجموعه میلان است.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵، ص ۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، صص ۹۹ و ۱۰۰. پاسخ به این پیشنهاد چنین بود: «از اقداماتی که میشود انگلیسها نباید مطلع شوند ولی محرمانه دوستمحمد خان را امیدوار نگاه دارید خیلی خوب است.» (همان، ص ۹۸)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۴۴ و ۲۴۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۵۵. با جلوگیری از خروج گندم به بیرون از کرمان موافقت شد. «ولی از حمل مازاد جنس [گندم] در داخله مملکت از نقط های به نقطه دیگر نباید جلوگیری شود.» (همان، ص ۴۵۴)

 دستور تشکیل امنیه خط دزفول به خرمآباد

در پی درخواست های مکرر امیرلشکر غرب، وزارت جنگ با ارسال نام های به اداره تشکیلات امنیه دستور داد امنیه خط دزفول به خرمآباد تشکیل گردد. «از آنجا که بودجه امنیه تکافو نمیکند برای تشکیل آن از طرف قشون وجهی به طور کمک داده خواهد شد.» در پایان این نامه اشاره شده است که امنیه سیستان و بلوچستان هم به همین ترتیب جزو آن اداره خواهد بود.(۱)

 نماینده وزارت خارجه در کمیسیون اداره کل عایدات

در پی تقاضای مطرح شده در خصوص معافیت واردات شرکت نفت انگلیس و ایران تصمیم گرفته شد کمیسیونی با نمایندگان ادارات ذیربط در اداره کل عایدات وزارت مالیه تشکیل گردد. وزارت امور خارجه با تهیه نام های خطاب به وزارت مالیه، فتح الله خان نوری اسفندیاری، معاون اول اداره سیاسی، را به عنوان نماینده خود در کمیسیون یادشده معرفی کرد.(۲)

 انتشار ماهنامه پلیس

روزنامه قانون در شماره امروز خود خبر داد که نخستین شماره مجله پلیس را دریافت داشته است.(۳)

 ورود افواج نظامی اعزامی به تهران

پیش از ظهر امروز فوج های بهادر، ناصری، نصرت و فاتح وارد تهران شدند.رضا خان با گروهی از صاحب منصبان نظامی در خارج دروازه شمیران به استقبال افواج یادشده رفته بود. «در موقع ورود افواج به میدان مشق دو تیر توپ شلیک شده و از طرف آقای رئیسالوزراء نیز عطایایی به افواج مزبور مرحمت شده است.»(۴)

 خودکشی، نه قتل

پس از آن که برخی از مطبوعات ایران از به دار آویخته شدن یک ایرانی اهل آبادان در نجف مطالبی چاپ کرده و به آن اعتراض کردند، کنسول ایران در نجف به وزارت امور خارجه خبر داد که ایرانی یاد شده خودکشی کرده و به قتل نرسیده است. کنسول ایران نوشت که این ایرانی اهل آبادان بوده، به واسطه اعمالی که آنجا انجام داده بود، امکان بازگشت نداشت؛ معتاد بود و پولی هم برای مخارج خود نداشت. وی یادآور شد که دلیلی ندارد چنین فردی به دار آویخته شود و توسط اعراب کشته شده باشد.(۵)

 موافقت ایران و شوروی در چگونگی مذاکرات مرزی

رئیس کمیسیون مرزی ایران از بیلهسوار خبر داد که در نشست دیروز هیأت های مرزی ایران و روس موافقت شد که مبنای مذاکرات مرزی دو کشور فصل چهارم عهدنامه ترکمانچای و پروتکل ۱۸۲۹ باشد. الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس هیأت مذاکره کننده ایرانی، افزود که روسها وجب به وجب مرز را شناسایی و نقشهبرداری کردهاند؛ و من احتمال میدهم در این مذاکرات دست بالا را داشته باشند و نتیجه به نفع ایران نشود. الهامی نوشت میتوان گرما و بیماری را بهانه قرار داد و از ادامه مذاکرات فعلاً منصرف شد. در غیر این صورت متخصصان فنی ایران هر چه زودتر خود را به مرز برسانند.(۶)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۶۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۴۳-۳۳-۱۳۰۴.

۳- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۲، ص ۲. پلیس، ارگان رسمی اداره کل شهربانی (نظمیه پیشین) است که نخستین شماره آن در تیر ۱۳۰۴ در زمان ریاست سرهنگ محمد خان درگاهی بر کل تشکیلات نظمیه ایران چاپ و منتشر گردید. این شماره در ۵۱ صفحه، و به قطع خشتی در چاپ خانه سربی روشنایی چاپ شد. در سال های نخستین، درگاهی به عنوان مؤسس آن معرفی شده، مدیریت و نگارندگی آن را هم میرزاحبیب الله خان شهردار (رئیس محاکمات اداری نظمیه) بر عهده داشت، اما از شماره ۶ به بعد مدیریت مجله به میرزافضل الله خان بهرامی واگذار گردید که در آن زمان ریاست تفتیش کل نظمیه را در عهده تصدی داشت. پلیس، ماهی یک بار چاپ و منتشر میشد که در سال های آغازین، شمارهگذاری صفحات آن به صورت پیدرپی بود؛ به طوری که روی هم رفته از تیر ۱۳۰۴ تا پایان ۱۳۰۷، ۳۲ شماره از آن انتشار یافت. از آن به بعد تا سال ششم مرتباً ۲۶ شماره، و در آخر سال ۱۳۱۰، ۶۸ شماره از مجله پلیس مجال انتشار پیدا کرد. دو شماره ۹ و ۱۰ نیز در آذر و دی ۱۳۱۲ که در واقع سال هفتم و آخرین شماره های پلیس به شمار میرفت، یک جا منتشر شد. علامت مجله پلیس که روی جلد آن نقش میبست، نقش «شیر و خورشید» بود که در بالای آن تاج کیانی و در دو طرف دو بیرق و دو شمشیر قرار گرفته بود. این نشان همان علامت و نشان مخصوص شهربانی عصر رضاشاهی بود. در زیر نشان هم کلمه «نظمیه» به خط درشت و بعد از آن عنوان مجله «پلیس» چاپ شده بود. در صفحه آغازین شماره نخست ماهنامه پلیس عکسی از رضا خان سردارسپه چاپ شده بود که در آن هنگام رئیسالوزرا و ریاست عالیه کل قوا بود. چاپ این عکس به نام قدردانی و حقشناسی صورت عمل پذیرفته، بعد از آن مقاله افتتاحی با عنوان «مجله پلیس – اخلاق و افکار» به چاپ رسیده بود. در همین شماره هدف از انتشار مجله پلیس هم، پس از ذکر تاریخچ های از طرز اداره نظمیه تهران در سال های گذشته بیان شده بود. بر پایه این نوشته، منظور عمده از انتشار مجله «تسهیل کسب اطلاعات و معلوماتی است که ناگزیر بایستی عموم مأمورین نظمیه به فراخور رتبه و درجه خود دارا باشند.» در ادامه دلیل چنین امری که به منظور آگاهیبخشی مأموران شهربانی صورت میگرفت، توسعه نیافتگی معارف مملکت به اندازه کافی دانسته شده بود، چرا که مأموران قبل از ورودشان به خدمت نظمیه معلومات علمی و فنی لازمی را کسب نمیکردند و جملگی نمیتوانستند در طول خدمت از تجربه کافی در امور نظمیه برخوردار باشند؛ بنابراین دستاندرکاران مجله، در هر شماره دو مقاله مخصوص منتشر مینمودند؛ یکی با عنوان «رهبر پلیس» که به زبان ساده و خلاصه نوشته میشد، تا صاحب منصبان ولایت بتوانند با درک و فهم درستی از مطالب آن اجزا و افراد زیر فرمان خود را به وظایف محوله آشنا سازند. قسمت دوم نیز «اطلاعات عمومی اداری» نام داشت که به قلم نقیبزاده طباطبایی (معلم علم اصول تفتیش جرائم) نوشته میشد، به اعضا و صاحب منصبانی اختصاص داشت که به آگاهی های مبسوطی درباره امور نظمیه نیازمند بودند و در کلاس های مخصوص نظمیه هم تدریس میکردند. از جمله نویسندگانی که در مجله پلیس قلم میزدند علاوه بر فضل الله

بهرامی و نقیبزاده طباطبایی، میتوان نایب اول علی پارسا، سرهنگ یحیی خان سرداری، نایب اول ید الله همایونفر و سرهنگ عبد الله سیف را نام برد. آخرین شماره پلیس در آذر و دی ۱۳۱۲ (دو شماره به صورت یکجا) چاپ گردید و مدتی به محاق تعطیلی رفت، تا این که در دی ۱۳۱۴ مجل های با عنوان «شهربانی» جای آن را گرفت و از طرف تشکیلات کل نظمیه مملکتی انتشار یافت. (صدرهاشمی، تاریخ جراید و مجلات ایران، ج ۱ و ۲، صص ۷۱ و ۷۴).

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۶، ص ۲.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۶۰-۳۵-۲۹-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۲۸ و ۲۹.

ص: ۲۷۰

 جمعه

۳۰ مرداد ۱۳۰۴

۲۱ اوت ۱۹۲۵

۱ صفر ۱۳۴۴

 پاسخ سفارت انگلیس

در پی اعتراض دولت ایران نسبت به همراهی شیخ کویت و شیخ بنیلام با مخالفان خوزستانی (ر.ک: ۲۳ مرداد) سفارت انگلیس با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که پیگیر موضوع است. مانسون، مستشار این سفارت خانه، خطاب به حسن مشار، وزیر امور خارجه یادآور شد که خبر رسیده به دولت ایران، مبنی بر استمداد مخالفان از شیخ کویت و شیخ بنیلام را به مأمور عالی دولت انگلیس در عراق و ژنرال کنسول انگلیس در بوشهر اطلاع دادم. سر هنری دابس، مأمور عالی دولت انگلیس در عراق به کارگزاران خود در بصره و عماره اطلاع داده است که مراقب اینگونه اقدامات باشند و حتیالمقدور جلوگیری کنند.(۱)

 دعوت از کشاورزان ایرانی به مهاجرت

ابوالقاسم وزیری، رئیس تلگراف لطفآباد، با ارسال تلگرامی به وزارت پست و تلگراف خبر داد که شنیده میشود روسها به تمام کدخدایان روستا های مرزی خود دستور دادهاند به ایرانیان مرزنشین اطراف لطفآباد اطلاع دهند که میتوانند به خاک شوروی مهاجرت کنند. «هر کس برود به خاک روسیه، اسب و زمین به او داده، زراعت مینمایند.»(۲)

 پایان استمهال مصرف تریاک در قهوه خانه ها

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که استمهال ممنوعیت کشیدن تریاک در قهوه خانه ها فردا، شنبه، به پایان میرسد. بدین منظور «از طرف بلدیه طهران احکام لازمه... صادر گردیده که از روز یکشنبه اول برج از اشخاصی که در مجامع و قهوه خانه ها استعمال تریاک مینمایند جلوگیری کنند.»(۳)

 واگذاری انبار های غله به اداره ارزاق

وزارت مالیه با ابلاغ بخشنام های به ادارات خود در ولایات دستور داده در هر کجا که اداره ارزاق تشکیل شده، انبار های غله دولتی تحویل آن اداره شود و تحت مسئولیت آن درآید.(۴)

 ختم مجالس ترحیم آیت الله عبدالنبی نوری

پس از درگذشت آیت الله عبدالنبی نوری مجالس بسیاری در شهر های مختلف و تهران برگزار گردید. برای ختم مجالس ترحیم در تهران، از عصر دیروز تا ظهر امروز مجلس ترحیمی در مسجد محمودیه سرچشمه برقرار گردید. مجلس یادشده از طرف سیف الله خان، تولیت مسجد، برگزار شد. سیف الله خان مدیر اداره شرق وزارت داخله است.(۵)

(تصویر) کویت

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۲-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. سفارت انگلیس در نهم شهریور نیز در نام های دیگر به وزارت امور خارجه خبر داد که ژنرال کنسول آن کشور در بوشهر با شیخ کویت گفت و گو کرده، شیخ «به کلی انکار دارند از این که در مسئله محمره (خرمشهر) شرکتی داشته باشند، و وعده مینمایند که به هیچوجه شرکتی در این کار نخواهند نمود.» (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۴۹، ص ۴۴)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۶۳. روسها همواره با قطع آب لطفآباد زارعان منطقه را تحت فشار قرار میدادند. تقاضای یادشده میتواند در کنار فشار های سیاسی، یکی از علل قطع آب منطقه یاد شده باشد.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۶، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همانجا.

ص: ۲۷۱

 شنبه

۳۱ مرداد ۱۳۰۴

۲۲ اوت ۱۹۲۵

۲ صفر ۱۳۴۴

 وضعیت اسفناک مردم شاهرود در اثر حمله ترکمنها و اجحاف قشون

سرهنگ علیقلی، حاکم نظامی جدید شاهرود، در گزارشی از وضعیت شهر و اهالی آن با اشاره به تهاجمها و تجاوز های ترکمنها به این ناحیه، نوشت که تاکنون بیش از ۴۰ هزار گوسفند و بالغ بر یک کرور از اموال مردم شاهرود به غارت رفته است. وی افزود حمل و نقل کالا به واسطه تهاجمات متوالی ترکمنها از رونق افتاده، رشته تجارت گسسته شده، خشکسالی و اُفت زراعت، مردم را در مضیقه مضاعف قرار داده است. سرهنگ علیقلی افزود با وجود این نواقص هشت هزار تومان برای راهسازی بین شاهرود و استرآباد [از طرف قشون] به مردم شهر تحمیل شده، غیر از این فرماندهی تیپ شمال برای خرید هواپیما و زرهپوش دستور داده ۵ هزار تومان از اهالی گرفته شود. حاکم نظامی شاهرود تلویحاً تحمیل هشت هزار تومان هزینه راهسازی را پذیرفت، اما تقاضا کرد ستاندن پنج هزار تومان برای خرید هواپیما را به تعویق اندازند.(۱)

 پاسخ های فرماندهان تیپ شمال و لشکر غرب

در پی بخشنام های که وزارت جنگ به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال در مورد تبلیغات سوئی که نسبت به تغییر کابینه میشود (ر.ک: ۲۹ مرداد) فرستاد، فرمانده تیپ شمال پاسخ داد که در اینجا (گیلان و مازندران) «اظهاراتی در خصوص عضویت شاهزاده فیروزمیرزا (نصرتالدوله) و شکر الله خان صدری (قوامالدوله) در کابینه فعلی جریان دارد و گویا از طهران تعلیماتی به این جا رسیده است. لیکن به وسیله پست و تلگراف نبوده و توسط مسافرین صورت گرفته است.» سرتیپ فضل الله زاهدی افزود که با مراقبتی که از طرف قشون میشود انتظار هیچ واکنشی نمیرود.(۲) حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، نیز به وزارت جنگ اطلاع داد که درباره این موضوع عکسالعملی دیده نشده است، با این حال دستور های لازم داده شده است.(۳) (ر.ک: ۱ شهریور)

 برکناری سلیمانفیض

شیخ خزعل به وزارت جنگ خبر داد که سلیمان فیض را، که مباشرت مستغلات وی را در خرمشهر عهدهدار بوده، از کار برکنار کرده است. شیخ خزعل نوشت که فعلاً از سلیمان فیض خبر ندارد. وی از نامه خود به خانبهادر (میرزامحمد بوشهری) هم خبر داد. (ر.ک: ۲۵ مرداد)(۴) خانبهادر مباشرت املاک او را در بصره به عهده دارد. وزارت جنگ سلیمان فیض و خانبهادر را به عنوان دو تن از محرکان حوادث اخیر خوزستان میشناخت.

□ تأکید فرمانده لشکر شرق بر ارتباط حاکم دزداب با مقامات محلی انگلیس

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز بار دیگر بر ارتباط حاکم دزداب با مقامات محلی انگلیس تأکید کرد. (ر.ك: ۲۲ مرداد) وی که به استناد گفته های رئیس ساخلو دزداب اظهار نظر میکرد نوشت که «به دستور انگلیسها هر روزه کاغذ های خفیه بین طوایف بلوچ فرستاده و آنها را امیدوار به این مینماید که به زودی امنیه بلوچ در تحت نظر مستقیم او [حاکم دزداب] قرار خواهد گرفت و حقوقات آنها ماه به ماه از گمرک پرداخته خواهد شد. و این صریحاً نقشه انگلیسهاست که میخواهند به کلی روابط سرداران بلوچ با نظامیان متروک» گردد.(۵)

□ امتناع روسها از فروش اسباب نظامی به ایران

شرفالدین میرزا قهرمانی، صاحب منصب ارشد هیأت اعزامی محصلین نظامی به مسکو، امروز محرمانه به وزارت جنگ خبر داد که روسها از دادن اقلام نظامی درخواست شده (لوازم جانبی توپ خانه، نوار مسلسل و قطب آتشبار) طفره میروند.(۶)

□ خبر عبور هواپیما از آسمان کشور های اروپایی

سرتیپ حبیب الله شیبانی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که سرهنگ احمد نخجوان، اوایل سپتامبر با هواپیما به طرف ایران پرواز خواهد کرد. «لازم است به ایطالیا، یوگسلاوی، بلغارستان، ترکیه اطلاع داده شود» که این هواپیما از آسمانشان عبور میکند.(۷)

□ تحصن تجار دزداب در اعتراض به مالیات قند و شکر

وزارت امور خارجه امروز گزارش کارگزاری دزداب، مبنی بر تحصن بازرگانان آن شهر در اعتراض به مالیات قند و شکر را به اطلاع وزارت جنگ رساند. «تجار ایرانی برای مالیات قند و شکر و چای در تلگراف خانه متحصن شده، چون جواب مساعد نرسیده خیال تعطیل عمومی دارند.» بنابراین خبر، کنسول انگلیس هم که با خانوادهاش به بیرجند رفته بود، با عجله خود را به دزداب رسانده است.(۸)

□ ارتباط مقام اداره مالیه آذربایجان با روسها

به گزارش اداره کل تشکیلات نظمیه، استیپان خان، رئیس پرسنل مالیه ایالتی آذربایجان، رهبر فرقه هنچاق و از رابطین کنسولگری شوروی در تبریز است. در این گزارش آمده است که این موضوع یک سال پیش به اطلاع مسئولان ذیربط رسید اما تاکنون اقدامی برای تغییر او انجام نشده است. این گزارش ادامه میدهد که تذکرات نظمیه آذربایجان اثری در استیپان خان نبخشیده، بلکه خبر آن را به کنسولگری شوروی داده، «قونسول در بعضی ملاقاتها عملیات نظمیه را نسبت به استیپان خان طرف تنقید قرار میدهد.» محمد درگاهی، رئیس کل تشکیلات نظمیه، از رضا خان خواست اقدامی در این جهت انجام دهد.(۹)

□ کشف کمیته ترکفیل در ارومیه

بنا به گزارش اداره کل تشکیلات نظمیه، اخیراً «کمیته ترک فیل» در ارومیه کشف و برخی از اعضای آن بازداشت شدند. اعضای این کمیته حاجامیرمعظم، حاجاجلالالممالک، حاجیمعینالایاله، حشمتالسلطان، بیگلربیگی و معظمالسلطنه بودند. این کمیته با احمدبیک، مأمور سیاسی و رئیس دفتر شهبندری ترکیه در ارومیه، مرتبط بودند. از جمله فعالان این کمیته بابا خان، وکیل ۳ نظمیه ارومیه، بود.(۱۰)

□ ضرورت پذیرش قانون توسط مدرسه آلیانس کرمانشاه

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که گزارش های رسیده نشان میدهد که مدیر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۹۶ تا ۹۸. وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال، سرتیپ فضل الله زاهدی، خواست که مطالبه وجه یادشده از مردم شاهرود به تأخیر افتد. (همان، ص ۹۵) سفارت انگلیس نیز از این اقدام فرمانده تیپ شمال خبر داشت، اما نمیدانست که گرفتن پول غیر از اهالی گیلان و مازندران، به شاهرود هم تحمیل شده است. «افسر فرمانده تیپ شمال در حال جمعآوری پول از مردم رشت و مازندران برای خرید هواپیما و خودرو های زرهی برای تیپ خود است. وجه یاد شده بالغ بر ۶۰ هزار تومان است.» (FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵، ص ۵.

۳- همان، ص ۱. ناظران وقت معتقد بودند که ترمیم کابینه با نظر آیت الله سیدحسن مدرس انجام گرفت. جعفرقلی خان بختیاری، وزیر پست و تلگراف در یادداشت های خود آورده است که «در باب ترمیم کابینه خیلی کش مکش شد. بالاخره به میل مدرس نصرتالدوله وزیر عدلیه و قوامالدوله وزیر داخله شدند.» (امیربهادر، همان، ص ۱۵۹) سفارت آمریکا هم اعتقاد داشت رضا خان مجبور شد دو تن از «همپیمانان» مدرس را وارد کابینه کند. (مجد، همان، ص ۳۶۸) تبلیغات سوء مورد اشاره در این خبر احتمالاً مربوط به ضعف دولت در پذیرش دو وزیر جدید باشد، چرا که رضا خان در پاسخ به جوابیه فرمانده لشکر شرق، تلویحاً به این موضوع اشاره میکند. (ر.ک: ۱ شهریور)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۲۸. این احتمال که عزل سلیمانفیض و نامه شیخ خزعل به خان بهادر با اجبار قشون انجام شده باشد بسیار زیاد است.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۴۸ و ۳۴۹. اظهارات فرمانده لشکر شرق موجب شد که وزارت جنگ از وزارت داخله بخواهد حاکم دزداب را تغییر دهد. (همان، ص ۳۴۷)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۸۲. سرتیپ امان الله میرزا جهانبانی نیز در پاسخ نوشت که به نظر میرسد روسها مایل به دادن تلمبه و لوازم جنگی نباشند. در ضمن مذاکره بگویید که خرید این قسم ادوات از فرانسه هم ممکن است. «فقط نظر به ارتباط دوستی خواستیم از دولت همسایه تقاضا کرده باشیم.» (همان، ص ۸۱)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۷۰. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا اقدام کند.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۶۵ و ۶۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۸۸. وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت مالیه، ضمن ابلاغ موضوع، خواستار تغییر محل

مأموریت استیپان شد. (همان، ص ۴۸۷)

۱۰- همان، ص ۴۹۰. موضوع به فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داده شد. (همان، ص ۴۸۹)

مدرسه آلیانس بنیاسرائیلی کرمانشاه با این ادعا که مرکزیت این مدرسه در پاریس است از پذیرفتن بازرس این وزارت خانه امتناع میکند. در این نامه آمده است که ماده ۱۲ قانون اساسی معارف مصوبه ۱۳۲۹ مجلس شورای ملی میگوید که «مفتشین دولتی در کل مدارس و مکاتب رسمی و غیررسمی حق ورود و تفتیش دارند و هیچ مدیری در هیچ موقع حق مخالفت ندارد.» وزارت معارف به وزارت امور خارجه نوشت که چنانچه مدیریت مدرسه یاد شده از پذیرش بازرس امتناع کند «وزارت معارف مکلف خواهد بود که قوانین مربوطه را به ترتیب دیگری نسبت به مدرسه مذکوره اجرا دارد.»(۱)

□ نظامنامه کلوپ اتحاد جماهیر شوروی

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ خبر داد که سفارت شوروی، نظامنامه تأسیس کلوپ خود را به این وزارت خانه فرستاده، خواستار ایجاد آن در شهر های مختلف (تهران، تبریز، بندرجز، بارفروش، رشت) است. در این نامه آمده است که مفاد این نظامنامه باید بررسی شده به تأیید برسد، از این رو نماینده وزارت جنگ لازم است در هیأتی که به همین مناسبت روز سوم شهریورماه در محل وزارت امور خارجه برگزار میشود شرکت نماید.(۲)

□ درخواست کمک از دولت برای راهسازی استرآباد به شاهرود

حسن رئیس، حاکم استرآباد، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به این که اهالی استرآباد، هم به دلیل خشکسالی و هم به جهت جنگ با ترکمنها در مضیقه بسر میبرند، نوشت که غیر از این، آنان برای ساخت راه استرآباد به شاهرود به کار گرفته میشوند؛ مردم استرآباد هم وجه آن را میپردازند و هم در راهسازی کار میکنند. وی افزود که کشیده شدن این راه سرمایه بیشتری میخواهد. «بندگان حضرت اشرف نظر شفقتی به استرآباد معطوف فرمایند. گرامیترین مرحمت این است [که] از خزانه دولت پانزده الی بیست هزار تومان به کمک وجوهاتی که اهالی پرداختند تأدیه شود تا سریعاً راه شاهرود تمام، موجبات سهولت عبور قشون و حمل مهمات ... فراهم گردد.»(۳)

(تصویر) سفارت شوروی در تهران

۱ شهریور ۱۳۰۴

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۳-۳۵-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۱۱. نظامنامه ۴۱ ماد های کلوپ مورد ارزیابی قرار گرفت و در ن هایت مقرر شد سفارت شوروی طرح خود را به وزارت داخله ارائه دهد و آن وزارت خانه هم چهار شرط پیش پای تأسیس چنین کلوپ هایی بگذارد: «۱. کلوپها باید به وسیله نظمیه های محل از وزارت داخله کسب اجازه نمایند. ۲. نظامنامه خود را باید از نظر وزارت داخله بگذرانند؛ یعنی بایستی در ضمیمه تقاضانامه به وزارت داخله ارسال شود. ۳. برای جلوگیری از اقدامات و مذاکرات خلاف نظم، مأمورین نظمیه حق نظارت خواهند داشت. ۴. در صورتی که اقدامات و ذاکراتی برخلاف نظم شود دولت حق دارد کلوپها را منحل نماید.» (همان، ص ۱۰) با وجود این کلوپ های شوروی در شهر

های مختلف فعال بودند و این اقدام سفارت در واقع پاسخی بود به اعتراض های دولت ایران و پوشاندن لباس قانونی بر فعالیت کلوپها.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۴۶ و ۳۴۷. رضا خان در پاسخ گفت که ساخت راه استرآباد به شاهرود چندان ضرورتی ندارد. قوای اعزامی برای عملیات نظامی در ترکمنصحرا از راه کتول و فندرسک میآیند که در تسطیح آن باید کوشید. (همان، ص ۳۴۵)

ص: ۲۷۳

. یکشنبه

۲۳ اوت ۱۹۲۵

۳ صفر ۱۳۴۴

 تنش در مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی، پیش از ظهر امروز به ریاست حسین پیرنیا و پس از چهل روز، تشکیل جلسه داد. در این جلسه رضا خان، رئیسالوزرا، دو وزیر جدید (نصرتالدوله، وزیر عدلیه، شکر الله صدری (قوامالدوله)، وزیر داخله) و عبد الله خان طهماسبی را به عنوان معاونت پارلمانی وزارت جنگ به مجلس معرفی کرد. سلیمانمیرزا اسکندری به عنوان مخالف سخن راند و به نصرتالدوله حمله کرد و سوابق او را از ابتدای مشروطیت تا زمان حال بیان نمود که با همهمه نمایندگان مواجه شد. رضا خان سخنان سلیمانمیرزا را استیضاحگونه توصیف کرد و به آن اعتراض نمود. «در این موقع جنجال عجیبی در مجلس پیدا شده و بین چند نفر از نمایندگان کار به زد و خورد کشیده و از طرف رئیس مجلس، مجلس تعطیل و پس از نیم ساعت مجدداً تشکیل شد.» اما دیگر به سلیمانمیرزا اجازه ادامه سخن داده نشد. مجلس در ادامه کار به بررسی قانون انتخابات پرداخت.(۱)

 واکنش های سیاسی ترمیم کابینه در مشهد

در پی بخشنام های که وزارت جنگ به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال در مورد اظهارنظرها و تبلیغات درباره ترمیم کابینه فرستاد (ر.ک: ۲۹ مرداد) فرمانده لشکر شرق خبر داد که تحقیقات پنهانی نشان میدهد که «از تهران ترشحات مختصری به مشهد شده است.» سرتیپ جانمحمد خان در توضیح این مسئله نوشت که روزنامه مهر منیر «که ارگان و طرفدار انگلیسها است» مقال های علیه نصرتالدوله درج کرده بود که در سانسور مطبوعات حذف شد. در این مقاله آمده بود که نصرتالدول های که قرار بود محاکمه شود اینک به عنوان وزیر عدلیه سمت یافته است.(۲)

 زیان های حضور قشون در شاهرود

سرهنگ علیقلی، حاکم نظامی شاهرود، در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که از ابتدای عبور قشون های اعزامی از شاهرود تاکنون، نظامیان هشتصد رأس مال برای حمل اسباب قشون از اهالی شاهرود گرفته و تاکنون پس ندادهاند؛ دیگر چهارپا برای روانه کردن قشون در این شهر بسیار کم است. وی افزود از طرف دیگر وضعیت ارزاق شهر نامناسب و با کمبود روبروست. «مستدعی است امر فرمایند هر وقت اردویی از طهران حرکت میکند قبلاً امر تلگرافی صادر شود که مال لازم از نقاط دوردست تدارک شود تا برای اردو های آتیه اشکال و تأخیری پیش نیاید.»(۳)

 لشکر شرق بدون مسلسل

فرمانده لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که این لشکر مسلسل ندارد. هشت قبضه مسلسل لشکر در قور خانه تهران در حال تعمیر است. سرتیپ جانمحمد خان نوشت که در عملیات پیش رو علیه ترکمنها به این مسلسلها نیاز دارد.(۴)

 تکذیب دولت شوروی

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در شوروی، با ارسال

۱- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۴، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۵. ص ۴. رضا خان پس از دیدن این پاسخ به فرمانده لشکر شرق نوشت که «موقعی که امثال فیروزمیرزا [نصرتالدوله] و روزنامهنگارها اثراتی در امور مملکت داشتند گذشت. در آن موقع مملکت دستخوش اجانب و غیره بود، حال از وجود آنها کاری ساخته نیست.» (همان، ص ۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۴۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۲۹.

گزارشی از دیدارش با وزیر امور خارجه شوروی به رضا خان خبر داد که دولت شوروی دخالت در امور ترکمن های ایران را تکذیب میکند. وزیر امور خارجه شوروی همچنین در واکنش به خبر تمایل ترکمن های ایران به الحاق ترکمن صحرا به ترکمنستان گفت که این خبر صحت ندارد، «زیرا تراکمه شوروی هم اغلب بر ضد ... شوروی هستند تا چه رسد به این که تراکمه ایران ضمیمه ترکمنستان شوروی بشود.» انصاری نوشت که مقام شوروی از تغییرات کابینه ایران ابراز نگرانی کرد و آن را به نفع انگلیس ارزیابی نمود. «بنده به ایشان گفتم در ممالک مشروطه معلوم است رئیس دولت باید تمایل پارلمان را [در رأی اعتماد] رعایت کند. وزیر امور خارجه گفت نگرانی من هم از تمایل پارلمان است. بنده جواب دادم ولی رئیسالوزراء به قدری قوی هستند که وزراء نتوانند سیاست شخصی اگر هم داشته باشند، اعمال کنند.»(۱)

وزیرمختار شوروی در ایران نیز امروز با ارسال نام های خصوصی به رضا خان از این که دولت شوروی را دخیل در امور ترکمنصحرا میداند ابراز تأسف کرد.(۲)

 تشکیک در انتقال اسلحه خوزستان با کشتی های شیخ خزعل

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ نوشت که مدارک مالکیت کشتی های شیخ خزعل که قرار است با آنها اسلحه های کشف شده، ارسال گردد در دست نیست. آیرم که از شیراز راهی خوزستان شده، افزود که این مدارک یا نزد شیخ است یا خانبهادر؛ و اگر نیروی دریایی انگلیس از حرکت این کشتیها ممانعت کند، کاری نمیتوان از پیش برد. «مقتضی است قبلاً در این خصوص با سفارت انگلیس داخل مذاکره گردند که سوءتفاهمی رخ ندهد.»(۳)

بنا به پیشنهاد محمود آیرم، قرار بود اسلحه های کشف شده شیخ خزعل توسط کشتی های او از طریق بوشهر راهی تهران شود.

 مالیات نخل های خوزستان

امیرلشکر جنوب میزان و نحوه گرفتن مالیات وضع شده بر نخلستانها را به اطلاع رضا خان رساند. وی نوشت که کمیسیون مالی تشکیل شده مقرر داشت از هر نخل نزدیک آب سی شاهی و از هر نخل دور از آب یک قران مالیات گرفته شود. وی افزود که حقوق شیوخ منطقه نیز از همین مالیات پرداخت خواهد شد. پنج شاهی از مالیات سی شاهی و سه شاهی از مالیات یک قران مربوط به حقوق مشایخ است.(۴) گفتنی است مالیات بستن بر نخلها یکی از علل عمده آشوب اخیر در خوزستان بود.

 مراقبت در خلعسلاح ایلات ممسنی

وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب توصیه کرد در خلعسلاح ایلات ممسنی مراقبت های لازم را در نظر گیرد. در این تلگرام آمده است که ممسنی از چهار طایفه بزرگ تشکیل شده که شامل پنج هزار خانوار است و ۱۶ هزار مسلح جنگجو دارند. «در خلعسلاح آنها مراقبت های لازمه از حیث انتخاب حدود و صاحب منصب مأمور این کار به عمل آید که وقایع سوئی رخ

ندهد.»(۵)

 ضرورت تغییر معاون والی کرمان

مهدی دادور (وثوقالسلطنه)، والی ایالت کرمان و بلوچستان، به وزارت جنگ نوشت که معاون این ایالت، اهل محل است و در جریانات سیاسی اینجا دخالت دارد. «تغییر او لازم است.» دادور پیشنهاد کرد برای سمت معاونت یک صاحب منصب ارشد انتخاب و معرفی شود. وی علاقهمند بود تمام یا بیشتر مسئولان ایالت از نظامیان باشد که موافقت آن را از امیرلشکر جنوب گرفته بود.(۶)

 فارغالتحصیلی نزدیک سه کارآموز نیروی هوایی

نایب اول شرفالدین میرزا قهرمانی، رئیس نظامیان اعزامی به شوروی، خبر داد که وی، علیاکبر خان اشتوداخ و عیسی خان اشتوداخ تا اواسط اکتبر، دوره کارآموزی مدرسه هواپیمایی را به پایان خواهند رساند. این دانشجویان قرار بود پس از پایان دوره، هر یک سوار بر یک هواپیمای خریداری شده از شوروی راهی ایران شوند. قهرمانی نوشت که هواپیماها را باید از هماکنون سفارش داد. «مستدعی است مقرر فرمایند اقدامات لازمه برای خرید طیاره ها در مسکو توسط سفارت کبری به عمل آید.»(۷) وی در تلگرام محرمانه دیگری خبر داد که روسها با ۱۴ ساعت پرواز متمادی پس از خاتمه دوره آموزشی موافقت کردهاند. وی درخواست کرد فرودگاه های عرض راه برای بازگشت دانشجویان یاد شده آماده باشد.(۸)

 هشدار نسبت به تشکیل کردستان مستقل

فریدالسلطنه، کنسول ایران در موصل، خبر داد که کرد های بینالنهرین با تشکیل نشستی در بغداد از جامعه ملل تقاضای استقلال کردهاند. وی افزود دولت فرانسه با این درخواست موافقت خواهد کرد؛ انگلیس هم از سالیان گذشته به این موضوع تمایل داشته است. «در این صورت آشوریها و کلدانیها هم ساکت ننشسته، با خدماتی که در جنگ [بینالملل] به فرانسه و انگلیس و روس کردهاند، تقاضای استقلال خواهند کرد... باید در نظر داشت که در آینده باعث صدمه به حدود ایران وارد نیاید.»(۹)

 درخواست اطلاعات بیشتر

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در یادداشتی به سفارت شوروی درخواست کرد اطلاعات بیشتری از دعوت آکادمی علوم لنینگراد از دارالفنون تهران در اختیار قرار دهد. آکادمی علوم لنینگراد به مناسبت دویستمین سالگرد تأسیس خود از مراکز آموزش عالی کشور های گوناگون برای شرکت در مراسم جشنی دعوت کرده بود. در این نامه آمده است «چون در مراسله شرایط این دعوت معلوم نشده بود لازم است شرایط و ترتیبات این دعوت را معین فرموده، به وسیله وزارت امور خارجه به این وزارت خانه اطلاع دهند.»(۱۰)

 تکذیب شایعه غارت فیلیه توسط نظامیان

شیخ عبد الله، فرزند شیخ خزعل، در نام های به کنسولگری ایران در بصره، شایعه غارت کاخ پدرش را توسط نظامیان تکذیب کرد. وی نوشت که من با نخستین گروه نظامیان، در حمله به فیلیه، وارد قصر شدم. «لدیالورود به فیلیه و قصر دیدم تمام اثاثیه قصر و فیلیه دست خورده... و این شایعات را تکذیب مینمایم که نظامیان اثاثیه را به یغما بردند... ولی غلامان ابوی و غیره هم اثاثیه را دست زده و بردند.»(۱۱)

 توصی های برای شیخ محمدکاظم

وزارت امور خارجه خطاب به سفارت ایران در اسلامبول

۱- همان، صص ۲۴۸ تا ۲۵۰. رضا خان نیز با ارسال تلگرامی به سفیرکبیر ایران در مسکو درباره فقره اخیر نوشت که «برای دولت شوروی تشریح نمایید که سیاست و وضعیت امروزه ایران نسبت به سابق طرف مقایسه نیست و البته این قبیل تغییرات نمیتوانند منشأ اثری واقع شوند.» (همان، پ ۱۳۶، ص ۴۷)

۲- همان، صص ۲۶۱ و ۲۶۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۶۹. رضا خان تصمیم کمیسیون یادشده را تصویب کرد. (همان، ص ۶۸)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۰۴. وزارت جنگ درخواست والی کرمان و بلوچستان را به وزارت داخله منعکس کرد. (همان، ص ۴۰۳)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۵۰.

۸- همان، ص ۶۴.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۵۴ و ۵۵.

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۳۸۵۹۷.

۱۱- سیاست بریتانیا در خلیجفارس...، همان، ص ۲۱۷.

نوشت که شیخ محمدکاظم، فرزند شیخ صادق مجتهد قزوینی، عازم اسلامبول است. «از قرار مسموع مدیر یکی از مدارس جدید نجف اشرف بود. و صاحب تصدیق تحصیلات متوسطه در مدارس بغداد میباشد... [و] برای تکمیل تحصیلات فیزیکی در دارالفنون اسلامبول عازم آنجا میباشد. از قرار معلوم دارالفنون مزبور از محصلین، سالیانه شصت لیره عثمانی مطالبه میکند و مشارالیه استطاعت تأدیه این وجه را ندارد.» در این نامه تقاضا شده بود سفیرکبیر ایران اعمال نفوذ کرده، دانشجوی مزبور از پرداخت شهریه معاف گردد.(۱)

 هشدار به میرزااحمد خان لاری

وزارت امور خارجه در یادداشتی خطاب به میرزا احمد خان لاری، تنها کارمند ایران در کنسولگری جده، نوشت که این وزارت خانه شما را با عنوان رسمی نمیشناسد. لاری در نام های که پیش از این به وزارت امور خارجه نوشته بود (ر.ک: ۲۷ خرداد) خود را کفیل ژنرال کنسولگری ایران در جده معرفی کرده بود. «معلوم نیست به چه مناسبت کاغذ مارکدار دولت را استعمال کرده و سمت کفالت به خود داد هاید.» لاری در نامه یادشده که در سربرگ آن «جنرال کنسولگری دولت علّیه ایران در جده» یاد شده بود، خبر از پایان دوره اجاره کنسولگری و کمبود امکانات داده بود. در نامه وزارت امور خارجه آمده است که «دخالت شما در امور قنسولگری جده به کلی بیمورد و هرگونه اقدامی که به نام دولت به هر عنوانی بنمایید اسباب مسئولیت شدید بوده و مورد مؤاخذه و تعقیب واقع خواهید شد.»(۲)

(تصویر) نصرتالدوله فیروز، محمدحسینمیرزا و احمدشاه

 دوشنبه

۲ شهریور ۱۳۰۴

۲۴ اوت ۱۹۲۵

۴ صفر ۱۳۴۴

 سیادت آیت الله مدرس بر مجلس

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، در گزارشی به پاریس، با اشاره به گشایش مجلس شورای ملی پس از تعطیلات ماه محرم و معرفی دو وزیر جدید و یک معاون پارلمانی (ر.ک: ۱ شهریور) نوشت که آیت الله سیدحسن مدرس اینک رهبر اکثریت مجلس است؛ کسی که تا چندی پیش مخالف سرسخت رئیس دولت، رضا خان، بود. در این گزارش آمده است: «در زمستان گذشته به هنگامی که رضا خان پهلوی بار دیگر بر آن شد تا جای شاه را بگیرد نوعی نزدیکی و همفکری بین این دو قوه که از حیث فکری کاملاًـ متضاد هستند پدید آمد. مدرس با توافق کامل با آن هایی که باید آنان را ایرانیان سالخورده قلمداد کرد، با دیکتاتور مخالف و معاند است و در عین حال نمیخواهد که او کنار برود. مدرس چه دیروز و چه امروز مایل است

دستور بدهد، حرفش را به کرسی بنشاند و برایش فرق نمیکند که [آن فرد] ولیعهد باشد یا وزیر جنگ. در حالی که رضا خان پهلوی، حال به سختی انتقادها را تحمل مینماید. تندخو و عصبی است.ابراز کمترین احترام و توجه به ولیعهد را به مثابه ناسزا به شخص خودش میپندارد. هیچ مخالفتی را نمیپذیرد و تردید نمیکند که از اتومبیل پیاده شده شخصاً و با دست هایش مردی را که به او در حد اعلا احترام نگذاشته است تنبیه نماید. پیش از هر موقع دیگر رضا خان پهلوی تندخو و عصبی شده و مرتباً تکرار میکند شاه در اروپا افکار عمومی را علیه وی تحریک مینماید و او قربانی دسیسه های وی شده است.»(۳)

 دیدار دو مقام سیاسی انگلیس در چابهار

رئیس ساخلو دزداب خبر داد که یکی از مأموران سیاسی دولت انگلیس در بلوچستان انگلیس به کچو در چابهار آمده، به زودی با ماژور فیشر، کنسول آن کشور در سیستان، دیدار خواهد کرد.(۴)

 گزارش امیرلشکر جنوب از حوادث خوزستان

محمود آیرم که از شیراز به ناصری آمده، گزارشی از علل طغیان عشایر خوزستان و تهاجم به خرمشهر را به رضا خان فرستاد. وی دو علت عمده را موجب این آشوب دانست: مالیات بر نخلها؛ و تعدی و بدرفتاری حاکمان نظامی در شهر های خوزستان. متن گزارش امیرلشکر جنوب در پاورقی آمده است.(۵)

 تلاش برای زدودن تبلیغات سیدعیسی کمالالدین

کنسول ایران در نجف خبر داد که سیدعیسی کمالالدین که دو هفته است از ناصری به نجف آمده، در دیدار با علماء و مردم از انزجار اهالی خوزستان از حکومت نظامی میگوید. «چاکر، هر جا که این خبر را میشنود تکذیب نموده و اظهار میدارم اشاعهدهندگان این اخبار، کاذب... و خائن ایران و ایرانیان هستند... حکومت خوزستان ن هایت مهربانی و تلطف را همیشه بر اهالی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۷۸-۳۵-۱۳۰۴.

۲- همان، ۴-۱۲-۳۰-۱۳۰۴. وزارت امور خارجه از کم و کیف مأموریت میرزا احمد خان لاری بیاطلاع بود. به همین دلیل بنا شد از منتجبالدوله که به جده مأمور شده بود و قرار بود به آن صوب حرکت کند توضیح خواسته شود.

۳- پورشالچی، همان، ص ۲۰۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۲۶. رضا خان پس از دیدن این خبر که توسط فرمانده لشکر شرق به تهران فرستاده شده بود خطاب به او نوشت که یاور ابراهیم خان، رئیس ساخلو سیستان، «خرابی کرده» و به سران بلوچها گفته که به زودی شما هم مثل سردار معزز بجنوردی کشته خواهید شد. «در صورت صحت، علت این بیاحتیاطی و اظهارات جاهلانه چه بوده است؟» (همان، ص ۳۲۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۷۳ تا ۷۵. «اولاً ـ انزجار اهالی به واسطه سوء انعکاس عملیات کمیسیون تفتیش نخیلات بوده، زیرا کمیسیون مزبور ابتدا برای سرشماری نخیلات توسط شیوخ طوایف داخل مذاکره و اخیراً بدون مراجعه آنها مستقیماً

افراد محل مشغول اقدامات گردیده و شیوخ به تصور این که از ریاست طوایف ابوابجمعی خلع شده‌اند و ضمناً هم مخالفین از موقع استفاده نموده به آنها و سایر اعراب فهمانده بوده‌اند که دولت در این سرشماری قصد ضبط کلیه املاک طوایف را دارد ذهن آنها را مشوب نموده بود و آنها نیز متشبث به بعضی اقدامات شده بودند. ثانیاً ادامه سوء رفتار و سلوک حکام نظامی قبل هم که هر یک در نوبه خود اجحافاتی نموده و در موقع تغییر و تبدیل مشایخ عرب و کلانتران اخاذی هایی به عناوین مختلفه کرده که آنها هم در مقابل چندین برابر از اهالی و سایر سهم گرفته بوده‌اند که توأماً انزجار اهالی را فراهم نموده بوده‌اند. چندی قبل هم برخی از حکام سابق را تغییر داده و راجع به کمیسیون فوق‌الذکر هم در موقع ملاقات اینجانب با شیوخ قضیه را مطرح و پس از مذاکرات آنها متقاعد و اطمینان داده شد که دولت کلیه عمل مالیاتی را توسط شما وصول و کمافی‌السابق یک حقی درباره شما منظور خواهد نمود و بدین وسیله فعلاً تا اندازه انزجار اهالی مرتفع و به زودی رفع غائله شده و محرکین و مسببین حقیقی به دست بیایند.» (همانجا)

خوزستان» روا داشتهاند!(۱)

 مهر و موم انبار غله گروس توسط نظامیان

رئیس اداره عایـدات وزارت مـالیه در نـام هـای به وزارت جنگ نوشت که اداره قشونی انبار های غله اداره مالیه را در گروس مهر و موم کرده است و در برابر اسـتعلام، پاسـخی نمیدهـد. «متمنی است علت این اقـدام را مرقوم و حکـم تلگرافی دایر به رفع توقیف فوراً صادر» شود.(۲)

 راهکار اصولی برای مقابله با ترکمنها

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در گزارشـی به رضا خان با اشاره به ویژگی های جغرافیایی و مردمشـناختی ترکمن صـحرا، تنها راه چـاره برای پایـان غـائله در این خطه را تأسـیس راه دانست. وی نوشت که اگر بتوان همه پنجـاه هزار خـانوار ساکن در این منطقه را خلعسـلاح کرد، در صورت عدم حضور قشون، در فاصـله زمانی اندک، از طریق دریا، مسـلح میشوند. وی خاطرنشان کرد که در حال حاضر ترکمنها چهارهزار لتکا [= قایق] دارند و کشتی های روسی در این حدود در رفت و آمد هستند. حاکم استرآبـاد تأکیـد کرد راه استرآبـاد بـه شـاهرود و تهران هر چـه زودتر بایـد سـاخته شـود تـا امکـان رفت و آمـد قشـون تسـهیل گردد.(۳)

 اعزام قوای کمکی به استرآباد

وزارت جنگ به فرماندهی تیپ شـمال خبر داد که دو گردان از فوج رضاپور از طریق مازندران، و فوج حمله با مسـلسل پنجاه تیر و یک دسته توپ کوهستانی فرانسوی مستقیماً به استرآباد مأمور شدند.(۴)

 تبدیل نگهبانان نظامی به نوکر کنسولگریها

سرتیپ محمدحسـین آیرم، فرمانده لشـکر شمال غرب، گزارش داد که نظامیان مأمور کنسولگریها در تبریز، رفته رفته تبدیل به نوکر میشونـد و به ارجاعـات شخصـی کنسولگریها میپردازنـد. این افراد با از دست دادن اخلاق نظامی، حیثیت قشون را از بین میبرند. وی پیشنهاد کرد برای حفظ شئونات نظامی «نظامیان مزبور احضار و از نفرات امنیه به جای آنها مأمور شوند.»(۵)

فرمانده لشـکر شـمال غرب که برای سرکشـی به نیرو های این یگان به ماکو، خوی، سـلماس و ارومیه رفته بود، دیشب به تبریز بازگشت.(۶)

 اعتراض تجار تبریز به وضع مالیات جدید

هیأت تجـار و اصـناف تبریز با حضور در نظامیه با فرمانـده لشـکر شـمال غرب ملاقات کردنـد. آنان اعتراض خود را به وضـع

مالیات صنوف منحل شده به اطلاع فرمانده رساندند. تجار گفتند که اولاً مجلس شورای ملی این مالیات را تصویب نکرده، ثانیاً اگر این صنوف توان ماندن داشتند، منحل نمیشدند.(۷)

 درخواست پول برای استقرار امنیه در خط خرمآباد به دزفول

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس تشکیلات امنیه دولتی، در نام های به رضا خان نوشت که استقرار نیرو های امنیه در راه خرمآباد به دزفول، نیازمند یک هزار و ۷۲۱ تومان در ماه است. این مبلغ صرف ایجاد ۱۰ پست ده نفری، تحت ریاست یک معین نایب خواهد شد.(۸)

 سوءاستفاده صراف های اصفهان

بانک شاهنشاهی با ارسال نام های به حاکم اصفهان نوشت که صراف های اصفهان از بیاطلاعی مردم سوءاستفاده میکنند. در این نامه آمده است که سکه های ساییده (به شرط آن که کسر آن از صدی سه تجاوز نکند) داد و ستد میشود و برخلاف مسکوکات شکسته و سوراخ و دستهدار رایج است، اما بعضی از صراف های اصفهان «مسکوک سبک را که به نحو فوق رایج است به کسر معتنابه به اسکناس مبادله نموده، بعد به بانک بدون هیچ کسری میدهند؛ به این ترتیب نفع غیرمشروعی» برده، به اعتبار بانک هم لطمه میزنند. در این نامه بانک شاهنشاهی از حاکم اصفهان خواسته است صراف هایی که بدین طریق سوءاستفاده میکنند تحت تعقیب قرار دهد.(۹)

 ادامه گاومیری در گروس

محمد دانشور، حاکم گروس، به وزارت داخله اطلاع داد که بیماری دامی گاومیری همچنان در این حدود تلفات میگیرد. فقط در یک روستا پنجاه رأس گاو مرده است. «توجه عاجل به رعایای مستأصل گروس» ضروری است.(۱۰)

 جمعآوری وافورها از قهوه خانه ها

صبح امروز، اداره ارزاق، مجری طرح ممنوعیت استعمال تریاک در قهوه خانه ها، با سرکشی در این اماکن، اقدام به جمعآوری وافورها کرد. بلدیه تهران استعمال تریاک در قهوه خانه ها را از ابتدای شهریورماه ممنوع کرده بود.(۱۱)

 نام های به سفیرکبیر ایران در مسکو

وزارت امور خارجه با تنظیم نام های خطاب به سفارت کبرای ایران در مسکو با اشاره به گزارش کنسولگری ایران در بادکوبه نوشت که جریمه ها، مالیاتها و عوارضی که دولت شوروی نسبت به تجار ایرانی بادکوبه وضع کرده، کار را به جایی رسانده که آنان حتی قادر به زندگی عادی خود نیستند چه رسد به تجارت. این در حالی است که بازرگان روسی در ایران در کمال آسایش به کسب و کار مشغولند. در این نامه آمده است که این اجحافات باید به گوش اولیای امور شوروی برسد.(۱۲)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۳۰ و ۳۱. موضوع از طرف وزارت امور خارجه به وزارت جنگ منعکس شد و وزارت

جنگ نیز متعاقباً آن را به اطلاع امیرلشکر جنوب رساند. (همان، صص ۲۸ و ۲۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۱۹. پرس و جو از لشکر غرب نشان داد که به علت کمبود غله در کردستان به دستور این یگان، فرمانده فوج ظفر اقدام به این کار کرده است. (همان، ص ۱۷) وزارت جنگ هم به امیرلشکر غرب نوشت که اداره مالیه موظف به تأمین آذوقه قشون است و نیازی به این قبیل اقدامات نیست. (همان، ص ۱۶)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۹۸ و ۱۹۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۳۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۸۶. در پاسخ به این پیشنهاد گفته شد که امنیه آن قدر بودجه ندارد که از عهده گماشتن مأموران کنسولگریها برآید. توصیه شد با تعویض به موقع نظامیها از تغییر هویت آنها جلوگیری شود. (همان، ص ۴۸۵).

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۱۶۸.

۷- همانجا.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۵۶. استقرار امنیه در این راه همچنان در محاق نامهنگاریها ماند، به طوری که وزارت جنگ بار دیگر در آذرماه از رئیس اداره تشکیلات امنیه در این مورد پرسید و دستور رضا خان را یادآور شد. (همان، ص ۵۰)

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۳۵۵۷.

۱۰- همان، سند شم ۲۹۳۸۴۰۵.

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۹، ص ۲.

۱۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۵-۲۴-۱۸-۱۳۰۴.

ص: ۲۷۷

(تصویر) کنسولگری آمریکا در تبریز

 سهشنبه

۳ شهریور ۱۳۰۴

۲۵ اوت ۱۹۲۵

۵ صفر ۱۳۴۴

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا تشکیل جلسه داد. در ابتدا سلیمانمیرزا اسکندری خواستار ایراد سخنانی شد که در جلسه گذشته ناتمام مانده بود. تدین با این خواست مخالفت کرد و گفت طبق آییننامه نماینده میتواند استیضاح کند یا سئوال نماید. سلیمانمیرزا مایل بود علیه نصرتالدوله، وزیر جدید عدلیه، افشاگری نماید. نمایندگان میگفتند که این حرفها قبلاً توسط وی زده شده و تکرار آنها ضرورتی ندارد. مجلس در ادامه، قانون انتخابات را در دستور کار قرار داد و به بررسی مواد دیگری از آن پرداخت.(۱)

 تبعید پنج نفر از مشهد

هاشم حسینی از مشهد با ارسال تلگرامی به سلیمانمیرزا اسکندری اطلاع داد که کاشانی، رسولزاده، سیداسماعیل، شفیعی

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۰، ص ۱.

و علیاف بیجهت تبعید شدهاند. در این تلگرام خواسته شده بود سلیمانمیرزا اقدامی نماید.(۱)

 موقعیت اردوی اعزامی لشکر شمال غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان در کبیرکوه و ماژین مشغول جمعآوری اسلحه و کوچانیدن بقیه خانوار های بیرانوند است. وی افزود به زودی این عملیات به پایان رسیده و اردوی یاد شده به سوی ماهیدشت حرکت میکند. در آنجا اسلحه طوایف کلهر، سنجابی، گوران و ولدبیگی و غیره توسط این اردو جمعآوری میشود. امیرلشکر خزاعی اضافه کرد که خود او نیز همزمان با استقرار سرتیپ ابوالحسن خان در ماهیدشت وارد کرمانشاه میشود. وی نوشت که مأموریت آخر اردوی اعزامی لشکر شمال غرب عزیمت به کردستان و خلع سلاح طوایف آن ناحیه خواهد بود.(۲)

 میرزامهدی غایباُف در مشهد

به گزارش فرمانده لشکر شرق، میرزامهدی غایباُف، «قاضی مجتهد عشقآباد که از مبلغین معروف و خطرناك دولت شوروی میباشد چند روزی است به عنوان زیارت به مشهد وارد و در منزل مشهدی عبد الله تاجرباشی روس توقف دارد.» وی افزود که از بدو ورود میرزامهدی، آپرسف، کنسول شوروی، با او ملاقات میکند. از دیگر کسانی که با میرزامهدی رفت و آمد دارند، محمد خالصیزاده و شیخ حسن پایینخیابانی هستند. «مراودات و عملیات مشارالیه کاملاً تحت نظر مفتشین میباشد.»(۳)

 تقاضای تشویق سلطان سیدجواد خان

حسن رئیس، حاکم استرآباد، به وزارت جنگ اطلاع داد که از ابتدای ورودش به استرآباد، جهت رعایت مقتضیات محلی، نظمیه شهر تحت مدیریت اداره قشونی قرار گرفت و سلطان سیدجواد خان، آجودان، به ریاست نظمیه منصوب شد. وی ضمن اشاره به موفقیت سلطان یاد شده در این سمت، درخواست کرد حقوق ریاست نظمیه استرآباد به او تعلق گیرد تا تشویق و دلگرم شود.(۴)

 جمعآوری اطلاعات از عشایر خوزستان

وزارت جنگ به کفیل حکومت نظامی خوزستان دستور داد اطلاعات هر یک از عشایر خوزستان را با جزئیات کامل جمعآوری و به این وزارت خانه بفرستد. «چون جمعآوری و ارسال کلیه اطلاعات مزبوره به طور یکجا شاید مدتی به طول انجامد، ممکن است آنها را جزوه جزوه ارسال داشت.» وزارت جنگ یادآور شد که اولویت با عشایر اطراف خرمشهر و فلاحیه باشد.(۵)

 علت ملاقات مقام نظامی خوزستان با ویلسون

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرامی به وزارت جنگ علت حضور فرمانده ساخلو خوزستان، نایب سرهنگ مصطفی خان، در بصره و دیدار با ماژور ویلسون را بیان کرد. این اقدام «به جهت جلوگیری از ورود دستجات اعراب مسلح از خاک عراق به حدود محمره (خرمشهر) بوده است.»(۶)

 تلگرام دهدشتی به رضا خان

عبدالحسین دهدشتی که به دلیل نامعلومی از اهواز به شیراز، تبعید شده بود، اینک در کازرون است تا راهی شیراز شود. (ر.ک: ۱۲ مرداد) وی امروز با ارسال تلگرامی به رضا خان ضمن تأکید بر وفاداری و بیگناهی خود درخواست کرد آزادانه وارد شیراز شود، نه تحتالحفظ. «فراری که نیستم. عاجزانه مستدعیم امر شود آزادانه شیراز بروم.»(۷) با این درخواست موافقت شد.

 تقاضای ابقای صدور جواز اسلحه شکاری در دست قشون

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، از وزارت جنگ خواست که صدور مجوز برای اسلحه های شکاری همچنان در اختیار این لشکر باشد و به اداره امنیه منتقل نگردد. پیش از این در زمان فرماندهی عبد الله خان طهماسبی این اختیار، از امنیه به اداره قشونی منتقل شده بود. وی علت آن را اشراف لشکر به همه طوایف و سیاست های موجود در منطقه دانست که اداره امنیه از چنین آگاهیای برخوردار نیست. فرمانده لشکر شمال غرب پیشنهاد کرد «ممکن است اداره امنیه در نواحیای که پست مستقر داشته، فقط جواز شکاری طالبین متمول شکار را صادر نمایند.»(۸)

 حرکت دو اروپایی به تهران

دکتر زاوا، تبعه آلمان، و اناستاس بشکوف، تبعه بلغارستان، از تبریز راهی تهران شدند. گویا کار این دو تهیه نقشه از کره زمین است.(۹)

 کشته شدن یک مسلمان به دست دو مسیحی

خلیل، توسط دو مسیحی، بابا خان و آقاجان، در روستای باباروד ارومیه کشته شد. به گزارش کارگزار ارومیه مسیحیان یادشده دستگیر شدهاند. این دو ضمن ابراز همکاری با خلیل، اتهام یادشده را تکذیب کردند. وی یادآور شد چندی پیش علیشاه، قاتل یک زن مسیحی، در میدان ارومیه اعدام شد. «اگر قاتل خلیل هم مانند علیشاه مصلوب نشود در بین مسلمانان تأثیرات خوبی ندارد و باز قضایای عداوت سابقه بین این دو طبقه تجدید خواهد شد.»(۱۰)

 بمباران مدینه

روزنامه ایران به نقل از بیسیم برلن خبر داد که وهابیها شهر مدینه را بمباران کرده و به مسجدی که مقبره حضرت محمد(ص) در آن واقع است خسارات سنگینی زدهاند.(۱۱)

□ مهاجرت جوانان آشوری ایرانی به موصل

به گزارش کارگزاری ارومیه تحریکات انگلیس در موصل

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۵۹. از شواهد چنین برمیآید که اداره تلگراف مراسله یادشده را تحویل وزارت جنگ میدهد. رضا خان ۱۶ روز بعد به سلیمانمیرزا میگوید که چنین تلگرامی آمده و دستور پیگیری داده است. (همان، صص ۱۵۷ و ۱۵۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۱۲ و ۳۱۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۷۵. رضا خان پس از دیدن این خبر به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که آپرسف به زودی از خراسان دور خواهد شد و محل مأموریت وی تغییر خواهد کرد. (همان، ص ۱۷۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۹۰ و ۲۹۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۴۱۱ و ۴۱۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۷۱. وزارت جنگ یادآور شد که این اقدام باید با اطلاع فرماندهی لشکر انجام میشد. (همان، ص ۷۰)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۵۸ و ۵۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۳ تا ۵. رضا خان پذیرفت که صدور جواز اسلحه در آذربایجان به عهده لشکر شمال غرب باشد. (همان، ص ۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۷۹. به نظمیه تهران دستور داده شد پس از ورود این دو مراقبشان باشد.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، صص ۱۹ و ۲۰. متهمان به تبریز منتقل و تحویل عدلیه شدند. موضوع تا اوایل دیماه به سرانجام مشخصی نرسید. (همان، ص ۱۵)

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۰، ص ۲.

موجب جذب جوانان آشوری ایرانی به آن صوب شده است. «اکنون مسیحیان این نقطه غالباً به عنوان زیارت بیتالمقدس از ارومیه حرکت و به طور قطع مسافرین مزبور در نقاط مختلفه موصل مقیم و در آنجا مشغول خدمات محوله از طرف انگلیسها خواهند شد.» وی یادآور شد که بیشتر مهاجران جوانان ۱۶ تا ۲۴ ساله هستند.(۱)

 ورود بانک پهلوی به امور حمل و نقل

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که بانک پهلوی طرحی به هیأت دولت داده که امتیاز حمل و نقل امور پستی، مسافری و کالای تهران به خانقین را بگیرد.(۲) اما در گزارش های سفارت انگلیس آمده که بانک پهلوی این قرارداد را از آن خود کرده و وزارت جنگ، کامیون های هانزالوید خود را در اختیار بانک گذاشته تا کار خود را آغاز کند. گویا این کامیونها موقتاً در اختیار بانک قرار گرفته تا ظرف چهار ماه برای خود کامیون تهیه کند.(۳)

 ادامه شغل طبابت با مجوز وزارت داخله

وزارت داخله با صدور بخشنام های ادامه طبابت پزشکان را منوط به ثبت اجازهنامه در وزارت داخله کرد. «هیچکس در هیچ نقطه از ایران حق طبابت ندارد مگر آن که اجازه نامه رسمی وزارت معارف که به ثبت وزارت داخله رسیده شده در دست داشته باشد.»(۴)

 برپایی کلاس های نجاری و آهنگری در مدرسه صنعتی دولتی

به زودی کلاس های نجاری و آهنگری در مدرسه صنعتی دولتی که به همت کارشناسان آلمانی اداره خواهد شد، تشکیل میگردد. مایر و هیس، متخصص در امور نجاری و آهنگری، از هامبورگ آلمان به ایران حرکت کردهاند. گفته میشود تجهیزات و ادوات لازم از آلمان خریداری شده و آن بخش از این اسباب که وارد ایران شده بود از طریق بوشهر به طرف تهران حمل شده است.(۵)

(تصویر) سلیمانمیرزا اسکندری، نفر دوم از چپ

(تصویر) مدینه منوره

 چهارشنبه

۴ شهریور ۱۳۰۴

۲۶ اوت ۱۹۲۵

۶ صفر ۱۳۴۴

□ چگونگی غارت فیلیه

اعلم، کنسول ایران در بصره، در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که در دوم مردادماه که خرمشهر تحت تهاجم طوایف ناراضی خوزستان قرار گرفت، کم بودن شمار نظامیان موجب شد آنان فقط از شهر دفاع کنند و بقیه اماکن از جمله فیلیه و قصر شیخ خزعل خالی از نگهبان ماند. «اعراب آنجا فرصت را غنیمت دانسته هر چه توانستند از اسباب و اثاثیه قصر شیخ در فیلیه به غارت برده و تمام آن را به خاک عراق عبور دادند.» وی این که نظامیان، کاخ شیخ خزعل را غارت کردند تکذیب نمود و افزود که وسایل غارت شده به قیمت نازلی در بصره به فروش میرسد.(۶)

□ دو روحانی ضد دولتی در رفسنجان

مهدی دادور، حاکم کرمان و بلوچستان، به رضا خان خبر داد که «میرزامحمدحسن و قوام واعظ به رؤسای امنیه و بلدیه آنجا هتاکی کردهاند؛ نسبت به مذهب اشخاص تعقیب نموده، راجع به کلاه پهلوی تنقید» میکنند. دادور بدون ذکر علت مخالفت این دو روحانی با سازمان های دولتی و قشونی رفسنجان افزود که میرزامحمدحسن تشکیلاتی درست کرده تا رعایا زمینها را میان خود تقسیم کنند. وی میرزامحمدحسن را وابسته به کنسولگری شوروی دانست و از رضا خان خواست اجازه تبعید افراد یاد شده را به خبیص (شهداد) بدهد.(۷)

□ تأیید وفاداری شیخ عبدالرحمان

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با اشاره به انعقاد مجالس روضهخوانی و عزاداری در تیپ پیاده، نوشت که برپایی این مراسم مصادف شد با ورود شیخ عبدالرحمان لرستانی، نماینده خرمآباد در مجلس شورای ملی. وی همه روزه با ایراد سخنانی «نسبت به خدمات گرانب های بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته و عظمت قشون» خود را یک وفادار حقیقی معرفی کرده است.(۸)

□ ضرورت ادامه استقرار فوج منصور در ناصری

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از وزارت جنگ خواست که فوج منصور از لشکر غرب که برای کمک به لشکر جنوب از دزفول به ناصری آمد، به واسطه وضعیت منطقه باید تا مدتی در اینجا بماند. امیرلشکر غرب فوج یادشده را احضار کرده بود. آیرم نوشت که تا آمدن نیرو های جدیدی از شیراز اجازه داده شود فوج منصور در ناصری بماند.(۹)

□ نامه وزارت امور خارجه به وزارت داخله

وزارت امور خارجه با تهیه نام های خطاب به وزارت داخله با

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۹-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۲- همان، شم ۱۸۸۹، ص ۲.

۳- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۸۹، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۸-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۸۶. رضا خان در پاسخ گفت که تبعید اینگونه افراد نیازمند کسب اجازه نیست. (همان، ص ۳۸۵)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۰۳. رضا خان نیز گفت که «من هم او را همین قسم شناخته بودم.» (همان، ص ۲۰۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۵۵. موضوع به اطلاع رضا خان رسید و او گفت که فوج منصور به دزفول بازگردد. فاصله چندانی بین دزفول و ناصری نیست. [هرگاه ضرورتی پیش آمد به ناصری احضار شود.] (همان، ص ۵۴)

اشاره به شکایت سفارت انگلیس مبنی بر این که مأموران دولتی خوزستان «تقاضا های دوستانه قونسولگری انگلیس را درباره اتباع بینالنهرین نمیپذیرند» نوشت که موضوع به کارگزاری خوزستان اطلاع داده شد. کارگزاری میگوید که حکومت خوزستان مانع اجابت تقاضا های یادشده است و امور ارجاعی را انجام نمیدهد. در این نامه آمده است که موافق عهدنامه منعقده میان بینالنهرین و دولت انگلیس، دولت انگلیس به نمایندگی از دولت عراق حق رسیدگی به امور اتباع آن سرزمین را دارد. «متمنی است به حکومت خوزستان دستور تلگرافی صادر فرمایند که در مسائل راجعه به اتباع بینالنهرین به اظهارات کارگزاری مساعدت» نمایند.(۱)

 سرگردانی ایرانیان مقیم قفقاز

به گزارش ژنرال کنسول ایران در تفلیس، پس از آن که دولت شوروی به اتباع دیگر کشورها اجازه زراعت نداد، پانزده هزار ایرانی مقیم قفقاز، محروم از کشاورزی، اقدام به بازگشت به ایران کردند. وی افزود که حکومت شوروی برای مراجعت ایرانیان به انداز های اشکالتراشی میکند که عملاً داوطلبان بازگشت پس از ماه ها معطلی در ادارات مختلف با از دست دادن دارایی خود که از بابت فروش مایملك خود کسب کرده بودند، آواره و ناچار و پریشان میشوند. در این گزارش آمده است که اخیراً حکومت شوروی با تغییر سیاست و اضافه کردن ماده جدیدی به قانون عدم زراعت توسط اتباع بیگانه، میگوید که زمین برای کشاورزی به این گروه از مقیمین بیگانه داده خواهد شد. این تصمیم جدید در جراید نیز درج شده است.(۲)

 ضرورت اخذ اجازه برای خروج عتیقه

مولیتر، رئیس کل گمرکات، با درج اطلاعی های در جراید، خبر داد که خروج عتیقه از ایران باید پس از مراجعه به وزارت معارف، پرداخت مالیات و کسب اجازه رسمی انجام شود.(۳)

 وزیرمختار جدید ایران در مصر

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که جلالالسلطنه، وزیرمختار سابق ایران در ایتالیا، مأموریت یافته که وزیرمختاری ایران در مصر را به عهده بگیرد. وی از ایتالیا راهی مصر شده است.(۴)

 تعطیلی صلحیه توسط نظمیه

نظمیه تبریز، امروز صلحیه این شهر را تعطیل کرد و کفیل صلحیه را بازداشت نمود. نظمیه کفیل یادشده را به کمیساریا برده و پس از یک ساعت به اداره قلعهبیگی منتقل کرد.(۵) دخالت آشکار نیروی انتظامی در امور عدلیه به واسطه حکمی بود که صلحیه داده بود و قشون و نظمیه را خوش نیامده بود.

(تصویر) بینالنهرین، بصره

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰ و ۹-۳۷-۱۳۰۴.

۲- همان، ۴۷ و ۴۶-۲۲-۱۸-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۰، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۵۸. کفیل صلحیه یک روز بعد آزاد شد و چندی بعد به درخواست وزارت جنگ از کار برکنار گردید. (همان، ص ۲۵۶) این در حالی است که وزارت عدلیه با ارسال بخشنام های به ادارات عدلیه و محاکم در سراسر مملکت تأکید کرده بود از دخالت هرگونه فرد، مقام یا دوایری درکار امور عدلیه باید جلوگیری شود. (روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۱، ص ۱)

 پنجشنبه

۵ شهریور ۱۳۰۴

۲۷ اوت ۱۹۲۵

۷ صفر ۱۳۴۴

 دومین خبر از بمباران مدینه

پس از خبری که بیسیم برلن از بمباران مدینه داد (ر.ك: ۳ شهریور) روزنامه ایران از قول خبرگزاری رویتر نوشت که «از منابع موثقه اطلاع حاصل شده است که وهابیها به سمت مدینه حملهور شدهاند... بمباردمان شروع شده و در نتیجه خرابی های بسیاری وارد آمد. گنبد مسجد بزرگی که مدفن حضرت رسول(ص) است آسیب دیده و مسجد حمزه، عم حضرت پیغمبر، خراب شده است.»(۱)

 دیدار آیت الله مدرس با رضا خان

آیت الله سیدحسن مدرس، نماینده تهران در مجلس شورای ملی، امروز صبح پس از باخبر شدن از بمباران مدینه توسط وهابیها، به دیدار رضا خان رفت. «بنده صبح خدمت آقای رئیسالوزراء بودم. این مسئله را که در روزنامه ها [چاپ شده بود] ... اهمیت دادند. فرمودند که به فوریت درصدد تحقیق برمیآیم که ببینم واقعیت آن چیست و البته باید خیلی اهمیت داده شود. البته حالا که درصدد تحقیق برمیآیند حقیقت بهتر کشف میشود.»(۲)

رضا خان نیز امروز در مجلس شورای ملی حاضر شد؛ خبر چاپ شده در روزنامه ها را برای نمایندگان خواند و پیشنهاد کرد: «در این موقع اگر صلاح بدانند از طرف مجلس کمیسیونی تشکیل شود که با موافقت نظر دولت بر این کار رسیدگی کنند.»(۳)

 پرس و جوی وزارت امور خارجه از بمباران مدینه

وزارت امور خارجه با ارسال تلگرام هایی به سفارت خانه های خود در قاهره، لندن و شام، با اشاره به خبر خبرگزاری رویتر از بمباران مدینه توسط وهابیها خواست «صحت و سقم خبر و تفصیل را فوراً تلگراف کنید.»(۴)

 دلداری به سفیر ایران در اسلامبول

رضا خان امروز با ارسال تلگرامی به سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در ترکیه، نوشت که «جنابعالی از تغییراتی که در کابینه حاصل شده (ر.ك: ۱ شهریور) ابداً تزلزلی به خود راه ندهید.»(۵)

□ تلگرام رضا خان به وابسته نظامی ایران در ترکیه

رضـا خـان با ارسال تلگرامی به سـرهنگ صادق خان کوپال، اتاشه نظامی ایران در ترکیه، گفت که اقـدامات قشون ایران علیه مخالفان کرد ترکیه، به ویژه «شـیخ عبد الله پسـر شـیخ سـعید، و خالد، که در نتیجه چندین نفر از آنها مقتول و چهل نفر شدیداً محبوس هسـتند، نظریات ما را نسبت به ترکیه ثابت میکنـد.» گویا صادق خان کوپال با ارسال گزارشـی عدم رضایت مقامات ترک را در برخـورد ایران بـا کرد هـای معـارض فراری بـه اطلاع رسانـده بـود. رضـا خـان افزود: «جـای تـأسف است که این اقـدامات، توجه دولت ترکیه را جلب ننموده. شایـد نماینـده ترکیه اطلاعات کافی به دولت خود نمیدهـد.» گویا کوپال تقاضـا کرده بود که برای ارائه گزارش راهی ایران شود. رضا خان در پایان گفت که «حرکت شـما را من هم صـلاح نمیـدانم. دولت ترکیه هر دستوری دارند به سفیر جدید خودشان بدهند.»(۶)

□ پیشرفت در مذاکرات مرزی ایران و شوروی

سرتیپ محمدحسـین آیرم، فرمانـده لشـکر شـمال غرب، خبر داد که نماینـدگان کمیسـیون سـرحدی شـوروی پذیرفتهانـد که مـذاکرات مرزی بر مبنـای عهـدنامه ترکمنچـای و پروتکـل ۱۸۲۹ آغـاز شـود. وی گفـت کـه این مـوافقت به نفع ایران بـوده، «قصوری که روسـها برای تجاوز از خطوط سـرحدی در مخیله خود ترسـیم نموده بودند مرفوع خواهد بود.»(۷) وی در تلگرام دیگری خواسـتار رسـیدن هر چه زودتر مهنـدس نقشـهکش ایرانی به مرز شـد. «نماینـدگان کمیسـیون سـرحدی از تأخیر ورود مهنـدس ایرانی عصـبانی شـده و بـه کـارگزاری اطلاع دادهانـد که بایـد در ۶ شـهریورماه عملیـات مهندسـی و مساحی شـروع شود.»(۸) مقرر شده بود سرتیپ عبدالرزاق خان مهندس [بغایری] نهم شهریور با خودرو از تهران به مغان حرکت نماید.(۹)

□ بدون خونریزی، هرگز

حسـین خزاعی امیرلشکر غرب، در گزارشی به رضا خان از روند خلعسلاح توسط اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، نوشت که یکی از صـاحب منصبان در کبیرکوه بـا عشـایر لُر درگیر شـده، یـک نفر مقتول، یک نفر مجروح و خودش هم با اصابت یک گلوله به شـکمش زخمی میشود. «الوار مشـارالیهم را لخت نموده، فرار میکننـد. پس از دو روز مانـدن در کوه، تفنگچیان او را پیـدا کرده به اردو میبرنـد. فعلاً تحت معالجه» است. امیرلشـکر غرب افزود که سـرتیپ ابوالحسن خان، فرمانـده اردوی اعزامی لشـکر شـمال غرب به تعقیب مهاجمـان رفته، «دسـتور دادهام حتیالامکان از خونریزی خودداری» کنـد.(۱۰) رضـا خان پس از دیدن این گزارش گفت که دستور بیموردی داد هاید. «بدون خونریزی تصفیه امر و جلوگیری از خسارت این قبیل اشرار میسر نمیشود.» وی افزود: «میلیونهـا خرج شـده که متمردین دولت سـرکوب شونـد. حالا هم لازم است اشخاصـی که مسلحاً بر علیه قوای دولت ایستادگی و شرارت کردهاند حتماً تعقیب و معدوم شوند.»(۱۱)

□ ضرورت جلوگیری از فروش غلات به خارج

فرمانـده لشـکر شـمال غرب بـا اشـاره به احتمـال قحطی در شوروی و نیز کسادی برداشت از مزارع ایران، به دلیل خشـکسالی، نوشت که احتمـال میرود غله ایران به شوروی قاچـاق شود. وی از وزارت جنـگ خواست فروش غله اساساً ممنوع گردد «و در

صورتی که ما اضافه بر احتیاجات مملکتی خودمان آذوقه داشته باشیم در یک چنین موقعی میتوانیم استفاده بهتری نموده و با معاوضه با مواد احتیاجیه که از روسیه به ایران حمل میشود فواید بزرگی» ببریم.(۱۲)(ر.ك: ۲۲ شهریور)

 مقتضیات پرواز هواپیما از پاریس تا تهران

در پی اعلام خبر سرتیپ حبیب الله شیبانی مبنی بر این که سرهنگ احمد خان نخجوان به زودی با هواپیمایش عازم ایران خواهد بود (ر.ك: ۳۱ مرداد) وزارت امور خارجه به وزارت جنگ یادآور شد که خط پرواز این هواپیما از آسمان کشور های ایتالیا،

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۱، ص ۱.

۲- مدرس و پنج دوره تقنینیه، ج ۲، همان، ص ۱۸۹.

۳- همان، ص ۱۹۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۲۳. از مراسله سفیرکبیر ایران به رضا خان که نشان از نگرانی و تزلزل او از ترمیم کابینه بود، سندی در دست نیست.

۶- همان، ص ۱۱. خبر نشان میدهد که دولت ترکیه تصمیم به تغییر سفیرکبیر خود، محییالدین پاشا، در ایران گرفته و شخص دیگری را جای او انتخاب کرده است.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۶۷.

۸- همان، ص ۷۱.

۹- همان، ص ۷۰. خبر پذیرش مبنای مذاکرات توسط روسها در جلسه ۲۸ مرداد هیأت مرزی ایران و شوروی در بیله سوار مطرح و تأیید شده بود. (ر.ك: ۲۹ مرداد)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۸۹ و ۱۹۰.

۱۱- همان، ص ۱۸۸.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۱۷. این پیشنهاد موجب شد که رضا خان در نام های محرمانه به وزارت مالیه دستور دهد در صدور غلات به خارج از کشور احتیاط شود. (همان، ص ۴۱۶). وزارت مالیه هم خبر داد که پیش از این صدور غلات ممنوع شده بود. (همان، ص ۴۱۵)

یوگسلاوی، بلغارستان و ترکیه مربوط به هواپیما های عادی است. البته درخواست موافقت با چنین پروازی ارسال شده، اما طبق قوانین هواپیمایی، هواپیمای یادشده نظامی است و نمیتواند از آسمان کشور دیگر عبور کند «مگر این که قبلاً ـ اجازه مخصوص از دول عرض راه تحصیل کرده باشد.» در این نامه آمده است که با توجه به زمان پرواز سرهنگ نخجوان که اوایل سپتامبر تعیین شده، کسب اجازه از کشور های یادشده در این زمان اندک میسر نخواهد بود.(۱)

 کوچ طوایف ترکمن از ایران

رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق گفت که اطلاعات محرمان های رسیده که دو طایفه ترکمن خاک ایران را ترک کردهاند. وی افزود که اگر به موقع از این موضوع آگاه میشدیم از حرکت آنها جلوگیری میشد.(۲)

 ابراز رضایت از هدایت خان کلانتری

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، به رضا خان اطلاع داد که هدایت خان کلانتری که برای خرید لوازم راه جلفا به تبریز به مسکو آمده بود، کار خود را به بهترین نحو انجام داد و با خرید های او همه کاستی های این راه مرتفع شده است. وی خواستار توجه به فرد یاد شده گردید.(۳)

 ورود مواد مخدر به ایران و تکذیب دولت انگلیس

وزارت امور خارجه انگلیس، با ارسال نام های به سفارت ایران در لندن، مشارکت انگلیس و مستملکاتش را در ورود مواد مخدر به ایران تکذیب کرد. گویا پیش از این اداره صحیه کل مملکتی ایران در نام های به وزارت امور خارجه نوشته بود که انگلیس در ورود مواد مخدر، از قبیل مورفین، کوکایین و مشتقات آن به ایران دست دارد. در نامه وزارت امور خارجه انگلیس آمده است که صدور مواد مخدر به ایران در سال های اخیر بسیار جزئی و در حد ترکیبات دارویی بوده است، اما اگر مدرکی دال بر ورود این مواد توسط انگلیس به ایران وجود دارد، خوب است ارائه گردد.(۴)

 دیدار محمدولیمیرزا از کار خانه کبریتسازی تبریز

محمدولیمیرزا فرمانفرما امروز از کار خانه کبریتسازی تبریز دیدن کرد و در یادداشت های خود آورد که نزدیک یکصد و پنجاه هزار تومان خرج تأسیس این کار خانه شده اما در رقابت با واردات کبریت از شوروی عقب مانده است. وی نوشت که حاجیمحمدباقر خویی، صاحب کار خانه، میگفت روسها یک دو جین کبریت را پنج شاهی میفروشند، اما کبریت تبریز هر دو جین ده شاهی تمام میشود. خویی اعتقاد داشت اگر دولت در این مرحله که کار خانه نخستین قدم هایش را برمیدارد کمک نکند، راه ترقی و توسعه بسته خواهد شد.(۵)

 حاکم جدید قزوین

روزنامه ایران در شـماره امروز خود خبر داد که مخبرالـدوله به عنوان حاکم جدیـد قزوین منصوب شده است. حکمران پیشـین قزوین، مظفرالملک، به دلیل درگیری با رئیس عـدلیه این شـهر به تهران فراخوانـده شده بود.(۶)مخبرالدوله پیش از این معاون وزارت پست و تلگراف بود.

 سیل در اهر

سیل شـهر اهر را درنوردیـد. مغازه ها، خرمنها و بسـتانها در این حادثه خسارت دید. گفته میشود بیش از سه هزار تومان خرابی به بار آمده و تاکنون چنین سیلی در اهر دیده نشده بود.(۷)

 تصویب اعتبارنامه سیدجواد محقق

مجلس شورای ملی در جلسه امروز خود اعتبارنامه سـیدجواد محقق که اخیراً از دزفول به عنوان نماینـدگی مجلس شورای ملی انتخاب شده، تصویب کرد.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۶۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۷۳. فرمانده لشکر شرق پاسخ داد که دویست خانوار از ترکمن های نخورلی که تبعه روس هسـتند و چهار سال پیش به ایران مهاجرت کرده بودند، به خاک شوروی رفتهاند. اسکان اینان در ناحیه جرگلان بود. (همان، ص ۱۷۲)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۴۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸ و ۱۷/۱۸-۳۲-۱۳۰۴.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۱۹.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۱، ص ۱.

۷- همان، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۸۹۱، ص ۱.

 جمعه

۶ شهریور ۱۳۰۴

۲۸ اوت ۱۹۲۵

۸ صفر ۱۳۴۴

 نامه آیت الله نجفی اصفهانی به وزارت امور خارجه

آیت الله شیخ جمالالدین نجفی اصفهانی، از علمای اصفهانی ساکن تهران، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، از صحت و سقم خبر بمباران مدینه توسط وهابیان پرسید و نوشت که «انتظار دارم از اهتمامات کامله و اقدامات مجدانه خودتان، احقر را مسبوق فرمایید، والّا موجب هیجان مسلمین و انقلاب خواهد شد. و چنانچه این مرحله کذب است امر و مقرر فرموده فوراً در جراید کذب او را انتشار و اشاعه دهند.»(۱)

 اجتماع اهالی زنجان علیه اقدامات اداره ارزاق

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب اهالی زنجان علیه اقدامات اداره ارزاق و رئیس مالیه شهر اجتماع کردهاند. سرتیپ محمدحسین آیرم بدون اشاره به علت این گردهمآیی و اعتراض، نوشت که رئیس مالیه فعلاً بیرون از شهر است و احتمال دارد پس از ورود علیه او اقداماتی شود. «دستور داده شد که از اجتماعات و خیالات اهالی کاملاً جلوگیری نمایند.»(۲) مردم از میرزا ابراهیم خان اشرفی، رئیس مالیه زنجان، عصبانی بودند. اعتراضات و خواست های آنان برای برکناری او سودی نبخشیده بود. او متهم بود در خرید، انباشت و فروش گندم نادرستی به خرج داده است. گروه هایی از اهالی در مسجد شهر جمع شده قصد تعطیل عمومی داشتند.(۳)

 خبر های جاسوس امیرلشکر جنوب از بصره

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، که در ناصری بسر میبرد، امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که نتایج اعزام «یک نفر مفتش مخفی به بصره» نشان میدهد که کارگزاران شیخ خزعل هر روز با خان بهادر (میرزامحمد بوشهری) نشست دارند و مذاکرات محرمان های بین آنان میشود. فراریان از خوزستان به بصره همچنان مسلح هستند. این خبرها نشان میدهد ویلسون، نماینده انگلیس در بصره، با افراد یاد شده مرتبط است. امیرلشکر جنوب پیشنهاد کرد «لازم است که نظارت املاک خزعل را از خان بهادر مسترد داشته به شخص دیگری واگذار نمایند تا این قضایا مرتفع گردد.»(۴) خان بهادر مباشر و وکیل شیخ خزعل در املاک و مستغلات شیخ در بصره بود.

 اصرار بر تجاوز

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که مسئول امور مرزی شوروی در بیله سوار هنگام تحویل آن به همردیف دیگر خود، در حضور مأموران ایران، دویست قدم در داخل خاک ایران را «که در مقابل دهنه معروف نهر حسن خانلو واقع است، خاک شوروی معرفی و به مأمور تازه ارائه داده است.» وی افزود این اقدام با توجه به این که مبنای تعیین مرز، قرارداد ترکمنچای [و پروتکل ۱۸۲۹] تعیین شده است، چیزی جز اصرار به تجاوز به خاک ایران نمیتوان تلقی کرد.(۵)

وی در تلگرام دیگری خبر داد که روسها تعدادی قاچاقچی را در منطقه اجارود، تحریک کرده، با اسلحه به روستا های مرزی ایران میفرستند تا اموال روستاییان را بدزدند. فرمانده قوای آذربایجان نوشت که به جهت درازای طول مرز نمیتوان در همه این نقاط پست نظامی ایجاد کرد. از طرف دیگر روستاییان یاد شده مسلح نیستند. «در صورت اجازه، معدودی اسلحه به رعایای دهات سرحدی فوقالذکر جهت محافظت و مدافعه خودشان از تجاوزات اشرار داده شود.»(۶)

 ماشین آبپاش و کتاب تیراندازی

سرهنگ چالپرسکی، یکی از صاحب منصبان اعزامی قشون به فرانسه، در نام های به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، از لوازمی که باید تهیه میکرد، گزارش داد. وی نوشت که تقاضای ساخت ماشین آبپاش برای فرودگاه و میدان چوگان به همراه لوازم خاموش کردن آتش داده شده که چهل و پنج روزه تحویل خواهند داد. وی در ادامه توضیح داد که کتاب تیراندازی توپ های انگلیسی در کتابفروشی های پاریس یافت نمیشود. سفارش کردم از لندن تهیه کنند. چالپرسکی افزود که زرهپوش های درخواست شده فقط طبق سفارش مشتری ساخته میشود و شش تا یک سال طول میکشد.

او یادآور شد اقلام درخواستی برای «گروهان سیتروئن شنی» غیر کارشناسی است. «مثلاً یکصد باند شنی خواستهاند که هر یک جفت آن هزاروپانصد فرانک قیمت دارد و برای هشت اتومبیل تنها بیست الی سی باند برای چندین سال کافی است.» چالپرسکی این مورد را برای لاستیک های درخواست شده هم صادق دانست و نوشت که برای این اقلام باید ۳۰۰ هزار فرانک هزینه کرد

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵-۱-۳۰-۱۳۰۴. حاجآقا جمال اصفهانی (۱۲۸۴ق- ۱۳۵۴ق) برادر آیات آقا نجفی اصفهانی و آقا نور الله اصفهانی بود. وی درسآموزی علوم دینی را نزد پدر و برادرش آغاز کرد و سپس در حوزه علمیه نجف اشرف کامل نمود. پس از حضور آیات شهیر نجف در نهضت مشروطه، آقاجمال نیز به طرفداری از این نهضت رو آورد. وی پس از سقوط اصفهان به دست روسها به تهران آمد و رفته رفته در شمار علمای درجه یک تهران قرار گرفت. آقاجمال در مسجد سیدعزیز الله بازار تهران حوزه درس داشت. آقاجمال را در عداد یاران سیاسی آیت الله سیدحسن مدرس دانستهاند که در مواقف گوناگون به مخالفت با اقدامات رضا خان پرداخت. در پی درگذشت آقاجمال شایعه مرگ او به دست عوامل رضا خان مطرح شد. پیکرش با تشییع باشکوه در تخت فولاد اصفهان دفن گردید.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۱۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۴، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۶۶ و ۶۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۶۴.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۹. وزارت جنگ نیز موضوع را به اطلاع رضا خان رسانـد و او پذیرفت که با گرفتن ضامن، گرو یا سند، معدودی اسلحه میتوان در اختیار روستاییان گذاشت. (همان، ص ۸)

که بخش عمده آن بلامصرف خواهد ماند. وی آخرین سفارش وزارت جنگ را زین و برگ یاد کرد که باید چهار هزار فرانک برای خرید آن ارسال گردد.(۱)

 شورای اداری ولایتی

هیأت دولت در جلسه امروز خود تصویب کرد شورای اداری ولایتی با مشارکت نمایندگان ادارات دولتی در ولایات تشکیل شود. این اقدام برای حسن جریان امور در ایالات و ولایات و وحدت عمل ادارات دولتی است. در ضمن شکایات مردم که بخش عمد های از وقت ادارات را صرف خود میکند، باید در شورای اداری ولایتی حل و فصل شود. این مصوبه در ۹ ماده به تصویب رسید.(۲)

 کشف خمره گلی در نظامیه مشکین

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب در نظامیه تازه ساخت خیاو (مشکین) چند خمره گلی خالی پیدا شده است. «دستور داده شد نتیجه قطعیتری را تحقیق نموده اطلاع بدهند.»(۳)

 مدرسه روسها و اداره معارف گیلان

مدارس روسها در گیلان به زودی سال تازه تحصیلی را آغاز خواهند کرد. این مدارس معمولاً بدون توجه به قانون وزارت معارف اداره میشوند. اداره معارف و اوقاف گیلان امروز با ارسال نام های به وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه با اشاره به افتتاح نزدیک مدارس یاد شده پرسید که «آیا از افتتاح مدارس روسی جلوگیری بشود یا این که مانند سابق در افتتاح آن مجاز باشند؟»(۴)

 پذیرش محصل در مدرسه موزیک

مدرسه موزیک با انتشار اطلاعی های از داوطلبان آموزش موسیقی دعوت کرد به دفتر این مدرسه مراجعه کنند. دارا بودن تحصیلات شش ساله و حداکثر ۱۵ سال سن از شرایط نامنویسی در این مدرسه است. «به محصلین سالی دو دست لباس با ماهی یک تومان شهریه و کتب و لوازمالتحریر از طرف وزارت معارف داده میشود.»(۵)

 حاکم جدید قم

میرزا آقا اعتمادالملک از طرف وزارت داخله به عنوان حاکم قم تعیین شد. حاکم پیشین قم اعتمادالدوله بود.(۶)

 گشایش مدرسه اکابره

مدرسه اکابره جمعیت نسوان وطنخواه به ریاست «فخر عظمی ارغون، صبیه آقای مکرمالسلطان» تأسیس شد. این مدرسه در

اطلاعی های از آموزگاران و محصلان زن دعوت کرد برای نامنویسی به خیابان سپه، کوچه خیام مراجعه کنند.(۷)

 دستاندازی مأموران روس به اموال روستاییان ایرانی

به گزارش رسیده از مشکین، دو روستایی ایرانی که با پنج رأس اسب و یک الاغ برای خرید غله به طرف اجارود میرفتند، روبروی پست دیمان توسط سه نظامی روس مورد تهاجم قرار گرفتند. روسها یک اسب و الاغ را همراه یکی از روستاییان گرفتار کرده، با خود میبرند. در این گزارش آمده است که روستایی گرفتار در بین راه موفق میشود از دست روسها فرار کند.(۸)

 هشت نظامی بیتذکره روس در بندر پهلوی

به گزارش حکومت نظامی بندر پهلوی هشت نظامی دولت شوروی بدون داشتن ویزای کنسولگری ایران در بادکوبه، میخواستند در بندر پهلوی پیاده شده، داخل کشتی جنگی پهلو گرفته در این بندر شوند. آنان با یک فروند کشتی عادی وارد بندر پهلوی شده بودند. نظمیه بندر پهلوی از ورود غیرقانونی این نظامیان جلوگیری میکند، اما در ن هایت با وساطت کنسولگری شوروی و کارگزاری ایران به کشتی جنگی منتقل شدند.(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، صص ۴۸ و ۴۹. رئیس ارکان حرب نظرات چالپرسکی را پذیرفت و نوشت در حد ضرورت خریداری شود. ماشین آبپاش را هم باید از طریق بوشهر ارسال دارید نه بغداد. مبلغ ۴ هزار فرانک نیز برای خرید زین و برگ ارسال شد. (همان، ص ۴۷)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۴۷۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۸۴.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۳۲۷.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۲، ص ۲.

۶- همان، ص ۳.

۷- همان، ص ۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۵۵. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس میشود تا از طریق سفارت شوروی شاید اموال دزدیده شده مسترد گردد. (همان، ص ۳۵۴)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۱۲ تا ۱۴.

 شنبه

۷ شهریور ۱۳۰۴

۲۹ اوت ۱۹۲۵

۹ صفر ۱۳۴۴

 دیدار امیرلشکر جنوب با کنسول انگلیس در ناصری

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، که از شیراز به ناصری آمده است، خبر داد که با کنسول انگلیس در این شهر ملاقات کرده و از او شنیده است که اعراب ناراضی هنوز آرام نگرفته‌اند. «اغلب اجتماعاتی نموده و ممکن است مجدداً به این حدود حمله نمایند.» امیرلشکر جنوب در پاسخ اظهار میدارد که این گروه ها بدون حمایت مقامات عراق نمیتوانند اقدام به چنین کاری کنند. کنسول گفت که به زودی عازم بصره خواهد بود تا با مقام انگلیسی مسئول در بصره، ماژور ویلسون دیدار کرده، در این مورد با او گفتوگو نماید. محمود آیرم در پایان این تلگرام نوشت قضایای فعلی زیر سر ماژور ویلسون است.(۱)

وی در تلگرام دیگری اطلاع داد که اخیراً ماژور ویلسون به کوتزین در نزدیکی فیلیه رفته با محمد کنعان که از محرکان اخیر خرمشهر بود، ناهار خورده است.(۲)به نوشته امیرلشکر محمود آیرم، ویلسون وکیل علاقهجات شیخ خزعل در بصره است.

 آپرسوف در راه تهران

آپرسوف، کنسول شوروی در مشهد، راهی تهران شده است. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر به رضا خان نوشت که آپرسف صبح دیروز مشهد را به قصد تهران ترک کرد و غروب امروز از میامی گذشت. «روز قبل از حرکت خود عموم جراید و بعضی از تجار را دعوت و پس از نطقی اظهار داشت که چند روزه به طهران برای تحصیل اجازه حمل گندم از روسیه به خراسان میروم که در این سال سخت، روسیه بتواند به طبقه کارگر و رنجبر کمک نماید!»(۳)

 ضرورت ارسال پرونده به تهران

رضا خان در تلگرامی به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، گفت که پرونده مربوط به محمودآقا انصاری و سردارمعزز بجنوردی را هر چه زودتر به تهران بفرستید.(۴) امیرلشکر محمود انصاری به اتهام همکاری با سردارمعزز بجنوردی از وزارت داخله برکنار شده؛ علی منصور کفالت وزارت داخله را به عهده گرفت؛ و اخیراً شکر الله صدری (قوامالدوله) به عنوان وزیر داخله معرفی و منصوب شد.

 نارضایتی عمومی در گیلان

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در گزارش بلندی که به رضا خان فرستاد از نارضایتی عمومی مردم گیلان نسبت به حکـام، نظامیان و مأموران امنیه خبر داد. وی نوشت در فومن، شـفت و ماسوله معینالرعایا حکم میرانـد و قشون در آن مناطق نفوذی نـدارد. کسـانی که به اسم مـأموران دولت در آن نواحی حضور دارنـد، مشـغول چپاول مردم هسـتند. حیـدر خان و قره خـان، دزدان معروف در حـدود دیلمـان، رانکوه و رحمتآباد، به اسم امنیه مسـلحانه مشـغول شـرارت هسـتند. زاهـدی افزود در منطقه طوالش به انداز های به مردم ظلم شده که از شـنیدن اسم نظامی نفرت دارند. «نتیجه مظالم وارده به اینجا کشـیده که هر کس خـود را بـه یکی از متنفـذین محلی بسـته و در تمـام آن حـدود حس تنفر شدیـدی از نظامیـان در میـان اهـالی حـاکم حکمفرمـاست.» وی در ادامه این گزارش یـادآور شـد که اگر اوضـاع به همین منوال پیش برود امکـان دارد اوضاع سیاسـی به طرف پیـدایش نهضت جنگل دیگری پیش رود و نیز همسایه شـمالی چشم طمع به سـیطره سیاسـی خود در این منطقه بـدوزد. سرتیـپ فضـل الله زاهـدی تلویحـاً اوضـاع امروزه را نـتیجه ناکارآمـدی رئیس پیشـین تیپ شـمال، سـرتیپ محمدحسـین آیرم، دانست.(۵)

 ادامه حکومت نظامی گیلان به نفع شوروی

فرمانـده تیپ شـمال به رضا خان نوشت که اسـتمرار حکومت نظامی در گیلان، که هرگونه اجتماعی را در شـهر های رشت و بندر پهلوی ممنوع میکند، موجب نفوذ بیشتر روسـها در این نواحی شده است. آنها با ساخت کلوپ، مدرسه، مریض خانه «پار های جوانان را که تحصـیلکرده و بیکار هسـتند به عناوینی جلب میکننـد... ولی در مقابل هم یک حزب و دست های در اینجا وجود نـدارد که بتوانـد در مقابل آنها خودنمایی کرده و در صورت ضـرورت اقـداماتی بر علیه آنها بنماید.» وی خبر از وجود یک گروه سیاسی تابع نظرات دولت در گیلان داد که اگر تقویت شود، شاید بتواند در برابر نفوذ روسها مقابله کند.(۶)

 ابراز رضایت از یاور ابراهیم خان

فرمانـده لشـکر شـرق در تلگرامی خطاب به رضا خان از عملکرد یاور ابراهیم خان، فرمانـده ساخلو دزداب، ابراز رضایت کرد. وی نوشت با این که او را تاکنون ندیـدهام، اما در سه ماه خـدمت اخیر در سـمت یاد شده اقدامی که نشان از بیتجربگی باشـد نکرده است. وی افزود که کار های او تحتالشـعاع مأموران سیاسی انگلیس نیست به طوری که «تا به حال به عناوین مختلفه من غیر رسم انگلیسـها از او به فدوی شـکایت نمودهاند که ... تا انداز های خشن است و ممکن است بلوچها از این رویه ناراضـی باشـند.» فرمانده لشـکر شـرق افزود که یاور ابراهیم خان برخلاف این نظر در جلبنظر بلوچها موفق بوده است و اکنون در خاش مشغول پرداخت حقوق معوقه سران بلوچ و دیگر مستخدمان است.(۷)

 ناامنی در ماکو

کـارگزار مـاکو بـا ارسـال دو گزارش به وزارت امور خارجه از دزدی و قتل در ماکو خبر داد. در گزارش اول آمـده است که دزدهـا مالالتجـاره دو بازرگان تبریزی را به یغما بردنـد و یک نظامی را که تصادفاً به آنجا آمـده بود کشـتند. در گزارش دوم آمـده است که بین عرب (پلـدشت) و زنگنه، کردها یک نظامی، یک خدمتکار گمرک و یک رعیت را کشـتند. از قاتلان هر دو حادثه خبری در دست نیست.(۸)

□ وفات مساوات

سیدمحمدرضا مساوات بعد از ظهر امروز در باغ فردوس شمیران درگذشت. وی نماینده مجلس شورای ملی بود و از چهره های مشهور دو دهه اخیر امور سیاسی به شمار میرفت. جنازه مساوات در امامزاده صالح تجریش دفن شد.(۹)

□ ورود ابزار مدرسه صنعتی دولتی

به نوشته روزنامه ایران ۳۴ صندوق ماشینآلات که جمعیت ایران و آلمان به عنوان هدیه برای مدرسه صنعتی دولتی فرستاده بود، از راه بوشهر وارد تهران شده است.(۱۰) این وسایل توسط متخصصان آلمانی که قرار است وارد ایران شوند سرهم بندی و در

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۶۴ و ۶۵.

۲- همان، ص ۱۱. این موضوع محرمانه به وزارت خارجه اطلاع داده شد. (همان، ص ۱۰)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۱۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۳۲. امیرلشکر شرق پاسخ داد که پرونده به زودی آماده میشود. امضاء یکی از اعضای کمیسیون (یاور صفرعلی خان) را کم دارد. او برای امور نظامی در سملقان بسر میبرد. وی گفت که پیش از حرکت به ترکمن صحرا پرونده را میفرستم. (همان، ص ۳۳۱) امیرمعزز بجنوردی پیش از ماه محرم اعدام شد، در حالی که هنوز پرونده او کامل و خودش نیز محاکمه نشده بود.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۰۷ تا ۳۱۰. رضا خان بعد از دیدن این گزارش گفت که رفع این اشکالات به عهده فرماندهی جدید است. (همان، ص ۳۰۶)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، صص ۱۷ و ۱۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۲۲ تا ۳۲۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، صص ۵ و ۶.

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۳، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۳.

آموزش محصلان به کار گرفته خواهد شد.(۱)

 کسب اجازه از یوگسلاوی

ابوالقاسم عمید، وزیرمختار ایران در ایتالیا، به سرتیپ حبیب الله شیبانی در پاریس خبر داد که برای گرفتن مجوز عبور هواپیما از آسمان یوگسلاوی اقدام کرده است. «امروز صبح به قید فوریت شرحی به سفارت یوگسلاوی نوشته تقاضا کردم تلگرافاً حرکت آقای سرهنگ [احمد نخجوان] را به دولت خودشان اطلاع» دهند.(۲) پرواز هواپیمای نظامی از آسمان کشور های اروپا ممنوع بود.

 نتیجه مثبت اعزام نماینده قشون به ترکمنصحرا

دو تن از نمایندگان لشکر شرق که «مأمور رسانیدن مراسلات و تبلیغات» بودند خبر دادند که بیش از چهارصد نفر از رؤسای یموت و گوکلان وفاداری خود را به دولت اعلام کردهاند. این گروه چهار نفر از معتمدان خود را با هدیه به دیدن نمایندگان قشون میفرستند اما مهدیشاه، نایبالحکومه فندرسک، با این دستآویز که نمایندگان ترکمنها باید با مقامات استرآباد وارد مذاکره شوند آنها را متوقف میکند. مأموران لشکر شرق پیشنهاد کردند مهدیشاه به استرآباد احضار شود، و در این امور دخالت نکند؛ در این صورت همه طوایف یموت و گوکلان ضمن تحویل اسلحه، خدمتگزار دولت خواهند بود.(۳)

 دیدار وزیرمختار ایران با وزیر امور خارجه افغانستان

در پی تحرکات و اقدامات کنسول افغانستان در مشهد برای بازگرداندن بربریها از خراسان به افغانستان، به دستور وزارت امور خارجه، نصر الله خلعتبری، وزیرمختار ایران در افغانستان، برای تغییر کنسول یاد شده با وزیر امور خارجه افغانستان ملاقات کرد. خلعتبری در گزارشی به وزارت امور خارجه ایران نوشت که برخورد اولیه مقامات افغان در باب تغییر کنسولشان در مشهد بسیار مساعد بود؛ حتی میگفتند انگلیس به این کنسول پول میدهد تا بربریها را به بلوچستان انگلیس منتقل کند. افغانها چند روزی برای دادن پاسخ ن هایی مهلت خواستند. خلعتبری نوشت که با سپری شدن این مدت اکنون شنیده میشود که امیر امان الله خان، پادشاه افغانستان، با تغییر کنسول نامبرده موافق نیست. وی کار ن هایی را به عهده ایران دانست؛ این که مرزداری مملکت به نحوی باشد که نگذارد یکصدوپنجاه خانوار بربری بدون تذکره به راحتی از مرزها عبور کرده راهی افغانستان شوند.(۴)

 یکشنبه

۸ شهریور ۱۳۰۴

۳۰ اوت ۱۹۲۵

۱۰ صفر ۱۳۴۴

 بیانات آیت الله مدرس در مجلس

آیت الله سیدحسن مدرس، به مناسبت بمباران اماکن متبرکه مدینه توسط وهابیان، سخنانی در مجلس شورای ملی ایراد کرد. پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست حسین پیرنیا تشکیل شد. رئیس مجلس ضمن یادکرد از محمدرضا مساوات که دیروز درگذشت تقاضا کرد به احترام وی مجلس تعطیل شود. تدین پیشنهاد کرد تعطیلی مجلس بعد از ایراد سخنان آقای مدرس باشد. رأیگیری و تصویب شد. آیت الله مدرس با طرح این پرسش که ماهیت یک قوم و ملت به چیست؟ سخنان خود را آغاز کرد و در پاسخ گفت که قومیت یک قوم [و ملیت یک ملت] وابسته به «جامع» آن است. وی به نقش جامع، میاندار و رهبر قوم پرداخت و گفت که بدون آن، افراد و گروه های یک ملت «کالجدار المنشعب» هستند. «ترقی و تعالی هر قومی به این خواهد بود که جامع میان خودشان را نگاهداری کنند، و به واسطه ترقی آن، جامعه ترقی کند.» آیت الله مدرس جامع ایران و دیگر ممالک مسلمان را اسلام دانست و گفت که امروز بهترین زمان برای برداشتن این پرچم است.(۵)

 اجتماع در مسجد مروی

عصر امروز گروهی از علماء در مسجد مروی تهران گردهم آمدند و به همراه شمار زیادی از تجار و اصناف و طبقات مختلف مردم به سخنان آیت الله سیدحسن مدرس گوش کردند. مطالب ایراد شده توسط آیت الله مدرس درباره رفتار وهابیان در سرزمین حجاز بود. وی اعلام کرد که اخبار رسیده هنوز توسط مراجع رسمی تأیید نشده است؛ و با این که قرار بود روز سهشنبه در اعتراض به اقدام وهابیان همه تجار و اصناف دست از کار بکشند و تعطیل عمومی اعلام شود، فعلاً دست از این کار کشیده، منتظر میمانیم. پس از سخنان آقای مدرس آقاشیخ علی اصفهانی که چندی است وارد تهران شده به منبر رفت و به همین مناسبت سخن راند.

امشب نیز علمای تهران در خانه امام جمعه خویی گرد آمدند و درباره خبر تهاجم وهابیان به اماکن متبرکه حجاز مشورت کردند.(۶)

روزنامه قانون نیز خبر داد که عصر امروز جمعیت زیادی در مسجد جامع گردهم آمدند و به سخنان سیدعلی شوشتری در محکومیت اقدام وهابیان گوش دادند.(۷)

 ابراز تنفر روزنامه قانون از اقدام وهابیها

روزنامه قانون در شماره امروز خود، در صفحه اول، با حروفی متفاوت نوشت که «جنایت فجیعی که به دست وهابیها این ایام به عالم اسلام وارد آمده، روح مؤسس شریعت مطهره را دردناک و قلوب مسلمین را مجروح میکند. این دومین ضربت هولناکی است که دست جنایتبار این فرقه وحشی به پیکر اسلام وارد آورده و دومین لکه سیاهی است که در تاریخ سبعیت وهابیها

۱- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۶، ص ۳.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۱۳.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۲۱۰ و ۲۱۱.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۱، صص ۲ تا ۴.
۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۴، صص ۱ و ۲.
۶- همان، ص ۳.
۷- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۷، ص ۲.

ثبت میشود. ما با قلبی جراحتآلود و چشمی خونبار احساسات غمانگیز خود را در مقابل عالم اسلام ابراز و امیدواریم که دولت ایران و سایر دول معظمه اسلامی قدم هایی برای سد این ثلمه برداشته و این جراحت وارده بر قلب اسلام را مداوا فرمایند.»(۱)

 تلگرام هیأت علماء همدان به مجلس

هیأت علماء همدان با ارسال تلگرامی به مجلس شورای ملی با ابراز تأسف و دردمندی از اقدام وحشیانه وهابیان در حمله به اماکن مقدس مدینه خواست تلگرامی به مجمع اتفاق ملل فرستاده شود تا آن مجمع ضمن جلوگیری از ادامه جنایات وهابیان، مدینه منوره را از لوث وجود آنان پاک نماید. هیأت علماء همدان نوشت که اگر دولت اجازه دهد میتوانند برای دفاع از حیثیت اسلام به سوی مدینه رفته، حتی جان خود را در این راه فدا نمایند. «ثالثاً تقاضا داریم مجلس مقدس این روز مصیبت مسلمین را روز مخصوصی نام نهاده و این روز را یکی از بزرگترین روز های عزاداری مسلمین قرار دهد.»(۲)

 انتخاب نماینده وزارت معارف برای شرکت در جشن آکادمی علوم

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه با تنظیم نام های برای وزارت امور خارجه نوشت که محمد قزوینی را، که اینک مقیم پاریس است، به عنوان نماینده این وزارت خانه برای شرکت در جشن دویستمین سالگرد آکادمی علوم لنینگراد انتخاب کرده است. در این نامه آمده است که مبلغ پانصد تومان بابت مخارج این سفر برای یادشده ارسال میشود. وزارت معارف در نام های دیگر انتخاب«میرزامحمد خان قزوینی» را به اطلاع سفارت شوروی در تهران رساند.(۳)

 شایعه تهاجم دوباره عشایر ناراضی خوزستان

امیرلشکر جنوب خبر داد که یکی از صاحب منصبان گزارش میدهد شایع است نزدیک هشت هزار نفر از ناراضیان مسلح خوزستان بار دیگر به محمره (خرمشهر) حمله خواهند کرد. وی افزود که اهالی خرمشهر و اطراف در وحشت هستند. کسبه، کالا های خود را از بازار به خانه هاشان منتقل میکنند. کلیمی های ساکن خرمشهر به طرف بصره میروند. محمود آیرم نوشت که بلافاصله به تلگراف خانه رفتم تا در جریان حقیقت امر قرار گیرم. «به شیخ عبد الله دستور دادم که فوراً چند نفر جاسوس به خاک بینالنهرین اعزام و قضیه را کشف» کند. به اهالی هم اطمینان دادم که اتفاقی نخواهد افتاد؛ به این شایعات توجه نکنند. .محمود آیرم در پایان گمان خود را چنین بیان کرد که «این شایعات از طرف عمال انگلیسها است. چون اینجانب از جریان سیاست مرکزی بیاطلاع [هستم] نمیتواند کشف نماید که علت این شایعات آیا به واسطه به رسمیت شناختن [= نشناختن] دولت عراق [است] یا مقصود دیگری دارند.»(۴)

 دوشنبه

۹ شهریور ۱۳۰۴

۳۱ اوت ۱۹۲۵

۱۱ صفر ۱۳۴۴

 دیدار وزیرمختار ایران در قاهره با نماینده سیاسی حجاز

غفار خان جلالالسلطنه، که به تازگی به عنون وزیرمختار ایران وارد قاهره شده، خبر داد که با نماینده حجاز دیدار کرده و خبر های ارسالی خبرگزاری های رویتر را مبنی بر بمباران و تخریب اماکن مقدسه مدینه مورد تأیید اوست. میگفت که « خانه تاریخی حضرت خدیجه و آمنه را در مکه معظمه به دست منهدم کردهاند. اگر مدینه را بگیرند، مقبره حضرت را هم یقیناً منهدم» خواهند کرد. در این گزارش آمده است که نماینده حجاز ضمن ابراز تشکر از همدردی دولت ایران گفت که هیچ کمکی نمیرسد. جلالالسلطنه افزود که در اینجا دولت مصر از حوادث خوزستان ایران دلخور است و ملت مصر هم نسبت به حوادث مکه و مدینه بیاعتنایی میکند. وزیرمختار ایران در قاهره یادآور شد که وهابیها اخبار منتشر شده را در مطبوعات تکذیب میکنند.(۵)

 تعطیلی درس شیخ کاشفالغطاء

ویس کنسول ایران در نجف خبر داد که «حجتالاسلام شیخ احمد کاشفالغطاء از حججالاسلامان نمره اول (عرب است) به واسطه انتشار خبر هجوم وهابیها به مدینه منوره حوزه درس خود را تعطیل نموده و گویا به نماز جماعت هم حاضر نخواهد شد.» وی افزود که سایر علماء عرب نیز با وی همآوا هستند و میخواهند تلگرام هایی به دول و مجامع اسلامی مخابره کنند. «گویا امروز یا فردا در مسجد هندی اجتماع عمومی بشود.»(۶)

ویس کنسول در نامه دیگری به وحشت ایجاد شده میان اهالی آن صفحات اشاره کرد و نوشت که در مجالس علماء و روضهخوانیها صحبت فقط از تهاجم وهابیها به مدینه است. «اهل این صفحات یقین کردهاند اگر مدینه را وهابیها بگیرند آن وقت نوبه هجوم بر عراق است.»(۷)

 وهابیها در بینالنهرین

ویس کنسول ایران در نجف خبر داد که حکومت عراق [انگلیس] اجازه داده است گروه هایی از وهابیان بین نجد و عراق به بینالنهرین آمده، آذوقه بخرند و با بعضی از محترمین عرب اهل نجف ملاقات نمایند. وی نوشت که وهابیها حوادث مدینه را تکذیب میکنند «و بر عکس شهرت میدهند رفتار وهابیها نسبت به عموم در کمال رأفت است و هیچ وقت اهانت و بیاحترامی به مقامات مقدسه نخواهند نمود.» ویس کنسول ایران با تعجب میافزاید: «با این کمی آذوقه امساله نجف و گرانی از حد گذشته و علاوه، کدورت دولت عراق با وهابیها واضح و آشکار است، با این محذورات اجازه میدهند این همه عشایر به اطراف نجف جمع شده و شیوخ آنها آزادانه با محترمین شهر ملاقات، آمد و شد نمایند.»(۸)

۱- همان، شم ۴۶، ص ۱.

۲- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۹۹/۴۱/۱۵۴/۵.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۳۸۵۹۷.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۶۲ و ۶۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۱-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۶- همان، ۱۴-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۷- همان، ۱۱-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۸- همان، ۱۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

□ بیانیه رضا خان

منابع انگلیسی خبر از بیانی های دادهاند که رضا خان امروز به امرای لشکرها و تیپ شمال فرستاده است. در این بیانیه ریاست عالیه کل قوا از بدرفتاری نظامیان با مردم انتقاد کرده است: «از گزارش هایی که به من رسیده است معلوم شده است که گروهان هایی از قشونی که من به برخی مناطق اعزام داشتهام، به محض خروج از پایتخت با مردم بسیار بدرفتار کردهاند، و مرتکب غارت و سرکوب سکنه محلی شدهاند. من در آن زمان نمیتوانستم آنها را تنبیه کنم، چرا که درگیر عملیات نظامی بودند و چنانچه اقدام میکردم، این ممکن بود تأثیر معکوس بگذارد؛ اما در آینده هر افسر یا سربازی که از سوی مردم شکایتی علیهاش صورت گیرد، مجازات خواهد شد. من بازرسانی را برای بررسی این موضوع اعزام خواهم داشت و این عده اختیار خواهند داشت هر کس که مرتکب ظلمی نسبت به مردم شده باشد، مجازات کنند.»(۱)

□ تماس تلفنی ماژور ویلسون با امیرلشکر جنوب

ماژور ویلسون، نماینده انگلیس در بصره، ضمن تماس تلفنی با امیرلشکر جنوب در ناصری، گفت که از اجتماعاتی که علیه حکومت خوزستان در بصره شکل گرفته بود، جلوگیری کرده، «التزام سخت از آنها گرفته که منبعد به هیچ اسم و رسم نبایستی به عشایر ایران کمک نمایند.» ویلسون به امیرلشکر محمود آیرم اطمینان داد که اهالی بصره به فراریان خوزستان کمک نخواهند کرد. آیرم با ارسال این خبر افزود که ماژور ویلسون معتقد است «به واسطه مالیاتبندی نخیلات، عشایر ناراضی و درصدد اغتشاش میباشند.» امیرلشکر جنوب این نظر را رد کرد و نوشت که مالیات مصوب به نفع کشاورزان و مشایخ منطقه است. وی در پایان یادآور شد که شایعات اجتماع هشت هزار نفر در بصره برای حمله به خرمشهر توسط جاسوسانی که شیخ عبد الله به آنجا فرستاد، تکذیب میشود.(۲)

□ گام نخست تیپ شمال؛ تصرف خواجهنفس

در پی درخواست های پیاپی فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ برای اعزام نیروی کمکی از تهران، رئیس ارکان حرب کل قشون امروز پاسخ داد که این درخواستها به ریاست عالیه کل قوا منتقل شده «فرمودند عجالتاً قسمت اول نقشه که طرح شده و [آن] تصرف خواجهنفس و سایر نقاط ساحلی است، به موقع اجرا گذاشته شود، بعد در تکمیل قوای آنجا اقدام خواهد شد.»(۳) سرتیپ فضل الله زاهدی قوای موجود در استرآباد را برای اجرای عملیات علیه ترکمنها کافی نمیدانست. منابع انگلیسی استعداد پادگان استرآباد را در اواخر ماه اوت چنین برآورد کرده بودند: دو هزار پیاده و سوار، ۴ توپ صحرایی، دو توپ کوهستانی، ۱۲ مسلسل و ۴ توپ لوئیس.(۴) گفتنی است گردان های فوج رضاپور دیروز تهران را به قصد استرآباد ترک کرده بودند.فرمانده تیپ شمال هواپیما هم میخواست تا پیش از شروع عملیات اطلاعیه هایی در ترکمنصحرا منتشر نماید.(۵)

□ نیاز لشکر شرق به پول

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ برای چندمین بار تقاضا کرد اعتباری به این

لشکر اختصاص یابد تابتواند ضمن پرداخت قروض خود، حقوق معوقه نیروها را بپردازد و با خیالی آسوده به جنگ ترکمنها برود. «از فرط احتیاج مکرراً عرض میکنم که وضعیات مالی لشکر به کلی در حال وقفه و با این که باید به زودی به بجنورد عزیمت نمایم تمام حقوقات معوقه تیپ سیستان و سایرین همین طور باقی و هنوز هیچگونه وجهی حواله نشده است. حتی جهت مخارجات یومیه به کلی معطل و چون مبالغی تجار طلبکار میباشند، اعتبار قرض هم نیست.»(۶)

 میرزا آقا، عضو سازمان اطلاعات انگلیس

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب، میرزاآقا از اهالی ارومیه

۱- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۵۹ تا ۶۱. رضا خان در پاسخ به این تلگرام گفت که مالیات بسته شده به نخیلات که دولت میگیرد قابل مقایسه با آنچه شیخ خزعل میگرفت نیست. این موضوع را باید به ساکنین منطقه تفهیم کرد. وی افزود ضمن خلعسلاح طوایف خوزستان باید از اجحافاتی که نظامیان به آنها میکردند جلوگیری کرد، «زیرا تعدی از طرف مأمورین دولت بیش از همه چیز موجب عدم رضایت اهالی و ایجاد خیالات فاسد در سر آنها خواهد بود. و شاید مسبب عمده وقایع اخیر هم همین قضیه بوده است.» رضا خان همچنین گفت که انگلیس هیچگاه راضی به نفوذ دولت در خوزستان نخواهد شد. (همان، صص ۵۷ و ۵۸) این دیدگاه رضا خان به نظر میرسد حفظ ظاهر باشد. چرا که اگر انگلیس رضایتی به سیطره دولت مرکزی در خوزستان نداشت، شیخ خزعل را وادار به ترک قدرت نمیکرد و اسباب حضور قشون را در خوزستان فراهم نمینمود. آنچه برای انگلیس اهمیت داشت حفظ امنیت خوزستان برای کمپانی نفت جنوب بود؛ چه از ناحیه شیخ خزعل و چه از سوی رضا خان.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۴۳.

۴- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۲۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۳۶. وزارت جنگ فرمانده لشکر شرق را به ارسال پول امیدوار نگه داشت. (همان، ص ۳۳۵)

که چند سال پیش به موصل مهاجرت کرده بود، اخیراً به زادگاهش بازگشته است. وی نوشت که میرزا آقا «جزو شعبه استخبارات انگلیسها میباشد. نقداً دستور داده شد عملیات او را تحت نظر نگاه» دارند.(۱)

 صدور مجوز مزایده شیلات

وزارت مالیه با ارسال تلگرامی به اداره مالیه ساری اجازه داد مزایده صید ماهی های حلال در «رود خانه های مازندران و تنکابن» اجرا شود.(۲)

 خشکسالی در گروس

حاکم گروس در نام های به وزارت داخله محصول گندم گروس را در سال زراعی اخیر نامناسب خواند به طوری که مالکین، زارعین و دهقانها نتوانستند از فروش گندم کسب درآمد کنند، «به همین جهت خبازیها نیز به مضیقه دچار و عامه اهالی از حالا مضطرب و متوحشاند.» حاکم گروس هشدار داد اگر غله دولتی توسط اداره مالیه در اختیار مصرف عمومی قرار نگیرد «قطعاً طولی ندارد که هم غله در گروس ترقی فاحش میکند و بالاخره نایاب میشود و هم اهالی به مجاعه سخت و قحطی روبرو میشوند.»(۳)

 انحلال بلدیه تبریز

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که بلدیه تبریز به خواست فرمانده لشکر شمال غرب منحل شد. در این خبر آمده است که بلدیه تبریز از ۲۶۰۰ تومان عایدات ماهیانه ۲۴۰۰ تومان صرف پرداخت حقوق مستخدمان خود میکند، با این حال کوچه ها و خیابانها کثیف و خراب است. «از طرف فرمانده قوای آذربایجان بلدیه منحل و امر به رسیدگی محاسبات و عملیات آن اداره شده و مقرر گردیده است تشکیلات بلدیه جدید را بر وفق احتیاجات امروزه داده و عایدات آن را برای تسطیح و تعمیر خرابی های خیابان اختصاص دهند.»(۴)

(تصویر) نجف، بارگاه امام علی(ع)

 سهشنبه

۱۰ شهریور ۱۳۰۴

۱ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۲ صفر ۱۳۴۴

 تشکیل کمیسیون ویژه مجلس برای رسیدگی به حادثه اماکن متبرکه حجاز

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست تدین، نایب رئیس دوم، تشکیل شد و در ابتدا موضوع تهاجم وهابیان به مدینه مورد بحث قرار گرفت و با تأیید آیت الله مدرس کمیسیونی ده نفره برای رسیدگی به این حادثه تشکیل گردید. رضا خان نیز که در مجلس حاضر بود گفت که خبر های رسیده از طرف مأموران ایران در شام و مصر موضوع تهاجم وهابیان به مدینه را تا حدی تأیید میکند، اما مهاجمان هنوز نتوانستهاند مدینه را اشغال کنند. وی که پیش از تشکیل کمیسیون ویژه سخن میگفت، بر لزوم تشکیل چنین کمیسیونی تأکید کرد. مجلس در ادامه کار خود به بررسی مواد دیگری از قانون انتخابات پرداخت.(۵)

 اجتماع در مسجد جامع

عصر امروز گروه های مختلفی از مردم تهران به دعوت علماء در مسجد جامع گرد هم آمدند. در این مجلس اعلام شد که روز شنبه آینده، شانزدهم صفر، تعطیل عمومی اعلام شده است. در این نشست اطلاعیه رضا خان نیز «در خصوص موافقت با تصمیم علماء» در تعطیلی روز یادشده خوانده شد.(۶) (ر.ک: ۱۱ شهریور)

 استمزاج احمدشاه از دولت فرانسه برای بازگشت به ایران

وزیرمختار ایران در پاریس با ارسال نام های به وزارت امور خارجه فرانسه از تصمیم احمدشاه به بازگشت به ایران در اوایل ماه اکتبر خبر داد و از مقامات فرانسه خواست اطلاع دهند که آیا مراجعت شاه ایران از طریق سوریه مناسب است؟ و این که وزیرمختار فرانسه در تهران نظرش را راجع به بازگشت شاه ابراز دارد. آیا این مراجعت در این موقع مناسب به نظر میرسد؟ متن کامل این نامه در پاورقی آمده است.(۷)

 دستگیری یوسف خان دلفانی

امیرلشکر غرب به رضا خان اطلاع داد که یوسف خان دلفانی را دستگیر کرده است. وی نوشت که نامبرده پس از اطلاع از تحرکات سالارالدوله و حوادث ترکمنصحرا، شروع به برخی اقدامات کرده، حتی میخواهد با فروش گله ها و رمه های خود اسلحه از کرمانشاه تهیه کند. امیرلشکر غرب با این توضیح که یوسف خان دلفانی پیش از این با قید سوگند به قرآن به خرمآباد آمده بود، «از درخواست اعدام مشارالیه خودداری و تحتالحفظ به مرکز لشکر اعزام داشت.» در این گزارش آمده است که تا پایان کار خلعسلاح لرستان، دلفانی در حبس خواهد بود. وی در پایان از رضا خان درخواست کرد اگر شیخ عبدالرحمان لرستانی، نماینده این منطقه در مجلس، وساطتی برای آزادی یوسف خان دلفانی کرد، پذیرفته نشود.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۸۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۳- همان، سند شم ۲۹۰۲۴۲۴.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۴، ص ۳.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۶، ص ۱.

۶- همان، ص ۳.

۷- پورشالچی، همان، صص ۲۰۲ و ۲۰۳. «دوست عزیزم، اعلیحضرت شاه بر آن هستند در اوایل اکتبر آینده از طریق سوریه به همانسان که به فرانسه آمده بودند به ایران مراجعت فرمایند. ایشان مایل هستند در اسرع وقت بدانند آیا دولت فرانسه این مسیر عبور را مناسب تشخیص میدهد؟ از سوی دیگر اگر عبور از سوریه بیخطر است اعلیحضرت پادشاه قوی شوکت من مایلند با یک کشتی فرانسوی از مارسی به بیروت عزیمت کنند. مراجعه مستقیم ما به کمپانی فابر و مساژری ماری تیم نتایج مورد نظر را نداد. گفته شد تمام جاها تا ماه نوامبر آینده به فروش رفته است. آیا برای وزارت امور خارجه امکان دارد مداخله نمایند تا چند جا در نیمه ماه اکتبر جهت اعلیحضرت، ملکه مادر و والاحضرتها برادران و خواهران و خواهرزادگان معظمله به دست آید؟ در این صورت نیاز به نوزده جا هست که پانزده تای آن باید درجه یک (حتی برای اطفال) باشد و چهار تا هم درجه دو. از جانب دیگر آیا ممکن است بسان دفعه پیش، چهار سال قبل، به موقع مراجعت اعلیحضرت به ایران، از نماینده سیاسی خود در تهران بخواهید نظرش را در مورد این بازگشت اعلیحضرت بدهد؟ آیا این مراجعت در این موقع مناسب به نظر میرسد؟ عقیده آقای بونزوم که محرمانه قطعاً از همقطارانش نظرسنجی مینماید و محافل سیاسی را بدون شک میشناسد کاملاً مغتنم است. از این که منظماً موجبات زحمت فراهم میسازم عذر میخواهم ولی میدانم گذشت جنابعالی بیش از اینهاست و مطمئن هستم آنچه برایتان مقدور باشد برای جلب رضایت اعلیحضرت به انجام میرساند. احترامات فائقه را دوست عزیزم تقدیم میدارم... پرنس صمد.» (همانجا)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۸۵ و ۱۸۶.

به نوشته منابع انگلیسی حدود پنجاه نفر از خوانین لر در بازداشت بسر میبرند تا طوایف هنگام خلعسلاح سر به شورش برندارند.(۱)

 اعتراض به دخالت لشکر شرق در عدلیه خراسان

گروهی از کارکنان عدلیه مشهد با ارسال تلگرامی به وزارت عدلیه از دخالت قشون در کار عدلیه شکایت کردند. آنها نوشتند که سه نظامی مسلح با ورود به عدلیه، غلامحسین محمودزاده را که در محل عدلیه محاکمه داشت، با تهدید بیرون بردند. «این اقدام قانونشکنانه نظامیان در انظار، به قدری نسبت به عدلیه موهن [است] که جریان امور قضایی را به کلی فلج میکند.»(۲)

 توقف موقت اردوی اعزامی لشکر غرب به خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ خبر داد که گروهی از نظامیان مستقر در شیراز برای حضور در خوزستان فراخوانده شدهاند و تا بیست روز دیگر میرسند. وی درخواست کرد تا ورود نیرو های یادشده، اردوی اعزامی لشکر غرب به خوزستان در آنجا بماند، «زیرا اگر هم حادث های رخ ندهد حرکت آنها کاملاً ـ اسباب توحش اهالی را فراهم خواهد نمود.»(۳)

 اعزام خواهران روحانی به ارومیه

به گزارش کارگزار ارومیه نماینده پاپ در ارومیه پیشنهاد کرده تعدادی از زنان تارك دنیا (خواهر روحانی) را به ارومیه اعزام دارند. وی افزود که خبرها حاکی از این است که هیأت تبشیری کاتولیك مشغول تهیه خانه برای این زنان است. «میسیون آمریکایی هم دارای خانم های زیاد و بیشتر تبلیغات و تحریکات بین نسوان مسلمه و مسیحیه به وسیله آنها انجام، و بدین جهات هیأت لازاریست کاتولیك هم در این صدد برآمده که خانم های تارك دنیا را به ارومیه روانه، تا اجرای این مقاصد به دست آنها صورت گیرد.»(۴)

 بدرفتاری مأموران عراقی با کنسولگری ایران در خانقین

ویس کنسول ایران در خانقین خبر داد که مأموران دولتی و انتظامی عراق با این کنسولگری بدرفتاری میکنند. وی نوشت که چندی پیش یك یهودی به محل کنسولگری آمد، بیجهت شروع به فحاشی کرد، موضوع به حکومت رسانده شد، هیچ اقدامی نکردند. و یا دزدی که در کنسولگری دستگیر و تحویل پلیس شده بود، در بین راه او را رها کرده، فراش کنسولگری را کتك زدند. «این نوع سوءرفتار مأمورین اینجا خصوصاً اقدام وحشیانه پلیس توهین بزرگی به ویس کنسولگری» است.(۵)

 مرز های بینگهبان ایران و افغانستان

وزارت امور خارجه امروز نامه نصر الله خلعتبری، وزیرمختار ایران در افغانستان، را به وزارت جنگ فرستاد. در نامه سفیر ایران آمده است که دزدی و قتل افغانها در مرز های ایران ادامه دارد و دولت افغانستان در جلوگیری از این تعدیات کاری نمیتواند بکند؛ نه میتواند از این اقدامات جلوگیری نماید، نه میتواند خسارت و دیه مقتولین را پرداخت کند. تنها راه جلوگیری از شرارت سارقان ایجاد پست های نظامی توسط ایران است.(۶)

 شرایط استخدام کاپیتان نیکلاویچ

در پی موافقت وزارت جنگ با استخدام یک مستشار نظامی، سرتیپ امان الله میرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در تلگرامی به سرهنگ علی ریاضی، سرپرست هیأت نظامی اعزامی به پاریس، پرسید که شرایط استخدام کاپیتان نیکلاویچ چیست؟ و سفارش کرد با صرفهجویی همراه باشد.(۷)

 گردهمآیی آمریکاییان در همدان

به نوشته روزنامه قانون آمریکاییانی که در ایران به کار مدرسهداری و آموزش در شهر های ایران مشغول هستند، در همدان گردهم آمدند. این گردهمآیی هر سال انجام میشود و هیأت معارف آمریکا در ایران به تبادل تجربه و نظر میپردازند. «مستر جردن و سایر معلمین مقیم طهران نیز در این کنفرانس حضور» داشتند.(۸)

 تأکید امیرلشکر غرب به تشکیل هر چه زودتر امنیه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ تأکید کرد موافقت ریاست کل امنیه مملکتی با تأسیس پست های امنیه خط خرمآباد به دزفول هر چه زودتر عملی گردد. وی نوشت یکی از علل توقف من در خرمآباد همین موضوع است.(۹)

 آپرسوف در تهران

آپرسوف، کنسول شوروی در مشهد، که راهی تهران شده بود امروز به پایتخت رسید. سفارت انگلیس ضمن رصد ورود او و تهیه خبر، نوشت که روابط آپرسوف با فرمانده لشکر شرق بسیار بد است. احتمال دارد حضور او در تهران برای تصدیگری سمت دیگری باشد.(۱۰)

 دستگیری هجده کلیمی در تبریز

به گزارش نظمیه تبریز هجده کلیمی که اخیراً بدون تذکره و جواز مأموران دولتی و به طور قاچاق از شوروی وارد ایران شده بودند، دستگیر شدند. در این گزارش آمده است که آنان خود را تبعه دولت شوروی معرفی کردند، اما سوءظن به آنها موجب شد در نظمیه توقیف باشند. کلیمیان تحویل اداره امنیه شدند تا به زنجان اعزام گردند و تحویل اداره قشونی شوند.(۱۱)

۱- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۲۱. موضوع به وزارت جنگ اطلاع داده شد و وزارت جنگ نیز از فرماندهی لشکر شرق علت این کار را جویا شد. (همان، صص ۲۰ و ۲۲) قشون در اوایل محرم دایره اجرای عدلیه را بسته بود و سپس امین صلح عدلیه را جلب و در آستان قدس بازداشت کرده بود. (همان، پ ۳-۱، ص ۲۷۵).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۵۲. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۵۱)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۲-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۵- همان، ۵۵-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، صص ۱۰ و ۱۱. موضوع به لشکر شرق اطلاع داده شد. فرمانده لشکر شرق هم پاسخ داد که پس از فارغ شدن از عملیات ترکمن صحرا به این مسئله توجه خواهد کرد. (همان، صص ۸ و ۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۴۴. سرهنگ ریاضی هم پاسخ داد که ماهی صد دلار برای دو سال خدمت در وزارت جنگ. با این حال چهارصد تومان خرج سفر او از پاریس تا بوشهر باید ارسال شود. (همان، ص ۴۳) مبلغ درخواستی فرستاده شد. (همان، ص ۴۲)

۸- روزنامه قانون، س ۴، شم ۴۷، ص ۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۶۰.

۱۰- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های مؤسسه، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۶۵.

ص: ۲۹۱

(تصویر) خانقین، نمای عمومی

 چهارشنبه

۱۱ شهریور ۱۳۰۴

۲ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۳ صفر ۱۳۴۴

 اطلاعیه رضا خان خطاب به حکام و مأموران دولتی

رضا خان با انتشار اطلاعی های که در جراید منتشر شد، خطاب به عموم حکام ایالات و ولایات و مأموران دولتی، ضمن اشاره به اسائه ادب طایفه وهابی به مدینه منوره و مسجد حضرت رسول(ص) گفت که دولت از شنیدن این خبر مشوش و در حال تکمیل اطلاعات است. «عجالتاً با توافق نظر آقایان حجج اسلام مرکز تصمیم شده است که برای ابراز احساسات و عمل به سوگواری و تعزیهداری یک روز در تمام مملکت تعطیل عمومی شود.» وی روز شنبه ۱۴ شهریور/ ۱۶ صفر را روز تعطیل و عزاداری اعلام کرد.(۱) بنابر گواهی اسناد، نانواییها هم در روز یادشده باید تعطیل میکردند.

 بخشنامه وزارت امور خارجه به سفارت خانه ها

وزارت امور خارجه با ارسال بخشنام های به سفارت خانه های ایران با اشاره به این که وهابیها « خانه و قبر حضرت خدیجه را در مکه به دست خود منهدم نموده و اخیراً در حمله به مدینه طیبه به گنبد مطهر مرقد حضرت رسول اکرم و مسجد حمزه بمباردمان و خرابی کردهاند» اطلاع داد که شنبه آینده در ایران تعطیل عمومی است. در این روز «تمام طبقات مردم با کمال هیجان برای ابراز اندوه خود از این هتک حرمت مقامات مقدسه اسلامی و اظهار تنفر از وهابیها در مساجد ازدحام دارند.» وزارت امور خارجه از مأموران خود خواست که اعتراض ایرانیان را به اطلاع عموم مسلمین حوزه مأموریت خود برسانند. این بخشنامه به کشور های انگلیس، بلژیک، شوروی، آلمان، فرانسه، لهستان، ایتالیا، افغانستان، مصر، ترکیه و آمریکا فرستاده شد.(۲)

 اقدامات شیخ احمد کاشفالغطاء و عدم همراهی آیات ایرانی

به گزارش ویس کنسول ایران در نجف، شیخ احمد کاشفالغطاء پس از تعطیلی درس و نماز در اعتراض به اقدام وهابیها در مدینه، (ر.ک: ۹ شهریور) تلگرام هایی نیز در این مورد به مجلس معبوثان و اعیان در بغداد فرستاد. گویا «مجلس مبعوثان و اعیان بغداد هم به همین واسطه تعطیل کردهاند.» در این گزارش آمده است که عد های از طلاب عرب نزد علما و پیشنمازان غیر ایرانی رفته و از آنان خواستهاند درس و نماز جماعت را تعطیل کنند، که «جواب دادهاند هر وقت آقای آقاسیدابوالحسن

[اصـفهانی] و آقـای [محمدحسـین] نـایینی تعطیـل درس و نماز کردنـد، ما هم میکنیم.»(۳) وی در تلگرام دیگری بـا اشـاره به اجتماع طلاب و مردم در مسجد هندی (ر.ک: ۹ شهریور) نوشت که آیات ایرانی و علماء عرب در مسجد حاضر نشدند. ویس کنسول ایران تحلیل خود را از عدم همراهی «حججالاسـلامان ایرانی و عرب» چنین توضـیح داد: «حججالاسلامان ایرانی راست میفرمایند. با این ترتیب و وضعیت

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۶، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶۰-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- همان، ۱۲-۱-۳۰-۱۳۰۴.

کنونی تجمع در مسجد فایده ندارد، بلکه مداخله اجانب را سبب» خواهد شد. ویس کنسول ایران همچنین خبر داد که «حضرتین حجتین، آیات الله» اصفهانی و نایینی راجع به هجوم وهابیها به مدینه نام های به رضا خان نوشتهاند.(۱)

 پیگیری انحلال تأسیسات تلگرافی بیسیم انگلیس

وزارت پست و تلگراف با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خواستار پاسخی در مورد اقدامات آن وزارت خانه راجع به انحلال تأسیسات تلگرافی بیسیم انگلیس بین بندرعباس و بندرلنگه شد.(۲) (ر.ک: ۱۵ فروردین)

 آشیانه سفری هواپیما

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به پاریس، خطاب به سرهنگ احمد نخجوان پرسید آشیانه سفری هواپیما چند است؟ اطلاعات لازم را بفرستید.(۳) همچنین وزارت یاد شده از نایب شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان اعزامی به مسکو خواست «یک جلد کتاب اطلاعات برای سرباز های جدیدالاستخدام و یک جلد تاکتیک توپ خانه ساپژنیکف خریداری و ارسال دارید.»(۴)

 احتمال حل و فصل آب های مرزی

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ با اشاره به مذاکرات طولانی با مقامات دولت شوروی، چه در ایران و چه در مسکو، اطلاع داد «بالاخره موافقت حاصل شد نمایندگانی از طرفین انتخاب و قراری موقتاً در تقسیم آبها بدهند. هر چند تاکنون مذاکرات نمایندگان طرفین خاتمه نیافته ولی از آقای معظمی، کارگزار خراسان، که به این مأموریت به عشقآباد رفتهاند» اخباری رسیده که مایه امیدواری است.(۵)

 فرار یک نظامی روس به ایران

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به وزارت جنگ خبر داد که روژین، یک نظامی قشون تزاری که توسط بلشویکها در سیبری زندان بوده، پس از فرار، خود را به ایران رسانده و پناهندگی میخواهد. «اطلاع فرمایید چه معامله با مشارالیه به عمل آورده شود.»(۶) البته در همین روز یک روس از مرز آزادلو در منطقه اجارود نیز وارد ایران شد و زمین های میان آزادلو و قرهلو را آتش زد که با وزیدن باد بخشی از علوفه های محل سوخت.(۷)

 درخواست تشکیل کمیسیون تحقیق درباره تریاک ایران

امروز قطعنام های که در دومین کنفرانس بینالمللی تریاک به تصویب رسیده بود، مورد بحث نمایندگان جامعه ملل قرار گرفت. در این قطعنامه پیشنهاد شده بود که کشور های تولیدکننده تریاک، تولید خود را تا میزان رفع نیازمندی های طبی و علمی محدود کنند و از تولید بیشتر خودداری نمایند. ارفعالدوله، نماینده ایران در جامعه ملل، پیشنهاد کرد کمیسیون تحقیقی

تشکیل شده، به ایران اعزام شود.(۸)

 دو مقام اقتصادی روس در کرمانشاه

سفارت انگلیس از قول کنسولگری خود در کرمانشاه خبر داد که امروز باشکالوف Bashkalov، مدیرعامل شرکت قند روس و ایران، و دمندیف Demendiev، مدیر شعبه همدان، به کرمانشاه آمدند تا وسیله حمل و فروش قند روسی را فراهم کنند. آنها همچنین در حال بررسی گشایش شعبه بانک ایران و روس در این شهر هستند.(۹)

(تصویر) آیت الله حاجمیرزاحسین نایینی

۱- همان، ۱۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۲- همان، ۳-۱۶-۳۶-۱۳۰۴. بنا بر اسناد پیوست، وزارت امور خارجه اقدامی که نمایانگر پاسخ به درخواست وزارت پست و تلگراف باشد انجام نداد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۵۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۸۵.

۵- همان، ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، صص ۱۲ و ۱۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۲۹. پاسخ داده شد که پناهندگی او پذیرفته شود، چرا که «فراری، سیاسی و نظامی است.» (همان، ص ۳۲۸)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۷۳.

۸- زندفرد، همان، ص ۱۴۰. این پیشنهاد پذیرفته شد. ارفعالدوله معتقد بود اعمال محدودیت برای ایران در تولید تریاک در واقع عقب راندن ایران در تجارت تریاک بود، چرا که تریاک ایران بالاترین مورفین را داشت و دیگر کشورها، چون چین، یارای رقابت با ایران را نداشتند. (همان، ص ۱۴۱)

۹- FO E ۶۲۴۲/۸۲/۳۴

ص: ۲۹۳

 پنجشنبه

۱۲ شهریور ۱۳۰۴

۳ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۴ صفر ۱۳۴۴

 تظاهرات ضدوهابی در بمبئی

به گزارش نماینـده سیاسـی ایران در هند، پس از نشـر اخباری از اهانت وهابیها به بارگاه حضـرت رسول(ص) «تمام مسـلمانان شهر بمـبئی، از شـیعه و سـنی، بیش از دویسـت هزار نفر به همراهی تمـام ایرانیـان در مساجـد و مجـامع مختلفه جمـع، ولـوله و غوغـایی برپـا[است]. تمـام دکاکین و بازار های خودشان را بسـته و بعـد در معابر و کوچه ها چنـد روز» تظاهرات کردنـد. وی افزود که اقـدام وهابیها در بین ۶۷ میلیون مسـلمان هند اثر فوقالعاد های گذاشـته و در بقیه شـهرها هم تظاهراتی برپا است. «در لکنهو که مهمترین شـهر هـای مسـلمانان هندوسـتان و محـل اجتماعـات علمـای روحانی و مرکز اسـلامی هنـد محسوب میشود اجتماعـات فوقالعـاده برپـا شـده» است. در این گزارش آمـده است که مجمع علمیه علمای لکنهو و مجلس عالیه کل مسـلمانان هندوسـتان بـا ارسـال تلگرام هـایی به کنسولگری ایران از این که دولت ایران بـا تعطیل کردن و عزاداری به این اقـدام واکنش نشان داده، تشکر کردهاند.(۱)

 پاسخ وزارت امور خارجه به آیت الله نجفی اصفهانی

در پی ابراز نگرانی آیت الله حاجآقاجمالالدین نجفی اصفهانی از اقدام وهابیون در تخریب اماکن متبرکه مسلمانان در سرزمین وحی (ر.ک: ۶ شهریور) وزارت امور خارجه در پاسخ به این نگرانی خطاب به وی نوشت که تحقیق از مأموران ایران در لندن و مصـر و شامـات نشـان میدهـد که متأسـفانه خبر های یادشـده درست است. «همه خاطرها از وصول این اخبار متأثر و محزون است و به همه مـأمورین ایران در خـارجه تلگرافاتی شـده است که تألمات دولت و ملت ایران و اظهار تنفر از این رفتار وهابیها را که در هتک حرمت مقامات مقدسه اسلامی شده است، به اطلاع قاطبه مسلمین عالم برسانند.»(۲)

 تعطیل عمومی در اردبیل و خوی

به گزارش رسـیده از اردبیل مردم شهر امروز بازار و مغازه ها را در اعتراض به اسائه ادب وهابیها تعطیل کردند، «با یک هیجان فوقالعـاده مشـغول تعزیهـداری [هسـتند.] در خوی نیز مردم اقـدام به تعطیـل عمومی کرده «دسـتهجات سـینهزن بـا حـالت خیلی پریشان» مشغول عزاداری هستند.(۳)

 همآوایی سفارت آمریکا

کپلی آموری، مستشار سفارت آمریکا در تهران، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه ایران، ضمن ابراز همدردی با دولت و ملت نوشت که «بیرق این سفارت و قونسولگری آمریکا از طلوع آفتاب شنبه آینده الی غروب آفتاب پایین کشیده خواهد شد.»(۴)

 استعلام از وزیرمختار فرانسه در تهران

در پی درخواست های احمدشاه از وزارت امور خارجه فرانسه برای گرفتن اطلاعاتی راجع به اوضاع سیاسی ایران، (ر.ک: ۱۰ شهریور) وزارت امور خارجه فرانسه با ارسال تلگرامی محرمانه به نماینده سیاسی خود در تهران نوشت که «وزیرمختار ایران غیررسمانه مرا آگاه ساخت که شاه اوایل اکتبر قصد عزیمت به ایران دارد و مایل است نظر شما و محافل سیاسی ایران را در مورد این بازگشت بداند. خواهشمند است هر چه زودتر عقیده خویش را در این زمینه ابراز دارید.»(۵)

 کمیته کمونیست جوان در بندر پهلوی

محمود جم، رئیس کابینه ریاست وزراء، در نام های به وزارت جنگ از قول حسین کیاستوان، نماینده بندر پهلوی در مجلس شورای ملی، نوشت که روسها در بندر پهلوی کمیت های به نام کمونیست جوان تشکیل دادهاند و جوانانی که از مدارس فارغالتحصیل میشوند و بیکار هستند به این کمیته جلب کرده از صندوق آن کمک هزینه پرداخت میکنند. محمود جم از طرف رضا خان خواستار اقدام لازم شد.(۶)

 ابراز نگرانی از نهضت اسلامی

گروهی از علما و معتمدان خوزستان با ارسال تلگرامی به حجتالاسلام سیدابوالقاسم کاشانی خواستند به اطلاع رضا خان، مجلس شورای ملی و وزارت عدلیه برساند که تعدادی مجهولالهویه با عنوان نهضت اسلامی، اسباب اختلال امور جاری به ویژه عدلیه را فراهم کردهاند. در این تلگرام آمده است سررشته این افراد «آیت اللهزاده» در آبادان است که اگر تبعید شود موجبات راحتی اهالی فراهم خواهد شد؛ و نیز حکومت نظامی خوزستان هم به مجازات این گروه مجهولالهویه اقدام کند.(۷)

 جنگ با قاچاقچیان گندم در مامش

به گزارش امیرلشکر شمال غرب، مأموران نظامی با افرادی که یک کاروان گندم را به خارج از مرزها میبردند درگیر شده، قاچاقچیان چند بار گندم را جا گذاشته فرار کردند. این درگیری که در ناحیه مامش رخ داد منجر به جراحت یک نظامی شد. در این گزارش آمده است که قاچاقچیان پس از تجهیز خود بار دیگر به پست دلاوران حمله میکنند و افراد این پاسگاه با وجود شمار کم موفق میشوند آنان را عقب برانند. در درگیری اخیر نزدیک به ۶۰۰ رأس گوسفند به دست نظامیان میافتد. نظامیان چادر های قاچاقچیان را برای عبرت دیگران آتش زدند. یک کشته و دو مجروح از نظامیان و بازداشت رئیس قاچاقچیان و سیزده نفر دیگر از نتایج درگیری بوده است.(۸)

 ارسال آذوقه به معارضان ترکیه

محییالـدین پاشـا، سـفیرکبیر ترکیـه در ایران، در نـام هـای بـه رضـا خـان نـوشت که برخی از کرد هـای ایرانی برای کمـک به معارضان کرد ترکیه آذوقه به آنها میرسانند. وی خواستار جلوگیری از این اقدام شد.(۹)

 درگیری در مرز پلدشت

کنسول ایران در ایروان خبر داد که در پی درگیری کردهـا بـا نظامیـان در منطقه پلـدشت، یـک نظـامی زخمی شـد و او را به نخجوان منتقـل کردنـد، امـا به جهت نبود وسایـل درمـان به بیمارسـتانی در ایروان آورده شـد. وی نوشت که دست راست این نظامی بایـد قطع شود که پس از عمل جراحی و بهبود راهی ایران میشود. کنسول ایران ضـرورت جلوگیری از اقـدامات اشـرار مرزی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۲- همان، ۵۷ و ۵۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۱۵۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۵- پورشـالچی، همان، ص ۲۰۳. همچنین نـامه دیگری به کمیسـر عالی فرانسه در بیروت فرسـتاده شـد تا از امنیت موجود برای عبور از راه سوریه استعلام شده، به اطلاع احمدشاه برسد. (همانجا)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۲، ص ۱۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۵۸. موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد تا تحقیق کرده، مراتب را برای تصمیمگیری ابلاغ نماید. (همان، ص ۳۵۷)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۴۶۷ و ۴۶۸.

۹- همان، ص ۴۷۱. موضوع به امیرلشـکر شمال غرب اطلاع داده شد و سرتیپ محمدحسین آیرم پاسخ داد که خروج غلات و گوسـفند به ترکیه ممنوع شده است. وی افزود که کمبود آذوقه در کردستان ترکیه و بینالنهرین جدی است و انتظار قحطی در آن نواحی میرود. وی بـا اشـاره به درگیری بـا قاچاقچیـان در نـاحیه مامش نوشت که مأموران ایران در اجرای ممنوعیت خروج گنـدم به دسـتور های داده شده عمل میکنند. (همان، ص ۴۶۹) موضوع با همین مفاد به اطلاع سـفیرکبیر ترکیه رسـید. (همان، ص ۴۶۶)

را ضروری دانست.(۱)

 نامه سفارت انگلیس درباره تقسیم آب مرزی سومار

سفارت انگلیس با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که مردم مندلی نیاز شدیدی به آب دارند. مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد اطلاع میدهد که اهالی مندلی حاضر هستند برای تخصیص آب پول بپردازند و «قائممقام مندلی میتواند با مأمورین محلی [ایران] در این باب داخل مذاکره شود.»(۲)

 اعتراض به کتک خوردن دو تبعه ترک

سفیرکبیر ترکیه در نام های به رضا خان نسبت به ضرب و شتم دو تبعه ترک در سرباز خانه ارومیه اعتراض کرد. وی نوشت که این دو کشاورز هستند و آن قدر کتک خوردهاند که از نشیمنگاه آنان خون جاری شده است. در این نامه آمده است که پیگیری شهبندر ترکیه از کارگزاری منتج به نتیج های نشده است.(۳)

تحقیقات بعدی نشان داد که افراد یاد شده برای این که از دادن عمله برای تسطیح راه ارومیه به سلماس شانه خالی کنند از شهبندری ترکیه تذکره جعلی گرفتهاند؛ تبعه ترکیه نیستند و ایرانی هستند. گردنکشی های بعدی موجب دستگیری و ضرب و شتم آنها توسط رئیس نظامیان ارومیه شده است.(۴)

 دستگیری و آزادی چهار مظنون کمونیست

به گزارش اداره تأمینات تبریز، عبد الله خان، مدیر اتاق مراسلات، و عباسقلی خان، مباشر تجزیه مراسلات، هر دو از مستخدمان پست خانه دولتی، در اثر مراودات مشکوک با ابوالقاسم اسکندانی و مهدی یوسف قاضیوف، تحت نظر قرار گرفتند. افراد یاد شده تمایلات کمونیستی داشته و وابسته به فرقه اجتماعیون هستند. در گزارش اداره تأمینات آمده است که یادشدگان با اجتماع در رستوران رشت به تبادلنظر میپرداختند. اینان پس از دستگیری و بازجویی، مدرک قابل اعتنایی که مستمسک بازداشت آنان باشد به دست ندادند. پس هر چهار نفر به قید التزام آزاد شدند.(۵)

 استفسار از وزارت جنگ

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که اگر آن وزارت خانه موافق باشد، میرزااسداوغلی با یکی از فراریان ایرانی معاوضه شود. وزارت امور خارجه میخواست پس از کسب موافقت وزارت جنگ با سفارت شوروی وارد مذاکره گردد.(۶)

 کلاه اروپایی بر سر اهالی ترکیه

سفارت ایران در اسلامبول خبر داد که دولت ترکیه با ابلاغ بخشنام های به ادارات، دستور داده تمام کارکنان دولت باید کلاه اروپایی بر سر گذارند. «عصمت پاشا، رئیسالوزراء، کلاه فرنگی گذاشتهاند و آقای مصطفی کمال پاشا... در این چند روزه در بین نطق های خودشان متذکر شدند لباس همه ماها از کفش و نیم تنه و شلوار و جلیقه و فکل و دستمال گردن، اروپایی است... البته ... خانمها[ی ترکیه] متجاوز از یک سال است حجاب را برداشته و در تمام مجالس حاضر و در دانس و باله ها شرکت مینمایند.»(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در ابتدا میرزاعبد الله یاسایی (صدرالادباء) نماینده دامغان و سمنان، راجع به موقعیت نامناسب گندم در مملکت، به ویژه در حدود سمنان و دامغان، گفت که این دو شهر همواره گندم مازاد داشتند، اما امسال برای بذر کشاورزان هم گندم نیست. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، نیز با رضایتبخش نبودن زراعت سال جاری گفت که بیشتر وقت دولت و وزارت مالیه صرف این موضوع میشود. در ادامه، بودجه دو دوازدهم مرداد و شهریور در حدود ماه های مشابه سال پیشین به تصویب رسید، سپس نمایندگان وارد بررسی مواد دیگری از قانون انتخابات شدند.(۸)

 بازگشت وابسته نظامی سفارت شوروی به تهران

منابع انگلیسی نوشتند که بوبریشف Bobrischev ، وابسته نظامی سفارت شوروی در تهران، که سفر کوتاهی به تفلیس کرده بود، امروز به تهران بازگشته است.(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۶، ص ۳۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، ص ۶۲. دولت ایران در ن هایت این کار را به علیقلی خان پسر والی پشتکوه سپرد. او نیز گماشته خود را به مندلی فرستاد و توافقاتی کردند که رضایت سیدعزالدین نقیبزاده، رئیس بلدیه مندلی، را به همراه داشت. (همان، ص ۵۴)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۹۲.

۴- همان، ص ۳۸۹.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۲۲۴. یکی از فعالیت های مهم نظمیه ها تعقیب افراد مظنون به داشتن مرام کمونیستی بود. سفارت انگلیس از قول یک مأمور مخفی پلیس تهران نوشت که نظمیه تهران ۳۰۰ مظنون کمونیست را زیر نظر دارد. (FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۵۹. وزارت جنگ نیز پاسخ داد که اگر با ابوالقاسم لاهوتی معاوضه میکنند، وارد مذاکره شوید. (همان، ص ۳۵۸)

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲۲-۱۷-۱۳۰۴.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۸، صص ۲ و ۳.

۹- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

ص: ۲۹۵

 جمعه

۱۳ شهریور ۱۳۰۴

۴ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۵ صفر ۱۳۴۴

 تلگرام علمای تبریز به نجف

تعـدادی از علمـای تـبریز از جمله آیت الله ابوالحسن انگجی بـا ارسـال تلگرامی به آیـات عظـام مقیم نجف، آقایـان ابوالحسـن اصفهانی، محمدحسین نایینی، شیرازی و فیروزآبادی ضمن ابراز تأثر از «واقعه فجیعه عظیمه» در مدینه نوشتند که مسلمانان این خطه آماده هرگونه فداکاری هستند. «مکنون خواطر علّیه را ابلاغ فرمایید.»(۱)

 ابراز تأسف روزنامه نجف از موضع آیات ایرانی

روزنامه نجف، چاپ نجف، در شـماره امروز خود در مطلبی با عنوان «شیئ عجیب» با اشاره به اقدام شیخ احمد کاشفالغطاء در تعطیل درس و نماز و اعتراض آشـکار به اقـدامات وهابیون در تخریب اماکن مقدسه مکه و مدینه نوشت که مقرر بود علما در مسـجد هنـدی اجتماع کننـد اما غیر از شـیخ احمـد، از علمای دیگر کسـی در این اجتماع حاضـر نشـد. نویسـنده مقاله از آیات اصـفهانی و نایینی، بـدون بردن نام، انتقاد کرد. در این مقاله عدم همراهی علمای یاد شده با شـیخ احمد کاشـفالغطاء، به عنوان «شـیئ عجیب» یاد شده و آمده است که «دیده شده در بعضی از مسائلی که هیچ اهمیت نداشته، سابقاً رخ داده بود، برای وقوع آن اجتماعها نمودنـد و بحثها در ضـمن پیش آمـد، مـدارس و بازارهـا بسته گردیـد، بـه زعـم ایـن که قیـام به واجبـات دینیه نمودهاند؛ و این امری عجیب است و از پدران گذشته خود هم نشنیده بودیم.»(۲)

 امکان ادامه تعطیلی در شاهرود

سرهنـگ علیقلی، حـاکم نظـامی شـاهرود، در تلگرامی خیلی فوری به رضا خان نوشت که علمای شاهرود خیال دارنـد تعطیلی روز شـنبه (فردا) را تـا تعیین تکلیف قطعی از طرف دولت ادامه دهنـد. «در صورت عـدم صـلاح تلگرافاً امر فرماینـد مـذاکره و جلوگیری شود.»(۳)

 تصمیم به برکناری حاکم کرمانشاهان

غلامعلی دولتشـاهی، حاکم کرمانشاهان، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که شـکر الله صـدری، وزیر داخله، در نام های خصوصـی به او نوشته است که به دلیل طولانی شدن زمان حکمرانیاش در این شهر، تصمیم به احضار او گرفته و موضوع را به

اطلاع «حضور مبارک» هم رسانده است. وی افزود که وزیر داخله دو جایگزین را برای ادامه کارم تعیین کرده است: حکومت بروجرد و لرستان؛ حکومت کردستان. دولتشاهی ضمن ابراز ناخرسندی از این تصمیم نوشت که یا مرا به «جاروبکشی آستان مبارک» [= رضا خان] بپذیرید یا دستور دهید ولایت خراسان را برای ادامه کارم تعیین کنند.(۴)

 تصمیم به اعزام فوج نادری به استرآباد

وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال اطلاع داد که طبق تصمیم «حضرت اشرف اعظم» فوج نادری به طرف استرآباد حرکت خواهد کرد. در این تلگرام آمده است که یک دسته توپ خانه صحرایی هم همراه آنها روانه خواهند شد. «پس از ورود فوج مزبور، گردان سوم پهلوی به فوج خود ضمیمه و به اردوی شرق ملحق خواهد شد.»(۵) این موضوع به اطلاع لشکر شرق هم رسید.

 تفتیش یک زن مسلمان هندی و تکذیب گمرک

به گزارش فرمانده ساخلو دزداب یک زن مسلمان هندی که در حال عبور از گمرک میرجاوه بود مورد تفتیش بدنی مأمور گمرک قرار میگیرد و زیورآلات او ضبط میشود. فرمانده لشکر شرق امروز این خبر را به وزارت جنگ فرستاد و نوشت که اینگونه اقدامات موجب هیجان مسلمانان هندی میشود. البته رئیس ساخلو دزداب، طلا های مزبور را بازمیگرداند تا از اعتراض های احتمالی جلوگیری نماید. فرمانده لشکر شرق افزود که گمرک میرجاوه در حوزه گمرکات ایالت خراسان نیست که اقدام مستقیمی انجام دهد، لذا خواهشمندم در تغییر مشارالیه اقدام جدی به وسیله گمرکات مرکزی به عمل» آید.(۶)

گمرک این نقل قول را تکذیب کرد و گفت که منشأ خبر یک پلیس هندی بوده که صحت ندارد. گمرک گفت که علت این شایعه سختگیری گمرک میرجاوه در بازرسی وسایل پلیس هایی است که همراه قطارها هستند. «هرگاه اشیایی برخلاف نظامنامه وارد نمایند خیلی سختگیری میکنند.»(۷)

 ارسال اسلحه های کشف شده توسط یک شرکت انگلیسی

امیرلشکر جنوب به رضا خان خبر داد که ۴۲۲۸ قبضه تفنگ انگلیسی کشف شده [از انبار تسلیحات شیخ خزعل] «توسط جهاز کمپانی لنج [لینچ] حمل به بوشهر گردید.» محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، نگران بود که اگر بخواهد این سلاحها را با یکی از کشتی های خزعل منتقل کند، انگلیسها مانع شوند، اما اینک سلاحها توسط یک شرکت انگلیسی در حال حمل به بوشهر است. وی افزود ۱۷۰ هزار فشنگ انگلیسی هم موجود است که ۸۰ هزار آن به فوج منصور و بقیه به تهران فرستاده خواهد شد. همچنین ۲۸۰ هزار فشنگ [غیراستاندارد] هم هست که ۱۲۳ هزار آن پیش از این به بوشهر فرستاده شده و بقیه هم ارسال خواهد شد، اما روشن نیست قابل استفاده باشد. در این گزارش آمده است که بقیه سلاح های موجود قابل استفاده نیست.(۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۵-۱-۳۰-۱۳۰۴. ویس کنسولگری ایران در نجف از رد و بدل شدن این تلگرام آگاه شد و متن آن را به وزارت امور خارجه فرستاد. (همان، ۱۰۶-۱-۳۰-۱۳۰۴)

۲- همان، ۲۱ و ۲۰-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۳۶. از طرف وزارت جنگ به حاکم نظامی شاهرود اطلاع داده شد که فقط روز شنبه تعطیل است و بس. (همان، ص ۳۳۵)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۸۰ تا ۱۸۲. رضا خان هم دستور داد ایالت خراسان را به عنوان مأموریت جدید غلامعلی دولتشاهی (پدر زنش) تعیین کنند. (همان، ص ۱۷۸)

۵- همان، ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۴۶. سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال پس از اطلاع از این تصمیم، اصرار کرد حرکت فوج نادری را تسریع کنند تا عملیات نظامی علیه ترکمنها پیش از شروع بارندگی آغاز شود. (همان، ص ۳۴۵) وزارت جنگ هم توصیه کرد همزمان با حرکت فوج نادری عملیات آغاز گردد. (همان، ص ۳۴۴)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۲۱۴ و ۲۱۵.

۷- همان، صص ۲۱۱ و ۲۱۲. البته گمرک در گزارش بعدی خود ضمن تأکید بر عدم بازرسی زنان، گفت که مأمور گمرک وارد اتاق زنان شده و مقداری طلا و فیروزه که در یک جعبه بوده، برداشته و از اتاق خارج شده است. این اقدام در غیاب رئیس گمرک میرجاوه انجام شده بود. (همان، ص ۲۰۸)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۰ و ۱۱.

ص: ۲۹۶

 شنبه

۱۴ شهریور ۱۳۰۴

۵ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۶ صفر ۱۳۴۴

 اجتماع و تظاهرات در تهران

بنابر اعلام قبلی، امروز همه مغازه ها، بازار، ادارات دولتی و حتی نانواییها در اعتراض به توهین و تخریب اماکن مقدسه مدینه توسط وهابیها تعطیل بودند. گروه های مختلف مردم در مسجد سلطانی گرد آمدند. ابتدا حاجشیخ جواد عراقی و سپس میرزاعبد الله به منبر رفته راجع به اقدام وهابیان سخن راندند و لزوم اتحاد دول اسلامی را یادآور شدند. محل تجمع بعدی مردم تهران، خارج دروازه دولت تعیین شده بود. مردم «با بیرق سیاه و حال عزا به مسجد حاضر میشدند. آقای رئیسالوزراء هم قبل از ظهر به بازار تشریف آورده، پس از گردش مراجعت نمودند.» روزنامه ایران در ادامه این خبر نوشت که گردهمآیی مردم بعد از ظهر در خارج دروازه دولتآباد بینظیر بود و مشابه آن در تهران دیده نشده بود. «شاید متجاوز از پنجاه هزار نفر جمعیت در یک نقطه اجتماع نموده بودند.» در مراسم بعد از ظهر وزرای مختار کشور های اسلامی نیز شرکت داشتند.(۱)

 گزارش سفارت انگلیس از تهران امروز

سفارت انگلیس در گزارشی از واکنش مسئولان و مردم تهران به خبر به توپ بسته شدن مسجد حضرت رسول اکرم(ص) نوشت که هیجانات بسیاری برپا شده است. در مجلس هیأتی برای ارائه مشاوره به دولت در این موضوع تشکیل و تجمعات بزرگی در مساجد برپا شده است. در این گزارش آمده که «به نظر میرسد مطبوعات عموماً طرفدار اعتراض به همه قدرت های مهم و فراخواندن قدرت های مسلمان به تشکیل کنفرانسی در اسرع وقت برای ایجاد کنترل مشترک ملل مسلمان بر حجاز هستند. برخی روزنامه ها به گستردگی مطرح کردهاند که این به توپ بستن در اثر تحریک بریتانیا رخ داده است. در واقع، ستاره ایران در شماره پنجم سپتامبر خود عملاً اظهار میدارد که همه دردسرها در حجاز به خاطر تحریکات بریتانیا در گذشته و حال است. شنبه پنجم سپتامبر، در سراسر کشور عزای عمومی اعلام شد. در صبح آن روز، ولیعهد، همه علمای برجسته، وزیرمختار های افغانستان، مصر، و ترکیه و وزرای کابینه در مسجد شاه حاضر بودند. یک تجمع عمومی در خارج از شهر در عصر برگزار شد و نمایندگان روحانیون، مجلس و وزارت جنگ و شمار زیادی از طبقات پاییندست و متوسط، از جمله سربازان در آن شرکت جستند. در خطابه هایی که آن روز خوانده شد ۴۰۰.۰۰۰ مسلمان در سوگ نشسته بودند، و این روز در مصر و افغانستان نیز روز عزا بود. دولت ایران در صورت نیاز داوطلبان را اعزام خواهد داشت. رئیس مجلس، خطاب به دیپلمات های خارجی گفت: ممکن است شما بخواهید با مسلمانان همدردی نشان دهید، اما مسلمانان هر چه لازم باشد خودشان انجام خواهند داد.(۲)

□ تعطیلی سراسری مملکت

گزارش های رسیده از شهر های اصفهان، کرمانشاه، اراک، تبریز، اردبیل، ارومیه، مراغه، سلماس، اهر، مرند، ساوجبلاغ مکری، بندرعباس، شرف خانه، ساری، بارفروش، اشرف، رشت، بندرپهلوی، لنگرود، رودسر، لاهیجان حاکی است که مردم با تعطیلی اماکن کسب همانند روز عاشورا اقدام به عزاداری، اجتماع در مساجد و راهپیمایی کردهاند. در مناطق سنینشین نیز، اهل سنت در اعتراض به اقدام وهابیها در مجالس عزا شرکت کردهاند.(۳)

□ سخنان ضدانگلیسی مأمور دولت

آقاسیدجلال، رئیس پست خانه دولت، در مراسم عزاداری امروز مردم بندرعباس، علیه اقدامات وهابیون در تخریب اماکن مقدسه مدینه سخنانی برای حاضران ایراد کرد و در ضمن محکوم کردن این اقدام به دولت انگلیس حمله کرد. وی این دولت را در تحریک وهابیون، رساندن اسلحه و اقدام علیه اماکن مقدسه مسلمانان مؤثر توصیف نمود و تأکید کرد که همه مسلمانان باید علیه انگلیس قیام کنند.(۴)

□ تکذیب خبر تهاجم وهابیان به مکه و مدینه

بنا به تلگرامی که از دهلی به وزیر امور خارجه ایران رسید خبر خبرگزاری رویتر از بمباران مدینه و خرابی گنبد مسجد پیامبر اسلام(ص) دروغ است. «کمیته خلافت مجلس عالی مسلمین بیتالمقدس و فلسطین» خبر بمباران را تکذیب کردهاند. در این تلگرام افزوده شده که ابن سعود این خبر را توسط نماینده خود در مصر تکذیب کرده و گفته است که «کلیه قضیه اختراع دشمنان است که میخواهند کارکنان مسلم را بیاعتبار ساخته مابین اخوان اسلامی اختلاف عقیده تولید نمایند.»(۵)

□ ادامه هیجانات ضدوهابی در هند

نماینده سیاسی ایران در هند با فرستادن نام های به وزارت امور خارجه از اجتماعات مردم مسلمان در شهر های لاهور، لکنهو، بمبئی و تپنا خبر داد و نوشت که هیجان فوقالعاده مردم ادامه دارد و محمدعلی [جناح] یکی از رهبران مسلمانان هند در سخنان خود در بین مردم لاهور گفته است که باید به جهاد قیام کرد. ما «از دولت انگلیس ابداً تقاضای مساعدتی نخواهیم کرد، بلکه فقط از دول اسلامی از قبیل ترکیه و ایران و افغانستان کمک و همراهی خواهیم خواست.» نماینده سیاسی ایران افزود که نامه هایی از برخی تشکلات به این نمایندگی رسیده و از مجلس شورای ملی در محکومیت اقدام وهابیها تشکر شده است. وی در پایان نوشت که اطلاعیه وزارت امور خارجه را به زبان های اردو، انگلیسی و فارسی در نشریات محلی درج کرده است.(۶)

□ اجتماع ایرانیان مقیم تفلیس و عشقآباد

به گزارش ژنرال کنسولگری ایران در تفلیس، ایرانیان مقیم این شهر در اعتراض به توهین و تخریب وهابیها به اماکن مقدسه مکه و مدینه، در مسجد شاهعباس اجتماع کردند. وی افزود که «عقیده رسمی حکومت امروزه این مملکت مخالف احترامات مذهبی است؛ این است که رفتار ابنسعود را آلت برای حمله به انگلیس قرار داده و او را مقصر کردهاند. ولی تعلیمات این

ژنرال قونسولگری به طور بیطرفانه و موافق امر وزارت جلیله فقط ابنسعود را مؤسس این حرکات معرفی نموده» است.(۷) اجتماعکنندگان با امضاء های خود نام های خطاب به مجلس شورای ملی و رضا خان تنظیم کردند و آمادگی خود را بر کندن ریشه وهابیان از سرزمین حجاز اعلام کردند.(۸)

همچنین ایرانیان مقیم عشقآباد در سه مسجد ویژه ایرانیان گرد

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۹، ص ۲.

۲- FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۸۸۳ و ۲۹۰۱۱۵۶ و ۲۹۱۲۱۹۳ و ۲۹۳۵۵۳۷ و ۲۹۰۷۹۱۱؛ اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶۴ و ۱۶۳ و ۱۲۲ و ۴۷ و ۴۴ و ۱۹-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۲-۱-۳۰-۱۳۰۴. چندی بعد در هشتم مهر، ژنرال کنسول انگلیس در آن منطقه با ارسال نام های به کارگزاری بنادر خلیجفارس نسبت به اظهارات مأمور دولتی ایران اعتراض کرد. (همانجا)

۶- همان، ۱۱۱-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۷- همان، ۱۰-۱-۳۰-۱۳۰۴-

۸- همان، ۳/۹ و ۲/۹-۱-۳۰-۱۳۰۴.

آمدند و به تعزیهداری پرداختند.(۱)

 به محاصره افتادن نظامیان در دشتستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که نظامیان مأمور خلعسلاح، توسط دشتستانیها به محاصره افتادهانـد. لازم است پنجاه نفر با دو مسلسل، فوری به آن منطقه عازم شوند. وی افزود این نیرو های کمکی با دو کامیونی که اینک در اصفهان متوقف است باید به بوشهر اعزام شوند. حرکت این کامیونها هزینه دارد.(۲)

 مأموریت جدید سرتیپ مرتضی خان

رضا خان امروز سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز و حاکم نظامی تهران، را به همدان فرستاد. منابع انگلیسی نوشتند که تعدی نظامیان در مناطق مختلف به مردم موجب اتخاذ چنین تصمیمی شده و سرتیپ یزدانپناه به عنوان افسری مورد اعتماد رضا خان مأمور شده «به ظلم افسران عالیرتبه در ایالات» پایان دهد. در غیاب سرتیپ مرتضی خان، امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، معاون پارلمان وزیر جنگ، امور حکومت نظامی تهران را به عهده خواهد داشت.(۳)

 تهیه فهرستی از اموال و رمه های سرقت شده شاهسونها

سرهنگ محسن نظامی، رئیس ارکان حرب لشکر شمال غرب، فهرستی شامل بیست و هشت مورد سرقت های انجام شده توسط دزدان روسی از طوایف شاهسون ایران را به وزارت جنگ فرستاد. این فهرست نشان میدهد که چه نوع اموال یا مواشی، در چه تاریخی، از چه شخصی و توسط چه کسی دزدیده شده است.(۴)

 یکشنبه

۱۵ شهریور ۱۳۰۴

۶ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۷ صفر ۱۳۴۴

 روحانیان آذربایجان، دشمن رضا خان

رضا خان با ارسال تلگرامی خصوصی و محرمانه به سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر غرب، ضمن توهین شدید به روحانیان آذربایجان، آنان را دشمن خود خواند و دستور داد دماغشان را به خاک بمالد و از هر کاری که موجب خفت و خواری آنان میشود دریغ نکند. چه بسا منشأ ارسال این دستورها بیاعتنایی روحانیان آذربایجان به رضا خان، در سفرش به آن خطه بوده باشد. رضا خان یادآور شد هر اقدام فرمانده لشکر شمال غرب علیه روحانیان آذربایجان باید پشت پرده باشد؛ ظاهر

را حفظ کرده، در باطن به نابودی ایشان بپردازید. متن کامل این نامه در پاورقی آمده است.(۵)

 جزئیات بیشتر از تهاجم وهابیها به مدینه

حبیب الله هویدا، ژنرال کنسول ایران در شام، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که خبر های رسیده از منابع گوناگون حکایت از تهاجم وهابیها به مدینه منوره دارد. در این حمله «ضریح حضرت حمزه را که خارج قلعه است خراب و منهدم کردهاند، ولی چون مدینه دارای قلعه بسیار محکمی است و استحکامش زیاد، قشون ساخلو آنجا دفاع دلیرانه کرده، وهابیها را عقب نشاندهاند. قبه مبارکه ضریح حضرت ختمی مرتبت از

۱- همان، ۲۰۰-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۳۵۴ و ۳۵۶. آیرم دو روز بعد خبر داد که محاصره رخ داده مرتفع شده است، اما ضرورت حرکت کامیونها برای اعزام نیرو به بوشهر و از آنجا به محمره (خرمشهر) همچنان باقی است. (همان، ص ۳۵۴)

۳ - FO E ۵۹۱۴/۸۲/۳۴مأموریت امیرلشکر طهماسبی در حکومت نظامی تهران پس از بازگشت سرتیپ یزدانپناه به تهران ادامه یافت.

۴- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۳۰۹ تا ۳۱۱. وزارت جنگ این فهرست را به وزارت امور خارجه فرستاد و آن وزارت خانه طی یادداشتی موضوع را به اطلاع سفارت شوروی ابلاغ کرد و خواستار استرداد مسروقات و تنبیه مرتکبین شد. (همان، صص ۳۰۷ و ۳۰۸)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۱۲. «خصوصی و محرمانه است. فرمانده لشکر شمال غرب. سلسله روحانیون آذربایجان عموماً و تبریز خصوصاً یا از روی پستفطرتی و دنائت طبع و یا از روی افکار پریشان و مشوش، معلوم میشود هنوز توهماتی در سر دارند که گاهی به واسطه بغض و کینه و حسد از آنها ناشی میگردد و مسلم گشته که تا زمانی که کاملاً ـ دماغ آنها به خاک مالیده نشود و مضمحل نگردند از انواع پست فطرتی و رذالت خود دست بردار نیستند. چون پس از تجربیات زیاد و مطالعات دقیق بر من ثابت و مسلم شده که آخوند های آن صفحه حقیقتاً دشمن اصلاح و حقیقتاً دشمن مملکت و جز حرص و آز شخصی و اعمال خودسری و دنائتکاری هیچ قصد و غرض دیگری ندارند و حاضر هستند که تمام مصالح مملکت را فدای اغراض شخصی خود بنمایند. در این صورت باید عاقلانه و مدبرانه به تدبیر و مالیدن دماغ آنها اقدام نمایید طوری که نه تنها نفوذ آنها کاسته آید بلکه وسایل رقت و خواری و خفت آنها در تمام قضایا پیشبینی شود. ولی ضمناً باید تشخیص نمایید که شخصاً نباید با هیچیک از آنها طرفیت حاصل نمایید و آنها هم نباید طرفیت شما را در کوچکترین امری ظاهراً احساس نمایند. باید در باطن وسائل امر را با دست های مختلفه مرتب کرده و در باطن اضمحلال آنها را نمایید. مرکوز خاطر داشته باشید که متدرجاً و عاقلانه یک جا به موجودیت مادی و معنوی آنها خاتمه داده شود. و مترصد هستم که این مأموریت را با ن هایت تدبیر و هر قدر زودتر انجام داده و مملکت را از شر خباثت های آنها پاک نمایید. ریاست عالیه کل قوا و رئیسالوزراء.»

گلوله های وهابیها آسیب زیاد برداشته است. شهر مدینه هنوز در محاصره است، ولی تصور نمیرود که وهابیها بتوانند آنجا را بگیرند.» هویدا در ادامه این نامه آورده است که این اقدام لطمه شدیدی به وهابیها وارد کرده، همه مسلمانان جهان را علیه خود برانگیختهاند. «در تمام شهرها بر منابر لعنت میگویند.» وی افزود که ابنسعود میخواهد با تکذیب موضوع آب رفته را به جوی بازگرداند، اما کار از کار گذشته است.(۱)

 عدم رضایت حاکم کربلا از اعتراض علیه وهابیها

کنسول ایران در کربلا، وزارت امور خارجه را مطلع کرد که حکومت محلی اینجا راضی به حضور اهالی عراق در اعتراضات علیه اقدامات وهابیها نیست. «میگوید حرکات عنادانه بر علیه وهابیها سبب میشود به کدورت بین وهابی و عراقی، و آن وقت ابن سعود بهانه به دست آورده، هجوم به عراق بکند و یا به نقاطی که نزدیک عشایر وهابیها است صدمه بزنند.» در این نامه آمده است که توجیه حاکم کربلا، حضور وهابیها در اطراف نجف است، که به آنها اجازه خرید آذوقه دادهاند.(۲)

 نیاز کمیسیون مرزی ایران به دستگاه تلگراف

رئیس کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار، امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که همه گزارش های ارسالی و مراسلات دریافتی با تأخیر انجام میشود و این موجب معطلی است. «استدعا دارم در اعزام تلگرافچی... به بیلهسوار با یک دستگاه تلگراف» اقدام عاجل شود.(۳)

 آزادی فرد مشکوک به جاسوسی

فرمانده لشکر شمال غرب در نام های به وزارت جنگ نوشت که فردی به نام ستّار که به اتهام کسب خبر از وضعیت پست های نظامی ایران دستگیر شده بود، همچنان در بازداشت بسر میبرد. ستار در ۲۷ فروردین در پست هادی بیگلو دستگیر شده بود. «به موجب تحقیقاتی که به عمل آمده مورد سوءظن واقع نگردیده است» از این رو دستور آزادی او داده شد.(۴)

 گزارش خط سیر هواپیما از پاریس تا تهران

سرهنگ علی ریاضی، رئیس هیأت نظامی ایران در فرانسه، با ارسال تلگرامی به سفارت ایران در رُم خط سیر هواپیمای خریداری شده از فرانسه را که قرار است توسط سرهنگ احمد نخجوان هدایت شود، متذکر شد. در این مراسله آمده که مقرر است پرواز یادشده، در نیمه دوم سپتامبر انجام شود. سرهنگ ریاضی یادآور شد علامت «فارقه طیاره ایران، الوان ملی است که در زیر بال های طیاره و انت های دم آن منقوش گردیده است.»(۵)

 تعطیلی عمومی

امروز به مناسبت شهادت امام هشتم، حضرت رضا(ع) ادارات و دوایر دولتی تعطیل بود.(۶) به همین مناسبت در بیشتر شهرها،

تظاهرات دیروز علیه اقدام وهابیها، امروز نیز ادامه یافت.

 درگذشت مهندس روسی

مسیو نکانکین، مهندس راه و اهل شوروی، درگذشت. وی از طرف وزارت فواید عامه مأمور ناحیه هشت مازندران بود و مشغول احداث راه شوسه تهران به مازندران. وی در تهران فوت کرد و تشییع جنازه او با حضور وزیر فواید عامه انجام گردید.(۷)

 تجمع ایرانیان مقیم بادکوبه علیه اقدام وهابیها

به گزارش اسد الله یمین اسفندیاری، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، ایرانیان مقیم این شهر امروز در مسجد اجتماع و از اقدامات وهابیون در تخریب اماکن مقدسه مدینه ابراز تنفر کردند. آنها گفتند اگر دولت ایران اجازه دهد حاضریم جان خود را در راه مذهب فدا کنیم. «مخصوصاً واعظ در منبر اظهار داشت که حکومت و دولت ایران که دست نیرومند و فکر قوی قائد عظیمالشأن آن رضا خان پهلوی تشکیل دهنده میباشد به ما تسلی میدهد که به وجه اکمل این توهین غیرمنتظره جبران خواهد شد.» یمین اسفندیاری افزود با این که روزنامه ها توسط دولت شوروی سانسور میشود و تماماً مطیع اوامر حزب کمونیست هستند و دولت هم با هر چه که بوی مذهب دهد مخالف است، اما توانست اطلاعیه وزارت امور خارجه را در روزنامه های روسی و ترکی به چاپ برساند.(۸)

 یک جهانگرد آمریکایی در راه تختجمشید

فرمانده پادگان آباده خبر داد که امروز یک جهانگرد که خود را هنری فرست، اهل آمریکا، معرفی میکند وارد آباده شد. وی میگوید برای عکاسی از تختجمشید و قبر مادر سلیمان راهی مرودشت و بعد بهبهان است. فرمانده یاد شده میافزاید که این جهانگرد تذکره یا سفارشنام های نداشت.(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۲- همان، ۱۸-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۴۹. درخواست مهدی الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار، به وزارت جنگ منعکس شد، چرا که، درخواست این موضوع از وزارت پست و تلگراف با این پاسخ مواجه شده بود که لشکر شمال غرب باید سیم تلفن بیلهسوار را به اداره تلگراف واگذارد. در این صورت میتوان مطالب را به مشکین و از آنجا به مراکز دیگر فرستاد. (همان، ص ۴۸) وزارت جنگ با این درخواست موافقت کرد.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۷۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۲۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۹-۱-۳۰-۱۳۰۴. برای آگاهی از علت تعطیل چنین روزی که مربوط به روایتی دیگر از روز

شهادت امام هشتم، حضرت رضا(ع) است، ر.ك: همین کتاب، ج ۳، ص ۳۴۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۱، ص ۳.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۵ و ۹۴-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۵۱.

ص: ۲۹۹

 دوشنبه

۱۶ شهریور ۱۳۰۴

۷ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۸ صفر ۱۳۴۴

 نخستین مشاهدات یزدانپناه از همدان

سرتیپ مرتضی یزدانپناه که از طرف رضا خان برای بررسی وضعیت قشون غرب به همدان رفته است، خبر داد که برای اسکان، باغی را جنب سرباز خانه در نظر گرفتند. هنگام ورود به باغ، سلطانعباسآقا خزاعی، قلعهبیگی شهر، را در حالی که سیاهمست و با شماری از فاحشه ها مشغول عیاشی بود، دیدم. وی افزود که دستور دادم زندانیاش کنند و همان طور که میدانید بیماری سفلیس دارد و از عهده کار برنمیآید. سرتیپ یزدانپناه پیشنهاد کرد «به طور دیویزیون سابق متقاعد (بازنشسته) گردد.»(۱) وی در گزارش دیگری نوشت که وضعیت سرباز خانه مرکزی «فوقالعاده قابل تنقید و برخلاف نظامنامه های مصوبه» است.(۲)

 ابراز اطاعت نُه تن از خوانین گوکلان

به گزارش سرهنگ پولادین، در اثر کار های تبلیغی در میان ترکمنها، اخیراً نُه تن از خوانین گوکلان ابراز اطاعت کرده، آن چه از نیرو های گارد پهلوی به غارت برده بودند، پس دادهاند. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر به رضا خان نوشت که دستور دادم با آنان مهربانی کنند و از اقدامات گذشتهشان چشمپوشی نمایند. وی افزود اگر سواران خود را در آینده در اختیار قشون قرار دهند روشن میشود که اطاعتشان واقعی است.(۳) وی در تلگرام دیگری با اشاره به آمادگی تعداد دیگری از سران ترکمن برای مذاکره، و جلوگیری مهدیشاه، ایل خان و نایبالحکومه فندرسک، از این اقدام، (ر.ک: ۷ شهریور) نوشت که ممانعت مهدیشاه از رسیدن گروه مذاکرهکننده، نشان میدهد که وی با بینظمی های ترکمنصحرا مرتبط است. فرمانده لشکر شرق درخواست کرد از تیپ شمال بخواهند دست از حمایت مهدیشاه بکشد.(۴) (ر.ک: ۲۵ شهریور)

 تقاضای هواپیما و مسلسل

فرماندهی لشکر شرق از وزارت جنگ خواست در اعزام یک فروند هواپیما به خراسان تعجیل شود. همچنین «اقلاً چهار قبضه از مسلسل هایی که کراراً عرض شده به اسرع اوقات ارسال دارند.»(۵)لشکر شرق برای تهاجم به ترکمنها آماده میشد.

 بازگشت عشایر مهاجر به خوزستان

امیرلشکر جنوب خبر داد که در چند روز اخیر دو هزار من آذوقه بین عشایر خوزستان تقسیم شده است. اینان چندی پیش از ایران کوچ کرده بودند، اما به تدریج به محل خود بازگشتهاند. مهاجران از عشایر شریفات و بنیتمیم بودند. وی افزود که «عشایر بنیمالک هم بعد از ده روز دیگر به نقاط اولیه خود مراجعت خواهند نمود و با این وضعیت میتوان امیدوار شد که کلیه عشایر مهاجر به خاک عراق، مراجعت نمایند.»(۶)

 ابراز همدردی شرکت های خارجی مستقر در اراک

نمایندگان شرکت های خارجی مستقر در عراق (اراک)، با ارسال تلگرامی به وزیر امور خارجه نوشتند که «تأسف عمیق و اظهار تسلی به عالم اسلام خاصه نسبت به ملت نجیب ایران که در میان آنان به طور مودت زندگانی میکنیم» ابراز مینماییم.(۷) این همدردی به واسطه عزای عمومی ایرانیان در توهین به اماکن مقدسه سرزمین حجاز بود.

 درخواست سفارت شوروی برای گشایش مدارس خود در ایران

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به مذاکرات اخیر با مدیرکل وزارت امور خارجه نوشت که از وزارت معارف خواسته شود با گشایش مدارس شوروی در شهر های تهران، بندر پهلوی، تبریز، رشت، بارفروش (بابل)، بندرگز و مشهد موافقت شود.(۸) پیش از این مدارس یاد شده بدون اجازه و تعهد نسبت به قوانین وزارت معارف اداره میشد، اما اینک سفارت شوروی پذیرفته که مدیریت درسی و آموزشی مدارس مذکور وفق نظامنامه وزارت معارف باشد. گفتنی است روسها در ماه گذشته مدرس های را در بارفروش (بابل) افتتاح کردند که با مخالفت یکی از روحانیان ذینفوذ شهر روبرو و تعطیل شد.(۹)

 تقاضای غرامت برای یک تبعه کاسب روس

کارگزاری خوزستان خبر داد که کنسولگری شوروی در ناصری پیگیر گرفتن غرامت برای میرزاحسین تقیزاده نخجوانی، تبعه شوروی است. وی در محمره (خرمشهر) مغازه عطرفروشی و دواسازی داشت که در حمله عشایر ناراضی به خرمشهر غارت شد. مبلغ غرامت درخواست شده یک هزار و نود و پنج تومان و پنج قران و ده شاهی است. کارگزار خوزستان میگوید که موضوع به حکومت نظامی اطلاع داده شده، اما ترتیب اثری نداده است. «مستدعی است که هر طور تصویب میفرمایند دستور لازم صادر و ارسال فرمایند تا از آن قرار جواب قونسولگری داده شود.»(۱۰)

 درخواست آشوریها و کلدانیها برای داشتن نماینده در مجلس

مجمع کلدانیان تهران در نام های به مجلس شورای ملی نوشت که خواستار داشتن نماینده، همچون دیگر ملل متنوعه (اقلیتها) از قبیل ارامنه، زردشتیها و کلیمیان، در آن مجلس است. در این نامه آمده است که کلدانیها چهارمین گروه اقلیت ایران هستند و روشن نیست چرا آنان را در کنار ارامنه قرار دادهاند، در حالی که از نظر نژاد، زبان و تاریخ سنخیتی با آنان ندارند.(۱۱)

 آینده درخشان ارومیه

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که موقعیت ارومیه به نحوی است که آینده درخشانی برای آن تصور میشود. دولت های خارجی به آن اهمیت میدهند و ممکن است در آینده «مانند یکی از شهر های قشنگ اروپا جلوه دهد. برای آبادی و ترقیات ارومیه یک ترتیباتی اتخاذ شده است و البته آمدن آشوریها نیز جهت آبادانی فوقالعاده نافع خواهد بود.»(۱۲) از جمله خبر هایی که منابع انگلیسی از ارومیه دادند این بود که دو دکتر تبعه ترکیه در ارومیه در حال رایزنی برای گشایش یک مریض خانه زیر نظر ترکها هستند.(۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۳ و ۳۴. با این پیشنهاد موافقت شد. (همان، ص ۳۲)

۲- همان، صص ۳۶ و ۳۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۲۰۹.

۴- همان، صص ۱۶۰ تا ۱۶۲. موضوع به فرمانده تیپ شمال منعکس شد. (همان، صص ۱۵۶ تا ۱۵۹)

۵- همان، ص ۲۱۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۸۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، صص ۷۵ و ۷۶. وزارت امور خارجه موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند و نوشت که به کارگزاریها اطلاع داده شده، آن وزارت خانه نیز به فرماندهان یگانها در شهر های یادشده اطلاع دهد. (همان، ص ۷۴) وزارت جنگ نیز در بخشنام های به فرماندهان لشکر های شرق و شمال غرب، و فرمانده تیپ شمال خواست که از گشایش این مدارس جلوگیری نشود. (همان، ص ۷۲)

۹- FO E ۶۲۴۲/۸۲/۳۴

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه ۱۰۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۱۱- اسنادی از انتخابات مجلس در دوره رضاشاه، به کوشش غلامرضا سلامی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۴ش، صص ۲۸۸ و ۲۸۹.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۶.

۱۳- FO E ۶۲۴۲/۸۲/۳۴

ص: ۳۰۰

 سیاست وزارت جنگ در قبال کرد های معارض ترکیه

وزارت جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داد که به لشکر شمال غرب دستور داده است از ورود کرد های معارض و تحت تعقیب ترکیه به خاک ایران جلوگیری شود، و اگر خواستار پناهندگی بودند، پس از خلعسلاح، در نقاطی دور از مرز ساکن شوند.(۱)

 منع رضا خان از نوشتن توصیهنامه

رضا خان، ریاست عالیه کل قوا، با انتشار اعلانی در مطبوعات، از آن دسته از افرادی که توصیهنامه به وزارت جنگ مینویسند خواست وقت خود را تلف نکنند. «از عموم آقایان فوق تقاضا میشود منبعد از نوشتن توصیه به ادارات وزارت جنگ خودداری و چنانچه مطالبی دارند کتباً به خود اینجانب مراجعه نمایند.»(۲)

 کمبود آب شرب و نظارت بلدیه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که امسال میزان آب نسبت به سال های گذشته کمتر شده و اداره بلدیه برای رساندن آب خوردنی به ساکنان تهران تلاش میکند. بلدیه غیر از قنواتی که در اجاره دارد، مقداری آب هم از خارج از شهر میآورد. اینک قرار است نظارتی هم بر قنات هایی که تحت اجاره بلدیه نیستند شود تا روشن گردد عایدات آن به کجا میرود و از آن کیست.(۳)

 سهشنبه

۱۷ شهریور ۱۳۰۴

۸ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۹ صفر ۱۳۴۴

 تأکید دوباره رضا خان بر سرکوب و نابودی روحانیان آذربایجان

رضا خان بار دیگر امروز با ارسال تلگرامی خصوصی و محرمانه به فرمانده لشکر شمال غرب با اشاره به مکاتبه روحانیان آذربایجان و مرکز، تأکید کرد که باید به عمر روحانی و ظاهری آنان خاتمه داده شود، به طوری که از مردم عادی هم بیاهمیتتر و پستتر شوند و همه جا مورد تمسخر قرار گیرند. (ر.ك: ۱۵ شهریور) متن کامل این تلگرام در پاورقی آمده است.(۴)

از متن مکاتبه روحانیان آذربایجان و تهران سندی در دست نیست.

□ تحرکات سیمیتقو

بنا به اخبار رسیده از نظمیه ارومیه و حاکم ارومیه و سلماس، اسماعیل آقا سیمیتقو اخیراً دست به همپیمانی بابرخی از رؤسای عشایر منطقه زده است و با آنان همقسم شده است. هر چند نظمیه ارومیه این خبرها را غیرمستقیم دریافت کرده، اما حاکم ارومیه و سلماس خبر داد که سیمیتقو از بدقولی مسئولان منطقه ناراحت است؛ و میگوید دولت قرار داده بود دوازده هزار تومان به من بدهد، نداده؛ و املاکی را [از املاک من] خالصه نمودهاند.» در خبر اخیر آمده که این نقل قولها موجب وحشت و اضطراب اهالی شده است.(۵)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست تدین، نایب رئیس دوم، تشکیل شد. در ابتدا آقاسیدیعقوب با اشاره به توجه جامعه ملل به موضوع تریاک [و امکان تحدید آن در ایران] گفت که زراعت های درآمدزای ایران تریاک و د خانیات است. زراعت د خانیات به واسطه مالیات گزافی که به آن بستند از بین رفت. کشت تریاک سالیانه ۱۲ میلیون [تومان] عایدات دارد که دو میلیون آن به خزانه دولت میرود و ده میلیون آن مایه ارتزاق کشاورزان است؛ اینک میخواهند این درآمد را از ایرانیان بگیرند. (ر.ک: ۱۱ شهریور) وی در ادامه، از اقدام اداره ارزاق نسبت به گرفتن یک خروار گندم، سهم زارع، و انتقال آن به تهران انتقاد کرد. در ادامه گزارش کمیسیون اقتصاد خوانده شد و سپس مواد دیگری از قانون انتخابات مورد بررسی قرار گرفت.(۶)

□ ضرورت مطالعه برای تأسیس سازمان جاسوسی

وزارت جنگ با ارسال تلگرام محرمان های به امیرلشکر جنوب، دستور داد راجع به تشکیل سازمان جاسوسی در خوزستان مطالعات لازم را انجام داده، نتیجه آن را اطلاع دهید. این دستور در پی کشف نام های از یک روحانی خوزستانی، محمدجواد جزایری به پسر شیخ خزعل، شیخ عبد الله، صادر شد. محمدجواد جزایری در آن نامه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۴، ص ۵۸.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۸۹۹، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، صص ۱-۱۳ و ۲-۱۳. «خصوصی و محرمانه است. فرمانده لشکر شمال غرب. در تعقیب مراسله خصوصی نمره ۵۰۹۹ سواد مخابرات سئوال و جواب و جوابی که بین علماء تبریز و مرکز شده برای شما میفرستم که اولاً منطق اصدار این مکاتیب را درک کرده و ضمناً دامنه بداخلاقی و خبث طینت آنها را استنباط نمایید که در درون آنها مثل آن است که یک نوع عداوتی انباشته شده که خودداری از تظاهر آن هم ندارند. من شما را مخصوصاً ملتفت میکنم که تصور ننمایید حب این جماعت نسبت به عبد الله خان [طهماسبی] سبب بغض نسبت به شما و یا این تظاهرات واقع شده است، خیر، این بغض درباره مشارالیهم بوده و دنباله فطرت جبلی این طایفه است که هیچوقت متکی به هیچ ترتیب و اصلی نبوده و چنانکه میبینید با اینکه تا دیروز اختیار اهل و عیال خود را نداشتند، به مجرد اینکه روی آسایش

برای آنها تمهید شد فوراً نه تنها گذشته را فراموش کردند بلکه در مقام تظاهر حقد و حسد و کینهورزی و عداوت برمیآیند؛ تا این درجه که با اینکه میفهمند به این کسی که تلگراف کردهاند منشأ هیچ اثری نیست معهذا متعمداً تظاهر به این مخابرات مینمایند. در این صورت این طایفه مخرب بداخلاق باید مضمحل شوند طوری که نفوذ اخلاقی و نفوذی مادی و معنوی و اسم و نام و همه چیز آنها محو و نابود گردد. شما نه اینکه در هیچ امری نباید روی موافقت به آنها نشان بدهید بلکه باید دشمنان این جنس بدطینت پست فطرت را در باطن و در تمام موارد تقویت و تحریک کرده که یک جا درب خانه آنها بسته شود و به عمر روحانی و ظاهری و باطنی آنها خاتمه یابد؛ قسمی که از مردمان عادی هم بیاهمیتتر و پستتر و حتی در تمام محافل طرف سخریه و استهزای عامه واقع گردند. موقعی که من در تبریز بودم، تمام طبقات آزادیطلب [طرفداران رضا خان] از وضع مداهنه عبد الله خان [طهماسبی] و اسمعیل خان [سیمیتقو] تفوه کرده، التماس میکردند که همین قدر حکومت و فرماندهی قواء از آزادیطلبها تکدیر ننمایند، خودشان به اضمحلال این طبقه که منکر هر اصلی هستند قیام قطعی خواهند کرد و تمنا داشتند که فقط فرماندهی لشکر بیطرف در قضایا بماند؛ در این حال گمان ندارم در تخریب دسایس این طبقه برای شما اشکالاتی متصور باشد. چنان که در مراسله اولیه نوشتم باز تکرار میکنم که با هر تدبیر عاقلانه که در آنجا مقتضی میشمارید باید به موجودیت حضوری و معنوی این جماعت حقناشناس رذل خاتمه بدهید که اهالی بدبخت آنجا هم از گرداب نحوست و شئامت این طایفه کهنه کثیف خلاص شوند. زیاده بر این محتاج به تذکار نمیدانم. ریاست عالیه کل قوا و رئیسالوزراء.» (همانجا)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۳۴۵ و ۳۴۶.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۱، صص ۲ و ۳.

سیاست را آبستن حوادث دانسته بود که به زودی خواهد زایید.(۱)

 تقاضای حضور هواپیما در بندر پهلوی

فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ خواست همزمان با حرکت فوج نادری به شمال، هواپیما نیز وارد بندر پهلوی شود.(۲)

 سفارش مباشر مادام لیانازوف

وزارت جنگ در تلگرامی به فرمانده تیپ شمال سفارش کرد «در کار های حقّه مباشر مادام لیانازوف، مقیم قرهسو، در حدود مقررات اداری مساعدت و از تعدیات نسبت به او جلوگیری نمایند.»(۳)

 دیدار سردار تاجمحمد خان با یک نظامی انگلیس

به گزارش رئیس ساخلو دزداب سردار تاجمحمد خان، از رؤسای طوایف بلوچ، با ماژور بتین که از چابهار به میرجاوه آمده بود، مذاکرات محرمان های داشته است.(۴)

 تعیین تکلیف تبعیدشدگان استرآباد

فرمانده لشکر شرق به وزارت جنگ خبر داد که علی خان مقصودلو، رمضانعلی وکیلالتجار و هشت تن دیگر از اهالی استرآباد که توسط حکومت نظامی آن شهر به مشهد تبعید شدهاند، خواستار رسیدگی به وضع خود هستند.(۵) تبعیدشدگان در نام های به شیخ محمدحسین یزدی، از وی خواسته بودند که اجازه حرکت آنان به تهران برای عرض تظلم داده شود.(۶) تبعیدشدگان معتقد بودند که علت تبعید آنان توسط حاکم نظامی استرآباد در مخالفتشان با نامزدی برادر حاکم برای مجلس شورای ملی بوده است. برادر حاکم مورد تنفر اهالی استرآباد است.(۷)

 استخدام ترکمن های مرزنشین توسط روسها

بنا به گزارش سرهنگ پولادین، روسها ترکمن های مرزنشین رود خانه اترک را استخدام میکنند. حقوق آنها ماهی سی تا چهل منات است؛ البته مقداری گندم و آرد نیز به آنان میدهند که بیشتر مجانی است.(۸)

 اعلام آمادگی ایتالیا

وزارت امور خارجه ایتالیا به سفارت ایران در رُم خبر داد که منعی برای عبور هواپیمای ایران از آسمان ایتالیا نیست. این هواپیما توسط سرهنگ احمد خان نخجوان هدایت میشود.(۹)

 استمداد انجمن آثار ملی

محمدعلی فروغی، رئیس انجمن آثار ملی، با درج مقال های در روزنامه ایران برای بنای مقبره فردوسی از مردم استمداد کرد. وی با اشاره به این که «احیاء آثار قدیم و تعظیم شعائر ملی و احترام آثار گذشتگان از اصول نهضت ملی و فرائض عظیمه هر قوم متمدن است» سال جاری را نهصدمین سال وفات فردوسی دانست؛ البته با نظر به روایتی که درگذشت فردوسی را ۴۱۶ه ق ضبط کرده است. در این مقاله آمده است ساخت مقبر های شایسته برای این شاعر بزرگ، فقط با کمک مردم و دوستداران زبان فارسی ممکن خواهد بود. آغاز جمعآوری اعانه ها از ابتدای مهر تا آخر بهمن سال جاری تعیین شد وتأکید گردید که نام کمککنندگان در جراید منتشر خواهد شد. «وجوه اعانه نزد تحویلدار انجمن آثار ملی آقای ارباب کیخسرو شاهرخ» محفوظ خواهد بود.

مستوفیالممالک، میرزاحسن خان پیرنیا، محمدعلی فروغی، سیدحسن تقیزاده، ابراهیم خان حکیمی، حسین علائی، نظامالدین حکمت، عبدالحسین تیمورتاش، ارباب کیخسرو شاهرخ، هیأت مؤسس انجمن آثار ملی را تشکیل میدهند.(۱۰)

 درخواست مجمع اقتصاد برای منع ورود اشیاء تجملی

مجمع اقتصاد در نام های به رئیسالوزراء از او خواست که دولت با منع ورود اشیاء تجملی به تعادل واردات و صادرات کشور کمک کند. در این نامه با اشاره به کسر صادرات نسبت به واردات آمده است که این وضعیت، کشور را دچار فقر و ورشکستگی خواهد کرد.(۱۱) با توجه به اهمیت این نامه متن کامل آن در پاورقی میآید.

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۳۶۴ و ۳۷۱.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۱۹. وزارت جنگ پاسخ داد که هواپیمای [آبنشین] تیپ شمال حاضر است و دستور داده شد از آلمان به بندر پهلوی پرواز نماید. (همان، ص ۳۱۸)

۳– همان، ص ۳۳۳.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، ص ۳۲۷.

۵– همان، ص ۱۵۶.

۶– همان، ص ۱۵۳.

۷– همان، صص ۱۵۱ و ۱۵۲. رضا خان موافقت میکند که چهار تن از تبعیدشدگان به طرف تهران حرکت کنند. (همان، ص ۱۵۰)

۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۶۴.

۹– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۲۶.

۱۰– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۰، ص ۳.

۱۱– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۵۹۱۵. «مقام منیع هیأت وزراء عظام دامت شوکتهم. بر خاطر انور پوشیده نیست که هر ملتی مانند یک فرد باید تمام مایحتاج خود را حتیالمقدور شخصاً تهیه نموده و کمتر محتاج به خارجه گردد. و اگر هم از خارجه برای رفع احتیاج خود اشیائی وارد مینماید باید در داخله مملکت خود به قدری تولید ثروت نماید که لااقل در مقابل قیمت آنها بتواند مصنوعات مملکت خود را به خارجه بفرستد، والاـ مانند افراد لاابالی و مبذر بالاخره دوچار فقر و فاقه و

ورشکستگی شده، جز ذلت و فلاکت بهره نخواهد برد. متأسفانه وضعیت اقتصادی مملکت ما در قرون اخیره همان حالت فرد لاابالی را پیدا کرده که بدون اینکه درصدد ازدیاد ثروت و دخل خود باشند روز به روز بر خرج خویش افزوده و چون دنیا نیز در ترقی است و لوازم معیشت در تزاید خرج این ملت نیز همواره بیشتر شده و به جایی رسیده که نزدیک است رشته امور اقتصادی آن از هم گسیخته شود و به کلی ناتوان گردد. چنانچه ملاحظه میفرمایید فقط کسر عمل تجارتی صرف نظر از کسوری که ممکن است از بابت حمل و نقل به خارجه و مبادلات صرافی و غیره برای وی حاصل شود به موجب احصائیه گمرک سنه ۱۳۰۳ و تقریباً به ۶۲ کرور تومان بالغ شده. البته تصدیق میفرمایید که این وضعیت موحش بلا ن هایت قابل دوام نیست. خرابی مملکت، مهاجرت اهالی آن، فقر و پریشانی اهالی قراء و قصبات به طور کلی توده مردم، نتیجه همین عدم توازن تجارت مملکت و کسر عملی است که همه ساله ملت ایران به آخرین اعتبارات خود تصفیه مینماید. اینک قدم اول برای رفع این بلای [ناخوانا] و حصول توازن صادرات و واردات جلوگیری از مخارج غیرلازم با منع [ورود] اشیاء تجملی [است] که همه روزه از ثروت مملکت کاسته و بر فقر و فلاکت ملت میافزاید. این اشیاء که به مقدار و مبالغ هنگفت همه ساله به مملکت وارد میشود جز اختلال در امور معیشت و تقلیل ثروت مردم و فساد اخلاق نتیجه ندارد. چه بسا که در صورت منع از ورود آنها در داخله مملکت باشد که اجناس مزبوره عیناً توسط کارگران ایرانی تهیه شده و برای یک عده از مردم بیکار کار جدیدی فراهم نماید. البته منع ورود اشیاء تجملی به تن هایی در تزاید ثروت مملکت اثر محدودی دارد و بر اولیاء امور لازم و متحتم است که در تزیید محصول و مصنوعات مملکت که موجب رفاه و آسایش اهالی خواهد بود جد بلیغ و سعی وافی فرمایند. این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که هر جای ضرر را بگیرند منفعت است و منع ورود یک مقدار اشیائی که بتواند اقلاً مقدار مهم و یا تمام کسر عمل [صادرات به] خارجه را تکافو نماید در زندگانی چندان بیاثر نیست. ممکن است گفته شود که منع ورود این اجناس باعث خواهد شد که سالیانه مبلغی به عایدات گمرکی دولت سکته وارد آید، لیکن این نکته پرواضح است که آن ضرر خزانه دولت یعنی حقوق گمرکی اشیاء مزبور که منتها بیش از صدی ده قیمت آنها نیست در مقابل ضرر هنگفتی که به کلیه مملکت وارد میآید نباید مورد اعتنا واقع شود؛ مخصوصاً در هذهالسنه که به واسطه تزیید واردات مبالغ هنگفتی بر عایدات گمرک اضافه شده که کسر حقوق گمرکی اشیاء تجملی را کاملاً جبران خواهد نمود. بنا بر مراتب فوق مجمع اقتصاد که در این موقع مخصوصاً نماینده افکار ملی است با ن هایت احترام مواد ذیل را به آن مقام منیع پیشنهاد میکند: ماده اول- برای صیانت و امنیت اجتماعی کلیه اشیاء تجملی که ورود آنها موجب تولید مخارج و خسارت مملکت میشود (به موجب ماده ۲۲ ملاحظات ابتدایی تعرفه گمرکی مورخه ۱۳ حمل ۱۳۹۹) از ورود به مملکت ایران ممنوع گردد. ماده دوم - تنظیم طرح قانونی راجع به تعیین انواع اشیاء تجملی و ترتیب منع آن به کمیسیونی مرکب از مطلعین و متخصصین امور اقتصاد محول شود که نمایندگان این مجمع نیز در آن حضور داشته باشند. در خاتمه رجاء واثق دارد که پیشنهاد فوق در پیشگاه بندگان حضرت اشرف دامت عظمته و هیأت معظم دولت مورد توجه مخصوص قرار گرفته و هر چه زودتر این استدعای عاجزانه خیرخواهانه عموم علاقهمندان به بقاء و ترقی این آب و خاک را اجابت خواهند فرمود. محل مهر مجمع اقتصاد.» (همانجا)

 چهارشنبه

۱۸ شهریور ۱۳۰۴

۹ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۰ صفر ۱۳۴۴

 دستگیری کارمند عدلیه آستارا

مرتضی غروی، امین صلح آستارا، در تلگرامی به وزیر عدلیه خبر داد که حاکم نظامی آستارا با اعزام یک نظامی، میرزا ابراهیم خان، ثبات محکمه، را به زور از عدلیه خارج، به اداره قشونی برده و بازداشت کرده است. غروی نوشت که این روش، حیثیت اداره عدلیه را بر باد میدهد.(۱)

 تقاضای تنزیل درجه

سرتیپ مرتضی یزدانپناه که برای سرکشی به لشکر غرب در همدان بسر میبرد، امروز از رضا خان تقاضا کرد مسئول قراولان سرباز خانه همدان به دلیل بیمبالاتی تنزیل رتبه داده شود. وی نوشت که وضعیت قراولان اسفناک است. تفنگ هایشان کثیف و پاک نشده است. کسر یک درجه از نایب ۲ بهاءالدین خان، درس عبرتی برای دیگران خواهد شد.(۲)

 بیپولی در لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که با

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، صص ۳۱ و ۳۲. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد و او پس از استعلام از حاکم آستارا نوشت که دو بار زن شوهردار که در خانه ابراهیم خان پنهان شده بودند، پیدا میشود. با این حال تحقیقات ادامه دارد. (همان، صص ۲۸ و ۲۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۹. با درخواست یاد شده موافقت شد. (همان، ص ۲۸)

نرسیدن بودجه لشکر در دو ماه اخیر و عدم امکان استقراض، امور مباشرتی لشکر با اشکالات عدید های روبرو شده است.(۱)

 نزاع بر سر لوله آب

به گزارش امیرلشکر جنوب چند ایرانی و چند هندی در آبادان بر سر چگونگی استفاده از آب بر سر لول های با هم درگیر شدند. حکومت محلی طرفین را به اداره حکومتی جلب کرده، مشغول تحقیق است تا مقصران شناسایی شوند.(۲)

 مجوز یوگسلاوی برای عبور هواپیما

سفیر ایران در رم به رئیس هیأت نظامی ایران در پاریس خبر داد که پس از ایتالیا، یوگسلاوی نیز با عبور هواپیمای نظامی ایران از آسمان آن کشور موافقت کرده است. رایزنی برای گرفتن مجوز از دولت های بلغارستان و ترکیه ادامه دارد.(۳)

 تغییر مکان مدرسه عالی حقوق

مدرسه عالی حقوق با انتشار اطلاعی های خبر داد که محل این مدرسه به عمارت مسعودیه منتقل شده و از ابتدای مهرماه شروع به کار میکند. در این اطلاعیه آمده است که دارندگان گواهی تحصیل شش ساله متوسطه دارالفنون یا دارالمعلمین، یا دارندگان دیپلم مدرسه سیاسی میتوانند در این مدرسه نامنویسی کنند. داوطلبانی که این شرایط را نداشته باشند باید در امتحان ورودی شرکت نمایند.(۴)

 تشکیل کلاس ورزش در مدرسه دارالفنون

برای ترویج ورزش از طریق علمی، مدرسه دارالفنون اقدام به تأسیس کلاس آموزشی ورزش کرده است. داوطلبان هر روز در این کلاسها حاضر میشوند و آموزش میبینند. وزارت معارف درصدد است درس ورزش را در برنامه درسی دیگر مدارس هم بگنجاند.(۵)

(تصویر) همدان، مقبره ایستر و مردخای

 پنجشنبه

۱۹ شهریور ۱۳۰۴

۱۰ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۱ صفر ۱۳۴۴

 تأثیر اطلاعیه دولت ایران در مردم شام

حبیب الله هویدا، ژنرال کنسول ایران در شام، وزارت امور خارجه را مطلع کرد که اعلان دولت ایران را درباره محکوم کردن اقدام وهابیها در مطبوعات شام، بیروت، طرابلس، حلب، اسکندرون و فلسطین درج کرده و اثرات نیکویی بخشیده است، به طوری که «عموم مسلمین این صفحات یک نوع شادی و امیدواری به غیرت و اسلامیت دولت علیه ایران تولید نمود که اکثر از علما و تجار و جوانان مدارس شام به قونسول خانه برای تشکر آمدند و ایران را اولین و یگانه دولت اسلامی حاکم دین مبین» دانستند. وی افزود که قرار است فردا، جمعه، گروه های مختلف مردم، در مساجد شام اجتماع کرده، علیه وهابیون اعتراض کنند و سپس دست به تظاهرات بزنند. اما از آنجا که جنگ بین فرانسه و دروزیان جریان دارد و شهر های شام تحت حکومت نظامی است، بعید به نظر میرسد اجازه اجتماع و تظاهر داده شود «زیرا بیم دارند این مطلب را بهانه کرده بر علیه حکومت محلی که از آن ناراضی و متنفر هستند اقداماتی به وقوع بپیوندد.» هویدا در بخش دیگری از تأثیرگذاری اقدام دولت ایران در محکومیت وهابیها نوشت که حتی مردم این منطقه تنفر خود را نسبت به دولت ترکیه هم آشکار کردهاند «که در یک چنین وقتی که مدینه منوره و قبر مطهر مورد بمباردمان وهابیها است، ترکها عوض این که به حمایت دین مبین، همچون ایرانیان قیام کنند، مشغول... اجبار نمودن مردم به پوشیدن کلاه فرنگی هستند.»(۶)

 دیدگاه سفیر فرانسه نسبت به بازگشت احمدشاه

در پی استفسار احمدشاه از مقامات فرانسه برای بازگشت به ایران، موضوع به وزیرمختار آن کشور در تهران منعکس شد. بونزوم، سفیر فرانسه در ایران، نظر خود را درباره بازگشت احمدشاه با اشاره به تغییرات انجام گرفته در مجلس شورای ملی و هیأت دولت مثبت اعلام کرد، اما نوشت که احمدشاه باید با سردارسپه بسازد، در برابر بلشویکها بایستد و حمایت پنهانی سفارت انگلیس را هم به دست آورد.(۷)متن کامل نامه بونزوم به وزیر امور خارجه فرانسه در پاورقی آمده است.

 وضعیت نامناسب حساب و کتاب لشکر غرب

سرتیپ یزدانپناه که برای رسیدگی به امور لشکر غرب در همدان بسر میبرد، امروز گزارش داد که نظام مالی و محاسباتی لشکر به قدری خراب است که قابل گزارش نیست. همه مسؤلان مالی لشکر اکنون در تهران هستند. وی نوشت که همه آنان باید به همدان بازگردند و با قرار دادن ضربالاجلی تا بهمنماه حساب و کتاب لشکر سامان یابد.(۸) وی در تلگرام دیگری گفت که گزارشها را با پست میفرستم و خود به طرف سنندج حرکت میکنم.(۹)

۱- همان، ص ۱۷۶. وزارت جنگ از قول رضا خان پاسخ داد که به زودی بودجه فرستاده خواهد شد. (همان، ص ۱۷۵)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۸۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۲۷.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۱، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- اسناد وزارت امور خارجه ۱۴۱-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۷- پورشالچی، همان، صص ۲۰۳ و ۲۰۴. «سه بار کوشش ضدسلطنتطلبانه سردارسپه در ۱۹۲۴ و ۱۹۲۵ در برابر مانور های

ماهرانه عوامل معتقد به پادشاهی و جامعه روحانی و محافظهکار دچار شکست گردید. کاهش اعتبار رئیس دولت به این عوامل اجازه داد تا با یکدیگر متحد شوند و در پرتو آن جهت کارها را روشن کنند. مدرس، شاهزاده فیروز، تدین موفق به تشکیل اکثریتی پارلمانی به سود خود شدهاند که از دو ماه پیش شکل گرفته و اخیراً نیز توانستند در هیأت دولت دو پست وزارت داخله و وزارت دادگستری را به دست آورند. هم اینها هستند که تا حدی موفق به کاستن فشار های نظامیان گردیدند. این پیشآمدها و اخیراً بمباران مدینه مجدداً قدرت را به روحانیون بازگرداند. بنابراین اوضاع و احوال برای بازگشت شاه مناسب است، منوط بر این که وی بپذیرد به نحوی با سردارسپه همکاری کند زیرا خارجیان، روشنفکران ایرانی و سفارت انگلیس شهامت مدرس و مفید بودن برنامهاش را پذیرفتهاند. شاه برای مراجعت به ایران و استقرار در مملگت باید توجه خویش را به سیاست داخلی و اقتصادی سردار معطوف دارد و بر آن، آزادی در حد قانون اساسی را بیفزاید. او باید دقیقاً در برابر بلشویکها قد علم کند ولی نه مثل رئیس دولت، حمایت پنهانی سفارت انگلیس را نیز به دست آورد و کابینه را ترمیم کرده وزیران طرفدار سیاست فرانسه را که با او هم عقیده هستند به دولت راه دهد، فیالمثل در وزارت معارف چنین برنام های به شاه فرصت میدهد در انتخابات آینده مجلس طرفدارانی بیابد. بونزوم.» (همانجا)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۱. دستور داده شد همه مسئولان مالی لشکر غرب به همدان عزیمت کنند. (همان، پ ۶، ص ۳۶۹)

۹- همان، ص ۳۵.

 تقاضای ادامه استقرار نماینده شهرکرد در منطقه

نصیر بختیاری، ایلبیگی بختیاری، با ارسال تلگرامی به رضا خان خواستار ادامه اقامت امیرحسین خان ایل خان ظفربختیار، نماینده شهرکرد در مجلس شورای ملی، در منطقه شد. وی بودن امیرحسین خان را برای ادامه خلعسلاح مفید دانست. «در این موقع که ایلات حسب معمول طرف قشلاق میرونـد... امر فرماییـد تـا اول عقرب (آبـان) که از اخـذ بقیه اسـلحه ایلات فـارغ میشویم در بختیاری متوقف باشد.»(۱)

 برکناری خوانین شاهسون

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ خبر داد که تعدادی از خوانین شاهسون را از مسئولیت هایشان برکنار کرده است. آنان جواد خان، رئیس طایفه حاجیخواجهلو؛ نوروز خان، رئیس طایفه قوجهبیگلو؛ و حاجفرج، رئیس طایفه گیگلو هستند. وی مماشات امیرلشکر پیشین با این خوانین را موجب تجری آنان دانست. این خوانین «املاکی که در دوره های انقلاب آذربایجان از مردم به طور غصب ضبط کرده بودهاند کاملاً تخلیه نکرده و به عناوین مختلف در ایذاء و اذیت صاحب ان املاک اصرار نمودهاند.» به نظر میرسد سرتیپ آیرم از پابرجایی نفوذ خوانین یادشده در طوایف خود نگران بود و از این که قشون نتوانسته جای ایشان را پر کند وضعیت فعلی را به صلاح نمیدانست. «به ایل خانی شاهسون دستور داده شد که جواد خان را به تبریز اعزام دارد... نوروز خان را... توقیف [کند]... حاجیفرج گیگلو نیز طبعاً از قدرت و نفوذ خواهد افتاد.»(۲)

 گزارش بازرسان مخفی لشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به رضا خان خلاص های از اخبار بازرسان مخفی لشکر را به اطلاع رساند. خبر های مرتبط با خوزستان یکی مکاتبه هفتگی شیخ خزعل با میرزامحمد بوشهری (خانبهادر) در بصره، دیگری مساعدت حاکم بصره به ایرانیان مهاجر به این شهر و جلوگیری از بازگشت آنان به خوزستان، و بالاخره دخالت مأموران انگلیس برای جلوگیری از تهاجم دوباره اعراب ناراضی به خرمشهر و آبادان بود.

در این گزارش آمده است اقداماتی که جهت بازگشت مهاجران خوزستانی به عمل آمده، تا انداز های به پایان یافتن قضایا کمک خواهد کرد.(۳)

 اعزام نیرو به خرمشهر

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، خبر داد که ۲۵۹ پیاده، ۱۱ نفر مسلسلچی و ۴ صاحب منصب، و مجموعاً ۲۷۴ نفر از طریق بوشهر راهی محمره (خرمشهر) شدند.(۴)

 تقاضای آیت الله مدرس برای مرخصی

آیت الله سیدحسن مدرس، نماینده مجلس شورای ملی، برای هشت روز تقاضای مرخصی کرد. وی به ریاست مجلس نوشت که برای دو موضوع لازم باید تا چهل فرسخی تهران برود.(۵) علت سفر آیت الله مدرس به خارج از تهران در برخی از منابع سرکشی به املاک موقوفه مسجد سپهسالار ذکر شده است.(۶)

 اعدام چند تن از خوانین بلوچ

دوستمحمد خان، اخیراً تنی چند از خوانین بلوچ را اعدام کرده است. فرمانده لشکر شرق با ارسال این خبر به وزارت جنگ نوشت «برای این که در آتیه رعایا از تعدیات او به خارجه (انگلیس) پناهنده نشده و نیز بستگان مقتولین تولید زحمتی ننمایند، خواهشمندم به لشکر جنوب امر فوری صادر فرمایید که از این اقدامات دوستمحمد خان به نحو عاقلانه جلوگیری نمایند و صلح مابین بستگان مقتولین و مشارالیه بدهند.»(۷)

 مکاتبه با سیمیتقو

به گزارش امیرلشکر شمال غرب، سلیمان صبریبیگ، مقام ترکی های، با ارسال نام های به سیمیتقو از او خواسته است آن دسته از فراریان کرد را که به طرف ایران میآیند، نگذارد وارد خاک عراق شوند. «انشاء الله از طرف دولت ترکیه برای جنابعالی خیلی محبتها خواهد شد.» در این گزارش آمده است که نامه دیگر را سیدطه به سیمیتقو فرستاده و در آن ضمن ابراز محبت و اطاعت خبر داده که به زودی معارضان کرد به شمدینان (در خاک ترکیه) حمله خواهند کرد.(۸)

سرتیپ محمدحسین آیرم در تلگرام دیگری خبر داد که سه سرباز ترکیه که به دست سیدطه اسیر شده بودند، پس از فرار، خود را به یکی از پست های نظامی رسانده، از آنجا به اشنویه فرستاده شدند. وی افزود سربازان یادشده در ارومیه تحویل شهبندری ترکیه شدند.(۹)

 امکان ورود مخالفان ایرانی

اسد الله یمین اسفندیاری، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، خبر داد که چند تن از مخالفان سیاسی فراری ایران احتمالاً پنهانی به آذربایجان و گیلان وارد خواهند شد. وی از رضا خان خواست، مأموران مرزی از این موضوع مطلع باشند.(۱۰)

تعدادی از سیاسیون فراری ایران در بادکوبه مستقر بودند و از نظر دولت یاغی و متمرد محسوب میشدند.(۱۱)

 مدارس خوزستانی تحت حمایت کمپانی نفت جنوب

رئیس معارف و اوقاف خوزستان، در پی دستور وزارت معارف، مدارسی را که در خوزستان با حمایت کمپانی نفت جنوب اداره میشود معرفی کرد. در این گزارش آمده است که مدرسه حمیدیه در ناصری با هفت کلاس، ۱۴۳ شاگرد، ۸ آموزگار و دو مستخدم توسط کمپانی نفت جنوب اداره میشود. این مدرسه در رمضان ۱۳۴۱ به کمپانی منتقل شده بود. مدرسه شرافت محمره (خرمشهر) نیز از کمپانی یاد شده کمک میگیرد. این گزارش میگوید مدرسه خیریه شوشتر نیز پیش از این که منحل شود، توسط کمپانی نفت جنوب اداره میشد. در این مدارس زبان انگلیسی آموزش داده میشود، و برنامه های درسی آن با

برنامه دیگر مدارس یکسان نیست.(۱۲)

 بسته شدن تکایا در اسلامبول

به گزارش سفارت ایران در اسلامبول، هیأت وزرای ترکیه اخیراً دستور داده تمام تکایا که محل اجتماع طلاب و دراویش بود،تعطیل شود. «پلیس متجاوز از دویست تکایا و این قبیل نقاط را که فقط در اسلامبول بود، در آنها را بست و قفل کرد. از قرار مذکور تکایا به اوقاف، و کودانها به وزارت علوم منتقل خواهد شد.»(۱۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۸. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۷)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، صص ۴۳ تا ۴۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۴۵ تا ۴۷. رضا خان پس از دیدن این گزارش به امیرلشکر جنوب یادآور شد که خشکسالی را بهانه قرار داده، بیش از اندازه به اهالی فشار نیاورید، اما باید جدیت کامل در خلعسلاح آنها انجام شود. پس از خلعسلاح، زمینه برای دریافت مالیات آماده میشود. (همان، ص ۴۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۵۳.

۵- مدرس و مجلس، نامه ها و اسناد، تهران، بنیاد مستضعفان، ۱۳۷۳ش، ص ۱۲۲.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۲۰ و ۱۲۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۵ و ۱۶. رضا خان پس از دیدن این تلگرام پرسید که این نامه ها را سیمیتقو به اطلاع رسانده یا به واسطه دیگری به لشکر شمال غرب رسیده است؟ (همان، ص ۱۴)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۴۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۳۵. وزارت جنگ نیز موضوع را به آگاهی لشکر شمال غرب و تیپ شمال رساند و تأکید کرد اگر بدسابقه بودند فوراً دستگیر شوند. (همان، ص ۳۳)

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شماره ۲۹۷۲۹۰۲۰.

۱۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۲۲-۱۷-۱۳۰۴.

پیرنیا تشکیل شد. در این جلسه اعتبارنامه سیدابوالفتح، به عنوان نماینده اردبیل تصویب شد. در ادامه، ماده واحده معافیت کار خانه کبریتسازی تبریز از پرداخت مالیات نواقل مطرح شد که آن هم به تصویب نمایندگان رسید. طبق این ماده واحده کامیون متعلق به این کار خانه که ویژه حمل و نقل مواد خام و کبریت است از باج راه و مالیات نواقل معاف خواهد شد.(۱)

 جمعه

۲۰ شهریور ۱۳۰۴

۱۱ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۲ صفر ۱۳۴۴

 نام های از مدینه

گروهی از اهالی مدینه با ارسال تلگرامی خطاب به احمدشاه و علماء خبر دادند که در محاصره هستند و وهابیها آب و نان را به روی آنان بستهاند. تاریخ دقیق رسیدن این تلگرام روشن نیست. جعفرقلی خان بختیاری، وزیر پست و تلگراف، در خاطرات خود به آن اشاره میکند و مینویسد که «تلگراف را من خدمت حضرت اشرف (رضا خان) بردم. پس از ملاحظه فرمودند تلگراف علما و شاه را مستقیم بفرستید. تلگراف شاه را خدمت ولیعهد و تلگراف علماء را پیش آقای آمیرزامحمد بهبهانی فرستادم.»(۲) نسخ های از این نامه نیز به رئیس بلدیه و علمای نجف رفته بود که کنسول نجف آن را به وزارت امور خارجه فرستاد.(۳) متن این نامه در پاورقی آمده است.

 تلگرام مسلمانان باتوم به مجلس شورای ملی و ریاست وزراء

یکصدوپنجاه تن از مسلمانان باتوم (شهری بندری در گرجستان) با ارسال تلگرامی به مجلس شورای ملی و رضا خان ضمن انزجار از اقدام وهابیها نوشتند که «با چشم های اشکبار و دل های خونین جمعاً تعطیل عمومی کرده، در مسجد ایرانیان متحصن و نفرت خودمان را از این طایفه مردود و ملعون قویاً اظهار» میداریم. در این تلگرام آمده است که «ما مسلمانان باطوم نیز با یک حالت بیصبری منتظر اوامر دولت اسلامی ایران» هستیم.(۴)

 دخالت نظمیه تبریز در امر نان

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، خبر داد که موقعیت نان و کیفیت آن در تبریز بسیار وخیم شد و شکایت اهالی را پی آورد. وی افزود فرمانده لشکر شمال غرب برای پیشگیری از اتفاقات احتمالی، نظمیه را عهدهدار امر نان کرده است. «چند روز است نان شهر بهتر شده، انتظار دارد به کلی شکایت مردم از این بابت رفع و نان شهر از انواع تقلبات نانواها مصون ماند.»(۵)

□ مخالفت زاهدی با برکناری مهدیشاه

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در پاسخ به درخواست فرمانده لشکر شرق مبنی بر احضار مهدیشاه، نایبالحکومه فندرسک، نوشت که مهدیشاه و اهالی فندرسک تاکنون در برابر ترکمنها ایستادهاند و کمک حال نظامیان بودهاند. برکناری او معادلات آن منطقه را به ضرر قشون به هم میزند. فرمانده لشکر شرق در پی ممانعت مهدیشاه از حرکت نمایندگانی از ترکمنها برای مذاکره با مسئولان آن لشکر، چنین درخواستی را مطرح کرده بود. فرمانده تیپ شمال با بیاهمیت خواندن این حادثه تأکید کرد که تاکنون بارها نمایندگانی این چنین برای مذاکره با تیپ شمال حاضر شدهاند، اما در مرحله اول نتیج های به دست نیامده است. «طوایف کوچک تراکمه تحت نفوذ هیچکس» نیستند و خوانین یموت و گوکلان نفوذی در آنان ندارند؛ طوایفی که تجاوزات

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۲، ص ۲.

۲- امیربهادر، همان، صص ۱۵۹ و ۱۶۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۴-۱-۳۰-۱۳۰۴. با توجه به تاریخ مندرج در این سند (۹ ایلول ۲۵ (۱۹) و اشاره وزیر پست و تلگراف که «دو روز قبل تلگرافی از مدینه طیبه رسید» در این روز آمده است. «ما برادران شما ساکنین بهترین امکنه مقدسه محصور شد هایم.مدت یک ماه است در شهر پیغمبر اکرم طائفه سرکش وهابیها آب و نان را بر ساکنین آن منع کردهاند و راه ها را قطع نمودهاند. نزدیک است از گرسنگی و تشنگی بمیریم. از کار های زشت این طایفه این که قبر پیغمبر و اهل بیتش را هدف گلوله های خود قرار دادهاند و نیز گلدسته (مأذنه) را به قسمی هدف گلوله قرار دادند که مؤذن به پایین آمدن مجبور گردید و خرابش نمودند. قبر حضرت سیدالشهداء حمزه عم اکرم پیغمبر را خراب کردند. چنانچه قبر ابن عباس را در طایف خراب کردند. اکتفا به این مطالب نکرده به ما نوشتند شما کفار و پرستندگان حمز هاید. از کار های ناشایسته این طایفه تعدی بر قبر پیغمبر و کشتن مجاورین بیگناه این بلده طیبه است. و برای ما به هیچوجه منالوجوه ممکن نیست که تسلیم این طایفه شویم اگر چه تماماً بمیریم. آیا هتک حرمت این اماکن مقدسه و این اعمال ناشایسته شما را به غضب در نمیآورد؟ با وجود مسلمانان در روی زمین پس اگر به فوریت به یاری ما نشتابید در روز قیامت نزد خدا و پیغمبر عذرتان چیست؟ آیا میتوانید تحمل نموده آرام بنشینید بر کار هایی که این طایفه نسبت به ما اعمال مینمایند؟ ای مسلمانان بر شما واجب است با جان و مال خود ما را یاری نموده خلاصمان نمایید. و برای هر یک از دول اسلامی پیشنهادی نموده مطلعشان سازید که این جنگ را خاتمه دهند و ما را آسوده نمایند؛ جنگ در بینالحرمین میان دو طایفه از مسلمین. وهابیها اهل حرمین را خطاب نموده که اگر کسی بعد از کلمه توحید شهادت به رسالت دهد مشرک و کافر است و مردم را نیز به گفتن لااله الا الله مالک یومالدین نمودهاند، بدون زیاده و کم؛ چنانچه کسی کلمه بر آن بیافزاید مشرک و کافر است. وهابیها اموال مسلمین را بدون حق مباح دانسته و خانه های مسلمانان را تصرف نموده و مسلمین را بندگان خود قرار داده و انکار ضروریات دین اسلام را نمودهاند. مردمانی که در تحت استیلای آنانند مسلمان حقیقی و کسانی میباشند که از دین محمد دفاع مینمایند. پس یاری آن طایفه بر هر مسلمانی واجب است. ای اهل احسان و پرهیزکاری آیا فراموش نمود هاید آنچه را که اجداد این طایفه به خانه خدا و مدفن حضرت محمدمصطفی زمانی که داخل خانه خدا شد چه صدمه ها رسید؟ ملخص آیه شریفه را به مردم میگفتند یا ایها الذین آمنوا انما المشرکون نجسٌ فلا یقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا. قبه پیغمبر و اصحاب آن سرور را تیرباران

نمودند. آیا این اعمال کفر و گمراهی و بیحیایی نیست؟ پس بشتابید به نجات دادن ما از این سختی و تنگی. کار های خود را به خدایی که به بندگان خود بینا است واگذار مینماییم.» (همانجا)

۴- همان، ۱۲۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

و تعدی های اخیر از ناحیه آنان انجام میشود.(۱)

 شکایت قصاب های کلیمی به مجلس شورای ملی

قصاب های کلیمی تهران با ارسال نام های به مجلس شورای ملی از وضع مالیات جدید شکایت کردند. آنان نوشتند که ما بیست و چند قصاب هستیم و زیر نظر صنف قصابان مسلمان کار میکنیم و برای هر گوسفند دو ریال مالیات به دولت میدهیم. اینک مسیو حاییم، نماینده کلیمیان در مجلس، ما را مجبور کرده غیر از مالیات یاد شده، سه ریال هم برای هر گوسفند به او بدهیم. قصاب های کلیمی این درخواست نماینده کلیمیان را تعدی به خود خواندند و آن را غیرقابل قبول دانستند. آنان از مجلس شورای ملی خواستند در رفع مالیات اخیر به دادشان برسد.(۲)

 تقاضای عبور هواپیما از فضای شوروی

یارولیمک، نماینده شرکت هواپیمایی یونکرس، با ارسال تلگرامی از برلن به وزارت جنگ، درخواست کرد وزیرمختار ایران در آلمان، اقدام لازم برای گرفتن مجوز پرواز از فضای شوروی و لیتوانی به عمل آورد.(۳) به احتمال زیاد یارولیمک در حال انتقال هواپیمای آبنشین تیپ شمال بود و این درخواست برای پرواز آن هواپیما از آسمان شوروی مطرح میشد.

 پیشنهاد گسترش راهآهن سیستان

ماژور هال، پیشکار مالیه خراسان، با ارائه پیشنهادی، خواستار گسترش راهآهن سیستان شد. روزنامه ایران طی دو شماره بخش هایی از این طرح را به چاپ رساند و آن را ستود.(۴) ماژور هال در طرح پیشنهادی خود اجرای این طرح را موجب رشد و آبادانی سیستان دانست. سفارت انگلیس نیز موضوع را به وزارت امور خارجه خود اطلاع داد و نوشت که ماژور هال این طرح را به وزارت فواید عامه پیشنهاد کرده که شامل ساخت یک راهآهن سبک از دزداب تا سیستان است.(۵)

 ورود پنج هواپیمای انگلیس به بوشهر

به گزارش فرمانده گردان بنادر امروز پنج فروند هواپیمای جنگی انگلیس از بصره به بوشهر آمدند. در این هواپیماها یک ژنرال، یک کلنل و چند صاحب منصب بودند. دو هواپیما به طرف بصره بازگشتند و سه فروند دیگر به طرف بندرعباس و هندوستان رفتند.(۶)

 درگذشت سیدمصطفی حاجسیدجوادی

حجتالاسلام آقای سیدمصطفی حاجسیدجوادی در قزوین درگذشت. روزنامه ایران با چاپ این خبر، رحلت این روحانی را به حاجسیدحسینآقا مجتهد قزوینی تسلیت گفت.(۷)

(تصویر) حاییم، نماینده کلیمیان در مجلس شورای ملی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۵۳ تا ۱۵۵. رضا خان پس از دریافت این پاسخ گفت که هماهنگی میان تیپ شمال و لشکر شرق در موضوع ترکمنها باید ایجاد شود. (همان، ص ۱۵۲) همچنین همکاری های مهدیشاه باقشون استرآباد به اطلاع فرمانده لشکر شرق رسید و انفصال او را به صلاح ندانست و به تشریک دیدگاه ها با تیپ شمال تأکید گردید. (همان، صص ۱۵۰ و ۱۵۱)

۲- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۳۲/۶/۹۱/۵.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۷۳.

۴- روزنامه ایران، شم ۱۸۹۹، ص ۱؛ همان، شم ۱۹۰۲، ص ۱.

۵- FO E ۶۲۴۲/۸۲/۳۴

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۶۳.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۶، ص ۱.

ص: ۳۰۷

 شنبه

۲۱ شهریور ۱۳۰۴

۱۲ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۳ صفر ۱۳۴۴

 تکذیب وهابیها

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که تحقیقات خصوصی من حکایت از درستی بمباران و تخریب اماکن مقدسه مسلمانان در مکه و مدینه دارد. وی نوشت که این اقدام وهابیها بیش از همه جا مسلمانان هند را به هیجان آورده و تصور میکنم تکذیب موضوع توسط ابنسعود برای اسکات هیجان مسلمانان بوده است. «فعلاً این قضیه صدمه اخلاقی زیادی به سیاست ابنسعود در پیشرفت مقاصد طرفداران وهابیها وارد کرده است.»(۱)

 مأموران دفع ملخ شوروی در مشهد

به گزارش فرمانده لشکر شرق، گروهی از شوروی وارد مشهد شده و میگویند برای مبارزه با ملخ در مرز های سرخس، کلات و درجز آمدهاند. آنان درخواست ابزار، وسایل حمل و نقل، محل اسکان و پنج هزار تومان پول میکنند. وی نوشت که «چون در این موضوع به اداره لشکری امری نرسیده، خواهشمندم اعلام فرمایند که بر طبق چه دستوری بایستی با کمیسیون مذکور رفتار شود.»(۲)

 فشار اداره ارزاق بر مردم زنجان

محمدولیمیرزا فرمانفرما که از تبریز عازم تهران است، امروز را در زنجان گذراند. وی در یادداشت روزانهاش نوشته است که «اهالی و مردم از فشار مأمورین ارزاق خیلی شاکی بودند، ولی محصول [گندم] روی هم [رفته] بهتر از سمت آذربایجان است.»(۳)

 نرسیدن شهریه نظامیان اعزامی به فرانسه

سرهنگ علی ریاضی، رئیس هیأت اعزامی به فرانسه، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ یادآور شد که بیست روز دیگر مراکز آموزش نظامی در فرانسه باز میشود و نظامیان اعزامی بایـد در کلاسها حاضر شوند. این مراکز آموزشی شهریه یک سال را پیش میگیرند. «مستدعی است اقدام عاجل فرمایید که آخر ماه مدیون وزارت جنگ فرانسه [نشویم] و در تنگی نمانیم.»(۴)

سرهنگ ریاضی در تلگرام دیگری از وزارت جنگ خواست اجازه پرواز هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان از فضای دیاربکر

یا موصل از دول ترکیه و عراق گرفته شود؛ چرا که هواپیما نسبت به وضعیت هوا یکی از این دو مسیر را انتخاب خواهد کرد.(۵)

 هشدار به مردم اصفهان

حاکم اصفهان در پی دستور وزارت داخله، با انتشار اعلانی به مردم خبر داد که به جنازهکشها اعتماد نکنند، چرا که «با اجرت های گزاف جنازه ها را به عنوان حمل به عتبات عالیات به طور قاچاق از بیراهه ها برده، بعضی را در بین راه دفن میکنند» و یا به بینالنهرین برده در آنجا میگذارند و میگریزند. در این اعلان آمده است که دیده شده جنازهکشها همراه جنازه ها تریاک هم قاچاق میکنند. «چون این اقدامات و عملیات مخالف مقررات شرع انور و منافی با منظور صاحب ان جنائز است... از حمل جنائز به وسیله این قبیل اشخاص خودداری کنند.»(۶)

 دیدار پروفسور ژانن از مرکز درمانی و دارویی تهران

پروفسور ژانن، پزشک فرانسوی، که در تهران بسر میبرد، امروز از مریض خانه دولتی، مریض خانه نسوان و انستیتو پاستور بازدید کرد. به نوشته روزنامه ایران وی به حضور محمدحسن میرزا ولیعهد هم رسید. دیروز پزشکانی که از فرانسه فارغالتحصیل شده بودند در کلوپ ایران با پروفسور ژانن دیدار و گفتوگو کردند.(۷)

 سیل در تبریز

نصف شب امروز، پس از بارندگی زیاد، سیل مهیبی از رود خانه میدان چای جاری شد و به محله های ششکلان و امیرخیز خسارت زد. در این حادثه ۲۲ باب خانه، کاروانسرا و مغازه خراب و مقدار قابل توجهی غلات و کالا از بین رفت. «رود خانه فوقالذکر بر اثر جریان آب و سیل چندین ساله پر از شن و خاک شده و کمی مانده است که با سطح خیابان مساوی شود و سیل به عوض آن که در رود خانه جریان کند در خیابان و محلات افتاده، باعث خرابی و خسارت میشود.»(۸)

(تصویر) تبریز، خرابی های سیل ۱۳۰۳

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۴ و ۱۴۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۶۵.
۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۱. مردم زنجان از پیشکار مالیه، ابراهیم خان اشرفی، به شدت ناراضی بودند. وزارت مالیه نیز مجبور شد او را برکنار کرده، شیبانی را به ریاست مالیه زنجان منصوب نماید. (روزنامه ایران، شم ۱۹۰۳، ص ۲)
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۵۳. به اداره مالیه کل قشون دستور داده شد نیاز مالی هیأت یاد شده برطرف شود. (همان، ص ۵۲)
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۶۷. موضوع به وزارت امور خارجه ارجاع شد تا اقدام کند. (همان، ص ۶۶)
۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۱۳۱۰.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۳، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۹۰۶، ص ۲.

 یکشنبه

۲۲ شهریور ۱۳۰۴

۱۳ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۴ صفر ۱۳۴۴

 نگاه انگلیس به ایران از منظر دیپلمات آمریکایی

فولر، دیپلمات سفارت آمریکا در ایران، طی گزارشی به وزارت امور خارجه کشور متبوعش، تجربه یک سال و نیم گذشته خود را از نگاه دولت انگلیس به ایران ارائه کرد. او نوشت که این تجربه در گفته های یکی از دیپلمات های انگلیس در تهران که اخیراً با او دیدار داشته متبلور است. او میگفت: «دوستی ایران برای ما (انگلیسیها) پشیزی هم ارزش ندارد، چون قیمتش را خوب میدانیم. ایران تا وقتی دوستی میکند که برایش فاید های داشته باشد، و به محض اینکه لقمه چرب و نرمتری پیدا کرد به آدم خیانت میکند... البته ایران میداند که هر چقدر هم که از ما بدش بیاید، برای حفاظت از خودش ناچار باید به دامن ما بیفتد... ما ایرانی پررونق و قوی میخواهیم البته به شرطی که معقول رفتار کند (که به گمانم منظورش از معقول همان مطیع بودن در برابر نظرات انگلیس بود.) سیاست وزارت خارجه بریتانیا، از نظر من، این است که یک دیکتاتور قدرمند در ایران بر سر کار بیاید، کسی که کشور و ارتش را بسازد، و قدرتی مسئولیتپذیر و معقول (مطیع انگلیسیها) باشد. این چیزی است که مثلاً تا پنجاه سال آینده میخواهیم باشد، تا در این فرصت جای پایمان را محکم کنیم، و بعد از آن اگر معلوم شود که میتوانیم به ایران اعتماد کنیم و این کشور به دامن روسها نمیافتد و امتیازات را لغو نمیکند، آن وقت دست از سرش برمیداریم.»(۱)

در این گزارش آمده است که دیپلمات انگلیسی تأکید داشت ما باید نفوذ سیاسی خودمان را در ایران حفظ کنیم و اگر به واسطه این سیاست، استقلال ایران به تعویق بیفتد، اهمیتی ندارد. وی افزود هدف اصلی ما پیروزی سیاسی و اقتصادی بر روسها در ایران است.(۲)

 اجازه صدور تذکره به زایران عتبات

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به اداره محاسبات و تذکره خود نوشت که بنا به دستور ریاست وزراء صدور تذکره برای زایران ایرانی عتبات عالیات آزاد است. «فقط مأمورین تذکره باید رعایت این نکته را بنمایند که تذکره برای اشخاص غیرمستطیع بیبضاعت که به قصد تکدی میروند صادر نشود.»(۳) از سال گذشته صدور تذکره برای ایرانیان به دلیل بدرفتاری مأموران عراقی در بینالنهرین با آنان، ممنوع شده بود.

 وضعیت گندم و جو در ایالات و ولایات مرزی

در پی رسیدن گزارش هایی از کمبود غلات در سال زراعی جاری، صدور غلات از ایالات و ولایات مرزی ممنوع گردید. (ر.ک: ۵ شهریور) وزارت مالیه امروز در گزارشی به ریاست وزراء ضمن اشاره به ممنوعیت صدور غلات، وضعیت تولید آن را در مناطق یاد شده به اطلاع رساند. محصول امسال کرمانشاه نسبت به سال گذشته یک سوم کاهش داشته «و کلیه آن برای آذوقه اهالی ایالت مزبوره و طهران لازم است.» آذربایجان به سبب خشکسالی و کمآبی با افت برداشت روبرو بود، و «به طور متوسط محصول آذربایجان از سال گذشته کمتر» است. محصول خراسان امسال یک سوم کمتر از پارسال است «و اهالی بدین جهت در مضیقه میباشند و ممکن است مسئله تأمین ارزاق در آن نواحی دچار اشکال» شود. این گزارش میگوید که در فارس به دلیل سرما و خرابی قناتها، زراعت جو دچار افت شده، و با این که تولید گندم از پارسال بیشتر است «معهذا به واسطه این که محصول سال قبل خوب نبوده، اوضاع رضایتبخش نیست.»(۴)

 ورود قریبالوقوع واگن های ساخت شوروی به بندر پهلوی

فرمانده تیپ شمال از قول ویس کنسول شوروی در بندر پهلوی خبر داد که به زودی واگن های سفارش داده شده ایران از طریق دریا به بندر پهلوی میرسد. این واگنها بسیار سنگین بوده و بدون عبور از پل شرکت قفقاز مرکوری که اینک نیازمند تعمیر است امکان ترخیص آنها نیست. گفتنی است مایملک شرکت قفقاز مرکوری طبق معاهد های به ایران واگذار شده بود و مقامات محلی از حضور روسها در آنجا چه برای استفاده و چه تعمیرات جلوگیری میکردند. فرمانده تیپ شمال نوشت که «بنابر اظهارات متخصصین فنی فقط آن کرپی (پل) میتواند بار های نام برده را تحمل نماید.» وی پرسید که آیا اجازه تعمیرات پل یادشده به روسها داده شود؟(۵)

 اموال برونمرزی اقبالالسلطنه

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به رئیس کابینه هیأت دولت ضمن اشاره به تصمیمات گرفته شده در هیأت وزراء نسبت به املاک اقبالالسلطنه در ایروان و نخجوان، خواستار آگاهی از آن شد تا تصمیمات یاد شده را به مأموران ذیربط ابلاغ کند. در این نامه آمده است که «چندی قبل در باب املاک آن مرحوم در ایروان به قونسولگری آنجا اشعار گردید که املاک مزبور متعلق به دولت و در استرداد آنها اقدام نماید.»(۶)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد. هم در ابتدا و هم در انت های جلسه درباره ارزاق گفت و گو هایی شد. برخی از نمایندگان پیشنهاد تشکیل کمیسیون ویژه برای رسیدگی به موضوع را دادند که مخالفت شد. در این جلسه تصویب گردید عمارت و باغات و قنوات سلطنت آباد و اقدسیه به محمدحسن میرزا ولیعهد واگذار شده و در عوض، طلب او از دولت معادل ۸۸ هزار و ۹۹۶ تومان، به ۲۰ هزار تومان تقلیل یابد.(۷)

 استعفای نظامالدین حکمت

نظامالدین حکمت، کفیل وزارت معارف استعفا داد. روزنامه ایران با چاپ این خبر در شماره امروز خود افزود که استعفای

حکمت مورد پذیرش ریاست وزراء قرار گرفته و به جای وی سیدمهدی فاطمی (عمادالسلطنه) قرار است به مجلس شورای ملی معرفی گردد.(۸) منابع آمریکایی درباره آمدن عمادالسلطنه به جای حکمت نوشتند که سیدمهدی فاطمی از طرفداران آیت الله مدرس است. «به نظر میرسد که اهمیتش عمدتاً از بابت این باشد که در حکم آنتنی برای مدرس عمل خواهد کرد.»(۹)

 نماینده جدید ساوه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که محمدتقی خان

۱- مجد، همان، ص ۳۷۹.

۲- همان، ص ۳۸۰.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۴۱۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۳۲۷ و ۳۲۸. موضوع به رضا خان اطلاع داده شد و او گفت که این نوع مسائل باید در مرکز حل و فصل شود. (همان، ص ۳۲۶)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۱۰۷۰۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۴، صص ۱ و ۲.

۸- همان، شم ۱۹۰۳، ص ۲.

۹- مجد، همان، ص ۳۶۹.

اسعد بختیاری به عنوان نماینده شهر ساوه در مجلس شورای ملی انتخاب شد. از ۱۷۷۵ رأی مأخوذه، وی ۱۶۶۸ رأی به دست آورده است. نفر دوم سالارشجاع ۲۱ رأی داشته است.(۱) پس از رد صلاحیت علی دشتی که از ساوه به عنوان نماینده مجلس انتخاب شده بود، انتخابات آن شهر تجدید شد.

 وضعیت وخیم پادگان سنندج

سرتیپ مرتضی یزدانپناه که پس از سرکشی به امور نظامیان در همدان راهی سنندج شده است، به رضا خان خبر داد که «وضعیات قوای ساخلوی سنندج به طور کلی خراب و معلوم گردید که در ظرف مدت سه سال اخیر هیچ کار اساسی نشده است.» وی درخواست کرد ارتقاء رتبه سرهنگ احمد خان، فرمانده فوج ظفر، نایب یک علی خان هوشمند، فرمانده گروهان دوم، و سلطانحسین خان شیرازی، فرمانده گروهان چهارم این فوج را سه سال به تأخیر اندازند.(۲)

 زلزله در سنقر

امشب زلزله سنقر را لرزاند. خبر رسیده میگوید که این زمینلرزه یک دقیقه به درازا کشید. مردم از ترس خانه ها را رها کرده، فرار نمودند. گفته میشود زلزله خرابی نداشته است.(۳)

 دستگیری شماری از خوانین لرستان

به گزارش امیرلشکر غرب، حسین خزاعی، تعدادی از خوانین دستگیر شده لرستان وارد بروجرد شدند. عامل دستگیری اینان، یاور اسفندیار خان بود که یکی از صاحب منصبان مأمور به خلعسلاح طوایف لُر بود. دستگیرشدگان لطیف خان، پسر شیخ غلامعلی خان؛ ولی الله خان، معروف به لیکه؛ عبدالحسین خان، معروف به صید؛ و چهار کدخدا بودند.(۴)

 تقاضای انتقال خورشید ایران به تهران

دایره انطباعات وزارت معارف در یادداشتی خطاب به وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه نوشت که میرزابهاءالدین حسامزاده شیرازی که صاحب امتیاز نشریه خورشید ایران است و امتیاز آن را برای نشر در شیراز در آذر ۱۳۰۲ گرفته، اینک متقاضی انتشار این جریده در تهران است. دایره انطباعات خواستار نظر وزیر در این باره شد.(۵)

 دوشنبه

۲۳ شهریور ۱۳۰۴

۱۴ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۵ صفر ۱۳۴۴

□ آغاز عملیات تبلیغی علیه احمدشاه در تبریز

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به رضا خان خبر داد که تبلیغات علیه قاجاریه، عزل احمدشاه و ولیعهدش، توسط حسین فشنگچی، فرد اعزام شده از تهران به تبریز، شروع شده است. وی نوشت که فشنگچی با تشکل های صنفی کار خود را شروع کرده است. این کار او ماهیانه چهارصد تومان خرج دارد. آیرم به اقدام اخیر خود نیز در این ارتباط چنین اشاره کرد: «دو روز قبل پس از نطق فدوی در مدرسه نظام، چند نفر از اهالی رفته و عکس های شاه و ولیعهد را که در شیشه... عکاس خانه ها بوده است پاره کردهاند.» وی فشنگچی را فردی قابل برای این ار توصیف کرد.(۶) گفتنی است اقدامات ضدقاجار در آذربایجان پس از اعزام فشنگچی از تهران به تبریز و بعدها توسط «حاجیناظم» سازمان یافت.(۷)

□ وخامت غیرقابل توصیف آذربایجان

فرمانده لشکر شمال غرب به رضا خان اطلاع داد که فرمان مبارك را در خصوص بازرسی از صاحب منصبان قشون آذربایجان دریافت کرده است و میخواهد برای این کار هیأتی را مأمور کند اما «نمیدانم کدام یك [از] صاحب منصبان را جهت کمیسیون میتوان انتخاب کرد که خود آنها تعقیب نباید بشوند.» وی پس از ذکر این نکته به موقعیت وخیم آذربایجان هم اشاره کرد و نوشت که «متحیرم که کدامیك از خرابی های این حدود را به عرض برسانم. اساساً آنچه عمل شده است، صوری و ظاهری و به هیچوجه باطنی در کار نیست.» وی با انتقاد از عملکرد امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، فرمانده پیشین قوای آذربایجان، افزود که «امورات داخلی این لشکر فوقالعاده مختل» است.(۸)

□ ظلم آشکار نظامیان به اهالی بوشهر

دیپلمات های آمریکایی مقیم ایران در گزارشی که از خودسری های فرماندهان نظامی در نواحی جنوب ایران تهیه کردند، نوشتند که هر چند این قشون حمل و نقل را امنتر و به جمعآوری مالیات کمك کرده است، اما آن موهبت محضی که در تهران دربارهاش تبلیغ میشود، نیست. این گزارش میگوید که نظامیان کسب و کار را در منطقه بوشهر تباه کردهاند، زیرا پرداخت حقوقشان به قدری عقب افتاده که دستشان در جیب مردم است. برای نمونه کاپیتان ابراهیم که ۲۵ سال در نیروی دریایی ایران خدمت کرده و متصدی کشتی های متروك جنگی است میگوید حقوق ۳۲ خدمه زیردست او ۹ ماه است پرداخت نشده. این افراد به ساحل آمده اعتصاب کردهاند ولی نیرو های قشون آنها را دستگیر کرده، به کشتی های خود فرستادند.(۹)

□ هزینه سنگین سازگاری با سیمیتقو

به گزارش فرمانده قوای سلماس، هزینه سازش با سیمیتقو

۱– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۳، ص ۲. روزنامه ایران در شماره بعدی خود نوشت که محمدتقی خان اسعدبختیاری ۴۴۴۶ رأی آورده است. گویا رأی اخیر شامل ساوه و حوزه های اطراف بوده است. (همان، شم ۱۹۰۴، ص ۳)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۵. رضا خان ضمن پذیرش این پیشنهاد گفت که این تنبیهات کافی نیست؛ مقصران باید از قشون اخراج شوند. (همان، ص ۲۴)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۷، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۴۷.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۰۳۶۶۱۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۱/۲۴.

۷- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۹. حسین فشنگچی در تبریز زاده شد. عمده شهرت او در دوره نهضت مشروطه در تبریز رقم خورد. وی صاحب امتیاز و ناشر روزنامه تبریز (از شماره پنجم به بعد) بود. وی را از یاران ستار خان دانستهاند. شغل اصلی او صرافی بود و چون صرافها در آن اوان اسلحه و فشنگ هم میفروختند به این نام (حسین فشنگچی) معروف گردید. با این حال به اسم «حسین تبریزی» و نیز به واسطه تأسیس مدرسه کمال در تبریز به «کمال» نیز شهرت داشت. به درستی روشن نیست از چه زمانی به رضا خان نزدیک شد و روابط آنها چگونه شکل گرفت، اما مجموعه عملکرد او نشان میدهد که در جهت سیاست انگلیس فعالیت میکرده است. وی اصلیترین عنصر تبلیغاتی رضا خان در آذربایجان بود. روزنامه تبریز که مدتها به محاق تعطیلی رفته بود بار دیگر هنگام ریاستالوزرایی رضا خان توسط فشنگچی منتشر شد و چه در زمان جمهوریخواهی و چه به هنگام تلاش رضا خان برای الغای سلطنت قاجار، در خدمت اهداف رضا خان بود. با اشاعه خبر بازگشت احمدشاه به ایران، روزنامه تبریز وارد عمل شد و بازگشت شاه را برابر با به هم خوردن امنیت ایران، امنیتی که رضا خان بانی آن بوده، توصیف کرد. این روزنامه همه تلگرام های «کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» را که پدید های ساخته شده توسط قشون بود در روزنامه تبریز منتشر میکرد. خدمات حسین فشنگچی به اهداف رضا خان پاسخ مثبتی از طرف شاه جدید نداشت. رضا خان او را ۱۵ سال به فلکالافلاک تبعید کرد. حسین فشنگچی یا حسین تبریزی در ۱۳۴۳ش درگذشت ونزدیک یکصد سال عمر کرد. (ملازاده، مهد آزادی، شم ۱۰۵۶، ص ۲؛ طاهرزاده بهرام، قیام آذربایجان...، ص ۴۲۷؛ «درگذشت مدیر روزنامه تبریز»، کیهان، شم ۶۲۵۰، ص ۱؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی)

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱/۲۵.

۹- مجد، همان، ص ۴۱۵.

برای قشون گران تمام میشود. وی با اشاره به امتیازات داده شده توسط عبد الله خان طهماسبی، امیرلشکر پیشین، به سیمیتقو یادآور شد که وی اکنون در انتظار اجرای مواعید دولت است؛ از قبیل کمک نقدی و بازگرداندن املاک و تأمین آینده. فرمانده قوای سلماس گفت که «برای نگهداری و مخارج [او] و اطرافیانش بایست تصمیم قطعی اتخاذ فرمایند؛ والاّ بالطبیعه نداشتن عایدات و نگاهداری این همه مسلح... باعث نگرانی است.»(۱)

 متلاشی کردن کمیته های انقلاب در استرآباد

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در نام های به وزیر جنگ، ضمن اشاره به پیروزی های قشون و شکست ترکمنها در چند ماه اخیر، از متلاشی کردن کمیته مرکزی و شعب آن یاد کرد. رئیس اضافه کرد که این کمیته نظر بیگانه (روسها) را علیه دولت مرکزی به اجرا میگذاشت. وی نوشت که پس از به دست گرفتن حکومت «تشخیص دادم که هر خطری توجه به اساس وضعیت استرآباد بنماید از این مردم است که خائنانه تکیه به اجانب کرده»اند. رئیس نوشت که پس از شناسایی، عملیات نفوذ شروع شد و عناصر اصلی دستگیر و به تهران یا خراسان تبعید شدند. از آن وقت به بعد «تراکمه راهنمایی ندارند که بتوانند به قتل و غارت و آدمکشی بپردازند. هر وقت هم تجاوز و حملاتی کردهاند با تلفات سنگین پراکنده شدهاند.» رئیس در پایان نام تبعیدشدگانی که عضو کمیته بودند، چنین نوشت: آقاعلی خان، حبیب الله خان، کربلاییقاسمعلی، آقاسیدهاشم بنیکریمی، رسولزاده، آقاسیدمحمدعلی معینالشریعه، آقامحمدقاسم کاشف، آقاعلیاصغر شفیعی، میرزامحمود ملت، آقامحمدتقی حاجیعلی. در این گزارش نام سه تن از کارکنان دولت نیز که با یادشدگان همداستان بودند، آمده است: شاهزاده سلطانحسین، مستنطق عدلیه؛ میرزایوسف خان علیآبادی، وکیل عمومی؛ و مکافات، نماینده وزارت معارف.(۲)

 نصب تلگراف بیسیم در حسینقلی

به گزارش فرمانده نظامیان استرآباد، دولت شوروی در حال نصب یک دستگاه تلگراف بیسیم در حسینقلی است.(۳)

 ضرورت نفوذ قشون در بلوچستان

امیرلشکر جنوب با اشاره به درگیریها و تسویه حساب هایی که میان خوانین بلوچستان در چابهار آغاز شده، نوشت که اگر جلو این کار گرفته نشود در آینده با مشکلاتی مواجه خواهیم بود. وی تأکید کرد که دوستمحمد خان باید مجازات گردد تا آرامش به بنادر جنوبی بلوچستان برگردد. محمود آیرم پیشنهاد کرد چنانچه در سال جاری استقرار قشون در بلوچستان ناممکن است، چهارصد پانصد نظامی از کرمان با یک گروهان پیاده گرمسیری به طرف چابهار حرکت کنند و به مناقشات خوانین محلی خاتمه دهند.(۴)جنگ های رخ داده در اطراف چابهار بین علیمحمد، پدر دوستمحمد خان، با ابراهیم خان، یکی از سران بلوچ، بود.(۵)

 پرسش از علت واگذاری حکومت هلیلان به پسر والی

رضا خان در تلگرامی خطاب به امیرلشکر غرب گفت که حکومت هلیلان را به پسر غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه، واگذار کرد هاید. «با این که خود مشارالیه خدمتگزار دولت است ... تجزیه حکومت محل هایی که ضمیمه پشتکوه بوده، مورد ندارد.»(۶) (ر.ک: ۲۷ شهریور) امیرلشکر غرب، برای جلب علیقلی خان صارمالسلطنه، پسر والی، حکومت هلیلان و سیمره را به او سپرده بود.

 آزادی تذکره عتبات و هجوم سفارششده ها

در یادداشتی که امروز در وزارت امور خارجه تنظیم شد آمده است که پس از اجازه صدور تذکره به عتبات عالیات، توصیه هایی از مقامات میرسد که به این پنجاه نفر، به این صد نفر، تذکره داده شود. «وزارت امور خارجه ناگزیر معذرت خواست، چون تذکره برای این عده کثیر از حالت استثناء که [قرار شده] بر حسب تقاضای حضرات آقایان علماء و حجج اسلام ... [صادر شود] خارج خواهد گشت.»(۷)

 احضار والی کرمان

مهدی دادور، والی کرمان و بلوچستان، به تهران احضار شد. دادور امروز با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که وزارت داخله دستور داده که امور ایالت به معاون، رفعتالدوله، سپرده شود، اما معاون ایالت یاور سیف الله خان است. حکومت را به ایشان تحویل میدهم.(۸)

 اقدام برای تعمیر و نگهداری منارجنبان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به اداره معارف اصفهان خبر داد که به گفته حاکم اصفهان منارجنبان «رو به انهدام و خرابی نموده، لازم است به فوریت با حضور نمایندگان حکومت و فواید عامه، خرج تعمیرات ضروریه آنجا را با رعایت اقتصاد و صرفهجویی برآورد نموده، صورت آن را ارسال دارید تا اقدام مقتضی به عمل آید.»(۹)

 درباره چگونگی انتقال ماشین آبپاش

سرهنگ چالپرسکی، به وزارت جنگ خبر داد که ماشین آبپاش ضداغتشاش آماده انتقال است، اما از راه بوشهر به دلیل خرابی راه، معلوم نیست به سلامت برسد. راه بیروت نیز مطمئن نیست. «و اگر بخواهیم ماشین را پیاده کرده بفرستیم، شاید وسایل سوار کردن در طهران فراهم نباشد. با این که کرایه زیاد خواهد شد، عقیده دارم که از راه بصره و بغداد فرستاده، از خانقین و با وسایل خود موتور روانه شود.» وی در ادامه نوشت که کار خانه های رنو و پژو زرهپوش نمیسازند، فقط کار خانه سیشامون حاضر به پذیرش این سفارش شده که قیمت هر زرهپوش ۱۲ هزار دلار طلا تعیین شده است و شش ماهه تحویل میدهد.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۲ و ۱۳. رضا خان پس از دیدن این گزارش گفت که تا بازگشت اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به کرمانشاه و کردستان صبر کنید. پس از آن از او بخواهید به تهران

بیاید، اگر امتناع کرد ریاست طایفه را از او بگیرید. (همان، ص ۱۱)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۱۴۵ تا ۱۴۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۳۷.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۱۶ و ۱۱۷. رضا خان در پاسخ گفت که تعقیب دوستمحمد خان در سال جاری ممکن نخواهد بود، اما میتوانید نیرو به چابهار اعزام کنید. (همان، ص ۱۱۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۹۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۶۷.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۴-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۲۴.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۵۱۳. این موضوع تا دیماه به درازا کشید تا این که هیأت دولت مبلغ ۱۴۵ تومان از اعتبار خود را برای تعمیر منارجنبان اختصاص داد. یک ماه بعد در بهمن، موضوع از طریق وزارت مالیه به اداره مالیه اصفهان اطلاع داده شد. (همانجا)

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۴۶.

 حاکم جدید گیلان

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود نـوشت که نظامالـدوله (امیراصـلان خواجهنوری) از طرف وزارت داخله به عنوان حـاکم گیلان انتخاب شده است.(۱) حکومت گیلان تا پیش از این انتصاب توسط نظامیان اداره میشد. همچنین در منبع یاد شده آمده است که اعتمادالدوله به حکومت همدان منصوب شد.(۲)

 آغاز به کار سرویس حمل و نقل توسط بانک پهلوی

بانک پهلوی در اعلانی خبر داد که از امروز، هفت های دو بار، دوشنبه ها و پنجشنبه ها، ساعت چهار بعد از ظهر، خودرو های بانک از تهران و از طریق قزوین، همدان و کرمانشاه راهی خانقین خواهند شد. مسافران میتوانند برای خرید بلیت به دفتر بانک پهلوی در خیابان سپه مراجعه کنند.(۳) ورود بانک پهلوی، و در واقع قشون، به امور اقتصادی، توافق وزارت خانه های پست و تلگراف و جنگ بود. امتیاز «اتومبیلرانی» در این خط برای هشت سال به بانک مـذکور واگـذار شده بود.(۴) این امتیاز را قرار بود یک شرکت حمل و نقل فرانسوی بگیرد که به او ندادند.

 افزایش قیمت نان در تهران

امروز اطلاعی های به دیوار های شـهر تهران نصب شـد که خبر از افزایش قیمت نان میداد. طبق تصویب هیأت دولت، دو قران و سه عباسـی تعیین شـده است. در این اطلاعیه آمـده است که کمبـود محصـول، امراض حیوانی، گرانی حمـل و نقـل موجب افزایش این قیمت بوده است.(۵)

 تشکیل دوباره بلدیه تبریز با فریاد زندهباد رضا خان

پس از تعطیلی بلـدیه تبریز توسط فرمانده قوای آذربایجان، امروز با حضور نمایندگان طبقات مختلف بازگشایی شد و سـرتیپ محمدحسـین آیرم با تأکیـد بر این نکته که عملیات و محاسـبات بلـدیه بایـد درست باشـد، پول از کجا میآید و به چه مصـرفی میرسد، گفت که «از طرف بندگان حضـرت اشـرف، ریاست عالیه کل قوا» شـروع دوباره بلدیه را اعلام میکنم. مراسم با شـعار زنده باد رضا خان پایان یافت.(۶)

(تصویر) سیمیتقو و امیرلشکر طهماسبی

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۴، ص ۲.

۲- همان، صص ۲ و ۳.

۳- همان، ص ۳.

۴- همان، شم ۱۹۰۵، ص ۲.

۵- همان، ص ۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۸۴۱۶.

ص: ۳۱۲

 سهشنبه

۲۴ شهریور ۱۳۰۴

۱۵ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۶ صفر ۱۳۴۴

 پرسش های سفارت آمریکا درباره تغییرات کابینه

در پی به وزارت رسیدن سیدمهدی فاطمی و تغییر سومین وزیر کابینه رضا خان، برخی ناظران سیاسی آن را نشانه همکاری رضا خان و آیت الله مدرس دانستند. مقامات سیاسی آمریکا در ایران ضمن انعکاس این رویداد به وزارت امور خارجه آمریکا نوشتند که به درستی نمیتوان انگیزه رضا خان را از پذیرش چنین تغییراتی ارزیابی کرد. آیا او در حال جلب نظر روحانیان برای ایجاد سدی برابر نفوذ روسها است؟ یا این که در پی تصویب لوایحی است که کار او را در آینده آسان خواهد کرد؟ در گزارش مقامات سیاسی آمریکا پرسش های بعدی چنین مطرح شدهاند: «آیا او دارد با این کارها به ورط های میافتد که نجات از آن محال است، و یا این که دارد نقشه میکشد که پس از انتخابات از شر همراهان جدیدش خلاص شود؟ آیا رضا خان واقعاً میفهمد که ادامه و تشدید این روند چه واکنشی ایجاد خواهد کرد؟ و یا شاید هم مترصد آن است که خود و نیرو های نظامیاش چنین واکنشی را هدایت و رهبری کنند؟ احتمال هم دارد که داوطلبانه زمام سیاست را رها کند و به خارج از کشور برود و با ثروت هنگفتی که به هم رسانده به خوشگذرانی بگذراند؟ اینها مشتی از خروار سئوال هایی است که در ذهن همگان نقش بسته است. در تأیید احتمال اخیر، خیلیها به شیوه زندگی و رفتارش اشاره میکنند و میگویند که اخیراً به خوشگذرانی روی آورده، رفتاری بیادبانه نسبت به شخصیتها دارد و به رویداد های مهم بیاعتناست، و ظاهراً علاقهاش را به بسیاری از امور اجرایی که قبلاً-از دغدغه هایش بود از دست داده است. آن هایی که آن قدر به رضا خان امید بسته بودند حالا کاملاً از او دلسرد شدهاند.»(۱)

 تشکیل جلسه درس کاشفالغطاء

کنسولگری ایران در نجف به وزارت امور خارجه خبر داد که شیخ احمد کاشفالغطاء که در اعتراض به اقدام وهابیها در بمباران مسجد حضرت رسول(ص) درس و نماز جماعت را تعطیل کرده بود، چند روزی است که رفع تعطیل کرده است. کنسول افزود تلگرام هایی از مدینه به عموم علما رسیده. [و خبر های پیشین را تأیید میکند] و همچنان جمعی از طلاب علوم دینی به تعطیلی درس و نماز آقایان سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نائینی تمایل نشان میدهند، اما ایشان صلاح نمیدانند، از این رو مورد تنقید واقع شدهاند.(۲)

 توصیه های وزارت جنگ درباره حاکم جدید گیلان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی خصوصی به فرمانده تیپ شمال با اشاره به انتصاب امیراصلان خواجهنوری (نظامالدوله) به حکومت گیلان، نوشت که در پیشرفت امور حکومتی وی کمال معاضدت انجام گیرد. در این تلگرام از قول رضا خان گفته شد که «برای جلوگیری از اقدامات مأمورین شوروی و ارتباط کاملی که بین اهالی [بندر] پهلوی با قونسول خانه آنها حاصل شده» سه پیشنهاد از طرف نظامالدوله مطرح، و آن تغییر رئیس اداره مالیه، تغییر رئیس تلگراف خانه، و تغییر رئیس اداره معارف گیلان است.(۳)

 وضع وخیم پادگان کرمانشاه

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، که در حال سرکشی به مراکز نظامی لشکر غرب است، امروز به رضا خان خبر داد که «وضعیت ساخلوی کرمانشاه قسمی نیست که بتوان راپرت کتبی به عرض رساند؛» حضوراً عرض خواهم کرد.(۴)

 عدم خلعسلاح طوایف زلقی و آسترکی

مسئولان ایل بختیاری که از طرف لشکر جنوب مأمور خلعسلاح طوایف آن حدود شدهاند، میگویند سختگیری در خلعسلاح خلاف مصالح مملکتی است و ممکن است تأثیرات سوئی داشته باشد. آنان خطاب به سلطانحسین خان مشیری، نماینده لشکر جنوب، نوشتند که اصرار بر خلعسلاح طوایف یادشده منجر به جنگ خواهد شد. اگر قرار بر این باشد که قهراً اسلحه بگیریم باید مخارج اردوکشی نیز پرداخت شود. «والا این بنده به قید التزام متعهد میشوم که در مراجعت ایل از قشلاق تا آخرین قبضه تفنگ را بدون این که زحمت و دردسری و یا مخارجی برای دولت حاصل و فراهم شود، جمع و کلیه را تحویل مأمورین خلعسلاح نماییم.»(۵)

 بازگشت چهارصد خانوار ترکمن به خاک شوروی

فرمانده لشکر شرق به رضا خان اطلاع داد که در نتیجه تحقیقات معلوم شد که بیش از چهارصد خانوار از طوایف مختلف ترکمن که به ایران مهاجرت کرده بودند، به خاک شوروی رفتهاند. وی افزود روسها هم پیام میدهند که به مهاجران زمین زراعتی میدهند به شرط این که به خاک ایران بازنگردند. غیر از این روسها گندم به ترکمن های ساحل رود اترک میدهند. همچنین عد های از یموت و گوکلان احشام و اغنام خود را بدون دردسر به روسیه برده، میفروشند.(۶)

 توصیه به عدم دخالت قشون در امور عدلیه

نصرتالدوله، وزیر عدلیه، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که گزارش هایی از دخالت قشون در امور عدلیه میرسد و «غالباً اتهام مأمورین عدلیه تعدی به ناموس بوده است. نمیدانم این مرض فیالحقیقه در میان مستخدمین عدلیه شیوع پیدا کرده یا این که مأمورین نظامی این اتهام را بهترین وسیله برای اثبات تقصیر تصور نمودهاند.» وزیر عدلیه در این نامه آورده است که «بر فرض بودن چنین تقصیر، کارکنان حکومت مکلف به چنین اقدامی نبوده است و باید از مجاری قانونی تعقیب شود.»(۷) اخیراً عدلیه آستارا و مشهد توسط نظامیان آن شهرها تعطیل شده بود.

□ ضرورت گسترش زبان فارسی در آذربایجان

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، با اشاره به این که ترکها و کردها تشکیلدهنده نفوس آذربایجان هستند و همواره در معرض نیات فاسد همسایگان قرار دارند، نوشت که دمیدن روح وطنپرستی و ایرانیت در وجود آنها بهترین اقدام برای اتحاد عقیده آنان است؛ و این اقدام جز گسترش معارف، آن هم به واسطه توسعه زبان فارسی ممکن نخواهد شد. وی تأکید

۱- مجد، همان، صص ۳۷۱ و ۳۷۲.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۰-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، صص ۲۳ و ۲۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۸. رضا خان هم پاسخ داد که «امورات ساخلو کرمانشاه را تصفیه و دستوراتی را که لازم میدانید بدهید.» (همان، ص ۱۷)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲ تا ۶. رضا خان نیز پذیرفت که به قول مسئولان ایل بختیاری فعلاً قناعت شود و از شدت عمل خودداری گردد. (همان، ص ۱)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۷۰ و ۱۷۱. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد تا پیگیری کند و نیز به فرمانده لشکر شرق گفته شد که اقدام لازم برای جلوگیری از مهاجرت ترکمنها به عمل آورد. (همان، ص ۱۶۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، ص ۲۵.

کرد که زبان فارسی بایـد زبان حقیقی این حدود شود. «اولاً کلیه مأمورین و معلمین فارس باشـند، نه این که خودشان فارسی بلـد نباشـند. ثانیاً مدارس... منحل و به جای آن مدارس ابتدایی که فقط خواندن و نوشـتن را به اطفال بیاموزد تأسیس نمایند.» وی پیشنهاد کرد مدارس متوسطه هم حذف شوند بهتر است!(۱)

 کوتاه کردن دست منکران علم و معرفت

فرمانـده لشـکر شـمال غرب در نام های به وزارت جنگ با اشاره به اقـداماتی که حجتالاسـلام خویی علیه یک مدرسه دخترانه تازهتأسیس در خوی انجام داده، نوشت که دست این قبیل افراد «فاسـدالاخلاق که به کلی منکر علم و ترقی و توسعه معارف هسـتند» بایـد کوتاه شود. وی در این نامه گفت که حجتالاسـلام خویی از علمای نجف علیه افتتاح این مدرسه فتوا گرفته و آن را بالای منبر خوانـده است. «بنـده شـرحی بر سبیـل نصیـحت و توبیـخ به خود حجتالاسـلام نوشـته و مشـارالیه را متنبه نموده و گوشزد کردم که جبران نماید.»(۲)

 دستور آبلهکوبی دختران دانشآموز

وزارت معارف و اوقاف و صـنایع مسـتظرفه به همه «مخـدرات، مدیرات، دارالمعلمات و مدارس ابتدایی اناث» خبر داد که آبله در تهران شایع شده، فوراً همه دختران دانشآموزی که پارسال آبلهکوب نشدهاند به مراکز آبلهکوبی معرفی شوند.(۳)

 تأمین گندم گروس در گرو سهمیه دولت

حـاکم گروس به وزارت داخله خبر داد که مصـرف یک ساله نان اهالی گروس ۱۲۰۰ خروار است. مقرر شده ۵۰۰ خروار آن از ملاکین متمول خریـداری شود، اما ۷۰۰ خروار بقیه باید از غلات سـهمیه دولت تأمین شود. وی تقاضا کرد با تخصـیص این سهمیه خیال اهالی از قحط و مجاعه آسوده گردد.(۴)

 مقدمهچینی برای تغییر نام ارومیه به رضائیه

کارگزار ارومیه به وزارت امور خارجه خبر داد که فرمانـده قوای آذربایجان، سـرتیپ محمدحسـین آیرم، از قول مردم شـهر، با ارسال تلگرامی به هیأت دولت نوشـته است نام ارومیه «به مناسبت نام مبارک حضرت اشرف اعظم» تبدیل به رضائیه گردد.(۵) محمدحسین آیرم، در زمان فرماندهیاش بر تیپ مستقل شمال باهمین ترفند نام بندرانزلی را به بندر پهلوی تبدیل کرده بود.

 زیان های مهاجرت قاچاق

کنسولگری ایران در ایروان در گزارشـی بلنـد بـا اشاره به ادامه عبور قاچاق کارگران ایرانی به خاک شوروی، زیان های وارده از این اقـدام را برشـمرد و راهحـل هـای جلوگیری از این پدیـده را برشـمرد. وی نوشت که اینـان برای یـافتن کـار از مرز های شاهتختی و نخجوان و... به رود ارس میزنند و اگر جان به در ببرند در روستاها و شـهر های نزدیک مشغول کار میشوند. اینان

پس از مـدتی بـا ارائه شاهـد، قبض موقت به عوض تـذکره میگیرنـد و راهی ایروان میشونـد. وی یادآور شـد که این کارگران بعضاً توسط مأموران مرزی شوروی دسـتگیر و ماه ها در حبس بسـر میبرنـد. کنسول نوشت که اقامت این اتباع فقیر در شوروی به حیثیت ایران لطمه میزند؛ مضاف بر این که بالاجبار با حضور در مجامع تبلیغی مربوط به کارگران با عقاید کمونیستی آشـنا شـده، پس از بـازگشت به وطن، دردسـر خواهنـد شـد. وی، جـدیت مأموران مرزی ایران در مراقبت از عبور این افراد، توافق با مأموران مرزی شوروی برای تسـلیم آنان، و بالاخره صدور دسـتورالعملی به مأموران سیاسـی ایران در خاک شوروی در ندادن تذکره به ایشان را چاره جلوگیری از این پدیده دانست.(۶)

 اخطار وزارت مالیه به گندمکاران

وزارت مالیه با نشـر اطلاعی های در جرایـد به گنـدمکاران توصـیه کرد «ظرف مدت ده روز از موقع برداشت محصول سـهمی خود، باید فاضل جنس خود را بعد از وضع بذر و خوراک رعیت تحویل سـرویس ارزاق نمایند... [در غیر این صورت] فاضـل و همچنین جنس هـای پنهان شـده و احتکاری ضـبط و به علاوه اقـدامات لازمه برای تنبیه محتکرین و متخلفین به عمل خواهد آمد.»(۷)

 شیوع مالاریا در سقز

بنـا به خـبری که روزنـامه ایران در شـماره امروز خود چـاپ کرد مالاریـا و تب نوبه در سـقز شـیوع یـافته، دو ثلث اهـالی مبتلا شدهاند.(۸)

 جشن روسها در بندر پهلوی

به گزارش فرماندهی تیپ شـمال، مقامات تجاری روس در بندر پهلوی، امروز به مناسبت ازدیاد محصول سال جاری در خاک شوروی جشن گرفتنـد. در این مراسم رؤسـای دوایر دولتی و تجـار داخلی و خـارجی شـرکت داشـتند. «از طرف اعضای دوایر روس نطق هایی دایر بر حسن روابط فیمابین دولتین ایران و روس، مخصوصاً از بذل توجهات بندگان حضـرت اشـرف ریاست عالیه کل قوا دامت عظمه» ایراد گردید.(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۴۰.

۲- همان، صص ۳۰۴ و ۳۰۵. وزارت جنگ در پاسخ نوشت که به اطلاع رضا خان رسـید. «فرمودند این قبیل اقدامات [کوتاه کردن دست] به موقع به عمل خواهد آمد.» (همان، ص ۳۰۲)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۴۸.

۴- همان، سند شم ۲۹۰۲۴۲۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۶۲-۴۷-۱۳۰۴.

۶- اسـناد مؤسـسه مطالعـات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، صص ۴۳ تا ۴۵. موضوع به امیرلشـکر شـمال غرب منعکس شد. (همان، ص ۴۱)

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۵، ص ۲.

۸- همان، ص ۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۹۲.

ص: ۳۱۴

 چهارشنبه

۲۵ شهریور ۱۳۰۴

۱۶ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۷ صفر ۱۳۴۴

 نامه احمدشاه به رضا خان

احمدشاه با ارسال نام های به رضا خان خبر داد که به زودی عازم ایران خواهد بود. «جناب اشرف رئیسالوزراء - به عون الله تعالی دوم ماه اکتبر (۱۳ ربیعالاول) با کشتی موسوم به «نالدار» از پاریس از راه بمبئی به ایران حرکت میکنم. از مراجعت به وطن عزیز ن هایت مسرت حاصل و خوشوقتم که آن جناب اشرف را به زودی ملاقات خواهم نمود. شاه»(۱)

 تلگرام آیات نجف به مقامات مذهبی مصر

آیات عظام، سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی، با ارسال تلگرامی خطاب به رئیس الازهر و مفتی مصر نوشتند که شهر مدینه که از شعائر اسلام است و حفظ آن واجب، هدف گلوله قرار گرفته و اهالی آن در محاصره هستند. در این تلگرام آمده است که ما به دولت و ملت ایران پیام فرستادیم و آنان «با کمال هیجان و تأثر نمایشات داده و احتجاج مینمایند. و از مقام روحانی و دولت اسلامی معظم شما امیدواریم مشارکت برای دفع این حادثه فجیعه نموده باشید. و الله المستعان. علماء مذهب الجعفری. ابوالحسن الموسوی اصفهانی؛ محمدحسین النایینی.»(۲)

 احتمال تصرف مدینه توسط وهابیها

به وزارت امور خارجه خبر داده شد که روزنامه تایمز خبری مبنی بر تصرف مدینه توسط وهابیها چاپ کرده است، اما تاکنون تأیید نشده است.(۳)

 موضع جدید دولت ایران نسبت به اقدام وهابیها

منابع انگلیسی نوشتند که دولت ایران با وجود تشکیل کمیت های برای پیگیری عملیات وهابیها در مدینه و مکه «اکنون گرایش این است که به این باور دامن بزنند که گزارشها نادرست بودهاند.»(۴)

 نماینده ابن سعود در جنوب خلیجفارس

کارگزاری خلیجفارس به وزارت امور خارجه خبر داد که چندی پیش نماینده ابن سعود به دبی، شارجه و ابوظبی آمد تا

مشایخ آنجا را به اتحاد با وهابیها دعوت کند. مشایخ پاسخ صریحی ندادند و گفتند پس از مشورت به مقتضای تکلیف عمل خواهیم کرد. وی افزود که «اخیراً بن صغر [صقر] شیخ شارجه کلیه رؤسای عشایر را دعوت نموده، مجلس مشورتی تشکیل داده، محرمانه عهد و میثاقی بین خودشان بر علیه بن سعود بستهاند.» وی در پایان افزود که وهابیت در جنوب خلیجفارس و حتی بنادر ایران طرفدارانی دارد، اما عده آنها بسیار کم است.(۵)

 هزینه تبعیدیها

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که استقرار چهار تن از تبعیدی های تهران در جنگل، طبق صورتی که معینالرعایا ارائه کرده ۲۳۰ تومان و دو قران هزینه داشته است. تبعیدشدگان سیداسد الله خارقانی (از ۱۰ اردیبهشت تا ۵ مرداد)، سیدعبد الله خارقانی (از ۲۲ فروردین تا پایان مرداد)، شیخ ابراهیم خراسانی (از ۱۰ اردیبهشت تا ۲۲ مرداد)، و میرزا باقر از ۱۰ اردیبهشت تا پایان مرداد) بودند.(۶)

 سفارش سالار جنگ توسط وزارت جنگ

سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق نوشت که بدیع الله خان سالار جنگ آدم لایقی است و با من هم نسبت دارد. وی به حکومت ترشیز انتخاب شده بود، اما اخیراً از طرف کفیل ایالت احضار شده است. «متمنی است وضعیت مشارالیه را در نظر گرفته و از او نگهداری فرمایند.»(۷) گفتنی است حکومت سالارجنگ در ترشیز پنج ماه بیشتر دوام نیاورد و بار دیگر به سبب بدرفتاری با مردم برکنار شد. او با دستور رضا خان و برخلاف میل والی خراسان به حکومت ترشیز منصوب شده بود. (ر.ک: ۳۰ فروردین)

 مالیات دوستمحمد خان

وزارت مالیه در نام های خطاب به ریاست وزراء نوشت که مالیاتی که دوستمحمد خان میدهد، بسیار اندک است. در این نامه آمده است که آنچه در دفاتر مالیاتی ثبت شده، مالیات بلوچستان سالیانه نزدیک به چهل هزار تومان است. این مبلغ از بیست سال پیش تاکنون، پس از تفاوت عمل هایی که حکام برای خود برمیداشتند عاید دولت میشد. دوستمحمد خان بدون مدرک و سندی این مبلغ را به هفده هزار تومان کاهش داده، مبلغ گزافی به عنوان حقوق حکومتی برمیدارد و آن بخشی که به دولت میدهد روپیه، شتر و الاغ است. در این نامه آمده است که نیمی از هفده هزار تومان هم به دست دولت نمیرسد. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، در پایان نامه خواست با توجه به آمدن فصل پاییز، لشکر جنوب با اعزام نیروی کمکی، مأموران مالیات را در اخذ مالیات امسال و بقایای سال های گذشته یاری دهد.(۸)

دوستمحمد خان اخیراً چند تن از سران بلوچ را کشته بود. گفته میشود علت این کار، اقدام آن خوانین در ارائه گزارش هایی از تعدیات دوستمحمد خان به دولت بوده است.(۹)

 تشکیل کمیسیونی برای آب مرزی خراسان

وزارت امور خارجه به رضا خان اطلاع داد که معظمی، کارگزار خراسان، که برای گفت و گو درباره آب های مرزی به عشقآباد رفته بود اینک در باجگیران است و پیشنهاد میکند برای تقسیم آب های

۱- مکی، همان، ج ۳، ص ۳۷۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- همان، ۲۳-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۴- FO E ۶۲۴۲/۸۲/۳۴

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۷-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۶۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۷۳. فرمانده لشکر شرق نیز پاسخ داد که او را به حکومت درجز منصوب خواهد کرد ولی بعد قرار شد حکومت تربتحیدریه را به نام سالارجنگ کنند، چون حاکم بیحال و غیرلایقی دارد و حاکم تربت را به درجز بفرستند. موضوع تا آذرماه به درازا کشید. (همان، صص ۱۶۸ تا ۱۷۲)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۷۷. رضا خان هم پاسخ داد فعلاً مبادرت به چنین اقدامی ممکن نیست. (همان، ص ۷۶)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۱۸ و ۱۱۹.

مرزی کمیسیونی با حضور او، حمید سیاح و میرزاصادق خان، کارگزار سابق قوچان، تشکیل شود. وزارت امور خارجه نوشت که این کمیسیون به سفارت شوروی معرفی خواهد شد. حسن مشار، وزیر امور خارجه، از رضا خان درخواست کرد یک خودرو و چهار نظامی توسط فرمانده لشکر شرق در اختیار این کمیسیون گذاشته شود.(۱)

 طلب ۱۶۰ هزار تومانی اردوی لشکر شمال غرب

به گزارش سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، این اردو ۱۶۰ هزار تومان باید وصول میکرد که نکرده است. برای اداره اردو از غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه، به زور تهدید مبلغی گرفته شده ولی کفاف مطالبات صاحب منصبان و کنتراتچیها را نمیدهد. فرمانده یادشده گفت تا رشته امورات گسسته نشده، فکری شود.(۲)

 تهیه فهرستی از طوایف خوزستان

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر جنوب دستور داد فهرستی از طوایف اعراب مقیم ایران در خوزستان تهیه کند و معین نماید که کدامیک مطیع و کدامیک متمرد هستند. در این دستور آمده است که «معلوم فرمایید که کدامیک از طوایف مذکوره خلعسلاح شدهاند.»(۳)

 تقویت پایگاه تلگرافی انگلیس در بندرلنگه

کارگزاری خوزستان به وزارت امور خارجه خبر داد که انگلیس پایگاه تلگراف بیسیم خود را در جاسک به بندر لنگه منتقل کرده است. این جابهجایی هنگام جنگ بینالملل انجام شده بود؛ و از آنجا که توان دستگاه کم است، دستگاه جدید پرتوانی وارد کردهاند که جای آن بگذارند. با این کار مخابره با اغلب نقاط لازمه ممکن میشود. برای این کار فردی به نام پاتریک استوارت وارد بندر لنگه خواهد شد.(۴)

 افزایش قیمت غله در قراعین

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که با این که خرمن هنوز روی زمین است و محصول جمعآوری نشده، اما قیمت گندم هر روز افزایش مییابد و نزدیک به دو برابر شده است. «اگر این مشکل مداومت کند، ترقی غله باعث زحمت و عسرت عمومی خواهد بود.»۱۴

 تأسیس شعبه بانک شاهنشاهی در بیرجند

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت داخله اطلاع داد که اخیراً شعبه بانک شاهنشاهی در بیرجند افتتاح شده است.(۵)

 مهر و موم انبار های غله در ینکیامام

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که مأمور قشون، از طرف اداره ارزاق، اقدام به مهر و موم انبار های غله در ینکیامام کرده است. این کار برای اختصاص ارزاق (گندم و جو) آن ناحیه به تهران بوده است.(۶)

 مجلس تعزیه در مجلس شورای ملی

طبق سنوات گذشته از فردا به مدت سه روز در مجلس شورای ملی مراسم عزاداری برپاست.(۷)این مراسم به مناسبت رحلت حضرت رسول اکرم(ص)، شهادت امام حسن مجتبی(ع) در ۲۸ صفر و شهادت امام رضا(ع) در ۳۰ صفر است.

 اعتراض سفارت فرانسه

سفیر فرانسه با ارسال نام های به وزیر امور خارجه، اعتراض خود را نسبت به نظامنام های که دولت ایران درباره کاوش های باستانشناسی تنظیم کرده، ابلاغ کرد و نوشت که حق مطلق حفاری در تمام خاک ایران برای آثار تاریخی از آن دولت فرانسه است. سفیر یاد شده با اشاره به قرارداد ۱۱ اوت ۱۹۰۰ افزود که «تمام اشیایی که از حفریات به دست آید به استثناء اشیاء طلا و نقره باید بالمناصفه مابین دولت فرانسه و ایران تقسیم شود. اشیائی که از حفریات شوش به دست آید باید کلیتاً بدون تأدیه غرامتی به دولت فرانسه عاید شود.» در این نامه آمده است که داوطلب شدن دولت فرانسه برای تأسیس یک موزه، اعزام کارشناس موزه، و یا تخفیف در حق انحصاری که برای حفریات دارد، دلیلی برای تدوین نظامنامه جدید و بیاثر کردن نقش فرانسه در حفر و کشف آثار باستانی نیست.(۸)

(تصویر) احمدشاه

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۳، ص ۱۱. به فرمانده لشکر شرق دستور داده شد نیاز های کمیسیون یادشده برطرف شود. (همان، ص ۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۰۶. رضا خان پس از دیدن این گزارش نوشت که به والی پشتکوه دستور دادم یکصد هزار تومان به اردوی اعزامی لشکر شمال غرب قرض دهد. وی خطاب به فرمانده لشکر شمال غرب هم گفت مگر بودجه این اردو مرتب فرستاده نمیشود که تا این اندازه مقروض است؟ (همان، ص ۳۰۵) به هر حال اردوی یادشده رفته رفته از منطقه خارج شد و داد طلبکاران بالا رفت و والی پشتکوه هم یکصد هزار تومان را نداد تا این که رضا خان مجبور شد دستور دهد لشکر پول را بدهد تا والی هم به قول خود عمل نماید. (همان، صص ۳۰۰ و ۳۰۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۴۳.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۱۶-۳۶-۱۳۰۴. این اقدام انگلیس در خاک ایران در حالی انجام میشود که وزارت پست و تلگراف درصدد انحلال تأسیسات تلگرافی انگلیس در ایران بود و بارها با وزارت امور خارجه در این مورد مکاتبه کرده بود.

۱۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۷۴۶.

۵- همان، سند شم ۲۹۰۱۸۸۴.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۶، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۲-۳-۴۱-۱۳۰۴.

ص: ۳۱۶

 پنجشنبه

۲۶ شهریور ۱۳۰۴

۱۷ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۸ صفر ۱۳۴۴

 اجتماع علماء نجف در مرقد مطهر

به گزارش ویس کنسول ایران در نجف، عصر امروز همه علمای ایرانی و عرب، همراه طلاب علوم دینی در ایوان مطهر اجتماع کردند. جمعیت زیادی گرد هم آمد. «یک نفر بالای منبر رفته، تلگرافاتی که از مدینه منوره، این چند روزه رسیده بود به جمعیت خواندند و بعد مردم را به اتفاق و اتحاد مسلمین دعوت نموده و دعا خوانده، متفرق شدند.»(۱)

 اعلان خبر ورود کلنل گیز به میرجاوه

به گزارش رئیس ساخلو دزداب، انگلیسها خبر دادهاند که کلنل گیز و ماژور پتین با سه هواپیما، فردا، از بلوچستان انگلیس، وارد تفتان، دو فرسخی میرجاوه، خواهند شد. کلنل گیز نیز پیام داده که ساعت پنج بعد از ظهر همه خوانین مرزی بلوچ در میرجاوه حاضر باشند.(۲)

 موقعیت وخیم اردوی اعزامی لشکر شمال غرب

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، که برای سرکشی به حوزه عمل لشکر غرب در شهر های غربی بسر میبرد، امروز در کرمانشاه با سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به لشکر غرب، دیدار کرد و موقعیت نفرات اردو را به لحاظ لباس و بیپولی وخیم یافت. یزدانپناه با ارسال تلگرامی به رضا خان پیشنهاد کرد غیر از ۴۸ هزار تومان گرفته شده از غلامرضا خان امیرجنگ، از والی پشتکوه ۵۲ هزار تومان دیگر اخذ گردد و به مطالبات عقب مانده اردو اختصاص یابد. با این حال «وضعیت لباس نظامیان اردو فوقالعاده مغشوش و در انظار عامه باعث هتک آبروی قشون است.»(۳)

 نماینده سفارت شوروی در تبریز

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی خیلی محرمانه به وزارت جنگ خبر داد که سفارت شوروی نماینده خود را به تبریز گسیل داشته تا در نشستی با همه کنسولها و نمایندگان سیاسی شوروی در آذربایجان شرکت کند. وی از موضوع این نشست اظهار بیاطلاعی کرد، اما نوشت که «جهت عملیات روی زمینه تصمیمات اخیر دولت ایران خواهد بود.»(۴)

 گزارشی درباره چگونگی امنیت خرمشهر

محمدحسن بدیع، کنسول پیشین ایران در بصره، در گزارشی به رضا خان، نوشت که اوضاع محمره (خرمشهر) و اطراف آن، که طایفه محیسن سکونت دارد، به واسطه حضور قوای نظامی ظاهراً آرام است ولی پشت این سکون و سکوت تنفر و هیجان خوابیده است. وی علت اصلی رخداد های خرمشهر را در ابتدای مردادماه سوءرفتار حاکمان محلی و روش اشتباه در اخذ مالیات از نخیلات دانست و در انتها پیشنهاد هایی برای اداره هر چه بهتر منطقه داد: مالیاتگیری از نخیلات روش خاصی دارد و دولت باید با همان شیوه زمان شیخ خزعل اخذ مالیات کند. انگلیس هم در بصره از همین روش استفاده کرد و اعتراضی در بر نداشت؛ تأسیس عدلیه در محمره (خرمشهر)؛ و نیز ایجاد یک محکمه عشایری، همچنان که انگلیس در بصره انجام داد؛ برکناری طرفداران شیخ خزعل از منطقه چرا که منشأ ایجاد آشوب در طایفه محیسن هستند؛ اعزام شماری از فرزندان شیوخ به تهران و تحصیل در مدرسه نظام و تربیت صاحب منصب بومی؛ تأسیس اداره پست و تلگراف در هویزه و فلاحیه (شادگان) برای ارتباط با مرکز و ایجاد مدرسه برای تربیت فرزندان عشایر به روش ایرانی ضرورت دارد؛ عموم عشایر منطقه باید خلعسلاح شوند؛ همواره یک فوج هزار نفری در خرمشهر حضور داشته باشد؛ کشتی های شیخ خزعل مصادره شود؛ مأموران خوزستان با دقت انتخاب شوند و با سیاست های محلی آشنا باشند.(۵)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۸-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۵۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۲۹۸ و ۲۹۹. رضا خان با ارسال تلگرامی به والی پشتکوه گفت که غیر از مبلغ ۴۸ هزار تومان، یکصد هزار تومان به رئیس اردو بدهید. «این مسئله مربوط به وزارت مالیه نیست و ممکن است در محاسبات مالیه اشکالاتی را فراهم کند. وجه فوق را بابت مالیات محسوب ندارید؛ منظور نظر من خواهد بود.» (همان، ص ۲۹۷) طبیعی است که والی این مبالغ را نه از جیب خود، بلکه از جیب مردم منطقه پرداخت میکرد. گفتنی است دولت به اسم قشونکشی جنوب این هزینه های کلان را از شیخ خزعل، والی پشتکوه و امیرمجاهد میگرفت. به نوشته جعفرقلی خان بختیاری، عضو وقت کابینه رضا خان، مقرر شد شیخ خزعل پانصد هزار تومان، والی سیصد هزار تومان و امیرمجاهد پنجاه هزار تومان بپردازند. خزعل و والی مبالغ یادشده را پرداختند. (امیربهادر، همان، ص ۱۶۲)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۲۹. شاید منظور از تصمیمات دولت ایران، اقداماتی باشد که رضا خان علیه قاجار درصدد انجام آن بود و تمرکز آن را آذربایجان قرار داده بود.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۹، صص ۱۲ تا ۱۸.

 تقاضای اعدام برای عبد اللهبیک

امیرلشکر غرب بـا ارسـال تلگرامی به وزارت جنگ با شـرح اقـدامات عبـد اللهبیک از او به عنوان شـرور منطقه بانه یاد کرد و تقاضا نمود مجوز اعدام او صادر شود. وی نوشت که عبد اللهبیک همراه رشیدبیک با فریب نظامیان، ده تن از آنان را مجروح کرده بود. اینک عبد اللهبیک، پسرش و ده تن از آدم های او دستگیر شدهاند.(۱)

 اعتراض رئیس عدلیه ایالتی آذربایجان

رئیس عـدلیه ایالتی آذربایجان، با ارسال نام های به وزیر عدلیه، با اشاره به دسـتگیری امین صـلح ناحیه پنج تبریز توسط نظمیه (ر.ک: ۴ شـهریور) نوشت که این اقدام موجب بروز هیجان میان عموم قضات شده، خواسـتار توجه وزارت عدلیه به موضوع و جلوگیری از کار های مشابه هستند.(۲)

 حاکم جدید بروجرد و لرستان، بندرلنگه و مرند

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود نـوشت که مشـیرمعظم، نماینـده مجلس شـورای ملی، از طرف وزارت داخله به حکومت بروجرد و لرستان منصوب شده است. همچنین معتمددیوان به سمت حاکم بندرلنگه انتخاب گردید. در این خبر آمده است که ناصرالممالک هم به سمت حکومت مرند درآمد.(۳)

 تعطیلی وزارت خانه ها و دوایر دولتی

امروز به مناسبت شهادت امام حسن مجتبی(ع) و رحلت پیامبر اسلام(ص) وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۴)

 اخطار به شهروندان تهرانی

سرهنگ کریم بوذرجمهری، کفیل بلـدیه تهران، با انتشار اعلانی خطاب به اهالی تهران نوشت که در ادامه اجرای قانون سـجل احوال، هر کس که تاکنون برگه هویت خود را دریافت نکرده، بایـد هر چه زودتر به دفاتر مربوطه بیایـد و نام خانوادگی خود را ثبت کند وگرنه در حدود قانون مجازات میشود.(۵)

(تصویر) نجف، بارگاه امام علی(ع)

 جمعه

۲۷ شهریور ۱۳۰۴

۱۸ سپتامبر ۱۹۲۵

۲۹ صفر ۱۳۴۴

 پاسخ رضا خان به احمدشاه

در پی ابراز تمایل احمدشاه برای بازگشت به ایران (ر.ک: ۲۵ شهریور)، رضا خان نیز در پاسخ نوشت که «تلگراف مبارک که مبشر تشریففرمایی اعلیحضرت همایونی بود زیارت، حقیقتاً باعث کمال مسرت گردید. استدعا دارم معلوم فرمایند موکب ملوکانه از کدام یک از بنادر سرحدی نزول اجلال خواهد فرمود.(۶)رضا- رئیس عالی کل قوا و رئیسالوزراء.»(۷)

 تکذیب سقوط مدینه

حبیب الله هویدا، ژنرال کنسول ایران در شام، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، نوشت که سقوط مدینه توسط وهابیها، شایع های بود که دولت فرانسه با خبرگزاری «هاواس» وابسته به خودش، راه انداخته بود. وی نوشت که حکومت فرانسه جراید بیروت را مجبور به چاپ این خبر کرد. اول این که خواستند اثرات اطلاعیه دولت ایران را در این منطقه، با تلقین این موضوع که با سقوط مدینه کار از کار گذشته است، خنثی کنند، چرا که این اطلاعیه موجب هیجان مردم شام شده بود. دیگر این که دولت فرانسه میخواست توان وهابیها را به رخ بکشد و از این طریق آنان را ممنون خود کند؛ چرا که اینک تعدادی از وهابیها را برای نگهبانی از راه شام تا بغداد اجیر کرده است. و سوم این که دولت فرانسه نسبت به شریفحسین، کینه دارد و او و پسرانش را عامل شورش دروزیها میداند؛ طایف های که همانیک در حال جنگ با سربازان فرانسوی است.(۸)

 آمادگی تیپ شمال برای عملیات علیه ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به رضا خان خبر داد که تجهیزات اردوی استرآباد تکمیل شده و آماده شروع عملیات علیه ترکمنهاست. وی نوشت که درصدد حرکت به استرآباد است و چنانچه لازم است، رئیس ارکان حرب کل قشون، سرتیپ امان الله جهانبانی، برای «مداقه و مشاوره» عازم منطقه شود.(۹)

 عدم پشتیبانی انگلیس از خوانین بلوچ

کلنل گیز و ماژور پتین امروز وارد میرجاوه شدند و طبق قرار با سران بلوچ وارد مذاکره شدند. یاور ابراهیم خان، رئیس ساخلو دزداب، که از ورود مقامات انگلیس خبردار شده بود، خود را با موتور به میرجاوه رساند. انگلیسها پس از مذاکره با خوانین بلوچ دیداری هم با یاور ابراهیم خان داشتند. کلنل گیز در پاسخ به علت این مسافرت گفت که از طرف دولت انگلیس در هند مأموریت دارد به سران بلوچ ایران بگوید که اگر در آینده اقدامی کردید که نیازمند حمایت بلوچستان انگلیس بودید، مساعدتی نخواهد شد و حتی نمیتوانید به خاک ما پناهنده شوید. کلنل

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۳۰ و ۳۳۱. رضا خان پس از دیدن این خبر گفت همه دستگیرشده ها اعدام شوند. (همان، ص ۳۲۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۶۰. نظمیه تبریز مدعی بود، دعوای طرح شده در صلحیه تبریز، از آنجا که طرفین دعوا

مربوط به قشون هستند، نباید در آن طرح شود. از این رو امین صلح را ۲۷ ساعت حبس کرده بود. (همان، ص ۲۵۵)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۷، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همان، ص ۳.

۶- مسعودانصاری، عبدالحسین، خاطرات سیاسی و اجتماعی (مروری بر پنجاه سال تاریخ)، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش، ص ۲۰۱.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۹، ص ۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۴۶-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۳۴۰ و ۳۴۱.

گیز در ملاقات جداگان های با تاجمحمد خان، همین موارد را به او ابلاغ کرده است. یاور ابراهیم خان در گزارش ارسالی خود به فرمانده لشکر شرق نوشت که مراوده مسالمتآمیز ده سال گذشته کلنل گیز با سران بلوچ موجب شد که اظهارات امروز، خوانین یاد شده را مأیوس و نگران کند.(۱)

 علت گماردن صارمالدوله به حکومت هلیلان و سیمره

در پی پرسش رضا خان از امیرلشکر غرب، مبنی بر علت واگذاری حکومت بخشی از پشتکوه به پسر غلامرضا خان امیر جنگ، والی پشتکوه (ر.ک: ۲۳ شهریور) وی پاسخ داد که همکاری های علیقلی خان صارمالسلطنه، پسر والی، با قشون که موجب نفوذ نظامیان به پشتکوه شد، ایجاب میکرد که تشویق شود. وی افزود نواحی هلیلان و سیمره از پشتکوه جدا و شامل کرمانشاهان است.(۲)

 گزارشی از خلعسلاح طوایف خوزستان

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که اخیراً نزد طایفه بنیکعب بوده، قرار است خلعسلاح این طایفه تا پنج روز دیگر پایان یابد. فردا هم عازم محمره (خرمشهر) هستم تا خلعسلاح طایفه محیسن را عملی کنم.(۳)

 درگذشت حکمران بنادر

وقارالملک، حاکم بنادر، امشب درگذشت.(۴)

 شنبه

۲۸ شهریور ۱۳۰۴

۱۹ سپتامبر ۱۹۲۵

۳۰ صفر ۱۳۴۴

 وضعیت اسفناک نان در تهران

محمدولیمیرزا فرمانفرما، در یادداشت امروز خود به موقعیت وخیم نان در تهران اشاره کرد و نوشت: «کار نان شهر خیلی بینظم و خراب است و منظره گرانی و قحطی پدیدار میشود و عامه را متوحش و نگران داشته است. از اطراف، جنس [گندم و جو] خریداری شده، ولی معلوم نیست کاملاً کفاف نماید.»(۵)

 ناراحتی رضا خان از بازگشت احمدشاه

محمـدولیمیرزا فرمانفرما در یادداشت روزانه خود، امروز به ناراحتی رضا خان از بازگشت احمـدشاه اشاره کرد و نوشت با این که پاسخ گرم او به احمدشاه در جراید منتشر شد، اما در حضور

۱- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۲۴۵ تا ۲۴۹. رضـا خان از ورود سـرخود کلنل گیز به خاک ایران، آن هم بـدون اطلاع دولت، دمغ شد، به وزارت امور خارجه دستور داد به سفارت انگلیس اعتراض کند. (همان، ص ۲۴۴) اقدام انگلیس در برکنار نشـان دادن خود از حمـایت بلوچهـا در واقع ادامه سـیاست کلی آن دولت در حمایت از رضا خان محسوب میشود؛ حمایت از تشـکیل دولت مرکزی مقتـدر. سـر پرسـی لورن بارها در گزارش های خود به وزارت امور خارجه کشور متبوعش تأکید کرده بود، برآمـدن رضا خان و به قـدرت رسـیدن او چیزی جز اجرای قرارداد ملغی شده ۱۹۱۹ نیست؛ بـا این تفاوت که در صورت اجرا شـدن آن قرارداد همه هزینه هـا بایـد از جیب انگلیس پرداخت میشـد، امـا اینک همان مقاصـد با پول ایرانی در حال اجرا است.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۶۵ و ۲۶۶. رضا خان نیز گفت که در ارجاع شـغل به علیقلی خان صارمالسلطنه حرفی ندارم، اما والی معناً و مادتاً در حال خـدمتگزاری است و نبایـد مراتب ناخشـنودی او فراهم شود. (همان، ص ۲۶۴) امیرلشکر غرب نیز از ضـرورت وجود نقار و دوگانگی بین والی و پسـرش گفت که بهترین راه مطاع نگاه داشـتن آنها حفظ همین نقار بین طرفین است. رضا خان نیز این روش را تأیید کرد. (همان، صص ۲۶۱ تا ۲۶۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۵۲.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۸، ص ۳.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۲.

جمعی از رجال در سعدآباد «خیلی اوقات تلخ به نظر میآمده و از مدرس و شاه و قاجاریه و غیره بد گفته است و بالاخره غرغر زیاد کرده است.»(۱)

 اعدام سیزده تن از خوانین لرستان

حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، اطلاع داد که ساعت هفت صبح امروز سیزده تن از خوانین و کدخدایان لرستان را اعدام کرده است. وی نوشت که اینان متمرد، سرسلسله انقلابیون لرستان و محرک تمام پیشآمد های منطقه بودند. در پی دستگیری هشت تن از خوانین و کدخدایان (ر.ک: ۲۲ شهریور) شیرمحمد خان، محمدعلی خان و صیدمهدی خان نیز توسط منصور خان، که ریاست ایل بیرانوند را به عهده داشت، دستگیر شدند. منصور خان را برادرش، جمشید خان، و پسرش، عزیز الله خان، همراهی میکردند. پیش از این شیرمحمد خان سگوند و میرزاابراهیم خان چاغروند (معینالسلطنه) نیز دستگیر شده بودند. امیرلشکر حسین خزاعی در ادامه این گزارش نوشت که پس از این اقدام لرستان دیگر روی ناآرامی نخواهد دید!(۲)

 ابراز اطاعت کوچک خان از دولت

به گزارش فرمانده لشکر شرق کوچک خان، یکی از خوانین مهم گوکلان، به همراه پنج تن از رؤسای این طایفه با حضور در مقر اردوی لشکر شرق ابراز اطاعت کردند. «فدوی به مشارالیه اطمینان و خلعت داده و جهت تبلیغ سایر خوانین گوکلان به صحرا اعزام داشت. مشارالیه قول داده است که کلیه خوانین گوکلان را جهت اظهار انقیاد... به سملقان بیاورد.»(۳)

 گزارشی از خلعسلاح طوایف عرب خوزستان

امیرلشکر جنوب با ارسال گزارشی به وزارت جنگ، ضمن معرفی [ناقص] طوایف عرب ساکن خوزستان نوشت که غیر از طایفه محیسن، بقیه عشایر عرب مطیع دولت هستند. «ایل محیسن به خاک عراق رفته و تاکنون مراجعت ننمودهاند و چنانچه تا چند روز دیگر عودت ننمایند، شیوخ دیگری به جای آنها معین خواهد شد.» رضا خان از امیرلشکر جنوب خواسته بود فهرستی از عشایر مطیع و متمرد خوزستان را برای او بفرستد. (ر.ک: ۲۵ شهریور) امیرلشکر جنوب یادآور شد غیر از بنیطرف و عشایر هویزه، چون در نواحی مرزی ساکن هستند، و نیز بخشی از ایل بنیکعب، بقیه طوایف خلعسلاح شدهاند.(۴)

 ضرورت حضور یک هواپیما در شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست اگر هواپیمای خریداری شده ایران از آلمان در این دو سه روزه نمیرسد، یک هواپیما موقتاً از تهران به اینجا بیاید، چرا که «بنده مصمم حرکت [به استرآباد هستم] و لدیالورود طیاره لازم میشود.» تیپ شمال و لشکر شرق آماده عملیات نظامی علیه ترکمنها بودند.(۵)فرمانده تیپ شمال همچنین در نام های خطاب به رئیس ارکان حرب کل قشون خواست که نماینده های از طرف وزارت جنگ برای نظارت بر عملیات به منطقه بیاید.(۶)

 کشته شده قره خان توسط تیپ شمال

فرمانده تیپ شمال امروز خبر داد که قره خان با چند نفر از افرادش به دست نیرو های این تیپ کشته شدند. در این خبر آمده است که خواهرزاده قره خان نیز دستگیر و صدر خان [= صفر خان] فراری شده‌اند. نظامیان در تعقیب صفر خان هستند.(۷)

 تلگراف آبادان به خرمشهر

مهدی بنی‌سلیمان، رئیس تلگراف خوزستان، در نام های به کارگزار خوزستان، ضمن اشاره به پست خانه و رشته سیم تلگراف کشیده شده بین آبادان و محمره (خرمشهر) که توسط انگلیس در جنگ بین‌الملل ایجاد شده بود، نوشت که پست خانه تحویل دولت شده است، اما واگذاری خط تلگراف یادشده هنوز به سرانجام نرسیده. بنی‌سلیمان افزود که از طرف رئیس کل اداره تلگراف مأموریت دارد با مسئولان کمپانی نفت جنوب مذاکره کرده، خط یادشده را تحویل بگیرد، اما «تسویه این قبیل امور از وظایف کارگزاری است.»(۸)

 تقاضای صدهزار فرانک برای تأمین کسری خرید شنی

سرهنگ چالپرسکی با ارسال تلگرامی از پاریس به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، خبر داد که صدهزار فرانک دیگر برای خرید شنیها [خودرو های نظامی] کم دارد. بفرستید.(۹)

 تقاضای ده هزار فرانک برای پول بنزین هواپیما

سرهنگ علی ریاضی، سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، خبر داد که هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان که همراه چهار هواپیمای دیگر فرانسوی عازم ایران هستند، پس از کسب اجازه از کشور هایی که بر سر راه هستند، پرواز خواهند کرد. وی افزود که بنزین گران است و باید ده هزار فرانک برای تأمین سوخت این هواپیماها فرستاده شود.(۱۰)

 موافقت بلغارستان با عبور هواپیما های ایران

سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در اسلامبول، به وزارت امور خارجه خبر داد که دولت بلغارستان با عبور هواپیمای ایران از آسمان آن کشور موافقت کرده است. وی افزود دولت ترکیه نیز تا امروز پاسخی به درخواست ایران نداده بود، اما روشن شد که هواپیما های عازم ایران میتوانند از نقاط غیرممنوعه که اسامی آنها را ذکر کرده‌اند، پرواز کنند.(۱۱)

 پایان دوره آموزشی دو صاحب منصب نظامی در مسکو

نایب یک [= ستوان یکم] شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست نظامیان اعزامی به مسکو، اطلاع داد که غلامحسین خان و فرهادمیرزا، دوره آموزشی خودرو زرهپوش را تمام کرده‌اند و فعلاً بیکار هستند. آنان را میتوان به تهران فراخواند.(۱۲)

 افول عایدات گمرک جاسک

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که از عواید گمرک جاسک به طور محسوسی کاسته شده است که علت آن مزاحمت رئیس قشون بندرعباس نسبت به قوافل بشاگردی است. وی افزود که «قوافل بشاگردی خط سیر خود را تغییر و به جاسک کهنه میروند که در آنجا نه نظامی است و نه مأمور گمرک، و از آنجا همه نوع مالالتجاره به قاچاق وارد و خارج» میشود. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، خواستار رسیدگی وزارت جنگ به این موضوع شد.(۱۳)

۱- همان، صص ۱۲۲ و ۱۲۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۴۶ تا ۳۴۹. رضا خان پس از شنیدن این خبر از اقدام امیرلشکر غرب تمجید کرد، اما افزود که باید مراقب رفتار نظامیان باشید و از تجاوزات و تعدیات آنها جلوگیری کنید، وگرنه بار دیگر تولید نارضایتی شده، مجبور به عملیات نظامی خواهیم شد. «بایستی در تعدیل رفتار مأمورین نظامی اهتمام کامل به عمل آورید.» (همان، ص ۳۴۵) اقدام امیرلشکر غرب در اعدام ۱۳ تن از سران طوایف لُر بعد از آن انجام شد که رضا خان از سیاست خلعسلاح حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، ابراز نارضایتی کرد. خزاعی عمدتاً با تحبیب خوانین و واداشتن آنها به تحویل داوطلبانه سلاح در حال خلعسلاح منطقه بود. (ر.ک: ۲۵ خرداد) اما رضا خان این شیوه را ناکارآمد دانست و گفت که همه سلاحها از این طریق به دست نمیآید، بلکه بخشی از آن پنهان میماند. امیرلشکر غرب نیز برای تأسی به رضا خان اقدام به اعدام سران دستگیر شده طوایف لر کرد. این کار نه تنها خلعسلاح را تا سالها بعد به تعویق انداخت، بلکه به دشمنیها دامن زد و هزینه های فراوانی روی دست قشون گذاشت. به نظر میرسد اعدام کدخدایان و رؤسای طوایف لُر یکی از اشتباهات مهم رضا خان در امر خلعسلاح بود. البته این تحلیل که وی در این زمان (اعلان خبر رسمی آمدن احمدشاه به ایران) نیاز به گرفتن چنین زهرچشمی داشت نباید دور از نظر باشد. به هر حال خوانین لُر مناسبات و اعتقاد نزدیکتری به قاجار داشتند تا به پهلوی. (مؤلف)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۳۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۴۰ و ۴۱. البته محمود آیرم، امیرلشکر جنوب در دهم مهر تلگرام کوتاهی به وزارت جنگ فرستاد و نوشت که همه اسلحه بنیکعب جمعآوری شد و از مشایخ آنها التزام گرفته شد که در صورت پیدا شدن سلاحی مؤاخذه و مجازات شوند. (همان، ص ۳۹)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۳۹. سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ گفت که به حرکت هر چه زودتر هواپیما از آلمان تأکید شده، «خود این جانب هم به زودی با دو طیاره به طرف استرآباد حرکت خواهم کرد.» (همان، ص ۳۳۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۳۵. سرتیپ جهانبانی اطلاع داد که خودش یکشنبه هفته بعد به بندر پهلوی پرواز خواهد کرد. (همان، ص ۱۳۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۰۵. قره خان و برادرش حیدر خان فشتالی مدتی با نهضت جنگل همراهی کرده بودند، اما پس از نهضت یادشده نیز دست از اقدامات خود که از نظر دولت شرورانه و از نظر برخی منابع، مردمدارانه بود، نکشیدند. قره خان و پسرش، نامدار خان، در آسیابر کشته شدند.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۵۱.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۵۹. به خزانهداری قشون دستور داده شد ۱۰ هزار فرانک به سرهنگ ریاضی بفرستد. (همان، ص ۵۶)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، صص ۳۰ تا ۳۲. ابتدا رایزنی های سیاسی برای گرفتن مجوز عبور یک هواپیما که توسط سرهنگ نخجوان هدایت میشد، بود. اما چندی بعد گفته شد که چهار هواپیمای دیگر که فرانسویها آنها را هدایت میکنند همراه هواپیمای نظامی ایران خواهند بود. گویا آنان مربی هواپیمایی بودند.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۱۴. دستور داده شده دو نظامی یادشده به تهران بیایند. (همان، ص ۱۳)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۱۷. موضوع به لشکر جنوب اطلاع داده شد. محمود آیرم، فرمانده لشکر یاد شده پاسخ داد که جلوگیری از حرکت کاروان های تجاری در خط سیر یادشده به دلیل عدم پرداخت مالیات توسط طوایف منطقه بوده است. اما اخیراً حاضر به تأدیه مالیات خود شدهاند و دستور داده شد متعرض قوافل آنها نشوند. (همان، صص ۱۴ و ۱۵).

 بازگشت میلسپو به ایران

میلسپو، که برای مرخصی و استخدام چند مستشار جدید به زادگاهش آمریکا رفته بود، امروز از همدان به طرف قزوین حرکت کرد و شبهنگام به تهران رسید. وی چند روزی در بغداد متوقف بود.۱۵ در نبود میلسپو، مستر گور عهدهدار وظایف میلسپو بود.(۱)

(تصویر) محمدولیمیرزا فرمانفرما

 یکشنبه

۲۹ شهریور ۱۳۰۴

۲۰ سپتامبر ۱۹۲۵

۱ ربیعالاول ۱۳۴۴

 درخواست احمدشاه از مردم برای شرکت در انتخابات

احمدشاه که در پاریس بسر میبرد، در اطلاعی های با اشاره به پایان دوره پنجم مجلس شورای ملی در ۲۲ بهمن ۱۳۰۴ نوشت که مطابق ماده ۵۳ قانون انتخابات ۱۳۲۹ قمری باید پنجاه روز مانده به پایان دوره تقنینیه انتخابات آغاز شود. «به عموم اهالی مملکت خودمان که دارندگان حق انتخاب میباشند اعلان میفرماییم که بر طبق قانون مذکور برای اقدام به انتخاب نمایندگان دوره ششم مهیا شوند و در این موقع لازم میدانیم به عموم اهالی خاطرنشان نماییم که این وظیفه ملی و مهم خود را کاملاً در تحت نظر گرفته دقت های لازمه را نموده و از این نکته غفلت ننمایند که مقدرات مملکت و رفاه و آسایش خودشان مربوط به حُسن انتخاب و برگزیدن عناصر صالح است.»(۲)

 اردوی بیمار روانسر

سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه نماینده اعزامی رضا خان به غرب کشور برای بررسی اوضاع لشکر غرب، گزارش داد که نظامیان مستقر در روانسر معارضی ندارند، اما به دلیل بدی آب و هوا، صدی چهل بیمار هستند و بقیه نیز از مزاج سالمی برخوردار نیستند. وی گفت که ادامه استقرار اردوی یاد شده در روانسر غیر از تراشیدن هزینه اضافه نتیجه دیگری ندارد. «در صورت تصویب امر و مقرر گردد که اردوی روانسر به کرمانشاه معاودت» نماید.(۳)

 تهاجم به بانه

به گزارش رسیده از فرمانده نظامیان بانه، اشرار این منطقه به تحریک شیخ محمود، چند روستا را غارت کرده، آتش زدهاند.

این اشرار هر شب به نزدیکی بانه میآیند و با شلیک تفنگ تولید ناامنی میکنند. فرمانده نظامیان بانه افزود که اعزام ۲۰۰ نیرو از ساوجبلاغ به بانه ضروری است. فرمانده لشکر غرب با ارسال این خبر به رضا خان نوشت که از لشکر شمال غرب دستور اعزام ۲۰۰ نظامی به بانه صادر شود.(۴)

 تأیید داوری کلنل گیز

یاور ابراهیم خان، فرمانده ساخلو دزداب، به فرمانده لشکر شرق نوشت که داوری کلنل گیز مبنی بر اینکه که دوستمحمد خان هر رئیس طایف های که نسبتاً راضی به خدمت دولت و باطناً با او بد است میکشد، تأیید میکنم. ولی باید دانست که «انگلیسها با دوستمحمد خان خیلی بد هستند و در آتیه اگر پیش آمد بشود، به هر قیمت که ممکن باشد اسباب اذیت او را فراهم خواهند کرد. ولی دوستمحمد خان هم به جزئی سوءظن، اشخاص را به قتل میرساند.» فرمانده ساخلو دزداب افزود که دوستمحمد خان مدتی است تصمیم گرفته همه قلاع بلوچستان را به تصرف درآورد و نیرو های مورد اطمینان خود را در آنجا مستقر کند.(۵)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۸، ص ۳؛ همان، شم ۱۹۰۹، ص ۱.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۹، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۰. با این پیشنهاد موافقت شد. (همان، ص ۹) و به امیرلشکر غرب دستور داده شد اردوی روانسر را به کرمانشاه فراخواند (همان، ص ۸)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۴۴. با اعزام ۲۰۰ نظامی از ساوجبلاغ به بانه موافقت شد. همچنین رضا خان دستور داد اردوی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان برای جلوگیری از عملیات شیخ محمود، باید راهی کردستان شود. (همان، ص ۲۴۳) با این حال فرمانده لشکر شمال غرب در برابر اعزام ۲۰۰ نظامی از ساوجبلاغ مقاومت کرد و نوشت که نیرو به اندازه کافی ندارد. (همان، ص ۲۴۱)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۰۵.

ص: ۳۲۱

 نامه کلنل گیز به دو تن سران طوایف بلوچ

کلنل گیز، که در سفر به میرجاوه نتوانسته بود با سردار جهند خان، رئیس طایفه یاراحمدزایی، و سردار جمعه خان، رئیس طایفه اسماعیلزایی، دیدار کند، با نوشتن دو نامه جداگانه، آنان را به تبعیت از دولت مرکزی ایران ترغیب کرد. (ر.ک: ۲۷ شهریور) یاور ابراهیم خان، رئیس ساخلو دزداب، امروز متن این دو نامه را به اطلاع لشکر شرق رساند. در نامه به سردار جهند خان آمده است که حکومت هند بسیار رنجیده خواهد شد اگر شما برخلاف حکومت ایران اقدامی انجام دهید؛ و نیز نباید توقعی از حکومت هند انگلیس برای کمک به اقدامات ضدحکومتی خود داشته باشید.(۱)

همین مضمون در نام های که کلنل گیز خطاب به سردار جمعه خان نوشته، آمده است: «اگر سردار های طوایف سرحد برخلاف دولت علّیه ایران فساد بکنند ابداً [به] رعایای انگریز [انگلیس] به هیچوجه اجازه داده نمیشود که طوایف های سرحدی [ایران] را امداد دهند.»(۲)

 درخواست موافقت با اعدام یک دزد

سرتیپ فضل الله زاهدی از وزارت جنگ خواست اجازه اعدام محمود، دزد مشهور، به او داده شود. وی نوشت که محمود یاد شده اخیراً هنگام دزدی از یک خانه، نوکر صاحب خانه را کشته است. «قاتل با یک نفر دیگر در [بندر] پهلوی دستگیر و قاتل مذکور صراحتاً اقرار نموده است.»(۳)

 دردسر های تجارت در شوروی

به گزارش لشکر شمال غرب، مأموران مرزی شوروی از تردد میرزاجواد منافزاده، کاسب ایرانی مقیم آستارای روس، جلوگیری کردهاند. مأموران یادشده با وجود تذکره عبور، منافزاده را تهدید کردهاند. این گزارش میگوید که جرم این کاسب عدم اطاعت از روسها بوده است. آنان منافزاده را مجبور کردهاند اگر میخواهد به کسب و کار خود در آستارای روس ادامه دهد باید خانواده خود را هم به آنجا برده، از تردد به ایران خودداری نماید.(۴)

 آمادگی شوروی برای فروش برخی لوازم نظامی

نایب یک شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست هیأت نظامی اعزامی به مسکو به وزارت جنگ اطلاع داد که روسها آمادهاند لوازم درخواستی (تلمبه ها، نوارها و قطب) را این هفته تحویل دهند. وی نوشت که اسباب یاد شده به بندر پهلوی فرستاده خواهد شد.(۵)

 دوشنبه

۳۰ شهریور ۱۳۰۴

۲۱ سپتامبر ۱۹۲۵

۲ ربیعالاول ۱۳۴۴

 واکنش آموری به بازگشت احمدشاه

کپلی آموری، نماینده سیاسی آمریکا در ایران، امروز پس از درج تلگرام احمدشاه درباره بازگشت به ایران و پاسخ رضا خان به آن در جراید، گزارشی به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود نوشت با این مضمون که چند ماهی است شایعه بازگشت شاه به ایران قوت گرفته، با وجود این شور و هیجانی در مردم دیده نمیشود. «هیچ توضیح و تفسیری هم در روزنامه ها منتشر نشده است که احتمالاً به دلیل سانسور آنهاست. مقامات وزارت خارجه میگویند که سفر شاه بین یک ماه تا شش هفته به طول خواهد کشید» و نه بیشتر.(۶)

 ناامیدی یزدانپناه از قشون غرب

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، نماینده رضا خان که برای بررسی اوضاع لشکر غرب در کرمانشاه بسر میبرد، پس از بازرسی پادگان کرمانشاه، به رضا خان خبر داد که «متحیرم به چه زبان وضعیت خراب این قسمت را به عرض برسانم، بلکه تا درج های عرض پار های مطالب شرمآور است.» یزدانپناه افزود: «اولاً عملیات سوء و زشت این قسمت از ارشدترین صاحب منصب الی پستترین نفرات نسبت به اهالی، جز تنفر و انزجار عمومی از قشون نتیجه دیگری نداشته. ثانیاً در تمام این قسمت یک نفر صاحب منصب که کلمه صاحب منصب بتوان به او اطلاق کرد دیده نشد. تمام فاسدالاخلاق» هستند. وی تأکید کرد که همه این صاحب منصبان باید از قشون اخراج شده، افراد جدیدی جایگزین آنان شوند. یزدانپناه نوشت که تا زمانی که سرتیپ احمد خان در کرمانشاه است نمیتوان انتظار اصلاح امور را داشت. فرمانده دیگری باید جای سرتیپ یادشده را بگیرد که اصلاحات ظاهری آغاز گردد. وی در پایان تأکید کرد هزینه یک شاهی برای این نظامیان یعنی تلف کردن پول.(۷)

 دستور به ادامه تبعید سیداسد الله خارقانی

فرمانده تیپ شمال با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که سیداسد الله خارقانی و دیگر همراهان او که به جنگل فومنات تبعید شدهاند، در همان حال باقی هستند. وی افزود بارش مدام باران گیلان هم شروع شده و تبعیدشدگان دائم در پی تعیین تکلیف خود هستند.(۸) این نامه در حالی نوشته میشود که پیش از این دستور آزادی آنان از طرف رضا خان صادر شده بود، فقط حاکم فومنات خواستار تسویه هزینه های انجام شده برای تبعیدشدگان بود. رضا خان پس از دیدن نامه گفت که محبوسین جنگل فعلاً همانجا باشند.(۹)

 پرسش از تاریخ شروع عملیات علیه ترکمنها

وزارت جنگ از فرمانده تیپ شمال تاریخ شروع عملیات نظامی علیه ترکمنها را پرسید و سرتیپ فضل الله زاهدی پاسخ داد که پس از ورود به استرآباد، ظرف یک هفته عملیات آغاز خواهد شد. نیروها به دو ستون تقسیم شده، یکی برای تصرف

خواجهنفس و گمیشتپه،

۱- همان، ص ۱۱۹.

۲- همان، ص ۱۲۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۹۸. موضوع به اطلاع رضا خان رسید و او نیز دستور اعدام را داد. (همان، ص ۲۹۷)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۲۰. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه منعکس شد تا از طریق سفارت شوروی پیگیری شود. (همان، صص ۱۸ و ۱۹)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۸۰.

۶- مجد، همان، صص ۳۷۲ و ۳۷۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۳ تا ۱۵. سرتیپ احمد خان به تهران احضار شد. رضا خان پس از دیدن این گزارش و بقیه اخبار ارسال شده، وضعیت لشکر غرب را «فوقالعاده یأسآور» توصیف کرد و خطاب به یزدانپناه گفت که صاحب منصبان «فوقالعاده نالایق و فاسد را» از قشون اخراج کنید و در حد مقدورات در ترمیم اوضاع بکوشید. (همان، ص ۱۲)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۶۴.

۹- همان، ص ۲۶۳. این پاسخ پس از بلوای نان (۱ و ۲ مهر) در هشتم مهرماه داده شد و احتمالاً بیارتباط با حوادث یاد شده نبود.

و دیگری بـه طرف آققلعه حرکت خواهـد کرد. گروه کـوچکی نیز همراه نیرو هـای محلی فنـدرسک گنبـدکاووس را تهـدید خواهند کرد. گروه اخیر اگر موفق به تصـرف گنبد نشوند، طوایف آتابای را مشـغول خود نگاه میدارند و مانع از پیوستن آنان به طایفه جعفربای میشونـد. وی افزود که همزمان، بارکاس سـفیدرود با دو موتور دیگر به موازات جناح اول از نزدیک ساحل حرکت میکننـد. هواپیما نیز به مقتضای عملیات در آسـمان منطقه پرواز خواهـد کرد.(۱)فرمانده تیپ شـمال در تلگرامی دیگر نوشت که پس از ورود به استرآبـاد اخطـاری های با هواپیما پخش خواهـد کرد و آخرین فرصت را به ترکمنها خواهـد داد که یک هفته بیشتر نخواهد بود.(۲)

□ نیاز به دانشجویان آموزش دیده در اروپا

فرمانـده تیپ شـمال از وزارت جنگ درخواست کرد آن دسـته از صاحب منصـبانی که در اروپا دوره دیدهانـد و قرار است به این تیپ اعزام شونـد، هر چه زودتر راهی گیلان شوند تا «در موقع عملیات صـحرا از تحصـیلات و تجربیات اخیر آنها اسـتفاده شود.»(۳) سـرتیپ فضل الله زاهدی همچنین خواسـتار اعزام یک «دکتر متخصـص در عملیات یدی» شد. وی پیشنهاد کرد دکتر حسـین خان، که جزو فارغالتحصیلان اروپا بوده، تا پایان عملیات ترکمنصحرا به استرآباد بیاید.(۴) روزنامه ها نوشتند که یک گروه ۲۰ نفری از نظامیان دوره دیده در اروپا پس از فارغالتحصیلی، وارد ایران شدهاند.(۵)

□ پرسش دوباره وزیر راجع به والیزاده

وزیر پست و تلگراف با ارسال تلگرامی محرمانه به فرمانده لشکر شـمال غرب با اشاره به درخواست پیشـین خود از او راجع به والیزاده، رئیس تلگراف آذربایجـان، نـوشت که «مرقوم فرمودیـد چون تـازه ورود فرمود هایـد اطلاعـات کـافی نداریـد. اینک مجـدداً خواهشـمندم از روی دقت تحقیقات لازمه بفرمایید که آیا صـحت دارد [والیزاده] نفوذ اداری خود را برخلاف وظایف مقرره... برای نمایندگی دوره ششم [مجلس] مشغول بعضی اقدامات است یا خیر؟»(۶)

□ ۱۱۰ قطعه عکس برای ارسال به آلمان

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر فلاحت و تجارت و فواید عامه، با ارسال ۱۱۰ قطعه عکس از نظامیان ایران به وزارت امور خارجه نـوشت که طبق درخواست سـفارت ایران در برلین، این عکسـها «برای طبع و انتشـار در مجلاـت مصور برلن [تقـدیم میشود]... سفارت برلن مطابق ظهر عکسها ترجمه و به مجلات مزبوره توضیح خواهند داد.»(۷)

□ نامه سفارت فرانسه درباره عزیمت پنج هواپیما به ایران

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ خبر داد که سفارت فرانسه با ارسال نام های اطلاع داده است که چهار هواپیمای نظامی و یـک هواپیمای عادی، از جمله هواپیمای سـرهنگ احمـد نخجوان از راه آنکارا و تبریز وارد ایران خواهنـد شـد. سـفیر فرانسـه ضمن ابراز خوشوقتی از این موضوع، خواستار کسب صدور اجازه شده است.(۸)

□ اعتراض سفارت آمریکا به کتک خوردن یک تبعه خود

کپلی آموری، نماینده سیاسی دولت آمریکا در تهران، در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که کازین چان، تبعه آمریکا، هنگام مسافرت از جلفا به تبریز کتک خورده است. وی خواست «تعلیمات فوری به کارگزاری تبریز صادر فرمایند که مسئولین قضیه مورد سیاست واقع» شوند.(۹)

□ پیگیری هزار گوسفند دزدیده شده

ژنرال کنسولگری شوروی در مشهد در نام های به کارگزاری خراسان، نوشت که در اوایل اردیبهشت چهار نفر از گمرک ارچکان به خاک شوروی تجاوز کرده و هزار رأس گوسفند دزدیده‌اند. در این نامه آمده است که ب های هر رأس گوسفند ده منات است. کارگزار خراسان نامه را به وزارت امور خارجه فرستاد و خواستار پاسخی شد که به ژنرال کنسولگری شوروی در مشهد بدهد.(۱۰)

□ تبدیل حکام نظامی به حکام کشوری

کفیل ایالت خراسان خبر داد که با استقرار امنیت در این ایالت رفته رفته حکام نظامی به حکام کشوری تبدیل خواهند شد. در نخستین اقدام اسد اللهمیرزا رکنی (رکناعظم) به عنوان حاکم بجنورد انتخاب شد.(۱۱)

□ تعطیلی یک نانوایی در تهران

اداره ارزاق تهران با چاپ اطلاعی های در جراید نوشت که مغازه نانوایی شماره ۶۵ در گذر سوسکی تعطیل و از این پس توسط این اداره به مردم خدمترسانی میکند. این نانوایی متهم بود سبوس و مواد دیگر را با خمیر مخلوط میکند. در این اطلاعیه به نانوایان تذکر داده شده بود که هرگونه تقلبی موجب محروم شدن آنان از شغل خبازی خواهد شد و مجازات خواهند گردید.(۱۲)

□ میهمانی در سعدآباد

رضا خان امشب میزبان هیأت وزراء و نمایندگان مختار دول خارجی در سعدآباد بود. تعداد میهمانان سی نفر برآورد شد، اما از علت برپایی ضیافت چیزی گفته نشد.(۱۳)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۳۳۴ تا ۳۳۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۴۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۰۱. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۳۰۰)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۰، ص ۱.

۵- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۳۰۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۵۸.

۷- گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، همان، ص ۴۹۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۶۳.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، ص ۳۵. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ و متعاقباً به فرماندهی لشکر شمال غرب اطلاع داده شد. سرتیپ محمدحسین آیرم در پاسخ گفت که فرد یادشده از قطار جلفا به تبریز از واگن افتاده و ضرب و شتمی در کار نبوده است. (همان، صص ۳۲ تا ۳۴)

۱۰- همان، ص ۱۵. موضوع به وزارت جنگ منعکس گردید. (همان، ص ۱۳)

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۰۹، ص ۲.

۱۲- همان، ص ۱.

۱۳- همان، شم ۱۹۱۰، ص ۱.

 سهشنبه

۳۱ شهریور ۱۳۰۴

۲۲ سپتامبر ۱۹۲۵

۳ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا تشکیل شد. پس از تذکرات چند نماینده درباره وضعیت نامناسب ارزاق، اعتبار انتخابات دوره ششم مجلس شورای ملی در سه ماده مطرح، بررسی و تصویب شد. در این لایحه وزارت مالیه موظف شد ۱۵۰ هزار تومان برای مخارج انتخابات یاد شده به وزارت داخله بپردازد. در ادامه رضا خان، ریاست وزراء، سیدمهدی فاطمی را به عنوان وزیر جدید معارف به مجلس معرفی کرد. همچنین محمد مصدق نبود آزادی در انتخابات آینده را به رضا خان گوشزد کرد و گفت: «تمنا میکنم که برخلاف ادوار سابقه وسایل آزادی کامل انتخابات را فراهم سازند.»(۱) در ادامه قانون ممیزی مطرح شد که ماده اول آن درباره مالیات املاک اربابی بود. آیت الله مدرس پیشنهادی در چگونگی اخذ مالیات مطرح کرد که حاوی چند فایده بود؛ آبادی املاک و راحتی مردم و مأموران در پرداخت و دریافت مالیات. پیشنهاد ایشان برای بررسی بیشتر به کمیسیون ارجاع داده شد.(۲) در ادامه سیدحسن تقیزاده در پرسشی از محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، از اوضاع ارزاق پرسید؛ این که آیا وزارت مالیه از وحشت مردم از کمبود ارزاق مطلع است؟ و آیا این وحشت حقیقت دارد یا مبالغه است؟ فروغی گفت که زراعت سال جاری به دلیل خشکسالی، گاومیری و آفت کم بوده، به ویژه در تهران، موقعیت بدتر است. وی مدعی شد که این کمبود در حال مدیریت است و به زودی گندم از دیگر مناطق به تهران خواهد رسید. مصرف سالانه گندم تهران ۱۱۰ هزار خروار است که دو سوم آن را خودش تولید میکرد و یک سوم را از دیگر ایالات میآورد، اما امسال تولید تهران کمتر از یک سوم است.(۳)

مأموران وزارت مالیه در زنجان و تبریز مشغول خرید گندم و انتقال آن به تهران بودند.(۴)

 مأموریت به غفار خان جلالالسلطنه

وزارت امور خارجه در تلگرامی به غفار خان جلالالسلطنه، وزیرمختار ایران در مصر، دستور داد برای بررسی اقدام وهابیها در مکه و مدینه، همراه معتضدالسلطنه و یک مترجم به سوی جده و مکه برود. در این تلگرام آمده است که چهارصد لیره انگلیسی برای این مأموریت توسط بانک شاهنشاهی ارسال شده است. از آن جا که مفاد این دستور حائز اهمیت است، در پاورقی میآید.(۵)

 ضرورت هماهنگی بین تیپ شمال و لشکر شرق

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق با اشاره به نزدیکی عملیات نظامی علیه ترکمنها نوشت که هماهنگی و اطلاع تیپ شمال و لشکر شرق از یکدیگر ضروری است. سرتیپ امان الله جهانبانی افزود که به زودی با هواپیما عازم استرآباد و مشهد خواهد شد که با ارائه اطلاعات، وحدت رویه لازم به وجود آید. وی در پایان خبر داد که هواپیمای مربوط به لشکر شرق روز جمعه به مشهد میآید و گردان پهلوی هم به زودی به فوج خود میپیوندد.(۶)

 بالا گرفتن اختلاف ارامنه در بندر پهلوی

به گزارش فرمانده تیپ شمال، اختلاف در عقیده سیاسی موجب تنش میان ارامنه مقیم بندر پهلوی شده است. وی نوشت که گروهی از ارامنه طرفدار کمونیسم و گروهی علیه آن هستند. گروه اول میخواهد عواید جمعآوری شده برای کلیسا و مدرسه را در مدرسه روسها واقع در غازیان خرج کند و گروم دوم مخالف این اقدام است. «به مأمورین پهلوی دستور داده شد به طور خیلی محرمانه مساعدت نمایند که حزب ضدکمونیستی در [رسیدن به] مقصود خود موفق گردند.»(۷)

 نامه سفارت شوروی به رضا خان

وزیرمختار شوروی در نام های خطاب به رضا خان نوشت که کشتی سفیدرود ایران کرجی های ترکمن های شوروی را که از حسن قلی برای آوردن آب آشامیدنی به خواجهنفس میروند توقیف کرده و به این وسیله اتباع شوروی از آب شیرینی که از دیر زمان از ناحیه خواجهنفس میآوردند محروم شدهاند. وی خواستار رسیدگی و رفع مانع این مسئله شد.(۸)وزیرمختار شوروی در نام های دیگر خواستار آزادی دو تن از اتباع کشورش که توسط مأموران مرزی ایران دستگیر شده بودند، گردید. در این نامه آمده است که کارگزار خراسان که اخیراً در عشقآباد بود پیشنهاد میکرد این افراد با جانمحمد خان تکه معاوضه شوند و این از نظر دولت شوروی ممکن نیست.(۹)

 جانمحمد خان در خدمت روسها

فرمانده لشکر شرق با استناد به خبر یاوراحمد خان همایون، رئیس ساخلو مشهدغلامان، به وزارت جنگ خبر داد که جانمحمد خان تکه که در عشقآباد بازداشت بود، اینک آزاد شده و به ریاست ۲۰۰ سوار تکه مأمور امنیت مرزها گشته است. این گزارش میگوید که جانمحمد خان از مرز های آن طرف مشهدغلامان و گیفان در خاک شوروی مراقبت میکند.(۱۰)

 فعالیت های تبشیری آمریکا علیه مار ایلیا

کارگزار ارومیه اطلاع داد که هیأت تبشیری آمریکا درصدد است فعالیت های مار ایلیا آشوری، رهبران آشوریان آذربایجان، را محدود کند. کارگزار ارومیه میگوید که آشوریها تحت تبلیغ روحانیان پروتستان و کاتولیك رفته رفته از مذهب خود فاصله گرفته، به مذاهب جدید روی کرده بودند. اما اینك مار ایلیا درصدد بازسازی عقاید آشوریان است. قرار است هیأت تبشیری آمریکا با تقسیم پول میان مسیحیان منطقه نظر آنان را به مذهب پروتستان جلب نماید، و اینك «دائماً در دهات و قراء مسیحینشین گردش و به تبلیغات ادامه میدهند.»(۱۱)

□ مأمورین شیخ محمود در ارومیه

به گزارش کارگزار ارومیه ورود و خروج افراد از مرز، غیر از گمرک های اشنویه و مرگور، ممکن است و مانعی برای رفت و آمد های غیرقانونی نیست. وی گفت که اخیراً فردی به نام سیدرئوف که حاوی نامه هایی از شیخ محمود بود غیرقانونی وارد ارومیه شد، به دیدار شهبندر ترکیه رفت و دوباره به طرف وان برگشت. کارگزار ارومیه افزود که یکی از این نامه ها، اعلامیه شیخ محمود خطاب به کرد های ایرانی برای فعالیت به نفع ترکیه بوده است.(۱۲)

□ ارائه گزارش مأموریت به واشنگتن و لندن

میرزاعبد الله خان بهرامی و نایب سرهنگ عبد الله خان سیف که

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۱، صص ۱ و ۲.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، همان، صص ۱۹۵ تا ۱۹۷.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۱، صص ۲ و ۳. آنچه تقیزاده از وحشت عمومی یاد کرد در برخی منابع چنین توصیف شده است: «از اواخر شهریور ۱۳۰۴ به تدریج سهمیه آرد نانواییها به شکلی هماهنگ کاهش یافت. عوامل سردارسپه، به ویژه نظمیه، چنین شایع کردند که محصولات و غلات انبار شده، کفاف مصارف سال جاری را نخواهد داد و کشور با خطر قحطی و گرسنگی حتمی و بیسابق های مواجه خواهد شد. وحشت و نگرانی عمومی بالا گرفت. صف های طویلی در برابر نانواییها شکل گرفت که اغلب به منازعه مردم منجر میشد. تقریباً همه روزه شایعات نگرانکنند های در سطح شهر انتشار میافت.» (ملایی توانی، همان، ص ۱۸۰)

۴- همان، ص ۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱-۳۰-۱۳۰۴ «تلگراف رمز به غفار خان. در خصوص تلگراف اخیر، چهارصد لیره انگلیس امروز به ریاست بانک شاهنشاهی مخابره شد دریافت نمایند و به اتفاق معتضدالسلطنه و یک نفر مترجم به جده و مکه بروید. دولت به هیچوجه نمیخواهد داخل در مذاکرات وساطت مابین ابنسعود و امیرعلی بشوید. فقط مقصود از اعزام این هیأت برای اطلاع از وضعیت آنجاها و تحقیق در صحت و سقم اخبار راجع به تعرضات بر اماکن مشرفه که از آن جمله خرابی خانه و قبر خدیجه است میباشد. در ملاقات با ابن سعود و امیرعلی اظهار نمایید که دولت ما را رسماً به سمت هیأت تحقیقیه راجع به توهیناتی که منتشر شده است به اماکن متبرکه وارد آمده مأمور نموده که مشهودات خودتان را به اطلاع دولت متبوعه خود برسانیم. و به طور خصوصی در ضمن این بیانات اظهار عقیده نمایید که دولت ایران ن هایت اهمیت را به حفظ اماکن مقدسه اسلامی میدهد و اگر انتشارات مقرون به حقیقت باشد برای جبران آن از بذل هرگونه جهد و نفوذی خودداری نخواهد کرد. به معتضدالسلطنه هم تلگراف شد که با جنابعالی حرکت نمایند. صورت مخارج را بفرستید اگر اضافه خرجی شده باشد داده میشود. به عینالملک هم تلگراف شد به مدینه برود. حسن مشار.» (همانجا)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۲۸ و ۱۲۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۹۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۲۱. رضا خان هم پاسخ داد که دستور لازم برای حمل آب شیرین توسط ترکمن های

شوروی داده شد. (همان، ص ۱۱۹)

۹- همان، صص ۱۱۷ و ۱۱۸. پیگیری رضا خان از طریق لشکر شرق نشان داد که دو فرد یاد شده پیش از این توسط مقامات محلی ایران و شوروی در منطقه مشهدغلامان بده بستان شدهاند. آنان در قبال بازگشت بخشی از اموال به غارت رفته مشهدغلامان تحویل شوروی شده بودند. (همان، ص ۱۱۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۲۲.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، صص ۵۴ و ۵۵. موضوع به فرماندهی لشکر شمال غرب اطلاع داده شد اما سرتیپ محمدحسین آیرم آن را تکذیب کرد. (همان، ص ۵۰)

برای شرکت در کنفرانس پلیس، ابتدا بـه آمریکـا و سـپس به انگلیس رفته بودنـد، دیروز وارد تهران شدنـد و امروز در محل نظمیه گزارش سفر خود را به محمد درگاهی، ریاست نظمیه، دادند.(۱)

 امضاء فرمان انتخابات دوره ششم

روزنـامه ایران در شـماره امروز خود خبر داد که محمـدحسن میرزا ولیعهـد، و رضـا خان فرمان ششـمین دوره انتخابات مجلس شورای ملی را امضا کرده، به وزارت داخله فرستادهاند.(۲)

 بازدید آیت الله مدرس از سد ساوه

روزنـامه ایران در اخبـار امروز خود از بازدیـد اخیر آیت الله سـیدحسن مـدرس از سـد سـاوه نوشت. آیت الله مـدرس به همراه شقاقی، رئیس طرق و شوارع، و یک مهنـدس آلمانی به بازدیـد سـد ساوه رفتنـد. این سـد چنـد سال است که خراب شده و به همین دلیل زمین های پاییندستی آن مشروب نمیشود و تعدادی از روستا های اطراف دچار بیآبی شدهاند.(۳) آیت الله مدرس برای چند روز از مجلس شورای ملی مرخصی گرفته بود.

 ادامه موضوع مسکوکات معیوب در اصفهان

اتحـادیه تجـار اصـفهان در نـام هـای به حاکم شـهر نوشت که با وجود حکمی که ریاست وزراء در خصوص قبول سـکه های سوراخ و دستهدار داده، بانک شاهنشاهی و ادارات دولتی تمکین نمیکنند.«مجری این حکم کیست و تکلیف ماها چیست؟ به فوریت تکلیف میخواهیم... عموم کار های مردم مختل شده» است.(۴)

(تصویر) اصفهان، سی و سه پل

۱ مهر ۱۳۰۴

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۱، ص ۴.

۲- همان، شم ۱۹۱۰، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۳۵۵۷.

ص: ۳۲۵

 چهارشنبه

۲۳ سپتامبر ۱۹۲۵

۴ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تظاهرات زنان تهران برای شکایت از وضع بد ارزاق

«طرف صبح، جمعی زن به بازارها ریخته و دکانها را وادار به بستن نمودهاند. به فاصله کمی تمام دکاکین بسته شد و جمعی به طرف مجلس رفتند.»(۱) برخی منابع نوشتهاند که این زنها ساکن چاله میدان بودند که توسط گروهی ناشناس تحریک شده بودند. آنان میگفتند که «مسئول تمام این بدبختیها دولت سردارسپه است. بایستی جمع شد، به مجلس ریخت و بر علیه مجلس و دولت قیام کرد تا نان به دست آورد.» زنها وقتی به حوالی بهارستان رسیدند، گروه زیادی از مردان نیز آنان را همراهی میکردند. «در بین آنها عده معدودی یافت میشد که آماده برای هرگونه شرارت و هرزگی بودند. عد های از اهالی بازار و ساکنین محلات هم در منزل علمای محل ریخته، از وضع بدی ارزاق شکایت میکردند... هر چه مردم آنها را تحریک و ترغیب کردند که با ازدحامکنندگان به مجلس بروند اغلب خودداری» کردند.(۲) همچنین گفته شده که این تظاهرکنندگان پیش از رسیدن به مجلس در مسجد شاه اجتماع کردند. امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی که در غیاب سرتیپ مرتضی یزدانپناه، کفیل حکومت نظامی تهران بود، خود را به آنجا رساند و مردم را دعوت به آرامش کرد، اما حاضران وعده های او را نپذیرفتند و با شعار «ما شاه میخواهیم، سردارسپه نمیخواهیم» به طرف مجلس رفتند.(۳)

 هجوم به مجلس شورای ملی

جمعیتی که خود را به حوالی مجلس شورای ملی رسانده بود از مقابل مدرسه و مسجد سپهسالار تا در ورودی مجلس را پر کرده بود.(۴) در این روز مجلس جلسه نداشت اما کمیسیون عدلیه مشغول کار بود. «مردم داخل عمارت و باغ شده، چند نفر از وکلا که خواستند فرار نمایند... آنها را تعاقب و مشیرالدوله را مخصوصاً کتک زدند. نصرتالدوله [وزیر عدلیه] هم که آمده بوده است، در ازدحام گیر کرده ولی بدون زحمت زیاد خلاص میشود. بیشتر تهییج از طرف یک مشت بچه میشده است. مقداری از درب و پنجره های اتاق را هم شکستهاند. جمعیت وارد تالار مجلس و اتاق های دیگر هم شده بودند.»(۵) گروهی از این عده تا شب در مجلس بودند.(۶)

 گزارش سفارت انگلیس از رویداد های امروز تهران

سفارت انگلیس در گزارش های متناوب دو هفته یک بار خود از ایران، با اشاره به بسته شدن بازار و کشیده شدن مردم به مسجد [شاه] نوشت که ظاهراً چنین به نظر میرسید که مردم بدون منظور خاصی اجتماع کردهاند. «در صبح ۲۳ [سپتامبر] بازارها بسته بودند و مردم ظاهراً در ابتدا بدون منظور خاصی تجمع کردند. نخست آنها را به سوی یکی از مساجد اصلی

هدایت کردند و در آنجا حاکم نظامی برای مردم سخن گفت و تلاش کرد آنها را با اطمینان دادن به اینکه به شکایاتشان در اسرع وقت رسیدگی میشود، به پایان دادن به تجمع تشویق کند، اما رهبران جماعت اصرار ورزیدند که به مجلس بروند. در اینجا یکی از نمایندگان که از اعضای برجسته جنبش جمهوریخواهی [سیدمحمدعلی شوشتری] بوده است، سخنرانی کرد و خطاب به مردم گفت که خواهان خلع شاه از سلطنت شوند که راه چاره همه درد هایشان است. این امر موجب خشم مردم شد و آنها به داخل عمارت مجلس ریختند و به شماری از نمایندگان حمله کرده و خسارات قابل توجهی به بار آوردند. قشون به آنجا خوانده شد، اما جمعیت، به استثناء شماری از زنان که در صحن مجلس بست نشسته بودند، بدون درگیری پراکنده شدند. در شب این زنان به زور به مقر نظمیه انتقال داده شدند.»(۷)

 دستگیری گسترده مردم

به گزارش منابع آمریکایی تظاهرات صبح تهران، بعد از ظهر نیز ادامه یافت. به نوشته کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، جماعت اجتماعکننده در مجلس، محل را ترک کردند ولی بعد از ظهر گروه هایی از مردم به خیابانها آمدند و بار دیگر متوجه مجلس

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۳.

۲- مکی، همان، ج ۳، ص ۳۷۱.

۳- ملایی توانی، علیرضا، مجلس شورای ملی و تحکیم دیکتاتوری رضاشاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ش، صص ۱۸۰ و ۱۸۱.

۴- مکی، همان، ج ۳، ص ۳۷۱.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۳.

۶- امیربهادر، همان، ص ۱۶۱.

۷- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴

شورای ملی شدند. آنجا بود که مأموران وارد عمل شده عد های زن و مرد را دستگیر کردند. «بازداشتگاه ها و زندانها آن قدر پر شده بود که بقیه را سوار بر کامیون به خارج از شهر میبردند و در بیابان برهوت که تنها همدمشان باد سرد بود، رها میکردند. در اوایل شب جماعتی به قاعده سیصد نفر سعی کرد وارد محوطه سفارت روس بشوند ولی دست های از نظامیان با شلیک تیر هوایی مانع از هجوم آنها به دروازه های سفارت شد. همان شب نانواییها به دستور دولت شروع به پخت کردند و با آرد مرغوبی که از انبار های ارتش تدارک شده بود، نان خوبی به دست مردم دادند.»(۱)

 دیدار آیت الله مدرس با مستشار مالی

آیت الله سیدحسن مدرس، عضو کمیسیون عدلیه، امروز، هنگام هجوم گروه هایی از مردم به مجلس، در آن جا حضور نداشت، اما خیلی زود پس از شنیدن خبر خود را به مجلس رساند. وی برای بررسی موضوع ارزاق در خانهاش با مک کرماک از مستشاران مالی آمریکا دیدار و گفت و گو کرد.(۲) آیت الله مدرس با این که بیمار بود و تب داشت به مجلس آمد. «برای این که جمعیت مجلس کم شود بیرون در ایستادم و مردم را دلداری دادم. یعنی با آنها شریک مصیبت شدم که حق را هم به طرف آنها میدهم.»(۳)

 آمادگی تجهیزاتی لشکر شرق برای حمله به ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به وزارت جنگ خبر داد که از نظر تجهیزاتی و تدارکاتی لشکر شرق آماده حمله به ترکمنهاست، اما به واسطه نرسیدن پول، حقوق نظامیان عقب افتاده است. «خواهشمندم برای این که بتوانم ترتیبات اردو را از هر حیث کاملاًـ مرتب نمایم و همچنین تهیه لباس زمستانی باید بشود. اقدام فرمایید [و] هر مبلغی که ممکن است از بابت دویست و شانزده هزار و پانصد تومان که ... تا آخر شهریور، لشکر طلبکار است حواله فرمایند.»(۴)

 تمهید برای عبور هواپیمای ایران از آسمان شوروی

رضا خان با ارسال تلگرامی به علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، گفت که هواپیمای خریداری شده ایران از آلمان توسط یارولیمک [نماینده شرکت هواپیمایی یونکرس در ایران] و یک «طیارهچی از لیتوانی و روسیه عبور [میکند.] مقتضی است اقدام لازم به عمل آورید که یارولیمک به عنوان کوریر [پُست] ایران پرواز کند.»(۵)

 ضرورت احداث مدرسه برای کودکان مسیحی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت معارف، با اشاره به گزارش اخیر کارگزاری ارومیه درباره فعالیت های مار ایلیا، مبشر آشوری منطقه، نوشت که فعالیت های شخص یادشده میتواند از نفوذ روحانیان و مبلغان آمریکایی و فرانسوی در ارومیه و اطراف آن بکاهد. این موضوع وقتی محقق میگردد که «اداره معارف آذربایجان دو باب مدرسه ذکور و اناث برای مسیحیان آن خطه تأسیس» کند. در این نامه وزارت امور خارجه خواستار اهتمام وزارت معارف در ایجاد مدارس یادشده

گردید.(۶)

 ابراز خشنودی اتحادیه تجار بروجرد

هیأت اتحادیه تجار بروجرد با ارسال تلگرامی به رضا خان از این که امیرلشکر غرب توانسته است با «قلع و قمع الوار آسایش بروجرد» را فراهم کند تشکر کردند. در این تلگرام «از طلوع ذات پاک بندگان حضرت اشرف دامت عظمته» تمجید شده است.(۷) این تلگرام در پی اعدام سیزده تن از سران طوایف لرستان به رضا خان مخابره شد.

 مسافرت بیگانگان بدون اجازهنامه

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در نام های به وزارت جنگ با اشاره به مسافرت دو آمریکایی به شیراز و یک انگلیسی به این منطقه نوشت که «مستدعی است دستوری نسبت به این قبیل اشخاص که بدون اجازهنامه از مقامات مربوطه به اطراف مسافرت مینمایند تعیین فرمایند که از همان قرار رفتار شود.» این مسافران میگفتند که برای گردش و شکار به این منطقه آمدهاند.(۸)

 دیدگاه منفی قزوینی برای انتشار دوباره کاوه در فرانسه

محمد قزوینی در نام های از پاریس به سیدحسن تقیزاده، در پاسخ به استفسار تقیزاده در موضوع انتشار دوباره نشریه کاوه، این بار در فرانسه، نوشت که فرانسه گرایش کاوه به آلمان را فراموش نخواهد کرد. قزوینی نوشت که اگر بخواهید مواضع کاوه را بار دیگر در فرانسه تجدید کنید، پلیس بساط نشریه را جمع و خود شما را هم از مرز اخراج خواهد کرد. با وجود این قزوینی در ادامه، آمادگی خود را برای همکاری با کاوه در صورت انتشار دوباره اعلام کرد.(۹)

 همکاران تازه میلسپو

میلسپو که پس از چند ماه دوری از ایران، چند روز پیش وارد تهران شد، سه همکار تازه نیز همراه خود داشت. روزنامه ایران در شماره امروز خود نام مستشاران جدید آمریکایی را چنین نوشت: مستر جان لومیس،

۱- مجد، همان، ص ۳۷۵.

۲- مدرس و مجلس...، همان، ص ۱۲۳.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۵، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۲۶ و ۱۲۷. موضوع به اداره مالیه کل قشون اطلاع داده شد تا در رفع احتیاجات لشکر شرق اقدام کند. (همان، ص ۱۲۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۷۲. معرفی هواپیما به عنوان تمهیدی بود برای جلوگیری نکردن دولت شوروی در عبور هواپیمای یادشده از آسمان آن کشور.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۶۲، ۱۶۴ و ۱۶۵. رضا خان نیز در پاسخ اظهار کرد

که امیـدوارم «به عون و قوه الهی در ترقی... مملکت خدمات عمدهتری را انجام» دهم. (همان، ص ۱۶۳) عوامل قشون در تهیه و تدوین این تلگرام نمیتوانند بینقش بوده باشند.

۸- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۳۲. به امیرلشـکر جنوب گفته شـد که از مسافرت های بـدون اجازه جلویگری کند. (همان، ص ۳۳۱)

۹- قزوینی، محمد، نامه های قزوینی به تقیزاده، به کوشش ایرج افشار، تهران، جاویدان، ۱۳۵۳ش، صص ۱۶۶ تا ۱۷۸.

پیشکار مالیه خراسان؛ مستر همری دویس، پیشکار مالیه آذربایجان؛ مستر توماس پیرسن، رئیس پرسنل وزارت مالیه. در خبر دیگری افزوده شده که شش متخصص دیگر نیز استخدام شدهاند که تا چندی دیگر وارد تهران خواهند شد.(۱)

 تقاضای صدور مجوز اعدام

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ خواست که اجازه اعدام محمود، قاتل و شریر منطقه (ر.ك: ۲۹ شهریور) داده شود. وی نوشت که محمود صراحتاً به جرم خود اعتراف کرده و یک بار هم اقدام به خودکشی کرده است.(۲)

 اعتراض به خالی شدن پست های نظامی ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ از قول الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران در مغان، نوشت که نظامیان ایران که در برابر پست های نظامی دولت شوروی پست داشتهاند احضار شدهاند. «در این موقع که نمایندگان طرفین به تحدید حدود مشغولاند این اقدام حسن اثر نداشته و ممکن است موجب سوء جریاناتی هم بشود.» در این نامه از وزارت جنگ خواسته شده که تا پایان کار کمیسیون، نظامیان ایران در پست های نظامی خود مستقر باشند.(۳)

 ورود کارشناس امور جنگل

فن دم هاگن، متخصص آلمانی امور جنگل، که از طرف دولت ایران به استخدام درآمده بود، وارد تهران شد و امروز در وزارت فواید عامه حاضر گردید.(۴)

 پنجشنبه

۲ مهر ۱۳۰۴

۲۴ سپتامبر ۱۹۲۵

۵ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تشکیل جلسه خصوصی مجلس شورای ملی

امروز صبح نمایندگان مجلس شورای ملی برای رسیدگی به رویداد های دیروز تهران جلسه غیرعلنی تشکیل دادند. رضا خان و وزراء نیز در این جلسه حاضر شدند. «در باب ارزاق مذاکرات زیاد به عمل آمد. رئیس دولت هم اطمینان کامل میداد»(۵)؛ «هم از حیث حفظ نظم و هم از حیث عرضه نان.»(۶)

 حرکت گروهی از مردم به طرف سفارت شوروی

در حالی که جلسه مجلس شورای ملی ادامه داشت، امیرلشکر عبد الله طهماسبی، کفیل حاکم نظامی تهران، خبر آورد که چندین هزار نفر در حال حرکت به طرف سفارت شوروی هستند؛ میروند تا پناهنده شوند و چندین هزار نفر نیز در حال نزدیک شدن به مجلس هستند. پیش از این یکصد نفر نظامی برای نگهبانی، به محل مجلس رسیده بودند و همچنین سر گذرها و معابر مأموران حاضر

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۲، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۹۶. اجازه اعدام صادر شد و محمود در دوم مهر اعدام شد. (همان، صص ۲۹۵ و ۲۹۷)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۵۲. امیرلشکر شمال غرب در پاسخ گفت که این پستها بینظم بود و از هر فوجی یا گردانی یک نفر به آنجا مأمور بودند. این بینظمی باید مرتب میشد، چرا که حقوق و جیره آنها نیز به این ترتیب نمیرسید. وی گفت که در حال تنظیم پست های نظامی هستیم و نظامیان تخلیه نشدهاند. (همان، ص ۵۰)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۳، ص ۲.

۵- امیربهادر، همان، ص ۱۶۱.

۶- مجد، همان، ص ۳۷۶.

بودند تا اجازه ندهند گروه هایی برای بستنشینی و اعتراض به طرف سفارت خانه ها بروند. با ممانعت مأموران ازحرکت مردم، درگیری آغاز شد.(۱)«در بیرون از ساختمان مجلس و همینطور در میدان بزرگ سپه و اطراف سفارت روس، مردم با چوب و چماق و سنگ به جان مأموران نظمیه و سربازان افتادند. کار به جایی کشید که در میدان سپه به سربازان فرمان آتش دادند. یک سید روحانی کشته و تعداد زیادی از مردم مجروح شدند. مردم جنازه روحانی را بر سر دست گرفتند و در خیابانها گرداندند. همین باعث شد که مأموران نظمیه و سربازان به طور جدی وارد عمل شوند.»(۲)

 تحصن در سفارت شوروی

با وجود ممانعت هایی که به عمل آمد حدود یکصد تن وارد سفارت شوروی شده، تحصن اختیار کردند.(۳) منابع انگلیسی نوشتند «جمعیتی بالغ بر ۱۵۰ تا ۲۰۰ نفر به زور راه خود را به داخل سفارت روسیه باز کردند، که البته در هایش از قبل برای جلب مردم باز شده بود. سپس حصار سربازان به شدت تقویت شد و از تلاش های بعدی برای ورود مردم به سفارت ممانعت به عمل آمد.»(۴)

 گزارش سفارت انگلیس از حوادث امروز تهران

سفارت انگلیس در ادامه گزارش خود از رخداد های اول و دوم مهر با اشاره به این که بازار تهران امروز صبح نیز بسته بود و مردم بار دیگر اجتماع کردند، نوشت که مأموران [روس] با نفوذ در این اجتماع تبلیغات وسیعی کردند؛ «اینکه دولت گام های کافی برای تأمین نان مردم برنداشته است. اینکه روسها پیشنهاد کردهاند گندم وارد [ایران] کنند، اما دولت ایران نپذیرفته است. (توجه: چند روز پیش از این آشوبها، شایعاتی بر سر زبانها بود مبنی بر اینکه روسها حاضر بودهاند به قیمت بسیار مناسبی گندم وارد کنند.) اینکه انگلیسیها اجازه نمیدهند دولت ایران پیشنهاد روسیه برای واردات گندم را بپذیرد. اینکه اگر مردم نان میخواهند باید بروند و در سفارت روسیه بست بنشینند. اینکه نسبت به عمل خشونتآمیز نظمیه در بازداشت زنان مسلمان باید اعتراض کرد.»(۵)

 تحلیل سفارت آمریکا از وقایع تهران

کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا در تهران، در گزارش های خود از حوادث اول و دوم مهرماه تهران در بررسی علل موضوع مینویسد «از قرار معلوم رئیسالوزراء طالب تظاهرات بود، بلکه اعتراض مردم به تظاهرات ضدسلطنت تبدیل شود و با ترساندن شاه، او را از ترک فرانسه منصرف کند. وقتی معلوم شد که جمعیت در شعار های خود فریاد مرگ بر شاه... سر نمیدهند و بیشتر طرفدار سلطنت هستند تا بر ضد آن... دولت تاکتیک هایش را عوض کرد و برای کنترل اوضاع فعالانه وارد صحنه شد.»(۶)

 تحلیل سفارت انگلیس از وقایع تهران

مأموران سفارت انگلیس دیدگاهی مشابه با سفارت آمریکا داشتند و گفتند که این موج توسط رضا خان ایجاد شد، اما روسها بر آن سواری کردند. «به سختی میتوان تردید داشت که شخص رئیسالوزراء عمداً قصد داشته به این ناآرامی دامن بزنند. به نظر میرسد که مأموران او دستور داشتهاند بازارها را ببندند، و مردم را به بهانه اعتراض به کمبود نان جمع کنند، و سپس تلاش نمایند تظاهراتی ضد شاه به وجود آورند. اما برخلاف انتظار، مردم از بیان هر نوع احساسات ضد شاه خودداری کردند. اعلیحضرت [شاه] هیچگاه نتوانسته بود چنین حمایتی برای خود فراهم کند، و اگر هم حمایتی بوده، رئیسالوزراء از آن سوءاستفاده کرده است. بعد، ظاهراً به نظر میرسید تحتتأثیر تحریکات بلشویکها و احتمالاً برخی دیگر از مأموران که میان مردم مشغول فعالیت بودند، مأموران به کلی کنترل جمعیت را از دست دادند. از اطلاعات در دسترس پیداست که بلشویکها از مقاصد رضا خان برای سازماندهی یک تظاهرات عمومی چند روز پیش از بروز آشوبها خبر داشتهاند. مأموران آنها کار خود را در محلات پایین دست شهر برای تحریک مردم به اعتراض علیه کمبود نان آغاز کردند. در جریان آشوبها به نظر میرسید تلاش آنها در جهت برانگیختن احساسات ضدانگلیسی بود تا مردم را به بست نشستن در سفارت شوروی تشویق کنند.»(۷)

 سانسور تلگرام های علمای تهران

فرماندهی لشکر شرق در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که سه فقره تلگرام علمای تهران را ضبط کرده و به دست مخاطبانش نرسانده است. وی نوشت که مفاد این تلگرامها تلاش برای آزادی حاجشیخ عبدالحسین خرازی(۸)، روحانی تبعیدی به مشهد، است. این مراسلات «یکی از طرف یحیی خویی [= امامجمعه خویی] به عنوان آقازاده [شیخ محمد آیت اللهزاده خراسانی] و دیگری از طرف آشتیانی و مدرس به عنوان تولیت و دیگری از طرف محمد بن زینالعابدین و حسن الحسینی به عنوان حاجآقا حسن قمی مخابره شده» است. وی افزود که «آیا تلگرافات فوق به صاحب ان آنها رسانده شود یا خیر؟ پس از رسیدن، در موضوع حرکت شیخ عبدالحسین به آنها چه جوابی داده شود؟»(۹)

 خلعسلاح کرمانشاه پیش از کردستان

امیرلشکر حسین خزاعی با ارسال تلگرامی به رضا خان، از ضرورت خلعسلاح حدود کرمانشاه پیش از کردستان نوشت و ابراز داشت که با وجود مسلح بودن ایلات و عشایر کرمانشاهان شروع عملیات خلعسلاح در نواحی کردستان چندان نتیجه مطلوبی نخواهد داشت.(۱۰)

 عدم رضایت شیوخ بندر لنگه به تسلیم اسلحه

به گزارش فرمانده ساخلو بندر لنگه، مشایخ منطقه به تحویل اسلحه رضایت نمیدهند. آنها میگویند به واسطه همسایگی با دشتی و دشتستان و خصومت با آنها، جرأت تسلیم اسلحه هامان را نداریم. فرمانده لشکر جنوب با ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود «دستور داده شد که فعلاً با یک سیاست و تبلیغات مخصوصی به طور مسالمت در امر خلعسلاح بندر مزبور اقدام نماید تا پس از تخفیف شدت گرمی هوای آنجا در صورت لزوم عد های برای سرکوبی مشایخ و خلعسلاح آنها به بندر مزبور اعزام گردد.»(۱۱)

□ رسیدن قوای اعزامی از شیراز به خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که قوای اعزامی از شیراز امروز به محمره (خرمشهر) رسید. متعاقباً دستور داده شد فوج منصور که از لشکر غرب برای کمک به قوای خوزستان به خرمشهر آمده بود، به یگان اصلی خود بازگردد.(۱۲)

□ ورود مراد خان قراباغی به اهر

به گزارش فرماندهی لشکر شمال غرب، مراد خان قراباغی با همسر و دو نوکر خود بدون تذکره وارد اهر شده است. وی نوشت که به گزارش رسیده از قراجهداغ، مراد خان اسلحه و فشنگ در

۱- امیربهادر، همان، ص ۱۶۱.

۲- مجد، همان، صص ۳۷۵ و ۳۷۶.

۳- امیربهادر، همان، ص ۱۶۲.

۴- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴

۵- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴

۶- مجد، همان، ص ۳۷۷.

۷- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴

۸- حاجشیخ عبدالحسین خرازی از بازرگانان و بازاریان مشهور تهران در اواخر حکومت قاجار و دوران آغازین سلطنت رضا پهلوی بود که با توجه به اشتهارش به نظر میرسد در اوایل عمر خراز بوده، و به سبب همان شغل نیز به «شیخ عبدالحسین خرازی» مشهور شده است. از وضع خانواده و زندگیاش در سال های ابتدایی آگاهی زیادی در دست نیست. همین بیآگاهی سال های پایانی عمرش را نیز دربرمیگیرد. با وجود این بر پایه اسنادی که از انجمن های بلدی، تجار و اصناف عصر رضاشاهی به جا مانده وی در دو دوره از انتخابات انجمن بلدی شهر تهران شرکت جسته بود که اگر چه نامش در میان حائزین اکثریت آرا قرار داشت، اما از ورود به آن انجمن بازماند. بار نخست در تیر ۱۳۰۹ که ۹۰۸ رأی کسب کرده بود. و بار دیگر در دوره سوم انتخابات انجمن بلدی تهران که ۴۶۲ رأی به دست آورده بود. برخلاف این، موقعیت خود را در میان بازاریان تهران حفظ کرد و از شهرت و اعتبار زیادش چیزی نکاشت. در چالهمیدان تهران، که یکی از محلات قدیمی و پرجمعیت شهر به شمار میرفت، سکونت و در میان ساکنان آن محله طرفداران زیادی داشت. شیخ عبدالحسین با علما و روحانیون طراز اول تهران که بر ضد حکومت رضا پهلوی فعالیت میکردند، مرتبط بود و در مواقع ضروری همگام با آنان وارد میدان میشد. از جمله این علما که در آن ایام سمت نمایندگی داشت، آیت الله سیدحسن مدرس است که در موقعیت های مختلف علیه برنامه های خودکامه رضا پهلوی به پا میخاست. از آن میان میتوان جریان جمهوریخواهی را به یاد آورد که مدرس سخت بر آن تاخت و آن را برنام های برای اجرای سیاست های سلطهجویانه رضا خان سردارسپه (پهلوی بعدی) دانست. در جریان همین برنامه، در ۲۸ حوت (اسفند) ۱۳۰۲ کمیته ساختگی جمهوریخواهی نقش های را طرحریزی کرده، عد های را به بازار تهران فرستاد تا با همیاری رؤسای اصناف، بازار را تعطیل کنند. نقشه آنان این بود که موج جمهوریخواهی به راه اندازند و برای آن هواداران دست و پا کنند، اما بیشتر رؤسای اصناف با خواسته آنان مخالفت ورزیدند و از بستن حجره

های بازار خودداری کردند که در میان ایشان شیخ عبدالحسین خرازی بنامتر است. کمیته جمهوریخواهی چون به خواسته خود دست نیافت، روز بعد (۲۹ اسفند) دست های را روانه بازار کرد و به زور از حجرهداران خواست که مغازه هایشان را ببندند؛ و چون با مقاومت جمع زیادی از بازاریان روبرو شدند، کار را به زدوخورد، و بازار را به آشوب کشاندند. طوری که یکی از آنان به نام سیدمحمدعلی شوشتری برای ایجاد رعب و وحشت، تیری را در فضای بازار خالی کرد. در این هنگام به دستور سرهنگ محمد درگاهی (رئیس نظمیه وقت) عد های مأمور سواره و پیاده به بازار یورش بردند و از پناه گرفتن مردم در مسجد شاه (امام خمینی کنونی) جلوگیری کردند. اوضاع که قدری آرام شد، مردم در همان وسط بازار، پشت سر شیخ محمد خالصیزاده که او نیز از مخالفان جمهوریخواهی رضا خان بود، نماز ظهر خواندند و بعد از آن، به سخنان امام جماعت خود، که در ضدیت با جمهوریخواهی و علیه سیدمحمد تدین (نایب رئیس مجلس شورای ملی) بود، گوش فرادادند. آنگاه به دعوت او به سمت مجلس شورای ملی راه افتادند که اعتراضشان را به گوش نمایندگان ملت برسانند. چندی بعد در مقابل ساختمان مجلس تجمع کرده، در حالی که خالصیزاده، شیخ عبدالحسین خرازی، شیخ حسین لنکرانی و چند تن دیگر در جلوی ایشان راه میرفتند وارد مجلس شدند. از میان آنان خالصیزاده به اتاقی که مخصوص هیأت رئیسه مجلس بود، راه یافت تا خواسته اصناف درباره جمهوریخواهی را به گوش رئیس و اعضای هیأت رئیسه برساند، اما مورد ضرب و شتم تدین و چند تن دیگر از نمایندگان طرفدار جمهوری قرار گرفت. به همین سبب مخالفت با جمهوریت رضا خان به روز های بعد موکول گردید و در دومین روز از سال جدید ۱۳۰۳ اجتماع و اعتراض شدید بر ضد آن در بازار تهران شکل گرفت. در این میان جریان سیلی خوردن مدرس هم که در درگیری همان روز ۲۸ اسفند ۱۳۰۲ روی داده بود، بر شیخ عبدالحسین خرازی که از هواخواهان پروپاقرص مدرس بود، تأثیر گذاشته، بیش از پیش او را برآشفته ساخت. به همین سبب دسته بزرگی از ساکنین چالهمیدان را پشت سر خود گردآورد و به تظاهرات گسترد های دست زد. دسته او پرچم های سفیدی را در دست گرفته بودند که روی آنها نوشته شده بود «اراده اراده ملت است» و «ما جمهوری نمیخواهیم». آنان در طول مسیر عد های از روحانیون را نیز همراه خود ساختند و از خیابان اسمعیل بزاز و بازار به درون مسجد شاه رفته، به افرادی پیوستند که از دیگر کوی های تهران به مسجد آمده بودند. این تجمع در سرنوشتی که برای جمهوریت رقم خورد و آن را به شکست کشاند، تأثیر بسزایی داشت. نام شیخ عبدالحسین خرازی برای هیأت حاکمه شناخته شده بود و در میان مخالفان برنامه های رضا خانی از افراد سرآمد به شمار میرفت. بویژه همسو با مدرس، به عنوان یکی از مخالفان سرسخت رضا خان، پیوسته میکوشید و از هیچ اقدامی پاپس نمیگذاشت. در ادامه این فعالیتها، جریان قتل ماژور ایمبری (کنسول آمریکا در تهران) در ۲۷ تیر ۱۳۰۳ پیش آمد که سیدحسن مدرس هم به شدت در جلسه عینی مجلس شورای ملی به اقدامات دولت اعتراض نمود. در پی آن و به دستور سرتیپ مرتضی یزدانپناه (حاکم نظامی تهران) عد های از معاریف محلات و بازار و سیاسیون تهران دستگیر و روانه زندان شدند که در میان رؤسای اصناف بازار شیخ عبدالحسین خرازی از همه مشهورتر است. تبعید او در سال ۱۳۰۴ به مشهد نیز بیارتباط با مناسبات او با آیت الله مدرس و اقداماتش علیه رضا خان نبود. آیت الله مدرس تلاش زیادی کرد تا او را از تبعید برهاند. (اسنادی از انجمن های بلدی تجار و اصناف (۱۳۲۰-۱۳۰۰ه ش)، ج ۲، به کوشش رضا مختاری اصفهانی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش، صص ۴۰۸ و ۶۷۰؛ بهار، محمدتقی، تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، ج ۲، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱ش، صص ۴۵ و ۱۲۷؛ مکی، حسین، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۲، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش، صص ۴۸۴، ۴۸۵ و ۵۲۹.)

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۲۷۲ و ۲۷۳. رضا خان در پاسخ گفت که

تلگرامها را به دست مخاطبانش برسانید. «پس از آن که به شما مراجعه کردند دستورالعمل میدهم.» (همان، ص ۲۷۱)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۷۴. رضا خان در پاسخ گفت که این کار باید پیش از رسیدن زمستان انجام شود. (همان، ص ۱۷۳)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۴۳.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۴۹.

کوه های قراباغ پنهان کرده، «دستور داده شد مشارالیه را با کسانش تحت مراقبت قرار دهند.»(۱)

 تعیین سرپرست برای کارآموزان دو وزارت خانه در اروپا

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که مطیعالدوله به عنوان سرپرست محصلان وزارت پست و تلگراف، و وزارت معارف و فواید عامه تعیین و عازم اروپا شد.(۲)

 بارندگی در سلماس و افت قیمت گندم

به گزارش رسیده از سلماس، سه روز پیش حدود یک ساعت و امروز سه ساعت باران در سلماس بارید. همین امر موجب شد که قیمت گندم حدود ۳۵ درصد کاهش یابد.(۳)

 بیمبالاتی در خرید و حمل گندم همدان

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که شیوه خرید و حمل گندم از همدان نادرست است. میخواهند هر چه گندم در همدان و توابع آن است خریده، منتقل کنند؛ در حالی که باید محاسبه مصرف منطقه را بکنند. «اطلاعات واصله حاکی است در شهر همدان هر چه بوده است حمل شد و شاید بیش از چند روز ارزاق نتواند نان بدهد. چون بالاخره مشکلات و تنگی ارزاق دامنهاش وسیع شده و همه جا مردم را به جنبش خواهد آورد.»(۴) اداره مالیه در حال خرید و انتقال گندم همدان به تهران بود.

(تصویر) سفارت شوروی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۸۶.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۲، ص ۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۸۵۲۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۳۷ و ۱۳۸. رضا خان پس از آگاهی از این وضعیت از امیرلشکر غرب خواست که اداره مالیه تحت نظر قشون اقدام کند. «او را مجبور کنید که بر وفق اطلاعات شما و با ملاحظه اطراف کار اقدام نماید.» (همان، ص ۱۳۶)

 جمعه

۳ مهر ۱۳۰۴

۲۵ سپتامبر ۱۹۲۵

۶ ربیعالاول ۱۳۴۴

 دستگیری گروهی از درباریان

تعدادی از مقامات دربار به اتهام دست داشتن در حوادث روز های اول و دوم مهرماه تهران دستگیر شدند. از آن جمله شاهزاده شهابالدوله، رئیس کل تشریفات دربار؛ و صاحب اختیار، رئیس دفتر احمدشاه، بودند. منابع فرانسوی نوشتند که هیجانآورترین بازداشت، دستگیری شهابالدوله بود؛ «آن مرد محترم و آرام... که مداخلهاش در چنین بلوایی آن هم به اتهام همدستی با مردم طبقه پایین واقعاً عجیب مینمود.»(۱) از دیگر دستگیرشدگان سهمالدوله، پسر علاءالدوله، بود.(۲)

 دستگیری ارامنه کمونیست

در حالی که تحصن گروهی از مردم در سفارت شوروی ادامه دارد، مأموران نظامی و انتظامی اقدام به دستگیری تعداد زیادی از ارامنه تهران کردند. منابع انگلیسی نوشتند که سند های قابل توجهی از خانه های ارامنه دستگیر شده به دست آمده که وابسته به حزب هنچاک (کمونیستها) هستند. این منبع افزود که تعدادی از مأموران بلشویک هم جزو دستگیرشدگان هستند.(۳) اتهام این افراد تحریک مردم در روز های اول و دوم مهر در تهران بود. امروز صبح بازار تهران باز شد.(۴)

 آماده نبودن فرودگاه شاهرود

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، خبر داد که محل فرود هواپیما در شاهرود آماده نیست و بنزین هم برای سوختگیری در آنجا یافت نمیشود. سرتیپ جهانبانی قرار بود برای هماهنگی عملیات میان لشکر شرق و تیپ شمال علیه ترکمنها به مشهد و استرآباد برود. فرمانده لشکر شرق افزود که هواپیمای حامل شما میتواند در میامی بنشیند و بنزینگیری کند.(۵)

 حمل اسلحه از کرمانشاه به افغانستان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های خصوصی و محرمانه به وزیر امور خارجه از قول حکومت هندوستان نوشت که سه محموله اسلحه در ماه های ژوئن و ژوئیه (خرداد و تیر) به طور قاچاق از کرمانشاه به افغانستان حمل شده است. لورن نوشت که «گرچه مشکوکم که آیا امکان داشته باشد اسلحهجات مزبور به طور قاچاق مستقیماً از ایران گذشته باشد، معهذا بر

خود لازم میدانم مراتب را به جناب مستطاب عالی اطلاع دهم.»(۶)

 ورود هیأت فنی ایران به مرز مغان

هیأت فنی ایران، شامل مهندس نقشهکش و کارشناسان امور مرزی که از طرف وزارت امور خارجه برای پیوستن به کمیسیون مرزی ایران اعزام شده بودند، امروز به مغان رسیدند. رئیس این هیأت ضمن ابلاغ این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که نقشه هایی که ما در دست داریم همه کار مهندسان نقشهکش روس است و نمیتواند محل اعتماد باشد. «بنده باید خود نقشهبرداری نموده... روی آن نقشه مطالعه و مشورت با هیأت کمیسیون نموده و راپرت به طهران بدهم. و این کار مدت یک ماه وقت لازم دارد.» وی افزود که هیأت شوروی بسیار عجله دارد و لازم است با سفارت شوروی در این باب مذاکره گردد [و زمان لازم برای نقشهبرداری به طرف ایرانی داده شود.](۷)

 دستگیری نبی خان، رئیس طایفه نبیلو

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ خبر داد که نبی خان، رئیس طایفه نبیلو، مورد سوءظن است؛ «با مراسلات خصوصی اطلاعاتی به طهران میداد؛ جلب و توقیف گردید.» وی افزود که ریاست طایفه از او گرفته شده و یک نظامی سرپرستی طایفه را عهدهدار شده است. «چون اسم طایفه مذکور نظر به نام نبی خان، نبیلو نامیده شده است، هر اسمی را که تصویب میفرمایند، نامیده شود.»(۸)

 میهمانی کنسولگری شوروی در تبریز

دوبسون، ژنرال کنسول شوروی در تبریز، به کفیل ایالت آذربایجان خبر داد که یکشنبه آینده، پنجم مهر، از دو ساعت مانده به ظهر از طرف رفیق بوبرف (Alexies Bobrov)، مستشار نمایندگی مختار، میهمانی در محل ژنرال کنسولگری برپا است. در این نامه آمده است که مقامات محلی، تجار و محترمین شهر به این ضیافت دعوت شدهاند. از کفیل ایالت نیز برای شرکت در میهمانی دعوت شد.(۹) همچنین امروز در کلوپ روسها نمایشی به اجرا درآمد که حکایت از «اخلاق مأمورین پلیس سابق روسیه [داشت] و راجع به بیمبالاتی معتقدین مذاهب متفرقه به معرض تماشا گذاشته شد.» از جمله شرکتکنندگان میرزاجبار باغچهبان، آموزگار کودکان روس؛ هامایاک، مفتش مالیات غیرمستقیم؛ عنایت الله خان کلانتری، رئیس دفتر اداره راهآهن؛ احمدآقا خرازی؛ و همسر میکائیل میفروش بودند.(۱۰)

 نامه دهدشتی به رضا خان

عبدالحسین دهدشتی که به دستور رضا خان از خوزستان به شیراز تبعید شده بود (ر.ک: ۱۲ مرداد و ۳ شهریور) با ارسال تلگرامی از شیراز نوشت که پس از ورود به شیراز و دو جلسه استنطاق، بیتقصیری من ثابت شد. اینک تقاضا دارم برای بازگشت من به خوزستان دستور لازم به امیرلشکر جنوب داده شود.(۱۱)

 منتظمالدوله؛ معاون حکومت گیلان

روزنـامه ایران در شـماره امروز خـود خبر داد که منتظمالـدوله که مـدتی معـاون وزارت داخله بـود، اینـك به سِمَـت معـاونت حکومت گیلان منصوب شده، حکم رسمی او صادر گردیده است.(۱۲)

 تقاضای دو روس برای کار در تلگراف بیسیم ایران

سفـارت ایران در مسـکو بـا ارسال تلگرامی به وزارت امور خارجه ایران نوشت که دو تن از اتباع روس، که در شـهر خارکف شوروی مشـغول کار هسـتند، پس از شـنیدن اخباری از راهانـدازی چنـد دسـتگاه تلگراف بیسـیم در ایران، تمایل خود را برای اسـتخدام در یکی از مراکز دایر، اعلام کردهانـد. در این تلگرام، هفت پرسشـی که این دو تبعه روس از شـرایط اسـتخدام خود داشتند، مطرح شده بود.(۱۳)

 محصلان ایرانی بادکوبه

حدود هشتاد نفر از ایرانیان در مراکز آموزش عالی بادکوبه

۱- پورشالچی، همان، ص ۲۰۸.

۲- امیربهادر، همان، ص ۱۶۲. این منبع میافزاید که دستگیرشدگان درباری پس از دو روز همگی مرخص شدند. (همانجا)

۳- ۶۲۳۴/۸۲/۳۴ FO E.

۴- پورشالچی، همان، ص ۲۰۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۴۶.

۶- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۵. حکـومت انگلیسـی هندوسـتان از رسـیدن اسـلحه بـه طوایـف مسـتقر در شـمال غربی هندوسـتان نگران بـود. موضـوع بـه وزارت جنـگ اطلاـع داده شـد و در ن هـایت از اداره کـل تشـکیلات نظمیه خواسـته شـد تحقیقات خود را در این باب به اطلاع برساند. (همان، صص ۱ تا ۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۳۶ و ۳۷. با وجود این خبر، گزارش های بعـدی (ر.ك: ۷ مهر) حکـایت از آن دارد که این هیأت به مرز بیلهسوار نرسیده است.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۴۱. گفتنی است طایفه نبی خان در سال ۱۳۰۲ به واسطه خدماتی که داشت از طرف رضا خان نبیلو خوانـده شـده بود و نبی خان هم به ریاست آن گمارده شـده بود. به فرمانـده لشـکر شـمال غرب گفته شـد هر اسـمی که خودش میخواهد به طایفه بدهد. (همان، ص ۴۰)

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۴۶.

۱۰- همان، سند شم ۲۹۰۲۷۲۵.

۱۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۵۴ و ۵۵. به دهـدشتی پاسخ داده شد که فعلاً در شیراز بماند. (همان، ص ۵۲) دهـدشتی به ارسال تلگرام های خود ادامه داد تا این که در آبان ماه به او اجازه داده شـد به محل خود بازگردد. (همان، ص ۴۴)

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۳، ص ۲.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۲۷ و ۲۸. بیست و ششم بهمن بود که وزارت امور خارجه این تلگرام را به اطلاع وزارت جنگ رساند و آن وزارت خانه پاسخ داد که تصمیمی برای جذب نیرو های خارجی ندارد. (همان، صص ۲۵ و ۲۶)

مشغول تحصیل بوده، عد های فارغالتحصیل شدهاند. به گزارش رسیده از روسیه فارغالتحصیلان درصدد تأسیس اتحادی های هستند که اجازه آن را دولت شوروی باید بدهد «لذا به توسط سفیرکبیر ایران در مسکو مشغول اقدام هستند که اجازه تأسیس اتحادیه مزبور را فراهم نمایند.»۱۴(۱)

 شنبه

۴ مهر ۱۳۰۴

۲۶ سپتامبر ۱۹۲۵

۷ ربیعالاول ۱۳۴۴

 پرسش احمدشاه از رضا خان

احمدشاه با ارسال تلگرامی خطاب به رضا خان از حوادث اخیر تهران پرسید. «جناب اشرف رئیسالوزرا، امروز روزنامه های اینجا خبری از ایران درج کرده بودند که به واسطه کمی آذوقه در تهران هیجان در اهالی تولید شده، بازارها را بستند. خیلی اسباب نگرانی من شد. انتظار دارم جناب اشرف فوراً مرا از تفصیل مطلع نمایید. جواب این تلگراف را به پاریس مخابره نمایید. شاه.»

در این زمان احمدشاه به سوئیس رفته بود.(۲)

 تحلیل محمدولیمیرزا از حوادث تهران

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود از حوادث روز های اخیر تهران نوشت که قضیه طوری جلوهگر شده که دربار و رضا خان رودرروی هم هستند. با وساطت مستوفیالممالک، صاحب اختیار، از درباریان دستگیر شده، آزاد شد. آیت الله سیدحسن مدرس با این که در این چند روز بیمار بود، اما از طرف دوستانش مورد نقد است؛ این که بیش از این نباید به مصالحه با رضا خان ادامه دهد. وی

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۳، ص ۲.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۰۸.

در این یادداشت افزوده است: «از جمله حرف هایی که زده میشود و میشنویم [این است که] میگویند از طرف کریمآقا [بوذرجمهری]، رئیس بلدیه، روز اول، انقلاب بازار شروع شد. نوریزاده و سید[محمدعلی] شوشتری [نماینده گرگان] سرجُنبان بودند، ولی بعد از آن که قضیه صورت دیگر به خود گرفت، حمله را متوجه درباریان کردند. در صورتی که در نزد خاص و عام مسلم است که امثال صاحب اختیار و درباریان دیگر ابداً در این صدد نبودهاند و این کار از آنها ساخته نمیشده است. فعلاً باز تیرگی در جریان ظاهر است و ظن غالب این است که این کارها مقدم های است برای نیامدن شاه و فسخ عزیمت.»(۱)

 تحلیل سفارت انگلیس از بازداشت درباریان

منابع سفارت انگلیس در ارائه تحلیلی از بازداشتشدگان حوادث اخیر تهران نوشتند که دستگیری درباریان ظاهراً از آن جهت بوده که تقصیرها در چشم مردم به گردن آنها بیفتد، اما احتمالاً این اقدام شمار بسیار کمی را فریب داده است. این منبع با اشاره به تبلیغات روسها میافزاید «تبلیغات روسها اکنون مبتنی بر این است که افراد منصوب به دربار ناآرامیها را سازمان دادهاند و انگلیسها مردم را تحریک کردهاند که در سفارت شوروی بست بنشینند تا میان دولت های شوروی و ایران اختلاف ایجاد کنند. اخبار رادیوی آنها به شکلی درستانگارانه روش بست نشستن را مذموم دانسته و گفته است: «بستنشینی نماینده یک دولت خارجی را مجبور میکند در امور داخلی ایران دخالت کند.» از زمان بروز آشوبها نان کافی در شهر موجود است.»(۲)

 دیدار رضا خان با ولیعهد و آیت الله مدرس

رضا خان غروب امروز به دیدار محمدحسن میرزا ولیعهد رفت و شبهنگام نیز با آیت الله مدرس در خانه مدرس دیدار کرد. «در آنجا از جریانات [روز های اول و دوم مهر] صحبت شد و قراری در مرمت و اصلاح گذاردند.»(۳)

 تأکید رضا خان به استفاده از مفتاح رمز کابینه وزارت جنگ

رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب تأکید کرد همچنان که پیش از این گفتم «باید مطالب خصوصی و محرمانه خود را توسط کابینه وزارت جنگ برای من بفرستید.» منظور رضا خان از مطالب محرمانه، همان اقداماتی است که میباید توسط لشکر شمال غرب برای براندازی سلطنت قاجار اعمال میشد. «اینک ... یک نسخه مفتاح رمز از کابینه تهیه و توسط آقای ضرابی برای شما فرستاده میشود که مطالب محرمانه خصوصی خود را توسط این مفتاح مخابره نموده و مطالب خود ضرابی را هم که به شما اظهار خواهد کرد با همین مفتاح تلگرام نمایید.»(۴)

 ضرورت تذکر به سرتیپ علیمحمد خان

رضا خان با ارسال تلگرامی به سرتیپ مرتضی یزدانپناه، که برای بازرسی لشکر غرب در آن صفحات بسر میبرد، گفت که لازم است به سرتیپ علیمحمد خان گوشزد کنید که در انجام وظایف خود مراقبت کند و «از تعدی و اجحافات نظامیان و

صاحب منصبان نسبت به اهالی و ایلات جلوگیری نمایـد. و اگر در نتیجه بیمبالاتی و عـدم مراقبت، حوادث غیرمنتظره در آن صفحات بروز نماید، تمام حیثیات مشارالیه در خطر خواهد بود.»(۵) (ر.ک: ۳۰ شهریور)

 تقاضای رهایی یک زن

سفیرکبیر ترکیه در نـام هـای به رضـا خـان با اشاره به درگیری های اخیر نظامیان آن کشور با کرد های شورشـی در شـمدینان نوشت که شیخ مصلحالدین، از رهبران شورشـی کرد، پس از کشـتن یکی از فرماندهان ارتش ترکیه، زن او را با خود برده و میخواهد به زور با او ازدواج کند. محییالدین پاشا، سـفیرکبیر ترکیه، درخواست کرد، حال که شیخ مصلحالدین در «میرکه ور» (مرگور) است «استخلاص خانم را وزارت جلیله امور خارجه دولت متبوعه دوستدار به شدت مایل است.»(۶)

 ابلاغ فرمان انتخابات دوره ششم مجلس شورای ملی

فرمان انتخابات دوره شـشم مجلس شورای ملی امروز از طرف رضا خان، ریاست وزراء، به وزارت داخله فرسـتاده شد تا انتشار یابد.(۷)

 انعقاد قرارداد با جان لومیس

وزارت مـالیه امروز بـا جـان لومیس، یکی از مسـتشاران مالی آمریکا، قرارداد امضا کرد. مـدت این قرارداد پنـج سال، با شـرط تقلیل به سه سال، است.(۸)

(تصویر) بادکوبه

(تصویر) احمدشاه

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۵.

۲- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴.

۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۲۵ و ۱۲۶.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۲، پ ۵، ص ۱۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۶. رضا خان میدانست که پس از اعدام سیزده تن از سران طوایف لر، ادامه سوءرفتار نظامیان با مردم منطقه ممکن است منجر به هیجانـات تـازه ضـددولتی گردد. گفتنی است سـرتیپ یزدانپنـاه در گزارش ۳۰ شهریور خود ابراز میکند که تا وقتی سـرتیپ احمد خان در لرسـتان است انتظامات نظامی لشکر غرب سامان نخواهد یافت، ولی در این خبر صحبت از سـرتیپ علیمحمد خان است. سـرتیپ محمد شاهبختی هم پیش از این عازم تهران شده بود. به درستی روشن نیست منظور از سرتیپ احمد خان و سرتیپ علیمحمد خان چه کسی است.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۳۳. موضوع به فرمانده لشـکر شمال غرب ابلاغ شد و او پاسخ داد که این زن تحت اجبار تن به ازدواج نداد و در ن هایت به انگلیسیها رجوع کرد و آنها نیز او را راهی سلیمانیه کردند. (همان، صص ۲۳۰ و ۲۳۱)

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۴، ص ۳.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۵۹.

ص: ۳۳۳

 یکشنبه

۵ مهر ۱۳۰۴

۲۷ سپتامبر ۱۹۲۵

۸ ربیعالاول ۱۳۴۴

 بیانات آیت الله مدرس در مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و آیت الله سیدحسن مدرس، پیش از ورود به دستور سخنانی درباره حوادث اخیر تهران ایراد کرد. آیت الله مدرس با وجود کسالت، در مجلس حاضر شد و در سخنان خود خواستار توضیح دولت گردید. «این دو سه روزه که قدرت بر حرکت نداشتم، حالا هم به اعانتِ اعانتکنندگان خدمت آقایان رسیدم و خودم را مکلف دیدم که عرایضی بکنم و از مقام ریاست تقاضا و خواهش بکنم دولت را احضار کنند و کشف حقیقت و هویت این اوضاع کما هو حقه... بشود.» ایشان در خلال صحبتها گفت که مردم حق دارند اظهار عقیده کنند ولی منتهی شدن به بعضی تشبثات مدخلیت نداشت. آیت الله مدرس خواستار توضیح دولت درباره دستگیری های گسترده شد و گفت باید روشن شود که منشأ حبس دستگیرشدگان چیست؟ نان؟ یا چیز های دیگر؟ ایشان گفت من پس از صد فرسخ مسافرت در اطراف تهران وضعیت را به دولت گوشزد کرده بودم، اما روشن نیست چرا ترتیب اثری ندادند. «امروز که روز سختی نیست، اگر بنا شد سخت بر مردم باشد، پس فردا که اگر یک سرما و یک بارندگی میشود، آن وقت چه میشود؟» آیت الله مدرس با اشاره به بیان معصوم که بدترین درد آن است که فردی سیر بخوابد در حالی که در اطرافش گرسنه باشد گفت: «خاک بر سر وکیلی که یکیاش خودم باشم که شکمش سیر باشد و یک موکلش را گرسنه و مضطرب ببیند و به قدر امکان تلاش خودش را نکند.» آیت الله مدرس در خلال سخنان خود حمله مستقیمی به دولت نکرد و گفت که بیشتر ما وکلا نظر بدی به دولت نداریم و آن را در جهت اصلاح مافات میبینیم، ولی باید پاسخگوی حوادث رخ داده باشد.(۱) آیت الله مدرس به دلیل بدحالی از ریاست مجلس تا شنبه هفته بعد تقاضای مرخصی کرد.(۲)

 پاسخ رضا خان به احمدشاه

در پی استعلام احمدشاه از رضا خان در مورد حوادث تهران (ر.ک: ۴ مهر)، رضا خان امروز تلگرام بلندی به احمدشاه فرستاد و موضوع را متوجه سیاست شوروی دانست که میخواست «تولید انقلاب» کند. وی گفت که تحقیقات برای کشف این دسیسه ادامه دارد.(۳) متن کامل پاسخ رضا خان در پاورقی آمده است.

 دستگیری مدیر جریده ناهید

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده تبریز در مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود نوشت که میرزاابراهیم ناهید مدیر

جریده ناهید هم در شمار دستگیرشدگان وقایع اخیر است. وی افزود که مأموران درصدد دستگیری میرزاکریم خان رشتی هستند ولی هنوز او را نیافتهاند. «درباریها که گرفتار و در نظمیه بودند، مرخص شدهاند. جمعی از کاسب و بازاری باز گرفتار هستند و هنوز در اطراف سفارت روس نظامیان مرتباً هستند و عد های هنوز در داخله سفارتاند. چند نفر هم که خارج شده، گرفتار هستند، به نظمیه برده شدهاند. از سوسیالیستها هم عد های گرفته شدهاند.»(۴)

 اظهارات وزیرمختار فرانسه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در نامه امروز خود به وزارت امور خارجه کشور متبوعش تصریح کرد که تمامی عملیات انجام شده در روز های اخیر تهران به قصد ترساندن احمدشاه است. وی تأکید کرد باید به شاه تفهیم شود که مصلحت او نیست که از این رخدادها بترسد «و تحتتأثیر وقایعی قرار گیرد که به نظر من نشان های است واضح از این که بازگشت او به ایران رئیس دولت را نگران ساخته است.» وی افزود در این تردیدی نیست که بلشویکها خواستهاند از این اوضاع بهرهبرداری کنند.(۵)

 انعکاس حوادث تهران در مشهد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در تلگرامی خطاب به رضا خان نوشت که در این چند روز در مشهد شایع شده که شاه تا ده روز دیگر به ایران بازمیگردد. دیگر آن که درباره مشکلات نان در تهران حرف هایی زده میشود که منشأ آن روسها هستند. میگویند چند نفر هم کشته شدهاند. وی افزود که «در نتیجه همین انتشارات مسئله نان در مشهد تا انداز های خوب نبود و محرکین هم از طرف روسها بودند که بلکه بدین وسیله بتوانند گندمی به اسم رنجبران از روسیه وارد نمایند.» فرمانده لشکر شرق در پایان نوشت که از ادامه قضیه جلوگیری به عمل آمد و اینک وضعیت نان در مشهد مطلوب است.(۶)

 دستور انتقال گندم از آذربایجان به تهران

بنا بر تصمیم دولت مقرر شد ۴۰ هزار خروار گندم از تبریز و ۱۵ هزار خروار گندم از حدود خلخال و اردبیل به طرف تهران آورده شود. وزارت جنگ این موضوع را به اطلاع فرماندهان لشکر شمال غرب و تیپ شمال رساند و از آنان خواست که همکاری لازم را با مأموران اداره مالیه انجام دهند. در این تلگرامها تأکید شده است به هر نحوی که ممکن است این محموله ها باید زودتر به تهران برسد.(۷) از حاکم مازندران نیز خواسته شد «مالگیری» را متوقف سازد. «اگر سابقاً مالگیری [گرفتن اسب و قاطر و... به اجبار] شده برای اعزام اردو بوده است. اینک برای مکاریان و مالداران به هیچوجه جای نگرانی نیست و میتوانند آزادانه ایاب و ذهاب نمایند... قدغن فرمایید آنها را مطمئن» سازند و بگویند که میتوانند اقدام به حمل غلات نمایند.(۸)

 مخالفت روسها با معاوضه ابوالقاسم لاهوتی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ خبر داد که سفارت شوروی در تهران با پیشنهاد مبادله میرزا اسداُغلی با ابوالقاسم لاهوتی مخالفت کرد. آنها «حاضر نیستند لاهوتی را با مشارالیه یا با هر کس دیگری معاوضه نمایند، ولی ممکن است میرزا اسداُغلی را با یک نفر از مجرمین غیرسیاسی مبادله کنند.» وزارت امور خارجه خواستار دریافت نظر وزارت جنگ

در این موضوع شد.(۹)

 ورود سرتیپ جهانبانی به بندر پهلوی

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، امروز همراه دو هواپیما وارد بندر پهلوی شد. وی قرار است نقش هماهنگکننده میان لشکر شرق و تیپ شمال را در عملیات علیه ترکمنها به عهده داشته باشد. قرار است صبح سهشنبه، هفتم مهر، به همراه سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال راهی منطقه عملیاتی شود.(۱۰)

۱- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، صص ۱۹۷ تا ۱۹۹.

۲- مدرس و مجلس...، همان، صص ۱۲۳ و ۱۲۴. مجلس در ادامه کار خود به مواد دیگری از قانون انتخابات پرداخت. در انتها نیز عبدالحسین تیمورتاش در ارتباط با سخنان آیت الله مدرس اظهاراتی کرد. (روزنامه ایران، شم ۱۹۱۵، صص ۱ و ۲)

۳- پورشالچی، همان، صص ۲۰۸ و ۲۰۹. «تلگراف مبارک زیارت گردید. چهارشنبه اول مهر عد های از کسبه بازارها را بسته به عنوان کمی نان به حال اجتماع به طرف مجلس میرفتند. با اینکه مقررات حکومت نظامی اقتضا میکرد که از اجتماع آنان قویاً جلوگیری بشود لیکن به ملاحظه آنکه کار ارزاق یکی دو روز اخیر قدری مبهم شده بود و احتمال هم داده میشد که هیجان آنان از وحشت سختی نان باشد و شاید از اظهار مطالب تسکین یابند ممانعتی به عمل نیامد ولی جمعیت همین که وارد مجلس شدند شروع به شکستن در و پنجره و بر هم زدن میز و صندلی و کتک زدن وکلا و پار های حرکات زشت نمودند. به هر نحوی بود بعضی از وکلا آنها را قانع نموده و بر اثر اقدامات فوری و مجدانه دولت هم فردای آن روز وضع ارزاق خوب و نان فراوان شد، اما برخلاف ازدحام مردم زیادتر و دو دسته هفت هشت هزار نفری تشکیل و یکی به سمت مجلس و یکی به سمت سفارت روس روانه شدند. اگر چه مقاومت مأمورین انتظامات اجتماعات آنان را در هم شکست و عد های از محرکین را دستگیر نمودند لکن چند نفری توانستند خودشان را به سفارت خانه بیندازند. عصر روز پنجشنبه که وزیر امور خارجه وزیرمختار روس را راجع به این مسائل ملاقات و از مقاصد متحصنین پرسش نمود، جواب دادند که حضرات از حکومت فعلی ناراضی و شاه را میخواهند. نظر به این که چند روز قبل بشارت تشریففرمایی موکب همایونی به عامه اعلام و تلگراف مبارک در جراید درج گردید و از طرفی هم بنا به تلگراف اطمینان قطعی داشت که این عناوین به هیچوجه مورد پسند خاطر ملوکانه نمیتواند باشد. به تأیید تحقیقات خارج معلوم شد سیاست روسیه در کار استفاده از موقع و تولید انقلاب است. فعلاً تحقیقات شدید در کشف دسیسه ادامه دارد. علاوه بر سردسته ها و کسانی که مردم را ترغیب و تشویق به انقلاب میکردند چند نفری از اعضاء دربار که تصور میرفت مناسباتی با بعضی از مقامات خارجی داشته باشند برای تکمیل تحقیقات با اطلاع والاحضرت ولیعهد توقیف و پس از انجام تحقیقات مرخص شدند و تا حرکت همایونی جریانات مهمه را به عرض اعلیحضرت میرساند. رضا.» (همانجا)

۴- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۶.

۵- پورشالچی، همان، ص ۲۱۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۲۶ و ۲۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۸۵؛ پ ۷، ص ۲۵۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۸۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۵۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۲۴.

 ادامه ناآرامیها در بانه

پیشکار مالیه کردستان، در گزارشی به وزارت مالیه، اوضاع شهر بانه را همچنان ناآرام توصیف کرد. وی نوشت که اشرار مرزی این شهر را مورد حمله قرار میدهند، و با این که تعدادی نیروی کمکی از سقز و سنندج به بانه رسیده، آشوبها ادامه دارد.(۱)

 اعزام به بلوچستان برای ملاقات با دوستمحمد خان

در پی درگیری های خونین اخیر میان سران طوایف بلوچ و نقش محوری دوستمحمد خان در این وقایع، امیرلشکر جنوب خبر داد که به فرمانده نظامیان کرمان دستور داده است به چابهار رفته و پس از استقرار پست های نظامی در آنجا با یک بهادران سوار وارد بلوچستان گردد و با دوستمحمد خان ملاقات کند تا شاید «رفع مناقشه او با سرداران آن محل» گردد.(۲)

 جلوگیری از قاچاق کالا از منطقه جلفا

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ خبر داد که اهالی روستا های شجاع و علمدار در منطقه جلفا با قاچاق کالا به روسیه مشکلاتی پدید آوردهاند. اخیراً تعدادی از آنان توسط مأموران شوروی دستگیر شدهاند. در این نامه از قول کنسولگری ایران در نخجوان تأکید شده است از عبور این قبیل افراد جلوگیری گردد.(۳)

 پرسش از صدور مجوز عبور هواپیما از آسمان عراق

سرهنگ علی ریاضی با ارسال تلگرامی از پاریس به تهران از وزارت جنگ پرسید که آیا مجوز پرواز هواپیمای سرهنگ نخجوان از آسمان بینالنهرین صادر شده است؟ سرپرست هیأت محصلین ایرانی در فرانسه نوشت که این مجوز برای هواپیما های همراه، که با هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان پرواز میکنند، صادر شده است. «اگر اجازه عراق عرب صادر شد فوراً اطلاع» دهید.(۴)

 توضیحات لشکر شرق درباره دو اسیر روس

در پی درخواست سفارت شوروی از رضا خان برای آزادی دو تبعه شوروی که هنگام درگیری در ناحیه مشهد غلامان دستگیر شده بودند (ر.ک: ۳۱ شهریور) موضوع به امیرلشکر شرق اطلاع داده شد و سرتیپ جانمحمد خان امروز پاسخ داد که دو فرد دستگیر شده پس از آن که ترکمن های مرزنشین تبعه روس بخشی از اموال به غارت رفته گمرک شهر غلامان را پس دادند، آزاد شدند. وی در ادامه افزود که دو ترکمن آزاد شده وعده داده بودند پس از برگشت به شوروی با جانمحمد خان (این فرد با فرمانده لشکر شرق همنام است) مذاکره کرده، او را تشویق به بازگشت به ایران کنند. سه روز پیش جانمحمد خان در نام های ابراز اطاعت کرده و نوشته در صورت کسب اطمینان دست از مخالفت خواهد کشید.(۵)

□ اعتراض کنسولگری شوروی به دستگیری سیزده ترکمن

ویس کنسول شوروی در بندر پهلوی با ارسال نام های به کارگزاری وزارت امور خارجه در این شـهر، مراتب اعتراض خود را نسـبت به دستگیری سیزده ترکمن تبعه روس ابراز داشت. در این نامه آمده است که دستگیرشدگان مجوز عبور داشتهاند و نیز قلعهبیگی نظامی به جای یک قران وجه جواز، سـیزده قران از آنها گرفته است. «به علاوه تراکمه را مجبور میکننـد که یومیه از چهـار الی هشت قران فوقالعـاده به نظامیـان پست تـأدیه نماینـد. و همچنین در موقع خروج از لتکـا نظامی های پست از تراکمه یـک قران گرفته و به ایشـان اجـازه خروج میدهنـد.» ویس کنسول شوروی این رفتار را نامشـروع خوانـد و خواسـتار توقف آن شد.(۶)

□ تولد هشتمین فرزند رضا خان

امروز هشتمین فرزند رضا خان، از بطن عصمتالملوک دولتشاهی به دنیا آمد و نام او را احمدرضا گذاشتند.(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۳۴. موضوع به وزارت جنگ و از آن طریق به فرماندهی لشکر غرب اطلاع داده شد تا اقدام لازم انجام پذیرد. (همان، صص ۲۳۲ و ۲۳۳)
۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۱۳.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۲۳. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شمال غرب رسید. (همان، ص ۲۲)
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۵۴.
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۱۴ و ۱۱۵.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۰۷. موضوع به تیپ شمال اطلاع داده شد. در ۱۵ آذر بود که از آن تیپ پاسخ داده شد در گرفتن سیزده قران اشتباه شده، پول مسترد گشته، بقیه موارد هم تکذیب میشود. (همان، ص ۱۰۴)
۷- پورشالچی، همان، ج ۲، ص ۲۱۱.

ص: ۳۳۵

 دوشنبه

۶ مهر ۱۳۰۴

۲۸ سپتامبر ۱۹۲۵

۹ ربیع‌الاول ۱۳۴۴

 تقید آیت الله مدرس به قانون اساسی

گروهی از مراجعه‌کنندگان امروز به آیت الله سیدحسن مدرس، کسان دستگیر شده از دربار بودند. آنان خواهان وساطت آیت الله مدرس برای آزادی بازداشتشدگان بودند. ایشان که به دلیل کسالت در خانه بسر میبرد، در اثر کثرت مراجعه افراد یاد شده، به آنها تند میشود و به دربار و احمدشاه ناسزا میگوید. شاهد این ماجرا از قول آیت الله مدرس مینویسد که «اینها چهار نفر نوکر در اطراف خودشان نتوانستند نگاه دارند و اگر قانون اساسی جلوگیری نمیکرد پدر شاه و ولیعهد را چنین و چنان میکردم.»(۱)

 نامه همسر شیخ خزعل به رضا خان

همدم صفوی، همسر شیخ خزعل، در تلگرامی به رضا خان خبر داد که مواجب او توسط کفیل حکومت نظامی قطع شده است. این مواجب را شیخ خزعل از ده سال گذشته به این طرف برای او و فرزند هشت سالهاش تعیین کرده است. وی افزود که ما را از قصر فیلیه اخراج کرده، مأمورانی شبانهروز مراقب ما هستند. همدم صفوی نوشت که برادر هایش نیز بازداشت شدهاند. وی خطاب به رضا خان نوشت که «غیرت یک همچو رئیس وزرایی که از حال ملت بیگناهش مخبر نیست» کجاست؟ همسر شیخ خزعل در ادامه این را هم نوشت که غیر از اینها مأموران به خانه ریخته و اسباب و اثاثیه را نیز غارت کردهاند و حالا چار های ندارم که با طفل و خویشان خود در تلگراف خانه متحصن شوم.(۲)

 معطل ماندن کمیسیون مرزی در مخابرات

حسن مشار، وزیر امور خارجه، در نام های به وزارت جنگ نوشت که تقاضای این وزارت خانه برای برقراری دستگاه ارتباطی از مرز با وزارت امور خارجه روی زمین مانده است. وزیر امور خارجه یادآور شد که در خلال مذاکرات هیأت ایرانی با هیأت شوروی، مطالب دائماً بایـد به اطلاع وزارت امور خارجه برسد و متقابلاً دستورالعمل های لازم داده شود. مشار افزود که اعزام یک تلگرافچی و یک دستگاه تلگراف به بیلهسوار ضرورت دارد، در غیر این صورت «زحمات چندین ماهه آن وزارت جلیله و وزارت خارجه به کلی هدر خواهد شد.»(۳)

 فرار نظامیان سرخس به خاک شوروی

به گزارش کارگزاری سرخس ظرف بیست روز گذشته یک وکیلباشی، یک وکیل راست و چهار تابین به خاک روسیه رفتهاند. وی نوشت که این موضوع اسباب حیرت است، چرا که نظامیان میدانند به آنها در روسیه مثل ایران خوش نخواهد گذشت. کارگزار سرخس افزود که هر چند روسها با تبلیغات این نظامیان را میفریبند ولی تحقیقات برای کشف اصل قضیه ادامه دارد.(۴)

 واگذاری چهل هزار زرع زمین بندرجز به روسها

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در نام های محرمانه به رضا خان خبر داد که رئیس مالیه استرآباد، کلنل فرامرز خان، که اصلاً آسوری است، چهل هزار زرع از زمین های بندرجز را که مجاور دریا است، در اختیار روسها گذاشته است. وی کلنل فرامرز خان را یک روسوفیل توصیف کرد و از اختیاراتی که به اداره مالیه داده شده ابراز تعجب نمود. وی افزود روسها هم اینک در حال وارد کردن ماشینآلات برای استقرار در این منطقه هستند.(۵)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس در میان نمایندگان اقلیت مجلس پنجم

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۲۶ و ۱۲۷. نویسنده این سطور مواضع آیت الله مدرس را به حساب زیرکی او میگذارد، چرا که او به خوبی میداند تمام این گفتارها، شب نشده به رضا خان خواهد رسید، اما منش سیاسی آیت الله میگوید که او اعتقاد خود را به پای مصلحت نمیریخت، هر چند به قیمت جانش تمام شود.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۲۰ و ۲۱. رضا خان در پاسخ گفت که برای رسیدگی به این امور به امیرلشکر جنوب رجوع شود. (همان، ص ۱۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۴۳ و ۵۳. موضوع به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد و از آن طریق به تلگراف اردبیل دستور داده شد اقدام نماید. علی احسانی، رئیس تلگراف اردبیل، پس از رایزنی با فرمانده قوای منطقه نظر آنان را برای ارائه خدمات مخابراتی جلب کرد. (همان، ص ۴۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، صص ۴۸ و ۴۹. موضوع به اطلاع فرماندهی لشکر شرق رسید. (همان، ص ۴۶)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۱۳۷ تا ۱۳۹. گفتنی است این زمینها ده ساله به تومانیانس اجاره داده شده بود و دو سه سال از زمان انقضای آن باقی بود. تومانیانس آن را به یک بنگاه اقتصادی شوروی منتقل کرد تا کار خانه پنبه پاککنی در آن ایجاد نماید. ماشینآلات یادشده همان دستگاه های مربوط به کار خانه پنبه پاککنی است. با این حال موضوع به وزارت مالیه منعکس گردید تا پاسخ دهد. (همان، ص ۱۳۲) وزارت مالیه در آذرماه پاسخ داد که واگذاری اراضی یادشده به کمپانی پنبه ایران و روس در حال بررسی است. (همان، ص ۱۳۰ و ۱۳۱) این وزارت خانه در دی ماه نیز اتهامات وارده به کلنل فرامرز خان را تکذیب کرد و نوشت این نوع اختلافات و اتهامزنیها، معمول رؤسای دوایر دولتی در ایالات و ولایات است. (همان، ص ۱۲۸)

ص: ۳۳۶

 سهشنبه

۷ مهر ۱۳۰۴

۲۹ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۰ ربیعالاول ۱۳۴۴

 نارضایتی هیأت شوروی از نرسیدن مأموران فنی ایران

الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که هیأت شوروی از نرسیدن مأموران فنی ایران، هیأت اعزامی از طرف وزارت امور خارجه، شامل نقشهکش و کارشناس امور مرزی، ناراحت است و مسئولیت عواقب آن را متوجه ایران میداند. الهامی گفت که طرف روسی میگوید که فصل پاییز رسیده، بارندگی در راه است و چه بسا نتوان در این فصل کار های فنی انجام داد. الهامی افزود که هیأت ایرانی هر زمانی برسد، بدون مطالعه منطقه نمیتواند وارد عملیات تعیین مرز شود؛ مضاف بر این که عقب افتادن عملیات نیز به ضرر اهالی مرزنشین است؛ چرا که از کار زراعت خواهند ماند.(۱)

 تقاضای تقدیر از مستر گُر

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، با توجه به خدمات دو ساله مستر فرانک گُر، ریاست محاسبات کل و کفیل ریاست کل مالیه در غیاب دکتر میلسپو، از وی تقدیر کرد و نوشت که شایسته دریافت نشان شیر و خورشید ایران است. وزارت مالیه خواستار ابلاغ این موضوع به سفارت آمریکا شد.(۲)گفتنی است زمان کنترات این مستشار مالی آمریکا به پایان رسیده، در حال بازگشت به کشور خود بود.

 جعلی خواندن شکایت همسر شیخ خزعل

امیرلشکر جنوب در تلگرامی به وزارت جنگ، شکایت همدم صفوی، همسر شیخ خزعل را دروغین و جعلی خواند. (ر.ک: ۶ مهر) وی نوشت که پس از اعزام شیخ خزعل، وسایل قیمتی او توسط پسرش، شیخ عبد الله، جمعآوری و در اتاقی مهر و موم، و حفظ شد. در حوادث اخیر خوزستان این عمارت به تصرف نظامیان درآمد و تخلیه شد. همسر شیخ خزعل نیز با مقرری ماهانه ۵۰ تومان از این خانه بیرون رانده شد، اما اسباب قیمتی توسط همدم صفوی به جای جدید انتقال داده شد. امیرلشکر جنوب افزود شیخ عبد الله و کفیل حکومت نظامی درصدد صورتبرداری از این وسایل برآمدند، اما با ممانعت همسر شیخ روبرو شدند؛ از این رو حقوق او قطع گردید.(۳)

 دردسر های بیپایان بیآبی لطفآباد

وزارت جنگ در تلگرامی فوری به فرمانده لشکر شرق با استناد به خبر رسیده از لطفآباد نوشت که بیآبی اهالی لطفآباد را دچار مشکل کرده، «آب میرقلعه را هم نظامیان نمیگذارند به حمامها و آبانبارها برود. مقرر فرمایید... اقدامات سریعه برای رفع عسرت آنها به عمل آورند.»(۴)

 شیخ جعفر محلاتی در راه عتبات

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، از شیراز به اطلاع وزارت جنگ رساند که شیخ جعفر محلاتی از علمای ذینفوذ شیراز که همواره با مخالفت های خود مسئلهساز بوده، میخواهد برای زیارت عازم عتبات عالیات شود. وی پرسید که آیا پاسپورت داده شود یا خیر؟ در ضمن «اصلح خواهد بود که این شخص در فارس نبوده و در آتیه نتواند کمافیالسابق مزاحمت و اشکالاتی بر علیه دولت فراهم نماید.»(۵)

 رضایت نسبی یزدانپناه از ساخلو لرستان

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، مأمور اعزامی رضا خان به لشکر غرب برای بررسی وضعیت این لشکر، امروز خطاب به وزیر جنگ نوشت که «قسمت پیاده و گروهان مسلسل و آتشبار تا درج های خوب و رضایتبخش بوده» است. با این حال وی متصدیان محاسبه فوج مظفر از یگان های وابسته لشکر غرب را غافل و مقصر خواند و خواستار کسر یک درجه از متصدیان یاد شده گردید.(۶)

 ضرورت عدم مکاتبه یا مذاکره با نمایندگان خارجی

حسن رئیس، حاکم استرآباد، با ارسال تلگرامی به رضا خان اطلاع داد که دوایر دولتی بندرجز با روسها مکاتبه و مذاکره میکنند. وی گفت این موضوع در خصوص مأموران مالیه بیشتر است و این مسئله برای امور سیاسی بسیار زیانبار خواهد بود. «مستدعی شده بودم مقرر فرمایند مأمورین از مکاتبه با اجانب احتراز و قضایا از مجرای حکومت و کارگزاری انجام شود. جواب فرمودند به تمام وزارت خانه ها امر شد به مأمورین خود احکام لازمه صادر نمایند. از وزارت مالیه و گمرک یا حکمی ندادهاند؛ اگر هم داده شده محکم نیست.»(۷)

 فرار چهل نظامی مأمور به بجنورد

امیرلشکر احمد امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، در نام های به رضا خان خبر داد که چهل نفر نظامی جمازه سوار که از لشکر شرق مأمور به بجنورد شده بودند از محل خدمت خود فرار کردند. در این نامه آمده است که پس از این حادثه به درخواست فرماندهی لشکر شرق فراریان توسط مأموران امنیه تعقیب شدند و بین طبس و رباط به آنها رسیدند. پس از دو ساعت درگیری و زد و خورد یکی از نظامیان فراری کشته، هفت تن دیگر بازداشت، اما بقیه موفق شدند به سیستان فرار کنند.(۸) هشت روز بعد کفیل امنیه شرق نظامیان فراری را نُه نفر خواند.(۹)

 پاسخ کمپانی نفت جنوب به درخواست ایران

در پی اقدام مسئولان منطق های ایران برای گرفتن خط تلگراف آبادان به خرمشهر، که توسط انگلیس در زمان جنگ بینالملل ایجاد شده بود (ر.ک: ۲۸ شهریور)، گرینوود، معاون کمپانی نفت جنوب در نام های به کارگزاری خوزستان نوشت که این خط تلگرافی متعلق به این شرکت نیست و مربوط به حکومت بینالنهرین است. وی افزود برای گرفتن این خط باید با دولت حاکم بر عراق مذاکره شود.(۱۰)

 تغییر مسیر خواهران روحانی

کارگزار ارومیه که پیش از این از اقدام هیأت های تبشیری مقیم ارومیه برای به کارگیری بانوان تارک دنیا در امور تبلیغی مسیحیت خبر داده بود، در نامه امروز خود به وزارت امور خارجه نوشت مسیو فرانس، رئیس هیأت لازاریست های کاتولیک میگوید «در ارومیه لوازم زندگانی کافی برای خانم های تارک دنیا فراهم

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۳۰ و ۳۱.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۱۷ و ۱۸. رضا خان پس از دیدن این گزارش گفت که باید در ساکت نگه داشتن زن شیخ خزعل اقدام کنید. (همان، ص ۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۱۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۴۲. رضا خان دستور داد به آقای محلاتی تذکره داده شود. (همان، ص ۳۴۱) آیت الله شیخ محمدجعفر محلاتی شیرازی در ۱۲۴۳ش در شیراز به دنیا آمد. پدرش شیخ محمدحسین و جدش مولی احمد محلاتی مجتهد شیرازی جملگی از علمای بنام و مجتهدین بزرگ فارس به شمار میآمدند. شیخ محمدجعفر علوم مقدماتی و ادبی را در زادگاهش آموخت و برای تکمیل تحصیلاتش در سن ۲۵ سالگی به سامرا رفت. در آنجا در شمار شاگردان آیت الله میرزای بزرگ شیرازی درآمد و تا زمان درگذشت استاد به تحصیل پرداخت. آنگاه رهسپار نجف اشرف شد و چند سالی از درس استادان بزرگ حوزه نجف، چون آیات عظام سیدمحمدکاظم یزدی، آخوند ملامحمدکاظم خراسانی و حاجمیرزاحسین تهرانی بهره برده، به درجه اجتهاد نائل آمد. در ۱۳۳۰ق/ حدود ۱۲۹۰ش به شیراز بازگشت. لیکن مدت زیادی از بازگشت او به فارس نگذشته بود که جنگ جهانی اول آغاز گردید و قوای نظامی انگلیسی بخشی از مناطق جنوب، به ویژه بوشهر، را به تصرف خود درآوردند. اهالی بوشهر به دفاع از خاک وطن پرداختند. خوانین محلی هم مقاومتی را سازماندهی کردند و به حمایت از علمای محلی وارد کارزار شدند که در میان این گروه از علما آیت الله محمدحسین برازجانی مشهور است. با وجود این اهالی شیراز به پشتیبانی از جنوب دست به اقداماتی زدند و درصدد عزیمت به آن نواحی برآمدند. در این اوان آیات عظام سیدعبد الله بهبهانی و شیخ جعفر محلاتی پیشگام شدند و فتوایی را صادر کردند. به ویژه آیت الله محلاتی که لباس رزم پوشید و در رأس گروهی از مبارزان شیرازی از راه کازرون به بوشهر راهی شد؛ هر چند فرماندهان و قوای نظامی بریتانیایی پیش از آنکه آنان به بوشهر برسند، شهر را تخلیه کرده بودند. همچنین گفته میشود که آیت الله محلاتی در تحریک قوای ژاندارمری شیراز به قیامی، که منجر به بیرون کردن کنسول انگلیس در آن شهر گردید، دست داشت. پس از پایان غائله جنوب، آیت الله محلاتی در شیراز ماندگار گردید و به سبب فضل و دانش و تقوا مورد توجه عامه مردم قرار گرفت. برای

بسیاری از علاقهمندان کلاس های درس دایر نمود. افزون بر این در مدرسه مولاـ که پدرانش هم در آنجا به اقامه نماز میپرداختند، به نماز جماعت ایستاد. برگزاری جلسات تفسیر و عمل به وظایف شرعی و تبلیغی از دیگر امور مهم وی در مدت اقامتش در شیراز است. تا اینکه در ۱۶ اردیبهشت ۱۳۱۸ چشم از جهان فروبست و در جوار جناب علی بن حمزه موسوی که مقبره خانوادگیشان است به خاک سپرده شد. از فرزندانش آیت الله شیخ بهاءالدین محلاتی، و از آثار قلمیاش میتوان قانوننامه کمپانی را نام برد که از زبان روسی به فارسی ترجمه کرده است. این کتاب در ۱۳۰۲ش در مسکو به چاپ رسیده است. (رکنزاده آدمیت، دانشمندان و سخنسرایان فارس، ج ۲، صص ۹۱ و ۹۲؛ شریفرازی، گنجینه دانشمندان، ج ۵، صص ۴۵۷ و ۴۵۸؛ مخبر، سلسله پهلوی و نیرو های مذهبی به...، ص ۲۷۴).

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳ و ۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۴۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۵۵.

۹- همان، ص ۲۵۳.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

نیست... خانم های مزبور به اصفهان که از هر حیث لوازم زندگانی موجود است روانه شدند و در سال آینده دسته دیگر به ارومیه اعزام خواهند شد.»(۱)

 جذب جوانان آشوری ایران توسط انگلیس

کارگزار ارومیه بار دیگر تأکید کرد که مهاجرت جوانان آشوری ایران به موصل با تحریک انگلیس انجام میشود. انگلیس از این نیروها برای خدمت در آن منطقه بهره میگیرد. وی نوشت که ظاهر قضیه این است که اینان برای زیارت بیتالمقدس از ایران خارج میشوند، اما آشوریان در زمانی که مکنت داشتند پول برای رفتن به بیتالمقدس هزینه نمیکردند، چه رسد به این دوره که نوعاً در فقر و نداری بسر میبرند. کارگزاری ارومیه افزود که این مهاجرتها در حالی صورت میگیرد که گرانی در موصل حاکم است، اما درآمد آنها به انداز های هست که هم اعاشه کنند و هم احیاناً برای خانواده خود در ایران خرجی بفرستند. به هر حال این رفت و آمدها میتواند اسباب زحمت برای ایران باشد، چرا که اینان پس از برگشت به ایران خیالات و روحیه جدیدی با خود میآورند.(۲)

 نگرانی ترکیه از استقرار ارامنه در مرز های ایران و ترکیه

در پی ابراز نگرانی دولت ترکیه از استقرار ارامنه مهاجر به ایران در مرز های ترکیه، دولت ایران پاسخ داد که مهاجران، ارامنه نبوده، بلکه آشوریان مهاجر ایرانی هستند که اینک به وطن خود بازمیگردند و محل اسکان آنها نیز نه در مرز بلکه در شهرها و روستا های ارومیه است.(۳)

 پایان مأموریت محییالدین پاشا

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که مأموریت محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در ایران، پایان یافته و به جای او محمود شوکتپاشا مأمور ایران شده است.(۴)

 شروع به کار مدرسه صنعتی دولتی

مدرسه صنعتی دولتی یا مدرسه صنعتی ایران و آلمان در سال تحصیلی جدید با ۸۰ هنرجو کار خود را آغاز میکند. یکصد و سی نفر داوطلب ورود به این مدرسه بودند که پس از پشت سرگذاشتن آزمون ورودی، هشتاد نفرشان پذیرفته شدند. برخی از آموزگاران آلمانی این مدرسه در راه رسیدن به ایران هستند.(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه سیدمحمدعلی شوشتری خود را از آنچه که در قضیه اول و دوم مهر به علت کمبود نان در تهران به او نسبت دادهاند، مبرا دانست و تکذیب نمود. گزارش های متعددی از منابع داخلی و

خارجی حاکی از آن بود که شوشتری مردم را علیه احمدشاه تحریک میکرده است. مجلس در ادامه، قانون ممیزی را مورد بررسی قرار داد. این قانون شیوه اخذ مالیات را از املاک روشن مینمود.(۶)

 ورود باششهبندر جدید ترکیه به ارومیه

امروز بعد از ظهر علی رفیق بیک، باششهبندر جدید ترکیه، وارد ارومیه شد. علی بهادری، حاکم ارومیه و سلماس با ارسال این خبر به وزارت داخله نوشت که یک معاون نیز همراه باششهبندر است.(۷)

 پایان مأموریت کلنل گیز

به گزارش فرمانده لشکر شرق مأموریت کلنل گیز در بلوچستان انگلیس و امور مرزی آن به پایان رسیده، «همین دو روزه به هند و بعد لندن عزیمت خواهد نمود.»(۸)

 کمبود ارزاق در استرآباد

حسن رئیس، حاکم استرآباد، به رضا خان خبر داد که به واسطه خشکسالی، ارزاق در استرآباد کم است و چون مراودات با ترکمنصحرا هم قطع شده، نمیشود از آنجا وارد کرد. وی افزود با استقرار قشون در استرآباد این موقعیت سختتر شده است. «ناچار باید از مازندران حمل و کسر آذوقه جبران شود. به حکومت مازندران امر و مقرر فرمایید از حمل آذوقه، روغن، گوساله، جو و گندم که در هزار جریب زیاد است برای استرآباد ممانعت نکنند.»(۹) (ر.ک: ۱۵ مهر)

 جنگ در چابهار

بنا به اخبار رسیده به وزارت داخله امشب نیز درگیری میان خوانین محلی در چابهار ادامه یافت. نیرو های دلاور خان چندین خانه را در چابهار آتش زدند و تیراندازی هم کردند. جنگ چابهار میان دلاور خان و دینمحمد خان است. بنا به گزارشی این درگیری نظامی از یک ماه پیش و از سوم شهریور آغاز شده بود. بر اساس این گزارش مردم منطقه در حال مهاجرت هستند. فقط هزار نفر در یک ماه گذشته از راه دریا و خشکی به طرف گوادر، مسقط و کراچی رفتهاند. دَرِ تجارت و داد و ستد بسته شده، و تنها کسانی که در چابهار در آسودگی بسر میبرند رعایای دولت انگلیس هستند.(۱۰)

۱- همان، ۲۰ و ۱۹-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۲- همان، ۵۵ و ۵۴-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲-۱، ص ۴.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۶، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همان، شم ۱۹۱۷، صص ۲ و ۳.

۷- اسنادی از روابط ایران و ترکیه، همان، صص ۳ و ۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۴۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۷۹.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، صص ۶ تا ۸.

 چهارشنبه

۸ مهر ۱۳۰۴

۳۰ سپتامبر ۱۹۲۵

۱۱ ربیعالاول ۱۳۴۴

 انتشار خبر ورود احمدشاه در خرمشهر و آبادان

امیرلشکر جنوب از محمره (خرمشهر) خبر داد که در پی درج خبر ورود قریبالوقوع احمدشاه به ایران در جراید بصره، خبر در این حدود منتشر شده و میگویند شاه «از راه بصره ورود خواهند نمود. بنابراین متمنی است در صورت صحت، دستورات لازم را اعلام فرمایید.»(۱)

 به مصلحت نبودن تأسیس اداره ارزاق در فارس

رئیس ارکان حرب لشکر جنوب در تلگرامی به وزارت جنگ تأسیس اداره ارزاق را در شیراز به مصلحت ندانست و گفت که «جز تولید وحشت و اضطراب اهالی نتیجه ندارد. عجالتاً وضعیت ارزاق این جا عیبی ندارد. هر اقدام سبب نگرانی اهالی خواهد شد.» وزارت مالیه پیش از این در بخشنام های به ولایات و ایالات دستور داده بود همه امور مربوط به ارزاق باید به ادار های با همین نام محول گردد. وی افزود که در نشست والی و مسئولان مالیه و بلدیه شیراز به این نتیجه رسیدیم که تأسیس اداره ارزاق در شیراز ضروری نیست و بلدیه باید بر امور نان نظارت کرده، از سوءاستفاده محتکران جلوگیری نماید.(۲)

 احتمال کمبود ارزاق در همدان

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که واگذاری امور ارزاق به اداره ارزاق در همدان به صلاح نیست، زیرا این کار برای امسال دیر است. وی افزود گندم و جو موجود در همدان تکافوی روزی زمستان مردم را نخواهد داد و با آمدن زمستان و بسته شدن راه ها امکان حمل ارزاق از بیرون به همدان ممکن نخواهد گردید. وی تأکید کرد اگر «جنس حمل نشود برای تمام شهر مخاطره قطعی است... یا امسال بالمرّه از تأسیس [اداره] ارزاق صرفنظر نموده و تأمین جنس شهر را به عهده خود

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۲۷، رضا خان پاسخی به این تلگرام نداد.
۲- همان، صص ۲۶۱ و ۲۶۲. با پیشنهاد یاد شده موافقت شد. (همان، صص ۲۵۸ و ۲۵۹)

متنفذین و ملاکین بگذارد که با نظارت اداره مربوطه اقدام نمایند، یا در صورتی که ارزاق باید در همدان باشد، مؤسسه مزبور [اداره ارزاق] ناگزیر معادل پانزده هزار خروار کسری جنس همدان را از بلوکات اسفندآباد کردستان کلیایی تا قبل از مسدود شدن طرق به همدان حمل» کند.(۱)

 اجازه انگلیس به هواپیمای ایران برای عبور از آسمان عراق

سفارت انگلیس با ارسال یادداشتی به وزارت امور خارجه نوشت که حکومت [انگلیسی] عراق با عبور هواپیمای ایران که توسط سرهنگ احمد نخجوان هدایت میشود، از فضای بینالنهرین موافقت کرده است. «حکومت عراق مستقیماً در این باب به سفارت کبرای انگلیس در پاریس تلگراف و خواهش نمودهاند که اجازه عبور طیاره مزبور را به سفارت ایران در پاریس اطلاع دهند.»(۲)

 عقب راندن اشرار مرزی از بانه

امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که نظامیان بانه توانستهاند اشرار مرزی بانه و سردشت را عقب رانده، استحکامات آنها را تصرف کنند. وی افزود که اشرار توانستهاند تعدادی از احشام مردم را از مرز خارج کنند. خزاعی ابراز امیدواری کرد با رسیدن کمک نظامی از ساوجبلاغ برای همیشه به وضعیت ناآرام این حدود خاتمه داده شود.(۳)

 تشکر سفیرکبیر ترکیه از دولت ایران

محییالدین پاشا با ارسال نام های به رضا خان از او به واسطه کمک نظامیان ایران به نظامیان ترکیه، گروهی که بالاجبار پس از درگیری های شمدینان به مرز ایران آمده بودند، تشکر کرد. سفیرکبیر ترکیه نوشت نظامیان ایران به آنها کفش داده، در اعاشه آنان و در تأمین چهارپا برای رساندنشان به مرز کوشیدهاند. «دوستدار بیان تشکر از این رفتار شایان تقدیر و انسانیتکارانه را از واجبات» میشمارم.(۴)

 مهاجرت ۱۵۰ خانوار بلخکانلو از ایران

کارگزاری ماکو به وزارت امور خارجه اطلاع داد که حدود ۱۵۰ خانوار از کرد های بلخکانلو، از طایفه جلالی منطقه ماکو، در چند روز اخیر ایران را به مقصد ترکیه ترک کردند. علت این مهاجرت آن است که سال گذشته، ۸۰۰ رأس گوسفند و مقداری پول از آنها گرفته شده، به طایفه میلان داده شده است. این کار توسط ایل خانی طوایف ماکو به عوض سرقتی که از طایفه میلان شده بود، انجام میگیرد و اینک کرد های بلخکانلو در اعتراض به این اقدام، ایران را ترک کردهاند.(۵)

 چشم به راه لوازم یدکی هواپیما

لوازم یدکی هواپیما که از شوروی خریداری شده، هنوز به بندر پهلوی نرسیده است. وزارت جنگ در تلگرامی به نایب

شرفالدینمیرزا قهرمانی پرسید که نزدیک یک ماه است این لوازم فرستاده شده، علت نرسیدن آن چیست؟(۶)

 بودجه مملکت در ۱۳۰۴ شمسی

یازدهمین گزارش سه ماهه مستشاران آمریکایی حاکی است که بودجه سال ۱۳۰۴ شمسی ایران ۰۷۰/۵۹۱/۲۴۵ قران است که فعلاًـ در کمیسیون بودجه مجلس شورای ملی در حال بررسی است. این رقم در حدود بودجه سال گذشته (۱۳۰۳ش) تعیین شده است.(۷)

 درگیری در کمیسیون عدلیه

کمیسیون عدلیه مجلس شورای ملی امروز تشکیل شد. وزیر عدلیه و معاون او نیز شرکت داشتند. موضوع جلسه بررسی قانون جزا بود. در خلال گفتوگوها «بین آقاسیدیعقوب و آقاشیخ جلال کشمکشی واقع شده و منجر به نزاع گشته است.»(۸)

 ناآرامی در میان شاهسونها

به گزارش کنسولگری انگلیس در تبریز، امروز قوای کمکی برای مقابله با ناآرامی های شاهسونها عازم اردبیل شدند. این ناآرامیها موجب نگرانی مقامات شده، اما گسترش نیافته است. منابع انگلیسی، روسها را مظنون به تحریک این ناآرامیها دانستهاند.(۹)

(تصویر) آیت الله شیخ محمدجعفر محلاتی

(تصویر) شیراز، باغ ارم

(تصویر) خوانین شاهسون

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۳۴ و ۱۳۵. موضوع به وزارت مالیه اطلاع داده شد و آن وزارت خانه ۴۰ روز بعد پاسخ داد که با اقداماتی که اداره ارزاق همدان برای ورود گندم و جو از کردستان و کرمانشاهان انجام داده، مقرر شد همه غلات در همدان متمرکز شود. (همان، ص ۱۳۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۶۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۴۶. رضا خان در پاسخ گفت که لشکر شمال غرب اعزام نیروی کمکی از ساوجبلاغ را مقدور نمیداند؛ از اردوی مأمور به کردستان کمک بگیرید. (همان، ص ۲۴۵)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۲۲. رضا خان نیز این کمکها را فریضه دولت خود دانست. (همان، ص ۳۲۱)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۲۱. موضوع به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده میشود. (همان، ص ۱۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۶۷. نایب شرفالدین میرزا، رئیس محصلین ایرانی در مسکو، پاسخ داد که «جواز خروج فراموش [شده بود.] در ۵ مهر به بادکوبه ارسال شد. اشیاء در بادکوبه میباشد.» به زودی میرسد. (همان، ص ۶۶)

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۸، ص ۱.

۸- همان، ص ۲.

۹- FO E ۶۲۳۴/۸۲/۳۴.

ص: ۳۴۰

 پنجشنبه

۹ مهر ۱۳۰۴

۱ اکتبر ۱۹۲۵

۱۲ ربیع‌الاول ۱۳۴۴

 دستگیری گسترده در تبریز

منابع انگلیسی گزارش دادند که ظرف دیروز و امروز حدود یکصد تن از افراد مظنون به ارتباط با بلشویکها در تبریز دستگیر شده‌اند. در این گزارش آمده است که چند تن از مسئولان اداره مالیه و همه اعضای یک جمعیت بلشویکی از جمله بازداشت‌شدگان هستند. بیشتر دستگیرشدگان ارمنی هستند. همین منبع می‌افزاید افراد دستگیرشده درصدد بودند ماه آینده آشوبی راه بیندازند و در صورت یاری خواستن از شوروی، ارتش روسیه از آنان حمایت کند. گفته میشود سفر بوبرف (Alexies Bobrov) از تهران به تبریز در جهت ساماندهی به همین مسئله بوده، اما شاهدی برای تأیید قطعی این موضوع در میان نیست.(۱)

 ظاهرسازی برای جلب اعتماد مردم

در پی تلگرام امیرلشکر جنوب، مبنی بر رسیدن قوای کمکی از شیراز به خرمشهر و بازگشت فوج منصور به مرکز خود (ر.ک: ۲ مهر) رضا خان با ارسال تلگرامی به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، گفت که «ممکن است خیلی محرمانه و سری از طرف خودتان، نه از طرف دولت، انتشار دهید که بر اثر واقعه مدینه (اهانت وهابیون به اماکن مقدسه در مدینه) تمهیداتی در ایران میشود.»(۲)

 ورود سرتیپ جهانبانی به بندرجز

سرتیپ امان الله جهانبانی که برای نظارت و هماهنگی عملیات علیه ترکمنها راهی شمال شده، امروز خبر داد که همراه فرمانده تیپ شمال، با دو هواپیما، وارد بندرجز شده است. «فوج رضاپور در اینجا [است و] فوج نادری و حمله [نیز] قریباً وارد خواهند شد. کلیه قوای مرکز و تیپ شمال برای عملیات بر طبق امر مبارک» آماده هستند. نیرو های یادشده در استرآباد و بندرجز تمرکز یافته بودند.(۳)

 انتشار اعلان سرکوب خوانین لرستان در آذربایجان

کفیل ایالت آذربایجان به وزارت داخله خبر داد که لشکر شمال غرب اعلانی با موضوع سرکوب و اعدام خوانین متمرد

لرستان منتشر کرده است. گویا این بخشنامه از طرف رضا خان به دیگر لشکرها و تیپها نیز ابلاغ شده بود. در این اعلان آمده است که خلعسلاح لرستان پایان یافت[!] و متمردین نیز دستگیر و اعدام شدند. «بدواً میرزا احمد [معروف به میرزا آقا خان] با نُه نفر از اعوانش دستگیر و امر به اعدام آنها صادر گردید. سپس سیزده نفر از رؤسا و کدخدایان آنها نیز که محرک اصلی و سرمنشأ شرارت و سرکشی بیرانوندها بودند، دستگیر و مصلوب گردید»ند.(۴)

 درگیری نظامیان لشکر غرب با افراد مسلح در جاپلق

در حالی که اطلاعیه پایان خلعسلاح در صفحات غرب به لشکرها و تیپها ابلاغ گردیده بود، امیرلشکر غرب امروز خبر داد که نظامیان مأمور به خلعسلاح ایل حاجیوند در جاپلق، به واسطه عدم تمکین از تحویل سلاح، با افراد مسلح طایفه یاد شده درگیر شدند. این حادثه پس از آن رخ داد که فرمانده نظامیان مزبور چند نفر از کدخدایان حاجیوند را دستگیر کردند. در این گزارش آمده است که در زد و خورد یاد شده ده تن از متمردین کشته شدهاند، اما فرمانده نظامیان و تعدادی از مأموران به چنگ مخالفان میافتند. «برای سرکوبی آنها قوای لازم اعزام گردیدند.»(۵)

 درگیری نظامیان لشکر غرب با افراد مسلح در جاپلق

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضا خان از مضایق شدید اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان خبر داد. وی نوشت که این اردو «شش ماه است حقوق و مخارج» نگرفته، از طرفی پول غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، هم نرسیده است. پیش از این مقرر شده بود والی پشتکوه تا یکصد هزار تومان پرداخت کند. «با این وضع فعلی نگاهداری اردو فوقالعاده اشکال خواهد داشت.»(۶)

 جنگ و گریز روسها با طایفه علیانلو

به گزارش حاکم قراجهداغ، افرادی از طایفه علیانلو که با قوای نظامی شوروی درگیر شده بودند، پس از شکست به سمت ایران فرار میکنند و از رود ارس گذشته، در میان جنگل های منطقه پناه میگیرند. روسها در تعقیب فراریان، از پل خداآفرین گذشته وارد خاک ایران میشوند و پس از محاصره یکی از روستا های مرزی تمام خانه های آن را بازرسی میکنند. روسها پس از دادن مقداری پول به یکی از کودکانی که در این حادثه سرش شکسته بود، منطقه را ترک کرده به خاک شوروی بازمیگردند.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا تشکیل جلسه داد. در این جلسه پس از شور و تصویب ماده واحد های راجع به انتخابات، ادامه بررسی قانون ممیزی در دستور کار قرار گرفت.(۸)

 بازگشت سرتیپ یزدانپناه به تهران

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز و حاکم نظامی تهران، که از طرف رضا خان برای بازرسی وضعیت لشکر غرب

به مناطق غربی کشور رفته بود، امروز به تهران بازگشت.(۹)

 زلزله در سرپل ذهاب

صبح امروز زلزله سرپل ذهاب را لرزاند، اما خسارتی وارد نشد.(۱۰)

۱- ۶۹۳۱/۸۲/۳۴ FO E.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۴۸. شاید رضا خان میخواست با انتشار این دروغ، نظر اعراب شیعه خوزستان را به سمت دولت جلب نماید.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۲۳.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۱۲۵.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۵۳ و ۳۵۴.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۹۵. رضا خان دستور داد ده هزار تومان بابت حقوق به اردوی یاد شده بفرستند. (همان، ص ۲۹۴)

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۸۶۳.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۱۹، صص ۱ و ۲.

۹- همان، ص ۳.

۱۰- همان، شم ۱۹۲۰، ص ۳.

ص: ۳۴۱

 جمعه

۱۰ مهر ۱۳۰۴

۲ اکتبر ۱۹۲۵

۱۳ ربیعالاول ۱۳۴۴

 حرکت خانواده احمدشاه به ایران

امروز خانواده احمدشاه با کشتی «نالدرا» از پاریس به طرف ایران حرکت کردند. برادران احمدشاه، محمودمیرزا و مجیدمیرزا؛ مادر شاه؛ خواهران شاه؛ و عده های دیگر از مسافران این کشتی هستند. آنان ابتدا به بمبئی رفته، از آنجا به بوشهر و سپس بینالنهرین میروند. قصد خانواده شاه زیارت مراقد ائمه اطهار علیهمالسلام و حاضر شدن بر قبر محمدعلیشاه است. قرار است پس از توقف در عراق، از طریق کرمانشاه وارد ایران شوند.(۱)

 استنکاف احمدشاه از بازگشت به ایران

تأثیر رویداد های اول و دوم مهر، کمبود نان در تهران، تظاهرات مردم و...، امروز خود را نشان داد. «تلگرافی از شاه رسیده است که ملکه را حرکت دادند، ولی خودشان به بهانه این که کشتی مناسب نبود، حرکت نکردند. به طوری که تصور هم میرفت، جریانات اخیر پایتخت سبب این تصمیم شده. در مقابل این جریانات، ملاحظه و ترس غلبه کرده است و مصلحت را در نیامدن دیدهاند.»(۲)

منابع انگلیسی نوشتند که اخبار رسیده مبنی بر به تعویق افتادن بازگشت احمدشاه به ایران، چندان با شگفتی در تهران روبرو نشده است.(۳) همین منبع میگوید که احمدشاه در تلگرامی به رضا خان خواسته است مجلس را ببندد، خودش نیز معزول است. «رضا خان این تلگرام را از همگان مگر همکاران نزدیکش مخفی داشته است.»(۴) منابع انگلیسی در موثق بودن گزارش اخیر تردید داشتند.

 آثار شکست اکثریت در مجلس شورای ملی

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود، با اشاره به امتناع احمدشاه از بازگشت به کشور نوشت که جریانات داخلی مجلس تعریفی ندارد و با این وضعیت حفظ اکثریت بسیار مشکل است. وی افزود: «اکثر رفقا گلهگذاریها دارند. از کار هایی که داشتند و انتظارشان از تشکیل اکثریت و روی کار آمدن وزرای جدید انجام نگرفت، دلتنگ شدهاند. سهامالسلطان که در این مدت با کمال صحت و استحکام همیشه با ما بود، خیلی دلتنگ و رنجیده خاطر است. اکثر دلتنگیها هم متوجه [آیت الله] مدرس و یا نصرتالدوله میشود.»(۵)

□ بخشنام های درباره خبر رویتر

محمود جم، معاون رئیسالوزراء، با ابلاغ بخشنام های به حکام ایالات و ولایات، با اشاره به انتشار خبری از سوی «آژانس رویتر» مبنی بر این که در تهران به علت کمی نان حوادثی رخ داده که هنوز هم ادامه دارد نوشت که این خبر نباید در اذهان عامه ایجاد شبهه کند. «جمعی ماجراجو در ظاهر به عنوان قلت نان و در باطن برای پیشرفت مقاصد سوء خود، جمعی از اهالی صلحجو را به اجتماع در معابر و مجلس اغوا نموده بودند. همین که دولت از سوءنیت محرکین اطلاع حاصل کرد اجتماعات را متفرق ساخت. فعلاً انتظامات کامل حکمفرما و وضعیت عادی برقرار است.»(۶)

□ درخواست مسلسل و دوربین عکاسی

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون که در بندرجز بسر میبرد، با ارسال تلگرامی به تهران از سرهنگ رضاقلی خان خواست یک هواپیما که حامل مسلسل طیاره و یک دوربین عکاسی هواپیمایی است، با لوازم کافی به بندرجز پرواز کند. سرهنگ رضاقلی خان پس از مشورت با خلبان پاسخ داد که تا لوازم یدکی خریداری شده نرسد، به دلیل بُعد فاصله و ارتفاع امکان پرواز نیست.(۷)

□ توافق با روسیه برای صید ماهی

کارگزار آستارا به وزارت امور خارجه خبر داد که صید ماهی قزلآلا از ابتدای مهر در دهنه رود آستارا شروع شده است. ماهیگیران شوروی اجازه نمیدادند ماهیگیران ایرانی در مصب رود ماهی بگیرند. صیادان ایرانی مجبور بودند نیم فرسخ بالاتر بروند که ماهی به آنجا نمیرسید. «فدوی از بیست روز قبل مشغول مذاکره شد. به هر نحوی بود حکومت [آستارای] روس را متقاعد کردم که در رود آستارا طرفین به سهم و بالمناصفه باید آبش تقسیم و ماهیاش صید شود. اینک چند روزی است صیادان ایرانی از اول دهنه مشغول صید شده، مرفهالحال میباشند.»(۸)

□ بازدید میلسپو و چند نماینده مجلس از اطراف تهران

در پی شکایاتی که روستاییان اطراف تهران از برخورد نامناسب و ظالمانه مأموران ارزاق کرده بودند، امروز میلسپو به همراه نصرتالدوله، وزیر عدلیه، محمد مصدق و سیدیعقوب، نمایندگان مجلس، «برای تحقیق محلی از شکایاتی که شده از دهات اطراف [بازدید کردند.] در مورد این که مأمورین مالیه بذر و خوراک رعایا را هم حمل نمودهاند مسافرتی تا ساوجبلاغ میکنند و در بعضی دهات تحقیقاتی به عمل آمده، معلوم میشود بعضی از شکایات وارد است.»(۹)

□ نصب دکل بیسیم در تبریز

بعد از ظهر با حضور نمایندگان دول خارجی، رؤسای ادارات و چند هزار تماشاچی دکل تلگراف بیسیم در تبریز نصب شد.(۱۰)

□ گزارش کنسول انگلیس در اهواز از حوادث اخیر خوزستان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، امروز گزارش تفصیلی مانیپنی، کنسول انگلیس در اهواز، را برای رضا خان فرستاد. در این گزارش مانیپنی رخداد های اخیر خوزستان را از منظر خود بازگفته و راهحل هایی ارائه کرده است. وی عامل اصلی طغیان اعراب ناراضی اطراف خرمشهر را، پر نشدن آگاهانه جای شیخ خزعل در خوزستان توسط عوامل دولتی دانست.

مانیپنی تصریح کرد که عوامل جدید نظامی و کشوری که جای شیخ خزعل و مسئولان قبلی را گرفتند نتوانستند با مشکلات پیش آمده آگاهانه برخورد کنند. این مشکلات ناشی از خشکسالی، پیدایش قحطی مختصر، و تصمیمات هیأت مالی اعزام شده به خوزستان بود. کنسول انگلیس نوشت که کمک چهل هزار تومانی

۱- پورشالچی، همان، صص ۲۱۲ و ۲۱۳.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۸.

۳- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۴- FO E ۷۵۳۵/۸۲/۳۴. گفته میشود این تلگرام روند براندازی قاجار را از طرف رضا خان شتاب داد.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۸. گفتنی است آیت الله سیدحسن مدرس، رهبر اقلیت مجلس در دوره پنجم، بنا بر مصالحی دست از مخالفت آشکار با رضا خان، وزیر جنگ و رئیسالوزراء برداشت. این دو در ظاهر به توافقاتی رسیده بودند که جزئیات آن بر ما روشن نیست؛ اما آنچه مسلم مینماید این است که ترمیم کابینه و ورود عناصر نزدیک به آیت الله مدرس (وزرای داخله، عدلیه و معارف) به هیأت دولت، موافقت نمایندگان اقلیت با تصویب طرح هایی چون نظام اجباری، مالیات بر قند و شکر و چای و... و به احتمال خیلی زیاد عدم ممانعت از بازگشت احمدشاه به ایران توسط رضا خان، از جمله توافقات به عمل آمده بوده است. در چنین موقعیتی فراکسیون های مجلس تا حد زیادی، به ویژه اقلیت، به رهبری آیت الله مدرس، و اکثریت به رهبری تدین، همسو شدند. حال برگ تاز های در امور سیاسی کشور رو میشد و آن استنکاف احمدشاه از بازگشت به کشور بود. این خبر یعنی گسترش روزافزون قدرت رضا خان و به دست گرفتن همه اهرم های قدرت؛ حتی نهاد سلطنت. اشاره محمدولیمیرزا فرمانفرما به پیدا شدن آثار شکست در اکثریت مجلس، از این منظر قابل تحلیل است، یعنی با برآورده نشدن خواست های اقلیت، احتمال بر هم خوردن ائتلاف فعلی فزونی گرفته است. (مؤلف)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۱۹۵.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۴۹۰۹.

۹- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۷.

۱۰- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

دولت به قحطیزدگـان خوزسـتان تحقق نیـافت، و مالیـاتی که هیأت یادشـده به درخت های خرما بست، این گمان را در عشایر منطقه پدیـد آورد که دولت تصـمیم به مصـادره نخلسـتانها دارد. اعراب بـدین ترتیب خود را ساقط از زنـدگی دیدنـد. رفتـار نامناسب مأموران جدید نظامی را نیز باید به این عوامل افزود.

مانیپنی در ادامه گزارش با تمجیـد از سـرهنگ مصـطفی خان، رئیس ساخلو خوزسـتان، و اقدامات ترتیمی او پس از این غائله، نوشت که احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، لیاقت حکومت ندارد، چرا که مخل روابط کمپانی نفت جنوب و دولت ایران است! وی انتصاب فردی لایق مثل شـریفالدوله، حاکم پیشـین لرسـتان، را به حکومت خوزسـتان مناسب این منطقه دانست.(۱)

 شنبه

۱۱ مهر ۱۳۰۴

۱۳اکتبر ۱۹۲۵

۱۴ ربیعالاول ۱۳۴۴

 توجیه احمدشاه برای بازنگشتن به ایران

احمـدشاه در تلگرامی به رضـا خـان بـا این توجیه که وسایل حرکت آماده نبود و نتوانسـتم به ایران بازگردم، نوشت که با رفع نواقص [!] با کشتی های بعـدی عازم ایران خواهـد شد. وی از رضا خان خواست که اطلاعات تکمیلی خود را از حوادث اخیر تهران برای او بفرسـتد. «تهران. جنـاب اشـرف رئیسـالوزرا. به طوری که سابقاً به جناب اشـرف اطلاع داده بودم مصـمم بودم با کشتی دویم اکتبر حرکت نمایم. معالتأسف چون وسایل حرکت حاضر نشد و نواقصی داشت خودم نتوانستم با آن کشتی عازم شوم ولی علیاحضرت ملکه و همراهانش با کشتی مزبور حرکت فرمودند. خودم هم مشغول تکمیل نواقص حرکت هستم که با کشتی که بعـدها حرکت کنـد جا پیدا کرده حرکت نمایم. البته تاریخ حرکت خود را مجدداً به شـما با تلگراف اطلاع میدهم. اکنون که فرصتی هست لازم میـدانم این نکته را اظهـار نمـایم که وقایع اخیر از هر جهت قابل تأسف بوده و چون به هیچوجه نمیتوانم محرکین این وقـایع و علت حقیقی آن را از اینجـا کشف نمـایم، بـا اینکه از تلگراف هـای جناب اشـرف تا انـداز های اطلاعـات حاصـل شـد ولی چون تحقیقـات کامل نبوده بنابراین انتظار دارم در باب قضایای اخیر هرگاه در تحقیقات اطلاعات بیشتری به دست آمد رمزاً با تلگراف اطلاع دهید که مسائل بر من روشنتر شود. شاه.»(۲)

 آغاز عملیات تبلیغی علیه احمدشاه

منابع انگلیسـی نوشـتهاند که رضا خان در نخستین هفته اکتبر، فعالیت های تبلیغی خود را علیه احمدشاه آغاز کرد. این اقدام از تهران شروع شد و مأموران سازمان یافته دولت با فشار به مغازهداران و بازرگانان، از ایشان خواستند که با تعطیل کردن اماکن

کسب خود، علیه احمدشاه تظاهرات کرده، راهی مجلس شورای ملی شوند. این منبع نوشت که تحرکات یادشده طرفدار چندانی در میان توده ها پیدا نکرد. «تردیدی نیست که رئیسالوزراء بار دیگر به دنبال راهی برای خلاصی از شاه است. این که طرح های او، اعم از آن چه که وی واقعاً میخواهد در این باره به کار بگیرد یا آن چه که میخواهد صرفاً بیازماید تا مزه دهان مردم را دریابد، چیستند، نکاتی است که هنوز روشن نیست. با این حال، مشخصاً آشکار است با عنایت به جایگاهی که ارتش به واسطه او به دست آورده، او میتواند اراده خود را به کشور تحمیل کند. ارتش نیز احتمالاً علیرغم وجود برخی عناصر خاص ناراضی، از فرامین او اطاعت خواهد کرد. این تحریکات محدود به تهران نیست. مقام های ارتش در تبریز، رشت، مشهد و اصفهان نیز تلاش های مشابهی برای سازماندهی تظاهرات های ضدشاه انجام دادهاند.» منابع انگلیسی نوشتهاند که گردانندگان این صحنه تأکید کردهاند که این بار جمهوریت مطرح نیست، بلکه هدف تغییر شاه است.(۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۳ تا ۹.

۲- پورشالچی، همان، صص ۲۱۱ و ۲۱۲. رضا خان در پاسخ به احمدشاه نوشت که مطلب تاز های جز همان که قبلاً به اطلاع رسانده به دست نیامده است. بهتر است با کمال اطمینان زودتر به طرف ایران حرکت کنید. اما تظاهر رضا خان با آنچه به آن عمل میکرد متفاوت بود.

۳- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

 تقاضای غرامت برای مسیو مارک فرانسوی

در یادداشتی که امروز به امضاء حسن مشار، وزیر امور خارجه، تنظیم شد، آمده است که کنسول انگلیس در محمره (خرمشهر)، با اشاره به تهاجمی که عشایر ناراضی به خرمشهر کرده، اموالی به غارت بردند، نوشته است «قریب پنج هزار روپیه جواهرآلات مسیو مارک، تبعه فرانسه و مکانیک کار خانه چراغ برق شیخ خزعل، را از خانه مشارالیه که در فیلیه واقع بوده است به غارت بردهاند و قونسولگری تقاضای استرداد اموال منهوبه» را میکند. در این یادداشت نظر حکومت نظامی خوزستان درباره تقاضای غرامت چنین عنوان شده است: «تأدیه اینگونه غرامات باید در محل اموال و علاقهجات متمردین و اشرار اعراب که به خاک عراق پناهنده شدهاند، شود.»(۱)

 نیرو های نظامی مستقر در خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در گزارشی به وزارت جنگ، چگونگی استقرار یکهزار و پنجاه نظامی موجود در خوزستان را به اطلاع رساند. «یک گردان پیاده با دو مسلسل که تعداد آن چهارصد نفر میباشد در محمره (خرمشهر)؛ یک رسد پیاده در عبادان (آبادان)؛ یک گردان چهارصد نفره با چهار مسلسل در ناصری؛ یک رسد در بنیطرف و هویزه؛ یک رسد در فلاحیه؛ یک بهادران سوار در رامهرمز جهت خلعسلاح ایلات جودکی» مستقر هستند.(۲)

 بدرفتاری مأموران محلی خانقین با ویس کنسولگری ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزیرمختار انگلیس نوشت که چندی است مأموران محلی خانقین نسبت به ویس کنسولگری ایران رفتار نامناسبی دارند. از وزیرمختار انگلیس خواسته شد به مأموران انگلیسی حاکم بر عراق تذکر دهند که مأموران محلی در سوء سلوک خود تجدیدنظر کنند.(۳) وزارت امور خارجه نامه دیگری نیز به سفارت انگلیس نوشت که آن هم درباره تصمیم تازه مسؤلان انگلیسی عراق در انتصاب شخصی به نام غضبان بود. وزارت امور خارجه ایران باخبر شده بود که غضبان قرار است مأمور امور مرزی عراق در حدود دویریج شود. «نظر به این که ممکن است این انتخاب در آتیه مشکلاتی برای طرفین فراهم نماید متمنی است اقدام لازم را برای انصراف اولیاء امور عراق از تعیین مشارالیه به این سمت مبذول» فرمایند.(۴)

 ابلاغ فرمان انتخابات

امروز فرمان انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی از وزارت داخله به حکام ولایات فرستاده شد تا به اطلاع اهالی برسد.(۵)

 یکشنبه

۱۲ مهر ۱۳۰۴

۱۴ اکتبر ۱۹۲۵

۱۵ ربیعالاول ۱۳۴۴

 آغاز عملیات ضد قاجار از آذربایجان

پس از چیده شدن زمینه های لازم برای شروع عملیات براندازی سلطنت قاجار، و نیز در پی آغاز عملیات تبلیغی از تهران (ر.ک: ۱۱ مهر) امروز نخستین تلگرام با امضاء «کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» خطاب به مجلس شورای ملی از تبریز به تهران فرستاده شد. «مقام مقدس مجلس شورای ملی شید الله ارکانه. پس از طی دوره انقلابات خونین و تحمل صدمات طاقتفرسا با تأییدات الهی، کم کم مملکت ایران به یک دوره سکونت و آرامش و آسایش وارد میشود. اخیراً صدای تحریکات و تشبثات غیرمنتظره از داخله و خارجه شنیده میشود. این است که حسبالوظیفه خاطر نمایندگان محترم را از عواقب وخیمه این دسایس و ایستادگی ملت در ابقای نعمت و امنیت و خلاصی از چنگال سلسله ناقابل قاجاریه متذکر ساخته، جلوگیری فوری و جدی خواستاریم. کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان.»(۶) راهبری این اقدام سازمان یافته در آذربایجان توسط فرمانده لشکر شمال غرب،

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۲-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۵۵.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۴۵.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۰، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۴۰.

سرتیپ محمدحسین آیرم، و به دستور وزارت جنگ انجام میشد.(۱)

 دستور توقیف دو جریده

وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در یاداشتی فوری به معاون خود دستور داد «روزنامه عنکبوت تبریز و روزنامه نصیحت قزوین چون شرایط لازم را دارا نبودند باید توقیف شوند تا تحقیقات لازمه به عمل آید.»(۲)

 دعوت از آیت الله مدرس برای حضور در جلس های خصوصی

مجلس شورای ملی در نام های فوری خطاب به آیت الله سیدحسن مدرس نوشت که «برای مذاکره در امر لازمی آقایان نمایندگان طهران از دو ساعت و نیم به غروب مانده در مجلس شورای ملی حضور خواهند داشت. آقای رئیس کل مالیه (میلسپو) نیز حاضر، و خواهشمندم حضرتعالی هم تشریف بیاورید.»(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست حسین پیرنیا تشکیل شد. در ابتدا به درخواست معاون وزارت داخله نمایندگان برای الحاق یک تبصره به ماده ۱۶ قانون انتخابات به شور پرداختند و به تصویب رساندند. سپس قانون ممیزی در دستور کار قرار گرفت و مواد دیگری از آن بررسی و تصویب گردید.(۴) گفتنی است قانون انتخابات در ۵۳ ماده از تصویب مجلس شورای ملی گذشته و برای اجرا به وزارت داخله ابلاغ شده بود.

 اقدام تند عوامل مالیه در آذربایجان

در پی دستور دولت برای حمل گندم از آذربایجان به تهران، مأموران وزارت مالیه در ایالت آذربایجان دست به کار شدند. سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، امروز به اطلاع وزارت جنگ رساند که اقدامات مأموران مالیه در انتقال غلات به تهران اجحافآمیز است. «در عوض این که اضافه بر مأخذ بذر و آذوقه را خریداری و حمل نمایند، کلیه انبارها را در مشکین و خلخال و در کلیه نقاط دیگر توقیف کرده است و حتی برای دواب نیز علیق نمیتوان پیدا کرد.»(۵)

 تقاضای ریاست اداره فواید عامه برای شاهزاده مرتضی میرزا

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از رضا خان خواست که شاهزاده مرتضیمیرزا به ریاست اداره فواید عامه خراسان منصوب شود. وی توضیح داد که شاهزاده مرتضیمیرزا پیش از این دارای مناصب دولتی بود و حالا به علت بیکاری و پریشانی مدیریت روزنامه خورشید را به عهده گرفته و برای امرار معاش داخل برخی اقداماتی میشود [که نباید شود.] فرمانده لشکر شرق افزود که بدایعنگار مسئول اداره فواید عامه پنج ماه پیش فوت کرده، میتوان منصب یاد شده را به شاهزاده مرتضیمیرزا سپرد. با این کار «هم وضعیت فعلی آن اداره تغییر نموده و هم مشارالیه به واسطه دارا بودن شغلی ساکت» خواهد شد.(۶)

□ عدم اقدام مالیه به ایجاد شبکه آبرسانی

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی به رضا خان خبر داد که علیرغم تصویب ده هزار تومان اعتبار برای ایجاد شبکه آبرسانی به لطفآباد و تخصیص آن به اداره مالیه، «به عذر نبودن مهندس و اجزاء، به مسامحه گذرانده، نه خود شروع [میکنند] و نه وجه میپردازند. با وضعیت فعلی و تبلیغات همسایه شمالی اهالی در عسرت و پریشانی [هستند.]» وی افزود اگر اجرای این شبکه به تعویق افتد عمده اهالی لطفآباد به خاک روسیه مهاجرت میکنند.(۷)

□ در انتظار هواپیما

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به وزارت جنگ خبر داد که آماده حرکت به طرف منطقه عملیاتی است و کاری که ضرورت انجام آن در مشهد باشد، ندارد. «فقط منتظر طیاره هستم. چنانچه پرواز طیاره ... ممکن نیست، فوری اطلاع دهید.»(۸)

□ نامه وزارت امور خارجه ایران به سفارت انگلیس

در پی ملاقات کلنل گیز با برخی از سران و خوانین بلوچ (ر.ک: ۲۷ شهریور) وزارت امور خارجه در نام های به سفارت انگلیس نوشت که از این مأموریت کلنل گیز اطلاعی به دولت ایران داده نشده بود؛ دیگر آن که اظهارات وی با خوانین بلوچ دخالت در امور داخلی ایران به حساب میآید؛ و این خلاف انتظار دولت ایران و «نیات حسن ه» دولت انگلیس است.(۹)

□ رسیدگی به اموال توقیفی نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی

سلطانعلیاکبر خان منصوری، در نام های به خزانهداری کل قشون، نوشت که اموال توقیف شده نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی که در قلعهبیگی تهران نگهداری میشود، در حضور نمایندگان، صورتبرداری و به نفتالین آغشته شد. به خزانهداری کل قشون نیز دستور داده شد محرمانه فهرست اموال توقیف شده سرهنگ یاد شده را به رضا خان نشان دهد.(۱۰)

□ انعقاد قرارداد با توماس پیرسن

وزارت مالیه امروز با مستشار جدید مالی، توماس پیرسن، قرارداد بست. توماس پیرسن، که به تازگی همراه میلسپو از آمریکا ایران آمده بود، به عنوان «معاونت رئیس کل مالیه» یعنی میلسپو، مشغول کار خواهد شد. مدت این قرارداد پنج سال تعیین گردید.(۱۱)

□ استفسار از رضا خان

حسن مشار، وزیر امور خارجه، با ارسال نام های به رضا خان نظر رئیس کمیسیون مرزی ایران در مغان و همچنین رئیس هیأت فنی اعزامی از تهران، را به اطلاع او رساند. این دو معتقد بودند که روسها اولاً وجب به وجب منطقه را میشناسند و به احتمال زیاد نتیجه این مذاکرات به نفع آنها خواهد بود، ثانیاً تمام نقشه های موجود نتیجه کار نقشهکشان روس است و نمیتوان به آنها

اعتماد کرد. مشار نوشت که با وجود این «نمایندگی مختار شوروی فوقالعاده اصرار میکند فوراً شروع به عملیات فنی شده و خاتمه به این کار داده شود.»(۱۲)

 شکایت از تعدیات عوامل ایرانی

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه ده مورد از تجاوزها و سرقت هایی که توسط ایرانیان در مرز های شمال شرقی رخ داده یاد کرد و خواستار رسیدگی و جبران خسارت وارده شد.(۱۳)

 مصلحت شرکت نکردن دانشآموزان ایرانی در مدارس روسی

سرتیپ محمدحسین خان آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که «اساس تأسیس مدرسه [روسی] فقط از نقطهنظر نشو و نمای عقاید و افکار مسلک بالشویزم از بدو طفولیت در نهاد اطفال است.» از این رو این مدارس باید مختص اطفال اتباع شوروی باشد و محصلان ایرانی برای تحصیل نباید وارد آن مدارس شوند.(۱۴)این نظر پس از آن داده شد که وزارت جنگ در ابلاغی های به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال از آنان خواست که مانع تأسیس مدارس وابسته شوروی نشوند چرا که روسها پذیرفتهاند طبق مفاد آییننامه تأسیس مدارس وزارت معارف رفتار نمایند. (ر.ك: ۱۶ شهریور) روسها پذیرفته بودند که عقاید سیاسی خود را به کودکان ایرانی القاء نکنند و وزارت معارف هم میتواند از این مدارس بازرسی کند.(۱۵)

 نامه های شیخ حسامالدین نقشبندی و حسین خان اورامی به رضا خان

کابینه ریاست وزراء امروز نامه شیخ حسامالدین به رضا خان را به اطلاع وزارت جنگ رساند؛ «چون مربوط به وزارت جلیله جنگ میباشد به آن کابینه محترم ارسال میشود که به شرف عرض بندگان حضرت اشرف» برسد. در این نامه آمده است که «شیخ حسامالدین در کردستان عثمانی [ترکیه] ساکن و نسبت به ایران دارای احساسات نیک و از اجله مرشدین طریقه نقشبندی و صاحب نفوذ... زیاد در هر دو کردستان است.»(۱۶)

همچنین امروز لشکر غرب، نامه سراسر مدیحه حسین خان اورامی خطاب به رضا خان را به وزارت جنگ فرستاد. حسین خان اورامی این نامه را در پاسخ تلگرامی که رضا خان به او فرستاده بود، نوشت. «دست خط جانبخش زیارت، باعث افتخار شد و

۱- همان، ص ۱۷.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۰۲۸.

۳- مدرس و مجلس...، صص ۱۲۴ و ۱۲۵.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۱، صص ۱ و ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۳۰۱. رضا خان پس از دیدن این خبر گفت هر کجا خلاف سیاست رفتار شود به مأموران مالیه تذکر دهید و مجبور کنید موافق پیشنهاد های شما رفتار کنند اما «کمال اهتمام را

مساعی فرمایند جنس که برای طهران اختصاص داده شده، حمل شود.» (همان، ص ۳۰۰)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۶۴. وزارت جنگ درخواست فرمانده لشکر شرق را به وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه منعکس کرد اما تیمورتاش، وزیر، پاسخ داد که چون نمایندگان این وزارت خانه متصدی امور فنی طرق و شوارع نیز میباشند، قرار است برای خراسان یک مهندس بصیر و مطلع به امور فنی انتخاب و اعزام شود و شاهزاده مرتضیمیرزا چنین شرایطی ندارد؛ مضاف بر این که پرداخت حقوق به غیر مهندسان امکانپذیر نیست. (همان، صص ۲۶۲ و ۲۶۳)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، صص ۸ و ۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۶۹.

۹- همان، صص ۲۴۲ و ۲۴۳. کلنل گیز، حاکم انگلیسی بلوچستان انگلیس در این سفر سر زده خود به بلوچستان ایران به خوانین منطقه گفته بود که در صورت تمرد امیدی به حمایت انگلیس نداشته باشید، با این حال در دیدارش با تاجمحمد خان، در برابر این پرسش که اطمینان میدهید اگر اقدامی از ما سر نزد مورد تعقیب دولت ایران واقع نشویم، گفته بود اقدامات دولت ایران قابل اطمینان نیست. دولت انگلیس نیز ضمن تأیید مذاکره مواردی که نشاندهنده مداخله در امور داخلی ایران بوده، تکذیب کرد.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، صص ۴۱ و ۴۳.

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۴.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۲۴ و ۲۵. رضا خان در پاسخ تأکید کرد: «قدغن دارید بدون فوت وقت به عملیات فنی شروع و به این موضوع خاتمه دهند. قطعاً در صورتی که... از طرف کمیسیون و ... هیأت فنی ایران دقت و مراقبت کامل به عمل آید حفظ حدود حقه مملکت و تعیین آن بر وفق پروتکل و عهدنامه [ترکمنچای] چندان مشکل نخواهد بود.» (همان، ص ۲۴)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۶، صص ۱۲ تا ۱۷. موضوع به فرماندهی لشکر شرق اطلاع و متعاقباً به تک تک آنها پاسخ داده شد؛ یا تکذیب گردید، یا اصل حادثه توضیح داده شد. (همان، صص ۸ و ۹)

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۶۹.

۱۵- همان، ص ۶۷.

۱۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۳۸. شیخ حسامالدین در نامه خود عبدالرحمانبیک، وکیل جوانرود، را فردی خدمتگذار دولت ایران خوانده، خواسته بود مورد حمایت رضا خان باشد. عبدالرحمان بیک از رفتار نظامیان نسبت به خود در خلعسلاح ناراضی بود. رضا خان نیز در پاسخ به شیخ حسامالدین خلعسلاح را یک تصمیم عمومی برای همه طوایف خواند و افزود سفارش عبدالرحمانبیک را به امیرلشکر غرب خواهد کرد. (همان، ص ۳۳۶)

بر امیدواری چاکر از پرتو مراحم آن یگانه قائد ایران افزود. خدا موفقیت دهد که قطرات خون خود را در راه سربازی تقدیم و بیشتر مراحم دولت را جلب نمایم.»(۱)

 تلگرام خوانین کرد به رضا خان

گروهی از خوانین کرد ساکن در آذربایجان غربی با ارسال تلگرامی به رضا خان از رسیدن خبر «خاتمه سرکشی اشرار و طغیان متمردین الوار» ابراز خرسندی کردند و خود را خادم دولت خواندند. در این تلگرام رضا خان یگانه ناجی ایران نامیده شده است.(۲)

 مناصب مستشاران مالی آمریکا

روزنامه ایران در شماره امروز خود مناصب جدید مستشاران مالی آمریکا را که از طرف میلسپو تعیین شده بود، چاپ کرد: ادموند جونس، رئیس محاسبات کل؛ هاری دیویس، رئیس مالیه ایالتی آذربایجان؛ جان لومیس، رئیس مالیه ایالتی خراسان؛ ملوین هال، رئیس مالیه ایالتی فارس؛ توماس پیرسن، رئیس دایره پرسنل [و معاون میلسپو].(۳)

 آتش گرفتن یک هواپیمای فرانسوی

یکی از هواپیما های فرانسوی که از پاریس به طرف تهران پرواز میکرد در میان راه آتش گرفت. روزنامه ایران نوشت که هواپیمای دوم که سالم است فعلاً در اسلامبول فرود آمده و پس از تهیه وسایل لازم به طرف تهران پرواز خواهد کرد.(۴)

 آمادگی آمریکا برای جذب ۲۵ محصل ایرانی

سفارت آمریکا در تهران اعلام کرد که دولت متبوع او آماده جذب ۲۵ محصل ایرانی برای تحصیل در مدرسه خودروسازی است. «وزارت فواید عامه منتظر است از طرف سفارت مذکور اطلاع واصله ابلاغ شود که از بین داوطلبان عده مزبور را معین و معرفی نماید که عزیمت نمایند.»(۵)

 تشویق محمدجعفر خادم

یکی از خوانندگان روزنامه ایران با ارسال نام های به این جریده خواستار تشویق و توجه به عکاس ایرانی، محمدجعفر خادم، شد. وی نوشته است که محمدجعفر خادم سالهاست که در رشته عکاسی زحمت میکشد و در نبود وسایل و مشوقها به کار خود توسعه داده، اما «به واسطه عدم تشویق و دماغ سوختگی اخیراً از تمام زحماتی که در این راه کشیده است متأسف و متأثر است... بنده خواستم نسبت به سهم خودم برای تشویق مشارالیه چند سطری نوشته باشم.»(۶)

 دیدار خداحافظی سفیرکبیر ترکیه

محییالدین پاشا، سفیرکبیر ترکیه در تهران، امروز با حضور در دربار با محمدحسن میرزا ولیعهد دیدار کرد «و برای عزیمت به وطن خودشان که حسبالامر دولت متبوعه احضار شدهاند اجازه مرخصی تحصیل نموده خداحافظی کردهاند.»(۷)

 استرداد اموال کسبه غارت شده خرمشهر

وزارت جنگ در تلگرامی خطاب به امیرلشکر جنوب نوشت که عد های از کسبه محمره (خرمشهر) با فرستادن عریضه هایی میگویند که اموال دکان های آنان توسط عوامل شیخ خزعل غارت شده است (ر.ک: ۲ مرداد) و اینک برای بازگشت به کار تقاضای تعیین تکلیف دارند. «حسبالامر بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته قدغن فرمایید اموال آنها را گرفته مسترد دارند.»(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۲۰۶ و ۲۰۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۲۹۰ و ۲۹۱. رضا خان نیز پاسخ تشکرآمیزی برای آنان فرستاد. (همان، ص ۲۸۹)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۰، ص ۲.

۴- همان، ص ۳.

۵- همانجا.

۶- همانجا. محمدجعفر خادم مدیر عکاس خانه حسن آباد تهران از پیشگامان هنر عکاسی و پیشکسوتان عکاسان ایران به شمار میرود که در ۱۳۰۱ق/ حدود ۱۲۶۳ش در تهران زاده شد. تا ده سالگی پدر و مادرش را از دست داد و برای تأمین هزینه های زندگی به همراه برادر کهترش، فتح الله، مشغول کار شدند. او نخست در کارگاه کاشی معرقسازی کار کرد. چند سال بعد ترکیب رنگها توجهش را جلب نمود و با استعدادی که در این امر از خود نشان داد، نزد محمدعلی خان معمار (صاحب کارگاه کاشیسازی) رفت و دستیار او شد. از قِبَل همین کار سرمای های را به دست آورد و شهرتی در میان کاشیکاران تهران به هم زد. طولی نکشید که تزیین پیشانی یکی از ساختمان های عبدالحسینمیرزا فرمانفرما در نزدیکی باغشاه را که از جمله بزرگترین و باشکوهترین بنا های پایتخت به شمار میرفت، بر عهده گرفت. در طول این کار، که با راهنمایی های استادش حاجیمحمدعلی خان معمار نزدیک به چهار سال طول کشید، با مشکات آشنایی یافت. همین آشنایی سبب شد که مشکات مقداری ابزار و آلات عکاسی را که چندی پیشتر از مهندسان بلژیکی شرکت پیمانکار ساختمان راهآهن تهران - شاه عبدالعظیم خریداری کرده بود، (به وی واگذارد. این وسایل عبارت بود از دوربین، سه پایه و ذرهبین و دیگر تجهیزات اولیه عکاسی که در زیرزمین خانه مشکات نگهداری میشد. حس هنرجویی خادم با دیدن این وسایل برانگیخته شد و به مدت یک ماه، ضمن انجام مطالعات و تحقیقات، به تمرین با آنها پرداخت. در اولین اقدام از مشکات عکسی برداشت که کیفیت مطلوب آن، موجب گردید علاقهمندانه به سمت حرفه عکاسی سوق یابد. کار کاشیسازی را رها ساخت و پس از خرید وسایل عکاسی از مشکات، یک بالا خانه را در چهارراه حسن آباد اجاره کرد و در سال ۱۳۳۱ق/ حدود ۱۲۹۲ش عکاس خان های در آنجا بنا نهاد که امروزه به «عکاسی محمدجعفر خادم» مشهور است. چندی بعد هم «عکاسی شبانه» را در تهران به راه انداخت که از این لحاظ عکاس خانه او یکی از پیشگامان هنر عکاسی در ایران به شمار میرود. محمدجعفر خان در حرفه عکاسی استعداد شایانی از خود نشان داد و عکس های تاریخی مشهوری به جا گذاشت. دوستیاش با رضاشاه پهلوی سبب شد

که بسیاری از عکس های مربوط به دربار را او بردارد. گذشته از این به علت پیشکسوتی، در میان عکاسان تهران از احترام خاصی برخوردار بود. همچنین در پاگرفتن «اتحادیه عکاسان ایران» فعالیت های سودمندی انجام داد. از او چهار فرزند (دو پسر و دو دختر) به یادگار مانده که پسرش علی خادم جانشین او در حرفه عکاسی است. (ذکاء، تاریخ عکاسی و عکاسان...، صص ۱۶۴ تا ۱۷۰)

۷- همان، شم ۱۹۲۱، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۷۰.

ص: ۳۴۶

 دوشنبه

۱۳ مهر ۱۳۰۴

۵ اکتبر ۱۹۲۵

۱۶ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تلگرام دوم نهضت ملی آذربایجان

در پی ارسال تلگرامی از «کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» به مجلس شورای ملی (ر.ك: ۱۲ مهر) این جمعیت برساخته قشون، امروز با ارسال تلگرامی به چند مؤسسه و فرد، از جمله اتحادیه اصناف تهران، پیشنهاد کرد بازار تهران تا سقوط قاجار دست به اعتصاب زده، تعطیل کند. «برای کوتاه کردن دست غاصبانه قاجار، بازار تعطیل و تا موفقیت کامل نشود دست بردار نخواهیم بود. محض همآواز شدن، بازار طهران هم تعطیل نماید.»(۱)

منابع انگلیسی هم که در جریان رخداد های ایران بودند نوشتند مجلس تلگرام هایی از رشت، تبریز و اصفهان دریافت داشته که در آنها خلع شاه از تاج و تخت خواسته شده است، اما تهران تردید دارد که این تلگرامها نمایانگر خواسته بخش بزرگی از سکنه این شهرها باشد.(۲)

 مواضع شوروی از دیدگاه انگلیس

در پی آغاز تحرکات رضا خان در براندازی احمدشاه، سفارت انگلیس در تحلیلی، روسها را در موازات این سیاست ارزیابی کرد و نوشت: «به نظر میرسد موضع روسها در حال حاضر حمایت آشکار از رضا خان است، اما روشن است که آنها نسبت به برنامه های او، و نه به اعتماد نفسش بیتفاوت هستند. شایعات متعددی وجود دارد مبنی بر اینکه آنها حمایت کامل خود را از رضا خان در امر برکناری شاه، ولو با قدرت قهریه، تضمین کردهاند. اما اطلاعات قابل اعتماد اندکی که در دسترش هستند، این شایعات را تأیید نمیکنند.»(۳)

 حمایت لشکر شرق از مواضع نهضت ملی آذربایجان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد که تلگرام کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان به مشهد رسیده و از اقشار مختلف مردم خواسته است اقدام به برانداختن [سلطنت قاجار] کنند. فرمانده لشکر شرق نوشت که خراسان آماده این اقدام است. «فدوی با کمال بیصبری جهت شروع به اقدامات منتظر اشاره و دستور از طرف آن مقام منیع میباشم.»(۴)

پاسخ رضا خان به این درخواست که دیدگاه او را نسبت به عامه مردم میرساند درخور اهمیت است.(۵)

 اطمینان انگلیس از حفظ منافع نفتی خود در ایران

وزارت امور خارجه انگلیس به شرکت نفت ایران و انگلیس اطلاع داد که دولت ایران [در پی برکناری شیخ خزعل] مسئولیت مستقیم حفظ نظم را در خوزستان به عهده گرفته و حفاظت از منافع آن شرکت وظیفه و مقصود صریح آن دولت است. وزارت امور خارجه انگلیس در ادامه یادآور شد که شرکت نفت ایران

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۴۰.

۲- ۶۹۳۱/۸۲/۳۴ FO E.

۳- ۶۹۳۱/۸۲/۳۴ FO E.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۸۳ و ۸۴.

۵- رضا خان در پاسخ گفت که «شما کار های مهمی دارید.» که منظور او آغاز عملیات نظامی علیه ترکمنها بود. «حالیه شما کار های مهمتری دارید که در مقابل آن توجه به اینگونه امور بیهوده است.» وی افزود: «به علاوه مردم هم به هیچوجه قابلیت ندارند؛ به رفتار و گفتارشان اعتنا نکنید.» (همان، ص ۸۲)

و انگلیس برای حفاظت از تأسیسات و کارکنان خود در درجه اول باید از دولت ایران متوقع باشد و تنها در وهله آخر خواستار دخالت نیرو های انگلیس شود.(۱)

 دستگیری ۲۶ کمونیست در تبریز

سرهنگ پاشا، رئیس نظمیه آذربایجان، در نام های مستقیم و محرمانه به والی آذربایجان خبر داد که ۲۶ تن از ارامنه و مسلمانان بلشویک را دستگیر کرده است. در این خبر آمده است که از خانه یکی از دستگیرشدگان یک قبضه اسلحه و از منزل سایرین نوشته هایی به دست آمده که مأموران مشغول بررسی هستند و نتیجه آن متعاقباً اعلام خواهد شد.(۲) بیش از ۲۰ تن از دستگیرشدگان ارمنی بودند. این افراد نهم مهرماه دستگیر شده بودند.

 اعتراض شدید دوبسون به دستگیری کمونیست های تبریز

دوبسون، ژنرال کنسول شوروی در تبریز، امروز به محل کارگزاری آذربایجان رفت و نسبت به دستگیری های اخیر در تبریز اعتراض نمود. (ر.ک: ۹ مهر) وی ابراز داشت که چند تن از دستگیرشدگان تبعه دولت شوروی بودهاند. کارگزاری آذربایجان با بیاطلاع خواندن خود گفت که این اقدام از ناحیه نظمیه تبریز انجام شده است. دوبسون مدعی بود که یکی از اتباع دستگیر شده شدیداً کتک خورده است. کارگزاری پس از دیدار با سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده قوای آذربایجان، پاسخی نگرفت. اما در ملاقات با رئیس نظمیه شنید که دستگیرشدگان ارمنی و مسلمان هستند و به دلیل یک رشته عملیات کمونیستی دستگیر و هماینک در حال پس دادن بازجویی هستند. در دیدار بعد از ظهر دوبسون و کارگزاری نماینده شوروی بار دیگر اعتراضات خود را اظهار داشت و اقدام نظمیه را سیاست جدیدی علیه دولت خود خواند، چرا که دستگیرشدگان بیشتر از کارکنان تجارت خانه های شوروی بودهاند. کارگزاری ضمن تکذیب ضرب و شتم تبعه شوروی، پس از هماهنگی با رئیس نظمیه پذیرفت که پزشکی از فرد کتک خورده (میکائیل الکساندریان) عیادت نماید.(۳)

 پیشگیری از اعتراضات احتمالی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق خبر داد که وزارت عدلیه میخواهد «رئیس مدعیالعموم استیناف مشهد» را به تهران احضار کند. «اگر پس از وصول حکم عدلیه خواستند تشبثاتی نمایند مقرر فرمایید مراقب باشند که ترتیب اثری به تشبثات آنها داده نشود.»(۴)

 تسریع در ارسال پرونده سردار معزز بجنوردی

وزارت جنگ از فرمانده لشکر شرق خواست پرونده سردار معزز بجنوردی را به تهران بفرستد. «دوسیه سردار معزز بجنوردی هنوز نرسیده است. قدغن فرمایید در ارسال آن تسریع نمایند.»(۵) سردار معزز و تعدادی از همراهانش پیش از ماه محرم اعدام شدند.

□ اتمام حجت با ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان خبر داد که اطلاعیه هایی توسط هواپیما و بارکاس سفیدرود در میان ترکمنها توزیع گردیده، با آنها اتمام حجت شده است. وی افزود با رؤسای طوایف ترکمن در گمیشتپه و خواجهنفس مذاکراتی انجام گردیده، آنها چهار روز مهلت خواستهاند تا پس از مشورت پاسخ قطعی دهند [که مطیع دولت خواهند شد یا نه.] فرمانده تیپ شمال در خاتمه نوشت که فوج نادری سه روز دیگر میرسد و پس از آن به طرف ترکمن صحرا خواهد رفت.(۶)

□ ضرورت نگهداشت طایفه فندرسک

فرمانده تیپ شمال به رضا خان خبر داد که اقدامات اداره مالیه تا حدودی مهدیشاه، ایل خان طایفه فندرسک، را از دولت نااميد کرده است. «چون نقداً از وجود آنها میتوان استفاده نمود و ضمناً سابقه خدمت داشته[اند]، نایب سرهنگ علیاصغر خان را با عد های سوار سمت آنها فرستاده و آنها را برای خدمتگزاری تشویق و وعده مساعدت در آتیه به آنها داده شد.»(۷)

□ هواپیمای بدون روغن

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به تهران خبر داد که مسیو برو، خلبان هواپیما، از تهران روغن هواپیما خواسته اما برایش روغن خودرو فرستادهاند. بدون روغن هواپیما نمیتواند پرواز کند. وی افزود که همچنان منتظر دوربین هوایی و مسلسل نصب شونده روی هواپیما است.(۸)

فرمانده تیپ شمال این روزها در بندرجز مستقر بود.

□ ضرورت ابقای رئیس تلگراف خانه گیلان

فرمانده تیپ شمال بار دیگر از وزارت جنگ خواست در ابقای شاهزاده محسن میرزا، رئیس تلگراف خانه گیلان، به وزارت پست و تلگراف سفارش شود.(۹)

□ شروع به کار هیأت فنی ایران

مهدی الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس هیأت مرزی ایران در بیلهسوار، خبر داد که عبدالرزاق خان بغایری، مهندس نقشهبرداری، از فردا کار خود را برای تعیین حدود آغاز خواهد کرد. وی افزود که هیأت شوروی همچنان از به تأخیر افتادن عملیات شکایت دارد.(۱۰)

□ مخالفت فرمانده لشکر شمال غرب با انتصاب مصدقالملك

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ نوشت که بنابر شنیده ها مصدقالملك به ریاست

استیناف آذربایجان منصوب شده است. «با مخالفینی که مشارالیه در این حدود دارد [و] با سیاست حاضر [ضد قاجار] با یک ترتیب مقتضی حرکتش را ممانعت فرمایند.»(۱۱)

 عواقب توقیف املاک شاهسونها

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که مصادره ۱۶۰ پارچه از زمین های مشکین توسط اداره مالیه اثرات سوئی در شاهسونها بخشیده است. یکصد پارچه از این زمینها متعلق به شاهسونها میباشد. آنها میگویند «اگر املاکشان ضبط [شود] عموماً طرف روسیه مهاجرت [خواهند کرد]... و صریحاً اظهار مینمایند تا امروز به همه گونه اوامر دولتی حاضر بود هایم ولی در صورتی که ملك و دارایی از دست برود مجبور به همهگونه اقدامات غیرمنتظره خواهیم بود.» وی افزود که پس از دریافت این گزارش برای رفع توقیف املاک شاهسونها با اداره مالیه ایالتی

۱- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۰.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۵۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، صص ۴ تا ۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۷۰.

۵- همان، ص ۲۶۸. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، این تلگرام را در بجنورد دریافت کرد و گفت که پس از بازگشت به مشهد، ۲۲ مهر پرونده را میفرستم. (همان، ص ۲۶۷) دستور داده شد که پرونده با هواپیما فرستاده شود. (همان، ص ۲۶۶)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۱۰.

۷- همان، ص ۹۱. رضا خان نیز مصلحت دید در موقعیت خطیر ترکمن صحرا تلگرامی به مهدیشاه بفرستد. رضا خان در این تلگرام مهدیشاه را به ادامه همکاری با دولت و قشون دلگرم کرد. (همان، ص ۸۹)

۸- همان، ص ۱۰۹. وزارت جنگ پاسخ داد که در تهران هم روغن هواپیما نیست. از سرهنگ عزت الله خان خواسته شد از رشت تهیه کند، اگر نبود شاید بتواند از بادکوبه بخرد و بفرستد. (همان، ص ۱۰۸) شانزدهم مهر دوربین و مسلسل درخواستی توسط خودرو به بندر پهلوی فرستاده شد تا از آنجا به بندرجز منتقل شود. (همان، ص ۱۰۷)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۷۶. موضوع به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد و آن وزارت خانه نیز درخواست فرمانده تیپ شمال را پذیرفت. (همان، صص ۲۷۳ و ۲۷۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۲۵.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۷۵.

وارد مذاکره شدم و گفتم که این اقدامات برخلاف سیاست محلی است، ولی ظاهراً مأموران مالیه کار خودشان را میکنند. «با ملاحظه این رویه مجبور خواهم شد به فرمانده [نظامیان] مشکین دستور بدهم دهات مزبور را از توقیف خارج کند.»(۱)

 تشکیل گروه ترور در بادکوبه

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، از قول منابع موثق خبر داد که محمدجعفر، از انقلابیون [نهضت جنگل] در بادکوبه گروه ترور ایجاد کرده و ممکن است آنان را روانه ایران کند. وی افزود این گروه جدید با احسان الله خان در تقابل هستند و نیرو های خود را از ایرانیان مسافر به آن صفحه جذب میکند.(۲)

 موقعیت آذوقه نفرات لشکر غرب

سرتیپ مرتضی یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز و مأمور رضا خان به صفحات غرب برای بررسی موقعیت لشکر غرب، پس از بازگشت به تهران، امروز در نامه محرمان های، آذوقه نظامیان لشکر غرب را بحرانی توصیف کرد و نوشت که جیره نفرات و علیق دواب به سختی تهیه میشود، چرا که در لرستان به دلیل عملیات های نظامی و به جهت خشکسالی آذوق های یافت نمیشود. وی افزود که لشکر غرب به صورت روزانه آذوقه خود را تهیه میکند و بودج های هم برای این کار ندارد. سرتیپ یزدانپناه پیشنهاد کرد هر چه زودتر، پیش از شروع فصل سرما و بسته شدن راه ها چهار هزار خروار غله از بروجرد، جاپلق، بربرود و الیگودرز به خرمآباد حمل شود.(۳)

 مزیت انتقال مرکزیت لشکر غرب به کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی که خطاب به رضا خان فرستاد، نوشت که علیرغم نظر سرتیپ مرتضی یزدانپناه، مفتش لشکر غرب، خوب است مرکزیت این لشکر از همدان به کرمانشاه منتقل شود. وی افزود دلیل سرتیپ یزدانپناه برای عدم انتقال، وضعیت فعلی سرباز خانه کرمانشاهان است که اتاق کافی ندارد. ولی به نظر میرسد باغ دلگشا برای استقرار ارکان حرب لشکر کافی و سرباز خانه هم پس از تعمیر جوابگوی احتیاجات خواهد بود. حسین خزاعی در پایان وضعیت آذوقه کرمانشاهان را بسیار بهتر از همدان دانست.(۴)

 سفارش خاویار به سرهنگ عزت الله خان

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به سرهنگ عزت الله خان نوشت که مقداری خاویار توسط معین نایب غلامعلی خان که عازم تهران است، بفرستید.(۵)سرهنگ عزت الله خان در شوروی بسر میبرد و مأمور رتق و فتق امور وزارت جنگ با دولت شوروی بود.

 پایان دوره عملی مدرسه مکانیک

نایب شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست محصلین نظامی در مسکو، امروز به وزارت جنگ خبر داد که اواسط اکتبر دوره عملی مدرسه مکانیک تمام میشود. «مستدعی است تکلیف محصلین را معین فرمایند.»(۶)

 به دنبال یک چمدان

چمدان پرولتوال، عضو هیأت تبشیری لازاریستها در تهران، در میان راه ینگی امام به کرج از خودرو حامل او مفقود شده است. سفارت فرانسه با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خواستار پیگیری و پیدا شدن چمدان گم شده گردید. وزارت امور خارجه نیز امروز موضوع را به اطلاع حکومت نظامی تهران رساند تا اقدامات لازمه را انجام دهد.(۷)

 خبر هایی از داخل عراق

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، در تلگرامی به رضا خان از خبر هایی که از داخل عراق به او رسیده بود، نوشت: راهآهن بصره به فاو کشیده خواهد شد. میخواهند سیدطالب پاشا را جایگزین امیرفیصل کنند. از نصب مجسمه «حضرت اشرف که ایرانی های آن محل [هنگام سفر رضا خان به بینالنهرین در سال گذشته]» ساخته شد، جلوگیری میکنند. خانبهادر، وکیل شیخ خزعل، به حکومت زینله که بیشتر املاک شیخ آنجاست، منصوب شده است. تمرکز قوای انگلیس در بصره بیشتر شده است.(۸)

 انتشار نخستین نشریه انجمن آثار ملی

فهرست مختصری از آثار و ابنیه تاریخی ایران به عنوان نخستین نشریه این انجمن در ۳۸ صفحه منتشر شد. گفته میشود عایدات این نشریه صرف تعمیر مقبره فردوسی طوسی خواهد شد.(۹)

 رئیس جدید اداره محاسبات وزارت خارجه

معتمدالممالک، معاون سابق رئیس مجلس شورای ملی، به عنوان رئیس اداره محاسبات وزارت امور خارجه منصوب شد. پیش از او معتصمالسلطنه این مسئولیت را به عهده داشت.(۱۰)

 بازگشت سران به تهران

با خنک شدن هوا مسئولان کشوری عمارات ییلاقی را در شمال تهران ترک کرده، وارد شهر میشوند. اخیراً محمدحسن میرزا ولیعهد به کاخ گلستان آمد. ادارات ییلاقی وزارت امور خارجه نیز به شهر منتقل شدند. «و این چند روزه سفارت خانه ها هم به شهر میآیند.»(۱۱)

 املاک توقیف شده سلیمانپاشا

سلیمانپاشا، با ارسال نام های به رضا خان نوشت که چند فقره از املاک سردار مقتدر در خلخال بعد از فوت او به

بازمانـدگانش ارث رسـیده، امـا بـا توطئه و بـدگویی معانـدین، توسط فرمانـده قوای آذربایجان توقیف شـده است. سلیمانپاشـا یادآور شد که تکلیف این املاک خوب است در محاکم صالحه روشن شود نه با تصرف.(۱۲)

 تحرکات احسان الله خان

به گزارش ژنرال کنسـولگری ایران در بـادکوبه، در پی هیجانـاتی که از کمبـود نـان در تهران پدیـد آمـد (ر.ک: ۱ و ۲ مهر) احسـان الله خان دوسـتدار در بادکوبه فعال شـده، با ارسال پیک هایی به مازنـدران، تبریز، رشت و ترکمنصـحرا درصـدد ایجاد تحرکـات ضـددولتی است. وی اخیراً مکاتباتی با برادرزاده های امیرمؤیـد و مکافات، رئیس معارف استرآباد، داشـته است. در این گزارش آمده است که محمود قزوینیزاده که یک ماه پیش از تبریز به بادکوبه آمده، نامه هایی برای احسان الله خان داشـته که اینک با پاسخ های دریافت شده در حال بازگشت به ایران است.(۱۳)

۱- همان، صص ۲۹۷ تا ۲۹۹. رضا خان عملکرد فرمانده قوای آذربایجان را تأیید کرد. (همان، ص ۲۹۶)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۲۳. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال رساند تا مراقب باشند. (همان، ص ۲۲)

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲. وزارت جنـگ در پی این گزارش به مـأموران ذیربط خود دسـتور داد با وزارت مالیه وارد مذاکره شود تا اعتبار کافی برای خرید غلات به لشکر غرب اختصاص یابد. (همان، ص ۱)

۴- همان، صص ۱۶۶ و ۱۶۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۸۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۶۲. پاسـخ وزارت جنگ مفهوم نمیشود: «صورتی که میتواننـد داخل شوند [!]» (همان، ص ۶۱)

۷- اسنادی از روابط ایران و فرانسه...، به کوشش حسین احمدی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ش، ص ۲۷۳.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۵۳.

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۱، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- همانجا.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۳۴. موضوع به فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا «حقیقت مسئله را کشف و اطلاع دهند.» (همان، ص ۳۱)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۵۷ تا ۲۵۹. موضوع برای مراقبت به فرماندهان تیپ شمال و لشکر شمال غرب اطلاع داده شد. (همان، صص ۲۵۵ و ۲۵۶)

(تصویر) محمدجعفر خادم

 سهشنبه

۱۴ مهر ۱۳۰۴

۶ اکتبر ۱۹۲۵

۱۷ ربیعالاول ۱۳۴۴

 عدم توافق فراکسیون های مجلس بر سر ریاست

امروز جمعی از نمایندگان، در مجلس شورای ملی حاضر شدند تا درباره ریاست جدید مجلس به توافق برسند.(۱)محمدولیمیرزا فرمانفرما که در این اجتماع حاضر بود مینویسد که توافقی میان فراکسیونها نشد. در رأیگیری به عمل آمده ۲۵ رأی به اسم محمد تدین، ۱۸ رأی برای حسین پیرنیا و ۱۷ رأی به نام مستوفیالممالک استخراج شد، «ولی چون وحدت نظر در کار نبود، تدین عصبانی شده بود و انحلال ائتلاف را اعلان نمود. عقیده بعضی بر این است که خود رئیسالوزراء در به هم زدن اکثریت و ائتلاف بیدست نیستند.»(۲)

 در محاصره جاسوسان

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که آذربایجان در محاصره سیاسی انگلیس، ترکیه و شوروی است و این موضوع به واسطه جاسوسان بسیاری است که این کشورها در این منطقه دارند. وی نوشت که مأموران این

۱- هیأت رئیسه مجلس در سال دو بار انتخاب میشد: ۱۴ فروردین و ۱۴ مهر. (مکی، همان، ج ۳، ص ۴۲۲)

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۲۸ و ۱۲۹.

دولتها همواره پیش از آن که اطلاعاتی به ما برسد از آن باخبرند و نظمیه آذربایجان توان برابری با آنان را ندارد. فرمانده لشکر شمال غرب با اشاره به دستگیری اخیر چند تن از این جاسوسان پیشنهاد کرد یک دایره جاسوسی تشکیل دهد و این مستلزم اعتبار است.(۱)

 حرکت فرمانده لشکر شرق به طرف بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز برای سرکشی به نظامیان و آگاهی از آمادگی آنان برای تهاجم علیه ترکمنها، صبح هنگام راهی بجنورد شد.(۲)

 ادامه شرارت در اطراف بانه

حاکم سقز به وزارت داخله خبر داد که شرّ محمدرشیدبیک، پسر قادربیک، از بانه کوتاه شده، اما در مرز مستقر شده و دست از شرارت برنمیدارد. وی نوشت که محمدرشیدبیک با اعزام نیرو هایش برخی روستاها را به آتش میکشد و یا بر سر راه قافله ها، آنان را لخت میکند.(۳)رئیس اداره مالیه بانه نیز به وزارت مالیه خبر داد که با توجه به تحرکات یاد شده «تصور میکنم در ماه جاری عایدات نواقل غیرمستقیم نسبت به ماه قبل خیلی تنزل نماید.»(۴)

 تعطیل عمومی

امروز ۱۷ ربیعالاول مصادف با تولد پیامبر اسلام، حضرت محمد(ص) بود و سازمانها و دوایر دولتی تعطیل بودند. به همین مناسبت مراسم سلام در کاخ گلستان و در حضور محمدحسن میرزا ولیعهد برپا شد.(۵)

 ورود دو لوکوموتیو و ۳۰ واگن

به نوشته روزنامه ایران، میرزاهدایت الله خان، رئیس راهآهن و کشتیرانی آذربایجان، با دو لوکوموتیو و ۳۰ واگن خریداری شده از شوروی وارد جلفا شده، به طرف تبریز حرکت کرده است.(۶) منابع انگلیسی نوشتند که لوکوموتیوها و واگن های خریداری شده مستعمل هستند.(۷)

 تعطیلی معدن فیروزه خراسان

روزنامه ایران در شماره امروز خود از قول کفیل ایالت خراسان خبر داد که در پی تعطیلی معدن فیروزه خراسان نزدیک به ۱۵۰۰ نفر کارگر و حکاک بیکار شدهاند، و در وضعیت رقتباری بسر میبرند.(۸)

(تصویر)حسن مستوفی

 چهارشنبه

۱۵ مهر ۱۳۰۴

۱۷اکتبر ۱۹۲۵

۱۸ ربیعالاول ۱۳۴۴

 درخواست آزادی عمل برای سرنگونی قاجار

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، امروز از رضا خان خواست «تا انتشار اعلامیه رسمی مملکتی در خصوص عزل و انحلال قاجار به سمع عموم نرسد، اوامر جلوگیری از احساسات اهالی، از طرف مقام مقدس صادر نگردد.» وی تأکید کرد اقداماتی در آذربایجان در حال تکوین است که یک بار برای همیشه به حاکمیت قاجار خاتمه میدهد.(۹)منابع فرانسوی نوشتند آیرم امروز نظامیان را واداشت از برابر عکس رضا خان رژه بروند و سپس از معاریف شهر خواست در تلگراف خانه حاضر شده از رئیس مجلس بخواهند احمدشاه را از سلطنت خلع کند.(۱۰)

 عدم دخالت حاجیوسفآقا قزوینی

فرمانده لشکر شمال غرب به رضا خان اطلاع داد که در تحرکات ضدقاجار آذربایجان، حاجیوسف آقا قزوینی، برادر حاجرحیمآقا قزوینی «برای دخالت نکردن [در تبلیغات ضدقاجار] با حرکت کردن از شهر به خارج، عدم موافقت خود را نیز مشهود داشته است.» حاجرحیم قزوینی هم در پاسخ نوشت که تلگرامی گلایهآمیز به برادرم فرستادم؛ مبنی

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۲۹۳ و ۲۹۴. رضا خان با صرف مخارجی مختصر با ایجاد چنین تشکیلاتی در آذربایجان موافقت کرد. (همان، ص ۲۹۲)

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۶۳.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۲۳ و ۳۲۴. محمد رشیدبیک در وینه از توابع سلیمانیه مستقر شده بود و حرکات ایذایی خود را از آنجا برنامهریزی میکرد. (همان، ص ۳۱۹)

۴– همان، ص ۲۲۴.

۵– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۲، ص ۱، همان، شم ۱۹۲۱، ص ۲.

۶– همان، شم ۱۹۲۲، ص ۲.

۷– FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۸– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۲، ص ۲.

۹– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۲۸. اشاره آیرم به عدم جلوگیری از «احساسات اهالی» به تجربه شکست خورده جمهوریخواهی بازمیگردد که رضا خان مجبور شد به فرماندهان قوای خود دستور دهد از ادامه تبلیغات جمهوریخواهی صرفنظر کنند.

۱۰– پورشالچی، همان، ص ۲۱۵.

بر این که عدم دخالت تو اسباب شرمندگی را فراهم کرده است. «مصراً میخواهم که خود و عموم تجار را در تحت امر حضرت فرمانده دانسته...، اطاعت نمایید، زیرا اصلاح مملکت در این اطاعت است.»(۱)

 تهدید مجلس شورای ملی

«کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» با ارسال تلگرامی به مجلس شورای ملی، ضمن اشاره به تلگرام پیشین خود و عدم دریافت پاسخ نوشت که برای آخرین بار به نمایندگان گوشزد میکنیم که اقدام عملی خود را در ریشهکن کردن قاجار انجام دهند، وگرنه «ملت آذربایجان بدون مراجعه به طهران در ختم غائله مقدم گردیده و در این صورت توسلی به آن ذوات محترم نجسته، فارغالبال به وظایف ملی و وجدانی خود در راه تحصیل مقصود قیام و اقدام» خواهند کرد.

کمیسیون یادشده با این که تحت حمایت و نظارت قشون فعالیت میکرد، عوامفریبانه افزود که «نظامیانی که تا امروز خدمت و فداکاری خود را به مدفن سیروس [کوروش] ثابت کردهاند اگر سرنیزه خود را بخواهند یا مجبور شوند برخلاف آمال ملی ما اعمال دارند، با خون کلیه افراد آذربایجانی رنگین ساخته و در کمال اسف و اندوه، آن مانع را نیز به نیروی ملی از پا درخواهیم آورد.»(۲)

 ظاهرسازی در تهدید رضا خان

«کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» با ارسال تلگرامی به رضا خان ضمن اشاره به پاسخ رئیسالوزراء به احمدشاه مبنی بر این که «با کمال اطمینان زودتر [به طرف ایران] حرکت» کنید(۳) (ر.ک: ۱۱ مهر) نوشت که چرا باید از یک خائن برای بازگشت به وطن دعوت کرد. «خیال نفرمایید که یک ملت غیور، مانند آذربایجان، تن به یک چنین پستی و رذالت داده و آلت اجنبی را به مملکت خود راه دهد. خیر این طور نیست... آقای پهلوی! ملت آذربایجان چنین انتظاری از شما نداشته و ندارد. امیدوار است عملاً این رفتار خود را جبران» کنید.(۴) تلگرام مشابهی نیز از جانب حاجصادق تبریزی که ظاهراً یکی از مسئولان اصناف آذربایجان بود به رضا خان فرستاده شد.(۵)

 توصیه های رضا خان به فرمانده لشکر شرق و تیپ شمال

در آستانه عملیات نظامی علیه ترکمنها، رضا خان با ارسال تلگرامی به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال دو موضوع را یادآور شد: «۱. چون تاریخ عملیات شرورانه تراکمه نشان میدهد که همیشه در مقابل قوای دولت به شبیخون و حملات ناگهانی متشبث میشوند، بایستی اردوگاه را در نقاط مقتضی قرار داده و با احتیاطات لازمه و استقرار قراولی منظم و محکمی اردوها را کاملاً محفوظ نگاه دارید که تراکمه بر وفق عادت دیرینه خود موفقیت هایی حاصل نکنند. ۲. تراکمه شرور و بدسابقه از قبیل عثمان آخوند و قاتلین رئیس مالیه سملقان و رئیس گمرک قرهتپه و سایر اشخاص که به جنایتکاری شناخته شدهاند بایستی حتماً تعقیب شده، دستگیر و معدوم شوند.»(۶)

□ انتقاد رضا خان از امیرلشکر غرب

در پی بازرسی سرتیپ مرتضی یزدانپناه از یگان های لشکر غرب و فضاحتبار خواندن وضعیت این لشکر، رضا خان امروز با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب به انتقاد از کاستی های این لشکر پرداخت. وی گفت که حقوق نظامیان این لشکر تا پایان شهریور پرداخت شده، اما گزارشها نشان میدهد که نظامیان این پول را خرج خوشگذرانی میکنند. «اگر میتوانستید استنباط نمایید که این پول با چه خون دلی تهیه و برای شما و سایرین فرستاده میشود قطعاً طریقه مصرف آن را غیر از آنچه که فعلاً هست تشخیص میدادید و حاضر نمیشدید ... صرف اشخاصی نمایید که اگر چه در ظاهر لباس مقدس نظام در بر [کردهاند] ولی در باطن وجود آنها... باعث اهانت و تخفیف نظام و نظامیان شمرده میشود. این پول را من برای آن نمیدهم که به مصرف متکیفین در قهوه خانه ها و ویرانه ها و نظایر و امثال آن برسد.»(۷)

□ اختلاف در تعیین نقطه انت هایی مرز مشترک ایران و شوروی

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که کمیسیون های مرزی ایران و شوروی در مورد تعیین مبدأ خط مرزی در جلگه مغان توافق، ولی راجع به انت هـای آن اختلافنظر دارنـد. شروع خط مرزی از روستای «اولتان» خواهد بود، اما انت های آن که باید به بلغارچای ختم شود طرفین توافقی به دست نیاوردهاند.(۸)

□ بازگشت دو تن از کارآموزان نظامی به ایران

نایب اول غلامحسین خان و نایب اول فرهادمیرزا از محصلان نظامی اعزامی به شوروی امروز راهی ایران شدند.(۹)

□ خشنودی خوانین ماکو از سرکوب طوایف لرستان

تعدادی از خوانین ماکو با ارسال تلگرامی به رضا خان خشنودی خود را از «خاتمه سرکشی و طغیان متمردین» لرستان اعلام کردند.(۱۰) این نوع تلگرامها معمولاً با زمینهسازی یا اجبار فرمانده قشون منطقه به مرکز ارسال میگردید.

□ فرار کرد های قوچان به شوروی

کارگزار لطفآباد و درجز به وزارت امور خارجه خبر داد که چندی است کرد های قوچان و اطراف آن به خاک شوروی فرار میکننـد و مأموران آن مملکت نیز با روی باز از آنان استقبال مینماینـد. وی افزود اگر این خبر در منطقه شایع شود «با فلاکت اهالی و سختی هذهالسنه اغلب از اتباع ایران به خاک روسیه هجرت خواهند نمود.»(۱۱)

□ آخرین آمار دستگیرشدگان کمونیست در تبریز

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که تاکنون ۲۶ نفر از ارامنه تبعه ایران، ۱۲ نفر تبعه روس، ۶ نفر مشکوک، یک ایرانی که با کمونیستها مربوط بوده توقیف شدهاند.(۱۲) این دستگیریها در تهران و آذربایجان، پس از حوادث اول و دوم مهرماه آغاز شده بود.

□ انعقاد قرارداد با فیتسیمونز

وزارت مالیه امروز قراردادی با پ. ج. فیتسیمونز، (P.J.Fitzsimons) مستشار مالی آمریکایی، امضاء کرد. قرار است یاد شده به عنوان معاون میلسپو در اموری که از طرف رئیس کل مالیه به او واگذار میشود برای پنج سال به استخدام درآید.(۱۳) مقرر شد این مستشار مالی، ریاست مالیه کرمان و بلوچستان را احراز نماید.(۱۴)

□ اعتراض دوباره دوبسون به دستگیری کمونیستها

دوبسون، ژنرال کنسول شوروی در تبریز، امروز بار دیگر به کارگزاری آذربایجان رفت و با تکرار اعتراضات خود (ر.ك: ۱۳ مهر) گفت که اتباع شوروی در آذربایجان تأمین ندارند و تصمیم گرفتهاند در اعتراض به این موضوع امروز در محل کنسولگری تحصن کنند. کارگزاری نیز گفت که نمیتوان رفتار خلاف اتباع شوروی را که نقض قوانین جاری مملکت است با تحصن توجیه کرد؛ و این اقدام اثرات سوئی در افکار عمومی تبریز به جا میگذارد. «ضمناً به ایشان تذکر دادم که جنرال قونسولگری در امور اتباع ایران که مستخدمین تجارت خانه های شوروی هستند حق مداخله ندارد.» دوبسون خواستار ملاقات با دستگیرشدگان شد که از قول رئیس نظمیه پاسخ منفی شنید.(۱۵)

□ دستور به سهولت انتقال ارزاق به استرآباد

رضا خان با ارسال تلگرامی به حاکم مازندران با اشاره به قطع مراودات اهالی استرآباد با ترکمنصحرا و تمرکز نیرو های نظامی در آن شهر، کمبود آذوقه را یادآور شد و گفت که «برای کمك آذوقه استرآباد از حمل روغن، گوساله، جو و گندم از هزار جریب ممانعت ننموده و اقدامات لازم در حمل آن به عمل آورید.»(۱۶)

□ گشایش کمیته بینالمللی صلیب سرخ

امروز کمیته بینالمللی صلیب سرخ جهانی در ژنو گشایش یافت. رضا ارفع، که نمایندگی شیر و خورشید ایران به او واگذار

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۲۷ و ۴۲. حاجرحیمآقا قزوینی از بازرگانان سرشناس زمان خود بود. پدرش حاجفتحعلی نیز از تجار قزوین بود. فرزندان حاجفتحعلی در تبریز به دنیا آمده، نشو و نما کردند. رحیم در جوانی سفر هایی به اروپا نمود و در آلمان مطالعاتی درباره کار خانه ریسندگی و بافندگی کرد. اوایل جنگ بینالملل کار خانه ریسندگی را در تبریز دایر کرد. مشابه آن را چندی بعد در قزوین تأسیس کرد. دفاتر تجارتی او در تهران و تبریز و قزوین فعال بودند. وی از نزدیکان رضا خان به شمار میرفت و در تمام مراحل خلع قاجار از او حمایت مالی و سیاسی کرد. وی در دوره هفتم تقنینیه به مجلس شورای ملی راه یافت، اما از ادامه نمایندگی صرفنظر کرده، به امور تجاری بسنده نمود. (عاقلی، شرح حال رجال سیاسی...، ج ۲، صص ۱۲۱۱ و ۱۲۱۲).

۲- همان، ص ۱۱.

۳- پورشالچی، همان، ص ۲۱۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۱۴ و ۱۵.

۵- همان، ص ۱۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۱۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۷۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۱۲.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۱۰.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۲۴. رضا خان نیز در پاسخ گفت که امیدوار است به عون و قوه الهی ترقی و تعالی مملکت را فراهم کند. (همان، ص ۲۲۳)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۰.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۶۳.

۱۳- همان، سند شم ۲۴۰۸۰۶۳.

۱۴- همانجا.

۱۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، صص ۴ تا ۹.

۱۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۷۸. چراغعلی پهلوی، پسرعموی رضا خان و حاکم مازندران، در پاسخ نوشت که گرچه به واسطه خشکسالی آذوقه در مازندران کم است اما برای حمل آن به استرآباد اقدام میشود. «به فرمانده تیپ شمال تلگراف نمود که نماینده در ساری، اشرف (بهشهر)، هزار جریب معرفی نمایند، به قیمت عادله خریده، حمل شود.» (همان، ص ۲۷۷)

شده، ریاست یکی از کمیسیون های دهگانه را به عهده گرفت.(۱)

 پنجشنبه

۱۶ مهر ۱۳۰۴

۱۸اکتبر ۱۹۲۵

۱۹ ربیعالاول ۱۳۴۴

 درخواست آیرم از حاجرحیمآقا قزوینی

محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی به حاجرحیم قزوینی، نوشت که «آذربایجان با تصمیم قطعی که گرفته است وضعیت پارلمانتاریستی را مساعد به عزل یا انقراض دوره قاجار خواهد کرد. جنابعالی از مقام مقدس [= رضا خان] استرحام نمایید که بار دیگر تأخیر این مسئله حیاتی را روا ندانسته به هر قیمتی است اجازه فرمایند که این موضوع [=سلطنت قاجار] خاتمه داده شود.»(۲) سرتیپ محمدحسین آیرم این تلگرام را در پاسخ به این تلگرام قزوینی به تهران فرستاد: «فرمانده محترم لشکر شمال غرب... به آقای [حسین] فشنگچی مخابره شده، شفاهاً به مشارالیه بفرمایید عموم مردم را به زور به تلگراف خانه بیاورند. آن کسی که [= احمدشاه] با حمایت خارجیان میخواهد بیاید به مملکت، او مستخدم خارجی است و قابل سلطنت نیست. دربار طهران با زور پول، مردم را دعوت به سفارت خانه های خارجی مینماید.»(۳)

آیرم در تلگرام جداگان های از قزوینی، درخواست کرد ضمن تماس با حاجیوسفآقا تبریزی از او بخواهد در عملیات ضد قاجار آذربایجان مشارکت کند؛ نبود او امور را مختل میکند.(۴) یوسفآقا قزوینی برای عدم مداخله در برنامه های قشون از شهر خارج شده بود. (ر.ك: ۱۵ مهر) منابع انگلیسی که این تحریکات را دنبال میکردند نوشتند که «مقام های ارتش یک جنبش ضدشاه بسیار فعال را در آذربایجان دنبال میکنند و گفته میشود این کار با دستور تهران صورت میگیرد. این منبع میافزاید که احتمالاً در آذربایجان علاقه چندانی نسبت به احمدشاه وجود ندارد اما گزارشها نشان میدهد که رضا خان در جریان دیدار اخیرش از آذربایجان چهر های نامحبوب از خود به جا گذاشته است.(۵)

 ورود روزنامه های پایتخت به عملیات ضدقاجار

روزنامه ستاره ایران در شماره امروز خود بیانی های را به امضاء جمعی از آذربایجانی های مقیم تهران خطاب به نمایندگان مجلس شورای ملی منتشر کرد که در آن با بازگشت شاه مخالفت، و او به تنپروری، غفلت از امور مملکت و نوکری بیگانگان متهم و مسئول عقبافتادگی ایران شناخته شده بود. این روزنامه اضافه کرده است که بازاریان آذربایجان به نشانه اعتراض به بازگشت شاه اماکن کسب خود را تعطیل کردهاند. ستاره ایران همچنین اطلاعیه کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان را نیز منتشر کرد.(۶)

□ تحلیل منابع آمریکایی از حرکات ضدقاجار

سفارت آمریکا در گزارشی به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود با اشاره به آغاز تحرکات روزنامه ها علیه خانـدان قاجار و احمدشاه نوشت «اگر چنین مخالفت هایی خودجوش بود

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱-۶-۶۲-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۳۹.

۳- همان، ص ۳۸.

۴- همان، ص ۳۹.

۵- ۶۹۳۱/۸۲/۳۴ FO E.

۶- مجد، همان، ص ۳۸۳.

میتوانست جالب توجه باشد ولی از قرار معلوم تمام این نقشه ها را رئیسالوزراء و عواملش برای بیاعتبار کردن خاندان حاکم در اذهان مردم به اجراء گذاشتهاند.»(۱)

 رسیدن تبلیغات ضدقاجار آذربایجان به گیلان

رئیس ارکان حرب تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که اطلاعیه کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان که خطاب به علماء، تجار، اصناف و طبقات مختلف رشت تنظیم شده، به این منطقه رسیده است. نایب سرهنگ عزت الله، رئیس ارکان حرب تیپ مستقل شمال، افزود که این اطلاعیه علیه دودمان قاجار و خواستار دور نمودن ایادی آنان است. وی اهالی رشت را مطیع رضا خان توصیف کرد اما یادآور شد که این نوع اعلانات ممکن است میدانی را برای فعالیت مخالفان بگشاید.(۲) منابع انگلیسی نیز ضمن ارسال این خبر به وزارت امور خارجه کشور متبوع خود این را هم اضافه کردند که «مقام های نظامی و شمار قابل توجهی از مردم شهر (رشت) علاقهمند بودند که تلگرام های مشابهی به تبریز و تهران ارسال دارند، اما اکثر آنها با هراس از این که جانشین قاجارها ممکن است چیز بدتری باشد، از این کار خودداری کردند.»(۳)

 تکذیب ترور احمدشاه

وزارت امور خارجه با ابلاغ بخشنام های به نمایندگان سیاسی خود، ترور احمدشاه را که در برخی از نشریات خارجی منتشر شده، تکذیب کرد.(۴)

 نشست فراکسیون های مجلس برای تعیین رئیس

فراکسیون های مجلس امروز بار دیگر برای تعیین ریاست مجلس شورای ملی تشکیل جلسه دادند. روزنامه ایران خبر داد که این نشست برای انتخاب رئیس با موفقیت همراه نبوده است. «مقارن ظهر فراکسیون های اقلیت، قیام، آذر، تجدد، تکامل و اتفاق که جلسه واحده تشکیل داده بودند برای ریاست رأی گرفته و سه نفر دارای رأی بودند و قرار بود نتیجه قطعی [عصر امروز] معین گردد که اکثریت عده حاضر نبود و به این جهت مجلس علنی تشکیل نیافت.»(۵) اما محمدولیمیرزا فرمانفرما در یادداشت امروز خود خبر داد که حسین پیرنیا با ۶۹ رأی به عنوان رئیس و تدین با ۵۲ رأی به عنوان نایب رئیس اول انتخاب شدند.(۶)

 عدم حضور جهانبانی در لشکر شرق

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، که برای ایجاد هماهنگی و نظارت بر عملیات تیپ شمال و لشکر شرق راهی استرآباد شده بود، بیآنکه سری به لشکر شرق بزند، به تهران بازگشت. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، امروز در تلگرامی خطاب به جهانبانی با اشاره به نیامدن او به لشکر شرق پرسید «بنده را از وضعیات جبهه یموت کاملاً مستحضر فرمایید. ثانیاً معین فرمایید گردان سوم فوج پهلوی کی ملحق به فوج خود خواهد شد؟ ثالثاً اطلاع فرمایید به این

حدود تشریف خواهید آورد یا فسخ عزیمت فرموده اید؟ رابعاً شروع به عملیات کی خواهد بود؟»(۷)(ر.ک: ۱۸ مهر)

 دستگیری خوانین کلهر

سرتیپ فرج الله، رئیس ارکان حرب لشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که «خوانین کلهر برای خلعسلاح طایفه مزبور در توقیف هستند.»(۸)

 اسکان اردوی اعزامی از لشکر شمال غرب

وزارت جنگ به امیرلشکر غرب دستور داد به دستور رضا خان اردوی اعزامی از لشکر شمال غرب باید در قصرشیرین یا کرمانشاه متوقف شود و مال و بنه خود را مرخص نماید. در این دستور یادآوری شد که هر کدام از این دو منطقه امکان توقف بهتری دارد انتخاب شود.(۹) احتمال دارد این دستور به واسطه نبود امکانات برای تحرک اردوی یاد شده باشد. اردوی اعزامی از لشکر شمال غرب برای کمک به خلعسلاح از آذربایجان راهی صفحات غرب شده، تحت فرمان لشکر غرب بود. علت دیگر فرارسیدن فصل سرما و عدم امکان شرکت این یگان نظامی در خلعسلاح صفحات غرب بود.

 دستور خرید هزار بمب هواپیما

وزارت جنگ به سرهنگ علی ریاضی، سرپرست دانشجویان نظامی اعزام شده به فرانسه، دستور داد اقدام به خرید یک هزار بمب هواپیما کند. «سابقاً سیصد عدد از آن به وسیله آفیس ژنرال دولر از وزارت جنگ فرانسه خریداری شده است.» ب های هر بمب ۸۸ فرانک بود. دستور داده شد ۸۸ هزار فرانک به سرهنگ ریاضی حواله شود.(۱۰)همچنین به اداره مالیه قشون دستور داده شد مخارج سفر نیکلاویچ به ایران که به مدت دو سال با حقوق ماهیانه یکصد دلار به استخدام قشون درآمده به پاریس ارسال شود. خرج این مسافرت چهار صد تومان تعیین شده بود.(۱۱)

 تعطیلی نشریه نصیحت

رئیس معارف قزوین به وزیر معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه خبر داد که طبق دستور داده شده از امروز نشریه نصیحت توقیف و از نشر آن جلوگیری خواهد شد. در این زمان در قزوین فقط یک نشریه، یعنی نصیحت به مدیریت میرزایحیی واعظ طبع و نشر میشد.(۱۲)

 دردسر های کمبود پزشک در دزداب

حاکم دزداب به وزیر داخله خبر داد که در پی درخواست اعزام طبیب در خردادماه، تاکنون طبیبی به دزداب نیامده است. وی نوشت که پزشکان موجود در این شهر یکی طبیب نظامی است که وقت ندارد به معالجه بیماران بپردازد، و دیگری طبیب ویس کنسولگری انگلیس است که قابل نیست. حاکم دزداب افزود که کانون مالاریا از دو سال پیش باقی مانده است. با این حال توانستهام با نظافت معابر شهر، جلوگیری از مصرف میوه نارس و خراب و توزیع دارو از شیوع مالاریا جلوگیری کنم، اما «عاجزانه و با کمال توقیر تمنی مینماید هرگاه در هذهالسنه ممکن است یک نفر دکتر اعزام» شود.(۱۳)

□ ادامه ارسال تلگرام های تبریک

بـا زمینهسـازی های قشون همچنان تلگرام هایی از طرف افراد و خوانین آذربایجان خطاب به رضا خان فرسـتاده و از سـرکوب طوایف لرسـتان ابراز خشـنودی میشود. میرزامصـطفی حسن زاده، نماینـده تجار ساوجبلاغ [= مهاباد]؛ علیآقا حیدری مکری، از معاریف ساوجبلاغ؛ و خوانین و کدخـدایان ایل شاطرانلو از خلخال با ارسال پیام هایی پایان اغتشاشات لرسـتان را به رضا خان تبریک گفتند.(۱۴)

□ اختصاص ۱۵۰ هزار تومان برای انتخابات

برای اجرای انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی ۱۵۰ هزار تومان اختصاص داده شد. همچنین برگه های مربوط به

۱- همانجا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۷۵. وزارت جنگ نیز در پاسخ ابراز کرد که در این مورد باید گوش به دستور فرمانده تیپ باشید. (همان، ص ۷۴)

۳- ۶۹۳۱/۸۲/۳۴ FO E.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۸-۱۱-۳۹-۱۳۰۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۴، ص ۱.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۲۹.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۶۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۶۸.

۹- همان، ص ۲۸۷. دسـتور بعدی آن بود که اردوی اعزامی لشـکر شـمال غرب به طرف سـردشت برود؛ جایی که نزدیکترین محل به حوزه لشکر شمال غرب بود تا از آن طریق به یگان خود ملحق گردد. (همان، پ ۶، ص ۳۸۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۳۴.

۱۱- همان، ص ۴۱.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۰۲۸.

۱۳- همان، سند شم ۲۹۰۴۷۰۰.

۱۴- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۲۴۸، ۲۸۶ و ۲۸۸. رضـا خـان نیز به فراخور هر یک، پاسخی داد. (همان، صص ۲۴۷، ۲۸۵ و ۲۸۷)

انتخابـات چاپ شـده، آماده توزیع در ایالات و ولایات است.(۱) بـا وجود نزدیکی به پایان دوره پنجم قانونگـذاری، انتخابات نمایندگان راه نیافته به مجلس این دوره ادامه دارد. آقا خان معزز کتولی با کسب ۲۵۲۶ رأی اینک نماینده ترکمنها در مجلس شورای ملی است.(۲)

 ژنرال کنسول ایران در گرجستان

سیدمهـدی فرخ (معتصمالسـلطنه)، رئیس سـابق محاسـبات وزارت امـور خـارجه، بـه عنـوان ژنرال کنسـول ایران در گرجسـتان انتخاب شد.(۳)

 دیدار فرمانده نیروی هوایی عراق با رضا خان

فرمانـده انگلیسـی نیروی هوایی عراق، که دیروز بـا هواپیمـا وارد تهران شـده بود، امروز با رضا خان ملاقات کرد. گفته میشود این دیـدار راجع به همکاری های مشترک در مرز ایران و عراق است. «دولت ایران از دولت عراق میخواهد ایلیاتی های ایرانی را که ممکن است در پی عملیات هایی که آغاز شدهانـد در خاک عراق پناه بگیرنـد خلعسـلاح کنـد؛ و دولت عراق از دولت ایران میخواهد مانع از آن شود که شیخ محمود بتواند در خاک ایران پناهگاه امن بیابد.(۴)

 اتصال سیم تلگراف کردمحله به قرهسو

بنا به درخواست فرمانده تیپ شـمال، سیم تلگراف کردمحله به قرهسو متصل شد و غلامحسین خان یغمایی، تلگرافچی بندرجز موقتاً به قرهسو مأموریت یافت تا پیام های قشون را به پایتخت مخابره کند.(۵)

 جمعه

۱۷ مهر ۱۳۰۴

۹ اکتبر ۱۹۲۵

۲۰ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تعیین تاریخ عملیات علیه ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهـدی، فرمانده تیپ شـمال، به وزارت جنگ خبر داد که فردا، شـنبه، هجدهم مهر «در صورتی که بارندگی نشود عملیات شروع خواهد شد.»(۶)

 بازگشت مهاجران خوزستان به ایران

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده قوای جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که عشایر منطقه هر سال برای جمعآوری خرما از حدود خود کوچ میکنند و چندی بعد بازمیگردند. امسال به دلیل خشکسالی تعداد بیشتری کوچ کردند، اما همگی تا این زمان به موطن خود بازگشتهاند. وی افزود برای جلوگیری از جابهجایی کالاـ های قاچاق، پس از مذاکره با رئیس گمرک خوزستان تصمیم گرفته شد در فیلیه، بنیطرف، هویزه و رامهرمز شعبه گمرک تأسیس شود.(۷)

 کوشش امیرلشکر غرب در ساماندهی به اوضاع آن لشکر

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در پاسخ به انتقاد رضا خان از وضعیت نظامیان این لشکر، خطاب به او نوشت که من پیش از این وضعیات سوئی که بر این لشکر حاکم بوده، به اطلاع رسانده بودم. مدتی است که برای رفع این نواقص به مراکز استقرار نظامیان رفته، سرکشی کردهام. وی افزود: «در ضمن حل قضایای آن حدود به اوضاع درهم و برهم اداری سر و صورتی داده و حالیه نیز به کرمانشاه آمدهام. امیدوارم کاملاً مکنونات خاطر مبارک را به موقع اجرا گذارم».(۸) (ر.ک: ۱۵ مهر)

 تنظیم قرارداد ضرب سکه

وزارت مالیه قرارداد منعقد شده با دولت شوروی را راجع به ضرب سه میلیون تومان پول نقره در لنینگراد به کابینه ریاست وزراء فرستاد. در نامه ضمیمه این قرارداد آمده است که «قرارداد مذکور به زبان فارسی و روسی تهیه شده ولی به واسطه فقدان عضو روسیدان و ماشین تحریر روسی به ارسال متن فارسی اکتفا گردید.»(۹)

 دیدار فرمانده نیروی هوایی عراق با امیرلشکر غرب

فرمانده انگلیسی نیروی هوایی عراق که با هواپیما به تهران آمده بود و با رضا خان مذاکراتی داشت (ر.ک: ۱۶ مهر)، امروز در بازگشت به بینالنهرین در کرمانشاه به زمین نشست و با امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، دیدار و گفتوگو کرد. این دیدار یک ساعته «درباره همکاری با ایران در امور مرزی با توجه ویژه به امر خلعسلاح» بود.(۱۰)

 میهمانی در سفارت خانه مصر

به مناسبت تولد سلطان فؤاد اول، پادشاه مصر، مراسمی در

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۳، ص ۳.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۸۰.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۵۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۸۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۶۹.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۱۰۶۸۱.

۱۰- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

محل سفارت این کشور در تهران برپا شد. «بعضی از آقایان علماء و وزراء و رجال در مجلس مزبور» حاضر بودند. دعوت جداگان های نیز از رضا خان و هیأت وزیران برای صرف شام شده بود که قرار است فردا در محل یاد شده حاضر شوند.(۱)

 وضعیت نامطلوب نان در اردبیل

از اردبیل به وزارت داخله خبر دادند که چند روز است نان کمیاب شده است. وزارت داخله نیز با ارسال تلگرامی به کفیل ایالت آذربایجان خواست که در رفع عسرت اهالی اردبیل اقدامی کند.(۲)علت اصلی کمبود نان انتقال غلات آذربایجان به تهران بود تا از اعتراضات احتمالی بعدی اهالی تهران جلوگیری شود. (ر.ک: ۱ و ۲ مهر)

 شنبه

۱۸ مهر ۱۳۰۴

۱۰ اکتبر ۱۹۲۵

۲۱ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تشریح موقعیت آذربایجان

سرتیپ محمدحسین آیرم به رضا خان خبر داد که گروهی از متنفذان آذربایجان را دور خود جمع کرده و با مذاکرات محرمانه آنان را به خلع سلطنت قاجار قانع کرده است. وی نوشت که در این راه مبالغی صرف کرده و اکنون آنان در تلگراف خانه چادر زده و با ارسال تلگرام هایی به افراد و شهرها موضوع را پیگیری میکنند. فرمانده قوای آذربایجان افزود اگر ارسال تلگرام به خارج از کشور ضروری است، متونی مرتبط با عزل احمدشاه تهیه و به خارج از مرزها هم مخابره شود.(۳) (ر.ک: ۲۱ مهر) گزارش کامل، در پاورقی آمده است.

 فعال شدن یک گروه ضد قاجار در فارس

سرتیپ محمدحسین میرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر از شروع فعالیت «احرار فارس» علیه خاندان قاجار داد و نوشت که اطلاعی های توسط این گروه در مخالفت با بازگشت احمدشاه تهیه و منتشر شده است. وی افزود این اطلاعیه به نقاط مختلف از جمله به آذربایجان، مجلس شورای ملی و جراید فرستاده شده است. رئیس ارکان حرب لشکر جنوب همچنین از تهیه متن های دیگر توسط سایر طبقات گفت که به زودی به نقاط مختلف فرستاده خواهد شد.(۴)

 شروع عملیات تیپ شمال علیه ترکمنها

ساعت ۴:۳۰ بامداد عملیات نظامی تیپ شمال علیه ترکمنها آغاز شد. ستونی از نظامیان از قرهسو حرکت خود را آغاز کرد. ستون دوم از محمدآباد به طرف ترکمنصحرا حرکت کرد. جنگ ساعت شش آغاز گشت. فرمانده تیپ شمال مینویسد: «تراکمه با دادن تلفات زیاد مواضع خود را از دست داده و در نتیجه خواجهنفس، گمیش تپه، سنگسر، سیجمال به تصرف قوای نظامی درآمد. ستون دوم نیز در اطراف محمدآباد و قلعهمحمود مشغول پیشرفت است.»(۵)

 دستور به لشکر شرق برای حمله به مواضع ترکمنها

سرتیپ جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق، ضمن اعلام آغاز عملیات توسط تیپ شمال نوشت «نظر به این که وضعیت هوا تسریع در عملیات را ایجاب و الزام میکند، قدغن فرمایید از طرف بجنورد هم سریعاً شروع به عملیات شود، زیرا هر چه زودتر شروع به کار نمایید، اصلح [است] و کمتر صدمه به قوا وارد خواهد آمد.» وی در توضیح این که چرا نتوانست از استرآباد راهی مشهد شود، افزود: «نظر به تراکم امور مرکز نتوانستم به آن حدود عزیمت کنم.» (ر.ک: ۱۶ مهر)

نقشه تصویب شده برای تیپ شمال این بود که یک ستون از قرهسو برای تصرف گمیشتپه و خواجهنفس حرکت کند؛ ستون دوم از استرآباد به سمت آققلعه؛ و ستون سوم که عمدتاً از نیرو های

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۵، ص ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۲۰۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۲۴ تا ۲۶. گفتنی است این سند تاریخ ندارد اما بنا به قرائن در این روز آورده شده است. «ترتیبات امروزه آذربایجان به قراری است که مختصراً به عرض مقام مقدس میرساند. فدوی خیلی محرمانه بعضی اشخاص متنفذ را ملاقات و با آنها در روی این زمینه مذاکرات کرد که مملکت باید یک صورت قطعی به خود گرفته و دست یک خائنی که خود را به ناحق تحمیل به ملت و مملکت کرده بالاخره متوسل به خارجیان میشود باید از حقوقات مشروع مملکتی کوتاه کرد. و اساساً خانواده قاجاریه را باید مضمحل و منقرض نمود. عملیات شروع، و مبلغ [رقم درج نشده] نیز برای عملیات بدون پروا قسمتها و طبقات را با یکدیگر متصل و حوزه هایی تشکیل دادند و در هر گذر و معبر نطق های مفصل از خیانت طایفه قاجار و سعادت و ترقیاتی که مملکت در یک زمان قلیل در تحت توجه و لوای قائد توانای خود کرده است به اطلاع عامه رسانده و در هر قدم فریاد زنده باد قائد توانا و ناجی ایران به آسمان بلند عملیات جدیتر و نمایندگان رسمی که انتظار میکردند امروز در تلگراف خانه حضور به هم رسانیده و با اعتبارنامه یقین است خود را به نهضت ملی معرفی و عملیات را شدیداً تعاقب خواهند کرد و در حیاط تلگراف خانه چادر برپا شده و همه روزه یک عده کثیره در آنجا جمع هستند. تا حال جواب تلگراف های ولایات هیچیک نرسیده است و از طرف مقام مقدس نیز اوامری زیارت نشده در صورتی که اقتضا فرماید به خارجه و ایرانیان نیز تلگراف معزولی شاه از اینجا بشود که آنها نیز از اقدامات خودداری نکرده شروع نمایند. اقداماتی که در این چند روزه شده است و بر حسب تشکیلات صحیحی انجام گرفته است اساسی است که قطعاً موفقیت را حائز خواهد بود. عملیاتی که امروزه آذربایجان با قدم شهامت و شرافت برداشتند پیام سراسر افتخاری است که سعادت و قدرت و عظمت و تعالی مملکت را در تحت زمامداری قائد توانای ایران اخطار مینماید.»

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۸۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۳۲.

محلی بود به طرف گنبد قابوس حمله برد. ستونی که خواجهنفس و گمیشتپه را به تصرف درمیآورد به ستون دوم که برای آزادسازی آققلعه رفته بود ملحق میگردید و هر دو به طرف گنبد حرکت میکردند. همچنین مقرر بود گردان سوم فوج پهلوی از طریق گنبدقابوس به فوج خود که در اختیار لشکر شرق بود ملحق شود.(۱)

 مخالفت رضا خان با حرکت مصدقالملك به تبریز

در پی انتخاب مصدقالملك به ریاست استیناف آذربایجان و مخالفت فرمانده لشکر شمال غرب با این انتصاب، (ر.ك: ۱۳ مهر) وزارت جنگ در نام های محرمانه به وزارت عدلیه، از قول رضا خان نوشت «عجالتاً عزیمت مشارالیه [به آذربایجان] چندان مقتضی نیست.»(۲)

 موقعیت فلاکتبار اردوی لشکر شمال غرب

امیرلشکر غرب به رضا خان اطلاع داد اینک که قرار است اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان راهی اورامان شود، در طول یازده ماهی که مأمور به لشکر غرب شده بود، با همان یك دست لباس تابستانی و یک جفت گیوه برای هر نظامی سر کرده است. «لباس آنها پاره و غیرقابل استفاده و از این حیث خصوصاً در منطقه سردسیری مثل کردستان و اورامان فوقالعاده در زحمت خواهند افتاد.»(۳) امیرلشکر حسین خزاعی در تلگرام دیگری بیپولی این اردو را یادآور شد و نوشت که یکصد هزار تومانی که قرار بود غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، به این لشکر بدهد، داده نشده است. با رسیدن این پول اردوی اعزامی قرض های خود را میپردازد و ضمن پرداخت حقوق نظامیان، هزینه حرکت به طرف کردستان را هم خواهد داشت.(۴)

 تحقیق درباره مدرسه روسها

وزارت معارف در نام های به اداره معارف تبریز با این توضیح که شنیده شده کنسولگری شوروی میخواهد مدرس های در ارك تبریز تأسیس کند، خواست «محرمانه مطلب را تحقیق نموده، صحت و سقم آن را فوراً اطلاع دهید.»(۵)

 خرید گندم از شوروی

خبرگزاری رویتر از مبدأ مسکو خبر داد که رضا خان، رئیسالوزراء، به پیشنهاد دولت شوروی مبنی بر اهداء یکصد هزار پود غله از طرف دولت شوروی به ملت ایران پاسخ مثبت داده است.(۶) منابع انگلیسی میزان غلات یاد شده را ۷۲۰ هزار پود نوشتند که قرار است هر خروار ۱۵ تومان در بندر پهلوی تحویل دولت ایران شود.(۷)جعفرقلی خان بختیاری، وزیر پست و تلگراف وقت در این مورد مینویسد که «دولت مجبور شد که چهل هزار خروار از روسیه [گندم] خریداری نماید. دولت روس هم قبول کرده است به بندر پهلوی خرواری چهارده تومان وارد نماید. از آنجا به تهران بیست تومان کرایه دارد. خرواری سی و چهار تومان وارد تهران میشود. اگر این کار نمیشد خیلی خطرناك بود عمل ارزاق.»(۸)

 جشن فارغالتحصیلی ۵۲ نفر در مدرسه نظام

منابع انگلیسی نوشتند که امروز ۵۲ تن از محصلان مدرسه نظام فارغالتحصیل شده، در مراسمی که در حضور وابستگان نظامی دول خارجی برگزار شد از دست رضا خان هدایایی گرفتند. «در این مراسم محصلین مشق نظامی و آموزش های جسمی خود را نمایش دادند.(۹)

 بازگشت یارولیمک به تهران

یارولیمک، نماینده کمپانی یونکرس در ایران، که به آلمان رفته بود، امروز به تهران بازگشت. قرار بود یارولیمک همراه خود هواپیمای آبنشین را، که برای تیپ شمال خریداری شده بود، بیاورد. گفته میشود دولت شوروی اجازه عبور این هواپیما را از آسمان شوروی نداده است. منابع انگلیسی در گزارش های خود به این موضوع اشاره کردند و نوشتند که دو هواپیمای شرکت هواپیمایی یونکرس در راه خود به سوی تهران در مسکو متوقف شدهاند.(۱۰)

 تلگرام تبریک به رضا خان از سلماس و خوی

در تلگرامی که از سلماس به امضا «اهالی سلماس» و تنی چند از معاریف آن شهر به رضا خان فرستاده شد، از این که خائنین به وطن در لرستان به دست «یگانه ناجی ایران» منکوب شدهاند، ابراز خشنودی شده بود.(۱۱) همچنین تلگرامی با همین مضمون از طرف گروهی از تجار، اعیان و طبقات مردم شهر خوی به رضا خان ارسال گردید.(۱۲)

(تصویر) سلطان فؤاد اول

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۵۸ تا ۱۶۰.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۷۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۷۳.

۴- همان، ص ۲۹۱. رضا خان متعاقباً تلگرامی به والی پشتکوه فرستاد و از او خواست هر چه زودتر یکصد هزار تومان را به یگان یاد شده بپردازد. (همان، ص ۲۹۰)

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۵۲۳۷.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۵، ص ۳.

۷- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۸- امیربهادر، همان، ص ۱۶۲.

۹- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۱۰- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۲۴۴.

۱۲- همان، ص ۲۴۲. در هر دو مورد پاسخ هایی از طرف رضا خان داده شد. (همان، صص ۲۴۱ و ۲۴۳)

 یکشنبه

۱۹ مهر ۱۳۰۴

۱۱ اکتبر ۱۹۲۵

۲۲ ربیعالاول ۱۳۴۴

 تصرف آققلعه

امروز ساعت ۶ بعد از ظهر آققلعه از مواضع مهم و مستحکم ترکمنها با تهاجم ستون دوم از تیپ شمال به تصرف قشون درآمد.(۱)

 تلفات تیپ شمال در نخستین روز حمله

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال آمار تلفات نظامیان و اسبها را به وزارت جنگ فرستاد. از ستون اول ۱۸ تن کشته، ۹ نفر زخمی، چهار اسب مجروح، و ۱۸ اسب تلف شدند؛ از ستون دوم ۱۰ نفر کشته، ۱۲ تن زخمی، ۵ اسب تلف و یک رأس زخمی شدهاند.(۲)

 گزارشی از تسلیم شدن ترکمنها

فرمانده تیپ شمال خبر داد که ریشسفیدان ترکمنها پس از تهاجم دیروز گروه گروه به اردوی نظامی میآیند، تأمین میگیرند. تعدادی از اینان آمادهاند اسلحه خود را تسلیم نمایند. وی افزود ترکمنها وحشتزده و پراکندهاند و امکان دارد به طرف خاک شوروی بروند. از این رو به نظامیان دستور داده شده که جز خوراکی به هیچ چیز آنها دست نزنند.» با این حال عد های به طرف خاک شوروی متواری شدهاند.(۳)

 ضرورت بقای گردان پهلوی در تیپ شمال

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ اطلاع داد که «با وضعیت [این] جبهه و کثرت جمعیت دشمن» گردان پهلوی را نمیتوان به لشکر شرق فرستاد؛ مگر آن که گردان رضاپور، و گروهان نادری که مأمور به لشکر شرق شدهاند به این تیپ ملحق شوند و با گردان پهلوی جابهجا گردند.(۴) نقشه وزارت جنگ آن بود که پس از تصرف گنبد قابوس، گردان پهلوی به فوج خود که مأمور به لشکر شرق شده بود ملحق گردد.

 حمایت وزارت عدلیه از مصدقالملک

در پی درخواست فرمانده قوای آذربایجان از وزارت جنگ مبنی بر عدم اعزام مصدقالملك به تبریز، وزارت عدلیه در نام های به وزارت جنگ نوشت که مصدقالملك از کارکنان قدیمی وزارت عدلیه است و پیش از این نیز در آذربایجان مأموریت داشت و از عهده آن به خوبی برآمده است. در این نامه تأکید شده که وی «به قوانین موضوعه و وضعیت عدلیه و مخصوصاً قضایای آذربایجان بصیر است و چون عدلیه آذربایجان مدتی بود رئیس نداشت و به کفالت اداره میشد، اخیراً به سمت ریاست عدلیه انتخاب و چند روز است به تبریز حرکت کرده» است. نصرتالدوله، وزیر عدلیه، افزود که مصدقالملك پیش از انتصاب به حضور رضا خان رسید و اجازه صدور حکم جدید او نیز گرفته شده بود.(۵)

 اقدام به خرید یک فروند هواپیما

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به نایب شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان نظامی اعزامی به مسکو، از وی خواست برای خرید یک فروند هواپیما «که اشتوداخ به وسیله آن به طهران پرواز خواهد کرد داخل مذاکره شوید.» در این تلگرام افزوده شده که هواپیما از سیستم فوکر باشد؛ اما اگر خرید هواپیمای دیگری ترجیح دارد اطلاع دهید.(۶)

 آخرین مخالف دولت در صفحات غرب

حسین خزاعی در تلگرامی به وزارت جنگ و در پاسخ به درخواست آن وزارت خانه مبنی بر بازگشت اردوی لشکر شمال غرب به یگان خود (ر.ک: ۱۶ مهر) نوشت که تنها کسی که در این منطقه از اوامر دولت سرپیچی میکند جعفرسلطان لهونی است؛ هر چند موقعیت بااهمیتی ندارد و بعید است دیگر طوایف کرد با او همراهی کنند. وی افزود از نظر من بازگشت اردوی اعزامی لشکر شمال غرب بلامانع است، اما اگر امسال «قلع این ماده فساد نگردد در آتیه [ممکن است] اتفاقاتی رخ دهد.»(۷)

 درخواست آزادی علیاکبر خان سنجابی و برادرش

امیرلشکر غرب در تلگرامی به رضا خان، با اشاره به گرفتن نهصد قبضه اسلحه از ایل سنجابی و این که در این مدت حرکتی علیه دولت انجام ندادهاند، خواستار آزادی علیاکبر خان سنجابی (سردار مقتدر) و برادرش شد. البته او نوشت: «در صورتی که گناه سیاسی متوجه علیاکبر خان سنجابی و برادرش که دو سال تمام است در حبس میباشند نیست» آزاد شوند.(۸)سردار مقتدر و برادرش سالارظفر توسط قوای امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، هنگام فرماندهیاش بر لشکر غرب دستگیر شده بودند. آنان نه محاکمه میشدند و نه آزاد.

 دستگیری یک تبعه ترکیه در ارومیه

پیک سلیمان صبربیک، از فرماندهان نظامی ترکیه، در ارومیه دستگیر شد. این پیک، خضر هرکی، حامل نامه هایی برای احمدبیك، دیگر تبعه ترکیه بود. خضر هرکی از طریق صومای برادوست وارد ایران شده بود. فرمانده قوای سلماس این خبر را به اطلاع فرماندهی قوای آذربایجان رساند و افزود که مفاد نامه ها راجع به تحولات موصل است و ربطی به ایران ندارد. خضر هرکی با اصرار شهبندر ترکیه در ارومیه آزاد شد.(۹)

□ تبریک رؤسای طایفه هرکی به رضا خان

رؤسای طایفه هرکی با ارسال تلگرامی به رضا خان «فتوحات پیدرپی قشون دلیر و فداکار ایران در صفحات لرستان و خوزستان و صحرای ترکمان» را تبریک گفتند.(۱۰)

□ حمایت خلیفه ارامنه از دستگیری کمونیست های ارمنی

نرسیس، خلیفه ارامنه، امروز صبح در سخنانی در کلیسای آرامیان تبریز از دستگیری ارامنه کمونیست در این شهر توسط نظمیه حمایت کرد. وی با تمجید از حمایت ایران از ارامنه پناهجو، هنگام درگیری آنان با عثمانیها، گفت که دروازه های ایران برای ورود ارامنه باز است. وی تأکید کرد ارامن های که در ایران زندگی میکنند باید تابع قوانین داخلی مملکت خود باشند.(۱۱)

□ انتخاب حسین پیرنیا به ریاست مجلس

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد. در ابتدا برای

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۳۰.

۲- همان، ص ۳۰۴.

۳- همان، ص ۳۲۹. رضا خان در پاسخ به این گزارش گفت که آذوقه هم به اندازه نظامیان مصادره شود. «و راجع به بقیه [اموال و احشام] کاملاً مواظب باشند که حیف و میل نشود.» (همان، ص ۳۲۸)

۴- همان، ص ۱۱۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۷۲. مراتب به لشکر شمال غرب منعکس شد. (همان، ص ۱۷۱)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۴۸. نایب یک شرفالدین میرزا در پاسخ به این درخواست تأکید کرد که فوکر در شوروی ساخته نمیشود، بلکه سرهمبندی میشود. فوکر از لحاظ باربری نسبت به سیستم هاویلان ضعیفتر است اما از لحاظ جنگی یک هواپیمای شناسایی محسوب میشود اما هاویلان هم قابلیت شناسایی دارد و هم باربری آن بهتر است. (همان، ص ۴۷)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۳۴. رضا خان در پاسخ به این تلگرام اظهار داشت که ایل سنجابی سه تا چهار هزار قبضه اسلحه دارد. زمانی که تمام آن جمعآوری شد بار دیگر درخواست خود را یادآوری کنید. (همان، ص ۳۳۳) امیرلشکر غرب نیز توضیح داد که آمار سه تا چهار هزار اسلحه برای ایل سنجابی اغراقآمیز است. ایل کلهر چهار برابر سنجابی جمعیت دارد که حدود یک هزار قبضه اسلحه تحویل داده؛ نهصد قبضه اسلحه برای ایل سنجابی کم نیست. (همان، ص ۳۳۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۲۰.

۱۰- همان، ص ۲۴۶. رضا خان از دریافت این تلگرام ابراز خشنودی کرد و به آن پاسخ داد. (همان، ص ۲۴۵)

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۴۷۵۷.

تعیین ریاست رأیگیری شد و حسین پیرنیا با ۶۹ رأی حائز اکثریت آرا گردید. در این جلسه سیدمحمد تدین نیز با ۶۱ رأی به عنوان نایب رئیس اول برگزیده شد. همچنین طباطبایی دیبا با ۵۶ رأی نایب رئیس دوم شد.(۱)

 خلاصه عریضه غارتشدگان

«خلاصه عریضه غارتشدگان» موضوع تلگرامی بود که امروز در وزارت جنگ تهیه شد. گروهی از افرادی که اموالشان در تهاجم عشایر ناراضی به خرمشهر به غارت رفت با ارسال عریض های به مقامات تعدی های مأموران نظامی در خوزستان، به ویژه نایبحاجاسدالله خان، حاکم نظامی آبادان، را به اطلاع رساندند. در خلاصه تهیه شده از این عریضه آمده است که نایب حاجاسد الله خان ۱۲۰ نفر را تا به حال زیر شلاق بیحال کرده، ۱۱۰ هزار روپیه به عناوین گوناگون به زور از مردم گرفته، ۶۰ هزار روپیه توسط سمسارزاده، از خویشان خود به اصفهان فرستاده، خانه های مردم را به قیمت نازلی به زور برای کمپانی نفت جنوب خریده و... در این عریضه آمده است که «اهالی خوزستان انتظار داشتند پس از ... برطرف شدن خزعل روزگاری خوش ببینند؛ برخلاف، آن قدر به مردم تعدی شده که قسمی به بینالنهرین جلاء وطن کرده، تبعیت اجنبی را قبول کردهاند.»(۲)

 دوشنبه

۲۰ مهر ۱۳۰۴

۱۲ اکتبر ۱۹۲۵

۲۳ ربیعالاول ۱۳۴۴

 گزارشی از اقدامات قشون علیه قاجار در تبریز

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی به رضا خان نوشت که در پی انتشار خبر بازگشت احمدشاه به ایران، «اهالی آذربایجان فوقالعاده عصبانی شده» ضمن تعطیل کردن بازار، به تلگراف خانه رفته، اقدام به ارسال پیام هایی علیه قاجار کردند. وی افزود اهالی را متقاعد کردهام که دست از تعطیل بکشند، اما نرسیدن پاسخ از مجلس شورای ملی، بار دیگر «حرارت اهالی را که هر آن مانند آتش برافروخته میگردد» موجب میشود. وی در کنایه تهدید کرد اگر مجلس شورای ملی سلطنت قاجار را ملغی نکند اهالی آذربایجان تغییر روش خواهند داد. سرتیپ آیرم، که خود گرداننده اصلی این جریانات است، در پایان نوشت که «فدوی تاکنون با مجاهدت های لازمه اهالی را به حفظ امنیت دعوت کرده و اتفاق ناگواری رخ نداده است، ولی در صورتی که حقیقتاً توجه مخصوصی در زمینه مستدعیات آذربایجانیان نشود عاقبت خیلی وخیم در پیش خواهد بود.»(۳)

 تصرف نرگس تپه

در پی تصرف آققلعه، امروز ستون دوم از تیپ شمال پس از هفت ساعت جنگ توانست نرگستپه، در پنج کیلومتری آققلعه را اشغال کند.(۴)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۶، ص ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۷۲. موضوع در ششم آبان به اطلاع امیرلشکر جنوب رسید و خواسته شد که نتیجه تحقیقات و اقدامات خود را گزارش دهد. (همان، ص ۷۱)

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۷۸ تا ۷۹. ارسال تلگرام با این لحن، نه برای گزارش به رضا خان بود، چرا که فرمانده لشکر شمال غرب مجری نقشه های تغییر سلطنت بود و ضرورتی نداشت با این ادبیات به رضا خان گزارش دهد. این لحن برای ارائه به مجلس شورای ملی یا مطبوعات تنظیم شده بود.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۳۱.

فرمانـده تیپ شـمال بـا ارسال این خبر به تهران، در تلگرام دیگری تأکیـد کرد وسـعت میـدان جنگ در ترکمن صـحرا موجب پراکنـده شـدن ترکمنهـا میشود. اینک ضـرورت عملیات لشـکر شـرق بیش از پیش خودنمایی میکنـد. «مسـتدعیم از حرکت و اقدامات آنها مستحضرم فرمایید.»(۱)

 به غنیمت گرفتن یک توپ

فرمانده تیپ شـمال اطلاع داد که یک توپ از ترکمنها به غنیمت گرفته است. او نوشت که با این توپ سه بار شلیک کردهاند و از سیسـتم هـای قـدیمی اسـت. غیر از این تـوپ یـک پنجـاه تیر و مقـداری فشـنگ هم به دست نیرو هـای تیپ شـمال افتـاده است.(۲)

 ضرورت تأسیس تلگراف خانه در نقاط تصرف شده

سرتیپ فضل الله زاهـدی از وزارت جنگ خواست تا امکان تأسیس تلگراف خانه را در مناطق تصـرف شـد های چون خواجه نفس و گمیشتپه فراهم کنند، چرا که ستون های نظامی باید با یکدیگر مرتبط باشند و دستورات فرماندهی نیز در اسرع وقت به آنها منتقل شود. وی افزود که تلگراف خانه استرآباد به واسطه نداشتن سیم و دستگاه تلگراف توان انجام این کار را ندارد.(۳)

 نبود وسیله برای انتقال مستشار فنی به بندرجز

«شاتو میکانیکچی» مستشار فنی وزارت جنگ که در رشت بسر میبرد برای رفتن به بندرجز وسیل های ندارد. وزارت جنگ از فرمانده تیپ شمال خواست به هر وسیل های که میتواند، او را به بندرجز منتقل کند.(۴)

 حضور الهامی در اردبیل

مهدی الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران، برای برقراری تلگرام حضوری از بیلهسوار به اردبیل آمده است. وی اطلاع داد که میـان دو هیأت مرزی ایران و شوروی در باب شـروع نقطه مساحی اختلاف نظر است. غیر از این در مورد ادامه مساحی تا نقطه مقصـد یک خط مسـتقیم باشد یا پیچ و خمها نیز محاسـبه گردد، محل اختلاف است. وی تأکید کرد که «اگر از روی عهدنامه [ترکمنچای] و پروتکل [۱۸۲۹] با مساحی تحدیـد حدود شود محققاً به منفعت ایران تمام نخواهد شد.» الهامی افزود که با این وضع هیأت ایرانی نمیتواند کار خود را ادامه دهد.(۵)

 بیاطلاعی وزارت مالیه از بانک پهلوی

وزارت مالیه از «دایره مراسـلات و ضـبط کل» از ادارات زیرمجموعه خود، خواست که با توجه به عدم آگاهی از مؤسس های موسوم به بانـک پهلوی هر سـند مربوط به آن را به میلسـپو ارائه دهـد. در این نـامه آمـده است که آیـا «اطلاـع رسـمی دایر به تأسـیس، سرمایه، پیشه، یـا وضع اداره آن و غیره وجود دارد یـا خیر؟»(۶) بانـک پهلوی متعلق به قشون از ابتـدای سـال جاری

شروع به کار کرده بود.

 معرفی پیشکار مالیه گیلان

وزارت مالیه در نام های به وزارت خانه های جنگ، خارجه، داخله، فواید عامه، معارف و عدلیه ریشار.و. بونوال را به عنوان پیشکار مالیه گیلان معرفی کرد و خواست وی را به نمایندگان محلی خود معرفی کرده و در معاونت و معاضدت او بکوشند.(۷)

 گزارش ایل خانی چهارلنگ از سیدعباس فریدنی

محمدتقی خان، ایل خان طایفه چهارلنگ، به مسئولان لشکر جنوب خبر داد که سیدعباس فریدنی خود را همه کاره فریدن میداند و چون من با انتخاب او به عنوان وکیل مجلس مخالفت کردم «مشغول فساد در ایل چهارلنگ گردیده، همه روزه با علیمردان خان دستورات سوئی برای بر هم زدن طوایف میدهند و آنی مردم را راحت نمیگذارند... متمنی است شرّ سیدعباس را از فریدن رفع» نمایید.(۸)

 علیمردان خان و داراب خان در راه تهران

داراب خان چهارلنگ و علیمردان خان، از سران طایفه چهارلنگ راهی تهران شدهاند. سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که داراب خان به جهت عدم تسلیم نُه قبضه تفنگ سه تیر و علیمردان خان به تصور این که تحت تعقیب قرار خواهد گرفت راهی تهران شدهاند.(۹)

در این تلگرام آمده است که به علیمردان خان تأمین داده شده بود.

 تحرکات ضددولتی جعفرسلطان لهونی

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، اطلاع داد که «تحریکات جعفرسلطان [لهونی] از هر سمت شروع و چنانچه به زودی راجع به قلعو قمع قوای مشارالیه اقداماتی نشود، نه تنها رشته انتظامیه آن حدود از هم گسیخته میشود، بلکه باید از کردستان بالمره دولت صرفنظر نماید.»(۱۰)

 موقعیت ارامنه تبریز

فرمانده قوای آذربایجان در نام های به وزارت جنگ نوشت که شمار ارامنه ساکن تبریز قابل توجه شده است. بخشی از اینان به واسطه فشار بلشویکها به آذربایجان ایران مهاجرت کردهاند و به سختی روزگار میگذرانند.

وی افزود این گروه از ارامنه گرچه باطناً با روسها مخالف هستند، اما بالاجبار برای امرار معاش آلت دست مقاصد کنسولگری شوروی در تبریز شدهاند. سرتیپ محمدحسین آیرم پیشنهاد کرد گروهی از ارامنه به عنوان اسکورت به خدمت قشون درآیند؛

هم در خدمات قشونی از آنها استفاده میشود و هم موجب محدودیت عملیات کنسولگری میگردد.(۱۱)

 ارسال تلگرام تبریک توسط قرنیآقا

قرنیآقـا، رئیس طـایفه مـامش، بـا ارسـال تلگرامی بـه رضـا خـان اقـدامات پیروزمنـدانه لشـکر غرب را در لرسـتان تـبریک گفت.(۱۲)همچنین تلگرام مشابهی از طرف حسن آقا، رئیس طایفه پیران، به رضا خان مخابره شد.(۱۳)

 آغاز به کار مسیو مایر در مدرسه صنعتی دولتی

مسـیو مایر، اهل آلمان، چنـد روزی است با هواپیما به ایران آمـده، در مـدرسه صـنعتی دولتی مشـغول کار شـده است. او معلم نجاری است و تا یک ماه دیگر تدریس نجاری را به محصـلان مدرسه آغاز خواهد کرد. ماشـینآلات نجاری خریداری شده از آلمان در راه ایران هستند.(۱۴)

 حاکمان جدید سمنان و بندرعباس

رکنالممالک از طرف وزارت داخله به عنوان حاکم سـمنان منصوب شد. همچنین بنانالملک، حاکم سابق گروس، به حکومت بندرعباس انتخاب گردید.(۱۵)

 جایگزینی نیرو های کارآمد در لشکر غرب

در پی مشاهدات سرتیپ مرتضی یزدانپناه از اوضاع اسفناک لشکر غرب و نیز انتقاد شدید رضا خان از پرداخت حقوق به افراد ناکارآمد در این لشکر، امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده این لشکر، امروز به وزارت جنگ خبر داد که ۲۵۰ تن از نظامیان این لشکر به دلیل ضعف جسمی، سن زیاد و فساد اخلاقی اخراج شدهاند و «دستور داده شد مأمور جهت اخذ نفرات بنیچه به محل اعزام و عـوض نفرات اخراج شــده را هر چـه زودتر اســتخدام» کننــد. وی افزود نفرات دو گردان پیــاده از فـوج ظفر کـه در کرمانشاه مستقر هستند کارایی ندارند و باید به تدریج اخراج و به جای آنها نیروی قابل استخدام گردد.(۱۶)

 طرح دوباره نفت شمال ایران در جراید انگلیس

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که اخیراً موضوع امتیاز نفت شمال ایران در بیشتر جراید انگلیس یاد میشود.

وی نوشت که روزنـامه فایننشال نیوز در خبری از سـفر ۲۸ تن از مهندسان و معدنشـناسان به بغداد نوشـته است. اینان از طرف شرکت های نفتی آمریکا، فرانسه، انگلیس و هلند هستند که قرار است در آن ناحیه به کشف نفت مشغول شوند. «این مسئله با مسافرت اخیر دکتر میلسپو، رئیس کل مالیه ایران، مربوط

۱– همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۰۶. موضوع به فرمانده لشـکر شـرق ابلاغ و خواسـته شد «خط سـیر و شـرح عملیات آن را

اطلاع دهند و به سرعت حرکت ستون های آن لشکر بیفزایند که زودتر خود را به میدان جنگ برسانند.» (همان، پ ۱۴، ص ۱۶۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۱۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، صص ۲۳ و ۲۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد. (همان، ص ۲۲)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۸۴. مقرر شد هواپیمای آبنشین شاتو را به بندرجز برسانند. (همان، ص ۸۳) روشن نیست منظور از این هواپیمای آبنشین کدام است؛ چرا که هواپیمای یادشده اجازه عبور از آسمان شوروی را نگرفته بود و در مسکو متوقف مانده بود.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، صص ۲ تا ۸ و ۱۱.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۷۷۹۹.

۷- همان، سند شم ۲۴۰۸۰۶۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۶۴.

۹- همان، صص ۱۶۵ و ۱۶۶.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۵. وزارت جنگ از قول رضا خان نوشت که هر اقدامی برای قلع و قمع جعفرسلطان لازم است انجام گردد. (همان، ص ۳۸۴)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۶۸. در جواب گفته شد که میتوان آنان را به استخدام قشون درآورد، ولی باید در نقاط دورتری از تبریز خدمت کنند. (همان، ص ۱۶۷)

۱۲- همان، ص ۲۵۴. رضا خان از این پیام ابراز تشکر نمود. (همان، ص ۲۵۳)

۱۳- همان، ص ۲۲۲. این تلگرام نیز پاسخ مشابهی از طرف رضا خان داشت. (همان، ص ۲۲۱)

۱۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۹، ص ۲.

۱۵- همان، ص ۳.

۱۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۳۵۳ و ۳۵۴. این اقدام مورد تأیید رضا خان قرار گرفت و گفت از هر اقدامی که موجب تضییع حیثیت قشون میشود به ویژه بدرفتاری با مردم باید جلوگیری شود. (همان، ص ۳۵۲)

میباشد. زیرا دولت ایران مدتی است برای دادن امتیاز نفت شمال و [گرفتن] یک قرضه... مشغول اقدامات است. همچنین جریده اخبار نفت نوشته است که هر شرکتی که امتیاز نفت شمال را به دست آورد مجبور است رضایت کمپانی نفت جنوب را کسب کند. این نشریه افزوده است که «امتیاز نفت شمال ایران بدون یک قرارداد با روس و یا با کمپانی نفط جنوب کان لم یکن میباشد، زیرا حمل و نقل آن به وسایل دیگر میسر نخواهد شد.»(۱)

 سهشنبه

۲۱ مهر ۱۳۰۴

۱۳ اکتبر ۱۹۲۵

۲۴ ربیعالاول ۱۳۴۴

 توصیه های رضا خان به فرمانده لشکر شمال غرب

رضا خان در پاسخ به گزارش سرتیپ محمدحسین آیرم از عملکرد آذربایجان راجع به الغاء خاندان قاجار (ر.ک: ۱۸ مهر) گفت که تلگرام های ارسالی از آذربایجان به دیگر نقاط بعضاً با حسن استقبال روبهرو شده است، اما دو حوزه تیپ شمال و لشکر شرق به دلیل آغاز عملیات علیه ترکمنها فعلاً اجازه ندارند وارد «نهضت ملی» شوند. رضا خان توصیه کرد فعالیت های قشون آذربایجان در ارسال هر از گاه تلگرامها ادامه یابد؛ فعلاً ـ از مخابره تلگرام های ضد شاه به خارج از کشور ممانعت گردد؛ از تعطیل عمومی جلوگیری شود؛ علما حتیالامکان با این جریان همراه گردند.(۲) متن کامل در پاورقی آمده است.

 پرسش قشون کرمان

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که پس از رسیدن تلگرام هایی از آذربایجان به کرمان مبنی بر مشارکت در براندازی سلطنت قاجار و تغییر رژیم، اینک فرمانده نظامیان کرمان کسب تکلیف میکند: چه کنیم؟ وی از قول فرمانده نظامیان کرمان نوشت که اهالی کرمان برای تأسیس «کمیسیونی به اسم نهضت ملی جمهوری» و همچنین شروع مخابرات و رد و بدل کردن اطلاعیه هایی در این موضوع آماده هستند. «آقای آیت الله کرمانی هم که از طرفداران جدی قشون و دارای اهمیت و نفوذ فوقالعاده است جدیت مخصوص برای تشکیل جمهوری دارد.»(۳)

 شرایط گیلان برای مشارکت در حرکت ضدقاجار

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، برای برانداختن احمدشاه و به سلطنت رساندن رضا خان اعلام آمادگی کرد. «لازم است عرض کنم مردم گیلان را میتوان برای خلع شاه و کوتاهی دست این خانواده و ریاست عالیه حضرت اشرف حاضر نمود. ولیکن به شروع جمهوری عمدتاً حاضر نیستند در تمام گیلان جز دویست سیصد نفر.»(۴) (ر.ک: ۲۲ مهر)

□ جزئیات نقشه لشکر شرق برای آغاز عملیات

سرتیپ جانمحمد خان که برای تلگرام حضوری و رتق و فتق بعضی امور امروز از بجنورد به مشهد آمد، جزئیات طرح خود را برای آغاز عملیات علیه ترکمنها به اطلاع وزارت جنگ رساند. وی با این توضیح که به دلیل بارندگی و خرابی سیم تلگراف از تاریخ شروع عملیات نظامی تیپ شمال به موقع باخبر نشده است، گفت که روز پنجشنبه عملیات لشکر شرق آغاز میشود. «دستور فوری داده شده است که کلیه قوا در حدود قلعه قاضی تمرکز یابد.» وی سپس جزئیات حرکت یگان های خود را به نقاط تعیین شده تشریح کرد.

وزارت جنگ با اشاره به شروع عملیات توسط تیپ شمال به

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴ و ۳-۲-۴۱-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۲۲ و ۲۳. «در اثر تلگراف متحدالمآلی که از آذربایجان به ایالات و ولایات مخابره نمودهاند بعضی از ولایات مفاد آن را حسن استقبال کردهاند ولیکن چیزی که هست دو ایالت مهم که یکی شرق و دیگری شمال است با اینکه از تمام ولایات و ایالات برای انجام این مقصد مستعدتر و بیشتر اصرار دارند فعلاً به واسطه آن که رؤسای قسمتها مشغول عملیات جنگی با تراکمه میباشند به آنها اجازه داده نشده که وارد در این اقدامات نهضت ملی بشوند. امیدوارم به همین زودی عمل قضیه تراکمه خاتمه پیدا کرده به آنها نیز اجازه داده شود عملیات شما را تعقیب نمایند. فعلاً مقتضی است به عنوان نهضت ملی باقی بمانند و گاه گاهی هم تلگرافاتی به مرکز و ولایات مخابره کنند. تعطیلی عمومی را عجالتاً مقتضی نمیدانم ولیکن البته باید به حال اجتماع باقی باشند. از مخابره تلگرافات به خارجه تا چند روزی خودداری نمایند. طبقات علما را باید حتیالامکان با خود همراه کرده و تلگرافاتی هم از طرف آنها به بعضی ایالات و ولایات و مرکز مخابره شود.» (همانجا)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۷۶ و ۷۷. نه امیرلشکر جنوب و نه تبع آن فرمانده نظامیان کرمان از نقشه جدید وزارت جنگ برای تغییر سلطنت اطلاع نداشتند. از این رو گمان میکردند حرکت تازه، باز هم بر مدار جمهوریخواهی میگردد. در حالی که یکی از تأکیدات وزارت جنگ عدم اتصاف این حرکت به جمهوریخواهی بود.

۴- همان، ص ۷۳. تاریخ این سند ذکر نشده، بنابر قرائتی در این روز آمده است.

فرمانـده لشـکر شـرق گوشـزد کرد انتظار این بود که آن لشـکر اینک در اطراف گنبـد قابوس باشـد. تأخیر عملیات آن لشـکر ممکن است پیشرفت های اردوی شمال را با مشکل روبرو کند.(۱)

 هشدار به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال

رضا خان از فرمانـدهان لشـکر شـرق و تیپ شـمال خواست از تعرض نظامیان به ناموس ترکمنها جلوگیری کنند. «در این موقع که اردو های اعزامی به جبهه تراکمه فاتحانه پیشرفت مینمایند لزوماً امر میدهم ن هایت مراقبت و مواظبت را به عمل آورید که از طرف نظامیـان و افراد اردو به نـاموس اهالی دسـتاندازی نگردیـده و از این راه تعـدیاتی نشود. چنانچه کسـی برخلاف رفتار نمایـد اجازه میـدهم مرتکب را فوراً در انظار عموم اعـدام نماییـد.»(۲) رضـا خـان در بخشـنامه دیگری به یگان های یاد شـده خواست کسانی را که خود را تسـلیم میکنند و اسلحه خود را تحویل میدهند، بپذیرید و در جلب افرادی که اظهار خدمتگزاری میکنند بکوشید و آنان را به مراحم دولت امیدوار نگه دارید.(۳)

 استفاده نکردن از هواپیمای آبنشین

سرتیپ فضل الله زاهدی به وزارت جنگ خبر داد که در طول عملیات و پیش از آن از هواپیمای آبنشـین اسـتفاده نکرده است. وی پرسید که هواپیمای ویژه تیپ شمال، که از آلمان خریداری شده، کی در اختیار این نیرو قرار خواهد گرفت؟(۴)

 استعفای حسین پیرنیا از ریاست مجلس

حسین پیرنیا پیش از ظهر امروز و پیش از رسمیت جلسه مجلس شورای ملی در نام های «به آقای شریفی، رئیس کابینه» مجلس و نایبـان رئیس مجلس از ریـاست مجلس اسـتعفا داد. پیرنیـا در جلسه نـوزدهم مهرمـاه به ریـاست مجلس برگزیـده شـده بـود. نمایندگان تلاش کردند وی را از این تصـمیم منصرف کنند، اما موفق نشدند. مجلس برای تشکیل جلسه به حدنصاب نرسید و تعطیل شد. بعد از ظهر نمایندگان فراکسـیونها برای منصـرف کردن حسین پیرنیا از تصمیم خود به خانهاش رفتند که فاید های نداشت.(۵) عمدهترین علتی که برای اسـتعفای حسین پیرنیا گفته شده آگاهی او از اقدامات رضا خان برای تغییر سلطنت و در نتیجه مشارکت بالاجبار او در این قضیه بود.(۶)

 سفارش انتخاباتی رضا خان

رضـا خـان به رئیس ارکان حرب کل قشون دسـتور داد به رئیس نظامیان شاهرود و حاکم آن شـهر دسـتور دهـد زمینه انتخاب «حاجمیرزارضا (شریعتمدار سابق)» را برای دوره ششم مجلس شورای ملی فراهم کنند.(۷)

 دستگیری یازده نفر در مشهد به جرم عقیده کمونیستی

مرتضـی مکری، کفیـل ایالت خراسان، به وزارت داخله خبر داد که یازده نفر، که یکی از آنان مسـیحی است، به جرم تمایل به

مرام اشتراکی دستگیر شده‌اند. وی گرایش این افراد را نتیجه فعالیت ژنرال کنسول شوروی در مشهد دانست. «جنرال قونسول جمهوری شوروی پس از مراجعت از مرکز درصدد اجراء مرام بلشویکی برآمده و عد های را اغوا کرده بود؛ یازده نفر از آنها با مدارک... جلب و توقیف شدند.» وی افزود سه چهار نفر دیگر هم تحت تعقیب هستند.(۸)

 نتایج سوء دخالت لشکر غرب در خلع سلاح حاجیوند

فرمانده لشکر جنوب از قول یاور رفیع خان، مأمور خلعسلاح ایل چهارلنگ، به وزارت جنگ خبر داد که سوء رفتار [= تجاوز ناموسی] نظامیان لشکر غرب موجب شد که یک صاحب منصب و سه نفر نظامی لشکر غرب توسط طایفه حاجیوند (از ایلات وابسته به چهارلنگ) کشته و زخمی شوند. هر چند لشکر جنوب پیش از این خواسته بود که در نقاط تماس دو لشکر، لشکر غرب در خلعسلاح طوایف به کمک لشکر جنوب بیاید، اما اینک این همکاری را زیانبار خواند و گفت که «در این موقع که ایل خانی چهارلنگ خلعسلاح طایفه مزبوره را عهده‌دار شده است دخالت لشکر غرب را از طایفه چهارلنگ که به غیر از تولید اشکال فاید های ندارد مرتفع» کنید.(۹)

 نتیجه بدقولی قشون نسبت به سیمیتقو

کارگزار ارومیه در گزارشی به وزارت امور خارجه با اشاره به این که وعده های امیرلشکر عبد الله طهماسبی، فرمانده سابق آذربایجان، به سیمیتقو محقق نشده، خبر داد که این موضوع موجب اقدامات تجاوزکارانه سیمیتقو نسبت به اهالی شده است. امیرلشکر سابق قول داده بود ماهیانه مبلغی نقد و مقداری آذوقه برای گذران او و خانواده‌اش بپردازد. اینک این قول برآورده نشده، با دستاندازی سیمیتقو به اموال و مواشی اهالی جبران میشود. در این گزارش آمده است که سیمیتقو معیشت حدود یک هزار نفر را که عمدتاً مأموران او هستند تأمین میکند، و این یعنی فشار به اهالی. همین موضوع موجب مهاجرت روستاییان شده است. سیمیتقو در هورسین، نزدیکی صومای برادوست، اقامت دارد.(۱۰)

منابع انگلیسی هم از گردنکشی سیمیتقو در منطقه خبر داده‌اند، به طوری که این موضوع بر کرد های منطقه تأثیر گذاشته است. «وقتی سیمیتقو اخیراً برای دیدار با فرمانده محلی ارتش در سلماس فراخوانده شد، همراه با چند صد سوار آمد. و وقتی از او خواسته شد آنها را مرخص کند، از این کار سر باز زد و ترجیح داد به یکی از کلات های خود بازگردد.»(۱۱)

 معرفی پیشکار جدید مالیه خراسان

وزارت مالیه در بخشنام های به همه ادارات خود جان لومیس را به عنوان پیشکار مالیه خراسان و سیستان معرفی کرد. پیش از او هموطن دیگرش، ماژور هال، این سمت را به عهده داشت.(۱۲) ماژور هال به عنوان پیشکار مالی فارس معرفی شد.(۱۳)

 بازگشت حقوق ولیعهد به میزان سابق

حقوق محمدحسن میرزا ولیعهد سال گذشته تقلیل یافته، از ماهیانه چهارده هزار و پانصد تومان به ده هزار تومان رسیده بود. کمیسیون بودجه در جلسه امروز خود تصویب کرد که حقوق وی از ابتدای سال جاری همان چهارده هزار و پانصد تومان

باشد.(۱۴)

 تلگرام تبریک برای رضا خان

گروهی از رؤسای عشایر اردبیل و شماری از معاریف صائینقلعه با ارسال تلگرام هایی فتوحات نظامیان در لرستان و سرکوب طوایف را تبریک گفتند.(۱۵)

 خبر عدم بازگشت احمدشاه در روزنامه های اروپا

بیسیم برلن از مبدأ این شهر خبر داد که بنا به نوشته مطبوعات،

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۳۶ تا ۱۴۵ و ۱۵۴ و ۱۵۵. سرتیپ جانمحمد خان نیرو های تحت امر لشکر شرق را به دو ستون تقسیم کرده بود؛ یکی تحت فرماندهی سرهنگ پولادین که مأموریت داشت به طرف مراوهتپه رفته آنجا را تصرف نماید و ستون دیگر که بخش عمده نیروها را دربر میگرفت به فرماندهی خود جانمحمد خان از مسیری دیگر دست به تهاجم میزد. این دو ستون در مراوهتپه یکدیگر را ملاقات و ضمن الحاق به سمت گنبد قابوس حرکت میکردند. مبدأ حرکت این ستونها قلعه قاضی بود. (همان، صص ۱۴۶ تا ۱۴۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۹۶. این هشدار نشان میدهد که نظامیان رضا خان در دستاندازی به نوامیس مردم منعی پیش رو نداشتند.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۲۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۸۳. رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ با اظهار تأسف از عدم بهرهمندی از هواپیمای آب نشین، گفت که هواپیمای خریداری شده از آلمان برای تیپ شمال اجازه عبور از آسمان شوروی را نگرفته است. اقدام لازم برای پرواز آن به طرف ایران انجام گرفته است. (همان، ص ۸۲) این هواپیمای آبنشین نیز قرار بود توسط یارولیمک، رئیس شرکت هواپیمایی یونکرس به ایران آورده شود که در شوروی متوقف شد.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۸، ص ۱.

۶- پورشالچی، همان، صص ۲۱۳ و ۲۱۴

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۴۵.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۲-۲۵-۲-۱۳۰۴. از دیگر اقدامات ژنرال کنسول شوروی در مشهد اعتراضات پیاپی او به شیوه اخذ گاری از مردم برای ارسال مهمات به جبهه جنگ با ترکمنها بود. «هر دسته گاری و شتر را که برای نقل مهمات حاضر میکنند فوری مراسله مشارالیه میرسد که مالالتجاره فلان کس تبعه [روس] را به زمین انداخته و مال آن را» میبرند. (همان، ۳۴-۲۵-۲-۱۳۰۴)

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۴۹ و ۳۵۰.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۷۱ تا ۱۷۶. این گزارش برای فرمانده لشکر شمال غرب ارسال گردید. (همان، ص ۱۶۹)

۱۱- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۵۹.

۱۳- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۱۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۸، ص ۱.

۱۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۲۲۶ و ۲۳۵. رضا خان به هر دو تلگرام پاسخ داد و ابراز خرسندی کرد. (همان، صص ۲۲۵ و ۲۳۴)

شاه ایران به طور قطع از تصمیم خود در بازگشت به ایران صرفنظر کرده است.(۱)

 چهارشنبه

۲۲ مهر ۱۳۰۴

۱۴ اکتبر ۱۹۲۵

۲۵ ربیعالاول ۱۳۴۴

 بخشنامه وزارت جنگ برای اسقاط سلطنت قاجار

وزارت جنگ در بخشنام های به فرماندهان ارشد قشون در سراسر کشور دستور داد در انقراض سلطنت قاجاریه اقدام کنند. «برای اجرای این منظور بایـد تمـام ایالات و ولایات به مردم حساس و غیور آذربایجان تأسی نموده و از همه طرف احساسات تنفرآمیز خود را نسبت به این طبقه سلاطین ابراز و انقراض قطعی آنها را از مجلس شورای ملی و سایر مقامات عالیه تلگرافاً تقاضا نمایند.»(۲) نظر به اهمیت این بخشنامه متن کامل آن در پاورقی میآید.

 نامه احمدشاه به رضا خان

احمدشاه در تلگرامی خطاب به رضا خان ضمن ابراز رضایت از آرامش حاکم بر تهران [پس از حوادث اول و دوم مهر] از رضا خان خواست در باب قضیه آذربایجان نیز وارد عمل شده از غائل های که ممکن است پیش آید جلوگیری نماید.(۳) «جناب اشرف رئیسالوزراء از اینکه اطلاع داده بودند شهر خاموش، کمال انتظام و سکونت برقرار است خوشوقت شدم. در باب قضیه آذربایجان هم که اطلاع داده بودند با اطمینانی که به مراقبت و حسن کفایت جناب اشرف دارم یقین است از این غائله نیز جلوگیری نموده موجبات نظم و آسایش را در آن حدود فراهم خواهید کرد. انتظار دارم جناب اشرف از حسن جریان امور منظماً مرا مطلع و خرسند دارید. شاه.»(۴)

 توصیف بهبودی از اقدامات ضدقاجار

سلیمان بهبودی، پیشکار رضا خان، در یادداشت امروز خود، اوضاع سیاسی تهران را توصیف کرد. هر چند این یادداشت ذیل تاریخ امروز آمده اما به نظر میرسد شامل رخداد های روز های آتی هم میشود.(۵) این متن در پاورقی آمده است.

 پرهیز دادن حاکم گیلان از تشبث به جمهوریخواهی

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، در پاسخ به آمادگی او برای براندازی خاندان قاجار و به قدرت رساندن رضا خان، حاکم گیلان را از هرگونه تشبث به جمهوریخواهی برحذر داشت. (ر.ک: ۲۱ مهر) رضا خان با

اشاره به این که «موضوع قیام آذربایجان و مطالبی را که از آنجا اعلام میدارند، بهترین سرمشقی است که اهالی گیلان و سایر نقاط میتوانند به آن تأسی و پیروی نمایند» افزود که «صحبتی از جمهوریت نیست و هیچکس هم نباید به این موضوع تفوه نماید... بیلیاقتی سلاطین قاجاریه و خاتمه دادن به دوران سلطنت آنها سالهاست ورد زبانهاست و همین است که فعلاً احساس مردم در همه جا طغیان کرده و حقیقت عملی آن را خواستارند.» رضا خان از قول مردم گفت که «مردم میگویند سلطنت یک ودیع های است که اراده ملی به ب های لیاقت اشخاص تفویض مینماید و توانایی زمامداری یک مملکتی یک قضی های نیست که موروثی یک خانواده

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۹، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۶۶ تا ۶۸. «نظر به اهمیت موقعیت ایران در معبر آسیا به اروپا از سال های دراز اجانب همیشه چشم طمع خود را به سرزمین ما دوخته و همواره سعی و کوشش میکنند که به وسیله تولید اختلافات و مناقشات داخلی با وجود احترام استقلال ظاهری مملکت در باطن از این دوئیتها استفاده برده و ما را ذلیل و زبون خود نمایند. این سیاست خانمانسوز مخصوصاً از دوره ملکداری سلاطین قاجاریه روزبروز رو به شدت گذاشته و در اثر بیلیاقتی و سبک مغزی آنها بالاخره کار به جایی رسید که در حوت ۱۲۹۹ عنقریب بود یک ملت چندهزار ساله با داشتن آن سوابق تاریخی به نحوست یک صدوچهل سال زمامداری این طبقه سلاطین نالایق به کلی پایمال گردد. در آن روز های سیاه که از هر حیث خطرناکترین ایام تاریخی مملکت به شمار میرفت ناگهان قائد توانا و فرمانده برومند کل قشون در آن هنگامه کبری یکه و تنها فقط با اعتماد به نفس برای نجات مملکت کمر همت گماشته و کرد آنچه را که امروز در نتیجه آن تمام موانع و مشکلات عظیمه آن روزها از بین رفته و سرتاسر مملکت در مهد امن و امان غنوده است. قشون و مملکت میرود که در پرتو همت بلند و مساعی آن سرپرست معظم دوره ترقیات خود را تکمیل و در ردیف متمدنین عالم داخل شود. اما باز در اثر همان سیاستها و خرابکاری های سابق برای تولید نفاق و ضدیت داخلی و بالنتیجه سکته وارد آوردن به این موفقیت های بزرگ یک رشته دسایس و تحریکاتی به دست درباریان شروع شده که چنانچه به فوریت جلوگیری نشود قضایا مطابق انتظار و میل اجانب فیصله یافته و ضدیتها و اختلافات داخلی در این نوبت به خرابی قطعی مملکت منتهی خواهد گردید. لذا برای اینکه از یک طرف در اثر این پیشآمد بهان های به دست اجانب داده نشود و از طرف دیگر آخرین سنگ راه ترقیات قشون و مملکت از بین برداشته شده و اصلاحات عمدهکه منظور نظر بلند نابغه تاریخی ایران است، بدون هیچ مانع و رادعی اجرا گردد، باید به دوسیه ننگین دوره زمامداری این پادشاهان نالایق خاتمه داده و دست آنها را از ساحت مقدس وطن کوتاه و قطع نمود. عموم ملت نیز با این تصمیم کاملاً همراه و موافق میباشند، چنانچه به محض استماع خبر مراجعت شاه از هر جانب حتی ایرانیان مقیم خارجه صدا به مخالفت و ضدیت بلند ساختند. برای اجرای این منظور باید تمام ایالات و ولایات به مردم حساس و غیور آذربایجان تأسی نموده و از همه طرف احساسات تنفرآمیز خود را نسبت به این طبقه سلاطین ابراز و انقراض قطعی آنها را از مجلس شورای ملی و سایر مقامات عالیه تلگرافاً تقاضا نمایند.» (همانجا)

۳- منظور احمدشاه اقدامات قشون علیه خاندان قاجار در آذربایجان بود که این روزها به اوج خود رسیده بود.

۴- نورمحمدی، همان، ص ۲۱۳.

۵- بهبودی و دیگران، همان، صص ۲۴۳ و ۲۴۴. «آمد و رفت و مذاکرات در اطراف عزل خاندان قاجار زیاد شده است. عد های از روزنامه ها علیه، و چند روزنامه بر له خاندان قاجار قلمفرسایی میکنند. روزنامه قانون که مدیر آن رسا و چند روز قبل

طرفدار اقلیت و از دوستان مدرس بود، حالا از صف اقلیت جدا شده است. همین روزنامه حالا مینویسد باید در خیابان ناصریه سیل خون از خاندان قاجار راه بیفتد و با این گونه نوشته ها همه سعی میکنند خود را طرفدار دولت نشان بدهند. چون دیگر از مدرس و دوستانش کاری ساخته نیست، فقط چند روزی به مناسبت کشید های که از احیاءالسلطنه بهرامی خورد، قیافه مظلومیت به خود گرفت. از ولایات تلگرافات برای نجات مملکت و عزل قاجار سرازیر است. تلگراف خانه از عهده گرفتن تلگرافها برنمیآید، شب و روز مردم مشغول تلگراف هستند. اغلب ولایات نمایندگان خود را به تهران فرستادهاند. دیگر جا برای نمایندگان ولایات نیست. عده زیادی در مدرسه نظام چادر زدهاند و در چادرها میگذرانند. از وزارت خانه ها دسته دسته میآیند و در محوطه باغ جلو عمارت سخنرانیها میکنند و حضرت اشرف به مناسبتی جواب هر دسته را میدهند. بیشتر شکایت دستجات از مسافرت های شاه است که دایم در خارج ایران به سر میبرد. امروز دسته دوختهفروشها از بازار آمده بودند. بین آنها یک نفر به شاه توهین کرد. حضرت اشرف نتوانستند تحمل کنند، با مشت به دهان آن شخص کوبیدند. دهانش خونین شد و دستور فرمودند از بین جمعیت خارجش کنند، بعد به مردم نصیحت کردند که نباید به شاه بیادبی کرد و کلمات زننده ادا کرد. جمعیت از مدرسه نظام خارج نمیشود، میخواهند کار یکسره شود و مملکت از بلاتکلیفی نجات یابد.»
(همانجا) تجمع در مدرسه نظام مربوط به روز های آتی است. به نظر میرسد این یادداشت در ذیل ۲۲ مهر درست نباشد.

باشـد و به ارث به کسـی برسـد.» وی در پایان یادآور شـد: «در این صورت وحـدت نظر با آذربایجان و همصـدا شـدن با تمام ولایات شرط الزام قیام گیلان خواهد بود، ولی به شرط عمل و اقدام و جدیت، نه حرف و قول و زبانسازی.»(۱)

 قرائت تلگرام های ضدشاه در مجلس

به نوشته روزنامه ایران، کمیسیون عرایض و مرخصـی مجلس شورای ملی تصمیم گرفت تلگرام هایی که در این چند روزه از تبریز، کرمان، اصفهان، خراسان، گروس و فارس راجع به خلع احمدشاه رسیده در جلسه علنی قرائت کند.(۲)

 خلعسلاح ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شـمال، به رضا خان خبر داد که پس از تهاجم به ترکمنها تاکنون حدود یک هزار قبضه تفنگ جمعآوری شـده است. وی افزود طایفه آقاتابای که در اطراف گنبد قابوس ساکن است با ارسال پیامی حاضـر به تحویل سلاـح شـده، امـا به این شـرط که طـایفه جعفربـای اسـلحه خود را تسـلیم نمایـد. فرمانـده تیپ شـمال افزود که دسـتور دادهام استحکامات لازم در آققلعه ایجاد شود و بقیه نیروها به خواجهنفس و گمیشتپه بازگردند تا شروع به خلعسلاح کنند.(۳)

 توضیحات حاکم شاهرود درباره انتخاب حاجمیرزارضا

علیقلی عباسی، حاکم شاهرود، در پاسخ به دستور وزارت جنگ نسبت به انتخاب حاجمیرزارضا (شریعتمدار سابق) از آن شهر برای مجلس شـــورای ملی (ر.ک: ۲۱ مهر) توضیـح داد که به دلیـل ضـدیت یـاور محتشـمالدوله، فرمانـده نظامیـان شاهرود با حکومت فعلی، و اقدامات مستقلی که بدون مشورت حاکم شاهرود انجام میدهد، ممکن است قول وکالت به شـخص دیگری داده شـده باشـد. علیقلی عباسـی نـوشت که یـاور محتشـمالدوله پیش از من کفـالت حکومت شـاهرود را به عهـده داشـته و از نظامیـان محلی است که اینـک مأمور به تیپ شـمال شـده است. «مسـتدعی است امر فرماییـد در این موقع یک صاحب منصب غیرمحلی بـه جـای او مـأمور فرماینـد یـا بـه مشـاراليه اکیـداً امر شـود تحت تعلیمـات حکـومت بـوده و از تشـبثات خـود دست بردارد.»(۴)

 آزادی یک ارمنی به خواست تقیزاده

سیـدحسن تقیزاده، وکیـل تهران، از رضا خان خواسـته بود ورام پیلوسـیان، از ارامنه دسـتگیر شـده تهران، را آزاد کنـد. پس از حوادث اول و دوم مهر تعدادی که متهم یا مشکوک به فعالیت های کمونیستی بودند، در تهران دستگیر شده بودند. رضا خان امروز در پاسـخ به تقیزاده گفت که این فرد پیش از این آزاد شـده، امـا «اشخاصـی که با دست اجانب میخواهنـد به وطن خود خدمت کنند یقین دارم جناب عالی نیز هیچ وقت آنها را به نظر مهر تلقی نخواهید نمود.»(۵)

بیشتر ارامنه بازداشت شده، به ویژه آنها که با سفارت شوروی مرتبط بودند،آزاد شده بودند.(۶)

□ حمایت تعدادی از روحانیان قزوین از توقیف جریده نصیحت

تلگرامی که امضاء آن تعدادی از روحانیان قزوین تشخیص داده شده، با ورق پاره خواندن جریده نصیحت، از توقیف آن ابراز رضایت کردند. «مدتی بود مدیر جریده نصیحت، این ورق پاره را وسیله معاش و حربه برای حمله به دیانت و هتاکی قرار داده و حتی سیاست ذیقیمت دولت را آلت ملعبه هوای نفس خود کرده تا به حمد الله مژده توقیف آن رسید و کافه اهالی و روح پاک صاحب شرع از این اقدام دولتی خشنود، و استدعا داریم هرگز اجازه رفع توقیف برای مدیر لاابالی آن صادر نفرمایند.»(۷)

□ درگیری در مرز لاهیجان

وزارت امور خارجه با ارسال گزارش کارگزاری ساوجبلاغ به وزارت جنگ، خبر از درگیری نظامیان با قاچاقچیان گندم در مرز لاهیجان داد. در این گزارش آمده است که به دلیل گرانی غله در سلیمانیه و موصل چند تن از مرزنشینان لاهیجان با خرید گندم از روستا های ساوجبلاغ درصدد انتقال آن از مرز بودند که با نظامیان مستقر در ساخلو لاهیجان درگیر شدند. در این درگیری رئیس طایف های که اقدام به قاچاق گندم کرده بود دستگیر و به ساوجبلاغ منتقل گردید. در ادامه گزارش یاد شده است که فرمانده قوای ساوجبلاغ هنگام حضور در این شهر فرد یاد شده را آزاد کرد.(۸)

□ ادامه ارسال تلگرام های تبریک به رضا خان

امروز خوانین طایفه افشار(۹) و ایل خانیزاده از ساوجبلاغ۱۴ با ارسال تلگرام هایی پیروزی های قشون را در لرستان به رضا خان تبریک گفتند. این تلگرامها با زمینهچینی فرمانده قوای آذربایجان تدارک و ارسال میشود.

□ لایحه وزارت فواید عامه برای ساخت چند راه اساسی

به نوشته روزنامه ایران، وزارت فواید عامه لایح های به مجلس ارائه کرده که در آن خواسته شده اعتباری معادل ۲۹۱ هزار تومان برای ساخت چند راه تخصیص دهد. این راه ها در تأمین ارزاق عمومی پایتخت بسیار مؤثر است. (۱۰)راه ها عبارتند از: اراک به خمین، بروجرد به ملایر، دلیجان به خمین، تهران به مازندران، و تهران به سبزوار.(۱۱)

□ برکناری تربیت از معارف آذربایجان

محمدعلی تربیت از ریاست اداره معارف آذربایجان برکنار شد.(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۷۲.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۸، ص ۱.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۳۲۱ و ۳۲۲. این موضوع به اطلاع لشکر شرق هم رسید. (همان، ص ۳۲۰)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۳۹ تا ۴۱. موضوع محرمانه به اطلاع فرمانده تیپ شمال رسید و خواسته شد اقدامی در جهت تعویض یاور محتشمالدوله بنماید. (همان، ص ۳۸)

۵- نامه های تهران، به کوشش ایریج افشار، تهران، نشر پژوهش- فرزان روز، ۱۳۷۹ش، صص ۸۵ و ۸۷. منابع انگلیسی میگفتند که سفارت شوروی دست کم روزانه ۳ تومان به خانواده های ارامنه دستگیر شده کمک میکند.

۶- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۷- نورمحمدی، همان، ص ۱۲۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، ص ۱۱.

۹- همان، ص ۲۲۰.

۱۰- همان، ص ۲۱۸.

۱۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۸، صص ۱ و ۲.

۱۲- همان، ص ۲.

 پنجشنبه

۲۳ مهر ۱۳۰۴

۱۵ اکتبر ۱۹۲۵

۲۶ ربیعالاول ۱۳۴۴

 پاسخ رضا خان به کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان

رضـا خـان در تلگرامی بـه «کمیسـیون مختلـط نهضـت ملی آذربایجـان»، کـه در ظـاهر نهـادی مردمی اسـت، امـا در بـاطن با برنـامهریزی قشون علیه خانـدان قاجـار فعـالیت میکنـد، گفت «تلگرافات شـما را که مبنی بر احساسات ملی بوده دیـدم. من در مقابل اظهارات مشروعه ملت ساکتم[!] فقط میتوانم به طور نصیحت به شـماها تـذکر دهم که منافع مملکت و ملت را بایـد در نظر گرفته، هر چیزی که باعث اختلال منافع و آسایش ملت و مملکت است اجتناب نمایند.»(۱)

از آنجا که در اعلانات این کمیسیون تهدید به تجزیه آذربایجان میشد[!] رضا خان در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب تأکید کرد ضمن سرعت در اجرای عملیات براندازی «مخصوصاً برخی اظهارات از قبیل تجزیه یا قطع روابط که متضمن اثرات خوبی نیست باید متروک گردد.»(۲)

 آمادگی بخشی از ترکمنها برای تسلیم اسلحه

سرتیپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، به وزارت جنـگ خبر داد که رؤسـای طوایف ترکمن، ساکن اطراف گنبـد، با ارسال

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۵۶. با وجود فعالیت های مستمر ضدقاجار که تمرکز آن عمـدتاً در تهران و تبریز بود، دولت موفق نشـد مردم را بـا خود همراه کنـد. منـابع انگلیسـی نوشـتند که «مقام های قشون تا اواسـط اکتبـر (امروز) نتوانسـتند بازارهـا را ببندنـد و یـک تظـاهرات ضـدشاه سازمانـدهی کننـد. گزارش شـده است که افراد سرشـناس محلی از طریق خـط کمپانی تلگراف هنـد و اروپ تلگرام هایی برای روحانیان تهران و قم فرسـتاده، هشـدار دادهاند مراسلات ارسالی برای کنار گذاشتن قاجارها جعلی بودهاند.» (FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۲۱.

نامه هایی آماده تسلیم اسلحه خود شدهاند. «اجازه داده شد که به آنها تأمین بدهد و اسلحه آنها را اخذ نماید.» وی افزود با توجه به وحشتی که در پی تهاجم نظامی میان ترکمنها پدید آمده، طوایف جزء نیز وارد مذاکره شده، حاضر به تحویل سلاح هایشان هستند.(۱) وی در تلگرام دیگری پیشنهاد کرد به لشکر شرق دستور داده شود به قدری پیشروی کند که طایفه جعفربای را خلعسلاح نماید. فرمانده تیپ شمال ادعا کرد که گرفتن گنبدقابوس برای این تیپ موضوعی حل شده است.(۲)

 تمجید جهانبانی از زاهدی

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی خصوصی به سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، عملیات پیروزمندانه او را در نواحی ترکمننشین تبریک گفت و افزود «شب گذشته مخصوصاً مدت مدیدی از طرف معظمله (رضا خان) راجع به این موضوع تمجید و تحسین شد. البته پس از ختم عملیات در حکم عمومی قشون هم شرحی که شایسته و درخور فعالیت های قابل تقدیر و حسن تدبیر حضرتعالی باشد درج خواهد شد.»(۳)

 نگرانی حاکم شاهرود از نبود اسلحه در شهر

علیقلی عباسی، حاکم شاهرود، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به این که نظامیان مستقر در این شهر به استرآباد رفتهاند و نیز نبود اسلحه در نظمیه، امنیت شهر را نگرانکننده خواند. وی تقاضا کرد هر چه سریعتر مقداری اسلحه به شاهرود فرستاده شود.(۴)

 توصیه های نظامی حسن رئیس

حسن رئیس، حاکم استرآباد، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به تصرف آققلعه توسط قشون نوشت که برای ایجاد امنیت بین استرآباد و آققلعه ضروری است سی برج نظامی در این خط ایجاد شود. وی افزود فرمانده تیپ شمال را قانع کرده است که این اقدام امری ضروری است.(۵)

 دستوری دیگر برای انتخاب حاجمیرزارضا

وزارت جنگ در تأکید به انتخاب حاجمیرزارضا (شریعتمدار سابق) به نمایندگی مجلس شورای ملی، در تلگرامی به متصدی ارکان حرب تیپ شمال نوشت «حسبالامر به رئیس قسمت شاهرود تلگرافاً دستور دهید در انتخاب حاجمیرزارضا (شریعتمدار سابق) از مساعدت خودداری نکنند.»(۶)

 دستور وزارت امور خارجه به کمیسیون مرزی ایران

در پی ارسال جزئیات فعالیت کمیسیون مرزی ایران و شوروی به وزارت امور خارجه و تأکید بر نگرانی هایی مبنی بر از دست دادن زمین، وزارت امور خارجه با فرستادن تلگرامی به الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران نوشت که همه این مراسلات از

نظر رضا خان گذشت و او دستور داد این کار باید به پایان برسد. «چنانچه طرفین عهدنامه و پروتکل ۱۸۲۹ را اساس کار قرار داده و ممضی نموده‌اند بر وفق آن باید تحدید حدود شود و اینگونه اظهارات از طرف کمیسیون مسموع نخواهد بود. البته اگر با جدیت و فعالیت همان طور که روسها پروتکل را به نفع خود تعبیر میکنند، کمیسیون ایران هم تعبیراتی به نفع دولت نموده و بتواند بقبولاند تهیه و باعث تمجید و تقدیر خواهد بود. در این صورت بدون فوت وقت و معاذیر جدید شروع به عملیات نمایید.»(۷)

آخرین درخواست کمیسیون مرزی ایران از وزارت امور خارجه این بود که مسئولان در تهران با سفارت شوروی مذاکره کنند و به آنان بقبولانند که نقاط اصلی مرز، یکی مقابل تپه بیلهسوار و دیگری بهرامتپه باشد که هر دو نیز در پروتکل یاد شده‌اند. «به مأمورین شوروی دستور دهند که در میان این دو نقطه که حالیه هم سرحد دستخطی ترسیم و نصب علایم بشود... که مقصود حاصل و ضرری متوجه» نخواهد بود.(۸)

 حفظ آبروی اردوی اعزامی لشکر شمال غرب

وزارت جنگ به امیرلشکر غرب پیام داد حال که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب راهی کردستان است، با توجه به موقعیت اسفناک نیرو های آن دستور دهید اندکی تأمل کند تا نواقصات آن برطرف شود و با وضعیت فعلی به کردستان نرود. در این تلگرام آمده است که به غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه گفته شده که یکصد هزار تومان به این اردو بپردازد. «به سرتیپ ابوالحسن خان [فرمانده اردو] دستور دهید که به وسایل مقتضی توسط مأمورین خود در آنجا وجه را وصول و برای اردوی خود نگاه دارد. ولی حسبالامر به مشارالیه تذکر دهید که این وجه باید حتیالمقدور با ن هایت صرفهجویی مصرف شود.»(۹)

 تأثیر منفی اعدام سران طوایف لر در تشکیل امنیه خرمآباد به دزفول

رئیس امنیه غرب خبر داد که مقرر بود یکصد نفر سوار از طوایف منطقه در خط خرمآباد به دزفول تقسیم شوند و امنیت راه را به عهده گیرند، اما در پی اعدام سیزده تن از سران طوایف لر «کلیه رؤسا، اعم از خادم و خائن، خائف شده، به هیچوجه نزدیک نمیآیند.» وی افزود هر چند قرار است فرمانده تیپ خرمآباد آنان را در چمشک حاضر نماید، ولی این اقدامی اساسی نیست. «به عقیده فدوی باید کاری اساسی کرد. این ترتیب حقیقتاً یک باجی به آنها دادن و لباس امنیه را عیناً موهن کردن است.»(۱۰) وی معتقد بود با رؤسای دو طایفه جودکی و میری مذاکره کرده از آن طوایف نیرو برای استقرار در جاده خرمآباد به دزفول استخدام کند.

 بازگشت انگلیسها به جزیره قشم

به گزارش رئیس نظامیان بندرعباس، انگلیسها که هنگام جنگ بینالملل در بنسیدو [باسعیدو] قشم ساختمانها و انبار زغال سنگ داشتند، پس از جنگ به جزیره هنگام اسبابکشی کرده بودند. اینک بار دیگر به باسعیدو بازگشته، مشغول تعمیر هستند.(۱۱)

□ پیدا شدن چمدان

حکومت نظامی ساوجبلاغ امروز به حکومت نظامی تهران اطلاع داد که چمدان گمشده پرولتوال در روستای «ماده جرد» کرج پیدا شده است. اشیاء داخل آن چند پارچه لباس، کتاب و جعبه های چوبی است. «یک نفر از طرف صاحب چمدان با صورت اشیاء [به] ساوجبلاغ آمده تحویل بگیرد.»(۱۲) (ر.ک: ۱۳ مهر)

□ قرائت استعفانامه حسین پیرنیا

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه. ابتدا استعفانامه حسین پیرنیا از ریاست مجلس قرائت شد. از آنجا که

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۸۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۹۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۷۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۱۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۴۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۱، ص ۱۴.

۸- همان، ص ۱۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۸۸.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۴۹.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۲-۵۳-۱۳۰۴.

۱۲- اسنادی از روابط ایران و فرانسه...، ص ۲۷۵.

بیشتر نمایندگان با آن موافق نبودند، با تشکیل جلسه خصوصی مقرر شد نمایندگانی از فراکسیونها تشکیل شده با حسین پیرنیا دیدار کنند. همچنین نمایندگان قرار گذاشتند سه تن از میان خودشان با آیت الله مدرس، که به دلیل بیماری در منزل است ملاقات کرده، ایشان را به منصرف کردن حسین پیرنیا از تصمیم خود وادارند. مستوفیالممالك، سیداحمد بهبهانی و طباطبایی دیبا با حضور در منزل آیت الله مدرس، طرح موضوع میکنند. آقای مدرس نیز با استعفای حسین پیرنیا موافقت نشان نمیدهد. جلسه بعدی مجلس برای جمعبندی این اقدامات به روز شنبه آینده موکول شد.(۱)

 حاکمان جدید سبزوار و نیشابور

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که رکنالدوله حاکم سبزوار به عنوان حاکم نیشابور تعیین شد و سردار ساعد که حکومت نیشابور را عهدهدار بود به حکومت سبزوار منصوب گردید.(۲)

 نماینده شرکت هوانوردی فرانسه در ایران

نماینده شرکت هوانوردی بینالمللی فرانسه امروز از راه هوایی بغداد وارد تهران شد. منابع انگلیسی مینویسند این نماینده «بلافاصله پیشنهادات خود برای تأسیس خدمات هوایی در ایران توسط این کمپانی را به دولت ایران، به ویژه برای اتصال تهران به آنکارا ارائه کرد. سفارت فرانسه امید دارد این کمپانی بتواند پیشنهاد جذابتری نسبت به یونکر به ایران ارائه کند و نیز اینکه موفق شود قرارداد های پستی سه خط تهران – انزلی، تهران – بوشهر و تهران – خانقین را که قبلاًـ هیأت دولت اعطای امتیارش را به کمپانی یونکر تأیید کرده ولی هنوز به تصویب مجلس نرسیده است، به چنگ آورد.»(۳)

 ارسال ابزار نظامی خریداری شده از شوروی

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست هیأت نظامیان اعزام شده به مسکو، به وزارت جنگ خبر داد که ابزار و اسباب خواسته شده (تلمبه، نوار و قطب) فرستاده شد.(۴)

(تصویر) رضا خان در میان صاحب منصبان ارشد

 جمعه

۲۴ مهر ۱۳۰۴

۱۶ اکتبر ۱۹۲۵

۲۷ ربیعالاول ۱۳۴۴

 پاسخ رضا خان به احمدشاه

در پی استعلام احمدشاه از اوضاع کشور به ویژه حوادث اخیر آذربایجان از رضا خان (ر.ک: ۲۲ مهر) رضا خان امروز پاسخی به احمدشاه فرستاد که در آن از آرامش بازگشته به پایتخت سخن رفته است. رضا خان در این پاسخ از تلگرام های پیدرپی که از آذربایجان، با برنامهریزی قشون علیه احمدشاه به تهران و دیگر شهرها فرستاده میشود، اظهار بیاطلاعی کرد[!]۱ متن کامل این پاسخ در پاورقی آمده است.(۵)

 رضا خان به دنبال پادشاهی به هر قیمت

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود با اشاره به حوادث آذربایجان، نوشت که [قشون] هر چه تلاش کرده، نتوانسته بازار را ببندد. روحانیان درجه اول شهر، برای نشان دادن مخالفت خود با حرکت قشون علیه احمدشاه از شهر خارج شدهاند. وی میافزاید: «همه میدانند که این آدم به هر قیمتی شده میخواهد به اوج برسد و تا بالاخره تاج را بر سر نگذارد، قانع به مقامات بین بین نمیشود. احساسات مردم موافق نیست. باید دچار مضیقه بشوند، تا پا خسته و تسلیم، یا از ناچاری و عادت موافق و همراه گردند.» وی از اوضاع پایتخت هم خبر میدهد که شایعه تحصن گروه هایی در حضرت شاهعبدالعظیم(ع) به گوش میرسد. «سیدابوالقاسم کاشی [کاشانی] و ظهیرالاسلام یک دسته را اداره میکنند،

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۰، صص ۱ و ۲.
۲- همان، ص ۳.
۳- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.
۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۸۳..
۵- پورشالچی، همان، ص ۲۱۳. «پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایونی. تلگراف مبارک راجع به وقایع اخیر و اینکه از علل و عوامل آن استحضار فرموده بودند زیارت شد. جریان وقایع در ایران سال های بیشماری بدین منوال بوده و همیشه سیاست های اجانب به مقتضیاتی جریان هایی تولید میکردهاند. جهل مردم و دست خیانتکاران هم آلت و مزید بر علت میگردد. یک روز در سفارت روس جمع شده میگویند شاه میخواهیم، فردای آن روز عنوان دیگر میکنند. به هر حال مادام که تشکیلات مملکت و شرایط یک زندگانی مستقل کاملاً مستقر بگردد از این وضعیت مسموم خلاصی نمیتوان یافت. فعلاً شهر در کمال انتظام و حکومت نظامی مشغول تحقیق و تعقیب است. البته محرکین و مسببین سخت تنبیه خواهند شد. لیکن در آذربایجان نیز تشریففرمایی اعلیحضرت را وسیله قرار داده پار های سازمانها مخالفت میکنند و تلگرافاتی هم به مرکز مخابره مینمایند. معلوم نیست نغمات آنجا مبنی بر چه اساس است؟ عجالتاً تعلیماتی داده شده که مراقبت نمایند و علل و کیفیت آن را کشف و از این غائله جلوگیری کنند. رضا» (همانجا)

ولی روح اجتماع و بازاری و توده هیچ رغبتی ندارند. در صورتی که پول هم منحصراً از طرف حکومت داده میشود و در دستهجات مخالف پول پیدا نمیشود. با وجود این نتیجه قابلی گرفته نمیشود. بیشتر این تحریکات شهری به نقشه و دستور سرهنگ محمد خان درگاهی، رئیس نظمیه، میشود.»(۱)

 رد و بدل پیام میان رضا خان و آیت الله مدرس

در پی اقدامات وسیع قشون علیه احمدشاه، ناظران سیاسی از رد و بدل شدن پیام هایی میان رضا خان و آیت الله مدرس میگویند. رضا خان اظهار میدارد که موج ایجاد شده علیه خاندان قاجار، یک نهضت ملی و خواست عمومی است و نمیتواند مقابل این موج بایستد. آیت الله مدرس نیز در جواب گفته است که آنچه در میان نیست، «مردم» است؛ مبدأ و منشأ این تلگرامها خود نظامیان هستند؛ و من بر اساس همین باور به تکلیف خود عمل خواهم کرد.(۲)ناظران آگاه، همگی از باطن اقدامات مطلع هستند؛ از جمله نمایندگان مجلس؛با این حال به روی خود نمیآورند و تظاهر به موقعیت خطرناک آذربایجان میکنند. «فرقی که در اوضاع مجلس هست، همان قضیه آخر دوره بودن و نزدیک تجدید انتخابات است که خیلیها را که میخواهند مقام خود را مجدد اشغال نمایند، متزلزل میکند و طرف احتیاج موافقت با دولت میشوند. ولی روح اکثریت تام مجلس، مخالف با این پیشآمد و جریانات حاضر است.»(۳)

 درخواست ابقای رئیس تلگراف خانه ساری

چراغعلی پهلوی، حاکم مازندران، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که در آستانه انتخابات مجلس ششم «بعضی عناصر معلومالحال برای پیشرفت مقاصد خود» میخواهند حسینعلی خان، رئیس تلگراف خانه ساری، را عوض کنند. وی از وزارت جنگ خواست از این تغییر جلوگیری نماید.(۴)

 عزیمت نیروی نظامی به چابهار

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که پنج صاحب منصب به همراه ۴۴۳ نفر نظامی به تدریج از طریق رودبار کرمان راهی چابهار خواهند شد.(۵) این اعزام شاید مرتبط با درگیری های اخیر میان خوانین منطقه و کشته شدن تعدادی از آنها باشد.

 ابراز جاننثاری میرمهدی فندرسکی

در پی تلگرامی که رضا خان به ایل خان فندرسک فرستاد، میرمهدی فندرسکی (مهدیشاه) در پاسخی به رضا خان ضمن ابراز جاننثاری نوشت که با جان و مال مطیع اوامر مرکز است.(۶)

 حمایت روسها از قاچاقچیان

امین تـذکره بیلهسوار به وزارت امور خـارجه خبر داد که اشـرار و قاچاقچیها از طایفه فولادلو و خامسـلو در ساریقمیش در پنج فرسـخی بیلهسوار با نظامیان درگیر و مجبور شدنـد به خاک روسـیه فرار کننـد. امین تذکره میافزاید، وقتی برای ملاقات با مقام روسی به بیلهسوار روس رفتم، دیدم که قاچاقچیها آزادانه در بازار آنجا میگردند.(۷)

 والی جدید خراسان

غلامعلی دولتشاهی، پـدرزن رضا خان، به حکومت خراسان منصوب شـد.(۸) پیش از این وی حـاکم کرمانشاه بـود و خود به رضا خان پیشنهاد داده بود او را به حکومت خراسان منصوب کند.

 منصب تازه شیخ اسد الله محلاتی

شیخ اسد الله محلاتی، نماینده پیشین مجلس شورای ملی، به حکم وزارت عدلیه به سمت «مستشار تمییز» انتخاب و مشغول کار شد.(۹)

 آغاز گاردن پارتی در مدرسه نظام

یک گاردن پارتی به نفع مؤسسه شیر و خورشید سرخ از امروز در محل مـدرسه نظام برگزار شد. این جشن تا چند روز بعد ادامه خواهد داشت و عواید آن به مؤسسه شیر و خورشید اختصاص خواهد یافت.(۱۰)

(تصویر) امیرلشکر محمود آیرم

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۰.

۲- همان، ص ۱۳۱.

۳- همانجا.

۴- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۴۶. موضوع از طرف وزارت پست و تلگراف تـأیید نشد. (همان، ص ۲۴۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۲۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۸۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، ص ۲۸. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داده شـد و متعاقباً فرمانده لشکر شمال غرب در جریان موضوع قرار گرفت. (همان، صص ۲۵ تا ۲۷)

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۰، ص ۵.

۹- همانجا.

۱۰- همان، شم ۱۹۳۳، ص ۱.

ص: ۳۶۸

 شنبه

۲۵ مهر ۱۳۰۴

۱۷ اکتبر ۱۹۲۵

۲۸ ربیعالاول ۱۳۴۴

 گزارش کنسولگری آمریکا از تظاهرات ضدقاجار تبریز

کارمند کنسولگری آمریکا در تبریز با ارائه گزارشی از تظاهرات ضدقاجار ظرف دیروز و امروز چنین نوشت: «دیروز حدود ۶۰ نفر در بازار به راه افتاده و شعار میدادند «زنده باد پهلوی» (رئیسالوزرا) و «نابود باد خاندان قاجار». خبردار شدم که همه آنها را برای این کار اجیر کرده بودند. همین طور عد های، که از بدنامترین و فاسدترین آدمها هستند، در تلگراف خانه مستقر شدهاند و به نام مردم تلگرام های مختلفی به تهران ارسال میکنند. امشب حدود ۱۰۰ نفر در اطراف تلگراف خانه جمع شدهاند و چند نفر هم درباره سرنگونی خاندان قاجار سخنرانی میکنند. رئیسالوزرا از تهران تلگرامی ارسال کرده به این مضمون که «من مخالفتی با خواست بر حق مردم ندارم، ولی همه چیز باید قانونی و آرام انجام شود و نباید هیچ کاری برخلاف نظم عمومی صورت بگیرد و اینکه شخصاً در این باره سکوت اختیار کرده است.» بازارها باز است و شهر هیچ جنب و جوشی ندارد. در شهر بزرگی مثل تبریز تنها کمتر از ۱۰۰ نفر دارند به تلگراف خانه میروند. اظهارات فوق بیانگر اوضاع واقعی و فعلی تبریز است.»(۱)

 به آتش کشیدن روستای سلاخ

سرتیپ فضل الله زاهدی، خبر داد که روستای سلاخ را اشغال و به آتش کشیده است. وی در توضیح این حادثه نوشت که یک بهادران سوار از فوج گارد حمله که برای شناسایی منطقه در حال عبور از روستای سلاخ بود، توسط اهالی روستا مورد تهاجم قرار گرفت که در نتیجه چند نظامی و اسب کشته و مجروح شدند. وی افزود که اهالی سلاخ تأمین گرفته بودند، اما بیوفایی کردند. از این رو «حکم داده شد برای عبرت سایر تأمینگیرندگان... قصبه سلاخ را اشغال و آتش بزنند. در اثر اجرای حکم مزبور، سلاخ اشغال، مجروحین و مقتولین ده مزبور طعمه حریق» شدند.(۲)

 ادامه تسلیم سلاح توسط ترکمنها

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که اهالی گمیشتپه و خواجهنفس، تأمین گرفته، در حال بازگرداندن خانواده خود هستند و سلاح هایشان را تسلیم میکنند. «تقریباً دو سه دسته که هر دسته آنها چهل الی یکصد نفر میباشند در بیابانها متواری و همیشه در حرکت هستند و یقیناً درصدد هستند اگر موفق شوند به قسمت های کوچک حمله کنند.»(۳)

 ابلاغ توصیه های تیپ شمال به لشکر شرق

وزارت جنگ از لشکر شرق خواست که با شروع عملیات خود از استقرار پست های نظامی کوچک در مناطق خودداری کند، چرا که هم نیروی خود را پراکنده میکند و هم ترکمنها با تهاجم به این پستها قوای نظامی را به قتل رسانده، انتقام میگیرند. بهتر است با ایجاد دو یا سه ساخلو تا سرحد که نزدیکی شاهکوه است فاتحانه خود را به مقصد برساند. در این توصیه که در واقع پیشنهاد فرمانده تیپ شمال بود آمده است که تیپ شمال مشکلی برای تصرف گنبدقابوس ندارد.(۴) نیرو های لشکر شرق امروز حرکت خود را برای جنگ با ترکمنها آغاز کردند.

 نگرانی روسها از یک شایعه

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در شوروی، با ارسال تلگرامی خطاب به رضا خان خبر داد که در مذاکره با جانشین وزیر امور خارجه شوروی، وی از سپردن وزارت امور خارجه ایران به نصرتالدوله ابراز نگرانی کرد. مقام شوروی گفت که دولت او این انتصاب را با نظر خوش تلقی نمیکند «و دخول ایشان را به این حمل کردهاند که آقای رئیسالوزراء در محظور بودند، ولی از این خبر... مضطرب هستیم.»(۵)

 بدرفتاری مأموران امنیه در مرز

فرمانده لشکر غرب خبر داد که مأموران امنیه در مرز طوری رفتار میکنند که موجب اذیت مسافران و حتی مسئولان منطقه شدهاند. وی برای نمونه نوشت که رفت و آمد را در شبها ممنوع کردهاند که خود موجب افزایش وحشت شده؛ خودرو رئیس گمرک را متوقف کرده و ضمن هتک احترام، اسباب معطلی او را فراهم کردهاند؛ اغلب جلو خودرو کنسولگری انگلیس را میگیرند، سوار آن شده و از نقط های به نقطه دیگر میروند. امیرلشکر حسین خزاعی خواستار رسیدگی به وضعیت یاد شده گردید.(۶)

 پیشنهادی برای حکومت کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر شرق، از رضا خان خواست که امیرحسین خان مسعودی (امیرمسعود)، یکی از بستگانش که پیش از این حاکم قوچان، و در وفاداری به قشون و «حضرت اشرف اعظم دامت عظمته» ثابتقدم بوده، به عنوان حاکم کرمانشاه معرفی شود. «چون با بودن مرکز لشکر در کرمانشاه، کمتر از خادمین میتوانند با یک نظر بیطمعی موفق به انجام امور حکومتی اینجا بشوند؛ و فدوی از صمیمیت و صحت عمل و درستکاری ایشان ن هایت اطمینان را دارم.»(۷) (ر.ک: ۳ آبان)

 دو جانشین برای یک ایالت

فرمانده نظامیان کرمان میگوید پس از انفصال میرزامهدی دادور از ایالت کرمان، معاون او که از صاحب منصبان قشونی بود، کفالت ایالت را به عهده دارد، اما وزیر داخله با رستم خان اسفندیاری، معاون سابق ایالت مکاتبه میکند و او را مرجع امور اجرایی منطقه میداند. وی میافزاید معاون نظامی هم بنا به وظیفه گزارش های خود را به وزارت داخله میفرستد و این

دوگانگی ممکن است مشکلساز شود. «متمنی است تعیین فرمایید که کفالت ایالت آن محل با قشون یا رستم خان» است.(۸)

 مأموریت جدید مستر پیرسن

مستر پیرسن، رئیس پرسنل وزارت مالیه، در حکمی از طرف محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، به عنوان ناظر «بر کلیه محاکم و کمیسیون های خاصی که جهت تحقیق یا محاکمه خطا های اداری تشکیل میشوند» تعیین شد. در این حکم پیرسن از مداخله در محاکم یا اعمال نفوذ در امور نظارتی دیگر منع شد.(۹)

 گزارشی از پانترکیست های ایرانی مقیم نخجوان

کنسول ایران در نخجوان در گزارشی به وزارت امور خارجه

۱- مجد، همان، ص ۳۸۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۰۳.

۳- همان، ص ۳۱۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۳۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۳۸. رضا خان در پاسخ خبر را تکذیب کرد. (همان، ص ۳۷) نصرتالدوله در این زمان وزیر عدلیه کابینه رضا خان بود.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۵۲.

۷- همان، صص ۱۲۰ و ۱۲۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۰۹. به فرمانده مذکور پاسخ داده شد که در امور مربوط به وزارت داخله دخالت نکند. (همان، ص ۳۰۸)

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۴.

نوشت که فعالیت انقلابیون ایرانی در نخجوان شدت یافته، اینک با تشکیل گروهی سی چهل نفره به ریاست امیرمظفر پاشازاده خلخالی و حاجیمحمدابراهیم شبستری، که فعلاً مدعیالعموم نخجوان است، به فعالیت میپردازند. کنسولگری شبانهروز مراقب رفتار آنهاست. «عمده تبلیغاتشان این است که به مسئله ترک و فارس اهمیت داده و آذربایجان ایران را مجزا و جزو آذربایجان قفقاز بنمایند و در این رشته فوقالعاده جدیت دارند.»

وی در بخش دیگری از این گزارش خبر از جاسوس شورویها در تبریز داد و گفت که جمالبیگ اُف به عنوان یکی از کارکنان شرکت پرساز نفت شوروی به تبریز اعزام شده و مشغول فعالیت های کمونیستی است. همچنین فردی به نام امینی از کسان میرزاکوچک خان و فراریان جنگل که در بادکوبه اقامت دارد از مرز نخجوان پول به جمالبیگاف رسانده است. کنسول ایران افزود که مخالفان مشهوری چون ابوالقاسم لاهوتی و احسان الله خان دوستدار با گرفتن مستمری از دولت شوروی در قفقاز مشغول فعالیت سیاسی هستند.(۱)

 گزارش عملیات قشون به سفارت انگلیس

سرتیپ امان الله جهانبانی، گزارش کاملی از عملیات انجام شده علیه ترکمنها را در اختیار سفارت انگلیس گذاشت. او با ذکر همه جزئیات خبر داد که لشکر شرق نیز تهاجم خود را شروع کرده و هدفش تصرف مراوهتپه است.

سفارت انگلیس نیز با انعکاس موضوع به وزارت امور خارجه کشورش از تصرف گمیشتپه، خواجهنفس و آققلعه ابراز تعجب نمود و نوشت که این طرحها بسیار به نقش های که فرمانده سابق تیپ شمال پیشنهاد کرده بود، نزدیک است.(۲)

 یکشنبه

۲۶ مهر ۱۳۰۴

۱۸ اکتبر ۱۹۲۵

۲۹ ربیعالاول ۱۳۴۴

 گرفتن امضاء از نمایندگان مجلس

سلیمان خان بهبودی، پیشکار رضا خان، در یادداشت امروز خود آورده است که عبدالحسین تیمورتاش، وزیر فواید عامه، و علیاکبر داور، نماینده مجلس، در خانه رضا خان حاضر شدند. قصد آنان گرفتن امضاء تأیید برای سرنگونی خاندان قاجار از نمایندگان مجلس شورای ملی بود. «چون روز پذیرایی از نمایندگان مجلس بود، به تدریج سر و کله آنها پیدا میشد. سردار معظم و داور بر طبق لیست، یک یک آنها را به اتاق بنده میآوردند و نام های را که قبلاً- تهیه دیده بودند به امضاء آنها میرساندند. متن نامه را که خواندم معلوم شد پیشنهاد خلع احمدشاه و انقراض سلطنت قاجار است.» نمایندگان حاضر به امضاء

بیانیه یاد شده، در شمار فراکسیون اقلیت نبودند.(۳)

 جلسه رضا خان با گروهی از علماء تهران

رضا خان امشب به دیدار گروهی از علما که در خانه حاجآقااسماعیل عراقی گرد آمده بودند، رفت و با آنها [احتمالاً در موضوع الغاء سلطنت قاجار] گفت و گو کرد. حاضران حاجآقاجمالالدین اصفهانی، سیدمحمد بهبهانی، حاجشیخ محمدحسین یزدی، حاجشیخ اسحاق رشتی و حاجسیدابوالقاسم کاشانی بودند. جلسه امشب طولانی بود.(۴)

 دیدار های مکرر رضا خان با آیت الله مدرس

سلیمان بهبودی در یادداشت امروز خود نوشته است: «مدتی است سیدحسن مدرس هفت های دو یا سه مرتبه، صبح خیلی زود قبل از آفتاب به وسیله بنده شرفیاب میشود. خانه ایشان در کوچه محمود وزیر، بین سرچشمه و سه راه امینحضور است. پس از ملاقات در کالسکه، ایشان را تا خانه همراهی میکنم. اکنون مدرس نقش اقلیت را بازی میکند. بنده محرمانه رابط بین حضرت اشرف و ایشان هستم. اغلب شبها بعد از ساعت ۱۲ پیغام میبرم و صبح زود جواب را به عرض حضرت اشرف میرسانم. به علاوه واسطه بیشتر آقایان روحانی و علما و وعاظ، مثل حاجمیرزاعبد الله واعظ نیز بنده میباشم.»(۵)

 گزارش وزیرمختار فرانسه از اقدامات رضا خان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در گزارشی به پاریس نوشت که رضا خان عمداً میخواهد احمدشاه را وحشتزده کند و اکنون تبریز و تهران برای این کار فعال هستند. وی مینویسد که علیرغم این تلاشها، و نیز خرج مبالغی و بازداشت عد های، هدف مورد نظر تحقق نیافته است. بونزوم از التجاء شاهزاده نصرتالسلطنه به وی نوشت که «آیا ما میتوانیم شاه را بر آن داریم که این قدر آمدن خود را به تعویق نیندازد و امروز و فردا نکند... شاهزاده فیروز در عبارات عاریتی و رمزی نیز همین درخواست را داشت.»

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴. موضوع به فرماندهی لشکر شمال غرب منعکس شد. پس از تحقیق مفاد گزارش مورد تأیید قرار نگرفت. (اسناد مؤسسه مطالعات و...، پ ۱۴۵، ص ۱۱)

۲- FO E ۶۹۳۱/۸۲/۳۴.

۳- بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۴۶.

۴- همان، ص ۲۴۷.

۵- همانجا.

وزیرمختار فرانسه با اشاره به بدبینی خود و برخی از درباریان نسبت به وزیرمختار ایران در پاریس، صمد خان ممتازالسلطنه، نوشت که او نه تنها مفاد تلگرام های ارسالی را به نظر احمدشاه نمیرساند، بلکه نسخ های از آن را برای رضا خان میفرستد. بونزوم از وزیر امور خارجه فرانسه خواست احمدشاه «پنهانی و محرمانه از سوی شما تشویق و تحریض به بازگشت به ایران بشود.»(۱)

 آمادگی تیپ شمال برای تبلیغات ضدقاجار

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که مشغول زد و خورد با ترکمنها و خلعسلاح آنان است، در پاسخ به این درخواست رضا خان که هر طور مقتضی میدانید در شروع تبلیغات ضدقاجار اقدام نمایید، نوشت که دستور های لازم برای این کار داده شد. گویا وزارت جنگ فردی به نام چایچی را برای مدیریت این کار، همانند حسین فشنگچی در تبریز به تیپ شمال معرفی کرده بود. زاهدی در این مورد نوشت: «چایچی اصلاً اهل گیلان نیست و نفوذ کاملی در اهالی ندارد.» وی اهالی گیلان را به غیر از «چند نفر بی سر و پا و مزدور اجانب» طرفدار رضا خان دانست.(۲) (ر.ک: ۲۱ و ۲۲ مهر)

 پاسخ ابراهیم قوام به کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان

ابراهیم قوام (قوامالملک) با ارسال تلگرامی به رضا خان، با اشاره به تلگرامی که از طرف کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان، خطاب به اعیان فارس فرستاده شده بود، اطلاع داد که «مطابق با عقیده علاقهمندان به سعادت مملکت» پاسخ آن داده شد؛ غیر از تبریز به تهران و سایر ولایات هم تلگرام هایی [علیه قاجار] ارسال گردید.(۳) (ر.ک: ۴ آبان)

 حرکت یگان های لشکر شرق به طرف ترکمن صحرا

ظرف دیروز و امروز یگان های لشکر شرق برای تهاجم به ترکمنها حرکت خود را آغاز کردند. فوج پهلوی در واپسین ساعت های امروز خود را به اینچه بالا رساند.(۴) این فوج تحت فرماندهی سرهنگ محمود پولادین بود. در نخستین ساعات امروز اینچه بالا و اینچه پایین به دست نظامیان لشکر شرق افتاد. ترکمنها بیش از رسیدن قوای دولتی اینچه بالا را تخلیه کرده، اما در اینچه پایین بدون مصادمه، عقبنشینی کردند.(۵)

 درخواست استقرار تلگراف خانه در گمیشتپه و خواجهنفس

فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ خواست که تلگراف خانه در گمیشتپه و خواجهنفس مستقر شود. «مقرر فرمایید در کشیدن سیم تسریع گردد.»(۶)

 پرسش از ادامه توقف در خوزستان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از وزارت جنگ پرسید که تا کی باید در خوزستان بماند. پیش از این رضا خان از او خواسته

بود تا ورود «حاجی رئیس» و دیدارش با او، خوزستان را به طرف شیراز ترک نکند.(۷)

 نتیجه نشست درباره آشوریان مهاجر

نمایندگان وزارت خانه های جنگ، داخله و امور خارجه در نشستی که درباره بازگشت آشوریان مهاجر داشتند، به این نتیجه رسیدند: «اولاً اجازه رجعت آشوری هایی که تبعه ایران بوده و در خارج سکونت دارند داده شود. ثانیاً چون رجعت مهاجرین وارده به نقاط قدیمه ممکن است متضمن مشکلات سیاسی بوده و امنیت محلی را مختل سازد، لهذا دولت سعی نماید که مشارالیهم را در نقاط مرکزی ایران سکونت دهد. ثالثاً در صورتی که دولت وسیله سکونت دادن مهاجرین وارده را در نقاط مرکزی نداشته باشد، رجعت آنها به نقاط اولیه با رعایت شرایط و مقررات لازمه مضارش کمتر از منع ورود آنها خواهد بود.» قرار شد این نتیجه برای تصویب به هیأت دولت ارائه شود.(۸)

 سوءظن به رئیس نفت دهلران

کارپرداز ایران در عماره به وزارت امور خارجه خبر داد که مستر دیکسن، رئیس کمپانی نفت دهلران، که اخیراً از لندن بازگشته در نام های خطاب به غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، و پسرش، شرفالملک، نوشته که تفنگ های درخواستی به محض آماده شدن ارسال خواهد شد و در ضمن ۶۴۵۰ تومان به عنوان حقوق ماهانه میفرستم که تحویل بگیرید.(۹)

 تأکیدی دوباره در انحلال مدارس متوسطه

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده قوای آذربایجان، در نام های به وزارت جنگ، بار دیگر خواستار انحلال مدارس متوسطه آذربایجان و توسعه مدارس ابتدایی شد. وی نوشت که مدارس ابتدایی برای توسعه زبان فارسی در این ایالت مهمتر است؛دیگر آن که مدارس متوسطه کاری جز پرورش کاسبزاده و افرادی که در پی مشاغل دولتی هستند، ندارد. وی عقیده داشت فارغالتحصیلان دوره متوسطه خیلی زود سیاسی شده، در شمار مخالفان دولت درمیآیند؛ و این یعنی دردسر. سرتیپ آیرم در انت های نامه افزود که برای رفع بیکاری به جای مدارس متوسطه باید چندین مدرسه

۱- پورشالچی، همان، ص ۲۱۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۷۱.

۳- همان، ص ۶۱.

۴- جانپولاد، همان، صص ۴۲ و ۴۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۱۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۲۱.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۴۹. در پاسخ به امیرلشکر جنوب گفته شد هر کاری که برای جلوگیری از سرقت و دزدی که اخیراً در آن حدود به وقوع میپیوندد میشود کرد، انجام داده، راهی شیراز شوید. (همان، ص ۲۴۸)

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۵۳ و ۵۳-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۱۹. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد تا تحقیق کند. اواخر آذرماه وی پاسخ داد که تفنگ های یادشده، شکاری هستند و مبلغ یادشده نیز مربوط به حقوق معوقه کارکنان نفت دهلران بوده است. «از بدو تأسیس کار خانه نفط دهلران، اشرفالملك به عنوان حفاظت ماهیانه یک هزار و دویست و چهار تومان از کمپانی دریافت میکند.» (همان، ص ۱۱۶)

صنعتی و کشاورزی گشایش یابد که پس از سه سال آموزش محصلان را وارد بازار کار نماید.(۱)

 آخرین وضعیت آب لطفآباد

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت مالیه از آخرین وضعیت تقسیم آب لطفآباد بین ایران و شوروی نوشت. از ده سنگ آب هـای مرزی فعلاً شش سنگ و نیم را شوروی و سه سنگ و نیم را ایران میبرد. این وضعیت تا تصمیمگیری بین دولتین ادامه خواهد داشت.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز تشکیل جلسه داد و استعفانامه حسین پیرنیا ریاست مجلس در صحن علنی قرائت شد.(۳)

 آزاد شدن حاجاحمد کسمایی

نماینده سیاسی ایران از تفلیس خبر داد که حاجاحمد کسمایی که در بادکوبه و بعد تفلیس زندانی بود، اینک آزاد شده است و به زودی راهی ایران خواهد شد. «گمان میکنم بهتر است عملیات او تحت نظر گرفته شود.»(۴) (ر.ک: ۲۲ اردیبهشت) شیخ محمود کسمایی پیش از این خواستار اقدام وزارت امور خارجه برای آزادی احمد کسمایی شده بود.

(تصویر) ابراهیم قوام

 دوشنبه

۲۷ مهر ۱۳۰۴

۱۹ اکتبر ۱۹۲۵

۱ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 تلگرام دیگری از تبریز

کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان در تلگرام دیگری کـه به رضـا خـان فرسـتاد یـادآور شـد که چهـارده روز است از نمایندگان مجلس شورای ملی خواستهاند فوراً اقدام به عزل احمدشاه و خاتمه به سلطنت قاجار دهند، ولی تاکنون یک کلمه پاسخ به آنها داده نشده است. در این تلگرام با اشاره به این که چشم امید این کمیسیون به رضا خان است از نمایندگان ابراز تنفر شد و تأکید گردید «برای آخرین مرتبه حرف آخر خود را گوشزد... آقایان بیعلاقه نموده و ذات اقدست را شاهد میگیریم که در این امر مهم نه تنها وکلا بلکه اگر حضرتت هم که مظهر تعظیم و تکریم ما هستند ممانعت فرمایند به مقاومت شدید و

بیسابقه مصادف خواهد شد و ملت آذربایجان همان طوری که پدر مرحوم شاه فعلی را با اخذ آراء از عموم ملت ایران معزول نموده... حالا هم همان عمل را اعاده» خواهد کرد.(۵)

کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان در تلگرام های پیشین خود تهدید به تجزیه آذربایجان هم کرده بود!

سفارت انگلیس که تحولات برساخته قشون را زیر نظر داشت، درباره اقدامات ضدقاجار و تشکیل کمیته مختلط نهضت ملی آذربایجان عقیده داشت که دست امیرلشکر شمال غرب پشت آن است.(۶)

 مجلس زیر فشار رضا خان

امروز مجلس جلسه خصوصی تشکیل داد تا درباره درخواست رضا خان از سیدمحمد تدین، مبنی بر واکنش نسبت به تلگرام هایی که از تبریز میرسد، مشورت کند. تدین در این جلسه به نمایندگان گفت که رضا خان او را به هیأت دولت فراخوانده و پرسیده مجلس چه عکسالعملی درباره این تلگرامها نشان خواهد داد؟ تدین پاسخ داد که این تلگرامها را ندیده است. رضا خان به او گفت که آنها را ببیند و به نمایندگان بگوید تا تصمیمی بگیرند.

کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان در تلگرام پیشین خود خواسته بود که ده تن از نمایندگان در تلگراف خانه حاضر شده پاسخ درخواست های آنان را بدهند. در ن هایت ده تن از نمایندگان انتخاب شدند که به تلگراف خانه رفته با کمیسیون یاد شده تلگراف حضوری داشته باشند.(۷)

 منابع مالی عملیات ضدقاجار

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در گزارش بلندی از روند عملیات رضا خان علیه احمدشاه، در بخشی به تأمین مالی این اقدامات اشاره کرد و نوشت: «برای تغذیه عملیات و آنچه در نظر است صورت گیرد، به پول های شیخ خزعل احتیاج مبرم هست. از این رو از او دعوت شد دست به جیب کند و مبلغ پانصد هزار تومان بپردازد. شیخ از این درخواست ابراز شگفتی نمود و اکتفا به ارسال

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۲۳۶ و ۲۳۷.
۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۳۰۶۷۸.
۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۲، ص ۱.
۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷-۹۵-۱۸-۱۳۰۴. موضوع به فرمانده تیپ شمال اطلاع داده شد تا در صورت ورود حاجاحمد کسمایی، او را تحت نظر قرار دهد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۷، ص ۲۵۲)
۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۲۹ تا ۳۲.
۶- «بر شدت دشمنی علیه شاه در تبریز به سرعت افزوده میشود، و کمیت های به نام «نهضت ملی» برای خلع وی تشکیل شده است. دست پشت پرده، هر چند که بسیار خوب پنهان شده است، به نظر میرسد که بیتردید، افسر فرمانده کل لشکر باید باشد.

این کمیته که به سختی میتوان گفت کاملاً- نماینده مردم آذربایجان است، برخی افراد سرشناس را دربر دارد. آنها همه خدمات تلگراف خانه را در قبضه خود درآوردهاند و پیوسته در حال ارسال تلگرام هایی به دیگر استانها و مجلس هستند که در آنها خلع سلسله قاجاریه خواسته شده است. آنها در این تلگرامها با پیشبینی بروز خشم مردم در اثر بیتحرکی مجلس، اعلام کردند آذربایجان رابطه خود را با پایتخت قطع کرده است، و تهدید کردهاند که داوطلبان آذربایجان عازم تهران خواهند شد. از سوی کمیته ناظرانی در هر یک از ادارات دولتی منصوب شدهاند. دلا-یلی وجود دارد که نشان میدهند، هدف برخی از افراد پیوسته به این موج دشمنی، بیش از آنکه خلع پادشاه باشد، ایجاد جمهوری است.» در این گزارش آمده است: «مواجب قشون لشکر شمال غرب تاکنون سه تا چهار ماه عقب افتاده است.» (FO E ۷۲۱۶/۸۲/۳۴)

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۳، ص ۱.

یـک برگ چک به مبلغ [۲۵۰ هزار تومـان] به عهـده بانکی در بغـداد کرد تا مثلاً نشان دهـد امیری است آزاد و آنچه بخواهد انجام میدهـد. با این همه رضا خان چک را نپـذیرفته و شـخصاً آن را پس فرسـتاده و گفته که این تکه کاغذ به نظر او بیارزش است؛ شیخ باید پول نقد، آن هم اسکناس هایی بدهد که روی آنها نقش بانک شاهنشاهی ایران ملاحظه شود! شیخ خزعل در منافع کمپانی نفت انگلیس و ایران سـهم دارد. بدین جهت از آقای مورای [رئیس بانک شاهنشاهی] خواسـتند به ازای چک از حسـاب جـاری مشتری صـاحب نـام خویش این مبلغ را تـأدیه نمایـد. او اطاعت کرد و یک اتومبیل فرسـتادند تا اسـکناس های تـانخورده را حمـل نمایـد. بـا این همه هنـوز دویست و پنجـاه هزار تومـان دیگر کسـر داشت بنـابراین آن را از والی پشـتکوه و دارندگان انحصار تریاک گرفتند.»(۱)

 تأکید وزیرمختار فرانسه به بازگشت احمدشاه

بونزوم، وزیرمختـار فرانسه، در گزارشـی به وزارت امور خـارجه کشورش منافع فرانسه را در ابقای احمـدشاه بر سـریر سـلطنت دانست. وی از قول نصرتالسـلطنه، عموی احمـدشاه، نوشت که اگر فرانسه بیطرف بمانـد، مصالـح کشور خود را نادیـده گرفته است. بونزوم افزود که تماس مسـتقیم با شاه به مصـلحت نیست، اما همسـرم که در پاریس بسر میبرد میتواند ضرورت بازگشت به ایران را به شاه تفهیم نماید. «احمدشاه هرگز محبوب نبوده است ولی اکثریت عظیم ایرانیان طرفدار قانون هسـتند و از پادشاه خود انتظار اقدامات فوقالعاده ندارند... در مرحله اول مایلند او در میان آنها حضور داشته باشد.»

وی نوشت که آمـدن احمـدشاه میتوانـد با خروج رضا خان همراه شود. رضا خان به انـداز های ثروت انـدوخته است که بتواند دوران بازنشستگی خوبی داشته باشد.(۲)

 پیشنهاد گسیل شاهسون های بغدادی به ترکمن صحرا

سرتیـپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیـپ شـمال، بـه رضـا خـان پیشـنهاد کرد بـا کشـت و زرع در سواحـل رود گرگـان که از گنبدقابوس تا ساحل دریا امتداد دارد درآمد سـرشاری نصیب دولت خواهد شد. از آنجا که «طوایف ترکمن اولاً برای زراعت و تجارت بیلیاقت و ناقابل و ثانیاً صمیمی نخواهند بود در صورتی که رأی مبارک اقتضا نماید... از طوایف شاهسون بغدادی یا غیر آنها در حدود دو هزار خانوار به این نقطه انتقال دهند که هم ممکن است دولت از آنها اسـتفاده مادی نموده و هم قسمت صحرا را برای همیشگی بین طایفه مزبور و ترکمان محفوظ داشت.»

سرتیپ زاهدی در این تلگرام همچنین توصیه کرد برای حفظ خطوط سرحدی و دریافت عواید گمرکی لازم است در مناطقی بنا هایی احداث شود. وی گفت که منافع آتی این کار جبران هزینه ها را خواهد کرد.(۳)

 ضرورت وجود خودرو جنگی و هواپیما در ترکمن صحرا

فرمانـده تیپ شـمال با اشاره به این که گروهی از ترکمنها با پراکنـده شدن در ترکمن صـحرا، امکان تعقیب خود را از نظامیان

گرفتهانـد، از وزارت جنـگ خـواست برای اینگونه فراریها فقـط هواپیمـا و خودرو جنگی به درد میخورد، چرا که نظامیـان از تعقیب آنان خسته میشوند و کاری پیش نمیبرند.(۴) وی در تلگرام دیگری پیشنهاد خود را چنین مطرح کرد: «اجازه فرمایند دو اتومبیل زرهپوش را خود بنده به مسئولیت خود از راه پهلوی به صحرا آورده و بعد از دو سه ماه مراجعت میدهم.»(۵)

 شناسایی موقعیت ترکمن های مهاجر

رضـا خان با ارسال تلگرامی به فرمانـده تیپ شـمال گفت که هر چه زودتر اطلاع دهیـد که مهاجران ترکمن به خاک شوروی که از طرف آنـان مورد اسـتقبال قرار گرفتهانـد چه تعـداد بوده، و این که آیـا «مهـاجرین مزبور از اشـراری هسـتند که به علت خودسری و شرارت اخیر مطمئن به آتیه خود در توقف خاک ایران نمیباشند و یا قسمت معظمی از جعفربای است؟»

وی از فرمانـده تیپ شـمال خواست بـا نماینـدگان دولت شوروی در آن منطقه وارد مـذاکره شود تا از پـذیرش مهاجران امتناع کرده، آنان را به ایران تسلیم نماید. رضا خان افزود که چنین مذاکراتی در مرکز شروع شده است.(۶)

 ترسیم خط تلگراف آستارای ایران و روس

وزارت پست و تلگراف در نـام هـای به وزارت امور خـارجه خبر داد خـط تلگراف آسـتارای ایران به روس بـا این که نیـازمند تعمیرات اساسـی است اما دسـتور داده شـد با وسایل موجود اصـلاح شود. در این نامه آمـده است که تعمیرات اساسـی نیازمند وارد شـدن اسباب و مصالـح از قبیل سـیم و مقره از خارج است. در این نامه آمده است که ترانزیت کالا از راه شوروی ممنوع است؛ چنانچه وسایل درخواستی را بتوان از راه باطوم وارد کرد، تعمیرات اساسی نیز انجام میشود.(۷)

 نگرانی کنسول انگلیس در کرمان

کنسول انگلیس در کرمـان در دیـداری بـا فرمانـده نظامیـان این منطقه بـا اشـاره به هیجانـات ایجاد شـده علیه قاجار و نیز اعزام نظامیان به طرف چابهار، گفت که «چنانچه این قضـیه شـهری کسب وخامت نماید برای حفظ اتباع خارجه از طرف قشونی چه اقـداماتی خواهـد شـد؟» فرمانـده نظامیـان در پاسـخ میگویـد که یگـانی از فـارس به کرمـان اعزام شـده و جای نگرانی نیست. امیرلشکر جنوب با ارسال این گزارش به وزارت جنگ افزود که مقصود مقام انگلیسی از این ملاقات آگاهی از مقصد نظامیان اعزامی بود. وی افزود عدم آگاهی انگلیس از نقطه مقصد نیرو های اعزامی ذهن آنان را مشوب کرده است.(۸)

 نظر نامساعد وزارت مالیه نسبت به منع ورود کالا های تجملی

در پی درخـواست مجمع اقتصـاد از دولـت برای جلوگیری از کالاـ هـای تجملی (ر.ک: ۱۷ شـهریور) وزارت مـالیه با تنظیم یـادداشتی خطـاب به ریـاست وزرا نوشت که اسـتدلال مجمع اقتصـاد به عـدم تراز واردات و صادرات، ظاهری است و چنـدان واقعیت ندارد «و این که در ظرف سال گذشـته دولت ایران مقادیر زیادی مسـکوک و شمش نقره وارد مملکت نموده، صحت عقیده فوق را ثابت میکند.»

در این یادداشت آمده است که تعیین و تشـخیص کالا های تجملی تقریباً غیرممکن است. اشیاء واقعاً تجملی جایی در واردات

ایران نـدارد. در پایان این نامه تـذکر داده شـده که اگر دولت ایران اقـدام به منع ورود برخی اشـیاء و کالاها را نمایـد، ممالك صادرکننده نیز مقابله به مثل کرده، در نتیجه عواید مملکت لطمه خواهد دید.(۹)

 اعتراض به اقدام غیرقانونی سپهدار اعظم

وزارت مالیه در نام های به وزارت امور خارجه از این که

۱- پورشالچی، همان، صص ۲۱۵ و ۲۱۶.

۲- همان، ص ۲۱۶.

۳- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۳۰۶ و ۳۰۷. رضا خان بـدون این که نسبت به مهـاجرت شاهسونهـا اظهـارنظری کنـد بـا سـاخت بناهـا موافقت کرد. رئیس ارکـان حرب کل قشون با ابلاغ این نظر افزود که «خوب است بـا مراعات موقعیت، یک بنا و قلعه مهمی به نام نامی بنـدگان معظمله ساخته شود که در آتیه با ساختمان بنا هایی در اطراف آن تشکیل شهری داده شود. (همان، ص ۳۰۵)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۷۱.

۵- همان، ص ۷۰. وزارت جنگ در ن هایت تصـمیم گرفت سفارش دو خودرو نظامی کاربردی در ترکمن صحرا را به فرانسه سفارش دهد. (همان، ص ۶۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۴۶ و ۴۷.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۳-۳۴-۳۶-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۳۰۶ و ۳۰۷. موضوع وقتی به اطلاع رضا خان رسید، گفت که ترس حقیقی انگلیس از روسها است، [نه مقصد نظامیان] (همان، ص ۳۰۵)

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۵۹۱۵.

کارگزاری گیلان در واگذاری غیرقانونی ۷۳ هزار ذرع مربع از زمین های ساخته شده ساحلی غازیان مشارکت داشته اعتراض کرد. این مساحت از اراضی دولتی غازیان توسط فتح الله خان اکبر (سپهدار اعظم) به مبلغ ۱۰ هزار تومان به اسرامبوکیس یونانی فروخته شده و این فرد هم زمینها را به نقی اتاروف، مهندس روس و رئیس اداره پرساز نفت، انتقال داده و کارگزاری گیلان آن را تأیید کرده است. وزارت مالیه یادآور شد که زمین های ساخته شده کنار دریا مایملک دولت است و کسی حق ندارد آن را بفروشد یا منتقل کند. «بر فرض این که تصور شود ملک مزبور از املاک ابتیاعی و انتقالی آقای فتح الله خان اکبر بوده و مالکیت معزیالیه در کارگزاری محرز شده باشد، بدون رعایت موقعیت سیاسی و معاهدات جاریه چگونه ۷۳ هزار ذرع زمین اراضی کنار دریا را به تبعه خارجه تصدیق» کردهاند؟

وزارت مالیه اکیداً از وزارت امور خارجه خواست کارگزاری گیلان استیضاح شود و به دیگر کارگزاریها ابلاغ گردد زمین های ساحلی ایران چه در کنار دریای خزر و چه در کنار خلیجفارس مربوط به دولت است.(۱)

 فرار یک نظامی دیگر از سرخس به شوروی

کارگزاری سرخس که پیش از این خبر فرار چند نظامی مرزی را به مرکز داده بود، امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که یک نظامی دیگر به سرخس روس فرار کرده است. کارگزار سرخس با اشاره به شیوع این اقدام خواستار تغییر نیرو های مرزی و جایگزینی افرادی دیگر برای جلوگیری از تکرار آن شد.(۲)

 درآمد گاردن پارتی

گاردن پارتی به نفع مؤسسه شیر و خورشید سرخ که از جمعه گذشته در محل مدرسه نظام برپا شده بود، با استقبال اروپاییان مقیم تهران روبرو شد. «محض همراهی و مساعدت با مؤسسه... اغلب خانم های اروپایی تقبل گلفروشی را نیز عهدهدار شده و عایدات این سه روزه» به این قرار است: جمعه ۱۳۰۰ تومان، شنبه ۴۰۰ تومان، یکشنبه ۲۰۰۰ تومان و امروز گفته میشود بیش از روز های گذشته بوده است.(۳)

 عایدات مالیات بر واردات قند و شکر و چای

پس از اجرای قانون انحصار دولتی قند و شکر و چای که از ۱۲ خرداد سال جاری آغاز گشت، واردات این کالاها از مبادی خوزستان، گیلان، آذربایجان، کرمانشاهان و بنادر جنوب تاکنون ۱۸۴/۴۴۱/۱۰ قران درآمد داشته است.(۴)

 شعبه بانک پهلوی در قزوین

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که بانک پهلوی با ایجاد شعب های در قزوین، برای حمل کالا و پست از تهران تا مرز بینالنهرین، اقدام میکند. این بانک از اداره فواید عامه خواسته است که بخشی از امکانات خود را در قزوین در اختیار این بانک قرار دهد. این منبع در خبر دیگری آورده است که بیماری سیاهزخم در اغنام و احشام قزوین فزونی یافته و تاکنون

اقدامی برای درمان انجام نگرفته، در حال سرایت به روستاییان است.(۵)

 دیدار وزیرمختار مصر از دارالفنون

وزیرمختار مصر امروز از دارالفنون تهران دیدار کرد. وی با حضور در کلاس عربی از چند نفر از محصلان این درس پرسش هایی کرد که پاسخ های محصلان مورد توجه او واقع شد.(۶)

۱- همان، سند شم ۲۴۰۱۹۰۳۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۱۲. موضوع به فرماندهی لشکر شرق اطلاع داده شد و وی پاسخ داد که اقداماتی از طریق کارگزار مشهد که عازم عشقآباد است انجام شده، اما پس از پایان عملیات علیه ترکمنها یک گروه دیگر از نظامیان برای ساخلو به سرخس اعزام خواهند شد. (همان، ص ۹)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۳، ص ۱.

۴- همان، شم ۱۹۳۲، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همان، شم ۱۹۳۴، ص ۳.

 سهشنبه

۲۸ مهر ۱۳۰۴

۲۰ اکتبر ۱۹۲۵

۲ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 انتخاب حسن مستوفی به ریاست مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. نخستین دستور، انتخاب ریاست مجلس بود. حسین پیرنیا که پیش از این به عنوان رئیس مجلس انتخاب شده بود، استعفا داده بود. در رأیگیری امروز از ۹۲ نماینده حاضر، ۶۲ تن به حسن مستوفی (مستوفیالممالک) رأی دادند. در ادامه جلسه منشیان و مباشران نیز با انتخاب نمایندگان مشخص شدند.(۱)

 مخالفت وزیر امور خارجه فرانسه با دیدگاه بونزوم

وزارت امور خارجه فرانسه، در پاسخ به بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، مبنی بر تلاش دولت فرانسه برای متقاعد کردن احمدشاه در بازگشت به ایران، نوشت که تشویق شاه برای بازگشت به ایران [بیاحتیاطی] است؛ این که بر اساس درخواست عموی شاه یا وزیر دادگستری ایران، دولت فرانسه وارد چنین اقدامی گردد، گام برداشتن در جهت منافع آن اشخاص است. برتهلو نظر بونزوم را نسبت به ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در پاریس، مبنی بر این که علیه احمدشاه اقدام میکند، نپذیرفت. ممتازالسلطنه «میداند پادشاهش طبیعتاً بیقید و عاجز از گرفتن تصمیم جدی در برابر سردار[سپه] ... میباشد... او باور ندارد نفوذ سردار [سپه] همه روزه رو به کاهش است، بنابراین منفعت شاه در این خواهد بود که بگذارد نخستوزیر چند ماه دیگر فرسودهتر شود.»(۲)

 طرح فرمانده تیپ شمال برای ادامه عملیات

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به رضا خان نوشت که رئیس طوایف اطراف گنبد قابوس پیام داده که آماده تسلیم است. «خاطرنشان نمودم که مقصود از تسلیم، اول دادن اسلحه است. در صورتی که حاضر شدند» گروهی از نظامیان با سرهنگ علیاصغر خان به گنبد میروند تا آنان را خلعسلاح نمایند، در غیر این صورت خودم به سوی گنبد حرکت خواهم کرد.(۳)

 واکنش رضا خان نسبت به گزارش های حاکم استرآباد

رضا خان خطاب به فرمانده تیپ شمال گفت که حسن رئیس، حاکم استرآباد، پیاپی گزارشها و پیشنهاد هایی میفرستد که

ربطی به او ندارد. (ر.ک: ۲۳ مهر) یکی از آنها ساخت برج های متعدد از استرآباد تا آققلعه است. «با دستورات و نظریات من پیشنهاد ساختمان برج در این خط جای بسی تعجب است، زیرا بایستی تراکمه طوری خلعسلاح شوند که بعد از عملیات ابداً به این قبیل پیشبینیها و استحکامات احتیاجی باقی نماند؛ و اگر ساختن بروجی ضرورت داشته باشد فقط در حدود سرحدی رود اترک که از قرهسو شروع و به پست های سرحدی لشکر شرق اتصال یابد لازم خواهد بود.»(۴)

 ورود نیرو های لشکر شرق به سوقه

ستون لشکر شرق امروز به سوقه شاهآباد رسید. به گزارش فرمانده لشکر شرق ترکمنها اوبه های خود را در این ناحیه ترک کرده، عقبنشینی کرده بودند.(۵) در سوقه بود که کوچک خان، یکی از خوانین گوکلان خود را تسلیم سرهنگ محمود خان پولادین کرد و گفت که حاضر است از قشون در گلیداغ (در ۲۴ کلیومتری سوقه) استقبال کند.(۶)

 مراعات حال مقامات محلی شوروی

رضا خان با ارسال تلگرامی خطاب به فرماندهان لشکر شرق و لشکر شمال غرب با اشاره به شکایت سفارت شوروی مبنی بر رفتار ناپسند و بینزاکت نظامیان نگهبان کنسولگری های شوروی در مشهد و تبریز گفت که «این رویه باعث کدورت آنها خواهد شد. لازم است در ترک آن اقدام» کنید.(۷)

 نظمیه تبریز در نگاه کنسولگری شوروی

ژنرال کنسولگری شوروی در تبریز در یادداشتی به کارگزاری آذربایجان نوشت که رفتار غیرقابل تحمل نظمیه شهر نسبت به اتباع شوروی و دوایر تجاری مرتبط با این کشور چنان است که موجب اختلال امور تجارت خانه های شوروی را فراهم کرده، مناسبات اقتصادی دولتین را به خطر انداخته است. وی با ذکر نام هفت تن از بازداشتشدگان اتباع شوروی ادعا کرد آنان بدون اتهام دستگیر و محبوس شدهاند.(۸) ژنرال کنسول شوروی در تبریز همچنین در دیدار با فرمانده لشکر شمال غرب گفت روی های که نظمیه در پیش گرفته، یک طرفه است. «همان طریقی که با ما در هر قدم ضدیت میکند، به انگلیسها نزدیکتر میگردد.» مقام محلی شوروی افزود: «ما مدارک مثبتی داریم که نظمیه آژان رسمی انگلیس است.»(۹)

 پیشنهاد ایران به سفارت انگلیس برای سرپرستی ایرانیان مقیم کویت

در یادداشتی که اداره اول وزارت امور خارجه تهیه کرد، نوشت که در پی درخواست مکرر ایرانیان مقیم کویت برای تعیین یک ایرانی به جهت سرپرستی اتباع در کویت، با وزیرمختار انگلیس مذاکره شد؛ موافقتی نشان ندادند. سپس پیشنهاد گردید خود انگلیس سرپرستی ایرانیان را به عهده بگیرد[!] که وزیرمختار پاسخ داد پس از رایزنی جواب خواهد داد. در این یادداشت آمده است که مراسلات زیادی از ایرانیان مقیم کویت به مجلس شورای ملی رسیده [و از بدرفتاری حاکمان کویت با ایرانیان شکایت شده است.](۱۰)

 دیدار هیأت آمریکایی با حاکم و کارگزار ارومیه

کارگزار ارومیه به وزارت امور خارجه گزارش داد که یک هیأت چهار نفره از آمریکاییان پس از ورود به ارومیه به دیدار حاکم و کارگزار رفته، در مورد فعالیت های خیریه آمریکا در منطقه با آنان مذاکره کردهاند. اعضای این هیأت عبارت بودند از مستر اچسون، رئیس خیریه کل شرق؛ میس ویلسون، رئیس خیریه ایران؛ مستر بیچ، رئیس خیریه قفقاز؛ مستر رایت، عضو هیأت تبشیری؛ و مترجم. در این گفت و گو طرف آمریکایی پذیرفت که کمک های خود را به نیازمندان ایرانی، به دلیل کمی محصول، آفتزدگی و تلف شدن حیوانات، ارائه کند. «از مذاکرات آنها چنین معلوم شد که میخواهند اساساً خیریه های آذربایجان را منحل و به قراری که میگفتند حالیه قسمت عمده وجوهات در قفقاز صرف میشود تا وسایل پرستاری از فقرای آن نقاط که عده آنها خیلی زیاد است از هر حیث فراهم گردد.»(۱۱)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۴، ص ۱.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۱۷.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۰۰.

۴- همان، صص ۳۱۱ و ۳۱۲. فرمانده تیپ شمال پاسخ داد که این بناها موقتی است، آن هم برای حضور چند نفر که بتوانند از خطوط تلگراف و تلفن مراقبت کنند. اما آنچه در آقلعه ساخته خواهد شد برای استقرار نظامیان است. (همان، صص ۳۰۹ و ۳۱۰)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۲۷.

۶- جان پولاد، همان، ص ۴۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۳۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۵-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۲۸ و ۴۲۹.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۵-۵۳-۱۳۰۴.

۱۱- همان، ۳۱-۱-۴۷-۱۳۰۴.

 عدم مسئولیت دولت در پرداخت غرامت

کارگزاری خوزستان در نام های به حکومت نظامی خوزستان توضیح داد که به هنگام «حدوث انقلاب و جنگ اگر خسارتی متوجه به اشخاص اعم از داخله و خارجه بشود، دولت با وسایل ممکنه برای تعیین مرتکبین و استرداد خسارت اقدام خواهد کرد ولی خود را مسئول تأدیه غرامت نمیداند.»(۱)

در پی اعتراضات طوایف و عشایر عرب که منجر به غارت برخی اماکن خرمشهر شده بود، شکایاتی از اتباع داخلی و خارجی برای پرداخت خسارت های وارده به کفیل حکومت نظامی خوزستان رسیده بود.

 تمایل کلدانیان مهاجر ایرانی به بازگشت

مجمع کلدانیان در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که کلدانیان ایرانی مهاجر به بینالنهرین، بسیار علاقهمند هستند که به موطن خود در ارومیه و سلماس بازگردند. «چنانچه مکرر در این خصوص عرایض عرض شده است... مستدعی است بذل توجه عاجلی فرموده مقرر فرمایند که این جماعت کلدانی های مهاجر به ایران عودت و مشغول رعیتی و کسب و کار خودشان شوند.»(۲) گویا یک هزار خانواده از مسیحیان کلدانی در بینالنهرین بسر میبردند.

 مراقبت از ایرانیان مخالف در بادکوبه

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به این که اطلاعاتش درباره ایرانیان مخالف مقیم بادکوبه غیرمستقیم بوده، نوشت که لازم است فردی از نزدیک رفتار و گفتار آنان را تعقیب کرده، گزارش دهد. «برای انجام این مقصود ماهی شصت تومان حقوق لازم است که داده شود.»(۳)

 مخارج تحصیل علیاصغر صبا

وزیرمختار ایران در برلن به وزارت امور خارجه خبر داد که هزینه تحصیل علیاصغر صبا به دستور آن وزارت خانه، در زمان وزارت محمدعلی فروغی، به این سفارت سپرده شد، تا متعاقباً پرداخت گردد. در این نامه آمده است که علیاصغر با درگذشت پدرش مجبور شد آلمان را ترک کرده، راهی ایران شود تا به امور خانوادگی خود برسد. وزیرمختار افزوده است که نزدیک به یک سال از این موضوع میگذرد و مخارج هزینه شده برای صبا تأدیه نشده است. هزینه سفارت برای این محصل ۵/۱۴ لیره بود.(۴)

 حمایت امیرلشکر جنوب از حکومت خوزستان

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، در تلگرامی فوری به وزارت جنگ اطلاع داد که برخی از جراید خبر از انتصاب مشارالدوله به حکومت خوزستان دادهاند. وی افزود که میرزا احمد خان عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، در این

مدت عملکرد خوبی داشته و جابهجایی او با فرد دیگری مصلحت نیست.(۵)

 مبلغان وهابی در بنادر جنوب

محمد شبانکاره، یکی از مسئولان بنادر جنوب، خبر داد که دو تن از مبلغان وهابی با نوشته هایی از ابن سعود از نجد وارد بنادر جنوبی ایران شده و با مشایخ حمادی و آل حَرَم ملاقات کردهاند. نمایندگان ابن سعود از رؤسای طوایف یادشده خواستهاند در برابر خلع سلاح و هر فشار دیگری که از طرف دولت وارد شود، مقاومت کنند. شبانکاره میافزاید که «مشایخ به خوبی حس کردهاند که اگر خلعسلاح شوند فاید های که حالا از قاچاق گمرک میبرند دیگر نمیتوانند ببرند و این اتحاد بین [طوایف] ... هرگاه زودتر جلوگیری نشود اوضاع بنادر خیلی سخت میشود.»(۶)

 شهبندر جدید ترکیه در ارومیه

علی بهادری، حاکم ارومیه و سلماس، به وزارت داخله خبر داد که علی رفیقبیک، باششهبندر جدید ترکیه، وارد ارومیه شد. علی رفیقبیک امروز به دیدن علی بهادری رفت و گفت که «از طرف سفیرکبیر ترکیه به من امر شده با مأمورین دولتی [ایران] با کمال محبت و مهربانی رفتار نمایم.»(۷)

 پاسخ وزارت مالیه به وزارت پست و تلگراف

در پی درخواست وزارت پست و تلگراف برای تخصیص بودج های معادل ۴۰ هزار ۹۲۸ تومان برای سیمکشی های استرآباد، رامیان، تنکابن، مازندران و... وزارت مالیه پاسخ داد که محل خرج عایدات دولت مشخص شده و نمیتوان هزینه جدید پذیرفت. فقط در صورتی که عایدات از مخارج فزونی گیرد «در این صورت وزارت مالیه با کمال میل حاضر است که با سیمکشی های مزبور موافقت کند.»(۸)

 انتقال گندم آذربایجان از راه قفقاز

در پی کمبود گندم در تهران و دستور دولت به انتقال گندم از نقاط مختلف به تهران، از جمله آذربایجان، سی هزار خروار گندم آماده حمل به تهران شده است، اما به دلیل نبود وسیله حمل و نزدیکی فصل سرما، دولت با روسها وارد گفت و گو شد تا از طریق قفقاز انتقال گندم انجام شود. «حکومت شوروی روس اجازه داده که به طور ترانزیت از راه قفقاز حمل به بندر پهلوی شده که از آنجا با کامیون های دولتی به طهران ارسال گردد.»(۹) در طی روز های اخیر ۶ هزار خروار گندم از زنجان وارد تهران شده است.(۱۰)

۱- همان، ۱۶-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- همان، ۲۶ و ۲۵-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۳- همان، ۸-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۴- همان، ۲۹-۳۷-۳۵-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۰۲. وزارت جنگ موضوع را تکذیب کرد. (همان، ص ۳۰۱)

۶- همان، ص ۱۷۳. این خبر آذرماه به اطلاع رضا خان رسید. و او گفت مبلغان ابن سعود را هر کجا دیدند دستگیر کنند. (همان، ص ۱۷۰)

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۴۹۶.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، صص ۲۶ و ۲۷.

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۳، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۱۹۳۵، ص ۲.

ص: ۳۷۶

 چهارشنبه

۲۹ مهر ۱۳۰۴

۲۱ اکتبر ۱۹۲۵

۳ ربیع‌الثانی ۱۳۴۴

 حمایت رسمی دولت شوروی از رضا خان

بیسیم مسکو، در خبری که بیشتر شبیه اطلاعیه است، اعلام کرد که برخلاف آنچه که در جراید اروپایی انتشار مییابد، «دولت شوروی کمافی‌السابق اصل عدم مداخله کامل به امور داخلی ایران را رعایت کرده و با حکومت ملی ایران که رضا خان رئیس‌الوزراء در رأس آن قرار گرفته، روابط کاملاً دوستانه دارد.»(۱) بیسیم مسکو بدون این که از پادشاه ایران نام برد، رضا خان را در بالای هرم قدرت ایران دانست. این از نظر ناظران سیاسی همراهی دولت شوروی با اقدامات ضدقاجار جاری در ایران بود. نظر به اهمیت این اطلاعیه متن کامل آن در پاورقی می‌آید.

 دستور های جدید رضا خان برای جلب رضایت شوروی

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که سفارت شوروی میخواهد نظامیانی که «به قونسول شوروی [در کرمانشاه] در خصوص اسلحه بیاحترامی کرده‌اند [تنبیه شده] ضمناً خواستار شده‌اند که موجبات ترضیه خاطر قونسول فراهم شود. قدغن فرمایید تفصیل را با نتیجه اقداماتی که در این باب شده سریعاً اطلاع دهید.»(۲)

همچنین وزارت جنگ در تلگرام دیگری به امیرلشکر جنوب از قول رضا خان دستور داد «چون نماینده [وزیر] مختار شوروی به حدود جنوب مسافرت مینمایند حسب‌الامر مبارک قدغن فرمایید وسایل تسهیل مسافرت ایشان را از هر حیث فراهم داشته و اقدامات لازمه را مرعی دارند.»(۳)

در کنار این دستورها، وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب نوشت که کنسول شوروی در کرمان از حوادث مرتبط با نهضت ملی [اقدامات ضدقاجار] استفاده هایی میکند که باید به طور غیرمحسوس جلوگیری نمود.(۴) همچنین وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شرق نوشت که روسها برای امور تجاری خود در آن منطقه از شیوه مالگیری قشون ناراحت هستند «و خواستهاند یک قسمت از مالها برای حمل و نقل تجارتی آزاد گذارده شود.»(۵) لشکر شرق همه چهارپایان منطقه را برای عملیات علیه ترکمنها به کار گرفته بود.

 اعلام رسمی براندازی قاجار به سفارت انگلیس

رضا خان از طریق وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس خبر داد که تصمیم گرفته است سلسله قاجار را سرنگون کند ولی از عدم موافقت دولت انگلیس نگران است. سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در مورد بیطرفی کامل و دوستانه و وفادارانه انگلیس نسبت به سیاست اعلام شده رضا خان اطمینان داد.(۶)

 گزارشی از عملیات ضدقاجار در رشت

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، گزارشی دریافت کرد که در آن آمده بود «در وضعیات سیاسی تغییری حاصل نشده، رشت در سکوت صرف» بسر میبرد. در این گزارش آمده است که کمیسیون مختلط رشت [که با تقلید از کمیسیون مختلف نهضت ملی آذربایجان تأسیس شده] دو عضو بیشتر ندارد: حاجسیدمحمود و چایچی؛ و چون آزادیخواهان [طرفداران قشون و رضا خان] با ایشان همکاری نمیکنند نتیجه مهمی به دست نداده است. این گزارش میگوید که اقداماتی برای همکاری کمیسیون یاد شده و آزادیخواهان به عمل آمده است. «قسمت عمده مردم منتظر تمایل قشونی هستند که ممکن است این قضیه را هم آزادیخواهان تحت پرده هایی رفع نمایند.» [یعنی براندازی قاجار به حساب قشون گذاشته نشود.] در انت های این گزارش آمده است که حاکم گیلان «مدیران جراید را به منزل شخصی خود برای جلسه سری دعوت نموده، گویا همان موضوع جمهوریت [= اقدامات ضدقاجار] را مطرح خواهد نمود.»(۷)

 دیدار وزیرمختار فرانسه با رضا خان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، امروز برای معرفی سرهنگ خلبان دو رانتی و نوگس، نمایندگان کمپانی بینالمللی حمل و نقل هوایی فرانسه به ملاقات رضا خان رفت. وی در خلال این دیدار بود که احساس کرد گمان پیشین او در مورد قریبالوقوع بودن یک کودتا بیش از پیش درست است. این ملاقات با گلایه های رضا خان همراه بود. رئیسالوزراء گفت که دولت فرانسه او را جدی تلقی نمیکند، روزنامه های فرانسه اطلاع دقیقی از ایران ندارند، ارزش قشون ایران برای آنان پنهان مانده. رضا خان گفت که «من تنها رئیس کشور هستم و همه مردم در ایران بدون استثناء باید در برابرم تعظیم کنند... وانگهی تا چند روز دیگر این را به اثبات خواهم رساند.» بونزوم با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که به «هجویات» رضا خان پاسخ داده است. وی در خاتمه خطاب به رئیسالوزراء گفت که «اگر آنها که حضرت اشرف را در مورد بدخواهی دولت فرانسه آگاه ساختهاند ایرانی هستند، خواستارم... سخت توبیخ و بازخواست شوند و اگر خارجی هستند که رطب و یابس گفتهاند.» این دیدار با دعوت بونزوم از رضا خان برای صرف شام در محل سفارت پایان یافت.(۸)

 ورود نیرو های لشکر شرق به گلیداغ

امشب نیرو های لشکر شرق در راه پیشروی به سوی گنبدقابوس بلندترین قله گلیداغ را تصرف کردند. ترکمن هایی که از سوقه شاهآباد فرار کرده بودند در اینجا به محاصره نظامیان درآمدند. «فعلاً دو اُوبه مهم آنها که به اوبه کوچک خان و جان قربان معروف میباشد در دامنه گلیداغی زیر پای قشون واقع، رؤسای آنها در اردو حاضر شده و اظهار اطاعت و انقیاد نموده و اطمینان دادهاند که در ظرف چهار روز کلیه اسلحه خود را تسلیم نمایند.»(۹)

□ سفارش به همکاری با دولتشاهی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرماندهی لشکر شرق، با اشاره به این که شاهزاده غلامعلی دولتشاهی، والی جدید خراسان، نسبت نزدیکی با «بندگان حضرت اشرف اعظم دامت عظمته دارند، قدغن فرمایید مناسبات لشکری را کاملاً با ایشان محفوظ داشته و رویه مساعدت و موافقت را با مغزیالیه اتخاذ نمایند.»(۱۰)

□ وضعیت ترکمن های تسلیم نشده

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در گزارشی به رضا خان نوشت که بخشی از طایفه جعفربای تسلیم شده، بخش دیگر که سرانشان آناگلدی خان و عثمان آخوند است، تسلیم نشدهاند. اینان خانواده خود را از رود اترک به سوی شوروی فرستاده و خودشان نیز در همان نقاط مرزی مستقر هستند. وی افزود عثمان آخوند و جمعی از خویشان او تأمین خواسته بودند، که به عثمان آخوند تأمین ندادم. اما

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۵، صص ۱ و ۲. «مسکو - اخیراً مطبوعات اروپا مصراً اخباری انتشار میدهند دائر بر این که گویا دولت جماهیر شوروی نسبت به حکومت ملی ایران که رضا خان پهلوی در رأس آن قرار گرفته نظریه منفی داشته و گویا دولت شوروی از شاه ایران که حالیه در اروپا توقف دارد تقویت میکند. انتشارات جراید اروپا ظاهراً این مقصود را تعقیب میکنند که دولت شوروی را در این مبارزه سربست های که در سنوات اخیره در ایران به عمل میآید طرفدار شاه قلمداد کرده و روابط کدورتآمیزی بین دولت شوروی و حکومت ملی ایران ایجاد کرده و بدین وسیله اجرای سیاست امپریالیستی را در ایران تسهیل کنند. غائله سلطنتطلبان که در چندی قبل به تحریک عناصر ارتجاعی تهران روی داد [منظور حوادث اول و دوم مهرماه سال ۱۳۰۴ است] همین مقصود را تعقیب میکرد. آژانس تلگرافی اتحاد جماهیر شوروی برای این که تمام این اخبار بیمعنی را از اذهان خارج کند اطلاع میدهد که دولت شوروی کمافیالسابق اصل عدم مداخله کامل به امور داخلی ایران را رعایت کرده و با حکومت ملی ایران که رضا خان رئیسالوزراء در رأس آن قرار گرفته روابط کاملاً دوستانه دارد.» (همانجا)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۴۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۰۰. امیرلشکر جنوب وقتی پرسید اجرای اقدامات لازمه ممکن است مشکلاتی پیش آورد، پاسخ گرفت که اقدامات مخصوص لازم نیست. (همان، صص ۲۹۷ و ۲۹۸)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۷.

۵- همان، ص ۸۰.

۶- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۰.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۱۱۹ تا ۱۲۱.

۸- پورشالچی، همان، صص ۲۱۸ و ۲۱۹.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۲۷.

۱۰- همان، پ ۳-۱، ص ۲۵۱.

به او نوشتم که «بندگان حضرت اشرف از تقصیر گذشته، تراکمه [را] عفو و اغماض فرموده، لازم است شما با همراهان خود فوری مراجعت کنید.» سرتیپ زاهدی مینویسد که عثمان آخوند پسرش را فرستاد که در گمیشتپه او را دیدم؛ خودش هم این روزها به ایران میآید. در این گزارش آمده است که روسها مساعدتی با ترکمن های فراری نکردهاند. فرمانده تیپ شمال در تلگرام دیگری نوشت که با ترکمنها با مسالمت رفتار کردهام. با این حال احتمال میرود بخشی از سلاح هایشان را تحویل ندهند. منتظرم پس از بازگشت به محل هایشان، با احضار رؤسا، همه اسلحه ها گرفته شود. وی تأکید کرد قطعاً چهار پنج نفر از خوانین ترکمنها که «اساس انقلاب [ترکمن] صحرا بودند» اعدام خواهند شد.(۱) یکی از آنان عثمان آخوند است. رضا خان نسبت به کشتن وی اصرار داشت. رضا خان به زاهدی گفت: «راجع به عثمان آخوند هم اگر مشارالیه را در محل اعدام نمیکنید، ممکن است او را به طهران بفرستید.» رضا خان تأکید داشت آن دسته از ترکمنها که سر اطاعت فرود نیاورند باید مثل همان سیزده تن خوانین بیرانوند لرستان اعدام شوند.(۲)

 تأکید بر انتخاب علی خان از لرستان

رضا خان دستور داد با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب، علی خان، پسر نظامالسلطنه را که از لرستان نامزد ورود به مجلس شورای ملی است، به نمایندگی مجلس انتخاب کنند. در این دستورالعمل آمده است که بدون اقدام قشون علیه او، فعالیت های انتخاباتی خود را سامان داده، به مقام وکالت برسد.(۳)این دستورها در حالی به امرای قشون صادر میشود که هنوز وزارت داخله انتخابات دوره ششم را آغاز نکرده است.

 عدم دخالت لشکر غرب در خلعسلاح چهارلنگ

در پی ناهماهنگی هایی که میان لشکر جنوب و لشکر غرب در خلعسلاح عشایر واقع در مرز های حوزه عملیات دو لشکر رخ داد، بنا به درخواست لشکر جنوب، مأموران خلعسلاح لشکر غرب از دخالت در خلعسلاح ایل چهارلنگ منع شدند. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، امروز به وزارت جنگ خبر داد که مأموران این لشکر از دخالت در خلعسلاح ایل چهارلنگ منع شدهاند.(۴)

 درباره خط تلگراف خرمشهر به آبادان

گرین وود، معاون کل شرکت نفت ایران و انگلیس، در نام های به کارگزار خوزستان نوشت که خط تلگراف محمره به آبادان متعلق به این شرکت نیست «لذا ما نمیتوانیم آن را تحویل نماینده [شما] دهیم.» وی افزود که نماینده این شرکت فردا خط مزبور را به رئیس تلگراف محمره (خرمشهر) نشان خواهد داد.(۵)

 حاکم جدید لنگرود

مقتدرالسلطان به عنوان حاکم جدید لنگرود وارد این شهر شد.(۶)

□ دستور تهیه بودجه ۱۳۰۵

میلسپو با ارسال بخشنام های به وزارت خانه ها خواست که در اسرع وقت بودجه سال ۱۳۰۵ خود را به وزارت مالیه بفرستند.(۷)

□ مسئولیت جدید مستر جونس

مستر جونس، که پیش از این پیشکار مالیه آذربایجان بود، به عنوان رئیس اداره محاسبات وزارت مالیه مشغول به کار شد.(۸)

□ تلف شدن ۲۰ هزار رأس گاو در رشت

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که در پی تلف شدن ۲۰ هزار رأس گاو در رشت بر اثر سیاهزخم، کمیسیون دفع آفات تصمیم گرفت مأموری با دارو های لازم به طرف گیلان بفرستد.(۹)

□ والی جدید کرمان

فهیمالملک به عنون والی جدید کرمان معرفی شد. پیش از این مهدی دادور این مسئولیت را به عهده داشت.(۱۰)

□ تظاهرات ضددولتی در کاشان

گروهی از زنان و مردان کاشانی در اعتراض به وضع ارزاق دست به تظاهرات زدند. به گزارش فرمانده نظامیان کاشان، گروه معترض با چوب و سنگ به بازار شهر رفته کسبه را مجبور به تعطیل میکنند. رئیس نظمیه که به علت کمبود آژان نمیتواند از ادامه تظاهرات جلوگیری کند، از قشون کمک میخواهد. تظاهرکنندگان شیشه ها و دَرِ مقر حکومتی کاشان را نیز شکستند. شعار های تظاهرکنندگان طرفداری از احمدشاه و علیه رضا خان بود. نظامیان با دستگیری عد های به تظاهرات خاتمه میدهند. گفته میشود این قضیه زیر سر میرزاسیدحسن خان کاشانی، نماینده مجلس، است.(۱۱)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۴۳ تا ۴۵.

۲- همان، ص ۴۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۳۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۴۷. موضوع بازمیگشت به خطوط فرار ایل حاجیوند. طایفه چهارلنگ مسئولیت خلعسلاح حاجیوند را پذیرفته بود و دخالت مأموران لشکر غرب این کار را با مشکل روبرو کرده بود. (همان، ص ۳۴۸)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۴۷۶.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۵، ص ۲.

۸- همانجا؛ همان، شم ۱۹۳۴، صص ۲ و ۳.

۹- همان، شم ۱۹۳۴، ص ۲.

۱۰- همان، ص ۳.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۲۳۷ تا ۲۳۹.

ص: ۳۷۸

 پنجشنبه

۳۰ مهر ۱۳۰۴

۲۲ اکتبر ۱۹۲۵

۴ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 زمینهسازی دیپلماتیک انگلیس برای صعود رضا خان

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در ایران، برای نشان دادن موضع رسمی دولت انگلیس به وزارت امور خارجه کشورش پیشنهاد کرد بیانی های صادر کند مبنی بر این که انگلیس خواهان مداخله و یا درگیر شدن در قضایای داخلی ایران نیست. لورن گفت که به این ترتیب اگر رضا خان پرسشی درباره تغییر رژیم سیاسی ایران از من کند «من میتوانم خطر های احتمالی را یادآور گردم.»(۱)

ناظران آمریکایی نمایش بیطرفی انگلیس را درباره برانداختن سلسله قاجار و برآمدن رضا خان باور نمیکردند. آنان اعتقاد داشتند که انگلیس و رضا خان در قضیه شیخ خزعل با یکدیگر معامله کرده بودند و اکنون زمان اهدای پاداش انگلیس به رضا خان بود. «اصلاً نمیتوان باور کرد که سر پرسی لورن وقتی که رئیسالوزراء در محمره بود، واقعاً با او به تفاهمی سری و بده بستانی مناسب برای خاتمه خصومتها با شیخ نرسیده باشد... موضع رسمی بریتانیای کبیر در حال حاضر نوعی بیاعتنایی توأم با بیحوصلگی و عدم دخالت در امور ایران است. البته منطقاً هم نمیتوانست چیز دیگری باشد. ولی از سوی دیگر، به اعتبار همان منطق [معامله سیاسی] امکان ندارد موضع واقعی این کشور چنین چیزی باشد. آن طور که حسین علاء میگوید، ظاهراً انگلیسیها موضع واقعیشان را به طور محرمانه به شاهزاده فیروز گفتهاند، که جالب است بدانیم بالاخره گناهان گذشتهاش را بخشیده و به بازی راهش دادهاند. به گفته فیروز، بریتانیای کبیر با شرایط زیر از نیابت سلطنت و یا حتی پادشاهی سردارسپه حمایت خواهد کرد: اول اینکه این تغییر باید دائمی باشد؛ دوم این که باید با خواست مردم باشد؛ و سوم این که نظم باید حفظ شود و هیچ لطم های به منافع بریتانیا در کشور وارد نیاید.»(۲)

 تحلیل بونزوم از روابط رضا خان و فرانسه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در گزارشی تحلیلی به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که رضا خان به فرانسه اعتمادی ندارد، چرا که ما احمدشاه را پناه داده، در برابر تغییر صمد خان ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در پاریس، مقاومت کرد هایم. وی با تأکید بر این نکته که سیاست داخلی ایران توسط سفارت خانه ها تنظیم میشود، نوشت که اگر میخواهیم در قضایای فعلی ایران بیطرف نشان دهیم، دلیلی ندارد تبدیل به یک ناظر بیعلاقه شویم. بونزوم بار دیگر بر نظر خود پایفشاری کرد و افزود: «برای ما سودمندتر بود اگر میتوانستیم پنهانی شاه را تشجیع کنیم که به مملکتش بازگردد، نه برای کنار رفتن از سلطنت، بلکه

به این منظور که در هر حال به اقدامی متشبث شود تا سریعتر اوضاع را روشن سازد. اگر ولیعهد در آن صورت جانشین برادرش گردد دست کم از ما سپاسگزار خواهد بود.»

بونزوم در این گزارش تحلیلی منافع فرانسه در ایران را از دست رفته توصیف کرد.(۳)

 دیدگاه وزیرمختار فرانسه به موقعیت سیاسی آینده ایران

وزیرمختار فرانسه در یادداشتی بلند به وزیر امور خارجه کشور متبوعش نوشت که در پرتو تبلیغات دروغین و ساختگی نظامیان در شهرستانها و ارسال تلگرام های ناشی از تهدید و ارعاب، محیط تبلیغی مناسبی برای رضا خان فراهم شده است. این فضا «قطعاً نشست آتی مجلس را تحتالشعاع قرار خواهد داد و از هماکنون شنیده میشود [رضا خان] خواهد گفت با توجه به خواست عمومی ملت هر چه زودتر باید مجلس مؤسسان تشکیل گردد. تنها یک مرد میتواند شهامت مخالفت با طرح مطلب و اعلام در مجلس را داشته باشد، مدرس، که اظهار داشته بیمار است و نمیتواند در جلسه های آتی پارلمان شرکت جوید.»(۴)

 اقدامات ضد قاجار حاکم گیلان

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، در تلگرامی محرمانه به رضا خان خبر داد که صبح امروز راهی لاهیجان و لنگرود میشوم. وی نوشت «در تعقیب جلسه قبل دعوتی که بالغ بر سیصد نفر است... شده است که اقدامات جدی و ملی را به پایان رساند. چنانچه عرض شد در تمام قسمت های گیلان از طرف طبقات، این رویه ادامه داده شده.»(۵)

 یک سفارش انتخاباتی دیگر

وزارت جنگ از قول رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داد اقدامی علیه تقی خان، پسر نظامالسلطنه، که در بوشهر برای رسیدن به مجلس ششم فعالیت خواهد کرد، انجام نگیرد. «بندگان حضرت اشرف اعظم با این انتخاب مخالفتی ندارند.»(۶)

 درخواست عکس از فرمانده تیپ شمال

وزارت جنگ در تلگرامی خطاب به فرمانده تیپ شمال، سرتیپ فضل الله زاهدی، خواست یک قطعه عکس که با نشان ذوالفقار برداشته شده باشد، به وزارت جنگ بفرستد.(۷) احتمالاً این عکس برای تقدیر از فرمانده یاد شده در عملیات علیه ترکمنها بوده است.

 ضرورت رسیدن لشکر شرق به ترکمن های گوکلان

به گزارش فرمانده ساخلو آققلعه، برخی از ترکمن های تسلیم نشده، طایفه داز را به دلیل تسلیم اسلحه شماتت کرده، حتی «یک روز هم محمود آخوند، قاضی طایفه داز، را حبس» کردهاند. فرمانده تیپ شمال با ارسال این خبر به وزارت جنگ یادآور شد که با رسیدن لشکر شرق به منطقه گوکلان از اینگونه حرکات جلوگیری خواهد شد.(۸)

□ تنبیه فرمانده کشته شده

رضا خان پس از شـنیدن شبیخون و اغفالی که ترکمنها به یک بهادران در روستای سلاخ وارد کردهاند، از فرمانده تیپ شمال خواست فرمانـده این یگان باید در برابر بیاحتیاطی انجام داده تنبیه شود. «به علاوه اسم صاحب منصب مذکور و تعداد مقتولین و مجروحین بهادران را هم اطلاع دهید.»(۹) سرتیپ زاهدی هم پاسخ داد که فرمانده یاد شده کشته شده است.(۱۰)

□ پیگیری خط تلگراف خواجهنفس و گمیشتپه

وزارت جنگ با ارسال نام های خیلی فوری به وزارت پست و

۱- آصفی رامهرمزی و...، همان، ص ۲۹۸.

۲- مجد، همان، ص ۳۵۴.

۳- پورشالچی، همان، صص ۲۱۹ تا ۲۲۱.

۴- همان، ص ۲۲۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۴۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۴۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۳۱۴.

۹- همان، ص ۳۰۲.

۱۰- همان، ص ۳۰۱.

تلگراف خواست نتایج اقدامات خود را در خصوص کشیدن سیم تلگراف به خواجهنفس و گمیشتپه اطلاع دهد. وزارت جنگ تأکید کرد اگر اقدامی نشده در اجرای این امر باید شتاب کرد.(۱)

 دیدار آپروسف با کارگزار خراسان

کارگزار خراسان با ارسال گزارشی ضمن اعلام دیدار آپروسف، ژنرال کنسول شوروی در مشهد با او، نوشت که وی از دستگیری تعدادی از اتباع شوروی توسط نظمیه بسیار عصبانی است. آپروسف میگوید برخی از زندانیان را شکنجه کردهاند. او گفت: «از کارگزاری خارج نمیشوم مگر این که جواب قطعی به من بدهید که این سوءرفتار نسبت به اتباع روس از روی چه اساس است.» آخرین فرد دستگیر شده علیاکبر لنکرانی بود. کارگزار خراسان در پاسخ به آپروسف موضوع شکنجه را تکذیب کرد و برای آرام کردن دیپلمات روسی واسطه آزادی علیاکبر لنکرانی شد، اما خطاب به وزارت امور خارجه افزود که «اداره ایالتی اظهار میکند که این اقدامات بر حسب دستور مرکز است که به نظمیه رسیده و برای کشف مطلبی است که تعقیب میشود.»(۲)

 بلاتکلیفی کنسولگری ایران در بادکوبه در قبال ورود غیرقانونی اتباع ایران

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه خبر داد که این نمایندگی تکلیف خود را در قبال ایرانیانی که به طور غیرقانونی و قاچاق وارد بادکوبه میشوند نمیداند. این افراد هیچ مدرکی در دست ندارند که بر مبنای آن بتوان به آنها تذکره داد. وی افزود با این وصف اگر تذکره هم نگیرند، امکان بازگرداندن آنها به ایران نیست. در این نامه آمده است که حکومت محلی بادکوبه از دادن تابعیت به این گونه افراد ابائی ندارد. ژنرال کنسول ایران نوشت که به عقیده من چار های جز این که در مرز از خروج چنین افرادی جلوگیری شود نیست.(۳)

 دیدار رضا خان از قور خانه تهران

صبح امروز، رضا خان از قور خانه دیدن کرد؛ «دوایر آن را سرکشی و بازدید و عملیات متخصصین آلمانی و کارگران قور خانه مورد توجه واقع گردید.»(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست تدین، نایب رئیس، تشکیل شد. دستور امروز مجلس لایحه راهسازی وزارت فواید عامه بود که در آن ۳۵۱ هزار تومان اعتبار برای ایجاد راه در شش مسیر اراک به خمین، بروجرد به ملایر، دلیجان به خمین، تهران به مازندران، و تهران به بندر پهلوی تقاضا شده بود. پس از نطق های موافق و مخالف تصویب آن به جلسه آینده موکول شد.(۵)

 سفیر جدید افغانستان در راه ایران

محمدحسین خان، سفیر جدید افغانستان در ایران، به زودی وارد کشور میشود. وی اینک در بغداد است و جایگزین سردار عبدالعزیز خان خواهد شد.(۶)

 انضمام مالیه بلوچستان به کرمان

وزارت مالیه تصمیم گرفت مالیه بلوچستان را به کرمان منضم کند. در پی این تصمیم حاجعزالممالک اردلان نیز به سمت معاونت مالیه این ناحیه انتخاب گردید.(۷) ریاست مالیه این دو شهر با مستشار آمریکایی است.

 اعدام یک جاسوس ترکمن

فرمانده لشکر شرق یک جاسوس ترکمن را در کللیداغ اعدام کرد. وی پیش از این چند نفر را در سملقان بدون محاکمه اعدام کرده بود.(۸)

 درگیری نظامیان لشکر شرق با ترکمن های ایل گرناوه

به گزارش فرمانده لشکر شرق «ایل گرناوه و طایفه ساکن چغلیق... اظهار تمرد از دادن اسلحه نموده، یک ستون شبانه به گرناوه اعزام و در موقع احراز ارتفاعات تراکمه پس از جزئی استقامت و مصادمه با دادن سه نفر مقتول و سی و چهار نفر اسیر به طرف یموت عقبنشینی اختیار و تمام اوبه های آنها آتش زده شد.» وی افزود بیشتر خوانین مهم گوکلان نزد من آمده، اطمینان دادهاند که ظرف دو شبانهروز پاسخ قطعی برای خلعسلاح شدن بدهند. فرمانده لشکر شرق فاصله فعلی خود را تا گنبد قابوس ۱۰ فرسخ دانست که طوایف گوکلان در این فاصله اقامت دارند که باید ضمن پیشروی آنان را خلعسلاح کرد. وی در پایان این خبر نوشت که طایفه گوکلان از خلعسلاح شدن خود، بدون خلعسلاح شدن طایفه یموت، ابراز نگرانی میکند. «فدوی گوشزد نمود که حکم خلعسلاح عمومی باشد و در یموت یک هفته است شروع شده» است.(۹)

۱ آبان ۱۳۰۴

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۲۰.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۲، ص ۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۴۱. مراتب به فرماندهان تیپ شمال و لشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا از خروج افراد بیتذکره از مرز جلوگیری کنند. (همان، ص ۳۹)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۶، ص ۲.

۵- همان، صص ۲ و ۳.

۶- همان، شم ۱۹۳۵، ص ۲.

۷- همان، ص ۳.

۸- جان پولاد، همان، ص ۴۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۲۷ و ۱۲۸.

ص: ۳۸۰

 جمعه

۲۳ اکتبر ۱۹۲۵

۵ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 بخشنام های برای سران قشون

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به امرای لشکرها و تیپ شمال نوشت که اهالی حوزه های هر یک از یگان های نظامی بیآنکه صحبتی از جمهوریخواهی کنند، باید از تحرکات آذربایجان سرمشق گرفته، انقراض سلطنت قاجار را درخواست نمایند. در این بخشنامه ها از فرماندهان خواسته شده با تنظیم اعلانها و اطلاعیه هایی از طرف اهالی، آذربایجان را وکیل خود در خلع قاجاریه بشناسند و نسخ های از تلگرام های خود را به مرکز بفرستند. نظر به اهمیت این بخشنامه متن کامل آن در پاورقی آمده است.(۱)

حاکم گیلان پس از دیدن این بخشنامه در تلگرامی فوری و خیلی محرمانه ضمن ابراز آمادگی خود تقاضای اعتباری برای این عملیات نمود، چرا که «خود فدوی هم پس از اطمینان از شهر رشت بر حسب لزوم باید به نقاط مهم گیلان حرکت» کنم.(۲)

 تهیه مقدمات تحصن در مدرسه نظام

از امروز چادر هایی در مدرسه نظام برپا شد و اسباب پذیرایی شامل آشپز خانه، آبدار خانه و... آماده گردید تا پذیرای چهارصد پانصد نفر برای تحصن باشد. این افراد که از طرف قشون آماده حضور در مدرسه نظام شدهاند، قرار است انزجار خود را از خاندان قاجار اعلام کرده، خواستار خلع احمدشاه شوند.(۳)

 شیخ محمد خان چاهکوتاهی در تهران

انجمن جنوب در تهران، با ارسال نام های به وزارت جنگ خبر داد که شیخ محمد خان چاهکوتاهی اخیراً وارد تهران شده است. این انجمن با اشاره به این که مرامش «محو آثار فئودالیته از جنوب [ایران] است» درخواست کرد از بازگشت شیخ محمد به دشتی و دشتستان جلوگیری گردد «و ضمناً به امارت لشکر جنوب دستور دهید که برادرانش را نیز از مداخله در سیاست ممانعت نمایند.» در این نامه آمده است که وجود این افراد در جنوب موضوع خلعسلاح را دچار مشکل میکند «زیرا یک عده به تحریص و ترغیب و پررویی آنها و یک عده به اسم ضدیت و از ترس هجوم و آنتریک آنها سعی میکنند اسلحه خود را حفظ نمایند.»(۴)

 بازداشت دو روس پناهجو

الهامی، کارگزار آذربایجان و رئیس کمیسیون مرزی ایران، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که دو کارگر تبعه شوروی که با قصد پناهنده شدن «به آستان مبارک» وارد ایران شده‌اند، یک ماه است که بدون تکلیف در حبس بسر میبرند. وی با این توضیح که احوال افراد دستگیر شده رقت‌آور است و این مدت را در منطقه مرزی بسر برده‌اند، درخواست کرد پیش از آن که روسها از این موضوع باخبر شوند، تکلیف آنها روشن شود.(۵)

 چاپ تمبر برای ساخت مقبره فردوسی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که دولت ماده واحد های به مجلس شورای ملی داد، که در آن به وزارت مالیه اجازه میدهد درآمد فروش تمبری که به نام فردوسی چاپ میشود برای ساخت مقبره فردوسی تخصیص دهد.(۶)

 مطالبات کمپانی شنیدر

مظفرالدینشاه در آخرین سفر خود به اروپا از کمپانی فرانسوی شنیدر اسلحه و مهمات خرید که بخشی از پول آن پرداخت نشده است. پیگیری های سفارت فرانسه از دولت ایران منجر به این شد که مطالبات شرکت یاد شده با اقساط سالیانه پرداخت شود؛ در ۱۳۰۴ یک میلیون و پانصد هزار فرانک به نرخ روز، در ۱۳۰۵ سه میلیون و دویست و پنجاه هزار فرانک (هر فرانک ۴۴ قران)، در ۱۳۰۶ سه میلیون و دویست و پنجاه هزار فرانک (هر فرانک ۴۴ قران). این لایحه تقدیم مجلس شورای ملی شد تا به تصویب برسد.(۷)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۶۳ تا ۶۵. «در نهضت اخیر لازم است قیام آذربایجان و مطالبی که از طرف آنها اظهار میشود سرمشق اهالی سایر نقاط واقع گردیده و عقیده قیامکنندگان آذربایجان پیروی شود. صحبت جمهوریت به هیچوجه نباید در بین باشد؛ چنانچه کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان شرح قیام و منظور خود را به کلیه نقاط مملکت تلگرافاً مخابره کرده‌اند، تقاضای اهالی انقراض سلطنت قاجاریه و خاتمه دادن بدوره زمامداری آنها است که در اثر بیلیاقتی این سلسله سالها است مردم توجه خود را به این نکته معطوف داشته و امروزه با جدیت فوقالتصوری عملی شدن آن را خواستارند. و در همه جا احساسات مردم برای اجرای این مقصود طغیان کرده است. عقیده مردم بر این است که سلطنت ودیع های است که اراده ملی آن را در مقابل لیاقت و کفایت به کفّ قائد قادر خود تفویض مینماید که توانایی حفظ حیثیات مملکت و اداره آن را داشته باشد نه آنکه هر شخص نالایق و بیکفایتی موروثاً به مقام سلطنت برسد. در این صورت وحدت نظر و تعقیب رویه آذربایجان بر کلیه اهالی نقاط مملکت فرض و بایستی در ضمن تلگرافات ولایات برای خاتمه دادن به دوره سلطنت قاجاریه به آذربایجان وکالت داده و مخصوصاً تسریع در انجام این امر را جداً مطالبه کنند و کپیه تلگرافات مزبور نیز به مقامات لازمه مرکز مخابره گردد. بدیهی است تلگرافات اهالی به آذربایجان بایستی هر چه ممکن باشد دارای امهار و امضا های بیشتر و معروفتری بوده و از طرف طبقات مختلفه مخابره شده باشد. (همانجا)

۲- همان، ص ۵۸.

۳- مکی، همان، ج ۳، ص ۳۹۵.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۰۴. وزارت جنگ مفاد نامه انجمن جنوب را به اطلاع امیرلشکر جنوب رساند. محمود آیرم در پاسخ گفت با عقیده آن انجمن هم رأی است و قصد داشت پس از بازگشت به شیراز شیخ محمد چاهکوتاهی را تبعید کند. پس از دریافت این پاسخ وزارت جنگ از نظمیه تهران خواست شیخ محمد را در تهران موقوف دارد. «به مشارالیه اخطار شده تا چندی در طهران متوقف و بدون اطلاع حرکت نکند.» (همان، صص ۲۰۰ تا ۲۰۳)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، ص ۳۸. موضوع به فرماندهی لشکر شمال غرب منعکس شد تا نظر دهد. (همان، ص ۳۶)

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۶، ص ۱.

۷- همانجا.

 صرف مالیات خوانین لرستان در تختقاپو کردن ایلات

دولت با ارائه ماده واحده ای به مجلس شورای ملی، درخواست کرد «آنچه از بقایای مالیاتی خوانین لرستان در هذهالسنه وصول میشود به مصرف تخت قاپو کردن الوار و اعاشه افراد فقیر و بیبضاعت آنها برساند.»(۱)

 وصول ۷۵ هزار لیره پول نفت

۷۵ هزار لیره از پول نفت ایران که محل اختلاف دولت و کمپانی نفت جنوب بود، توسط بانک شاهنشاهی به وزارت مالیه رسید. این مبلغ پس از مذاکرات نماینده دولت، میرزاعیسی خان، باکمپانی مذکور وصول شد. روزنامه ایران با چاپ این خبر افزود که این اختلاف کاملاً حل نشده و «چون ممکن است مابهالاختلاف با کمپانی دوستانه قطع و فصل نشده و رجوع به حکم شود، [میرزاعیسی خان] تقاضا کرده است چهار پنج هزار تومان اعتبار داده شود که در صورت لزوم به مصرف برساند.»(۲)

 شناسایی مردان ۲۳ تا ۳۳ سال

اداره بلدیه در حال شناسایی مردان ۲۳ تا ۳۳ سال است. وزارت جنگ که در صدد اجرای قانون نظام اجباری است هر هفته فهرست مردان ۲۳ تا ۳۳ ساله را از اداره بلدیه دریافت میکند تا آنان را برای خدمت در نظام اجباری احضار نماید.(۳)

 نام خانوادگی دوم

در پی تکرار نام خانوادگی، دایره سجل احوال اداره بلدیه، برای افرادی که نام خانوادگی مشابه انتخاب کردهاند، نام خانوادگی دوم درج کرده، ورقه هویت صادر میکند.(۴)

 حرکت قوای لشکر شرق به طرف ارتفاعات قرهحاجی

به گزارش فرمانده لشکر شرق، یک ستون از نیرو های این لشکر برای حمله به مواضع ترکمنها در ارتفاعات قرهحاجی که پوشیده از جنگل است حرکت کرد. این ستون ۶۰۰ نفره به فرماندهی سرهنگ مهدی خان موفق به نفوذ به جبهه ترکمنها نشد. فرمانده لشکر شرق در پی این شکست، نیرو های کمکی بیشتری به ارتفاعات یاد شده اعزام کرد.(۵)

 کافی نبودن سهمیه نمایندگان ترکمنصحرا

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در نام های به وزارت داخله نوشت که دو وکیل برای استرآباد و ترکمنصحرا کم است. وی با اشاره به رسیدن اعتبار انتخابات دوره ششم قانونگذاری افزود که استرآباد ده بلوک و افزون بر ۳۰۰ هزار جمعیت دارد. طوایف گوکلان و یموت هم ۳۵۰ هزار نفر هستند. این تعداد جمعیت نیازمند چهار وکیل در مجلس شورای ملی است.(۶)

(تصویر) مظفرالدینشاه

۱- همانجا.

۲- همان، صص ۱ و ۲.

۳- همان، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۰۹ و ۱۱۰.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۲۱۶.

ص: ۳۸۲

 شنبه

۲ آبان ۱۳۰۴

۲۴ اکتبر ۱۹۲۵

۶ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 یکسره شدن کار قاجار در مجلس پنجم

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب گفت که در نظر بود خلع قاجاریه با دادن اختیار به وکلای دوره ششم (مجلس آینده که در بهمن ماه تشکیل میشود) انجام شود ولی لازم است در همین دوره از مجلس شورای ملی کار آن یکسره گردد. این کار باید ظرف ده تا بیست روز آینده به پایان برسد.(۱) نظر به اهمیت این تلگرام متن کامل آن در پاورقی میآید.

 بخشنام های در تسریع وکالت دادن به آذربایجان

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به یگان های نظامی خود تأکید کرد «مقتضی است در مخابره تلگرافات راجع به وکالت دادن به آذربایجانیان برای اقدام در خلع قاجاریه تسریع گردیده و کپیه تلگرافات نیز به مجلس و سایر مقامات لازمه مخابره شود. ممکن است به تجار و علما و اصناف به وسیله یکی از محترمین آنان کپیه صادر شود.»(۲)

 آغاز تحصن در مدرسه نظام

گروهی که خود را «هیأت متحده آذربایجان» مینامند، با هماهنگی وزارت جنگ در مدرسه نظام متحصن شدند. هدف آنها براندازی سلطنت قاجار است. این گروه توسط حاجیرحیم قزوینی و محمدصادق طباطبایی (اجلالالملک) سرپرستی میشوند. حسین فشنگچی نیز که پیش از این از طرف وزارت جنگ برای شروع حرکت ضدقاجار به تبریز رفته بود، به تازگی وارد تهران شده و با حرارت فراوان در کنار افراد یاد شده است. «اجلالالملک به صراحه اظهار میدارد که نمایندگان آذربایجان نباید به مجلس بروند و باید استعفا نمایند و شب را هم در آنجا بمانند.»(۳)

 دستور برپایی تظاهرات در گیلان

رضا خان در تلگرامی به فرمانده تیپ شمال گفت که «انعکاس صدای آذربایجان در اکناف پیچیده، رشت که نزدیکترین نقطه است همین طور به حال خود باقی است.» وی افزود: «میشنوم [سرهنگ] عزت الله میرزا، رئیس ارکان حرب شما باطناً مانع از تظاهرات مردم است. اولاًـ مواظب او باشید، و در ثانی مردم را وادار به تظاهر عملی کرده و دستور بدهید از تمام نقاط گیلان رأی خود را به کمیسیون [مختلط] نهضت ملی آذربایجان واگذار کرده و از تلگرافات خود یک نسخه هم به مرکز

مخابره کننـد. ولی این تفویض رأی به آذربایجان بایـد در اسـرع وقت انجام پذیرد.»(۴) شایـد این تلگرام رضا خان بیارتباط با این گفته سـفارت انگلیس نباشد که «از منبع موثقی از رشت گزارش رسیده است که تا پایان هفته سوم اکتبر، مقام های ارتش نتوانسـتهاند برای یورش خود علیه شـاه حمـایتی جلب کننـد. روسـها نیز در تلاـش هـای خود برای برانگیختن احساسات به نفع جمهوری ناموفق بودهاند.»(۵)

 آغاز عملیات ضدقاجار در جنوب

بنـابر قرائن، وزارت جنـگ بـا ارسال تلگرام هایی به امیرلشـکر جنوب دسـتور داد تبلیغات ضـدقاجار در صـفحات جنوب آغاز گردد. امیرلشـکر جنوب امروز در پاسـخ به این دسـتور به وزارت جنـگ اطلاـع داد «اقـدامات لاـزم را نموده و قریباً نتایـج آن مرعی خواهد گردید.»(۶)

 مراقبت از حاکم زنجان

وزارت جنگ از فرمانده لشکر شمال غرب خواست ناصرقلی خان نصرالدوله، حاکم جدید زنجان، اگر «عملاً یا لساناً برخلاف مصلحت اقداماتی... نماید فوراً و بدون مراجعه به مرکز او را توقیف» کنید.(۷) نصرالدوله دیروز وارد زنجان شده بود.(۸)

 دفع حمله ترکمنها در گمیشتپه

به گزارش فرمانـده تیپ شـمال تهاجم ترکمنها به گمیشـتپه دفع شـد. ترکمن های مهاجم ترکیبی از طایفه چاروا و عـد های از گوکلانها و جعفربای های ناراضی بودند. سرتیپ فضل الله زاهدی نوشت که ضربه سنگینی به مهاجمان وارد شده است.(۹)

 ناتوانی وزارت پست و تلگراف

وزارت جنگ به فرماندهی تیپ شـمال خبر داد که وزارت پست و تلگراف ممکن است نتواند به این زودی خط تلگراف را به خواجهنفس و گمیشـتپه برسانـد. «قـدغن فرماییـد راهنمایی نماینـد که با کمک قشون از چه طریقی ممکن است زودتر سـیم و غیره تهیه و در استقرار تلگراف خانه های مذکور اقدام نمود تا زودتر به انجام این کار موفقیت حاصل گردد.»(۱۰)

 هواپیما های خریداری شده ایران در مسکو

علیقلی انصاری، سـفیرکبیر ایران در مسـکو، به رضا خان خبر داد که دو هواپیمای [خریداری شده ایران از آلمان] وارد مسـکو شدهاند. خلبانها به دلیل بدی آب و هوا این مسـیر را سه روزه آمدهاند. وی افزود پیشبینی هواشناسـی میگوید که مسیر هوایی از مسـکو تا بادکوبه فعلاً مساعـد نیست. «در صورت دوام این هوا آیا اجازه میفرماییـد طیاره تا بادکوبه با راهآهن حمل شود یا نه؟»(۱۱) پیش از خبرها از عدم اجازه دولت شوروی به عبور هواپیما های ایران از فضای آن کشور حکایت داشت.

 توافق امیرلشکر جنوب با کنسول های انگلیس

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، خبر داد که پس از مذاکره با کنسول های انگلیس در خرمشهر و اهواز، مقرر شد عشایر مرزنشین عراق با شیخ محیسن همراهی نکنند. همچنین مقامات انگلیسی در بصره با اعزام یگانی به مرز از ورود عشایر مرزنشین ایران به عراق جلوگیری خواهند کرد.(۱۲) محمود آیرم در تلگرام دیگری خبر داد که شیخ محیسن پس از ناامیدی از همکاری مقامات در بصره، اینک در کنسولگری انگلیس متحصن شده و میگوید از بصره خارج نخواهم شد. مقامات محلی انگلیس از بغداد کسب تکلیف کردهاند که آیا میشود او را به ایران تحویل داد یا نه؟(۱۳)

 موقعیت نامناسب قائن

اللهقلی صاحب ی، حاکم قائن، در گزارشی به وزارت داخله نوشت که چند روزی است هوا گاهی سرد و گاهی گرم است. در هر خان های یک یا دو نفر بیمار هستند؛ یا تب و سردرد دارند یا مبتلا به سینه درد و اسهال هستند. از پزشک و دارو خبری نیست.(۱۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۲۲. گفتنی است این تلگرام تاریخ ندارد، و به قرینه شماره آن حدس زده میشود که امروز یا اول آبان صادر شده باشد. «از قرار معلوم در نظر است قضیه خلع سلاطین قاجار را با دادن اختیار به وکلای دوره ششم برای تغییر سلطنت به مجلس آتیه محول نمایند، ولی لازم است این امر را از همین مجلس خواسته و طوری تعقیب نمایند که در ظرف ده الی بیست روز خاتمه یابد. سایر ولایات نیز دستور دارند که آذربایجان را برای پیشقدمی و تعقیب جدی این قضیه وکالت داده و به سرعت خاتمه آن را طلب نمایند. قریباً تلگرافات در این باب میرسد. ریاست عالیه کل قوا» (همانجا)

۲- همان، ص ۵۰. تاریخ این سند خوانا نیست. احتمالاً تاریخ صدور آن امروز بوده باشد.

۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۵۴.

۵- FO E ۷۲۱۶/۸۲/۳۴

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۵.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۰۸. در پی این تلگرام که در واقع دستور رضا خان بود، به دلایل نامعلومی نصرالدوله دستگیر شده، راهی وزارت جنگ میشود. نکته قابل توجه آن که وقتی وی را تحویل وزارت جنگ میدهند، رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب مینویسد: «نصرالدوله تحتالحفظ وارد؛ حسبالامر مبارک ذات اقدس ارواحنا فداه قدغن فرمایید سریعاً تقصیر مشارالیه را اطلاع دهند!» (همان، ص ۹۹)

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۷، ص ۳.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۹۸ و ۲۹۹. رضا خان پس از دیدن این گزارش گفت که باید کوشش کنید شکست کوچکی هم به قوای نظامی وارد نشود چرا که موجب تشجیع ترکمنها خواهد شد. (همان، ص ۲۹۷)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۱۹.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۳۶. وزارت جنگ پاسخ داد که به واسطه نیاز شدید به این هواپیماها اگر از طریق راهآهن زودتر میرسد اقدام کنید. (همان، ص ۳۵)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۶۳. گویا حاجعلی عرب که اینجا رئیس طایفه محیسن خوانده شده، حدود ۲۵۰ عرب مسلح را دور خود جمع کرده، قصد حمله به شهر را داشت. همین مسئله موجب شدکه کفیل حکومت نظامی خوزستان و فرمانده ساخلو خوزستان به دیدار کنسول انگلیس بروند و مذاکره کنند. (اسناد وزارت امور خارجه، ۷۱-۱۶-۵۴-۱۳۰۴)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۳۸.

۱۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۹۶.

 تدوین عهدنامه تجاری ایران و لهستان

عهدنامه تجاری بین ایران و لهستان در وزارت فواید عامه تدوین گردید. قرار است این عهدنامه برای تصویب به مقامات ذیربط داده شود.(۱)

 سخنرانی نماینده شرکت هواپیمایی فرانسه

عصر امروز به دعوت وزیرمختار فرانسه و وزیر معارف، کلنل درانتی، مدیر شرقی شرکت بینالمللی هواپیمایی فرانسه، برای حاضران در سالن وزارت معارف سخنرانی کرد. سخنان او راجع به تجارت هوایی بین پاریس و تهران بود. وی که به زبان فرانسه سخن میراند، نظر حاضران را به ضرورت تأسیس دوایر هواپیمایی در ایران جلب کرد.(۲)

 ورود دو مستشار آمریکایی دیگر به تهران

ژرژ کلمن و مستر روبر دو مستشار مالی دیگر آمریکا که به تازگی به استخدام وزارت مالیه درآمدهاند، به تهران رسیدند و خود را به وزارت مالیه معرفی کردند.(۳)

 یکشنبه

۳ آبان ۱۳۰۴

۲۵ اکتبر ۱۹۲۵

۷ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 آغاز اقدامات ضدقاجار در خوزستان

در پی دستور وزارت جنگ به امرای قشون مبنی بر صدور اطلاعیه های ضدقاجار، محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، اطلاع داد که «اهالی محمره (خرمشهر)» تلگرام هایی خطاب به مجلس شورای ملی و آذربایجان مخابره کردند. «سایر نقاط دیگر [خوزستان] هم مشغول اقدامات لازمه میباشند.»(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین، نایب رئیس، تشکیل شد. دستور این جلسه ادامه بررسی لایحه راهسازی بود.(۵)

 بازگشت بیهواپیمای سرهنگ نخجوان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سفارت کبرای ایران در اسلامبول، به سرهنگ احمد نخجوان خبر داد که بازگشت شما بدون هواپیما به ایران در انظار مردم صورت خوبی ندارد. «به فوریت کسورات را از سرهنگ ریاضی خواسته و با طیاره پرواز نمایید. ضمناً اطلاع دهید که در پرواز تنها یا همراه هم دارید؟»(۶) وزارت جنگ در تلاش بود لوازم تعمیر هواپیمای سرهنگ نخجوان، به اسلامبول برسد.(۷)

 درخواست اسباب مخابرات توسط تیپ شمال

در پی واگذاری کشیدن خط تلگراف خواجهنفس و گمیشتپه به تیپ شمال (ر.ک: ۲ آبان) سرتیپ فضل الله زاهدی امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که در این حدود سیم تلگراف پیدا نمیشود. اگر شش فرسخ سیم های موجود در اداره قشونی با ۱۲ دستگاه تلفن فوری به رشت برسد، سهشنبه با کشتی به منطقه مورد نظر حمل میکنیم. «بنده هم از بادکوبه مقداری سیم متفرقه وارد نمودم که فقط کفایت از آقلعه تا استرآباد مینماید.»(۸)

 آماده شدن سه هواپیما برای پرواز به ایران

نایب شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان ایرانی در مسکو، به وزارت جنگ خبر داد که هواپیما های خریداری شده از شوروی آماده حرکت به طرف ایران هستند. وی نوشت میتوان این هواپیماها را با هدایت سه تن از محصلان که آموزش هوانوردی را به پایان رساندهاند در اواخر نوامبر به ایران فرستاد. شرفالدینمیرزا افرود که «اگر اجازه مرحمت فرمایید برای استخدام سه نفر میکانیکچی با صد تومان حقوق» وارد مذاکره شوم.(۹)

 بازگشت رحیمزاده صفوی به تهران

رحیمزاده صفوی، مدیر روزنامه آسیای وسطی که سال گذشته به اروپا رفته بود، امروز به تهران رسید.(۱۰) وی برای خروج از ایران

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۷، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۸، صص ۲ و ۳.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۵۰. این تلگرام نشان میدهد که پرواز سرهنگ نخجوان از پاریس به تهران با موفقیت همراه نبوده است و بالاجبار در اسلامبول به زمین نشسته، هواپیمایش محتاج تعمیر است. (همان، ص ۵۱)

۷- همان، ص ۵۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۱۶. وزارت جنگ به اداره مباشرت قشون دستور داد درخواست های فرمانده تیپ شمال را

زودتر به رشت بفرستد. (همان، ص ۱۵)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۴۶. وزارت جنگ پرواز در زمستان را برای هواپیماها مشکلساز دانست. «به بادکوبه حمل و از آنجا پرواز شود. راجع به میکانیکچی کتباً جواب به وسیله واسلیچنکو که عازم است داده میشود.» (همان، ص ۴۵)

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۸، ص ۲.

مجبور به پنهانکاری شده بود. رحیمزاده صفوی در پاریس به دیدار احمدشاه رفته بود و پیام آیت الله مدرس را به وی رسانده بود.

 فرار سالارظفر از سرباز خانه کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، اطلاع داد که سالارظفر از سرباز خانه کرمانشاه فرار کرد. «در موقع انتقال امیرلشکر به کرمانشاه، علیاکبر خان [سردار مقتدر] و [حسین خان] سالارظفر سنجابی با مستحفظین [از همدان] وارد، به واسطه نداشتن محبس صحیح در سرباز خانه در طبقه دوم عمارت... محبوس؛ سالاظفر خود را از پنجره اطاق به پشت بام اداره حکومتی باز بوده و تقریباً چهار زرع ارتفاع داشته به زمین پرت کرده، فرار میکند.» وی نوشت که مأموران در پی یافتن سالارظفر هستند.(۱) این دو خان ایل سنجابی از دو سال گذشته به این طرف زندانی لشکر غرب هستند.

 درخواست تغییر رئیس تلگراف خانه کرمانشاه

امیرلشکر غرب از رضا خان خواست دستور دهد رئیس تلگراف خانه کرمانشاه را عوض کنند. «مأمور تلگراف کرمانشاه مخالفت هایی مینماید... مستدعی است چنانچه رأی مبارک علاقه گیرد امر فوری به وزارت پست و تلگراف صادر فرمایند که مشارالیه را احضار و ریاست این نقطه را به ابوالحسن خان» که نسبت به قشون ابراز صمیمیت میکند واگذار نمایند.(۲)

 استقرار یک گروهان در خمیسه

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که در بازدید از اطراف خرمشهر، نظر به اهمیت موقعیت خمیسه (از روستا های خرمشهر) یک گردان نیروی پیاده به استعداد ۱۲۰ نفر به عنوان ساخلو در آنجا مستقر کرده است.(۳) وی در تلگرام دیگری به وزارت جنگ اطلاع داد که با توجه به حل و فصل قضایای خوزستان دهم آبان از طریق دریا به بوشهر رفته، راهی شیراز خواهد شد.(۴)

 ارجاع به اداره مالیه خوزستان

در پی درخواست اتحادیه اصلاح امور فلاحتی شوشتر از وزارت مالیه در خصوص تعمیر سد اهواز و سد شوشتر، وزارت مالیه با تنظیم یادداشتی خطاب به این اتحادیه نوشت که تقاضای تعمیر این دو سد و تخصیص اعتبار چهل هزار تومان برای مساعده امور زراعتی، به اداره مالیه خوزستان دستور هایی داده شده؛ به اداره مزبور مراجعه کنید.(۵)

 غیرقانونی بودن واگذاری حکومت کرمانشاه به مسعودی

در پی درخواست امیرلشکر غرب از وزارت جنگ، مبنی بر صدور حکم حکومت کرمانشاه به حاجامیرحسین خان مسعودی (ر.ک: ۲۵ مهر) مراتب به وزارت داخله منعکس شد. وزارت داخله امروز در نام های به وزارت جنگ پاسخ داد که سوابق

فرد یاد شده نشان میدهد که طبق قانون استخدام کشوری در رتبه ششم قرار دارد. وی پیش از این حاکم قوچان بوده و نمیتواند حکومت شهر های درجه یکی چون کرمانشاه را به عهده گیرد. برای صدور چنین حکمی نیاز به رتبه نهم قانون استخدام کشوری است.(۶)

 ادامه مهاجرت از چابهار

به دنبال ادامه درگیری های خوانین محلی در چابهار، مهاجرت ایرانیان از این ناحیه فزونی گرفته است. (ر.ک: ۷ مهر) «همه روزه مردم به سمت مسقط، گوادر و کراچی مهاجرت میکنند. اگر حساب نگاه داشته بودیم متجاوز از هفت هزار نفر از داخله بلوچستان الی خاک چابهار در این سه ماهه مهاجرت کردهاند.»(۷)

 شیوع مالاریا در خوار

«در بعضی بلوکات خوار مرض مالاریا شیوع و به واسطه نبودن طبیب در محل اغلب مردم در زحمت و تلفات هم زیاد دارد.»(۸)

(تصویر) کرمانشاه، طاق بستان

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۲۷.
۲– همان، ص ۱۵۰.
۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۵۶.
۴– همان، ص ۲۴۷.
۵– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.
۶– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۱۸. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد، و او بار دیگر درخواست کرد، حال که با این پیشنهاد موافقت نشد، لااقل کفالت حکومت را به میرزااحمد خان، معاون حاکم قبلی، بسپارید و فرد دیگری برای کرمانشاه در نظر گرفته نشود. (همان، صص ۱۱۵ و ۱۱۶) مراتب به وزارت کشور اطلاع داده شد. (همان، ص ۱۱۴)
۷– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۹، ص ۷.
۸– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۷، ص ۳.

ص: ۳۸۵

 دوشنبه

۴ آبان ۱۳۰۴

۲۶ اکتبر ۱۹۲۵

۸ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 تفویض وکالت سیاسی به آذربایجانیها

پس از اجرای طرح تمرکز عملیات ضدقاجار در آذربایجان و صدور اطلاعیه های فراوان از آن ناحیه به دیگر شهرها(۱)، وزارت جنگ به مسئولان نظامی شهرها دستور داد با تهیه اطلاعیه هایی آذربایجانیها را وکیل سیاسی خود قرار دهند. رضا خان امروز به حاکم گیلان دستور داد «فقط اهالی گیلان رأی خود را به آذربایجانیها داده و آنها را برای اقدام در این امر وکالت دهند. اقدام دیگری لازم نیست.»(۲) (ر.ک: ۱ آبان) همچنین وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سرهنگ عزت اللهمیرزا، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، یادآور شد از آنجا که ریاست تیپ در رشت نیست باید اهالی گیلان را وادار کنید در خصوص الغاء خاندان قاجار به آذربایجانیها تأسی نمایند. «برای اجرای این مقصود [به آذربایجانیها] وکالت داده و کپیه تلگرافات را نیز به مجلس و به وسیله یک نفر از محترمین علماء و تجار و اصناف مرکز به هیأت آنها مخابره نمایید.»(۳)

 درخواست استقلال عمل توسط امیرلشکر غرب

از تلگرامی که وزارت جنگ به حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، فرستاد، چنین برمیآید که وی خواستار استقلال عمل در صدور اطلاعیه های ضدقاجار شده است. در این تلگرام آمده است «در صورتی که اهالی مایل نباشند وکالت برای اقدام به آذربایجانیان داده و بخواهند مستقیماً اقدامات نمایند، لازم نیست آراء خود را به آنها بدهند، ولی لازم است خود اهالی [!] نیز با یک جدید و حرارت فوقالعاده به نام خودشان اقدامات مؤثره به عمل آورده و برای اجرای این مقصود تلگرافات متواتری به مرکز مخابره نمایند.»(۴) وزارت جنگ با صدور بخشنام های به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال خواستار اعلام وکالت شهر های دیگر به آذربایجان شده بود. (ر.ک: ۱ آبان)

 تلگرام رضا خان به ابراهیم قوام

در پی اعلام آمادگی میرزاابراهیم خان قوام برای شرکت در براندازی خاندان قاجار (ر.ک: ۲۶ مهر) رضا خان با ارسال تلگرامی به وی گفت که «چون مدتی است اهالی مملکت [!] موضوع عدم لیاقت سلاطین قاجاریه را برای اداره امور مملکت تعقیب نموده و جداً انقراض این سلسله را خواستار هستند، به عقیده شخصی من هم بهتر است که بالاخره کار یک طرفی شده و در این موقع که راه ترقی مملکت بازگردیده، مقدرات آن زودتر معلوم شود.»(۵)

□ وفور اعلامیه های ضدقاجار در تهران

منابع آمریکایی از توزیع اعلامیه های فراوان در تهران خبر دادند. «اعلامیه های بیامضایی دارد در میان مردم پخش میشود که حاوی تلگرام های ارسالی برای مجلس و رئیسالوزرا از تبریز و کرمان است و در آنها خواهان خلع شاه و سرنگونی سلسله قاجار شدهاند. در تلگرام های ارسالی از تبریز اعلام شده است که چنانچه مجلس تا روز سهشنبه (۲۷ اکتبر) تصمیمی نگیرد، آذربایجان روابط خود را با تهران قطع خواهد کرد. در تلگرام دیگری هم از نمایندگان آذربایجان خواستهاند که در مجلس حاضر نشوند، و آنها را تهدید کردهاند که در صورت حضور در مجلس «عواقب وخیمی» در انتظارشان خواهد بود... اقدامات لازم برای خلع شاه از سلطنت و سرنگونی سلسله قاجار انجام خواهد شد. علاوه بر این، پیشنهاد کردهاند که تمام ولایات ایران برای انجام اقدام مقتضی به کمیته ملی تبریز اختیار تام بدهند. مردم آذربایجان در انتخابات آتی شرکت نخواهند کرد، مگر اینکه مطمئن شوند مجلس جدید صلاحیت بازنگری در قانون اساسی را دارد، به ویژه از حیث خاتمه دادن به سلطنت سلسله قاجار. در تلگرام ارسالی از کرمان، از رئیسالوزرا خواستهاند که موقتاً پایتخت را ترک کند تا مردم کرمان به تهران بریزند و خواسته هایشان را عملی سازند.»(۶)

همچنین شبنامه هایی در تهران توزیع میشود که نسبت به سلسله قاجار ابراز تنفر و انزجار میکند. این شبنامه ها در روز روشن میان مردم توزیع میشود و توزیعکنندگان آن، که گویا از عمال نظمیه هستند، واهم های از این کار ندارند.(۷)

□ تجمع گروهی از اهالی بارفروش علیه قاجار

سلطان محمود افسری [احتمالاً ـ حاکم نظامی بابل] در گزارشی به وزارت داخله خبر داد که پیش از غروب گروه هایی از طبقات مختلف مردم در مسجد کاظم بیک گردهم آمدند و نسبت به سلسله قاجار ابراز تنفر کردند. گردانندگان این مجلس تلگرام رسیده از کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان و پاسخ بارفروش به آن را خواندند. همچنین «تلگرافی که توسط نمایندگان محترم مازندران به دارالشورای کبری و عموم جراید تهران نوشته، تقاضای انجام مقاصد خود را کرده بودند» خوانده شد و به امضاء حاضران رسید.(۸)

□ اجتماع ضدقاجار در مسجد جامع ساری

گردهمآیی امروز گروه هایی از مردم ساری در مسجد جامع شهر با سخنرانی محمدرضا تجدد، نماینده مجلس شورای ملی، همراه بود. وی در سخنان خود علیه قاجار صحبت کرد و از بیعلاقه بودن احمدشاه نسبت به کشور گفت. در این مجلس «یک عده بیست و چهار نفری از طبقات شش گانه معین کردند که با احساسات اهالی مملکت شرکت جسته، برای خلع شاه و سلاله قاجاریه اقدام و با ایالات و پارلمان و ولایات مشغول مذاکره و مخابره شود.»(۹)

□ غلبه نیرو های لشکر شرق بر ترکمنها

نیرو های لشکر شرق ساعت دو بعد از ظهر امروز پس از ۷۲ ساعت زد و خورد متوالی و شبانهروزی، توانستند قوای ترکمنها را در ارتفاعات قرهحاجی شکست دهند. ترکمنها به سوی کوه های قرابل خان عقب نشستند. همچنین قوای سرهنگ پولادین،

فرمانده فوج پهلوی، توانستند پیشکمر را که ابتدای جلگه منتهی به گنبد قابوس است تصرف کنند.(۱۰)

 مزیت ترکمنها در تقابل با نیرو های تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی در گزارشی به رضا خان با اشاره به درگیری های دو روز گذشته نظامیان این تیپ با ترکمنها در حدود آققلعه نوشت که ترکمنها با بهرهگیری از سرعت اسب های خود از دست نظامیان فرار میکنند و در نقاط دیگری مجتمع میشوند.

۱- تمرکز عملیات ضدقاجار در آذربایجان، شروع آن از تبریز و دمیدن در این تنور ساختگی، معطوف به سابقه موفقی بود که آذربایجان در پیشگامی مبارزه علیه استبداد صغیر به دست آورده بود. طراحان براندازی قاجار میخواستند از حیثیت آذربایجان در ساقط کردن محمدعلیشاه، بهره برده، این بار نیز آن خطه را پیشقراول برکناری احمدشاه قرار دهند. نقطه آغاز این حرکت تغییر امیرلشکر آذربایجان، عبد الله خان طهماسبی، و با جایگزین کردن سرتیپ محمدحسین آیرم بود. سازماندهی این طرح با همکاری افرادی که از تهران به تبریز مأمور شدند، همچون حسین فشنگچی ادامه یافت. آنان با ایجاد تشکیلاتی به نام «کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان» اطلاعیه هایی را به تهران و دیگر شهرها مخابره کرده، ضمن این که رضا خان را منجی ایران دانستند، بازگشت احمدشاه را بر هم زننده امنیت کشور توصیف نموده، تهدید کردند، اگر مجلس شورای ملی در اسقاط قاجار قدمی برندارد، آذربایجان را از ایران جدا خواهند کرد! مجلس شورای ملی که در ابتدا اهمیتی به این تهدیدها نمیداد و از ساختگی بودن آن آگاه بود، با فشار رضا خان در پاسخدهی به کمیسیون یادشده روبرو شد. حسین پیرنیا که از لایه های زیرین این حرکت ساختگی آگاه بود، ریاست خود را بر مجلس نپذیرفت و استعفا داد. مستوفیالممالک نیز که پس از او به ریاست مجلس انتخاب شد، نمیخواست نامش به عنوان رئیس وکلایی که با فرصتطلبی تن به همکاری با رضا خان داده بودند، ثبت شود. از این رو درصدد استعفا بود. جلسه های نیمبند مجلس در این دوره به ریاست تدین، نایب رئیس، برپا میشد. با آغاز ماه آبان، زمانی که اطلاعیه های ضدقاجار آذربایجان به بیشتر شهر های بزرگ رسیده بود، عملیات براندازی قاجار شدت بیشتری یافت. تهران نیز عملاً وارد کار شد و با تمرکز فعالیتها در مدرسه نظام روند تاز های به نقشه داده شد. رضا خان مطمئن بود که انگلیس نظارت رضایتمندان های از این طرح دارد. روسها هم رسماً اعلام کردند که رضا خان برای آنان نفر اول آن کشور ایران است. با این اطمینان، ماه آبان، ماه به پایان رسیدن عمر قاجار در ایران تشخیص داده شد؛ چرا که پیش از این رضا خان و برنامهریزان او برای تغییر سلطنت، مجلس ششم را در نظر گرفته بودند، اما اینک زمینه تغییر را بسیار آماده یافته، تصمیم گرفتند در عمر باقیمانده مجلس پنجم اقدام به اسقاط سلطنت قاجار کنند. (مؤلف)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۷.

۳- همان، ص ۵۶.

۴- همان، ص ۱۷۷.

۵- همان، ص ۶۰.

۶- مجد، همان، صص ۳۸۳ و ۳۸۴.

۷- مکی، حسین، مدرس قهرمان آزادی، ج ۲، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۹ش، ص ۶۸۸.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۹- همانجا.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۱۰ تا ۱۱۲.

وی چاره کار را تعقیب ترکمنها با خودرو های نظامی دانست.(۱) وی پیش از این چند بار خواستار اعزام خودرو های زرهپوش به منطقه شده بود که هر بار با مخالفت روبرو گردیده بود. فرمانده تیپ شمال در گزارش دیگری به وزارت جنگ خبر داد که خلبان «برو» دیروز پرواز بیثمری روی مواضع ترکمنها داشت. او چهار بمب هم در مناطق غیرلازم انداخت که نتیج های نداشت. گویا برو با هواپیمای غیرجنگی پرواز میکرد. از این رو زاهدی درخواست کرد «دو طیاره جنگی، موقتی هم باشد اعزام فرمایید.»(۲)

 اعزام هواپیمایی دیگر برای سرهنگ نخجوان

در پی خراب شدن هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان در اسلامبول و آگاهی وزارت جنگ از به درازا کشیده شدن تعمیر آن، رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به سرهنگ علی ریاضی، سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، نوشت که «چون تکمیل طیاره نخجوانی طول میکشد مقتضی است اقدام نمایید یک طیاره از همان سیستم فوراً به اسلامبول پرواز نماید که نخجوانی به وسیله آن بیاید. مخارج مرمت طیاره معیوب را برای خودشان خواهیم پرداخت.»(۳)

وزارت جنگ معتقد بود ورود سرهنگ نخجوانی به ایران بدون هواپیما به حیثیت این وزارت خانه لطمه میزند.

 منافات حکومت نظامی با انتخابات

وزارت داخله با تهیه یادداشتی داخلی یادآور شد که مطابق قانون ۱۳۲۹، برقراری حکومت نظامی در شهرها با جریان انتخابات منافات دارد. این نوع حکومتها باید در مدت جریان انتخابات ملغی شوند. البته «در صورتی که حکومت را به اشخاص نظامی دادهاند و اصولاً نظامی نیستند، مراجعاتشان هم به ایالت است، منافاتی با انتخابات ندارد.»(۴)

 تعدیات حاکم نظامی آبادان

وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب اطلاع داد که مردم آبادان از حاکم نظامی آنجا شکایت دارند. «از قرار معلوم مشارالیه برای جلب منافع خود اشخاص را حبس و زجر نموده و به انواع مظالم مبادرت میکند.» وزارت جنگ از امیرلشکر جنوب خواست به این موضوع رسیدگی کرده و در صورت لزوم او را برکنار کند. حاکم نظامی آبادان، نایب حاجیاسد الله خان بود.(۵)

 نامه لورن درباره مساعدت عراق به ایران

سر پرسی لورن در نام های به رضا خان با اشاره به خبر ارسالی مأموران انگلیس در بصره، مبنی بر اقدامات دولت ایران علیه اعراب محیسن در خمیسه، نوشت که «کارگزاران عراق عد های پلیس مکفی در بوارین گذاردهاند که نگذارند عراقیها به محیسن کمک دهند. علاوه بر این مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد اظهار میدارند که اگر از محیسنیها کسانی بخواهند به خاک عراق فرار نماید به آنها پیشنهاد خواهد شد که به ایران مراجعت نمایند یا این که اسلحه خود را تسلیم» کنند.(۶)(ر.ک: ۳ آبان)

 مساعدت دولت شوروی با ترانزیت وسایل مخابراتی

وزارت امور خارجه به وزارت پست و تلگراف اطلاع داد که در پی مذاکرات با سفارت شوروی موافقت شد «اجازه ترانزیت وسایل اصلاح و تعمیر خطوط تلگرافی آستارا را صادر نمایند... و حاضرند هر نوع مصالح لازمه را به قیمت خیلی مناسب بفروشند و حتی برای ابراز مساعدت قیمت آن را به تدریج دریافت دارند.» سفارت شوروی پذیرفت اگر این وسایل از کشور دیگری هم خریداری شود، اجازه ترانزیت آن داده خواهد شد.(۷)

 شکایت مردم نیشابور از سربازگیری اجباری

وزارت جنگ به فرمانده لشکر شرق خبر داد که «از توابع نیشابور متظلمند سرباز اجباری احضار و برای هر یک نفر ۱۳۰ تومان وجه [گرفته]، مصالحه مینمایند.» وزارت جنگ نوشت با وجود تصویب قانون نظام اجباری در مجلس [و تهیه مقدمات اجرای آن] این خبر چگونه توجیه میشود؟(۸)

 جلوگیری از مهاجرت کرد های مرزنشین به شوروی

ارکان حرب لشکر شرق در نام های به وزارت جنگ نوشت که کرد های مرزنشین [خراسان] به جهت خشکسالی به خاک شوروی مهاجرت میکنند و از طرف مقامات آن سوی مرز مورد استقبال قرار میگیرند. «به رؤسای ساخلوی سرحدات دستور لازمه برای ممانعت و جلوگیری از مهاجرت آنان صادر» شده است.(۹)

 ابلاغ شکایت محمدجواد گنج های

محمدجواد گنج های با ارسال نام های به وزارت جنگ، ضمن برشماری اجحافات معینالرعایا در فومن، افزود که وی در حال ساخت پل جدیدی برای راه کسما است که برخلاف سابق از بازار کسما دور میافتد و موجب خسارت بازاریان خواهد شد. این نامه به تیپ شمال منعکس شد تا پیجویی شود.(۱۰)

 فرزندان زنگنه در راه بیروت

وزارت امور خارجه در یادداشتی به ژنرال کنسولگری ایران در بغداد نوشت که حسن علی، عبد الله و ناصرعلی، فرزندان یحیی زنگنه (سالاراشرف سابق)، نماینده مجلس شورای ملی، برای تحصیل از راه بغداد راهی بیروت هستند. «به آن ژنرال قونسولگری لزوماً توصیه و تأکید میشود که موجبات تسهیل مسافرت ایشان را فراهم نمایید.»(۱۱)

 گشایش نمایشگاه ماشینآلات کشاورزی

امروز نمایشگاه ماشینآلات فلاحتی در زمین های نازیآباد تهران گشایش یافت. در مراسم گشایش این نمایشگاه رضا خان، رئیسالوزراء؛

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۶۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۸۷. وزارت جنگ دستور داد یک هواپیمای جنگی راهی بندرجز شود. (همان، ص ۲۸۶)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۴۹.

۴- اسنادی از انتخابات مجلس...، ص ۱۶۵.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۱۳۸، ص ۶۹. امیرلشکر جنوب موضوع را تکذیب کرد، اما حاکم نظامی آبادان را هم تغییر داد. (همان، صص ۶۶ تا ۶۸) محمود آیرم نوشت که شکایت های زیادی میرسد اما در عمل روشن نیست این شکایتها از آن کیست! وی وجود شماری افراد هوچی را در آبادان منشأ این شکایتها دانست که اخیراً به واسطه اقدام علیه کمپانی نفت جنوب تبعید شدند. وی عامل دیگر را خرید خانه های کارکنان شرکت نفت و اهالی آبادان توسط کمپانی نفت جنوب دانست. این خانه ها در زمین های دولتی بنا شده، چند زرع مساحت دارد، با دیوار کاهگلی و سقف حصیری. حاکم آبادان در انتقال این خانه ها به کمپانی همکاری میکند، اما برخی از فروش خانه هایشان ناراضی هستند و اقدام به شکایت میکنند. (همانجا)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۴-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۷- همان، ۹۰ و ۸۹-۳۴-۳۶-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۳۸.

۹- همان، ص ۲۳۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۱۹ تا ۲۲۵. متصدی ارکان حرب تیپ شمال در ۲۸ آبان پاسخ داد که دستور لازم برای حفظ رونق بازار کسما داده شد. (همان، ص ۲۱۸)

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۷۷-۳۵-۱۳۰۴. سالاراشرف نماینده کرمانشاه در مجلس پنجم بود.

نمایندگان مجلس شورای ملی؛ تجار و... شرکت داشتند. این نمایشگاه تا ده روز آینده میزبان بازدیدکنندگان خواهد بود.(۱)

 پرواز درانتی بر فراز تهران

کلنل درانتی، مدیر شرق شرکت بینالمللی هواپیمایی فرانسه که اخیراً به تهران آمده تا در گرفتن امتیاز خطوط هوایی با دولت مذاکره کند، پیش از ظهر امروز با هواپیمای خود در آسمان تهران پرواز کرد.(۲)

 اخطار به عدم استفاده از البسه خارجی

وزارت مالیه با ابلاغ بخشنام های به وزارت خانه ها و ادارات خود اخطار کرد چنانچه هر یک از کارکنان دولت از پوشیدن لباس وطنی خودداری کند، علاوه بر جریمه شدن، موضوع در پرونده پرسنلی او نیز ضبط خواهد شد.(۳)

(تصویر) آبادان

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۰، ص ۱. برخی از منابع گشایش این نمایشگاه را در این زمان حسابشده تحلیل کردند؛ چرا که مقرر بود نمایشگاه فلاحتی پیش از این گشایش یابد. یکی از این تحلیلها میگوید که این اقدام طرحی برای سرگرم کردن مردم تهران بود تا امور سیاسی جاری در پایتخت علیه قاجار با آرامش بیشتری جریان یابد. «برای این که افکار عامه را مشغول نموده و تهیه نقشه خود را به موقع اجرا گذارند طرق زیر را اتخاذ نمودند: ۱- ایجاد نمایشگاه بزرگی در خارج شهر. برای این منظور در نازآباد، سه چهار کیلومتری شهر، یک نمایشگاه عظیمی تشکیل دادند. چادر های متعددی که در حدود دویست سیصد دستگاه میشد و غرقه های زیبایی که از یک ماه قبل مشغول ساختمان آن بودند با چوب و گچ به اشکال زیبایی بر سر پا کردند. در این غرفه ها و چادرها انواع و اقسام نمایشات فلاحتی جالب توجهی داده میشد. در غرفه های دیگر محصولات و امتعه مختلف خارجی و داخلی به معرض نمایش گذارده شده بود. در بعضی غرقه ها بعضی حیوانات سبع و غیراهلی که از اطراف و اکناف جمعآوری کرده بودند در قفس هایی جلب توجه مینمود. خلاصه تماشای این غرفه ها و چادرها و دیدن عملیات ماشین های فلاحتی حداقل دو سه ساعت وقت تماشاکنندگان را میگرفت و یکی دو ساعت هم وقت لازم بود تا مردم از شهر به نازآباد رفته و مراجعت نمایند، با این ترتیب حداقل پنج شش ساعت از وقت مردم بدون سر و صدا گرفته شد.» (مکی، همان، ج ۳، ص ۳۹۶)

۲- همان، شم ۱۹۳۹، ص ۲.

۳- همانجا.

ص: ۳۸۸

 سهشنبه

۵ آبان ۱۳۰۴

۲۷ اکتبر ۱۹۲۵

۹ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 تحرکبخشی به خراسان در عملیات ضدقاجار

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به کفیل ایالت خراسان با اشاره به این که «گرچه یقیناً تا به حال دستوراتی از طرف فرماندهی لشکر به شما رسیده» نوشت که «معهذا تذکر میدهد که بایستی از طرف اهالی [!] سریعاً تلگرافاتی با امضا های زیاد و حتیالمقدور معروف به آذربایجان مخابره شود و آنها را برای خلع سلاطین قاجار وکالت بدهند.» در ادامه این دستور آمده است: «ضمناً کپیه تلگرافاتی که از طبقات مختلفه مشهد به آذربایجان مخابره میشود به مقامات لازمه مرکز از قبیل مجلس و هیأت دولت نیز مخابره شود.» در پایان نیز به کفیل ایالت خراسان، نایب سرهنگ مرتضی مکری، تأکید شده با توجه به نبود فرمانده لشکر در مشهد باید کمال مراقبت را در اجرای سریع و صحیح این دستور به کار بندد.(۱)

 تقاضای استقلال عمل در گیلان

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، با ارسال تلگرامی خیلی محرمانه به رضا خان نوشت که تلگرام کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان در اینجا بسیار «سوء اثر بخشیده» است. وی نوشت که هر اقدامی که آذربایجان علیه قاجار بخواهد انجام دهد، در گیلان بهترش ممکن است. «اکثریت آراء زیر بار دادن اختیار به آذربایجان نمیروند» و خود خواهان انجام عملیات علیه سلسله قاجار هستند. خواجهنوری تأسی گیلان به آذربایجان را خوش عاقبت ندانست.(۲) پیش از این به حاکم گیلان توصیه شده بود به آذربایجانیها وکالت دهند. (ر.ک: ۲ آبان)

 کسب تکلیف حاکم شاهرود

حاکم نظامی شاهرود به وزارت جنگ اطلاع داد که تلگرام بلندی به امضاء کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان به شاهرود رسیده، «چنانچه اقداماتی لازم دارد دستور و تعیین تکلیف فرمایند.»(۳)

 توضیحات امیرلشکر شرق درباره اعتراضات آپرسف

در پی توصیه مرکز به امیرلشکر شرق در مورد رعایت حال ژنرال کنسول شوروی در مشهد، آپرسف، و رسیدگی به شکایت های او (ر.ک: ۲۹ مهر) سرتیپ جانمحمد خان با اشاره به بیاساس بودن شکایات آپرسف نوشت که مالگیری در خراسان اول

برای حمله بُنه و آذوقه نظامیـان به جبهه هـای جنـگ علیه ترکمنهاست؛ و دوم برای انتقال گنـدم از حـدود قوچان، اسـفراین به سـبزوار، و از آنجـا به تهران است. وی افزود برای این که امـور بازرگـانی شـوروی در خراسـان مختـل نشـود دسـتور داده شـد «مکاریانی که دارای کنترات نامه از قونسول خانه روس میباشند به کلی معاف از حمل جنس و مرجوعات لشکر باشند.»(۴)

سرتیپ جانمحمـد خـان در تلگرام دیگری در توضـیح اعتراضـات آپرسف نسبت به دسـتگیری عـد های کمونیست در مشـهد نوشت که دسـتگیری های اخیر نظمیه مشـهد با دسـتور نظمیه تهران بوده و مـدارکی به دست آمـده که اینان با تشـکیل کمیت های درصدد توسعه مرام کمونیستی بودهاند. فرمانده لشکر شرق با اشاره به تحرکات سیاسی آپرسف در مشهد افزود که او هر روز در حـال ایجاد بینظمی است. با این حال به کفیل ایالت خراسان و متصـدی ارکان حرب لشـکر شـرق دسـتور داده شـد در حفظ مناسبات خود با ژنرال کنسولگری شوروی در مشهد بکوشند.(۵)

 نامه رضا خان به وزارت امور خارجه

رضا خان امروز در نام های به وزارت امور خارجه تأکیـد کرد که باید از رویه خشونتآمیز ژنرال کنسول شوروی در خراسان به سفارت شوروی شکایت شود. آپرسف با لحن تندی از اتباع مقصر شوروی حمایت میکند و نسبت به حمل مهمات از مشهد به بجنورد که توسـط چارپایـان آن نـاحیه انجـام میشود معترض است، چرا که بـا تصـاحب چارپایـان منطقه مـدعی است تجـارت شوروی در منطقه مختل شده است. «لازم است با نماینده ساویتی در این باب مذاکره فرموده، مضرات این رویه را خاطرنشان و اقدامی بفرمایید که جنرال قنسول مقیم مشهد مناسبات خود را با ایالت تعدیل نماید.»(۶)

 تأکید فرمانده تیپ شمال در اعدام عثمان آخوند

پس از تأکید رضا خان به فرمانده تیپ شمال مبنی بر عدم بخشش برخی از سران ترکمن چون عثمان آخوند، سرتیپ فضل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، امروز پاسخ داد که عثمان آخونـد در آمدن خود نزد من دچار تردید شد، اما هر وقت به چنگم افتاد «حکم مبارک را اجرا» خواهم کرد.(۷)

 توضیحات فرمانده لشکر غرب از نارضایتی کنسول شوروی

به دنبال درخواست رضا خان از فرمانده لشـکر غرب برای ترضیه خاطر کنسول شوروی در کرمانشاه (ر.ک: ۲۹ مهر) امیرلشکر حسـین خزاعی امروز توضـیح داد که نظامیان هنگام گشت در شـهر متوجه صـدای تیراندازی از باغی میشوند که دو خارجی با یک زن در حال شلیک بودند. وقتی از آنان جواز حمل تفنگ درخواست میشود با ناراحتی اسلحه را زمین انداخته میروند. در تعقیب، سر از کنسولگری شوروی درمیآورند. پس از روشن شدن ماهیت افراد، نظمیه تفنگ یادشده را به کنسولگری شوروی میفرستد اما کنسول به کارگزاری شکایت میکند و خواستار تعقیب موضوع میشود.(۸)

 همکاری با بانک شاهنشاهی

وزارت جنگ در تلگرامی به فرمانـده لشـکر شـمال غرب نوشت که بانک شاهنشاهی در تبریز میخواهـد خانه کوچکی بسازد.

میگویند «چون مصالح و کارگر از طرف قشون انحصار شده تقاضای» مساعدت از قشون دارند.(۹)

 تمایل به ادامه مذاکره برای ساخت راهآهن خرمشهر به تهران

وزارت امور خارجه با تهیه یادداشتی خطاب به وزارت فواید عامه نوشت که لورنزو بِنِت، نماینده کمپانی اولن آمریکا، که چندی پیش راجع به ساختن راهآهن خرمشهر به تهران با دولت وارد مذاکره شده بود، اینک به سفارت ایران در واشنگتن اطلاع داده که آماده تجدید مذاکره برای ساخت راهآهن یاد شده است.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۳.

۲- همان، ص ۱۶. وزارت جنگ در پاسخ به حاکم گیلان گفت که اگر تأثیرات سوئی در پی داشته باشد به همان ترتیب مستقلانه پیگیری شود اما اهالی گیلان جدیت و حرارت فوقالعاده را به نام خودشان چاشنی کار کنند. (همان، ص ۱۵)

۳- همان، ص ۴۰.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۷۸ و ۷۹. از قول رضا خان به امیرلشکر شرق پیام داده شد که تا چندی باید با مقامات شوروی مدارا کرد و به طور مسالمت رفتار نمود که زحمتی ایجاد نکنند. «البته در موقع، جبران و جلوگیری خواهد شد.» (همان، ص ۷۷) این توصیه رضا خان مستقیماً مربوط به جلب نظر روسها در عدم ایجاد مانع در برابر براندازانه او بود.

۵- همان، صص ۱۴ و ۱۵.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۴۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۱۴۴ و ۱۴۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۶۶. سرتیپ محمدحسین آیرم موضوع را تکذیب کرد و نوشت بیش از ۳۰۰ بنا و چندین کوره گچپزی و آجرپزی در تبریز هست و مردم در ساخت و ساز آزاد هستند. «فقط از طرف اداره لشکری عمارت دستگاه بیسیم ساخته میشود که روزی قریب ده نفر بنّا در آنجا کار میکنند.» وی افزود که اطلاعات بانک شاهنشاهی درست نیست. (همان، ص ۱۶۵)

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۸-۵۶-۱۳۰۴.

 طرفداران روز شنبه

کـارگزار ارومیه در گزارشـی به وزارت امور خـارجه خبر داد که غیر از هیـأت تبشـیری آمریکـا، پروتسـتانها، و هیأت تبشـیری فرانسه (کاتولیکها)، مستر آستر اهل سوئیس نیز یک شـعبه جدید مذهبی در آذربایجان ایجاد کرده و میگوید مسیحیان به جای یکشنبه، باید شنبه را عید بگیرند. کارگزار با اشاره به فعالیت های آستر که پیش از جنگ بینالملل در این ناحیه آغاز شده بود، افزود که تبلیغـات او پیشـرفتی در میـان مسـیحیان منطقه نداشـته است. در این گزارش آمـده است که آستر مقیم تبریز است اما برای دادن غسل تعمید به ارومیه مسافرت میکند. وی نوشت که تبلیغات آستر علیه کاتولیکها است؛ تاکنون از گشایش مدرسـه توسط او جلوگیری شده؛ طرفدارانش معمولاً به واسطه احتیاج مالی به او گرویدهاند.(۱)

 تجدید تقاضای سفارت آمریکا

سفـارت آمریکـا بـا ارسـال نام های خطاب به وزارت امور خارجه پیگیر تقاضای مولر، عضو هیأت تبشـیری آمریکا در ارومیه، برای ساخت بنا های جدیـد این هیأت در ارومیه شـد. (ر.ک: ۱۷ خرداد) هیأت تبشـیری آمریکا در ارومیه میخواست «قریب ده جریب زمین برای ساختن مریض خانه جدیـد و چندین عمارت دیگر متصل به ابنیه کنونی هیأت» بسازد. کپلی آموری، نماینده سیاسـی آمریکـا نوشت که «چون برای کـار طبی و معـارفی آمریکـایی هـای ارومیه ن هـایت لزوم دارد در صورتی که اجـازه مزبور، معجلاً مرحمت شود ن هایت امتنان و تشکر حاصل خواهد شد.»(۲)

 خرید ۷۵ کامیون از آمریکا و آلمان

روزنامه ایران در شـماره امروز خود نوشت که دولت ۷۵ کامیون از آمریکا و آلمان با قیمت مناسب خریـداری کرده که نیمی از آن تا ۱۵ آبان و بقیه تا ۱۵ آذر وارد بندر پهلوی خواهد شد.(۳)

 ادامه رسیدگی به دخل و خرج بانک ایران

وزارت مالیه همچنان در حال رسیـدگی به مطالبات و بدهی های بانک ایران (جایگزین بانک استقراضـی) است. در گزارشـی که در مطبوعـات درج گردیـد آمـده است که مطالبات دولتی این بانک وصول شـده و مطالبات فردی شامل بـدهی سپهسالار اعظم، امینالضـرب، عزیز خان، و ارباب جمشید در حال بررسی است تا با انتقال املاک و دارایی های آنان تسویه شود. در این گزارش آمـده است که عـد هـای از بـدهکاران صـاحب نفـوذ از تفریغ محاسـبات خود ممـانعت میکننـد که بـا ادامه این روند املاک آنان مصادره خواهد شد.(۴)

 مناصب جدید مستشاران مالی آمریکا

میلسپو اخیراً احکـام رسـمی سه تن از مسـتشاران مالی آمریکا را صادر کرد: کلمن، پیشـکار مالیه تهران؛ دانوی، پیشکار مالیه کرمانشاهان؛ هومان، پیشکار مالیه خوزستان.(۵)

 بیخبری اداره معارف آذربایجان از مجوز مدرسه روسها

سیدغلامحسین معارف، از اداره معارف و اوقاف آذربایجان، امروز از کارگزاری این ایالت پرسید مدرس های که به تازگی از طرف دولت جماهیر شوروی در باغچه حاجیمحمدحسین، جنب ارک تبریز، تأسیس شده، آیا اجازه رسمی دولت را دارد یا خیر؟(۶)

(تصویر) تبریز، دروازه قدیمی

۱- همان، ۳۶ و ۳۵-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

۲- همان، ۱۵-۱-۹-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۳۹، ص ۱.

۴- همان، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۵۲۳۷.

 چهارشنبه

۶ آبان ۱۳۰۴

۲۸ اکتبر ۱۹۲۵

۱۰ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 ادامه تحصن در مدرسه نظام

تحصن ساختگی مردم [!] در مدرسه نظام همچنان ادامه دارد. منابع نزدیک به رضا خان نوشتند که خانه او نیز به عنوان محل تازه تحصن به مدرسه نظام منضم شده است. «جمع کثیری از مردم پایتخت در مدرسه نظام، و گروه انبوهی در خانه رئیسالوزراء و فرمانده کل قوا تحصن اختیار کرده و تقاضای برانداختن سلطنت قاجاریه و تشکیل مجلس مؤسسان را نمودند. متحصنین عبارتند از: جامعه انتقام ملی، اتحادیه اصناف تهران، کمیته نهضت ملی کرمان، جمعیت آذربایجانیها، هیأت تجار پایتخت، جمعیت زرتشتیان، سادات لاریجانی، مازندرانی های مقیم پایتخت هیأت علمیه تهران، هیأت متحده کردستانیها، جمعیت بنیاسرائیل، هیأت ارامنه، جمعیت کاوه، ارباب جراید، وکلای دعاوی.»(۱)

 ای ولیعهد جونم!

هاشم لله، پیشکار و مراقب محمدرضا، فرزند رضا خان، او را ولیعهد خطاب میکند. سلیمان بهبودی، کارگزار رضا خان در یادداشت امروز خود آورده است: «این روزها هاشم لله که محمدرضا خان را به گردش میبرد و گاهی هم واگن اسبی سوار میشود، به آقای محمدرضا خان در اغلب مواقع میگوید «ای ولیعهد جونم.»(۲)

 دستور به افزایش شمار تلگرام های ضدقاجار

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر غرب با اشاره به تأکیداتی که در اجرای سریع عملیات ضد قاجار داده شده، نوشت که تحصنها در تهران شدت گرفته، اما تأخیر یا عدم وصول تلگرامها از نقاط مختلف حوزه آن لشکر فوقالعاده اثر بد داشته است. «مقرر فرمایید هر چه زودتر، به نحوی که دستور داده شده تلگرافات مؤثری به آذربایجان مخابره و مخصوصاً با ذکر مراتب بیصبری و شتابزدگی خود برای اجرای این مقصود آنها را وکیل خود قرار داده و خلع سلاطین قاجار را مصرانه بخواهند و کپیه تلگرافات را نیز به مجلس و هیأت دولت و غیره ارسال دارند.» در ادامه این تلگرام تأکید شده که در مناطق تحت نظر لشکر غرب «تظاهرات ملی دیگر از قبیل نطق و میتینگ و غیره نیز در این موقع بایستی ظاهر» گردد.(۳)

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در پاسخ نوشت که در طول دو روز گذشته تلگرام های متعددی به تهران، آذربایجان و دیگر ولایات فرستاده شده. «دستور دادم تفتیش نمایند؛ ممکن است از طرف تلگراف خانه غفلت و مسامحه شده باشد.»(۴) وی در

تلگرام دیگری ضمن تأکید بر اقدامات انجام شده توسط لشکر غرب افزود که در کرمانشاه اظهار میشود که ما نمیخواهیم از آذربایجان عقب بیفتیم؛ خودمان مستقلانه اقدام خواهیم کرد. «از نقطهنظر حسن خدمت این نظریه را اظهار میدارند.»(۵)

 تأکید بر افزایش فعالیت تیپ شمال

وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال دستور داد، ارسال تلگرام های ضدقاجار به رشت محدود نشود و از دیگر نقاط حوزه تیپ شمال هم با جدیت این اقدام انجام گیرد. رئیس ارکان حرب کل قشون خطاب به سرتیپ فضل الله زاهدی نوشت که دستور های مقتضی بـه سرهنگ عزت الله خان، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، داده شده، اما شما هم دستور دهید «در ضمن تلگرافاتی که به آذربایجان مخابره میشود مخصوصاً تـذکر دهند که ملت دیگر طاقت تحمل برای ادامه زمامداری سلاطین قاجار را نـدارد.» در این تلگرام نیز به تیپ شمال سفارش شد غیر از صدور تلگرام از نطق و میتینگ هم بهره گیرد. شتاب در اجرای ایـن کارها از تأکیدات یاد شده در این تلگرام است.(۶) مشابه همین مراسله به سرهنگ عزت الله خان نیز فرستاده شد.(۷)

 تقاضای اعتبار برای مخابره تلگرامها

نایب سرهنگ عزت الله خان، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست اعتباری برای فعالیت های پرحجم مخابراتی این تیپ اختصاص دهد. وی نوشت که در گیلان هم «کمیسیون نهضت ملی» تشکیل شده، تا امروز همه نوع مساعدت مالی به آن کمیسیون شده، «ولی ممکن است به واسطه عدم اعتبارات لازمه در آتیه پی به محذورات ببرند» و اقدامات بینتیجه بماند.(۸)

 رضایت از فعالیت های گیلان

چایچی، فرد اعزام شده از وزارت جنگ به گیلان، که مأمور سازماندهی اقدامات ضدقاجار با همکاری قشون در گیلان است، امروز به فرج الله بهرامی نوشت که به حاجرحیمآقا قزوینی اطلاع دهید که زمینه کار در گیلان آماده، کمیسیونی از علماء و تجار و اصناف و آزادیخواهان انتخاب شده، و به توسعه آن افزوده میشود. چایچی از این که تلگرام های ارسال شده از گیلان در مطبوعات تهران منعکس نمیشود گلایه کرد.(۹) امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، نیز با ارسال تلگرامی به رضا خان از روند فعالیت های براندازانه قاجار در گیلان ابراز رضایت کرد.(۱۰)

۱- مدرسی، مرد روزگاران...، ص ۴۸. منابع انگلیسی نوشتند که از امروز آذربایجانی های مقیم تهران در اعتراض به بیتحرکی مجلس تحصن کردهاند. این حرکت از سوی تعدادی از تجار بانفوذ تهران رهبری میشد. (FO E ۷۲۱۶/۸۲/۳۴)

۲- بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۵۳. این احتمال هست که سلیمان بهبودی این یادداشت را بعدها ذیل این روز آورده باشد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۵۱.

۴- همان، ص ۳۳.

۵- همان، ص ۴۹.

۶- همان، ص ۳۶.

۷- همان، ص ۵۲.

۸- همان، ص ۲۸. وزارت جنگ در پاسخ گفت که تلگرامها معطل نماند. هزینه ها را فرمانده تیپ میدهد. (همان، ص ۲۷)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۵۳.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۳۸.

 دستور های جدید به مقامات لشکر جنوب

وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب و رئیس ساخلو اصفهان خبر داد که باید اقدامات خود را برای تحریک مردم، تهیه نامه ها و تلگرام های ضدقاجار و تعیین وکالت آذربایجان شتاب دهید. به محمود آیرم دستور داده شد فعالیتها را به تمام نقاط استحفاظی لشکر جنوب گسترش دهد و در متن تلگرام هایی که تهیه میشود «مخصوصاً به آذربایجانیان تذکر داده شود که دیگر ملت طاقت تحمل زمامداری این سلسله سلاطین را نداشته و با کمال بیصبری و شتابزدگی اجرای این امر را از وکلای خود که آذربایجانیها هستند خواستارند.»(۱)مشابه این دستور به رئیس ساخلو اصفهان نیز فرستاده شد، اما توصیه شد در اصفهان تظاهراتی انجام نشود، اما سخنرانی و گردهمآیی خوب است.(۲)

 تأسیس جامعه ملی نهضت فارس

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، خبر داد که «جامعه ملی نهضت فارس» جمعه گذشته تشکیل شده «مشغول اقدامات و عملیات شدیده» علیه سلطنت قاجار است.(۳)

 دستور های تبلیغی به حاکم شاهرود

در پی کسب تکلیف حاکم نظامی شاهرود از وزارت جنگ در قبال اطلاعی های که از کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان رسیده بود (ر.ک: ۵ آبان) امروز به او نوشته شد «لازم است از طرف طبقات مختلفه اهالی شاهرود با امهار زیاد تلگرافاتی مخابره و آذربایجانیان را برای خلع سلاطین قاجار از طرف خود وکیل نمایند.» در این دستورالعمل تأکید شد که این کار در اسرع وقت انجام گیرد و نسخ های از پاسخها به تهران فرستاده شود. همچنین توصیه شد از نطق و میتینگ غافل نشوید.(۴)

 دستور های تازه به امیرلشکر شرق

وزارت جنگ مشابه دستورالعمل هایی که برای یگان های نظامی خود فرستاده بود، به فرمانده لشکر شرق هم که در بجنورد مستقر است فرستاد و نسخ های از آن را به کفیل ایالت خراسان، مرتضی مکری، و رئیس ارکان حرب لشکر در مشهد مخابره کرد. «مقتضی است از نقاط مختلفه و مهمه خراسان نیز تلگراف هایی دایر بر لزوم فوری خلع سلاطین قاجار و عدم صبر و شکیبایی اهالی برای ادامه زمامداری آنها به آذربایجان مخابره و با عبارات مؤثری آنها را وکیل خود قرار دهند» و نسخ های از آن را به مجلس شورای ملی و هیأت دولت بفرستند. در اینجا نیز مقامات لشکری و کشوری خراسان به راهاندازی سخنرانی و اجتماعات توصیه شدند.(۵) سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، نیز در پاسخ به این تأکیدات نوشت که «دستورات متین و فوری هم صادر شده که از تمام نواحی شرق تلگرافات خشن و مؤثری ... بنمایند.» وی افزود اگر این تلگرامها دیر به مرکز میرسد، علتش دوری من از مشهد است. «باور بفرمایید که ناحیه شرق از هر حیث در مسئله نجات مملکت بر آذربایجان مقدم» است.(۶)

ابلاغ نامه چمبرلین به مشار

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به حسن مشار، وزیر امور خارجه، نوشت که پیام شخصی مستر آستین چمبرلین، وزیر امور خارجه انگلیس، را تقدیم میدارم. متن نامه در ظاهر عدم دخالت انگلیس در حوادث جاری ایران (اقدام رضا خان به براندازی قاجار و رسیدن به رأس هرم قدرت) است اما چمبرلین تصریح میکند «ایران باید مانند سابق مطمئن باشد که در مجاهداتی که برای تأمین سعادت مملکت و ایجاد حیات ملی منظم و تأسیس مؤسسات بهتری در خور عظمت و ابهت تاریخی و احتیاجات یوم اخیر خود دارد، دولت انگلیس کاملاً موافقت و مشارکت نظر صمیمانه دارد.»(۷) لورن از چمبرلین خواسته بود که چنین نام های به دولت ایران بنویسد. متن کامل نامه در پاورقی آمده است.

فریاد مرگ بر احمدشاه در کرمان

در پی ایجاد تشکل های قشونساز در شهر های مختلف، «کمیسیون نهضت ملی» نیز در کرمان تأسیس شد تا دستور های سران نظامی را در خلع سلطنت قاجار به کار بندد. این کمیسیون امروز توانست گروه هایی از مردم را به خیابان بکشد. «جمعیت فوقالعاده حرکت و با بیرق [= پلاکارد] های مرده باد احمدمیرزا و سرود ملی از بازار عبور نمودند.»(۸)

در تعقیب سران ترکمن

فرمانده تیپ شمال از خواجهنفس خبر داد که ترکمنها شکست خورده، متواری هستند. آناگلدی خان با تعدادی از سوارانش به طرف چاتلی رفته، و گوگ صوفی نیز به سوی گنبد قابوس متواری شده. از آنجا که آناگلدی خان اهمیتی ندارد، دستور داده شد قوای نظامی به تعقیب گوگ صوفی بروند.(۹)

نیاز به بنزین هواپیما

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی فوری از بندرجز به تهران خواستار فرستادن بنزین هواپیما شد. وی با اشاره به این که بنزین های قبلی رو به پایان است نوشت که «امر فرمایید پنجاه پوط بنزین با اتومبیل برای روز شنبه به بندر پهلوی حمل نمایند که با کشتی به بندرجز بیاید. فرمانده تیپ شمال افزود که روغن برای ده ساعت پرواز هم نیاز داریم.(۱۰) وی همچنین خبر داد که صد پوط سیم لخت تلگراف از بادکوبه خریده است [تا بتواند نقاط مهم بدون تلگراف را به یکدیگر مرتبط سازد.] «مستدعی است قدغن فرمایید وزارت پست و تلگراف قیمت آن را تأدیه تا ضرری از این راه متوجه تیپ شمال نشود.»(۱۱)

مخالفت رئیس تیپ شمال با رئیس جدید بلدیه

سرتیپ فضل الله زاهدی به وزارت جنگ خبر داد که با انتصاب بدیعالممالک به ریاست بلدیه رشت موافق نیست. وی نوشت که خودم ریاست افتخاری بلدیه را به عهده دارم و با اعتبار شخصی سی هزار تومان برای کار های عمرانی شهر قرض گرفتهام. غیر از این پنجاه و شش هزار تومان هم بلدیه بدهی قبلی دارد. حال با این جابهجایی بازگرداندن قرض یاد شده که

از بانک و اهالی گرفته شده مشکل خواهد بود. «متمنی است قدغن فرمایید تا چندی... بلدیه در دست قشون باشد و پس از استهلاک قروض بانک، به هر کس» میخواهند بدهند.(۱۲)

 نبود سیم تلگراف در آذربایجان

وزارت جنگ از فرمانده لشکر شمال غرب خواست اگر سیم تلگراف در آن حدود یافت میشود برای برقراری ارتباط در ترکمنصحرا ضروری است. سرتیپ محمدحسین آیرم، در پاسخ نوشت که سیم تلگراف وجود ندارد، اما مقداری سیم خاردار زنگ

۱- همان، ص ۳۰. امیرلشکر محمود آیرم در پاسخ گفت که به توابع لشکر دستور دادهام به همین ترتیب عمل کنند. از نهم آبان نیز سخنرانی و اجتماعات در اهواز، آبادان و خرمشهر به راه خواهد افتاد. (همان، ص ۲۹)

۲- همان، ص ۱۲.

۳- همان، ص ۳۷.

۴- همان، ص ۳۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، صص ۷۳ و ۷۴.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۱۹.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۶ تا ۱۰۴-۱۳-۳۱-۱۳۰۴. «اخیراً راپرت هایی به دوستدار رسیده که در بعضی از مراکز اظهار عقیده میشود که دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان در این اواخر شاه را به مراجعت به ایران ترغیب و تشویق مینمودند. این اسنادات به هیچوجه اساس و مأخذی ندارد. دولت انگلیس میل ندارند در مسائل و امور داخلی مملکت دیگر که با آن روابط دوستی دارند دخالتی نمایند. دولت انگلیس نه فقط این قبیل خیالات را به خود راه نمیدهند بلکه در مشاجرات و اختلافات راجع به طرز اداره مملکتی که معلول به علل و اسبابی است که کاملاً مربوط به مسائل داخلی ایران است و فقط باید به اقدام خود ملت ایران حل و تصفیه شود، به هیچوجه میل ندارند دخالت یا جانبداری از هیچ طرفی نمایند. دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان حال کمافیالسابق نسبت به ایران کاملاًـ دارای احساسات وداد و صمیمیت هستند و این احساسات مبتنی بر روابط دوستی قدیم و مستحکمی است بین مملکتین که مؤسس بر منافع و مصالح مشترکه دائمیه طرفین است. بنابراین ایران باید مانند سابق مطمئن باشد که در مجاهداتی که برای تأمین سعادت مملکت و ایجاد حیات ملی منظم و تأسیس مؤسسات بهتری در خور عظمت و ابهت تاریخی و احتیاجات یوم حاضر خود دارد دولت انگلیس کاملاً موافقت و مشارکت نظر صمیمانه دارد. دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان خوب ملتفتند که در مسائلی که بالاختصاص قطع و فصلش با خود ایران است مملکت ایران درصدد و مترصد نیست که نصیحت یا رأی به او اظهار شود.» (همانجا)

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۶.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۶۴.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۹۶.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۱۴. موضوع به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد و آن وزارت خانه نیز گفت قیمت

را تعیین کنید تا اقدام شود. (همان، ص ۱۱)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۴۲ و ۲۴۳. با درخواست یاد شده موافقت شد. (همان، ص ۲۴۱)

زده هست. وی خبر داد که در استرآباد سیم تلگراف فراوان وجود دارد!(۱)

 درباره اراضی اجارود

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ خبر داد که بخشی از زمین های واقع شده در اجارود محل اختلاف مرزی میان ایران و شوروی است. از آنجا که ممکن است مذاکرات مرزی دو کشور در سال جاری به پایان نرسد، به کمیسیون مرزی ایران دستور داده شود، نسبت به تعیین تکلیف زمین های یادشده اقدام کند تا کشاورزان ایرانی بتوانند در آنجا زراعت کنند.(۲)

 تهیه گزارشی از روند تصمیمات برای بازگشت آشوریان

وزارت امور خارجه با تهیه گزارشی برای ارائه به رئیسالوزراء، خلاص های از نشستها و تصمیمات اتخاذ شده درباره بازگشت آشوریان به ایران را ظرف دو سال گذشته تهیه کرد. از آنجا که این گزارش سیر تدابیر اتخاذ شده در این موضوع را ظرف دو سال به تصویر میکشد، متن کامل آن در پاورقی میآید.(۳)

 اجلاس هیأت رئیسه مجلس

هیأت رئیسه مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد و راجع به امور داخلی مجلس که به عهده تعویق افتاده مذاکره کرده، تصمیماتی گرفت. به احتمال زیاد یکی از این امور، ریاست مجلس شورای ملی بود که نمایندگان مستوفیالممالک را انتخاب کرده بودند، اما مستوفی در حاشیه نام های که نواب ریاست مجلس راجع به دعوت او برای نشست در هیأت رئیسه نوشته بودند، چنین نگاشت: من خودم را مسئول این مقام نمیدانم. از جمله مذاکرات انجام گرفته در هیأت رئیسه مجلس تفسیر این جمله مستوفی بود که آیا تلقی به استعفا شود یا خیر؟(۴)

 تشکیل کمیسیون عرایض

امروز کمیسیون عرایض تشکیل جلسه داد.(۵) قطعاً بیشتر یا همه زمان نمایندگان حاضر در کمیسیون صرف خواندن تلگرام های رسیده از نقاط مختلف ایران به مجلس شورای ملی بود که با دستور قشون تهیه و نسخ های نیز به مجلس فرستاده میشد. این تلگرامها خواستار پایان دادن مجلس به عمر سلطنت قاجاریه بودند.

 تعطیلی نمایشگاه فلاحتی

امروز در تهران باران بارید. همین امر موجب شد که نمایشگاه ماشینآلات فلاحتی که از دوشنبه گذشته کار خود را برای ده روز آغاز کرده بود، تعطیل شود.(۶)

□ مذاکراتی برای ساخت سد و لولهکشی آب تهران

بنا به گزارش روزنامه ایران، مذاکراتی میان وزرای فواید عامه، مالیه و رئیس کل مالیه (میلسپو) درباره ایجاد سد در برابر رود خانه های کرج یا جاجرود و همچنین لولهکشی تهران از آب این سد انجام شده است. بیآبی اطراف تهران، کمآبی قنوات تهران و مشکل آب شرب پایتخت مسئولان را به این تصمیم رسانده که میتوان با جلب متخصصان آمریکایی و صرف یک میلیون تومان اقدام به این کار کرد. با ایجاد سد و گرفتن قوه الکتریک، تهران و حومه میتوانند از روشنایی برخوردار شوند و با لوله های آهنی میتوان آب شرب به اهالی پایتخت رساند. درآمد حاصل این کار، هزینه ها را بازخواهد گرداند.(۷)

□ نتیجه مسابقات شمشیربازی و بوکس

بعد از ظهر امروز مسابقه شمشیربازی و بوکس در کلوپ صاحب منصبان برگزار شد. بنا به نوشته روزنامه ایران ناصر رفیعی و میراحمد خان در بوکس اول شدند و سلطانعباس خان، نایب قاسمعلی خان و ناصر رفیعی در شمشیربازی از دیگران پیشی گرفتند.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۱۶۳ و ۱۶۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، ص ۳۵. موضوع به وزارت امور خارجه و متعاقباً به ریاست کمیسیون مرزی ایران اطلاع داده شد. (همان، صص ۳۳ و ۳۴)

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴ تا ۱۶-۸-۴۷-۱۳۰۴. «مقام منیع وزراء عظام دامت عظمته. ۱۳ مهرماه کمیسیونی مرکب از نمایندگان وزارت جنگ، داخله و امور خارجه در وزارت امور خارجه تشکیل و پس از مداقه در سوابق امر، نظریات خود را به عز عرض میرسانند تا در صورتی که رأی مبارک اقتضا فرماید امر به اقدامات صادر فرمایند: خاطر مبارک مستحضر است هنگام جنگ بینالمللی در موقعی که قشون اجانب در آذربایجان متوقف بودند عد های از اتباع آشوری را مسلح و بر علیه قشون ترک گماشته و پس از اینکه قشون روس مجبور به تخلیه خاک آذربایجان گردید به تحریک بعضی از آشوبطلبان دستجات مسلح آشوری به صفحات ارومی حملهور شده، مرتکب قتل و غارت و فجایع گردیده و بعد از اینکه تحت تعقیب درآمدند به خارجه مهاجرت و در ممالک مختلفه پراکنده شدند. در آمریکا و سوئیس رؤسای کمیته آنها مأمورین دولت علّیه را ملاقات و از اینکه رعایای آشوری ایران در مدت جنگ آلت تحریکات اجانب واقع شده و باعث خرابی خود و همجواران خود شده بودند اظهار تأسف و پشیمانی کرده، استدعای مراجعت به اوطان خود را داشتند و چون تبلیغاتی هم در ممالک عیسوی مذهب بر له آنها به عمل میآمد و ممکن بود دولت ایران را نسبت به رعایای عیسوی مذهب خود نامساعد جلوه دهند، سفارت خانه های ایران توقف آنها را در خارجه مناسب ندانسته و همچو صلاح میدیدند که دولت علّیه ایران وسایل مراجعت آنها را فراهم کنند و وسیله به دست اروپاییان برای حمایت از [اقلیت های] مسیحی که در ایران سکونت دارند ندهند و به عموم ملل متمدنه این طور مسلم دارد که دولت ایران فرقی بین اتباع مسلم و غیرمسلم خود نمیدهد. برای امعان نظر در این موضوع کمیسیونی در ۲۳ سرطان ۱۳۰۲ با حضور نمایندگان وزارت خانه جنگ و داخله در وزارت امور خارجه تشکیل و در اطراف قضیه دقت شده مفاسد و محاسن رجعت مهاجرین مزبور به صفحات ارومیه به طرق ذیل در نظر گرفته شد: اولاً مشکلات و مضرات مراجعت آشوریها به ارومیه ۱- ملاحظات سیاسی: نظر به آنکه ترکیه مسیحیون آن حدود را دشمن خود

میدانند، مراجعت آنها به ارومیه برای ترکها ناپسند بوده و تولید سوءظن خواهد نمود. ۲- ملاحظات محلی: نظر به اینکه ساکنین ارومیه با مسیحیان آنجا سوابق خونینی دارند بدیهی است مراجعت آنها به ارومیه ممکن است مناقشات سابق را تجدید و برای دولت مشکلات جدیدی پیش بیاورد و لازم است که اولیای دولت علّیه قبلاً وسایل مراجعت آنها را طوری فراهم آورند که منجر به مناقشه و منازعه نشود. ۳- چون مؤسسات خارجی به مسیحیان ارومیه کمک مینمایند و به علاوه عده زیادی از آنها در آمریکا تحصیل سرمایه کردهاند بیم آن میرود که از فقر و مسکنت اهالی ارومیه استفاده نموده و با جزئی وجهی املاک آنها را ابتیاع نموده و شروع به تملیک قسمت عمده دهات ارومیه مینماید. ۴- مسیحیانی که سابقاً مشغول فلاحت بودهاند تغییر ماهیت داده و نظریات سیاسی آنها تغییر کلی پیدا کرده و این خود ملاحظه است که نباید از نظر دقت دور شود. اما محاسن مراجعت آشوریها به ارومیه ۱- نظریات سیاسی: چون دولت علّیه هیچوقت بین رعایای مسیحی و مسلمان خود تفاوتی نگذارده و همین رویه مطلوبه همیشه تمایلات اخلاقی دول اروپا را نسبت به ایران جلب کرده امروز قطعاً مقتضی نخواهد بود که اولیای دولت علّیه نسبت به یک عده زیادی از اتباع خود اظهار عدم علاقه نموده و مانع برگشت آنها به اوطان خودشان بشود. ۳- ملاحظات محلی: این مطلب مشخص است که آبادی و ترقی ارومیه اگر بدون آشوریها غیرممکن نمیشد اقلاً خیلی مشکل خواهد بود و مراجعت مسیحیان قطعاً به ترقی و سعادت ارومیه کمک های فوقالعاده خواهد نمود. از قرائن هم مشهود است که ساکنین و مالکین ارومیه به این حقیقت پی برده و باطناً به مراجعت آنها علاقهمند هستند چنان که عد های هم از دو سال قبل مراجعت کردهاند بدون هیچ مانعی توانستند به اوطان خود رفته و به کار های فلاحتی خود اشتغال ورزند. نظر به مصالح فوق کمیسیون ۲۳ سرطان ۱۳۰۲ اساساً با مراجعت مسیحیان به ارومیه بیان موافقت نموده ولی لازم دانست که نکات ذیل در مراجعت آنها ملحوظ گردد: ۱- از مسحیان مزبور فقط اشخاصی حق مراجعت به ایران خواهند داشت که تبعیت ایرانیه آنها قطعاً مسلم شود. ۲- کلیه اشخاص مزبور باید بدون اسلحه باشند. ۳- چون ممکن است مراجعت جمعی آنها به ارومیه تولید مشکلات محلی نماید مقتضی است که وسایل معاودت تدریجاً به عمل آید. ۴- بین مسیحیان اتباع ایران نیز باید تفکیک شده و کسانی که در وقایع گذشته مرتکب فجایع زیاد شدهاند و در حقیقت مسببین فتنه و فساد محسوب میشوند و بر ضد دولت اقدام کردهاند جداً از ورود به خاک ایران ممنوع شوند و اگر هم در ایران اقامت دارند مورد تعقیب واقع شوند. هیأت دولت با این نظریات موافقت کرده و قرار شد از طرف هر یک از وزارت خانه های مربوطه به نماینده خود در کرمانشاهان و همدان و تبریز و ارومیه دستورالعمل داده شود که با کمک نمایندگان سایر وزارت خانه های مربوطه مواد فوقالذکر را ملحوظ و مجرا بداند به این ترتیب عد های از اتباع مسیحی ایران شروع به عزیمت به طرف ارومیه نمودند و عد های هم که مسبب وقایع گذشته بودند مشخص شده به سرحدداران دستورالعمل داده شد که هرگاه به حیله وارد ایران شد فوراً آنها را توقیف نمایند و املاک آنها نیز ضبط دولت گردد. ولی نظر به اینکه از امارت لشکر شمال غرب اظهار عقیده شد که ورود بیش از آن در آن موقع با مقتضیات محلی مخالف و ممکن است تولید مشکلات برای دولت بنماید بر حسب پیشنهاد کمیسیونی که مجدداً در این باب تشکیل گردید. هیأت محترم دولت در جلسه ۲۴ سرطان ۱۳۰۳ تصویب فرمودند که از آن تاریخ تا مدت یک سال اجازه ورود به آشوریها و مسیحیون اتباع ایران داده نشود تا در ظرف آن مدت برای تفکیک تابعیت آنها مطالعات شده و ترتیب ورود مهاجرین مسیحی اتباع ایران و محل اقامت آنها از طرف دولت مشخص گردد. ولی تحقیقاتی که برای تشخیص هویت و تفکیک تابعیت مهاجرین لازم بود به عمل نیامد و مدت تصویبنامه تقریباً دو سه ماه قبل منقضی و از ممالک خارجه خصوصاً از مأمورین دولت علّیه در بینالنهرین خبر میرسید که چون مدت یک سال منقضی شده بود مهاجرین آشوری به آنها مراجعه و جداً استدعای مراجعت به اوطان خود را دارند. برای اینکه تکلیف قطعی مهاجرین

مزبور معین شود بـا موافقت نظر وزارت جلیله جنـگ کمیسـیونی مرکب از نماینـدگان وزارت خانه معزیالیها و وزارت داخله و امور خارجه در وزارت امور خارجه تشکیل گردید. با عطف به سوابق امر عقیده کمیسیون بر این شد که قبلاً نظر امارت لشکر شمـال غرب و ایـالت آذربایجـان اصولاًـ راجع بـه مراجعت و یـا عـدم مراجعت آنهـا جلب و در صـورتی که مراجعت آنهـا را تصـویب نماینـد به ژنرال قنسـولگری بغـداد دسـتور داده شود که راجع به هویت مهـاجرین تحقیقـات به عمـل آورده، راپورت تحقیقات خود را به ضمیمه عکس افراد مهاجری که تقاضای مراجعت مینمایند به وزارت امور خارجه ارسال دارند تا مراتب به مأمورین آذربایجان اعلام و اسامی تقاضاکننـدگان با صورت هایی که از مهاجرین و سابقه آنها در آنجا ترتیب دادهانـد تطبیق شـده، در صـورت مـوافقت اجـازه صـدور تـذکره و ورود مهـاجرین مزبـور به ژنرال قونسـولگری همـدان داده شـود. از ایـالت آذربایجان در جواب اسـتعلام وزارت داخله راجع به موافقت و یا عـدم موافقت با ورود مهاجرین مسـیحی تلگرافاً اطلاع رسـید که برای ورود مهـاجرین که مصـدر شـرارت نشدهانـد مانعی نیست. بنابراین روز دوشـنبه ۱۳ تیرماه ۱۳۰۴ مجدداً کمیسـیون با حضـور نماینـدگان وزارتین جلیلـتین جنـگ و داخله در وزارت امور خـارجه تشـکیل و نظر کمیسـیون بر این قرار گرفت که با اقتـدار نظامی دولت در ارومیه و نظر به اینکه فعلاً چندین هزار نفر آشوری در آن صـفحات اقامت دارند اضافه شدن عده چند هزار نفری مهاجرین آن هم بدون اسـلحه متضـمن خطری نبوده بلکه بالعکس به واسـطه اختلاف نژادی که با سرحدنشینان آن قسـمت دارنـد وجود آنها برای حفظ حـدود بیفایـده نخواهد بود. و اگر سـفارت ترکیه هم از بابت ورود آنها شـکایت خود را تجدیـد نمایـد ممکن است جـواب داده شـود که اسـلحه اشـخاص مزبـور گرفته شـده و به واسـطه مراتب نظـامی دولـت در آن صفحات بیم تجاوزات سـرحدی نمیرود. و به علاوه در خط سرحدی هم اقامت نخواهند کرد. بهترین ترتیبی هم که برای ورود مهاجرین مزبور به نظر کمیسـیون رسـیده این است که به ژنرال قونسولگری بغداد دسـتورالعمل داده شود تحقیقات کامل راجع بـه افراد مهـاجرین کـه تقاضـای ورود بـه خـاک ایران را دارنـد بـه عمـل آورد و صـورت تحقیقـات را بـه ضـمیمه عکس تقاضاکنندگان به وزارت امور خارجه ارسال دارند که از اینجا برای ایالت آذربایجان ارسال و پس از جلب موافقت آنها اجازه صدور تذکره و ورود به خاک ایران داده شود. در صورتی که نظریات کمیسـیون مورد تصویب بندگان حضـرت اشرف اعظم است امر و مقرر خواهید فرمود که اقدامات لازمه به عمل آید.» (همانجا)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۱، ص ۱.

۵- همانجا.

۶- همان، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۹۴۰، ص ۱.

۸- همان، شم ۱۹۴۲، ص ۲.

ص: ۳۹۳

(تصویر) محمدرضا پهلوی

ص: ۳۹۴

 پنجشنبه

۷ آبان ۱۳۰۴

۲۹ اکتبر ۱۹۲۵

۱۱ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 دیدار رضا خان و لورن

صبح امروز رضا خان با لورن، وزیرمختار انگلیس، دیدار کرد. کسانی که منتظر ملاقات با رضا خان بودند، نوشتهاند این دیدار بیش از دو ساعت به درازا کشید و آن دو نزدیک ظهر از یکدیگر جدا شدند.(۱) آنچه در منابع از محتوای این دیدار آماده، توضیحات لورن درباره مواضع دولت انگلیس در قبال حوادث اخیر ایران است. لورن گفت که «دولت انگلستان مصمم است که ایران را کاملاً آزاد بگذارد تا مشکلات خود را حل کند و این راه، تنها عقیده یک دوست وفادار ایران است. در ازاء آن توقع داریم که به درخواست های ما رسیدگی و هر چه زودتر حل و فصل شود.»(۲) رضا خان نیز در قبال این خواستها قول مساعد به لورن داد.(۳)

 تنور داغ مدرسه نظام

تنور تحصن در مدرسه نظام با دمیدن وزارت جنگ هر روز گرمتر میشود. امروز به «عده های از تجار و رؤسای اصناف بازار که از طرفداران سردارسپه و یا لااقل از کسانی که از سردارسپه و نفوذ او ملاحظه داشتند تلفن کردند که سردارسپه برای امر لازمی با آنها میخواهد به مشاوره پردازد و بایستی به منزل مشارالیه بروند. این عده نیز که شاید در حدود سی چهل نفر از اشخاص معروف و محترم بازار بودند حرکت کرده به طرف منزل سردارسپه رفتند ولی همین که در منزل وی رسیدند آنها را به مدرسه نظام راهنمایی کرده، گفتند آنجا باشید تا سردارسپه بیاید. این عده وقتی وارد مدرسه نظام شدند... فهمیدند که آنها را برای چه خواستهاند و چه کلاهی سر آنها رفته» است.(۴) محمدولیمیرزا فرمانفرما درباره ترکیب افراد گرد آمده در مدرسه نظام که خواستار براندازی سلطنت قاجار هستند، مینویسد: «همه اینها اشخاصی هستند که بدون هیچ عقیده در آنجا جمع شدهاند. بعضیها هم منافعشان در رشته هایی تأمین شده است. چایی و غلیان معمول است.»(۵) «پذیرایی متحصنین خیلی خوب بود و اگر این پذیرایی ادامه داشت شاید همه روزه بر تعداد متحصنین افزوده میگردید.»(۶)

 تشدید محاصره دربار

دربار، محل سکونت محمدحسن میرزا ولیعهد، چند روزی است که تحت مراقبت نیرو های نظمیه است. همه افرادی که به آنجا رفت و آمد میکنند شناسایی میشوند. از امروز تعداد مراقبان دربار بیشتر شده، نظامیان نیز در کنار مأموران نظمیه دیده میشوند.(۷)

□ جلسه رضا خان با سران نیرو های نظامی و انتظامی

ساعت ۳ بعـد از ظهر امروز و ساعتی پیش از تشـکیل جلسـه مجلس شـورای ملی، رضـا خـان بـا احضـار امیرلشـکر عبـد الله طهمـاسبی، معـاون پارلمـانی وزارت جنـگ و حاکم نظامی تهران، سـرتیپ مرتضـی یزدانپناه، فرمانـده لشـکر مرکز و سـرهنگ محمد درگاهی، رئیس نظمیه، با آنان دیدار کرد.(۸) از موضوع این ملاقات مطلبی بیرون درز نکرد.

□ دیدار رضا خان با گروهی از نمایندگان مجلس

پیش از تشـکیل جلسه مجلس شورای ملی، گروهی از نماینـدگان به دیـدار رضا خان رفتند. محل دیدار خانه رئیسالوزراء بود. حیـاط پر بـود از وکیـل و بـازاری. رضـا خـان خطـاب به وکلاـ گفت که [تغییر رژیم قاجـار] از طریـق رفرانـدم، معطلی دارد و پسـندیده نیست! [برویـد] و زودتر به این کار خاتمه دهیـد. بایـد راه آسانی در نظر گرفت. علیاکبر داور، که «تعزیهگردان» این دیدار بود، در آنجا حضور داشت.(۹)

□ طرح مقدمات خلع قاجاریه در مجلس

مجلس شورای ملی پنج و نیم بعد از ظهر تشـکیل جلسه داد. شـش تن از نمایندگان خواسـتار قرائت گزارش کمیسیون عرایض شدنـد. سیـدمحمد تـدین، نـایب رئیس مجلس، بـا خوانـدن مقـدمه این گزارش گفت که از اواسـط مهر تـا امروز تلگرام هـای فراوانی از آذربایجـان و دیگر نقـاط مملکت رسـیده که همگی از عـدم رضـایت از سـلطنت سلسـله قاجـار و خلعیـد آنهـا خبر میدهنـد. کمیسـیون عرایض خواسـتار تعیین تکلیف این خواسـتها از طرف نمایندگان مجلس شده است. یاسایی در ادامه گفت که اگر این کـار به مجلس شـشم سپرده شود، شایـد عواقبی برای مملکت داشـته باشـد. ملت به مـا اختیـار داده و مـا میتوانیم با تجدیدنظر در مواد ۳۵، ۳۶ و ۳۷ قانون اساسی به خواست مردم پاسخ دهیم. یاسایی سیل تلگرام های ارسالی به مجلس را یک رفرانـدوم خوانـد که بیسابقه است! علیاکبر داور ادامه سـخنان یاسایی را گرفت و با چیـدن مقـدماتی، موقعیت مملکت را رو به بحران توصیـف کرد که اگر نمایندگان دست به اقدامی نزنند در ن هایت به زیان کشور تمام خواهد شد. وی نمایندگان را به قـاطعیت و دوری از مسـامحه و نشان دادن روی موافق به این تلگرام های سراسـری توصـیه کرد. وی غیرمسـتقیم نماینـدگان را تهدیـد کرد که اگر مسـئله خلع قاجار از طریق مسالمتآمیز حل نشود، مسـئولیت پیشآمد های بعدی که همگی غیرعادی خواهد بود متوجه نمایندگان خواهد شد.(۱۰)

□ سخنان ملکالشعرای بهار در مجلس

محمـدتقی بهار، تنها سـخنرانی بود که خلاف جریان غالب بر مجلس ابراز نظر کرد. بهار طرفـدار رفراندم بود. وی گفت: «این روزهـا در تهران وضع غیرعـادی است و اتفاقاً تمـام سـنگینی این وضـعیات مسـتقیماً به دوش اشخاصـی است که در این تالار جلوس فرمودهانـد... به جای اینکه با طفره بخواهیم با این وضـعیات مقابله کنیم بهتر این است که ما با رشادت و با شـجاعت... مقرون به صـلاح مملکت و منافع ملت وارد قضـیه بشویم... اگر بشود رفراندوم کرد من کاملاً موافق هسـتم... اگر برای صـلاح مملکت بایستی تجدیدنظر در بعضی مواد قانون اساسی کرد با عجله نباید این کار بشود...»(۱۱)

□ فرار نمایندگان از صحن مجلس و کشته شدن واعظ قزوینی

نمایندگان مجلس در ادامه مذاکرات امروز خود راجع به تلگرام های رسیده به مجلس، متوجه صدای تیراندازی میشوند. یکی از این تیرها شیشه صحن را شکسته، گویا به لوستر اصابت میکند. وکلا وحشتزده صحن را ترک میکنند. تماشاچیها هم فرار میکنند. برخی منابع نوشتهاند خبر سخنان بهار توسط مأموران مخفی به رضا خان یا مأموران او میرسد؛ و دستور کشتن بهار ابلاغ میشود:

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۳.

۲- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۰.

۳- پرسی، همان، ص ۱۱۹.

۴- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، ص ۳۹۵.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۳.

۶- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، ص ۳۹۵.

۷- همان، ص ۴۷۰.

۸- بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۵۴.

۹- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۳.

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم۱۹۴۲، ص ۱.

۱۱- پورشالچی، همان، صص ۲۲۳ و ۲۲۴.

اگر از مجلس خارج شد بکشیدش. بهار پس از سخنرانی برای کشیدن سیگار به یکی از اتاق های اطراف صحن میرود. اما میرزایحیی واعظ قزوینی، مدیر نشریه تعطیل شده نصیحت در قزوین که در پوشش و چهره شبیه بهار بود در بیرون مجلس ظاهر میشود و بلافاصله هدف مأموران رضا خان قرار میگیرد. گلوله به گردن واعظ قزوینی اصابت میکند. وی به طرف مسجد سپهسالار فرار میکند. ضاربین در تعقیب او در نزدیکی مسجد به او میرسند و با چند ضربه چاقو قلب او را از کار میاندازند و شروع به بریدن سرش میکنند. وقتی به قاتلین خبر میرسد که مقتول بهار نیست، قاتلان سر نیمه بریده را رها کرده، فرار میکنند. چندی بعد مأموران نظمیه از راه رسیده، جسد واعظ قزوینی را به بیمارستان منتقل و همان شب در مکان نامعلومی دفن میکنند.(۱)

 اطلاعیه فراکسیون اتفاق

فراکسیون اتفاق، یکی از فراکسیون های مجلس و طرفدار رضا خان، در اطلاعی های که خطاب به مجلس نوشت با اشاره به تلگرام های پرشماری که از آذربایجان و دیگر نقاط مملکت به مجلس شورای ملی میرسد، «لاقیدی و خونسردی و بالاخره عدم توجه نمایندگان» را بهتآور خواند. در این اطلاعیه به مجلس تذکر داده شده که هر چه زودتر به درخواست های رسیده به تغییر سلطنت قاجار رسیدگی کند. همچنین فراکسیون اتفاق تهدید کرد اگر مجلس به این کار اقدام نکند «در پیشگاه ملی وظایفی را عهدهدار است که به اتمام آن مبادرت خواهد نمود.»(۲)

 پاسخ زاهدی به تشکیک رضا خان

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در پاسخ به تشکیک رضا خان به عملکرد نایب سرهنگ عزت الله میرزا، رئیس ارکان حرب این تیپ، در عملیات براندازی قاجار، نوشت که او را احضار کردم. با هواپیما به بندرجز آمد. «فدوی گمان نمیکند قادر به مخالفت باشد.» فرمانده تیپ شمال افزود که برای احتیاط ناظری بر کار هایش قرار دادم و دستور های ضروری را ابلاغ کردم. «فدوی هم در قسمت مازندران و استرآباد مشغول هستم.»(۳)

 اقدامات رئیس ساخلو اصفهان

سرهنگ ابوالفتح قهرمان، رئیس ساخلو اصفهان، در گزارشی به وزارت جنگ از اقدامات خود برای هدایت عملیات خلع سلطنت قاجار نوشت. «با تمام مقامات و اشخاص مربوطه مذاکرات کافیه به عمل آمد. بالنتیجه تلگرافات متعدد و مؤثری از طرف طبقات مختلفه از امروز شروع به مخابره به آذربایجان و مقامات عالیه خواهد گردید.» وی افزود که اصفهان به لحاظ حضور روحانیان متنفذ ویژگی خاصی نسبت به دیگر ولایات دارد. «لذا برای این که این طبقه را مشمول عملیات و اقدامات لازمه نمایند مذاکرات مفصلی با حاجیشیخ نور الله آیت الله» کردهام. سرهنگ قهرمان مدعی شد که آیت الله حاجآقانور الله اصفهانی «قلباً و باطناً» موافقت نشان داده، اما چند روزی برای اقدام عملی فرصت خواسته است. وی در پایان افزود مقدمات تحصن در تلگراف خانه اصفهان، انتشار فوقالعاده توسط جراید و برپایی سخنرانی و اجتماعات آماده شده که ظرف یکی دو

روز آینده به ظهور میرسد.(۴)

 تحرک قشون در مناطق غرب

امیرلشکر غرب در تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که گزارش های رسیده از فرماندهان ساخلوها نشان میدهد که جنبش [علیه قاجار] شروع شده و تلگرام های فراوانی به پایتخت فرستاده شده است. در برخی شهرها تعطیل عمومی است و اجتماعات و سخنرانیها ادامه دارد. وی گفت که در این تلگرامها به آذربایجان هم وکالت داده شده است. «خصوصاً از کرمانشاهان دستور شدید مؤکد داده شد به تظاهرات ملی افزوده و جنبش را شدیدتر نمایند.»(۵)

 افزایش ناامنی در منطقه جانکی

به گزارش سلطانحسین مشیری، در پی خلعسلاح طوایف منطقه بختیاری، ناامنی و سرقت در آن حدود افزایش یافته و طوایف خلعسلاح شده در زحمت هستند و قدرت دفاع ندارند. وی افزود یکی از سارقان مسلح، به نام علیشاه، اخیراً دستگیر شده، با این حال راهزنی و دزدی ادامه دارد. وی تقاضا کرد اجازه دهند چند تن از سارقان دستگیر شده اعدام شوند؛ شاید در کاهش ناامنی منطقه مؤثر گردد.(۶)

 شرایط پرواز سرهنگ نخجوان به ایران

سرهنگ علی ریاضی، سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که میتوان برای تعمیر هواپیمای معیوب سرهنگ نخجوان از یونان تعمیرکار آورد. وی از قول کارشناس این امور افزود اگر تعمیر هواپیمای سرهنگ نخجوان بیش از ۱۵ روز به درازا بکشد، بهتر است آن را به کار خانه سازنده فرانسوی منتقل کنند و دولت فرانسه هواپیمای دیگری در اختیار ما بگذارد و هواپیمای معیوب را به خرج دولت ایران تعمیر نمایند. هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان به دلیل معایبی در اسلامبول فرود آمد. وزارت جنگ نمیخواست نخجوان بدون هواپیما به ایران بیاید، چرا که برای ورود نخستین خلبان ایرانی تبلیغات و تمهیداتی انجام شده بود. در پایان این تلگرام سرهنگ ریاضی در مورد بمب های درخواستی وزارت جنگ نوشت که برای خرید بمبها به ۶۰ هزار فرانک پول نیاز دارد.(۷)

 انتقال گوسفند های دزدی به ایران

کنسولگری شوروی در آستارا به کارگزاری این شهر اطلاع داد که ۱۰۹ رأس گوسفند توسط یک روس و یک ایرانی پس از سرقت از مرز عبور داده شده، به خاک ایران برده شده است. کارگزار آستارا به وزارت امور خارجه خبر داد که موضوع به کارگزاری آذربایجان در تبریز هم اطلاع داده شده است.(۸)

 خودسری مأموران مالیه در ماکو

به گزارش امیرلشکر شمال غرب عملکرد مأموران مالیه در آذربایجان خودسرانه است و اسباب شکایت مردم شده است. اخیراً آنان به ضبط انبار های گندم در ناحیه ماکو و عرب (پلدشت) اقدام کردهاند. وی افزود خشکسالی اخیر، مردم منطقه را در

مضیقه قرار داده و این اقدام موجب وحشت آنها شده، به طوری که چند خانوار پلدشت به خاک روسیه رفتهاند. وی در تلگرام دیگری خواستار رسیدگی به وضعیت معاش اهالی این منطقه شد، چرا که دولت خوراک و بذر آنان را تأمین نکند همگی به سمت همسایه شمالی متواری خواهند شد.(۹)

 روز ملی ترکیه

امروز به مناسبت اعلان جمهوریت در ترکیه مجلس جشنی

۱- نورمحمدی، همان، ص ۷۹. منابع انگلیسی نوشتند اقدام به تیراندازی به سوی مجلس دو روز بعد رأی قاطع نمایندگان را برای خلع سلطنت قاجار در پی داشت. (FO E ۷۲۱۶/۸۲/۳۴)
۲- مسعودانصاری، همان، ص ۲۰۳.
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۵۵.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۱۰ و ۱۱.
۵- همان، ص ۳۲.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۸. وزارت جنگ در پاسخ خطاب به امیرلشکر جنوب نوشت که قبلاً دستور لازم در این مورد صادر شده است. (همان، ص ۶) منظور این است که میتوانند اعدام کنند.
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۳۲. به اداره مالیه قشون دستور داده شد این مبلغ پرداخت شود. (همان، ص ۳۱)
۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۲۰. پیگیری فرمانده لشکر شمال غرب به آنجا ختم شد که تعداد گوسفندها ۵۰ رأس بوده، سارقان آنها را به نمین آورده، اما صاحب ان گوسفندها هم آنان را تعقیب کرده، اموال خود را پس گرفتهاند. (همان، ص ۱۷)
۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۸۸ و ۱۴۸. در هر دو مورد پاسخ داده شد که به وزارت مالیه تذکر داده شد و خود نیز مستقلاً میتوانید وارد مذاکره و عمل شوید. (همان، صص ۸۷ و ۱۴۷) با این حال به وزارت مالیه هم اطلاع داده شد. (همان، صص ۸۶ و ۱۴۶)

از طرف شهبندری ترکیه در ارومیه برگزار شد. این مراسم که با حضور مقامات محلی ارومیه برپا شده بود با سخنرانی علی رفیقبیک، باششهبندر ترکیه در ارومیه، همراه بود. وی در مورد استحکام روابط دولتین ایران و ترکیه سخن گفت.(۱) قرار بود به این مناسبت جشنی هم در محل سفارت خانه ترکیه در تهران برگزار شود، اما به دلیل مصادف شدن با مراسم میهمانی سفارت فرانسه به فردا شب موکول شد.(۲)

ضیافت سفارت فرانسه با حضور وزراء و برخی از سفرا برگزار شد.(۳)

 پرواز هواپیمای جنگی یونکرس به طرف تهران

نایب یک شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان نظامی ایران در مسکو، به وزارت جنگ خبر داد که امروز هواپیمای نظامی یونکرس که از برلن به قصد تهران پرواز کرده بود، مسکو را به سوی تهران ترک کرد.(۴)احتمالاً این همان هواپیما، یکی از دو هواپیمایی است که روسها آن را مدتی نگه داشته بودند و با این دستآویز که هواپیمای جنگی نمیتواند از فضای شوروی پرواز کند، مدتی توقیف بود.

 جمعه

۸ آبان ۱۳۰۳

۳۰اکتبر ۱۹۲۴

۱۲ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 خلع سلطنت قاجار در زیرزمین خانه رضا خان

امروز گروهی از نمایندگان مجلس به خانه رضا خان فراخوانده شدند تا ماده واحد های که علیاکبر داور آن را تهیه کرده بود، امضاء کنند. این ماده واحده قرار بود در جلسه فردای مجلس شورای ملی قرائت شود. بر اساس این ماده مجلس شورای ملی انقراض سلطنت قاجار را تصویب و اعلان حکومت موقتی میکند. سیدمحمد تدین، نایب رئیس مجلس، در این مورد مینویسد: «غروب روز جمعه ۸ آبانماه ۱۳۰۴ بود. بنده در شمیران بودم. دیدم تلفن کردند حضرت اشرف (رضا خان) میفرمایند به شهر بیایید که شما را ملاقات کنم. آمدم شهر. رفتم منزل خدمتشان رسیدم. فرمودند در زیرزمین داور مشغول کار هایی است بروید به او کمک کنید. رفتم زیرزمین دیدم داور پشت میزی نشسته و وکلا ورق های را امضا میکنند و داور به پیشخدمت میگوید به منزل بقیه وکلا هم تلفن کنید بیایند. بعد از آن وکلا رفتند و اطاق خلوت شد، داور آمد پیش من، ماده واحده را نشان داده گفت: این وکلا این نامه را امضا کردهاند شما هم موافقت دارید امضا کنید.»(۵)

نماینده سیاسی آمریکا درباره جلسه امروز نمایندگان در خانه رضا خان مینویسد: «بعد از ظهر روز جمعه، مورخ ۳۰اکتبر، به

نمایندگان پیغام دادند که به خانه رئیسالوزرا بروند. در آنجا از آنها خواسته شد قول بدهند که به نفع این لایحه (برکناری خاندان قاجار از سلطنت) که فردای همان روز به مجلس ارائه شد رأی خواهند داد. از قرار معلوم نمایندگان مجلس هم خیلی عجولانه «رنگ عوض کردند»، و البته شکی نیست که به انحاء مختلف تطمیع و تهدید شده بودند، که فقط خشونت فیزیکی کم داشت.»(۶)

 هشدار آیت الله مدرس به بهار

آیت الله سیدحسن مدرس، به محمدتقی بهار هشدار داد فردا در جلسه مجلس شورای ملی شرکت نکند، چرا که مأموران رضا خان قصد کشتن او را دارند.(۷)

 ناکارآمدی هواپیمای تقدیر

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که هواپیمای «تقدیر» [نام هواپیما است] بعد از تعمیر دیروز پرواز کرد اما بیش از سه ربع ساعت نتوانست در هوا باشد. پرواز امروز آن هم به دلیل خرابی موتور ناتمام ماند و در آققلعه به زمین نشست. وی افزود که مکانیک از بندرجز برای تعمیر آن رفته، اما مناسب است دو هواپیما که یکی جنگی و دیگری اکتشافی باشد به منطقه بیاید. «پس از چند مرتبه پرواز [علیه ترکمنها] به طهران عودت خواهد شد.»(۸) (ر.ک: ۴ آبان)

 تأخیر در اشغال گنبد

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق ضمن

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۴۹۳.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۱، ص ۲.

۳- همان، شم ۱۹۴۲، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۵۷.

۵- باقریزاده، علی، سیر تحول روشنفکری در دوره پهلوی اول، تهران، ودیعت، ۱۳۸۳ش، ص ۹۶.

۶- مجد، همان، ص ۳۸۹.

۷- بهار، دیوان ملکالشعرای بهار،...، ص ۴۹. بهار در منت های مثنوی «حکایت حاجواعظ قزوینی» به این موضوع اشاره کرده است:

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۸۵.

گزارشی از درگیری های تیپ شمال با ترکمنها، نوشت که خلعسلاح طوایف ترکمنها در حوزه تیپ شمال به اتمام نرسیده، از این رو حرکت نظامیان این تیپ به طرف گنبد و اشغال آن به تأخیر افتاده است.(۱) پیش از این فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ اطلاع داده بود که مشکلی برای اشغال گنبد قابوس ندارد.

 حمله به کاروان شرکت لنچ

به گزارش امیرلشکر غرب کالا های کمپانی لنچ که توسط شش نظامی همراهی میشد در ناحیه پل زال مورد حمله طوایف لر قرار گرفت. در این زد و خورد یک نظامی و دو مکاری کشته شدند. یک نظامی مجروح و یک تن دیگر مفقود شده است. «مالالتجاره کمپانی به استثنای چند بار به دست الوار» افتاده است. وی افزود به فرمانده فوج منصور دستور داده شد برای استرداد اموال دزدیده شده به تعقیب سارقان برود.(۲)

 عزیمت کشتی پهلوی به بصره

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که کشتی پهلوی را برای تعمیر و مرمت به بصره فرستاده است.(۳)

 درج تلگرام های ضدقاجار در روزنامه ایران

روزنامه ایران در شماره امروز خود دو تلگرام، یکی به امضاء «جامعه احرار فارس» از شیراز، و دیگری با امضا های متعدد افراد از ناصری درج کرد.(۴)این دو تلگرام که علیه سلطنت قاجار و با تمهیدات قشون به مرکز فرستاده شده بود، به همراه دیگر تلگرام های پرشمار تاکنون در این جریده چاپ نشده بودند.

 رئیس جدید معارف اصفهان

میرزامهدی خان ایرانی به سمت رئیس اداره معارف اصفهان انتخاب شد.(۵)

 شنبه

۹ آبان ۱۳۰۴

۳۱اکتبر ۱۹۲۵

۱۳ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 خلع سلطنت قاجار در مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر تشکیل جلسه داد. همه مقدمات از روزها قبل برای طرح ماده واحده خلع سلطنت قاجار آماده

شـده بود. آیت الله سیدحسن مـدرس از مخالفان طرح ماده واحـده بود. وی خواسـتار تعیین ریاست مجلس شـد و تأکیـد کرد استعفانامه حسن مستوفی که پیش از این نوشته بود و امروز هم بار دیگر نوشت و به دست حسین علایی داد باید خوانده شود. در ن هایت هر دو استعفانامه مستوفی خوانده شد و آیت الله مدرس پیشنهاد کرد: «نظر به این که مطلب مهمی در کار است ... عصـر دوبـاره مجلس تشـکیل شـده، رئیس معین و وارد دسـتور شویم.» پیشـنهاد وی رأی نیاورد و مجلس ماده واحـده انقراض سلطنت قاجـار برای رأیگیری در مـورد فـوریت آن را قرائت کرد: «مجلس شـورای ملی به نـام سـعادت ملت، انقراض سـلطنت قاجـاریه را اعلام نموده و حکومت موقتی را در حـدود قـانون اساسـی و قوانین موضوعه مملکت به شـخص آقـای رضـا خـان پهلوی واگذار میکند. تعیین تکلیف قطعی موکول به نظر مجلس مؤسـسان است که از تغییر مواد ۳۶-۳۷-۳۸ و ۴۰ متمم قانون اساسی تکمیل میشود.»

پس از خواندن این ماده آیت الله مدرس گفت: «مطابق قانون اساسی این را نمیشود اینجا مطرح کرد.» و صحن مجلس را ترک کرد.(۶) وی در حال ترک مجلس گفت: «صد هزار رأی هم بدهید خلاف قانون است.»(۷)

 موافقان و مخالفان طرح ماده واحده خلع سلطنت قاجار

پس از آن که نمایندگان به دو فوریت طرح ماده واحده خلع سلطنت قاجار رأی دادند، سیدحسن تقیزاده پس از ذکر مقدماتی که همگی برای نشان دادن موافقت او با دولت رضا خان بود، طرح موضوع را خلاف قانون اساسی دانست و توصیه کرد قضیه انقراض سـلطنت قاجـار به یـک کمیسـیون ارجاع داده شود. تقیزاده پس از سـخنان خود صـحن مجلس را ترک کرد. در ادامه سیدیعقوب در موافقت طرح با اشاره به جریاناتی که علیه اسـتبداد صغیر پدید آمد، حوادث رخ داده امروز را شبیه رخداد های آن زمان توصـیف کرد و گفت که برای بازگشت مشـروطه کمیسـیونی در باغشاه تشـکیل شـد و این کمیسـیون به انجمن های ایـالتی و ولایـتی رجوع کرد و همه انجمنهـا رأی خود را به انجمن ایـالتی آذربایجـان تفویض نمود. آذربایجان رأی خود را به کمیسیون ابلاغ کرد و چهار پنج ماده در قانون اساسی تغییر کرد. حسین علایی نیز در سخنان کوتاهی انقراض قاجاریه را بدین شکـل خلاف قانون اساسـی دانست و مجلس را ترک کرد. پس از سـخنان موافق یاسایی، محمـد مصـدق با تأکیـد بر مسـلمان بودن خود و قسم به قرآن سـخن آغـاز کرد و ضـمن تمجیـد از دوران حکمرانی رضا خان گفت که تفویض قـدرت پادشاه به رضا خان یعنی استبداد. «خوب اگر ما قائل شویم که آقای رئیسالوزراء شاه هستند آن وقت در کارها هم دخالت دارند

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۲۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۴۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۳۴.

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۲، ص ۲. درج نشدن این نوع مراسـلات که در رخداد جمهوریخواهی به کرات در نشـریات پایتخت چاپ میشد، در این زمان به صـلاحدید برنامهریزان در روزنامه های پایتخت درج نشدند. علت آن را باید در فضای نه چنـدان مساعـد پایتخت نسبت به خلع سـلطنت قاجار دانست. آنها ترجیـح دادند سـیل تلگرام های قشونساز نه به طرف جراید، بلکه به سـوی مجلس شـورای ملی باشـد و افکـار عمـومی چنـدان متـوجه حجم عملیـات انجـام شـده نگردد، چرا که هرگـونه تحریک افکار عمومی در مرکز، چندان به نفع رضا خان تمام نمیشد. (مؤلف)

۵- همانجا.

۶- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۳، صص ۱ و ۲.

۷- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، ص ۲۰۵.

و ایشان همه جور زمامدار هستند؛ پادشاه هستند؛ رئیسالوزراء هستند؛ وزیر جنگ هستند؛ رئیس عالی کل قوا هستند؛ من اگر سرم را ببرند، قطعه قطعه، ریزریزم کنند، به این شکل حکومت رأی نخواهم داد.» مصدق این تصمیم مجلس را سیر قهقرایی خواند و در پایان سخنان خود مجلس را ترک کرد. علیاکبر داور موافق بعدی با تأکید بر این که رضا خان شاه خواهد شد، در پاسخ به اظهارات مصدق گفت که «پس وقتی آقای پهلوی شاه بشوند و البته شاه هم خواهند بود، موافق قوانین ممالک متمدنه و به طوری که مشروطیت ایران هم تصویب میکند، غیرمسئول و فقط شاه، نه شاه و رئیسالوزراء و رئیس قوا و وزیر جنگ؛ قطعاً باز در عمل اثرات وجود ایشان بسیار است.» در انتها یحیی دولتآبادی نیز با ابراز تنفر از قاجار و تأیید کار های رضا خان تلویحاً با طرح ماده واحده مخالفت کرد. در رأیگیری ۸۰ تن از نمایندگان به ماده واحده انقراض قاجاریه رأی مثبت و ۵ تن رأی منفی دادند.(۱)

 احضار مستوفی توسط رضا خان

حسن مستوفی، که پس از مشورت با محمد مصدق در جلسه امروز مجلس شورای ملی شرکت کرده بود، پیش از آغاز جلسه پیامی دریافت کرد که رضا خان او را احضار کرده است. مستوفی پیش از خروج از مجلس بار دیگر استعفانامه خود را از ریاست مجلس نوشت و به حسین علایی داد.(۲) مستوفی وقتی به محل ملاقات با رضا خان رسید، منتظر نشست. در طول مذاکرات مجلس، دیداری بین آنان انجام نشد، اما پس از پایان مذاکرات و تصویب ماده واحده انقراض قاجاریه رضا خان نزد مستوفی آمد و گفت که بناچار شما را منتظر گذاشتم تا ماده واحده به تصویب ن هایی برسد، چون تمایل نداشتم میان من و شما کدورتی حاصل شود.(۳)

 شلیک توپ

مجلس کار انقراض سلطنت قاجار را ساعت ۱۳:۳۰ به پایان رساند و ساعت ۱۴:۰۰ صدای شلیک چهار توپ در فضای تهران پیچید. با برخاستن این صدا، همه کسانی که در تحصن بوده یا در خانه رضا خان اجتماع کرده و یا نقشی در ماجرا های اخیر تهران داشتند، فریاد شادی بلند کردند. «صدای زنده بادها از منزل رئیسالوزراء و اجتماعات آن حدود بلند شد.»(۴)

 اخراج محمدحسن میرزا از ایران

رضا خان، خوشحال از تصمیم مجلس شورای ملی(۵)، با احضار سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب قشون؛ محمد درگاهی، رئیس تشکیلات نظمیه؛ امیرلشکر عبد الله طهماسبی، حاکم نظامی تهران؛ سرتیپ مرتضی یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز؛ دستور داد محمدحسن میرزا ولیعهد و برادر احمدشاه را تحتالحفظ به مرز برده از کشور بیرون کنند. سرهنگ گلشاییان و سرهنگ احمد زاویه نیز در اجرای این دستور مشارکت داشتند.(۶) دستور دیگر آن بود که هر چه اتاق در کاخ گلستان، محل اقامت محمدحسن میرزا، وجود دارد باید قفل، و مهر و موم شود.(۷) مأموران ساعت ۱۴:۱۰ وارد کاخ گلستان شدند.(۸) همان شب با خشونت و بینزاکتی محمدحسن میرزا را حرکت دادند.(۹) محمدحسن میرزا پس از آگاهی از اقدام مجلس از

طریق سفارت فرانسه به برادرش احمدشاه در پاریس خبر داد که دیگر تلگرامی به ایران ارسال نکند. همچنین از این طریق به مادرش که در بغداد بسر میبرد اطلاع داد که همانجا بماند و حرکتش را به ایران عقب اندازد.(۱۰) خانواده احمدشاه، در پی تصمیم او و پس از حوادث اول و دوم مهرماه (غائله نان) در عدم بازگشت به ایران، راهی ایران شده بودند. آنان تصمیم داشتند پس از زیارت عتبات عالیات وارد ایران شوند. منابع آمریکایی در این باره نوشتند که «ولیعهد را ظاهراً در شرایط بسیار تحقیرآمیزی به بغداد فرستادند. میگویند که او را تفتیش بدنی کردند و عملاً هیچ پول و حتی اسباب سفری در اختیارش نگذاشتند.»(۱۱) «ولیعهد خواهش کرد پول خرجی برای او تهیه کنند. همان شب پنج هزار تومان حکومت نظامی برای او حاضر کردند.»(۱۲) محمدحسن میرزا با خودرو رولزرویس سفید رنگ خود راهی مرز شد.(۱۳)

 عنوان جدید رضا خان

عنوان رضا خان اینک پس از انقراض سلطنت قاجار، «والاحضرت اقدس» است.(۱۴)

 ابلاغ مصوبه مجلس به رضا خان

نزدیک غروب نایبان رئیس و اعضای هیأت رئیسه مجلس، مصوبه مجلس را درباره انقراض سلطنت قاجار و تعیین رضا خان به عنوان رئیس موقت مملکت، با حضور در خانه رئیسالوزراء به وی ابلاغ کردند. در این دیدار تدین، نایب رئیس مجلس، گفت که همه نمایندگان با قلبی امیدوار انتظار دارند که «سعادت ایران و ایرانیان در سایه عطوفت والاحضرت تأمین» گردد. رضا خان هم این اقدام مجلس را گامی مهم و تاریخی در راه سعادت ایران دانست که به مملکت روح تاز های میبخشد. رضا خان از اعطای ریاست مملکت به او تشکر کرد و دوره پنجم مجلس را یادگاری مهم در صفحات تاریخ دانست و گفت: «من همیشه این حسن نیت نمایندگان دوره پنجم و روابط حسن های که با آقایان دارم فراموش نخواهم نمود.» سیدمحمد تدین در ادامه این دیدار از رضا خان خواست که با کارمندان دربار با عطوفت رفتار شود و زندانیان حوادث اخیر آزاد شوند. رضا خان تقاضای نخست را پذیرفت، اما در توضیح درخواست دوم گفت که بازداشتشدگان با خارج مرتبط بودند و شش تن از آنان در محکمه نظامی محکوم به اعدام شدهاند، با این وصف عفو عمومی خواهم داد. «بلافاصله رئیس نظمیه احضار و امر به استخلاص محبوسین صادر گردید.»(۱۵)

 ابراز تأسف وزیرمختار فرانسه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، در نام های به وزیر امور خارجه فرانسه، با اشاره به پیشبینی های خود از عدم بازگشت احمدشاه به ایران، نوشت: «این سفارت به سبب نگرانی از مرگ سلسل های که نسبت به ما همواره علاقهمند بوده و در جهت منفعت [احمد] شاه و قطعاً منفعت جمهوری فرانسه، آن چه را مفید میدانست معروض داشت... [من گفته بودم که] چگونه کهنه سرباز جزء قزاق خانه، رئیس دولت صبح امروز» تصمیم به کودتا گرفته است. وی در نامه دیگری به وزارت امور خارجه فرانسه با این توضیح که سفارت خانه های انگلیس، آلمان و ایتالیا در شناسایی حاکم جدید ایران شتاب به خرج خواهند داد، خواست که تکلیف او در این مورد روشن شود.(۱۶)

□ ادامه اقدامات ضدقاجار در مشهد

رئیس ارکان حرب لشکر شرق خبر داد که «کمیسیون مختلط نهضت ملی شرق» تهدید کرده است اگر پاسخی از مرکز نسبت به درخواست های آن [خلع سلطنت قاجار] داده نشود، اقدام به

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۳، صص ۲ و ۳ و ۴.

۲- مکی، مدرس قهرمان آزادی، ج ۲، صص ۷۰۸ و ۷۰۹.

۳- ملایی توانی، همان، ص ۲۰۰.

۴- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۵.

۵- خاطرات سیاسی رجال ایران، ج ۱، به کوشش علی جانزاده، تهران، جانزاده، ۱۳۷۱ش، ص ۲۴۳.

۶- بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۵۴.

۷- خاطرات سیاسی رجال ایران، ج ۱، ص ۲۴۳.

۸- مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، ص ۴۷۱.

۹- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۶.

۱۰- پورشالچی، همان، ص ۲۲۶.

۱۱- مجد، همان، ص ۳۹۲.

۱۲- امیربهادر، همان، ص ۱۶۵.

۱۳- واپسین وارث تخت و تاج قاجار (گفتوگو با سلطانحمیدمیرزا)، گفتوگو کننده حبیب لاجوردی، تهران، ثالث، ۱۳۸۷ش، ص ۵۱. برای آگاهی از جزئیات تبعید محمدحسن میرزا از ایران به همین منبع رجوع کنید.

۱۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۳، ص ۱.

۱۵- همانجا.

۱۶- پورشالچی، همان، صص ۲۲۵ و ۲۲۷.

تصرف دوایر دولتی خواهد کرد[!] «اگر چه اداره لشکری شبانهروز در انتظامات کوشیده ولی با تظاهرات و هیجان عمومی که هر آن به شدت وخامت آن افزوده میشود با موقعیت سرحدی مستدعی است تلگرافاً دستور فرمایند.»(۱)

 تعطیل عمومی در کرمان

رستم اسفندیاری، کفیل ایالت کرمان و بلوچستان، خبر داد که هیجان عمومی حاکم بر شهر موجب تعطیلی دوایر دولتی و مغازه ها شده است. وی عامل این امر را وصول تلگرام های متعدد [برای خلع سلطنت قاجار] اعلام کرد.(۲) با وجود چنین گزارشی فرمانده نظامیان کرمان خبر داد که کمبود نان موجب ازدحام مردم در برابر نانواییها شده و اخیراً یک کودک در این ازدحام جان خود را از دست داده است. وی علت این کمبود را احتکار صاحب ان گندم دانست، اما نگفت که حوادث سیاسی اخیر شهر آیا علتی برای این اقدام بوده است یا نه؟ در این گزارش آمده است که عد های در حال انتقال گندم به بیرون از کرمان هستند و این موضوع اهالی را بیشتر وحشتزده کرده است.(۳)

 عکاسی از آبادان با هواپیما

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های خصوصی به رضا خان نوشت که یک عکاس انگلیسی میخواهد از آسمان آبادان عکاسی [احتمالاً فیلمبرداری] کند. این کار از طریق هواپیمای دولتی عراق که بدون سلاح خواهد بود انجام میشود. «خواهشمندم اطلاع دهند که آیا دولت علّیه اعتراضی به این پرواز دارند یا خیر؟»(۴)

 اعتراض به بازخواست یاور اسماعیل خان

فرمانده لشکر شمال غرب، سرتیپ محمدحسین آیرم و فرمانده پیشین تیپ شمال، به وزارت جنگ نوشت که پس از جابهجایی من و حرکت از رشت، یاور اسماعیل خان به دلایل نامعلومی تحت تعقیب و بازخواست فرمانده جدید تیپ قرار گرفته است. وی افزود این صاحب منصب تیپ شمال مورد اعتماد رئیس ارکان حرب تیپ بود. وی پیشنهاد کرد یاور اسماعیل خان به معاونت فوج ۱۱ منصوب گردد.(۵)

 تقاضای قرض از بانکها برای خرید جنس

فرمانده لشکر شمال غرب در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که با تغییر فصل ب های برخی اجناس نیز تغییر کرده، افزایش مییابد. این افزایش گاه تا سه برابر قیمت معمول آن کالا در فصل گذشته است. وی افزود که لشکر به واسطه نداشتن پول هنگام ارزانی جنس نمیتواند اقدام به ابتیاع آن کرده، ذخیره نماید و از این جهت زیان میبیند. «در صورتی که تصویب فرمایند با یکی از بانکها داخل مذاکره و وجهی با فرع معمولی استقراض و در موقع خود اجناس مزبور خریداری» شود. وی توضیح داد که سود بانک از تفاوت ب های اجناس مورد نیاز، در صورت خرید به هنگام، کمتر است.(۶)

 ضرورت تأسیس عدلیه در سرحدات شمالی

کارگزار درجز به وزارت امور خارجه خبر داد که مأموران مرزی ایران اجحافاتی به ترکمن های مرزنشین شوروی میکنند که عدم رسیدگی به این موضوع مشکلات سیاسی بزرگی در پی خواهد داشت. وی درخواست کرد با تأسیس عدلیه در این منطقه به دعاوی ترکمن هایی که مورد تعدی قرار گرفتهاند رسیدگی شود، چرا که «در حملات اخیر تراکمه به حدود درجز عده های از آنها که طرف ظلم اهالی و دوایر [دولتی] واقع نشده بودند از حمله به خاک مقدس ایران به کلی امتناع ورزیدند.» وی افزود ترکمن هایی که هنگام ورود به خاک ایران ظلم میبینند، کینه آن را برای تلافی نگاه میدارند.(۷)

 یادکرد ۱۱۰ مورد تجاوز به خاک ترکمنستان

سفارت شوروی با ارسال فهرست بلندی به وزارت امور خارجه، ۱۱۰ مورد از تعدیاتی که از طرف ایران به خاک ترکمنستان صورت گرفته متذکر شد. زمان حوادث این فهرست از آوریل ۱۹۲۱ تا ژانویه ۱۹۲۴ بود.(۸)

 ابلاغ ماده واحده به ایالات و ولایات

بعد از ظهر امروز ماده واحده انقراض سلطنت قاجار و سپردن حکومت موقتی به رضا خان توسط سیدمحمد تدین، نایب رئیس مجلس، به تمام ولایات و ایالات مخابره شد.(۹)

 تحصیلات تردیدآفرین نظامیان در مسکو

در پی درخواست نایب یک شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست محصلان نظامی ایران در مسکو، که مشغول آموزش های هواپیمایی هستند، (ر.ک: ۳ آبان) برای استخدام سه «میکانیکچی»، وزارت جنگ امروز با ارسال تلگرامی پرسید: «چه شده که تا به حال از محصلین ما کسی لیاقت میکانیکچی پیدا نکرده و در این مدت نتوانستهاند اطلاعات لازم را تحصیل نمایند. در هر صورت عنداللزوم هر چه ممکن است تعداد کمتر و با شرایط سهلتری میکانیکچی استخدام نمایید.»(۱۰)

 اعلان وجود هیأت محصلین ایرانی در بادکوبه

امروز ضمن برگزاری جشنی در تالار دارالفنون بادکوبه هیأت محصلین ایرانی در بادکوبه اعلان وجود کرد. ژنرال کنسول ایران در بادکوبه با ارسال این خبر به وزارت امور خارجه نوشت که از ابتدای ورودش به بادکوبه گروهی از محصلین ایرانی که در مدارس بادکوبه تحصیل میکنند خواستند اجازه تشکیل چنین هیأتی را از دولت شوروی بگیرد. مجوز این هیأت صادر شد و اینک تشکیلاتی جدا از هیأت اتحادیه محصلین آذربایجان قفقاز به وجود آمده است. در این گزارش آمده است که ریاست افتخاری و دائمی هیأت محصلین ایرانی در بادکوبه به ژنرال کنسول ایران و ریاست عملی آن به حسن زاده، از اعضای هیأت رئیسه، واگذار شد.(۱۱)

 گزارشی از اقدامات لشکر شرق علیه ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، به رضا خان اطلاع داد که تا امروز هر ترکمنی که تا پیشکمر وجود داشت، خلعسلاح شده و اوبه گروه هایی که از تسلیم اسلحه خودداری کردهاند، آتش زده شده است. وی افزود بعد از ظهر امروز

ترکمن هـای فراری حمله متمرکزی علیه قشون انجـام دادنـد. آنـان در این تهاجم بسـیار جسورانه عمل کردنـد و تا ۲۰۰ قدمی مسلسلها نزدیک، اما مجبور به دادن تلفات فراوان شدند. وی افزود گردان یک فوج پهلوی مأمور سرکوب این ترکمنها شد که در بازگشت در سه هزار متری

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۳۱. پاسخی به این تلگرام داده نشد، چرا که مقصود وزارت جنگ حاصل شده بود و طبعاً این صداها و اقدامات تحت حمایت قشون با یک دستور کلی فروکش میکرد.

۲– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۶.

۳– اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹۶. موضوع از طریق وزارت جنـگ به وزارت مالیه اطلاع داده شد. وزارت مالیه هم در ابتدای آذر پاسخ داد که به اداره مالیه کرمان دسـتور داده است از انتقال گندم به خارج از شهر جلوگیری کند. (همان، صص ۱۹۴ و ۱۹۵)

۴– همـان، ص ۱۸۲. رضـا خـان هم پاسـخ داد زمـان ورود هواپیما را اطلاع دهیـد تا دسـتور های لازم صادر شود. (همان، ص ۱۸۱)

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۷۰.

۶– همان، ص ۱۵۵. با این درخواست موافقت شد. (همان، ص ۱۵۴)

۷– اسناد وزارت امور خارجه، ۴–۳۱–۳۷–۱۳۰۴.

۸– اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسـی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۹، صص ۴۵ تا ۶۹. موضوع متعاقباً به وزارت جنـگ و سپس به فرماندهی لشکر شرق ارجاع داده شد تا درباره صحت و سقم آن بررسی کنند. (همان، صص ۴۳ و ۴۴)

۹– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۴، ص ۱.

۱۰– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۵۹.

۱۱– اسناد وزارت امور خارجه، ۳–۱۵–۱۸–۱۳۰۴.

اردو سنگر گرفته‌اند. پس از تهاجم، این فوج موفق شد با دادن دو کشته و چهار زخمی مواضع ترکمنها را تصرف کند و آنان را پس از دادن تلفات عقب براند.(۱)

 اشغال گمرک مشهدسر

امروز عد های از اهالی مشهدسر (بابلسر) گمرک این شهر را اشغال کرده، اعلام کردند با پایتخت قطع رابطه کرده، یک نفر کمیسر را برای نظارت از عملیات گمرکی تعیین کردند. نام این کمیسر علینقی خان بود. به احتمال زیاد این کار در اعتراض به الغاء سلطنت قاجار و تفویض ریاست موقت مملکت به رضا خان انجام گرفت. این اقدام اعتراض‌آمیز چند ساعتی بیشتر به طول نکشید و وزارت مالیه در روز های بعد علینقی خان را به وزارت جنگ معرفی کرد تا هر تصمیمی که میخواهد درباره او بگیرد.(۲)

 یکشنبه

۱۰ آبان ۱۳۰۳

۱ نوامبر ۱۹۲۴

۱۴ ربیعالثانی ۱۳۴۴

«شد «مدرس» از این حدیث خبر

همه دادند سوی من پیغام

گفتم آن قوم را که این نه رواست

کان که دوش از اجل نجاتم داد

هم تواند که در درون سرا

این مثل در جهان فسانه شده

حیف باشد که جلْسه فردا

دوستان لابهام نپذْرفتند

که مبادا برون شوم ز سرای

زین سبب روز طرح بیدادی

نقل گفتار من کسی نشنید

«بهبهانی» و دوستان دگر

که تو فردا منه به مجلس گام

مردن و زیستن به دست خداست

دیگری را به جای من بنهاد

بسپارد به کام مرگ مرا

که بود امن، راه دزد زده

من نباشم میان جمع شما

یک دو تن شب به خانهام خفتند

روز شنبه نَهَم به مجلس پای

نهم ماه و مرگ آزادی

ناله زار من کسی نشنید.»

 بخشنام های برای فرماندهان لشکرها و حاکمان نظامی

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به همه لشکرها و برخی حاکمان نظامی با اشاره به مصوبه مجلس در خلع سلاطین قاجار و به حکومت رسیدن «اعلیحضرت پهلوی» دستور داد «مقتضی است اهالی را آگاه نمایید تا در این موقع که آمال قلبی آنها به نتیجه رسیده است با کمال آسایش مشغول کسب و کار بشوند. ضمناً بایستی کمال مراقبت از طرف مأمورین دولت به عمل آید که مخصوصاً آسایش کامل و راحتی مردم از هر حیث فراهم گردیده و به هیچوجه حتی جزئیترین اخاذی یا زحمت و تعدی به اشخاص وارد نشود. البته اگر برخلاف این منظور رفتاری مشاهده شود خاطر عالی مبارک مکدر گردیده و مرتکبین به سختترین مجازات خواهند رسید.»(۳)

 بخشنامه وزارت امور خارجه به سفارت خانه ها

وزارت امور خارجه با ارسال نامه هایی به وزرای مختار کشور های مقیم تهران رسماً مصوبه دیروز مجلس شورای ملی مبنی بر

انقراض سلطنت قاجار و ریاست رضا خان بر مملکت را اطلاع داد. در این نامه آمده است: «جنبش ملی که خواهان سرنگونی خاندان قاجار بود، و روز به روز چهره خشنتری به خود میگرفت، چنانچه فوراً اقدام مؤثری انجام نمیدادیم منجر به انقلابی بزرگ و عواقب فاجعهآمیزی میشد. مجلس شورای ملی به منظور پایان دادن به این بحران لازم دید که به خواست مردم پاسخ دهد. لذا در ۳۱ اکتبر سلسله قاجار را از سلطنت خلع و ریاست دولت موقت را به حضرت اشرف، ریاست عالیه کل قوا، محول ساخت تا زمانی که مجلس مؤسسان تشکیل و دولت دائم تعیین گردد.»(۴)

همچنین بخشنام های در ابلاغ این موضوع به همه نمایندگی های سیاسی ایران در کشور های مختلف فرستاده شد. سفرا و کارداران مربوطه نیز متعاقباً با ارسال نام های به وزرای امور خارجه آن کشورها، خبر یاد شده را رسماً اعلام کردند.(۵)

 نخستین گزارش سفارت آمریکا در تهران پس از تحولات سیاسی اخیر ایران

کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا در تهران، در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش درباره تحولات سیاسی دیروز ایران نوشت: «در حال حاضر هیچ عنصر مخالفی در مقابل این عمل انجام شده وجود ندارد، به ویژه از آنجایی که بیطرفی بریتانیا بیشتر ظاهری است تا واقعی. بعضی از وطنپرستان ایرانی که با این روشها مخالفند اکنون به ماهیت واقعی این رویداد پی بردهاند. میلسپو به کار خود ادامه خواهد داد ولی از احتمال ایجاد مشکلات به سبب وجود و اعمال قدرت غیرقانونی نگران است. سایر سفیران خارجی نیز انتظار دارند که دولت هایشان روش تغییر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۰۴ و ۱۰۵.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۵۷ و ۵۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۲۵ و ۲۶. این بخشنامه تاریخ ندارد اما میتوان حدس زد که مربوط به چنین روزی باشد.

۴- مجد، همان، ص ۳۹۵.

۵- همان، ص ۳۹۶.

حاکم [در ایران] را مسئل های داخلی تلقی کنند، چرا که نظم حفظ شده و معاهدات نقض نشدهاند.»(۱)

 گزارشی از اوضاع سیاسی اصفهان

سرهنگ ابوالفتح قهرمان، رئیس ساخلوی اصفهان، در ادامه اقدامات خود برای واداشتن اصفهان به همراهی با وزارت جنگ در خلع سلطنت قاجار (ر.ک: ۷ آبان) امروز گزارش داد که اجتماعات ادامه دارد. عصر هنگام، مدیران جراید در چهارباغ میتینگ داشتند. یک هزار و پانصد نفر در آن حاضر بودند. این جمعیت به طرف خانه آیت الله آقانور الله اصفهانی حرکت کرد تا او را برای همراهی با خود متقاعد کنند، اما آیت الله در خانه نبود. «برادرزاده او اهالی را با وعده کمال مساعدت اقناع» کرد.(۲)رئیس ساخلو اصفهان افزود که مخالفت آیت الله مدرس با اقدامات اخیر دولت، علمای اصفهان را در همراهی با این مقصود [انقراض قاجاریه] مردد کرده است.(۳)

 تعجیل عامل وزارت جنگ در انتخابات مجلس مؤسسان

چایچی، عامل اعزامی وزارت جنگ به گیلان، با ارسال تلگرامی به حاجیرحیمآقا قزوینی نوشت که خبر الغای سلطنت قاجار در گیلان موجب خوشحالی اهالی گردید؛ در حال تهیه جشن هستند. «خواهشمندم زمینه مرکز را در خصوص مجلس مؤسسان اطلاع دهید تا این جا نیز افکار با همان ترتیب حاضر شود.»(۴)

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، نیز به وزارت داخله خبر داد که به مناسبت این قدم بزرگی که برای «عظمت و ابهت مملکت باستانی برداشته شده، در رشت و تمام نقاط گیلان تزیین و چراغانی مفصل و باشکوهی به عمل آمده است.»(۵) وی در تلگرام دیگری از خدمات چایچی تقدیر کرد و خطاب به رضا خان نوشت که «لازم میدانم خدمات صادقانه یک نفر از فداییان را به سمع مبارک برسانم. او چایچی است.»(۶)

 چراغانی در بارفروش

به گزارش رسیده از بارفروش در پی رسیدن خبر خلع سلطنت از سلسله قاجار «و تفویض حکومت ملی به کف با کفایت اعلیحضرت اقدس اعظم آقای رضا خان پهلوی دامت عظمته و قدرته» دوایر دولتی و کمیسیون نهضت ملی اقدام به چراغانی کردند. فریاد «زنده باد والاحضرت اقدس پهلوی و زنده باد ملت غیور» بلند است.(۷)

 اجتماع در آباده

حاکم آباده خبر داد که رسیدن خبر خلع سلطنت از خانواده قاجار موجب تشکر و شعف عموم طبقات شد. گروه هایی در باغ ملی اجتماع کرده، درصدد تهیه جشن و چراغانی هستند.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی و استعفای تدین

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در ابتدا لایحه تفریغ بودجه سال ۱۳۰۲ به تصویب رسید. در ادامه، سیدمحمد تدین استعفای خود را از نیابت ریاست مجلس اعلام کرد. وی گفت: «در روز هایی که به نظر میآمد وضعیات خیلی خطرناک است بنده قبول خدمتگذاری نموده و بر اثر توجهات کامله به آقایان موفق شدم که کاملاً ادای وظیفه نموده باشم، ولی چون حالا هوا خیلی صاف و روشن شده و دیگر هیچ ابر تیره و مظلمی دیده نمیشود و به علاوه کسالت مزاجی در بنده پیدا شده که قادر به تعقیب این وظیفه نیستم لذا استعفای خودم را از نیابت ریاست تقدیم مجلس مینمایم.»(۹)

 تصمیم مجلس به جشن و چراغانی

در تنفسی که میان جلسه امروز مجلس داده شد، در نشست خصوصی نمایندگان، ده نفر پیشنهاد کردند از محل اعتبارات مجلس، جشنی به مناسبت الغای سلطنت قاجار و روی کار آمدن رضا خان گرفته شود. مقرر شد این جشن شب چهارشنبه انجام شود. در پی این تصمیم اداره مباشرت مجلس دست به کار شد. همچنین مقرر گردید «بیرق بزرگی که اخیراً با مساعی آقای ارباب کیخسرو از آلمان وارد شده است در این جشن سر درب بهارستان نصب» شود.(۱۰)

 رسیدگی به شکایات مردم از حاکم نظامی آبادان

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که برای رسیدگی به شکایات رسیده از نایب حاجی اسد الله خان، حاکم نظامی آبادان، کمیسیونی مرکب از فرمانده ساخلو خوزستان، کفیل حکومت نظامی خوزستان و رؤسای دوایر دولتی تشکیل داده است. اگر «اظهارات شاکیان مشتمل بر صحت باشد صاحب منصب مزبور تنبیه شود و در صورتی که شکایات واصله بیمأخذ باشد، شاکیان تنبیه شوند.»(۱۱) وزارت جنگ شکایات متواتری از حاکم نظامی آبادان دریافت کرده بود(۱۲)و تلاش میکرد عملکرد نظامیان پس از شیخ خزعل به نحوی نباشد که مردم را خواسته و ناخواسته به یاد شیخ انداخته، زمامداری او را دوران بهتری برای خود بدانند. این تعدیات و اجحافات در نقاط دیگر هم به وقوع میپیوست اما به دلیل یاد شده، رفع مظالم نظامیان در خوزستان مورد تأکید بود.

 تلگرام ملتمسانه الهامی

الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران در بیلهسوار، در تلگرامی به وزارت جنگ و وزارت امور خارجه با تکرار اظهارات پیشین خود، بار دیگر تأکید کرد که تعیین مرز های ایران و شوروی با اتکا به پروتکل ۱۸۲۹ ۱۶ به زیان مملکت است. وی نوشت که «اگر فرضاً محل هایی را که حالیه در دست ایران است روسها غفلتاً متصرف بشوند، مضراتش [کمتر از آن است که] مأمورین دولت علّیه رسماً به وسیله اسناد، نقاط مذکور را در انظار خودی و بیگانه به تصرف آنها بدهند.» وی جملات خود را چنین ادامه داد: «به ذات پاک احدیت و سی جزء کلام الله و به تمام مقدسات عالم قسم» اگر روسها به زور بخشی از خاک ایران را ببرند، بهتر از آن است که خودمان با تمسک به این عهدنامه و پروتکل زمین هایی که سالها در تصرف ایران بوده تخلیه کرده، به تصرف روسها بدهیم.(۱۳) الهامی پیشنهاد کرد کار کمیسیون تعطیل گردد و در مرکز مذاکره بین مقامات ایران و شوروی ادامه یابد(۱۴)

 اعتراض وزارت امور خارجه به عملکرد کارگزاری آذربایجان

در پی دستگیری گروهی از ارامنه و مسلمانان کمونیست در تبریز، و شکایت حاکم

۱- همانجا.

۲- بـا این که تاریـخ این گزارش دهم آبان است و با توجه به ابلاغ مصوبه مجلس به ایالات و ولایات، چه توسط مجلس و چه توسط وزارت جنگ، به نظر میرسد سـرهنگ قهرمان در حال دادن گزارش روز های گذشـته است؛ چرا که جلب نظر آیت الله حاجآقانور الله اصفهانی در چنین زمانی، موضوعیت ندارد.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۴۹.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۴۷۶.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۱۷.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۸- همان، سند شم ۲۹۳۲۷۴۶.

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۴، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۶۵.

۱۲- همان، ص ۶۴.

۱۳- متمم عهدنامه ترکمنچای که یک سال پس از آن عهدنامه بین ایران و روسیه منعقد شد.

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، صص ۴۱ و ۴۲. در پی پیشـنهادها و تأکیدات مکرر رئیس کمیسیون مرزی ایران، وزارت امور خارجه با وزیرمختار شوروی به مـذاکره نشـست و موافقت کردنـد که ادامه مـذاکرات به بهار سال آینده موکول شود. (همان، ص ۴۳)

ژنرال کنسول شوروی در این شهر، و برخی اقدامات کارگزاری آذربایجان (ر.ک: ۱۳ مهر) وزارت امور خارجه نام های به کارگزاری فرستاده، پذیرش تقاضای ژنرال کنسولگری شوروی مبنی بر اعزام پزشک به نظمیه و معاینه یکی از دستگیرشدگان توسط آن کارگزاری را نادرست خواند. ژنرال کنسول شوروی مدعی بود که یکی از دستگیرشدگان تحت شکنجه قرار گرفته است. وزارت امور خارجه افزود که «من بعد مراقبت نمایند که به واسطه قبول این نوع تقاضاها اشکالاتی برای اولیای دولت تولید نشود.» در این نامه آمده است که بازداشتشدگان چه ایرانی و چه تبعه شوروی تابع قوانین مملکت ایران هستند.(۱)

 امتناع کشتی های جنگی انگلیس از پرداخت کابوتاژ

یکی از اجزاء گمرك جنوب به رئیس اداره مرکزی گمرکات قشم خبر داد که کشتی های جنگی انگلیس از پرداخت کابوتاژ(۲)خودداری میکنند. در این نامه آمده است که ما نمیتوانیم به زور از آنان مالیات بگیریم. «با این قلت اجزاء ممانعت جدی غیرممکن است.»(۳)

 دیدار وزیرمختار شوروی با رضا خان

بنا به گفته وزیرمختار فرانسه، وزیرمختار شوروی امروز به دیدار رضا خان رفت «و به او اظهار داشته که دولت اتحاد جماهیر شوروی حکومت وی را به رسمیت شناخته است.»(۴) البته این شناسایی را باید غیررسمی تلقی کرد. (ر.ک: ۱۳ آبان)

 دوشنبه

۱۱ آبان ۱۳۰۳

۲ نوامبر ۱۹۲۴

۱۵ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 نخستین اطلاعیه رضا خان به عنوان رئیس حکومت موقتی مملکت

پس از اقدام مجلس شورای ملی در انقراض سلطنت قاجار و تفویض حکومت به رضا خان، وی امروز نخستین اطلاعیه خود را با این توضیح که رضایت افکار عمومی را به دست آورده است منتشر کرد. وی در ابتدا متذکر شد که همه مجاهدات و زحمات او مبتنی بر دو اصل مهم بوده است: «۱- اجرای عملی احکام شرع مبین اسلام؛ ۲- تهیه رفاه حال عموم.» رضا خان این دو اصل را در ایران فراموش شده خواند و روی مهمترین موضوع معیشتی مردم، یعنی نان، انگشت گذاشت و اظهار داشت که کاهش دلخواه قیمت نان با توجه به کمبود های بودجه، امکانپذیر نیست، اما «مقرر میدارم چهار شاهی از مبلغی را که اخیراً بر قیمت نان طهران افزوده بودند از این تاریخ متروك بدارند» تا محرومان هم بتوانند در رفاه باشند. رضا خان در فقره بعدی وعده هایش خبر از «مبارزه با منکرات مخالف اصول مسلمه اسلامی» داد و افزود: «امر اکید میدهم که از همین تاریخ کلیه

دکاکین مشروبفروشی و قمار خانه ها در سرتاسر ایران مقفل و بسته بماند.» وی همچنین از بانوان خواست که از رفتار جلف در معابر عمومی خودداری کنند، وگرنه توسط نظمیه جلب میشوند. امضاء رضا خان در پای این اطلاعیه «رئیس حکومت موقتی مملکت و رئیس عالی کل قوا» بود.(۵)

 نارضایتی روحانیان از اقدامات رضا خان

جعفرقلی بختیاری، وزیر پست و تلگراف، در یادداشت امروز خود با اشاره به تبریکات حضوری و ارسالی افراد و گروه ها به رضا خان، نوشت که «علما قلباً از این پیشآمد راضی نمیباشند. هنوز هم خدمت پهلوی نرفتهاند. از نقاط ایران هم هنوز از طرف علماء تبریک نوشته نشده است.» وی عقیده داشت با توجه به خرابی هایی که قاجار برای مملکت پیش آوردند و خدماتی که رضا خان در چهار سال گذشته ارائه کرده، «بعدها علما هم تبریک خواهند گفت.»(۶)

 تبریکات پیدرپی

رضا خان امروز در خانهاش از کسانی که برای ابراز تبریک انقراض قاجاریه و ریاست او بر ایران میآمدند، استقبال کرد. پیش از ظهر وزراء، معاونین و کارمندان وزارت خانه ها و مستشاران وزارت مالیه و گمرکات به ملاقات او رفتند. بعد از ظهر برخی از درباریان و شاهزادگان (نصرتالسلطنه، اعتضادالسلطنه و عضدالسلطنه) به دیدارش رفتند و تبریک گفتند.(۷) همچنین تحصنکنندگان در مدرسه نظام که دیگر کاری جز دیدار با رضا خان و ابراز تبریک نداشتند، با وجود بارندگی، دسته دسته به خانه رئیس حکومت موقتی مملکت رفتند و با او ملاقات کردند.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۸، ص ۲.

۲- اخذ عوارض از حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر کشور از راه دریا یا رود خانه مرزی.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۰۴۶.

۴- پورشالچی، همان، ص ۲۳۴.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۴، ص ۱. این اطلاعیه حکایت از نیاز های جامعه و طبقات گوناگون آن و حساسیت های مطرح آن زمان دارد. کاهش قیمت نان که قوت اصلی جامعه، حتی پایتختنشینان بود، میتوانست رضا خان را در برابر مخالفت های احتمالی در بین افکار عامه مصون سازد، چرا که کمبود گندم و رخداد هایی که در اول و دوم مهرماه رخ داد، سمت و سوی توجهات عمومی را از موضوعات سیاسی به مسائل اقتصادی سوق داد و حساسیتها را روی معیشت مردم متمرکز نمود. دوم آن که رضا خان در برنامه سیاسی خود در عقب زدن سلطنت قاجار و به دست گرفتن قدرت، با تجرب های که از جمهوریخواهی یک سال و نیم گذشته اندوخته بود، تلاش کرد روحانیان بیمایه را یا با خود همآوا کرده، یا آنان را وادار به سکوت کند. جلب رضایت این طبقه و نظرداشت حساسیت های آنان از عمدهترین مظاهر اطلاعیه رضا خان است. او که چندی قبل مخالفت روحانیان شیراز را با فعالیت کارگاه های تولید مشروبات الکلی در این شهر برنتافته بود و وجود چنین کار خانه هایی را برای کسب مالیات ضروری دانسته بود، اینک امر به بسته شدن آنها میدهد. موضوع دیگر آن که احتمال میرود این اطلاعیه ویرایش دوم باشد؛ اطلاعیه اولیه دارای متن و گرایش دیگری بوده است. در میان سند های به جا مانده در دفتر

مخصوص شاهنشاهی اطلاعی های وجود دارد که زمان نگارش آن بلافاصله پس از مصوبه انقراض قاجار توسط مجلس است، اما از انتشار آن خبری در دست نیست و احتمال دارد اطلاعیه بالا در مشورتها و صلاحدید های بعدی جایگزین آن شده باشد. متن آن چنین است: «چنانکه عامه سابقه دارند از چندی به این طرف در تمام اطراف و اکناف مملکت در اظهار تنفر و انزجار از سلطنت قاجاریه و الغای آن نهضت هایی ایجاد و احساسات ملی روز به روز شدیدتر و طوری غلیان یافت که از مرکز نیز هیجان فوقالعاد های نیل به این آمال ملی بروز کرده دنباله آن به جایی ممتد گردید که اگر مورد توجه عاجل واقع نمیشد قطعاً به انقلاب عظیم و عواقب وخیم منتهی میگشت. دولت به پاس احترام آزادی افکار عمومی و احساسات ملی در تمام این مدت بالمره رویه بیطرفی را اتخاذ نمود تا عامه اهالی و مجلس شورای ملی هر طریقه را که موافق صلاح ملت و مملکت میدانند اختیار نمایند[!] مجلس شورای ملی بنا بر موافقت افکار عمومی متوجه لزوم خاتمه دادن به اوضاع و بحران مملکتی شد و پس از چند روز مطالعه و مذاکره در جلسه شنبه نهم آبان ماه انقراض سلطنت قاجاریه را اعلان نمود و ریاست حکومت موقتی را به اینجانب واگذار کرد تا اینکه مجلس مؤسسان به فوریت تکلیف قطعی حکومت آتیه مملکت را معین نماید. این است که در تعقیب رأی مجلس شورای ملی انقراض سلطنت را از آل قاجار و به دست گرفتن حکومت موقتی را به وسیله این اعلامیه رسماً اعلان میکنم. امیدوارم که تمام علاقهمندان به سعادت مملکت در حفظ مصالح عمومی به من کمک نمایند. رئیس حکومت موقت و رئیس عالی کل قوا. رضا» (اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، پ ۲-۴۷، صص ۹ و ۱۰)

۶- امیربهادر، همان، س ۱۶۶.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۴، ص ۲.

۸- بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۵۵. گویا رضا خان در مدرسه نظام هم از عد های دیدار کرده، خانه او و مدرسه نظام روبروی هم قرار داشتند. خاطرات اودی ژیه، معلم مدرسه دارالفنون، از این دیدار خواندنی است: «من صبح روز دوشنبه در یکی از مراسم مربوط به این حوادث شرکت جستم؛ معرفی کارکنان وزارت خانه ها و سازمان های دولتی به حضور سردار. مرکز دیدار و گردهمایی مدرسه نظام بود و مراسم معرفی در کاخ رئیس تازه حکومت. افسوس! باران میبارید، ابرها متراکم و آسمان پایین بود. همه چیز تیره و تار و غمانگیز به نظر میرسید و همه جا تر و تیلی بود و در ایران، این وضع بیش از هر جای دیگر وحشتناک است. ما همگی به شکل فردی و یا جمعی در این مدرسه بسیار عظیم نظام قرار داشتیم و جملگی احساس آرامش میکردیم که در ایران هستیم! در چهره ها و یا در حرکات حاضران هیچ اثری ملاحظه نمیشد؛ خونسردی، بیتفاوتی، آماده طبق دستور، ملاحظه از پهلودستی و بحثها فقط پیرامون هوا و سردی آن و برفی که کوه ها را پوشانده است دور میزد. ما را دستهبندی کردند و برای عبور از باغ و کوچه و سپس محوطه کاخ سردار به راه افتادیم. حرکتی بیشتر شبیه به تشییع جناز های که از منزل مسکونی میت به قبرستان صورت میگیرد. هر چند گاه یک بار صدای رئیس تشریفات شنیده میشد که عد های را جهت حرکت دعوت میکرد و آن وقت انسان میخواست بداند چه کسانی به حرکت درمیآیند و دنبال کی باید برود. پذیرایی در یک تالار نیمه تمام صورت گرفت که در انت های آن پلهکانی به چشم میخورد. نردبامی هم پهلویش بود. من در پس ملاها و کنار این نردبام بودم. جهت نقل وقایع یا برای تغییر ذائقه اضافه نمایم تمام مدتی که تعدادی از ملاها سرودی با تکرار نام سردار سر داده بودند یک گربه، یک گربه حقیقی، پنج بار پیاپی از بالای پلهکان معو معو کرد! این را تعبیر به چه مینمایید؟ ولی ملاها ته دلشان میخندیدند!» (پورشالچی، همان، صص ۲۳۶ و ۲۳۷)

 تعطیلی دوایر دولتی

به مناسبت خلع سلطنت قاجار و اعطای ریاست حکومت موقتی به رضا خان وزارت خانه ها و دوایر دولتی امروز تعطیل بودند. قرار است این تعطیلی فردا هم ادامه یابد. به همین مناسبت نیز ادارات دولتی و مراکز انتظامی و بلدیه با چراغانی، جشن گرفته «از واردین کاملاً پذیرایی به عمل آمده، دستجات موزیک در جلو هر یک از وزارت خانه ها و دوایر مترنم بوده و چندین دسته موزیک در شهر مشغول ترنم و گردش بوده است.» کاروانسراها و بازار نیز چراغانی کردهاند.(۱)

 جشن در گیلان

بر اساس خبر های رسیده از حاکم گیلان دیروز و امروز در شهر هایی چون رشت و بندر پهلوی جشن و چراغانی بوده است. در رشت رئیس ارکان حرب تیپ شمال پذیرای میهمانان به صرف شام بود.(۲) همچنین نمایندگان سیاسی دول خارجی در کارگزاری گیلان حاضر شدند. بنا به آنچه که امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، مینویسد، کنسول دولت شوروی خوشحال نبود و میپرسید آیا مخالفتی [نسبت به خلع سلطنت و روی کار آمدن رضا خان] بروز نخواهد کرد؟ حاکم هم پاسخ میدهد که امکان ندارد؛ چرا که «این تغییر... به اصرار و تقاضای ملت بوده و حضرت پهلوی جداً امر فرموده بودند مأمورین دولت هیچگونه اقدامی نباید بنمایند[!]»(۳)

 مزد همراهی برای علی خان اعظمی

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به «آستان مبارک قوی شوکت قدر قدرت همایون رفعت اعلی حضرت پهلوی و ریاست عالیه کل قوا ارواحنا فداه» از همراهی و صمیمیت علی خان اعظمی زنگنه، امیرکل سابق، و خویشاوندان او در خلع قاجار نوشت و افزود که در ناحیه غرب ن هایت «فداکاری و جانبازی» را کرده و همه دستور های مرا طابقالنعلبالنعل اجرا نموده است. اینک «استدعا مینماید امر و مقرر فرمایید حکومت کرمانشاه را که فعلاً بلاتصدی است به مشارالیه محول» کنند.(۴)رضا خان هم پاسخ داد که حکومت کرمانشاه برای علی خان اعظمی زنگنه افتخاری ندارد. به خود او هم خبر داده است که کار مهمتری دارد و آن انتخاب شدن به نمایندگی مجلس مؤسسان است که همراه چهار نماینده دیگر فوراً به تهران عزیمت کنند.(۵)

 قدردانی از هیأت اجتماعیون کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان خبر داد که «در نهضت اخیر و اقداماتی که در کرمانشاه جریان داشته، هیأت اجتماعیون کرمانشاه ن هایت ابراز صمیمیت و فداکاری نسبت به پیشرفت این مقصود معمول داشته و از هیچگونه اقداماتی خودداری ننمودهاند.» وی خواستار توجه «مراحم ملوکانه» به این هیأت شد.(۶)

 حکم تبعید برای عدم همراهی

امیرلشکر غرب به رضا خان نوشت که یحیی خان قرهگوزلو، اعتمادالدوله سابق، مخالفت خود را با «نهضت اخیر» در همدان نشان داده، «حتی از اقدامات اهالی هم جلوگیری میکرده است.» وی افزود پسرعموی یحیی خان قرهگوزلو، میرزاعبد الله خان، که در تهران است با افکار یادشده همراهی دارد. «چنانچه اراده آهنین ذات همایون اعلیحضرت شهریاری ارواحنا فداه قرار گیرد امر و مقرر فرمایید مشارالیه را از همدان به مرکز احضار نمایند.»(۷) رضا خان هم دستور داد از همدان تبعید شود.(۸)

 جشن و چراغانی در لنگرود

حاکم لنگرود به وزارت داخله خبر داد که دیشب و امروز جشن و چراغانی در شهر برقرار بوده «ضمناً حسبالامر، تلگرافات تبریکیه هم به مقام مقدس معظم علّیه مستقیماً مخابره شده» است. در تلگرام یاد شده که امضاء آن «عموم طبقات علما و تجار و کسبه و اهالی لنگرود» است انقراض سلسله قاجار به «یگانه ناجی ایران» تبریک گفته شده است.(۹)

 جشن در بم

محمدقلی وصالی، از بم گزارش داد که گروه هایی از مردم با حمل علم های سفید و سرخ خلع سلطنت قاجار را جشن گرفتهاند.(۱۰)

 آغاز فعالیت وزارت جنگ برای انتخابات مجلس مؤسسان

با این که به نظر میرسد وزارت جنگ و دیگر برنامهریزان حوادث اخیر، پیش از این دستور هایی برای چگونگی انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان به عوامل ذیربط ابلاغ کردهاند، اما امروز رضا خان نخستین بخشنامه مرتبط با این موضوع را به امرای لشکر شرق، غرب، جنوب، شمال غرب، و فرمانده تیپ شمال ابلاغ کرد. «البته تا به حال دستور وزارت داخله راجع به مجلس مؤسسان که باید هر چه زودتر تشکیل گردد رسیده است. لازم است کمال سعی و کوشش را به عمل آورید که منتخبین صالح و کاملاً موافق باشند.» در این بخشنامه آمده است که شمار نمایندگان مجلس مؤسسان دو برابر نمایندگان مجلس شورای ملی است. «اشخاصی که عجالتاً وکیل و رأی موافق دادهاند [به سرنگونی سلطنت قاجار] به سمت وکالت خود برقرار و در انتخاب تتمه آنها اقدامات لازمه مرعی داشته و با اهتمام خودتان سریعاً آنها را به مرکز روانه دارید.»(۱۱)

 ضرورت انحصار گندم در دست دولت

فرمانده لشکر شمال غرب با این توضیح که ایالت حاصلخیز آذربایجان بیش از نیازش غله تولید میکند، نوشت که جمعآوری غلات توسط اداره مالیه و از طرفی آزادی صدور آن از این ایالت مستمسکی به دست تولیدکنندگان داده که ممکن است مشکلاتی فراهم نمایند. «برای جلوگیری از این پیشآمد باید همه امور غلات به دست دولت باشد، یعنی مصرف سالیانه ایالت را انبار کند و برای بقیه هم تصمیم گیرد.»(۱۲)

 بدرفتاری اداره ارزاق ولایت ثلاث

به گزارش فرمانده نظامیان ولایت ثلاث (ملایر، نهاوند، تویسرکان) رفتار اداره ارزاق این ولایت با مردم بسیار بد است. آنان

«به انداز های ... در فشار میباشـند که از هستی فاقد، ممکن است البته خطراتی ایجاب شود. متمنی است دسـتور عاجلی در این خصوص مرحمت فرمایید.»(۱۳)

 استقبال تایمز بغداد از روی کار آمدن رضا خان

روزنامه تایمز بغداد، که دیدگاه دولت انگلسـتان را منعکس میکند، در مطلبی با عنوان «خلع شاه» در شـماره امروز خود نوشت که از خلع احمدشاه و روی کار آمدن رضا خان نباید تعجب کرد،

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۴، ص ۲.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۴۷۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، ص ۲۰.

۴- همان، ص ۸.

۵- همان، ص ۷.

۶- همان، ص ۶. رضا خان هم پاسخ داد که از طرف من «ن هایت مساعدت و همراهی را [با آنان] معمول دارید.» (همان، ص ۵)

۷- همان، ص ۲۴.

۸- همان، ص ۲۳.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۴۷۶.

۱۰- همانجا.

۱۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۳۲ و ۳۳. گفتنی است وزارت داخله اقدامی تا این روز انجام نداده بود. (همان، ص ۲۱؛ همان، پ ۱۷۷، ص ۱۸).

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۲۴. موضوع توسط وزارت جنگ به اطلاع وزارت مالیه رسید. وزارت مالیه نیز پاسخ داد که پس از تحقیق نظرش را میدهد. (همان، صص ۱۲۲ و ۱۲۳)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۹۵. به وزارت مالیه نوشته شد که اظهارنظر کند. وزارت مالیه هم پاسخ داد بیشتر این شکایتها از نـاحیه متنفـذان و صاحب ان غله است. با این حال بازرسـی به محل اعزام شـد تا بر رفتار مأموران مالیه نظارت کنـد. (همان، صص ۹۳ و ۹۴)

چرا که شاه جوان در ده ماه اخیر کمترین تمایلی برای بازگشت به ایران نشان نداده. «چندین ماه است که مشارالیه به اسم شاهزاده عباس در اروپا مشغول گردش و مسافرت میباشد و اگر چه گاهگاهی اعلام کرده است که در مقابل فشار به استعفا از تخت و تاج مقاومت خواهد ورزید لکن هیچگونه اقدام دیگری برای باز آوردن آب رفته به جوی به عمل نیاورده است.» در این مقاله آمده است که سال گذشته پیشبینی چنین موضوعی را کرده بود و ادامه میدهد: «نهضت جمهوریطلبی که سال گذشته پا به عرصه ظهور گذاشت به واسطه مخالفت روحانیون فرقه شیعی مذهب محکوم به عدم موفقیت گردید. و البته با سرمشق ترکیه در مقابل آنها که پس از تأسیس حکومت جمهوری حیثیت رؤسای روحانی سخت لطمه خورد معلوم بود که روحانیون ایرانی تکرار چنان واقع های را در ایران تشویق و تشجیع نخواهند نمود.» نویسنده مقاله در پایان افزود که علتی وجود ندارد که روحانیان ایران از مساعدت خود و برای به پادشاهی رسیدن رضا خان خودداری کنند.(۱)

 نقش آیرونساید در روی کار آمدن رضا خان

روزنامه وست مینستر گازت، چاپ لندن، در خبری راجع به ایران، پس از نقل حوادث مملکت از قول خبرگزاری رویتر نوشت که «رضا خان که دو سال قبل سرباز بود، اینک دیکتاتور حقیقی مملکت ایران گردیده. ماژور ژنرال سر ا. آیرنساید، فرمانده قوای انگلیس در شمال غربی ایران او را مأمور قوای ایران نموده و او هم خود را سرکرده یک قشون منظمی دیده و خویش را رئیسالوزراء ساخت.»(۲)این نشریه در مطلب دیگری با عنوان «ایران و شرق وسطی» نوشت که غیبت طولانی احمدشاه از ایران وقایع فعلی را رقم زد، و خلع احمدشاه اثرات مهمی در «سرتاسر شرق وسطی» خواهد داشت. نویسنده روزنامه مسئولیت دولت انگلیس را در آینده منطقه سنگین دانست، چرا که امکان دارد ادامه این رخدادها به مرز های هندوستان نیز برسد. در ادامه مطلب آمده است که روی کار آمدن رضا خان به حیثیت انگلستان لطمه خواهد زد، زیرا «از قراری که شهرت دارد رضا خان که زمانی در سفارت انگلیس در طهران مأمور بود و بعد به مقام ریاست وزرایی و وزارت جنگ ارتقاء یافت، خویش را شاه اعلام نموده است.»(۳)

 پناهنده شدن رئیس طایفه حیدرانلوی ترکیه

رئیس طایفه حیدرانلوی ترکیه، حسن بیک، همراه خانوادهاش از مرز آواجیق وارد ایران شد و درخواست پناهندگی کرد. فرمانده لشکر شمال غرب ضمن ارسال این خبر به وزارت جنگ افزود که «دستور داده شد اسلحه اشخاص مزبور را تحویل گرفته و در خارج از حدود اسکان بدهند.»(۴)

 شکایت اهالی قمشه از سربازگیری

برخی از معتمدان قمشه در تلگرامی به آیت الله سیدحسن مدرس نوشتند که کمیسیون سربازگیری چنان اهالی را تحت فشار قرار داده که جوان های محل فراری شده، والدین آنها بلاتکلیف ماندهاند. آنان نوشتند که علاج کار در سربازگیری به طریق بنیچه است.(۵)

 قران های روسی در سرخس

کارگزار سرخس ناصری به وزارت امور خارجه خبر داد که روسها با آب کردن سکه های دوره تزاری، دو قرانی و پنج قرانی ضرب کرده و تاریخ آنها را از ده سال قبل به این طرف نوشتهاند. گویا تاریخ ۱۳۴۴ (سال جاری) هم در بین آنها دیده شده. «از قران های مذکور به ترکستان روسیه [ترکمنستان] خیلی آوردهاند، ... در این جا هم به ندرت دیده شده است.»(۶) در گزارشی دیگر آمده است که گمرک لطفآباد با دو نفر مأمور نمیتواند جلو ورود این سکه ها را بگیرد. این سکه ها ناخالصی نداشته و مثل سکه های ایران نقره خالص است.(۷)

 خواب در رولزرویس

محمدحسن میرزا و همراهانش که دیشب به همدان رسیدند، شب را در خودرو سفید رولزرویس صبح کردند و امروز ساعت شش صبح همدان را به طرف کرمانشاه ترک کردند. محمدحسن میرزا در حال تبعید از ایران است و گروهی از نظامیان سوار بر کامیون مأمور انتقال او به مرز هستند.(۸)

 درخواست تقیزاده از قزوینی

محمد قزوینی در نام های که امروز به سیدحسن تقیزاده نوشت، در پاسخ به درخواست او مبنی بر نگارش مقالاتی درباره شاهنامه فردوسی خبر داد که «خواسته بودید... هر کاری که دست دارم زمین بگذارم و مشغول این کار بشوم... با کمال افتخار... مشغول این کار... میشوم.» قزوینی نوشت که شما (تقیزاده) در این باب بسیار کار کرد هاید و هر کاری من به انجام برسانم متأثر از همانها خواهد بود. با این حال شروع به نوشتن یک مقاله مختصری در خصوص شاهنامه (اسمی که بر کتاب های تاریخ و افسانه ایرانی میگذارند) خواهم کرد. «اگر توانستم مختصری هم در خصوص تراجم شاهنامه به بعضی السنه اروپایی خواهم نوشت.» قزوینی در ادامه نامه خود گزارشی از برگ های یک شاهنامه را که در یکی از عتیقهفروشی های پاریس دیده بود داد.(۹)

 ورود نیرو های لشکر شرق به گنبد قابوس

به گزارش فرمانده لشکر شرق، نیرو های تحت امر این لشکر امروز وارد گنبد قابوس شدند. «یک گردان از فوج پهلوی و یک

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ و ۲-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۲- همان، ۸۰-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۳- همان، ۱۸ و ۱۷-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۶۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۳۳. وزارت جنگ پس از اطلاع از این موضوع در تلگرامی فوری به امیرلشکر جنوب از وی خواست سربازگیری را در آن حدود متوقف کند. (همان، ص ۲۳۲)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۶۷-۳۳-۱۳۰۴.

۷- همان، ۹-۶۷-۳۳-۱۳۰۴.

۸- واپسین وارث تخت و...، صص ۵۲ تا ۵۴.

۹- قزوینی، همان، صص ۱۷۹ تا ۱۹۳.

گردان سوار لشکر شرق با توپ خانه تحت ریاست سرهنگ پولادین به استقامت گنبدقابوس اعزام و ۱۱ آبان وارد گنبد گردیدند.» وی افزود که ستون رامیان تیپ شمال ۴۸ ساعت پیش، به گنبد رسیده بود. وی افزود به گزارش سرهنگ پولادین تمام طوایف آقآتابای گنبد و اطراف آن چند روز پیش از ورود ستون های نظامی شهر و اطراف آن را ترک کرده و به سوی کوه های مرزی کوچ کرده بودند.(۱)

(تصویر) ژنرال آیرونساید

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۰۵ و ۱۰۶.

 سهشنبه

۱۲ آبان ۱۳۰۴

۳ نوامبر ۱۹۲۵

۱۶ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 جلسه خصوصی مجلس شورای ملی

امروز مجلس شورای ملی جلسه خصوصی تشکیل داد. ریاست آن به عهده عبدالعلی طباطبایی دیبا، نایب رئیس دوم، بود. در این جلسه محمدعلی فروغی به عنوان کفیل ریاست دولت معرفی شد.(۱) رضا خان در نامه معرفی آورده بود: «در این موقع که ریاست حکومت موقتی مملکت به من تفویض شده است جناب مستطاب اجل آقای میرزامحمدعلی خان فروغی، وزیر مالیه، را برای تسهیل و تسریع جریان کار از جانب خود به کفالت امور راجعه به ریاست وزراء معین و اینک معرفی مینمایم. سایر آقایان وزراء هم کماکان در پست های خود باقی خواهند بود. رئیس حکومت موقتی مملکت و ریاست عالیه کل قوا.»(۲)

از دیگر مواردی که در جلسه خصوصی امروز مطرح شد عقب افتادن جشنی بود که مجلس به مناسبت خلع سلطنت قاجار و روی کار آمدن رضا خان میخواست برقرار کند. «قرار شد که به واسطه حاضر نبودن لوازمات آن به شب جمعه موکول شود.»(۳)

 انتشار نظامنامه انتخاب اعضاء مجلس مؤسسان

نظامنامه انتخاب اعضای مجلس مؤسسان در جراید منتشر شد. این نظامنامه شامل ۱۴ ماده بود که ویژگی های این مجلس را برای تعیین حکومت قطعی مملکت بیان میکرد. تمام حکام موظف شده بودند پس از آگاهی از این نظامنامه آن را به اطلاع عموم رسانده، مقدمات انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان را فراهم کنند.(۴)

 ضرورت ورود طرفداران رضا خان به مجلس مؤسسان

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به فرماندهان لشکرها بر انتخاب شدن طرفداران رضا خان در مجلس مؤسسان تأکید کرد. «چون قریباً مجلس مؤسسان تشکیل و انتخابات شروع خواهد شد، قدغن فرمایید مراقبت کامل به عمل آورند تا اشخاص صالحی که طرفدار اراده ملوکانه اعلیحضرت پهلوی ارواحناه فداه باشند انتخاب شوند.»(۵)

 درخواست تعیین نمایندگان توسط وزارت جنگ

امیرلشکر غرب از وزارت جنگ خواست، افرادی را که برای نمایندگی مجلس مؤسسان در نظر دارد معرفی کند. حسین خزاعی نوشت «خواهشمندم اشخاصی که در نظر است، معرفی نمایند تا در انتخاب همان اشخاص مجاهدت شود.»(۶)

 شناسایی سمت جدید رضا خان توسط دولت انگلیس

ساعت سه بعد از ظهر سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، به دیدار رضا خان رفت و با تسلیم یادداشتی شناسایی رسمی دولت انگلیس از حکومت جدید ایران را به وی ابلاغ کرد. «دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان اجازه دادهاند که جناب سر پرسی لورن داخل در روابط شده و کار های جاری را با دولت ایران که در تحت ریاست والاحضرت اقدس برقرار میشد فیصله دهند.»۷(۷)

 استقبال ایروستیا از به قدرت رسیدن رضا خان

روزنامه ایزوستیا چاپ مسکو در سرمقاله امروز خود خلع سلسله قاجار را موجب گشوده شدن در های توسعه ایران دانست که آزادی و دمکراسی را نیز در پی خواهد داشت. این روزنامه حوادث اخیر را کودتایی توصیف کرد که در آن بورژوازی ملی بر فئودالیسم پیروز شد؛ فئودالیسمی که انگلیس بر آن تکیه داشت. در این مقاله آمده است که صرفنظر کردن شوروی در سال ۱۹۲۱ از امتیاز های دوران تزارها و چشمپوشی از مزایای قرارداد ۱۹۰۷ روس و انگلیس، راه را برای پیروزی [رضا خان] هموار کرد.(۸)

 جراید انگلیس و روی کار آمدن رضا خان

تعدادی از روزنامه های انگلیس وقایع اخیر ایران را در شماره امروز خود مورد توجه قرار داده، درباره صعود رضا خان به رأس هرم قدرت مطالبی درج کردند. مورنینگ پست با عنوان «رضا خان، شاه ایران، دو سال مجاهدت» او را پیروز دو سال کشمکش با سلطنت قاجار توصیف کرد. این روزنامه با اشاره به شکست جمهوریخواهی به دلیل مخالفت روحانیان نوشت که این بار موضوع تغییر سلطنت در کار است نه جمهوریخواهی. مورنینگ پست به حوادث مجلس شورای ملی اشاره کرد و نوشت که به طور قطع میتوان گفت که مجلس مؤسسان رضا خان را به سمت پادشاهی برخواهد گزید.(۹) روزنامه منچستر گاردین نیز زمام اختیار مملکت ایران را در دست رضا خان دانست و نظر برخی جراید فرانسوی را درباره جابهجایی قدرت در ایران درج کرد.(۱۰) این نشریه در مطلب دیگری یادآور شد که هر کس وقایع ایران را از قرارداد ۱۹۱۹، که به تصویب مجلس شورای ملی نرسید، تاکنون دنبال کرده باشد از تغییرات رخ داده در ایران تعجب نخواهد

۱- این حکم یک یا دو روز بعد در مطبوعات درج شد.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۶، ص ۱.

۳- همانجا.

۴- همانجا.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۲۸.

۶- همان، ص ۲۷.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۸- پورشالچی، همان، ص ۲۳۵.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۸ تا ۷۶-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۱۰- همان، ۱۵-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

کرد. نویسنده این جریده با اشاره به رشد «ملتخواهی» در «شرق وسطی» پس از جنگ بینالملل، آن را در ایران رشدیافته توصیف کرد؛ احساسی که اجازه نمیدهد یک شاه غایب همچنان به قدرت خود ادامه دهد. نویسنده مقاله در ادامه رضا خان را مورد حمایت اکثر دول اروپایی مقیم ایران دانست و نوشت که این فرد ویژگی هایی دارد که برای اروپاییها قابل تقدیس است، و البته «بدون گفت و گو سیاست انگلیس مخصوصاً مبنی بر تقویت او است.» منچستر گاردین اضافه کرد هر چند برخی از طرفداران سیاست انگلیس در ایران با روی کار آمدن رضا خان موافقت نشان نمیدهند، اما آنان باید بدانند که شمال ایران تحت تأثیر دولت اتحاد جماهیر شوروی است و اگر سیاستی غیر از این پیش گرفته شود، این منطقه از آن شوروی خواهد بود.(۱) دیلی اکسپرس، چاپ لندن، نیز نوشت که احمدشاه از زمانی که خبر خلع خود را شنیده از هتل ماژستیک واقع در خیابان کلبر خارج نشده و حتی از قدم زدن در شانزهلیزه خودداری میکند. این روزنامه نوشته است که احمدشاه از پلیس فرانسه تقاضای حفاظت بیشتر کرده است. اینک «یک عده مأمورین تأمینات با لباس معمولی، شب و روز در خارج از میهمان خانه مشغول پاسبانی» هستند.(۲)

 ادامه جشنها در رشت

به گزارش رسیده از رشت، جشن به قدرت رسیدن رضا خان همچنان ادامه دارد. مقابل ساختمان بلدیه «سینمای مجانی نمایش» میدهند. امشب هم قرار است نمایش نادرشاه اجرا شود. در این گزارش آمده است که دیروز در بندر پهلوی اتباع و کنسول شوروی در میهمانی حاکم شرکت داشتند و به سلامتی ذات مقدس اعلیحضرت پهلوی شربتها نوشیده شد و نطق های بلیغی ایراد گردید.(۳)

 تغییر نام یک میدان در تبریز

به گزارش رسیده از تبریز میدان جلو عالیقاپو به میدان نهضت ملی نامگذاری شد. در این گزارش آمده است که ادارات دولتی آذینبندی شده و لشکر شمال غرب «نورپاشی میکند.»(۴)

 تقاضای عفو فتحالملک

جمعی از اهالی فارس با ارسال تلگرامی به رضا خان خواستار آزادی میرزاقاسم خان فتحالملک شدند.(۵) فتحالملک به جرم پخش شبنامه علیه رضا خان در مهرماه سال گذشته دستگیر شده بود.(۶) رضا خان همان موقع دستور داده بود وی به سختترین مجازات برسد.(۷) محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، نیز تأیید کرد که در طول بازداشت، مجازات سختی را متحمل شده است. مادر فتحالملک نیز با ارسال تلگرامی به رضا خان خواستار آزادی پسرش شد.(۸)

 تقاضای الحاق گردان سوم به فوج پهلوی

امیرلشکر شرق که در پیش کمر متوقف است، به وزارت جنگ نوشت که برای حفظ خطوط ارتباط لشکر و جلوگیری از

کوچ طوایف گوکلان به ۱۵۰۰ نفر در پستها و خط سیرها نیاز دارد. وی درخواست کرد گردان سوم فوج پهلوی که در اختیار تیپ شمال است، به فوج خود که مأمور لشکر شرق است ملحق گردد.(۹)

 ورود گندم روسی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که نزدیک به سی هزار پوط گندم اهداء شده دولت شوروی به بندر پهلوی رسید و تسلیم مأموران ایرانی گردید. «بقیه هم قریباً وارد و تحویل داده خواهد شد.» همین منبع میافزاید حدود چهار هزار خروار گندم که از آذربایجان و اردبیل برای مصرف تهران حمل شده بود، وارد پایتخت شده است.(۱۰)

 سفارش ساخت سه هواپیمای هاویلان

نایب یک شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست محصلان نظامی ایران در مسکو، به وزارت جنگ اطلاع داد که سفارش ساخت سه هواپیمای هاویلان را داده است. وی پیش از این نیز در مقایسه هواپیما های فوکر و هاویلان گفته بود که هاویلان هم هواپیمای جنگی است و هم قدرت شناسایی دارد. «خرید هاویلان به صرفهجویی نزدیکتر است، زیرا که اشیاء و قسمت های یک طیاره در صورت شکستن به مصرف دیگری میرسد.»(۱۱)

 خروج محمدحسن میرزا از ایران

امیرلشکر غرب اطلاع داد که محمدحسن میرزا، ولیعهد سابق، ساعت هشت صبح امروز از مرز ایران خارج و وارد بینالنهرین شد.(۱۲) محمدحسن میرزا و همراهانش ساعت ۶ صبح به مرز خسروی رسیدند. به آنها تذکره درجه ۳ دادند. نظامیانی که آنان را همراهی کرده بودند، حلالیت طلبیدند و بازگشتند. ظهر امروز برادر احمدشاه به خانقین رسید تا از آنجا راهی بغداد شود.(۱۳)

 بازگشت هواپیمای درانتی

هواپیمای کلنل درانتی، نماینده شرکت بینالمللی هوانوردی فرانسه، امروز به بغداد بازگشت. خود کلنل هنوز در تهران است.(۱۴) وی برای ترغیب ایران به انعقاد قرارداد با شرکت یادشده وارد کشور شده بود.

(تصویر) محمدعلی فروغی

۱- همان، ۱۱ تا ۶-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۲- همان، ۲۲-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۴۷۶.

۴- همان، سند شم ۲۹۳۶۸۸۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۱۲.

۶- همان، ص ۲۱۵.

۷- همان، ص ۲۱۸.

۸- همان، ص ۲۱۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب منعکس شد و او هم پاسخ داد که فتحالملک چندان اهمیتی ندارد و اگر رأی مبارک اقتضاء نماید میتوان آزادش کرد. دستور داده شد آزاد گردد و تحت مراقبت باشد. امیرلشکر جنوب پیشنهاد کرد فتحالملک به دشتی، که روستایی هم آنجا دارد، تبعید شود. موافقت شد. (همان، صص ۲۰۸ تا ۲۱۴)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۹.

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۵، ص ۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۴۴.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۴۳.

۱۳- واپسین وارث تخت و...، صص ۵۷ و ۵۸.

۱۴- FO E ۷۵۳۵/۸۲/۳۴

 چهارشنبه

۱۳ آبان ۱۳۰۴

۴ نوامبر ۱۹۲۵

۱۷ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 تحلیل سفارت آمریکا از نقش مجلس در حوادث اخیر

کپلی آموری، نماینده سیاسی آمریکا در تهران، در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش، نوشت که تا آخرین لحظه به نظر میرسید که شگرد های رضا خان برای انداختن مسئولیت تصمیمگیری به گردن مجلس در خلع سلطنت قاجار توفیقی نخواهد داشت؛ و اگر قرار است اقدام قاطعی صورت گیرد، باید به دست خودش باشد. آموری با اشاره به نبود رهبری در مجلس شورای ملی، و مقدماتی که رضا خان در به عهده گرفتن ظاهری این نقش برای مجلس طراحی کرده بود، این عوامل را در تسلیم مجلس مؤثر دانست: «۱- کل «جنبش» کوتاه و سریع بود. اولین نشانه های ظاهری آن کمتر از یک ماه پیش بروز کرد. جنبش چنان نفسگیر بود که دوستان و دشمنان فرصتی برای تحلیل رویدادها نیافتند. ۲- شاید سحر و جادوی پهلوی بیشتر به این دلیل کارگر افتاد که عمر مجلس فعلی رو به اتمام است و نمایندگان به انتخاب مجدد خود در دور بعدی مجلس فکر میکردند. ۳- زمینه مخالفت های بالقوه را با دقت فراوان از بین برده بودند، مثل انتخاب شاهزاده فیروز و دوستانش به وزارت کابینه و انتصاب زیرکانه بسیاری از فرمانداران و سایر کارگزاران ایالتی و ولایتی.»(۱)

 دیدگاه یک معلم فرانسوی از روی کار آمدن رضا خان

اوری ژیه، معلم مدرسه دارالفنون، در گزارشی که به فرانسه فرستاد، نوشت که خلع قاجار و روی کار آمدن رضا خان کسی را غافلگیر نکرد ولی سرعت عمل و شتابی که در آن به چشم میخورد، واقعاً غیرعادی بود. وی افزود که وقتی احمدشاه تصمیم خود را در نیامدن به ایران آشکار نمود بسیاری گمان میکردند که این ظاهر قضیه و پوششی است سیاسی. «یک روز صبح خبر خواهید شد شاه در یک فرودگاه با هواپیما بر زمین نشسته و یا در سرباز خان های حضور یافته است.» اوری ژیه نوشت که نیامدن شاه بسیاری را ناامید و مأیوس کرد.(۲)

 دستور آزادی سیدعبد الله خراسانی

رضا خان امروز دستور آزادی سیدعبد الله خراسانی را صادر کرد.(۳) آیت الله سیدعبد الله خراسانی و سه تن دیگر از مخالفان رضا خان به فومن تبعید شده بودند.

 نامه سفارت شوروی درباره شناسایی سمت جدید رضا خان

به گزارش وزارت امور خارجه امروز وزیرمختار شوروی، یورنف، با ارسال نام های به رضا خان، سمت ریاست موقت مملکت او را به رسمیت شناخت.(۴)

 پرسشی درباره بروز احساسات از طرف ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ پرسید: «آیا لازم است تراکمه در این نهضت [خلع سلطنت قاجار] بروز احساساتی نمایند یا خیر؟» رضا خان این نظر را پسندید و گفت که «بروز احساسات تراکمه در این موقع البته مستحسن خواهد شد. تعلیماتی که در این موضوع لازم میشمارید بدهید.»(۵)

فرمانده تیپ شمال در تلگرام خود این را هم افزوده بود که تشکیک وزارت جنگ در مورد عدم همکاری سرهنگ عزت الله میرزا در براندازی قاجار در منطقه گیلان، درست نبود.(۶)

 پیشنهاد نماینده فارس درباره مجلس مؤسسان

شیخ محمدتقی ذوالقدر (امینالشریعه) از شیراز در تلگرامی فوری به رضا خان نوشت که به کثرت نمایندگان در مجلس مؤسسان اعتقاد ندارد، چرا که ممکن است تکثر آراء مشکلاتی بیافریند و در حسن های که قرار است به دست آید [پادشاهی رضا خان] قصوری رخ دهد. ذوالقدر نوشت که ۲۴ تا ۳۰ نفر برای چنین مجلسی کفایت میکند. اینان نماینده تمام کشور میشوند؛ مضاف بر این که آدم لایق امتحان داده در مملکت کم است. وی افزود که نمایندگان فارس در مجلس مؤسسان نیز با نظر داشت علاقه و صمیمیت به حاکمیت فعلی انتخاب خواهند شد. ذوالقدر در پایان نوشت که مجلس مؤسسان باید حقوق سلطنت را توسعه دهد تا اختیارات کامل برای اصلاحات مملکت در اختیار پادشاه قرار گیرد.(۷)

 اخبار جشن و آذینبندی مراکز دولتی

از تبریز خبر میدهند که دوایر دولتی به مناسبت روی کار آمدن رضا خان و سقوط قاجار تعطیل است و مشغول جشن و شادمانی هستند. احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، ضمن ارسال این خبر افزود رفع سانسور از تلگرام هایی که از طرف نهضت ملی، ادارات و افراد به تهران فرستاده میشد به پایان رسید [و مثل گذشته مراسلات تحت سانسور قرار گرفتند.](۸) از سراب نیز خبر میرسد که دوایر رسمی موجود در شهر در حال شادمانی هستند.(۹) اخبار رسیده از مرند حاکی است که به مناسبت تفویض حکومت به کف با کفایت اعلیحضرت پهلوی موجب چراغانی و بیرقزنی در سطح شهر شده، اهالی شادمان هستند. این خبر میافزاید که ادارات لشکری و کشوری در صدد برپایی جشن در سه روز آینده هستند.(۱۰) از آمل هم خبر میدهند ادارات دولتی تعطیل است و در این جشنها سلطان ابراهیم خان، رئیس نظمیه، به دستور مرکز زحمات زیادی متحمل شده است.(۱۱) حاکم نظامی بارفروش نیز گزارش داد که رؤسای ادارات شهر جشن مفصلی برپا کردند.(۱۲)

 دیدار رؤسای اصناف با رضا خان

امروز رؤسای اصناف برای گفتن تبریک به ملاقات رضا خان

۱- مجد، همان، صص ۳۹۶ و ۳۹۷.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۳۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۳۷. پیش از این فرماندهی تیپ شمال یک بار درباره این تبعیدشدگان کسب تکلیف کرده بود، اما رضا خان ترجیح داده بود تا پایان عملیات خلع قاجار و روی کار آمدن خود، از آزادی آنان به ویژه آیت الله سیدعبد الله خراسانی ممانعت کند.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۴۴ و ۴۵.

۶- همان، ص ۴۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۲۵ و ۲۶. رضا خان نیز آراء ذوالقدر را تأیید کرد که احتمالاً ـ معطوف به گسترش اختیارات سلطنت بود و نیز گفت که هر چه زودتر به همراه ابراهیم خان قوام و دیگر نمایندگان به طرف تهران حرکت کنید. (همان، ص ۲۴) گویا ذوالقدر و دیگر نمایندگان فارس برای اجرای عملیات براندازی قاجار از طرف رضا خان راهی فارس شده بودند.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۱۰۸۸.

۹- همان، سند شم ۲۹۰۴۱۱۴.

۱۰- همانجا.

۱۱- همان، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۱۲- همانجا.

رفتند. همچنین مسئولان چاپ خانه ها نیز با همکاران خود به دیدار رئیس موقت مملکت رفته، نام های را که از پیش تنظیم شده بود، خواندند.(۱)

 انتقال سران شورشی ترکمن به عشقآباد

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که دولت شوروی عثمان آخوند، آناگلدی خان و چند تن دیگر از سران مخالف ترکمن را به حسینقلی احضار و از آنجا با کشتی به طرف عشقآباد منتقل کرده است. وی از وزارت جنگ خواست اقداماتی که منجر به تسلیم آنان میشود، انجام دهد.(۲)

 درباره والیزاده

امیرلشکر شمال غرب در پی استعلام وزیر پست و تلگراف از منش سیاسی والیزاده، سرپرست اداره تلگراف آذربایجان، امروز پاسخ داد که شواهدی دال بر سوءاستفاده والیزاده از منصب خود برای انتخاب شدن به نمایندگی مجلس دیده نمیشود. «بدیهی است در موقع انتخابات اگر مشارالیه شروع به اقدامات نماید مراتب به حضرت مستطاب عرض میشود.»(۳)

 بیپولی لشکر جنوب

سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که بیپولی به همه بخش های این لشکر در کرمان، یزد، شیراز و بنادر سرایت کرده، همگی مقروض هستند. «قسمتی از آن قروض همین مطالبات اشخاص متفرقه است که صاحب ان آنها موجبات زحمت کارگزاران محترم مرکز را فراهم نمودهاند.» وی درخواست فکر عاجلی برای رفع عسرت مالی لشکر و متعاقباً پرداخت قرض های یادشده کرد.(۴)

 اقدام سرخود سرتیپ ابوالحسن خان

به گزارش امیرلشکر غرب، سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، بدون کسب دستور از فرماندهی لشکر غرب حملاتی علیه اورامیها انجام داده که موجب جراحت هشت نظامی، اسارت دو تن و ناپدید شدن سی نفر شده است. در این بین تعدادی اسب هم کشته شدهاند. امیرلشکر حسین خزاعی افزود این اقدام سرتیپ ابوالحسن خان لطمه بزرگی به سیاست های جاری لشکر غرب وارد آورد؛ در حالی که او دستور داشت پیش از خلعسلاح کامل روانسر و جوانرود اقدامی انجام ندهد. وی از وزارت جنگ خواست هر چه زودتر برای اردوی لشکر شمال غرب لباس زمستانی و آذوقه فرستاده شود.(۵)

وی در تلگرام دیگری با اشاره به حادثه پیشآمده تقاضا کرد هواپیمایی به منطقه فرستاده شود تا در عملیات کردستان به کار گرفته شود.(۶)

□ پایان دوره کارآموزی در مسکو

نایب یک شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست نظامیان اعزامی به مسکو برای آموزش های هواپیمایی، اطلاع داد که «دوره مدرسه هواپیمایی» پایان یافته، اگر اجازه میدهید مجلس میهمانی به این مناسبت برپا شود.(۷) وزارت جنگ با این پیشنهاد موافقت کرد.(۸)

□ هواپیمای جدید برای سرهنگ نخجوان

سرهنگ علی ریاضی، سرپرست محصلان نظامی در پاریس، به وزارت جنگ خبر داد که هواپیمای جدید تا یک هفته دیگر از پاریس به اسلامبول میرسد تا در اختیار سرهنگ نخجوان قرار گیرد.(۹) هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان به دلیل شکستگی در اسلامبول فرود آمد که در آنجا قابل تعمیر نبود. سرهنگ ریاضی در تلگرام دیگری پرسید که شایعاتی راجع به خلع سلطنت قاجار و تغییر رژیم ایران در پاریس منتشر شده است. وی خواستار اطلاعاتی در این موضوع شد.(۱۰)

□ هشدار وزارت امور خارجه به وزارت داخله

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت داخله نوشت که اخیراً حکومت بنادر به نامه ژنرال کنسول انگلیس در آنجا درباره جزیره ابوموسی پاسخ داده است. این اقدام خلاف دستورالعمل رئیسالوزراء بوده، ادارات دولتی نباید با مأموران خارجی وارد مکاتبات مستقیم شوند. «البته تصدیق میفرمایید که در این موضوع به خصوص اندکی اشتباه ممکن است مخالف مصالح دولت بشود.»(۱۱)

□ تقاضای آزادی خضرآقا

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که سفارت کبرای ترکیه تقاضای آزادی خضرآقا، اهل رواندوز، که در اشنویه بازداشت شده و در سرباز خانه ارومیه زندانی است، کرده است. سفیر ترکیه از قول شهبندر ترکیه در ارومیه یادآور شده بود خضرآقا بنای عصیان علیه دولت ترکیه را ندارد.(۱۲)

□ بررسی درخواست کلدانیان

در پی تقاضای جمعیت کلدانیان از دولت درباره داشتن نماینده های در مجلس شورای ملی، رضا خان به وزارت داخله دستور داد گزارشی در این مورد آماده کنند تا دولت تصمیم مقتضی را بگیرد.(۱۳)

□ موقعیت ترکمن های عقب رانده شده

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق در گزارشی به رضا خان نوشت که همه ترکمن های تسلیم نشده و متمرد، چه از طایفه گوکلان و چه از طایفه یموت در نزدیکی رود خانه اترک هستند. بیشتر آنان خانواده خود را به خاک شوروی فرستاده، اما قوای جنگجویشان برای جنگ با قوای نظامی در کوه سنیداغی و ایکدر متمرکز هستند. وی پیشنهاد کرد با توجه به ملحق

شدن قوای لشکر شرق و تیپ شمال به هم در گنبد، یک ستون از تیپ شمال به حدود شمال شرقی ترکمن صحرا، که منطقه استقرار یموت است، حرکت کند، و یک ستون از لشکر شرق به طرف جنوب غربی که طوایف گوکلان در آن هستند برود. با عملیات این دو ستون علیه ترکمنها، کار آنان یکسره خواهد شد. «فدوی جهت مذاکره با فرمانده تیپ شمال الساعه به گنبد عزیمت نموده تا هر چه زودتر از طرف تیپ شمال و لشکر شرق عملیات شروع گردد. وی در پایان این گزارش گفت که کشته ها و تلفات نظامیان این لشکر از سیزده تن بیشتر نشده است.(۱۴)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۶، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۲۶ و ۲۲۸. وزارت جنگ ابتدا در این مورد یادداشتی خطاب به اتاشه نظامی سفارت شوروی تنظیم کرد. (همان، ص ۲۲۷) اما روشن نیست آن را فرستاد یا نه، چرا که چند روز بعد از فرمانده تیپ شمال خواسته شد بگوید که چه تعداد ترکمن در ضمن درگیری های اخیر به حسینقلی رفته و داخل خاک شوروی شدهاند؟ (همان، ص ۲۲۳) سرتیپ زاهدی هم پاسخ داد که احصائی های ندارد چون مرز باز بوده و مانعی برای خروج وجود نداشته است. (همان، ص ۲۲۲)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۵۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۳۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۲۳۶ و ۲۳۷. لحن امیرلشکر غرب در این گزارش به نحوی است که گویا سرتیپ ابوالحسن خان به واسطه کمبود آذوقه برای نظامیان و سواران خود و نیز به دلیل نداشتن لباس نظامی و عدم امکان توقف در یک نقطه اقدام به این تهاجم کرده است. رضا خان پس از دریافت این خبر برآشفت و خواستار مؤاخذه سرتیپ ابوالحسن خان شد. رضا خان افزود چه کسانی به خود جرأت داده اردوی نظامی را مورد حمله قرار دادهاند؟ از چه طایفه بودهاند؟ (همان، ص ۲۳۵)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۲۶۰. به این درخواست پاسخی داده نشد.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۵۶.

۸- همان، ص ۵۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۴۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۲۹. وزارت جنگ هم نوشت که مجلس شورای ملی در نهم آبان سلطنت را از قاجاریه منتزع و رضا خان را به ریاست حکومت موقتی منصوب کرد. به زودی مجلس مؤسسان تکلیف قطعی حکومت را مشخص خواهد کرد. (همان، ص ۲۸)

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۱۳-۵۳-۱۳۰۴.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، صص ۱۱۸ و ۱۱۹. وزارت جنگ به فرمانده لشکر شمال غرب دستور داد فرد یاد شده آزاد شود. (همان، ص ۱۱۷).

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۸۰.

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۱۰۶ و ۱۰۷.

ص: ۴۱۰

(تصویر) شیراز، حافظیه

 پنجشنبه

۱۴ آبان ۱۳۰۳

۵ نوامبر ۱۹۲۴

۱۸ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 رئیس جدید مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. در ابتدای جلسه برای تعیین رئیس مجلس رأیگیری شد و سیدمحمد تدین از ۸۸ نماینده حاضر ۵۳ رأی به دست آورد و رئیس مجلس شد. آراء بعدی عبارت بودند از حسین پیرنیا ۲۴ رأی، محمد مصدق ۳ رأی، سیدحسن مدرس ۲ رأی، امیراعلم و سردار منتصر هر کدام یک رأی. در ادامه کار مرتضیقلی بیات با ۴۷ رأی به عنوان نایب رئیس برگزیده شد.(۱) در پی انتخاب تدین به ریاست مجلس، منابع فرانسوی او را طرفدار انگلیس، که زیر سایه رضا خان سیاست های آن کشور را در ایران گسترش میدهد، معرفی کردند.(۲)

 جشن در مجلس شورای ملی

با تدارکاتی که از پیش تعیین شده بود، مجلس شورای ملی بعد از ظهر امروز به مناسبت تحولات اخیر حکومتی ایران و تغییر شخص اول جشنی برگزار کرد. در این مراسم هیأت های سیاسی خارجی مقیم تهران و رجال داخلی حاضر بودند. پرچم ایران که جمله «مجلس شورای ملی – عدل مظفر» با برق در آن روشن میشد، سر در مجلس نصب شده بود. در این مراسم سیدمحمد تدین نطقی ایراد کرد و رضا خان را عامل «سعادت تاریخی و نیکبختی ابدی مملکت باستانی» معرفی نمود. رضا خان نیز در سخنانی که نوشته شده بود از نمایندگان تشکر کرد و ابراز امیدواری نمود تا نواقص مملکت را در امور اقتصادی، قضایی و معارفی برطرف کند. «اشخاصی که در جشن... مجلس شورای ملی حضور داشتند تصدیق خواهند کرد که یک چنین جشن باشکوهی کمتر دیده شده و تمام آن اثر زحمات و مساعی شخص آقای ارباب کیخسرو، رئیس محترم اداره مباشرت و کارکنان اداره مباشرت است.»(۳)

منابع انگلیسی درباره جشن هایی که پس از مصوبه مجلس در خلع سلطنت قاجار در تهران برگزار شد عقیده داشتند «به مدت سه شب در انداز های غیرقابل پیشبینی چراغانی شد. احتمالاً این امر بیشتر ناشی از هراس از نظمیه بود تا شادمانی برخاسته از دل.»(۴)

 دیدار یورنف با رضا خان

یورنف، وزیرمختار شوروی، ساعت سه بعد از ظهر به دیدار رضا خان رفت و مفاد نام های که دیروز برای رئیس موقت مملکت فرستاده بود، ابلاغ کرد. نامه یادشده، شناسایی رسمی دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، از رضا خان بود.(۵)

 دیدار وزیرمختار آلمان با رضا خان

کنت فن شولنبرگ، وزیرمختار آلمان، ساعت پنج بعد از ظهر به ملاقات رضا خان رفت و نام های که مبنی بر شناسایی رضا خان به عنوان رئیس موقت مملکت بود، از طرف دولت آلمان، به او داد.(۶)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۷، ص ۲.

۲- «... معلم سابق مدرسه، از تباری نامعلوم در سال ۱۹۱۹ وارد سیاست شد، یعنی وثوقالدوله وی را استخدام کرد تا در جهت قرارداد تبلیغ کند. به علت خدماتی که به گروه طرفدار انگلیس کرد نام او در فهرست داوطلبان مجلس دوره چهارم آورده شد و به عنوان وکیل به مجلس رفت. در این دوران خویش را به «دموکراتها» نزدیک کرد که گروه اقلیت را تشکیل میدادند و رهبر آنها شاهزاده سلیمانمیرزا بود. وی به ویژه از نظر مخالفت هایش با خدمت خارجیان در ایران شناخته شد. مثلاً با کامیل مولیتور، مدیرکل پست که بلژیکی بود، سر ناسازگاری برداشت. به سیاست رضا خان تسلیم گردید و از هنگام عزیمت احمدشاه در ۱۹۲۳ این تمایل فزونی یافت و در دوره پنجم مجلس نیز به وکالت رسید. تبلیغات عظیم جمهوریخواهی را رهبری کرد که رضا خان را به قدرت برساند. این شخص معمم که جز فارسی زبانی نمیداند ملبس به شکل روحانیون و متظاهر بر ضد خارجی و مدعی که ایران باید برای ایرانی بماند، توانسته ثروت قابل ملاحظ های جمع کند. انتخاب وی را به ریاست مجلس شورای ملی باید سمبل دموکراسی جدید در ایران تلقی نمود که در سایه رضا خان پر و بال میگیرد و نفوذ انگلستان را گسترش میدهد...» (پورشالچی، همان، صص ۲۳۷ و ۲۳۸)

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۷، ص ۱.

۴- FO E ۷۵۳۵/۸۲/۳۴

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۶- همانجا.

 انتخاب انجمن نظار مرکزی

امروز با حضور امیرلشکر عبد الله طهماسبی، معاون وزارت جنگ و حاکم نظامی تهران، اعضاء اصلی و علیالبدل انجمن نظار مرکزی برای انتخابات مجلس مؤسسان تعیین شدند. حاجرحیم قزوینی، امینالضرب، اسلامیه، مجید خان آهی، عبدالحسین چینیفروش، مهدی خان ملکزاده، حاجمیرزاعلی قیصریه، ضیاءالدین نوری و اسلامبولچی به عنوان اعضاء اصلی و اتحادیه، نیرالملک، محمدحسین بلورفروش، میرزاعلینقی کاشانچی، حاجسیدابوالقاسم کاشی، سیدمحمد لاریجانی، ملااسد الله فقیه تجار، نقیبزاده و میرزاعلیاکبر به عنوان اعضاء علیالبدل انتخاب شدند.(۱)

 سیاست در ایران، یعنی نفت

روزنامه دیلی هرالد، چاپ لندن، در مطلبی با عنوان «نفوذ انگلیس در اتفاقات حالیه» با اشاره به این که رضا خان مردد است خود را چون فیصل پادشاه نامد، یا چون مصطفی کمال پاشا رئیسجمهور، یا همچون هرتی نایبالسلطنه، نوشت که باید منتظر تصمیم کمپانی های نفت بود، چرا که سیاست در ایران، یعنی نفت. دیلی هرالد ادامه میدهد که «منافع اصلی حکومت های غربی در سیاست ایران راجع به نفط شمال است که هنوز تقسیم نشده. سیاست رضا خان به نظر میآید به طرفداری انگلستان است. در آمریکا به طور قطع اظهار میدارند که نفوذ انگلیس مشارالیه را تقویت نمود که پس از اطمینان از کمک بریطانیا قدرت را به دست گرفته و شاه را خلع نماید.»(۲)

 پرسش حاکم مازندران

چراغعلی پهلوی، حاکم مازندران، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که خبر تشکیل مجلس مؤسسان را به اطلاع عامه رسانده است. «در باب اشخاصی که باید انتخاب شوند، منتظر اوامر و دستورات» هستم.(۳) (ر.ک: ۲۰ آبان)

 ترکمنها و مجلس مؤسسان

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ پرسید «آیا لازم است تراکمه در انتخابات نماینده مجلس مؤسسان کسی را انتخاب کنند؟»(۴)

 آمادگی شاهرود برای انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان

سرهنگ علیقلی عباسی، حاکم نظامی شاهرود، به وزارت جنگ اطلاع داد که طبق نظامنامه ابلاغ شده، انجمن نظار برای انتخابات نمایندگان مجلس مؤسسان تعیین شدهاند. وزارت جنگ نیز پاسخ داد که باید شریعتمدار دامغانی و یک نفر دیگر از اهل محل که طرف اطمینان و اعتماد کامل باشد انتخاب شوند. «در صورتی که به کسی اطمینان نیست خیلی فوری اطلاع دهید تا از مرکز معرفی شوند.»(۵)

 درخواست امیرلشکر شرق از گنبدقابوس

سرتیپ جانمحمد خان، امیرلشکر شرق، که برای گفتوگو با فرمانده تیپ شمال به گنبدقابوس رفته، از وزارت جنگ خواست گردان سوم فوج گارد پهلوی که در گنبد است به یگان اصلی خود که آن هم در گنبد است ملحق شود.(۶)

 پایان کار مک مری

مک مری، رئیس بانک شاهنشاهی ایران، با ارسال نام های به وزارت مالیه خبر داد که امور بانک را از امروز به ادوارد ویلکینسون خواهد سپرد و ریاست جدید بانک با او بوده، اسناد را امضا خواهد کرد.(۷)پیش از ظهر امروز نیز مک مری به دیدار رضا خان رفت و منصب جدید او را تبریک گفت.(۸)

 منتظر بازگشت کارگزار خراسان

وزارت مالیه در نام های به وزارت جنگ نوشت که منتظر بازگشت کارگزار خراسان از عشقآباد است تا متعاقباً اقدام به احداث نهر جدید لطفآباد کند. در این نامه، که در واقع پاسخ به اعتراض امیرلشکر شرق مبنی بر به تعویق افتادن احداث این نهر بود، آمده است که اعتبار ۲۰ هزار تومانی احداث نهر جدید لطفآباد به مالیه خراسان ابلاغ شده، یک مهندس و یک عضو مالیه هم به درجز رفتهاند، اما از آنجا که «احداث نهر با موقعیت سرحدی و اوضاع سیاسی اشکالاتی تولید میکرد کارگزار خراسان به عشقآباد مسافرت کرده که قضیه را در آنجا ختم و پس از آن اقدام به عمل نمایند.» بر اساس این نامه اداره مالیه خراسان دستور دارد اقدامات ابتدایی احداث نهر را شروع کند.(۹)

 افزایش قاچاق کالا های انگلیسی به خاک شوروی

بنا به گزارش کنسولگری ایران در نخجوان با توجه به افزایش سه تا چهار برابری قیمت کالا های انگلیسی در شوروی، قاچاق این کالاها از مرز نخجوان به خاک شوروی توسط ایرانیان افزایش یافته است. در این گزارش آمده است که نخجوان ۲۴ فرسخ با ایران مرز مشترک دارد و قاچاقچیها گاه با مأموران مرزی مواجه شده، کشته یا مجروح و عد های هم دستگیر و زندانی میشوند. کنسول میگوید این موضوع موجب کدورت بین این نماینده سیاسی و مأموران محلی شده است. وی آمار زندانیان را ۵۰ تن، کشتهشدگان را بین ۱۰ تا ۲۰ نفر نوشت و افزود که در این میان اموال ایرانیان قاچاقچی نیز از بین رفته است. وی از دولت ایران خواست مأموران مرزی چنان مراقب اوضاع باشند که از این نوع حوادث جلوگیری شود.(۱۰)

 مطالبه سریش فولادلو

فرمانده لشکر شمال غرب از وزارت جنگ خواست که سریش فولادلو را، که در تهران است، برای تحقیقات راجع به وقایع خلخال و سارقین این ناحیه تحتالحفظ به تبریز بفرستد.(۱۱)

 ترانگا به جای برنارد

رئیس ایالت پست جنوب به کارگزاری اول بنادر جنوب خبر داد که ترانگا، کفیل جدید کنسولگری فرانسه در بوشهر، جانشین برنارد شده و در نام های یادآوری کرده که همچنان مناسبات دوستانه خود را با مأموران محلی ادامه خواهد داد. رئیس ایالت پست جنوب افزود که طبق بخشنام های مکاتبه با مأموران خارجی ممنوع است و من نمیتوانم پاسخ ترانگا را بدهم. وی از کارگزاری خواست در پاسخی که ارائه میدهد مراتب خوشوقتی او را نیز به اطلاع مأمور تازه فرانسوی برساند.(۱۲)

 دردسر های کلاه شاپو در اسلامبول

نماینده سیاسی ایران در اسلامبول با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به اجباری شدن کلاه شاپو در ترکیه، نوشت که با وجود اجباری نبودن این کلاه برای مأموران خارجی، کلاه بسیاری از ایرانیان توسط پلیس پاره شده است. وی افزود

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۷، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۶-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۷.

۴- همان، ص ۳۰. به این پیشنهاد پاسخ مثبت داده شد؛ با این توضیح که «وکیلی که انتخاب میکنید، طرف اطمینان باشد.» (همان، پ ۱۳، ص ۲۸۹)

۵- همان، صص ۱۲ و ۱۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۸. گردان سوم تحت امر تیپ شمال بود و بقیه فوج پهلوی تحت امر لشکر شرق. این فوج به فرماندهی سرهنگ پولادین از تهران به منطقه اعزام شده بود تا نیرو های نظامی را در سرکوب ترکمنها یاری دهد.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۴۶۰۲.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۷، ص ۱.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، صص ۳۲ تا ۳۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به امیرلشکر شمال غرب اطلاع داده شد تا اقدامی مقتضی انجام دهد. (همان، صص ۲۹ و ۳۱)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۲۰. وزارت جنگ موضوع را به نظمیه تهران اطلاع داد و نظمیه سریش را دستگیر و در ن هایت توسط مأموران امنیه راهی تبریز شد. (همان، صص ۱۲ تا ۱۹)

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۷۴۸.

پیگیریها از طریق والی اسلامبول، منجر به این شد همکاری لازم با ایرانیان انجام شود. والی گفت چهار هزار پلیس در اسلامبول است و طبیعی است که برخی از آنها از چگونگی رفتار با مأموران خارجی مطلع نباشند. وی در پایان نوشت که «بیشتر ایرانیها شاپو گذاشتهاند و فعلاً در اسلامبول خیلی قلیل هستند اشخاصی که شاپو نمیگذارند؛ و تا اندازه ای فیالحقیقه زندگانی با کلاه [غیر شاپو] با اوضاع حاضر، مشکل شده است.»(۱)

 جمعه

۱۵ آبان ۱۳۰۳

۶ نوامبر ۱۹۲۴

۱۹ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 خوزستان و مجلس مؤسسان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، از وزارت جنگ پرسید از آنجا که تاکنون دستوری برای انتخاب افراد معین جهت مجلس مؤسسان نرسیده، آیا مردم در انتخاب آزاد هستند، یا اشخاص مخصوصی معرفی خواهد شد، یا این که خودم هر طور صلاح است اقدام کنم؟ وزارت جنگ هم پاسخ داد که در همه این موارد باید به امیرلشکر جنوب مراجعه کنید.(۲)

 شناسایی رضا خان توسط چهار دولت دیگر

وزار مختار کشور های ایتالیا، کارلوگالی؛ بلژیک، موریس کوولیه؛ مصر، عبدالعظیم راشد پاشا؛ شارژدافر لهستان، مسیو همپل، با ارسال نامه هایی از طرف دولت های خود رضا خان را به سمت ریاست موقت مملکت ایران به رسمیت شناختند.(۳)

 درخواست از ارامنه جلفا برای برگزاری جشن

وزارت داخله با ارسال تلگرامی به هیأت نمایندگان ارامنه جلفای اصفهان از آن هیأت خواست «به شکرانه موهبتی که در این موقع برای مملکت پیش آمده مقتضی است [امشب]... در جلفا نیز اقدام به چراغانی و جشن بنمایید.»(۴) این هیأت نیز فرصت را مناسب شمرده با ارسال نام های به وزارت داخله ضمن حمایت از حوادث اخیر و ریاست موقت رضا خان بر امور کشور درخواست کرد «امید است چنانچه همواره بذل مرحمت درباره این ملت [ارامنه] میفرمودهاند، امتداد به این عواطف و الطاف داده تا این که ارامن های که به واسطه فقدان شغل به ممالک خارجه متفرق شده، بتوانند عودت به وطن مألوف خود نموده، به دعاگویی دولت ابدمدت اشتغال نمایند.»(۵)

□ تحلیل سفارت آمریکا از روی کار آمدن رضا خان

کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، در گزارشی به کشورش با اشاره به سه جناح سیاسی موجود در ایران: دربار، میانهرو، رضـا خان، نوشت که در ماه های گذشـته جناح دربار که خواسـتار ادامه وضـعیت فعلی، جناح میانهرو در پی خلع احمـدشاه و جانشـینی برادرش یـا فرد دیگری از قاجار، و جناح رضا خان که عقیـده داشت همه قـدرت بایـد در دسـتان رئیسالوزراء باشـد، فعال بودنـد. اما دو عامل برنامه میانهروها را به هم زد؛ یکی تلاش جناح دربار برای نابودی کامل رضا خان، آن هم با انتصاب وثوقالدوله به ریاست وزراء، و دیگری تنفر فزاینده رضا خان از هر آنچه نام قاجار داشت. آموری در ادامه مینویسد که احتمالاً انگلیس از میانهروها حمایت میکرد اما وقتی آن را غیرممکن دید پشت رضا خان ایسـتاد، «چرا که او در آن شـرایط تنها عامل احتمـالی ثبات در مملکت بود.» در این تحلیل اشاره شـده که دولت شوروی نیز دست از حمایت رضا خان نکشـید. «همسویی سیاست انگلیس و روسیه در چند

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۲۲-۱۷-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۱ و ۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۴- همان، سند شم ۲۹۱۵۱۴.

۵- همانجا.

هفته گذشته، هر چند مبتنی بر فرض های کاملاً متفاوتی بوده است، به تسریع و تسهیل برنامه های پهلوی کمک فراوانی کرده است.» نماینده سیاسی آمریکا در انتها آورده است که «نمیدانم که آیا با توجه به بیسوادی و بصیرت محدودی که [رضا خان] دارد، واقعاً مشکلاتی را که در آینده گریبانگیرش خواهد شد میفهمد یا خیر، زیرا دسیسه ها و جاهطلبی های مخالفانش به طور فزایند های معطوف به او ... خواهد شد.»(۱)

 نامه وزیرمختار فرانسه، به وزیرمختار انگلیس

وزیرمختار فرانسه، که تاکنون از شناسایی سمت جدید رضا خان خودداری کرده، در نام های به سرپرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، تأکید کرد که این نمایندگی از این تاریخ به بعد تا رسیدن دستور تازه تمام مساعی خود را معطوف به حمایت از هموطنان خود خواهد کرد و ارتباط با حکومت جدید ایران فقط در حد نیاز خواهد بود.(۲)

 درباره معبد آناهیتا

در پی درخواست انجمن آثار ملی و دستور رئیسالوزراء برای حفاظت از آثار باستانی، از جمله «معبد بزرگ که از عهد اشکانیان در کنگاور موجود است» از طرف حاکم کرمانشاه گزارش داده شد که این معبد از گذشته توسط اهالی مورد استفاده قرار گرفته از سنگ و گچ آن استخراج کرده، به مصرف ساختمان های خود میرساندند. امروز هم اداره مالیه آن را اجاره میدهد که اهالی از بنای آن گچ بیرون آورده، پخته و به مصرف برسانند. «آنچه از این بنای بزرگ و آثار باقی است، سه دانگ سنگ بزرگ ستون است که تاکنون به حال خود استوار است و چند عدد ستون دیگر افتاده و موجود است.» در این گزارش آمده که از اداره مالیه خواسته شده از اجاره دادن آن خودداری کند.(۳)

 عدم ضرورت ورود لشکر شرق به گنبد

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که لشکر شرق با حدود ۶۱۷ نیرو به فرماندهی سرهنگ پولادین وارد گنبد شده است. این یگان در ۱۱ آبان به گنبد رسیده بود. فرمانده تیپ شمال با اشاره به این که ورود نیرو های لشکر شرق به گنبد ضرورت نداشت، پیشنهاد کرد به جهت عدم اختلاف میان صاحب منصبان این دو لشکر و تیپ بهتر است لشکر شرق به خلعسلاح گوکلان بپردازد و تیپ شمال به خلعسلاح یموت. فوج پهلوی هم در گنبد بماند که در صورت نیاز هر یک از طرفین، به آن یاری دهد.(۴)

 نگرانی امیرلشکر غرب از اعزام حاکم جدید برای کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که گویا وزارت داخله فردی را به عنوان حاکم کرمانشاه تعیین و اعزام کرده است. «چون دیوسالار، معاون حکومت، با کمال صمیمیت به خدمتگذاری اشتغال دارد و خود فدوی هم مواظب کلیه جریانات هستم، انتخاب حکومت جدید جز اصطکاک نظر و یأس کفیل فعلی نتیج های ندارد.»(۵)

□ توصیه مقام انگلیسی به عدم دخالت در امور سیاسی

به گزارش ویس کنسول ایران در نجف، امروز «معتمد سیاسی انگلیس» از بغداد وارد نجف شد و در سخنانی خطاب به مسئولان این شهر با اشاره به استقرار امنیت در سراسر عراق گفت: «نجف اشرف محل روحانیین و دین است. البته هیچ وقت به امورات سیاسی مداخله نکنند و این سلم و مسالمت را از دست ندهید.» وی در ادامه به تغییر رژیم سیاسی ایران اشاره کرد و ادامه داد: «خصوص در این موقع تبدیل سلطنت ایران، اهل نجف هیچگونه مداخلات [سیاسی] نکنید، فقط در ترویج دین و در راه مسالمت بکوشید.» معتمد سیاسی انگلیس در ادامه سخنان خود به حضور زوار ایرانی در بینالنهرین اشاره کرد و گفت: «زوار ایرانی را که اجازه داده شده به عتبات بیایند ن هایت احترام به آنها بنمایید و در تسهیل امورات و احترام آنها بکوشید، زیرا منافع عراق با آمدن زوار است. و البته این تغییرات در ایران منع زوار نخواهد نمود... و تغییر سلطنت ایران هیچ ضرری به شماها نخواهد رسانید. و شماها هم قطعاً در امورات ایران مداخله نکنید.»(۶)

□ ورود سفیرکبیر جدید ترکیه

امروز ممدوح شوکتبیک، سفیرکبیر جدید ترکیه در ایران، وارد تهران شد.(۷)

(تصویر)نجف

۱- مجد، همان، صص ۳۹۷ تا ۳۹۹.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۳۹.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۸، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۵۰ تا ۵۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۱۳. با توجه به انتقال مرکز لشکر غرب از همدان به کرمانشاه، امیرلشکر غرب تلاش میکرد حاکم کرمانشاه فردی باشد که خط او را بخواند. وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت داخله از قول رضا خان خواست که میرزااحمد خان دیوسالار به کفالت حکومت کرمانشاه باقی باشد. (همان، ص ۱۱۲)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۶-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۸، ص ۲.

 شنبه

۱۶ آبان ۱۳۰۴

۷ نوامبر ۱۹۲۵

۲۰ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 دستور چاپ اطلاعیه شناسایی رضا خان توسط دول مقیم ایران

حسن مشار، وزیر امور خارجه، با ارسال نام های به حاکم نظامی تهران از وی خواست بنا به دستور رضا خان ابلاغی های که راجع به شناسایی «والاحضرت اقدس دامت عظمته به ریاست موقت مملکت تهیه شده حسبالامر مبارك» امشب در صفحه اول همه روزنامه ها چاپ شود.(۱)

 درخواست تعیین نمایندگان مجلس مؤسسان

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در تلگرام حضوری امروز خود با وزارت جنگ ضمن پرسیدن این پرسش که کدامیک از وکلای گیلان با منویات دولت مخالف بودهاند تا از انتخاب آنها برای مجلس مؤسسان جلوگیری کنم؟(۲) از وزارت جنگ خواست اگر پیشنهادی در این مورد دارد ارائه نماید. وی افزود اگر ضرورت پیدا کرد برای تعیین افراد یاد شده با هواپیما به رشت میرود.(۳)با وجود این فرمانده تیپ شمال افراد مورد نظر خود را برای ورود به مجلس مؤسسان به اطلاع وزارت جنگ رساند.(۴) با این حال وزارت جنگ به سرتیپ زاهدی پاسخ داد که وکلای مورد نظر مجلس مؤسسان به اطلاع او خواهد رسید تا انتخابشان کند.(۵)

 دیدار وزاری مختار ایتالیا و بلژیک با رضا خان

وزرای مختار ایتالیا و بلژیک که دیروز با ارسال نامه هایی سمت تازه رضا خان را به رسمیت شناخته بودند، امروز به دیدارش رفتند و حضوراً نیز شناسایی دولت های خود را ابلاغ کردند.(۶)

 انتخاب هیأت رئیسه انجمن نظار

اعضای انجمن نظار انتخابات مجلس مؤسسان تشکیل شد و هیأت رئیسه خود را انتخاب کرد. امینالضرب به سمت رئیس انجمن، میرزاابوطالب اسلامیه به عنوان نایب رئیس و میرزامجید آهی و دو تن دیگر به سمت منشی انتخاب شدند.(۷)

 انتشار اعلان انتخابات با مجلس مؤسسان

امروز اعلان انتخابات مجلس مؤسسان در پایتخت منتشر شد. در این اعلان آمده بود که از ۱۹ آبان تا ۲۳ این ماه تعرفه انتخابات توزیع خواهد شد. همچنین امروز انجمن نظار محلات تهران (دولت، سنگلج، بازار، چالیمیدان، عودلاجان) انتخاب شدند.(۸)

 عدم حضور فرمانده تیپ شمال در گنبد

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از فرمانده تیپ شمال خواسته بود که با حضور در گنبدقابوس در مورد ادامه عملیات نظامی علیه ترکمنها تشریک مساعی کنند. سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که نمیتواند [به دلیل مشغل های که راجع به انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان دارد] به گنبد برود؛ ضمناً در گنبد تلگراف خانه نیست و داد و ستد مخابراتی سه روز طول میکشد. وی از وزارت جنگ خواست اگر فرمانده لشکر شرق میتواند با هواپیما به استرآباد برود. و یا این که اگر هواپیما برسد، من هوایی به گنبد میروم. همچنین سرتیپ زاهدی در تلگرام حضوری از وزارت جنگ خواست ۲۰۰ قبضه تفنگ ورندل با فشنگ برای او بفرستند تا در روستا های اطراف استرآباد بین روستاییان توزیع نماید و در مقابل، اسلحه فلزی آنان را بگیرد تا در برابر سارقان و حیوانات بیاسلحه نباشند.(۹)

 درخواست سیم تلفن

فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ خواست ۳۵ تا ۴۰ کیلومتر سیم تلفن و چند دستگاه تلفن با خودرو به بندر پهلوی بفرستند تا از آنجا به استرآباد منتقل کند. وی در تلگرام حضوری خود با وزارت جنگ خبر داد که با فتح گنبد نیاز شدید به برقراری ارتباط دیگر نقاط با گنبد است. «حکم سخت به وزارت پست و تلگراف شود که مقره و تعمیرهچی برای کشیدن سیم به رامیان و گنبد [و] همچنین از قرهسو تا گمیشتپه معین نمایند. سیم خوب خریداری نمودهام. مستدعیم که قیمت آن را به تیپ مستقل شمال بپردازند.»(۱۰)

 پناهنده شدن یک نظامی روس به ایران

به گزارش فرمانده لشکر شرق، از قول رئیس ساخلو سرخس، منشی نظامی سرخس روس از دست اجحافات رؤسای خود فرار کرده، به ساخلو سرخس پناهنده شده است. وی تقاضا دارد به مشهد اعزام شود.(۱۱)

 دستور های رضا خان درباره صولتالدوله

رضا خان با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب گفت که دستور داده بودم خانواده اسماعیل خان قشقایی (صولتالدوله) که به شیراز آمده بودند، به محل خود بازگردند. و نیز محمدناصر خان، پسر صولتالدوله نیز به همان محل خواهد آمد. رضا خان ضمن تأکید بر بازگرداندن خانواده صولتالدوله به محل خود، دستور داد محمدناصر خان با یاری قشون، حاکم نظامی طایفه خود باشد «و امر و نهی هم توسط او بشود، منتها هر دستوری دارد توسط ناصر خان به ایل و یا کلانتر آن ابلاغ نماید که موقعیت او نیز با این ترتیب در محل محفوظ بماند.»(۱۲) رضا خان با این اقدامات درصدد تضعیف اسماعیل خان به دست وابستگان درجه یک او بود.

□ تحصن سالارظفر در تهران

حسین خان سنجابی (سالارظفر) که توانست از سرباز خانه موقت کرمانشاه گریخته، از زندان لشکر غرب ر هایی یابد، اینک در تهران است و برای رسیدگی به ظلمی که به او شده تحصن اختیار کرده است. وزارت جنگ امروز با ارسال تلگرامی به قاسم خان سنجابی (سردار ناصر) و در پاسخ به تلگرام او این خبر را ابلاغ کرد.(۱۳)

□ افزایش سرقت در اطراف همدان

به گزارش ساخلو همدان، دزدی در اطراف همدان افزایش یافته، اما امنیه محل پاسخگو نیست. امنیه میگوید مسئولیت ما متوجه امنیت راه شوسه است و به سایر طرق و بلوکات کاری نداریم. «این وضعیت تظاهر مطلوبی نداشته و بالاخره انعکاسات

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸. روزنامه هایی که در پایتخت منتشر میشدند ایران، ستاره ایران، شفق سرخ، قانون، گلشن، کوشش، وطن، نجات ایران، حیات ایران، پرتو، میهن، فکر آزاد، توفیق، شمس، محشر، استقلال وطن، جارچی، و یکی دو جریده دیگر بودند. جریده های ماساژور دو تهران به زبان فرانسه و تاتاپار به زبان ارمنی نیز جراید غیر فارسی پایتخت بودند. (همانجا)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۲۲.

۳- همان، ص ۲۹.

۴- همان، ص ۱۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۸۹.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۸، ص ۱.

۸- همان، صص ۱ و ۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۴۹ و ۵۵. وزارت جنگ پاسخ داد که این دیدار به هر نحوی که باشد لازم است.

۱۰- همان، صص ۵۵ و ۵۶ و ۲۹۳. با این درخواست موافقت شد. (همان، صص ۲۹۱ و ۲۹۲)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵۶. با پناهندگی فرد یاد شده موافقت شد، اما با این توضیح که جایی دورتر از مشهد ساکن شود. (همان، ص ۵۵)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۳۰.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۲۴. از این تلگرام روشن میشود که قاسم خان سنجانی نیز که همراه سالارظفر چندین سال در بند لشکر غرب بودهاند، آزاد شده و در کرمانشاه است.

بد خواهد بخشید.»(۱)

 رفتار مناسب با زوار ایرانی عتبات

ویس کنسول ایران در نجف خبر میدهد که در پی باز شدن راه بینالنهرین و ورود زوار ایرانی، مأموران عراقی کمال مساعدت و همکاری را روا میدارند. «هر زواری که شکایت از عراقی میکند خود عراقی حاضر میشود به رسیدگی و حکم قونسولگری.» ویس کنسول نجف افزود که خودم نیز برای رسیدگی به امور زوار همواره با پلیس در تماس هستم.(۲)

 دستور ارسال پول به سرهنگ نخجوان

وزارت جنگ به اداره مالیه قشون دستور داد برای سرهنگ احمد نخجوان در اسلامبول پول بفرستد، «چون بال طیاره سرهنگ احمد خان نخجوانی در اسلامبول شکسته و چند روزی مجبور است در آنجا توقف کند.»(۳)

 عدم تدریس زبان فارسی در مدرسه دخترانه ژاندارک

در نام های که امروز به وزارت معارف فرستاده شد آمده است که در مدرسه ژاندارک زبان فارسی تدریس نمیشود، در حالی که طبق قانون همه مدارس موظف به آموزش این زبان هستند. «عده های از بنات ملل متنوعه، رعایای دولت علّیه در مدرسه اناثیه موسوم به ژاندارک (Jeanne Dapos;ark) که به مدیریت دختران فرنگی تارک دنیا اداره میشود مشغول تحصیل هستند، فقط زبان فرانسه و زبان نژادی آنان تدریس میشود، دیگر زبان فارسی که زبان مملکت و تحصیل آن برای هر فردی واجب و لازم است، بلکه اجباری است تدریس نمیشود.»(۴)

 سالگرد انقلاب شوروی در مشهد

ژنرال کنسولگری شوروی در مشهد به مناسبت پیروزی انقلاب شوروی جشن مفصلی برپا کرد. در این جشن که در محل ژنرال کنسولگری برگزار شد از طبقات مختلف شهر شرکت داشتند. در این مراسم آپروسف، ژنرال کنسول شوروی در خراسان، خطاب به برخی از مدعوین ابراز امیدواری کرد که رژیم آینده سیاسی ایران جمهوریت باشد.(۵)

 سالگرد انقلاب شوروی در بارفروش

به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب شوروی، کفیل کنسولگری شوروی در بارفروش، رئیس بانک روس و بنگاه های اقتصادی شوروی در این شهر مراسم جشن برپا کردند. مقامات محلی بارفروش نیز به خانه کفیل کنسولگری رفته روز یاد شده را تبریک گفتند.(۶)

 جوابیه جریده مورنینگ پست

نماینده سیاسی ایران در لندن، در پی چاپ خبری از رضا خان مبنی بر روی کار آمدن او توسط ژنرال آیرونساید، جوابی های به روزنامه مورنینگ پست، چاپ لندن، فرستاد که در شماره امروز آن چاپ شد. برخی جراید انگلیسی نوشته بودند که وی نگهبان سفارت انگلیس بود و با حمایت آیرونساید توانست به ریاست قشون دست یابد. نماینده سیاسی ایران نوشت که «در صورتی که آن تاریخ، یعنی در ۱۹۱۳ در بریگاد قزاق معروف به رضا خان سرهنگ بود. خبر دیگری که در چند جریده مشاهده میشود آن است که در سنه ۱۹۲۳ [این تاریخ باید اشتباه باشد] هنگامی که قشون انگلیس ایران را تخلیه نمود ژنرال آیرونساید معزیالیه را به ریاست قشون ایران منصوب کرد. بنده یقین دارم این اظهار از طرف ژنرال مذکور ناشی نشده، زیرا قشون مزبور در سنه ۱۹۲۰ از ایران خارج گشت. علاوه بر این در سال مذکور به واسطه حملات متواتره بالشویکها، ایران قشونی نداشت که معزیالیه به ریاست آن تعیین شود.» در این جوابیه آمده است که رضا خان پس از مواجه شدن با مشکلات زیادی بقیهالسیف قوای ایران را که تقریباً پانصد نفر میشد جمعآوری نموده و به وسیله استعمال آن عده کودتای ۱۹۲۱ را اجرا نمود... در پرتو کودتای اول خود که در سنه ۱۹۱۷ اجرا نمود در میان قشون معروفیتی احراز نمود زیرا در آن زمان رئیس فوج همدان بود و مرکز ارکان حرب بریگاد قزاق را در طهران تصرف کرده و در نتیجه این اقدام شاهزاده نصرتالسلطنه (عموی شاه مخلوع) که در آن وقت رئیس بریگاد قزاق بود فوراً منفصل گشت. معزیالیه در آن زمان به عنوان رضا خان سرتیپ معروف بود.»(۷)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۳۰. وزارت جنگ در پاسخ نوشت که هم امنیه و هم لشکر غرب باید در این مورد مسئولیت های خود را انجام دهند. (همان، ص ۱۲۹)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۵-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۴۳.

۴- اسنادی از مدارس ایرانی در خارج و مدارس خارجی در ایران (۱۳۱۷-۱۳۰۰ش)، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱ش، ص ۱۹۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵، ص ۱۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۶ و ۱۸۵-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

ص: ۴۱۶

 یکشنبه

۱۷ آبان ۱۳۰۴

۸ نوامبر ۱۹۲۵

۲۱ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 هزینه تلگرام های لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که [در پی دستور آن وزارت خانه برای ارسال تلگرام هایی علیه خاندان قاجار و مشارکت و هم آوایی با کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان] پنج هزار تومان به تلگراف خانه بدهکار است. وی یادآوری کرد که در شهر مبلغی از تجار محل قرض گرفته شده است و اینک باید قرض آنان را پس داد.(۱) وی افزود رؤسای تلگراف خانه های هر شهر زیر بار این هزینه نمیروند و میگویند اگر قرار باشد این مخابرات رایگان تمام شود، باید وزارت پست و تلگراف دستوری در این مورد به ما بدهد.(۲)

 ادامه جشن در بارفروش

سلطانمحمود افسری، حاکم نظامی بارفروش، خبر داد که هر روز یک اداره دولتی به مناسبت خلع سلطنت قاجار جشن میگیرد. دیروز عدلیه جشن گرفت، فردا اداره پست جشن خواهد گرفت.(۳)

 تبریک سرهنگ ریاضی

سرهنگ علی ریاضی، رئیس هیأت صاحب منصبان اعزامی به فرانسه، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ «به حضور مهر ظهور مبارک همایونی» تبریک گفت و «طلوع سعادت ایران را از خداوند مسئلت» نمود.(۴)

وزارت جنگ امروز خبر خلع سلطنت قاجار و ریاست موقتی رضا خان را بر مملکت به اطلاع وابسته نظامی ایران در اسلامبول رساند و افزود به زودی با تشکیل مجلس مؤسسان و تغییر مواد مربوطه در قانون اساسی تکلیف قطعی روشن میشود.(۵)

 درخواست قرض از بانک

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست که برای رفع گرفتاری های مالی که به واسطه قشونکشی عارض این تیپ شده، ۱۲ هزار تومان از بانک پهلوی یا بانک شاهنشاهی قرض گرفته شود.(۶)

 عدم رضایت زاهدی از ورود لشکر شرق به گنبد

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، امروز بار دیگر نارضایتی خود را از ورود نیرو های لشکر شرق به گنبد به اطلاع وزارت جنگ رساند. وی نوشت عده های از کرد های وابسته به لشکر شرق باعث زحمت طوایف ترکمن شده که متعاقباً به مسئولان تیپ در گنبد دستور داده شد جلوگیری کنند. همچنین بیاحترامی رخ داده از طرف فرمانده لشکر شرق نسبت به میرمهدی خان فندرسکی، ایل خان طایفه فندرسک، رفع و رجوع گردید. وی در پایان گفت هر وقت هواپیما برسد برای گفت و گو با فرمانده لشکر شرق، عازم گنبد خواهد شد.(۷) سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق در گنبد منتظر رسیدن فرمانده تیپ شمال بود تا درباره ادامه عملیات نظامی علیه ترکمنها گفت و گو کند.

 تقاضای هواپیما برای لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از وزارت جنگ خواست یک هواپیما در اختیار این لشکر قرار گیرد تا اقدام به شناسایی منطقه لرستان و خوزستان شود، و در ضمن نقش های از منطقه اورامان و مریوان برداشته شود.(۸)

 دستور مستقیم برای آزادی حسینعلی خان بدر

اداره کل تشکیلات نظمیه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که حسینعلی خان، مدیر روزنامه بدر، که به جرم دخالت در سیاست از تهران به رشت تبعید شده بود، با دستور جدید آزاد است و به هر کجا مایل است میتواند برود. در این نامه آمده است که حسینعلی خان در اداره قشونی تیپ شمال است و آزادی او نیازمند دستور آن وزارت خانه به تیپ شمال است.(۹)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. در این جلسه اختصاص پنجاه هزار تومان اعتبار برای تأسیس مجلس مؤسسان به تصویب رسید.(۱۰)

 مانور نظامی در جمشیدیه

رضا خان امروز به جمشیدیه رفت. محمدعلی فروغی، کفیل رئیسالوزراء، وزیران، امرای لشکر و صاحب منصبان نیز حاضر بودند. «فوج آتشبار و توپ خانه مشغول تیراندازی شده و در ن هایت مهارت شروع به عملیات نظامی و مانور نموده و نمایشات نظامیها مورد توجه واقع گردیده است.» همچنین بعد از ظهر رضا خان به خارج دروازه دوشانتپه رفت و از اسبدوانی نظامیان دیدن کرد.(۱۱)

 انتخاب انجمن نظار ارامنه

عصر امروز ارامنه در مدرسه دارالفنون گرد آمده و پس از اخذ آراء، اعضاء انجمن نظارت بر انتخاب نماینده ارامنه برای مجلس مؤسسان را برگزیدند.(۱۲)

 آتش در سفارت ایتالیا

بعد از ظهر امروز ساختمان جدید سفارت ایتالیا دچار آتشسوزی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۷، صص ۲ و ۴.

۲- همان، ص ۲. پاسخ وزارت جنگ این بود که پولی بابت تلگرام های ارسالی لشکرها نمیپردازد. هر هزین های که مربوط به تشکل های قشون ساز میشود باید به تلگراف خانه محل تحمیل شود. وزارت جنگ توصیه کرد پول تجار طلبکار را یا باید از تلگراف خانه ها بگیرید و یا به هر ترتیبی که خودتان میدانید تهیه و پرداخت کنید. (همان، ص ۱)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۲۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۱۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۱۰. خبر به رضا خان رسید و او گفت قابل قبول نیست و «مقرر فرمودند حقوق افراد باید مرتباً تأدیه، که طلبکار نباشند و مخارج اردوکشی را هم باید به نحو خوشی از خود [ترکمن] صحرا فراهم نمایید.» (همان، ص ۲۰۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۹۸ و ۹۹. از دلایل محتمل نارضایتی سرتیپ زاهدی از ورود لشکر شرق به گنبد؛ هر چند نقشه اولیه وزارت جنگ الحاق لشکر شرق و تیپ شمال در گنبد به یکدیگر بود، این بود که او میدانست به تن هایی میتواند این جبهه را خلع سلاح کرده و ترکمنها را سرکوب نماید. وی برای گنبد حاکم نظامی نصب کرده بود و مایل بود اداره شهر توسط افراد تحت امر او باشد؛ حضور صاحب منصبان لشکر شرق، آن هم فرد ناموری چون سرهنگ پولادین نافی این خواست بود.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۴۰. وزارت جنگ پاسخ داد که همه هواپیماها در جبهه جنگ ترکمنها هستند و یک هواپیمای خراب هم در تهران است که پس از رسیدن لوازم یدکی آن و آماده شدن، روانه میشود. (همان، ص ۳۳۹)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۴۰. دستور یادشده ۲۱ آبان از وزارت جنگ به تیپ شمال داده شد. (همان، ص ۲۳۸)

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۴۹، ص ۱.

۱۱- همان، ص ۲.

۱۲- همانجا.

شد. این ساختمان را سفارت ایتالیا از امیرنظام خریده بود.(۱)موضوع تلفنی به نظمیه تهران اطلاع داده میشود. «اتومبیل اطفائیه قشون نیز در محل حاضر به مأموران نظمیه و احتساب کمک میدهند.» نیمه شب آتش مهار میشود. «در حریق فوق شش نفر از مأمورین به واسطه افتادن تیر و آهن و زمین افتادن از طبقه فوقانی عمارت مجروح و در مریض خانه تحت معالجه میباشند.» همچنین یکی از مأموران نظمیه که با تلمبه در طبقه فوقانی مشغول خاموش کردن آتش بود، پس از حضور یوناکیو، تبعه ایتالیا، در آن طبقه، مشتی حوالهاش میکند که موضوع در حال پیگیری است.(۲)

 جشن سالگرد انقلاب شوروی در تبریز

دیشب و امشب به مناسبت هشتمین سالگرد پیروزی انقلاب شوروی در کلوپ روسها مراسم جشنی توأم با اجرای نمایش هایی از طرف کنسولگری شوروی در تبریز برگزار شد. نزدیک به ۱۵۰ نفر در این مراسم شرکت کردند. سخنرانی دوبسون، ژنرال کنسول شوروی در تبریز، درباره دستآورد های وسیع انقلاب و اجرای دو نمایش از جمله برنامه های این جشن بود. مضمون یکی از نمایشها این بود که کل زمین در اختیار دهقانان است؛ و حامی سرمایهداران در جهنم و دهقانان در بهشت هستند. هیچیک از نمایش های ارائه شده در کلوپ روسها از اداره معارف آذربایجان و نظمیه مجوز اجرا نداشت.(۳)

(تصویر) رضا خان، محمدعلی فروغی، عبدالحسین تیمورتاش

 دوشنبه

۱۸ آبان ۱۳۰۴

۹ نوامبر ۱۹۲۵

۲۲ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 اعتراض احمدشاه به رضا خان

منابع انگلیسی نوشتند که رضا خان امروز پیامی از احمدشاه دریافت کرده، مبنی بر این که او تصمیم مجلس شورای ملی را غیرقانونی دانسته، آن را نمیپذیرد و به جامعه ملل شکایت خواهد کرد.(۴)

 نماینده های مجلس مؤسسان از خوزستان

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به این که مقدمات انتخابات مجلس مؤسسان شروع شده، نوشت که تاکنون دستور قطعی از وزارت جنگ نرسیده [و تکلیف ما روشن نیست.] «زودتر اسامی وکلای موافق سابق را اعلام و اطلاع فرمایید تا اقدامات لازمه به عمل آید.»(۵)

□ پول برای انتخابات مجلس مؤسسان

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که مقدمات انتخابات مجلس مؤسسان در کرمانشاه فراهم شده، ولی به دلیل نرسیدن پول شروع نشده است. «نظر به اهمیت موقع متمنی است اقدامات لازم [را] فرموده که از وزارت مالیه حواله وجه مزبور صادر و هر چه زودتر به انتخابات شروع شود.»(۶)

□ موضع وزارت امور خارجه شوروی درباره تحولات اخیر ایران

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در شوروی، پاسخ کفیل وزارت امور خارجه شوروی را به نامه ابلاغ تصمیم مجلس شورای ملی به دولت شوروی در خلع قاجار و سپردن حکومت موقت به رضا خان، به اطلاع وزارت امور خارجه ایران رساند: «تصمیم مجلس شورای ملی را دایر به این که در صلاح مملکت ایران سلطنت از قاجار سلب شده، محل توجه واقع شد. در این موقع افتخار دارم به اطلاع شما برسانم از این که ریاست عالیه مملکت به آقای رضا خان پهلوی تفویض شده میتوانم اطمینان داشته باشم که روابط دوستانه خالص که خوشبختانه بین دولت ایران [و شوروی] در موقع ریاست وزرایی آقای پهلوی احداث شده در آتیه برای سعادت مملکت ایران و جمهوری شوروی باعث توسعه» گردد.(۷)

□ دیدگاه انصاری نسبت به تصمیم مجلس مؤسسان

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، در تلگرامی به رضا خان با اشاره به دیدارش با کارا خان، کفیل وزیر امور خارجه شوروی، گفت که کارا خان روی کار آمدن رضا خان و خلع سلطنت قاجار را با کمال مسرت عنوان میکرد و از من خواست تبریکات صمیمانه او را ابلاغ کنم. انصاری سپس درباره رژیم سیاسی آینده ایران نوشت که خلع سلطنت از قاجار و سپردن سلطنت به خاندان دیگری صلاح نیست، چرا که به سلطنت رسیدن «والاحضرت اقدس دامت عظمته» چنین نتیجه خواهد داد که مخالفت شما با قاجاریه فقط

۱- همانجا.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۴۱۹.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۸ و ۸۷-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۴- FO E ۷۵۳۵/۸۲/۳۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۱۵ و ۱۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۱۹. بیست و چهارم آبان پاسخ داده شد که حواله وجه صادر شده است. (همان، ص ۱۸)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۲۹. پاسخ رضا خان نیز این بود که شما به دولت شوروی بنویسید و متذکر شوید که «در هر مقام باشم صمیمیت و یگانگی دولتین شوروی و ایران را بر اساس محکمتری سوق داده و موجبات تکمیل و توسعه روابط وداد و دوستی را فراهم» خواهم کرد. (همان، ص ۲۸)

برای به سلطنت رسیدن بود. دیگر آن که اگر مردم بدانند میتوان پادشاهی را از تخت پادشاهی انداخت، با آرامش مملکت در تضاد است. وی گفت برای جلوگیری از ناآرامی های احتمالی بهتر است رژیم جمهوری اعلان شود، چه به شکل رژیم جمهوری آمریکا، و چه به شکل جمهوری فرانسه.(۱) (ر.ک: ۱۹ آبان)

 پاسخ به مورنینگ پست

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از مطالب «خارج از حدود ادب» روزنامه مورنینگ پست که اخیراً پس از خلع سلطنت قاجار و روی کار آمدن رضا خان درج کرده، خبر داد و نوشت که اقدام به تکذیب آن کرده است. از جمله مطالبی که این روزنامه از آن یاد کرده بود، اقدامات ژنرال آیرونساید انگلیسی در انتخاب رضا خان به عنوان رئیس قشون بود. در این نامه آمده است که همه این دروغها [!] طی شرحی که عبدالحسین مفتاح، آتاشه سفارت تهیه کرد، به روزنامه یادشده ارسال، چاپ و تکذیب شد. نادر آراسته در پایان نوشت که امضاء این تکذیبیه «ع. م» بود اما روزنامه اسم کامل و نشانی نویسنده را به چاپ رساند.(۲)

 ضرورت رساندن گندم به تهران

رضا خان در بخشنام های به امرای لشکر های شمال غرب، غرب، جنوب، شرق و فرمانده تیپ شمال از ضرورت رسیدن گندم به تهران پیش از رسیدن فصل سرما و بسته شدن راه ها گفت و دستور داد این اقدام بر هر کار دیگری ارجحیت دارد و باید با تهیه چهارپا و دیگر وسایل نقلیه مأموران اداره مالیه را یاری دهید تا خوراک اهالی تهران پیش از انسداد راه ها تأمین شود.(۳)

 نارضایتی عمارلویی از حاکم مسجد سلیمان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، به وزارت جنگ خبر داد که سردار خان بختیاری، حاکم مسجدسلیمان، که از طرف ایل خان بختیاری به این سمت منصوب شده تقریباً مسجد سلیمان را از خوزستان جدا دانسته و تحت امر حکومت مرکزی نیست. «مستدعی است امر دهید ایل خانی او را عوض و یا قدغن نمایند که مثل سایر حکام مطیع و احکام حکومت مرکزی را اجرا نماید.»(۴)

 اعتراض به برکناری میرزاحسین خان جلالی

امیرلشکر جنوب در تلگرامی فوری به وزارت جنگ نسبت به برکناری میرزاحسین خان جلالی (جلاءالسلطنه) از بلدیه اصفهان اعتراض کرد و نوشت که او از مسئولان مورد اطمینان قشون بود و برخی کار های مهم به او ارجاع داده میشد. وی عامل این کار را حاکم اصفهان که موافقتی با قشون ندارد، دانست. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، درخواست کرد جلالی در سمت خود ابقاء و تذکر لازم به حاکم اصفهان داده شود.(۵)پاسخ رضا خان به این درخواست، کوتاه بود: عجالتاً رئیس بلدیه برای اصفهان انتخاب شده است؛ بعد از تشکیل مجلس مؤسسان ترتیب کار جلالی داده خواهد شد.(۶)

 ورود امیرلشکر شرق به استرآباد

در پی ناتوانی سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در رفتن به گنبد، سرتیپ جانمحمد خان امروز وارد استرآباد شد تا با فرمانده تیپ شمال راجع به چگونگی ادامه عملیات نظامی علیه ترکمنها گفت و گو کند.(۷)

 درخواست غرامت اتباع بیگانه ساکن خرمشهر

در پی تهاجم عشایر ناراضی به محمره (خرمشهر) خساراتی نیز به برخی از اتباع بیگانه ساکن خرمشهر وارد آمد. کنسولگری های شوروی و انگلیس مصرانه خواستار پرداخت غرامت به این افراد هستند. به گزارش کارگزار خوزستان پاسخ وزارت داخله به این درخواست این بود که دولت مسئولیتی در برابر اینگونه خسارات ندارد. وی افزود از آنجا که کنسول های یادشده با این جواب متقاعد نمیشوند، «کارگزاری در ابلاغ این جواب حکومت نظامی خوزستان و وزارت جلیله داخله به آنها

۱- همان، صص ۳۲ و ۳۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۶-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۶۲. طرح برانـدازی قاجار با حوادث کمبود نان تهران در اول و دوم مهر آغاز شد و رضا خان نمیخواست با توجه به آگاهی از رأی مجلس مؤسسان در به سلطنت رسیدن خود، بار دیگر نان موضوعی برای پایتخت شود چرا که با اعتبار او سر و کار داشت.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹۳. موضوع به نصیر بختیاری، ایلبیگی، اطلاع داده میشود و او نیز پاسخ میدهد توصیه های لازم را ابلاغ خواهد کرد. (همان، صص ۱۹۱ و ۱۹۲)

۵- همان، ص ۲۲۱.

۶- همان، ص ۲۲۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۳۵.

خودداری نموده... تا به هر طور امر و مقرر میفرمایند جواب قونسولگریها داده شود.»(۱)

 انتخاب اعضای هیأت نظارت کلیمیان

امروز کلیمیان مقیم تهران در مدرسه دارالفنون گرد هم آمدند و اعضای اصلی و علیالبدل هیأت نظار بر انتخابات مجلس خبرگان را تعیین کردند.(۲)

 شایعات در نجف

ویس کنسولگری ایران در نجف خبر داد که دو روز است اخباری حاکی از وجود اغتشاش در ایران به گوش میرسد، مثل این که روسها در انزلی قشونی پیاده کردهاند؛ دولت انگلیس برای محافظت از سفارت خود، قشون به تهران فرستاده است. ویس کنسول نوشت که تمام این خبرها را تکذیب میکنم و میگویم که مملکت در آرامش بسر میبرد.(۳)

 نزاع بر سر کلاه شاپو

نماینده سیاسی ایران در اسلامبول خبر داد که در پی رواج اجباری کلاه شاپو در ترکیه، مأموران سفارت ایران همچنان از کلاه های قدیمی خود استفاده میکنند. یکی از روزنامه های اسلامبول در شماره امروز خود نوشت که یک تبعه ترک کلاه یک ایرانی را به نام مختار از سرش برداشته، فرار میکند. مختار نیز برای پاسخ دادن به این توهین وی را دنبال کرده، فرد ترک «کلاه را میان چاله کانالیزاسیون انداخته، ایرانی هم از عقب ترک دویده به او رسیده او را گرفته در همان چاله پرت مینماید. بازوی ترک شکسته و حالا کار به محکمه محلی کشیده است.» در این نامه آمده است که ترکها گمان میکنند شاپو فرنگی نزدیکترین کلاه به تمدن غربی است، از این رو با تعصب از آن دفاع میکنند و در پاره کردن کلاه ایرانیها کوتاهی نمینمایند. «اطلاعاً عرض مینماید که پس از تعمیم شاپو فرنگی تمام تجار معتبر و اصناف و کسبه ایرانی که متمولاند شاپو گذاشتهاند، فقط مأمورین رسمی و ایرانی هایی که فقیر و بیبضاعت هستند کلاه میگذارند.»(۴)

(تصویر) مسجدسلیمان، کارگاه نفت کمپانی نفت جنوب

 سهشنبه

۱۹ آبان ۱۳۰۴

۱۰ نوامبر ۱۹۲۵

۲۳ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 محکومیت رضا خان توسط احمدشاه

روزنـامه تـان چـاپ فرانسه در شـماره امروز خود خبر داد که احمـدشاه اعلامـی هـای به مطبوعـات داده که اقـدام رضا خان را کودتا دانسته آن را خلاف مشروطیت دانسته است. احمدشاه نوشته است: «در این موقع غمانگیز که آینده مملکت من در خطر میباشـد تمـام خیال من متوجه ملت خودم میباشـد. و این اظهاریه را به ایشان خطاب میکنم [که] کودتایی که رضا خان بر ضـد مشـروطیت و بر ضـد خـانواده من اعمـال نمود به زور سـرنیزه میباشـد. قوانین مقـدسه را زیر پـای گـذارده و ناچـار ملت مرا به بـدبختی و زحمـاتی سوق میدهـد. من به خلاف این کودتـا پرتست شدیـد میکنم. تمـام اعمـالی را که در آینـده ناشـی از این حکومت شـده و در تحت تسلط این دولت انجام داده میشود، پوچ و بیاثر میدانم. من سـلطان قانونی و مشـروطیت ایران بوده و خواهم بود و منتظر موقع هستم که به مملکت خود برگشته و خدمت خودم را نسبت به ملت خویش ادامه دهم.»(۵)

 ترجم های از اعلان رضا خان پس از خلع قاجار

رضـا خـان پس از مصوبه مجلس شورای ملی در خلع قاجار و سپردن حکومت موقتی کشور به او، اعلانی منتشـر کرد و در آن خود را مقید به توسـعه اسـلام دانسـته، دستور داد مشروب فروشی و مشروب خوری منع گردد. وزارت جنگ امروز ترجم های دیگر از این دسـتور را به امرای لشکر و حکام نظامی خود ابلاغ کرد: «حسبالامر مبارک ذات اقدس اعلیحضرت پهلوی ارواحنا فـداه راجع به منع مسـکرات و بسـتن دکاکین مشروبفروشـی، علیالظاهر جـداً قضـیه را تعقیب، ولی طوری اقـدام فرماییـد که به عایدات نکس وارد نشود.»(۶)

 لغو حکومت نظامی تا پایان انتخابات

رضـا خـان در اطلاـعی هـای اعلاـم کرد با توجه به انتخابات مجلس مؤسـسان، قوانین حکومت نظامی در شـهر هایی که با این روش اداره میشود، [موقتاً] موقوف میشود.(۷)

 افراد ممنوعالورود به مجلس مؤسسان

وزارت جنـگ با ارسال بخشـنام های به امرای لشـکر و حکام نظامی دسـتور داد مراقب باشـند افراد ذیل برای مجلس مؤسـسان انتخاب نشوند: مشـیرالدوله، مؤتمنالملک، مسـتوفیالممالک، سیدحسن تقیزاده، حسین علایی، محمد مصدق، یحیی دولتآبادی، محمـدتقی بهار، نصـرتالدوله فیروز، عباسـمیرزا سالارلشـکر، محمـدولیمیرزا فرمانفرما، سـیدحسن مـدرس، عبـدالوهاب رضوی همدانی، مصـطفی بهبهانی، زعیم، حاجمیرزا احمد خان اتابکی مشیرمعظم، سرکشـیکزاده، میرزاسـیداحمد بهبهانی، سیدحسـن اجاق، میرزاحسین خان اسفندیاری سردارنصرت.(۸)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۵-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۰، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۶-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۴- همان، ۵-۲۲-۱۷-۱۳۰۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰۵ و ۲۰۴-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۴۲.

۷- همان، ص ۲۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۱۷ و ۱۸.

 نمایندگان حوزه لشکر غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی خیلی فوری به امیرلشکر غرب، نام افرادی را که باید به عنوان نماینده مجلس مؤسسان از آن حوزه انتخاب شوند ابلاغ کرد. در این تلگرام تأکید شده افراد یاد شده پس از انتخاب هر چه زودتر به تهران اعزام شوند. همچنین گفته شد انتخاب افرادی که به عهده آن لشکر گذاشته میشود باید از «اشخاص مطمئن و معتمد محل» [طرفدار رضا خان] باشند، و اگر چنین افرادی سراغ ندارید فوراً اطلاع دهید تا به جای آنان کسان دیگری از مرکز معرفی شوند. فهرست ابلاغ شده چنین بود: سردار معظم کردستانی، حاجمیرزااسد الله خان، وکیلالملک، اسد الله خان کردستانی، سالارسعید و یک نفر از محل برای سنندج؛ مفتی و یک نفر از محل برای سقز؛ سالار اشرف، امیرکل، مجللالدوله، مشکوهالدوله، و چهار نفر دیگر از محل برای کرمانشاهان؛ خطیبی و یک نفر دیگر از محل برای گروس؛ اعتبارالدوله، حسن خان صارم و دو نفر از محل برای بروجرد؛ یمنالملک، شیخ عبدالرحمان، نظامالسلطنه و یک نفر دیگر از محل برای لرستان؛ شیخ الاسلام، شیخ جلال و دو نفر دیگر از محل برای ملایر، تویسرکان و نهاوند؛ ضیاءالملک و سه نفر دیگر از محل برای همدان؛ دو نفر از محل برای شوشتر؛ فرج الله بهرامی و یک نفر از محل برای دزفول؛ حاجآقا اسماعیل، سهامالسلطان و دو نفر دیگر از محل برای عراق؛ میرزامحمد خان معظمی و یک نفر از محل برای گلپایگان؛ حیدرقلیمیرزا حشمتی (امیرحشمت) و صدرالاشراف برای محلات. آخرین توصیه هم این بود که افراد حتیالمقدور از طبقه اصناف، تجار و معتمدین باشند.(۱)

 نمایندگان حوزه تیپ شمال

وزارت جنگ در تلگرامی خطاب به فرمانده تیپ شمال نمایندگان مورد نظر خود را برای راهیابی به مجلس مؤسسان اعلام کرد و تأکیداتی که به دیگر فرماندهان قشون کرده بود، تکرار نمود؛ این افراد باید مورد وثوق و اطمینان رضا خان باشند و اگر چنین افرادی نیافتید اطلاع دهید تا جایگزین آنان معرفی شوند: سردارمعتمد، مدبرالدوله سمیعی، حاجیآقا کریماُف، نعمتزاده برای رشت؛ کیاستوان و یک نفر دیگر از محل برای انزلی؛ قائممقامالملک رفیع و یک نفر دیگر از محل برای گرگانرود؛ ناصر ندامانی و یک نفر از محل برای فومن؛ دو نفر از محل برای لاهیجان؛ رضا تجدد و سه نفر از محل برای ساری؛ عدلالملک، شریعتزاده، ملکآملی و سه نفر دیگر از محل برای بارفروش؛ شوشتری، شیخ آقا استرآبادی برای استرآباد؛ دو نفر از محل برای ترکمنصحرا؛ شریعتمدار دامغانی و یک نفر از محل برای شاهرود.(۲)

 نمایندگان حوزه لشکر جنوب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر محمود آیرم نمایندگانی را که باید از آن ناحیه توسط قشون و عوامل مرتبط با آن به نمایندگی مجلس مؤسسان برسند تعیین کرد. در این تلگرام نیز تأکید شده اگر افراد مطمئنی نتوانستید شناسایی کنید، اطلاع دهید از مرکز معرفی شوند حاجمعینالتجار، فاطمی، احتشامالحکماء و سه نفر از محل با مسئولیت اکبرمیرزا مسعود برای اصفهان؛ شیروانی و یک نفر از محل برای قمشه؛ غلامحسینمیرزا مسعود و یک نفر از محل برای نجفآباد؛ آقاسیدحسن کاشانی، میرزا احمد نراقی، کاشانچی، میرزاعلیمحمد محلوجی برای کاشان؛ میرزاعیسی خان، ملافرج الله و دو نفر از محل

برای کرمان؛ میرزاشهابالدین و یک نفر از محل برای رفسنجان؛ روحی و دیوانبیگی برای سیرجان؛ میرزاعلینقی خان بیگلری و یک نفر از محل برای بم؛ شیخ خزعل و محققالعلماء برای محمره (خرمشهر) و دو نفر از محل برای بنیطرف؛ صدرالاسلام، امینالشریعه، حاجسیدابراهیم مدرس، آقاسیدیعقوب، حبیب الله آموزگار، میرزا ابراهیم خان قوام، ذوالقدر و سه نفر از محل برای شیراز؛ علیاصغر حکمت و یک نفر از محل برای فسا؛ سردار فاخر حکمت و یک نفر از محل برای آباده؛ دو نفر از محل برای بهبهان؛ کازرونی، اخگر و دو نفر از محل برای بوشهر؛ دو نفر از منطقه برای لارستان (افرادی که در شیراز باشند و زودتر خود را به تهران برسانند)؛ دستغیب و میرزانصر الله خان علیآبادی برای بندرعباس؛ اسماعیل خان قشقایی و یک نفر از محل برای جهرم؛ دو نفر از محل برای جیرفت؛ دو نفر از کسانی که در تهران هستند برای بلوچستان؛ ضیاءالواعظین و یک نفر از محل برای قشقایی؛ میرزا ابراهیم خان قوام با تشخیص خودش و هر کس را صلاح میداند برای ایلات خمسه؛ آقاسیدکاظم یزدی، شیخ الرئیس یزدی، حائریزاده، مشیرالممالک، صدرالعلماء، ملکالتجار یزدی برای یزد؛ سلطان محمد خان عامری و معاضدالسلطنه برای نایین انتخاب شوند. «در خاتمه اشعار میشود اشخاصی که از محل انتخاب میشوند حتیالمقدور از طبقه تجار و اصناف و معتمدین باشند.»(۳)

 نمایندگان حوزه لشکر شرق

وزارت جنگ مطابق تلگرام هایی که به دیگر فرماندهان قشون فرستاد، از فرمانده لشکر شرق خواست افراد تعیین شده ذیل را برای مجلس مؤسسان انتخاب نماید: نظامالتولیه، محمدابراهیم خان تیموری، رئیسالتجار، حاجیملک، قائممقامالتولیه، حاجمیرزاحمد آیت اللهزاده خراسانی، کازرونی [ناخوانا] برای مشهد؛ معتمدالسلطنه و امیراعلم برای درجز؛ محمدهاشممیرزا، قاضیزاده، فروغی و میرزاحسن آقازاده برای سبزوار؛ زوارزاده و حاجمیرزامحمود برای ترشیز؛ دکتر ضیایی و یک نفر از محل برای تربت حیدریه؛ سردارمعظم و شریعتمدار نیشابوری برای نیشابور؛ دو نفر از محل برای قوچان؛ دو نفر از محل برای بجنورد؛ دو نفر از محل برای تون؛ در ضمن امور «سیستان و بیرجند به هیچوجه مداخله نشود.»(۴)

 نمایندگان حوزه لشکر شمال غرب

وزارت جنگ خطاب به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که غیر از محمدولیمیرزا فرمانفرما، سالارلشکر و مصدقالملک، نمایندگان فعلی آذربایجان انتخاب شوند. حاجامامجمعه خویی، مستشارالدوله و اجلالالملک در شمار انتخابشوندگان قرار گیرند. «بیست نفر بقیه از اشخاصی که طرف اعتماد و اطمینان کامل باشند و در محل انتخاب شوند.» در این تلگرام آمده است که از طرف ارامنه تهران سهراب خان انتخاب خواهد شد، از طرف ارامنه تبریز نیز با تشخیص خودتان فردی برگزیده شود.(۵)

 تأکید بر انتخاب حاجآقاجمال از اصفهان

وزارت جنگ در تلگرامی خیلی فوری به امیرلشکر جنوب نوشت که حاجآقاجمال اصفهانی نامزد شده و حتماً باید از اصفهان انتخاب شود.(۶)

 نفر دوم شاهرود برای مجلس مؤسسان

سرهنگ علیقلی عباسی، حاکم نظامی شاهرود، به وزارت جنگ اطلاع داد که شریعتمدار دامغانی انتخاب خواهد شد، نفر دوم آقاحسین آقایان است که کاملاً طرف اطمینان است.(۷)

۱- همان، صص ۸ و ۹. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که شخص دوم دزفول را مرکز معین کند. (همان، پ ۱۸۰، ص ۵۰) فرد اول مورد نظر وزارت جنگ فرج الله بهرامی بود. وزارت جنگ نظرش عوض شد و با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب گفت انتخاب فرج الله بهرامی از دزفول لازم نیست، خودتان دو نفر را انتخاب کنید. (همان، ص ۴۹).

۲- همان، صص ۱۰ و ۱۱. سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، گفت آنچه که من برای گیلان در نظر گرفتهام طالش خان، مجتهدزاده، حسن آقا چایچی و سردارمعظم از رشت؛ کی استوان و سیدمحمود ویشکایی از بندر پهلوی، انشائی، ندامانی از لاهیجان، قائممقامالملک رفیع، میرزایوسف خان شفتی از طالش هستند. (همان، پ ۱۸۰، ص ۵۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، صص ۲۹ تا ۳۱.

۴- همان، صص ۶۴ و ۶۵.

۵- همان، صص ۶۱ و ۶۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۱۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۶۷.

 تأکید وزارت جنگ بر ادامه نهضت

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های به امرای لشکر و حکام نظامی تأکید کرد «در خصوص ادامه نهضتها و لزوم تعقیب نیات باطنی از طرف اهالی تسریع فرمایید.»(۱) در این بخشنامه به جزئیات موضوع اشاره نشده ولی منظور از ادامه نهضت، ارسال تلگرام هایی از طرف طبقات مختلف جامعه مبنی بر پادشاهی رضا خان است. اسناد بعدی حکایت از همین موضوع دارد. (ر.ک: ۲۱ آبان)

 پاسخ رضا خان به انصاری

در پی پیشنهاد علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در شوروی، مبنی بر انتخاب رژیم جمهوری برای ایران (ر.ک: ۱۸ آبان) رضا خان در پاسخ به او گفت که جمهوری شدن ایران همواره از خواست های من بوده و پیشرفت مملکت را منوط به انتخاب این رژیم میدانم، اما در نتیجه القائات مخالفان در یکی دو سال گذشته، بیشتر مردم نسبت به جمهوریت بدبین شدهاند و آن را خلاف دین اسلام میدانند. وی افزود که امروز «تحمیل این رژیم به طبقات مختلفه مشکل به نظر میآید و منوط به تصمیم آزادانه مجلس مؤسسان خواهد بود[!]»(۲)

 اشغال ادارات دولتی تبریز

کابینه ریاست وزراء از قول وزارت مالیه در نام های خطاب به وزارت جنگ نوشت که کمیسیون مختلط نهضت ملی آذربایجان، با شروع اقدامات خود، ادارات دولتی تبریز را اشغال کرد؛ از آن جمله است اداره مالیه و گمرک. آنان از فرستادن وجوه دولتی به تهران جلوگیری میکنند. آیا برای پایان گرفتن این موضوع ابلاغی به [فرماندهی نظامیان آذربایجان] شده است؟(۳)

 مخارج جشن های دولتی

طبق اسناد موجود، وزارت مالیه موظف شده بود هزینه جشن هایی که ادارات دولتی به مناسبت خلع سلطنت قاجار و سپردن حکومت موقتی به رضا خان برپا کرده بودند بپردازد. گویا برای هر جشن دویست تومان اعتبار در نظر گرفته شده بود.(۴)

 تکاپوی دولت برای یافتن روز تولد رضا خان

پس از سپردن امور مملکت به رضا خان و اطمینان از رأیی که مجلس مؤسسان آتی به سرنوشت سیاسی کشور خواهد داد، اطرافیان رضا خان درصدد برآمدند با تعیین روز تولد او، آن را مبدأ جشنها و مراسم خاصی قرار دهند. از این رو وزارت جنگ امروز از حاکم مازندران، چراغعلی پهلوی، پسرعموی رضا خان، پرسید: «قدغن فرمایید روز مولود مسعود ذات اقدس اعلیحضرت پهلوی ارواحنا فداه را صحیحاً و سریعاً اطلاع دهند.»(۵) چراغعلی پهلوی نیز پاسخ داد که روز تولد او در «مرکز علاشت (آلاشت) واقعه در جنب کوه شروین سوادکوه، روز ۱۴ ربیعالاول ۱۲۹۵ هجری است.»(۶)

□ دیدار فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال

امروز بعد از ظهر سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، و سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در استرآباد ملاقات کردند. آنان چهار ساعت راجع به جبهه های عملیات علیه ترکمنها و موقعیت نظامیان تحت امر خود گفت و گو نمودند.(۷)

□ نیاز لشکر شرق به یک هواپیما

فرمانده لشکر شرق با اشاره به این که از استرآباد تا بجنورد ۵۶ فرسنگ راه است و در اثر بارندگی های پیاپی و باتلاق های ایجاد شده پیامها دوازده روز طول میکشد تا برود و برگردد و نیز با توجه به این که تا ده روز دیگر عملیات علیه ترکمنها به پایان میرسد، به وزارت جنگ گفت که «مقرر فرمایید طیاره کوچکی، یونکرس، حتی برای یک هفته هم باشد... به بجنورد پرواز نماید. بدیهی است در صورتی که جهت اکتشافات لازمه وجود طیاره لازم نبود تقاضای اعزام طیاره ثانوی نمینمودم.»(۸)

□ بیعدالتی و تعدی مأموران دولتی، عامل مهاجرت

کارگزاری درجز در گزارشی خیلی محرمانه ضمن تأیید مهاجرت ایرانیان مرزنشین به خاک شوروی، علت اصلی آن را اجحافات مأموران نظامی ودولتی دانست.

کارگزار درجز با اشاره به این که خشکسالی و قطع آب نیز یکی از عوامل مهاجرت است، اما نوشت مظالم میرزامحمود صارمالممالک موجب شد که ۵۰ خانوار به خاک شوروی بروند. روسها هم برای آبادی ترکمنستان آب و زمین در اختیار مهاجران ایرانی قرار میدهند. وی افزود: «از مظالم مأمورین مالیه و اختلاس آنها داستان هایی نقل میشود که حقیقتاً اگر راست باشد» این مهاجرتها کاملاً طبیعی است. کارگزار با ذکر نمونه هایی نوشت که قاتلان نفوس بیگناه در پناه حاکم در امنیت بسر میبرند و دست مظلومان از دادخواهی کوتاه است. وی جای سیاست امیرکبیر را در موقعیت فعلی مملکت خالی دانست. «آنچه مشهور است، پیشرفت سیاست مرحوم میرزامحمدتقی خان امیر و رعبی که از او در قلب مأمورین... ایران جای گرفته بود فقط برای انتظام جاسوسی بوده، از اندک تسامح مأمورین مستحضر و آنها را مورد مجازات قرار میداد.»(۹)

□ اعتراض به اعزام حاکم جدید کرمانشاه

امیرلشکر غرب بار دیگر در تلگرامی به رضا خان از این که حاکم جدیدی برای کرمانشاه اعزام شده، شکایت کرد و نوشت که میرزاسعید خان مشیری (مشیرالسلطان) از عوامل نصرتالدوله فیروز و سیدحسن اجاق است و میخواهد از این دو به عنوان نماینده مجلس مؤسسان حمایت کند. حسین خزاعی پیشنهاد کرد یا میرزاسعید خان مشیری را احضار کنند، یا مخارج زیارت او را تأمین کرده، راهی عتبات کنند و امور حکومتی همچنان در دست میرزا احمد خان دیوسالار باشد.(۱۰)

□ دستبرد به کاروان کالا

کاروانی با دویست رأس قاطر حامل کالا ـ که از دزفول عازم خرمآباد بود توسط طوایف منطقه مورد تهاجم قرار گرفته، با کشتن سه نظامی و مجروح کردن دو تن دیگر، ۱۲ قاطر با بارش دزدیده میشود. امیرلشکر غرب امروز با ارسال این خبر افزود که بقیه قافله با همراهی نظامیان به خرمآباد رسانده میشود. دستور لازم برای تعقیب سارقان داده شده است.(۱۱)

 اردوی بیلباس لشکر شمال غرب

وزارت جنگ از فرمانده لشکر شمال غرب خواست اگر ممکن است لباس مورد نیاز اردوی آن لشکر را که اینک در کردستان بسر میبرد تهیه و ارسال کند.(۱۲)

 نگهبان برای حمل پول

احمد عمارلویی به وزارت جنگ خبر داد که بانک شاهنشاهی

۱- همان، ص ۵۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۳۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۹۱. موضوع به فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داده شد و او پاسخ داد که اشغال ادارات پس از تصویب ماده واحده در مجلس شورای ملی (خلع قاجار و روی کار آمدن رضا خان) پایان یافته است. (همان، صص ۸۹ و ۹۰)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۲۵۷۵۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۱۸.

۶- همان، ص ۱۷. وزارت جنگ در مراسله دیگری روز تولد رضا خان را نیز از پسرعمویش پرسید که حاکم مازندران آن را پنجشنبه نوشت. (همان، ص ۱۳) در سالروز تولد پادشاهان مراسمی برپا میگردید. از این رو رضا خان نیز در پی یافتن این روز بود و نزدیکترین شخص آگاه پسرعمویش، حاکم مازندران بود. به درستی روشن نیست چراغعلی پهلوی این اطلاعات را از چه منبعی ارائه کرده، شاید تقریرات و نوشته هایی در دست او بود، و شاید از خاطره خود یاری گرفت. هر چه بود ۱۴ ربیعالاول ۱۲۹۵ه ق مبدأ قرار گرفت. البته «در نظر بود که تاریخ مزبور مبدل به تاریخ شمسی شود، لیکن نظر به معمول اعیاد مولود سلاطین سلف که کلیتاً با تاریخ قمری بوده، همان تاریخ به استحضار خاطر محترم رسید و ضمناً هم دستور دادهاند فوراً از روی کمال دقت مولود مبارک را با تاریخ شمسی تعیین نمایند.» (همان، ص ۹) وزارت جنگ با امکاناتی که در دست داشت اقدام به تطبیق تاریخ یاد شده با سال های شمسی و میلادی کرد و آنچه به دست آورد این بود که «تاریخ تولد بندگان اعلیحضرت اقدس پهلوی ارواحنا فداه که پنجشنبه ۱۴ ربیعالاول ۱۲۹۵ هجری قمری معین نمود هاید مطابق میشود با ۲۴ اسفند ۱۲۵۶ هجری شمسی و ۱۵ مارس ۱۸۷۸ مسیحی.» (همان، ص ۱۶) این تطبیق درست نبود؛ اگر ۱۴ ربیعالاول ۱۲۹۵، زمان واقعی تولد رضا خان باشد، مصادف است با سهشنبه ۲۹ اسفند ۱۲۹۵ و ۱۹ مارس ۱۸۷۸. با این حال ۲۴ اسفند به عنوان روز تولد او شهرت یافت و نام برخی از میادین و اماکن به این روز مسمی گردید. یکی از اماکن معروف، میدان ۲۴ اسفند یا میدان مجسمه تهران (میدان انقلاب اسلامی بعدی) بود.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۱۶.

۸- همان، ص ۱۲۲.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۹۵ تا ۹۹. موضوع به امیرلشکر شرق ارجاع داده شد و اول اوایل دیماه پاسخ داد و آنها را تکذیب نمود. (همان، ص ۹۰)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۱۱. موضوع به وزارت داخله ابلاغ شد. (همان، ص ۱۰۹) وزارت داخله هم پاسخ داد که سعید مشیری با موافقت بندگان حضرت اشرف به این سمت انتخاب شده و در دیدار دوباره به ایشان اطمینان خاطر داده شد که منویات دولت را اجرا خواهد کرد. و نیز مقرر شد دیوسالار همچنان معاونت حکومت را عهده‌دار باشد و حاکم جدید طبق نظر [قشون] فعالیت کند. (همان، ص ۱۰۶)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۳۶.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۸۰. امیرلشکر شمال غرب پاسخ داد که امکانی برای تهیه پوشاک این اردو ندارد و باید از مرکز تهیه و ارسال شود. (همان، ص ۲۷۸)

میخواهد ۱۶ بار پول را از طریق بختیاری منتقل کند. وی نوشت از اینجا تا ایذه نگهبانان خوزستانی مواظبت خواهند کرد. «اگر مصلحت است امر فرمایند مستحفظین بختیاری از مالامیر به بعد مسئول رساندن باشند.»(۱)

 درباره سیمیتقو

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت جنگ در پاسخ به این که حاکم وان ترکیه از اسماعیل آقا سیمیتقو دعوت به عمل آورده، نوشت بر اساس اطلاعات این وزارت خانه ترکها از سیمیتقو متنفر هستند و درستی این دعوت بسیار بعید به نظر میرسد. با این حال از سفارت ایران در اسلامبول خواسته شد مضرات اینگونه اقدامات را به مقامات ذیربط ترکیه تذکر دهد.(۲)

 واسموس در بوشهر

واسموس آلمانی، کنسول سابق آلمان در بوشهر، که پس از جنگ بینالملل به ایران بازگشت و با آوردن ماشینآلات کشاورزی مشغول امور زراعی در بوشهر شد، اینک ادامه کارش از نظر کارگزاری خلیجفارس دچار اشکال است. کارگزاری خلیجفارس با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که واسموس در املاک خالص های که از پسر های مرحوم شیخ حسین چاهکوتاهی گرفته، مشغول زراعت است. فعالیت او مورد تأیید و تمجید وزارت فواید عامه است، اما اخیراً وزارت مالیه در نام های به کارگزاری یادآور شده که زراعت واسموس در زمین های دولتی غیرقانونی است، مگر آن که به تبعیت دولت ایران درآید. در این گزارش آمده است که واسموس اظهار میدارد که زراعت من نه برای خود، بلکه برای مالکان زمین است، اما همه شواهد حاکی است که او برای خود کار میکند و اخیراً نیز اقدام به بنای ساختمان، نخلستان و باغ در زمین های مذکور کرده است. کارگزاری بندرعباس در پایان نوشت که جلوگیری از فعالیت های واسموس توسط این اداره به صلاح نیست، بلکه باید در مرکز و با مذاکره از طریق سفارت آلمان حل و فصل گردد.(۳)

 بازگشت دو ایرانی شاغل در ارتش فرانسه

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ خبر داد که محسن اسد اللهزاده تبریزی و علی اسماعیلزاده اردبیلی که جزو داوطلبان قشون فرانسه در جنگ مراکش شرکت داشتهاند، پس از فرار با وضعی فلاکتبار خود را به ایران رساندهاند. در این گزارش آمده است که این دو پیش از ورود به قشون فرانسه در امور صنعتی مشغول به کار بودهاند. بنابر اظهار اینان هشت ایرانی دیگر در جنگ مراکش حضور داشتند که از سرنوشت آنها خبری نیست.(۴)

 حواشی انتصاب کنسول جدید فرانسه در بوشهر

کارگزاری بندرعباس به وزارت امور خارجه اطلاع داد که با انتصاب ترانگا به عنوان کفیل کنسولگری فرانسه در بوشهر، وی به این کارگزاری آمد و خود را معرفی کرد. کارگزار بندرعباس نوشت که تاکنون دستوری نسبت به شناسایی ترانگا داده

نشده. وی افزود با توجه به این که هیچ تبعه فرانسه در این ناحیه وجود ندارد، ترانگا مکاتباتی با این کارگزاری نخواهد داشت. با این حال به وی گفته شده که مراسلات خود را باید به زبان فارسی بنویسد.(۵)

 نارضایتی از عدم شروع حفر نهر لطفآباد

گروهی از اهالی لطفآباد با ارسال تلگرامی به رضا خان، با اشاره به تخصیص اعتبار ۲۰ هزار تومانی برای حفر نهر لطفآباد، از عقب افتادن این اقدام شکایت کردند. در این تلگرام آمده است که «خدا نکرده در صورت تأخیر و یأس از زراعت بهاری امسال زندگانی غیرممکن، کوچ کردن ما اهالی مقرون به ضربه دولت و ما فقرا است.»(۶)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. مهمترین موضوع امروز مجلس لایحه قرضه فلاحتی بود.(۷)

 درآمد های مملکت در چهار سال گذشته

روزنامه ایران در شماره امروز خود درآمد های کشور را در سال های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۳ درج کرد. هر چند این روزنامه منبع خبر خود را ذکر نکرده، اما ارقام بدین شرح هستند:

۱۳۰۰ ش ۰۳۳/۵۹۱/۱۹۹ قران؛ ۱۳۰۱ ش ۲۹۹/۷۱۴/۲۲۸ قران؛ ۱۳۰۲ ش ۵۹۷/۱۱۸/۲۳۱ قران؛ ۱۳۰۳ ش ۱۳۴/۹۹۲/۲۴۵ قران. همین روزنامه درآمد نفت ایران را از بابت سهم ۱۶ درصد مملکت از استخراج و فروش شرکت نفت انگلیس و ایران چنین نوشت (بدون احتساب خرده شلینگ و پنس آن): ۱۲۹۹ش ۲۸۹/۵۸۵ لیره؛ ۱۳۰۰ش ۳۲۷/۵۴۴ لیره؛ ۱۳۰۱ش ۲۳۱/۴۶۶ لیره؛ ۱۳۰۲ ش ۵۲۳/۳۲۷ لیره. این خبر میافزاید که در پی محاسبات میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، مبلغ ۶۳۳/۳۹ لیره بابت کسر دریافت سال ۱۳۰۰ش، و نیز مبلغی معادل ۸۷۶/۷ لیره نیز در سال جاری بابت اختلاف حساب های گذشته با شرکت نفت جنوب دریافت شده است. درآمد نفت ایران در سال ۱۳۰۳ش معادل ۸۰۰ هزار لیره پیشبینی میشود. همچنین مبلغ ۶۰۰ هزار لیره بابت محاسبات منتهی به ۳۱ مارس ۱۹۲۵ توسط دولت ایران دریافت شده است.(۸)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۰۷. وزارت جنگ پاسخ داد باید به امیرلشکر جنوب مراجعه کنید. (همان، ص ۲۰۶)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵-۳۴-۴۷-۱۳۰۴.

۳- همان، ۵-۲۷-۴-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۹۳ و ۹۴.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۷۴۸.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۶. وزارت جنگ پس از دریافت این مراسله در نام های به وزارت امور خارجه از قول رضا خان نوشت که هر چه سریعتر وسایل آسایش اهالی فراهم شود. (همان، ص ۵)

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۱، صص ۱ و ۲.

۸- همان، شم ۱۹۵۰، ص ۱.

ص: ۴۲۳

 چهارشنبه

۲۰ آبان ۱۳۰۴

۱۱ نوامبر ۱۹۲۵

۲۴ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 بخشنام های برای جلوگیری از نفوذ روسها

وزارت جنگ با ابلاغ بخشنام های به فرماندهان لشکر های شمال غرب، شرق و فرمانده تیپ شمال تأکید کرد «در این موقع که انتخابات مجلس مؤسسان شروع شده است حسبالامر قدغن فرمایید ن هایت دقت و مواضبت را به عمل آورند که از طرف مأمورین روس در زمینه انتخابات به هیچوجه اعمال نفوذی نشده و ن هایت سعی و کوشش را در جلوگیری از اقدامات آنها مبذول دارند.»(۱)

 ممانعت از انتخاب امیراحتشام

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی «خیلی محرمانه» به امیرلشکر جنوب دستور داد میرزااسماعیل خان وکیل (امیراحتشام)، وکیل فعلی بم، نباید برای مجلس مؤسسان انتخاب شود.(۲)

 جلوگیری از انتخاب فطنالدوله

وزارت جنگ در تلگرامی «خیلی محرمانه» به امیرلشکر غرب دستور داد از انتخاب فطنالدوله در آن حدود برای راهیابی به مجلس مؤسسان جلوگیری کند.(۳)

 نمایندگانی که باید از خمسه انتخاب شوند

وزارت جنگ از امیرلشکر شمال غرب خواست میرزامحمد نجاتخراسانی، دکتر حسین بهرامی (احیاءالسلطنه) و سلطان ابراهیم خان افخمی (امیراشرف) وکلای فعلی خمسه (زنجان) برای مجلس مؤسسان انتخاب شوند و سه نفر دیگر هم از محل برگزیده گردند. «البته اگر در محل اشخاص مطمئن نباشند اطلاع خواهید فرمود که از مرکز معرفی شوند.»(۴)

 نمایندگانی که باید از مازندران انتخاب شوند

وزارت جنگ در پی ابلاغ اسامی نمایندگانی که باید از حوزه تیپ شمال راهی مجلس مؤسسان شوند و نیز پرسش خود حاکم مازندران در این باب (ر.ک: ۱۴ آبان) امروز به حاکم مازندران، تلگرامی فوری فرستاد و نوشت که برای مازندران

رضا تجدد از ساری و میرزاحسین خان دادگر (عدلالملک)، احمد شریعتزاده و ملک آملی از بارفروش باید به عنوان نماینده مجلس مؤسسان انتخاب شوند. در این تلگرام آمده است که از ساری و بارفروش، هر شهر سه نفر دیگر با صلاحدید خودتان انتخاب خواهند شد «و اگر اشخاصی که مورد اطمینان و اعتماد نباشند در محل نباشند فوری اطلاع فرمایید که زودتر از مرکز تعیین و اطلاع داده شود.»(۵)

 نمایندگان مورد نظر تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۶۸. فرمانده قوای آذربایجان در این مورد پاسخ داد که روسها فعلاً روی خوش نشان میدهند و دخالت نمیکنند، اما اگر بخواهند اقدامی بنمایند اجازه داده نخواهد شد. (همان، ص ۸) از لشکر شرق هم اطلاع دادند که هر جا صحبت از جمهوریت آینده ایران است، تکذیب شده، از ادامه پراکنده شدن موضوع هم جلوگیری به عمل آمده است. (همان، ص ۱۰)

۲- همان، ص ۲۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، ص ۳.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۶۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۱، صص ۴ و ۵.

اطلاع داد که دستور های رسیده در مورد انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان به گیلان و مازندران ابلاغ شد اما در استرآباد شوشتری، میرزاعبدالله خان نبوی، امیرامجد، دکتر عباس خان و شخص دیگری به نام شیخ آقا استرآبادی که هویتش چندان روشن نیست میتوانند مطرح باشند. وی افزود برخی از اینان را حسن رئیس، حاکم استرآباد، ضمانت کرده است. سرتیپ زاهدی در مورد وجود نماینده های از ترکمنها نوشت که اینان به دلیل «سادهلوحی» ورودی به این قضایا ندارند؛ در صورتی که باید نمایند های داشته باشند.(۱)

 درباره سیدعبدالوهاب مجتهد رشتی

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که پیش از این مطلع بودم که سیدعبدالوهاب مجتهد رشتی با نظریات سیدحسن مدرس همسو است، «چون در آن موقع مدرس را موافق [دولت] تصور مینمودم عرض نشد. اینک [با توجه به تذکری که در عدم انتخاب مدرس داده شده] لازم آمد مراتب را به عرض برسانم و ضمناً آقاسیدعبدالوهاب را که در رشت جزء منتخبین بود، دستور دادم عوض کنند.»(۲)

 درباره نماینده بلوچستان در مجلس مؤسسان

وزارت جنگ از امیرلشکر جنوب خواست اگر بتواند نمایند های مطمئن از بلوچستان پیدا کرده، انتخاب کند و سریع خود را به مرکز برساند، بهتر است از همان جا انتخاب گردد، و یا از کرمان فردی را انتخاب کرده به تهران بفرستید؛ در غیر این صورت اطلاع دهید فردی از تهران معرفی شود.(۳)

 حمایت جراید شوروی از برپایی رژیم جمهوری

روزنامه زاریا وستوک، چاپ تفلیس، در شماره امروز خود با اشاره به تحولات اخیر ایران مندرجات نشریات اروپایی را درباره تأسیس دوباره سلطنت در ایران یادآور شد و چنین نتیجه گرفت که منافع انگلیس ایجاب میکند که بار دیگر رژیم سیاسی سلطنتی در ایران ایجاد گردد. این روزنامه رژیم جمهوری را با خواست انگلیس موافق ندانست و ابراز امیدواری کرد رضا خان نه پادشاه آینده ایران، بلکه رئیسجمهور آتی همسایه جنوبی باشد.(۴)

زاریا وستوک در مقاله دیگری از قول ایزوستیا نوشت که «انگلیسها تلاش میکنند هر سه خرگوش را یک مرتبه بگیرند: یکی انقراض سلطنت، دومی پیشرفت اقدامات رضا خان در نظر جماعت، سومی پیشرفت سیاست خودشان در ایران.»(۵)

 تحلیل لورن از وضعیت رضا خان

سر پرسی لورن در نام های بسیار بلند به چمبرلین، وزیر امور خارجه انگلیس، موقعیت رضا خان و نسبتی که سفارت انگلیس در چنین موقعیتی باید داشته باشد تشریح کرد. وی با اشاره به پیشینه حوادثی که منجر به وضعیت کنونی شده، گفت و گو های خصوصی و محرمانه خود با حسن مشار، وزیر امور خارجه ایران، را یادآور شد و از قول او نوشت که در ایران کسی پیدا

نمیشود که جرأت پرسیدن این سئوال را از رضا خان داشته باشد که هدف او چیست[!؟]؛ همه امور داخلی و خارجی پا درهواست؛ مجلس در مشت رضا خان است؛ کابینه با وجود گرایشی که به سیدحسن مدرس دارد تحت سیطره اوست؛ رضا خان تردیدی در همسویی با سیاست انگلیس و پیشگیری از رخنه بلشویکها ندارد؛ علاقه رضا خان به حل مسائل عمده با دولت انگلیس، علاق های راستین است؛ روشنفکران میانهرو پیوند میان ایران و انگلیس را در صدر خواسته های خود میدانند و میخواهند خطمشی حل مشکلات ایران را از انگلیس دریافت کنند. سر پرسی لورن پس از ارائه تحلیل وزیر امور خارجه ایران که آن را قابل اتکا [!] خواند نوشت که در شرایط فعلی صلاح نمیداند به دیدار رضا خان برود، و بهتر است این دیدار زمانی رخ دهد که خود رضا خان تقاضای ملاقات کند. لورن در بخشی از این تحلیل بلند تأکید کرد که رسیدن رضا خان به تخت شاهی جز اعمال زور و سرکوب مخالفان عملی نخواهد شد. وی رفتن به سوی رژیم جمهوری را چیزی جز افتادن به دام انقلابی های مسکو ندانست و آن را خطرناک توصیف کرد.(۶)

 دیدار منشی کارگزار استرآباد با کنسول شوروی

در پی رسیدن اخباری مبنی بر این که سران مخالف ترکمن (عثمان آخوند، آناگلدی خان، لاله خان و طواق دُردی) با کشتی جنگی شوروی از حسینقلی به عشقآباد منتقل شدهاند، منشی کارگزار استرآباد با زاسلاوسکی، کنسول شوروی در استرآباد، دیدار کرد. کنسول شوروی در این ملاقات گفت که دولت شوروی علاقهمند به مرکزیت دولت ایران است؛ همانطور که شوروی در قضیه شیخ خزعل از اقدام دولت حمایت کرد، در موضوع ترکمنها نیز عملاً نشان داده که مایل است هیجانات این ناحیه پایان یابد؛ «مثلاً در موقعی که قشون محترم دولت از بندر پهلوی به بندرجز اعزام میشدند کشتی های شوروی همه وقت بلادرنگ حاضر بوده و حمل اسلحه و توپ خانه و افراد را انجام دادهاند.» کنسول شوروی از انتقال افراد یاد شده به عشقآباد ابراز بیاطلاعی کرد و افزود اگر موضوع حقیقت داشته باشد به نفع ایران است، چرا که ماده آشوب را از ایران دور کرده است.(۷)

 توافق لشکر شرق و تیپ شمال برای ادامه عملیات

فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال به وزارت جنگ خبر دادند که در پی مذاکرات طرفین توافق شد خطی را که از رامیان به چاتلی میرود و منطقه خراسان را از استرآباد جدا میکند مرز عملیات بین دو یگان باشد؛ به این نحو که لشکر شرق عهدهدار خلعسلاح قسمت شرقی این خط، از چاتلی تا مراوهتپه بوده، و تیپ شمال مسئولیت خلعسلاح بخش غربی، از چاتلی تا حسینقلی را داشته باشد. همچنین توافق شد گردان پهلوی و گردان رضاپور هر یک به فوج خود ملحق شوند. در این گزارش آمده است که فرمانده لشکر شرق مایل است گروهان نادری تا پایان عملیات تحت امر آن لشکر باشد و نیز تیپ شمال عهدهدار اداره شهر گنبدقابوس گردد.(۸) فرمانده تیپ شمال از این توافق بسیار ناراضی بود. «هیچگونه توافق حاصل نمیشود ولی ناگزیرم برای اطاعت امر مبارک تسلیم باشم.»(۹)

 پاسخی به شبیخون کردها به اردوی لشکر شمال غرب

در پی شبیخون کردها در منطقه پاوه به اردوی لشکر شمال غرب (ر.ک: ۱۳ آبان) سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده این اردو،

خبر داد که یـاور خسـرو خـان را برای جمعآوری اسـلحه اطراف پاوه اعزام کردم و به او دسـتور دادم که از زد و خورد اجتناب کند. از حادثه پیشآمده از او استیضاح کرده، منتظر پاسخ هستم، ولی چنین حوادثی برای اردو های نظامی طبیعی است که غفلتاً مورد حمله قرار گرفته، چنـد نفری تلف میشونـد. سـرتیپ ابوالحسن خان افزود امیـد میرود همانطور که شاهسونها و طوایف لر سرکوب

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۲۴. وزارت جنگ نیز پاسخ داد که برای مجلس مؤسـسان باید به دسـتور هایی که از مرکز میرسـد کاملاً عمل شود. در مورد ترکمنها نیز فردی که انتخاب میشود بایـد «دارای یک صولت و ظاهر» باشـد و قیافهاش تأثیر بدی نگذارد. (همان، ص ۲۳)

۲- همان، ص ۵۲. آیت الله سیدعبدالوهاب صالح ضیابری معروف به مجتهد رشتی (۱۳۱۷ه ش - ۱۲۹۴ ه ق) در ضیابر گیلان متولد شد. نزد حاجمیرزاعلی مجتهد رشتی درس خواند. در ۱۳۱۰ه ق برای تکمیل تحصیلات دینی خود به حوزه نجف اشرف رفت و از شاگردان ملامحمدکاظم خراسانی، ملاعلی نهاوندی و ملاعلی شـربیانی بود. وی از طرفداران مشـروطه، عضو انجمن ایالتی گیلان بود. در دوره استبداد صغیر مدتی را در تبعید گذراند. در دوره تسلط روسها بر گیلان به سال ۱۳۲۹ه ق به عتبات مهـاجرت کرد. پس از سه سـال به ایران بـازگشت و در کمیته اتحـاد اسـلام با میرزاکوچک خان جنگلی همکاری نمود، اما با تغییر مسـیر مبـارزات جنگـل کنـار کشـید و بیشـتر به تبلیـغ دین و راهنمـایی مردم در امور شـرعی پرداخت. وی در ۶۳ سالگی دارفـانی را وداع گفـت و در منطقـه مـدیریه رشـت، در مقـبره خـانوادگی آقاسیدشـرفالدین بـه خـاک سـپرده شـد. (rong-iman.blogfa.com)

۳- همان، ص ۵۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷۴-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۵- همان، ۱۸۳-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۶- آصفی رامهرمزی و دیگران، همان، صص ۲۴۸ تا ۲۶۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۷۶ تا ۷۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۶۴. رضا خان با توافقات به عمل آمده موافقت کرد. (همان، ص ۶۳)

۹- همان، ص ۲۸۸.

شدند، کردها نیز قلع و قمع شوند. «به زودی امر سرکوبی صادر و جعفرسلطان [لهونی] و کسانش را در مقابل این نفر نظامی» کشته شده خواهید دید.(۱)

 اعتراض کنسول شوروی به نظام قضائی ایران

آپروسف، ژنرال کنسول شوروی در مشهد، با ارسال نام های به کارگزاری خراسان به احضار اتباع شوروی به محاضر شرع اعتراض کرد و از تکرار این موضوع و تبادل مکاتبات راجع به آن ابراز تأسف نمود. وی نوشت: «مطابق مقرراتی که شامل حال اتباع دولت شوروی است، امورات قضائی فقط باید در عدلیه محترم قطع و فصل گردد.»(۲)

 نام های درباره خرید زمین توسط هیأت تبشیری آمریکا

وزارت امور خارجه با تنظیم نام های خطاب به وزارت جنگ با اشاره به تقاضای هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه مبنی بر خرید ده جریب زمین در همسایگی ابنیه فعلی این هیأت نوشت که این تقاضا چند ماه پیش هنگام حضور رئیسالوزراء در تبریز به اطلاع وی رسید که مخالفت کرد، اما وفق توافق های موجود «در مورد اتباع خارجه حق خرید زمین برای خانه و ابنیه ضروریه آنها [به رسمیت] شناخته شده است. متمنی است مجدداً مراتب را با تذکیر مدلول عهدنامه به عز عرض بندگان والاحضرت اقدس رسانیده، هر دستوری از آن مقام منیع صادر میشود اطلاع بدهند.»(۳)

 تقاضای پول توسط سرهنگ نخجوان

سرهنگ احمد نخجوان که در اسلامبول بسر میبرد و منتظر رسیدن هواپیمای دیگری از فرانسه است تا با آن به ایران پرواز کند از وزارت جنگ خواست از آنجا که تا چند روز دیگر هواپیما میرسد به اندازه پانصد تومان لیره استرلینگ بفرستید تا برای سوخت و دیگر امور هزینه شود.(۴)

 جشن در سفارت ایتالیا

امروز به مناسبت سالروز تولد پادشاه ایتالیا مجلس جشنی در محل سفارت این کشور در تهران برپا شد که محمدعلی فروغی، کفیل رئیسالوزراء، وزراء و برخی معاونان، مدیران دوایر دولتی و وزرای مختار دیگر کشور های مقیم در آن شرکت داشتند.(۵)

 زلزله در نیریز فارس

به گزارش والی فارس ظرف ۴۸ ساعت گذشته نیریز چهار بار لرزید. زمین لرزه مردم را به وحشت واداشت، چرا که خاطره تلخ دو سال پیش را به یاد آنها آورد. «دو سال قبل در اثر بارندگی شدید، سیل و زلزله های سختی که متعاقب یکدیگر آمده [بود] خسارات زیادی به اهالی» وارد شد.(۶)

□ سمت جدید سرتیپ شیبانی

سرتیپ حبیب الله شیبانی که به تازگی پس از سرپرستی هیأت اعزامی وزارت جنگ به فرانسه، و شرکت در کنفرانس ژنو به ایران بازگشته، از طرف وزارت جنگ به سمت معاونت اداره کل ارکان حرب انتخاب شد.(۷)

□ جابهجایی آنی در حکومت زنجان

در پی عزل ناصرقلی خان نصرالدوله از حکومت زنجان (ر.ك: ۲ آبان) امیرحشمت به سمت حکومت این شهر منصوب شد.(۸)

□ مرگ و میر شیراز در مهرماه

طبق آمار دایره صحیه و غسال خانه شهر شیراز شمار متوفیات این شهر در مهرماه سال جاری ۶۹ نفر بود.(۹)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۲۶.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۰-۳۷-۱۳۰۴.

۳- همان، ۴۰ و ۳۹-۱-۹-۱۳۰۴. وزارت جنگ پس از دریافت این نامه از فرمانده لشکر شمال غرب پرسید ده جریب در حدود ارومیه چه مقدار زمین است؟ وی نیز پاسخ داد در ارومیه جریب معمول نیست. طناب معمول است که شصت زرع مربع است. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۴۷، صص ۲۲ و ۲۳) در ۲۳ آذر وزارت جنگ به وزارت امور خارجه پاسخ داد که رضا خان با فروش ۶۴۰۰ زرع زمین برای احتیاجات هیأت تبشیری آمریکا برای ساخت بیمارستان و دیگر ابنیه مورد نیاز موافقت کرده است. (همان، ص ۲۱)

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۴۲. به اداره مالیه کل قشون دستور داده شد این مبلغ به سرهنگ نخجوان فرستاده شود. (همان، ص ۴۱)

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۲۵، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۹۲۴، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- همانجا.

۹- همان، ص ۳.

 پنجشنبه

۲۱ آبان ۱۳۰۴

۱۲ نوامبر ۱۹۲۵

۲۵ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 بخشنام های فوری برای مجلس مؤسسان

وزارت جنگ با ارسال بخشنام های فوری به فرماندهان و حکام نظامی دستور داد «قدغن فرمایید در انتخاب نمایندگان مجلس مؤسسان تسریع و تعجیل نمایند که در ظرف یک هفته تا ده روز کلیه نمایندگان در تهران حاضر شوند.»(۱)

 آخرین دستور های انتخاباتی به امرای لشکر

وزارت جنگ که در حقیقت ستاد انتخابات نمایندگان مجلس مؤسسان بود، امروز با ارسال چند تلگرام خیلی فوری دستور های انتخاباتی را به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال ابلاغ کرد. به امیرلشکر غرب دستور داده شد از سقز، مفتی و صدیقاعلم انتخاب شوند و اقدامی برای گزینش افراد از محل انجام نگردد.(۲)همچنین گفته شد عمیدالملک حسابی به جای فردی که قرار بود از محل برگزیده شود، انتخاب گردد.(۳) آخرین دستور به حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، این بود که سیدالعراقین نیز از بروجرد به مجلس مؤسسان راه یابد و یک نفر کمبود از محل انتخاب شود.(۴) وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب دستور جالبی داد و آن این بود که شیخ خزعل را از خرمشهر به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب نماید و سه تن دیگر از اشخاص مطمئن محل را تعیین و ظرف یک هفته تا ده روز راهی تهران کند.(۵) و نیز به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، امر شد محققالعلماء از شیراز انتخاب شود.(۶) دستور دیگر به فرمانده لشکر جنوب این بود که سردارمحتشم و صمصامالسلطنه از بختیاری راهی مجلس مؤسسان شوند.(۷) وزارت جنگ امروز بار دیگر از فرمانده تیپ شمال خواست که از میان ترکمنها دو نفر شخص مطمئن بیابد و آنان را به عنوان نماینده مجلس خبرگان انتخاب کرده، راهی تهران کند.(۸) در ادامه این سفارشها، تلگرامی هم به فرمانده تیپ مختلط سیستان و قائنات فرستاده شد. «حسبالامر ذات اقدس ارواحنا فداه به خوانین بلوچ ابلاغ نمایید که دو نفر نماینده از طرف خودشان برای مجلس مؤسسان تعیین و هر چه زودتر یعنی در ظرف یک هفته تا ده روز دیگر در مرکز حاضر باشند.»(۹)

 تأکید فرماندهان به اجرای ادامه نهضت

در پی دستور وزارت جنگ به ادامه نهضت ملی[!] (آن چه که به فرآیند روی کار آمدن رضا خان اطلاق میشد) فرماندهان لشکرها و تیپ شمال به اجرای این دستور اذعان، و تأکید کردند که نهضت ادامه دارد. فرمانده لشکر شرق امروز خطاب به وزارت جنگ یادآور شد که هم به کفیل ایالت خراسان، و هم به متصدی ارکان حرب لشکر شرق دستور داده است کمیسیون

نهضت شرق همچنان فعال باشد «و تلگرافات سختی از تمام نواحی شرق جهت حذف لفظ موقت و تقاضای سلطنت دائمی اعلیحضرت پهلوی ارواحنا فداه را بنمایند.»(۱۰) پاسخ امیرلشکر جنوب این بود که «نهضت های ملی همه روزه با شدت در جریان [است] تلگرافات عدیده لازمه مخابره شده» است.(۱۱) فرمانده تیپ شمال هم گفت که «دستورات لازمه داده شده است. نهضتها با احساسات کلیه اهالی دوام دارد.»(۱۲)

 پادشاه، فقط رضا خان

طبق برنامهریزی های صورت گرفته، پس از اعلان خلع سلطنت قاجار و احراز «ریاست موقت» رضا خان بر ایران، اینك میباید موج دوم تلگرامها با مدیریت فرماندهان قشون در ایالات مختلف مبنی بر «ریاست دائمی» رضا خان به تهران گسیل میشد که در خبر پیشین به روند آن اشاره گردید. تعدادی از این تلگرامها که بر پادشاهی رضا خان تأکید میکرد، در تهران با عنوان «به پیشگاه والاحضرت پهلوی» تجمیع و در چاپ خانه برادران باقرزاده طبع گردید و [توسط عوامل دولتی] توزیع شد.(۱۳)

 اعتراض به دخالت حاکم عراق در تشکیل انجمن نظار

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که هیأت اصناف و تجار عراق (اراك) نسبت به دخالت حاکم در تشکیل انجمن نظار بر انتخابات مجلس مؤسسان اعتراض کرده، اقدام به اجتماعات اعتراضآمیز نمودهاند. وی افزود: «در تلگرافی که به اینجانب مخابره نمودهاند اشعار داشتهاند در صورتی که تجدیدنظر نسبت به انجمن نظار نشود ناچار از تعطیل عمومی هستند.» امیرلشکر غرب در ادامه نوشت که هر چند دستور لازم برای مراقبت به ساخلوی عراق داده شده، اما «نظر به این که مسئولیت انتخابات عراق با برادر مرتضی خان بیات (حاکم) است متمنی است به مشارالیه بفرمایید اقداماتی که منتج به اقناع اهالی باشد بنماید.»(۱۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. در ابتدا اعضای کمیسیون هایی که انتخاب شده بودند، نام برده شدند. آیت الله سیدحسن مدرس نیز استعفای خود را از عضویت در کمیسیون اعلام کرد و گفت که به دلیل بیماری نمیتواند شرکت نماید. مجلس در ادامه به لایحه قرضه فلاحتی پرداخت.(۱۵) حال و هوای مجلس شورای ملی پس از مصوب های که در خلع سلطنت قاجار و سپردن مملکت به دست رضا خان داشت به سردی گرایید. محمدولیمیرزا فرمانفرما در این مورد و فعالیت های فرمایشیای که برای انتخاب مجلس مؤسسان در جریان است در یادداشت امروز خود نوشت: «این روزها جلسات مجلس به طور خاموشی و سردی جریان دارد. در شهر هم شروع به انتخابات نمایندگان مؤسسان کردهاند. مردم به طور فرمایشی میروند و آن حرارت و هیجان انتخابات طبیعی ظاهر نیست. از شمیرانات و کن هم جمعیت آوردهاند. کاندیدها همان معروفین موافقین و از تجار و کسبه هم که جزو متحصنین بودند، هستند. اشخاص مختلف کمتر دیده میشوند. به ولایات هم دستور کلی دادهاند که همان موافقین وکلا از هر حوزه انتخاب شوند. شاید یک عده محلی هم به نظر امرای لشکر ضمیمه خواهند شد.»(۱۶)

□ تحرکات ایرانیان مخالف در بادکوبه

رضـا خـان خطـاب به امیرلشـکر شـمال غرب «مطابق راپرت واصـله» اطلاع داد که احسان الله خان دوسـتدار و همردیفان او در بادکوبه در پی تحولات ایران به تحرک درآمده، میخواهند در هر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۵۱.

۲- همان، ص ۴۳.

۳- همان، ص ۴۴.

۴- همان، ص ۴۸.

۵- همان، ص ۴۲.

۶- همان، ص ۴۵.

۷- همان، ص ۴۷.

۸- همان، ص ۴۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۴۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۳۴.

۱۱- همان، ص ۳۶.

۱۲- همان، ص ۳۷.

۱۳- سازمان اسـناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۶. تاریـخ این اطلاعیه ۳۱ آبان ۱۳۰۴ است که احتمـال میرود ۲۱ آبان درست باشد.

۱۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۴۱.

۱۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۳، صص ۲ و ۳.

۱۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

نقط های از استرآباد، بحرخزر و حدود آذربایجان دخالت کرده، بلوا بیافرینند. وی افزود این کار با اعزام نمایندگانی به نواحی یادشده آغاز شده است؛ پس باید مراقب مناطق تحت نفوذ خود بوده، دستآویزی به دست «انقلابیون بادکوبه» ندهید. رضا خان عین این تذکر را به فرمانده تیپ شمال و لشکر شرق نیز داد و افزود که «با تمام قوا مراقب باشید که رشته ارتباط بین انقلابیون بادکوبه و داخله ایران منقطع شده و راه ارسال مراسلات و اعزام قاصد و غیره بالمره برای آنها مسدود باشد.»(۱)

 هشدار نسبت به عدم شناسایی سمت جدید رضا خان

آندره هس، مشاور فرانسوی وزارت امور خارجه در مسائل قضایی، با ارسال نام های به یکی از دولتمردان فرانسه ضمن اشاره به رخداد های اخیر ایران و حاکمیت قریبالوقوع رضا خان بر ایران نوشت که همه کشور هایی که نماینده سیاسی در ایران دارند، موقعیت کنونی رضا خان را به رسمیت شناختهاند مگر ترکیه، که سفیرش در راه تهران است، و فرانسه. وی با طرح پرسش هایی مبنی بر علت عدم شناسایی رضا خان توسط فرانسه نوشت که رفتار و کردار ما نامفهوم است و اگر این رفتار ناشی از گزارش های وزیرمختار فعلی ایران در پاریس است، بدانید که او دودوزه بازی میکند؛ همو نسبت به رضا خان ابراز عبودیت کرده است. «ممتنع ماندن اشتباه بزرگ و سنگین است و این کار هرگز شباهت به سیاست های اتخاذ شده ... فرانسه ندارد.»(۲)

 پیشنهاد تهیه آلبومی از بریده مطالب روزنامه های اروپا درباره تحولات ایران

رضا ارفع، وزیرمختار ایران در سوئیس، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که واکنش مطبوعات شوروی، فرانسه، انگلیس و آلمان نسبت به رخداد های اخیر ایران بینظیر بوده و «عقیده بنده بر این است که هر چه در این مدت ... [بریده] روزنامه فرستادهام با اینها که امروز میفرستم بدهند در ارکان حرب یک آلبوم مخصوص چسبانده به یادگار در موزه نظامی بگذارند. یک وقتی سند بسیار خوب از نفوذی که والاحضرت اقدس رئیس مملکت به واسطه کار های بزرگ که در مدت قلیل کردهاند، خواهد بود.»(۳)

 علاج چهره احمدشاه در سکه های رایج

محمدعلی فروغی در نام های به میلسپو نظر خود را درباره سکه های نقره رایج در ایران که منقوش به چهره احمدشاه است ابراز کرد و نوشت که «دستور بدهید به فوریت سر سکه هایی که صورت شاه سابق را دارد متروک ساخته، فعلاً سرسکه هایی تهیه کنند که فقط علامت شیر و خورشید و عبارات لازمه مسکوکات را به طور عموم دارا باشد و با آنها ضرب سکه کنند تا تکلیف قطعی را هیأت دولت معین نماید.»(۴) میلسپو نیز در نام های به کفیل ضراب خانه دولتی نوشت همان طور که پس از خلع محمدعلیشاه انجام شد، عبارت «السلطان سلطان احمدشاه قاجار» حذف و عبارت «رایج مملکت ایران» و با تاریخ ۱۳۰۴ روی سکه ها ضرب شود. پیشنهاد اولیه این بود که «حکومت موقت پهلوی» ضرب گردد.(۵)

 نگرانی رضا خان از نرسیدن به موقع گندم به تهران

رضا خان با ابلاغ بخشنام های به لشکرها و تیپ شمال با اشاره به این که گزارشی از نتیجه اقدامات آنها از انتقال گندم از آن نواحی به تهران نرسیده است دستور داد «به وصول این تلگراف بایستی کلیه دواب را برای حمل سریع جنس هایی که مالیه در نقاط مختلفه حاضر نموده جمع‌آوری و در اجرای این امر ن هایت سعی را به عمل آورند.» وی خواستار گزارش روزانه از عملکرد فرماندهان در این موضوع شد.(۶) رضا خان در تلگرام جداگان های به فرمانده تیپ شمال گفت که کشتی های تجاری شوروی معمولاً ـ هفت های دو بار از بندر پهلوی به آستارا رفت و آمد میکنند، اما بیش از دو هفته است که برای نرسیدن گندم به پایتخت ترددی نداشتهاند. «به فوریت آن چه ممکن است از بارکاس های تجارتی تراکمه و غیره به آستارا روانه و هر چه زودتر مقدار بیست و پنج هزار پوط گندمی که در آنجا موجود است به بندر پهلوی برسانید.» تا از آنجا راهی تهران شود.»(۷)سرتیپ فضل الله زاهدی نیز پاسخ داد که ترکمنها بارکاس ندارند، هر آنچه دارند لتکا است و آن هم با باد کار میکند. با وجود این دستور داده شد هر چه بارکاس و لتکا در دسترس است برای این کار اختصاص یابد.(۸) رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر غرب با اشاره به ده هزار خروار گندم و جو مازاد کرمانشاه و هفت هزار خروار جنس مازاد اسفندآباد و کردستان دستور داد هر چه زودتر به تهران منتقل شوند.(۹)فرمانده لشکر غرب هم پاسخ داد ۲۱۰ [گاری] دوچرخه و گاری و یکصد رأس قاطر در اختیار اداره مالیه گذاشته شده است. وی تأکید کرد بخش اعظم قشون در اختیار مالیه قرار گرفته است.(۱۰) فرماندهان لشکر های شرق و شمال غرب نیز با ارسال تلگرام هایی گفتند که هر امکانی داشتهاند برای انتقال گندم به کار گرفتهاند.(۱۱)

 بخشنام های برای مبارزه با سرقت و اعدام سارقان

رضا خان با ارسال بخشنام های به فرماندهان و حکام نظامی با اشاره به خبر دزدی هایی که در برخی نقاط میشود دستور داد تمام مراقبت را برای پیشگیری از سرقتها انجام دهید «و جهت عبرت سایرین هر سرقتی واقع میشود فوراً تعقیب و سارقین را اعدام نمایید.»(۱۲) وی در تلگرام جداگان های به امیرلشکر غرب دو دستبرد اخیر به کاروان های کالا های تجاری در حوزه آن لشکر را یادآور شد و گفت که چند نفر نظامی هم کشته شدهاند. «علت این که به این گونه عملیات بیرویه الوار خاتمه نمیدهید چیست؟» رضا خان تأکید کرد باید رشته این سرقتها قطع شود و اگر قصوری متوجه فرمانده تیپ پیاده آن لشکر است، صاحب منصب لایقتری جایگزین او شود.(۱۳)

 تعلیم و تنظیم اردوی لشکر شمال غرب

رضا خان از امیرلشکر غرب خواست حال که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب در کرمانشاه مستقر شده، لازم است همه چهارپایان و وسایل حرکت خود را مرخص کنند و تحت نظر آن فرماندهی مشغول آموزش نظامی شوند تا برای عملیات خلعسلاح آینده کردستان مهیا گردند.(۱۴)پیش از این یک بار تصمیم گرفته شده بود این اردو به یگان اصلی خود، لشکر شمال غرب، در تبریز ملحق شود. سپس تصمیم بر این شد که خلعسلاح کردستان را به عهده بگیرد، اما اینک با فرارسیدن فصل سرما بالاجبار در کرمانشاه استقرار میابد.

 ناتوانی کارگزار کرمانشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، صص ۲۸ و ۲۹.

۲- پورشالچی، همان، صص ۲۴۱ و ۲۴۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۶-۲۴-۶۴-۱۳۰۴.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۱۶۲۷.

۵- همانجا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۶۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۳۵.

۸- همان، ص ۲۲۸.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۵۹.

۱۰- همان، ص ۵۸.

۱۱- همان، صص ۵۵ تا ۵۷.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۹.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۴۴ و ۳۴۵.

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۸۴. گفتنی است اردوی اعزامی لشکر شمال غرب مأمور خلعسلاح کردستان شده بود، اما این عملیات متوقف شد. منابع انگلیسی علت آن را سه عامل دانستند. اول آن که اوضاع لرستان به آن اندازه هم که گفته شده امن نیست. دوم فرارسیدن زمستان و عدم امکان تحرک در کردستان، و سوم پیشبینی بروز احتمال درگیری بین انگلیس و ترکیه بر سر موصل است. ایلات کرد ایران در صورت چنین پیشآمدی بهتر است روی ایستادگی کرد های مسلح، چنانچه درگیریها به مرز ایران و ترکیه رسید حساب کنند. (FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴)

کـارگزار کرمانشـاه از پس مسئولیت خود برنمیآیـد. وی به واسـطه کثرت اسـتعمال مشـروبات الکلی توان برقراری ارتباط بین دوایر دولتی و کنسولگری های کرمانشاه را ندارد. فرمانده لشـکر غرب خواسـتار جایگزینی فرد دیگری به جای کارگزار فعلی شد.(۱)

وزارت جنگ از امیرلشـکر غرب خواست از تغییر او صـرفنظر کنـد، چرا که برادرزاده کـارگزار، از کارکنـان صـمیمی ارکـان حرب کل قشون است.(۲)

 مالیات بلوچستان

محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، در نام های به وزارت جنگ با اشاره به مکاتبات پیشـین خود با آن وزارت خانه نوشت که برای صدور دسـتور های مقتضـی به رئیس اداره مالیه کرمان راجع به وصول مالیات بلوچستان و بقایای آن، آیا قوای نظامی به محل مزبور رفتهانـد؟ اگر اعزام نشدهانـد در چه تاریخی خواهنـد رفت؟ وی پرسـید آیا این نیروها راجع به وصول مالیات با مأموران مالیه همکاری خواهند کرد یا خیر؟(۳)

 پیگیری تأسیس مدارس آمریکایی در آذربایجان

کپلی آموری، شـارژدافر سـفارت آمریکـا در تهران، در نـام هـای به وزارت امور خارجه نوشت که مستر ف. ف. آستر، رئیس هیأت تبشیری آمریکا، همچنان پیگیر درخواست خود برای تأسیس مدارس در تبریز، مراغه، ارومیه و سلماس است. وی نوشت که سه ماه از این درخواست میگذرد و وزارت معارف پاسخی به آن نداده است.(۴)

 اعتراض به سانسور نامه ها

کپلی آموری، شارژدافر سـفارت آمریکا، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که نامه های سـفارت آمریکا به تبریز سانسور شـده، آنها را باز کرده، خواندهانـد. «اگر چه با ن هایت وضوح بر آنها علامت دولتی آمریکا قید گردیده، ولی معهذا تصور میرود که متصدیان ایرانی مراسـلات را نگاه داشته و بدون التفات به آن نکته آنها را گشودهاند.» وی خواست از تجدید چنین اتفاقاتی جلوگیری شود.(۵)

 تشکر سفارت ایتالیا

سفـارت ایتالیـا با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از این که مأموران ایرانی در مهار آتش در ساختمان سـفارت خانه این کشور فعالانه شـرکت داشـتند، تشـکر کرد. «همچنین سـفارت ایطالی از وزارت امور خارجه متمنی است به واسـطه ارسال یک عدد تلمبه اتومبیل که در تحت فرمان کلنل عبد الله خان با کمال مهارت اطفاء حریق را نموده، مراتب تشـکر این سـفارت خانه را به مقامات مربوطه نظامی تبلیغ فرمایند.» در این نامه آمده است که سفارت ایتالیا به افرادی که تلاش چشمگیری در این باب انجام دادهاند، پاداش خواهد داد.(۶)(ر.ک: ۱۷ آبان)

□ سورشارژ تمبر های احمدشاهی

بـا تغییرات سیاسی ایران، محو آثـار مربوط به احمـدشاه نیز در دسـتور کار قرار گرفت. غیر از ضـرب سـکه های جدیـد، چند روزی است که مقـدمات سورشـارژ تمبر هـایی که منقش به چهره احمـدشاه است مطرح است. روزنامه ایران در شـماره امروز خود نوشت: «صورت مجلسی که راجع به سورشـارژ تمبر حکومت موقتی ایران از طرف خزانهـداری کـل ارسـال شـده بود به مقام ریاست کل مالیه تقدیم گردید.»(۷)

۱- همان، ص ۹۱.

۲- همان، ص ۹۰. با این حال به وزارت امور خارجه نوشته شد که تذکری به کارگزار کرمانشاه بدهد. (همان، ص ۸۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۶۸.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۵-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

۵- همان، ۶-۶-۳۶-۱۳۰۴.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۴۱۹.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۲، ص ۱.

 جمعه

۲۲ آبان ۱۳۰۴

۱۳ نوامبر ۱۹۲۵

۲۶ ربیع‌الثانی ۱۳۴۴

 پایان انتخابات همدان

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی فوری به «آستان مبارک اعلیحضرت اقدس شهریاری و ریاست عالیه کل قوا» خبر داد که انتخابات همدان پایان یافت و میرزاحسن علی خان فرمند (ضیاءالملک)، ثقه‌الاسلام، نصرت الله خان و میرزاحسن خان فرهمند برگزیده شدند.(۱)حسین خزاعی در تلگرام دیگری هم خبر از اتمام انتخابات دزفول داد و نوشت طبق گزارش فوج منصور، آقاصدرالدین ظهیرالاسلام‌زاده و نظام خان مستوفی به نمایندگی مجلس مؤسسان برگزیده شده‌اند و به زودی عازم تهران میشوند. نمایندگان شوشتر هم به زودی راهی پایتخت خواهند شد.(۲)

 تکذیب جمهوریت

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به ارکان حرب لشکر شرق، تأکید کرد که مسئل های به نام جمهوریت در قضایای اخیر وجود ندارد و جداً از کاربرد آن جلوگیری کنید و هر جا مطرح گردید تکذیب شود.(۳)

 چگونگی انتخابات رشت

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از قول رئیس ارکان حرب این تیپ به وزارت جنگ اطلاع داد که همه نامزد هایی که باید در انتخابات مجلس مؤسسان برگزیده شوند گردهم آمده و پس از گفت و گو به واسطه تنگی وقت مسئولیت های لازم را پذیرفتند. وی افزود امکان تغییر نامزدها وجود ندارد، چون موجب تولید اختلاف میشود و ممکن است امکان جذب نامزد جدید در این فرصت کم نباشد. در این گزارش آمده است که انتخابات گیلان فردا شروع میشود و «از اشخاصی که نباید حسب‌الامر انتخاب شوند اساساً اسمی در میان نیست. و چون ممکن است در موقع اخذ آراء مخارج ضروری پیش بیاید مستدعی است تا حدود سیصد تومان اعتبار مرحمت شود.»(۴)

 شیوه انتخابات در ولایت ثلاث

به گزارش رسیده از ملایر تعرفه های انتخابات که باید از چهارشنبه گذشته توزیع میشد از امروز توزیع خواهد شد و بیجهت دو روز را تعطیل کردند. در این گزارش آمده است که «اول آراء را میخوانند و اگر سوای چهار نفر معین که ظفرالسلطان،

شیخ الاسلام، شیخ جلال و ملکالتجار باشد رأی را گرفته پاره نموده و صاحب رأی را کتک و حبس مینمایند... [این شیوه رأیگیری] اسباب یأس و ناامیدی مردم [در ولایت ثلاث (ملایر، نهاوند، تویسرکان)] شده است.»(۵)

 درخواست غیرمستقیم رضا خان از دولت فرانسه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، به وزارت امور خارجه کشورش خبر داد که فرستاده های رضا خان غیررسمی میآیند و از من میپرسند، آن هم با سماجت، که چرا سمت تازه او را از طرف دولت فرانسه شناسایی نمیکنم و نیز میگویند که علت عدم شناسایی ریاست موقت رضا خان بر کشور چیست؟ بونزوم با اشاره به این عقیده خود که رضا خان در مقام رئیس مملکت خیلی زود درخواهد یافت که ایران به فرانسه بیشتر نیاز دارد تا فرانسه به ایران، افزود که به فرستادگان رضا خان گفتهام «ما از رضا خان پهلوی چه در مقام دیکتاتور و چه شاه و چه هر مقام دیگر، بیش از آنچه از او در دوران ریاست وزرائیاش توقع داشتیم انتظاری نداریم و مسلماً او مثل گذشته پاسخ انتظارات ما را نخواهد داد.»(۶)

 علت کمبود وسیله حمل گندم به تهران

امیرلشکر غرب، در تلگرامی فوری به رضا خان علت کند بودن انتقال گندم از کرمانشاه به تهران را کمبود وسایل نقلیه دانست و نوشت که کرایه پرداختی به مکاریان بسیار اندک است و آنان رغبتی برای در اختیار گذاردن وسایل خود ندارند. «گاری هایی که یک مرتبه به طهران رفته و مراجعت میکنند بالمره بیپا شده و دیگر توانایی عزیمت نداشته و به همین علت اغلب اسب های آنها بیپا» میشود. امیرلشکر غرب خواستار توجه به این موضوع شد.(۷)

 عملیات آتی لشکر شرق علیه ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، چگونگی ادامه عملیات نیرو های تحت فرمان خود را پس از رایزنی با فرمانده تیپ شمال و تقسیم وظایف به اطلاع وزارت جنگ رساند. وی با این توضیح که عمده ترکمنها اعم از یموت و گوکلان در سه منطقه کوه خالد، سنی داغ و چاتلی متمرکز هستند و اوبه های خود را به سواحل رود اترک منتقل کردهاند، لشکر شرق دو ستون عمده خود را، یکی به فرماندهی سرهنگ پولادین و دیگری به فرماندهی سرهنگ سیف الله میرزا راهی مناطق یادشده خواهد کرد. سرهنگ پولادین از پیشکمر حرکت کرده، راهی مراوهتپه میشود، پس از تصرف آن به سنیداغ یورش میبرد. ستون دوم پس از تصرف ارتفاعات ایکدر در کوه خالد منتظر الحاق به ستون اول خواهد شد. وی افزود این عملیات از ۲۷ آبان شروع شده، تا دو هفته بعد ادامه مییابد.(۸) منابع انگلیسی که آخرین اطلاعات مربوط به جنگ در ترکمنصحرا را از ارکان حرب کل قشون دریافت میکردند درباره ادامه عملیات نیرو های قشون علیه ترکمنها نوشتند که ناخشنودی هایی در این مورد وجود دارد، چرا که پیشبینی میشود در این مرحله آخر بخش قابل توجهی از ایلات ترکمن به خاک شوروی پناهنده شوند؛ و هراس این جاست که آنان تحت تأثیر عقاید بلشویکی، با ذهنی زیانرسان و ضدایرانی و تسلیح مجدد خاک ایران را مورد حملات ایذایی قرار دهند.(۹)

 تعیین محل مجلس مؤسسان

دولت محل تشکیل مجلس مؤسسان را با توجه به شمار زیاد نمایندگان آن، تکیه دولت انتخاب کرد. «چون تعمیراتی برای آن لازم بود از طرف وزارت فواید عامه دستور داده شده است که فوراً شروع به تعمیرات آنجا بنمایند... و نیز به اداره قور خانه امر شد که به وسیله جرّاثقال چادر بر بالای تکیه کشیده و روی آن را نیز مشمع بکشند که از حیث بارندگی» در امان باشد.(۱۰)

 ورود کامیون های خریداری شده به ایران

روزنامه ایران، در شماره امروز خود نوشت که تعدادی از کامیون های خریداری شده وارد ایران شدهاند. «دوازده دستگاه

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۳۲.

۲– همان، ص ۳۳.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۲۰.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۷۷. وزارت جنگ در خصوص اعتبار گفت که آن را وزارت داخله میپردازد. (همان، ص ۷۶)

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۶. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد. او هم نوشت که قضیه را پیگیری و رسیدگی خواهد کرد. اما در ن هایت گزارش داد که اینها اظهارات مخالفان است و تکذیب میشود. (همان، صص ۳ تا ۵)

۶– پورشالچی، همان، صص ۲۴۲ و ۲۴۳.

۷– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۵۳. وزارت جنگ پاسخ داد که قرار شد با وزارت مالیه در این باره رایزنی شود. (همان، ص ۵۲)

۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۱۷ تا ۲۱۹.

۹– FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

۱۰– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۳، ص ۱.

اتومبیل بارکش و سه عدد واگون اتومبیل که وصل به اتومبیل های بارکش میشود... دو روز قبل وارد و به طرف گیلان عزیمت نموده است.» گویا قرار است گندم های آن منطقه توسط این کامیونها به تهران حمل شود. این منبع میافزاید ۳۰ دستگاه کامیون دیگر وارد بیروت شده که به زودی وارد مرز ایران میشوند.(۱)سفارت انگلیس که در جریان جزئیات خرید های ایران قرار داشت گزارش داد که ۱۲۰ دستگاه کامیون خریداری شده که ۶۰ دستگاه آن تریلر است. «۱۲ کامیون دو دیون بوتون de Dion Bouton؛ ۳۰ کامیون چهار تن لیلاند Leyland؛ ۲ کامیون کارگاهی چهارتونی لیلاند؛ ۲۵ کامیون سه تنی فیات Fiat؛ و تعدادی تریلر. «تاکنون ۱۵ راننده و مکانیک انگلیسی به کار گرفته شدهاند و اکنون در راه ایران هستند. اطلاع حاصل شده قرار است کارکنان فنی دیگری نیز از دیگر کشور های اروپایی به کار گرفته شوند.»(۲)

 ژاپن مشتری تریاک ایران

به نوشته جراید، یک ژاپنی برای گفت و گو با مسئولان ایرانی جهت خرید تریاک وارد کشور شده است. وی ابتدا با وزیر فواید عامه گفت و گو کرده و اظهار داشته که تریاک ایران ارزانتر از تریاک هند است. او خواسته است در وهله بعد با بازرگانان تریاک ایران وارد مذاکره شود.(۳)

 سود سپرده بانک شاهنشاهی

بنا به مساعی میلسپو، رئیس کل مالیه ایران، از آنجا که تمام عایدات دولت از زمان ورود او به ایران در بانک شاهنشاهی تمرکز یافته، به سپرده های ایران سود تعلق میگیرد.

این سود «صدی سه» تعیین شده است. گویا این سود مربوط به حساب جاری است و حساب سپرده «صدی پنج» سود دارد.(۴)

 شناسایی رضا خان توسط دولت ترکیه

ممدوح شوکت بیک، سفیرکبیر جدید ترکیه، امروز نزد رضا خان رفت و با ارائه نام های از طرف دولت خود گفت که ترکیه حکومت موقتی رضا خان را به رسمیت میشناسد.(۵)

 شنبه

۲۳ آبان ۱۳۰۳

۱۴ نوامبر ۱۹۲۴

۲۷ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 آخرین دستور های انتخاباتی به فرماندهان لشکرها

وزارت جنگ در تلگرام هایی با قید خیلی فوری به امیرلشکر شمال غرب دستور داد علی خان پسر صدقالسلطنه را در شمار نمایندگان آذربایجان قرار دهد.(۶) و نیز به امیرلشکر جنوب گفته شد اگر برای لارستان اشخاص مطمئنی در نظر گرفته نشده، زودتر خبر دهید تا از تهران تعیین شود و تأخیری در انتخاب رخ ندهد.(۷) وزارت جنگ در تلگرام های جداگانه دیگری امیرلشکر جنوب را موظف کرد فردی که از محل میاید در فسا انتخاب شود سلطانالعلماء، نماینده فعلی فسا در مجلس شورای ملی، باشد.(۸)۳ فرد نخست تعیین شده برای فسا میرزاعلیاصغر خان حکمت بود. فرمان بعدی نیز این بود که سردارنصرت کرمانی باید از کرمان انتخاب شود. فرد چهارم از محل تعیین گردد. همچنین تأکید شد سردارفاخر از جمله افرادی است که حتماً باید به مجلس مؤسسان راه یابد.(۹) وزارت جنگ به رئیس ارکان حرب لشکر شرق دستور داد از بجنورد صدیقالسلطان و یک فرد مطمئن دیگر از محل را به مجلس مؤسسان بفرستد.(۱۰) همچنین به لشکر شرق تأکید گردید برای نمایندگی قوچان میرزامحمدعلی خان اویسی انتخاب شود. فرد دوم از محل تعیین و برگزیده گردد.(۱۱)

 پرسش های امیرلشکر جنوب درباره چند نماینده تعیین شده

وزارت جنگ در پی ارائه فهرستی از نمایندگان تعیین شده برای حوزه لشکر جنوب و ارسال آن (ر.ک: ۱۹ آْبان) امروز پرسشی از امیرلشکر جنوب دریافت کرد که میرزاعیسی خان، فردی که باید از کرمان انتخاب شود کیست؟ فرمانده نظامیان کرمان او را نمیشناسد و میگوید سه نفر به این اسم در کرمان هستند؛ یکی دکتر است؛ دیگری از طایفه شیخ یه؛ و سومی هم در تهران ساکن است. «متمنی است تعیین فرمایید که کدام یک از آنها منظور نظر است؟»(۱۲) محمود آیرم در تلگرام دیگری از نظر عموم نسبت به دو نماینده دیگر تعیین شده از بوشهر نوشت که پس از دستور اکید به انتخاب اخگر و کازرونی از بوشهر (ر.ک: ۱۹ آبان) اینک فرمانده ساخلو بنادر گزارش میدهد که گرچه اقدامات مؤثری برای انتخاب این دو انجام گرفته، ولی مخالفان آنها زیاد هستند و با این ترتیب گزینش این دو با مشکل روبرو خواهد شد. «در صورتی که با ترتیبات عادی هم موفقیت حاصل ننماید، ناچار بایستی صندوق آراء را تغییر داد... مجدداً... به فرمانده قسمت آنجا در انجام مقصود، تأکیدات لازم به عمل آمد.»(۱۳)

 سرعت مافوق تصور انتخابات در خراسان

رئیس ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ خبر داد که «امر انتخابات در نقاط شرق با سرعت مافوق تصوری در جریان [است.] بعضی نقاط خاتمه یافته، در بعضی نقاط دیگر به استخراج آراء و خاتمه آن مشغول هستند.» وی با اشاره به هیجان عمومی در مشهد افزود که ۱۶۰ نفر برای راهیابی به مجلس مؤسسان خود را نامزد کرده بودند، ولی [نمایندگان تعیین شده قبلی] انتخاب و

۱– همانجا.

۲– FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

۳– روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۳، ص ۱.

۴– همانجا.

۵- همان، شم ۱۹۵۴، ص ۲.

۶- مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۲۸.

۷- همان، ص ۲۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۸۴.

۹- همان، ص ۸۵.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۲۶.

۱۱- همان، ص ۲۵.

۱۲- همان، ص ۵. وزارت جنگ پاسخ داد که همان میرزاعیسی خان مقیم تهران باید از کرمان انتخاب شود. (همان، ص ۴)

۱۳- همان، ص ۲۰. وزارت جنگ هم پاسخ داد که اگر انتخاب اخگر و کازرونی با مشکل روبرو است خیلی زود دو نفر دیگر از اشخاص طرف اعتماد دولت به جای آن دو انتخاب شوند. (همان، ص ۹)

گزارش آن به زودی تقدیم میشود.(۱)

 نمایندگان محلی لشکر شرق

فرمانده لشکر شرق که هنوز در استرآباد بسر میبرد، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که نمایندگان مورد نظر او که باید از محل انتخاب شوند بدین قرار است: دانش از مشهد؛ تاجر سبزواری از تربت حیدریه؛ حاجیعلیاصغر گرمه از بجنورد؛ آقاسیدمحمد مفاخرالسلطنه و نصر الله خان از قوچان؛ تبریزیان از تون. وی تأکید کرد که اینان از طبقه بازرگانان هستند و یا افرادی علاقهمند به دولت که اطمینان کاملی نسبت به آنها دارم.(۲)

 بیاعتمادی و بدبینی نسبت به نامزد های زنجان

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ خبر داد که حاکم خمسه (زنجان) افرادی را خودش نامزد انتخابات مجلس مؤسسان کرده که بیشتر آنها روحانی هستند. انتخابات هم شروع شده، اما «بنده اساساً به روحانیون اعتماد نمیکنم. متمنی است اوامر لازمه را به مشارالیه صادر نمایید.»(۳)

 تلاش مشیرالسلطان برای نمایندگی نصرتالدوله

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که مشیرالسلطان در تلاش است نصرتالدوله را از ناحیه غرب به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب کند. «مخصوصاً از طهران حامل مراسلاتی هم در این موضوع بوده و تلگرافات رمزی نیز با وزارت داخله مخابره میکند. دستور داده شد تلگرافات او را توقیف نمایند.» حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از وزارت جنگ خواست نسبت به احضار مشیرالسلطان اقدام نماید.(۴) نصرتالدوله در فهرست سیاه وزارت جنگ بود که نباید به مجلس مؤسسان راه مییافت. (ر.ک: ۱۹ آبان)

 شیوه انتخابات تهران

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده مجلس، امروز سری به مراکز انتخاباتی زد و در یادداشت خود چنین نوشت: «امروز طرف غروب، به مرکز بلدیه، که انجمن نظارت تعرفه میدهند، میروم. چیزی که قابل دقت است، مراقبت پلیس و خفیه ها - که همهجا حضور دارند و دم درب ورود از مردم تحقیق میکنند و رأی نوشته و آماده را به دست افراد میدهند - میباشد. آقاعماد پسر آقاضیاء نوری، که پدرش جزو کاندیدها است و خودش در نظمیه است، او هم آنجا است و یک صورت کاندید هم به من میدهد. با این تفصیل معلوم است قبلاً که تمام منتخبین همان کاندید های حکومتی خواهند شد، زیرا غیر از آنها کسی حق اقدامی ندارد و وسایل هیچگونه اقدامی برای کسی باقی نگذاردهاند. در ولایات هم جریان از روی همین نقشه و سیره است. هنوز در مجلس این چند نفر وُجَها - که تقیزاده، علایی، مصدق، و مشیرالدوله باشند - نمیآیند و غایب هستند.»(۵)

 ایرانیان مقیم قفقاز در انتظار رأی مجلس مؤسسان

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه ضمن اشاره به مصاحب ه مطبوعاتی اخیر خود با مطبوعات بادکوبه، درباره افکار عمومی ایرانیان مقیم قفقاز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که اینان منتظر اعلام نتیجه مجلس مؤسسان درباره رژیم سیاسی آینده ایران هستند. «آنچه بنده استنباط کردهام، با وجود عدم رضایت از اوضاع روسیه و تنفر از وضعیت در روسیه از اثر انقلاب پیش آمده، معهذا عموم ایرانیان به جمهوریت ایرانیان بیشتر تمایل دارند.»(۶)

 گزارشی از انتقال غلات به تهران

در پی درخواست رضا خان از فرماندهان لشکرها در ارائه گزارش روزانه از چگونگی انتقال گندم به تهران، امیرلشکر غرب امروز نوشت که تاکنون چهار هزار خروار غله از شهر و اطراف کرمانشاه توسط اداره ارزاق تهیه شده که نیمی از آن راهی تهران گشته و نیمی دیگر به همدان حمل شده است.(۷)

فرمانده لشکر شمال غرب نیز اطلاع داد که به فرماندهان همه مناطق آذربایجان دستور داده شده همه چهارپایان موجود را جمعآوری کرده تا هر چه زودتر گندم های تهیه شده را به تهران بیاورند.(۸)

 هواپیمای جدید سرهنگ نخجوان

سرهنگ علی ریاضی از فرانسه به وزارت جنگ خبر داد که هواپیمای جدیدی که باید به اسلامبول برود تا سرهنگ احمد نخجوان با آن به تهران پرواز کند، به زودی حرکت خواهد کرد. وی درخواست کرد اعتبارات تقاضا شده پیشین را بفرستند.(۹)هواپیمای پیشین نخجوان به دلیل شکستگی بال در اسلامبول متوقف شده بود و وزارت جنگ نمیخواست نخستین خلبان ایرانی بدون هواپیما وارد ایران شود.

 انتشار پاسخ رضا خان در مطبوعات شوروی

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، به رضا خان اطلاع داد که پاسخ شما به اظهارنظر وزیر امور خارجه شوروی در مورد تحولات اخیر سیاسی ایران (ر.ک: ۱۸ آبان) در روزنامه های شوروی چاپ شده است. انصاری افزود خوب است اینگونه پاسخها شفاهی داده شود. «منتظر امر مبارک» هستم.(۱۰) ظاهراً مقامات شوروی پاسخ مکتوب رضا خان را در اختیار مطبوعات قرار داده بودند.

 توضیح امیرلشکر غرب نسبت به انتقاد رضا خان

پس از دو سرقت بزرگ توسط برخی لرها در منطقه استحفاظی لشکر غرب و دزدیدن بخشی از کالا های دو کاروان، رضا خان از عملکرد لشکر غرب در این مورد انتقاد کرد. (ر.ک: ۲۱ آبان) حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، امروز پاسخ داد که فدوی در جاننثاری کوتاهی نکرده، دزدی، شیوه دیرینه این طوایف است و اینک که میخواهند به زندگی جدید اجتماعی وارد شوند، باز هم ماهیت دیرین خود را بروز میدهند! وی از این که فرمانده تیپ پیاده در جلوگیری از این دزدیها کوتاهی کرده ابراز تردید کرد و نوشت که پس از مطالعه دقیق نظر خود را به اطلاع میرسانم. وی در پایان یادآور شد در سرقت انجام

گرفته در جاده خرمآباد به دزفول تاکنون هشت عـدل از بار های دزدیـده شـده کشف و تحویل کمپانی لنـچ شده، کشف بقیه اموال منهوبه ادامه دارد.(۱۱)

حسین خزاعی در تلگرام دیگری بـا اشـاره به تحرکـات اخیر طـایفه حاجیونـد و جلوگیری از تمرد این طـایفه به دیگر طوایف تقاضای اعزام دو هواپیما کرد که بتواند تجمعات آنان را بمباران کرده، خلعسلاحشان کند.(۱۲)

 جلوگیری از توزیع یک روزنامه عراقی

امیرلشکر جنوب به وزارت جنـگ اطلاع داد که روزنـامه اوقات العراقیه، که به زبان انگلیسی در عراق چاپ میشود، «بعضی اراجیف مبنی بر این که کمیته هایی برخلاف سلطنت اعلیحضرت اقدس پهلوی ارواحنا فداه اظهار بیمیلی نموده و در بعضی نقاط هم نظامیان [با آنها] موافقت کردهاند» درج کرده، دستور داده شد از توزیع آن جلوگیری کنند.(۱۳)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۷۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۷۰. وزارت جنگ پاسخ داد که مستقیماً با حاکم زنجان وارد مذاکره شوید و بگویید که وجود دو روحانی کفایت میکند، [بقیه را از دیگر طبقات انتخاب کند.] (همان، ص ۶۹)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۰۵.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲۹-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۵۴.

۸- همان، ص ۵۱.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۴۴.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۲۷. رضا خان موافقت کرد. (همان، ص ۲۶)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۴۲ و ۳۴۳.

۱۲- همان، ص ۳۴۱.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۱۱. با وجود چنین اقدامی وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه، بنابر اخبار رسیده از بصره، که احتمال میرود منابع انگلیسی در اختیار گذاشته باشند، نوشت که بیسیم برلن که در ایران سانسور شده خبر داده در قسمت هایی از ایران رؤسای قشون با توافق نظر اهالی اعتراض هایی علیه حکومت رضا خان کردهاند. «قدغن فرمایید خیلی محرمانه و به طور غیرمحسوس تحقیقات لازم به عمل آورند که در صورت امکان معلوم شود این انتشارات از چه مقاماتی بوده است.» (همان، پ ۱۷۹، ص ۶۸) امیرلشکر جنوب هم پاسخ داد که «عملیات عمیقه محرمانه» انجام داده به اطلاع میرسانم. (همان، ص ۶۷)

 پیشکار مالیه خوزستان

هارولد هومن، مستشار مالی آمریکایی که به سمت پیشکار مالی خوزستان تعیین شده، با حقوق سالانه ۷۵۰۰ دلار، هر دلار معادل یک تومان، راهی محمره (خرمشهر) شد. همچنین امروز ادموند ه. جونس، اهل آمریکا، با حقوق سالیانه ده هزار دلار برای پنج سال به عنوان مستشار مالی به استخدام وزارت مالیه درآمد.(۱)

 اعانه برای سیلزدگان تبریز به رسم قشون

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که برای جمعآوری اعانه جهت سیلزدگان تبریز به فرماندهان نقاط مختلف آذربایجان دستور داده شد با دادن نمایش هایی پول جمع کنند، اما وقتی در اردبیل شروع به دادن این نمایش کردند، علماء و پیشنماز های شهر ضمن اجتماع، مخالفت کردند. آنان گفتند در صورت اجرای نمایش همگی از شهر خارج شده و برای نماز در مساجد حاضر نخواهند شد. «ضمناً به حکومت محل پیغام دادهاند در صورتی که نمایش داده نشود خود مشارالیهم متقبل هستند شخصاً اعانه مزبور را جمعآوری نمایند و فعلاً هم در تهیه آن میباشند.» فرمانده قوای آذربایجان در ادامه افزود که به روحانیان اردبیل پیام فرستادم چنانچه یک بار دیگر اجتماع مخالفتآمیزی تشکیل دهند، تعقیب خواهند شد.(۲)

 نقش روسها در اغتشاش نان

روزنامه تایمز بغداد در مقال های با عنوان «روسیه انقلاب را به ایران دعوت میکند» در شماره امروز خود حوادث اول و دوم مهرماه را نقشه روسها دانست.(۳) از آنجا که این روزنامه منعکسکننده دیدگاه انگلیسها است، متن کامل آن در پاورقی میآید.

 مانور در میدان مشق

صبح امروز مراسم مانور در میدان مشق تهران برپا شد. سرتیپ مرتضی یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز، که این مراسم را تدارک دیده بود میزبان رضا خان بود. رضا خان با اسب وارد میدان مشق شد. همزمان صدای موزیک نظامی برخاست و او از یگان های مختلف حاضر در میدان دیدن کرد. در این مراسم خودرو های زرهپوش، تانکها و بقیه فوجها و تیپها دفیله و سان دادند. یزدانپناه نیز با ایراد سخنرانی تغییر رژیم سیاسی ایران و روی کار آمدن رضا خان را تبریک گفت. وی رضا خان را «قائد بزرگوار و پدر تاجدار» خواند که نشان از رأی از پیش تعیین شده مجلس مؤسسان داشت.(۴)

 نمایندگان زرتشتیها در مجلس مؤسسان

انجمن زرتشتیها پس از برپایی انتخابات ارباب کیخسرو و ارباب افلاطون شاهرخ را به عنوان نمایندگان خود در مجلس مؤسسان معرفی کردند.(۵)

 نمایندگان گروس در مجلس مؤسسان

به گزارش رسیده از گروس آقاشیخ محمدحسن گروسی و اقبالالممالک به سمت نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۶)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۱۳۰؛ و سند شم ۲۴۰۸۰۵۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۴۹.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۸ و ۹۷-۲۴-۶۴-۱۳۰۴. «به موجب اطلاعی که در دست است در اوایل ماه گذشته عمال روسیه ساوتی مقیم ایران مشغول طرح نقشه هیجانی بودهاند که در سرتاسر آن مملکت منجر به اغتشاش گردد و برای اجرای نیت خویش قلت نان را که موجب شدائد زیادی بوده آلت و وسیله دست قرار داده. بر طبق اظهارات مخبر جریده مورنینگ پست امسال حاصل در قسمت عمده ایران و خاصه طهران بد و کم بوده. اخیراً آژانس اخبار ساوتی خبری منتشر نمود دایر بر اینکه مقادیر مهمی گندم روسیه مهیای حمل به ایران میباشد و دولت ساوتی نیز حاضر است اجازه دهد تجار ایرانی گندم در روسیه ابتیاع نمایند. در خلال همین احوال عمال ساوتی یک خبر مجعولی منتشر ساخته مبنی بر اینکه دولت ایران عمداً اجازه نمیدهد گندم روسیه حمل به ایران بشود. قلت نان که مهمترین غذای ایرانیان محسوب میشود به انضمام اینگونه اشتهارات مجعوله باعث تعطیل کلیه امور گردید و در نتیجه عده بسیار کثیری با حالت نمایش به مجلس شورا رفته و درها و پنجره های عمارت را شکسته و حتی بر یک عده نمایندگان حمله بردند. دولت ایران در بادی امر تصور میکرد که این نمایش تنها برای اعتراض بر علیه قلت نان میباشد ولی چون مشاهده کرد که صورت متخطی و متجاوزی به خود گرفت اقداماتی برای جلوگیری از توسعه و تشدید آن به عمل آورد و مقدمتاً بر مقدار نان افزود لکن این اقدام موجب اسکات مردم نگردید. روز بعد نمایشدهندگان بر تخطی و تجاوز خویش افزوده و ناچار به وسیله اعمال قشون متفرق شدند. با وجود این یک عده قلیلی موفق به تحصن در سفارت ساوتی شدند. حالیه دولت اقدامات قویه برای کشف مبدأ این توطئه به عمل آورده و هرگاه به موقع بدین اقدامات مبادرت نورزیده بود مبدل به یک اغتشاش عمومی میگشت. در نتیجه بسیاری دستگیر گردیده و در میان آنها سی نفر از ارامنه عمال دولت ساوتی میباشند. قطعاً گفته میشود که چنین قرار داده شده بود که به واسطه انتشار اخبار مجعوله از طرف عمال بالشویکی به اینکه دولت ایران مخالف وارد کردن گندم روسیه به ایران میباشد احساسات عامه به غلیان آورده شود. در نتیجه استنطاق دستگیرشدگان هم معلوم گشت که عمال بالشویکی مشغول تهیه اغتشاش عمومی در ایران بودهاند.» (همانجا)

۴- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۴، صص ۱ و ۲. این ابراز نظر از منابع روسی پنهان نماند و روزنامه زاریا وستوک در شماره ۱۰۳۱ خود نوشت که در بازدید رضا خان از نظامیان از طرف فرمانده لشکر مرکز رضا خان پادشاه نامیده شد. (اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸۰-۱۳-۳۱-۱۳۰۴)

۵- همان، ص ۲.

۶- همانجا.

ص: ۴۳۳

 یکشنبه

۲۴ آبان ۱۳۰۴

۱۵ نوامبر ۱۹۲۵

۲۸ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 اطلاعی های راجع به حقوق مردم

رضا خان با انتشار اطلاعی های گفت که همه کسانی که زیر پرچم شیر و خورشید جمع هستند باید از هر تعرض مصون و حقوق آنان از هر حادث های محروس باشد. وی با تأکید بر رفع هرگونه ظلم و ستمی از اهالی ایران گفت هر کس مورد ظلم مأموران لشکری یا کشوری واقع شد با خود من مکاتبه کند، و اگر امکان مکاتبه نبود نامه های خود را در صندوق هایی که در مناطق دورافتاده، ایجاد خواهد شد بیندازند تا به دست من برسد. وی با اعلام تنبیه متجاوزین، افزود که شکایات دروغ نیز مشمول مجازات خواهد بود. در این اطلاعیه آمده است ایرانیان خارج از کشور نیز میتوانند از طریق نمایندگی های سیاسی شکواییه های خود را به دست من برسانند.(۱)

 دستور های انتخاباتی وزارت جنگ

وزارت جنگ با ارسال تلگرام هایی به مسئولان نظامی دستور های جدیدی درباره انتخاب افراد موردنظر برای مجلس مؤسسان صادر کرد. به رئیس ارکان حرب لشکر شرق گفته شد «چون کاشف باید حتماً از خراسان انتخاب شود» اگر وقت گذشته در نقط های دیگر غیر [از مشهد] به مجلس موسسان راه یابد. «در هر صورت باید ن هایت جدیت را در انتخاب ایشان به عمل آورید.»(۲) در تلگرام دیگری از رئیس ارکان حرب لشکر شرق خواسته شد «لازم است در انتخاب معتمدالسلطنه و امیراعلم از درجز ن هایت سعی و کوشش را مبذول دارید.»(۳) همچنین به امیرلشکر جنوب دستور داده شد خوانین بلوچ دو تن را از میان خود به عنوان نماینده انتخاب و هر چه زودتر راهی تهران شوند. البته افزوده شد «چون رسماً حکومت بلوچستان با دوستمحمد خان است اگر اقدام دیگری را لازم میدانید سریعاً اطلاع فرمایید.»(۴) و نیز رضا خان از فرمانده تیپ شمال خواست اگر وقت نگذشته کاری کنید صادق خان اکبر یا پسرش محمد خان در حدود گیلان انتخاب و به مجلس مؤسسان راه یابند.(۵) وزارت جنگ هم از فرماندهی تیپ شمال خواست شیخ آقا استرآبادی که اصالتاً استرآبادی و چند سالی در عدلیه مشهد کار کرده و اینک در تهران است، از استرآباد انتخاب شود.(۶)

 دردسر های انتخابات سریع و فرمایشی

تأکیدات مکرر وزارت جنگ به انتخاب هر چه سریعتر نمایندگان تعیین شده، مسئولان نظامی منطقه را با مشکلات عدید های روبرو کرد. به طوری که پس از زمینهسازی و انتخاب فرد یا افرادی، با رسیدن دستور جدید باید فرد دیگری جایگزین میشد.

سرهنگ عزت الله میرزا، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، به وزارت جنگ اطلاع داد که کار انتخابات در گیلان به پایان رسیده و «اجرای امر مبارک با این حال خیلی مشکل و صورت غیرمطلوبی به خود خواهد گرفت.»(۷) وی در تلگرام دیگری جایگزینی افراد جدید را موجب به تعویق افتادن اصل انتخابات دانست و افزود «احتمال اختلافات کلی هم میرود.»(۸) وزارت جنگ در ن هایت تسلیم شرایط شد و گفت: «هر طور پیشرفت دارد انتخابات را خاتمه دهید.»(۹)

 نبود جای خالی برای مشکوهالدوله

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که برای جلوگیری از مشکلات منطق های، مشکوهالدوله باید در ناحیه دیگری انتخاب شود؛ در منطقه غرب جایی برای او نیست و پر شده است.(۱۰) وزارت جنگ این نظر را نپذیرفت و گفت که مشکوهالدوله، مجللالدوله، امیرکل و سالاراشرف به دستور «ذات اقدس» باید از کرمانشاه به مجلس مؤسسان برسند. «به هر نحوی که ممکن است در انتخاب مشکوهالدوله ن هایت سعی و جدیت را به عمل آورند.»(۱۱)

 نگرانی امیرلشکر جنوب از تغییرات پیدرپی نمایندگان تعیین شده

محمود آیرم به وزارت جنگ اطلاع داد که انتخابات فارس در شرف اخذ تعرفه است. [زمینه انتخابات بر مبنای نمایندگان تعیین شده آماده گشته] «تصدیق میفرمایید که اینگونه تغییرات متواتره با زمینه هایی که در انجام اوامر [قبلی]... به عمل آمده است منافی و موجب حدوث اختلاف و تشتت افکار و طول عمل خواهد گردید؛ چه، کسانی که برای نمایندگی نامزد شدهاند مشغول عملیات، مأمورین مخفی با تعلیمات کافیه به نقاط و توابع لازمه اعزام و نمایندگان منظوره زمینه انتخابشان مهیا گردیده است. بنابراین این تغییر و تبدیل آنان فوقالعاده صعب و مورث تعویق جریان عمل خواهد گردید.»(۱۲)

 پیشنهاد فرمانده تیپ سیستان برای نمایندگان آن ناحیه

سرهنگ اسد الله، فرمانده تیپ سیستان، به وزارت جنگ اطلاع داد که از قائنات و سیستان تدین، اسدی، سلیمان خان ایزدی، و میرزاباقر خان عظیمی برای نمایندگی مجلس مؤسسان پیشنهاد میشوند. «در صورت صلاحیت یا غیر آن فوراً ابلاغ [فرمایید.] منتظر امر فوری است.»(۱۳)وزارت جنگ قبلاً اعلام کرده بود در امور سیستان دخالتی نشود. (ر.ک: ۱۹ آبان)

 تجمع برای پادشاهی رضا خان

به گزارش رسیده از مشهدسر (بابلسر) و اشرف (بهشهر) امروز تجمعاتی با شرکت محصلان مدارس برپا شد. اجتماعکنندگان که با هدایت مسئولان نظامی و کشوری گردهم آمده بودند، خواستار پادشاهی رضا خان شدند.(۱۴) پیش از این دستور داده شده بود موج دوم

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۸۴۸۹؛ روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۵، ص ۱. «منظور از اعلام و انتشار این قبیل اعلامیه ها قبل از تشکیل مجلس مؤسسان و قبل از اینکه سردارسپه به سلطنت رسیده باشد تظاهری بیش نبوده زیرا همان کسی که چنین اعلامی های را صادر نموده وقتی به سلطنت میرسد به طوری رابطه خود را با ملت قطع مینماید که حتی هیچکس

حق نداشته توسط پست خانه و به وسیله مکاتبه هم با دربار مکاتبه یا شکایت نماید، زیرا نزدیک هر صندوق پستی از طرف اداره آگاهی مأمورینی گماشته شده بودند که روی پاکتها را خوانده در صورتی که عنوان پاکت دربار شاهنشاهی نوشته بود فوراً از طرف همان مأمورین جلب و تحت تعقیب درمیآمد.» (مکی، تاریخ بیست ساله ایران، ج ۳، ص ۴۸۲).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶۴.

۳- همان، ص ۴۲.

۴- همان، ص ۴۶. دسترسی به دوستمحمد خان به واسطه بعد مسافت نیازمند زمان بود. «چون مقر حکومت بلوچستان در بمپور و وسایل ارتباطیه ندارد، همان روز به وسیله قاصد از قسمت مزبوره به دوستمحمد خان اعلام و دستورات مذکوره داده شد... چنانچه انجام انتخابات مستقیماً توسط خوانین بلوچ مخالف مقررات قانونی نباشد البته باعث سرعت اجرای امر خواهد گردید.» (همان، ص ۴۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۵۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۲۱.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۷۲.

۸- همان، ص ۷۵.

۹- همان، ص ۷۴.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۸۰، ص ۱۷.

۱۱- همان، ص ۱۶.

۱۲- همان، ص ۱۲.

۱۳- همان، ص ۲. وزارت جنگ پاسخ داد همان افرادی که نامزد شدهاند باید انتخاب شوند. (همان، ص ۱)

۱۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

تلگرامها و تظاهرات پس از خلع قاجار، پادشاهی رضا خان باشد.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز جلسه داشت. در این جلسه اعضای شعب ششگانه که دو روز پیش مدت عضویت آن به پایان رسیده بود انتخاب شدند. در این جلسه بیات از علت عدم اعلان انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی، که باید سه ماه مانده به پایان دوره پنجم اعلام گردد، از وزارت داخله سئوال کرد که معاون وزارت خانه مربوطه علت تأخیر آن را انتخابات مجلس مؤسسان دانست. در این جلسه ادامه بررسی لایحه قرضه فلاحتی از دستور خارج شد و سپس لایحه استخدام مستخدمین مجلس مطرح گردید.(۱)

 دور کردن سران ترکمن از خاک ایران

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، به رضا خان اطلاع داد که چند تن از سران ترکمن مخالف که به خاک شوروی رفته و در عشقآباد تحت نظر بودند، به طرف تاشکند فرستاده شدند تا از مرز های ایران دور باشند.(۲)

 دستور اعزام اردوی شمالغرب به قصرشیرین

رضا خان به امیرلشکر غرب دستور داد اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به واسطه حوادثی که ممکن است در بینالنهرین رخ دهد هر چه سریعتر راهی قصرشیرین شود و در آنجا تمرکز یابد. وظایف این اردو متعاقباً به سرتیپ ابوالحسن خان گوشزد خواهد شد.(۳) وی افزود امنیت لرستان به ویژه خط خرمآباد به دزفول اینک به عهده لشکر غرب خواهد بود و باید با جدیت به بینظمی های آن ناحیه خاتمه داده شود. رضا خان در پایان گفت که نایب سرهنگ محمدعلی خان بلوچ را به جای نایب سرهنگ نصر الله خان در لشکر غرب منصوب میکنم.۱(۴)

امیرلشکر غرب نیز پاسخ داد که برای سرعت حرکت این اردو به یکصد هزار تومان پول نیاز هست تا قرض های آن به اهالی پرداخت شود و حقوق عقب افتاده نظامیان نیز پرداخت شود. در ضمن افراد اردو نیازمند لباس زمستانی هستند. وی افزود علاوه بر اینها باید دو ماه آذوقه آنان از کرمانشاه خریده شود و با کمبود غله در قصرشیرین اردو در آنجا دچار مضیقه خواهد شد. وی پیشنهاد کرد برای آگاهی از جزئیات وخیم این اردو، سرتیپ ابوالحسن خان چند روزه به تهران بیاید و از نزدیک گزارشی از موقعیت اردو را ارائه دهد. با وجود این یک گردان پیاده و یک گروهان مسلسل از اردوی یادشده راهی قصرشیرین شدند.(۵)

 رفع توقیف مستغلات شیخ خزعل

وزارت جنگ به اطلاع امیرلشکر جنوب رساند که عایدات مستغلات شیخ خزعل باید به کسان و خود او برسد. «حکم مالیه در توقیف مستغلات مزبور اجرا نشود. به وزارت مالیه هم شرح لازم نوشته شد.»(۶)

 اسکان هفت خانوار فراری به ایران

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که هفت خانواده از طایفه زرزای که از ترس سیدطه به ایران فرار کرده بودند، پس از خلعسلاح، بین ارومیه و اشنویه اسکان داده شدند.(۷)

 خرید گندم از ایتالیا

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که دولت ایران از ایتالیا گندم خریده است. میزان خرید گندم ایران از ایتالیا یکصد تن بوده که محموله به طرف ایران حرکت داده شده و از خاک شوروی وارد بندر پهلوی خواهد شد. این منبع افزود هر روز ۳۰۰ تا ۴۰۰ خروار از گندم های خریداری شده از نقاط مختلف آذربایجان به تهران میرسد. در بین گندم های وارد شده به تهران هنوز خبری از گندم های شوروی نیست.(۸)

به گزارش سفارت انگلیس «شهر تهران در این زمستان با شرایط به شدت بحرانی غله مواجه است. معمولاً ۷۰ درصد نیاز های غله این شهر از استان تهران و باقی آن از استان های اطراف حمل میشود. امسال پس از تأمین نیاز روستاها، دیگر منابع مازاد چندانی در استان تهران برای این شهر در دسترس نبود و عملاً تمام ۳۰ هزار تن غله مورد نیاز میباید وارد گردد. این شرایط با درجه کمتری در دیگر استان های شمالی ایران نیز حاکم است. برخی استانها مثل آذربایجان و خراسان، اندوخته مازاد دارند، اما این مقدار برای نیاز های پایتخت کافی نیست، و لازم شده است که از روسیه و هند گندم خریداری شود. ظرفیت حمل و نقل معمولاً در دسترس، حدود ۲۰۰۰۰ شتر، برای توزیع به هنگام غله برای جلوگیری از قحطی بسیار ناکافی است، و برای برآوردن این نیاز، اداره خواربار به سرعت درصدد خرید های هنگفت وسائط نقلیه موتوری است. این اداره که به دست یکی از مشاوران آمریکایی مدیریت میشود، اعتباری بالغ بر ۴۵۰ هزار تومان به این منظور در اختیار دارد. شمار کامل کامیون هایی که قرار است خریداری شوند ۱۲۰ دستگاه است که ۶۰ تای آن تریلر است.»(۹)

 ورود وزیرمختار جدید افغانستان

محمدحسین خان، وزیرمختار جدید افغانستان، امروز وارد تهران شد.(۱۰)همین منبع از شناسایی رضا خان توسط دولت افغانستان نیز خبر داد.(۱۱)

 شبیخون به کاروان نظامیان

به گزارش رسیده از دزفول امروز یک رسد پیاده و سوار که در حال حمل آذوقه به خطوط مواصلاتی راه خرمآباد به دزفول بودند از سوی چهارصد نفر سوار و پیاده طوایف منطقه مورد هجوم قرار گرفتند. امیرلشکر غرب این خبر را به اطلاع وزارت جنگ رساند و نوشت که پس از چند ساعت جنگ، یک نظامی کشته، سه نظامی مجروح، و هفت پیاده و شش سوار و ۲۱ بار آذوقه به دست مهاجمان افتاد. در این گزارش آمده است که نظامیان عقبنشینی کرده، اما با اعزام قوایی از دزفول در حدود پل زال اموال غارت شده را پس میگیرند. امیرلشکر حسین خزاعی این اقدام را نتیجه اتحاد و تبانی لرها و بختیاریها دانست و چاره را در اعزام فوری یک گردان پیاده، یک بهادران سوار، و یک گردان مسلسل از لشکر جنوب به دزفول دانست. وی بار دیگر

اعزام دو هواپیما به خرمآباد را برای شرکت در سرکوب طوایف متمرد ضروری دانست.(۱۲)

۱- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۵، صص ۲ و ۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۳۰.

۳- منابع انگلیسی نوشتند که راهزنان در نزدیک مرز اخیراً چندین بار به مسافران میان کرمانشاه و خانقین حمله کردهاند. مقام های ایرانی اظهار میدارند که شواهدی دارند که نشان میدهد این راهزنها در عراق پناه جستهاند. قوای کمکی در حال اعزام به قصرشیرین هستند. (FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۳۷ و ۳۳۸.

۵- همان، صص ۳۳۱، ۳۳۲ و ۳۳۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۰۵.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۱۵۰.

۸- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۴، ص ۲.

۹- FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۶، ص ۲.

۱۱- همان، شم ۱۹۵۵، ص ۲.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۲۸ و ۳۲۹. رضا خان در پاسخ گفت که دستور کمکرسانی توسط فوج منصور داده شده، ضمناً باقی مانده اردوی لشکر شمال غرب را فوراً تجهیز و به خرمآباد بفرستید. (همان، ص ۳۲۷) بخشی از اردوی شمال غرب در زمان ارائه این پاسخ (اول آذر) راهی قصرشیرین شده بود.

ص: ۴۳۵

(تصویر) مشهدسر (بابلسر)

(تصویر) مجلس شورای ملی

 دوشنبه

۲۵ آبان ۱۳۰۴

۱۶ نوامبر ۱۹۲۵

۲۹ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 دستور جدید انتخاباتی به لشکر شرق

وزارت جنگ در تلگرامی بـه فرمانـده لشـکر شـرق دسـتور داد طوسـی از بجنـورد، محمـدعلی خـان مجـد (فطنالسـلطنه) و میرزاعلیاکبر خان رضـی از تون به مجلس مؤسسان راه یابند. در این مورد «ن هایت کوشش را به عمل آورند.»(۱) لشکر شرق هم متذکر شد که از بجنورد تبریزیان و حاجعلیاصغر گرمه نامزد هستند و جای خالی نیست.(۲)

 گزارش های لشکر جنوب از انتخابات مجلس مؤسسان

محمود آیرم خبر داد که بـا پایـان یـافتن انتخابات آباده سـردار فاخرحکمت با ۶۴۹ رأی و میرزااسـماعیل خـان نجومی (معاون تلگراف خـانه مرکزی تهران) با ۶۳۷ رأی به نمایندگی مجلس مؤسـسان انتخاب شدند.(۳) وی در تلگرام دیگری خبر داد که انتخابـات کاشـان نیز پایـان یـافت و سه نفری که از تهران تعیین شـده بودنـد برگزیـده و یک فرد هم از محل، میرزاحسن خان آگاه، انتخاب شـد.(۴) محمـود آیرم همچنین از تحرکـات کنسـول شـوروی در شـیراز خـبر داد که تلاـش هـایی برای انتخـاب نماینـدگان مورد نظر خود انجام میدهـد، اما تاکنون موفقیتی به دست نیاورده است. «به کلی عملیاتش تحت نظر است. به کلیه قسمت های تابعه لشکر هم برای منع از پیشرفت مقاصد مأمورین دولت مشارالیه دستورات کافیه» داده شده است.(۵)

 انتخابات مجلس مؤسسان در سایه بیپولی

اعتباری برای انتخابات مجلس مؤسـسان تصویب شـده بود اما گزارش های متعدد نشان میدهد که تا امروز مبلغی به ستاد های برگزارکننـده انتخابـات نرسـیده و یا به همه جا رسانـده نشـده است. امروز یکی از حاکمان جزء که محل حکومت او در سـند مشـخص نشده مینویسد «تا امروز دیناری بابت مصارف نرسـیده و همه را به وسیله استقراض تهیه کردهام. به علاوه نظامیان هم تا ختم انتخابات و اتمام مأموریتشان مطالبه فوقالعاده دارند... مستدعی است سریعاً تکلیف را معین فرمایید.»(۶)

 نگرانی حاکم آذربایجان از انتخابات سراب

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، از حضور حاجبابا صادقزاده سرابی، ناظم اجراییه هیأت اجتماعیون عامیون سراب، در انجمن نظار انتخابات سراب ابراز نگرانی کرد. وی با ارسال نام های به وزارت داخله از ارتباط صادقزاده با فردی به نام علیاُف که اخیراً از شوروی به سراب آمده خبر داد و افزود دستور دادهام تا اطلاع بعدی، انتخابات سراب برگزار نشود.(۷) وی در این مورد نام های هم به حاکم سراب نوشت و خواست با فرمانده نظامیان منطقه در این مورد همکاری نماید.(۸)

 تلاطم دریا و ناتوانی در انتقال گندم

فرمانده تیپ شمال خبر داد که لتکا برای انتقال ۱۵ هزار پوط

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۲۰. لشکر شرق طوسی را نمیشناخت؛ از این جهت پرسید اسم کوچک و اسم پدر طوسی را فوراً اطلاع دهید تا شناسایی شود. (همان، ص ۱۹)

۲- همان، ص ۸۰.

۳- همان، ص ۸۳. روزنامه ایران نام نجومی را نجوی نوشته است. (شم ۱۹۵۷، ص ۳)

۴- همان، ص ۸۲.

۵- همان، ص ۸۱.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۵۹۴.

۷- اسنادی از انتخابات مجلس...، ص ۱.

۸- دلفانی، محمود، «انتخابات مجلس مؤسسان ۱۳۰۴، (قسمت دوم)»، گنجینه اسناد، شم ۳۹ و ۴۰ (پاییز و زمستان ۱۳۷۹ش)، ص ۶۹.

گنـدم از بندر پهلوی به آسـتارا آماده است، اما با «انقلاب فوقالعاده دریا، لتکاها نتوانسـتهاند از دهنه بندر پهلوی خارج شوند.» وی افزود همزمـان بـا آرامش دریـا لتکـا هـای حامـل گنـدم حرکت خواهنـد کرد. «برای هزار پـوط دیگر دسـتور داده شـد از گمیشتپه، لتکا عزیمت نماید.»(۱)

 ضرورت هماهنگی لشکر شرق و تیپ شمال

رضا خان با ارسال تلگرام یکسانی به فرماندهان لشـکر شرق و تیپ شمال تأکید کرد که در این زمان که «برای آخرین ضربت به اشـرار ختم غائله و تصـفیه قطعی [ترکمن]صحرا شروع به عملیات نموده» دستور میدهم که با توافق نظر کامل این عملیات را به آخر برسانیـد. وی افزود این دو نیرو بایـد در ارتبـاط مسـتمر بـوده و از رسانـدن یـاری به یکـدیگر دریغ نکننـد. رضـا خـان ضرورت مراقبت و عملیات جاسوسـی را در این مرحله از عملیات یادآور گردید تا اگر ترکمن های روس خواسـتند کمکی به ترکمن های ایران کنند، آگاه باشید.(۲)

پیش از این فرمانده تیپ شـمال از حضور لشـکر شـرق در گنبدقابوس، الحاق برخی نیرو های اعزامی به یگان اصـلی خود و... ابراز نارضایتی کرده بود.

 توضیح فرمانده تیپ شمال نسبت به هشدار رضا خان

در پی هشـدار رضـا خـان نسـبت به ورود مخالفان ایرانی ساکن قفقاز به کشور، با اسـتفاده از موقعیت سیاسـی پدیـد آمـده در ایران، (ر.ک: ۲۱ آبان) سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال پاسخ داد که اگر ایرانیان مخالف مهاجر به قفقاز بخواهند به ایران بازگردند، راهی جز رفتن به جنگل ندارند و مسیر ورودشان از مرز آسـتارا است. وی افزود حفاظت از مرز آسـتارا در حیطه وظایف لشـکر شـمال غرب است، اما با توجه به سـبک شـدن وظایف تیپ شـمال در استرآباد، به زودی از تمرکز قوا در این منطقه کاسته و نیروی لازم به گیلان بازمیگردد تا با تقویت پست های مرزی مراقب چنین هشدار هایی باشند.(۳)

 احتمال کمک تسلیحاتی به ترکمن های ایران

حاکم درجز گزارش داد که چندی پیش چند خودرو نظامی شوروی که ترکمن های خیوه را حمل میکردند، شـبانه از تاشکند به عشـقآباد آمـده و به طرف تازهشـهر رفتهانـد. خودرو های نظامی، قوای ترکمن خود را در هیچ نقط های پیاده نکردهاند. از این رو احتمـال میرود حامـل کمک های تسـلیحاتی به ترکمن های ایران بوده باشـند.(۴) حاکم درجز خواست صـحت و سقم موضوع توسط مأموران سیاسی ایران پیگیری شود. «بنده هم مشغول یک رشته تحقیقات عمیقه میباشم.»(۵)

 استنکاف وزارت مالیه از پرداخت خسارت

در یـادداشتی که اداره اول سیاسـی وزارت امور خـارجه تهیه کرد، خطـاب به وزیر نوشت که وزارت مـالیه در پی درخواسـت بانـک شاهنشـاهی از دولت ایران در مورد خسـارتی که هنگـام جنـگ بینالملل در خاک ایران به این بانک وارد شـده، پاسـخ

منفی داده و گفته دولت ایران در این باره تعهدی ندارد. بانک شاهنشاهی ادعا میکرد به واسطه حوادثی که در طول سه سال ۱۹۱۵ تا ۱۹۱۸ در ایران گذشت خساراتی متوجه بانک شد که دولت ایران موظف به جبران آن است. گویا رضا خان در دیدار با رئیس جدید بانک شاهنشاهی درباره پرداخت خسارت به او قول مساعد داده بود.۱(۶)

 بیگناهی رئیس نظمیه استرآباد

محمد درگاهی، رئیس اداره کل تشکیلات نظمیه، در نام های به وزارت جنگ، با اشاره به احضار یاورمحمود خان متین، رئیس نظمیه استرآباد، و تحقیقات انجام شده (ر.ک: ۳۱ خرداد و ۳۱ تیر) نوشت که بیگناهی متین اثبات شد و معلوم میگردد حاکم استرآباد که منشأ تهمت هایی نسبت به او بوده، نظرات شخصی خود را اعمال کرده است. درگاهی در این نامه آورده است که حاکم استرآباد سرخود و بدون اطلاع نظمیه اخیراً بار دیگر مسئولیت نظمیه را از سلطان سیدجواد خان، آجودان قشون استرآباد، گرفته به نایب اول سیدعلی خان، مدیر پلیس نظمیه استرآباد، داده است. وی افزود این امور خارج از ترتیب در حالی انجام میشود که محمود خان متین، بیکار در تهران منتظر بازگشت به استرآباد است. در این نامه درخواست شده متین با توجه به بازگشت آرامش به ترکمنصحرا به مسئولیت پیشین خود بازگردد.(۷)

 اختفای سلاح در کمره

قلعهبیگی تهران در نام های محرمانه به وزارت جنگ خبر داد که تحقیقات نشان میدهد که امیرمفخم بختیاری در انبار خانه مسکونی خود در یکی از روستا های کمره، چهارصد قبضه سلاح ۵ تیر، ۳ تیر و ۱۸ جعبه فشنگ پنهان کرده است. «در موقعی که از طرف اداره قشونی مأمور برای جمعآوری اسلحه به کمره اعزام شده بود امیرمفخم کلیه تفنگ های مزبور را در زیرزمین اطاق نماز خود پنهان و مقداری هم در اندرون مخفی نمود.»(۸)

 یک ایتالیایی در راه گیلان

روزنامه ایران در شماره امروز خود اطلاع داد که دکتر پاویرانی، اهل ایتالیا و متخصص در امور کشاورزی که اخیراً وارد تهران شده برای مطالعه زمین های زراعتی و فلاحتی گیلان عازم این منطقه است تا گزارش کاملی به دولت ارائه دهد.(۹)

 نمایندگان ترشیز، رشت و همدان

گزارش رسیده از ترشیز میگوید که عبدالحسین تیمورتاش،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۳۴.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۱۵ و ۲۱۶.

۳- همان، صص ۲۷۳ و ۲۷۴.

۴- گزارش به نحوی است که از مقدمات، نتیجه منطقی به دست نمیآید. با این حال در همین حد باید به عنوان یکی از اخبار امروز ذکر میشد.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۱۰۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، صص ۶۲ و ۶۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۷۱. در ۱۹ دیماه موافقت شد که متین به استرآباد بازگردد، منتها پیش از آن نزد فرمانده تیپ شمال رفته، توجیه شود. (همان، ص ۱۶۵)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۹۸. موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد و او پاسخ داد که امیرمفخم علاقهجات خود را در چهارمحال به فرزندانش بخشیده و در املاک خود واقع در بربرود زندگی میکند و کمره هم در حوزه لشکر غرب است. (همان، ص ۴۹۶)

۹- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۵، ص ۲.

وزیر فواید عامه، و میرزاعلی بزرگنیا به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند. همچنین گفته میشود ناصر نداماني، میرزاعلی چاپچی، معتمدالاسلام، کیاستوان و محمودآقا از گیلان به مجلس یادشده راه یافتهاند. روزنامه ایران ضمن چاپ این اخبار افزود که میرزاحسن خان مخبر فرهمند، رئیس تلگراف خانه، حسن علی خان فرمند (ضیاءالملک)، نصرت الله خان قراگوزلو و آقاشیخ علی ثقهالاسلام به نمایندگی از همدان راهی مجلس مؤسسان شدهاند.(۱)

 درگیری نیرو های لشکر غرب با لُرها

به گزارش امیرلشکر غرب امروز یک گروهان از لشکر غرب که مأمور تعقیب لر های مخالف بود با آنان روبرو شد و سپس با وارد کردن تلفات سنگین مواضع آنها را به تصرف درآورد. وی بار دیگر نسبت به اعزام قوای کمکی از لشکر جنوب برای کمک به لشکر غرب و برقراری امنیت راه دزفول به خرمآباد تأکید کرد.(۲)

(تصویر) رجب آخوند و برخی سران ترکمن ایران و صاحب منصبان نظامی

 سهشنبه

۲۶ آبان ۱۳۰۴

۱۷ نوامبر ۱۹۲۵

۳۰ ربیعالثانی ۱۳۴۴

 تأکید بر انتخاب مهدوی و ملک از مشهد

رضا خان با ارسال تلگرامی به کفیل ایالت خراسان از او خواست به اعضای کمیسیون انتخابات مشهد تذکر دهد که مهدوی و حاجحسن آقای ملک (ملکالتجار) طرف توجه او هستند «و در این موقع نباید کسی به اعمال نظریات خصوصی توسل نماید. حاجیحسن آقا باید برای مجلس مؤسسان از مشهد انتخاب شود و شخص شما لازم است مراقبت کنید که برخلاف این نظریه اقداماتی پیش نیاید.»(۳) غیر از این امریه، وزارت جنگ نیز با ارسال تلگرامی خیلی فوری به بجنورد، خطاب به رئیس ارکان حرب لشکر شرق یادآور شد که حاجحسن ملک جزو نامزد های تعیین شده برای مشهد است. «مشارالیه حتماً باید انتخاب شود. اهتمام لازم در این باب به عمل آورید.»(۴)

 نمایندگان ولایت ثلاث و سمنان در مجلس مؤسسان

اعضای انجمن نظار ولایت ثلاث اعلام کرد که سیدهاشم مدنی، ۳۵ ساله، تاجر و ساکن ملایر با اکثریت آرا به عنوان نماینده ولایت ثلاث (ملایر، نهاوند، تویسرکان) در مجلس مؤسسان انتخاب شد.(۵) و نیز انجمن نظار سمنان اعلام کردند که

حاجمیرزاآقا تاجر فامیلی، ۴۶ ساله، ساکن سمنان با اکثریت آراء به عنوان نماینده این شهر در مجلس مؤسسان انتخاب گردید.(۶)

 نمایندگان بروجرد در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب به وزارت

۱- همانجا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۲۵.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶۲.

۴- همان، ص ۵۳.

۵- اسناد تجاری ادوار اول تا...، ص ۵۴۶.

۶- همان، ص ۵۴۳.

جنگ اطلاع داد که طبق گزارش فرمانده ساخلو بروجرد، فخرالاسلام، بشیرمعظم، حاجسیداحمد اعتبار (اعتبارالدوله) و میرزایوسف خان مشار (مشاراعظم) برای نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند. اینان ظرف هفته جاری راهی تهران میشوند. در این تلگرام آمده است که از میان این چهار تن مشاراعظم را خود مردم انتخاب کردند(۱) [و بقیه را قشون.]

 مخالفت اهالی خرمشهر با انتخاب شیخ خزعل

امیرلشکر جنوب اطلاع داد که فرمانده نظامیان خوزستان خبر میدهد اهالی محمره (خرمشهر) نسبت به انتخاب شیخ خزعل از این محل برای مجلس مؤسسان اعتراض دارند «و کاغذ های تهدیدآمیزی دایر بر مخالفت با مشارالیه به انجمن نظار محمره نوشته و اعضای انجمن [هم] استعفا نموده بودند. به فرمانده ساخلو خوزستان تلگرافاً دستور داده شد که علیالفور به محمره رفته قضایا را خاتمه و ترتیب مقتضی در انتخاب حتمی مشارالیه بدهد.»(۲) وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب دستور داده بود که شیخ خزعل باید از خرمشهر به مجلس مؤسسان راه یابد.

 شرایط حرکت شیخ محمدعلی کاشانی به تهران

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، به وزارت جنگ اطلاع داد که دستور داده شده وسایل حرکت شیخ محمدعلی کاشانی به تهران فراهم شود. او چهارصد تومان پول و یک دستگاه اتومبیل درخواست کرده است. «تکلیف چیست؟» رضا خان هم پاسخ داد که موضوع را مسکوت بگذارید و نیازی به ارائه این خدمات نیست.(۳)

 پاسخ بونزوم به شیوه شناسایی های رضا خان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در پاسخ به پرسش وزارت امور خارجه فرانسه مبنی بر چگونگی شناسایی رضا خان توسط وزرای مختار دول مقیم ایران نوشت که لهستان و مصر بدون محدودیت و شرط، سمت جدید رضا خان را شناسایی کردند. انگلیس، بلژیک، ایتالیا و آلمان، موقت و تحت شرایطی از جمله عمل به قرارداد های فیمابین، شوروی و آمریکا هم با اظهار امیدواری به برقراری روابط دوستانه رضا خان را به عنوان رئیس موقت مملکت مورد شناسایی قرار دادهاند. بونزوم افزود حکومت موقت فعلی به شیوه شناسایی کشورها توجهی ندارد و اعتراض آنها به ما فقط برای عدم شناسایی است. وی در پایان از وزیر امور خارجه خواست از دولت های اسپانیا، سوئد، سوئیس، یونان، لتونی، که گویا فرانسه حفاظت منافع آنها را در ایران به عهده داشت، بپرسد که به نام آنان چه موضعی باید بگیریم.(۴)

 پرسش از مشی سیاسی شوروی

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که در بندرجز بسر میبرد، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ با اشاره به انتقال برخی از سران ترکمن مخالف ایرانی از چاتلی به عشقآباد توسط روسها و این که اخیراً دویست نفر نظامی در حسینقلی پیاده کردهاند، پرسید: «استدعا مینمایم از مشی سیاسی روسیه نسبت به وضعیات کنونی بنده را مستحضر فرمایید که آیا با وضعیات

فعلی (خلع قاجار و روی کار آمدن رضا خان) مخالف و یا بیطرف هستند؟»(۵)

 تقاضای اخراج جاعل اسناد از قشون

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که جرم علیاصغر خان احتشامالممالک، صاحب منصب بازنشسته این لشکر، در قضیه جعل اسناد ثابت شده و باید به مجازات برسد. از آنجا که وی باید تسلیم عدلیه گردد، «متمنی است اجازه صادر فرمایند که مشارالیه از خدمت قشون اخراج گردد.»(۶)

 پذیرش مسئولیت تیپ پیاده لشکر غرب

امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، از رضا خان خواست، مسئولیت تیپ پیاده غرب را به خود او واگذارد.(۷)رضا خان اخیراً با ابراز نارضایتی از عملکرد لشکر در تأمین امنیت منطقه، فرمانده تیپ پیاده لشکر غرب را برکنار کرده بود.

 بیاعتمادی طوایف لرستان به دولت

نماینده لشکر غرب که اخیراً با سران و کدخدایان طایفه قلاوند ملاقات کرده بود، اطلاع داد که این کدخدایان میگویند هیچیک از طوایف لرستان به دولت اطمینان ندارند، بلکه همقسم شدهاند همچنان به ستون های نظامی و پست های آنها شبیخون بزنند. وی افزود اسلحه لازم از طرف بختیاری به اینان میرسد. امیرلشکر غرب با ارسال این خبر به رضا خان افزود قوای فعلی این لشکر برای تأمین استحکامات و پست های نظامی منطقه کافی نیست و نمیتواند طوایف متمرد را تعقیب و تنبیه نماید. وی درخواست کرد برای جبران این نقیصه یک گروهان پیاده و یک بهادران سوار از لشکر جنوب، تحت امر نایب سرهنگ عباسقلی خان، فرمانده فوج منصور بگذارند تا بتواند به ناآرامی های منطقه دزفول پایان دهد.(۸)

 خودسری های سیمیتقو

کارگزاری ارومیه با ارسال گزارشی بار دیگر تعدیات و خودسری های سیمیتقو را در منطقه خود یادآور گردید. وی نوشت اخیراً عمر خان از اطاعت سیمیتقو سر باز زده، به همین جهت املاک عمر خان مورد هجوم کسان سیمیتقو قرار گرفت، اما عمر خان به همراهی نظامیان مهاجمان را تعقیب و دو تن را بازداشت کردند. کارگزار نوشت که سیمیتقو به دلیل وعده هایی که امیرلشکر سابق لشکر شمال غرب به او داده و عمل نکرده بود اقدام به این خودسریها کرده است. وی افزود از آنجا که سیمیتقو میداند فعلاً دولت متعرض او نخواهد شد، نافرمانی های خود را افزایش داده است. در این گزارش آمده است که اسماعیلآقا سیمیتقو با توجه به وضعیت موصل که مورد اختلاف ترکیه و انگلیس است، به هر دو روی خوش نشان میدهد تا هر کدام وزنه سنگینتری داشت به آن طرف تمایل نشان دهد.(۹)

 تحرکات اقتصادی اداره لیانازف

کارگزاری گیلان به وزارت امور خارجه خبر داد که اداره لیانازف که پیش از انقلاب شوروی در ایران فعال بود اخیراً از طرف کارگزاران بنگاه های اقتصادی شوروی فعال شده و ۴۴ دستگاه اسباب صیادی به افراد متفرقه اجاره داده است.

کارگزاری گیلان پرسید: «آیا جدیداً دولت علّیه راجع به این موضوع قراردادی با آنها منعقد نموده، و مداخلات آنها با اجازه اولیای دولت علّیه است یا خودسرانه دخالت میکنند و باید از آنها جلوگیری شود؟»(۱۰)

 موقعیت مدرسه روسها در تبریز

رئیس نظمیه آذربایجان اطلاع داد که کنسولگری شوروی در تبریز پس از تأسیس یک مدرسه اینک ۵۹ شاگرد مسیحی و مسلمان، اعم از دختر و پسر دارد که هم تبعه شوروی هستند و هم ایرانی. وی افزود دختران علیمردانُاف که مسلمان هم هستند بدون حجاب در مدرسه حاضر میشوند. «از طرف نظمیه به وضعیات مدرسه مزبور از مدیر مدرسه استیضاح شده، مشارالیه از دادن اطلاعات امتناع نموده است. اهالی شهر از تأسیس مدرسه مزبور فوقالعاده ناراضی میباشند.»(۱۱)

 عزیمت حاجاحمد کسمایی به ایران

ژنرال کنسولگری ایران در تفلیس به وزارت امور خارجه اطلاع داد که حکومت محلی، حاجاحمد کسمایی را تحتالحفظ از تفلیس به بادکوبه فرستاده، داخل کشتی گذاشته، در راه بندر پهلوی است تا تحویل مأموران ایرانی دهند.(۱۲) (ر.ك: ۲۲ اردیبهشت و ۲۶ مهر) آزادی و بازگشت حاجاحمد کسمایی با مساعی وزارت امور خارجه انجام گرفته بود. شیخ محمود کسمایی که پیگیر آزادی او بود امروز با فرستادن نام های به وزارت امور خارجه، ضمن تشکر از تلاش مأموران ایران تقاضا کرد اینک که احمد کسمایی به زودی وارد ایران میشود مأموران محلی نیز وسایل راحتی او

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۵۸.

۲- همان، ص ۶۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۱۹.

۴- پورشالچی، همان، ص ۲۴۵.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۲۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۴۹.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۳۳ و ۳۳۴.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۶۴ تا ۱۶۸. منابع انگلیسی هم نوشتند که سیمیتقو همچنان به باجگیری از روستا های منطقه سلماس ادامه میدهد و این کار بیشتر با بردن گوسفندان و سپس طلب کردن ب های آن از صاحب انشان انجام میگیرد. (FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴)

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۵۳۳.

۱۱- همان، سند شم ۲۹۷۱۵۲۳۷.

۱۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۹۵-۱۸-۱۳۰۴.

را فراهم نمایند.(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. پس از تذکرات پیش از دستور نمایندگان، ادامه بررسی قانون استخدام در دستور کار قرار گرفت.(۲)

 رضا خان در خانه

از روز تصویب ماده واحده خلع سلطنت قاجار و تفویض ریاست موقت مملکت به رضا خان، وی همواره در خانهاش به امور رسیدگی کرده و برای شرکت در هیأت دولت از منزل خارج نشده است. محمدعلی فروغی، کفیل ریاست وزراء، وزیران، و بقیه رجال سیاسی و نظامی برای ملاقات با رضا خان یا ارائه گزارش به خانه او میروند.(۳)

 دستور وزیر داخله به نصب صندوق های عرایض

در پی اطلاعیه رضا خان در رسیدگی به شکایات اهالی از مقامات لشکری و کشوری (ر.ک: ۲۴ آبان) وزیر داخله با ارسال بخشنام های حکام را موظف کرد خیلی زود در همه نقاط دوردست صندوق عرایض نصب کنند و ماهی دو بار محتویات آن را تحویل پست دهند. «بدیهی است در نصب صندوق فاصله دو فرسخ را فراهم خواهند داشت. در باب تهیه صندوق هم به وزارت پست و تلگراف مراجعه» شود.(۴)

 نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که از اصفهان حاجآقاجمالالدین مجتهد، فاطمی (وزیر معارف)، شاهزاده صارمالدوله، شیخ الاسلام، جلاءالسلطنه، و از نجفآباد شاهزاده غلامحسینمیرزا، و از قمشه بنانالسلطان مدیر روزنامه میهن به مجلس مؤسسان راه یافتند. این منبع میافزاید که از کاشان میرزاسیدحسن کاشانی، میرزا احمد نراقی، محلوجی و کاشانچی راهی مجلس مؤسسان شدند.(۵)

 آتشسوزی در بازار بارفروش

حدود ده مغازه از اماکن کسب تجار بارفروش طعمه حریق شد. طبق گزارش حاکم مازندران حدود ۱۰ هزار تومان خسارت به این دکاکین وارد شده است.(۶)

(تصویر) اصفهان، میدان نقش جهان

۱- همـان، ۲۲-۹۵-۱۸-۱۳۰۴. وزارت امـور خـارجه هـم پاسـخ داد که این بخش مربـوط به وزارت خـارجه نمیشـود. (همـان، ۲۱-۹۵-۱۸-۱۳۰۴)

۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۷، صص ۱ و ۲.

۳- همان، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همان، صص ۲ و ۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

 چهارشنبه

۲۷ آبان ۱۳۰۴

۱۸ نوامبر ۱۹۲۵

۱ جمادیالاول ۱۳۴۴

 درباره انتخاب اجباری حاجحسن ملک

در پی دستور اکید رضا خان نسبت به انتخاب حاجحسن ملک از مشهد (ر.ک: ۲۶ آبان)، نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، پاسخ داد که وی جزو نامزد های شهر مشهد هست و شاید انتخاب شود. با این حال «محض امتثال امر به حکومت رمزاً تلگراف شد ایشان را انتخاب نمایند.» مکری افزود که این اقدام در حالی انجام میشود که وقت گذشته و انتخابات مجلس مؤسسان در همه جا، غیر از تون رو به پایان است؛ مضاف بر این که تاکنون «چند بار هم در صندوق [ها] تصرفات شده [است.]»(۱)

رئیس ارکان حرب لشکر شرق نیز در این باره به وزارت جنگ نوشت که حاجحسن ملک از پذیرش حضور در مجلس مؤسسان امتناع میورزد، اما پس از گفت و گو متقاعد شد «و دستور لازم به قوچان صادر گردید که از قوچان انتخاب شود.»(۲)

 تلاش کنسولگری شوروی برای انتخاب نمایندگان موردنظر خود

به گزارش کفیل ایالت خراسان، تعدادی از رجال مشهد که از طرف ژنرال کنسولگری شوروی حمایت میشوند، با فراخوان حدود شش هزار روستایی از روستا های اطراف مشهد درصدد انتخاب نامزد های موردنظر خود بودند. از جمله اینان دربانباشی بود که با اخراج او از شهر و جدیت در حفظ انتظام از اقدامات آنان جلوگیری گردید. وی افزود ژنرال کنسول شوروی هم از این اقدامات عصبانی است.(۳)

 نامزد های قشون در کرمان، بندرعباس و بلوچستان

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که افرادی که باید از محل به مجلس مؤسسان راه یابند مشخص شده است. این اشخاص «کلیتاً با اطلاع خود اینجانب و تضمین فرمانده [نظامیان]... کرمان تعیین گردیدهاند. حاجسیدجواد بنانالشریعه و غلامرضا خان صدری از سیرجان؛ میرزاشهابالدین و افضلالملک روحی (برادر عطاءالملک روحی) از رفسنجان؛ روحی و دیوانبیگی از بم؛ ملافرج الله و میرزاعلینقی خان بیگلری از جیرفت؛ دستغیب و میرزانصر الله خان علیآبادی از بندرعباس؛ آیت الله کرمانی، میرزاعبدالحسین مجتهد، سیدالعراقین و آقامهدی رئیس بلدیه، از کرمان؛ مؤیدالاسلام کرمانی و شیخ عباس

ملاباشی از بلوچستان.(۴)

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، از قول فرمانده نظامیان کرمان در تلگرام دیگری یادآور شد که انتخاب میرزاعیسی خان، سفارش جدید وزارت جنگ، در کرمان به دلیل تنگی وقت و انتخاب [پیشاپیش] نامزدها و شروع انتخابات بسیار مشکل است. «معهذا دستور دادم حتیالامکان در انتخاب وی کوشش نماید.»(۵)

گویا انتخاب میرزاعیسی خان به فرمانده لشکر شمال غرب نیز توصیه شده بود که او نیز پاسخ داد زمان گذشته، «به سایر نقاط نیز حکم شد متأسفانه دیر شده است.»(۶)

 وضعیت نامعلوم مخارج تلگرام های ارسالی

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ نوشت که هزینه تلگرام هایی که از منطقه غرب [برای همآوایی با خلع سلطنت قاجار] ارسال شد از طریق قرض بود؛ تجار محل قرض دادند؛ و اینک خواستار طلب خود هستند. رؤسای تلگراف خانه ها که این پولها را گرفتهاند میگویند برگشت آن غیرممکن است. وی تأکید کرد که با مراجعه هر روزه تجار که موجب زحمت و اختلال امور شده، مواجه است.(۷) رضا خان یک بار در پاسخ به این موضوع گفته بود که هزینه این تلگرامها را اداره پست آن ناحیه باید تقبل نماید.

 گزارش حاکم مازندران از انتخابات

چراغعلی پهلوی، حاکم مازندران، به وزارت جنگ اطلاع داد که از بارفروش دادگر، شریعتزاده، ملکآملی، آقاشیخ جعفر ثقهالاسلام، آقامیرزاعبدالباقی آلاشتی و [...] آلاشتی انتخاب خواهند شد «که صالحترین اشخاص و طرف اطمینان هستند.» وی افزود نتوانستیم تجدد را از ساری انتخاب کنیم، چون مردم به او مظنون هستند.(۸)

 موضع دولت فرانسه نسبت به شناسایی رضا خان

برته لو، وزیر امور خارجه فرانسه، خطاب به بونزوم، وزیرمختار آن کشور در ایران نوشت که با توجه به پیشآمد های یونان(۹) شناسایی حکومت موقت را در ایران به زمانی بعد موکول میکنیم که مجلس مؤسسان تصمیم مجلس شورای ملی را دایر بر خلع سلطنت قاجار تأیید نماید و رضا خان را به عنوان رئیس مملکت بشناسد؛ و نشانه هایی از ثبات و استواری دیده شود.(۱۰)

 نصایح لورن به رضا خان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، با اشاره به کمک های سر پرسی لورن در بالا رفتن رضا خان از پله های قدرت نوشت که رضا خان به زودی پادشاه و صاحب قدرت مطلق خواهد شد. او و وزیرمختار انگلیس گفت و گو های مفصلی پیش از کودتا [خلع سلطنت قاجار] با یکدیگر داشتند. در این مذاکرات رضا خان پذیرفت که جان محمدحسن میرزا ولیعهد را نگیرد، با اطرافیان احمدشاه به خشونت رفتار نکند، در برابر کمونیسم ایستادگی نماید و برای اینکه در خاورمیانه قهرمان حراست تمدن علیه تبلیغات کمونیستی بشود، رضا خان از سر پرسی لورن نصایح ذیل را شنید: دلبستگی و تمایل به راست؛ هماهنگی با عوامل

مذهبی ولی محافظهکار، دشمنان فطری دگرگونی جامعه؛ استقرار یک رژیم فردی؛ کاهش قدرت وزیران تا حد یک کارمند ساده؛ تشکیل شورای دولتی؛ تکیه بر انگلستان و هند؛ همکاری و اشتراک مساعی فراوان میان یک ارتش ایرانی ملی پرقدرت با ستاد انگلیس در هند.

بونزوم افزود که سر پرسی لورن خوشحالی خود را پنهان نمیکند که توانسته است به اوضاع مبهم سیاسی ایران خاتمه دهد و آینده ایران را به نحوی رقم بزنند که انگلیس میخواست با عقد قرارداد ۱۹۱۹ رقم بزنند.(۱۱)

 گزارشی از محمدحسن میرزا

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی به رضا خان گزارش داد که محمدحسن میرزا، ولیعهد سابق، فعلاً در بغداد است و شایعاتی پخش میکند که احمدشاه و وثوقالدوله به زودی وارد ایران خواهند شد.(۱۲)

 رسیدن گندم به آستارا و بلاتکلیفی آن

سرتیپ فضل الله زاهدی خبر داد که [مقداری از گندم های وارداتی از شوروی] در پنج لتکا، حدود ۱۵ هزار پوط از بندر

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶۱.
۲- همان، ص ۵۲. با رسیدن این خبر به وزارت جنگ، وزارت خانه مذکور به رئیس ارکان حرب لشکر شرق یادآور شد که حاجحسن آقا ملک وکیل خراسان و اینک در تهران است [با فرد دیگری در مشهد اشتباه گرفت هاید.] به دستور رضا خان حتماً باید از مشهد انتخاب شود. رئیس ارکان حرب لشکر شرق یک روز بعد پاسخ داد که جایی جز تون و طبس برای انتخاب حاجحسن ملک پیدا نشد. دستور دادم از آنجا انتخابش کنند. (همان، صص ۲۳ و ۲۴)
۳- همان، ص ۵۹.
۴- همان، ص ۵۵.
۵- همان، ص ۵۶.
۶- همان، ص ۶۶.
۷- همان، ص ۵۴.
۸- همان، ص ۱۵.
۹- یونان در ۱۹۲۴ اعلان جمهوری کرد ولی در پی اغتشاشاتی بار دیگر رژیم سلطنت از نو برقرار شد. منظور وزیر امور خارجه فرانسه این بود که اطمینانی به وضعیت فعلی نیست و باید منتظر ثبات سیاسی در ایران بود تا متعاقب آن شناسایی رضا خان انجام شود.
۱۰- پورشالچی، همان، ص ۲۴۵.
۱۱- همان، صص ۲۴۶ و ۲۴۷.
۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۰۲.

پهلوی به آستارا رسید. پیش از این ناآرامی دریا نگذاشته بود لتکاها حرکت کنند. (ر.ک: ۲۵ آبان) اما معلوم نیست چه فرد یا سازمانی باید گندمها را تحویل بگیرد. وی افزود سه لتکای دیگر با ۱۰ هزار پوط گندم دیروز از بندر پهلوی به آستارا فرستاده شد. وی پرسید هزینه حمل این بارها از چه محلی باید پرداخت شود؟(۱)

 پیشنهادی برای رفع اختلاف با فرانسه

در پی اعتراض سفارت فرانسه نسبت به چگونگی رفتار دولت ایران در امور حفاری در مناطق تاریخی (باستانشناسی) وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه چاره را در این دید که به مذاکرات کمیسیونی که در این باب در سال گذشته برپا شده بود مراجعه شود. از این رو در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که در ۱۳۰۳ با تجدیدنظری که در نظامنامه لایحه حفریات شد، کمیسیونی مرکب از نمایندگان وزارت امور خارجه و وزارت مالیه و این وزارت خانه تشکیل گردید. با رجوع به آن مذاکرات میتوان قرار قطعی در موضوع حفریات داد تا اختلاف نظر سفارت فرانسه و دولت نیز برطرف شود.(۲)

 تقاضای مکاتبه با فرمانده کشتی های جنگی انگلیس

پس از گزارشی که مدیر گمرک دیرستان از عدم پرداخت کابوتاژ توسط کشتی های جنگی انگلیس داد، مدیر گمرکات قشم در نام های به رئیس گمرکات جنوب ضمن اشاره به این موضوع نوشت: «ممکن است مکتوبی به فرمانده جهازات جنگی انگلیس S.N.O مرقوم فرمایند که اجناسی که از جزیره جهت خوراک جهازات مذکوره خارج مینمایند، در تحت جواز کابوتاژ گمرکی صادر گردد تا سبب عدم انتظام قوانین گمرکی به عمل نیامد.»(۳)

 نمایندگان ولایت ثلاث در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب نام نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان را به اطلاع وزارت جنگ رساند: شیخ الاسلام، شیخ جلال، ملکالتجار، و ظفرالسلطان. وی تأکید کرد دو نفری که از محل تعیین شدهاند، از طرفداران دولت محسوب میشوند.(۴) پیش از انجمن نظار، حکومت محلات انتخاب سیدهاشم مدنی (ملکالتجار) را اعلام کرده بود. (ر.ک: ۲۶ آبان)

 میهمانی سرداررفعت

علی نقدی (سردار رفعت) امروز مجلس جشنی به افتخار رضا خان برپا کرد که غیر از رئیس موقت مملکت، وزراء و برخی از رجال و صاحب منصبان ارشد نیز شرکت داشتند.(۵)

 درآمد پنج ماهه انحصار دولتی قند و چای

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت درآمد دولت از انحصار قند و چای از خرداد تا انت های مهرماه یک میلیون و ۴۲۰ هزار و ۲۳۷ تومان بوده است.(۶)

□ نمایندگان ارامنه در مجلس مؤسسان

تومانیانس و دکتر آقایان از طرف ارامنه تهران به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۷)

□ نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان

روزنامه ایران در شماره امروز خود اسامی تعدادی از نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان را درج کرد: شریعتمدار دامغانی و آقاسیدحسینآقا از شاهرود؛ شریعتمدار نیشابوری و عبدالحسین تیمورتاش از نیشابور؛ حیدرقلیمیرزا و میرزابهاءالدین از محلات.(۸)

□ پیشنهادی برای ریاست تیپ پیاده لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان پیشنهاد کرد سرهنگ باقر خان، رئیس فوج مظفر، به ریاست تیپ پیاده لشکر غرب منصوب شود. وی با اشاره به خدمات زبردستانه این صاحب منصب نوشت که وی میتواند به وضعیات ناامنی های منطقه پایان دهد. رضا خان پیش از این بیلیاقتی فرمانده تیپ پیاده لشکر غرب را عامل دزدیها و شبیخون های طوایف لر به کاروان کالاها دانسته بود. حسین خزاعی از «پدر تاجدار» خواست: «در صورتی که اجازه فرمایند سرتیپ علیمحمد خان را به مرکز اعزام دارد» تا مراتب را از نزدیک به عرض برساند.(۹)

□ پایان موقت مذاکرات مرزی

الهام، رئیس هیأت مرزی ایران در بیله سوار، در گزارشی محرمانه به وزارت امور خارجه خبر داد که طبق توافق دولتین ایران و شوروی، مذاکرات مرزی تا بهار سال آینده متوقف میشود. الهام افزود با وجود این تعویق، از آنجا که عهدنامه ترکمنچای و پروتکل الحاقی ۱۸۲۹ ملاک عمل خواهد بود، طبق تفسیر طرف روسی بخش قابل توجهی زمین و سه روستا به تصرف شوروی درخواهد آمد و این به ضرر ایران است. وی درخواست کرد این موضوع در مرکز با حضور تعدادی از اعضای کمیسیون مرزی به اطلاع مقامات برسد و تعیین تکلیف گردد تا در بهار آینده گرفتاری های جاری از بین برود.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۳۳. وزارت جنگ پاسخ داد که اداره مالیه گندمها را تحویل گرفته و کرایه آن را حساب خواهد کرد. (همان، ص ۲۳۲)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۳-۴۱-۱۳۰۴.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۰۴۶۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶۰.

۵- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۸، ص ۱.

۶- همان، شم ۱۹۵۷، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- همان، ص ۳.

۹- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۰۹ و ۳۱۰. رضا خان هم گفت به سـرهنگ باقر خان اعتماد دارد ولی برای این سمت مناسب نیست. (همان، ص ۳۰۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، صص ۲۶ تا ۲۸.

ص: ۴۴۲

 پنجشنبه

۲۸ آبان ۱۳۰۴

۱۹ نوامبر ۱۹۲۵

۲ جمادیالاول ۱۳۴۴

 چند دستور انتخاباتی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی خیلی فوری به رئیس ارکان حرب لشکر شرق نوشت اگر دیر نشده «کاشف را نیز برای تربت کاندید نمایید که با دکتر ضیائی انتخاب شود.»(۱) همچنین به امیرلشکر جنوب دستور داده شد به جای فرد پیشین معرفی شده، موسویزاده یزدی را از یزد انتخاب کنید.(۲) و نیز به امیرلشکر جنوب تأکید شد در انتخاب روحی از سیرجان از هیچ کاری کم نگذارند.(۳) وزارت جنگ در تلگرام دیگری به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، نوشت که همه نامزد های انتخاب شده محلی مورد تأیید هستند، (ر.ک: ۲۷ آبان) فقط علیاکبر داور از تهران به مجلس مؤسسان راه خواهد یافت، به جای او فرد دیگری را معین کنید.(۴) وزارت جنگ در بخشنام های فوری به فرماندهان نظامی و حکام حکومت های نظامی بار دیگر یادآور شد هر کجا انتخابات پایان یافته و نمایندگان مشخص شدهاند، در حرکت آنها به تهران تسریع کنید.(۵) در همین ارتباط فرمانده تیپ شمال اطلاع داد که نمایندگان تعیین شده شاهرود و ترکمنها راهی تهران شدند؛ به نمایندگان رشت و مازندران و استرآباد هم دستور داده شد هر چه زودتر حرکت کنند.(۶)

 مواضع مطبوعات انگلیس نسبت به خلع سلطنت قاجار

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که محافل سیاسی و مطبوعات لندن در مورد تصمیم اخیر مجلس شورای ملی دایر به الغاء سلطنت قاجار و تفویض ریاست موقت مملکت به «والاحضرت اقدس رضا خان پهلوی» حسن ظن داشته، نسبت به آینده ایران خوشبین هستند. وی افزود عقیده ارباب جراید آن است که دولت شوروی به جد و با وسایل گوناگون خواستار برقراری رژیم جمهوری است؛ هم رضا خان را به این موضوع تشویق میکنند و هم توسط عوامل خود در نقاط مختلف ایران مشغول تحریک هستند. در این مسئله دولت ترکیه هم با روسها همراه و هم عقیده است. وی این را هم اضافه کرد که جراید انگلیس میگویند اعطای لقب «والاحضرت» به رضا خان خود نشان از پادشاهی قریبالوقوع او دارد و رژیم جمهوری جایی در آینده سیاسی ایران ندارد.(۷)

 نگرامی حاکم استرآباد از فعالیت شیخ محمدباقر

حسن رئیس، حاکم استرآباد، در تلگرامی به رضا خان با اشاره به این که «ملت استرآباد از علماء و تمام طبقات مردم خصوصاً رعایا عاشق سلطنت و تاجداری آن اعلیحضرت هستند» نوشت که شیخ محمدباقر فاضل که از قبل با روسها مرتبط بوده،

مخالف سلطنت [و طرفدار جمهوری است.] رئیس که از اقدامات شیخ یادشده نگران بود افزود که وی اقداماتی را علیه من در تهران شروع کرده است. «مراتب را به عرض مبارک رساندم تا خاطر مبارک آن اعلیحضرت به کلی واقف باشد که اقدامات فاضل به کلی تحت نفوذ روسها است.»(۸)

 آخرین خبرها از سران ناراضی ترکمن و مواضع روسها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ اطلاع داد که آناگلدی خان، عثمان آخوند و کوگک صوفی توسط روسها در عشقآباد بازداشت شدهاند. روسها همچنین آن دسته از ترکمنها را، که در منطقه مرزی مستقر هستند و اقدام به دزدی کردهاند، دستگیر و خلع سلاح کرده و خواستهاند که به خاک ایران بازگردند. در این تلگرام آمده است که محمدقلی خان و ملا خان دو تن دیگر از سران مخالف ترکمن در حسینقلی هستند.(۹)

 گزارشگیری از تشکیلات نظامی

وزارت جنگ از فرماندهان لشکر های شرق، جنوب، غرب، شمال غرب، و فرمانده تیپ شمال خواست گزارشی از تشکیلات یگان نظامی خود را ارسال دارند. این که لشکر دارای چند تیپ و هر تیپ دارای چند فوج پیاده و سواره و هر فوج دارای چند گردان و هر گردان چند گروهان و یا بهادران، و بالاخره هر گروهان و بهادران از چند نفر صاحب منصب و افراد و چهارپایان تشکیل شده است.(۱۰)

 احضار سالارلشکر برای خرید خانه

رضا خان، عباسمیرزا فرمانفرما (سالارلشکر) را از تبریز احضار کرد تا خانهاش را بخرد. «والاحضرت طالب خریداری خانه اوست و برای این کار ناچار شده مراجعت کند.» رضا خان که میخواست این خانه را بخرد به کریمآقا بوذرجمهری، رئیس بلدیه، مأموریت داد معامله را انجام دهد. قیمت خانه به نوشته محمدولیمیرزا فرمانفرما بیش از یکصد هزار تومان ارزش داشت، اما بوذرجمهری دستور داشت بیش از ۳۵ هزار تومان پرداخت نکند. «امر همین است.»(۱۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. دستور اصلی ادامه بررسی قانون ممیزی بود.(۱۲)

 بازگشت رؤسای طوایف منطقه دزفول

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، اطلاع داد که رؤسای طوایف اطراف دزفول که پس از تهاجم عشایر ناراضی عرب به خرمشهر خاک ایران را ترک کرده، به بینالنهرین رفته بودند، اینک بازگشته، با دادن اطمینان و تحبیب در منطقه دزفول، محل سابق خودشان ساکن شدهاند.(۱۳)

 انعقاد قرارداد با هاری دیویس

وزارت مـالیه، امروز با هاری دیویس، یکی از مستشاران مالی جدیـد آمریکا قرارداد امضا کرد. مـدت این قرارداد پنـج سال و حقالزحمه دیویس سالانه ۷۵۰۰ دلار، هر دلار یک تومان، تعیین شده است.(۱۴)

 حمایت وزارت امور خارجه از تأسیس هیأت محصلین ایرانی

در پی اعلام تأسیس هیـأت محصـلین ایرانی از طرف ژنرال کنسول ایران در بـادکوبه، وزارت امور خـارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به ژنرال کنسول، ضـمن تأییـد چنین اقـدامی نوشت که «در صورتی که مصالح ایران و ایرانیان را مدنظر قرار دهند البته بسیار

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶۳.

۲- همان، ص ۴۸.

۳- همان، ص ۴۹.

۴- همان، ص ۵۱.

۵- همان، ص ۵۰.

۶- همان، ص ۳۲. به راستی روشن نیست، نماینـدگان ترکمنها در موقعیتی که تیپ شـمال با آنان در حال جنگ بود چگونه و بـا چه سـرعتی انتخـاب شدنـد! بنـا بود غیر از افراد مطمئن، منتخبین کسـانی باشـند که به لحـاظ ظاهر امکان حضور در مجلس مؤسسان را داشته باشند.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۲ و ۱۳۱-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۸- اسـناد مؤسـسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۳۰ و ۲۳۱. اینگونه گزارشـها که معمولاً با زدن اتهام همراه بود، روشن نیست تا چه حدود نسبت به منافع حاکم و تا چه حد در نسبت با حقیقت موضوع ابراز میشد.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۱۳.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۵۳.

۱۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۳۷ و ۱۳۸.

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۹، ص ۱.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۱۰۰.

۱۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۱۰۶۶.

خوب و مستحسن میباشد.» در این نامه با اشاره به نام برخی از اعضاء مؤسس این هیأت آمده است «ضمناً به وسایل خصوصی و مقتضی دو نفر از آقایان هیأت رئیسه جمعیت محصلین را متذکر شوید که در اسامی خود کلمه اُف را تغییر دهند» و از واژه فارسی استفاده کنند.(۱)

 ریاست جمهوری دایم برای مصطفی کمال پاشا

نماینده سیاسی ایران از اسلامبول خبر داد که بستن تکایا و خانقاه ها و گذاشتن اجباری کلاه شاپو که ابتدا توسط هیأت دولت انجام شد اینک دارد صورت قانونی پیدا میکند و قرار است در مجلس مطرح شود. وی افزود: «چند روزی است در پار های جراید راجع به ریاست جمهوری ابدی آقای مصطفی کمال پاشا مقالاتی درج میشود.»(۲)

 اسامی منتخبین مجلس مؤسسان در جراید

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعداد دیگری از افرادی که به مجلس مؤسسان راه یافتند درج کرد. شیخ محمدعلی ثابت، حاجیمحمدباقر شاهرودی، ملکآرایی و سردارمفخم از قزوین؛ حاجیاسد الله زوارزاده و دکتر ضیاء از تربت حیدریه؛ محمود رضازاده و میرزاعلیاکبر تاجر نهاوندی از لاهیجان؛ یاسایی و میرزاآقا فامیلی از سمنان؛ یوسف خان مشار (معاون وزارت معارف)، اعتبارالدوله (رئیس اداره مرکزی تلگراف خانه)، سیدجواد طباطبایی، حسین خان گودرزی (بشیرمعظم، عضو تلگراف خانه بروجرد) از بروجرد؛ سیدکاظم یزدی، حائریزاده، شیخ الرئیس، مشیرالممالک، صدر و ملک از یزد؛ حیدرقلی میرزاحشمتی، میرزابهاءالدین محلاتی، صدرالاشراف محلاتی، میرزاقوامالدین، آقاشیخ اسد الله از محلات.(۳)

 جمعه

۲۹ آبان ۱۳۰۴

۲۰ نوامبر ۱۹۲۵

۳ جمادیالاول ۱۳۴۴

 انفجار مهیب در اداره حکومت ناصری

به گزارش نایب سرهنگ مصطفی، فرمانده ساخلو خوزستان، هنگام جدا کردن فشنگها برای استحصال باروت، انفجاری رخ داد که بخش غربی اداره حکومتی خراب شد. وی در نخستین تلگرامی که به شیراز برای امیرلشکر جنوب فرستاد تعداد کشته ها را ۱۶ نفر و مجروحین را چهار تن ذکر کرد.(۴) گزارش تکمیلی حکایت از آن دارد که در این انفجار مهیب ۶۰ کارگر کشته و هشت تن زخمی شدهاند. نایب سرهنگ مصطفی یادآور شد که مراقبت های لازم برای پیشگیری از هر حادث های در نظر گرفته شده بود، اما احتمال دارد در اثر بیمبالاتی چاشنی یکی از گلوله ها عمل کرده، موجب این حادثه شده است.

شدت انفجار به نحوی بوده که پیکر برخی از کارگران کنترات شده متلاشی و از بین رفته است. «۱۸ نفر از مقتولین که اجساد آنها به کلی از هم متلاشی و به طوری بوده که سر و دست و پا و سایر اعضاء متلاشی شده را کلیه روی هم ریخته در خارج عمارت مزبور دفن شدهاند.»(۵)

 نمایندگان گیلان در مجلس مؤسسان

سرتیپ فضل الله زاهدی با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ اعلام کرد که انتخابات گیلان پایان یافت و از رشت سیدعبدالوهاب، مجتهدزاده، میرزاعلی چایچی و شیخ بهاءالدین؛ از بندر پهلوی کی استوان و محمود ویشکایی؛ از لاهیجان آقامحمودآقا و نهاوندی؛ از فومن انشائی و ندامانی؛ از طالش هم قائممقامالملک انتخاب شدند.(۶) نایب سرهنگ عزت الله، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، نیز با اشاره به انتخاب افراد یاد شده به وزارت جنگ نوشت که «اشخاص مزبور برجستهترین وکلای گیلان هستند که برای سلطنت اعلیحضرت پهلوی ارواحنا فداه [انتخاب]» و ساعت دو بعد از ظهر راهی تهران شدند.(۷)

 نمایندگان ترکمنها در مجلس مؤسسان

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که حاجیرجب آخوند، قاضیالقضات تراکمه و آناجان آخوند نمایندگان ترکمنها در مجلس مؤسسان هستند. وی افزود آنها را با کشتی راهی کردم، اعتبارنامه هایشان هم بعداً ارسال میگردد.(۸)

 ضرورت نمایندگی رئیسالتجار از مشهد

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، از وزارت جنگ خواست که رئیسالتجار نمایندگی خود را از سبزوار به مشهد منتقل کند، چون اینجا آدم «بدسابق های» نامزد است که نباید انتخاب شود.(۹) وزارت جنگ خیلی زود نظر رئیسالتجار را نسبت به حضورش در مجلس مؤسسان از مشهد جلب کرد.(۱۰)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۵-۱۸-۱۳۰۴.

۲- همان، ۲-۲۲-۱۷-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۵۸، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۰۷. چند روز پس از این حادثه کمیسیونی از رؤسای ادارات و اعیان شهر تشکیل گردید. دستور داده شد در دیگر نقاط خوزستان هم چنین هیأت های ایجاد شده مشغول جمعآوری اعانه شوند تا در اختیار خانواده کشتهشدگان قرار گیرد. (همان، ص ۱۰۴) روزنامه ایران هم درباره این خبر چند روز بعد نوشت که «فشنگ های سربی اسقاطی که در قور خانه بوده و میخواستند ببرند در خانه های خود بریزند، یک نفر خریداری نموده که باروتش را تحویل بدهد و سرب و پوست فشنگها را ببرد... به واسطه غفلت عملجات باروتها آتش گرفته و آن قسمت از عمارت حکومتی که کارگران مشغول خالی کردن فشنگها بودند به کلی خراب کرده، عد های عمله که زیر آوار مانده تحقیقاً معلوم نیست...» (شم ۱۹۶۱، ص ۳) وزارت جنگ پس از باخبر شدن از گزارش های اولیه این حادثه در

تلگرامی به امیرلشکر جنوب نوشت که وقوع چنین حوادثی نشاندهنده بیاطلاعی و غفلت صاحب منصبان قشون است. البته، به نظر میرسد توجه اصلی وزارت جنگ به از بین رفتن مهمات بود نه افراد کشته شده. چنانچه به محمود آیرم تذکر داد: «مقتضی است قدغن فرمایید عموم صاحب منصبان را متذکر دارند که در حفاظت از ذخایر کاملاً مراقبت نمایند و در مواقعی که لزوماً مواد محترقه را باید حمل و نقل به مکانی کرده یا این که از یکدیگر تفکیک کنند لازمه احتیاط را به عمل آورند.» (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۵، ص ۱۱۶)

۵- همان، صص ۹۶ تا ۱۰۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۳۳.

۷- همان، ص ۳۱.

۸- همان، ص ۳۴.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- همان، ص ۱.

 تقاضای مراقبت از ملااحد تبریزی

سرتیپ محمدحسین آیرم از وزارت جنگ خواست ملااحد تبریزی را که از قزوین راهی تهران شده و «آدم بدجنس و بدسابقه است» تحت نظر بگیرند.(۱)

 انعکاس گزارش کارگزاری ارومیه به لشکر شمال غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب خلاص های از گزارش کارگزار ارومیه را مبنی بر ضرورت مراقبت از کنسول شوروی در ارومیه ارائه کرد. در این تلگرام آمده است کنسول یادشده که اخیراً به تبریز رفته و اینک در ارومیه است نسبت به انتخابات دوره ششم مجلس شورای ملی ممکن است اقداماتی [برای حمایت از نمایندگان مورد نظر خود] بنماید، «به علاوه میخواهد اکراد را در نظر دولت مقصر و دولت را به قلع آنها وادارد.»

از امیرلشکر شمال غرب خواسته شد تحقیق کرده، نظر خود را اطلاع دهد.(۲)

 بلاتکلیفی کمک به اعراب فقیر خوزستان

اداره عایدات وزارت مالیه با ارسال نام های به وزیر مالیه با اشاره به دستوری که در ۲۶ مردادماه مبنی بر پرداخت ۱۵ هزار تومان وجه به اعراب بیبضاعت خوزستان (این تصمیم پیش از شورش طوایف ناراضی خرمشهر و حمله به این شهر گرفته شده بود) صادر شده، نوشت که قرار بود این اعتبار بلاعوض بوده، از محل اعتبار ماهیانه دولت پرداخت شود. «مستدعی است قدغن فرمایید تصمیم لازم را هر چه زودتر... ابلاغ نمایند.»(۳) کل اعتبار تخصیصی ۴۰ هزار تومان بود که ۱۵ هزار تومان آن باید بلاعوض پرداخت میشد.

 شنبه

۳۰ آبان ۱۳۰۳

۲۱ نوامبر ۱۹۲۴

۴ جمادیالاول ۱۳۴۴

 دستور به انتخاب دکتر بهرامی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی فوری به امیرلشکر غرب و رئیس ارکان حرب لشکر شرق دستور داد «از هر نقطه که ممکن است و پیشرفت دارد قدغن فرمایید دکتر احیاءالسلطنه [بهرامی] برادر دبیراعظم را انتخاب نمایند.»(۴)

□ داستان نمایندگان بلوچ در مجلس مؤسسان

رئیس تیپ مختلط سیستان و قائنات که مسئول انتخاب دو تن از میان طوایف بلوچ برای مجلس مؤسسان بود، به وزارت جنگ گزارش داد از آنجا که محل سکونت طوایف بلوچ یکی در مرز هندوستان است و دیگری در مرز افغانستان، مقرر شد از هر منطقه دو نفر نماینده برای مجلس مؤسسان تعیین کرده راهی بیرجند شوند تا متعاقباً در بیرجند دو تن از میان آنها انتخاب و اعزام گردد. وی افزود از طرف طوایف بلوچ های سرحد هندوستان ملکمحمد خان و سردار شاهجهان خان در بیرجند حاضر شدند. از طرف طوایف بلوچ های سرحد افغانستان نیز سردارعلی خان و حیدرعلی خان انتخاب شدند، اما خودرو آنها در میان راه خراب شد و به موقع نتوانستند به بیرجند برسند. «برای این که مدت معینه کم و نمایندگان مذکور روز موعود به مرکز برسند دو نفر نمایندگان بلوچستان سرحدی [هندوستان]» راهی تهران شدند. رئیس تیپ مختلط سیستان و قائنات در ادامه گزارش آورده است که منتخبین سرحد افغانستان دو روز دیر رسیدند، با این حال مصلحت ندیدم آنان را برگردانم. «به علاوه لازم بود که این قبیل اشخاص اوضاع مرکز را هم به رأیالعین در این موقع مشاهده نمایند.» این دو ظهر امروز به طرف تهران حرکت کردند. «مستدعی است برای تشویق و دلگرمی آنها امر و مقرر فرمایید کرایه اتومبیل» را از آنها نگیرند.(۵) بدین ترتیب بلوچها به جای دو نماینده، چهار نماینده در تهران داشتند.

□ اسامی گروهی دیگر از منتخبین مجلس مؤسسان

حاجمیرزاعلی قیصریه از ساوجبلاغ(۶)؛ میرزامحمدعلی خان فاطمی و سلطانمحمد خان نایینی (معاون دوم اداره عایدات داخلی) از نایین؛ آیت الله حاجمیرزامحمدرضا مجتهد، میرزاشهاب و افضل به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۷) امیرلشکر جنوب هم خبر داد که شیخ خزعل و میرزاحسین خان موقر از محمره، شیخ محمدجواد و احمد عبدی از بنیطرف، میرزاشهابالدین و افضلالملک روحی هم از رفسنجان به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۸)

□ پایان انتخابات در خراسان

رئیس ارکان حرب لشکر شرق اطلاع داد که انتخابات در منطقه خراسان پایان یافته و استخراج آراء شروع شده است.

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۱۹. موضوع به حکومت نظامی تهران اطلاع داده شد و متعاقباً نظمیه مأمور مراقبت از او گردید اما رفتاری که سوءظن نظمیه را برانگیزد از ملااحد تبریزی دیده نشد. (همان، صص ۵۱۷ و ۵۱۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۶۶.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۲۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۰۶.

۶- اسناد تجاری ادوار اول تا...، ص ۵۴۴.

۷- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۶۱، ص ۳. دستور وزارت جنگ برای رفسنجان انتخاب میرزاشهاب و یک نفر دیگر از محل بود که اینجا نام سه نفر آمده است.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۲۷.

با وجود این «تصـدیق خواهند فرمود که موقع گذشـته است، [امکان تغییر در] انتخابات و کاندیدش غیرممکن خواهد بود.»(۱) همچنین نـایب سـرهنگ مرتضـی مکری، کفیـل ایـالت خراسان، خبر داد که اکثریت آراء بعـد از شـریعتمدار در نیشابور از آن «شـخص بدسابق های است.» چنانچه تیمورتاش نمایندگی نیشابور را بپذیرد و از ترشـیز استعفا دهد اکثریت آراء بعد از وی در ترشـیز با یکی از خویشان تیمورتاش خواهـد شـد و تیمورتاش هم به جای آن «فرد بـدسابقه» از نیشابور به مجلس مؤسـسان راه مییابد.(۲)

 دخالت پارسیان در انتخابات یزد و کرمان

در نام های که به حاکم نظامی تهران نوشـته شـد آمده است که «در یزد و کرمان بعضـی پارسـیان که سوابق تیره دارند در پی آشوب و اخلال امور انتخابـاتی نماینـدگان [مجلس] مؤسـسان زرتشتیـان هسـتند. مقتضـی است امر تلگرافی خطاب به رؤسای زرتشتی توسط حکومت شـرف صدور یابد که در این موقع از پار های نظریات صرفنظر نموده» و ارباب کیخسرو و افلاطون را انتخاب کند.(۳) بلافاصـله به امیرلشـکر جنوب دسـتور داده شـد اربـاب کیخسـرو و افلاطون از طرف زرتشتیان یزد و کرمان به مجلس مؤسسان راه یابند.(۴)۹

 درخواست تأسیس فوج توپ خانه تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال از وزارت جنگ خواست «چون تیپ مسـتقل شـمال دارای آتشبار است... و نیز چون توپ خانه تیپ اضافه شـده است... اجازه فرمایید فوجی از توپ خانه تشـکیل و فرماندهی آن به نایب سـرهنگ عزت الله میرزا محول گردد.»(۵)

 اعتراض وزیرمختار شوروی به ارتباطات تلگرافی ایران

یورنف، وزیرمختـار شوروی، بـا ارسـال نـام هـای به وزارت امور خارجه نوشت که تاکنون بارها به «وضـعیت غیرمرضـیه رابط تلگرافی بین اتحـاد جمـاهیر شوروی سوسـیالیستی و ایران» اعتراض کردهـام. وی با اشاره به معاهـده تلگرافی دولتین گفت که ایران از پس تعهـدات خـود برنمیآیـد. «چنـانکه غالباً مشـهود میشـود ادارات تلگرافی ایران به احضـار هـای متـوالی و متمـادی تلگراف خـانه هـای اتحاد جماهیر شوروی قفقاز در هر وقت جواب نـداده و بعضـی اوقات به میل خود دست از کار کشـیده و بـدین جهت تلگرافات مدت ۳۶ ساعت بلکه بیشتر به مقصـد مخابره نمیشود.» وی ضـمن امیدواری به توجه مسـئولان ذیربط به این مسئله آمادگی دولت خود را برای رفع اشکالات تلگرافی ایران اعلام کرد.(۶)

۱- همان، ص ۲۸.

۲- همان، ص ۵. به همین ترتیب عمل شد و تیمورتاش برای نمایندگی به نیشابور منتقل شد. (همان، ص ۴)

۳- همان، ص ۱۰.

۴- همان، ص ۹.

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۱۶. سـرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، پاسـخ داد که در سـفر اخیرم آنچه دیدم فقط یک دسـته توپ خانه صحرایی و یک دسته توپ خانه کوهستانی بود. با این دسته ها نمیشود فوج تشکیل داد. (همان، ص ۲۱۵) توجیهات بعدی فرمانده تیپ شمال برای تأسیس فوج مذکور بیتأثیر بود. (همان، ص ۲۱۴)

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۱ و ۱۰۰ و ۱/۱۰۰-۳۴-۳۶-۱۳۰۴.

 پیشکار جدید مالیه کرمانشاه

ژان ا. دانوی، مستشار مالی آمریکا، به عنوان پیشکار مالیه کرمانشاه انتخاب شد. وی با حقوق سالیانه ۷۵۰۰ دلار، هر دلار معادل یک تومان، به استخدام وزارت مالیه درآمده است.(۱)

 اجازه صیدماهی حرام

صید ماهی حرام در میرود، مشهدسر [بابلسر]، سرخهرود و فرحآباد به قیمت ششصد تومان اجازه داده شد.(۲)

 یک ژاپنی در راه ایران

وزارت امور خارجه ایران باخبر شد که ماساهارو هوما وابسته نظامی دولت ژاپن در هندوستان راهی ایران است. وی از بمبئی عازم بصره، و سپس بغداد شده، اینک از راه خشکی، در حال ورود به ایران است. کنسولگری ایران در بغداد به وزارت امور خارجه خبر داد که چون تذکره ماساهارو هوما سیاسی بود بدون اخذ وجه ویزا داده شد. وزارت امور خارجه امروز این موضوع را به اطلاع وزارت جنگ رساند.(۳)

 گزارشی از همدستی بختیاریها و لرها

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که تیره حاجیوند از چهارلنگها با لرها همدست شده اخیراً کدخدا عباس قلاوند به بختیاری رفته دویست قبضه تفنگ «طیاره شکن» گرفته بین افراد طایفه قلاوند تقسیم کرده است. وی خواست [لشکر جنوب] رفتار خصمانه بختیاریها را تحت نظر قرار دهد، و یگانی از نیرو هایش را از ناصری به دزفول بفرستد، «زیرا از خرمآباد دیر میتوانند کمک اعزام دارند.» وی برای چندمین بار نیرو های لشکر غرب را برای حفاظت از دزفول و اطراف آن ناکافی دانست.(۴)

 قطع دست حاتم

نمایندگی سیاسی ایران در ایروان خبر داد که حاتم، نظامی مجروح ایرانی که برای معالجه در مریض خانه این شهر بستری شده بود، دستش قطع شد. «نظر به این که استخوان دست راست مشارالیه از اصابت گلوله سربی شکسته و به کلی خرد شده... اطبای مریض خانه چاره منحصر به عمل و قطع آن» دیدند. در این گزارش آمده است که حال حاتم پس از عمل جراحی خوب و اینک در حال اعزام به ایران است.(۵)

 برنج آمل در راه تهران

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از قول فرمانده نظامیان مازندران به وزارت جنگ خبر داد که بیش از شش هزار

بار برنـج از آمل به تهران منتقل شـده است. «چون به طور کلی برنـج مصـروفه طهران از آمل حمل میگردد لذا مأمورین مکفی برای تسهیل حمل برنج در تحت اختیار امین مالیه گذارده شد.»(۶)

 تلفات سرخجه میان کودکان بیرجندی

از بیرجنـد خبر دادند که بیماری سـرخجه تلفات زیادی از کودکان بیرجندی گرفته است. در این خبر آمده است اگر به زودی جلوگیری نشود تمام کودکان شهر از بین خواهند رفت.(۷)

(تصویر) یزد، نمای عمومی

(تصویر) بختیاریها

۱ آذر ۱۳۰۴

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۱.

۲- همان، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۸۶ و ۸۷. وزارت جنگ متعاقباً به امیرلشکر غرب اطلاع داد که در عزیمت ژاپنی نامبرده به تهران وسایل تسهیلات لازمه را فراهم کند. (همان، ص ۸۵)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۲۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۷.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۴۶.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۱۱.

. یکشنبه

۲۲ نوامبر ۱۹۲۵

۵ جمادیالاول ۱۳۴۴

 اعلام اسامی منتخبین مازندران توسط رئیس تیپ

سرتیپ فضل الله زاهدی، رئیس تیپ شمال، نام منتخبین مجلس مؤسسان از مازندران را به اطلاع وزارت جنگ رساند: میرزاعبدالباقی، رئیس عدلیه؛ شیخ جعفر ثقهالاسلام؛ شیخ علی مستنطق؛ شریعتزاده؛ ملکآملی؛ دادگر؛ میرزاذبیح الله علیآبادی؛ مجدالاطباء؛ آقاسیدمیرزاعلی اعتمادالتجار. وی افزود: «دستور داده شد در حرکت آنها [به طرف تهران] تسریع نمایند.»(۱)

 نمایندگان قمشه، نجفآباد، نایین و بوشهر

امیرلشکر محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، با اعلام پایان انتخابات در شهر های قمشه، نجفآباد، نایین و بوشهر، نام نمایندگان منتخب این نواحی را به وزارت جنگ اعلام کرد: شیروانی و حاجمیرزاحسین خان، برادر فاطمی از قمشه؛ غلامحسینمیرزا مسعودی و میرزاحسین خان جلاءالسلطنه از نجفآباد؛ سلطانمحمد خان عامری و فاطمی، برادر عمادالسلطنه، از نایین؛ میرزامحمدعلی خان منتصر، کارگزار، میرزاعبدالجواد، رئیس عدلیه، میرزاحسینعلی گلشن، و سیدحسین تاجر بهبهانی، رئیس افتخاری بلدیه از بوشهر. وی در پایان نوشت که رئیس عدلیه و کارگزار بوشهر تقاضای دو ماه مرخصی کردهاند تا بتوانند به تهران بیایند. «قدغن فرمایید زودتر اجازه مرخصی مشارالیهم صادر شود.»(۲)

 هویت سیاسی منتخبین خوزستان

احمد عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، به وزارت جنگ خبر داد که سه تن از هشت فرد منتخب از خوزستان برای مجلس مؤسسان «از طرفداران جدی والاحضرت اقدس» و مطیع هستند. نام آنان حاجشیخ محمدجعفر، میرزاحسین خان موقر و احمد عبدی است. آقا نظام و علوی، دو تن دیگر را نیز میشود اداره کرد. اما از سه نماینده دیگر مطمئن نیستم. وی افزود یکی از این سه تن یمینالملک است که «خدا بهتر میداند چه عقیده دارد» و دو دیگری صدرالدین و ابراهیم هستند. دو فرد اخیر به واسطه «خودسری حکام دزفول و شوشتر» انتخاب شدهاند.(۳)

 انتخاب نمایندگان درجز به هر قیمت

رئیس ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ نوشت که در اطاعت از فرمان مرکز «با اشکالات فوقالعاده که از طرف اهالی درجز در انتخاب آقای معتمدالسلطنه و امیراعلم فراهم بود، با این حال به امتثال امر مبارک، موانع را رفع و به انتخابات آنجا خاتمه داده» شد و هر دو برگزیده شدند.(۴)

□ علاقه مردم استرآباد به انتخاب فرد مورد نظر خود

حسن رئیس، حاکم استرآباد، به وزارت جنگ خبر داد که مردم استرآباد شایقاند یک نماینده را خود برای مجلس مؤسسان انتخاب کنند! شوشتری نماینده انتخاب شده این شهر بود، اما «ملت استرآباد به واسطه توجه حیاتبخش که نسبت به آنها شده و عشقی که به سلطنت اعلیحضرت اقدس پهلوی دارند آرزومند هستند علاوه بر شوشتری که او را هم از خود میدانند یک نفر نماینده دیگر از خود برای مجلس مؤسسان انتخاب نمایند... عقیده فدوی این است [که نفر بعدی] آزادانه به اختیار ملت واگذار شود.» فرد تعیین شده دوم برای استرآباد «شیخ آقا» بود.(۵)

□ ضرورت بیاعتمادی به شوروی

رضا خان در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق و فرمانده تیپ شمال آنان را از اعتماد به ظاهر موافق روسها پرهیز داد و گفت: «روسها گرچه ظاهراً خود را مخالف قلمداد نمیکنند ولی به هیچوجه نمیتوان به عقاید و عملیات آنها اطمینان حاصل کرد.» اشاره رضا خان به همان تغییرات سیاسی اخیر ایران، الغاء سلطنت قاجار و روی کار آمدن اوست. وی افزود: «بعضی عملیات مخالفتآمیز هم از آنها ظاهر میگردد. در این صورت همانطور

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۶.

۲- همان، ص ۱۴.

۳- همان، ص ۱۳.

۴- همان، ص ۲۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۴۷. با این پیشنهاد موافقت شد. (همان، ص ۴۶)

که سابقاً هم امر داده شده است بایستی کمال مراقبت را داشته و مخصوصاً اکتشاف و جاسوسی خودتان را در آن حدود توسعه دهید که کاملاً از جریان اقدامات آنها مستحضر بوده و غفلتاً دچار زحمت و اشکالاتی نشوید.»(۱)

 ابلاغیه وزارت امور خارجه

وزارت امور خارجه در پی اطلاعی های که در جراید مبنی بر شناسایی دول خارجی از روی کار آمدن رضا خان به عنوان رئیس موقت مملکت درج کرد، امروز در ابلاغیه دیگری خبر داد که دول لهستان، آمریکا، ترکیه، افغانستان و فرانسه ریاست موقت رضا خان را بر ایران به رسمیت شناختهاند. در این اطلاعیه آمده است فرانسه، جمعه ۲۹ آبان این شناسایی را به اطلاع رسانده است. وزارت امور خارجه در نام های به حکومت نظامی تهران خواست ابلاغیه دوم نیز همچون اطلاعیه اول در صفحات اول روزنامه ها درج گردد.(۲)

 تأسیس گردان ترکمن

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به وزارت جنگ خبر داد که میخواهد بار دیگر گردانی از ترکمنها را به استعداد ۳۵۵ تا ۴۰۰ نیرو از سواران ترکمن، به رشت بفرستد. وی نوشت که این کار موجب «دوری اشرار از محل خود» خواهد شد. آنان در مرکز تیپ شمال خدمت خواهند کرد. این گردان قبلاً هم وجود داشت و تحت امر فوج پولادین بود اما «در قضایای اخیر متفرق گردیده» بودند.(۳)

 دستور اعزام قوای کمکی از لشکر جنوب به لشکر غرب

در پی گزارش های مکرر امیرلشکر غرب از شبیخون طایفه های لر و اتحاد بختیاریها با برخی از این ایلات، رضا خان به امیرلشکر جنوب دستور داد هر چه زودتر قوایی از لشکر جنوب به کمک لشکر غرب برود. وی در توضیح این دستور گفت که در ۲۴ آبان چهارصد تن از لرها به یک رسد پیاده و سوار فوج منصور حمله کرده و از پل زال تا دزفول را به تصرف درآوردهاند. وی افزود اگر اتحاد بختیاریها با لرها حقیقت دارد به حکومت بختیاری دستور دهید به تأدیب و قلع و قمع بختیاری های متحد با طوایف لر اقدام نماید.(۴)

 ارسال برنج از گیلان به تهران

وزارت جنگ از حکام مازندران و گیلان خواست طبق دستور رضا خان هر اندازه ممکن است برنج شمال به تهران حمل شود «و در این باب اقدامات مجدانه به عمل آورند.»(۵) پیش از این فرمانده تیپ شمال خبر داده بود که همه امکانات برای حمل برنج آمل به تهران آماده است. (ر.ک: ۳۰ آبان) اما حاکم مازندران پاسخ داد که برنج در مازندران فراوان، اما وسیله حمل کم است.(۶) حاکم گیلان نیز در پاسخ خود نوشت که بلدیه رشت در اختیار من نیست و فرستادن برنج گیلان اعتبار میخواهد.(۷)

□ توصیه به خرید چوب چوگان

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب، با اشاره به حرکت سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، به هندوستان، خواست اگر از مرز خارج نشده به او خبر دهید «مقداری چوب چوگان به نمره ۵۱ و ۵۲ ابتیاع و ارسال دارید. ضمناً کوشش نمایید هر قدر ممکن است چوب های مزبور سبک و کم وزن باشد.»(۸)چهار صاحب منصب از لشکر جنوب برای شرکت در رزمایش های فرماندهی شمال هند توسط فرمانده قوای انگلیس در هند پذیرفته شده بودند: سرتیپ محمدحسینمیرزا، سرهنگ کریم خان، سرهنگ عطاپور، سلطان هدایت الله خان.(۹)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست طباطبایی دیبا، نایب رئیس اول، تشکیل شد. مجلس ادامه بررسی قانون ممیزی را در دستور کار داشت. آیت الله سیدحسن مدرس، به عنوان مخالف ماده دوم این قانون که بر اساس آن «مؤدی مالیات حق خواهد داشت که جنس (گندم، جو، شلتوک) بدهی خود را تا ۳ خروار در موقع برداشت محصول به نرخ متوسطه همان بلوک مسعراً بپردازد» صحبت کرد.(۱۰)

□ دیدار نمایندگان والی با امیرلشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که دو تن از نمایندگان غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، برای بیان نظرات والی به دیدن وی آمدند. وی نوشت که چندی بود از ناحیه والی ترس و وحشت دیده میشد و گویا از جانش میترسد و با نگرانی روزگار میگذراند. امیرلشکر غرب افزود «با کلام الله مجید به مشارالیه اطمینان داده شد که در صورت فدا کردن جان و مال خود در راه عظمت بندگان اعلیحضرت شهریاری ارواحنا فداه قطعاً و قویاً در حفظ و صیانت قشون خواهد بود.» در این تلگرام آمده است که داماد والی، سیدعبدالکریم، یکی از دو نماینده حاضر، اظهار داشت یکصد هزار تومانی که والی باید بپردازد باید از میان خوانین مستطیع جمعآوری کرده، تقدیم دارد. حسین خزاعی از سیدعبدالکریم میخواهد در قلع و قمع قلاوندها بکوشد. «قول دادم در صورتی که صمیمانه مثل یک نفر سرباز انجام خدمت نماید... حکومت لرستان را برای مشارالیه تقاضا خواهم نمود.»(۱۱)

□ جمعآوری گدایان تهران

در پی اقدامات عوامپسندانه رضا خان پس از رسیدن به ریاست موقت مملکت، اینک مبلغ ده هزار تومان برای جمعآوری و نگاهداری گدایان تهران به بلدیه پایتخت اختصاص داد. امروز «اداره نظمیه بر حسب تقاضای اداره بلدیه کلیه فقرا و ضعفا را به وسیله کمیساریا های شهر جمعآوری و به دارالمساکین اعزام داشته که تسهیل آسایش و ترفیه حال آنها را در زمستان فراهم سازند.»(۱۲)

□ اسامی نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان در جراید

روزنـامه ایران در شـماره امروز خود نـام تعـدادی از نماینـدگان راه یافته به مجلس مؤسـسان را درج کرد: محمـدرضا رفیعی و حسین هـدایتی از رشت؛ محمـدعلی خان فاطمی و سـلطان محمـد خان نایینی از نایین؛ حاجمیرزامحمـدرضا مجتهد، افضل، و میرزاشهاب از رفسنجان.(۱۳)

 مذاکره با احسان الله خان

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه در نام های به رئیس تیپ شـمال، خبر داد که با احسان الله خان دوسـتدار مـذاکره کرده، به نظر میرسد «اگر در باطن اقداماتی دارد ولی حفظ ظاهر را کاملاً نموده و

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۷۰ و ۲۷۱؛ همان، پ ۱۴، ص ۹۹.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۲۷۴۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۵۴. با این پیشنهاد موافقت شد. (همان، ص ۲۵۳)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۳۳۲ و ۳۳۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۳۵.

۶- همان، ص ۳۴. وزارت جنگ در پاسخ نوشت که «هر قدر ممکن است و مال تهیه میشود از محل حمل کنند.» (همان، ص ۳۳)

۷- همان، ص ۳۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹۹.

۹- FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

۱۰- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۶۲، صص ۲ و ۳؛ ۲۳۸/۱۳۰۴، صص ۲۰۹ و ۲۱۰.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، صص ۹۷ و ۹۸.

۱۲- روزنامه ایران، س ۹، شم ۱۹۶۲، ص ۱.

۱۳- همان، شم ۱۹۶۱، صص ۲ و ۳.

حیثیتی را تضییع نمینماید.» وی از احتمال بازگشت احسان الله به ایران نوشت و افزود وی برخلاف محمدجعفر کنگاوری و اطرافیانش دست به اقداماتی نمیزنند. ژنرال کنسول افزود: «قطعاً احسان الله خان که متقاعد شود به ایران مراجعت نماید آنها هم با ن هایت آرزومندی تبعیت خواهند نمود.»(۱)

□ عدم تمایل دولت به مذاکره با کمپانی یولن

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که راجع به اعلام آمادگی کمپانی یولن آمریکا در باب ساخت راهآهن، «این وزارت خانه نظر به مقتضیاتی تجدید مذاکره را با کمپانی مذکور مقتضی نمیداند.»(۲)

□ دوشنبه

۲ آذر ۱۳۰۴

۲۳ نوامبر ۱۹۲۵

۶ جمادیالاول ۱۳۴۴

□ نمایندگان کرمان در مجلس مؤسسان

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که انتخابات شهر کرمان به پایان رسید و آیت الله کرمانی (حاجمیرزامحمدرضا مجتهد)؛ میرزاعبدالحسین مجتهد؛ آقامهدی، رئیس بلدیه؛ و سیدمحمدباقر سیدالعراقین انتخاب شدند.(۳)

□ نمایندگان سقز در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که میرزاعبدالعزیز مفتی و صدیق اعلم از طرف اهالی سقز به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند. این دو در شرف حرکت به طرف تهران هستند.(۴)

□ تأکید بر ارسال اخبار حمل گندم

وزارت جنگ با ارسال تلگرام هایی به فرماندهان لشکر های شمال غرب، غرب و تیپ شمال نوشت که پیش از این نیز از طرف «ذات اقدس اعلیحضرت» امر شده بود که گزارش حمل

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۲۰۰ و ۲۰۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۸-۵۶-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۱۱.

۴- همان، ص ۱۲.

گنـدم از آن نواحی به تهران روزانه داده شود. «در انجـام این امر اهتمام کامل» نماییـد.(۱)پیش از رسـیدن این تلگرام، فرمانده لشکر شمال غرب امروز به اطلاع وزارت جنگ رساند که در ۲۷ و ۲۸ آبان ۳۱۰۰ لنگه گندم از آسـتارا به طرف بندر پهلوی فرسـتاده شـده است [تا از آنجا به تهران بیاید.](۲) امیرلشـکر غرب نیز پیش از دریـافت تـذکر وزارت جنگ امروز خبر داد که پس از حمل چهار هزار خروار گنـدم، اخیراً هم هزار خروار دیگر فرسـتاده شـد. ارسال گندم بیوقفه ادامه دارد. وی افزود علت تـأخیر گزارش، عـدم اطلاعرسـانی اداره مالیه کرمانشاه است. «اینک مأمورین مخصوص گمارده شـده که هر روز آنچه جنس حمل میشود راپرت دهند.»(۳)

 آپرسف در کارگزاری خراسان

به گزارش کارگزاری خراسان، آپرسف، ژنرال کنسول شوروی در مشهد، به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب در آن کشور در محل کارگزاری حاضـر شـد و از جنگ قوای دولتی با ترکمنها پرسید. مقامات رسـمی گفتنـد که ترکمنها توسط قشون قلع و قمع شدهانـد. در مقابل نیز آپرسف گفت گروهی زن و بچه از ترکمن های ایران به خاک شوروی آمدهانـد. مأموران آنان را بازرسـی و اگر سـلاحی داشـتهاند گرفتهاند. وی افزود اینها به اُبه های ترکمن های روس که معمولاً خویشاوندان آنان هسـتند میرونـد. رئیس ارکـان حرب لشـکر شـرق این خبر را به وزارت جنـگ فرسـتاد و در پایان نتیجهگیری کرد که روسـها در امور ترکمن های ایران دخالت میکنند.(۴)

 والی جدید کرمان

میرزاخلیـل خـان فهیمی (فهیمالملـک) اخیراً بـه عنـوان والی کرمـان منصـوب شـد. وزارت جنـگ امروز بـا ارسـال تلگرامی به امیرلشـکر جنوب این خبر را داد و نوشت که فهیمی به زودی راهی کرمان میشود. «به مأمورین نظامی آن حـدود دسـتور دهید که در پیشرفت امورات ایالتی با مشارالیه مساعدت نمایند.»(۵) پیش از این مهدی دادور والی کرمان و بلوچستان بود.

 ابراز تأسف فرلی از انفجار مهمات

فرلی، نماینـده شـرکت نفت ایران و انگلیس، در نـام هـای به وزارت جنگ نوشت که خبر رسـیده از اداره مرکزی شـرکت در محمره (خرمشـهر) میگوید که ۷۳ نفر در انفجـار نـاگواری که در اهواز رخ داده کشـته شدهانـد. فرلی با ابراز تأسف افزود که «دو نفر از اطبای این شـرکت و سایر اجزای محلی آن هرگونه مساعدتی که ممکن بود برای آنها مبذول داشتهاند.»(۶) وزارت جنگ در نخستین گزارشها شمار تلفات را ۱۶ تن دریافت کرده بود، اما از این نامه متوجه شد که ۷۳ نظامی کشته شدهاند.

محمـود آیرم، امیرلشـکر جنـوب، امروز خطـاب به فرمانـده سـاخلو خوزسـتان نوشت که چرا مراتب حفـاظتی را رعـایت نکرده است؟ وی افزود مگر قرار نبود تفکیـک بـاروت از گلوله ها در نقط های دور از شـهر انجام شود؟ «لازم است راپرت کاملی از عده مقتولین و مجروحین و کلیه خساراتی که وارد آمده با نظریه و اقدامات خود در جبران آنها سریعاً ارسال دارند.»(۷)

□ توقف سربازگیری در نیشابور

در پی شکایت اهالی نیشابور از شیوه سربازگیری نظامیان لشکر شرق (ر.ک: ۴ آبان)، رئیس ارکان حرب لشکر مزبور خبر داد که سربازگیری پایان یافته و مأمورین تعقیب فراریان احضار شدهاند.(۸)مأموران برای هر سرباز ۱۳۰ تومان مطالبه میکردند.

□ فرار نظامیان به عتبات

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که گروهی از نظامیان این اردو که به قصرشیرین اعزام شدهاند «به واسطه زهد و تقوا و دیانت اسلامی که از مکنونات قلبی و آمال های باطنی عموم اهالی آذربایجان و افراد این اردو نیز عموماً آذربایجانیها میباشند، بنابراین تعداد زیادی برای تشرف به عتبات عالیات فرار خواهند نمود.» سرتیپ ابوالحسن خان پیشنهاد کرد توسط سفارت انگلیس اقداماتی شود که مأموران عراق سرباز های فراری را دستگیر و تحویل مأموران مرزی ایران دهند.(۹) فرمانده یاد شده همچنین از وزارت جنگ خواست از لشکر شمال غرب بخواهد، پدر، برادر، کسان یا اموال فراریان را دستگیر و ضبط کند و نظامیانی که دو سه مرتبه فرار کردهاند و به زیارت عتبات عالیات رفتهاند اعدام شوند. «شاید بدین وسیله از فرارشان جلوگیری شود و بتوان از عهده» آنها برآمد.(۱۰)

□ رضاییه، نه رضامیه

در پی پیشنهاد تغییر نام شهر ارومیه، و ارائه آن به رضا خان، گویا نام پیشنهادی رضاییه، رضامیه درج شده بود که رضا خان نتوانست تصمیمی درباره آن بگیرد. وزارت امور خارجه امروز با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت جنگ توضیح داد که به اشتباه رضامیه نوشته شده بود که رضاییه درست است. «پس از مراجعه به اصل راپورت کارگزار ارومی معلوم گردید اسمی که برای ارومیه از طرف اهالی پیشنهاد شده است رضاییه بوده است.»(۱۱) آنچه به نام اهالی ذکر شده در واقع تصمیماتی است که از طرف قشون گرفته میشد.

□ رایزنی برای ترانزیت ابزار تلگراف

وزارت پست و تلگراف با ارسال نام های به وزارت امور خارجه تقاضا کرد، در مذاکره با سفارت شوروی «اجازه ترانزیت یک هزار و دویست خروار سیم چهار میلی مطری [متری] و پنجاه هزار مقرّه چینی» را برای سیمکشی خطوط تهران – آستارا و آستارا – جلفا بدهد.(۱۲)

□ اعزام قوای کمکی از خوزستان به لرستان

امیرلشکر جنوب به رضا خان اطلاع داد که به فرموده، مقرر شد یک گروهان پیاده با یک بهادران سوار راهی دزفول شوند و تحت امر فرمانده فوج منصور قرار گیرند.(۱۳) پیش از این فرمانده لشکر غرب بارها این تقاضا را از وزارت جنگ کرده بود.

□ بقا بر عهدنامه قدیم

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت پست و تلگراف نوشت که عهدنامه تجارتی مابین ایران و ترکیه، همان عهدنامه قدیمی ایران و عثمانی است. ترکیه پس از تحولات سیاسی خود خواستار الغای آن عهدنامه و تنظیم قرارداد تاز های شده که ایران آن را نپذیرفته و با دلایل قانونی رد کرده است.(۱۴) سفارت ایران در اسلامبول نیز خبر داد که «اساس هیچ کاری بین دولتین معلوم و مقرر نشده و هنوز ... به واسطه نداشتن دستور قطعی داخل اساس امور و شروع به اتخاذ قرار های فیمابین [نشد هایم] ... سایر دول... عموماً راجع به هر شعبه و هر نوع از امور و معاملات قرارداد های اصلی و فرعی منعقد کرده و تکلیف کلیه امور خود را معین میسازند و کار های ایران و ترک کماکان» معلق است.(۱۵)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۴۴. فرمانده تیپ شمال که در گمیشتپه بود پاسخ داد که من دور از مرکز هستم اما به رئیس ارکان حرب تیپ دستور دادم گزارش های روزانه را در این مورد بفرستد. (همان، ص ۴۳)

۲- همان، ص ۴۷.

۳- همان، ص ۴۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۱۱ و ۱۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲-۴۷، ص ۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۱۵. وزارت جنگ پس از دریافت این نامه در تلگرامی به امیرلشکر جنوب نوشت که در گزارش آن لشکر شمار تلفات ۱۶ نفر و در این نامه ۷۳ نفر ذکر شده است. «فوراً قضیه را تحقیق و عده مقتولین را اطلاع» دهید. (همان، ص ۱۱۴) با این که آمار کمپانی نفت جنوب درستتر بود، با این حال محمود آیرم در هفتم آذر از این که آمار او را که از قول رئیس ساخلو خوزستان ذکر کرده مورد تردید قرار دادهاند، گلایه کرد و بار دیگر تأکید نمود که ۱۵ نفر کشته و چهار تن مجروح شدهاند که همگی کارگر عادی و غیرنظامی بودهاند. (همان، صص ۱۱۲ و ۱۱۳)

۷- همان، ص ۱۰۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۰۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۶۰. اردوی اعزامی از لشکر شمال غرب به کمک لشکر غرب آمد و در خلعسلاح عشایر لر شرکت نمود. سپس به طرف کردستان رفت تا کار خلعسلاح را در آن ناحیه ادامه دهد. قرار بود این اردو از کردستان به آذربایجان رفته به یگان اصلی خود ملحق شود اما بار دیگر مقرر شد در کرمانشاه استقرار یافته بخشی از آن راهی قصرشیرین شود. در آخرین دستور قرار است این اردو به خرمآباد بازگردد.

۱۰- همان، ص ۲۵۸.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۶۲-۴۷-۱۳۰۴.

۱۲- همان، ۸۲-۳۴-۳۶-۱۳۰۴.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹۰.

۱۴- ۳۵۰/۱۳۰۴، ص ۲۸۶.

۱۵- ۳۹۶/۱۳۰۴، صص ۴ و ۵.

 پرسش از مزایده صید حرام مازندران

اداره عایدات وزارت مالیه به اداره مالیه مازندران نوشت راجع به شیلات مازندران «لازم است هر چه زودتر نتیجه مزایده شیلات حرام رود خانه های مازندران را اطلاع دهید که به واسطه تأخیر اجاره اسباب خسارت دولت فراهم نشود.»(۱)

 اسامی نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان در مطبوعات

روزنامه ایران، در شماره امروز خود نام گروه دیگری از منتخبین مجلس مؤسسان را درج کرد. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه و قائممقام رئیسالوزراء، و حاجیمحمدتقی ملکالتجار از قوچان؛ شیخ خزعل، و میرزاحسین خان موقر از محمره (خرمشهر)؛ دکتر امیراعلم، و میرزاعبد الله خان معتمدالسلطنه از درجز؛ حاجعلیاصغر گرمه و محمد تبریزیان از بجنورد؛ شاهزاده غلامحسینمیرزا و جلاءالسلطنه از فریدن؛ عزت الله خان، مرتضیقلی خان بیات، حاجاسماعیل، و حاجمیرزامحمود از عراق (اراک)؛ میرزامحمد خان معظمی، و محسن خان نجمآبادی از گلپایگان؛ حائریزاده، سیدکاظم یزدی، شیخ محمدهادی طاهری، میرزافتح الله خان مشیرالممالک، میرزاعلیرضا صدرالعلماء، میرزاعبدالوهاب ملکالتجار از یزد به مجلس مؤسسان راه یافتهاند.(۲)

 هارلد هومن در خرمشهر

وزارت مالیه خبر داد که مستر هارلد هومن، رئیس مالیه ایالتی خوزستان، امروز اداره مالیه آن ناحیه را تحویل خواهد گرفت.(۳)

(تصویر) احسان الله خان دوستدار

(تصویر) کرمان، تخت دریاقلیبیگ

 سهشنبه

۳ آذر ۱۳۰۴

۲۴ نوامبر ۱۹۲۵

۷ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نمایندگان شوشتر در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب به اطلاع وزارت جنگ رساند که حاجسیدمهدی علوی و حاجمحمد ابریشمکار از شوشتر به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۴)

□ آرزوی حاکم مازندران

چراغعلی پهلوی، حـاکم مازنـدران، به وزارت جنـگ نوشت اینـک که کـار انتخابات را به پایان رسانـده و نماینـدگان مجلس مؤسـسان ایـن خطـه را راهی تهران کردهـام، ن هـایت آرزویـم این است که «در موقع تاجگـذاری بنـدگان اعلیحضـرت قـوی شوکت، پدر تاجدار ارواحنا فداه شـرف اندوز و مفتخر باشم. چون کار مهمی در اینجا نیست خواهشمندم موجبات احضارم را فراهم فرمایند.»(۵)

□ عدم تمایل گندمداران به فروش گندم

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به رضا خان اطلاع داد که قیمتگذاری خرید گندم توسط اداره مالیه به انداز های کم است که کسـی میل به فروش آن نـدارد. این موضوع موجب شـده که صاحب ان گندم، جنس خود را پنهان کنند و یا بین رعایا تقسیم نماینـد. وی افزود اگر قیمت خریـد متعـادل شـود، رعایـا به خوردن نـان ارزن قنـاعت کرده، گنـدمها را به اداره ارزاق خواهند فروخت.(۶)

□ دو خبر از ترکمنستان

سرتیـپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیـپ شـمال، بـه وزارت جنـگ خـبر داد کـه ترکمـن هـای ایران، کـه بـه خـاک شـوروی گریختهانـد، اسلحه خود را با آذوقه مبادله میکنند. دیگر این که روسـها ترکمن های متمرد خود را خلعسـلاح میکنند. وی در تلگرام دیگری اطلاع داد که دیروز و امروز دو هواپیمای روس در آسمان چالای قوروز دیده شدهاند.(۷)

□ موقعیت وخیم بهداشتی خراسان

نایب سـرهنگ مرتضـی مکری، کفیل ایالت خراسان، تلگرامی به وزارت داخله فرستاد و با اشاره به شیوع سرخجه در بیرجند و تلفات سـنگین آن میان کودکان (ر.ک: ۳۰ آبان) نوشت که کمیسـیون حفظالصـحه مشهد فقط یک نام است. «مستدعی است هر چه سریعتر توجهی فرمایید که اساس حفظالصحه، اول [در] مشـهد و بعد [در] سایر نقاط خراسان صورتی به خود گرفته و دستور اعزام طبیب صحی به بیرجند و جلوگیری از امراض فوق مقرر فرمایید.»(۸)

□ سرهنگ نخجوان در انتظار پول سوخت

سرهنگ احمد نخجوان که قرار است نخستین خلبان ایرانی باشد، که با هواپیما وارد ایران میشود، همچنان منتظر رسیدن

۱– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۲– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۲، ص ۲.

۳– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۱۳۰.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۱۲. رضا خان با درخواست عموی خود موافقت کرد. (همان، ص ۲۱۳)
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۲۵. وزارت جنگ پاسخ داد که قیمت گندم را «ذات اقدس» معین کرده، «رئیس ارزاق هم برای خرید و حمل جنس به کرمانشاهان عزیمت کرده است.» (همان، ص ۲۴)
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۴۶ و ۲۶۹.
۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۱۱.

پانصـد تومـان بـابت پـول سـوخت هواپیمـاست. وی از وزارت جنـگ خـواست پانصـد تومـان درخواسـتی را فـوراً بـه دسـتش برسانند.(۱) این مبلغ مـدتی است که ارسـال شـده بود امـا هنوز به دست سـرهنگ نرسـیده است. این تلگرام نشـان میدهـد که هواپیمای او که قرار بود از فرانسه خریداری و به ترکیه بیاید، آمده یا به زودی خواهد آمد. هواپیمای اصـلی او بالش شکسـته، و در اسلامبول زمینگیر شده بود.

 اجازه برای خرید دو هواپیما از شوروی

نـایب اول شـرفالدینمیرزا قهرمـانی، سـرپرست هیأت اعزامی به شوروی برای کارآموزی فنون هواپیمایی، به وزارت جنگ خبر داد که شـرایط خریـد هواپیما از شوروی با اقساط یک ساله مهیا است. اگر اجازه میدهیـد داخل مـذاکره شـده، در ضـمن «امر فرمایند جهت حرکت صاحب منصبان و حمل طیاره ها به بادکوبه و مخارج متفرقه هشت هزار منات حواله نمایند.» وی افزود واسـلیچنکو هم به مسکو رسیده است.(۲) دولت ایران در تهران برای خریـد اقساطی هواپیماها با وابسـته نظامی شوروی در این مورد مذاکره و به توافق رسیده بودند.(۳)

 اجرای فرمان رضا خان در اصفهان

رئیس نظمیه اصـفهان به حـاکم این شـهر خبر داد که پیرو فرمـان صـادره از طرف «مقـام مقـدس والاحضـرت» تمام اماکنی که مظنون به قمـار بود بسـته شـد. تمـام دکـان هایی که مشـکوک به فروش مشـروبات الکلی بود تعطیل گردیـد. همچنین از زنان بدسابقه التزام گرفته شد که در معابر عمومی از حرکات جلف خودداری کنند و هیچ مردی را به خانه خود راه ندهند. و نیز از درشـکهچیها التزام گرفته شد که این زنان را از غروب به بعد به هزار جریب و اطراف شهر نبرند.(۴) رضا خان پس از تصویب مـاده واحـده الغـای سـلطنت قاجـار و تفویض ریـاست موقت مملکت به او با انتشار اطلاعی های از اسـلامخواهی خود گفت و دستور های یادشده را داد، اما در خفا به سران نظامی هم گفت که اینها ظاهر قضیه است؛ نباید طوری رفتار کنید که به درآمد های دولت از مصادر یادشده لطم های وارد آید.

 عقب راندن لرها از مواضع تصرف شده

حسـین خزاعی، امیرلشـکر غرب، به رضـا خـان اطلاـع داد که مواضع تصـرف شـده توسـط برخی طوایف لر در اطراف دزفول بازپس گرفته شده و مهاجمان عقبنشینی کردهاند. وی افزود تردیدی در همدستی بختیاریها با طوایف لر ندارد. امیرلشکر غرب در پایـان نوشت که هواپیمای درخواستی امروز ظهر به خرمآباد رسـید. «دسـتورات مفصل راجع به عملیات و اقـدامات آن داده شده است.»(۵)

 وثوقالدوله در بصره

امیرلشـکر جنوب از قول حاکم نظامی محمره (خرمشـهر) خبر داد که وثوقالـدوله از طریق هندوسـتان به بصـره آمده، اینک در

خانه کنسول ایران در این شهر است.(۶)

 تهدید اهالی لطفآباد

گروهی از معتمـدان لطفآبـاد بـا ارسـال تلگرامی بـه رضـا خـان از ایـن کـه شـبکه آب این منطقه حفر نمیشـود انتقـاد کرده، از بیمبالاـتی مسـئولان گلاـیه کردنـد. آنها نوشـتند حرف های مسـئولین منطقه متضاد است. برخی میگوینـد اعتبار نیامـده، برخی اظهار میدارند امر اکید برای حفر شبکه آبرسانی داده شده است. «به آواز بلند مظلومیت و گرسنگی خودمان را به دولت اعلام نموده و برای آخرین مرتبه عرض مینماییم اگر تا یک هفته دیگر چار های برای بیآبی و گرسـنگی ما ننمایند... به طرف روسیه کوچ خواهیم نمود.»(۷)

 دستور عودت وسایل سرهنگ حسن خان

در پی نـام های که مادر سـرهنگ حسن خان امیرعلایی به رضا خان نوشت، وزارت جنگ با دسـتور رضا خان به خزانهـداری کل قشون ابلاغ کرد کمیسـیونی تشـکیل گردیده اسباب مصادره شده را بررسی کرده، آنچه متعلق به سرهنگ یادشده است به آنان بازگردانند.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شـورای ملی پیش از ظهر امروز بـه ریـاست سـیدمحمد تـدین تشـکیل جلسـه داد. پیش از ادامه بررسـی لاـیحه ممیزی، روحی، در نطق پیش از دستور از به درازا کشـیدن بررسی لایحه مربوط به کمپانی یونکرس در کمیسیون مربوط انتقاد کرد و گفت که این کمپانی سـرمایهگذاری قابل توجهی برای راهانـدازی تشـکیلات هواپیمایی در ایران کرده است. چه بسا مسامحه مجلس در بررسی این لایحه موجب یأس این شرکت شود.(۹) در این زمان کمپانی یونکرس در ایران دست از فعالیت کشیده بود و پرواز هـای مرتب آن میـان تهران به بنـدر پهلوی و بر عکس انجـام نمیشـد. همه تحولاـت منوط به بازگشت یارولیمک، رئیس این کمپانی در ایران، از آلمان شـده بود. در خلال تعطیل شدن کار یونکرس، کمپانی بینالمللی هوانوردی فرانسه نمایند های به ایران فرستاد تا خدمات غیرنظامی هوایی را در ایران به عهده گیرد. هر چند پیشنهاد های این شرکت نزد دولت بیش از شرکت هواپیمـایی یونکرس مورد توجه قرار گرفت، امـا تردیـد وزارت جنـگ نسـبت به توانایی فرانسویها در امور هوانوردی، پذیرش همکاری با آن شرکت را به بوته فراموشی برد.(۱۰)

 ایام فاطمیه در خانه ظهیرالاسلام

روزنـامه ایران نوشت که از امروز تـا پانزدهم جمادیالاول به واسـطه وفات حضـرت صـدیقه طاهره سـلام الله علیها مجلس ذکر مصیبت در خانه ظهیرالاسلام برپا است.(۱۱)

 نمایندگان مطبوعات ایتالیا در ایران

گروهی از نماینـدگان جرایـد ایتالیا که در تهران بسـر میبرنـد، امروز به همراه وزیرمختار این کشور با محمـدعلی فروغی، وزیر

مالیه و جانشین رئیسالوزراء، دیدن کردند.(۱۲)

 اسامی نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان در جراید امروز

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعداد دیگری از نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان را درج کرد: آقامیرزامحمدعلی خان منتصر، کارگزار بنادر، آقاشیخ جواد فرهمند، رئیس عدلیه، میرزاحسن علی گلشن، تاجر کازرونی، و سیدحسین، رئیس بلدیه، از بوشهر راهی مجلس مؤسسان شدند.(۱۳)

 گماردن کشیک تحمیلی

ژنرال کنسولگری ایران در تفلیس به وزارت امور خارجه خبر داد که اداره بلدیه تفلیس برای هر خانه بزرگ یا دو خانه کوچک یک کشیک قرار داده که شبها از حریم خانه ها مراقبت کرده، روزها

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۳۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۳۹. وزارت جنگ پاسخ داد که دو دستگاه هواپیمای هاویلان خریداری و به همراه واسلیچنکو به تهران بیایید. (همان، ص ۳۸)

۳- همان، ص ۳۷.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۱۰۱۵۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۱۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۸۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۳.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۳۸.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۴، ص ۳.

۱۰- FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۳، ص ۲.

۱۲- همانجا.

۱۳- همان، صص ۲ و ۳.

به نظافت آن بپردازد. وی نوشت که حقوق این کشیک های اجباری را صاحب ان این خانه ها بایـد بدهنـد. غیر از این سالی یـک پالتو و یک جفت چکمه هم بایـد برای این کشیکها تهیه کننـد. ژنرال کنسول افزود این رویه شامل حال کنسولگری هم شـده و مخـارج تـاز هـای تحمیل کرده است. در این نامه آمـده است که دو ماه طول کشـید تا به مسـئولان محلی بقبولانیم که کنسولگری کشیک تحمیلی نمیخواهد.(۱)

 ارائه گزارشی از نصرالدوله

رضا خان دسـتور داد، گزارش های مربوط به حاکم سابق خمسه، نصـرالدوله، را برایش بفرستند. فرج الله بهرامی، رئیس کابینه وزارت جنگ، امروز از رئیس ارکان حرب کل قشون خواست هر اقـدام و تحقیقی که درباره نصـرالدوله انجام گرفته به اطلاع برسد.(۲)نصرالدوله خیلی زود از حکومت زنجان عزل شد، اما گناهی متوجه او نبود.

 مصوبه هیأت وزراء در مورد نمایندگان دولتی مجلس مؤسسان

هیأت وزراء در جلسه امروز خود تصویب کرد آن دسـته از منتخبین مجلس مؤسـسان که مأمور دولت هسـتند میتواننـد با عنوان مرخصـی ترک کار کرده به تهران بیایند، اما پس از پایان کار مجلس مؤسسان جزو منتظرین خدمت وزارت خانه مربوطه خود محسوب خواهند شد.(۳)

 چهارشنبه

۴ آذر ۱۳۰۴

۲۵ نوامبر ۱۹۲۵

۸ جمادیالاول ۱۳۴۴

 تأکیدی دیگر بر انتخاب حاجحسن ملک

وزارت جنـگ بـا ارسال تلگرامی به سـرهنگ مرتضـی مکری، کفیل ایالت خراسان، نوشت که در انتخاب حاجحسن آقا ملک تأکیـد کنیـد که حتماً انتخاب شود.(۴) این تأکیـد در حـالی بود که مقامـات مسـئول برگزارکننـده انتخابات یعنی قشون، گفته بودند که انتخابات پایان یافته امکان جابهجایی نیست.

 پایان انتخابات در سیرجان و بندرعباس

امیرلشـکر جنوب با فرستادن تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که با پایان انتخابات مجلس مؤسسان در دو شهر سیرجان و بنـدرعباس، حاجسـیدجواد بنـان و غلامرضـا خـان صـدری از سـیرجان، و عبـاس دسـتغیب و میرزانصـر الله خـان علیآبادی از

بندرعباس انتخاب شدند.(۵)

محمود آیرم در تلگرام دیگری خبر داد که از بهبهان میرزا احمد خان عمارلویی، کفیل حکومت نظامی خوزستان، و حاجمجتهد شیرازی به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند. وی افزود از وزارت داخله خواسته شود دو ماه مرخصی به عمارلویی بدهد که بتواند راهی تهران شود. «امور حکومت خوزستان در غیبت مشارالیه به عهده معاون او با نظریه ساخلوی آنجا انجام خواهد یافت.»(۶)

 خبری از فعالیت کمونیستها میان شاهسونها و ترکمنها

وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه به فرمانده تیپ شمال و لشکر شمال غرب نوشت که اطلاعات رسیده حکایت دارد که کمونیستها توسط مبلغین مسلمان خود در مناطق مرزنشین تبلیغات شدیدی آغاز کرده و میخواهند طوایف سرحدی را وارد قشون شوروی کنند. «از قرار مذکور منظور آنها این است که ایالات سرحدی ایران را که موازی با نواحی ترکمنستان است و فعلاًـ در هیجان هستند توأماً کمونیست نمایند و یک ایران سویت مستقلی تشکیل دهند.» وزارت جنگ خواستار مراقبت شد.(۷) در تلگرام به لشکر شمال غرب، نامی از آلکس پاولوف وابسته به قشون قفقاز برده شده بود که سردمدار این تبلیغات است.(۸)

 شکایت از حاکم آبادان

وزارت داخله امروز متن شکایتی علیه حاکم آبادان را به وزارت جنگ فرستاد. این نامه خصوصی بود. در این نامه میرزاعبد الله نوشته بود که حاکم آبادان، حاجاسد الله خان، یکی از احرار به نام سیدمحمد بلوچ را تعقیب کرد و همه مدارک و اسنادی که علیه کمپانی نفت جنوب جمعآوری کرده بود گرفت. سیدمحمد به طور مخفی اطلاعاتی از کمپانی نفت جنوب به دست آورده بود که در موقع ضروری تحویل دولت ایران بدهد. حتی انگلیسیها حاضر شده بودند با پول خوبی سیدمحمد را از این کار بازدارند، قبول نکرده بود، اما حاجاسد الله خان، حاکم آبادان، سیدمحمد را تحت

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۹ و ۱۰۸-۲۴-۱۸-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۹۷. نصرالدوله با تشکیکی که امیرلشکر شمال غرب نسبت به او کرد خیلی زود به دستور رضا خان دستگیر و تحتالحفظ راهی تهران شد. پروند های برای او تشکیل نشد و جرمی هم بر او وارد نگردید. سرتیپ محمدحسین آیرم، امیرلشکر شمال غرب در پاسخ به این درخواست نوشت که نصرالدوله به مرکز اعزام شد، آن هم به دستور «والاحضرت اقدس شهریاری» بود. (همان، ص ۹۵)

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۵، ص ۱.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۹، ص ۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۴۹.

۶- همان، ص ۳۲. مرخصی عمارلویی به وزارت داخله انعکاس یافت و آن وزارت خانه موافقت کرد که به تهران بیاید و در غیاب او میرزامحسن خان افخم با توافق نظر رئیس ساخلو خوزستان جایگزین او گردید. (همان، صص ۳۰ و ۳۱)

۷- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۱۸. این نـوع اطلاعـات معمولاً ـ از طرف سـفارت انگلیس به وزارت جنـگ داده میشـد. سرتیپ امـان الله جهانبـانی دیـدار های متناوبی با مقامات سـفارت انگلیس داشت و اطلاعات زیادی رد و بـدل میشـد. فرمانـده لشـکر شـمال غرب در پاسـخ به این اخطار نوشت که از چنین شخصـی در میان شاهسونها خبری در دست نیست. اگر اقداماتی شود مربوط به نواحی شمال شرق ایران است. (همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۲۲)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۵۲۳ و ۵۲۴.

تعقیب قرار داد، مدارکش را گرفت، تحویل کمپانی داد و پنجاه هزار روپیه حقالسکوت دریافت کرد. میرزاعبد الله در این نامه خبر داد که سیدمحمد مفقود شده و «متظلمین حاضرند که در صورت صدور تأمین، خلاف های حاکم [آبادان]... را عرض و اثبات نمایند.»(۱)

 عدم امکان حمل پول بانک از بختیاری

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که با توجه به عملیات خلعسلاح در بختیاری و کهگیلویه، انتقال حمل وجوه بانک شاهنشاهی اهواز از طریق بختیاری مستلزم همراه کردن نظامیان زیاد و مخارج فوقالعاده است. «از طرفی راه مزبوره فعلاً به واسطه برف و سرما به کلی مسدود و غیرقابل عبور میباشد.» وی پیشنهاد کرد بانک شاهنشاهی پول های خود را از طریق دریا به بوشهر حمل کرده از آنجا به تهران یا اصفهان بفرستد.(۲)

 کشمکش اطلاعاتی

امیرلشکر غرب با فرستادن تلگرامی به وزارت جنگ بار دیگر در مورد حوادث پیش آمده در حوالی دزفول نوشت که حمله به کاروان های نظامی و تجاری در این حدود بیشک نتیجه اتحاد بختیاریها و الوار است. «این حوادث شروعش از بربرود و جاپلق بود که ایل حاجیوندها با نظامیان منازعه و همین که تعقیب شدند، به حدود دزفول، به گرمسیر رفته، با کمک و حرکت قلاوندها شروع به این عملیات نمودند. اسلحه هم برای قلاوند از ناحیه بختیاری حمل شده» است.(۳) وزارت جنگ عقیده داشت این حوادث فقط از طرف گروهی از قلاوندها بوده و اهمیتی ندارد. این وزارت خانه به امیرلشکر غرب یادآور شد که «بایستی از ابتدا در جلوگیری کامل و قلع و قمع آنها اهتمام به عمل آید.»(۴)وزارت جنگ همچنین از قول امیرلشکر جنوب به امیرلشکر غرب اطلاع داد که عملیات فوج منصور قضایای اطراف دزفول را پایان داده و نیازی به اعزام کمک بیشتر از خوزستان به لشکر غرب نیست.(۵)حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، این نظر را نپذیرفت و به وزارت جنگ گفت که عقبنشینی طوایف مهاجم موقت است. اظهارنظر لشکر جنوب بدون مطالعه است؛ فوراً باید عده های از آن لشکر به کمک لشکر غرب بیایند. «طیاره هم امروز به دزفول وارد شده، پس از رسیدن عده مزبور بلافاصله تعقیب و خاتمه به این وضعیت» داده خواهد شد.(۶)

 سرتیپ ابوالحسن خان در تهران

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به مناطق کردستان و غرب، دیروز به دیدار رضا خان رفت. چه بسا از نتایج این دیدار دستور امروز وزارت جنگ به لشکر غرب باشد که «به استثنای یک گردان که مأمور قصر[شیرین] است بقیه اردوی شمال غرب را به خرمآباد سوق داده و امنیت آن حدود را عهدهدار شوند و راه دزفول و خرمآباد را تصفیه نماید. و پس از انجام این دستور و تصفیه امور آنجا، اردو از طریق کردستان به لشکر خود معاودت نماید.»(۷)

 رابط احسان الله خان در تهران

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که طبق گزارش های رسیده از بادکوبه، فردی به نام کریم که از گماشتگان رشیدالممالک خلخالی و با احسان الله خان دوستدار مرتبط است، باید دستگیر شود. امر شود اگر در تهران است بازداشت گردد.(۸)

 درخواست بنزین از وزیرمختار سابق افغانستان

حاکم همدان به وزارت داخله خبر داد که سردار عبدالعزیز خان، وزیرمختار سابق افغانستان که در حال بازگشت به کشورش است، در چهارفرسخی همدان توسط نظامیان متوقف شده، از او درخواست بنزین میشود. سردار میگوید بنزین ندارد. «من وزیرمختار [سابق] افغانستان هستم. هر قدر اصرار کردم که مرا معطل نکنید، به خرج آنها نرفت و متجاوز از یک ساعت مرا در بین راه [نگه داشتند]... بعد از این که اتومبیل مرا تفحص کرده، بنزین ندیدند مرا اجازه داده حرکت کردم»(۹)

این اقدام از طرف نظامیان بانک پهلوی انجام شد. بانک پهلوی مسئولیت خط تهران به مرز عراق را عهدهدار بود و کالا های پستی و... را جابهجا میکرد.(۱۰)

 پایان کار توپ های اُخاسیوس

وزارت جنگ با ارسال تلگرام محرمان های به امرای لشکرها نوشت که تصمیم گرفته شده توپ های اخاسیوس سیستم اتریشی، از تشکیلات نظامی خارج شود و به طور احتیاط در انبارها نگهداری گردد؛ فقط در مواقع ضروری به کار گرفته شوند.(۱۱) توپ های قشون ایران در آن زمان، غیر از اُخاسیوس، توپ های صحرایی و کوهستانی روسی، انگلیسی، عثمانی و شنیدر بود.

 درخواست احضار رئیس عدلیه استرآباد

حسن رئیس، حاکم استرآباد، از وزارت داخله خواست رئیس عدلیه استرآباد به دلیل ورود به مسائل سیاسی احضار گردد.(۱۲)

 نامه سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که غضبان [فردی که دولت ایران نسبت به او بیاعتماد است] به ریاست طایفه بنیلام گمارده نخواهد شد. لورن که نگرانی ایران را به حاکم انگلیسی عراق اطلاع داده بود، از قول سر هنری دابس نوشت که «دولت عراق قصد ندارد غضبان را مأمور رسمی نمایند و به عقیده سر هنری دابس تا حدی که ایشان میتوانند معلوم نمایند دولت ایران نبایستی از بابت او نگرانی داشته باشند... اگر چه راست است که ملک غضبان در سرحد ایران واقع است، ملک مزبور مانند خیلی از املاک دیگری است که مشایخ بنیلام اجاره کردهاند.» ایران نگران بود غضبان با همدستی طوایف بنیلام تحرکاتی علیه خوزستان انجام دهد.(۱۳)

 تعمیر و مرمت راه قزوین رشت و تهران قزوین

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که وزارت فواید عامه تعمیرات راه قزوین رشت را آغاز کرده و حدود هشتصد نفر همانیک برای مرمت راه قزوین تهران مشغول کار هستند. همچنین نهصد نفر برای تعمیر راه قزوین بندر پهلوی در حال کار هستند.۱۹

 اسامی راهیافتگان به مجلس مؤسسان در جراید امروز

روزنامه ایران نام تعدادی از افرادی که به عنوان نماینده به مجلس مؤسسان راه پیدا کردهاند در شماره امروز خود درج کرد: حاجمیرزاعلی صراف و میرزامهدی خان زاهدی از شاهعبدالعظیم؛ مسیو حاییم و آقا خان حکیم از طرف کلیمیان؛ حاجمحمدرضا رفیعی و میرزاحسین هدایتی از شفارود (طوالش)؛ شاهجهان خان و

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۱۸۴ و ۱۸۵. وزارت جنگ پس از دیدن این نامه به وزارت داخله نوشت که پیش از این شکایاتی در این مورد رسیده بود که اقدام لازم انجام شده است! (همان، ص ۱۸۳)

۲- همان، ص ۱۸۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۱۱. اظهارات امیرلشکر غرب به اطلاع امیرلشکر جنوب رسانده شد و از قول امیرلشکر غرب خواسته شد «اگر بختیاری چهارلنگ مطیع است ممکن است خلعسلاح حاجیوند و زلقی و سایر طوایف را که فعلاً در اطراف دزفول مقیم هستند عهدهدار شوند.» (همان، ص ۳۰۲)

۴- همان، ص ۳۱۲.

۵- همان، ص ۳۱۳.

۶- همان، ص ۳۱۴.

۷- همان، ص ۳۲۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۴، ص ۲۵. موضوع به حکومت نظامی تهران و متعاقباً اداره نظمیه گفته شد. نظمیه پس از تحقیق پاسخ داد که کریم از روسیه به خراسان و از آنجا به تهران آمده و پس از هشت روز توقف به خلخال رفته است. (همان، صص ۲۳ و ۲۴)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۶۱.

۱۰- وزارت جنگ موضوع را به اطلاع بانک پهلوی رساند و آنان را از تکرار این نوع کارها برحذر داشت. (همان، ص ۵۹)

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۵۲.

۱۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۵۵۴۰.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۴۳.

ملکمحمد خان از بلوچستان؛ ید الله خان و حاجیمیرزاعلی قیصریه از ینکیامام؛ علی خان سالار سعید و اجلالالملک طباطبایی از ساوجبلاغ مکری؛ سیدمحمدعلی شوشتری و آقاشیخ آقا استرآبادی از استرآباد؛ آخوند قاضیالقضاه و آقاجان آخوند از ترکمن صحرا؛ ملاعبدالعزیز مفتی و صدیق اعلم از سقز؛ سیدمحمدباقر دستغیب و میرزانصر الله علیآبادی از بندرعباس؛ حاجمیرزاعلیرضا و حاجبالتولیه از قم.(۱)

 بازگشت اسلاوتسکی به مسکو

م. اسلاوتسکی، دبیر اول سفارت شوروی در ایران، امروز به مسکو بازگشت.(۲)

 پنجشنبه

۵ آذر ۱۳۰۴

۲۶ نوامبر ۱۹۲۵

۹ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نمایندگان خراسان در مجلس مؤسسان

رئیس ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ خبر داد که با وجود دسایس خارجی [شوروی] انتخابات در همه جا به جز تون و طبس، با حسن انتظام پایان یافت. وی نام نمایندگان انتخاب شده را چنین نوشت: حسن آیت اللهزاده، سالارممتاز، میرزامحمد دانش، مفاخرالسلطنه، رئیسالتجار، شیخ علی خمسه، حاجمیرزامحمدعلی قائممقام، سیدمحمد خان ارجمند از مشهد؛ محمدعلی فروغی، حاجتقی ملکالتجار از قوچان؛ حاجعلیاصغر گرمه و محمدآقا تبریزیان از بجنورد؛ رئیسالتجار، شیخ الرئیس، آقازاده سبزواری، متولی مسجد از سبزوار؛ امیراعلم، معتمدالسلطنه از درجز؛ دکتر ضیائی و حاجاسدآقا زوارزاده از تربت؛ عبدالحسین تیمورتاش و بزرگنیا از نیشابور. وی افزود که رئیسالتجار هم از مشهد و هم از سبزوار انتخاب شد. «مقرر فرمایید از سبزوار مستعفی شود که متعاقب مشارالیه بقراطالحکماء انتخاب گردد. زیرا اگر از مشهد استعفا دهد» نفر بعدی موافق دولت نیست. همچنین رئیس ارکان حرب لشکر شرق نوشت که تیمورتاش هم از ترشیز و نیشابور انتخاب شده که خوب است از نمایندگی ترشیز استعفا دهد چون نفر بعدی او در ترشیز، جلالالعلماء، موافق دولت است.(۳)

 تعویق انتخاب نمایندگان تون و طبس

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، به وزارت جنگ اطلاع داد که نمایندگان خراسان در مجلس مؤسسان به جز تون و طبس انتخاب شدهاند. در اینجا به واسطه «بعد مسافت و نبودن خط تلگراف... قدری تعویق افتاده» است. قرار است حاجحسن آقا ملک و محمدابراهیم کلالی از تون و طبس به مجلس مؤسسان راه یابند.(۴)

□ نمایندگان اراک در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که سهامالسلطان (مرتضی خان بیات) و برادرش عزت الله خان، به همراه حاجآقا اسماعیل و حاجآقامحمود به نمایندگی مجلس مؤسسان از عراق (اراک) انتخاب شدند.(۵)

□ نمایندگان اهر در مجلس مؤسسان

امیرلشکر شمال غرب خبر داد که مستشارالدوله و حاجآقا احمد اهری از اهر به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۶) وی در تلگرام جداگان های نمایندگان ساوجبلاغ مکری را علی خان سالارسعید و اجلالالملک طباطبایی یاد کرد.(۷)

□ نمایندگان شیراز در مجلس مؤسسان

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی فوری به رضا خان، نمایندگان منتخب شیراز را برای مجلس مؤسسان معرفی کرد: میرزا

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۴، ص ۲.

۲- همان، صص ۲ و ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، صص ۳۷ و ۳۸.

۴- همان، ص ۴۰

۵- همان، ص ۴۱.

۶- همان، ص ۴۳.

۷- همان، ص ۴۴.

ابراهیم خان قوام، امام جمعه شیرازی، رئیسالعلماء، محققالعلماء، حاجیملکالتجار، صدرالاسلام، حاجمیرزا احمد لاری، گلستان، علی زارع، حبیب الله آموزگار.(۱)

 معطل نشدن به انتخاب موسویزاده یزدی

وزارت جنگ به امیرلشکر جنوب اطلاع داد که چون انتخابات یزد پایان یافته، «قدغن فرمایید برای انتخاب موسویزاده معطل نشوند و همان صدرالعلماء که انتخاب شده با سایر نمایندگان سریعاً به مرکز عزیمت نمایند.»(۲) وزارت جنگ پیش از این بر انتخاب موسویزاده یزدی تأکید کرده بود.

 دردسر تازه آپرسف برای مرتضی مکری

به گزارش نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، آپرسف، ژنرال کنسول شوروی در مشهد، اخیراً به مناسبت سالگرد پیروزی انقلاب شوروی ب های نفت را در مراکز فروش نفت مربوط به شوروی تا یک دوم کاهش داده است. وی نوشت که این اقدام تبلیغی موجب هیجان در دیگر مغازه های نفتفروشی شده، اقدام به شکستن در و پنجره و شیشه مغازه های مرتبط با فروش نفت شوروی کردهاند. مکری افزود که خیلی زود از ادامه حوادث جلوگیری شد، ولی آپرسف همچنان «مشغول دید و بازدید اهالی و نشریات اراجیف و تهییج عمومی است و در مجالس اظهار داشته که خوب بود اعلیحضرت پهلوی دولت را جمهوری میفرمودند، والا به این ترتیب اسباب مخالفت فراهم و مانع از جویای مقصود خواهد بود.»(۳)

 اجتناب از تولید مشکل در مرز ایران و شوروی

رضا خان در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق و فرمانده تیپ شمال تأکید کرد که اینک روسها در ساحل چپ اترک حضور دارند و مشغول ایجاد پست های نظامی هستند. «هرگاه قوای اعزامی با نظامیان روس تلاقی نمایند بایستی رویه مسالمت و دوستی را پیش گرفته و از آن نقاط جلوتر نروند و قویاً باید از هرگونه اقداماتی که باعث تولید مشکلات میشود اجتناب و احتراز شود. ضمناً برای این که تسهیلاتی در مذاکرات دیپلوماسی مرکز حاصل شود، راپرت جریانات را با شرح محل هایی که قوای نظامی با مأمورین روس تلاقی کرده و متوقف شدهاند به طور جامع مخابره نمایید.»(۴)

 تقاضای ملاقات

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، از رضا خان خواست که اجازه دهد ده روزی محل حکومت را ترک کرده، به تهران بیاید و با رضا خان دیدار نماید. «در ضمن نواقص کار های اداری و شخصی خود را هم اصلاح نموده، مراجعت نمایم.»(۵)

 عودت اموال منهوبه کاروان انگلیسی

امیرلشکر غرب اطلاع داد که سی عدل از اموال دزدیده شده کاروان انگلیسی توسط طوایفی از لرها در اطراف دزفول، مسترد

و تحویـل کمپـانی ذیربـط شـده است. وی نوشت برای تعیین تکلیف بقیه اموال بایـد کمیسـیونی بـا حضور نماینـده کمپانی در دزفول تشکیل گردد و پس از روشن شدن قیمت قطعی آن از الوار گرفته به کمپانی عودت گردد.(۶)

 جابهجایی گندم و جو برای انتقال به تهران

فرمانـده لشـکر شـمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که اخیراً ۱۴۲۵ لنگه گنـدم و ۱۰۹۰ لنگه جو از آسـتارا به بنـدر پهلوی حمل شده است. وی تلگرام دیگری را هم به دنبال این ارسال کرد که میگفت از ۲۷ آبان تا ۲ آذر ۸۸۷ خروار و ۶۲ من غله از زنجان به تهران انتقال داده شده است.(۷)

 وضعیت نامناسب تلگراف خانه مشهد

سرتیـپ جانمحمـد خـان، فرمانـده لشــکر شــرق، اطلاـع داد کـه شـکایت هـای پیـاپی از سیسـتان، دزداب و بجنـورد راجع به ناکارآمـدی تلگراف خـانه مشـهد میرسـد.» «خواهشـمندم مقرر فرماییـد وزارت پست و تلگراف خـاتمه به بیعلاـقگی کارکنان تلگراف خانه مشهد بدهد.»(۸) البته قشون به تلگراف خانه مشهد اطمینان نداشت و از وزارت جنگ میخواست که تلگرامها را نه با رمز ایالت، بلکه با رمز لشکری مخابره نماید.(۹)

 نامه وزارت امور خارجه به ژنرال کنسولگری بغداد

وزارت امـور خـارجه در نـام هـای بـه ژنرال کنسـولگری خـود در بغــداد نـوشت کـه رفتـار نامنـاسب مـأموران عراقی بـا ویس کنسولگری ایران در خانقین ادامه دارد. اخیراً فراش این نماینـدگی را دسـتگیر و کتک زدهانـد. در این نامه آمده است که در تهران بـا سـفارت انگلیس مـذاکراتی شـده، امـا روشن نیست چرا آن ژنرال کنسولگری اقـدامی که منجر به رفع این رفتار شود انجام نداده است. «لازم است هر چه زودتر حاصل مذاکرات خودتان را با حکومت محلی اطلاع دهید که اگر تاکنون کارکنان عراق رفع این بیتربیتی های مأمورین خود را نکرده باشند، اقدام مقتضی به عمل آید.»(۱۰)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریـاست سـیدمحمد تـدین تشـکیل جلسه داد. دسـتور جلسه ادامه بررسـی مواد لایحه ممیزی بود.(۱۱)

 محافظت از راهآهن دزداب

وزارت مالیه در نام های به وزارت جنگ یادآور شـد که گزارش های زیادی از چگونگی نگاهـداری راهآهن دزداب و حفظ امنیـت آن و جلـوگیری از اغتشاشـات رسـیده است. پیش از این برای برقراری امنیت آنجـا ماهیـان هـای از طرف رئیس قشـون منطقه به سـرداران بلوچ پرداخت میشـد. وی نوشت رئیس گمرک دزداب «اظهـار عقیـده نموده است تـا موقعی که اعزام قوای مکفی برای حفظ امنیت آنجا تشکیل نشده مناسب این است مقرری سرداران بلوچ منظماً پرداخته شود.»(۱۲)

□ فرمانده انگلیسی هند در راه ایران

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد که کاپیتان بوکان، صاحب منصب توپ خانه هندوستان، میخواهد مرخصی خود را با شکار در سیستان بگذراند. وی دهم دی با یک نوکر، یک قبضه تفنگ شکاری و یک رولور به ایران میآید. در این نامه آمده است «به مأمورین آن حدود تعلیمات صادر فرمایند که از مسافرت کاپیتن مشارالیه مستحضر شده، تسهیلات لازمه را مبذول دارند. اداره گمرک آنجا را هم واقف نمایند.»(۱۳)

□ انعقاد قرارداد ضرب سکه بین ایران و شوروی

امروز وزارت مالیه برای ضرب سه میلیون تومان سکه با شوروی

۱- همان، ص ۴۵.

۲- همان، ص ۵۰.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۱۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۵۲ و ۵۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۳۰. موضوع محرمانه به فرمانده تیپ شمال منتقل و گفته شد که ظاهراً حاکم گیلان از موقعیت خود ناراضی است و برای عرض حال میخواهد به تهران بیاید. درخواست شد اگر اطلاعی در این زمینه هست ارسال دارد. (همان، ص ۲۹) به حاکم هم گفته شد فعلاً زود است، تأمل کند. (همان، ص ۲۸)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۹۵. وزارت جنگ هم پاسخ داد هر اقدامی که صلاح میدانید تا اموال مسروقه مسترد و سارقین تنبیه شوند انجام دهید. (همان، ص ۲۹۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، صص ۴۱ و ۴۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۹۰. موضوع به وزارت پست و تلگراف انعکاس داده شد. آن وزارت خانه هم کبر سن رئیس تلگراف خانه را علت این اشکالات دانست و نوشت که به زودی رئیس دیگری به آنجا خواهد فرستاد. (همان، صص ۱۸۸ و ۱۸۹)

۹- همان، ص ۲۲۰.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۵-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۶، ص ۳.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۲۰۱. موضوع به فرمانده لشکر شرق اطلاع داده شد و وی پاسخ داد که این عقیده درست است. اینک که سر و کار امنیت منطقه با امنیه است باید حقوق سرداران پرداخت شود، در غیر این صورت ممکن است مسائل جدیدی پیش آید. (همان، صص ۱۹۹ و ۲۰۰)

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۸۲. وزارت جنگ پاسخ داد که تسهیلات لازم برای ورود این انگلیسی آماده است. (همان، ص ۸۱)

قرارداد بست. سکه ها، دو قرانی و پنج قرانی خواهد بود. در این قرارداد یازده ماد های آمده است که مسکوکات باید تا ۱۱ خرداد ۱۳۰۵ به ایران رسیده باشد.(۱)در گزارش های سفارت انگلیس آمده است که محل ضرب سکه ها در لنینگراد است.(۲)

روزنامه ایران در این باره نوشت که بنگاه های اقتصادی شوروی در ایران نیازمند پول برای داد و ستد هستند. خواستند در ضراب خانه ایران سه میلیون تومان ضرب سکه کنند. ضراب خانه وقت نداشت مقرر شد در روسیه انجام گردد.(۳)

 ۲۵ کارآموز ایرانی در راه آمریکا

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که ۲۵ محصل داوطلب ایرانی که برای آموزش های مربوط به خودرو بنا بر تقاضای کمپانی فورد آمریکا انتخاب شدهاند به زودی راهی آمریکا خواهند شد. «مدت تحصیلات علمی و عملی آقایان دو سال و کمپانی فورد برای مصارف هر یک از محصلین صد و پنجاه دلار اختصاص داده است.»(۴)

 اسامی نمایندگان راه یافته به مجلس مؤسسان در جراید

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعداد دیگری از منتخبین مجلس مؤسسان را چاپ کرد: از اصفهان، اکبر میرزامسعود (صارمالدوله)، حاجآقا جمالالدین مجتهد، میرزامهدی خان فاطمی، میرزاعلی جهاداکبر، میرزا احمد دکتر احتشام، حاجیمحمدحسین کازرونی، حاجشیخ محمدباقر آیت اللهزاده نجفی، شیخ باقر جمالزاده، میرزا ابوطالب شیروانی؛ از بختیاری، نجفقلی خان بختیاری (صارمالسلطنه) و غلامحسین خان بختیاری؛ از ایوانکی میرزاعلیاصغر خان وکیلالرعایا؛ از کردستان فرج الله خان آصف، محمد خان وکیل، حاجمیرزااسد الله خان، اسد الله خان کردستانی، دکتر هدایت الله فریدی، عبدالحمید خان سنندجی؛ از سیرجان. حاجیبنان و شریفالملک صدری؛ از مشهد آقامیرزاحسن آیت اللهزاده خراسانی، سالارمختار، میرزامحمد دانش، مفاخرالسلطنه، حاجشیخ علی خمسه، حاجیمیرزامحمدعلی قائممقام، آقامحمد خان ارجمند؛ از بهبهان میرزا احمد خان عمارلویی، حاجمجتهد شیرازی.(۵)

 پایان انتخابات تهران

حکومت تهران اطلاع داد که امروز استخراج آراء تهران برای مجلس مؤسسان به پایان رسید.(۶)

 واکنش شوروی به اقدامات نظامی ایران علیه ترکمن های مرزنشین

کفیل وزارت امور خارجه شوروی توسط رئیس اداره شرق به سفیرکبیر ایران در مسکو پیغام داد که «قشون ایران از پیاده نظام و سوارهنظام و توپ خانه به طرف ترکستان تجاوز حدود نموده است و طیاره به محل آجیآب بمباندازی کرده، خسارات زیاد وارد آوردهاند. وزارت جنگ روسیه امر داده قشون کافی به آن نقاط سوق و اراضی را که قشون ایران متصرف شده تخلیه نمایند.» علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، ضمن اعلام این موضوع نوشت که تصور نمیکنم اقدامات انجام شده

دستور دولتی بوده باشد. «لازم است قبل از رسیدن قوای روس برای جلوگیری از مفاسد و حوادث وخیم امر فوری در تخلیه نقاط اشغال شده صادر فرمایند.»(۷)

 گزارش فرمانده لشکر شرق از رویارویی با ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، گزارشی از عملکرد قوای تحت امر لشکر خود را در مواجهه نظامی با ترکمنها به اطلاع رضا خان رساند. وی نوشت ستون تحت فرماندهی سرهنگ پولادین مراوهتپه را تصرف کرد و ترکمنها عقبنشینی کرده در سنیداغ موضع گرفتند. نیروها به سوی سنیداغ رفته با آتش مسلسل تلفات زیادی به ترکمنها وارد کردند. فعلاً قوای ترکمن در بلندترین نقطه سنیداغ در مرز شوروی تمرکز یافتهاند، «ولی عیالات، اغنام و احشام خود را به خاک روس کوچاندهاند.» در این گزارش آمده است که نیرو های تحت امر نایب سرهنگ سیف الله میرزا، کوه خالد را از دست ترکمنها خارج کرده، ترکمنها را به سوی رود اترک فراری دادند که از آنجا به ارتفاعات غربی سنیداغ پناه بردند. امروز مواضع اخیر به کلی از تصرف ترکمنها بیرون آمد و آنان به خاک شوروی فرار کردند. وی در ادامه به چگونگی حمله به سنیداغ برای سرکوب ترکمن هایی که آنجا موضع گرفتهاند پرداخت و نوشت که افرادی را برای دادن تأمین به میان ترکمن های فراری به خاک شوروی فرستاده است «که در صورت خلعسلاح و تمرکز نمودن در محلی که قشون معین مینماید تأمین داده میشود.»(۸)

 مراقبت از روابط ایران و شوروی

رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال گفت که روسها میگویند هواپیمای ایران اوبه های ترکمنها را در خاک شوروی بمباران کرده است. دولت شوروی دستور داده اگر این کار تکرار شود هواپیمای ایرانی را هدف قرار خواهد داد و اگر نظامیان نیز وارد خاک شوروی شوند خلعسلاح خواهند شد. رضا خان به فرمانده تیپ شمال تأکید کرد که مایل نیستم روابط ایران و شوروی تیره شود. «بلکه موقعیت فعلی، دوستی دولتین را ایجاب میکند. لازم است به وصول این تلگراف دستور دهید قوای اعزامی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۳۱۰۶۸۱.

۲- ۷۹۴۳/۸۲/۳۴ FO E.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۶، ص ۱.

۴- همان، شم ۱۹۶۵، ص ۲.

۵- همان، صص ۲ و ۳.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۵۲۰۸۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۲۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۷۰ تا ۷۳.

در هر نقطه که با نظامیان شوروی تلاقی میکننـد متوقف شـده و طیارات نیز... نزدیک سـرحد پرواز نکنند.» رضا خان در پایان افزود که روسـها میگویند ایران میخواهد حسینقلی را اشغال کند. ما اینجا تکذیب کردیم، شما هم اطلاعی های منتشر کنید که بدانند دولت ایران ابداً چنین خیالی ندارد.(۱)

(تصویر) اکبرمیرزا صارمالدوله

 جمعه

۶ آذر ۱۳۰۴

۲۷ نوامبر ۱۹۲۵۴

۱۰ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نمایندگان ارومیه در مجلس مؤسسان

امیرلشـکر غرب به وزارت جنگ اطلاع داد رضا خان افشار و سـیفالعلمای ارومی های از ارومیه به نمایندگی مجلس مؤسـسان انتخاب شدند.(۲)

 پیشنهاد تشویق رئیس تلگراف خانه اراک

امیرلشـکر غرب بـا ارسـال تلگرامی به وزارت جنـگ نوشت که رئیس تلگراف خـانه عراق (اراک) در «نهضت ملی و قضایای اخیر» [زمینهچینی برای روی کـار آمـدن رضـا خـان] صـمیمیت و فـداکاری چشـمگیری نشـان داده، «در این موقع که به اتفاق نمایندگان عراق به طهران آمده چنانچه از طرف قشون نسبت به او تشویقی بشود به موقع است.»(۳)

 توضیحات فرمانده تیپ شمال

در پی هشدار رضا خان به فرماندهان تیپ شمال و لشکر شرق از نزدیک نشدن به قوای روس (ر.ک: ۵ آذر) سرتیپ فضل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، پاسخ داد که بمباران های انجام شده روی اوبه های ترکمنها در ساحل چپ رود اترک بوده که جزو خاک ایران است. با این حال پست های نظامی روس به این سوی اترک آمـده و گاه تا ۱۲ کیلومتر در ساحل چپ مستقر شدهاند.(۴) وی در تلگرام دیگری نوشت که ترکمنها با اسـتقرار در مناطق مورد اختلاف ایران و شوروی موجب پدیـد آمـدن این مسـئله شدهاند. اینک بنا به دسـتور نمیتوانیم ترکمنها را تعقیب کرده، خلعسـلاح کنیم. «به ستون اعزامی اترک دستور داده شد که بدون تصادف با روسها مسیر خود را تا قلعهچات امتداد دهد؛»(۵) یعنی حرکت قوا در موازات رود اترک.

 تأکید دوباره رضا خان به حفظ فاصله با روسها

در ساعات پایانی امروز رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال یادآور شد، مذاکره با نمایندگان دولت شوروی و دیگر اطلاعات رسیده نشان میدهد که آن دولت نیرو های نظامیاش را به مرکز گسیل داشته، دستور دادند با نیرو های ایران مقابله کنند. آنان به توپ خانه [ضدهوایی] خود دستور دادهاند هر کجا هواپیمای ایران را دیدند شلیک کنند. دولت شوروی میگوید ایران خاک ما را مورد تجاوز قرار داده است. رضا خان گفت: «مقصود باطنی آنها مخالفت با نظم و ترتیبی است که در سرتاسر مملکت حکمفرما گردیده، چنانچه در طی چندین تلگراف تذکر دادهام در این موقع مایل نیستم مناسبات ما با روسها تیره گردد.» وی تأکید کرد هواپیماها نزدیک مرز نشود و از نزدیک شدن به حدود آنها خودداری گردد تا از طریق سیاسی مسائل مرزی حل شود. «مخصوصاً به وسیله اعلانات در شهر استرآباد و نقاط دیگر انتشاراتی که قشون ایران درصدد اشغال حسینقلی برآمده

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۵.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۳۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۶۵. موضوع به وزارت پست و تلگراف اطلاع داده شد و آن وزارت خانه نیز پاسخ داد که تلاش های رئیس تلگراف خانه عراق مدنظر بوده، در هنگام خود تشویق میشود. (همان، صص ۶۰ و ۶۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۶۷.

۵- همان، صص ۲۶۵ و ۲۶۶.

است تکذیب نموده، مشی و سیاست را نسبت به همسایه شمالی دوستانه قلمداد نمایید... مفاد این تلگراف را با طیاره سیمرغ که از آنجا به اردوی شرق مأمور است یا به وسیله سریع دیگری به فرمانده لشکر شرق برسانید.»(۱)

 اعطای مدال به لطفعلی خان کلبادی

کمیسیون هواپیمایی تیپ شمال مدال درجه اول به لطفعلی خان کلبادی (سردار جلیل سابق) اعطا کرد. این درجه در خانه کلبادی و با شرکت سران «نهضت ملی» [کسانی که نقش مؤثری در الغاء سلطنت قاجار و روی کار آوردن رضا خان داشتند] انجام شد.(۲)

 راهی کردن شیخ محمدعلی کاشانی و پسرش به تهران

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، به وزارت جنگ خبر داد که در پانزده روز اخیر از طرف شیخ محمدعلی کاشانی و پسرش آسایش نداشتم. ناچار ۲۰۰ تومان تهیه کرده آنان را راهی تهران کردم.(۳)

 تمرکز اردوی اعزامی لشکر شمال غرب در کرمانشاه

به امیرلشکر غرب دستور داده شد، اردوی اعزامی لشکر شمال غرب در کرمانشاه مستقر گردد؛ هر چند باید به خرمآباد گسیل گردد اما در این مورد خبری درز نشود. فعلاً مشغول تکمیل تجهیزات و تعلیمات خود باشند. یک گردان این اردو همچنان در مأموریت قصرشیرین باقی خواهد ماند.(۴) در تلگرام دیگری به امیرلشکر غرب خبر داده شد که از این به بعد همه امورات اردوی اعزامی لشکر شمال غرب توسط «ذات اقدس» اداره میشود.(۵) امیرلشکر غرب با این گمان که خطایی در اداره این اردو از او سر زده پرسید «انتزاع فرماندهی از نقطهنظر خبط هایی بوده است که شده یا خیر؟»(۶)

 عزیمت رضا خان به قم

روزنامه ایران نوشت که رضا خان به قصد زیارت حضرت معصومه(ع) صبح امروز راهی زاویه مقدسه حضرت عبدالعظیم(ع) شد و سپس به سمت قم رفت.(۷)

 افزایش دوبرابری کالا های ضروری

در پی تخصص تمام وسایل نقلیه به انتقال غله به تهران «قیمت سایر اجناس ترقی یافته و قند، شکر، نفط و غیره قیمتشان دو مساوی شده است.»(۸)

 اسامی نمایندگان منتخب مجلس مؤسسان در جراید

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعداد دیگری از نمایندگان انتخاب شده مجلس موسسان را درج کرد: ارباب کیخسرو

و بهمن اردشیر نمایندگان انجمن زرتشتیان یزد؛ سیدمرتضی وثوقالاسلام، شیخ محمدعلی الموتی، محمدباقر شاهرودی و حاجسیدموسی از قزوین؛ اکبرمیرزا مسعود، حاجشیخ جمالالدین مجتهد، مهدی خان فاطمی، شیخ الاسلام، امینالتجار، جلایی، جهاداکبر، دکتر احتشام، حاجمحمدحسین کازرونی، شیخ محمدباقر آیت اللهزاده نجفی، آقاشیخ محمدباقر، میرزا ابوطالب شیروانی از اصفهان؛ نجفقلی خان بختیاری و غلامحسین خان بختیاری از بختیاری؛ عطاءالملک روحی و دیوانبیگی از بم.(۹)

(تصویر) قم، مرقد حضرت معصومه(س)

۱- همان، صص ۲۵۸ و ۲۵۹. فرمانده تیپ شمال پس از دریافت این دستورها اطلاعی های منتشر کرد و ضمن تکذیب تصرف حسینقلی بر روابط دوستانه ایران و شوروی تأکید کرد و شایعات منتشر شده در این ناحیه را کذب خواند. (همان، صص ۲۵۵ تا ۲۵۷)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۲۱۶. البته در آخرین تلگرامی که مکری در این موضوع برای وزارت جنگ فرستاده بود، تصمیم گرفته شده بود چهارصد تومان پول و یک خودرو برای انتقال شیخ و پسرش به تهران در اختیار آنان قرار گیرد. (همان، ص ۲۱۷)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۶۴.

۵- همان، ص ۲۶۳.

۶- همان، ص ۲۶۲. وزارت جنگ در این مورد پاسخ داد که علت، صدور احکام مختلف در مأموریت های این اردو و فاسد شدن روحیه نظامیان بوده که برای ترمیم آن چنین تصمیمی گرفته شده است. (همان، ص ۲۶۱)

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۷، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۹۶۶، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

ص: ۴۶۰

 شنبه

۷ آذر ۱۳۰۴

۲۸ نوامبر ۱۹۲۵

۱۱ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نمایندگان مراغه و اردبیل در مجلس مؤسسان

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که میرزاموسی خان فتوحی و سهرابزاده از مراغه، و ابوالفتح علوی، دکتر حسین خان احیاءالسلطنه و وکیلالرعایای اردبیلی از اردبیل به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدهاند.(۱)

 نمایندگان بم در مجلس مؤسسان

امیرلشکر جنوب در تلگرامی به اطلاع وزارت جنگ رساند که عطاءالملک روحی و دیوانبیگی از بم به عنوان نماینده مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۲)

 دو سردار بلوچ در راه تهران

رئیس ارکان حرب لشکر شرق خبر داد که سردار علی خان و سردار حیدرعلی خان «به قصد تشرف و پابوسی اعلیحضرت قدر قدرت پهلوی ارواحنا فداه» با خودرو راهی تهران شدهاند.(۳)این دو به عنوان نماینده طوایف بلوچ برای شرکت در مجلس مؤسسان از طرف لشکر شرق عازم تهران هستند.

 نمایندگان سنندج در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب نمایندگان سنندج را چنین به وزارت جنگ معرفی کرد: سردارمعظم، وکیلالملک، حاجمیرزا اسد الله خان، سالارسلیم، اسد الله خان کردستانی و دکتر هدایت الله خان.(۴)

 یک نماینده بابیمسلک از قراچهداغ

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که میگویند حاجآقا احمد، نماینده دوم قراچهداغ، بابی است. «با تذکر ماده ۱۲ قانون انتخابات مستدعی تعیین تکلیف فوری» هستیم. مشایخی پرسید که اعتبارنامه برای فرد یاد شده صادر شود یا خیر؟(۵)

 تحلیل غلط جراید فرانسه از اوضاع ایران

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، در گزارشی به وزارت امور خارجه فرانسه، تحلیل روزنامه های فرانسه را در مورد ایران اشتباه خواند و نوشت این روزنامه ها اخیراً به تهران رسیده و موجب ناامیدی شده است. «روزنامه های ما به طور یکنواخت رضا خان را عامل مسکو و یا آنقره معرفی کردهاند و سعی دارند نشان بدهند که نفوذ انگلستان در ایران منظماً رو به کاهش است... همه گزارش های ارسالی من مبین بیاعتباری این فرضیه است.» وی افزود این که شوروی سعی در مبارزه با نفوذ انگلیس در ایران دارد، درست است، ولی این که گفته میشود رضا خان توصیه های مسکو یا آنکارا را به کار میگیرد غیرقابل قبول است. بونزوم تأکید کرد که این تحلیل اشتباه توسط روزنامه های فرانسه باید جبران شود. وی سپس اوضاع ایران را چنین تشریح کرد: «اوضاع در ایران به همان نحو است که پیشبینی کرده بودم. انتخابات برای مجلس مؤسسان به جهت تأیید و تأکید حکومت با فشار و کمک نظامیها و انتقال آنها به مراکز رأیگیری جهت گزینش نمایندگانی که لیست آنها را سردار تهیه کرده صورت میگیرد. هیچیک از مخالفان برگزیده نشدهاند و حتی برخی از آنها نتوانستهاند خود را معرفی کنند. رأیدهندگانی که از ارائه ورقه رأی خود امتناع نمایند یا آن را مطابق سلیقه خویش بنویسند بلافاصله توقیف میشوند. مدرس، تقیزاده، همه طبعاً نتوانستند نامزدی خود را ابراز دارند و به شدت تحت مراقبت پلیس هستند. در داخل هیأت دولت شاهزاده فیروز، پسر عموی شاه پیشین و دوست سیاسی مدرس وضع کاملاً غیرمطمئنی یافته است. دولت با نزدیک شدن به ملاها و انتخاب عده بسیاری از آنها برای مجلس مؤسسان هر نوع حرکت جمهوریخواهی را دور کرده است. همه چیز مهیاست برای تأسیس دربار تازه که از هماکنون پستها تقسیم میشود و نقشها برای روز تاجگذاری معین میگردد و جزئیات تقریباً آماده است.ستاره رضا خان هنوز برای مدتی طالع در آسمان ایران است. در روزنامه های ما، حداقل جهت حفظ منافعمان، بهتر است که وی را در عداد اقمار شوروی قرار ندهیم.»(۶)

 گزارشی از انتقال گندم به تهران

امیرلشکر شمال غرب به اطلاع وزارت جنگ رساند که در سوم آذر ۶۶۰ لنگه گندم، در چهارم آذر ۲۹۰ لنگه گندم و ۲۳۸ لنگه جو و در پنجم آذر ۱۴۸۷ لنگه گندم و جو از آستارا به بندر پهلوی انتقال یافته تا راهی تهران شود.(۷)

 اعلان هیأت حامیان زارع و نگرانی وزارت جنگ

امروز اعلانی به امضاء «هیأت حامیان زارع» در گیلان منتشر شد که نگرانی وزارت جنگ را برانگیخت. در این اطلاعیه پیرو اعلان قبلی که ۴ اردیبهشت ۱۳۰۲ منتشر شده بود آمده است که این هیأت برای رفع فقر و فلاکت و رفع بدبختی های زارعین و کشاورزان تلاش میکند و اینک با موفقیت تأسیس شده است. هیأت از زارعین گیلان خواست تقاضا های خود را برای پیگیری از مجاری قانونی به نشانی «نزدیک میدان کوچک، مغازه بلورچیان

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۳۴. البته تعداد نمایندگان مراغه چهار نفر و اردبیل نیز همین عدد بودند که در این تلگرام ناقص گزارش شده است.

۲– همان، ص ۳۵.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، ص ۲۰۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۳۳.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۷. گویا دستوری در این مورد داده نشده و مستشارالدوله و حاجآقا احمد اهری به عنوان نمایندگان قراچهداغ در مجلس مؤسسان شرکت کردند.

۶- پورشالچی، همان، صص ۲۴۸ و ۲۴۹.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۴۰.

توسط آقا مشهدی قاسم بلورچیان ارسال دارند.»(۱)

 علت سانسور نامه های سفارت آمریکا

در پی اعتراض سفارت آمریکا نسبت به سانسور نامه هایش، وزارت پست و تلگراف به وزارت امور خارجه خبر داد «در موقعی که کمیته نهضت ملی در تبریز ادارات دولتی را ضبط نموده بود و اداره پست هم در تحت نظارت و تصرف مأمورین کمیته [مختلط نهضت ملی آذربایجان] بوده، نوشتجات را باز و سانسور میکردهاند. پاکت های متعلق به سفارت نیز جزو همان نوشتجات به توسط مأمورین کمیته باز شده و متصدیان دفتر پستی در این مورد مسئولیتی ندارند.»(۲)

 اعزام قوای کمکی لشکر جنوب به لشکر غرب

پس از تشکیک لشکر جنوب نسبت به اعزام قوای کمکی به لشکر غرب، در پی برطرف شدن تهاجمات طوایف لر در اطراف دزفول، و نیز تأکید دوباره لشکر غرب و دستور ثانوی وزارت جنگ، محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که نیم بهادران سوار و یک گروهان پیاده از خط شوش به دزفول اعزام گردید.(۳)

 تحرکات نظامی ترکیه

فرمانده لشکر شمال غرب، که در شرف خانه بسر میبرد، به وزارت جنگ اطلاع داد که نزدیک به ۱۵ هزار نظامی ترکیه با ده یازده توپ، ۴۵ مسلسل و سه هواپیما وارد نوچه شدهاند. اینک ۳۰ هزار نیرو در نوچه متمرکز است و میخواهند به طرف موصل حرکت کنند. وی افزود شیخ محمود برزنجی به نفع ترکیه با قوای انگلیس و سیدطه وارد درگیری شده و دربند را اشغال کرده است.(۴)

 استمداد حاکم بیرجند برای مبارزه با سرخجه

معصوم خزیمه، حاکم بیرجند، به وزارت داخله اطلاع داد که بیش از یک ماه است بیماری سرخجه در بیرجند و بلوکات قائنات در حال گرفتن تلفات است. «آقایان اطباء [به دلیل نبود امکانات دارویی] از جلوگیری کامل اظهار عجز میکنند.»(۵)

 پاسخ رضا خان به انصاری

پس از آن که علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، به رضا خان اطلاع داد که دولت شوروی دستور داده قوای نظامیاش به مرز های شمال شرقی ایران حرکت کنند (ر.ک: ۵ آذر) رضا خان امروز با ارسال تلگرامی به انصاری گفت که سوابق موجود در وزارت امور خارجه و عهدنامه های ترکمنچای و مودت مؤید آن است که از قلعه چات تا بحر خزر سرحد ایران و شوروی به امتداد رود اترک است و قطعاً سرزمین های ساحل چپ اترک اراضی ایران است. «تجاوز فعلی نظامیان شوروی که در آجیآب و غیره پست دائر کردهاند به عللی است که از طرف وزارت خارجه برای شما توضیح شده است.» وی افزود با این

حال به فرماندهان نظامی منطقه دستور دادم نقاطی را که شوروی مدعی خاک خود است ترک نمایند و به آن حدود پیشروی نکنند تا موضوع از طریق دیپلماسی حل شود. «لازم است شما هم در مسکو برای رفع این اشکال اقدامات لازمه به عمل آورده و تذکر دهید که آجیآب در ساحل چپ اترک به موجب عهدنامه ملک مسلم ایران است.»(۶)

 بازگشت رضا خان به تهران

رضا خان که پریروز برای زیارت مرقد حضرت معصومه(س) به قم رفته بود، امروز عصر به تهران برگشت.(۷)

 تغییر ساختمان هیأت دولت

هیأت وزراء که جلسه های خود را در عمارت بادگیر تشکیل میداد به عمارت ابیض نقل مکان کرد و عمارت بادگیر به اداره تجارت و محاکم استیناف اختصاص یافت.(۸)

 کفیل جدید تیپ پیاده غرب

امیرلشکر غرب اطلاع داد که سرهنگ باقر خان را به کفالت تیپ پیاده لشکر غرب منصوب و فرمانده پیشین، علیمحمد خان را راهی تهران کرده است.(۹)

 پرواز هواپیمای روس بر فراز مرز های ایران

به گزارش فرمانده تیپ شمال امروز یک هواپیمای روس در آسمان چاتلی و تپه ملاعلی، ده دقیقه پرواز کرد و به طرف حسینقلی رفت.(۱۰)

 تصرف مرکز تجمع ترکمنها

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که پس از هشت ساعت درگیری با ترکمنها، مرکز تجمع آنان به تصرف اردوی شرق درآمد و تلفات چشمگیری به جا گذاشته به خاک شوروی فرار کردند. «جعفرقلی ولد حیدرقلی بایانام از رؤسای مهم دوهچی یموت مقتول و در میدان محاربه باقی مانده. تلفات اردو یک مقتول و سه مجروح [است] و نه رأس اسب سقط گردید.»(۱۱)

(تصویر) مراغه، گنبد غفاریه

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۱۹۱ و ۱۹۲. به نظر میرسد این اعلان از مجرایی غیر از تیپ شمال به دست وزارت جنگ رسید و از آنجا که بوی مرام کمونیستی میداد از فرمانده تیپ شمال خواسته شد «عملیات و مرام جمعیت مزبور را تحت نظر بگیرند... و ضمناً حقیقت منظور آنها را معلوم و اطلاع دهند.» (همان، ص ۱۹۰)
۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۶-۳۶-۱۳۰۴.
۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۰۳.

۴- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۹۱. وزارت جنـگ پس از دیـدن ایـن گزارش دسـتور داد نیروی کـافی در مرز ایران و ترکیه مسـتقر باشد. فرمانده لشـکر شمال غرب نیز پاسخ داد که ۱۷۰۰ پیاده و سوار، هشت مسـلسل و ۱۴ عراده توپ در منطقه مستقر هستند. (همان، صص ۸۹ و ۹۰)

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۱۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۲۱.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۷، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۰۴.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۴۶.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۶۵.

ص: ۴۶۲

 یکشنبه

۸ آذر ۱۳۰۴

۲۹ نوامبر ۱۹۲۵

۱۲ جمادیالاول ۱۳۴۴

 تلاش برای نمایندگی تجدد

رضا تجدد که به واسطه بیاعتمادی مردم ساری به وی امکان انتخاب شدن در آن منطقه را نیافت، راهی تهران شد و مراتب نارضایتی خود را به اطلاع وزارت جنگ رساند. وزارت جنگ نیز برای جلب رضایت او به حاکم مازندران دستور داد «اقدام نمایید که یک نفر از وکلای مازندران قبل از قبول نمایندگی استعفا بدهد که آقارضا تجدد که پس از اشخاص منتخبه اکثریت دارد به سمت نمایندگی معرفی شود.»(۱)

 تأخیر حرکت رئیس نهضت شرق

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، اطلاع داد که نمایندگان منتخب شهر های مشهد، بجنورد و قوچان دیروز به طرف تهران حرکت کردند، اما میرزامحمد بزرگنیا «رئیس نهضت شرق» که برای برخی امور مربوطه وجودش لازم است فعلاًـ در مشهد میماند اما خود را به روز اول افتتاح مجلس خواهد رساند. وی افزود ایرجمیرزا طرف توجه «مخصوص مقام محترم امارت جلیله لشکر شرق، دارای وجهه ملی میباشد. [اگر] تحقیقات و اوامری راجع به نمایندگان باشد ممکن است به توسط ایشان به عمل آورند.»(۲)

 نمایندگان قشقایی در مجلس مؤسسان

امیرلشکر جنوب اطلاع داد که ضیاءالواعظین و آقاسیدعبد الله امام کازرونی به نمایندگی مجلس مؤسسان از قشقایی انتخاب شدند.(۳)

 تلگرامی دیگر از انصاری

علیقلی انصاری با ارسال تلگرام دیگری به رضا خان نوشت که وزارت امور خارجه شوروی با هیجان بیشتری نسبت به تجاوزات قوای ایران به خاک شوروی، در درگیری های اخیر قشون با ترکمنها، اعتراض میکند. انصاری نوشت که شورویها در ۳۰ آبان ۶۰۰ پیاده و یکصد سوار و چند توپ به حدود سنگرتپه آوردهاند و در آجیآب مستقر کردهاند. همچنین ۸۰۰ پیاده و چند اسکادران سوار نیز به چلوک آوردهاند. وی در ادامه تحلیل دولت شوروی را این طور ارائه داد: «میگویند دولت

انگلیس شرط سلطنت والاحضرت اقدس را مخاصمه با دولت شوروی قرار داده و این اقدامات به میل دولت انگلیس است که ایران بگوید اراضی ایران را دولت شوروی متصرف بود و ایران خواسته است اراضی خود را متصرف شود و کار را در مجمع اتفاق ملل تصفیه نمایند که لطمه به دولت شوروی وارد... میگویند که والاحضرت اقدس به قدری متمایل به دولت انگلیس شدهاند که به وزیرمختار شوروی منتها درجه بیاعتنایی فرموده حتی از ملاقات وزیرمختار اعراض میفرمایند.»(۴)

 پاسخ رضا خان به انصاری

رضا خان در پاسخ به سفیرکبیر ایران (خبر پیشین) یادآور شد که هیچ منظوری برای استرداد زمین های مورد اختلاف ایران و شوروی نبوده، نظامیان در میان عملیات، ناخواسته با قوای روس برخورد کردهاند و فوراً دستور تخلیه و عقبنشینی از مناطقی که مورد ادعای دولت شوروی است داده شده است. رضا خان افزود «سلطنتی که در پرتو نفوذ انگلیسها یا سایر دول اجنبی باشد در نظر من به هیچوجه ارزش» ندارد و اگر روسها چنین تصوری دارند به علت عدم اهتمام مأمورین دولت ایران در مسکو بوده که موفق نشدهاند «اخلاق ذاتی و نیات باطنی مرا در نظر اولیاء امور شوروی آشکار سازند.»(۵)

 اظهارات کنسول شوروی در رشت

سرهنگ عزت الله خان، رئیس ارکان حرب تیپ شمال، به وزارت جنگ نوشت که در دیدار امروز خود با کنسول شوروی از او شنید که عده زیادی از قشون ایران به خاک شوروی تجاوز نموده، توسط روسها خلعسلاح شده و به ایران بازگردانده شدهاند. کنسول گفت که ادامه این وضع صورت خوشی نخواهد داشت. البته تغییر رفتار شورویها در گیلان محدود به این موضوع نبود. «مقدار زیادی اشیاء ماهیگیری وارد [بندر] پهلوی نموده و حقوق بلدیه آن را ندادهاند و راجع به پلی که برای هیدروپلان ساخته میشود پس از این که مبالغی خرج شده اینک ادعا میکنند که پل مزبور مانع عبور بارکاس ماهیگیری و نفط و صید ماهی است.»(۶)

 واکنش های دولت شوروی از زبان امیرلشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان، امیرلشکر شرق، در تلگرامی خطاب به رضا خان با اشاره به دقت خود در واکنش دولت شوروی نسبت به عملیات قشون ایران علیه ترکمنها، نوشت که آنچه دیده شده این است که روسها ترکمن های فراری ایران به خاک شوروی را خلعسلاح کرده، سپس اجازه ورود میدهند. امرار معاش ترکمن های فراری در شوروی به واسطه مالیات های گزافی که باید پرداخت کنند و کمبود زمین های زراعتی بسیار سخت است و مایل نیستند در خاک شوروی مستقر شوند. چند تن از سران ترکمن های فراری ایران در عشقآباد در حال مذاکره با مقامات شوروی هستند. ترکمن های روس کمک های تسلیحاتی و غذایی به ترکمن های فراری ایران دادهاند، اما شنیده نشده که نیروی مسلح در اختیار آنان بگذارند. فرمانده لشکر شرق در پایان افزود که از دو ماه پیش روسها پست های نظامی خود را از باجگیران تا حسینقلی تقویت کردهاند و بیشتر آنها بیش از یکصد نیرو و مسلسل دارند. البته یک نیروی ۶۰۰ نفره و هم با چهار توپ صحرایی در نزدیکی حسینقلی تمرکز دادهاند.(۷)

□ چگونگی استقرار نیرو های تیپ شمال در منطقه

در پی تذکرات رضا خان درباره نزدیک نشدن به نیرو های روس و خروج از زمین های مورد اختلاف ایران و شوروی، فرمانده تیپ شمال چگونگی استقرار نیرو های تحت امر خود را به اطلاع رضا خان رساند. فوج رضاپور در گمیشتپه، خواجهنفس و امچهعلی مستقر است. فوج نادری و یک دسته آتشبار صحرایی در آققلعه تمرکز یافته. یک گردان از فوج نادری و یک گردان از فوج حمله و یک گردان سوار فوج پولادین تیپ شمال، یک گردان از فوج نادری و یک گروهان مسلسل و یک دسته توپ خانه کوهستانی فرانسوی با ده خودرو مسلح، آماده است تا به هر نقط های که دستور داده شود حرکت نماید.(۸)

□ ناتوانی بانک پهلوی از دادن وام به تیپ شمال

رئیس بانک پهلوی قشون با ارسال نام های به مالیه کل قشون نوشت که نمیتواند بیش از این به تیپ شمال قرض دهد. قبلاً ۱۲ هزار

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۲۹.

۲- همان، ص ۲۳. منظور از رئیس نهضت شرق، سرپرستی و هماهنگی اقداماتی است که در این ناحیه منجر به الغاء سلطنت قاجار و روی کار آمدن رضا خان گردید. همانند نقشی که علی چایچی در گیلان و حسین فشنگچی در آذربایجان داشتند.

۳- همان، ص ۲۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۱۹ و ۲۰.

۵- همان، صص ۱۶ تا ۱۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۱۱۳ و ۱۱۵. وزارت جنگ خلعسلاح نظامیان ایران توسط قوای شوروی را تکذیب کرد. (همان، ص ۱۱۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۱۰ تا ۲۱۲. رضا خان درستی این اطلاعات را تصدیق کرد. (همان، ص ۲۰۹)

۸- همان، ص ۲۵۱.

تومان به تیپ شمال وام داده بود. وی نوشت اگر چند فقره از این نوع معاملات انجام گردد تمام سرمایه از دست خواهد رفت «و سایر معاملات جاریه و امور سرویس حمل و نقل را [بایـد] به کلی تعطیل نماید... مخصوصاً در این موقع که تهیه اتومبیل و لوازم آن ن هایت درجه اهمیت را داراست، پرداخت چنین وجهی برای بانک غیرمقدور است.»(۱)

 اعدام فتاح

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، اطلاع داد که به حکم «اعلیحضـرت اقدس شهریاری ارواحنا فداه، فتاح، قاتل حسین سرجوقه، اعدام گردید.»(۲)

 ضرورت تأسیس عدلیه در شهر های شمال غربی

وزارت امور خارجه بـا تنظیم نـام های خطاب به وزارت عـدلیه از لزوم تأسیس محاکم در پار های از نقاط ضـروری مملکت نوشت که نبود آنها بـاعث منحرف شـدن کـار های حقوقی از مجرای خود شـده است. در این نامه آمـده است که «به واسـطه الغـای کاپیتولاسـیون نسبت به دولتین شوروی و ترکیه تشکیل محـاکم در نقاط شـمالی از اهم لوازم است و مصالـح مملکتی ایجـاب میکنـد کـه این مسئله طرف تـوجه و دقت اولیـای آن وزارت جلیله واقع گردد» چرا که نبـود مجاری قـانونی مـوجب بهانهجوییها و شکایات دیگر خواهد شد.(۳)

 ورود ۱۴۵ نماینده به تهران

از ۲۷۲ نمایند های که باید در مجلس مؤسسان حاضر شوند، تا عصر امروز ۱۴۵ نفر به تهران رسیدهاند. هفتاد تن دیگر در بین راه هستند که به زودی وارد میشوند.(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشکیل جلسه داد و ادامه بررسی قانون ممیزی در دستور کار قرار گرفت. در میان جلسه وزیر فوایـد عـامه لاـیحه «سـرمایه توسـعه اقتصـادی» را به مجلس داد و تقاضا کرد فوریت آن به تصویب برسـد. نماینـدگان به فوریت بررسـی آن رأی دادنـد. در این لایحه آمـده است که وزارت مالیه تا ده سال از زمان تصویب لایحه میتوانـد سالی ۵۰۰ هزار تومان از عواید مملکتی را به اسم سرمایه توسعه اقتصادی در خزانه حفظ کند و در امور انتفاعی مثل تولید برق، سدبندی، استخراج معادن، ساخت راهآهن سبک و خطوط تلگرافی که متضمن درآمد هستند هزینه نماید.(۵)

 شیوع گاومیری در لاهیجان

وزارت داخله به وزارت فوایـد عامه خبر داد که بیماری گاومیری در لاهیجان شایع شـده، لازم است هر چه زودتر سِرُم ارسال شود تا شروع به تزریق دامها کنند.(۶)

□ اسامی نمایندگان مجلس مؤسسان در جراید امروز

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعدادی دیگر از نمایندگان منتخب مجلس مؤسسان را چاپ کرد. سیدابوالفتح علوی، عصر انقلاب، وکیل الرعایای اردبیلی و احیاءالسلطنه از اردبیل؛ مشکوهالملک، سردار ناصر، مدبرالملک سهرابزاده، ساعدالوزاره از مراغه؛ مستشارالدوله و حاجاحمد اهری از اهر؛ میرزارضا خان افشار و آقامحمدحسین مدنی (سیفالعلماء) از ارومیه؛ سهراب خان ساگینیان، و وارطان اد خانیانس از طرف ارامنه و کلدانی های آذربایجان؛ ابراهیم خان قوام، امام جمعه شیراز؛ شیخ جلالالدین، رئیسالعلماء، محققالعلماء، حاجغلامحسین ملکالتجار، صدرالاسلام، حاجمیرزا احمد لاری، گلستان، علی زارع، حبیب الله آموزگار از شیراز.(۷)

□ تحصن در خوار

مستأجران زمین های خالصه در خوار با تحصن در تلگراف خانه مراتب اعتراض خود را نسبت به پرداخت مالیات ابراز کردند. تحصنکنندگان میگویند محصولشان را آفت زده، درآمدی نداشتهاند که مالیات آن را بپردازند. «با این که عیال و اطفالشان در ن هایت عسرت و یک قسمت آنها متواری شدهاند، تقاضا دارند که از طرف دولت نسبت به باقیمانده بذل توجه و مساعدت شود.»(۸)

□ ناکارآمدی تأسیسات بیسیم

سفارت انگلیس در گزارشی از برپایی دکل های بیسیم در گزارش های دوهفتگی منتهی به امروز با اشاره به اظهارنظر افسر فرمانده خدمات بیسیم که امیدوار است تا دو ماه آینده رادیو تهران راهاندازی شود [!] نوشت دکل های بزرگ بیسیم برافراشته شده که پرچم ایران بر فراز آنها قرار دارد، دیگر توجهی به خود جلب نمیکند. «رفته رفته این درک پیدا میشود که خدمات بیسیم با ایستگاه های ثابتی که پیشتر با سیم های زمینی به هم وصل شدهاند، هزین های تجملی برای ایران است. یکی از اعضای شورای عالی نظامی گفته است تاکنون ۲ میلیون تومان برای خرید، حمل و برپایی این تأسیسات هزینه شده است.»(۹)

□ آزادی ارامنه کمونیست

منابع انگلیسی گزارش دادند که هفت ارمنی کمونیست که پس از بلوای نان (اوایل مهر) بازداشت و به رشت تبعید شده بودند با اشاره رضا خان آزاد شدند و در حال بازگشت به تهران هستند. «این عده مأموران فعال بلشویک هستند و دست کم یکی از آنها در امور سری خبره است.» این منبع در خبر دیگری آورده است که چهار ارمنی که اخیراً همراه سورن آراکلیان از قفقاز به تهران آمدهاند به شدت مورد سوءظن ارامنه داشناک هستند. داشناکها معتقدند این عده برای مأموریت مهمی به ایران آمدهاند.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۰۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۶۸.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۶ و ۵-۳۱-۳۷-۱۳۰۴.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۸، ص ۱.

۵- همان، صص ۱ و ۳.

۶- همان، شم ۱۹۶۷، ص ۲.

۷- همان، ص ۳.

۸- همانجا.

۹- FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

۱۰- FO E ۷۹۴۳/۸۲/۳۴.

ص: ۴۶۴

 دوشنبه

۹ آذر ۱۳۰۴

۳۰ نوامبر ۱۹۲۵

۱۳ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نامه وزارت جنگ به سفارت شوروی

در پی اعتراض دولت شوروی به ورود نیرو های نظامی ایران در حدود رود اترک به خاک آن کشور و گسیل نیرو های نظامی شوروی به طرف مرز، وزارت جنگ در نام های خطاب به وابسته نظامی دولت شوروی در سفارت آن کشور نوشت: «در تعقیب مذاکرات شفاهی راجع به اختلافات سرحدی در نواحی اترک، خاطر شریف را مستحضر میدارد که قشون ایران از نقاطی که مورد ادعای دولت محترم شوروی است دور شده و با این ترتیب اینجانب امیدوار است سوءتفاهم حاصله را به وسیله تلگراف از اولیای محترم امور شوروی رفع فرموده و اقداماتی را که به عمل آمده به اطلاع دولت متبوعه خودتان برسانید. در خاتمه مراتب مودت را تجدید مینماید.»(۱)

 مراسله دیگر رضا خان به انصاری

رضا خان امروز نیز در تلگرامی به علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، مفاد تذکرات پیشین خود را تکرار کرد. (ر.ک: ۸ آذر) وی گفت که جای تعجب است که اولیای دولت شوروی چنین حادثه کوچکی را این اندازه بزرگ میکنند. «چگونه ممکن است با سابقه اطلاعی که به مشی سیاسی من در حفظ مراتب یگانگی و دوستی دول متحابه دارند این پیشآمد جزئی را از روی نقشه مخصوص، آن هم با توافق نظر دولت انگلیس تصور نمایند.» وی افزود که همواره موازنه سیاسی را با دو همسایه شمالی و جنوبی حفظ کرده است. «ضمناً خیلی متعجبم که شما نتوانسته هاید تا به حال این مطلب به این سادگی را در نظر اولیاء و دولت شوروی روشن و آشکار سازید.» وی بار دیگر تکرار کرد که به قوای نظامی دستور داده از مناطق مورد ادعای دولت شوروی عقبنشینی کنند.(۲)

 تأکید رضا خان به عقبنشینی محسوس از مرز

رضا خان با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال گفت که حرکت ستون های نظامی آن تیپ را متوازی رود اترک تصویب نمیکنم. دستور دارید قوای خود را به خط اولیه، یعنی رود گرگان عقب برانید و در گمیشتپه، آققلعه و گنبد قابوس تمرکز دهید.(۳) (ر.ک: ۶ آذر) غیر از این، وزارت جنگ هم با فرستادن تلگرامی فوری به سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال خواستار عقبنشینی نیرو هایش از مناطق مرزی شد. «اولاً به فوریت از محل های مابهالنزاع دور شده و باب دوستی را کاملاً با روسها مفتوح نموده، ثانیاً خط رود گرگان را که اشغال مینمایید، اکتشاف و مراقبت کامل را برقرار نمایید که در

نواحی اشغال شده تشکیلات مخالفین از طرف تراکمه بر ضد قوا تهیه نشود و مخصوصاً اهتمام نمایید که با مذاکرات و سایر تدابیر لازمه سریعاً تراکمه مطیع گردیده و به محل های خود مراجعت نمایند.»(۴) فرمانده تیپ شمال نیز پاسخ داد که نقشه به جا مانده از انگلیس و فرانسه مرز ایران و شوروی را رود اترک نشان میدهد؛ یعنی همان که در عهدنامه تصریح شده است. در ضمن در تعقیب ترکمنها، وقتی نظامیان به مأموران شوروی برمیخوردند با روی خوش با آنان برخورد میکردند. فقط ستون مأمور به آققلعه یک شب در چالیوق که زمین مورد ادعای شوروی است توقف کرده، به محض رسیدن دستور، عقب نشسته است. وی پیشنهاد کرد نمایندگان دولتین به منطقه بیایند تا حقیقت کشف شود.(۵)

وی در تلگرام دیگری با اشاره به این که سمت راست رود اترک، خاک شوروی قابل زراعت نیست، از این رو دست به این تشبثات میزند.(۶)

 هشدار به فرمانده لشکر شرق

وزارت جنگ در تلگرامی به سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، خبر داد که تصادف قوای تیپ شمال با پست های نظامی شوروی برای آن دولت مسئله آفرین شده است. «قدغن فرمایید کاملاًـ مواظب و مراقب باشند که نظیر این اتفاق در حدود عملیات آن لشکر... واقع نشود و هر کجا به قوای روس نزدیک میشوند، تجاوز ننموده، حل مسائل سرحدی را به مذاکرات و اقدامات سیاسی مرکز واگذار نمایند.»(۷)

 نمایندگان مجلس مؤسسان از سراب

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که حاجیصدقالملک و ابوالفتح میرزا هرندی از سراب به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۸)

 تأکید به انتخاب تجدد

بلافاصله پس از دستور به حاکم مازندران مبنی بر انتخاب رضا تجدد به وسیله قبولاندن استعفا به یکی از منتخبین آن ناحیه (ر.ك: ۸ آذر) به امیرلشکر جنوب نیز دستور داده شد رضا تجدد از لارستان انتخاب شده، به نمایندگی مجلس مؤسسان درآید.(۹)

 جراید ایتالیا و تحولات سیاسی ایران

وزیرمختار ایران در رم به وزارت امور خارجه اطلاع داد که خبر خلع سلطنت قاجار در روز نهم آبان در چند روزنامه ایتالیایی منعکس شد. فردای آن روز تمام جراید ایتالیا این خبر را منعکس کردند. «بعضی از روزنامهنویسها با عجله به سفارت ایران دویدند که اخبار صحیح رسمی را از اینجا تحصیل نمایند، ولی سفارت متأسفانه هیچگونه اطلاعی نداشت. مخبرین جراید با ن هایت تعجب مراجعت کردند.» وی ضمن انتقاد از این موضوع که چرا رخداد های مهمی چون تغییر نظام سیاسی مملکت این اندازه دیر به اطلاع نمایندگی های سیاسی میرسد، افزود یک هفته بعد، از طریق سفارت ایران در لندن، ابلاغیه وزارت امور

خارجه در این مورد به رم رسید که فوراً به خبرگزاری استفانی و جراید ایتالیا رسانده شد. وی در پایان یادآور شد «خبر تغییر وضع حکومت که مهمترین اخبار یک مملکت است با اطلاع تسعیر نرخ لیره در ماه، به یک ترتیب به مأمورین میرسد!»(۱۰)

 انقیاد نسبی ترکمنها

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در تلگرامی به وزارت جنگ، طوایف ترکمن حوزه استحفاظی تیپ شمال را سرکوب شده، تسلیم گشته، و یا فراری به خاک شوروی توصیف کرد و با ذکر موقعیت هر طایفه توضیح داد که خطری از ناحیه آنها

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۵۳. منابع انگلیسی در این مورد نوشتند: «بخشی از قوای ارتش ایران که بنا به دستور موظف به تعقیب ترکمنها تا رود اترک بودند، شماری از آنها را تا فراسوی خطی که روسها مرز تلقی میکنند، احتمالاً در جایی نزدیک ساحل، دنبال کردهاند. این خط ساحل جنوبی مسیر عبور فعلی اترک است، اما از نظر روسها بستر قدیمی رود خانه است که در قرارداد مرزی ۱۸۸۱ آخال - خراسان خط مرزی دانسته شده است. جای تردید است که در پس این نزاع یک مساحی بیطرفانه وجود داشته باشد. این عبور از مرز به اعتراض جدی، اگر چه غیر تهدیدآمیز شوروی روبرو شد، اما مسئله موقتاً با دستور عقبنشینی به این قوا فیصله پیدا کرد. اما، تعیین دقیق مرز همچنان محل منازعه است.» (FO E ۹۵/۹۵/۳۴)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۲۳ تا ۲۵.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۵۲.

۴- همان، صص ۲۳۲ و ۲۳۳.

۵- همان، صص ۲۳۰ و ۲۳۱.

۶- همان، ص ۲۵۴.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۹۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۲۵.

۹- همان، ص ۲۸.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۹ و ۱۱۸-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

قوای دولتی را تهدید نمیکند. وی نوشت از آققلعه تا گمیشتپه قوای دولتی مستقر هستند و قادر به دفع هر تجاوزی میباشند. وی افزود اگر فوج پهلوی از لشکر شرق به این تیپ منتقل شود موقعیت بهتر و دست بالای قویتری خواهد یافت.(۱)

 توافق کمپانی نفت جنوب به اجرای ماده ۱۲ امتیازنامه دارسی

عیسی فیض، نماینده ایران در کمپانی نفت جنوب، در گزارشی از لندن به وزارت مالیه نوشت که در آخرین جلسه با مسئولان کمپانی، طرف انگلیسی پذیرفت در طول هشت سال تدریجاً اتباع ایرانی را در شعب مختلف فنی استخدام، پرورش و تربیت کرده، جایگزین نیرو های خارجی نماید. عیسی فیض با اشاره به تلاش های گذشته خود برای تحقق این ماده از امتیازنامه دارسی نوشت که از زمان ورود به لندن پیگیر موضوع بودهام و نسبت به استخدام پنج هزار نفر از اتباع غیرایرانی اعتراض کردهام که همواره با بیتوجهی کمپانی نفت انگلیس و ایران روبرو شده است. وی افزود یک سال و نیم در انتظار کسب تکلیف از دولت ایران بودم که واکنش نشان داده نشد. اما فعلاً کمپانی متعهد شده که با مسئولان وزارت معارف همکاری نموده مدارس ابتدایی و متوسطه فنی در ولایات خوزستان بگشاید و نیرو های ایرانی را تربیت و سپس استخدام کند.(۲)

 گرفتن باج از کاروان حمل گندم

وزارت مالیه با ارسال نام های فوری به وزارت جنگ نوشت که نظامیان از کاروان حمل گندم از آذربایجان به تهران باج راه میخواهند. چند روز است دو هزار شتر حامل گندم در قافلانکوه معطل هستند. محمدعلی فروغی، وزیر مالیه، در این نامه خواستار رفع این مشکل شد؛ چرا که این غله مربوط به دولت است و در حمل آن نباید سکت های وارد شود.(۳)

 بخشنام های راجع به توپ خانه های قشون

وزارت جنگ در بخشنام های به لشکرها و تیپ شمال خواست تعداد و سیستم توپها و مسلسل هایی که در تشکیلات آنها وجود دارد هر چه زودتر به اطلاع برسانند.(۴)

 وابسته نظامی ترکیه در راه ایران

وزارت امور خارجه به اطلاع وزارت جنگ رساند که آتاشه نظامی ترکیه در یکی دو روز آینده با هواپیما از طریق ارومیه عازم تهران خواهد شد. حسن مشار، وزیر امور خارجه، از وزارت جنگ خواست دستورالعمل لازم به مسئولان ذیربط در این مورد داده شود.(۵)

 تعطیلی سازمانها و دوایر دولتی

امروز به مناسبت «وفات حضرت صدیقه سلام الله علیها... تمام دوایر دولتی و وزارت خانه ها تعطیل» بود.(۶)

 اسامی نمایندگان منتخب مجلس مؤسسان در جراید

روزنامه ایران در شماره امروز خود نام تعداد دیگری از نمایندگان مجلس مؤسسان را که از حوزه های مختلف حائز اکثریت آراء شدهاند درج کرد: آقاسیدابراهیم ضیاء (ضیاءالواعظین) و سیدعبدالرحیم کازرونی از قشقایی؛ محمدتقی خان اسعد (امیرجنگ) و مرتضی خان کشوری از ساوه؛ صدقالملك و هرمزی از سراب؛ موسی خان فتوحی، اسکندر خان مقدم، سهرابزاده و ساعدالوزاره از مراغه.(۷)

 درگذشت شریعت دامغانی

شریعت دامغانی امشب به علت سکته قلبی درگذشت. وی نماینده مجلس شورای ملی و نیز نماینده مجلس مؤسسان از دامغان بود.(۸) مجلس ختم وی از فردا در مسجد سپهسالار برگزار میشود و تا یازدهم آذر ادامه مییابد.(۹)

 فن دم هاگن در راه رشت

فن دم هاگن، متخصص آلمانی استخدام شده برای جنگل های ایران، امروز راهی رشت شد.(۱۰) سفارت انگلیس نوشت که او قرار است اقدام به مساحی جنگل های ایران کند.(۱۱)

 تأمین به نُه تَن از رؤسای ترکمن

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که نه تن از رؤسای طوایف دوهچی و قاروای یموت که پس از شکست از قشون به خاک شوروی فرار کرده بودند، امروز خود را تسلیم اردو کردند. «به مشارالیهم تأمین داده شد و برای عودت طوایف خود به خاک ایران، [به شوروی] اعزام گردیدند.»(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۳۵ تا ۲۳۷. این گزارش به اطلاع رضا خان رسید و تأکید کرد با طوایف مطیع رفتار ملایمی شود و با همین روش بقیه طوایف را مطیع خود کنید. البته در جمعآوری اسلحه از هر کوششی دریغ نشود. (همان، ص ۲۳۴)

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۹۵۶.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۷۵. وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر شمال غرب خواستار رفع این مانع شد. (همان، ص ۷۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۵۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۸۴. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شمال غرب رسید. (همان، ص ۸۳)

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۸، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۳۸ و ۱۳۹.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۹، ص ۳.

۱۰- همانجا.

۱۱- FO E ۹۵/۹۵/۳۴

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۶۶.

 سهشنبه

۱۰ آذر ۱۳۰۴

۱ دسامبر ۱۹۲۵

۱۴ جمادیالاول ۱۳۴۴

 سفارش تازه برای نمایندگی تون و طبس

وزارت جنگ در تلگرامی خیلی فوری به رئیس ارکان حرب لشکر شرق دستور داد به جای یکی از افرادی که قرار است از تون و طبس انتخاب شود، نظامالتولیه یا امیرکلار تیموری انتخاب گردد.(۱)

 نمایندگان گروس در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد که خطیبی و شیخ محمدحسن به سمت نمایندگی مجلس مؤسسان از گروس انتخاب شده، راهی تهران شدند.(۲)

 نمایندگان کرمانشاه در مجلس مؤسسان

امیرلشکر غرب در تلگرام دیگری نام منتخبین مجلس مؤسسان را از کرمانشاه به اطلاع وزارت جنگ رساند. وی اسامی نمایندگان را چنین یاد کرد: امیرکل، امیرمقتدر، سالاراشرف، رفعتالسلطنه، مجللالدوله، نصیردیوان، مشکوهالدوله، ظهیرالملک. وی افزود که اینان به زودی راهی تهران میشوند.(۳)

 اعلام اسامی نمایندگان جهرم

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که میرزاعلیاصغر خان حکمت و اسماعیل خان قشقایی از جهرم به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۴)

 نامه وزیر امور خارجه فرانسه به بونزوم

وزیر امور خارجه فرانسه، در نام های به بونزوم، وزیرمختار آن کشور در ایران، نوشت که دولت ایران رفتار تردیدآمیز خود را نسبت به ما حفظ کرده است. وی افزود که این رفتار ناشی از شناسایی دوفاکتو رژیم سیاسی جدید ایران است و فرانسه شناسایی کامل را به بعد از مشخص شدن نتیجه مجلس مؤسسان واگذار کرده. «شما باید کاری بکنید که در چشم دولت ایران مشخص شود که ما آن را شناخت هایم. مرا از نتایج اقدامات خویش مطلع کنید.»(۵)

 مدیر روزنامه فریاد در راه تهران

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، خبر داد که میرزاسیدمحمد، مدیر روزنامه فریاد، ناشر افکار سوسیالیسم و نامزد ژنرال کنسولگری شوروی [برای مجلس مؤسسان] امروز ناگهانی با خودرو راهی تهران شد.(۶)

 تقاضای خالصیزاده برای خروج از مشهد

رئیس ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که خالصیزاده به واسطه کسالت و تغییر آب و هوا با تجویز پزشکان میخواهد به طرف تربت و ترشیز و تون و طبس برود. وی افزود خالصیزاده در این مورد نام های هم «به خاک پای اعلیحضرت قدر قدرت پهلوی ارواحنا فداه» نوشته است. رئیس ارکان حرب لشکر شرق در پایان این تلگرام از وزارت جنگ کسب تکلیف کرد.(۷) (ر.ک: ۱۶ آذر)

 تذکری دیگر به امیرلشکر جنوب

رضا خان در تلگرامی به امیرلشکر جنوب گفت که شکایات متوالی و متعددی از بدرفتاری و شیوه اداره مأموران در خوزستان، خصوصاً مأموران نظامی میرسد. وی افزود گویا از این موضوع بیاطلاع هستید، وگرنه به این شکایتها رسیدگی میکردید. «این نوع راپرتها و شکایات فوقالعاده باعث تعجب و تکدر خاطر من است... که به وصول این تلگراف تدابیر لازمه برای تعدیل رفتار مأمورین دولت و حسن اداره امور خوزستان اتخاذ نمایید.»(۸) این چندمین باری است که رضا خان نسبت به بدرفتاری مأموران خوزستان با مردم به امیرلشکر جنوب تذکر میدهد.(۹) (ر.ک: ۱۲ آذر)

 هواپیمای اتاقدار در راه بجنورد

وزارت جنگ به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که تا چند روز دیگر یک هواپیمای اتاق دار برای عملیات آن لشکر پرواز خواهد کرد. «قدغن فرمایید هنگام رؤیت طیاره در اطراف میدان بجنورد آتش افروزند.»(۱۰)

 خودسری نایب دوم خیر الله خان

وزارت جنگ در تلگرامی به فرمانده تیپ شمال نوشت به گزارش وزارت مالیه نایب دوم خیر الله خان دَرِ انبار غله دولتی شاهرود را باز کرده و بدون مجوز پنج خروار جو، بیآنکه مبلغ آن را بپردازد به زور برداشته است. وزارت جنگ از فرمانده تیپ شمال خواست از اقدامات مشابه صاحب منصبان آن تیپ جلوگیری کرده

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۲۴. رئیس ارکان حرب لشکر شرق دو روز بعد پاسخ داد که اقدام لازم برای انتخاب امیرکلار تیموری از تون انجام شد. (همان، ص ۱۳)

۲- همان، ص ۱۷.

۳- همان، ص ۱۸.

۴- همان، ص ۱۹.

۵- پورشالچی، همان، ص ۲۴۹.

۶- همان، ص ۱۹۹. موضوع از طرف وزارت جنگ به اداره تشکیلات نظمیه اطلاع داده شد تا پس از رسیدن به تهران او را زیر نظر بگیرد. (همان، ص ۱۹۸)

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۹۶. وزارت جنگ پاسخ داد که اگر در این مسافرت منظوری در کار نباشد، مانعی ندارد. (همان، ص ۱۹۵) رضا خان هم گفت در اطراف درخواست او تحقیق شده، مواظف حرکات او باشید. (همان، ص ۱۹۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، صص ۶۲ و ۶۳.

۹- این تذکرات به دلیل حساسیت خوزستان و موقعیت آن منطقه پس از خلع شیخ خزعل است. رضا خان باید به ویژه به ناظر اول منطقه، انگلیس، نشان میداد که توان اداره این منطقه را دارد. در ثانی ایجاد نارضایتی در خوزستان مساوی بود با هیجان و شورش های مردم و طوایف منطقه و این یعنی به خطر افتادن منافع انگلیس که عمدتاً در خوزستان متمرکز شده بود. این تذکرات متوالی به امیرلشکر جنوب در حالی داده میشد که رفتار نظامیان در دیگر حوزه ها با مردم به مراتب بدتر از آن چیزی بود که در خوزستان میگذشت. (مؤلف)

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۹۶.

و خیر الله خان را مورد بازپرسی قرار دهد.(۱) فرمانده تیپ شمال هم خیلی زود پاسخ داد که صاحب منصب یاد شده جمعی فوج حمله است که از تهران اعزام شده و اقدام او به دلیل عدم مساعدت مأموران مالیه شاهرود [در ارائه غله] بوده است.(۲)

 دستور خرید گندم به امیرلشکر غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی فوری به امیرلشکر غرب از وی خواست ۱۴ هزار خروار غله مازاد مالکان کرمانشاه باید به دولت فروخته شود. در این تلگرام آمده است کلنل مککرماك امروز راهی کرمانشاه شد تا هماهنگی لازم را ایجاد کند. «ن هایت مساعدت و همکاری را به عمل آورید.»(۳)

 اخبار حمل گندم

فرمانده لشکر شمال غرب خبر داد که در ۵ و ۶ آذر ۸۰ خروار گندم و در ۷ آذر ۹۵ خروار از زنجان به تهران حمل شده است. همچنین در هشتم آذر در دو مرحله ۲۰۱ لنگه، و ۱۴۲ لنگه از آستارا به بندر پهلوی منتقل شده است.(۴)منابع انگلیسی نوشتند که وسایل نقلیه برای انتقال غله از بندر پهلوی به تهران که از شوروی وارد شده به انحصار اداره ارزاق درآمده، و حجم مالالتجاره های انبار شده در بندر پهلوی و رشت بسیار زیاد است.(۵)

 توضیحی در مورد اعلان تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی در تلگرامی فوری به وزارت جنگ نوشت که در اعلانی که در سطح منطقه برای زدودن تصورات و تردید هایی که متعاقب عملیات علیه ترکمنها برای دولت شوروی پدید آمده بود، منتشر شد، از آوردن واژه حسینقلی امتناع کرده است. وی افزود راجع به حسینقلی در کارگزاری اینجا مستنداتی وجود دارد؛ شرط احتیاط ایجاب میکرد از این مسئله ذکری نشود.(۶) چند روز پیش رضا خان دستور داده بود اطلاعی های که حکایت از عقبنشینی نیرو های تیپ شمال از زمین های مورد اختلاف ایران و شوروی دارد توسط فرمانده تیپ در آن منطقه منتشر شود. متن تلگرام زاهدی به رضا خان چنین است: «نظر به این که راجع به حسینقلی سوابقی در کارگزاری موجود است لذا جمله و تصمیم اشغال حسینقلی را دارد، برای عدم سندیت، از اعلان مزبور حذف و بقیه را به طور اعلان منتشر نمود.»(۷)

 درخواست پرونده نایب سرهنگ حسن خان

خزانهداری کل قشون از رئیس ارکان حرب کل قشون خواست پرونده اموال توقیف شده نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی را برای رسیدگی به خزانهداری بفرستند.(۸)

 ضرورت تأسیس مدارس بیشتر در ارومیه

کارگزاری ارومیه با ارسال گزارشی از فعالیت های پانترکیستی باششهبندری ترکیه در ارومیه به ضرورت توسعه زبان فارسی

از طریق تأسیس مدارس دخترانه و پسرانه تأکید کرد. وی نوشت که مأموران ترکیه اهالی ارومیه را هم زبان، هم فرهنگ و هم ردیف اهالی ترکیه توصیف میکنند و در اینجا برخی افراد محلی نیز چنین اعتقادی دارند. وی تأکید کرد چار های جز بسط معارف نیست. هیأت های تبشیری آمریکایی و فرانسوی از یک سو و تبلیغات ترکها از دیگر سو بر فساد اخلاق اهالی میافزاید. «اقتضا دارد برای توسعه معارف و تأسیس و تشکیل چند باب مدارس ذکور و اناث در نقاط مذکوره از بودجه معارفی سایر ولایات کاسته و برای معارف اینجا تخصیص دهند که رفته رفته زبان فارسی معمول» گردد.(۹)

 نامه لورن به وزارت امور خارجه

سر پرسی لورن در نام های به وزارت امور خارجه در مورد مکاتبه دولت ایران با او درباره دزدی هایی که در مرز خانقین میشود، نوشت این که گفته میشود این سرقتها توسط اتباع عراق انجام میگردد برای من ثابت شده نیست، با این حال موضوع را به مأمور عالی انگلیس در بغداد اطلاع دادم. وی افزود اعتقاد مأموران عراق این است که مذاکراتی میان طرفین ایرانی و عراقی در منطقه مرزی صورت پذیرد. لورن اضافه کرد مأموران عراقی میخواهند فرمانده خانقین را تغییر داده و در مرز خسروی و قصر شیرین نیرو مستقر کنند.(۱۰)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. تدین با ابراز تأسف از درگذشت شریعتمدار دامغانی در اوصاف او سخن گفت و جلسه را به احترام او تعطیل اعلام کرد.(۱۱) به حکومت شاهرود هم دستور داده شد، در پی وفات شریعتمدار دامغانی نفر بعدی که حائز اکثریت آراء بوده به عنوان نماینده مجلس مؤسسان راهی تهران شود.(۱۲)

(تصویر) آیت الله محمدمهدی خالصیزاده

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۲۳.

۲- همان، ص ۲۲.

۳- همان، ص ۳۸.

۴- همان، صص ۳۷ و ۳۹.

۵- FO E ۹۵/۹۵/۳۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۳۹. به درستی روشن نیست مدارک کارگزاری حکایت از تعلق حسینقلی به ایران دارد یا به شوروی که این احتیاط را برای حساسیتزدایی انجام داده است.

۷- سرتیپ جهانبانی نیز پاسخ داد که از این ذکاوت بسیار مسرور شده است. (همان، ص ۲۳۸)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۳۷.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۴۵ تا ۵۰. موضوع از طریق وزارت امور خارجه به وزارت جنگ و متعاقباً به فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داده شد. (همان، صص ۴۳ و ۴۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۶۸.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۶۹، ص ۱.

۱۲- همان، ص ۳.

 چهارشنبه

۱۱ آذر ۱۳۰۴

۲ دسامبر ۱۹۲۵

۱۵ جمادیالاول ۱۳۴۴

 پاسخ بونزوم به وزیر امور خارجه فرانسه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، در پاسخ به درخواست وزیر امور خارجه کشورش مبنی بر تظاهر به شناسایی کامل رژیم سیاسی ایران (ر.ک: ۱۰ آذر) نوشت که من از بیستم نوامبر فعالیت خود را در این زمینه آغاز کردم. دولت ایران از این که فرانسه فوراً حکومت جدید را به رسمیت کامل نشناخته ناراحت است. «من در گفت و شنود هایم بر خوشبینی و علاقه به این که دولت جدید ایران به ما وعده همکاری بدهد تأکید» کردهام.(۱)

 پاسخ فرمانده لشکر شرق به توصیه های رضا خان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در پاسخ به دستور رضا خان مبنی بر اجتناب از نزدیکی به مرز های شوروی (ر.ک: ۵ آذر) نوشت که منطقه عملیات لشکر شرق در حدود ایران و شوروی از جرگلان تا قلعه چات است. این مرز توسط علامات مرزی مشخص شده و قوای لشکر شرق به نیم فرسخی آن نیز نزدیک نشدهاند. وی افزود نیرو های شوروی مستقر در پست های نظامی حرکتی به جلو نکردهاند، در حالی که این پستها از نیم تا دو فرسنگ با مرز فاصله دارند. سرتیپ جانمحمد خان روابط صاحب منصبان ایران و شوروی را در طول عملیات مناسب دانست و نوشت که از ابتدای شروع عملیات تاکنون هواپیمای اردوی شرق پروازی در آسمان مناطق مرزی نداشته است.(۲)

 گلایه فرمانده لشکر شرق از بازگشت هواپیماها

فرمانده لشکر شرق از این که هواپیما های اعزامی به این لشکر بدون اجازه به تهران بازگشتهاند گلایه کرد و از این که وقعی به گزارش های این لشکر گذاشته نمیشود ابراز تأسف نمود. وی بار گران عملیات علیه ترکمنها را بر دوش لشکر شرق دانست. «تصفیه حدود متمردین طوایف یموت به واسطه عجزی که رئیس تیپ شمال در استرآباد مینمود بنده به عهده گرفته[ام].» وی با تشریح جغرافیای گسترد های که تحت عملیات لشکر شرق است افزود که «تصدیق بفرمایید تا چه اندازه داشتن ارتباط برای حسن ، و سرعت جریان امور مهم است.» وی خواستار بازگشت هواپیما های رفته به تهران شد.(۳)

 سرگردانی وزارت جنگ از جرم نصرالدوله

نصرالدوله، که با دستور رضا خان از حکومت زنجان عزل و تحت‌الحفظ به تهران اعزام گردیده بود، اینک برای بازپرسی در قلعهبیگی، مدرکی که نشاندهنده جرم او باشد وجود ندارد. وزارت جنگ ناچار با ارسال نام های به کابینه ریاست وزراء ضمن ابلاغ این موضوع نوشت که اگر خلافی از نصرالدوله سر زده بگویید. اعزام او به تهران صرفاً به واسطه تلگرام ارکان حرب کل قشون بود که نوشته بود «اگر خلافی از این شخص سر بزند او را به طهران اعزام دارند.» همین جمله موجب شد که به دستور فرمانده لشکر شمال غرب او را به تهران بفرستند. اینک برای استنطاق پروند های در دست نیست.(۴)

دستور آزادی ناصر خان نصرالدوله یک روز بعد داده شد و روشن نشده به چه دلیلی او را از حکومت زنجان عزل و تحت‌الحفظ راهی تهران کردهاند!

 عدم رضایت امیرلشکر غرب از همکاری لشکر جنوب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ خبر داد که لشکر جنوب یکصد پیاده و چهل سوار به دزفول اعزام کرده است. این تعداد نظامی برای «تدمیر اشرار» کم است. آنچه این لشکر تقاضا کرده بود یک گروهان پیاده و یک گردان سوار بود «تا با شرکت لشکر غرب بالمرّه به زندگانی متمردین خاتمه داده و امنیت را در راه دزفول [به خرمآباد] مستقر سازند.»(۵)

 فراخوان الهامی و سرهنگ جواد خان به تهران

وزارت جنگ از فرمانده لشکر شمال غرب خواست، الهامی، رئیس کمیسیون مرزی ایران در مغان و سرهنگ جواد خان را به تهران بفرستد. «چون عملیات فنی و خاتمه کمیسیون سرحدی مغان به سال آتیه محول شده، بر طبق پیشنهاد رئیس کمیسیون مغان و وزارت خارجه برای شور در مسئله سرحدی مغان عزیمت الهامی و سرهنگ جواد خان به طهران ضرورت دارد.»(۶)

 ادامه انتقال گندم به تهران

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که در هشتم آذر، ۱۱۰ خروار گندم از زنجان به تهران ارسال شده است.(۷) امیرلشکر غرب هم خبر داد که تا نهم آذر ۵ هزار خروار گندم از انبار مرکزی کرمانشاه به تهران منتقل گشته است.(۸)

 تنزل ارزش فرانک و دبه دکتر های فرانسوی

سرهنگ علی ریاضی، سرپرست صاحب منصبان اعزامی به فرانسه و نماینده وزارت جنگ، از پاریس اطلاع داد که سرتیپ حبیب الله خان شیبانی با شش هزار فرانک اقدام به استخدام دکتر های فرانسوی کرد، اما با نزول دائم فرانک، دکترها حاضر نیستند با این پول به ایران اعزام شوند. «با مقامات رسمی مذاکره شود شاید بتوان در حدود سیصد تومان کنترات نمود.»(۹)

 پیشنهاد استخدام سه تکنسین روس

نایب اول شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی ایران در مسکو، که دستور داشت برای سه هواپیمای

خریـداری کرده از شـوروی سه «میکـانیکچی» نیز اسـتخدام کنـد، امروز به وزارت جنـگ خبر داد که نیروی هـوایی شـوروی آنیکین، پاشنوسکی و دادیوف را برای استخدام معرفی کرده است.(۱۰)

 سه گزارش از سیستان

سرتیپ جانمحمد خان که در مراوهتپه ترکمن صحرا بسر میبرد با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که نورمحمد خان ضابط و یوسف خـان افغـان از بم به خـاک افغانسـتان رفتهانـد. گویا مـذاکراتی با افغانها برای مهاجرت بلوچها به آن مملکت خواهند کرد. وی خواست به سـفیر ایران در افغانسـتان ابلاغ شود از این کار جلوگیری نماید. فرمانده لشـکر شـرق افزود ورود قوای لشـکر جنوب به رودبـار موجب ترس و وحشت بلوچهـا شـده و این اقـدام بـدون اطلاع لشـکر شـرق صورت گرفته؛ اگر نظامیان لشـکر جنوب عملیاتی در آن حـدود انجام دهند عواقب ناخوشآیندی خواهد داشت. بهتر است تا بازگشت من به شـهر اقدامی صورت نگیرد. وی در پایان نوشت که امنیه دو ماه است حقوق بلوچها را نداده و

۱- پورشالچی، همان، ص ۲۵۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۶ تا ۵۱.

۳- همان، صص ۹۳ و ۹۴. سرتیپ جهانبانی از رنجش فرمانده لشکر شرق یکه خورد و گفت هواپیما های مأمور به لشکر شرق و تیپ شمال به دلیل نداشتن وسایل یدکی در صورت ادامه خدمت دچار خسارات غیرقابل جبران میشدند. «فعلاً با کمال عجله مشـغول تنظیف و تعمیر موتورها هستند. تا سه روز دیگر قطعاً طیاره اطاقدار به آن لشکر محترم پرواز خواهد کرد.» (همان، ص ۹۱)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۹۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۹۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، ص ۲۹.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۲۷.

۸- همان، ص ۲۶.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۲۵. با این که از تعداد مستخدمین و حقوق هر یک اطلاعی در دست نیست، وزارت جنگ پاسخ داد که کار را با ۲۰۰ تا ۲۵۰ تومان تمام کنید. (همان، ص ۲۴)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۴۳. وزارت جنگ ابتدا با اسـتخدام دو تکنسـین موافقت کرد اما با استدلال شرفالدینمیرزا پذیرفت که هر سه تن را اسـتخدام کند و تأکید کرد چون خلبانها تازهکار هسـتند، ابتدا به بادکوبه بیایند و از آنجا راهی ایران شوند. (همان، صص ۴۰ تا ۴۲)

این موجب عدم اطمینان آنها شده است.(۱)

 نمایندگان حاضر در تهران

از ۲۷۲ نماینده مجلس خبرگان تا ظهر امروز ۱۷۴ نفر در تهران حضور به هم رسانده و ۸۴ نفر در بین راه هستند.(۲)مجلس مؤسسان یکشنبه آینده، ۱۵ آذر، در محل تکیه دولت گشایش مییابد.

 شیوع بیماری حمای راجعه در مشهد

از مشهد خبر میرسد که «مرض حمای راجعه شیوع پیدا کرده و تلفات هم داشته است. از طرف اداره به رئیس صحیه دستور داده شده که تا یک ماه دیگر توقف نماید که مرض به کلی خاتمه یابد.»(۳)

 نمایندگان دیگر برای مجلس مؤسسان

روزنامه ایران در شماره امروز نام تعداد دیگری از نمایندگان مجلس خبرگان را که از حوزه های مختلف انتخاب شدهاند درج کرد: کربلایی حسین تبریزی (فشنگچی)، ممقانی، قزوینی، خرازی، توتونچی، فرشی، قائممقام، دبیراعظم، صدقالسلطنه، صدرالمعالی، اسکندری، رهنما، وحیدالدوله، حاجسیف، بادامچی، اسماعیلزاده، امامی، آقازاده، نصرتالملک، مرآتی و عمیدی از تبریز؛ حاجیامینالاسلام، حاجامام جمعه خویی، میرزاجواد خان امامی، آقاباقر از خوی؛ اعتمادالاسلام بهبهانی و وکیلالرعایا از خوار.(۴) سفارت انگلیس بر اساس گزارش های دریافتی خود در مورد نمایندگان مجلس مؤسسان که از آذربایجان انتخاب شدند، چنین نوشت: «از تبریز، خوی و ارومیه گزارش رسیده است که تنها بخش کوچکی از واجدین شرایط برای نمایندگان مجلس مؤسسان رأی دادهاند. مقام های ارتش هیچ مشکلی برای انتخاب نامزد های خود نداشتهاند.»(۵)

 نقش نامعلوم امنیه در امنیت راه خرمآباد به دزفول

ملکزاده، رئیس امنیه غرب، در تلگرامی به رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی نوشت که هزار تن از نظامیان لشکر غرب در راه خرمآباد به دزفول مشغول زد و خورد با طوایف لر هستند؛ از خوزستان هم نیروی کمکی رسیده؛ «من هم امر قطعی دارم آخرین اقدام و تشبث خود را برای تشویق و اطمینان رؤسای الوار به عمل آورده و نتیجه را راپرت نماید.»(۶)مدتهاست که رئیس امنیه غرب درصدد جلب نظر برخی از سران طوایف لر و استخدام آنان برای تشکیل امنیه غرب است، اما موفق نبوده است.

(تصویر) گروهی از نمایندگان مجلس مؤسسان در تکیه دولت

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۰، ص ۲.

۳- همان، شم ۱۹۶۹، ص ۳. حمای راجعه یا تب رفت و برگشتی از بیماری های عفونی است.

۴- همانجا.

۵- FO E ۹۵/۹۵/۳۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۳۷.

 پنجشنبه

۱۲ آذر ۱۳۰۴

۳ دسامبر ۱۹۲۵

۱۶ جمادیالاول ۱۳۴۴

 درخواست زاهدی برای بازگشت به رشت

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از بندرجز به وزارت جنگ اطلاع داد که هم کسالت داشته، نیازمند معالجه اساسی است و هم تمام نیرو های تیپ به حالت ساخلو در مهمترین نقاط ترکمنصحرا مستقر هستند. وی با این توضیح که حکومت نظامی این مناطق به نایب سرهنگ احمد خان حکیمی سپرده شده، و نیاز چندانی به حضور او نیست، درخواست کرد «در صورتی که اجازه فرمایید به رشت عزیمت نموده... هر وقت لازم شود فوراً مراجعت خواهم نمود.»(۱)

 تصرف چات

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که قلعه چات را از دست ترکمنها درآورده، تصرف کرده است. وی افزود که در منطقه عملیاتی لشکر شرق، ترکمن متمردی باقی نمانده است و اگر از طرف همسایه شمالی تحریکات و اقدامات خلاف انتظاری رخ ندهد «عملیات شمالی ناحیه شرق خاتمه یافته است.» وی با شرح جزئیات استقرار پست های نظامی در حوزه آن لشکر نوشت که «کلیه راه های عمده که از روسیه به [ترکمن] صحرا داخل میشود در تحت نظر پست های نظامی خواهد بود. بقیه قوا از ۱۵ ماه جاری متدرجاً به مرکز اردو عزیمت نموده، و پس از دو روز استراحت به خلع اسلحه قطعی طوایف گوکلان و یموت مقیم منطقه [لشکر] شرق [اقدام] خواهد شد.»(۲)

 دستور جدید به تیپ شمال

رضا خان به فرمانده تیپ شمال دستور داد اینک که اردوی تیپ شمال به حدود کرگان آمده لازم است یک ستون از گنبدقابوس به طرف چات اعزام کنید «به این طریق ارتباط دو اردو دایر گردیده و جناح چپ اردوی شرق که مشغول عملیات هستند محفوظ گردد و پس از ختم خلعسلاح و انقیاد تراکمه به آن حدود مراجعت نمایند.»(۳)همین موضوع به اطلاع لشکر شرق هم رسید که تیپ شمال یک ستون از گنبد به چات خواهد فرستاد که ارتباط لازم با اردوی لشکر شرق حفظ شود.(۴)این دستور در پی ضرورت عقبنشینی نیرو های تیپ شمال از مرز های ایران و شوروی صادر گردید. با این حال فرمانده تیپ شمال پاسخ داد که در سوم ماه جاری نیرو های این دو یگان در چات به یکدیگر دست دادند، و سپس به مواضع قبلی خود بازگشتهاند. وی با این توضیح گفت که اعزام دوباره نیرو به چات بیفایده است، زیرا سر و کار نیروها در آن منطقه با ترکمن هایی است که شش ماه در ایران هستند و شش ماه در شوروی.(۵)

 تقاضای پول برای پیشپرداخت هواپیما های خریده شده

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی با ارسال تلگرامی از مسکو به وزارت جنگ، درخواست کرد ۳۰ هزار منات برای پرداخت نیمی از ب های سه فروند هواپیمای هاویلان خریداری شده از روسها را بفرستید. «۸ هزار منات نیز برای حرکت محصلین و حمل طیاره ها به بادکوبه حواله نمایند زیرا تعویق حرکت پرواز بادکوبه ... در فصل باران مشکل» است.(۶) وی ضمناً به اطلاع وزارت جنگ رساند که هواپیما های جنگی هاویلان را با تمام تجهیزات و لوازم یدکی تحویل گرفته است. وی افزوده بود شرط احتیاط آن است که دو فروند هواپیمای «آورو» هم برای مشق خلبان های آموزش دیده خریداری شود. نایب اول شرفالدینمیرزا با روسها به توافق رسیده بود که نیمی از ب های سه فروند هاویلان و دو فروند آورو را بپردازد و بقیه در اقساط ۱۲ ماهه پرداخت گردد.(۷)

 پاسخ امیرلشکر جنوب به رضا خان

در پی تلگرامی که رضا خان درباره بدرفتاری مأموران دولتی و نظامیان لشکر جنوب با مردم به امیرلشکر جنوب فرستاد (ر.ک: ۱۰ آذر) محمود آیرم پاسخ داد که از زمان ورودم به خوزستان تاکنون، در نه ماه گذشته، کوچکترین اجحافی به اهالی نشده است. وی گفت که این شکایتها بیمهر و امضاء است. «به اهالی گوشزد و مخصوصاً رسماً اعلان نمودم که هر کس شکایت و عدم رضایتی از مأمورین نظامی به هر اسم و رسم دارد به خود اینجانب مراجعه... نماید... با وجود این به هیچوجه از طرف اهالی ابراز شکایت و تظلمی نگردید.»

وی ادامه داد با وجود این، دستور دادهام کمیسیونی مرکب از رئیس نظامیان، کفیل حکومت نظامی و رؤسای دواير دولتی تشکیل و به شکایات رسیدگی کنند، اما میدانید که شکایات بیمهر و امضاء قابل تعقیب نیست.(۸)

 آغاز عکسبرداری هوایی از آبادان

فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس، به وزارت جنگ خبر داد که از فردا هواپیمای انگلیسی بر فراز آبادان پرواز کرده، عکسبرداری خواهد کرد. وی از این که «اطلاع لازم زودتر از بغداد نرسیده بود [و] ممکن نشد زودتر در این موضوع» اطلاعرسانی کند اظهار تأسف کرد.(۹)

 توضیحاتی راجع به باسعیدو

کفیل کارگزاری کل بنادر و جزایر خلیجفارس در نام های به وزارت امور خارجه نوشت، که باسعیدو که دنباله غربی جزیره قشم است، به عنوان لنگرگاه کشتی های جنگی انگلیس استفاده میشد و بنا هایی هم در آنجا ساخته بودند. از سال ۱۳۰۰ق انگلیسها آنجا را ترک کردند و محل را به یکی از گماشتگان ایرانی خود سپردند. این فرد هر روز یکشنبه پرچم دولت انگلیس را بالا میبرد. در ۱۳۲۸ق بار دیگر انگلیسها به باسعیدو آمدند و با انتقال زغالسنگ آنجا را به محلی برای سوخترسانی کشتی های جنگی خود تبدیل کردند. پس از جنگ بینالمللی مجدداً باسعیدو را ترک کرده، و آن را به گماشته ایرانی خود سپردند.(۱۰)

□ تأسیس سازمان پیشاهنگی

سازمان پیشاهنگی ایران امروز در وزارت معارف تأسیس شد.(۱۱)

□ ادامه توصیه ها برای سالارجنگ

در پی مکاتبات متعدد از طرف رضا خان و وزارت جنگ برای دادن مسئولیتی به سالارجنگ در خراسان (ر.ک: ۳۰ فروردین و ۲۵ شهریور) وزارت جنگ امروز نیز به غلامعلی دولتشاهی، حاکم خراسان که هنوز برای تصدی این سمت راهی خراسان نشده، نوشت که بدیع الله خان سالارجنگ در مشهد مستأصل است. گویا حاکم فعلی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۰۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۶۱ تا ۶۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۴۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۶۷.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۲۴۰ و ۲۴۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۳۳. وزارت جنگ به اداره مالیه کل قشون دستور پرداخت وجه خواسته شده را داد. (همان، ص ۳۲)

۷- همان، ص ۳۵.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، صص ۵۸ تا ۶۱.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۸۰. با این که وزارت جنگ موضوع را به اطلاع امیرلشکر جنوب رسانده بود بار دیگر از وی خواست طبق دستور رضا خان نظامیان منطقه در جریان قرار گیرند. (همان، ص ۱۷۹). جالب آن که این تلگرام روز ۱۵ آذر یعنی دو روز پس از پرواز هواپیما به امیرلشکر جنوب فرستاده شد!

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۲-۵۳-۱۳۰۴.

۱۱- مدرسی، مرد روزگاران (مدرس...)، ص ۴۹. «احمد خان امینزاده (احمد امین) که فارغالتحصیل دارالمعلمین عالی استانبول و لیسانسه ریاضیات عالیه و یکی از صاحب نظران مسائل تربیتی بود از ریاست معارف فرات [عراق] استعفا داده و با نوشتن مقالاتی در نشریات گوناگون، از جمله «معارف»، لزوم تحولات اساسی در نظام تربیتی مدارس را مورد تأکید قرار داد. اقدامات امینزاده به موازات فعالیت های مهدی ورزنده و تلاش های طرفداران این جریان باعث گردید که در ۱۲ آذرماه ۱۳۰۴ سازمان پیشاهنگی، رسماً به ریاست امینزاده تأسیس گردد.» (اسناد سازمان پیشاهنگی ایران در دوره رضاشاه، به کوشش محمود دلفانی، تهران، سازمان و اسناد کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ش، ص سی). خبری که در این مورد در جراید منتشر شد این بود که «برای محصلین پیشاهنگی، بوی اسکوت، در دارالفنون کلاسی تأسیس شده و عده محصلینی که تاکنون پذیرفته شدهاند قریب شصت نفر است. این محصلین دارای لباس مخصوص بوده و لوازم کار از هر جهت برای آنها آماده و مهیا شده است. معلم کلاس فوق امینزاده است که تحصیلات ایشان در بینالنهرین شده و در این فن تخصص دارند.» (روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۶، ص ۱)

تربت نالایق است. «متمنی است در صورتی که اراده حضرت اشرف والا اقتضا نماید به طوری که کفیل ایالت هم پیشنهاد کرده است مقرر فرمایند سالارجنگ را به حکومت تربت منصوب دارند.»(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. در نطق های پیش از دستور سلیمانمیرزا نماینده تهران، صحبت از اختصاص ده هزار تومان برای خرید زمین فوتبال کرد. در ادامه نمایندگان، قانون ممیزی را در دستور قرار داده راجع به دیگر مواد آن بحث کردند.(۲) پیش از جلسه علنی امروز، جلسه غیرعلنی بود. نمایندگان تصویب کردند که به دلیل برخورد جلسه های مجلس مؤسسان با جلسه های مجلس شورای ملی، مجلس شورا هفت های دو جلسه داشته باشد.(۳)

مجلس مؤسسان هفته آینده گشایش مییابد.

 مسئول دارالانشاء مجلس مؤسسان

مسئولیت دارالانشاء مجلس مؤسسان به طوسی، مدیر دارالانشاء مجلس شورای ملی، سپرده شد. وی امروز به محل گشایش مجلس مؤسسان در تکیه دولت رفت و ترتیب استقرار خود و همکارانش را داد.(۴)

 دیدار سفیر آلمان با وزیر فواید عامه

سفیر آلمان امروز در محل وزارت فواید عامه با وزیر دیدار کرد. گویا یکی از مذاکرات انجام شده مربوط به تعرفه گمرک فرش های ایرانی بود. «تاکس گمرکی قالی ایران از ۳۶ مارک طلا به ۲۰ مارک طلا تنزل داده شده است.»(۵)

 حضور ۱۹۱ نماینده در تهران

از ۲۷۲ نماینده مجلس مؤسسان، ۱۹۱ تن خود را به تهران رساندهاند. گروه دیگری نیز در راه هستند.(۶)

 سمت جدید عزالممالك

امان الله اردلان (عزالممالك)، پیشکار سابق مالیه کرمان، اینك به عنوان معاون ماژور هال، پیشکار ایالت فارس، منصوب شده است. پیشکار مالیه سابق فارس، شمسالدین خان، به مرکز احضار شده است.(۷)

 اسامی تعداد دیگری از نمایندگان مجلس مؤسسان

روزنامه ایران، در شماره امروز، نام تعداد دیگری از نمایندگان مجلس مؤسسان را که حائز اکثریت آرا در حوزه های انتخابی خود شدهاند، چاپ کرد: آهی و صدرایی از دماوند؛ میرزاعلیاصغر خان حکمت و اسماعیل خان قشقایی از جهرم؛ ذوالقدر و

میرزاسیداحمد خان شیرازی از فسا.(۸)

(تصویر) امان الله اردلان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۶۶.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۱، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همانجا.

۶- همانجا.

۷- همانجا.

۸- همان، شم ۱۹۷۰، ص ۲.

ص: ۴۷۲

 جمعه

۱۳ آذر ۱۳۰۴

۴ دسامبر ۱۹۲۵

۱۷ جمادیالاول ۱۳۴۴

 پایان انتخابات تون و طبس

ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ خبر داد که انتخابات تون و طبس پایان یافت و حاجحسن آقا ملک و محمدابراهیم امیرکلانی برای نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۱)

 پاسخ فرمانده لشکر شرق

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق در پاسخ به هشدار رضا خان نسبت به واکنش های نظامی دولت شوروی در مرز (ر.ک: ۵ آذر) نوشت که در مورد این که نیرو های ایران میخواهند حسن قلی را تصرف کنند شایع های در اردوی شرق وجود ندارد. وی افزود خودم در مرز هستم و تذکرات لازم را به نیروها دادهام. از طرف دولت شوروی هم اقدام مخالفتآمیزی که نشاندهنده نارضایتی از تعقیب و سرکوب ترکمنها توسط نیرو های اردوی شرق باشد دیده نمیشود. هواپیما های شوروی اخیراً دو بار در نزدیکی مرز به پرواز درآمدند و پست های نظامی ما را از نظر گذراندند. سرتیپ جانمحمد خان در ادامه نوشت که مأموران تبلیغی شوروی در میان ترکمن های فراری ایران پراکنده هستند و آنان را به عدم بازگشت تشویق میکنند، اما ترکمن های فراری یموت و دوهچی منتظر بازگشت سلطان محمد دوهچی از عشقآباد هستند، و پیام دادهاند که به ایران برنخواهند گشت. آنان این تجربه را دارند که قشون نمیتوانند مدت زیادی در مرز دوام بیاورد؛ به دلیل کمبود آذوقه و علیق عقب خواهد کشید. آن زمان اینان بار دیگر به خاک ایران بازمیگردند. وی در پایان تأکید کرد اردوی شرق باید بتواند تا شش ماه در مرز دوام بیاورد وگرنه تمام زحمات کشیده شده خنثی خواهد شد و مجبور به اردوکشی دوباره هستیم. «در خاتمه [یادآور میشوم] جاسوسان مختلف به عموم نواحی سرحدی مابین تراکمه و مأمورین دولت شوروی فرستاده شده و میشود.»(۲)

سرتیپ جانمحمد خان در تلگرام دیگری، چهارده نقطه از پست های مستقر مرزی دولت شوروی را که در حیطه لشکر شرق هستند با جزئیات تشریح کرد.(۳)

 تلگرام بیست و یک روزه

سرتیپ فضل الله خان زاهدی، فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که بخشنامه ارکان حرب کل قشون به تاریخ ۲۰ آبان، بیست و یک روز بعد به دستم رسید. موضوع چیست؟(۴)

□ ادامه انتقال گندم به تهران

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که نهم و دهم آذر، ۴۰۳ خروار گندم زنجان به تهران انتقال یافت.(۵) امیرلشکر غرب نیز در تلگرامی به رضا خان با اشاره به رسیدن کلنل مک کرماک به کرمانشاه برای هماهنگی بیشتر در خرید و انتقال گندم، افزود امیرکل یکی از منتخبان مجلس مؤسسان همراه ۱۲ هزار و ۵۰۰ خروار غله متعلق به خودش راهی تهران هستند. امیرکل هر خروار را ۱۱ تومان به اداره ارزاق فروخته است.(۶)

□ پیشنهاد تقدیر از رئیس تلگراف خانه شیراز

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ از خدمات میرزاابراهیم خان نجومی، رئیس تلگراف خانه شیراز تمجید کرد و گفت که وی همواره در پیشرفت امور قشون میکوشد «و اخیراً در جریان قضایا[ی خلع سلطنت قاجار] جدیت و صمیمیت شایانی ابراز [کرده].» وی درخواست کرد موضوع را به وزارت پست و تلگراف ابلاغ کنند تا مورد تشویق قرار گیرد.(۷)

□ ادامه درگیری های لشکر غرب با طوایف لّر

امیرلشکر غرب خبر داد که بار دیگر دسته هایی از الوار در خط دزفول در منطقه پل زال به قافله ها حمله کرده و موفق به سرقت شدهاند. وی نوشت که نظامیان به تعقیب سارقان میپردازند و آنان را فراری میدهند، اما بدون هواپیما و با کمبود نیرو نمیتوان ریشه این دزدیها را قطع کرد. «امر و مقرر فرمایید دو فروند طیاره جنگی با مقداری بمب به خرمآباد سریعاً پرواز نماید. مخصوصاً پرواز طیاره فوقالعاده مؤثر و بهتر از هر عده کافی میتوان استفاده نموده و به شرارت الوار خاتمه داد.»(۸)

ملکزاده، رئیس امنیه غرب، در همین مورد نوشت که طوایف ناراضی مشغول جنگ با هزار نفر از نظامیان هستند. راه خرمآباد به دزفول بسته است. تاکنون چندین بار آذوق های که برای پست های نظامی میبردهاند توسط الوار مصادره شده؛ چندین نظامی کشته و مجروح شدهاند. «با این وضع، حال غیرممکن [است] که با رؤسای الوار داخل مذاکره شد.»(۹) رئیس امنیه غرب ماه ها است که میخواهد با شماری از رؤسای طوایف مشورت کرده آنان را به استخدام امنیه درآورد.

□ پرسش از ورود سرهنگ نخجوان

رئیس ارکان حرب کل قشون، سرتیپ امان الله جهانبانی، با ارسال تلگرامی به سرهنگ احمد خان نخجوان در اسلامبول از او پرسید کی و به چه ترتیب وارد ایران خواهید شد؟ «کلًا پانصد تومان فرستاده شد کافی است یا خیر؟»(۱۰) نخجوان منتظر رسیدن هواپیما از فرانسه بود تا با آن به تهران پرواز کند.

□ آیین گشایش مجلس مؤسسان

روزنامه ایران در صفحه اول امروز خود چگونگی آیین گشایش مجلس مؤسسان را چاپ کرد. در این آییننامه چگونگی ورود کالسکه شش اسبه رضا خان به تکیه دولت، مشایعتکنندگان (۵۰ آژان سوار، ۲۰ امنیه و ۱۰۰ سوار نیزهدار، امرای لشکر

و مکان آنان)، زمان شلیک توپها، سخنرانان و... آمده بود.(۱۱)

 تأسیس کتاب خانه اقتصادی

وزارت فواید عامه اخیراً کتاب خان های موضوعی درباره علم اقتصاد تأسیس کرده است. محل کتاب خانه در سر در حیاط تخت مرمر است. روزنامه ایران در شماره امروز خود این خبر را چاپ کرد و علاقهمندان به کتاب های اقتصادی دعوت کرد که سری به این کتاب خانه بزنند.(۱۲)

 نام خانوادگی بازرگان

حاجعباسقلیآقا تاجر تبریزی نام خانوادگی بازرگان را انتخاب کرده است. رئیس اداره سجل احوال و احصائیه، با درج یک آگهی

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۱۵.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۷۶ تا ۷۸.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، صص ۱ تا ۴.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۸۳. وزارت جنگ موضوع را به وزارت پست و تلگراف اطلاع داد و آن وزارت خانه در دهم دی پاسخ داد که غفلت شده، تلگرافچی متصدی مؤاخذه و مجازات شد. (همان، صص ۱۸۱ و ۱۸۲)

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۶.

۶– همان، ص ۱۰. گویا اعزام مککرماک به کرمانشاه به دلیل شکایاتی بود که مردم شهر از انتقال بیرویه گندم منطقه به تهران داشتند. (روزنامه ایران، شم ۱۹۷۳، ص ۳)

۷– همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۷۷. وزارت جنگ درخواست امیرلشکر جنوب را به وزارت پست و تلگراف ابلاغ کرد و آن وزارت خانه نیز پاسخ داد «لدیالاقتضاء» از قدردانی مشارالیه دریغ نخواهد کرد. (همان، صص ۱۷۵ و ۱۷۶)

۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۹۲. وزارت جنگ در پاسخ گفت که به زودی یک فروند هواپیمای جنگی روانه خرمآباد میشود. به لشکر جنوب هم دستور داده شد نیرو های بیشتری به کمک لشکر غرب بفرستد. (همان، ص ۲۹۱)

۹– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۳۶.

۱۰– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۳، ص ۳۸.

۱۱– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۱، ص ۱.

۱۲– همان، ص ۲.

خبر داد که حاج عباسقلی، حسن آقا، احمد آقا و آقا اسماعیل در ۲۰ آذر ۱۲۹۷ در ناحیه ۴ سنگلج نام بازرگان را به ثبت رساندهاند و در اختیار این نام خانوادگی حق تقدم دارند. پاشا محیط مافی از همه کسانی که نام خانوادگی بازرگان را انتخاب کردهاند خواست با حضور در اداره سجل احوال نام تاز های پیشنهاد دهند.(۱)

 شنبه

۱۴ آذر ۱۳۰۴

۵ دسامبر ۱۹۲۵

۱۸ جمادیالاول ۱۳۴۴

 نمایندگان خمین و گلپایگان

امیرلشکر غرب در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که حیدرقلیمیرزا حشمتی و آقابهاءالدین محلاتی از خمین، و میرزامحمد خان معظمی (معظمالسلطان) و میرزامحسن نجمآبادی از گلپایگان به سمت نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۲) همچنین حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرام دیگری نوشت که نمایندگان تعیین شده کرمانشاه برای مجلس مؤسسان امروز به طرف تهران حرکت کردند.(۳) این در حالی است که فردا این مجلس گشایش خواهد یافت.

 اعتراض به انتخاب شیخ خزعل

برخی از اهالی آبادان با ارسال نام های به مجلس شورای ملی نسبت به انتخابات خوزستان و برگزیده شدن شیخ خزعل اعتراض کردند. آنان نوشتند روح مردم آبادان از این انتخابات به کلی بیخبر است. آنان گفتند که آبادان ۱۲۰ هزار جمعیت دارد و در مقایسه با محمره (خرمشهر) که شاید به ۶۰ هزار نفر برسد قابل مقایسه نیست. با این حال صندوق های رأیگیری را در محمره (خرمشهر) مستقر کردند و تنی چند از اهالی آبادان هم برای رأی دادن به آن شهر رفتند. در این نامه آمده است پس از اعتراض، صندوق رأیی [هم] به آبادان فرستادند ولی کسی برگ تعرفه ندید؛ تمام تعرفه ها را یا بین اهالی بینالنهرین تقسیم کردند یا میان تعدادی شیخ از طرفداران شیخ خزعل. «آیا این است معنی آزادی؟ این است معنی

۱- همان، ص ۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۸. در برخی منابع نمایندگان محلات همان نمایندگان خمین نوشته شده است.

۳- همان، ص ۹.

مشروطیت؟ پس اگر واقع آزادی و مشروطیت همین است، درود بر روان محمدعلی میرزا، صد یاد استبداد!»(۱)

 بازگشت آناگلدی خان

فرمانده تیپ شمال خبر داد که آناگلدی خان [که به خاک شوروی فرار کرده بود] وارد حسینقلی شده، یک ساعت آنجا توقف کرده، و بعد از طرف فرماندهی نظامیان روس در منطقه به او اخطار شده به خانه خود برگردد و آرام بنشیند. «آناگلدی خان هم حرکت کرده، از اترک به خانه خود میرود و هر کس هر قسم سئوالاتی از مشارالیه مینماید جوابی نمیدهد.»(۲)

سرتیپ زاهدی در تلگرام دیگری اطلاع داد که روسها یک هزار نیرو از عشقآباد به حسینقلی آوردهاند و از آنجا به طرف چات حرکت دادهاند.(۳)

 اطمینان انصاری از عدم تهدیدات مرزی توسط شوروی

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، با ارسال تلگرامی به رضا خان، در پاسخ به انتقاد او که نتوانسته مواضع سیاسی رئیس مملکت را به مقامات شوروی انتقال دهد (ر.ک: ۸ آذر)، نوشت که «ضدیت سیاسی انگلیس و روس در دنیا به انداز های رسیده که در هر جای دنیا اتفاقی بر ضد یکی از اینها روی بدهد طرفین یکدیگر را محرک میدانند.» وی گفت که مسامح های در ابلاغ «افکار والاحضرت اقدس» به مسئولان شوروی نکرده است و این مسئله در مساعدت دولت شوروی در قضیه ترکمنها و فروش ادوات جنگی خود را نشان میدهد. انصاری تهدیدات مرزی شوروی را در قضایای اخیر (حمله قشون ایران به ترکمنها) رفع شده دانست.(۴)

 انتقال جو به تهران

امیرلشکر غرب به اطلاع وزارت جنگ رساند که در دهم آذر ۷۷ خروار جو از انبار مرکزی مالیه کرمانشاه به تهران فرستاده شد.(۵)

 تذکر انگلیس به جعفرسلطان لهونی

حسن مشار، وزیر امور خارجه، در نام های محرمانه و فوری به وزارت جنگ، با اشاره به گفت و گوی اخیرش با سر پرسی لورن، نوشت «وزیرمختار اظهار میکرده که کمیسر عالی انگلیس به مشارالیه [جعفرسلطان لهونی] نصایح ثانوی میدهد که اگر به کلی تمکین به دولت علّیه نکند و نفرات یا اسلحه را که گرفته تسلیم ننماید دیگر از طرف عراق مساعدتی نسبت به او نخواهد شد. و ضمناً وزیرمختار تذکری داده که کمیسر عالی انگلیس گفته است قدری وقت برای رسیدن این نصایح به جعفرسلطان لازم میباشد.»(۶)

 لباس های تنگ، پارچه های نازک

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، امروز به وزارت جنگ خبر داد که لباس های ارسالی به این اردو پوشیدنی نیست. پیراهنها یا پارچهاش نازک است و مرغوب نیست [که در این زمستان به کار نمیآید]، شلوارها هم تنگ است به دلیل تنگی خیلی زود پاره میشود.(۷)اردوی یاد شده مدتها با وضعیت وخیم پوشاکی مواجه بود تا این که اخیراً اداره مباشرت کل قشون اقدام به فرستادن لباس کرد.

 ارسال بودجه اردوی لشکر شمال غرب از تهران

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب، با اشاره به حضور سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، در تهران و هماهنگی با فرماندهی قوا نوشت که از این پس بودجه این اردو از تهران فرستاده میشود. ضمناً سرتیپ تقاضا کرده به او امری صادر شود تا بتواند فراریان از این اردو را مجازات کند. «تقاضا دارد تلگرافاً امری به مشارالیه صادر فرمایید که کلیه فراریان که به افواج دیگر منتقل شده یا اخیراً فرار کردهاند، بستگانشان به طور کلی توقیف و اموالشان ضبط گردد و نفراتی که چندین مرتبه فرار کردهاند برای عبرت سایرین اعدام میشوند و اشخاصی که یک مرتبه فرار و دستگیر شوند، سه سال به مدت خدمت آنها افزوده خواهد شد.»(۸)

 موافقت رضا خان با تغییر نام ارومیه به رضاییه

امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی، معاون وزارت جنگ و حاکم نظامی تهران، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که «استدعای اهالی ارومیه در این که شهر مزبور رضاییه نامیده شود مورد قبول ذات اقدس اعلیحضرت ارواحنا فداه واقع گردید.»(۹)

 درباره کمیسیون هواپیمایی ایران

اداره سوم سیاسی وزارت امور خارجه در نام های به وزیر امور خارجه نوشت که حقالسهم ایران که باید به کمیسیون بینالمللی هواپیمایی پرداخت گردد در هیأت دولت به تصویب رسیده است اما اجرای آن به کمیسیون دائمی هواپیمایی ایران ابلاغ نشده است. چند سالی است که این پول به کمیسیون بینالمللی هواپیمایی پرداخت نمیشود.(۱۰) محل برپایی نشست های کمیسیون دائمی هواپیمایی ایران در وزارت امور خارجه بود.

 اقدام به تقسیم آب مرزی سومار و مندلی

وزارت امور خارجه با ارسال نام های فوری به وزارت جنگ خبر داد که میرزا احمد خان منشورالملک از بغداد راهی منطقه مرزی سومار میشود تا نسبت به تقسیم آب مرزی آن منطقه اقدام نماید. «متمنی است تلگرافاً به مأمورین لرستان مقرر فرمایند نسبت به مأموریت و رجوعات مشارالیه لازمه مساعدت و تسهیلات را بنمایند.»(۱۱)

 نامه دکتر لسان به وزارت جنگ

دکتر لسان، چشمپزشک، با ارسال نام های به وزارت جنگ، نوشت که مصادره اموال سرهنگ حسن خان امیرعلایی

(معینالسلطنه) به واسطه غرضرانی مشخص است. «مستدعی است که مقرر فرمایند که با کمال دقت رسیدگی شود... به سهولت واضح خواهد شد که دشمنی و غرضرانی بوده. امر فرمایند نوکر و اسباب را متعرض نباشند.»(۱۲)

 ناتوانی گمرک در جلوگیری از قاچاق

اداره گمرکات ایالتی آذربایجان به فرماندهی لشکر شمال غرب اطلاع داد که تا جایی که در توان دارد از ورود و خروج افراد به طور قاچاق جلوگیری میکند، اما طول زیاد مرز و کمی نگهبانان گمرکی موجب میشود که برخی بدون تذکره وارد یا خارج شوند. «به عقیده دوستدار اگر بر عده حالیه سواران گمرکی سه برابر نیز اضافه شود باز هم [از رفت و آمد قاچاق نمیتوان] جلوگیری» کرد.(۱۳)

۱- دلفانی، همان، ص ۷۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۴۵.

۳- همان، ص ۸۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۱۳ تا ۱۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۶۷.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۲۲. موضوع به اداره مباشرت کل قشون اطلاع داده شد تا لباس مناسب بفرستد. (همان، ص ۲۲۱)

۸- همان، ص ۲۵۷.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۶۲-۴۷-۱۳۰۴.

۱۰- همان، ۱۴-۳۲-۳۲-۱۳۰۴. شاید در پی همین گزارش بود که کابینه ریاست وزراء در نام های به وزارت مالیه نوشت که هیأت دولت در ۱۴ شهریور ۱۳۰۴ پرداخت مبلغ ۵۷ هزار و ۵۰۰ فرانک حق اشتراک ایران را در کنگره هواپیمایی از محل اعتبار ماهیانه دولت تصویب کرده است. (همان، ۱۰-۳۲-۳۲-۱۳۰۴)

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۳۱. موضوع به لشکر غرب ابلاغ شد تا همکاری کند. (همان، ص ۳۰)

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۳۵.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، ص ۴۰.

 دیدار رضا خان از کاخ گلستان و تکیه دولت

بعد از ظهر امروز رضا خان در کاخ گلستان از ساختمان های مختلف دیدن کرد و بعد به محل تکیه دولت، محل برپایی مجلس مؤسسان رفت.(۱)

 ورود وابسته نظامی ترکیه و یارولیمک به تبریز

نظمیه آذربایجان خبر داد که یاور حسامالدین بیگ، وابسته نظامی سفارت ترکیه، به همراه یارولیمک، رئیس مؤسسه هواپیمایی یونکرس، و سه تن دیگر با هواپیمای یونکرس از آنکارا به تبریز آمدند. آنان فردا تبریز را به مقصد تهران ترک خواهند کرد.(۲)

(تصویر) حاجعباسقلی بازرگان نشسته در وسط

(تصویر) شیخ خزعل

 یکشنبه

۱۵ آذر ۱۳۰۴

۶ دسامبر ۱۹۲۵

۱۹ جمادیالاول ۱۳۴۴

 گشایش مجلس مؤسسان

ساعت ۱۵:۳۰ مجلس مؤسسان به ریاست سنی شیخ محمدحسین یزدی و منشیان جوان؛ صدیق، میرزا افلاطون، عبدالحمید خان سنندجی و نصرت الله خان قراگوزلو گشایش یافت. یزدی در سخنان کوتاهی گفت: «بسم الله و لهالحمد و به نستعین. در تحت توجهات ولی عصر عجل الله فرجه، این مجلس را که متضمن سعادت آتیه ایران است افتتاح مینماییم. ما که باید در رأس دوره تعالی و ترقی ایران واقع شویم از خداوند متعال استعانت میخواهیم که انشاء الله به طوری که مورد ترقی آتیه ایران است موفق شویم.»(۳) در ادامه اعضای شعب ششگانه این مجلس تعیین شدند تا به اعتبارنامه ها رسیدگی کنند.

 سخنرانی رضا خان در مجلس مؤسسان

رضا خان طبق تشریفاتی، که از پیش چیده شده بود، پیش از ساعت ۱۵ وارد تکیه دولت شد و نطقی را که از قبل نوشته شده بود خواند. او در خلال سخنان خود، نمایندگان مجلس مؤسسان را منتخب ملت[!] دانست و نتیجه کار ایشان را بزرگترین و

مهمترین وظیفه ملی و مملکتی خواند. وی خطاب به نمایندگان گفت که «در هر حال خداوند را شاهد و ناظر اعمال خود دانسته، آنچه وجدان شما بر آن حکم میکند به موقع عمل بگذارید.»(۴) متن کامل نطق رضا خان در پاورقی آمده است.

 انتخاب هیأت رئیسه دائمی

مجلس مؤسسان پس از تنفسی کوتاه به انتخاب هیأت رئیسه دائمی پرداخت. در نخستین رأیگیری از ۲۲۸ نماینده حاضر، مستشارالدوله ۱۰۵، تدین ۸۵ و امینالضرب ۲۹ رأی به دست آوردند و چهار رأی سفید و پنج رأی متفرقه هم داده شد. اکثریت حاصل نگردید. تدین و امینالضرب خود را از نامزدی ریاست مجلس مؤسسان کنار کشیدند. در دومین رأیگیری از ۲۲۳ نماینده حاضر مستشارالدوله ۱۲۲ رأی، تدین ۶۸ رأی، امینالضرب ۷ رأی به دست آوردند. ۱۴ رأی سفید و ۱۳ برگه متفرقه هم داده شد و بدین ترتیب مستشارالدوله به ریاست مجلس مؤسسان انتخاب گردید.(۵)

 دیده های نماینده سیاسی آمریکا از مجلس مؤسسان

کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، که جزو مدعوین مراسم گشایش مجلس مؤسسان بود، در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش ضمن تشریح برخی از جزئیات این مراسم نوشت که نطق رضا خان را فقط آنان که نزدیک او بودند شنیدند. «نمایش پهلوی تا حدودی مأیوسکننده بود. تالاری با این عظمت، حضور طیف عظیمی از نمایندگان مردم و آن همه انتظار برای ورود او شایسته پایانی بسیار تماشاییتر و تأثیرگذارتر بود. یک ارکستر

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۲، ص ۳.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳، ص ۹۲.
۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۳، ص ۱.
۴- همانجا. «بسمه تعالی. البته آقایان محترم از علل و پیشآمد هایی که باعث انعقاد مجلس مؤسسان گردیده است اطلاع کامل دارند و میدانند که مجلس شورای ملی که به موجب قانون اساسی نماینده قاطبه اهالی مملکت ایران است بر حسب ضرورت و برای متابعت میل و افکار ملت که در تمام مملکت ابراز و اظهار شده بود برای نیل به استقرار حکومتی که مرام ملی را بهتر تأمین نماید سلطنت را از سلسله قاجاریه منتزع نموده ریاست حکومت مملکت را موقتاً به عهده اینجانب محول ساخته و انعقاد مجلس مؤسسان را برای تعیین تکلیف قطعی امر لازم و مقتضی دانست. این بود که اینجانب حسبالتکلیف و بنابر تصمیم و تصویب مجلس شورای ملی ملت را به تعیین و انتخاب امنای خود به جهت این مقصود مهم دعوت کردم و ملت نیز شما را منتخب نمود. اینک بعون الله و توفیقه ادای آن وظیفه را که معظمترین و مهمترین وظایف ملی و مملکتی است بر حسب رأی ملت به شما واگذار نموده و شما را دعوت میکنم که صلاح و خیر مملکت را در نظر گرفته و در هر حال خداوند را شاهد و ناظر اعمال خود دانسته آنچه وجدان شما بر آن حکم میکند به موقع عمل بگذارید و چون در این امر خاص طول مدت بیتکلیفی برای مملکت ممکن است جلب مضرات و مفاسد نماید مقتضی است حتیالامکان در انجام وظیفه تسریع نمائید. در خاتمه امیدوارم خداوند تبارک و تعالی شما را موفق و مؤید بدارد.» (همانجا)
۵- همان، ص ۲. محمدولیمیرزا فرمانفرما، ریاست مستشارالدوله بر مجلس مؤسسان را توصیه رضا خان دانسته است.

«مستشارالدوله را از نظر تبریزی بودن و پیشـقدم بودن ظاهری آذربایجان و بالاخره شخصیت چند نفری مثل حاجرحیم قزوینی و کربلایی حسین و معناً توصیه مقام والاحضرت به ریاست منصوب داشتند.» (فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۰)

نظامی، استقبالی پرشورتر و نطقی طولانیتر برای تکمیل این تصویر مناسبتر بود. اما حضار به تحسین و تشویقی کوتاه و اندک بسنده کردند. فضا به کلی خالی از شور و هیجان بود. ایرانیها این رویداد را نمایشی بیش تلقی نمیکردند. پس از خروج پهلوی از تکیه، نمایندگان دیپلماتیک و سایر تماشاچیان ساختمان را ترک کردند و مجلس مؤسسان کار خود را آغاز کرد.»(۱)

 نمایندگان جیرفت در مجلس مؤسسان

امیرلشکر جنوب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که ملافرج الله و میرزاعلینقی خان بیگلری از جیرفت به نمایندگی مجلس مؤسسان انتخاب شدند.(۲)

 نگرانی رضا خان از شمار فراوان فراریان

وزارت جنگ از قول رضا خان به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال نوشت که گزارش های رسیده، خبر از شمار فراوان فراریان ترکمن ایران به خاک شوروی میدهد. «قدغن فرمایید به وسایل مقتضیه آنها را جلب و به اعطاء تأمین و سایر تدابیر لازمه اقداماتی به عمل آورند که تراکمه مهاجر به محل های خود معاودت نمایند.»(۳) فرمانده تیپ شمال هم پاسخ داد که عمده فراریان چاروا هستند و نمیشود آنان را رعایای ایران یا روس دانست؛ قابل تشخیص نیستند.(۴)

 گزارشی از حوزه لشکر شرق در مواجهه با ترکمنها

سرتیپ جانمحمد خان در تلگرامی به رضا خان، وی را از بهانه ندادن به دست روسها مطمئن کرد. وی یادآور شد با این که ترکمن های فراری در نزدیکی پست های نظامی روس مستقر شده و به راحتی میشود آنان را سرکوب کرد، اما اقدامی انجام نشده است. فرمانده لشکر شرق افزود که دو هزار تن از نظامیان روس اخیراً به قاریقلعه آمدهاند. ضمناً دو تن از جاسوسان ما لو رفته، دستگیر شدهاند و پس از شکنجه به عشقآباد منتقل گشتهاند. ترکمن های فراری مستقیم و غیرمستقیم از حمایت روسها بهره میبرند. به آنان گفته میشود که نیرو های ایران به زودی به طرف بجنورد و استرآباد عقبنشینی میکنند و شما میتوانید به مکان های اولیه خود بازگردید. سرتیپ جانمحمد خان گفت که از پست های مرزی دیدن کرده و دستور های لازم را برای ندادن بهانه به دست روسها ابلاغ کرده است.(۵)

 پایان سرکوب ترکمنها از نظر فرمانده تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی در تلگرامی فوری به وزارت جنگ اطلاع داد که اگر تحریکاتی به دست روسها انجام نشود، قضیه ترکمنها در حوزه تیپ شمال پایان یافته است. وی تقاضا کرد «به آستان بوسی» رضا خان بیاید تا از نزدیک وضعیت منطقه را به اطلاع او برساند. زاهدی افزود در غیر این صورت «خود حضرت والا» [سرتیپ جهانبانی] یا نماینده های به منطقه بیاید تا همان توضیحات ارائه گردد.(۶)

 عدم امنیت عمومی در استرآباد

نایب سرهنگ حکیمی [حاکم نظامی ترکمنصحرا] در مراسل های به حاکم استرآباد نوشت که ترکمن های گریخته به خاک شوروی، آزادانه رفت و آمد میکنند و این مسئله امنیت عمومی منطقه را تهدید میکند. وی خواست حاکم استرآباد [از طریق مرکز] دولت شوروی را وادار به اخراج فراریان نماید تا توسط قشون، یا به دست دولت شوروی خلعسلاح گردند.(۷)

 نیاز لشکر شرق به هواپیما

فرمانده لشکر شرق از وزارت جنگ خواست که هواپیما های رفته به تهران بار دیگر به این لشکر بازگردند. «تیپ شمال هم طیاره کرکس را نمیخواهد بفرستد. متمنی هستم در این موقع سخت بذل لطفی فرموده و امر فوری به اعزام طیاره ها به بجنورد بفرمایید.»(۸) هواپیما های مأمور به لشکر شرق و تیپ شمال، ظاهراً در اقدامی هماهنگ، بدون اجازه فرماندهان و نیز بدون هماهنگی با وزارت جنگ به تهران برگشتند. خلبانها میگفتند که ادامه پروازها هواپیماها را دچار خطرات غیرقابل جبرانی خواهد کرد.

 پیشنهاد عملیات علیه لرها در زمستان

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، به وزارت جنگ پیشنهاد کرد در فصل زمستان علیه طوایف نافرمان لر وارد عملیات نظامی گردد و با رسیدن بهار به اورامان رفته، آنجا را خلعسلاح کند و اوایل پاییز سال آتی به مأموریت این اردو پایان داده بشود. وی با اشاره به دیدار اخیرش با رضا خان و طرح شفاهی موضوع افزود عملیات در منطقه دزفول و شوشتر ممکن است، چرا که آب و هوای مناسبی دارد.(۹)

 بیتصمیمی مسئول امنیه غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ نوشت که مسئول امنیه غرب، یاور ملکزاده، کاری از پیش نبرده است. «او بیش از یک شب در خرمآباد توقف نکرد» و اقداماتی که میباید برای تشکیل امنیه صورت میگرفت انجام نشد. وی درخواست کرد موضوع به ریاست امنیه کل ابلاغ گردد و از آن طریق از ملکزاده خواسته شود در استقرار امنیه راه خرمآباد به دزفول قدمی بردارد.(۱۰)

 حقوق مأموران معادن نفت

امیرلشکر غرب از وزارت جنگ پرسید «نظامیانی که برای حفاظت و انجام امورات معادن نفط غرب مأمور میشوند حق اخذ فوقالعاده از کمپانی نفط دارند یا خیر؟»(۱۱) پاسخ وزارت جنگ مثبت بود.(۱۲)

 آماری تازه از انتقال غلات به تهران

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ خبر داد افزون بر ۹ خروار گندم و بیش از ۴ خروار جو روز یازدهم آذر از انبار مرکزی اداره مالیه کرمانشاه به تهران حمل گردید. همچنین بیش از ۱۸۷ خروار جو روز دوازدهم آذر از انبار اداره مالیه عراق (اراک) به تهران منتقل شد.(۱۳) وی در تلگرام دیگری از چهل خروار جو که در چهاردهم آذر از کرمانشاه به تهران حمل شد، خبر

داد.(۱۴)

 پیشنهاد تفحص از بانک شاهنشاهی

صاحب مغازه جواهریان، جنب مسجد شاه، در نام های به رئیس مجلس شورای ملی خواستار تفحص از بانک شاهنشاهی شد. وی نوشت که من و گروه دیگری از عملکرد بانک شاهنشاهی خائف هستیم. «مجلس شورای ملی حق دارد که از مالیه بخواهد محاسبه یک سال بانک را با دولت طبع و نشر نماید که رفع اشتباه از دولت

۱– مجد، همان، صص ۴۱۶ و ۴۱۷.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۱۰.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۴۴.

۴– همان، ص ۲۴۳.

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۸۰ تا ۸۴.

۶– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۰۵. پاسخی به این درخواست داده نشد تا این که زاهدی بار دیگر بیماری خود را مطرح کرد تا بندرجز را به مقصد رشت ترک کند. (همان، ص ۲۰۲) وزارت جنگ ۲۲ آذر جواب داد که برای «روز جشن» [شاه شدن رضا خان] به مرکز خواهید آمد، اما دور شدن از منطقه عملیاتی صلاح نیست.» (همان، ص ۲۰۱)

۷– همان، ص ۳۸. روشن نیست این نامه با نظر فرمانده تیپ نوشته شده یا سرهنگ حکیمی خود به نگارش آن اقدام کرده چرا که منافی اظهارات فرماندهی تیپ به وزارت جنگ است. حسن رئیس، حاکم استرآباد، موضوع را به وزارت داخله اطلاع داد و در پایان متذکر شد که «به خاطر دارم موقع مرخصی از آستان اقدس میفرمودند روسها مطابق دستور باید اشرار تراکمه موقع عملیات که اغلب به آن طرف بروند راه نداده یا گرفته تسلیم نمایند. اگر چاره نشود، بقای این حال زحمت و کلیه مصارف دولت را هدر میدهد.» (سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۷۸۵) اما سند های بعدی نشان میدهد که سرهنگ حکیمی بدون هماهنگی با فرماندهی تیپ شمال این نامه را به حاکم استرآباد نوشته، از این رو گزارش های ارسالی سرتیپ فضل الله زاهدی به وزارت جنگ که نوعاً حکایت از ایجاد امنیت در منطقه ترکمنصحرا و پایان عملیات نظامی علیه ترکمنها میکرد، زیر سئوال میرود! به هر حال در اواسط دیماه که خبر این نامه به زاهدی میرسد خطاب به حاکم نظامی ترکمنصحرا مینویسد به چه حقی چنین موضوعی را با حاکم استرآباد در میان گذاشت هاید؟ و چرا موضوع را به خود من گزارش نداد هاید؟ (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۱۳، ص ۲۶) سرهنگ حکیمی هم موضوع را تکذیب کرد و گفته های حسن رئیس را دروغ خواند. (همان، ص ۲۵)

۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۸۸. وزارت جنگ گفت که کرکس هم به تهران آمده، و امید است تا ۲۳ آذر هواپیمای درخواست شده به اردوی لشکر شرق بپیوندد. (همان، ص ۸۷)

۹– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۸۶ و ۲۸۷. موضوع به امیرلشکر غرب اطلاع داده شد. (همان، ص ۲۸۰)

۱۰– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۵۲. موضوع به اداره امنیه ابلاغ شد. (همان، ص ۵۱)

۱۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۵۱.

۱۲- همان، ص ۳۵۰.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۷.

۱۴- همان، ص ۹.

بنماییم که مقروض نیستیم و دولت از زیر بار قرض موهوم خارج و اسکناس را تأمین نماید که مثل مناط [= منات] ما را مفلس ننمایند.» وی با آوردن نمونه هایی از ورشکستگی بانک های هندی نوشت که این بانک باید ضمانت معتبر ارائه کند. وی بدهی دولت به بانک شاهنشاهی را قابل پذیرش ندانست و توصیه کرد حقیقت آن را منوط به تحقیق و تفحص از بانک کنند.(۱)

 تحصن در تلگراف خانه مشهدسر

از مشهدسر (بابلسر) خبر دادند که رعایای بلوک مشهدسر برای ارسال تلگرامی به رضا خان در محل تلگراف خانه تحصن کردند. هر چند قول فرستادن تلگراف داده شد اما نزدیک به ۲۰۰ تن ریشسفیدان در تلگراف خانه ماندگار شدند. «مطابق اظهار کلیه آنها تا [خبر] سلطنت قطعی ایران از مقام مقدس اعلیحضرت پهلوی به آنها نرسد از تلگراف خانه خارج نخواهند شد.»(۲) این اقدام ادامه تحرکات قشون برای به تخت نشاندن رضا خان بود. منابع انگلیسی نوشتند که تلگرام های کمیته نهضت ملی از شهر های مختلف به تهران سرازیر میشود تا مجلس مؤسسان را تشویق و تحریک کنند در انتخاب رضا خان برای نشستن بر تخت سلطنت تأخیر ننمایند.(۳)

 سرقت ۴۰۰ رأس گوسفند

به گزارش امنیه غرب دویست تن از طایفه بیرانوند امروز چهارصد گوسفند از حیدرآباد و اطراف آن دزدیده، به یغما بردند.(۴)

(تصویر) تکیه دولت

(تصویر) سخنرانی رضا خان در مجلس مؤسسان

۱- اسناد مجلس شورای اسلامی، سند شم ۲۴/۳۵/۱۴۶/۵.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۳- FO E ۹۵/۹۵/۳۴

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۵۵.

 دوشنبه

۱۶ آذر ۱۳۰۴

۷ دسامبر ۱۹۲۵

۲۰ جمادیالاول ۱۳۴۴

 تشکیل جلسه مجلس مؤسسان

امروز دومین جلسه مجلس مؤسسان تشکیل شد. اقدام نخست تعیین دو نایب رئیس بود که دادگر و بیات به ترتیب به عنوان نایب رئیس اول و دوم انتخاب شدند. سپس نمایندگان مشغول انتخاب منشیان و مباشران شدند.(۱)مجلس مؤسسان از جلسه بعدی به اعتبارنامه های نمایندگان رسیدگی خواهد کرد.

روزنامه ایران نوشت از ۲۷۲ نماینده مجلس مؤسسان ۲۶۸ نفر انتخاب شده، ۲۴۸ نفر در تهران حاضر و ۲۱ نفر در بین راه هستند.(۲)

 بیانیه کلوپ ایرانیان مقیم مسکو

کلوپ ایرانیان مقیم مسکو، امروز در اجتماعی از مجلس مؤسسان خواستند رژیم سیاسی آینده ایران را جمهوریت انتخاب کند. این کلوپ ادامه سلطنت را به نفع منافع انگلیس دانست و نوشت که «ایران محتاج تغییر رژیم است نه تغییر اشخاص. با تغییر اشخاص ماهیت رژیم تغییر نمیکند. این است که به مجلس مؤسسان مسئولیت این عملیات مهم را خاطرنشان نموده و در مقابل ملت ایران میگوییم رأی دادن به سلطنت جانی، سپردن ایران به امپریالیسم انگلستان، ولی استقرار جمهوریت، زمین مساعدی برای به دست آوردن استقلال واقعی و توسعه اقتصادی مملکت» است. امضاءکنندگان این اطلاعیه جعفراف، حسین رضازاده و احمدابراهیم بودند.(۳)

 دیدار با خالصیزاده

رئیس ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که امروز با خالصیزاده دیدار و گفت و گو کرد. پیش از این او خبر داده بود که خالصیزاده مایل است به خارج از مشهد مسافرت کند و وزارت جنگ خواسته بود نیت واقعی او روشن گردد. (ر.ک: ۱۰ آذر) خالصیزاده در این دیدار میگوید که تاجگذاری رضا خان پهلوی نزدیک است. اگر پیش از تاجگذاری مشهد را ترک کنم، شایعاتی به راه میافتد که صلاح نیست. بعد از این مراسم به ترشیز و تربت و تون و طبس مسافرت میکنم. نماینده قشون افزود که «به نظر فدوی علت مسافرت مشارالیه گذشته از کسالت، دستتنگی در امور معیشت او است که برای اعاشه یومیه معطل و به بعضی نیز بدهکار است.(۴)

□ امتناع پراخود روسی از حمل البسه نظامیان

فرمانده تیپ شمال با ارسال تلگرامی خیلی فوری به وزارت جنگ اطلاع داد که پراخود روسی از حمل لباس های نظامیان تیپ عراق و فوج پهلوی و دیگر ابزار و اسباب این تیپ از بندر پهلوی به بندرجز ممانعت میکند. وی افزود با ویس کنسولگری شوروی در بندر پهلوی رایزنی شده، گفته است بدون هماهنگی با مرکز اجازه حمل این کالاها را نداریم. سرتیپ فضل الله زاهدی در پایان نوشت که به نظر میرسد حاضر به کمک نیستند.(۵) نُه روز پیش «قوای کمکی محدودی به استعداد ۵۰ نفر از هنگ پهلوی از تهران به رشت رسیدند تا محموله البسه و وجه نقد مورد نیاز قوای عملیاتی در منطقه ترکمننشین را تا مقصد محافظت کنند.»(۶)

□ تجاوز اتباع ترکیه به بلاغباشی

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در نام های به وزارت جنگ اطلاع داد که پیش از تصدی او به فرماندهی این لشکر دولت ترکیه در حدود بلاغباشی، روبروی بلاغباشی ایران، اقدام به ساختن قراول خانه کرد. متعاقباً به چراگاه قرهحسن ایران که سالها محل چرای اکراد جیکانلو بود تجاوز کرده، مدعی مالکیت شد. وی افزود در سال جاری نیز ترکها درصدد بردن علف این مرتع بودند که جلوگیری شد. آیرم پیشنهاد کرد تا کمیسیونی برای رسیدگی به این موضوع تشکیل گردد و یا اجازه دهید پست نظامی دولت ترکیه که در حدود ایران ساخته شده، به ترتیبی منهدم شود.(۷)

(تصویر) مجلس مؤسسان در تکیه دولت

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۴، ص ۱.

۲- همان، شم ۱۹۷۳، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲، صص ۷/۱۸ و ۸/۱۸. همزمان با این رخداد نسخه هایی از یک کاریکاتور منتشر شده در یک روزنامه چاپ باکو در تهران توزیع شد که رضا خان از اطرافیان خود میپرسد: «من باید شاه باشم یا رئیسجمهور؟ پول کدام بیشتر است؟» (FO E ۹۵/۹۵/۳۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۹۲. وزارت جنگ موافق خروج خالصیزاده از مشهد پس از تاجگذاری بود. (همان، ص ۱۹۱)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۲۰۴.

۶- FO E ۹۵/۹۵/۳۴وزارت جنگ به فرمانده تیپ شمال پاسخ داد که با مقامات شوروی در تهران مذاکره شد. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۷، ص ۲۰۳)

۷- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، ص ۳۳. وزارت جنگ پاسخ داد که مراتب به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد تا از طریق سیاسی حل شود. (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ صفر، ص ۴۴۷)

ص: ۴۷۹

 سهشنبه

۱۷ آذر ۱۳۰۴

۸ دسامبر ۱۹۲۵

۲۱ جمادیالاول ۱۳۴۴

 سخنرانی آیت الله مدرس در مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. آخرین سخنران پیش از دستور آیت الله سیدحسن مدرس بود. وی با اشاره به اخباری که اخیراً در برخی روزنامه های ایران مبنی بر اشغال مدینه توسط وهابیان درج شده، گفت که چند ماه پیش با درج چنین خبری، بنا به وظیفه سیاسی و دیانتی حرکتی شروع شد؛ یک روز تعطیل عمومی گردید؛ قرار شد نمایندگان وزارت خارجه راهی نجد شوند و اخبار درست را بیاورند؛ اما این بار که این خبر درج شد و حتی نوشته شد که وهابیها با دولتی بزرگ هم قرارداد هایی منعقد کردهاند، جز سکوت و خمودگی چیزی مشاهده نشد. کدامیک درست است؟ آیت الله مدرس در ادامه به تاریخ ظهور وهابیان اشاره کرد و افزود که اهالی [مکه و مدینه] باید بدانند که «ما خاموش نشد هایم و لازم است که در این مجلس بنده از جانب خودم و از جانب تمام آقایان و ملت ایران از این پیشآمد اظهار تنفر کنیم و عرض کنم که ما نباید در مقابل این وقایع و حوادث خاموش و خموده باشیم، بلکه باید به اندازه استعداد و قوه خودمان مراقب و مواظب باشیم. پس این خمودت و سکوت تقصیر کیست؟ تقصیر من است؟ نه. محتسب فتنه در این شهر زمن داند و من/ لیک من این همه از چشم شما میبینم.»(۱)

 عدم نیاز به سانسور نامه های رضا خان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق با اشاره به نام های که از بجنورد «به پیشگاه مقدس ارواحنا فداه» رسیده و ضمن دیگر مراسلات سانسور شده است، نوشت که نامه ها و عریضه هایی که به مقامات عالی فرستاده میشود نباید سانسور گردد. «اکیداً قدغن فرمایید در اجرای امر سانسور مراقبت کامل مرعی دارند که نظایر این قبیل اقدامات بروز نکند.»(۲)

 گزارشی دیگر از غلات ارسال شده به تهران

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که در چهاردهم آذر، ۱۹۱۰ لنگه غله از آستارا به بندر پهلوی منتقل شده تا راهی تهران شود. وی در تلگرام دیگری هم خبر داد که در ۱۱ و ۱۲ آذر، ۱۹۰ خروار غله از زنجان به تهران فرستاده شد.(۳) با توجه به ورود قشون به امر انتقال گندم از شهر های مختلف به تهران و هماهنگی با ادارات ارزاق و مالیه، سفارت انگلیس در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که «اوضاع گندم در پایتخت بهتر شده است و گزارش شده که اکنون نزدیک به ده روز ذخیره برای تهران در قزوین موجود است.»(۴)

□ تلفات یکصد رأس اسب

یاور ابراهیم ضرابی، کفیل فوج گارد حمله، تحت امر تیپ شمال، خبر داد که تغییر رویه [و اتخاذ تاکتیک جدید] باعث تلف شدن تعداد قابل توجهی از اسب های بهادران چهارم شده است. وی نوشت پس از این که از حرکت در امتداد اترک منع شدیم، بالاجبار از بیابان های بی‌آب و علف و باتلاقی به طرف قلعه چات رفتیم و در ۱۵ آذر به گنبد قابوس رسیدیم. اکنون تلفات اسب های دولتی و مکاریان این ستون به یکصد رأس رسیده است.(۵)

□ احتمال تهاجم طوایف لر به نظامیان لشکر غرب

فرمانده لشکر غرب خبر داد که قبایل پاپی و بختیاری ائتلاف کرده‌اند و اینک که قلاوندها در اطراف دزفول اغتشاشاتی کرده‌اند، امکان دارد از دو طرف حملاتی به پست های نظامی این لشکر انجام گردد. دستور لازم به تیپ پیاده داده شده اما همچنان نیازمند هواپیما هستم. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، درخواست کرد دو هواپیمایی که پیش از این در اختیار او بوده، بار دیگر راهی خرم‌آباد شده و علیه لرها به کار گرفته شوند.(۶)

□ بالا رفتن درخواست مرخصی

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، به وزارت جنگ نوشت که نظر به طولانی شدن توقف این اردو در کرمانشاه و قصرشیرین، نظامیان دائم تقاضای مرخصی میکنند. «در صورت تصویب، به مشارالیهم متدرجاً مرخصی داده شود.»(۷)

□ تمایل دولت شوروی به ارتقاء مقام سفیر

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزیر امور خارجه، با اشاره به مذاکره وزیرمختار با رضا خان در ۱۳ آبان نوشت که «دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی مایل است نماینده خود را در

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۵، ص ۱؛ کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، جلسه ۲۲۶ مجلس شورای ملی.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱. ص ۱۸۵. فرمانده لشکر شرق پاسخ داد که مرتکب را شناسایی و تنبیه خواهد کرد؛ و چون امنیت کامل در حدود بجنورد حاکم شده دستور داده شد از ادامه سانسور مراسلات خودداری کنند. (همان، ص ۱۸۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، صص ۴ و ۵.

۴- FO E ۹۵/۹۵/۳۴

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۰.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۸۵. وزارت جنگ پاسخ داد یکی از خلبانها در مسکو است و دیگری مشغول تعمیر هواپیما.

پس از مرمت هواپیما به خرمآباد پرواز میکند. (همان، ص ۲۸۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۴۸. این درخواست چه بسا برای تحریک و بیدار کردن رضا خان بوده باشد، چرا که قرار بود این اردو عملیات نظامی خود را در زمستان علیه لرها آغاز کند، نه این که در مناطق یاد شده اتراق نماید. از این رو وزارت جنگ هم پاسخ داد «شروع عملیات از طرف ذات اقدس شهریاری ارواحنا فداه تصویب... و ابلاغ گردیده است. تصویب مرخصی مورد نخواهد داشت.» (همان، ص ۲۴۶)

ایران به مقـام سـفارت کبری ارتقـاء دهـد.» در این نامه به اظهارات مثبت رضا خان در آن دیـدار اشاره شـده و از وزارت امور خارجه درخواست گردیده زمینه ارتقاء مقام سفیر شوروی به سفیرکبیری فراهم شود.(۱)

 موافقت رضا خان با عدم مداخله عدلیه در امور عشایری

وزارت جنـگ با ارسال تلگرامی به امیرلشـکر جنوب، نوشت که درخواست شـما «به پیشـگاه مقـدس معروض افتاد. امر و مقرر فرمودند عجالتاً عشایر از قوانین عدلیه مستثنی و عدلیه خوزستان به کار های غیرعشایری رسیدگی» کند.(۲)

 اطلاع از پرواز سرهنگ نخجوانی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به ژنرال کنسول ایران در بغداد نوشت که ۲۴ ساعت قبل از پرواز سرهنگ احمد نخجوان، این وزارت خانه را مطلع کنید.(۳)

 خروج بدون تذکره از ایران

وزارت امور خارجه امروز نامه ویس کنسولگری ایران در لنکران را به وزارت جنگ فرسـتاد. در این نامه آمده بود که ایرانیان بـدون تـذکره از مرز عبور میکننـد و به لنکران وارد میشونـد. وزارت امور خـارجه نوشت: «خواهشـمند است از هر اقـدامی که مبذول خواهند فرمود این وزارت خانه را» مطلع کنید.(۴)

 نمایندگان شاهسون در مجلس مؤسسان

بـه نوشـته روزنـامه ایران، انتخابـات مجلس مؤسـسان در منطقـه شاهسوننشـین آذربایجـان پایـان یـافته و حـاجیمیرزاعبـدالعلی و میرزاحسین خان منشور حائز اکثریت آراء شدهاند.(۵)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

 چهارشنبه

۱۸ آذر ۱۳۰۴

۹ دسامبر ۱۹۲۵

۲۲ جمادیالاول ۱۳۴۴

 شروع مرحله سوم

طرح ساقط کردن قاجار و روی کار آمدن رضا خان، با توجه به مسیر عملکرد وزارت جنگ، سه مرحله داشت: زمینهچینی های لازم برای عدم بازگشت احمدشاه؛ تأسیس کمیته مختلط نهضت ملی آذربایجان و شبیهسازی آن در دیگر نقاط، که با تحت فشار قرار دادن مجلس برای الغاء سلطنت قاجار و برقراری مجلس مؤسسان همراه بود؛ و ارسال تلگرامها از سراسر کشور و درخواست پادشاهی رضا خان.

رئیس ارکان حرب لشکر شرق امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که «اهالی مشهد با هیجان مافوق تصوری از دیروز به تهیه وسایل جشن تاجگذاری اعلیحضرت قدر قدرت پهلوی ارواحنا فداه پرداخته، کمیسیون نهضت [ملی] نیز برای نیل به مقصود اصلی تلگرافات خود را شدیداً ادامه دادهاند.»(۶) از مشهدسر نیز خبر رسید که تحصن [هدایت شده توسط کمیسیون نهضت ملی] در تلگراف خانه ادامه دارد؛ همه منتظر قبول سلطنت توسط رضا خان پهلوی هستند. «امروز تجار و اهالی مشغول تهیه جشن و چراغانی برای تاجگذاری اعلیحضرت پهلوی شدهاند.»(۷)

تلگرام حاکم نظامی شاهرود نیز حاکی است در پی «تلگراف کمیسیون نهضت ملی مرکز، تلگرافی از کمیسیون نهضت شاهرود صادر شد که با ن هایت بیصبری[!] منتظر جلوس اعلیحضرت پهلوی هستیم. و نیز «از امروز شروع به تهیه وسایل جشن شده و از روز شنبه چراغانی و جشن برقرار خواهد بود.»(۸)

 خشنودی رضا خان از خدمتگذاری نصیرالسلطنه

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب اطلاع داد تلگرام ارسالی لشکر حاوی نام نمایندگان صمیمی و خدمتگذار شیراز را به اطلاع رضا خان رسانده شد. «فرمودند از صمیمیت قوام و ذوالقدر مستحضر بودم ولی راجع به حاجنصیرالسلطنه مطلع نبودم که تا این اندازه صمیمی و خدمتگذار است. اینک که خاطر مبارک از مراتب خدمتگذاری مشارالیه مستحضر گردید بدیهی است مورد توجه ذات اقدس واقع خواهد شد.»(۹)

 دستور برکناری حاکم نظامی آبادان

وزارت جنگ، در پی وصول شکایات متعدد از حاکم نظامی آبادان، به امیرلشکر جنوب دستور داد نایب حاجی اسد الله خان را از حکومت آبادان عزل کند. در این تلگرام آمده است که پرونده شکایات از یاد شده فرستاده میشود تا رسیدگی کنید.(۱۰)(ر.ک: ۴ و ۱۰ آذر)

 علت تمرد خلبان

وزارت جنگ در پی درخواست های مکرر فرمانده لشکر شرق مبنی بر بازگشت هواپیمایی که بدون اجازه راهی تهران شده،

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۴۴-۱/۲-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۷۸.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۲۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، صص ۶۳ و ۶۴. موضوع به اطلاع لشکر شمال غرب رسید. (همان، ص ۶۱)

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۴، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۹۷.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۱۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۸، ص ۷.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۸، ص ۵۷. محمود آیرم پاسخ داد که حاجی اسد الله خان را از حکومت آبادان منفصل و در مرکز ساخلو ناصری مستقر است؛ شغلی هم ندارد. اگر صلاح میدانید راهی شیراز شود تا پس از رسیدن پرونده به شکایات وارده رسیدگی گردد. (همان، ص ۵۶) وزارت جنگ نیز پذیرفت که وی عازم شیراز شود. (همان، ص ۵۵)

نوشت که «از قرار راپرت، طیارهچی در مدت مأموریت خود ۲۶ مرتبه از بجنورد به مشهد و بالعکس پرواز نموده که غالب آنها ضرورت نداشته است. و به واسطه عدم تسطیح کامل اراضی فرودگاه به قسمت تحتانی طیاره صدمه وارد آمده که محتاج تعمیرات کلی میباشد.»(۱)

 انتقال کارآموزان هواپیمایی سواستوپل

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست هیأت اعزامی وزارت جنگ به مسکو برای آموزش دروس و فنون هواپیمایی، اطلاع داد که شش تن از کارآموزان به دلیل انحلال مدرسه مسکو برای پایان تحصیلات به مدرسه هواپیمایی سواستوپل رفتند.(۲)

 ادامه انتقال گندم از کرمانشاه به تهران

امیرلشکر غرب اطلاع داد که پانزدهم آذر بیش از ۲۰ خروار و روز بعد بیش از دو خروار گندم از انبار مالیه کرمانشاه به تهران روانه شد.(۳)

 نرسیدن لوازم آبلهکوبی به خراسان

اداره صحیه سرحدات و آبلهکوبی صحیه کل مملکتی در نام های به وزارت داخله نوشت که مایه آبلهکوبی و لوازم تلقیح به کمیسیون آبلهکوبی خراسان ارسال شده تا به ولایات جزء بفرستند.(۴) این نامه پس از آن نوشته شد که از خراسان خبر دادند آبله در حال شیوع است و ابزار جلوگیری از آن وجود ندارد.

 تأکید دوباره به حفر نهر لطفآباد

وزارت جنگ در نام های به وزارت مالیه نوشت با این که دستور اکید برای حفر شبکه آبرسانی لطفآباد صادر شده اما همچنان اهالی منطقه از شروع نشدن کار میگویند. «با این ترتیب در صورتی که موجبات رفاهیت آنها فراهم نشود تصور نمیرود به هیچ وسیله بتوان آنها را متقاعد [به ماندن در ایران] نمود.» وزارت جنگ از قول رضا خان از وزارت مالیه خواست هر چه زودتر اقدام به احداث نهر آبرسانی لطفآباد کند.(۵)

 موقعیت سیاسی اجتماعی کاشان

لطیف شاملو، فرمانده ساخلو کاشان، در گزارشی به امیرلشکر جنوب، نوشت که اهل شهر دو دسته شدهاند. دست های که خود را ملیون مینامند و دست های که از اعیان و تجار و معروفین تشکیل شده است. وی نوشت که ملیون مستظهر به سیدحسین، وکیل کاشان در مجلس، و سیدابوالقاسم کاشانی در تهران هستند. ملیون در امور اداری و اجرایی دخالت میکنند و در عزل و نصبها نقش دارند. شاملو امور کاشان را در دست ملیون دانست و افزود که رقابت این دو دسته در ن هایت به تحت

فشار قرار گرفتن مردم شهر میانجامد.(۶)

 درآمد و هزینه مملکت از ابتدای سال تا آذر

روزنامه ایران در شماره امروز خود فهرست عایدات نُه ماهه ابتدای سال، از اول فروردین تا هفتم آذر را به تفکیك هر ماه و درآمد نقد و حواله درج کرد. طبق این آمار درآمد مملکت در این بازه زمانی بالغ بر ۲۶ میلیون تومان بوده است.(۷) همین منبع هزینه مملکت را در مدت زمان مشابه بالغ بر ۲۲ میلیون تومان یاد کرده است.(۸)

ژ

 تلفات آبله در دلیجان

آبله در دلیجان شیوع پیدا کرده است. به گزارش رسیده از محلات روزی ۱۴ تا ۲۰ کودك تلف میشوند. «تاکنون از طرف مأمورین صحی اقدامی به عمل نیامده است.»(۹)

 زنی ۱۵۰ ساله در همدان

مأموران سجل احوال همدان گزارش میدهند که هنگام توزیع برگه هویت در روستای «مویهین» در دامنه کوه الوند، عباسعلی، سن مادر خود را ۱۵۰ سال دانست. پس از تحقیقات روشن شد که مینا، مادر عباسعلی، در ۱۱۹۶ق در این روستا متولد شده و خود عباسعلی هم ۱۲۰ سال دارد. «ورقه هویت آنها به نمره ۲۰۹ و نمره ۲۱۸ در دفتر سجل احوال ثبت گردیده است.»(۱۰)

 هدیه رئیس دولت آلمان به رضا خان

روزنامه ایران با انتشار گزارشی از بازگشت یارولیمك، رئیس شرکت هواپیمایی یونکرس، به ایران (ر.ك: ۱۴ آذر) نوشت که یارولمیك حامل هدی های از طرف فیلد مارشال فن هیندنبورگ، رئیس دولت آلمان، برای رضا خان است. این روزنامه با اشاره به ویژگی های هواپیمای وارد شده به ایران نوشت که شرکت یونکرس میخواهد پیشنهاد خط هوایی بین ایران و اروپا را به مقامات ایرانی ارائه دهد.(۱۱)

 گزارش لشکر شرق از موقعیت نیرو های تحت امر

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در گزارشی به وزارت جنگ نوشت که نیرو های این لشکر تا ۲۳ آذر در پیشکمر

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۲.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۳۴. سواستوپل بندری در اکراین است.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۲.

۴– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۵۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۲.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۳۶.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۵، ص ۳.

۸- همان، شم ۱۹۷۶، ص ۲.

۹- همان، شم ۱۹۷۵، ص ۳.

۱۰- همانجا.

۱۱- همانجا.

تمرکز خواهند یافت؛ البته یک گردان از فوج پهلوی، یک بهادران سوار و توپ خانه در مراوهتپه باقی خواهند ماند. وی افزود که پریروز فرمانـده قوای مرزی شوروی به قراآقـاج آمـده، گفت که برای سرکشـی است. او خواسـتار معرفیـاش به پست هـای نظامی ایران شد؛ که چنین کردم. «ضـمناً اظهار مینمود که پست های سرحدی روس از تخطیات تراکمه متواری به خاک ایران جداً جلوگیری خواهد نمود.» در این گزارش آمده است که پنجاه نفر از نیرو های این لشکر در چات مستقر هستند. یک ستون از تیپ شـمال که به چات آمده بود به دلیل نداشتن آذوقه به گنبد قابوس بازگشت. در ادامه این گزارش گفته شد که آرامش کامل در محدوده شمالی ترکمن صحرا حکمفرماست.(۱)

 ماهیانه کمپانی نفت برای اشرفالملک

نـایب اول علیمحمـد خـان فاطمی، مأمور اعزامی نظمیه خوزسـتان، برای تحقیق در مورد شایعه پرداخت حقوق از کمپانی نفت جنوب به اشـرفالملک، پسـر غلامرضـا خـان امیرجنگ، والی پشـتکوه، امروز به ناصـری بازگشت. وی پس از سـفر به بصـره و عماره و تحقیق از محل های یاد شـده گفت که «معلوم گردیـد مبلغ یکهزار و دویست و چهل تومان به طور ماهیانه و به عنوان حفاظت شعب کمپانی نفط دهلران... برای اشرفالملک» ارسال میشود.(۲)

(تصویر) مارشال فن هیندنبورگ

 پنجشنبه

۱۹ آذر ۱۳۰۴

۱۰ دسامبر ۱۹۲۵

۲۳ جمادیالاول ۱۳۴۴

 پیشنهاد پادشاهی رضا خان

علیـاکبر داور، مخبر کمیسـیون مطـالعه مجلس مؤسـسان، با ارسال نام های به رئیس مجلس مؤسـسان، نظر کمیسـیون مطالعه را درباره چگونگی اصلاح اصول ۳۶، ۳۷، ۳۸ و ۴۰ متمم قـانون اساسـی اعلام کرد. وی نوشت که اصل چهلم به حال خود باقی است. «اصل ۳۶- سلطنت مشروطه ایران از طرف ملت به وسیله مجلس مؤسسان به شخص اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوی تفویض شـده و در اعقـاب ذکور ایشـان نسـلاً بعـد نسل برقرار خواهـد بود. اصل ۳۷ - ولایـت عهـد با پسـر بزرگتر پادشاه که مادرش ایرانیالاصل باشـد خواهد بود... اصل ۳۸- در موقع انتقال سـلطنت ولیعهد وقتی میتواند شـخصاً امور سلطنت را متصدی شود که دارای بیست سال تمام باشد...»(۳)

 فعالیت نهضت ملی در شهمیرزاد

کمیسیون مختلط نهضت ملی شهمیرزاد «با حرارت فوقالعاده به تلگراف خانه آمده، متحصن شده، تلگرافاتی به وسیله نمایندگان خود به مجلس مؤسسان... مبنی بر تسریع تاجگذاری اعلیحضرت قدر قدرت شهریاری ارواحنا فداه مخابره نمودند. تا نتیجه انجام آن ابلاغ نگردد، ترک تحصن نخواهند نمود.»(۴)

 تشکیل سومین جلسه مجلس مؤسسان

ساعت پنج و نیم بعد از ظهر امروز مجلس مؤسسان به ریاست صادق صادق (مستشارالدوله) تشکیل شد. در ابتدا، زینالعابدین رهنما، مخبر کمیسیون رسیدگی به اعتبارنامه ها گزارش خود را عرضه کرد(۵) و سپس نام ۱۵۰ نماینده را که اعتبارنامه هایشان تصویب شده قرائت کرد. محمدولیمیرزا سرعت حیرتانگیز کمیسیون یادشده را در تصویب اعتبارنامه ها این طور نوشت: «خیلی عجله و اصرار در تسریع امر مؤسسان میشود. عبد الله خان امیرلشکر، اکثر اوقات در تأکید به وسایل مختلفه به نمایندگان میفهمانند که باید کار تا بیست و هفتم همین ماه ختم شود که قبل از جمادیالثانی جلوس بشود. شیخ حسین یزدی و چند نفر معدود اظهار عقیده به سلطنت انتخابی کرده بودند، ولی به اینها گویا فهماندهاند که نباید این حرف را تکرار بدارند و همان سلطنت موروثی باید باشد و در اجرای مقصود هم شروع به گرفتن امضا هایی شده... تصور میکنم به واسطه عجل های که در کار دارند و میخواهند زودتر مواد راجع به سلطنت را بگذرانند، دیگر فرصتی ندهند که داخل این موضوع بشوند و عذر مؤسسان را زودتر بخواهند. یک کمیسیون هجده نفری، که برای رسیدگی به اعتبارنامه ها انتخاب کردهاند و رئیس آن قائممقامالملک است، در یک جلسه ۱۵۰ اعتبارنامه را تصویب کردهاند و با همین سرعت بقیه تصویب میشود که شب جمعه را شروع به کار و داخل عمل بشوند.»(۶)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۵۵ تا ۵۷.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۶۸.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۲۷.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۷، ص ۱.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۴۱ و ۱۴۲.

 بازگشت شوخ بای

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ اطلاع داد که شوخبای، یکی از سران طایفه جعفربای که با شماری از سواران آناگلدی خان به خاک شوروی رفته بود، بازگشته است. وی افزود که قرار است بقیه هم بازگردند.(۱)

 نظرخواهی از فرمانده لشکر شرق

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی خطاب به فرمانده لشکر شرق، با اشاره به این که به فرماندهی تیپ شمال دستور داده شده در حدود گرگان خطی تشکیل داده و برای استقرار امنیت ترکمن صحرا ساخلو های لازم را برقرار نماید، درخواست کرد نظریات آن فرماندهی را راجع به اقداماتی که باید پس از پایان عملیات به عمل آید ابراز دارد.(۲) (ر.ک: ۲۵ آذر)

 درگیری لشکر غرب با طوایف لر

به گزارش امیرلشکر غرب، در پی بسته شدن راه رسیدن آذوقه به طوایف ناراضی لر از طرف قوای دزفول، آنان برای به دست آوردن آذوقه، دو شبانهروز راه را بسته بودند. فرمانده فوج منصور با سه گروهان پیاده، که یک گروهان حمل آذوقه میکرد و دو گروهان دیگر از جناحین او را مراقبت میکردند، راهی منطقه مسدود شده گشتند. «پس از دو ساعت و نیم جنگ، الوار با دادن تلفات زیاد عقبنشینی» کردند. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، افزود اعزام هر چه سریعتر دو هواپیما برای سرکوب قطعی متمردین ضروری است.(۳) وی در تلگرام دیگری نوشت که طبق اطلاعات رسیده پاپیها هم با طوایف حاجیوند و زلقی مذاکراتی کرده، ممکن است دامنه تعارضات بیشتر گردد. حضور دو هواپیما، یکی در خرمآباد و دیگری در دزفول، لازم مینماید.(۴)

 ادامه حمل غلات کرمانشاه به تهران

امیرلشکر غرب اطلاع داد که در ۱۷ آذر بیش از ۱۸ خروار جو از انبار اداره مالیه کرمانشاه به تهران منتقل شد.(۵)

 برخورد با نایب خیر الله خان

در پی شکسته شدن انبار غله شاهرود توسط نایب خیر الله خان و تخلیه پنج خروار غلّه، خودسری این نظامی از طرف وزارت مالیه به وزارت جنگ اطلاع داده شد و متعاقباً موضوع به فرمانده تیپ شمال ابلاغ گردید. سرتیپ فضل الله زاهدی امروز پاسخ داد که «عدم پرداخت قیمت پنج خروار جو از روی استیصال بوده است. علیهذا قدغن گردید فوراً فرمانده مربوطه قیمت جو مزبور را پرداخت و صاحب منصب مرتکب توبیخ و ۲۴ ساعت حبس» شود.(۶)

 عدم امکان اعزام قوای بیشتر

محمود آیرم با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، در پاسخ به درخواست لشکر غرب مبنی بر اعزام قوای بیشتر از خوزستان به دزفول، اطلاع داد که در خوزستان فقط یک بهادران سوار موجود است که نیمی از آن در رامهرمز در حال یاری رساندن به مأمورین خلعسلاح بختیاری است، نیم بهادران هم به دزفول اعزام گردید.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل گردید. پس از سخنان تنی چند از نمایندگان لایحه قانون ممیزی مورد شور قرار گرفت و موارد دیگری از آن بررسی و تصویب شد.(۸)

 بازدید از هواپیمای جدید یونکرس

عصر امروز رضا خان به قلعهمرغی رفت و از هواپیمای سه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۰۸.

۲- همان، ص ۸۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۸۱.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۹۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۴.

۶- همان، ص ۱۷. این اقدام نه برای شخص خود، بلکه برای نظامیان مستقر در شاهرود انجام گرفته بود و باید پاسخی به وزارت مالیه در این باب داده میشد. وزارت جنگ با ارسال نام های به وزارت مالیه ضمن بیان اقدامات یاد شده توصیه کرد مأموران مالیه مساعدت بیشتری کنند تا چنین مواردی تکرار نگردد. (همان، ص ۱۹)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۸۲.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۷، صص ۲ و ۳.

موتوره یونکرس که اخیراً یارولیمک آن را به ایران آورده، دیدن کرد. این هواپیما از آن دولت ترکیه است. گروهی از نظامیان عالیرتبه حاضر سوار هواپیما شده، گشتی در آسمان تهران زدند. «سفیرکبیر ترکیه و وزیرمختار آلمان، با رئیس مؤسسه هواپیمایی یونکرس در میدان قلعهمرغی حضور داشتند.»(۱)

 کمونیست های ایرانی مقیم نخجوان

کنسول ایران در نخجوان در نام های به وزارت امور خارجه تشکیلات کمونیست های ایرانی مقیم نخجوان را خطرناک توصیف کرد و نوشت که اینجا دروازه آذربایجان است و حکومت محلی برخلاف مفاد عهدنامه ایران و شوروی، علناً از کمونیستها حمایت میکند و سران آن را در مناصب دولتی با مواجب زیاد استخدام مینماید. «از آن جمله شجاع نظام خلخالی که اخیراً لقب امیرمظفری داشت و فعلاً [به] پاشازاده معروف است و مدیر یکی از تجارت خانه های دولتی نخجوان شده و هکذا حاجیمحمدابراهیم شبستری که مدعیالعموم جمهوریت نخجوان و عیسی تاریوردی که در بادکوبه و کلیه قفقازیه در خونریزی و لامذهبی معروف و فعلاً در صدد تشکیلات کمونیستی ایرانیان است.» وی افزود که این افراد اخیراً با اجتماع در باغ دولتی با ایراد سخنانی خواستار برقراری جمهوریت در ایران شدند. کنسول در انتها نوشت که به محض اطلاع از این اجتماع، اعتراض کرده و خواستار جلوگیری از این قبیل میتینگ های سیاسی شدم.(۲)

 گمرک آثار باستانی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبری چاپ کرد مبنی بر این که آرتور اپهام پوپ، آثار باستانی خریداری کرده از ایران را از راه کرمانشاه به شیکاگو حمل کرد. «چون حقوق معارفی و گمرکی اشیاء مزبوره تأدیه نشده بود، یک نفر مأمور از طرف وزارت معارف به کرمانشاه اعزام گردید. از قرار اطلاع واصله قیمت اشیایی که صورت داده بودند بیش از آنچه که سابقاً معین کرده بودند بوده و قریب هزار و چهارصد تومان حقوق معارفی آن دریافت و اداره گمرک هم حقوق خود را دریافت کرده است.»(۳)

 استعفاء فروغی از نمایندگی مجلس مؤسسان

محمدعلی فروغی، کفیل ریاست وزراء، که از قوچان به عنوان نماینده مجلس مؤسسان انتخاب شده بود[!] به دلیل مشغله فراوان از این سمت استعفا داد. طوسی (دبیرالممالک)، رئیس دارالانشاء مجلس شورای ملی، که پس از وی حائز اکثریت آراء بود، به نمایندگی پذیرفته شد.(۴)

 شیوع آبله در رامهرمز

بیماری آبله در رامهرمز شایع شده، تلفات میگیرد. پزشکی از طرف کمپانی نفت جنوب راهی این شهر شد تا مشغول تلقیح مایه آبله شود. گروهی از مردم رامهرمز نیز در اعتراض به فشار های مباشرین خوانین در تلگراف خانه تحصن کردهاند.

همچنین خبر میرسد که آبله در بندر ریگ در حال تلف کردن کودکان است.(۵)

 زلزله در باجگیران

ساعت ۹ صبح امروز زلزله شدیدی باجگیران را لرزاند. در این حادثه قسمتی از دیوار تلگراف خانه شکست و در حال ریختن است.(۶)

 مساعدت فرانسه به دانشآموختگان طب

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، با ارسال نام های به حسن مشار، وزیر امور خارجه، نوشت که دولت فرانسه تصمیم گرفته است هر محصلی که دوره کامل طب را در تهران طی کرده باشد بتواند رایگان برای گرفتن دیپلم دکتری ثبتنام کرده، ظرف کمتر از دو سال از مراکز ذیربط فرانسه فارغالتحصیل شود. و نیز محصلینی که فقط بخشی از مدرسه طب تهران را گذرانده باشد، امتحان «مساعدتآمیزی» از آنان گرفته میشود تا بتوانند درس خوانده، فارغالتحصیل شوند. «بدیهی است که مساعدت های مزبوره منوط به نگاهداری اطباء فرانسوی در فاکولته طب پاریس - تهران میباشد.»(۷)

 سرشماری بلدیه و جمعیت تهران

روزنامه ایران در شماره امروز خود با اشاره به انتشار سالنامه بلدیه تهران نوشت که شمار جمعیت ساکن در تهران ۲۱۰ هزار نفر است. این منبع نوشت که سالنامه بلدیه در ۱۳۶ صفحه با جداول متعدد و اطلاعات متنوع میباشد. در این خبر آمده است که در سال ۱۲۶۲ش در زمان ناصرالدینشاه، جمعیت تهران ۱۰۶ هزار و ۴۸۲ نفر بود، که ۱۰۴ هزار و ۴۹۰ نفر مسلمان، ۱۱۳۶ کلیمی، ۵۷۵ ارمنی و ۱۸۱ زرتشتی به تفکیک مذهب در تهران بسر میبردند.(۸)

 امتناع بانک روس از پذیرش چرونتس

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، از قول رئیس نظمیه ایالتی به وزارت داخله خبر داد که بانک روس از قبول چرونتس، اسکناس شوروی، امتناع میکند. رئیس بانک روس حتی تهدید کرده اگر مرا مجبور به قبول چرونتس کنند اعلام خواهم کرد این پول در ایران قیمتی ندارد و نمیتوان با آن خرید و فروش کرد.(۹)

(تصویر) مجلس مؤسسان در تکیه دولت

۱- همان، ص ۳.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۷-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۶، ص ۱. پوپ مدت زیادی است که از ایران خارج شده و چاپ این خبر پس از گذشت چند ماه احتمالاًمیتواند ناشی از اعتراض هایی باشد که به خروج بیدلیل میراث فرهنگی ایران توسط پوپ وجود داشت، و از این طریق پاسخ داده میشد.

۴- همان، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همان، شم ۱۹۷۸، ص ۲.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۴۱-۳۵-۱۳۰۴. یعنی «این مساعدت را موکول به نگاهداری اطبای فرانسوی در طهران نمودهاند.» (همان، ۱-۴۱-۳۵-۱۳۰۴) موضوع به وزارت معارف ابلاغ شد تا نظرش را بدهد. (همان، ۲-۴۱-۳۵-۱۳۰۴)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۶، ص ۱.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۷-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

 جمعه

۲۰ آذر ۱۳۰۴

۱۱ دسامبر ۱۹۲۵

۲۴ جمادیالاول ۱۳۴۴

 تعجیل عوامل دولتی برای پادشاهی رضا خان

بـا این که مجلس مؤسـسان هنوز در حـال تصویب اعتبارنـامه هـای نماینـدگان است و درباره موضوع اصـلی خود، تعیین رژیم سیاسـی آینـده کشور و نقش رضـا خـان، صـحبتی نشـده، روزنامه ایران در شـماره امروز خود خبر داد که روز سهشـنبه آینـده «مـوکب والاحضـرت به مجلس شـورای ملی برای مقـدمات امر تشـریففرما خواهنـد شـد.» همین منبع افزود که رضـا خـان روز چهارشنبه در قصر گلستان جلوس خواهد کرد. محل جلوس او عمارت موزه است.(۱)

رضـا خـان چنـد روز قبـل از عمـارت موزه دیـدن کرده بود. موضوع پادشاهی رضا خان برای سـفارت انگلیس امر قطعی تلقی میشد؛ «وزیرمختار انگلیس از هماکنون خواسته است که برای او اعتبارنامه های تازه بفرستند.»(۲)

 ساخت مجسمه نقر های رضا خان

اداره قور خـانه دولتی مشـغول ریختن مجسـمه رضـا خـان است. روزنامه ایران با درج این خبر افزود که جنس مجسـمه از نقره است و مقرر شده در یکی از میدان های شهر نصب گردد.(۳) همچنین در خبرها آمده است که سرهنگ اسماعیل خان، رئیس قـور خـانه، در حـال تهیـه نقش هـای نقر هـای از ایران اسـت کـه شـمایل رضـا خـان در میـان آن قرار دارد. ایـن نقشـه توسـط کارشناسان آلمانی قور خانه در حال ساخت است.(۴)

 موافقت رضا خان با آغاز عملیات اردوی لشکر شمال غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سـرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشـکر شمال غرب، از قول رضا خان نوشت «چـون روحیه نظامیـان را برای عملیـات فوری آمـاده دانسـتند، پیشـنهاد شـما را تصویب فرمودنـد.»(۵) سـرتیپ ابوالحسن خان پیشـنهاد کرده بود اردوی نظامی تحت فرمان خود، در زمسـتان وارد عملیات علیه طوایف ناراضی اطراف دزفول شود، در بهار به کار خلعسلاح کردستان بپردازد و پاییز به یگان تحت امر خود در آذربایجان بازگردد.

 علت مسافرت عثمانآخوند به مرکز شوروی

سرتیپ فضـل الله زاهـدی به وزارت جنگ خبر داد که علت فراخوان عثمانآخونـد به مرکز شوروی «این بوده است، اسـنادی را

که از طرف روسها دایر به تحریکات و تبلیغات روسها در نزد او بوده و بیم آن داشتهاند که مکشوف گردد، از مشارالیه مأخوذ دارند.»(۶)

 نمایش فیلم رضا خان در مدرسه نظام

شش بعد از ظهر امروز رضا خان به همراه امراء لشکر و صاحب منصبان جنگ به مدرسه نظام رفتند. پس از پذیرایی، فیلمی که «جدیداً از حرکت موکب اعلیحضرت از منزل تا مجلس مؤسسان و مراجعت برداشته بودند و بعضی فیلم های دیگر وارد شده بود، به معرض نمایش گذاشته، طرف توجه اعلیحضرت واقع گردید.»(۷)

(تصویر) سردیس رضا خان

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۷، ص ۳.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۵۰.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۷، ص ۳.

۴- همانجا.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۸۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۰۷.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۸، ص ۱.

ص: ۴۸۶

 شنبه

۲۱ آذر ۱۳۰۴

۱۲ دسامبر ۱۹۲۵

۲۵ جمادیالاول ۱۳۴۴

 انتقال پادشاهی به سلسله پهلوی

بعد از ظهر امروز مجلس مؤسسان چهارمین جلسه خود را در تکیه دولت تشکیل داد. ابتدا اعتبارنامه های تصویب شده خوانده شد، سپس گزارش کمیسیون مطالعه که علیاکبر داور آن را چند روز پیش آماده کرده بود، قرائت گردید. (ر.ك: ۱۹ آذر) هیچ مخالفی حاضر به صحبت راجع به این گزارش نشد. صادق صادق، رئیس جلسه، وقتی از نمایندگان خواست که موافقان طرح قیام کنند همه بلند شدند و زمانی که خواست مخالفان بایستند، کسی برنخاست. سپس مفاد لایحه به شور گذاشته شد تا درباره جزئیان آن بحث شود. سپس رأیگیری با ورقه شروع شد. ۲۵۷ رأی موافق و سه رأی ممتنع داده شد و «سلطنت ارثی پهلوی در ساعت ۷ بعد از ظهر لیله ۲۲ آذرماه ۱۳۰۴ تصویب گردید.(۱)برخی منابع نوشتهاند «سه نفری که رأی ندادند سلیمانمیرزا و دو نفر دیگر از رفقای سوسیالیست ایشان بودند. چون عقیده ایشان سلطنت انتخابی بود.»(۲)

 گزارش لحظه به لحظه به رضا خان

در پی انعقاد مجلس مؤسسان، امیرلشکر عبد الله طهماسبی، حاکم نظامی تهران، و محمد درگاهی، رئیس نظمیه، چندین بار گزارش مجلس مؤسسان را به رضا خان دادند. آخرین خبر را رئیس نظمیه به رضا خان داد. «رئیس نظمیه هفت و ربع بعد از ظهر عرض میکند: مواد مورد نظر لغو و به جای آنها با اکثریت تام» مواد مورد نظر دیگر تصویب شد.(۳)

 پیشبینی رأی نمایندگان مجلس مؤسسان

محمدولیمیرزا فرمانفرما با اشاره به تشکیل مجلس مؤسسان در روز جاری، در خلال یادداشت امروز خود نوشت که «گمان نمیرود در مجلس کسی قادر به اظهار نظر مخالفی باشد و همین راپرت کمیسیون [مطالعه] تصویب میشود و اکثریت حاصل خواهد کرد.»(۴)

 دستور دولت فرانسه به بونزوم

وزارت امور خارجه فرانسه با ارسال تلگرامی به بونزوم، وزیرمختار آن دولت در ایران، تأکید کرد به محض شاه شدن رضا خان، از طرف فرانسه او را به رسمیت بشناسید. دولت فرانسه از این که ریاست موقت رضا خان بر ایران را به موقع به رسمیت

نشناخت، احساس خوبی نداشت. «به محض آن که مجلس مؤسسان شاه جدید ایران را معرفی کرد، شما به دولت، شناسایی حقیقی جمهوری فرانسه را اعلام مینمایید. مناسب است قبلاً با همقطاران انگلیسی و ایتالیایی خود جهت یک اقدام مشترک برای شناسایی توافق کنید ولی به هر حال نگذارید آنها در مسئله شناسایی بر شما پیشی گیرند... اصطلاح شناسایی موقت که به کار برد هاید در تعبیر قضایی بینالمللی بیمعنی است. ملاحظات دولت ایران و تقاضاها و سوءظن هایش، اگر شما توانسته بودید به حد کافی درباره روش صحیح فرانسه توضیح بدهید، پیش نمیآمد.»(۵)

 پیشنهاد جشن یکپارچه

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ درخواست کرد «برای این که یک دفعه در تمام منطقه غرب جشن تاجگذاری انعقاد یابد، متمنی است سه الی چهار روز قبل از موقع تاجگذاری قبلاً اطلاع فرمایید تا لوازم جشن فراهم شده و در موقع مقرره با اشکالاتی مواجه نشود.»(۶)

 سلطنت پهلوی

روزنامه ایران در سرمقاله امروز خود با عنوان «سلطنت پهلوی» نوشت «هیچ انقراض و سقوطی بیدلیل نبوده و همیشه سعی داشته باشید که علل حوادث تاریخی را به دست آورید.» نویسنده مقاله عوامل سقوط رژیم قاجار را با شتاب و بدون استدلال، ابتدا در وقوع مشروطه دانست و سپس اقدام نهم آبان مجلس شورای ملی را که تصویب ماده واحده الغای سلطنت قاجار و واگذاری ریاست موقت مملکت به رضا خان بود، به عنوان ضربت ن هایی به پیکر قاجار توصیف کرد!(۷)

 تقاضای شیخ خزعل

کابینه وزارت جنگ در نام های به معاونت این وزارت خانه نوشت شیخ خزعل میخواهد حاجیسلیمان فیض را به عنوان وکیل املاک و مستغلات خود در خوزستان معرفی کرده، به رسمیت شناخته شود. «حسبالامر مطاع مبارک ارواحنا فداه ابلاغاً

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۸، صص ۲ تا ۴.

۲- امیربهادر، همان، ص ۱۶۸.

۳- بهبودی و دیگران، همان، صص ۲۶۶ و ۲۶۷.

۴- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۲.

۵- پورشالچی، همان، ص ۴۷.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۶۹.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۸، ص ۱.

تذکر میدهد که محرمانه قدغن فرمایید بدواً از کیفیت احوال و روحیه حاجسلیمان فیض کاملاً اطلاعاتی تحصیل نموده و مراتب را راپورت نمایند تا در صورت اقتضاء به امری که لازم است شرف صدور یابد.»(۱)

 خنثی کردن اقدامات کنسول شوروی در ارومیه

در پی گزارشی که کارگزار ارومیه درباره تلاش کنسول شوروی در ارومیه برای نزدیکی به کرد های منطقه، ایجاد نقار بین کردها و دولت، و دخالت در انتخابات مجلس ششم ارائه کرد، سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به اطلاع وزارت جنگ رساند که کنسول یاد شده به دیدار فرمانده نظامیان ارومیه رفته و در مورد انتخاب ششمین دوره مجلس شورای ملی پرسش هایی کرده که با تجاهل فرمانده مواجه شده است. کنسول همچنین گفته که شایعه طرفداری شوروی از احمدشاه دروغ است. در این گزارش آمده است که نماینده سیاسی یادشده تلاش هایی برای جلب نظر کرد های منطقه با پرداخت پول انجام داده که به موقع خنثی شده است. «مدتها است که عاملین شوروی درصدد تحبیب و ارتباط اکراد به خودشان هستند و چون از طرف اکراد [طایفه] شکاک تا یک اندازه دستشان کوتاه میباشد، بیشتر نظرشان به جلب حاجیآقا، رئیس بخش هرکی، است.» وی ضمن شرح ارتباطاتی که منابع شوروی با حاجیآقا داشتهاند، افزود که وی همه این ارتباطات را به موقع خبر داده، عملیات روسها در حدود آذربایجان تحت نظر است و کاری از پیش نخواهد برد.(۲)

 اقداماتی برای جلوگیری از فرار نظامیان ایران

در پی فرار گروهی از نظامیان ایران به خاک شوروی (ر.ک: ۲۷ مهر) ارکان حرب لشکر شرق به وزارت جنگ اطلاع داد که غیر از پنج نظامی که اخیراً از سرخس به شوروی گریختند، هفت نفر نیز از ساخلو درجز فرار کردهاند. وی نوشت که برای بازگرداندن این نظامیان فراری از طریق کارگزاری اقدام شده، در ضمن ۱۵ نظامی جدید برای جایگزین شدن با نفرات قدیمی به منطقه مرزی اعزام شدند. رئیس ارکان حرب لشکر شرق افزود که قرار بود نفرات جدید، با تربیت و آموزش های تازه، راهی مرز شوند اما قضایای بجنورد و ترکمن صحرا مانع از اجرای این تصمیم شد. وی در پایان تأکید کرد که «روسها در این موضوع، بلکه در کلیه مسائل از هرگونه تحریک خودداری ندارند.»(۳)

 تحرکات کنسول شوروی در شیراز

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، خبر داد که کنسول شوروی اخیراً یکی از خوانین قشقایی را خواسته و با تطمیع خواستار سرقت از یک پست نظامی شده که با پاسخ منفی آن خان مواجه گشته. همچنین به تازگی در ارتباطی که با مأمور پست برقرار کرده، از وی خواسته در قبال ماهی چهل تومان برخی نامه های مهم دولتی و کنسولگری انگلیس را به او برساند. در این جا نیز موزع امتناع کرده است. محمود آیرم افزود که کنسول شوروی در شیراز، راهی بوشهر شد و از آنجا به خوزستان رفت و اینک در ناصری است. به همه فرماندهان منطقه تذکر داده شده که مراقب رفتار او باشند.(۴)

 دردسر نشریات کمونیستی

وزارت مـالیه در نـام هـای به وزارت امـور خـارجه نوشت که به گمرک بنـدر پهلوی و سـایر دفـاتر حوزه خزر و شـمال کشور دستور داده شده بود که هر نشریه کمونیستی که وارد ایران میشود به وزارت خارجه ارسال گردد، اما مسئولان میگویند که این کـار هزینهـبر است. اینـک پیشـنهاد میکننـد اینگـونه جرایـد در همـان محـل کشـف سوزانـده شود. «متمنی است هر چه زودتر موافقت آن وزارت خـانه را به پیشـنهاد فوق اعلاـم فرماینـد تـا از آن قرار تعلیمـات صـادر گردد.» وزارت خارجه هم با انهـدام نشریات موافقت کرد.(۵)

 یک کمونیست تبریزی در نخجوان

کنسول ایران در نخجوان خبـر داد که مصـطفی خـان، پسـر عبـد الله خـان، عضو اداره مـالیه تبریز، به نخجوان آمـده و در خـانه حاجیمحمـدابراهیم شـبستری، کمونیست معروف ایرانی، است. بر اسـاس گزارشـها، مصـطفی خان نیز یک بلشویک است و از طرف کمونیست های ایران برای کسب آموزشـها و گرفتن دسـتورالعملها به این حدود آمده است. «تعجب در این جا است که این قبیـل اشـخاص بیشـرافت و عنصـر ناپـاک خـائن به چه وسـیله داخل ادارات دولتی میشونـد و رؤسایشان چقـدر از اعمال و اخلاقشان بیخبر و غافل هستند.» در این گزارش آمده است که مصطفی خان از نخجوان به تفلیس خواهد رفت.(۶)

 درخواست تأمین توسط آقالطفعلی

به نوشـته محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، آقالطفعلی که چندی پیش با خوانین چهارلنگ همدست و در حدود دزفول اقداماتی علیه نظامیان میکرد، اینک تقاضای تأمین کرده است. «متمنی است نظریه و دستوری که مقتضی است ابلاغ فرمایید.»(۷)

 شمار ارامنه و آشوری های ارومیه و حومه

کـارگزاری ارومیه به وزارت امور خارجه خبر داد که ۲۱۷۴ ارمنی در ارومیه و ۱۲۰۰ ارمنی در سـلماس بسر میبرند. وی افزود پیروان مذهب کلدانی بسیار کم هستند و آنها را نیز در شمار آشوریها میآورند. در ارومیه ۶۲۲۰ آشوری و ۵۲۵ آشوری نیز در سلماس زندگی میکنند. در این نامه اضافه شده است که ۲۵ نفر ارمنی نیز در خوی مستقر هستند.(۸)

 دریافت پول به اسم اعانه

وزارت امور خـارجه در نـام هـای به ژنرال کنسولگری ایران در بغـداد، نوشت که خبر هـای رسـیده حـاکی است که مـأموران محلی هر چنـد روز یـک بـار به اسم اعـانه وجوهی از اتبـاع ایران دریـافت میدارنـد. وزارت خارجه یادآور شـد اگر این خبرها درست باشد «به مقامات مربوطه گوشزد نمایند که از این نوع اقدامات مأمورین خودشان جلوگیری نمایند. البته پرداخت جبری اعانه از طرف اتباع ایران هیچ موردی ندارد.»(۹)

 امنیت تجار افغانی و بیامنیتی تجار ایرانی

رئیس تیپ مختلط سیسـتان و قائنـات به لشـکر شرق اطلاع داد که مکاریان و شترداران افغانی هنگام ورود به خاک ایران، هر چند مسلح هستند اما در اولین پست نظامی اسلحه ها را تحویل میدهند، در حمایت نظامیان و امنیت منطقه به مقصد رسیده، در

برگشت اسلحه خود را تحویل میگیرند. اما تجار ایرانی در مرز افغانستان دچار ناامنی هستند. نه تنها کمکی به آنان نمیشود، بلکه بعضاً مورد غارت قرار میگیرند. وی با اشاره به حادثه اخیری که در مرز ایران و افغانستان پیش آمد ادامه داد که «خواهشمندم اقدام

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۲۷. پیش از این شیخ خزعل در ۳۱ مرداد سلیمان فیض را از مسئولیت هایش در مباشرت مستغلات خود در خرمشهر برکنار کرده بود.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۶۲ تا ۶۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۷، ص ۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۱۱.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۲۵-۲-۱۳۰۴. وزارت مالیه معتقد بود تا زمانی که کنسولگری های شوروی در گیلان، آذربایجان و خراسان مجاز به وصول و ارسال کیسه های ممهور به مهر کوریه سیاسی هستند، نمیتوان از ورود مجلات کمونیستی جلوگیری کرد. (همان، ۴-۱-۲-۱۳۰۴)

۶- همان، ۳۵-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴. موضوع به امیرلشکر شمال غرب منعکس شد. و آن فرماندهی هم پاسخ داد که به محض ورود به ایران تحقیقات لازمه به عمل خواهد آمد. (اسناد مؤسسه مطالعات ...، پ ۱۴۵، صص ۱ و ۷)

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۷۳. گفته شد اگر برای خدمتگزاری دولت حاضر باشد مورد عفو قرار میگیرد. (همان، ص ۲۷۲)

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۱-۸-۴۷-۱۳۰۴.

۹- همان، ۱۰-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

عاجل فرموده قرار قاطع معین و ضمناً راجع به استرداد ۱۵۰ نفر شتر و قریب یک هزار تومان اثاثیه بلوچ های اتباع ایران و جبران قتل یک نفر و مجروح شدن چند نفر از آنها توسط سارقین افغان به عمل آید.»(۱)

 هدی های برای کارگران روس

سفارت انگلیس در گزارش های متناوب خود به وزارت امور خارجه، در گزارش منتهی به امروز خبر داد که جامعه کارگران رشت از طریق کنسولگری شوروی یک پرچم سرخ برای کارگران شوروی فرستاده، در مقابل ۱۵۰۰ تومان دریافت کردهاند.(۲)

 سرقت احشام اسکندر خان رازانی

به گزارش امنیه غرب گروهی از طایفه پاپی و گراوند احشام اسکندر خان رازانی را دزدیدند. نظامیانی که آنان را تعقیب کردند موفقیتی به دست نیاوردند. کدخدای اسکندر خان هم کشته شد.(۳)

 پرواز ناموفق سرهنگ نخجوان

سرهنگ احمد نخجوان، در پی رسیدن هواپیمایی دیگر از فرانسه امروز اسلامبول را به مقصد حلب ترک کرد تا از آنجا راهی فضای بینالنهرین شده، خود را به ایران برساند، اما «به واسطه مه و ابر غلیظ که راه را گرفته، نتوانسته مسافرت خود را ادامه دهد و در اسکیشهر واقعه مابین اسلامبول و آنقره پایین آمده» است.(۴)

(تصویر) رضاشاه

 یکشنبه

۲۲ آذر ۱۳۰۴

۱۳ دسامبر ۱۹۲۵

۲۶ جمادیالاول ۱۳۴۴

 آخرین جلسه مجلس مؤسسان

امروز پنجمین و آخرین جلسه مجلس مؤسسان برگزار شد و صورت جلسه دیروز قرائت و به تصویب رسید. همچنین نام ۲۵۷ نماینده های که به سلطنت رضا خان رأی داده بودند قرائت شد. در پی پایان مجلس یاد شده اسباب و اثاثی های که از مجلس شورای ملی به تکیه دولت منتقل شده بود، به جای خود بازگردانده شد. همچنین صادق صادق، رئیس مجلس مؤسسان، به

همراه نایبان و ۳۶ تن از منتخبان، اصل ۳۶ قانون اساسی(۵) را در یک سینی نقره به رضاشاه دادند.در این مراسم صادق نطقی ایراد کرده، گفت «منظور ملی از خلع سلطنت قاجاریه و انتصاب اعلیحضرت پهلوی صورت فعلیت یافته و در های امید برای آینده ایران باز و مفتوح شده است.» رضاشاه نیز در پاسخ گفت «صحیح است. ابراز این حسن نیت مرا غریق خشنودی ساخته است، ولی مانعی نمیبینم که بگویم با روز دشوار و پرمشقتی روبرو شدهام. یعنی ثقل مسئولیت و التزاماتی که در مقابل این حسن نیت بر من تحمیل میشود بسیار مشکل و تنها امید من به تأییدات الهی و معاونت ملت است.»(۶)

 ابلاغ مصوبه مجلس مؤسسان به سفارت خانه ها

وزارت امور خارجه در نام های رسمی اصل ۳۶ متمم قانون اساسی، مبنی بر تفویض سلطنت به رضاشاه را به همه سفارت خانه های مقیم تهران ابلاغ کرد. همین خبر به تمام سفیران و نمایندگان دولت ایران در دیگر کشورها رسانده شد. «ضمناً تعلیماتی داده شد نظر به این که روز چهارشنبه اعلیحضرت اقدس شهریاری به تخت سلطنت جلوس خواهند فرمود، در تمام سفارت خانه ها مراسم جشن و میهمانی منعقد شود.» وزارت داخله نیز به تمام ایالات و ولایات خبر داد که سهشنبه مراسم تحلیف رضاشاه در مجلس شورای ملی است و چهارشنبه وی بر تخت سلطنت مینشیند. «البته به شادمانی و سرور جلوس میمنت مأنوس مراسم جشن در تمام ولایات باید به عمل آید.»(۷)

 تلگرام کمیسیون مختلط نهضت ملی تهران

کمیسیون مختلط نهضت ملی تهران با ارسال تلگرامی به «عموم کمیسیون های مختلط نهضت ملی» و نیز گروه ها و اقشار مختلف، ضمن ابلاغ خبر به سلطنت رسیدن رضاشاه، اطلاع داد که بعد از ظهر سهشنبه مراسم تحلیف در محل مجلس شورای ملی به عمل خواهد آمد. «علاقهمندی هر ایالت و ولایت از تجلیل جشن و چراغانی معلوم خواهد بود.» در این تلگرام خواسته شده که غیر از کمیسیون های یادشده، دیگر قشرها نیز تبریکات خود را به رضاشاه بفرستند.(۸)

 نبود نظامی و توپ در رشت

امیراصلان خواجهنوری، حاکم رشت، با ارسال تلگرامی به

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، ص ۴. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد. (همان، ص ۲)

۲– FO E ۹۵/۹۵/۳۴.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۵۶.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۳.

۵– «اصل ۳۶– سلطنت مشروطه ایران از طرف ملت به وسیله مجلس مؤسسان به شخص اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوی تفویض شده و در اعقاب ذکور ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود.»

۶– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۹، صص ۱ و ۲.

۷- همانجا؛ سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۵۱۴.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۵۱۴.

وزارت جنگ نوشت که از «امر به انعقاد سلام رسمی از طریق وزارت داخله باخبر شده، اما در رشت نظامی و توپ نیست. [عِده و عُده تیپ شمال در ترکمنصحرا و مناطق اطراف هستند.] در صورتی که اجازه میفرمایند سلام نیم رسمی انعقاد یابد. اعلان هم به تمام شهر نموده، سه شب چراغانی شود و عموم را هم در اداره حکومتی دعوت نمودهام.»(۱)

 تمایل روحانیان اصفهان برای تبریکگویی

امیرلشکر جنوب در تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد حاجآقا نور الله، سیدالعراقین، فشارکی و صدرالعلماء «حاضر شدهاند که برای تقدیم عرض تبریک به مرکز حرکت نمایند. ولی ضمناً استدعا دارند که منباب افتخار از طرف قرینالشرف ذات اقدس همایونی ارواحنا فداه تلگرافی به عنوان مشارالیهم صادر شود که وصول این خبر که توسط لشکر جنوب به سمع مبارکشان رسیده مورد قبول و حسن تلقی واقع شده است که در معنا عنوان رضایت و خوشوقتی داشته باشد.» امیرلشکر جنوب تأکید کرد به واسطه نفوذ فوقالعاده این روحانیان در اصفهان آمدنشان به تهران تأثیرات فراوانی خواهد داشت.(۲)

 ابلاغ پادشاهی رضا خان به محصلان ایرانی

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به پاریس و مسکو خطاب به سرهنگ علی ریاضی، سرپرست نظامیان اعزامی به پاریس، و نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی در مسکو، نوشت که در جلسه ۲۱ آذر مجلس مؤسسان با تغییر چهار ماده از قانون اساسی، تاج و تخت پادشاهی به «اعلیحضرت پهلوی» رسید. از این رو خواسته شد سه روز به محصلان مرخصی داده شود. به سرهنگ ریاضی گفته شد «برای انعقاد جشن تا حدود پانصد تومان اعتبار خرج دارید که پذیرایی باشکوهی به عمل آورید.»(۳) همچنین همین موضوع به صادق کوپال، وابسته نظامی ایران در ترکیه، اطلاع داده شد.(۴)

 پاسخ سفرای شوروی و مصر به وزارت امور خارجه

یورنف، وزیرمختار شوروی، و عبدالعظیم پاشا، وزیرمختار افغانستان، با ارسال نامه هایی به وزارت امور خارجه، ضمن اشاره به دریافت نام های از وزارت امور خارجه مبنی بر تصمیم مجلس موسسان در انتقال سلطنت به سلسله پهلوی نوشتند که این خبر را به دولت متبوع خود اطلاع دادهاند.(۵)

 دیدار بونزوم و رضاشاه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، امشب به ملاقات رضاشاه رفت. دولت فرانسه از بونزوم خواسته بود که در شناسایی رسمی رژیم سیاسی جدید ایران مسامحه نکند. از این رو وی نخستین نماینده سیاسی مقیم ایران بود که رضاشاه را در منصب جدید شناسایی کرد. وی به وزارت امور خارجه فرانسه نوشت که تأثیر آن فوقالعاده بود.(۶)

 اعتراض به بسته شدن کار خانه تهیه مشروب در آستارا

وزارت مـالیه در نـام هـای به وزارت جنـگ نوشت که مأموران نظمیه آسـتارا محل ساخت مشـروبات الکلی را بسـته «و مقـدار کثیری را هم خراب کردهانـد. نظیر این قضـیه هم در موضوع کشـمش توسط حکومت سـلماس واقع شـده.» در این نامه آمـده است که این اقدامات خسارت به عواید مملکتی است. وزارت مالیه خواستار جبران خسارات وارده به دولت شد.(۷) رضا خان در اطلاعیه یازدهم آبان خود تظاهر کرده بود که مجری عملی احکام اسـلام است و دستور داده بود قمار خانه ها و مراکز تهیه و توزیع مشروبات الکلی تعطیل گردد و از تظاهر زنان بدکاره جلوگیری شود.

 گزارشی دیگر از انتقال گندم کرمانشاه

امیرلشـکر غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که ۲۱۷ خروار جو از کرمانشـاه به تهران و بیش از ۳۶ خروار گندم از کرمانشاه به عراق (اراک) فرستاده شد. این جابهجایی در روز های ۱۸ تا ۲۰ آذر بوده است.(۸)

 اقدامات لشکر شرق به بازگرداندن ترکمن های فراری

سرتیپ جانمحمد خان خبر داد که بخشـی از فراریان گوکلان که از طوایف قرابل خان، گرناوه، بایندر و بخشی از قرق هستند به تدریج بازگشـتهاند. برای این کار پنج روز در مراوهتپه معطل بودم. از یموت های ساکن در حوزه لشکر شرق نیز مرکب از طوایف ایکـدر، دوهچی و قاروای همگی به خاک شوروی رفتهاند که با زحمات زیاد توانسـتهام بخشـی از آنان را بازگردانم. وی افزود سـلطانمحمد که رئیس دوهچیهاست راضـی به بازگشت نمیشود. او میترسد، چون با سـردار معزز بجنوردی همدست بود و در خلعسلاح سرهنگ مهدی خان شرکت داشت. روسها نیز از او حمایت میکنند. سرتیپ جانمحمد خان در پایان نوشت که فراریان منطقه تیپ شمال چندین برابر فراریان حوزه لشکر شرق هستند که اقداماتی برای بازگرداندن آنان نشده است.(۹)

 تقاضای اسلحه برای رعایای زمین های خالصه مرزی

امیرلشـکر غرب به وزارت جنـگ اطلاع داد که اداره مـالیه کرمانشـاه برای رعایـای مرزنشـین که روی زمین هـای خالصه کار میکنند تقاضای اسـلحه میکند. میگوید اینان باید بتوانند از خود در برابر خطراتی که از طرف عشایر بینالنهرین وجود دارد دفاع کنند. «جداً تقاضای یکصد قبضه تفنگ دودی و پنج هزار فشنگ مینمایند.»(۱۰)

 خرید لباس نظامیان از بغداد

سرتیپ ابوالحسن خـان، فرمانـده اردوی اعزامی لشـکر شـمال غرب، که ماه ها منتظر رسـیدن لباس نظامی برای افراد زیردسـت خود بود، به وزارت جنگ نوشت که لباس های درخواستی از بغداد خریداری شده و به کرمانشاه رسـیده. اینک با توجه به در پیش بـودن جشن به تخت نشسـتن «اعلیحضـرت قـدر قـدرت قـوی شوکت» دسـتور دهیـد این لباسـها هر چه زودتر به دسـتمان برسد.(۱۱)

 نیاز به هزار قاطر

سرتیپ ابوالحسن خـان برای گسـیل اردوی تحت امر خود از کرمانشاه به لرسـتان نیازمنـد هزار رأس قاطر است. وی به وزارت

جنگ اطلاع داد که اگر رأساً اقدام به چنین کاری کنم باعث پراکندگی نظامیان خواهد شد. «امر فرمایید حضرت امیرلشکر غرب به فرماندهان ساخلو تلگراف فرمایید هزار رأس قاطر جمعآوری شده کرمانشاه، فرستاده، تحویل نمایند.»(۱۲)

 گرفتن پول به بهانه جاده خطرناک

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که موافق

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۱۱. وزارت جنگ پرسید «سلام نیم رسمی چیست؟ توضیح دهید که به عرض برسد.» (همان، ص ۱۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۳۹. رضاشاه هم پاسخ داد پیش از آن که از طرف آنها اظهاری شود نمیتوان تلگرامی مخابره کرد. اگر آنان تبریکی بگویند جواب داده میشود. (همان، ص ۱۳۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۲۱؛ همان، پ ۱۳۵، ص ۸۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۹.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰ و ۷-۸-۶۱-۱۳۰۴.

۶- پورشالچی، همان، ص ۲۶۰.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۴۰. با این که این اقدام به دنبال دستور رضا خان در تظاهر به دینخواهی او انجام میشد (ر.ک: ۱۱ آبان) وزارت جنگ به فرماندهی لشکر شمال غرب نوشت که از این اعمال جلوگیری کند. (همان، ص ۳۹)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۳.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۳ و ۳۴.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۶۷. پاسخ داده شد چنانچه تحویل این سلاحها مشکلاتی در پی نداشته باشد میتوان به تقاضای اداره مالیه کرمانشاه جواب مثبت داد. (همان، ص ۶۶)

۱۱- همان، ص ۲۱۸. البته پیش از این از اداره مباشرت قشون لباس هایی برای این اردو فرستاده بود که یا تنگ بود یا نازک. رسیدن فصل سرما ظاهراً دلیل کافی برای ارسال لباسها نبود، فرمانده یاد شده جشن جلوس رضاشاه را به میان میکشد شاید در ارسال هر چه زودتر لباسها مؤثر افتد.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۷۸. به امیرلشکر غرب ابلاغ شد. (همان، ص ۲۷۷)

اظهارات چند مسافر اروپایی، نظامیان بین راه به نام خطرناک بودن جاده، مبالغی از مسافران گرفته، آنان را از نقط های به نقطه دیگر منتقل میکنند. «چون این موضوع باعث سرشکستگی قشون و تضییع حیثیت نظام است... اوامر موکده در جلوگیری از نظایر آن و تنبیه مرتکبین» به عمل آورید.(۱)

 محقق نشدن قول های داده شده

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، که در کرمانشاه بسر میبرد و آماده گسیل نیرو هایش به لرستان است، به وزارت جنگ نوشت که قول های داده شده در تهران محقق نشده است. گفته شده بود ۱۰ هزار تومان به علاوه بودجه آبان برای پرداخت معوقات این اردو داده خواهد شد، اما خبری نیست.(۲)

 اجازه حرکت به تهران

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که تاریخ تاجگذاری چه زمانی خواهد بود؟ «آیا برای تاجگذاری اجازه شرفیابی مرحمت میشود یا خیر؟»(۳)

 دوشنبه

۲۳ آذر ۱۳۰۴

۱۴ دسامبر ۱۹۲۵

۲۷ جمادیالاول ۱۳۴۴

 تدارک تشریفات مراسم تحلیف و جلوس

رضاشاه قرار است فردا در مجلس شورای ملی قسم یاد کند و پس فردا در کاخ گلستان به تخت نشیند. خبر های درج شده در جراید نشان میدهد که همه قوای دولتی و نظامی پایتخت در تدارک تشریفات مراسم این دو روز بسر میبرند.(۴)

 دستور چراغانی اصناف

وزارت داخله با ارسال نام های به هیأت نمایندگان اصناف، از آنان خواست «در اظهار شکرگزاری از حصول این سعادت و افتخار [شاه شدن رضا خان] در برقرار داشتن جشن و چراغانی اقدام شود.»(۵)

 پاسخ سفارت خانه های انگلیس، آمریکا و بلژیک

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به گرفتن خبر پادشاهی رضا خان نوشت

که موضوع را به پادشاه انگلستان اطلاع داده، هر جوابی برسـد، به آن وزارت خانه منعکس خواهد کرد. لورن از حسن مشار، وزیر امور خارجه، خواست که «این واقعه میمون» را به رضاشاه تبریک گویـد.(۶) کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، نیز در نـام هـای مشابه، خبر داد که مـدلول یادداشت وزارت امور خارجه ایران را به دولت متبوعه خود اطلاع داده است.(۷) سفیر بلژیـک هم از وزیر امور خـارجه ایران خواست که «تبریکـات محترمـانه دوسـتدار را به عرض اعلیحضـرت همایونی برسانیـد.» مراتب به دولت بلژیک اطلاع داده شد.(۸)

 بیخبری از یک هواپیما

وزارت جنـگ از فرمانـده تیپ شـمال پرسـید که «مـدتی است از وضـعیت طیـاره [خلبان] برو اطلاعی حاصل نیست. آیا موتور جدیـد را در طیـاره سوار کرده است یـا خیر؟ چون توقف بینتیجه مشـارالیه در آنجـا جز مخـارج فوقالعـاده گزاف، ثمر دیگری نـدارد.» فرمانـده تیپ شـمال نیز پاسخ داد که برو فردا طیـاره را امتحان میکنـد و پس از دو پرواز برای برداشـتن عکس، راهی تهران میشود. نام هواپیمای برو، «تقدیر» بود. سرتیپ زاهدی پرسید که تقدیر از کدام مسیر حرکت کند؟(۹)

 پرواز های اکتشافی هواپیما های شوروی

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که یک هواپیمای شوروی در مرز مشهد غلامان دیده شده، که تا سه فرسنگ داخل خاک ایران پرواز و اسـتقرار نیرو های نظامی این لشـکر را شـناسایی میکرده است. وی افزود روسـها مقادیری سلاح از قزلآرواد به قاریقلعه نیز منتقل کردهاند. «چون کلیه قوای جدیدالورود آنها مسلح است احتمال میرود حمل اسلحه جهت تجهیز قوای تازه از سواران چریک تراکمه باشد.»(۱۰) وی در تلگرام دیگری با تشریح تحرکات نیرو های

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۵۸. نامه محرمان های با همین مضـمون به اداره کل تشکیلات امنیه هم ارسال گردید. (همان، ص ۵۶) امیرلشـکر غرب نیز در پاسخ تأکید کرد که همه این کارها مربوط به امنیه است «و در تمام نقاط سـلامت پولی گرفته میشود. از نماینـدگان کرمانشاهان که در طهران هسـتند سـئوال بفرماییـد امنیه با مردم و مسافرین چه معاملات میکنند.» (همان، ص ۵۷)

۲- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۷۱. وزارت جنـگ هم پاسخ داد که مراتب به اداره مـالیه قشون ابلاـغ شـد، انجام دهنـد. (همان، ص ۲۷۰)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۹۵. به سرتیپ گفته شد که تاجگذاری اوایل سال آتی خواهد بود. (همان، ص ۱۹۴)

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۰، صص ۱ و ۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۵۱۴.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۸-۶۱-۱۳۰۴.

۷- همان، ۹-۸-۶۱-۱۳۰۴.

۸- همان، ۵-۸-۶۱-۱۳۰۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، صص ۱۹۶ و ۲۰۲.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۶۰.

شوروی در مرز، با اشاره به پرسش پیشین خود، بار دیگر سئوال کرد «راجع به باقی گذاردن پست های سرحدی چات و سنگی داغی... زودتر ابلاغ فرمایید که در صورت باقی گذاردن پست های فوقالذکر میبایستی پیشبینی های کاملی از حیث آذوقه، علیق و مکان برای آنها از حدود سملقان و بجنورد به عمل آید.» فرمانده لشکر شرق در ادامه یادآور شد که در مراوهتپه سرباز خانه ماننده هست که مربوط به پست های نظامی عهد تزاری است و ترکمنها برای اسکان، آن را تا حدی قابل استفاده نگه داشتهاند. اگر تعمیر شود میتواند ۵۰ اسب را در خود جای دهد؛ دو سه هزار تومان خرج دارد.(۱)

 تهدید گمرک چابهار

وزارت مالیه در نام های به هیأت دولت از قول رئیس گمرک بندرعباس اطلاع داد که خوانین محلی چابهار گمرک آن منطقه را تهدید کردهاند هر گاه به فوریت مقرری آنان پرداخت نشود، خود به گرفتن آن اقدام خواهند کرد. در این نامه آمده است که در مهرماه سال جاری طبق دستور رئیسالوزراء مقرری همه خوانین چابهار قطع و گفته شد با وجود قوای نظامی در آن حدود نیازی به پرداخت این مقرری به خوانین یاد شده نیست. اما از قشون در آن نواحی خبری نیست، و امکان دارد تهدید خوانین عملی شده، بر وخامت اوضاع افزوده گردد.(۲)

 در انتظار تجهیز ششصد رأس دواب

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده نیرو های اعزامی از آذربایجان به غرب، به وزارت جنگ نوشت که برای تجهیز ششصد رأس دواب این اردو که قرار بود توسط لوازم ارسالی از مباشرت کل قشون تجهیز شود، خبری نشده است. «تمنا دارم امر فرمایید فوراً برسانند.»(۳) این اردو در حال اعزام به نواحی دزفول برای درگیری با لر های ناراضی است.

 ابلاغ موافقت رضاشاه با خرید زمین

وزارت جنگ در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که در پی درخواست هیأت تبشیری آمریکا برای خرید ده جریب زمین در ارومیه جهت ساخت مریض خانه و چند باب خانه، موافقت «ذات اقدس شهریاری» را به اطلاع میرساند. «چون در حدود ارومیه جریب معمول نبوده، طناب معمول و مساحت آن شصت ذرع مربع است و مساحت جریب معمولی طهران ششصد و چهل ذرع است... تصویب گردید که معادل شش هزار و چهارصد ذرع زمین برای احتیاجات فوقالذکر فروخته شود.»(۴)

 پاسخ امیراحمدی

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، در پاسخ به ناکارآمدی ملکزاده، رئیس امنیه منطقه غرب، در تأمین امنیت جاده دزفول به خرمآباد (ر.ک: ۱۱ آذر) به وزارت جنگ نوشت که ملکزاده مأمور است نظر خوانین و رؤسای طوایف منطقه را برای استخدام و تشکیل نیرو های امنیه از لرها جلب کند. وی افزود از آنجا که راه خرمآباد به دزفول

بسته است، به ملکزاده دستور داده شده از راه بینالنهرین به دزفول رفته با رؤسای طوایف ملاقات کند. امیراحمدی نوشت که امنیه، قوه جبریه برای انقیاد رؤسای ایلات نـدارد؛ لشکر غرب باید اقدامات لازم را برای جلب آنان انجام داده، زمینه استخدام خوانین و قوای محلی را برای امنیه فراهم کند.(۵)

 ورود سه هواپیمای جنگی فرانسه به تهران

امروز یک هیأت نظامی فرانسه با سه فرونـد هواپیما وارد تهران شد و در قلعهمرغی به زمین نشست. اینان قرار است تبریک دولت فرانسه را به رضاشاه ابلاغ کنند. این هواپیماها فاصله بغداد تا تهران را در سه ساعت و ۳۵ دقیقه طی کردهاند که ظاهراً سرعتی فوقالعاده بوده است.(۶) این مأموریت که از قول منابع داخلی یادشده نسبت به مأموریت دیگر آنان جنبه فرعی دارد. گزارش منابع انگلیسی را در پاورقی میخوانید.(۷)

 تعطیلی دوایر دولتی

از فردا تا پنجشنبه، به مناسبت جلوس رضاشاه، دوایر دولتی وزارت خانه ها تعطیل خواهد بود.(۸)

 تبریک پادشاه انگلستان

جرج ششم، پادشاه انگلستان، در نام های پادشاهی رضاشاه را تبریک گفت. «این موقع جلوس میمنت مأنوس آن اعلیحضرت را مغتنم شمرده تبریکات خود را تقدیم میدارد و قلباً آرزومند است که ایران در زمان سلطنت آن اعلیحضرت از مزایا و نعمت های آسایش و ترقی متمتع و احساسات مودتآمیز من و ملت من نسبت به ملت ایران در این عصر ترقی مملکت مستحکمتر گردد. و نیز مطمئناً امیدوارم که این عصر جدید موجب مزید افتخارات آن اعلیحضرت و ملت ایران خواهد بود.»(۹)

۱- همان، صص ۴۰ و ۴۱. رضاشاه با برقراری پست های نظامی در مرز و تعمیر صرفهجویانه سرباز خانه یاد شده موافقت کرد. (همان، ص ۳۹)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، ص ۶. وزارت جنگ در نهم دی به وزارت مالیه پاسخ داد که به زودی یک عده نظامی برای استقرار امنیت به چابهار اعزام خواهند شد. (همان، ص ۵) یک روز قبل از آن نیز به امیرلشکر جنوب دستور داده شد گروهی از نظامیان را به آن حدود اعزام کند. (همان، ص ۴)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۴۰. وزارت جنگ پاسخ داد که سفارش لازم داده شد. (همان، ص ۲۴۲)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۱-۹-۱۳۰۴. وزارت امور خارجه این مصوبه را در ۲۹ آذر به سفارت آمریکا ابلاغ کرد. (همان، ۲۱-۱-۹-۱۳۰۴)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۳۵.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۰، ص ۲.

۷- «سه خلبان نظامی فرانسوی، کاپیتان ژیریه Girier و ستوان راباتل Rabatel و یکی دیگر در ۱۳ام دسامبر از راه هوایی با یک هواپیمای برگه Breguet و دو پوته Potez از بغداد به تهران آمدهاند. آنها برای پرواز از بغداد رکورد ۳ ساعت و نیم

را ثبت کردهانـد. تـا جـایی که روشن است، هـدف دیـدار آنهـا تلاش برای ترمیم وجهه هوانوردی فرانسه و تبلیغ برای هواپیما هـای فرانسوی و در حمایت از شـرکت بینالمللی هوانوردی در رقابت با کمپانی یونکرس برای اخـذ امتیاز ایجاد خطوط هوایی تجـاری در ایران است. آنهـا در زمـان اقـامت خود در تهران بر فراز قله دماونـد پرواز کردنـد و ارتفاع آن را ۵۷۰۰ متر تخمین زدند. آنها در ۲۲ام به بغداد بازگشتند.» (FO E ۴۰۱/۹۵/۳۴)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۹، ص ۱.

۹- همان، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

 سهشنبه

۲۴ آذر ۱۳۰۴

۱۵ دسامبر ۱۹۲۵

۲۸ جمادیالاول ۱۳۴۴

 ادای سوگند در مجلس شورای ملی

رضاشاه امروز در مجلس شورای ملی سوگند خورد. وی با کالسکه سلطنتی شش اسبه به مجلس آمد. در این مراسم وزرای مختار شوروی، انگلیس، فرانسه، مصر و ترکیه حضور داشتند.(۱)از روحانیان طراز اول تهران کسی در مجلس حاضر نشده بود. از بین نمایندگان مجلس فقط آیت الله مدرس نبود.(۲) رضاشاه لباس سلطنتی پوشیده و جقه و سردوشی های الماس(۳)، همچنین شمشیر مرصع به بر داشت. وی با صدایی یک آهنگ، اما خفه خطابه تحلیف را خواند(۴) و سپس ورقه قسمنامه را امضا کرد. «بعد از آن اعلیحضرت همایونی قرآن شریف را که روی میز بود برداشته و بوسیده و روی چشم خود گذاردند و مجدداً آن را روی میز جا دادند.»(۵) رضاشاه با همان ترکیبی که وارد مجلس شده بود، از مجلس خارج شد و به کاخ گلستان رفت.

 چراغانی گسترده در تهران

مهمترین خیابان های تهران امروز و امشب چراغانی شد. نماینده سیاسی فرانسه مینویسد: «تمام شهر چراغانی است. همه جا را به نشانه خوشحالی فرش پهن کرده و چراغ افروختهاند. معهذا اشتیاق مردم زیاد نیست زیرا ایرانیها در عداد مردم برونگرا نیستند... تاجگذاری در ماه مارس صورت میگیرد. پادشاه انگلستان تلگرام شادباش خیلی دوستانه برای شاه جدید ایران فرستاده است. مارشال هیندنبورگ به وسیله وزیرمختار آلمان تصویر خویش را که در یک قاب طلا جای دارد جهت رضاشاه ارسال داشته.»(۶)

 تقاضای مرخصی استعلاجی

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، امروز با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ بار دیگر موضوع بیماری خود را مطرح کرد و برای درمان اجازه مرخصی خواست. «چون وسایل معالجه در بندرجز و استرآباد نیست، برای رفع کسالت برای چند روز به رشت اجازه مرخصی فرمایید.» وی تأکید کرد مسئل های که بودن مرا در بندرجز ایجاب کند، فعلاً نیست. «در هر حال اگر هم لازم باشد چهار ساعته خواهم آمد.»(۷)

 نامه یک تبعیدی

سیداسماعیل استرآبادی در نام های به رضاشاه، که امروز به دست وزارت جنگ رسید، نوشت «در کوران سیاست واقع شده، تبعید به مشهد شدم. پس از چهار ماه توقف به واسطه سختی امورات معاش حرکت به طهران و قریب پنجاه روز است که در ن هایت سختی زندگانی مینمایم.» وی با اشاره به این که دیگر راهی برای ادامه استقرار در تهران ندارد افزود که حکومت استرآباد بیست روز قبل برخی از تبعیدشدگان را بخشید که راهی شهرشان شدند و خواست به او نیز اجازه بازگشت داده شود.(۸)

 پاسخ رضاشاه به پادشاه انگلیس

روزنامه ایران پاسخ رضاشاه را به تبریک پادشاه انگلستان درج کرد. (ر.ک: ۲۳ آذر) «از احساسات مودتآمیز و تبریکاتی که به مناسبت جلوس این جانب به تخت سلطنت ابراز فرمودهاند مراتب امتنانات فائقه خود را به آن اعلیحضرت شهریاری تقدیم داشته و یقین کامل دارد که روابط و مناسبات حسن ه موجوده بین مملکتین در دوره سلطنت من بیش از پیش مشید و مستحکم خواهد گردید...»(۹)

 تخصیص چهل هزار تومان برای جشن جلوس

هیأت وزیران، به پیشنهاد وزارت مالیه پذیرفت که چهل هزار تومان برای مخارج جشن جلوس رضاشاه اختصاص دهد.(۱۰)

 شیوع آبله

بنابر گزارش های رسیده، بیماری آبله در بیشتر شهرها شایع شده، در حال گرفتن تلفات است. اداره صحیه مملکتی در حد توان خود پیگیر مقابله با آبله است. همین منبع نوشته است که دکتر امیراعلم، کفیل صحیه مملکتی، از کارش کنارهگیری کرد و دکتر محمد شیخ جایگزین او شد.(۱۱)

 شیوع گاومیری

حاکم مازندران در تلگرامی به وزارت فواید عامه نوشته است که بیماری گاومیری با شدت شایع است و تلفات زیادی از گاو های این نواحی گرفته است. «مأمورین اعزامی از عهده برنمیآیند و لازم است عده دیگری فرستاده شوند.»(۱۲)

 عدم شرکت عدلیه شاهرود در مراسم سلام

علیقلی عباسی، حاکم نظامی شاهرود، در تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که دعوتنام های که برای رئیس عدلیه شاهرود برای شرکت در مراسم سلام فرستاده شده بود، برگردانده شد. «رئیس و اعضاء عدلیه به کلی کناره جسته و فوقالعاده بیاعتنایی نموده، [خوب است] اسباب عبرت سایر مستخدمین را از این حرکات بیمورد و سوء عقیده خود فراهم آورند.»(۱۳)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

۲- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۴۳ و ۱۴۴.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

۴- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۴.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

۶- پورشالچی، همان، ص ۲۶۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۹۷.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۴۳.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲. حقوق سالیانه یک متخصص آلمانی که برای مدرسه صنعتی استخدام میشد، ۲۱۶۰ تومان بود. (همانجا)

۱۱- همان، صص ۲ و ۳.

۱۲- همانجا.

۱۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۴، ص ۳۱.

 چهارشنبه

۲۵ آذر ۱۳۰۴

۱۶ دسامبر ۱۹۲۵

۲۹ جمادیالاول ۱۳۴۴

 جلوس رضاشاه بر تخت سلطنت

صبح امروز رضاشاه در کاخ گلستان حاضر شد و با استقرار در عمارت برلیان با نمایندگان مجلس شورای ملی، مجلس مؤسسان، رجال و ناموران و سپس سفرا که برای تبریک در آن محل حاضر شده بودند، دیدار کرد. یک ساعت به ظهر رضاشاه بر تخت مرمر نشست و مراسم سلام اجرا شد. در این مراسم سر پرسی لورن به عنوان شیخ السفرا نطقی به زبان فرانسه ایراد کرد که سراسر تمجید و توصیف رضاشاه بود. در مقابل نیز رضاشاه به زبان فارسی جملاتی گفت: «در این روز تاریخی که ملت ایران بساط جشن و شادی گسترده است، هیأت محترم نمایندگان سیاسی خاطر همایون ما را از ملاقات خود قرین مسرت ساختهاند.» وی خطاب به سفرا گفت که عصر جدیدی در ایران طلوع کرده و بار سنگین مقدرات مملکت روی دوش من افتاده، که امیدوارم با همکاری دول متحابه در انجام این وظیفه موفق باشم.(۱)

رضاشاه، پس از مراسم امروز راهی خانهاش شد. قرار است وی هفت های سه روز، شنبه و سهشنبه و پنجشنبه، از صبح تا ظهر در کاخ گلستان حاضر شود.(۲) «از وکلای مجلس همگی امروز بودند، غیر از مدرس و مستوفی»(۳)

 موفقیت سفارت انگلیس

کپلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، در بخشی از گزارشی که امروز به وزارت خارجه کشورش فرستاد، نوشت که سفارت انگلیس در روی کار آوردن رژیم پهلوی موفق شد. «دغدغه بریتانیا برای روی کار آمدن موفق دولت جدید هر روز آشکارتر شده است... میتوان گفت وزیرمختار بریتانیا برای جلب موافقت سایر سفارت خانه ها با روی کار آمدن رژیم پهلوی تلاش زیادی کرده و انصافاً هم موفق بوده است.»(۴)

 انتصاب تیمورتاش به وزارت دربار

رضاشاه، عبدالحسین تیمورتاش را بعنوان وزیر دربار منصوب کرد.(۵)

 استعفای دولت

در جلسه هیأت وزراء، محمدعلی فروغی، کفیل ریاست وزراء، خطاب به وزیران گفت که «مطابق اصول قانونی بعد از این ما

نمیتوانیم بـه خـدمت خـود ادامـه دهیـم و بایـد اسـتعفای خـود را تقـدیم داریم. سـپس اسـتعفای کـابینه را نوشـته و به حضـور اعلیحضرت شهریاری تقدیم نمودند.»(۶)

 فضای عمومی شهر تهران

بنـا به نوشـته روزنـامه هـا جشن و چراغانی در طول ساعات امروز در تهران برپا بود. تمام وزارت خانه ها آذین بسـته، میهمانی دادند. در وزارت امور خارجه تا پاسی از شب ضیافت بود. سفرا، همسرانشان و اجزاء سفارت خانه ها از میهمانان اصلی بودند. «میـدان سـپه مملو از جمعیت زن و مرد و اروپـایی و غیره بوده، به علاـوه اداره نظمیه فیلم های جدیـدی که اخیراً وارد شـده به معرض نمایش عمومی گذارده و بسیار جلب توجه کرده بود. چندین اتومبیل و درشکه تزئین شده، و در معابر مشغول گردش،

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱؛ همان، شم ۱۹۸۲، ص ۱.

۲- امیربهادر، همان، ص ۱۶۹.

۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۵.

۴- مجد، همان، ص ۴۰۵.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۱، ص ۱.

۶- همان، شم ۱۹۸۲، ص ۱.

و در اتومبیلها دستهجات موزیک مترنم بود... سه یا چهار عدد از طیارات دولتی و یونکرس در فضای طهران مشغول نمایش و ریختن اوراق تبریک جلوس بودند... در میدان مشق آتشبازی مفصلی به عمل آمد و صورتی که از طرف متخصصین آلمانی تهیه شده بود بیاندازه جالب توجه بود.» دیروز و امروز همه دوایر دولتی و وزارت خانه ها تعطیل بود. قرار است فردا هم تعطیلی ادامه یابد.(۱)

 رسیدن هواپیماها به بادکوبه

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی اعزام شده به مسکو، به وزارت جنگ اطلاع داد که هواپیما های خریداری شده ایران از مسکو پرواز کرده، در بادکوبه هستند. «منتظر رسیدن وجه برای حرکت است که در این ایام تاریخی هواپیمایان ایرانی در هوای طهران پرواز نمایند.» سفیرکبیر ایران در مسکو نیز در همین رابطه اطلاع داد که شرفالدینمیرزا هواپیماها را با ضمانتی که به عهده من گذاشته شده، خریده، به بادکوبه میفرستد. مدت این ضمانت یک ماه است.۸(۲)

 ادامه حمل غله از کرمانشاه به تهران

امیرلشکر غرب اطلاع داد که بیش از ۸۸ خروار جو در ۲۱ و ۲۲ آذر از انبار مالیه کرمانشاه به تهران فرستاده شد. همچنین بیش از ۱۲ خروار گندم نیز به عراق (اراک) حمل گردید.(۳)

 چگونگی استقرار نیرو در ترکمنصحرا

در پی درخواست ریاست ارکان حرب کل قشون از فرمانده لشکر شرق مبنی بر ارسال نظرات آن فرماندهی در چگونگی استقرار نیروها در ترکمنصحرا (ر.ک: ۲۵ آذر) سرتیپ جانمحمد خان در تلگرامی نوشت تا زمانی که تکلیف فراریان گوکلان و یموت به خاک شوروی روشن نگردد، باید قوای لشکر شرق و تیپ شمال در نقاط تعیین شده مستقر باشند. این فراریان در یکی دو فرسنگی خط مرزی، داخل خاک شوروی، منتظر بازگشت نظامیان هستند تا مسلحانه به خاک ایران بیایند. فرمانده لشکر شرق افزود که تیپ شمال باید هزار نفر نیرو از صفوف مختلف و توپ خانه در گنبدقابوس مستقر کند، در آققلعه ۲۰۰ نفر و در گمیشتپه ۴۰۰ نفر به عنوان ساخلو نگه دارد. همچنین لشکر شرق لازم است ۸۰۰ نفر را در مراوهتپه و یک نیرو با همین استعداد در قراتپه مستقر نماید. و نیز ضرورت دارد چهارصد نظامی در اینچهبرون باشند. بقیه نیرو های اردوی شرق میتوانند به سملقان و اردوی شمال به استرآباد بازگردند. وی در پایان نوشت که با این چینش نیروها، هر حادث های که رخ دهد ظرف سه چهار روز نظامیان میتوانند به یکدیگر کمک برسانند.(۴)

 دستور به بازگشت اردوی اعزامی به بلوچستان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب، با اشاره به اعزام گروهی از نظامیان به طرف بلوچستان، دستور داد طبق

نظر رضاشاه این اردو باید بازگردد «و با کسب اطلاعات و اکتشافات لازمه به محل خود [کرمان] معاودت نمایند تا پس از... تهیه مقدمات کار در هر موقع که مقتضی باشد عملیات بلوچستان شروع گردد.»(۵) اعزام این نیرو بدون هماهنگی با لشکر شرق انجام شد و به گزارش های رسیده موجب وحشت بلوچها شده است.

 اقدام به بازپسگیری اموال مصادره شده نایب سرهنگ

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد که نمایند های از طرف نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی (معینالسلطنه) برای تحویل گرفتن اشیاء و وجوه خود به تبریز آمده است. «مراتب را به عرض خاکپای مبارک همایونی ارواحنا فداه برسانید در صورتی که اشیاء و وجوه موجوده مشارالیه تحویل داده خواهد شد اوامر جهانمطاع همایونی را اطلاع فرمایید.»(۶)

 بیاعتنایی نظامیان انگلیس

مدیر گمرک جزیره هنگام به رئیس مرکز گمرکات قشم اطلاع داد که کشتی های جنگی انگلیس همواره در حال پیاده کردن کالا های متعدد در این جزیره هستند. وی نوشت چندین بار به این کار خودسرانه آنها تذکر داده شده، اعتنایی نکردهاند. روشن نیست این کالاها مربوط به خودشان است یا اجناس افراد دیگری را جابهجا میکنند. «در صورت مداومت این طریقه انتظام این اداره سلب و از عایدات این دفتر کاسته خواهد شد.»(۷)

 تبریک رئیسجمهور آمریکا به رضاشاه

کالوین کولیج، رئیسجمهور آمریکا، با ارسال تلگرامی به رضاشاه، جلوس وی را به تخت پادشاهی تبریک گفت. کولیج ضمن آرزوی توسعه روابط بیش از پیش نوشت که «یقین دارم آن اعلیحضرت با شخص مستر هوفمان فیلیپ که جدیداً به سمت وزیرمختاری در ایران منصوب و عازم پایتخت آن اعلیحضرت است یک نماینده دیپلوماتیک خواهند یافت که برای پیشرفت این تشریک مساعی منتها درجه صلاحیت را خواهد داشت.»(۸)

 تبریک پادشاه بلژیک

آلبر، پادشاه بلژیک، امروز در یک جمله، پادشاهی رضا خان را تبریک گفت.(۹)

(تصویر) جلوس رضا خان در کاخ گلستان

۱– همان، ص ۲.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، صص ۲۱ و ۲۴. چهار روز بعد وجه درخواستی فرستاده شد. (همان، ص ۲۰)

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۱.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۸۳ تا ۸۶. این پیشنهادها به تصویب رضاشاه رسید و نیز خواست با فاصله از مرز در هر نقط

های که اقتضاء میکند پست نظامی دایر کند. (همان، ص ۸۲)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۰۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۱۶.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۰۴۶۱.

۸- روزنـامه ایران، س دهـم، شم ۱۹۸۴، ص ۲. رضاشـاه نیز در پاسـخ نوشت که مطمئن است بـا تشـریک مساعی فیلیپ نتایج خوبی در گسترش روابط دولتین پدید خواهد آمد. (همانجا)

۹- همانجا. رضاشاه نیز از ارسال تبریک آلبر ابراز خشنودی کرد. (همانجا)

ص: ۴۹۵

 پنجشنبه

۲۶ آذر ۱۳۰۴

۱۷ دسامبر ۱۹۲۵

۱ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 شناسایی رضاشاه از طرف شوروی

ساعت چهار بعد از ظهر امروز، سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، سلطنت رضاشاه را به رسمیت پذیرفت.(۱)

 پخش اعلامیه های ضددولتی در دزفول

امیرلشکر غرب از قول فرمانده فوج منصور اطلاع داد که اعلامیه هایی به امضاء «کمیسیون مختلط احرار خوزستان» توسط پست به دزفول رسیده، مبنی بر این که اهالی طغیان کرده، مغازه ها به دلیل اعتراض به پادشاهی رضاشاه تعطیل شده و از نتیجه کار مجلس مؤسسان انتقاد شده است. در این اعلامیه از برقراری رژیم جمهوری حمایت شده است. حسین خزاعی افزود که فرمانده فوج منصور، همه اوراق یاد شده را جمعآوری کرده و به فرمانده ساخلو خوزستان هم برای جلوگیری از این قبیل اقدامات شرحی نوشته است.(۲)

 شرکت نکردن نماینده شوروی در جشن جلوس

رئیس ارکان حرب تیپ شمال از قول حاکم بندر پهلوی به وزارت جنگ اطلاع داد که ویس کنسول شوروی در این بندر از پذیرش دعوتنامه ضیافتی که اداره حکومتی به مناسبت پادشاهی رضاشاه برگزار میکرد امتناع نموده است. ویس کنسول شوروی گفته است چون خبر شناسایی رسمی توسط دولت شوروی به من نرسیده، نمیتوانم در میهمانی شرکت کنم. در این گزارش آمده است که نماینده سیاسی روس نزد حاکم آمده و گفته که دوستانه به شما تبریک میگویم. همچنین خبر رسیده که کنسول شوروی در رشت در مراسمی که در خانه حاکم گیلان به همین مناسبت برپا شده بود، شرکت نموده، اما پیش از قرائت خطبه و ادای مراسم سلام مجلس را ترک کرده است.(۳)

 احتمال وقفه در انتقال گندم کرمانشاه

امیرلشکر غرب اطلاع داد که این لشکر هر چه در توان داشته، صرف جمعآوری دواب برای حمل گندم و جو از کرمانشاه به تهران نموده است. اینک که اردوی شمال غرب برای حرکت به لرستان درصدد تهیه دواب است «باب شکایت اداره ارزاق

مفتوح و همین اقدام را بهانه تأخیر در حمل جنس خواهد نمود، مگر این که به خود [اداره] ارزاق نوشته شود مال تهیه نماید.»(۴) (ر.ک: ۲۳ آذر)

 اعتراض کارگزار ارومیه به خرید زمین توسط آمریکاییها

کارگزار ارومیه در نام های به وزارت امور خارجه از خرید قریبالوقوع عمارت اقبالالملک توسط هیأت تبشیری آمریکا خبر داد و نوشت که آمریکاییها پیش از جنگ بینالملل خانه های گوناگونی در ارومیه خریده بودند، اما آنها قانع نیستند. سال گذشته اجازه داده شد خانه مشهدیرضا صراف را به یک هزار تومان بخرند. آن خانه به اسم دکتر آلیس آمریکایی است ولی پولش را هیأت تبشیری میدهد و بهرهبرداری آن نیز توسط همین هیأت است. وی افزود اکنون در حال رایزنی برای خرید خانه اقبالالملک هستند. این خانه که شاید حدود ده هزار تومان قیمت داشته باشد در حال معامله به ۲۶۰۰ تومان است. «به عقیده فدوی با این ترتیب که آنها اتخاذ نمودهاند در ظرف مدت قلیلی با این پریشانی اهالی، خانه های زیادی را با قیمت خیلی نازل متصرف خواهند شد.»(۵)

 دریافت ۲۹ هزار لیره از کمپانی نفت جنوب

درآمد نفت ایران از مشارکت با شرکت نفت ایران و انگلیس شانزده درصد از درآمد این کمپانی است. دولت ایران فقط یک نماینده، آن هم در لندن دارد و این فرد نمیتواند حساب و کتاب همه شعبه های این کمپانی را در دیگر نقاط محاسبه کند. ایران «باید در محاسبات کلیه شعبه های... نظر داشته باشد.» روزنامه ایران با چاپ این خبر افزود که دکتر میلسپو اخیراً با وجود عدم اطلاعات لازم در خصوص عایدات حقیقی ایران توانسته است بابت سال مالی ۱۹۲۴ تحقیقاتی کرده، ۲۸۹۲۳ لیره بابت درآمد آن سال ایران، علاوه بر رقم دریافتی پیشین، بگیرد.(۶)

 پرواز یک هواپیما به مشهد

به نوشته روزنامه ایران یک فروند هواپیما حامل چند نظامی مأمور به مشهد، امروز به آن شهر پرواز کرد.(۷)

 کشته شدن کارگر تلفن خانه

مشهدی اصغر، کارگر تلفن خانه، که در خیابان چراغ برق به بالای تیر تلفن رفته بود، پس از سقوط، به سختی مجروح شد و خیلی زود درگذشت.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. محمدعلی تهرانی در سخنان پیش از دستور امروز اظهار داشت بعد از این که سلطنت به خانواده قاجار رسید، آقامحمد خان قاجار دستور داد استخوان های کریم خان زند را زیر تخت مرمر دفن کنند. بعضی این کار را نسبت به استخوان های نادرشاه افشار هم میدهند. حالا که سلطنت از طرف ملت حقاً به اعلیحضرت پهلوی تفویض شده است بنده تمنا میکنم که به هیأت دولت آتیه تذکر داده شود که این استخوان

هـای پر از شـجاعت و شـهامت و وطنپرستی را از آن مکـان بیرون آورده و در یـک جـای مقدسـی مـدفون سازنـد.(۹) محمـدولیمیرزا فرمانفرمـا در یـادداشت امروز خود در این باره نوشت: «البته این جریانات را ممکن است اینگونه اشـخاص همه روزه به عناوینی اظهار بدارند، در صورتی که همین آقا شیخ به خود من مکرراً از عدالت و بزرگواری ناصرالدینشاه اظهاراتی داشته و از ترس سرنیزه میگفت [به سلطنت رضا خان] رأی دادهام.»(۱۰)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۳، ص ۱.

۲- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۸. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع امیرلشـکر جنوب رساند و از او خواست حقیقت موضوع را کشف کرده، بفهمد از چه ناحی های بوده است. (همان، ص ۱۰۷)

۳- همان، ص ۱۰۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶۷. وزارت جنگ هم پاسخ داد با تمهیدی هر دو کار انجام شود. (همان، ص ۲۶۶)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹-۱-۹-۱۳۰۴.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۲، ص ۲.

۷- همان، شم ۱۹۸۴، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- همان، شم ۱۹۸۳، ص ۲.

۱۰- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۶.

ص: ۴۹۶

 جمعه

۲۷ آذر ۱۳۰۴

۱۸ دسامبر ۱۹۲۵

۲ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 شناسایی رضاشاه توسط دولت بلژیک

کوولیه، وزیرمختار بلژیک در ایران، با ارسال نام های به حسن مشار، وزیر امور خارجه، نوشت که دولت من نتیجه تصمیم مجلس مؤسسان را به رسمیت شناخته است. «ادعیه خالصانه خود و دولت پادشاهی [بلژیک] را برای عظمت و شوکت سلطنت اعلیحضرت همایونی رضاشاه پهلوی که در تحت لواء منور خود ایران را به مدارج عالیه سیر خواهد داد تقدیم میدارد.»(۱)

 خبر آتاشه نظامی سفارت انگلیس

ماژور فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران، با ارسال یادداشتی به رئیس ارکان حرب کل قشون، خبر داد که شیخ محمود برزنجی، با گروهی از سواران خود تصمیم گرفته به بانه حمله کند. شیخ محمود منتظر رسیدن کمک است تا تصمیم خود را عملی کند.(۲)

 اختلاف میان قوای شرق و شمال در گنبد

در گزارشی که یاور ابراهیم خان ضرابی، فرمانده ساخلو و حاکم نظامی گنبد قابوس، به فرمانده تیپ شمال فرستاد ضمن اشاره به استقرار امنیت کامل در گنبد نوشت که تنها موضوع قابل ذکر، اختلافی است که نظامیان لشکر شرق با تیپ شمال در مورد «حاجیلر» دارند. نظامیان لشکر شرق درصدد گرفتن حاجیلر از نیرو های تیپ شمال بودند. «حالیه مأمورین گنبد و آنها در حاجیلر باقی و طرفین مانع عملیات یکدیگر هستند و مأمورین شرق تا دهات کوهپایه نزدیک رامیان تجاوز [!] نمودهاند.»(۳)

 پرواز با هواپیمای ترکی های

پیش از ظهر امروز گروهی از مسئولان کشوری و روزنامهنگاران با حضور در قلعهمرغی با هواپیمای نه نفره یونکرس، متعلق به دولت ترکیه، در آسمان تهران پرواز کردند. این برنامه را سفیرکبیر ترکیه تهیه دیده بود.(۴) چندی قبل یارولیمک، رئیس شرکت هواپیمایی یونکرس در ایران، به همراه سفیرکبیر ترکیه با این هواپیمای سهموتوره به ایران آمده بودند.

 پیشنهاد تحویل اموال همسر معینالسلطنه

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ پیشنهاد کرد در بین اموال مصادره شده نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی (معینالسلطنه)، آنچه مربوط به همسرش است مسترد گردد. رضاشاه پذیرفت.(۵)

 پیشنهاد تشکیل هیأت مروجین ورزش

مهدی ورزنده، مؤسس دارالمعلمین ورزش، با دعوت از گروهی از مسئولان و ورزشدوستان به مدرسه دارالفنون، ضمن به نمایش گذاردن حرکات ورزشی شاگردان خود، از حاضران خواست اقدام به تأسیس هیأت مروجین ورزش کنند.(۶)

 بازرسی از قشون

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در اطلاعی های تحت عنوان «فرمان همایونی» آغاز بازرسی قشون را توسط «تشکیلات تفتیش کل قشون» از طرف شاه اعلام کرد و مسئولان آن را معرفی نمود: سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه، مفتش پیاده کل قشون؛ سرتیپ امان الله جهانبانی، مفتش توپ خانه کل قشون؛ سرتیپ حبیب الله شیبانی، مفتش سوار کل قشون؛ سرهنگ دکتر هادی خان آتابای، مفتش صحی کل قشون؛ نایب سرهنگ رضاقلی خان امیرخسروی، مفتش مالی کل قشون. فعالیت یادشدگان در حدود نظامنامه تفتیش کل قشون که حاوی ۲۳۹ ماده است خواهد بود.(۷)

 آخرین خبرها از ترکمن های فراری

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در تلگرامی به وزارت جنگ گزارش داد که بر اساس اطلاعات رسیده از طریق جاسوس های اعزامی به خاک شوروی روسها از چات تا جرگلان در هر فرسنگ پست های نظامی تاز های ایجاد کردهاند. هواپیمای آنها یک روز در میان بر فراز مرز پرواز میکند. روسها با مهاجرانی که بخواهند به ایران بازگردند بدرفتاری میکنند؛ برای نمونه اغنام و احشام آنان را مصادره کردهاند؛ حتی گاه از بازگشت ایشان جلوگیری میکنند. وی افزود که جمعه خان، یکی از سران گوکلان، که از طرف ما برای مذاکره پنهان با فراریان به آن طرف رفته بود، توسط روسها دستگیر و به عشقآباد فرستاده شده است.(۸)

 احتمال حمل قاچاق توسط کنسول شوروی

محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد کنسول شوروی در ماکو هر دو سه ماه یک بار از طریق عرب [پلدشت] به شوروی رفته، پس از دو سه روز توقف بازمیگردد. «چون ممکن است قونسول مزبور قاچاق همراه خود به روسیه ببرد، چه دستوری میفرمایند؟»(۹)

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۸-۶۱-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۷۰. وزارت جنگ نیز موضوع را به امیرلشکر غرب اطلاع داد و نوشت که فوراً محرمانه تحقیق کرده، به وسایل ممکنه از اقدامات شیخ محمود جلوگیری کنید. (همان، ص ۳۶۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۹۶. پس از رسیدن این خبر به وزارت جنگ، رئیس ارکان حرب کل قشون از این که دو

نیروی نظامی به چشم قوای اجنبی به یکدیگر مینگرند ابراز تأسف کرد و نوشت که باید فرماندهان حس تعاون و وحدت را به جای رقابت توصیه کنند. (همان، ص ۹۴)

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، ص ۲.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۳۴.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، ص ۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۳۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۴۳ و ۴۴.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۴. وزارت جنگ به وزارت امور خارجه نوشت که این مورد دوستانه با سفیر شوروی گفت و گو شود و نتیجه به اطلاع این وزارت خانه برسد. (همان، ص ۱۰۳)

 شنبه

۲۸ آذر ۱۳۰۴

۱۹ دسامبر ۱۹۲۵

۳ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 رایزنی برای تشکیل کابینه

پیش از ظهر امروز گروهی از نمایندگان مجلس شورای ملی که گفته میشد منتخبان فراکسیون های مختلف بودند با رضاشاه ملاقات کرده و در خصوص رئیسالوزرای آتیه مذاکره کردند. روزنامه ایران نوشت که پس از مراجعت نمایندگان یاد شده، رضاشاه محمدعلی فروغی را مأمور تشکیل کابینه کرد. در چند روزی که فروغی استعفا کرده بود، امور جاری هیأت دولت توسط عنایت الله سمیعی، رئیس کابینه ریاست وزراء، انجام میشد.(۱)

 بازگشت زاهدی به رشت

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از بندرجز خبر داد که فردا راهی رشت خواهد شد و نایب سرهنگ احمد خان حکیمی امور تیپ را [در ترکمن صحرا] به عهده خواهد گرفت.(۲)

 مدارس بیامتیاز روسها در گیلان

رئیس اداره معارف و اوقاف گیلان به وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه خبر داد که سفارت شوروی متعهد شده بود ظرف یک ماه امتیاز قانونی مدارس خود در بندر پهلوی و رشت را گرفته، تقدیم این اداره کند. «تاکنون متجاوز از دو ماه است مدارس مزبوره افتتاح شده و هنوز ابلاغ رسمی افتتاح مدارس روسی به این اداره نرسیده است.»(۳)

 ساخت و ساز روسها در بندرجز

حسن رئیس، حاکم استرآباد، به وزارت داخله خبر داد که ۴۱ هزار متر زمین در بندرجز تحت اختیار روسها است، گاه پنهانی و گاه علنی در آن ساخت و ساز میکنند. وی افزود تاکنون بیش از ۸۰ هزار تومان اسباب هم وارد کردهاند. «قونسول میگوید عمل این اراضی در طهران ختم شده و باید بنّایی آنجا را تمام نمایم.» تکلیف چیست؟(۴)

 نامه سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

پس از یادداشتی که آتاشه سفارت انگلیس درباره امکان تهاجم شیخ محمود برزنجی به بانه، به وزارت جنگ نوشت (ر.ک:

۲۷ آذر) سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نام های به وزارت امور خارجه همین خبر را اطلاع داد. او نوشت شیخ محمود در پنجوین مشغول گردآوری نیرو است تا به بانه حمله کند. گفته شده این کار به تلافی ضبط ۳۰ رأس مال از یک قافله توسط مأموران ایرانی است. فعلاً ۲۰۰ نفر را در پنجوین جمع کرده است. «محض این که وقت از دست نرود به آتاشه نظامی دستورالعمل دادهام که این خبر را مستقیماً به ارکان حرب برسانند.»(۵)

 اعتراض به سانسور نامه های سیاسی

سفارت شوروی در نام های به وزارت امور خارجه نسبت به سانسور نامه هایی که بین کنسولگری های این کشور در شهر های مختلف اعمال میشود اعتراض کرد. در این نامه آمده است که ژنرال کنسولگری شوروی در شیراز «در عرض چند ماه اخیر یک عده از پاکت های پست سیاسی را به توسط پست خانه ایران دریافت نموده که امهار روی پاکتها شکسته بوده و ضمناً موارد شکسته بودن امهار در روی پاکت های واصله از قونسولگری های اصفهان و خوزستان و کرمان دیده شده.» سفارت شوروی خواستار پایان دادن به این اقدام شد.(۶)

 ورود سکه های قاچاق

وزارت داخله با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت خانه های مالیه و فواید عامه با اشاره به خبر کارگزاری خراسان مبنی بر ورود سکه قاچاق به ایران از مرز لطفآباد، و نامه هایی که در این موضوع پیش از این نوشته شده بود، یادآور گردید «نظر به اهمیت موضوع متمنی است هر چه زودتر از نظریات خود... این وزارت خانه را مستحضر فرمایید.»(۷)

 نامه همسر سردار کل به رضاشاه

همسر حسن خان افشار (سردار کل) در نام های به رضاشاه درخواست کرد اولاد صغیر سردارمعزز بجنوردی، که چندی پیش اعدام شد، به تهران بیایند. همسر حسن خان افشار، مادربزرگ اطفال یا نوجوانان یاد شده بود. «آنان فعلاً در بجنورد هستند و نه مادری دارند و نه پدری که مراقبت در نگاهداری و تربیت آنها بنماید... امر فرمایید اسبابی که به عنوان جهیزیه این کمینه به مادر مرحومه آنها داده بودم... همراه این طفلها بیاورند که اثاثیه داشته باشند. در باب املاک پدری آنها کمینه هیچ عرضی ندارم.»(۸)

 دستور به تعمیر ساختمان های سلطنتی

در پی دستور رضاشاه به ترمیم و بازسازی ساختمان های سلطنتی، عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، عصر امروز با گروهی از معماران مخصوص وزارت فواید عامه از این ساختمانها دیدن کرد و دستور های لازم را داد.(۹)

 عقد قرارداد با جرج مکمن

وزارت مالیه امروز با جرج مکمن، مستشار مالی آمریکا و از ابوابجمعی میلسپو، قرارداد بست. در این قرارداد مکمن به مدت ۵ سال با دستمزد سالیانه ۷۵۰۰ دلار به استخدام وزارت مالیه درآمد.(۱۰)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، صص ۱ و ۲.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۱۷.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۷۳۳۷.

۴- همان، سند شم ۲۹۳۸۴۲۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۳۶۶.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۹۸ و ۱/۹۸-۳۴-۳۶-۱۳۰۴.

۷- همان، ۷-۶۷-۳۳-۱۳۰۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۶۹. اواخر بهمن بود که رضاشاه پذیرفت پسران سردارمعزز بجنوردی، نواده های سردار کل، به تهران بیایند. (همان، ص ۶۸)

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، ص ۲.

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۵۳.

ص: ۴۹۸

 یکشنبه

۲۹ آذر ۱۳۰۴

۲۰ دسامبر ۱۹۲۵

۴ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 معرفی نخستین کابینه رضاشاهی

روزنامه ها امروز نام اعضاء کابینه محمدعلی فروغی را چاپ کردند: حسن مشار، وزیر امور خارجه؛ عبد الله امیرطهماسبی،(۱) وزیر جنگ؛ حسین دادگر، وزیر داخله؛ علیاکبر داور، وزیر فواید عامه؛ مرتضیقلی بیات، وزیر مالیه؛ مهدی فاطمی، وزیر عدلیه؛ جعفرقلی بختیاری، وزیر پست و تلگراف؛ یوسف مشار، کفیل وزارت معارف.(۲) با روشن شدن اعضاء نخستین کابینه رضاشاه «خیلیها که زحماتی [برای روی کار آمدن رضاشاه] کشیده و محروم هستند، از قبیل دسته امیراعلم و غیره، دلتنگ شدهاند. تمایل خیلیها به ریاست وزرای مشارالملک بیشتر بود، ولی اعلیحضرت نمایند های از فراکسیونها[ی مجلس شورای ملی] خواسته، به آنها اظهار فرمودند که مصلحت در انتخاب ذکاءالملک بوده است و اینها هم تسلیم رأی اعلیحضرت شدند.»(۳)

مهدیقلی هدایت در پی اعلام اسامی هیأت دولت نوشت: «از این تاریخ، رأی، رأی پهلوی است. وزراء، رافعی بین وزارت خانه و شاه، نقیر و قمطیر باید به عرض شاه برسد و آنچه امر شد، اطاعت میشود.»(۴)

منابع آمریکایی نوشتند: «پادشاه آشکارا علاقه خاصی به آقای فروغی دارد... البته اعضای کابینه را شاه انتخاب کرده است. هر چند آنها در ظاهر از طرف رئیسالوزراء انتخاب شدهاند.»(۵)

 طراحی نقش سکه های جدید

وزارت مالیه با ارسال یادداشتی به خزانهداری کل با اشاره به قراردادی که ایران با شوروی در مورد ضرب سکه بسته، نوشت که نقش سکه های جدید خیلی زود باید طراحی شود. «لذا مقتضی است با معاضدت وزارت جلیله دربار نقش لازم را تهیه نمایید که برای ملاحظه و تصویب هیأت وزراء عظام تقدیم شود.»(۶)

 خرابی هواپیمای «تقدیر»

هواپیمای «تقدیر»، که خلبان برو آن را هدایت میکرد و تحویل تیپ شمال بود، امروز از بندرجز راهی تهران شد. قرار بود وی ۲۴ آذر به تهران پرواز کند. (ر.ك: ۲۳ آذر) وزارت جنگ هم تأکید کرده بود که انتخاب مسیر بازگشت هواپیما به خود

خلبان برو واگذار شود «تا بهترین راه را انتخاب که باز سر کوهی فرود نیاید.»(۷) اما برو امروز هنگام پرواز از بندرجز به تهران با کولاک روبرو شد، هواپیما خراب، و زمینگیر گردید.(۸)

 گندم کرمانشاه در تهران

امیرلشکر غرب خبر داد که بیش از ۴۹ خروار گندم در ۲۳ و ۲۴ آذر از کرمانشاه به عراق (اراک) منتقل گردید. همچنین بیش از ۲۸ خروار در ۲۷ آذر به تهران فرستاده شد.(۹)

 کمبود شتر در سبزوار برای حمل گندم

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که در سبزوار وسایل حمل غلات به اندازه کافی وجود ندارد، و ۱۴۰۰ نفر شتر محلی در حال نقل و انتقال کالا های همه هستند. «تصدیق میفرمایید در این موقع که مرکز احتیاج فوری و فوقالعاده به جنس دارد و از حیث وسایل حمل در مضیقه میباشد غیرممکن است ۱۴۰۰ شتر محلی سبزوار مالالتجاره متفرقه حمل نماید. بنابراین متمنی است تلگرافاً دستور لازم به رئیس قشون صادر فرمایید که مداخله خود را فوراً ترک نماید.»(۱۰) فرماندهی لشکر شرق مجبور شده بود در برابر اعتراضات کنسولگری شوروی در خراسان از انحصار چهارپایان به قشون خودداری نماید.

 درخواست آزادی تبعیدی دیگر استرآباد

سیدهاشم نبیکریمی استرآبادی در نام های به وزارت جنگ نوشت که مرا بدون داشتن سابقه بد از استرآباد تبعید کردند. «در این پنج ماه مدت تبعید به کلی رشته امور زندگانیام از هم گسیخته و از طرفی ضعف و رنجوری به واسطه غربت و پیری بر اینجانب مستولی گردیده» است. وی با اشاره به آزادی برخی از تبعیدشدگان درخواست کرد به او نیز اجازه بازگشت به استرآباد داده شود.(۱۱) پیش از این به سیداسماعیل استرآبادی اجازه بازگشت داده شده بود. تبعیدشدگان سیدهاشم نبیکریمی استرآبادی، سیداسماعیل استرآبادی، حبیب الله خان، علی خان و کربلایی علیاصغر بودند. البته سه تن دیگر به نام های کاشانی، آقامحمدتقی و معینالشریعه در شاهرود تبعید بودند که به آنها نیز اجازه بازگشت داده شد.(۱۲)

 خبر تازه سفارت انگلیس از جعفرسلطان لهونی

سر پرسی لورن در نام های به حسن مشار، وزیر امور خارجه، نوشت که پیش از این به اطلاع رسانده بودم که کفیل مأمور عالی انگلیس مقیم بغداد در پیغامی به جعفرسلطان لهونی، او را از درگیری با قوای دولتی ایران بازداشته بود. در این پیغام آمده بود که اگر جعفرسلطان اسرا و اشیایی که از ایران گرفته بازگرداند، پوزش بخواهد و ابراز اطاعت نماید، عفو او را از دولت ایران خواهد گرفت. «حال از کفیل مأمور مزبور به دوستدار اطلاع رسیده که اسرایی که جعفرسلطان گرفته مسترد شده و دو پسر خود را فرستاده که فرمانده قشون را در سنندج ملاقات نمایند.» لورن در پایان افزود که این اقدامات دولت انگلیس «بلاشک مورد قدردانی دولت علّیه [ایران] خواهد شد.»(۱۳)

وزارت جنگ این خبر سفارت انگلیس را تأیید نکرد.

□ علت اعزام نیروی نظامی به بلوچستان

امیرلشکر جنوب در پی اعتراض امیرلشکر شرق نسبت به اعزام نیرو به بلوچستان از طرف لشکر جنوب و امکان به وحشت افتادن بلوچها، پاسخ داد که این اقدام برای برپایی ساخلو در چابهار و جاسک انجام گرفت. وی گفت که در پی ناآرامی های اخیر آن منطقه با صلاحدید «ذات اقدس همایونی» این کار صورت گرفت، اما اگر «اراده سنیه ملوکانه» اقتضای دیگری دارد، نیرو های اعزامی از کرمان بازگشت داده میشوند. وی در ادامه به این خبر هم اشاره کرد که دینمحمد خان و دلاور خان از سرداران بلوچ ساکن چابهار، اداره گمرک آنجا را محاصره کرده، حقوق خود را طلب میکنند.(۱۴)

اداره امنیه حقوق مستخدمان محلی را پرداخت نکرده بود، و اقدام سرداران بلوچ، چه بسا از سر اجبار، صورت گرفت. وزارت جنگ این موضوع را به اطلاع اداره تشکیلات امنیه رساند و تأخیر پرداخت حقوق را برابر با وقوع اشکالاتی دانست که ممکن است متوجه دولت شود.(۱۵)

□ نیاز اداره مالیه کرمان به حضور نظامیان در بلوچستان

وزارت مالیه در نام های به وزارت جنگ پرسید آیا اداره قشونی مأمورانی را به بلوچستان اعزام کرده است؟ «به واسطه فصل زمستان

۱- عبد الله خان طهماسبی، اخیراً نام خانوادگی خود را به امیرطهماسبی تغییر داد.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، ص ۱.

۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۴۶ و ۱۴۷.

۴- خلیلیفر، محمدرضا، توسعه و نوسازی ایران در دوره رضاشاه، تهران، جهاد دانشگاهی واحد شهید بهشتی، ۱۳۷۳ش، ص ۲۲۱.

۵- مجد، همان، ص ۴۶۱. کیلی آموری، شارژدافر سفارت آمریکا، درباره اعضاء کابینه چنین نوشت: «شاید بتوان کابینه فعلی را «کابینه جبران» توصیف کرد و احتمالاً- برخی از وزراء آن به طور موقت برای یک دوره گذار انتخاب شدهاند... احساس میشود... که در کل، کابینه حال و هوایی انگلیسی دارد. ولی در هر حال... میتوان گفت که روسها هم دوستی دارند که شاید جایگاهش به شاه بسیار نزدیکتر است و نفوذ بیشتری نسبت به وزراء عادی کابینه در جمع توطئهچینان دارد. این شخص عبدالحسین خان تیمورتاش (سردارمعظم خراسانی)، وزیر سابق فوائد عامه است که با روی کار آمدن رضاشاه وزیر دربار شد، و در نتیجه مدام از نزدیک با شاه در ارتباط است... احتمالاً اوامر مستقیماً از جانب شاه صادر میشود و فروغی تنها برای جلب اطمینان مردم بر سر کار آمده است، و در آینده نیز بیشتر محرم راز شاهنشاه خواهد بود تا رئیس واقعی دولتش.» (همان، ص ۴۶۳)

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۱۶۲۷. در پی فروپاشی سلطنت قاجار سکه های منقوش به چهره احمدشاه باید تبدیل به چهره رضاشاه میشد.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۹۴.

۸- همان، ص ۱۹۳.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۵.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۷۶.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۴۲. وزارت جنگ از تیپ شمال درباره آزادی تبعیدشدگان نظرخواهی کرد. فرمانده تیپ در هشتم دیماه نظر مثبت خود را اعلام نمود. (همان، صص ۱۴۰ و ۱۴۱)

۱۲- همان، ص ۱۳۹.

۱۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۵۸ و ۳۵۹. وزارت جنگ پس از دیدن این نامه به وزارت امور خارجه پاسخ داد که خبر های ما چیز دیگری میگوید. جعفرسلطان با محمدبیک و بهرامبیک متحد شده درصدد حمله به جوانرود است و فعلاً هم با پسر های خود به پاوه آمدهاند. به لشکر غرب دستور داده شده از عملیات آنها جلوگیری کند. (همان، ص ۳۵۵)

۱۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۰۶ و ۱۰۷.

۱۵- همان، ص ۱۱۰.

مقتضـی است مـأمورین نظـامی بـه آن حـدود اعزام شونـد و اداره مـالیه کرمـان [نیز] اعزام آنهـا را درخـواست نمـوده» است.(۱)ادارات مالیه معمولاً اخذ مالیات را با کمک نظامیان انجام میدادند.

 موافقت دولتشاهی با سپردن مسئولیتی به سالارجنگ

غلامعلی دولتشاهی، والی خراسان، که ظاهراً تاکنون در محل مأموریت خود حاضر نشده، به وزارت جنگ اطلاع داد که پیرو درخواست آن وزارت خـانه مبنی بر سپردن حکومت یکی از شـهر هـای خراسان به بـدیع الله خان سالارجنگ، پس از ورود به خراسـان بـه مقتضای رتبـه اداری وی مـأموریتی بـه او محـول خواهـد شـد. پیش از ایـن وزارت جنگ خواسـتار حکمرانی سالارجنگ بر تربت شده بود که وزارت داخله رتبه اداری او را پایینتر از این حد دانسته بود.(۲)

 ادامه تبلیغات کمونیستی شیخ علیاکبر

نـایب سـرهنگ مرتضـی مکری، کفیـل ایـالت خراسـان، به وزارت جنـگ اطلاع داد که شـیخ علیاکبر با فرد دیگری به واسـطه فعالیت های بلشویکی در مشـهد دسـتگیر و زندانی شده بود، اما اخیراً با نظر فرمانده لشکر شرق به تربت رفت. اینک حکومت تربت خبر میدهد که وی به شدت مشـغول تبلیغات کمونیستی است. «لهذا به حکومت دستور داده شد چنانچه در تربت توقیف او ممکن است، آنجا، والّا او را تحتالحفظ به مشهد مقدس اعزام نمایند.»(۳)

 دستور ارسال پنجاه بمب هواپیما به دزفول

وزارت جنگ از امیرلشـکر جنوب خواست پنجاه بمب از بمب های هواپیما که پیش از این برای آن لشکر به اصفهان و بوشهر فرستاده شده بود به دزفول منتقل شده، در اختیار لشکر غرب قرار گیرد و «مخارج حمل آن را دریافت دارند.»(۴)

 تلف شدن صد گاو در محلات

بیماری گاومیری جان یکصد گاو را در محلات گرفت. به گزارش رسـیده از این شـهر اهالی خواسـتار توجه ویژه مرکز به این موضوع شدهاند.(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سـیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. ادامه بررسی قانون ممیزی در دستور کار قرار داشت. در ادامه، معرفی کابینه جدیـد انجام گرفت. محمـدعلی فروغی، وزراء منتخب را معرفی نمود. سـپس بررسـی ادامه قانون ممیزی پی گرفته شد.(۶)

 شادمانی شرکت نفت ایران و انگلیس

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت «شرکت نفت انگلیس و ایران برای ابراز شادمانی خود در موقع جلوس اعلیحضرت شهریاری پانصد نفر فقرای عبادان (آبادان) و پانصد نفر فقرای محمره (خرمشهر) و پانصد نفر فقرای اهواز را در مساجد این سه شهر جمع نموده و برای آنها تهیه غذا نموده است.»(۷)

 تبریک پادشاه ایتالیا و موسولینی به رضاشاه

ویکتور امانوئل، پادشاه ایتالیا، با ارسال تلگرامی، پادشاهی رضاشاه را تبریک گفت. موسولینی نیز در تلگرامی جداگانه ابراز امیدواری کرد روابط دوستانه دو کشور گسترش یابد.(۸)

 عدم قبول چرونتس در گیلان و خراسان

به گزارش علیاصغر اسدزاده از رشت بانک های روس در گیلان از گرفتن چروتنس (برات های جاری در نظام پولی شوروی) خودداری میکنند. «این پیشآمد خصوصاً در این موقع که کلیه تجار شمالی مالالتجاره های خودشان را که حمل روسیه نمودهاند، ناچارند برات چرونتس بفروشند و در مقابل خریداری غیر از بانک های روس نیست، این است که به کلی چرخ های تجارتی از کار افتاده، آبرو حیثیت... تجار دستخوش پیشآمد های فوق گردیده» است.(۹) همچنین مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، به وزارت داخله خبر داد که در این ایالت هم بانک روس چرونتس را نمیپذیرد و عموم تجار شاکی هستند چرا که بیش از یک میلیون برات چرونتس در دست دارند، اما نمیتوانند با آن معامله کنند. وی افزود مذاکرات تجار با ژنرال کنسول شوروی، آپرسوف، بینتیجه بوده «اساساً در خیال اغفال اهالی و اجرای نظریات مشئومه خودش میباشد.» مکری تأکید کرد اگر این موضوع حل نشود رشته تجارت در خراسان گسیخته خواهد شد.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۶۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۶۳.

۳- همان، ص ۱۶۱.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶۹.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۴، ص ۲.

۶- همان، شم ۱۹۸۵، صص ۱ و ۲.

۷- همان، شم ۱۹۸۴، ص ۲.

۸- همان، شم ۱۹۸۶، ص ۱. رضاشاه پاسخ هر دو را داد و سپاسگزاری کرد. (همانجا)

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۱ تا ۲۹-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

۱۰- همان، ۲۸-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

 دوشنبه

۳۰ آذر ۱۳۰۴

۲۱ دسامبر ۱۹۲۵

۵ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 صدور حکم فروغی

حکم رئیسالوزرایی محمدعلی فروغی، امروز صادر شد. «نظر به اعتمادی که به مراتب لیاقت و خدمتگزاری شما داریم، شما را به ریاست وزراء که از اهم مشاغل دولتی است منصوب فرمودیم و مقرر میداریم که انجام وظایف آن خدمت را در عهده شناسید.»(۱)

تصویر پاسخ فروغی را که یک روز بعد نوشت، میبینید.

 نامه سفارت ترکیه به وزارت امور خارجه

سفارت ترکیه در تهران در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به دریافت نامه آن وزارت خانه مبنی بر انتقال سلطنت به رضاشاه و اعقاب ذکور وی نوشت که مراتب را به اطلاع دولت متبوعه خود رساند.(۲)

 نامه سفیر مصر به وزیر امور خارجه

عبدالعظیم پاشا، سفیر مصر در تهران، در نام های به حسن مشار، نوشت که نامه مربوط به تشکیل کابینه را دریافت کرده است. «تبریکات خالصانه خود را تقدیم آن جناب مستطاب عالی میدارد.»(۳)

 اوضاع نظامی غرب کشور

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، از وزارت جنگ تقاضا کرد از امیرلشکر غرب بخواهند قوای نظامی شوشتر و دزفول تحت امر او قرار گیرد. اردوی شمال غرب در حال آماده شدن برای حرکت به طرف دزفول است. این اردو قرار است طوایف ناراضی آن مناطق را سرکوب کند. سرتیپ ابوالحسن خان افزود برای حرکت اردو نیازمند یک هزار مال هستیم، تهیه این شمار دواب یک ماه به درازا میکشد؛ پس، از حرکت همه قوا صرفنظر کرده، با هفتاد سوار به سوی خرمآباد میروم، بقیه قوا در صورت لزوم سوق داده میشود.(۴)

در عین ارسال این تلگرام به مرکز، فرمانده یاد شده همچنان منتظر رسیدن پول بود. وی در این مورد یادآور شده بود که بدون

پول نمیتوان به خرمآباد رسید.(۵) شاید به همین جهت بود که وی به وزارت جنگ پیشنهاد کرد اگر موافقت شود لباس خریداری شده از بغداد که در جشن جلوس رضاشاه به نظامیان داده شد، فروخته شود. «سمسار حاضر است دو برابر قیمتی که دولت خریده، خریداری نماید.»(۶)

فرستادن تلگرام های یاد شده در حالی انجام میشد که وزارت جنگ از موقعیت این اردو اطلاع کافی نداشت. این وزارت خانه امروز از امیرلشکر غرب پرسید که «سریعاً اطلاع دهند که سرتیپ ابوالحسن خان حرکت کرده یا خیر؟ و در صورت عزیمت فعلاً در کجا است و تاریخ حرکتش را نیز معلوم فرمایید.»(۷)

 دستور ایجاد پست نظامی

وزارت جنگ در تلگرامی به فرمانده تیپ شمال، از طرف رضاشاه دستور داد در مناطقی که مابهالنزاع شوروی نیست، پست های نظامی ایجاد کنید.(۸) این دستور برای مراقبت از بازگشت ترکمن های فراری به خاک شوروی و در کل اعمال حاکمیت بر آن مناطق صادر شد.

 گسترش آنفلوانزا و مرگ و میر در بوشهر

کارگزار بندرعباس به وزارت امور خارجه اطلاع داد که در بوشهر و بندرلنگه بیماری آنفلوانزا شایع شده، «روزی هشت نفر الی ده نفر [که] مبتلا به مرض مذکور گردیده تلف میشوند. و از قرار معلوم در بوشهر نیز به غیر از مرض مذکور یک نوع ذکام هم بروز نموده است که روزی چند نفر مبتلا و تلف میشوند.»(۹)

 موافقت با عودت اموال معینالسلطنه

در پی موافقت رضاشاه با عودت اموال نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی، وزارت جنگ در تلگرامی به خزانهداری کل قشون، از طرف رضاشاه دستور داد «آنچه اشیاء شخصی متعلق به خود سرهنگ امیرعلایی در جزو اثاثیه توقیفی موجود است مسترد گردد.»(۱۰)

 تبریک آقا خان به رضاشاه

آقا خان، رئیس فرقه اسماعیلیه، با ارسال تلگرامی، پادشاهی رضا خان را که «در نتیجه اراده ملی» بوده، تبریک گفت. آقا خان آرزو کرد در زمان زمامداری رضاشاه ایران به عصر افتخارآمیز شاهعباس دست یابد و نیز عصر عدالتخواهی و نوعپرورانه کریم خان زند را احیا نماید.رضاشاه نیز پاسخ داد که امیدوارم شوکت باستانی ایران را برقرار کنم.(۱۱)

 دیدار دو وزیر دربار

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، در ملاقات با وزیر پیشین دربار «تا مدتی راجع به تسلیم اشیاء سلطنتی و امهار دربار و نوشتجات درباری... مشغول مذاکره و تحویل» گرفتن بود. همچنین تیمورتاش دستور های لازم را بر تعمیر ساختمان های

سلطنتی به

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲–۴۷، ص ۵.

۲– اسناد وزارت امور خارجه، ۱–۸–۶۱–۱۳۰۴.

۳– همان، ۶–۸–۶۱–۱۳۰۴.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶۳.

۵– همان، ص ۲۶۲.

۶– همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۱۶.

۷– همان، ص ۲۷۶.

۸– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۵۴.

۹– اسناد وزارت امور خارجه، ۲–۹۰–۳۵–۱۳۰۴.

۱۰– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۳۲.

۱۱– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۶، ص ۱.

نصیرالسلطان رئیس ابنیه وزارت فواید عامه صادر کرد.(۱)

 درآمد انحصار قند و شکر

روزنامه ایران در شماره امروز خود عایدات انحصار قند و شکر توسط دولت را از شروع اجرای آن، خرداد، تا پایان آبان و یک میلیون و ۸۱۳ هزار و ۳۵۸ تومان و شش قران درج کرد.(۲)

 ادامه خلعسلاح ترکمنها

فرمانده لشکر شرق ضمن اشاره به حاکم بودن امنیت در حوزه اردوی او، نوشت که خلعسلاح ترکمنها ادامه دارد. هر چند تلاش میکنند اسلحه های خود را در جنگلها و کوه ها پنهان کنند اما تاکنون ۱۶۰۰ قبضه تفنگ جمعآوری شده که به بجنورد فرستاده میشود. وی افزود پس از استقرار ساخلو هایی که پیش از این خبرش را داده، به بجنورد خواهد رفت. «روسها به وسیله پست های [نظامی] خود از عبور و مرور به خاک روسیه به سختی جلوگیری میکنند.»(۳)

 شبیخون به کاروان کالا

به گزارش امنیه غرب یک کاروان کالا که توسط نظامیان بدرقه میشد توسط طوایف لر مورد شبیخون قرار گرفت. درگیری پیش آمده فاید های نبخشید و بارها به سرقت رفت. دو تن نظامی هم مجروح شدند.(۴)

 تبریک پادشاه مصر به رضاشاه

فؤاد پاشا، پادشاه مصر، در تلگرامی، سلطنت رضاشاه را تبریک گفت.(۵)

 نامه های سیمیتقو

فرمانده قوای آذربایجان، هشت فقره نام های که هنگام استقرار سیمیتقو در خاک ترکیه، از مقامات آن کشور دریافت کرده بود، به وزارت جنگ فرستاد. این نامه ها که به زبان ترکی است و ترجمه فارسی آنها نیز ضمیمه است خبر از مراودات سیاسی و مالی دولت ترکیه با اسماعیلآقا سیمیتقو هنگام استقرارش در آن کشور، میدهند. سیمیتقو هنگام ورود به ایران در تابستان سال جاری نامه ها را به مأموران لشکر شمال غرب داده بود.(۶)

 رفتار نامناسب روسها

کارگزاری لطفآباد خبر داد که نظامیان شوروی در مرز لطفآباد تغییر رفتار داده و با خشونت نسبت به اتباع ایرانی برخورد میکنند. کارگزاری درجز هم در گزارش مشابهی نوشت «اخیراً روسها وضع رفتار خود را تغییر داده و باب مراوده مأمورین سرحدی را که تازه مفتوح شده بود، مسدود» کردهاند.(۷)

(تصویر) تیمورتاش به همراه جمعی از امرای لشکری در محوطه کاخ گلستان

ادی ۱۳۰۴

۱- همان، ص ۲.

۲- همان، شم ۱۹۸۵، ص ۳.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۴۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۵۸.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۰، ص ۲. رضاشاه نیز در پاسخ از وی تشکر کرد. (همانجا)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۷۷ تا ۱۹۸.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۸۴ و ۸۵.

ص: ۵۰۲

 سه شنبه

۲۲ دسامبر ۱۹۲۵

۶ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 درخواست تغییر دو سرکنسول شوروی

معاون وزارت جنگ در نام های محرمانه به وزارت امور خارجه، از قول رضاشاه نوشت که والدین، سرکنسول شوروی در شیراز، و آپرسف، سرکنسول شوروی در مشهد، اقدامات غیرقانونی میکنند. «مقرر فرمایید تغییر قونسول های مذکور را جداً و مصراً از دولت شوروی بخواهند.»(۱)

 نامه وزارت امور خارجه فرانسه به ایران

دولت فرانسه در نام های به وزارت امور خارجه ایران نوشت که بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، از طرف رئیسجمهور فرانسه مأموریت دارد به عنوان فرستاده ویژه در مراسم تاجگذاری رضاشاه پهلوی شرکت کند.(۲)

 انتقاد از شیوه خلعسلاح بختیاری

امیرلشکر غرب در نام های به وزارت جنگ از شیوه خلعسلاح بختیاری توسط لشکر جنوب انتقاد و آن را ناکارآمد توصیف کرد. وی نمونه بارز این موضوع را فروش اسلحه بختیاری به طوایف لر دانست. او پیشنهاد کرد لشکر جنوب مسئولیت کامل خلعسلاح بختیاری را به عهده بگیرد و لشکر غرب با بستن راه طوایف چاپلق و بربرود به آن لشکر کمک کند، یا لشکر غرب مسئولیت کار را به عهده بگیرد و لشکر جنوب در هماهنگی لازم خواست های لشکر غرب را انجام دهد. در وضعیت فعلی تبادل اسلحه بین بختیاریها و لرها ادامه خواهد یافت.(۳)

 ادامه ارسال غلات کرمانشاه به تهران

امیرلشکر غرب اطلاع داد که بیش از ۳۹ خروار جو در ۲۹ آذر به تهران فرستاده شده است. همچنین در روز های ۲۹ و ۳۰ آذر ۱۲ خروار گندم به عراق (اراک) ارسال گشته است.(۴)

 سرشکستگی قشون

وزارت جنگ در نام های محرمانه به اداره تشکیلات کل امنیه نوشت که برخی از مأموران امنیه خط غرب از مسافران اروپایی به عنوان این که راه خطرناک است پول میگیرند. این کار «باعث سرشکستگی قشون است.» وزارت جنگ خواست از این اقدام مأموران امنیه جلوگیری گردد.(۵)

□ خودسری شیلات شوروی

حاکم نظامی بندر پهلوی خبر داد که در ماه گذشته دو بار اداره شیلات شوروی ماهی قاچاق کرد و اجازه نداد مأموران گمرک کشتی آنها را بازرسی کنند. «چون مجدداً ممکن است کشتی با یک محمولات غیرمجاز خارج شود... مستدعی است راجع به جلوگیری از رفتار اداره شیلات که قویاً قانون انتظامات مملکتی را تعطیل مینماید اوامر صادر فرمایند.»(۶)

□ اطلاعیه اداره مالیه اصفهان

رئیس اداره مالیه اصفهان با انتشار اطلاعی های خطاب به عموم مردم شهر نوشت که صندوق مالیه دولت همه قسم وجوه رسمی، اعم از قران، مسکوک و اسکناس را میپذیرد و شایعات نپذیرفتن آنها درست نیست. فقط «قران های شکسته و معیوب، به طوری که سابقاً نیز اعلان شده است با رعایت کسر صدی ده قبول خواهد شد.»(۷)

□ جلوگیری از کار رئیس عدلیه شاهرود

سرهنگ علیقلی عباسی، حاکم نظامی شاهرود، به وزارت داخله اطلاع داد که از ورود میرزایوسف خان، «رئیس صلح نامحدود» شاهرود، به عدلیه جلوگیری کرده است. وی پیش از این اطلاع داده بود که میرزایوسف خان در مراسم جشن جلوس رضاشاه شرکت نکرده بود. (ر.ک: ۲۴ آذر) البته «سایر اعضاء و اجزاء عدلیه کماکان مشغول کار اداری خود هستند. مستدعی است قدغن فرمایید هر چه زودتر مأمور جدید وظیفهدانی برای عدلیه شاهرود انتخاب و اعزام» کنند.(۸) شاید همین موضوع باعث

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۶.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۶۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، ص ۱۶.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۵۵. احمد خان امیراحمدی، رئیس تشکیلات کل امنیه نیز پاسخ داد که نتیجه گزارش بازرسان خلاف این را میگوید، با این حال مفتش مخفی اعزام و نتیجه را گزارش خواهم داد. (همان، ص ۵۴)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۵۸.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۳۵۵۷.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۴، صص ۴۳ و ۴۴.

شـد که وقتی مـأمور نظمیه به در خـانه او رفت، از پـذیرش وی امتناع نمود. با این حال میرزایوسف خان امروز قصـد میکنـد به طرف عدلیه برود، اما در اثر درگیری، ممکن نمیشود. برخی گفتند عدلیه توسط نظمیه محاصره شده بود، برخی نیز درگیری را به واسطه دستوری که رئیس عدلیه داد تا یک آژان کتک بخورد، دانستند.(۱)

 بازگشت هیأت هواپیمایی فرانسه

سه تن از صـاحب منصـبان نیروی هوایی فرانسه که به تهران آمـده و پادشـاهی رضاشـاه را به او تبریک گفتنـد امروز به کشور خود بازگشـتند. سفارت فرانسه به این مناسبت دیروز مجلس جشنی در محل سفارت خود برپا کرد که رئیسالوزراء، گروهی از وزیران، برخی سفرا و صاحب منصبان نظامی در آن شرکت داشتند.(۲) (ر.ک: ۲۳ آذر)

 زلزله در بوشهر

روزنـامه ایران در شـماره امروز خود خبر از وقوع زلزله در بوشـهر داد. زلزله «تـا مـدتی ادامه داشـته و اهـالی بیانـدازه متوحش گردیدند.»احتمالاً روز وقوع این زمین لرزه اواخر هفته گذشته یا اوایل هفته جاری بوده است.(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشـکیل جلسه داد. پس از سـخنان پیش از دسـتور، لاـیحه پرداخت بودجه دو دوازدهم، مـاه هـای آذر و دی، توسـط وزارت مالیه در دسـتور کار قرار گرفت که پس از صـحبت مخالفان و موافقان به تصویب رسـید. لاـیحه بعـدی مستمری کارمنـدان پست و تلگراف بود. بر اسـاس این لایحه حـدود ۱۵ هزار تومـان بین وراث اعضـای متوفای وزارت خـانه مـذکور توزیع میشود. این لایحه نیز تصویب گردیـد. آخرین لایحه تعیین شـهریه برای میرزاصادق خان طباطبایی وکیلی بود که از ابتدای فروردین ۱۳۰۴ ماهی یکصد تومان به او پرداخته شود. این لایحه نیز پس از مخالفتها و موافقتها با رأی اکثریت تصویب شد.(۴)

 چهارشنبه

۲ دی ۱۳۰۴

۲۳ دسامبر ۱۹۲۵

۷ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 دستور رضاشاه در مراقبت از رفتار روسها

وزارت جنـگ در تلگرامی به فرمانـده لشکر شـرق، تیپ شـمال و لشـکر غرب، از قول رضاشاه نوشت که با انتقال سـلطنت از

قاجار به پهلوی، با توجه به این که شوروی و ترکیه با رژیم سلطنت مخالف هستند، امکان دارد برخی اقدامات مخالفت‌آمیز بروز دهند. «قدغن فرمایید کاملاً ـ مراقب و مواظب عملیات و اقدامات مأمورین آنها باشند و ضمناً اهتمام نمایند که به هیچوجه مستمسک و دستآویزی از قبیل تجاوز سرحدی یا امثال آن به دست آنها نیفتد و میدانی برای مخالفت به آنها داده نشود.»(۵)

 نگرانی از تأخیر تبریک دولت ترکیه

وزارت جنگ در تلگرامی به سرهنگ صادق کوپال، وابسته نظامی ایران در ترکیه، یادآور شد با توجه به روابط دوستی و صمیمیتی که بین رضاشاه و رئیسجمهور ترکیه وجود دارد «تأخیر وصول تلگراف و اداء مراسم لازمه باعث تعجب است. نظریات و اطلاعات خودتان را سریعاً اطلاع دهید.»(۶)

 پاسخ سفارت شوروی به عملکرد سوء کنسولها

پس از آن که رضاشاه خواست وزارت امور خارجه در مورد رفتار های غیرقانونی کنسول های شوروی در خراسان و شیراز با سفارت شوروی مذاکره کرده، برکناری آنان را مطرح کند، (ر.ک: ۱ دی) نماینده وزارت امور خارجه با سفیر شوروی دیدار کرد. یوزنف پس از شنیدن موارد یاد شده گفت که دولت ایران باید مدارکی دال بر ادعا های خود ارائه کند «والّا نمیتوان مسکو را راضی به انفصال آنها نمود.» وزارت امور خارجه امروز در نام های به وزارت جنگ ضمن اشاره به این موضوع افزود که با سفیرکبیر ایران در مسکو هم رایزنی خواهد شد تا در برکناری والدین و آپرسوف اقدام کند.(۷)

 معرفی سفیر جدید افغانستان

امان الله خان، پادشاه افغانستان، در نام های به رضاشاه، سفیر جدید کشورش را در ایران معرفی کرد. در این نامه آمده است که میرمحمدحسین خان جانشین سردارعبدالعزیز خان میشود. «امیدواریم به تمام مطالبی که از جانب ما به آن اعلیحضرت مفخم و برادر عزیزم ارسال میدارد... کاملاً اطمینان فرمایید.»(۸)

 عدم شرکت مقامات تفلیس در جشن جلوس

ژنرال کنسول ایران در تفلیس در گزارشی به وزارت امور خارجه نوشت که بیشتر مقامات محلی تفلیس در جشنی که به مناسبت جلوس رضاشاه گرفته شده بود شرکت نکردند. وی عدم شرکت این مقامات را ناراحتی از بقای رژیم سلطنتی در ایران دانست و این که چرا پس از الغای سلطنت قاجار نظام جمهوریت

۱- همان، ص ۳. اختلاف حاکم و رئیس عدلیه شاهرود به وزارت جنگ رسید و قرار شد حاکم و مسئول عدلیه راهی تهران شوند. (همان، ص ۱۹)

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۶، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- همان، شم ۱۹۸۷، صص ۲ و ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، صص ۳۴ و ۳۷. بیانات دیپلمات های شوروی در ایران و نیز پیام هایی که از داخل شوروی به ایران میرسید همگی حکایت از عدم رضایت مقامات آن کشور از عدم تغییر رژیم سیاسی ایران از سلطنت به جمهوری داشت. شورویها ادامه سلطنت در ایران را به نفع دولت رقیب خود، انگلیس، ارزیابی میکردند و تا حدودی علناً عدم رضایت خود را از این موضوع نشان میدادند. غلظت مخالفت ترکیه با استقرار سلطنت تا این اندازه نبود. حداقل در مدارک موجود تمایل دولت ترکیه به استقرار جمهوری در ایران، همانند شوروی، چندان آشکار نیست، اما جراید اروپا، ترکیه را همچون شوروی مخالف رژیم سلطنت در ایران عنوان میکردند. (مؤلف)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۸. کوپال پاسخ داد که این تأخیر به واسطه غیبت رئیسجمهور بوده، ترمیم خواهد شد. (همان، ص ۷) البته ترکها هم چندان روی خوش نشان ندادند. برای نمونه سفارت ترکیه نام های که در پاسخ به اعلام به تخت نشستن رضاشاه به وزارت امور خارجه ایران فرستاد به امضاء وصفیبیک، شارژدافر سفارت بود، نه سفیر. این در حالی بود که سفیرکبیر جدید ترکیه به ایران رسیده، در تهران بود. (اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۸-۶۱-۱۳۰۴)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۵.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۱۱.

در ایران مستقر نشد. ژنرال کنسول ایران افزود برخی از روزنامه ها نیز با چاپ مقالاتی به بدگویی پرداختند. در این نامه آمده است که این ژنرال کنسولگری با اعزام نمایند های به اداره حکومتی نسبت به این اقدامات اعتراض کرد. نماینده سیاسی ایران که جشن را خالی از مقامات اصلی تفلیس میبیند از نماینده سیاسی ترکیه میخواهد تا نطق افتتاحیه را به عهده بگیرد. کنسول های ترکیه، ایتالیا، آلمان و رئیس هیأت تبشیری آمریکا در این مراسم به سلامتی رضاشاه نوشیدند «ولی پنج نفر معاونین رسمی [شوروی] که حاضر بودند مثل مجسمه از اول تا آخر یک کلمه حرف هم نزدند.»(۱)

 پیگیری سفیر انگلیس و عزل مسئول ایرانی

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، با ارسال نام های به وزیر امور خارجه ایران خواستار پیگیری سخنان رئیس پست بندرعباس علیه دولت انگلیس شد. در این نامه آمده است که سیدجلال، رئیس پست بندرعباس، در سخنانی که در مسجد آن محل برای حاضران علیه اقدامات وهابیون در تخریب اماکن اسلامی ایراد کرد گفت که دولت انگلیس محرک عملیات وهابیها بوده، به آنها اسلحه و مهمات داده که اماکن مقدسه اسلام را منهدم کنند. سیدجلال در پایان سخنان خود گفته است «خوب است کلیه مسلمین بر علیه دولت انگلیس متحد شوند... از اقداماتی که در نظر گرفت هاید در این باب به عمل آورید دوستدار را به زودی مستحضر فرمایید.»(۲) وزارت امور خارجه نیز در یادداشتی به سفارت انگلیس نوشت که «شخص فوقالذکر را از بندرعباس احضار کردهاند.»(۳)

 عملکرد مستقلانه حکام دزفول و شوشتر

محسن افخم، جانشین احمد عمارلویی، کفیل پیشین حکومت نظامی خوزستان، با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که حاکمان دزفول و شوشتر راجع به کار های جاری مستقلانه عمل میکنند و ارتباطی با حکومت مرکزی خوزستان ندارند. وی افزود که اخیراً حاکم نظامی دزفول، سرهنگ عباسقلی خان، بدون اطلاع برای شوشتر حاکم نظامی انتخاب و اعزام کرده است. «اگر شوشتر و دزفول جزء خوزستان است تصدیق خواهید فرمود این طور رفتار آنها موجب اختلال انتظامات و موهن برای بنده خواهد بود.»(۴)

 درخواست عقبنشینی لشکر شرق از حاجیلر

فرمانده تیپ شمال از وزارت جنگ خواست اردوی لشکر شرق به فرماندهی یاور منصور میرزا که با یک گردان سوار وارد حاجیلر شده و ضمن خلعسلاح، برخی از رعایا و وابستگان مهدیشاه را زندانی کرده، از حاجیلر خارج شود. وی ضمن بیان ضرورت هماهنگی بین تیپ شمال و لشکر شرق افزود که دخالت لشکر شرق در امور مالیاتی و انتظامی آن منطقه موجب پیشآمد های ناگواری خواهد شد.(۵)

 درگیری نظامیان با حسینقلی پایی

مسئول امنیه غرب خبر داد که در درگیری بین گروهی از نظامیان لشکر غرب و حسینقلی پاپی و افرادش، یک نظامی کشته، یک تن دیگر مجروح، نه قبضه اسلحه و چهار بار قور خان های که همراه داشتهاند به همراه هشت قاطر به دست مهاجمان افتاده است. در این خبر آمده است که گروهی نیز به اسارت گرفته شدهاند.(۶)

 بلاتکلیفی مساعده بلاعوض به عشایر قحطیزده خوزستان

در گزارشی که امروز به میلسپو داده شد، آمده است که هیأت وزراء هنوز پرداخت ۱۵ هزار تومان بلاعوض به عشایر قحطیزده خوزستان را تصویب نکرده است. این مبلغ قرار است به مصرف بذر و خوراک اعرابی برسد که به واسطه فقر و قحطی قصد مهاجرت از خوزستان به بینالنهرین داشتند. کل مبلغ ۴۰ هزار تومان بود که مقرر شده بود ۲۵ هزار تومان آن بازپس گرفته شود، اما هزار تومان آن بلاعوض باشد. مبلغ یادشده تحویل اداره مالیه خوزستان شده، اما به دلیل عدم تصمیمگیری هیأت دولت، بین اعراب منطقه توزیع نشده بود.(۷)

 تعیین نماینده اقتصادی در آلمان

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه اعلام کرد که برای توسعه تجارت ایران و آلمان، میرزاحسین خان دانش، مقیم برلن، را به عنوان مأمور افتخاری خود انتخاب کرده است. وظایف دانش عبارت است از ارسال اطلاعاتی راجع به رواج کالا های ایران در آلمان، معرفی بنگاه های اقتصادی آلمان به ایران و متقابلاً معرفی تجار و کالا های ایرانی به آلمان، تهیه و ارسال آماری از واردات کالا های ایرانی توسط آلمان، و اطلاعرسانی در مورد تعرفه های گمرکی آلمان.(۸)

 نام های از سوقالشیوخ

محمدعلی بهبهانی، ایرانیالاصل مقیم بینالنهرین، در نام های خطاب به رئیس مجلس شورای ملی از وجوهی که مسئولان منطقه به زور از ایرانیان ساکن سوقالشیوخ میگیرند، شکایت کرد. وی نوشت که موضوع به ژنرال کنسول ایران در بغداد اطلاع داده شد، اما امید اقدامی نمیرود. «حکومت عراق قصدشان این است که تمام ایرانیین... دولتشان را ترک بکنند، عراقی بشوند ... یک چار های از برای ماها بکنید. واجبتر است خودتان را و ما را در نظر اجانب عزیز و محترم بکنید... نگذارید ضایع بشویم.»(۹)

 ارسال تصویر قرارداد نفتی

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، تصویر قراردادی که بین غلامرضا خان امیرجنگ، والی پشتکوه، و کمپانی نفت انگلیس در سال ۱۹۱۹ منعقد شده بود، به وزارت جنگ فرستاد. این قرارداد که در شش ماده تنظیم و به امضاء طرفین رسیده بود، والی را در سه سهم از صد سهم کمپانی شریک میکرد، یکصد تومان ماهیانه به اشرفالملک، پرداخت میشد، و والی واگذاری مناطق نفتخیز و امنیت منطقه (پشتکوه) را برای کمپانی تضمین میکرد.(۱۰)

این قرارداد روز جمعه ۲۳ ذیحجه ۱۳۳۷ مطابق ۱۹ سپتامبر ۱۹۱۹ بین والی و نماینده کمپانی نفت ایران و انگلیس امضاء شده

بود.

 صدای شلیک توپ از خاک ترکیه

فرمانده لشکر شمال غرب در تلگرامی فوری خبر داد که چند روز است از طرف خاک ترکیه، ارزروم و قارص، صدای شلیک توپ شنیده میشود. اصل موضوع روشن نیست. «جاسوس مخصوص اعزام شده، پس از تحصیل اطلاع صحیح، راپرت مجدد عرض میشود.»(۱۱)

 کسالت رضاشاه

به نوشته روزنامه ایران، رضاشاه خسته است و کسالت دارد.

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷ و ۴۶-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۲- همان، ۲۷۷-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۳- همان، ۲۷۸-۱-۳۰-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۴۱. احمد عمارلویی پس از انتخاب شدن به عنوان نماینده مجلس مؤسسان از خوزستان و مراجعه به تهران، دیگر به سمت پیشین خود گمارده نشد و برای او جایگزین انتخاب گردید.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۷۳. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شرق رسید و او پاسخ داد که در طرح اولیه که امضاء فرمانده تیپ شمال هم پای آن است، حاجیلر در حوزه لشکر شرق قرار دارد. وی افزود عملکرد مهدیشاه که از طرف تیپ شمال مشغول خلعسلاح است موجب بدنامی قشون شده، با این حال دستور داده شد اردوی شرق منطقه را ترک کند. (همان، صص ۶۹ تا ۷۱)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۵۴.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۰۳۴۷. اداره محاسبات کل وزارت مالیه در این مورد نظر مثبتی نداشت. از آنجا که قرار بود ۱۵ هزار تومان بلاعوض از بودجه جاری دولت پرداخت شود، اداره مذکور خبر داد که کل بودجه جاری دولت مصرف شده و دیگر اعتباری برای این کمک ندارد. (همانجا) اما باید دانست که این مصوبه مربوط به اوایل تابستان سال جاری است و دولت قدرت تصمیمگیری یا انگیزه کافی برای در اختیار قرار دادن ۱۵ هزار تومان وام بلاعوض به عشایر قحطی زده خوزستان نداشت.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ و ۴-۲-۳۸-۱۳۰۴.

۹- همان، ۳۷-۲۳-۲۹-۱۳۰۴. موضوع به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد و آن وزارت خانه پاسخ داد که ژنرال کنسولگری ایران در بغداد را مطلع کرده، در صورت صحت، اقدامات محلی برای جلوگیری از این کار انجام گردد. (همان، ۱۱-۲۳-۲۹-۱۳۰۴)

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۰۴ تا ۱۰۹. خلاصه قرارداد بدین شرح بود:

«کمپـانی در هر نقطه بخواهـد حق عملیـات دارد و اگر معارضـی یـافت شود جواب آن با والی است. تأمین کارکنان کمپانی و لوازم و اشـیاء آنهـا بـا والی است. یـک عـده پیـاده بـا مـاهی هشت تومـان و سوار بـا ماهی پانزده تومان به معرفی والی کمپانی اسـتخدام میکنـد. کمپانی حق دارد مقصـرین را خارج و تنبیه آنها را بخواهد. یکصد تومان به شـرفالملک ماهیانه تا موقعی که عملیات ادامه دارد از طرف کمپانی داده میشود. والی در کمپانی های جدیده سه سـهم از صد سـهم شریک است. چشمه های نفطی که کمپانی لازم دارد به اختیار او گذاشـته شـده و هیچکس حق مـداخله ندارد. والی و اعقابش ضـمانت میکنند که تمام مواد این قرارداد مجرا شود و اختلافات بدواً به طور دوسـتانه بعد به وسـیله قونسول های انگلیس و اگر فیصـله نشد توسط سفیر انگلیس و رئیسـالوزراء ایران حـل خواهـد شـد.» (همان، ص ۱۱۴) وزارت جنـگ در نـام هـای محرمـانه به وزارت فوایـد عامه نوشت که این قرارداد غیرقانونی است. (همان، ص ۱۱۳)

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۲۵.

قرار است برای استراحت راهی قصر فرحآباد شود. تیمورتاش به فرحآباد رفت تا آن محل را آماده پذیرایی وی نماید. گویا رضاشاه فردا به قصر فرحآباد میرود و تا روز جمعه آنجا استراحت خواهد کرد. (۱)

 پنجشنبه

۳ دی ۱۳۰۴

۲۴ دسامبر ۱۹۲۵

۸ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 تعویق اعطای نشان به رضاشاه

دولت فرانسه اعطای نشان لژیون دونور به رضاشاه را در دستور کار خود قرار داده بود. وزارت امور خارجه آن کشور امروز به بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، خبر داد که با توجه به شرایط پیش آمده در پی پادشاهی رضاشاه، خوب است اعطای این نشان به زمان دیگری، احتمالاًـ زمان تاجگذاری، موکول شود؛ البته مشروط به این که روابط فیمابین رضایتمند و قابل قبول باشد.(۲)

 جشن جلوس در پاریس

سرهنگ علی ریاضی، رئیس هیأت نظامی اعزام شده به فرانسه و نماینده وزارت جنگ، خبر داد که هر چند امکان دعوت از همه ایرانیها و اروپاییها برای جشن وجود نداشت اما در مراسمی که برپا شد «علیالعجاله پذیرایی مجللی از تمام ایرانیها» به عمل آمد. به نوشته ریاضی، ناصرالملک، قوامالسلطنه و سفیر ایران از جمله ایرانیان حاضر در جشن بودند. گویا ضیافت اصلی با شرکت مقامات فرانسوی در روز های آتی خواهد بود. از این رو وی در ادامه این گزارش نوشت که نیاز به اسباب و امکانات، مثل «چند سُواره [= مهمانی شبانه] باشکوه جهت اروپاییها و اعیان ایران لازم است... پانصد تومان [وجه ارسالی]... کافی نیست. مستدعی است هزار تومان برات تلگرافی شود.» ریاضی در پایان تلویحا، خواستار تغییر سفیر ایران در پاریس شد.(۳)

 کار های غیرقانونی مأموران بانک پهلوی

وزارت مالیه در نام های خطاب به رئیس بانک پهلوی نوشت که مأموران آن بانک که عهدهدار حمل نامه و کالا از خانقین به تهران هستند، قوانین گمرکی را زیر پا میگذارند. بانک پهلوی وابسته به قشون، پس از تأسیس در ابتدای سال جاری عهدهدار نقل و انتقالات محمولات پستی و کالا بین تهران و خانقین شده بود. در این نامه آمده است که مأموران بانک نه در خسروی و نه در قصرشیرین ضوابط جاری را رعایت نمیکنند. حتی این قوانین در کرمانشاه نیز زیر پا گذاشته میشود. «این ترتیب فوقالعاده تولید سوءاستفاده نموده، و وصول این اطلاع به هیچوجه تعجبآور نیست که گمرک چشمه سفید دو صندوق

مشروب را که یکی از شوفر های بانک پهلوی به طور قاچاق وارد نموده توقیف کرده است.» در این نامه تأکید شده است که بانک پهلوی باید به مقررات گمرکی احترام بگذارد.(۴)

 اعتراض سرکنسولگری شوروی به اختلال تجاری

به گزارش فرمانده لشکر شرق، سرکنسولگری شوروی در مشهد دائماً به این که اداره لشکری برای حمل غله دواب منطقه را به خدمت گرفته و از این طریق مانع از حمل کالا های بنگاه های تجاری شوروی شده، اعتراض میکند. این نمایندگی سیاسی در

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۸، ص ۱.

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۶۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۱۹. وزارت جنگ ارسال وجه بیشتر را ممکن نداست و نوشت آن تشریفات را بگذارید برای زمان تاجگذاری. (همان، ص ۱۸)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۷۷۹۹.

اقدام تازه خود از تأدیه وجه برات تجار ایرانی که کالاـ هایی به بنگاه های یادشده فروختهاند، امتناع میکند و شکایت بازرگانان هم بالا گرفته است. سرتیپ جانمحمد خان افزود اگر قضیه به همین طریق پیش رود سکته بزرگی به امور تجاری منطقه وارد خواهد آمد. «به این منظور دستور داده شد که از حمل مالالتجاره شوروی جلوگیری ننمایند و به این مسئله خاتمه داده شده» است.(۱)

 پاسخ امیراحمدی راجع به پرداخت نشدن حقوق امنیه ها

در پی پرداخت نشدن حقوق امنیه های محلی بلوچستان و امکان واکنش عملی آنان، امیرلشکر احمد خان امیراحمدی به وزارت جنگ گفت که طلب اداره تشکیلات کل امنیه از وزارت جنگ گرفته نشده است. وی افزود که ۶ هزار تومان از بودجه، ۱۷۷۰ تومان از لشکر جنوب و ۴۷۰۰ تومان از لشکر شرق طلب دارد. اگر دستوری داده شود که این طلبها منظماً داده شود، امنیه نیز در پرداخت حقوق بلوچ های مستخدم خود مشکلی نخواهد داشت. «خواهشمندم قدغن شود که مالیه کل قشون از اول مهرماه هر ماهه این کسورات را پرداخته تا تولید این نوع شکایات نگردد.»(۲)

 تأیید نظر سفارت شوروی

در پی شکایت سفارت شوروی از وضعیت خراب امور تلگرافی ایران و مشکل بودن ارتباط تلگرافی بین دو کشور، وزارت پست و تلگراف با ارسال نام های به وزارت امور خارجه این شکایت را وارد دانست و افزود که خرابی سیمها و نگهداری نکردن از خطوط، وضعیت تلگراف بین ایران و شوروی را نامطلوب کرده است. وزارت پست و تلگراف با اشاره به ضرورت تعمیرات اساسی در این بخش نوشت که در بودجه سال جاری این وزارت خانه محلی برای این اقدام دیده نشده است. «با وزارت جلیله مالیه مذاکراتی در جریان است که اعتباری برای مصارف تعمیرات خط مزبور تحصیل و اقدام» گردد.(۳)

 محاسبه اشتباه ترکیه

کارگزار ارومیه در گزارشی تحلیلی نوشت که سیاست های اشتباه دولت ترکیه در برخورد با کرد های آن ناحیه از یک سو موجب گرایش اکراد به ایران و از دیگر سو موجب سوءاستفاده انگلیس از آنان شده است. در این گزارش آمده است که دولت ترکیه گمان میکرد ایران با خلعسلاح کرد های ایرانی و سرکوب سیمیتقو میتواند بهرهبرداری هایی کند، اما این کارها [فعلاًـ] صورت نگرفته است. از این رو دولت ترکیه در سیاست خود نسبت به کردها تجدیدنظر نموده، میخواهد نظر آنان را جلب کند. اخیراً سلیمان صبربیک، والی وان، و فرمانده قشون آن منطقه، آجودان خود را نزد سیمیتقو فرستاده تا بتواند برخی کرد های مهاجر به ایران را بازگرداند و نظر سیمیتقو را نیز برای اقدامات بعدی جلب نماید. حتی اخیراً تبلیغ میکنند که نژاد کردها اصالتاً ترک است و فرقی میان آنان و ترکها وجود ندارد.(۴)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. دستور این جلسه لایحه دفع آفات حیوانی بود. شیوع بیماری گاومیری موجب شده بود که این لایحه در دستور قرار گیرد. این لایحه به وزارت فواید عامه اجازه میدهد که در چهار ماه آخر سال جاری ۲۰ هزار تومان برای توسعه شعب دفع آفات حیوانی هزینه کند. موادی از این لایحه به تصویب نمایندگان رسید.(۵)

 سمت جدید عیسی صدیق

عیسی صدیق به سمت رئیس کابینه وزارت فواید عامه انتخاب شد.(۶)

 ابلاغ انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی

رضاشاه امروز آغاز انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی را امضا کرد و آن را به هیأت وزراء ابلاغ نمود. وی در این ابلاغیه از محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، خواست که اعلان انتخابات را به اطلاع عموم برساند و وزارت داخله «موجبات اجرای اوامر ملوکانه را سریعاً فراهم نماید.»(۷)

(تصویر) امیرلشکر احمد خان امیراحمدی در کنار امیرلشکر عبد الله خان طهماسبی

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۷۵. وزارت جنگ نیز خواستار آزادی عمل بنگاه های شوروی در حمل و نقل کالا شد. اما تأکید کرد به انتقال غلات از خراسان به تهران نیز نباید سکت های وارد شود. (همان، ص ۷۲)

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۰۱. پس از این پاسخ، وزارت جنگ در نام های محرمانه به اداره مالیه قشون از قول رضاشاه دستور داد معوقات یاد شده به اداره امنیه پرداخت شود. (همان، پ ۱۲، ص ۱۹۷)

۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۸۴–۳۴–۳۶–۱۳۰۴.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۴، صص ۱۱ تا ۱۳.

۵– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۸۹، صص ۲ و ۳.

۶– همان، شم ۱۹۸۸، ص ۲.

۷– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۸۵۰۲.

ص: ۵۰۷

 جمعه

۴ دی ۱۳۰۴

۲۵ دسامبر ۱۹۲۵

۹ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 پرسش از وضعیت ترکمن های فراری

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال پرسید که آیا ترکمن های فراری آقآتابای و جعفربای [به خاک شوروی] بازگشتهاند؟ اگر بازنگشتهاند در جلب آنان دستور های لازم به مأموران ایران صادر شود.(۱)

 موافقت رضاشاه با ادامه مأموریت اردوی کرمان

پس از آن که لشکر جنوب گروهی از نظامیان کرمان را راهی بلوچستان کرد و این اقدام با اعتراض لشکر شرق روبرو شد، با توجیهات امیرلشکر جنوب نسبت به این اقدام، وزارت جنگ از قول رضاشاه از امیرلشکر جنوب خواست اردوی اعزامی به مأموریت خود ادامه دهد «ولی لازم است قدغن فرمایید از بلوچها رفع سوءتفاهم نموده و به وسایل مقتضی به آنها حالی نماید که این عده فقط برای استقرار انتظامات در آن حدود عزیمت کرده و نظریات دیگری در بین نیست.»

اعتراض لشکر شرق به این دلیل بود که بلوچها به وحشت افتاده، واکنش هایی نشان میدادند.(۲) وزارت جنگ در تلگرامی به لشکر شرق نوشت که علت اعزام این اردو به چابهار و جاسک برای جلوگیری از بروز بینظمی های آن منطقه بوده است.(۳)

 دستور خروج توپ های اُخاسیوس

وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه به امیرلشکر غرب نوشت که طبق تصمیم جدید همه توپ های اُخاسیوس سیستم اتریشی باید از تشکیلات لشکرها خارج شده، به طور احتیاط در انبار نگهداری شود. اگر نیاز مبرمی پیش آمد موقتاً مورد استفاده قرار خواهند گرفت و باز به انبار بازخواهند گشت.

در این بخشنامه آمده است که لشکر غرب باید با چهار توپ شنیدر کوهستانی خود یک آتشبار کوهستانی، با دو توپ صحرایی روس خود یک دسته صحرایی پیاده تشکیل دهد.(۴)

 انتقال فرماندهی قوای شوشتر و دزفول

وزارت جنگ به سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب خبر داد که قوای شوشتر و دزفول تحت امر

آن فرمانـده خواهـد بود. این موضوع به لشـکر غرب نیز اعلام شـد، «ولی به طور کلی از این به بعـد تا خاتمه عملیات لرسـتان دستورات لازمه به آن اردو از طرف امیرلشکر غرب صادر خواهد شد.»(۵) به امیرلشکر غرب نیز اطلاع داده شد قوای شوشتر و دزفول تحت امر تـاکتیکی سـرتیپ ابوالحسن خان خواهـد بود، اما خود سـرتیپ بایـد تا پایان عملیات لرسـتان تحت فرمانـدهی لشکر غرب باشد.(۶)

سرتیپ ابوالحسن خان پیش از این خواستار تفویض فرماندهی قوای نظامی شوشتر و دزفول به خود شده بود تا عملیات خود را در آن نواحی با سهولت پیش ببرد.

 بازگشت رضاشاه از قصر فرحآباد

رضاشاه که برای استراحتی چند روزه به قصر فرحآباد رفته بود، امروز به خانهاش بازگشت.(۷)

 ورود سفیر آمریکا به تهران

هوفمان فیلیپ، وزیرمختار جدید آمریکا، امروز وارد تهران شد.(۸)

 عایدات راهآهن و کشتیرانی

به گزارش سـرهنگ هدایت الله خان، رئیس خط آهن آذربایجان و کشتیرانی دریاچه ارومیه، درآمد حاصل از فعالیت راهآهن و کشتی های دریاچه ارومیه از شـهریور ۱۳۰۳ تا شهریور ۱۳۰۴، ۴۴۰ هزار تومان بوده است که ۱۵۶ هزار تومان نسبت به سال گذشته افزایش داشته است. در گزارش او آمده است که خط آهن آذربایجان ۲۲۶ کیلومتر طول دارد که از تبریز تا جلفا و از صوفیان تا شرف خانه کشیده شده است. در این راه ۴۰۰ پل و شترگلو و یک تونل صد متری وجود دارد.

راهآهن آذربایجان دارای ۹ دستگاه لوکوموتیو است که چهار دستگاه آن به تازگی خریداری شده است. در این خط آهن ۸۸ واگن مشغول حمل کالا و مسافر هستند. لوکوموتیوها پیش از این با هیزم کار میکرد ولی اینك سوخت آنها نفت است. تبدیل سوخت ۱۲۵ هزار تومان در سال صرفهجویی داشته است.(۹)

 فوتبال ایران و انگلیس

سـاعت سه بعـد از ظهر امروز کلوپ تهران و کلوپ انگلیسـی هـای مقیم تهران در زمین لنـچ، بیرون دروازه یوسـفآباد، فوتبـال بازی کردند. نیمه اول بدون گل تمام شد، اما در نیمه دوم کلوپ تهران یک گل زد و بازی با همین نتیجه به پایان رسید.

داور این مسابقه مستر براین انگلیسی بود. هفت هزار نفر برای تشویق حاضر شده بودند. یکی از بازیکنان مطرح انگلیس «مستر هاوارد»، مدیر اداره شرق سفارت انگلیس، بود.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، ص ۳۲.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۰۵.

۳- همان، ص ۱۰۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۴۹.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶۱.

۶- همان، ص ۲۶۰.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۰، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- همان، شم ۱۹۸۹، ص ۲.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۱، ص ۳.

ص: ۵۰۸

 شنبه

۵ دی ۱۳۰۴

۲۶ دسامبر ۱۹۲۵

۱۰ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 پیگیری آزادسازی روستا های اشغالی ایران

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به سفارت ترکیه در تهران نوشت که دولت ایران پیش از این دلایل روشن و قاطع خود را مبنی بر این که مناطق بولاغباشی، جوزر و قوریگل خاک مسلم ایران است ارائه کرده بود، اما دولت ترکیه همچنان از تخلیه این سه ناحیه خودداری میکند «و این اشکال را که تنها خار راه دوستی بینالدولتین است مرتفع نمیسازد.» در این نامه آمده است که غیر از اینها، مرتعی که از قدیمالایام متعلق به اکراد جیکانلو بوده، در تصرف ترکیه است و از چرای احشام اکراد یاد شده جلوگیری میشود. وزارت امور خارجه ادامه این مواضع دولت ترکیه را خلاف انتظار و موجب تیرگی روابط حسن ه دانست.(۱)

 نظر منفی امیرلشکر جنوب به سلیمان فیض

پس از آن که شیخ خزعل خواست سلیمان فیض را وکیل مستغلات خود در خرمشهر قرار دهد، و وزارت جنگ در این مورد از امیرلشکر جنوب استعلام کرد، محمود آیرم امروز پاسخ داد که سلیمان فیض از اتباع بینالنهرین است و پس از دستگیری شیخ خزعل و انتقال او به تهران از ایران گریخت و با خان بهادر اقدام به تحریکات و درج مطالبی در جراید عراق علیه دولت ایران کرد. امیرلشکر جنوب، سلیمان فیض را فردی حیلهگر توصیف کرد که اگر به خرمشهر بیاید و مسئولیت اراضی شیخ خزعل را به عهده بگیرد به صلاح نخواهد بود. «در صورتی که شیخ خزعل وکالت املاک خود را به یکی از تجار تبعه ایران مقیم اهواز یا محمره (خرمشهر) واگذار کند از هر جهت صلاح و بهتر است.»(۲)

 گزارش لشکر شرق از استقرار نیرو هایش در ترکمنصحرا

سرتیپ جانمحمد خان خبر داد که ساخلو هایی در مراوهتپه، پیشکمر، چاقر و اینچهبرون برقرار کرده است. نیرو هایی نیز به جرگلان و گیفان به فرماندهی نایب سرهنگ سیف اللهمیرزا اعزام شده که پست های نظامی را در آن مناطق ایجاد کنند. وی افزود ارتباط بین پست های نظامی با یگان جمازهسوار برقرار شده است. این پستها از جرگلان تا چات دایر هستند. در این گزارش آمده است که نیرو های نظامی شوروی که پست های جدیدی ایجاد کرده بودند، به علت نبود آذوقه برخی را تخلیه کردهاند. وی تأکید کرد به صاحب منصبان مأمور در این مناطق تأکید کرده است از هر اقدامی که موجب تحریک مأموران شوروی شود خودداری کنند. سرتیپ جانمحمد خان مشکل اصلی را کمبود آذوقه و علیق دانست.(۳)

□ بازگشت ترکمن های فراری

در پی پرسش رضاشاه از فرمانده تیپ شمال مبنی بر ارائه اطلاعاتی از بازگشت ترکمن های فراری به خاک شوروی، سرتیپ فضل الله زاهدی امروز نوشت که طایفه جعفربای، غیر از ساکنین ساحل رود اترک که محل زندگی آنان فعلاً محل اختلاف ایران و روس است، همگی به ایران بازگشتهاند؛ برای بقیه نیز تأمین فرستاده شده است. از طایفه آتابای نیز شاید یک پنجم در خاک شوروی باشند؛ بقیه بازگشتهاند. به بازماندگان این طایفه نیز تأمین داده شده است. اما طایفه آقآتابای اصالتاً روسی هستند که چند سال پیش به ایران آمده، در گنبد ساکن شدند. برای بازگشت این ترکمنها اقدامی نشده است. وی در ادامه این گزارش افزود که طایفه چاروا و یموت که نیمی از سال را در ایران و نیمی دیگر را در شوروی بسر میبرند، تأمین دارند و اینک مطابق معمول خود بین رود گرگان و اترک بسر میبرند.(۴)

□ تشریفات دیدار یورنف با رضاشاه

یورنف، سفرکبیر تازه دولت شوروی، قرار است فردا با رضاشاه دیدار کند. به همین مناسبت تیمورتاش، وزیر دربار، از وزارت جنگ خواست که ۵۰ مأمور ساعت ۹ صبح فردا در برابر سفارت شوروی حاضر باشند که کالسکه یورنف را اسکورت نمایند. «و نیز یک دسته موزیک و یک عده نظامی پیاده هم درب قصر مخصوص... برای احترامات حاضر باشند.»(۵)

□ فعالیت صیادی شوروی در بندر پهلوی

حاکم نظامی بندر پهلوی اطلاع داد که اداره شیلات شوروی با استخدام کارگر و تهیه لوازم صیادی به زودی در مرداب و اطراف آن شروع به ماهیگیری خواهد کرد. وی افزود که در این مورد دستورالعملی دریافت نشده است. چه باید کرد؟(۶)

□ نگرانی فزاینده تجار خراسان

نایب سرهنگ مرتضی مکری، کفیل ایالت خراسان، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که با امتناع بانک روس از گرفتن چرونتس، اسکناس روسی، بازرگانان این ناحیه وحشتزده شدهاند. بیش از یک میلیون تومان برات چرونتس در دست تجار است، کالاها بر زمین مانده، و اگر چند ماهی بدین منوال سپری شود باب تجارت بسته خواهد شد. وی چاره این بحران را گشایش راه مشهد به دزداب دانست که اگر تا ابتدای بهار انجام گردد «ممکن است هیأت تجار صد دستگاه اتومبیل فراهم، در ضمن تسهیل تجارت، عده کثیری از کارگران منتفع شده، به علاوه دولت هم از حمل جنس سیستان کاملاً استفاده خواهد کرد.»(۷)

□ بیم ورشکستگی تجار ایرانی بادکوبه

اسد الله یمین اسفندیاری، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، به وزارت امور خارجه خبر داد که «تجار فوقالعاده در فشار، و با این وضع چرونتس و خروج مالالتجاره بیم آن میرود که اکثر تجار ورشکست شوند. علاجی که تصور میرود این است که به سرحدات قدغن شود از ایران هم مالالتجاره خارج نکنند تا این که ترتیب چرونتس و اجازه خروج مالالتجاره از روسیه داده

شود.»(۸)

 ضرورت تسلیم اعراب فراری ایران

وزارت جنگ در نام های به وزارت امور خارجه، با اشاره به وعده هایی که سفارت انگلیس از قول حاکمان بینالنهرین در اسکات اعراب فراری ایران به آن ناحیه داده بود، نوشت که متمردین در حال اجتماع و طراحی تحریکات در خاک ایران هستند. «مقتضی است قدغن فرمایید برای تسلیم متواریان مذکور... اقدامات جدی ومؤثری به عمل آورده و تحویل آنها را به مأمورین

۱- اسنادی از روابط ایران و ترکیه...، صص ۳۳ و ۳۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، ص ۲۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۳۶ تا ۳۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۹۰ و ۹۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۵۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۶۴. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت فواید عامه اطلاع داده شد تا نظرش را بدهد. (همان، ص ۱۶۲)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۹۱. این پیشنهاد به وزارت مالیه منعکس شد. آن وزارت خانه هم وزارت فواید عامه را در جریان گذاشت و خواست از بودج های که برای این کار دارد اقدام نماید. (همان، ص ۸۶) این نامهنگاریها هرگز صورت عمل به خود نمیدید.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۶۳-۳۳-۱۳۰۴. نپذیرفتن چرونتس توسط روسها به وضعیت حمل و نقل کالا های روسی در ایران بازمیگردد. پس از دستوری که وزارت جنگ به فرماندهان خود مبنی بر حمل فوری غلات به تهران داد تقریباً تمام وسایل نقلیه ماشینی و حیوانی در تمام نقاط در اختیار اداره ارزاق قرار گرفت. در خراسان و احتمالاً گیلان و آذربایجان بنگاه های اقتصادی روسیه با سکته تجاری روبرو شدند. آنان برای اعاده وضعیت سابق چاره را در این دیدند که اسکناس روسی چرونتس را در معاملات با تجار ایرانی بیاعتبار کنند. موضوع مهمتر از آن بود که با سکوت دولت مواجه شود. خیلی زود مقامات ایرانی با نمایندگان سیاسی شوروی وارد مذاکره شده، تقریباً تا اواسط دی این مانع برداشته شد. (مؤلف)

نظامی خوزستان مصراً از مقامات مربوطه خواستار شوند.»(۱)

 اعدام قریبالوقوع دزدها

امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ خبر داد، سه سارق در حدود فارس دستگیر شدهاند که دو تن مسلح بودند. محکمه نظامی اتهام آنان را به اثبات رسانده، به دستور «اعلیحضرت قدر قدرت... همایونی ارواحنا فداه» سهشنبه آینده اعدام میشوند.(۲)

 گزارش پیشکار مالیه مازندران از اجاره رود خانه ها

پیشکار مالیه مازندران در گزارشی به اداره کل عایدات داخلی وزارت مالیه نوشت که با وجود زیان هایی که اجارهکنندگان رود خانه ها برای صید ماهی متحمل شدند، در سال جاری نیز بیشتر رود خانه های مازندران به اجاره رفت. شیلات تنکابن که در این چند سال همواره زیان داده، باز هم اجاره شد. وی افزود فقط رود خانه های چیکرود، محمودآباد، تفنگاه، شاکیله و رکاوند مانده که امید میرود تا پایان دی اجاره داده شود.(۳)

 تعطیلی ۲۴ اسفند

هیأت وزیران تصویب کرد که روز ۲۴ اسفند مطابق ۳۰ شعبان پیش رو «روز مولود اعلیحضرت... کلیه وزارت خانه ها تعطیل نمایند.»(۴)

 کمونیستها و ارامنه اصفهان

در گزارش های متناوب سفارت انگلیس، خبری که در تاریخ منتهی به امروز تنظیم شده، میگوید که: «مدتی است بلشویکها به شدت در میان ارامنه جلفای اصفهان فعال شدهاند. با وجود آن که شمار طرفداران آنها اندک است، آنها میتوانند به خاطر دشمنیها و حسادت های بسیاری که میان ارامنه هست، روی پیوستن شمار معینی از مردم برای حمایت و تأمین مالی بلشویکها حساب باز کنند تا ایشان نیز به مقاصد شخصی خود برسند.» گزارشگر سفارت انگلیس عوامل اختلافات داخلی ارامنه اصفهان را چنین توصیف میکند: «دو دلیل اصلی نبود توافق میان ارامنه چنین هستند: الف) مدیریت مدارس ارمنی؛ ب) تصدی سمت خلیفهگری که ظاهراً اکنون خالی است. بلشویکها امیدوارند که دعواها درباره این مسائل به آنها اجازه خواهد داد نقش کنترل مدارس را بر عهده گیرند و نامزد خود را برای تصرف کرسی خلیفهگری برگزینند. ارامنه داشناك که البته با جدیت مخالف انتصاب اسقف اعظم تحت نفوذ شوروی هستند، ظاهراً قادر نیستند گروه هایی که اندیشه های معارض دارند با هم علیه نقشه بلشویکها متحد کنند.»(۵)

 نمایندگان مالاگانها در ارومیه

به گزارش سفارت انگلیس «سه نماینده روس های مالاگان ارمنستان [به تفلیس رفته] ... و در حال مذاکره با مقام های ایرانی

برای اسکان ۱۰۰۰۰ مالاگان در ناحیه سلماس و ارومیه هستند. [دیپلمات های ایرانی] به آنها گفتهاند که موضوع را به تهران ارجاع میدهند. پیشنهاد مشابهی در ۱۹۱۴ ارائه شده و دولت ایران آن را رد کرده بود. ظاهراً نه تنها مالاگانها مشتاق ترک شوروی هستند، بلکه مقام های شوروی نیز میخواهند از شر آنها راحت شوند، زیرا کنسول شوروی در سخنان خود به مناسبت ایجاد دولت ارمنستان فعلی گفت که امیدوار است از شر ۱۰۰۰۰ مالاگان خلاص شده و جای آنها را با ارامن های که اکنون در خارج هستند پر کنند.»(۶)

 بخشوده شدن امیراقتدار

منابع انگلیسی نوشتند که امیرلشکر محمود خان انصاری بخشوده شده است. وی سال گذشته در حالی که وزارت داخله را به عهده داشت به اتهام عدم وفاداری به رضاشاه دستگیر شد. اینک پس از جلوس رضاشاه به تخت شاهی وی بخشیده شده و میگویند در اجرای عدالت اشتباه شده است.(۷)

 فروش جهازات ناکارآمد نظامی به ایران

گویا نماینده شرکت سیتروئن فرانسه که اخیراً در ایران بوده، توانسته نظر مقامات وزارت جنگ را به فروش چهار خودرو نیمهزرهی با قدرت حمل مسلسل، و دو سه تانک کاترپیلار جلب کند. این رایزنی موفق نشان میدهد که فرانسویها توان اغوای سران وزارت جنگ را دارند، چرا که «پیش از این رئیس ارکان حرب کل قشون بارها خرید تانک های سیتروئن را برای دولت ایران مذمت کرده بود، زیرا آنها را برای کار در مملکتی سنگی مثل ایران ناکارآمد میدانست.» محصولات نظامی سیتروئن تاکنون بهره عملی چندانی برای ایران نداشته است.»(۸)

۱- همان، ۵۷-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۵. وزارت جنگ هم پاسخ داد که احکام صادره حتمی و لازمالاجرا است. (همان، ص ۴)

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۰، ص ۲.

۵- FO E ۴۰۱/۹۵/۳۴.

۶- FO E ۴۰۱/۹۵/۳۴.

۷- FO E ۴۰۱/۹۵/۳۴.

۸- FO E ۴۰۱/۹۵/۳۴.

 یکشنبه

۶ دی ۱۳۰۴

۲۷ دسامبر ۱۹۲۵

۱۱ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 واکنش لورن به ارتقاء رتبه سفیر شوروی

امروز یورنف، سفیرکبیر دولت شوروی در ایران، به دیدار رضاشاه رفت.(۱) لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران «به دشواری میتوانست بفهمد که چگونه رضا خان با این کار موافقت کرده است.» وی در نام های به وزارت امور خارجه کشورش توسعه روابط با شوروی را ناشی از یک «وعده شفاهی شتابزده» توصیف کرد که نباید آن را به حساب اقدامی ضدانگلیسی گذاشت. «با وجود این اقدام یاد شده از نظر لورن بسیار ملالآور و ناخوشآیند بود چرا که لورن که مقام مقدمالسفراء را داشت میبایست از این پس پشت سر سفیر بلشویک راه برود و لورن از این وضع خوشش نمیآمد.»(۲)

 تشکیل سندیکای ایتالیایی برای ساخت راهآهن

سفارت ایتالیا در تهران به وزارت امور خارجه خبر داد که اخیراً نمایندگان صنعت و بانک های ایتالیا با تشکیل سندیکایی، آمادگی خود را برای ساخت راهآهن در ایران اعلام کردهاند. «هیأت مزبور به جهت انجام هر نوع اقدام مفیدی که دولت علّیه ... از او تقاضا نماید حاضر است.»(۳)

 رفتار شکبرانگیز فرمانده قوای اردبیل

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب، با استناد به اظهارات کارگزار اردبیل، نوشت که در جشن جلوس، فرمانده نظامیان اردبیل عصر هنگام به کارگزاری رفته و به عنوان این که کار دارد مدتی آنجا معطل شده و بازگشته است؛ و به این ترتیب از حضور در جشن خودداری کرده است.(۴)

 حقوق معوقه سرداران بلوچ

گمرک دزداب اطلاع داد که سرداران بلوچ پنج ماه است حقوق نگرفتهاند و از این بابت بسیار ناراحت هستند. «برای احتراز از حدوث اغتشاش و اختلال امر تجارت متمنی است اقدام نمایند که از طرف وزارت جنگ اقدام و تصفیه حقوق معوقه حضرات بشود.»(۵) وزارت جنگ باید ماهی سه هزار تومان به این خوانین بپردازد تا به عنوان امنیه، امنیت کاروان های تجاری را به عهده داشته باشند.

 تأکید بر ایجاد پست های مرزی

وزارت جنگ از فرماندهی تیپ شمال خواست با ایجاد پست های مرزی به ترکمن های فراری نشان دهد که نظامیان ایران واقعاً در آن نقاط حضور دارند. در این تلگرام با ذکر پست های ایجاد شده در منطقه لشکر شرق آمده است که پس از ایجاد پاسگاه ها ارتباط تیپ شمال و لشکر شرق باید برقرار گردد. وزارت جنگ به سرتیپ فضل الله زاهدی یادآور شد اگر بخواهد میتواند برای دو روز جهت دیدار رضاشاه و بیان مسائل خود به تهران بیاید.(۶)

 دستور خروج توپ های قدیمی به لشکر شمال غرب

وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه از فرمانده لشکر شمال غرب خواست توپ های قدیمی، از جمله اخاسیوس، را از رده خارج کند. این لشکر موظف شد یک آتشبار کوهستانی از چهار توپ کوهستانی روس، یک دسته کوهستانی از دو توپ کوهستانی فرانسه، و یک دسته صحرایی مستقل پیاده از دو توپ صحرایی روس در تشکیلات خود ایجاد نماید.(۷)

 دستور به تهیه دواب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت اینک که فرماندهی اردوی اعزامی لشکر شمال غرب بار دیگر به شما واگذار شده «قدغن فرمایید در تهیه دواب برای حرکت اردو به لرستان اقدامات مؤثری به عمل آورند.»(۸) اردوی لشکر شمال غرب که در کرمانشاه بسر میبرد برای رفتن به لرستان نیازمند اسب و قاطر بود، اما همه این ستوران در اختیار اداره ارزاق قرار داشت تا گندم و جو به تهران برسانند.

 انحلال مؤسسه صدق بنیاسرائیل

مؤسسه رهنی صدق بنیاسرائیل به دلیل تقلباتی که کرده منحل و «مقرر گردید مطابق نظامنامه به محاسبه مؤسسه مذکور رسیدگی نموده قرار مجازات آن را صادر نمایند.»(۹)۹

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست نایب رئیس، طباطبایی دیبا، تشکیل شد. در این جلسه برای انتخاب نایب رئیس دوم رأیگیری شد که پس از سه بار، افسر، با ۴۱ رأی انتخاب شد.(۱۰)

 بازگشت فرمانده لشکر شرق به بجنورد

سرتیپ جانمحمد خان که در منطقه عملیاتی علیه ترکمنها بسر میبرد امروز با هواپیما به مشهد، مرکز استقرار لشکر شرق بازگشت.۱(۱۱)

 اجازه صدور برنج به شوروی

پس از مدتی که صدور برنج به شوروی ممنوع بود، امروز صادرات برنج چمپا به شوروی آزاد شد.(۱۲)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۰، ص ۲.

۲- پرسی، همان، ص ۱۲۱.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۸-۵۶-۱۳۰۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی،، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۰۴. در پاسخ گفته شد که فرمانده یاد شده برای عرض تبریک به کارگزاری رفته، در اتاق پـذیرایی قفل بوده، و پس از یک ساعت کارگزار در حالی که مست بود به ملاقات فرمانده آمده است. (همان، ص ۵۰۳)

۵- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۹۱. وزارت جنگ پاسـخ داد که اقـدام لازم شـده است. (همان، ص ۱۸۹) ولی اداره امنیه میگفت زمانی میتواند حقوق سران بلوچ را بپردازد که مطالبات آن اداره از لشکر های مختلف دریافت شود.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۸۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۴۸.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۵۱. این تلگرام نشان میدهـد که مسافرت سـرتیپ ابوالحسن خان به تهران و امتیاز هایی که در دیـدارش بـا رضاشاه گرفت، امیرلشـکر غرب را خوش نیامـده است و از اسـتقلال اردوی لشـکر شـمال غرب در حوزه خود ناراضی بوده است.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۰، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۱۹۹۱، ص ۳.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۶۰.

۱۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۳، ص ۳.

ص: ۵۱۱

 دوشنبه

۷ دی ۱۳۰۴

۲۸ دسامبر ۱۹۲۵

۱۲ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 ابلاغیه سفارت شوروی

سفارت شوروی در تهران با تنظیم ابلاغی های به دیگر نمایندگان سیاسی مقیم پایتخت ایران، نوشت که اعتبارنامه یورنف به عنوان «سفیر فوقالعاده مختار» (سفیرکبیر) تقدیم رضاشاه شد.(۱)

 اعدام هفت نفر از مخالفان کلاه شاپو در ارزروم

فرمانده لشکر شمال غرب از قول کفیل قوای ماکو به وزارت جنگ اطلاع داد که دولت ترکیه در ارزروم کلاه فرنگی را اجباری کرده، اما اهالی زیر بار نرفتند. در پی این ممانعت هفتصد نفر دستگیر و هفت نفر از سران مخالف اعدام شدهاند.(۲)

 تغییر در نگهبانی از شیخ خزعل

شیخ خزعل، که تحتالحفظ در تهران بسر میبرد، امروز با دستور تاز های در شیوه مراقبت از خود مواجه شد. تیمورتاش از قول رضاشاه به وزارت جنگ نوشت که صاحب منصب همراه شیخ خزعل را فرابخوانید «ولی قراول درب منزل باید کماکان برقرار باشد.» صاحب منصب یاد شده نایب سرهنگ نور الله خان بود.(۳)

 نامه ملکمحمد خان بلوچ به رضاشاه

ملکمحمد خان و سردار شاه جهان به عنوان نمایندگان مردم بلوچ برای شرکت در مجلس مؤسسان به تهران آمدهاند. ملکمحمد خان امروز در نام های به رضاشاه نوشت که دزداب توسط پدرش، با قناتی که آنجا ایجاد کرد، آباد شد. سابق بر این مالیاتی گرفته نمیشد، اما اکنون بدون ممیزی صد تومان مالیات میگیرند. ملکمحمد خان خواست تا زمانی که ممیزی صورت نگرفته، اخذ مالیات را موقوف کنند. وی در تقاضای دیگری خواستار گرفتن امتیاز حمل و نقل پست و امنیه راه دزداب به کرمان شد.(۴)

این دو نماینده به خرج وزارت جنگ به تهران آمدهاند و اینک با دریافت ۳۰۰ تومان در حال بازگشت به بلوچستان هستند، اما منتظر پاسخ نامه یاد شده میباشند.(۵)

□ یک مالیات جدید دیگر برای اتباع ایرانی

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه به وزارت امور خارجه اطلاع داد که دولت شوروی اخیراً مالیات تازه دیگری را برای تجار ایرانی وضع کرد. این مالیات به نحوی بود که بیم ورشکستگی بازرگانان میرفت، اما در نتیجه گفتوگو با مقامات دولتی و توضیح نتایج وخیم برقراری این مالیات تا حدودی تعدیل گردید.(۶)

□ نتایج مثبت تأسیس کمیته محصلین ایرانی

اسد الله یمیناسفندیاری، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که رفته رفته نتایج مثبت تأسیس کمیته محصلین ایرانی در قفقاز خودنمایی میکند. این کمیته در مقابل تحریکات بلشویکی ایرانیان انقلابی قفقاز ایستاده است. «و اغلب اشتباهکاری های آنها را خاطرنشان عموم کرده و مخصوصاً شخص آقای حسن زاده مترجم این ژنرال قونسولگری که ریاست کمیته مزبوره را عهدهدار است و در میان محصلین هم به واسطه حسن سلوک و صحت عمل نفوذ کامل دارد احساسات ملت پرورانه خود را کاملاً ابراز داشت.»(۷)

□ مسیر راهآهن ایران

گروهی که امروز در وزارت فواید عامه گرد هم آمدند به این نتیجه رسیدند که «مهمترین و مقدمترین خط از هر نقطه نظر، خط درجز – قزوین – بروجرد و محمره» (خرمشهر) خواهد بود. این گروه از قاسم والی (سردار همایون)، شقاقی (رئیس اداره کل طرق و شوارع)، وثوق (معاون اداره قور خانه)، هدایت الله خان کلانتر (رئیس خط آهن تبریز – جلفا)، مسیو ترسکینسکی (مهندس راه) تشکیل شده است.(۸)

بادکوبه

۱– پورشالچی، همان، صص ۲۶۲ و ۲۶۳.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۲۶.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۲، صص ۳۴ و ۳۵.

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۳–۱، ص ۸۳.

۵– وزارت جنگ موضوع را به اطلاع وزارت مالیه رساند و آن وزارت خانه در ۲۰ بهمن پاسخ داد که فقط حقالارض از ملکمحمد خان اخذ میشود و حقوق آب بخشیده شده است. (اسناد مؤسسه مطالعات و... ، پ ۳–۱، ص ۷۵) مالیاتی که دولت از املاک میگرفت شامل ۵/۱ از بابت حق آب، ۵/۱ از بابت حقالارض، ۵/۱ از بابت بذر، ۵/۱ از بابت حق عوامل (گاو و...) و ۵/۱ از بابت حق رعیت و زارع و کارگر بود.

۶– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱۶–۲۴–۱۸–۱۳۰۴.

۷– همان، ۱–۱۵–۱۸–۱۳۰۴.

۸– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۲۵، ص ۳.

ص: ۵۱۲

 سهشنبه

۸ دی ۱۳۰۴

۲۹ دسامبر ۱۹۲۵

۱۳ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. محمد مصدق پیش از دستور سخنانی درباره آزادی انتخابات در ششمین دوره مجلس گفت که موجب همهمه نمایندگان و نارضایتی سیدمحمد تدین، رئیس مجلس، شد. مصدق با این پرسش که دوره تقنینیه اول و دوم بهتر بود یا دوره های اخیر، اعتراض تدین را بلند کرد. تدین گفت که اجازه نمیدهم بین ادوار مجلس مقایسه شود. مصدق گفت دلیل مقایسه من این است که در ادوار اول و دوم آزادی انتخابات بود، اما از دور سوم قانون انتخابات و مجریان آن تغییر کردند، و انتخابات از شکل غیرمستقیم به شکل مستقیم درآمد. وی با انتقاد از مجریان قانون گفت که طبق بیان ماکیاول ایتالیایی، اینان با نصبالعین قرار دادن «نتیجه، مصحح وسیله است» [روح آزاد انتخابات را گرفتند.] مصدق نظر نمایندگان را به اصل ۳۹ متمم قانون اساسی جلب کرد و با قرائت آن، گفت: «بنده یقین دارم که انتخابات آزاد باشد یا آزاد نباشد یک اکثریت بزرگی از همین آقایان در نتیجه هر قسم انتخاباتی انتخاب خواهند شد، ولی بنده معتقد هستم که وکلای ملت همیشه مستأجر از ملت باشند؛ یعنی آن رقم خودشان را از ملت بگیرند و از ملت بخواهند.»(۱)

 ابلاغ یک عید رسمی جدید

محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، با تنظیم بخشنام های به وزارت خانه ها خبر داد که روز تولد رضاشاه ۲۴ اسفند ۱۲۵۶ است. «لهذا روز مزبور جزو اعیاد رسمی مملکت محسوب خواهد بود، و باید به مراسم و لوازم آن عمل نمود.»(۲)

 زمان مناسب برای اهداء نشان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، در نام های به وزیر امور خارجه کشورش، ضمن مخالفت با اهداء نشان لژیون دنور فرانسه به رضاشاه هنگام تاجگذاری، نوشت که بلژیکیها و ایتالیاییها عالیترین نشان دولتی خود را به رضاشاه دادهاند. آلمانیها که اهداء نشان را از قوانین خود بیرون گذاشتهاند، تصویری از هیندبورگ در قاب طلا برایش فرستادهاند. انگلیس هم علنی و رسمی شتاب و رضایت خود را در شناسایی رضاشاه به نمایش گذاشته است. بونزوم تلویحاً گفت که فرانسه در این مورد عقبتر از دیگر کشور های غربی است و لازم است همین الآن نشان لژیون دنور فرانسه به رضاشاه اهداء گردد.(۳)

وزارت امور خارجه فرانسه اهداء این نشان را به هنگام تاجگذاری رضاشاه موکول کرده است.

 عدم ابلاغ رسمی نام جدید ارومیه

کارگزار ارومیه در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که برای جاافتادن نام «رضایی» به جای ارومیه، به جز تلگرامی که وزارت امور خارجه به من فرستاد، دستورالعمل دیگری به دوایر دولتی نرسیده است. وقتی به حاکم گفتم که در بخشنام های «اهالی را از مفتخر شدن بدین موهبت عظمی مطلع سازند» گفت که طبق قانون، وزارت داخله باید چنین دستوری بدهد. کارگزار افزود در مکاتبات محلی همچنان از نام ارومیه استفاده میشود و تغییر نام شهر باید ابتدا از دوایر دولتی شروع شود تا به مردم تسری یابد.(۴)

 آغاز پذیرش چرونتس توسط بانک های روس

وزارت امور خارجه در یادداشت کوتاهی به هیأت اتحادیه تجار قزوین خبر داد که پس از مذاکرات مجدانه، بانک های روس شروع به پذیرش چرونتس کردهاند.(۵) بانک های روس در سراسر ایران در دستوری که گرفته بودند، عملاً از قبول چرونتس [اسکناس یا برات شوروی] امتناع میکردند. این معضل به قزوین نیز سرایت کرده، شکایت بازرگانان این شهر را موجب شده بود. اقدام بانک روس باعث شده بود یک قلم، بیش از ۵۰۰ هزار تومان کالا متعلق به چهار تن تجار قزوینی در روسیه بماند و امکان حمل آن به ایران نباشد.(۶)

 دیدار آپرسوف و آشتیانی

فرمانده لشکر شرق از قول نظمیه مشهد به وزارت جنگ خبر داد که آپرسوف، ژنرال کنسول شوروی در مشهد، به خانه آشتیانی رفته و مدتی با او و میرزامهدی، خواهرزاده آشتیانی، گفتوگو کرده است. وی افزود بعد از آن دیدار آشتیانی تلگرامی به رضاشاه فرستاده و خواسته است سیدمهدی، مدرس آستانه قدس شود. این درخواست به امضاء نزدیک به یکصد تن از کارکنان آستان قدس رسیده است. وی تأکید کرد «مطلع باشند استدعای نصب سیدمهدی... به نظریه آپرسوف میباشد.»(۷)

 درخواست مجوز صدور غلات

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که سفارت ترکیه در تهران تقاضا کرده است مجوز حمل غله از ارومیه ایران به شمدینان ترکیه داده شود. در این تلگرام آمده است که نظر اداره مالیه آذربایجان آن است که نظر اداره لشکری پرسیده شود.(۸)

 توافق برای ساخت لنگرگاه

پیشکار مالیه فارس و بنادر جنوب خبر داد که پولی که در بانک شاهنشاهی بندرعباس از طریق کنسول انگلیس به عنوان مصارف در امور بلدیه جمعآوری شده بود، موافقت شد صرف ساخت یک لنگرگاه شود. نمایندگان سیاسی دولت انگلیس،

نمایندگان وزارت مالیه و اداره کل گمرکات و نماینده اهالی توافق کردند مبلغ مزبور تحت نظارت کمیسیونی صرف ساخت لنگرگاهی برای کشتیها و گمرک شود «و عایدات آن توسط گمرک جمعآوری» شود و به تدریج در امور بلدی هزینه گردد.(۹)

 عودت اموال سرهنگ امیرعلایی

لشکر شمال غرب در نام های به وزارت جنگ خبر داد که طبق دستور مرکز همه اموال نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی در حضور کمیسیونی، به نماینده وی بازپس داده شد.(۱۰)

یک روز بعد امیرعلایی با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ موضوع را تکذیب کرد و نوشت اشیاء توقیف شده خانواده مرا هم پس ندادهاند.(۱۱)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۳، ص ۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۷-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۳- پورشالچی، همان، صص ۲۶۳ و ۲۶۴.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۸ و ۷-۶۲-۴۷-۱۳۰۴.

۵- همان، ۹-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

۶- همان، ۱۸ و ۱۷-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۲۶. وزارت جنگ موضوع را از دفتر مخصوص شاهنشاهی استعلام کرد. دفتر مزبور پاسخ داد چنین تلگرامی به این جا نرسیده است. اگر رسید خبر میدهیم. (همان، ص ۱۲۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۰۶.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۳۲۲.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۱۳.

۱۱- همان، ص ۲۹.

 نظامیان بدون پالتو لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ یادآور شد که زمستان رسید، اما پالتو نرسید. نفرات این لشکر وضعیت اسفباری دارند.(۱)

 درج درخواست اهالی ارومیه در حبلالمتین

کارگزار ارومیه خبر داد که جریده حبلالمتین، چاپ هند، در شماره ۳۷ درخواست اهالی ارومیه را مبنی بر تأسیس مدارس پسرانه و دخترانه در این شهر درج کرده است. کارگزار یادآور شد که در این باب پیش از این تذکراتی داده بودم که از نقطهنظر مصالح مملکتی و جلوگیری از تحریکات خارجیها و عدم پیشرفت مقاصد آنها باید مدارسی در ارومیه تأسیس گردد.(۲)

 درخواست هواپیما

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی لشکر شمال غرب، که همراه گروه معدودی از نظامیان تحت امر خود از کرمانشاه به خرمآباد آمده، از وزارت جنگ درخواست کرد هواپیمای کرکس که در بروجرد است به خرمآباد پرواز کند.(۳) قرار است وی وارد عملیات علیه طوایف ناراضی از دولت در شوشتر و دزفول شود.

 نام های درباره مظفر افشاری

یاسایی، نماینده مجلس شورای ملی، با ارسال نام های به وزارت جنگ درخواست کرد مظفر خان افشاری که مدتی در تلگراف خانه نظامی تبریز کار میکرده به تلگراف خانه نظامی ارومیه منتقل شود. وی نوشت که زندگی او در ارومیه راحتتر خواهد شد.(۴)

 چهارشنبه

۹ دی ۱۳۰۴

۳۰ دسامبر ۱۹۲۵

۱۴ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 نامه سفارت انگلیس به وزارت امور خارجه

سفارت انگلیس در نام های به وزارت امور خارجه، در پاسخ به یادداشت این وزارت خانه راجع به خبر حضور گروهی ۲۸

نفره از مهندسان در بینالنهرین، نوشت که مهندسان یادشده زمینشناس و مشغول کار مساحی برای شرکت نفت ترکیه هستند. ایران نگران ورود این گروه به خاک ایران برای دستیابی به معادن نفت بود. در این نامه آمده است که «ژئولوژیست های مزبور طبعاً وارد خاک ایران نخواهند شد و نیز به هیچوجه ارتباطی با دکتر میلسپو ندارند.»(۵)

 گزارش مفتش مخفی از آبادان

در پی شکایت های متواتر از حاکم آبادان، لشکر جنوب، محمد رفیعزاده را به عنوان بازرس مخفی به خوزستان فرستاد. وی در گزارشی از آبادان نوشت که حاکم، با حسن اخلاق با مردم رفتار میکند، از گرفتن هر رشو های خودداری میکند. مأموران نظامی نیز با مردم خوشرفتار هستند. شاکیان یک مشت هوچیاند که مردم را به تابعیت عراق وادار میکنند. رئیس ساخلو خوزستان هم در گزارشی به لشکر جنوب خواستار تبعید افرادی شد که آبادان را ناآرام کردهاند. «با وجود این اشخاص هیچ حکومتی در آبادان قادر به انجام وظیفه نخواهد بود و همه روزه مشکلاتی را تولید مینمایند.»(۶)

گزارش های مردمی در مورد حاکم آبادان خلاف آن چیزی است که در اینجا آمده است.

 اعتراض محمد دهدشتی به وزارت فواید عامه

محمد دهدشتی (معینالتجار) در نام های به وزارت فواید عامه از این که دولت ابراز تمایل کرده «صنعت نوغان» را به یک شرکت فرانسوی و ایتالیایی بدهد، شکایت کرد. وی با برشماری خدمات خود در چند سال گذشته در گسترش عمل نوغان و ابریشم در گیلان و مازندران نوشت که در سه سال گذشته ۱۵۰ هزار جعبه نوغان در این دو ناحیه توزیع کرده، ۳۵ میلیون درخت توت در گیلان غرس شده است. دهدشتی افزود که ۱۵۰ هزار تومان صرف خرید ماشینآلات و استقرار آن در رشت و لاهیجان و لنگرود کرده، سه دستگاه دیگر در حال وارد کردن است. وی با اشاره به کارآفرینی خود از طریق این سرمایهگذاریها نوشت که «مجبورم از خود و تمام ایرانیها دفاع نمایم و مدلل دارم که ایرانی قابلیت و استعداد در هر کاری بیش از دیگر ملل دارد، الاـ این که مشوق نداشته، بلکه برای همیشه اولیای امور مانع رشد و عرض اندام اینها بودهاند.» دهدشتی در پایان ابراز داشت اگر قرار است انحصار این صنعت به کسی یا شرکتی داده شود او اولویت خواهد داشت.(۷)

 گزارشی از مطالبات و بدهی های بانک ایران

بانک ایران که نام بعدی بانک استقراضی روس پس از تحویل

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۵۸. در ششم دیماه دو هزار ثوب پالتو به لشکر غرب فرستاده شده بود و قرار بود سه هزار ثوب دیگر ارسال گردد. اما بخش مربوطه پول برای آماده کردن سه هزار پالتو نداشت. (همان، صص ۵۵۴ تا ۵۵۷)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۱۷-۱-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۵۴. وزارت جنگ از طریق فرمانده لشکر غرب به درخواست یاد شده پاسخ مثبت داد. (همان، ص ۱۵۳)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۷۷. وزارت جنگ این درخواست را به امیرلشکر شمال غرب منعکس کرد و او نیز پاسخ داد که پنجم آذر وی مأمور تلگراف خانه ارومیه شده است. (همان، صص ۴۷۴ تا ۴۷۶)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۸-۲-۴۱-۱۳۰۴.

۶- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۸۰ و ۸۱. این درخواست به حاکم جدید خوزستان که در راه آن دیار بود ابلاغ شد که اگر صلاح دید افراد یاد شده را تبعید کند. (همان، ص ۸۲)

۷- اسناد تجاری ادوار اول تا...، صص ۴۹۴ تا ۴۹۶.

شدن به دولت ایران بود، هر چند نتوانست فعالیت مالی داشته باشد، اما مجبور شد با ملحق شدن به وزارت مالیه اقدام به تسویه مطالبات و بدهی های منحل شده بانک استقراضـی کند. تاکنون مقدمات انتقال شعب این بانک در تبریز، رشت و بندر پهلوی به دولت ایران فراهم گردیـده است. از آنجا که مـدیونین به این بانک حاضـر نشدند دیون خود را پرداخت کنند، وزارت مالیه مجبور شـد دارایی های بـدهکاران را ضـبط نمایـد. یکی از بـدهکاران عمـده این بانک حاجامینالضـرب بود که املاک او در تهران و حومه ضـبط «و قریباً اعلان فروش آن به طور مزایده منتشر خواهد شد.» و نیز طلبکاران از بانک توانستند تا سقف ۵۰۰ تومان طلب خود را دریافت دارنـد ولی راجع به ارقام بالاتر، مقرر شـد پس از مزایده اموال و املاک بدهکاران، پول طلبکاران پرداخت گردد.(۱)

 شاهپور محمدرضا پهلوی

تیمورتاش امروز متن فرمان ولایتعهدی محمدرضا پهلوی، پسـر بزرگ رضاشاه را تهیه کرد تا به تأیید شاه برسد. در این متن به جای میرزا، که برای شاهزادگان ایرانی از زمان صفویه تا قاجار معمول بود، از کلمه شاهپور استفاده شده است.(۲)

 پیشنهاد استخدام جنگلبان

فن دم هاگن، مستشار اسـتخدام شده از آلمان در امور جنگلها که برای بازدید از جنگل های شمال در آن ناحیه بسر میبرد، به وزارت فواید عامه پیشنهاد کرد برای محافظت از این منابع طبیعی اقدام به استخدام جنگلبان کند.(۳)

 ضرورت پراکندن اتباع ترک از طرف سیمیتقو

کـارگزار ارومیه بـا ارسـال گزارشـی به وزارت امور خـارجه نوشت که برای جلوگیری از تمایـل اسـماعیلآقا سـیمیتقو به ترکیه ضروری است اتباع فراری ترک که در اطراف وی جمع شدهانـد، از او جـدا کرده در منطقه دیگری اسـکان داده شونـد. اینان کرد های ترکیه هسـتند که در پی جنگ های رخ داده در آن ناحیه به ایران فرار کردهاند. وی افزود با این کار قدرت سیمیتقو کاهش مییابد؛ چون «اسـماعیلآقا به سایر رؤسا و عده ایلات شکاک ایرانی که دور او جمع شدهاند اطمینان کامل ندارد و تنها امیـد او به این عـده از فراریان ترکیه است. در صورتی که در انجام این امر موفقیت حاصل شود در واقع قوای حی و معنوی او تقلیل» مییابد.(۴)

 پیام تبریک مصطفی کمال پاشا

مصطفی کمال پاشا، رئیس جمهور ترکیه، با ارسال تلگرامی، پادشاهی رضاشاه را تبریک گفت.(۵)

 درخواست همسر سردار معزز بجنوردی

«صبیه منور خانم»، همسر سـردار معزز بجنوردی، که چندی پیش به دسـتور رضا خان اعدام شد از طریق عبدالحسین نادری، با

نگارش نام های به رضاشاه خواستار رسیدگی به ماترک سردارمعزز شد تا خود و دو کودکش به حقوق خود برسند. به ضمیمه این نامه فهرستی از اموال سردار معزز و سهم شرعی همسر و کودکانش ذکر شده بود. از آن جمله بود خودرو سردار معزز، ۲۶۵ تخته قالی، اسباب نقره، شش کیسه پول طلا، جواهرات شخصی سردار معزز، ۱۸۰ هزار تومان پول، اثاثیه خانه، وسایل عتیقه، ۲۴ رأس قاطر و...(۶)

(تصویر) محمدرضا پهلوی

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۰۲۹۵.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۴، ص ۲.

۳- همان، شم ۱۹۹۳، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۱۵۸ تا ۱۶۰.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۷، ص ۱. رضاشاه نیز در پاسخ آرزو کرد رشته یگانگی و الفت میان ایران و ترکیه مستحکم گردد. (همانجا)

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۹۷ تا ۹۹. به نظر میرسد عمده این اموال توسط لشکر شرق ضبط شد و لابد به مصرف رسید! رضاشاه بعد از دیدن این عریضه در تلگرامی از لشکر شرق خواست به این موضوع رسیدگی نماید. (همان، ص ۹۵)

 پنجشنبه

۱۰ دی ۱۳۰۴

۳۱ دسامبر ۱۹۲۵

۱۵ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 آگاهی از تاریخ تاجگذاری

فرمانـده لشـکر شـرق بـا ارسـال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که روایت های مختلفی از تاریـخ تاجگـذاری شـنیده میشود. برخی میگویند سوم اسفندماه، و بعضاً اول فروردین سال آینده را ذکر میکنند.(۱)

 نگرانی خوانین بلوچ

رئیس امنیه شـرق به امیرلشـکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، خبر داد که چند عامل موجب نگرانی و حتی وحشت خوانین بلوچ شـده است. اول این که در پی اعزام نیرویی از لشـکر جنوب به بلوچسـتان و اختلافاتی که بین بلوچهـا و این نیرو پدیـد آمـد، سـرداران این طـایفه نگران شدنـد. دوم این که مـدتهاست حقوق آنها به عنوان مسـتخدمان دولتی پرداخت نمیشود. سوم این که انفکاک بلوچ های مسـتخدم از قشون و الحاق ایشان به اداره امنیه تردیدها را در بین آنها دوچنـدان کرده است. «بنابراین ممکن است با این تصورات و سوابقی که مـدت های مدید با دولت همجوار [انگلیس] داشـته، اقداماتی نمایند که اصلاح آن در آتیه مشکلات» فراوانی ایجاد کند.(۲)

 بیاعتنایی کشتی روس به قوانین گمرکی

رئیس ایـالتی گمرکـات گیلاـن به حـاکم این ایالت خبر داد که کشتی اکتبر، متعلق به شوروی، امروز وارد بنـدر پهلوی شـد و بدون این که در اسـکله گمرک پهلو بگیرد مستقیماً به اداره شیلات وابسته به دولت شوروی رفت و هیچ نظارتی بر آن ممکن نشد.(۳) این کشتی از بادکوبه به بندر پهلوی آمد و این که چه محمول های تخلیه یا بارگیری کرد روشن نشد.(۴)

 دیدگاه وزارت مالیه نسبت به رفت و آمد های غیرقانونی

وزارت مالیه در نام های به وزارت امور خارجه در پاسـخ به مراقبت گمرکات سـرحدی از عبور و مرور مسافران بـدون تـذکره نوشت که جلوگیری از رفت و آمـد مسـافران که به طور قاچـاق از مرز عبور میکننـد مربوط به کارکنـان گمرک نیست، چون وجود معـابر غیرمجـاز در سـرحدات شـمال غربی به انـداز هـای زیـاد است که با چنـدین فوج نیروی نظامی هم نمیتوان از آنها مراقبت کرد. بهتر است وزارت امور خارجه با وزارت جنگ وارد مـذاکره شود و بخواهـد که در اسـتقرار پست های نظامی در

معابر یاد شده اقدام نماید.(۵)

 استعفای وزیر امور خارجه

حسن مشار، وزیر امور خارجه، از سمت خود، استعفا داد. به نوشته روزنامه ایران وی امروز همراه هیأت وزیران به حضور رضاشاه نرسید و نام های هم به محمدعلی فروغی، ریاست وزراء نوشت که توسط مفتاحالسلطنه رسانده شد. همین منبع نوشت از قرار معلوم حسن مشار استعفا داده، اما هیأت دولت آن را نپذیرفته است.(۶)

 دیدار وزیرمختار فرانسه با رضاشاه

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، امروز در «قصر پهلوی» به ملاقات رضا خان رفت. وی حامل تبریک رئیس جمهور فرانسه به رضاشاه به مناسبت رسیدن به پادشاهی بود.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. دستور اصلی امروز مجلس ادامه بررسی قانون ممیزی بود.(۸)

 سکه های جدید با تصویر رضاشاه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که طبق تصمیمات گرفته شده قرار است سکه های نقره دهشاهی، یک قرانی و دو قرانی، در یک سمت با تصویر رضاشاه و در سمت دیگر با نقش شیر و خورشید و در زیر آن تاریخ جلوس وی، ۲۴ آذر ضرب شود. و نیز مقرر شده سکه های طلای یک پهلوی به قیمت ۱۰ قران، دو پهلوی به قیمت ۲۰ قران و پنج پهلوی به قیمت پنج تومان که در یک طرف آن تصویر رضاشاه باشد ضرب گردد.(۹)

 واگذاری مؤسسه پاستور به وزارت فواید عامه

به پیشنهاد وزیر فواید عامه مؤسسه پاستور از اداره صحیه جدا و به وزارت فواید عامه ملحق شد.(۱۰)

 تبریک پادشاه افغانستان

امان الله خان، پادشاه افغانستان، با ارسال تلگرامی به رضاشاه، پادشاهی او را تبریک گفت.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۲۸. پاسخ داده شد که اولین روز از ماده دوم (اول اردیبهشت) تاریخ تاجگذاری است. (همان، ص ۱۲۷)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۱۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۵۵.

۴- همان، ص ۱۵۳. موضوع از طریق وزارت جنگ به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد، اما اقدامات وزارت امور خارجه برای رسیدن به پاسخی از طرف سفارت شوروی به جایی نرسید. (همان، ص ۱۵۰)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، صص ۵۵ و ۵۶.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۵، ص ۱.

۷- همانجا.

۸- همان، صص ۲ و ۳ و ۴.

۹- همان، شم ۱۹۹۴، ص ۲.

۱۰- همانجا.

۱۱- همان، ش ۱۹۹۸، ص ۱. رضاشاه نیز پاسخ را داد و تشکر نمود. (همانجا)

 جمعه

۱۱ دی ۱۳۰۴

۱ ژانویه ۱۹۲۶

۱۶ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 کمیسیون مرزی ایران در تهران

وزارت امـور خـارجه بـه وزارت جنـگ اطلاع داد کـه الهـامی، رئیس کمیســیون مرزی مغـان، بـه همراه هیـأت فنی بـه تهران رسیدهاند.(۱) پس از تعطیلی مذاکرات هیأت های مرزی ایران و شوروی در فصل زمستان مقرر شد هیأت ایرانی به تهران بیاید تا ضمن ارائه گزارش مذاکرات انجام شده با شوروی، تصمیماتی برای شروع مذاکرات در بهار آینده گرفته شود.

 تقاضای کمک شیخ محمود

به گزارش امیرلشکر غرب پس از آن که نیرو های انگلیس از سلیمانیه به طرف پنجوین رفته، هشت پارچه از آبادی های شیخ محمود برزنجی را بمباران کردند، شیخ محمود ضمن جمعآوری نیرو هایش به اورامان و مریوان هم پیام داده که آماده کمک به او باشند. در این تلگرام آمده است که قوای انگلیس به حدود چهار فرسخی مرز ایران رسیدهاند.(۲)

 دادگاهی برای رسیدگی دعاوی اتباع بیگانه

روزنـامه العراق چـاپ بغـداد نوشت که امروز نخستین محکمه به ریـاست نماینـده سیاسـی انگلیس در کویت برپا گردیـد تا به دعـاوی اتبـاع بیگانه این ناحیه رسیدگی کنـد. نویسـنده که مقاله خود را با عنوان «وضـعیت کویت - پنـد و یادآوری» تـدوین کرده، ضمن ابراز تأسف از این خبر نوشت که حاکم کویت به دلیل بیتوجهی به احوالات این مملکت موجب شده که استقلال قضایی حکومتش از بین برود.(۳)

 فوتبال کلوپ مدرسه نظام با کلوپ تهران

بعد از ظهر امروز دو تیم مدرسه نظام و تهران در زمین لینچ فوتبال بازی کردند که مدرسه نظام سه بر دو تهران را برد.(۴)

 ورود تجهیزات نظامی

منابع انگلیسـی از بوشهر اطلاع دادند که کشتی Strik Line در بوشهر پهلو گرفت. این کشتی حاوی ۸۵۸ جعبه مواد منفجره و ابزار جادهسـازی، ۲۸۴ جعبـه بمـب و چاشـنی، و چهـار جعبه وسایـل هوانـوردی است. همه این کالاهـا از کمپـانی اشـنایدر

خریداری شده است.(۵)

 سیلی وزیر عدلیه به سیدمحییالدین

سیدمحییالـدین مزارعی، نماینـده شـیراز، برای گفتوگو با میرزامهـدی خان فاطمی (عمادالسـلطنه) وزیر عـدلیه، به محل وزارت خانه رفت. گویا درخواست سـیدمحییالدین تجدیدنظر در انتخاب مدعیالعموم فارس بود. «وزیر موافق با اعزام آن شـخص بود. سیدمحییالدین قدری تندی میکند. عمادالسـلطنه هم مایه را کمتر نمیآید. بالاخره به دشنام و فحش میکشد. عماد عصبانی شده، بلند میشود، سید را سیلی میزند و آدمها را صدا میکند که سید را کتک زنان بیرون میکنند.»(۶)

 مکاتبه با رضاشاه

بنابر ادعای امیرلشـکر جنوب آیت الله حاجآقا نور الله اصـفهانی «و سایرین عریضه تلگرافی» به رضاشاه فرستادند و متعاقباً پاسخ گرفتند. گویا این تلگرام تبریک جلوس رضاشاه بود. (ر.ک: ۲۲ آذر) محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، ضمن اعلام این خبر از

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، ص ۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۶۷.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۲-۵-۵۳-۱۳۰۴. کویت در این زمان تحت سـیطره نظامی و سیاسی انگلیس بود و تأسف برای از کف رفتن استقلال قضایی وجهی ندارد.

۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۲۸، ص ۲.

۵- FO E ۷۷۳/۹۵/۳۴.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۸؛ روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۶، ص ۱.

وزارت جنگ خواست «پانزده روز قبل از تاجگذاری توسط لشکر به آنها اطلاع داده [خواهد شد] که وسایل حرکت و شرفیابی به آستان مقدس را فراهم دارند. لذا متمنی است قدغن فرمایید در موقع به اینجانب اطلاع داده شود.»(۱)

 نبود مخالف در خوزستان

در پی توزیع اطلاعی های علیه رضاشاه در خوزستان با امضاء کمیسیون مختلط احرار خوزستان، امیرلشکر جنوب به وزارت جنگ اطلاع داد که کسی در خوزستان با رژیم فعلی مخالف نیست. وی اینگونه اقدامات را از ناحیه بیگانگان دانست و نوشت که در پی رسیدن خبر توزیع «اوراقی به امضاء کمیسیون مختلط احرار خوزستان بین اهالی و اطراف... فوراً درصدد تفتیش برآمده، یک نسخه از آن را با زحمت تحصیل، معلوم شد چند ورقی بیش نبوده... اوراق مزبور از ناحیه قونسول خانه روس منتشر شده.»(۲)

 موانع روسیه برای تجار قزوینی

وزارت داخله به نقل از نظمیه قزوین به وزارت امور خارجه اطلاع داد که بنگاه های اقتصادی شوروی در قزوین با این دستآویز که کالا های روسی ابتدا باید وارد ایران شود و بعد کالا های ایرانی به آن کشور صادر گردد «محمولات تجار ایرانی را قریب شش ماه در بندر پهلوی نگاه میدارند.» غیر از این «تقریباً بیست روز است بانک روس در کلیه شهر های ایران از خرید و فروش بروات روسیه (چرونتس) خودداری نموده و به همین جهت وجوهات... مالالتجاره ایرانی تاکنون در روسیه باقی است. منجمله بالغ بر پانصد هزار تومان متعلق به چهار نفر تجار قزوین است که در آنجا مانده و به وسیله برات وصول آن ممکن نشده است.» در این نامه درخواست تجار قزوینی چنین مطرح شده است: بانک های روس چرونتس را در تمام ایران بپذیرند؛ کالا های روسی با چرونتس خریداری شده، وارد ایران گردد؛ تجار ایرانی اجازه داشته باشند چرونتس را در خاک شوروی تبدیل به دیگر ارزها کرده، وارد ایران نمایند.(۳)

در گزارش مشابه دیگری، دفتر مخصوص شاهنشاهی به وزارت امور خارجه خبر داد که تجار قزوینی در تلگراف خانه شهر تحصن کردهاند.(۴)

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت شوروی

در پی شکایت سفارت شوروی از وضع وخیم تلگراف ایران در برقراری ارتباط با شوروی، وزارت امور خارجه در نام های به سفیر آن کشور نوشت که «مخابرات روسیه به واسطه خرابی کابل غازیان در خط تبریز، مستقیماً با تفلیس مبادله میشود. سیم تبریز همیشه تا سرحد دایر است، اما از سرحد تا تفلیس که از خطوط خود روسیه باید مبادله شود سیمها اغلب خراب و به این واسطه تلگرافات یکی دو روز به تأخیر میافتد.»(۵) این پاسخ در حالی داده میشود که وزارت پست و تلگراف ایران پیش از این به خرابی های سیم های تلگراف در داخل ایران اذعان کرده است!

 پذیرش استعفای مشار

در پی استعفای حسن مشار، داود مفتاح (مفتاحالسلطنه) به عنوان کفیل وزارت امور خارجه منصوب گردید. مشار، غیرمستقیم از رضاشاه اجازه خواسته سه ماه زمستان را به برلن برود.(۶) روزنامه شفق سرخ نوشت که علت استعفای مشار اختلافات او با میلسپو بوده است.(۷)

 تأخیر سرویس پست ترکیه

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که پست ترکیه یک هفته تأخیر دارد و علت آن درگیری های قوای نظامی ترکیه با اکراد آن کشور است.(۸)

 گزارشی از اجاره شیلات

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه در نام های به وزارت مالیه راجع به اجاره دادن شیلات حلال گیلان، تنکابن و مازندران نوشت که شیلات گیلان به مبلغ ۲۶ هزار و ۵۸۵ تومان اجاره رفته، شیلات تنکابن سه هزار و ۷۳۸ تومان اجاره داده شده که به نسبت پارسال حدود هشتصد تومان کمتر است. شیلات مازندران یک هزار و ۳۵ تومان اجاره رفته که تقریباً نیم از حداقل اجارهب های سالیانه آن است.(۹)

 فروکش کردن عملیات ایذایی الوار

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در نام های به وزارت جنگ اطلاع داد که «با تدابیر عملی از شرارت آنها [الوار] جلوگیری و به عملیات خود تخفیف دادهاند. راجع به اموال مسروقه اقدامات مقتضی شده و مقداری از آنها هم به دست آمده و به صاحب انش در مقابل قبض رسید داده شده. استرداد بقیه هم موکول به عملیاتی است که در نظر گرفته شده است.»(۱۰)

منابع انگلیسی فروکش کردن عملیات طوایف لر را خوشبینانه میدانستند.(۱۱)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۳۷.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰۲.

۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴–۶۳–۳۳–۱۳۰۴.

۴– همان، ۲–۶۳–۳۳–۱۳۰۴.

۵– همان، ۹۶ و ۹۵–۳۴–۳۶–۱۳۰۴.

۶– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۶، ص ۱.

۷– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۲۸، ص ۲.

۸– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۱۵.

۹– سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۲۱.

۱۱- سفارت انگلیس بر مبنای اطلاعاتی که از ارکان حرب کل قشون میگرفت گزارشی از اوضاع لرستان را به وزارت امور خارجه انگلیس فرستاد که چنین بود: «درباره اوضاع لرستان اطلاعاتی از ستاد کل ایران رسیده است. بر اساس این اطلاعات، ناآرامی یادشده به واسطه تحریکات بختیاریها رخ داده است، که هدفشان ایجاد ناآرامی برای منحرف کردن ذهن قشون دولتی از خلعسلاح شمال غرب بختیاری بوده است. این تحریکات منجر به همبستگی حسینقلی خان، یکی از سران پاپی، با شماری از عناصر متخاصم با دولت، به ویژه حسن وند و بیرانوند، و تلاش برای قطع ارتباطات میان بروجرد و خرمآباد، و خرمآباد و دزفول بوده است. در نخستین رویارویی قشونی که برای پاکسازی جاده بروجرد و خرمآباد اعزام شده بودند (یکی از) رهبران لرها... کشته شد و تجمع متخاصمین پراکنده گردید. برای پاکسازی جاده خرمآباد و دزفول، ستونی از دزفول اعزام شد و توانست ایلات را به دام انداخته و آنها را به شدت مجازات کند. ستاد کل مدعی است اوضاع به خوبی در اداره آنهاست. این شاید یک تخمین خوشبینانه باشد، زیرا اخیراً به ایل خانی بختیاری هشدار داده شده است که احتمالاً میباید شماری از مردان ایل خود را برای مساعدت به قشون نظامی در اختیار بگذارد.» (FO E ۷۷۳/۹۵/۳۴)

ص: ۵۱۸

 شنبه

۱۲ دی ۱۳۰۴

۲ ژانویه ۱۹۲۶

۱۷ جمادیالثانی ۱۳۴۴

(تصویر) سیدمهدی مشیرفاطمی (عمادالسلطنه)

 یکشنبه

۱۳ دی ۱۳۰۴

۳ ژانویه ۱۹۲۶

۱۸ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 مقایسه بین دو سیلی

محمدولیمیرزا فرمانفرما، نماینده مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود، با اشاره به سیلیای که عمادالسلطنه، وزیر عدلیه، به صورت سیدمحییالدین مزارعی، نماینده شیراز، زد (ر.ک: ۱۲ دی) نوشت: «با مراجعه به گذشته و در نظر گرفتن جریانات، اخلاق برجسته این جماعت، که عدم عقیده قطعی در قضایا و عدم سیاست است، خوب مبرهن میشود. در موقع استیضاح، که مدرس را کتک زدند، اکثریت آن زمان و مخالفین مدرس، همه با کمال بیاهمیتی، برای خوشآیند زمامدار وقت [رضا خان] قضیه را تلقی کردند. امروز در صورتی که معلوم نیست سیدمحییالدین تا چه اندازه خودش هم در محاوره تندی کرده است، اظهار حرارت میدارند.»(۱)

 نارضایتی بونزوم از برکناری صمد خان ممتاز

بونزوم، وزیرمختار فرانسه، در نام های به وزیر امور خارجه کشورش با اشاره به خبر جراید ایران مبنی بر برکناری صمد خان، وزیرمختار ایران در پاریس، نوشت: «من تمام مساعی خویش را برای دفاع از صمد خان به کار بردم. امروز شاه و کلیه وزیرانش، مجلس شورای ملی، افکار عمومی جملگی مصمم هستند که وی را برای همیشه کنار بگذارند. تنها وزیری که تا حدی نسبت به او ابراز خوشبینی میکرد، حسن مشار، وزیر امور خارجه [پیشین] بود که اینک مستعفی شده است و امور وزارت خارجه به وسیله خود رئیس دولت تمشیت مییابد که دشمن اعلام شده صمد خان است! بدین جهات به نظر میرسد هر نوع اقدامی در جهت وی در شرایط موجود غیرمقدور است و متأسفانه احتمال انجام دستور های آن جناب که طی تلگرام

شماره یک داده شده نمیرود و سماجت برای اجرای آن کمک به از دست رفتن حیثیت و احترام فرانسه خواهد بود و به کلی نفوذ ما را در اینجا متزلزل خواهد ساخت.»(۲)

 اعلامیه خلبان های ایرانی

نایب اول شرفالدین میرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی در مسکو، به وزارت جنگ اطلاع داد او و دو صاحب منصب دیگر با هواپیما های خریداری شده به بادکوبه پرواز خواهیم کرد. او گفت که اطلاعی های با عنوان «ایرانی قابل تربیت است» تهیه کرد هایم که سفیرکبیر ایران در مسکو آن را تأیید کرده است. شرفالدینمیرزا افزود که این اعلامیه ضمن اشاره به گذشته ایران خدمات «اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه» را یادآور میشود. «اجازه مرحمت فرمایید شرح مزبور را در بادکوبه طبع و از آسمان به طهران و سایر شهر های عرض راه بریزند.»(۳)

 اعتراض آیات نجف به مندرجات برخی جراید ایران

به گزارش ویس کنسول ایران در نجف «آقایان حججالاسلامان» [آیات سیدابوالحسن اصفهانی و محمدحسین نایینی] مرا احضار کرده، گفتند «خوب است اولیاء دولت در این دوره جدید توجهات مخصوص به مندرجات جراید ایران بفرمایند که مدتی است قلم جراید معطوف به هتک و بیاحترامی به دین اسلام و علماء گردیده و در یک مملکت اسلامی با آن اقتدارات دولت چرا باید جراید بیاحترامی به دین و علما بنمایند و اولیاء دولت سکوت نمایند.»(۴)

 حمله به کاروان

امیرلشکر جنوب خبر داد که کاروانی که عازم دزفول بود، سه فرسخی شهر مورد تهاجم طوایف لُر قرار گرفت و یکی از دو نظامی فوج منصور، که از این لشکر مأمور نگهبانی از قافله بودند، مجروح شدند و سلاح هر دو به غارت رفت. «به فرمانده ساخلو خوزستان نیز دستور داده شد که برای جلوگیری از اینگونه حوادث سوء عجالتاً تا ختم عملیات لرستان قوافل را با عده مکفی حرکت دهند.»(۵)

 تأکید به پرداخت حقوق خوانین بلوچ

وزارت جنگ در نام های محرمانه به اداره کل تشکیلات امنیه، بار دیگر نسبت به پرداخت حقوق عقبافتاده امنیه سیستان و بلوچستان که باید به دست خوانین بلوچ برسد تأکید کرد. «برای جلوگیری از اشکالات مختلفه مقتضی است قدغن فرمایید تا موقعی که قدرت و سلطه قشون کاملاً در آن حدود حکمفرما نشده وجوه مزبور را از مالیه قشون وصول و عیناً برای خوانین فوقالذکر ارسال دارند.»(۶)

 ادامه تحریکات مأموران سیاسی ترکیه

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که مأموران سیاسی ترکیه به آنتریکها و تبلیغات خود در آذربایجان ادامه میدهند. اینان همواره با مرزنشینان دیدار میکنند تا جایی که چند بار سلیمان صبری بیک، فرمانده وان، با سیمیتقو ملاقات

کرده است.(۷)

 آغاز ایجاد شبکه آبرسانی لطفآباد

وزارت مالیه به وزارت جنگ اطلاع داد که در حال حاضر مهندسان در لطفآباد حضور دارند و مشغول نظارت بر حفر نهر جدید و تهیه آسایش اهالی قراء ثلاثه لطفآباد هستند.(۸) وزارت جنگ پیگیر این موضوع بود چرا که اهالی تهدید کردهاند با بیآبی موجود چار های جز مهاجرت به خاک شوروی ندارند.

 عدم حدنصاب نمایندگان در مجلس

جلسه مجلس شورای ملی به دلیل نرسیدن به حدنصاب تشکیل نشد. نمایندگان بیرون صحن مجلس حاضر بوده، مشغول گفت و گو درباره کتک خوردن سیدمحییالدین مزارعی از وزیر عدلیه بودند. البته جلس های خصوصی تشکیل و راجع به موضوع یاد شده بحث شد و از هیأت رئیسه تقاضا گردید اقدامات لازم را بنماید.(۹)

 تصادف صدقالسلطنه

ساعت سه بعد از ظهر صدقالسلطنه، نماینده آذربایجان، «از سه راه سفارت انگلیس به طرف خیابان علاءالدوله پیچیدهاند، در آنجا اتومبیل شارژدافر سفارت روس به سرعت میگذشته، اتومبیل تند به آقای صدقالسلطنه زده و ایشان زمین خوردهاند.» صدقالسلطنه را در حال اغماء به بیمارستان روسها برده، به هوش میآید.(۱۰)

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۹. آیت الله سیدحسن مدرس دو بار از عوامل رضا خان سیلی خورد. یک بار در استیضاح دولت رضا خان به تاریخ ۷ مرداد ۱۳۰۳ که عوامل رضا خان در ۲۸ مرداد او و همراهانش را مورد ضرب و شتم قرار دادند. (ر.ک: همین کتاب، ج ۴، صص ۲۱۷ و ۲۵۰) و پیش از آن هم توسط دکتر حسین بهرامی (احیاءالسلطنه) در قضیه جمهوریخواهی به تاریخ ۲۷ اسفند ۱۳۰۲. آن سیلی چنان واکنشی در تهران به راه انداخت که یکی از عوامل اصلی پایان دادن به جمهوریخواهی رضا خان شد. (ر.ک: همین کتاب، ج ۳، ص ۶۴۶)

۲- پورشالچی، همان، ص ۲۷۰.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۱۹.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۴-۹-۶۴-۱۳۰۴. چند تن از اهالی شیراز پس از درج مطلبی با عنوان «نوادر اتفاق» در تاریخ ۲۱ خرداد ۱۳۰۴ در جریده رستخیز این شهر، تحت عنوان استفتاء متن آن را به نجف فرستادند و پرسیدند «این مقاله را در اوانی که مردم به جهت اظهار مسرت از ظهور معجزه حضرت ثامنالائمه سلام الله علیه، در بعضی از نقاط چراغان کرده بودند، مدیر جریده مزبور اشاعه داده. آیا نشر اینگونه مقالات بین مسلمین در این زمان که از طرف خصماء دین مبین اسلام پی در پی انتقاد و ایراد و اعتراضات بر اذهان ساده مسلمین میشود، چه صورت دارد؟» مقاله مندرج در جریده رستخیز شیراز مربوط به کشف جسد مومیایی «توت عنخ آمون» بود. شایعاتی بر سر زبانها بود که کاشف این جسد و دیگرانی که مرتبط با آن بودند به طرز مرموزی از دنیا رفتند. اخیراً قرار بود تیاتری در لندن درباره ملکه این فرعون به روی صحنه برود که به هم خورد.

روزنامه یاد شـده نوشت: «خوب شد که کشف جسد مومیایی توت عنخ آمون، فرعون مصـر را ایرانیها نکردند و خوبتر این که بـازیگران تیـاتر، فارس نبودنـد و از هر دو بهتر این که معجزات ملکه نفریتی در این سـرزمین معجزه و کرامات اتفاق نیفتاد وِالّا دیگر تـا قیـامت گرفتـار نـذر نیـاز ... بودیم و این ملت مسـتعد گریه و سـر و سـینهزن به نـام این فرعون مصـر سالهـا بسـاط عزا میانـداخت و... خرج کتل و چراغانی میکرد.» در پاسخ به اسـتفتاء آقایان ضـیاءالدین عراقی و سـیدابوالحسن اصـفهانی، ضـمن وجـوب جلـوگیری از نشـر اینگـونه مطـالب از مردم خواسـتند کـه راضـی بـه چـاپ ایـن مطـالب و خریـد آن نشونـد. (همـان، ۵-۹-۶۴-۱۳۰۴)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۴۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۱۰۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۱۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۴، ص ۱.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۷، ص ۱؛ فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۴۹.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۷۷، ص ۱.

 هوفمان در وزارت امور خارجه

فیلیپ هوفمان، وزیرمختار جدید آمریکا، امروز به وزارت امور خارجه رفت و با کفیل وزارت امور خارجه ملاقات کرد.(۱)

 افتتاح کتاب خانه قشون

کتاب خانه قشون گشایش یافت. منابع این کتاب خانه از کشور های مختلفی که نمایندگان وزارت جنگ میرفتند تهیه و به ایران آورده شده بود. به نوشته روزنامه شفق سرخ این کتاب خانه به همراه قرائت خانه، تحت نظر سلطان رزمآرا، مدیر مجله پهلوی اداره میشود.(۲)

 تقاضای تبعید ۱۴ بازداشت شده کمونیست

اداره تأمینات نظمیه تبریز با ارائه شرحی درباره چهارده کمونیست بازداشت شده در تبریز، خواستار تبعید آنان شد. در این گزارش تفصیلی آمده است که اینان با فعالیت در مجامع مدنی دستور های کنسولگری شوروی را تعقیب مینمودند که با ورود «بوبروف، مستشار سفارت دولتی شوروی، بر عملیات خود افزوده و این قضیه در انظار عمومی سوءتأثیر بخشیده» بود.(۳) دستگیرشدگان بیشتر ارمنی هستند.

 دوشنبه

۱۴ دی ۱۳۰۴

۴ ژانویه ۱۹۲۶

۱۹ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 یک واعظ خراسانی در نجف

ویس کنسول نجف در نامه های به وزارت امور خارجه نوشت که یک واعظ خراسانی که چندی است به نجف آمده روز «وفات حضرت صدیقه کبری سلام الله علیها» در وعظی که در خانه میرزامهدی آیت اللهزاده خراسانی کرد از بیدیانتی ایران صحبت کرد و گفت دعا کنید و فرج امام زمان(ع) را بخواهید. «وقتی که میآمدم در طهران شخص متدین و مقدسی پیش من گریه کرد و گفت نمیدانم چه بکنم؛ اسلامیت به کلی رفته.» و خبر از درج مقاله در باب ضرورت بیحجاب شدن بانوان در یکی از روزنامه ها داد. ویس کنسول که در مجلس روضه حاضر بوده، مینویسد که از واعظ خراسانی پرسیدم کدام نشریه چنین مطلبی درج کرده؟ که پاسخ داد از یادم رفته است. ویس کنسول با اشاره به اطلاعیه اخیر رضاشاه پس از به دست گرفتن حکومت موقتی ایران، ادامه داد که اولیاء ایران در تشیید دین مبین اسلام و جلوگیری از منهیات ساعی هستند و در مقابل این

قبیل مطالب خواهند ایستاد.(۴)

 ضرورت اظهار لطف به ایرانیان مقیم نجف

ویس کنسول ایران در نجف به وزارت امور خارجه خبر داد که تجار و ایرانیان مقیم نجف با شرکت در جشن جلوس رضاشاه از خود احساسات فوقالعاد های نشان دادند؛ «خوب است برای خوشخدمتی و امیدواری و افتخار ایشان از طرف آن وزارت جلیله اظهار لطف... به توسط ویس قونسولگری از ایشان بشود.»(۵)

 مضرات حمایت فرانسه از صمد خان

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، در نامه بلندی به وزارت امور خارجه با اشاره به تاریخچه حمایت دولت فرانسه از صمد خان ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در پاریس، و مقاومت

۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۲۹، ص ۲.

۲- همان، شم ۴۲۸، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۱۴ تا ۴۲۷.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۹-۶۴-۱۳۰۴.

۵- همان، ۲۴-۷-۶۱-۱۳۰۴.

متناوب فرانسه در عزل این سفیر در برابر خواست ایران نوشت که مقامات ایرانی بارها از من پرسیده‌اند که چرا در برابر تغییر صمد خان مقاومت به خرج میدهیم. ایرانیها میگویند از زمان تصدیگری سفارت ایران در پاریس، صمد خان یک بار هم به ایران نیامده؛ اینجا کسی او را نمیشناسد. سه وزیر فواید عامه اخیر هر گفت و گویی را با من منوط به دست برداشتن از مقاومت فرانسه برای تعویض صمد خان کرده‌اند. بونزوم پیشنهاد کرد دولت فرانسه از تغییر وزیرمختار ایران استقبال کند، زیرا «یک وزیرمختار ایرانی محبوب پاریس ولی مغضوب تهران چه کاری برای ما میتواند انجام بدهد؟»(۱)

 جمعآوری اعانه برای ورثه کشتهشدگان

در پی کشته شدن ده ها کارگر در اثر انفجار باروت در خرمشهر، فرمانده ساخلو خوزستان اقدام به جمعآوری اعانه برای بازماندگان ایشان کرد. وی در گزارشی به امیرلشکر جنوب نوشت که ۷۰۰ تومان جمع و به بازماندگان کشتهشدگان اهدا شده است. احتمال میرود تا پنج هزار تومان دیگر بتوانیم اعانه جمع کنیم. اگر چنین شود با خرید دو دستگاه تلمبه آب، زمین هایی را در اطراف حمیدیه به ورثه یاد شده میدهیم تا کشاورزی کنند و نام حمیدیه را نیز به پهلوی تغییر میدهیم.(۲)

 شکایت دولت شوروی از اوضاع بد تجارت در خراسان

وزارت امور خارجه امروز با ارسال گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت جنگ نوشت که دولت شوروی از محدودیت هایی که مأموران نظامی و مالیه ایران در حمل کالا های روسی در خراسان به وجود آورده‌اند شکایت میکند. البته در تهران نیز سفارت شوروی شکایت مشابهی مطرح کرده و میگوید «ترتیب مالبگیری [به کارگیری اسب و قاطر در حمل کالا] در تحت قواعد معینی نبوده» مأمورین ایران به حمل مالالتجاره دیگر دولتها به ویژه انگلیس عنایت دارند. مقامات روسی میگویند خسارت زیادی به تجارت شوروی وارد شده است.(۳)

 اردوی بیلباس

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به غرب، امروز با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که هنوز پیراهن و شلواری که قرار بود اداره مباشرت قشون از تهران به غرب بفرستد نرسیده است.(۴)

 قایقران های ترکمن روس در انتظار مجوز ایران

وزارت امور خارجه در نام های به وزارت جنگ با اشاره به گزارش کنسولگری ایران در عشقآباد نوشت که لتکاچی های ترکمن در مرز حسینقلی در انتظار صدور مجوز ایران هستند که به طرف گمیشتپه رفته آب آشامیدنی تهیه کنند. «متمنی است از هر نظری که دارند مرقوم فرمایند که جواب قونسولگری صادر شود.»(۵)

 گزارشی از تعدی ایران به شوروی در نقاط مرزی

سفارت شوروی با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه ده مورد از اقداماتی که در مناطق مرزی اعم از «تاخت و تاز و نهب احشام و تیراندازی به پست های سرحدی از طرف اهالی ایران» انجام شده ارائه کرد و خواستار جلوگیری از تکرار آن گردید. گزارش یاد شده توسط وزارت امور خارجه به وزارت جنگ داده شد تا پاسخ دهد.(۶)

 انتقال تلگراف آبادان به ایران

کمپانی نفت جنوب تلگراف آبادان را تحویل ایران داد. کارگزار محمره (خرمشهر) به وزارت امور خارجه خبر داد «کمپانی نفط، سیم تلگراف آبادان را تحویل اداره تلگراف ایران دادند و اداره تلگراف مشغول تعیین محل تلگراف خانه در آبادان و اصلاح سیم [است] که به وسیله سیم کابل سیم را وصل تلگراف خانه محمره (خرمشهر) نمایند.»(۷)

 ترتیبات غیرقانونی مدرسه روسها در تبریز

وزارت معارف در نام های به وزارت امور خارجه از قول نظمیه تبریز نوشت که مدرسه دولت شوروی در تبریز مخالف آیینامه مدارس و معارف مملکتی اداره میشود. «مخصوصاً اختلاط شاگردان ذکور و اناث تبعه ایران برخلاف تصمیم شورای عالی معارف میباشد. متمنی است به هر نحو مقتضی میدانند نمایندگی سفارت جماهیر شوروی... را به مراعات و متابعت ترتیبات متوجه فرموده از نتیجه اقدام، این وزارت خانه را مستحضر سازند.»(۸)

 تحصن علماء و تجار خمین

علماء و تجار خمین در اعتراض به شیوه سربازگیری مأموران لشکر غرب اعتراض کرده در تلگراف خانه تحصن کردهاند. رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب، با اشاره به «پنجاه سواری که بدون سابقه بنیچه از جاپلق مطالبه میشود و از علاقه و کسان حاجآقارضای مجتهد وجوهی عوض سوار گرفته شده فعلاً موقوفالمطالبه گذارده و ترضیه کسان معزیالیه را مطلوباً فراهم و تا خاتمه احصاییه، مطالبه بنیچه کمره را نیز مسکوت قرار داده، وسیله تسکین و رفع تحصن علما و تجار متحصنین تلگراف خانه خمین را فراهم» کنید.(۹)

(تصویر) نجف، مرقد امام علی(ع)

۱- پورشالچی، همان، صص ۲۷۰ تا ۲۷۳.
۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۹۴ و ۹۵.
۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۷۰ و ۷۱. موضوع به امیرلشکر شرق اطلاع داده شد و وی پاسخ داد که اداره کل عایدات داخلی وزارت مالیه مقرر داشته هفتاد درصد دوابی که وارد ایران میشود به حمل کالا های متفرقه اختصاص داده شود و سی درصد به حمل و نقل ارزاق. مأموران شوروی این قاعده را نمیپسندند و دائم شکایت میکنند. (همان، ص ۶۸)
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۲۱۵.
۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، صص ۳۴ و ۳۵. موضوع به اطلاع فرمانده تیپ شمال رسانده شد و او نوشت که مخالفتی با

صدور این اجازه ندارد. (همان، صص ۳۲ و ۳۳)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۶، صص ۳ تا ۶.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۸-۳۶-۱۳۰۴.

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۷۱۵۲۳۷.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۵۳.

 سهشنبه

۱۵ دی ۱۳۰۴

۵ ژانویه ۱۹۲۶

۲۰ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 دستگیری محمودمیرزا به جرم پاره کردن عکس رضاشاه

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که محمودمیرزا را به جرم پاره کردن عکس رضاشاه دستگیر کرده است. وی در دکان آرایشگر، عکس رضاشاه را پس از جرّ و بحث پاره کرده، بیرون رفته است. محمودمیرزا «با بعضی از علماء و متنفذین شهر [تبریز] نیز مراوده» دارد.(۱)

 افزایش نیرو های شوروی در پست های مرزی

محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، خبر داد که گزارش های رسیده نشان میدهد که دولت شوروی بر شمار نیرو های نظامی در پاسگاه های خود در مرز ایران افزوده است.(۲)

 برپا شدن دکل تلفن در کنسولگری شوروی

کنسولگری شوروی در تبریز اخیراً دو دکل در محل کنسولگری برای تلفن بیسیم برقرار کرده است. به گزارش رسیده از فرماندهی لشکر شمال غرب «این حرکت... اثرات خوبی نکرده، و چون در قونسولگری است ممکن نشده است که رسماً جلوگیری گردد. توسط کارگزاری نیز اقدام شده است، نتیجه اخذ نشده است.»(۳)

 قاچاق طلا به شوروی

گزارش های موثقی میگوید که روسها طلای مسکوک و غیرمسکوک از مرز ایران به شوروی قاچاق میکنند. این گزارش میگوید که قاچاقچیها دیپلمات های روس مقیم آذربایجان هستند.(۴)

 ادوات موزیک برای تیپ شمال

وزارت جنگ به ریاست مباشرت این وزارت خانه اطلاع داد تیپ شمال نیازمند اسباب موزیک است. نماینده این تیپ «برای بازدید انبار مخصوص اسباب موزیک حاضر خواهد شد.» اجازه دهید صورتی از نیاز های خود را برداشته، اطلاع دهند تا متعاقباً تصمیمگیری شود.(۵)

□ دستور بمباران مواضع الوار در حسینوند

امیرلشکر غرب اطلاع داد طوایفی که به طرف گرمسیر رفتهاند در حدود حسینوند اجتماع کرده، مانع عبور و مرور کاروانها هستند. دستور دادم هواپیما به طرف دزفول پرواز کرده «و سرهنگ عباسقلی خان مواضع و استحکامات آنها را بمباران نموده و متفرقشان نماید.»(۶)

□ دوبسون در ارومیه

کارگزار ارومیه به وزارت خارجه خبر داد که دوبسون، ژنرال کنسول شوروی در تبریز، در مسافرت به ارومیه سه روز در این شهر متوقف بود. وی با فرمانده نظامیان منطقه، حاکم و اینجانب ملاقات کرد و برای دیگر رؤسای دوایر کارت فرستاد که بعضاً به دیدارش رفتند. همچنین وی با هاشماُف، تاجر دیلمقانی، که نماینده تجارت خانه سانترسایوز است ملاقات نمود. دوبسون میخواست سفری هم به ساوجبلاغ کند که بارش باران مانع شد و از طریق شرف خانه با کشتی به تبریز بازگشت.(۷)

□ در فواید جمعیت محصلین ایرانی بادکوبه

ژنرال کنسول ایران در نام های به وزارت امور خارجه بار دیگر از تأسیس جمعیت محصلین ایرانی در بادکوبه تمجید کرد و نوشت که «قصد باطنی این ژنرال قنسولگری برای پیشرفت این مقصود و تأسیس این هیأت به همین جهت است که بتوانند آن چه را که ایران در این نقطه به خصوص از دست داده است با احساسات پاک و وطنخواهی افراد ذیعلاقه به ایران در سایه قدرت و عظمت اعلیحضرت شاهنشاهی ایران مجدداً به دست آورد.» در این نامه ابراز امیدواری شده به زودی پسوند «اُف» که سالها میان ایرانیان قفقاز متداول بوده، با اقدام همین جمعیت حذف گردد و نام های خانوادگی آلوده به اصطلاحات اجنبی نباشد.(۸)

□ تعطیلی دوایر دولتی

امروز به مناسبت ولادت حضرت فاطمه سلام الله علیها مؤسسات و دوایر دولتی تعطیل بود.(۹)

□ سرتیپ زاهدی در تهران

سرتیپ زاهدی، فرمانده تیپ شمال، امروز وارد تهران شد.(۱۰) وی پیش از این برای حاضر شدن در تهران از رضاشاه اجازه گرفته بود.

□ سفیر جدید ایران در بروکسل

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که محمود جم (مدیرالملک) به پیشنهاد وزارت امور خارجه و تصویب رئیسالوزراء به سمت وزیرمختاری ایران در بلژیک انتخاب شده است.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۵۰۸.

۲- همان، ص ۵۰۷.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۸۷.

۴- همان، ص ۱۰۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۸۹.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۴۷.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۵-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۸- همان، ۲-۱۵-۱۸-۱۳۰۴.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۸، ص ۱.

۱۰- همان، شم ۱۹۹۹، ص ۳.

۱۱- همان، شم ۱۹۹۸، ص ۱.

 سمت جدید امیراکرم

چراغعلی پهلوی (امیراکرم)، پسر عموی رضاشاه، که حاکم مازندران نیز هست، به سمت پیشکاری محمدرضا پهلوی، پسر بزرگ رضاشاه انتخاب شد.(۱)

 کشف ۶۹۶ سکه دوره صفوی

در ۲۴ فرسخی بیرجند، هنگام بازی سه دختر در پای دیوار، قسمتی از دیوار ریخته، سکه هایی خودنمایی میکند. به گزارش حکومت قائنات ۶۹۶ سکه در این حادثه کشف شد که مربوط به سنه ۸۳۷ هجری است. ده عدد از این سکه ها به وزارت داخله و بقیه تسلیم اداره مالیه شد. مقرر شده تمام سکه ها به وزارت داخله ارسال گردد تا به موزه بسپارند.(۲)

 مسابقات امروز فوتبال

امروز سه بازی فوتبال در زمین کالج آمریکاییها، بیرون دروازه یوسفآباد، انجام گرفت. تیم های اول علمیه و دوم علمیه، آذر و شجاع، و مدرسه فلاحت با مدرسه تربیت مسابقه دادند.(۳)

 بازگشت حاجاحمد کسمایی

حاجاحمد کسمایی امروز وارد تهران شد.(۴)

(تصویر) محمود جم (مدیرالملک)

 چهارشنبه

۱۶ دی ۱۳۰۴

۶ ژانویه ۱۹۲۶

۲۱ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 نامه لورن به وزیر امور خارجه

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، در نامه ای به وزیر امور خارجه، با اشاره به درخواست دولت ایران از دولت عراق مبنی بر تسلیم مخالفانی که در بینالنهرین اجتماع کرده و خواستار ایجاد شورش در خوزستان هستند، نوشت که دولت عراق طبق قوانین خود نمیتواند ساکنین عراق را به عنوان مجرم سیاسی از کشور تبعید کرده، یا تسلیم دولت دیگری کند؛ حتی نمیتواند به موجب قانون جزایی عراق به اتهام کمک به شورش و طغیان در خاک کشوری دیگر مجازات نماید. وی افزود پیش از این

اطلاع داده شده بود، ن هایت اقدامی که کارگزاران عراق میتوانند در مورد افرادی که ثابت گردد در عراق علیه ایران فتنهانگیزی میکنند، دور کردن آنان از مرز است.(۵)

 دیدگاه بونزوم به برکناری مشار

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در ایران، در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش، درباره برکناری حسن مشار، وزیر سابق امور خارجه، نوشت که وی انتظار داشت ریاست کابینه جدید به او واگذار شود. «دیشب فروغی به اتفاق وزیر دربار، تیمورتاش، و داور، وزیر فواید عامه، و سرداراسعد، وزیر پست و تلگراف، شام میهمان من بودند و رضایت خویش را از اینکه از شر یک همکار مثل حسن مشار راحت شدهاند پنهان نمیساختند! حسن مشار، که سالخورده است، در میان وزیران تازه و جوان احساس ناراحتی میکرد زیرا در حالی که سالهاست شصت سالگی را پشت سر گذاشته، دیگر وزیران تازه حدود چهل سال دارند. داور و تیمورتاش بدون آنکه کمونیست باشند نسبت به بلشویکها روی خوش نشان میدهند و خود را ترقیخواه میدانند... در حالی که حسن مشار کاملاً تسلیم تمایلات بریتانیا بود و از سفارت انگلیس و سر پرسی لورن تبعیت میکرد و این مسئله از کسی پنهان نبود. در هر میهمانی رسمی شام، به هنگام صرف دسر، او و وزیرمختار بریتانیا کنار هم قرار میگرفتند و آقای هاوارد منشی امور شرقی سفارت، که در کنار خانم گالی بود، میدید که این دو گرم مذاکره و مباحثه هستند بدون اینکه اعتنایی به دیگران و میهمانان داشته باشند...

وزیر خارجه ایران کارها را به کمال میشناخت و مسائل را با دقت پی میگرفت ولی تردید نیست آنچه به او از سوی سفارت انگلستان توصیه میشد در مرحله تقدم قرار داشت و مابقی کارها را به دیگر اعضای وزارت خارجه میسپرد.»(۶)

 معرفی سرهنگ ریاضی به عنوان وابسته نظامی

وزیرمختار فرانسه به وزارت امور خارجه کشورش خبر داد که وزارت جنگ تصمیم گرفته به پاریس، لندن، مسکو و کابل آتاشه نظامی بفرستد. نظر وزارت جنگ گماشتن سرهنگ علی ریاضی به عنوان وابسته نظامی در پاریس است. آنان منتظر پاسخ فرانسه هستند.(۷) سرهنگ ریاضی سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه بود.

۱- همانجا.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- همان، شم ۲۰۰۰، ص ۳.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۷-۱۶-۴۵-۱۳۰۴.

۶- پورشالچی، همان، ص ۲۷۴. رضاشاه امروز فرمان کفالت داوود مفتاح را در وزارت امور خارجه صادر کرد. «بر حسب پیشنهاد جناب اشرف فروغی رئیسالوزراء میرزاداود خان مفتاح را به سمت کفالت وزارت امور خارجه منصوب فرمودیم که در انجام وظایف این خدمت مملکتی رضایتخاطر شاهانه را پیش از پیش فراهم نماید.» (اسناد مؤسسه مطالعات...، پ ۲-۴۷، ص ۱۱)

۷- همان، ص ۲۷۳.

 بازدید از چاپ خانه مجلس

گروهی از نمایندگان مجلس شورای ملی و برخی از اعضای هیأت دولت همراه محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، امروز از چاپ خانه مجلس شورای ملی دیدن کردند. «مطبعه مجلس دارای تمام ماشینآلات جدیده مکمل است. یک موتور بیست و پنج قوه اسب، همه را به کار میاندازد. دو نفر آلمانی متخصص هم در کار هستند، ولی اجزای ایرانی در کار خودشان بصیر شدهاند.»(۱)

 بیپولی لشکر جنوب و فرار نظامیان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به وزارت جنگ اطلاع داد که بیپولی باعث اختلال امور این لشکر شده است. ۳۸ هزار تومان بودجه آبانماه، چهار هزار و پانصد تومان بودجه جهازات و همه بودجه آذر به عهده تعویق افتاده است. وی افزود قسمت های تابعه هر روز شکایت میکنند. «فرمانده ساخلوی خوزستان راپورت نموده است که عملجات جهازات به علت عسرت و بیپولی فرار میکنند. در کلیه نقاط جنوب هم وضع جنس و علیق فوقالعاده صعب و به واسطه کثرت طلبکاران دیگر طریق استقراض هم مطلق مسدود» است. آیرم در پایان هشدار داد ادامه این وضع موجب از هم پاشیدن نظم قشون خواهد شد.(۲)

 نرسیدن بمب های درخواست شده

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که همچنان منتظر رسیدن بمب های لشکر جنوب است. قرار بود لشکر جنوب پنجاه بمب هواپیما به لشکر غرب بفرستد. خزاعی خواست در فرستادن بمبها بار دیگر به لشکر جنوب امر اکید شود.(۳)

 بخشنام های برای دوری از تعارفات اداری

علیاکبر داور، وزیر فلاحت، تجارت و فواید عامه، به وزارت امور خارجه خبر داد که بخشنام های را به ادارات تابعه وزارت خانهاش داده که حتیالمقدور از کاربرد تعارفات معمولی و کلمات مغلق در نامه ها خودداری کنند و مطالب را به اختصار بنویسند.(۴)

 شایعه ترور رضاشاه

سرهنگ علی ریاضی، نماینده وزارت جنگ و سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، به وزارت جنگ خبر داد که جراید پاریس به نقل از روزنامه های لندن نوشتهاند که به جان «اعلیحضرت همایونی» سوءقصد شده است. «موضوع را فوراً اطلاع فرمایید؛ برای توضیح لابد» هستم.(۵)

 بیپولی نظامیان کارآموز در فرانسه

سرهنگ ریاضی به وزارت جنگ خبر داد که از سپتامبر تاکنون مخارج هیأت اعزامی نرسیده است. وی خبر دیگری هم داد که ملخ هواپیمای سرهنگ نخجوان شکسته است. [به احتمال زیاد منظور هواپیمای جدیدی است که برای او از پاریس به اسلامبول فرستادهاند.] این ملخ توسط شرکت بیمهگر عوض شده است.(۶)

طبق گزارش سفیرکبیر ایران در اسلامبول سرهنگ نخجوان اینک در اسکیشهر است.

 شکایت ورثه یارمحمد خان

وراث و بازماندگان یارمحمد خان بجنوردی، از جمله دخترش، معصومه، با ارسال تلگرامی به رضاشاه نوشتند که اموال منقول و غیرمنقول یارمحمد خان پیش از این توسط سردارمعزز بجنوردی و اینک توسط پسرش ضبط شده است. در این تلگرام آمده است که فرمانده لشکر شرق به شکایت ما رسیدگی نمیکند.(۷)

 تلاش تیمورتاش برای ساماندهی به دربار

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، تقریباً هر روز از ساختمان های سلطنتی دیدن میکند و غیر از آغاز تعمیرات دستور آماده کردن و مرمت عمارت بلور را نیز صادر کرده، چرا که محمدرضا، پسر بزرگ رضاشاه، قرار است برای سکونت به کاخ های سلطنتی بیاید. تهیه وسایل روشنایی و گرمایشی کاخها نیز در دستور است. تیمورتاش تلاش میکند دربار رضاشاه بسان دربار های اروپایی سروسامان گیرد. او میخواهد حمام سلطنتی را با «قوه برق» گرم کند. قرار است ظروف غذاخوری با نشان مخصوص به یک شرکت آلمانی سفارش داده شود.(۸)

 اعتصاب آموزگاران ساری

همه معلمان شهر ساری به دلیل نرسیدن چهار ماه حقوق در تلگراف خانه متحصن شدهاند.(۹)

 زلزله در شیروان

به گزارش رسیده از شیروان در اثر زلزل های که در این ناحیه آمد، قلعه نهامه و قلعه تبریزی منهدم شدند، یازده نفر از زیر آوار نجات داده شدند، و چهار نفر نیز درگذشتند. ۳۰۰ تن از روستاییان منطقه چشم انتظار یاری مسئولان هستند.(۱۰)

 قطع بارش باران و آتشسوزی در بارفروش

سلطان محمود افسری، حاکم نظامی بارفروش، خبر داد که پس از چند روز بارش امروز هوا آفتابی شد، اما شب هنگام در کاسهگر محله هشت باب خانه رعیتی پوشال پوش دچار آتش شد. مسئولان شهر در محل حادثه حاضر شده، آتش را خاموش کردند.(۱۱)

(تصویر) بازی فوتبال در خوزستان

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۴۹ و ۱۵۰. ارباب کیخسرو مسئول چاپ خانه توضیحات مشروحی در این باب داد. (ر.ک: روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۹، صص ۱ و ۲)

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۱۹. وزارت جنگ هشت روز بعد پاسخ داد که وجهی ارسال شد. (همان، ص ۱۱۸)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۴۶.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰-۱۲-۳۱-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۵. موضوع از طرف وزارت جنگ تکذیب شد. (همان، ص ۴)

۶- همان، ص ۱۶.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۰۸. فرزندان پسر یارمحمد خان در پی دستگیری سردارمعزز بجنوردی بازداشت شدند و هفت ماه در توقیف بسر بردند. بعدها بیتقصیری آنان ثابت شد و اینک در مشهد تحتالحفظ بسر میبرند. املاک اینان نیز به واسطه بدهی یا ضبط اموال سردار معزز در اختیار اداره مالیه بجنورد بود. (همان، ص ۱۰۹) وزارت جنگ در سیام دی از فرمانده لشکر شرق خواست به این موضوع رسیدگی نماید. (همان، ص ۱۰۷)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۹، ص ۲.

۹- همان، ص ۳.

۱۰- همانجا.

۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۶۲۰۴.

ص: ۵۲۴

 پنجشنبه

۱۷ دی ۱۳۰۴

۷ ژانویه ۱۹۲۶

۲۲ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 گزارش آراسته از شایعه ترور رضاشاه

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که ابتدا خبرگزاری اِکْس چنج از بغداد خبر داد که رضاشاه در تهران ترور شده است. همان شب نمایندگان مطبوعات لندن به سفارت مراجعه کردند تا از جزئیات موضوع باخبر شوند. «فدوی فوقالعاده پریشان حواس و نگران گردید ولی به نمایندگان مطبوعات توصیه کرد که خبر را منتشر نکنند، زیرا جعلی و بیاساس» است. آراسته افزود فقط روزنامه دیلیمیرور خبر را چاپ کرد اما افزود که سفارت ایران آن را تأیید نکرده است. اینک خبرگزاری رویتر موضوع را تکذیب کرده است.(۱)

 ارتقاء سفارت شوروی در تهران و واکنش جراید لندن

شارژدافر سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه اطلاع داد در پی ارتقاء نمایندگی شوروی در ایران به سفارت کبری، روزنامه های لندن و پاریس واکنش هایی نشان دادهاند که از آن میان روزنامه مورنینگ پست نوشت شوروی میخواهد با این وسیله نفوذ خود را در میان ایرانیان بالاـ ببرد؛ به دولت ایران فشار بیاورد که انحصار شیلات خزر را به او واگذارد؛ و در سواحل ایرانی خزر به اقتدار برسد. «ولی در حالت کنونی این مسئله موجب ازدیاد نفوذی برای روسیه ساوتی نخواهد شد زیرا شاهنشاه جدید دلیلی ندارد که اعتمادی به روسها بنماید. هنوز فراموش نشده است روسها بر ضد توسعه اقتدار اعلیحضرت چه اقداماتی به عمل میآوردند.»(۲)

 سرپیچی خلبان از بمباران مواضع لُرها

امیرلشکر غرب خبر داد که خلبانان هواپیمای کرکس برخلاف دستوری که به آنها داده شده بود بیآنکه مواضع طوایف لُر را بمباران کنند، تغییر مسیر داده، به طرف تهران پرواز کردند. حسین خزاعی نوشت که خلبانها با نُه روز تأخیر از بروجرد به خرمآباد آمدند و پس از اصرار زیاد تا گردنه پونه رفتند ولی مسیر حرکت خود را تغییر داده، راهی تهران شدند. امیرلشکر غرب نوشت نیاز جدی به حضور هواپیما برای بمباران مواضع لُرها دارد. لرها راه دزفول به خرمآباد را در حدود حسینیه و کیالان قطع کردهاند.(۳)

 ارائه پیشنهاد لشکر غرب به لشکر جنوب

وزارت جنگ در تلگرامی به لشکر جنوب نوشت که لشکر غرب معتقد است خلعسلاح بختیاری ناقص مانده، به همین جهت بخشی از طایفه چهارلنگ که در حوزه لشکر جنوب است توانسته به لُر هایی که در حوزه لشکر غرب هستند اسلحه بفروشد. اینک لشکر غرب پیشنهاد میکند لشکر جنوب اقدامات خود را به خلعسلاح بختیاری کامل نماید و مبادی خروج آنها را اطلاع دهد تا در حوزه تماس با لشکر غرب مسدود شود، و یا عملیات خلعسلاح بختیاری را به عهده لشکر غرب بگذارد. وزارت جنگ از لشکر جنوب خواست نظر خود را در این باب اعلام دارد.(۴)

 گفتوگوی رئیس شعبه نقشهبرداری با میلسپو

رئیس شعبه نقشهبرداری وزارت جنگ درباره ایجاد ارتباط مخابراتی در مناطقی چون خرمآباد و استرآباد و... با میلسپو، رئیس کل مالیه ایران، گفتوگو کرد. وی از میلسپو شنید که در سال جاری اعتباری برای این کار در نظر گرفته نشده، اما وزارت جنگ میتواند از بودجه خود به وزارت پست و تلگراف قرض دهد تا اقدام نماید. شعبه نقشهبرداری گفت که وزارت جنگ امنیت این مناطق را فراهم کرده، وظیفه خود را انجام داده است. حال نوبت وزارت پست و تلگراف است که وارد سیمکشی در مناطق یاد شده گردد. میلسپو پذیرفت که لایح های در این مورد تهیه کرده به وزارت مالیه بفرستد تا متعاقباً به تصویب مجلس شورای ملی برسد و در سال آتی اقدام به ایجاد تأسیسات مخابراتی در نواحی مذکور گردد.(۵)

 ناتوانی در پرداخت حقوق امنیه سیستان و بلوچستان

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، در نام های محرمانه به وزارت جنگ، بار دیگر یادآور شد که پرداخت حقوق امنیه سیستان و بلوچستان منوط به دریافت وجه از خزانهداری قشون است و تا زمانی که این پول به دست ما نرسد امکان پرداخت حقوق خوانین مستخدم بلوچ وجود ندارد.(۶) ماه ها بود حقوق سرداران به استخدام درآمده بلوچ به عنوان امنیه آن منطقه پرداخت نشده و این امکان وجود دارد که خوانین مزبور تمرد کرده، علیه منافع دولت دست به اقدامی بزنند.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس، پیش از دستور، سیدحسن تقیزاده درباره ورود سرمایه خارجی، به ایران و ضرورت آن صحبت کرد. وی گفت نه طرفدار ورود بیحساب و کتاب سرمایه خارجی به ایران است و نه طرفدار عدم ورود آن، بلکه موافق ورود سرمایه با نظارت مجلس شورای ملی است. مجلس در ادامه، قانون ممیزی را مورد بررسی قرار داد و مواد دیگری از آن را به تصویب رساند. در این جلسه وزارت مالیه لایح های به مجلس داد که در آن خواستار تمدید قرارداد مسیو مولیتر، رئیس گمرک ایران، شده بود. مولیتر بلژیکی ۲۴ سال است که در ایران خدمت میکند.(۷)

 دیدار وزیرمختار آمریکا با رضاشاه

فیلیپ هوفمان، وزیرمختار جدید آمریکا، امروز به ملاقات رضاشاه رفت. برای حضور وزیرمختار آمریکا، اداره تشریفات دربار، کالسکه شش اسبه سلطنتی را به سفارت آمریکا فرستاد تا با احترام او را به دربار بیاورند.(۸) مشابه این اقدام پیش از

این برای وزیرمختار شوروی نیز انجام شده بود.

 دیدار اخلاف کریم خان زند با رضاشاه

امروز سه تن از بازماندگان کریم خان زند (حیدر خان زند، حاجیغلامعلی خان زند، حسن خان) به ملاقات رضاشاه رفتند و شمشیری که یادگار دوره کریم خان زند بود، به رضاشاه هدیه کردند.(۹)

 خارج کردن استخوان های کریم خان زند

امروز در حضور رضاشاه، استخوان های کریم خان زند که زیر تخت مرمر دفن شده بود، خارج شد. «استخوان های مزبور با کمال تجلیل و احترام در سینی گذاشته... به محل مناسبی برده» دفن کنند.

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵-۱۱-۳۹-۱۳۰۴.

۲- همان، ۷-۴۴-۱/۲-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۴۳ و ۲۴۴. وزارت جنگ به امیرلشکر غرب خبر داد که خلبان های متمرد از قشون اخراج خواهند شد. هواپیما های دیگر نیز به زودی به طرف خرمآباد پرواز خواهند کرد. (همان، ص ۲۴۲)

۴- همان، ص ۲۴۵.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، صص ۷ و ۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲، ص ۱۹۳. خزانهداری کل قشون میگفت تا زمانی که اداره امنیه به تصفیه حساب صدی پنج خود اقدام نکند پرداخت مطالبات آن غیرمقدور است. (همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۱۹)

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۰، صص ۱ و ۲.

۸- همان، ص ۲.

۹- همانجا. «در همین وقت اعلیحضرت دستور فرمودند مهندس شریفزاده مأمور تعمیرات را به همراه معمار و دو نفر عمله با بیل و کلنگ حاضر کنند. بعداً معلوم شد مقصود اعلیحضرت این بود که کله کریم خان را که آغامحمد خان زیر پله راهرو تخت مرمر دفن کرده بود، از زیر خاک بیرون بیاورند. بایستی توضیح داده شود که در شرق تخت مرمر محلی بود که به خلوت کریم خان معروف شده بود. اینجا حوض خان های بود با دو حوض و آب قنات شاه از زیر دو حوض میجوشید و فوران داشت. در ضلع جنوبی این خلوت، راهرویی بود که به تخت مرمر متصل میشد. آنجا آغامحمد خان سرِ کریم خان را زیر پله های این راهرو دفن کرده بود تا هر وقت از آنجا عبور میکند سر کریم خان زیر پایش باشد. پس از حضور مهندس شریفزاده، معمار و عمله ها، دستور داده شد کارگران پله را با ملایمت جمع کردند. مقداری استخوان پوسیده از زیر خاک بیرون آوردند و در بشقاب و سینی گذاشتند. مهندس شریفزاده سینی را و تیمورتاش هم شمشیر کریم خان را در دست نگه داشت. خادم عکاس که آماده بود عکسی از این منظره باحضور اعلیحضرت برداشت.» (بهبودی و دیگران، همان، ص ۲۷۴)

از رضاشاه در مراحل مختلف این کار عکس هایی برداشته شد.(۱)

 موافقت شوروی برای مبادله چرونتس

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که در پی نپذیرفتن چرونتس توسط بانک روس و اختلال در نظام تجاری و اقتصادی بازرگانانی که با شوروی داد و ستد میکردند، مسئولان ایرانی با مقامات شوروی وارد مذاکره شده و دولت شوروی پذیرفت که «دو میلیون و نیم منات طلا به ایران آورده که در مقابل چرونتس مبادله و تسهیل آسایش تجار» فراهم گردد.(۲)

 پذیرش چرونتس توسط روسها

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، به وزارت امور خارجه خبر داد «در باب اشکالات بانک [روس] و [عدم پذیرش] چرونتس با وزیر خارجه [شوروی] مذاکره، تذکرنامه هم فرستاده است. چند روز است معامله براتی از ایران به مسکو جریان دارد.»(۳)

 والی جدید خراسان

با این که غلامعلی دولتشاهی، پدرزن رضاشاه، پیش از این به عنوان والی خراسان برگزیده شده بود، روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که حسن خان سمیعی (ادیبالسلطنه) به پیشنهاد محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، و تصویب رضاشاه والی خراسان شده است.(۴)

 تهیه لایحه راهآهن

وزارت فواید عامه لایحه راهآهن را تهیه کرد تا پس از ارسال به وزارت مالیه و تصویب هیأت وزراء به مجلس شورای ملی داده شود. در این لایحه خطوط راهآهن در سه قسمت پیشبینی شده بود: تهران به بندرجز، ۳۶۲ کیلومتر؛ تهران، قزوین، همدان و بروجرد، ۵۰۶ کیلومتر؛ بروجرد تا خرمشهر، ۵۸۱ کیلومتر.(۵) منابع انگلیسی ضمن اشاره به این خبر نوشتند که دولت میخواهد ۲۵۰ هزار تومان از محل درآمد های حاصل از مالیات قند و چای برای هزینه های تحقیقات اولیه راهآهن از جمله حقوق چهار مهندس آمریکایی اختصاص یابد.(۶)

 والی جدید کرمان

نظامالدین حکمت، کفیل سابق وزارت معارف، به پیشنهاد رئیسالوزراء و تصویب رضاشاه به حکمرانی ایالت کرمان منصوب شد. گویا فهیمالملک، والی سابق، مأمور سیاسی ایران در یکی از کشورها خواهد شد.(۷)

 چگونگی ساخت مقبره فردوسی

کمیسیونی متشکل از نمایندگان وزارت خانه های داخله، فواید عامه، معارف و اداره عایدات داخلی در جلسه امروز خود تصویب کردند که مقبره فردوسی از عشر عایدات نواقل مشهد شروع به ساخت شود. در این نشست تصمیماتی نیز برای تعمیر مقبره نادرشاه و باغ نادری نیز گرفته شد. همچنین مقرر شد یک مدرسه ابتدایی به نام نادرشاه، افتتاح گردد.(۸)

 ورود ۴۴۰ صندوق لوازم آموزشی

معلم مدرسه صنعتی آلمان به همراه ۴۴۰ صندوق اسباب آموزشی نجاری و آهنگری امروز وارد بندر پهلوی شد.(۹) وی به سفارش دولت ایران وارد کشور شده تا رشته های نجاری و آهنگری را در مدرسه صنعتی دولتی راهاندازی نماید.

 درگذشت ادوارد براون

ادوارد براون در نیوکاسل انگلیس درگذشت. عیسی صدیق با چاپ مقال های در وصف براون، وی را دوست صمیمی ایران و درگذشت او را ضایع های برای ایرانیان توصیف کرد.(۱۰)

 تعطیلی تلگراف کنسولگری انگلیس در خرمشهر

وزارت امور خارجه با استناد به خبر کارگزاری خوزستان به وزارت پست و تلگراف اطلاع داد که کنسولگری انگلیس در خرمشهر به دستور حکومت بینالنهرین «دستگاه تلگرافی که در قونسولگری مشارالیها دایر بوده به کلی جمع گردیده و به بصره بردهاند؛ و من بعد کلیه مخابرات خارجه و داخله به تلگراف خانه محمره (خرمشهر) اختصاص پیدا کرده است.»(۱۱)

۱– همان، ص ۳.

۲– همان، شم ۱۹۹۹، ص ۳.

۳– اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰–۶۳–۳۳–۱۳۰۴.

۴– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۹، ص ۲.

۵– همان، صص ۲ و ۳.

۶– FO E ۷۷۳/۹۵/۳۴.

۷– روزنامه ایران، س دهم، شم ۱۹۹۹، ص ۲.

۸– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۱، ص ۲.

۹– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۱، ص ۱.

۱۰– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۲، ص ۱.

۱۱– همان، ۴–۱۷–۳۶–۱۳۰۴.

ص: ۵۲۶

 جمعه

۱۸ دی ۱۳۰۴

۸ ژانویه ۱۹۲۶

۲۳ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 نگرانی حبیب الله هویدا از خبر ترور رضاشاه

حبیب الله هویدا، ژنرال کنسول ایران در شام، در نامه های به وزارت امور خارجه نوشت که خبر غمانگیزی در روزنامه های اینجا [مبنی بر ترور رضاشاه] منتشر شده که امیدوارم دروغ باشد. وی با اشاره به مراجعه روزنامه المقتبس چاپ شام به این ژنرال کنسولگری و پرس و جو در مورد ابعاد این حادثه نوشت که به او گفتم خبر دقیقی نرسیده است. «مدیر این روزنامه یکی از اشخاصی است که سالارالدوله از او خواهش کرده بود که در جریدهاش مقال های بر علیه اعلیحضرت همایونی رضاشاه... درج نماید [اما] عذر آورده بوده است. از این نگارشات او معلوم میشود که تا چه اندازه متنفر از سلطنت قاجاریه و از ... طرفداران اعلیحضرت اقدس همایونی پهلوی است.» منظور هویدا از «نگارشات او» مقال های است که المقتبس در شماره امروز خود در مذمت قاجار و تمجید از رضاشاه درج کرده است.(۱)

 نامه امیرعلایی به وزارت جنگ

نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی، که پس از دستگیری، اموالش نیز ضبط شده، با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که پس از صدور دستور آزادی اموالش، هنوز آنها را تحویل ندادهاند. مضاف بر این که مهدی، گماشتهاش، شش ماه است در حبس بسر میبرد، در حالی که بیگناه است. وی با اشاره به نامه های بسیاری که به فرمانده لشکر شمال غرب و رضاشاه نگاشته و بیجواب مانده است، درخواست کرد از او احقاق حق شود و گماشته بیگناهش آزاد گردد.(۲)

 پیگیری مسعودالدوله از مجلس

مسعودالدوله در نام های به کمیسیون اقتصادیات مجلس شورای ملی با اشاره به لایحه پیشنهادی خود راجع به ایجاد سیم نقاله، سدبندی و تأسیس قوه الکتریک در حوالی تهران [احتمالاً جاجرود] نوشت حدود یک ماه است این لایحه داده شده و نظر آن کمیسیون را خواستار شدهام، اما پاسخی ندادهاند. وی بار دیگر خواست برای جلوگیری از اتلاف وقت نظر کمیسیون هر چه زودتر به اطلاع برسد.(۳)

 گندم های وارده از شوروی

تـاکنون از بـابت گنـدم اهـدایی شوروی به ایران نزدیک به ۷۵۰ هزار پوط در بنـدر پهلوی تحویـل مـأموران اداره ارزاق شـده است. همچنین از بابت گنـدم خریـداری شـده از شوروی یکصـد هزار پوط به ایران تحویل شـده است. این گنـدمها هر روز به طرف قزوین و تهران منتقـل میشـود. دولت ایران برای رفع کمبود گنـدم ۱۴ هزار خروار نیز از کراچی خریـداری کرده کـه در حال انتقال به داخل کشور است.(۴)

 گاومیری و آبله در آذربایجان

به گزارش رسـیده از آذربایجـان دو بیمـاری گاومیری و آبله در حال از بین بردن گاوها و اطفال این ایالت است. از مازنـدران هم خبر میرسد که گاومیری با اتلاف گاو های منطقه موجب شده که رعایا نتوانند عشریه خود را پرداخت کنند.(۵)

 بارش برف در تهران

از غروب امروز بارش برف در تهران آغاز شد.(۶)

(تصویر) حبیب الله هویدا و خانوادهاش

(تصویر) تهران، یک روز برفی

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۷ و ۱-۱۱-۳۹-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۲۴. در بیستم دی خزانهداری کل قشون در نام های به رئیس ارکان حرب با اشاره به دستور رضاشاه مبنی بر استرداد اموال توقیف شده سرهنگ امیرعلایی و دستگیری گماشته او، مهدی، به همین واسـطه، خواستار آزادی وی گردید. (همان، ص ۲۸) دستور آزادی این گماشته ۲۳ دی ماه داده شد. (همان، ص ۲۶)

۳- اسناد تجاری ادوار اول تا...، ص ۴۹۷.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۰، ص ۳.

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۱، ص ۲.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۲، ص ۳.

 شنبه

۱۹ دی ۱۳۰۴

۹ ژانویه ۱۹۲۶

۲۴ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 بیپولی لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرامی به رضاشاه نوشت که دو ماه است بودجه لشکر نرسیده و نظامیان در نقاطی چون خرمآباد، دزفول و بانه سخت در مضیقه هستند. وی افزود لباس افراد این لشکر نیز ناقص است و «امور لشکری از هر حیث معوق، برای مخارج عادی معطل، سرتیپ ابوالحسن خان برای شروع عملیات تقاضای پنجاه هزار تومان وجه نموده» تا حملات خود را علیه الوار آغاز کند.(۱)

سرتیپ ابوالحسن خان نیز در تلگرامی جداگانه به وزارت جنگ با اشاره به این که دو هزار تن از لر های قلاوند، میرجودکی و پاپی پست های نظامی راه دزفول را محاصره کرده و رفت و آمد کاملاًـ مسدود است، نوشت که نمیتوانیم به نظامیان آن منطقه کمک برسانیم؛ تنها راه اعزام هواپیما است. «برای این که خدا نکرده، اتفاق غیرمترقبه نیفتد و مبادا قوه روحیه از دست رفته، پستها تسلیم به الوار شوند... تمنای اعزام طیاره را به قید فوریت میکنم.»(۲) (ر.ک: ۱۷ دی)

 بیپولی بلوچ های مستخدم امنیه

حاکم دزداب با ارسال تلگرامی به وزارت داخله نوشت که چندین ماه است حقوق بلوچ های مستخدم اداره امنیه نرسیده که موجب دلسردی آنها شده است. «چون بلوچها فوقالعاده فقیر و همیشه منتظر دریافت مواجب، و برای اسکات و رعایت بیچیزی آنها متمنی است مقرر فرمایند حقوقات آنها مرتباً» برسد.(۳)

 معامله فخری خانم با مستر میلر

نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، در نام های به فرمانده قوای این شهر نوشت که فخری خانم، دختر مرحوم اقبالالملک و همسر فعلی سیمیتقو، که علاقجاتی در ارومیه دارد از طریق وکیل خود، قاضی محمد کرد، نیمی از خانه خود، جنب سرباز خانه را به مستر میلر آمریکایی، رئیس هیأت تبشیری آمریکاییها، فروخته است. وی افزود که فروش ملك به اتباع خارجی مشروط است و بدون اجازه وزیر امور خارجه امکان ندارد. موضوع به مستر میلر گفته شده، در ضمن «متمنی است در صورت مقتضی قدغن فرمایید قاضی محمد را از دخالت این قبیل اقدامات و معاملات متذکر سازند که تولید مشکلاتی نشود.» زمین یاد شده با پیشپرداخت دویست تومان و به ب های ۲۶۰۰ تومان فروخته شده بود.(۴) (ر.ک: ۲۹ دی)

□ آمادگی پرواز هواپیماها از بادکوبه به تهران

نایب اول شرفالدین میرزا قهرمانی، که هواپیما های خریداری شده ایران از شوروی را به بادکوبه آورده، امروز به وزارت جنگ خبر داد که اگر هوا مساعد باشد برای پرواز به تهران آماده هستیم. البته اگر اقتضا کند در بندر پهلوی یا قزوین فرود خواهیم آمد و بعد به تهران پرواز میکنیم. «مقتضی است مقرر فرمایند میدان های طیاره پهلوی و قزوین را حاضر نمایند.» وزارت جنگ هم پاسخ داد که محل فرود در بندر پهلوی و قزوین مهیا و وسیع است. البته مستقیم هم میتوانید به تهران پرواز کنید؛ روز و ساعت آن را اطلاع دهید.(۵)

□ خودسری کشتی های روسی

یاور محمد غفاری، فرمانده قوای بندر پهلوی، از قول قلعهبیگی این بندر خبر داد که پراخوتها و لتکا های شوروی تن به تفتیش گمرک نمیدهند. اخیراً کشتی مارتین، متعلق به اداره لیانازوف، بیآنکه در اسکله گمرك پهلو بگیرد مستقیماً وارد و خارج شده و مأموران قلعهبیگی نمیتوانند مسافران آن را بازرسی کرده، از قاچاق افراد جلوگیری نمایند.(۶) سفارت انگلیس نیز این موضوع را مورد توجه خود قرار داد و در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش در این باره نوشت که اختلافات مقامات ایرانی و شوروی در بندر پهلوی حل نشده باقی مانده است. یکی از اینها پهلو نگرفتن کشتی های روسی در گمرک است. آنها مستقیماً به بارانداز شیلات رفته، بار خود را خالی میکنند و مأموران گمرك قادر به بازرسی محموله نیستند. در این گزارش آمده است که یکی دیگر از اختلافها مربوط به موضوع کهنه و پردامنه شیلات لیانازوف است. مالکیت بر سر این شیلات بلاتکلیف است، اما شورویها مالکیت ساختمانها و محوطه این شیلات را در اختیار گرفتهاند و به مقامات ایرانی اجازه ورود نمیدهند. در این گزارش آمده است که شیلات لیانازوف پایگاه سودمندی را در ساحل خزر در اختیار روسها قرار داده است.(۷)

□ انتشار روزنامه ایران در روز های شنبه

روزنامه ایران که هر روز غیر از شنبه ها منتشر میشد، امروز نیز منتشر گردید.(۸) مدیر این جریده در سرمقال های با عنوان «ایران، روز شنبه» به این موضوع پرداخت و خود را یك مؤسسه موفق اقتصادی فرهنگی دانست.(۹)

□ انتصاب رئیس تلگراف خانه سلطنتی

میرزاموسی خان فرهمند، از صاحب منصبان قدیمی وزارت پست و تلگراف، به ریاست تلگراف خانه سلطنتی انتخاب شد.(۱۰)

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۵۶۱ و ۵۶۲. پنج روز بعد وزارت جنگ از اداره مالیه کل قشون خواست معوقات لشکر غرب سریع پرداخت شود. (همان، ص ۵۶۰)

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۵۱ و ۱۵۲. دو روز بعد وزارت جنگ پاسخ داد که هواپیما امروز به طرف منطقه پرواز

کرد. (همان، ص ۱۴۵).

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۵۳. موضوع به وزارت جنگ منعکس شد و گویا اوایل بهمن بود که پرداخت حقوق خوانین بلوچ قطعیت یافت. (همان، صص ۵۱ و ۵۲)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۶ و ۲۵-۱-۹-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۱۸.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۶۱. موضوع پس از رسیدن به وزارت جنگ به وزارت امور خارجه ارجاع داده شد تا با سفارت شوروی رایزنی کند. (همان، صص ۱۵۹ و ۱۶۰)

۷- FO E ۷۷۳/۹۵/۳۴.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۱، صص ۱ تا ۴.

۹- همان، شم ۲۰۰۰، ص ۱.

۱۰- همان، شم ۲۰۰۱، ص ۲.

ص: ۵۲۸

 یکشنبه

۲۰ دی ۱۳۰۴

۱۰ ژانویه ۱۹۲۶

۲۵ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 آغاز دستور های انتخاباتی

وزارت جنگ در تلگرامی محرمانه به امیرلشکر جنوب، دستور داد نوبخت، مدیر سابق روزنامه بهارستان، را در شمار نامزد های نمایندگی مجلس شورای ملی از ناحیه جنوب قرار دهد. نوبخت، اینک در وزارت جنگ مشغول کار است.(۱)

 کسب تکلیف انتخاباتی

امیرلشکر غرب در تلگرامی محرمانه به وزارت جنگ نوشت که حال که فرمان همایونی برای انتخاب ششمین دوره تقنینیه صادر شده خوب است «قبلاً ـ دستورات جامع راجع به اشخاصی که باید انتخاب شوند و اشخاصی که نباید انتخاب شوند بفرمایید که در موقع [انتخابات]، مواجه با اشکالات نشود.»(۲)

 بخشنام های راجع به چهار کمونیست

وزارت جنگ با ارسال بخشنامه محرمان های به لشکر های غرب، شمال غرب، جنوب، شرق و تیپ شمال نوشت که بر اساس اطلاعات رسیده چهار تن از کمونیست های معروف، به اسامی یوش باشیان، شاه نظریان، اکب جان بکیان، آندریف احتمالاً برای تبلیغات بلشویکی به ایران خواهند آمد. «مقرر فرمایید مواظبت کامل نموده، ورود هر یک را در منطقه آن لشکر محترم، تیپ محترم، اطلاع داده، عملیات آنها را دقیقاً تحت نظر قرار دهید.»(۳)

 درباره قاسمبیک جمال بیگوف

به گزارش تأمینات آذربایجان، قاسمبیگ جمالبیگوف، که ۱۳ دیماه سال گذشته از بادکوبه به تبریز آمده، با ماهی ۲۵۰ تومان، در یک بنگاه اقتصادی مربوط به شوروی، با سمت بازرس «پرساز نفت» مشغول کار بوده است. وی در این مدت سه بار به شوروی مسافرت کرده است. در این گزارش آمده که جمال بیگوف یکی از مبلغان معروف کمونیست است، و تأمینات آذربایجان همواره مراقب رفتار اوست، از این رو موفق به اقدام خاصی نشده است. «جمال بیگوف اغلب در جشن های رسمی قونسولگری و عمال دولت شوروی روسیه نطق های مهمی برای دولت مشارالیها و ترقیات قفقاز ایراد [میکند] و طوری که استنباط گردیده عمده مأموریت مشارالیه جلب انظار مهاجرین مسلمان قفقاز مقیمین تبریز و ولایات به طرف دولت شوروی

روسیه بوده.»(۴)

 اختلاس امین مالیه خوی

فرمانده لشکر شمال غرب به اطلاع وزارت جنگ رساند که ابوالفتح خان، امین مالیه خوی، هشت هزار تومان از عواید محلی اختلاس کرده، ۱۷۰ خروار غله نیز از ۱۳۰۲ تاکنون مال خود نموده است. در این گزارش آمده است که ابوالفتح خان فعلاً زندانی است. «اگر چنانچه عملیات هر یک از امنای مالیه این حدود تحت تعقیب قرار داده شود حتماً یک چنین قضیه پیش نخواهد آمد.»(۵) این خبر در حالی داده میشود که امین مالیه اصفهان به جرم اختلاس سنگین، به روایتی ۶۰ هزار تومان، و به روایتی ۱۶۰ هزار تومان، در حال محاکمه است.(۶)

 درخواست سفارت شوروی برای تأسیس کلوپ در درجز

سفارت شوروی با ارسال نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به وجود «کولونی کوچک شوروی مقیم درجز» برای رفع نیازمندی های مدنی و متعارف آنان، تقاضای تأسیس کلوپی در درجز کرد. این کلوپ مطابق آییننامه کلوپ شوروی در تهران ایجاد خواهد شد.(۷)

 گسیل اردوی شمال غرب به خرمآباد

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی خیلی فوری به وزارت جنگ اطلاع داد که طوایف بالاگریوه متحداً درصدد حمله به پست های نظامی و استحکامات خرمآباد هستند.

دستور دادم اردوی لشکر شمال غرب زود به خرمآباد بیاید. «تا رسیدن قوای مزبور به خرمآباد برای جلوگیری از حملات مهاجمین دو فروند طیاره لازم است که هر چه زودتر به خرمآباد پرواز نموده، مواقعی که دشمن تسخیر کرده از تصرف آنها خارج نموده، تجمعات آنها را متفرق نماید.»(۸)

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، در تلگرام دیگری با اشاره به حرکت اردوی لشکر شمال غرب از کرمانشاه به خرمآباد، درخواست کرد هر چه زودتر حوایج این اردو از حیث گندم و جو برطرف گردد. «در خرمآباد و دزفول هم غله نایاب است.»(۹)

 بازگشت شیخ صالح به ایران

شیخ صالح، یکی از مشایخ بزرگ و از رؤسای طوایف بینالنهرین، در نتیجه تبلیغات و با گرفتن اطمینان و تأمین، با همه کسانش به خاک ایران بازگشت.(۱۰)

 جشن در سفارت شوروی

به مناسبت ارتقاء نمایندگی شوروی در ایران به سفارت کبری، ساعت پنج بعد از ظهر امروز جشنی در محل سفارت شوروی برپا شد که محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، وزیران و برخی وزرای مختار دول خارجی و تعدادی از نمایندگان مجلس شورای ملی و مدیران جراید در آن شرکت داشتند.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۸۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۶۵. وزارت جنگ هم پاسخ داد پس از مطالعات لازم، صورت اسامی داده خواهد شد. (همان، ص ۵۶۴)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۵۵.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳ و ۲۲-۱۲۳-۱۸-۱۳۰۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۹۱.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۲، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۹. موضوع به وزارت جنگ اطلاع داده شد و آن وزارت خانه پاسخ داد که تأسیس کلوپ های شوروی قرار است در کمیسیونی مطرح شده، تصمیمگیری شود. باید منتظر رأی آن کمیسیون بود. (همان، صص ۷ و ۸) این کمیسیون گویا در ۲۱ بهمن در اداره دوم سیاسی وزارت امور خارجه تشکیل شد. (همان، ص ۶)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۳۳. وزارت جنگ بیآن که به اعزام هواپیما اشاره کند پاسخ داد که رضاشاه به لشکر شمال غرب دستور داد، با تمام قوا به کمک لشکر غرب بیاید. (همان، ص ۲۳۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۲۱.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۳۹.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۳، ص ۲.

 پیگیری اهالی زنجان برای ساخت راه

اهالی زنجان توسط حاجسیدمحمد مجتهد نام های به رضاشاه فرستادند و نوشتند که تاکنون یکصد هزار کارگر و مقداری وجه نقد برای تسطیح و تعمیر راه زنجان به تبریز در اختیار مسئولان امر قرار داد هایم، اما کار آن به اتمام نرسیده، از عهده برنیامدهاند. اینک آماد هایم ۲۰ هزار تومان دیگر و پنجاه هزار کارگر در اختیار قرار دهیم، بلکه این راه هموار گردد. وزارت خانه های مالیه و فواید عامه در حال رسیدگی به این موضوع هستند.(۱)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل گردید. بررسی ادامه قانون ممیزی در دستور کار قرار گرفت. آیت الله سیدحسن مدرس پیشنهاد الحاق ماد های به لایحه یادشده کرد و گفت دولت مکلف باشد در حین ممیزی املاک اربابی، املاک خالصجات انتقالی را هم ممیزی نماید. این پیشنهاد به کمیسیون مربوط ارجاع گردید.(۲)

 بازگشایی سه مؤسسه رهنی

مؤسسات رهنی یگانگی، صدوق و شانس که پیش از این به دلیل اجحافات تعطیل شده بودند، اخیراً پس از بازنگری در وزارت فواید عامه، اجازه بازگشایی و فعالیت دوباره آنها داده شد.(۳)

(تصویر) محمدعلی فروغی، نفر سوم از چپ

 دوشنبه

۲۱ دی ۱۳۰۴

۱۱ ژانویه ۱۹۲۶

۲۶ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 آخرین خبرها از ناامنی دزفول و اطراف آن

رئیس امنیه غرب از قول رئیس بهادران دزفول و صاحب منصبان قشون که از دزفول وارد ناصری شدهاند، خبر داد که طوایف ناراضی لُر در حال تاخت و تاز بین راه دزفول خرمآباد، اطراف شهر دزفول و مسدود کردن راه اهواز هستند. امکان رساندن آذوقه به پست های نظامی این مناطق نیست. روستا های اطراف دزفول پنج روز پیش غارت شدند. وی طوایف پاپی، سگوند و بهاروند را عاملان این حوادث دانست و در پایان افزود که «فعلاً برای تأسیس امنیه اقدام بینتیجه است.»(۴)

□ دستور رضاشاه برای مقابله با الوار

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر غرب، با اشاره به اخبار رسیده از طرف سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی لشکر شمال غرب، از قول رضاشاه تأکید کرد که «جنبش الوار و مسدود نمودن» راه ها باید پایان یابد. در این تلگرام آمده است که نیمی از قوای اردوی لشکر شمال غرب یا هر نیروی دیگری را که صلاح میدانید، هر چه زودتر روانه منطقه کنید تا فرصت تمرکز الوار گرفته شود؛ مسدود شدن راه و محاصره پست های نظامی باید پایان یابد.(۵)

فرمانده لشکر غرب برای رفع اقدامات لُرها بارها تقاضای هواپیما کرده است تا از طریق بمباران هوایی بتواند آنان را پراکنده کند. گویا یک هواپیما به حوزه لشکر غرب اعزام شده بود. از طرفی حرکت دادن قوای اعزامی از لشکر شمال غرب نیازمند پول و تدارکات است. حسین خزاعی در پاسخ به دستور صادره گفت که دو هواپیمای دیگر باید در این منطقه حاضر شوند. «میدان طیاره در خرمآباد، هزار مطر در هزار مطر تصحیح شده» و آماده است. وی افزود به فرمانده فوج منصور دستور دادهام با عده های نظامی و چریک محلی به خط کیالان برود؛ فرمانده تیپ پیاده هم دستور دارد به آنان یاری رسانند؛ برای حرکت اردوی شمال غرب هم مال و بنه تهیه شده تا حرکت نماید.(۶)

□ ضرورت امداد لشکر جنوب به لشکر غرب

وزارت جنگ در تلگرامی فوری به امیرلشکر جنوب با اشاره به تحرکات لُرها از قول رضاشاه نوشت که مسئولیت امنیت لرستان تنها به عهده لشکر غرب نیست و لشکر جنوب هم به نوبه خود مسئولیت دارد. «مقرر فرمودند که قوای لازمه در شوشتر تمرکز داده شود که عنداللزوم در عملیات مشارکت نموده، به قوایی که مأمور تصفیه امور لرستان میباشند کمک نمایند.»(۷) با وجود این تدابیر، فوج منصور امروز در حرکت به طرف منطقه حسینیه با لُرها درگیر شد. بنابر آنچه امیرلشکر غرب گزارش داد قوای نظامی موفق شدند الوار را پراکنده کرده، خود را به رزه برسانند.(۸)

□ شرایط کمپانی نفت جنوب برای تأسیس بازار آبادان

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه با ارسال نام های به میلسپو، رئیس کل مالیه ایران، نوشت که کمپانی نفت ایران و انگلیس از سال

۱- همان، شم ۲۰۰۲، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۳، ص ۳.

۳- همان، شم ۴۳۲، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۲.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۱۴.

۶- همان، ص ۲۱۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۲۰.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۳۴.

گذشته برای تأسیس بازار جدیدی در آبادان تدارک دیده است. در این نامه آمده است که پس از مذاکراتی بین دولت و کمپانی نفت جنوب، شرایط دولت برای تأسیس این بازار ابلاغ گردید، اما کمپانی آن شرایط را بدین شرح تغییر داده است: زمین هایی که برای احداث بازار تعیین شده اگر متعلق به دولت است رایگان واگذار شود؛ کرایه مغازه ها حداکثر صدی هشت و نیم تعیین میشود؛ سایر عوارضات، چون روشنایی، آب تصفیه شده و عوارض دولتی به عهده کمپانی است که این هم علاوه بر کرایه یاد شده باید از طرف مستأجران به کمپانی پرداخت شود. وزارت فواید عامه از میلسپو خواست، نظرش را درباره این شرایط اعلام دارد.(۱)

 ارسال مستندات رفتار غیرقانونی کنسول های شوروی

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی خطاب به سفیرکبیر ایران در مسکو مستندات خود را شامل هشت فقره گزارش های کارگزاری آذربایجان و دو فقره گزارش های وزارت داخله از رفتار های غیرقانونی کنسول های شوروی در خاک ایران را به مسکو فرستاد. در این نامه خواسته شده سفیرکبیر ایران برای برکناری کنسول های یادشده از طریق متقاعد کردن مقامات شوروی وارد اقدام شود.(۲)

 مقابله به مثل

فرمانده لشکر شمال غرب از قول فرمانده نظامیان آستارا نوشت که روسها مکانیک یک بارکاس را که در کار حمل و نقل کالا به بندرپهلوی بود، فریفته، بردهاند. این بارکاس در میان دریا بدون مکانیک مانده است. اینک یک مکانیک در آستارای روس متقاضی ورود به ایران است؛ و باید پنهانی بیاید. «در اطراف این قضیه مشکلاتی... متصور نیست. دستور داده شد اجازه ورود به خاک ایران داده شود، ولی به طوری که [روسها] مکانیک مزبور را هم گول نزنند.»(۳)

 فقدان پزشک در سرخس ناصری

کارگزار سرخس ناصری در نامه ای به وزارت امور خارجه نوشت که در سرخس ناصری پزشک نیست و فقدان وسایل درمان در اینجا که هممرز شوروی است مایه تأسف میباشد. وی نوشت فقط یک پزشک نظامی در اینجا هست، با این حال بیماری سرخک شایع است و سیاه سرفه و دیگر دردها روزی هفت هشت کودک را تلف میکند. کارگزار افزود زنها هم به قابله نیاز دارند. «از اولیای امور استدعا دارم برای جلوگیری از اتلاف نفوس به صحیه این سرحد توجهی مبذول فرمایند.» وی در پایان نوشت که احتمالاً یک پزشک زن از سرخس کهنه، هفت های یک بار برای معالجه و زایمان زنان به این سو بیاید. توافقات اولیه انجام شده است.(۴)

 توقف مهاجرت ایرانیان از منطقه ماکو

حاکم ماکو به وزارت داخله اطلاع داد که از زمان استقرارش تاکنون احدی از ایران به طرف شوروی مهاجرت نکرده، بلکه

بالعکس گروهی از مهاجران ایرانی به وطن بازگشتهاند.(۵)

 تدوین نظامنامه اتاق های تجارت

وزارت فلاحت و تجارت و فواید عامه نظامنامه اتاق های تجارت را برای تصویب در مجلس شورای ملی آماده کرد. این نظامنامه، که هشتم دیماه در هیأت دولت به تصویب رسیده، در ۳۵ ماده تنظیم شده و وزارت فواید عامه را مجاز میکند «در هر شهر اعم از داخله و خارجه که اهمیت تجارتی و صنعتی آن اقتضا نماید بر حسب پیشنهاد تجار محل به وسیله وزارت تجارت دولت تصویب خواهد نمود که مجلسی به نام اطاق تجارت تأسیس» کند. این نظامنامه چگونگی انتخاب اعضاء و شرایط انتخابشوندگان، تکالیف اتاق های تجارت و هزینه های آن را تعیین کرده است.(۶)

 عواقب انحلال شعبه صحیه در کاشان

از کاشان خبر میرسد که در پی انحلال نمایندگی صحیه در این شهر بیماری شاربن [= سیاهزخم] شایع شده و عد های تلف شدهاند. «چنانچه به وسیله اعزام طبیب فوراً جلوگیری نشود عموم اهالی مبتلا خواهند شد.»(۷)

 علل عقبماندگی ایران از نظر رضاشاه

رضاشاه در سخنانی که امروز خطاب به دیدارکنندگان خود ایراد کرد به علل عقبماندگی ایران اشاره نمود و گفت که «مطالعات عمیقه من نشان میدهد تنها، توسعه اخلاق و گسترش روح صمیمیت و وظیفهشناسی و از بین رفتن نفاق و تذبذب درجامعه میتواند عامل ترقی شود. اما «ترحم به بدکار و ظالمنوازی» و «حسد بردن به ترقی دیگران» از صفات جاری مملکت است که باید در رفع آن کوشید. «در نظر من صداقت و صمیمیت و وظیفهشناسی ذیقدر بوده و فقط صاحب ان این صفات میتوانند مورد توجه من واقع شوند.»(۸)

 سمتی جدید برای پدرزن رضاشاه

غلامعلی دولتشاهی، که پیش از این به درخواست خود و موافقت رضاشاه به حکومت خراسان منصوب شده بود، به ریاست تشریفات داخلی سلطنتی انتخاب گردید.(۹)

 تدوین قوانین جدید قضایی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که چند فقره قوانین جدید از قبیل قانون جزا، قانون تجارت، محاکمات حقوقی و... تدوین شده که قرار است برای تصویب به مجلس ششم ارائه گردد. قانون مدنی نیز در حال تدوین است. گفته میشود قانون مدنی حداقل شش هزار ماده دارد که منصورالسلطنه مشغول تهیه مقدمات آن است.(۱۰)

 آبله در تهران

آبله در تهران شایع شد. اداره صحیه پس از تحقیق به این نتیجه رسید که شیوع این بیماری به واسطه گسترش مرض شاربن در گاوها است. هماینک چهارده محل برای آبلهکوبی در تهران فعال است و گویا بیماری رو به تخفیف گذاشته است. میگویند اهالی برای آبلهکوبی استقبال چندانی نشان نمیدهند.(۱۱)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۹۰۹۹.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۹-۱۷-۲-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۸۱.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳-۹۰-۳۵-۱۳۰۴.

۵- همان، ۲-۲۲-۱۸-۱۳۰۴.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۱۲۰۰۳.

۷- همان، سند شم ۲۹۰۷۷۱۵.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۴، ص ۱.

۹- همانجا.

۱۰- همان، شم ۲۰۰۳، ص ۲.

۱۱- همانجا.

ص: ۵۳۱

 سهشنبه

۲۲ دی ۱۳۰۴

۱۲ ژانویه ۱۹۲۶

۲۷ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 بخشنامه رضاشاه به امرای لشکر غرب و جنوب

رضاشاه با ارسال دستوری به امیرلشکر جنوب، امیرلشکر غرب و فرمانده قوای اعزامی لشکر شمال غرب به لرستان با لحنی انتقادی گفت که «برخلاف شما که اوضاع لرستان را کوچک و بیاهمیت میپندارید موقعیت مهم آن حدود مرا کاملاً به خود متوجه ساخته است.» وی با اشاره به عملیات ناقص دو سه ساله در خلعسلاح آن حدود افزود که تقریباً اسلح های جمعآوری نشده و علت وضعیت امروز لرستان فقط مربوط به تحرکات دو طایفه بالاگریوه یا دالوند نیست. «به عقیده من از ناحیه کلیه ایلات و عشایر آن صفحات تراوش نموده است. لذا به وصول این تلگراف امر اکید میدهم که برای قلع و قمع و سرکوبی این قسمت پیشقراول، بدون دقیق های فوت وقت و اشتغال به امور دیگری جداً اقدام نمایید که مختصر اهمال یا قصوری در قطع ریشه فساد باعث زحمات زیادی برای شما خواهد بود.»(۱)

 تقاضای غله برای اردوی شمال غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ یادآور شد که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب در شرف حرکت به خرمآباد است و همراه کردن غله از کرمانشاه برای خود خالی از اشکال نیست، دستور دهید این غله از بروجرد در اختیار گذاشته شود. وی افزود حداقل ۱۴۰ خروار گندم و ۲۵۸ خروار جو نیاز دارند.(۲)

 مشکلات حمل بمب هواپیما

در پی درخواست لشکر غرب از وزارت جنگ برای گرفتن بمب های هواپیما از لشکر جنوب، امیرلشکر جنوب اطلاع داد که چهل بمب هواپیما در بوشهر موجود است، اما کشتیها از حمل این نوع محمولات خودداری میکنند. بنابراین دستور داده شد بمبها را با قاطر تا رامهرمز ببرند و از آنجا به وسیله خودرو به دزفول برسانند.(۳)

 دیدگاه بونزوم نسبت به تیمورتاش

بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران در گزارشی به دولت خویش به نقش تیمورتاش در نهاد قدرت پرداخت و نوشت: «تیمورتاش چه در محافل و مجامع سیاسی و چه نزد شاه تازه، از نفوذ فوقالعاد های برخوردار است و این برتری روز بروز در

حال افزایش میباشد. وزیر دربار تا هنگامی که از اعتماد شاه برخوردار باشد در این سمت باقی خواهد ماند و بهتر است گفته شود یک مهره پابرجا و استوار است و قطعاً دولت های مقتدر پشت سر هم تشکیل خواهد شد پیش از آنکه او پست خویش را رها نماید. تیمورتاش هر روز چندین بار شاه را ملاقات میکند در حالی که رئیس شورای وزیران و دیگر وزیران در هر هفته سه بار بیشتر وقت باریابی ندارند. هیچچیزی بدون مشورت با او صورت نمیپذیرد و نیست مطلبی که از او استمزاج نکنند.»(۴)

 دیدگاه بونزوم نسبت به مجلس شورای ملی

وزیرمختار فرانسه، بونزوم، در تحلیل خود از مجلس شورای ملی و انتخابات پیش روی ششمین دوره تقنینیه چنین ابراز نظر کرد: «نباید فراموش کرد که در مجلس شورای ملی فعلی دست کم شصت وکیل از مجموع یکصدوسی نماینده جانب بریتانیا را دارند و سرپرسی لورن و یا دبیر شرقی سفارت، آقای هاوارد، فعال و پرحرکت در آنها مؤثر است. این دبیر که از پانزده سال پیش در ایران فعالیت دارد و همه ریزهکاری های این مملکت را میداند و همه را میشناسد بازیگر سیاسی ماهری است، از این رو سعی میکند چیزی را از نظر محو نسازد شاید مجلس آینده نیز به همین قرار بماند.» بونزوم افزود: «در ایران نمایندگان مجلس ظاهراً بر اثر آراء عمومی انتخاب میشوند ولی همیشه از پیش نام مردان سیاسی که در انتخابات رأی بیشتری خواهند آورد معین و مشخص است. رضاشاه پهلوی دلایل بسیار قوی دارد برای اینکه رضامندی و سپاس خود را نسبت به انگلیسها بروز دهد ولی بسیار مایل است که روسها نیز در پارلمان آینده جایی داشته باشند و در برابر شصت وکیل طرفدار انگلیس، آنها نیز پنجاه نماینده طرفدار به مجلس بفرستند و البته حدود بیست تایی نماینده مستقل هم حضور داشته باشند که نسبت به اهمیت وقایع و یا اوضاع و احوال رأی بدهند... به ویژه بر اساس کم و زیاد بودن مبلغی که پیش از دادن رأی باید به جیب بزنند.»(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل گردید. پس از سخنان پیش از دستور، عد های از نمایندگان لایحه تکماد های را برای تصویب مطرح کردند که بر اساس آن دولت موظف است محل مناسبی برای دفن خادمین وطن در نظر گیرد. نام این مکان «مدفن خادمین وطن» خواهد بود و نیز در آن نماد یادبودی به نام کریم خان زند بنا میشود. سپس نمایندگان مخالف و موافق ابراز نظر کردند. محمدولیمیرزا فرمانفرما که در مجلس حاضر بود در یادداشت امروز خود نوشت که برخی کریم خان زند را با پترکبیر و ناپلئون مقایسه میکنند. این روزها زند بودن «آلامد» شده، و اینگونه سخنان فقط برای خوشخدمتی و خودنمایی نمایندگان به رضاشاه است. «هر کسی میخواهد سبقت بجوید و چیزی در این زمینه پیدا کند بگوید.»(۶)

 دیدار سفیرکبیر شوروی و رضاشاه

ساعت سه و نیم بعد از ظهر یورنف، سفیرکبیر دولت شوروی در تهران، به ملاقات رضاشاه رفت و تا مدتی مشغول مذاکره بودند.(۷) از محتوای این دیدار خبری داده نشد.

 تسلیت وزارت معارف به دانشگاه کمبریج

یوسف مشار، وزیر معارف، به مناسبت درگذشت ادوارد براون پیام تسلیتی به دانشگاه کمبریج فرستاد و فقدان براون را ضایع های غیرقابل جبران دانست.(۸)

 پایان کار دکتر منار در انستیتو پاستور

به نوشته روزنامه ایران، به همکاری دکتر منار فرانسوی با انستیتو پاستور خاتمه داده شد. منار، که به فرانسه رفته بود، برای بازگشت و به عهده گرفتن مسئولیت انستیتو پاستور تقاضای اضافه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۳۰ و ۲۳۱.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۲۰. موضوع به وزارت مالیه اطلاع داده شد. وزارت مالیه هم به اداره مالیه بروجرد دستور داد غلات درخواست شده در اختیار اداره قشونی قرار گیرد و ب های آن به نرخ روز دریافت شود. (همان، صص ۵۱۷ و ۵۱۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۳۷.

۴- پورشالچی، همان، ص ۲۷۵.

۵- همانجا.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۰؛ روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۴، ص ۲.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۵، ص ۱.

۸- همانجا.

حقوق وعقد قراردادی به مدت ده سال کرده بود که مورد موافقت قرار نگرفت. سفارت فرانسه اینک پیشنهاد کرده دکتر کردول، متخصص میکروبشناسی «و معلم دارالفنون مستعمراتی طب فرانسه»، به جای منار به ایران بیاید. موضوع برای تصویب به مدیرکل مالیه ایران، دکتر میلسپو، ارسال گردیده است. بر اساس این پیشنهاد دکتر کردول برای سه سال یا پنج سال با ماهی حدود ۴۰۰ تومان حقوق به استخدام درمیآید.(۱)

 درخواست های فرمانده تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، که اخیراً پس از دیدار با رضاشاه به رشت بازگشته، شش نامه جداگانه خطاب به او نوشت و درخواست های خود را ارائه کرد. نخستین آنها در مورد ارتباط تلگرافی نقاط مختلف با استرآباد بود. وی نوشت که قبلاً ـ از گمیشتپه تا استرآباد و از رامیان به این شهر سیم تلگراف بوده است [که از بین رفته.] زاهدی با اشاره به این که نتوانسته وسایل تلگراف را از بادکوبه تهیه کند، خواست وزارت پست و تلگراف سیمکشی گنبدقابوس تا استرآباد و گمیشتپه تا استرآباد را هر چه زودتر انجام دهد.(۲)زاهدی در نامه بعدی ساخت راه مازندران را مطرح کرد که با معرفی یک مهندس، احداث راه گیلان به مازندران آغاز گردد؛ البته وجهی نیز برای این مقصود باید در اختیار قرار گیرد(۳) فرمانده تیپ شمال در نامه سوم به دریافت خسارت جنگی از ترکمنها اشاره نمود که از طرف رضاشاه مطرح شده بود. وی نوشت پس از رفتن به استرآباد و سنجش توانایی پرداخت آنها گزارشی در این مورد خواهد داد.(۴)سرتیپ زاهدی در نام های دیگر مناطقی را که باید پاسگاه مرزی در آنجا ایجاد گردد نام برد و برای تأسیس آنها اجازه گرفت.(۵) وی در نامه پنجم به ساخت قلعه نظامی در بندر پهلوی اشاره کرد که قرار است محل استقرار نظامیان شود. در این نامه آمده است که هزینه ساخت این قلعه از خسارت جنگی دریافت شده از ترکمنها تأمین میشود.(۶)زاهدی در آخرین نامه چگونگی استقرار نیرو های تحت امر تیپ شمال را به اطلاع رساند و افزود که فوج نادری تا عید نوروز به تهران میآید و فوج رضاپور چهار هفته بعد عازم پایتخت میشود.(۷)

 تسلیت حزب رادیکال ایران به انجمن ایران

علیاکبر داور، در پیامی خطاب به رئیس انجمن ایران در لندن نوشت «حزب رادیکال در جلسه عمومی امروز به من مأموریت دادند که عمیقترین تألمات خود را از فقدان براون عزیز ما بیان، تمنا کنم تسلیت ما را به انجمن و خانواده مرحوم پرفسور تقدیم دارد.»(۸) حزب رادیکال قرار است به مناسبت رحلت براون مجلس تذکری در گراندهتل برگزار نماید.(۹)

 تقدیر از حاجمیرزامحمود

هیأت عامل «جمعیت مروجین ورزش» در مراسمی که در ورزشگاه شریف برگزار شد از حاجمیرزامحمود، مؤسس زور خانه، تقدیر کرد. در این مراسم نمایش هایی نیز داده شد و مهدی ورزنده در فواید ورزش سخن راند.(۱۰)

 اصلاح کتاب های کلاسیک مدارس

بنا بر تصمیم شورای عالی معارف مبنی بر اصلاح کتاب های کلاسیک مدارس، گروهی متشکل از ۲۱ نفر تشکیل و غلامحسین رهنما به عنوان رئیس؛ میرزاعلیاصغر خان حکمت، نایب رئیس؛ و مرآت و رشید یاسمی به عنوان منشی تعیین شدند. گروه یاد شده به پنج شعبه فارسی و عربی، تاریخ و جغرافیا، السنه خارجی، علوم طبیعی، ریاضیات تقسیم شدند تا مطالعات خود را آغاز کنند.(۱۱)

(تصویر) غلامحسین رهنما

۱- همان، شم ۲۰۰۴، ص ۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، ص ۶. موضوع به وزارت پست و تلگراف ابلاغ شد. (همان، ص ۵)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۹۳. وزارت جنگ بیآن که از پول حرفی به میان آورد مهندس کاساکفسکی را معرفی کرد. (همان، ص ۹۲)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۹.

۵- همان، ص ۱۷. رضاشاه موضوع را تصویب کرد. (همان، ص ۱۶)

۶- همان، ص ۱۴. رضاشاه نیز گفت از هر محلی که صلاح میدانید تأمین اعتبار کنید و بعد از دریافت خسارت جایگزین نمایید. (همان، ص ۱۳)

۷- همان، ص ۲۰۰.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۶، ص ۲.

۹- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۵، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۴۳۴، ص ۳.

۱۱- همان، شم ۴۳۶، ص ۲.

ص: ۵۳۳

 چهارشنبه

۲۳ دی ۱۳۰۴

۱۳ ژانویه ۱۹۲۶

۱۸ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 نخستین فرمان همایونی رضاشاه

رضاشاه امروز نخستین «فرمان همایونی» خود را در سه ماده صادر کرد. وی با اشاره به این که «ملت حقشناس» تاج کیانی را به وی تسلیم کرد، گفت که قشون از این به بعد وظیفه مهم دیگری هم دارد و آن حفظ و صیانت از تاج و تخت اوست. وی یادآور شد همچون سابق فرماندهی کل قوای بری و بحری و هوایی را مستقیم تحت فرماندهی خود خواهد داشت. در ماده دوم این فرمان آمده است که محمودآقا خان انصاری بیگناه تشخیص داده شده و آنچه در بین بوده سوءتفاهم بوده است. «لذا مشارالیه از این تاریخ مجدداً به درجه سابق خود [امیرلشکری] مفتخر میگردد.» در ماده سوم نیز اشاره گردیده که برای اجرای قانون نظام اجباری، دایره سربازگیری تأسیس و سرهنگ عزیز الله خان ضرغامی، عضو شورای عالی قشون، ریاست آن را به عهده خواهد داشت.(۱)

 پاسخ امیرلشکر غرب به رضاشاه

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی فوری خطاب به رضاشاه خاطرنشان کرد که تاکنون در اجرای اوامر کوتاهی نکرده است. رضاشاه دیروز تحرکات طوایف لُر را در ناحیه دزفول نشان از عدم موفقیت عملکرد لشکر غرب و جنوب دانسته بود. (ر.ک: ۲۲ دی) حسین خزاعی افزود لشکر غرب تجهیزات و لوازم و بودجه ندارد. وی با ابراز نیاز به پنجاه هزار تومان پول نوشت که دستور دادم وسایل نقلیه از همه نقاط برای سوق قوای اردوی لشکر شمال غرب از کرمانشاه به خرمآباد آماده کنند. همچنین دو گردان پیاده و یک بهادران سوار و دو عراده توپ به محل الوار متمرد گسیل داشتم.(۲) حسین خزاعی در تلگرام دیگری از قول سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، یادآور شد که دیناری وجه در صندوق اردو نیست؛ سه ماه است که نظامیان حقوق نگرفتهاند.(۳) در واقع او حرکت اردو از کرمانشاه به خرمآباد را منوط به رسیدن پول کرد.(۴)

 پاسخ امیرلشکر جنوب به رضاشاه

در پی نارضایتی رضاشاه از عملکرد لشکر جنوب در خلعسلاح طوایفی که هممرز با حوزه عملیات لشکر غرب بودند (ر.ک: ۲۲ دی)، محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، ضمن جاننثار خواندن خود پاسخ داد که از مشارکت طوایف هممرز جنوب با الوار که خارج از حوزه مسئولیت این لشکر است جلوگیری کرده «چنانچه لطفعلی خان چهارلنگ که اخیراً مشغول تجاوزاتی شده

بود... تسلیم گردید... امر خلعسلاح هم... از هشت ماه قبل در حوزه لشکر جنوب شروع شده، با ن هایت سرعت و بدون موانعی پیشرفت» دارد. وی افزود خالی شدن خوزستان از قوای نظامی و گسیل آنها به یاری لشکر غرب صلاح نیست، چون موقعیت آبادان و خرمشهر بسیار مهم است. با این حال یک گروهان پیاده و نیم بهادران به فرماندهی سلطان تورجمیرزا به دزفول اعزام شدهاند. نیرو هایی نیز به شوشتر رفتهاند که در عملیات لشکر غرب علیه الوار شرکت نمایند.(۵)

 پرواز به تهران منوط به وصول پانصد تومان

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست کارآموزان هواپیمایی [که گویا با سه هواپیما از مسکو به بادکوبه آمده] منتظر رسیدن پول است تا از بادکوبه به تهران پرواز نماید. وی به ارکان حرب کل قشون نوشت که هر وقت پانصد تومان از ایران به ما حواله شود، فردایش به طرف تهران پرواز خواهیم کرد.(۶) با این که به خزانهداری قشون ابلاغ شده بود این مبلغ را حواله نماید(۷)اما رئیس کل مالیه قشون میگفت پیش از این چهارصد تومان بابت هزینه بازگشت این صاحب منصبان پرداخت شده است. «اطلاعاً اشعار فرمایید که غیر از دو نفر که احضار شدهاند اشخاص دیگری هم هستند که برای حرکت محتاج بودجه شده باشند؟»(۸)

 پیگیری غرامت مسیو مارک فرانسوی

محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، در نام های به وزارت جنگ از پیگیری کنسول انگلیس در خرمشهر خبر داد که خواستار پرداخت غرامت به مسیو مارک است. کنسول میگوید «قریب پنج هزار روپیه قیمت جواهرآلات مسیو مارک، تبعه فرانسه و میکانیک کار خانه چراغ برق شیخ خزعل، [است] که در شب تهاجم اشرار به محمره (خرمشهر) غارت شده است.» فروغی افزود حاکم نظامی خوزستان معتقد است تأدیه این غرامت باید از محل اموال و علاقجات متمردین و اشرار عرب که به خاک عراق پناهنده شدهاند پرداخت گردد. وی خواست به حاکم خوزستان ابلاغ شود که از همین محل غرامت یادشده را بپردازد.(۹)

 تعیین تکلیف چهار روس پناهنده

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که چهار پناهجوی روس بیش از سه ماه است در مشهد هستند. آنان دائم تقاضای صدور اجازه برای مسافرت به تهران و بغداد میکنند. قشون هم دیگر نمیتواند مخارج آنها را بپردازد. «خواهشمندم اجازه فرمایید که آنها را به طهران اعزام که از آنجا به بغداد بروند.»(۱۰)

 تقاضای اقامت عثماناقا در ایران

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب، عثمانآقا یکی از بزرگان عشایر ترکیه میخواهد با طایفه خود وارد ایران شده، اقامت نماید. «نظر به این که ترکها نیز از اکراد ما را به خاک خود راه میدهند، دستور داده شده که آنها را خلعسلاح کرده و اجازه ورود بدهند.»(۱۱)

 عدم استفاده از تاریخ شمسی در دوایر مالی دامغان

مفتش وزارتی وزارت مـالیه در نـام هـای داخلی به معـاونت ریاست کل مالیه اطلاع داد که تجار و کسـبه دامغان تاریـخ قمری اسـتعمال میکننـد. از آنجا که همه دفاتر و عملیات مالی با تاریـخ شمسـی است، لازم مینمایـد به اداره مالیه دامغان دسـتور داده شود از نوشـتن تاریـخ قمری خودداری نمایـد. «دلیـل تهیه پیشـنهاد فعلی اشـکالات فوقالعاد های است که در موقع تفتیش مالیه محلی

۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۲۹. محمودآقا خان انصاری (امیراقتـدار) در کابین های که رضا خان در هشـتم شهریور ۱۳۰۳ معرفی کرد، وزیر داخله بود. اما چنـدی بعد بیسر و صدا از این مقام کنار گذاشـته شد. آن زمان گفته میشدکه وی با سردار معزز بجنوردی سر و سری دارد.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۲۸ و ۲۲۹.

۳- همان، ص ۱۶۷.

۴- همان، ص ۱۶۸. آنچه برای اردوی یاد شده فرسـتاده شد یک ماه حقوق بود و آن هم صرف هزینه حرکت آن از کرمانشاه به خرمآباد گردید. البته این مبلغ صرف حرکت یک ستون شد. ستون دوم همچنان معطل رسیدن پول بود. (همان، ص ۱۶۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۹۰ تا ۹۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۱۶.

۷- همان، ص ۱۵.

۸- همـان، ص ۸. وزارت جنـگ هم پاسـخ داد که شـمارشان بیشتر است. «چون وجود آنها ضـرورت فوری دارد مقرر فرمایند سریعاً وجه درخواست شده را رسانیده، خود نایب شرفالدینمیرزا پس از ورود به طهران توضیحات لازمه را خواهد داد. (همان، ص ۷)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، ص ۹. وزارت جنگ پاسخ داد که مراتب به حکمران خوزستان ابلاغ شد. (همان، ص ۸)

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۱۳. پاسخی به این تقاضا داده نشد.

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۸۴. آنها دو هزار رأس گوسفند همراه داشتند. طایفه عثمانآقا معروف به میلان ترکیه بود و دارای هفتصد هشتصد خانوار بود. (همان، ص ۴۸۶) رضاشاه هم متذکر شد با این اقدام بهان های به دست ترکها داده نشود. «مخصوصاً تحقیق نمایید که خود این موضوع پلتیکی و از طرف ترکها تحریک نشده باشد.» (همان، ص ۴۸۵)

متوجه شده، مجبور بودم وقت زیاد در سر تعیین موعد قبوض استمهالی تلف نمایم.»(۱)

 تلاش وزارت معارف برای احیای موسیقی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که به دلیل رو به انحطاط گذاردن موسیقی وزارت معارف تصمیم گرفته «سرود های ملی و اخلاقی به شاگردان مدارس تعلیم شود. چند نفر از محصلین مدرسه موزیک انتخاب و در بین مدارس تقسیم شدهاند که به کلیه محصلین سرود های فوق را بیاموزند.»(۲)

 ابقای سیدمهدی فرخ

سیدمهدی فرخ (معتصمالسلطنه) که پیش از این به سمت ژنرال کنسول ایران در تفلیس انتخاب شده بود، بار دیگر سمت رئیس محاسبات وزارت امور خارجه را عهدهدار گردید.(۳)

 پنجشنبه

۲۴ دی ۱۳۰۴

۱۴ ژانویه ۱۹۲۶

۲۹ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 عدم پذیرش اظهارات امیرلشکر جنوب

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در پاسخ به اظهارات محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، مبنی بر این که اقدامات این لشکر در کمک به لشکر غرب و سرکوب الوار موفقیتآمیز بوده (ر.ک: ۲۲ و ۲۳ دی) نوشت که «مسئولیت تولید این جنبش اخیر تنها متوجه لشکر غرب نیست و بلکه حقیقتاً میتوان گفت که کاملاًـ متوجه لشکر جنوب است» چرا که بختیاریها که در حوزه لشکر جنوب بسر میبرند به الوار اسلحه میرسانند. رئیس ارکان حرب افزود «اراده ملوکانه» بر این تعلق گرفته که قوای ناصری زودتر عازم شوشتر شوند؛ قوای بوشهر هم با کشتی به شوشتر بیایند. سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، قرار است فرماندهی این نظامیان را به عهده بگیرد و با همراهی فوج منصور لشکر غرب به سرکوب الوار بپردازند. البته اردوی لشکر شمال غرب هم از خرمآباد عازم دزفول خواهد شد. جهانبانی افزود که دیگر نبود امکانات و محظوراتی از این قبیل را نمیتوان به سمع همایونی رساند و باید با عملیات سریع و جدی به این جنبش خاتمه داد.(۴)

 عدم پذیرش اظهارات امیرلشکر غرب

رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ به اظهارات امیرلشکر حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، مبنی بر اقدامات این لشکر در

سرکوب و خلعسلاح الوار (ر.ک: ۲۲ و ۲۳ دی) یادآور شد تنها پاسخی که میتوان به «دستخط جهان مطاع ملوکانه» داد یکسره کردن تحرکات الوار است، وگرنه «محظورات دیگر از قبیل... نبودن وسایل و غیره مطالبی نیست که بتوان به سمع همایونی رسانید... امروزه که اعلیحضرت اقدس همایونی... بر اریکه سلطنت جلوس فرموده‌اند دیگر نمیتوان به این قبیل با نظر حقارت و بیاعتنایی نگریست و پس از چهار سال زحمات و فداکاری قشون چنانچه لطمه به نظم و امنیت وارد آید اسباب کدورت خاطر ملوکانه و ارکان حرب کل فراهم خواهد گردید.» جهانبانی افزود که اردوی لشکر شمال غرب باید از کوتاهترین راه به خرمآباد برسد و با قوای خرمآباد تحت فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان عازم دزفول شود. وی با شرح وظایفی که به لشکر جنوب ابلاغ شده ادامه داد اگر در این بین بیرانوندها تحرکاتی کردند از طریق والی پشتکوه باید سرکوب شوند. اگر کار الوار در زمستان یکسره نشود، در فصل گرما جریتر خواهند شد.(۵)

امیرلشکر غرب نیز بلافاصله پاسخ داد که هیچگاه با نظر حقارت به این موضوعات ننگریسته است. «فعلاً خواهشمندم دستور فرمایید هر چه زودتر وجه ارسال دارند که امورات زودتر به جریان افتاده موفقیت حاصل شود.»(۶)

 همراهی نیرو های والی پشتکوه با لشکر غرب

امیرلشکر غرب به رضاشاه اطلاع داد که غلامرضا خان امیرجنگ،

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۲۵۷۱۸.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۵، ص ۱.

۳- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۴، ص ۳.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۲۳ تا ۲۲۶. امیرلشکر جنوب عدم خلعسلاح کامل را در منطقه خود متوجه لشکر غرب میدانست که با دخالت های غیرقانونی موجب آن شده است. (همان، ص ۲۱۵)

۵- همان، صص ۲۰۷ تا ۲۱۱.

۶- همان، صص ۲۰۴ تا ۲۰۶.

والی پشتکوه، چهارصد تن از تفنگچی های خود را برای همراهی با لشکر غرب گسیل داشته است. «دستور دادم قوای مذکور خود را در تحت اوامر فرمانده فوج منصور دانسته و در قطع ریشه فساد توأماً با قوای دزفول مجاهدت نمایند.» وی تقاضا کرد اجازه تشویق والی پشتکوه را به او بدهد.(۱)

 رساندن آذوقه به نظامیان محاصره شده

حسین خزاعی به ریاست ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که موفق شده است به پست های نظامی محاصره شده در کیالان و برنجکار آذوقه برساند. نظامی های این مناطق «از حیث نداشتن آذوقه در مضیقه و با بلوط اعاشه مینمودهاند.»(۲) مسئول رساندن آذوقه سلطان سیدحسن خان بود. وی با ۲۵ نظامی به سمت برنجکار حرکت میکند، در گردنه کیالان با الوار درگیر میشود. الوار با دو کشت های که به جا میگذارند، پراکنده میگردند. این گروه پس از رساندن آذوقه در بازگشت نیز با لُرها روبرو شده، این بار شش تن از آنان را میکشند و سالم به مبدأ خود میرسند.(۳) در پی این اقدام، سلطان اسماعیل رفعت نیز با پنجاه نظامی به نظامیان آذوقه میرسانند.(۴)

 عدم امکان تشکیل امنیه برای راه خرمآباد

رئیس امنیه غرب از ناصری به اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی خبر داد که «اوضاع لرستان به هیچوجه مساعد نیست که بتوانم از خود الوار برای خط خرمآباد استخدام نموده؛ لشکر های غرب و جنوب در شرف عملیات نظامی میباشند. با این ترتیب طرز تشکیل امنیه خط خرمآباد منوط به نتیجه عملیات خواهد بود.»(۵)

 پیگیری حقوق نرسیده سران بلوچ

سرتیپ جانمحمد خان در تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که با توجه به وضعیت حاکم بر بلوچستان ضروری است حقوق سرداران بلوچ که از ابتدای مهرماه تاکنون نرسیده، پرداخت شود. فرمانده لشکر شرق افزود که خوانین بلوچ «اتصالاً از عدم تأدیه حقوق شکایت دارند.»(۶)

 دخالت تیپ شمال در حوزه لشکر شرق

فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که دخالت نظامیان تیپ شمال در حوزه لشکر شرق مشکلآفرین شده است. آنان به منطقه گلستان در حدود نردین آمده با گرفتن اسلحه و دیگر کالاها باعث زحمت اهالی و سواران محلی شدهاند. وی با استناد به گزارش شیرمحمد خان نردینی، حاکم آن منطقه، افزود که نظامیان تیپ شمال با مردم نردین بسیار بدرفتار کرده، دوازده رأس اسب آنان را تصرف نموده، با هشت سوار تحتالحفظ به جای دیگری فرستادهاند. «خواهشمندم اقدامی فرمایید که نظامیان تیپ شمال از حدود خود تجاوز ننموده و مشکلاتی در این منطقه فراهم ننمایند.»(۷)

 دیدار سفیرکبیر شوروی و رضاشاه

صبح امروز یورنف، سفیرکبیر شوروی، به دیدار رضاشاه رفت و تا مدتی با او مذاکره کرد. بین این مذاکرات علیاکبر داور هم احضار شد و مسائل مربوط به وزارت فواید عامه و دولت شوروی مورد بررسی قرار گرفت.(۸) این دومین دیدار رضاشاه و سفیرکبیر شوروی در دو روز گذشته است.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. سهرابزاده در سخنان پیش از دستور از اقدامات مستشاران مالی آمریکا در تأمین ارزاق تشکر کرد و نیز خدمات ارباب کیخسرو را در راهاندازی چاپ خانه مجلس ستود. در این جلسه لایحه کنترات بارون فراشون فرانسوی قرائت شد. قرار بود فراشون در مدرسه حقوق تدریس نماید. وی در این لایحه برای سه سال با حقوق سالیانه چهار هزار تومان به استخدام درمیآمد. پس از سخنان موافقان و مخالفان، لایحه با اکثریت آراء به تصویب رسید. در ادامه مجلس با استخدام مسیو پاپاریان، تبعه دولت ترکیه، به سمت معلم مدرسه دواسازی برای دو سال و سه ماه با حقوق ماهیانه ۷۵ تومان موافقت کرد.(۹)

 ایرانیان مخالف سلطنت در قفقاز

احمد مشایخی، کفیل ایالت آذربایجان، به وزارت داخله خبر داد که ایرانیان مخالف در قفقاز «نمایشاتی برخلاف جریان اخیر ایران داده» و با تصمیم مجلس مؤسسان موافق نیستند. آنان رژیم سلطنتی را نپذیرفته، خواستار برقراری جمهوری هستند. مشایخی این مخالفان را کمونیست دانست. وی افزود روزنامه های چاپ بادکوبه مواضع این معترضان را منعکس میکنند.(۱۰)

 تعویق جلسه بررسی مرز ایران و شوروی در بیلهسوار

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ یادآور شد که تشکیل کمیسیونی برای بررسی مسائل مرزی ایران و شوروی در منطقه بیلهسوار مغان باید اندکی به تأخیر بیفتد. کمیسیون مرزی ایران برای گفتوگو با مقامات از مرز به پایتخت آمده بود. (ر.ک: ۱۱ دی) «از قرار اظهار رئیس هیأت فنی، چون یک قسمت از بار های آنها در بین راه و هنوز نرسیده است و نقشه بین بیلهسوار و بهرامتپه ناتمام مانده است، تقاضا کردهاند تشکیل کمیسیون مزبور تا یک هفته به تعویق افتد تا نقشه به اتمام رسیده و سایر اسناد و مدارکی که دارند حاضر شود.»(۱۱)

این کمیسیون قرار بود در تهران و باشرکت اهل فن و تجربه برپا شود.

۱- همان، صص ۲۰۰ و ۲۰۱.

۲- همان، ص ۱۹۸.

۳- همان، صص ۲۲۱ و ۲۲۲.

۴- همان، ص ۱۹۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۱.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۲۱.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴، صص ۲۷ و ۲۸. موضوع به اطلاع تیپ شمال رسید. (همان، ص ۲۶)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۷، ص ۲.

۹- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۶، صص ۱ و ۴.

۱۰- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۴۳۱۹.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۲، ص ۱.

 جمعه

۲۵ دی ۱۳۰۴

۱۵ ژانویه ۱۹۲۶

۳۰ جمادیالثانی ۱۳۴۴

 تصرف مواضع لُرها

به گزارش فرمانـده لشـکر غرب و به نقـل از فرمانـده فـوج منصـور، یگـان تحت امر فوج یادشـده وارد حسـینیه شدنـد. پیش از تصرف حسینیه، الوار ۸۰۰ تیر به برج های نگهبانی این ناحیه شلیک کرده بودند که تلفاتی در پی نداشت، اما سه رأس مادیان مفقود شـده است. وی افزود در ادامه حرکت این یگـان به طرف برج بیـدرود نیز جنـگ هـایی درگرفت امـا در ن هـایت لُرها عقبنشینی کرده، آذوقه به برج بیدرود رساندهاند. در این گزارش آمده است که گویا تلفات سنگینی به الوار وارد شده و شاید یکی از بزرگان آنها کشته شده باشد، چون عزادار هستند.(۱)

 وحشت نظامیان خرمآباد

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشـکر شـمال غرب، در تلگرامی خطاب به رضاشاه ضمن برشماری اقداماتی که تـاکنون انجـام داده، نوشت که پس از ورود به خرمآبـاد و مشاهـده اوضـاع روشن شـد که «قوای بـالغ بر نهصـد نفر خرمآباد به قـدری مرعوب الوار هسـتند که انـدازه ندارد. کلیه صاحب منصـبان نیز بر اثر این وضـعیت و تجری الوار درصدد اعزام خانواده خود به بروجرد هسـتند.» وی افزود شـنیدهام که همه طوایف به کلام الله سوگنـد خورده بودنـد که پست هـای نظـامی و شـهر خرمآبـاد را تحـت تهـاجم قرار دهنـد، امـا پس از ورود به خرمآبـاد و انتشـار رسـیدن اردوی آذربایجـان و نیز ورود چنـد تن از خوانین مطیع از حمله منصـرف شدند. سرتیپ ابوالحسن خان نوشت تا فروردین ریشه تمرد را در لرستان میکَنم و «همان قرآنی را که الوار بدان سوگند یاد نمودهاند عیناً تقدیم پیشگاه ملوکانه» خواهم کرد. وی در پایان درخواست کرد وجه کافی و ۲۰۰ بـاب چـادر ارسال گردد.(۲) امیرلشـــکر غرب نیز در تلگرامی تقاضــای ۳۰۰ چـادر کرد. ایـن چادرهـا برای اسـتقرار اردوی آذربایجان درخواست شـد «که در موقع حرکت ... دچار محظورات نشود.»(۳)با وجود این درخواسـتها، به ویژه تقاضای مکرر برای ارسـال پول، باز رئیس ارکان حرب کل قشون از طرف رضاشاه به سـرتیپ ابوالحسن خان دسـتور داد با نیرو های خود به طرف دزفول حرکت کند.(۴)

 تقاضای هواپیما

امیرلشـکر غرب بار دیگر از رئیس ارکان حرب کل قشون درخواست کرد دو هواپیما به منطقه عملیات لشکر پرواز نماید تا در عملیـات علیه لُرها اسـتفاده شود. وی نوشت که هوای خرمآباد برای فرود بسـیار خوب است. «چون بنزین و روغن طیاره هم در

همـدان و کرمانشاه یافت نمیشود متمنی است امر و مقرر فرماییـد سـریعاً ۱۵۰ پـوط بنزین و ۳۰ پوط روغن به وسـیله اتومبیل به بروجرد حمل و تحویل فرمانده آنجا بدهند.»(۵)

 اقدامات لشکر جنوب برای حمایت از لشکر غرب

امیرلشـکر محمـود آیرم، فرمانـده لشـکر جنـوب، خـبر داد کـه قـوای موجـود در بوشـهر کـافی نبـود، امـا سه گروهـان آتشـبار کوهسـتانی، یـک گروهـان مسـلسل و یک بهادران سوار، از طریق بوشـهر توسط کشتی و از طریق بهبهان از راه زمین فرسـتاده شد.(۶)

امیرلشکر جنوب دستور داشت یگان هایی از لشکر خود را برای کمک به لشکر غرب در سرکوب لر های ناراضی اعزام کند.

 دولت های خارجی و رضاشاه

بـونزوم، وزیرمختـار فرانسه در تهران، در گزارشـی به وزیر امور خـارجه کشورش بـا اشـاره به نفوذ روسـیه و انگلیس در ایران نوشت که آمریکـا نیز در حـال پیـدا کردن نقش مؤثر در ایران است و در این میـان نبایـد فرانسه به عنوان یـک تماشاچی باقی بماند. «دیگر انگلیسـیها و روسـها در این مملکت تنها نیسـتند و در عرصه شطرنج سیاست پیاده های آنها نیست که پس یا پیش میرود. آمریکاییها نظیر آلمانیها سعی دارند که نقشی داشته باشند و این نقش برجسته و عالی باشد. میتوان باور داشت ایتالیاییها که بیش از دو میلیون و نیم خرج تأسیس و تشکیل سـفارت خانه در تهران کردهانـد با این هـدف بوده که تنها مرکز سیاسـی داشـته باشـند؟ و امـا... فرانسه، مـا دیگر نمیتـوانیم در حـد یـک تماشـاچی نـاظر بـاقی بمـانیم... ملاهـا هنـوز از حـالت عزلت و گوشـهگیری درنیامدهانـد ولی به نظر میآیـد که از رضاشاه رضایتی ندارنـد و به او اعتماد نکردهاند و مطمئن به این که مدافع اسلام شیعه باشد و آن را محترم و عزیز بشمارد نیستند.»(۷)

 تلفات آبله در بروجرد

به گزارش رسـیده از بروجرد بیمـاری آبله تاکنون پنجاه کودک را به کام مرگ کشـیده است. این خبر میافزایـد که یک دختر بیست ساله هم تلف شده است.(۸)

 نقشه نقر های ایران

عبدالحسین تیمورتاش در زمان تصدی خود بر وزارت فواید عامه دستور تهیه نقشه ایران را با چهره رضاشاه، به یاد روز های ۹ آبان و ۲۱ و ۲۵ آذر ۱۳۰۴ صادر کرده بود. این نقشه نقر های ۸۰ در ۷۰ سانتیمتر مساحت دارد و حدود ده من نقره در آن به کـار رفته است. خبرنگـار روزنامه ایران امروز از این نقشه دیـدن کرد. طراح این نقشه نقر های میرزا ابوالقاسم وثوق، ریختهگر آن میرزا ابوالقاسم توفیق و قلمزن نقشه محمدآقا سعیدی بودند.(۹)

 احتمال دادن امتیازی دیگر به بانک پهلوی

به نوشته روزنامه شفق سرخ به احتمال زیاد بانک پهلوی قشون بعد از امتیاز خط پستی و حمل و نقل کالای تهران به خانقین، امتیاز حمل و نقل پست و کالای تهران به بندر پهلوی را نیز خواهد گرفت. وزارت پست و تلگراف با اعطای این امتیاز موافقت کرده است. گفته میشود مبلغ پیشنهادی بانک پهلوی کمتر از مقدار فعلی است.(۱۰)

 آماری از باشگاه های ورزشی

جمعیت مروجین ورزش، نام کلوپ های ورزشی را بدین شرح اعلام کرد: کلوپ ورزش صاحب منصبان، کلوپ اسپرتیف شاهنشاهی، مجمع جوانان ایران، کلوپ ژیمناستیک. در این گزارش ضمن اعلام نام های آموزگاران ورزش، اسامی تیم های فوتبال تهران هم ذکر گردیده است: مدارس نظام، آمریکایی،

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۱۹ و ۲۲۰.

۲- همان، صص ۱۴۹ و ۱۵۰.

۳- همان، ص ۱۷۹. رئیس ارکان حرب موضوع را به اداره مباشرت قشون اطلاع داد. (همان، ص ۱۷۸)

۴- همان، ص ۲۲۷.

۵- همان، ص ۱۹۵. وزارت جنگ پاسخ داد که هواپیما آمد ولی از سلطانآباد به دلیل بارندگی بازگشت. هوای تهران نیز فعلاً برفی است؛ مساعد شد هواپیما فرستاده میشود. بنزین و روغن در کرمانشاه و همدان وجود دارد. از همان جاها تهیه کنید. (همان، ص ۱۹۴) احتمالاً ـ لشکر پول خرید نداشت یا نمیخواست پول برای این مواد خرج کند که از تهران تقاضا میکرد فرستاده شود.

۶- همان، ص ۲۰۳.

۷- پورشالچی، همان، ص ۲۷۶.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۷، ص ۲. روزنامه شفق سرخ، شهر مربوطه را راهجرد نوشت. (شم ۴۳۶، ص ۲)

۹- همان، شم ۲۰۰۸، ص ۲.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۶، ص ۲.

مدرسه فلاحت، مدرسه تربیت، رویین تن، آذر، شعاع، کلوپ تهران، مجمع جوانان، سنلویی، حقوق، ورزشگران، اسپور (ارامنه)، علمیه، دارالمعلمین، دارالفنون.(۱)

 فیلمی از چاپلین بر پرده گراند سینما

فیلمی از چارلی چاپلین در تهران به نمایش درآمده است. در آگهی امروز مطبوعات، نام کوچک چاپلین، «چال» ذکر شده است. «اگر پرده های دیشب گراند سینما را ندید هاید بیایید تماشا کنید. اگر مایل دیدن یکی از پرده های چال چاپلین مشهور هستید امشب بیایید ببینید و لذت ببرید. گراند سینما لالهزار.»(۲)

 تلاش کنسولگری شوروی برای شوراندن مردم ارومیه

بنابر آنچه که در منابع انگلیسی آمده امروز «کارکنان کنسولگری شوروی در ارومیه با گفتن این که پذیرفتن تاج و تخت از سوی شاه ثابت میکند که او این کار را به خواست انگلیسیها انجام داده، در تلاش بودهاند مردم را علیه او بشورانند. یک ارمنی، یک مسلمان و یک آسوری برای انجام این تبلیغات در جوامع خود به کار گرفته شدهاند. گزارش شده که اسقف آسوریان در این امر و دیگر موارد طرفدار روسهاست و از آنها پول میگیرد.»(۳)

 شنبه

۲۶ دی ۱۳۰۴

۱۶ ژانویه ۱۹۲۶

۱ رجب ۱۳۴۴

 ناکارآمدی نظامیان خرمآباد

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی آذربایجان اعزامی به غرب کشور با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون، از ناکارآمدی نظامیان مستقر در خرمآباد خبر داد و گفت که این نهصد نفر اگر میخواستند حداقل امنیت راه ها را میتوانستند تأمین کنند اما توقع دارند اگر تیری در این اطراف شلیک شود، نیرو های دیگر بیایند و امنیت آنها را حفظ کنند. «حال ملاحظه خواهید فرمود که همین چهارصد نفر اعزامی [از آذربایجان] موفق میشوند راه را باز و طرق را مرتب و پست های راه را دایر نمایند.»(۴) این نیروها فوج های گارد سپه و مظفر بودند که سه سال مأمور لرستان شده، و به گفته سرتیپ بسیار خسته هستند. سرتیپ ابوالحسن خان پیشنهاد کرد پس از ختم قضیه لرستان این افواج با فوج های ظفر و ناصر تعویض شوند.(۵)

 گزارش های امیرلشکر غرب

حسین خزاعی در گزارش های امروز خود به ارکان حرب کل قشون با اشاره به شکست اخیر لُرها در اطراف حسینیه و باز شدن راه کیالان نوشت که شماری از الوار به اردوی فوج منصور پناهنده شدند که به دزفول کوچ داده شدند. امیرلشکر غرب افزود لُرها در کوه های اطراف پراکنده‌اند و نظامیان در حال تعقیب ایشان هستند.(۶) وی در گزارش دیگری خبر داد که فوج منصور در حرکت خود به طرف قلاوند با ۲۰۰ تن از قلاوند های مسلح رویارو شد. در برخورد اول نظامیان یک مجروح و یک کشته دادند و به حسینیه عقب نشستند، ولی متعاقباً موفق شدند پست های نظامی از دست داده را پس بگیرند.(۷) وی در گزارش دیگری اطلاع داد که میان سران و کدخدایان سگوند و بهاروند اختلاف ایجاد شده و فرمانده فوج منصور درصدد است از این نقار بهره جوید، آنان را جلب نماید.(۸)

 نام های دیگر راجع به حقوق خوانین بلوچ

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، در نام های خطاب به رضاشاه نوشت که از ابتدای مهرماه امنیه سیستان و قائنات از لشکر شرق جدا و به این اداره ملحق شده است، اما حقوق ماهانه مستخدمان بلوچ که ماهیانه بالغ بر چهار هزار و ۶۸۰ تومان بوده پرداخت نشده است تا به دست سران بلوچ برسد. وی از رضاشاه درخواست کرد برای رفع شکایت سران بلوچ [که عهده‌دار امنیت راه های آن منطقه هستند] ۱۴ هزار تومان حقوق معوقه امنیه آن منطقه پرداخت گردد.(۹)

 دستگیری رئیس گمرک چابهار

وزارت مالیه با ارسال نامه رئیس گمرک بندرعباس به وزارت جنگ خبر داد که خوانین بلوچ رئیس گمرک چابهار را دستگیر کرده، «رئیس گمرک مجبوراً هفتصد تومان از تجار قرض و از توقیف خارج؛ متمنی است اقدامات فوری به جهت جلوگیری از حرکات

۱- همان، ص ۳. البته انگلیسیها هم تیم فوتبال داشتند که ظاهراً نامی از آنها در اینجا نیست.

۲- همان، ص ۴.

۳- FO E ۱۴۴۳/۹۵/۳۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۴۴.

۵- همان، ص ۱۷۴.

۶- همان، ص ۱۸۷.

۷- همان، ص ۱۹۶.

۸- همان، ص ۱۹۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۲۴. موضوع به خزانهداری کل قشون ارجاع داده شد. (همان، ص ۲۳)

بیرویه خوانین یـا اجازه پرداخت مقرری صادر شود.»(۱) خوانین بلوچ به دلیـل عقب افتـادن ماهیانهشان اقـدام به این کار کرده بودند.

 پیگیری بدرفتاری مأمور سربازگیری

ارکـان حرب کـل قشون در تلگرامی خطـاب به امیرلشـکر غرب نوشت شـکایت هـای متعـددی «از حرکـات بیرویه و تعـدیات فـاحشه سـیدحسن خان، مأمور سـربازگیری کمره نسـبت به علما و معاریف» میرسـد. آنان در تلگراف خانه متحصن شدهانـد و تلگرام هایی به مجلس شورای ملی و وزارت داخله میفرسـتند. «قدغن فرمایید به فوریت مأمور مزبور احضار و رسـیدگی شود، در صورت صحت برای جلوگیری از نظایر حرکات او، [و] تنبیه سایرین، به مجازات سخت برسد.»(۲)

 رضایت بلوچها از حضور نظامیان

فرمانـده نظامیـان کرمـان اطلاع داد که برخلاف [آنچه که لشـکر شـرق ادعـا میکنـد، حضور اردوی نظـامی کرمان در منطقه بلوچسـتان] نه تنهـا اثرات سوء نداشـته بلکه به واسـطه خوشـرفتاری نظامیـان، بلوچ هـای بیابـان مایل به دولت شـده، از نظامیان اسـتقبال میکنند. در این گزارش آمده است که انگلیس تمایلی به گسترش امنیت در بلوچسـتان ندارد و نمیخواهند نفوذ دولت در این منطقه ادامه پیدا کند. وی یکی از محاسن ورود نظامیان به منطقه بشاگرد را این طور توصـیف کرد: «چند نفر از خوانین محل بشاگرد به مجرد ورود عده و تعقیب جدی از آنها شغل آدم دزدی و آدمفروشی را که سال های سال کسب و پیشه خود قرار داده بودنـد به کلی متروک داشته و هر کـدام به دوردسـترین نقـاط متواری شـده و مطـابق تعهـداتی که کردهانـد، دیگر پیرامون این اعمال نخواهد گشت.»(۳)

 ضرورت توافق با دولت فرانسه

اداره سوم سیاسـی وزارت امور خارجه در گزارشـی به تاریخ امروز نوشت که موضوع قرارداد حفریات آثار باستانی بین دولت ایران و فرانسه محـل مناقشه شـده، با این که فرانسویها حاضـر به تجدیـدنظر در قرارداد شدهانـد، اما تاکنون پاسـخی از وزارت معارف نرسـیده است. در این گزارش آمـده است که سـفارت فرانسه شـفاهاً اظهار میـدارد که «دولت فرانسه حاضـر است مثلاً موافق ترتیبی که امروزه در مصر برای حفریات معمول است» در این قرارداد بگنجاند.(۴)

 توافق هیأت دولت با بانک شاهنشاهی

هیأت وزراء در جلسه امروز خود به پیشنهاد وزارت مالیه، تصویب کرد قراردادی با بانک شاهنشاهی منعقد گردد. موضوع این قرارداد، که یک طرف آن وزارت مالیه است، جمعآوری سکه های معیوب است.(۵)

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت بلژیک

وزارت امور خارجه در نام های به مسیو موریس کوولیه، وزیرمختار بلژیک در تهران، با اشاره به تکلیف کمپانی تراموا،که باید خط واگن را در خیابان پای قاپوق امتداد دهد، نوشت این شرکت اقدامی در این جهت انجام نداده، «ساکنین محل مزبور هر روزه تجدید تقاضای خود را در احداث خط مزبور مینمایند.» در این نامه از وزیرمختار خواسته شده کمپانی یاد شده را به انجام وظایف خود توجه دهد.(۶)

 تعیین رئیس شعبه خارجی اداره تشریفات سلطنتی

رضاشاه، به پیشنهاد تیمورتاش، وزیر دربار، حسن علی خان غفاری را به عنوان رئیس شعبه خارجی اداره تشریفات سلطنتی انتخاب کرد. حکم او امروز در دفتر مخصوص شاهنشاهی صادر گردید.(۷)

 درخواست کمیته بینالمللی صلیب سرخ

نمایندگی سیاسی ایران در سوئیس به وزارت امور خارجه خبر داد که کمیته بینالمللی صلیباحمر با اشاره به خبری که مجله هلال احمر ترکیه مبنی بر انتشار خبرنامه شیر و خورشید سرخ ایران درج کرده، خواستار دریافت خبرنامه یاد شده است. صلیب سرخ ضمن ابراز مسرت از انتشار جریده شیر و خورشید سرخ ایران مایل است آن را، مانند همه نشریات منتشر شده از طرف شعبه های صلیب سرخ در دیگر کشورها، دریافت نماید و در کتاب خانه خود قرار دهد. نماینده سیاسی ایران افزود که اگر مجله شیر و خورشید سرخ ایران حاوی مطالب قابل توجهی باشد در مجله ماهانه صلیب سرخ چاپ و در جهان منتشر میشود.(۸)

 نمایش فیلم در باغشاه

امشب فیلمی که از حرکت رضاشاه از منزل شخصیاش به مجلس مؤسسان و مراجعت او گرفته شده بود در باغشاه به نمایش گذاشته شد. بخش دوم این فیلم مربوط به حرکت رضاشاه به مجلس شورای ملی بود. بخش سوم مربوط به روز جلوس بر تخت شاهی بود. «این پرده سینما که برای اولین دفعه است که در طهران برداشته شده حقیقتاً جالب توجه و به قدری خوب برداشته شده بود که نظیر بهترین فیلم های اروپا است.» پس از این سه پرده، فیلمی از جنگ های سربازان فرانسوی در جنگ بینالملل به نمایش درآمد. در این خبر آمده است که باغشاه محل جدیدی است که به تازگی برای قشون افتتاح شده.(۹)

 رئیس جدید صحیه

محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، دکتر محمد شیخ را به عنوان رئیس صحیه همه ایالات و ولایات و مرکز تعیین کرد.(۱۰)

 خرابی در سیوسه پل اصفهان

اداره فواید عامه اصفهان خبر میدهد «پل ۳۳ چشمه» خرابی پیدا کرده، اگر توجهی نشود قسمتی از پل به کلی تخریب خواهد شد و عبور و مرور مسدود میگردد. مخارج تعمیر ۷۵۶ تومان اعلام شده است.(۱۱)

۱- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۶، ص ۳. وزارت جنگ پاسـخ داد که نظامیـان وارد جاسـک شـده و به زودی از عملیات بیرویه سرداران بلوچ جلوگیری خواهد شد. (همان، ص ۲) همچنین موضوع به امیرلشکر جنوب اطلاع داده شد. (همان، ص ۱)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۵۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۹۸ و ۹۹. فرمانـده نظامیان کرمان در تلگرام دیگری خبر از تسـلیم شدن «برکت» از خوانین بشاگرد داد که در اثر مهربانی هایی که با او و با دیگر سـران شـده، ابراز اطاعت کرده است. وی گفت که دادن قول درست و امیدوار نمودن بلوچها اثر بسیار مثبتی در آنان دارد. (همان، ص ۹۶)

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۲-۳-۴۱-۱۳۰۴.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۱۲۵۶.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۹-۶-۱۳۰۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۶۰.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۱-۶-۶۲-۱۳۰۴.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۹، ص ۱.

۱۰- همان، شم ۲۰۰۸، ص ۲.

۱۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۷، ص ۲.

ص: ۵۳۹

 یکشنبه

۲۷ دی ۱۳۰۴

۱۷ ژانویه ۱۹۲۶

۲ رجب ۱۳۴۴

 عزیمت امیرلشکر جنوب به شوشتر

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به ارکـان حرب کـل قشون اطلاع داد که قوای کمکی اعزامی این لشکر به لشکر غرب روز های ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ دی به طرف شوشتر حرکت خواهند کرد. «خود اینجانب و قسمت پیاده از طریق دریا به وسیله جهاز» حرکت میکنیم. «متمنی است به سرتیپ ابوالحسن خان امر و مقرر فرمایید که قبل از وصول و تشکیل ستون تحت فرماندهی اینجانب، به عملیات نظامی مبادرت» نکند.(۱)

 موقعیت وخیم معارف در ارومیه

در پی گزارش کارگزار ارومیه درباره فعالیت گسترده مدارس تبشیری در ارومیه و نیز توسعه تبلیغات پانترکیستی در این شهر (ر.ک: ۱۰ آذر) موضوع از طریق وزارت جنگ به فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داده شد. محمدحسین آیرم امروز پاسخ داد که فعلاً هزار کودک مسیحی در ۷۳ باب مدرسه خارجی مشغول تحصیل هستند و اگر بدین منوال کار ادامه یابد هیأت های تبشیری به مقصود خود خواهند رسید. اما در ارومیه فقط ۵ باب مدرسه رسمی و نیمه رسمی با ۹۰ تومان بودجه دولتی و ۲۱۶ تومان عایدات ماهیانه اداره معارف فعالیت میکند. اگر از طرف وزارت معارف اقدام عاجلی نشود «در مقابل تشبثات خارجیها به تدریج از تعداد محصلین ایرانی کاسته و بر عده شاگردان مدارس خارجه خواهد افزود.»(۲)

 عواقب برداشتن ریل راهآهن

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که برداشتن خط آهن تبریز تا قبرستان گجیل [قاپوسی] دردسرساز شده است. وی افزود که «دکتر میلسپو و وزارت مالیه این قبیل اقدامات که از طرف قشون میشود مستمسک نموده و به همین بهانه ها برای تأدیه بودجه قشون اشکالتراشی مینمایند.» از این رو دستور دهید ریلها را بار دیگر نصب کنند و به طور کلی دیگر در امور مربوط به مالیه دخالت نکنند.(۳)

 ورود نیرو های کرمان به جاسک

اردوی اعزامی از کرمان، وارد جاسک شد. امیرلشکر جنوب امروز این خبر را به اطلاع ارکان حرب کل قشون رساند.(۴) این

قوا برای جلوگیری از درگیری های خوانین منطقه راهی آنجا شدند، اما نرسیدن حقوق سران بلوچ دردسر های تاز های نیز در آن ناحیه به همراه داشت که این اردو باید به آن موضوع هم رسیدگی کند.

 واگذاری زمین های بینالکالین به مهدوی

رئیس ارکان حرب به فرمانده لشکر شرق دستور داد حکم وزارت عدلیه مبنی بر واگذاری زمین های بینالکالین به رئیسالتجار (مهدوی) به اجرا درآید.(۵) این دستور از ناحیه رضاشاه صادر شده بود.(۶) اراضی بینالکالین در تصرف آستان قدس بود. سال گذشته که حسین خزاعی فرماندهی لشکر شرق را به عهده داشت اجرای حکم عدلیه را به نفع رضا خان و نفوذ او در خراسان نمیدانست. او معتقد بود با واگذاری این زمینها به مهدوی امیدواری هایی که به مردم مشغول در این زمینها داده شده یک باره به یأس تبدیل میشود.(۷)

 کمبود نایبالحکومه در گیلان

امیراصلان خواجهنوری، حاکم گیلان، در نام های به وزارت داخله نوشت که گیلان دارای ولایتها و بلوک های بزرگی است که پیش از این برای هر یک نایبالحکومه اعزام میشد. «مثلاً برای طوالش که دارای پنج بلوک معظم و هر بلوکی دارای ۳۰ الی ۶۰ قریه و ۴۵۷/۳۲ جمعیت است سابقاً پنج نفر نایبالحکومه از مرکز حکومتی گیلان اعزام میشد» اما اینک یک نایبالحکومه دارد. خواجهنوری نوشت که این فرد نمیتواند به همه امور رسیدگی کند و ناچار میگردد به هر بلوک نماینده های بفرستد که باید بدون حقوق خدمت نماید. [این نماینده حقوق خود را از راه های دیگر تأمین میکند که شکایت اهالی را در پی دارد.] وی خواستار رسیدگی به این نقیصه شد.(۸)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. دستور امروز، بودجه سال ۱۳۰۵ مجلس شورای ملی بود. بودجه پیشنهادی ۳۸۶ هزار و ۷۴۸ تومان بود. نمایندگان درباره جزئیات آن بحث کردند و چهار ماده آن به تصویب رسید.(۹)

 پایان کار بونزوم در ایران

دولت فرانسه، بونزوم وزیرمختار خود در تهران را احضار کرده است. قرار است فرد دیگری جای بونزوم را بگیرد.(۱۰) گفته میشود کارل موکر، وزیرمختار جدید فرانسه در ایران خواهد بود. وی رئیس کابینه پوانکاره رئیسالوزرای سابق فرانسه بوده است.(۱۱)

 احتمال خرید گندم از استرالیا

در پی کمبود غلات و اقدام دولت به خرید گندم از شوروی و کراچی، اینک صحبت از خرید غله از استرالیا است. «چون ممکن است غله خریداری از روسیه در موقع مقرره در بندر پهلوی تسلیم نشود... درصدد برآمدهاند یک مقدار غله از استرالیا

خریداری نموده حمل ایران نمایند.»(۱۲)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۹۰.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، ص ۴۲. موضوع محرمانه به وزارت معارف منعکس گردید. (همان، ص ۴۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۸۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۸۸.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۱۴۸.

۶- همان، ص ۱۴۹.

۷- همان، ص ۱۵۵. عدلیه همچنین حکم به تصرف زمین های دهنه شور به نفع مهدوی داده بود. در این زمینها فرهاد خان که دارای هزار خانوار بود چادر زده بود. این موضوع به دلیل قضیه ترکمنها و شیخ خزعل مسکوت مانده بود. (همان، ص ۱۵۳)

۸- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۱۲۸۰.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۰ صص ۱ و ۲.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۳۷، ص ۲.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۰۹، ص ۲.

۱۲- همانجا.

 دوشنبه

۲۸ دی ۱۳۰۴

۱۸ ژانویه ۱۹۲۶

۳ رجب ۱۳۴۴

 پایبند نبودن قشون به نظارت های مالی

میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، در نام های محرمانه به وزارت مالیه، که رونوشتی از آن در اختیار وزارت جنگ و رئیسالوزراء نیز قرار گرفت، از بیانضباطی نهاد نظامی ایران نسبت به نظارت های مالی خبر داد. میلسپو تأکید کرد نظام مالی قشون به شیو های غیرقانونی اداره میشود.(۱)

 اخذ مالیات توسط لشکر شرق

به گزارش نایب سرهنگ حکیمی، حاکم نظامی ترکمنصحرا، مأموران لشکر شرق از ساکنین بلوک کوهسار فندرسک مالیات غیرقانونی اخذ میکنند. حکیمی این گزارش را نه به دلیل رفتار غیرقانونی مأموران لشکر شرق، بلکه به واسطه «مداخله و تعدیات لشکر مزبور در حدود تیپ مستقل شمال» به اطلاع فرمانده این تیپ رساند و خواستار توقف آن شد.(۲)

 همکاری غذایی روسها با ترکمنها

بنابر گزارش حاکم نظامی ترکمنصحرا روسها از اترک مقداری گندم وارد کرده و به ترکمن های فراری ایران میفروشند. قیمت این گندم برای داراها پوطی ۱۴ قران و برای ندارها چهارقران است. بیشتر ترکمن هایی که به وطن خود بازمیگردند، از این گندم خریده، با خود میآورند.(۳)

 اعزام نیروی نظامی به کیالان

امیرلشکر غرب اطلاع داد دو گروهان پیاده، یک بهادران سوار و دو توپ کوهستانی به فرماندهی نایب سرهنگ بلوچ عازم کیالان شدند تا با لُر های شورشی مقابله کرده، مواضع آن منطقه را تثبیت نمایند.(۴)

 بازگرداندن گوسفندها به مأموران شوروی

به گزارش فرمانده لشکر شمال غرب دزدان اهل ترکیه با تجاوز به خاک شوروی تعدادی از گوسفند های ساکنین آن مملکت را به سرقت برده، هنگام عبور از رود ارس ۲۵ رأس را آب برده، به خاک ایران میآورد. «دستور داده شد احشام مزبور را

تحویل مأمورین سرحدی شوروی نمایند.»(۵)

 تصمیمات اولیه برای تأسیس بانک فلاحتی

وزارت فواید عامه در حال مطالعه تأسیس بانک فلاحتی برای ارائه تسهیلات به رعایا و ملاکین است. سرمایه این بانک غیر از آورده دولت و از طریق خالصجاتی که در اختیار آن قرار میگیرد، تأمین خواهد شد.(۶)

 نام های دیگر از امیرعلایی

نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی امروز بار دیگر خطاب به سرتیپ امان الله جهانبانی نامه نوشت و با اشاره به دستور رضاشاه و ابلاغ آن به وزارت جنگ گفت که اموال توقیف شده من هنوز آزاد نشده است. «متجاوز از یک ماه است که اموال مزبور تحویل نشده در صورتی که خود حضرت اجل امر ملوکانه را ابلاغ فرمودید.» اموال امیرعلایی در تبریز ضبط شده بود.(۷)

 عزیمت نیرو های لشکر جنوب به سوی شوشتر

امیرلشکر جنوب اطلاع داد که عصر امروز نیرو های پیاده اعزامی این لشکر برای کمک به لشکر غرب از طریق بوشهر راهی خرمشهر شدند.(۸)

 حرکت اردوی کرمان به سوی چابهار

اردوی کرمان که به جاسک رسیده بود، امروز راهی چابهار شد.(۹) این نیروها قرار است بر امور انتظامی آن ناحیه، جلوگیری از درگیری سران منطقه با یکدیگر، و تعدی آنان به گمرک نظارت کرده، امنیت را فراهم کنند.

۱- مجد، همان، صص ۴۱۶ و ۴۱۷.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۲۱.

۳- همان، ص ۲۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۶۳.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۸۸. وزارت جنگ این خبر را به اطلاع وزارت امور خارجه رساند. (همان، ص ۴۸۷)

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۰، ص ۳.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۱۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۸۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۸۷.

ص: ۵۴۱

 سهشنبه

۲۹ دی ۱۳۰۴

۱۹ ژانویه ۱۹۲۶

۴ رجب ۱۳۴۴

میلسپو

 تبدیل شدن اطراف دزفول به منطقه جنگی

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که «حدود دزفول خالی از اهمیت نیست و تقریباً در منطقه جنگی است. عده کثیر از نظامیان فوج منصور فراری و برای حفظ جان خود نیز اسلحه دولتی را همراه بردهاند.» وی پرسید چه تکلیفی در برابر چنین فراریانی دارد؟ دستگیر شوند یا خیر؟ پاسخ این بود که حتماً باید دستگیر شوند.(۱)

 عدم ملایمت با الوار

فوج گارد سپه ساعت هفت امروز با گروهی از لُرها روبرو شده، پس از تیراندازی، لُرها به طرف چادر هایشان عقبنشینی میکنند. نیرو های نظامی در تعقیب آنان به چادرها رسیده، متوجه میشوند تخلیه شدهاند. به گزارش فرمانده فوج گارد سپه در ادامه تعقیب به چادر های دیگری میرسند که زن و بچه لُرها در آن ساکن بوده از مردانشان خبری نبود. فرمانده اجازه نمیدهد نظامیان متعرض خانواده الوار شوند. امیرلشکر غرب با ارسال این خبر به ارکان حرب کل قشون نوشت: «به نایب سرهنگ بلوچ نوشتم که این قدر ملایمت با الوار لزومی ندارد؛ با آنها نقداً مقابله نماید.»(۲)

 نبود چادر در انبار

در پی درخواست ۳۰۰ باب چادر برای اردوی آذربایجان که از کرمانشاه باید راهی خرمآباد شود، اداره مباشرت کل قشون پاسخ داد که چادر درخواستی لشکر غرب در انبار نیست؛ «باید تهیه شود. مقرر فرمایید وجه بدهند تا تهیه و ارسال گردد.»(۳)

 دستور پرداخت معوقات لشکر های جنوب و غرب

رئیس ارکان حرب کل قشون به اداره مالیه کل قشون نوشت که بنابر دستور رضاشاه وجه مورد نیاز لشکر های جنوب و غرب پرداخت گردد، چون هر دو لشکر مشغول عملیات هستند و نباید در اردوکشیها کم و کسر داشته باشند.(۴)همه یگانها حداقل دو ماه بودجه معوقه داشتند. عقب افتادن بودجه لشکر های یادشده نیز از این بابت بود. با این حال مالیه قشون اقدام به پرداخت حقوق عقب مانده دو لشکر یاد شده کرد.(۵)

□ ضرورت استقرار پست های نظامی در شمال

از قول رضاشاه به فرمانده تیپ شمال ابلاغ گردید که نیرو های اعزامی لشکر مرکز به تیپ شمال باید به پایتخت بازگردند. از این رو هر چه زودتر در استقرار پست های نظامی و ساخلو های مورد نیاز اقدام گردد و با سپردن آنها به نیرو های آن تیپ، اردو های اعزامی راهی تهران شوند.(۶) نیرو های کمکی لشکر مرکز برای جنگ با ترکمنها به تیپ شمال و لشکر شرق پیوستهاند.

□ هواپیمایی برای لشکر شرق

سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، در تلگرامی به فرمانده لشکر شرق [گویا در پاسخ به درخواست وی برای داشتن یک هواپیما در این نیرو] نوشت که اگر دو فروند هواپیمای هاویلان بتوان برای لشکر شرق تهیه کرد بهتر از هواپیمای یونکرس است. البته هاویلان جنگی نیست و اتاق ندارد، اما میتوان با وصل کردن مخزن بزرگ بنزین مسافت های طولانی را طی کرد.(۷)

□ تعیین نماینده برای کمیسیون مرزی با افغانستان

وزارت جنگ از سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق خواست چند تن از صاحب منصبان آن لشکر را، که آشنا به امور مرزی باشند، برای تشکیل کمیسیون مشترک با افغانستان تعیین و معرفی نماید. این درخواست به تقاضای وزارت امور خارجه و «برای رسیدگی به دعاوی رعایای سرحدنشین و جلوگیری از سارقین و استرداد اغنام منهوبه» است. وزارت امور خارجه با دولت افغانستان توافق کرده بود کمیسیونی مشترک برای رسیدگی به مسائل مرزی تشکیل گردد.(۸) تصمیم به تشکیل این کمیسیون پس از آن که هزاران گوسفند از روستا های مرزی ایران توسط افغانها به سرقت رفت، گرفته شد.

□ سه هواپیمای روسی در راه تهران

وابسته نظامی سفارت شوروی خبر داد که ساعت هشت صبح سه هواپیما با خلبان های ایرانی، از شاگردان مدرسه هواپیمایی شوروی، از بادکوبه به طرف تهران پرواز کردند.(۹) نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی و دو کارآموز هواپیمایی دیگر این هواپیماها را هدایت میکنند.

□ تقاضای عثمانآقا برای ملاقات

فرمانده لشکر شمال غرب به وزارت جنگ اطلاع داد که عثمانآقا، رئیس طایفه میلان ترکیه، که اخیراً وارد خاک ایران شده، تقاضای ملاقات دارد. «در صورتی که اجازه میفرمایید به او اجازه آمدن به تبریز داده شود.»(۱۰)

□ تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. پس از سخنرانی چند نماینده، طرح قانونی با امضای حدود

هشتاد نماینده راجع به تجدیدنظر در ماده ۷۱ قانون استخدام کشوری مطرح گردید که با اکثریت آراء تصویب شد. در ادامه لایحه پرداخت دیون دولت در قالب اوراق سهام مطرح گردید که برای بررسی بیشتر به کمیسیون مربوطه ارجاع شد. در جلسه امروز علیاکبر داور، وزیر فواید عامه، لایحه راهاهن را تقدیم مجلس کرد و درخواست نمود با فوریت به آن رسیدگی گردد.(۱۱)

 دیدار وزیرمختار ایتالیا با رضاشاه

کارلو کالی، وزیرمختار ایتالیا، امروز با رضاشاه دیدار کرد.(۱۲)

 بازدید از تاج کیانی و شمشیر نادری

با توجه به تدارکاتی که برای تاجگذاری رضاشاه انجام میگیرد، امروز عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، و محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، به همراه رئیس بیوتات وارد خزانه سلطنتی شده و تاج کیانی و شمشیر نادری را برای تمیز کردن بیرون آوردند.(۱۳)

 تصمیم به تأسیس بانک رهنی

وزارت فواید عامه تصمیم به تأسیس بانک رهنی گرفته است.

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۸۰ و ۱۸۱.
۲- همان، صص ۱۲۵ و ۱۲۶.
۳- همان، ص ۱۷۶.
۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۵۲.
۵- همان، ص ۵۵۱.
۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۹۹.
۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۱۱۰.
۸- همان، ص ۱۱۱.
۹- ۳۰۶/۱۳۰۴، ص ۲۷۰.
۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۸۳. رضاشاه هم پاسخ داد که آمدنش به تبریز صلاح نیست؛ در جایی ملاقات کنید که ترکیه نمایندگی سیاسی نداشته باشد. (همان، ص ۴۸۲)
۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۲، صص ۲ و ۳.
۱۲- همان، ص ۱.
۱۳- همانجا.

از آنجا که مؤسسات رهنی موجود موجب شکایات مردم شده، برای جلوگیری از تعدیات مؤسسات یاد شده و رفع حوائج عامه تصمیم به تأسیس بانک رهنی گرفته شده است.(۱)

 تعیین رئیس محاسبات دربار

عبدالحسین دیبا (وکیلالملک) به ریاست محاسبات دربار پهلوی منصوب شد.(۲)

 تذکر به مستر میلر

کارگزار ارومیه به وزارت امور خارجه اطلاع داد که هیأت تبشیری آمریکا به سرپرستی مستر میلر مدعی است وزارت امور خارجه ایران موافقت خود را با خرید خانه فخری خانم، همسر سیمیتقو، اعلام داشته است. کارگزار نوشت که چنین موافقتی هنوز به دست وی نرسیده است. وی افزود در دیدار با مستر میلر متذکر شدم که تا صدور مجوز وزارت امور خارجه این داد و ستد غیرقانونی است. قاضی محمد کرد، وکیل فخری خانم، همه روزه به دیدار آمریکاییها میرود و طلب پول میکند. گویا سیمیتقو پریشان حال است و اگر این وجه به او نرسد امور زندگیاش مختل خواهد شد.(۳) این خانه ۲۶۰۰ تومان معامله و ۲۰۰ تومان پیشپرداخت داده شده است. اتباع خارجی برای خرید ملک باید از وزارت امور خارجه مجوز دریافت کنند.

 نرسیدن حقوق آبلهکوبی

محمدابراهیم خان علم (شوکتالملک)، حاکم سیستان و قائنات، به وزارت داخله خبر داد که ماده آبلهکوبی به بیرجند رسیده، اما حقوق آبلهکوبان پرداخت نشده است. «مستدعی است امر فرمایید حقوق آبلهکوبی را به آقای دکتر محمود خان کسروی بپردازند.»(۴)

 تخم توتون آمریکایی

اداره مالیات غیرمستقیم وزارت مالیه از اداره خالصجات مملکتی درخواست کرد مقداری از تخم های توتون واصله از آمریکا در اختیار میرزاقوامالدین نوری قرار گیرد تا کشت آن را در مازندران امتحان کند.(۵)

 چهارشنبه

۳۰ دی ۱۳۰۴

۲۰ ژانویه ۱۹۲۶

۵ رجب ۱۳۴۴

□ پرسش از مکان هواپیما

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرام خیلی فوری به امنیه قزوین پرسید که چند فروند هواپیما بنا بود امروز از شوروی حرکت کرده در قزوین فرود آید. وی خواست هر خبری که درباره ساعت ورود هواپیماها به دست آمد فوری اطلاع دهند.(۶) از قزوین نیز اطلاع دادند تا ساعت ۱۲ ظهر امروز هواپیمایی در آسمان قزوین دیده نشده است. دو نفر امنیه در «میدان طیاره» حاضر هستند «که هر موقع دیده شود کاه دود نمایند.»(۷)

□ دستور به عدم پیگیری اموال امیراعظم

رئیس ارکان حرب کل قشون از قول رضاشاه به امیرلشکر غرب دستور داد «راجع به دعاوی اموال و اثاثیه امیراعظم از عباس خان کلهر و بستگانش ابداً اقدامی ننموده، ترک مداخله نمایند.»(۸)

□ گزارشی از ورود مبلغان کمونیست

در پی هشدار وزارت جنگ در خصوص ورود تعدادی از مبلغان کمونیست به فرماندهان لشکر های شمال غرب، شرق، غرب، جنوب و تیپ شمال داد (ر.ك: ۲۰ دی) سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که اخبار رسیده از عشقآباد حاکی است هشت نفر از مرز محمدآباد و سرخس و کلات با لباس مبدل وارد مشهد خواهند شد و چهار نفر از مرز بادکوبه به بندر پهلوی و رشت خواهند رفت. وی افزود لشکر شرق در مورد آن هشت نفر به وظیفه خود عمل خواهد کرد؛ «برای ورود چهار نفر مذکور از طرف [بندر] پهلوی و رشت دستور لازمه صادر فرمایند.»(۹)

□ تقاضا های جدید هیأت تبشیری آمریکا

سفارت آمریکا با ارسال نام های به وزارت امور خارجه بار دیگر نسبت به خرید زمین های بیشتر برای هیأت تبشیری آمریکا در ارومیه مجوز خواست. در این نامه آمده است که چند قطعه زمین، تقریباً به مساحت نیم جریب باید به محل اسکان هیأت اضافه شود تا ترکیب مناسبی پیدا نماید و قابل بهرهبرداری شود. تقاضای دوم خرید قطعه زمینی برای استقرار مدرسه است تا از حالت استیجاری خارج شود. درخواست سوم خرید زمینی برای ساخت بیمارستان جدید است که در کنار آن محل اقامت پزشکان و خانوادهشان، دارو خانه، محل اسکان مستخدمان، حمام و آشپز خانه تأسیس شود. بیمارستان فعلی بیرون شهر است. بیمارستان جدید ۳۵ تا ۴۰ تختخوابی خواهد بود.

در این نامه آمده است که مجوز خرید ۶۴۰۰ زرع مربع زمین، که پیش از این داده شده، کفاف نیاز های هیأت تبشیری را نمیکند.(۱۰)

□ درآمد انحصار قند و شکر و چای

درآمد دولتی انحصار قند و شکر و چای از ابتدای اجرای این قانون، خردادماه سال جاری، تا پایان آذر، ۲۱ میلیون و ۴۸۴ هزار و ۵۳ قران بوده است.(۱۱)

۱- همان، شم ۲۰۱۱، ص ۲.

۲- همان، ص ۳.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۱-۹-۱۳۰۴.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۵۴.

۵- همان، سند شم ۲۳۰۳۴۴۶.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۶.

۷- همان، ص ۵.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۸، ص ۵۹.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۵۳. موضوع به اطلاع فرمانده تیپ شمال رسید. (همان، ص ۵۲)

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۳ تا ۵۱-۱-۹-۱۳۰۴.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۲، ص ۲.

 شرکت در تشییع جنازه ادوارد براون

نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، در نام های به وزارت امور خارجه خبر داد که در مراسم تشییع جنازه ادوارد براون در نیوکاسل شرکت کرده است. آراسته از براون به عنوان یکی از بهترین و باوفاترین دوستان ایران یاد کرد. وی افزود دسته گلی که با روبان اطلس سه رنگ پرچم ایران تزیین شده بود، آماده کرده، شبانه راهی نیوکاسل شدم. وی به مادر پیر، خواهرها و دو پسر براون تسلیت گفته، تأثرات دولت ایران را ابلاغ کرد. خانواده براون حضور نماینده ایران را موجب تسلی خاطر دانستند.(۱)

(تصویر) نفر چهارم از راست ادوارد براون و نفر ششم خانم براون

۱ بهمن ۱۳۰۴

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ تا ۲-۳۴-۱۹-۱۳۰۴.

ص: ۵۴۴

. پنج شنبه

۲۱ ژانویه ۱۹۲۶

۶ رجب ۱۳۴۴

 سقوط هواپیمای ایران در بادکوبه

سه خلبان ایرانی که به سرپرستی نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، با سه هواپیما از مسکو عازم تهران بودند، پس از توقف ۲۴ روزه در بادکوبه، پریروز تصمیم گرفتند راهی ایران شوند. این هیأت، شامل شرفالدینمیرزا قهرمانی، علیاکبر خان اشتوداخ، عیسی خان اشتوداخ، هر سه کارآموز مدرسه هواپیمایی مسکو، به همراه چهار میکانیکچی روسی، در بادکوبه منتظر رسیدن پول از وزارت جنگ بودند که بتوانند با تهیه بنزین به سوی ایران پرواز کنند.

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه امروز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که هوا برای پرواز چندان مساعد نبود، اما «نایب اول علیاکبر خان [اشتوداخ] پس از پرواز [اجباراً] فرود آمده، آیروپلان به کلی شکسته، خود مشارالیه و هر دو نفر میکانیکچی مجروح شده» راهی بیمارستان شدند. ژنرال کنسول افزود فردا صبح قرار است دو هواپیمای دیگر به طرف ایران پرواز کنند و علیاکبر خان اشتوداخ و همراهان مجروحش که فعلاً از بیمارستان مرخص شدهاند، با کشتی، هواپیمای شکسته و دیگر اسباب همراه را به ایران خواهند آورد.(۱)

 عواقب عدم پرداخت حقوق بلوچها

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی «خیلی خیلی فوری» به ارکان حرب کل قشون خبر داد که طایفه یاراحمدزایی، درصدد حمله به جیرفت و نرماشیر هستند. این اقدام به جهت تعویق حقوق چند ماهه ایشان است که باید از طرف اداره امنیه پرداخت میشد. سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، ضمن اعلام این خبر افزود که لشکر جنوب باید در جریان موضوع قرار گیرد و از حدود جیرفت و نرماشیر مراقبت نماید. وی تأکید کرد هر چه زودتر حقوق معوقه بلوچها پرداخت شود. «تا به حال از بودجه لشکر بیست و یک هزار تومان بابت حقوق معوقه بلوچها پرداختهام و هنوز از خزانه قشون تأدیه نگردیده» است؛ دیگر این که اداره امنیه شرق عاجز از مدیریت امنیه سیستان و بلوچستان است. وی در پایان پیشنهاد کرد مدیریت امنیه این ناحیه کمافیالسابق به عهده لشکر شرق باشد؛ حداقل با نصیحت بتوان از اقدامات بلوچها جلوگیری کرد.(۲)

 اتهام متقابل تیپ شمال به لشکر شرق

پس از گزارش فرمانده لشکر شرق از تعدیات نظامیان تیپ شمال به اهالی گلستان، فرمانده تیپ شمال، این اظهارات را تکذیب کرده، بدرفتاری و اخذ مالیات اجباری از اهالی گلستان را متوجه مأموران لشکر شرق دانست. وی نوشت گلستان در حوزه مسئولیت این تیپ است و نظامیان لشکر شرق «من غیر حق در آنجا مداخله کرده»اند. وی افزود لشکر شرق پیشدستی

کرده و مداخلات خود را به مأموران تیپ شمال نسبت داده است.(۳)

 تکذیب مدعیات سرتیپ ابوالحسن خان

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ، ادعا های سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب را درباره نظامیان خرمآباد مردود دانست و با ذکر این نکته که وی مجاز نیست مستقیماً گزارش های خود را به مرکز بفرستد و تحت امر فرماندهی لشکر غرب است، گزارش او را بیاساس خواند. حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، نوشت نظامیان خرمآباد «همان افواج و صاحب منصبانی میباشند که در مدت چهار سال تمام در کلیه مصادمات لرستان با نداشتن هیچگونه وسایل استقامت، فداکاری نمودهاند. افواج منصور و مظفر و گارد سپه مشغول حفاظت منطقه لرستان هستند [و] به طور یقین جزو افواج رشید قشون محسوب و صاحب منصبان آن نیز استحقاق هرگونه توجهی را دارند.»(۴) سرتیپ ابوالحسن خان نظامیان سه فوج یادشده را بیروحیه، ترسو و تنبل خوانده بود وتقاضا داشت پس از یکسره شدن کار لرستان فوج های ظفر و ناصر جایگزین آنها شوند. نظر رضاشاه نیز این بود که نبود صاحب منصب لایق

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۹-۳۴-۱۳۰۴؛ اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۲۱، صص ۳۷ و ۳۸. روزنامه ایران نوشت که این هواپیماها به بندر پهلوی رسیده در آنجا دچار توفان و کولاک شدهاند. (شم ۲۰۱۳، صص ۲ و ۳).

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، صص ۱۱ و ۱۲. پس از این گزارش سرتیپ جهانبانی برای چندمین بار از خزانهداری کل قشون خواست به دستور رضاشاه حقوق عقبافتاده خوانین بلوچ پرداخت گردد. (همانجا) همچنین موضوع به اطلاع امیرلشکر جنوب رسید. (همان، ص ۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۰. وزارت جنگ در پاسخ به فرمانده تیپ شمال نوشت که خلعسلاح خط شرقی از رامیان تا چاتلی در حدود اختیارات لشکر شرق است. از این رو گلستان و نردین هم در منطقه عملیاتی آن لشکر» خواهد بود و نظامیان تیپ شمال نباید وارد این محدوده شوند. (همان، ص ۹)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۷۰.

موجب این کسالت شده است.(۱)

 رقابت های مخرب میان امرای لشکر

رقابت، سعایت و حتی توطئه میان صاحب منصبان ارشد نظامی به انداز های بالا گرفته که منابع انگلیسی نیز به آن توجه نشان دادهاند. سفارت انگلیس در گزارشی در این باره نوشت «حالت ناپسندی از حسادت و تحریک میان افسران ارشد در تهران وجود دارد که نتیجه آن شکایت و ضد شکایت بردن نزد شاه بوده است.»

در ادامه این گزارش آمده است «هیچ همکاری واقعی میان آنها مگر در خصومت ورزیدن نسبت به وزیر جنگ، امیرلشکر عبد الله خان [امیرطهماسبی]، وجود ندارد.» در ادامه برای نمونه آمده است «ده روز است که افسر فرمانده کل لشکر مرکز به دستور شاه برای رفتار نامحترمانه با وزیر جنگ خانهنشین شده است.»(۲)

 گزارشی از تحرک نظامیان لشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد نیرو های اعزامی به کیالان از نظامیان فوج های گارد سپه و مظفر بودند. گروهی از نظامیان اردوی شمال غرب نیز امروز از کرمانشاه عازم خرمآباد شدند. روحیه قوای خرمآباد بسیار خوب است و با همین روحیه «به غائله لرستان خاتمه داده» خواهد شد.(۳)

وی در تلگرام دیگری یادآور شد که فقط یک ستون از اردوی اعزامی لشکر شمال غرب از طریق هرسین عازم خرمآباد است و اگر پول برسد، ستون دوم هم حرکت خواهد کرد.(۴) نظامیان یادشده راهی خرمآباد هستند تا به سوی دزفول بروند و با ناآرامی های آن منطقه مقابله نمایند. رضاشاه معتقد بود اگر وضعیت چندان مهم و سخت نیست ستون دوم در کرمانشاه بماند.(۵) وی پیش از این دستور داده بود همه قوای اردوی یاد شده به کمک لشکر غرب بیاید. همچنین وزارت جنگ امروز به اطلاع امیرلشکر غرب رساند که امکان ارسال ۳۰۰ باب چادر درخواست شده به دلیل نبود بودجه نیست؛ با همان چادر های موجود بسازید.(۶) این چادرها برای اردوی لشکر شمال غرب خواسته شده تا هنگام حرکت از کرمانشاه به خرمآباد، بتوانند داخل آنها سر کنند.

 عدم امکان تشکیل امنیه از نیرو های محلی

امیرلشکر غرب به وزارت جنگ نوشت که با وضعیت فعلی طوایف و عشایر لر و بیاعتمادی نسبت به آنها، امکان تشکیل امنیه با نیرو های محلی ممکن نیست. «بهتر است که اداره تشکیلات امنیه صدوبیست نفر از امنیه مرکز با دو سه نفر صاحب منصب و معین نایب و تجهیزات کافی تعیین و از طریق بروجرد به خرمآباد گسیل دارند تا با مأمورین نظامی مستحفظی عرض راه دزفول متفقاً در استقرار امنیت مشارکت نمایند.»(۷)

 آماری از ایلات مهاجر

پیرو درخواست وزارت جنگ، لشکر غرب، آمار ایلات مهاجر از نواحی کردستان و بخشی از خوزستان را به اطلاع رساند و گفت که اطلاعات در مورد مهاجرت طوایف لرستان هنوز نرسیده است. در این گزارش آمده است که تاکنون ۲۲۶۰ خانوار از سه سال گذشته تاکنون از ایران به بینالنهرین کوچیدهاند. وی افزود مأموران بینالنهرین با مهاجران رفتار خوبی دارند. علت اصلی مهاجرت «قتل و غارت طوایف دیگر» بوده است. وی افزود که ایلات بینالنهرین هیچوقت به ایران نمیآیند. «نظریه فدوی این است طوایفی که مهاجرت نمودند دیگر مراجعت نکنند.»(۸)

 وابسته نظامی ایران در فرانسه

به دستور رضاشاه، سرهنگ علی ریاضی، رئیس هیأت محصلین اعزامی به فرانسه، به عنوان وابسته نظامی ایران در آن کشور تعیین شد. در حکمی که به سرهنگ ریاضی ارسال شد، آمده است که سلطان غلامعلی خان انصاری معاون شما خواهد بود و این انتصابها تغییری در حقوق تعیین شده شما نخواهد گذاشت.(۹)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. در این جلسه ماده واحد های برای ساخت مقبره فردوسی با تهیه و چاپ تمبر قرائت شد. طبق این ماده وزارت مالیه مجاز است با فروش این تمبر مخارج ساخت مقبره فردوسی را تأمین نماید. این لایحه به تصویب رسید.

در ادامه، بررسی مواد لایحه «رب سوس» آغاز شد و موادی از آن به تصویب رسید. سپس لایحه لولهکشی بیجارخاله بررسی و تصویب گردید. نمایندگان در ادامه لایحه های استخدام چند متخصص آلمانی را به بحث گذاشتند. در این لوایح استخدام ویلهلم مایر آلمانی به عنوان معلم نجاری برای مدرسه صنعتی دولتی و هرهیس آلمانی به عنوان معلم آهنگری برای همان مدرسه به تصویب نمایندگان رسید.(۱۰)

 دیدار نمایندگان فراکسیونها با رضاشاه

۲۵ نفر از نمایندگان مجلس شورای ملی منتخب فراکسیون های مجلس، بعد از ظهر امروز در عمارتی که معروف به قصر پهلوی شده، با رضاشاه دیدار کردند. رضاشاه در این دیدار با خوشرویی از نمایندگان استقبال کرد و راجع به استقلال داخلی مملکت و لزوم تهذیب اخلاق مطالبی گفت.(۱۱)

 نامه محمدتقی رزاقُاف

محمدتقی رزاقُاف که ۸۲۱ روز در زندان لشکر شمال غرب بسر برده، اینک آزاد شده، در نام های به رئیس ارکان حرب کل قشون، نوشت هر چه تظلم کردهام به اطلاع نرساندهاند. بدهکاران، طلبم را نمیدهند. وی که از بازرگانان شهر تبریز بود، خواست ۵۰ هزار تومان از طلب هایم با کمک مأموران نظامی وصول شود تا بتوانم بدهی هایم را بپردازم. وی همچنین میخواست با این امکان ۲۳۰ هزار تومان طلب خود را از ورثه سردارمقتدر وصول نماید.(۱۲)

□ شکایت از محمدتقی بهار

محمدعلی نوبهار، صاحب تجارت خانه نوبهار، با ارسال نام های به مجلس شورای ملی نوشت که ملکالشعرای بهار بدهی هفت سال پیش خود را نمیدهد. این بدهی حدود ۳۶ تومان است. نوبهار نوشت که کار به صلحیه کشید و خواستم حقوق وی توقیف شود، اما پاسخی در این مورد نرسیده است. «ناچار تقاضای توقیف اموال ایشان را کردم. در جواب بنده میگویند چون آقای ملکالشعراء وکیل است و مقام ایشان مقدس است ما نمیتوانیم این کار را بکنیم.» وی از مجلس خواست به اجرای حکم عدلیه کمک کرده، وی را به طلب خود برساند.(۱۳)

۱- همان، صص ۱۷۲ و ۱۷۳.

۲- ۱۰۸۷/۹۵/۳۴ FO E.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۶۱.

۴- همان، ص ۱۶۰.

۵- همانجا.

۶- همان، ص ۱۷۵.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۷۷.

۸- همان، صص ۴۶۹ تا ۴۷۱. وزارت جنگ این گزارش را ناکافی دانست و تأکید کرد طبق درخواست باید همه جزئیات تحقیق و گزارش شود. (همان، ص ۴۶۸)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۱۰.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۴، صص ۲ و ۳.

۱۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۵۱ و ۱۵۲.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۷۱ و ۴۷۲.

۱۳- اسناد تجاری ادوار اول تا...، صص ۴۹۸، ۴۹۹.

 جمعه

۲ بهمن ۱۳۰۴

۲۲ ژانویه ۱۹۲۶

۷ رجب ۱۳۴۴

 رسیدن فوج منصور به رزه

امیرلشکر غرب خبر داد که فوج منصور به فرماندهی سرهنگ عباسقلی خان به رزه رسیده، در نتیجه درگیری های شدید طوایف قلاوند و سگوند متواری شده و تلفات سنگینی دادهاند. وی افزود یکی از سران لُر در این درگیری کشته شده که «سیف قلی» نام دارد.(۱)

 سرتیپ ابوالحسن خان در انتظار چادر

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی لشکر شمال غرب، با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ نوشت که چشم انتظار رسیدن ۲۰۰ باب چادر است که در این سرما بتوان نیروها را در آنها جا داد. وی خطاب به رئیس ارکان حرب کل قشون یادآور شد که «قطعاً حضرتعالی بیشتر از فرماندهان در فکر نفرات جانباز بوده و هستید. لازم به توصیه بنده نیست.»(۲)

 مسابقات فوتبال

مجمع ترقی فوتبال اعلام کرد که امروز در کالج آمریکاییها، بیرون دروازه یوسفآباد، مسابقات فوتبال برگزار میشود. ابوالفضل صدری، منشی اول مجمع ترقی فوتبال برنامه مسابقات را چنین اعلام نمود: تیم اول علمیه با تیم دوم رویینتن؛ تیم دوم مدارس با تیم مدرسه فلاحت؛ تیم ورزشگران با تیم دوم علمیه؛ تیم اول مدرسه آمریکایی با تیم دوم مدرسه آمریکایی؛ تیم دوم تهران، با تیم اول رویینتن؛ تیم اسپور ارامنه با تیم شعاع.(۳)

 تهدید به اعتصاب

آموزگاران مدرسه دولتی آمل تهدید کردهاند به دلیل نرسیدن حقوق و تعویق ده ماهه آن از دوم بهمن کلاس درس را تعطیل خواهند کرد.(۴)

 دزدی از حاجی شمعون

پس از سرقت سیصد تومان طلا از مؤسسه حاجی شمعون کلیمی، اداره تأمینات موضوع را پیگیری کرده، در نتیجه یوسف

کلیمی را دستگیر کرد. یوسف اقرار کرد که دزدی کار او بوده است. عین اموال مسروقه اخذ و به حاجی شمعون کلیمی تحویل گردید.(۵)

 رسیدن ماشین‌آلات صنعتی به بندر پهلوی

ماشین‌آلات و ادوات صنعتی، که چندی قبل توسط وزارت فواید عامه از آلمان خریداری شده بود، اینک به همراه مسیو مایر، متخصص نجاری مدرسه صنعتی دولتی وارد بندر پهلوی شده که به زودی به سمت تهران منتقل خواهد شد.(۶)

 تشکیلات جدید لشکر شرق

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی خیلی محرمانه

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۴۰.

۲- همان، ص ۱۳. پاسخ داده شد که چادر نداریم، همان چادر های لشکر غرب را تعمیر کرده، استفاده کنید. (همان، ص ۱۴۲)

۳- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۱، ص ۱.

۴- همان، ص ۳.

۵- همانجا.

۶- همانجا.

سازمان جدید لشکر شرق، شامل ترکیبات تیپ مختلط سیستان و تیپ مختلط شهر و توابع را به فرماندهی لشکر شرق ابلاغ کرد. این تشکیلات با توجه به «حداکثر قوایی که کمیسیون مربوطه به بودجه و تشکیلات جهت آن لشکر قائل گردیده» تنظیم شده است.(۱) در این ابلاغ آمده است که گروهان مهندسی در همه لشکرها منحل شده است. از فرمانده لشکر شرق خواسته شده اگر نظری درباره این ابلاغیه دارد متذکر شود.(۲)

 نامه اعتراض‌آمیز همسر امیرعلایی

همسر نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی در نام های به رئیس ارکان حرب کل قشون از این که در پی دستور او [و مقامات بالاتر] اموال شوهرش هنوز از مصادره خارج نشده است، اعتراض کرد. «من یک نفر ضعیفه در ولایت غربت [هستم] و هیچوقت این ظلم را خدا قبول نمیکند. ضمانت که میخواستید دادم. حسن خان هم صاحب منصب شما است. وجدان شماها نباید این کارها را قبول کند که زن یک نفر صاحب منصب این قدر بیاید ادارهجات و قزاق خانه. اگر باز ایرادی دارد و یا عیبی دارد، بنده بروم در خانه اعلیحضرت همایونی بست بنشینم تا عرض خود را به آن مقام برسانم.»(۳)

 پرواز هواپیماها به سوی تهران

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی از بادکوبه اطلاع داد که امروز با دو هواپیما به سوی ایران پرواز میکنیم. یکی از سه هواپیمای خریداری شده ایران از شوروی در ۲۹ دی سقوط کرد. خلبان آن، نایب یک علیاکبر خان اشتوداخ بود. شرفالدین میرزا افزود هواپیمای خرد شده با کشتی به ایران فرستاده میشود شاید به درد بخورد.(۴)

(تصویر) محمدتقی بهار، ایستاده در وسط

 شنبه

۳ بهمن ۱۳۰۴

۲۳ ژانویه ۱۹۲۶

۸ رجب ۱۳۴۴

 تعیین رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی

امروز حکم فرج الله بهرامی، به عنوان رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی، از طرف رضاشاه صادر شد. در این حکم، بهرامی فردی توصیف شده که در سفر و حضر عهدهدار امور رضاشاه بوده و مراتب فدویت و صمیمیت او در پیشگاه همایونی به اثبات رسیده است. «به صدور این فرمان مبارک مشارالیه را بینالاقران به سمت فدویت مخصوص خود سربلند و ریاست دفتر

مخصوص شاهنشاهی خود را که از اهم مشاغل دربار پهلوی است به عهده امانت و لیاقت معزیالیه مفوض و مرجوع میفرماییم.»(۵)

 سعایت کنسول شوروی از کنسول انگلیس

به گزارش فرمانده ساخلو خوزستان، کنسول شوروی در منطقه به دیدارش آمده و گفته که کنسول انگلیس به عنوان شکار به شوش رفته و با صادق خان سگوند محرمانه ملاقات کرده است. فرمانده یادشده افزود تحقیقات ما نشان میدهد این ادعا دور از حقیقت است. کنسول انگلیس به مناسبت عید خودشان دو روز برای هواخوری و شکار به شوش رفته [و دیداری با صادق خان سگوند نداشته است.] فرمانده ساخلو در پایان یادآور شد که کنسول شوروی از وضعیت فعلی ایران با نگرانی یاد میکرد و ابراز میداشت که «ترتیبات کنونی با این حال باقی نمانده، به زودی تغییر خواهد کرد.»(۶)

 آندریف در راه تهران

در پی درخواست وزارت جنگ از فرماندهان لشکرها و تیپ شمال برای مراقبت از نفوذ چهار کمونیست [خطرناک] به ایران (ر.ک: ۲۰ دی)، امیرلشکر غرب امروز به وزارت جنگ اطلاع داد بنا به گزارش دفتر گمرک مرزی، فردی به نام آندریف، تبعه شوروی، که تذکره انگلیس داشته و جزو شوفر های خودرو های مالیه بوده، وارد خاک ایران شده، در راه تهران است.(۷)

 لشکرکشی و موقعیت مالی قشون

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب با اشاره به برخی موفقیت های آن لشکر در سرکوب الوار نوشت که با توجه به موقعیت [وخیم] مالی قشون اگر ضرورتی به اعزام بقیه اردوی لشکر شمال غرب به دزفول نیست، از این کار اجتناب گردد. «چون حضرتعالی کاملاً از وضعیت لرستان مستحضر میباشید اقتصاد و اهمیت موضوع را در نظر گرفته، عملیاتی را که مقتضی میدانید در روی این دو زمینه به عمل آورده، مراتب را تلگرافاً اطلاع فرمایید.» وی در پایان افزود اگر اعزام قوای امدادی لشکر جنوب هم زاید است اطلاع دهید تا دستور بازگشت آنان داده شود.(۸)

 دستور اکید به پرداخت حقوق سران بلوچ

رئیس ارکان حرب کل قشون امروز برای چندمین بار در یک

۱- همانجا.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۱۰۰ و ۱۰۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۱۲. اموال ارزشمند نایب سرهنگ یاد شده کم نبود. ۳۲ فقره آن که از لیره عثمانی گرفته تا انگشتر الماس و قالیچه ابریشم بود صورتبرداری شده، قرار بود هنگام تحویل، رسید گرفته شود. (همان، ص ۱۴) روز چهارم بهمن وزارت جنگ از دایره قلعهبیگی خواست اسباب توقیف شده نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی را، آنچه که کمیسیون تصدیق کرده، با حضور و اطلاع نماینده خزانهداری کل قشون تحویل کسان او بدهند. (همان، ص ۲۲) اما مفتش مالیه کل

قشون پاسخ داد که باید حکم صریح در دادن یا ندادن اموال صادر شود. مشروط کردن آن به نظر کمیسیون به واسطه اشکالاتی که تولید شده، مثمرثمر نیست. (همان، ص ۱۸)، در پی این اظهارنظر ارکان حرب هم پاسخ داد وقتی کمیسیون نمیتواند مالکیت یا عدم مالکیت اموال سرهنگ و همسرش را روشن نماید ارکان حرب کل قشون چگونه میتواند در این مورد ابراز نظر کند! (همان، ص ۱۷) سرهنگ امیرعلایی بیستم بهمن بار دیگر به ارکان حرب کل قشون نامه نوشت و بازپسگیری اموال مصادره شده خود را درخواست کرد. (همان، ص ۱۰) وی در ن هایت مجبور شد به رضاشاه نامه بنویسد، اما نامه نوشتن او به شاه موجب شد که پادشاه دستور دهد او را زندانی کنند. گفته شد او حق ندارد با پادشاه نامهنگاری کند و این برای یک صاحب منصب جرم است. (همان، ص ۸) در اواخر بهمن بود که امیرعلایی به نایب سرهنگ رضاقلی خان، رئیس خزانهداری قشون، نامه نوشت و خواست اموال او را پس بدهند در غیر این صورت به دربار رفته متحصن میشود. (همان، ص ۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۲. وزارت جنگ هم پاسخ داد هوای تهران مناسب است. در بندر پهلوی و قزوین هم میتوانید به زمین بنشینید. تشخیص با خودتان است. (همان، ص ۱)

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۷۳. جالب این است که متن این حکم توسط خود بهرامی تحریر شده است. (همان، صص ۱۴۴ و ۱۴۵)

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۶۶.

۷- همان، ص ۵۱. وزارت جنگ موضوع را به اطلاع نظمیه تهران رساند تا اگر وارد تهران شد حرکات و رفت و آمد های او تحت نظر باشد. (همان، ص ۵۰)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۸۸. امیرلشکر غرب پاسخ داد به همه نیروی اردوی لشکر شمال غرب نیاز دارد اما میتوان به لشکر جنوب دستور داد فعلاً از اعزام نیرو خودداری کند. (همان، ص ۱۵۹) اما لشکر جنوب قوای کمکی خود را به فرماندهی سرتیپ محمدحسینمیرزا از راه بوشهر اعزام کرده بود. (همان، ص ۱۴۱)

ماه گذشته از رئیس خزانهداری قشون خواست «حسبالامر جهان مطاع ملوکانه ارواحنا فداه به فوریت و از محلی که ممکن است تا میزان ۱۵ هزار تومان بابت حقوق عقب افتاده امنیه بلوچها [که باید به سران بلوچ پرداخت شود] تأدیه گردد.»(۱)

 دزد های رود خان های در بهمنشیر

به گزارش فرمانده ساخلو خوزستان چند دزد به یک قایق بادبانی در بهمنشیر حمله کرده، ملاح آن را مجروح میکنند که چند روز بعد میمیرد. وی افزود سارقان دستگیر شدهاند.(۲)

 شکایت وزارت مالیه از لشکر غرب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر غرب نوشت که طبق مراسلات وزارت مالیه مأموران آن لشکر در همدان و کرمانشاه اقدام به «مالگیری» کرده، از این بابت لطمه قابل توجهی به حمل و نقل ارزاق وارد کردهاند. در این تلگرام آمده است با توجه به بحرانی بودن موضوع ارزاق «قدغن فرمایید حوائج قشون به ترتیبی مرتفع دارند که به ارزاق مرکز هم سکته وارد نشود.»(۳) لشکر غرب برای حرکت دادن ستون های اردوی اعزامی لشکر شمال غرب نیازمند اسب و قاطر بود. این چندمین باری است که اقدام نظامیان روال انتقال گندم و جو از غرب به تهران را مختل میکند.

 نام های خصوصی به وزیرمختار انگلیس

داود مفتاح، کفیل وزارت امور خارجه، در نام های خصوصی به سرپرسی لورن، وزیرمختار انگلیس، نوشت که منتظر تحقق وعده های مقامات انگلیس نسبت به مخالفان ایرانی مقیم بینالنهرین هستیم. وی یادآور شد امیدواریم برای رفع دسایس آنها به مقامات عراق عرب تذکرات لازمه داده شود و در طرد آنها اقدام گردد. در این نامه آمده است که نام این افراد پیش از این توسط وزیر امور خارجه قبلی، حسن مشار، تقدیم شده بود؛ و چنانچه لازم است «در باب هویت اشخاص مزبور به وسیله قونسولگری دولت فخیمه [انگلیس] به فرمانده قوای خوزستان مراجعه نمایند.»(۴)

 گسترش دربار پهلوی

اقدامات تیمورتاش بعد از رسیدن به وزارت دربار نشان از گسترش دربار رضاشاه دارد. جراید نوشتند که او میخواهد دربار ایران را همسان دربار پادشاهان اروپا ساماندهی کند. عبدالحسین تیمورتاش امروز در حکمی که ۱۸ ماده داشت، با توافق نظر رضاشاه انتصابات، آییننامه ها و دستورالعمل هایی را ابلاغ کرد که حکایت از اقدام یاد شده داشت. این احکام از چگونگی لباس پوشیدن مدعوین هنگام باریابی تا تعیین دربان های قصر های مختلف را شامل میشد.(۵)

 تخصیص بودجه برای تعمیر منارجنبان

به نوشته روزنامه ایران هیأت دولت تصویب کرد ۱۵۰ تومان توسط وزارت معارف صرف تعمیر منارجنبان اصفهان شود.(۶)

چندی پیش از اصفهان خبر رسیده بود که این سازه تاریخی رو به ویرانی است.

 مرگ شصت درصد گاو های مازندران

بیماری گاومیری از هر صد گاو مازندران، شصت گاو را کشته است. گفته میشود این حادثه خلل بزرگی در امور زراعتی این ناحیه پدید آورده است. وزارت فواید عامه میخواهد با تصویب اعتباری برای سال آینده مؤسسات دفع آفات حیوانی در همه ایالات و ولایات تأسیس گردد تا هنگام شیوع بیماری های حیوانی همهگیر، ولایات چشمانتظار مرکز نباشند.(۷)این بیماری در سال جاری بسیاری از گاوها را نابود کرد. به نوشته روزنامه شفق سرخ شعبه دفع آفات حیوانی در گیلان و مازندران مشغول به کار شده است.(۸)

 آخرین یافته های سفارت انگلیس از تبلیغات کمونیستی در ایران

سفارت انگلیس از قول منبعی سری، در گزارش های متناوب منتهی به امروز خود نوشت که روسها تصمیم گرفتهاند به تبلیغات کمونیستی خود در میان ایرانیان خاتمه دهند. البته این تبلیغات در میان ارامنه ادامه خواهد یافت. آنان به این نتیجه رسیدهاند که رواج مرام اشتراکی در میان مردم مسلمان نتیجه آشکاری نداشته است؛ از این رو قرار است کمک های مالی به سازمان های کمونیستی در ایران قطع شود. در این گزارش آمده است که روسها هدف تاز های گرفتهاند، و آن قشون ایران است. «به این منظور در تلاش هستند با افسران ناراضی تماس بگیرند. اینان بیشتر افسران ژاندارمری سوئدی هستند که به طور کلی در حکومت فعلی کمتر از افسرانی که پیشتر به دیویزیون قزاق ایران تعلق داشتهاند، محل اعتنا هستند. آنان پیوسته از این امر ناراضی و دائماً مستعد تحریک شدن هستند.»(۹)

همین منبع میافزاید دکتر قازاریان، فعال سیاسی کمونیست، به عنوان رئیس کمیته تبلیغات کمونیستی انتخاب شده است. این کمیته معمولاً در میان ارامنه فعال است.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲، ص ۸.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۵۰.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۳۵-۱۶-۵۴-۱۳۰۴. این نامه به اطلاع وزارت جنگ هم رسید. (همان، ۱۶-۱۷-۵۴-۱۳۰۴).

۵- تغییر لباس و کشف حجاب به روایت اسناد، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۷۸ش، صص ۱۸۵ تا ۱۸۸.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۵، ص ۲.

۷- همانجا.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۳، ص ۲.

۹- FO E ۱۰۸۷/۹۵/۳۴.

۱۰- FO E ۱۰۸۷/۹۵/۳۴.

 یکشنبه

۴ بهمن ۱۳۰۴

۲۴ ژانویه ۱۹۲۶

۹ رجب ۱۳۴۴

 دستورالعملی برای لشکر شمال غرب

رئیس ارکـان حرب کـل قشون در نام های محرمانه به فرمانـده لشـکر شـمال غرب نسـبت به سـیاست های مشترکی که ممکن است دولتین شوروی و ترکیه نسبت به ایران اتخـاذ کننـد هشـدار داد و از قول رضاشـاه نوشت که چـاره مقابله با این سیاسـت خوشـرفتاری مـأموران نظامی با مردم منطقه است. همچنین ضـمن جلوگیری از تبلیغات دول همجوار نبایـد بهان های به دسـت آنان داد. دولت ایران به این نتیجه رسـیده که پس از تغییر سـلطنت از قاجار به پهلوی و عـدم تغییر رژیم سیاسـی از سـلطنت به جمهوری شوروی و ترکیه ناخشنود هستند.(۱) متن کامل این نامه در پاورقی آمده است.

 سلسله گزارش های لشکر غرب از فوج منصور

در پی رسیدن فوج منصور به رزه (ر.ک: ۲ بهمن) امیرلشکر غرب امروز از قول فرمانده فوج منصور جزئیات این عملیات را به اطلاع رساند.(۲) فوج منصور برای سرکوب کدخدا فاضل و کدخدا سیفقلی قلاوند راهی کوه تنگوان [در شمال اندیمشک] شـده بود. در این درگیری سـیفقلی که به گفته فرمانـده فوج منصور عامـل اصـلی تحرکات الوار در این ناحیه بود کشـته شـد. سیفقلی «فوقالعاده شـقی و تیرانـداز قابلی بود.» گویا کدخدا فاضل، برادرش، هم زخمی شده است. نظامیان ۵۵ چادر قلاوندها را تصـرف کردنـد. این گزارش میگویـد که «الوار طـایفه مـذکور [زن و کودک] عمومـاً بـا حالت رقتآوری در کوه ها متواری هستند.» در این درگیری غیر از سیفقلی، شش تن دیگر از قلاوندها کشته شدند، اما رقم واقعی تلفات روشن نیست. نظامیان نیز یک مجروح و پنج اسب کشته دادند.(۳)

در گزارش بعدی آمده است که چادر های تصرف شده بین نظامیان توزیع شد و بقیه که قابل حمل یا استفاده نبود آتش زده شد. مأموریت بعدی این فوج حرکت به طرف محل استقرار مزبان خان [از ایل سگوند] بود.(۴) درگیری با برادران مزبان خان در مهرزرین به فرار آنها منجر شـد و نود چادر و اموالشان به دست نظامیان افتاد. به گزارش فرمانـده فوج منصور ۱۲ تن از این لرها کشـته شدند، عد های دسـتگیر و حدود ۵۴۰ رأس گوسـفند و گـاو و گوساله و الاغ غنیمت گرفته شـد. یکصـد رأس بره کوچک میان نظامیان تقسـیم گردیـد.(۵)نظامیـان پس از آتش زدن چادرهـا به طرف محـل اسـتقرار کدخـدا حسـین بهـاروند حرکت کردن. فرمانـده فوج منصور، کدخـدای نـامبرده را به اطـاعت میخوانـد. کدخـدا حسـین میپـذیرد. «قـدغن نمودم عموم طوایف بالاگریوه پشت جلگه دزفول کوچ نمایند.»(۶)

□ درگیری در خط کیالان

به گزارش سلطان سیدحسن خان ناظری، فرمانده قوای مستقر در خط کیالان، نظامیان مستحفظ این خط سه روز با لُرها درگیر بوده، هر چند حملات آنها را دفع کرده و تلفاتی وارد نموده‌اند، اما دو اسیر هم داده‌اند. وی تقاضای کمک کرده و فوج گارد سپه برای ملحق شدن به نظامیان خط کیالان حرکت کرده است. امیرلشکر غرب این خبر را امروز به اطلاع وزارت جنگ رساند و افزود گزارش های تکمیلی متعاقباً ارسال خواهد شد.(۷)

□ تقاضای فشنگ

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ نوشت که این لشکر نیاز فوری به فشنگ انگلیسی دارد. «در این موقع که اردو های لشکر غرب [در] خرم‌آباد و دزفول مشغول عملیات جنگی هستند، متمنی است به مباشرت امر و مقرر فرمایید دویست هزار فشنگ انگلیسی سریعاً به بروجرد ارسال» دارند.(۸)

□ ارسال پول برای اردوی آذربایجان

رئیس ارکان حرب کل قشون امروز به سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی لشکر شمال غرب، اطلاع داد که ۳۳ هزار و ۱۳۶ تومان توسط بانک شاهنشاهی برای اردوکشی آن اردو ارسال شده است.(۹) این اردو از کرمانشاه به خرم‌آباد و از آنجا راهی دزفول میشد تا با طوایف ناراضی لُر بجنگد.

□ لزوم دعوت همه نمایندگان مجلس به جشن ولایتعهدی محمدرضا پهلوی

سیدمحمد تدین، رئیس مجلس شورای ملی، در نام های به عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، نوشت که اگر از همه نمایندگان برای مراسم روز پنجشنبه، هشتم بهمن، دعوت نشود، طبعاً ایجاد کدورت خواهد کرد.(۱۰) قرار بود پنجشنبه مراسمی در دربار برگزار شود که در آن محمدرضا پهلوی، به عنوان ولیعهد معرفی گردد. برنامه مراسم جشن ولایتعهدی محمدرضا پهلوی در جراید منتشر شد.(۱۱)

□ دستورالعملی برای محل تاج سردوشی

وزارت جنگ به لشکر مرکز ابلاغ کرد بنا به دستور رضاشاه مقرر شده تاج سردوشی امرای قشون روی لباس های مشکی، سفید، و روی لباس های خاکی، زردرنگ باشد. «نمونه مصوبه در دکان اصغرآقای زرگر واقع در بازار بزازها است.»(۱۲)

□ تکذیب ادعای واگذاری باسعیدو به انگلیس

کارگزاری خلیجفارس در نام های به وزارت امور خارجه ادعای واگذاری «باسعیدو» به انگلیس را تکذیب کرد و نوشت در این مورد سند و مدرکی در این کارگزاری نیست. باسعیدو در جزیره قشم ایستگاه کشتی های جنگی انگلیس بود و آنان به همین جهت ساختمان هایی در آن ساخته بودند. انگلیس در سال ۱۳۰۰ باسعیدو را ترک کرد و ترجیح داد در جزیره هنگام

مستقر شود. آنـان یـک نگهبان در باسعیدو داشتند که پرچم انگلیس را در آنجا برافراشته نگاه میـداشت. در جنگ بینالملل ساختمان های یادشده مرمت و بخشی از قشون انگلیس در آنها، جا گرفت.(۱۳)

 تهیه اطلاعات جامع در مورد آمریکایی های ارومیه

وزارت امور خـارجه از کـارگزاری ارومیه خواست راجع به افراد، املاـک و علاقهجات آمریکاییها در ارومیه و اطراف آن هر چـه اطلاعـات هسـت جمعآوری و ارسـال شـود. در این گزارش بایـد به تعـداد اتبـاع آمریکـا، مشاغـل، هیأت هـای تبشیری، بیمارستان و هر مؤسسه دیگری که دارند، اشاره شود. همچنین مساحت املاکی که

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۳۶. «محرمانه. فرمانده محترم لشگر شمال غرب. چنـانچه سابقاً هم... به اطلاع آن لشکر محترم رسیده پس از تغییر سلطنت و قبول مقام شاهنشاهی ایران از طرف قرین اشـرف اعلیحضـرت قـدر قـدرت پهلـوی اروحنـا فـداه نظر به اینکه رژیم دولـتین شـوروی و ترکیه جمهـوری بوده و باطنـاً مایـل بودند مملکت ایران هم دارای آن رژیم باشد و قضایا بر وفق تمایل آنها صورت نگرفته تا انداز های ناراضی و به همین مناسبت مشی خود را نسبت به ایران تغییر داده و نظر خویش ابراز نمیدارنـد و چون دولتین مزبورتین علنـاً و مخفیاً معاهـداتی مبنی بر ائتلاف خودشان منعقد ساختهاند محتمل است باطناً راجع به ایران نیز نظریه واحدی را تعقیب و قرارداد هایی در ایجاد مشـکلات برای دولت علّیه ترتیب داده باشند. قضیه موصل هم به اهمیت موضوع افزوده و نماینده ترکها که مدتی است به لندن عزیمت نموده بـایستی بیشتـر اولیـاء دولـت علّیـه را به خـود معطـوف سـازد. زیرا احتمـال میرود که در ضـمن مـذاکرات برای ربـودن موصـل تصـمیماتی برخلاـف مصالـح ایران اتخاذ گردیـده و انگلیسـها هم به مقتضای صـرفه خود منافعی را جهت ترکها در ایران قائل شونـد. در هر صورت موقعیت فعلی بـا نظریـات همسایگـان فوقالعاده قابل توجه و تعمق بوده و با نگرانی هایی که از هر طرف موجـود است ذره[ای] تغافـل جـائز نخواهـد بـود و البته بـایستی بـایّ نحوکـان موقعیت و حیـثیت دولت علّیه را از تحریکـات و دسـتاندازی اجـانب مصون و محفوظ داشت. لـذا حسبالامر قـدر قـدرت ملوکانه ارواحنا فـداه ابلاغ میـدارد در این موقع یگانه طریقی که برای جلوگیری از پیشـرفت مقاصـد آنهـا موجود است همانـا فـداکاری و بیـداری کامل میباشـد که با کمال دقت و مواظفت اقدامات ذیل را مجرا داشـته و ن هایت اهتمام در اجرای حتمی این دسـتور مرعی گردد. ۱) جلب رضایت کامل کلیه طبقات مختلفه اهالی ولو اشخاصی که سوابق سوئی دارا هستند- ۲) مماشات و حسن سلوک کلیه مأمورین دولت از هر صنف و در هر مقام که هستند- ۳) جلوگیری از پرپاگانـد و انتشارات کاذبه از طرف دول همجوار و مأمورین آنها- ۴) مراقبت کامل برای آنکه به هیچـوجه بهـانه و دسـتآویزی در سـرحدات یـا غیره به دست همسایگـان داده نشود. در خـاتمه اشـعار میـدارد که موضوع مهـاجرت عشـایر خـارجی را به خـاک ایران از قبیـل عثمانآقـا که ورود او را در طی نمره ۶۷۳۹ اطلاع فرمود هایـد نیز بـایستی کاملاً مورد توجه واقع گردیـده و با احتیاط کامل تلقی شود زیرا ممکن است اینگونه مهاجرتها بر اثر دسـتوراتی انجام گرفته و بالنتیجه زحماتی ایجاد کند. رئیس ارکان حرب کل قشون.» (همانجا)

۲- فوج منصور عملیات خود را از ۲۵ دی آغاز کرد و ۲۸ دی به رزه رسید.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۳۶ تا ۱۳۹.

۴- همان، ص ۱۲۳.

۵- همان، صص ۱۳۳ تا ۱۳۵.

۶- همان، صص ۱۲۸ و ۱۲۹.

۷- همان، ص ۱۲۴.

۸- همان، ص ۱۳۰. با این درخواست موافقت نشد. (همان، ص ۱۳۲)

۹- همان، ص ۱۵۸.

۱۰- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۱۳۸.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۷، ص ۱.

۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۴۷.

۱۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۸-۲-۵۳-۱۳۰۴.

در تصرف آمریکاییهاست باید مشخص گردد.(۱)

 پیشنهاد واگذاری کشت پنبه در میانکاله به خارجیان

احتشامدیوان با ارسال نام های به مجلس شورای ملی پیشنهاد کرد زراعت پنبه در میانکاله به داوطلبان خارجی واگذار شود. وی معتقد بود با این کار ده بیست هزار تومان پنبه از این محل برداشت خواهد شد و با آبادی آن از تاخت و تاز ترکمنها مصون خواهد ماند. وی در توضیح پیشنهاد خود به سابقه میانکاله اشاره کرد و نوشت: «میانکاله که شبهجزیر های است که فقط از یک طرف خشکی و سه طرف آن متصل به دریا و مرداب مازندران است؛ و در آن محل به واسطه سرحد بودن و جلوگیری از دزدی و تاخت و تاز تراکمه مرحوم مغفور ناصرالدینشاه، قلعه بنا کرده بود به اسم قلعه پلنگان و برجی هم در مقابل آشوراده ساخته بودند؛ و سه عراده توپ در قلعه و در این برج بود؛ و همیشه پنجاه نفر ساخلو داشت و در قُرب قلعه، خانه خوبی برای صاحب منصب ساخلو ساخته شده بود.»

احتشامدیوان مدتی است مأمور شده از این منطقه بازدید کرده، گزارش دهد. پیشنهاد او مبنی بر تجربیات گذشتهاش ارائه گردید.(۲)

 دیدار رضاشاه با سفیرکبیر ترکیه

محمود شوکت پاشا، سفیرکبیر ترکیه در ایران که چندی است وارد ایران شده، امروز با رضاشاه دیدار کرد.(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی امروز پیش از ظهر به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل شد. شیروانی در سخنان پیش از دستور با اشاره به هزینه یک میلیون تومانی برای تدارک گندم و جو برای تهران گفت که بقیه شهرها با کمبود غلات مواجه هستند. وی به ویژه به شهر اصفهان اشاره کرد. نماینده اصفهان در ادامه کار مجلس هنگام طرح لایحه توسعه اقتصادی، که بر اساس آن استخدام متخصصان آمریکایی ضرورت داشت، گفت که در وزارت فواید عامه پولها خرج متخصصان آمریکایی میشود. شیروانی که به عنوان مخالف سخن میراند افزود اگر آمریکاییها به نظام مالی ایران اشراف داشتند چهل هزار تومان از صندوق مالیه اصفهان اختلاس نمیشد. این لایحه به کمیسیون مربوطه بازگشت داده شد.(۴)

 تصمیم وزارت فواید عامه به راهاندازی راهآهن طالش

روزنامه شفق سرخ، در شماره امروز خود نوشت که وزارت فواید عامه تصمیم دارد راهآهن بندر پهلوی تا سیاهدزدان طالش را احیا کند. این راهآهن را روسها تأسیس کرده بودند، اما پس از جنگ بینالملل بنا به عهدنامه ۱۹۲۱ واگذار به ایران شد، که تاکنون بلااستفاده باقی مانده است. همچنین گفته میشود وزارت فواید عامه در نظر دارد راهآهن کویته – نوشکی – دزداب را که توسط انگلیسها تأسیس شده بخرد. انگلیس قصد دارد این خط را جمع کند.(۵)

 رسیدن هواپیماها به قزوین

دو فروند هواپیمایی که از بادکوبه به پرواز درآمده بودند امروز در قزوین به زمین نشستند. منابع انگلیسی نوشتند که هواپیماها به قدری خیس شده‌اند که قادر به ادامه پرواز نیستند.(۶)

 حمله به خودرو های پست

امروز و سه روز پیش به خودرو های پست در جاده کرمانشاه – قصرشیرین، حمله شد که در یک مورد دو مسافر کشته شدند. در مورد اول گمان بر این است که مهاجمان از الوار منطقه بوده‌اند، و در مورد دوم احتمال میرود دست دزدان دو طرف مرز در کار باشد. گفته میشود سربازان نیز در این کار نقش داشته‌اند.(۷)

۱- همان، ۲۹ و ۲۸-۱-۹-۱۳۰۴.

۲- اسناد تجاری ادوار اول تا...، ص ۵۰۲.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۷، ص ۱

۴- همان، صص ۲ و ۳.

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۲، ص ۲.

۶- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۷- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

 دوشنبه

۵ بهمن ۱۳۰۴

۲۵ ژانویه ۱۹۲۶

۱۰ رجب ۱۳۴۴

 اردوکشی با قرض

امیرلشکر غرب به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد که ستون یک اردوی اعزامی لشکر غرب از خرمآباد به طرف کیالان و رزه حرکت کرد بی آنکه پولی در بساط داشته باشد. «با هزار زحمت هشت هزار تومان از مالیه خرمآباد و تجار با وعده ده روز استقراض نمودهاند و در صندوق لشکر هم دیناری وجه نیست.» حسین خزاعی نوشت که معطل مخارج یومیه و ستون بعدی اردوی لشکر شمال غرب هستیم که بلاتکلیف در کرمانشاه مانده است. وی خواست باقیمانده بودجه آذرماه و حقوق دیماه این لشکر و اردوکشی نظامیان آذربایجان (اردوی لشکر شمال غرب) هر چه زودتر ارسال گردد.(۱)

با وجود این مضایق امیرلشکر غرب در تلگرام دیگری خبر داد که ستون دوم از نیرو های آذربایجان امروز صبح از کرمانشاه عازم خرمآباد شدند.(۲)

 استیلای فوج منصور بر مناطق رزه و کیالان

فرمانده فوج منصور اطلاع داد که نظامیان این فوج بر رزه تسلط یافته، اغلب طوایف اظهار اطاعت کردهاند. ایل قلاوند مرعوب و نُه فرسنگ از جاده فاصله گرفته است. طایفه کدخدا فاضل هم در کوه ها متواری هستند. دستور دادهام هر طایف های که اسلحه خود را تسلیم نکرد «بالمره معدوم شوند.»(۳)

 پیشنهاد جدید سرتیپ ابوالحسن خان

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب که در خرمآباد بسر میبرد، در تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که با اعزام افواج لشکر غرب به مناطق ناامن، فعلاً راه خرمآباد به دزفول با پست های نظامی ایجاد شده در امنیت است. در این حالت حرکت من و نیرو های تحت امر به این مناطق ضروری است. وی افزود فراریان اینک دور حسینقلی خان پاپی حلقه میزنند. وی حسینقلی خان را «سرمنشأ فساد لرستان و اغواکننده سایر طوایف» دانست و افزود پیشنهاد میکنم با حرکت من برای سرکوبی حسینقلی خان پاپی موافقت شود. ما از طریق تنگ زاهدشیر به محل گرمسیر پاپیها حمله کرده، آنان را سرکوب خواهیم کرد.(۴)

□ شایعه دولت ترکیه

امیرلشکر شمال غرب اطلاع داد بر اساس خبر های رسیده از نقاط مرزی دولت ترکیه شایع کرده است دولتین ایران و انگلیس قراردادی بستهاند که در موقع لزوم قشون انگلیس اجازه دارد از خاک ایران عبور کرده، وارد خاک ترکیه شود. وی افزود که «دستور داده شد این قبیل انتشارات جعلی و یک چنین شایعات خلاف حقیقت را جداً تکذیب نمایند.»(۵)

□ گزارش خزانهداری قشون از بودجه لشکر شمال غرب

خزانهداری کل قشون در نام های به وزارت جنگ نوشت که بودجه لشکر شمال غرب تا پایان آبان پرداخت شده و ۳۷ هزار تومان نیز بابت بودجه آذر ارسال گردیده، فقط ۲۷ هزار و ۷۵ تومان و ۴ قران از این ماه باقی مانده، که به دلیل نبود پول فرستاده نشده است.گویا فرمانده لشکر شمال غرب خواستار تأدیه کامل بودجه خود شده بود که خزانهداری کل قشون این پاسخ را داد و در پایان افزود: «همچو مفهوم میشود که فرماندهان قسمتها اطلاع کافی از بودجه خود ندارند.»(۶)

□ عدم اجازه ترکیه به پرواز سرهنگ نخجوان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به وابسته نظامی خود در اسلامبول نوشت که طبق خبری که سرهنگ احمد نخجوان داده، دولت ترکیه اجازه پرواز او را به طرف ایران نمیدهد. سرهنگ نخجوان از پاریس عازم ایران بود که به دلیل خرابی هواپیمایش مجبور شد در اسلامبول فرود آید. وزارت جنگ هواپیمای دیگری برای او از فرانسه خرید و به ترکیه فرستاد. وی با هواپیمای جدید از اسلامبول به سوی حلب پرواز کرد که در میان راه مجبور شد در اسکیشهر فرود آید. سرهنگ اینک آماده پرواز به طرف ایران است. وزارت جنگ از وابسته نظامی خود خواست برای برطرف کردن مشکل اقدام و موجبات پرواز مشارالیه را به ایران فراهم نماید.(۷) در همین حال از وزارت امور خارجه نیز خواسته شد هر اقدامی که میتواند برای رفع ممانعت پرواز سرهنگ نخجوان انجام دهد.(۸)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۴۸. وزارت جنگ هم پاسخ داد که ضمن ارسال بودجه لشکر، سی هزار تومان بابت اردوکشی نظامیان اعزامی از آذربایجان فرستاده خواهد شد. (همان، ص ۵۴۷)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۲۵.

۳- همان، ص ۱۲۲.

۴- همان، صص ۱۰۵ تا ۱۰۷. این پیشنهاد وقتی به گوش رضاشاه رسید گفت هر کاری صلاح میدانید انجام دهید که کار لرستان تا پایان سال جاری یکسره شود. (همان، ص ۱۰۴)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۷۸.

۶- همان، ص ۴۶۹. از خزانهداری خواسته شد بقیه بودجه آذرماه این لشکر فرستاده شود. (همان، ص ۴۶۷)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۲۵.

۸- همان، ص ۲۳.

 حاکم نظامی جدید قوچان

به گزارش کفیل ایالت خراسان سالارنصرت به عنوان حاکم نظامی قوچان و رئیس ساخلو آن شهر تعیین گردید.(۱)

 کبریت ایرانی

میرزاعبدالمحمد شیرازی، نماینده کار خانه کبریتسازی آذربایجان، با درج آگهی در جراید نوشت که «ایرانی تا کبریت ساخت تبریز هست کبریت خارجه را نمیخرد.» این روزها واردات کبریت روسی تولید داخلی را با خطر مواجه کرده بود.(۲)

 صدور امتیاز روزنامه صدای کرمان

امتیاز روزنامه صدای کرمان به مدیریت میرزاعباس سعید معروف به ملاباشی صادر شد.(۳)

 پیشنهاد چاپ سند بیطرفی ایران

وزیرمختار آمریکا در تهران با ارسال نام های به وزارت امور خارجه، پیشنهاد کرد چنانچه دولت ایران مایل باشد «متن یادداشت مورخه ۶ نوامبر ۱۹۱۴ شارژدافر موقتی دولت [ایران] ... به عنوان وزیر امور خارجه [آمریکا] حاوی مراسل های از دولت ایران که تقاضا شده بود دولت آمریکا در حفظ بیطرفی ایران مساعدت نماید در مجله فارینافرز درج شود.»(۴)

(تصویر) احمد نخجوان

 سهشنبه

۶ بهمن ۱۳۰۴

۲۶ ژانویه ۱۹۲۶

۱۱ رجب ۱۳۴۴

 تلگرامی دیگر برای ارسال پول

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب، امروز بار دیگر به وزارت جنگ نوشت که چهار ماه حقوق و سه ماه فوقالعاده طلبکار است. وی تلویحاً گفت که اگر این معوقات برسد «ریشه فساد با تیشه عدالت مقطوع گردیده» لرستان به آرامش دائمی خواهد رسید.(۵)

 ضرورت ترویج زبان فارسی

نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که ترویج زبان فارسی در این ناحیه از نقطهنظر سیاسی بسیار مهم است و این امر با توسعه معارف حاصل میشود. وی افزود برای پیشبرد این نظریه قرار است نشستی در تبریز برپا شود. از ارومیه میرزااحمد خان امین (امیناعظم) از طرف اهالی انتخاب شده تا در آن جلسه حاضر شود. امین اصلاً اصفهانی و ساکن تبریز است.(۶)

 انواع مالیات در لنکران

ویس کنسول ایران در لنکران در پاسخ به درخواست وزارت امور خارجه درباره انواع مالیاتی که از تجار ایرانی گرفته میشود، نوشت که پس از انقلاب شوروی تجار، چه ایرانی و چه اهل شوروی، از هستی ساقط شدهاند؛ اساساً تجارت فردی وجود ندارد. وی افزود آنچه به جا مانده دورهگردی، دستفروشی و مغازهداری است. ویس کنسول انواع مالیاتی را که به این نوع کسب بسته شده و نیز مالیات هایی را که از خانه ها گرفته میشود ذکر کرد و سپس به عوارضی که از چهارپایان اخذ میگردد اشاره نمود. وی در پایان نوشت که مالیاتها منحصر به اتباع ایران نیست و از همه اتباع داخلی و خارجی گرفته میشود. در ضمن احدی از ایرانیان مقیم لنکران تاکنون برای شکایت از این موضوعات به ویس کنسولگری مراجعه نکرده است.(۷)

وزارت امور خارجه چندی پیش با ارسال بخشنام های به نمایندگی های سیاسی خود در قفقاز گزارشی از انواع مالیاتی که دولت شوروی از اتباع ایران میگیرد طلب کرده بود. این بخشنامه در پی شکایات پیدرپی تجار و کسبه ایرانی ساکن شهر های قفقاز ابلاغ گردیده بود.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس لایحه مخارج مجلس مؤسسان که پیش از این با ۵۰ هزار تومان به تصویب رسیده بود به جهت افزایش هزینه ها با ۹۰ هزار تومان به تصویب رسید. سپس قانون استخدام مستخدمین مجلس مطرح شد که به کمیسیون مربوطه ارجاع گردید. در ادامه، لایحه دیون دولتی که پیش از این موادی از آن به بحث و بررسی گذاشته بود، در دستور قرار گرفت و تا ماده

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۷، ص ۲.

۲- همان، صص ۳ و ۴.

۳- نجمی، شمسالدین، گاهشمار تاریخ کرمان، ج ۲، کرمان، مرکز کرمانشناسی، ۱۳۸۱ش، ص ۵۸۰. این روزنامه از فروردین ۱۳۰۵ منتشر شد.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۲-۲۷-۹-۱۳۰۴. وزارت امور خارجه با این پیشنهاد موافقت کرد. (همان، ۳-۲۷-۹-۱۳۰۴).

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۱۷ و ۱۱۸.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۶-۱۷-۱-۱۳۰۴.

۷- همان، ۱/۱۴۳ و ۱۴۳ و ۱۴۲-۲۴-۱۸-۱۳۰۴.

ششم به تصویب رسید. و نیز نمایندگان تصویب کردند که به دلیل تعطیلی پنجشنبه پیش رو، به مناسبت عید غدیر، جلسه بعدی شنبه هفته آینده تشکیل شود.(۱)

 تعیین فاصله شهرها به کیلومتر

وزارت فواید عامه از همه مهندسان طرق و شوارع خواسته است فاصله بین شهرها را با معیار کیلومتر سنجیده، گزارش دهند.(۲)

 بیانیه اتحادیه تجار همدان

تقی ایرانی، رئیس اتحادیه تجار همدان، با انتشار بیانی های دیدگاه های خود را نسبت به موقعیت اقتصادی مملکت بیان کرد. در این بیانیه که احتمالاً به وزارت فواید عامه نیز ارسال شده آمده است تجارت ایران در ضعف و انحطاط بسر میبرد. قالیبافی که مهمترین صنعت کشور است به دست شرکت های خارجی اداره میشود. این شرکتها با پرداخت دستمزد اندک به قالیبافان منافع این صنعت را به جیب خود میریزند. از سوی دیگر اشیاء تجملی وارداتی نفس تولید مملکت را گرفته است. در این بیانیه آمده است که بیکاری و نبود سرمایه در گردش معضلات اصلی اقتصاد ایران است. تجار همدانی با اشاره به واردات پنبه و پشم و شکر و چای، گفتند که اینها در داخل مملکت قابل تولید است. در این بیانیه آمده است که با جلوگیری از ورود چند قلم کالاـ های تجملی همچون عطر و اسباب توالت و کارتبازی نمیتوان به تولید داخلی چشم دوخت. «اگر مراجعه به هزاران قلم اشیاء واردات غیرضروری نموده و صدی هشتاد آن را مانع از ورود شویم، در این صورت ممکن است هم کاری برای بیکاران و هم منافعی جهت سایرین تشخیص داد.» در این بیانیه اضافه شده که هیجان و شتاب فعلی در میان مقامات برای ساخت راهآهن در ابتدا باید صرف بستن سد در خوزستان برای ایجاد مزارع نیشکر، و توسعه کشت چای در لاهیجان شود. «راهآهن خوب است. منکر هم ندارد. ولی برای اصلاح اقتصادیات مملکت آیا مقدم داشتن این اقدام مفیدتر نخواهد بود... با حالت فعلی مملکت اگر ایجاد راه را مقدم بر اصلاحات فوق بداریم این راه به واردات مملکت بیشتر کمک خواهد کرد. پیشنهاد های مشخص اتحادیه تجار همدان در پاورقی آمده است.(۳)

 تعطیلی دروس شب مدرسه حقوق

چندی است مدرسه حقوق، به دلیل نداشتن چراغ، دروس شب خود را تعطیل میکند. روزنامه شفق سرخ ضمن چاپ این خبر، از چراغانی های دولتی برای مراسم جشن ولایتعهدی محمدرضا پهلوی در روز پنجشنبه نوشت: «بعضی ادارات مشغول تهیه مراسم چراغانی و جشن گردیدهاند و از قرار مذکور چراغانی رسمی ادارات دولتی شب جمعه خواهد بود.»(۴)

 خودداری بنگاه های اقتصادی شوروی از پذیرش چرونتس

بنابر تلگرامی که تجار گیلانی به وزارت فواید عامه فرستادند، بنگاه های اقتصادی شوروی در گیلان، از جمله بانک روس، از

پـذیرش چرونتس خودداری میکننـد. در این تلگرام آمده است که روسـها چند روزی چرونتس را خریدند، اما باز از قبول این بروات خودداری میکنند. گفته میشود بار دیگر وزارت فواید عامه با مقامات شوروی در ایران وارد گفتوگو شده تا این معضل را حل کند.(۵)

 پرواز هواپیما های ایرانی از بادکوبه به تهران

جرایـد نوشـتند که دو فرونـد هواپیمای ایرانی خریداری شده از شـرکت اویوخیم شوروی از بادکوبه به تهران پرواز کردند.(۶) این خبر مربوط است به سه هواپیمایی که شـرفالدینمیرزا قهرمانی و همراهان او که از مسـکو به تهران میآوردنـد و یکی از آنها در بادکوبه متلاشی شد. قرار بود دو هواپیمای یاد شده پیش از ظهر امروز به تهران برسند ولی گویا بدی آب و هوا مانع از آن شد.(۷)

 اسبابکشی محمدرضا و مادرش به کاخ گلستان

عصـمتالملوک دولتشـاهی، همسـر دوم رضاشـاه، و محمـدرضا پهلوی، پسـر بزرگش، امروز از خـانه رضاشـاه به کاخ گلسـتان اسبابکشـی کردنـد. آنان در عمارت بلور ساکن خواهنـد شـد.(۸) همچنین گفته شـد کلاـس هـای درس محمـدرضا در همین عمارت تشکیل میشود.(۹)

 برکناری امیرلشکر غرب

منابع انگلیسـی نوشـتند که رضاشاه پس از آن که امروز غیرمنتظره به بازدیـد وزارت جنگ رفت و ناخشـنودی خود را از وقوع دو فقره راهزنی اخیر در جـاده کرمانشـاه قصرشـیرین ابراز کرد به وزیر جنگ دسـتور داد فوراً راهی کرمانشاه شود. وی ضـمن برکنار کردن امیرلشـکر غرب از وزیر جنگ خواست درباره این حادثه و اوضاع لرسـتان تحقیق کرده گزارش نمایـد که از نظر نظـامی چه اقـداماتی لاـزم است انجام گردد.(۱۰) (ر.ک: ۴ بهمن) امیرلشـکر عبـد الله خـان امیرطهمـاسب، وزیر جنگ، امروز راهی حدود غرب شد.(۱۱)

۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۴، صص ۱ و ۲.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۱۸، ص ۲.

۳- اسنادی از انجمن های بلدی، تجار و اصناف (۱۳۲۰-۱۳۰۰ش)، به کوشش رضا مختاری اصفهانی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش، صص ۵۹ تا ۶۲. «۱. تا میزان ده کرور تومان از عوایـد انحصار قند و شـکر و چای قبلاً برای بسـتن سـد اهـواز و ترویـج زراعـت چغنـدر قنـد و شـکر در خوزسـتان و زراعت چـای در شـمال ایران، پنبه در مشـرق و شـمال ایران اختصاص داده شود. ۲. پس از انجام اصلاحات فوق به ایجاد راهآهن مبادرت شود. ۳. راجع به واردات مملکتی و تعیین اشیاء غیرضـروری و منع آنها در حـدود چیز هایی که مواد اولیه آن در مملکت باشـد و جمعیت بیکار فعلی بتوانند نظایر آنها را تهیه نماید. ۴. تشویق و تقویت و در حقیقت احیاء و حمایت واقعی از صـنعتگران داخله تا درج های که بتوانند خود را از بدبختی و مملکت را از احتیاج نجات دهند.» (همان، ص ۶۲)

۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۴، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همان، شم ۴۴۵، ص ۱.

۷- همان، شم ۴۴۴، ص ۲.

۸- همان، شم ۴۴۵، ص ۲.

۹- همان، شم ۴۴۶، ص ۳.

۱۰- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، ص ۱۲.

 چهارشنبه

۷ بهمن ۱۳۰۴

۲۷ ژانویه ۱۹۲۶

۱۲ رجب ۱۳۴۴

 تهیه تاجی شبیه تاج شاهان باستان

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، در «حکم» امروز خود به اطلاع رساند که رضاشاه مایل است تاجی که بر سر میگذارد شبیه تاج های ادوار هخامنشی و ساسانی باشد؛ تاج کیانی فعلی شباهتی به آن تاجها ندارد. «نظر به این که تاج سلطنتی که معروف به تاج کیان است شباهتی به تاج سلاطین گذشته ایران ندارد و دارای این نوع جنبه تاریخی نیست اراده ملوکانه تعلق گرفت که برای تاج سلطنتی نقشه از روی تاج ادوار هخامنشی و ساسانی تهیه شده و پس از تصویب از طرف قرینالشرف ملوکانه برای موقع تاجگذاری ساخته شود. مراتب از طرف اینجانب به وزارت جلیله جنگ اخطار شد که در این باب اگر وسایل و لوازم تهیه نقشه مزبور را دارند اطلاع دهند. همچنین امر ملوکانه صادر شد که یک جفت سردوشی مخصوص سلطنتی تهیه شود.»(۱)

 چگونگی استقرار مدعوین

وزارت دربار با ارسال ابلاغی های به مدعوین مراسم اعلام ولایتعهد، محمدرضا پهلوی، یادآور شد که این مراسم در تالار موزه کاخ گلستان اجرا میشود و شما باید دو ساعت و نیم پیش از ظهر پنجشنبه هشتم بهمن ماه در آن محل حاضر شوید. «ترتیب توقف مدعوین در اطاق موزه در موقع اعلام ولایتعهد والاحضرت اقدس» به ضمیمه این نامه ابلاغ شد.(۲)

 جامی به سلامتی رضاشاه

در برنام های که از طرف تیمورتاش برای چگونگی برپایی مراسم اعلام ولایتعهدی محمدرضا پهلوی تنظیم شده، مراسم ضیافت شام نیز در ساختمان وزارت امور خارجه برای نمایندگان دول خارجی مقیم ایران، در نظر گرفته شده است. در ذکر جزئیات مراسم شام چنین آمده است: «در سر شام، اول رئیسالوزراء به سلامتی اعلیحضرت همایون شاهنشاهی جامی بلند میکنند. بعد شیخ السفراء تبریک تعیین والاحضرت اقدس را گفته، به سلامتی ایشان مینوشد. پس از آن رئیسالوزراء در جواب به سلامتی خواهند نوشید. بعد از شام والاحضرت اقدس به مجلس مهمانی تشریف آورده و سفرا به حضور مبارک معرفی میشوند و پس از آن مراجعت میفرمایند. همان شب در شهر چراغانی خواهد بود.»(۳)

 تبریک امیرلشکر غرب

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی به رضاشاه ولایتعهدی «ولینعمتزاده اعظم» را تبریک گفت و آرزو کرد که «قرون متوالیه افراد اهالی این مملکت در ظل رأفت و دادگستری ذات اقدس ملوکانه ارواحنا فداه و ولینعمتزاده اعظم متمتع و برخوردار گردند.»(۴)

 تذکری دوباره به فرماندهان لشکر شرق و تیپ شمال

در ادامه توصیه ها و سفارش های رضاشاه به فرماندهان یگان های نظامی که حوزه کاری آنها در مرز های ایران و شوروی است. (ر.ک: ۲ بهمن) رئیس ارکان حرب کل قشون امروز بار دیگر نوشت که دولت های شوروی و ترکیه از استقرار دوباره سلطنت در ایران خشنود نیستند؛ تمایل آنها به تغییر رژیم سیاسی ایران و تبدیل سلطنت به جمهوری بود. از این رو این دو مملکت مشی خود را نسبت به ایران تغییر داده، احتمالاًـ علناً یا مخفیاً معاهداتی نیز داشتهاند. از این رو بنا به دستور رضاشاه باید این امور مدنظر قرار گیرد: «۱. جلب رضایت کامل از طبقات مختلفه اهالی ولو اشخاصی که سوابق نیکو ندارند؛ ۲. مماشات و حسن سلوک مأمورین دولت از هر صنف و در هر مقام که هستند؛ ۳. جلوگیری از پروپاگاند و انتشارات کاذبه از طرف دول همجوار و مأمورین آنها؛ ۴. مراقبت کامل برای این که به هیچوجه بهانه و دستآویزی به دست اجانب داده نشود.»(۵)

 مقابله با اقدامات دینمحمد خان و دلاور خان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب با اشاره به گزارش رئیس گمرک بندرعباس نوشت که سردار دینمحمد خان و دلاور خان با دستاندازی به گمرک چابهار عملیات خود را گسترش دادهاند. حال که قوای اعزامی آن لشکر از کرمان به چابهار گسیل شدهاند، دستور دهید در تعقیب و تنبیه یادشدگان و مراقبت از گمرک اقدامات لازم را انجام دهند.(۶)

 ادامه فعالیت اداره خیریه آمریکاییان در ارومیه

رحیم خاکپور، رئیس نظمیه ارومیه، در گزارشی به وزارت داخله نوشت که مدتی است از تعطیلی اداره خیریه آمریکاییان میگذرد، اما همچنان وجوهی که به عنوان اعانه از آمریکا میرسد توسط مستر میلر، رئیس هیأت تبشیری آمریکا، میان مستحقان مسیحی تقسیم میشود. «در این مدت یک ماه قریب به یکصد نفر از زن های بیوه و [مردان فقیر] مسیحی هر یکی پنج تومان به عنوان اعانه از نماینده مذکور آمریکا» گرفتهاند.(۷)

 عکاسباشی دربار پهلوی

به موجب حکمی از طرف رضاشاه، میرزاجعفر خان خادم، به سمت عکاسباشی و ریاست عکاس خانه وزارت دربار انتخاب شد.(۸)

 آتشبازی به مناسبت تولد حضرت علی(ع)

امشب به مناسبت تولد حضرت علی علیهالسلام مراسم آتشبازی در میدان مشق تهران برپا شد.(۹)

۱- تغییر لباس و کشف...، ص ۱۸۹.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱، صص ۱۱۴ و ۱۱۵.

۳- همان، صص ۱۳۶ و ۱۳۷.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، صص ۶۳ و ۶۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۳۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۷۷.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۴-۱-۴۷-۱۳۰۴.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۴، ص ۲.

۹- همانجا.

ص: ۵۵۵

 پنجشنبه

۸ بهمن ۱۳۰۴

۲۸ ژانویه ۱۹۲۶

۱۳ رجب ۱۳۴۴

 تحویل فرمان ولایتعهدی به محمدرضا پهلوی

پیش از ظهر امروز فرمان ولایتعهدی محمدرضا پهلوی طی مراسمی به وی تحویل داده شد. محمدولیمیرزا فرمانفرما، یکی از نمایندگان مجلس در این باره نوشت: «در اتاق موزه میرویم. از همه طبقات هستند. ورود ولیعهد را اطلاع میدهند. وارد میشود. بچه هفت ساله ولی کوتاهتر از سن خود مینماید. لباس بچه های نظام را بدون زینت دارد. امیراکرم که پسرعمو است و سِمَت ریاست درب خانه ولیعهدی را دارد، او و وزیر دربار همراه هستند. میآیند و ولیعهد پایین تخت طاووس، که در جلو علما هستند، میایستند. بعد فرمان همایونی را وزیر دربار میرود و حامل میشود. ولیعهد به استقبال فرمان تا درب اتاق میرود و مراجعت میدارند. وزیر دربار فرمان را قرائت میدارد و بعد از فاصل های ولیعهد میروند.»(۱)

 گلایه سرتیپ ابوالحسن خان از نرسیدن نیرو

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای اعزامی از لشکر شمال غرب، در تلگرامی به ارکان حرب کل قشون از این که قوای تحت امر او کاملاً به خرمآباد نرسیده و او منتظر است پس از رسیدن آنها اقدام به عملیات مذکور کند، گلایه کرد. وی افزود شاید ۱۵ تا ۲۰ روز دیگر طول بکشد که نیروها از کرمانشاه برسند. بعد از آن هم باید منتظر رفع خستگی آنان شد و این برای عملیات جنگی پیش رو خوب نیست. سرتیپ ابوالحسن خان نوشت که با این ترتیب ممکن است تهاجم به مواضع الوار به بهار سال آینده موکول شود. همچنین آذوقه اردو دارد به مصرف میرسد و تا رسیدن آنان تمام خواهد شد.(۲)

 پاسخ امیرلشکر شمال غرب

پس از تذکر دوبار های که وزارت جنگ از قول رضاشاه به امرای لشکر شرق و شمال غرب درباره سیاست جدید دولتین شوروی و ترکیه داد، سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که وضعیت فعلی آذربایجان با تمهیداتی که اتخاذ شده امکان تبلیغات خارجیان را نمیدهد. وی رفتار نظامیان با مردم را خوش توصیف کرد، اما با انتقاد از عدلیه و مالیه، این دو اداره را منشأ نارضایتی مردم دانست. وی در توصیف عملکرد مالیه نوشت که «در اموال اهالی به طوری دخالت مینمایند که هیچکس مطمئن نیست که آنچه را که امشب دارد آیا فردا متعلق به او خواهد بود یا نه.» وی افزود «من در برابر شکایت مردم به آنها قول میدهم که اعلیحضرت قدر قدرت شاهنشاهی ارواحنا فداه در نظر مبارک دارند که رفرم کامل در ادارات فرمایند.»(۳)

□ پاسخ وزیرمختار بلژیک

کوولیه، وزیرمختار بلژیک در تهران، در پاسخ به نامه وزارت امور خارجه راجع به تعهد شرکت بلژیکی به کشیدن خط آهن به یکی از محلات تهران، نوشت که غیر از اتفاقات عمومی که ارسال ملزومات را برای شرکت گزاف تمام میکرد، ترانزیت ریل های این خط از قفقاز هم دچار اشکال بود که فعلاً رفع شده، ولی وقت زیادی از ما گرفت. وی با اشاره به بالا رفتن هزینه ها، به افزایش قیمت علیق اشاره کرد که موجبات زیان شرکت بلژیکی را در پی داشته.(۴) کوولیه در پایان گفت از بذل مساعی خود برای کشیده شدن این خط دریغ نخواهد کرد.(۵)

□ رئیس جدید معارف آذربایجان

به نوشته روزنامه شفق سرخ، دکتر احمد خان عمادالملک، به سمت رئیس معارف آذربایجان انتخاب شد.(۶)

□ سان در میدان مشق

بعد از ظهر امروز، پس از مراسم تحویل فرمان ولایتعهدی، رضاشاه عازم میدان مشق شد. وزارت جنگ از چند روز قبل نمایش نظامی ادوات جنگی را در این میدان تدارک دیده بود. دو تانک با خراب کردن دیوار، افتادن توی گودی و بیرون آمدن نمایش هایی دادند. بعد از آن دفیله قشون شروع شد.(۷)

□ مسابقات فوتبال در زمین کالج

ظرف امروز و فردا ۲۴ تیم در زمین کالج، بیرون دروازه یوسفآباد با یکدیگر فوتبال بازی میکنند.(۸)

□ تکذیب شایعه دمپخت

مرتضی بیات، وزیر مالیه، و میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، با صدور اطلاعی های شایعه توزیع دمپخت به جای نان را تکذیب کردند. «در این دو روزه در شهر شایع شده است که سرویس ارزاق درصدد میباشد دمپخت طبخ نموده به عوض نان به اهالی بدهد. این شایعه به کلی بیاساس است و ذخیره کافی گندم برای نان اهالی موجود میباشد.»(۹)

□ مراسم سلام

امروز به مناسبت میلاد حضرت علی علیهالسلام، و پیش از مراسم اعطای فرمان ولیعهدی به محمدرضا پهلوی، مراسم سلام در عمارت برلیان برگزار شد. ابتدا هیأت وزیران و مقامات عالی اداری، سپس علما و نمایندگان مجلس شورای ملی، و بعد رجال و اعیان و تجار و اصناف به رضاشاه تبریک گفتند.(۱۰)

□ زلزله در ساوجبلاغ

اوایل صبح امروز در ساوجبلاغ زلزله آمد. بنابراین گزارش

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۵۲ و ۱۵۳.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۲۰ و ۱۲۱. رضاشاه از دیدن این تلگرام ناراحت شد و گفت که چنین استنباط میشود که منتظر رسیدن اردوی شمال غرب هستید که با قوای خودتان عملیات را شروع کنید. در صورتی که فرماندهی قوای لرستان به عهده شما گذاشته شده و باید با همان قوا عملیات را شروع کنید، اردو هم به کمک شما خواهد آمد. (همان، ص ۱۱۹) چنین به نظر میرسد که در پی عزل حسین خزاعی از فرماندهی لشکر غرب، فرماندهی قوای لرستان به عهده سرتیپ ابوالحسن خان گذاشته شده است. باید توجه داشت که فرماندهی قوای لرستان غیر از فرماندهی لشکر غرب است.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، صص ۳۰ تا ۳۲. پاسخ رضاشاه در این زمینه جالب بود. از رفتار سوء ادارات مالیه و عدلیه باید توسط خود شما جلوگیری شود. یعنی با قوه نظامی در امور قوای اجراییه و قضائیه دخالت کنید. (همان، پ ۱۵۶، ص ۳۵)

۴- لابد منظور غذای اسب هایی است که تراموا های تهران را میکشیدند.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵ و ۴-۹-۶-۱۳۰۴.

۶- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۵، ص ۲.

۷- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۳.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۵، ص ۳.

۹- همانجا.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۱، ص ۱.

زلزله خسارتی وارد نکرده است.(۱)

 دزدی خاویار توسط روسها

به گزارش رئیس شیلات ایران ماهیگیران آستارای روس شبانه و روزانه به آب های ایران تجاوز کرده و از تور ماهیگیران ایران ماهی خاویار سرقت میکنند. وی افزود با توجه به قیمت گزاف خاویار در دنیا موضوع را به رئیس شیلات آستارا اطلاع داده، ولی زیر بار نرفت. در ن هایت با حاکم لنکران وارد مذاکره شده ،وی به آستارای روس آمد. این گزارش ادامه میدهد که با حضور حاکم لنکران، حاکم آستارای روس، رئیس شیلات روس و من نشستی برگزار گردید و ثابت کردم تا ۴۰ زرع عمق دریا قایق های روس حق ندارد به سواحل ایران نزدیک شوند. ادله من مورد پذیرش مقامات روس قرار گرفت؛ و نیز افزودم که اقدامات بعدی ماهیگیران روس در سرقت ماهی خاویار ایران منجر به دستگیری آنها خواهد شد. این گفته برای طرف روسی سنگین بود، اما مجبور شدند بپذیرند.(۲)

(تصویر) رضا خان، محمدرضا ولیعهد و چراغعلی خان امیراکرم

 جمعه

۹ بهمن ۱۳۰۴

۲۹ ژانویه ۱۹۲۶

۱۴ رجب ۱۳۴۴

 افزایش ساعات روشنایی

بلدیه تهران قرار است ساعات روشنایی خیابان های تهران را تا ۱۲ شب افزایش دهد. «بودجه ساعات اضافات روشنایی را از قبیل چراغ برق خیابانها و چراغ های نفطی محلات» تهیه کردهاند تا چراغها عجالتاً تا ۱۲ شب روشن باشد.۱

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۱، ص ۲.

(تصویر) تهران، نمای عمومی

۱- همان، شم ۲۰۲۲، ص ۳.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۴۹۰۹.

 شنبه

۱۰ بهمن ۱۳۰۴

۳۰ ژانویه ۱۹۲۶

۱۵ رجب ۱۳۴۴

 جلوگیری دولت ترکیه از پرواز سرهنگ نخجوان

سرهنگ علی ریاضی، سرپرست نظامیان اعزامی به فرانسه، به وزارت جنگ خبر داد که دولت ترکیه از پرواز سرهنگ احمد نخجوان به تهران جلوگیری میکند. «یک ماه است ملخ طیاره روانه [شده] هنوز موفق به حرکت نشده... ترکها مایل نیستند مسافرت توسط یک ایرانی به عمل بیاید، اشکالتراشی میکنند.» پیش از این گفته میشد که هواپیمای معیوب سرهنگ نخجوان با هواپیمای دیگری که از فرانسه خریده و ارسال شده تعویض میشود. سرهنگ ریاضی از وزارت جنگ خواست با اقدامات سیاسی مقدمات پرواز سرهنگ نخجوان را فراهم نماید.(۱)

سرهنگ احمد نخجوان نیز در تلگرامی وضعیت خود را چنین توضیح داد: «در اینجا کاملاً حالت حبس را دارم. به هیچ طرفی نمیگذارند بروم، حتی نزد طیاره خودم هم راهم نمیدهند. در تلگراف قبل هم تکلیف خواستم، جواب نیامد؛ و اگر چندی همین شکل بگذرد دیگر به این طیاره اطمینان نخواهم داشت.»(۲)

 خرید اسب انگلیسی

رئیس ارکان حرب کل قشون در نام های به وابسته نظامی انگلیس در تهران با اشاره به گفت و گوی شفاهی اخیر در میدان چوگان راجع به تهیه اسب های انگلیسی، نوشت: «خواهشمندم جواباً اطلاع فرمایید که برای خرید چهار زوج اسب... جهت درشکه و سه رأس اسب... سواری که از نژاد خالص انگلیس باشد از چه مجرا بایستی اقدام نمود و قیمت و مخارج آن تخمیناً تا طهران بالغ بر چه میزان و از چه طریقی وارد کردن آنها بهتر خواهد بود؟»(۳) رضاشاه سفارش خرید این اسبها را داده بود.(۴)

همچنین سرتیپ جهانبانی تاج سردوشیای که از فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس گرفته بود، پس داد و ضمن تشکر گفت که نیازمان برطرف شد.(۵)

 تدارک برای دیدار لورن و رضاشاه

وزارت امور خارجه در نام های به ریاست تشریفات سلطنتی نوشت که روز سهشنبه ۱۳ بهمن سرپرسی لورن، وزیرمختار

انگلیس، به دیدار رضاشاه خواهد آمد. سفارت انگلیس میگوید همراهان وزیرمختار ۱۴ نفر هستند. «حسبالمعمول یک کالسکه چهاراسبه جهت جناب وزیرمختار و عده کافی کالسکه دو اسبه برای همراهان معزیالیه... به سفارت انگلیس فرستاده شود.»(۶) این دیدار برای ارائه اعتبارنامه به پادشاه جدید ایران بود. غیر از لورن قرار بود وزیرمختار ایتالیا در ۱۵ بهمن، وزیرمختار مصر در ۱۷ بهمن، به ملاقات رضاشاه بیایند.(۷)

 ضرورت خلعسلاح بختیاریها

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرامی فوری به ارکان حرب کل قشون نوشت که به نظامیان گسیل شده به کیالان و رزه دستور داده شد با سرعت طوایف بالاگریوه را خلعسلاح نمایند. همچنین سرتیپ ابوالحسن خان نیز دستور دارد عملیات نظامی خود را متوجه طایفه پاپی کند. با وجود این بار دیگر خاطرنشان میکنم که «اگر چهارلنگها خلعسلاح نشوند هر قدر قوه به لرستان سوق شود و هر چه عملیات بشود باز هم مجال برای مسلح شدن الوار به دست بختیاریها هست.»(۸)

 تذکری برای عدم استفاده از تمبر های قدیم

نماینده سیاسی ایران در رُم در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که با توجه به تغییر سلطنت، استفاده از تمبر های قدیم [با چهره احمدشاه] در این جا اسباب تعجب است. همه نامه های رسیده از ایران دارای تمبر های قدیمی هستند. «اگر چه تمبر های جدید هنوز حاضر نشده، به عقیده بنده باید عجالتاً تمبر موقتی به نوشتجات الصاق نمایند؛ چه، حقیقتاً استعمال تمبر های سابق از هر قاعده خارج است.»(۹)

 نظر مساعد دولت با انتخاب نماینده کلدانیان

محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء؛ و دادگر، وزیر داخله، در نام های به مجلس شورای ملی نظر مثبت خود را با حضور نماینده کلدانیان در مجلس اعلام کردند. آنان نوشتند که برای کلدانیان و ارامنه آذربایجان یک نفر نماینده در قانون انتخابات مجلس تعیین شده است در حالی که کلدانیان و آشوریان از هر حیث با ارامنه تفاوت دارند و میتوانند در شمار ملل متنوعه [= اقلیت مذهبی] به شمار آیند. وزارت داخله تقاضای کلدانیان را برای داشتن نمایند های در مجلس بررسی کرده و موافق آن است. در ادامه این نامه ماده واحد های نیز به مجلس پیشنهاد شد تا این مسئله را تصویب نماید.(۱۰)

 اجبار به اتباع ایرانی

به گزارش کارگزاری خوزستان اتباع ایرانی اهل خرمشهر که از قدیم در خاک عراق ساکن بودند و در آن جا نسل اندر نسل ملک و خانه و نخلستان دارند، از طرف حکومت عراق تحت فشار قرار گرفتهاند که تابعیت عراق را بپذیرند، وگرنه املاک و اموالشان ضبط و باید به خاک ایران برگردند. کارگزاری افزود که اقدامات ما تاکنون نتیجهبخش نبوده و هر روزه با شکایات متعددی از طرف این گروه از ایرانیان ساکن عراق روبهرو هستیم. کارگزار از وزارت امور خارجه خواست با مقامات مربوطه وارد مذاکره شده، در رفع این بیاعتدالی اقدام نماید.(۱۱)

□ عروس شهر های قفقاز در فقر و پریشانی

ژنرال کنسول ایران در تفلیس در نام های به وزارت امور خارجه نوشت که تفلیس پیش از انقلاب کمونیستی عروس شهر های قفقاز بود، اما پس از انقلاب رو به خرابی گذاشت و امروزه کثافت معابر را برداشته و اهالی در فقر و پریشانی بسر میبرند. وی افزود با وجود این هر روز یک مالیات تازه بسته میشود. از جمله به تازگی مسائل بهداشتی را مستمسک قرار داده، دستور دادهاند مغازه های آرایشگر، فرچه هایی که با آن کف به صورت مشتریان میزنند تا ریششان را بتراشند باندرول کنند؛ یک بار بیشتر استفاده نشود و پس از تنظیف دوباره به کار گرفته شود. شب، فرچه ها تحویل حفظالصحه گردد، صبح پس گرفته شود. و نیز مقرر شده کیسه های دلاکی حمام باندرول شود که برای هر فرد یک بار استفاده گردد. «اگر کسی از کثافت اهالی باخبر باشد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۲۶.

۲- همان، ص ۱۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۳۲.

۴- همان، ص ۳۱. فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس، پاسخ داد اسبها ۱۵۰ تا ۲۰۰ لیر قیمت دارند و میتوان توسط تجارت خان های آنها را از قرار رأسی ۳۵ لیره از انگلیس به بوشهر آورد. البته هزینه علیق نیز به این مبالغ اضافه میشود. (همان، ص ۳۰)

۵- همان، ص ۳۳.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۷۱.

۷- همان، ص ۴۶.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۱۵. به امیرلشکر غرب پاسخ داده شد که خلعسلاح چهارلنگ توسط لشکر جنوب مورد تأکید قرار گرفته است. (همان، ص ۱۱۴)

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۸۲-۳۶-۱۳۰۴. پاسخ داده شد که نظریه درستی است و دولت در حال اصلاح آن است.

۱۰- اسنادی از انتخابات مجلس...، صص ۲۸۹ و ۲۹۰.

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

تصدیق خواهد کرد که وضع این قوانین فقط برای گرفتن مالیات به اسامی مختلف است. به هر حال فعلاً روزی هشتصد منات از این محل عاید صندوق بلدیه میشود.»(۱)

 آغاز تحصیلات محمدرضا پهلوی در مدرسه نظام

محمدرضا پهلوی، فرزند ارشد رضاشاه که پنجشنبه گذشته فرمان ولایتعهدی دریافت کرد، امروز برای آغاز تحصیلات به مدرسه نظام رفت.(۲)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

بیشتر وقت امروز مجلس به توضیحات یکی از نمایندگان درباره چاه های نفت خوریان واقع در سمنان گذشت.(۳)

 زمینگیر شدن هواپیمای سیمرغ

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی فوری به رئیس ارکان حرب کل قشون از خرابی هواپیمای سیمرغ خبر داد و نوشت که یک پیستون و یک ملخ آن از کار افتاده است. وی یادآور شد برای شروع عملیات نیازمند پرواز سیمرغ هستیم. خلبانها نیز تقاضای قطعات یدکی از مرکز کردهاند. «متمنی است دستور فرمایید اشیایی که خواستهاند به وسیله طیار های که بنا بود پنج روز بعد از پرواز طیاره سیمرغ به خرمآباد بیاید فوراً ارسال دارند.»(۴)

 تأسیس شورای عالی فلاحتی

هیأت دولت در جلسه امروز خود تصمیم گرفت شورای عالی فلاحت را برای بهبود امور اقتصادی و توسعه کشاورزی تشکیل دهد. این شورا قرار است با حضور گروهی از متخصصان داخلی و خارجی در امور زراعتی، شماری از ملاکین، شماری از زارعین و افراد آگاه تشکیل گردد.(۵)

 یکشنبه

۱۱ بهمن ۱۳۰۴

۳۱ ژانویه ۱۹۲۶

۱۶ رجب ۱۳۴۴

 بخشنام های برای گفتن تبریک

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال بخشنام های به فرماندهان لشکر های غرب، جنوب، شمال غرب، شرق و فرمانده تیپ

شمال با اشاره به انتصاب محمدرضا پهلوی به مقام ولایتعهدی لازم دانست «تبریکات مستقیم به حضور مبارک والاحضرت اقدس مخابره فرمایند.»(۶)

 گزارش وزیر جنگ از کرمانشاه

امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسبی، وزیر جنگ، در گزارشی که از کرمانشاه به رضاشاه فرستاد موقعیت لشکر غرب را نسبت به وضعیت لرستان تشریح کرد. سفر امیرطهماسبی به کرمانشاه به دستور رضاشاه و جهت آگاهی از وضعیت این ناحیه انجام شده بود. وی موظف بود امیرلشکر غرب را معزول و نتیجه مشاهدات خود را از عدم پیشرفت امور به اطلاع برساند. امیرطهماسبی در این گزارش با اشاره به مطالعه گزارش هایی که فرماندهان منطقه به مرکز دادهاند و نیز دقت در دستور های داده شده نوشت اگر به همین ترتیب اوضاع ادامه یابد بر تجری الوار افزوده خواهد شد و طوایفی که با ایلات بالاگریوه متحد نبودهاند، متفق خواهند شد. وزیر جنگ نوشت دو گروهان از قوای اعزامی لشکر شمال غرب هنوز در کرمانشاه هستند؛ چون پول برای حرکت به طرف لرستان ندارند. همچنین غیر از فوج منصور، سایر یگان های لشکر غرب نیز وارد عملیات نشدهاند. وی افزود که دو گروهان مانده در کرمانشاه را راهی خرمآباد کردم. وزیر جنگ فرماندهان منطقه را به عدم اتخاذ تصمیمات عاقلانه متهم کرد که تاکنون جز مبادله تلگرام کاری نکردهاند. آنان دائم تقاضای هواپیما کردهاند که یا با کارشکنی خلبانها روبرو بودهاند و یا با خرابی هواپیماها. طهماسبی خرابی ملخ هواپیمای سیمرغ را محتملاً کار خلبان دانست و نوشت بدون هواپیما و با همین شمار از نظامیان میتوان به کار لرستان خاتمه داد. با وجود این تقاضا کرد اگر لشکر جنوب نیرویی به دزفول و محل قشلاق چهارلنگها بفرستد تا آنان را خلعسلاح کند خوب است، زیرا چهارلنگها که هم مرز طوایف بالاگریوه هستند به آنها اسلحه میرسانند. وزیر جنگ وجود هواپیما را نیز برای سرکوب الوار مناسب دانست.(۷)

 تعیین ۱۷ آجودان برای رضاشاه

رضاشاه در پنجمین فرمان همایونی با اشاره به انتصاب سرتیپ مرتضی یزدانپناه به سمت «آجودان ژنرالی مخصوص»، هفده صاحب منصب دیگر را به عنوان آجودان های خود تعیین کرد. این آجودانها عبارتند از: محمود خان پولادین، فرمانده فوج گارد پهلوی؛ نایب سرهنگ رضاقلی خان امیرخسروی، خزانهدار کل و مفتش مالی کل قشون؛ نایب سرهنگ اسماعیل خان شفایی، رئیس اداره قور خانه و مهمات کل قشون؛ نایب سرهنگ محمود خان امیرطهماسب، فرمانده گارد رضاپور؛ نایب سرهنگ علیاصغر خان نقدی، معاون فوج

۱– همان، ۱۱۷–۲۴–۱۸–۱۳۰۴.

۲– تغییر لباس و کشف...، ص ۱۸۹.

۳– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۲، صص ۲ و ۳.

۴– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۱۱. وزارت جنگ پاسخ داد که وضعیت آب و هوایی آن منطقه که با شدت بارندگی همراه است، نتیج های جز خرابی هواپیما نخواهد داشت. اگر لوازم یدکی بیاید فاید های ندارد و خود آن هواپیما هم خراب خواهد شد. قطعات سیمرغ ارسال میگردد تا پس از مرمت به تهران بازگردد. (همان،

ص ۱۱۰)

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۷، ص ۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۶۲.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۹۹ تا ۱۰۲.

کوهستانی تیپ توپ خانه لشکر مرکز؛ یاور منصور میرزا جهانبانی، فرمانده گردان اول فوج گارد سنگین؛ سلطان اسد الله خان گلشائیان، رئیس تنظیمات لشکر مرکز؛ سلطان علیآقا خان، فرمانده گروهان مسلسل فوج گارد بهادر؛ سلطان غلامحسین خان قویمی، فرمانده بهادران یک فوج گارد نصرت؛ نایب اول میرمحمدعلی خان علوی، آجودان فوج گارد نصرت؛ نایب اول غلامرضا خان خداداد، فرمانده دسته آتشبار یک فوج کوهستانی تیپ توپ خانه لشکر مرکز؛ نایب اول رحیمآقا باقری فرمانده گروهان ۷ گردان ۳ فوج گارد پهلوی؛ نایب اول منصور خان مزین، منشی اول تیپ دوم گارد پیاده لشکر مرکز؛ نایب اول حسن علی خان قشقایی، فرمانده گروهان چهارم فوج گارد بهادر؛ نایب اول غلامعلی خان بایندر، فرمانده آتشبار اول فوج کوهستانی تیپ لشکر مرکز؛نایب دوم نصر الله خان مقبلی، فرمانده دسته دو فوج گارد فاتح؛ حاجی خان سیاح، فرمانده گروهان چهارم فوج گارد آهن. همه این افراد غیر از امیرخسروی و شفایی از صاحب منصبان لشکر مرکز بودند.(۱)

 دیدار نماینده وزارت امور خارجه با سفیرکبیر ترکیه

اداره دوم سیاسی در گزارشی با عنوان «ملاقات با آقای سفیرکبیر ترکیه» نوشت که درباره ممانعت دولت ترکیه از پرواز سرهنگ احمد نخجوان با سفیرکبیر ترکیه گفت و گو کرده است. نماینده وزارت خارجه به مقام سیاسی ترک گفت که این رفتار دولت همسایه خلاف روابط دوستانه است. چندی پیش که هواپیمای ترکیه به تهران آمد با کمال گرمی و برادرانه پذیرفته شد و همه نوع مساعدت درباره آن به عمل آمد و برخی رجال با پذیرفتن دعوت سفیرکبیر با آن پرواز کردند. وی گفت که رفتار فعلی دولت ترکیه غیردوستانه است. سفیرکبیر ترکیه در پاسخ گفت که تلگرامی از دولت متبوعش رسیده که میگوید هواپیما آزاد و مانعی برای پرواز آن نیست. وی با نشان دادن تلگرامی که پیش از آن به آنکارا فرستاده بود، گفت هر اقدامی را برای رفع توقیف هواپیما انجام خواهد داد.(۲)

 پرسش از سرهنگ صادق کوپال

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به سرهنگ صادق کوپال، وابسته نظامی ایران در ترکیه، با اشاره به این که دولت ترکیه از پرواز سرهنگ احمد نخجوان به ایران جلوگیری کرده، حتی خود او را تحت نظر دارد، پرسید: «علت این که تاکنون اقدامی از طرف شما معمول نگردیده و راپرتی نداد هاید چیست؟ لازم است سریعاً اقدامات جدی در پرواز مشارالیه به عمل و نیز سبب ممانعت و رفتار دولت ترکیه را نسبت به سرهنگ مذکور فوراً اطلاع دهید.»(۳)

 دستگیری یک افسر روس

به گزارش فرمانده لشکر شرق به نقل از رئیس ساخلو درجز، یک افسر روس موسوم به ولاندان با لباس شخصی و یک اسلحه از بیراهه وارد خاک ایران، اما در مرز دستگیر شده است. «امر داده شد مشارالیه را با عکس و نوشتجاتش به مشهد اعزام دارند. خواهشمندم تعیین فرمایید با مشارالیه چه معامله شود؟»(۴)

 تعیین میرشکار

امروز حکم حسن خان مقدم به عنوان میرشکار دربار پهلوی صادر شد.(۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست نایب رئیس، طباطبایی دیبا، تشکیل شد. دستور نخست ماده واحد های برای مخارج اجرای قانون ممیزی بود. این ماده اجازه میداد مبلغ ۲۰۰ هزار تومان برای اجرای قانون املاک اربابی و دواب، مصوب ۲۰ دی ۱۳۰۴، در اختیار وزارت مالیه قرار گیرد. وزارت مالیه هم مجاز بود برای کسب این مبلغ در هر محلی که قانون را اجرا میکند صدی پنج علاوه بر مالیات های جاری، مالیات بگیرد و تحویل خزانه دهد. این ماده واحده به تصویب رسید. سپس لایحه ادامه استخدام مسیو لامبر مولیتر، رئیس گمرک، مطرح شد که تصویب گردید. در ادامه نمایندگان ماده واحده تأسیس مدارس تازه در آذربایجان را بررسی کرد. در این لایحه ۳۱ هزار تومان اعتبار در اختیار وزارت معارف قرار میگرفت تا مدارس جدید را [برای توسعه زبان فارسی] در آذربایجان ایجاد نماید. این لایحه به تصویب رسید.(۶) منابع انگلیسی در مورد خبر اخیر نوشتند که دولت فعلاً علاقه فراوانی به آذربایجان نشان میدهد.(۷)

 ارسال دو دستگاه تلگراف به گنبد و گمیشتپه

وزارت جنگ با تنظیم یادداشتی خطاب به وزارت پست و تلگراف نوشت برقراری مخابرات تلگرافی در ترکمنصحرا ضروری است. آن وزارت خانه بودج های برای سیمکشی ندارد، اما قشون آن ناحیه سیمکشی کرده، با ارسال دو دستگاه تلگراف به گنبد و رامیان یا گمیشتپه روابط تلگرافی آن نواحی برقرار خواهد شد. در این نامه آمده است عایدات مخابراتی که از این طریق برقرار میشود تا استهلاک وجوهی که تیپ شمال برای سیمکشی انجام داده به آن تیپ اختصاص یابد.(۸)

 بازدید والی هرات از مرز

وزارت امور خارجه به وزارت جنگ اطلاع داد محمدابراهیم خان، والی هرات، چندی پیش از مرز های دو کشور افغانستان و ایران دیدن کرد. علت اصلی این مسافرت نگرانی والی از استقرار طوایف سرکش افغان در مرز های دولتین است. «میترسند انگشت خارجی که در کار است آنها را وادار به یاغیگری... بنمایند.» اخیراً نیز محمدابراهیم خان به چهلدختران رفت و از تمامی مرز های آن حدود دیدن کرد.(۹)

 عدم پذیرش چرونتس در آذربایجان

کفیل ایالت آذربایجان به وزارت داخله خبر داد که بانک روس در معاملات خود با تجار ایرانی چرونتس را نمیپذیرد.(۱۰)

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، ص ۳۱.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۵ تا ۱۳-۳۰-۳۴-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۱۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۴۹. وزارت جنگ پاسخ داد این فرد ممکن است جزو همان کمونیست هایی باشد که برای

تبلیغ به ایران می‌آیند؛ بنابراین باید تحقیق شود و تا تعیین تکلیف تحت نظر باشد. (همان، ص ۴۸)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲/۴۷، ص ۱۶.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۳، صص ۱ و ۲.

۷- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۵، صص ۳ و ۴. وزارت پست و تلگراف پاسخ داد که دستور تهیه دو دستگاه تلگراف را داده است اما تخصیص عایدات به تیپ شمال طبق قانون تمرکز عایدات وزارت خانه ها ممکن نخواهد شد. (همان، ص ۲)

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۴۵، ص ۳۴. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شرق رسید. (همان، ص ۳۳)

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۶۳-۳۳-۱۳۰۴.

 دوشنبه

۱۲ بهمن ۱۳۰۴

۱ فوریه ۱۹۲۶

۱۷ رجب ۱۳۴۴

 قطع روابط تجاری شوروی با ایران

دولت شوروی امروز بدون هشدار قبلی مرز های خود را به طور موقت به روی کالاـ های ایرانی، به استثنای پنبه، بست و اجناسی را که بازرگانان ایرانی به شوروی میبردند، توقیف کرد.(۱)

 تحلیل سفیرکبیر ایران از اقدام اخیر دولت ترکیه

سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در اسلامبول، در نام های به وزارت امور خارجه درباره ممانعت دولت ترکیه از پرواز سرهنگ احمد نخجوان به تهران نوشت که «شاید تصور جاسوسی یا چیزی نظیر آن در میان است. حجره و خانه یکی از تجار معروف ایرانی را که به احمد خان پول قرض داده و موقع عبور از اسکی شهر با مشارالیه ملاقات کرده و خانه یکی از قفقازی های تبعه ایران را که به آنجا میرفته نیز پلیس تفتیش کرده، تحت نظر گذاشتهاند.»

طباطبایی افزود سفارت ایران یادداشت شدیداللحنی به آنقوره فرستاد و نسبت به معامل های که با هواپیما و سرهنگ نخجوان کردهاند اعتراض نموده است. وی نوشت این سفارت بدون دستور وزارت امور خارجه، کاری بیشتر از این نمیتواند بکند. هر اقدام دیگری منوط به دستورالعمل جدید دولت ایران است. سفیرکبیر ایران در این نامه احتمال داد از این که دولت ترکیه از بستن عهدنامه جدید با ایران مأیوس شده، اقدام به چنین کاری کرده است. وی افزود از زمانی که به ترکیه آمدهام دو بار برای پاسخگویی به امتناع ایران از پایهریزی روابط جدید با ترکیه به آنقوره رفتهام، برای بار سوم نیز احضار شدهام اما چون دستورالعملی از تهران ندارم، زمین های برای رفتن به آنقوره ندارم. طباطبایی از مسئولان وزارت امور خارجه خواست درباره شروع مذاکرات و تنظیم روابط جدید با ترکیه تصمیمی بگیرند.(۲)

 ضرورت خلعسلاح چهارلنگ توسط لشکر جنوب

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به امیرلشکر جنوب با اشاره به دستوری که به لشکر غرب برای خلعسلاح طوایف بالاگریوه و پاپی داده، نوشت همچنان که پیش از این نیز گفته شده تا زمانی که طایفه چهارلنگ مسلح مانده، لرها امکان مسلح شدن دارند. رئیس ارکان حرب از قول رضاشاه پرسید چه شده که تا به حال اسلحه طایفه چهارلنگ جمعآوری نشده است؟ «البته مقرر خواهید فرمود که به اسرع وقت در خلعسلاح آنها اقدام و نتیجه» را اعلام دارید.(۳)

□ تأکید بر تشکیل امنیه خرمآباد توسط نیرو های محلی

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، در نام های به رئیس ارکان حرب کل قشون، که در واقع پاسخی به اظهارات امیرلشکر غرب مبنی بر عدم امکان تشکیل امنیه توسط لرها بود، نوشت که گزارش لشکر غرب به کلی از روی عدم اطلاع تنظیم شده است. امیراحمدی که خود پیش از حسین خزاعی، امیرلشکر غرب بود، افزود که استقرار امنیه در خط خرمآباد، دزفول تا شوشتر فعلاً باید توسط رؤسای طوایف همان حدود تأمین گردد. وی در توجیه این موضوع گفت که در این فاصله آبادی نیست، فقط عشایر در فصول مقتضی به مراتع موجود آمده، سیاه چادر برپا میکنند و پس از سپری شدن فصل به محل دیگری میروند. «تصدیق میفرمایید که در یک چنین محلی نمیتوان پست هایی از افراد غیر از ایلات تشکیل داد.» رئیس تشکیلات کل امنیه مملکتی افزود که در این مراتع آذوق های یافت نمیشود و حمل آن از خرمآباد و دزفول بسیار گران تمام میشود. چاره کار فقط تشکیل امنیه با استخدام ایلاتی است که مورد اطمینان هستند.(۴)

□ بالا رفتن بیرق ایران در کنسولگری کلکته

نماینده سیاسی ایران در کلکته به وزارت امور خارجه خبر داد که طبق دستور پنجشنبه ۱۳ رجب ۱۳۴۴ روز ولادت حضرت علی علیهالسلام که ولایتعهدی شاهپور محمدرضا پهلوی اعلام گردید، «بیرق نمایندگی را افراشته و به مأمورین حوزه مأموریتی خود نیز مراتب را تلگرافاً اطلاع داد که آنها نیز بیرق قونسولگری را بلند نمایند.»(۵)

□ والی جدید خراسان

به گزارش جراید، میرزامهدی خان دادور (وثوقالسلطنه) به عنوان والی خراسان انتخاب شده است.(۶) دادور در یادداشتی که امروز به وزارت جنگ فرستاد، نوشت ممکن است مسائلی در آنجا پیش آید که لازم گردد با تلگراف رمز «مستقیماً عرایض به خاک پای همایونی [داده] شود. متمنی است مفتاح رمزی برای بنده ارسال شود.»(۷) دادور پیش از این والی فارس و بعد کرمان بود.

این سومین باری است که ظرف چند ماه گذشته برای خراسان والی تعیین میشود، اما پیش از حضور فرد تعیین شده، والی تغییر کرده، فرد دیگری جای او را میگیرد!

□ دیدار سفیرکبیر ترکیه با رضاشاه

محمود شوکت پاشا، سفیرکبیر ترکیه، پیش از ظهر امروز با رضاشاه دیدار کرد.(۸) از جزئیات گفتوگو های فیمابین خبری منتشر نشد.

□ والی جدید آذربایجان

میرزاعلیمحمد خان بنیآدم (شریفالدوله) به سمت والی آذربایجان انتخاب گردید. حکم وی امروز به اطلاع ایالت آذربایجان رسید. وی امروز با محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، و وزیر داخله درباره مسائل آذربایجان دیدار و گفتوگو کرد.(۹)

□ گزارشی از اقدامات وهابیون در مکه و مدینه

جلالالسلطنه، وزیرمختار ایران در مصر، و عینالملک هویدا، ژنرال کنسول شامات، که از طرف دولت مأمور شده بودند به حجاز رفته و ضمن بازدید از اماکن مقدسه مکه و مدینه گزارش ارائه کنند، پس از بازگشت، گزارش یادشده را به وزارت امور خارجه دادند.(۱۰)

این دو پس از آن که وهابیان اقدام به تخریب برخی از اماکن مقدسه مدینه کردند، از طرف دولت ایران مأموریت یافتند.

□ انتصاب پزشک مخصوص رضاشاه

امیراعلم به سمت پزشک مخصوص رضاشاه منصوب گردید.(۱۱)

۱- طاهراحمدی، همان، ص ۸۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۶ و ۶-۳۰-۳۴-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۶۹.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۷۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۰-۶۱-۱۳۰۴.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۳، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۹۴. وزارت جنگ هم پاسخ داد که فقط یک رمز وجود دارد که برای هر مقامی از آن استفاده میشود و شما هم میتوانید از آن بهره گیرید. (همان، ص ۹۲)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۴، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- همان، شم ۲۰۲۳، ص ۲.

۱۱- همان، ص ۳.

 انتقاد شدید خزاعی از سرتیپ ابوالحسن خان

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب که عازم قصرشیرین شده، با اشاره به ضرورت وجود هواپیما در عملیات لرستان نوشت که در این فصل زمستان برای کشف مواضع گروه های مسلح، هواپیما کمک بسیار مؤثری میکند. وی افزود «بنده نمیتوانم بفهمم این اظهار عقیده فرمانده قوای لرستان (سرتیپ ابوالحسن خان) مبنی بر چه نظری است؟» ابوالحسن خان گفته بود به دلیل بارندگی شدید در حدود خرمآباد و دزفول پرواز هواپیما فایده ندارد و جز خرابی آن نتیج های نخواهد بخشید.(۱)

«اگر مسئولیت انتظامات ناحیه مزبور با اینجانب و مشارالیه هم مطیع دستورات اینجانب باید باشد، او چه میگوید و به چه علت مستقیماً راجع به امورات نظامی آن حدود تلگرافات مخابره نموده و بالاخره ایجاد تشتت تصمیم مینماید؟» وی در پایان بار دیگر اعزام هواپیمای جدید و رسیدن قطعات یدکی برای هواپیمای سیمرغ را درخواست کرد.(۲)

 دیدگاه منابع انگلیسی درباره اوضاع لرستان

سفارت انگلیس در گزارشی از اوضاع لرستان نوشت که «اوضاع لرستان تغییری نکرده است، اما پنهانکاری شدیدی درباره وضعیت حقیقی امور در آنجا اتخاذ میشود. از تهران هواپیماها و بمبها ارسال شدهاند؛ قشون دیگری نیز از کرمانشاه در مجموع به استعداد ۱۰۰۰ نفر فرستاده شدهاند، و قوای کمکی بیشتری نیز خواسته شده که از تهران با اصفهان اعزام خواهند شد.

از گزارش هایی که در دسترس است، به نظر میرسد که شورشیان در دسته های کوچک فعالیت کرده، و به نیروها و جاده ها حمله برده و ایذا میکنند. ستاد کل اعتراف کرده است دلیل آغاز این حملات تا حد زیادی به خاطر انتقام خون سران لر است که پیش از این اعدام شدهاند.»(۳)

 سهشنبه

۱۳ بهمن ۱۳۰۴

۲ فوریه ۱۹۲۶

۱۸ رجب ۱۳۴۴

 نشستی راجع به اقدام تجاری شوروی

در پی اقدام دولت شوروی به قطع روابط تجاری (ر.ک: ۱۲ بهمن) محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، وزیران کابینه و تعدادی از نمایندگان، در محل مجلس شورای ملی نشستی برپا کردند. به نوشته محمدولیمیرزا فرمانفرما «از قرار معلوم قضیه با روسها

پیش آمده است و در اثر عدم پیشرفت مسئله شیلات که روسها انجامش را خیلی مایل هستند، روسها فشار هایی وارد آوردهاند؛ منجمله صادرات مالالتجاره را به کلی از سرحدات شمالی منع کردهاند. این ظاهر اطلاعاتی است که به دست آورد هایم.»(۴)

 ممانعت روسها از صدور کالای ایرانی

فرمانده لشکر شرق از قول گزارش رسیده از باجگیران اطلاع داد از دیروز «گمرک هودان از حمل مالالتجاره ممانعت نموده، رئیس ساخلو و کارگزار باجگیران که برای مذاکره رفته بودند در مراجعت راپرت میدهند که کماندان سرحد [شوروی] با رئیس گمرک هودان حکمی ارائه میدهند که از این تاریخ اول ماه [فوریه] روسها به کلی مالالتجاره از طرفین حمل و نقل نخواهد شد.»(۵)

 پاسخ امیرلشکر جنوب به تعلل در خلعسلاح چهارلنگ

در پی ابلاغ گفته رضاشاه به امیرلشکر جنوب که چرا تاکنون طایفه چهارلنگ خلعسلاح نشده (ر.ک: ۱۲ بهمن)، محمود آیرم خطاب به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که هشت ماه است خلعسلاح طوایف موجود در حوزه این لشکر شروع شده و با جدیت ادامه دارد. وی با اشاره به مداخلات لشکر غرب در امور لشکر جنوب که موجبات تأخیر خلعسلاح چهارلنگ را باعث شده، افزود که اسلحه این طایفه در ییلاق جمعآوری شده است «و از بدو مراجعت ایل به گرمسیر نیز مأمورین این لشکر در معیت پسر ایل خانی در ن هایت سرعت مشغول اخذ سلاح میباشند... اینک هم به مأمورین خلعسلاح چهارلنگ تأکید شد که به اسرع امکان در جمعآوری اسلحه باقیمانده اهتمام لازم مرعی و به این امر خاتمه دهند.»(۶)

 پیشنهاد خلبانان سیمرغ

امیرلشکر غرب با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون از قول خلبان های هواپیمای سیمرغ پیشنهاد کرد «برای این که خاتمه به خودسری الوار داده شود همان عملیاتی که در خراسان برای سرکوبی تراکمه معمول شده در این جا هم بنمایند. و تقاضا میکنند دو فروند طیاره با دویست عدد بمب برای انجام این مقصود در تحت اختیار آنها بگذارند.» حسین خزاعی خواستار پذیرش این پیشنهاد شد.(۷)

 اختلال در تلگراف خانه بروجرد

امیرلشکر غرب اطلاع داد از وقتی که رئیس تلگراف خانه بروجرد به مرکز احضار شده و مسئولیت تلگراف خانه به یک

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۱۱۰.

۲- همان، صص ۹۳ و ۹۴. اسباب یدکی سیمرغ ارسال گردید. گویا هواپیمای دیگری هم اعزام شد. (همان، ص ۹۲)

۳- FO E ۱۴۴۳/۹۵/۳۴.

۴- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۴؛ روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۸، ص ۱.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۶۵.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۸۲ و ۸۳. وزارت جنگ هم پاسخ داد که پیش از این ابلاغ شده که خلعسلاح چهارلنگ باید به عهده سرتیپ محمدحسینمیرزا باشد. (همان، ص ۸۱)

۷- همان، ص ۱۰۳.

تلگرافچی جوان سپرده شـده، امور مخـابراتی مختل گردیـده است. وی درخواست کرد در اعزام مسـئولی جدیـد اقـدام شود تا بیش از این وقفه در امورات ارتباطی بروجرد نیفتد.(۱)

 دیدار لورن و رضاشاه

سر پرسـی لـورن، وزیرمختـار انگلیس، امروز طبـق قرار قبلی به دیـدار رضـا خـان رفت. این دیـدار برای معرفی لـورن به عنوان وزیرمختـار و ایلچی دولت پادشـاهی انگلیس به رضاشـاه، پادشاه جدیـد ایران، بود. لورن اعتبارنامه خود را به رضاشاه داد. این مراسم پس از به تخت نشسـتن رضاشاه باید توسط نماینده همه دول مقیم تهران انجام میگرفت. سـخنان لورن و رضاشاه چیزی جز تعارفات معمول نبود.(۲) امـا دیگر منابع نوشـتند که لورن در این دیـدار به رضاشاه گفت که اعطای هر امتیازی از ایران به شـوروی، ضـرورتاً برخلاـف مـوقعیت بریتانیـا تلقی خواهـد شـد. چنین شـرایطی ممکن است بریتانیـا را به موضـع کشـمکش و مناقشات گذشته با روسیه بکشاند.(۳) و نیز گفته شده لورن درباره شـیخ خزعل هم سـخنانی ایراد کرده، خواستار رسیدگی به امور او شد.(۴)

 تلگرام تبریک نرسیده

پس از آن که ارکـان حرب کل قشون از امرای لشـکرها خواست ولایتعهـدی محمـدرضا پهلوی را تبریک بگوینـد (ر.ک: ۱۱ بهمن) امیرلشـکر شـرق امروز اطلاع داد که همان روز (هشـتم بهمن) تلگرام تبریکی «به آسـتان مقدس اعلیحضرت شاهنشاهی ارواحنا فـداه و هم به آسـتان والاحضـرت» فرسـتادم، اما نمیـدانم چرا نرسـیده است.» وی افزود از طرف تجار و علما هم تلگرام هایی در حال ارسال است [که معمولاً با توصیه فرمانده لشکر انجام میشد.](۵)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس ماده واحـده اعطای امتیاز روشـنایی شـهر اصـفهان با حق تقـدم به میرزافضل الله خان دهش، به تصویب رسید. بقیه لوایح پس از مشورت به کمیسیون های مربوطه ارجاع گردید.(۶)

 مجلس ختم آیت الله شهرستانی

در پی وفات آیت الله شهرسـتانی در عتبات عالیات، مجلس ترحیم وی از طرف دولت امروز در مسجد سلطانی برگزار گردید. این مراسم تـا فردا ادامه خواهـد داشت.(۷)محمود جم (مـدیرالملک) پـذیرای واردین بود. رئیسـالوزراء نیز به کارکنـان دولت ابلاغ کرده، فردا را تعطیل کرده، در مراسم ختم شرکت کنند.(۸)

 قدردانی اهالی گیلان از قشون

به نوشته روزنـامه ایران اهـالی گیلان برای قـدردانی از قشون ۱۵ هزار تومـان جمعآوری کردهانـد تا یک هواپیما و «دو عـدد

کاترپیلر واگون دستی» خریده به قشون هدیه کنند.(۹)

 تحصن در سیرجان

نزدیک به ۵۰۰ تن از اهالی سیرجان در تلگراف خانه شهر تحصن کردهاند. آنان از سوءاخلاق امین مالیه شکایت دارند.(۱۰)

 دستگیری یک روس متقلب

یکی از اتباع شوروی که در صدد چاپ اسکناس تقلبی بود در تهران دستگیر شد. وسایل چاپ این فرد ضبط گردیده است.(۱۱)

 رقص باله در گراندهتل

روزنامه ایران با چاپ یک آگهی به اطلاع رساند که رقص های گوناگون اروپایی با هنرنمایی مادام تامارا چلیزه کارنیوف، بالرین تیاتر دولتی تفلیس، در گراند هتل تهران به اجرا درخواهد آمد. پری آقابابوف و دیگران در این مراسم، بالرین یادشده را همراهی خواهند کرد. «ارکستر اعلاـ مترنم خواهد بود. در ساعت ۶ شروع و سالون گرم خواهد بود. قیمت بلیط از بیست تومان الی چهار قران، محل فروش بلیط مغازه آرمناک خیابان لالهزار» است.(۱۲)

 استیصال یک دانشجوی ایرانی در برلن

نماینده سیاسی ایران در برلن خبر داد میرزاسیدعلی مشیری که برای تحصیل به آلمان آمده، با پولی که پدرش، سیدعزیز الله خان مشیری (مخاطبالسلطان)، رئیس پرسنل اداره تلگراف خانه تهران، میفرستاد زندگی میکرد. اینک نزدیک یک سال است که پولی برایش نمیرسد. گویا پدرش در تهران اقداماتی میکند که او را در شمار شاگردان نظامی مشغول تحصیل در پاریس بپذیرند، اما خبری نشده است. وی افزود سیدعلی شیرازی به شدت مستأصل است، نه خان های دارد، نه غذایی. این سفارت در حد توان خود کمک هایی به او کرده ولی نظمیه برلن او را به عنوان بی خانمان دستگیر و چند روزی بازداشت بود. در این نامه آمده است که وی فعلاً آزاد اما بلاتکلیف است. «واقعاً دل هر کسی به حال او میسوزد.»(۱۳)

 درخواست امتیاز بلورسازی

پسر حاجمحمدمهدی اصفهانی شفیعی در نام های به رئیس مجلس شورای ملی نوشت که پدرم با زحمات زیاد و صرف مبالغ گزاف کار خانه بلورسازی در اصفهان تأسیس کرد. وی افزود از سه سال پیش به این طرف که پدرم درگذشت برخی شیشهگران شروع به تولید چند رقم لوله چراغ با کیفیت نازل کردهاند و با این کار امور کار خانه مختل شده است. «استدعا و استرحام مینمایم که بر هیأت دولت مقرر شود در تعقیب تقاضایی که مرحوم والد در صدور امتیاز نموده بود، امتیاز آن را برای کار خانه صادر فرمایند.»(۱۴)

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۳۳.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۵، صص ۱ و ۲.

۳- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۱.

۴- سیاست بریتانیا در خلیج...، ص ۴۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۶۱.

۶- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۸، ص ۳.

۷- همان، ص ۲. محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء از طرف رضاشاه در این مراسم شرکت کرد و با حضور او مراسم به پایان رسید. (همانجا)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۵، ص ۳.

۹- همان، شم ۲۰۲۴، ص ۱.

۱۰- همان، ص ۲.

۱۱- همانجا.

۱۲- همان، ص ۴.

۱۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۰-۳۷-۳۵-۱۳۰۴.

۱۴- اسناد تجاری ادوار اول تا...، صص ۵۰۷ و ۵۰۸.

ص: ۵۶۳

 چهارشنبه

۱۴ بهمن ۱۳۰۴

۳ فوریه ۱۹۲۶

۱۹ رجب ۱۳۴۴

 احضار انصاری به تهران

در تلگرامی که به امضاء رضاشاه برای علیقلی خان انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، فرستاده شد، آمده است «چرا حرکت را به تأخیر انداخت هاید؟ با شما کار زیاد و مهم دارم. معلوم نیست دولت شوروی باز به چه علت موجبات زحمت تجار ایرانی را فراهم کرده است؟ اگر برای وسایل نقلیه است، این مسئله موقتی است، زیرا دولت به مناسبت فقدان حاصل و کمی جنس [= غلات] مجبور شده است وسایل نقلیه را برای حمل غله مأمور نماید. معهذا امر داد هایم ۲۵ درصد برای حمل مالالتجاره تجارت خانه های شوروی تخصیص داده شود.» از قول رضاشاه در ادامه آمده که شما باید با اقدامات جدی به این موضوع رسیدگی کنید. «در حرکت خود تعجیل نمایید که وجود شما لازم است.»(۱)

 پیگیری قضایای سرهنگ نخجوان توسط کوپال

صادق کوپال، وابسته نظامی ایران در ترکیه، به وزارت جنگ خبر داد که هنوز علت اصلی ممانعت دولت ترکیه از پرواز هواپیمای سرهنگ احمد نخجوان و تحت نظر داشتن وی روشن نیست. «در کشف مسئله و پرواز، اقدامات لازم به عمل آمده است.» کوپال در توضیح پرسش وزارت جنگ که پرسیده بود چرا در این باب گزارشی از شما نرسیده است، نوشت که پولی برای امور مخابراتی ندارم.(۲)

 واکنش به انتخاب والی جدید آذربایجان

محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی خیلی فوری به ارکان حرب کل قشون با اشاره به انتصاب بنیآدم (شریفالدوله) به والیگری آذربایجان، یادآور شد «به محض انتشار تعیین شریفالدوله، اثرات نامطلوبی در اذهان تولید شده است و از قراری که نمایندگان هیأت های منتخبه اظهار میدارند مشارالیه سوابق سوئی در آذربایجان داشته و تقریباً از تبریز فرار کرده بوده است.»(۳)

 توافقات امیرلشکر غرب و وزیر جنگ

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که، در پی بررسی سوابق منطقه توسط امیرلشکر عبد الله

خان امیرطهماسبی، وزیر جنگ، با او به این توافق رسیده که اردوی اعزامی لشکر شمال غرب به فرماندهی سرتیپ ابوالحسن خان خلعسلاح طایفه پاپی را آغاز نماید و نیرو های لشکر غرب که در کیالان و رزه مستقر هستند، به خلعسلاح طوایف جودکی، میر و قلاوند بپردازند. وی افزود سرتیپ محمدحسینمیرزا، سرپرست ارکان حرب لشکر جنوب، نیز باید در کار خلعسلاح چهارلنگ باشد. وی در پایان یادآور شد که از این طریق میتوان به کار لرستان خاتمه داد. «با اطلاع حضرت اجل آقای وزیر جنگ به فرماندهان اردوها تلگراف شد از این تاریخ تا یک ماه دیگر باید عملیات آنها قطعاً خاتمه یابد.»(۴)

رئیس ارکان حرب کل قشون نیز امروز به اطلاع وزیر جنگ رساند که به لشکر جنوب دستور داده شد سرتیپ محمدحسینمیرزا را هر چه زودتر راهی منطقه چهارلنگ نماید تا خلعسلاح آنجا را آغاز نماید. «طیاره هم به محض مساعدت هوا پرواز خواهد کرد.»(۵) وزیر جنگ که برای بررسی وضعیت نظامی غرب کشور در آن منطقه بسر میبرد، وجود هواپیمای بیشتر را در منطقه ضروری دانسته بود.

 موافقت فرانسه با معرفی وابسته نظامی ایران

دولت فرانسه امروز به وزیرمختار خود در تهران اطلاع داد که با انتصاب سرهنگ علی ریاضی به عنوان وابسته نظامی ایران در فرانسه موافق است.(۶) سرهنگ ریاضی سرپرست نظامیان کارآموز ایرانی در فرانسه بود.

 صدور حکم عدل طباطبایی

امروز حکم انتصاب حاجعباسقلی خان عدل طباطبایی به عنوان رئیس صندوق خانه سلطنتی صادر شد.(۷)

 دزداب ایندیا

رئیس کل پست ایران به وزیر پست و تلگراف اطلاع داد که اخیراً نام های که مُهر «دزداب ایندیا» روی پاکت آن خورده بود، به دست مدیر روزنامه حبلالمتین، چاپ کلکته، میرسد که وی [به عنوان اعتراض] آن را به ژنرال کنسول ایران در کلکته، و ژنرال کنسول نیز آن را به دفتر پست دزداب فرستاده تا از ادامه چنین کاری جلوگیری شود. رئیس کل پست افزود «این عمل مخالف استقلال مملکت و مقررات قانون پستی است. لذا مستدعی است از مجرای وزارت امور خارجه در جلوگیری از این ترتیب اقدام مقتضی فرمایید.»(۸)

 دیدار داور و یورنف

پیش از ظهر امروز علیاکبر داور در وزارت فواید عامه با یورنف، سفیرکبیر شوروی در تهران، دیدار کرد. وزیر فواید عامه (به احتمال زیاد) درباره مسدود کردن امور تجاری با مقام روسی مذاکره نمود. مهمترین مسئله دولت در این روزها توقف امور تجاری بین دولتین ایران و شوروی و سرگردانی بازرگانان ایرانی است.(۹)

 کشته شدن دو کارگر ساختمانی

هنگام ظهر ساختمانی در کوچه روبروی مسجد مجدالدوله در خیابان سپه فروریخت و سه کارگر زیر آوار مانده، دو تن از آنان جان باختند. این ساختمان در حال بنا بود که ریزش کرد. نفر مجروح تحت معالجه است.(۱۰)

 تلف شدن ۷۰۰ گاو در سنگسر

بیماری گاومیری در سنگسر ۷۰۰ گاو را تلف کرده است. سنگسر جمعاً ۱۲۰۰ رأس گاو دارد. تلفات ادامه دارد.(۱۱)

 انتصابات جدید در قشون

به نوشته جراید، امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده لشکر غرب، از سمت خود برکنار و به جای او سرتیپ محمد شاهبختی به

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۷. متن تلگرام توسط سرتیپ امان الله جهانبانی نوشته شد و به تأیید رضاشاه رسید. (همان، ص ۸)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۱۴. وزارت جنگ از مالیه قشون خواست اعتباری برای امور مخابراتی وابسته نظامی ایران در اسلامبول تخصیص و ارسال نماید. (همان، ص ۱۳)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۶۵. در پاسخ به او نوشته شد که این انتخاب پس از توضیحاتی که وزیر داخله به رضاشاه داده، با نظر مستقیم شاه به این سمت برگزیده شده است. (همان، ص ۴۶۴)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۹۵ و ۹۶.

۵- همان، ص ۹۸.

۶- پورشالچی، همان، ص ۲۸۱.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۲/۴۷، ص ۲۴.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۹-۲۲-۳۶-۱۳۰۴.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۶، صص ۱ و ۲.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۴۹، ص ۲.

۱۱- همان، شم ۴۴۸، ص ۲.

فرماندهی آن لشکر منصوب شده است. همچنین کریم بوذرجمهری کفیل بلدیه و رئیس تیپ عراق عهدهدار ریاست تیپ اول لشکر مرکز شده است.(۱) (ر.ک: ۶ بهمن)

 پنجشنبه

۱۵ بهمن ۱۳۰۴

۴ فوریه ۱۹۲۶

۲۰ رجب ۱۳۴۴

 پاسخ انصاری به رضاشاه

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، در پاسخ به تلگرام رضاشاه درباره اقداماتی که وی باید در مسکو علیه توقف مبادلات تجاری شوروی با ایران انجام میداد و نیز احضار او به ایران (ر.ک: ۱۴ بهمن) یادآور شد(۲) که با کمیسر خارجه شوروی مذاکره کرده است. مقام روسی از این که ۲۵ درصد وسایل نقلیه به مالالتجاره های بنگاه های شوروی در ایران اختصاص یافته ابراز رضایت کرده و وعده داد که با به جریان افتادن نقل و انتقال کالا های شوروی، تضییقات بازرگانی نیز لغو خواهد شد. طرف روسی اضافه کرد که توقف امور تجاری فقط در مورد ایران نیست؛ دولت شوروی برای این که از تنزل چرونتس جلوگیری کند با همه کشور های همجوار، چه آسیایی و چه اروپایی، این رویه را در پیش گرفته است. انصاری افزود که کمیسر خارجی شوروی از مسئله شیلات ابراز ناخرسندی میکرد. انصاری در مورد علت تأخیر بازگشت خود به ایران هم نوشت که چند ماه است حقوق نگرفتهام و به اهالی این جا مقروضم. اگر مواجب سفارت برسد،

۱- همانجا.

۲- تاریخ این سند ذکر نشده است، از این رو یک روز پس از تلگرام رضا خان در ۱۴ بهمن، در این روز درج شده است.

قرضها را پرداخت کرده، با آبرومندی راهی میشوم.(۱)

 موقعیت وخیم نان در اصفهان

بـه گزارش فرمانـده سـاخلو اصـفهان، به واسـطه کمبـود محصولاـت در سـال جـاری، مـوقعیت نـان در اصـفهان بـد است. البته تحریکات خارجی هم در کار است و احتمال اغتشاش میرود. «اداره حکومتی هم بـدون مساعـدت قوای نظامی نمیتوانـد جنس را از محتکرین به قیمت عادلانه ابتیاع نماید.» امیرلشکر جنوب امروز با ارسال این خبر به ارکان حرب کل قشون افزود که برای جلوگیری از اغتشاشـات احتمـالی به فرمانـده سـاخلو اصـفهان اجازه داده شـد با حاکم همکاری کرده، وی را در تأمین غلات یاری دهد.(۲)

 احضار یاور حسن خان ارفع

ارکان حرب کل قشون از فرمانـده لشـکر شـرق خواست یاورحسن خان را راهی مرکز کند؛ وی باید به زودی عازم لندن شود. در این تلگرام آمده است که یگان تحت فرماندهی یاورحسن خان ارفع به صاحب منصب دیگری سپرده شود.(۳)

 تأکید دوباره بر خلعسلاح چهارلنگ

وزارت جنـگ بـار دیگر به امیرلشـکر جنوب تأکیـد کرد که در خلعسـلاح بختیـاری هـای چهارلنـگ اقـدام نمایـد، چرا که «با مساعدت هایی که اخیراً حاجیوندها از حیث رساندن اسلحه به طوایف بالاگریوه و پاپی کردهاند مانع استقرار انتظامات دائمی در حـدود لرسـتان» شدهانـد. رئیس ارکـان حرب کل قشون از قول رضاشاه نوشت که سـرتیپ محمدحسـینمیرزا هر چه زودتر مشغول خلعسلاح چهارلنگ شود.(۴)

 در انتظار رسیدن بمب

عبد الله خان امیرطهماسب(۵)، وزیر جنـگ، بـا تکرار اطلاعات ارسال شـده امیرلشـکر غرب (ر.ك: ۱۴ بهمـن) مبنی بر حمله سرتیپ ابوالحسن خان به طایفه پاپی و... و به پایان بردن کار لرسـتان ظرف یک ماه آتی، نوشت که بمب های هواپیما که قرار بود از طرف لشـکر جنوب برسـد، نرسـیده است. «تأکیداً دسـتور دهید تسـریع در ارسال آن نمایند.»(۶) امیرطهمـاسبی در غرب کشور است.

 گفتوگو با فروغی درباره توقف امور تجاری ایران و شوروی

روزنـامه ایران در شـماره امروز خود گفتوگو با محمـدعلی فروغی، رئیسالوزراء، را درباره منع ورود کالا های ایران به شوروی چـاپ کرد. فروغی در تشـریح اجمالی موضوع گفت که شوروی از ابتـدای فوریه تصـمیم گرفته کالا های ایرانی را غیر از پنبه وارد نکند، اما این اقدام موقتی است. فروغی درباره علت این تصـمیم دولت شوروی گفت که روسها در تجارت خارجی خود

توازن را از دست داده، صادراتشان کمتر از وارداتشان است. با این کار در حال چاره هستند. وی گفت معتقدم که این اقدام در ن هایت به زیان شوروی تمام خواهد شد. فروغی بیش از این توضیح نداد.(۷) اما منابع انگلیسی اقدام دولت شوروی را با شیلات شمال ایران مرتبط دانستند و نوشتند که کسی باور نمیکند که ممنوعیت صدور کالا های ایرانی به شوروی به هم خوردن تراز تجاری باشد. بلکه این اقدام برای مجبور کردن ایران به کوتاه آمدن در قضیه شیلات است.(۸) گفتنی است کمیسیون فواید عامه مجلس شورای ملی این روزها در حال بررسی لایحه شیلات سواحل جنوبی بحر خزر بود. این لایحه ۱۸ ماد های پیشبینی کرده بود یک شرکت مختلط ایرانی و روسی با سهم متساوی ۵۰ درصد به مدت ۲۵ سال تشکیل شود.(۹)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز لایحه لغو باج راه ها مورد بررسی قرار گرفت. کلیات این لایحه میگفت که «از وزن غیرخالص صادرات و واردات مملکتی مالیاتی در تحت عنوان مالیات راه مطابق تعرفه» گرفته میشود. با تصویب این لایحه اخذ مالیات در بین راه ها لغو میشود. نمایندگان در جزئیات لایحه که برای هر کالا چه میزان مالیات در نظر گرفته شود صحبت کردند. از آنجا که مقرر بود این مالیات به امر راهسازی اختصاص یابد آیت الله مدرس پیشنهاد کرد ماده اول چنین تغییر یابد که «از کلیه صادرات و واردات به عنوان تسطیح طرق و شوارع و بلدیه ها یک من صد دینار اخذ شود.» جلسه به واسطه خروج برخی از نمایندگان از صحن، منجمله مدرس، تعطیل شد.(۱۰)

 تأکید به پیگیری بازگرداندن اشرار فراری خوزستان

وزارت جنگ در نام های به وزارت امور خارجه در پاسخ به مذاکرات آن وزارت خانه با سفارت انگلیس در مورد اعراب مخالفی که به بینالنهرین گریختهاند، نوشت «معلوم نیست با این که اعراب متواری فقط یک دسته اشرار و متمرد بودهاند که در نتیجه تمرد و غارتگری به خاک بینالنهرین رفتهاند، چگونه دولت عراق آنها را به نظر مقصرین سیاسی نگاه میکنند و به همین مناسبت از تبعید یا تسلیم آنها خودداری دارند؟» در این نامه خواسته شده اسامی سران مخالف را به مقامات انگلیسی ارائه دهند تا آنان را از مرز های ایران دور کنند.(۱۱) پیش از این سرپرسی لورن از وزارت امور خارجه خواسته بود نام این مخالفان ارائه شود که به نظر میرسد عدم علاقه انگلیس بر پیگیری این مسئله باشد.

 دیدار وزیرمختار ایتالیا با رضاشاه

وزیرمختار ایتالیا پیش از ظهر امروز برای دادن اعتبارنامه تازه در کاخ گلستان با رضاشاه ملاقات کرد.(۱۲)

 دیدار تیمورتاش و یورنف

یورنف، سفیرکبیر شوروی، امروز در دربار عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، دیدار کرد. موضوع این ملاقات منع صادرات ایران به شوروی بود. به نوشته جراید، نتیج های از این مذاکرات به دست نیامد.(۱۳)

 عدم تمایل به خریداری روده ایران

کشور هایی که از ایران روده وارد میکردند، به واسطه آلوده بودن آن به امراض سرایتکننده از واردات آن جلوگیری میکنند. آمریکا آخرین کشوری است که این تصمیم را گرفته است. اینک دولت مترصد است دایر های را برای نظارت بر ضدعفونی کردن روده تشکیل دهد.(۱۴)

 سفیرکبیر جدید ایران در ترکیه

به نوشته مطبوعات، محتشمالسلطنه به عنوان سفیرکبیر جدید ایران در ترکیه منصوب شده است. درخواست پذیرش وی به ترکیه ارسال شده تا پس از تصویب، حرکت کند.(۱۵)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۴ تا ۶. موضوع به رئیسالوزراء اطلاع داده شد. (همان، ص ۳) محمدعلی فروغی در مورد هزینه ها و حقوق انصاری چنین پاسخ داد: «جناب مستطاب اجل آقای علیقلی خان سفیر فوقالعاده دولت علّیه در مسکو محاسبات مختلفی از زمان تصدی سفارت کبرای اسلامبول به بعد دارند که اکثر آن در حدود بودجه نبوده است. به وزارت جلیله مالیه دستور داده شده بود که نسبت به این محاسبات رسیدگی به عمل آورده، مبلغ دعاوی ایشان را در طی لایح های به مجلس شورای ملی پیشنهاد نمایند، اما وزارت مالیه بر طبق قانون محاسبات عمومی برای هرگونه مخارجی مدرک و سند خرج میخواهد و مکرر خاطرنشان کرده است که رسیدگی به این محاسبه و تصدیق آن وقتی ممکن است که اسناد خرج لازمه آن تسلیم اداره محاسبات کل مالیه بشود و چون آقای علیقلی خان از فرستادن اسناد کوتاهی کردهاند انجام مطلب به تعویق انجامیده و فعلاً هم راهحلی جز ارسال اسناد خرج به نظر نمیرسد. اما اینکه آقای علیقلی خان اظهار کردهاند حقوق ایشان پرداخت نشده است از قرار تحقیق حقوق معزیالیه را عاید داشتهاند منتهی ایشان خواستهاند وجه حقوق دریافتی را از بابت محاسبات معوقه خود محسوب بدارند.» (همان، ص ۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴. پ ۵، ص ۷۰. رضاشاه هم پس از دیدن خبر گفت گندم و جو را از محتکران با ب های عادلانه بخرید و در تأمین ارزاق اصفهان همه قسم همکاری کنید. (همان، ص ۶۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۸۴.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۹۷.

۵- در اسناد وی پیش از این طهماسبی امضاء میکرد و اینک امیرطهماسب.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۷۹. بمبها در راه بودند. (همان، ص ۷۸)

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۶، ص ۱.

۸- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۷، صص ۱ و ۲.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۰، صص ۱ و ۳. محمدولیمیرزا فرمانروا نظر خود را درباره این لایحه و نظر نمایندگان مخالف چنین نوشت: «امروز لایحه الغای باج راه، جزء دستور بود. دکتر مصدق و شیروانی و آقای مدرس مخالفت هایی در قسمت تعرفه اخذ از صادرات و واردات داشتند. مخصوصاً در قسمت صادرات در خارج هم در اطراف این لایحه صحبت هایی میشود که میلسپو برای خدمت تجارت دولت همسایه جنوبی، صادرات ما را به این بهانه تحمیل میکنند. از

اینگونه صحبتها بسیار در اطراف این لایحه شده. بالاخره پس از مذاکرات طولانی و رد اکثر پیشنهاداتی که میشد، آقای مدرس و چند نفری از جلسه خارج شدند و در مجلس عده کافی برای اخذ رأی نبود و یک بعد از ظهر جلسه ختم گردید. ولی شخصاً که در کمیسیون هم شرکت داشته و از مککرماك هم توضیحاتی خواسته و به ارقامی مراجعه شد، این لایحه را مفید به حال اکثریت اهالی و مردم میدانم. مالیاتی که از الغای آن مردم بهرهمند میشوند، متجاوز از دو میلیون تومان خواهد بود و از طرفی با این طرف از اخذ در سرحدات از این مبلغ، شاید بیشتر با خرج کمتر به دست برسد و نظر هم در تعمیر راه های شوسه و مخارج بلدیه است و نتیجه سیاسی هم که تصور میکنم این لایحه دارد، استقلال گمرکی ما را بیشتر تثبیت میکند و سابقه خوبی ایجاد میکند.» (فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۵)

۱۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۰-۱۶-۵۴-۱۳۰۴.

۱۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۷، ص ۲.

۱۳- همانجا.

۱۴- همان، شم ۲۰۲۷، ص ۲.

۱۵- همانجا.

 نمایشگاه نقاشی مسموماک

مسموماک پس از چهار سال اقامت در ایران و خلق حدود ششصد تابلو نقاشی کوچک و بزرگ نمایشگاهی در تالار مجمع جوانان ایران در خیابان لالهزار برپا میکند. این نمایشگاه از ۱۸ تا ۲۳ بهمن دایر و ورود برای همه علاقهمندان آزاد خواهد بود.(۱)

 نبود آب شرب در لنگرود

نبود آب آشامیدنی در لنگرود و نوشیدن آب آلوده اهالی را بیمار کرده است. گفته میشود اخیراً از طریق لیلاـکوه آب لولهکشی قابل شرب به لنگرود کشیدهاند.(۲)

(تصویر) کریم بوذرجمهری، نشسته سمت راست

(تصویر) علیقلی انصاری (مشاورالممالک)

 جمعه

۱۶ بهمن ۱۳۰۴

۵ فوریه ۱۹۲۶

۲۱ رجب ۱۳۴۴

 بسته شدن گمرک ارتق

فرمانده لشکر شرق با ارسال تلگرامی فوری به ارکان حرب کل قشون، با استناد به خبر رسیده از درجز نوشت که روسها گمرک ارتق را بستهاند و به جز پنبه اجازه ورود کالای دیگری نمیدهند.(۳)

غیر از عدم تعیین تکلیف شیلات شمال از طرف ایران و محدودیت هایی که در حمل کالا های بنگاه های روسی در ایران پدید آمده، عامل سومی که موجب ناخشنودی شوروی از ایران گردید و در ن هایت به منع صدور کالا های ایرانی به شوروی منجر شد، ناتوانی روسها در تحویل گندم خریداری شده ایران بود. منابع انگلیسی در این مورد نوشتند: «موضوع دیگری که به حس ناخشنودی میان دول ایران و روسیه دامن زده است، ناتوانی روسیه در تحویل همه گندم خریداری شده است. این امر اداره ارزاق را واداشته حجم خرید بیشتری را از هندوستان انجام دهد تا از بروز قحطی جلوگیری کند. درباره موضوع یادشده سفارت روسیه با آزردگی شدید اطلاعی های در مطبوعات ایران در تکذیب این امر منتشر کرده است، که البته با آن که صحت ندارد، ولی برای انتشار اجازه یافته است.»

این منبع میافزاید: «گزارش شده که محموله دیگری از گندم هماکنون در بندرانزلی آماده تحویل است، اما روسها به هر حال نسبت به انجام تعهدات خود بسیار عقب افتادهاند. جمعاً به طور تقریبی ۰۰۰/۴۴۰ پود از ۰۰۰/۷۵۰ پود سفارش داده شده تحویل داده شده است.»(۴)

 حرکت سرتیپ ابوالحسن خان به طرف کیالان

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای اعزامی لشکر شمال غرب و فرمانده نظامیان خرمآباد با ارسال تلگرامی از این شهر به وزارت جنگ خبر داد که راهی منطقه کیالان و رزه شده است. وی در تلگرام بلند خود که درست دریافت نشده و بیشتر جملات آن مغلوط است، بار دیگر به ناکارآمدی ادوات نظامی لشکر غرب اشاره کرد و نوشت که بخشی از وقت او صرف حل این مشکل شده است.(۵)

ناتوانی نیرو های لشکر غرب در مواجهه با طوایف لر، موجب طرح موضوعاتی در میان مردم شد. رضاشاه برای مقابله با این موضوع به نظمیه دستور داد هر فردی را که در این مورد سخنی میگوید دستگیر کند.(۶)

 درج لایحه شیلات سواحل جنوبی بحر خزر

روزنامه ایران در شماره امروز خود متن لایحه شیلات سواحل جنوبی بحر خزر را که در کمیسیون فواید عامه ن هایی شده درج کرد. شاید چاپ این لایحه پاسخی به اقدامات اخیر دولتی شوروی در منع ورود کالا های ایرانی به آن کشور باشد؛ این که نشان داده

۱- همانجا.

۲- همانجا.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۶۴.

۴- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۸۸ تا ۹۱.

۶- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

شود لایحه مورد علاقه روسها به زودی برای تصویب در مجلس مطرح خواهد شد. این لایحه امتیاز شیلات شمال را برای ۲۵ سال به یک شرکت مختلط ایرانی روسی واگذار میکند که سهم هر یک پنجاه درصد است.(۱)

به عقیده منابع انگلیسی روسها تلاش سراسیم های برای ورود این لایحه به مجلس کردهاند. «تردید چندانی نیست که نفوذ ایران در چنین شرکتی به زودی از میان خواهد رفت و اهداف و کاربرد های آن به مسئله دولت شوروی تبدیل خواهد شد. بنابراین نتیجه این اقدام تن دادن به کنترل تقریباً آزادانه روسیه بر بندرگاه های شیلات در ساحل ایران خواهد بود... مجلس اگر به اختیار خودش باشد بیتردید این لایحه را رد خواهد کرد... [اما دولت] به گون های رفتار میکند که این برداشت را به وجود آورد که دولت از روسیه حمایت میکند و ظاهراً فشار بسیاری نیز به نمایندگان آوردهاند که در مطرح کردن این لایحه در کمیسیون مربوطه سرعت عمل داشته باشند.»

در این تحلیل آمده است که احتمال میرود تصویب این لایحه به مجلس ششم واگذار گردد.(۲)

 شیوع سرخک در سبزوار و استرآباد

خبر های رسیده از سبزوار و استرآباد میگوید که بیماری سرخک در این دو شهر شایع شده، و احتمال دارد در استرآباد مدارس را برای جلوگیری از شیوع بیشتر بیماری تعطیل کنند.(۳)

 ادامه مسابقات فوتبال در زمین کالج

امروز در زمین کالج آمریکایی، بیرون دروازه یوسفآباد، تیم های اسپور و تمدن، تیم دوم آمریکایی با تیم دوم نظامی، مدرسه فلاحت با بلدیه، تیم دو تهران با تیم اول علمیه، تیم اول رویینتن با شعاع، و آذر با احمدی مسابقه میدهند. این دوره از مسابقات با نام «جام نقره» شناخته شده است.

مسئولان کالج آمریکایی از تماشاگران به تناسب جایی که مینشینند یک قران، ده شاهی و پنج شاهی خواهند گرفت. گفته میشود این پول صرف نگهداری زمین فوتبال خواهد شد.(۴)

 شنبه

۱۷ بهمن ۱۳۰۴

۶ فوریه ۱۹۲۶

۲۲ رجب ۱۳۴۴

 درخواست احتمالی دولت از مجلس در مورد لایحه شیلات

با توجه به ممنوعیت صدور کالاـ های ایرانی به شوروی و تعطیلی امور تجاری در شمال کشور، در محافل آگاه سخن از تقاضای دولت از مجلس شورای ملی برای بررسی دوفوریت لایحه شیلات است. «شهرت دارد که دولت میخواهد از مجلس رأی به دوفوریت در شور لایحه شیلات بگیرد. مقصود تسکین روسها است، ولی هنوز اظهاری نکردهاند و زمینه موافقی دیده نمیشود.» محمدولیمیرزا فرمانفرما در یادداشت امروز خود ضمن اشاره به این موضوع موضع مستشاران مالی آمریکا را نیز درباره لایحه شیلات یاد کرد. «مخصوصاً از طرف آمریکاییها خیلی با این لایحه مخالفند و آن را بسیار مضر و مخالف با منافع ایران میدانند. با مککرماک که صحبت در این باب میکردم، خیلی نظریه او مخالف بود.»(۵) روزنامه ها نیز نوشتند که هیأت دولت امروز لایحه شیلات بحرخزر را با جرح و تعدیل چند ماده با اکثریت آراء به تصویب رساند و به امضاء رئیسالوزراء رساند. قرار است این لایحه به جای لایحه قبلی به مجلس شورای ملی ارائه گردد و با قید دوفوریت مورد بررسی قرار گیرد.(۶)

 بیاطلاعی امیرلشکر غرب از دستور های مرکز

حسین خزاعی، امیرلشکر برکنار شده، که اینک برای رسیدگی حمله به خودرو های پست در قصرشیرین بسر میبرد، در تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد از دستور های ارکان حرب کل قشون به سرتیپ ابوالحسن خان بیاطلاع هستم. سرتیپ محمدحسینمیرزا هم

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۷، صص ۱ و ۲.

۲- FO E ۱۴۴۳/۹۵/۳۴.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۷، ص ۲.

۴- همان، ص ۴.

۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۵۵ و ۱۵۶.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۰، ص ۱. «لایحه مربوط به شیلات خزر... در روز های هشتم، نهم و یازدهم فوریه تحت فشار شدید روسیه از سوی دولت به مجلس ارائه شد. نمایندگان مخالفت شدیدی با آن کردهاند و وقتی مجلس تعطیل شد، لایحه فارغ از هر نوع تصمیمگیری، همچنان موضوع بحث بود. روسها خشمگین شدند؛ آنها ارقام کلانی رشوه دادهاند، و تهدید و ارعاب کردهاند؛ ده روز قبل از انحلال مجلس، آنها آنچه که احتمالاً بهترین کارت اقتصادیشان بود با تحریم واردات کالاـ از ایران به روسیه انجام دادند؛ ظاهراً شاه و دولت ایران با آنها مخالفت نکردهاند؛ آنها همچنان حجم زیادی گندم خریداری شده از سوی دولت ایران را در اختیار دارند، و قطعاً، همه باور دارند که این به قحطی خواهد انجامید؛ و با این حال آنها آشکارا شکست خوردهاند، نه از سوی وزرا که متهم به جیرهخواری انگلیس هستند، بلکه از سوی نمایندگان مردم.» (FO E ۱۷۵۶/۹۵/۳۴)

به دزفول رسیده و میگوید طبق دستور فرماندهی، فوج منصور را به او سپردهاند. هم فوج منصور در رزه است و هم سرتیپ ابوالحسن خان به آن سو حرکت کرده است. وی افزود که برای خلعسلاح طوایف آن منطقه (میرقلاوند و جودکی) نیازی به این همه نیرو نیست. ابوالحسن خان باید به خلعسلاح طایفه پاپی برود و محمدحسینمیرزا نیز باید اقدام به خلعسلاح چهارلنگ کند.(۱)

 نیاز به امتداد سیم تلگراف

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، با ارسال تلگرام دیگری به ارکان حرب کل قشون، از ضرورت امتداد سیم تلگراف خرمآباد به دزفول نوشت. وی تأکید کرد اگر معوقات لشکر برسد، اقدام لازم در کشیدن سیم انجام میشود. امیرلشکر غرب بار دیگر یادآور شد که راه کیالان توسط فوج منصور باز شده و طوایف سگوند و بهاروند در محل مناسبی اسکان داده شدهاند و قوا مشغول خلعسلاح ایشان است و تاکنون ۵۰ قبضه تفنگ آن اخذ شده است. سایر طوایف نیز به اطراف دزفول کوچ داده شدهاند.(۲)

 تقاضای نقشه

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده نیرو های اعزامی لشکر شمال غرب و فرمانده قوای لرستان، با ارسال تلگرامی فوری از ارکان حرب کل قشون خواست چند قطعه نقشه مناطق غرب و جنوب که در شعبه نقشهبرداری ارکان حرب کل قشون موجود است، همراه با وسایل و لوازم یدکی که برای طیاره سیمرغ خواسته شده بود، برای وی ارسال دارند.»(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل جلسه داد. دستور امروز ادامه لایحه الغای باج راه ها بود.(۴)

 دیدار وزیرمختار مصر با رضاشاه

عبدالعظیم راشد، وزیرمختار مصر در تهران، امروز اعتبارنامه خود را به رضاشاه، تسلیم کرد. وزیرمختار مصر در خلال سخنان خود گفت از این که با استقرار سلطنت جدید قرار است شعائر و سنن مقدسه اسلامی با ترقیات قرن اخیر توأم شود، خوشنود هستیم. رضاشاه هم هنگام پاسخ به تعارفات معمول مقام مصری گفت «از این که مقدمتاً عقاید قلبی ما را در تطبیق شعائر مقدسه اسلام با ترقیات قرن اخیر استنباط نموده و به تصریح آن مبادرت» کرد هاید خوشحالم.(۵)

 شکایات تجار خراسانی و گیلانی

به نوشته جراید در این چند روزه که دولت شوروی ورود کالا های ایرانی را ممنوع کرده، تلگرام های بسیاری از طرف تجار

خراسان، گیلان، استرآباد و مازندران به رئیسالوزراء رسیده که میگویند عدم پذیرش چرونتس و جلوگیری از صدور کالا های ایرانی توسط بنگاه های اقتصادی و دولت شوروی رشته امور اقتصادی این نواحی را از هم گسسته است و چنانچه اقدام عاجلی نشود تجار از هستی ساقط خواهند شد.(۶)

 شکایت کفاشان قزوین

کفاشان قزوین با ارسال نامه به مجلس شورای ملی نوشتند «صنف اُرسیدوز و کفاش قزوین که قریب ۱۵۰ درب دکان و سه هزار عائله میباشیم به واسطه ورود پوتین و گالش از خارجه و نبودن حس ملیت در اهالی و استعمال نکردن ارسی های داخله، همگی از هستی ساقط و متلاشی شد هایم.» آنان از مجلس شورای ملی خواستند توجهی به این موضوع کنند.(۷)

 تأسیس کمیته تبلیغاتی کمونیستی در رشت

به نوشته منابع انگلیسی یک کمیته تبلیغات کمونیستی ارمنی به ریاست دکتر وارطان آوانسیان، عضو چکای آذربایجان، که به تازگی به گیلان آمده، در رشت تأسیس شده است.(۸)

 ارسال اخبار نظامی و سیاسی با رمز

سفارت انگلیس در گزارش های منتهی به امروز خود خبر داد رضاشاه به وزارت پست و تلگراف دستور داده است به رؤسای تلگراف خانه های استانها دستور دهد از این پس گزارش های خود را در امور نظامی و سیاسی با رمز به تهران ارسال کنند. این منبع یادآور شد این اقدام تاکنون ممنوع بوده است.(۹)

 نماینده بانکداران اروپا در تهران

به نوشته سفارت انگلیس «فردی به نام دکتر رابینوویچ

Dr. Rabinovitch به عنوان نماینده گروهی از بانکداران اروپایی به سرپرستی فریدمن فرر Fried mann Freires از پاریس، برای مذاکره درباره آنچه که گفته میشود خرید جواهرات سلطنتی است به تهران آمده است.»

در این گزارش آمده است که دکتر رابینویچ چند سال پیش در ایران بود و گمان میرود منافع مشترک با بلشویکها داشته باشد.(۱۰)

(تصویر) محمدحسینمیرزا فرمانفرمائیان در لباس شخصی

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۷۱. مضمون این تلگرام و تلگرام های بعدی نشان میدهد که وزیر جنگ که او هم در قصرشیرین است برکناری حسین خزاعی را به او ابلاغ نکرده است.

۲– همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۴۳. وزارت جنگ خطاب به وزارت پست و تلگراف نوشت از اقداماتی که برای سیمکشی

تلگراف بین خرمآباد و دزفول انجام داد هاید وزارت جنگ را باخبر کنید. (همان، ص ۵۴۲)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۸۴.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۹، صص ۲ و ۳.

۵- همان، صص ۱ و ۲.

۶- همان، شم ۲۰۲۸، ص ۲.

۷- اسناد تجاری ادوار اول تا...، صص ۵۱۰ تا ۵۱۳.

۸- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۹- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

۱۰- ۱۴۴۳/۹۵/۳۴ FO E.

ص: ۵۶۹

 یکشنبه

۱۸ بهمن ۱۳۰۴

۷ فوریه ۱۹۲۶

۲۳ رجب ۱۳۴۴

 نیاز فوری نظامیان غرب به گندم و جو

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، از قصرشیرین با ارسال تلگرامی «خیلی خیلی فوری» به وزارت جنگ اطلاع داد که اداره مالیه بروجرد از ارائه گندم و جو به اردوی اعزامی لشکر شمال غرب امتناع میکند. این اردو در مضیقه است و همین مسئله موجب تأخیر حرکت آن شده است. وی افزود فعلاً ۳۲۰ خروار غله نیازمند هستند. «در صورتی که با قید فوریت جنس به اردو نرسد نفرات و اسبها بدون غذا خواهند بود.»(۱) سرتیپ ابوالحسن خان نیز در همین موضوع تلگرامی به ارکان حرب کل قشون فرستاد. وی نوشت اگر غله نرسد تا دو روز دیگر نظامیان گرسنه خواهند شد.(۲) اداره مالیه بروجرد ظاهراً با دادن غله موافقت کرده بود اما در قبال اخذ پول. (ر.ک: ۲۲ دی)

 تقاضا برای تحت امر قرار گرفتن فوج منصور

امیرلشکر جنوب از قول سرتیپ محمدحسینمیرزا اطلاع داد که بعد از سرکشی به دزفول و شوشتر راهی ناصری شده تا تدارکات لازم را برای شروع عملیات آماده کند. «با وجودی که در احکام صادره از مرکز تصریح شده بود فوج منصور نیز تحت فرماندهی اینجانب [محمدحسینمیرزا] خواهد بود از قرار اظهار فرمانده فوج مزبور در این موضوع تاکنون از لشکر جنوب حکمی به مشارالیه نرسیده» است. امیرلشکر جنوب خواستار تفویض فرماندهی فوج منصور به سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، شد.(۳)

سرتیپ یادشده تصمیم داشت همراه یک گروه از نظامیان در دزفول وارد عملیات علیه طوایف لُر شود و گروهی دیگر به فرماندهی نایب سرهنگ مصطفی خان، رئیس ساخلو خوزستان، به خلعسلاح چهارلنگ بپردازد.(۴)

 شهادت ایل خانی چهارلنگ

امیرلشکر جنوب، که معتقد بود دخالت های بیمورد لشکر غرب خلعسلاح چهارلنگ از حالت طبیعی خود خارج کرده، امروز با ارسال نامه محمدتقی خان (شجاعالممالک)، ایل خان چهارلنگ، به ارکان حرب کل قشون، از قول او دخالت های یادشده را یادآور گردید. محمدتقی خان در این نامه تأکید کرده است که مداخلات غیرقانونی مأموران لشکر غرب در امور طوایف چهارلنگ موجب تأخیر انجام خلعسلاح شده است. محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با استناد به این نامه از وزارت جنگ

خواست دستور مؤکدی در رفع دخالت های لشکر غرب در امور طایفه چهارلنگ داده شود.(۵)

 رسیدن پنجاه بمب به بروجرد

رئیس ارکان حرب کل قشون به امیرلشکر غرب خبر داد که پنجاه بمب با خودرو به بروجرد رسیده است.(۶) این بمبها را لشکر غرب برای عملیات هوایی علیه لُرها تقاضا کرده بود.

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

پیش از ظهر امروز مجلس شورای ملی تشکیل جلسه داد. ادامه بررسی لایحه الغای باج راه ها دستور اول بود که تا ماده ششم به بحث گذاشته شد.(۷) «عقیده بعضی بر این است که [با تصویب این لایحه] سالیانه پنج میلیون تومان عواید» نصیب دولت خواهد شد.(۸) نمایندگان در ادامه به بررسی مالیات روده پرداختند. این قانون نیز به تصویب رسید و جایگزین قانون ۱۳۲۸ق شد.(۹)

 تلاش برای نزدیک کردن آیت الله مدرس به رضاشاه

محمدولیمیرزا فرمانفرما، امروز در یادداشت های خود نوشت که در اطراف آیتآلله سیدحسن مدرس عملیاتی میشود که او را به رضاشاه نزدیک کنند. وی نوشت که این تمایل خود شاه است، اما تاکنون نتیج های نگرفتهاند. «مقصودم این است که در جریانات انتخابات [دوره ششم مجلس] و بعدها از مخالفت های سید کاسته و او را همراه نمایند. همراهی او را تصور میرود برای انجام مقاصد لازم دیدهاند.»(۱۰)

 دیدار آقاجمال اصفهانی با رضاشاه

بنابر وقت قبلی تعیین شده، حاجشیخ جمالالدین نجفی اصفهانی، امروز با رضاشاه دیدار کرد. وی در یادداشتی نوشته بود «به عرض حضور مبارک اعلیحضرت اقدس شهریاری برسانید وقتی را که مجال و مانعی نداشته باشد برای شرفیابی داعی معین فرمایند تا از شرفیابی کامیاب و استفاضه کامل حاصل نموده باشد.»(۱۱)

 بازگشت شریفی به سمت خود

سیدباقر خان شریفی، رئیس کابینه ریاست مجلس شورای ملی، که چندی قبل استعفا کرده بود، با رد استعفای وی، بار دیگر مشغول کارش شد.(۱۲)

 توافق با طرف روسی

بنا به نوشته روزنامه ایران در نتیجه ملاقاتی که محمدعلی فروغی، نخستوزیر، با سفیرکبیر شوروی، یورنف، داشت، توافقاتی بر سر رفع ممانعت از صدور کالا های ایرانی به شوروی به عمل آمده است.(۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۱۲.

۲- همـان، ص ۵۱۴. وزارت جنـگ از وزارت مـالیه خواست به مالیه بروجرد دسـتور دهـد ۳۹۸ خروار غله تحویـل اداره قشون دهد. (همان، ص ۵۱۰) وزارت مالیه نیز در پاسـخ ضـمن اشاره به غلاتی که تاکنون تحویل اداره قشونی داده، افزود که در ۱۸ بهمن به مالیه بروجرد دسـتور داده شـد اگر هم غل های نـدارد بخرد و تحویل نظامیان دهـد ولی جواب میدهند که تهیه جنس برای مالیه مقدور نیست و نظامیان راحتتر میتوانند از تولیدکننده خرید کنند. (همان، ص ۵۰۹)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۷۳. وزارت جنگ دستور مقتضی را صادر کرد. (همان، ص ۷۲)

۴- همان، ص ۷۵.

۵- همان، صص ۸۵ تا ۸۷.

۶- همان، ص ۸۰.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۰، صص ۲ و ۳.

۸- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۶.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۰، ص ۳.

۱۰- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۶.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۵۵.

۱۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۲۹، ص ۲.

۱۳- همانجا.

ص: ۵۷۰

 دوشنبه

۱۹ بهمن ۱۳۰۴

۸ فوریه ۱۹۲۶

۲۴ رجب ۱۳۴۴

 بخشنام های راجع به ممنوعیت صدور کالا به شوروی

امروز بخشنام های به فرماندهان لشکر های شمال غرب، شرق و فرمانده تیپ شمال فرستاده شد که در آن با اشاره به ممنوعیت ورود کالاـ هـای ایران به شوروی توسـط دولت آن کشور، آمـده است «فوراً از تجار دلجویی کرده و به همه از طرف بنـدگان اعلیحضـرت... دلـداری بدهیـد... همه بایـد صبر و شـکیبایی را پیشه مراتب وطنپرستی خود داشـته، کمترین اقـدام و عملیاتی را مبـادرت ننماینـد کـه مـورث تهییـج دسـتآویز دیگران گردد.» در این بخشـنامه به برطرف شـدن این قضـیه نیز اشـاره شـده و از فرماندهان خواسته شده دیگر احتیاجات بازرگانان را رفع کرده در همه موارد با آنان همراهی نمایند.(۱)

 تحریکات ژنرال کنسول شوروی در مشهد

فرمانـده لشـکر شـرق به ارکـان حرب کـل قشون اطلاـع داد که پس از ممـانعت دولت شوروی از ورود کالا های ایرانی به آن کشور، تحریکـات ژنرال کنسول شوروی نیز در مشـهد شـروع شـده و موجب وحشت تجـار شـده است. وی تـاجران را دعوت کرده و به آنها میگویـد تمام زیان هایی که متوجه شـما میشود ناشـی از بیعلاقگی دولت به شـما است. مقام روسـی با اشاره به معاملاـت غیردوسـتانه ایران بـا شوروی به بازرگـانـان میگویـد شـمـا به زودی از هستی ساقط خواهیـد شـد؛ «خوب است داخل اقـدامات و هیجـانی شـده و به وسـیله اتحـاد دولت را مجبور نماییـد که تسـلیم مصالـح مملکتی بشود. تجار هم از این صـحبتها بیانـدازه متزلزل و دو روز است که معاملات تجارتی به حال وقفه» درآمـده است. سـرتیپ جانمحمـد خان ادامه داد گروهی از تجار میخواسـتند با تحریک ژنرال کنسول شوروی تلگرام هایی به تهران بفرسـتند که با ملاطفت جلوگیری شده است. «به آنها فهماندم که اظهارات قونسول روس مجوف و فقط مقصودش این است که شـما را وسیله مقاصد خود قرار بدهد.» وی در پایان پیشنهاد کرد اگر پیامی از مرکز خطاب به تجار ارسال گردد و از اقدامات دولت مطلع شوند خوب است.(۲)

 تلگرام رضاشاه به انصاری

رضاشـاه در تلگرامی خطـاب به علیقلی انصـاری، سـفیرکبیر ایران در شوروی، گفت که جرایـد آن کشور مقالات انتقادآمیزی علیه رژیم ایران انتشـار میدهنـد. «اگر مطـالعه نکرد هایـد که در واقـع قصور نمود هایـد و اگر مطـالعه شـده است چرا درصـدد جلوگیری برنمیآییـد.» رضاشـاه افزود «این که شـخص شـما نماینـده و فرسـتاده شاهنشـاه ایران هستیـد چگـونه این وضـعیت را مشاهـده و ساکت نشـست هاید؟ در صورتی که برای شـما مقدور نیست چرا از آن محیط که به دولت و مملکت شـما تنقید و

اهانت میکند خارج نشدید؟ تصور مینمایم در این قبیل موارد پرتست شما بر علیه این اقدامات و نشریات بیمورد نباشد.»(۳)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

در جلسه امروز مجلس شورای ملی علیاکبر داور، وزیر فواید عامه، لایحه جدید شیلات بحر خزر را که باید جایگزین لایحه پیشین شود به مجلس داد و خواستار فوریت بررسی آن شد. دکتر محمد مصدق با فوریت لایحه مخالفت کرد و ضمن اشاره به گذشته شیلات که در اجاره لیانازوفها بوده و بعدها به دلیل عدم پرداخت اجاره، امتیاز آن توسط ایران لغو گردیده و پس از شکایت های متعدد لیانازوفها، حکمیت شده و حق را به آنان داده است، سخنانی ایراد کرد. پس از توضیحات داور، نمایندگان با فوریت بررسی لایحه موافقت کرده آن را به کمیسیون های مربوطه ارجاع دادند.(۴)

 درباره سرهنگ نخجوان

سرهنگ صادق کوپال، وابسته نظامی ایران در ترکیه، با ارسال تلگرامی، درباره اقداماتی که در رفع موانع پرواز سرهنگ احمد نخجوان انجام داده، نوشت که دوستانه پیامی به مقامات دولت ترکیه دادم، آنها هم پاسخ دادند که «بر حسب اقدام وزارت امور خارجه در اکمال تحقیقات پار های اسباب مستلزم اطلاع احمد خان بود[!] در خصوص تسهیل حرکت هواپیما از طرف وزارت داخله بلاتأخیر به مأمورین مربوطه تعلیمات داده شد.»(۵)

 دکتر بهرامی در رأس صحیه کل مملکتی

در پی انضمام صحیه کل مملکتی به وزارت داخله، دکتر حسین بهرامی از طرف دادگر، وزیر داخله، به ریاست این اداره منصوب شد.(۶)

 حاکم جدید کرمانشاه

به نوشته روزنامه ایران میرزاعلی خان منتظمالدوله به سمت حاکم کرمانشاه منصوب گردید.(۷)

 اخراج یک واعظ قشون

در حکم عمومی قشونی ۳۲۲ که امروز صادر شد آمده است «شیخ مهدی نایینی، واعظ فوج سوار،... به مناسبت طفره و تعلل از حضور در محل مأموریت از عضویت قشون خارج میگردد.»(۸)

 پیشنهادات تجار کنگاوری برای پیشرفت اقتصاد مملکت

تجار کنگاور با انتشار نام های تولید ثروت را در ازدیاد صادرات و تقلیل واردات دخیل دانست و رفع بیکاری را در گرو همین امر توصیف کرد. در این نامه با انتقاد از سرمایهداران داخلی که بدون احساسات ملی، منافع شخصی را ترجیح میدهند، پنج راهکار برای توسعه اقتصادی پیشنهاد شده است: ۱- ایجاد خط آهن و شوسه کردن راه ها. از این طریق با ایجاد کار خانه

ها امکان جابهجایی مواد اولیه فراهم میشود. ۲- ورود کار خانه و تأسیس شرکت های صنعتی. ۳- توسعه کشاورزی. ۴- جلوگیری از ورود کالا های تجملی. ۵- تأسیس بانک های تجاری و کشاورزی.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۸ و ۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۶۲ و ۶۳.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، ص ۱۱.

۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۳، صص ۲ و ۳.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۱۲.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۰، ص ۱.

۷- همان، ص ۲.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، ص ۲۷.

۹- ۱۰/۱۳۰۴، صص ۶۳ تا ۶۶.

 سهشنبه

۲۰ بهمن ۱۳۰۴

۹ فوریه ۱۹۲۶

۲۵ رجب ۱۳۴۴

 تحصن تجار رشت

فرمانـده تیپ شـمال خبر داد که بازرگانـان رشت در اعتراض به ممـانعت شوروی از ورود کالاـ هـای ایرانی، در تلگراف خانه تحصن کرده بودنـد. سـرتیپ فضل الله زاهـدی افزود با این که کرورها تومان خسارت به آنها وارد شـده «در نتیجه مذاکرات و احسـاس این که روسـها مایل به اینگونه تظاهرات هسـتند، فرط وطنپرستی و علاقه آنها به ذات مقـدس همایونی سـبب شـد که فوراً تحصن را ترک گفته و از اجتماع در تلگراف خانه احتراز نمایند.» اقدام فرمانده تیپ شـمال ظاهراً پس از بخشنام های که به فرماندهان لشـکر های شرق، شمال غرب و تیپ شمال مبنی بر تحبیب و رعایت حال تجار در چنین شرایطی ارسال شده بود، انجام گردید.(۱)

 توضیحات فرمانده تیپ شمال

سرتیپ فضـل الله زاهـدی در توضـیح اقـدامات روسـها علیه تجـار ایرانی، بـا تلگرام هـای حضوری توضـیح داد که در پی قطع معاملات بانک روس با بازرگانان شـمالی، بانک شاهنشاهی [وابسـته به انگلیس] وارد عرصه شـد و نیازمندی های بانکی تجار را برطرف کرد، ولی چنـد روزی است که این بانـک نیز معاملات خود را ترک کرده و از خریـد و فروش برات امتناع میکنـد. وی نوشت «با آن که درست از عمق این سـیاست اطلاع نـدارم، معذلک این طور حدس میزنم که ترک معاملات بانک شاهی از این نقطهنظر است که فشـار روسـها را به تجـار محسوستر نمایـد. چنانچه قضایای دیگری باشـد اطلاع نـدارم.» وی خواسـتار توضیحاتی در این باره شد.(۲) زاهدی در تلگرام حضوری دیگری پیشـنهاد کرد شعبه بانک پهلوی [وابسته به قشون] در رشت تشکیل گردد. وی با ذکر جزئیات چگونگی تأسیس شعبه بانک پهلوی در رشت افزود که این اقدام ضمن خنثی شدن عملیات بانک های روس و شاهنشاهی، فوایدی نیز خواهد داشت.(۳)

 لایحه راهآهن در مجلس

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز تشـکیل جلسه داد و در ابتـدا لایحه تأسـیس راهآهن از طرف وزارت فوایـد عامه مطرح شد. این لایحه ۵ ماد های ضـمن تعیین خطوط تهران به محمره (خرمشهر)، تهران به بندرجز، تهران به قطور، تهران به میرجاوه، تهران به گواتر، تهران به بندرلنگه، تهران به رواندوز، تهران به آستارا) به دولت اجازه میدهد که مبلغ ۲۵۰ هزار تومان از محل عوایـد انحصار واردات قنـد و چای برای تعیین نقشه ها و اسـتخدام دو متخصـص آمریکایی و آلمانی برای تأسـیس ذوب آهن

صرف کنـد. گفتوگوها درباره مواد این لایحه به ویژه درباره تعـداد خطوط موجب شد که ماده اول (تعیین خطوط) موقتاً کنار گذاشته شود.(۴) ماده دوم با اصـلاحی که آیت الله مدرس پیشنهاد داد به تصویب رسید: «دولت ممکن است پس از تهیه نقشه مقـدماتی برای ساختن راهآهن ترتیبی را که نافع و به صـرفه نزدیک میداند پس از تصویب مجلس شورای ملی به موقع به اجرا بگذارد.» پس از تنفس، ماده اول با پیشـنهاد اصـلاحی سیدحسن تقیزاده تصویب گردید؛ و نیز سه ماده باقی مانده با اکثریت به تصویب رسـید. مجلس در ادامه کـار خود لایحه شـرکت هواپیمایی یونکرس را در دسـتور کار خود قرار داد. این لایحه نیز به تصویب رسید.(۵)

 درباره آیت الله انگجی

فرمانده لشکر شمال غرب، در تلگرامی حضوری، با اشاره به اقدام اخیر آیت الله سیدابوالحسن انگجی نوشت که «حرکات او و اطرافیانش سـکته بزرگی به قـدرت دولت وارد میآورد و مشارالیه به این وسایل میخواهـد که نفوذ سابق خود را تجدیـد کنـد.» سرتیـپ محمدحسـین آیرم در توضـیح حـوادث رخ داده در تـبریز نـوشت کـه اخیراً مسـتر رایـت، رابی اسـتپان آمریکـایی، میرزامحمـدعلی (طلبه)، علی خان و حسـینآقا فراش مالیه در خانه فردی به نام میرجواد جلس های درباره «امور دیانتی» داشـتند. افراد آیـت الله انگجی در اعـتراض بـه ایـن جلسـه، بـدون اطلاـع نظمیه، این جلسه را به هم میزننـد. نظمیه تـبریز پس از اطلاـع، میرجـواد را احضـار کرده، دو تن از افراد آیت الله انگجی را نیز فرامیخوانـد. «این مسـئله بر انگجی دشـوار آمـده در مقـام ابراز قـدرت برمیآیـد و عـد هـای از طلاـب حاشیه مجلس خود را امر به توقف در منزل خود و پار های تظاهرات مینمایـد.» آیرم به جزئیات بیشتر موضوع اشاره نمیکند، اما مینویسد که کفیل ایالت آذربایجان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۴۵.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۲۷ تا ۲۹.

۳- همان، صص ۳۰ تا ۳۲.

۴- دیـدگاه منـابع انگلیسـی آن بود که طرح تعـدد راه هـا توسـط وزارت فوایـد عامه از آن روست که به مشاجرات موجود در مورد دعاوی مربوط به مسیرها پایان دهد. این منابع تأکید کردند که خطوط مورد نظر دولت خط تهران به خرمشـهر، تهران به بندرجز، و یک راهآهن سبک در سیستان است و نه بیشتر. (FO E ۱۴۴۳/۹۵/۳۴)

۵- روزنـامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۲، صص ۱ و ۲. پیرامون لاـیحه یونکرس حرف هایی بود که محمـدولیمیرزا فرمانفرما در یادداشت امروز خود به آنها اشاره کرده است. وی مینویسـد: «ناهار را در مجلس صـرف میکنیم. پس از انعقاد جلسه، یونکرس را جزء دسـتور قرار میدهنـد. در اطراف ایـن قضـیه انتشـاراتی هسـت. میگوینـد کمپـانی هجـده هزار تومـان داده است و دسـته روزنامهنویسـها با حرارتی طرفـداری میکنند و میخواهند آن را طرف توجه قرار بدهند. پس از مدتی کش مکش، عد های هم که ما جزء آنها هستیم، جلسه را از اکثریت میانـدازیم. بعـد از چنـدی، به عنوان طرح قانونی، لایحه سابق دولت مطرح میشود و خیلی واضـح امثـال سرکشـیکزاده، شـیروانی، و خود داور، طرفـداری میکردنـد و بـاری به هر جهت میخواهنـد این قـانون را به تصویب برساننـد. جلسه تـا سه سـاعت از شب گذشـته طول میکشـد و بالاخره تصویب میشود. در این بین از لژ روزنامهنویسـها دود و برقی بلنـد میشود و چراغها خاموش میشود. وکلا هم همه با اضـطراب بیرون میریزنـد، ولی به انـدک مـدتی، باز چراغها

روشـن میشونـد. گفتـه شـد در لژ ساهاکیـان ارمنی، کـه عامـل کمپـانی یـونکرس اسـت، او مصـدر ایـن حرکـت شـده اسـت.» (فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۵۷ و ۱۵۸) گفتنی است در این زمان رقابت تنگاتنگی بین یونکرس وابسته به دولت آلمان و شـرکت هوانوردی بینالمللی فرانسه، که نماینـدگان هر دو در تهران بودنـد وجود داشت. یونکرس تا حدودی آزمون خود را در برقراری خطوط هواپیمایی مسافری و پستی در ایران داده بود. از طرفی قشون به ناکارآمـدی هواپیما های فرانسوی در طول دو سـال اخیر پی برده بود. بـا این حـال کلنل دورنتی نماینـده کمپانی هوانوردی بینالمللی فرانسه تلاش میکرد امتیاز هوانوردی ایران را به دست آورد. طبعاً هر دو شـرکت به دنبـال پیـدا کردن عواملی برای نفوذ در نهاد های قـدرت بودنـد تا بتواننـد سـیر امتیـازگیری خود را تسـهیل نماینـد. اشـاره محمـدولیمیرزا فرمانفرمـا در سـطور بالاـ به همین موضوع است. حتی رقابت این دو شرکت غیر از ارائه پیشـنهاد هایشـان به دولت و نشـست هـای فراوان، به جـایی رسـید که در جرایـد نوشـتند کمپـانی یونکرس ورشکسـته است. سـفارت آلمـان این موضـوع را تکـذیب کرد. (مؤلف) منـابع انگلیسـی جزئیـات این لاـیحه را چنین منعکس کردنـد: «بنابر متنی که در مطبوعات منتشـر شـده است، انحصار هوانوردی در خطوط یادشـده به مدت پنج سال به این کمپانی داده شده است. این شـرکت برای هر کیلومتر پرواز خدمات پستی سه قران سوبسید دریافت خواهد داشت و مبلغی تا سقف دو هزار تومان را نیز از محل سود اضافه قیمت تمبر دریافت خواهد کرد. این کمپانی متعهد است تحت شرایط خاصی تجهیزات و پرسـنل فنی خود را در زمان جنگ یا ناآرامی های داخلی در اختیار وزارت جنگ قرار دهد. یک مدرسه فنی هوانوردی، یک کارگـاه بزرگ در تهران و چنـد کارگاه کوچکتر در اسـتانها ایجاد کنـد و نیز امکانات مشـخص کوچک دیگری را نیز فراهم کند.» (FO E ۱۷۵۶/۹۵/۳۴)

به دیدار آیت الله میرود و از او میخواهد که به نحوی موضوع را پایان دهد. «نقداً جلوگیری شد و بالاخره به طریق مقتضی او و اطرافیانش ساکت گردیدند.» فرمانده لشکر شمال غرب میافزاید اگر با تحرکات انگجی برخورد نشود در آینده باید منتظر اقدامات دیگر او بود.(۱)

موضوع به اطلاع رضاشاه رسید و او نیز گفت تا جایی که «عملیات مشارالیه سکته به انتظامات وارد نیاورده با مساعدت رفتار شود که ضمناً مردم به سوء نظریات مشارالیه کاملاً پی ببرند. ولی البته چنانچه اقدامات او انتظامات را تهدید نماید در تبعید مشارالیه و جلوگیری این قسم تظاهرات اقدام خواهید فرمود.»(۲)

 تأکید وزارت جنگ به شروع عملیات علیه پاپیها

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب و فرمانده قوای لرستان، تأکید کرد هر چه زودتر عملیات خود را علیه حسینقلی خان پاپی آغاز کند. وی با این توضیح که این اقدام نظر امیرلشکر غرب و وزیر جنگ نیز هست افزود که همزمان فوج منصور در حدود دزفول، به فرماندهی سرتیپ محمدحسینمیرزا نیز وارد عملیات خواهد شد.(۳)

 تعیین تکلیف هزینه مخابرات

سرتیپ فضل الله زاهدی از رئیس ارکان حرب کل قشون پرسید هزینه هایی که بابت تلگرام های نهضت [= تلگرام هایی که قشون از قول مردم ارسال میکرد و در آنها پادشاهی رضا خان خواسته شده بود] پرداخته است چه خواهد شد؟ وی نوشت حدود ۱۸۵۰ تومان از استرآباد، ۲۲۴ تومان از بندرجز و ۲۲۸ تومان از رشت به تهران تلگرام فرستاده شده و پول از بودجه تیپ به تلگراف خانه و مالیه محل پرداخت گشته است. «مستدعی است امر فرمایید تکلیف قطعی وجوه پرداختی را تعیین نمایند.»(۴)

 دو روس مشکوک در راه تهران

حاکم نظامی بندر پهلوی خبر داد که دو تبعه اهل شوروی به نام های بولدوکین و پولکنو در راه تهران هستند. ویس کنسول شوروی در بندرپهلوی تقاضای مجوز عبور آنان را کرده است. ویس کنسول شغل این دو نفر را تاجر نوشته، اما در مرحله بعد آنان را تحویلدار و دفتردار تجارت خانه شرق یاد کرده است. فرمانده تیپ شمال با ارسال این خبر به وزارت جنگ خواست نظمیه تهران آنان را زیر نظر بگیرد. عکس دو روس یاد شده نیز به تهران فرستاده شد.(۵)

 تبلیغات مذهبی مدارس آمریکایی

نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، با ارسال نام های به وزارت امور خارجه ضمن تأکید بر تأسیس مدارس ایرانی در ارومیه، به فعالیت های مدارس آمریکایی اشاره کرد و نوشت که توانستهاند تعدادی از کودکان مسلمان را به مسیحیت وادارند. نظر به

اهمیت موضوع متن کامل نامه در پاورقی آمده است.(۶)

بهنام به ضمیمه این گزارش آماری از مدارس فعال فرانسوی و آمریکایی در ارومیه را نیز به وزارت امور خارجه فرستاد. طبق این گزارش فرانسویها دو مدرسه سن ژوزف و کارجی در ارومیه دارند و نیز ۲۲ مدرسه در ۲۲ روستای ارومیه و سلماس. در این مدارس ۱۹۲ پسر و ۱۷۶ دختر تحصیل میکنند. آمریکاییها نیز ۱۰ مدرسه در ده روستا دارند که ۱۳۵ پسر و ۹۰ دختر را تحت پوشش قرار دادهاند. همچنین دو مدرسه آمریکاییها، یکی پسرانه و یکی دخترانه در ارومیه فعال است.(۷)

 تهیه اطلاعات آمریکاییها در ارومیه

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به وزارت جنگ با اشاره به این که کارگزاری ارومیه دستور دارد اطلاعات و آمار جامعی از حضور آمریکاییها در ارومیه تهیه کند، از آنجا که وزارت جنگ امکان تحقیق بیشتری دارد «به مأمورین مربوطه تعلیمات صادر فرمایند که با کارگزاری در این خصوص مساعدت نموده و خودشان هم جداگانه احصایی های راجع به» این موضوع ترتیب دهند. در این نامه آمده است که این آمار شامل شمار اتباع آمریکا در آن صفحات، شغل، هیأت های مذهبی، مریض خانه، مؤسسات دیگر، مساحت زمین هایی که در اختیار دارند و یا در حال خرید هستند میشود. اطلاعات یاد شده هم به کار وزارت امور خارجه میآید و هم به کار هیأت دولت تا در تصمیمگیری های خود به آن اتکا نمایند.(۸)

 تقاضای درگاهی برای بهرامی

محمد درگاهی، رئیس اداره کل تشکیلات نظمیه، در نام های به رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی نوشت که میرزاعبد الله خان بهرامی بیکار است. وی شش ماه همراه یک صاحب منصب مأمور به شرکت در کنفرانس بینالمللی پلیس در نیویورک شد و از آنجا به لندن رفت و در اجلاس دیگری مشارکت کرد. بعد از بازگشت خدمتی به او داده نشد و فعلاً بیکار است. وی «جوانی است تحصیلکرده و چند فقره السنه خارجه را میداند و قبل از مسافرت در وزارت معارف مدیرکل بوده» است. درگاهی خواست موضوع به اطلاع رضاشاه برسد.(۹)

 وابستگان نظامی ایران در چهار کشور

جراید امروز نامه چهار وابسته نظامی ایران را، که به تازگی منصوب شدهاند، منتشر کردند. پیش از این ایران فقط در ترکیه وابسته نظامی داشت. سرتیپ حصنالدوله در مسکو، یاور حسن خان ارفع در لندن، سرهنگ علی ریاضی در پاریس، و سرهنگ علی قوانلو در کابل به عنوان آتاشه نظامی منصوب شدند.(۱۰)

 تعطیلی پست گیلان

به نوشته روزنامه ایران پست گیلان مدتی است تعطیل شده است؛ کالا های پستی نه خارج میشود، نه داخل. گفته شده نبود وسایل حمل و نقل موجب تعطیلی پست گیلان بوده است.(۱۱) اما در گزارش های فرمانده تیپ شمال آمده است که نبود بنزین باعث توقف وسایل نقلیه بوده است.(۱۲)

□ تصمیم دولت انگلیس به تخلیه نظامیان خود از ایران

سر پرسی لورن، وزیرمختار انگلیس در تهران، در نام های به محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، اطلاع داد که دولت پادشاهی انگلیس تصمیم گرفته است نظامیان خود را از خاک ایران خارج نماید. وی تأکید کرد این تصمیم به جهت اطمینانی است که دولت انگلیس به قشون ایران و مسئولیتی که در حفظ جان و مال اتباع انگلیس به عهده دارد، پیدا کرده است. به دلیل اهمیت موضوع، متن کامل نامه در پاورقی آمده است.(۱۳)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۶۰ و ۴۶۱.

۲- همان، ص ۴۵۹.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۶۷.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۴۴. موضوع به اطلاع رضاشاه رسید و او هم گفت «از محلی که تحمیلی به بودجه نشود تأدیه نمایند.» (همان، ص ۱۴۳).

۵- همان، ص ۱۱۱.

۶- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۹ و ۴۸-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.«در تعقیب راپورت معروضه مورخ ۶ بهمن ماه جاری... در باب بسط معارف در این صفحات جسارت به عرض میورزد و چنانکه در طی راپورت های سابقه به عرض رسانده قطع نظر از اینکه تشکیل چند باب مدارس ذکور و اناث باعث ترویج زبان فارسی و جلوگیری از سیاست های خارجی میگردد و مخصوصاً از نقطه نظر ممانعت از تحریکات و تبلیغات مذهبی مدیران مدرسه آمریکایی که در نتیجه اسباب فساد اخلاق اطفال مسلمان را فراهم میآورد منافع عظیمه دارد، نسبت به مدارس آمریکایی که مرکب از مدارس ذکور و اناث میباشد با اقداماتی که به عمل آورد بالاخره پروگرام خودشان را تقریباً با پروگرام وزارت جلیله معارف مطابق و رئیس معارف میتواند در هر موقع برای تفتیش مدارس مذکور اقدام، ولی هنوز قضیه تبلیغات مذهبی در مدارس مزبور باقی و بین اطفال مسلمان هم در ترویج مذهب مسیح از هیچ نوع مجاهدت هایی فروگذار ندارند و آنچه مستر مولر مدیر مدرسه مزبور را به ترک این ترتیب متذکر میشود ابداً راضی نشده و صریحاً میگوید افتتاح این مدارس یک قسمت برای تبلیغات مذهبی است و هر یک از اطفال مسلمان، مایل نیستند در مدارس آمریکایی تحصیل نمایند خارج شوند. با اینکه مدرسه متوسطه در این شهر وجود ندارد و غالب اطفال ذکوری که در مدارس آمریکاییها تحصیل مینمایند باید در مدرسه متوسطه تعلیم شوند اداره معارف با زحمات زیاد بدون اینکه از طرف وزارت جلیله معارف کمک مادی بشود سه کلاس متوسطه در مدرسه دولتی تشکیل و تدریجاً شاگردان ذکور مسلمان مدارس آمریکاییها را به مدرسه مزبور جلب و حالیه بیش از ده نفر شاگرد ذکور مسلمان در مدارس آمریکایی باقی نمانده ولی به جهاتی که هنوز مدرسه اناثیه مرتبی در ارومیه وجود ندارد و قریب به ۸۷ نفر دختران مسلمه در مدرسه اناثیه آمریکاییها مشغول تحصیل و آنها هم از اقدامات برای تبلیغات مذهبی و فساد اخلاق دینی اطفال مسلمه مذکور از هیچ نوع جدیتی مضایقه ندارند. و چون اطفال مزبور غالباً خردسال هستند البته به طوری که تا کنون عده زیادی از اطفال مسلمان را از مذهب اسلام خارج و مسیحی نمودهاند رفته رفته موفقیت نصیب آنها و فساد اخلاق و عقیده رواج مییابد. بدیهی است علاج قطعی جلوگیری از اقدامات آمریکاییها از دو شق خارج نیست یا اینکه در صورت اقتضای رأی مبارک وزارت جلیله معارف اقلاً در تأسیس یک باب مدرسه اناثیه در این نقطه اوامر لازمه را صادر نمایند تا اطفال مسلمه را به ترتیب مقتضی از مدارس

آمریکاییها خارج و در مدرسه اناثیه مذکور به تحصیل مشغول گردند و یا در صورت عدم امکان امر و مقرر فرمایند مستر مولر مدیر مدارس مذکور را به وظایف قانونی خود آشنا و از تدریس و تبلیغات مذهبی که مخالف ماده صریح ۱۴ قانون اساسی معارف است مخالفت نمایند تا از فساد اخلاق و عقاید مذهبی اطفال مسلمان که بالمآل تولید مشکلات خواهد نمود جلوگیری شود.» (همانجا)

۷- همان، ۷ و ۶-۱۲-۳۵-۱۳۰۴.

۸- همان، ۳۱ و ۳۰-۱-۹-۱۳۰۴..

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۱۴۰. فرج الله بهرامی، رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی، پاسخ داد که به اطلاع پادشاه رسید، پس از مذاکره با وزارتین خارجه و معارف نتیجه اطلاع داده میشود. (همان، ص ۱۴۱)

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۱، ص ۱.

۱۱- همانجا.

۱۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۲۸. موضوع بازمیگردد به کارشکنی روسها. منابع انگلیسی در این مورد نوشتند که روسها امیدی به انعقاد قرارداد شیلات ندارند، از این رو سعی میکنند بر دردسر های دولت ایران بیفزایند. اخیراً آنان از فروش سوخت به افرادی غیراتباع خود خودداری میکنند. دیگر آن که روسها از انتقال نامه ها میان بندر پهلوی و تهران، سر باز میزنند؛ به این بهانه که ظرفیت برای حمل کالا های خودشان مورد نیاز است. پست این خط به عهده شرکت حمل و نقل اتو ایران، وابسته به شوروی است. (FO E ۱۷۵۶/۹۵/۳۴)

۱۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۳ تا ۱-۲-۴۲-۱۳۰۴. «آقای رئیسالوزراء، حضرت اشرف مکاتباتی را که در سنه ۱۹۲۳ فیمابین دولت علّیه و این سفارت در خصوص حضور قشون انگلیس در بنادر خلیجفارس رد و بدل شده است به خاطر خواهند داشت، و همچنین مراسله ۱۸ دسامبر همان سال را که به موجب آن محترماً خاطر اعلیحضرت اقدس شهریاری را که در آن وقت رئیسالوزراء بودند مستحضر داشتم که دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان اقداماتی را که به وسیله ترتیبات جدیده نظام ایران در تحت فرماندهی آن اعلیحضرت برای امنیت داخلی به عمل آمده طوری میدانند که میتوانند بیشتری از قوای خود را احضار و به همان اندازه که قبل از سنه ۱۹۱۱ بوده است مقرر دارند. ۲- وقتی که این تصمیم را به دولت علّیه اطلاع دادم وظیفه مطبوعم این بود اظهار دارم که احضار این قشون نه فقط علامت برجسته[ای] از اطمینان به قشون ایران بلکه دلیل مبرهنی از دوستی دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان بوده است. ۳. حال خیلی خرسندم به حضرت اشرف اطلاع دهم که چون دولت انگلیس مشاهده مینمایند که این اطمینان کاملاً به شهود رسیده مصمم شدهاند که تمام قشون انگلیس را از بنادر خلیج احضار نمایند و در واقع متکی به دولت علّیه میباشند که در تمام موارد اقدامات کافیه برای حفظ جان و مال انگلیس به عمل آورند و وجداناً دولت ایران این مسئولیت های شرافتمندانه را که حال تماماً به عهده آن تعلق میگیرد انجام دهند. ۴- مشغول دادن ترتیبات میباشند که برداشتن این قشون تا آخر ماه مارس صورت گیرد و آن وقت به هیچوجه از دستجات قشون انگلیس که در ازمنه مختلفه از سنه ۱۸۲۰ و مستمراً از سنه ۱۹۱۱ در بنادر خلیج بوده است اثری نخواهد بود. ۵- یقین دارم که این دلیل مقنع جدید از احساسات دوستی صمیمانه دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان را نسبت به ایران و اعتراف صادقانه که از این ترتیب راجع به نتایج حاصله دو سال گذشته در استقرار نظم و امنیت داخلی مفهوم میشود مورد تقدیر دولت حضرت اشرف واقع شده و قدم جدیدی در دوستی فیمابین و محبت و احترام بین مملکتین که دولت انگلیس از طرف خود [مشتاق] به تشیید

آن میباشند خواهند دانست. موقع را مغتنم شمرده اقدامات فائقه خود را تجدید مینمایم.» (همانجا)

(تصویر) آیت الله سیدابوالحسن انگجی

 چهارشنبه

۲۱ بهمن ۱۳۰۴

۱۰ فوریه ۱۹۲۶

۲۶ رجب ۱۳۴۴

 پاسخ انصاری به رضاشاه

علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، با ارسال تلگرامی به رضاشاه، این موضوع را که او در برخورد با جراید شوروی که علیه رژیم سیاسی ایران مطالبی درج میکنند، تعلل میکند تکذیب کرد. (ر.ک: ۱۹ بهمن) انصاری نوشت در روزنامه های رسمی شوروی نسبت به ایران مطلبی درج نمیشود، حال آن که همین جراید مطالب موهن و کاریکاتور هایی علیه دیگر دول، چون انگلیس، نشر میدهند؛ به طوری که انگلیس ورود یکی از این روزنامه ها را به کشور خود ممنوع کرده است. وی افزود که روزنامه های غیررسمی هم به اسم این که آزاد هستند، مورد اعتراض نمایندگان سیاسی دول دیگر قرار نمیگیرند. «وانگهی به غلام راپورتی نرسیده است و نمیداند در کدام روزنامه، و در کدام شهر، چه روز، چه نوشته است؟» انصاری گفت من که برای تبعید کسانی که در بادکوبه علیه رژیم سیاسی ایران سخن میرانند اقدام کردهام [چه طور امکان دارد مطالب موهن جراید را پیگیری نکنم؟] وی از رضاشاه خواست تا هر چه زودتر وسایل حرکت او را از مسکو به تهران فراهم کند. انصاری صراحتاً نوشت که با آمدن من خیال بدخواهان که این مطالب را برای خراب کردن من نزد پادشاه میبرند، راحت خواهد شد.(۱)

 تذکر وزارت امور خارجه به انصاری

وزارت امور خارجه با تنظیم نام های به علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو، نوشت که روزنامه های بادکوبه و نخجوان و سایر نقاط شوروی انواع مطالب علیه دولت و حکومت فعلی ایران منتشر میکنند «که چند فقره از آنها از عرض خاکپای مبارک گذشته و مورد حیرت خاطر ملوکانه و اولیای دولت گردیده است.» مفتاح، وزیر امور خارجه، افزود که پادشاه ایران در حفظ روابط دوستی با شوروی تأکید دارد، اما روزنامه های شوروی رفتاری غیردوستانه دارند. «ذات مقدس ملوکانه از نماینده محترمی مثل حضرتعالی منتظر میباشند که در مقابل این شایعات و انتشارات اقدامات مفیده و جلوگیری فرمایید... در اینجا هم با سفیرکبیر روس مذاکره شد، جواب داده که اقدامات جدی در جلوگیری» اینگونه انتشارات خواهد کرد.(۲)

 اعتراضات کنسول روس به فرمانده تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که کنسول شوروی به دیدن او رفته و با برآشفتگی دو موضوع را یادآور شده است. اول اینکه اداره مالیه در حمل و نقل بنزین بنگاه اقتصادی روس اختلال ایجاد کرده؛ دوم این که روزنامه ترغیب به اقدام دولت شوروی در ممانعت از ورود کالاـ های ایرانی به آن

کشور تاخته است. کنسول شوروی «در خاتمه مذاکرات خود اظهار داشت که اگر در رفع این موانع اقدامی نشود من مجبور خواهم بود از دولت خود تقاضا نمایم که ما را برای دفاع از خود در اینجا مقتدر نماید.» زاهدی پاسخ میدهد که اگر این مذاکرات رسمی است، بنده وظیف های در قبال آن ندارم. کنسول گفت از دیگر مسئولان منطقه ناامید است؛ «دوستانه به شما مراجعه کردهام.» وی از وزارت جنگ خواست تکلیف او را در برابر چنین برخورد هایی مشخص کند؛ آیا از در مسالمت درآیم، یا مقابله به مثل کنم.(۳)

 بروز اختلاف میان کنسول روس و مستشار آمریکایی

به گزارش فرمانده تیپ شمال اختلاف شدیدی میان کنسول شوروی و پیشکار مالی گیلان، که از مستشاران مالی آمریکایی است، وجود دارد. اختلاف این دو موقعیت سیاسی گیلان را مشکل میکند. وی پیشنهاد کرد حداقل یکی از این دو تغییر کند.

پاسخی به این پیشنهاد داده نشد.(۴)

 حاکم جدید خوزستان

امیرلشکر محمد خان توفیقی به عنوان حاکم جدید خوزستان انتخاب شد. در حکمی که برای این نظامی بلندپایه صادر شد، آمده است که انتصاب او به درخواست حسین دادگر، وزیر داخله، بوده است.(۵) حاکم پیشین خوزستان و در واقع کفیل حاکم نظامی، احمد خان عمارلویی بود. وی به عنوان یکی از نمایندگان خوزستان راهی تهران شده بود تا در مجلس مؤسسان شرکت نماید.

حکم والیگری علیمحمد بنیآدم، والی آذربایجان، نیز امروز صادر شد.(۶)

منابع انگلیسی درباره محمد خان توفیقی نوشتند او برای مدتی عضو شورای عالی نظامی بوده و گفته میشود هیچ تحصیلاتی ندارد، مگر قضاوت عادلانه.(۷)

 تشکیل جلسه مجلس شورای ملی

مجلس شورای ملی پیش از ظهر امروز به ریاست سیدمحمد تدین تشکیل گردید. در ابتدا لایحه تفریغ بودجه سال ۱۳۰۳ قرائت شد و پس از بررسی به تصویب رسید. در ادامه شهریه تعدادی از حقوقبگیران مورد بررسی قرار گرفت و پس از تصویب پیشنهادها، لایح های راجع به مستخدمین منتظر خدمت، لایح های مربوط به استخدام هفت کارشناس خارجی، لایحه استخدام قضات، و بالاخره بودجه مملکتی مطرح گردید. سیدحسن تقیزاده در سخنانی راجع به بودجه بسط عدالت را اولویت کشور دانست و گفت معارف و بهداشت و امور اقتصادی در رأس توجه بودجه باید قرار گیرد. سپس رهنما توضیحاتی داد و بر پیشی نگرفتن مخارج بر درآمدها تأکید نمود. بودجه سال جاری (۱۳۰۴) ۲۴ میلیون و ۷۶۷ هزار و ۵۹۴ تومان در عایدات و ۲۴ میلیون و ۷۱۵ هزار و ۹۰۷ تومان در هزینه ها به تصویب رسید. امروز مجلس شورای ملی تا ساعت ۱۱ شب جلسه داشت.(۸)

بودجه وزارت جنگ در این سال ۹ میلیون و ۴۰۰ هزار تومان بود.

 تصویب بودجه تاجگذاری رضاشاه

مجلس شورای ملی امروز بودجه تاجگذاری رضاشاه را در سه ماده تصویب کرد. این لایحه به برگزارکنندگان مراسم تاجگذاری

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۶، صص ۹ و ۱۰.

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۲ تا ۶۰-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۴۶ و ۴۷. رضاشاه گفت که از مقابله به مثل خودداری شود و در رفع کدورت اقدام گردد. (همان، ص ۴۵)

۴- همان، ص ۶۱.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۶۱.

۶- همان، ص ۱۴۳.

۷- ۱۷۵۶/۹۵/۳۴ FO E.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۲، صص ۱ تا ۳.

اجازه میدهد که یکصد هزار تومان از صرفهجویی های بودجه ۱۳۰۴ برای مراسم یادشده هزینه کنند، اما وزارت مالیه موظف است این مبلغ را تا تشخیص قطعی محل های صرفهجویی در اختیار دربار بگذارد. لایحه با اکثریت آراء تصویب شد،(۱) آیت الله سیدحسن مدرس به این لایحه رأی نداد.(۲)

 رفع ممانعت ترکیه از پرواز سرهنگ نخجوان

وزارت امور خارجه امروز به وزارت جنگ اطلاع داد که طبق اطلاع رسیده از سفارت کبرای ایران در اسلامبول، از پرواز سرهنگ احمد نخجوان رفع ممانعت شده است.(۳)

 اعتراض به مطالب چهرهنما

سفیر ایران در مصر با ارسال نام های به وزارت امور خارجه از جریده ایرانی چهرهنما که در آن مملکت منتشر میشود انتقاد کرد و نسبت به مدیر آن گفت که این فرد تا حال هر چه گفته و کرده، مورد پرسش واقع نشده. سفیر ایران پیشنهاد کرد مدیر چهرهنما در مجلسی از تجار معتبر ایران محاکمه شده، در صورت ثبوت نادرستی مطالبی که در جریده یاد شده چاپ میکند، متعهد شود منبعد مرتکب چنین اقدامی نگردد و در صورت تکرار تنبیه و روزنامهاش توقیف شود. وی اجرای این پیشنهاد را از وزارت امور خارجه استعلام کرد.(۴)

 پیگیری تخلفات بانک پهلوی

گمرک با ارسال نام های به رئیس بانک پهلوی، وابسته به قشون، نوشت که این بانک در حمل و نقل کالا رعایت قوانین گمرکی را نمیکند. شکایتها از منش قانونگریز مأموران آن بانک ادامه دارد. گمرک پرسید تاکنون چه اقدامی در رفع این موضوع به عمل آمده است؟(۵)

 تقاضای صدور تذکره سیاسی

وزارت مالیه از وزارت امور خارجه خواست برای میرزاعلیاصغر خان، کارمند ضراب خانه، ویزای سیاسی صادر شود. قرار است وی برای ضرب سکه های جدید با تصویر رضاشاه به بلژیک رفته، از آنجا راهی لنینگراد شود.(۶)

۱- همان، ص ۳.

۲- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، ص ۲۴۴.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۱-۳۰-۳۴-۱۳۰۴.

۴- همان، ۱۱۳-۱۳-۳۱-۱۳۰۴. چهرهنما از روزنامه های تأثیرگذار در اوضاع سیاسی، فکری و فرهنگی ایرانیان است که حاجمیرزاعبدالمحمد ایرانی آن را بنیان گذاشت و خود مدیرمسئول آن شد. وی ملقب به مؤدبالسلطان بود که زندگینامهاش

در جلد دوم همین مجموعه از روزشمار (ص ۵۵۲) آمده است. چهرهنما بر پایه آنچه زیر عنوانش نوشته شده بود، نشری های «مصور و آزاد، بـدون القـاب» بود که هر دو هفته یـک بـار در مصـر چاپ و منتشـر میشـد و نسـخه های آن در ایران، عثمانی، هندوسـتان، قفقاز، ترکسـتان، اروپا و چین توزیع میگشت. تعداد صفحاتش ۱۶ و قطع آن وزیری بود که بـا حروف سـربی و به زبان فارسی در «مطبعه شرکتالمکارم بالاسکندریه» مصر چاپ میشد. نخستین شمارهاش در آخر محرم ۱۳۲۲/۱۵ آوریل ۱۹۰۴ (۲۷ فروردین ۱۲۸۳) از زیر دسـتگاه چاپ گذشت و شماره ۲۰ آن که آخرین نیز بود، بعـد از ۲۴ سال انتشار، در اول ذیحجه ۱۳۴۶/۱ خرداد ۱۳۰۷ به دست علاقهمندان خود رسید. دو هفتهنامه چهرهنما در اسکندریه تنها ۱۸ ماه (تا ۲۰ رجب ۱۳۲۳/ ۲۹ شهریور ۱۲۸۴) انتشـار یافت. چرا که در این تاریـخ چاپ خانه آن آتش گرفت و از بین رفت. به همین سـبب مؤدبالسـلطان از روی ناچاری انتشار آن را به شـهر قاهره برد و تا زمان مرگش به مدت ۳۲ سال تمام به چاپ و نشـر آن همت گماشت. بعد از او هم پسـرش مؤدبزاده ایرانی مسـئولیت انتشار چهرهنما را بر عهده گرفت. علاوه بر واقعه آتشـسوزی که چهرهنما را با آسیب جدی مالی روبرو ساخت، دو حادثه دیگر آن را تا مرز تعطیلی پیش برد؛ اولی شـیوع بیماری وبای عمومی در ایران، همزمان با سـال نخست انتشـار آن بود که مشتریـان ثابتش را پراکنـد و با از دست دادن بسیاری از خریـداران خود زیان زیادی را تحمل کرد. دیگری هم توقیف و ممنوعیت ورود آن به داخل ایران بود که اتفاقاً آن هم به فاصـله اندکی بعد از حادثه قبلی، یعنی در اواسـط ۱۳۲۲ق/ اواسـط ۱۲۸۴، روی داد. دسـتور توقیـف چهرهنمـا از سـوی عبدالمجیـدمیرزا عینالـدوله صـدراعظم وقت مظفرالـدینشاه قاجاری صادر شـده بود که خساراتی را برای گردانـندگان آن به بار آورد. لیکن پس از مـدتی، در اوایل رجب ۱۳۲۲/اواخر شهریور ۱۳۸۳ بـا میانجیگری میرزاحسن رشـدیه در نزد عینالـدوله چهرهنما از محاق توقیف چهره گشود و دوباره به سـمت ایران روانه شـد. اگر چه علت توقیف چهرهنمـا پوشیده است، اما از سواد دسـتخطی که عینالـدوله خطاب به رشـدیه فرسـتاده و در شماره ۱۴ چهرهنما (۱۵ رمضان ۱۳۲۲) به چـاپ رسـیده میتوان دریافت که سـبب آزادی آن از توقیف و اجازه ورود دوبارهاش به ایران، تصدیق و گواهی رشدیه بود که تأکید کرده بود «روزنامه مزبوره از تکالیف خودش خارج نمیشود.» مجله یاد در بررسـی جامعی از همه شـماره هایی که از چهرهنما چاپ و منتشـر شـده است، فهرستی از موضوعات و مندرجات مهـم آن ارائه داده که به ترتیب زیر است: ۱. عکس و بیوگرافی (رجال و مشاهیر ایرانی و خارجی). ۲- تلگرام های ارسالی از ایران به کشور هـای دیگر و بـالعکس، تلگرام علمـا به مردم و رجال. ۳- وقایعنگاری شـهر های تأثیرگذار در تاریخ سیاسـی و اجتمـاعی ایران که از جمله آنهـا میتوان تهران، اصـفهان، بوشـهر، یزد، بنـدرلنگه، شیراز، رشت، تبریز و خراسان را نام برد. ۴- وقایعنگاری کشورها و شـهر های خارجی که از میان کشورها، نام مصـر و روسـیه، و از بین شـهرها نام اسـکندریه، اسلامبول، حلب و بـادکوبه درخـور ذکر است. ۵- مکتوبـات رسـیده به چهرهنمـا که برخی داخلی و بعضـی دیگر خـارجی بودهانـد. ۶- مقالاـتی از مجلات و روزنـامه هـا (داخلی و فارسـی، خارجی و لاتین) ۷- روابـط بین کشورهـا که مطالبی را درباره سیاسـت خارجی ایران با سایر کشورها و روابط دیگر کشورها با یکـدیگر را دربر میگرفت. ۸- معرفی پادشاهان و رؤسای کشورها که عمـدتاً به پادشاهان ایرانی میپرداخت. ۹- احزاب و انجمن هـای داخلی و خارجی ۱۰- اخبـار و مصوبات مربوط به پارلمانها و مجـالس که بخشـی به مجلس شورای ملی در ایران و برخی دیگر به مجـالس کشور هـای خـارجی اختصـاص داشت. افزون بر این، اخبار گوناگونی از نقاط دور و نزدیک جهان، که در بین آنها خبر های رسـیده از ایران از فراوانی بیشتری برخوردار بود. داسـتانها و اشعار، قوانین و مستثنیات و قتل و اعدامها هم صفحاتی چند از نشریه چهرهنما را در شماره های مختلف آن به خود اختصاص داده بود. («آشـنایی اجمالی با جرایـد فارسـی مصـر»، جریانشناسـی تحلیلی جرایـد فارسـی(۲)، جراید فارسـی مصر، ویژهنامه یاد، س ۲۱، شم ۸۳ (بهار ۱۳۸۶ش)، ۱۹ و ۲۰؛ صدر هاشـمی، محمد، تاریخ جراید و مطبوعات ایران، ج ۲، اصفهان،

کمال، ۱۳۶۳ش، ۱۹۰ تا ۱۹۷؛ موسوی عبادی، سیدعلیاصغر، «گلگشتی در روزنامه چهرهنما»، جریانشناسی تحلیلی جراید فارسی (۳)، جراید فارسی مصر (۲)، ویژهنامه یاد، س ۲۲، شماره ۸۴ (تابستان ۱۳۸۶ش)، ۲۳۱ تا ۲۳۴).

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۷۷۹۹.

۶- همان، سند شم ۲۴۰۲۱۶۲۷.

 پنجشنبه

۲۲ بهمن ۱۳۰۴

۱۱ فوریه ۱۹۲۶

۲۷ رجب ۱۳۴۴

 تعطیلی دوایر دولتی

امروز به مناسبت مبعث حضرت رسول(ص)، همه وزارت خانه ها و دوایر دولتی تعطیل بود.(۱)

 آخرین جلسه مجلس در دوره پنجم

آخرین جلسه پنجمین دوره تقنینیه امروز برگزار شد. با این که امروز تعطیل رسمی بود، به درخواست دولت نمایندگان در صحن مجلس حاضر شدند.(۲) «قریب به ظهر فراشباشی مجلس با اتومبیل میآید و خبر میکند که رئیسالوزراء تقاضا کردهاند برویم مجلس.»(۳) موضوع اصلی به طرح لایحه شیلات بازمیگشت که دولت مایل بود آن را به تصویب برساند. آیت الله سیدحسن مدرس از جمله نمایندگانی بود که در کلیات طرح صحبت کرد. وی موضوع اقتصادیات را مهمترین مسئله مملکت دانست و در مفهوم آن گفت که «دولت و مجلس باید همّش را بر این بگذارد... که نسیه را نقد کند و چیز شأنی را فعلی کند.» مدرس درباره لایحه شیلات افزود یک مملکت وقتی امتیاز میدهد که توان استفاده نداشته باشد. «گمان من این است که ما هر چیزی را نمیتوانیم با دیگران شریک شویم. خصوص شیلات که ماهی هایش مال ما، رود خانه هایش مال ما، اثاثیاتش هم اصلاً مال ما. آدم هم داریم. این جور چیزها را بیاییم امتیاز بدهیم یا اجاره بدهیم، هیچ مقتضی نیست.» آیت الله مدرس با تأکید بر داشتن روابط حسن ه با دول همسایه افزود: «لهذا من این معامله را اگر دولت صلاح بداند با وجود آن کلی که عرض کردم» مخالفتی ندارم. آیت الله مدرس هم مخالفت خود را نمایان کرد و هم موافقت خویش را.(۴) «مدرس در کلیات، نطق مفصل و شیرینی میدارد که روحاً مخالف است و به طور خیلی خوش بیاناتش را که طرف تصدیق حضار است پرورش میدهد.»(۵)

پس از آیت الله مدرس، حسین علاء نیز در مخالفت با لایحه، با صراحت بیشتر، صحبت کرد و گفت اگر شوروی محتاج ماهی ما است لازم نیست سرتاسر سواحل شمالی به دست خارجی بدهیم؛ باید اکثریت سهام دست ایرانی باشد. سیدیعقوب نیز در مخالفت سخنانی ایراد کرد. ساعت سه بعد از ظهر وقت مجلس به پایان رسید. در پایان تدین از طرف نمایندگان بر ضرورت روابط حسن ه با دولت شوروی تأکید کرد و عملاً لایحه شیلات به مجلس ششم احاله داده شد.(۶)

نمایندگان سیاسی دول انگلیس و شوروی هم دیروز و هم امروز در مجلس حاضر بودند.(۷)

□ تحلیل محمدولیمیرزا از مجلس پنجم

محمدولیمیرزا فرمانفرما در یادداشت امروز خود از مجلس پنجم و نقش رجال برجسته آن چون آیت الله مدرس چنین نوشت: «دو سال از عمر مجلس دوره پنجم گذشت. دو سالی که برابری میکند با یک قرن و تاریخ و آینده فقط باید قضاوت در قضایا بدارد. یک ورقی از دفتر عمر ما هم ختم شد. شخصاً با کمال صمیمیت و احساسات پاک، ساعی بودم حتیالامکان از روی عقیده کاری بکنم و در مقابل جریانها و باد های قوی، که آرا و اراده این وکلای ضعیف و بیچاره هایی که هنوز طول دارد که بدانند وظایف آنها چیست، ایستادگی بکنم. لااقل اگر صورت اکتیو نباشد، به طور پسیف باشد. واقعاً اشخاصی که خود را در ردیف اول رجال بااستقامت و قادر به حفاظت عقیده فکری خود در این دوره نشان داده و ثابت کردهاند، غیر از مدرس، که اشجع همه آنها و مبارز یگانه میدان بوده است، مصدق، تقیزاده، با کمال ملایمت و بیغرضی، علایی، بیپرده و روشن، همین چند نفر بودند که در مقابل تهدیدات و فشار های وحشیانه که تاریخ آنها را ننگین قلمداد خواهد کرد، مقام نمایندگی را پاک و بدون هیچ شرمندگی، امروز از بهارستان خارج شدند.»(۸)

□ تولد پادشاه، عید رسمی

عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، در نام های به اداره تشریفات وزارت امور خارجه، نوشت که سالروز تولد رضاشاه عید رسمی است. «راجع به عید جلوس همایونی هم بعد به اطلاع آن اداره محترمه میرساند.»(۹)

□ احتمال فرود سرهنگ نخجوان در خانقین

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به کنسولگری ایران در خانقین نوشت که سرهنگ احمد نخجوان به زودی در پرواز با هواپیما به سوی ایران، در خانقین بر زمین خواهد نشست. وی تأکید کرد به محض فرود اطلاع دهد.(۱۰)

□ تقاضای اعزام مأموری مقتدر به گیلان

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، از وزارت جنگ خواست برای این که دوایر دولتی با مشکلی روبرو نشوند و اختلافات جاری اقتصادی با دولت شوروی حل و فصل گردد یک مأمور مقتدر به طور فوقالعاده برای مدیریت دوایر دولتی و روسها به گیلان بیاید. وی افزود این مأمور باید دارای اختیاراتی باشد که بتواند موضوعات حقوقی را بین ایرانیان و روسها قضاوت کرده، رأی دهد. فرمانده تیپ شمال معتقد بود با این اقدام میتوان از پار های اتفاقات ناخواسته در وضعیت کنونی جلوگیری کرد.(۱۱) موقعیت گیلان پس از تحریم ورود کالاـ های ایرانی به شوروی توسط دولت آن کشور بحرانی شده است. به این پیشنهاد توجهی نشد.

□ توضیحی برای پیشگیری از سوءتفاهم

فرمانده تیپ شمال با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون اطلاع داد نایب سرهنگ علیاصغر خان خراسانی برای رسیدگی به امور راهسازی مازندران و پول هایی که به این عنوان از مردم گرفته شده، بدان صوب اعزام کردهام. «محتمل

است یک مبلغ از وجوه مذکوره که به وسیله آقای چراغعلی خان پهلوی حکمران [وقت] مازندران [و پیشکار فعلی ولیعهد] جمعآوری گردیده [و] حیف و میل شده و ممکن است در موقع تفتیش نایب سرهنگ مزبور به این قضیه بربخورد. این است که قبلاً به عرض میرساند.»

واکنش رضا خان در ابتدا این بود که توضیح بیشتری از فرمانده تیپ شمال خواسته شود و یا از خود چراغعلی خان پهلوی پرس و جو گردد، ولی بعد دستور داد تلگرام بایگانی شده، پیگیری نشود.(۱۲)

 ابراز اطاعت صادق خان سگوند

به گزارش امیرلشکر غرب از کرمانشاه، صادق خان سگوند و تنی چند نفر از همراهانش که با عبور از رود کرخه قصد فرار به بینالنهرین را داشتند، اینک وارد دزفول شده و ابراز اطاعت میکنند.

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۳، ص ۴.
۲- همان، شم ۲۰۳۴، ص ۱.
۳- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.
۴- مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، صص ۲۴۴ تا ۲۴۶.
۵- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.
۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۳، صص ۱ و ۲.
۷- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.
۸- همان، ص ۱۶۰.
۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۸-۹-۶۱-۱۳۰۴.
۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۱۱.
۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۶۰.
۱۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۸۵. توضیح فرمانده تیپ شمال نشان میدهد که حیف و میل پول های جمعآوری شده قطعی است و صلاح در این بوده که پیش از علنی شدن، زمینه آن نزد پادشاه روشن باشد که با پاسخ ضبط تلگرام روبرو گردید.

«موقع را مغتنم شمرده به سگوندها و بهاروندها اخطار نمودم که کلیه اسلحه خود را همین دو روزه تسلیم نمایند تا کاملاً طرف تلطف و عواطف مخصوص بندگان حضرت اجل واقع شوند.» امیرلشکر حسین خزاعی افزود که سه روز دیگر بازخواهم گشت و امیدوارم پیش از آن موفق به خلعسلاح این دو طایفه شوم.(۱)

 استعفای دولت محمدعلی فروغی

به نوشته روزنامه شفق سرخ، امروز محمدعلی فروغی و علیاکبر داور، رئیسالوزراء و وزیر فواید عامه، نزد رضاشاه رسیده، استعفای خود و کابینه را اعلام کردند که مورد پذیرش پادشاه قرار نگرفت.(۲)

 خبر های مورنینگ پست و مصوبات مجلس

روزنامه مورنینگ پست، چاپ لندن، در شماره های دیروز و امروز خود خبر هایی از مصوبات اخیر مجلس شورای ملی را درج کرد. نادر آراسته، نماینده سیاسی ایران در لندن، در نام های به وزارت امور خارجه در این باره نوشت که معادل ۶۰ هزار لیره مجلس به دولت اعتبار داده که به مصرف مطالعه، تهیه نقشه و استخدام کارشناس راهآهن برساند. همچنین مجلس برای تشویق تردد خودرو در جاده ها و سهولت حمل و نقل قانون باج راه را لغو کرده است. و نیز کمپانی یونکرس آلمان موفق شد برای پنج سال امور هواپیمایی ایران را در زمینه انتقال کالا، پست و مسافر به دست آورد.(۳)

 نبود گندم در گروس

گروهی از معتمدان گروس با ارسال تلگرامی به مقامات مرکز نوشتند که گندم در گروس نیست، مردم در فشار هستند. «مقرر فرمایید [اداره] مالیه هم مقداری از گندم موجود دولتی که نتیجه دسترنج اهالی گروس است متدرجاً برای مصرف خباز خانه که متضمن آسایش عامه است بدهد، قیمت دریافت نماید.»(۴)

 پیشنهاد سرتیپ ابوالحسن خان برای خلعسلاح الوار

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرستان، به وزارت جنگ پیشنهاد کرد بهترین راه برای خلعسلاح طوایف لر به گروگان گرفتن احشام و دواب آنان است، «چون الوار از همه چیز بیشتر به حشم علاقهمند و یگانه وسیله اعاشه عیال و اطفال میباشد؛ در مقابل آن اسلحه خود را تسلیم خواهند نمود.»(۵)

 جمعه

۲۳ بهمن ۱۳۰۴

۱۲ فوریه ۱۹۲۶

۲۸ رجب ۱۳۴۴

 پاسخ بهرامی به زاهدی

فرج الله بهرامی، رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی، با ارسال تلگرامی به سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، نوشت که تأمین نظر تجار و بازرگانان پیوسته منظور نظر رضاشاه است و لازم است آنان را در شرایط فعلی (تحریم تجاری ایران توسط شوروی) امیدوار نگاه داشت. بهرامی نوشت که این معضل در ن هایت برطرف خواهد شد و راجع به تشکیل شعبه بانک پهلوی که پیشنهاد شده بود در مقابل بانک روس و بانک شاهنشاهی در گیلان تأسیس شود، با رئیس بانک صحبت کرده، پاسخ خواهم داد. وی افزود برپا کردن تظاهرات دولتی [علیه شوروی] کار آسانی است «ولی مبادرت به آنها را قدری دقیقتر باید فکر کرد و مخصوصاً تذکر میدهم در هر نوع عملیات تظاهری مراقب باشید که بدون اطلاع مرکز و دولت عملیات و تظاهراتی نشود.» رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی در پایان از این که بانک شاهنشاهی بروات بازرگانان را نمیپذیرد و اداره مالیه گیلان رفتار هایی خارج از نزاکت انجام داده، خواستار تصریح بیشتر و توضیح کاملتر گردید.(۶)

 پایان کار بونزوم

لوسین لویی بونزوم، وزیرمختار فرانسه در تهران، به پایان مأموریت خود در ایران رسید. وی امروز امور سفارت را به هاردوان، کاردار، تحویل داد(۷) و به سمت اروپا حرکت کرد. بارندگی روز های اخیر موجب شد که بونزوم از ینکی امام جلوتر نرود.(۸)

درباره عملکرد و پایان کار بونزوم در ایران و دیدگاه های سیاسی او تحلیلی وجود دارد که در پاورقی میخوانید.

 پزشک جدید سفارت انگلیس

سریل الگود Cyril Elgood به عنوان پزشک سفارت انگلیس در تهران منصوب گردید.(۹)

 جشن در سفارت مصر

امشب به مناسبت تولد فاروق، ولیعهد مصر، مجلس جشنی در سفارت مصر برگزار شد. وزیرمختار مصر در تهران میزبان محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، عبدالحسین تیمورتاش، وزیر دربار، دیگر وزراء، گروهی از نمایندگان مجلس و برخی رجال بود.(۱۰)

 ورود علم به تهران

محمدابراهیم خان علم، حاکم سیستان و قائنات، غروب امروز به تهران رسید و در خانه محمدولی اسدی، نماینده سیستان، ساکن شد.(۱۱)

□ گروگیری فرزندان رؤسای طوایف

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرستان، اطلاع داد که

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۶۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۶، ص ۲.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۲۳-۷-۵۶-۱۳۰۴.

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۲۴۲۴.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۱، صص ۵۸ و ۵۹.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۳۳ و ۳۴.

۷- پورشالچی، همان، ص ۲۶۷.

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۵، ص ۲. «در آغاز ۱۹۲۶ لوین بونزوم وزیرمختار فرانسه در ایران که مأموریت خودش را در اول ماه مه سال ۱۹۲۴ آغاز کرده بود، دانست دوام خدمت در ایران با روی کار آمدن رضاشاه پهلوی غیرممکن است. بونزوم با ارسال گزارش های مفصل و مستدل اوضاع ایران را برای وزارت امور خارجه فرانسه تشریح کرده بود. وی از سیاست خاص خویش پیروی میکرد که منافع فرانسه را در سلطنت احمدشاه قاجار میدانست و تلاش وی بر آن بود که وزارت خارجه فرانسه آخرین پادشاه قاجار را تشویق به بازگشت به تهران کند و به او اطمینان بدهد در مراجعت خواهد توانست تاج و تخت خویش را که در خطر و تهدید رضا خان سردارسپه رئیس دولت است بازیابد. سیاست دولت فرانسه جز این بود. تغییرات عمقی و اساسی که ظرف دو سال در فرانسه رخ داد، تغییر رئیسجمهوری، تعویض رئیس دولت، آمدن وزیر خارجه تازه با سیاستی جز آنچه معمول بود، وزیرمختار فرانسه را در تهران دچار محظور کرد. بونزوم با وزیر خویش تفاهم نداشت و دو مشکل بزرگ بر این عدم تفاهم دامن میزد. نخست آنکه با عنایت به اوضاع سیاسی داخلی ایران وی با نظر دولت سردارسپه در جهت تغییر صمد خان ممتازالسلطنه، وزیرمختار ایران در پاریس، موافق بود و اعتقاد داشت که این مأمور دولتی ایران روی دو میز بازی میکند، هم از احمدشاه جانبداری مینماید و هم پنهانی گزارش هایی برای رضا خان سردارسپه میفرستد. به علاوه گزارشها و خبرها و وقایع را نادرست به اطلاع شاه میرساند چنانکه او در جریان وقایع حقیقی ایران نیست، بنابراین تصمیم هایی غیرعملی میگیرد، وانگهی از بودجه و اعتبار ارسالی از مرکز مبالغی غیرقانونی برداشت مینماید. دیدگاه وزارت امور خارجه فرانسه جز این بود. آنها صمد خان را منصوب شاه میدانستند و میگفتند تا وقتی وی او را حمایت کند باید در این پُست و سمت باقی بماند به علاوه که در گذشته وی خدماتی نسبت به فرانسه انجام داده است. اضافه کنم که همسر صمد خان فرانسوی بود و دو دختر داشت. مطلب دوم که مایه تضاد به شمار میرفت اصرار بونزوم برای بازگشت احمدشاه به تهران بود و پیشنهاد میکرد دولت متبوعش به آخرین شاه قاجار اطمینان لازم بدهد، غافل از اینکه فرانسه که از سیاست عمومی انگلیس پیروی مینمود میدانست احمدشاه نفس های آخر را میکشد و همه چیز برای صعود رضا خان به قدرت فراهم آمده است. بدین ملاحظات به لوسین بونزوم اعلام شد که پُست خویش را ترک کند و او آخرین گزارشها را در ماه ژانویه ۱۹۲۶ به پاریس فرستاد، منجمله تعیین کارداری به جای صمد خان در پاریس، و پس از خداحافظی در ۱۲ فوریه تهران را ترک گفت و امور سفارت را به دبیر سوم آقای تارب دسن هاردوان سپرد.» (پورشالچی، همان، ص ۲۶۹)

۹- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۱.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۷، ص ۲.

۱۱- همانجا.

پیرو تأکید پادشاه به اعمال هر نقش های که صـلاح میدانم، تصمیم گرفتم برای به اطاعت درآوردن طوایف لر پس از حرکت از خرمآبـاد به هر طـایف هـای میرسم فرزنـدان رؤسای ایشان را به گروگان بگیرم و با خود به رزه ببرم. وی افزود برای اجرای خواسـته پادشاه مبنی بر این که خلعسلاح باید تا ابتدای فروردین به پایان برسد، اجازه دهید در این سی و چند روز باقی مانده، فرمانـدهی تیپ پیاده غرب، و افواج گارد سـپه و منصور با من باشـد و فرمانده لشـکر غرب از صدور دسـتور به آنها خودداری نماید.(۱)

 شنبه

۲۴ بهمن ۱۳۰۴

۱۳ فوریه ۱۹۲۶

۲۹ رجب ۱۳۴۴

 مشکلات حمل غله به تهران

رئیس ارکان

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱، صص ۵۵ تا ۵۷.

حرب کل قشون در تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که بارش برف، خطوط مواصلاتی را مسدود کرده و ممکن است انتقال گندم و جو از طریق زنجان به تهران دچار مشکل شود. دستور دهید نظامیان زنجان و نظامیان مأمور عرض راه «کمال جدیت را برای حمل جنس نموده و آنچه در قوه دارند برای باز کردن راه مساعدت کامل مبذول دارند.»(۱) گویا موقعیت نان تهران در روز های اخیر وخیم شده است. دولت تصمیم گرفته بار دیگر از استرالیا و هندوستان گندم بخرد.(۲)

 بازگشت وزیر جنگ

عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ، که برای رسیدگی به امور لشکر غرب و ایجاد هماهنگی برای یکسره کردن کار لر های مخالف به کرمانشاه رفته بود، امروز در بازگشت به همدان رسید. بارش برف راه همدان به تهران را بسته است. از طرف وزارت فواید عامه برای باز کردن راه دستور های لازم صادر شده است.(۳)

 دیدار فروغی و یورنف

عصر امروز محمدعلی فروغی به سفارت شوروی رفت و با یورنف، سفیرکبیر شوروی، دیدار و ملاقات کرد.(۴) جراید از محتوای گفت و گوها مطلبی درج نکردند، اما فحوای ملاقات نمیتواند خارج از اقدام اخیر دولت شوروی در منع ورود کالا های ایران به آن کشور بوده باشد.

 ابلاغ قانون الغای باج راه

در پی تصویب لایحه لغو باج راه ها، امروز بخشنام های به همه ولایات و ایالات صادر شد که از ابتدای اسفندماه دریافت عوارض راه لغو میشود و مالیاتی از این بابت گرفته نخواهد شد. «از قرار اطلاع حاصله مستخدمین باجگیر خانه ها و نواقل ۲۴۰ نفر میباشند که بیکار میشوند و وزارت فواید عامه در نظر دارند که یک عده از اینها را که تحصیلات کافیه دارند برای دوایر راهسازی استخدام نماید.»(۵)

 امکان حمله به جوانرود

فرمانده قوای جوانرود خبر داد که احتمال دارد جعفرسلطان لهونی به جوانرود حمله کند. جعفرسلطان و پسر هایش با عده زیادی به پاوه، شش فرسخی جوانرود، آمدهاند. «وکیل جوانرود هم که قبلاً از پسر های جعفرسلطان وقت ملاقات خواسته بود، نوشتهاند اگر میل دارید بایستی بیایید گردنه شمشیر. اگر هم مایل نیستید، اهمیتی ندارد؛ ما اقداماتی که لازم باشد خواهیم نمود. وکیل جوانرود هم به واسطه عدم اطمینان از محل مذکور ملاقات را موقوف داشته» است. امیرلشکر غرب با ارسال این خبر به ارکان حرب کل قشون نوشت که دستور های لازم برای جلوگیری از اقدامات جعفرسلطان و کسانش به فرمانده قوای جوانرود داده شده است.(۶)

 مصرف تمبر های احمدشاهی

با توجه به وجود تعداد زیادی تمبر منقوش به تصویر احمدشاه، اداره پست تصمیم گرفت با بازچاپ آنها، مصرفشان کند. قرار است این تمبرها با نشان شیر و خورشید در وسط و تاریخ جلوس پهلوی سلطنت پهلوی سورشارژ شوند. گفته میشود ساخت کلیشه جدید از تصویر رضاشاه و چاپ تمبر های جدید یک سال به درازا خواهد کشید.(۷)

 دردسر سگ های پایتخت

با افزایش سگها در تهران و مزاحمتی که برای اهالی فراهم کردهاند، بلدیه تهران «مقدار زیادی سم به شعبات نواحی بلدیه فرستاده که به وسیله آن تمام آنها را تلف نمایند.»(۸)

 بخشنام های برای سفارت خانه ها

وزارت امور خارجه با ارسال بخشنام های به سفارت خانه های ایران در ممالک گوناگون اطلاع داد که ۲۴ اسفند روز تولد پادشاه از اعیاد رسمی است و باید جشن گرفته شود.(۹)

 یکشنبه

۲۵ بهمن ۱۳۰۴

۱۴ فوریه ۱۹۲۶

۱ شعبان ۱۳۴۴

 نبود گندم در تویسرکان

حسین خزاعی، امیرلشکر غرب، به وزارت جنگ اطلاع داد که دو روز است گندم نمیرسد و نانواها تعطیل کردهاند. وی با استناد به تلگرام علماء، خوانین وتجار تویسرکان افزود که اهالی تویسرکان از این پیشآمد وحشتزده هستند و لازم است حداقل ۶۰۰ خروار گندم تا رسیدن محصول بعدی به این شهر کمک شود. «خواهشمند است برای رفع اضطرار اهالی اقدامات مقتضیه مبذول» فرمایید.(۱۰)

 اسب های انگلیسی رضاشاه

در پی درخواست رضاشاه برای خرید اسب های نژاد انگلیسی، وزارت جنگ با وابسته نظامی سفارت انگلیس وارد مذاکره شد و نتیجه آن را به وزارت دربار اطلاع داد تا به سمع رضاشاه رسانده شود. ماژور فریزر، اتاشه نظامی انگلیس در تهران، قیمت اسب های یادشده را ۱۵۰ تا ۲۰۰ لیره دانست که هزینه حمل هر رأس تا بوشهر ۳۰ تا ۳۵ لیره خواهد بود. و نیز باید خرج علوفه را به این رقم افزود. البته «طویله سفری» که ویژه حمل این اسبها است هزینه جداگان های دارد. در این نامه آمده است که یاور حسن خان ارفع که به عنوان وابسته نظامی ایران عازم لندن است و در سوارکاری تخصص دارد عهدهدار این مسئله

شود.(۱۱) (رک: ۱۰ بهمن)

 ابلاغ ۲۴ اسفند به عنوان عید رسمی به کارگزاریها

وزارت امور خارجه امروز با ابلاغ بخشنام های به همه کارگزاری های خود در سراسر مملکت اعلام کرد که ۲۴ اسفند، روز تولد رضاشاه، عید رسمی است.(۱۲)

 ابلاغ روز تاجگذاری رضاشاه

وزارت دربار در نام های به وزارت امور خارجه اعلام کرد مراسم تاجگذاری رضاشاه چهارم اردیبهشت ۱۳۰۵ برگزار خواهد

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۵۴. «بسته شدن جاده ها در اثر بارش برف، تهران را که عملاً از ذخائر گندم خالی است و وابسته به واردات روزانه جاد های است، در وضعیت بحرانی قرار داده است.» (FO E ۱۷۵۶/۹۵/۳۴)

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۶، ص ۳.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۵، ص ۲.

۴- همانجا. روزنامه شفق سرخ نوشت که میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، نیز در این دیدار حاضر بوده است. (شم ۴۵۶، ص ۲)

۵- همانجا.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۵۶.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۴، ص ۴.

۸- همانجا.

۹- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۰-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۱۰- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۲۹. وزارت جنگ پاسخ داد که شرح لازم به وزارت مالیه نوشته شد تا اقدام جدی نمایند. (همان، ص ۵۲۸).

۱۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۸، ص ۳۰.

۱۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۹-۶۱-۱۳۰۴. وزارت خارجه در این زمان ۲۶ کارگزاری در ۲۶ شهر دایر داشت.

شد و لازم است: «۱- به سفارت های خارجه مقیم طهران موقع تاجگذاری را اعلام فرمایند. ۲- در اعزام سفرای جدید دولت علّیه به دربار های خارجه تسریع فرمایند. ۳- به عموم مأمورین دولت خارجه دستور بدهند که در موقع تاجگذاری در محل مأموریت خود انعقاد جشن نمایند.»(۱)

 افزایش نیرو های نظامی شوروی در مرز درجز

کارگزاری درجز به وزارت امور خارجه اطلاع داد که گزارش های رسیده میگوید روسها به تعداد پست های نظامی خود افزوده‌اند و نیز شنیده شده تعداد نظامیان پاسگاه های مرزی درجز دو برابر شده است.(۲)

 نتایج مذاکرات دولت با سفیرکبیر شوروی

در پی دیدار فروغی و میلسپو با یورنف، سفیرکبیر شوروی در ایران، (ر.ک: ۲۴ بهمن) «از قرار اطلاع خصوصی راجع به قسمت ارزاق و بنزین و نفت بین دولتین موافقت نظر حاصل شده است.»(۳)

 بسته شدن راه ها و مشکل نان

در اثر بارش های اخیر و مسدود شدن راه های منتهی به تهران، ورود گندم به پایتخت دچار مشکل شد. مأموران اداره فواید عامه در رشت، کوهین، زنجان، تبریز و همدان موظف شدند برای باز شدن راه ها همکاری کنند تا حمل و نقل گندم و جو دچار مشکل نشود. وزارت داخله به حاکم خمسه دستور داد همه روستاییان مجاور راه زنجان به خرمدره را وادار کند راه بسته شده را باز کنند؛ اجرت و نان آنها داده خواهد شد. «در اجرای این تصمیم یک آن غفلت نکنید که بسیار ضرورت دارد.» عده های بازرس نیز برای نظارت بر کار نانوا های تهران مأمور شدند تا از «دسایس» آنها جلوگیری کنند و نان به طور مساوی بین مردم توزیع گردد. همچنین مقرر شد برفی که راه های بین تهران و آسیا های اطراف پایتخت را مسدود کرده، پاک شود.(۴)

به همین مناسبت خبر هایی در جراید چاپ میشود تا از نگرانی های مردم بکاهد. امروز خبر داده شد که ۲۰ هزار خروار گندم در رشت موجود است و ۱۴ هزار خروار هم از کراچی رسیده که به زودی به تهران منتقل میشود. ۴ هزار خروار برنج صدری نیز در تهران انبار شده است.(۵)

 مأموریت جدید سرهنگ شفایی

سرهنگ اسماعیل خان شفایی از طرف وزارت جنگ عازم اروپاست. وی که ریاست قور خانه وزارت جنگ را به عهده دارد قرار است از مسکو راهی آلمان شود. گفته میشود وی برای خرید ماشینآلات قور خانه و تکمیل نواقص آن راهی آلمان شده است.(۶) یکی از همراهان او وثوق (مهندس) است. اینان فردا از راه رشت راهی میشوند.(۷)

 اخلال بنگاه های شوروی در فروش بنزین

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت که بنگاه های اقتصادی شوروی، فعال در ایران، فروش بنزین به خودرو های ایرانی را ممنوع کردهاند و صرفاً به خودرو های مربوط به خود بنزین عرضه میکنند. «نظر به این که مصرف بنزین در ایران بیشتر از روسیه وارد میشود اینک این تصمیم موجب شده است که عده زیادی از اتومبیل های بارکش تجاری و کامیون های ارزاق به حال تعطیل افتاده است.»(۸) همین منبع میافزاید دولت اقدام به وارد کردن بنزین از جنوب کرده و حدود ۳۰ هزار پوط به سمت تهران منتقل شده است.(۹)

 مهاجرت اهالی بندرعباس

بنا به اخبار رسیده، بیش از هشت هزار تن از اهالی بندرعباس به عمان و دیگر سواحل جنوبی خلیجفارس مهاجرت کردهاند. موقعیت نامناسب منطقه، محرومیت و لاعلاجی عامل این مهاجرت بوده است.(۱۰)

 حرکت سرتیپ ابوالحسن خان به طرف کبیرکوه

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرستان، اطلاع داد که به طرف ماژین و کبیرکوه حرکت کرده، تلگرام های ارکان حرب کل قشون از این پس به دزفول مخابره شود که نزدیکتر است.(۱۱)

(تصویر) رضاشاه

۱- همان، ۴-۷-۶۱-۱۳۰۴.

۲- همان، ۲-۱۸-۴۲-۱۳۰۴.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۶، ص ۱.

۴- همانجا.

۵- همان، شم ۲۰۳۵، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- همان، شم ۲۰۳۷، ص ۲.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۶، ص ۲.

۹- این احتمال که چاپ این خبر و اقدام دولت در وارد کردن بنزین با کمک انگلیس برای تهییج دولت شوروی بوده باشد تا دست از اقدام خود بردارد، دور از ذهن نیست.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۶، ص ۳.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۵۴.

ص: ۵۸۱

 دوشنبه

۲۶ بهمن ۱۳۰۴

۱۵ فوریه ۱۹۲۶

۲ شعبان ۱۳۴۴

 مصاحب ه روزنامه شفق سرخ با آیت الله مدرس

روزنامه شفق سرخ در صفحه اول شماره امروز خود متن پاسخ های آیت الله سیدحسن مدرس را به شش پرسش خود چاپ کرد. گویا این جریده درصدد است، نظر «مهمترین رجال سیاسی دوره پنجم» قانونگذاری را به این پرسشها چاپ نماید. آیت الله مدرس در مقدمه پاسخها نوشت: «بسم الله الرحمن الرحیم. خدمت باشرافت آقای مدیر شفق [سرخ] وفقه الله لمرضاته. سئوالات ششگانه که فرستاده بودید امروز رسید. ملاحظه نموده، حقاً حق جواب دارید، لذا به قلیل بضاعت خود اجوبه ذیل را تصدیع دادم.» ایشان در ادامه چنین نوشت: «۱- عقیده جنابعالی درباره این مجلس پنجم و مزایا و نواقص آن چیست؟ مزایای دوره پنجم، قوانین ممیزی، راهآهن، ایجاد چهار میلیون تقریباً عایدات غیرمستقیم. و اما نقصان آن؛ وکلاء این دوره نوعاً شجاعت سیاسی را فاقد ولی مقارن با دوره، حوادثی روی داد که شهامت ملت و افرادی را نمایش داد.

۲- اوضاع فعلی ایران را چطور میبینید؟ در حال وقفه است. (برای اساس جدید نقشه و دستور اساسی لازم است.)

۳- مهمترین اصلاحات و امور مفیده که باید مقدم داشت به عقیده شما چیست؟ و بزرگترین نواقص کار ما کدام است؟ بهترین اصلاحات قدم برداشتن دولت است نسبت به اقتصاد عمومی، وجودات معطله از تعطیل خارج نمودن، فروش خالصجات منقوله به هر کس و به هر قیمت و به هر مدت به اتباع داخله، فروش اشیاء منقوله معطله که هر چه بماند نقصان پیدا کرده و احتیاج اقتصادی و سیاسی و نظامی به او نیست و در آتیه نخواهد بود، بستن سدها و استخراج معادن مواد اولیه، نباتات را به قدر میسور در داخله تکمیل و مصرف نمودن، موجبات سهولت حمل و نقل فراهم نمودن، آنچه مهم است شروع به راهآهن و اهم آن استخراج معدن آهن و ذوب آن در داخله. و اما بزرگترین نواقص کمی، رجال علاقهمند شجاع و نبودن احزاب سیاسی است.

۴- امروز جهات امیدبخش در مملکت ما چیست و نواقص عمده و اسباب نگرانی کدام است؟ آنچه در جواب ششم گفته میشود وجوداً امیدبخش و عدماً موجب نگرانی است.

۵- نسبت به آتیه چه نظر دارید؟ امیدوارید یا بدبین؟ و نسبت به قوای عالیه مملکت از مقننه و مجریه و مزایا و نواقص آنها عقیده شما چیست؟ و اسباب و دلایل این عقیده کدام است؟ جواب سئوال پنجم در ششم گفته میشود. مجلس صالح ممکن است سایرین را اصلاح کند. دونالعکس دلیل واضح است.

۶- در باب مجلس ششم چه عقید دارید؟ مجلس ششم به اسرع زمان باید مفتوح شود، مشروط به آزادی کامل ملت در انتخابات.»(۱)

 دیدار آیت الله مدرس و رضاشاه

به گزارش روزنامه شفق سرخ، صبح امروز آیت الله سیدحسن مدرس در خانه شخصی رضاشاه، با او دیدار کرد. گفته شده مذاکرات این دو، ساعتها طول کشیده است، اما از موضوع گفتوگوها خبری داده نشده است.(۲)

 عریض های برای رضاشاه

فردی به نام سیدعلی از ساکنان حدود زنجان در نام های به رضاشاه شکایت کرد ملکی را که فتحعلیشاه قاجار به اجداد او داده بود توسط امیرافشار تصرف شده است؛ و با این تعدی او و خانوادهاش آواره شده، برای معاش قهوه خان های در راه کردستان سرپا میکند، اما عد های نیز به آنجا ریخته کتک مفصلی به او میزنند. سیدعلی نوشت شکایت او به یکی از نظامیان منطقه نیز نتیج های دربر نداشته است.

ارکان حرب کل قشون عریضه را به نظر فرمانده لشکر شمال غرب رساند و از او خواست در این موضوع تحقیق کرده، گزارشی دهد.(۳) ارسال اینگونه نامه ها و رسیدگی به آنها پس از اعلانی که رضاشاه در جراید مبنی بر رسیدگی به حال شکات درج کرد، فزونی گرفت.

 چراغانی به مناسبت تولد امام حسین علیهالسلام

امشب به مناسبت تولد امام حسین علیهالسلام «تمام بازار و کاوانسراها و خیابانها و محلات مراسم چراغانی به عمل آمد.» همچنین امشب اداره قور خانه در میدان مشق مراسم آتشبازی داشت.(۴)

 تأکید رضا خان بر آزادی انتخابات

پیش از ظهر امروز برخی از وزراء و علماء به دیدار رضاشاه

۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۷، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۵۷.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۷، ص ۱.

رفتند. همچنین محمدعلی فروغی نیز دیداری با پادشاه داشت. رضاشاه در سخنانی «شرح مبسوطی... راجع به آزادی انتخابات و عدم مداخله مأمورین دولتی ایراد [کرد] و ضمناً مقرر فرمودند در صورتی که مأمورین کشوری و لشکری دخالت در امر انتخابات نمایند فوراً وزارت خانه مربوطه آن مأمور را احضار و در محکمه صالحه جلب و به سختترین مجازات برسانند!» در پی این اظهارات رئیسالوزراء از عنایت الله سمیعی خواست با ارسال بخشنام های به ولایات و ایالات، ضمن اشاره به مدلول بیانات رضاشاه خاطرنشان کند هر مأمور دولتی که برخلاف قانون انتخابات رفتار نماید شدیداً مجازات خواهد شد. همچنین فروغی از مقامات محلی خواست با گماردن بازرسان آشکار و پنهان بر امر انتخابات نظارت کنند.(۱)

احتمال قوی میرود گفته های امروز رضاشاه و اقدامات رئیسالوزراء، تحتتأثیر ملاقات رضاشاه و آیت الله مدرس بوده باشد که دیروز و شاید امروز انجام شد و در فوق به آن اشاره گردید.

 گزارش امیرطهماسب به رضاشاه

عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ، امروز از سفر غرب بازگشت و برای ارائه گزارش از وضعیت لشکر غرب به حضور رضاشاه رسید.(۲)

 عزیمت داور به رشت

نظر به بسته شدن راه ها در اثر بارش برف و نیز نرسیدن ارزاق به تهران، علیاکبر داور، وزیر فواید عامه، با ارسال تلگرامی به ادارات تابعه، راهی رشت شد. «میشنوم راه رشت مسدود و از طرف مأمورین راه جدیتی در افتتاح آن نمیشود. فردا عازم رشت [هستم]، در صورتی که تقصیر و غفلتی ببینم مأمور سهلانگار فوراً از خدمت منفصل و مجازات خواهد شد.»(۳)

بخش قابل توجهی گندم بین راه بندرپهلوی به تهران مانده بود که با باز شدن راه به تهران میرسید و به نگرانیها و شایعات پایان میداد. با وخیم شدن اوضاع نان در تهران، اداره ارزاق با راهاندازی چند تنور در اداره انبار ارزاق شروع به پخت لواش کرد تا توسط مأمورین به نقاط مختلف شهر رسانده، به فروش برسد.(۴)

 پرداخت درآمد بلدیه توسط مالیه

با لغو باج راه، بلدیه تهران بخش قابل توجهی از درآمد خود را از دست داد. بلدیه تهران از بابت عوارضی که در دروازه های تهران میگرفت، سالیانه ۴۸۰ هزار تومان درآمد داشت. با لغو باج راه ها و برقراری همین عوارض در گمرکات و سرحدات، وزارت مالیه موظف شد درآمد بلدیه را از محل درآمد جدید خود بپردازد.

همچنین مقرر شد دیگر محل های درآمدزای بلدیه چون مستقلات، حراج، نمایش، اصناف و غیره که سالیانه ۸۴ هزار تومان میشد توسط وزارت مالیه پرداخت گردد و همزمان اداره عایدات بلدیه تحت نظر وزارت مالیه قرار گیرد.(۵)

□ انحلال کنسولگری ایران در نیویورک

وزارت امور خارجه به وزارت فواید عامه اطلاع داد که کنسولگری ایران در نیویورک برچیده شده است.(۶)

□ تأسیس مدرسه تجارت

مدرسه تجارت از ابتدای اسفندماه کار خود را با ۲۰۰ تا ۳۰۰ محصل شروع خواهد کرد. روزنامه ایران امروز با درج این خبر نوشت که ریاست این مدرسه با دکتر محمود افشار خواهد بود. محل این مدرسه نزدیک بازار است.(۷)

□ احتمال تعطیلی مدارس نایین

معلمان شهر نایین هفت ماه است حقوق نگرفتهاند. به گزارش رسیده از نایین احتمال دارد معلمان اعتصاب کرده، مدارس هم تعطیل شود.(۸)

□ محمدحسن میرزا در بیروت

منابع فرانسوی اطلاع دادند که محمدحسن میرزا، ولیعهد سابق ایران [که از کشور اخراج شده و اینک در بیروت است] سه روز دیگر، هجدهم فوریه با کشتی شامپولیون عازم فرانسه خواهد شد.(۹)

□ انتقال هواپیما و کارشناس به ایران

در پی موافقت مجلس با فعالیت شرکت هواپیمایی یونکرس در ایران به مدت پنج سال، با وجود چهار دستگاه هواپیما، یارولیمک، نماینده شرکت مزبور در ایران، از دولت آلمان خواسته چند دستگاه هواپیما، مکانیکچی و... به ایران بفرستد.(۱۰)

□ منصب جدید جهانبانی

سرتیپ امان الله میرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، از امروز به عنوان آجودان مخصوص رضاشاه منصوب شد.(۱۱)

(تصویر) آیت الله سیدحسن مدرس

۱- همانجا.

۲- همانجا.

۳- همان، ص ۲.

۴- همان، شم ۲۰۳۶، ص ۲.

۵- همانجا.

۶- همانجا.

۷- همانجا.

۸- همان، ص ۳.

۹- پورشالچی، همان، ص ۲۸۱.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۷، ص ۲.

۱۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، ص ۱۲.

ص: ۵۸۳

 سهشنبه

۲۷ بهمن ۱۳۰۴

۱۶ فوریه ۱۹۲۶

۳ شعبان ۱۳۴۴

 تعطیل عمومی و مراسم سلام

امروز به مناسبت تولد امام حسین علیهالسلام وزارت خانه ها و دوایر عمومی تعطیل بود. همچنین پیش از ظهر امروز با حضور رجال کشوری در دربار مراسم سلام در عمارت موزه برپا گردید.(۱)

 صدور فرمان انتخابات

رضاشاه امروز فرمان انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی را صادر کرد. رضاشاه در این پیام بر آزادی انتخابات تأکید کرد و نیز از دولت خواست که با تکیه بر مصوبات مجلس پنجم اصلاحات مملکتی را آغاز نماید. وی در این پیام خواستار تنظیم بودجه ۱۳۰۵ش با حفظ اصول تعادل در دخل و خرج شد.(۲)

 عادی شدن خرید و فروش بنزین

در پی ممانعت بنگاه های اقتصادی شوروی از فروش بنزین به خودرو های ایرانی و ایجاد اختلال در امور حمل و نقل، در نتیجه مذاکراتی که بین هیأت دولت و نمایندگان دولت شوروی در باب فروش بنزین به عمل آمد خرید و فروش بنزین از امروز حالت عادی به خود گرفت.(۳)

 دیدار رضاشاه با میلسپو

در دیدار امروز هیأت دولت با رضاشاه، دکتر میلسپو نیز حضور داشت. «در این جلسه پس از ذکر مقدماتی تصمیم گرفته شد که دکتر میلسپو علیالحساب مقداری پول برای مشاورالممالک [علیقلی انصاری و سفیرکبیر ایران در مسکو] بفرستد تا او به کار های سفارت خانه سر و صورت بدهد [و پس از بازگشت به ایران] به حسابش رسیدگی گردد. اما دکتر میلسپو صریحاً جواب داده بود که این پرداخت قانونی نیست و تا او صورت حساب نفرستد من نمیتوانم پول پرداخت بکنم.»(۴)

 دیدار نماینده بانک روس با تجار همدان

به گزارش امروز فرمانده ساخلو همدان رئیس شعبه بانک روس در همدان با دعوت از نمایندگان بازرگانان به آنان گفته

است که دولت شوروی دو تقاضا از دولت ایران کرده است؛ اول این که دولت همان رفتاری که با بانک شاهنشاهی میکند با بانک روس نیز انجام دهد تا بتوانیم اسکناس خود را در ایران رواج دهیم. «دوم آن که پولی [که] دولت در بانک شاهی گذارده بدون فرع [است] ما حاضریم با فرع قبول کنیم.»

نماینده بانک روس از تجار همدان خواسته است از دولت ایران بخواهند به این دو تقاضا پاسخ مثبت دهد. نماینده تجار، وکیلالرعایا، نیز پاسخ داده که اینها مسائل سیاسی است و اصناف در این امور دخالت نمیکنند.(۵)

 نام های مشکوک به حاکم نظامی بندرپهلوی

حاکم نظامی بندرپهلوی خبر داد نام های به زبان فرانسه بدون امضاء به دستش رسیده حاکی از اینکه عمال شوروی در این شهر علیه رژیم سیاسی ایران مشغول تبلیغات هستند، و با برپایی نمایش هایی میخواهند بر این موضوع تأکید کنند. متن نامه چنین بود: «افتخار دارم خاطر عالی را مستحضر نمایم که وضعیات حاضره ساویت مشغول تشکیل و تبلیغ کمونیستی در این شهر میباشد و میخواهد اقدامات برخلاف حکومت حاضره دولت ایران بنمایند و در ضمن این نمایشات خیال دارند یک عده را به قتل برسانند. بایستی اولیای امور اطراف کار را کاملاً مواظب بوده و سرباز های خودشان را در اینجا زیاد نمایند.»

حاکم نظامی بندرپهلوی با ارائه این گزارش با طبقهبندی محرمانه به فرمانده تیپ شمال از وی خواست بودج های برای تجهیز چند مأمور مخفی برای نفوذ در تشکیلات روسها در اختیار او قرار دهد.(۶)

 هزینه پذیرایی از سران ترکمن

سرتیپ فضل الله زاهدی با ارسال تلگرامی فوری به رئیس ارکان حرب کل قشون از قول حاکم نظامی ترکمن صحرا نوشت که حاکمان بندرجز، گمیشتپه و گنبد مجبور به پرداخت هزینه های رؤسای طوایف ترکمن هستند. «چون صاحب منصبان منتصب به مشاغل حکومتی با قلت حقوق، عاجز از مخارج مذکور میباشند مستدعی است اوامر لازمه در پرداخت حقوقات حکام فوق فرموده که مالیه محل از ابتدای مأموریت آنان و بعدها هم مرتباً در هر ماه بپردازد.»(۷)

حکام یاد شده برای جلب نظر رؤسای ترکمن، به ویژه آنان که خود را تسلیم کرده یا پس از فرار به خاک شوروی به ایران بازگشته بودند، متحمل این هزینه ها میشدند.

 استقرار تلگرافچی بینالنهرین در خسروی

به گزارش امیرلشکر غرب در پی کشیده شدن سیم تلگراف از خانقین تا خسروی، تلگرافچی بینالنهرین وارد خسروی شده و میگوید دستگاه تلگراف این خط باید در خاک ایران استقرار یابد. وی افزود چون دستوری در این مورد نداشته به تقاضای یادشده پاسخ منفی داده شده است. «متمنی است در این موضوع دستور مقتضی صادر فرمایند که این اجازه را دارند [که] مأمورین بینالنهرین در قلعه خسروی دستگاه تلگراف نصب کنند یا خیر؟»(۸)

 رضاشاه، خلیفه اسلام!

نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه ضمن توضیح وضعیت کردهای مقیم ترکیه نوشت

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۳۷، ص ۱.

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۸، ص ۱.

۳- همان، ص ۳.

۴- فرخ، مهدی، خاطرات سیاسی فرخ (معتصمالسلطنه)، [تهران]، جاویدان، [۱۳۴۷ش]، ص ۲۰۸.

۵- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، صص ۴۳ و ۴۴.

۶- همان، صص ۳۹ و ۴۰.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۸. وزارت جنگ موضوع را به وزارت داخله اطلاع داد و خواستار تأمین حکام یادشده گشت. (همان، ص ۷)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۳۹. وزارت پست و تلگراف در این مورد پاسخ داد که طبق قراردادی که بین ایران و بینالنهرین بسته شده مأمورین بینالنهرین حق ندارند تلگراف را در خسروی مستقر کنند. اینها باید در خاک خودشان مستقر شوند. (همان، ص ۵۳۸)

«میگوینـد چون در نماز جماعت اکراد موافق قوانین مـذهبی باید خطبه به نام خلیفه اسـلامی قرائت نمایند، حالیه به واسـطه این که ترکهـا خلاـفت اسـلامی را از بین بردهانـد خطبه مزبور را به نـام [رضاشـاه] ... شـروع و نظر به مهمات عدیـده که متوالیاً به عرض رساننده کلیه اکراد نسبت به ترکها سلب عقیده و حتی اکراد خارجه هم اعلیحضرت شاهنشاه ایران ارواحنا فداه را خلیفه اسلام خطاب و دائماً به دعاگویی اشتغال دارند.»(۱)

(تصویر) بندر پهلوی

 چهارشنبه

۲۸ بهمن ۱۳۰۴

۱۷ فوریه ۱۹۲۶

۴ شعبان ۱۳۴۴

 تغییر نام دایره سربازگیری

دایره سربازگیری قشون از امروز به دایره نظام اجباری تغییر نام داد. در حکم قشونی شماره **۳۲۲**، ضمن اشاره به این موضوع به عنوان مـاده اول، در دومین مـاده نیز آمـده است که «از این تاریـخ کنترات عموم مسـتخدمین خـارجه برای خـدمات قشونی در وزارت جنگ صورت خواهد گرفت.» بقیه مواد مربوط به انتصابات جدید یا احکام بازنشستگی و غیره بود.(۲)

 تعدیات سیمیتقو

وزارت مالیه با ارسال نام های به وزارت جنگ نوشت که بخشی از محصول سال جاری منطقه صومای برادوست ارومیه توسط اسـماعیلآقا سـیمیتقو تصـرف شده است. همچنین وی از پرداخت مالیات املاک خود نیز امتناع میکند. «ضـمناً در علاقهجات و املاـک سـایر اکراد هم مـداخلاتی مینمایـد.» وزارت مـالیه از وزارت جنـگ خـواست از طریـق فرمانـدهی لشکر شـمال غرب سیمیتقو را وادار به پرداخت مالیات و از مداخله در امور کردها منع نماید.(۳)

 بیپولی لشکر شمال غرب

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، به ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که این لشکر در مضیقه مالی است، به ویژه بـا نزدیـک شـدن عیـد نـوروز بایـد به بخش هـای مختلف حقوق داد. «متمنی است امر فرماییـد به فوریت بودجه دی و بهمن را ارسال دارند تا بتوان حقوق آذرماه و جیره نفرات که از چند ماه طلبکارند پرداخته گردد.»(۴)

 باز شدن راه های منتهی به تهران

بر اساس گزارش های رسیده راه هایی که به واسطه بارش برف مسدود شده و انتقال غلات را به تهران قطع کرده بود، باز شده است. راه زنجان به تهران مهمترین خطوط مواصلاتی انتقال گندم به تهران بود که اینک گشوده شده است.(۵)

 نیاز مهدوی به نظامیان

وزارت عدلیه به وزارت جنگ خبر داد که رضا مهدوی (رئیسالتجار) نماینده سابق مجلس شورای ملی، برای اجرای حکمی که به نفع او صادر شده، نیاز به کمک نظامیان دارد. حکم صادره راجع به اراضی جهانآباد بود.(۶)

 هزینه برپایی جشن در ۲۴ اسفند

سفیر ایران در مصر با ارسال نام های به وزارت امور خارجه نوشت که برپایی جشن در ۲۴ اسفند، روز تولد رضاشاه، خرج دارد. «در این قبیل جشنها رسم است یک شامی میدهند و متوالی آن سُواره [= شبنشینی] بعد از شام. برای شام اقلاً بیست و پنج

۱– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۴، صص ۳ و ۴.

۲– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، صص ۱۸ تا ۲۲.

۳– همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۱۵۵. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شمال غرب رسید. (همان، ص ۱۵۴). پس از تلاش های امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب، در زمان فرماندهی بر لشکر شمال غرب اسماعیلآقا سیمیتقو از ترکیه به ایران بازگشت. عبد الله خان وعده هایی چند به سیمیتقو داده بود که بیشتر آنها محقق نشد. سیمیتقو که متوجه شد پس از استقرار در ایران با بدقولی مقامات مواجه شده، و نیز به واسطه خراب شدن پل های پشت سر، امکان بازگشت به ترکیه را ندارد، شروع به تعدی و زورگویی در منطقه استقرار خود کرد. وی با باجگیری از روستاییان منطقه سلماس، گرفتن گوسفندان آنها و سپس طلب ب هایشان، گذران میکرد. از طرف دیگر هنگام مهاجرت سیمیتقو به ترکیه، فرماندهی لشکر شمال غرب، ریاست ایل شکاک را به عمر خان سپرد. اسماعیلآقا اینک میدید که سیادت او بر ایل خودش که یکی از شرایط بدیهی بازگشت به ایران بوده، از قدرت او خارج است. عمر خان نیز که از حمایت های دولتی برخوردار شده بود، تمایلی به سپردن ریاست ایل شکاک به سیمیتقو نداشت. اختلاف میان این دو بالا گرفت. به نظر میرسد مقامات محلی از این اختلاف خرسند بودند. این خرسندی وقتی اوج گرفت که این دو رودرروی یکدیگر ایستادند و با هم درگیر شدند. مقامات قشون در ظاهر نقش میانجی را بازی کردند، اما سیمیتقو به واسطه تمایل قشون به عمر خان این نقش را باور نداشت. ترک مخاصمه، تغییری در رفتار سیمیتقو در منطقه استقرارش پدید نیاورد و او همچنان با باجخواهی و گروکشی و تجاوز امرار معاش میکرد. در این زمان قشون به این تصمیم رسید که عمر خان را به تبریز فرابخواند؛ شاید این اقدام برای جلوگیری از گسترش ناامنی بیشتر ناشی از تخاصم این دو در منطقه مؤثر باشد. عمر خان از این موضوع برآشفت، زیرا انتظار نداشت پس از حمایت هایی که قشون و او از یکدیگر کرده بودند، چنین برخوردی از ناحیه طرف متحد با او شود. مضاف بر این که شمار قابل توجهی نیرو نیز گرد خود آورده، دست بالاـ را نسبت به سیمیتقو داشت. عمر خان از این دستور سر باز زد و با حمایت گروهی از قشون دولتی مورد حمله سیمیتقو قرار گرفت. عمر خان فرار کرد و به ایل هرکی پناهنده شد، اما ایل یاد شده به شرط عفو، وی را به سیمیتقو

تحویل داد و نیز متقابلاً تحویل لشکر شمال غرب شد و در تبریز بازداشت گردید. کشیدن شدن قشون به طرف سیمیتقو، نشان های از ترس دولت از وی تفسیر شد.حتی شنیده شد که رضاشاه خلعتی نیز برای سیمیتقو فرستاده است. در مجموع قشون به این نتیجه رسیده بود که اگر قرار باشد خلأ قدرت دولت در این ناحیه پر شود، فعلاً بهتر است با وجود سیمیتقو باشد؛ هر چند رضاشاه مترصد بود در نخستین فرصت به دست آمده، سر اسماعیلآقا را زیر آب کند. (مؤلف)

۴- همان، ص ۴۵۲. وزارت جنگ پاسخ داد که بودجه دی فرستاده شد و بودجه بهمن نیز به زودی ارسال میگردد. (همان، ص ۴۵۱)

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۸، ص ۲.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۱۴۷. موضوع به اطلاع فرمانده لشکر شرق رسید و دستور مساعدت داده شد. (همان، ص ۱۴۶)

نفر بایـد دعـوت شود که از قرار نفری دو لیره میشود پنجـاه لیره. و برای سواره هم اقلاًـ صـد نفر تخمین شود از قرار نفری یک لیره میشود صد لیره.» وی پرسید این هزینه از چه ناحی های باید تأمین شود؟(۱)

 در پی کار برای بهرامی

دفتر مخصوص شاهنشـاهی بـا ارسـال نـامه هـایی به وزارت معارف و وزارت امور خارجه نوشت که میرزاعبـد الله خان بهرامی عریض های به رضاشاه نوشـته و ضمن توضیحاتی خواستار ارجاع شغلی شده است. رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی از وزرای این دو وزارت خانه خواست اگر جای خالیای دارند به او ارجاع دهند.(۲)

 اسلحه های امیرمفخم

امیرلشـکر غرب به ریاست ارکان حرب کل قشون اطلاع داد در پی رسـیدن خبری مبنی بر وجود اسـلحه متعلق به امیرمفخم در ارّه کَمَره، نـایب اول صـادق خان به همراه رئیس تلگراف خانه خمین به محل یاد شـده رفته و پس از جست و جو هایی چیزی کشف نکردهانـد. البته یـک صـندوق خانه به مهر خانم بهجتالسـلطنه، همسـر امیرمفخم، و یک آشپز خانه بسـته و قفل بود. در اتاق نماز خانه هم چیزی کشف نگردید. امیرلشکر غرب افزود که فرمانده قوای جاپلق و بربرود پیشنهاد میکند اماکن بسته باید باز شود تا تحقیقات کامل گردد. اگر دستور برسد این کار را خواهد کرد.(۳)

(تصویر) ارومیه، نمای عمومی

(تصویر) اسماعیلآقا سیمیتقو، نشسته از راست

۱- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۷-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، صص ۱۳۷ و ۱۳۹.

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۹۱. ابتـدا رئیس ارکان حرب کل قشون از امیرلشـکر غرب میخواهـد با خود امیرمفخم وارد گفتوگو شود و اگر اسـلح هـای دارد از این طریق اخـذ نمایـد. پاسـخ این بود که دوبار آن محل تفتیش شـده، چیزی به دسـت نیامـده؛ در ضـمن امیرمفخم نیز در تهران است. گویا در تهران با وی وارد گفتوگو میشونـد و او طرف نظامی را قانع میکند که انبار اسلحه ندارد. (همان، صص ۴۸۹ و ۴۹۰)

ص: ۵۸۶

 پنجشنبه

۲۹ بهمن ۱۳۰۴

۱۸ فوریه ۱۹۲۶

۵ شعبان ۱۳۴۴

 اوضاع سیاسی تهران در یادداشت های محمدولیمیرزا فرمانفرمائیان

محمدولیمیرزا فرمانفرمائیان، نماینده دوره پنجم آذربایجان در مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود با اشاره به دیدار اخیر آیت الله سیدحسن مدرس با رضاشاه نوشت که این روزها از آزادی در انتخابات دوره ششم مجلس حرف های زیادی زده میشود که ناشی از این دیدار است. وی چنین نوشت: «این چند روزه متوالیاً باریده است. اخیراً پس از ملاقات مدرس با اعلیحضرت، در اطراف آزادی انتخابات، خیلی صحبت میشود. مدرس ملاقات مفصلی نمود و صحبت هایی داشتهاند. گویا بیشتر در زمینه انتخابات طبیعی بوده است. در روابط با روسها هنوز تغییری حاصل نشده. این چند روزه دکان های نانوایی خیلی شلوغ بودهاند. به واسطه همین بارندگیها محمولات دیر میرسند و به این جهت اکثر نصف میزان را به خباز میدهند. با مککرماک صحبت میداشتم، اظهار میکرد روزی مقداری هم برنج به مردم برای فروش میدهند. ماهی چهار هزار پوت سوخت بنزین بارکش های دولتی میشود. روسها چون اشکالات میدارند، دو هزار پوت از انگلیسیها خریداری شده که در پوتی ۳۲ قران در تهران تمام خواهد شد... این چند روزه در اطراف انتخابات مشغول دوندگیها شدهاند. جمعی مصمم هستند به هر وسیل های است، خود را به تبریز برسانند. رهنما هم مصمم رفتن است. با ما هم کاندیداها ملاقات هایی میکنند که متفق بشویم. من هنوز در رفتن خودم تردید دارم. تصمیم قطعی هنوز اتخاذ نکرده و بیشتر هم انتظار جواب مالیه را دارم که بدانم با من راجع به شغل و استخدام چه معامل های خواهند داشت.»(۱)

 آمادگی سرهنگ نخجوان برای پرواز

از تلگرامی که امروز از وزارت جنگ به اسلامبول و خطاب به سرهنگ احمد نخجوان فرستاده شد، روشن میشود که ممانعت دولت ترکیه برای پرواز او به سوی ایران و مراقبت هایی که از او به عمل میآمد، پایان یافته است. در این تلگرام آمده است که هوای تهران مساعد نیست، [برف و باران میبارد.] برای پرواز منتظر تلگراف بعدی ما باشید.(۲)

 پرسش از واکنش دولت فرانسه

رئیس ارکان حرب کل قشون از وابسته نظامی ایران در فرانسه پرسید که واکنش دولت فرانسه نسبت به موافقت دولت ایران با فعالیت شرکت هواپیمایی یونکرس، وابسته به آلمان، چه بوده است؟ مجلس شورای ملی چند روز پیش تصویب کرد که شرکت یونکرس مسئول هوانوردی ایران در امور پستی و مسافری باشد. «سرویس هواپیمایی ایران را کمپانی یونکرس کنترات

نموده و از تصویب مجلس گذشته است. تأثیرات این قرارداد را در جامعه فرانسوی اطلاع دهید.»(۳)

 اظهارات مخالف یک دیپلمات روس در اصفهان

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، به نقل از رئیس نظامیان اصفهان به ارکان حرب کل قشون خبر داد که یک دیپلمات روس اخیراً از تهران به اصفهان آمد. مأمور نفوذی ما در کلوپ روسها خبر میدهد که این مقام روسی با دعوت از اتباع شوروی نشستی در کلوپ یادشده برپا کرد و حرف هایی علیه دولت ایران زد. وی چند روز بعد راهی تهران شد، اما اسم او مشخص نگردید. آیرم افزود که «تحقیقات لازمه در کشف اسم مشارالیه معمول و عملیات و اقدامات روسها را کاملاً تحت نظر و مراقبت» قرار داد.(۴)

 دیدار رضاشاه با یارولیمک

امروز رضاشاه با یارولیمک، رئیس شرکت هواپیمایی یونکرس در ایران دیدار و گفتوگو کرد.(۵)

 حاکم جدید همدان

لسانالملک، که به عنوان حاکم همدان منصوب شده، امروز به سمت محل حکومت خود حرکت کرد. اعتمادالدوله حاکم سابق همدان، به حکومت ملایر منصوب گردید.(۶)

 دستورالعملی برای یکساننویسی ارقام

وزارت مالیه در بخشنام های به ادارات مالیه مملکت با اشاره به این که واحد رسمی پول ایران قران است از گزارشنویسان مالیه خواست که از نوشتن ارقام با واحد تومان خودداری کنند، چرا که تولید مشکلات زیادی میکند. در این دستورالعمل همچنین شیوه جداسازی ارقام (جداسازی ارقام صحیح از ارقام فرعی، و فاصلهگذاری با علائم بین اعداد) نیز مشخص شده است.(۷)

 مراقبت از همسر نیکلسون

فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس، در نام های به سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، خبر داد که همسر مستر نیکلسون، مستشار سفارت انگلیس، پس از حرکت از آن کشور، توسط خودرو های یک شرکت مسافربری به زودی به مرز های غربی خواهد رسید. در این نامه آمده است که این فرد روز دهم اسفند از مرز گذشته به کرمانشاه میرسد. فریزر با اشاره به حوادث اخیر آن نواحی (دزدیها و راهزنیها) افزود «طبعاً مستر نیکلسون در این موقع نگرانی دارند.» وی از جهانبانی خواست از نظامیان منطقه بخواهد امنیت همسر مستشار انگلیس را هنگام عبور از مرز تا کرمانشاه تأمین کنند.(۸)

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۶۰ و ۱۶۱.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۵.

۳- همـان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۷. سرهنگ علی ریاضی پاسخ داد کـه هنـوز جرایـد فرانسه مطلبی در این مـورد درج نکردهانـد ولی مقامات رسمی هوانـوردی فرانسه [از موضوع] مطلع [شـده] و از این که ایران آلمـان را به فرانسه ترجیح داده نـاراحت هستند. ریاضی افزود به زودی یک صاحب منصب فرانسوی از حلب راهی تهران خواهـد شـد. وی در حلب منتظر ورود سرهنگ نخجوان، هنگامی کـه از پاریس به طرف ایران پرواز میکرد، بـود. «دولت فرانسه امیـدوار به رایزنی هـای این صاحب منصب با مقامات ایرانی است. (همان، ص ۶)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۴۲. رضاشاه بعد از دیدن این گزارش دستور داد از تبلیغات عمال شوروی جلوگیری شود. (همان، ص ۴۱)

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۹، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۰۱۵۴۱۴.

۸- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۳۶. جهانبانی دستور لازم را به لشکر غرب داد. (همان، ص ۵۳۴)

 جمعه

۳۰ بهمن ۱۳۰۴

۱۹ فوریه ۱۹۲۶

۶ شعبان ۱۳۴۴

 یک هواپیمای اختصاصی برای لشکر شرق

رئیس ارکان حرب کل قشون در تلگرامی محرمانه به فرمانده لشکر شرق نوشت که یك فروند هواپیمای مسافربری یونکرس که قیمت معمولی آن ۱۶ هزار و پانصد تومان است با ۱۲ هزار تومان برای آن لشکر تهیه شده است. «قدغن فرمایید وجه آن را حواله نمایند که اعزام گردد. حقوق ماهیانه میکانیکچی و طیارهچی آن در حدود پانصد تومان است.»(۱)

 کتاب خانه مجلس در آیینه آمار

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود اطلاعاتی از فعالیت کتاب خانه مجلس شورای ملی را به چاپ رساند. این کتاب خانه در سال ۱۳۰۴ زیر مدیریت اداره مباشرت قرار گرفت و یک گروه هفت نفری به عنوان شورای کتاب بر آن نظارت کرد. کتاب خانه در بهمن ۱۳۰۳، ۴۲۰ جلد کتاب فارسی و عربی و ترکی، ۱۱۹۰ جلد کتاب فرانسوی، ۸۶ جلد کتاب به زبان آلمانی، ۲۷ جلد به زبان انگلیسی، ۴۸ جلد به زبان روسی و ۱۸ جلد به زبان ایتالیایی و در مجموع ۱۷۸۹ کتاب داشته که در یك سال گذشته ۷۳۴ جلد کتاب های فارسی و عربی، ۲۵۲ جلد فرانسه، ۱۰۲ جلد کتاب انگلیسی، ۲۰۶ جلد کتاب روسی، ۲۰ جلد کتاب آلمانی به آن اضافه گردیده و فعلاً ۳۱۰۳ کتاب در خزانه کتاب خانه موجود است. همچنین چاپ خانه مجلس امروز ۶۱ دستگاه مختلف دارد.(۲)

 نارضایتی فرانسه از نماینده جدید سیاسی ایران

در یادداشت کوتاهی در میان اسناد وزارت امور خارجه فرانسه آمده است که مقامات آن کشور از جایگزین شدن «حسین قدیمی» به جای صمد خان ممتازالسلطنه، سفیر ایران در پاریس، ناراضی هستند. «آقای قدیمی پیش از آن که ما سمت او را به رسمیت بشناسیم اقدام به تصدی امور سفارت کرده است. این اقدام بیسابقه و غیرقابل قبول است.» در ادامه این یادداشت آمده است که باید دولت ایران را از عدم رضایت فرانسه باخبر کرد.(۳)

 مجلس پنجم در آیینه آمار

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود به بخشی از عملکرد مجلس پنجم در قالب آمار اشاره کرد و نوشت که در عمر دو

ساله مجلس ۲۵۴ جلسه برگزار شد. تفریغ بودجه مجلس شورای ملی در دوره پنجم بابت حقوق نمایندگان، ساخت بنا های جدید، خرید اسباب و سایر مخارج ۷۴۵ هزار و ۱۷۱ تومان بود. درآمد چاپ خانه مجلس و باغ بهارستان در این دو سال ۹۱۷ هزار و ۶۷۳ تومان و هزینه های آن از بابت خرید ماشینآلات و غیره ۶۱۹ هزار و ۷۱۸ تومان بود. در پنجمین دوره مجلس شورای ملی ۱۴۷ لایحه تصویب گردید.(۴)

 توسعه مدارس در آذربایجان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در نام های به وزارت امور خارجه با اشاره به گزارش هایی که از آذربایجان درباره ضرورت توسعه مدارس دولتی در ارومیه به مرکز میرسید، نوشت «قریب چهل و هفت هزار تومان سالیانه برای سال ۱۳۰۵ بر بودجه معارف آذربایجان افزوده شده است و عنقریب رئیس معارف و معلمین شایسته به آنجا اعزام و شروع به تأسیس و تکمیل مدارس خواهد شد.»(۵)

کارگزار ارومیه همواره با ارسال گزارش هایی از تعالیم مدارس هیأت های تبشیری به کودکان مسلمان و توسعه پانترکیسم توسط مأموران سیاسی ترکیه ابراز نگرانی و حتی اعلام خطر میکرد.

(تصویر) کتاب خانه مجلس شورای ملی

۱ اسفند ۱۳۰۴

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۷۳. نکته این خبر درخواست وجه هواپیما از لشکر شرق است. لشکرها که همیشه با نبود و کمبود بودجه روبرو هستند، این پول را از کجا باید تهیه میکرد؟ جز از راه دستاندازی به اموال عمومی یا شخصی؟ (بیات، کاوه، قیام نافرجام (شورش لهاک خان سالارجنگ)، تهران، پروین، ۱۳۷۵ش، ص ۳۰).
۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۹، ص ۱.
۳- پورشالچی، همان، ص ۲۸۱.
۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۵۹، ص ۱.
۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱-۱۷-۱-۱۳۰۴.

ص: ۵۸۸

 شنبه

۲۰ فوریه ۱۹۲۶

۷ شعبان ۱۳۴۴

 قرار استقبال از سرهنگ نخجوانی

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به سرهنگ احمد نخجوان [که ظاهراً با هواپیما به بغداد رسیده یا به آنجا خواهد رسید] نوشت که رضاشاه به میدان قلعهمرغی خواهد آمد. «به رئیس ساخلو همدان دستور داده شده است هنگام عبور پرواز شما را اطلاع دهد. در این صورت لازم است در فضای همدان پایینتر پرواز نموده و شما را به خوبی مشاهده نمایند [و به موقع خبر دهند.]»(۱)

 امضاء قرارداد آب های مرزی

ایران و شوروی امروز قرارداد استفاده از رود خانه ها و آب های مرزی، از هریرود تا بحر خزر را امضاء کردند. این قرارداد در عشقآباد بسته شد. هیأت ایرانی مرکب از میرزا احمد خان معظمی، حمید خان سیاح و میرزامحمد خان معصوم خانی؛ هیأت شوروی، الکساندر فئودرویچ مر و ایوان اریستویچ گرمان، بودند.(۲) این قرارداد یک مقدمه و ۲۴ ماده داشت.

 سفارشی برای احمد دولتشاهی

سرتیپ امان اللهمیرزا جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به سرهنگ علی ریاضی، وابسته نظامی ایران در پاریس، نوشت که احمد دولتشاهی، فرزند غلامعلی دولتشاهی [پدر زن رضاشاه] و رئیس تشریفات داخلی سلطنتی، که اینک در خارج برلن بسر میبرد و تحت سرپرستی پسر حاجسیدمحمد صراف تحصیل میکند، از این تاریخ باید در شمار محصلان نظامی محسوب شود.(۳)

 فرار نظام لشکر به مشهد

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به فرمانده تیپ شمال از قول فرمانده لشکر شرق نوشت که با تحریک مهدیشاه فندرسکی، نظامیان تیپ شمال پس از پایان درگیری های نظامی در ترکمنصحرا، همه اسباب غلامرضا خان نظام لشکر را که از خادمان دولت است غارت کرده، و وی اجباراً به مشهد فرار کرده است و فعلاً در تلگراف خانه آن شهر متحصن است. «برای جلوگیری از تحریکات مهدیشاه و احقاق حق غلامرضا خان و تأمین جانی و مالی مشارالیه مقتضی است اقدامات مؤثری به عمل آمده، هر چه زودتر به این موضوع خاتمه داده شود.»(۴)

□ غارت گوسفندان توسط لشکر شرق

فرمانده تیپ شمال به وزارت جنگ خبر داد که مأموران لشکر شرق تعدادی از گوسفندان ترکمن های ساکن چات را برده، در نتیجه ۱۲ تن از طایفه دوهچی ساکن شوروی به خاک ترکمن های گوکلان در ایران آمده ۳۰ هزار گوسفند آنان را بردهاند! این گوسفندها مربوط به روستا های استرآباد بود که برای چرا به منطقه گوکلان رفته بودند.(۵)

□ ابلاغ قانون جزای عمومی

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که قانون جزای عمومی که فرمان اجرای آن اخیراً توسط رضاشاه صادر شده، از طرف وزیر عدلیه به تمام محاکم جزا و جنایی اختصاصی و عمومی ابلاغ گردید که طبق آن حکم برانند.(۶)

□ انتصاب رئیس کابینه محمدرضا پهلوی

میرزامحمد خان عنقا که از اعضاء اداره تقنینیه مجلس شورای ملی بود، به سمت رئیس کابینه محمدرضا پهلوی منصوب گردید.(۷)

□ گشایش راه های مواصلاتی به پایتخت

راه های شمالی منتهی به تهران که در اثر بارش برف مسدود شده بود، باز شده و انتقال ارزاق به تهران با سهولت انجام میشود. راه تهران به گیلان کاملاً ـ باز شده، اما راه همدان به تهران هنوز گشایش نیافته، «عملجات راه با جدیت مشغول باز کردن راه مزبور میباشند.» راه زنجان به تهران نیز باز شده است. با گشایش این راه ها و رسیدن بنزین، وسایل نقلیه بیشتری در کار رساندن گندم به

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۱۰.

۲– راهنما و مشخصات معاهدات دوجانبه ایران با سایر دول...، تهران، واحد نشر اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳۶۷ش، صص ۵۹۶ و ۵۹۷.

۳– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۴، ص ۸. عصمتالملوک دولتشاهی، همسر رضاشاه، درباره دو برادرش چنین میگوید: «دو برادرم، احمدمیرزا و عباسمیرزا را رضاشاه برای تحصیل به خارج فرستاد. یکی در دانشگاه وست مینستر انگلستان و دیگری در سنسیر فرانسه تحصیل کردند. وقتی که به ایران برگشتند متأسفانه هیچ کدام عاقبت به خیر نشدند و در نتیجه اعتیاد به تریاک و الکل درگذشتند» («مصاحب ه با عصمتالملوک دولتشاهی»، www.iichs.org)

۴– همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۲۴.

۵– همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۷۳.

۶– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۰، ص ۱.

۷– همانجا. میرزامحمد عنقا در سال ۱۳۰۶ق/ ۱۲۶۶ش به دنیا آمد. آموزش های مقدماتی را نزد آموزگاری در خانه پدری

آموخت. سپس به مدرسه شرف وارد شد و دوره متداول دروس آموزشی را پی گرفت و با رتبه یک وارد دارالفنون شد. به صلاحدید خویشان و نه بنابر میل خود به استخدام دولت درآمد. نخست در دفتر حکومت تهران مشغول کار شد و تا ریاست کابینه آن دفتر ارتقاء مقام یافت. مدتی منشی مخصوص والی فارس بود. در کودتای ۱۲۹۹ بار دیگر به دفتر حکومت تهران بازگشت. مشاغل دیگر او ریاست کابینه بانک ایران، ریاست دبیر خانه مجلس شورای ملی و نیز ریاست کابینه دفتر مخصوص محمدرضا پهلوی بود. وی سمت اخیر را تا اعزام ولیعهد به سوئیس برای ادامه تحصیل به عهده داشت. محمد عنقا بیشتر عمر خود را پس از این در گوشهنشینی گذراند و در ۳۱ شهریور ۱۳۴۱ درگذشت و در ابنبابویه تهران جنب مزار پدرش به خاک سپرده شد. محمد عنقا در گفته دیگران صاحب مراتب معنوی و عرفانی بود. آموزگار و پیر او، پدرش، میرزا ابوالفضل عنقا بود. در پی وفات پدر و سالها عزلت، در نگاشت های مینویسد که «مشغول و منتظر بودم تا درباره این زپاافتاده دستی از غیب برون آید و کاری بکند. عاقبت با دست قدرتش طلسم قبضم شکست و قلبم به مفتاح بسط پیوست و در گوشه عزلت گوشم به سروش غیبی گشود و در شهودم رمز نحن اقرب الیه من حبلالورید روی نمود.» از آثار اوست: رساله ارشادنامه، رساله مراقبه و شهود، علوم غریبه قدیمه، هیپنوتیزم میناتیسم، اسپریتیسم و ملحقات و متفرعات آن، تجلیات، سیر در مسیر جان، دیوان قصاید و غزلیات و رباعیات. (وحیدزاده، «میرزامحمد عنقا»، ارمغان، دوره ۳۷، شم ۷، صص ۳۵۹ تا ۳۶۵)/

تهران هستند. فروش برنج نیز از طرف اداره ارزاق که از چند روز پیش شروع شده، همچنان ادامه دارد.(۱)

 کشته شدن یک آلمانی در اصفهان

در اثر انفجار یکی از موتور های کار خانه نساجی دهش اصفهان، کارشناس آلمانی کار خانه جان خود را از دست داد. در این حادثه دو تن از ایرانیان نیز مجروح شدند.(۲)

 موضع شوروی در قبال نظام اجباری

به گزارش سفارت انگلیس روسها با اجرای قانون نظام اجباری که قرار است از ابتدای سال آینده به اجرا درآید مخالف هستند. منابع سفارت انگلیس در گزارش های متناوب منتهی به امروز خود نوشتهاند که وابسته نظامی شوروی در سفارت آن کشور در تهران ضمن دیدار با رئیس ارکان حرب کل قشون درصدد آگاهی از این موضوع بوده که چرا ایران درصدد افزایش توان نظامی خود است. روسها شایع میکنند که علمای عتبات عالیات علیه قانون نظام اجباری موضع گرفتهاند.(۳)

 یکشنبه

۲ اسفند ۱۳۰۴

۲۱ فوریه ۱۹۲۶

۸ شعبان ۱۳۴۴

 منع ورود ملانصرالدین

اسد الله یمین اسفندیاری، ژنرال کنسول ایران در بادکوبه، به وزارت امور خارجه خبر داد در چند هفته گذشته جراید بادکوبه رویه توهینآمیز سابق خود را نسبت به دولت ایران ترک کرده بودند، اما روز گذشته در جراید محلی نسبت به ولیعهد و انتخابات مجلس شورای ملی مطالب موهنی چاپ کردهاند. «هرگاه مقتضی باشد مقرر فرمایید در سرحدات جراید را سانسور و ملانصرالدین را خصوصاً در سرحدات آذربایجان توقیف نمایند.»

در ذیل سند مقامات وزارت امور خارجه نوشتهاند: «حکم منع ورود ملانصرالدین نیز داده شد.»(۴)

 موضوع راهآهن و شیلات در جریده کمونیست ترکی

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه خبر داد که روزنامه کمونیست ترکی، چاپ بادکوبه، در مقال های که امروز درج کرد، موضوع احداث راهآهن و شیلات را [از منظر خود] بررسی کرده است. نویسنده مقاله با اشاره به تصویب لایحه راهآهن در

مجلس شورای ملی، مسیر های تعیین شده در این لایحه را توضیح داد و نوشت ساخت راهآهن از جنوب شروع خواهد شد در حالی که شمال ایران از نقطهنظر

۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۰، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- ۱۷۵۶/۹۵/۳۴ FO E.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۸-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

اقتصادی باید طرف توجه بیشتری باشد. وی این عمل را به نفع انگلیس و اساساً این کشور را هدایتکننده جزئیات امر دانست، چرا که منافع انگلیس در راهآهن ایران بیشتر از خود این کشور است. نویسنده مقاله تأسیس راهآهن سیستان را نیز به نفع انگلیس دانست که برای غارت ثروت مناطق شرقی ایران تدبیر شده است. در ادامه این مقاله، نویسنده عدم تصویب لایحه شیلات را مورد انتقاد قرار داده، و تصویب نشدن آن را به گردن انگلیس انداخته است، چرا که امپریالیسم انگلیس میخواهد با تصویب نشدن لایحه شیلات از مشارکت اقتصادی شوروی در ایران بکاهد.(۱)

 گوسفند های اتباع شوروی

رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شرق، با استناد به مراسله سفارت شوروی نوشت که دزدان ایرانی ۱۵۵۴ رأس گوسفند و یک رأس الاغ اتباع شوروی را سرقت کرده به خاک ایران آوردهاند. گفته میشود دزدان گوسفندها را به قصابها فروختهاند. در این تلگرام آمده است که رئیس ساخلو درجز نه تنها در تلافی این دزدی اقدامی نکرده بلکه، بنا به گفته منابع شوروی، عملیات دزدها را مورد تمجید قرار داده است. وزارت جنگ از فرمانده لشکر شرق خواست اگر این موارد درست است درصدد جبران آن برآید.(۲)

 حقوقبگیران کمپانی نفت جنوب در دهلران

ویس کنسول ایران در عماره به وزارت امور خارجه اطلاع داد که کمپانی نفت جنوب به ۱۲ تن از نگهبانانی که از طریق ید الله خان اشرفالملک، پسر غلامرضا خان امیرجنگ والی پشتکوه، در چاه نفت دهلران گماشته شدهاند ماهیانه به هر یک ۱۵ تومان حقوق میدهد. همچنین ماهی ۲۰۰ تومان نیز کمپانی به اشرفالملک حقوق میدهد. ویس کنسول ایران افزود در مذاکره با فردی که حواله حقوق را باید به کسانش میرساند روشن شد که کمپانی نفت قراردادی با یادشدگان بسته است. وی ادامه داد در دهلران نفتی استخراج نمیشود و انگلیسیها فعالیتی ندارند؛ از طرفی نظامیان ایرانی نیز در آنجا حضور دارند؛ «حالیه معلوم نیست این مخارجات بیهوده را که کمپانی ظاهراً به این عنوانات تأدیه مینماید جزو مخارجات دولت محسوب میدارد یا نه؟»(۳) (ر.ک: ۲ دی)

 نامگذاری جهازات جنگی تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، به ارکان حرب کل قشون اطلاع داد، اهالی گیلان و مازندران در خرید دو هواپیمای بری و بحری این تیپ مشارکت داشتند، اما اهالی استرآباد، نه. در نظر است هواپیمای بری به نام مازندران، و هواپیمای بحری به نام گیلان اسمگذاری شود. وی افزود همچنین تصمیم داریم یکی از زرهپوشها به نام کلباد و دیگری به نام استرآباد نامیده شوند؛ و نیز «به مناسبت این که اولین جنگی که قوای نظامی تحت زمامداری بندگان اعلیحضرت قوی شوکت همایونی ارواحنا فداه در مازندران اتفاق افتاد، در حدود چالوس بود، اگر اجازه فرمایند بارکاس جدید هم به نام چالوس نامیده شود.»(۴)

□ جشنی برای سوم اسفند

امشب، شب سوم اسفند، سالگرد کودتای ۱۲۹۹، مجلس جشنی از طرف وزیر جنگ در مدرسه نظام برگزار شد. محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، اعضای هیأت دولت، امرای قشون نیز جزو مدعوین بودند. پس از شام امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ، سخن راند. آتشبازی و اجرای موسیقی نیز جزو برنامه ها بود.(۵) این دومین سالی است که سوم اسفند جشن گرفته میشود.

□ تأسیس انجمن ترویج زبان فارسی در تبریز

به نوشته روزنامه شفق سرخ قرار است انجمن ترویج زبان فارسی در تبریز تأسیس شود. این انجمن فعلاً ـ مرامنام های در چهارده ماده منتشر کرده است که از آن جمله است اجرای نمایش های فارسی، ضرورت مکاتبه به زبان فارسی در دوایر دولتی، تأسیس مدارس رایگان ابتدایی، وعظ در منابر به زبان فارسی و... روزنامه یادشده نوشت که این اقدام از طرف سرتیپ محمدحسین آیرم انجام شده است.(۶)

□ عزیمت شاهبختی به منطقه غرب

سرتیپ محمد خان شاهبختی، فرمانده جدید لشکر غرب، امروز عازم محل مأموریت خود شد.(۷)

(تصویر) تصویر آخرین صفحه قرارداد والی پشتکوه با نماینده کمپانی نفت جنوب

۱- همان، ۱/۱۹ و ۱۹-۷-۵۶-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۷۲.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۱۱۱ و ۱۱۲. موضوع به فرمانده لشکر غرب اطلاع داده شد. (همان، ص ۱۱۰) پیش از این امیرلشکر غرب اصل قرارداد یادشده را به تهران فرستاده بود.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۸. موضوع به اطلاع رضاشاه رسید و با این نامگذاری موافقت کرد، اما پرسید، منظور از بارکاس، کدام بارکاس است؟ (همان، ص ۸۷) فرمانده تیپ شمال هم توضیح داد که یک بارکاسی که فقط اسکلت آن باقی مانده بود تعمیر شده، موتور هم برایش خرید هایم، (همان، ص ۸۶)

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۲، ص ۲.

۶- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۰، ص ۲.

۷- همانجا.

 دوشنبه

۳ اسفند ۱۳۰۴

۲۲ فوریه ۱۹۲۶

۹ شعبان ۱۳۴۴

 منع ورود به خانه ها برای خلعسلاح

ارکان حرب کل قشون با ابلاغ بخشنام های به فرماندهان لشکرها و مسئولان خلعسلاح، تذکر داد در برخی نقاط برای کشف اسلحه وارد خانه هـای مردم شدهانـد. طبق فرمـان شـاه از این به بعـد داخل خانه های مردم نشویـد و در صورتی که به وجود اسلحه مظنون هستید از طریق دیگری کشف شود.(۱)

 ضرب و شتم مردم در یزد

گروهی از اهالی یزد با ارسال تلگرامی به وزارت داخله خبر دادند حاکم شهر امروز هنگام گشایش انجمن نظارت بر انتخابات ششـمین دوره مجلس شورای ملی دسـتور ضرب و شتم مردم را داد و نیرو های امنیه و نظمیه جمع زیادی را مجروح و مقداری را دستگیر کردند. یکی از بازداشتشدگان میرزاعباس، نامزد مجلس شورای ملی، بود. در این نامه آمده است که حاکم و دیگر نمایندگان سابق یزد دست در دست هم دارند. «ناچاراً عموماً از حقوق ملی خود کنارهگیری کرده، به تلگراف خانه متحصـن شـدیم. این بود آزادی انتخابات که به ما وعده دادید؟» در این تلگرام آمده است که احتمال اعتصاب سراسـری در یزد دور از انتظار نیست.(۲)

 انتقاد شدید روزنامه کمونیست بادکوبه از رضاشاه

روزنامه کمونیست بادکوبه در شماره امروز خود با عنوان «ایران به کجا میرود» با اشاره به زمینه های به تخت نشستن رضا خان نوشت که این اقدام با نبود احزاب و روزنامه های آزاد و حقهبازی های سیاسـی همراه بود. نویسـنده مـدعی شد که رضا خان توانست «مـدرس مرتجع»، «گربه خـانگی سـلیمانمیرزا» و نماینـدگانی چون سـیدحسن تقیزاده را با خود همراه نمایـد. نویسـنده افزود ترفنـد دیگر رضـا خـان نزدیـک شـدن به روحـانیون بـود. «تمـام کـار هـایش مینمایانـد که او کورکورانه خود را حـامی روحـانیون کرده، در صـورتی کـه او بـایستی بـه عناصـر دمکرات و مـترقی مملکت تکیه میکرد.» در این مقـاله به اقـداماتی که رضاشاه پس از به تخت نشستن در مورد حفظ حجاب بانوان و رعایت آن انجام داد حمله شده است. «رضاشاه خود را خیلی به بنـد ارتجاع انـداخته و به واسـطه حرکات خود به آسـیاب مدرس آب میریزد. کافی است برای مثال رفتن رضا خان را به [حرم حضـرت] معصومه قم و ملاقـات بـا [آیت الله شـیخ] عبـدالکریم [حـائری] و تحبیب ملاهـا و مناسـباتی که نسـبت به زنان نشان میدهد گفته شود. در مناسـبات خود با زنان برای خوشآیند ملاها به اسارت زنان رضایت داده است. برخلاف مناسباتی که قبل

از تخت نشستن رضا خان راجع به آزادی زنان انتشار مییافت، رضاشاه حالا برای جلوگیری از حرکات کوچک زنان اوامر شدیده داده است.» نویسنده اوضاع فعلی ایران را بدتر از زمان قاجار ارزیابی کرد.(۳)

 تعطیلی دوایر دولتی

امروز به مناسبت سوم اسفند، سالگرد کودتای ۱۲۹۹، همه دوایر دولتی غیر از بلدیه تعطیل بود. مدارس نیز برقرار نشد.(۴)

 نقش جدید تمبر

سمیعالسلطان طرح جدید تمبر را تهیه کرده، تا از روی آن کلیش های ساخته شود. «در صورت امکان تمبر و کارت پستال از یک شاهی تا سه تومان به مطبعه مجلس در طهران مراجعه خواهد شد که طبع نمایند و در صورت عدم پیشرفت کار طبع تمبرها را به خارجه دستور خواهند داد.»(۵)

(تصویر) یزد، نمای عمومی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۱، ص ۴۶.

۲- اسنادی از انتخابات مجلس...، ص ۲۵۶.

۳- اسناد وزارت امور خارجه، ۱/۹۴ و ۹۴-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۳، ص ۲.

۵- همان، شم ۲۰۴۲،ص ۲.

ص: ۵۹۲

 سهشنبه

۴ اسفند ۱۳۰۴

۲۳ فوریه ۱۹۲۶

۱۰ شعبان ۱۳۴۴

 شایعه ارسال نامه چچرین به مفتاح

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ نوشت که طبق گزارش خصوصی رسیده چچرین، وزیر امور خارجه شوروی، در نام های به مفتاح، وزیر امور خارجه ایران، علت منع ورود کالا های ایرانی به شوروی را نبود وسایل حمل و نقل کافی در ایران دانسته است. او گفته که در شوروی وسایل حمل و نقل برای جابهجایی کالا های ایرانی فراهم است و در زودترین زمان آنان میتوانند مالالتجاره خود را به فروش رسانند. «ولی بر عکس در ایران به واسطه عدم انتظام وسایل نقلیه و اختصاص آنها غالباً به معاملات دولتی و قشونکشی اموال تجاری روس در انبارها مانده و از این حیث خسارات فاحش به آنها وارد میگردد.»(۱)

رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که روسها به دلیل کاهش فاحش چرونتس در همه کشور های شرقی اقدام به این کار کردهاند.(۲)

 دستور پرواز به سرهنگ نخجوان

وزارت جنگ با ارسال تلگرامی به بغداد از سرهنگ احمد نخجوان خواست به طرف تهران پرواز کند؛ هوا مساعد است.(۳)

 اعلام مراسم سلام در نیمه شعبان

وزارت دربار با ارسال نامه هایی به رئیسالوزراء و وزارت جنگ یادآور شد که یکشنبه آینده به مناسبت «عید مولود مسعود حضرت حجت عجل الله فرجه» مراسم سلام رسمی در کاخ گلستان برپا خواهد شد. در این نامه ها از محمدعلی فروغی و وزیر جنگ خواسته شده رؤسای دوایر دولتی و امراء لشکر و صاحب منصبان ارشد سه ساعت و نیم پیش از ظهر با لباس رسمی برای شرکت در مراسم حاضر باشند.(۴)

 هزینه های جشن تولد رضاشاه در ارومیه

نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، به وزارت امور خارجه اطلاع داد که برپایی جشن در ۲۴ اسفند، مصادف با تولد رضاشاه هزینه دارد. «به عمل آوردن رسومات جشن مستلزم مخارجی است که تاکنون اعتباری مرحمت نشده» است. وی با ضروری دانستن

دعوت از نمایندگان دول خارجی مقیم ارومیه افزود اگر غیر از این افراد از عموم نیز دعوت کنیم روی هم ۶۵ تومان هزینه دربر دارد که محل تأمین آن مشخص نیست. البته «مدتها است که در این شهر ابداً مراسم اعیاد رسمی اقدام نشده و حالیه هم همین ترتیب جریان دارد و چون صورت اعیاد رسمی در کارگزاری موجود نیست و حتی حکومت جلیله هم بیاطلاع است لذا مستدعی است» شیوه برپایی اینگونه مراسم را ابلاغ دارند.(۵)

 استخدام الوار جهت تأمین امنیت راه خرمآباد

امیرلشکر احمد خان امیراحمدی، رئیس اداره تشکیلات کل امنیه مملکتی، با ارسال نام های فوری به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد که موفق شده نفرات امنیه را از الوار برای تأمین امنیت راه دزفول به خرمآباد استخدام کند. اما راجع به اسلحه در مضیقه است، چون مستخدمین اسلحه ندارند. «نمیتوان به آنها اسلحه فلزی داد. خواهشمندم به وسیله لشکر غرب به رئیس قوای ساخلو دزفول امر شود تعداد ۱۷۷ قبضه تفنگ سربی تحویل امنیه غرب نمایند.»(۶)

 جانشین شفایی در قور خانه

بنابر حکم عمومی قشونی شماره ۳۲۴ در پی اعزام نایب سرهنگ اسماعیل شفایی، رئیس اداره قور خانه به اروپا، در مدت نبود وی تصدی امور قور خانه به سرتیپ مرتضی خان یزدانپناه، فرمانده لشکر مرکز، محول گردید.(۷)

 ابلاغ صدور انتخابات مجلس

دادگر، وزیر داخله، امروز بخشنام های به ایالات و ولایات فرستاد که در آن با اشاره به ضرورت گشایش هر چه زودتر مجلس ششم خواستار تشکیل انجمن های نظارت بر انتخابات گردید.(۸)

 ممانعت مقام خانقینی از بازگشت ایرانیان مهاجر

امیرلشکر حسین خزاعی، فرمانده پیشین لشکر غرب، به ارکان حرب کل قشون اطلاع داد، زمانی که در قصرشیرین بودم، ناصر سنجابی را مأمور کردم به ایلات و عشایری که به خاک بینالنهرین رفتهاند اطمینان داده، آنان را تشویق به بازگشت کند. اینک خبر میرسد که جهانگیر خان با یکصد خانوار از بینالنهرین به ایران بازگشته و در سرپل ذهاب ساکن شده است. وی افزود زمانی که ناصر سنجابی برای این مأموریت به بینالنهرین رفته بود تا تأمین مهاجران را با دادن «دستخط های مبارک» ابلاغ نماید مقامات خانقین همه رؤسای عشایر فراری ایران را فراخواندند و از آنها التزام گرفتند یا برای همیشه در بینالنهرین بمانند و یا در عرض دو روز به هر کجا میخواهند بروند. در پایان این تلگرام آمده است که جهانگیر خان و آقابیگ بدون دادن التزام راهی ایران شدند، اما بقیه رؤسا تعهد دادند در بینالنهرین بمانند.(۹)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۳۷.

۲- همان، ص ۴۳۶.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۲، ص ۶.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱، صص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۴۷-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۷۳. موضوع به فرماندهی جدید لشکر غرب، سرتیپ محمد شاهبختی ابلاغ گردید و او در بیستم اسفند خبر داد که ۱۲۵ قبضه «تفنگ مخالف سربی» داده شد؛ بقیه هم به مرور تحویل میشود. (همان، صص ۳۷۰ تا ۳۷۲)

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، ص ۱۴.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۲، ص ۲.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۲۷. رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ به این تلگرام نوشت که با سفارت انگلیس مذاکره شد تا از بازگشت مهاجران ایرانی ممانعت نکنند. (همان، ص ۵۲۶).

ص: ۵۹۳

 چهارشنبه

۵ اسفند ۱۳۰۴

۲۴ فوریه ۱۹۲۶

۱۱ شعبان ۱۳۴۴

 بدگویی از آیت الله مدرس

محمـدولیمیرزا فرمانفرمائیان، نماینده آذربایجان در پنجمین دوره مجلس شورای ملی، در یادداشت امروز خود ضـمن اشاره به جنب و جوش وکلای سابق آذربایجان برای انتخاب دوباره، نوشت اگر انتخابات این دوره واقعاً آزاد باشد، رقابتی تماشایی «و انصافاً قـدم مهمی در رژیم پارلمانی ایران خواهد بود.» وی افزود که موضوع مضـحک در این بین «وکلای آزادیخواه و تندرو [طرفدار رضاشاه هسـتند] که حسبالامر [قشون] وکیل شدهاند، همه از رویه دولت [در اعلام آزادی در انتخابات] تنقید دارند و میگوینـد ملت هنوز نـارس است برای انتخابـات آزاد؛ و از [آیت الله] مـدرس که این فکر را میگوینـد [به رضاشاه] تلقین کرده است، بد میگویند.»(۱)

 فرود سرهنگ نخجوان در قلعهمرغی

سرهنـگ احمـد نخجوان که مـاه ها طول کشـید تا با هواپیما از فرانسه به تهران برسـد، سـرانجام امروز با یک فرونـد هواپیمای برگه ۱۹ فرانسوی در محوطه قلعهمرغی تهران بـه زمیـن نشـست. رضاشـاه و گروهی از صـاحب منصـبان نظـامی از سـرهنگ نخجوان استقبال کردند.(۲)

بیشتر منابع، سـرهنگ نخجوان را نخستین خلبان ایران معرفی کردهانـد، اما اگر معیار هدایت هواپیما برای نخستین بار در ورود به کشور باشد، کارآموزان مدرسه هواپیمایی مسـکو، یعنی نایباول شرفالدین میرزا قهرمانی و برادران اشتوداخ نخستین خلبانان ایران هستند.

 نارضایتی متصدیان آستان قدس رضوی

در پی انتخاب محمـدولی خان اسـدی به تولیت آسـتان قـدس رضوی، فرمانـده لشـکر شـرق، به رئیس ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که بیشتر مسـئولان آسـتان قدس از این انتصاب عصـبانی هسـتند و به تحریک مرتضـیقلی خان متولی باشی، جلساتی تشکیل میدهند و راجع به دیانت سست اسدی صحبت میکنند. آنان میگویند اسدی ب هایی مسلک است، پس چگونه توانسته این مسـئولیت را بگیرد؟ «خواهشـمندم مراتب را به عرض خـاک پای اعلیحضـرت اقـدس شاهنشاهی ارواحنا فـداه رسانیـده که خاطر عالی ملوکانه از سابقه امر مستحضر باشد.»(۳)

 بار دیگر، اموال امیرعلایی

رئیس ارکـان حرب کـل قشون در نـام هـای به خزانهـداری کـل قشون نوشت اینـک که نایب سـرهنگ حسن خان امیرعلایی متعهـد شـده پاسـخگوی معارضان احتمالی اموالش باشد، «قدغن فرمایید بر طبق اوامر مطاع شاهانه ارواحنا فداه، اموال مشارالیه را مسترد دارند.»(۴)

 آمادگی اورامیها برای حمله به قشون

امیرلشـکر سابق غرب، حسین خزاعی، به وزارت جنگ اطلاع داد که اورامیها آمادهاند تا پس از آب شدن برف های جاده ها، نظامیان را تحت تهاجم قرار دهند. وی علت این تصـمیم را ناکارآمدی یاور خسرو خان در خلعسلاح آنان دانست. یاور خسرو خان دسـتور داشت رفتار خوبی با اکراد داشته باشـد، اما «پس از ورود به پاوه و تحویل گرفتن مقداری اسـلحه که خودشان به میـل تحویل میدهنـد، آن وقت کلیه رؤسای آنها را حبس و مطالبه بقیه اسـلحه را مینماینـد... [اورامیها] فعلاً به عنوان این که از دولت اطمینان ندارند متجاوز از هزار نفر تفنگچی جمعآوری و باز هم مشغول تهیه هستند که به اردو حمله نمایند.»(۵)

 تعرض مأموران بینالنهرین به خاک ایران

بنا به گزارش های رسـیده از مرز های غربی مأموران بینالنهرین در نزدیکی خسـروی داخل خاک ایران شده، دو گله گوسـفند را به سرقت برده، به طرف خانقین رفتهاند.(۶)

همچنین خبر داده شد چند تن از طوایف آن سوی مرز به عنوان گرفتن حقالمرتع به خانه های طایفه سـنجابی ریخته، شـروع به تعدی کردهاند. در اثر درگیری بین طرفین یک نفر از طایفه سنجابی کشته و دو رأس اسب مجروح شدهاند.(۷)

 ضرورت قشونکشی به دشتی و دشتستان

امیرلشـکر جنوب بـا ارسـال گزارشـی به رئیس ارکـان حرب کل قشون، با اشاره به این که خلعسـلاح دشتی و دشتسـتان کامل نشـده و بر اساس خبر های رسـیده خوانین منطقه علیه قشون متحد شدهاند، این فصل، بهترین زمان برای اعزام نیرو و سـرکوب اتحادیه یادشده است. وی افزود با وجود این، سـرتیپ محمدحسینمیرزا که قرار بود فرماندهی اردوی اعزامی به آن منطقه را به عهده بگیرد، اینک به ضـرورت عازم لرستان شده است. محمود آیرم نوشت هر چند دستور های لازم برای مقابله با مخالفان به نظامیان منطقه داده شده، فعلاً به مدارا بگذرانند تا نیروی کافی از راه برسد. امیرلشکر جنوب در پایان درخواست کرد اگر کار لرسـتان یکسـره شـد، به مقتضـای فصـل، اردوی اعزامی لشـکر جنوب به فرمانـدهی سـرتیپ محمدحسـینمیرزا، عازم این منطقه گردد.(۸)

 سفارش وزارت دربار درباره نصرتالدوله

عبدالحسـین تیمورتـاش، وزیر دربـار، در نـام هـای به سـرتیپ امـان الله جهانبـانی، رئیس ارکـان حرب کـل قشـون، نـوشت که نصـرتالدوله در نـام هـای به رضاشـاه خواسـتار حمـایت فرمانـده جدیـد لشـکر غرب به علاقجـات او در آن منطقه شـده است.

۱- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، صص ۱۶۱ و ۱۶۲.

۲- یکرنگیان، امیرحسین، سیری در تاریخ ارتش ایران (از آغاز ...)، تهران، خجسته، ۱۳۸۴ش، ص ۲۸۹؛ علیبابایی، غلامرضا، تاریخ ارتش ایران از...، تهران، آسیان، ۱۳۸۲ش، ص ۲۷۲.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۶۳. رئیس ارکان حرب در پاسخ به سرتیپ جانمحمد خان نوشت که تولیت آستان قدس با پادشاه است و ایشان نیابت تولیت را انتخاب میکند. در ضمن اسدی از نمایندگان مجلس و شخص متدین و مسلمان است. (همان، ص ۶۲) برای آگاهی از زندگینامه محمدولی خان اسدی (مصباح دیوان، مصباحالسلطنه) ر.ک: همین کتاب، ج ۱، ص ۳۷۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۴.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۵۳ و ۳۵۴.

۶- همان، ص ۵۲۵.

۷- همان، ص ۵۲۳. در هر دو مورد پاسخ داده شد که مراتب با سفارت انگلیس در میان گذاشته خواهد شد. (همان، صص ۵۲۲ و ۵۲۴)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۷. رئیس ارکان حرب کل قشون در پاسخ گفت که درخواست یادشده پس از ملاقات سرتیپ ابوالحسن خان و سرتیپ محمدحسینمیرزا روشن میشود که آیا نیازی به قوای لشکر جنوب در لرستان هست یا نه! (همان، ص ۱۶)

مراحم خاصه شاهنشاهی ارواحنا فداه نسبت به معزیالیه [جاری است]... مقرر دارید در امور املاک و رعایا و بستگان ایشان ن هایت مساعدت و همراهی را معمول دارند.»(۱)

 مقال های دیگر علیه رضاشاه

روزنامه کمونیست ترکی، چاپ بادکوبه، امروز نیز در عنوانی تکراری (ایران به کجا میرود) به انتقاد از رضاشاه و وابستگی وی به امپریالیسم پرداخت. در مقاله آمده است «رضاشاه مقدرات خود را کاملاً با دستهجات مرتجع و مالک توأم کرده است» و «نوکر مشهور انگلیسها، مشاورالممالک، [علیقلی انصاری، سفیرکبیر ایران در مسکو] کابینه جدیدی را تشکیل خواهد داد.» نویسنده مقاله با اشاره به سردی روابط رضاشاه با شوروی و اخلال در حمل و نقل کالا های شوروی در شمال ایران، آن را سیاستی از ناحیه انگلیس دانست که میخواهد بازار آن منطقه را در دست گیرد. نویسنده طرح راهآهن ایران را به سیاست انگلیس منتسب کرد و به هم زدن رابطه ایران و ترکیه را کار انگلیس دانست. مقاله، رضاشاه را طرفدار ب هاییت و عامه مملکت را از او ناراضی دانست. در پایان این مقاله آمده است: «تغییر خاندان در ایران عبارت از این است که به جای لجام پوسیده قاجار، لجام محکم آهنی انگلیس به گردن ملت ایران انداخته شد.»(۲)

 تغییر نام بندر پهلوی

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشت نام بندر پهلوی بنا به تقاضای اهالی تغییر کرده و به «پهلوی دژ» موسوم گردید. «ابلاغ تغییر اسم بندر مزبور از طرف دربار پهلوی به وزارت خانه ها و ادارات مربوط صادر گردید.(۳)

این خبر چندی بعد اصلاح شد.

 ادامه تدوین کتاب های درسی ابتدایی

تدوین کتاب های درسی شش سال اول ابتدایی در هیأتی که برای این منظور تشکیل شده ادامه دارد. اعضای این هیأت سیدحسن تقیزاده، حسین علاء، محمد مصدق، سلیمانمیرزا اسکندری، مخبرالسلطنه هدایت، احتشامالسلطنه و بصیرالدوله هستند. گویا برای این کار سه هزار تومان اعانه جمعآوری شده است. کتاب هایی که تاکنون تهیه شده به تصویب شورای عالی معارف رسید، و بعضاً راهی چاپ خانه شدهاند.(۴)

 ابقاء سفیر ایران در ترکیه

روزنامه ایران در شماره امروز خود نوشت که سیدمحمدصادق طباطبایی، سفیرکبیر ایران در ترکیه، در سمت خود ابقا گردید.(۵) پیش از این جراید خبر از سفیر شدن محتشمالسلطنه داده بودند.

 تعطیلی حج ایرانیان در سال جاری

با توجه به وضعیت سرزمین حجاز [و تغییرات سیاسی ناشی از تسلط وهابیون] گویا دولت در نظر دارد از سفر حجاج به سرزمین حجاز جلوگیری کند.(۶)

 طراحی مدالی برای رضاشاه

دولت [وزارت دربار] تصمیم گرفته است برای رضاشاه مدالی طراحی نماید. از این رو یک مهندس از وزارت معارف مأمور شده از روی مدال های دوره های ساسانی و هخامنشی طرحی تهیه کرده، پیشنهاد دهد.(۷)

(تصویر) نخستین هواپیمای یونکرس خریداری شده توسط ایران

(تصویر) رضاشاه

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۰۵. رئیس ارکان حرب کل قشون نیز عین سفارش را به اطلاع سرتیپ محمد خان شاهبختی رساند. (همان، ص ۵۰۴)

۲- اسناد وزارت امور خارجه، ۲/۹۷ تا ۹۷-۱۳-۳۱-۱۳۰۴.

۳- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۲، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۴، ص ۲.

۶- همان، ص ۳.

۷- همانجا.

 پنجشنبه

۶ اسفند ۱۳۰۴

۲۵ فوریه ۱۹۲۶

۱۲ شعبان ۱۳۴۴

 گزارشی از سرتیپ ابوالحسن خان

سرتیپ ابوالحسن خان که فرماندهی قوای لرستان به عهده او گذاشته شده، امروز خبر داد که موفق به خلعسلاح طوایف میر و جودکی و تیره شاپوری شده است. وی افزود گردان هایی از فوج گارد سپه را در ارتفاعات کبیرکوه برای جلوگیری از بازگشت فراریان طایفه قلاوند و پاپی مستقر کرده است. سرتیپ ابوالحسن خان در ادامه نوشت که خلعسلاح پاپی را به زودی آغاز خواهد کرد و ورود قوایی از لشکر جنوب به فرماندهی سرتیپ محمدحسینمیرزا، که تاکنون وارد نشده، ضرورتی ندارد؛ خودم طایفه قلاوند را خلعسلاح میکنم. وی پیشنهاد کرد سرتیپ یادشده راهی مقر بختیاریها شود. فرمانده قوای لرستان یادآور شد همه خوانین میر و جودکی را همراه خود کردهام، مبادا تحریکات پاپی و قلاوند در آنها مؤثر افتد.(۱)

خبر دیگر از قلاوندها را امیرلشکر سابق لشکر غرب به ارکان حرب کل قشون داد. وی از قول فرمانده فوج منصور گفت که قلاوندها و برادران مزبان از محل خود حرکت کرده، به کوه های حسینیه نزدیک شدهاند و در نزدیکی صالحآباد دو گله گوسفند را به سرقت بردهاند. وی افزود به فرمانده فوج منصور دستور دادم به تعقیب سارقان رفته، گوسفندها را بگیرد و تحویل صاحب انش دهد.(۲)

 راهسازی تیپ شمال

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، اطلاع داد که طبق گزارش سرهنگ علیاصغر خان، مأمور راهسازی مازندران، ساخت راه ساری تا فرحآباد و ساری تا علیآباد با وسایل موجود ممکن است تا چهار ماه دیگر پایان یابد، اما راه مشهدسر (بابلسر) تا بارفروش (بابل) و کیاکلا به واسطه خرابی، و تعداد زیاد آب بند و نبود وسایل، طولانی خواهد شد. وی افزود با ساخت راه ساری به فرحآباد و ساری به علیآباد از اعتبار بارفروش و کیاکلا کاسته خواهد شد و فرحآباد اهمیت خواهد یافت. وی درخواست کرد موضوع از رضاشاه استعلام گردد که کدام راه در اولویت قرار گیرد.(۳)

 صدور حکم دو انتصاب

دفتر مخصوص شاهنشاهی امروز حکم دو انتصاب اخیر رضاشاه در وزارت امور خارجه را صادر کرد. این احکام مربوط به انوشیروان خان، رئیس اداره تشریفات، و میرزاباقر خان عظیمی، مدیرکل وزارت امور خارجه بود.(۴)

□ سامان یافتن ارزاق اصفهان

حکومت اصفهان به وزارت داخله خبر داد در پی توافق با ملاکان شهر گندم در اختیار بلدیه گذاشته و وارد انبار شده است. از این طریق از بالا رفتن قیمت نان جلوگیری شده است.(۵)

□ میهمانی در سفارت ایتالیا

سفیر ایتالیا بنا بر دعوت قبلی، امروز میزبان محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، وزرای مختار دول مقیم تهران و رؤسای وزارت امور خارجه ایران بود.(۶)

□ حاکم جدید ایوانکی

میرزایحیی خان عبیدی (معین اکرم)، به حکومت ایوانکی منصوب گردید.(۷)

□ عدم ضرورت ورود گندم از استرالیا

دولت که پیش از این تصمیم گرفته بود از استرالیا گندم وارد نماید، با تأمین شدن آن از داخل و خرید از هندوستان و شوروی، از اقدام خود منصرف شد.

ایران ۱۴ هزار خروار از هندوستان خریداری کرد که گفته میشود از طریق مرز های غربی در حال ورود به ایران است.(۸)

□ پرواز هواپیما های یونکرس در آسمان تهران

عصر امروز دو فروند از هواپیما های شرکت یونکرس در آسمان تهران پرواز کردند. یکی از هواپیماها سه موتوره بود.(۹) شرکت هواپیمایی یونکرس در توافقی اولیه با وزارت پست و تلگراف میخواهد زودتر از تصویب آییننامه کاری خود، به امور حمل و نقل کالا، پست و مسافر بپردازد.

□ عناوین جدید خاندان سلطنت

محمدعلی فروغی، رئیسالوزرا، امروز القاب خاندان سلطنت را در مکاتبه های دولتی به دوایر زیرمجموعه خود ابلاغ کرد. شاه: اعلیحضرت همایون شاهنشاهی؛ ولیعهد: والاحضرت اقدس؛ پسر های شاه و ولیعهد: والاحضرت؛ خاندان سلطنتی ذکور: شاپور، خاندان سلطنتی اناث: شاهدخت.(۱۰)

□ آمار محصلین مدارس عالی

به نوشته برخی منابع تعداد کل محصلین مدارس عالی ایران در سال جاری به ۳۰۱ تن رسیده است.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۴۷ تا ۴۹. وزارت جنگ به سرتیپ ابوالحسن خان یادآور شد قوای سرتیپ محمدحسینمیرزا به دو گروه تقسیم شده؛ یکی طرف چهارلنگ (بختیاریها) رفته و دیگری به طرف رزه حرکت کرده است تا قلاوند را سرکوب نماید. نظر پادشاه بر این است که شما ملاقاتی با یکدیگر داشته باشید، در اطراف مأموریتها مذاکره کرده، نتیجه را گزارش دهید تا تصمیمگیری گردد. (همان، ص ۴۶)

۲- همان، ص ۵۱.

۳- همان، س ۱۳۰۴. پ ۷، ص ۹۰. موضوع به اطلاع رضاشاه رسید و او گفت راه اصلی باید از طریق مشهدسر، بارفروش و علیآباد باشد. در ضمن راه ساری به فرحآباد و ساری تا علیآباد هم تعمیر شود. (همان، ص ۸۹)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۲/۴۷، صص ۱۹ و ۲۰.

۵- اسنادی از انجمن های بلدی...، ج ۱، صص ۵۸ و ۵۹.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۶، ص ۲.

۷- همان، شم ۲۰۴۵، ص ۲.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۳، ص ۲.

۹- همان، شم ۴۶۴، ص ۲.

۱۰- همانجا.

۱۱- مدرسی، مرد روزگاران (مدرس...)، ص ۵۱.

 جمعه

۷ اسفند ۱۳۰۴

۲۶ فوریه ۱۹۲۶

۱۳ شعبان ۱۳۴۴

 شکایتی دوباره از حاکم یزد

در پی شکایت اخیر مردم یزد از حاکم شهر نسبت به ضرب و شتم و بازداشت گروهی از مردم به واسطه شروع انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی و افتتاح انجمن نظارت بر انتخابات (ر.ک: ۳ اسفند) بار دیگر امروز از حاکم یزد شکایت شد. «حکومت یزد از بدو ورود تاکنون مطلقاً در هیچ امری بیطرفی را اختیار نکرده و اینک در امر انتخابات با این همه تأکیدات دولت در بیطرفی و آزادی در تعیین نظار و تهیه مقدمات انتخابات برخلاف بیطرفی و آزادی رفتار، برای نفع عد های حقوق ملت را پایمال میکند و بالاخص موقرالملک را که وزارت او را منفصل نموده برای تکمیل عقاید خود هنوز او را مدخلیت در امور حکومتی میدهد. در این صورت عدم آزادی خود را علناً مشاهده و جز کنارهگیری چاره[ای] ندیده، از این تجاسر و حقشکنی شکایت و استدعای رسیدگی را مینماییم.»(۱)

 بازگشت داور به تهران

علیاکبر داور، وزیر فواید عامه، که برای رسیدگی به جاده تهران شمال عازم رشت شده بود، پس از این مسافرت کاری، امروز به تهران بازگشت و عصرهنگام گزارش کار خود را به رضاشاه داد. بسته شدن جاده ها به واسطه بارش برف و بیم از نرسیدن گندم به تهران موجب این سفر شده بود. در چند ماه اخیر کمبود گندم یکی از مهمترین مسائل حکومت بود. جراید نوشتند مککرماک، رئیس اداره کل عایدات وزارت مالیه، با وجود تعطیلی امروز در اداره انبار گندم دولتی حاضر شد و تا مدتی مشغول رسیدگی به امور بود. وی در هفته های اخیر شخصاً به نانواییها سر میزد و بر کار پخت نان نظارت مینمود. با باز شدن راه ها مقدار زیادی گندم از گیلان، احتمالاً گندم های وارداتی از شوروی، به تهران رسیده است.(۲)

 فروش نفت ایران در سال ۱۹۲۵

به نوشته برخی منابع شرکت نفت ایران و انگلیس در سال میلادی ۱۹۲۵، ۳۵ میلیون و ۳۸ هزار بشکه نفت خام تولید کرده و مبلغ متعلق به ایران یک میلیون و یکصد هزار لیره بوده است.(۳)

 شکایت کارکنان تراموا

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که کارکنان اداره تراموا از شرکت تراموا شکایت کرده، گفتهاند تا به حال روزی سه تا چهار قران بیشتر به آنها حقوق ندادهاند و «هر موقعی که به مقامات عالیه شکایت کردهاند مجبوراً رضایتنامه از آنها گرفته و ارائه داده است... و تقاضا کردهاند که اقدام مؤثری به عمل آورد و چنانچه رضایتنامه اجباری از آنها دریافت و تسلیم نماید مورد قبول واقع نشود.»(۴)

 آماری از شهر رشت

به گزارش رسیده از نظمیه رشت از ابتدای سال تا پنجم دی ماه سال جاری کسانی که بر اثر تصادف با خودرو یا به نحو دیگری کشته شدهاند هشت نفر بوده است. همچنین نُه نفر خودکشی کرده و سه نفر نیز در دریا غرق شدهاند. بنابراین آمار ۱۲۵ نفر تحت سرپرستی دارالمساکین رشت هستند. فعلاً چهل و چهار نفر در رشت مشغول طبابت هستند. در ۲۶ بهمن سال جاری ۸۴ نفر در زندان نظمیه در بازداشت بسر میبردند.(۵)

(تصویر) رشت، جمعه بازار

(تصویر) علیاکبر داور

۱- اسنادی از انتخابات مجلس...، صص ۲۵۷ و ۲۵۸. چند روز بعد (یازدهم اسفند) رئیسالوزراء در نام های به وزارت داخله خواست حاکم یزد را به بیطرفی در امر انتخابات وادارد. (همان، ص ۲۵۸)

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۷، ص ۱.

۳- پورشالچی، همان، ص ۲۸۱.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۶، ص ۲.

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۴، ص ۲.

 شنبه

۸ اسفند ۱۳۰۴

۲۷ فوریه ۱۹۲۶

۱۴ شعبان ۱۳۴۴

 عواقب بیپولی نظامیان در کرمان

محمـد درگـاهی، رئیس اداره کـل تشـکیلات نظمیه، در نـام های به رئیس ارکان حرب کل قشون، با اسـتناد به گزارش نظمیه کرمـان نـوشت که اخیراً یـک نظـامی به علت نرسـیدن چنـد مـاه حقوق در کنسولگری انگلیس کرمـان متحصن شـده است. با اقدامات اداره قشونی وی از کنسولگری خارج گردید. در این نامه آمده است [بیپولی نظامیان به اینجا ختم نشده] در چند فقره سرقتی که اخیراً در شهر رخ داده مظنونین آنها نظامیها هستند. محمد درگاهی خواست این موضوع به اطلاع شاه برسد.(۱)

 ضرورت تبعید چند نفر از بندر پهلوی

سرتیپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، به ارکـان حرب کـل قشون خبر داد افرادی از اهـالی بنـدر پهلوی همواره آلت دست سیاست هستند. «به عقیده خود بنده در صورتی که به اسرع وسیله تشکیلات محرمانه آنها منحل نشود ناگزیر از تبعید سه چهار نفر خواهیم بود.»(۲)

 تصرف زمین های خودی توسط جنکانلو

فرمانده لشـکر شـمال غرب اطلاع داد که طایفه جنکانلو را به اشغال مرتع قرهحسن وادار کرده است «و حکم داده شد هر وقت ترکها بخواهنـد تجاوزی نمایند به ترتیب مقتضـی جلوگیری نمایند.»(۳) در آذرمـاه سـال جاری نظامیان ترک از چرای احشام جنکانلو در مرتع قرهحسن جلوگیری کرده، آن را جزو خاک ترکیه دانسته بودند.

 مذاکره راجع به تعرفه گمرکی

پیش از ظهر امروز سـفیرکبیر شوروی، یورنف؛ پاکروان، رئیس اداره دوم سیاسـی وزارت امور خارجه؛ اسلاوتسکی، نایب اول سفـارت شوروی؛ مـک کرماک، رئیس اداره کل عایـدات داخلی؛ و مولیتر، رئیس اداره کل گمرکات، در حضور محمـدعلی فروغی، رئیسالوزراء، درباره تعرفه گمرکی ایران و شوروی مذاکره کردند.(۴)

 انتخاب انجمن نظار تهران

امروز انجمن نظار تهران برای نظارت و رسیدگی به انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی برگزیده شد. انتخاب این افراد پس از سخنرانی امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ و حاکم نظامی تهران انجام گردید.(۵)

 اعتصاب بازاریان قم

به گزارش سفارت انگلیس بازاریان قم در روز های پایانی فوریه اعتصاب کرده، اماکن کسب خود را تعطیل کردند. این اقدام در اعتراض به پیشبینی اجرای قانون خدمت اجباری در قم انجام گرفت. «بنا به گفته اهالی میباید به واسطه وجود مؤسسات مذهبی، رفتار ویژ های در اعمال این قانون در این شهر به کار گرفته شود... وزیر داخله شخصاً به قم رفته، از شهر بازدید کرده و برای جلب رضایت مردم مطالبی اطمینانبخش اظهار داشته است.»(۶)

(تصویر) کرمان، مقبره شاهنعمت الله ولی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۳۳. وزارت جنگ با ارسال تلگرامی فوری به امیرلشکر جنوب موضوع را به اطلاع وی رساند و تأکید کرد نمیتوان این مسئله را با سادهبینی نگریست؛ برای حیثیت قشون در انظار فوقالعاده مهم است. وی ضمن این که خواست حقیقت موضوع روشن شود، در تلگرام دیگری از قول رضاشاه نوشت که با فرد متحصن در کنسولگری انگلیس مثل یک نظامی پناهنده به قشون بیگانه رفتار و محاکمه گردد. (همان، صص ۳۱ و ۳۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۳۷. خبر به رضاشاه رسانده شد و او گفت تشخیص فرمانده تیپ شمال عملی شود و اضافه کرد با توجه به نزدیکی انتخابات مجلس و لغو موقت حکومت های نظامی به طور محسوس و محرمانه مراقب رفتار مخالفان باشید. (همان، ص ۳۶)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۴۴.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۸، ص ۱.

۵- همانجا.

۶- FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴.

 یکشنبه

۹ اسفند ۱۳۰۴

۲۸ فوریه ۱۹۲۶

۱۵ شعبان ۱۳۴۴

 تمرکز فعالیت روسها در بندر پهلوی

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون خبر داد که عوامل شوروی از ادامه فعالیت های سیاسی خود در شهر رشت مأیوس هستند و تلاش میکنند این فعالیتها را در بندر پهلوی تمرکز دهند. اکنون با جلب نظر تعدادی از جوانان بندر پهلوی و تأسیس تشکیلات فرهنگی میخواهند مقاصدخود را پیش ببرند. «گرچه کاملاً جلوگیری میشود، و مخصوصاً مأمورین مخفی عملیات آنها را تحت نظر گرفته، با اداره معارف موافقت هایی حاصل شده است که از دادن هرگونه امتیازات و تأسیسات مضره خودداری نماید.»(۱)

 تلاش مأموران روس برای کسب اطلاعات

فرمانده تیپ شمال خبر داد که مأموران دولت شوروی در شمال برای کسب اطلاعات از عملکرد انگلیسیها درصدد به دست آوردن مراسلات و پاکت های آنان هستند؛ از این رو روابطی با اداره پست برقرار کردهاند. همچنین کوشش دارند در مکاتبات اداری و دولتی منطقه نیز دستاندازی کنند. وی افزود به نظر میرسد این اقدام روسها دستوری است که به تمام نمایندگان خود در ایران دادهاند. «اگر چه در حدود این تیپ جلوگیری شده و میشود، معهذا» جهت آگاهی به اطلاع رسید.(۲)

 تعطیل عمومی، مراسم سلام

امروز به مناسبت پانزدهم شعبان، تولد امام زمان علیهالسلام، عید و تعطیل رسمی بود. مراسم سلام امروز، در عمارت برلیان کاخ گلستان، در حضور رضاشاه برگزار گردید. پیش از ظهر امروز، مراسم سلام در دو بخش خاص و عام برپا شد. سلام خاص با حضور هیأت وزراء، اعیان، رجال، اشراف و نمایندگان مجلس بود و سلام عام در حیاط تخت مرمر با حضور رئیسالوزراء، وزراء، رجال و سایرین با رژه نظامیان همراه بود.(۳)

 اطلاعاتی برای رفع نگرانی مردم

روزنامه ایران در شماره امروز خود با اشاره به بسته شدن راه های ورود گندم به تهران و نگرانی مردم، اطلاعاتی از میلسپو

گرفته، برای رفع وحشت عـامه درج کرد. «همیشه ۱۲۰۰ خروار غله در انبار طهران موجود است و این مقدار برای مصـرف سـه روز شـهر و ایـالت طهران کـافی است.» در این خبر آمـده است که غله کشور در ابتـدای بهمن بالغ بر ۶۶ هزار خروار بـود، که بایـد گنـدم خریـداری شـده از شوروی را به آن افزود. این مقـدار (۶۶ هزار خروار) برای مصـرف پنـج مـاه و نیم کـافی است. همچنین ۲ هزار خروار برنـج خریـداری شـده و در دماونـد و فیروزکوه تمرکز داده شـده که به تدریـج به تهران انتقال مییابد و خرواری ۵۵ تومان به فروش میرسـد. و برای این که این برنج احتکار نشود، در ۱۵ ناحیه از تهران به فروش میرسـد و به هر نفر پنج سیر فروخته میشود.(۴)

 موقعیت بنزین

در پی تضـییقاتی که بنگـاه هـای اقتصادی شوروی در فروش بنزین پدیـد آوردنـد، وزارت مالیه ده هزار پوط بنزین از کمپانی نفت جنوب خرید که فعلاً صرف خودرو هایی میشود که در کار انتقال گندم به تهران هستند. قیمت بنزین فعلاً پوطی ۵ تومان از طرف وزارت مالیه فروخته میشود، اما احتمال دارد با ورود بنزین بیشتر قیمت آن به پوطی ۳۵ قران برسد.(۵)

اداره شــرکت نفـت ایران و انگلیس واقع در خیابـان قوامالســلطنه تهران نیز رأساً اقـدام بـه فروش بنزیـن کرده بـود و فقـط به مصرفکنندگان ارائه میداد.(۶)

 بخشنام های برای لغو موقت حکومت های نظامی

وزارت داخله در بخشـنام های به شـهر هایی که با حکومت نظامی اداره میشود، ابلاغ کرد در محدوده زمانی انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی، حکومت نظامی موقتاً لغو میشود تا آزادی اجتماعات و مطبوعات برای انتخابات تأمین شود!(۷)

 شهریار و مالاریا

به دلیل توسـعه مالاریا در شـهریار، اداره کل صـحیه، هیأتی از پزشـکان را تعیین کرده تا برای پیشـگیری از گسترش مالاریا، به شهریار بروند. آنها امروز راهی شهریار میشوند.(۸)

 تصرف گردن های در راه کبیرکوه

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرسـتان، خبر داد که گردن های مهم در راه کبیرکوه، به تصرف نیرو های نظامی درآمد. وی نوشت فقط یک کوه مهم هنوز در دست لرها است. نظامیان در تعقیب فراریان هستند.(۹)

 آغاز درگیری با لرها در ماژین

سرتیپ ابوالحسن خان خبر داد پس از فرسـتادن پیام به خوانین منطقه توسط منصور خان، یکی از رؤسای بیرانونـدها و میر های سیمره، و امتنـاع ایشـان از تسـلیم اسـلحه «بـا اردوی سوم طرف مـاژین حرکت نموده... دو سـاعت بعـد از ظهر به ماژین آمـده، جنگ شروع» شده است.(۱۰)

۱- اسـناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۳۵. موضوع به اطلاع رضاشاه رسـید، او هم ضمن تأییـد کار های فرمانـده تیپ شـمال تأکید کرد باید از هر اقدامی «که منجر به بسط نفوذ آنها میشود جلوگیری نمایند.» (همان، ص ۳۴)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۱۹. قرار شد شفاهی به رئیسالوزراء، وزیر پست و تلگراف و کفیل وزارت امور خارجه اطلاع دهند و اگر لازم است وزیر پست و تلگراف به زیرمجموعه خود ابلاغی های در مقابله با اقدامات یادشده بدهد.

۳- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۸، ص ۱.

۴- همان، صص ۱ و ۲.

۵- همان، ص ۲.

۶- همان، ص ۴.

۷- همان، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۴۵.

۱۰- همان، صص ۴۳ و ۴۴.

ص: ۵۹۹

 دوشنبه

۱۰ اسفند ۱۳۰۴

۱ مارس ۱۹۲۶

۱۶ شعبان ۱۳۴۴

 تحریکات شوروی در قشون ایران

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال بخشنام های به فرماندهان لشکرها و تیپ شمال، نوشت که بنابر اطلاعات رسیده روسها در نظر دارنـد برای پیشـرفت مقاصـد سیاسـی خـود اقـدامات و تحریکـاتی میـان نظامیـان به اجرا بگذارنـد. وی افزود بـا وجود تأثیرناپـذیری نظامیـان از این تبلیغات «معهـذا مراتب به اسـتحضار خاطر محترم میرسـد که در صورت لزوم برای اجرای مراقبت کامل هر طور مقتضی میدانند پیشبینی و معمول دارند.»(۱)

 انتخابات کردستان و اعمال نفوذ معاون حاکم

هیأت متحـده کردسـتانی هـای مقیم تهران بـا ارسـال نـام هـای به محمـدعلی فروغی، رئیسالوزراء، نوشت که با توجه به تأکید مقامات دولتی بر آزادی انتخابات ششـمین دوره مجلس شورای ملی، معاون حکومت کردسـتان بایـد از اعمال نفوذ منع گردد. در این نامه آمده است که معاون فعلی پدر یکی از نمایندگان دوره پنجم و دایی یکی دیگر از وکلای آن دوره است؛ اتفاقاً با نماینده سوم دوره یادشده هم قرابت دارد. هیأت متحده کردستانی های مقیم مرکز ادامه داد که موضوع به وزیر داخله منعکس شـده، امـا ایشان در پی «اصـلاح ذاتالبین کاندیـدا های هر دو طرف» است. با این وضع نفوذ نماینـدگان سابق حتمی است. «در صورتی که هیـأت معظم دولت علاقهمنـد به آزادی جریـان انتخابـات است سـریعاً امر به صـدور حکم تلگرافی تغییر مأموریت معاون حکومت کردستان» داده شود.(۲)

معـاون حکومت، حاجمعتمـد کردسـتانی، پـدر میرزا اسـد الله خـان، و دایی میرزا فرج الله خـان آصف، نماینـدگان دوره پنجم است.(۳)

 اطلاعیه حاکم اصفهان در آزادی انتخابات

حسـینعلی هـدایت، حـاکم اصـفهان، بـا صـدور اطلاـعی های خطاب به اهالی شـهر خاطرنشان کرد که مراقب آزادی انتخابات مجلس است و به عوامل حکومتی دسـتور داده دخالتی در امر انتخابات نداشـته باشند. «البته آقایان داوطلبان وکالت هم در نظر خواهنـد داشـت کـه از کلمه آزادی سوءاسـتفاده نشـود و در حـدودی که به آزادی دیگران لطمه وارد نشـود، میتواننـد بر طبق مقررات قـانون برای انتخاب خودشان کار کننـد و در هر موقع نیز مسـلم شـد که اقـداماتی از طرف افراد برخلاف مواد قانون و

دستورات مرکز شده است، کاملاً جلوگیری و تعقیب قانونی از آنها میشود.»(۴)

 دستور های والی کرمان درباره انتخابات

والی کرمان و بلوچستان به وزارت داخله اطلاع داد که به کفیل قشون کرمان محرمانه دستور داده شده عناصر تندرو سوسیالیست نباید انتخاب شوند. انتخاب نشدن میرزاشهاب مورد تأکید قرار گرفته است. «مکلف بودم به وزارت متبوعه راپرت بدهم. با اطلاع به این جریان به طوری که امر فرمودند بیطرف خواهم بود!»(۵)

منابع انگلیسی در مورد نقش شوروی در انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی چنین نوشتند: «انتخابات در حال حاضر توجه مردم را به خود جلب کرده و محافل سیاسی و نظامی و نمایندگان شوروی در سراسر کشور را کاملاً مشغول کرده است. تلاش روسها برای نفوذ در انتخابات به سختی قابل پنهان کردن است، اما سخت در تلاش هستند نامزد هایی که ممکن است سطحی از حمایت قابل توجه از آنها را به دست دهند به چنگ آورند.»(۶)

 دردسر شناسایی مأموران افغانی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، در نام های به رئیس ارکان حرب کل قشون نوشت که شناسایی مأموران مرزی افغانستان از اشرار ممکن نیست و این موضوع موجب زحمت زیاد مأموران ایرانی شده است. نظامیان افغان نشان ممیز های ندارند و از دیگران قابل تشخیص نیستند. وی افزود اغلب در تعقیب دزدان معلوم میشود که آنها مأموران افغانی هستند. «خواهشمند است برای جلوگیری و سهولت امر با مقامات مربوطه اقدام فرمایند که برای مأمورین سرحدات دولت افغان علامت ممیزه تعیین نمایند که با سایرین تشخیص داده و شناخته شوند. در این صورت قسمت عمده اختلافات سرحدی از این نقطهنظر مرتفع خواهد شد.»(۷)

 تهیه نقشه افغانستان و ایالات شرقی ایران

نایب اول شرفالدینمیرزا قهرمانی، سرپرست هیأت اعزامی محصلین هواپیمایی به مسکو، به وزارت جنگ خبر داد که ۲۴ ورقه نقشه افغانستان و ایالات شرقی و جنوب شرق ایران به مقیاس ۵۰۴۰۰۰/۱ را که در مسکو خریداری کردهام، تقدیم میدارم.(۸)

 پرواز هواپیما های یونکرس به تبریز

با شروع مجدد فعالیت شرکت هواپیمایی یونکرس امروز دو فروند از هواپیما های این شرکت، یکی ۱۲ نفره و دیگری چهار نفره به تبریز پرواز کردند.(۹) گروهی از مسافران این دو هواپیما نمایندگان دوره پنجم مجلس از آذربایجان بودند که برای فعالیت های انتخاباتی عازم تبریز بودند. زینالعابدین «رهنما و جمعی منتظرالوکاله ها» از آن جمله بودند.(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۵. این اطلاعات را وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران به سرتیپ امان الله جهانبانی میداد.

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۳۵۲۹۷.

۳- همانجا.

۴- اسنادی از انتخابات مجلس...، صص ۴۳ و ۴۴.

۵- همان، ص ۱۹۰.

۶- FO E ۲۶۳۴/۹۵/۳۴.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۳۲۲، ص ۱.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۵، ص ۳.

۹- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۹، ص ۲.

۱۰- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

 بخشنام های برای شرکت در مراسم تاجگذاری

رئیس ارکـان حرب کـل قشون با ابلاغ بخشـنام های به فرمانـدهان لشـکرها و تیپها اعلام کرد روز تاجگـذاری رضاشاه چهارم اردیبهشت است و آنان باید ده روز پیش از مراسم در تهران باشند.(۱)

 کسب تکلیف فرمانده قوای لرستان

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانـده قوای لرسـتان، در تلگرامی به وزارت جنگ پرسـید با توجه به تهیه ارزاق و جو برای نظامیان و چهارپایـان، پس از خـاتمه عملیـات در کبیرکوه و سـرکوب طـایفه پـاپی، «نسبت به سایر طوایف بالاگریوه و قلاونـد اینجانب مأموریت خواهم داشت؟» یا این که قوای سـرتیپ محمدحسـینمیرزا ادامه کار را به عهـده خواهـد گرفت؟ وی همچنین پرسـید پس از پایـان مأموریت به کرمانشاه بروم یا خیر؟(۲) وزارت جنگ پاسـخ داد که پیش از این هم تذکر داده شده که با سـرتیپ محمدحسـینمیرزا دیـدار کرده، نتیجه رایزنی هـای خود را برای ادامه عملیـات به اطلاع وزارت جنگ برسانیـد تا تصـمیمگیری گردد.(۳)

 بیپولی تیپ شمال

سرتیپ فضـل الله زاهـدی، فرمانـده تیپ شـمال، به ارکـان حرب کـل قشون خـبر داد وضـعیت مـالی تیپ خوب نیست، به ویژه نظامیانی که در مأموریت هستند بیپول هستند. «بذل توجه فرمایند که بقیه بودجه دی و بودجه بهمنماه فوراً حواله شود.»(۴)

 شکست حاجیبیک قلاوند

سرتیپ محمـد شاهبختی، فرمانده لشـکر غرب، از قول نایب سـرهنگ بلوچ خبر داد که لر های طایفه حاجیبیگ قلاوند پس از چند ساعت درگیری با نظامیان اعزامی از خرمآباد متفرق شده، چند تن از آنان کشـته شدند. در این درگیری دو تن از نظامیان فوج گارد سپه نیز به قتل رسیدند. در این گزارش آمده است که احشام طایفه مذکور به دست قشون افتاده است.(۵)

(تصویر) زینالعابدین رهنما

 سهشنبه

۱۱ اسفند ۱۳۰۴

۲ مارس ۱۹۲۶

۱۷ شعبان ۱۳۴۴

□ شوشتر، سرگردان میان دو لشکر

با ورود سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، به خوزستان جهت کمک به سرکوب طوایف لر، فرمانده فوج منصور خبر داد که سرتیپ یادشده در امور داخلی لشکر غرب دخالت میکند؛ به طوری که به نظامیان شوشتر دستور داده آنجا را تخلیه کرده، به دزفول بروند. سرتیپ محمد شاهبختی، فرمانده جدید لشکر غرب، با ارسال این خبر به وزارت جنگ خواست در امور داخلی این لشکر دخالت نشود و سرتیپ محمدحسینمیرزا به وظیفه خود که همان خلعسلاح چهارلنگ است بپردازد.(۶) در مقابل محمود آیرم، فرمانده لشکر جنوب، به تهران خبر داد که شوشتر جزو لشکر جنوب، است و فرمانده نظامیان آن شهر از اوامر سرتیپ محمدحسینمیرزا سرباز میزند.(۷)

□ دستور برای آماده شدن میدان هواپیما

رئیس ارکان حرب کل قشون، به سرهنگ ابوالفتح خان، فرمانده نظامیان اصفهان، خبر داد که سرهنگ احمد نخجوان پانزدهم اسفند با یک صاحب منصب فرانسوی از تهران به اصفهان پرواز میکند. «لازم است قدغن نمایید میدان طیاره را قبلاً بازدید و در صورت لزوم کاملاً تسطیح نموده و در موقع مشاهده طیاره در چهار گوشه میدان آتش روشن نمایند.»(۸)

□ اعزام هواپیمای لشکر شرق

رئیس ارکان حرب کل قشون به فرمانده لشکر شرق اطلاع داد که هواپیمای مسافری یونکرس خریداری شده برای آن لشکر سحرگاه هفتم اسفند به سوی مشهد پرواز کرده و در میامی برای سوختگیری فرود آمده است. در این تلگرام یاد شده که ب های این هواپیما ۱۹ هزار تومان بود که به ۱۲ هزار تومان خریده شده، و پول آن را لشکر شرق باید بپردازد. «خواهشمند است وجه آن را هر موقع حاضر شد ارسال فرمایید تا محتاج به عودت دادن طیاره و توضیحات دیگری به حضور همایونی نشویم. برای سرکشی به قسمت های لشکر و ایاب و ذهاب به طهران همچو طیاره ضرورت دارد.»(۹)

□ ابلاغ گزارش کارگزار خوزستان به ژنرال کنسول بغداد

داود مفتاح، کفیل وزارت امور خارجه، به ژنرال کنسول ایران در بغداد نوشت که طبق گزارش کارگزاری خوزستان، مقامات بینالنهرین اتباع ایرانی مقیم عراق را، که دارای ملک و علاقهجات هستند، وادار به تابعیت آن مملکت میکنند.

وی افزود «در صورتی که امتناع نمایند املاک آنها را ضبط و آنها را خارج مینمایند. صحت و سقم آن را فوراً اطلاع دهید.»(۱۰)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۱۹.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۶.

۳- همان، ص ۲۵.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۲۶. دو روز بعد پاسخ داده شد که تتمه بودجه دی و بودجه بهمن فرستاده شده است. (همان،

ص ۱۲۵)

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۱.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۴۲.

۷- همان، صص ۳۹ و ۴۰. فرمانده لشکر غرب از انضمام شوشتر به حوزه کاری لشکر جنوب خبر نداشت. وی از ارکان حرب کل قشون خواست «خواهشمندم مقرر فرمایید این تغییراتی که در بین دو لشکر پیدا میشود همان طوری که به لشکر جنوب منضم شدن شوشتر اطلاع داده شده، ترک آن را به لشکر غرب اطلاع میدادند، زیرا ممکن است سوءتفاهماتی در بین دو لشکر تولید شود.» (همان، ص ۲۰)

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۸.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۶۴. فرمانده لشکر شرق پول این هواپیما را مگر به زور از جیب مردم منطقه از ناحیه دیگری نمیتوانست بپردازد.

۱۰- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۸-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

 بخشنام های برای نمایندگان سیاسی ایران در قفقاز

وزارت امور خارجه با تنظیم یادداشتی برای نمایندگان سیاسی ایران در بادکوبه، تفلیس، ایروان، نخجوان، گنجه و باطوم نوشت که سفارت کبرای ایران در مسکو در اعتراض به سنگاندازی هایی که مأموران روس نسبت به بازگشت ایرانیان مهاجر انجام میدهند نام های به کمیساریای خارجه شوروی فرستاده است. نامه یادشده و پاسخ مقامات شوروی به ضمیمه این یادداشت بود و از مأموران ایرانی خواسته شد «دلایل و مدارکی که دلالت بر عدم مساعدت مأمورین محلی نسبت به امور مهاجرین باشد به سفارت کبرای وزارت خارجه ارسال دارید.»(۱)

 ادامه خط آهن روسها تا خداآفرین

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ خبر داد که روسها خط آهن مرزی خود را که از کنار رود ارس میکشیدند، اینک میخواهند تا خداآفرین ادامه دهند. گزارش های قبلی حاکی از آن بود که این خط آهن تا جلفا خواهد بود. وی افزود کارگران این طرح چهار برابر شدهاند.(۲)

 درخواست وزارت مالیه از وزارت جنگ

وزارت مالیه در نام های از وزارت جنگ خواست از فرمانده نظامیان کرمانشاه بخواهد به رئیس قشون کردستان دستور دهند با مستر دانوی، پیشکار مالیه کرمانشاه، همکاری نماید. در این نامه آمده است که بر اساس خبر های رسیده میتوان هفت هزار خروار گندم و جو از آن منطقه به تهران انتقال داد و لازم است نماینده قشون با نماینده وزارت مالیه همکاری کند.

رئیس ارکان حرب کل قشون نیز خیلی زود با ارسال تلگرامی از لشکر غرب خواست مساعدت لازمه را با اداره مالیه کرمانشاه به عمل آورد.(۳)

 بیخبری از آتاشه نظامی ایران در ترکیه

وزارت جنگ در تلگرامی که به سرهنگ صادق کوپال، وابسته نظامی خود در ترکیه، فرستاد بار دیگر پرسید که مدتی است رسیدن گزارش های کتبی شما به تعویق افتاده است؛ علت چیست؟ در مورد ارسال گزارش های تلگرافی هم به مالیه قشون دستور داده شده اعتبار بدهد.(۴)

سرهنگ کوپال پیش از این از نداشتن پول برای ارسال گزارش های تلگرافی خبر داده بود.

 دستورالعملی برای توسعه پیشاهنگی

وزارت معارف در دستورالعملی به مدارس با اشاره به این که پیشاهنگی میتواند در تربیت جوانان مملکت مؤثر باشد نوشت

که وزارت معارف در سال جاری به تأسیس این نهاد اقدام کرده، از این رو شاگردان کلاس های آخر هر مدرسه میتوانند به عضویت این تشکیلات درآیند. دیگر آن که در هر مدرسه یکی از آموزگاران باید متعهد شود که شعبه پیشاهنگی را در آن مدرسه تأسیس کند و هفت های یک بار با حضور در دارالمعلمین ورزش گزارش داده، دستور های لازم را بگیرد.

در دستورالعمل وزارت معارف اضافه شده که در پایان سال جاری قرار است پیشاهنگان همه مدارس نمایش دهند. بنابراین هر مدرسه ابتدایی باید حداقل ۳۰ و هر مدرسه متوسطه دست کم دارای ۵۰ شاگرد پیشاهنگی باشد.(۵)

 دیدار وزیرمختار آلمان با رضاشاه

شولمبرگ، وزیرمختار آلمان در ایران، امروز بنا بر وقت تعیین شده به دربار آمد و با رضاشاه ملاقات کرد. در این دیدار اعتبارنامه جدید شولمبرگ نیز به رضاشاه داده شد.(۶)

 سومین شماره مجله پست و تلگراف

امروز سومین شماره مجله پست و تلگراف منتشر گردید. «تاریخ مراسله از پنج هزار سال قبل» یکی از مقالات این شماره جریده یاد شده است.(۷)

 آموزگار مسائل شرعی محمدرضا پهلوی

میرسیدعلی مجتهد قمی به سمت آموزگار شرعیات محمدرضا پهلوی منصوب گردید.(۸)

 دزدی گاو از نواحی قراچهداغ

فرمانده لشکر شمال غرب اطلاع داد که چهار دزد روسی دو گاو از طایفه قراگوزلو در ناحیه قراچهداغ را دزدیده به خاک شوروی بردهاند. «نظر به این که سارقین حدود روسیه اگر طرف تعقیب قرار داده نشوند جری شده و حس عملیات متقابله را در سرحدنشینان ما ایجاد خواهند کرد، تمنی مینماید که با اقدامات مقتضیه جلوگیری» گردد.(۹)

۱- همان، ۴-۲۲-۱۸-۱۳۰۴.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، صص ۴۳۹ و ۴۴۱. موضوع از طریق وزارت جنگ به اطلاع وزارت امور خارجه رسید. (همان، ص ۴۴۰)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۳، صص ۱ و ۲.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۳۷، ص ۶. کوپال در جواب نوشت که تأخیر به واسطه پست بوده، حوادث مهم به اطلاع خواهد رسید. (همان، ص ۵)

۵- کمالی، مسعود، جامعه مدنی دولت نوسازی در ایران معاصر، ترجمه کمال پولادی، تهران، مرکز بازشناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۱ش، صص ۳ و ۴.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۰، صص ۱ و ۲.
۷- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۶، ص ۲.
۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۴۹، ص ۲.
۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۳۵. موضوع به وزارت امور خارجه منعکس شد. (همان، ص ۴۳۴)

ص: ۶۰۲

 چهارشنبه

۱۲ اسفند ۱۳۰۴

۳ مارس ۱۹۲۶

۱۸ شعبان ۱۳۴۴

 دخالت سرتیپ ابوالحسن خان در امور داخلی لشکر غرب

سرتیپ محمـد شاهبختی، فرمانـده جدید لشـکر غرب، به ارکان حرب کل قشون اطلاع داد که فرماندهی قوای لرسـتان فعلًا به سرتیپ ابوالحسن خان واگذار شده و تا زمانی که امور داخلی لشـکر سامان نیابد و خیالم از این بابت آسوده نشود، درخواست تجدیـدنظری در باب فرمانـدهی یادشـده نخواهم کرد. «ولی چیزی که هست مشارالیه نیز نباید در امورات داخلی قسـمت های تابعه لشکر غرب مداخله و به دادن احکاماتی که با ترتیبات داخلی لشکر مخالف است مبادرت نماید.»(۱)

 کاسه عتیقه در کاشان

امیرلشکر جنوب از قول فرمانده نظامیان کاشان خبر داد که شیخ علی، از اهالی کاشان، هنگام بنایی در ملک خود «کاسه عتیقه که از زمان ابن سـعد شامی و دارای عکس حضـرت رضا[ع] است پیـدا نموده و از قرار، قیمت کاسه مزبوره در طهران به هفده هزار تومان رسیده است. فروشنده و خریدار فعلاً در کاشان هستند.»(۲)

 بیپولی در لشکر غرب

فرمانـده لشـکر غرب به وزارت جنـگ اطلاع داد که مـاه اسـفند به نیمه خود نزدیـک میشود اما بودجه دی و بهمن این لشـکر نرسـیده است. وی افزود مطالبات در حال افزایش است و لشـکر از هر بابت در حال مضیقه. اگر اوضاع به همین منوال بگذرد، دچار زحمت فوقالعاد های خواهیم شد.(۳)

 بیپولی در لشکر شرق

سرتیپ جانمحمـد خان با ارسال تلگرام بلنـدی از کمبود های لشـکر و هزینه هایی که انجام شده و بودجه آن نرسـیده، یادآور شد که دیگر اعتباری برای خرید ارزاق در مشهد و بجنورد ندارد. وی افزود حقوق نیرو های اعزامی لشکر مرکز به لشکر شرق پرداخت شـد و آنـان راهی تهران شدنـد. این موضوع تأثیر بـدی میان نظامیان لشـکر شـرق که چنـد ماه است حقوق نگرفتهاند گذاشـته است. وی با این توضیح که امور لشکر در حال اختلال است، از بیاهمیتی ارکان حرب کل قشون نسبت به درخواست های مالی لشـکر شـرق انتقاد کرد و افزود که «بـدیهی است بنـده هم با نبودن وجه و عدم پرداخت حقوق قادر به اسـتقرار نظم

نخواهم بود.»(۴)

 چاپ مطلبی علیه رضاشاه در ملانصرالدین

ژنرال کنسول ایران در بادکوبه با ارسال نامه و ترجمه مطلبی از نشریه ملانصرالدین، چاپ بادکوبه، نوشت که این نوع مطالب «تماماً از اثر تعلیمات مرکز رسمی شوروی میباشد و باید در طهران و مسکو اقدامات اساسی نموده و رفع کرد.» وی افزود که پیش از این موضوع را با مقامات محلی قفقاز در میان گذاشته، مدتی از درج چنین مطالبی خودداری شد اما بار دیگر آغاز گشته است. «در روسیه مدیران جراید همه از فرقه کمونیست و ارتباط آنها با نمایندگان خارجه اکیداً ممنوع و از همین جهت ممکن نیست با آنها روابط مستقیمی تحصیل نمود و اگر هم مطلبی را به جراید بدهیم که تکذیب نمایند قبول نمیکنند و اظهار میدارند باید با اجازه چکا [سازمان امنیت] باشد.»(۵)

 معلمان مدرسه تجارت

معلمان مدرسه تجارت، که گویا اوایل هفته آینده گشایش خواهد یافت، تعیین شدند. داوود پیرنیا، مدرس حقوق تجارتی و علم ثروت؛ سیدحسین قمی، مدرس فقه؛ میرزا ابوالقاسم اعتصامزاده، مدرس زبان فرانسه؛ میرزاحسین مهیمن، مدرس اطلاعات حقوقی؛ دکتر محمود افشار، رئیس مدرسه و مدرس علم اقتصاد تجارتی؛ و مترجم همایون، مدرس زبان فارسی و ریاضیات.(۶) میرمهدی ورزنده نیز معلم ورزش خواهد بود.(۷)

 استقرار بربریها در ترکمنصحرا

بنابر آنچه که روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود نوشته، آقاسیدحیدر، رئیس طوایف مهاجر بربری، با چهل نفر از همراهان خود با خودرو راهی ترکمنصحرا شدهاند، تا در آن منطقه استقرار یابند.(۸)

فرمانده لشکر شرق در دیدارش این موضوع را به وابسته نظامی انگلیس در کنسولگری آن کشور در مشهد اطلاع داد و گفت که برنامه هایی در دست است تا بربریها را در مناطق ترکمننشین اسکان دهند. گروهی که به آنجا رفتهاند برای بررسی زمین های موجود است.(۹)

 درگذشت درهالمعالی

مجلس ترحیم خانم درهالمعالی، مدیر مدارس مخدرات اسلامی و درهالمدارس، که چند روز پیش درگذشت، امروز در مدرسه مخدرات اسلامی در خیابان پامنار برگزار گردید.(۱۰)

 گزارشی از تأسیسات نفت جنوب

وزارت مالیه گزارشی از آقای نصر، رئیس هیأت اعزامی به خوزستان، راجع به کمپانی نفت انگلیس و ایران دریافت کرد. در این گزارش تأسیسات شرکت یادشده در مسجدسلیمان، آبادان، اهواز و روستا های اطراف آن تشریح شده است. همچنین از

حفاری هایی که اخیراً توسط کمپانی در محل های گوناگون شده، اما به نفت نرسیده خبر داده شده است.

در گزارش نصر آمده است که تلمبه های آکومولاتر شرکت در روستای دارخوین است و این روستا گویا متعلق به معینالتجار است و این بازرگان قراردادی با شرکت نفت انگلیس و ایران دارد.

در این گزارش آمده که از ۲۰۰ چاه حفر شده ۱۴ چاه نفت میدهد. بهترین چاه ۲۰۰ هزار گالن روزانه نفت عرضه میکند. نصر مینویسد که بیشتر کارگران شرکت، لرها و بختیاریها هستند. در بخشی از این گزارش آمده است: «کارگران ایرانی در کلبه های محقر یا چادر های معمولی در خارج محله زندگانی میکنند، در صورتی که کارگران [غیر ایرانی] در ساختمان هایی که از طرف کمپانی بنا شده منزل دارند. کمپانی، بلدیه و نظمیه مخصوص دارد و نظمیه ایرانی که مجاور آن حدود است دارای اختیاراتی نیست.»(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۳۴. درخواست فرمانده لشکر غرب به سرتیپ ابوالحسن خان ابلاغ گردید. (همان، ص ۳۲)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۲. رئیس ارکان حرب کل قشون از امیرلشکر جنوب خواست که این عتیقه را ضبط و به موزه دولتی بفرستد. (همان، ص ۲۱)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۰۸. وزارت جنگ پاسخ داد که به محض دریافت پول از وزارت مالیه بودجه های آن لشکر فرستاده میشود. (همان، ص ۵۰۷)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۴۳ تا ۴۷. موضوع به اطلاع رضا خان رسید و از قول او به فرمانده لشکر شرق گفته شد که وجه کافی فرستاده خواهد شد. (همان، ص ۴۲)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۰۳-۱۳-۳۱-۱۳۰۴. مطلب یاد شده در شماره یازدهم نشریه ملانصرالدین با عنوان «مکتوب احمدشاه» چاپ شده بود؛ در واقع نام های خیالی که احمدشاه به دفتر مجله فرستاده بود. در بخشی از مقاله به وجود حکومت های گوناگون و دولت در دولت اشاره شده و از زبان احمدشاه آمده است که در زمان سلطنت من یک حاکم بود، یک نظمیه بود و یک کابینه. اما امروز با پر و بالی که رضا خان به آخوندها داده ده ها حاکم وجود دارد! در ابتدای این نامه جعلی، احمدشاه از خلعید خود و به سلطنت رسیدن رضا خان چندان شاکی نیست، چرا که او میخواهد ایران را به مرز ممالک متمدنه برساند، اما همسویی او با روحانیان همه کشته ها و بافته های چندین ساله احمدشاه را دارد برباد میدهد! (همان، ۱/۱۰۱ و ۱۰۱-۱۳-۳۱-۱۳۰۴) تلقی روسها در این زمان از روی خوشی که رضاشاه به روحانیان نشان داده بود، منفی بود. آنان چون انگلیس، توان دیدن آینده را نداشتند و نمیدانستند که این اقدامات ظاهری فقط برای کسب قدرت و به دستگیری همه اهرم های آن است.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۰، ص ۲.

۷- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۶، ص ۲.

۸- همانجا.

۹- FO E ۲۶۳۴/۹۵/۳۴.

۱۰- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۶، ص ۲.
۱۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۹۰۹۹.

ص: ۶۰۳

 پنجشنبه

۱۳ اسفند ۱۳۰۴

۴ مارس ۱۹۲۶

۱۹ شعبان ۱۳۴۴

 درخواست آنابای خان

فرمانده تیپ شمال خبر داد که آنابای خان از اهالی خیوه که سرپرستی دو هزار خانوار از ترکمنها را در حدود خان جنید و ریگستان دارد، اخیراً تقاضا کرده با کسان خود به ایران کوچ کرده، در حدود گنبدقابوس ساکن گردد. وی نوشت که آنابای خان همواره با روسها درگیر بوده است.(۱)

 بیپولی در لشکر جنوب

محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با ارسال تلگرامی به ارکان حرب کل قشون از بیپولی لشکر جنوب نوشت و افزود سرتیپ محمدحسینمیرزا که در دزفول است و میخواهد وارد عملیات نظامی علیه بختیاریها شود پول ندارد. وی از قول سرتیپ یادشده افزود که آذوقه در حدود استقرار نظامیان یافت نمیشود و باید از دوردست بیاید؛ از این رو امکان حرکت برای آغاز عملیات نیست و مجبوریم تا رسیدن پول صبر کنیم.۲(۲)

سرتیپ محمدحسینمیرزا که فرماندهی اردوی لشکر جنوب را به عهده داشت وارد دزفول شده است. وی نیرو های خود را به دو گروه تقسیم کرده است. یک گروه به فرماندهی سرهنگ

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۳، ص ۱۷۱. خبر به اطلاع رضاشاه رسید و او گفت اگر فرماندهی تیپ شمال صلاح میداند بیاید. (همان، ص ۱۷۰)

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۹. رضاشاه پس از کسب خبر دستور داد ۵۰ هزار تومان به لشکر جنوب اختصاص داده شود. (همان، ص ۱۸)

مصطفی خان مأموریت یافت از شوشتر به سمت سردشت [لرستان] رفته، خلعسلاح چهارلنگ را عهدهدار شود؛ و دیگری به فرماندهی نایب سرهنگ امیرحسین خان عطاپور با مشارکت قوای لشکر غرب سراغ طوایف تسلیم نشده لر میرود.(۱)

 پرس و جو از محل فرود هواپیما در اصفهان

رئیس ارکان حرب کل قشون امروز بار دیگر با ارسال تلگرامی به سرهنگ ابوالفتح خان، رئیس نظامیان اصفهان، تأکید کرد شنبه، پانزدهم اسفند، هواپیمایی که از تهران بلند میشود در آن شهر به زمین خواهد نشست. «موقعیت فرودگاه را فوری اطلاع دهید.»(۲) در تلگرام قبلی گفته شده بود که سرهنگ احمد نخجوان و یک فرانسوی به اصفهان خواهند رفت، ولی در این تلگرام از حضور سرهنگ نخجوان یاد نشده است و از سرهنگ ابوالفتح خان خواسته شده از فرانسویها پذیرایی کرده، هنگام برگشت گز و دیگر هدایای اصفهان هم داده شود.(۳)

 پایان استمهال واردکنندگان قند و چای

وزارت مالیه با ارسال بخشنام های به دوایر خود نوشت که از ابتدای سال ۱۳۰۵ استمهالی که به واردکنندگان قند و چای، در پی تصویب قانون انحصار دولتی این کالاها داده شده بود، لغو میشود و مالیات واردات این کالاها باید نقداً دریافت و سپس مجوز ترخیص داده شود.(۴)

 روابط ایران و شوروی در گزارش سفارت انگلیس

سفارت انگلیس در گزارشی به وزارت امور خارجه انگلستان درباره وضعیت فعلی روابط سیاسی ایران و شوروی گزارش داد آنچه میان سفارت شوروی و دولت ایران میگذرد، رابط های لطمه دیده است. تحریم واردات کالا های ایرانی همچنان ادامه دارد، با این حال ایرانیان با این موضوع کنار آمده، تحمل میکنند. در این گزارش آمده است «نمایندگان شوروی در همه جا تلاش میکنند در میان مردم القاء کنند این اقدام اساساً به خاطر اقدامات گوناگون دولت است. با وجود این تاکنون روسها نتوانستهاند صدای مردم را علیه حکومت رضاشاه بلند کنند، بلکه برعکس، احساسات عمومی نسبت به روسها روز به روز خصمانهتر میشود.» منبع یادشده در عین حال از کاسته شدن وجهه رضاشاه در میان قشون یاد کرده؛ و این که انضباط نظامی روز به روز کاهش مییابد. «تردیدی نیست که این امر در منابع روسها ریشه دارد.»(۵)

(تصویر) کارگاه شرکت نفت انگلیس و ایران در مسجدسلیمان

(تصویر) محمدحسینمیرزا و احمدشاه

 جمعه

۱۴ اسفند ۱۳۰۴

۵ مارس ۱۹۲۶

۲۰ شعبان ۱۳۴۴

 ناتوانی لشکر غرب در برابر تهاجم احتمالی اورامیها

سرتیپ محمد شاهبختی، فرمانده لشکر غرب، با اشاره به احتمال تهاجم اورامیها به پاوه (ر.ک: ۵ اسفند) نوشت که برای اطمینان از این قضیه افرادی را برای تحقیق و تجسس فرستادهام؛ اگر موضوع صحت داشته باشد باید تصمیمی قطعی در این باره گرفت چرا که «به واسطه فقدان وجه در صندوق لشکر حرکت [قوای نظامی برای مقابله] غیرمقدور، و بر فرض اعزام هم این قوا برای خاتمه دادن به این قضیه غیرمکفی و نمیتوانند اقدامی که موجب نتیجه قطعی باشد بنمایند، بلکه بایستی همیشه حالت تدافعی به خود گرفته از حملات مهاجمین جلوگیری نماید.» سرتیپ شاهبختی با تذکر این نکته که چنین حالتی جز تولید زحمت برای لشکر نتیجه دیگری نخواهد داشت، تأکید کرد بدون پول امکان کشیدن اردو وجود ندارد.(۶)

 حمایت از کبریتسازی تبریز

بنا به تقاضای کبریتسازی تبریز و نیز به جهت تشویق صنعتگران داخلی و رواج کالا های ساخت ایران، هیأت دولت تصویب کرد، هزینه حمل محصولات این کار خانه از اول سال ۱۳۰۵ تا پایان آن، با کشتی های دریاچه ارومیه نصف قیمت باشد.(۷)

 آمار مرگ و میر تهران در آبان و آذر

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود به استناد مجله بلدیه خبر داد که در آبانماه سال جاری ۴۹۸ نفر و در آذرماه ۴۲۱ تن در تهران دارفانی را وداع گفتهاند. در این گزارش آمده است که پست های امدادی بلدیه در دیماه ۵۲۳۰ نفر را مداوا کردهاند که بیشتر بیمارها مبتلا به سیفلیس بودهاند.(۸)

 تمبر های احمدشاهی

گفته میشود پنج میلیون قطعه تمبر احمدشاهی در اداره خزانهداری وجود دارد. روزنامه شفق سرخ با درج این خبر افزود که قرار است این تمبرها بازچاپ (سورشارژ) شود. کلیشه بازچاپ تمبرها تهیه شده و چاپ خانه مجلس شورای ملی موظف به انجام این کار شده است.(۹)

 تأسیس شعبه بانک پهلوی در رشت

بنابر اخبار رسیده از گیلان شعبه بانک پهلوی اخیراً به ریاست سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، در رشت تأسیس شده است.(۱۰)

 ماندگاری چهره ناصرالدینشاه

اسکناس های رایج ایران با تصویر ناصرالدینشاه است. مقامات میگویند تا زمانی که امتیاز چاپ اسکناسها با بانک شاهنشاهی

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۳۸۳.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۲۶.

۳- همان، ص ۲۴. سرهنگ احمد نخجوان هنگام ورود به ایران تنها نبود. یک صاحب منصب فرانسوی از نیروی هوایی آن کشور همراهش بود. گویا این افسر فرانسوی هدایت هواپیمای مشابهی را به عهده داشت. نام وی Commader Dagneaux نوشته شده است. به احتمال زیاد اگر فرانسوی‌ای سرهنگ نخجوان را برای رفتن به اصفهان همراهی کرده باشد، همین صاحب منصب اروپایی است. (FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴)

۴- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۱۶۶۹. در پی تصویب قانون انحصار دولتی قند و شکر و چای، برخی واردکنندگان این کالاها ابراز داشتند که توان پرداخت مالیات وضع شده را ندارند. از این رو دولت پرداخت عوارض آن را تقسیط یا مهلتدار کرده بود.

۵- FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، صص ۳۵۰ و ۳۵۱. وزارت جنگ پس از ملاحظه این تحلیل نوشت که از اعزام دسته های کوچک به جوانرود برای مقابله با حمله احتمالی اورامیها خودداری شود تا زمانی که وجه کافی به آن لشکر برسد. (همان، ص ۳۴۹).

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۲، ص ۲.

۸- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۸، ص ۱.

۹- همان، ص ۲.

۱۰- همانجا. پیش از این فرمانده تیپ شمال برای مقابله با اقدامات ایذایی بانک روس و بانک شاهنشاهی تقاضای تأسیس شعبه بانک پهلوی را در رشت به وزارت جنگ داده بود.

است تغییر چهره اسکناسها ممکن نخواهد بود؛ وقتی امتیاز یاد شده به پایان رسید امکان تغییر اسکناس هم فراهم میشود.(۱)

 اطلاعات سفارت انگلیس از اوضاع ترکمنصحرا

سفارت انگلیس در گزارش های متناوب منتهی به امروز خود از قول عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ، نوشت که اوضاع در مناطق ترکمننشین خوب است؛ ایلات آرام هستند و به نظر میرسد سر جای خود نشستهاند. این سفارت در بند دیگری از گزارش های مربوط به ترکمنصحرا نوشت یک خط تلگراف از بندرجز تا گمیشتپه کشیده شده و به همین منظور دفتری هم در گمیشتپه تأسیس شده است. خط دیگری نیز از استرآباد به گنبدکاووس در حال کشیده شدن است.(۲)

 ادامه بحران گندم در تهران

منابع انگلیسی از ادامه بحران گندم در تهران خبر دادند. سفارت انگلیس در گزارشی به وزارت امور خارجه کشورش نوشت که در دو هفته گذشته اوضاع گندم در پایتخت بحرانی بوده و کمبود بنزین نیز به این شکل دامن میزند.(۳)

 شنبه

۱۵ اسفند ۱۳۰۴

۶ مارس ۱۹۲۶

۲۱ شعبان ۱۳۴۴

 بخشنامه غیرمعمول امیرلشکر غرب

رئیس تلگراف خانه همدان به وزارت پست و تلگراف خبر داد که سرتیپ محمد شاهبختی، فرمانده جدید لشکر غرب، با ارسال بخشنام های به همه تلگراف خانه های منطقه غرب از آنان خواسته است گزارش روزانه شهرها و حوادث جاری در آنها را مرتباً به این فرماندهی ارسال دارند. رئیس تلگراف خانه همدان از وزارت متبوع خود پرسید آیا به این بخشنامه پاسخ مثبت دهد یا خیر.(۴) موضوع به اطلاع وزارت جنگ رسید و رئیس ارکان حرب کل قشون به لشکر غرب نوشت که تاکنون معمول نبوده وقایع اتفاقیه روزانه را تلگراف خانه ها به امرای لشکر اطلاع دهند. گزارش های روزانه قشون از طریق رؤسای ساخلوها به فرماندهی لشکر میرسد. سرتیپ امان الله جهانبانی افزود «حسبالامر مبارک مداخله قشون در امور کشوری اکیداً ممنوع» است.(۵)

 بودجه تیپ شمال برای امور سیاسی

در پی انعکاس نام های که به زبان فرانسوی خطاب به حاکم نظامی بندرپهلوی ارسال شده بود (ر.ک: ۲۷ بهمن) رئیس ارکان

حرب کل قشون امروز در جواب نوشت که تیپ شمال برای امور سیاسی بودجه ویژه دارد. دستور دهید با اعتبار مزبور مستخدمینی در پی کشف موضوع باشند. در نامه یادشده آمده بود که عوامل شوروی از طرق مختلف علیه رژیم سیاسی ایران دست به تبلیغات خواهند زد.(۶)

 خبر هایی از مواضع روسها نسبت به ترکمن های ایران

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، از قول رئیس ساخلو درجز اطلاع داد که ترکمنها در ارتق اجتماع کرده، فرمانده روسی آن منطقه سخنرانی مفصلی برای آنان کرده و گفته است «که انشاء الله تا یک سال دیگر همین بیرق قرمز را در وسط ایران خواهیم زد.» در این تلگرام از قول رئیس نظامیان درجز اضافه شده است که ترکمن های شوروی قصد دستبرد به پست های نظامی لطفآباد را دارند.(۷)

 اعتراض اهالی ابوموسی به انگلیس

در پی اعزام یک لنج ایرانی به ابوموسی که منجر به واکنش انگلیسیها شد، مقامات محلی جزیره ابوموسی در اعتراض به این واکنش اعلام کردند که این جزیره بخشی از قلمرو ایران محسوب میشود و اعتراض بیمورد است.(۸)

 سفارش علی دشتی به امیرلشکر جنوب

فرج الله بهرامی، رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی، با ارسال نام های به محمود آیرم، امیرلشکر جنوب، با اشاره به سفر علی دشتی، مدیر روزنامه شفق سرخ، به صفحات جنوب نوشت که این

۱- همانجا.

۲- FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴.

۳- FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۷۶.

۵- همان، ص ۴۷۵. البته ممنوعیت قشون در امور کشوری شاید مربوط به جریانات جزئی باشد؛ توفق امرای قشون بر مسئولان کشوری چنان بود که حرف اول و آخر را در همه حوزه های چهار لشکر غرب، شمال غرب، جنوب، شرق و تیپ شمال همانا امرای لشکرها و تیپ یادشده میزدند.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۳۳.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۶۱.

۸- اخوان توکلی، همان، ص ۱۶۱.

فرد مورد توجه شاه است. در این سفر ن هایت توجه و مساعدت را در حق وی رعایت نمایند.(۱)

 عودت اموال امیرعلایی

خزانهداری کل قشون امروز با تهیه صورتجلس های اسباب توقیف شده نایب سرهنگ حسن خان امیرعلایی را در حضور اعضاء کمیسیونی که برای این قضیه تشکیل شده بود، تحویل وی داد.(۲) پس از ماه ها کشمکش و پس از آن که سرهنگ یادشده قول داد اگر مدعیای نسبت به این اموال پیدا شود، در برابر او پاسخگو خواهد بود، دستور بازگشت اموال توقیف شدهاش صادر گردید.

 تجدید قرارداد با مسیو مورو

وزارت مالیه امروز با مسیو مورو بلژیکی، یکی از کارشناسان گمرک ایران، تجدید قرارداد کرد. حقوق سالیانه مورو ۵۶۵۰ تومان و مدت استخدام سه سال بود.(۳)

 دیدار رضاشاه با سفیر افغانستان

محمدحسین خان، سفیر افغانستان، امروز در دربار حاضر شد و با رضاشاه ملاقات کرد.(۴)

 لغو حکومت های نظامی در آستانه انتخابات

در دیدار امروز دولت با رضاشاه، وی دستور لغو موقت حکومت های نظامی را برای شروع انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی داد. در پی این موضوع محمدعلی فروغی، رئیسالوزراء، با ابلاغ اطلاعی های سراسری، موضوع را به آگاهی عموم رساند و حسین سمیعی را نیز در مدت مذکور به عنوان حاکم تهران معرفی کرد.(۵)حاکم نظامی تهران امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب بود.

 مدرسه غیاثیه خواف

انجمن آثار ملی، وابسته به وزارت داخله، خبر داد که در پی بیتوجهی به مدرسه غیاثیه خواف که از بنا های قدیمی آن ناحیه و رو به انهدام بوده، در حدود امکانات اقدام شده و برای سرپا نگه داشتن مدرسه «و برای این که کاشی های قیمتی او را سرقت ننمایند، سر درب آن ساخته شده و در محکمی برای آن تهیه و کار گذاشته شده است.»(۶)

 یکشنبه

۱۶ اسفند ۱۳۰۴

۷ مارس ۱۹۲۶

۲۲ شعبان ۱۳۴۴

 تصرف گردن های دیگر

سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرستان، به ریاست ارکان حرب کل قشون خبر داد یک گردنه مهم دیگر از راه کبیرکوه را به تصرف درآورده است. در این عملیات یک نظامی مجروح و یکی از تفنگچی های طایفه میر [که همراه قشون بود] کشته شده است. وی افزود احشامی که به تصرف نظامیان درآمده بخشی به ورثه تفنگچی مقتول داده شد و بخش دیگر میان تفنگچیها برای تغذیه و تشویق به جنگ با پاپیها تقسیم گردید.سرتیپ ابوالحسن خان در تلگرام دیگری بار دیگر یادآور شد از آنجا که باید ارزاق و جو برای نیروها و چهارپایان تهیه گردد، پس از خاتمه عملیات ماژین و کبیرکوه و خلعسلاح پاپیها، آیا علیه طوایف بالاگریوه نیز مأموریتی خواهیم داشت؟ یا اردوی سرتیپ محمدحسینمیرزا مأمور سرکوب آنها خواهد بود؟ و نیز آیا پس از عملیات علیه پاپیها باید به کرمانشاه بازگردم؟(۷) (ر.ک: ۱۰ اسفند)

 تظلم اهالی قمبوال سمیرم

وزارت جنگ در تلگرامی به امیرلشکر جنوب اطلاع داد که رعایای قمبوال سمیرم با ارسال عریض های به شاه نوشتهاند که شش نظامی، جمعی آن لشکر، شبانه به خانه یکی از اهالی وارد شده و مطالبه پول کرده، یکی از نظامیان صاحب خانه را به قتل رسانده است. روایت امیرلشکر جنوب پس از تحقیق این بود که نظامی، در حال تعمیر قنداق تفنگ خود بوده که ناگهان تیر آن شلیک میشود و صاحب خانه را به قتل میرساند. محمود آیرم به وزارت جنگ اطلاع داد که دستور داده رضایت ورثه را فراهم نمایند. با وجود این، وزیر جنگ دستور داد: «نظامی اخراج، و طرفین در محاضر شرع و عزت، عمل خود را خاتمه دهند. بودن نظامی در لشکر نه فقط طرفداری» ما را از نظامی یاد شده نشان میدهد، بلکه موجب زحمت ارکان حرب نیز خواهد شد.(۸)

 تنبیه نظامیان فاسد

در حکم قشونی ۳۲۸ آمده است که نایب سرهنگ سیدجواد خان، رئیس نظامیان یزد، به دلیل تعدی و اخذ جرایم غیرقانونی به عنوان جمعآوری اسلحه، سوءاستفاده از مقام خود و نداشتن دفاتر و مدارک مرتب برای ثبت عواید قانونی و اسلحه مأخوذه، خلع درجه و به محکمه نظامی سپرده خواهد شد. علاوه بر این، یک نایب اول، یک نایب سوم، یک معین نایب و نه نظامی دیگر به دلایل مختلف از جمله سوءاستفاده از لباس نظامیگری به محکمه نظامی تحویل شدند.(۹)

در این حکم از سرهنگ احمد نخجوانی به عنوان «رئیس قسمت هواپیمایی قشون» یاد شده است.(۱۰)

 سیاست جدید تجارت خانه های روس در آذربایجان

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی به ارکان حرب کل قشون خاطرنشان کرد بنابر تصمیم جدید تجارت خانه

۱- کریمیان، علی، «نمونه امضای اعضای هیأت دولت»، گنجینه اسناد، شم ۳۷ و ۳۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹ش)، ص ۸۰.

۲- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۶۶، ص ۲.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۷۵۲۱.

۴- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۴، ص ۲.

۵- همان، صص ۱ و ۲.

۶- همان، شم۲۰۵۳، ص ۲.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۲۱ و ۲۲.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۱۲ تا ۱۵.

۹- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۱، صص ۱ و ۲.

۱۰- همان، ص ۳. منابع انگلیسی فرمانـدهی احمد نخجوان را در نیروی هوایی مورد توجه قرار دادند و نوشـتند در همان روز های اول وی اقداماتی کرد که با تنبیه های انضـباطی خلبانان اروپایی همراه بود. این کار نخجوانی واکنش هایی در پی داشـت به طوری که خلبانان روسی و آلمانی سر کار خود حاضر نشدند. (FO E ۲۰۷۶/۹۵/۳۴)

شوروی در تبریز چند روزی است شعبه این بنگاه در ماکو قند نمیفروشد؛ از این رو قیمت قند در ماکو افزایش یافته است. همچنین تجارت خان های که عهدهدار خرید پنبه و دیگر کالا های ایرانی بوده، ب های خرید را کاهش داده [و از این طریق امور تجاری ماکو مختلف شده است.](۱)

 گشایش مدرسه تجارت

عصر امروز مدرسه تجارت با حضور هشتاد تن از تجار درجه یک تهران در ساختمان نوساز وزارت فواید عامه افتتاح شد. علیاکبر داور، وزیر فواید عامه، در نطق افتتاحیه از اهمیت اقتصاد و تجارت در جهان امروز سخن راند. وی گفت همین اهمیت موجب شد، گشایش مدرسه در زمانی غیرمعمول، اواخر سال تحصیلی انجام شود. سخنرانان بعدی دکتر محمود افشار، رئیس مدرسه، و سپس امینالضرب نماینده بازرگانان حاضر در جلسه بودند.(۲)

 اختصاص هفتاد درصدی وسایل حمل و نقل به حمل کالاها

وزارت مالیه در بخشنام های به شعب خود در سراسر مملکت نوشت که برای رفع شکایات واصله راجع به وسایل حمل و نقل، سی درصد ظرفیت وسایل نقلیه حیوانی برای حمل و نقل ارزاق و هفتاد درصد برای حمل کالاها در نظر گرفته شود.(۳)

 رسیدگی به جنگل های جاجرود

وجود جنگل های جاجرود در تلطیف هوای تهران دخالت دارد. وزارت فواید عامه با این استدلال، از مسیو فن دم هاگن، مستشار امور جنگلها، خواسته است به جاجرود رفته و اقداماتی برای غرس درخت در آن منطقه انجام دهد.(۴)

 توضیحاتی راجع به غرامت قتل ایمبری

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود توضیحاتی درباره پرداخت غرامت قتل ماژور ایمبری، کنسول آمریکا در تهران، ارائه کرد. در این خبر از قول میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، آمده است که هزینه ۱۱۰ هزار دلار بابت مخارج کشتی حامل جنازه ایمبری از ایران به آمریکا، پرداخت شده است. این پول قرار بود در یکی از بانک های آمریکا به ودیعه سپرده شود تا خرج محصلان ایرانی گردد، اما هنوز کنگره آمریکا آن را تصویب نکرده است.(۵) برخی از دیپلمات های ایران مخالف این اقدام هستند و آن را تخفیف شأن ایرانی میدانند.

 افزایش سرسام آور مالیات برای ورود فرش

خبر های رسیده از آلمان حاکی است مالیات ورود فرش ایرانی به آلمان چنان افزایش یافته که گویی دولت آلمان قصد منع واردات فرش ایران را دارد. این خبر میگوید از هر کیلو فرش ۲۴۰۰ مارک طلا در مرز مالیات گرفته میشود «و این گمرک به قدری تحمیلی است که خود تجار آلمانی که داد و ستد فرش ایران را مینمودهاند به دولت خود شکایت» کردهاند. گفته

میشود اخیراً ملاقاتی بین وزیر فواید عامه و وزیرمختار آلمان در ایران، کنت شولمبرگ، انجام شده تا به این موضوع رسیدگی شود.(۶)

خبر دیگر حاکی است که تقلید از فرش ایران در ممالک آسیای صغیر، بلغارستان و یونان افزایش یافته، محصولات خود را به اسم فرش ایران به فروش میرسانند. گفته میشود وزارت فواید عامه تصمیم گرفته با ثبت علاماتی فرش ایران را با دیگر محصولات مشابه متمایز نماید.(۷)

(تصویر) امینالضرب

۱- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۳۱.

۲- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۵، ص ۲.

۳- همان، شم ۲۰۵۴، ص ۲. پیش از این، این ابلاغ توسط قشون به امرای لشکرها شده بود، چرا که آنها موظف به تأمین چهارپا و همکاری با ادارات مالیه برای حمل گندم و جو از شهر های مختلف به تهران بودند. تصرف صددرصدی حیوانات یادشده صدای دولت شوروی را درآورد و وادار به واکنش هایی کرد که از آن جمله منع ورود کالاـ های ایرانی به شوروی بود.

۴- همان، ص ۳.

۵- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۶۹، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- همانجا.

ص: ۶۰۸

 دوشنبه

۱۷ اسفند ۱۳۰۴

۸ مارس ۱۹۲۶

۲۳ شعبان ۱۳۴۴

 گزارش های سهگانه از عملیات لرستان

امروز سه تلگرام از سه فرمانده درباره حوادث و درگیری های لرستان به ارکان حرب کل قشون ارسال شد که حکایت از عدم هماهنگی، حداقل در اطلاعرسانی، دارد. سرتیپ محمد شاهبختی از قول فرمانده فوج منصور اطلاع داد که پیشرفت های مهمی در منطقه قلاوندها حاصل شده و رؤسای آنها همچون فاضل خان، عباس خان، عالی خان، عادل خان، مهدی خان، برادران مزبان، علی پاپی و چند تن دیگر به اردوی فوج منصور پناهنده شدهاند. اینان ملتزم شدند سلاحها و چهارپایانی که پیش از این از نظامیان گرفته بودند، پس داده، اسلحه خود را نیز تسلیم کنند.(۱)

گزارش بعدی مربوط به سرتیپ ابوالحسن خان بود که خبر داد با راهنمایی سران طایفه میر برای سرکوبی بخشی از طایفه قلاوند حرکت کرده، پس از کشتن پنج نفر از آنان و زخمی کردن تعدادی دیگر، ۳۰۰ رأس احشام به غنیمت گرفته شد. در این درگیری یک نظامی کشته و یک تن دیگر مفقود شده است. «از برای این که دوئیت مابین طایفه میر و قلاوند تکمیل شده باشد کلیه اثاثیه و چادر های اشرار که حمل آنها برای اردوی ممکن نبود به میرها تسلیم گردید.»(۲)

سومین گزارش مربوط به سرتیپ محمدحسینمیرزا، رئیس ارکان حرب لشکر جنوب، اعزامی به اطراف دزفول بود. وی با تکرار خبر فرمانده لشکر غرب در پیوستن رؤسای الوار به اردوی نظامی افزود که خانواده های تسلیمشدگان به اطراف دزفول کوچ داده شدند. وی افزود «فقط حسینقلی خان پاپی میماند که در اطراف خرمآباد» ساکن است.(۳)

 گشایش راه طرابوزان

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود خبر داد راه طرابوزان، مسیر مواصلاتی ایران به ترکیه، که مسدود بود، بازگشایی شده است. دولت ترکیه به علت بیماری های دامی شایع در ایران و برای عدم سرایت آن این راه را بسته بود و از این ناحیه تجار ایرانی دچار ضرر و زیان چشمگیری شدند. گویا با برقراری قرنطینه و معاینه شترها اطمینان لازم حاصل شده است.(۴)

 توفان در خلیجفارس

بر اثر توفان در خلیجفارس، سواحل بندرعباس دچار خسارات چشمگیری شد. در این حادثه سه کشتی که ۱۲۰۰ گونی قند

حمل میکردند، شکسته و همه بارشان به دریا ریخته شد. یک دریانورد نیز کشته شد. شیخ احمد و ابراهیم گلهداری صاحب ان کشتیها هستند.(۵)

 جلوگیری از ورشکستگی تجار شمال

در پی منع صدور کالا های ایرانی توسط شوروی و زمینگیر شدن بازرگانان شمالی، دولت مبلغ ۵۰۰ هزار تومان اعتبار برای جلوگیری از ورشکستگی تجار اعتبار در نظر گرفته است. وزارت فواید عامه میگوید تاکنون یکصد هزار تومان از این اعتبار مصرف شده و تا حدی رفع مخاطره ورشکستگی بازرگانان شمالی کرده است.(۶)

خبر های بعدی نشان میدهد که این اعتبار صرف تأسیس شعب بانک پهلوی شد. (ر.ک: ۱۸ اسفند)

 دارو خانه های شبانهروزی تهران

با تمهیدات در نظر گرفته شده چند روزی است که چهار دارو خانه تهران شبانهروزی شده، خدمات ارائه میکنند.(۷)

(تصویر) خرمآباد، پلدختر، پست نظامی

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۲۷.

۲- همان، ص ۳.

۳- همان، ص ۶. رئیس ارکان حرب در پاسخ به سرتیپ محمدحسینمیرزا نوشت که برای سرکوب حسینقلی خان پاپی باید با سرتیپ ابوالحسن خان رایزنی کنید. اگر وی به تن هایی خلعسلاح او را به عهده گرفت شما و نیرو هایتان برای خلعسلاح چهارلنگ حرکت کنید و پس از آن میتوانید به لشکر جنوب ملحق شوید. (همان، ص ۵)

۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۰، ص ۲. گویا بازگشایی این راه چندان دوام نیاورد و دوباره بسته شد. (FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴)

۵- همانجا.

۶- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۵، ص ۲.

۷- همانجا.

ص: ۶۰۹

 سهشنبه

۱۸ اسفند ۱۳۰۴

۹ مارس ۱۹۲۶

۲۴ شعبان ۱۳۴۴

 پیشنهاد مقابله به مثل

سرتیپ فضل الله زاهدی، فرمانده تیپ شمال، با ارسال یادداشتی به رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی از قول شماری از تجار گیلان نوشت که اگر اجازه داده شود در برابر اقدام دولت شوروی مقابله به مثل شود. «همانطور که آنها از صادرات ما جلوگیری میکنند دولت نیز از واردات آنها ممانعت کند.» وی خواست این پیشنهاد به اطلاع شاه برسد. «به نظر بنده این اقدام تقاص بزرگی برای روسها خواهد بود.»(۱)

 بیاحترامی در برابر بیحقوقی

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، اطلاع داد که گروهان دوم از فوج زابلی در ساخلو دزداب از ادای احترام نظامی به مافوق خود خودداری کردهاند. علت این اقدام تعویق دو برج حقوق بوده است. البته چهار تن از نظامیانی که محرک بودند، شناسایی و در حضور دیگران تنبیه شدهاند. وی با این توضیح به تعویق حقوق نظامیان در ماه های اخیر اشاره کرد و نوشت حقوق معوقه سه ماهه نظامیان باید پرداخت گردد، وگرنه امور جاری قشون در این منطقه مختل خواهد شد.

سرتیپ جانمحمد خان طلب لشکر را از ابتدای امسال تاکنون افزون بر ۱۲۰ هزار تومان دانست.(۲)

 توقف تردد های مرزی با ترکیه

فرمانده لشکر شمال غرب با ارسال تلگرامی به وزارت جنگ اطلاع داد که دولت ترکیه همه راه های رفت و آمد را در مرز های خود با ایران، به روی اتباع هر دو مملکت بسته و اجازه عبور و مرور نمیدهد. «حتی راه شوسه آواجیق را برای مالالتجاره هم مسدود، مالالتجاره و شترداران طرفین را عودت داده» است. در این گزارش آمده است که دولت ترکیه شمار نظامیان خود را در پاسگاه های مرزی افزایش داده است.(۳)

 تمهیدات وزارت دربار برای تولد رضاشاه

وزارت دربار با ارسال نام های به ادیبالدوله، با اشاره به این که روز ۲۴ اسفند، تولد پادشاه، مراسمی در کاخ گلستان برپا خواهد بود و باید خطب های در حضور وی خوانده شود «متمنی است دست خط لازمه را تهیه فرموده و در روز مزبور برای

ایراد آن به عمارت گلستان تشریففرما شوید.»(۴)

همچنین به وزارت امور خارجه اطلاع داده شد که نمایندگان دول مقیم پایتخت یک ساعت و نیم پیش از ظهر در دربار حاضر باشند.(۵)

وزارت دربار از محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، هم خواست به وزارت خانه ها ابلاغ کند چند تن از رؤسای ادارات که دارای رتبه ۸ و ۹ هستند با «جبّه» در مراسم تولد شاه حاضر باشند.(۶) از وزارت جنگ هم خواسته شد شمار قابل توجهی از نظامیان ارشد در این مراسم حضور به هم رسانند.(۷)

مقامات کشوری هم باید با لباس مشکی وارد کاخ گلستان شوند.(۸)

 استخدام یک مستشار آمریکایی دیگر

وزارت مالیه امروز با یک مستشار مالی دیگر آمریکایی قرارداد بست. هوک ج. ربر اهل واشنگتن با حقوق سالیانه ۹ هزار دلار برای سه سال به استخدام درآمد تا هر مسئولیتی که میلسپو، مدیرکل مالیه ایران، بدو سپارد بپذیرد.(۹)

 سفیر جدید ایران در آلمان

محمدعلی فرزین از مسئولان وزارت مالیه، به پیشنهاد محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، و تصویب شاه به عنوان سفیر ایران در آلمان انتخاب گردید.(۱۰)

 توسعه شعب بانک پهلوی

روزنامه ایران در شماره امروز خود خبر داد که در پی افتتاح شعبه بانک پهلوی در گیلان با اعتبار یکصد هزار تومانی که دولت در اختیارش گذاشت، اینک مقرر گردید باقی مانده اعتبار مصوب مجلس (پانصد هزار تومان) صرف تأسیس دیگر شعب این بانک در دیگر ولایات از ابتدای سال آتی گردد.

 میهمانی در سفارت انگلیس

غروب امروز رئیسالوزراء و هیأت وزیران بنا به دعوت قبلی میهمان سفارت انگلیس بودند.(۱۱)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ بیشم ، ص ۲۶.

۲- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، صص ۳۸ تا ۴۰. رضاشاه در پاسخ به این تلگرام نوشت که «انضباط و روح اطاعت در قشون مربوط به نرسیدن وجه یا تأخیر وصول آن نخواهد بود و نظیر این قبیل جسارتها نباید از نظامیان سر بزنند. چنین عذری برای من قابل قبول نیست و البته بایستی محرکین قویاً تعقیب و به سختی تنبیه شوند. راجع به وضعیت مالی لشکر هم در موقع تاجگذاری که آمدید توضیحات لازمه را خواهید داد.» (همان، ص ۳۷)

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۳۸.

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۱۲۷.

۵- همان، ص ۱۲۵.

۶- همان، ص ۱۲۸.

۷- همان، ص ۱۳۱.

۸- همان، صص ۱۲۹ و ۱۳۰.

۹- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۸۰۶۰.

۱۰- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۷، ص ۳.

۱۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۱، ص ۲.

ص: ۶۱۰

 چهارشنبه

۱۹ اسفند ۱۳۰۴

۱۰ مارس ۱۹۲۶

۲۵ شعبان ۱۳۴۴

 رفتاری بسان قشون بیگانه

سرتیپ محمد شاهبختی، فرمانده لشکر غرب، در تلگرامی به اطلاع رئیس ارکان حرب کل قشون رساند که رفتار نظامیان لشکر جنوب با اهالی شوشتر و دزفول بیشباهت به رفتار قشون بیگانه نیست. وی یادآوری کرد «افراد لشکر جنوب هر چه اجناس لازم دارند از شهر های دزفول و شوشتر گرفته و در عوض به کسبه و اهالی کتک زده و فحش میگویند. چنانچه از طرف کسبه در مطالبه وجه استقامت شود فقط قبض به آنها میدهند. تجار محترم را مانند فتحی و اخوان و غیره را نایب سرهنگ عطارپور حبس نموده و از آنها پول میخواهند و اظهار میدارند چطور شده که به لشکر غرب قرض داد هاید لیکن به ما نمیدهید. و مخصوصاً تجار را تهدید نموده که قریباً جزو [لشکر] جنوب میشوید؛ چنانچه وجه ندهید من میدانم با شما چه معاملاتی بکنم.» فرمانده لشکر غرب افزود که نظامیان لشکر جنوب چند گله اهالی را به زور، بدون این که قبض یا رسیدی بدهند، با چوپان های آنها بردهاند. «حرکات و احکامات سرتیپ [محمدحسینمیرزا] و صاحب منصبان و افراد او عیناً مثل حرکات و معاملات قشون اجنبی میماند که این ناحیه را اشغال کرده است. متمنی است تکلیف قطعی را تعیین فرمایید.»(۱)

اردوی لشکر جنوب برای کمک به لشکر غرب جهت سرکوب الوار به این منطقه آمده بود.

 ناکارآمدی هواپیمای سیمرغ

فرمانده لشکر غرب اطلاع داد هواپیمای سیمرغ که مأمور به لشکر غرب است، به دلیل ماندن زیر تابش آفتاب و نیز باران هایی که بر سرش باریده نیازمند تعمیرات است. وی افزود خلبانها بازگشت به تهران و انجام تعمیرات را لازم میدانند. «چون اینجانب در عملیات نظامی آنجا دخالتی نمیکنم لهذا توقف یا پرواز طیاره منوط به نظریه فرماندهان اردو است که قدغن فرمایید نظریه آنها را در باب پرواز یا عدم پرواز استعلام نموده، سپس هر طور که جنابعالی مقتضی بدانید مستحضرم فرمایید.» وزارت جنگ در پی این گزارش خواستار بازگشت هواپیما شد.(۲)

 پیشنهاد بانک پهلوی برای استخراج نفت

بانک پهلوی در نام های به رئیس ارکان حرب کل قشون با اشاره به وابستگی وسایل نقلیه به بنزین وارداتی و سیاست های نابجایی که ممالک بیگانه در واردات بنزین دارند [و گاه از آن به عنوان اهرم فشار استفاده میکنند] خواستار واگذاری معادن

نفت کویر خوریان به این بانک شد. بانک پهلوی این نامه را با طبقهبندی «خیلی محرمانه» ارسال کرد و مدعی شد معادن نفت از آن مملکت ایران است و میتوان آنها را ملی کرد. متن کامل این نامه در پاورقی آمده است. به رئیس بانک پهلوی گفته شد موضوع در وزارت فواید عامه پیگیری خواهد شد.(۳)

 ورود وثوقالدوله به ایران

فرماندهی لشکر غرب با ارسال تلگرامی فوری به وزارت جنگ خبر داد که وثوقالدوله از قصرشیرین وارد ایران شده است. وی میخواهد راهی کرمانشاه شود. «متمنی است مطلعم فرمایید ورود مشارالیه با اجازه بوده است یا خیر؟» فوراً به امیرلشکر غرب خبر داده شد که وی آزاد است به ایران آمده [راهی تهران شود.](۴)

 نامه وزارت امور خارجه به سفارت انگلیس

وزارت امور خارجه با ارسال نام های به سفارت انگلیس از رفتار مأموران عراقی با اتباع ایرانی انتقاد کرد. در این نامه آمده است که مأموران عراقی دستور دارند ایرانیان را دعوت به تابعیت و در صورت ممانعت اموال و علاقهجات ایشان را به زور گرفته و از محل خودشان بیرون کنند. «مأمورین ایران که به موجب مراجعات متظلمین به جا های لازم مراجعه نمودهاند تاکنون ترتیب اثری از طرف کارکنان عراق عرب داده نشده است.» وزارت امور خارجه از سفارت انگلیس در تهران خواست ضمن توقف این اقدامات، اموال و املاک تصرف شده اتباع ایران بازگردانده شود.(۵)

 تلقی روستاییان از انتخابات مجلس ششم

محمدولیمیرزا فرمانفرما که برای ایجاد زمینه انتخاب خود از آذربایجان راهی تبریز شده، پس از گذر از راه های برف گرفته و رسیدن به یکی از روستا های نزدیک تبریز مینویسد: «ما شب را در یوسفآباد ملک حاجیمیرزامسعودآقا میمانیم و مدتی با کربلایی حسین، ریش سفید ده، که مرد فهمید های است، صحبت وکالت و انتخابات میداریم. اینها سفر قبل هم به من رأی دادهاند و حالا هم خیلی خودشان را حاضر جلوه میدهند، ولی بعضی از رعایا که چیزی میفهمند، خیلی علاقهمند هستند که جریان [انتخابات] آزاد باشد، نه با ضرب و شلاق اجباری.»(۶) وی در دوره پنجم نیز از

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۲ و ۱۳. بیپولی نظامیان از یک طرف و تعدیات معمول آنان نسبت به مردم روشی متداول بود. به طوری که رضاشاه به واسطه فزونی چنین گزارش هایی دستور داده بود از تجاوز به مال و جان و ناموس مردم خودداری گردد، ولی ظاهراً این امریه تأثیری نداشته است.

۲- همان، ص ۲۴.

۳- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۷۲ صص ۸۵ تا ۸۷. «در این موقع که مملکت ایران در پرتو توجهات عالیه بندگان اعلیحضرت قدرقدرت شهریاری ارواحنا لهالفداه سیر ارتقائی خود را طی مینماید هر فردی موظف است برای سعادت ملت و مملکت موقع را مغتنم شمرده و ایفای وظیفه نماید و این مؤسسه نیز به نوبه خود به یک موضوع مهم اساسی برخورده و احتراماً مبادرت میورزد. بدیهی است که وسائل ارتباطیه بین نقاط مملکتی از نقطهنظر سیاسی و اقتصادی دارای اهمیت فوقالعاده میباشد

چنانچه برای این منظور تمام دول منتها درجه سعی و کوشش را برای تسطیح خطوط و تدارک وسایل نقلیه سریعالسیر و مایحتاجالیه صرف مینمایند. چون فعلاً در ایران راهآهنی وجود ندارد اتومبیل های باری و سواری به کار برده میشود چنانچه روز به روز به اهمیت موضوع منتقل شده و تعداد اتومبیلها در مملکت رو به تزاید میرود ولی از آنجایی که در داخله مملکت وسایل تهیه اتومبیل فراهم نیست مبالغ معتنابهی به خارجه رفته و در مقابل مقداری اشیاء بیمصرف اسقاط میماند. به علاوه مهمتر موضوع مصارف بنزین و سایر مواد احتراقیه آن است که محتاج به خارجه بوده و گذشته از آنکه در هر سال مبالغ گزافی از ثروت مملکت کاسته میشود، وسیله سیاست اجانب واقع شده و در هر موقع که سیاست خارجی عدم حمل بنزین را به داخله ایجاب نماید کلیه اتومبیلها که قسمت اعظم وسایل نقلیه امروزه است تعطیل و معلوم است که چه نتایج وخیمی خواهد داشت. بنابراین مملکت محتاج است که از این حیث خود را از فشار اجانب مستخلص نموده و بتواند وسایل نقلیه مملکتی را به شخصه تأمین نماید. تحصیل این موفقیت منحصر به آن است که مستقیماً و در تحت نظر خود اقدام به استخراج معادن نفط نماید. لذا معادن نفط جنوب که در تصرف خارجی است ولی معادن نفط شمال که در کویر خوریان و فعلاً آزاد و بلااستفاده مانده و متنازعفیه بین اشخاص مختلفه ذیل میباشد. ۱- وراث حاجعلیاکبر امین معادن که به اتکاء فرامین ناصرالدینشاه مدعی مالکیت کلیه معادن کویر خوریان مشتمله بر سمنان و دامغان و شاهرود و بسطام و سبزوار میباشد و فرامین خود را توسط خوشتاریا به روسها واگذار کردهاند. ۲- مرتضی خان فتوحی که به اتکاء فرامین به موجب اجارهنامه که از وراث حاجعلیاکبر امین معادن در دست دارد ادعای حق استخراج نفط سمنان را در مدت هفتاد سال مینماید. ۳- شرکت انگلیس نفط جنوب از نقطهنظر رقابت و بیم آن که نفط شمال به دست روسها بیفتد دعوی حق استخراج نفط از معادن سمنان مینماید. با مراتب مذکوره مملکت از استفاده منابع ثروتی خود محروم مانده و دچار مشکلات و محظورات عدیده گردیده است. فعلاً بانک پهلوی قشون که به شرف نام نامی ذات مقدس شهریاری ارواحنا لهالفداه مفتخر و همواره مشی و عملیات خود را در زمینه استقلال اقتصادی مملکت و استفاده دولت و ملت قرار داده است به منظور حفظ استقلال و تأمین ثروت مملکت و حسن جریان وسائل نقلیه ارتباطیه و سربلندی و افتخار ایرانیت استفاده از معادن نفط سمنان را به طریق ذیل پیشنهاد مینماید. ۱- نظر به اینکه فرامین در دست روسها میباشد - ممکن است این مؤسسه داخل معامله شود و مرتضی خان فتوحی مستأجر معادن مذکوره را راضی نماید که اجاره را به بانک پهلوی واگذار نماید. ۲- چون دولت اساساً برای حفظ منافع حیاتی خود کلیه معادن را که یکی از مهمترین ثروت مملکت میباشد حق دارد متعلق به خود دانسته و آن را ملی نماید. بنابراین میتواند الغای فرامین مزبوره را به اتکاء آنکه فرامین به شخص ایرانی داده شده و واگذاری آن به خارجه بدون اجازه رسمی دولت بوده اعلان نماید تا بدین وسیله از فشار مدعیین اجانب خلاصی یافته و مالک بلاسفارش معادن شود. در صورتی که یکی از این دو پیشنهاد مورد قبول افتد بانک پهلوی میتواند تقبل نماید که شرکت اسهامی برای عملیات معادن مذکوره تشکیل نموده و اکثریت سهام را برای در دست داشتن اختیارات عملیاتی شرکت دارا باشد. در خاتمه متمنی است مراتب را به عرض خاکپای مبارک بندگان اعلیحضرت قوی شوکت شاهنشاهی ارواحنا لهالفداه رسانده که هر نوع اراده ملوکانه تعلق پذیرد رفتار شود.» (همان،جا)

۴- همان، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۵۰۰. منابع سفارت انگلیس نوشتند که روسها بیش از همه از ورود وثوقالدوله ناراحت هستند. آنها اجازه رضاشاه برای ورود وثوقالدوله را اقدامی خصمانه علیه خود میدانند. این منبع میافزاید که میان مردم شایع است وثوقالدوله پس از تشکیل مجلس ششم، رئیسالوزراء میشود (FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴)

۵- اسناد وزارت امور خارجه، ۵۹-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۶- فرمانفرمائیان، همان، ج ۲، ص ۱۶۶.

آذربایجان به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب شده بود.

 شکایت بلدیه های گیلان

سیدمحمود ویشکایی، رئیس نمایندگان بلدیه های گیلان، با ارسال تلگرامی به تهران با اشاره به این که انجمن های بلدی گیلان با وضع عوارض فوقالعاده، داوطلبانه اقدام به آبادانی رشت و دیگر شهرها کرده، افزود با الغاء باج راه ها و عدم پرداخت تعهدات اداره مالیه، فعالیت های بلدیه با رکود مواجه شده است. در این نامه آمده است که درآمد بلدیه از ماهی ۲۳ هزار تومان به ۱۶ هزار تومان تنزل پیدا کرده و عملیات شهری را دچار سکته کرده است.(۱)

با لغو باج راه ها و اخذ عوارض در گمرک، مقرر شده بود درآمد های بلدیه که بخشی از آن از طریق عوارض راه تأمین میشد توسط اداره مالیه تأمین گردد. در این نامه برای تهییج افکار مقامات مرکز تأکید شده که قرار بود «یک بنای عدیمالمثال و یک خیابان معظمی به یادگار تاجگذاری اعلیحضرت شاهنشاه پهلوی ارواحنا فداه بنا و امتداد» داده شود که نیمه تمام مانده است.

 تشکیل نخستین جلسه شورای عالی فلاحت

پیش از ظهر امروز نخستین جلسه شورای عالی فلاحت، طبق مصوبه هیأت دولت، از طرف وزارت فواید عامه تشکیل شد. کشاورزان، ملاکین، کارشناسان امور زراعی و نمایندگان ایالات در این نشست حاضر بودند. غیر از نظامنامه، جلوگیری از بیماری های دامی، بسط عملیات دفع آفات نباتی و توسعه کشت پنبه از موضوعات مورد بررسی بود.(۲)

 گندم های خریداری شده از شوروی و هند

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز خود خبر داد از ۷۲۰ هزار پوط گندم خریداری شده از شوروی ۶۶۰ هزار پوط آن وارد مرز ایران شده یا به داخل کشور منتقل گشته است. از این گندم مقداری برای خراسان تخصیص داده شده است. همچنین تمام ۱۴ هزار خروار گندم خریداری شده از هندوستان وارد ایران شده، بیشتر به پایتخت و بخشی به همدان و کرمانشاه منتقل گشته است.(۳)

 حقوق عقبافتاده و تحصن اعضای صحیه

بنابر خبر رسیده از تبریز اعضای صحیه بلدیه بیست ماه است حقوق نگرفتهاند. اینان در اعتراض به موقعیت خود در تحصن بسر میبرند و خواستار رسیدگی دولت به اوضاع خود شدهاند.(۴)

 ساعت کار در ماه رمضان

رئیس کل مالیه، میلسپو، با صدور بخشنام های، به مناسبت نزدیکی ماه مبارک رمضان، ساعات کاری ادارات را به اطلاع کارمندان دولت رساند. ساعات کاری از یک بعد از ظهر آغاز و تا پنج بعد از ظهر ادامه مییابد.(۵)

 انتشار سالنمای پارس

سالنمای پارس، تقویم «جدیدالاختراعی است که آقای امیرمجاهد در قطع کوچک ظریفی در ۴۸ صفحه تألیف و طبع کرده و گذشته از ایام ماه و سال و توقیعات معلومات لازمه چند نیز از قبیل قوانین راجع به سلطنت فامیل پهلوی و اسامی اعضاء مجلس مؤسسان و محاضر شرعیه و عرضیه و موازین و حوادث مهمه داخله و خارجه و اطلاعات مفیده» در آن درج شده است.(۶)

 انتشار رمان بینوایان

رمان بینوایان، نوشته ویکتور هوگو با ترجمه اعتصامالملک منتشر شد. جلد اول این کتاب با نام تیرهبختان، برگردان میرزایوسف خان اعتصامی انتشار یافت.(۷)

 مراسمی برای پایان دومین سال مدرسه موسیقی

امروز با حضور رئیسالوزراء و گروهی از وزیران، حاکم تهران و عده های دیگر از معاریف مراسم اختتامیه دومین سال آموزش مدرسه موسیقی به سرپرستی علینقی وزیری برپا گردید. در این مراسم علینقی وزیری با اشاره به مشکلات فراوان در سر پا نگه داشتن مدرسه گزارشی از عملکرد مدرسه موسیقی را به حاضران ارائه داد.(۸)

۱- اسنادی از انجمن های بلدی...، ج ۱، صص ۶۷ و ۶۸.

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۲، ص ۲.

۳- همان، شم ۴۷۱، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۸، ص ۲.

۶- همان، شم ۲۰۵۷، ص ۴.

۷- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۱، ص ۱. بنا بر کتابشناسی مجلس شورای اسلامی کتاب تیرهبختان، جلد اول، در ۳۷۹ صفحه در مطبعه مجلس شورای ملی به سال ۱۳۴۳ق به چاپ رسیده است.

۸- همان، شم ۴۷۵، ص ۱.

(تصویر) وثوقالدوله

 پنجشنبه

۲۰ اسفند ۱۳۰۴

۱۱ مارس ۱۹۲۶

۲۶ شعبان ۱۳۴۴

 شکایتی دیگر از سرتیپ محمدحسینمیرزا

سرتیپ محمد شاهبختی، فرمانده لشکر غرب، بار دیگر از عملکرد سرتیپ محمدحسینمیرزا، فرمانده اردوی اعزامی لشکر جنوب به دزفول، شکایت کرد. وی نوشت که به دستور این سرتیپ، سلطان فتح اللهمیرزا، فرمانده قوای شوشتر، به دزفول منتقل شده و در بازداشت بسر میبرد. سرتیپ شاهبختی هر چند این اقدام را نتیجه عدم اطلاعرسانی ارکان حرب کل قشون در انضمام شوشتر به لشکر جنوب دانست، اما نوشت به سلطان فتح اللهمیرزا دستور داده بود شوشتر را تخلیه کند، «دیگر علت این حرکات خارج از نزاکت قسمت [لشکر] جنوب معلوم نیست مبنی بر چه نظری های است. بالفرض اگر سلطان فتح اللهمیرزا هم تقصیری کرده باشد باید قبلاً به اینجانب مراجعه و تقاضای مجازات نمایند. عملیات آنها گذشته از این که برخلاف قوانین نظامی و اداری است، در انظار به قدری موهن است که بالمره حیثیات نظامی را پایمال و لگدکوب کردهاند.» وی در پایان تذکر داد اگر چنین رفتاری از طرف اردوی لشکر جنوب تکرار شود، مجبور به مقابله به مثل است.(۱)

سرتیپ محمدحسینمیرزا میگوید سلطان مزبور گزارش های دروغ به فرماندهی لشکر غرب داده و از دستور او سرپیچی کرده است.(۲)

 دردسر های نایب سرهنگ حکیمی

عدلیه استرآباد در نام های به وزارت عدلیه با اشاره به زمان بلند اقامت نایب سرهنگ احمد خان حکیمی در استرآباد، وی را به اعمال نفوذ و گردنکشی در مقابل دیگر ادارات استرآباد متهم کرد. نایب سرهنگ حکیمی پیش از آن که فرمانده نظامیان استرآباد شود، ریاست ژاندارمری این ناحیه را به عهده داشت و اینک نیز حاکم نظامی ترکمنصحرا است. کفیل صلح نامحدود استرآباد نوشت که نایب سرهنگ یادشده گاهی اداره قضایی را تهدید گاه مورد استیضاح قرار میدهد. «مستدعی است ایشان را به وظایف قانونی که باید مساعدت کامل با این محکمه داشته باشند متنبه فرموده، به علاوه حفظ منافع سیاسی دولت علّیه که فقط در این حدود بسط نفوذ ادارات در کلیه قلمرو استرآباد و [ترکمن] صحرا ایجاد میگردد، بکوشند.»(۳)

 هزینه سفر عشایر خراسان

سرتیپ جانمحمد خان، فرمانده لشکر شرق، با ارسال تلگرامی به رئیس ارکان حرب کل قشون پرسید مخارج عشایری که از طوایف گوناگون خراسان برای تاجگذاری پادشاه به تهران خواهند آمد از چه محلی باید پرداخت شود؟ گویا فرمانده لشکر شرق به تشخیص خود مایل بود سران طوایف منطقه را برای مراسم تاجگذاری راهی پایتخت کند.

به وی گفته شد با خرج خودشان میتوانند بیایند.(۴)

۱- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱۷ و ۱۸. موضوع به اطلاع رضاشاه رسید و از این پیشآمد ناراحت گردید. ارکان حرب کل قشون با ابلاغ این قضیه به فرمانده لشکر غرب افزود که تقصیر ارکان حرب است. دستور داده شد از سلطانفتح اللهمیرزا دلجویی شده، آزاد گردد. (همان، ص ۱۶)

۲- همان، صص ۱۰ و ۱۱.

۳- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۸۰۰۲۸۸۰.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۶، ص ۲۳.

 دیدار رضاشاه با وزیرمختار بلژیک

مسیو کوولیه، وزیرمختار بلژیک، امروز در کاخ گلستان با رضاشاه دیدار کرد و اعتبارنامه های خود را ارائه نمود. این اعتبارنامه ها یکی برای شناسایی سمت جدید رضاشاه در تخت پادشاهی و دیگری معرفی کوولیه از طرف دولت بلژیک برای شرکت در مراسم تاجگذاری بود.(۱)

 هیأت دولت در سفارت آمریکا

امروز پس از ختم جلسه دولت، رئیسالوزراء و اعضای هیأت دولت به سفارت آمریکا رفتند. هوفمان فیلیپ، وزیرمختار آمریکا، میزبان هیأت دولت ایران بود. این میهمانی به مناسبت عید جمهوریت آمریکا برپا شده بود.(۲)

 تغییر نام آققلعه

نام آققلعه در ترکمنصحرا به «شهر پهلوی» تغییر داده شد. وزارت جنگ امروز ابلاغیه آن را صادر کرد.(۳) این اسم خیلی زود تغییر کرد و آققلعه به «پهلویدژ» تغییر نام داد.

 جذب ایرانیان متخصص خارج از کشور

وزارت فواید عامه در نام های از وزارت امور خارجه خواست از سفارت خانه های ایران بخواهد هر ایرانیای که تحصیلات فنی و مهندسی دارد به وزارت فواید عامه معرفی شود تا استخدام گردد. و نیز تقاضا کرد مأموران سیاسی ایران در خارج از کشور محصلان ایرانی را به تحصیل فنون مهندسی و معدنشناسی تشویق نمایند.(۴)

 مشخص شدن اسامی مشمولین نظام اجباری

نظام اجباری سربازی از ابتدای فروردین ۱۳۰۵ به اجرا گذارده میشود. اداره بلدیه تهران مشمولان پنج ناحیه از نواحی ۹ گانه را مشخص کرده و به کمیسیون رسیدگی به امور سربازگیری اطلاع داده است.(۵)

 تهیه تمبر برای پست هوایی

وزارت مالیه و کمیسیون تمبر برای تهیه تمبر پست هوایی اقدام کرده و مشغول آمادهسازی نقشه و کلیشه آن برای چاپ است.(۶)با آغاز به کار قریبالوقوع شرکت هواپیمایی یونکرس که یکی از وظایف آن انتقال پست هوایی است، تمبر مرتبط با این نوع پست نیز باید آماده گردد.

 تدارک برای نمایشگاه فیلادلفیا

دولت ایران تصمیم دارد در نمایشگاه فیلادلفیای آمریکا شرکت نماید. برای رسیدگی به این تصمیم کمیسیونی موظف گردیده مقدمات حضور ایران را در نمایشگاه یادشده فراهم نماید. امروز کمیسیون مزبور تشکیل و قرار شد عتیقهجات، منسوجات، زری های قدیم و سایر اشیاء تحویل محمدقاسم ادیب، عضو وزارت فواید عامه، شود. همچنین علیاکبر کاشف به عنوان کمیسر دولت در نمایشگاه فیلادلفیا تعیین شد. وی از تجار معتبر ایرانی مقیم اسلامبول است.(۷)

 خودرو فورد

شرکت شرق، که خودرو های فورد آمریکایی را در تهران عرضه میکند، با درج آگهی در مطبوعات به اطلاع رساند که مدل های ۱۹۲۶ کمپانی فورد، پنج نفره، در رنگ های مختلف آماده تحویل به خریداران است. این خودروها در بندر پهلوی ۷۲۵ تومان و در تهران ۷۵۰ تومان قیمت دارد.(۸)

 توضیحاتی درباره نظامیان سارق کرمان

در پی ارسال گزارشی از دزدی نظامیان در کرمان و پناه بردن یکی از آنها به کنسولگری انگلیس، فرمانده لشکر جنوب امروز توضیحات بیشتری به ارکان حرب کل قشون ارائه داد. وی نوشت در پی سرقت یک نظامی از خانه یک شهروند زردشتی، سارق حبس میشود، اما دوست او برای فراری دادن زندانی اقدام کرده، هر دو متواری میشوند. نظامی فراریدهنده که مدتی قراول کنسولگری انگلیس بود از بیم گرفتاری به آنجا پناه میبرد، اما توسط قراول دیگری دستگیر میگردد. امیرلشکر جنوب در پایان نوشت که هر دو نظامی اینک در چنگال ساخلو کرمان هستند.(۹)

۱- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۳، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- همانجا.

۴- همانجا.

۵- همان، شم ۴۷۲، ص ۲.

۶- همانجا.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۵۹، صص ۱ و ۲.

۸- همان، شم ۲۰۵۸، ص ۴.

۹- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، صص ۲۹ و ۳۰.

ص: ۶۱۴

 جمعه

۲۱ اسفند ۱۳۰۴

۱۲ مارس ۱۹۲۶

۲۷ شعبان ۱۳۴۴

 بازگشت شوروی به حمل کالاها

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، اطلاع داد که روسها چند روزی بود در آستارا از حمل غله و کالا به پهلویدژ (بندر پهلوی) خودداری میکردند. در این روزها تجار توانستند اموال خود را با کرجی و یک قایق موتوری از آستارا به پهلوی دژ (بندر پهلوی) منتقل کنند. اینک بار دیگر کشتی از شوروی رسیده و مشغول حمل مالالتجاره است.(۱)

 دستگیری قوطاس مامدی

به گزارش فرماندهی لشکر شمال غرب قوطاس مامدی دستگیر شد. قوطاس که رئیس طایفه مامدی [از ایلات حوزه غربی دریاچه ارومیه] است به دلیل امتناع از دادن سوار بازداشت گردید. محمدحسین آیرم به نقل از فرمانده نظامیان سلماس افزود قوطاس از آمدن به سلماس امتناع کرد و گفت بدون اجازه سیمیتقو تکان نمیخورم. سیمیتقو پس از بازداشت قوطاس «از این پیشآمد دلتنگ و اظهار داشته اگر چنانچه قوطاس مرخص نشود یک ساعت هم باشد در ایران نمیمانم. چون ممکن بود بعضی اقدامات برخلاف انتظام از او سر بزند دستور داده شد ساخلوی سلماس، ارومی، ماکو و ساوجبلاغ به طور محرمانه حاضر باشند که اگر چنانچه اقدامی برخلاف نظم نماید جلوگیری شود... جهت بیم اکراد آیروپلان یونکرس امروز در فضای حدود غربی طیران خواهد کرد.»(۲)

 استقبال از هیأت تحقیق تریاک

هیأتی که از طرف مجمع اتفاق ملل برای تحقیق و مطالعه درباره زراعت تریاک حرکت کرده، به زودی وارد بغداد میشود. از ایران موسس خان، نماینده وزارت مالیه، و میرزاسیدنصر الله انتظام، نماینده وزارت امور خارجه، برای استقبال از این هیأت راهی بغداد شدند. گفته میشود محل اسکان این گروه در تهران، پارک ظلالسلطان خواهد بود. گویا آنان دو ماه در ایران خواهند بود.(۳) دو فرد یادشده را ۲۵ سوار امنیه همراهی میکنند.(۴) البته این استقبال از آن جهت است که نقاط غربی کشور اخیراً با سرقت هایی که رخ داده بود ناامن است. و در واقع این استقبال حکم حفظ آبرو نیز دارد.

 ضرورت صادر نشدن گوسفند از خراسان

پیش از این مجوز صدور گوسفند از خراسان داده شده بود، اما مقامات ایالت خبر میدهند که گوسفند در بیشتر نواحی منطقه کمیاب است و صدور آن به صلاح نیست. «فقط گاو های پیر را ممکن است اجازه صدور داده شود.»(۵)

 روز پایانی جام گلدان نقره

امروز بازی پایانی جام گلدان نقره میان تیم محصلان آمریکایی و مدرسه نظام در محل کالج آمریکایی برگزار شد. از این مسابقه فوتبال حدود سه هزار تن دیدن کردند. عد های از رجال ایرانی و بانوان ایرانی و خارجی نیز حضور داشتند. جام نقره جایزه این مسابقات را، مستر مکمری، رئیس بانک شاهنشاهی، اهداء کرده بود. مدرسه نظام موفق شد این بازی را با یک گل به پایان برده، جایزه را، به همراه یازده مدال طلا دریافت دارد. جایزه ها توسط سرتیپ امان الله جهانبانی، رئیس ارکان حرب کل قشون، داده شد.(۶)

 ورود وثوقالدوله به تهران

امروز حسن وثوق وارد تهران شد. وی شش سال اخیر را در اروپا گذرانده بود.(۷)برخی جراید نوشتند وثوق اوایل مهرماه به بغداد آمد، چندی در بصره توقف داشت.(۸)

تصویرسلماس

۱– اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ صفر، ص ۴۳۳.

۲– همان، ص ۱۵۳. موضوع به اطلاع رضا خان رسید و گفت که حتیالمقدور سعی کنید حادثه سوئی رخ ندهد. (همان، ص ۱۵۲) آیرم در گزارش بعدی پرواز هواپیما را برفراز منطقه بسیار مثبت توصیف کرد به طوری که سیمیتقو «اظهار فدویت نموده و امورات در کمال آسایش جریان دارد.» (همان، ص ۱۵۱) منابع انگلیسی دستگیری قوطاس را چنین نوشتند: «سیمیتقو با مقام های نظامی آذربایجان به خاطر بازداشت یکی از سران زیردستش «گوتاس شکاک» مشاجره کرده است. میان اکراد و قشون در زمان بازداشت وی درگیری رخ داد و شماری از اکراد مجروح شدند. هیجانات بیشتر با اقدام زودهنگام برای خلعسلاح اکراد منطقه ساوجبلاغ رخ داد که موقتاً متوقف شده است. سیمیتقو به اعتراض در قلعه خود در ساریداش است.» (FO E ۲۶۳۴/۹۵/۳۴)

۳– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۰، ص ۱.

۴– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۳، ص ۲.

۵– همانجا.

۶– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۱، ص ۳.

۷– روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۴، ص ۲.

۸– روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۲، ص ۲.

 شنبه

۲۲ اسفند ۱۳۰۴

۱۳ مارس ۱۹۲۶

۲۸ شعبان ۱۳۴۴

 تحصن تجار آملی در تلگراف خانه

سه روز است گروهی از بازرگانان آمل در تلگراف خانه متحصن شدهاند. علت، درخواست پول از طرف مقامات شهر برای راهسازی است. تجار میگویند در های تجارت [به واسطه منع صدور کالا به شوروی] بسته شده و ما تمکنی برای کمک به راهسازی نداریم. در این گزارش آمده است که «چند شب است بلدیه به واسطه ملغی شدن عایدات بلدی [باج راه] چراغ های بازار را جمع کرده، شب تاریک است... رئیس نظمیه میخواهد از هر ۱۰ دکان وجه نفط یک چراغ را بگیرد که شبها روشن شود تا تکلیف قطعی بلدیه معین شود.»(۱)

 دستگیری عاقد قرارداد خاویار

ژنرال کنسول ایران در تفلیس خبر داد که «مگره شویلی»، تبعه شوروی که برای فروش خاویار قراردادی در آستارا امضا کرده، اینک دستگیر شده است. وی افزود که همسر مگره شویلی به ژنرال کنسولگری آمد و محرمانه گفت که سازمان امنیت شوروی (چکا) شوهرش را به جرم عقد قرارداد با ایران دستگیر کرده است. چکا میگوید «چون دولت ایران با ما باید قرارداد شیلات را تمام نماید و این عملیات تو مانع و اسباب تأخیر آن میشود. لازم است این کنترات را فسخ نمایی.» همسر فرد دستگیر شده اضافه کرده است «شوهر من تا به حال ۲۵ هزار منات خسارت این کار را کشیده و دچار ظلم چکا شده است. اینک من عریض های مبنی بر فسخ کنترات تقدیم میکنم، ولی بدانید که مجبوری است.» وی از ژنرال کنسول ایران خواست هر کاری میتواند برای آزادی شوهرش و ادامه کارش با ایران انجام دهد.(۲)

 افزایش نظامیان روس در لنکران

سرتیپ محمدحسین آیرم، فرمانده لشکر شمال غرب، گزارش داد که از آستارا خبر میرسد روسها ۴۰۰-۳۰۰ پیاده نظامی را وارد لنکران کرده، اقدام به افزایش پست های مرزی خود میکنند.(۳)

 مصوبه هیأت دولت درباره کلوپها

هیأت دولت در جلسه امروز خود آییننامه تأسیس کلوپها و قرائت خانه ها را در شش ماده به تصویب رساند. این اقدام دولت

بیشتر تحت فشار روسها انجام گرفت که مستمراً متقاضی تأسیس کلوپ و قرائت خانه در شهر های مختلف ایران بودند. روسها از این طریق به جذب جوانان و توسعه افکار سیاسی و فرهنگی خود میپردازند. مواد این مصوبه چنین است: «۱. کلوپها و مجامع دیگر مشابه کلوپ باید هفت نفر عضو مؤسس مسئول داشته باشد. ۲. مؤسسان مسئول باید خود را به نظمیه محل معرفی و به وسیله نظمیه از وزارت داخله اجازه کسب کنند. ۳. اساسنامه کلوپ و مجامع مشابه آن باید به نظامنامه مؤسسان ضمیمه شود. ۴. در صورتی که مؤسسان کلوپ یا بعضی از آنها از نظر شرافتمندی طرف اعتماد نبوده یا دارای سوابق روشنی نباشند، وزارت داخله از دادن اجازه افتتاح خودداری خواهد کرد. ۵. چنانچه عملیات کلوپ خارج از موضوعی باشد که در اساسنامه پیشبینی شده یا با اصل ۲۱ متمم قانون اساسی تزاحم نماید، دولت آن را تعطیل خواهد کرد. ۶. کلوپها و مجامع متشابه، که در این تاریخ دایرند، تا دو هفته بعد از اخطار این نظامنامه باید به مقررات آن عمل کنند والا تعطیل خواهند شد.»(۴)

 وضعیت نامناسب یزد در آستانه انتخابات

اداره مالیه یزد، در نام های به وزارت مالیه، موقعیت شهر را در آستانه انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی نامناسب دانست؛ چرا که حاکم شهر شخصاً بر امور مراقبت ندارد، «زمام امور به دست موقرالملك، معاون غیررسمی، مفوض [است]، شخص اخیر سوای منافع شخصی، نظر دیگری ندارد. با این وضع عمل صرفهجویی مخارج انتخابات و سایر امور مالی حکومت تأمین نخواهد شد. برای اصلاح این وضعیت اقدامات مؤثر را استدعا دارد.»(۵)

 ضرورت نظارت بر ورود و خروج عشایر ترکیه

وزیر جنگ با ارسال نام های به رئیسالوزراء، نوشت که بنا به خواست وزارت امور خارجه، وزارت جنگ مطالعاتی راجع به رفت و آمد عشایر ترکیه که برای چرای احشام و اغنام خود به ایران میآیند به عمل آورده است. بر اساس این مطالعات برای جلوگیری از بروز هر مشکلی ابتدا باید از ورود عشایر مسلح جلوگیری کرد و هر کس میخواهد وارد خاك ایران گردد باید اسلحه خود را تحویل دهد. دوم این که این افراد باید تابع قوانین گمرکی شوند که هنگام ورود و خروج نتوانند کالا یا احشام قاچاق کنند. «به طور کلی نظم و ترتیبی برای ورود و خروج عشایر خارجه که برای تعلیف به خاك ایران میآیند، در نظر گرفته شود.»(۶)

 درخواست آمریکاییها در ارومیه

وزارت امور خارجه که در سال اخیر با مواردی از درخواست های ملکی سفارت آمریکا در آذربایجان روبرو بوده ترجیح داد ضمن مذاکره با وزیرمختار آن کشور ریز موارد یاد شده را دریافت دارد. وزیرمختار نیز مقرر کرد دکتر پاکارد، رئیس سابق مریض خانه آمریکایی ارومیه، که فعلاً در تهران بسر میبرد این تقاضاها را به اطلاع نماینده وزارت امور خارجه برساند. دکتر پاکارد گفت که هیأت های آمریکایی در سه نقطه تقاضای خرید زمین دارند؛ تبریز، ساوجبلاغ، ارومیه.(۷) برای آشنایی با جزئیات فعالیت هیأت های تبشیری، درمانی و آموزشی آمریکاییها در آذربایجان متن کامل این درخواست در پاورقی میآید.

 دیدار رضاشاه از جنوب شهر تهران

رضاشاه امروز به گشت و گذار و بازدید محلات جنوب تهران پرداخت. سپس به تعدادی دکان نانوایی سر زد و وضعیت نان و ارزاق شهر را بررسی کرد و در پایان به مدرسه سعادت سر زد و با محصلان آن مدرسه گفتوگو نمود. رضاشاه ۲۰۰ تومان به عنوان کمک به مدرسه پرداخت. در بازگشت نیز به مسئولان بلدیه دستور هایی در رسیدگی به محلات جنوب شهر داد.(۸)

 درگذشت ایرجمیرزا

پیش از غروب امروز، شاهزاده ایرجمیرزا، بر اثر سکته قلبی درگذشت.(۹)

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۳۱۶۸.

۲- همان، سند شم ۲۴۰۱۴۹۰۹.

۳- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۱۰.

۴- طاهراحمدی، همان، ص ۱۷۴.

۵- اسنادی از انتخابات مجلس...، ص ۲۵۹.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۹۰۵۳.

۷- اسناد وزارت امور خارجه، ۶۳-۵۵-۱-۹-۱۳۰۴. «میسیون های آمریکایی در سه نقطه آذربایجان تقاضای خرید زمین دارند: اول- در تبریز - مستر اوستر رئیس یکی از میسیون های آمریکایی آنجا تقاضا کرده است که به مشارالیه اجازه داده شود قطعه زمینی برای بنای کلیسایی که گنجایش دویست نفر جمعیت را داشته باشد خریداری نماید. دوم- در ساوجبلاغ - دکتر شالک رئیس میسیون (لوترین) آمریکایی تقاضای اجازه خرید زمینی را در نزدیکی شهر برای بنای مریض خانه دارد. سوم- تقاضای سوم راجع به میسیون پروتستان ارومیه است که رئیس سابق آن دکتر پاکارد و فعلاً تحت ریاست دکتر وانمان اداره میشود. این تقاضا که عمدهترین تقاضا های آمریکاییها است اساساً به سه قسمت مقسم میشود: ۱) برای رفع قسمت های ناقص محوط های که میسیون مزبور فعلاً در ارومیه مالک است و تقریباً مساحت آن سه طناب آذربایجان یعنی تقریباً ۱۲۰۰۰ ذرع است و در آن بنای کلیسا و چند دستگاه عمارت برای اعضاء میسیون شده میخواهند که ۳ باب خانه کوچکی که روی هم رفته از نیم طناب یعنی دو هزار ذرع تجاوز نمیکند خریداری نموده و به این وسیله دیوار زمین خود را از صورت نامرتبی که فعلاً دارد بیرون بیاورند. ۲) در قسمت دیگر شهر ارومیه یک قطعه زمین دیگری مالک هستند که تقریباً به مساحت سه طناب است و عجالتاً مریض خانه آمریکایی به طور موقت در آنجا دائر است. قصد میسیون مزبور این است که در آن زمین مدرسه پسرانه بنا کرده و قسمت هایی از آن را نیز برای تهیه میدان فوتبال و ورزش های دیگر محصلین تخصیص بدهند و مالکین تقاضا دارند که چون فضایی برای مدرسه دخترانه ندارند به آنها اجاره داده شود متصل به محوطه مدرسه پسرانه قطعه زمینی که قریب به ۳ طناب و نیم، یعنی تقریباً ۱۴۰۰۰ ذرع است برای این مقصود ابتیاع نمایند. ۳) مریض خانه سابق میسیون در خارج شهر واقع بوده و به این جهت آن طور که باید موفق به خدمات صحی نمیشده است بنابراین میسیون مزبور به قطعه زمینی در داخل شهر احتیاج دارد که به مرضی نزدیکتر بوده و بتوان فعلاً در آنجا سی و پنج الی ۴۰ تخت خواب جای داده و شاید در آتیه عده تختخوابها را مضاعف نموده و به علاوه عماراتی برای اطباء و دوا خانه و حمام و غیره بنا نمایند. برای این مقصود اجازه خریداری ده طناب زمین که تقریباً ۴۰۰۰۰ ذرع میشود میخواهند. زمین مریض خانه سابق را هم که در خارج

شهر واقع است قصد دارند محل تعلیمات زراعتی و ترویج اصول فلاحتی جدید قرار بدهند. به این ترتیب مجموع مساحت سه قطعه زمینی که میسیون پروتستان ارومیه تقاضای خرید دارد تقریباً ۱۴ طناب یعنی قریب ۵۲۲۴۸ ذرع مربع است. در مسائل فوقالذکر خصوصاً در موضوع تقاضای میسیون پروتستان ارومیه سفارت آمریکا به وزارت امور خارجه مراجعه و توقع نمود که چون خرید اراضی مزبوره برای بنای مؤسساتی است که مخصوص تربیت دختران و پسران ایرانی و کمک به دردمندان و مردمان بیبضاعت است یا کلیسا، از طرف دولت علّیه تعلیمات لازمه دائر به صدور اجازه به کارگزاری های مربوطه داده شود. ولی مأمورین محلی با صدور این اجازه مخالف و دلیلشان این بود که تزیید استملاک آمریکاییها باعث توسعه نفوذ آنها در ارومیه و صفحات دیگر آذربایجان شده و به این ترتیب متضمن مضرات سیاسی خواهد بود و شاید بنا به همین نظریه بود که وقتی بندگان اعلیحضرت همایونی شاهنشاهی ارواحنا فداه به تبریز تشریففرما شده و وزارت امور خارجه به وسیله کارگزاری آذربایجان و امارت لشکر شمال غرب راجع به ابتیاع اراضی فوقالذکر کسب تکلیف نمود، اجازه مرحمت نشد. نظر به اینکه مانعی برای بنای مریض خانه و امثال آن موجود نبود و و عملاً هم اگر به سفارت آمریکا جواب رد داده میشد قطعاً محل تنقید بود که با قلت وسایلی که برای پرستاری مرضی و مساکین و تربیت جوانان ایرانی در آن صفحات وجود دارد با ایجاد این قبیل مؤسسات خیریه مخالفت میشد، در نتیجه به اصرار سفارت آمریکا، وزارت امور خارجه مجدداً پس از مراجعت موکب همایونی اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی از تبریز موضوع را مطرح کرده و محظورات عهدی و عملی رد تقاضا های فوق را به عرض رسانید. جواباً اشعار فرمودند با صدور اجازه برای ابتیاع ده جریب زمین در ارومیه که هر جریبی موافق معمول اطراف طهران ششصد و چهل زرع مربع میشد موافقت حاصل است. به این صورت در مقابل ۱۴ طناب یعنی تقریباً ۵۲۰۰۰ ذرع مربعی که آمریکاییها برای حوائج خود تقاضای خرید دارند فقط ۶۴۰۰ ذرع یعنی قدری متجاوز از یک طناب و نیم اجازه داده شده است. سفارت آمریکا اظهار میدارد که این مقدار زمین با حوائج میسیون ارومی به هیچوجه متناسب نیست و کفاف هیچیک از مقاصد آنها را نمیدهند و به این جهت انتظار دارند که چون تقاضا های میسیون مزبور برای توسعه وسایل تربیت و ورزش و حفظالصحه عمومی و ترویج تعلیمات فلاحتی است به این خاطر از اعطای اجازه برای خرید ۱۴ طناب یعنی ۵۲۰۰۰ ذرع مربعی که لازم دارند مضایقه نشود. به عقیده اداره سوم سیاسی عدم قبول تقاضا های فوقالذکر گذشته از اینکه عهداً خالی از اشکال نیست عملاًـ هم نافع نخواهد بود زیرا جلوگیری از ایجاد مریض خانه و دوا خانه و مدرسه دخترانه و پسرانه و تهیه زمین های ورزشی و احداث مزارع برای ترویج اصول فلاحتی جدید و بنای عمارات برای اطباء میسیون آن هم در صفحاتی که در نتیجه کشمکش های جنگ بینالملل خراب و فاقد وسایل تعلیم و حفظالصحه عمومی است به ضرر اهالی آنجا است و محظورات سیاسی هم که مخصوصاً کارگزار ارومیه به آن اشاره مینماید اگر سابقاً نظر به عدم اقتدار دولت متصور بود این اوقات با نفوذ و قدرت لشکری که در آن صفحه حکمرواست به نظر نمیرسد. به علاوه باید این نکته معروض شود که اساساً کارگزار ارومیه در این قضیه به طوری که از راپرت های او استفاده میشود کاملاًـ نظر بیطرفانه نشان نداده و دلایلی که بر رد تزیید املاک آمریکاییها ایراد میکند مقنع نیست. بنابراین و به جهاتی که فوقاً معروض شد مقتضی است در صورتی که صلاح بدانند توجه هیأت محترم دولت به حوائج میسیون های آمریکایی و احتیاجات علمی و صحی آن قسمت از مملکت معطوف و جلب موافقت اولیای معظم دولت نسبت به زمین هایی که میسیون های مزبور در ساوجبلاغ و تبریز و ارومیه میخواهند خریداری نمایند شود. در خاتمه معروض میدارد تکلیف این موضوع باید اساساً در هیأت محترم دولت معین شود زیرا نظریه مأمورین محلی اعم از کشوری و لشکری همانست که فوقاً به آن اشاره شده و مراجعه ثانوی به محل نتیج های جز تکرار همین دلایل نخواهد داشت. منوط به رأی و تصویب مبارک است.» (همانجا)

۸- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۱، ص ۱.

۹- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۴، ص ۲.

 انتقال نام پهلویدژ به آقلعه

محمـدعلی فروغی، رئیسالوزراء، در ابلاغی های از قول رضاشاه اعلام کرد آققلعه، زین پس پهلویـدژ نامیـده خواهد شد. پیش از این بندر پهلوی برای چند روز نام پهلویدژ گرفته بود و آققلعه «شهر پهلوی» نامگذاری شده بود.(۱)

(تصویر) ایرجمیرزا

۱- همانجا.

 یکشنبه

۲۳ اسفند ۱۳۰۴

۱۴ مارس ۱۹۲۶

۲۹ شعبان ۱۳۴۴

 چراغانی و آتشبازی در تهران

امشب به مناسبت شب تولد رضاشاه تمام دوایر دولتی چراغانی کردند. همچنین در میدان مشق تهران مراسم آتشبازی اجرا گردید.(۱)

 چراغانی در آمل و بارفروش

به گزارش رسیده از آمل به مناسبت تولد شاه اهالی بازار چراغانی کردند، حتی تجار متحصن در تلگراف خانه هم در حیات جنبی این اداره چراغانی کردند.(۲) از بارفروش هم خبر میرسد که ادارات دولتی امشب با نصب چراغ در مقابل در های ورودی تولد شاه را جشن گرفتند.(۳)

 دیدار از کشتارگاه نازیآباد

به دعوت کفیل بلدیه تهران، رئیسالوزراء و اعضای هیأت دولت امروز از کشتارگاه تازه تأسیس تهران در نازیآباد دیدن کردند. همچنین یادشدگان از مؤسسات خیریه تهران از قبیل دارالایتام، دارالمساکین، دارالمجانین بازدید نمودند.(۴)

 انتصاب دو سفیر جدید

به نوشته روزنامه ایران، محمود جم (مدیرالملک) به پیشنهاد رئیسالوزراء و تصویب رضاشاه، به عنوان سفیر ایران در بلژیک منصوب شد. همچنین ابوالقاسم عمید (نظامالملک) وزیرمختار ایران در رم، به سمت وزیرمختاری ایران در لندن منصوب گردید.(۵)

 به اجاره رفتن ماهیگیری رود گهرباران

پیشکار مالیه مازندران خبر داد که صیدماهی حرام گهرباران که پیش از این مشتری نداشت، توسط مسیو اویل مسیحی به مبلغ پنجاه تومان اجاره داده شد. «برای این که موقع نگذرد ناچار اجازه صید را به مشارالیه داده و یک قسط را که مبلغ بیست و پنج تومان است نقداً از مشارالیه دریافت گردید.»(۶)

□ دوشنبه

۲۴ اسفند ۱۳۰۴

۱۵ مارس ۱۹۲۶

۳۰ شعبان ۱۳۴۴

□ سهشنبه

۲۵ اسفند ۱۳۰۴

۱۶ مارس ۱۹۲۶

۱ رمضان ۱۳۴۴

□ تغییر نام ارومیه

بنابر اخبار جراید و گزارش کارگزاری ارومیه، نام ارومیه از روز ۲۴ اسفند، رسماً به رضائیه تغییر یافت. روزنامه ایران این تغییر را پیشنهاد فرمانده لشکر دانست که در پی درخواست اهالی داده شد.(۷) نصر الله بهنام، کارگزار ارومیه، نیز با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه، ضمن ارائه گزارشی از مراسم دیروز که به مناسبت تولد شاه در عمارت حکومتی برگزار گردیده بود، نوشت که فرمانده نظامیان ارومیه سخنانی «در باب محسن ات تبدیل شهر ارومی به رضائیه و عید مولود اعلیحضرت همایون شاهنشاهی ارواحنا فداه که یکی از اعیاد تاریخی است به زبان فارسی ایراد» کرد.(۸)

□ حساسیت شهبندر ترکیه به زبان فارسی

کارگزار ارومیه با ارسال گزارشی به وزارت امور خارجه، ضمن توضیح مراسم ۲۴ اسفند، سالروز تولد رضاشاه، در ارومیه یادآور شد که یکی از مدعوین خارجی، شهبندر ترکیه در این شهر بود. «در موقعی که خطیب، خطبه را که به زبان فارسی انشاء و قرائت مینمود، باششهبندر با حالت تعجب به آقای میرزامحمدعلی خان معیرزاده، مترجم قونسول دولت شوروی، اظهار داشت: همیشه قاعده بر این جاری بود در صفحات آذربایجان خطبه به زبان ترکی قرائت میشد. حالیه معلوم نیست به چه مناسبت این عادت را در آذربایجان که همه با لسان ترکی متکلماند متروک» داشتهاند. باششهبندر هنگام سخنرانی نایب سرهنگ محمود خان، فرمانده نظامیان ارومیه نیز، برافروخته شد. فرمانده یاد شده تحصیلکرده اسلامبول و آذری زبان بود.(۹)

□ دردسر فعالیت هیأت مذهبی آمریکا در آذربایجان

با مسیحی شدن یک مسلمان تبریزی بر اثر فعالیت های هیأت تبشیری آمریکا در آذربایجان، به دستور رضاشاه، رئیس اداره سوم سیاسی وزارت امور خارجه با وزیرمختار آمریکا دیدار کرد. نماینده وزارت خانه در این ملاقات «مضرات و عواقب

سوئی که این اقدامات نسبت به روابط بینالدولتین دارد گوشزد» کرد. وزیرمختار آمریکا نیز متقابلاً گفت که این جلسه ها در داخل محوطه هیأت تبشیری است و ورود برای عموم آزاد است. این روش همواره معمول بوده و تاکنون مشکلی پیش نیامده است. وزیرمختار افزود تبلیغات مذهبی بر اجبار و فشار نیست «و شخص تبریزی هم که تغییر مذهب داده از روی کمال اختیار بوده» است. در این گزارش آمده است که وزیرمختار آمریکا وعده داد در این موضوع با رؤسای هیأت های تبشیری مذاکره کرده، آنان را به نکات و حواشی این تبلیغات آگاه نماید.(۱۰)

 جایگزینی برای زراعت تریاک

با توجه به ورود قریبالوقوع هیأت تحقیق تریاک مجمع

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۲، ص .

۲- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۹۰۸۶.

۳- همانجا.

۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۵، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۱، ص ۲.

۶- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۹۶۷۵.

۷- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۳، ص ۱.

۸- اسناد وزارت امور خارجه، ۷۷-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۹- همانجا؛ و ۷۸-۹-۶۱-۱۳۰۴.

۱۰- همان، ۲۹ و ۲۸-۱-۴۷-۱۳۰۴.

اتفاق ملل، مسئولان کشوری در وزارت خانه های مالیه و فواید عامه قرار گذاشتند با تهیه لایح های، مقدمات منع زراعت تریاک را فراهم نمایند. «قرار شد لایح های تهیه شود که در آن لایحه زراعتی را پیشبینی کنند که در عرض سه ماه قائممقام زراعت تریاک شده و همان عایداتی که زراعت تریاک دارد از آن زراعت عاید شود.»(۱)

 کمبود گوشت در تهران

روزنامه ایران خبر از کمبود گوشت در تهران داد. با توجه به ورود ماه مبارک رمضان این روزنامه نوشت که گوشت در پایتخت کمیاب شده است. «اداره محترم بلدیه در این خصوص بذل توجهی نموده و در ماه رمضان این عسرت را برطرف نمایند.»(۲)

 وضعیت بحرانی گندم در تهران

علیرغم آمادهباش نیرو های نظامی و به کارگیری همه وسایل حمل و نقل، پایتخت همچنان با کمبود گندم مواجه است. منابع انگلیسی نوشتند که وضعیت گندم تهران همچنان بحرانی است و مقامات مربوطه نتوانستهاند با بهبود شرایط جاده ها گندم تازه های دریافت کنند.(۳)

 چهارشنبه

۲۶ اسفند ۱۳۰۴

۱۷ مارس ۱۹۲۶

۲ رمضان ۱۳۴۴

 بیپولی لشکرها

فرمانده لشکر جنوب به ارکان حرب کل قشون خبر داد که بخش های مختلف این لشکر در مضیقه هستند و امور مباشرتی تعطیل شده است. «مخصوصاً افراد در این شب عید دچار پریشانی گردیده، چنانچه تأخیر وصول وجه بیش از این ادامه یابد ممکن است اختلال و اشکالاتی فراهم گردد.»(۴)

فرمانده لشکر شرق هم خبر داد که هزینه های اردوکشی این لشکر پرداخت نشده، خبر های رسیده از بجنورد میگوید که نفرات و دواب در ترکمنصحرا از نبود آذوقه و ارزاق در تنگنا هستند. «ثانیاً به واسطه نبودن وجه جهت پرداخت کرایه مال به کلی وضعیت حمل و نقل بجنورد به صحرا به حال توقف [درآمده] و اگر تا چند روز دیگر وجهی نرسد رسانیدن آذوقه به ساخلو های اینچه و مراوهتپه مقدور نخواهد بود.»(۵) فرمانده تیپ شمال نیز با ارسال تلگرامی ضمن یادآوری پرداخت نشدن

هزینه اردوکشی به ترکمنصحرا برای سرکوب ترکمنها نوشت که «حقوق صاحب منصبان و افراد به تعویق افتاده؛ مستدعی است تا اخذ غرامت از تراکمه امر فرمایید بودجه بهمن و اسفند تیپ را یک مرتبه حواله دهند.»(۶)

 پرسش از عدم دیدار دو سرتیپ

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده قوای لرستان نوشت که پیش از این خواسته شده بود شما و سرتیپ محمدحسینمیرزا، فرمانده اردوی اعزامی لشکر جنوب دیدار کنید. از این دیدار اطلاعی به ارکان حرب نرسیده است. سرتیپ جهانبانی افزود که نتیجه این ملاقات آن خواهد شد که اگر قوای لرستان عهدهدار خلعسلاح طوایف منطقه میگردد، قوای لشکر جنوب به خلعسلاح چهارلنگ بروند.(۷)

 تردد های مشکوک دیپلمات های روس

فرمانده لشکر شمال غرب خبر داد کنسول شوروی در ماکو با تذکره رسمی از طریق عرب (پلدشت) به خاک شوروی رفت. «مقصود از عرض راپرت مزبور این است که مأمورین شوروی در هر ماه چند مرتبه به خارج رفته و مجدداً عودت میکنند.»(۸)

 وضعیت وخیم بلدیه تبریز

امیرلشکر عبد الله خان امیرطهماسب، وزیر جنگ، با ارسال نام های به رئیسالوزراء نوشت که در پی الغای باج راه و قطع شدن درآمد های بلدیه تبریز، مؤسسات وابسته به این اداره چون دارالایتام، دارالمساکین در شرف انحلال هستند. «استدعا دارند برای جلوگیری از خرابی مؤسسات مذکور بر وفق تصویب مجلس شورای ملی رفتار شود.»(۹)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۳، ص ۱.

۲- همان، ص ۲.

۳- FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۵، ص ۱۰.

۵- همان، س ۱۳۰۴، پ ۳-۱، ص ۳۶.

۶- همان، س ۱۳۰۴، پ ۷، ص ۱۰۰. در هر سه مورد پاسخ داده شد که وجهی ارسال گردید.

۷- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، ص ۴.

۸- همان، س ۱۳۰۴، پ ۱۵۳، ص ۷.

۹- اسنادی از انجمن های بلدی...، ج ۱، ص ۷۰. وزیر جنگ ارتباطی با بلدیه ها نداشت، اما از آنجا که گزارشی در این مورد از طرف فرمانده لشکر شمال غرب به وزیر جنگ رسیده بود، و امیرطهماسب نیز هنگام امارت لشکر در آذربایجان برخی از این مؤسسات را پایهگذاری کرده بود، این نامه به ریاست وزراء نوشته شد.

 تأکید بر استفاده از لباس های وطنی

وزارت مالیه در ادامه بخشنامه های پیشین خود، امروز نیز متحدالمآلی به ادارات مختلف خود فرستاد و تأکید کرد هر ده روز یک بار اسامی متخلفین از این قانون را تنظیم کرده به مرکز بفرستید. در این بخشنامه به مأموران مالیه اجازه داده شده در صورت نیاز میتوانند تفتیشات لازمه را توسط مأموران ذیربط به عمل آورند.(۱)

 تجدید قرارداد با دانوی

وزارت مالیه امروز با ژان ا. دانوی اهل میسوری آمریکا، به عنوان یکی از مستشاران مالی قرارداد بست. دوره استخدام دانوی پنج سال، قابل تقلیل به سه سال، و با حقوق سالیانه ۷۵۰۰ دلار بود. هر دلار معادل یک تومان محاسبه میشود.(۲)

 نشست انجمن نظار انتخابات تهران

اعضای انجمن نظار تهران در انتخابات ششمین دوره مجلس شورای ملی که اخیراً برگزیده شدهاند، امروز برای تعیین انجمن های پنجگانه محلی تهران تشکیل جلسه دادند. در این نشست اعضای محله های دولت، بازار، سنگلج، چالمیدان و عودلاجان انتخاب گردیدند.(۳)

 معتصمالسلطنه در راه مسکو

وزارت امور خارجه به سیدمهدی فرخ مأموریت داد برای رسیدگی، بازرسی و تنظیم امور سفارت ایران در مسکو، راهی پایتخت شوروی شود. سیدمهدی فرخ (معتصمالسلطنه)، رئیس محاسبات وزارت امور خارجه است.(۴)

 قراردادی برای نقشهبرداری از جنگلها

گویا به پیشنهاد فندم هاگن، مستشار آلمانی امور جنگلها، وزارت فواید عامه، تصمیم گرفته است نقشه جامعی از جنگل های ایران تهیه کند. اینک وزارت فواید عامه در حال تهیه قراردادی با شرکت هواپیمایی یونکرس است تا در ابتدا ۱۵۰ کیلومتر مربع از جنگل های گیلان توسط هواپیما نقشهبرداری شود؛ چنانچه نتیجه کار موفقیتآمیز بود، اقدام به تهیه کل نقشه جنگل های شمال گردد. قرار است برای این کار کارشناسانی از آلمان وارد ایران شوند.(۵)

 اعزام دامپزشک به آذربایجان

بر اثر تلفات سنگین گاومیری در آذربایجان، اهالی از دولت خواستهاند دامپزشکی را با شرط پرداخت هزینه های تلقیح توسط اهالی به آذربایجان اعزام کند. وزارت فواید عامه پذیرفت که با شرط دریافت هزینه تلقیح سرم، یک دامپزشک در روز های آتی با هواپیما راهی تبریز شود. همچنین مقرر شد گروهی از مأموران بیطاری انستیتو پاستور مجهز به یکهزار سرم با خودرو به

آذربایجان حرکت نمایند.(۶)

(تصویر) مزرعه خشخاش

(تصویر) انجمن نظارت محله عودلاجان

۱- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۱۶۵۳۲.

۲- همان، سند شم ۲۴۰۱۱۰۶۶.

۳- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۷، ص ۲.

۴- همان، شم ۴۷۶، ص ۲.

۵- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۴، ص ۲.

۶- همان، شم ۲۰۶۳، ص ۲.

ص: ۶۲۱

 پنجشنبه

۲۷ اسفند ۱۳۰۴

۱۸ مارس ۱۹۲۶

۳ رمضان ۱۳۴۴

 دیدار فروغی و یورنف

یورنف، سفیرکبیر شوروی، امروز در ساختمان ابیض با محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، دیدار و مذاکره کرد. از این ملاقات که یک ساعت به درازا کشید حرفی به بیرون درز نکرد.(۱)

 چانهزنی بر سر بودجه

عصر امروز هیأت وزیران، معاونان وزارت خانه ها و میلسپو نشستی در مورد بودجه داشتند. در این جلسه عایدات سال ۱۳۰۵ تقریباً ۲۴ میلیون و ۳۰۰ هزار تومان تعیین گردید. وزارت خانه ها نیز هر یک با برشمردن اهمیت فعالیت های خود تلاش کردند سهم بیشتری از این عایدات را به خود تخصیص دهند. نتیجه قطعی حاصل نشد و مقرر گردید پنجشنبه آینده درباره آن مذاکره کنند.(۲)

 منع مسافرت به عتبات

با رسیدن خبر هایی مبنی بر شیوع طاعون در بینالنهرین، وزارت داخله با ارسال دستورالعملی به حکام غرب کشور خواست از مسافرت زائران به عتبات جلوگیری کند. همچنین در مذاکراتی که بین وزیر داخله و ریاست صحیه به عمل آمد قرار شد با استقرار قرنطینه هایی در غرب کشور از سرایت طاعون به داخل مملکت جلوگیری شود.(۳)

 تکذیب سفارت انگلیس

داود مفتاح، کفیل وزارت امور خارجه، با ارسال تلگرامی به کارگزاری خوزستان، خاطرنشان کرد که گزارش آن کارگزاری مبنی بر تضییقاتی که مأموران بینالنهرین نسبت به اتباع ایرانی در ضبط املاک و اجبار به تابعیت انجام میدهند، توسط سفارت انگلیس تکذیب میشود. «مدرک این اطلاعات چیست؟ اگر صحیح است از روی مدارک و اسناد صحیحه صحت آن را معلوم کرده، در آنجا مطلب را تعقیب نموده، به وزارت خارجه هم راپرت جامع و مشروح بفرستید تا بر طبق آن به جا های لازم اظهار و اقدام شود.»(۴)

وزارت امور خارجه ایران یادداشتی هم به ژنرال کنسول ایران در بغداد فرستاد و خواستار تحقیق و پاسخ شد.(۵)

□ دعوت برای سلام نوروزی

وزارت دربار به اداره تشریفات وزارت امور خارجه اطلاع داد که وزرای مختار دول خارجی مقیم تهران میتوانند روز دوشنبه اول فروردین، ساعت چهار بعد از ظهر برای شرکت در مراسم «عید نوروز سلطانی» در کاخ گلستان حاضر باشند.(۶) همچنین به هیأت وزراء خبر داده شد که ساعت دو و نیم بعد از ظهر اول فروردین برای حضور رؤسای ادارات، آنان که دارای رتبه های ۸ و ۹ قانونی هستند، تعیین شده است.(۷) وزارت دربار به اداره مباشرت مجلس شورای ملی اطلاع داد که سیام اسفند، ساعت سه و نیم بعد از ظهر نمایندگان مجلس شورای ملی، دوره پنجم، به حضور شاه خواهند رسید.(۸)به وزارت جنگ نیز اعلام شد که در اول فروردین تعداد کافی نظامی برای حضور در محوطه کاخ در نظر بگیرد؛ و نیز صاحب منصبان ارشد نظامی ساعت چهار و نیم بعد از ظهر که سلام عام است در کاخ گلستان حاضر باشند.(۹)

□ پرسش های وزیرمختار جدید فرانسه

وزیرمختار جدید فرانسه که هنوز به سوی ایران حرکت نکرده، از طریق شارژدافر خود در تهران پرسید که روز تاجگذاری رضاشاه چه زمانی است. «اگر وزیرمختار در پانزدهم آوریل رسد میتواند نامه های خود را قبل از تاجگذاری تقدیم بدارد؟ و اگر آن موقع نشود چه وقتی مقتضی است به طهران برای تقدیم نامه [اعتبارنامه] خود برسد؟»(۱۰)

□ تدوین نظامنامه تلفن

با سیمکشی تلفن از طریق زمین، وزارت فواید عامه درصدد تهیه نظامنام های برای استفاده از این تلفن های جدید برآمد. این نظامنامه در ۲۷ ماده تدوین گردید و امروز به امضاء وزیر فواید عامه رسید تا متعاقباً چاپ و به اطلاع عموم برسد. روزنامه ایران با چاپ این خبر نوشت «قیمت اشتراک ماهیانه، سه تومان، در صورتی که بیش از صدوپنجاه مرتبه در ماه مخابره تلفن بشود، اضافه بر آن در هر مرتبه دویست دینار افزوده خواهد شد.»(۱۱)

□ سفیر جدید ایران در سوئیس

مصطفیقلی خان هدایت (فهیمالدوله) به عنوان سفیر جدید ایران در سوئیس انتخاب شد.(۱۲)وی جایگزین ارفعالدوله خواهد شد.

□ اعلام موجودیت شرکت فیلم ایران

شرکت فیلم ایران با درج آگهی در جراید ضمن اعلام موجودیت خبر داد که «برای توسعه و ترقی نمایشات سینما اولین شرکتی است که مطابق قانون تشکیل شده [است.] شرکت فیلم ایران فیلم های سریال، درام، منظره و خندهدار به مقدار عمده موجود داشته، هر هفته وارد مینماید. برای نمایش های عمومی و خصوصی و خانوادگی در مرکز و ولایات با شرایط مخصوصی به طور فروش و کرایه، همه قسم فیلم، حاضر است.» مدیریت شرکت با علی وکیلی، و محل آن در سرای حاجبالدوله است.(۱۳)

□ آمار مدارس رشت

اداره معارف رشت شمار مدارس پسرانه و دخترانه رشت را ۱۳۱ باب اعلام کرد. تعداد مدارس پسرانه ۴۴ باب و تعداد مدارس دخترانه ۷۶ باب است. محصلان دختر و پسر این شهر در جمع ۱۷۳۶ نفر است و ۱۱۶ آموزگار مرد و زن نیز تدریس آنها را به عهده دارند.(۱۴)

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۵، ص ۲.

۲- همانجا.

۳- همانجا.

۴- اسناد وزارت امور خارجه، ۱۳-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۵- همان، ۱۲-۲۳-۲۹-۱۳۰۴.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱، ص ۱۲۱.

۷- همان، ص ۱۲۰.

۸- همان، ص ۱۱۹.

۹- همان، ص ۱۱۸.

۱۰- همان، ص ۱۰۲. وزارت امور خارجه، شفاهی پاسخها را به سفارت فرانسه داد.

۱۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۵، ص ۲.

۱۲- همان، شم ۲۰۶۴، ص ۱.

۱۳- همان، ص ۲.

۱۴- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۷، ص ۳.

 جمعه

۲۸ اسفند ۱۳۰۴

۱۹ مارس ۱۹۲۶

۴ رمضان ۱۳۴۴

 پرداخت حقوق کارمندان دولت

حقوق برج اسفند کارمندان دولت ظرف دو سه روز گذشته پرداخت شد. فقط حقوق کارکنان وزارت فواید عامه باقی مانده که فردا پرداخت خواهد شد. «برای اینکه اعضاء و اجزای دوایر دولتی قبل از فروردین حقوقات خود را دریافت نمایند از طرف وزارت مالیه به اداره خزانهداری دستور داده شد که روز یکشنبه [سیام اسفند] قبل از ظهر حاضر شده و حقوقات دوایر دولتی را پرداخت نمایند.»(۱)

 انتقاد روزنامه شفق سرخ از بودجه بهداشت

روزنامه شفق سرخ در شماره امروز از بودجه اختصاص یافته به امور صحی انتقاد کرد. نویسنده در سرمقاله با اشاره به این که نقص بهداشت از عوامل اولیه انحطاط مملکت است، پرسید «آیا میدانند که در نتیجه اهمال و تسامح در امور صحی است که در ظرف ۲۵ سال جمعیت ایرانی از ۱۵ میلیون به ۹ میلیون تخفیف یافته است؟» نویسنده مقاله بدون اشاره به مرگ و میر نیمی از ایرانیان بر اثر قحطی ساختگی توسط اشغالگران به هنگام جنگ بینالملل، به ویژه انگلیس، افت جمعیت ایران را فقط به مسائل بهداشتی منتسب کرد و افزود «تمام بودجه صحیه کل مملکتی در سال ۱۳۰۴ به ۱۳۶ هزار تومان بالغ بوده است. مخارج مؤسسه پاستور (۱۷ هزار تومان) هم که اکنون ضمیمه فواید عامه نمودهاند از همین مبلغ پرداخت شده است. بقیه ۱۱۹ هزار تومان مصارف یکی از مریض خانه های متوسط دهات اروپایی را به زحمت اداره میکند.» در بخش دیگری از مقاله آمده است که بیمارستان های خارجی تأسیس شده در ایران، مثل شیراز و اصفهان، سالانه ۴۵۰ هزار تومان هزینه میکنند.

گویا بودجه اداره کل صحیه مملکتی در سال ۱۳۰۵، ۴۵۰ هزار تومان است.(۲)

 تأخیر در اجرای قانون نظام اجباری

قانون نظام اجباری قرار بود از ابتدای فروردین ۱۳۰۵ اجرا گردد. اما اینک گفته میشود به دلیل پایان نیافتن کار کمیسیون مخصوص سربازگیری و تهیه نشدن وسایل اجرای آن به تأخیر افتاده است. قرار بود این قانون در نواحیای چون قزوین، قم، ساوه، سمنان و اطراف به اجرا درآید و سپس به دیگر مناطق تسری داده شود.(۳)

 تعطیلی ادارات در روز های نوروز

تمام وزارت خانه ها و ادارات دولتی به مناسبت روز های عید نوروز از یکشنبه ۳۰ اسفند تا یک هفته بعد تعطیل خواهد بود.(۴)

در روز یکشنبه فقط وزارت مالیه و ادارات تابعه برای رسیدگی به امور مالی به ویژه پرداخت حقوق بازخواهد بود.

 بازگشت سیدعلی نصر از خوزستان

میرزاسیدعلینصر که با گروهی برای رسیدگی به امور مالیه خوزستان به آن منطقه رفته بود، پس از تصفیه پار های محاسبات و تهیه گزارش های ضروری به تهران بازگشت.(۵)وی در خوزستان از شرکت نفت انگلیس و ایران نیز گزارشی به وزارت مالیه داده بود.

 تحصن سیگارفروش های گیلان

به گزارش رسیده از رشت، سیگارفروش های گیلان در اعتراض به مالیات بسته شده به د خانیات در تلگراف خانه شهر متحصن شدهاند. آنان با باز نکردن مغازه ها اقدام به اعتصاب کردند و خواستار تخفیف در مالیات بسته شده هستند.(۶)

 روابط دوسویه شیخ محمود

بنابر گزارش رسیده از فرمانده نظامیان بانه شیخ محمود برزنجی هم با ترکیه و هم با انگلیس مرتبط است. وی نوشت که شیخ محمود اخیراً به یکی از روستا های پشتدری آمده و گویا نماینده انگلیسها برای ملاقات با او به این روستا خواهد آمد.(۷) همین منبع میافزاید که نمایندگان شیخ محمود چندی پیش نزد ترکها رفته، دولت ترکیه مقدار زیادی لیره و فشنگ برای شیخ فرستاده است.(۸)

(تصویر) شیخ محمود برزنجی، نشسته در وسط

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۵، ص ۲.

۲- روزنامه شفق سرخ، س چهارم، شم ۴۷۸، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- همانجا.

۵- همانجا.

۶- همانجا.

۷- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۶۶.

۸- همان، ص ۴۶۵.

ص: ۶۲۳

 شنبه

۲۹ اسفند ۱۳۰۴

۲۰ مارس ۱۹۲۶

۵ رمضان ۱۳۴۴

 انتشار اعلان انتخابات ششمین دوره مجلس

امروز اعلان انتخابات ششـمین دوره مجلس شورای ملی در تهران منتشر گردید. در این اطلاعیه آمده است که از روز پنجشنبه ۱۸ فروردین تـا چهـارم اردیبهشت تعرفه انتخابـات توزیع خواهـد شـد و مردم بایـد در زمـان تعیین شـده برای دریافت تعرفه به مساجد معین شده در محلات تهران مراجعه کنند.(۱)

 توجه رضاشاه به دیانت و روحانیت

روزنامه ایران در شـماره امروز خود نوشت «نظر به این که اعلیحضـرت شـهریاری توجه مخصوصـی به دیانت و مقام روحانیت دارند به مناسبت ایام ماه مبارک رمضان و عید نوروز مبلغ معتنابه به عنوان افطاری برای هر یک از آقایان علماء اعلام و طلاب کلیه مدارس و وعاظ به وسیله وزارت دربار پهلوی مرحمت و اعطا گردیده است.»(۲)

 دستورالعملی برای تسویه محاسبات ۱۳۰۴

وزارت مـالیه بـا ارسـال بخشـنام هـای به ادارات مـالیه ایالات و ولایـات خواست صورت محاسـبات سال جاری خود را هر چه زودتر بفرستند تا محاسبات سال ۱۳۰۴ تسویه گردد.(۳)

 ظهیرالاسلام در راه سوریه و مصر

جرایـد نوشـتند که ظهیرالاسـلام امروز به قصـد زیـارت عتبـات و مسافرت به سوریه و مصـر، تهران را به قصـد بینالنهرین ترک کرد.(۴)

 درخواست تجار آذربایجانی و خراسانی از دولت

بازرگانان آذربایجانی و خراسانی از دولت خواسـتند با وجود تحریم ورود کالا های ایرانی به شوروی و زیان چنـد صد میلیون تومانی تجار، از ورود کالا های شوروی به ایران جلوگیری شود؛ «به علاوه تعلیماتی به اداره گمرک صادر نماینـد که از حمل پنبه به روسـیه ممانعت نمایند.»(۵) دولت شوروی به دلیـل کمبود پنبه در سـال زراعی جـاری، فقط اجازه ورود آن را به کشور

خود میداد و از واردات دیگر کالا های ایرانی جلوگیری میکرد.

 دیدار نماینده مالاکانها با کنسول ایران

ژنرال کنسول ایران در تفلیس امروز بـا ارسال گزارشـی به وزارت امور خارجه خبر داد که با نماینـده طایفه مالاکان در تفلیس دیـدار کرده و شـرح مسـافرت او بـه ایران را شـنیده است. عبـدالرحیم مفتـاح، ژنرال کنسـول ایران در تفلیس، یـادآور شـد که نماینـده این طـایفه برای بررسـی مهـاجرت طـایفه خود از شوروی به ایران اقـدام به این مسـافرت کرده بود. این فرد در تبریز با فرمانـده لشـکر شـمال غرب ملاقات کرده، از آنجا به ارومیه میرود و امکان خریـد زمین در اطراف این شـهر را بررسـی میکند. مقصـد بعـدی او تهران بود. در پـایتخت با وزیر امور خارجه دیـدار میکنـد. «وزیر به ما مهربانی کرد و گفتنـد چون ما با دولت شوروی دوست هستیم در صورتی که آنها به شـما اجازه مهاجرت و ترک تابعیت را بدهند ما شما را میپذیریم؛ و اگر بخواهید در قزوین و همـدان به شـما املاک خالصه بـدهیم، خریدن هم لازم نیست.(۶) امـا چون در ارومیه ما املاک خالصه نـداریم و مال مردم است بایـد خریـد.» نماینـده مالاکانها در ادامه، از بازگشت به شوروی و دیـدار با مقامات این کشور به ژنرال کنسول خبر داد و اینکه نظر روسـها دربـاره مهـاجرت مالاکانهـا دوپهلو بوده است. آخرین گفته وی این بود که قرار است اجتماعی از مالاکانها تشکیل داده، در این باره تصمیمگیری کنند. مالاکانها حدود ۱۵ هزار نفر بودند که در ارمنستان زندگی میکردند.(۷)

 هزینه تأمین گندم تهران

سفـارت انگلیس از قول جرایـد تهران نوشت که دولت برای تـأمین گنـدم تهران در طول سـال جـاری یک میلیون و ۴۰۰ هزار تومان هزینه کرده است.(۸)

 عضویت امیرلشکر خزاعی در شورای عالی نظامی

به نوشـته سـفارت انگلیس امیرلشـکر حسـین خزاعی، فرمانـده لشـکر غرب، که اخیراً از سـمت خـود برکنـار شـده، به عضویت شورای عالی نظامی درآمده است.(۹)

(تصویر) تفلیس، نمای عمومی

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۷، ص ۲.

۲- همان، شم ۲۰۶۶، ص ۱. منابع انگلیسـی از منبعی که نامش را ننوشتند در گزارش های ارسالی خود به وزارت امور خارجه نوشت که رضاشاه اخیراً ۶۰ هزار تومان به علمای نجف و کربلا فرستاده است. (FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴)

۳- همانجا.

۴- همانجا.

۵- همان، ص ۲.

۶- طوایـف کـاری که تجربه کشـاورزی و دامـداری و یـا دام قابـل توجهی داشـتند برای مهـاجرت به ایران مورد اسـتقبال قرار

میگرفتند چرا که با اسکان خود آبادانی و سرمایه همراه میآوردند.

۷- آذری، شهلا، «مهاجرت اتباع شوروی به ایران (۱۳۱۷-۱۲۹۷ش)»، گنجینه اسناد، شم ۱ (بهار ۱۳۷۲ش)، ص ۶.

۸- FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴.

۹- FO E ۲۳۵۲/۹۵/۳۴.

 یکشنبه

۳۰ اسفند ۱۳۰۴

۲۱ مارس ۱۹۲۶

۶ رمضان ۱۳۴۴

 تحویل سال و مراسم دربار

امروز ساعت یک بعد از ظهر سال ۱۳۰۵ شمسی آغاز شد. به همین مناسبت ساعت دو و نیم بعد از ظهر رضاشاه در عمارت برلیان حاضر شد و محمدعلی فروغی، ریاست وزراء، وزراء و معاونان برای گفتن تبریک نزد او آمدند. همچنین بنا به دعوت وزارت دربار گروهی از روحانیان نیز برای تبریک سال نو به دربار آمدند. البته مراسم اصلی فردا، اول فروردین با حضور همه طبقات لشکری و کشوری انجام خواهد شد.(۱) ساعت دقیق تحویل سال «شش ساعت و ۲۷ دقیقه از آفتاب گذشته و پنج ساعت و ۳۳ دقیقه به غروب مانده» بود.(۲)ساعت چهار و نیم بعد از ظهر نیز وزرای مختار به دیدن رضاشاه رفتند.(۳)

 دستور پایان عملیات لرستان به اردو های اعزامی

رئیس ارکان حرب کل قشون، با ارسال تلگرام هایی به سرتیپ محمدحسینمیرزا، فرمانده اردوی اعزامی لشکر جنوب به لرستان، و نیز به سرتیپ ابوالحسن خان، فرمانده اردوی اعزامی لشکر شمال غرب و فرمانده قوای لرستان، نوشت «حسب‌الامر جهان مطاع ملوکانه ارواحنا فداه زودتر به عملیات لرستان خاتمه داده به لشکر مربوطه مراجعت نمایید.»(۴) مقرر بود کار سرکوب طوایف ناراضی لرستان تا پایان سال ۱۳۰۴ به اتمام برسد که عملاً ممکن نشد.

 سرنوشت بانک استقراضی در پایان سال ۱۳۰۴

بانک استقراضی روس که از اسفند ۱۲۹۹ به دولت ایران منتقل گردید و تا مدتی به نام بانک ایران شناخته میشد اینک در حال رسیدگی به آخرین مطالبات و طلب های خود است. در گزارشی که مسئولان بانک ایران درباره فعالیت های آن در سه ماهه منتهی به ۱۳۰۴ تهیه کردند آمده است که شعبه این بانک در تبریز کاملاً به ایران تحویل گردید و مقدمات انتقال شعبه های رشت و بندرپهلوی فراهم شده است؛ وصول مطالبات جریان طبیعی پیدا کرده و موجودی بانک از بدو انتقال تاکنون به این اندازه نبوده است؛ مدیونین بانک قروض خود را شناخته، طبق قرارداد هر ماهه بخشی از آن را پرداخت خواهند کرد؛ تمامی بدهی بانک تا مبلغ پانصد تومان پرداخت شده؛ پس از فروش املاک بانک، بدهی های بالای پانصد تومان نیز پرداخت خواهد شد؛ پس از تسویه بدهیها عایدات بانک ایران صرف تأسیس شعب رهنی میگردد.(۵)

 ضرورت تحبیب اکراد

رئیس ارکان حرب کل قشون با ارسال تلگرامی به فرمانده لشکر شمال غرب نوشت که موقعیت فعلی منطقه شمال غرب ایجاب میکند که طوایف کرد مورد توجه و مهربانی قرار گیرند. «باید با کمال دقت به اوضاع نگریست. لذا با این که دولت ایران به هیچوجه مایل نیست در سیاست دول همجوار (ترکیه و انگلیس) مداخله نماید، معهذا نظر به تبلیغاتی که از طرف عمال ترکیه و بینالنهرین در اکراد میشود بایستی دولت ایران نیز باطناً و محرمانه معارضه به مثل نموده و با تحبیب اکراد اقدامات آنها را خنثی نماید. در این صورت یکی از نکاتی که باید حسبالامر جهان مطاع ملوکانه ارواحنا فداه مورد توجه واقع شود این است که خلعسلاح اکراد با موقعیت امروزه مقتضی نیست؛ فقط اورامان و مریوان بایستی حسبالامر خلعسلاح شوند و حتیالمقدور در تحبیب اکراد اقدام شود.»(۶)

(تصویر) سران طوایف کرد

فهرست منابع

۱- روزنامه ایران، س دهم، شم ۲۰۶۶، ص ۱.

۲- همان، شم ۲۰۷۷، ص ۱.

۳- همان، ص ۲.

۴- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۱۰، صص ۱ و ۲.

۵- سازمان اسناد ملی ایران، سند شم ۲۴۰۲۰۲۹۵.

۶- اسناد مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، س ۱۳۰۴، پ ۶، ص ۴۷۳.

ص: ۶۲۵

اسناد:

اداره کل اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه

بایگانی ملی انگلستان

دفتر ادبیات انقلاب اسلامی حوزه هنری

سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران

کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی

کتاب:

آ.ا

اتابکی، تورج، تجدد آمرانه: جامعه و دولت در عصر رضاشاه، ترجمه مهدی حقیقتخواه، تهران، ققنوس، ۱۳۸۵ش

اخوان توکلی، فرناز، گاهشمار روابط ایران و انگلیس، تهران، وزارت امورخارجه، ۱۳۸۴ش

اسناد تجاری ادوار اول تا پنجم مجلس شورای ملی، بهکوشش راضیه یوسفینیا، تهران، کتاب خانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸ش

اسناد روابط ایران و شوروی در دوره رضاشاه (۱۳۰۴ – ۱۳۱۸ ه ش)، بهکوشش محمود طاهراحمدی، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۴ش

اسناد سازمان پیشاهنگی ایران در دوره رضاشاه، بهکوشش محمود دلفانی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ش

اسناد محرمانه سیاسی یا سیاست انگلیس و روس در ایران ...، تهران، مطبعه حسن باقرزاده، ۱۳۱۱ش

اسنادی از انتخابات مجلس در دوره رضاشاه، بهکوشش غلامرضا سلامی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ش

اسنادی از انتخابات مجلس شورای ملی در دوره پهلوی اول، بهکوشش علیرضا اسماعیلی و حین شفیعی، حسن و علی علیاکبری، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸ش

اسنادی از انجمن های بلدی، تجار و اصناف (۱۳۲۰ - ۱۳۰۰ه ش)، ج ۱، بهکوشش رضا مختاری اصفهانی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰ش

اسنادی از روابط ایران و ترکیه (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰)، بهکوشش خدیجه صلحمیرزایی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ش

اسنادی از روابط ایران و ترکیه (۱۹۳۷ ۱۹۲۲)، بهکوشش نظامعلی دهنوی، تهران، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی، ۱۳۸۶ش

اسنادی از روابط ایران و فرانسه ...، بهکوشش حسین احمدی، تهران، سازمان اسناد و کتاب خانه ملی، ۱۳۸۲ش

اسنادی از مدارس ایرانی در خارج و مدارس خارجی در ایران (۱۳۱۷ - ۱۳۰۱ش)، بهکوشش عیسی عبدی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱ش

اکبری، محمدعلی، تبارشناسی هویت جدید ایرانی (عصر قاجاریه و پهلوی اول)، تهران، علمی و فرهنگی علمی و فرهنگی، ۱۳۸۴ش

امیربهادر، جعفرقلی خان، خاطرات سردار اسعدبختیاری، بهکوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۲ش

آشنا، حسامالدین، فرهنگ و تبلیغات حکومتی در ایران ۱۳۲۰ - ۱۳۱۳ خورشیدی، تهران، ۱۳۷۱ش

آصفیرامهرمزی، حمد الله و غلامرضا وطندوست، سردارسپه و فروپاشی دودمان قاجار، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۸۳ش

آیرملو، محمد، یادواره های یک بچه قزاق، بهکوشش خسرو معتضد، تهران، نشر البرز، ۱۳۸۸ش

ب

باقی، عبدالعلی، مدرس مجاهدی شکستناپذیر، تهران، نشر تفکر، ۱۳۷۰ش

بهار (ملکالشعرا)، محمدتقی، تاریخ مختصراحزاب سیاسی ایران، ج ۱، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۱ش

بهار (ملکالشعرا)، محمدتقی، دیوان بهار، بهکوشش چهرزاد بهار، تهران، توس، ویرایش دوم، ۱۳۸۰ش

بهبودی، سلیمان و شمس پهلوی و علی ایزدی، رضاشاه (خاطرات سلیمان بهبودی، شمس پهلوی، علی ایزدی)، تهران، طرح نو، ۱۳۷۲ش

بهنام، جمشید، برلنیها: اندیشمندان ایرانی در برلن (۱۹۱۵ - ۱۹۳۰)، تهران، نشر و پژوهش فرزان روز، ۱۳۷۹ش

بیات، کاوه، شورش لهاک خان سالارجنگ (قیام نافرجام)، تهران، پروین، ۱۳۷۵ش

پ

پروین، ناصرالدین و محمدرسول دریاگشت، نصرتالدوله و میلسپو، تهران، اساطیر، ۱۳۸۱ش

پورحسین فونیق، ابراهیم، بحران آذربایجان در اثنای جنگ اول جهانی، تهران، نشر اختر، ۱۳۸۸ش

پورشالچی، محمود، قزاق: عصر رضاشاه پهلوی، تهران، فیروزه با همکاری مروارید، ۱۳۸۴ش

پولاد، سیداحمدجان، سرگذشت یک افسر ایرانی، تهران، پردیس دانش با همکاری نشر و پژوهش شیرازه، ۱۳۸۵ش

ت

ترکمان، محمد، آراء، اندیشه ها و فلسفه سیاسی مدرس، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ش

تغییر لباس و کشف حجاب به روایت اسناد، تهران، مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات، ۱۳۸۰ش

خ

خاطرات سیاسی رجال ایران، ۲ ج، بهکوشش علی جانزاده، تهران، جانزاده، ۱۳۷۱ش

خلیلی فر، محمدرضا، توسعه و نوسازی ایران در دوره رضاشاه، تهران، جهاد دانشگاهی واحد شهید بهشتی، ۱۳۷۳ش

د. ذ

دریابیکی، بابک، سازمان پرورش افکار، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲ش

ذوقی، ایرج، تاریخ روابط سیاسی ایران و قدرت های بزرگ، تهران، پاژنگ، ۱۳۶۸ش

ر. ز

راهنما و مشخصات معاهدات دو جانبه ایران با دیگر دول (موجود در وزارت امور خارجه)، تهران، واحد نشر اسناد دفتر مطالعات سیاسی و بینالمللی وزارت امور خارجه، ۱۳۶۷ش

رزمآرا، حاجعلی، عملیات اورامان، تهران، پردیس دانش با همکاری شیرازه کتاب، ۱۳۸۷ش

رضاشاه کبیر در آئینه خاطرات، بهکوشش ابراهیم صفایی، [تهران]، اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر، ۲۵۳۵شه [۱۳۵۵]

رضوی، سیدمحمد، خاطرات نوابوکیل، به کوشش اکبر قلمسیاه، تهران، گیتا، ۱۳۷۸ش

زرنگ، محمد، تحول نظام قضایی ایران، ج۱: از مشروطه تا سقوط رضا شاه (۱۲۸۵ ۱۳۲۰ش)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ش

زندفرد، فریدون، ایران و جامعه ملل، تهران، شیرازه، ۱۳۷۷ش

س

سردارآبادی، خلیل الله، موانع تحقق توسعه سیاسی در دوره سلطنت رضا شاه ۱۳۲۰ ۱۳۰۴، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۸ش

سلطانی، محمدعلی، احزاب سیاسی و انجمن های سری در کرمانشاه، تهران، سها، ۱۳۷۸ش

سیاست بریتانیا در خلیج فارس (بررسی غائله شیخ خزعل)، بهکوشش نادره جلالی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۵ش

سیفیفمیتفرشی، مرتضی، پلیس خفیه ایران (۱۳۲۰ - ۱۲۹۹): مروری بر رخداد های سیاسی و تاریخچه شهربانی، تهران، ققنوس، ۱۳۶۷ش

ش

شاهرخ، کیخسرو، یادداشت های کیخسرو و شاهرخ نماینده پیشین مجلس شورای ملی، گردآورنده جهانگیر اشیدری، ۲۵۳۵شه [۱۳۵۵ش]

شایسته، فریدون، نهضت جنگل از آغاز تا فرجام، تهران رشت، ایلیا و حوزه هنری گیلان، ۱۳۸۵ش

شجیعی، زهرا، نخبگان سیاسی ایران از مشروطیت تا انقلاب، ج ۴، تهران، سخن، ۱۳۷۲ش

شرح حال کلنل محمدتقی خان پسیان، بهکوشش دوستان و هواخواهان وی، برلن، ایرانشهر، ۱۳۰۶ش

ص. ط

صادقی، فاطمه، جنسیت، ناسیونالیسم و تجدد در ایران (دوره پهلوی اول)، تهران، قصیده سرا با همکاری روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۴ش

صدیق، عیسی، تاریخ فرهنگ ایران از آغاز تا زمان حاضر، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۸ش

طاهرزاده بهزاد، کریم، قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت ایران، تهران، اقبال، ۱۳۶۳ش

طاهری، صدرالدین، یک بررسی تحلیلی از زندگی سیاسی مدرس، تهران، رسا، ۱۳۷۳ش

ع

عاقلی، باقر، تیمورتاش در صحنه سیاست ایران، تهران، جاویدان، ۱۳۷۲ش

عاقلی، باقر، روزشمار تاریخ ایران، ج ۱، تهران، گفتار، ۱۳۷۲ش

علیبابایی، غلامرضا، تاریخ ارتش ایران از ۵۵۸ پیش از میلاد تا ۱۳۵۷شمسی، تهران، آشیان، ۱۳۸۲ش

ف

فراشبندی، علیمراد، گوش های از تاریخ انقلاب مسلحانه مردم مبارز تنگستان، دشتی و دشتستان علیه استعمار، تهران، انتشار، ۱۳۶۲ش

فرخ، مهدی، خاطرات سیاسی فرخ (معتصمالسلطنه)، تهران، جاویدان، [۱۳۴۷ش]

فرمانفرماییان، عباس، زمانه و کارنامه سیاسی و اجتماعی، یک سال در قشون فرانسه ...، بهکوشش منصوره اتحادیه و بهمن اتحادیه، تهران، کتاب سیامک، ۱۳۸۷ش

فرمانفرماییان، محمدولی میرزا، از روزگار رفته حکایت... کتاب دوم مجلس شورای ملی، ج ۲، بهکوشش منصوره اتحادیه (نظام مافی) و بهمن فرمان، تهران، کتاب سیامک، ۱۳۸۲ش

فلور، ویلم، جستار هایی از تاریخ ایران «صنعتی شدن ایران»، ترجمه ابوالقاسم سری، تهران، قدس، ۱۳۷۱ش

ق

قائممقامی، جهانگیر، تحولات سیاسی نظام ایران، تهران، علیاکبر علمی، ۱۳۲۶ش

قزوینی، محمد، نامه های قزوینی به تقیزاده، تهران، جاویدان، ۱۳۵۶ش

ک

کاتوزیان، محمدعلی، تضاد دولت و ملت: نظریّه تاریخ سیاست در ایران، تهران، نشر نی، ۱۳۸۱ش

کتابی، احمد، سرزمین میرزا کوچک خان، پژوهشی درباره گیلان زمین و تاریخ اجتماعی و اقتصادی آن، تهران، معصومی، ۱۳۶۲ش

کجکلاه (ادیبی)، صادق، سی سال با رضاشاه در قزاق خانه و قشون (خاطرات صادق کج کلاه، زنجیر طلای یک سرباز حرف های)، بهکوشش خسرو معتضد، تهران، البرز، ۱۳۸۵ش

کدیور فسایی، حاج غلامحسین، دفتر ایام حاج غلامحسین کدیور فسایی ۱۲۵۸ – ۱۳۲۲، بهکوشش منوچهر کدیور، تهران، کویر، ۱۳۸۴ش

کرونین، استفانی، ارتش و تشکیل حکومت پهلوی در ایران، ترجمه غلامرضا علیبابایی، تهران، خجسته، ۱۳۷۷ش

کمالی، مسعود، جامعه مدنی، دولت و نوسازی در ایران معاصر، تهران، باژ، ۱۳۸۴ش

کمر های، سیدمحمد، روزنامه خاطرات سیدمحمد کمر های ج ۲، مقدمات کودتای سوم اسفند، به کوشش محمدجواد مرادینیا، تهران، شیرازه، ۱۳۸۲ش

گ

گاهنامه پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی، ج ۱، [تهران]، نشر کتاب خانه پهلوی

گزیده اسناد روابط ایران و آلمان، ج ۱، بهکوشش مینا ظهیرنژاد ارشادی، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۷۶ش

گلبن، محمد، مدرس در تاریخ و تصویر، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۷ش

ل

لاهوتی، ابوالقاسم، شرح زندگانی من، [تهران]، ارشاد مفید، بیتا

لورین، پرسی، شیخ خزعل و پادشاهی رضا خان، ترجمه محمد رفیعی مهرآبادی، تهران، فلسفه، ۱۳۶۳ش

م

ماجرای قتل سردار اسعد بختیاری، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۹ش

متولی، عبد الله، تیمورتاش و بازی قدرت، تهران، مدرسه، ۱۳۸۱ش

مجد فطنالسلطنه، محمدعلی، گذشت زمان خاطرات محمدعلی مجد فطنالسلطنه، ۱۳۵۱ش

مجد، محمدقلی، از قاجار به پهلوی ۱۳۰۹ – ۱۲۹۸، بر اساس اسناد وزارتخارجه آمریکا، ترجمه سیدرضا مرزانی و مصطفی امیری، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۹ش

مجد، محمدقلی، رضاشاه و بریتانیا: بر اساس اسناد وزارتخارجه آمریکا، ترجمه مصطفی امیری، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی، ۱۳۸۹ش

مدرس تاریخ و سیاست، تهران، موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، ۱۳۱۵ش

مدرس در پنج دوره تقنینیه، ج ۲، بهکوشش محمد ترکمان، تهران، نشر فرهنگ، ۱۳۶۷ش

مدرس و مجلس نامه ها و اسناد، تهران، بنیاد مستضعفان، ۱۳۷۲ش

مدرسی، علی، مدرس شهید، تهران، بنیاد فرهنگی و انتشاراتی بدر، ۱۳۵۸ش

مدرسی، علی، مرد روزگاران (مدرس شهید، نابغه ملی ایران)، تهران، هزاران، ۱۳۷۴ش

مسعود انصاری، عبدالحسین، خاطرات سیاسی و اجتماعی (مروری بر پنجاه سال تاریخ)، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش

معطوفی، اسد الله، تاریخ چهار هزار ساله ارتش ایران جلد دوم: جنگ و جنگاوری بر فلات ایران از تمدن ایلام تا ۱۳۲۰ خورشیدی، تهران، ایمان، ۱۳۸۲ش

معظمپور، اسماعیل، نقد و بررسی ناسیونالیسم تجددخواه در عصر رضا شاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳ش

مکی، حسین، تاریخ بیستساله ایران، ج ۲، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش

مکی، حسین، تاریخ بیستساله ایران، ج ۳، تهران، علمی، ۱۳۷۴ش

مکی، حسین، مختصری از زندگانی سیاسی سلطان احمدشاه، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۲ش

مکی، حسین، مدرس قهرمان آزادی، ۲ ج، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۸ش

ملاییتوانی، علیرضا، مجلس شورای ملی و تحکیم دیکتاتوری رضاشاه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ش

ملکمحمدی، حمیدرضا، مدرس و سیاستگذاری عمومی (بررسی اندیشه و عمل سیاسی شهید آیت الله سیدحسن مدرس)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳ش

موجانی، سیدعلی، بررسی مناسبات ایران و امریکا، تهران، وزارت امور خارجه، ۱۳۸۴ش

میرزاحسین خیاط (فرنیا)، من و آزادی، خاطرات میرزاحسین خیاط (فرنیا)، بهکوشش مهدی نورمحمدی، تهران، سخن، ۱۳۸۸ش

ن

نامه های تهران (شامل ۱۵۴ نامه از رجال دوران به سیدحسن تقیزاده)، بهکوشش ایرج افشار، تهران، نشریه پژوهش فرزان روز، ۱۳۷۹ش

نجمی، شمسالدین، گاهشمار تاریخ کرمان، ج۲، کرمان، مرکز کرمانشناسی، ۱۳۸۱ش

نورمحمدی، مهدی، ترور در بهارستان، قزوین، حدیث امروز، ۱۳۸۷ش

نوریپاشا، احسان، وقایع آرارات: خاطرات احسان نوریپاشا فرمانده کرد های شورشی ترکیه ۱۳۰۹ – ۱۳۰۷شمسی، بهکوشش کاوه بیات، تهران، شیرازه، ۱۳۷۸ش

ص: ۶۳۰

و

واپسین وارث تخت و تاج قاجار (گفتوگو با سلطان حمیدمیرزا)، گفتوگو کننده حبیبلاجوردی، تهران، ثالث، ۱۳۸۷ش

واعظ (شهرستانی)، نفیسه، سیاست عشایری دولت پهلوی اول، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۸۷ش

ه. ی

همدی، و.، کردستان و کرد در اسناد محرمانه بریتانیا، تهران، نور علم، ۱۳۷۸ش

یکرنگیان، میرحسین، سیری در تاریخ ارتش ایران (از آغاز تا پایان شهریور ۱۳۲۰)، تهران، خجسته، ۱۳۸۴ش

یلفانی، رامین، زندگانی سیاسی ابوالقاسم خان ناصرالملک، تهران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۶ش

مقالات:

آ. ا

آبادیان، حسین، «انتخابات مجلس پنجم و مجلس مؤسسان بر اساس اسناد...»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۲۷ (زمستان ۱۳۸۸ش)، صص ۱۸ تا ۲۳

آبادیان، حسین، «نظریهپردازان استبداد منور»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۶ (بهار ۱۳۸۴ش)، ص ۱۲۲

آذری، شهلا، «مهاجرت اتباع شوروی به ایران (۱۳۱۷ ۱۲۹۷ش)»، گنجینه اسناد، شم ۱ (بهار ۱۳۷۲ش)، ص ۶

آریابخشایش، یحیی، «حسین علاء»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۵ (زمستان ۱۳۸۳ش)، صص ۱۷ تا ۲۰

احمدی، حسین، «کمک پاپ به میسیونر های لازاریست ...»، گنجینه اسناد، شم ۵۶ (زمستان ۱۳۸۳ش)، صص ۸۱ تا ۸۹

«اسناد ایرانگردی و جهانگردی»، گنجینه اسناد، شم اول و دوم (بهار و تابستان ۱۳۷۳ش)، ص ۷۸

«اسنادی درباره وضعیت مطبوعات در عصر رضا خان»، بهکوشش علیرضا روحانی، گنجینه اسناد، شم ۲۹ و ۳۰ (بهار و تابستان ۱۳۷۷ش)، صص ۱۰۵، ۱۰۷

د. ر

«درگذشت مدیر روزنامه تبریز»، کیهان، شم ۶۲۵۰ (۹ خرداد ۱۳۴۳)، ص ۱

دلفانی، محمود، «انتخابات مجلس مؤسسان ۱۳۰۴ (قسمت اول)»، گنجینه اسناد، شم ۳۷ و ۳۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹ش)، صص ۵۳ تا ۵۹؛ (قسمت دوم)، شم ۳۹ و ۴۰ (پاییز و زمستان ۱۳۷۹ش)، صص ۶۳ تا ۷۶

دهنوی، نظامعلی، «اصناف بزاز و کلاهمال سنقر و کلیایی در سال های ...»، گنجینه اسناد، شم ۵۳ (بهار ۱۳۸۳ش)، ص ۷۰

رنجبر، محمدعلی، «متولیان مدرسه منصوریه شیراز ...»، گنجینه اسناد، شم ۳۱ و ۳۲ (پاییز و زمستان ۱۳۷۷ش)، ص ۱۴۷

س. ش

«سند های بدون شرح»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۴ (پاییز ۱۳۸۳ش)، ص ۳۲۲

شاهدی، مظفر، «داستان تأسفبار یک صعود تبهکارانه (رضا خان؛ از کودتا تا سلطنت)»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۲۷ (زمستان ۱۳۸۸ش)، صص ۲۱۶ تا ۲۲۷

شاهدی، مظفر، «فراز و فرود بانک روس و ایران ...»، گنجینه اسناد، شم ۶۴ (زمستان ۱۳۸۵ش)، ص ۲۵

ص

«صورت جلسات شرکت سهامی کل تلفن ایران از ...»، بهکوشش خسرو شهابی، گنجینه اسناد، شم سوم و چهارم (پاییز و زمستان ۱۳۷۶ش)،

ص: ۶۳۱

صص ۸۱ تا ۸۷

ك. گ

کامور بخشایش، جواد، «حبیب ثابت پاسال»، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۲۴ (بهار ۱۳۸۸ش)، ص ۱۱۱

کریمیان، علی، «احیای قنات های قزوین به استناد منابع و اسناد آرشیوی»، گنجینه اسناد، شم ۵۱ و ۵۲ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲ش)، ص ۲۹

کریمیان، علی، «رضا ارفع...»، گنجینه اسناد، شم دوم و سوم (تابستان و پاییز ۱۳۷۲ش)، ص ۱۱۸

کریمیان، علی، «نمونه امضای اعضای هیأت دولت...»، گنجینه اسناد، شم ۳۷ و ۳۸ (بهار و تابستان ۱۳۷۹ش)، صص ۷۸ تا ۸۰

گنجینه اسناد، شم ۵۳ (بهار ۱۳۸۳ش)، ص ۹۶

ل. م

لطیفینیا، رشید، «ایران و کنفرانس بینالمللی خلع سلاح»، گنجینه اسناد، شم ۵۸ (تابستان ۱۳۸۴ش)، صص ۶۰ و ۶۱، ۶۶

مجد، محمدقلی، «میلسپو و مستشاران مالی آمریکایی در ایران ۱۹۲۷ ۱۹۲۲»، ترجمه مصطفی امیری، فصلنامه مطالعات تاریخی، شم ۲۷ (زمستان ۱۳۸۸ش)، صص ۵۳ تا ۷۵

ملازاده، حمید، «مطبوعات آذربایجان در فراز و نشیب تاریخ»، مهد آزادی، س ۴۷، شم ۱۰۵۶ (۲۹ شهریور ۱۳۷۵)، ص ۲

ملکزاده، الهام، «وضعیت امور خیریه اردبیل در عصر قاجار»، گنجینه اسناد، شم ۵۷ (بهار ۱۳۸۴ش)، صص ۷۴ تا ۷۶، ۸۰

ن. ی

نوذری، عزت الله، «معرفی کتاب مالك و زارع در ایران»، کتاب ماه، شم ۶ و ۷ (۲۰ اردیبهشت ۱۳۷۷)، ص ۳۲

یزدانی، مرضیه، «تأسیس دارالمعلمات (دانشسرای دختران ...»، گنجینه اسناد، شم ۳۳ و ۳۴ (بهار و تابستان ۱۳۷۸ش)، صص ۵۸ و ۵۹

فهرست اعلام

آ.ا

ن. و

ه. ی

فهرست تصاویر

فهرست تصاویر

فهرست تصاویر

فهرست اعلام

آ.ا

پ

چ

غ

ه

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹